Librorum Francisci Petrarchæ Basileæ Impressorum Annotatio.

- Bucolicum Carmen per duodecim Aeglogas distinctū.
- De Vita solitaria: Libri.II.
- De Remedijs utriusq; Fortunæ: Libri.II.
- Libri quem Secretum:siue de Conflictu curarum suarum inscripsit: Colloquium trium dierum.
- De Vera sapientia: Dialogi.II.
- De Rebus memorandis: Libri.IIII.
- Contra medicum obiurgantem: Inuectiuarū libri.IIII.
- Epistolarum de Rebus familiaribus: Libri.VIII.
- Epistolarum sine Titulo: Liber.I.
- Ad Charolum quartum Romanorū Regem: Epistola.I.
- De Studiorum suorū successibus ad Posteritatē: Epla.I.
- Septem Psalmi pœnitentiales.
- Epitoma Illustriū uirorum ad Franciscū de Carrharia.
- Eiusdem Epitomatis:post obitū Francisci Petrarchæ:Lombardi de Siricho supplementum.
- Beneuenuti de Rombaldis Libellus qui Augustalis dicit.

esta corregido conforme al catalogo nuevo de la inquisicion en sevilla a ... de ... de 1613.

Juan de Pineda

Jos Xp.al de Henestrosa

De Commendatione Impressionis Francisci Petrarchæ Elogiũ Sebastiani Brant.

Gloria Petrarchæ: tanto est cumulata decore:
Vt sibi nil addi: nil minui ue queat.
Quicquid enim humanis potuit complectier usq;
Vsibus excultis: arte uel ingenio:
Hoc meus ingenue nouit bonus ille poeta:
Calluit & cunctas funditus historias.
Omnibus his spretis: sed enim hæc fucata ueneno
Sæcula mortifero liquit & illecebras.
Et nemora & montes habitans colit atq; frequentat
Secreti calles: & loca sola placent.
Proinde sibi obtinuit famamq; decusq; perenne:
Et fieri meruit charior inde deo.
Illic solus enim tot digna uolumina scripsit
Quæ uitiata quidem & sparsa fuere prius.
Pressimus hæc nuper: sed adhuc nõnulla supersunt
Tangere quæ nostras non potuere manus.
Plurima Amorbachio debes Francisce labori:
Multa etiam nobis ꝙ bene tersus ades.
Sed tua te uirtus: tua te præstantia dignum
Reddidit hoc nostro: crede: labori. Vale.

Clarissimi & insignis uiri Frācisci Petrarchæ Romæ nuper laureati: Bucolicū Carmē in duodecim Aeglogas distinctū: Quarꝫ prima cui Titulus est Parthenias: Fœliciter Incipit.

Collocutores sunt Syluius & Monicus.

Syluius. Onice tranquillo solus tibi conditus antro
Et gregis & ruris potuisti spernere curas.
Ast ego dumosos colles syluasq; pererro
Infœlix: Quis fata neget diuersa gemellis?
Vna fuit genitrix: at spes non una sepulchri.

Monicus. Sylui quid quereris? cunctoꝝ uera laborum
Ipse tibi causa es: Quis te per deuia cogit?
Quis uel inaccessum tanto sudore cacumen
Montis adire iubet: uel per deserta uagari:
Muscososq; situ scopulos: fontesq; sonantes?

Sylui. Hei mihi solus amor: sic me uenerata benigne
Aspiciat spes nostra pales. Dulcissimus olim
Parthenias mihi iam puero cantare solebat
Hic ubi benachus uitrea pulcherrimus aluo
Persimilem natum fundit sibi. Venerat ætas
Fortior: audebam nullo duce iam per opacum
Ire nemus: nec lustra feris habitata timebam:
Mutatamq; nouo frangebam carmine uocem.
Aemulus at famæ dulcedine tactus inanis
Ecce peregrinis generosus pastor ab oris
Nescio qua de ualle canens: nec murmure nostro
Percussit flexitq; animum: mox omnia cœpi
Temnere: mox solis numeris & carmine pasci.
Paulatim crescebat amor: quid multa? canendo
Quod prius audieram didici: musisq; coactis
Quo mihi parthenias biberet de fonte notaui.
Nec minus est ideo cultus mihi: magnus uterq;
Dignus uterq; coli: pulchra quoq; dignus amica.
Hos ego cantantes sequor: & diuellere memet
Nec scio: nec ualeo: miror q; horrida nondum
Sylua: nec aerij cœperunt currere montes:
Verum ubi iam uideor collectis uiribus olim
Posse aliquid: folco de uertice montis ad imas
Ferre gradum ualles: ubi fons mihi sæpe canenti
Plaudit: & arentes respondent undiq; cautes.
Vox mea non ideo est grata mihi: carmina q̄q;
Laudibus interdum tollant ad sydera nymphæ:
Dum memini quid noster agat: quid ue aduena pastor:
Vror & in montes flammata mente reuertor:
Sic eo: sic redeo: nitar si forte camœnæ

Dulce aliquid dictare uelint: quod collibus altis
Et mihi complaceat: quod lucidus approbet æther:
Non raucæ leue murmur aquæ: nec cura: nec ardor
Defuerint: si fata uiam & mens tarda negarit:
Stat germane mori: nostrorũ hæc summa laborum.
Mo. O si forte queas durum transcendere limen:
Quid refugis? turpesq; casas & tuta pauescis
Ocia: quid frontem obducis? nemo antra coactus
Nostra petit: plures redeũt a limine frustra.
Syl. Non pauor hic animi fuerat: si forsan aures
Dulcibus assuetas inamœna silentia tangunt
Miraris: natura quidem fit longior usus.
Mo. O iterum breue si mecum traducere tempus
Contingat: sileatq; fragor rerumq; tumultus.
Dulcius hic quanto media sub nocte uidebis
Psallere pastorem: reliquorum obliuia sensim
Ingeret ille tibi: nõ carmen inane negabis
Quod modo sollicitat: quid te suspendit hyantem?
Syl. Quis quæso? aut quonam genitus sub sydere pastor
Hoc queat? audiui pastorum carmina mille:
Mille modos: quencq; nostris æquare caueto.
Mo. Audisti quo monte duo fons unicus edit
Flumina? siue ubinam geminis ex fontibus unum
Flumen aquas sacrumq; caput cum nomine sumit?
Syl. Audiui ut quondam puer hispidus ille nitentis
Lauit apollineos ad ripam gurgitis artus.
Fœlices nymphæ quæ corpus tangere tanti
Promeruere dei: fluuius si uera loquuntur
Per cincrum campos ultricibus incidit undis.
Hunc igitur dulci mulcentem sydera cantu
Mo. Illa tulit tellus: licet experiare: iuuabit.
Syl. O ego noui hominem: ciues & mœnia paruæ
Sæpe hierosolymæ memorat: nec uertitur inde:
Semper habet lachrymas: & pectore raucus anhelat.
Hi Romam troiamq; canunt: & prælia regum:
Quid dolor & quid possit amor: quid ue impetus iræ:
Qui fluctus uentosq; regat: qui spiritus astra:
Nec non & triplicis sortitos numina regni
Expingunt: totidem uaria sed imagine fratres.
Sceptiferum summũ iouem facieq; serena:
Inde tridentiferum moderatoremq; profundi
Ceruliumq; comas: medium fuscumq; minorem
Torua latus seruat coniunx: aterq; paludis
Nauita tartareæ piceas redit itq; per undas:
Tergeminusq; canis latrat: tum dura seueris
Pensa trahunt manibus fixa sub lege sorores:
Quin etiam stygias æterna nocte tenebras
Anguicomasq; simul furias: templumq; forumq;:

Tum syluas & rura canunt:atq; arma uirosq;.
Mo. Hic unum canit ore deum:quem turba deorum
Victa tremit:cœlum nutu qui temperat almum:
Aethera qui librat liquidum:qui roris aceruos
Quiq; niues spargit gelidas:& nube salubri
Elicit optatos herbis sitientibus imbres:
Qui tonat:& trepidum rapidis quatit aera flammis:
Tempora syderibus qui dat:sua semina terris:
Qui pelagus fluitare iubet:consistere montes:
Qui corpus mentemq; dedit:quibus addidit artes
Innumeras:geminum cumulans ab origine munus:
Qui uitæ mortisq; uices:quæq; optima fessos
Fert super astra: uiam docuit:repetitq; monendo.
Hunc meus ille canit:neu raucum dixeris oro.
Vox solida est penetransq; animos dulcore latenti.
Iure igitur patrijs primū celebratus in aruis
Attigit & uestros saltus:lateq; sonorum
Nomen habet:quæ rura padus:quæ thybris:& aruus:
Quæ rhenus rhodanusq; secant:quæq; abluit æquor:
Omnia iam resonant pastoris carmine nostri.
Syl. Experiar si fata uolent:nunc ire necesse est.
Mo. Quo precor?aut quis te stimulus:quæ cura perurget?
Syl. Vrget amor musæ:quoniam modo littore in aphro
Sydereum iuuenem genitumq; ex stirpe deorum
Fama refert magnis implentem pascua factis.
Te polypheme tuis iam constrauisse sub antris
Dicitur:& libycos syluis pepulisse leones:
Lustraq; submissis audax incendere flammis.
Hunc simul italidesq; nurus:puerią; senesq;
Attoniti aduerso certatim a littore laudant:
Carmine fama sacro caret hactenus:& sua uirtus
Præmia deposcit:pauitans ego carmina cœpi
Texere:temptabo ingenium:uox forte sequetur
Orphea:promeritum modulabor arundine parua.
Mo. Hospes:uariosq; uiæ circumspice casus.
Explicit Prima Aegloga:quæ Parthenias ītitulat.

Incipit Secūda Aegloga:cui titulus est Argus.
Collocutores: Ideus: Phytias & Syluius.

Ideus. Vreus occasum iam sol spectabat:equosq;
a Pronum iter urgebat:facili transmittere cursu.
Nec nemorum tantam per sæcula multa quietem
Viderat ulla dies:passim saturata iacebant
Armenta:& lenis pastores somnus habebat.
Pars teretes baculos:pars nectere serta canendo
Frondea:pars agiles calamos:tunc fusca nitentem
Obduxit phœbum nubes:præcepsq; repente
Ante expectatum nox affuit:horruit æther

Grandine terribili:certatim uentus & imber
Sæuire:& fractis descendere fulmina nimbis:
Altior æthereo penitus conuulsa fragore
Corruit:& colles concussit & arua cupressus:
Solis amor quondam:solis pia cura sepulti:
Nec tamen eualuit fatalem auertere luctum
Solis amor:uicitq; pium sors dura fauorem:
Præscius heu nimium uates tu phœbe fuisti:
Dum sibi:dumq; alijs erit hæc lachrymabilis arbor:
Dixisti.Ingenti strepitu tremefacta ruinæ
Pastorum mox turba fugit:quæcunq; sub illa
Per longum secura diem consederat umbra:
Pars repetit montes:tuguri pars limina fidi:
Pars speccubus:terræq; caput submittit hianti.
Syluius & phytias scopulum fortassis eundem
Præcipiti petiere gradu:geminisq; cauernis
Occuluere animas strepiti nec pauca gementes:
Post ubi laxatis tempestas fracta parumper
Nubibus:& cœli siluerunt murmura fessi.
Phy. Incipit illachrymans phytias:o Iupiter alme
Si scelus hoc nostrum meruit:si rustica sordet
Pastorum pietas:miseris ignosce precamur:
Innocui miserere gregis:meliorq; capellas
Collige dispersas:teneris signata labellis
Vbera te moueant:nisi forte obliuia lactis
Illius:astrigeræ nectar tibi sugerit aulæ.
De grege nempe fuit nutrix tua. Talia quæstus
Subticuit:pectusq; manu percussit & ora.
Syl. Syluius audita rupis de parte querela
(Nam neq; se coram cernebant:obice paruo
Præteritæ silicis ramoq; comati dirempti)
Concussa sic mente refert gemitumq; coercens:
O phytia phytia fateor sic astra minari
Iam pridem aduerti:postq; flammantia martis
Lumina:& imbrifera saturnum parte morantem
Obsessumq; iouem:& uenerem transuersa tuentem:
Sibila uentorum postq; peregrina notaui:
Nonne procul nebulas limo exhalante palustri
Surgere: & in nostrum delatas uidimus axem?
Nonne grues profugias turpesq; ad littora mergos?
Num coruos fulicasq; uagas?num sydera mœsta
Vidimus & nimbo uelatam abscedere phœben?
Tum quæ multa olim nascentis signa procellæ
Syluicolæ cecinere senes:sed ferre necesse est.
Hæc est uita hominum phytia:sic læta dolendis
Alternat fortuna ferox:sic ordine mundus
Antiquo: nobis rerum experientia prosit.
Quo grex cunq; miser ruerit consistere certum est.

Phy. Chare mihi imprimis & semper maxime syluí
Respondit phytias:oculos te consule tergam.
Tu modo si quid habes damni solamen acerbi:
Tempestiua graues releuent obliuia casus.
Syl. Immo ait ille:tuum est quæ condita carmina seruas
Mecum partiri:daphnis pastoribus olim:
Et tibi nunc ingens merito cantabitur argus.
Quid tibi non nobis phytias?num tu quoq; carmen
Argeum uocitare libet:nimis omnia cælas:
Incipe:forte sequar? nisi uox tua terreat inquit
Syluius:ille alta fregit suspiria uoce.
Phy. Arge decus rerum:sylue dolor arge relicte
Hæc licuit rapidæ sacræ de corpore morti:
Hæc ausa est tellus: te qui stellantis olympi
Iam solus spectator eras:humus obruit atra:
Quo fauor & nostri rediit quo gloria sæcli?
Quis tempestates prænoscet ab æthere longe?
Quis mihi uoce feras:quercusq; & saxa mouebit?
Aut longam dulci traducet carmine noctem?
Quis terrebit apros? quis tendet retia damis?
Quis uisco captabit aues?quis flumine mergens
Ah miseras curabit oues?quis sacra cybelles?
Atq; humilem admeti famulantem in gramina phœbum
Rite canet?quem nocturnus trepidabit abactor?
Quem noscent dociles alta sub rupe capellæ?
Quem uigiles fidiq; canes?quem dulcis amica?
Quis mihi solennes statuet per littora ludos?
Insuetam patrio renouans ex more palestram?
A quo consilium dubii:diuinaq; late
Syluestres responsa ferent?quis tempore in arcto
Supplicibus præstabit opem?pulcherrime quondam
Arge amor ac luctus:dryadum quid sylua? quid antrum?
Quid sine te colles?& post te uiuere quisquam
Aut uolet aut poterit?pastores credite: mors est
Viuere post argum:iam nunc arescere circum
Stagna:lacus:fontes:ipsumq; uidebitis æquor:
Spiritus alter erit uentis:color alter in herbis:
Floribus alter odor:solitos nec poma sapores
Seruabunt:nec prata comas:nec flumina lymphas:
Vellera nec pecudes:nec opimas campus aristas.
Omnia nanq; oculis unus:nec fallimur:ille
Lætificare suis:& fœcundare solebat.
Illo sylua fuit semper sub principe tuta:
Pax inerat fronti:purgabat nubila uerbo.
Ille abiit:fortuna suos mutata fatigat.
Syl. Extorques lachrymas:nec iam mihi uiuere dulce est
Post argum:sed uiuaci parebimus astro.
Phy. Effugis agnosco nusq; sine carmine sylui:

Si libet ire cane; post I tua damna recense.

Syl. Pastorum rex argus erat: cui lumina centum
Lyncea: cui centum uigiles cum sensibus aures:
Centum artes: centumq; manus: centumq; lacerti:
Lingua sed una fuit: cum qua rupesq; ferasq;
Flecteret: & fixas terræ diuelleret ornos.
Ille diu clarus syluis: perq; omnia notus
Pascua: formosis cantatus ubiq; puellis.
Mille greges niueos pascens per mille recessus.
Postq; pertesum est nemorum longiq; laboris
Irrediturus abit: uolucriq; per auia saltu
Euolat in montes: illinc de uertice summo
Despicit: & nostras curas nostrosq; tumultus:
Regnataq; uidet quanta est angustia syluæ:
Alloquiturq; iouem: & uiduum commendat ouile.
Arge uale: nos te cuncti: mora parua: sequemur.
His dictis abeunt: patrij sulmonis ad arua
Contendit phytias: syluas petit alter hetruscas.
Solus ego afflicto mœrens in littore mansi.

Explicit Secunda Aegloga: quæ Argus intitulat̃:

Incipit Tertia Aegloga: cui titul9 ẽ Amor pastori9.

Collocutores: Stupeus & Daphne

Stupeus. C quis erit precibus finis mea cura fugæq;
e Fige pedem daphne precor: & miserere tuorum.

Daphne. Quæ phœbum spreuit: quem non spretura putẽt:
Quære alias curas: sis importunus amando.

Stu. Hinc labor: hinc amor exagitant: coguntq; trementem
Interrupta loqui: sit respirare parumper.
Vis: dolus: insidiæ cessant: depone pauorem:
Et nostros audire sedens dignare labores.

Daph. Fare igitur: cupidasq; manus frenare memento.

Stu. Daphne ego te solam deserto in littore primum
Aspexi: dubius hominem ne deam ne uiderem:
Aurea sic rutilo fragrabat murice palla:
Sic cœlum late insolito complebat odore:
Dulcia sydereas iactabant ora fauillas:
Ardentesq; comas humeris disperserat aura.
Dirigui: sol cum radijs certabat iniquo
Marte tuis: totum non nostro lumine corpus
Fulgebat: timuiq; deos: ne forte uidendo
Arderent: raperentq; prius q̃ uulnera nosses
Nostra: uel occultos incensi pectoris ignes:
Accedo cupiensq; grauis primordia morbi
Pandere: uix sicco uocem pulmone reuulsi:
Acris inexpletum uultu indignante locuta:
Effugis: incessus docuit: nam uerba profundo
Insedere animo: & liquidis hæsere medullis

Exilio lachrymæ:& miserum su spiria pectus
Flatibus assiduis tundunt:atq; imbre repenti.
Tu tandem(quæ sola potes)miserere:modumq;
Pone malis:si iusta peto:si cognita narro.
Daph. Quot placuit mea forma uiris:quot torsit amantes:
Dinumerare piget:pla cuit super omnia phœbo.
Aureus ille comamniti dc spectabilis arcu
Ingenio citharaq; potens:' oue patre superbus
Spretus & indignans abijt:stat conscia curui
Ripa senis:memorantq; patris sub gurgite nymphæ.
Tu quid habes:quo posse putes:hoc frangere saxum.
Stu. Quisquis amore uoles solido tranquillus & alta
Pace frui:maiora fuge & nimis alta caueto:
Illic coutemptus:& iurgia mixta querelis:
Atraq; perpetuis bacchantur nubila uentis.
Quin etiam uitare pares(licet obstrepat error
Publicus)admoneo:fidum tibi iunge minoris
Pectus:ubi obsequium pernox:humilesq; uicissim
Blanditiæ:dulcisq; timor:res cognita paucis.
Alta petunt omnes:utinam mihi tale dedissem
Consilium:sed cogit amor:perq; ardua uictum
Luctantemq; rapit:uictor fuit ille deorum:
Molliaq; herculeis aptauit pensa lacertis.
Tu cui libertas salua est:tibi consule daphne.
Daph. Consilium laudo:sed enim quæ prima petebam:
Prima taces:spes summa tuos quæ nutrit amores:
Stu. Prætereo quæcunq; tribus mea pectora lustris
Ingenti siluere fide:gemitusq; latentes:
Et uigiles noctes:& quæ fert plurima secum:
Immitis dum sæuit amor:quæ forte benigno
Iudice sint aliquid:tamen hæc perijsse sinamus.
Sic erit:attulerit tales mihi uita labores.
Debitus incautæ fuerit furor iste iuuentæ.
Haud tacuisse uelim ꝙ cum mea pauca putarem
Posse placere tibi:studui si musica forte
Ars mihi ferret opem:ꝙ te sonus atq; camœnæ
Non auri fulgor caperet:frustraq; timebam
Hanc etiam temptasse uiam:raucumq; uidebar
Nescio quid strepere:& donec mea carmina faunos
Non puduit dryadesq; pari celebrare fauore.
Sæpe quidem ramum uidi dulcedine tentas
Linquere & attonitas in me spectare capellas.
Spernere apes cytisum: mutas æstate cicadas:
Lætabar:nec nata prius fiducia nostra est:
Quam sacer ille mihi:cane fidens:diceret arguis.
Daph. Et merito:nanq; ille fuit qui talia posset
Iure iubere suo:nosset qui talia solus.
At tu siqua recens studium tibi contulit esser.
Stu. Daphne nostra quies: noster labor:atq; uoluptas:

Vnam ego te dominam:teq; hostem affusus adoro:
Tu decus es nemorum:tu spes pastoribus ingens:
Te uates magniq; duces:te iuppiter altus
Diligit:ac iaculo refugit uiolare trisulco:
Quo ferit omne nemus:te quam pharetratus apollo:
Quam celebres arsere dei:nunc stupeus ardet
Pastor inops:lentusq; gregis contemptor opimi:
Diues erit:si pulchra uoces sua carmina daphne.
Daph. Plus aliquid q̃ rebar eras:reuerentia nostri
Impedit:adde aliud:poteris fortasse placere.
Stu. Forte die medio dum me meus urget amator
Syluæ amor:in syluas subito uox contigit aures
Dulcior humana:stupui:leuis unda nitentes
Per pronum herboso uoluebat calle lapillos.
Prominet ipse locus:murmurq; secutus aquarum:
Purpurea in ripa lauriq; uirentis ad umbram
Virgineam aspicio cœlo plaudente choream.
Flecto gradum propere:tunc una sonantior omni
Ex numero:si fata tuos hoc tramite gressus
Rara mouent:aude diuinos cernere uultus.
Hæc ait:& dextram tenuit:tremor omnis abibat:
Posse loqui incipio:quin uos mihi parcite diuæ:
Error amorq; trahunt:sector uestigia duræ
Heu mihi sparsa feræ:fugit illa meosq; dolores
Nescit:ad hæc uirgo subridens:nouimus inquit
Omnia:thessalidem sequeris per confraga daphnem.
Fabula iam pridem aoniis notissima lucis:
I certus:lentescet enim:tamen accipe ramum
Hunc prius:& tenero frondosum pollice ramũ
Decerpsit:cupidoq; mihi porrexit:& ibis
Ibis ait:dicesq; nouem uidisse sorores:
Quas uulgus spectare nequit:quas nulla prophanis
Mens curis imbuta uidet:Si plura rogaris:
Dic uidisse:quibus ui bella mouere:dolisq;
Quam tutum:præceps docuit de turre pyreneus:
Voce uel ingenio picæ docuere loquaces.
Dic sacro de monte uagas:dic fontis ad undam
Quem pedis impulsu genitus ceruice medusæ
Alatus perfodit equus:dic nexa canentes
Orbibus imparibus uario modulamine uocum
Cuncta nouem:uariosq; animorũ ex ordine motus.
Quid famæ prædulcis amor:uocisq; leuamen.
Quid studium ingeniiq; uigor:quid culta cerebri
Ora tenacis agat:post hæc quis nam impetus:& quod
Iudicium ætheræ:quæ nam discretio mentis:
Quid ue potens mulcere aures:in fine:fugaces
Huc daphne dic uerte oculos:regina canori
Hunc mihi prima chori ramũ dedit arbore uulsum:

Quem tibi monstrarem:uolucrem iubet illa:monetq;
Hæmoniæ post signa fugæ consistere tandem:
Ferrea sit q̃uis:motam pietate uidebis.
Daph. Motaq; sum:sequere:& collem properemus in illum.
Stu. Perge labor nullus tecum iuga prendere olympi.
Daph. Scis quo colle sedes?maiestas quanta locorum est?
Stu. Imperiosus apex dare circum iura uidetur
Collibus:& cœlo syluas despectat aperto.
Daph. Huc ego pastores memini uictricia sertis
Tempora:& arboreis spolijs ornata referre:
Curribus inuectos niueis delubra deorum:
Increram iam læta uirens spectare iuuabat
Cum ductore greges captos:tristesq; iuuencos:
Exuuiasq; graues peregrinis montibus actas:
Et longos rerum strepitus:pompasq; frementes:
Huc ab hyperboreis per uim custodibus aurum
Gryphibus ereptum:magnos peruenit in usus:
Huc asiæ prædas:informi squalida tergo:
Huc quoq; nutantes tulit indica bælua turres.
Quid te multa morer?quicquid nemus undiq; pressis
Extulit uberibus:hoc est in monte coactum.
Hic iusti sedere patres:hic uiua iuuentus:
Hic castæ lusere nurus:hoc pastor in antro
Maximus insidijs perijt:nec pulcher adonis
Vulnificos euasit apros:sed tristia linquo:
Hoc ipsos est fama deos habitare cacumen:
Hoc caput est nemorũ:domus hæc iouis ampla tonantis.
Hic natum complexa suum latona sibyllæ
Agnita fatiloquæ pastori ostensa superbo est:
Hæc iuga magnanimus scipionibus actus ibernis
(Sic creuit fortuna loci)tua cura:subactis
Saltibus ex libycis rediens puer ille reuisit:
Et secum rudis ille senex:post tempore multo
Cantantes uenere alij:quos dicere longum est:
Partheniasq; tuus triplicis modulator auenæ.
Omnibus his uiridi frondebant tempora lauro.
Hic ego:dissimili q̃q; subsidere sertum
Fronde tamen simili faciam tibi:porrige ramum
Quem sacra castaliæ regnatrix tradidit almæ
Illius hic:nostrumq; simul tibi munus habeto.
Linque alias curas:& noster protinus esto.
Stu. Nunc uigilasse iuuat:dulce est meminisse laborum.

Explicit Tertia Aegloga:quæ Amor pastoris intitulatur.

Incipit Quarta Aegloga:cui titulus est Dædalus:
Collocutores: Gallus & Tyrrhenus

Gallus. t Ale quis ingenium?tanti quis muneris usum

Vt niueum compegit ebur:neruosq; loquentes
Addidit ac numeros:dic o tyrrhene quis ille?
Dædalus an ne alius:dextræ successor & artis?
Tyrrhe. Dædalus ipse fuit:nec falleris omine galle
Artificum stupor æternus:quem docta potensq;
Miratur natura uirum:mihi maximus ille
Argutam dedit hanc citharam:plectrũq;:modosq;.
Gal. Cuius amor meriti:cuius pulcherrima merces?
Tyrrhe. Nullius:nam sponte meum quæsiuit amorem:
Dignus quem syluæ:quem grex:quem pastor adoret.
Gal. Qua tamen hæc regione tibi sors obuia uenit?
Tyrrhe. Est nemus aerium trabibus quo frigida quernis
Sũmouet umbra diem:non illic aura:nec æstus:
Non gregis aut hominũ uernos premit ungula flores:
Fontibus aduersis circum duo flumina surgunt:
Hoc secat hetruscos:petit illo gurgite romam:
Hic quasi uenturi præsagus:tristia mecum
Plurima uoluebam:flebam quoq;:uidit ab alto
Dædalus annosas inter considere fagos.
Accessit:citharamq; ferens:puer accipe dixit:
Hac casus solare tuos:hac falle laborem.
Gal. Infœlix ubi tunc aberam:fortasse fuisset
Hæc fortuna alij:citharam mihi dædalus illam:
Nouit enim egregie:atq; interdum ussus amare est.
Tyrrhe. Hanc minime:sed forte aliam:nam milia multa
Ille habet:& large partitur munera in omnes.
Galle sed ante diu q̃ præsens sylua uireret
Hæc fuerat promissa mihi:namq; anxia partu
Mater:anhelanti lucinam uoce rogabat:
Et mœstum ignarus lucis iam limen adibam:
Attulit ecce pium fors dædalon:haud mora: mixto
Vagitu gemituq; graui:concussus apertas
Substitit ante fores:deq; obstitricibus uni
Si puer est citharam dabimus:si nata monile
Dixerat ac speculum:subitoq; euanuit:inde
Polliciti reditq; memor:fatoq; beauit.
Gal. Vtilis inuidiæ species mutatio feruens
Incutiensq; animo stimulos:tyrrhene fatebor.
Ardeo nunc similem citharam:nisi forsitan ista
(Quod malim) caruisse uelis:sunt uellera nobis
Mollia:sunt hædi:precium uel grande licebit
Ipse rei paruæ statuas:parebitur ultro.
Tyrrhe. Grande rei paruæ? citharæ solacia nescis:
Rem magnam (si nota) uoces:fastidia mulcet:
Laxatos animos refouet:solatur amicos.
Grandia restituit:pellit de pectore luctum:
Exiccat lachrymas:compescit flebile murmur:
Spes reuehit:frangitq; metus:uultumq; serenat.

Gal. Quid precio maiore uetat uel magna pacisci?
Tyrrhe. Non mihi setigeri quantum uix pascitur usq;
Villigeriq; gregis: ne dum leue uellus: & hedi:
Sit precium citharæ: non si tibi gurgite latos
Ambiat hermus agros: rutilis oblimet arenis.
Quid mihi diuitiæ? quid rerum mutus aceruus?
Nostras cernis opes: hic est qua crebra rebellis
Prælia fortunæ: mundiq; præmentia uincla
Pauperiemq; leuo: rigidas hac sæpe per alpes:
Perq; nemus uacuum: perq; atra silentia noctis
Fisus: eo plaudunt uolucres & concaua saxa:
Interea tristes fugiunt per nubila curæ.
Gal. Laude sitim cumulas: fer opem: optatoq; potiri:
Te duce contingat: uiuam memor emoriarq;.
Tyrrhe. Sera animũ quæ cura subit? breuis ecce iuuentæ
Flos cecidit: tunc tempus erat: iam discere turpe est
Quod pulchrum didicisse foret: sic uoluitur ætas;
Omnia sic uoluit fugiens ac nescia freni.
Sorte tua contentus abi: citharamq; relinque:
Est quibus a teneris tractata suauiter annis.
Gal. Poscitur auxilium: tu consulis: incipe rebus
Mecum: uerba alijs quos possunt uerba mouere:
Poscimus hanc auide: toto nil pulchrius orbe est.
Tyrrhe. Pulchra mouent oculos: sed prosunt acta fruenti:
In partesq; uenit pudor atq; modestia uoti.
Gal. O fœlix o chare deis tyrrhene supernis.

Explicit Quarta Aegloga quæ Dædalus intitulat:

Incipit Quinta Aegloga: cui titulus est
Pietas pastoralis.

Collocutores: Martius Apitius & Festinus

Martius q Vid genitrix ueneranda dolet germane? quid illi
Accidit hoc dignum gemitu? quorsumue recẽtes
Mœsta pluet lachrymas: nec lumina nostra made(scũt?
Apitius Cuncta uorant anni uolucres: domat oĩa tempus
Indomitum: cecidit matris fortuna decorq;:
Arenti uirens senio dat terga iuuentus.
Mar. Aspice quot circum stabiles urgentibus annis:
Et uirides cernuntur anus: aliunde profecto
Luctus: & offensi ueniunt suspiria cordis.
Quærere nos causas: fatisq; obstare repertis
Suadet amor: pietasq; iubet: meritumq; reposcit
Altricis: partusq; labor: fastidia: curæ.
Api. Vim nescit natura pati: licet omnia certent
Pectore ab aduerso: cunctas licet aduocet artes
Humanũ genus: & studio contendat inani
Inuictum caput illa ferens contemnit habenas.
Mar. Hæc prope dijs natura pares iubet esse parentes.

Api. Hæc eadem prohibet cursum præuertere uitæ:
Et rerum turbare uices. Iuuenescere mater
Nostra nequit: uaria est pietas: de coniuge quisque
Cogitet: & paruis studeat succurrere natis.
Mar. De genitrice nihil? sed enim mihi maxima matris
Cura subest uiduæ: nil hac mihi charius usque.
Api. Quis uetat esse pium? munus leue dulcia uerba:
Hos humeros: has illa manus: hæc brachia nobis
Sola dedit: donisque suis ea sola fruatur.
Non comes esse sibi quascunque uocarit in horas
Abnuo: nec fragili baculo me ferre senectæ.
Mar. Dij tibi consilium cœlo tribuere sereno:
Nunc pietas sua regna dedit: sua possidet arma.
Filius es: matri cui subueniamus egenti?
Api. Fare quid expectas? omnis mora torquet amantem.
Mar. Est domus ampla: sibi nemoroso condita colle
Dudum magnanimi quam quodam tempore fratres
Obsequijs coluere pijs tam cognita late
Mater erat: saltus nimis inuidiosa per omnes:
Fœlix & partu & syluestribus inclyta gazis:
Ac nemorum regina potens: mors inuida natos
Præripuit misere: perierunt corpora fratrum:
Fama uiget: nos ludibrio dilata iuuentus
Spiramus: sed fama iacet: tenebrisque sepulta est.
Sub nobis mutata domus: fortuna tot annis
Incolumis nostros cecidit non passa furores.
Hæc matri reparanda domus: nil gratius illi:
Ni quos fata præmunt: fractis consurgere bustis
Aspiceret natos: & tempora prisca reuerti.
Api. Vilia sunt hominum curarum milia mille:
Quisquis sibi sapiens. Vnde hæc tibi somnia frater?
Pellere pauperiem labor est mortalibus ingens:
Cui nunquam speranda quies: nos sorte maligna
Viuere per syluas uix ulla possumus arte.
Et tecum germane loquor: nunc furta rapinis
Mixta iuuant: plenis nec prædæ ab ouilibus actæ.
Tu noua tecta paras ruituræ atrollere matri?
Mar. Non noua: sed ueterum turpes reparare ruinas
Da frater da chare manus: partemque uirilem
Sponte subi: uincat pietas inuicta laborem.
Siccemus pariter lachrymas: & mœsta parentis
Pectora (ne tales doleat genuisse) leuemus.
Api. Cura superuacui pectus quatit: & cadit illa
Spes sobolis talis: quæ cuncta repleuerat arua:
Nec muris contenta suis: nec cespite paruo.
Ad paucos reditum: pascent nos auia baccis
Arboreis: duplicisque capax testudinis antrum.
Dum tonat excipiet: uentosque arcebit & imbres.

Mater ubi alternis conuiuia festa diebus
Hic aget:atq; illic:gemino q; fruetur honore.
Mar. Coniugibus despecta quidem:& calcata superbis:
Ac dominas habitura nurus:quin flectere tandem
Et monitus meliora uide:genitricis uterq;
Septa colat:limenq; pius uenerator adoret.
Quod sacri tetigere pedes:non aspera mando:
Dulce est annosæ iuuenem seruire parenti:
Non in uestibulo pudeat me mane uideri
Sollicitum:quid mandet anus:quin septa laremq;
Molimur solitas sedes:hinc iussa nepotes
Accipiant:hic una domus:nec scissa potestas:
Nec fratrum diuisus honos:uicinia iunctos
Horrebit:uirtus gladio plus uera timetur.
Aggrediamur opus:quædam leuiora uidentur
Expertis:genitrix animos si cernat amicos:
Ipsa aderit:nam pascit oues pascitq; iuuencos.
Vnde istas cumulamus opes:ars fallere matrem
Prima quidem pueris:fortunæ frusta uetustæ:
Præterea & terræ salis altum infodit aceruum:
Quem cupido quondam pecori blandita latenter
Miscuit:& sapidas aspergine reddidit herbas.
Insuper ad ueteres hortos:umbrosaq; tempe:
Saturniq; domos:& quæ possedimus ultra
Lydius at nunc hospes habet uiolentus:ab alto
Monte cadit riuus:qui dum sua rura reuisit
Impedit inualidam transuerso gurgite matrem.
Pons fuit hic manibus sanctorum structus auorum:
Tempus in hoc solidus:tacitos quo tramite fures
Qui gregibus pestem:syluis suprema parabant
Repperit argutus nocturno tempore pastor.
Collaq; sic meritis fregit tua dextera pontem.
Hunc (tibi nota loquor) timidas effudit in undas:
Dumq; nocere mihi properas:matriq;:tibiq;
Et gregibus syluisq; noces:sed iurgia mitto.
Hic nostram modo poscit opem:sine crimine q̃uis
Non onerum partem tecum tolerare recuso.
Api. Compulit in facinus tua longa superbia:uerum
Cymba breuis fluuio est habilis transire uolenti:
Rus breue trans fluuium superest:fortuna solutos
Angustat:finesq; locat quos fratribus olim
Tam bene pacatis q̃ nos sumus:arcta priorum
Arcta extremorum confinia:at inter utrunq;
Laxarunt sua rura senes:audacia lætos:
Non stabiles habet euentus:en omnia demũ
Ad primas redire uias:forsq; improba gyro
Lusit in assiduo:quid quod sine ponte manemus
Tutius in ripa? iam quantum ad cætera:serum est

Aedificare domos: ſub tempus uelle ſepulchri.
Feſti. Quid uano ſermone leues conſumitis horas?
Tertius ille minor quem uos calcare ſoletis
Syluas frater habet: iam fundamenta domorum
Sede locat patria: genitrix ſibi rura: gregemq;
Credidit: & nati gremio ſecura quieſcit:
Parent cuncta ſibi: curas agit ille ſeniles.
Enſe puer ſtricto: laqueiſq; ſub arbore tenſis:
Quis auium: furumq; pedes: & colla premantur:
Pinguibus arentes teneriſq; ab ouilibus arcent
Fortia clauſtra lupos: triſtis non murmurat urſus:
Sanguineus non ſæuit aper: non ſibilat anguis:
Non rapidi prædas agitant ex more leones:
Non aquilæ curuis circūdant unguibus agnos.
Excelſo prædulce canens ſedet aggere cuſtos:
Paſcua tuta ſilent: audit iam littus utrunq;
Carmen: & extremū calaber ligurumq; receſſus:
Vndiſragi ſectiq; tenens conuexa pelori.
Si uocem extulerit: mauros turbabit & Indos.
Arctoaſq; niues: auſtriq; calentis arenas.
Imperat is uobis linguam cohibere: capellas
Ire domum: tondere inopes: negat almaq; mater.
Partem uteri uos eſſe ſui: ſuppoſtaq; iurat
Pignora falſa ſibi: uallis te proxima miſit
Apœninigenæ qua prata uirentia ſyluæ
Spoletana metunt: armenta gregeſq; proterui:
Te longinqua dedit tellus & paſcua rheni.
Mar. Hunc memini audieram ueteres narrare bubulcos.

Explicit Quinta Aegloga: quæ Pietas paſtoralis intitulatur.

Incipit Sexta Aegloga: cui titulꝰ ē Paſtoriū pathoſ.

Collocutores: Pamphilus & Mitio.

Pamphilus. q Vinemus omne uagis lacerādum præbuit hircis:
Quid ſyluæ meruere meæ? quas rore ſuperno
Iuppiter: & riuis ſpumantibus horrida coniunx
Impiger atq; olim pyros ſanoſq; rigarunt?
Quæ rabies: furtum ſegetes dum carpit acerbas
Spes & opes turbauit agri: cui pulcher hyberus
Delitiæ noſtrumq; decus ſub tempus atri
Non timuit prunos crepitantibus addere lauris.
Quis prope conſultus dextram niſi noſter apollo
Porriget afflicto: monteſq; efferret in altos?
Mitio. Paſtorum ſors dura nimis: date frena capellis:
Indomitos cohibete greges: ſimul ubera multo
Lacte fluant ſemper: magicas non nouimus artes.
Et nunc iſta fero: lites & iurgia ſecum
Inſtruit: ac ſaxum & nodoſa repagula geſtans.
Quot maledicta parat: poterit maledicta mereri

Ense perire suo:quod fert reperire uenenū
Blandicijs tamen aggrediar:quod pamphile & fœnum?
Quos ue locos habitas?ferum tua claustra reuisis.
Quid fremis?inq; graui quid feruet spiritus ore?
Pam. Furcifer hic mitio?nec te durissima fontem
Sorbet adhuc tellus?iam iam mirabile nullum est
Si nemus & messes atq; omnia uersa retrorsum
Spem lusere:manet:cui proh custodia culti
Credita ruris erat?cui grex pascendus in herba?
Intempestiuis perierunt mortibus agni:
Defessi perire boues:hircíq; supersunt:
Immūdiq; sues:quos luxus & ocia tendunt.
Turba nociua satis:nulla quæ lege per agros
Spargitur insultans:uirgultaq; dentibus urit:
Iam montes infecit odor:nostram ue quietem?
Mi. Haud inopina quidem patior conuitia:dudum
Singula nam tacito tractans sub pectore mecum
Vaticinatus eram:iam turbidus ille redibit
Nec serui tergo:nec amicæ parcere famæ
Doctus:nec rigida pietatem admittere fronte.
Pamphile q̄ facile est alienam carpere uitam:
Quam durum seruare suam?te forte magistro
Segnior haud gregibus mors ac lupus ingruat albis.
Nequicq̄ baculoq; minax uultuq; uenires.
Nil tibi tristis hyems: q̄cq; cessura rigori
Illa tuo:nil uer dubium:nil morbidus auster:
Nil tibi de proprio uiolenta remitteret æstas.
Non uolucres segeti:non mitibus umbra racemis:
Non caper arboribus:non bucula parceret herbis.
Pam. Nonne ego pastor eram dum trux turpissime rerum
Nereus aduerso pascens in uertice tauros
Transuersum deiecit humi?& pecus omne parabat
Vi rapere?obluctor donec uiolentior ille
Exuit hirsutam tunicam:nudumq; reliquit?
Mi. Quid potius tractare uelim?quot tempore paruo
Tunc nostri cecidere gregem?est sanguine uallis
Pinguis adhuc:cæcis raptim congesta cauernis
Ossa iacent:horrore ferit locus ille tuentes.
Non tibi non alijs licuit mandare macello
Membra boum:sparsere lupi:sparsere leones.
Pam. Hi tibi sint hostes:at non iacuere magistri:
Non rauci siluere canes:quod sæua finebat
Extremū fortuna fuit:spoliare cadentes:
Et niueas urbi dominoq; remittere pelles.
Tu mihi quid seruas nisi cornua dempta iuuencis?
Mi. Immo aurum teneris quod compensauimus agnis.
Seruo:habiles cyathos & agresti urgere labellum
Sudere non dignor?rudium miseretq; parentum.

Adde ꝙ ars duce me multum pastoria creuit:
Discolor en talos tyrrheno ex more cothurnus
Circuit: effulgens obnubit tempora iaspis.
Candida sidoneo ter murice uellera tinxi:
Et magnos peperi pro munere lactis amicos:
Sponsa nitet gemmis: collumq; monilibus ambit.
Et mecum fusca secura recumbit in umbra.
Non glacie niuibusq; rigens: nec solibus usta:
Qualis erat tua turpis anus: dum rura teneres.
Regia si spectes: non nostra uidebitur uxor.
Tum passim herbosis ludunt in uallibus hedi:
Inq; uolutabris segnes innata uoluptas
Conglomerat: uersatq; sues: non humida pastor
Fortior antra subit: sed eo iaceoq; supinus:
Multa canens quæ dictat amor: nec crastina curans.
Commissiq; gregis ludos & prælia cerno.
Tu querulus tristisq; manes: tu dente canino
Qua rabies tulerit semper mordere paratus.

Pam. Ergo impure tuum nostris cum sentibus antrum
Iungis: ut indignos habitus tibi præferat uxor
Rebus onusta suis: ut tu meliore cubili
Membra loces: somnūq; animo uigilante fugacem
Excipias oculis: & turbida uisa fatigent?
Concilient ut uasa sitim: causasq; timendi
Inueniant: & forma domus & chara supellex?
Heu labor insanus precio cumulare periclum.
Heu furor extremus nuptæ parere furenti.
Turpis adulteria: & thalami tot probra pudendi
Dissimulare potes? nempe hi quos fingis amicos:
Coniugis incestæ facilem rapuere pudorem:
Insidiasq; parant etiam tibi: lumina tolle
Immodico depressa mero: lupus instat ouili
Antraq; peruigiles circumstant ditia fures.

Mi. Furibus est mecum contractum sanguine porci
Fœdus: & inferni descriptum regis in ara.
Inuisum superis sacrum fortasse: profundis
Acceptum sed iure deis: quibus ære litatum est.
Non ego: ieiunæ confringant pinguia tigres
Septa licet: totoq; fremens ruat æthere grando:
Armentisq; fatisq; necem ferat acrior annus
Pauper ero: tantum scrobibus cōmisimus atris.

Pam. Tolle ferum scelerate sacrum quod iuppiter & sol
Erubuit: potuitq; iubar sed acerba relatu
Præterea qui pastor eras: per littora gaças
Conuehis: & neutrum perages fœliciter: aude
Linquere iam syluas: urbesq; uidere remotas:
Pandere uela nothis: timidas temptare procellas:
Vxor enim ignotis iam pridem in collibus errat:

Et patrium limen thalamūq; egressa pudicum
Illa sequetur ouans: meretrix famosa procosq;
Secum aget ardentes: & olentes turpiter hircos:
Herba peregrinæ quibus est iam grata paludis.
Mi. Quid pater obscuris animos ambagibus imples?
Longaq; nunc feris: quid litibus ocia frangis?
Desine iam mœstis alacres incessere uerbis.
Dic age: dic breuiter quicquid fert impetus & mens.
Pam. Es meritus post uincla crucem: post uerbera ferrum
Supplicium breue: quin potius sine fine dolores
Carceris æterni: uel si quid tristius usquam est.
Serue infide fugax dominoq; ingrate benigno.
Mi. Surde senex gestare crucem: tolerare catenas
Si nescis sors ipsa tua est: uulgata per omnes
Fabula iam saltus: nec ci terrore superbi
Destituisse gregem: medio nisi tristis apollo
Sistere calle gradum non uertere terga iuberet.
Cætera nam sileo: domino q̄ fidus in arctis
Casibus: ut possint desertæ ignoscere caulæ.
Pam. Et fugi & redeam: timui pastoris iniqui
Verbera nulla: metum facilem damnauerat ætas.
Flumine mox laui maculas: pallorq; recessit.
Mi. Quæ tibi causa fugæ? cur claustra quieta relinquis?
Cur longinqua sequens quercus contemnis auitas?
Quo claues uesane rapis? quin obice rerum
Tantarum si cura premit: per mœnia saltu
Errantes cogentur oues sub tecta reuerti.
Iam mihi magna placent: inopis non semper ouilis
Seruus ero? dulcem cantando nactus amicam
Formosus fieri studeo: solemq; perosus
Antra umbrosa colo: frontemq; manus recenti
Fonte lauans: speculum corydon byçantius istud
Quo mihi complaceo dono dedit: omnia nouit
Et patitur coniunx: quoniam sua multa uicissim
Dura fero: uos ignotas iactetis amicas
Ne mea perpetuus foueat complexibus epy.
Pam. Infamis mulier multisq; infausta maritis
Te foueat demens: prior epycus ille prophanos
Lapsus in amplexus cecinit per rura per urbes:
Quam coniunx generosa sibi: prior ipse puellam
Nactus ad irriguos secum traduxerat ortus:
Ludibrioq; habitus: uiuens moriensq; iacentem
Exedere canes: & perminxere sepulchrum.
Lætior haud alijs post hunc: sed adultera forsan
Fida tibi fruere: & speculum corydonis habeto.
Aeternum gemat ille miser: pastoribus aulæ
Qui primus mala dona dedit: formosus haberi
Dum petis: & capiti circūdas serta niuoso

Ignotum tot pondus auis: dum floribus antrum
Dumq; pedes debite rosis syluestribus ornas:
Omnia depereant: quando impia sydera cœlo
Impia sors terris superant: intercidat una
Cura gregis rurisq; labor studiumq; peculi.
Mi. Succedet mihi forte aliquis: nec longius hinc iam
(Augurio nisi fallor) abest: qui tristis inersq;
Mitia præduris excuset facta repulsis:
Aluernasq; ferat romana in pascua sordes.
Pam. Quem talem nisi te genitum fortasse minaris?
En tua tota fides: en laudum summa tuarum
Peiorem si terra parit: tunc optimus ipse:
Inq; nocens mitio: sic crimen crimine purgas:
Viue: late: gaude uitij maioris ad umbram.
Mi. Lætus agam moriarq; dolens: tu tristis utrunq;
Nescio quid confusa tibi tua somnia seruent.
Pam. Par fuerat meminisse quibus bonus ille periclis
Ista parauit herus: laniatum uepribus aspris
Vidimus: heu quanti miserans armenta redemit
Perdita sublimi ueniens mercator olympo.
Quam tenuis uictus: q̃ nulla superbia uerum
Ruris habet dominũ: tu luxuriaris in aruis
Illius: ipse sua sitiens ac sobrius aula est.
Mi. Immemor ille sui: & rerum fateamur auarus
Perdere pauca timet: cum possit perdere multa.
Impiger horrendis pastores uocibus implet.
Hinc didicisse potes semperq; in fontibus ægras
Mersat oues: tondere iubens ne uellera lappæ
Intricent: prohibens ipsis a sepibus hircos:
Ostentatq; rubos itidem sterilesq; miricas
Pascua dura feris: famulos macieq; geluq;
Conficit: ac tolerare famem somnũq; sitimq;
Edocet: adiungitq; minas atq; intonat ore.
Dulcia cuncta uetat: iubet aspera: culta caueb is
Auia lustrabis: montes superabis iniquos:
Et pedibus nudis tribulos calcabis acutos.
Moribus his hominũ quisquã de sanguine natum
Vixerit: aut raros illi miretur amicos?
Contra ego me memini domino seruire potenti:
Perdere magnificum multis placuisse decorum:
Vis ubi nulla premit: quis tot consumet aristas
Quod pecus assiduo peraget tot gramina morsu.
Lasciuos errare greges hircosq; procaces
Coniugio gaudere sinas: simul ipse iocabor
Dum mea me coniunx: dum me mea suscipit epy.
Vos uestros seruate: meos mihi linquite mores.
Pam. Infœlix sic noscis herum: dum tutus in umbra
Stare putas: aderit præuertens gaudia luctu.

Mi. En uerbis terrere paras: præsentia fortes
Despiciunt: timidos etiam distantia terrent.

Explicit. VI. Aegloga quæ Pastoriũ pathos ititulat

Incipit Septima Aegloga cui titulus est Grex infectus & suffectus.

Collocutores Mitio & Epy.

Vlcior his syluis & gramine dulcior arui:
d Gratior his antris: & gratior amne sonoro:
Huc modo dum sum solus ades mea nobilis epy.
Epy. Nulla dies mitio nostros obrumpat amores:
Nulla dies gremio caput hoc distungit amato:
Vltro assum: semperq; adero: nec sponte reuellar.
Mi. O mea (nam dulce est animũ exonerare loquẽdo)
Quid mihi nunc stomachi reris? præcordia quantum
Fellis habet sparsi? mordax modo pamphilus acri
Pertulit incautum penitus pupugit ue querela.
Multa minax absentis heri: sub fine pauorem
Obtulit intrepido: fortem fortissima contra
Frons stetit hæc: nunc chara comes tot dulcia mecum
Tot lætos partita dies: partire quod instat:
Ne pigeat numeremus oues: numeremus & hircos:
Seu grauis iste redit: seu forsitan ille tremendus:
Vera licet fictis prætexere crimina uerbis:
Stet modo frons eadem conceptaq; formula fandi.
Epy. Lanigerum quodcunq; pecus seruare solebas
Mors rapuit: uel morbus habet: per gramina ripæ
Pascitur alterius quicquid superesse dedit sors.
Febris iners: scabiesq; tenax: uiolentaq; tussis
Iam uacuos populantur agros: premit horrida sudor
Mucidus: & rigidi configunt tergora dumi.
Tutius abfuerint ne furtim læta pererret
Mœsta lues capita: & serpens per ouilia pestis.
Cætera nosse datur: refer huc tua lumina tantum.
Mi. Perge meum culmen: mea spes: mea tota uoluptas.
Epy. Ille procul fuluo quem cernis ludere tergo
Vertice conspicuum: setis cui discolor albis
Barba genas mentumq; tegit: per pascua late
Noscitur immitis: frondisq; petulcus & herbæ.
Hunc etiam cupidæ metuunt perferre capellæ.
Sic duras tenerasq; tegit: sic pondere toto
Irruit: incumbens miseris: ueneremq; nec ullam
Respuit: haud propriæ fit segnior inde maritæ.
Quæ paribus signata notis: & concolor illi est.
Ipse quidem luxu immodico lassatus: & annis
Iam senuit: sed dura fero recalensq; senectus.
Ille procax parili totus licet ardeat æstu:
Viribus haud paribus fruitur: tamen omnia turbat

Septa furens:nullasq; sinit dormire quietas:
Somnifera sub nocte capras:sed ouilia circum
Hunc animus non sanguis agit:dumq; aspera prensat
Colla:parum stabiles fregisse per oscula dentes
Cernitur:& uocis paulatim perdidit usum.
Quem quotiens uideo: subitus quatit ilia risus
Vt fragilis dumeta petit: crebrosq; hymenæos:
Et uenerem geminis ardentem naribus omni
Tempore suspirans:inamœnũ spargit odorem.
Tertius ille autem distortis cornibus atra
Luxuria efferuens:teneris male temperat hedis.
His multum debere memor grex ipse fatetur.
Horum nanq; licet circum præsepia natos
Enumerare leues:atq; agmina multa nepotum.
Ille piger senio torpet:tamen integer olim
Ludere clam solitasq; uides nec spernere frondes.
Nunc iacet & cœlum spectat:fremit arduus ille
Proceris gaudens per syluam insistere ramis.
Permeat hic ualles: longinquaq; rura peragrat.
Esurit ille rubos :fulgentibus imminet undis:
Nec tota satianda tago sitis arida seruet.
Ille ferox animi est:& torua fronte minatur.
Ecce duo obnixis qui sese cornibus urgent:
Sæpe graues syluis olim exciuere tumultus.
Nunc multo grauiora parant:atq; omnia turbant.
Ecce duo:morbo impliciti:niger iste quiescit:
Candidus ille silet:scabiem fricat ille uetustam.
Ille quidem toto quem cernis ab agmine solum:
Natura generosus erat:sed non sua tondens
Gramina:sollicito tacitus terit auia gressu.
Huic hostis generosus item:sed fractior æuo
Contigerat:mors alterius certamen utrimq;
Conclusit:non ille uadum torrentis aquosi:
Nec iuga saxosi timuisset carpere montis.
Dux gregis ille fuit:dum nostra reliquimus ultro
Pascua:primus iter rapidum per lubrica flexit:
Hortatus socios:mox cætera turba secuta est:
Vnde diu lætos uacui deduximus annos.

Mi. Quid non longa rapit sæclis fugientibus ætas?
Decreuit grex ecce situ:quæ culpa? quis error?
Immortali homini nihil est:moriemur & ipsi:
Ludere consilium:nec cunctis temporis horam
Perdere segniciε:curasq; repellere inanes:
Ni forsan tibi nunc aliud dilecta uidetur.

Epy. Prorsus idem:quid enim restet? quæ metha malorũ?
Ambiguum licet ille grauis promissa minasq;
Iudicis inculcet:res pendet:ludere præstat
Interea:& primam morti subducere partem:
Quam sapiens(sileo semper tibi fida profecto)

Hortatrix: atq; una fui: præsentibus uti
Et gaudere bonis: fato mandare futura:
Blandicijs profugam assiduis reuocare iuuentam
Et retinere manu: properante obstare senectæ.
Sed si tangit amor pecoris muliebribus aurem
Consilijs aduerte tuam: nisi forte pudori est.
Mi. Dic mea: dic requies thalami: dic gloria nostri.
Epy. Hos tibi fœcundæ matres peperere: quid hæres
Sanguine in externo? ueteri noua cornua serto
Floribus ex nostris ornabimus: ipse latentem
Pamphilus haud noscat fraudem: nec degener istis
Sanguis inest: humilisq; gregis uestigia seruant.
Liquitur hic luxu: non pinguia pabula desint.
Coniugiumq; frequens: implebit ouilia solus:
Errantes studet ille senes transcendere cursu.
Et facit ille gregem longe post terga reliquit.
Aspicis hunc timidum: meditatur prendere truncos
Mordicus: & uacuas cornu iam uerberat auras.
Mitior hunc uultu sequitur: mihi crede sed ille est
Sæuus & hirsuto multum truculentior apro.
Me spectante parem: spoliauit coniuge nuper.
Et potitur camuris nunc naribus: ac pede torto:
Illum inopem pauidumq; procul per saxa fugauit.
Hi turpes rerum indocti latitare uidentur:
Sed sine consuescant: discent tot multa magistris.
Hi duo: quid reris? fatales dulcibus uuis:
Iam pingues mustoq; graues: hos pelle reuulsa
Persolues: læso uenient trieterica baccho.
En tibi par aliud ratio famuletur amori:
Dignum laude licet blandis prope lenius agnis.
En quoq; par longæ uarium: pratum ille modesto
Dente metit: ramos patulo uorat alter hiatu:
Teq; tuumq; gregem rauca qui uoce fatiget:
Meq; fugare locis informi murmure possit.
Spumens ac frendens: tunsoq; simillimus urso.
Hos tibi romulei miserunt gramina saltus:
Cætera de nostris ueniunt tibi gaudia lucis.
Hinc alij atq; accrescent: sors bona fauebit.
Mi. O pecudum decus eximium reginaq; syluæ
Perge age iunge greges: & cornua flore rubenti:
His quoq; circunda: grex esse uidebitur unus.
Hunc tamen oblita es: numeris ascribe mœrentem.
Epy. Inuisa regione fatum quem florea uallis
Pauerit: & nostri spretorem miserit arui.
Pellicis imperio premimur: moribundus & unus
Introeat: spaciumq; breuis non explicat anni.
Mi. Iram frange precor: nil unq; tale iubebo.
Iam tranquilla redi: quoniam res magna peracta est:
Pamphilus ut redeat: iustas licet arte querelas

Abſtulimus:tacitam mœſtus ſibi ſorbeat iram.
Epy. Multa quidem curis dedimus:iamq; hora quietis
Nos uocat:accelera:glacies premat hiſpida colles.
Brachia nos nexi:molli iaceamus in ulua.

Explicit Septima Aegloga quæ Grex infectus & ſuffectus intitulatur.

Incipit. VIII. Aegloga cui titulus eſt Diuortiũ.

Collocutores: Ganymedes & Amyclas.

Gany. Vo fugis? expecta:liceat condiſcere cauſas
q Diſcidij:tu noſtra puer (niſi fallor) amabas
Paſcua:quo paſtos abigis cum matribus agnos:
Ingrate atq; oblite mei rerumq; mearum?
Amy. Parce parens damnare tuum:puer ipſe:fateris
Hac paui regione gregem:tibi lætior annis
Tunc animus fuerat:nunc intractabilis aſper:
Me quoq; uiuẽdo patientia prima reliquit.
Gany. Conſilium ſolet eſſe ſenum:iuuenũq; uoluptas:
Tu mihi delyras ſenior:tum uallis amator
Vnius deſerta uagus nunc auia tentas.
Amy. Propoſitum mutat ſapiens:at ſtultus inhæret:
Res:tempus:fortuna:locus:firmata ſequentur:
Conſilia alternant:macie turpiq; ueterno
Terga pecus confecta gerit:ſqualentia ſentes
Vellera dilacerant:quid agam? nec pocula fontis
Tuta:nec herbarum morſus:ſucciq; ſalubres:
Ipſe aer ſuſpecta mihi ſuſpiria reddit.
Quin iuſtam permitte fugam:& miſerere coacti:
Nam potes:ecce etenim ueni ad tua gramina pauper:
Pauperiorq; domũ redeo:non lacte nec hedis
Auctior:inuidia & ſolis iam ditior annis.
Adde ſupercilij pondus:quod non grauis æquet
Aetna iugis:non oſſa rigens:non altus olympus:
Id prius æquanimis tuleram:indignãtior ætas
Eſt ſenium:rugæq;:animos in uerba miniſtrant.
Triſte ſenex ſeruus:ſit libera noſtra ſenectus.
Serua iuuenta retro eſt:ſeruilem libera uitam
Mors claudit:memor uſq; mei ſubſiſte ualeq;:
Me fatum tentare meum ſine paſcua circum.
Gany. En animi ſeruum memoris:ſic omnia uetus
Abſtulit:has mereor grates:hæc premia reddis?
Vt nil præſtiterim:multum licet impar: amaui.
Amy. Verba quidem uerbis:res rebus:purus amori
Sed ſolus debetur amor:gratuſq; memorq;
Sum:quia te ſemper poſtq; mihi notus amaui:
Et dum uita comes ſi quid mihi credis amabo.
Gany. Quo properas igitur? quæ te magis allicit ora?
Vnanimes quæ cauſa repens diſiungit amicos?

Perdit enim serui nomen cui libera mens est.
Amy. Aspice fatigero tangentem uertice montem:
Nubila tum grauida fontes tellure crepantes:
Vnde ruens pelagis confunditur unda quaternis.
Aspice præruptum scopulis extantibus alte
Ire sub astra iugum: lapis ille imperuius olim:
Punicus asperso donec sibi pastor aceto
Fecit & igne uiam: nostris pastoribus ingens
Diluuiũ stragemq; ferens: hoc forte per æstum
Solus ego ac sitiens nuper sub colle uagabar.
Gallias erranti sese comitemq; ducemq;
Obtulit: & uiuas digito direxit ad undas.
Prægredior uallesq; nouas & pinguia late
Rura noto: sed sæpe oculos in terga reflectens:
Iam latus hoc sordere mihi: iam turbidus æther
Cœpit ad occasum: iam sydera mœsta uideri:
Agnosco ualidum patriæ reuocantis amorem:
Illic & uiolæ melius per roscida pallent:
Per dumæta rosæ melius redolentq; rubentq;.
Purior ac patrius illic mihi prata pererrat
Riuus: & ausoniæ sapor est iam dulcior herbæ.
Gany. Spreta fides igitur comicum tam certa priorum:
Cum quibus & niueas laqueis: uiscoq; columbas
Gaudebas damasq; plagis temptare fugaces.
Cum quibus & capreæ soles: umbrasq; leonis:
Et tauri flores: & adultæ uirginis uuas
Carpere: uel fando cunctantem impellere noctem:
Vel longum breuiare diem sermone iocisq;:
Et requie molli durum condire laborem.
Amy. Nil spretum nisi sylua ferox pastorq; proteruus:
Et gignens aconita solum: & mœstissimus auster:
Et plumbo infecti latices: & turbine tortus
Puluis: & umbra nocens: & grandinis ira sonoræ.
Gany. An prius ista tibi tam longum ignota per æuum?
Amy. Hora prius fateor: tenuit me pestifer usus
Luctantem: me uester amor: me forma puellæ
Blandior illecebris: sed iam cum tempore sensim
Omnia mutantur: studium iuuenile senectæ
Displicet: & uariant curæ uariante capillo.
Gany. Sic uulgo iam notus eras: nec charior alter
Vel mihi uel socijs: syluis errabis in illis
Et mecum mansisse uoles: cupiensq; reuerti.
Amy. Nil penitus non esse potest: fortuna gubernat
Res hominũ: ualet illa pijs obsistere cœptis.
Illa fauere malis: at si præsagia quicq̃
Nostra ferunt certi: leuis est ad prima recursus
Principia: huc genitor profugus me ruris auiti
Finibus infantem rapuit: ripaq; palustri

Exposuit miserum: atq; abiit: per quattuor inde
Sermo lustra tibi: nulla est iniuria: iustus
Libertatis amor: patrii quoq; cura sepulchri est
Tempestiua seni: iam tandem absiste precari
Atq; iterum pater alme uale: dextramq; relaxa.

Gany. Ah miser: & merita quis te cum laude canentem
Audiet? aut leui describet carmina lauro?

Amy. Expectando quidem fessus raucusq; canendo
Attuleram: uereor: uocis fastidia nostræ.
Fors aliis placiturus eo: non una per omnes
Est hominis fortuna dies: nunc mane quietum:
Turbida lux sequitur: nunc matutina serenus
Nubila uesper agit: sic tempestatibus atris
Tutus adest portus: sic littora puppe tenentes
Tempestas inopina ferit: spes: terror ubiq;
Iuxta habitant: fortuna uaga est: & protinus inter
Quamuis pressa manus: ceu lubricus effluit anguis.
Nil habet ista magis tua nunc opulentia certi:
Quam mea paupertas: ubi pluris signa fauoris
Et minus est fidei: sed iam me gallias audi.
Sollicitat damnatq; moras: & phœbus hybernum
Vergit ad oceanum: montem uix occupat altum.
Balatu moueor pecoris: nec candida dulci
Mugitum geminas cessat reuocare iuuenca.
Ire libet: liceat: nusquam sunt carmina tanti.

Gany. Me iuuenem pauisse domi: & finxisse docendo
Vt doctum noua sylua senem nouus hospes haberet?
Sit labor agricolis longus: breuis inde uoluptas.
Arua domant aliis: sic fessus nauta quietis
Inuehit ancipiti delatas æquore merces.
Nosco meum sydus: aliis utenda paraui.
Fatum agnosco tuum: primis nam pauper ab annis
Pauper eris senior: pauper morieris amycla.
I: tamen: ipse meis (quando hoc immobile uotum est)
Te sine (quod nollem) iam solus pascar aceruis.

Amy. Ipse per æstatem mediam uel colle uirenti:
Valle uel umbrosa: nitidiq; in margine fontis
Solus apollineæ modulans sub fronde sedebo:
Lanigerumq; gregem pascam: & loca florea circum
Mellificas imitabor apes: te diues habebit
Sylua: sed urentes turbabunt ocia: curæ.

Explicit. VIII. Aegloga quæ Diuortiū intitulatˀ.

Incipit. IX. Aegloga cui titulus est Querulus.

Collocutores: Philogeus & Theophilus.

Philogeus. Eu laceræ fragmenta domus: heu sydus agello
h Triste modo: quid uotiui nunc stirpibus imbres:
Quid pecoris studium? segeti quid lenior auras?

Aut soles ualuere pii? fors aspera ruris
Semper & immenso tenuis fortuna paratu.
Agricola infœlix: ubi primū cornua tollens
Florigerannus adest: circum sua gaudia fertur
Rastra manu uexans rigida: scabro sq; ligones.
Vrget in arua boues: sulcoq; annisus inhæret.
Inserit hic ramos: herbas hinc ungue nocentes
Vellit: & utilibus lolium secernit auenis.
Hinc fodit: & ripam bellis brumalibus armat:
Inde leues prono diuertit tramite riuos.
Nil uel inexpertum linquens: uel segniter idem
Expertus: sed cuncta nimis: tum nubila ab austro
Suspicit: & secum pluuias incusat inertes:
Tranquillosq; dies operi: uentosq; fauentes
Inuocat: ac cœlum precibus uotisq; fatigat.
Heu misero: postq; sudore exhaustus anhelo
Spes cernit florere suas: iamq; horrea laxat:
Ecce furens fata culta truci uertigine nymbus
Obruit: & longos anni breuis hora labores
Vna necat: pereuntq; seni sua somnia fesso.
Adde repentinam rabiem torrentis iniqui.
Adde peregrinas uolucres: populantia campum
Agmina: tectorum lapsus: incendia: fures.
Adde grauem: morbos: nebulam: mortesq; pluentem:
Immemoresq; gregis casus: hominūq; ruinas.
Qualia nunc flemus mœsti: & uix flere relictum est.
Hora metus mortis quoniam trepidantia claudit.
Heu heu quo me cura tulit? quo cæcus habendi
Traxit amor? poteram uulgo quot tutius artes?
Quot rerum temptare uias? cur ultima lecta est
Paupertate labor mixtus: semperq; malignam
Scalpere tellurem querulasq; audire cicadas?

Theo. Quid gemis? aut quæ nam usq; adeo fortuna molesta est?

Philo. Quid gemis? heu mea rura uides: fons ecce laborum
Atq; operum: spes ecce meæ: quid uiuere longum
Fert homini? nec definimus nocitura precari.
Quæ modo dumi uagis fuerint angusta capellis
Antra uacant: raræq; procul languentis oberrant
Reliquiæ armenti: quas mors uiolenta per orbem
Spargit: & insequitur: non æquoris obice uasti:
Non cœli terræq; situ: non deniq; totis
Caucaseis arcenda iugis: sic omnia uictrix
Proterit: & latos depascitur ordine saltus:
Exemplis caritura quidem tenuere nepotum
Vix habitura fidem: superant si forte nepotes:
Nec finem modo fata parant imponere rebus.

Theo. Posse mali causas ingens solet esse leuamen
Discere: si nosti quæ tantæ pestis origo?

Philo. Multa dei cælant hominem:non omnia seruus
Clausa uidet domini:cumsit mortalis uterq;:
Quæ tamen in syluis crebrescat fabula dicam.
Cerne sinus pelagi geminos:quos maxima frangant
Flumina & aduerso dirimentia gurgite terras.
Hunc hirsuta premit glacies:& bruma perennis
Asperat:horrificoq; infestant murmure tigres.
Illum blanda rosis non arescentibus æstas
Temperat:& uirides fantur per plana uolucres.
Hos alio prius orta sinus afflauerat orbe:
Hinc nostris translata lues:nunc regnat in aruis.
Theo. Quo mare tam facili transiuit & æthera saltu?
Philo. Illuc heu cupidi:stimulat sua quæq; libido:
Peruenit pars una gregis:sucosq; ueneni
Et diras gustauit aquas:atq; inde reuertens
Mox peritura cohors late contagia fadit.
Pastorem pastor:pecudem pecus inficit ægra.
Spirat enim saniem inclusam pulmonis adusti
Ad latus infaustis aspirant flatibus euri.
Intereunt iumenta boues duriq; bubulci:
Graminaq; & segetes:uacuis moribundus aristis
Imminet:& culmum componit messor inanem.
Nec morbi modus ullus adest:uelocibus alis
Mors uolat:externos frustra glomeramus odores.
His etiam sua pestis inest:quid demoror? omnes
Occidimus:nisi fata minas placata remittunt.
Quanq; quid reliqui est miseris? iam falce recurua
Vltima rura metunt:graia qua uectus ab ora
Marmoreoq; nouam designans limite syluam:
Inclyta magnificus posuit confinia pastor.
Theo. Falleris ah demens:nam iusta & fera merentes
Pastores ferit ira dei:populumq; rebellem
Effugite o cæci:securaq; poscite regna.
Philo. Nec mora tuta quidem:nec iam fuga tutior usq;:
Obuia mors peruertit enim: & quocunq; mouerem
Mille parat medio laqueos:& retia calle.
Theo. Accipe consilium propere:cunctatio nanq;
Lenta fuit semper subitis inimica periclis:
Huc huc uolue oculos:hic est uia recta:sine ullis
Insidijs:prædura quidem calcataq; paucis.
Sed super aerios arcto quæ tramite colles
Perferat:& sistat fessum in regione quieta.
Illic uita habitat:leua sed olentis auerni
Sulphureis stant stagna uadis:ibi lurida mortis
Signa uides:atroq; polum nigrescere fumo.
Hos euade lacus:dextrum mihi prende cacumen.
Philo. En nitar:tu me sequere:& miserere iuuando:
Quin prior:I tardum attollens & porrige dextram.

Theo. Vltimus ac primus adero:pellamq; trahamq;:
Tu modo:nec labor officiat:tibi solus adesto.

Explicit nona Aegloga quæ Querul⁹ intitulatᶠ.

Incipit decima Aegloga: cui Titulus est
Laurea occidens.

Collocutores:Socrates & Syluanus.

Socrates. Vid siluane doles? tantæ quæ causa querelæ?
Syluanus. q Heu socrates quem uix reliquum fortuna ruinæ
Dura finit nostræ:nescis dulcissime nescis
Quid querar? & q̃ iusta mihi sit causa querelæ.
Socra. Auguror:expecto sed rem cumulatius ex te:
Fare miser misero:non aspernabere luctus:
Participem comitemq; ioci quem lætus habebas.
Syl. Nescis præualidi rumpunt ut uerba dolores:
Quid me chare iubes fari? pastoria nunquid
Materia est lugere deas? tamen accipe quantum
Singultus lachrymæq; sinunt:fuit alta remotis
Sylua locis:qua se diuersis montibus acti
Sorga nitens rhodano:pallensq; ruentia miscent.
Sic mihi quo fueram tusco translatus ab aruo:
Sic hominum res fata rotant:fuit aridulum rus
Dum colui indigui:atq; operi successit egestas.
Id reputans:aduersor enim piguitq; laborum
Pertesumq; inopis studij:tandemq; relinquens
Arua inarata:uagis syluis spaciabar apricis.
Verum inter scopulos nodosaq; robora quercus
Creuerat ad ripam fluuij pulcherrima laurus.
Huc rapior:dulcisq; semel postq̃ attigit umbra
Omnis in hanc uertor:cessit mea prima uoluptas.
Rusticus ardor erat:sed erat gratissimus ardor.
Ille mihi insueto:qui me mortalia prorsus
Oblitum imemoremq; mei meminisse iubebat.
Hanc unam:curasq; & totum huc uoluere tempus:
Sic ruris desertus honos:& quicquid in enses
Præcipitat:pars parta animi:pulsiq; tumultus:
Has ego delitias & opes:hæc regna putaui.
Socra. Perge: quis interea neglecti uultus agelli?
Syl. Nec noui:nec nosse uelim:mihi laurea curæ
Sola fuit:sed iam socrates ignosce:gemendum est.
Socra. Immo age perge precor:pariter lachrymabimur ambo:
Et pietas:communis enim & iactura dolorq;.
Syl. Laurea culta mihi:nec me situs asper & horrens
Arcuit incœpto:proprijs nec uiribus ausus
Externos uolui consultor adire colonos.
Nec longæ tenuere uiæ:nec tempus iniquum
Ac durum tardauit opus:uulgata tenebam
Ascræi consulta senis:tamen altius ire
Mens erat:ac uarijs artem solidare magistris.

Dux mihi nullus erat:nisi amor feruorq; uidendi.
Primũ iter in latum qua pulcher mincius unda
Formoso de patre oriens:interluit arua:
Hic uenetum celsis extantem in milibus unum
Pastorem agricolam:bellatoremq; uicissim
Conspiciens:dextræ modulantem in uertice ripæ:
Accedo:& breuibus percontor plurima uerbis.
Iussus ab hoc asiam:graiasq; inuisere terras.
Vix athesim attigeram patrij qua limina montis
Deserit & lætos fugiens amplectitur agros.
Ecce uerone per prata uirentia martis
Ire duos uideo:canit hic:legit ille salubre
Herbarum genus:& pecori bonus applicat ægro:
Prægredior:calidusq; aponus:gelidusq; timauus
Iam spacijs æquis aberant:dum peruigil alas
Intempestiuum quatiens dominoq; molestum:
Perstrepit hic leuo uillæ de culmine gallus.
Mox baculo excussus mœstum cantoribus omen
Præbuit: hinc nullo resonantia littora cantu
Procuruosq; sinus tacitus sequor:obuia tandem
Rura sonora animum uocemq; & uerba dedere.
Lætior illa lego:smyrnam sub fine uiarum
Peruentum:cæcumq; senem:sed multa uidentem
Cõuenio:isq; italo missum ut cognouit ab orbe
Prosiluit:dextramq; dedit:nemorisq; profundo
Accubitu & fusca sessum statione recepit.
Attonitumq; manu penetralibus intulit umbris.
Figo oculos:& cuncta libens & singula circum
Visa noto:cupidumq; fruor sermone senili
Insolitus:dij qualem hominem:quod diuite cœlo
Subtrahitis:terræ rarum breue munus ægentis?
Hunc magni circum comites lætissima turba
Stabant:iuxta autem cunctis sublimior unus
Cui grege de toto supremus cesserat hircus
Fortunas casusq; ducum regumq; canebat.
Nec casum tamen ille suum sortemq; repostam:
Nec tristes in terga canes instare uidebat
Regibus:attonso flendus post fata capillo.
Iuxta alter senio infractus:iuueniliter alta
Voce canens:furere hinc dictus:sed uoce furorem
Diluit:& falso quæsiuit crimine laudem.
Sacra sacerdotes canit hic:illc arma tubasq;:
Inde deum fauor:inde uirum:per bethica captum
Rura lupum saluumq; gregem:iaculoq; lyraq;
Fretus:& hinc clarus factis:hinc cantibus alter
Altera sollicitis laqueos cantabat amoris.
Docta puella:choris doctorum imixta uirorum.
Cynnameus roseo calamus cui semper ab ore

Pendulus:& dulces mulcebant astra querelæ.
Hanc choris late cunctata bacchide notus:
Hanc darius charam suspirans carmine lyden:
Et quem cyrenis genitum dedit africa nilo.
Hanc thenis famio pastor stupet igne liquescens:
Nec minus hanc nostriq; procul mirantur amantes.
Voce omnes humili & querula simul impare cantu
Pone senex pueri in gremio:uix mole soporis
Lumina pressa mouens:leniebat cantibus auras.
Mox siluit uictus:cesserunt carmina somno.
Argutum dircæa palus amisit holorem.
Vidi sidonio pastorem rure profectum:
Annua quem morbi uis extincturа diebus
Angeret alternum natalibus:ultima donec
Vna animam:doctosq; modos abrumperet hora.
Vnũ ibi cecropij contemptum in gramine saltus
Ingenio rectum:claudum pede:uoce calenti:
Spartanos in bella canens accendere uidi.
Vnũ uoce parem:summis per littora lõge
Solum:qui populo leges & iura dedisset:
Iamq; senex musis operam daret urbe relicta.
Vidi aquilam calui circum uolitare sedentis
Ore caput:pleno simul illum lumina campo
Defixum:immota meditantem carmina fronte.
Vidi expectatum ut caneret dulcedine multa:
Obriguisse senem:uocemq; in faucibus imis
Artatam:musas animam rapuisse putares.
Sic cubito incumbens similisq; erat ore canenti:
Phistula pallenti pendebat muta labello.
Hunc alius musis qui pastor amicior almis
Sed minus acceptus syluis:& uictor ut arte
Iudicio sic uictus erat:de more solebat
Victorem ridere suum:q; iudicis æqui
Carmen inops:q; fama uagis incertior auris.
Vidi qui fixas raperet spes:adderet iras:
Cogeret ad certam flammanti carmine mortem.
Vidi alium syluis pulsum:mox carmine dulci
Extinxisse odium:quid enim uim carminis æquet?
Temnere opes tanti causam preciumq; laboris.
Vidi aliquos artesq; bonas celebrare:sed inter
Hos fuit ampla sacri lege hac quæ iura parentis
Stringeret:hoc merito doctas laudaret athenas.
Vidi qui multo assiduus numeroq; superbus
Lacte præmens fragilem fiscellam rumperet acri:
Qui noua mactatis oneraret plaustra iuuencis:
Qui sale terga boum tereret laniata rigenti:
Et qui sparsa sedens pastorum furta notaret.
Biblida qui uetito cantaret amore furentem:

Qui caneret solem ac lunam:stellantiaqꝫ arua
Scinderet:& uolucri cœlum signaret aratro.
Qui uiuos plectro lapides aptaret ouili:
Colle sub aonio funestæ ad pabula ripæ:
Quiqꝫ palæstrita & pictor:primoqꝫ sub æuo
Cantor:ad extremũ cursorqꝫ aucepsqꝫ fuisset:
Quiqꝫ illi fesso tandem & dormire paranti:
Ex leuibus calamis puluinar strauit amœnũ:
Quiqꝫ truces cantu solitus mulcere leones:
Iusticia & cithara insignis:uenerabilis annis.
Incola syluarum primus quem thracia uidit:
Aeream dulci rhodopen dum uoce moueret:
Præcipitem fidibus blandis dum sisteret hebrum.
Huic duo per montes auritaqꝫ rura canenti
Perpetui comites:dextræ germanus inhæret:
Filius at leuæ:tegit illum linea uestis:
Iste sacer musis plenum de fonte reposcit:
Atqꝫ pium cratera patri porgebat anhelo.
Deniqꝫ graiorum latebras:assiæqꝫ uireta:
Hebræosqꝫ graues:& carmine trita minaci
Gramina iordanis:peregrinaqꝫ nomina lustrans:
Mollia rura arabum:salis indiga:ditia mellis:
Affixusqꝫ oculis animoqꝫ intentus ubiqꝫ:
Vidi alios:atqꝫ inde alios:non omnia passim
Visa sequor:uidi sicula regione creatum:
Ac socios quibus horridulum cantare uoluptas
Prima gregem latebrisqꝫ minas uitare leonum:
Quiqꝫ alios supra tenet ortum a carmine nomen:
Quiqꝫ gregem calida gelidus male pauit in ætna:
Qui docet ephesios:tyrios qui rumpere campos:
Docto ac altisono diuulsus ab agmine tandem
Flector:ibi unũ omnes nemorũ quem turpis habebat
Angulus:& tenui ridebant pascua nutu:
Nudus ut ille iugis macidum raucumqꝫ canendo
Indignum magni prædonis retulit aurum.
Sed quid ago? aut patriis quorsum peregrinor ab aruis?
Doctior inde domũ fesso dum remige portu
Brundusii egresso iuuenis placidissimus alto
Occurrens:trepidam porrexit ab aggere dextram:
Maternũqꝫ ostendit auum:per rura iacentis
Apuliæ :calabrumqꝫ nemus sub ualle galesi.
Ingenio agricolam nulla tamen arte colentem.
Pana uirum uideo:nec secum multa locutus
Eminus aruncæqꝫ ducẽ populumqꝫ saluto
Moris aratores ueteris:quaqꝫ aufidus:æquor
Fertur in hadriacum:patrio sub sole perustum
Libertum:dominoqꝫ lyra:gregibusqꝫ placẽtem
Alloquor:inde alius gelidi sulmonis alumnus

Multa iocans:longamq; aciem per opaca latentum
Ostendens digito:fuscos aperire recessus
Tentauit frustra:uultus densissima nubes
Texerat ambiguos:dubium uix murmur ad aures
Aura tulit:quantum in nobis obliuia possunt?
Vnus in hoc numero gaudens se condere uiuo
Fonte:deus numerum fluuiorum arsisse puellas:
Aequoreosq; alius memorabat carmine nostro
Insuetum cecinisse deos:aliusq; uicissim
Montanum imparibus carmen uariabat auenis.
Hinc procul & latio & musis charissimus astris:
Fluctiuagosq; alius numerans sub gurgite pisces:
Aurea plectra apio cinctus uiridante monebat.
Hinc alius rutilumq; crocum & candentia carpens
Lilia:tum uarios iungebat in ordine flores.
Multa libens sileo:sed iam mihi nota tenenti
Longa breui stringens aderat suspiria cantu:
Paupertas quem tuta iuuet:quem delius ardor:
Caluus amans alius restinctam carmine flammam
Flens quasi supplicium:properataq; tempora fati:
Accensamq; alius dubium Romanus an umber?
Vmber erat:uariaeq; minax & blandus amicae.
Notior inde alius fluuiali occurrit aquino
Turbidus aspectu:& ruralibus horridus armis.
Arpinati alius sylua cui pauper amictus:
Victus inops ac difficilis:sed laeta canenti
Frons erat:& nullo uitae turbata labore.
Protinus hinc geminae tangebant sydera quercus:
Vnde salus pecori bis contigit:altera dextrae:
Altera laus linguae:magnos breuis herba iuuencos
Fecerat:una duos contexerat umbra gigantes.
Hinc quoq; uidi alium campano carmina fastu
Implentem:& multum gracili sibi uoce placentem.
Sic uenerabundus dominantis limina romae
Ingredior:stupor hic tremulam suppressit auenam:
Pila inter tristesq; tubas:strepitumq; rotarum:
At studio rerum latia dum demoror urbe:
Forte procul tenuem dubia uix aure susurrum
Grandaeui senis excipio:doceorq; paternis
Hunc primū cecinisse modis:audentior alter
Posteriorq; humili quis de stirpe parentum
Ortus:& adriacum iussus migrare pisaurum
Posthabuit:quem tunc horrebant undiq; colles
Agrestem summo imperio praeponere musam.
Non ueritus faciliq; hederae summittere lauros.
Hic alienigenam seruum quem carcer honestus
Fecerat ingenuum:multaq; ornauerat arte:
Audiui cantare hominū moresq; dolosq;

Atq; metus curaſq; ſenum & iuuenilia furta:
Lenonumq; artes: iam tempore murmuris afri
Oblitum: atq; italo texentem pectine carmen.
Hic cui religio ſyluestris & inclyta rerum
Copia: & ignoti nihil uſquam ut priſca ferebat
Fama: ſed eſonides carmen cum uellere fuluo:
Qui canit alciden: qui theſea: quiq; cruentis
Fratribus in campum adductis ad mollia caſtra
Tranſfugit occultus: blandumq; cupidinis agmen:
Reliquias qui troia tuas: & fruſta legebat
Meonio neglecta ſeni: qui prole decori
Coniugio memori ſtudioſum ornauerat uſum:
Qui menſas uerſuq; gregem laceraret edacem:
Et qui laudatæ caneret conuitia gentis.
Partior hunc nono paſcebat caſcus anno.
Hunc uideas dextre rigidam geſtare ſecurim
Ornantem officij generoſo gutture pompam.
Hunc grauitas: illum cenſura ſæuerior offert.
Hinc tenui uinclo profugos qui nexuit annos
Sæcula: pierio niſus cohibere furore:
Pennatas muſas qui martia traxit ad arma:
Punica dum latio ferueret in orbe procella:
Indixit qui bella feris: ſyluaſq; tumultu
Miſcuit: apta uagis cudens uenatibus arma.
Tramite qui largo troianũ anthenora colles
Duxit ad euganeos: necnon comitante marito
Bis raptam feſſis helenam qui reddidit argis:
Phyllida qui querula: phcacum qui uoce latina
Luxuriem moreſq; canit: quiq; hectora ſupra
Ilion euerſumq; troiamq; a ſtirpe reuulſam:
Quiq; nurum dotemq; ioui conuexit opimam.
Linquo ſenem qui diſcipulum per prata ſonorum
Heſperiamq; tubam docto conflauerat ore.
Linquo uirum fortem poſita qui caſſide moeſtus
Sed iuſſus plenuſq; iræ ſaliebat honeſtæ.
Vnde alium domini uidi meruiſſe fauorem,
Vidi qui quotiens libuiſſet ferrea blando
Pectora molliret cantu: lachrymaſq; moueret:
Hic quoq; (nam memini) miſerum ſolabar amantem:
Amentemq; magis: cui uis erat ampla canoræ
Vocis: & ingenij magnus ſub pectore torrens.
Eſt amor exitio paſtorum publica peſtis.
Blandus ubi immitem peperit furor ille furorem:
Forte oculos auidumq; animũ ſeptena per antra
Nobilibus famoſa iugis: & opaca mouenti
Collis: ubi arcadiæ celeberrima carmina nympha
Arte patrum curas fugitiuaq; uerba ligarat:
Monſtratur: celſoq; uirens in uertice laurus:

Admonuit nostræ:& dulcem renouauit amorem.
Tum frondosa ingens ramis altissima fagus
Optatamq; gregi gregis ac ductoribus umbram
Fundebat:uolucrum sedes aptissima nidis:
Assiduumq; sonans uarioq; exercita cantu:
Atq; hic multa iubens esedæ uerendus acerua:
Formosusq; gigas lucum omnem fronte serena
Et pastorali uis maiestate regebat.
Ocia ni desint nulli usquam uoce secundus:
Dulciter ille quidem q̄q̄ raucescere curis
Musa solet:sed rara canens:frontesq; canentum
Exornans niueis uittis:& fronde perenni.
Ille ubi pastoris properatum funus amati
Fleuit:inexplicitum carmen mandasse duobus
Fertur:& angusta limam sub lege dedisse
Iusso alacres instare operi:rerumq; suarum
Immemores:aliena manu tractare magistra
Conspiceres:laudemq; alij sibi uelle laborem.
Tres nemorum dominos:& eadem cespite in usis
Intentos:gregibusq; simul spectare decorum
Dulce fuit:quorum unus iter cantabat acuta
Voce suum:niger ille oculos gestuq; uenusto
Pastorum pauor at stimulus:contra ille secundus
Totus amor placida doctus nil fronte negare:
Tertius impexis æstus & frigora & imbres
Assuetus perferre comis:qui multa uidendo
Omnes ambierat syluas:cygneaq; serum
Carmina iam properans uicina morte canebat.
Longe ibi trans fluuiū regum inter busta seorsum
Vnus erat rutilus diuini ruris arator:
Qui pinguem scabro sulcabat uomere campum:
Huic comes hinc prudens hinc sedulus alter aranti
Certabant rigido glebas conuellere rastro.
Terra ferax:fessiq; boues:& laurea nusquam:
Nusquam hederæ aut myrtus:uiridis nam gloria serti
Non studium musæ fragilis uox:area sacro
Fonte recens:atq; alta domus:tum pinea late
Sylua uirens dulcesq; oleæ gremioq; decorum:
Clara fouens roseo puerum stat limine uirgo.
Hic matrona fuit hortis quæ lecta remotis
Vimineis calathis templo aurea poma sacrauit.
Mira loquar supraq; fidem:sed carmina uidi:
Hic hominis:pariterq; aquilæ:bouis atq; leonis
Hispanum nostra modulantem uoce iuuencum:
Procedo iam ruris opes uisurus hetrusci.
His mihi tunc terris iuuenis fuit obuius altis
Cultor agri rigidus:patriæq; in mœnibus alter
Lenior ad sterilem uersando expertus arenam.

Cuncta dehinc inculta iacent: aduersa sed inter
Imus ad hispanos cultus: est corduba testis
Ciuis & alta canens ad solem uertice nudo
Nil patrij sermonis habens: nil frontis hyberæ:
Testis & emerita est & bilbilis: atq; uadosis
Gadibus ora tepens noctem quæ sera diemq;
Vltima surgentem solem uidet atq; cadentem.
Hinc ego burdegalam repetens: in littore cerno
Aequor ubi ambiguum refluo ferit amne garumna
Multiloquum magnumq; senem: quem templa uasati
Nominis ausonij dederant: urbanior inde
Vnus aquis ubi fessus atax languentibus exit
Occupat eloquio: notus procul ille larissæ:
Notus apud thebas: sed enim tyberina latine
Docti omnes per rura loqui: tuq; inclyta narbo
Carmina piscoso referens accepta benacho.
Sum nimius sed uisa trahunt: ignosce tenentq;
Dulcia postremo tuguri uix limina parui:
Orbe peragrato: & laurum mea regna reuisi.
Soc. Vndiq; conuectis ornans reor artibus illam.
Syl. Longus ero si cuncta sequar: sic illa parentis
Naturæ: & nostro fuerat sufflata fauore:
Vt neq; dodonam: nec cretam Iuppiter illi:
Nec uenus Idaliam aut amathum: eurotamq; diana:
Nec delon cirrhamq; suam præferret apollo.
Ille quidem assiduo repeto uolucresq; sagittas
Atq; arcum pharetramq; agilem citharamq; solebat
Illuc ferre suam: ramoq; aptare uirenti.
Nescio quid fateor: socrates tamen omnia nosti
Diuinũ ramis inerat per gramina circum
Ludere amadryades passim: nymphasq; uideres:
Hanc superum rapido dum fulmine rex quatit orbem:
Liquerat intactam folio ueneratus ab alto.
Romuleam uidi sobolem pubemq; superbam
Imperio: & trabeis sacras hinc carpere frondes.
Vidi hominũ genus argutum doctumq; canendi
Esse sub hac cupide & rarissima texere scita.
Ipse ego (quid longus quid non ualet improbus usus)
Edidici uariare modos: ac multa per herbam
Sed non magna canens: demũ me frondibus hisdem
Exorno: celsos poteram nec prendere ramos.
Ni sublatum humeris tenuisset maximus argus.
Hinc mihi primus honor dulcis labor ocia læta
Pastorumq; fauor multus: collesq; per omnes
Illicet ignosci incipio: digitoq; notari.
Laurea cognomen tribuit mihi: laurea famam:
Laurea diuitias: fueram qui pauper in aruis
Diues eram in syluis: nec me fœlicior alter:

Sed lætum fortuna oculo conspexit iniquo.
Forte aberam syluasq; ieram spectare uetustas:
Pestifer hinc eurus: hinc humidus irruit auster:
Ac stratis late arboribus: mea gaudia laurum
Extirpant: franguntq; truces: terræq; cauernis
Brachia ramorum frondesq; tulere comantes.
Hei mihi quo nunc fessus eam? quibus auxius umbris
Recreer? aut ubi iam senior noua carmina cantem?
Illic notus eram: quo nunc uagus orbe requirar?
Quæ me terra capit? potes ad tua damna reuerti
Infœlix: sparsasq; solo conquirere frondes:
Et laceros ramos & iam sine cortice truncum
Amplecti: lachrymisq; arentia membra rigare.
Ibis: an ignotas fugies moriturus in oras?
Infaustum uiuaxq; caput dulcissima rerum
Spes abijt: quid uita manes inuisa fruenti?
Quid fragilis lentusq; dolor præcordia uersas?

Soc. Pertimui longaq; aliud te flere putaui.

Syl. Heu heu parua igitur flendi tibi causa uidetur?

Soc. Nulla quidem potius: lachrymosis parce querelis:
Est dolor usq; loquax: laurum non eurus & auster:
Sed superi rapuere sacram: & fœlicibus aruis
Inseruere dei: pars corticis illa caduci
Oppetijt: pars radices uiuacior egit.
Elysiosq; nouo fœcundat germine campos.
Vidimus his oculis superos syluane uerendos
Leniter auulsam meliori in parte locantes.

Syl. Vidisti? an mœsto solamen fingis amico?

Soc. Vidi equidem & comperta loquor: uestigia supplex
Consequere ac precare aditum: uerbisq; caueto
Inuidiam conflare deis: quod honestius: opta
Transire in terras ubi nunc tua gloria uiuit.

Syl. Dij faciant precor ecce humilis semperq; precabor.

Explicit. X. Aegloga quæ Laurea occidēs ititulat:

Incipit. XI. Aegloga: cui titulus est Galatea.

Collocutores: Niobe: Fusca & Fulgida.

Nio. Vē soror ad tumulum gelidiq; ad saxa sepulchri.

Fus. Quid lachrymis alimēta petis germana? qd optas?

Nio. Est gemitus magni solamen grande doloris:
Afflictamq; animam releuant suspiria quæstus:
Enecat artatus mentem dolor: optima mœsti
Pectoris est medicina: palam lugere fuisset
Idem animus semper: nunq; hæc præcordia torpor
Verteret in silicem: nocuit tacuisse dolenti.
Mitto autem: cupidam modo duc ubi copia flendi.

Fus. Carpe iter hac qua nodosis impexa capistris
Colla boum: crebrasq; canum sub limine paruo

Videris excubias: giluosq; ad claustra molossos.
Illc locus tua damna tegit: iamq; aspice contra
Hic galatea sita est: qua nil natura creauit
Pulchrius in terris: nisi nos amor usq; fefellit.
Depone hic quodcunq; premit: complectere bustum:
Oscula fer faxis: umbræ dic uerba silenti.

Nio. Heu nimis arcta domus: tanto domus arcta dolori:
Hæc sedes galatea tibi est: quam fulgere cernens
Sol stupuit: fassusq; parem: fassusq; subinde
Maiorem: attonitus serum sese abdidit undis.
Hæc sedes galatea tibi: uos sydera cœlo
Statis in occiduo ludis themone boete:
Iuppiter rore poli lustras conuexa sereno.
Is gelidus cum falce senex: armatus orion.
Luna uices peragis solitas: uolucerq; deorum
Interpres: nomenq; uenus positura uicissim.
Hic pallens galatea iacet iam terra cinisq;
Iam nihil æthereâ nisi forsan spiritus arce
Viuit: & inde uidet flentes tranquillus amicas.
Nil mihi respondes animæ pars altera nostræ?
Optima pars eadem: dextras adhibito precanti
Si qua fides mundo est: pietas seu prisca superstes.
Heu lapidem infestum qua nunc soror arte reuoluam
Irruam in amplexus: figam oscula dulce cadauer.
Hoc referam moribunda sinu: fotumq; sacellis
Inferam: & arcanis: durum penetralibus addam.
Addam perpetuos celebret quos mundus honores:
Virgineos addam cœtus: ritusq; uerendos:
Et sua sacra deæ: nec fax nec carmina deerunt:
Fœmineas longe lateq; sonantia laudes.
Heu mihi prædurum lapidem graue pondus inersq;:
Deficio sub fasce soror: nitensq; fatisco.

Fus. Surge soror surge: sacrumq; cadauere corpus
Cõmaculare caue: placeant præsentia frustra:
Præteritum expectes: tuta est obliuio amanti.
Nempe hesterna dies ulla nequit arte reuerti:
Mors adimit curas: mors omnia uincla resoluit.
Iam satis est fletum: nostros mors fregit amores.

Nio. Fregisset q; utinam nostros mors æqua labores:
Speraui: prope nam steterat: miseramq; fefellit:
Viuo sed infœlix: & luctus feruor in omnes.

Fus. Parcius en læuo tristis tibi fulgida calle
Aduenit: & tacita castigat fronte querelas.

Ful. Quid miseræ cæcæq; animi mortalia fletis
Tam grauiter? quid fles niobe? quin incipe uitam
Scire pati: quamcũq; dedit fors dura: dabitq;:
Et me torquet amor: desiderioq; meorum
Permoueor: sed quid facias? arma irrita calces

Aduersus stimulum: melior patientia pressis:
Multa sibi facit ipse animus leuiora ferendo.
Quid gemitus? moritura fuit galatea: de inceps
Immortalis erit: proprio tabescere damno
Non amor: alterius sortem lugere secundam
Inuidia est: quantum nobis decesserit omnes
Scimus: & ingrato quantum decesserit orbi.
Sed ferimus: uos desinite: ac meliora tenentem
Suspicite: & coelum terris optate relictis.

Fus. Fabula: quis alis coelum terrestria prendent?
Ful. Aethereis: sic terra suum: sic astra reposcunt.
Fus. Credulitas uulgata quidem: nos certa probamus.
Ful. Fusca locis imis habitas: nos summa tenemus:
Et coeli terraeq; situm speculamur ab alto.
Nio. Ambages ueteres & inenodabile uerum
Mittite: & integram uenturis tradite litem.
Fulgida quin potius (musas nam noscis agrestes:)
Dic titulum busto: relegat quem serior aetas.
Ful. Sic liquit galatea sui pulcherrima corpus
Libera iamq; polos & regia tecta tonantis:
Ipsa quidem superumq; choros mensasq; frequentat.
Mors roseos artus: mors candida colla: genasq;:
Sydereosq; oculos tetigit: uultusq; serenos
Obscura dimersit humo: mortalia quisquam
Diligat: aut speret stabiles hic figere plantas?
Quid gen⁹ aut ꝓbitas? quid opes? quid formae? quid aetas?
Quid ue decens cultus? quid gloria nominis ingens?
Omnia contigerant: manus abstulit omnia mortis:
Nuda domum repetens e carcere fugit amato.
Nio. Nuda quidem minime quam gloria uestit amictus:
Clarior assidue longisq; recentior annis.
Hanc quaecunq; sibi uultuq; animoq; per aeuum:
Aut cantu aut sermone placens: cupiensq; placare
Deferet ante oculos: hanc nos dum spiritus iste
Artubus haerebit miseris: & uiuere coget:
Hanc uel apud manes nebulosaq; flumina lethes:
Exemplarq; pudicitiae formamq; decoris:
Corde sub hoc semper memori pietate feremus.
Tum nostro galatea tuum de pectore nomen
Exibit: fugient propriis dum sedibus astra:
Mellis apes studium linquent: nidosq; columbae:
Coniugium turtur: praedam lupus: arbuta caprae:
Custodita dolos mulier: mendacia seruus.

Explicit. XI. Aegloga quae Galatea intitulatur.
Incipit. XII. Aegloga: cui titulus est Cōflictatio.
Collocutores: Multiuolus & Volucer.

Multiuolus q Ve noua fers uolucer? q̄ſnā stupor? unde uehiste?

Volucer. Arduus in tenero pingues per gramine tauros:
Et molles pascebat oues pan maximus olim
Pastorum: & sylua late celeberrimus omni:
Faustula quem complexa sinu mulcente fouebat.
Viderat hunc crassa gelidaq; sub ilicis umbra
Arthicus armipotens: secumq; hæc turbidus ira.
Hunccine perpetua gaudentem pace uidebo?
Securoq; sinam resupinum stertere somno?
Si satis hanc noui: dextramq; erexit in altum:
Excutiam madida cerebri de sede soporem.
Dixit: & omne fretum refugasq; exterruit undas:
Horridaq; extremis uox est audita britannis.
At sonitu ingenti penitus torpore fugato:
Pan caput abstulerat: gremioq; innixus amicæ
Multa prius secum frendens: ac multa uolutans.
Vnde ait ista tibi tam insulsa superbia demens?
Vnde furor? nescis uires stolidissime nostras:
Spernis opum cumulos: spectatos spernis amicos?
Experiere quidem: serum tentasse dolebis.
Fidus auariciæ nunq; continget amicus
Ille refert: at diuitiæ sunt præmia belli:
His ne putes tardare minis? incendis & urges:
Desine: nec uentos nec turgida uerba timemus.
Est animus: sunt arma mihi: dubijsq; probatum
Pectus amicorum: sunt qui tibi terga iubente
Me feriant: dextrumq; premant latus atq; sinistrum.
Ipse genas frontemq; manu baculoq; retundam.
Non tibi par animus: non est manus apta duello.
Pan timuit: flentesq; oculos: hinc aspicis atq; hinc
Intonsis instare ferox pastoribus agmen.
Sustulit horrificam uocem: qua flumina & agri
Et mare uicinum infremuit: collesq; remoti.
Ac procul aeriam clamor peruenit ad alpem.
Vndiq; conueniunt: & qui per frigida tempe
Herbiuagos aluere greges: armentaq; belli
Grata deo: & qui lanificæ dilecta mineruæ:
Et qui frondipetas nemoroso monte capellas:
Glandilegosq; sues: & amantes prata iuuencos:
Turba ingens: unoq; omnes in gurgite tandem
Sordidulum lauere pecus: qua rura secanti
Dux Italus fluuio dedit aurea cingere templa.
Tot deerant alimenta uiris: nisi pana uirili
Faustula sollicitum curarum parte leuasset.
Nam grege de magno: decimũ largissima quem
Obtulit: atq; famem sedauit pinguibus hedis.
Ah meretrix obliqua tuens ait arthicus illi:
Immemorem sponsi cupidus quam mungis adulter.
Hæc tua tota fides? sic sic aliena ministras?

Erubuit:nihil auſa palam niſi mollia pacis
Verba:ſed aſſuetis noctem complexibus egit:
Et tacitam ſubmiſit opem mulieribus:ardens
Atq; imbuta odiis occultas ruminat iras:
At gelido ſtat flamma metu:iam brachia uterq;
Paſtor ad ambigui certaminis orſa parabat.
Iam ſtudiis aduerſæ acies:iamq; arma fremebant.
Quæq; ſuos uocat ore deus:hæc mœnia troiæ
Arcturumq; canit:pugilum canit illa labores:
Monſtriferūq; refert charolum:tum iurgia labæ
Iactantur:toto uolitant conuitia cœlo.
Pan fraudes penſiq; nihil:fandiq; piiq;:
Nota ꝙ infamis teſtetur fabula caudæ:
Obiicit:exilijq; locos:& inhoſpita teſqua:
Hoſtibus humani generis linguæq; trementis
Barbariem:& rauco crepitantia uerba palato.
Ille autem tibi uerba placent:mihi facta relinque:
Et tamen expediam nodoſa uolumina linguæ:
Et loquar ecce aliquid:faciet res ipſa diſertum.
Te ne tegis digito?periuria:furta:rapinas
Nouimus oppreſſos homines:eluſa deorum
Numina:quæ dignas tandem me uindice pœnas
Expoſcunt:orantq; preces:lachrymæq; perorant.
Quas anus infœlix:mulier miſerabilis expes
Pollicitis decepta tuis noctiſq; dieſq;
Fundit & ingratum queritur deſerta nepotem.
Serua canum:tu prima quidem:tu ſumma malorum
Cauſa:negas?ſcelerum ſemper tu perfidus auctor
Induis arma fremens:eadem mox abiicis arma.
Illa gemit:ſurdumq; uocat:non irrita iuſto
Spes ubi nulla tui eſt mittens ſuſpiria cœlo.
Mater & ipſa dolens rogitat miſeræq; ſorori
Increpitans te poſcit opem:fratreſq; ſuperbo
Affuſi mœſtiq; greges:ſyluæq; precantur.
Quem non mouiſſent?ſed inexorabilis unus
Durus:inhumanus:ferus:horrens:deſpicis omnes.
Quid tamen officio retrahit niſi pectoris ardor
Impius:& fului ſitis importuna metalli?
Scilicet attonitus fulgenti incumbit aceruo.
Hinc ſtupor ille oculis:hinc illa obliuio menti:
Sceleſtum atq; animæ:ſed quem tibi crimina finem
Promittunt?audi:nam ſæpe illuſtria multum:
Multum animos exempla mouent:in flumine tuſco
Paſtor auarus erat:quem par ſitis impulit:æqui
Fœderis oblitum patrios tranſcendere ſaltus:
Occidit is merito:grauis at contagia culpæ
Immeritum parili traxerunt turbine natum.
Infauſtumq; gregem innumeris texere ſagittis.

Nunquid si fidei uel si memor ille decoris:
Partus aut sitiens tanta cum strage suorum
Assyrias gustasset opes: auriq; saporem.
Arthicus hæc torrens: motus pantalia contra:
Si uacat exemplis tempus dare: sæuus eorum
Pastor ad euphraten fuerat: cui sanguine fuso
Esset inhumanū sitienti horrenda uoluptas.
Ille ferox similisq; tui confinia raris
Sæuitia stimulante pari: dum despicit ampli
Incustoditos uiduæ transcendit in agros:
Incautumq; neci natum dedit anxia mater.
Omnem continuit fixa sub mente dolorem:
Euomuitq; simul pastor temerarius ictu
Fœminei mucronis obit: truncusq; gelato.
Non aurum bibit ore nitens sed pocula martis:
Concretam saniem & tepidum de cæde cruorem.
Ergo age: quando pares exemplis arthicus infit:
Brachia tentemus: succedant uerbera uerbis.
Quid modo colchorum uolucres orientis odores?
Quid ue gulæ: & uentris irritamenta capacis
Omnia: quod pelago uæhemens echinus: inersq;
Rumbus: & ornati squamis rutilantibus olim
Ferreus aurata quos fixerat hamus arena:
Sub uenetis clam mersus aquis: quod uulnere crebro
Si qua uel hispano natat ingens bælua ponto:
Vel libycis iactata uadis: peregrinaq; nostra
Profuerint? quod palmitibus seu dempta phalernis:
Seu ligurum decerpta iugis ardentia uina?
Quæq; ferat gemino transmisit colle uesevus
Dolia præcipiti rapidum spumantia musto?
Quæq; dedit meroe soli subiecta propinquo:
Præterea quod lenta quies: quod mollis in umbra:
Et sapor & rauci per florea gramina fontes?
Omnia in exitium uertent: & blanda uoluptas
Conficiet bellum: mulier tua sola iuuare
Te uolet & poterit: ualidum prius ægra leonem
Sternet ouis: prius armigerum philomena tonantis
Vicerat: ille autem quorsum per iurgia tandem?
Quid mecum commune tibi? nil arthicus inquit:
Nil tecum commune mihi: nam iudice fato
Destituunt uictum: uictorem cuncta sequuntur.
Huius in arbitrium non nostra sponte uenimus.
Tu cogis: tu iusticiæ contemptor & æqui.
Quem cæcum fortuna facit: pariterq; superbum.
Quid tua nunc numeras? tumidos quid uoluis ocellos?
Vndiq; uenturos iam iam tibi fingis amicos:
Obstruxit tua fama uias: in tempore iussi
Tum mihi crede aderunt: lentus dum uoce sub una

Gramine caucaseo pastus bibet agnus hyberum.
Hæc dicens mediæ pedibus iam stagna paludis
Frangebat: pan contra: aditus & ouilia sepsit
Vepribus: & fluuio circũdedit antra sequaci.
Transierat: subitoq; ingens per rura tumultus
Exoritur: tutũ fateor: meq; inde recepi:
Panaq; turbatum penitusq; per auia liqui
Soliuagum: mox ambigua dum mente reflector:
Heu uictum uinctumq; graui sine mora catena
Prospicio: trans stagna rapi: non libera cœlo
Brachia: sed mœstæ rorantia lumina frontis
Tollentem: ac tales iactantem in nubila quæstus.
Cernitis hæc superi: seu quid nam interuenit umbræ:
Cæca rotat fortuna fidem: regit omnia fatum.
I nunc: in rebus spem certam pone secundis

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Bucolicum Carmẽ: per duodecim Aeglogas distinctum: Explicit.

Franciscus Petrarcha: De Vita Solitaria.

Tractatuũ ac capitulo℞ primi libri De Vita solitaria Clarissimi uiri Francisci Petrarchæ Florẽtini poetæ laureati: collecta: ordinata: enũeratiuaq; Annotatio.

Tractatus primus: proœmialis est: præmittens quædam ad intelligẽtiã co℞ quæ sequũt conferẽtia. Et habet tria capitula.

Ca. I. Docet quid sit necessariũ illis q quietem habere cupiunt.

Ca. II. Est de qbusdã qui de uitæ solitariæ laudib⁹ scripserunt: & quẽ auctor in hoc opere uelit imitari.

Ca. III. Est de modo tractãdi materiã huius opis: ac distantia int̃ uitam solitariã & uitã in frequẽtia hominũ occupatam.

Tractatus secũdus & executiu⁹ agit de miserijs hoĩs occupati & infœlicis habitatoris urbiũ: ac fœlicitate solitarij: ex actibus utriusq;. Et habet. viij. capitula.

Ca. I. Est de miseria occupati: ac fœlicitate solitarij: in somno & surrectione eorũ.

Ca. II. Est de misero occupato: & fœlice solitario cũ diei iam lux aduenit.

Ca. III. Est de miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cum prandij tempus instat.

Ca. IIII. Est de miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cum finitum est prandium.

Ca. V. Est de exercitijs miseri occupati: & fœlicis solitarij cum meridies adest.

Ca. VI. Est de miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cũ abeũte sole uesper accedit.

Ca. VII. Est de misero occupato: & fœlice solitario cum redeũte nocte cœnãdũ est.

Ca. VIII. Est de miseria occupati: ac fœlicitate solitarij dum eundũ est cubitum.

Tractatus terti⁹ est De diuersitate cõditionũ ipso℞ occupato℞ & pariformiter solitariorum. Et habet quattuor capitula.

Ca. I. Est de tractato℞ epilogo: ac transitu ad miseriã illo℞ q alienis negocijs occupant̃.

Ca. II. Ostendit q̃ q̃q̃ fere oĩs occupatus sit miser: sint tñ aliqui licet paucissimi q laudabiliter occupentur.

Ca. III. Est de laude tranquillæ serenitatis animi quæ largitur in solitudine constitutis: Et quomodo animus non possit in diuersas res esse intentus.

Ca. IIII. Declarat quomodo ex periculo pastorum disci possit uitam sollicitã minus esse tutam: Et q̃ ea ratione auctor ipse uitam elegerit solitariam.

Tractat⁹ q̃rt⁹ docet: quæ expediãt eis q uitã solitariã ĩgredi statuerũt. Et habet. x. ca.

Ca. I. Probat q̃ uita solitaria præcipue litterarum ignaris grauior morte: & mortẽ allatura uideatur.

Ca. II. Docet q̃ q̃q̃ optimũ esset ut in iuuentute quisq; sibi aliquid rectæ uitæ genus apprehenderet: tamen siquis hoc iuuenis neglexerit: consultum sit ut saltem senex hoc faciat.

Ca. III. Tradit quæ ĩ ordienæ mutãdæq; uitæ tenenda sit uia.

Ca. IIII. Est de cõmendatione solitudinis.

Ca. V. Est de quadruplici distinctione uirtutum a Plotino inducta & a Macrobio corroborata.

Ca. VI. Est de delectatione ac dulcedine uitæ solitariæ & spiritali pugna solitario℞.

Ca. VII. Cõmemorat q̃tũ sit solatiũ q̃ta ue iucũditas ꝓ breui solitudine hominũ perpetuã sperare frequentiam angelo℞.

Ca. VIII. Docet q̃ habentes uerũ testem Christum: teste imaginario nõ egeam⁹.

Ca. IX. Est de libertate solitarij & studio mentali.

Ca. X. Ostendit quõ quarũdam artiũ inuentorib⁹ diuini honores attributi sint.

Tractatus quintus est de uitæ solitariæ impugnatorib⁹: qbusdamq; doctrinis ac cõsolationib⁹ solitario℞. Et habet. v. ca.

Ca. I. Inducit rationes quibus aliqui uitã solitariam reprehendũt.

Ca. II. Affirmat syluas: loca uirẽtia & amnes plurimũ conferre solitarijs.

Ca. III. Interpretat̃ uerba Senecæ quibus solitudinẽ impugnare uidetur.

Ca. IIII. Docet q̃ ijs qb⁹ oportuna est solitudo nõ sit suadẽdũ ut amicitiæ iura cõtemnãt: & q̃ turbas nõ amicos fugiant.

Ca. V. Est de singulari gaudio solitariorũ in dimissione temporaliũ.

Tractat⁹ sext⁹ ẽ De ignorantia: errorib⁹ & stulticia habitato℞ urbiũ ac præseruatione solitario℞ ab istis: eo℞dẽq; libertate. Et habet. vi. capitula.

Ca. I. Est de tædio ac stulticia occupatorũ & urbiũ habitato℞.

Ca. II. Est de errore q̃rũdã senũ occupatorũ & urbium habitato℞.

Ca. III. Est de uoluptuosa imitatione uulgariũ: & uarietate habituũ eo℞ qui urbes inhabitant.

Ca. IIII. Est de qbusdã causis erro℞ & tẽporis amissione habitato℞ urbium.

Ca. V. Declarat quõ iucũditas uitæ solitariæ præseruet ab istis malis & tædijs.

Ca. VI. Docet q̃ solitarius debeat regere animũ suum sicut reges regna.

Clarissimi uiri Francisci petrarchæ Florentini Poetæ Laureati: in opus suum de Vita solitaria ad Philippū Cauallicēsem episcopum: Prologus.

p Aucos homines noui: quibus opusculorū meorum tanta dignatio tantusq; sit amor: quātus tibi fidentissime: non uidetur esse: sed est: dixerim: Nam neq; de sincero & niueo candore tui pectoris fictum fucatūue aliquid suspicor: neq; fictionem si qua esset: tamdiu tegi potuisse arbitror. Vt enim imortal' ē ueritas: sic fictio & mendaciū non durāt. Simulata ilico patescūt: & magno studio cōpta cæsaries uento turbat' exiguo: & operose licet impressus fucus leui sudore diluit': & argutum quoq; mendaciū uero cedit: coramq; pressius intuente diaphanū est: opertū omne detegitur: abeunt umbræ: natiuusq; rebus color manet: & latere diutius magnus est labor: Nemo sub aquis diu uiuit: erumpat oportet: & frontem quā celabat aperiat. His argumētis inducor ut credam quod ualde cupio. Sum' autem faciles ad credendū quod delectat: Posse tibi res meas pater optime placere: quæ ut paucis placeāt elaboro: quando ut uides sæpe res nouas tracto: durasq; & rigidas pegrinasq; sentētias: & ab omnia moderātis uulgi sensibus atq; auribus abhorrētes. Si indoctis ergo nō placeo: nihil est quod querar: habeo quod optaui: bonam de ingenio meo spem: Sin uero doctis quoq; non probor: est fateor quod doleā: nō qd' mirer. Nam quis ego: aut quid ē unde mihi in tanta præsertim uarietate iudiciorū interblādiar aut arrogem: qd' nec Marco Tullio præclara illa cœlestisq; facūdia cōtigisse scio? Cuius liber de optimo genere dicēdi: deus bone: quale q̄q; ex alto sumptum opus: qd' idem in epistolis indignant' attigit: Marco Bruto: ad quem & cuius precibus scriptus erat: erudito uiro licet & amico scribentis non probatur. Vt grauiora prætercam: quæ ab illustribus quidem longe tamen imparibus oratoribus: tantus ille uir patitur: Asinio utroq; & Caluo: qui eloquētiæ principi libertate nimia insultant: & quæ cæteri mortalium mirantur uenerantur q; cōdemnāt. Quis recuset igitur stili crimē sibi commune cum Tullio? Q̄q̄ mihi quidem apud te nullus talis est metus: ut sane prober ego seu placeam tibi: non meriti mei est: sed uel ingeniorū similitudo forte aliqua: uel qd' potius credo & propius uero est: facit hoc singularis quidam & eximius amor tuus: non paruus hostis recti iudicij. Quis eni ualde amans rite iudicat? Si cernere rectum & discernere posset amor: cæcum cur finxisset antiquitas? At nō ut cæcus: sic & mutus: sed psuasorū optimus: ostendit alijs quod non uidet: sæpe etiam quod non ē. Magna patris indulgētia nil sibi non permittit: parcit filij defectib': sæpe etiam delectat' utcunq; est. Si quidem in hoc erras: gaudeo: neq; hunc errorem excidere tibi unq̄ posse uelim: gloriosū mihi: tibi delectabile: damnosum nulli. Sin fortasse non erras: quod opto quidem potius q̄ spero: quid ni magis magisq; gaudeam ac gratuler: & ipse mihi tali sim charior: pbatiorq; iudicio? In dubijs nōne iniquus ocij mei distributor fuerim: nisi rationē habeam illius: quem primū stili atq; ingenij miratorē habeo? Profecto autem magnus testis Cato ille senior: nō minus ocij q̄ negocij rationē claris atq; magnis ingenijs habendam esse in primordio suarū scripsit originū. Quod dictum cū multis placuisse uideam doctis uiris: tamē præcipue Cicero noster amplectit': magnificumq; sibi semper ac præclarū uisum esse: in ea qua Plantiū defendit oratione testat'. Id mihi quoq; si uel pro ingenij mediocritate uel pro non mediocri gloriæ cupiditate: si tamē hanc nōdum freno animi ac ratione perdomui: puidendū est quid primū præstare nitar: nisi ut sicut ego a negocijs: sic ab ocio modo procul absit inertia. Et si qd forte mansurū scripsero: his potissimū inscribam: quorū gloriæ quadam uelut participatiōe clarescere tenebrisq; resistere ualeam: quas mihi temporū fusca pfunditas & nominū cōsumptrix illustriū obliuiosa posteritas intentant. Quid uersanti animo sæpe equidem tuū nomen occurrit: & usq; adeo fulgidum in se: atq; ita de me meritum: ut seu præclara seu mihi chara complectar: præteriri sine graui quadam non possit iniuria: Accedit quod ex more institutoq; meo ueteri nunc in rure tuo positus: ut frugū cæteri: sic ego tibi decimas ocij debere uideor primitiasq; uigiliarum. Itaq; quot annis plus minusue pro ingenij ubertate uel sterilitate annua psoluere aliquid est animus: quo uelut unus e colonis tuis: his saltem fructibus quos agellus meus fert agnoscere intelligar bonam fidem. Et si probe norim nil silētio tutius: his quibus obtrectantiū linguas euadere cura est: quod ipse mecū reputans: sæpe animū fareor: sæpe calamū freno; sæpe multa pauens moneo: neu me prodant obsecro: neue ultro non stili tātū

A

B

C

D

ſed quod pergraue eſt: morū quoqꝫ noſtrorū chirographum cōtra nos ꝓmant: forte etiam ad abſentes ac poſteros peruenturum. Qualis enim ſermo fuerit: talis uita cenſebit̃: quando rerū ſublatis iudicijs: ſola uerboꝝ ſupererūt argumēta. Quid multa? Perſuaſiſſem forſitan ut & ſibi & mihi & famæ nr̃æ parcerent: niſi qꝫ ut aiunt: iam neqꝫ res integra neqꝫ ſilentio liberum eſt latere. Iam noſcimur: legimur: iudicamur: Iamqꝫ hominū uoces euadēdi celandiqꝫ ingenium nulla ſpes: & ſeu prodeuntibus in publicū: ſeu domi ſedentibus apparendum eſt.

E ¶ Quid uero nunc prius ex me ſperes: ꝙ̄ quod & in ore & in corde ſemper habui: & ipſe qui modo ſub oculis eſt locus hortatur: ſolitariæ ſcilicet ocioſæqꝫ uitæ præconium: quam cum ſæpe olim ſolus: tū præcipue nuper mecum breui qdem: nec niſi dierum qndecim ſpacio deguſtaſti? Mecum inqꝫ: Quis eni ego aſſidue tecum eſſem: tu tamen huc non niſi mei cauſa te ueniſſe: neqꝫ niſi propter me manere: ſæpe tam reb⁹ ipſis ꝙ̄ ſermone profeſſus oſtēdiſti: qui mecum tuus eſt mos: ꝙ̄ta ſit in exæquadis imparibus uis amoris. Quobrē ꝑſuadere tibi perfacile fuerit: qd̾ tacito me noſcis expert⁹. Idem ſi probare uulgo uelim: fruſtra nitar: nec uulgo tantum inſcio: ſed multis quoqꝫ qui ſibi litteratiſſimi uidētur fortaſſe

F etiam nec falluntur. Sed copia litterarum non ſemper modeſtum pectus inhabitat: & ſæpe inter linguam & animū: inter doctrinam & uitam concertatio magna eſt. De his autem loquor: qui litteris impediti & onerati potiuſꝙ̄ ornati: rem pulcherrimā ſcire turpiſſimis moribus miſcuerunt: tanta animi uanitate: ut ſcholas nunꝙ̄ uidiſſe multo melius fuerit: q hoc unū ibi didicerūt: ſuperbiæ & litteraꝝ fiducia uaniores eſſe cunctis hominib⁹: qui quieturū libenter Ariſtotelē uentilantes per compita: cuneatim uulgo mirante prætereūt: quiqꝫ uicis atqꝫ porticibus effuſi numerant turreſ: equoſqꝫ & quadrigas: qui platæas & mœnia metiūtur: fœmineoqꝫ inhiantes ornatui: quo nihil eſt fugaci⁹: nihil inanius: obſtupeſcūt: neqꝫ ſolum in uiuis: ſed & in marmoreis hærent imaginibus: & ceu collocuturi ſubſiſtunt attoniti occurſibus: ſtatuarum quæqꝫ nouiſſima pars inſaniæ eſt: turbis & ſtrepitu delectanẗ. Hi ſūt qui ꝙ̄ſi tritam uenalemqꝫ ſupellectilē tota urbe circūferūt: ſtulticiam litteratam: Hi ſunt ſolitudinis inimici: ſed & propriæ dom⁹ hoſtes: quos primo mane digreſſos: ad inuiſum limē

G ueſpera uix tandem reuehit: Hi ſunt quibus in prouerbiū uenit: Bella res eſt gēteſ uidere: cū hominibus conuerſari. Melius equidem uidere rupeſ ac nemora: uerſari cum urſis ac tigribus. Neqꝫ enim uile tantūmodo fœdumqꝫ: Sed quod inuitus dico: quodqꝫ utinam nō tam late notum experientia feciſſet aſſiduæqꝫ faceret: pernicioſum quoqꝫ & uarium & infidum & anceps & ferox & cruentum animal eſt homo: niſi quod rarum dei munus eſt: humanitatem induere feritatemqꝫ deponere: deniqꝫ niſi de homīe uir eſſe didicerit. Quod ſi hos ipſos interroges: cur tam cupide cū alijs ſemꝑ ſint: ſi uerū loq uolent: nil aliud reſpōdebunt: niſi qꝫ ſecū eſſe non poſſūt: De quo ſuo loco plura fortaſſe dictur⁹ ſim: hoc unū modo dixerim: Alte radicatos errores non facile uerbis extirpari. Et ne quicꝙ̄ ſuaderi aliquid: quibus perſuaderi nunꝙ̄ poſſit: neqꝫ enim perdere uerba leue eſſe ſilentij auidis: Itaqꝫ deſinant opinionibus ueris obſtrepere. Nam neqꝫ me talibus loqui: neqꝫ magnifacere: quoniam iſta ſuper

H cilio lecturi ſint: quæ utiqꝫ non ſibi ſed longe alijs ingenijs ſcripta ſunt. Et hæc quidem illis: Tibi uero pater amabilis: ut dixi: perſuaſore ſollicito nō eſt opus: cui perſuadere contrariū poſſet nemo: cuiqꝫ iam pridem conuulſis erroribus: ſententiæ ueriores medullis ac præcordijs inhæſerunt. Et tamē ut rem certam loquendo: non certiorem tibi: ſed clariorem faciā: amatorem uitæ huius Chriſtum inuocās: ac paucorum dum id explicem dierum inducias petens: ab alijs maioribus & antiquioribus curis meis: quæ me obſident atqꝫ circūſonant: conceptum opus aggrediar. Tu cum tuis par ut fœdus ineas quæſo: & maximis interim rebus abſtractum mihi animū accōmodeſ: Non ſemper exquiſitiſſima delectant: ſed interdū ut diuitibus ciborum: ſic ſapientibus ſtudiorum uiciſſitudo gratiſſima eſt. Adeſto igiẗ: audies quid mihi de toto hoc ſolitario uitæ genere cogitanti uideri ſoleat: pauca quidē ex multis: ſed in quibus paruo uelut in ſpeculo totum animi mei habitum: totam frontem ſerenæ tranquillæqꝫ mentis aſpicias.

Francisci Petrarchæ Clarissimi Poetæ Laureati : de Vita solitaria ad Philippum Cauallicensem episcopum: Liber primus de Multiplici differentia inter uitam habitatorũ urbiũ & solitariorũ: præeminẽtiaq; uitæ solitariæ: Fœliciter incipit.

Tractatus Primus: Procœmialis: præmittẽs quædam ad intelligentiã eorum quæ sequuntur conferentia.

Quid necessariũ sit illis qui quietem habere cupiũt: Capitulum I.

Credo ego generosum animũ: præter deum ubi finis est noster: præt seipsum & arcanas curas suas: aut præt aliquem multa similitudine sibi coniũctum: animũ nusq; acquiescere. Et si enim uoluptas tenacissimo uisco illita: & blãdis ac dulcib⁹ plena sit laqueis: fortes tamẽ circa terrã alas detinere diuti⁹ non potest. Atqui siue deum siue nosipsos & honesta studia: quib⁹ utrũq; consequimur: siue conformẽ nobis quærimus animũ: a turbis hominũ urbiumq; turbinib⁹ q̃ longissime recedendũ est. Id sic esse ut dico: illi ipsi etiam forte non negent qui cõcursu populi mulcentur: ac murmure si modo ita obruti depressiq; falsis opinionib⁹ nõ sunt: quin interdum ad seipsos redeãt: seq; ad excelsam ueri semitã uel reptãdo cõuertãt. Qd' utinã non tam multis accideret: & ut agri multarũq; rerum uiliũ: sic saltem excolendi animi mortalib⁹ cura foret. Vt enĩ pinguis ager sentib⁹: sic human⁹ anim⁹ abũdat erroribus: quib⁹ nisi diligent euulsi erũt: nisi uterq; iugi studio ac labore purgabit: utriusq; simile in ipso flore fruct⁹ extinguit. Sed nõ canim⁹ surdis: De his ergo alij ut libet: q̃q; facile consensuros uero eruditorũ animos atq; ora confidã. Qd' si oẽs negẽt: tu mihi saltẽ non negabis: nempe qui negantẽ prim⁹ argueres. Sic eueniet: ut & tu in uerbis meis tuã sententiã agnoscas: & ego supremã metham cuiuslibet eloquentis attigisse uidear: auditoris animũ mouisse quo uolui: Idq; nullo negocio. Tũc enĩ suadenti magn⁹ est labor: qñ in suã sententiã trahere nitit animũ reluctantẽ. Cõtra: qd difficile habet oratio in illius aures uẽtura: qui qd' audit secum conferẽs: non exẽpli imaginẽ: non auctoritatis pondus: nõ rationis aculeũ ut credat: nihil deniq; nisi suĩpsi⁹ testimoniũ quærit: & tacit⁹ dicit: ita est.

De quibusdam qui de uitæ solitariæ laudibus scripserunt: & quem auctor in hoc opere uelit imitari: Ca. II.

Scio quidẽ sanctos quosdã uiros multa hinc scripsisse: Noĩatim uero magn⁹ ille Basili⁹: librũ paruũ de solitariæ uitæ laudib⁹ inscripsit: de quo præt titulũ nihil teneo. Et q; illum in quibusdã uetustissimis codicibus: sic interdũ Petri damiani opusculis insertũ uidi: ut dubiũ me fecerit an Basilij esset an Petri. In hoc autem tractatu magna ex parte soli⁹ expientiæ ducatũ habui: nec alium ducem quærens: nec oblatum admissur⁹: liberiore quidem gressu: q̃q; fortassis incautı⁹ sequor animũ meũ q̃ aliena uestigia. Plura ergo audies ab his qui uel plura sũt expti: uel ab exptis acceperũt: A me nũc audies quod occurrit ex tempe. Neq; enĩ magno studio incubui: neq; id necesse rat⁹ sum: aut aŝ haud defuturã uerit⁹ materiã: de re uberrima scribẽti: qd' ad sufficiẽ saltem ei⁹ attinet: sæpe mihi hacten⁹ agitata multum ode familiariq; notissima. Non excussi libros igitur: neq; magnope stilũ compsi: sciẽs me illũ alloqui cui ul' impexus placeo: Sed sentẽtijs ueris atq; cõmunib⁹ & sermone domestico cõtent⁹: partim e medio uitæ huius: partim ex alteri⁹ recẽti memoria quæ legis elicui: Quorũ te ante alios testẽ uoco: nõ dissimulãs inter multa: quib⁹ ualde me uolentẽ cogis: ut te diligã. Illud esse nõ ultimum q̃ amore solitudis: & huic cõiũcto libertatis studio: uicinã tibi nũc & ppe cõtiguã Romanam quã uocãt curiã fugis: ubi non mediocrẽ forte hodie sortireris gradũ: si q̃tũ solitudo tibi semper angelica: tantũ tumult⁹ ille tartare⁹ placuisset.

De modo tractandi materiam huius operis: ac distantia inter uitam solitariã & uitam in frequentia hominũ occupatã: Ca. III.

Visus aũt sum mihi facillime fœlicitatẽ solitudis ostẽsur⁹: si simul frequẽtiæ dolores miseriasq; monstrauero: pcurrẽs actus hominũ: quos uel hæc uita pacificos atq; trãquillos: uel illa turbidos atq; sollicitos & anhelãtes habet. Vnũ enĩ est his oĩ

bus fundamentū: hanc uitam læto ocio: illam tristi negocio incumbere. Qđ si quādo forte conuulsum casus aliquis: aut naturæ fortunæq; uis ostenderit: q̄q̄uis id perrarum & uelut inter portenta numerādū sit: tamen si accidat mutare sententiā non pudebit: & iucundam ociosamq; frequentiā solitudini mœstæ ac sollicitæ præferre non metuam. Neq; enī solitudinis solum nomen: sed quæ ī solitudine bona sunt laudo. Nec me tam uacui recessus & silentium delectant: q̄ quæ in his habitant ocium & libertas. Neq; adeo inhumanus sum ut homīes oderim: quos edicto cælesti diligere iubeor ut meipsum: sed peccata hominū & imprimis mea: atq; in populis habitātes curas & sollicitudines mœstas odi. De quibus omnibus (ni fallor) significantius agetur: si non quicqd ad hanc aut ad illam partem dici posse uidebit: seorsum explicuero: Sed utrūq; miscuero: nunc hoc: nunc illud attingens: ut uicissim huc illuc flectatur animus: & alterno uelut oculorum flexu: ad læuam dextramq; respiciens: facile iudicet: quid inter res diuersissimas iuxta se positas intersit. Consulto autē amariora præmisi: quo dulciora subnecterē: & suauior gustus extremus: ubi nam desinendū esset: ipsū animū admoneret.

Tractatus Secūdus executiuus: De Miserijs hominis occupati & infœlicis habitatoris urbium: ac fœlicitate solitarij: ex actibus utriusq;.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij: ī sōno & surrectiōe eoꝝ: Ca. I.

A

Ed qd opus est multis: Agamus ipsam rem: & qđ pmittimus psoluamus: Duos homines cōtrarijs moribus: quos tibi describam: ante tuæ mentis oculos pone. Et qđ in illis uides: in cunctis existima.

De miseria occupati.

Vrgit occupatus infœlix habitator urbium nocte media: somno uel suis curis uel clientiū uocibus interrupto: Sæpe etiam lucis metu: sæpe nocturnis uisis exterritus: mox infœlici scamno corpus applicat: animū mendacijs: in illis est totus: seu ille mercibus precium facere: seu sociū: seu pupillū fallere: seu uicini cōiugem pudicitia armatam expugnare blandicijs: seu litigio iniusto iusticiæ uelum fando prætendere: seu deniq; publici priuatiq; aliqd corrūpe meditat: Nūc ira præceps: nūc ardēs desiderio: nūc desperatiōe gelatus. Ita pessimus artifex ante lucem diurni telam negocij orditur: qua se se atq; alios īuoluat.

B

De fœlicitate solitarij.

Vrgit solitarius atq; ociosus fœlix: modica quiete recreatus: somnoq; breui: non fracto: sed expleto: & interdū pernoctantis philomenæ cantibus exprectus: thoroq; uix dū leniter excussus: pulsisq; corporibus: quietis horis psallere incipiēs: ianitorē labioꝝ suorum: ut egressuris inde matutinis laudibus aperiat deuotus exposcit: & cordis sui dominum in adiutoriū suū uocat: nihilq; iam uiribus suis fidens: & īminentiū conscius: metuensq; discriminū: ut festinet obsecrat: Nullis texendis fraudibus intentus: sed dei gloriā & sanctoꝝ laudes: non in dies tantū: sed in horas: & indefesso linguæ famulatu: & pio mentis obsequio repetens: nequando forsitan ingrato animo diuinoꝝ muneꝝ memoria euanescat. Et sæpe interea (mirū dictu) securi timoris ac trepidæ spei plenus: memorq; præteriti ac futuri prouidens: læto dolore & fœlicibus lachrymis abundat. Quem statum nulla uoluptas occupatoꝝ: nullæ unq̄ urbanæ delitiæ: nulli regnorum fastus æquauerint. Inde suspiciens cælum ac stellas: & illic habitantē dominū deum suum tota mente suspirans: & patriam cogitās: de exilij sui loco protinus ad honestæ cuispiam iucūdæq; lectionis studium cōuertit: Atq; ita cibis pastus amœnissimis: multa cum pace animi uenturæ lucis initium præstolatur.

De Misero occupato: & fœlice solitario cū diei iam lux aduenit. Ca. II.

A

Iuersis uotis expectata lux adest. ℭ Ille uel hostibus uel amicis limē obsessū habet: salutat: poscit: attrahit: trudit: arguit: lacerat. ℭ Huic uacuū limē & libertas ī limine: manēdi scꝫ eundiq; quocūq; fert animus. ℭ Vadit ille mœstus in forū plenus querelarū: plenusq; negocioꝝ: & imitis diei primordiū alitibus auspicat. ℭ Vadit iste alacer in uicinā syluā: plenus ocij: plenusq; silentij: & cū gaudio faustū limē serenæ lucis ingreditur. ℭ Ille ut ad potētū supba palacia: siue ad formidata iudicū subsellia uentū est: uera falsa pmiscēs: aut iusticiā premit insontis: aut nocentis rei pascit audaciā: aut prorsus aliquid uel in propriū dedecus uel in alienā perniciem molit: mordente animū conscientia: sæpe metu etiam uerba rumpēte: & sæpe uera pro mendacijs: uerba p uerbis referens: plenusq; ruboris aut palloris: seq; uicissim increpitans q non potius deserti famem: q̄ diserti famā cōcupierit: & arator q̄ orator esse maluerit. Raptim infecto negocio domū rediti: & turpibus latebris nō magis hostiū q̄ clientiū suoꝝ se furat aspectibus. ℭ Iste ubi pri

mũ floreũ sedile: salubrẽq; nactus collem cõstitit: iubare iamq; solis exorto: in diurnas dei laudes: pio lætus ore ꝓrũpens: eoq; suauiꝰ si deuoris forte suspirijs lene murmur ꝓni gurgitis: aut dulces auiũ cõcinãt querelæ: ĩnocẽtiã imprimis linguæ frenũ litis nesciũ: uisus tegmen uanitatibꝰ obiectũ: puritatẽ cordis: uæcordiæ absentiã: & domitricẽ carnis abstinẽtiam deprecaẽ. Nec multo post: tertijs in laudibꝰ: tertiã in trinitate ꝑsonã ueneraẽ & sancti spũs poscit aduentũ: linguã quoq; & mentẽ cõfessiõe ꝑsonantẽ salutifera: & charitatẽ cœlico igne flãmantẽ ac proximos accẽsurã. Quæ si deuote postulat: iam habet multum hoc mentis ardore q̃ quolibet auri seu gẽmarũ splendore fœlicior. Inde autem pedetẽtim sua relegans uestigia: scandẽte iam in altũ: & qui mane nouũ illustrauerat: meridiẽ accedẽte solis radio: nil poriꝰ q̃ extingui flãmas litiũ: quas certarim flatu & fomẽtis alter suscitat: & q̃ ille cupide perurit: hic omnẽ malarũ cupidinũ calorem noxiũ auferri flagirat. Deniq; qđ unũ poeta Satyricus sine periculo posci docet: In corꝑe sano mentẽ sanam orat. Quis horũ oro hactenꝰ horas suas expendit honestius?

De miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cũ prãdij tempꝰ instat: Ca. III.

Enit prandij tempꝰ: Ille sub ingenti & ruinã minitãte aula componiẽ puluinaribꝰ obrutus sepultusq;: reboanr uarijs recta clamoribꝰ. Circũstãt canes aulici muresq; domestici: Certatim adularoꝝ circũfusa acies obseqẽ: & corrosoꝝ turba familiariũ confuso strepitu mensam instruit. Verriẽ putre solum & fœdo puluere cuncta compleẽ: Volat atrijs argentũ auro infectũ: & pocula cauis gemmis expræssa. Scamnũ serico uestiẽ: ostro paries: terra tapetibꝰ: dũ seruoꝝ nuda iterum cohors tremit. Instructa acie daẽ tãdẽ lituo signũ pugnæ. Coquinæ duces aulæ ducibꝰ concurrũt: Ingens fragor exoriẽ: Conuehũtur terra mariq; conq̃sitæ epulæ: & uina priscis calcata consulibꝰ. Ardent rursus in auro nostræ graiæq; uindemiæ: uno ĩ scypho gnosos & meroe: uesuuiꝰ phalernusq; miscẽẽ: surrhentiniq; colles & calabri. Nec satis ẽ nisi bacchus ausonius uel hybleo melle uel eoe succo medicatꝰ arũdinis baccisq; nigrantibꝰ odoratꝰ naturã arte mutauerir. Parte alia par diuersi generis pompa conspiciẽ: Feræ horribiles: pisces incogniti: uolucres inauditæ puluere precioso oblitæ & oblitæ ueteris patriæ: quædã uoce testantes originẽ nomẽq; iam solũ de phaside retinentes. Fumãt ipsis edentibꝰ stupẽda fercula: & omẽ coquoꝝ passa ludibriũ: quæ si q̃s ualde licet esuriens cernat: q̃ fœde q̃toq; sint coagulata lenocinio: solo spectaculo satur abscedat. Ita mixta uidebit inuicemq; certantia nostra exteris: marina terrestribꝰ: nigra candidis: acria dulcibꝰ: hirsuta pẽnaris: mãsueta ferocibꝰ: & quasi Ouidianũ chaos illud antiquũ renoratũ atq; in angustias sit coactũ: non solum corꝑe i uno: sed ĩ una parapside. Frigida pugnabũt calidis: humẽtia siccis: mollia cũ duris: sine pondere habẽtia pondus. Sub hac rãta colluuie diuersarũ simul & aduersarũ rerum: sub ror croceis atq; atris liuentibusq; pulmentis: suspectum nõ ĩmerito uenenũ sedulus prægustator explorat: quin & aduersus cæcas insidias aliud remedij genus inuentũ est: Inter uina dapesq; liuida serpẽtũ cornua ꝓminent: aureis insita sollerter arbustulis: & quasi uoluptaria ex arte cõtra mortẽ miseri mira res ipsa mors excubat. Ille aut sedet obducta fronte: grauibꝰ oculis: supcilio umbroso: rugosa narc: genisq; pallentibꝰ: ægre uiscosa labra diglutinãs: uix caput attollẽs fulgoribusq; & odoribus attonitꝰ ubi sit nescit: uesprina tumẽs crapula: & matutini negocij cõfusus euentu: futurisq; iam fallacijs intentus: quo se uertat: aut quid agat: sudet: olet: ructat: oscitar: singula morsitans: uniuersa fastidiens.

i Ste uero uel paucis uel uno uel nullo famulo contẽtus: hesterno sobrius uegetusq; ieiunio: modesto sub lare mũdam mẽsam: nulla re magis q̃ sua præsentia exornat: ꝑ tumultu requiẽ: pro strepitu silentiũ habet: pro multitudine seipsum: Ipse sibi comes: ipse sibi fabulator ac cõuiua est: Nec metuit solus esse dum secum est: pro auleis nudus paries exagresti cemẽto: pro solio eburneo quercus est sibi uel fagus pura uel abies. Cœlũ spectare non aurũ: terram amat calcare nõ purpurã. Fidicen gratus & assidẽti cõsurgẽtiq; dulcissimꝰ cantus ẽ Bñdictio & grãrũactio. Villicus si res poscat: pincerna: coquꝰ & uerna est: quicqd is apposuit: hic æq̃nimitate & modestia preciosum facit. Cibũ oẽm peregrinis syluis aut littoribꝰ aduectũ: oẽm potũ ligurũ atq; picentiũ collibus expressum dicas. Ea frons ẽiusq; animꝰ utẽtis: sic in deũ: inq; hoĩes gratus: sic cõmunibꝰ inemptisq; lætus dapibꝰ: nõ tãtũ ut Maroneus ille seniculus regũ opes æquat animo: sed trãscẽdit. Nulli penitus inuidet: nullũ odit: sorte cõtentꝰ sua: & fortunæ iniurijs inaccessus: nihil metuit: nihil cupit. Scit non spargi uenena fictilibꝰ: Scit uitæ hominũ pauca sufficere: & sũmas ue-

B

A
De misera occupati.

B

C

D
De fœlicitate solitarij.

E

rasq; diuitias nil optare: summū im̄plū nil timere: lætū agit atq; trāquillū æuū: placidas noctes: ociosos dies & secura cōuiuia. It liber: sedet intrepidus: nullas struit aut cauet insidias: Scit se amari & nō sua: Scit mortē suā nulli utilē: nulli dānosam uitam. Neq; multū īteresse arbitraꝛ ꝗ̄diu: sed ꝗ̄ bene uiuat: Nec ubi aut qñ moriaꝛ magni extimat: sed qualiter. In id unū summo studio intentus: ut bñ actam uitæ fabulam pulchro fine cōcludat.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cū finitū est prādiū: Ca. IIII.

A I Abitur sensim dies & fugiūt horæ: ac iam prādio finis est: Turbāt illū familiaris exercitus hostesq; collaterales & ruina mēsarū & hominū uasorumq; collisio: Et ebrioꝝ iocis tecta mugiūt & querimonijs famescentū. Habet enī nō ultimū hoc malū mēsa diuitū: iniquissima ē. Itaq; hic fames: hic nausea: temperies nusq̄: Aulæ quidē insuauis odor: inamœn⁹ color: iter incertū: solum omne falsamētis effusis latæ olidū cruentūq;. Idem & uino lubricū & fumo nubilū & spumis horridū & aspergine tepidum & adipe tabidū & ossib⁹ albicās & sanguine rutilū. Deniq;: ut uerbo utar Ambrosij: nō coquinam: sed carnificinā dicas. Et licet ut maiorib⁹ placet: a parādo prādiū quasi parandum dictū sit: qđ bellatores ad prœliū paret: nō parari tamē aliquid sed fieri uereq; prœlium ibi gestū putes esse nō prandiū: Ita dux saucius ac tremēs: ita mero ꝑcussi omēs nutātesq; abeūt: mēsa ꝓ acie fuerit: ꝓ blādo & fallaci hoste uoluptas: cubilia ꝓ sepulchris: consciē-

B a T huic nostro diuersa oīa: Angeloꝝ aula cōuiuijs ꝗ̄ hominū ap- (tia ꝓ inferno. tior: odor colorq; optim⁹: index moꝝ testisq; modestiæ: Mēsa pacifica: luxus ac tumultus nescia: gulæ domitrix: expers īmūdiciæ: ubi gaudia inhabitēt: unde uoluptas fœda exulet: ubi sit regina sobrietas. Cubile castū & q̄etū: cōsciētia paradisus. ¶ Surgit ille igitur uel ebrius, uel indignus: Iste tranquillus & sobrius. ¶ Ille de morbo dubius ac pauens: Iste frugalitatis sibi cōsci⁹ omniūq; qb⁹ hūanū corpus subiacet securus. ¶ Ille uel irascit uel ludit: Hic utrūq; declinās deo grās agit. ¶ Tota dehīc illi dies inꝉ luxuriā somnumq; & curas anxias & dura negocia dilabiꝉ: Huic inter laudes dei & liberalia studia & nouarū inuentionē rerū ac ueterū memoriā & necessariā quietem & honesta solacia nihil aut modicum perit.

De Exercitijs miseri occupati: & fœlicis solitarij cū meridies adest: Ca. V.

A i Am cœli mediū sol tenet: qñ ille æstuat: angit: accelerat: oīa fallaciarū machinamēta cōgeminat: ne q̄d ei per segniciē illa luce depereat: ne ue ullus torpor mali cōsilij fœcundā animā optatis frustreꝛ effectib⁹: ut latentes doli ante crepusculū erūpant: Est enī hoc fere malis conatib⁹ adiunctū: ut præcipites etiam sint: Iniqua mens impatiens est moræ: quicquid optauerit differri uel momēto tempis ægrefert. Neq; soli auariciæ cōuenit illud satyricū: Diues qui fieri uult & cito uult fieri: habet hoc cōmune cupiditas indiuisumq; cū sororib⁹ suis ira & libidine: Quæ patre cōceptuq; tartareo æditæ: cōfusionē & præcipitiū & horrorē & naturā ꝓpriæ originis non dediscunt. Hæ sūt enī furiæ: quas non īmerito Acherontis ac noctis filias poetæ dixerūt: ꝙ ignorātiæ tenebras pœnitentiæq; materiā secū ferant. Et hæ quidē inferni unde ortas ꝓhibent: necnon & ciuitatum incolæ occupatorūq; pedissequæ stimulis semꝑ ardentib⁹: cæcū atq; trāsuersum animum exagitāt: ut qđ pessimū instituit: primū expleat: ne q̄d forte cūctando resipiscentiæ sanæq; mentis obrepat. Nulli equidē uitio frenū placet: & ut honestati grauitas atq; maturitas: sic cōsilijs inhonestis incōsulta semꝑ amica celeritas.

B c Ontra autem hic noster: nil præpropere: sed fugientis tēpis cursum uidēs: & cupiens illic esse ubi sine fluxu tempoꝝ ac sine metu mortis degitur: Iterū uersus in preces: non unius tantū lucis: sed totius æui clarā uesperā & nunq̄ occidētis uitæ gloriā: eamq; nō suo merito: sed sacræ christi mortis poscit ī præmiū: sciens plus esse ꝗ̄ qđ hoī debeaꝛ: nisi temporalis illa mors peccatū hābētis tantæ esset efficaciæ: ut de natura mortalibus peccatoq; iam mortuis facere posset æternos. Nec ita multo post: labentem cœlo diem secq; simul collabentē humi: cogitās: tetrāq; caliginē illabētē terris præuidēs: sup̄ni lumīs poscit auxiliū. Et seu ne mens suoꝝ criminū pressa ponderibus cœlo exulet: cū lachrymis precaꝛ: seu fidei puram lucem: seu mētis adustæ refrigeriū: abstersionē sordidæ: elisæ sustentaculū: litigiosæ pacē flagitat: matutinoq; laudū carmini uesꝑtinas preces: & laudes de inexhausto pietatis fonte continuat.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarij cum abeunte sole uesper accedit: Ca. VI

Ogitur ille iterũ abeũte iam sole: tecto egredi: urbem lustrare: cœnũ terere: cõcur- (A)
c sare obuiis: sudare: laborare: anhelare: æstuare. Cunctq in oẽs sese formas fraudum
uerterit: oẽs laqueos ingeniiq nodos explicuerit: sero tandẽ fessus rediẽs: & multũ
de artificio suo quæstus: bonæ famæ puræq cõsciẽtiæ nihil oino: auri forte aliquid: pluri-(mũ sceleris atq odii domũ refert.
i Ste uel apricum fontẽ uel herbosam ripam (B)
uel æquoreũ litus adit: gaudẽs diem illũ sine dedecore trãsiuisse: & lucis ante termi-
nũ: aduersus secuturæ noctis pericula dolosq & insidias ac rabiẽ leonino more rugientis
aduersarii: uigilẽ sobrietatẽ atq orationis & fidei clypeũ: aduersus somnia pollutionẽq
& nocturna phantasmata: excubare sibi solitã clæmẽtiã sui creatoris implorat: atq in ma-
nus eiꝰ cõmẽdato spiritu: & angelis suis ad habitaculi ꝓprii custodiã inuocatis: sese in do-
mũ suam recipit: ut nihil iniusti quæstus: sic nil malæ cupidinis: multũ uero decore laudis
referẽs: multũq q̃tidie in meliꝰ mutati animi. ¶ Ad sũmã totis ille diebꝰ uiuos spoliat: Hic
ꝓ defũctis orat. ¶ Ille matrũ ac ꝟginũ pudicitiã attẽptat: Hic ꝟginẽ matrẽ officiosissime
ueneraᵗ. ¶ Denicq ille martyres facit: Hic celebrat. ¶ Ille sanctos ꝑsegᵗ: Hic honorat.

De Misero occupato: & fœlice solitario cũ redeũte nocte cœnãdũ est: Ca. VII.

Cce redit nox: Ille redit ad crapulã: pompa ingens: ante retroq longũ agmẽ: Viui (A)
e hoĩs funꝰ putes: Præcedũt funeralia & tibiæ: ne qd desit exequiis: Et sumptuosis-
simũ cadauer: ꝑfusum charis odoribꝰ: rursus inter puluinaria sepeliᵗ: ad hæc tepi-
dũ: ad hæc spirãs: Inde graue cœnã indigesto supaddẽs prãdio: uentriæ luci nauseã parat
& alteri prãdio præcludit iter. ¶ Iste uel se cœnasse ꝑsuadet sibi: uel ita cœnat: ut Platoni-
cũ illud re probet: Nullo modo mihi placet: inquit: bis in die saturũ fieri.

De Miseria occupati: ac fœlicitate solitarii dũ eundum est cubitũ: Ca. VIII.

Ost hæc multũ dissimili habitu corpis & animi cubitũ uadũt. Ille plenꝰ curis: ple- (A)
p nus epulis: plenꝰ mero: plenꝰ metu: plenꝰ inuidia: deiectꝰ: repulsus: supbia elatus:
mœrore cõtractꝰ: ira tumidus: impar sibi: impos animi: obsessus satellitibꝰ: obser-
uatus æmulis: pulsatus clamoribꝰ: sollicitatꝰ litteris: interpellatus nũciis: suspẽsus fama:
rumoribꝰ territꝰ: stupefactꝰ auguriis: clusus mẽdaciis: fessus querimoniis. Et ne noctu qui-
dem litibꝰ imunis: par uita dæmonibꝰ: odiosus præterea uicinis: grauis ciuibꝰ: uel formi-
datus uel irrisus suis: suspectus omnibꝰ: fidus nulli: diu ĩ somnis: purpureo inuoluiᵗ gra-
batõ: omnesq libidinũ species expertus & ad fruendũ præsentibꝰ: sollicitato infœlici cor-
pusculo ad absentes: uago animo trãsmisso: uix tandẽ uictus somnũ oculis admittit. Sed
uigilant curæ: uigilat mens anxia: quã urit ignis inextinguibilis: & imortalis cõscientiæ
uermis rodit. Tum diurna negocia: deceptos cliẽtes: oppressos paupes: pulsos finibꝰ agri-
colas: stupratas uirgines: circũscriptos pupillos: spoliatas uiduas: afflictos necatosq ino-
xios. Cunctq his omibꝰ ultrices scelerũ furias uidet: Sæpe itaq dormiẽs exclamat: sæpe cõ
queritur: & sæpe metu subito somnus abrumpitur.

i Ste aũt plenus honesto gaudio: plenus sancta spe: plenꝰ amore pio: nõ furiali ut Ni- (B)
sus: sed ut Petrus christi plenꝰ cõsciẽtiæ integritate: securitate hominũ: dei metu: no-
cituri cibi & inutiliũ uacuus curarũ: solus: tacitus: tranquillus: angelo simillimꝰ: deo cha-
rus: formidabilis nemi: cũctis amabilꝭ: cubiculũ somno nõ impudicitiis idoneũ ingressus:
dulcẽ & imꝑturbatã excipit q̃etẽ: & si qd cõsopitꝰ uidet: Plærũq similia uigilãtis opibꝰ sũt
somnia dormiẽtis: & hac etiã uitæ ꝑte fœlicior: meliores aspicit uisiões. Neq solũ lætiore
aĩo: sed saniore etiã corpe mẽbrorũq misterio ꝓmptiore utiᵗ. Cõstat enĩ animi ꝟtutes præ
cipueq modestiã sanitati mltũ cõferre corporeæ: & frequẽt q plꝰ corpi seruiũt plus obesse.

Tractatus Tertius: De diuersitate conditionũ ipsoꝝ occupatorum: & pari-(formiter solitariorum.

De tractatoꝝ epilogo ac trãsitu ad miseriã illoꝝ qui alienis negociis occupãtur: Ca. I.

N pater unꝰ occupati: & unꝰ ociosi hoĩs: unũ diem ante oculos tuos posui: (A)
omniũ hominũ dierũq omniũ una ratio est: nisi q q̃tidie illiꝰ labor: tãto ama-
e rior: tãtoq huiꝰ quies ẽ dulcior: q̃to ualidior fit tractu tpis habitus animoꝝ:
q̃toq ꝑ tpales morꝰ accediᵗ ad æternitatis statũ: & uiuẽdo ꝓximior efficiᵗ. Illi
qdẽ sine fine labor: huic requies: Nisi forte fœlicior est illoꝝ cõditio: q alienis
negociis occupanᵗ. Alieni nutꝰ arbitrio reguntᵗ: & quid agere illos oporteat: ĩ aliena fron-
te condiscunt: Omnia illis aliena sunt: alienum limen: alienũ tectum: alienus somnus:

alienus cibus: & qđ est maximũ aliena mens: aliena frons: non suo iudicio flent & rident: sed abiectis proprijs: alienos induũt affectus: deniqꝫ alienũ tractant: alienũ cogitãt: alieno uiuũt. De his poeta nobilissim⁹ loquebať ubi ait: Penetrãt aulas & limina regum. Hos al-
B ter mordacius atqꝫ liberius notabat in Satyra illa qua curialẽ uitam arguit: & eũ qui sum-
ma bona putet aliena uiuere quadra. Equidem inter hos: & perpetuis dñoꝝ ac regum car-
ceribꝰ addictos: quid intersit: nescio: nisi ꝙ illi ferreis: isti aureis compedibꝰ uincti sũt: Spe-
ciosior catena: par seruitus: maior culpa. Sponte eteñ sua faciũt ad qđ alij ui cogunť. Ego uero istos: ut sententiã meam breuibꝰ absoluam: occupatoꝝ omniũ extremos ac uere mi-
serrimos miseroꝝ uoco: quibus nec breuissimo saltem premio malarũ artiũ uti licuit: uixe-
re alieno impio: suo periculo morituri: & alijs laborãdo peccauerũt: sibi fœlices si sine cul-
pa & sine premio laborassẽt. Nũc crimẽ dũtaxat est propriũ: quæ ex crimine uenit fallax li-
cet & fugitiua delectatio aliena est. Atqui duræ dicimꝰ cõditionis agricolam: qui cũ labore
C serit arborẽ cuius fructũ nunqꝫ sit usurus. Quis eñ ait Apostolus: plantat uineã & de fru-
ctu eius nõ edit? Qui tamẽ sortem suam cõsolari potest: eo ꝙ alteri saltem sæculo ꝓfuturꝰ
sit. Itaqꝫ nõ modo dubitãs quod agit ad se non ꝑtinere: sed sciens etiã non omittet: Interro-
gantiqꝫ cui serat: quod est apud Ciceronem: dijs sit ĩmortalibꝰ responsurus: seu rectius im-
mortali deo: Q̃to miseriores qui serunt unde ipsi pœnas solas: alij uero pœnales uolupta-
D tes legãt? Qui qđ inutiliť agũt: sibi: alijs imputare non possunt: Nõ ætati suæ cui sæpenu-
mero laborãdo prærepta sibi libertatẽ eripiũt: Non posteritati cui seruitiũ parãt: Non deo quem offendũt ut hominibꝰ placeant. Deniqꝫ non his ipsis quibꝰ placẽdo nocuerũt: qui-
busqꝫ perpetua morte sua breuem peccãdi: hoc est in æternũ quoqꝫ moriẽdi licentiã pepe-
rerũt: cæci nimiũ demẽtesqꝫ: aduersisqꝫ syderibꝰ ĩ lucem: ĩmo in tenebras proiecti: qui cum alte alios extulerint: ipsi cõtinuo iacuere: ab eisdẽ illis: qđ sæpe iam uidimꝰ forsitan oppri-
mẽdi. Interim cum multa alijs quæsierint: multa cupidinũ instrumẽta conflauerint: tanto-
rum semper cõmodis caruere facinoꝝ: hanc unam ferialis industriæ gloriã consecuti: prin-
E cipum auaricias: dñorũqꝫ libidines consilioꝝ suoꝝ pauisse successibꝰ. Quid his amplius dicam? Non equidẽ minꝰ mordax nostroꝝ mihi ꝙ Cretensiũ uideri solet imprecatio. Cũ eñ sono uerboꝝ neutra terribilis sit: subest uirus utriqꝫ mortiferũ: Illi hostibꝰ suis optant ut mala cõsuetudine delectenť: nostri autẽ ut occupati atqꝫ solliciti esse nunqꝫ desinãt. Quo si ꝓfundius: non uerba: sed ipsam rem inspicias: quid tristius dici possit uix inuenio. De his occupatis loquor: quos uidemꝰ: & quoꝝ plena est uita uulgaris. Alij eñ nulli uel tam rari sunt: ut nusqꝫ appareãt. Vbi sane ueritas quæriť: ficta phantasmata loqui piget.

Q̃ꝫ ꝙꝫ fere omnis occupatus sit miser: sint tamen aliqui licet paucissimi qui laudabiliter occupenť: Ca. II

A Taqꝫ ut iam tãdẽ semel expediam: parũ abest ꝙn meo certe iudicio: omnis occupa-
i. tus miser: occupatusqꝫ sub alio bis miser: ꝙ & miseriã suam habet: & ipso miseriæ fructu caret. Non ꝙ ignorẽ fuisse & fortassis esse occupatissimos quosdam simulqꝫ sanctissimos uiros: q seipsos & secum christo deuias animas adducerẽt. Quod ubi accidit: ingens fateor & inextimabile bonũ est: ac gemĩata fœlicitas: duplici de qua multa diximus obiecta miseriæ. Quid eñ fœlicius: quid aut hoĩe dignꝰ aut similius deo est: ꝙ seruare &
B adiuuare ꝙ plurimos? Quod q potest & non facit: præclarũ mihi quidẽ humanitatis offi-
cium abiecisse: & ob eam rem hominis nomẽ ac naturam amisisse uidebitur. Itaqꝫ ubi hoc posse datum sit: desiderium proprium utilitati publicæ sponte subijciam: desertaqꝫ solitu-
dine: unde mihi soli obsequebar: ultro repetã unde utilis mũdo sim: Ciceronis nostri iu-
diciũ sequens: Magis est enim inquit secđm naturam pro omnibus gentibus si fieri possit conseruandis aut iuuãdis maximos labores molestiasqꝫ suscipere: imitãtes Herculem illũ: quẽ hominũ fama beneficioꝝ memor in consilio cœlestium collocauit: ꝙ uiuere in solitu-
dine: non modo sine ullis molestijs: sed etiã in maximis uoluptatibꝰ: abũdantẽ omibꝰ co-
pijs: ut excellas etiã pulchritudine & uiribꝰ: quo circa optimo quisqꝫ splẽdidissimoqꝫ inge-
C nio longe illam uitã huic anteponit. Hæc Cicero. Cui sic se rebus habentibꝰ haud coactꝰ assentior. Sed de his oĩbus iudiciũ meũ habe: paucissimis quidẽ instantijs uniuersale uerũ dogma non quatitur. Multi sunt qui occupationes ĩ commune utiles: & sanctiões solitu-
dine qualibet profitentur: Scio. Sed quot quæso te uidimus qui quod profitebantur im-
pleuerint? Sunt fortasse aliqui: sunt plurimi: ostende mihi unum & silebo. Nõ inficior do-
ctos quosdam & facundos uiros: & qui multa subtiliter aduersus hæc disputent. Cæterũ

nõ de ingenio: sed de moribus est questio: Ambiunt ciuitates: declamant ĩ populis: multa de uitijs: multa de uirtutib⁹ loquunť: Vix temperare mihi potui: quo minus unũ Satyrici dentis morsum huic loco ualde: nisi fallor: cõgruentẽ interponerẽ: Sed cogitãs ad quẽ mihi sermo est: stilo potius aliquid: ꝙ uerecũdiæ subtrahẽdũ credidi. Multa quidẽ inquies loquunť utiliter: audiui: & sæpe alijs profuit: credo. Sed nõ statim san⁹ ẽ medic⁹: qui cõsilio ægrũ iuuat: qui eodẽ sæpe morbo quo multos liberauerat interijt. Verba studio elaborata atꝙ arte composita pro multoꝝ salute non respuo: & quicũꝙ sit opifex utile op⁹ amplector. Verũ hæc nobis nõ rhetoricæ schola sed uitæ est: nec ianem linguæ gloriã: sed solidam quietem mentis intendim⁹. Neꝙ mihi excidit Seneca: cũ dixisset: Omĩa impedimẽta dimitte & uaca bonæ mẽti: cõfestim addidisse: Nemo ad illã puenit occupat⁹. Quã ego nõ præstare quidẽ solitudinẽ: sed conseruare & plurimũ adiuuare contẽdo. Nam nec illud eiusdem auctoris oblit⁹ sum: Non multũ inquit ad trãquillitatẽ locus confert: ut sit ita: sine dubio tamẽ confert aliqd. Qd' nisi sic esset: cur idẽ dixisset alibi: Non tm̃ corpori sed etiam morib⁹ salubrẽ locum eligere debem⁹. Et idem alibi: Conspectũ quoꝙ & uiciniam fori ,pcul fugiã. Nam ut loca grauia etiam firmissimã ualitudinẽ tendant: ita bonæ quoꝙ menti necdũ adhuc perfectæ & cõualescẽti: sunt aliq̃ parũ salubria. Vnde ergo hæc morũ mentisꝙ salubritas ac discrimẽ si nihil esset in locis? Est in locis aliquid pace Senecæ dixerim: Est multũ: sed non totũ fateor: illud quidem ut sibi uidetur ĩ animo est. Nam sic ait: Anim⁹ est qui sibi cõmẽdat oĩa. Id enĩuero suo more recte dicit. Vnde autem animo lumen ueri: æquitasꝙ iudicij? Aliunde ,pculdubio.

De laude tranquillæ serenitatis animi: quæ largiť in solitudine constitutis: Et quõ anim⁹ non possit in diuersas res esse intentus: Ca. III.

Taꝙ qd' de locis dixi: de animo repetam: Esse in illo aliqd multũ: esse totũ minime: sed in eo tantũ qui oportunitatẽ locis tribuit animo rationẽ. Magna enim & diuina quædam res est: animi tranquilla serenitas: & quæ non alteri⁹ donũ sit ꝙ solius dei: sed ꝙ sæpius ille largiri soleat in solitudine cõstitutis. Quod utrũꝙ pro breuitate temporis: uel ratione uel contrarioꝝ collatiõe monstratũ est: & mox exemplis illustribus astrueť. Qd' si forte datum sit: ut aliquis ueri capax: non ad linguã sed ad cor hoꝝ cuiuspiam quos credulũ uulgus stupet: penitus aurem cordis admoueat: puto sine contentione fatebiť ꝙ conscientiã nudam ingenue confitenrẽ audierit: fœlicitatẽ non uerbis sonantib⁹ sed rebus tacitis & ueritate intima: nõ externis plausib⁹ aut fallacissima hominũ opinione cõstare. Multa quidẽ illic audiet: multũ his contraria quæ in pulpitis cũ populo mirabať: et intelliget quod inter cutim & præcordia intersit. Et nimirũ hæc animi natura ẽ: ut in unã rem uehemenť intent⁹: multas negligat. Hinc est ut eloquẽtiæ studiosi: sæpe sint ad actum tardiores: & qui res magnas agũt: sũt incultiores eloquio. Sic & modestiæ cultores uoluptatẽ fugiunt: & quibus uoluptas in precio est: modestiã aspernanť: Sic & quos augẽdæ rei familiaris studiũ tenet: sæpe rempublicã atꝙ amicitias contẽnũt & illiberali⁹ uitam ducũt. At qui liberalitati animũ applicãt: quiꝙ reipublicæ curam habẽt: sæpe uideas rei domesticæ negligẽtes. Non potest uer⁹ idem ex æquo placere his quoꝝ nauigatio cõtrarios fines spectat. Quæ iccirco dixerim: ne mireris si in eo ꝙ qd' nũc agim⁹ idem cernas: & si sollicita uita strepitũ amat: multiloquio delectať: Cõtẽplatio autẽ omnis amica silẽtio est: quæꝙ se finibus suis tenet: Et uiceuersa illa silentiũ odit: hæc strepitum.

Quomodo ex periculo pastorũ disci possit uitam sollicitã minus esse tutam: Et ꝙ ea ratione auctor ipse uitam elegerit solitariã: Ca. IIII.

Væ nam uero tutior uia est: hoc est pater qd' hodierno colloquio uestigamus. Dic igitur mihi ex hisipsis quoꝝ mentio nobis oborta est: quotiens putas pastorẽ officio perijsse: quotiens ouem & dum uagam alligat in laqueũ incidisse: & dũ ,pfugam sequiť corruisse? Quotiẽs credis aut medicũ bene ualentem: dum ægros circumit ægritudinem contraxisse: aut bustuarium dum mortuos sepelit: causam mortis contagio reppetisse? Nemo uero fallatur quasi minora sint animoꝝ contagia: ꝙ corporum: Maiora sunt: grauius lædunt: altius descendunt: serpũtꝙ latentius. Multis inquiunt prodesse meritoriũ: multis subuenisse: laudabile: quis negat? Sed ordinatæ charitatis initium scimus. Crede autem mihi: non est paruæ fiduciæ polliceri opem decertantibus: consilium dubijs: lumen cæcis: læticiam mœstis: securitatem metuentibus: spem deiectis: salutem ægris: requiem fessis: refrigerium afflictis: monstrare iter errantibus: subiectare humeros cadentib⁹: dare dexteram

prostratis. Magna quidem sunt hæc si fiant: parua si promittantur. Neq enim magnæ q̃ parue rei promissio: sed exhibitio est maior. Verum ego non tam aliis legem pono: q̃ legẽ tibi meæ mentis expono: quam qui probat teneat: cui non placet abiiciat: & relicta nobis solitudine: sollicitudines suas sibi habeat: contemptorq ruris nostri: uiuat contentus in ur-
B bibus. ¶ Optarem fateor talis esse qui prodesse possem q̃ plurimis: uel ut ait Naso: totiq sa-
lutifer orbi: Sed primũ paucorum hominũ: proximũ christi solius est propriũ. Et profecto quisquis in tuto est: ut uel tantisper diuersum sentientibus condescendam: peccat ĩ legem na-
turæ: nisi quibus potest laborãtibus opem fert. Mihi qui adhuc magno naufragio laboro: suf-
ficit illius opem implorare: qui solus potens est præstare quod poscitur. Cuperẽ magna: sed modicis contentabor: Vellem cum omnibus saluus esse: si minus: cum multis. Vltimo quid expectas ut dicam: mihi si non pereo satis est: multum est abunde fœliciter: Et heu q̃ uereor ne qui forsan ex his: qui se custodes infirmarũ ouium dici uolũt: lupi sint sanasq dilanient.

Tractatus quartus: Quæ expediant eis qui uitã solitariã ingredi statuerũt.

Q. uita solitaria præcipue litterarũ ignaris grauior morte: & mortem allatura uideatur: Ca. I.

A a T ne diutius me consideratione non mea implicem: de se illi: nos de nobis: libret unusquisq quid præferat. Impossibile est enim & si unũ omnes finem ultimũ intendamus: ut unam omnibus uitæ uiam expediat sequi. Qua ĩ re cuiq acriter cogitandum erit: qualem eum natura: qualem ipse se fecerit. Sunt enĩ quibus solitaria uita morte grauior sit: & mortem allatura uideatur: qd' præcipue litterarum ignaris euenire solet: Quibus si confabulator desit: quid secum: quid ue cum libris loqui ualeant non habent. Itaq muti sunt: Equidem solitudo sine litteris exiliũ est: carcer: eculeus. Adhibe litteras: patria ẽ: libertas: delectatio. Nam de ocio quidem illud Ciceronis notum: Quid dulcius ocio litterato? Contraq: non minus illud Senecæ uulgatum: Ocium sine litteris mors est: & uiui homĩs sepultura. Et si plane norim duo ista tam
B dulcia philosophorũ diuerticula: solitudinem atq ocium: ut incipiens dixi: interdum litteratis etiam hominibus permolesta: In promptu tamen est ratio. His enim hoc accidit qui uel uoluptate aliqua compediti: carcerem suũ amant: uel uulgi cõmercio & uulgari negocio uictum quærũt: uel ad lubricos honorum gradus populorum uentosis suffragiis aspirant: Et quibus (quæ ingens his temporibus turba est) litteræ non animi lux atq oblectatio uitæ sunt: sed instrumenta diuitiarum. Ad quas hodie discendas: magno rei familiaris impendio: sed multo maxima lucri spe pueri a parentibus: non quasi ad liberale gymnasiũ: sed uelut ad seruile mercimoniũ destinãr: ut mirari nemo habeat eos uenaliter & auare litteris uti: quas ut uenderẽt quæsierũt: E quibus improba spe: nõ sibi cen-
C tesimũ fœnus: sed millesimũ statuerunt. Quæ omnia diligent' in uitæ electione tractanda essent. Neq enim tales in solitudinẽ uoco: neq si ueniant admitto libens. Q̃ multos igitur excludã: hinc uides. Nam qd piscis longe ab aquis: quid hi procul ab urbibus acturi? Quod illi olim molli & effœminato causidico sæpe dixi: qui hæc loca nõ quietis amore quã non nouerat: non appetitu ocii quod oderat: sed nescio quonam imitãdi studio frequentare cœperat: incertum an sibiipsi molestior: an mihi. Verum ille cõfestim tædio locorum & urbanarũ desiderio uoluptatũ uictus abiit. Quod nisi sic euenturũ animo præuidissem: ultro ipse cessissem locis: tam nulla rerũ opinionũue proportio erat: q̃uis amicum ille se diceret: & essemus eisdem studiis a puericia uersati: sed ut res docuit: studiorum finibus longe disparibus. Redeo autem ad inceptum.

Q. q̃q optimum esset ut in iuuentute quisq sibi aliquid rectæ uitæ genus apprehenderet: tñ si quis hoc iuuenis neglexerit: consultum est ut saltem senex hoc faciat: Ca. II.

A o Ptimũ quidẽ esset: nisi cõsilii inopia iugis adolescẽtiæ comes obstaret: ut ab ineũte ætate circa unũ aliqd' uitæ genus apprehẽdẽdũ unusquisq nr̃m accuratissime cogitaret: nec ab illo calle quẽ semel elegisset: nisi magnis ex causis aut graui necessitate diuerteret. Qd' initio pubertatis fecisse Herculẽ auctor Xenophon ille Socraticus testis ẽ Cicero. Sed q̃a id nõ facimus: neq enĩ nostro iudicio plæriq uiuimus: sed uulgi: atq adeo per deuia raptamur: & quasi per tenebras alienis uestigiis insistentes: sæpe periculosas & inexplicabiles ingredimur uias: & eousq prouehimur: ut ante simus nescio

quid: q̄ quid esse uelimus: circumspicere atq; examinare permissum sit. Icirco quam si/bi personam uel natura uel fortuna uel error aliquis imposuit: si iuuenis non potuit: quisq; secum senex cogitet: & quod solet errans uiator: ante uesperam q̄tum licet saluti suæ con/sulat: unū sciens: naturam totam haud facile posse conuelli. Cui aūt in ingressu uiæ huius quādo ut dixi scintilla nostri consilij nulla erat: cœleste aliquod lumen affulsit: ut uel secur: uel periculi minoris: & facile remediabile iter arriperet: habet unde semp deo gr̄as agat. At cui sinisterior sors fuit: plus negocij ē: postq̄ tamē aperire oculos cœpit & q̄dubiū iter agat intelligere: omni studio incumbat adolescentiæ deuium & errores uel i senectute corrigere: memineritq; Terentiani senis in Adelphis: qui mutandæ sub extremū uitæ: consultor ido/neus: simꝰ & delectabit & proderit. Difficile negociū imprimis: sed & iprimis utile & neq̄ q̄ impossibile. Neq; uero serum putet: quod salubre cognoscit. Assūt huius sententiæ nō sper/nendi auctores: Sapientissimꝰ principum priceps philosophoꝝ Augustus cæsar ait: Sat ce/leriter fieri quicquid fiat satis bene. Plato ait: Beatum cui etiā in senectute cōtigerit ut sapi/entiam uerasq; opiniones assequi possit. B

Quæ in ordiendæ mutandæq; uitæ tenenda sit uia: Ca. IIII

i N omni quidē ordiendæ mutandæq; uitæ consilio: illud imprimis ante oculos ha/bendum: ut non concupiscentia mali: sed natura duce fræti: uiā teneamus: nō quæ speciosissima uidebit: sed quæ aptissima nobis erit: Vbi maxime rectum ac seuerū suijpsius æstimatorem ac censorem exigo: ne oculorum aut aurium uoluptate deceptus ab/erret. Quod quibusdam accidisse scio: qui dum mirāt alios: imemores sui atq; aliena tem/ptantes: ridendi materiam populo præbuerunt. Hoc unū sumptum a philosophis cōsilium est mihi: scdʒm quod uel solitariā uel urbanam uitam: siue aliam quamlibet naturæ mori/busq; suis comparans: norit quisq; quid suum sit. Qđ si ingredientibus est utile: q̄to pro/gressis utilius: quibus super eligendi laborem: extirpādæ etiam ueteris radicatæq; sentētiæ labor est? Apud me sane cui nihil quod qdem nouerim cōmune cum populo: & cui litteru/latum tantum obuenit q̄tum non infle animū: sed delectet & solitudinis amicum faciat: ubi illas sine loquaci doctore: sed & sine tenaci torpore: atq; unnam sine sequaci liuore di/dici: quem non amica: non coniunx: non uadimoniō: non usura: non depositum: non lu/cellum: non rostra: non balneum: non taberna: non cœna: non porticus in urbe deuinciunt. Apud me inquā cui ut uerum fatear: non tam proprio studio: alienoue monitu ut ita senti/rem q̄ naturæ ipsius persuasione consultum est: uita proculdubio singularis ac solitaria: nō modo tranquillior: sed altior est atq; securior. Et ut extimare alios iubeo suas res: & ut ipse res meas noui: ualde solitudinem atq; ocium: de quibus multa hodie tecum ueluti quas/dā scalas ad id quo mens nostra suspirat: amplector ac teneo: turbas atq; sollicitudines ceu repagula uectesq; permetuo. Sed ita ut si q̄ me necessitas i urbem cogat: solitudinē in po/pulo atq; in medio tempestatis portum mihi conflare didicerim: artificio non omnibus no/to: sensibus impitādi: ut quod sentiunt non sentiāt. Qđ cum per meipsum experientiæ cre/ditum in consuetudinem deduxissem: multo post tempore acutissimi cuiusdam doctissimiq; uiri consilium esse cognoui: memoriæq; mandaui: eo quidem attentius: quo gaudebam fa/ctum meum uetustatis auctoritate fulciri. Nempe Quintilianꝰ eo libro ubi oratorem a Ci/cerone armatum bullis ac phaleris curiosissime perpoliuit de hoc loquens: Est inquit lu/cubratio quotiens ad eam integri ac refecti uenimus: optimū secreti genus: Sed silentium & secessus: & undiq; liber animus: ut sunt maxime optanda: ita non semper possunt continge/re: Ideoq; non statim si quid obstrepet abijciendi codices erunt & deplorandus dies: uerum incommodis repugnandum: & hic faciendus usus ut omnia quæ impedient uincat intētio: quam si tota mente in opus ipsum direxeris: nihil eorum quæ oculis uel aurībꝰ incursant ad animum peruenıēt. An uero frequenter etiam fortuita hæc cogitatio præstat ut obuios nō uideamus: & ita ne deerremus non consequemur idem: si & uoluerimus non est indulgendū causis desidiæ: Nam si nonnisi refecti: non nisi hilares: non nisi omnibus curis uacantes stu/dendum æstimauerimus: semper erit propter quod nobis ignoscamus: Quare in turba: iti/nere: conuiuijs etiā sibi faciat ipsa cogitatio secretum. Hæc Quintilianꝰ. Quæ libētius inse/rui: quia secretior locꝰ erat. Nam Senecæ de hoc ipso uulgacior epistola est: Ideoq; nihil ap/posui præter finem solū. Cum enī multa tractasset: qualiť aduersus uulgi strepitū durādus est animꝰ studiosi: tādē ad se ꝯsus: Quid igiť inq̄t: nō aliqn̄ cōmodiꝰ ēcarere cōuitio: Et re/spōdēs sibi: Fateor ait, Itaq; ego ex hoc loco migrabo: q̄si quæcūq; dixerat necessaria mo/

re solacia hoc ultimũ uoluntariæ profectionis consiliũ daret. Et profecto sic est: Nam & ego unũ hoc in necessitate remediũ inueni: ut in ipsis urbium tumultib⁹ imaginariã mihi solitudinem secessu aliquo q̃tum sinor & cogitatione conficiam: uincens ingenio fortunã. Quo remedij genere sæpe quidem hactenus usus sum. Et quoniã futuri semper incerta conditio est: an adhuc usurus sim nescio. Certe libera si contingat electio: solitudinẽ ueram proprijs in sedibus quæsiturus.

De Commendatione solitudinis: Ca. IIII

A Q Vod & dum licuit semper feci: & q̃ cupide nũc faciam uides. Solitudo equidẽ sancta: simplex: incorrupta uereq; purissima rerum est omniũ humanarum. Cui etenĩ sese ostentet in syluis: cui se comat inter uepres? Quem præter pisces hamo: quem præt̃ feras ac uolucres uisco fallat aut laqueo? Quẽ cantu: quem gestu mulceat: quẽ coloribus delectet? Cui purpuram explicet: cui oleum uendicet: cui uerborũ florida serta contexat? Cui demũ sese approbet: cui placere studeat præter illũ cui ĩ intimas solitudines penetrãti: solitariũ nihil ẽ? Neminẽ illa uult fallere: nihil simulat aut dissimulat: nihil ornat: nihil palliat: nihil fingit: Nuda prorsus & incõpta ẽ: Spectaculis enĩ caret & plausorib⁹ ueneficis animarũ uitæ rerumq; omniũ: deum unicum testem habet: nec uulgo cæco & mendaci: sed

B conscientiæ propriæ de se credit. De q̃busdã quoq; parũ illi fidens dubitat: recolens scriptũ esse: Delicta quis intelliget? Et illud etiã: Si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea: Nec tamẽ illud oblita: q; suauis dñs uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius: Q̃ alleuat domin⁹ omẽs qui corruũt: & erigit omnes elisos: Q̃ prope est omnib⁹ inuocantibus eum: Q̃ non sc̃d'm peccata nostra fecit nobis: neq; sc̃d'm iniq̃tates nostras retribuet nobis: quoniã sc̃d'm altitudinẽ cœli a terra corroborauit misericordiã suam super timentes se: Q̃ q̃tum distat ort⁹ ab occidẽte: longe fecit a nobis iniq̃tates nostras. Deniq; non iudicialiter sed paterne nos aspiciens: quomodo miseret̃ pater filiorũ: misertus est domin⁹ timẽtibus se: quoniã ipse cognouit figmentũ nostrum: & recordat̃ quoniã puluis sumus: & homo sicut fœnum & flos agri egreditur & conteritur & fugit uelut umbra: Misericordia autẽ domini ab æterno & usq; ĩ æternũ: quoniam ipse fecit nos: & nihil odit omnium quæ fecit.

C Atq; ita hinc minãtib⁹ scripturis: hinc spem dantibus de se incerta: & nesciens an amore an odio digna sit: trepidat sed & sperat: ac seipsam de certa & nota regis sui misericordia cõsolatur. Sic se: sic dæmonũ uigil insidias inq; id solum occupata circũspicit & diuino præsidio fulta contẽnit. Sic undiq; fœlix ac trãquilla: & ut proprie dicam: arx munita tempestatũq; omniũ portus est: Quem qui fugit: quid sibi aliud præter: portu careat: uoluat̃ reum pelago: uiuat in scopulis: moriat̃ in fluctibus? Nec tamen usq; adeo propositi improbus sententiæq; tenax sim: ut desipere alios putem uł in uerba iurare cogam mea: Ad fatẽdũ multi: ad credẽdũ nemo cogitur. Nulla maior q̃ iudicij libertas: hãc itaq; mihi uendico ut alijs nõ negem. Sit sane: potest enim esse: sit honesta: sit sancta omniũ intentio: Esse autẽ occultissimæ pfundissimæq; rei humanæ conscientiæ iudex nolim: Et possunt omnes deo largiente bene uiuere: Nullũ respuit infinita clæmentia: sed a multis ipsa respuitur. Ipsa etiã humanæ philosophiæ institutio gradiaria est. Non possunt enim omnes summũ locum prehẽdere: Alioquin ima omnia uacarent: tantũ ut uitetur obscœnitas & quæ in imis esse solent sordes. Id enim omnib⁹ est necesse: qui quolibet in genere uitam agere: procul ab infamia decreuerũt. Sic obscœna uitare debitum: in altum niti uirtus est: peruenire fœlicitas.

De Quadruplici distinctione uirtutum: a Plotino inducta & a Macrobio comprobata: Ca. V

A N On sum oblitus distinctionẽ illam quadruplicem uirtutum: a Plotino ingenti Platonico inductam: a Macrobio comprobatam: Sed in ea ipsa politicæ uirtutes infimũ gradum tenent: quæ occupatorũ esse possunt: eorũq; non omniũ: sed illorũ quibus occupationum finis uirtus propria & multo maxima reipublicæ salus est. Cernis ad q̃ paucos uno uerbo tota occupatorũ inumerabilis acies sit redacta. Proximũ ascendẽdo gradum possident purgatoriæ uirtutes haud dubiæ linquentium urbes atq; ociosorum & ueræ philosophantiũ ornamenta. Et passiones quidem animi: quas primæ temperant: hæ cõuellunt. Tertius gradus altior illarum est: quas purgati animi uirtutes uocant: quarũ munus est propriũ: passiones quas politicæ molierint: purgatoriæ cõuulserint obliuisci: Hæ perfectorum sunt: qui ubi sint nescio: Sed & q̃ fuerint solitudinẽ amarunt. Et si quis usq̃ superest q̃uis hoc uirtutum gubernaculo tutus in alto nauiget: puto tamen solitudinis portũ amet.

Quartus ac supremus exemplariũ est locus: quæ supra hominẽ sunt: & ut aiũt: in mẽte so/ B
lius dei habitãt: Vnde qđ ipsum nomẽ indicat: tanq̃ ab exemplari aliquo æterno: Siue ut
Plato uocat: ab ideis quas in eadem dei mente: ut cæterarũ rerum: sic uirtutum posuit: tres
alias humanarũ uirturum species ortas uolũt. In his autem aduersus passiones: non modo
non eosdem effectus esse quos in cæteris: sed ipsum passionis nomen audiri nefariũ pror/
sus atq̃ sacrilegum. De istis sane nil dicturus fueram: nihil enim ad id quod nũc agitur: nisi
quia cum de politicis purgatorijsq̃ uirtutibus loqui aliquid tempus admonuisset: Plotini
quadrifidam catenam multa arte consertam: stilo soluere ac dissociare non libuit.

De Delectatiõe ac dulcedĩe uitæ solitariæ & spiritali pugna solitarioꝝ: Ca. VI.

u Ides ne q̃to uerborum ambitu utcunq̃ cum occupatis ĩ gratiam redire uoluerim: A
tempus est ut his iam digressionib⁹ modus sit. Ad me igitur & ad solitudinẽ reuer/
tor: Cuius ego uetam intimãq̃ dulcedinẽ utinã ꝓfundius hausissem: ut fidentius ĩ
hoc tecum sermone uersarer: Nunc de re sanctissima: ꝓphanũ ingeniũ fati pudet. Quis enĩ
fando æquet qđ uix percipit cogitãdo? Cœlestis & ꝓrsus angelica uita est: de qua terren⁹
ne dicam terreus homũcio loqui uult: splendore noĩs captus famaq̃ rei optimæ: & ut ue/
re dicam: odore magis q̃ sapore delectat⁹: haud aliter q̃ si natus in syluis pastor & in syluis
educat⁹ sitim fluuio: herbis famẽ sedare syluestrib⁹: humi cibũ sumere solitus: dumosoq̃ te/
quiem sub antro: casu aliquo ad amplissimæ cuiuspiã atq̃ opulẽtissimæ urbis muros acces/
serit: Et dũ in uestibulo fessus sedet: oculosq̃ auide circũflectit: inq̃ urbẽ ipsam inijcit custo/
dum domos aut cohærentis portis angiportũ uiderit: Exinde reuersus in syluas socijs nar/
ret: quid in ea urbe cõspexerit: quid in atrijs: q̃d in uicis: quid in curia: q̃d in foro: quid ĩ offi/
cinis artificũ: quid in thalamis ꝓcerum: quid in publicis priuatisq̃ consilijs agaᷣ. Aut si qa
primũ forte religiosissimi templi limen attigit: I circo quicquid amictuũ seu uasoꝝ imis pe/
netralib⁹ abditũ seruatur: cũctas libroꝝ formas: singula sacerdotũ officia: omẽs sacroꝝ ce/
rimonias nosse putat. Re enĩ ueta q̃tũ ego ab huiuscemodi pastore differo: nisi q̃ is urbẽ se/
mel adijt aut templũ: ego sæpe solitudinẽ. Is exteri⁹ substitit: ego introij. Ille mox abijt: ego B
ꝑmansi? Quid tamẽ ego certius noui: q̃lis solitariæ uitæ stat⁹ interior sit: antra: colles & ne/
mora: æque omnibus patent: Nemo arcet intrãtes: nemo pellit ingressos: deserti nullus est
ianitor: nullus custos. Sed quid locorum solus introitus: quid ambiti uehũt amnes: q̃d lu/
stratæ iuuant syluæ: quid insessi ꝓsunt montes: si quocũq̃ iero: anim⁹ me meus insequitur:
talis in syluis qualis erat in urbib⁹? Ille ante omnia deponendus: Ille inquam: ille domi re/
linquẽdus erat: suppliciterq̃ poscendũ a domino: ut cor ĩ me crearet mũdũ: & spiritũ rectũ
his in uiscerib⁹ innouaret: Tum demũ uitæ solitariæ abdita penetrassem: Hæc enĩ q̃d alie/
no glorier? hæc solitudo utiq̃ non solitaria uita est: ea scilicet quã suspiro: q̃uis exteri⁹ simil/ C
lima uideatur: æque hominũ turbis educta: sed nõ æque passionib⁹ expedita. O si uidissem
quænam dulcedo illa ineffabilis sanctarũ animarũ: quã de præteritoꝝ cõmemoratiõe dis/
criminũ: & uenturi gaudij expectatione percipiunt: sine quibus triumphatus hostis: sine q̃/
bus sæpe quidem uictus: sed uincendus adhuc: & in acie nunc etiam standũ est non sine spe
certa uictoriæ: militandũq̃ non solis: sed suffultis angelico comitatu: Et quibus indutis ar/
maturã dei loricamq̃ iusticiæ: ut uerbo utar Apostoli: munitis: scuto fidei: gladio spiritus &
salutis galea aduersus principes & potestates: aduersus mũdi rectores tenebraꝝ haꝝ: iteꝝ
atq̃ iterum nullo quidem spectante mortaliũ: sed cœlicolarũ maximo consensu & eximio
omniũ fauore christoq̃ Iesu spectaculis præsidente pugnandũ est. Quæ nam illa suspirioꝝ
quies: de ꝓfundis ad excelsa tendẽtiũ: fatigato animo gratissima? Quæ nã suauitas lachry/
marũ de purissimo cordis fõte cadẽtiũ? Quæ nã militũ christi uigiliæ excubiæq̃ psalmoꝝ
in turrib⁹ hierusalẽ & in ꝓpugnaculis sion aduersus exercitũ babylonis: tota nocte canẽtiũ
uallũq̃ & castra seruãtiũ: loco arduo & munito: ubi nec pabulũ desit nec aq̃tio: ubi fidant
hostib⁹ insidijs tẽptari se posse nõ obrui: eoq̃ se grãæ subuectos: ut ferocissimi hostis ĩcursus
ipsis obsequiũ: suppliciũ illi sit: ut q̃ saluti iam ampli⁹ nõ obest: sæpe ꝓsit ad gloriã: exercẽ/
doq̃ fiat cautior militia: fortior uictoria: clarior triũph⁹: christi pugilum in uitæ huius agor/
ne certantium?

Q̃tum sit solatium q̃taue iucunditas pro breui solitudine hominũ perpetuam sperare frequentiam angelorum: Ca. VII.

q Vod illud solatiũ: q̃ta iocunditas: gaudere præsentib⁹: sperare meliora: pro breui A
solitudine hominũ perpetuã frequentiã angelorũ & diuini uult⁹ aspectũ? Vbi to/

tius sacræ concupiscentiæ & desideriorum omnium est finis: pro paucis lachrymis interminabilẽ risum: pro temporalib⁹ ieiuniis æterna cõuiuia: ꝓ uolũtaria paupertate inæstimabiles uerissimasq; diuitias: ꝓ incolatu syluarũ ius ciuitatis æthereæ: pro fumoso tugurio stellantia christi palacia: pro agresti silentio cantus angelicos & cœlestis dulcedinẽ harmoniæ: quæq; omne melos excesserit: illam dei uocem: tot transactis laborib⁹: suos æternam in requiem euocantis: proq; his omnibus sponsorem ueracissimũ ac locupletissimum habere: Cogitare quotidie quid est quod reliqui: quid est qđ secut⁹ sum: quale est qđ patior: quale qđ expecto: quãtũ est qđ seui: q̃tũ est qđ metam. Extimare q̃ breui temporis iactura: imo uero nõ iactura: sed lucro & inumerabiliũ tædiorũ fuga: fœlicitatẽ negocientur æternam: & dimissis hominũ fastidiis urbiũq; periculis: ubi uere est infern⁹ ille uiuentium: cuius meminit psalmista: ad supernã patriam ꝓperantes: iam hinc cœperint esse fœ-

B lices. Siquidem miseriæ finis fœlicitatis initiũ est: natura contrariorꝫ exigente: ut ubi hoc desinit: illud incipiat. Postremo & cogitatus altissimos: & collocutores spirit⁹ & uisiones beatificas habere: & sæpe præsentẽ christum familiari⁹ compellere. Semper enĩ præsens est qui ubiq; semper est. Quis est autem hic nisi de quo scriptũ est: Si ascẽdero in cœlum tu illic es: & si descẽdero ad infernũ ades: Si sumpsero pẽnas meas diluculo & habitauero ĩ extremis maris? Cui si facile fuit oculos nobis atq; aures ĩtellectũq; largiri: multo est ꝓfecto facilius nos uidere: audire & intelligere. Videt ille igit̃ nos: auditq; prius etiam q̃ loq̃mur. Ipse est enĩ igitur q̃ tacito Moysi ait: Quid clamas ad me? Præuenit uota nostra & affect⁹ anticipat. Cogitatiões nostras ĩtelligit de longinquo: hoc est multo anteq̃ fiãt: Preces nostras exaudit anteq̃ sonent: necessitates nostras aspicit anteq̃ ueniãt: exitus nostros speculatur anteq̃ nati sumus. Sed ita nos aspicit: ut indignos licet inueniat: misereat̃ tamẽ: nisi forte qđ procul absit a nobis: contumacia pertinaci misericordiã repellamus.

Qꝫ habentes uerũ testem christũ: teste imaginario nõ egeam⁹: Ca. VIII.

A Habentes ergo testem patrem iudicem: teste illo imaginario non egem⁹: de quo alibi scripsi: quem philosophorꝫ quidã quærendũ nobis esse dixerunt. Epicurus quidem quibusdam licet opinionib⁹ infamatus: magnorũ tamen iudicio magnus uir amico scribens: Sic fac inquit omĩa: tanq̃ spectet Epicurus. Marcus Cicero in epistolis q̃s ad Quintũ Ciceronẽ fratrem suũ scribit: post adhortatiões magnificas ad uirtutẽ cõcludẽs: Id inquit facilime facies si me cui semper uni magis q̃ uniuersis placere uoluisti tecũ semp esse putabis: & omnib⁹ his rebus quas dices & facies interesse. Multũ haud dubie confide-

B bat ueram præsentiam ꝓfuturam esse germano: qui memoriã sui solam efficacem adeo uirtutis ad studiũ extimaret. Secut⁹ hos Seneca: sed non ausus tantũ sibi tribuere: Luciliũ suũ monet ut alicu⁹ clarioris uiri præsentiã sibi fingat. Ait enĩ: Prodest sine dubio custodem sibi imposuisse & habere quẽ respicias: quẽ interesse tuis cogitationib⁹ iudices. Nec multo post: Sic facies inquit quæcũq; facies tanq̃ spectet aliquis. Et post pauca: Aliquorꝫ te inquit auctoritate custodi: aut Cato ille sit: aut Scipio: aut Lelius: aut cu⁹ interuẽtu perditi q̃z hoĩes uitia supprimerẽt. Et ut intelligas hanc etiam esse Epicuream doctrinã: Seneca idem alibi: Aliquis inquit uir bonus nobis eligẽdus est ac semper ante oculos habẽdus: ut sic tanq̃ illo spectante uiuam⁹: & omnia tanq̃ illo uidente faciamus: hoc mi Lucili Epicurus præcepit custodem nobis & pædagogũ dedit. Deinde quibusdã interpositis quibus hoc consiliũ annumerat: adiecit: Et elige itaq; Catonẽ ait: Si hic tibi nimis uidet̃ rigidus: elige remissioris animi uirũ Leliũ: Elige eũ cu⁹ tibi placuit & uita & oratio: & ipse animũ ante se ferens uultus. Vides ut aliquot enumeratis: utrobiq; nobis liberũ linquit eligere quem uelimus: mo-

C do aliquem eligamus: cuius nobis non genus: non potentia: non opes: sed uirtus & cõuersatio & testis animi frons & motura animũ uerba placuerint. Et hoc quidem de imaginario teste uitæ philosophicũ cõsiliũ: int̃ suos nõ inutile: nobis nõ necessariũ: hũc in his litterulis obtineat locum: ut qđ diximus appareat tali teste christianũ hominẽ non egere: Cui nõ Epicurus aut Cicero: nõ Cato: non Scipio non: Lelius imaginatione fingendus: sed angelus bonus uitæ custos: comesq; datus homini: quo spectante si quis est pudor: audere non debet: qđ coram hoĩe non auderet. Et qđ summũ & terribile dixerim: Christ⁹ ipse locis omnibus atq; temporib⁹ est præsens: non actuũ: sed & cogitatuũ omniũ uerus testis: quos & si uere afforet testis Epicureus non uideret. Figere hic animũ libet & cogitare: Quis tam impudenti rabie fuit unq̃ tantaq; scelerũ licentia: qui non dicam christum: sed amicorꝫ christi aliquem coram cernens non raptanti se præcipitãtiq; libidini frena substringeret? Atqui

christum ipsum in abditis etiam animæ penetrabilib⁹ semper assistere: & quid illis gerat introspicere & aperta omnia uidere: nemo usquã christianus ẽ qui dubitet: nec ab omni dedecore tanti testis metu saltem & ueneratione desistit. Quid hic præstygiĳ est: nisi quia quẽ præsentem corde credimus: oculis non uidemus: eoq; relabimur in quo ueteres Cicero q christũ certe non nouerat: arguebat: ubi ait: Nihil animo uidere poterant: ad oculos omnia referebant. Quod si & nobis accidit & consilium optamus: idem nobis audiendus est Cicero: non q alĳ præcipue ex nostris desint: cum Augustin⁹ ex hoc maxime librum ueræ religionis mihi texuisse uideatur: sed iuuat in re nostra peregrinũ: ut ita dixerim: hominẽ audire: præsertim cum unus idemq; locus sit: ubi & uulnus aperuit & medicamenta composuit. Ait enim: Magni aũt est ingenĳ reuocare mentem a sensib⁹ & cogitationẽ a consuetudine abducere. In hoc ergo summis & nos uiribus enitamur: ut sensibus domitis & uicta consuetudine aliquid animo uideam⁹: Aperiam⁹ iam tandẽ atq; purgem⁹ oculos illos intrinsecos quibus inuisibilia cernunt: christum adesse uidebim⁹. Et si de Marco Catone scriptum est: quod puduit gementem illo teste mori: q̃to magis pudebit christo spectante male uiuere: male mori: aut oĩno facinorosum aut turpe aliquid tãto sub teste cõmittere. Sane noster hic testis infallibilis atq; perpetuus: ut ad propositũ sermo redeat: & si ubiq; præsens sit: nusq̃ tamẽ esse præsentior: nusquãq; familiarius nos audire & nobiscũ colloqui q̃ in solitudine dignatur. Nimirum: Nam & nullus interstrepit: & qđ ab intentione mentem distrahat non est. Sic humanus animus assuescit cœlestibus frequẽtiq; colloquio fiduciam salutarem concipit: & ex hospite atq; aduena fit domesticus dei. Magno enim ex amore cõtinuoq; & fideli cultu inter deum & hominem familiaritas tanta est: q̃ta inter hominem & hominẽ non est. Quobrem ut laboriosos homines & mortalib⁹ semper rebus implicitos ac terrenis occupatiõib⁹ tota intentione demersos: iam nunc occupationũ ĩmortaliũ & inferni laboris habere primitias crediderim: sic simillimũ ueri putem solitarios dei amicos: pĳs assuetos curis: iam hic æternæ uitæ præsentire delinas: Nec incredibile dixerim posse aliquem ex hoc numero cui sæcularis cœni uestigium nullũ extet ad eum gradum misericordia subleuante consurgere: ut adhuc terris inclusus: concinentes in cœlis angelorũ choros audiat: & uideat in excessu mẽtis: qđ ad se rediens non possit exprimere. Sed quid horum omnium scire: quid ue de his loqui possum peccator infœlix: & peccati mei pondus ac uincula circumferens: qui uel amore litterarum amicum ocio: & litteris locũ amo: uel fortasse odio quodam ex dissimilitudine morum otio: populum fugio: & fortasse conscientia uitæ meæ multiloquũ testem uito.

D E

De Libertate solitarĳ: & studio mentali: Ca. IX.

His igitur prætermissis: q̃q̃ bone Iesu ad hunc finem creati abs te ut in te requiescamus: ad hoc nati & sine hoc inutiliter atq; infœliciter nati sumus. Q̃ti tandem pater estimes illa cõia: uiuere ut uelis: ire q̊ uelis: stare ubi uelis: Vere inter purpureos florũ thoros: Autumno caducarũ int̃ frondiũ aceruos acquiescere: Apricatiõe hyemẽ: umbris æstatem fallere: neutram sentire nisi quã uelis: In utraq; tuũ esse: & ubicunq; fueris esse tecum: procul a malis: procul ab exemplis scelerum: non impelli: non collidi: non affici: non urgeri: nõ dum esurire malis in conuiuiũ trahi: dum tacere cupias ad loquẽdũ cogi: non importune salutari attrectariq; ac detineri in compitis & urbanitate iucondita & insulsa: totos dies in eculeo pendere: obseruare prætereũtes: Quis te ut monstrum aliqđ intueatur admirans: quis pedem figat occursu: quis flexus in tergum hæreat: & aut nescio qđ raucum in aurem comitis insusurret: aut de te obuium ĩterroget: quis in turba uel moleste urgeat: uel aliq̃to molesti⁹ loco cedat: quis manũ porrigat: quis ad caput illam referat: q̃s multa in angustĳs loqui paret: quis tacitus oculo signum dẽt & stricto trãseat labello: Demũ non inter tedia senescere: interq; saltantiũ greges premere semper & premi: Artati spiritum mœstisq; uaporib⁹ afflatum hyeme licet media sudare: non humanitatẽ inter homines dediscere: affectumq; fastidĳs odisse res: odisse homines: odisse negocia: odisse q̃s diligas: odisse teipsum: non obliuisci tuarum rerum: ut multis ingratis uaces: Sine præiudicio tandem apostolicæ sententiæ ad Romanos quæ est: q nemo nostrum sibi uiuit: & nemo sibi moritur: Siue enim uiuimus: domino uiuim⁹: & siue morimur: domino morimur: Ita tibi uiuere & mori: ut non alĳs q̃ domino uiuas & moriaris. Stare interim uelut in specula: res cursusq; hominũ sub pedibus intuentem: uidere oĩa teq; imprimis: cũ uniuersitate transire: nec senectutem tacite subrepentem prius molestam pati q̃ proximã suspicari: Qđ om-

A B

nibus prope modũ occupatis accidit: Sed eam multo ante ꝓspicere & præpare illi integrũ corpus: æquum animũ: nosse uitæ umbram hanc nõ uitã: diuersoriũ non domũ: uiam esse non patriam: non cubiculũ sed palæstram: non amare quæ fugiunt: optare quæ permanẽt: hæc ipsa dum assunt: ferre pacifice: Semper te meminisse mortalem: sed cui sit immortalitas repromissa: mittere retro memoriam: perq; omnia sæcula & per omnes terras animo uagari: uersari passim & colloqui cum omnib⁹ qui fuerunt gloriosi uiri: atq; ita præsentes malorum omniũ opifices obliuisci: nõnunq; & teipsum: & supra se eleuatũ animũ inferre rebus æthereis: meditari quid illic agitur: & meditatiõe desiderium inflammare: teq; uicissim cohortari: & ardẽtiũ quasi uerborum faculas calidis admonere præcordijs: Qui qđ inexpti nõ intelligũt: nõ ultimus solitariæ uitæ fructus est. Inter hæc ut notiora non sileam: & lectioni dare operam & scripturæ: & alternũ laborem alterno solatio lenire: legere quod scripserũt primi: scribere qđ legant ultimi: & beneficij litterarũ a maioribus accepti quã in illos non possum⁹: in posteros saltem gratum ac memorem animũ habere: In eos quoq; quã possumus: non ingratum: sed noĩa illorum uel ignota uulgare uľ obsolefacta renouare: uel senio obruta eruere & ad ꝓnepotum populos ueneranda transmittere. Illos sub pectore: illos ut dulce aliquid in ore gestare: Deniq; modis omnib⁹ amando: memorando: celebrando: si non parem: certe debitam meritis referre gratiam.

Quomodo quarundã artiũ inuẽtorib⁹ diuini honores attributi sint: Ca. X.

Inuentores artium quarundã post mortem diuinitatis honore cultos audiuimus: grate quidem potius q̃ pie. Nulla est enim pietas hominis qua deus offenditur: sed erga memoriã de hũano genere bñ meritorum incõsulta gratitudo mortaliũ hũanis honorib⁹ non contẽta: usq; ad sacrilegas ꝓcessit ineptias: Hinc Apollinẽ cithara: hinc eundem ipsum atq; Aesculapiũ medicina: Saturnũ Liberũq; & Cererẽ agricultura: Vulcanũ fabrica deos fecit: Hinc Aegypt⁹ Osirim: Athenæ docta urbs Mineruã coluere: q; ille lini: hæc olei usum artẽq; lanificij repetisse fert̃. Longũ est singła ꝓseq: qđ apud ueteres huiuscemodi uanitatũ nullus ẽ mod⁹: quas palã dãnare nõ ausus ille poetarũ maxim⁹ atq; cautissim⁹: ut qui uero paratũ forte suppliciũ uerebat̃: latenter utiq; nec minus elegant̃ irridere non metuit: qñ quidẽ animas eorum inuentas qui uitam excoluere per artes: quorum noĩa uulgus mendax & omniũ fons errorum in cœlum: cœli dño indignante locauerat: apud inferos ponit. Noĩatim insup ipsum medicinæ repertorẽ oĩpotentis dei fulmine detractum: ad stygias undas canit. Verum hæc quæstio int̃ eos maneat: Apud nos enĩ nulla de dijs ẽ quæstio. Nec uero mirari unq; satis possum: uiros ĩ cæteris omnib⁹ tam perfectos: in solis supstitionibus tam delyros: & quasi uelocissimos cursores euntes in diuersum & ante oculos metham positã non uidentes: ut quorum ꝑnicitatẽ miror: miserear cæcitatẽ. Sane si talium rerũ primis auctorib⁹ honor aliquis debetur: quem deberi magnũ modo humanũ modestũq; non inficior: quid non litterarũ artiumq; nobilium repertorib⁹ debeatur: qui non uomerẽ sulcis: non telã lateri: non fidiũ tinnitũ aurib⁹: non oleũ aut ulnũ gutturi: q̃uis & auribus & gutturi suos sonos suasq; delitias: sed fœliciora quædã instrumẽta ad cibũ & ornatũ cultumq; & medelã animi peperere: Enĩuero id debitũ ubi quæso potissimũ ꝑsoluat̃: aut quis est qui dubitet hoc ipsum litterarũ negociũ quo uel nostrũ uel alienũ consecrem⁹ nomen: q̃ multo pennius q̃ ære uel marmore uirorum illustriũ imagines excidam⁹: Nusq; oĩno melius: nusq; liberi⁹: q̃ in solitudine posse tractari: exptus hoc saltẽ loquor. Sentio q̃s animo stimulos: quas alas ingenio: qđ illa operi uacuũ temp⁹ accõmodat: quæ oĩa præter illam ubi quærã nescio. Vacuitatẽ uero seu uacationẽ dici inanis litterarum atq; artiũ fontẽ esse: si mihi forte nõ credis: Aristoteli crede: qui primo metaphysicæ suæ libro: circa ægyptũ constitutas mathematicas artes ait: rõnẽ asserẽs: q; ibi gens sacerdotũ uacare dimissa ẽ. Quod nec Plato ipse tacuerat de eisdẽ loquẽs in Timæo: q; sacerdotijs præditi separatim a cætero populo manẽt: ne contagiõe aliq̃ ꝓphana castitas polluat̃. De q̃rũ uita ut un⁹ e sacerdotibus nřis ait Cheremon Stoic⁹ uir eloquẽtissim⁹ narrat: q; oĩb⁹ mũdi negocijs curisq; post positis: semp in tẽplo fuerint: & rerũ naturas causasq; ac rõnes syderum contemplati sint: nunq; mulierib⁹ se cõmiscuerint: nunq; agnatos nec ꝓpinq̃s nec liberos qdẽ uiderint: ex eo tpe q̃ cœpissent diuino cultui deseruire carnib⁹ & uino se semp abstinuerit. Addit ad hæc q; biduana ac triduana inedia hũores corpis ex ocio atq; ĩmobilitate nascẽtes acerrime cõprimere & castigare sint soliti: Multa quoq; de cibo de potu de accubitu: quib⁹ morib⁹ diuinam ingenij ubertatem facile crediderim contigisse.

Tractatus quintus: De uitæ solitariæ impugnatorib⁹: quibuſdamq̧ doctrinis ac conſolationibus ſolitarioꝝ.

De Rationibus quibus aliqui uitã ſolitariã reprehendũt: Ca. I

A

n

Ec ſum neſcius: ut hoc loco mihi uiolent̃ occurrit̃ ab his quib⁹ ſolitudo & litteris inimica uidetur & uirtutib⁹. Dicũt enim imprimis carere ſolitudinẽ magiſtris quibuſdã quaſi litteraꝝ diſpẽſatorib⁹: atq̧: ut ita dixerim: teneroꝝ altoribus animoꝝ: ſine quoꝝ ope continua profecto rara nunq̧ ingenia ſurrexere. Ita ueto hoc dicunt: quaſi ego pueris loquar: & non his qui domiferulã pædagogũq̧ dimiſerint. Inſtãt tamẽ acrius & eruditis etiã uiris diſtrahi ingeniũ huc illuc ꝓſpectu uago & cœlo libetiore confirmãt. Quod quidẽ ubi grande aliquid molitur rapidi more cotnipedis: magno quem ſaltui præpares frenandũ colligendũq̧: doctus nemo negauerit. Hu⁹ ſentẽtiæ patronũ Quintilianũ habẽt: qui libro oratoriaꝝ inſtitutionũ niſi fallor nono: cum ſecretũ & liberum arbitris locum: & q̃ altiſſimũ ſilentium ſcribentibus maxime conuenire: deq̧ hoc neminẽ dubitare dixiſſet: ꝓculdubio hac in parte mecũ ſentiens: mox adiecit unde diſſentiens uideretur: Et non tamen inquit ꝓtinus audiendi qui credunt aptiſſima in hoc nemora ſyluaſq̧: q̧ illa cœli libertas locorũq̧ amœnitas ſublimẽ animũ & beatiorẽ ſpiritũ parent: mihi certe iucũdus hic magiſ q̃ ſtudioꝝ hortator uidetur eſſe ſeceſſus. Nanq̧ illa ipſa quæ delectant neceſſe eſt auocent ab intentiõe operis deſtinati. Neq̧ enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totum poteſt: & quocunq̧ ipſe reſpexit deſinit intueri qđ ꝓpoſitũ erat. Satis unq̧ dixerat: & tamẽ ut penitus ita ſibi pſuaſum ſcias inſiſtit ac repetit: Quare inquit ſyluarũ amœnitas & præter labentia flumina: & inſpirãtes ramis arboꝝ auræ: uolucrũq̧ cantus: & ipſa late circũſpiciẽdi libertas ad ſe trahunt: ut mihi remittere potius uoluptas iſta uideat̃ cogitationem q̃ intẽdere. Ecce igitur ut aduerſum me nõ ſpernẽdus teſtis ĩ iudiciũ uenit: q̧ uelut auctoritati ꝓpriæ parꝝ fiſus Demoſthenis haud uulgaris equidẽ notæ uiri: ſed abſq̧ æmulo graiæ facũdiæ principis factũ profert opinioni ſuæ cõſentaneũ. Et Demoſthenes q̃dẽ inquit: Meli⁹ q̧ ſe ĩ locum ex q̃ nulla audiri uox & ex q̃ nihil ꝓſpici poſſet recõdebat: ne aliud agere mentẽ cogerẽt oculi: Habes o ſtudioſe ſyluarũ ſectaror mirator q̧: Dicat aliq̧s q̧ ſyluas & colles & ſeceſſus auios: nõ tãtum inutiles ſtudijs opinet̃ ſed dãnoſos: Quid hic dicã: Negẽ aut locutũ uera Quintilianũ: aut recte feciſſe Demoſthenẽ: ĩmo uero uel ĩ ſentẽtiã hoꝝ ibo: uel hos in ſentẽtiã meam trahã: Cõuenire ſecuri⁹: q̃ luctari: Potetam nempe pfacile hos incurſus auertere: q̧ oratores ambo: hic q̃dẽ clar⁹: ille clariſſim⁹: Nec dubiũ nulli ſtudioſoꝝ generi min⁹ ſyluas & ea de quibus hic loquit̃ atq̧ oĩno ſolitudinẽ cõuenire: qđ expreſſi⁹ dicam cũ ad exempla ꝑuenero.

C

Sed non hinc euadere eſt anim⁹: nec fuga nec bellũ placet: cõcordiã quero. Itaq̧ q̃uis ego nuſq̃ fœlicius q̃ in ſyluis ac montib⁹ ingeniũ experiar: nuſq̃ mihi parati⁹ & magnifici ſenſus occurrãt: ſicubi tamẽ magnificũ aliq̃d occurrit & æqua cõceptib⁹ ꝟba reſpõdeãt: nolim tñ: qđ mihi forſan ſingulare ẽ: ad uniuerſos trahẽs dictũ factũue tantoꝝ hominũ dãnare: q̃n utrũq̧ potius amplector & ꝓbo: neutrũ noſtro ꝓpoſito aduerſum. Neq̧ enĩ ſtudioſis impero: ut in ſyluis aut mõtib⁹ libros ſcribãt: ſed permitto ut tali ſpectaculo recreatũ animũ in anguſtias cogant tacitas atq̧ reconditas: q̃a tamẽ nullo loco apti⁹ q̃ in ſolitudĩe poſſe cõtingere: q̧s ẽ qui nõ q̃libet urbiũ amicus intelligat: Fuſcũ igitur ac ſilentẽ locũ qui ad ſcribẽdũ uenit eligat. Hoc enĩ iubẽtib⁹ nõ obſiſto. Qđ diurno ſcriptori dictũ: nocturnus nõ reſpuat lucubrator. Qua ĩ re ipſius Quintiliani cõſiliũ nõ inefficax exꝑtus: tecum ſtudioſiſſime pat̃: & cũ lectore cõmunico. Ille eñ laudãs Demoſthenis hũc morẽ: ad extremũ ait: Ideo lucubrãtes ſilẽtiũ noctiſ & clauſum cubiculũ & lumẽ unũ uelut rectos teneat: Nihil hoꝝ ut arbitror ſolitudini obſtare: ſed fauere cũcta fateberis. Itaq̧ ſi inter tantas uoces audior: cõſiliũq̧ nouũ non deſpicit̃: & hos ſequot & longi⁹ euect⁹ ſi loci optio integra eſt: ſcripturũ noui aliquid admoneo: quotiẽs ſe exemplo Demoſthenis includet.

Q̃ ſyluæ: loca uirentia & amnes plurimũ conferũt ſolitarijs: Ca. II.

A

i

Llud ante ꝓuiſum ſit: ut poſt ſecũdos ĩgenij ſucceſſus egreſſu facili in ſyluas & loca uirẽtia: quoq̧ nihil ẽ muſis amici⁹ queruli amnis in ripam grauedinẽ poſſit fatigationẽq̧ deponere. Nec ideo min⁹ in aruũ ingenij rerũ ſemina iacere: & int̃ ipſum quietis reparãdiq̧ animi tempus uenturo labori materiam præꝑare: utile ſimul & iucũdũ opus & actuoſa requieſ & quiet⁹ labor: ut cum ad ãguſtã illam Demoſthenis ac ſecretam

aream reditū fuerit: sententiarū sementē inutilibus excussis: uotiua uerborū messis æquipa-
ret: atq; ita nullū studio tempus iners aut inane prætersluat. Qd' his præcipue dictū sit qui
orationes texūt aut historias: Nam qui philosophiā: ac maxime qui poeticā meditant̄: qbus
acuta potius & arguta q̄ multa cōquirere mēs est: eos libertati ꝓpriæ relinquēdos cēseo:
impetum ingenij sequantur: Considant ubicunq; est animus: ubi locus tempusq; suaserint
aut ubi se stimulis maioribus adigi senserint: seu cœlo aperto: seu clausæ tecto domus: seu
solidæ rupis obtentu: seu patulæ pinus umbraculo: Non multorum euolutione uolumi-
num est opus. Illis iam ante perlectis in animo legunt: sæpe etiam in animo scribunt lectio-
ne præterita: sed præsenti ingenio sese attollunt: Nempe supra humanum modum rapian-
tur oportet si supra hominem loqui uolunt. Id sane locis apertissimis expeditius fieri inter-
dum & alacrius animaduerti. Vnde sæpe montanū carmen quasi hedū e toto grege lætissi-
mū atq; lectissimū uidi: & nitore insito admonit⁹ originis: dixi mecū: Gramē alpinū sapis:
ex alto uenis. Eqdem ut huic tandē articulo finem faciā: & Marcus Tullius & Virgili⁹ Ma
ro: quos eloquētiæ principes latinæ nemo eloquēs negabit: huic consilio hærebant: dū alē
cum sæpe alias: tamen præsertim ad tractatū legum ciuiliū accessur⁹ frondosas quercus &
delectabiles secessus: qd' q̄ ibi scriptū memini: ripam & umbrā: & ꝓcerissimas populos: &
concentū auiū: & strepitū fluuiorū: atq; æquas in partes scissi amnis in medio insulā paruā
& huic nostræ simillimā quæreret. Alter aūt suū alexim quisqs is ē pastorio carmīe lauda-
turus: Inter densas umbrosa cacumia fagos assidue ueniens: solus in montib⁹ & syluis id fa
ceret. Platonē secuti ambo: qui inter ociosa cupressєta & spacia syluestria: de institutis rerū
publicarū deq; optimis legibus disputarat. Nota nimirū & uulgata cōmemoro. Multū tpe
posterior Cyprian⁹: fide autem prior & martyrio clarus nec obscur⁹ eloquio: tale quiddā
& sensisse uidet̄ & scripsisse: qd' unū ex multis ingens mirator eius Augustin⁹ in libris suis
quasi illius ingenij expimentū & eloquētiæ gustum ponit: quæ in eo q̄ta esse potuerit: nisi
grauitati rerū deditus: uerborū neglexisset ornatū loci illius cōmemoratiōe notū nobis esse
uoluit: Vbi ingeniū exercēs: nō ait: hunc thalamū loco abditū: cinctū muris: cōmunitum
seris: marmorea opacū celatūq; testudine: aut tale aliqd: sed: Quid petam⁹ inqt hanc sedē:
dant secessum uicina secreta: ubi dum erratici palmitū lapsus pendulis nexibus: ꝑ arundi-
nes baiulas repunt: uiteam porticū frondea tecta fecerūt. Ecce quā porticū & quā sedē uir
sanctus & eloquēs appetebat: uites palmites: frondes arūdines: & inter hæc studiosis sem-
per amabile secretū: quod utiq; non optaret si præter muros ac tectum nullis bene secessi-
bus īgeniū crederet̄. Possem nūc apud alios hoc ipsū quærere: & pluriū testimonio rem fir-
mare ni uererer ne aut fidei min⁹ habuisse tantis testib⁹: aut curæ amplius suscepisse dicerer
q̄ oportet. Hactenus ea lege disserui qd sentirem: ut nullam ingenijs legem imposuisse me
sentiant quæ hæc legent: Si quis adeo abūdans ocio erit ut ocium nostrū legat: Singl'a igit̄
examinent de ueritate rerum: non tam mihi uel alijs q̄ expientiæ credituri.

De interpretatione uerborum Senecæ: quibus solitudinem impugnare ui- detur: Ca. III.

A — i Am uero qui solitudinē uirtutibus inimicā uolūt: astipulatorē uident̄ inter cæteros
Anneū Senecam habere: qui epistolarū suarū quodā loco: oīa nobis mala solitudi-
nem ꝑsuadere. Et rursus alio loco: Mala ibi cōsilia agitari: cupiditates improbas ordinari:
audaciam acui: libidinē irritari: iracundiā instigari: ait. Quæ si indefinite aut uniuersaliter
dicerent̄: haud dubie uel Senecæ resistendū uel solitudīs patrociniū deserendū erat. Sed nō
ita est. Ea enī non nisi de stultis & qui passiōibus uincunt̄ dicta esse: luce clarius in ipsis Se-
necæ uerbis apparet. Lugentē inquit timentēq; custodire solemus ne solitudīe male utat̄.
Audis aliquē solitudine ꝓhiberi: Sed aduerte causam: luctum scilicet & timorē: acerrimas
animi passiōes. Qd' ipsum latius extendēs: Nemo est inquit ex imprudētibus qui relinq
sibi debeat. Id utiq; uerum esse quis non uidet? Qui enī impos sui est: mox ut sibi relinqui-
tur oportet ut ruat. Talibus qdem ego non inimicā modo solitudinē: sed nec amicam ur-
bem iudico: eo tamen amiciorem q̄ illa ut criminū ministros: sic & scrutatores habet &
uindices: hæc impunitatis & latebrarū spe reijcit legum metum & reuerentiam honestatis.
Cæterum altera libertatē impudentiāq; peccādi: altera fautores scelerū atq; instrumenta
B — suppeditat: utrūq; pestiferū: uerum ea naturæ ꝑuersitas: non solitudinis culpa est. Qd' ut
ꝓrsus ita esse nec aliud Senecam uoluisse ꝑuideas: eadē epistola illā ipsam solitudinē mœ-

stis ac pauidis & imprudētib⁹ interdictā: Lucillo suo non modo ꝑmittit: sed suadet ac præcipit. Sic ē inqt: nō muto sententiā: Fuge multitudinē: fuge paucitatē: fuge etiā unū: nō habeo cū q̄ te cōicatū uelim: & uide qđ⁹ iudiciū habeo: audeo te tibi credere. Durū nisi fallor ac præcisum dogma. Fuge inqt multitudinē: libenſ id qdē. Fuge paucitatē: patior nō moleste. Fuge etiā unū: nil ē quo me ulteri⁹ trudas: ad extremā solitudinē coartasti. Quid iam restat nisi ut meipsum fugiā? Sed & tūc tamen unū fugero: nō habeo cū q̄ te cōicatū uelim: Mirū. Ego uero habeo cum q̄ te: & fortasse plures: sed ꝓfecto unū habeo. O si nunc tale aliqd amico consulā: Exclamabūt undiq; solitudīs ac uirtutis aduersarij: meq; saxeum & inhumanū dicent. Atqui Seneca tant⁹ uir charissimo omniū amico præcipit etiā unū fugere: at ꝑfecto cōsummatoq; uiro loquiſ. Hoc si qs dixerit cū bona uenia negabo: P̄ toficiētiū potius q̄ ꝑfectoꝝ ex numero fuisse Lucillū iurat⁹ testis Seneca ipse fatebiſ: quē & si frequenſ laudetq amantiū mos est: si ꝑfectū tamē nosset: nec totiēs hortareſ nec aliqn̄ reprehēderet. At si studijs saltem uirtutiq; dedito: dicat aliqs hic: fatebor: sed eo plane reuertimur quo uolebā. Neq; enī ego alijs q̄ litterarū & uirtutū studiosis loquor: reliqs salubre consilium nuliū habeo nisi ut ante oīa uitam mutēt: tum de loci oportunitate uidebimus.

Q: ijs quibus oportuna est solitudo non sit suadendum ut amicitiæ iura cōtemnant: & q; turbas non amicos fugiant: Ca. IIII.

c Eterū his ipsis qbus solitudinē oportunā dixi: nunq̄ suasi ut studio solitudīs amicitiæ iura cōtēnerēt: Turbas non amicos fugiēdos dico. Q: si quis esse sibi amicoꝝ turbas æstimat: primū uideat ne fallaſ. Id uero maxime deteget repētina necessitas mutatioq; fortunæ: quæ sicut optanda nō est expiēndi cupidine: sic si accidat expientiæ & discutiendis errorib⁹ multū confert. Deinde si ut reliqrū reꝝ: sic amicitiaꝝ alter altero ditior fuerit non mouebor: Nec tam amicos fugere solitariū monebo: q̄ optare: ut ad se uisendum singulatim potius q̄ cateruatim ueniāt: non ocio tædiū sed solamē & auxilium laturi. Sit ociū modestū & suaue nō insolens: Sit solitudo trāquilla nō ferox: Sit deniq; solitudo non īmanitas: In quā qui uenerit mireſ humanitatē quæ ab urbib⁹ exulat: syluas incolere: seq; ursos in populis ac leones: ī solitudīe angelicū hoīem iuenisse. Ita plane sentio: atq; hūc mediū inter extrema callem teneo: Alter nō nisi inter turbas gaudet: huic misericordia magis q̄ redargutio debeſ. Alſ aūt inqt: fuge etiā unū: huic nescio qd dicā. Tāgis fateor Seneca & auctoritate premis tua: inclinatur⁹ forsitan nisi alter obsisteret nō te minor: & si maiorem dixero: credo nō indignabere. Marcus Cicero amicitiæ legē tractās nō hos tantū qb⁹ amicitia post uirtutē iucūdissima reꝝ est: sed asperos etiā & īmanes hūanāq; societatē atq; congressum fugiētes: q̄rū uix unicū exēplū toto orbe repit: pati nō posse ait: nisi acqrāt aliquē: nō dixit amicū: natura enī obstabat: sed apud quē euomant uir⁹ suæ acerbitatis: sumptaq; hinc occasiōe: Tarētini Archytæ dictū refert: ut⁹ ea sētētia ē: Neminē nō modo ī terris: q̄ta libet reꝝ affluētia: sed ne in cœlo qdem præsenti syderū cōspectu mūdiq; noticia fœlicē esse posse nisi habeat cū quo illa pticiper: sic naturā nihil oīno solitariū amare. Idē famosiore alio q̄dam loco: Si oīa nobis inqt quæ ad uictū cultūq; ptinēt q̄si uirgula diuina: ut aiunt: suppeditarenſ: tū optimo quisq; ingenio negocijs oīb⁹ omissis totū se in cognitiōe & ī scientia collocaret. Deinde ut ironice locutū scires: apte ait: Non est ita: nā & solitudinē fugeret. Ecce q̄ paucis uerbis: quæcūq; de solitudīe loqmur damnasse uideſ & fecerat nisi ulterius ꝓcessisset: ut nō tam Ciceronis dictū exponendū nobis: q̄ oratoris testimoniū: licet in philosophiæ libris scriptū seu suspectū ab hoc iudicio repellēdū esset. Sed ut liqueat d⁹ extrema & inhūana tantū solitudīe illū loq: quā qui fugit: ꝓfecto unū etiam nō fugit: atq; ita non nostram: sed diuersam potius damnare sententiam: nec fuga solitudinis ī turbam iri uelle: sed id solum ne amore solitudinis humanitas fugiatur. Vide quid addidit: cum enim dixisset: & solitudinem fugeret: non dixit & socios: sed & socium ait studij quæreret: tum docere uellet: tum audire: tum discere. Cum igiſ tantis bonis ornata solitudo si pticipe careat intolerabilis etiā ferocib⁹ animis hūanūq; ꝓsis cōmertiū uideaſ: qd mitibus & hūanitate præditis uideri debet? Q: si amicitiæ ignaris collocutor un⁹ tm̄ solacij afferre creditur: quid ueris amicitiæ cultorib⁹ fidelis amici cōuersatio allatura sit: in quo sese uideāt: ex q̄ ueꝝ audiāt: cū quo: ut Cicero idē ait: sic oīa loq audeāt: ut secū de q̄ nulla suspicio: sub q̄ nulla fraus: ꝓ quo nullus labor nō suauis: sine quo nulla sit dulcis quies: a quo demum & aduersæ præsidia & ꝓsperioris fortunæ ꝓueniāt ornamēta? Hunc ego si a solitudine seclu

dendũ arbitrer:durus sim: Nec uero unq̃ mihi amici præsentia interrũpi solitudo uidebit sed ornari. Ad postremũ si alterutro carendũ sit: solitudie ipsa priuari maluerim q̃ amico. Sic itaq̃ solitudinem amplector: ut amicitiã non repellam: neq̃ fugiam etiam unũ: nisi forsan is ipse sit cuius mores etiam in urbib⁹ fugiendos: uitæ trãquillitas non negligẽda suadeat. Tota res igitur ad hoc redit: ut sicut cætera oĩa: sic ipsam solitudinẽ cum amicis partiar: nullius boni sine socio iucundã possessionẽ humani⁹ ab eodem Seneca dictũ credens: solitudinẽ uero magnũ & dulce bonũ esse nõ dubitãs: ab ea aũt non scelestos modo sed inertes & ignauos arceã. Vt enĩ Tiberij solitudo odiosa est: qua Capreas insulã ĩmeritã: perpetua cõmaculauit infamia: ubi seuiciæ ac libidis officinã instituit fer⁹ & fœdus senex: Sic Seruilij Natie solitudo ridicula est: q non procul inde Neapolitano in littoræ ꝓpe Campaniæ cunias latens senuit ocio famosus inutili: & intra uillulæ suæ septũ non tam habitãs q̃ sepultus: Et q̃ multos esse credim⁹ ubiq̃ Seruilios. Sed hic ante alios occurrit quẽ irrisor nobilis notum fecit & præstitit ne inferre coætaneis nostris ueritatis iniuriam exẽplic̃ molestiã cogeremur. Iam intelligis ad quos quæcũq̃ de solitudine dicta seu dicẽda sunt referam: Verũ quia non omnib⁹ est datũ uel sanctitate uel litteris excellere præclaroq̃ ocio posteritatis amorem ac noticiã ꝓmereri: ut nec præsens gloria: nec sequẽtis æui fama sollicitet: pro qua multi uitam uolũtarie ꝓfuderunt: & ob idipsum clari sunt habiti. Q̃ti facies ut iam tandẽ ad ꝓposirũ reuertar: hoc q̃tulũcũq̃ uitæ tẽpus: cui⁹ cum semel effluxerit recolligẽdi repandiq̃ spes nulla relinquet tuũ esse: Quodq̃ nulli mediocrit̃ erudito uetitum est cogitãdo saltem legẽdoq̃ placidis fotũ thuris: & rerũ uinculis explicitũ animũ habere deo & rõni subditũ: cætera liberũ: Corpus quoq̃ graui iugo eductũ: animoq̃ soli seruiẽs: Et si quando per insolentiã rebellarit: mox imperata facturũ: ereptũ mille laborib⁹: mille periculis: mille ludibrijs: posse ire pro libito: sedere: cõsistere: loqui: cõticescere: meditari nõ interpellantib⁹ negociosis atq̃ sollicitis: quibus miseris esse non sufficit nisi ad miseriæ cumulum alienisq̃ miserijs abutant̃.

De singulari gaudio solitariorũ in dimissione temporaliũ: Ca. V

Quid de præterito gaudiũ dicã qd' uelut a tergo uenit: Est qdẽ illud Virgilij notissimum Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec illud ignotũ: Iuuat euasisse tot urbes Argolicas: mediosq̃ fugam tenuisse per hostes. Apud eundẽ poetam duo hæc diuersa uerbor̃ sono: sed eodẽ spectãtia: unus idemq̃ loquit̃ Aeneas. Audis ut ꝓprie inẽ labores futuri tempis uerbo usus: illis exactis præsenti utitur: & ubi dixerat: Iuuabit meminisse: iuuat inquit euasisse. Sic est enĩ: dulce nõnũq̃ est amara recordari demulcẽtq̃ animũ trãsmissa picula q̃libet in ptẽ: habet enĩ & ꝓsperitas picula sua: nec pauciora certe: nec leuiora & ꝓfecto fallaciora q̃ aduersitas. Q̃ metui neqd libyæ tibi regna nocerẽt: Apud ipsum Virgilium anxius pater ait. Q̃ta ergo delectatio: q̃ta securitas solitudinis meruenda quælibet emẽse & a tergo ꝓcul sua mala numerãris. Q̃ delecta t illæsum trãsisse pestifera: & in biuio ubi ad læuã mors erat: dextrorsum tenuisse: eoq̃ magis q̃ in partẽ alterã deliberatio ꝓnior fuit. Habet enĩ hoc natura: ut ubi maius præsẽtiusq̃ discrimẽ fuisse recolitur: ibi de prærerito plus gaudij sit. Qd' ita esse nunq̃ clarius q̃ post ancipites ægritudines: post horrẽda naufragia: post hostilẽ carcerẽ formidataq̃ bella ppẽdit̃. Itaq̃ sanitati redditos: portũq̃ tenẽtes: & ex insperato uinculis elapsos: aut uictores crebro audias piculor̃ historias suor̃ cũ gaudio renarrantes. Q̃ uero suauit̃ in animũ redeũt: uel spretæ mundi blanditiæ: uel contẽpti honores: uel bñ sparsæ diuitiæ: uel despectæ uoluptates: neglectæq̃ minæ: uel alto aĩo calcata calamitas: uel qcqd oĩno fallere potuit nec fefellit. Sed tñ potissimũ hæc delectãt: cũ ꝓrsus euaseris: ut nullus iam periculi metus sit.

Tractatus sextus: De ignorãtia: erroribus & stulticia habitatorũ urbium: ac præseruatione solitariorũ ab istis: eorũdemq̃ libertate.

De tædio ac stulticia occupatorũ & urbium habitatorũ: Ca. I

Et ut minima etiã quæ uident̃ attingã: parũ ne tibi uidet̃ q̃tidiano illo tædio caruisse: q̃ uix habitator urbiũ unq̃ caret: q̃ scilicet non tñ hoĩ hõ: sed sibi etiã ægra mens parit secũ ipsa discordãs: Occurrẽt tibi passim in platæis urbium stultor̃ greges: quib⁹ nihil sit in ore frequentius q̃ uerba illa grãmaticor̃: Piget: tædet ac pœnitet: Et illud Terentij: Nec quid agã scio: Credo singla: præcipueq̃ nouissimũ: nam si quid agerẽt scirent: cõfestim querelæ oẽs cõquiescerẽt. Cui⁹ enĩ

rei tedet: oro te: nisi ignorātiæ stulticiæq; ꝓpriæ: Senecæ uerbū est: Omis stulticia laborat fastidio sui. Nō placet eis uita: Nec imerito: Nihil enī habēt stabiliti consilij: nihil firmi: nihil ad extremū placiti: qm̄ ut ibidem ait idem: nisi sapiēti sua non placet. Nesciūt quid agāt seq; id nescire non nesciūt neq; dissimulant: Consequēs est ut ad quid uiuant nesciāt. Quo modo igitur ament: qꝺ cui usui sit ignorant: Plærīq; ita uiuunt quasi ad nihil aliud q̄ ad seruiendū gulæ ac uentri sese natos putent: prorsus infausta mancipia tam turpibꝰ dominis addicta. Qꝺ ita se habere ne qua dubitatio sit: quæri int̄ eos solet: si qua natura parētis indulgētia homini uitam daret: non somni neq; concubitꝰ: non cibi neq; potus indigentia: sed cui absq; his adesset & quies & soboles & sobria iugisq; satietas: An optabilior ea uita esset: an hæc nr̄a quæ necessitatibꝰ tā ml̄tis obiecta semꝑ atq; subiecta ē. Et q̄nēs casu aliq̄ his disceptatiōibꝰ interfui: & i finē tacitꝰ intēdēs: raro aliquē ex his audiui qui nō hāc nostram miseriā illi beatitudini præferendā intrepidæ diffiniret: Quin illud insania exultātes dicere soliti sunt: Nam quid si somnū: si concubitū: si cibum potūq; subtraxeris acturi sumꝰ: Aut quæ nam uita futura est: uitæ muneribꝰ & officijs spoliata: ut penitus præ se ferant & impudētissime fateant̄ ad nil se aliud uiuere: q̄ ad ea quæ cōmunia brutis animantibus sunt nobiscū. Quasi uero non perditū illud tempus: quo breuissimā hanc uitam cum somno & uoluptate partimur: i melioribꝰ curis: & uel in contēplatiōe dei uel in cognitione rex uel i exercitio ꝟtutū possit expēdi: Quoq; grauiꝰ stomacheris: omni fere sanioris cōsilij spe sublata: deū memoriāq; meam testor: hæc me sæpius ex ore senū audisse q̄ iuuenū.

De errore quorūdam senū occupatorū & urbiū habitatorū: Ca. II.

A nostrorū senū grauitas atq; maturitas est: ut a uoluptate diuelli miserū ducant: e mortem ante oculos habētes: mox e putri ruinosoq; mēbrorū habitaculo miseros auulsuram adeo uoluptatis nomē ab adolescētia dilectū usq; in seniū dulce est: ut si uoluptas desit: uoluptatis effectū spernāt: nec nisi fœdo & cœnoso tramite uelint q̄ cupiunt peruenisse: ꝓrsus infœlices & erronei uiatores: q terminū oderint: uiā ament iam termīo propinqntes. Quorū si qs ad fatendū talia tardior appareat: ita tn̄ dubitantē: ita disputātem audias: ut intelligi deī pudore eū a falso magis retrahi q̄ animi iudicio uerū seq. De his in libro ueræ religiōis Augustinꝰ: Quibꝰ inqt uilis ē corporis salus malūt uesci q̄ satiari: & malūt frui genitalibꝰ mēbris q̄ nullā talē cōmotionē pati. Inueniūt̄ etiā q malint dormire: q̄ nō dormire: cū oīs illiꝰ uoluptatis finis sit nō esurire ac sitire & nō desiderare concubitū: & non esse fatigato corpe. Nec longe post: Qui sitire inqt & esurire nolūt & in libidinē ardescere & defatigari ut libent̄ edant & bibāt & cōcubāt & dormiāt: nō dixit amāt miseriā & dolorē: Nemo est enī tam auersus a salute ut doloris & miseriæ nomē amet: sed amāt iquit indigentiā: quæ est initiū summorū dolorū. Constat aūt: sicut effectꝰ i causis: sic i amore causarum amorē effectuū contineri. Itaq; cōcludēs terribilit̄: Perficiet̄ ergo inquit in eis qꝺ amāt: ut eis ibi sit ploratꝰ & stridor dentiū. Vides ut ex causa effectū elicit: quia amarūt indigentiā miseriā consequent̄. Multa ibi præterea diuine in hanc sententiā disseruit. Res est autem uulgi ipsius confessione notissima. Itaq; q ait: Inueniri qui hoc malint: dicere possumus: inueniri iam paucos qui aliud uelint: q; & si oculos paulo altius attollere nitunt̄: uulgari fumo ac puluere excæcati nequeūt: neue ad meliora uocantibꝰ aurem præstent: strepitus ac populariū errorū fragor impedit. Ita pars magna mortaliū seu uolēs seu coacta bæluarū moribꝰ ꝓcurua in terrā & corpi obsequēs: animi negligēs: sine ꝟtutis illecebra: sine ulla noticia sui mersum trahit ingloriū atq; anxiū: Quis ei natura melior int̄dū purgara c uelicet & admoneat sui: obstant tamē impedimēta quæ dixi: Hinc uitæ odium: hinc tædij tabis: hinc illa inquietudo animi qua nil peius patitur mortalis homo dum uiuit. Quid igitur miri est si horum actus & consilia fluctuant: si quicqd inceperint non delectat: Non est enim qꝺ uolebant cum nil penitus certi uelint. Certum & semper unum uelle sapientis est signū: Votorū incōstantia summū stulticiæ argumētū est. Nō desinā tibi Senecā inculcare id oranti: quē portū petat: nullus suus uentꝰ est. Itaq; simul eunt: redeunt: & utrūq; cū tædio. Vidisti aliqn̄ ut se raptim loco moueāt: ut gregarim ꝓdeāt: ut repente dissentiāt. Cum unus hac ire cupiat: alius illac: quomodo enī inter multos cōueniāt: cum secum quisq; dissideat usq; adeo: Libet enim immorari: ut quem pauloante uideris non agnoscas: & quem nunc nosse uideare: post paululum percōtari oporteat cuias sit. Ita nunc læti: nūc tristes sūt: nunc humiles: nunc elati: nunc senio graues sunt & immobiles: nunc puerili leuitate uolubiles: ut illa iam parium collusio & temeraria iræ collectio: positioq; & mutatio in horas:

B

A

B

C

quæ infantibus Flaccus attribuit: propria & peculiaria senum sint: Quorum instabilitas eo damnosior: quo liberior & monitores aspernatur & auctoritate se contegit & exemplo nocet. Etsi enim cuiusq̄ natura suis uitijs abundet: magna tamē pars maloꝝ ex æmulatione q̄dam imitādiq̄ libidine nata est: Nam quis unq̄ imitator sui ducis errore contentus fuit? Trāscendere delectamur & conspici: & q̄s sequebamur post terga relinquere. Dedit hoc

D præceptū (fateor) eloquentiæ studiosis Quintilianus: ut imitator quisq̄ contendere q̄ sequi malit: ea scilicet rōne: quia forsitan quem transire nitit̄: & si non trāsierit æquabit: Eū uero inquit nemo potest æquare: cuius uestigijs sibi utiq̄ insistendū putat: Necesse est enī semper sit posterior qui sequit̄: Ad hoc qđ plærūq̄ facili⁹ est inquit plus facere q̄ idem. Alias quoq̄ causas affert dicti huius: quæ ut illic cognitu pulcherrime: ita hic relata superuacue sint. Cæterū quod utiliter in oratoria: hoc est bene ornataq̄ loquēdi arte præcipit̄: ad artē male turpiterq̄ uiuēdi damnabilit̄ est translatū: & qđ ille iussit impleuim⁹: cōtendimus: æquauim⁹ uicimus: Iam de seq̄cibus duces sumus: Venient qui nos sequant̄ & superent: ut una eademq̄ res uarie sit ꝓposita: erat imitatio: edicta contentio. In utraq̄ tibi Quintiliane paruim⁹: uerū alio fine ꝓposito. Tu uerboꝝ claritatē imitandā dicis: nos actuum tenebras imitamur: Inq̄ hoc unū studiū: & feruens ille conatus noster impēdit̄: atq̄ utinā tam cito boni imitatores (si qui sunt) duces suos æquent: q̄cito mali uincunt suos. Qđ ad nos attinet: datum de oratiōis uirtute consiliū pessimo artis additamēto: moꝝ uitijs applicantes: relicta nobis a patribus magno cū fœnore ad posteros erroꝝ exempla trāsmittim⁹. Et miramur auctum insaniæ cumulū: cui oēs adijciūt: detrahit nemo. Poti⁹ mirer siquid iam ad amētiæ summā desit: tot in unū undiq̄ coeūtibus ingenijs: tantoq̄ studio magistrorū. Et q̄uis actuum uitæq̄ periculosior sit imitatio ubi maxima scilicet res agitur: tamen etiā in mīmis furor iste uersatur.

De uoluptuosa imitatione uulgariū & uarietate habituū eorū qui urbes inhabitant: Ca. III.

A Unde enī hæc habituū atq̄ incessuū indies mira simul ac ridenda uarietas: & nūc pedes contegēs: nunc pudēda nudās uestis: nūc terrā tergētes: nūc cubitum artantes manicæ: nūc māmillas cōterēs: nunc sub inguina fluēs zona? Vnde illa musici modulamīs nō sine graui discrimine rerū publicaꝝ: ut Platoni uidet̄? Postremo unde ista uel stili uel q̄tidiani etiā sermōis tam crebra mutatio? Nimiꝝ has odiosas & inamœnas nugas: nihil magis q̄ præceps & importuna nec suis unq̄ contēta finib⁹ inuexit imitatio: inuectasq̄ aluit auxitq̄. Quō enī fieri pōt ut uiuēdi tenor idē maneat his qui nō se uirtuti: nō suo iudicio: nō amicoꝝ cōsilijs regēdos: sed æmulatiōi: sed alienæ demētiæ stultorūq̄ furorib⁹ se uoluēdos tradunt? Deniq̄ q naturā ꝓpriā sic exuūt: patrios mores abijciūt: nihil nisi ꝑegrinum atq̄ aduēticiū uenerant̄: totiēs mutent̄ oportet: q̄tiēs aliqd occurrerit qđ mirent̄. Nullus itaq̄ mutādi: quia nullus imitādi mod⁹. Cūcta illis aliena placēt: sua oīa displicēt: qdlibet esse malint q̄ qđ sūt. Idq̄ unū Hercle non imerito: si nō animi leuitate sed graui aliq̄ suarū reꝝ æstimatiōe cōtingeret: un⁹ apud Senecā imitator Salustij Arunci⁹ ridet̄: Sed mihi credē: uicus oīs Arūciū suū: imo uero arūcios multos habet: nō uerboꝝ mō: sed reꝝ simias: Quo habitu: q̄ sermōe: q̄aīo deniq̄ quē se esse uelit nemo determīat: & ob eā causam q̄sq̄ dissimilis sui est: uestigijs senū delyrantiū ingressa: nimiū docilis iuuētus: magno spū ad supremū stulticiæ acumē euasit: primos secūdis: ac secūdos tertijs: atq̄ ita deinceps facile uincentib⁹. Sic ꝑ manus tradit⁹ & inter man⁹ auct⁹ furor: q̄tus ad nouissimos ꝑuenturus sit: metiri animo difficile ē: Q̄uis & illud forsan est ueꝝ: iā ad extrema ꝑuentū esse: & in nobis esse cōpletū: qđ ante tot sæcula dictū erat: Oē in præcipiti uitiū stetit: ut sine ruina null⁹

B ulterior sit ꝓgressus. Et forte licenti⁹ institisse uidear huic loco q̄ sat est: Q̄ꝫ si cui nota sit molestiarū meaꝝ prima & maxīa ex hūani generis: atq̄ imprimis Italiæ cōmiseratiōe ꝓueniēs: unde olim ꝯcutū exēplaria petebant̄: quā heu nūc uideo ꝑegrinoꝝ rituū imitatiōe corruptā: & domitaꝝ a se gentiū: ut q̄ndā spolijs: sic nunc errorib⁹ exundātē: fortasse mirabit̄ tm̄ me dolorē tam breuib⁹ absorbuisse gemitib⁹; Nā q̄s tacitum ferat hoc nescio unde oriēs reꝝ nr̄aꝝ idignū & turpe fastidiū: unde turpior admiratio & cult⁹ idignior nascit̄ exteꝝ? At nō sic maiores nr̄i: q̄ꝝ dici utinā posteri mereremur sua illis placere poterāt & placebāt. Nō rheni uallē: nō danubij fluēta lustrabāt ad cōgrēdas has isanias: qb⁹ Italicū dec⁹ in obscœnā barbariē degenerare cōpellerēt: sed ipsi dilatādi studio quærēdæq̄ glīæ ꝑegri-

nab ãt: signis erectis & armatis exercitib⁹: nõ deformitatẽ patrij habit⁹: sed triũphos & clara cognoīa relaturi. Nec tñ usq̃ adeo suis delectabãt ut cũcta passim aliena cõtẽnerẽt: Amabant quicq̃d usquã uera laude dignũ erat æque apud hostes atq̃ amicos: æque apud alienigenas ac uicinos: Sicubi uirt⁹: sicubi moꝝ splendor: sicubi belli: sicubi pacis artes: sicubi linguæ uel īgenij supellex ornatior aut opulẽtior doctrina: cupide suã in domũ cõuehebãt: nulla omniũ spolia opimiora cẽsẽtes. Nec uero fallebat æstimatio: nullæ enī ꝓfecto diuitiæ certiores q̃ quæ aīo possidẽt. Sicubi aũt turpe aliq̃d: uel castigare uel spernere studiũ erat. Nostra uero gloriosa posteritas magnũ se aliq̃d assecutã credit: si q̃s adolescẽs & qd⁹ magis stomator: si q̃s senex: uel ignoti aduenæ turpe sagũ: uel stipendarij militis ridiculã togã sumpsit: aut eo ꝓfect⁹ est unde pubeten⁹ abscissa ueste domũ redeat: seu insigni aliquo ludibrio deformat⁹: & tale aliq̃d passus liber: q̃le David in suis seruis ultus est: tam grauit & q̃le nũc esset si resurgat insani auus imitatoris & misereat & stupeat in nepote. Quæ q̃dem oīa non aliter q̃ si ad me dedecoris aut gloriæ summa ꝑtineat: iam pridẽ nescio cur mœstos intueor: Et postq̃ obseruare primũ cœpi: mirum ī modũ fateor: aīo suspẽsus expecto q̃s nã uarietatũ modus: aut ubi res desinat: hic sum & mallẽ ætate q̃libet nat⁹ esse: Etsi enim nulli æuo querelarũ causa defuerit: & si temp⁹ taliũ inuẽtor & cooꝑator nõ bon⁹: ut ait Aristoteles: sed malus iam dudũ hæc portẽta decoxerit: nõdũ tamẽ ea consũmator pessim⁹ tempus excuderat. Certe primi illi qd⁹ oẽs audiuim⁹ maiores nostri ꝟtutẽ & gloriã mercabantur: quæ reposita ẽ illis in memoria hominũ sempitẽna: Nos qd⁹ oẽs uidem⁹ opprobriũ īmortale: & meras ineptias nũdinamur: qd⁹ sæpe: nam nemini & uerbo & litteris questus sum nequicq̃: tñ incubuit nobis ira dei & iusta nos ultio ꝑsequit: sic se læsus oīpotẽs: sic se domit⁹ orbis ulciscit. Ille de ingratis seruis: iste de suꝑbis dñis suppliciũ sumit: Exclamare: quo ꝑgitis ah miseri: quo uos ultima rapit insania: Cohibete gradũ: subsistite & uidete q̃ ruitis: deseruistis patꝝ uestigia ut ãbuletis uias hostiũ: & q̃s armis uicistis: eoꝝ errorib⁹ uicti estis. Repetite mores patrũ: alienos sinite: nõ ut honesti⁹ tñ sed ut lætius uiuatis: & aliq̃n discatis unũ uelle de q̃ nõ quorũcũq̃ libidini: sed rõni insitæ iudiciũ tribuatis. Hæc dicerẽ & q̃cq̃d in rem præsentẽ indignatio dolorq̃ dictarẽt: nisi obtorpuisse animos actũq̃ de reb⁹ nostris crederem.

De quibusdam causis errorũ & temporis amissiõe habitatoꝝ urbiũ: Ca. IIII.

Nempe q̃ alijs iter rectũ ostendere solebam⁹: nũc qd⁹ exitio ꝓximũ est: cæci cæcis ducib⁹ ꝑ abrupta rapimur alienoq̃ circũuoluimur exẽplo q̃d uelim⁹ nescij: Nã ut cœptũ exequar: totũ hoc malũ seu nostrũ ꝓpriũ: seu poti⁹ omniũ gentiũ cõe ignoratio finis facit. Nesciũt incõsulti hoīes quid agant: Ideo q̃cq̃d agũt mox ut cœperint uergit in nauseã. Non agẽda eni agũt: sed q̃d agant quærũt: & in densissimis fruticetis difficultatũ causas ac negocia aucupant. Hinc ille discursus sine termīo: hinc medio calle discordiæ & ante exitũ dãnata prĩcipia & expleti nihil. Quærũt quõ diem fallãt: & q̃si paꝝ sol ad occasum ꝓperet ingenio cursum iuuãt: Et q̃ cõmunis illa uox taliũ: pellam⁹ hãc diẽ: agam⁹ aliq̃d ut interim dies hæc trãseat. Atq̃ frenãda dies erat nõ urgẽda: Sed lõga nimiũ illis dies multũq̃ nox longior. Postremo longa ad fastidiũ uita ẽ: nec tantũ hyeme æstatem: æstate hyemẽ: sed mane uesperã: sero aũt aurorã exposcũt uotis utrãq̃ cũ uenerit contẽpturi: Implet in eis ad litterã: qd⁹ scriptũ est: Sicut ceru⁹ desiderat umbrã: & sicut mercẽnari⁹ præstolatur finẽ opis sui: sic & ego habui mẽses uacuos: & noctes laboriosas enumeraui mihi: Si dormiero: dicã: q̃n cõsurgã: & rursus expectabo uesperã & replebor dolorib⁹ usq̃ ad tenebras. Qd⁹ inops afflictusq̃ Iob dicebat: hoc ualitudine ꝓspera: diuites nr̃i dicũt: queruntur replenturq̃ dolorib⁹ expectãdo: & cũ rerũ natura ꝑpetuo litigãtes: segnes horas increpitãt: pigra momẽta præcipitãt: cũ ut dixi freno nõ calcarib⁹ res egeat: si modo frenũ ulla arte rapidissimũ temp⁹ exciperet. Isti aũt puto mortẽ quã præ oīb⁹ timẽt iam adesse: uitãq̃ quam præ oīb⁹ optãt abijsse iam uellẽt: tãto nisu fugã tp̃is īpellũt: quã exitij multis causam fuisse certissimũ est: q̃ futuroꝝ anxij & præsentia semꝑ exosi uiuẽdi tædio manu mortẽ arcessere sunt coacti.

Quõ iucũditas uitæ solitariæ præseruet ab istis malis & tædijs: Ca. V.

Quid autem hæc tam multa ad id unum de quo agimus: forsan interroges: Nempe ab his malis & ab huiuscemodi tædio præseruat solitariæ uitæ iucũditas: Læte præsentib⁹ utit: futura æquanimit expectat: non pendet in crastinũ: nihil in posteꝝ diem differt quod hodie fieri possit aut debeat. Nec immerito. Quid enim stultius q̃ futuri

desiderio:aut spe qđ alienũ est & mille casib⁹ subiacet: præsens:qđ unũ tuũ ẽ certũq; negligere: Nũq; pẽdere desinet q̃ i crastinũ pẽdebit: Null⁹ eñ dies præt ultimũ crastino carebit: null⁹ præt primũ nõ alicu⁹ diei crastin⁹ fuit. Quæ res uitæ nr̃æ malũ:q̃ uix ullũ maius irulit uiuẽdi spe nũq; ultere: & more canis ocyorẽ se leporẽ insequẽtis sp ianes auras morsib⁹ captare: nunq; apprehẽdere qđ itẽdas. Siqdẽ dies crastin⁹ ubi aduenerit: iam crastin⁹ esse desierit: Ecce iam uel crastin⁹ alter apparet: uel idem ille clam ꝓgressus: & si eni dies alter est: uterq; tamẽ est crastin⁹. Illum seqmur: ille semp iuxta: semp tamen ante ẽ & uicinitate nos fallit: & cũ ad eũ uenerim⁹: improuisus elabit: sic iterũ atq; iterũ e faucib⁹ nr̃is ereptus & sp ante nos fugiẽs: nunq; consecuturos ad sequendũ incitat: Ita interim nihil fit eoꝝ quæ hodie fieri possent: Solitario cui quid agere uelit iam ꝓuisum est: cui nõ modo de ptibus sed de tota ætate semel ẽ constitutũ: nõ dies aut nox longior: sæpe ꝟo breuior ẽq; uellet: dũ honestis in reb⁹ occupatũ deserit: & ante suscepti finẽ opis lux finit. Nouit tamen & diei noctẽ & nocti diem addere: & ubi res exegerit utrãq; miscere: Alioqn utriusq; partitus officia: & id omnib⁹ modis agẽs: ne datũ temp⁹ cui neq; stimulos addere uult neq; frenũ põt: inutiliter effluat. In hoc oẽ cõsiliũ: oẽ studiũ ponit: hic se totis animi uirib⁹ excitat. Demũ hæc illi curarũ omniũ sũma ẽ: omnẽ maliciã: oẽm molestiã: omnẽ tedij sensũ demẽs: hodiernũ diẽ hodie uiuit: crastinũ si dabit cras uictur⁹. Illi⁹ interea spe suã rem agere nõ omittit: sciẽs illũ multos fallere solitũ & multa mẽtiri: huic poti⁹ fidem habet: qđ eni ille pollicet: hic præstat. Et tanta ẽ cæcitas mortaliũ: ut spem q̃ rem ipsam cupidi⁹ amplectant: Nouit præterea quis habit⁹: quis sermo: qui mores iuuentã: qui senectã deceant. His animũ coaptat: nulla mutatio est nisi quã ætas ipsa suaserit: Quippe nõ assunt quos imitari uelit: qbus ue ducibus insaniat. Ad naturã respicit: hãc ut ducẽ: ut parentẽ sequit: A qua nõ uerisimile est: ut ait Cicero: cũ cæteræ partes ætatis bñ descriptæ sint: extremũ actum tanq; ab inerti poeta esse neglectũ. Scio hoiem: nõ dicam ut Paulus: sed hoiem in corpe uerũ & in solitudie constitutũ: agresti uictu & studijs contentũ suis: cui & si multa desint ad fœlicẽ uitã: hoc nõ exiguũ solitudĩs mun⁹ adest: q; sine cõcursu hominũ & sine tædio: sine ullis angorib⁹: tot⁹ illi annus læte ac trãquille q̃si un⁹ dies agit: Cũ isti interim delicati urbani inter uina & epulas: inter rosas & unguẽta: inter cantus & spectacula: baccho madidi: somno marcidi: rerũ fessi: undiq; tædio simul & uoluptatib⁹ desuẽtes diem unũ anno iudicẽt esse longiorem: & uix paucas horas possint sine murmure fastidioq; traducere.

B

C

Qꝫ solitarius debeat regere animũ sicut boni reges regna. Ca. VI.

A

h

Actenꝰ hæc quæ ꝓ tpe cu⁹ mihi ingẽs penuria ẽ: ptim uisa ul audita cõmemĩ: partim ex uisis auditisq; conijcio: & de altiorib⁹ quidẽ ut peccator trepide: de cõib⁹ ut expertus audaci⁹: Quod mihi cõuersatio hæc & libertatis studiũ notusq; litterarũ ac solitudinis amor præstãt: Quib⁹ iam tandẽ finis esto si unũ addidero: solere ꝓuinciarum præsides rectoresq; urbiũ: ubi primũ fines suæ ditionis igressi sunt: edicto denũciare malesicis ut absistãt. Qui mos adolescẽte me ꝑ Italiã frequẽs erat: an sit adhuc nescio: Nã & inde nũc absum: & ubiq; terrarũ cũcta paulatim i deteri⁹ cedũt: oẽs boni mores breuis æui sũt: mali aũt imortales. Videbam⁹ passim sub præsidib⁹ nouis: manifestã ex urbib⁹ circũscriptorũ furũ & lenonũ fugã: Qꝫ q̃ si ad antiq̃ respicim⁹ aliq̃to uetustior illa cõsuetudo ẽ: qua oportune admodũ usus fert clarissim⁹ ille dux in exercitu Numãtino: quẽ supioꝝ ducũ secordia licẽtiaq; militũ corruptũ: acerrimo correxit impio: qñ ex castris coquos & lenones: & institoꝝ magnã aciẽ: cæteraq; id gen⁹ fomẽta libidinũ: cũ duob⁹ scortoꝝ milib⁹ quæ luxuriari & fugere solitũ exercitũ sequebant: eodẽ illo die q̃ primũ castra cõtigerat una præconis denũciatiõe submouit: Quæ res multũ præclaræ illi & q̃si iam desperatæ uictoriæ cõtulisse credit. Secuti sũt alij clari duces: sed clarissimũ noiasse suffecerit: Nobis ut ad rem ueniam: qui nõ urbes: nõ regna: nõ exercit⁹: sed nr̃i pectoris statũ regendũ corrigendũq; suscepimus: parua quædã uideat obuenisse ꝓuincia. Verũ ubi ad cõprimẽdos mot⁹ rebellantis animi rõnis imperiũ accesserit: tum primũ intelligit q̃ graue bellũ difficilisq; ꝓuincia ẽ seipsum regere. Quid igit hic agendũ? Nempe si me roges q; præsides ducesq; solitos dixi: maius illis forte negociũ numero quidẽ fatear: Illis eni magnoꝝ populoꝝ aut exercituum: nobis unius aĩæ cura cõmissa est: periculo autem negem: Quid est periculosius q̃ perire: q̃uis solus pereas: cum quibusdam poti⁹ mali solatium uideri soleat perijsse cum multis? Itaq; nobis quoq; pellenda flagicia: nostris e finibus fugandæ libidines: comprimenda licentia: castiganda mollicies: erigendus ad meliora animus: Et quod eleganter ait Flaccus:

B

Scelerũ ſibĩ pœnitet: eradẽda cupidinis prauæ ſũt elemẽta:& tenere nimis mẽtes a ſupio-ribus formandæ ſtudijs. Alij regãt urbem populi: alij militũ exercitũ:& nobis urbs animi noſtri eſt nr̃arũ exercitus curaꝝ: bellis ciuilib⁹ & externis ꝙtimur: An putam⁹ ullam ĩnge-tiorẽ eſſe rẽpublicã ꝙ̃ humani ſtat⁹ animi eſt? An credim⁹ leuiores nobis hic hoſtes eſſe ꝙ̃ apud Numantiã Scipioni? Ille unã urbẽ & unũ populũ oppugnabat: nos aduerſus mun-dum:carnem ac dæmonia certam⁹. Quales hi tibi uident̃ hoſtes ꝙ̃ cõcordes: ꝙ̃ ſolliciti: ꝙ̃ feroces? Venit ille dux:ut dictũ eſt: ad exercitũ corruptũ: uictis fugatiſꝗ ducib⁹ ſucceſſit: Quid nos: nunqd nõ ſatis in languidũ corruptũꝗ urbem uenim⁹:& exẽplis ignauiæ refer-tũ:nõ alienæ tm̃: ſed & noſtræ? Quot cadẽres audiuim⁹? qt ꝓſtratos uidim⁹? quotiẽs ipſi cecidim⁹? qt cadẽdi ꝑiculis ſubiacem⁹? Oĩa circũ plena terrorib⁹: noſtri molles & eneruati affect⁹:hoſtes multi & indomiti:ingenſ paratũꝗ diſcrimẽ:nullus ſomno locus aut inertiæ. Si ſalutem: ſi uictoriã optam⁹:utamur exemplo uictorioſi ducis: qñ & nos reꝝ nr̃arũ duces ſum⁹:& ꝑiculi paritas parẽ exigit cautionẽ. Quid loquor: ĩmo qdem & ꝑiculũ nobis mai⁹ & præmiũ. Illi enĩ aliena tãtũ uitia: nobiſ ꝓpoſitũ eſt & nr̃a corrigere. Ille mortalis aliqñꝗ perituræ patriæ ſtatũ ſibi uero tpalẽ gloriã ꝓcurabat: nos ĩmortalis aĩæ ſalutẽ & æternã uitã. Qͦobrẽ ſi maiora minorib⁹:& ſi alienis nr̃a præponim⁹: ſũma diligẽtia quæcũꝗ offi-ciũ huic ꝓpoſito ꝓpellam⁹. Et quõ inquies hoc fiet? Tu ne uitia ĩ exiliũ pelles: qđ nec le-ges unꝗ̃ potuere nec reges? Tu ne nouis artib⁹ res inenodabiles ut abſoluas deſperatũ ad hoc temp⁹ iter aggrediere: luxũ diuitib⁹: furta ſeruis: lamẽta paupib⁹: iudiciã plebi: nobilita ti ſupbiã: fraudẽ curiæ: uoluptatẽ foro: diſcordiã mltitudini: auariciã fere oĩb⁹ extorqueres? Vellẽ poſſe: ſed nõ ſpero:& facili⁹ fateor omne ſulphur ex ætnæ uiſcerib⁹: omne cœnũ e cũ-ctis paludib⁹ egeri poſſe: ꝙ̃ mala hæc: hos ſcelerũ ardores: has moꝝ ſordes ex urbium ſen-tina: ubi taliũ peſſima merciũ ſedes ẽ: Inter ꝗs infœlicit̃ fœlix: licet ingeniũ coaleſcat:& un-de fœlici⁹ ſit abeſſe. Quid ergo? Ad meũ illud familiare cõſiliũ recurro: ut peſtes ꝗs fugare nõ poſſum⁹ fugiam⁹: In quã rem unicũ ſolitariæ uitæ portũ ac ꝓfugiũ ſcio: de ꝗ tã mlta diſ ſerui: ut iam uerear ne faſtidio tibi ſim: neue ipſis urbib⁹ ſolitudo tibi loqtior uideat̃.

C

D

Franciſci Petrarchæ Clariſſimi Poetæ Laureati: De uita ſolitaria Liber prim⁹ explicit.

Tractatuũ ac Capitulorũ Secundi libri eiuſdem Frãciſci Petrarchæ: de uita ſolitaria collecta: ordinata enumeratiuaꝗ Annotatio.

Finis

Francisci Petrarchæ Clarissimi Poetæ Laureati : De uita solitaria ad Philippum Cauallicensem episcopũ : Liber secũdus: multis ac uarijs exemplis uitam solitariorũ approbans & extollens; atq; ad illam capessendam suadens & exhortans.

Tractatus primus unicum continens capitulũ: succincta enumeratiõe prætcriens notissima exempla sanctorũ atq; clarorum uirorum qui sua præsentia solitudinem illustrarunt.

ſ

Entio tamẽ adhuc aliquid deesse: & uideo nũc etiam quid expectes: rem suapte naturæ ualidã: exemplis armari longa est historia q philosophi aut poetæ quo sese alti⁹ attollerẽt: primũ pedem in solitudine posuerũt: Nã de sanctis & uulgatior & notior & longior q urbes spontaneo dãnãtes exilio sacra sui præsentia solitudinẽ illustrarũt: De qb⁹ si exactius loq uelim: nõ possum non inculcare notissima. Etenĩ hac in parte quid incognitũ est tibi: illud ne expectaueris: ut transcribã tibi: quas uocant patrũ uitas: Quẽ libri titulũ sumpsisse nostros a Marco Varrone arbitror: qui & ipse de uitis patrum scripserat: sed alio quodã modo: non tam inflãmãdis deuotione animis q̃ noticiæ rerum studens: Nõ dicam qua in speluca sexaginta annos latuit Dorotheus: Vt paẽ Amon coniuge dimissa: quæ secum continẽtia uirginali diu uixerat: solus reliquũ uitæ tempus in deserto Nitrie montis habitans: nouissime fœlicẽ deo animã reddidit: quã comitantibus & gaudẽtib⁹ angelis ad cœlum euntem: tredecim inde spacio dierũ semotus Antoni⁹ uidit. Non referam qualem eodem in monte uitam duxerit: aut Pambo ille qui cautis in responsionib⁹ a nõnullis scriptorib⁹: ipsi quoq; nõ tantũ Antonio compatur: sed præfert: Aut discipulus eius unus ex multis Amonius: quem dum studiũ ac noticia litterarũ sacrarũ clarũ faceret: proptereaq; per uim in episcopũ peteret: fugere aliter non ualens captũq; se cernẽs ne solitudine priuaret aurẽ sibi præsecuit: sic saltẽ pontificio futur⁹ inhabilis: cũ nec ea qdẽ arte ꝑficeret: minatus urgentib⁹ si perstarent: linguã se propter quã ea sibi importunitas fieret abscisuꝝ. Non loquar fœlices solitudines utriusq; Macharij: in qbus mirabiliũ patratorẽs operũ: alter ad nonagesimũ: alter ad centesimũ uitæ annũ uenit. Non attingam qlr Moyses quidam æthiops de latrone factus est presbyter solitarius christi seruus. Qualiter Arsenius e senatore glorioso: maxim⁹ & christi amator & suimet contemptor euaserit: Ad quem est illa uox cœlestis: Fuge homines & saluaberis. Et illa: Arseni fuge: tace & quiesce. Qualiter Paulus simplex: cognomẽ nactus ex morib⁹: dum conuictũ fugiens uxoris adulteræ: solitudinẽ petijsset: in tantã familiaritatẽ christiq; gratiam uenit: ut spirituũ principẽ impuroꝝ quem a se pelli non posse Antonius fateret: ille de obsesso pectore purissima quidem & efficacissima prece depelleret. Nõ exponam quas temptatiões corpis atq; animi solitarij senes uicerint Pachomius ac Stephan⁹. Non inquiram quo cõsilio Paphnucius tres dei amicos ex urbibus ad deserta perduxit quasi ad tutiorẽ & deo ꝓpinquiorem locum. Qua uirtutis admiratione monachoꝝ turmas in solitudinẽ traxit Helpidius. Qua charitate Serapion bis se hominũ seruũ fecit: ut dños suos peccati seruitio liberaret. Non narrabo pietatẽ diaconi Effren: Pioris cõstantiã: sudores Adolij: misericordẽ Innocentij sæueritatem: Euagrij industriã ac labores. Nõ scrutabor qua ĩ solitudine Malchus iminis domini gregem pauit: Quo in specu simulata cum cõiuge latuit: & leena pro trepidis decertante furorem heri ꝓsequẽtis euasit. Non ostendam qua Ioannes ægypti⁹ uirtute claruit q̃taq; præsciẽtia futuroꝝ: A q̃ tã longe posito Theodosi⁹ imꝑator anceps animi respõsa deposceret: & consilio solitarij pauperis armatus pia sed maxima & incredibilia bella conficeret: A q̃ alter quoq; licet inferior dux Roman⁹ graui æthiopũ incursu infinitaq; multitudine atq; aliquot infaustis congressib⁹ exterritus cum præliũ decertaret & in eo statu non ꝑ internuncios: sed præsens ipse uirum dei pro cõsilio adijsset: ad spem certæ uictoriæ erect⁹: præfixa etiam pugnæ die: quodq; & uictor hostiles prædas ageret: & suoꝝ res præreptas ab hoste reueheret & imꝑatoris sui gratiã mereret. Iuit iam: secur⁹ pugnauit: strauit hostem: spolia retulit: gratiam est adept⁹. Cui uiro tam sancto: tanq; futuri præscio: si quid de præsentibus & expertis credit: accipe quid bic idem de solitudĩe senserit: Ne quid enĩ me ꝓposito fauẽtem ĩmutasse quisq; credat: ipsa eius uerba subscripsi: ab his relata qui ex ore loquen-

A

B

C

D

tis accepãt: Multũ inqt ꝓdest secretior habitatio & solitaria cõuersatio. Et iterũ: Ad effugiẽda picula inquit uel lapsum & cõquirẽdã dei gratiam atq; ipsius diuinitatis euidentiorẽ noticiam capiẽdã: plurimũ ꝓdest secretior cõuersatio & heremi interioris habitatio: utq; qđ uerbo docebat: facto ꝓbasse eum scias. Ipse Hieronym⁹ horũ quæ inserui uerborũ scriptor: hunc Ioannem inquit uidim⁹ in Thebaidis partib⁹ in heremo: quæ adiacet ciuitati Ligo: ĩ rupe quadã montis ardui cõmanentẽ. Ascẽsus ad eum difficilis: adit⁹ monasterij ei⁹ obstructus & clausus: ita ut a q̃dragesimo ætatis ãno usq; ad nonagesimũ quẽ tũc gerebat: cũ eum uidim⁹: monasteriũ eius nullus intrauerit: Adueniẽtib⁹ uero per fenestrã se uidendũ præbebat.

E Non describam habitaculũ Heliæ monachi ꝓpe cũctis mirabili⁹: ut desertũ horrẽdũ: ut solitudo uastissima & nullis æquãda sermonib⁹: ut spelunca scrupea: ut asper ad illam & angustus trames quiq; uel suspẽsos pedes læderet: uel intentos adeuntiũ oculos frustraret: ut illic corpore tremulus: sed animo constans: senex ex centũ ac decem annis quos habebat ætatis: totos septuaginta trãsegerat. Cogitabis autem p teipsum q̃ntus & hic solitariæ uitæ magister esse potuerit: qui tantũ in eo studio tãq; continuũ temp⁹ exigisset: cũ nostri homines ambitionẽ & auariciæ studium: ne dicam popinas urbiũ ac tabernas & lupanaria reliquisse uel triduo grande suppliciũ opinenẽ. Non in mediũ traham Eutythianũ illũ circa Olympũ bithyniæ degentem & cœlesti gratia & terreni principis amicitiæ insignem. Non Theonem mitẽ ac modestũ hominẽ & iuramẽti expertẽ & mendacij inscíũ: & triginta annorum iugi silentio in summa omniũ fere litterarũ eruditione mirabilẽ. Non Thebaidis incolã

F Apollinẽ: qui q̃draginta ãnis in intima solitudine abditus: nec sic latuit: miraculorũ fulgore tandem ꝓditus. Non Beniamin senem hydropicũ morbo: clarũ: & cum interim ægrotãtes sibi adductos eximie curaret: de sua enormi licet ægritudine non curantẽ: solantemq; alios atq; orantẽ: ut pro anima oraret sua nõ ꝓ corpe: addito uerbo illo memorabili: Corpus eni hoc alebat: & dum sanũ esset nihil mihi ꝓfuit. Non Epiphaniũ quem famosũ prius heremicolã solitudo episcopũ Cypro dedit. Nõ seu Aphratẽ inopem ac pãnosum seniculũ: quem pietas fideiq; zel⁹ e spelũcis in urbes medias eduxit: impatori impio responsurũ præmordaciter atq; acriter. Seu Isaac monachũ: illius impietatẽ diuini cõminatiõe iudicij retũdentẽ. Seu Macedoniũ iugi syluestris habitatorẽ: uirum infinitæ simplicitatis atq; cõstantiæ: ad frenandũ pij quidẽ sed irati principis imperij: montis e uertice descendentẽ. Nõ Acepsenã sexaginta annis in cella reconditũ: semp tacitũ: nulli uisum. Nõ Ceumatiũ aut Didymũ: ambos cæcos illustres: & uidentiũ ac piorũ omne mun⁹ implẽtes: Alterum uero insuper & litteris clarum. Nõ deniq; inumerabiles alios; quorũ uel nõia non capiũt libri.

G Postremo ut summa etiam quia puulgata erant omisisse me noueris: non insistam eloq; nt adhuc inhospitã ac pene solis heremũ notã feris: oriẽtaliũ atq; oriẽtũ monachorũ princeps Antoni⁹ penetrauit: ut crebrescẽte fama nõis & ad gratiã sanitatũ turbis ægrorũ cõfluẽtib⁹ tædio affect⁹: & metuẽs ne tãta illa celebritas: aut sibi inanis gloriæ: aut alicui erroris & falsæ cuiuspiam de se opinionis materia esse posset: dum paucis panib⁹ ꝓ uiatico assũptis: ad ripam flumis sederet: fugã cogitans: uox ad eum de cœlo facta est. Quæ nam uero uox? Illa forsitan: Fuge solitudinẽ: urbes cole: locus hic tædij. Ille gaudij locus & quietis: Alexãdriã pete. In patriam tuam redi: & non potius illa uox fuit: Si quiescere cupis Antoni: uade nũc ad inter⁹ desertũ: Cui mox obtemperãs oblato diuinit⁹ uiarũ duce ꝓfectus est: ut in deserto manẽs & semp in acie armat⁹ oẽs dæmonũ uicit insult⁹: ut philosophia mũdiq; sapiẽtia tumidum nomẽ ab humili & illitterato seniculo ualidissimis atq; clarissimis rõnib⁹ confutata atq; cõculcata est: Vt eũ Romani impatores miraculo famæ eius illecti familiarib⁹ ad illũ epistolis quasi patrẽ ueneratí: & q; responso dignati essent uæhementissime sunt gauisi: ut tot iam spiritalib⁹ bellis uictor: tot ĩuisibiliũ hostiũ exercitib⁹ triũphatis: Cũ ad nonagesimũ uitæ ãnũ puenisset & nullo uspiam apparẽte hominũ: se iam solum heremicolã cogitaret: mlto uetustiorẽ atq; remotiorẽ solitudinis incolã alteri⁹: Paulũ Thebeũ quærere admonit⁹ reuelatiõe nocturna paruit: quæsiuit: ĩuenit horrificis in itinere primũ monstris inuentis: ut congressis tandem & post longũ silentiũ collocutis: ad ripam fontis exigui & ueteris umbram palmæ secretissima in spelũca missus e cœlo panis un⁹: duobus christi fortissimis ueteranis: multo ieiunio exhaustis abunde suffecerit. Deniq; ut paucis post diebus mœstus animi multisq; cum fletib⁹ hospes Paulum sepeliuit: in effodienda humo leonum unguib⁹ insueto pietatis officio adiutus. Ad summã: qualit̃ in desertis latitãs & in tantum omnis gloriæ fugitans: ut sepulturã quoq; suam uellet absconditam: ne qua uel gelidum

cinerē mūdani fauoris aura contingeret: adeo nobilitatꝰ & gloriosus effectꝰ est ut christus homūculū suū ægyptiacæ solitudinis latebris abditum: & ut ipsiꝰ Athanasij hæredis atqꝫ historici sui ūbis utar: alio pene orbe celatū Africæ: Hispaniæ: Galliæ: Italiæ: Illyrico: Ipsi etiā quæ urbiū caput ē Romæ: ut ī exordio ꝓmiserat: demōstrarit. Nō exequar ut ī solitudinē quoqꝫ fugit Hilarion Antonij uirtutū nobilis æmulꝰ: fama uiri primū mox bimēstri obseruatiōe uitæ eius ac monitis præsentiqꝫ concitꝰ exemplo: ubi ab adolescētia in seniū pseuerans: brumæ primū & æstatis intemperiē angusto tuguriolo: post aūt cella nihil angustiore: neqꝫ tam domꝰ ꝙ̄ sepulchri speciem habēte submouit: ut inde dū ad uiri nomē turbis coeūtibꝰ: & solitudine una: multarū urbiū inquieta negocijs fugam meditaret: re cognita decem & eo amplꝰ hominū milia iter eius impediere. Quo dolore cū inedia consumptꝰ pene esset: populo patiēte: sed dolente & ꝓsequēte: tandē abijt in ꝓfundissimas solitudines & ad Antonij locū qui pauloante tāto uacuus habitatore remāserat: pueniēs: atqꝫ ibi discipulis eiꝰ inuētis: auditu flebile: piū dictu: auidissime cūcta pquirēs: hortulū eius & lectulū unde ad cœlū fœlix ille condescēderat inuisit: Atqꝫ in eo dulci qͣdam tanti uiri memoria ꝓcubuit: ipsum recēti uelut Antonij accubitu calentē sæpe complectēs atqꝫ deosculās: quꝰ qꝫ non tam lectione ꝙ̄ opinione fretus addiderim: alienū stratū suis lachrymis rigans: ut inde alias atqꝫ alias solitudines petēs: qꝫ exoptatā sibi inuidēs quietē: semp eū sua fama præcurreret. Interdū etiam ad Barbaras natiōes clam decreuerit ꝓficisci: ubi nec intellectꝰ nec cognitus respiraret: ut eadē fama nois eum psequēte: primo qdem in Siciliā nauigarit: Inde in Dalmaciā: Postremo autē in Cyprū insulā suis moribꝰ longe dissimilē: cuius tñ una rupes duro uiri ꝓposito cōueniret: ubi locū nactus terribilē ualde: ut scriptoris præconisqꝫ sui Hieronymi uerbū ponam: ac semotū substitit. Et ut cūctis eum ne furtim dilaberet obseruantibꝰ qꝫ uno in loco diu illum nō posse subsistere: publice psuasum erat ibidē laborū uitæ finem habuit: quem in terris imitatꝰ fuerat ad cœlos secutus Antoniū.

Tractatus secūdus: De quibusdā exemplis minus tritis patrū ueteris testamenti: qui solitudinem coluerunt.

De transitu per epilogationem præteritorū exemplorū ad exēpla minus trita: Ca. I.

h [margin] Is igitur breui admodū & succincta cōmemoratiōe præteritis: ut sic dicā: atqꝫ sepositis & reliqs silentio obrutis: quotqͭt sunt id genꝰ qbꝰ sola heremꝰ cœlū fuit in terris: quæ copiosa & amœna & uaria & penetrabilis atqꝫ ignea lectio est: & quæ preciosæ materiæ filū habens ac magnis texta ingenijs natura pariter atqꝫ arte delectet: aliqͭt exempla minus trita p secretiores scripturaꝝ recessus sparsa recolligam. A [margin]

De Solitudine parentis humani generis Adam: Ca. II.

T ut a primis ordiar: Adam publicꝰ ille parēs generis humani: ꝙ̄ diu solꝰ fuit: nemo fœlicior: mox ut comitatꝰ: nemo miserior. Solꝰ stetit: comitatus ruit. Solus beatæ ciuis patriæ: comitatꝰ infœlicis exilij pegrinꝰ. Solus in requie & gaudio: comitatus in laboribꝰ & doloribꝰ multis. Deniqꝫ solus īmortalis fuerat: iūge sociā: mortalis efficitur. Iam tūc clarū & insigne præsagiū quid de societate fœminea sperare posteritas deberet. [margin: e, A]

De Cultu solitudinis Abrahæ: Ca. III.

Ed ne in limine hæreā: magnꝰ ille multarūqꝫ gentiū pater Abrahā: non in palatijs interqꝫ delitias urbanas: sed ī tabernaculis inqꝫ cōuallibꝰ collocutorē deū meruit: & ꝓmissa illa magnifica: quæ iugiṫ in nobis extremis: utināqꝫ non pessimis hominū implenṫ. Idem nō in aula cortinis obsita & uillis instrata crispantibus: sed in solo herbido & agresti: utqꝫ Geneseos textus habet: in cōualle ut Iosephꝰ: ad ilicē mābre sedebat: qñ dignꝰ est habitꝰ dei angelos habere cōuiuas. Ne ue qd forte aliud ꝙ̄ qꝺ uerba sonāt suspicemur: non equidē sub auratis laquearibꝰ tectoꝝ: sed sub quercus umbra glandiferæ: rurale cōuiuiū celebratū est. Et ille certe sanctissimꝰ atqꝫ omni diuino fauore dignissimus uir: fuit tantæ obediētiæ: ut dum dei iussis obsequiṫ unigenito filio nō parceret: ut reliq̄ laudū eius sileā: de qbꝰ dicēdi tempꝰ forte aliud: alterqꝫ locꝰ oportunior dabiṫ. Ex qbꝰ omnibꝰ minime mirū sit: si talē uirum artius est amplexa diuinitas. Illud magnū qꝫ suo merito ancilla eius Aegyptia fugiens ab angelo reuocata: & iterū in extremis posita atqꝫ desperās rursus ab angelo recreata est. Et ut ad ꝓpositū spectet: alterū iuxta fontem aquæ: alterū subꝰ unam arborem: utrunqꝫ certe in solitudine gestum est: ut ne id mirū sit infantem suū quem [margin: f, A, B]

fugæ comitẽ gestabat: in solitudine seruatum cœlestisq; beneficij memorem: & ipsum post solitarium euasisse.

De Solitudine Isaac: Ca. IIII.

A q Vid hoc patre satus Isaac: qñ sibi de terra longinq̃ fœcũda uxor aduecta est: q̃d putas agebat? Erat forsan i foro: ꝑorabat causas: exercebat iudicia: emebat aliq̃d: aut uendebat: dabat mutuũ uel poscebat: uel datũ exigebat acceptũq; soluebat? Nihil hoꝝ oĩno. Quid igitur? Deambulabat inquit eo tempe per uiam quæ ducit ad puteũ: cuius nomen est uiuentis & uidẽtis. Vere aũt uiuẽs & uidens: hoc est i æternũ uiuens & uidẽs oĩa. Non sol ut Ouidi⁹ & Apuleius dixerũt: sed creator solis & syderũ rerũq; oĩm oĩpotẽs deus: apud quẽ pute⁹: siue ut psalmista loquiť: Fons uitæ est: quo nõ dormiẽdo nec ꝑ inuia B gradiẽdo sed ꝑuiã deambulãdo ꝑueniť. Et sequiť: Habitabat enĩ in terra australi: & egressus fuerat ad meditandũ in agro inclinata iam die: Vbi similiter nihil est qď mysterio uacare putem. Habitabat enĩ in terra australi: terra humili & deuexa & clara & ætherei solis uicinitate præferuida. Et egressus erat: Vnde reris nisi extra corpis sui domũ? egressus inq; extra seipsum: & miseriæ mortalis ergastulũ: nõ ad infame ocium sed ad meditandũ. Nã quæ oro alia homĩs uita ẽ: aut q̃d aliud agẽs ab aĩalib⁹ brutis differt? Præclare Cicero docto uiro inquit uiuere: est cogitare. In hãc rem: nõ urbem aliquã: non theatrũ: sed agrũ locũ prorsus idoneũ: insuꝑ & inclinatæ diei cõmodissimũ tempus elegerat. Nullus enim locus: nulla pars ætatis aptior meditãti q̃; & agrestis solitudo: & iuuenili feruore præterito relictisq;: ut ita dixerim: meridianis horis a tergo placatioris uitæ tãquillitas iam uergẽtis ad uesperã.

De Solitudine Iacob: Ca. V.

A q Vid huius etiam natus magniq; nepos Abrahæ: patriarchaꝝ maxim⁹ Iacob: q̃ndo scalam illam cœloten⁹ erectã: ascendẽtes descendẽtesq; angelos & innixũ scalæ dominũ uidit? Vbi fuisse illũ opinamur: q̃; magna in urbe q̃; pulchra in domo: q̃; locuplete cubiculo? Erat ille nõ modo ꝓcul ab urbib⁹: sed etiam ꝓcul domo: Vt enĩ ipsius Iosephi uerba nõ mutẽ: ꝓpter odium ꝓuincialiũ apud nullum quidem succedere uoluit: sed B sub diuo iacebat: caput suũ lapidib⁹ subdins supponẽs. Eidem gemina coniuge: & natoꝝ turba seruisq; & ancillis: oĩmigenũq; gregũ possessiõe aucto: in patriã remeãti occurs⁹ affuit angeloꝝ. Sed ubi nã quæso? Nunq̃d in urbib⁹ quiescẽti? Nõ uerũ cœpto itinere abeunti: q̃ nõdũ pacto eidẽ luctator ille nocturn⁹ nomẽ unde nouũ sibi inditũ clarũ mãsit in posteris: nõ in urbis amphitheatro: neq; inter turbas hominũ: sed dum remansisset solus in transitu torrentis: apparuit.

De Solitudine Moysi: Ca. VI.

A u Bi erat ille familiarissim⁹ deo uir Moyses: qñ legem colloquiũq; dei: qñ salutẽ populi memorabileq; uictoriã: absens solus & solis precum armis obtinuit? Nempe non in aliq̃ ciuitatũ Syriæ uel ægypti: sed in syluis & altissimi montis in uertice. In solitudine erat dũ aquas amarissimas coegit ligni unius immissiõe dulcescere: dũ ꝓdigia illa fecit quæ uix ꝑlegere ne dicam recẽsere sufficim⁹. Idem certe imẽso exercitui in quo tam multi iniusti atq; in deum & in hoĩes ingrati erant: nõ de solio aureo: sed de solitudine horrida ꝓuidit: & in summa inopia mirã necessariarũ rerum abundantiã ꝓcurauit: qñ in castris coturnices ortigias affatim cœlo lapsas populus legit esuriens: & de rupe ꝑcussa dulcis aquæ copiam sitiens bibit: qñ diuinũ illũ atq; incredibilẽ: & neq; cupiditati neq; parsimoniæ subiacentẽ cibum: non quidem in urbib⁹ nec e foro cupidinario petitũ: sed cœlit⁹ de- B stinatum q̃draginta annis habuit in deserto. Vides ut solitudo diuinis bñficijs atq; colloquijs & angelicis sit amica congressib⁹. Quo minus miror ut præclaræ uitæ uiri illius: sic & gloriosæ morti solitudinẽ deputatã: dum ex hoĩb⁹ migraturo: qď fratri eius iam antea acciderat: loquẽs deus: nõ in hanc aut illam urbem: sed ascende in montẽ inquit & morere. Qď nobis in omni uitæ mortisq; consilio nisi fallor sũmo ꝑe trutinandũ est.

De Solitudine Heliæ: Ca. VII.

A q Vid singula replicem? Plena exemploꝝ sunt omnia. Vbi erat Helias quãdo clarioribus portentis emicuit? quãdo populis intra urbes famæ ꝑeuntibus illũ iussu dei in solitudine latitantẽ corui pauere solliciti? Qñ e sũmo carmeli montis pronus humi triennẽ siccitatẽ terras ac populos affligentẽ insꝑato imbre leniuit? Qñ octingentos & q̃nquaginta falsos prophetas i eodem monte carmeli: deo iudice: sacrificio teste: suꝑatos i

torrente Cyson populo fauente mactauit. Quā ob causam iratæ reginæ minis ac furori cedens: cum deserti latebram petijsset sub umbra iuniperi cōsopitum excitauit angelus & ut mādūcaret admonuit: non magni precij cibum: sed rantæ uirtutis ut in fortitudine illius q̄dragita dierum iter ac toridem noctiū ieiunādo pficeret. Quo pacto inde ut in spelūca manens dñico uisitatus alloquio reges inungere mittit̄ ac prophetas: ut in cacumine montis sedens imperat inopinabili fiducia ut ignis e cælo descēdat super q̄nq̄genarios regios & pareretur statim: ut scisso amne tactu pallij iordanē sicco pede pertransit solitariū sanctū uirum uenerātib⁹ elemētis. Vbi inquā erat Helias dū hæc ageret? Profecto i solitudine: unde tandem ad cœlum flammāte uehiculo raptus est. Vbi erat Helisæus quādo geminū rapti ducis consecut⁹ est spiritū? quādo ferrū contra naturam & consuetudinē suam natans fluenti restituit amico? quādo tribus regib⁹: totidēq; regijs exercitib⁹: ne perirent siti repleto sine ullis imbrib⁹ torrēte subuenit? Priora quidē ad iordanis ripam: tertiū in deserto idumææ cōtigit. Illud quæsisse supuacuū: ubi erat dum pallio magistri diuisis aq̄s per arentem iordanis alueū solus retrāsijt qui trāsierat comitat⁹? Vbi erant deniq; tot ꝓphetæ: quando tam certis: & tam præsagis uisiōib⁹ illustrati sunt? De quib⁹ singillatim nūc agere [illegible]gum est. Neq; soli ꝓphetæ: sed filij etiam ꝓphetarū: quos monachos ut Hieronym⁹ ait in ueteri legimus testamēto: ædificabant sibi casulas ꝓpe fluenta iordanis: & turbis & urbib⁹ derelictis, polenta & herbis agrestib⁹ uictitabāt.

De solitudine Hieremiæ: Ca. VIII.

Ipse quidem Hieremias silentio supprimēdus non uidet̄: qui uerbo etiam huic uitæ testimoniū manifestū præbuit: ubi ait: Bonū est cum silentio præstolari salutare domini. Bonū est uiro cū portauerit iugum ab adolescētia sua. Et quasi hæc nisi in solitudine fieri non posse diffiniens: cum hæc dixisset: adiecit: Sedebit solitari⁹ & tacebit: quia leuauit se super se. En audio fœlicem patientiā expectantis: audio libertate qualibet meliorem dñici iugi tolerantiā: audio eleuationē animi: audio quietem sessionis & non semel sed in principio positum & in fine silentium: cuncta tū audio intra unam solitudinē contineri.

De commendatione uitæ solitariæ: incidens Ca. IX.

Vere uita pacifica cœlestiq; simillima. O uita melior super uitas: uita laborū uacua bonorumq; tantorū capax: ubi expectatur salus: suaue iugum domini portatur: tacetur & sedetur & sedendo cōsurgit̄. Vita salutaris: hominib⁹ formidabilis: & inuisa dæmonibus: q̄ꝫ nisi ita esset: haud q̄q̄ id uitæ genus ingressos tam multis & tam uarijs tēptationū generib⁹ infestarent. Vita reformatrix aiæ: reparatrix morū: innouatrix affectuum: lotrix sordiū: purgatrix scelerum: consiliatrix dei & hominū: ruinarū īnumerabilium instauratrix. Vita contemptrix corporum: cultrix ingeniorū: moderatrix præcipitiū: torpentium excitatrix appetituū: genitrix nobiliū: alma uirtutum nutrix: uitiorū domitrix pemptrixq;: palæstra luctantiū: arena currentiū: campus pugnātiū: arcus triumphātium: bibliotheca legentiū: cella meditantiū: penetrale orantiū: mons contemplantium: Et quid dicam nisi simul omnia: uita fœlix & ad omne bonum opus aptissima: uita philosophica: poetica: sancta: prophetica: Vita non immerito singularis dicta: & si dicere audeam: q̄ꝫ sentio: uita tam singularis ut ea sola uera uita sit: reliquis omnibus cōueniat q̄ꝫ ait Cicero: & Ciceronem secutus Augustinus: q̄ hæc nostra quæ dicitur uita mors est. Vita demū nisi expertis incognita: & ut habenti peramabilis: sic supoptabilis non habenti. Q̄ꝫ non ignorabat Hieremias idem: quo duce ad hæc eiusdem uitæ præconia præmissis accumulāda puenimus: dum in illa calamitate publica: pias simul lachrymas: & lachrymis oportunam solitudinē exoptabat: Quis dabit inquit capiti meo aquam: & oculis meis fontem lachrymarū? Sciēsq; fontem hunc: non in urbibus aut in turbis nitidum scaturire: subsecutus adiūxit: Quis dabit mihi in solitudine diuersoriū uiatorū? Cogitatu pfacile est quid nobis expediat: quando uir ubilibet deo proximus: deo plenus: ad honestum illud seq; dignū officium: hoc est ad lugēdū interfectos populi sui quasi unam sine altera non speraret: simul utrāq; poscebat solitudinem & pietatem. Vbi illud minime negligendū rear: q̄ cum in solitudine diuersoriū optasset: addidit: Et derelinquā inquit populum meum & recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt: cœt⁹ præuaricatorū: & reliqua deinceps: quæ cogitare ne dicam loqui horret animus: tam proprie nostris hodie conueniunt populis: tam parum imo uero

tam nihil est fidei: nihil ueri uspiam: nihil tuti: nihil deniq; uel humani cum dicant homines & effigie sint humana: ut ea mihi uel sola certe uel maxima atq; iustissima ꝓcolendæ solitudinis & declinandaꝝ urbium causa sit.

Tractatus tertius: De exemplis multorum sanctorũ patrum Noui testamenmenti: uitam solitariam agentium.

De Solitudine sancti Siluestri papæ: Ca. I.

A n E forte autem uetustatis reuerẽtia uel imemor recentiũ uel contemptor appaream: latuit in Soractis monte: Siluester diuitũ primus ille pontificum & locũ moribus & loco consonũ nomen habens: Atqui nisi audire uerum pudet e solitudine humili & iculta opes istæ: bonæ utinam quas modo uix urbes capiũt fluxere: Hinc calceus auratus: hinc eburneus scipio pastoralis in morem baculi recuru⁹: suburbano cultu rusticæ memor originis: hinc chlamys colorib⁹ inardescẽs: hic stellatum diadema carbũculis: hinc niueus sonipes: thronus aureus purpureũq; uerendi capitis umbraculum: hinc deniq; totus habit⁹ triumphalis: totus hic ut dicitur militantis: sed & late iam regnantis ecclesiæ status: quẽ e syluis egressum stupent reges: & quem qui diligenter inspexerit: nescio an solitudinem tantæ uenerationis initium uenerabilẽ negaturus sit. Sed progredior.

De Solitudine sancti Ambrosij: Ca. II.

A a Mbrosius apud Mediolanũ magni populi curam deo uolente ac cogente sortitus: & si tam necessarij debiti tantiq; sibi conscius officij: continue solitariam uitam degere non auderet: quotiens tamen & quibus potuit modis quid optaret ostendit: Habitauit ut nũc est ambitus murorum: in extremo ciuitatis angulo: ubi adhuc sacrũ corpus habitat: & ab eodem fundata sacra domus stat summa deuotione percelebris: & magnis populi frequentata concursibus: tũc ꝗtum certis indicijs intelligi datur longe semot⁹ penitusq; solitarius locus erat. Ad hæc quotiens episcopalib⁹ curis liber ac laborib⁹ relaxatus: quos impellẽdis Arrianis ab ecclesia graues diuturnosq; ꝑtulit: aliꝗtisper se negocijs subtrahere furariq; poterat: in secretiorẽ solitudinẽ se cõferre sanctissim⁹ uir solebat. Sylua erat ꝗuis ꝓxima: contẽplationi tamẽ idonea: In medio parua dom⁹: ingentis certe sed humilis uiri capax: quæ multo digni⁹ ꝗ dom⁹ olim Metapontina Pythagoræ in templi licet exigui speciem uersa est. Nũc sylua cõuulsa est mutatoq; loci habitu manet nomẽ Ambrosij: nem⁹ uulgo dicit̃ sinistrorsus ad orthoũ latus. Qd̃ amnis hic undiq; magnis motibus & multa reꝝ collisiõe memorabilis itra urbem ipsam: & extrema rapto molimĩe aucti ambit⁹ septa cõclusit. Illic ut audio & ut auguror libroꝝ mellifluos flores sparsit: ꝗrũ hodie ꝑ oẽs tract⁹ ecclesiæ gust⁹ suauissim⁹ & fragrãtissim⁹ ẽ odor. Vt uero nõ actuũ modo: sed uerborũ unũ qdem ex oib⁹ testimoniũ uiri hui⁹ ꝓferã. In epistola ꝗdã ad Sabinũ: Pergam inquit frequẽti⁹ te i meis scriptis & cũ sim sol⁹ alloq. Deinde suũ faciẽs Scipionis uerbũ: de ꝗ post dicã: Nũquã eni inqt min⁹ solus sum: ꝗ cũ solus esse uideor: nec min⁹ ociosus: ꝗ cum ociosus. Certe ꝓ arbitrio arcesso quos uolo atq; adiũgo mihi quos magis diligo & quos aptiores arbitror. Nemo interpellat: nemo interpolat. Tunc ergo te magis teneo & de scripturis cõfero & ꝓlixiorẽ simul sermonẽ cædim⁹. Sola erat Maria & loquebat̃ cũ angelo. Sola erat qñ superuenit in eam spũssanct⁹: & uirt⁹ altissimi obũbrauit eã. Sola erat & operata est mũdi salutẽ & cõcepit redẽptorẽ uniuersoꝝ. Solus erat Petr⁹: & totũ ꝑ orbẽ cõsecrãdaꝝ gentiũ cognouit mysteria. Solus erat Adam & non est præuaricat⁹: quia mens ei⁹ adhærebat deo: Postꝗ uero ei mulier adiũcta est: nõ potuit adhærere mãdatis cœlestibus.

Qꝛ nullũ uirus adeo pestiferũ & uitæ solitariæ contrariũ sit sicut muliebre cõsortium: incidens. Ca. III.

A u Bi ut me Ambrosij dicto parũper imisceam: illud nõ siluerim: qd̃ omnibus notũ multi dissimulant: Nullum uirus adeo pestiferꝝ uitam hanc sectantib⁹ ut muliebre consortiũ. Fœmine⁹ eni decor: eo formidolosior funestriorq; ꝗ blandior: Vt sileam mores quibus oĩno nihil instabili⁹: nihil studio quietis infestius. Quisquis requiem quæris fœminam caue: perpetuam officinam litium ac laboꝝ. Raro sub eodem tecto habitant

quies & mulier. Satyrici uerbum est: Semp habet lites alternaꝗ iurgia lectꝰ: In quo nupta iacet minimũ dormitur in illo: Nisi forte tranquillor est cõcubinæ accubitus: cuius & fides minor & maior infamia & litigium par. Scitũ est & illud clari oratoris dictum: Qui non litigat cælebs est. Quid uero meliꝰ ꝙ non litigare: Aut quid ꝑ Iesum christum oro te: quid inquã solitudine præsertim nocturna ac silentio & quiete: & lectuli libertate fœlicius: Nil ergo fœliciꝰ cælibatu: nil uero cælibatui aptiꝰ ꝙ solitudo. Quisqs ergo litẽ fugis: & fœminã fuge: uix alteram sine altera effugies. Fœminæ & si qđ rarum est: mitissimi mores sint: ipsa præsentia: utꝗ ita dixerim: umbra nocẽs est. Cuius siquidem fidei meteor: multꝰ ac uerba cunctis qui solitariã pacem quætũt: non aliter uitãdi sunt: non dico: ꝙ coluber: sed ꝙ basilisci conspectus ac sibila. Nam nec aliter oculis ꝙ basiliscus interficit: & ante contractũ inficit. De quibus autem potius ꝙ de nobis dici æstimes: qđ in longinq̃ materia uere nemagis an proprie ait Maro: Carpit enim uires paulatim uritꝗ uidẽdo Fœmina: nec nemorũ patitur meminisse nec herbæ. Sane qđ uisu solo corporis atꝗ animi uires carpãt utantꝗ: tangere poterat uniuersos quos ea pestis extenuat & accendit. At qđ nemoꝝ herbæꝗ memoriam eadem pestis eripiat: si ut de equis ac bobus dixit: sic de hoĩbus dixisset: quos alios ꝙ nos intellexisse uiderẽt: quibꝰ præcipua nemoꝝ & herbarum oblectatio est. Proinde mulieres illecebras: tum omnibus quibus suum nas sancte & honorifice custodire propositum est: tum nobis maxime fugiendas uitãdasꝗ denũcio. Quod q neglexerit: norit se nõ aliam ob causam e paradiso solitudinis pellendũ: ꝙ e paradiso uoluptatis primꝰ hominũ pulsus fuit. Hæc interfatus ad Ambrosiũ reuertor: qui illam ad Sabinũ epistolã cõcludẽs: Liquet inquit ex his: quia soli cum sumꝰ tũc nos offerimꝰ deo: tũc mentẽ ei nostrã apetimꝰ: tũc amictũ fraudis exuimꝰ. Quibꝰ dictis primo iterũ parẽte ad memoriã reuerso: Solus inquit erat Adam qñ in paradiso est cõstitutꝰ: sed nõ erat solus qñ de paradiso eiectꝰ est. Solus erat dñs iesus qñ mũdũ redemit: non eñi legatꝰ neꝗ nũciꝰ: sed ipse dñs solus saluũ fecit populũ suũ: Et si nunꝗ solus est: in q̃ pater est sempꝰ Ad postremũ cum cõsilio clausurꝰ epistolam: Vnde & nos inqt soli simꝰ ut dñs nobiscũ sit. Qđ consiliũ ne soli Sabino datũ sit: ut ad nos trahamus nostrũꝗ faciamus obsecro.

De Solitudine sancti Martini: Ca. IIII.

Vit solitariæ uitæ statũ & ab infantia quodãmodo cõcupisse Martinũ: & cum primũ per ætatem perꝗ necessariæ militiæ occupationẽ licuit apprehendisse nouimus tanto ardore animi: ut in uita priuata cœptum morem nec præsul factꝰ omitteret: Auctor est Seuerus: q res eius quibꝰ interfuit uitaꝗ seriem scripsit. Quo tempe quæri solitum accepimus: ante episcopalẽ curam se maioris fuisse uirtutis: Mirum: ꝙuis enim mihil illi uiro nisi sũmũ semp atꝗ perfectũ fuisse credẽdũ sit: tamẽ pontificali fasce curuatꝰ nescio quid in se dum esset expeditior altius atꝗ perfectius recolebat: temporis illius memor quo liberius solus erat: ne quis forte miretur eundem antea liberꝝ frequentasse solitudines quas & dum seruus officij dum licuit frequentauit. Ne enim cuncta uestigem: quod longũ atꝗ difficile est: In ipsa priꝰ urbe Mediolano: ubi quod cõstat primũ ex multis: quæ diuersis in locis ab eo fundata sunt: monasteriũ extruxit: aliꝙtum tempꝰ exegisse fertur: uicino quodam Ambrosianæ domui: ac mœnibus urbis habitaculo loco etiam nunc solitario ac reposito. Ad quẽ iam præsul Ambrosiꝰ tanto lætus hospite: clam solꝰ exire consueuerat: secumꝗ dum posset auidius immorari. Bone Iesu quale hominũ par: quæ suspiria: qui sermones: Quicquid pricipes imperant: quicquid consules deliberant: quicquid prætores edicunt: quicquid statuunt legiferi: quicquid fabulantur populi: quicquid philosophi disputant: quicqd rhetores declamãt: quicquid sophistæ cauillant: sacro illi tranquilloꝗ colloquio admotum: meras nugas dixisse non uerear. Sinuesse quidem erat Horatius poeta: dum sibi Plotius & Varus & Virgilius occurrerunt: pulchra nempe societas doctissimorũ hominũ: inuicemꝗ familiarium amicorum. Itaꝗ ait: O qui complexꝰ & gaudia ꝙta fuerunt. Credo ædepol & multa ibi ꝑ tempore facetissime inter tales uiros ac disertissime dicta non dubitem: Sed dulciores amplexus & sanctius gaudium fuisse crediderim Mediolani inter Ambrosium & Martinũ: locus ostenditur: ubi cõgredi & colloqui solitos fama est. Quibus ego congressibus atꝗ colloquijs: si datũ esset: interfuisse maluerim: ꝙ regum omnium consilijs: quæcunꝗ uino uel auaricia uel feritate ebrij: cum purpuratis suis agitant. Fœlix ergo & ꝙꝙ minus adusta: minus horrida: non minꝰ forte gloriosa: ꝙ Thebaidis solitudo quæ tales duos accolas uno tempore meruisti.

De Solitudine sancti Augustini: Ca. V.

A

n Ondum nos Mediolano egredi: magnus alter eiusdē urbis habitator sinit Augustinus: quem deus Ambrosio malis errorib⁹ infectū: quasi ægrotū filiū docto medico pius pater dedit: ut is eū undis salubrib⁹ ablutū curatūq; deo redderet. Ille ergo cum ignarus omniū quæ erga se clam diuina pietas ageret: Mediolanū ueniens ubi tunc sacer florebat Ambrosius: uitam tandē mutare decreuisset: ciuitate relicta: solitudinem ruris appetijt: ut qui cū multis īsanierat: solus resipisceret: Casearū uocat ipse & id manet hacten⁹ ruri nomen: Quinetiam ipso die quo primū hoc sancto desideno exarsit in ciuitate positus inter illas fluctuantis animi ꝓcellas ꝑ quas consilij nauigiū regente deo ad terram uiuētiū: & ad portū salutis applicuit: quid egerit qualit̄ue se gesserit: eodē ipso narrante cognouim⁹. Certe non ꝓcessit in publicū: neq; populi contionē classico aduocans q̄d acturus esset exposuit: sed dimisso socio fidissimo: consurgēs: eo q; ut ipse ait: solitudo sibi ad negociū flendi aptior suggereret̄ & secedens remotius q̄ ut posset ei onerosa esse etiā tal' amici pñtia: qd' unū loci q̄litas ac tp̄is ꝑmittebat: secretū horti angulū ꝓ solitudīe habuit: Vbi amarissime secū loquēs īter singult⁹ & lachrymas: inter uulsū capillū ꝑcussāq; frōtē & cōsertis digitis amplexū genu & quæcūq; magn⁹ ac sanctus dolor elicit: tādē semel de se statuit unde imperpetuū exultaret. Deniq; ꝑ omnē uitam solitarijs & quietis locis atq; inter cætera Pisani mōtis ocio delectat⁹: & illic heremitico habitu traxisse moras credit̄: & ad loci illius heremitas liber suo q̄dē præscript⁹ ē noīe.

B

Cæterū de hac re quia nō uacat infinita nūc hoīs illius scripta reuoluere: unico eius qd' occurrit breui utiq; sed apto testimonio cōtentus ero. Is ergo euāgeliū Ioannis exponēs: Difficile est inqt in turba uidere Iesum: solitudo quædā necessaria ē menti nr̄æ: quadā solitudine intentiōis uidet̄ deus: turba strepitū habet: uisio ista secretū desiderat. Audis ut cautte uidendo deo necessariā: non q̄libet sed solitudinē dixit intentiōis: intelligi uolens dum suas intus turbas tumultusq; suos humana mens habeat: acuēdis ad tantū lumen: purgādisq; oculis solitudinē corporeā nil ꝓdesse. Iam uero proximis tribus explicitis: nō Mediolano tantū: sed Italia digredi stilum sinam.

De sancto Hieronymo: mirifico solitudinis ueneratore: Ca. VI.

A

s Ileo nūc præconē uitæ hui⁹ Basiliū: Sileo magnū uirū Gregoriū naçiançenū: Præclarū hui⁹ uiri discipulū nō silebo: Hieronym⁹ urbe Romana dimissa Romanisq; opibus contemptis: æternæ patriæ spe ac desiderio illect⁹: & ut ipse fatet̄: ob gehennæ metū. In illam primo uastam solitudinē horridū monachis habitaculū præstantē: quā de uirginitate ad Eustochiū scribēs: Salustiano uerbo usus: solis ab ardorib⁹ exustā dicit sese abdidit: Vbi aliq̄t annis aduersus indomitæ carnis insultus: & conspirātis animæ cōsensum: laboriosa militia exactis: q̄uis uictor nō ex acie Romam quasi iam secur⁹ ad triūphū redijt: sed in Bethleemiticas latebras festinabūdus aufugit.

De sancta Paula quibusdamq; alijs matronis deuotissimis solitariæ uitæ cultricibus: Ca. VII.

A

i Atuit ibidē Paula sancta & pia & illustris: & ut multa breuiter dicam: uere Romana mulier: summūq; suis tp̄ibus fœmineæ specimē uirtutis: & ut ad præsepe dñicū mori posset: ubi & qualiter orta esset: oblita est. Cuius etiā præclarā uitam & fœlicē exitū Hieronymus ipse tam fulgido pinxit epigrāmate: ut post eū mihi modesti⁹ sit tacere. Quid enī dignū sim dictur⁹ in trāsitu: inq; angusta opusculi mei parte clausurus: ubi ille tāto uir ingenio hæsit: & amore ac dolore dictātib⁹ modū iusti uolumīs īpleuit: Q̄uis nō defuisse sciā qd' Hieronym⁹ ipse nec ignorat nec dissimulat: q utriusq; ociū liuido dēte momorderit: nec morsū scriptis mādare timuerit. Ita uix ulla uirt⁹ tā uel alta uel abdita ē ut īuidiæ iaculis nō tāgat̄: sed solidā ueritatē uulgaris aura nō cōcutit. Sane quicq̄d de sua alijs uisū sit: solitudinē sapientis: idem ipse Hieronym⁹ contra Iouinianū scribens: cōmēdat his uerbis: Sapiens nunq̄ solus esse potest: habet enī secum omēs qui sunt: & q fuerūt boni: & animū liberū quocūq; uult ꝓfert & trāsfert: & qd' corpe nō potest: cogitatiōe complectit̄. Et si hominum inopia fuerit: loquitur cum deo: nunq̄ minus solus. Quo nam uero nunc uertar: Confundor multitudine & acie occurrentium in diuersum uocor: sed Paulæ nomen admonuit: ut ante omnia eidem & genti & sexui solitariæ gloriæ partem darem: Pauca igitur ex multis excerpam: nec uerebor ne Romanatum in laudibus matronarum nimius dicar: quib⁹ par esse nō spero. Prætereo Eustochiū Paulæ filiam: præcone Hieronymo insignē &

B

Marcellam & Asellam & Fabiolā & Blesillam: aliasq; clari nōis vgines aut uiduas. Quid
aūt de te dicam fœminarū optima & gloriosa Melania? Non ego tantas cōciues ac uicinas:
quas ætas: patria: christi fides: animi pietas uirtusq; coniūgunt: stilo segregē: iuxta Paulam
sedebis. Tu quidē Romani filia consulis: Romani prætoris mater: gen⁹: opes & paternum
decus uirtutib⁹ supgressa: uiduitatis statū tanto pudicitiæ studio tātisq; misericordiæ ope/
ribus honestati: ut uirginitatis laudē ppe trāscenderes: oblita sanguinis: oblita pignorū:
oblita potentiæ soliusq; memor christi: utq; illū indueres: exuta soli natalis affectū: exuta
naturaliū respectū & amorē tuorū & corpis tui curam exosa. Deniq; christi consilio animam
tuam in hoc mūdo: ut ī uitam æternā custodires eam: mira sollicitudine sanctos patres in
desertis solitudinib⁹ quæsiuisti: eosq; etiam ad exiliū psecuta: de labore tuo sanctū illis ob
sequiū: de facultatib⁹ piam alimoniā præbuisti. Honoratrix sanctorū: reuocatrix errantiū:
pegrinorū mater: tuorū in christo nutrix atq; consultrix. Cum ingētes enī opes īmensumq;
patrimoniū in egētiū alimenta fœlicissima libertate dispgeres: & quasi quidā inexhaust⁹
fons bonorū nulla largitionū exundatiōe deficeres: incq; aliud nihil intenta: septē & trigin/
ta annos indeficiēte rerum facultate & indefessa charitate animi pegisses: Iam sexagenariā
tuorū reuisendorū: non carnale sed diuinū & spiritale desideriū cœpit. Itaq; Romam rediēs
natum: nurum: neptem: ut nōis hæredem: sic animi ppositiq; tui: Ac ne lōgū faciam: tuos
omēs tua p uestigia: distractis patrimoniis in uiam christi & amorē uitæ solitariæ direxisti.

C

Stupor est meminisse: qd⁹ aurū quod ue argentū: quas sericas uestes: q̄tas pecuniarū sūmas
tua illa quoq; neptis egregia & sedula tuarū uiarū obseruatrix: ecclesiis ac religiosis ægen/
tib⁹ toto orbe diffuderit: qd⁹ pro christi seruitio: suorū milia seruorū libertate donauerit: q̄s
possessiōes non modo Romæ sed in Aqtania etiā & Galliis Hispaniisq; uendiderit: precio ī
misericordiam uerso: & his tantū agris quos intra Campaniā: Siciliā atq; Aphricam pos/
sidebat: tam late se fortuna muliebris extēderat: nō ad aliud q̄ ad usum pauperum & iuge
pietatis exercitium reseruatis. Qua præterea ætate hæc ageret: cum uigesimo scilicet ætatis
āno: tuis accēsa monitis & exēplo sæculoq; renūciās: ipsū (ut ita dicā) prupureū uitæ florē
& præclarū cōiugiū: & tātas diuitias ac delitias neglexisset. Quarū sanctas intētiōes adiu/
tas cœlitus uel hinc patet: q illa iunior Melania: ita illud ingens precium e tantis possessio/
nibus redactū thesaurūq; suū omnē oportuno tempe dispersit deditq; paupibus: ut si pau/
lulū distulisset: ad Alarici man⁹ ilico Romā Italiāq; uastantis uenturū omnē fuerit: qd⁹ illa
iam tunc in meliores usus magnis opū pōderib⁹ expedita cōuerterat: quasi teipsam suasq;
res præreptas lupi faucib⁹: christo libens sub multiplici fœnore largiret: Tu aūt fœlix anus

D

omnib⁹ tandē q̄ iter ad cœlum pandūt: non fœminea leuitate transactis & q̄si iam tem/
poris tui cursu ac laborū agone plausibiliē cōsūmato: nil in terris agendū supesset: ante du
os menses ex quo Hierosolymā redieras: relicto ibi monasterio: finē rerū transeūtiū & bea/
tum uitæ laudabilis exitū inuenisti: Eūq; tibi honorē Christus exhibuit: ut pp ter fœminā
unam tot uirorū ac fœminarū milib⁹ pepcisse: & decretū seu pmissum suppliciū distulisse
uideret. Siquidē mox ut patria & rebus humanis excesseras: urbē Romā irruptio illa bar/
barica & horrēda uastatio consecuta est. O ingens & pio mulier insignis exilio: & nescio q/
dem an tali uita an morte fœlicior: Multo certe clarior iaces solitario ī puluere: q̄ si Romæ
carēs his meritis: inanib⁹ titulis: in sculpto sepulchro marmoreo iacuisses: multoq; ibi glo/
riosius ædes christi tuis manib⁹ fundata conspicit paupibus seruitura: q̄ Romæ palatium
auitū: aut barbaricis flāmis arsurū: aut senio ruiturū. Sed diu fateor me tuæ uirtutis admira
tio in hoc sermone detinuit. Et iam satis multa de fœminis deq; trāsmarinis reb⁹: ad uiros
& ad patriam redeat stilus.

De sancto Gregorio papa magno solitudinis amatore: Ca. VIII.

q Vid ergo Gregorius hic noster Romanæ sedis magnus antistes? Nōne magnificas
ac frequētes domos in solitaria templa cōuertit: antiquasq; possessiones sibi præri/
piens: christo dedit? Ita sibi q̄tū licuit in maxima plenissimaq; omniū urbe solitudi

A

nē fecit: ut ubi auos attauosq; suos creber obsequētis populi concursus ornauerat: illic ipse
suo domino solus obsequeretur: & si famæ illum splendor eductum latebris magno cura/
rum in pelago supremaq; tandem dignitatis arce locauerit: Quem suum ascensum: cum sæ
pe alibi: tum super Ezechielem scribens: mœsta commemoratiōe conqueritur. Et quidem
inquit in monasterio positus ualebam: & ab ociosis linguam restringere: & ī intentione
orationis pene continue mentem tenere: At postq̄ cordis humerum sarcinæ pontificali

suppositi: colligere se ad semetipsum assidue non potest animus: qui ad multa spargitur. Alia ibi deinceps contra se præsentemꝙ tunc statũ suũ loquit̃. Sed multo plura in proœmio dialogi: quẽ librũ ĩceptꝰ: secretũ locũ amicũ mœrori se petiisse testat̃: ubi uel modicum a rerum sæculariũ tempestate quiesceret. Illic ergo dilectissimo filio & familiarissimo amico respondẽs: Infœlix inquit animꝰ meus: occupatiõis suæ pulsatus uulnere meminit qualis aliq̃n in monasterio fuit: quõ ei labentia cũcta subtererãt: q̃tũ rebus oĩbus quæ uoluunt̃ eminebat: ꝙ nulla nisi cœlestia cogitare consueuerat: ꝙ etiam retentꝰ corpe: ipsa iam carnis claustra contemplatiõe trãsibat: ꝙ mortẽ quoq̃ quæ pene cũctis pœna est: uidelicet ut ingressum uitæ & laboris sui premiũ amabat. Quibꝰ commemoratis: ad contraria tristior se conuertẽs: At nũc inqt ex occasione curæ pastoralis sæculariũ hominũ negocia patitur: & post tã pulchrã quietis suæ speciẽ: terreni actus puluere fœdat̃. Quæ seq̃ũtur: attexere longum est: & minime necessariũ: Finis est: ut & se recordatiõe uitæ præteritæ torqueri acriꝰ: & ĩ compatione quiete uiuentiũ miserũ fateatur: quoꝝ plurimos in hac de qua loqmur uita secretiore placuisse diffinit. Nec minꝰ & illa supuacuũ sequi: quæ ĩ eo libro scripsit: ubi Iob afflictũ afflictꝰ exposuit: Propterea ꝙ & uterq̃ ꝑuulgatꝰ est liber: & hæc ĩ utriusq̃ uestibulo scripta sunt: mitto alia ꝓpe flebiliora: ubi ob hũc ipsum suũ ascensum & incessant̃ se affllere: & amicos orat ut si eum diligãt secum fleant: ac pro se deũ rogent: ut intelligas suũ illum itellexisse periculũ: qui q̃si genus mortis existimãs solitariæ uiuere desiisse: amicoꝝ auxilium in eo statu tam supplicit̃ imploraret. In epistola aũt ad Narsetẽ Patritiũ de hocipso loquẽs: tanto se mœrore ꝑcussum dicit: ut uix loq̃ sufficiat. Ex quibꝰ apparet: & pontificatꝰ ꝑmolestã illi sarcinã: sicut est omibus ꝓfecto qui illæsam ĩmaculatãq̃ custodiũt: & solitariæ uitæ dulcẽ fuisse memoriã: nisi collatiõe dispariũ mutati status amaritudinẽ acerbasset.

De sancto Benedicto singulari ac deuotissimo solitudĩs habitatore: Ca. IX.

Sed ubi iam dux occidentaliũ monachoꝝ Bñdictꝰ remanet? At q̃s eum christi fideliũ nõ nouit: quis sanctũ iuuenile consiliũ nõ audiuit? Qui q̃uis a prima ætate uirtutũ hospes: uoluptatũ hostis: arduam cœli uiã esset ingressus: ut cõpendiosiꝰ tamẽ ac tutiꝰ ꝑgeret Romam Nursiãq̃ dimisit: q̃rum in altera educatꝰ: ortus ex altera: utriusq̃ amorẽ usu ac natura contraxerat. Vicit tñ carnales affectꝰ animæ cura: petiitq̃ fœlix puer non modo solitudinẽ: sed desertũ & illud ĩmane: sed deuotũ specus: qđ qui uiderũt: uidisse quodãmodo paradisi limen credunt: Vbi qualiter uixerit sciens sileo: cum & cuncta nobiliũ scriptoꝝ fides lateq̃ loquax fama uulgauerit: & iacta illic ĩgẽtia præclarissimæ religiõis fundamẽta testet̃. Id nũc mihi suffecerit: & solitudines nr̃as honestasse cõmemoratiõe tanti incolæ: & ꝓpositũ meũ præsens tali teste firmasse. Longũ est enumerare: qui deinceps uiri: & q̃les huiꝰ uestigia secuti: & uel claritate ducis & exempli stimulis: uel inclinatiõe naturæ: uel diuinis oraculꝭ admoniti: Religionũ uenerabiliũ fundatores: uarias solitudines petiere. Indicio nũc etiam sunt sacra cœnobia & inter spelæa syluestria deuotissime domus christi: Cistertiũ: Maiella: Cartusia: Vallis umbrosa: Camaldulũ: innumerabilesq̃ aliæ. Quaꝝ religionũ riui: & si cœlesti deuotiõis augmẽto postmodũ longe lateq̃ diffusi sint: & plana cõpleuerint: si tamẽ ut magnoꝝ fluminũ fontes: sic harũ quæris origines: ex asperrimis mõtibus emanasse comperies. Clarũ quidem ex oĩbꝰ & famosum. Benedicti nomẽ: Cuiꝰ historiam uitæq̃ modũ quisq̃s nosse cupit: non scrutari abdita iubeo: Gregoriani dialogi cuius supra mentio est habita: secũdũ libꝝ ꝑlegat: qui ex illius actibꝰ est totus: & ubi rerum claritas stilo etiam illustratur.

De Solitudine sancti Florentii: Ca. X.

Si in oculꝰ serie rerũ ductꝰ: intra libri tertii methas excesserit: uidebit illa solitudĩs Italiæ congesta miracula. Occurret ei Florentiꝰ: qui in monasterio solus agens: dum a deo cui cum iugis oratio & multa simplicitas familiarissimũ fecerãt: aliqđ solitariæ uitæ solaciũ postulasset: ꝓtinꝰ eidẽ ursus astitit: quo deinde feritate deposita ceu pastore aliq̃ paucarũ ad custodiã pecudũ usus est: deq̃ eiusdem ultione: quẽ quorũdam fratrum liuor occiderat imprecatio irata: dicto citius ad cœlum uenit: ut illis mox horrendo supplicio affectis: obstupuerit: seq̃ ꝑpetuo sontem uocãs: & tam celerit̃ exauditũ gemẽs: oĩa reliqua uita sine lamẽtis & dolore nõ fuerit. Rogo quæ legiões aut q̃ reges ad hãc potẽtiã laborãdo ꝑueniũt: ad quã solitaria hũilitas q̃escẽdo? Occurret inde Martinꝰ ille Marsici mõtis accola: cui de rupe solida fluens pennis aquæ tenuis stilla: duræ rupis stillatitis olim in deserto ꝓdigiũ renouauit: Quiq̃ cum serpẽte terrifico: sub cuiꝰ specie uetus serpens terribilior la-

tebat: uno eodemq̃ specu continue sine offensa toto triēnio uersat⁹: Illo demū mira patientia ꝓcul pulso ipse uictor solus substitit. Occurret alter sine noīe: sed cuius nomē in cœlo est: Argentarij montis inhabitator: qui cum defuncti faciē puluere fricuisset: incredibile ac stupendū: nisi quia credēti nihil impossibile ē: exangue cadauer & mox futuꝝ puluerē puluere suscitauit. Occurret solitari⁹ Menas: tātæ uir innocētiæ tantæq̃ fiduciæ: ut non solum barbaros tunc uicinia uexantes reuerētia sui noīs famaq̃ compesceret: sed maximos atq̃ īmanes ursos e sylua ꝓxima sancti uiri alucaribus insultantes: ferula quam de more gestabat quasi domesticos catulos castigaret trepidātesq̃ depelleret.

De Solitudine sancti Francisci: Ca. XI.

Perosū fateor cuncta cōplecti: nec ea mihi nūc cura ē: neq̃ enī scriptur⁹ historiā: ad calamū ueni: sed undiq̃ decerptur⁹ illustria: nec ea quidē oīa: sed quæ cœpti operis seruato calle præteriēs possem: an uero uel hoꝝ aliquem ī patria sua uel Benedictū Nursiæ unq̃ ad id glīæ uētuꝝ: uel Franciscū seu uolucrū audiētiā: seu seraphicū raptæ mētis ardorem: stupendūq̃ illud insigne sacroꝝ christi stigmatū & uulnus animi membra testātia tantūq̃ tā breui de paupertatis coniugio genitæ sobolis incrementū habituꝝ credim⁹ si mansisset Assisij. Qui licet: ut aiunt: diuinitate cōsulta & reuelatiōe cœlitus accepta: ꝓ salute multoꝝ inter uitæ hominū bella: periculosas non tam sibi q̃ militib⁹ suis excubias elegisset: ipse tamen magnus amator solitudinis heremiq̃ sectator fuit.

De triplici solitudine: Capitulū incidens: Et de solitudine Blasij & alioꝝ: XII.

Riplex nēpe si rite complector solitudo est: Loci scilicet de qua maxime mihi nunc sermo susceptus est. Temporis: qualis est noctiū q̄n etiam ī rostris solitudo silentiūq̃ est. Animi: qualis est eoꝝ q in ꝓfundissimæ cōtēplatiōis abstracti luce media & frequēti foro quid illic gerat̄ nesciūt: qui q̄tiēs & ubicūq̃ uoluerint soli sunt. Has quidē simul omēs solitudinū species: nulli q̄ Francisco magis frequētatas uideo. Lustrabat heremos: ī templis sæpe semirutis ꝑnoctabat. Sæpe ꝑ diem inter turbas a præsentiū reꝝ sensu rapiebatur: Et pulso huc illuc corpusculo collisione hominū: cœlestib⁹ mens affixa erat. Hinc illa securitas in q̄talibet hominū frequētia: quā sibi feruētissim⁹ christi amor: & caro mirꝝ in modum spiritui subiecta præstabat: unde arbitror effectū: ut sibi & suis stationē in populis acceptaret: ratus facile futuꝝ oīb⁹ qđ possibile sibi esset: quia enim anima illa sese deijciēdo sublimis & illimis: ac defæcata ab oīni colluuione terrestriū: nullis tumultib⁹ a christo separari poterat: qđ in se expiebat̄: id uel multo facilius in alijs præsumebat: sic illum in iudicio ceteroꝝ ꝓpria fallebat humilitas. Qđ ut sic opiner: opinio illa me cogit quā de se uir sanctus habuit: peccatorē se maximū ex oībus: qđ cuidā e fratribus ꝑcontanti: quid de se ille sentiret: respondisse legit̄. Et q̄uis hæc ita sint: sæpe tamen audiui religione scientiaq̃ præditos successores suos si patris scita ꝑmitterēt solitariā uitam eximijs præcordijs suspirātes. Ipse etiam ut dixi: q̄tū solitudinē semꝑ amauerit: testis est uita eius litteris edita: testis uitæ regula: quā sibi primū & posteris in monte dictauit: mox ꝑditam: nō nisi in solitudine reformauit. Testis demū sua peculiaris habitatio. Nam ut Bñdicti: sic hui⁹ quoq̃ locus ostenditur unus ex multis: q̄ nō ali⁹ fere uspiam remotior Aluerna loco nomē. Vtriq̃ igitur solitudo calcar incussit acutissimū & ad alta dispositos sollicitauit animos: Itaq̃ dū latitāt: mundiq̃ gloriā spernūt: toto illos orbe notissimos atq̃ clarissimos fecit. Int̄ eos sane q̄s nobilitauit herem⁹ nec silendus est Blasius martyr quē speluncis abditum: & uisitatū a feris & ab auib⁹ pastum ferūt. Nec Leonardus & Liffardus fratres: ambo monachi: ambo solitarij. Nec Veridimi⁹ heremita clarissim⁹: Nec comes ei⁹ prætereūdus Egidi⁹ qui Athenis regio genere ort⁹: ut ꝑhibēt: & gen⁹ & patriā: & opes & litteras græcas qb⁹ abūde pollebat: gallicanæ posthabuit paupertati: studio solitudīs uniuersa cōtemnēs: ubi & miraculis emicuit: & int̄ cætera blādiētis ceruæ lacte nutrit⁹: alūnā suā uenatoꝝ canib⁹ inuiolabilē præstitit: Ita ut miraculo rei tact⁹ galliaꝝ Rex ad speluncā uiri sentib⁹ obsitā penetraret: non sine multo militū labore: ferro aditū pādētiū. Venerāda deniq̃ uisi senis effigie: & iuxta senē accubantis spectaculo permotus altricis: submotis oīb⁹ ad eum solo quodam cū præsule Rex accessit: & talē uirū repperit: ut magnis ei munerib⁹ oblatis magnificeq̃ contēptis inq̃ usus alios uerti iussit: tandem & cœnobiū cōsilio eius extrueret illis in locis usq̃ nūc celebre: & deinceps ad eum uisitandū sæpe submisso fastu regio ueniret: quem sibi hominē non originis splendor ac paritas: sed solitariæ uitæ decor ac sanctitas peperere.

De Solitudine sancti Remigij: Ca. XIII.

A q Vid Remigiũ loquar? qui ad illã famæ claritatẽ quæ imaturo æui pontificale pondus imposuit: qđ amplius q̃ septuaginta annos sũma uirtute & industria gessisse traditur: Qui francoꝶ & regem & gentem ad christi fidem primus iste conuertit: & cælitus: ut aiunt: misso chrismate regem unxit: unde inungẽdoꝶ illic regum nata solẽnitas in sæculũ nostrũ durat. Ad hæc inquã: & ad hanc altitudinẽ: unde oro: nisi ab ipsis humili- B bus uitæ solitariæ rudimẽtis ascẽderat? Quid Narcissum Hierosolymoꝶ episcopũ uirꝶ clarũ atq; mirabilẽ: quẽ & psecutiõis indignitas: & secrete uitæ desideriũ in solitudinem egere: ubi multos ãnos deserns in locis degens: nõ modo psecutorũ calũnias declinauit: sed ueri C philosophi summũ munꝰ impleuit? Quid Guilhelmũ deniq; uirum fortem: & uetustæ ꝓsapiæ: qui ætatis florem ipsum cum terrenæ militiæ dedicasset: in deserto senescere maluit: D & mori ultimis uitæ fructibꝰ cœlesti militiæ consecratis? Quid aliũ eiusdẽ & ꝓpositi & status & nominis Guilhelmũ: sæculari primũ fastu: post aũt monastica humilitate conspicuũ: qui derelicto spretoq; opulento oppido: solitudinẽ: paupertatẽ & silentiũ exoptauit? Montis enĩ pessulani dñs cum esset: grandis syluæ monachus factus est: Inq; illo cœnobio tanq; portu iecit ancoram: uitæ tempestatibus ereptus uir magnificus in sæculo: ut uere de illo quidam scribit: sed magnificẽtior in sæculi fuga.

De Solitudine beati Bernardi: Ca. XIIII.

A q Vid Bernardũ cuius & recentiora & notiora sunt oĩa: qui & forma corporis clarus & genere: in ipso adolescẽtiæ flore: fructum animæ suæ cogitãs: solitudinem adijt: sed nõ solus: Siquidem quinq; germanos in eiusdẽ ꝓpositi uiam traxit: ubi illa relatu digna narrant? Nam & cum Gerardus unus fratrũ: sed armatæ studio militiæ: a fraternis consilijs abhorrens: meliorībꝰ cœptis & illuderet & obstaret: Ille cœlesti zelo concitus prædixit fore: ut post non longũ tempus prædurũ illud & diuinis monitis in peruiũ latus hostilis hasta pstringeret: admoto insup ad locum digito ubi uulnus instaret: hic hic inquẽs ferieris: & cum dolore saltem corpis subintrabit salus animæ. Qđ ut uaticinatꝰ est accidit: & intellectu malis exercito: militaris asperitas in monachalẽ mãsuetudinẽ flexa est: ut mox ultro qđ antea irridebat appeteret. Et fratrũ alter natu mĩmꝰ: cum fratres oẽs in solitudinem ꝑgentes cerneret: forte tũc puerilibꝰ intẽtus ludis: eiq; primogenitꝰ ualefaciẽs int blanditias diceret: Ad te Iunarde frater: Id enĩ erat puero nomẽ: totius terræ quæ omniũ fuerat ꝑuentura possessio ẽ. Ille supra ætatẽ: Minime inquit: æqua diuisio: uos cœlum habebitis oẽs ego terram? Qđ respõsum breui rebus ipsis impleuit: & ipse nouissimꝰ fratrũ iter gradiens & tellure dimissa per solitudinẽ cœlum petens: Ita nullus omniũ penitus terris hæsit. Quorum ꝓfectuũ pia mater haud dubie particeps uideri debet: quæ ab infantia sic natos instituit: ut uictu tenuissimo cõtentos & solitariæ religiosæq; uitæ: quã urbanis uoluptatibꝰ aptiores uirilis ætas excipet: His moribꝰ: his domesticis institutis creuit simillima matri proles: uere nobilis ac sancta familia: & fœcũdæ uitis generosi palmites: etiam si alibi q̃ inter Alobroges germinassẽt. Sane cũ omẽs feruidi ꝓmptiq; omẽs ad patriæ cœlestis ascẽsum: unus tamen omniũ dux Bernardus: qui nascẽdi ordine tertius in renascẽdi ꝓposito primꝰ fuit: ad postremũ & annosum patrẽ & sororẽ unicam post se trahens. Huius ego facundiæ abstinentiæq; omissis laudibꝰ: q̃ omnibus notæ sunt: Illud egregiũ ac præclarũ dictum & his quæ inter manus habeo ualde consentaneũ non silebo. Solebat enĩ dicere: oẽs se quas sciret litteras: quarũ nescio an alius sua ætate copiosior fuerit: in syluis & in agris didicisse: non hominũ disciplinis: sed meditãdo & orando: nec se ullos unq; magistros habuisse præter quercus & fagos. Qđ ideo libenter refero: quia si qđ & mihi nosse datũ esset: idem de me uere dicere uellẽ: & nisi fallor possem. Iure: ut arbitror: hũc locũ occupauerit Arnulphꝰ B territorij Metensis: heremicola nobilis atq; eiusdẽ urbis episcopꝰ: Nec minꝰ Eucherus q primũ claritate sanguinis & senatorij ordinis dignitate cõspicuus: multũ postea religione ac solitudine clarior: speluncæ horridæ pseuerantissimꝰ incola fuit in territorio Lugdunensi: Ad cuius urbis episcopatũ & hic demũ non suo ambitu neq; humano suffragio: sed cogentibꝰ meritis & angelica gloriose admodũ reuelatiõe cõscẽdit: Vtq; ueracem sanctaꝶ solitudinũ C terrã scias: ijsdem in finibꝰ & Romanus & Domitianꝰ primũ solitarij heremitæ post abbates celeberrimi claruere: atq; ut trãsmarinas solitudies transalpinis misceam: Vrsacius sæculari primũ cognitꝰ militia: illa post reiecta: notior Christi miles apud Nichæã bithyniæ

solitariam uitam:non sanctitate tantũ:sed miraculis datam egit. Sed iam satis exteras so/
litudines circũiuimus:ad Italicas redeundũ est.

De Solitudine Carlomani: Ca. XV.

q Vis non eiꝰ quem magnũ uocant Caroli patruũ Carlomanũ memoret? qui cum A
Pipino fratre regni particeps:& regno simul & regijs curis cedens:Romã adijt oci/
andi ꝓposito:Atq; ibi monastico habitu assũpto: Siluestri latibulũ Soractis mon
tem petijt:ubi cum uotiua requie bienniũ exegisset:Tandem quia crebro & nimis honorifi
co ꝑegrinoꝝ suæ patriæ concursu: locus is ut qui Romam petentibꝰ secus iter longeq; no/
tus atq; conspectus est: minus indies solitarius uotoq; suo conueniẽs uisus erat: ad secre/
tiorem atq; semotiorẽ Benedicti domũ Cassinẽse cœnobiũ cõmigrauit. Ibiq; qđ optabat
& quærebat:fratre iterum ac nepote pro caduca sede laborãtibꝰ: & quietas latebras & trã
quillum uitæ finem habuit.

De Solitudine Romualdi: Ca. XVI.

f Equitur hunc alius ætate posterior:merito autem prior Romuadus Rauẽnatiũ ur/ A
bis nobilissimꝰ incola:& illustri ducum stirpe progenitꝰ. Hic ab adolescentia q̃uis
opum & ætatis & generis insolentia tumidus & deuinctus illecebris:animo tamen
assurgens:inter illiꝰ temporis uoluptates:& iuuenilia studia:sanctam semper solitudinem
suspirabat. Itaq; dum uenãti sæpe taciti nemoꝝ recessus occurrerẽt: cœlesti mox desiderio
percussus hærebat:atq; ad se uersus aiebat:O q̃ delectabilis:q̃ trãquillus:& q̃ deo serui/
re uolẽtibꝰ oportunꝰ locus: q̃to melius hic amici dei q̃ in urbibꝰ habitarẽt. Itaq; generosæ
indolis adolescens ad captãdas feras profectus in syluam: captãdarũ christo negociũ ani/
marum:iam florenti necdum matura pietate cogitabat:neq; uero diu inefficax cogitatꝰ esse
potuit:ut quem spiritussanctus aleret:assidue & augeret. In ipso igit̃ ætatis flore:gloriam:
uoluptates:opes:patrem:patriã:mũdum deniq; & seipsum talem fugiẽs:ut se alium inue/
niret:totũ ad heremiticæ solitariæq; uitæ studiũ se cõuertit. Et primꝰ illi quidẽ e sæculo exe
unti:haud procul a patriæ mœnibus ad Classense cœnobiũ saltus fuit. Inde autem exacto B
ferme triẽnio:fratrum uitijs offensus abscessit:& ad marinũ quendam solitarium degentẽ
in regione Venetoꝝ:sanctum utiq; simplicemq; hominẽ quem per famam nouerat: deuo/
tissima raptim humilitate perrexit:eũq; præceptorẽ ac magistrũ fidelem potius q̃ discretũ
patiẽtissime pertulit:eiusq; non solum uerba:sed uerbera tam æquanimis ac submissus ex/
cepit:ut eũ ipsum meritum in stuporem cogeret:qui deinde secũ magnis & honestis ex cau/
sis pro salute aiæ scilicet Petri Vrsioli Venetoꝝ ducis:& ducatũ & sæculũ his comitibꝰ re/
linquentis:transgressus in gallias:breuiq; post tempore in Romualdo spiritaliũ uirtutum
incrementa conspiciẽs: discipuli tandem sui discipulus fieri non erubuit: & cui pauloante
præceperat obedire. Inde autem multo cum dolore gentium illarũ inter quas aliq̃tũ tem
pus exegerat:usq; adeo:ut de eius etiam cede cogitarent: quatenus quem uiuentem tene/
renõ poterant: mortui saltem corpꝰ thesauri instar ingentis ad præsidiũ suæ patriæ retine/
rent:simulata dementia elapsus:& sic in Italiam non minus iustis reuersus ex causis:q̃ ab/
ierat:sed aliq̃to etiam iustioribꝰ:ut uidelicet patrem suũ Sergium iminenti animæ pericu/
lo:tempestiuus eriperet. Ipsum quidem qui in monasterio sancti Seueri prope Rauennam
susceptus in monachũ fuerat:religioso iugo colla subducere meditantẽ: ut nũciatũ illi erat:
& ad sæculum redire properantẽ repperit: cũq; nil uerbis ac precibus agerẽt:non patrẽ cui
subesset: sed monachum cui spiritali præesset auctoritate considerans:salubribus uinculis
pestiferũ coercuit appetitum:pie seuerus in parentẽ:ut eum patris æterni seueritate libera/
ret successitq; fœliciter. Nam Sergius malis admonitꝰ:ad cor redijt: & castigationẽ non ut
filij:sed ut patris amplexus mira compũctione propositũ immutauit: atq; ita in uirum al/
terum uersus est:ut mox & lachrymis peccata dilueret & beatifica uisione recreatus:amatũ
simul pondus corporis:& optatos mundi laqueos uotiua morte desereret. Lõgum est de/ C
inceps laboriosam uiri militiam sub seruitio Iesu christi deuotosq; discursus: non italicos
modo uel transalpinos:sed etiam transmarinos uerbis amplecti: qui tam crebri ac diffici/
les fuerũt:ut ab illo qui uitam eius descripsit:meruerint excusari: quia scilicet ad hũc uirũ
nequicq̃ latitare cupientẽ: ubicunq; terrarũ esset: inumerabilis deo seruire cupientiũ tur/
bã confluerent:nõ humiliũ modo:sed illustriũ: ut quotiens locum unũ suis monitis Christo
quæsita familia implesset: rectore illis imposito: necesse haberet: omnis expers desidiæ: &
quietis inscius:in locum alterum cõmigrare: sanctissimꝰ animaꝝ pastor: nouum dño suo
D

gregem nouis ĩ pascuis quæsitur⁹. Longum præterea noĩatim exequi: quot q̃ claros chri-
sto seruos sibi discipulos ambiẽdo quæsierit: in quibus & duces & comites & filij comitũ
fuerunt: quin & ipse Romanus imperator Ottho: licet is differens atq̃ ꝓcrastinans: uotum
D in sancti manibus uiri factum: implere præuent⁹ morte nequerit. Longum deniq̃ quib⁹ in
locis habitauerit: q̃s heremos discipulis sanctis impleuerit: quæ deserta frequẽtauerit: quæ
templa construxerit: in quibus præclarissimũ nomẽ habet herem⁹ Camaldulẽsis Aretinis
in finibus: cuius ille & loci & ordinis institutor ac princeps fuit: tanta deuotione singula fa-
ciens: tantis ieiunijs: tantaq̃ cibi lautioris abstinẽtia ipse gulæ suæ illudens: tantis suspirijs
tantisq̃ cum lachrymis: eoq̃ impetu atq̃ ardore animi: quem nullus unq̃ stilus æquaue
rit. Ea demũ sollicitudine tam iugi tãq̃ anxia & usq̃ ad ultimũ indefessa: ut more Cæsareo
sed intentione alia: nil actum credens: dum quid supesset agẽdũ: his sacris ædificijs ad exi-
tum uix perductis: semꝑ incipiens ac festinãs noua iaceret fundamẽta: Prorsus quasi totũ
orbem unam heremũ: omnes homines monachos facere decreuisset: Et hæc inter quas ꝑse-
cutionũ molestias: non dæmonũ modo sed hominũ: & præsertim suoꝝ q̃patienter tulit
ac fortiter. Quanta illi in aduersis alacritas atq̃ lætitia: magnũ solidæ mentis indiciũ & in
statu quolibet frons una perpetua serenitate notabilis: quod imprimis Socrati Lelioq̃ tri-
buit: quibus hic sanctus de quo loquimur: uniformitate par fuit: pietate autẽ ac religione
superior. Quãta uero huic oris hilaritate iũcta esset auctoritas: & nescio quid diuinũ in il-
E lius uultu uenerabile pariter ac tremendũ: quo & boni illum colerẽt & timerent mali: ma-
gni licet ac potẽtes & tanq̃ corã deo positi cõtremiscerẽt: usq̃ adeo ut & imꝑator Roman⁹
Ottho iunior eum familiarit̃ ac reuerenter inuiseret: inq̃ illius lectulo per noctem conquie-
sceret: Et imꝑator alter Heinricus cum uir sanctus ad eũ & illius & discipuloꝝ suoꝝ preci-
bus expugnat⁹: uix uenisset: sibi lætus ac uenerabũdus assurgẽs: pio suspirio in hæc uerba
ꝓrũꝑet: O utinã esset anima mea in corꝑe tuo: & imꝑialiũ comitũ uiro dei circũfusa acies
atq̃ humilit̃ accliuis: pelliciẽ q̃ tũc ille erat idut⁹: uillos ꝓ charis ac sanctis reliquijs i patriã
relatura: nõ sine ipsi⁹ graui mœrore: deuota undiq̃ certatim importunitate decerꝑet: opi-
natissima sanctitate barbaricos etiam spirit⁹ molliente. Ad hæc & Raynerius Tusciæ Mar-
F chio: neq̃ imꝑatoris neq̃ cuiusq̃ mortaliũ: q̃tum Romualdi solius aspectũ se metuere fa-
terẽt: neq̃ illo præsente sibi oĩno linguam aut ingeniũ constare. Postremo quæ per illũ seu
uiuentem seu defunctũ diuinit⁹ sint gesta miracula: quæ præsentis dei potẽtia ac uirtute ge-
ri multis & claris ĩnotuit argumẽtis: Illis duob⁹ inter plurima: q̃ & Gregorij cuiusdã fra-
tris intolerabilẽ capitis dolorem solo sanauit anhelitu: Et alteri⁹ non dolorem: sed insani-
am uno pepulit osculo: qui curatus se mox quidem: ut sacra uiri labia contigisset: uæhemẽ-
tioris auræ spiritum sensisse: illius ex ore ꝓdeuntem asserebat: quo afflatus subito salutẽ pri-
G stinam recepisset. Id sane q̃d aliud fuisse crediderim: q̃ spiritũ illũ qui ubi uult spirat: quo
ꝓfecto uir deo acceptissim⁹ plen⁹ erat. Lõga inquã hæc relatu & mĩme necessaria: cũ ab illo
ipso quem prædixim⁹ eius historico contemporaneo & cõciue suo sanctitate ac scientia ui-
ro insigni: & ipso quoq̃ solitario: de quo sine medio post hũc dicam: de his æditus liber ex-
tet: Summa igitur rem comprehẽdat: Siquidẽ e cẽtũ uiginti annis quos habuit uitæ: uigin-
ti primi in sæculo acti sunt: tres in monasterio: cuius regimen coactus accepit uolensq̃ de-
posuit: Reliquis omnib⁹ septem & nonaginta heremiticã uitã duxit semperuigilantissim⁹
nunq̃ cessans: ubiq̃ fructificãs: & ut de illo scribit̃: sterilitatis impatiens: ac ꝓpterea omni-
bus locis & temꝑib⁹ toto corpore totaq̃ anima ad nihil aliud q̃ ad lucrum sollicit⁹ ani-
H maꝝ. Ad extremũ uero morbo uict⁹ ac senio ad Italiæ notã partẽ uel Piceni uel Vmbriæ re
gionem: & ad monasteriũ uallis quæ de castro dicitur q̃d ipse construxerat: & ubi ante ui-
ginti annos moriturũ se prædixerat: ceu ad hospiciũ fessus uiator ad uesperã properauit:
Atq̃ ibi tandem post longissimos labores exactos: fœliciter requeuit: & q̃d nescio an de alio
q̃ de Paulo primo heremita legerim: solitariã uitam solitario fine cõclusit. Vltimã enim &
diei illius & uitæ suæ horam sentiens adesse: fratribus qui aderãt egredi iussis: & mane ꝓxi
mo reuerti: pia illos fraude decipiẽs: ut qui solitarie Christo seruierat: solitari⁹ ad Christũ
& mercedem sui seruitij reposcendã iret: sese & beatũ spiritũ languidũq̃ corpusculũ recolle-
git: atq̃ ita incomitat⁹ hoib⁹: comitat⁹ angelis hinc abijt ad æternam uitam.

De Solitudine Petri Damiani: Ca. XVII.

A P Etrus nũc occurrit ille q̃ Damiani cognomẽ habet: q̃uis & de hoc ipso & de uita re-
busq̃ uiri huius agẽtiũ discordia multa sit: q̃ eum alij e solitudinis ocio ad ecclesia-

sti negocij curas: Cōtra alij ex ipsa curarum area strepituq́ negociorū: ad ociosi silentij pacem trahunt: Vtraq́ uitæ huius cōmendatio: seu tanto illum officio dignū fecit: seu ipsa digna uisa est quæ tanto fastigio præferref. Alij rem permiscent: Nam cum exactius uerū quærēs: usq́ ad cœnobiū ubi is floruit misissem q mihi cōperta oīa reportarēt: religiosorū loci illius assertione didici: fuisse eū primo qdē solitariū: inde altius euectū: demū ultro ad solitudinem redijsse. Qd' si ita est: & indicium eius extremū patet: & in unū exemplum solitudinis geminū decus coit: quæ tales uiros sæculo cōmodat eosdemq́ sic recipit. Ita uero esse ut credam: epistolæ quædam eius hortantur: quas nūc maxime his auditis ad memoriā reuoco: diuersis ille quidem temporib9 & alio atq́ alio uitæ statu æditæ: quarum in alijs ut mihi uidef occupat9 amissi ocij requiē suspirat: ī alijs ociosus transacti negocij īquietudinē recordatur. Huius mihi nūc certior memoria ē. Cæteris igitur quæ extra ꝓpositū sūt omissis: utiq́ inquā Petrus hic: q̄tum ex nouissimis eius scriptis elicio: Romanū cardinem non sine laude possederat: uir haud dignitate clarior q̄ lingua: Quid tamē & hic consilij cœperit iam audies: Siquidem statum illum pompasq́ sæculi contribulib9 suis linquēs: ipse Italiæ medio ad sinistrū Apœnini latus: quietissimā solitudinē: de qua multa cōscripsit: & quæ uetus adhuc fontis auellanæ nomen seruat: perituris honoribus præferendā duxit: ubi non minus gloriose postmodum latuit: q̄ innotuerat primum Romæ: nec dedecori illi fuit alcli uerticis rutilum decus: squalenti cilicio permutasse.

De Solitudine Cælestini papæ q Petrus ante papatū dictus fuit: Ca. XVIII.

Vius Petri clarissimū faceret raritas ipsa contemptum: nisi eum Petri alterius Romani pontificis: quem Cælestinū dixerunt: recentior contemptus & clarior obscurasset: qui pontificatu maximo uelut mortifero fasce deposito: in antiquā solitudinem tam cupide repedauit: ut hostili compede liberatū crederes. Qd' factum solitarij sanctiq́ patris uilitati animi quisquis uolet attribuat: Licet enim in eadem re pro uarietate ingeniorū: non diuersa tantū: sed aduersa sentire: Ego imprimis & sibi utile arbitror & mundo: utriq́ enim propter inexpientiā rerum humanarū: quas multa diuinarū contemplatione neglexerat: longumq́ solitudinis amorem: periculosa esse: anceps & turbida poterat altitudo. Nam quid christo uisum sit miraculū: qd' per eum deus ostēdit die qui post renūciationem primus illuxit indicio ē: qd' profecto non fieret: si qd' gestū erat diuinitas non probaret. Ego prorsus altissimi cuiusdam & liberrimi & iugum nescictis ueræq́ cœlestis animi factum reor: atq́ ita sentio non potuisse id ab homine fieri: nisi qui res humanas iusto precio æstimasset: quiq́ tumidum fortunæ caput pedib9 subiecisset. Ambrosij patrocinio loc9 eget: ex eo præsertim libro: quo ad ueræ humilitatis obseruantiā sacram uirginem Demetriadem cohortaf: Non ut dilectores inquit huius sæculi putant parui cordis aut segnis ē animi: terrenas opes spernere: honores occiduos fastidire: nec ibi gloriam quærere ubi laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: & qui iniqua gerit benedicif. Vnde si uere intelligatur contemptus iste rerum præsentiū: ad quæ tendat: & qualia concupiscat: nihil hmōi mētibus rectius: nihil inuenief erecti9: quæ sacratissimis desiderijs uniuersa transcendūt: neq́ ad ullam creaturam: q̄uis potentem atq́ mirabilem: sed ad ipsum omniū uisibiliū atq́ inuisibiliū ambiunt creatorem: cui appropinq̄re clarescere est: quē timere gaudere est: cui seruire regnare est. Huius præconio laudis quis usquā quæso: seu q̄s unquā dignior Cœlestino? Reliquerunt alij naiculas suas ac retia: alij possessiūculas: alij telonæū: alij etiā regna uel regnorum spem: secutiq́ Christum dominū: facti sunt apostoli: facti sunt sancti & amici dei: Papatū uero quo nihil est altius: rem tam exoptatam tamq́ mirabilem: ut ab admiratione ac stupore dictum ferant: Quis ulla ætate: præsertim ex quo tanto in precio esse cœpit: tam mirabili & excelso animo contempsit: q̄ Cælestinus iste: pristinū & nomen & locum & amicam bonis moribus ægestatem appetens: atq́ dum cœlum suspicit: terræ īmemor? Quem in statu quolibet æque deo placitum: q̄uis non uidet qui mira eius opera: sed alio digna stilo: trifariam distincta perlegerit: quæ gessit: aut anteq̄ ascenderet: aut postq̄ descendit: aut dum sedit? Quid miri autem: si uirtus operum non defuit: cuius & animi tenor uniis: & qua licuit uitæ mutatio nulla fuit? Siquidē in supremo rerum culmine: & intra augustissimū ac papalē thalamū: angustam sibi heremiticāq́ cauernulam meditatus: In alto humilis: inter turbas solitarius: inter diuitias pauper uixit. Adde qd' & statum ab initio temptauit fugam cum discipulo quodam suo Roberto Salentino tunc iuuene: sed inopina & subita populi multitudine circūuentus: cum euadendi nulla spes esset: in discipulum uer-

ſus quæſiuit: an ſe ad excelſa tractum & coactum ſequi uellet? Ille autē qui a magiſtro di/
dicisset mundū ſpernere: Chriſtum uero & quibus ad Chriſtum itur uirtutem: pacem: ſilē/
tiū & ſolitudinē amare: quæſo ait: ut & labori & periculo meo pcas: mecq̧ potius cellæ ino/
pis & tuti ocij ſucceſſorem: q̄ diuitis ac ſollicitæ gloriæ participem uelis: quod & factū eſt.
Subſtitit enim patre Romam abeunte: cuius non multo poſt animam e carcere gemino ad
ſydereas ſcandentem ſedes conſpexiſſe dicitur: ignarus rerum & miraculo ſtupens atq̧ in/
terrogās: an ſe nūc etiā ſequi an qd aliud agere iuberet. Quem ille ut in ſolitudine perſta/
ret admonuit: & ſic cœlum petens inter uerba diſparuit. Diſcipulus autem ille conſilij me/
mor: uſq̧ ad tempora noſtra perueniēs: & dierum plenus ante hos paucos annos: poſt ma
giſtrū abijt: magna quidem apud ſuos ſanctitatis opinione & mirabiliū fama operum reli/

D

cta. Sed ad Cæleſtinū redeo: cuius aſcenſus q̄ mœſtus: q̄q̄ contra animū ſuū eſſet: de/
ſcenſus lætus & ſpontaneus declarauit: Audiui narrantes qui uiderunt tanto illum fugiſ/
ſe cum gaudio: caq̧ ſigna lætitiæ ſpiritalis oculis ac fronte geſtantē: dum a conſpectu conci/
lij: iam tandem ſibi redditus ac liber abſcederet: quaſi non humerū blando oneri: ſed collū
diris ſecuribus ſubduxiſſet: utq̧ ei⁹ in uultu neſcio quid angelicum reluceret. Nec īmerito:
Norat enī qd repeteret: nec qd dimitteret ignorabat. Certe a laborib⁹ ad requiē: ab inſanis
diſceptationib⁹ ad diuina colloquia remeabat: Linquebat urbē: ibat aīo: & niſi ſucceſſo/
ris faſtus obſtaret: pedibus ibat in montem hiſpidū fateor ac præruptū: ſed unde ſibi pla/
num iter eſſet ad ſupos: Cum quo utinā uixiſſem⁹. Quod icirco præcipue de hoc uno inē
ter ſolitarios optauerim: qa nuſq̄ rei optatæ ꝓpinqui⁹ uotū erat. Neq̧ enī magno diſiūgi/
mur interuallo: modicūq̧ uel cūctādū illis: uel nobis accelerandū fuit: ut iter hoc uitæ parīt
ageremꝰ: qđ ille cum patrib⁹ noſtris egit. Et q̄b breui ſpacio tempis: per omnē Italiæ tractū
uſq̧ ad Alpes quot ab eodē inſtituti ordinis conuentus ſacri: Iamq̧ ut audio Alpes ipſas
deuotio ꝓpagata tranſcendit: durat religioſa ſucceſſio: durabitq̧: & quos in ſolitudine ge/
nuit uiuūt nati cum in palacio geniti quoſq̧ uel ad eccleſiæ cardinem uel ad alios gradus
extulit iam pridem omnes obierunt: tanto ſtabiliora ſunt ſacræ ſolitudinis fundamenta q̄
ſæculi. Irrideāt licet igitur qui uiderūt: quib⁹ præ fulgore auri & purpuræ ſqualidus opum
ſpretor & pauꝑtas ſancta ſordebat: Nos hominē hūc miremur: interq̧ rariſſimos numere/
mus: damnūq̧ uocemus non uidiſſe: cui⁹ uiſio lucrū ingens: exemplūq̧ clariſſimū præſta/
re poterat: altioris uitæ confragoſa temptantibus. Cæterū præſens fama conſecratūq̧ uiri
nomen: & laudatorib⁹ ſuis fauent & arguūt inſultantes. Gratiaſ autem deo: tam magnani/
mes facti ſum⁹: ut hos duos petros æmulis cariturós: & puſillanimitatē huiuſcemodi ſine
exemplo noſtri temporis futurā ſperemus.

Tractatus quartus digreſſiuus querulans & deflens amiſſionē terræ ſanctæ: negligentiamq̧ torporem & ignauiam principum atq̧ pontificum noſtrorum.

De Petro heremita præcipuo ſolitudinis cultore: occaſione cuius cōmemoratæ querelæ introducuntur: Ca. I.

A

f

Ed ecce qđ non putabā: rurſum uocor in Gallias: dumq̧ inter ſolitarios cla/
ros uiros trāſeo: tertiū quendam Petrū ſe præteriri non debere: uelut a tergo
uociferantē eminus audire mihi uideor cogorq̧ ſubſiſtere. Is eſt Petrus here/
mita: qui olim in territorio Ambianēſi ſolitariā uitam duxit: qualē ſane non
latuit: dum enī indignari & iraſci iam Chriſtus incipet: hæreditatē propriam
tamdiu ſuis & noſtris ab hoſtib⁹ conculcari: nō ulli regum chriſtianoꝝ pingues ſomnos in
plumis purpuraq̧ captātiū: non Romano pontifici Vrbano: graui licet ornatoq̧ uiro oc/
cupato tamē: ſed Petro inopi ocioſo ſolitario & humiliore grabatulo quieſcēti: quid fieri
uellet aperuit. Primo quidē inſpirās: ut trāſmarinæ ꝑegrinationi ſe feſtin⁹ accingeret præ/
ſenti miſeriarū ſpectaculo pio ꝓmptior negocio futur⁹: deinde dū quo iuſſus fuerat perue/
niſſet: & Symeonis qui tūc patriarcha Hieroſolymitan⁹ erat: cæterorūq̧ fideliū miſerādo
ſeruitio: ac ſacroꝝ triſti ludibrio locoꝝ: cōcuſſus ac gemens: & oꝛ̄ones uigiliaſq̧ nocturnas
agens: tandem ſupra nudū eccleſiæ pauimentū ſomno ſuccubuiſſet: conſopito iterū Chriſt⁹

B

apparuit: iubens ut ad uindictā ſui noīs paſtores ac principes catholicoſ excitaret. Tantam
uero legationē tanq̧ ſupra uires ſuas: q̄ deuote ſuſceperit: q̄ impigre: q̄q̧ fideliter execu/
tus ſit: Chriſtoq̧ pijs conatib⁹ aſpirante q̄uotiue ſucceſſerit: non eſt huius tempis expone/
re: præſertim cum & ſtilo tolerabili & ſermone uulgari duob⁹ non paruis uoluminib⁹ ea

res in populis etiam nota sit. Et si de hoc quoq; scribentiũ uarie affectos animos uideam: sed sequor in dubijs quibus potius credendũ censeo: & quos rerũ non hoĩm studio agi reor: Atq; utinam qualis exitus: talis euentus: & ut fœlix Christi ultio sic perpetua fuisset: neq; peccatis hominũ e tanto uictoriæ successu ad antiquas miserias reditum esset: eo fœdius: quo iterum amisisse qđ nostrum erat: q̃ non recuperasse deformius nobis hostibusq; formosi⁹: & nobis spei minoris illisq; maioris aduersũ nos uel custodiæ sposterꝫ uel crudelitatis occasio ẽ. Nũc uero qđ defleam: aut quid querar præsepe: caluariam: busti saxum: oliueti montẽ: uallẽq; iudicij: & reliqua dilecta singularit̃ christi loca: ubi homo factus est & in lucem æditus: ubi natus uagijt: ubi infans reptauit: ubi puer lusit: ubi uir docuit: ubi uiuificũ nobis spiritũ exhalauit: ubi exanimis iacuit surrexitq;: unde ad inferos descẽdit: unde conscendit ad superos: ubi postremo uiuos ac mortuos irretractabili sententia iudicabit: Terram maioribus nostris promissam: nobis ereptam: nobis debitam si uiri essemus: spei nostræ sedẽ: arram patriæ æternæ nũc ægyptiacus canis tenet. Heu quid præter gemitum & querelas relictum est misero: quando & nostri reges nil nisi delitias: & nostri pontifices nil nisi diuitias amant: Populi uero uel serui flent: uel insaniunt liberi: & omnes quæ sua sunt quærunt: quæ Christi autem nullus: cuius peculiare patrimoniũ nobis spectantibus ociosisq; sedentibus laceratur? Quid loquor: aut quid omniũ occupatissimos ociosos uoco: Immo uero dum fremim⁹ & meditamur ĩania: dum cœno uoluimur ac libidinib⁹ exercemur & nitimur profugas retinere: dum nũmos pauperũ numeram⁹ atq; abdimus: dum super uacuas & ineptas turres in nouissima Babylone construimus ut cælotenus scandat ruitura superbia: humillimã Christi sedem non est qui tueatur aũt uindicet? Denique dum fratribus nostris insidiamur: impijs hostibus incustoditum & inerme latus obtulimus aditũq; præbuimus in thalamũ regis nostri: crimen ingens & nostrarũ frontium pudor ætern⁹: quibus Christi uexillum impudẽter affigimus: ut tam magnifice Christi iniurias ulciscamur: quas ipse nutu quidem posset ulcisci: & fortassis ulciscit̃ secretiore iusticia: ex alto tamen intera prospiciens fidem nostram.

De reprehensione regum & principũ nostrorũ: qui somno: uoluptatibus: turpibus lucris: subditorũ spoliationibus ac cæteris uitijs incumbũt: & nullus eorũ terræ sanctæ dispendio mouetur: Ca. II.

Os aũt uel torpem⁹ uel ardem⁹ aĩoꝝ æstib⁹: ecce nũc ut inexpleta cupidine & flāmā n te odio: de ꝓphanæ seu barbaricæ telluris angustijs altercāt̃ reges & principes terræ: & esto coneuniant in unũ: quid inde publicum bonum speres? Nunq̃ Herodes & Pilat⁹: nisi aduersus dominũ & aduersus Christũ ei⁹ atq; illius iussu conuenient: Quiescent forte somnoq; & uoluptatib⁹ incumbent: turpia lucra captabũt: & subiectos quos armati spoliant: togati spoliabunt: dumq; necessitas belli est licentia pacis erit. Coniugem ac sobolem omnes diligent: deum nullus ac proximũ: par corporum cura erit & incuriositas animarum. Aurum: gemmas preciosamq; supellectilẽ aggregabunt: uirtutũ ornamẽta despicient: amabunt proprios agellos: pro his pugnare & digladiari & perire non metuent: nemo erit qui terræ sanctæ uniuersali dispensio moueat̃: Cur quæso nisi quia uerissimum est qđ dixi: hæc singuloꝝ uidentur esse: illa autem Christi? Ita creatoris ac liberatoris nostri gloriam spernentes: nostram querimus. Nec redit in mentem: his olim morib⁹ cœlo cecidisse Luciferum: quibus nos cœlum hodie speramus ascendere. Qđ si ad credendũ uerbis es tardior: utiq; rebus credes: quæ mentiri ut dicitur non solent: Circũmspice oro & percurre prouintias: & quære quid agatur apud nos: Gallus & Britan⁹ litigant. Quinq; iam lustra uoluuntur: ex quo nõ Christus & Maria; sed Mars & Bellona int̃ illos reges regnãt: Cunq; iam ferrum utrinq; lentescat: nihil ferrei animi molliunt̃: necdum imber sanguine⁹ tantas iraꝝ lenit ardores. Itaq; tam&si qđ inopinabile apud nos: apud auos ac proauos iauditũ erat: hũc modo longe nostroꝝ regũ maximũ multo impar hostis ĩ uincula traxerit: nec fortuna amplius tanti regni pondus ferri potuerit: Nullus tamen ideo rerum finis primogenito capti regis arma retentante. Vnde ut uides nunc maxime bellum tonat: nunc ex integro regij coeunt exercitus: & Christo refundendus sanguis inuidiæ consecratur. Hispanus ille maior hæres: & per ignauiam sinit intra suos fines fratres proh pudor angusto ĩ scopulo maiestatem Christi nefarie blasphemari. Hic uero qui littora nostri maris incolit: nil præter aurum Venetorum: at sanguinem Ianuensiũ sitit & cogitat. Auariciæ imperio illoꝝ

satelles: horum hostis. Ab illis auro uinctus: ab his ferro uictus. Ille autem extremus regũ sonoris ac tesluis Oceani fluctibus obsorduit: ut de tam longinquo suspiria nostra non audiat: & in occidente ultimo sepultus: quid agat oriens non curat.

De Romanorũ Cæsaris & pontificis accusatione: germanos & græcos adijciendo: Ca. III.

A

C Aesar hic noster: rapto diademate: in Germaniam abijt: patrijs larebris & nomine contentus imperij: cuius extrema membra complectit̃: caput spernẽs: quem recuperatutũ perdita sperabamus: suum seruare non audet: nulloq̃ fugiens persequẽte: spõsæ sacros amplexus & pulchræ faciẽ horret Italiæ: tanq̃ sub coelo aliquid sit pulchrius. Arguit eum: fateor: illa callẽs & temeraria fides mea: quæ summa etiam perflare non metuit: Excusat se & ecclesiæ iurasse: se iurat ne amplius q̃ unũ diem Romæ ageret: O infamẽ diem: O pudendũ foedus: O superi: En iusiurandũ. En religio: En pietas: Romanus pontifex ita Romam suam deseruit: ut eam nolit ab alio frequentari: & de hoc cum Romano impatore paciscit̃. Quid hic loquar: nescio: & si scirẽ: tacere consiliũ ẽ: Vnũ est qđ me tacito res loquitur: Quoniã q habitatorẽ urbi eripit: aratorem si posset induceret: qđ q̃ iuste uelit uiderit.

B

Germania nil aliud studet q̃ stipendiarios latrones in reipublicæ exitium armare: & e suis nubibus in nr̃as terras iugẽ ferreũ imbrẽ pluit: dignũ non inficior: quia uolentibus accidit. Italia suis ipsa se iuribus cõficit: & si qñ respirat: auri amor: Christi amore potentior animos occupat: & per omnes terras ac maria distrahit. Græcia uel suis erroribus uel nostris auersa superbijs: ouile pristinũ & pascua nostra contemnit.

Qualiter fides catholica fuerit olim quasi per uniuersum mũdum dilatata: sed nunc negligentia superiorũ multum minorata: Ca. IIII.

A

I Am de regibus alijs ac terrarũ dñis: deq̃ pontificibus nostris loqui: supuacuus labor: uulgata sunt omnia. Et hic quidem Europæ status: piget hinc longius pficisci: Sed attingẽda sũt uulnera: quæ q̃q̃ pcul a capite & uitalibus mẽbris: situ rñ & longa segnicie putruerũt. Augustinus qdem otiũdus ex Aphrica: in cõfessionibus suis: Homeri librum sibi difficilẽ dicit: qđ externis Virgilij facilẽ: qđ suis hoc est latinis litteris scriptus est: Atqui nũc Aphricã metire: & a Nili alueo: ad Atlanticũ oceanũ: uolucri meditatiõe perambula: Puto nullũ ibi reperies: qui litteras nostras norit aut diligat: nisi peregrinus forte uel mercator uel captiuus sit. Hieronymus ad Euandrũ scribẽs: post Gallias atq̃ Britãnias prouincias nostri orbis Aphricã & Persidem & orientem & Indiã: omnẽq̃ barbariẽ unũ Christum adorare cõfirmat: unam seruare regulã ueritatis: Id q̃ uerum hodie sit: ne dici qdem expedit. Sed ut recentius testimoniũ nostri dedecoris attingã: Nõne Gregorius quodam loco gratulat̃ & exultat: q̃ sua ætate Asia tota iam crederet: Nũc heu ut a læua Tanais usq̃ ad dexterã Nili ripam: per Eoi littoris amplissimos flexus ambiendo peruenias: & quicqd illos longe distantes mũdi termĩos nostriq̃ maris æquor interiacet: siue terrarũ siue hominũ excutias: q̃uis adhuc forte ibi aliqs sit qui Christi nomen in ore habeat: qui tamẽ ueram Christi fidẽ habeat i corde: nisi ex eodẽ genere q pegrinatiõe: merce uł carcere teneant̃: nullus ut arbitror est ibi.

B

Sed ut notissimæ ueritati quartus nunc etiam testis accedat: Certe in hanc ueram Christi religionẽ suis temporibus concordasse oẽs ecclesias: non solum in Hispania & Britannia: ut incipiamus ab ultimis: necnon Gallijs: Italia: Sardinia: Cypro: Creta & Dalmacijs cõstitutas: sed in Cappadocia etiã & Mysia & Macedonia: & uniuersa simul Helladia: Insup & uniuersa Aphrica: Pamphylia: Lycia: Isauria: & in omni Aegypto: & Libya & Ponto: totoq̃ oriente: præter paucos Arrij sectatores ad Iouinianũ Augustũ missa: fidelis Athanasij testatur epistola: non famam sequẽtis: sed comperta referẽtis: & ut ipse ait: experimento sententiã omniũ cognoscẽtis: & literarũ pignus hominũq̃ noticiam habentis. Sin forte pluribus testibus res eget: Ambrosius secũdo Vocationis omniũ gentiũ libro: & post eũ Augustinus ipse i psalmo qnto & nonagesimo: Christianæ fidei latiores q̃ Romani imperij fines posuĩt: nec peruenire potuisse iugum populi ferro regnantis: quo regnãtis a ligno peruenerit fides Christi. Id si de uero impio loq eos cõstat: non de isto qđ iam nõ impiũ: sed

C

imago quædã & impij umbra est: utinã nostris quoq̃ tempibus uerũ esset: Profecto non tota insaniret Aphrica: nõ Persis: nõ Syria: nõ Aegyptus: nõ Asia fere oĩs: non deniq̃ qđ est grauius maxima pars Europæ. Romano enĩ imperio illi antiq̃: ut præclari testant̃ auctores: nihil omniũ defuit nisi modicũ oriẽtis: Nobis heu pp̃e oĩa desunt: nisi modicum occidẽtis.

Quib⁹ cum p se singulis: tum simul oib⁹ in hac ipsa querimonia: q̄ta insit auctoritas ac fides: neminē tam infidelē tanq̄ hebetē puto esse q nō sentiat. Quicq̄d tn̄ hi oēs dicūt: & plus aliquid paucissimis uerbis amplectitur Augustinus libro Veræ religionis: haud procul a principio: Per oēs inq̄t terrarum partes q̄s hoīes incolūt: sacra christiana tradūt. Dictū breue: sed flebile nobis: & q̄ facile damni toti⁹ cumulū metiare: Quicq̄ qd testimonijs singulorum nitor: ecclesiasticæ relegāt historiæ: q̄t ibi ante ānos mille catholicorum noīa præsulū: a septentrione ultimo uel oriēte uel austro: ad roborandū uulgandūq̄ sacrū Christi dogma coeuntium occurrent: ubi hodie non dicam nullus episcopus: sed ne christian⁹ quidem uir inhabitat. Et ut leuiora prætercam sileāq̄ alias: quib⁹ idē principiū par exitus ipsa uenetabilis urbs Nicea: ubi apostolicū fidei fundamentū ab illis ueri opificib⁹ tot tam sacris senib⁹ tantarum rationū calce compactū atq̄ uallarū est: simul & tota Bithynia: cuius illa pars est: ab hostib⁹ fidei possident. Ita regimur: ea nostris principibus reipublicæ cura est: sic aliena concupiscimus: ut nostra perdamus. Sed in alijs quidem facile meipsum silentio aut obliuione consolet: tibi q̄d dicam ꝑdita ac deserta hierusalem: hoc uulnus assidue recens in oculis & in fronte gestam⁹: hoc tegi dissimularique nullaten⁹ potest: aliquantoq̄ facilius damni sarcinam ferimus q̄ pudoris. Cæterū hæc salutis spes: hoc studiū gloriæ: sic calcant sacra: mēbrisq̄ languētib⁹ nostrū caput impune nūc ab Aegyptiaco cane discerpit: & insultāt pedes impij sanctuario Iesu Christi: eodē ipso propt̄ nostrū dedecus: uel suas iniurias patiēte: uel ut dictū est forsan occulti⁹ uindicāte. Et est in tot tam publicis malis quisq̄ q ueterum Romanorū gloriæ detrahere: talibusq̄ mēdacijs suū os inq̄nare audeat. O nos ꝓrsus indignos quibus tanto cœli fauore tam nullis oīno meritis sit cōsultum: O uere gratuita dei dona: Dic enim q̄n & æstu doloris & feruore animi rapior: & audax dolor: & indignatio loquax est: & opima materia querularum incidit.

De excellenti uirtute antiquorū Romanorū in comparatione regum modernorum: Ca. V.

d Ic pater: libet eq̄dē pcūctari: si hodie Iuli⁹ Cæsar ab inferis remearet: animū illū potentiāq̄ suā referēs: & Romæ: hoc ē in patria sua uiuēs: ut haud dubie faceret: Christi nomē agnosceret: diuti⁹ ne passurū credim⁹ q̄ Aegypti⁹ latro: & Pelusiaci tam mollis turba canopi: ut ait ille: non dicam Hierosolymā & Iudæam & Syriam: sed ipsam Aegyptum atq̄ Alexandriā possideret: dum meminisset olim se: non tyrāno impio: sed legitimo q̄dem regi: regnū simul & coniugem & uitam abstulisse: terrasq̄ illas ut Cleopatræ dono daret: suo periculo domuisse. Nō quæro q̄ id iuste egerit: sed animi uim & acrimoniā illam miror ac necessariā temporibus nostris dico: q̄ facile enim fidelis effectus: Christo suum restitueret: a quo se spiritū accepisse & æternā gloriā accepturū crederet: qui illud adulterij preciū donauerat cōcubinæ. An si Cæsar August⁹: si uterq̄ Scipio Aphrican⁹: si magn⁹ Pompei⁹: ut mille alios taceā: eiusdē christianæ fidei sacris initiati: & in eadem urbe reuiuiscerent: pati possent: aut prim⁹ in Hispania: quā multis ante sæculis fluctuantē: noīs sui maiestate cōposuit: aut secūd⁹ in Aphrica: quā tributariā alt̄ fecit: alt̄ euertit: aut terti⁹ sub arcto & p oriētē: ubi tot colla regū uinculis inexuit: Christi sui nomē esse cōceptui? Si enī ꝓ terrena patria ueræ fidei luce carētes tāta sūt ausi: qd nō ausuros Christo duce fœlicit̄ crediderim ꝓ æterna?

Qualiter nostri principes comparantur Mahometho: Ca. VI.

n Ostri aūt principes ac duces clarissimi hoīm: in thalamo leonibus fortiores: in campo ceruis timidiores: ora uirilia muliebrib⁹ animis dehonestant: ad nocturna bella ꝓmptissimi: imbelles ad reliqua: & ad nil aliud animosi q̄ ad luxuriæ studium uirtutisq̄ odium: quos imitari nequiūt quosq̄ uel uenerari uel mirari saltem taciti debuerant: insectantur ac spernunt. Nihil autem insoliti est: si uirtutis exempla uirtutis hostibus sunt molesta: Aut si Mahomethi fautores: ut in multis in hoc quoq̄ secum sentiunt. Ille q̄dem ut scriptū teneo: Mecham ex urbibus ac Hierosolymam benedicēs: Romam & Antiochiam maledixit. Et quoniam iuuat impietatum suarum cogitādo causas quærere. In Mecha equidem & Roma nihil est quo mouear. Quid enī noui est: si Mecham urbem: mœch⁹ & impurus homo dilexit: prophanū omnis impietatis habitaculum: dignumq̄ commaculati & incesti sui corporis hospitium: Ibi enim sceleratus & infamis prædo sepultus est: luporum coruorumq̄ uisceribus dignior. Et iacet ille carnifex in medio gentis suæ: summo cultu ac reuerentia prorsus indigna: cum tamen heu dolor: Christi tumulus irreuerenter

ab hoste possessus: non sine graui periculo & infami pensitatione tributi: raro furtim a fidelibus adeatur. Rursum uero quid miri est si nefandæ superstitionis artifex: suis artibus infestam almam urbem aspersam sacro sanguine martyrū: eminentissimāq; arcem religionis ac fidei oderit: præcipue metuēs unde potissimū uenenato dogmati suo posse uerisimiliť excidiū ꝓuenire: simul id recolēs tot inde ruinas & graues casus: diuersis iam tempib⁹ Persis: Medis: Aegyptijs & Chaldæis: ac maiorib⁹ suis Arabibus ꝓuenisse iustum pene odium sibi conflauerāt metus & dolor. Miror magis si nō & Niliacas solitudines odio habuit: in quibus audierat Antonios atq; Macharios tot miracula: tot uirtutes: solo Christi nomīe peregisse. Nec dubito & illas odisse eum: magistrū uoluptatū: & toti⁹ obscœnæ libidinis incētorem. Illud animū tangit: unde uel amor Hierosolymæ uel Antiochiæ odium. Sed īducor ut suspicer ciuitatē ubi aduersariū eius Christū: aduersariū plane: q̄quis forte de ipso propē maiestatē & gloriā nois eius: palam obloqui non auderet: tot contumelias: tot flagella: tam crudelem mortem ꝑtulisse meminerat: & gaudebat amasse illum quasi locū odij sui ī Christum inuidiæq; participem: & si amorem quem ferino in corde pepererat: Christi mors: eiusdem resurrectio extinxisse debuerit: Sed illam homo insensatus & impi⁹ & cæcus regnādi cupidine non uidebat. Antiochiam uero odisse: q illic primo cognomen christianitatis exortum esset: qđ apostoloꝝ actus indicant: & Petrus apostolus Christi amicus: & christianæ dux ac signifer cohortis: illic primā pōtificij cathedram conscendisset: quasi harum altera q̄tum in ea fuit & Christum & Christi nomen oppressit: altera Christi & nomen & uicarium celebri ueneratione sustulerit. Nullum sane locum odiosiorē illi q̄ Bethleem fuisse coniecto: Tacuisse autem nomen illud hominem licet indoctum: natiua tamen ingenij calliditate uersutum: ne nimis apertas odiorum causas exprimere uidereť. Hacten⁹ gratū mihi & lectori non ingratum puto diuerticulū præbuerim.

De detestatione catholicorū principum eo q præcipuam curam patriæ negligant: Ca. VII.

Tempus ē ut unde discessim⁹ reuertamur. Ego itaq; mœsticiæ stimulis impulsus: qđ solū potui candenti & ignita litterarū acie: indelibilem hāc infamiæ notā populis atq; principibus nostris incusserim: qui tot inutilib⁹: immo damnosis & impijs curis impliciti: honestam hanc & debitam præcipuamq; curā patriæ negligūt: patriæ in quā æternæ nostræq; Hierusalē: non huius quæ in terris: sed quæ sursum est in cœlis matris nostræ: unde nunc exulamus: cuius imaginem hæc importat: quæ si per seipsam extimeť: nec patria est nostra: & meritum casum passa & grauiore odio digna est: quippe quæ deum suum qui sub ueste humili eam saluare descenderat: multis licet & magnis de nube carnis miraculoꝝ fulgoribus coruscantem: ausu sacrilego & consensu nefario crucifixit. Ea q̄uis impietas sibi pestilens: mundo utilis foret: dum in crucem actum quasi de loco altiori adorandum gentibus demonstrauit.

Q non pro omni sed pro qua patria sit merito pugnandū: Ca. VIII.

Non pro patria qualibet audenda sunt omnia: q̄q̄ qui ausi sunt: multis ad cœlum laudibus efferantur. Laudatur ex nostris Brutus: laudatur Mutius: laudať Curtius: laudātur Decij: Fabij: Cornelij: q sanguinem suū pro patria effuderint. Laudantur & exteri. Similis enī uirtus: non dissimilem laudem mereť. Codrum ac Themistoclen Athenæ laudāt. Lacedæmon Leonidem: Epaminūdam Thebæ: Carthago Philenes fratres: Aliæq; urbes ciues alios: de quibus omnibus si quid sentiā quæris. Cœlestis amāda respublica est: quā non tumult⁹ tribunitij: non secessiones plebis: non senatus insolētia: non inuidia simultatū: non bella ciuilia: non externa perturbant: pro qua quisquis sanguinem suū dedit: bon⁹ ciuis & præmij cert⁹ ē. Non q ideo temporalē hanc terrenamq; patriā deserendā rear: pro qua si res exigat pugnare etiā iubemur: Sed ita demū: si iusticia regitur & legib⁹ æquis uiuit: qualē aliquo tēe fuisse rēpublicā Romanorū: Salusti⁹ ac Liui⁹ multiq; alij scripsere. De quo imprimis acriter copioseq; disputat Cicero ī his libris quos de re publica scripsit: quibus facile consentirem: ut tunc etiam dum toti orbi uim faceret: & uiolentissima uidereť iusta esset: qđ his ipsis q cogebāť expediret cogi: & unū idq; nō nisi optimū & excellēs reꝝ caput esse mundo: licet gustu aspeꝝ certe necessariū foret: nisi qđ dicam huic sentētiæ uæhemēť obstaret: q scilicet & si inť hoīes iusticiam seruarent: cuiq; ius suū tribuēdo: & illis Romanis artib⁹ a poeta descriptis: paci morē imponēdo: parcēdo subiectis

& supbos debellãdo: ꝗuis ut præclare ait Cicero idẽ alibi: Impiũ populi Romani bñficijs teneretur: non iniurijs: bella aut pro socijs: aut de imperio gererent: exitus bellorum essent: aut mites aut necessarij regum: populoꝝ: nationũ: portus esset & refugium senatus. Nostri autem magistratus Impatoresq; ex hac una re maximam laudem carpere studerent: si ꝓuincias: si socios æqtate & fide defendissent: essetq; uerissimũ qđ illud patrociniũ orbis terræ uerius ꝙ imperium poterat nominari: ꝗuis hæc inquã sic erga homines summa iusticia & innocentia Romanoꝝ illius temporis acta consenserim: iniustos tamen in deum fuisse non ambigitur: cui non leue aliquid: sed seipsos abstulerant fugitiuoꝝ more seruoꝝ sui furtum domino facientes: quodq; grauissimum furti genus cultum illi debitum eius hostibus exhibentes: quæ nimirum iniusticia multo est maior: ꝙ si uicino fũdus auitus aut mãcipium raperet. Qui locus ab Augustino in suæ cœlestis reipublicæ libro excussus curioseq; tractatꝰ est. Quid uero si qs nascendo patriam nactus iniustam malis moribus: quales fere nunc omnes uides: num pro tali sanguinem fudisse laudabitur? Nihil minus quippe qui malis uiris: improbis ciuibus impunitatem publicam facinoꝝ: propria morte quæsierit: Hunc tu mihi laude dignum ac memoria ꝙ multis ob hanc causam contigisse quidẽ legimus: hunc tu mihi per gloriam uiuere dixeris: Ego & uitæ prodigum & bis mortuũ dicam: qui simul corpus atq; animam: simul hanc uitam ꝑiecerit & æternam. Contra autem ne longius uager: pro cœlesti hierusalem: pro patria illa perpetua quæ beatum nobis spondet habitaculũ sine fine: sine labore: sine sollicitudĩe: sine metu: sine ulla denicq; molestia: In q̃ nil turpe: nil ĩpiũ: nil ĩiustũ habitat: qđ nõ uel audere uel aggredi iustũ esset: si qđ pietatis aut iusticiæ esset in nobis? Iam uere ut Petrus a patria: sic ego longius ab incepto peregrinatus sum: hosq; mihi animos unius solitarij senis occursus dedit: ut orientale nostrũ opprobrium: occidentis principibus ac populis exprobrarem. Qua in re tam efficax utinam dextera mea sit ꝙ illiꝰ lĩgua fuit: qđ frustra me optare certe nescio: uereor magis ne importune nimiũ & audacter hæc locutus uidear inter illos quibus libertas animi temeritas: & ueritas furor: & admonitio om̃is iniuria est: Vtcunq; res accepta erit: ego his uerbis & digressione hac leuatꝰ graui & molesto fasce quærelaꝝ ad susceptæ narratiõis iter alacrior redeo.

Tractatus quintus regressiuus ad alia altioraq; solitarioꝝ exempla.

De Solitudine sanctissimi Ioannis baptistæ: atq; beatæ Mariæ magdalenæ; quæ ex hoc sorori præfertur: Ca. I.

Vid uero nunc minoribus ĩmorer: Ille inter natos mulierum maximus Ioannes: sanctus ab utero: quem e summo cœli fastigio uenturus ad terram Christus: ut rex nuncium: ut præconem iudex: ut auroram dies & luciferũ sol: præmisit: non se tutũ credidit nisi deserti antra tenera ætate subijsset. Fecit idem Maria post peccatum: non in populis longum conspici aut habitare in palatijs elegit: sed patriam fugiens in has terras uelut in orbem alterum delata: perseuerant latuit hic in finem: & pro domo habuit nudã & concauã illam rupem quã uidisse te arbitror. Neq; enim procul hinc abest & locus est sacer quodam horrore uenerabilis: ac uisitari de longinquo etiam non indignus: ubi & sæpe me fuisse & tres olim noctes totidemq; dies non sine uoluptate alia ꝙ quæ in urbibus capi solet: exegisse memini. Illic dulcis ac fœlix Christi hospita: non ornatricũ seruitio puellarũ: sed obsequẽtiũ ministerio angeloꝝ uiuẽs ac moriens usa est. At nil tale fecit Martha soror: dicat aliquis: & tamen sancta est? Nõ inficior id quidem: sed certe multo sanctior Maria quæ id fecit. Iure igitur ab illo summo & infallibili rerum extimatore de optimæ partis electione laudata est: ut si uerum est quod doctorum hominũ habet assertio: sub duarum soroꝝ integumẽto: præter historiæ ueritatem duplicis etiam uitæ mysterium contineri: nullus dubio relinquat locus: quin contemplatiua sollicitæ actuosæq; uitæ & christi iudicio prælata sit: & electiõe præsertim Christi fidelium præferenda.

De Solitudine Iesu Christi domini & saluatoris nostri: Ca. II.

Vis ergo miretur si peccator tot circũsessus ab hostibus: tutas cupide fugit in latebras: & imbecillitatis suæ memor: & tot exemplis admonitus non humanis tantũ: sed diuinis? Cum enim ualida omnia: tum illud inexpugnabile quod ipse saluator fons omniũ salutarium exemploꝝ: ꝙꝙ nec egens solitudinis: nec frequentiæ metuens: ut doctrinam tamen suam factis astrueret: in montem oraturus ascendit: solus orauit. In solitudine ieiunauit. In solitudine temptantem uicit aduersarium; Post in multitudine licet

uolens ab aduersarijs perimendus. In solitudine bis paruo conuiuio & pauculis panibus paucioribusq̧ pisciculis inextimabilem ac famelicam turbam pauit: cum saturitate mirabili: tum ingenti miraculo fragmentorum. In solitudinem tanq̄ locum consolationis & pacis: audita Ioannis morte se contulit. Deniq̧ in loco campestri turbas docuit: In excelso mōte trāsfigurat⁹ est: ubi supra eū uox æterni pris itonuit. In mōte etiā ꝑnoctauit orans. Et rursus in montem oratur⁹ ac moritur⁹ ascendit: non content⁹ nisi parū per auulsus a suis: orationi prope nouissimæ magis magisq̧ solitariū locum quæreret: facto docēs ut & nos artis in reb⁹ solitudinē quærerem⁹. Idem & offerendū regni pōdus respuēs: solus in montē fugit: etiā nondū tēpestiuæ mortis periculū in solitudinē declinauit: ut nos & fortunæ blanditias & minas in solitudinē fugere & ex alto contēnere doceremur. Quæ si uera omnia: si testimonijs euangelicis nota sunt: dubitam⁹ adhuc christiani homines quid nobis de solitudine sentiendū sit: de qua ita sensisse magistrū & ducem & dominū nostrū scimus? Cuius ut dictum est præcursor ab ipso primordio in solitudine uitam egit: Cuius tot amici idem uitæ genus & prius elegerant & postmodū elegerūt: Cui⁹ postremo mater uirgo: deo grauida: confestim in montana ꝑrexit: in solitudinē anteq̧ nascereť: sacri uteri beatissimū pondus ferens: cui ꝑfectioni spiritūsanctū ducem fuisse fideliū nullus hæsitauerit.

Ex Epilogatione dictorum uitam solitariam cōmendans: Ca. III.

h Is autē & si qua sunt eiusmodi: nā neq̧ cūcta cocludere uel necessariū fuit uel tam parua licuit papyro: ingens & solitudinis laus est: & ad imitandū stimulus exemplūq̧. Profecto enim qsq̧ hæc audiet: si eadē aspirat idem faciet: nec ad unū terminū diuersa feretur uia: præsertim cum neq̧ rectior neq̧ compendiosior ulla sit. Et nimirū a populis ꝓposito atq̧ opinione distantes: haud absonū uideri debet: si ut studioꝝ: sic locoꝝ quoq̧ distantia uel dissimilitudine separemur: diuersos animos diuersi habitus decent distinctæq̧ mansiōes: plærūq̧ contraria infœliciť miscenť: amanda nobis & in familiaritatē admittenda solitudo est. Idq̧ non honestatis tantū: sed securitatis causa: Vt enim rarus luxus in syluis: sic in urbib⁹ perrara modestia est. Quisnam uero rationi aut uirtuti locus esse potest: ubi & exemplis & consilijs malis est imperiū: ubi opinionibus falsis occupata omnia: & cōsuetudini datū regnū ac præscript⁹ error: quasi quicq̄d delectat & deceat? Vbi nō quæritur quid in re sit: sed quid agi soleat aut quid plurimis uideať: quo fallacius testimonium nullum est? Crede igitur mihi quisquis aut uirtutem sequeris: aut uitiū fugis: ut hāc teneas: neue ab illo tenearis: anceps tibi in populis est mora. Quid enim ibi uideas nisi contētiones: adulteria: fraudes: iniurias: furta: rapinas: homicidia? Hæ te artes excipiēt primo urbis ī limine: hæ rerum imagines circūuolabunt: hæc exempla circumstrepēt: difficillimū erit quin & si alius fueris quales cūctos iueneris: talis fias.

De Dauid rege quibusdāq̧ patriarchis solitariæ uitæ cultorib⁹: Ca. IIII.

h Eu tibi nunc forte spes melior blandiať: quasi uel aliud auditurus uisurusue uel inter lubrica constantiore uestigio mansurus sis: innocētioris æui & altioris uiri exemplo disce quid speres. Dauid certe rex erat & sanctus & sapiens & propheta: & tamē cōtristat⁹ & cōturbat⁹ & formidine mortis & timore ac tremore obrutus tenebrisq̧ cōtectus: quid aliud uidit nisi iniquitatē & contradictionē in ciuitate: ut suis utar uerbis: & super muros eius iniquitatem & laborem in medio eius & iniusticiā: & non deficiētes de plateis eius usuram & dolū? Propť qđ ipse q̄3 tātoꝝ rector ac debitor populoꝝ: pro salute ꝓpria elongauit fugiens & mansit in solitudine: expectāś dominū qui eum a tempestate animi saluum fecit. Nempe meminerat sibi ī solitudine diuinit⁹ oblatum regnū: seq̧ nō fratribus tantum suis qui in ciuitate erant maiorib⁹ natu: sed regi etiam Israel qui erat in regia diuino iudicio prælatum: cumq̧ ipsum regē sibi implacabiliť aduersantem: ī solitudine ac speluncis bis in manus suas traditum ac dimissum: tā manifestis indicijs innocentiæ suæ ut ora chlamydis hastaq̧ regia procul ostensis: immitem licet animū beneficio uictum flere compelleret: Reputabat tamē inde secum ut bis in solitudine magni hostis: & qua nulla clarior uictoria bis animi sui uictor: in Hierusalē uero uict⁹ libidine: indignū maiestate regis scelus: turpi adulterio degenerem fraudem & homicidium crudele coniunxerat. Conferebat cū Isaac solitudine: sortē suā urbanā cogitās: ut illi post diei mediū meditādi gratia in agrū egresso & per uiā deambulanti: fœlix castūq̧ coniugiū: sic sibi post meridianū somnū uoluptuose deambulanti in solario regiæ domus: aliena coniugia fœdandi uoluntatē impiam ac sūpbā & occasionē pœnitēdā ac miserā cōtigisse. Iure ergo ꝑiculosam & infaustam

urbem fugiēs: tutam ac fœlicē in solitudinē ꝑperabat. Quod si de christo dictū accipim⁹: ut quidam uolunt: eo maius ad id de quo agitur argumentum est: quo non modo Dauid: sed omniū maior est christus. Non sine causa eq́dem ut sermonis illius extrema cum primis iū/gam: de ipso Abraham scriptū opinari licet: ꝙ eduxit eū dñs foras: & ait illi: Suspice cœlū. Meonanq; iudicio qui cœlū uult suspicere: quiq; cœlestia contēplari: educēdus est foras: eo ꝙ in urbib⁹ obiectu multarū & malarū rerum mortalis obtundit̄ ac præpedit̄ obtuit⁹. Ita dico educēdus foras: sed educēdus a dño: alioqn nusq̄ tutus piaculis nostris in media nos deserta seq̄ntib⁹ & maria alta tranantib⁹: Vnde est ꝙ non ducem deū sed cōcupiscētias su/as secuti quidam in solitudine corruerūt. Nec ignotū habeo ut Loth iust⁹ i Sodomis i mon te peccauit: q̄q̄ eni q̄d fecerit ignorauit: ut ait Hieronym⁹: Et q̄q̄ uolūtas nō sit i crimine: tamen error in culpa est: Hoc est ergo in quo excusari uir in cæteris iustus & integer nō pos/sit: ꝙ ita seuino obrui passus est: ut uel ignorans probrū illud admitteret: quod cogitare sciens ac sobrius horruisset: Leuo pede igit̄ ascēdit in montem: melius forte mansur⁹ in Se/gor quā imbecillitati suæ sedē spōte delegerat. Sane clarior testatiorq; res est: q̄ ut tot opē exemploꝝ flagitet: eos qui cœlo inhiant: non sonoros urbium cōuentus: sed tacitas ac tran/quillas solitudines optare: ubi deus illis assidue supra uerticem est: mundus atq; humana sub pedibus.

C

Tractatus sextus: De exemplis quorundam a christiana religione alienorū: qui uitam solitariam sectati sunt.

De uita: morib⁹ ac ritu Brachmanaꝝ: & solitudine famosi uiri Calani: Ca. I.

A

t Empus erat ut finem facerē: Nam & destinat⁹ operi modus excedit̄: & me aliæ uocāt curæ. Tu uero iam nimiū sermōe hoc: ab officij maioris itētiōe distrahe ris: Sed tempare mihi nequeo: quo minus aliq̄t exempla ex alio genere homi nū attingam: eorum qui aliquā rarioris famæ materiā ingenio moliunt̄. Si/leo autem Gymnosophistas quos per ultimas & umbrosas Indiæ solitudi/nes nudos: quod ipsum nomen indicat: ac uagos philosophari solitos ferūt. Prætereo Bra/chmanas: de quib⁹ Ambrosij noīe prænotat⁹ liber a nōnullis ostēdit̄: qui trans Gangen in orientis extremo saluberrimis auris & solitaria regione habitāt: quæ q̄tū opinione asseq̄r haud longe semota ab illis est locus ubi terrestris paradisus esse credit̄: & ipsi ꝑ syluas uagi & nudi: quos dicerē a Gymnosophistis nec secta nec morib⁹ differētes nec re ulla nisi loco forsan aut noīe: nisi Bardasanes uir Babylonius: & ob id saltem uicinitate plagarū fidem merit⁹: Gymnosophistas apud Indos in duo dogmata diuisisset: quoꝝ unū appellat Bra/chmanas: alterꝝ Samaricos. Cui⁹ cōtra Iouinianū meminit Hieronym⁹: ut appareat gene/ris nomē esse Gymnosophistas: Brachmanas speciei: q̄uis nō me lateat ex his quæ i prooe/mio diuinaꝝ scripturarū Hieronym⁹ idem narrat: longe aliam sententiā nasci posse. Sed ne hic scrupulus cœptū opus impediat: prætervehar & id potius sequar q̄d institui. Est itaq; Brachmanaꝝ gens: ut aiūt: & continētia & puritate mentis eximia & contēptu diuitiaꝝ & graui multū uenerāda silentio: In quo illis non in fabellis anilib⁹: ut multis: summa auriū uoluptas: id nō hominū clamor aut Symphoniacū carmen obrūpit: sed uel cantus auium uel hymnoꝝ sonus: q̄d unū linguæ exercitiū habent: omne illis desideriū: omnis spes non nisi in futuri sæculi uita est: Cibus ex herbis aut arborū baccis: uestis ex frondib⁹ si qua ta/men est uestis: Postremo tectū ex ramis: lectus ex florib⁹: potus ex fontib⁹: Hoꝝ unus Ca/lanus ille fuit cuius ad Alexandrū Macedonē fertur epistola: cui etiam instantē uitæ exitū iocando prædixit: cū ipse succēsa lignoꝝ strue more gentis ad uolūtariā mortem iret: Cui⁹ & græci & nostri scriptores meminerūt. Vir apud nos famosus: infamis int̄ suos: q̄d qua/si disciplinæ seuerioris & moris patrij desertor: ad uerbosam græciæ philosophiā & delitio/sam mollicie trāsfugisset: In quē acriter quidem omēs: sed acrius cunctis inuehit̄ ille uene/rabilior nudus senex Dandamus coætaneus suus: sed nec externis morib⁹ nec dogmatib⁹ peregrinis infect⁹: Cui⁹ quoq; epistolā nescio animosam magis an uerbosam: ad eundem regem in aliorum scriptis inuenio. Nam Calani epistolam quam dixi: ne quis dubitet: ipse Ambrosius epistolis suis immiscuit: huius uero non epistola: sed cum ipso rege colloquiū extat. Longū quidem & ab omni parte liberrimū: in eo libro quem de Brachmanaꝝ uita suo noīe scriptum: supra retuli: q̄ licet nō plene mihi redoleat Ambrosij stilū: int̄ Ambrosij tñ libros medi⁹ ītingēti q̄dā & uenerabili & uetusto uolumine libroꝝ eius: q̄d in Arciuo

B

Ambrosianæ Mediolanẽsis ecclesiæ custodit᷑. Certũ sane haud fortuitis suspitionib⁹ augu-
ror: non Ambrosij: sed Palladij liber est. Quisquis autem sit Auctor: narrat certe qđ audi-
B tu forsitan non fuerit iniucundum: detulisse illi regem munera: aurum: argentũ: uestes: pa-
nes: oleum. Illum omnia præter ultimũ contempsisse: ꝙ aurum & argentum diceret: usq;
adeo nullius esse momenti: ut nedũ uiri animũ capere: sed nec ullam quãlibet circũuolitã-
tium auicularum ad canendũ dulcius possent inducere. Vestes non ut superuacuas modo re-
spueret: sed ut impedimentũ libertatis ac uinculũ abhorreret. Panem ignis quasdam qua-
si reliquias irrideret. Sed ne ad unũ regalium munerũ contemptor existeret: sumpsisse ole-
um refert: & mox magna lignorum congerie succensa: supfudisse: flammaq; clarissima erum-
C pente: pbreuiter quidẽ ur in omnibus omnipotẽti deo gratias egisse: quasi hoc illi sacrificij
genus esset. Et de hoc quidem solitario sene hactenus: de quo rursum deq; omni ritu gen-
tis illius: quid in totum pronũciem ignoro. Nuditas nanq; illa non placet: ꝗ̃tãlibet elemẽ-
torum clæmentia: Neq; enĩ tantum frigorib⁹: sed pudori modesti amictus honestate consu-
litur: Quãuis ut scriptum est: Genitalia uelare soleant: cætera nudi: Non placet incuriosi-
tas belluina: somni cibiq; nedum extremũ curiosæ uitæ fugimus: in contrariũ relabamur:
Placet hac in re ut in multis Ciceroniana temperies: Adhibenda inqt est mũdicia nõ odio-
sa: neq; exquisita nimis: tantũq; fugiat agrestem & inhumanã negligentiã: Eadẽ ratio ẽ ha-
benda uestitus: in quo sicut in plerisq; rebus: mediocritas est optima: Hic inquã mihi uitæ
modus placet: Sit somnus breuis: cibus leuis: pot⁹ facilis: humilis toga: modo aliquid int᷑
habitũ ac thorum mensamq; hoĩs & pecudis intersit. Non quæro tectorum diuites casus:
atq; aureas ruinas: nõ quæro celato argẽto & estuãtib⁹ epulis graues mẽsas. Non ĩmemor
adeo mei sum: sed in omnibus modũ quæro: non prohibeo interdum humi discũbere aut
sopiri: ne familiarem meum improbasse uidear: qui ait in epistolis: Cœna breuis iuuat &
properiuũ somnus in herba. Totum uero sub diuo tempus agere: non tam hominũ ꝗ̃ ur-
sorum iudico: ꝗ̃uis ille se cœlum pro tecto: terram toram pro lecto habere glorie᷑: uerum hæc
in cõpatione grauiorum leuissima dixeris. Ille peruersus mos mortis anticipãdæ: ut quasi
uita eorum non ab alio ꝗ̃ ab eis sit: e statiõe corporis iniussu dei abire liceat: cum uelint qđ
non solum fides christi detestatur: sed philosophorum quoq; clarissimi. Vt uero dementiæ
hoc: sic illud importunæ superbiæ est: quod se peccatũ non habere confirmant: seducentes
se & mendacem facientes spiritũsanctũ: qui per os Ioannis apostoli insolentiam hanc retũ-
D dit: ad confessionẽ & pœnitẽtiã nos inuitãs. Hæc sunt quæ me offendũt in hac secta. Et fine-
scius non sim: senem ipsum qui Alexandro in frõtem multa cum libertate restiterit: & mihi
si adsit pro sua hæresi magnifice responsurũ. Ex diuerso autem placet ille contẽpt⁹ mũdi: q
iure maior esse non potest: placet solitudo: placet libertas quæ nulli gentiũ tanta est: pla-
cet silentium: placet ociũ: placet quies: placet intenta cogitatio: placet integritas atq; securi-
tas: modo temeritas absit: placet animorum æqbilitas unaq; semper frons & nulli⁹ rei timor
aut cupiditas: placet syluestris habitatio fontisq; uicinitas: quem ut in eo libro scriptũ est:
quasi uber terræ matris incorruptũ atq; integrum ĩ os suũ mulgere consueuerat. Mouetq;
me fateor collocutio illa grauissima cum Brachmanorum omniũ: tũ præcipue Dandami: de
qua pauloante dicebã: cum Alexandro habita: In qua non illi uni: sed uniuerso propemo-
dum generi humano exprobrant᷑ scelerum inumerabiliũ aceruũ: noĩatim inexplebilis auri
sitis: inhumana feritas: odium hominũ contẽptusq; dei: puerilis diuitiarũ admiratio: fœ-
mineusq; marium ornat⁹: tumor animi: tremor mortis: inconsult⁹ appetit⁹ gloriæ: ad hæc
linguæ lapsus: multiloquiũ inane: & loquenti sæpe noxiũ: philosophia oĩs in uerbis: sen-
sus in labijs: uitæ sermo contrarius: incõsideratio actionũ pœnitentiæ pxima: infinita rerũ
indigentia per auariciam inuecta: affectuũ intestina discordia: & exterior membrorum multa
rebellio: multa morum puersitas: atq; ante alia cedis amor ac bellorũ studium: domestici
quoq; uictus enormitas: præceps ebrietas: & gula sui hostis ac pernicies alũni: ridicula ci-
borum cõgstitio: & imprimis æsus carniũ: ubi præmordaci᷑ nos non bob⁹ equisq; uel cer-
uis: sed lupis ac leonibus pares dicit: atq; ardentiore cõuitio mortuorum etiam corpm sepul-
chra uiuentia. In hoc quoq; te sermonis diuersoriũ chare animo meo pater non inuit⁹ ad-
duxerim: qm̃ licet ut audisti: non omnes Brachmanicos mores probem: solitudinẽ tamen
ac solitariam uitam probo: de qua scribens: prætereũdos non credidi quos hac uita singu-
lariter præq; omnibus gloriari solitos accepissem: Trãseo tamẽ hinc uelut e regione suspe-
cta: ne diutius insistens tam longinquis in reb⁹ ueris forte falsa pmisceam.

De quodam solitario apud Indos: Ca: II.

Vāuis nūc etiam dum hæc scribo: non desint aliqui ex nostris: quibus nulla natio orbem lustrare curiosior: qui afferant apud Indos esse hominē his moribus incredibili innocentia ac doctrina: ad quem uisendum populi ac reges Indorum plus ꝙ dici possit humiliter atq; suppliciter accedāt: Intercessionē eius apud deum: & responsa in dubijs ac uitæ consilia poscentes: & quem per omnia prope diuinis uenerent honoribꝰ. Cum ille grādæuus: nudus: humi recubans: nec ipsis assurgens regibꝰ: uix motis labijs pauca respondeat: Cuius uoces pro oraculis exceptæ: magnum omnis casus sint solamen: & longissimarum refrigerium uiarum. Reges ipsos perhibent (quod cum his quæ fecisse Alexandrum legimus satis conuenit) cum ad eam quā is inhabitat syluam uenerint: solitos ex equis desilire: purpuream chlamydem exuere: diademata & anulos & armillas & sceptra deponere: dimissisq; satellitibꝰ: solos aut cum paucissimis electis uiris ad eum: non sine stupore quodam ingredi: atq; ad pedes eius ꝓcubuisse uel semel colloquioq; dignatum esse: æternæ gloriæ haberi. Qđ penitꝰ fabulosū suspicari possem: nisi Bardasenes ille cuꝰ paulo supra memini: Hieronymusq; post eum diceret: qđ ab his nisi quia dicitur breuꝰ nō abhorret esse ibi hosce homines: ad quos cum rex uenerit adorare illos solitꝰ sit: pacemq; ꝓuinciæ in illorum precibus arbitratur sitam. Qui si olim plures fuerant: quid uetat unum esse hodie? Multa præterea de his dici poterant: quæ persequi longum est.

De solitarijs trans aquilonem montesq; Rhiphæos ac gentem Hyperboream & cæteras insulas existentes: Ca. III.

Ed qm iuuat inter singulares solitudinis amicos: solitarias etiam: ut ita dicam: gentes attingere: longe alio mundi tractu trans Aquilonē mōtesq; Rhiphæos: ubi exigente cœli ratione: non nisi unam toto anno diem atq; unā noctem ferunt: & utrāq; semestrem: Hyperboream gentem esse: ijsdem prope moribus fama est: nisi qđ de nuditate nihil credo propter īmitius cœlum: Eadem tamen uoluntariæ mortis consuetudine pessima: sed alio genere moriēdi. Sicut eni Indi in flammas eunt: sic hi ubi: ut aiūt: nō tædium: sed satietas uitæ & desideriū mortis incesserit: sertis ornati: lætū uelut ad festum ac solenne pergentes: se in proximos fluctus maris ab altissima rupe præcipitant: Hic percelebris uitæ finis: hoc sepulchri genus eximiū. Gentem sane in reliquis certe innocentissimā esse iustissimæq; mortalium: & longioris & beatioris uitæ: belloꝝ expertē: ac nesciam iurgiorū: ocioq; semper pacifico fruentem: & inter lucos ac solitudines habitantem: Cuius gentis & Pomponiꝰ Melas in Cosmographiæ libris: & multi alij meminere. Addunt Pliniꝰ secundus & Solinus curiosissimi talium scrutatores: gentis alterius: sed uicinæ & huic ꝑsimilis mentionem: Arimphæos uocant: quibꝰ sedes nemora: alimenta sint baccæ: Eam gentem seriam & clæmentem dicunt: habitare aūt ubi Rhiphæoꝝ montium iuga deficiunt: gentem sacram haberi: cuius auctoritas tanta sit: ut inter tot ferocissimas nationes: nō ipsi solum: sed quicunq; ad eos confugerint: quasi ad templum aliqđ salui inuiolatiq; sint: Apud hos coma probrū: sexus uterq; tondetur. Hinc ad occasum uersus trāseo philosophos Gallorū: quorum inter scriptores crebra mentio dryidas dixere: solitos in specubus ac remotis in saltibꝰ docere nobilissimos gentis sapientiā atq; facundiam & naturas rerum & syderum motus & deorum arcana: & imortalitatē animarū & alterius uitæ statū. Transeo Thilen & Hybeenē: quarum altera scribentiū uarietate famosissima sed ignota est: altera uero notissima. Cuius gentem: opum rerumq; ciuiliū contemptricē: Insuper & agriculturæ negligentē: pascua & syluas incolere compertum habeo. Cui pro delitijs ocium: pro summis opibus sit libertas. Fœlicē gentē dicerē: nisi alia si modo uera ē infamia & morū malignitate retraherer. Præterea fortunatas insulas: quæ extremo sub occidēte: ut nobis & uicinioresꝫ & notiores: sic ꝙlongissime uel ab Indis absūt uel ab arcto terra mītoꝝ: sed imprimis Flacci lyrico carmine Nobilis cuꝰ peruetusta fama est & recēs: Eo siquidem & patꝝ memoria Ianuēsium armata classis penetrauit: Et nuper Clemens sextus illi patriæ principem dedit: quem uidimus Hispanorū & Gallorum regum mixto sanguine: generosum quendā uirum: Qui meministi enim dum eo die corona ac sceptro per urbem spectandus incederet: repēte tantus cœlo imber effluxit: atq; ita domum madidus redijt: ut omen esset incubuisse illi ueræ pluuialis & aquosæ patriæ principatum. Cui quidem in dominio extra orbem sito: qualiter successerit non noui: Scio tamen ꝙ multa scribunt & ferunt propter quæ non plene fortunatarū cognomini terrarū fortuna conueniat. Cæterum gentem illam præ cūctis

ferme mortalib⁹ solitudine gaudere: moribus tamen incultam: adeoq; non absimilem bæluis: ut naturæ magis instinctu: q̄ electiōe sic agentem: nō tam solitariæ uiuere: q̄ in solitudinibus errare: seu cum feris seu cum gregibus suis dicas. Sed iam satis curiositate hac longe lateq; disiūctos mūdi angulos ꝑuagatus sum: Quorū omniū nō apud me: qui lecta uel audita refero: sed apud auctores rerum primarios fides erit. Ego autem his decursis ad clariora & nobis notiora ꝓgredior.

Tractatus septimus: de exemplis philosophorū ac poetarū: quibus uita solitaria placuit.

De quibus philosophis & poetis auctor dicere uelit: cum cōmemoratione clarorum philosophorū ad solitudinem confugientium: Ca. I.

A

q Vid ergo philosophi: quid poetæ? Philosophos autem dico: nō istos quos qui cathedrarios primū dixit: ille mihi ꝓprium rei nomen imposuisse uisus est. In cathedris enim philosophant̄: i actiōib⁹ insaniūt: præcipiūt aliis: præceptisq; suis primi obstant: primi legib⁹ a se latis derogant: & signiferos se ꝓfessi: primi ordines deserunt: primi uirtutis imperio rebellāt: Nō hos igitur dico: sed illos ueros: qui semper pauci: nūc nescio an penitus nulli sint: qui q̄d ꝓfitent̄ exhibeant amorē studiumq; sapiētiæ. Rursum & poetas intelligo: nō hos q̄bus cōtexere uersus sit satis: & ut ait Flacc⁹: Versus inopes rerū nugasq; canoras: quibus usq; ad fastidiū abūdam⁹: sed eos: qui: si quid Ciceroni credim⁹: fuerūt semꝑ ipsis quoq; philosophis rariores. Poetas inquā ueros: quibus ingeniū sit: ut Flaccus idem ait: & mens diuinior atq; os magna sonaturū: & quibus ex merito huius honor noīs debeat̄. Hi tales uel philosophi uel poetæ: qualem nec unū digito mōstrare: & si multos possim cogitatiōe mihi fingere: Si quos tamē uel nostra

B

habet ætas uel posteritas habitura est: nōne & urbes fugient: & solitudines sectabunt̄? De his enim qui fuerūt: cōstat. Platonem interroga: credo Academiam suam multum laudatis præferet Athenis. Interroga Plotinum īter philosophiæ ꝓfessores: cum Platone principem: ut Macrobius ait: respōdebit Campaniā sibi ocium de toto orbe sufficere: Cuius & si miserabilis finis: tamen electio gloriosa est. Percūctare Pythagoram: dicet se non modo solitudines amœnas: sed uastas etiā & horrēdas & sæpe laboriosissimas ꝑegrinationes: desertis regionib⁹: uestigādæ ueritatis studio quæsiuisse: Nam doctrinæ eius ac noīs successores Pythagoreos: uoluptatū ꝓcellis expositam frequētiam declinātes: in solitudine desertisq;

C

locis habitare solitos: teste q̄ʒ Hieronymo certū est. Quære a Democrito: fatebit̄ se sibi oculos eruisse: ut & uideret uerum: & ueri hostem populū non uideret. Sciscitare Parmenidem & Atlātā: īuenies eos noīa ꝓpria his in q̄b⁹ habitarūt mōtib⁹ reliq̄sse. Ipse Prometheus si ueritas requiritur: non negabit hinc fuisse locum fabulæ: qua in Caucaso religatus edacissimo uulturi rodendus exponit̄: q; magna cum intentione animi incumbens: totus indaginis rerum arcanarū: quæ haud dubie studiosum extenuat: montis illius solitudinē usurpasset: Sepe loc⁹ īgenio stimulos admouet: Ideo apt⁹ & liber optād⁹ ē his qui animū reb⁹ altis applicuere: quem ī populis īnumere uanitatū formæ deprimūt atq; discerpūt: & mille uias per fenestras ingressura mors īuenit. Quib⁹ rationibus inuitatos multos philosophoꝝ: nō modo frequētias urbium reliquisse: apud Hieronymū ipsum lego: quasi primas inquietudinis ac laboꝝ sedes: sed hortulos etiam suburbanos quos suspectos scilicet uel eorum nimis culta mollicies uel tumultuosarū urbium uicinitas faciebat. Quāobrem idem quoq;

D

de Socrate deq; Aristotele atq; aliis ut opiner multa me inducūt: nisi q̄ntum forte uel discipuloꝝ maiestas & imperiū: uel rerum publicarū iussus aut necessitas uel casus aliquis solitariis utcunq; uotis obstitit. Iungam tot ueterib⁹ recentiorē unū: nec ualde semotū ab ætate nr̄a: q̄ recte nescio: sed apud quosdā ut audio suspectæ fidei at ꝓfecto nō hūilis ingenii: Petrū illum cui Abaelardi cognomē est: qui ut in historia suarum calamitatū longa narratione idē ipse meminit: Inuidiæ cedēs: solitudīs Trecēsis abdita penetrauit: & si nō sine magno undiq; studiosoꝝ conuentu: q̄s e multis urbib⁹ illi solitario discipulos doctrinæ celebris fama contraxerat: sine requie tamen optata: quā sibi radicit⁹ tenax liuor odiumq; cōuulserāt. Hinc ad antiquiora rerum studiorūq; gen⁹ aliud redeūdum: q̄b⁹ idipsum quoq; quod intendimus roboretur.

De Antiquioribus poetis ſolitudinem eligētib⁹: cum reprehēſiua exceptione Ouidij Naſonis & eorum quos uel ipſe aut quem illi ſequūtur: Ca. II.

Quid loquar Homerū poetarū patrem: quādo ſupiorꝫ Orphei ſcilicet & Lini & Muſæi: ſiue hos poetas: ſiue muſicos: ſiue ꝓpter artium cognationē: qđ quibuſdam placet: & muſicos credim⁹ & poetas: ad nos uix noīa nuda peruenerūt: Hic uero non tantū græcas ſolitudines: ſed Italicas ſic deſcripſit: ut quæ ipſe non uiderit: ſicut ait Cicero: cæcus enim traditur fuiſſe: nos ut uiderem⁹ effecerit: utq; illius ingenij nō poeſim: ſed picturam quodāmodo uideam⁹. An putamus id eum facere potuiſſe: niſi eadē loca ſollicite ante cæcitatem: ac memoriter obſeruaſſet: Quid Virgiliū noſtrū loquar: qui fugiens urbē Romam: ubi & ingenij laude & toto urbe regnantis principis amicitia florebat: ac ſolitariā libertatem petens: mortem quidem īmaturam obuiam habuit: quæ omnibus eum talibus curis abſolueret: Ille tamen ſic cenſebat ope ſolitudinis opus eſſe: ut diuinū illud ſuū opus poſſet abſolui: latinis ingenijs mors inuidit: nocitura amplius niſi pietas mitiſſimi & litterarum amantiſſimi principis obſtitiſſet. Horarius Flaccus nō iam ſibi regiam Romam placere palam prædicat: ſed uacuū Tybur: aut imbelle Tarētum: quib⁹ in uerbis quid intelligi uult aliud q̃ ſolitudinem & quietem: utriuſq; contrariū expertus Romæ: cuius urbis tædia ex populi cōcurſatione naſcentia: ſic diligēter enumerat: ut facile uideas affectum loq: Epiſtolarū eius ultima eſt ad Florū ſcripta: quem nō ſemel interrogat de re certa ut expreſſior fiat. Ait enim: Romæ ne poemata cenſes Scribere poſſe int̄ tot curas atq; labores. Deinde autem eleganti tædiorꝫ narratione interpoſita: Ironice cōcludēs ait: I nūc & uerſus recum meditare canoros. Neq; his contentus: iterū quærit: Tu me inter ſtrepitus nocturnos atq; diurnos Vis canere: & contacta ſequi ueſtigia uatū. Necdū ſatis eſt niſi rurſus interroget: Hic ego rerū fluctib⁹ ī medijs & tempeſtatib⁹ urbis: Verba lyræ motura ſonū cōnectere digner. Ne uero iratis ꝑcontationibus ironiciſq; ſententijs contentū credas: clare de populo nihil loqui: breuem quidē ſed uniuerſalē tibi dat regulā: quæ eſt q̃ Scriptorꝫ chorus omnis amat nemus & fugit urbes. Quē ſecut⁹ ego in epiſtola quadā: eademq; reſtringens ad poetas dixi: Sylua placet muſis: urbs eſt inimica poetis. Idem Flaccus & Baiani ſin⁹ tempore capt⁹ & ſyluas ſuas atq; agellū quoq; focis habitatū: multis laudib⁹ accumulās: amatiq; ruris aſpectū inter grauia & inuiſa negocia ſpirans: urbanā ꝑfecto damnat ac deſpicit ſtationē. De hoc cum amico: de hoc ira cum uillico ſeruoq; ſuo litigat: ut ex omib⁹ his nulli ſit dubiū quid ſentiret. In quodam uero ſermone ſui domeſtici ocij mentione facta: Hæc ē inqt Vita ſolutorꝫ, miſera ambitiōe grauiq;. Quā quāti faceret: ī epiſtol' expreſſit: Hec enī inqt Ocia diuitijs Arabū liberrīa muto. Laudat igit̃ ſolitudinē: ociū præfert magnia opibus: Atq; & ocij ei⁹ opa extāt: & ſolitudīs memoriā loc⁹ ſeruat: Camp⁹ Horatij dicit̃: & tot poſſeſſoribus mutatis: adhuc famoſioris domini nomen tenet. Cui quidem hoc in genere uix quempiam aduerſantem inuenire poſſe arbitror. Quippe cum fere nullis hominibus tam uel neceſſaria uel amica ſolitudo ſit: præter unū Ouidiū Naſonē: ſeu qui forte illum ſequuntur: uel quos ille ſequit̃: Ille mihi quidē magni uir ingenij uidetur: ſed laſciui & lubrici & prorſus mulieroſi animi fuiſſe: quem conuent⁹ fœminei delectarēt: uſq; adeo: ut in illis fœlicitatis ſuæ apicem ſummamq; reponeret. Itaq; amatoriam artem ſcribens: inſanū op⁹ & meritam: niſi fallor: exilij ſui cauſam: non modo urbem Romam ceu matronarꝫ puellarumq; præfertilem quærendā docet: ab his qui ad illam inſaniam præter naturalem ſtimulum: artiſ quoq; cuiuſdam calcar adijciunt: ſed loca etiam urbis & feſta diſtinguit: quibus uberior materia ſit furori: ut ſileam uotum illud infame & relatu etiam fœdum: ex ore licet deſperati cuiuſlibet perditiq; hominis: qđ eū ſtilo quoq; non puduit: ad omīs æui noticiam perferre: quo ſcilicet in actu uenereo reſolutum fœlicem diffinire: & in eo ſtatu mortem laudare auſus: in quo maxime turpis & inutilis uita eſt: hanc eandem ſibi a dijs optat leti cauſam: & hoc utiq; ut idem ait: ſibi ſuæq; uitæ conuenīēs: in ſe uero miſerrimum gen⁹ mortis & ipſa proculdubio peius morte. Qui niſi his morib⁹ & hoc animo fuiſſet: & clarius nomen haberet apud graues uiros: & Ponticum illud exilium atq; Iſtri ſolitudines uel non adijſſet uel æquanimius toleraſſet. Sed ad rigidioris ingenij exemplum tranſeo.

Tractatus octauus: De exemplis Oratorum uitam solitariam amātium.

De Solitudine Senecæ Cordubensis ciuis ac Senatoris Romani. Ca. I.

A

f

Eneca ex ciue Cordubensi Romanus iam ciuis ac Senator: & Romæ clarior q̈ salutis ratio latendiq; securitas postulabat: in quadam tragœdia cum animi non parua dulcedine solitudinē Corsicam recordatur: & illam ociosi exilij ignominiam præsenti occupatæ gloriæ haud īmerito anteponit. Lege locum illum: intelliges ex contrarioꝝ collatione quid tu quoq; præferendū cēseas. De hoc præterea: quid eidem uiderent: sat consiliū illud Lucillo datum indicat: cui⁹ supra memini. In hāc omnino sententiam tam præceps ut mihi etiam cui solitudo semper placuit: solitudinis consilium non placeret. Et q̈ q̈ uiri huius exitus in re dubium esse non sinat: habet tamen is quem dixi locus tragicus etiam stuporē: q; ille cui deserta in solitudine libertas integra: & imperturbatū philosophiæ studium: in urbe autem regia: ne uita quidem ab inclæmentia hominū salua fuit: casum ipse suum & ruinam grauem tanto ante præuiderit litterisq; mandauerit.

B

De Solitudine Tullij Ciceronis: Ca. II.

A

u

Num hoc in genere Ciceronem uideo: non sat æquo animo ferre solitudinē: qđ contigisse arbitror: nō tam ideo quia rem ipsam quam quia rei causam odisset: legum ac iusticiæ interitum: qđ ipse querelarū suarum tenor indicat: accedit q; præter philosophiam oratorū maximus: quodq; nec ipse dissimulat: de hac studioꝝ parte præcipue gloriam quærens: nusq; profecto illam nisi in turbis & magno ī populo uidebat. Itaq; corā Iulio Cæsare Deiotarū regem defensurus: querit q; intra domesticos parietes & nō corā populo Romano causā illā agat. Est illud Oratorib⁹ singulare & propriū: ut pro magnitudine ingenij: magnis urbibus ac populoꝝ frequentia delectentur: solitudines execrentur: iudiciorūq; silētiū auersent atq; oderint. Vt ergo minores alij suā quisq;: sic Cicero urbem Romam: nō solū ut suam patriam: eo sibi chariorē: quo ī eam conseruandā atq; ornādam curæ plus ac laboris impenderat: sed ut patriā ingenio suo parem exoptabat. In quo quidem teste Seneca uterer: qui solam Ciceronis uocem uere uiuā diceret: q̈ q̈ id errore sermonis publici multis attribuat: solū Ciceronis ingenium Romani populi imperio par affirmare non timuit: nisi quolibet teste ueracior: euidētissima rerum fides ostēderet fuisse: ut populo Romano imperij & gloriæ: sic Ciceroni īgenij & eloquētiæ monarchiā. Cæterū qđ eidem licet inuito Ciceroni solitudo illa cōtulerit notū est: Fecit eni magnū de summo oratore philosophū: ex quo q̈tum studijs latinis accreuerit: nemo studiosus est qui nesciat. Certe idem de se loquēs: cum dixisset: Nam & a republica forensibusq; negocijs: armis impijs uiq; ꝓhibiti: ociū ꝑsequimur: & ob eā causā urbe relicta: rura peragrantes: sæpe soli sumus: Querelā suā tali fine solat⁹ ē: Plura eñ inquit breui tempe euersa: q̈ multis annis stāte republica scripsim⁹. Equidem nec fefellit: Nam qs præclara ocia uiri hui⁹: & solitudines gloriosas explicet atq; estimet: Arpinatē: Cumanā: Pompeianā: Formianā: Tusculanā: Ibi fundauit leges: Ibi fallauit Academiā: Ibi armauit oratorem: Ibi descripsit officia: Ibi deorum formas ac naturas pinxit: Ibi diuinationē radicē errorum multipliciū cōuulsit: Ibi bonorū ac malorū fines statuit: Ibi ad philosophiā magnificētissime cohortat⁹ ē: Quē libꝝ ad uitæ imitationē & ad studiū ueri ducē fuisse sibi tant⁹ fidei nostræ pugil Augustin⁹ ingenue profitetur. Postremo ne de multis agens: post unū amore captus aberrasse uidear: Ibidem mortem spernere: dolorē corporis patientia uincere: ægritudinē mœsticiāq; animi ratione depellere: extirpare morbos & morboꝝ causas: & qđ maxīe philosophiā totā: ut uerbo ei⁹ utar: illustrat: uirtutē ad bene beateq; uiuendū nullis adminiculis egere: sed sese esse cōtentam: docuit cōtra sententiā maximoꝝ hominū. Et qđ alij aride ieiuneq; garriūt: id ille copiosissime florētissimeq; disseruit: ut & utilitati delectatio & maiestati reꝝ: ṽboꝝ splendor ac dignitas non deessent. Accēdit ergo uiri illius ingeniū solitudo: & qđ miraberis odiosa: Quid putas factura esset optata: aut q̈tum putas optanda est: quæ uel nolentib⁹ tantum ꝓdest: Quodlibet tamē ipse sibi uitæ gen⁹ optaret. Certe qđ philosophis sit optandū in eo libro quo omnis generis hominū officia explicat: exequitur. Ait enī: Multos trāquillitatē appetētes: dimissis publicis negocijs ad ociū ꝑfugisse: & in his fuisse nobilissimos philosophoꝝ longeq; principes: necnō & q̊sdā hoīes sæueros & graues: ferre populi mores ac principum nō ualētes: quoꝝ aliquos in agris uixisse ait: sua re familiari delectatos: atq; utum idemq; propositū habuisse qđ reges: licet nō ijsdē artib⁹: ne cui⁹ rei egētes: ne cui hominū

C

subiecti in libertate uiueret. Deinde collatione facta: & si actuosam uitam reipublicæ fructuosiorem dicat: quod nos in parte etiam non negamus: ociosam tamen & faciliorem & tutiorem & minus alijs grauem aut molestam confitetur. Vnde & eam cum omnibus quibus aliqua iusta causa est: tum his præcipue permitteit qui excellunt ingenio & doctrina: Quis Cicero idem primo uitæ huius impatiens ut dixi: eandem multis randem doloribus: & imprimis amātissime filiæ morte deiectus optauerit: & sibi Attico suo scribens: Nunc inquit omnia respuo: nec quicquam habeo tolerabilius quam solitudinē. Et iterū: Mihi inquit solitudo & recessus prouincia est: ualde urbem fugio: multas ob causas. Itē nec enim esse in turba possum. Et rursus: Nihil hac solitudine iucūdius: in qua inquit careo omniū colloquio: cumque mane in syluam me obstrusi densam & asperam non exeo inde ante uesperū. Quod uerbum quotiens lego: sic assentior ut a meipso non ab alio dictum putem: ita mihi sæpe idem accidit. Demum ut iam Ciceroni ualedicam: Idem ipse mox dulci blandiēs amico: Secundum te ait: nihil est mihi amicius solitudine. Et adiecit: In ea mihi omnis sermo est cum litteris. Nō colligo singula: Ex his enim uides ut amator ille urbis & fori: & amata oderit: & litteratam solitudinem rebus omnibus anteponat.

De Solitudine Demosthenis. Ca. III.

D

Qua in re unanimē cum Cicerone Demosthenem fuisse auguror: & nisi forte aliqua mutādi quoque cōsilij ratio incesserit: quod non legi: idē sensisse illū semper quod hic noster aliquā senserit. Nā & professio eadē amborum: & ē ille leuiculus: quod Cicero idē ait: qui delectaretē illo muliercularū susurro ut fit a tergo insibilātiū. Hic est ille Demosthenes & si cōstet eū oratoriā illam uim quā in urbibus tam potenter exercuit: maxime in solitudine didicisse. De quo Quintilianus: Idem inquit ille rantus amator secreti Demosthenes in littore in quo se maximo cum sono fluctus illideret: meditans consuescebat contionū fremitus nō expauescere. Nec re moueat quod supra dictū est: hūc ipsū Demosthenē locū tacitū atque undique abditū eligere solitū: hic undisonū patētemque: Ibi enim ingeniū acuebat: hic uocē exercebat: utrunque tamen in solitudine faciebat. Discebant soli quod i populis uenderēt: meditabantē in syluis: quod in urbibus ostentarent: excusabatque professio: quibus intentio una esset uel loquēdo uel tacendo rem augere: quod de Cicerone nō memini: Demosthenē cōstat: quod in noctibus atticis scriptū est: precium quoque silentij pepigisse: nobis quibus uenale nihil penitus: nihil ostentui esse debet: sed omnia ad salurem uitæque legem temporalis: & æternæ spem in solitudine discendū est: quod restat in solitudine exercendum: in solitudine uiuēdū: i solitudine moriendū: Quod cupio quidē ualde: & si deus pie nos aspicit spero etiā.

A

B

De Anaxagora alijsque clarissimis uiris uitam solitariam amātibus: Ca. IIII.

Ut tū ab oratoribus diuersum semper sensisse philosophos credam: & diuersitas morum facit: & oīno alius intentionū finis. Illis enim plausum populi captare animus: horum labor: ni falsa professio est: circa noticiam sui reflectendūque ad se animum: & circa contemptū inanis gloriæ uersatur: Nam qualem fuisse arbitramur Anaxagoram: uel qualem constantia illa abstinentiaque sua Xenocratem seuerissimū philosophorum: ut ait Cicero: uel Zenonem Stoicorum patrem: uel laboriosissimū ex omnibus Carneadem: Cuius exactissimā illam studiose mentis intentionem quæ ut legimus discumbentē sæpe sibi fecit īmemorem. An putamus usque post nonagesimū uitæ annum: tam fixam tanque continuam inter tumultus & tædia hominū peruenturā fuisse: & non potius in solitudine ubi animū a proposito nullus auerteret: Mihi quidē haud facile persuaderet: & si præter coniecturas nihil habeam: aut hortum cuiuspiam: aut Chrysippi domū: aut doliū Diogenis i platæis urbium fuisse: cum & illum salutatio hominū: & hunc umbra etiam summi regis offenderet: nisi Hieronymus illorum propinquior ætati: habitasse Diogenem diceret in portarum uestibulis & porticibus ciuitatum. Quod non cuilibet crediturus: ut credam sibi & sua cogit auctoritas: ac uaria & multiplex lectio. Tale enim aliquid profecto non scriberet: nisi apud idoneum legisset auctorem. Et de his quidem satis est dictum. Ipse autem Solon cuius inter illos septē græciæ sapiētes præclarissimū est nomē: etsi primū legifer suæque rei publicæ dux moderatorque ætate: tamen ultima: ut Timæus indicat Platonis: & alijs se studijs dedit: & inter solitarios deputandus est: quando & patriam liquit legibus ornatam suis: & cupiditate discendi ignotas terras adijt peregrinatione delectatus ægyptiaca.

A

B

Tractatus nonus: De exemplis Imperatorũ ac bellorum ducibus: quibus solitudines placuerunt.

De Iulio atq; Augusto cæsaribus: qui solitudinẽ optabant & amabãt: Ca. I.

A q Vis nam uero mirabit̃ studiosis hominib⁹ solitudines placuisse: quæ qđ admiratione non uacat: Impatoribus ac bellorum ducibus placuerũt: Transeo Iulium Cæsarem: qui licet admodum iuuenis dum e procellis forensib⁹ ĩ ocium Rhodiũ secedere decreuisset: atq; ibi litteris operam dare: prohibit⁹ tamẽ tunc incursibus piratarum: & postea hinc ciuiliũ: hinc externorum æstib⁹ bellorum: implere non potuit qđ optabat. Augustum Cæsarem penes quem potẽtiæ mortalis & humani fastigij summa est: & si interdum habitantẽ rure atq; in syluis spaciari solitũ ĩueniam: quia raram tamen: ut auguror: priuati ocij licentiã publici negocij moles dabat: ut solitarijs inseruisse non ausim: sic solitariæ uitæ miratorib⁹ annumerare nõ uerear: Huius enim uitæ requiem semper optauit. Quicq̃d cogitabat: quicquid loquebat̃: in ociũ desinebat: hoc solamen præsentiũ laborum: hæc præteritoꝝ merces: hæc uenturi tempis spes erat: Omnis huic statui collatus diuitiarũ honos: omne on⁹ imperij seu graue sibi aliquid

B ac uile sordebat. Deniq; in sũma omniũ quæ fortunatissimo homini contingere possunt: bonorũ copia defessus: in solo huius uitæ nomine respirabat. Cuius rei & scriptores aliqui meminere: & quæ in manus meas uenit quædam ei⁹ ad Senatum epistola est testis. Q̃ta cum uoluptate igitur eo peruenturum fuisse estimamus: quo tam dulciter oculos mentis intenderat? Nec uero Senatum modo ꝑ litteras orauit: ut sibi iam tandem uiuere patiente republica priuatamq; senectutem agere liceret: sed aliqñ etiam præsens Senatu & magistratibus domũ accitis rationariũ imperij tradidit: ut Tranquillus ait: Siue autem reputãs & se priuatum non sine periculo fore & rempublicam plurium arbitrio temere cõmitti in retinenda ꝑseuerauit: ut eidẽ placet historico: atq; ita propriæ simul & publicæ saluti modestissima uota habuit: Siue ut opinari licet: Senatus ac populi precib⁹ id tribuit: quorum quod constat nemo principum fuit amantior: siue nullis omnino precib⁹ motum: nullo publico priuatoq; metu ipsa eum rerum natura turbabat: Ab altissimo enim fortunæ culmine: cui mundi dñs ac rector insederat: ad illud humile submissumq; desideriũ prærupt⁹: forte cogitanti animo descensus uidebat̃: & ut dici solet quædam cerebri uertigo altitudinem tantam metientis incesserat. Itaq; & deliberãs & circũspiciens hærebat: nec unq̃ nisi morte descẽdit. Quocirca licet ut dictum est: inter solitarios atq; ocio fruẽtes: nullus huic occupato magnoq; principi locus esset: quia tamen boni huius q̃ta dulcedo est: non alio clari⁹ teste cognoscit̃: nõ fuit ista tractãtib⁹ prætermittẽdus Cæsar: Qui cũ omnia dare posset: hoc sibi unum dari optabat: Cunctis omnibus præesset: solum hoc solio suo altius uidebat.

De Diocletiano atq; Antonio Pio uitam solitariam colentibus: Ca. II.

A a T qđ Augustus optauerat: Diocletian⁹ impleuit: Ille qui primus ex nostris impatoribus adorari se ut deum iusserat: Quiq; calciamẽtis ac uestibus inferens margaritas: & onust⁹ gẽmis incedens: habitũ Cæsareũ ex Romano atq; humano Persicũ seu diuinũ fecisse uidebat̃: qui captiuis ĩsignib⁹ ante currum actis: prælataq; Parthoꝝ præda: paulo ante triũpharat: Postq̃ fremẽtis aulæ preciosæq; sarcinæ ac satellitũ aciei & seruitutis publicæ pertesum est: mutauit repente animũ: ut solus & pauper & liber esse concupisceret: interq; fluct⁹ impialiũ curarum: in portum uitæ humilioris: quasi gubernator nudus e magno naufragio enataret. Et miramur Cælestinũ: cũ tamen qđ propter æternam sanct⁹ ille uir fecit: tãt⁹ ille peccator ꝓpt̃ breuissimas & icertas senectutis reliqas iã fecisset: Qui quietis extremæ desiderio priuatæ fortunæ reddit⁹: non sibi mutatæ sedem uitæ Romam statuit: ne quis nouam requiem dimissi funus aut odor imperij turbaret: sed antequ patriam Salonas Dalmatiæ repetijt: Illic quoq; nõ intra: sed prope muros patrios in uilla ꝓpria moriẽs: quã idipsum præcogitãs forte construxerat: ut multũ trãquillitatis senio additũ: sic supremis honorib⁹ nil detractũ: per solitariã atq; humilem uitam sensit. Solus om-

B niũ priuatus: Eutropio atq; Eusebio testib⁹: relat⁹ in numerũ deoꝝ. Sane qđ post imperiũ Diocletian⁹ fecit: id ante imperiũ Antonius Pius fecerat: quem Iulius Capitolin⁹ historicus omni priuata uita in agris frequentissime uixisse: clarumq; locis omnibus fuisse commemorat.

f **De Solitudine Numæ Pompilij secũdi Imperatoris Romani: Ca. III.**

Ed nimiũ propero: retrocedẽdũ est: omitto aũt Quĩtios Curios Fabricios Serrha-
nos: aliosq̃ quorũ magna pars uitæ in agris acta est. Hanc ego uitam iam inde ab A
initio & ante initium Romanæ reipublicæ prudentissimo ac optimo regum placuisse mon-
strabo. Numa Pompilius illius ordinis: si attendas numerũ secundus: si iusticiam primus
peregrinus insperatum ad imperiũ accitus: cum ad ciuilium ac sacrarũ curam legum totũ
intendisset animũ: ut ardẽtem & ferocia primi regis imbutum populum ingenio regeret le-
niretq̃: pro re sæpe solitariũ & opacum locum: quem his oculis ipse cõspexi: quindecim aut
non multo amplius milibus passuum ab urbe distantem: fertur petere solitus. Est illic ari-
cino sub colle cauus & umbrosus lapis: unde perpetuus fons emanat: circũmigrantib⁹ Ilici-
bus: dẽsum nemus altumq̃ silentium. Ibi ergo leges hominũ ac cerimonias deorum: rex B
ea tempestate doctissimus inuenire: seu alibi forsan iuentis auctoritatẽ dare: artem fecerat.
Ibi diu tacitus solus sedens: atq̃ inde post longum tempus solus ac meditabũdus egrediẽs
scriptas leges efferebat: quibus adhuc rudis & insolens sed mox futur⁹ dñator gentium
populus teneret̃: q̃uis ut nouos & indomitos animos religionis laqueo q̃dã & freno met⁹
obstringeret: imitat⁹: ut aiũt: Minois Cretẽsiũ regis exemplum: & callidissimo cõmẽto no-
cturnis se deorũ congressib⁹ alloquioq̃ frui simulans consilio fidem quæreret. Quã fictio-
nem una cũ sacris a se repertis ĩ morte dãnauit: libris græcis latinisq̃ æditis: p quos utri-
usq̃ linguæ doctorib⁹ ut poterat indicaret: se p̃ io tempe ad auxiliũ ueri uel patrocinio fal-
sitatis usum esse. Cum uero iam fundamẽtis suis legum a se latarũ auctoritas staret: nõ pla-
cere ut populus supuacuis implicaret̃ errorib⁹: licet nescio an quia libros ueræ religionis C
a duersus crederet: quã facto causam prætẽdisse dicit̃: an in qd̃ ꝓnior sum: quæsito colore:
hoc uere autem ne populus metu liber: iugũ nobilitatis excuteret: multis post sæculis iuxta
sepulchrũ regis inuentos libros exurendos prætor roman⁹ Senatu consentiẽte decreuerit:
Quãta uel uanitate uel impietate prætereo: Illud enim nunc innotuisse suffecerit: multarũ op-
timarũ rerum solitudinẽ fontem esse: ex qua Romanarũ quoq̃ legum fluxere primordia.

De Romulo: Achille atq̃ Herculæ: qui solitudinem diligebant: Ca. IIII.

Rdentior atq̃ acrior successore suo Romulus: & ipse tñ in syluis inq̃ pastorali ca-
a sa tantis assuefecit animũ reb⁹: ut summi imperij fundamẽto nõ nisi solitari⁹ archi- A
tector idone⁹ haberet̃. Cogitatu arduum: solitudo omniũ asperrima: Reginæ urbi-
um & materiã & nomen & aream præbuit & auctorẽ. Achillem in solitudine didicisse legi-
mus: qd̃ eum mox & urbib⁹ Asiæ terribilẽ & græciæ clarũ fecit. Ipse Hercules ĩ solitudine B
sanũ illud consiliũ uitæ cœpit: cui⁹ libro priore mentionẽ feci: quãdo ueluti in biuio diu mul-
tumq̃ hæsitãs: ad postremũ spreta uoluptatis uia: semitam uirtutis arripuit: quã indefesse
gradiẽs: nõ ad humanæ modo gloriæ uerticẽ: sed ad opinionẽ diuinitatis euect⁹ ẽ: q̃libet al-
te lateq̃ ramos porrigat uiri fama: si radicẽ quæras ad solitudinẽ erit animo recurrendũ.

De Scipionib⁹ Africanis singularib⁹ solitudinis amatorib⁹: tractationeq̃ illi⁹ uerbi magnifici ab altero eorũ prolati: Nunq̃ se minus ociosum q̃ cũ ociosus: Nec minus solum q̃ cum solus esset: cũ reprehensione Ambrosij: dictum illud ad prophetas transferentis: Ca. V.

Vos aũt illos longe ducũ maximos ubi dimittimus Africanos? Vere duo fulmina
d belli: ut Maro ait: qd̃ a quibusdã de alijs intellectũ miror. Quorũ prim⁹ ex quo ui-
rilem togam sumpsit: ut est apud Liuiũ: nullo die prius ullam publicã priuatãq̃ rẽ A
egit q̃ in capitoliũ iret. Ingressusq̃ ædem consederet: & plærũq̃ tẽpus solus in secretũ ibi
tereret: Hic mos per omnẽ uitã seruabatur. Ita uir ille unicus: neq̃ græcorũ fabulis ac su-
perstitionib⁹ sed Romanis iudicijs celebrat⁹: & ipse quoq̃ uirtutis admiratiõe diuinæ stir-
pis opinionẽ consecut⁹: principia gerendarũ rerum a religione poscebat: religioni sedem op-
timam solitudinẽ deputabat. Inde quicq̃d id esset aggredi consuetus: plusq̃ humana fidu-
cia & ꝓsperrimos sibi ac suis cœptorũ exit⁹ polliceri: ita ut nũq̃ falleret. Cæterũ ne tã iun-
ctos & tam pares separẽ: hos eosdẽ duos suis quiq̃ tempib⁹: ut uirtutis: sic solitudinis ama-
tores fuisse nota res ẽ: Et post sudores bellicos: post uictorias: post triũphos uel Liternum
uel Formias ul' Caietã solitos cõmigrare: ibiq̃ cũ singulis amicis solos cõquiescere. O præ-
clarũ spectaculũ: quodq̃ omniũ regũ pompas & sceptra trãscẽderet: cernere tales uiros ser- B
uatores reipublicæ: liberatores ciuiũ: defensores Italiæ: domitores gentium: fœlicit' rebus
gestis: dimisso in libertate & lætitia populo uictore: relictis Romæ stipatorib⁹ laterũ suorũ:

deposito habitu triũphali: ac præcupide restitutis ĩsignibꝰ dignitatũ: solos: ociosos & humi/liũ nescios curarũ: ꝑ colles & littora uagari: & sæpe cõchulas littoreosq; lapillos interlege/re uarios: candidulos ac nigellos. Deniq; qđ uerecũde admodũ reuerenterq; scriptũ apud Ciceronẽ uideo. incredibilit̃ repueriscere solitos: cũ rus ab urbe tanq̃ euinculis euolassent. Sed illam ꝓfecto solitudinẽ cogitatiões pulcherrimæ sequebant̃: & ĩ illo ocio semꝑ grande aliquid gerebat̃. Itaq; Cicero ipse: ubi suam luget: ibidem Africani supioris solitudinẽ ad/miratur: uocẽq; illuſ: ut ipse ait: magnificã: & magno ac sapiente uiro dignam ponit: Cato/ne coætaneo illius atq; æmulo teste fratꝰ: Nunq̃ se minꝰ ociosum q̃ cum ociosus: nec minꝰ solũ q̃ cũ solus esset. Cuius rei gloriã Ambrosius: tuũ dictu: concui suo temprar eripere: nec ubi unq̃ Romanũ gentis ciuilibus bellis uacet: ipsis in libris pugnant. Ecce enĩ Cicero officioꝝ tertio hanc Africano laudem tribuit: Ambrosius ĩ officijs suis: ubi cum in multis: tum in noĩe ac numero libroꝝ Ciceronẽ sequit̃: ut apte obuiet eodem libro eademq; libri parte: hoc est in ipso principio libri tertij: eam laudem Scipioni Africano ereptã: ad ꝓphe/tas dñi Moysen & Heliam atq; Helisæũ: opọsa nitit̃ disputatiõe trãsferre: quos fuisse uult ante Africanũ diu: & in ocio negociosos: & in solitudine comitatos. Non obluctor Ambro/sio: Nam & uera loqui illũ scio: & si nescirem: multo ille potērꝰ q̃ Ciceronẽ Plato ipsa au/ctoritate me frangeret. Magna est enĩ apud me: nec ĩmerito eius auctoritas: cuius ore loqui spm̃sanctũ credo. Quomodo ego Moysen unq̃ fuisse solũ suspicari ausim: qui nõ ipse secũ tantũ qđ ipsum sapientis doctiq; uiri est: sed cum quo deꝰ facie ad faciẽ loquebat̃ quasi ami cus cum amico? Quomodo ociosum: q tacitꝰ & inermis sedens & clamabat ad dñm: & usq; in cœlum audiebat̃: alteriusq; uix auxilio fessas manꝰ attollens unꝰ tot præualidas manꝰ hostiũ uincebat: qđ sine eo armatæ nõ poterat legiões? Quomodo solũ putem Heliã cum quo deus itidem & angeli loquebãt̃? Aut quõ ociosum: qui pluuiæ imperat: & mulieri ho/spitæ famis interitũ metuenti indeficiẽtẽ farinæ hydriã & inexhaustũ olei uasculũ uerbo fa cit: ingentiq; nisu fidei defunctum illi filium uiuum reddit? Quomodo solum dicam disci/pulum eius Helisæum: qui pauenti hostem puero ministro inuisibiles alijs auxiliares cur/rus & equos atq; acies ostendit angelicas? Quomodo ociosum qui filium hospitæ Suna/miti ex marito sene pollicitꝰ & dedit & reddidit: natum scilicet & primis annis extinctum suscitans: ut puer unus ꝓphericæ uel fidei uel porentiæ argumentũ esset? Quid magni autẽ uiuẽs suscitat: qui solo contactu sacri corporis mortuus mortuos suscitasse noscit? Quis præterea hunc æstimet ociosum: qui in ipso sedens ocio: conatꝰ omnes absentiũ & cogita/tus atq; consilia hostium: quasi præsens nouerat: suis cuncta denũcians? Quo cognito ius/su regis Syriæ toto circũuallatꝰ exercitu: legiones obsidentiũ se linguæ solius imperio ĩ cæ/citatem captiuitatẽq; ꝑductas: uerbo etiam liberauit. Imperiosi ocij sunt hæc & solitudinis præpotẽtis. Sed sit sane penes ꝓphetas antiqor rerũ gloria: quos uel ætate uel merito pri/mos constat: An ideo minor Africani laus est q̃ eum aliquis eodem in genere laudis an/tecesserit: præsertim cum ut mihi certꝰ uideor: nulla prorsus interueniẽte noticia: omnis ces/set imitatio quã de rebꝰ humanis laudũ famæq; ꝑticulã deliberare atq; decerpere solitã nõ nego. Profecto autem quisquis in partem rerum uenerit: dictum illud unde post tantũ in/teruallum ad hæc ꝓphetarũ noĩa redij: qđ ipse mihi nõ neget Ambrosius unius est primũ ac proprium Africani.

Ex sententia dicti superioris Africani declarans de quali solitudine quoue ocio auctor loqui intendat: Ca. VI.

Vius dicti sentẽtia: quid tot uelim uerbis admonet: Volo solitudinẽ non solam oci um: non iners nec inutile: sed qđ e solitudine prosit multis. Qui enim ociosi ꝓrsus languidi & segnes & soli sunt: eos mœstos semper miserosq; consentio: Quibꝰ nec honesti actus exercitiũ nec nobiliũ studioꝝ illustriũq; nominũ possit esse cõmertiũ. Hæc igi tur summa est: Admitto ad ocium: nõ hæc uento mobiliora sed mansura negocia: quoꝝ fi/nis est non labor: nõ quæstꝰ & dedecus: sed delectatio & uirtus & gloria: Corpori non ani/mo ferias indico: ueto in ocio ingenium quiescere: nisi ut assurgat & intermissione fœcũdiꝰ fiat: Solet enĩ ut aruis: sic ingenijs intermissio ꝓdesse. Rursus & generosas curas in solitudi nẽ non tantum recipio sed arcesso: quarum comitatu nullus oĩno facilior: nullus amœnior fingi potest: & sine quo misera uita est æque uel in urbibꝰ uel in syluis. Libros præterea di/uersi generis & simul per quos aut de quibꝰ scripti sũt: comites gratos & assiduos & prom/

ptos uel in publicũ prodire uel ad arculam redire: cum iusseris paratosq; semp̃ uel tacere uel loqui:& esse domi & cõicari in nemora & peregrinari & rusticari & confabulari & iocari & hortari & solare & monere & arguere & cõsulere & docere secreta reꝝ monimẽta gestoꝝ:ui tæ regulã mortisq; conceptũ:modestiã i prosperis:fortitudinẽ in aduersis: æquabilitatẽ in actionib⁹ atq; cõstantiã. Comites lætos:doctos:humiles ac facũdos:sine tædio:sine impẽdio:sine querela:sine murmure:sine inuidia:sine dolo: Inter quæ tot cõmoda: nullo cibo ite nimi:nullo potu & ueste inopi & angusta domus parte contentos: cum ipsi potius hostibus suis inæstimabiles animi diuitias:amplas dom⁹: fulgidas uestes:& iucũda cõuiuia ac suauissimos cibos parent. Admitto & in solitudinẽ amicos:dulce genus:de quo multa præmisimus:sine quibus truncam ac debilitatã uitam & quasi luminibus captam puto. Quotiensq; sub noctẽ: ut assolet:fores nostras amica manus impulit: Ac mihi seu longum post tempus uenerit hospes: Siue operum uacuo grat⁹ conuiua per imbrem (Quos mihi uersiculos e profunda grati conuict⁹ experientia: & ex ipso naturæ gremio uidetur Flacc⁹ elicuisse) Quotiẽs ergo tale aliquid & mihi accidit hospes:sed post longum tempus gratus conuiua:sed uacuo operꝫ: ne me forte uel frequẽtibus cõuiuijs uel impedimẽtis operum delectari credas:tũc ego nõ aliũ iuenisse:sed meipsum quodãmõ geminatũ censeo: Nõ penit⁹ duo sunt quorum unus est animus. Nouit amor e duobus unũ facere: Alioqn impossibilẽ rem iuberet Pythagoras: ut in amicitia scilicet unus fiat ex pluribus. Qđ cum ita sit:sequitur ut quisquis unius:idem & duorum capax amicorum locus sit. Nulla igit̃ solitudo tam ꝓfunda:nulla tam parua domus:nullum tam obstrusum limen:ut non pateat amico.

Tractatus decimus: Exhortatiuus eius ad quem auctor scribit: ut uitam solitariam amplecteretur remouensq; impedimenta ac repellens argumenta eorum qui huic uitæ aduersantur: cum præclara solitudinis cõmendatione.

Tam ob uirtutes eius ad quem scribit: q̃ ob comites quos illi ad solitariæ uitæ solatium sors dedit: ad solitudinem suadens: Ca. I.

Ibi pater: si teipsum: si tua bona noueris: nihil deest quod gratam solitudinem & dulce ociũ possit efficere. Adest animus bonus & adeo bene institut⁹ ætate: nõ negligent̃ excultus multaꝝq; artiũ ac rerũ noticia instruct⁹: anim⁹ hũanorum actuum dux ac rector: totiusq; uitæ nostræ gubernaculũ tenẽs: ut iam tali gubernatiõe nauigatio nisi fœlix esse non debeat: uiros claros & insignes q fuerunt nostri: uellem dicere posse qui sunt: sed ut res eunt uides. Si qui tamen uspiam sup sunt haud ignoti nũc etiã sunt tibi: cum quibus non potes aliter animo uersare qđ gen⁹ tibi nõ maria nec montes eripient: cum quibus potes & corpore abundas pluribus fortasse: q̃q̃ huiuscemodi rei nunq̃ magna copia fuit: nunc inopia summa est: sed unũ nomen honoris causa huic loco inserendum credidi: Eorum quos tibi ad solitariæ uitæ solarium sors dedit: Pontius Samsonis est: qđ a te secũdũ ornamentũ habet ecclesia tua. De hoc enĩ ut quem a prima ætate familiarissime cognitum: nunc quoq; certius nosse mihi uidear: fidentius loquar. Huic ego non temere: sed e re natum Samsonis cognomẽ obtigisse crediderim: q̃ titus hebræus ille corporeis: tant⁹ iste sit animi uiribus: hũanitate: prudẽtia: Ad hæc & litterarũ non mediocri noticia: eaq; morum suauitate: quæ facile si quid habet solitudo asperum lenire quear. Illum ut facis: tota mente cõplectere: Illũ in ocij solitarij partem uoca: Nisi enim fallor augurio sequetur uolens: & fessus urbanarũ rerũ: fugam urbium non horrebit. Sed o ubi Socratem nostrum linquo? Fallor ne? Hũc linquo equidem: Nã cum reliqui comites: ille pars nostri ẽ. Itaq; cum cæteri euocandi sint: hunc nobis insepabilẽ amor præstat. Nosti hominem quem & stabilis amicitiæ fides earum & musarum multa familiaritas clarum facit: Cum quo ita gaudium uitæq; iucunditas aderit: ut cõsilium non absit: Ita ut uis ingenij uigorq; animi: ut qui his nõnũq̃ iungi solet: mœsticiæ nulla nubes interueniat: sed ea sp̃ lætæ frõtis uniformitas: quã in Socrate illo sene & mirari solem⁹ & laudare: In hoc & cõspicim⁹ & amam⁹. Proinde nec nr̃m sileo Guidonẽ: cui⁹ aĩo nihil ẽ puri⁹ nihilq; cãdid⁹: nihil igenio acri⁹: nihil iudicio graui⁹: nihil cõuersatiõe suaui⁹: Qui si nõ septimus ue cognomẽ ei⁹ spondet: sed qnt⁹ accesserit: nõ intelligo qd hoc dulci⁹ comitatu. Quãq̃ nec alij q̃dẽ desint & uoto pares & studio: nisi illos nobis aut stat⁹ iparitas aut oĩno difficultas

C quædam: & inenodabilis humanarũ rerum perplexitas iuideret. Sed & hi satis multi sunt & illis aio frui nec ipsa uetuerit fortuna. Hi igitˀ tales uiri aderũt: ut neq̃ ualitudo aspa neq̃ urgens occupatio neq̃ cõmigrandi incidens necessitas ita nos distrahat: qn unus nostrum assidue tecum sit. Et quid singula enumerẽ? Nihil deerit omniũ uelũtas una non desit. Assunt qdẽ minime graues: sed agiles expeditæq̃ diuitiæ: Siue ut aliˀ idem dicam: Adest paupertas non mœsta nec sordida: sed honesta & læta: etsi uerum fateri uolumˀ multis inuidiosa: Adest librorꝝ bona copia legẽdi dulcis ardor intelligẽdi memorãdiq̃ facultas data cælitˀ & studio aucta puigili. Qđ sequiˀ siluissem (Sic enĩ pudor hortabaˀ ni scirem pro uẽtis affectu precium rebus accedere) Et ipse igitur adero: & mea quã diligis nunq̃ aberit papyrˀ: noui aliquid afferens indies: cuiˀ æstimationẽ tu mihi fateor ante alios inexplebili illo tuo legendi desiderio geminasses: nisi qđ a principio dixeram & uetus est uerbũ: Iudicio fauor officeret. Repeto enim quotiẽs illam: ne dicam alijs: sed certe Platonicis ac Ciceronianis codi

D cibus prætulisti: dum tibi Bibliothecæ meæ limen ingresso: q̃ sæpe non ut episcopus: sed ut amicus facis legendiq̃ auido: quæ nunq̃ in te sitis extinguiˀ. Ego diuina illa opera cœlestium ingeniorꝝ obtulissem: Tu autem manu obiecta frontem auertẽs tantũ nostra deposceres. In qđ ne quid tuũ ratione careat: inclinasse te potuit: uel ueterũ perfecta cognitio repetitæ lectionis iam nõ egẽs: uel hinc nostrorꝝ amor: hinc nouitas: & si enĩ in scriptis uetustatis auctoritas maior: & illud Flacci uerũ sit: q̃ meliora dies ut uina poemata reddit: habet tñ & nouitas gratiam suam & forte iuuat experiri q̃tũ uiuendo ꝓfecerim: Nil enĩ impigrius: nil experientiˀ est amante. Quicquid autem causæ est: tuũ fateor: hũc ardorẽ ipse coram sæpe miratˀ sum: sæpe absens uillici mei uerbis agnoui q̃ assidue redeuntẽ his me lamẽtis aggrediˀ: Cur nescio quã papyrũ: quã tu hãc inuisens domũ solã petere soleas: abstulerim. Rideo & miror uel patris affectionẽ uel custodis fidem: uel uillici puritatẽ. Itaq̃ aliqñ abiẽs: & cum sene meo ludens: papyrũ illi uacuam dedi: quasi illa esset quã quæsisses. Quo facto se illusum reuertenti: iterũ grauiter questus totaq̃ demũ res i iocos & in risum desijt.

De illis quæ solitatius debeat semper desiderare: & de loco habitationis eiusdem: Ca. II.

A SEd redeo ad ordinẽ. Adest ergo tibi præterea sine quo uita: ne dicam fœlix: sed ne uita quidem est: malarum rerum naturale odium & bonarum amor: uirtutum cultus: bonæ famæ pulchra cupiditas: honesti studium: contemptus supuacui. Qđ si tnũ e solitariæ uitæ fundamentis dixero: uerum dixisse me dicam. Adest corpus laboribus obeundis idoneũ: nondũ fragile iam maturũ. Adest ætas adhuc uirens: sed iam adolescentiæ malis explicita: quæ optima uitæ pars: nec expers actuum: nec consilij inops est: & ad magnas res audendas aggrediẽdasq̃ sufficiẽs. Adest deniq̃ patria: ubi ciuis ac præsul hinc amoris in populo: hinc reuerẽtiæ arcẽ tenes. Illud tibi natura præstat: hoc dignitas: utrũq̃ uirtus ac meritum. Eam quoq̃ sortitus es patriam: quã licet episcopatus tuus: ciuitatis appellatione nobilitet: ea tamen præter uetustatẽ & nomen de ciuitate nihil habet: non luxũ: non frequentiã: non tumultum: singula ad eam uitam de qua loquor aptissima. Cuiˀ ego si rite computo: annis circiter qnquaginta ante domini aduẽtum Iulio Cæsare Britãniam oppugnante in Autẽticis scriptis: inter antiquas iam tunc urbes memoriã inuenio. Aspe

B ctus loci talis est: ut nõ ineleganˀ idem ipse Socrates noster: quotiẽs illic ad te uisendũ conuenimus dicere soleat: En ciuitas illa parua quidem sed honesta: quã Abagarˀ rex Iesu saluatori obtulisse legitur in Ecclesiasticis historijs. Illius i medio tibi solitudinẽ facere si uelis potes: non eges ad hanc rem peregrinatiõe longinqua: ad quã multi corũ confugerũt q̃s supra cõmemoraui: ea locorum cõditio est: ut in patria tua inq̃ tuorum gremio solitarius esse possis: haud spernenda quidem oportunitas: domi habes qđ multi transmaria quæsiere. Sin aũt tibi nidus tuus sordet: aut quid forte liberiˀ petis: euolare licet in ꝓpinquũ ramum: & supra uicinũ fontem amœnissima & quietissima statiõe consistere. Adest tibi tuus Gorgia rex fontium: ad cuius tibi murmur hæc scribo. Adest liberrimũ gratissimũq̃ perfugium clausæ uallis. Sic enim uocant incolæ: sic uocari uoluit natura: quãdo illam circumductus collibus abdidit extra omne iter: omnemq̃ concursum: uideriq̃ nisi ab incolis non permisit. Hic tu quoq̃ qđ rarũ & liber & dominus & præsul & solitarius esse potes. Poteris ne tuum locum spernere qui aduenis & reuerẽtiã inijcit & stuporem? Si quis specus in

C qt Seneca saxis penitˀ exesis montẽ suspẽderit: nõ manu factis sed naturalibˀ causis in tãtã laxitatem excauatus: animũ tuum quadam religionis suspitiõe ꝑcutiet. Si hoc uerum est:

ubi quæſo religioſior uſquã ſpecꝰ? Et ſi qđ ſequiť eſt uerũ: Magnorũ enim inquit fluminũ capita ueneramur: ubi maior ueneratio? Flumina quidem maiora longæ uiæ ſpacio & congeſtu aquarum multarum nouimus: fontem nullum. Rurſus ſi tertium eſt uerum: Subita inquiť ex abdito uaſti amnis eruptio aras habet: ubi oro dignius aræ fuerint? Quas ego iam pridem chriſtum teſtor: ſi qua uoto facultas affulſerit: illic in hortulo meo qui fontibꝰ ĩminet ac rupibꝰ ſubiacet: erigere meditor: nõ nymphis: ut Seneca ſentiebat: neq; ullis fontiũ fluminũq; numinibꝰ: ſed Mariæ cuiꝰ ptus ineffabilis & fœcunda uirginitas: omẽſ deoꝝ aras ac tẽpla ſubuertit. Aderit ipſa fortaſſis: ut qđ diu iã & niſi fallor pie cupio: aliquãdo pficiã. Nunc cœptum ſequor: Poteris ne igitur tuũ locũ ſpernere quẽ alienigenæ uenerant? Locum libertati & quieti & ocio & ſcientiæ & uirtuti: ac ne in ſingulis ĩmorer: ad ſummam omnibus quibus ſtudes amiciſſimũ locum: ut cætera ſileam: tãto olim & tibi tam culto habitatore dignatum. Scis q; Veranus tuus: chriſti confeſſor eximius: qui ſedem tuam nunc ſolito duriorem: neſcio quotus ante te tenuit: quærẽs locum pacis: hic demũ ſubſtitiť pulſoq; hinc dracone terribili: ſanctã ac ſolitariam uitam his duxit ĩ locis. Cuius nomẽ inť famoſæ ſolitudinis amicos: non præteritũ ſed dilatum eſt: ut ĩ extremo poſitum tenacius hæreret memoriæ: non tam tuæ: unde illud auelli cõmemoratio quotidiana non ſinit: & præſens ſemper uana ſub oculis fidei tuæ teſtis in quam precioſis ſancti uiri reliquijs exequendam: omne tũ ſtudium: omnes opes ut dici ſolet uentre fraudato: omne deniq; qđ tibi uſq; erat argentum atq; aurum uirum optime contuliſti q; cæteroꝝ qui fortaſſis hæc legent. Hic equidem habitauit ille dum uixit: priuſq; ad ſtatum curæ pontificalis inuitum ſpectata uirtus attolleret: hic uelut in terra hoſtili: ſed a ſe pdomita ac pacata & cultui hominũ acquiſita chriſto cuiꝰ auſpicijs ſignoq; uicerat: Trophæum erexit titulo uirginis genitricis inſigne templum exiguum: ſed decorum & ualidũ. Hunc ipſe montẽ peruiũ fecit: & hãc montanã præduramq; ſilicẽ perforauit ſuis: ut aiũt: manibꝰ: opus feruoris atq; ocij ingentis: hic in ripa cellam habuit: chriſto diues atq; hortulo contentꝰ & flumine. Poſtremo procul hinc moriẽs: huc referri: atq; hic ſepeliri uoluit: ut noſti: tam claro ſtupendoq; miraculo ut qđ olim ĩ tranſitu maris rubri uinctis Moyſeos uirga potuerat: hoc ſi qua fides in tranſitu fluminũ ueram pallium poſſet extincti. Hæc hactenꝰ: Nam de reliquis ruriſ tui laudibꝰ multa dici poſſunt: ſed & multa ſæpe diximus: & hodierno colloquio dandus eſt finis.

Q; qui deo ſeruire uelit: ſiue artibus bonis ingenium excolere: ſiue aliquid aliud boni facere: fugiat nedũ opem ferre alijs uideatur ipſe obruatur: Et quod in alio reprehendat ipſe ne committat. Ca. III.

ſ Iue itaq; deo ſeruire uolumus: quæ una libertas ẽ atq; una fœlicitas: ſiue artibꝰ bonis ingenium excolere: qui proximus egregius labor eſt: ſiue aliquid meditando & ſcribendo noſtri memoriã poſteris relinquere: atq; ita dierũ fugã ſiſtere & hoc breuiſſimũ qdẽ uitæ tẽpꝰ extendere: ſiue ſimul hæc omnia præſtare propoſitũ eſt nobis: fugiamus oro iam tandem & id q;tulumcunq; quod ſupereſt in ſolitudine trãſigamꝰ: omni ſtudio cauẽteſ nedũ opem ferre naufragiſ uidemur: ipſi reꝝ humanaꝝ fluctibꝰ obruamur: reꝝ humanaꝝ ſcopulis allidamur. Deniq; qđ pbamꝰ id agamꝰ: ne q morbꝰ ẽ publicus: qđ q; in alijs ſæpe reprehẽdimꝰ: cõmittamꝰ: & iudicia ſermoneſq; noſtri ab actionibꝰ diſcrepent.

Q; non debeamus amplas opes expetere: non enim adiuuant ſed impediunt. Ca. IIII.

n Emo uero nos fallat: nemo nobis pſuadeat in hoc amplas opes expetendas: Nõ adiuuant ſed impediunt: premuntq;: non ſubleuant. Ad hanc uitam aſcenſus eſt: Nemo in altum aſcenſurus ſuperuacuis ſponte ponderibꝰ aut laqueis implicatur. Nihil auro grauius nihilq; tenacius: id niſi quoad neceſſitati ſubuenit: nec optandũ nec amandum quidem. Vbi enim auariciæ obſequitur: nihil eſt qđ ferentem magis incuruet ac deijciat & in terrã cogat. Neq; id miꝝ: ſi a terra ortũ ad eandẽ ſuo pondere fertur. Non conuenit animã cœleſtis originis terreſtrium cau̾mularum ſarcinis obrui: fæcibus inquinari. Prefert quidem ſplendorem & lenitatem ſenſibus illudentem: animo aut affert tenebras & ſpinas & tribulos curarum triſtium ac pungentium: & quo purgatius uidetur: eo abditis malis infectꝰ ẽ. Nũq; ſolæ ueniũt diuitiæ: mſta & uaria mala ſecũ uehũt & ĩnũeros labores cauſaſq; diſcriminũ. Si mihi nõ ſatis eſt fidei: quære ab his q;s fœlices uocant: & adiuta ut ueri nihil

occultẽt: inuenies eorũ uitã supplicijs plenã suis: ut quã mirabaris exhorreas aut cõtẽnas: & intelligas huic uitæ ad quam te hortor: magnas diuitias nil prodesse: sæpe autem obesse ꝙ̃plurimũ: ut nedum non tanto studio conquirẽdæ sint: sed abijciẽdæ potius si ultro adessent: donec ad eum quem natura & uirtus statuũt modũ: more nautarũ graui tempestate laborantiũ: iactu damnoꝙ rerum salua puppæ: ꝓuentũ esset. Mira res nũc animũ subit: ut te pater meꝙ tecum rogem & obtester: ut unius pueri consiliũ uni datum seni duobus esse utile patiamur. Is puer Alcibiades fuit postea uir & forma notus & ingenio alternãtisꝙ fortunæ clarissimum exemplum: Huic auũculus Pericles fuit: uir & ipse raris annumerandus: Imprimis eloquio potẽs: & cui ad magnũ imperiũ fuerat lingua ꝓ gladio: Ad hũc ergo cũ puer Alcibiades ex more ueniens: senem solito tristiorem offendisset: motus ꝙ non solitis forte blanditijs exceptus esset: ꝑconatus fertur quæ causa tristiciæ seu quid incidisset noui: & cũ senex puerili reor ingenio delectat⁹: ueram rei causam nõ celasset: dixissetꝙ se imẽsam pecuniã expendisse in usus reipublicæ: cuius impensæ rationem qualit̃ redderet non posset apud se cogitãdo repire: Tum puer supra ætatem: Tu uero inquit cogita potius qualit̃ non reddas. Callidum nempe consilium: uel si a sene datum esset magnũꝙ & euidens plenum præsagiũ ætatis. Quo fretus auũculus: cõcitato externo bello ciuilem difficultatẽ reddendæ rationis euasit. Sed ad consiliũ reuertor: in quo laudare soleo: non facti iniusticiã: sed acumen ingenij & celeritatẽ: hoc est illud pueri senile consiliũ: qđ in usos nr̃os uertere moneo: sed in alios terminos ante uersum. Ecce enĩ uenient qui uiam nobis ad magnas diuitias ostendant: qđ nihil ẽ aliud ꝙ̃ auariciã docere: Pestilens sane schola & operosa admodum difficilisꝙ doctrina multo uigiliaꝝ ac laboꝝ impendio discẽda: & uel effectu caritura uel nocitura successib⁹. In his cogitationib⁹ occupato animo dicamus: Cogita potius qualiter ista nõ cupias: Ea enim utilior & certe facilior ars est: ad quã si adhuc lentus & indocilis est anim⁹ additis urgẽdus ẽ stimulis: Ostendam⁹ ei præter mala diuitiarũ de qb⁹ & a nobis modo aliqd: & multa ꝗ̃tidie dicũt̃ a multis: esse artẽ hãc in manib⁹ nostris: illam alteram ĩ arbitrio fortunæ. Spernere opes potest quisꝙ: consequi non ita: scitũꝙ est illud amici: Quare inquit potius a fortuna impetrem ut det ꝙ̃ a me ne petam? Itaꝙ rem difficilem & euentus ambiguũ puto præstat intentatam linquere: quæ & si certe utilis foret: esset tamen intempestiua & sera. Ecce enim sudabimus: anhelabim⁹: torquebimur ne desint uitæ breuis ac fragilis alimenta: quæ ut dixi: iam pridem cumulate & usꝙ ad inuidiam ac delitias assunt: Verum esto: desit aliquid: Quis est enim regum cui nõ aliqd desit? Hic magno nisu assurgendũ dicet aliquis: ut omnem prorsus indigentiam futuri dijs similes: propellamus: quæ nec penitus pelli potest; & ad tempus pulsa redit acrior.

Q; anxia uita atꝙ in crastinum prominens non est uita: sed uitæ meditatio: Et ꝙ auaricia sit uincenda: & iter ad ueras diuitias condiscenda: Ca. V.

Icero quidẽ ad Germanum scribens: Qđ me inq̃t sicut sæpe antea cohortaris ad ambitionem & laborem: faciam equidem sed quando uiuemus. O breuis quæstio sed efficax: Hinc uero q̃sq̃s erit hortatori nostro apte ne satis & grau⁹ respõderi potest: Placet amice qđ suggeris si modo possibile ẽ: sed quando uiuere incipiem⁹. Oro te q̃s scilicet nõ modo uiuere sed uixisse iam deceat? Nam hæc semper anxia atꝙ in crastinũ prominens: non est uita: sed uitæ meditatio nunꝙ̃ forte uenturæ: & quod constat ambiguæ. Inter multa quidem hoc a plebæio poeta non ignorabilit̃ dictũ tenes: Crede mihi nõ est sapiẽtis dicere: Viuã: Ser animis uita ẽ crastina: uiue hodie. Est uero cõsiliũ illud Alcibiadis late patens & ad multa uersabile: Vltio stimulat: gula sollicitat: suspendit ambitio: incendit amor difficillima exequẽdo cõtemnẽdoꝙ facillima. Hæc animũ doceam⁹: ut anceps & periculosa ad nocendum uia: itaꝙ sæpe dum ulcisci uolens iniuriam aceruabis: ut uilis gulæ seruitus & sollicitus apparatus turpissim⁹ exitus: ut uentosa semper ambitio supplicandũ populo: quo nihil est durius: ut improbus supbusꝙ amor seruiendũ mulierculis: quo nihil indignius uiro forti: ridendũ inaniter lugendũꝙ: & sæpe nõ min⁹ lætis ꝙ̃ mœstis euẽtib⁹: tanta uanitas rei est: horum omniũ una est regula. Siquidem his implendis cogitatio impeditur: nunꝙ̃ deerunt mœsticiæ mortales & maloꝝ causæ: ut euadas hinc & ut lætus ac liber sis: contemptus ipse præstabit. Hoc potius cogitandum est igitur qualiter difficultates has effugias: ꝙ̃ qualiter explices: Vide in ꝙ̃uirilem sententiam: puerile dictum trahi potest. Sed omissis alijs: quod nunc unum agitur auariciam hoc artificio uincamus; necessarias nobis ad hoc ocium magnas opes ostentantem: & spernendo mortalia frenan-

docq; cupidines:& naturæ modestiam æstimando: compẽdiarium iter ad ueras diuitias cõ/
discamus. Re enim uera cum omnibus ad uirtutem nitẽtibus: tum uel maxime proposito
nostro inimica cupiditas est: Nam nec finem habet ullum:& cumulando superuacua:im/
pedimentum quærit huic uitæ:cui præsidium pollicetur:quã non onustam sed expeditam
atq; agilem esse oportet. Nempe cum constat multis qui oĩa posse uidebant̃:ne hoc unum
possent:opum potentiæq; magnitudinẽ obstitisse. Tibi nil obstat nisi qđ minime suspicor:ip
se tibi obstes:potes equidem:potes modo non singulos nodos soluere:q̃ simul omnes am
putare malueris: Aduersus hydrã res est nobis:nullus erit finis nisi repullulãtia capita in/
genio præcidam⁹ Herculeo. Ego solus esse non tantũ possum:sed iam cœpi facile pseueratu
rus:si tant⁹ mihi uiæ solitariæ dux & comes accesserit. Non modo enim meæ quietis adiu
tor:sed ut qđ in animo est quolibet enũciem:Ipse quies mea:nec tantũ solitudinis solamẽ:
sed ipse quodãmodo solitudo mea eris: tunc uere plærũq; solitarius uidebor dum tecum
ero. Præcessi ego te:temptauiq; uadum: sequere saltẽ:qui præcedere debuisti. En quasi du
bio torrẽte trãsmisso ripa clamãs ad aduersa ut intrepide transeas edico: Nihil oĩno pericu
li ẽ:& ubi primo pedes tenui strupea oia atq; suspecta:hic amœna oia & secura denũcio. Si
dubitas: si cũctaris ipse retrãseo & uestigia retro obseruata sequor: ut Virgili⁹ ait: ut scilicet
manu prehensum ad hæc te loca pducam: quibus cũ assueueris: regũ thalamos põtificũq;
aulas carceres & molestos laqueos ducas.

C

De Remedijs contra pigrum progressum ad solitudinem Ca. VI.

QVod si forte omnia quæ animos tenẽt abdicare nõdũ possum⁹. Id enĩ unũ ẽ ex eo/
rum genere quæ prius incipiũt hoĩes docere q̃ discere: at saltem amicam nobis soli/
tudinem faciam⁹ qđ nullo uetante pmittimus: inq; illam cum omnib⁹ fortunarũ
nostrarũ sarcinulis cõmigrem⁹: quib⁹ cũ fortiter carere posse cœperim⁹: tamẽ demũ plena
libertas erit & securũ gaudiũ. Interea ut res sunt: nusq̃ certe quieti⁹ uicturi sum⁹: Neq; enĩ
uel quia diffidã tam obnixe ago uel tanto uerbo⁊ nisu quicq̃ tibi durum aut graue sua/
deo: cum & altitudinẽ animi tui norim:& siue hui⁹ siue artioris uiæ clarissimi tibiq; notissi
mi duces sint. Nam & Martin⁹ cui multum fidis:& cui qđ pegrinationes sermõesq; tui in/
dicãt: inter christi amicos amicissimũ te no taui: hũc uitæ modũ: ut ex supiorib⁹ liquet im/
pleuit: simul & solitarij requiẽ amplex⁹:& episcopi dignitatẽ retinẽs: ut iure suo Gennadi/
us & monachũ & episcopũ illum uocet. Nempe qui prius ante baptismũ: qđ difficilius est
implesset in adolescẽtia: inq; ipsa militia utraq; religiosis aduersa cõsilijs sic uiuens: ut iam
tunc sicut in uita ei⁹ scriptum est non miles sed monachus putaret̃. Et alter Menas: cui na/
talis idem qui Martino est: terrenã cœlesti militia: non in urbe sed in heremo pmutauit. Et
huc quoq; de industria dilat⁹ Gregorius naçiançen⁹: ut Hieronym⁹ testat̃: Immo se episco/
pum in loco suo ordinans ruri uitam monachi exercuit: Cuius uitæ q̃t⁹ illi semp amor fue
rit: hinc elicis: ꝙ iam ante subrecentẽ ex Atheniẽsi auditorio digressũ: Basiliũ Cæsariẽsem
famosum compatriotã & collegam: atq; ut famã secut⁹: Augustin⁹ ait: etiã carne germanũ
suũ e cathedra magisterij detractũ: ubi ille rhetoricã florẽtissime docebat: iniecta manu ad
solitudinẽ & ad meliora studia insigni quadã amoris fiducia & auctoritate deduxerat.

A

B

De repulsione argumẽtorũ illorũ qui uitæ solitariæ aduersantur: Ca. VII.

AVdio autem e trãsuerso qđ aduersus hæc rursum obstrepi soleat. Nã primo de scri/
pturis sacris nobis facere nitunt̃ inuidiam. Væ soli quia cũ ceciderit non habet sub
leuantem se. Et melius est duos simul esse q̃ unũ: habent enĩ emolimentũ societatis
suæ: Et quæ sunt id genus plurima. Qđ oĩno nõ dicerẽt si quid ego sentiã & qđ loquar at/
tenderent. Deinde Aristotelicũ illud obijciũt: ubi ait: uel ꝙ naturalit̃ sociale animal ẽ ho/
mo: uel ꝙ qui alijs non cõmunicat: aut bestia est aut deus: quasi ego uel odium indicã uel
societatẽ omniũ hominũ interdicam: uel anceps sit electio quid esse malim: an bestia an de/
us: hoc ẽ bestialis homo an diuin⁹ uir. Ciceronianũ præterea illud nobis ĩmurmurãt: ubi
non a necessitate qđ quibusdam uisum esset: sed a natura profectam hominũ societatẽ: nõ
semel deseruisse contentus: rei huius argumentũ attulit optimũ: quemq; licet omnib⁹ co/
pijs suffultum & omnis necessitatis expertem: tamen & solitudinem fugiturũ & socium stu
dij quæsiturum. Quibus satis ut arbitror libro superiore respõsum est: Nam nec ego nisi in
hoc mihi plene cum Tullio cõueniret: solitudinis ac studij socium: ĩmo uel socios & quærẽ/
dos dicerẽ & colẽdos. Et hæc igit̃ & quæ ad obuiãdũ nobis siñia trahi solẽt teneo:& deserta
solitudine Aphratẽ cui⁹ supra meminim⁹:& Iulianũ illũ famosissimũ heremitã Antiochiã:

A

B]

& famosiorē Antoniū Alexandriam urbesq; alias petijsse non sum nescius : uerum id non motu ꝓprio seu leui qualibet ex causa: sed ꝓ graui necessitate summoq; fidei discrimiē gestum noui. Sic enim scriptum est : Sciebant illi sacratissimi uiri quid tempori unicuiq; congrueret: & quādo esset op⁹ frui quiete: & qñ necessariū solitudini præponere ciuitates. Iam id propē ridiculū q̄d præmissis accumulant: quodq; præsenti mihi sæpius obiectum scio.

C Quid enim fiet inquiūt: si passim omnibus ꝑsuadere potueris q̄d intendis? aut quis tandem in urbibus residebit? Vide ergo ne contra rempublicā loquaris. Quibus plane res ipsa respōdeat: Si quidem omnes inde migrauerint: certam esse mutandæ sententiæ rationē solitudines deserendas: quæ iam solitudines non erūt : eoq; protinus redeundū: unde omnis tædij pater inquies popellus abscesserit. Sed bñ habet: non hi sūt hominū mores: neq; tam patulas uulgus aut tam faciles honestis consilijs aures præbet : paucis utinam ꝑsuaserim. Nec uero par est omnib⁹ unam uitam & præsertim solitariā suadere: nec ego loquor omnibus: sed tibi: sed mihi: & his paucis quib⁹ hæc rara conueniūt. Nobis certe si nō uulgi uoces: sed naturam nostram sequimur: nihil est aptius.

De hortatione ad solitudinē: Et q̄ urbes relinquendi sint occupatis in sæculo: Ca. VIII.

A 1 Inquamus urbem non redeūdi animo: ne posita ad aratrū manu respiciam⁹ retro: sed precemur potius: ne unq̄ ad ingratū deq; omnibus bonis male meritum populū reuertamur. Q̄d fecisse Lentulus tradit̄: is q sub obtētu ꝑfectiōis honestæ: æternū exiliū elegit: quē ut imitari uellem⁹: & si non quietis amor ac saltē turbæ odiū ꝑsuasisse debuerat. Quāq̄ nō desit exēplū minus notū sed deuotū magis Chronij phœnicis monachi: q solitudinē ingressus orauit ne unq̄ inde discederet: mitaq; ꝑseuerātia sibi præstitit ne irritæ preces essent. Extirpādæ sollicitudinū causæ sunt: frangēdiq; q nos tenent uncī: rumpendusq; pons a tergo ne qua fugæ uel reditus spes supsit. Dicam enim tibi: nō q̄d Palladius exemploꝝ taliū historicus dixisse sibi Ioannem scribit Aegyptiū heremitam illū cui⁹ supra mentio est habita: Episcopus enim inq̄t es futur⁹ : plurimūq; tribulationū habitur⁹ es ac laboꝝ: Si igit̄ ista uis fugere: noli relinquere solitudines nostras : Nullus enī te in desertis degentem locis episcopū faciet. Hæc Palladio: Ioānes. Ego autem tibi de episcopatu nihil: Iam enī es qui ille cauendū præmonebat : nec iam tibi possibile est Episcopū nō fuisse: ad quem statū ante annos matura te uirtus erexit. Sed quid huic proximū est dicā: Episcopatus enī tuus talis est: ī quo & honore summis: in libertate mediocrib⁹ atq; infimis par sis. Q̄d si maioris episcopij pondus times: solitudines nostras ama: Et si laboꝝ imortaliū nexibus uis absolui: hanc requiē quære : Vt enī a militiæ labore rediens: ait Romanus ille Centurio: hic optime manebim⁹: q̄d si fortuitu prolatū: ad omnē tanti impij tractum est:

B ex ꝓposito dictū nō spernat̄. Surge: ueni: ꝓpera: linquam⁹ urbem mercatorib⁹: aduocatis: prosenetis: fœneratorib⁹: publicanis: tabelliōib⁹: medicis: unguētarijs: lanionib⁹: cocis: pistorib⁹ atq; fartorib⁹: alchimistis: fullonib⁹: fabris: textorib⁹: architectis: statuarijs: pictorib⁹: mimis: saltatorib⁹: citharedis: circulatorib⁹: lenonib⁹: furib⁹ maleficis: adulteris: parasitis: hospitib⁹: circūscriptorib⁹ ac scurris: edacib⁹ odorem fori uigilinare captantib⁹: quib⁹ ea fœlicitas una est: illi inhiant: Nullus autem nidor in montib⁹ & solins ac placitis caruisse supplicium. Sine illos: nō sunt nostri generis: Permitte diuitib⁹ nūmos suos numerare: & ī hoc Arithmeticæ præsidio uti : nos diuitias nr̄as sine studio: sine arte numerabim⁹ . Nihil est q̄d illis īuideam⁹: nisi nūc etiam: q̄d absit: pueri sim⁹: quos ficta adūbrata suspēdant. Demi phaleras equis uenalib⁹ uet⁹ est cautela. Nemo sanus puellā deformē q̄ bene uestita esset ī cōiugiū optauit : Nos si phaleras: imo laruas his purpuratis fœlicib⁹ detraham⁹: clare uidebim⁹ esse miserrimos: Suas sibi diuitias habeāt: suos mores: suas uoluptates. Nēpe q̄s æternas uellent diuitiæ abibūt: & q̄s manu retrahūt uoluptates fugient: At quib⁹ caruisse cupiēt mores stabūt & comitabūt̄ īuitos. Cūcta hæc quæ illos uulgo mirabiles ostēdūt: momēto tp̄is euanescēt. Sub impio fortunæ uiuūt: si illa pepcerit: mors nō parcet. Qui preciosissima reꝝ habent: si tñ dicēdi sunt habere quib⁹ seruiunt: ipsi mox a uilissimis habebunt̄. Et a qb⁹ inquies habebit diuitias ingratus hæres & forsan hostis inuisus? Corpa uermes & upupæ: Tartar⁹ animas: Nomen: obliuio sempiterna. Contra q̄uis pauper hic fuerit: In memoria æterna erit iustus. Non nos igitur ad æmulationē prouocet falsa prosperi-

C tas uera miseria: sequestrēt̄ a nobis molles & eneruati diuites. Illis Thermæ: fornices: atria: popinæ: nobis syluæ: mōtes: prata: fōtes placeāt. Illi carnis desideria & lucꝝ undecūq; ueni-

ens:nos studia liberalia & honesta sectemur: & si quid mœchanicum miscere iuuat: sit agri/cultura uenatioq̧: Cui q̃uis inesse clamosum aliquid & nostro proposito dissonũ uideat: de uenatiõe uetusq̧ sit uerbũ: In uenando multã uerborum esse iacturam: uenationẽ tamẽ & meditationi & studijs oportunam: magnis quibusdam ingenijs uisam scio: propter so/litudinem scilicet & nemorum latebras silentiumq̧ retia ipsa seruantium. Quod tum ma/xime uerum fiet: dum præter numerũ: hoc est non uenator sed spectator in syluam eas abi/turus ex commodo sine ullo uenantium commeatu: ea forte uel clericis præcipue inter syl/uas agentibus permissa licentia est: nec huius generis interdicta uenatio: rara quidem & modesta & exercitio corporis indulta non luxui: quæq̧ illi cognatæ sunt piscatio aucupi/umq̧: hæ sunt ruris artes. Deniq̧ illi semper pendeant ac uoluantur: nos ad petram pressis uestigijs insistamꝰ. Illi semper hæreant: nos aliq̃n progrediamur. Illi semper dubij cõsulẽt: nos iam tandem salutare consiliũ exequamur. Postremo illi mũdum fugientẽ amplexẽt teneantq̧ si possint: nos dñm & quæramus dum inueniri potest: & inuocemꝰ dum prope est: quin & dum corpora nostra ꝑegrinanẽ ab urbibus: ꝑegrinenẽ a corpibus animi: præ/mittamus illos ad cœlum cum tempꝰ aduenerit (q̃d philosophi nõ sperarũt,) & corporibꝰ secuturi.

De præclara solitudinis commẽdatione: Ca. IX.

A

e N quo impetꝰ calamũ tulit: q̃ multa diximꝰ de re parua: ut uulgꝰ existimat: ut ego sentio ꝑmaxima & mihi eq̃dem tam iucũda: ut cum ĩ hoc corporeo carcere diu uin/ctum me fuisse meminerim: uixisse non amplꝰ mihi uidear nisi q̃ diu solus & ocio/sus uixi. Quã q̃ o si usurpare audeã præclarũ illud singularis & egregij ducis dictũ: nec im/portunæ detur insolentiæ gloriandi par in tanta imparitate licẽtia: Ego quoq̧ non modo nunq̃ minus ociosus q̃ cum ociosus: minus ue solus q̃ cum solus: sed semper ociosus nisi dum ociosus: semper solus nisi dum solus fui. Et si non sim dubius: q̃d sæpe iam dixi: ma/gno strepitu populũ his omnibꝰ occursuꝝ: Sed ueritas intrepida & inuicta est. Nec uanos horret strepitꝰ: ut descriptor generosi cornipedis Maro ait: Illi ardua ceruix argutũq̧ ca/put: Cuius q̃dem non assertor adhuc magis audax q̃ sollicitꝰ inquisitor sim. Ad quã licet eni studio semper aspirem: uereor tamẽ neq̃ mihi uel illius latebræ uel meæ curæ uel tar/ditas quædam obstet ingenij: ut sæpe res quærens opinionibꝰ implicer. Hæc ergo nõ diffi/nitor sed scrutator uestigatorq̧ tractauerim: Nam & diffinire sapiẽtis est proprium: & ego nec sapiens nec ꝓximus sapienti: sed ut Ciceronis uerbo utar: magnꝰ sum opinator. Con/tra autem paucos quibus loquor: affuturos scio præter numeꝝ supiores rebus oĩbus atq̧ uictores: Ego iam hinc iudicij tui arram teneo: satis est quid alij iudicẽt: ꝓ se quisq̧ uiderit dũ uagas fluctuãtesq̧ sentẽtias nulla necessitas ad uerum cogit. Certe cum uenerit ineuita/bilis dies: & urgere animã hinc cœperit ineluctabilis mortis hora: quãdo non in porticibꝰ aut compitis populi digito monstratũ esse: nõ regem aut pontificẽ fuisse: non pecunia: non gratia: nõ delitijs affluxisse: sed caste: sed pie: sed innocenẽ uixisse ꝓfuerit: Tũ ut spero fate/bitur qui nũc negat trãquillũ hoc saltem fuisse consiliũ. Itaq̧ tantus ardor: tantus materiæ amor est: ut cũ multa dixerim plura se offerãt: sed studio consulendũ est. Putabã enĩ episto/lã scribere: libꝝ scripsi: quẽ diuisurꝰ nõ fuerã: quo scilicet solitariæ uitæ solitariꝰ liber esset: nisi quia ĩ mẽtẽ redijt eam me solitudinẽ laudasse: nõ quæ unũ etiam: sed quæ turbas fugit: Simul illa me cogitatio ꝓposito emouit: ut onustũ fessumq̧ uiæ medio lectorẽ partitio re/leuaret: Vnũ igiẽ ĩ duos secui. Dulce aũt mihi fuit præter morẽ ueterum: quos in multis se/qui soleo his q̃libuscũq̧ litterulis meis sæpe sacrum & gloriosum christi nomẽ inserere: q̃d si fecissent prisci illi nostroꝝ ingenioꝝ duces: & eloq̃o hũano uim scintillaꝝ cœlestiũ miscu/issent: Delectant fateor: sed multo amplꝰ delectarẽt: Nũc mulcet eloquentiæ prima frons clara uerboꝝ luce: sed sentẽtiaꝝ ueris orba luminibus: cũ diu aures deliniuerit neq̧ quietat animũ nec ꝑducit ad illã supremã stabilẽq̧ dulcedinẽ ac pacẽ intellectꝰ: Ad quã q̃d insesa/ti & supbi hoĩes contẽnũt: nisi ꝑ ipsam christi humilitatẽ nõ est aditꝰ. Hæc tibi autẽ sic affe/cto animo dictaui: ut oĩs impulsarũ uento frondiũ fragor: & oĩs circa nascentiũ sonitꝰ aq̃ꝝ hoc unũ dicere uiderenẽ: Bene suades: Recte consulis: Verum dicis.

B

C

Francisci Petrarchæ Poetæ Laureati: de Vita solitaria: Secũdus Liber Explicit.

Franciscus Petrarcha de Re-
medijs utriusque Fortunæ.

Annotatio Dialogorũ:Libri.I.Francisci Petrarchæ.

Insignis ac plurimum cõsolatiui operis Francisci Petrarchæ Poetæ atq; Oratoris Clarissimi:deRemedijs utriusq; fortunæ ad Azonem: duos libros dialogis ducẽtis quinquagintaquattuor distinctos cõtinentis:Dialogorꝫ libri primi de Remedijs prosperæ Fortunæ:collecta:ordinata:enumerataq; Annotatio.

Finis Annotationū primi libri.

Franciſci Petrarchæ poetæ oratoriſq3 Clariſſimi:in operis ſui de Re/ medijs utriuſq3 fortunæ librũ primum: quo de Proſpera diſputatur fortuna: Epiſtolaris Præfatio.

Vm res fortunaſq3 hominum cogito:incertoſq3 & ſubitos rerũ motus: nihil fer/ me fragilius mortalium uita: nihil inquietius inuenio. Ita cunctis animãtibus naturam miro remedij genere conſuluiſſe uideo: ignorantiã quadam ſui:nobis ſolis memoriam:intellectum:prouidentiam:diuinas ac præclaras animi noſtri dotes in perniciem & laborem uerſas. Tam ſuperuacuis eñ ſemper nec inutili/ bus modo:ſed dãnoſis atq3 peſtiferis curis obnoxij & præſenti torquemur & præterito fu/ turoq3 angimur: ut nil magis metuere uideamur q̃ ne quãdo forte parũ miſeri ſimus: Tãto ſtudio miſeriarũ cauſas & dolorũ alimenta conquirimus: quibus uitã: quæ ſi rite ágeret fœ/ liciſſima prorſus ac iucũdiſſima rerũ erat: miſerandũ ac triſte negocium efficimus: cuius ini/ tium cæcitas & obliuio poſſidet: progreſſum labor: dolor exitũ: error omnia. Quod ita eſſe quiſquis uitæ ſuæ curſum acri iudicio remetiet: intelliget. Quem quietum quæſo: quẽ trã/ quillum: quem nõ laborioſum magis atq3 anxium diem egimus? Quod unq̃ tam ſecurum aut tam lætum mane uidimꝰ: ut nõ ante crepuſculum ſollicitudo mœrorq3 ſurriperet? Cu/ ius mali & ſi ipſis in rebꝰ multa inſit occaſio: niſi tamẽ nos fallat amor: noſtri cauſa maior: ſiue ut ingenue fateamur: culpa oĩs in nobis eſt. Vt uero ſileam reliqua quibuſ undiq3 tru/ dimur: quod illud eſt bellũ q̃q3 perpetuũ: quod cum fortuna gerimus: cuius nos facere po/ terat uirtus ſola uictores: Nos ab illa uolentes ſcienteſq3 deſiuimus. Soli igiẽ imbecilles ex/ armati non æquo marte cum implacabili hoſte congredimur: quos illa uiciſſim ceu leue ali/ quid attollit ac deijcit & in gyrum rotat: ac de nobis ludit: uinci tolerabilius foret: nũc ludi/ brio etiã habemur. Id uero quid aliud q̃ leuitas ac mollicies noſtra fecit: Idonei uiſi ſumus: qui pilæ in morẽ huc illuc tam facile iactaremur: animalia æui breuiſſimi: ſollicitudinis infi/ nitæ: quibus inſcijs: cui puppim litori: cui animũ conſilio applicemus: pro cõſilio interim ſit pẽdere: ac præter præſens malum & a tergo qđ doleat & ante oculos ſemper habere qđ ter/ reat: Quod præter hominẽ animãnum nulli accidit: quibus præſentia euaſiſſe pleniſſimam ſecuritatem tribuit: Nobis ob ingeniũ & acumẽ animi ſemꝑ quaſi cũ Cerbero tricipiti ho/ ſte luctandum eſt: ut ratione caruiſſe prope melius in noſmetipſos: æthereæ naturæ præſtan/ tioris arma uertentibus huic malo obſtare ſubdifficile eſt: uetuſtate iam & conſuetudine ra/ dicato. Enitendũ tamen in quã rem præter generoſi animi conatũ: cui nihil eſt árduũ: nihil inexpugnabile: & ſapientum hominũ crebra colloquia: q̃uis id genus iam rareſcat: & mul/ to maxime iugis lectio ac peruigil ſcriptorũq3 nobilium monumenta profuerunt: modo ſa/ lubribus monitis conſenſus animi non deſit: quem unum in terris ſani conſilij uiuũ fontem aſſeuerare non uerear. Quobrem ſi uel plæbeis ſcriptoribus pro affectu nudo gratiam ali/ quãdo habitam ſcimus: ſiue pro eo q̃ iter aperuiſſe ſequentibus uiſi erãt: quãta: oro te: gra/ tia claris ac probatis ſcriptoribus eſt habenda: qui multis ante nos ſæculis in terram uerſi: diuinis ingenijs inſtitutiſq3 ſanctiſſimis nobiſcum uiuunt: cohabitant: colloquuntur: In/ terq3 perpetuos animorum fluctus: ceu totidem lucida ſydera & firmamento ueritatis affi/ xa: ceu totidẽ ſuaues ac fœlices auræ: totidẽ induſtres ac experti nautæ & portũ nobis quie/ tis oſtẽdunt: & eo uoluntatũ noſtrarũ lenta carbaſa ꝓmouent: & fluitantis animæ guberna/ culũ regũt: quoad tãtis ꝓcellis agitata cõſilia tandẽ ſiſtat ac tẽperet: Hæc eſt eñ ꝟa philoſo/ phia: non quæ fallacibus alis attollit & ſterilũ diſputationũ uentoſa iactantia per inane cir/ cumuoluit: ſed quæ certis & modeſtis gradibus cõpendio ad ſalutẽ pergit. In hoc te ſtudiũ hortari: amicum forte: ſed ꝓfecto neceſſariũ nõ eſt. Natura te uariæ lectionis multipliciſq3 noticiæ auidum fecerat: fortuna quæ: ut aiunt: magnæ rerum partis imperium tenet: turbi/ do quodam ac profundo negociorũ & curarũ pelago iactandũ dedit. Cæterum nõ ut legẽdi ocium: ſic noſcẽdi deſideriũ eripuit: quo minus ſemꝑ et litteratorũ hominũ delectatus ami/ citia & conuictu: & occupatiſſimis diebus ocioſas horas quoties licuit furatus: quotidie in/ ſtructior: q̃tidie rerũ memorabiliũ doctior fieri uelles: Vbi illa qua nulli cedis memoria: ſæ/ pe te pro libris uti ſolitũ: ipſe tibi ſum teſtis. In quod ſi ab ineunte ætate pronus eras: eo nũc putandus es pronior: quo ſerotinus matutino uiatore feruentior atq3 animoſaltẽ promptu/

or esse solet: quãdo quidẽ hæc uulgaris est querela: Crescere iter diec͡q decrescere: Q͞d utic͡q nobis in hoc uitæ tramite accidit: ad uesperam propinquantibus: & uiæ multũ superesse cernentibus. Nõ mihi igit͞ es hortandus ut facias q͞d semp auidissime fecisti: admonuisse sufficerit: ut intendas animũ ne qua te hinc humanarũ rerũ cura dimoueat: quæ plærosc͡q mortalium post egregios labores in ipsa cõsũmatione maximorũ operũ auertit: Hoc adiecto: ut quia simul omnia uel legere uel audire & meminisse non potes: utilissimis quidẽ: & quoniã breuitas est amica memoriæ: breuissimis quoc͡q te fulcias. Nõ q͞ ego suadeã operosiora illa & maiora sapientiæ cõsulta negligere: quibus te in ordinario: ut ita dicã: fortunæ certamine tueare: sed ut his interim breuibus ac præcisis sententijs quasi quibusdã expeditis atc͡q cõtinuis armis: contra omnes insultus omnẽc͡q repentinũ impetum hinc illinc iugiter sis instructus.

E Duplex enĩ nobis est duellũ cũ fortuna: & utrobic͡q q̃dãmodo par discrimẽ: Cu͞ nõ nisi partem unicam uulgus nouit: eam sc͡z quæ uocat͞ aduersitas: Philosophi & si utrãc͡q nouerint: hãc tamẽ ipsam difficiliorẽ arbitrant͞. Itac͡q notũ illud Aristotelis in æthicis suo iure diffinientis: Difficilius esse tristia sustinere: q͞ delectabilibus abstinere. Quẽ secutus Seneca ad Lucilliũ scribẽs: Maius est inquit difficilia perstringere: q͞ læta moderari. Quid dicã? Ausim ne tãtos inter uiros hiscere? Durũ quidẽ & temeritatis parata suspicio nouo homini uetusta tangenti. Hinc auctoritate igitur: hinc ætate permoueor: Sed alterius magni cuiusdam & antiqui uiri succurit auctoritas: Nec͡q enĩ impetrari potest: quin quale quidc͡q uideatur ei talem quisc͡q de illo opinionẽ habeat: Marci Bruti uerba sunt scribẽtis ad Atticũ: quibus uix aliquid uerius dici reor. Quid enĩ de re qualibet iudicare possum nisi q͞d sentio? Nisi forte cõpellar ut iudicio iudicẽ alieno: q͞d qui facit: iam nõ ipse iudicat sed iudicata cõmemorat.

F Ego itac͡q reuerenter tantorũ hoĩm omniũc͡q sic sentientiũ iudicia præteruectus: si de ꝓprio loq uelim: Scio quidẽ alias uarie de uirtutibus disputatũ: nec͡q sꝑ difficilioribus principatũ dari: nec͡q fortuito ultimũ inter uirtutes locũ obtinuisse modestiã: siue eam temperantiam dici mauis: Quantũ tamẽ ad id de quo agitur attinet: difficilius prosperæ fortunæ regimẽ existimo q͞ aduersæ: aliquãtoc͡q fateor apud me formidolosior: & q͞d cõstat insidiosior est fortuna blanda q͞ minax. Quod ut sic opiner: non me scribentium fama: non uerborum laquei nodic͡q sophismatum: sed rerũ experimẽta uitæc͡q huius adigunt exempla: & magnũ difficultatis argumentũ raritas: Nam qui damna: qui pauperiem: qui exilium: qui carcerem: qui suppliciũ: qui mortem & peiores morte graues morbos æquo animo tulerint: multos uidi: qui diuitias: qui honores: qui potentiã: nullum. Ita sæpenumero me spectante contra omnẽ aduersæ fortunæ uiolentiã inuictos ludo facili prosperior strauit: humanic͡q robur animi q͞d minæ non fregerant: inflexere blãditiæ. Nescio enĩ quõ mox ut mitior cœperit esse fortuna: incipit mẽs emollita tumidior fieri & suæ fortis obliuionẽ adiũcta prosperitate concipere. Nec͡q de nihilo dictũ est: iamc͡q apud nostros hoĩes in prouerbiũ uenit: Magni laboris esse: ferre ꝓsperitatem. Nec͡q casu Flaccus ait: Bene ferre magnã disce fortunã:

G Difficilem nempe cẽsebat artẽ quæ nisi studio adhibito nesciretur. Cæterũ Seneca ipsæ fortunæ partem illam quæ sibi difficilior uisa erat: & est haud dubie prima frõte rigidior: breui admodũ sermone perstrinxerat. Is libellus passim in manibus est uulgi: Cui ego nil addere nil detrahere meditor: quod & magno ingenio cõflatum opus nostram dedignatur limã: & mihi meis rebus intento nec comere aliena nec carpere est animus. Sed quoniã & uirtus & ueritas publicæ sunt: nec͡q studiũ antiq̃tatis obesse debet posteritatis industriæ: cui excitãdæ atc͡q adiuuãdæ noscit͞ institutũ. De hoc ipso loqui tecũ aliquid: quodc͡q ille tũc Gallioni suo præstitit: id Azoni meo nunc quãtum hoc defesso iam & occupato semper ingenio dabitur præstare propositum est mihi: Insuper & partem alterã ab illo seu obliuione seu iudicio prætermissam attingere. Vtric͡q autẽ sciens pauca permiscui: non fortunæ cuiuspiam: sed uirtutis aut uitij excellẽtiæ aut defectus: Quod & si extra propositum ipsa quidem effectu tamen haud dissimili: & lætos quoc͡q mœstosc͡q animos factura uiderentur: Quibus in rebus quo me gesserim ĩgenio: tu censebis: occupationum memor ac temporis: qui paucissimis diebus cœptum perfectumc͡q opus admirans uideris. Ego solius fidei iudex sum: Studui Hercle nõ ut unumquodc͡q mihi speciosius: sed ut tibi atc͡q alijs: si tamẽ alius quisc͡q hæc attigerit: utilius uisum est cõquirere.

H Denic͡q finis meus is qui semper in hoc genere studiorum fuit: non tam scribentis laus q͞ legentis utilitas: si qua ex me percipi aut sperari potest: ad id maxime respexi: ne armarium euoluere ad omnem hostis suspitionem ac strepitũ sit necesse; quin

mali omnis & nocentis boni: atq; utriusq; fortunæ remedium breue: sed amica confectum manu: quasi duplicis morbi: ut non inefficax antidotum in exigua pixide omnibus locis atq; temporibus ad manum: ut aiunt: & in promptu habeas. Nam ut dixi utraq; fortunæ facies metuenda: uerumtamen utraq; toleranda est: & hæc quidē freno indiget: illa solatio: hic ani-

I

mi elatio reprimenda: illic refouenda ac subleuanda fatigatio. Hanc ergo uarietatem cogi-tanti mihi: non modo cum de hoc uellem aliquid scribere: tu occurrebas dignus eo munere: quo uterq; nostrum communiter uteretur: ut ait Cicero: sed etiam tu me solus ut scriberem excitabas: non quidem uerbo: ut qui cœptorum mihi conscius sis tātorum: sed rebus ipsis: & in utranq; partem abundante materia: multos in eculeo fortunæ habitos: multos in deli-tijs scimus: multos magno impetu rotatos: nec scandentium desunt exempla: nec ruentium: nec sum nescius quosdam ex altiore fastigio prolapsos. Quot Romani Imperatores: quot externi reges uel hostium uel suorum manibus e summo solio dettacti: uitam simul & impe-rium amisere? An ne omnia a uetustate mutuemur: & exules nuper & captiuos & in acie cæ-sos & domi capite truncos: quodq; durissimum relatu est: & laqueo enectos fœdeq; lania-tos reges nouimus? Tibi cui cor regium natura dederat: nec dedit regnum fortuna: nec ab-stulit. At quem in cæteris illa tam uarie egerit: uix quod sciam nostra ætas inueniet. Iā im-primis ualitudine prosperrima & corporis uiribus dudum fretus: usq; ad stuporem omniū qui te norant: intra non multos annos ter desperatus a medicis: ter uitam ac salutem tuam in solo medici cœlestis auxilio posuisti: Sic ab illo tādem sanitati redditus: ut penitus tuum illud pristinum robur amiseris: non inferiore miraculo dexteritatis eximiæ atq; īsolitæ gra-uitatis: ut qui olim pene æripes fueris: nunc accliuis aut seruorum manibus equi tergo im-positus: aut humeris nixus lentis terram passibus metiaris: Patria tua uno prope tempore

K

te dominum uidit atq; exulem: Ita tamē ut nihil obscurior exilio uiderere. Nulli fere nostro-rum hominum par principum fauor: nulli par fuit iniuria: ut cum pauloante certatim ī ami-citiam tuam niterentur: Idem ipsi de nulla alia re concordes in tuum mox exitium quasi cō-municato consilio conspirarent. Et pars quidem tuum caput insidijs peteret: auro prius ac gemmis largifluisq; muneribus tot per annos propitiæ ac fauentis fortunæ: & quæ his om-nibus grauior iactura est: amicis atq; clientibus: uniuersaq; familia duris quidem sed diuer-sis tormentorum ac mortium generibus spoliatum. Pars quæ clæmentior fuit: illud ingens patrimonium: terras: homines: domos: oppida inuaderet: ut qui modo te uiderant: mox e summis opibus ad inopiam redactum: ceu aliquod fortunæ prodigium mirarentur. Ami-corum: ut dixi: pars perijt. In superstitibus perijt fides: fugitq;: quod assolet: cum pro-speritate fauor hominum: ut dubitare posses an amicorum prius an fidei fleres interitum. Accessit in medio rerum æstu ægritudo pene ultima: & tam morti proxima: ut quem uiuere

L

amplius non posse persuasum esset: extinctum fama uulgaret. Et hic morbus: hæc pauptas: hic laborum cumulus: pulsum patria: procul domo: in alienis terris ac laribus circumtonā-te bello semiobsessum oppresserāt: ne quid omnino interim tibi cum his amicis si quos aut uirtus fecerat: aut fortuna dimiserat: seu colloquij: seu litterarum posset esse commercium. Nihil omnium præter carcerem defuit ac mortem: q̄uis nec carcer defuerit: dū fidissima con-iunx: & pars tuorum uiscerum nati omnes nataeq; ab hostibus capti essent: nullo prorsus ti-bi relicto solatio tātæ prolis. Nec mors quidem: dum & tu secum assidue luctareris: & unus ex filijs iam tunc teneram & insontem animam in carcere posuisset. Quid multa? Impletum in te uno uidimus: quod de duobus summis uiris Caio Mario: magnoq; Pompeio legim⁹: quid boni scilicet & quid mali possit: haud unq̄ læta tristibus miscentem in te tuisq; pigno-ribus secretim explicuisse fortunam: Cuius olim cum blanditias non tam insolenter ut plæ-riq; fœlicium: tum uero minas nuper atq; impetum: tam forti: tanq; inuicto animo tulisti: ut uel ob hoc unum multis qui antea tuum nomen oderant: te amandum mirandumq; præbueris. Habet enim hoc proprium uirtus: ut in amorem sui bonos erigat: in stuporem malos. Idq; cum omnis uirtus habeat: tum præcipue fortitudo: cuius inter fortunæ turbi-

M

nes ac tenebras rerum terribilium: & tranquillitas gratior: & lux ipsa conspectior est. Mihi uero non solum ad antiquum tui amorem: quod impossibile factu rebar: multum notæ be-niuolentiæ adieceris: sed alio festinantem calamum ad hæc non suo tempore scribenda de-flexeris: ut & in scriptis meis animi tui uultum tuum uelut in speculo cōtempleris: Et si quid ibi minus excultum apparuerit: quod bona fide displiceat: ad hunc modum formes: atq; ita

te instituas: ut seu solitis: seu nouis artibus: quæ innumerabiles ei sunt tecum posthac fortu/na uariauerit: nulla te species rerum turbet: Sed paratus ad omnia: promptus ad singula: dulcia pariter & amara despicias: Fidentissime ab aduerso Maronianum illud exclamans: Non ulla laborum O uirgo noua mi facies inopina ue surgit: Omnia percepi: atq animo mecum ante peregi. Nec me fallit: ut in corpibus hominum: sic in animis multiplici passio/ne affectis: medicamenta uerborum multis inefficacia uisum iri. Sed nec illud quoq me præterit: ut inuisibiles animorum morbos: sic inuisibilia esse remedia falsis opinionibus cir/cumuenti: ueris sententijs liberandi sunt: ut qui audiendo ceciderant: audiendo consurgãt. Ad hæc qui quod habuit egenti libens obtulit amico: quantulumcunq est pleno amicitiæ functus est munere: Animum enim spectat amicitia non rem quæ parua licet magni amo/ris indicium esse potest. Ego quidem: ut magnificum quodq tibi opto: sic quid aptius hoc tempore largiar: nõ habeo. Quod si ualidum senseris: ipsa quæ precium rebus facit utilitas commendabit. Sin inualidum: excusabit amor nostri. Sic autem ad legendum uenies: qua/si quattuor illæ famosiores & cõsanguineæ passiões animi: Spes seu Cupiditas & Gaudiũ: Metus & Dolor: quas duæ sorores æquis partibus prosperitas & aduersitas peperere: hinc illinc humano animo insultẽt: Quæ uero arci præsidet Ratio: his omnibus una respõdeat: clypeoq & galea: suisq artibus & ꝓpria ui: sed cœlesti magis auxilio circũfrementia hosti/um tela discutiat: Ea mihi de tuo ingenio spes est: ut unde uictoria stet facile iudices. Non te diutius traham: sed ut propositum meum noscas: index operis epistola præmittenda erat: Quam si asscribendam dixeris: utrunq metiens uideto: ne longior præfatio libellum bre/uem non aliter ꝙ prægrande caput exiguum corpus præmat: Nihil est enim sine mensura ac partium proportione formosum.

N

Explicit Epistolaris Præfatio.

Fracisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: cosolatiui operis sui ad Azonem de Remedijs utriusq; fortunæ: Liber primus de Fortuna ꝓspera disputās: fœliciter incipit.

De Aetate florida & spe uitæ lōgioris: Dia. I. ¶ Gau. Spes & Ratio.

Etas florida est: multum superest uitæ. ¶ Rō. En prima mortaliū uana spes quæ multa hoīm milia & fefellit: & fallet. ¶ Gaudium & Spes. Florida est ætas. ¶ Rō. Inane gaudium & breue: flos iste dū loquimur arescit. ¶ Gaudium & Spes. Aetas integra est. ¶ Rō. Quis integrā uocet cui multū deest: & quātulū sit quod restat incertū est? ¶ Gau. & Spes. Atqui lex est certa uiuendi. ¶ Rō. Quis hanc legem tulit: aut q̄d istud legitimū tempus est uitæ? Iniquissima uero lex: quæ non om̄ibus una est: Immo tam uaria ut nihil incertius in hominū uita: q̄ ipsius uitæ modus sit. ¶ Gau. & Spes. Est tamen & modus aliqs & uitæ metha quam sapientes statuerunt uiri. ¶ Rō. Metham uitæ statuere: nō qui accipit: sed qui dat illam deus potest. Intelligo autē septuagesimū: aut si natura potentior est: octogesimum cogitatis annū: atq; ibi metham figitis: quo prouectos maneat labor & dolor: nisi forte lōgius spem promouit is qui ait: Numerus dierū hominū ut multū cētum anni: Quo q̄ rari ueniant: uidemus: Sed ut sit omniū qd' paucorū est: quātulū tamē nūc etiam si id est? ¶ Gau. & Spes. Multū sane: Est eīn iuuenū uita securior: & a senectute remotior & a morte. ¶ Rō. Falleris. Et si nil tutū homini: illa tamen piculosior uitæ pars: quam securitas nimia reddit incautam. Nil est alteri uicinius q̄ mors uitæ: Cum distantissime uideant: contiguæ sunt. Semper illa præterlabitur: Semper hæc instat. Quocunq; fugieritis præsto est & ceruicibus imminet. ¶ Gau. & Spes. Iuuenta nunc saltem præsens est & senectus absens. ¶ Rō. Nihil mobilius iuuēta: nihil insidiosius senectute. Illa nō stat mulcendoq; fugiēs abit: ista per tenebras atq; silentium pedetentim subiens improuidos ferit: & dum lōginqua fingit: in foribus est. ¶ Gau. & Spes. Aetas in ascensu est. Rō. Insidiosissimæ rei fidis. Ascensus iste descēsus est: uita breuis: tempus instabile: furtim nullo pedum strepitu inter somnum & iocos effugit: Et O si hæc temporū celeritas uitæq; breuitas: ut i fine: sic in principio nota esset: Nunc intrantibus infinitū quiddā: exeuntibus nihil & quot sæcula uidebant: uix totidē sūt momēta. Sic tum demū fraus noscitur dum uitari nequit. Vnde est: q̄ sæpe frustra huic cōsulitur ætati: incredula simul & inexperta est: & contemptrix alieni cōsilij: inops sui. Itaq; iuueniles errores licet innumerabiles & immensos his ipsis tamē occultos & incognitos quorum sunt: nil melius q̄ senectus detegit: & dissimulantiū cōniuentiumq; luminibus ingerit: nec prius qd' esse debuistis aduertitis: q̄ qd' esse uoluistis effecti estis fieriq; iā aliud nō potestis. Quod si quis in tempore aut per semetipsum intelligere posset aut docēti credere: ille mihi unus ex milibus præclarus ac fœlix surgeret adolescens: nec tam multis anfractib' ageret uitam: cuius unica: tuta & recta per uirtutē uia est. ¶ Gau. & Spes. Aetas indecerpta est. ¶ Rō. Quomodo indecerpta est: quæ ex quo esse cœperit: assidue carpit: & quæ minutissimis portiunculis dum datur eripitur? Siquidem motu perpetuo cœlum rotat: momēta horas: horæ diem rapiunt: Is alium diem trudit: Isq; alium: & nunq̄ quies: Sic mēses prætereunt: sic anni: sic & ætas currit & ꝓperat: & ut Cicero ait: Volat. Quodq; ait Maro: Celeres neq; commouet alas. Ita ceu naui iter agentibus nec sentientibus qui uehuntur: sæpe nec cogitantibus finis adest. ¶ Gau. & Spes. Aetas incipiens ab extremo procul abest. ¶ Rō. Intra breuis uitæ spacium nihil est procul. ¶ Gau. & Spes. At nulla pars a fine distantior q̄ principium. ¶ Rō. Nulla quidem. Sed tunc recte diceretur: quādo omnes æquis spacijs uiuerent: nunc pluribus uijs & sæpius prima ætas in mortem incidit: Quo fit ut plærumq; uicinior sit extremo: qui remotior uidebatur. ¶ Gau. & Spes. Certe florentissima est ætas. ¶ Rō. Et si ad hoc pauci animum aduertāt: tamen ex quo loqui cœpimus: mutatio aliqualis incessit: & modo per singulos syllabarum tractus uitæ aliquid excidit: aliquid de caduco ætatis flore subtrahitur. Quid autem quæso plus habet hic mollis & nitidus adolescēs: q̄ ille dur' & squamosus senex: præter hūc quē loquimur ætatis breuem & caducū: imo assidue cadentē florē? Vbi quid tam dulce tam iucundū nō intelligo: cū sciat dicto citius se futurū quod ille nūc est: uel si nescit insaniat: Nisi forte e duobus capitali simul supplicio addictis: ille fœlicior ē habēdus q nouissime iussus ē dare colla securib': qui mihi quodāmodo ipsa dilatiōe miserior uideat: q̄q; nō est par horū cōditio & illorū: huic eīn interuenire aliqd potest unde collegæ suppliciū euadat & uiuat: Iuuenē senio eripe sola mors potest. Ad summam: paruo tp̄is in spacio nō stat magna fœlicitas: & ingētibus aīs breue nihil optabile est.

Expergiscimini cõsopiti: tempus est: caligantesq; oculos aperite. Assuescite iam tandẽ æterna cogitare & amare & optare: simul autẽ peritura cõtemnere. Cõdiscite ab his sponte discedere quæ uobiscũ diu esse nõ põt: & aĩo illa relinquere anteꝙ relinꝗmini. ¶ Gau. & Spes. Aetas est stabilis uiresq;. ¶ Rõ. Mentiunt̃ qui nescio quã ætatem stabilem dicunt. Nil uolubilius tẽpore: tẽpus ꝟo uehiculũ est ætatũ oĩm: hoc stabile fingitis? O uanitas: nihil est stabile: nunc maxime raperis.

De forma corporis eximia: Dia.II. ¶ Gau.

A

f

Orma corporis eximia est. ¶ Rõ. Nihilo firmior est illa ꝙ tempus: cũ eo ueniẽs cũ eodẽ fugit. Siste si potes tempus: poterit forsan & forma consistere. ¶ Gau. Forma corporis egregia est. ¶ Rõ. Fragili niteris fundamẽto. Corpus ipsum umbræ ĩ morem præterit: tu momentaneũ corpis accidens tibi mansurũ spõdes? Ruere queũt accidentia stante subiecto: nequeunt illo ruente non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus quæ mortali cũ corpe fugiũt: nulla uelocior ꝙ forma: quæ mox ut amœnũ flosculum ostẽderit: ipsos inter oculos miratiũ atq; laudatiũ euanescit: breuis hunc pruina pusserit: leuis hunc aura decusserit: subito uł ĩimicæ manꝰ ungue decerpit̃: uł prætereũtis morbi calce deprimit̃. Deniq; gloriare & exulta ut libet: ueniet certe magnis passibus quæ te uelo tenui latentem detegat: Quãti esset forma uiui hoĩs mors ostendit: nec mors sola sed senectus & paucoꝝ spacium annoꝝ: imo uel unius lucis repẽtina febricula. Postremo ut nihil externum incidat: per sese stando durandoq; consumit̃ & in nihilũ redit: neq; tantum gaudij ueniens tulit: ꝙtũ fugiẽs fert dolorĩ. Hæc ni fallor exptus erat aliꝗñ formosus ille Romanꝰ princeps Domicianꝰ qui amico scribẽs: Scias inquit nec gratiꝰ qcꝙ decore nec breuiꝰ: ꝙuis etiã si durabile ꝑpetuũq; naturæ donũ esset: nõ ĩtelligo qd tãtopere expetendũ habeat iste nõ solidus nec in ipso hoĩe nisi supficietenus fulgẽs decor: multaq; fœda cõtegens & horrẽda leuissimoq; cutis obtẽtu sensibus blandiens & illudens. Veris igit̃ ac mansuris bonis delectari cõuenit: nõ falsis atq;

B

labentibus. ¶ Gau. Forma corporis elegantissima est. ¶ Rõ. Habes uelum oculis: laqueũ pedibus: alis uiscũ: haud facile seu uera discernere: seu uirtutẽ sequi poteris: seu in altũ euolare animo: multos eñi ad honesta pergẽtes forma detinuit detorsitq; cõtrariã in ptẽ. ¶ Gau. Forma corpis mira ẽ. ¶ Rõ. Bene ais mira. Nã quid hac uanitate mirabiliꝰ? Quot delectabilibus abstinẽt formosi iuuenes? Quos suscipiũt labores? Quanta sibi inferũt supplicia ut formosiores nõ sint quidem sed appareant: unius formæ studio & ualitudinis & uoluptatis ĩmemores? Qꝫtũ uero inter cõmodũ tempus effundit̃: quot honesta ĩterim: ꝗt utilia: ꝗt postremo necessaria negligunt̃? Tuum igit̃ breue caducumq; bonũ & ĩane gaudium: sine inuidia tibi habeto. Habes hostẽ tuum domi: qcꝙ est peius delectabilem ac blandum: habes raptorẽ quietis ac temporis ꝑpetuũq; tortorẽ: habes & materiã laboris uberrimã: discriminum causas: fomenta libidinũ: nec minorẽ quærendi odij ꝙ amoris aditũ. Fies mulierculis forsan amabilis: odiosus uiris aut forte suspectus. Nulla re magis ꝙ forma corpea coniugalis çelus accendit̃. Nulla eñ res ardẽtius appetitur ꝙ forma: Nulla animũ mouere poten-

C

tior: atq; ideo nulla suspectior. ¶ Gau. Forma corporis magna est. ¶ Rõ. Solet hæc stultos adolescentes quo nõ expedit urgere: dum bono suo ut libitũ: sic licitum frui putant: neq; qd deceat attendũt: quæ sæpe iam multis acerbi ac turpis iteriꝰ causa fuit. ¶ Gau. Forma corporis rara est. ¶ Rõ. At breuissimũ tẽpus erit qñ oris habitus hic colorq; mutabit̃. Cadet flaua cæsaries: reliquiæ albescẽt: teneras genas & serenã frontem squalentes arabunt rugæ: lætas ocłoꝝ faces & lucida sydera mœsta teget nubes: leue dentiũ ebur ac candidũ scaber situs obducet atq; atteret ut non colore tñ sed tenore alio sint: recta ceruix atq; agiles humeri curuescẽt: guttur leue crispabit̃: aridas manus & recuruos pedes suspiceris tuos nõ fuisse. Quid multa? Veniet dies quo te in speculo nõ agnoscas: & hæc oĩa quæ abesse multũ extimas: ne qd ĩprouisis mõstris attonitꝰ: nõ prædictũ dicas: hinc iã tibi si uiuis dicto citiꝰ euẽtura denũcio: q si mihi nũc credis: tũc te parciꝰ miraberis trãsformatũ. ¶ Gau. Forma interi

D

clara est ¶ Rõ. Quid hic dicã breuiꝰ ꝙ illud Apuleij madaureñ. Expecta paulisp & nõ erit. ¶ Gau. Forma corpis hactenꝰ excellẽs ẽ. ¶ Rõ. Qꝫ mallẽ formã aĩæ excellentẽ. Est eñi & sua animæ pulchritudo mĩto suauior certiorq; ꝙ corpis: & ipsa ꝗꝫ suis legibꝰ decore ordinis atq; apta suarum partium dispositione subsistens: illam optare: illi operam impendere dignum erat: quam nec dies longa deterreret: nec morbus extingueret: nec mors ipsa: Nunc caduca miramini. ¶ Gau. Certe nũc saltem insolita forma est. ¶ Rõ. In hac ut in alijs multis optãda mediocritas: Sin hac tali forma nec tibi placueris: nec nisi qua decet alijs placere curaueris: ususq; fueris caste: sobrie: modeste: non exigua tuæ laudis accessio est futura. ¶ Gau.

E Præclara facies aīm honestat. ¶ Rō. Immo q̄ dē exprobrat: & sæpi⁹ ī piculū trahit. Quid ꝟo attinet gloriari eo qđ neq; tuū sit neq; diutius seruare possis: qđ habuisse nulli: ꝓiecisse multis gloriosū fuit: Mitto alios: spurinā nō naturalis forma nobilitat: sed accersita deformitas. ¶ Gau. Vt uirtus animi: corpis formæ iūcta sit studeo. ¶ Rō. Si id effeceris: tū demū ꝟe mihi: tūc undiq; fortunat⁹ fueris: formaq; clarior uidebit̄ & uirt⁹ gratior. Quis eñ errare sibi uisum ē: qui ait. Gratior est pulchro ueniēs e corpe uirt⁹: scribat Seneca: mihi tñ iure reprehēsus uideret̄ si dixisset maior aut pfectior aut altior: nūc quia dicēdo gratior nō rem ipsam sed spectātiū iudicia respicit: nō mihi uisus est errare Virgili⁹ qui hoc ait: Et ad summā ut nihil in se solidū habet formæ grā: nihil optabile: sic si ultro obuenerit ꝟtuti addita neq; utriusq; depretio error sit: hāc illi⁹ om amentū dici pariar nō inamœnū uisui breue tñ ac fragile: solā uero pōdus animæ dixerim atq; infaustum tristis insigne ludibrij.

De Valitudine prospera: Dialogus. III. ¶ Gau:

A V Vid q; ualitudo ꝓspa ē. ¶ Rō. Quicqd d᷑ forma mō dixim⁹: repetitū puta. ¶ Gau. Valitudo corpis firma est. ¶ Rō. En senect⁹ ab aduerso mille morboꝝ armata generib⁹: cōtra ualitudinē interea uoluptas militat: familiare certamē. ¶ Gau. Valitudo corporis læta est. ¶ Rō. Incōsulta iucūditas quæq; negligētes & incautos facere soleat possessores suos: & sæpe morbos arcessere quos ualitudini propriæ diffidētis intentio declinasset. ¶ Gau. Valitudo corpis bona est. ¶ Rō. Bene utere: alioquin leue bonum: quin &

B graue malū si ut solita est culpæ cuiuspiā causa sit: Multis periculosa & pestilēs sanitas fuit: q tutius ægrotassent. ¶ Gau. Valitudo corpis optima est. ¶ Rō. Res pergrata multūq; utilis seu corpe quid agendum seu animo est: Sed ut quarundā radicibus herbaꝝ inest uis ueneni: quæ dū aliaꝝ reꝝ imixtione purgata est: salubre pōculū e pluribus fit qđ ex uno pestiferum fuisset: sic corporea sanitas ne noxia sit habenti non alit̄ q̄ adiuncta animi prospera ualitudine temptanda est. Nusq; peius q̄ sano in corpore æger animus habitat.

De Sanitate restituta Dialogus. IIII. ¶ Gau.

A I Onga ægritudine liberatus gaudeo. ¶ Rō. Gratiorem fateor sanitatem redditā q̄ retētam. Ingratissimi mortales bona uestra uix aliter q̄ pdēdo cognoscitis: & perdita ergo uōs cruciāt & recupata lætificāt. ¶ Gau. Grauissima febris me destituit. ¶ Rō. Grauissimas febres medici dicunt: quæ ipsis in ossibus & medullis æstuāt: qnāto illæ

B sunt grauiores quæ in anima intus latent: his te maxime liberatū uelim. ¶ Gau. Aegritudo abijt. ¶ Rō. Aegritudo præsens sæpe ꝓfuit: dū debilitatis uiribus corpis animæ sanitatē peperit: Cōsequēter igit̄ & digressa nocuit & animæ lumē īminuit: & corpis auxit insolētiam: q̄uis mala: q̄tuis pessima ægritudo uideat̄: optabile malū tamē qđ mali remediū sit maioris. ¶ Gau. Tādē ægritudo lōgior finē habet. ¶ Rō. O stultissime sic tu reris mortē effugisse: ad quā curris assidue: Nūc ꝓpinquior morti es q̄ dū illi contiguus uidebaris. Irremeabile uobis est iter: neq; ulla eius in pte subsistitur: neq; diuersoriū: neq; lēnior usq; gressus: & somnus: & uigilia: & labor: & requies: & morbus: & sanitas æqui sunt grad⁹ ad mortē. ¶ Gau. Ancipiti ægritudine absolutus sum. ¶ Rō. Creditricē habes infallibilē: dilata dies solutionis est: sed non cassa ratio: Habes ægrotari iteꝝ & mori.

De Viribus Corporis: Dialogus. V. ¶ Gau.

A V Irium satis imo multū cōtigit. ¶ Rō. Quæ de forma ac ualitudie dicta sunt relege: Similiū similis disciplina est. ¶ Gau. Multū est uirū. ¶ Rō. Vide ne quid aggrediare uiriū fiducia quo imbecillis appareas. ¶ Gau. Abūde ē uirū. ¶ Rō. Taurina gloria ē. ¶ Gau. Plurimū ē uiriū. ¶ Rō. Plusculū elephāti. ¶ Gau. Viriū nimiū est. ¶ Rō. Facile crediderim id qdem: sup excessus aūt ī uitiū uergit seu ipsum est uitiū. ¶ Gau. Nimis est uiriū. ¶ Rō. Nimietas hæc si ad mediocritatē redeat bene erit: quid si ad defectū trāseat? qd si hoc robur fragilitas īsignis excipiat? Crede mihi nullæ tātæ usq; corpoꝝ uires quæ uel labore ī modico uł morbo acri uel cūcta uincēte senio nō frāgāt̄: īfatigabił & iuicta uis aīē. ¶ Gau. Ingēs robur corpis ē. ¶ Rō. Nemo Milōne robustior: clariores multi. ¶ Gau. Vastū & præualidū corp⁹ ē. ¶ Rō. Præstātissima reꝝ ꝟt⁹ mole corpea nō eget in aīs habitās.

B ¶ Gau. Nihil his uirib⁹ difficile. ¶ Rō. Immo īpossibilia ꝑmulta: atq; illđ īprimis: ut q in corpe spē posuit: in altū scādat. ¶ Gau. Iā sup hoīem uires sunt. ¶ Rō. Hac in re qui supior cūctis hoīb⁹ euaserit: mult̄ tñ aiantib⁹ īferior erit. ¶ Gau. Nihil his uirib⁹ metuēdū. ¶ Rō. Immo nūc maxīe. In magnā eñ uiriū fiduciā magnis uirib⁹ accigit̄ fortūa: & inīdū ex æq̄ cōgredi īdignās: ut oñdat q̄ fragile aīal ē hō: dū sibi etiā robustissim⁹ uidet̄: gigātēos uiros

ui prælio confecit: Herculem ab omnibus inuictum uis latētis mali uicit: Milonē ipsum cū/
ctis celebratum & cognitū palæstris: arbor una detinuit lacerandumq́ feris obtulit: Sic ro/
bur illud eximium corporis sine exemplo fissæ quercua robori impar inuentū est: Tu uiribꝰ
cuis fidis? ¶ Gau. Vires immensæ suppetūt. ¶ Ratio. Omne immensum laborat mole sui.
C ¶ Gau. Vires in augmēto sunt. ¶ Rō. Natura ferme reꝝ oīm hæc est: ut cū ad sūmā perue/
nerint descendant: Idq́ non æquo gressu: Ascensus eīm lentior: descensus præceps. Hæ q̄z ui/
res cum crescere desierint non consistent: & primo quidem clanculum: post apertius tādem
ruent. Omnes rea mortalium præter animū solum æque fugiunt: sed nō æque omniū fugæ
uestigia apparent: nisi forte minus eūt animalia quæ uel tenebris uel tacito repunt nisu uel
quoniā id quoq́ traditur itineris indicium caudis premunt. ¶ Gau. Corporis mei uiribus
glorior. ¶ Rō. Quid faceres nisi? Cogita ꝟo quantaꝝ ipse sis uirium: Iste eīm non tuæ sunt
D sed hospitij: imo carceris tui uires: Vanū ē autem cum ipse sis fragilis forti habitaculo: dicā
melius: forti aduersario gloriari. ¶ Gau. Viribus meis lætor. ¶ Ratio. Quid hic dicam nisi
Poeticum illud: Non longum lætabere inque lætitiæ locum uenient querelæ. Meministi ut
is ipse tā ualidus quē bis modo memoraui de suis uiribus in senectute conquerit̄.

De Velocitate corporea: Dialogus. VI. ¶ Gau.

A Ed pernicitas multa est. ¶ Rō. Refert quo nam cursus intendat: multos sua uelo/
f citas in exitium tulit. ¶ Gau. Pernicitas mira est. ¶ Rō. Currite mortales ut libet:
cœli uelocitas uos præcurrit & ad senium & ad mortem applicat. Illud uobis cur/
sum eripiet: mortū illa. ¶ Gau. Pernicitas summa est. ¶ Rō. Eo tendit ubi desinat. ¶ Gau.
Pernicitas inaudita est. ¶ Rō. Illo properat ubi tarditas multa erit. ¶ Gau. Pernicitas in/
finita est. ¶ Rō. Sit quanta libet ubi se exerceat non habebit: siquidem puncti uicem terra
B omnis obtinuit. ¶ Gaudium. Pernicitas inextimabilis est. ¶ Rō. Hæc ingenij laus est: cui
maria & cœlum & æternitas & naturæ spacia recessusq́ & arcana reꝝ oīm patent. Corpua
puncti momentiq́ ambitu circumscriptū: quo sua pernicitas latura atq́ ubi depositura est?
Nonne eīm ut latissime pateat hoc spacium seu tempoꝝ seu locorū: nihilominus quocūq́ se
flexerit ad sepulchrum curret? Illæ saltē angustiæ sine ullis aut astrologicis coniecturis aut
geometricis demōstrationibus notæ sunt: ita eo curret ubi profecto nō curret. ¶ Gau. Incre/
dibilis modo mihi pernicitas est. ¶ Rō. Cum oēs homīes excesseris: lepusculū nō æquabis.
C ¶ Gau. Pernicitas stupenda est. ¶ Rō. Hæc plærosq́ pendentibus & prærupris locis comi/
tata plano calle destituit: quosdā per ꝓpugnacula turriū: per antēnas nauium: per confraga
montiū innocue uolitantes: post leui pedis offendiculo in uia publica prolapsos extinctosq́
nouit ætas nostra: Anceps est cōtraq́ naturā insuera grauiū corporū hæc leuitas uolucreq́
hominē non diu factura: Nam & si inoffensa processerit: fessa tamen cito desinet: breue ro/
bur hominis: breuior pernicitas. ¶ Gau. Valde nunc agilis sum. ¶ Rō. Et asellus agilis iu/
uenta: & senio piger pardꝰ. Spacio leuitas īgrauescit. Prima ætas stimulos habet: frenos ulti/
ma: quicqd es nō eris diu: & si esse cupis cura ut sis bonus: seniū ꝟtus sola nō metuit.

De ingenio: Dialogus. VII. ¶ Gau.

A T ingenium uelox est. ¶ Rō. Ad uirtutes utinā: alioquin quo uelocius eo propius
a ruinæ. ¶ Gau. Ingenium expeditum est. ¶ Rō. Si & bonis artibus applicabile pre/
ciosa animi supellex: si minus onerosa: periculosa: laboriosa. ¶ Gau. Ingeniū per/
acutum est. ¶ Rō. Ingenij non acumē sed æquabilitas atq́ cōstantia uerā laudē atq́ perpe/
tuā merent̄: quorundā acumen tenui cuspide frāgit̄ primoq́ molimine deficiet: ualidissima
etiā si ad ultimū extenuent̄ infirma sunt: sic robur oē tenuitas atterit. ¶ Gau. Acutissimū in/
B geniū ē mihi. ¶ Rō. Nihil sapiæ odiosꝰ acumie nimio: nihil ꝟo philosophāti molestꝰ q̄ so/
phista: Ideo inuisam Palladi finxere ueteres araneā: cuiꝰ subtile opꝰ ac tenues telæ sūt sed fragi
les nulliq́ usui. Ut mucrōis q̄: sic igenij acies sit: nō penetret mō sed subsistat. ¶ Gau. Prom/
ptum ac uersabile ingenium est. ¶ Rō. Hoc Marco Catoni censorio tributū est: q̄ litteris sit̄
atq́ armis bellicisq́ oibus & urbanis ac rusticis artibus æque foret idoneꝰ: qđ ex ꝑte græ/
cisq́ tribuūt Epaminūdæ: Persæ aūt Cyro: Tuū hoc uersabile quo nā uergat neu uersutum
sit neue aliqd nō agile sed leue potiꝰ & inconstās habeat caueto. Aliud est eīm nō posse consi/
C stere: aliud facile ire posse quo uelis. ¶ Gau. Ingeniū est excellens. ¶ Rō. Multū refert quo
in genere excellas: Huius eīm q̄z uerbi significatio uaga est: uerūq́ est: ubi intenderis ingeniū
ualere. Malo igit̄ ingeniū bonū q̄ excellēs: qđ illud in malū flecti neqt: hoc in diuersa uolu/
bile est: Nā & Crispus Luciū Catilinā magna ui animi fuisse ait: sed ingenio malo prauoq́.

¶ Gau. Ingeniū magnū est. ¶ Rō. Bonū cupio & modestū: magnitudo sola suspecta ē. Sæpe magnum ingenium magnorū initium malorum fuit: Raro autem magni errores nisi ex magnis ingenijs prodiere.

De Memoria: Dialogus. VIII.

¶ Gau.

M Emoria ingēs data est. ¶ Ratio. Ampla ergo domus tædij & atriū fumosarū imaginum: ubi multa displiceāt. ¶ Gau. Memoria est multarū rerū. ¶ Rō. Multis in rebus pauca delectant: plurima cruciāt: & sæpe delectabiliū mœsta recordatio est. ¶ Gau. Rerū adest uariarū memoria. ¶ Rō. Si bonarū: bene. Si malarū: quid hinc gaudes? Parū ne triste ē uel tulisse mala uel uidisse: nisi uel q̄tidie recursent uel sub ocul' sint sp̄. ¶ Gau. Memoria diuersarū rerū suppetit. ¶ Rō. Et culparū & delictorū & scelerū & ignominiarū & repulsarū & dolorū & laborū atq; discriminū: q̄uis huic ultiæ uoluptas quædā: ut aiūt: sit adiūcta memoriæ: In quo tamē intelligit' nō tā præteritorū malorū cogitatio: q̄ p̄ntis boni delectatio iucunda esse. Itaq; neminem laboris ac periculi meminisse iuuat: nisi quietū ac securum: Paupertatē læte meminit sed diues: morbū sed incolumis: seruitutem sed liber: carcerem sed solutus: exiliū sed reuersus: sola ignominiæ memoria ī medijs licet honoribus tristis est: adeo nihil delicatius uel incurabilius est q̄ fama. ¶ Gau. Memoria multiformis est & multorū temporū. ¶ Rō. In recordatione multiplici multiplex molestia: Quædā nempe conscientiā uellicāt: quædā pungūt: quædam uulnerāt: Alia confundūt: alia exterrent: alia deijciūt: Vnde fit ut memorantiū ora: rubor pallorq; uicissim in silentio occupent: qd' pessimis hoīm plærūq; accidit: icessusq; sit uari': uox icerta: & quæ sunt eiusmodi animi memoria laborātis indicia. ¶ Gau. Memoria prompta est. ¶ Rō. Mallem uolūtas pia: castumq; desideriū: & honesta cōsilia & actus innocui & uita ꝓbri nescia. ¶ Gau. Memoria apprime tenax est. ¶ Rō. Vnde hæc igit' obliuio cœlestiū præceptorū: quæ tam pauca sunt numero: unde obliuio dei uni': unde obliuio sui meī? ¶ Gau. Memoria admodū tenax ē. ¶ Rō. Terrenarū & inutilium rerū credo: Quo nā ꝓo & q̄ uaga hæc uolatilisq; memoria: quæ cū cœlū terramq; peragrauerit in seipsam nesciens reuerti: qd' unū necessarium ac salubre erat obliuiscitur? In qua & si forte aliquid delectatiōis interdū: sæpe tamē anxietatis est plurimum. Nec immerito Themistocles cum ei quidā memorandi artem a Simonide tunc inuentā pollicetur: Malle se ait obliuionis artem q̄ memoriæ discere. Et licet hoc ille suo quodā iure respōdisse uideat': ut qui naturæ dono illo supra fidem excelleret: cuiusq; memoriā innumerę quidē rerū atq; uerborū imagines prægrauarēt: fere tamen omnibus cōuenit: Ita oēs & dediscēda discitis & discēda dediscitis. In his tantū quorū utilis esset obliuio memoriā exercētes: inq; id naturæ finibus nō cōtenti: insaniā arte laxatis. ¶ Gau. Memoria omnipotēs est. ¶ Rō. Titulus hic uni suus est deo: multipotēs dicere uoluisti: si qua tamen insignis memoriæ uis est: qd' oīni curiositate melius fuerit damnosa reijciat: stringat utilia: neq; tam sedulo quæ delectēt aggreget q̄ quæ ꝓsint. ¶ Gau. Memoria optima est. ¶ Rō. Optimo nihil est melius: Qz si fidē dicto quæris: ut in optimis te memorē præbeas oportet: memento peccati tui ut doleas: memento mortis ut desinas: memento diuinæ iusticiæ ut timeas: memēto misericordiæ ne despores.

De Eloquentia: Dialogus. IX.

¶ Gau.

E T præclarū est eloquiū. ¶ Rō. Magnū fateor instrumētum gloriæ: sed anceps cuspide gemina: & hoc quoq; qualiter uti scias: refert plurimū. ¶ Gau. Eloquiū torrens est & rapidum. ¶ Rō. Haud īepte quidā: stulti atq; improbi eloquentiā furiosi gladio æquiparāt: utrūq; em̄ publice expedit inermē eē. ¶ Gau. Eloquiū clarū ē. ¶ Rō. Clarū aliq̄d uarie dicit': clarus sol: clarū incendiū. ¶ Gau. Præfulgidū eloquiū est. ¶ Rō. Et lugubres cometæ & infesti gladij & hostiles galeæ fulgēt: ut fulgor eloquentiæ gloriosus sit: sanctitate & sapiētia temperet'. ¶ Gau. Copia eloquij ingēs est. ¶ Rō. Siquidē iūcta modestiæ magnum aliquid supraq; cōmunē hominū mensurā non inficior: alioquin mutū esse præstabat. ¶ Gau. Eloquētiæ satis est. ¶ Rō. Satis eloquentiæ parū sapientiæ fuisse in hoīe illo scelestissimo apud Crispum legis: neq; is quidē gloriā eloquentiæ quæsiuit ullam: q̄q̄ altiore iudicio non eloquentia sed loquacitas illa fuit. Verus enim orator: hoc est eloquētiæ magister: nisi uir bonus esse non potest. Qz si bonus & sapiens putabas ad oratorias laudes perfectumq; munus eloquentiæ: hunc uerborū impetū qui sæpe procacibus atq; inuerecūdis uberior est: siue hanc ipsam dicendi peritiā satis esse: fallebaris: linguæ uolubilitas & uerborum copia atq; etiam ars quædam sceleratis pijsq; cōmunia esse possunt. Id qd' quæris:

bonorum est: non omnium quidem sed paucissimorum: ita ut mali omes huius laudis exortes sint: ad quã scz animi bona quibus carent uirtus ac sapientia requirunt. Quod ut sic esse nõ intelligas dicã: Sed memineris duarũ de quibus loquor rerũ diffinitiones in mẽtem redeant: quaꝝ altera Catonis: Ciceronis est altera. Ille ait: Orator est uir bonus dicendi peritus. Iste aũt: Nihil est inquit aliud eloquentia nisi copiose loquens sapientia. Ex his uides ad oratoris atq̃ eloquentiæ essentiã & bonitatẽ & sapientiã exigi: nec tamen sufficere nisi & peritia adsit & copia: Ita ut primæ illæ duæ uirũ bonũ sapientemq̃ dũtaxat: hæ aũt solæ nec bonũ nec sapientẽ nec eloquentẽ quidem efficiant sed loquacem: omes uero cõiunctæ perficiant oratorem eiusq̃ artificium: quod profecto rarius atq̃ altius est q̃ putent qui in multiloquio situm sperant: Tu ergo si oratoris nomen & eloquẽtiæ ueram laudem quæris: uirtuti & sapientiæ primũ stude.

C ¶ Gau. Eloquentia plena atq̃ pfecta est. ¶ Rõ. Pleno atq̃ pfecto nihil deest: deerit aũt multũ si præmissa defuerint. Ante igit̃ q̃ de uniuerso pnũcies hoc unũ tacit⁹ tecũ uolue. ¶ Gau. Eloquẽtia summa est. ¶ Rõ. Supra summũ nihil est: Hia ergo cessantibus iã sũma non erit: sed caducũ quiddã & informe: cui fundamentũ fastigiũq̃ detraxeris. ¶ Gau. Eloquẽtia dulcis & ornata est. ¶ Rõ. Dulcedo & ornatus iste nescio qd blandum seu dolosum: non uirile nec sincerum præfert: sed nõ pluris est apud rectos iudices suauis & compta uiri fallacis oratio: q̃ uel meretricis fuc⁹ uel mellitum uirus uel phrenetici robur uel auari aurũ: quicquid est q̃uis appareat ac mulceat si præcipuũ essentiale defuerit: nihil penitus aut nihilo proximũ uideri debet.

D ¶ Gau. Eloquẽtiæ fiducia magna est. ¶ Rõ. Magna sæpe fiducia magnis periculis uiam fecit: ut animũ attollat atq̃ adiuuet frenũ accipiat: sese norit qd agendũ instat: examinet: absit insolentia pariter & cõtemptus: Sin pgressa liberius uirium obliuisci cœperit: nõ iam fiducia sed temeritas & audacia est: quo nihil est a sapiẽte remotius. Hæc in rebus omibus agẽdis ut aspectu speciosior: sic effectu piculosior ignauia est. Illa cũ domi pigros & ingloríos tenet: hæc impellit ardentes: & quos æstimabatur pmotura præcipitat: hæc sæpe bellacissimos uiros ostẽdit imbelles: cautissimos probauit incautos: utq̃ ad te redeã qui disertissimi uidebant̃ infantissimos patefecit. ¶ Gau. Eloquẽtia ingens est. ¶ Rõ. Vt sit fides historico: inter uitia infinita eloquentiam habitasse: ueriq̃ locũ teneat auctoritas: Neq̃ dubium sit qd eloquẽtiæ princeps in rhetoricis scribit: Eloquentiã sine sapientia esse posse: quæ ut liquet supioribus aduersant̃: Ista tamen q̃libet modo sumpta eloqñtia: certe quo maior eo damnosior funestiorq̃ si sola est.

E ¶ Gau. Eloquẽtia singularis est. ¶ Rõ. Hæc est quæ singulares uiros & græcoꝝ & nostros in perniciem traxit: qd ita esse Demosthenes & Cicero & Anton⁹ nõ negabũt. ¶ Gau. Eloquentia plausibilis est. ¶ Rõ. Si innocẽter & absq̃ iactantia utare: uix ulla re citius multitudinis amorem tibi concilies & gloriã quæras: si quo nisi meræ uirtutis artificio quæri potest: Sin arroganter atq̃ improbe: perfacile tibi discrimẽ & multoꝝ odia conflaueris. Sapientis dictum est cuiusdam: Mors & uita in manu linguæ. Nõ unius uero tantũ hoĩs sed multoꝝ quorũdam linguæ totas euertere respublicas euertentq̃: pessimũ nocentissimũq̃ mali hoĩs membrum lingua est: nil hac molli⁹: nil hac durius. ¶ Gau. Eloquẽtia sonora est. ¶ Rõ. Et sonorũ fulmen. ¶ Gau. Eloquẽtia florida est. ¶ Rõ. Et floridũ attonitũ: Denique uersa ut libet & reuersa: & gloriæ uiam habes arduam & inuidiæ pronã ualde.

De Virtute: Dialogus.X.

¶ Gau.

A Vtiquid nõ saltem de ꝟtute licet gloriari? ¶ Rõ. Vt liceat: in illo tantũ licet qui uirtutis & omĩs boni auctor solus atq̃ largitor est. ¶ Gau. Magna est animi uirtus. ¶ Rõ. Vide aũt ne quo maior credit̃: minor sit. ¶ Gau. Spectata ꝟt⁹ in rebus dubiis est. ¶ Rõ. Propriũ est ꝟtutis nõ quid actũ sed qd agendũ sit: nec quid adsit sibi sed quid desit attẽdere: Vnde est ut sæpe illã nõ de quæsito gloriantẽ: sed de quærendo sollicitã uideamus. Dicerem si liceret: auarã aut certe auariciæ similẽ esse ꝟtutẽ: Iugiter sitit: q̃tidie inardescit: quo plus quæsierit: eo sibi pauperior uidet̃ & plus appetit: Null⁹ illi desiderij modus est: nullus sat magnus cumulus meritoꝝ. ¶ Gau. Virtus supra humanũ morem est. ¶ Rõ. Vereor ne superbiæ sit ista pfessio nõ uirtutis. ¶ Gau. Virtus longe clarissima est. ¶ Rõ. Fundamentum ueræ uirtutis humilitas: nec tãta claritas ulla est quã elatio nõ obscuret. Scit ille qui clarissimus creatus seq̃ ipsum efferens: nõ obscurus tantũ: sed princeps fieri meruit tenebrarum: Quod si illi accidit: quid alij de se sperent?

B ¶ Gau. Virtus eximia est. ¶ Ratio. Nõ solet uirtus esse iactatrix aut miratrix sui: sed imitatrix alieni. Itaq̃ semp anhelans semperq̃ altius aspirans dũ se cõparat paruipẽdit. ¶ Gau. Virtus consũmata est. ¶ Rõ. Nũq̃

hoc uirtus de se iudicat: non confidit: nihil arrogat: Scit hoc tempus esse militiæ: non triū-phi: atq; ideo nunq̄ torpet & semper in actu est: Semper quasi nunc incipiēs accingit: quæ omnia perfecisse seq; undiq; consummatā credit. Crede mihi: non est uirtus: error est uirtu-ti obuius atq; aduersus. Quisquis ad summā puenisse se credit: in hoc primū fallitur ꝙ ubi credit esse non est: Deinde ꝙ illuc ferentem uiam aberrando deseruit: dumq; quod non ha-bet anticipat: quod habere potuisset spōte sua negligit. Si quidem nil tam profectui aduer-sum ꝙ perfectionis opinio. Nemo studet agere quod peregisse se putat. Error hic sæpe ma-gna parantibus obsistit iamq; alta pensantibus. ℭGau. Virtus pro humana capacitate plena est. ℭRō. Si omnem uitā ante oculos ponis: perq; dies singulos actuū ac uerborum & cogitatuū rationē a teipso exigis incorruptus reꝝ arbiter tuaꝝ: uidebis quātum uacui in anima sit quantū uitia occupent. ℭGau. At saltē cōmunis & mediocris est uirtus. ℭRō. In rebus altissimis uix mediocritas locum habet. Verū habeat: non tamen hæc gaudij ma-teria sed laboris ac studij est: Nam quod ad summā disponitur donec eo perueniā non qui-escet. ℭGau. Aliqua est uirtus. ℭRō. Huius quoq; iudicium linque alijs. Et si qua est uir-tus: non ibi finis gaudij: sed in illo ad quem uera per arduū uirtus ducit. Eam nēpe philoso-phiam profitemur quæ nō fruendū uirtutibus sed utendum docet. Nondum plene igitur gaudendi tēpus est: tot nunc etiā uitæ periculis circūfusis sed optandi potius sperādiq;. Ga-uisurum te sperare potēs: sic tamen ut metuas dolituꝝ. ℭGau. Si quid boni est sentio un-de sit & in illo gaudeo: quicquid aūt deest scio unde poscendū sit & de illo spero. ℭRō. Hæc est uirtus & iam tutum iter ad ueꝝ gaudiū inuenisti.

De Virtutis opinione: Dialogus XI.

ℭGau. Visquis ego sum: opinio de me hominū bona est. ℭRō. Opinio rem non mutat. ℭGau. Bonū me cōis habet opinio. ℭRō. Quid si malꝰ tu: nōne opinio falsa est? Scientē certe falso gaudere: dementia est. ℭGau. Opinione uulgari bonus dicor. ℭRō. Nihil est qđ nō sibi fingere possit opinio: Bonū aūt seu malū quod in animis habi-tat: neq; diuersis opinionibus: neq; sermunculis uariatur. Non si cuncti igitur te mortales bonū dixerint: bonus fies. ℭGau. Bonū mihi saltem est nomen. ℭRō. Melius esse nomen bonū ꝗ̄ diuitias multas: Hebræoꝝ sapiens ait. Idemq; alibi: Melius est nomē bonū ꝗ̄ un-guenta preciosa: Et ualorem boni nominis: & odorem famæ his uerbis expræssit compara-tione scilicet auri & unguenti: Quomodo aūt seu nomen seu aliud quicq; esse potest bonū si sit falsum? Qualecūq; igitur sit nomē impij: non fit ideo minor impietas. Non inani igit̄ nomine glorietur: sed illud eiusdem Sapientis audiat: Nomen inquit impioꝝ putrescet. Et illud alterius: Gloria nostra hæc est: testimoniū conscientiæ nostræ. Illa si intus tibi obstre-pit: quid tibi proderunt adulantium susurri? quid blandicijs aut fictionibus partū nomē? E radice mala nihil boni orit̄. Neq; hinc igit̄ ortū nomen bonū dixeris cum ueꝝ dicere non possis. ℭGau. Bene de me sentiunt ciues mei. ℭRō. Non refert quid de te alij sentiant: sed quid tu. ℭGau. Bene de me loquuntur ciues. ℭRō. Noli credere: quid loquātur nesciunt: & cupide mentiuntur: pruritu quodā linguæ in utranq; partem nimio & consuetudine in naturam uersa. ℭGau. Bene de me plurimi loquuntur. ℭRō. Ignorantibus credere quid est aliud ꝗ̄ uolentem falli? ℭGau. Bene de me loquitur uicinia. ℭRō. Dulciloquio forsan aut muneribus delinita: aut de te aliquid sperans: Nunq̄ uel amanti credideris uel sperāti. ℭGau. Vicini mei nomen meum celebrant. ℭRō. Alter alteꝝ decipit: omnes te. ℭGau. Bonū mihi testimonium ciues dāt. ℭRō. Est intus in anima testis incorruptior certiorq;. Conscientiam tuam interroga: illi crede. ℭGau. Bene de me homines opinantur. ℭRō. Opinio ambiguæ nomen est rei: certissima res est uirtus. ℭGau. Ego ipse mihi uir bonꝰ ui-deor. ℭRō. Ergo es malus. Boni enim sibi displicent: seq; accusant. ℭGau. Et mihi uide-or & alijs bonus. ℭRō. Quid si tu malus: illi autem stulti? ℭGau. Bene de me sperant ci-ues. ℭRō. Cura ne spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperātes cum possis aliud frustra-ri. ℭGau. Credo sim de quo non frustra sperent multi. ℭRō. Si id esses id nō crederes. Ma-lum est alios: pessimū autē seipsum fallere. ℭGau. Omnes me uiꝝ bonum putant. ℭRō. Quid si tu contrariū scis? ℭGau. Oēs me uiꝝ bonū dicūt. ℭRō. Et tu credis oībus? Nū te aūt dici pudet qđ nō es? sed est hoc uobis insitū inter cūcta mirabile: de uobis uestrisq; de rebus ꝗ̄uis occultis plus cuicunq; ꝗ̄ uobis credere: Iuxtaq; Flacci sententiā: & mendacē ti-mere infamiā & falsa gloria delectari. ℭGau. Totū uulgꝰ una uoce me laudat. ℭRō. Nul-la pronior ad errorē atq; ad præcipitium uia est ꝗ̄ p uulgi uestigia. Quicquid pene uulgus

D

laudat: uituperio dignum est. ¶ Gau. Cunctis hominibus placeo. ¶ Rõ. Placentes hominibus deus spernit: & placere hominibus displicere est deo: contraria contrarijs gaudent. ¶ Gau. Viri boni nomen habeo. ¶ Rõ. Vitæ constantia & honestate seruandum est: Alioquin facile euanescet: uetus est enim. ¶ Gau. Multæ sunt in populo laudes meæ. ¶ Rõ. Seuisti in agro arido arbores caducas. ¶ Gau. Magnæ inter doctos etiam laudes meæ sunt. ¶ Rõ. Si ueræ: durabũt: Et ut ait Cicero: radices agent & propagabũtur. At si fictæ: celeriter tanq̃ flosculi decident. ¶ Gau. Omnes uno ore meã prædicant uirtutem. ¶ Rõ. Nõ in hominũ flatu neq̃ in propria uirtute q̃uis uera: sed in ipso uirtutũ omniũ auctore gloriandum. Qui contrariũ facit: nõ modo nõ assequit̃ assertione hominũ qđ non habet: sed idipsum quod habet uel imminuit: uel amittit. ¶ Gau. Vulgus om̃e me prædicat. ¶ Rõ. Dixi & repeto: quicquid uulgus cogitat uanũ est: quicquid loquit̃ falsum est: quicqd improbat bonũ est: quicquid approbat malum est: quicquid prædicat infame est: quicquid agit stultum est: I nunc insanorũ sermunculis gloriare.

De Sapientia: Dialogus XII.

A

¶ Gau.

Sapientiam consecutus sum. ¶ Rõ. Rem magnam: si uera esset: & inseparabilem a uirtute. Si illam igitur approbasses: hæc probata esset: sed utraq̃ opiniõe aliquãto facilior est q̃ re. ¶ Gau. Sapiens sum. ¶ Rõ. Crede aũt mihi: nunq̃ si uere esses hoc diceres: Sapiens em̃ quantũ est quod sibi desit: intelligit: non gloriat̃ itaq̃ sed suspirat. ¶ Gau. Sapientem me profiteor. ¶ Rõ. Bene irent res si tot essent sapientes quot sapiẽtiæ professores: Nunc illud perdifficile est: hoc uero facillimũ. ¶ Gau. Sum sapiens. ¶ Rõ. Si uere sapiens esse uis: noli id quidẽ opinari. Credere se sapientem primus ad stulticiam gradus est: proximus profiteri. ¶ Gau. Studio ad sapientiã perueni. ¶ Rõ. Vtiq̃ sic ad illam peruenitur: sed an tu perueneris recogita: Non est em̃ res studij breuis egens aliquot annorum ut reliquæ artes: tota uel longissima opus est uita. Si quis: ut aiũt: tota die currẽs peruenit ad uesperam satis est: Notũ est illud Platõis: ut alia multa: præclarissimũ: quod Ciceroni placet & mihi: Beatum cui etiam in senectute contigerit ut sapientiam uerasq̃ opiniones assequi possit. Has tu an calle medio obuias habueris an nescio quo pennato equo uectus ante tempus attigeris: incertum: tam cito sapiens euasisti. ¶ Gau. Sapientiæ perfectionem cœlitus accepi. ¶ Rõ. Est fateor cœleste donũ sapientia: sed magnus certe uir erat & cœli amicus qui dicebat: Nõ q̃ iã acceperim aut pfectus sim. ¶ Gau. Sapientiã cupida mente comprehendi. ¶ Rõ. Vt pecuniæ rerumq̃ multarũ mala: sic sapientiæ cupiditas bona est: Sed an tu tantæ rei capax sis uideto. Certe ille idem: Ego me inquit non arbitror cõprehẽdisse. Et ille quoq̃ permagnus erat qui cum deo de seipso loquens sic aiebat: Imperfectum meũ uiderunt oculi tui. Hoc est proprium sapientis: imperfectionẽ suam nosse ac fateri. ¶ Gau. Sapiens dicor. ¶ Rõ. Non te tuæ neq̃ alienæ unq̃ uoces sapientem fecerunt sed res ipsa. ¶ Gau. Sapiens uulgo dicor. ¶ Rõ. Vulgus insanos sapientes dicere & sapientes insanos iure suo didicit: qđ est ut falsa pro ueris ueraq̃ pro falsis habeat. Nihil est a uirtute uel a ueritate remotius q̃ uulgaris opinio. ¶ Gau. Omnes prædicant me sapientem. ¶ Rõ. Ad famam fortasse aliquid: ad sapientiam nihil omnino. Sentio autem superscriptionibus inniteris litterarũ: quibus nihil est liberalius: non satis est facere sapientes qui non sunt: sed egregios & insignes faciunt ac uerecundos: serenissimos insuper & illustres: ut iam simplex sapientiæ titulus sit pudori: qui q̃ paucis conueniat stupor est: obsoleuit tamẽ inter titulos clariores quos qui scribendo sic accumulant: sciunt se mẽtiri: sed urbani uel mendacio fieri uolunt: Vos qui legitis non ueros modo: sed citra uerum sistere illos rati: publico errore fallimini. Nemo est qui de suis reb⁹ interroget: Oẽs alijs de se credũt. Vis aũt noscere q̃ sis sapiẽs: uerte oculos retro: recordare quotiẽs in hoc uitæ cursu cespitaueris: q̃tiens oberraueris: q̃tiens offenso pede cecideris: quot pudẽda: q̃t dolẽda: quot pœnitẽda cõmiseris: tunc si audes: te dicito sapientẽ: credo aũt nõ audebis. ¶ Gau. Scio me sapientẽ. ¶ Rõ. Litteratum forsan uis dicere: Sunt enim plane litterati aliqui uere licet pauci: Sapiẽtes autem pene nulli. Aliud est sapienter loqui: aliud sapienter uiuere: aliud dici: aliud esse sapientem. Fuere qui dicerent sapientem nullum: Id q̃ uerum falsum ue sit nõ disputo: Certe nimis prærupta sententia est & ad desperationem prona & studio aduersa sapientiæ. Hebræi sapientẽ Salomonẽ suũ prædicãt: qui q̃ sapiẽs esset: turba cõiugũ pellicũq̃ testat̃: multoq̃ maxime dijs alienis cult⁹ exhibitus. Romani sapientẽ Leliũ & Catonẽ. Græcia ipsa dũ floruit septem habuisse dicitur sapientes; Hi quoq̃ hoc titulo indigni sequentibus uisi erant:

B

C

Qui excusant: dicunt non eos illum sibi titulũ assumpsisse: sed ab errantibus populis traditum possedisse. Vnus tantũ fuit sua professione suoq́ꝫ sapiens iudicio: stultissimus omnium Epicurus. Quẽ titulũ cũ Metrodoro ꝑticipare uoluit: nec honorificũ amici donũ ille respuit: seq́ꝫ etiã sapientẽ dici æquanimiter tulit: ut sua illa qualis gloria: error esset alterius. Vnus quoq́ꝫ sapiens Socrates oraculo dictus Apollinis: forsan ideo ut uirũ illũ sapiẽti proximũ: falso testimonio falsus deus ad amentiam atq́ꝫ insolentiã irritaret. Hæc de antiquis sapientibus dixerim. Fœlicior ætas nostra: quæ nõ unũ duos ue uel septem: sed in singulis urbibus ceu pecudum greges numerat sapientũ. Nec mirum sane multos esse: qui tam facile fiant. Venit iuuenis stultus ad templum: præceptores illum sui prædicant: celebrant seu amore seu errore: tumet ille: uulgus stupet: plaudunt affines & amici. Ipse iussus in cathedrã scãdit: cuncta iam ex alto despiciens: & nescio quid cõfusum murmurans: Tunc maiores certatim ceu diuina locutum: laudibus ad cœlum tollunt: tinniunt interim campanæ: strepunt tubæ: uolant anuli: figunť oscula: uertici rotundus & niger pannus imprimiť. His peractis descendit sapiens qui stultus ascenderat: Mira prorsus transformatio: nec Nasoni cognita. Sic fiũt hodie sapientes: Verus sapiens fit aliter. ¶ Gau. Sapiens sum. ¶ Rõ. Solẽt qui de se magnifice sentiunt præfidenter maiora uiribus ea aggredi: inq́ꝫ nisu medio prolapsi suo uel periculo uel pudore condiscere: q̃ iusti rerꝫ æstimatores fuerint suarꝫ. Præstat igiť (mihi crede) falsas opiniones abijcere: insolentiã deponere: insipientiam circũspicere & optare: ne qua experiendæ sapientiæ necessitas incidat: quæ declaret te de nihilo gloriatũ. Hæc rectior tutiorq́ꝫ quærendæ sapiẽtiæ uia est. ¶ Gau. Credo ego ad sapientiã peruenisse. ¶ Rõ. At si mihi obsequeris: ad illam potius assurgẽdo nitendoq́ꝫ ꝑuenies q̃ credendo: Nihil altius ascendit q̃ humilitas operosa.

De Religione: Dialogus. XIII. ¶ Gau.

Religione glorior perfecta. ¶ Rõ. Religio optima ac perfecta una est: supra Christi nomen: supraq́ꝫ petram firmissimã fundata: Reliquæ oẽs superstitiones uanæ & deuia & errores sunt: quibus est iter ad tartarꝫ atq́ꝫ ad mortem: non hanc momẽtaneam sed æternam. Et quot putas quantiq́ꝫ uiri huius ueræ religionis inopiã miserabilẽ passi sunt: cunctis in rebus alijs altiores? Habent illi qđ æternũ gemãt: habes tu unde glorieris & gaudeas: non in te quidẽ sed in eo qui te summa in re tanto maioribus præferre dignatus est: qua nil maius: nil meli⁹ tibi tribui poterat in hac uita. De qua loqui aliquid uberius non grauarer: ni res ipsa cœlesti lumine pene iam oĩbus nota esset. ¶ Gau. Pijs sacris initiatus sum. ¶ Rõ. Pia sacra religiõis huius sunt tãtũmodo: reliquarꝫ omniũ sunt furores ritusq́ꝫ sacrilegi. Neq́ꝫ tamen initiatum esse sufficit: Maius est forte q̃ putas deuoto licet animo dulce negocium. Nõ eñi deum nosse satis est: quod & dæmões faciũt qui oderũt: Amor & cultus exigitur: his ex rebus constans: quæ utinã tam bene implerenť ab hoĩbus q̃ sciuntur. ¶ Gau. De uera religione mihi placeo. ¶ Rõ. Placere sibi superbire est. Hæc aũt uera religio: quæ te deo & deũ tibi religat: humilitatem pijs mentibus inserit: insolentiam extirpat. Sic tibi igitur gaudere permissum: ut quanto lætior quãtoq́ꝫ religiosior: tanto sis humilior & operibus bonis affluentior: Illi gratias agens: qui tibi ex hac mortalitate rectũ iter ostendit ad æternam uitã. ¶ Gau. Veram religionem (deo gratias) sum adeptus. ¶ Rõ. Bene ais: deo gratias. Custodi aũt illam bene ab erroribus: a negligentia: a peccatis: & sic habe si hãc assecutus es: & in ea te exerceas ut dignũ est: cessare cõtrouersiã: de qua modo litigauimus: cum sit scriptum sacris in litteris: Pietas est sapientia: Et per aliũ: Initiũ sapientiæ est timor domini. Neq́ꝫ id ipsum tacitũ in prophanis: Cuius rei Lactantius meminit: Institutionũ secundo. Affirmat inquit Hermes eos qui cognouerũt deũ: non tantũ ab incursibus dæmonũ tutos esse: uerꝫ etiã ne fato quidem teneri. Vna inquit custodia pietas: Etẽi pi⁹ homo neq́ꝫ dæmoni pessimo: neq́ꝫ fato subiacet. Deus eñi liberat piũ ab oĩi malo: Nanq́ꝫ unicum atq́ꝫ solum bonũ est hominibus pietas. Quid sit autem pietas: ostendit alio loco his uerbis: Pietas eñi scientia est dei. Eandemq́ꝫ sententiam Asclepium in sermõe quodam regio latius explicasse cõfirmat. Vides ut obstinatissimi duo pagani nostrã circumuelant ueritatem. Tãta est ueri uis: ut linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate: Dialogus. XIIII. ¶ Gau.

In libertate natus sum. ¶ Rõ. Nõ qui nascitur liber: sed qui moritur liber est. Multum fortunæ licet in nascẽtem: in extinctum nihil. Expugnat urbes munitissimas: Armatos fundit exercitus: Potẽtissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx sepul-

chrum. Illic regnũ uermibus: non fortunæ. Itaq; limen illud ingressi soli mortalium uitæ huius ab insultibus tuti sunt. Tu te liberum iactas & ignoras: nõ dico ad sepulchrũ: sed an liber hodie in cubiculũ sis iturus. Libertas uestra tenuissimo pẽdens filo: sicut alia quibus fiditis omnia: tremula semp & caduca est. ¶ Gau. Liber sum. ¶ Rõ. Iccirco te: ut reor: liberũ dicis: quia dominũ nullũ habes: sed Anneũ audi Senecã: Bona inquit ætas est: forsitan habebis: Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: qua Crœsus: qua Darij mater: q̃ Plato: qua Diogenes? His ille te admonet exemplis. Multa sunt alia uel tacita Senecæ uel ignota. Nũquid non Attiliũ Regulũ meministi: indignũ prorsus hoc ludibrio: passum tamen? Nunquid tibi recẽtior annis Valerianus excidit? Quorũ ille modo dux: hic aũt princeps populi Romani: moxq; ille Carthaginensiũ: hic Persarũ seruus. Ille truci supplicio perẽptus: hic lõga & misera cõtabuit seruitute. Quid Macedoniæ Numidiæq; reges: Hinc Persen: hinc Syphacẽ memorem atq; Iugurthã: regni oẽs e culmine Romana lapsos in uincula? Mitto ueteres regum casus: Aetas tua quosdã e regia trusit ĩ carcerem: eundẽq; una hora: & primũ regem & ultimũ seruũ uidit. Siquidem eo quisq; miserior seruus est: quo fœlicior liber fuit. Noli igĩ libertate tumescere: quoniã nõ ex liberis modo: sed ex regibus tã subito serui fiũt. Nec miraberis: cum secundũ Platonis sententiã: nõ minus ex seruis etiã reges fiant. Mutanĩ assidue res humanæ: Nihil sub cœlo stabile. Quis in tanta uertigine firmũ aliquid ac mansurũ speret? Neq; uero te liberũ hinc dixeris: q̃ esse dominũ tibi non uides: q̃ parentibus ortus ingenuis: nec in acie captus: nec uenundatus sis: Sunt uobis inuisibiles animorũ domini: & in ipsa hominũ origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxiũ peccato: qua nulla grauior seruitus fingi potest: Sunt occulti hostes & bella clandestina: Sunt quæ miseras animas nũdinentur: quas: heu: uili precio uenditis uoluptates fœdissimæ dominarũ: quæ uos inenodabili laqueo uinctos tenent. Ite nunc & libertate gloriamini. Sed uos cæci: nihil nisi corporeũ uidetis. Vnde eum qui uni mortali subest domino: seruũ dicitis: Illum uero qui mille ĩmortalibus tyrannis opprimiĩ liberũ iudicatis: eleganter ut reliqua. Profecto aũt liberũ nõ facit fortuna sed uirtus. ¶ Gau. Liber sum. ¶ Rõ. Plane si prudens es: si iustus: si fortis: si modestus: si innocens: si pius. Horum si quid abfuerit: pro ea te parte seruũ scito. ¶ Gau. In libera patria natus sum. ¶ Rõ. Vrbes quoq; tu liberas tua ætate pro exiguo flexu rerum: post paululum seruas nosti. Quæ si uel notiora uel clariora sunt uetera: Lacedæmon & Athenæ liberrimæ urbes ciuile primũ: mox externũ passæ sũt iugũ. Hierosolyma sancta urbs & libertatis æternæ mater: tẽporaliter & Romanis seruiuit & Assyrijs: nũc seruit Aegyptijs. Roma ipsa nõ solum libera: sed domina gentiũ: suorũ primũ ciuium: post etiã uilissimorũ hominũ serua fuit: ut nemo unq̃ libertati: nemo uel imperio suo fidat.

De Patria gloriosa: Dial .XV.

¶ Gau. Loribsa in patria natus sum. ¶ Rõ. Plus negocij habes ut in lucẽ uenias. Fulgent minutiora etiã astra p noctem: & Bootes ad solis radios hebet & lucifer. ¶ Gau. Clarissimæ patriæ ciuis sum. ¶ Rõ. Bene si uirtutũ hospes: uitiorũ hostis. Fortunæ enĩ est illud: hoc tuũ ẽ. ¶ Gau. Patria mihi fœlix ac nobilis est. ¶ Rõ. Refert qua nobilitate: Hãc numerus incolarũ: hanc insignis opum magnitudo: hanc spectata fertilitas: hanc situs ipse nobilitat: Salubris aer: clari fontes: mare proximum: tuti portus: oportuni amnes: Nobilis patria uulgo dicitur uini ferax: olei: frumenti: frequens armentis ac gregibus: auri scatebris & argẽti: Bonam terram dicitis ubi fortes equi: ubi pingues boues: ubi teneri hedi: ubi dulcia demum poma nascuntur: Vbi autem boni uiri: id nec quæritis quidem: nec quæsitu dignum ducitis æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus: sola ꝟtus est ciuium. Recte ergo Virgilius gloriã ac fœlicitatem cum describeret Romanã: nihil horum ad quæ sola respicitis dignatus attingere: unam urbis & imperij magnitudinem atq; altitudinem attigit animorum. Fœlicem deniq; prole uirum dixit: Ea est enim uera urbium fœlicitas: uera nobilitas. ¶ Gau. Præclara ciuibus bonis patria est. ¶ Rõ. Quid si tu obscurus? Quid si claritas ipsa te prodet: eq; latebris eruet & in apertum trahet: promptius in luce notaberis? ¶ Gau. Famosissima est patria. ¶ Rõ. Non tam infamis esset Catilina: nisi tam famosa in patria natus esset. Caio etiam & Neroni alter infamiæ acerrius impetium accessit: & mundi gnatos in uertice fortunæ fauor extulit: quo latius noscerentur. ¶ Gau. Nobilissima in patria uiuo. ¶ Rõ. Multorum aut contemptui patẽs: aut inuidiæ. Sine altero in magna urbe uix uiuiĩ. Illud tutius: hoc clarius malum: Vtriusq; autem hæc ipsa quam prædicas natalis soli nobilitas causa est: Tot inter oculos mille sunt latebræ. ¶ Gau. Notissima ex patria sum. ¶ Rõ.

Malim per te patria q̃ tu propter patriam notus sis. Nisi uero per te fulseris: quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ urbis obscuros: quos abunde claros parui ruris obscuritas habuisset. ¶ Gau. Inclyta mihi patria est. ¶ Rō. Est quæ suas sibi laudes habeat tuasq; participet: quicquid bene gesseris: prima quodam modo patriæ laus erit. Fuit qui Themistoclis gloriã Athenis ascribere niteret: qui plane pergrauiter & ut talẽ uirũ decuit: rñdit: Cũ eni sibi Seriphi angustæ & ignobilis insulæ quidã icola inter iurgia obiecisset: nõ eũ sua sed patriæ gl'ia clarũ esse: Neq; Hercle ait: aut ego obscurus si Seriphius: aut tu si Atheniẽsis clar⁹ esses: Nõ splẽdori patriæ: sed uirtuti ꝓpriæ fidebat. Virilius plane q̃ Plato: maior licet ille philosoph⁹. Sed existũt interdũ in magnis etiã ingenijs magni & mirabiles errores. Is ergo inter cætera magnæ suæ fœlicitati claritatẽ patriæ ascribebat. Vt enim totũ noris hac in parte excellentis uiri animum: Aiebat Plato: se pro multis gratias agere. Recte id quidem modo intelligat: cui quibusue pro donis gratiæ sint agẽdæ. Ille uero naturæ gratias agebat: Primũ q hominẽ eum & nõ mutum animal: q marem & non fœminam: q Græcum & non Barbarum: q Atheniensem & non Thebanum. Deniq; q ætate Socratis non alio tempore genuisset: ut scilicet esset a quo doceri posset atq; instrui.

C

Vides inter gratulandi gloriandiq; causas: ut Atheniensem quoq; ponat originem. Quid hic dicam: forsan expectas? Ego uero & si de hoc uno sermo sit institutus: quando tamẽ tãti uiri mentio incidit: quid de hoc toto illius sermone & alijs sit uisum: & mihi etiam uideatur dicam simul. Scio quosdam claros ac disertos uiros incunctanter asserere: nihil unq; ab aliquo esse dictum delyrius: quorum in sententiam: quin: ut dici solet: eam pedibus parũ abest. Nam quid quæso attinet his gaudere? Quæro eni quid si barbar⁹: quid si mulier natus esset? An non multi barbari multis græcis & uirtute & ingenio meliores extiterunt? An non fœminæ aliquæ: & rerum gloria: & inuentione artium quibusdã uiris optabiliores? Quid deniq; si bos: quid si asinus nasceretur? Quid ad hũc ipsum de quo loquimur Platonẽ: qui iã non Plato esset: sed id potius qd' natura parẽs edidisset? Nisi forte Pythagoricæ credebat insaniæ: e corpore in corpus animas commigrare: quo nihil unq̃ certe stultius: nihil impudentius: non dicam a philosopho: sed ab homine dictum fuit: nihil magis ueritati dissonum ac pietati: nihil demum a quo religiosæ aures magis abhorreant. Quid deinde: an Atheniẽsem nasci clarũ adeo: ut non æque clarum esse posset alibi Thebis etiã natũ esse? An non Homerus & Pythagoras ipse & Democritus & Anaxagoras & Aristoteles & mille alij alibi q̃ Athenis nati clariq; habiti: nõ minus q̃ qui nati sunt Athenis? Ac ne a Thebis abeã: quas spernere Graij solent: An non si ingenium quæratur: Thebis natus est Pindarus: quẽ imitatione ꝓrsus inaccessibilẽ Flacc⁹ ait? Si rerũ claritas gestarũ: Liber pater atq; Hercules tã famosi: ut Alexander Macedo cõtemptor omnium ferme mortaliũ: illos duos ut altissimũ atq; ultimum signum gloriæ sibi proponeret imitandos. Sin utrunq;: Nõne recenti memoria & pene ante oculos erat Thebanus Epaminundas summus philosophus: summus dux: græcorumq; omnium recto sub iudice om̃is æui princeps? Hic est qui Lacedæmones pene funditus euertit: & Atheniẽses Platonis sic exterruit ut eo mortuo quasi summo terrore liberati: ilico se in luxum ignauiãq; resoluerent. Quo adhuc etiã apud Thebas florẽte: quot Athenis inertium & stultorum milia fuerint: quis facile animo metiatur? Non igitur q Athenis sed q talis natus esset ac genitus: hoc est tali ingenio: taliq; animo: tali deniq; & parentũ indulgentia & rerum temporalium facultate ut erudiri posset & ad omne bonũ opus institui: gratias agere decuit tam anxie doctum uirum: illi deo qui hæc ei dederat: Nõ Socrati: non Athenæ: cuius in schola & in qua urbe quot & iniqui fuerint & indocti: opinari promptius sit q̃ noscere. Et ut urbem sileam: habuit schola illa ĩter multos Alcibiadem & Critiam: illũ patriæ hostem: hũc sæuissimum tyrannorũ: quibus quid præceptor Socrates cõtulerit: Plato ipse respõdeat: uel sic intelligẽs: q̃ inane est quod terreni doctrina præceptoris discipulorũ aurib⁹ instrepit: nisi gratia magistri cœlestis aspiret: sine qua nihil omnino Socratẽ potuisse: q̃q̃ dei mendacis oraculo: ut prædictum est: sapientissimum iudicatum: inter duas tamẽ simul uxores procacissimas anus: ipse uel alius quantumlibet eum excuset ineptissime conuersatum. Sed hæc & reliqua incidẽter: præter unum illud: quo Platonem talem uirum hac eadem uanitate gloriosæ patriæ implicitum fuisse cognosceres: non ut magni comitis clypeo tuum tegas errorem: sed ut accuratius illum uites: cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. ¶ Gau. Ampla in patria uitam ago. ¶ Rõ. Multa sũt amplæ urbis incommoda: Distat

D

templum: distat forũ. Illud animo nocet: hoc corpori. Distant opifices atq; amici: qua quidem nulla durior distantia: quos laboriosum uisere: negligere inhumanũ. Audis ut de hoc queritur Flacc⁹: Cubat hic in colle quirini: hic extremo in auentino: uisendus uterq;. Quocunq; ire decreueris: ceu peregre ꝓfecturus domui tuæ dispone: quando: & an redeas incertum: & ipse reditus cum labore est. Sæpe etiam cum errore: ferro ac magnete iter agitur: hac eas facilius: hac rectius: hac curiam: hac theatrum uites: hac balneum effugias: hac macellũ. Hi & mille alij sunt urbium scopuli: inter quos nauigans domum tuam quasi alterum orbem petis: uix te ad illam peruenturum sperans. Et hoc quoq; apud ipsum Flaccum legis: Vt Philippus orator: Domum dum redit foro nimium distare carinas. Iam grandis natu quæritur. Hæ paruo in oppido molestiæ cessant omnes: Quicquid quæritur iuxta est. ¶ Gau. E paruo oppido in immensam urbem commigraui. ¶ Rõ. E tranquillo portu procellosum sponte pelagus ingredi temeritas est: Nec minor: ideo: quia loci euentus. Fecit hoc tamen & gens Claudia e Sabinis Romã petens: e Tusculo Marcus Cato: ex Arpino Marius ac Cicero successitq; fœliciter. Sed ubi nam tales uiri? Nõ tuto quidem in exemplum trahit̃ quicqd raris & summis ingenijs attemptatum est. Postq̃ tamẽ soluisti funem omni studio: inter difficultates enitere: Inter alta consurge: consilio cœptum regens: quod hic boni dixerim: plures erunt ad uirtutes stimuli. Erũt forte quos ad gloriam sequi uelis: Erit ubi te exerceas: ubi cũ paribus possis de laude contendere: pudebitq; testium tãtorum. Multis sæpe quod uis animi non dabat: contulit uis pudoris: & ad ignauiam profligandam sæpe plus spectator ualuit q̃ uirtus. Et hi Hercle quorum proxime memini: & accitus curribus Numa Pompilius: Corduba profectus Seneca: Leptiq; ueniẽs Seuerus: multiq; alij ex alijs locis: ubiq; futuri magni uiri: ut aliquanto maiores Romæ essent: æmulatio uirtutis & illustrium copia exemplorum præstitit. Stude ergo qd᷑ unicum bonum est in hac tua cõmigratione ne pereat: neu nil aliud migrando quæsieris: q̃ ut te corã pluribus nouæ patriæ fulgor uideat.

De Origine generosa: Dial. XVI.

¶ Gau. ORigo generosa est. ¶ Rõ. Rursum mihi redis ad ineptias: quid ad te? ¶ Gau. Propago uetus & gloriosa est. ¶ Rõ. Alieno gloriari ridiculosa iactãtia: Auorum merita nepotum degenerãtium notæ sunt: nec aliud magis posterorum maculas aperit: q̃ maiorum splendor ac gloria. Sæpe alteri commodum uirtus alterius tulit: Verã laudem nisi de proprio sumpseris: ab alio non expectes. ¶ Gau. Magna est nobilitas antiquorum meorum. ¶ Rõ. Mallem per te alij q̃ tu per alios noscereris. Verum age aliquid & tu unde sis nobilis: Nam & illi nisi aliquid egissent laude dignũ: nũq; nobiles fuissent. ¶ Gau. Multa sanguinis est claritas. ¶ Rõ. Oĩs propemodum sanguis est concolor: Sicubi forte alter altero clarior inuentus sit: non id nobilitas efficit sed sanitas. ¶ Gau. Magna est claritas parentum. ¶ Rõ. Quid si maior obscuritas tua est? Corpus semper: & patrimonium sæpe a parentibus accipitis: claritatem & qui habet raro in filium transfert: & qui non habet: aliquotiens in filio illam uidet. Quantum patre clarior Cæsar? Quãtum obscurior Africani filius? qui si per manus tradi claritas posset: q̃ clarus futurus esset: intelligis. Sed amare illum potuit pater: illustrare non potuit. Infinitam suæ lucis eclypsim passus in filio: Sic qd᷑ preciosissimum habet hæreditas: iudicio testantis eximitur: nec nisi de uilissimis rerum est tãta illa solennitas testamẽti. Mille ego nũc tales clarissimorum hominum obscurissimos hæredes enumerem: si uacet & si expediat: summam tenes. ¶ Gau. Ingens claritas gentis est. ¶ Rõ. Nil tibi amplius ea claritas præstabit: q̃ ut latere nequeas si uelis. Ita imprimis iucũdissimum tibi uitæ latibulum & secretus rerum trames eripitur: Quicquid ages erit uulgi fabula: Qualiter domi uiuas: & quid cœnes nosse uicinorum studium: & ueluti exploratores ad te pater auusq; remiserint: sic totum reifamiliaris arcanum & quotidiani uict⁹ ratio: Quid cum filijs: quid cum seruis: quid deniq; cum uxore: & ad unum actus omnes: ac uerba de rebus licet minimis inquirẽtur quoq; altius stomachetis ab his maxime quorum nihilo interest. Hic igitur tuæ claritatis est fructus: utq; si uel modicum aberres: dedecus gentis & monstrati desertor itineris longe inexcusabilis habeare: Hoc est enim suum ac perpetuum gentilitiæ claritatis: reliqua illa communia undecunq; partum decus infestant: quoniã difficile est clara recondere. ¶ Gau. Clarissime natus sum. ¶ Rõ. Stulte: claritas non nascẽdo quæritur: sed uiuendo: sæpe etiam quod miraberis moriendo. ¶ Gau. In multa luce natus sum. ¶ Rõ. Turpitudinem caue quæ obiectu lucis insignior fit atq; conspectior. Id ni fe-

ceris:in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri & fures & omnis turpium cohors tene/
bras quærunt: sola lucem non refugit fœda hæc & falsa nobilitas cognosciq; appetit:cui
unum uitandæ infamiæ consilium sit nesciri. ¶ Gau. Antiqua nobilitas est generis. ¶ Rō.
Antiqua igitur uirtus fuit:sine qua uera nobilitas non est. ¶ Gau. Peruetusta nobilitas est.
¶ Rō. Vetustas nimia claritatem rebus eripit & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles
familiæ:quarum hodie memoria nulla est? Quot tu ipse florentissimas uidisti: quæ paucis
annis ferme ad nihilum rediere? Vnde præsagium facias de his modo florentibus: deq; his
nunc primum erumpentibus caputq; tollentibus. Omnia tempus imminuit consumitq;.
Senescunt non modo familiæ sed urbes:mundus ipse:nisi fallimur:ad extremum uergit. Tu
qui uetustate gloriaris: uide ne gloriam ipsam uetustas extinxerit: neu iam radix aruerit:cu/
ius floribus uis ornari. Omne quod in tempore oritur: cū tempore occidit: Vestra q̄; no/
bilitas tēpore incipit: tēpore desinit: Et quā longa dies peperit longiorq; auxerit: longissima
subruit. Fieri potest: ut quo te nobilem fingis esse desieris: esses forte nobilior si serius ince/
pisses. ¶ Gau. Inueterata nobilitas est. ¶ Ro. Inanis ambitio: nec suo merito: sed aliorum
obliuione subnixa. Confusa nempe sunt omnia & perplexa successionum series: hæc inter
tibi accidit non nobilior ut esses sed ignotior. Origo cūctorū una est: Vnus parens humani
generis:unus fons uniuersorum: qui uicissim modo turbid⁹: modo nitidus ad unumquēq;
uestrum peruenit: Ea lege: ut quod pauloante clarum erat: mox obscurum fiat: & quod ob/
scurum: clarum. Ita non de fonte dubitatio est: sed quibus alueolis hæc clari sanguinis: ut
dicitis: ad uos unda profluxerit. Hinc est: ut qui heri arabat hodie militet: & qui per urbes
medias ardentem cornipedem aureis habenis regere solitus superbus incesserat: per squalē/
tem campū pigros boues humili pugione sollicitet: Verumq; Platonicum illud: Libet opi/
nari neminem regem nō ex seruis oriundum: neminem seruum non ex regibus. Ita uero ui/
cissitudo hæc & conditio statuum humanorum uariabilis atq; inconstans est: Vt iterabilis
quoq; sit semel & pluries: ne mireris: si uel arator ad militiam: uel miles redeat ad aratrum.
Ingens rerum mortalium rota est: Et quia tractus est longior: breuis hinc uita nō percipit:
Quod nisi sic esset & ligones regum & agrestium diademata cernerētur: Nūc hominum me/
moriam occupatam intentamq; alijs tempus fallit. Et hæc est illa tota uestra nobilitas: qua
tumidi elatiq; inceditis uanū genus. ¶ Gau. Auorum clara prosapia est. ¶ Rō. Quousq;
uagaberis: de te agit̄. Tu mihi nescio quos in tuum locum substituere niteris: qui pro se for/
te aliquid: pro te nihil: nisi ipse tuis testibus causam instruxeris responsuri sint. Proinde aui
isti uel proaui clari fuerint: tum scilicet dum e uulgari acie uirtutum sese alis attollere cœpe/
rant: Ea nobilitas radix ultima: Sed perge altius: exquire acrius: ꝓauorum attauos obscu/
ros inuenies & ignotos. Ad summā hæc nominum atq; imaginum claritas & perbreuis est:
& quantalacunq; est: tua certe non est. Define igitur tuum nomen alienis obumbrare uirtu/
tibus: ne unoquoq; suum reposcente: nudus ipse de proprio rideare. ¶ Gau. Nobilis sum.
¶ Rō. Quātum sit nobilior rustic⁹ uir fortis q̄ ignauus nobilis: scies cum libraueris. Quā/
to sit melius nobilitatem fundare q̄ euertere: si exemplis eges: domi militiæq; affluūt pas/
simq; legentibus occurrunt: ut per teipsum mensor censorq; reliquoꝝ fias: Ex oībus duo
paria hominum expēdisse suffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium: In altera ho/
rum aduersarios: Aulum & Clodium constitue: quo examen uergat & quantum Roma ce/
dat Arpino: quis tam cæcus ut nō uideat? ¶ Gau. Nobilis natus sum. ¶ Rō. Iam dixi: Ve/
rus nobilis non nascitur: sed fit. ¶ Gau. Insignis nobilitas saltem ista uulgaris a parentibus
est relicta. ¶ Rō. Ipsa claritas non nascendo quæritur sed uiuendo. Vnum hic quoq; bonū
uideo: Familiaria uirtutū exempla non deerunt & domestici duces: quorum pudeat deseru/
isse uestigia. Id si labi sinis: quid nisi famosum & difficile malum est nobilitas? Nescio autem
quomodo difficilior est suorum imitatio q̄ exterorum: Forte ne uideat̄ hæreditariū bonū
uirtus. Non libens dico: sed res ipsa loquit̄: Raro excellentis uiri filius excellēs fuit.

E F G

De Origine fortunata: Dialogus XVII. ¶ Gau.

i N magna genitus sum fortuna. ¶ Rō. Vitam ab inquietudine auspicat⁹ es: Haud
equidem improprie tempestatem fortunam uocant nautæ. Magna ergo fortuna
magna est tempestas: magna uero tempestas & cōsilijs magnis eget & uiribus. Ha/
bes non læticiæ materiā sed curaꝝ. ¶ Gau. In amplissima fortuna natus sum. ¶ Rō. Tunc
forte fœlicius cēses magno in mari q̄ exiguo in flumine natum esse. Quod si nemo sanus di/
xerit: quid perinde facili⁹ habet nasci in palatio q̄ in casa? Vbiq; ortos terra parēs excipit.

A

B ¶ Gau. In magna fortuna natus sum. ¶ Rō. A duerso sydere soluisti funem: ꝗ si in tempe-
state dies acta est: cura ut nox te inueniat in portu. ¶ Gau. In alto natus sum. ¶ Rō. Turbi-
nibus rerum pates: latitandi spe prærepta. Scitum est illud Lyrici poetæ: Sæpius uētis agi-
tatur ingēs pinus. Et celsæ grauiore casu decidunt turres. Feriuntꝗ summos fulgura mon-
tes. Vt clarum fatear: in alto nasci nec tranquillum certe nec tutum est. Altitudo quantali-
bet humana per seipsam inquieta est perpetuoꝗ fremens tonitru. Vnde miror quid ita dis-
pliceat Senecæ Mecænatis illud: Ipsa enim altitudo attonat summa: Nam cum alij hoc uer-
bo usi sint: cur solus ille reprehenditur? Nil præterea tam altum quod non & sollicitudini &
labori & inuidiæ & pauori & mœrori & in finem morti peruium siti Et sane omnem fastum
C eminentiamꝗ mortalium sola mors in planum redigit. ¶ Gau. Alto & magno in statu na-
tus sum. ¶ Rō. Iamprimum ex alto granes lapsus & magno rara quies in pelago est: Nec in
imo præcipitium metuas: nec naufragium in sicco. ¶ Gau. Principium fortunatum fuit.
¶ Rō. Finem respice: ut reliquis: sic fortunæ suo multū licet in regno. Quo fortunatius prin-
cipium: eo finis est incertior. Nonne uides ut res hominum turbinis more uoluūtur? Vt qui-
etum mare: tempestas turbida: lucidum mane: nubilus uesper insequitur: ut inter initia pla-
num iter in confragosum desinit: sic prosperitatis insolentiam improuisa calamitas: & lætis-
simæ cursum uitæ mœsta mors claudit: & sæpe primordio dissimillimus finis est. ¶ Gau. In
alto cœpi. ¶ Rō. Vide ubi desinas. Vita om̄is a fine describitur: & finem plane senties qui
principium non sensisti. ¶ Gau. In summa fortuna editus sum. ¶ Rō. Et seruorum filios in so-
lio uidimus: & filios regum in ergastulis.

De Lauto Victu: Dial. XVIII.

¶ Gau.

A I N lautissima educor familia. ¶ Rō. Multū tibi hoc uidetur: Parum est: Eritꝗ mox
nihil. An ideo magis tibi ꝗ̄ duro agricolæ uermes parcent: an cibo molliore uescē-
tur auidius? Non iocor tecum nec te terreo: Scis. Et si forte dissimules te illi cōuiuio
præparatam escam: & forte iam cœnæ tempus instare: certe autem longius abesse iam non
posse: Nam & breuis est lux: famelicique conuiuæ: & quæ mēsam instruit mors impigra: quid
B tibi nunc lauticiæ istæ profuturæ sint uideris. ¶ Gau. Lautissime ab infantia educatus sum.
¶ Rō. O pessima pueritiæ rudimenta: neglectis bonis artibus: exquisitis cibis & peregrinis
poculis assuefactus a puero præclarissimam in spem adoleuisti: Sapores atꝗ odores nosse
mirariꝗ doctus eximie: opiparas mensas & uasa aurea uenerari: necꝗ sero: ut uirorum forti-
um mos fuit: famem sitimꝗ communibus lenire: sed ambitiosa semper nausea: & damnosis
stomachi sarcinis mane illis occurrere: cum tot in heremo sancti uiri esurierint: tot in castris
gloriosi duces parce: sobrie atꝗ aspere uixerint. An si tibi gemmis atꝗ epulis obsesso: hinc
Curius Fabritius Coruncanius: lecta suis manibus olera cœnantes fictilibus: atꝗ arantes
ad uesperam ieiuni: Quintius ac Seranus: aut post hos Cato Censorius consul in Hispaniā
nauigans unde triumphator redijt: non alio ꝗ̄ quo remiges uino usus: omnes notissimi ho-
stes uoluptatis occurrerent: Illinc Paulus atꝗ Antonius fontis ad ripā missum cœlitus par-
tientes panem: non uerecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus: & attoniti gustus ti-
tillatio illa lentesceret: cogitares ab his uiris uictu tam tenui tamꝗ humili: labore gau-
dentibus: & seruatam patriam: subactosꝗ nobilissimos reges ac populos: & quæ uictori-
arum difficillima est: carnem propriam ac mundum: & inuisibiles hostes animæ debellatos:
C te inter amplas dapes ac superbam requiem uili perdomitum uoluptate? ¶ Gau. Lautissi-
mus uictus est. ¶ Rō. Sentio: oē studiū in eo est ut ad fundū miseriæ curiositas fœda perueni-
at: Nihil est actum cibi ac potus elegātia: nisi accedat & copia: immo uero redundantia atꝗ
fastidium. Nec succurrit: ut Augustus Cæsar: qui fortassis paululum te lautior esse potuerat:
Cibi: sic enim de illo tradit: minimi fuit: & uulgaris fere. Sileo quibus uesci solitus: ne qua-
si rusticanus paterfamilias contemptui tibi sit: interꝗ fasianos & ficedulas ac pauones tuos
illius principis secundinus panis & caseus bubalus & minuti pisciculi rideantur. At quāto
melius fasiani isti uestri & mensarum decus eximium: & gulæ summa fœlicitas: apud Colchon
semper & Phasidem latuissent: ꝗ̄ huc ad corrumpendum orbem nostrum: & irritandas ille-
cebras aduolassent. Quanto fuit honestior ætas illa: de qua Naso ait: Piscis adhuc illis po-
pulis sine fraude natabat: Ostreaꝗ ī cōchis tuta fuere suis. Nec Latiū norat quā præbet Io-
D nia diues. Nec quæ pygmæo sanguine gaudet auis. ¶ Gau. Vino fruor electissimo. ¶ Rō.
Male: sed ꝓprie ais fruor: hic eīn est finis uester: ad hoc nati estis. Quāto aūt tutius sitim uestrā
unū debile: uel lymphis debilitatū: siue purus etiā riuus extingueret. Certe princeps ille de ꝗ̄

nunc loquebar: uini quoq parcissimus: Nam & id scribitur: Fuit ter nõ amplius sup cœnã bibens dũ in castris esset: uos ter decies ante cœnã bibitis: & in cœna cẽties: nec numero quã/titas cedit: & castra ipsis uinosiora sunt urbibus: Nulla nisi ab ebrijs uel expeditio uel certa/men. Nõ bibebat ille inter diu: uos dieb⁹ & noctib⁹ nõ cessatis. Ille si sitis urgeret: ꝓ potione perfusum aqua frigida panem uel lactuculæ tirsum: uel succosi pomi morsum: uel frustum cucumeris capiebat: at uos sitim omni lenocinio aucupãtes: illã uinis ardẽtibus & bibendo aliam sitim parituris extinguitis: dicã uerius: accenditis. Nec in animũ uenit bibere: uos sanguinem terræ ac uenenũ cicutæ dũ sic uinũ bibitis: Vt Alexãdro Macedoni scripsit Andro/cides. Quibus si ille præceptis obtẽperauisset: ꝓfecto amicos in temulentia nõ interemisset: ut ait Plinius: nec ipse insuper tãdem in temulentia perijsset. Hæc eadẽ cibi indifferentis ac potus parcitas: in cunctis fere claris ducibus atq principibus fuit: & in Iulio Cæsare singu/laris: Quæ quãtum uestræ sit præferẽda libidini: somnus uester illorũ industriæ & gestarũ rerum gloriæ collatus indicio est. ¶ Gau. Lautissimo fruor uictu. ¶ Rõ. Si honestis etiã reb⁹ B frui uetitũ: quãto magis inhonestis ac turpibus. Nec te pudet in eo qđ ad caduci corpis ser/uitium spectat: immortalis animæ fructũ potius Epicureũ dogma: sed ĩfame olim reiectũq: deniq cunctis ex uoluptatibus quæ corporeis sensibus obrepunt animæ illas esse fœdissi/mas diffinitum est: quæ tactu gustuq sese ingerũt: qđ illæ maxime uobis cũ beluis sint communes: & in beluinos mores rationale aĩal incurrent: quo nihil abiectius humana sors pa/titur. ¶ Gau. Lautis & uarijs cibis delector. ¶ Rõ. Et delectare & fruere: si nil melius nosti: F si nil peius: pudeat more pecudis pabulo gaudere: aut reconditoriũ ferculorũ fieri & suũ do/lio munus eripere. Deniq sic habeto non posse te hanc quã probas uitã diu pati: fastidio est uicina satietas: ieiuniũ cibos condit. Nil nisi dulce ac sapidũ gustat fames: Nil tam lautũ qđ non nausea reddat insipidũ ac sordidũ. Ipsi etiã qui delectationi huic intendunt: appetitu & raritate illã acui fatent: ut reliquas copia frequẽtiaq contundi & in nihilũ sæpe & cõtrariũ uerti. Ipse demũ ꝓfessor uoluptatis Epicurus: tenuem uictũ quasi unicũ suæ ꝓfessionis au/xiliũ & laudauit & coluit: Qđ q sobrietati ac modestiæ tribuũt honesti uiri: hoc ille tribu/it uoluptati. Vt quãlibet uiuẽdi uiã eligas: diuersis finib⁹ unũ callẽ cõuenire noueris: uno ui/ctu utendũ tenui semp ac modico: nisi quẽ honestis ex causis rara forte licentia sed illæsa so/brietate laxauerit. Victus hic siccos & ualidos & aspectu placidos facit: & odore corpis nec sibi nec alijs molesto: Cõfer his madidos æstuãtes tremulos olẽtes: & ut Ciceronis utar uerbis: confer & sudantes & ructantes: tunc uidebis quid inter frugalitatẽ intersit & crapulam. Et si nõ uirtus: aspectus ipse mõstrabit: recta quonã uergat electio: ut uix sit quispiã tam gu/læ seruus: qui acriter re discussa non sobrietatẽ longe illi præferendã fateat. Si hæc spernis ut leuia: nunquid & morbos etiã hinc nascentes morteq contẽnes? Quæ licet per seipsam magnis animis contẽnenda sit naturaliter atq honeste seu certe nõ turpiter inuecta: sic tur/pibus causis accersita morte nil fœdius nilq formidabilius. An uero nõ audis Ecclesiasticũ consulentẽ: Noli auidus esse inquit in omni epulatione: & nõ te effundas sup omnẽ escam. In multis enĩ escis erit infirmitas: & auiditas appropinquabit usq ad cholerã. Propter cra/pulam multi perierunt: Qui aũt abstinẽs est: adijciet uitam. ¶ Gau. Lautis & multiplicib⁹ G utor cibis. ¶ Rõ. Asellum tuum si nimis presseris opprimes: si mollius paueris: calcitrabit: Veter uero depositarius malæ fidei est: non inefficax consiliũ uidet ad oẽs: & præsertim gu/læ illecebras comprimendas exitum contemplari.

De Conuiuijs: Dialogus XIX.

¶ Gau.

Onuiuijs glorior. ¶ Rõ. Lautus uictus uoluptatis: cõuiuia sunt furoris. Quid enĩ A
c nisi pompaticus furor est? Multos diuites a negocijs honestiorib⁹ fortassis abstra/ctos: honorifico tædio unũ in locũ cogere: & multos uẽtres aut uacuos melius mã/suros: aut suo grati⁹ implẽdos arbitrio: exquisitis & nociuis cibis infartire: ubi ut uni morẽ gesseris palato: multĩ tædio fuerĩ atq fastidio. Raro enĩ iter cõuiuas cõsens⁹ cõuenit: ueʒq deprehendit qđ ait ille: Tres mihi cõuiuæ ꝓpe dissentire uidenĩ: Poscentes uario multũ di/uersa palato. Quid dem: quid nõ dem: quid des Flacce? Seu quid faciaĩ: nisi ut penitus nihil des: Et hæc curã illis linquas: quibus nulla cura altior est. Agãt quid libet: qui agere nil ali/ud sciũt. Nã si tres discordãt: quid centũ faciẽt aut mille? Vix sine tacitis saltẽ abeũt lamẽtis: Hoc male sapuit: illud male oluit: hoc præferendũ fuit: illud gelidũ: illud intempestiuũ: hoc mœsto oblatũ: hoc irato uultu: Crudũ illud: hoc lacerũ: Ille famulus segnis: hic præceps: hic surdaster: hic cõtumax: hic clamore offendit: hic silentio: ille illotis uasis aquã tepidã: hic ui/

nium molle porrexit. His querelis non tam aulæ quam uiæ resonāt & plateæ. Nec immerito: nā quid attinet iucundius domui suæ prāsuros precibus fatigare: aut quorsum & sumptus inutilis & superuacuus labor atque unū in atrium turba conueniens: nisi ut te uicinie ostētes: & quasi de conuiuijs tuis pedester agas uoluptarium triumphum: Sic rubis cymbala cōcrepant: utque appareat pompæ oīa tribuis: charitati nihil. Finge postridie unū aliquē conuiuarum tantulo egere quanti sua constitit parapsis; nunquam id a conuiuij domino impetrabit: nempe nō id illi præstitum: sed sibi. Quæ quamuis ita esse non sit dubium: solent tamen ubi ad mensam ebrij deserant affirmāteque aliquid: percussis epulis: his ferme uerbis uti: Per hanc inquiunt quā simul facimus charitatem. Quibus rite respōdeatur: Immo uero per hanc ebrietatem & hāc crapulam. Vera enim charitas demum esset: si ieiuni & sicci: quæ in uestram perniciem effunditis: in usum pauperum uerteretis: tunc charitatem nō improprie iuraretis: Nūc ad uestra conuiuia fastidiosi diuites coguntur: famelici pauperes excluduntur: uobis scilicet æstimantibus gloriosum claris hospitibus abundare. Nec deest præter uulgus fontē omnis erroris auctor insignis. Est enim ut mihi uidetur: ait Cicero: ualde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Plane uir egregie: qui referre uicem ualeant: sed egentibus clausas esse. Qua in re haud indigne forsitan notatum a Lactantio Ciceronē nouimus: qui profecto illud melius alibi: sed eodem libro: Hoc maxime inquit officium est: ut quisque maxime opis indigeat: ita ei potissimū opitulari. Quod cōtra fit a plærisque: A quo enim plurimum sperant: etiam si ille his nō eget: tamē ei potissimum inseruiunt. Bene nūc ais Cicero & uere: nam & ita fieri debet: & a plurimis contrafit. Sed ut ad rem redeam: si querelis ac fastidio conuiuarum uis carere: conuiuijs abstine. Habent utcunque fortassis qui conuiuio interfuere quod arguant: quod grauentur: qui hoc ipsum arguit quod conuiuio non interfuit: non iam ille conuiua est: sed impudentissimus parasitus: cuius lingua non pluris extimanda quam gula est: Quæ non modo non metuenda est sed optanda: nonnunquam dicēte Satyrico: Nam quæ comœdia mimus: quis melior plorante gula? Tales aliqui apud Comicos describunt: lætique risum excitant: quid nisi coram audiri queāt facere? Hæc denique summa est: conuiualē censuram non conuiuando euaseris: parasiticos morsus ac rabiem ridendo & cōtemnendo fugaueris: non est alia ad quietem uia. ¶ Gau. Conuiuijs uaco. ¶ Rō. Pulchrum tibi studium degisti. Quid huic gustui conueniat: quid illi: quibus aut compescenda fames ferculis: aut irritanda salsamentis: En præclaram utilemque philosophiæ partem: quis primus: quis secundus & quis tertius ingratum stomachum cibus premat: quis uini fumus cerebro grauiores nebulas effundat. ¶ Gau. Conuiuijs delector. ¶ Rō. Si sic accipiatur: ut uerbum sonat: & ut senserunt maiores nostri: nominis huius auctores nō modo nō arguā sed laudabo. Dulce est enim & optabile & honestum amicis conuiuere: sed comesationem cōuiuium appellatis: turpissimæque rei pulcherrimum nomen imponitis: quasi uero non possit cum amicis uiui aliter quam comedendo & bibendo: & non melius cogitādo & loquendo: cum & docto homini & erudito: ut ait Cicero ipse: uiuere sit cogitare: & nil profecto sit dulcius noto ac fido colloquio amicorum. Nolite ergo rem fœdam pulchro uelo tegere: Trāslucet enī & quod cōuiuium dicitur: comesatio esse cognoscitur. Audite potius apostolum Paulum clara uoce a malis uos: inter cætera a comesationibus & ebrietatibus dehortantem: & uidete ne ad turpia nominū splendore rapiamini. ¶ Gau. Cōuiuia me delectant. ¶ Rō. Dicque est comestiōes: potatiōes: epulatiōes: uiseratiōes. Hæc si delectat accipe: uil' tu: uilis rei debitor. At si dare: stult' tu: stultæ sollicitudīs seru' es. ¶ Gau. Cōuiuijs gloriā quæro. ¶ Rō. Mos ē uest quærere ibi ubi quod quæritis nō est. ¶ Gau. Spero gl'iam cōuiuijs. ¶ Rō. Falsa ē gl'ia: uerus error. Alexādrum Macedonē cōuiuijs indulsisse usque ad funestā ebrietatē legimus: Luciū uerum usque ad profluuiū amētis īpensæ flebilēque Impij iacturā. Quæro alios duos: Quē mihi sanū principē: quē sobriū regē his intentū dabis? Nā philosophos ac poetas egregios memorare necessariū nō est: multoque min' sanctos uiros: & oīo oēs grāde aliqd piūue aīo agitātes: quib' oībus haud dubie tota ea res infamis & inuisa est. ¶ Gau. Gloria mihi apud uulg' & multorum gratia ex conuiuijs parta est. ¶ Rō. Vilissimæ mercis ingens precium: coquum fieri ut gulæ complaceas alienæ. Credo autem: sunt quos gula urget: frenat inopia: his nihil est gratius: quam aliena cura & impensa freno illo absolui: quodque per se nequeunt: per alios adipisci. Qui hoc eis præstāt: clari apud illos dum id faciāt & famosi sunt. Finge desinere: simul desinent clari esse. Tandē ut ego quoque iā desinā: hæc sūma est: Conuiuarum cōditio delicata est & querula lōgeque difficilis: De pasitis breuē accipe regulā: dū illos affatim pauperis rodēt:

arridebunt: plaudent manibus: laudabunt uirũ optimũ: liberalẽ deniq; patriæ patrem dicent: Nihil ad ultimum gratæ adulationis omiserint: de qua Satyricus loquens: adulandi gentem prudentissimam & comœdam nationem asseruit: & reliqua pueris quoq; notissima. Sin aliquando cessaueris: siquidem sponte auarum: sordidum: miserum diffamabunt. Sin inopia: homunculum non malum certe sed stolidum & ineptum: teq; tuãq; domum fugient usq; scopulum: Tunc intelliges illud Flacci: Diffugiunt cadis cum fæce siccatis amici: De his quidem loquitur amicis. Veri enim maxime in aduersis hærent: & illas domos auidius frequentant: quas fortuna deseruit. His ineptijs hisq; difficultatibus ut occurras in tempore & conuiuas tumidos & scurras aridos horumq; omnium uoces & sententias disce cõtemnere: & sic habeto nihil loci recto esse iudicio ubi totum uoluptati tribuĩt nil uirtuti. Caducum deniq; malis artibus partum nomen: eamq; uulgo quæ gloria dicitur: apud doctos infamiam esse non gloriam.

De Vestitu cultuq; Corporis: Dial. XX. ¶Gau.

Tegregie uestior. ¶Rõ. Quæ pura sunt: nuda uideri amant. Mos est: fœda coloribus abdere. ¶Gau. Exquisitissime induor. ¶Rõ. Pudebit cultus exterioris: quotiens quid eo tegatur cogitabis. Insana enim ambitio est fimum tegere purpura. ¶Gau. Mundissime uestior. ¶Rõ. Non audisti quid ille uir fortissimus apud Crispum dicat: Munditias mulieribus: laborem uiris conuenire. ¶Gau. Vestitus insignis ac mollis est. ¶Ratio. Superbiæ uexillum: nidusq; luxuriæ. ¶Gau. Vestis singularis ac insolita est. ¶Rõ. Non obijciam tibi sacros pauperes seminudos & rigidis atq; hirsutis togis hibernũ frigus arcentes: Scio quidem q; peccatrix opulentia sanctam spernit inopiam: Ille idem ditissimus hominum: cuius altercatione retro tertia memini: ueste non temere alia q; domestica usus est: ab uxore & sorore & filia neptibusq; confecta: Nam & hoc quoq; de illo scriptũ est: Sic ille cunctorum dominus: paucas quidem sibiq; iunctissimas fœminas fatigabat: Tu fortassis aliorum seruus disiũctissimas fatigas gentes. Tibi nent: tibi pectunt: tibi texũt Belgæ: tibi Persæ: tibi Seres: tibi Indi: tibi Tyrius murex natat: tibi fragrans bacca hispidis pẽdet arbusculis: tibi oues albicant Britãnicæ: tibi Indica sandix rubet: uterq; tibi sudat oceanus: Augusto autem uxor & filia ororq; cum neptibus: Eousq; decreuit uirtus creuitq; superbia: Sic cõtrario delectatis: exempla modestiæ uiluerunt. In uictu igitur ac uestitu multi optimo principum contempto: post pessimos abiere: Gaium dico & reliquos: quorum neutri a tergo nec ciuilis unq; nec uirilis nec Romanus certe nec hũanus: sed insanus & nũc fœmineus nunc diuinus: ab omni autem parte profusus atq; monstrificus cultus fuit. ¶Gau. Exquisitissime induor. ¶Rõ. Operosior ornatus & suspitione curæ ingentis: formosis formæ gratiam imminuit: & fulgore suo deformium mendas prodit: oculosq; prætereuntium ad spectandum excitat. Itaq; nulla re peius sibi consulit deformis homo: q; dum formosus uult uideri. Vestis insignior cultusq; corporis qui ad formã quæritur: risus mouet. ¶Gau. Electissimis coloribus exornor. ¶Rõ. Natura rerum humana arte non uincitur: Sæpe etiam quasi indignans se temptari: quo maiore nisu præmitur tegiturq;: eo magis ac magis attollitur eminetq;: natiuam mortalis corpusculi fœditatem nec colores alterant nec odores: quin aut magis conspectam efficiunt aut suspectam. ¶Gau. Preciosis ac uarijs ornamentis ambior. ¶Rõ. Pone in pheretro aureo pallidum cadauer: gemmis illud ostroq; circumda: quo plus ornatus: & plus erit horroris. Neu quod loquor ad iniuriã trahas: origo nominis inquirenda est. Siquidem a cadendo dicitur cadauer: cur non ut mortui: sic uiuentis recte dicitur? Nempe illud cecidit: hoc casurum est caditq; continue. ¶Gau. Nouus & insolitus cultus est mihi. ¶Rõ. Non est locus ut defleam utq; execrer ludibria hæc habituum externorum quos uobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit: Sed dij hominesq; male oderint has beluas humana effigie: ferino animo: lingua latina barbaricoue habitu compto fœmineam ad molliciem capillo: moribus ad aprinam duriciem horridis atq; incultis: hinc obscœna corporum impudentissime detegentes: Illinc mentium leuitatem uano uertice: uolucrum plumis extantibus apertissime designantes. An uero tam uigiles magistri: an tam dociles discipuli plus odij mereantur in dubio est: quorum ingenijs effectum uides: ut inter mimos ducesq;: inter scorta & matronas prope iam nil ĩtersit aspectu: Nec dũ sistit: sed indies serpens crescit & uariatur insania.

De Ocio & Quiete: Dial. XXI. ¶Gau.

Cũ quies uea laboribus obtigit. ¶ Rō. Duo humanæ uitæ bona gratissima: nisi usus imodicus mala illa grauissima fecerit: qđ multis fecit: & totidē corpis atq; animi pestes: tumorē corpi pariētes aīocq; rubiginē. ¶ Gau. Ocio fruor iucūdissimo. ¶ Rō. Vtor dic. Nulla hic re fruendum: sed utēdum multis: habet doctrina salubrior. ¶ Gau. Delectabile ociū est mihi. ¶ Rō. Refert multū hocipsū ociū q̃le sit. Duas nēpe species ocij diffiniunt. Operosi alteram atq; ipsa in requie laborātis ac circa honesta studia sollicitū quo nil est dulcius. Alteram inertis & languidi & solam requiem complexi: quo nil fœdius: nil simílius est sepulchro. De primo igitur sæpe magna quædam opera & mūdo utilia & suis auctoribus gloriosa proueniunt. De secundo autem nihil unq̃ nisi inglorius torpor ac marcidus. Primum illud nře philosophantibus: hoc secundum pigris uentri somnoq; deditis peroportunum ubi nullo interpellante edant licenter ac dormiant. ¶ Gau. Optata perfruor quiete. ¶ Rō. Quies illa qua perfruendum erit nullum finem habitura: nō est hic. Vide ergo qua gaudeas quiete. ¶ Gau. Quietem optaram repperi. ¶ Rō. Quietem dicis: an accubitum uis dicere: an somnum quem mortis cōsanguineum poetæ quidam: alij mortis imaginem dixere: utriq; perproprie. ¶ Gau. Dormio & quiesco. ¶ Rō. Atqui & euntes sæpe animo quiescunt: & sedentes iacentesq; animo laborant. Et somnus ipse animaliū quies dictus: suos habet abditos dolores uisionūq; ac phantasmatum turbidos tumultus atq; horribiles: de quo deum familiariter alloquēs sanctus & afflictus uir ille queritur. ¶ Gau. Ociosus in thalamo requiesco. ¶ Rō. Vter quæso putas dulcius quiesceret: an Vacia suo in rure dormiens: an Scipio in Africa cum hostibus pugnans: Cato cum anguibus: Regulus cum ntrisq;? Nec quies sine gaudio: nec sine uirtute uerum gaudium esse potest. ¶ Gau. Refectis laboribus grato recreor sopore. ¶ Rō. Labor est materia uirtutis & gloriæ: hunc qui reijcit illas reijcit. Cōtra: uitij & infamiæ materia sopor est nimius; qui multos ad perpetuū soporem urget atq; præcipitat: Fouet ille libidinem: corpora prægrauat: eneruat animos: fuscat ingenia: scientiam minuit: memoriam extinguit: parit obliuionem. Non sine causa insomnes industrijq; laudantur: Somno nō laudatos cernimus sed inflatos. Proinde: ut somnum quidam mortem dicunt: sic uitam alij dixere uigiliam. Inter mortem uero & uitam: uide quid eligas: uigilādum certe: quod sapientibus placet: ad hoc saltem ut longior uita sit. ¶ Gau. Longo & mīme interrupto fruor somno. ¶ Rō. Bene si nō curis mordacibus: auaricia: ambitione: metu: mœrore aut amore impio. Male autem si non honesti studij cura cuiuspiā sopor abrūpit. Profecto populis stertētib⁹ uigilāt reges: sopitoq; duces uigilant exercitu: qđ & res docet: & Ilias probat Homerica. Nobiliorib⁹ animis curæ uigiles impēdent: sed sobriæ ac salubres. Augustum Cæsarē principum maximum atq; optimum somni breuis accepimus: eiusq; etiam crebrius interrupti: Tu contrario gloriaris? ¶ Gau. Profunde dormio. ¶ Rō. Et gulosi & libidinosi & iracundi: brutis animantibus uiuis tamen: somnolenti ac sopiti dumtaxat mortuis comparantur: Et quod ad illam partem temporis attinet nihil differre fœlices a miseris philosophicam scis esse sententiam. Iure igitur ut pars illa pro uiribus euitanda: quæ solam inter homines differentiam somnorum linquit: sic sectāda cōtraria est nil difficultatis allatura uolentibus. Si pro leui enim gloria aut lucro exiguo & bellatores & mercatores & nautæ totis sub diuo noctibus peruigilant: Illi quidem inter hostiū insidias: hi quolibet hoste peiores inter fluctus ac scopulos: Tu propter uerā gloriā lucrūq; ingens inter dei laudes ac libellos tuos partem noctium uigilare non poteris? ¶ Gau. Vigilijs defessus somno totus incubui. ¶ Rō. Sic est: Non mutatis stilum: Cuncta fere uno modo agitis: & quæ deus ipse uel natura: uel ars aliqua uobis ad obsequium dedit: in uestrum dedecus damnumq; conuertitis: potum cibumq; ad ebrietatem & crapulam: ocium & quietem ad somnolentiam & marcorem: ualitudinem ad uoluptates: formam corporis ad libidinem: robur ad iniurias: ingenium ad fraudes: scientiam ad superbiam: eloquentiā ad discrimen: domicilium ac uestitum ad pompam inanemq; iactantiam: Opes ad auariciam & luxum: prolem & coniugium ad metum & sollicitudinem immortalem. Ite nunc stupete & queremini de fortuna: & malis uestris ingemiscite: de bonis mala facitis: deq; cœlestibus donis compedes uobis ac laqueos & uincula animæ conflatis. ¶ Gau. Somno placido delector. ¶ Rō. At non modo reges & duces & principes & philosophi & poetæ: Insuper & familiarum patres uigilant ac nocte consurgunt: quod ad sanitatē atq; œconomiam & philosophiam utile ait Aristoteles: sed fures etiam & insidiatores: quodq; est mirabilius: insani etiā amatores: quos suarũ mulierculaꝝ memoria & desiderium excitat: Tu uero non uir-

tutis amore somnum oderis uitijs amicum: utq̧ elegāter ait Flaccus: Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones: ut teipsum serues non expergisceris? Pudeat semper tantum ī uobis posse turpes causas & nil posse pulcherrimas. ¶ Gau. Nullo usq̄ interpellante totis noctibus quiesco. ¶ Rō. Videtur quidem Aristoteles: quod superius attigi: ita uitam hominis partiri: ut dimidiam partem somno tribuat dimidiamq̧ uigiliæ: dum pro parte dimidiā nō differre studiosi uitam ait a stulti uita: Et siquidem pro somno noctem pro uigilia diem uult intelligi: Recta fateor ac uera est diuisio: æquis enim partibus tempus inter sese diuidunt. At si sic accipitur: æquas spacio inter partes: differentia certe alia ingens est. Nulla enim acrior: nulla altior cogitatio est q̄ nocturna: nulla pars temporis studentibus aptior. Si autem somnum ipsum dimidiam temporis partem dicit: mirabile dictum est: ex ore tam studiosi & tam docti hominis. Absit enim ab anima bene instituta & studijs intenta: dimidium temporis dormire: cum quartum sufficerit quibusdam: & tertium uoluptuosis quoq̧ sufficiat. Nocte quidem surgere qualiber anni parte consilium est. Absit ut noctem non hibernā modo: sed æstiuam totam dormiant: qui grande aliquid moliuntur. Cæterum semel illam fregisse sufficier fortassis: quodq̧ uigiliarum anticipatum erit: breui si res poscat meridiana uicissitudine restaurari potest: Ac brumalis horæ noctis sæpius rumpendæ: psallendū: studendum: legendum: scribendum: cogitandum: contemplandum: quærendum: ingenio noui aliquid semper: & quod studio quæsitum fuerit memoria repetendū. Audiēdus quoq̧ est Hieronymus ad Eustochium scribēs: Noctibus bis terq̧ surgendum inquit: reuoluenda de scripturis: quæ memoriter retinemus. Denique his studijs fatigati oculi alterno sopore recreādi: & breui quiete recreati alterno exercitio fatigandi erunt: ne totis noctibus dormiendo: culcitræ incumbendo: sepulta cadauera uideamini: motu crebro atq̧ honesto uos uiuos & uirtuti deditos comprobate.

H

De Suaui odore: Dialogus XXII.

¶ Gau. Vauibus delector odoribus. ¶ Rō. Hi uel uictui uel uestitui subseruiunt: de quib9 quid sentiam audiuisti. ¶ Gau. Odoribus studeo. ¶ Rō. Odorum alij gulam: alij libidinem irritant: Horum appetitus incontinentiæ notam subit: & præsertim uæhemens. Alij propter seipsos expetuntur: Hoꝝ studium non turpitudinis nempe sed uanitatis arguitur. Vnde est ut muliebrium unguētoꝝ odor aut dapiū: q̄ florum turpior aut poinorum sit: eadem ratio est earum delectationum quæ auribus oculisq̧ percipiunt: Si unq̄ ethicis applicuisti animum nosti hæc: neq̧ te nunc doceo: sed notæ ueritatis ad memoriam retraho: ut huius generis oblectamenta uideas uel fœda esse uel leuia. ¶ Gau. Odoribus operam do. ¶ Rō. Bonæ utinam famæ: cuius odor bonus quoq̧ dicit: malusq̧ maior multo latiusq̧ sensibilis q̄ aromatū si terantur: aut sulphuꝝ si crementē. De his odoribus nō nares sed mens iudicat. ¶ Gau. Bonis odoribus delector. ¶ Rō. Si sensui pares & uoluptatibus: ut dictum est: aut obscœnum aut inane. Si ualitudinis curam geris: excusabile modo condimentum reꝝ omniū modus adsit. Confortat cū tabescētem spiritum odor leuis: Sed ad ōmia ualet illud comicum: Ne quid nimis. Est autem ut ī multis in hoc quoq̧ naturæ uarietas infinita: non solum inter hominem atq̧ hominē: sed inter gentē etiā ac gētem. Siquidem uera fama est quāq̧ magni non respuunt auctores: gens quæ gangis fontē accolit: ōmis cibi expers solo mali syluestris odore alitur: peregre profecturi nil nisi bonum illud malum ac uitale circumferunt: tam fetoris impatientes: ut sicut eos purus nutrit: sic infectus odor interimat. Delicata complexio: quæ sic uiuat & pereat. Hinc gens ōmis ad ortum solis obuersa cœlicq̧ mollicie deliniia: ut ciboꝝ negligentior: sic egentior atq̧ appetētior est odorum: & inde nimirum hæc primū curiositas nos inuasit. Assyrij: Arabes & Sabei uestris armis edomiti suis uos odoribus domuere: quibus aliq̄ diu rigida patrum & inuicta sobrietas obstitit: usq̧ adeo ut quingentesimo & sexagesimo quinto anno urbis cōditæ graui edicto a censoribus caueret: ne quis in urbem ipsam unguēta externa conueheret: Non multo aūt post modernoꝝ uitijs: ut assolet: ueteꝝ scita rūpentib9 in senatū ipsum edicti talis auctorē uictrix lasciuia penetrauit ¶ Gau. Libēter bene oleo. ¶ Rō. Peregrini odores atq̧ oē artificium bene olendi ꝓprij naturalis nō boni odoris argumēta & latētiū sunt signa defectuū: Ob hoc ipsū atq̧ ob illā: nedū uiro: sed ne honesta qdē fœmīa dignā curā solita sensū uiri fortis offendere. Meministi adolescētis illius: qui dū ut erat unguēto illit9 ꝓ collata præfectura Vespasiano principi gratias actur9 ante eū staret: ille hausto mox odore: substomachās acri supcilio: uoce aspa: Mallē inqt aliū oboleuisses: sic icrepitū sine honore: inhibitis seu rescissis

A

B

C

Iam concessæ gratiæ litteris bene olidum dimisit. Ita cum semper dedecori sint odores huius-
modi: interdum etiam damno sunt: maxime ubi morum grauis ac masculus censor sit. Quæq;
quibusdam fuere periculo: Nam & illud nosti: Ut Plantius senatorij uir ordinis triumuirali
proscriptione metu mortis Salemitanis latebris abditus: unguẽti proditus odore: sibi qui-
dem perniciem: ꝓscriptoribus aũt suis excusationẽ sæuitiæ quæsiuit. Nam quis nõ iure cæ-
sum diceret eũ: qui eo tẽpore rei. P. tãtoq; i suo priuato discrimine unguenta etiã nũc oleret?
D ¶ Gau. Artificiosis odoribus assueui. ¶ Rõ. Desuesce si consiliũ meum uis: Turpius est eñi
artificiosis q̃ simplicibus assueuisse. Omne quod turpe est: quo artificiosius: eo fit turpius.
Honestatis ornamẽtũ ars: inhonestatis est cumul⁹: Adde qđ & fœdi⁹ hodie q̃ olim: Q̃uis
eñi Roma: ut dixi: & quã Græcoꝝ Romã prope dixerim: Lacedæmon: huic pesti ex Asia ue-
nienti: quasi armatæ hostiũ legioni ferreis morib⁹ atq; edictis obstiterint: ad extremũ tamẽ
mollis unguentoꝝ simulq; uitioꝝ acies fefellit: excubias in Europam transijt & fortissimas
gẽtes uicit. Et quoniã singula prosequi longũ est: ex unius asperrimi atq; laboriosissimi uiri
mollita duritiæ: de reliquis coniecturã facito. Siquidem in medio belloꝝ æstu: ille inuictus
ac barbarus ernento eũ exercitu uictus est Hãnibal: penetrabilia unguenta: sed penetrabili-
ora sunt uitia. Itaq; eneruati ducis ac militum quoꝝ tam stupenda primordia fuerãt qua-
lem decuit exitus fuit: Quo effectũ est: ut cum multũ Africani semp uirtutibus Hãnibalis
tamen unguentis aliquid deberetis: expediebat illis ut sicci essent: uobis ut ungerent̃. Ex illo
sane multis sæculis sic iste mos inualuit: ut labor stuporq; sit legere quæ de hac re in utrisq;
litteris scripta sunt. Et quid plurib⁹ morer? Usq; ad illius pedes: quo nil altius unguentum
uenit: qđ ipse qui omnẽ molliciem animoꝝ atq; omnes illecebras uoluptatum extincturus
aduenerat: passus est: non unguento quidẽ sed pietate delectatus ac lachrymis offerentis. Iã
uero pedetẽtim usus hic abijt: ut cũ in multis ætas uestra maioꝝ gloriæ impar sit: in hoc ex-
cellere uideatur q; unguentaria nõ est: & qui his capit̃ non cõmuni tempoꝝ sed ꝓprio quo-
B dam animi uitio laborat. ¶ Gau. Bonis odoribus illicior & delector. ¶ Rõ. Fieri nõ potest
quin quæ delectabilia sunt natura & illiciant: & dum præsentia sint delectent. Sapiẽtis He-
bræi dictum est: Unguẽto & uarijs odoribus delectat̃ cor: q̃uis unguento quidem non tam
mihi delectatio uideatur inesse q̃ fastidium. Sed ut in sit odoribus: meo certe consilio: absen-
tibus resistendum contemptu & obliuione: præsentibus utendũ modice: neq; ullum his stu-
dium impendendum: ne te uel tacitus ultimaꝝ uiliumq; reꝝ mancipium fateare: Ne ue hũc
articulum longius traham inhonestis odoribus: ut rebus omnibus uirilem effœminãtibus
animũ uetitis ac seclusis: In reliquis Augustini sentẽtiã amplector: De illecebra odoꝝ inquit
non satago nimis: cum absunt nõ requiro: cum adsunt nõ respuo: paratus eis semper care-
re. Idem fac: ne q̃ñ bonis odoribus male oleas: aut odiosis mũditijs odiosus sis.

De Cantu & Dulcedine a Musica: Dia.XXIII.

¶ Gau. Cantu delector ac fidibus. ¶ Rõ. Ah quanto melius lachrymis atq; suspirijs. Præ-
stat eñi flendo ad gaudium q̃ gaudendo ad gemitum ꝑuenire. ¶ Gau. Cantibus
A sonisq; permulceor. ¶ Rõ. Et feræ cãtu fallunt̃ & uolucres. Illud mirabilius: musi-
ca quoq; dulcedine pisces tãgi: Nota tibi Arionis ac delphinis est fabella: tam pro uero ha-
bita: ut ipsis annalibus sit inserta. Multi quidẽ scriptoꝝ illustriũ meminere miraculi: elegan-
tius nemo q̃ Herodotus graiæ pater historiæ. Astipulantur imagines æneæ illic ubi e tãto
periculo incolumis primũ terris appulsus est natãtis piscis tergo insidens fidicen: Ad hæc si-
renes cantu fallere creditũ: illud uero non creditum sed compertũ: ut quotidie blandis uer-
bis homo hominẽ fallit: & ad summã nihil ad fallendum uoce aptius. ¶ Gau. Musica suaui-
tate delinior. ¶ Rõ. Et aranea: ut aiunt: anteq̃ mordeat: & medicus linit anteq̃ feriat: & au-
ceps: & mulier quẽ fallere uult delinit: & prædo quẽ perimit: & polyp⁹ quẽ demergit ample-
ctitur. Et quidã pessimi hominũ nũq̃ terribiliores sũt q̃ dũ se gestu & uoce leuissimos ostẽ-
dunt: quod ĩprimis de Domitiano principe lectum est. Vix ulla est sine suspitione delinitio.
B ¶ Gau. Cantu gaudeo & exultor. ¶ Rõ. Caue: nam scriptum est: Extrema gaudij luct⁹ oc-
cupat. Et rursus: Ante ruinã exaltabit̃ spiritus. ¶ Gau. Cano dulciter. ¶ Rõ. Nescis an ul-
timum. Ipse prædulciter morti ꝓximus olor canit. Plures eñ gaudio q̃ tristicia periere: So-
lito dulcius canentem inter ipsa soni suspiria expirasse recens fama est. ¶ Gau. Cantu ac ti-
bijs delector. ¶ Rõ. Non ĩmerito quidẽ. Singuli eñ dies te & horæ & momẽta ad sepulchꝝ
uehunt: quo cum cantu ferri uester etiã nunc mos est: Antiqui & tibijs efferebant̃: Vnde illđ
Statij Pampinij: Tibia cui teneros suetum producere manes: Tibi utraq; funeris põpa pla-

cet: Illuc te licet ire non sentias absq; ulla requie properanti. ¶ Gau. Cantu moueor. ¶ Rō. At quid refert. Est haud dubie in animis hominū generosis maxime potentissima musica: Sed effectus supra fidem uarij: Vtq; omittā quib⁹ res nō eget: hos ad læticiā inanē: hos ad sanctum & deuorū gaudiū piasq; nōnunq; lachrymas mouet. Quæ uarietas ī diuersas sententias magna traxit ingenia: Nēpe Athanasius uanitates fugitans: canēdi usum in ecclesijs interdixit: Ambrosius pietatis exercitiū appetēs ut caneret īstituit: Augustin⁹ utrūq; se passū & difficile hinc sibi negociū dubietatis exortum: inter cōfessiones suas pie meminit. ¶ Gau. Delectat canere. ¶ Rō. Graia olim delectatio: nunc & uestra. Apud illos quidē cantus ac fidium ignarus quisquis esset indoctus habēbat: quod Themistocli Attico græcoꝝ clarissimo eo q; lyram in epulis recusasset accidisse. Epaminundā uero Thebanū hāc fortassis infamiam declinantem: præclare fidibus cecinisse: auctor est Cicero. Mirum & Socrates talis senex fidibus operā dedit: Ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ studio traditū apud illos honestissimo: ut inter liberales artes hanc quoq; condisceret. Sed uerecundū pueri laudem⁹ ingeniū: q cū ab insigni tibicinæ ad idipsū accito oblatas tibias ori applicuisset: & collecto spiritu genas inflasset: animaduersa deformitate uultus erubuit: atq; obiectas tibias aspernatus fregit: meruitq; licet tenera ætas exēplo esse: ut totius populi consensu ex tūc Athenis tibiaꝝ usus obsolesceret: Ad uos si non illud ardens musicæ studiū puenerit: omnium principum mētes occupatuꝝ: occupauit tamen aliquoꝝ animos pessimoꝝ maxime. Gaius quippe cātandi studiosissimus saltandiq; fuit. Nero q̄ tum citharæ studio deditus fuerit: & quantā curam uocis habuerit: incredibile dictu est: Id eñ ꝟe stultū penitusq; ridiculū q; nocte illa quæ sibi uitæ ultima: mundo aūt respirandi uel modicum prima fuit inter querelas quas uicina mors & præsens metus dolorq; dictabāt: illud crebrius atq; miserabilius defleuit: non q; tantus princeps sed q; tātus musicus periret. Mitto alios: ad hāc uestrā quæ nunc agitur ætatē: licet parcior: uenit tamē auriū uoluptas: qua caste ac sobrie delectari humanitas quædā: capi aūt & molliter inuscari uanitas multa est. ¶ Gau. Suauibus uocū modis cum delectatiōe detineor. ¶ Rō. O si audires sanctoꝝ suspiria: O si hinc aures tuas dānatorum gemitus & lamenta præcellerent: Hinc beatoꝝ iubilus & cantus angelici atq; illa cœlestis harmonia quam Pythagoras ponit: Aristoteles euertit: Cicero noster īstaurat: tibi autē pietas fidesq; suggerit: esse ibi perpetuas ac prædulces uoces: & si non cœloꝝ ac cœlestium incolaꝝ primam illam & æternam causam sine fine laudantium: Si hæc inq; omnia tuis auribus inferrētur: q̄ clare discerneres quis concentus dulcior: quis ue salubrior? Nunc surdo sensui soni iudiciū cōmittis: de quo hactenus parua quidem res nōnullis forte uidebitur: magnos tamē uiros exercuit. Nec sine causa diuini Plato uir ingenij: musicam arbitratus est ad statum siue correctionem moꝝ reipublicæ pertinere.

De Choreis: Dial. XXIIII.

¶ Gau. Choreis gaudeo. ¶ Rō. Mirabar nisi fidium cantus & tibiæ choreas suscitarent: & præscripto de more uanitatem: uanitas sequeretur: uerum maior multoq; deformior. Ex cantu eñ dulcedo aliqua & sæpe utilis ac sancta percipitur: Ex choreis nihil unq; nisi libidinosum ac inane spectaculum, honestis inuisum oculis uiro indignū. ¶ Gau. Choreis cupide intersum. ¶ Rō. Corpus animū tegit ac detegit manuum iactatio: pes mobilis: oculus uagus ac petulans tale aliquid arguunt in animo esse qui non cernit. Itaq; cauendum ualde est modestiæ cultoribus: ne quid effœminatū agāt aut loquant. Occulti eñ affectus & pectoꝝ latebræ: sæpe paruis indicijs patescūt. Motus: sessio: accubitus: gestus: risus: incessus: sermo: signa sunt animi. ¶ Gau. Dulcedinem quandam ex choreis capio. ¶ Rō. O dulcedo ridicula: Finge enim te choream cernere: neq; tibicinem audire atq; ita stultas mulierculas & uiros mulierculis molliores in silentio circumferri: redire: ineptire: quid quæso unq; absurdius aut delyrātius uidistis? Nunc motus incōditos lyræ sonus aut tibiæ: hoc est amētia una aliam tegit. ¶ Gau. Choreis delector. ¶ Rō. Nō tam ibi delectatio præsens est q̄ speratæ delectatiōis auspiciū. Veneris præludiū illud quidē: sono stupidas ac misellas circūducere atq; urgere & stringere ac specie urbanitatis atterere: liberæ ibi man⁹: liberi oculi: liberæ uolant uoces: pedum strepitus: & multoꝝ cātus dissoni: & tubaꝝ clāgor: concursatio & puluis: & quæ sæpe ludis addit: hostis pudicitiæ & amica sceleꝝ: nox ipsa. Hæc sunt quæ timorē ac pudorē pellūt: hi sunt libidinū stimuli: hæc laxamēta licētiæ. Et hæc ē ne me falli facilē putes: illa delectatio: quā simplicit & uelut īnocuæ choreaꝝ appellatiōe protetermini & ludi tegmine crimē obnubitis. Etsi eñ solos inter uiros: seu solas inter fœminas

hæc nonnunq̃ fiant: illic tamen separatim exercẽtur: quid ue cõgressi iterũ acturi sint simul
discunt: ceu discipuli qui magistro absente: quid eo reuerso loqui debeant meditant̃. Tolle
radicitus hãc spẽm ingeniosam atq; improbã: tolle libidinẽ: sustuleris & choreã. Crede mi/
hi cum Dauid rege: nemo ante dominũ saltabit: ne quẽ forte sua uxor irrideat: cũ tamẽ nul
lus irrideatur ante dominũ saltãs siue etiã panduriçans. ℂ Gau. Delectabiles sunt choreæ.
ℂ Rõ. Sententiam meã tenes: Si delectant propter aliud delectãt: p se em̃ tota quidẽ insulsa
res est: & plus tædij allatura q̃ gaudij. Nã quid omnino est aliud in gyrũ uolui: q̃ excire uer/
tiginem: & sine termino uiã ire inter locales septẽ motus: quos Plato dinumerat: hos scʒ an/
te: retro: dextrorsum: sinistrorsum: sursum: deorsum ac circultũ? Solus septim⁹ infinitus est:
atq; hunc ideo quæ ppetua sunt: hoc est coelũ seruat & sydera: hunc in terris ppetuus hoĩm
agit furor in cũctis fere actibus atq; cõsilijs: Nec ullus Orpheus Ixioniã rotã sistit: sed uisibi
libus in choreis ubi animorũ uolubilitas corpa secum uoluit. Et iccirco cum de oĩbus dici
possit: de his pproprie dicit̃ qđ scriptum est: In circuitu impij ambulant. Hic ludus multorũ
dedecorũ causa fuit. Sæpe ibi matrona diu seruatum decus pdidit: sæpe infoelix uirguncula
ipso nuptiali die didicit: qđ melius ignorasset. ℂ Gau. Honesto tripudio libenter exerceor.
ℂ Rõ. Vellẽ aliud genus exercitij delegisses. Sed quo pgas & quid uelis uideo: Interdictum
tolli: ueniã dari normãq; præscribi. Quãdo igit̃ sic affectus es: seu is morbus: seu consuetu/
do est: qua mala nihil peius: bona nihil est melius: ea tibi in his oĩbus lex erit: ut quibus ca/
rere penitus nõ potes: modestissime utaris ac rarissime: ne quid ulla in re molle uel foemine/
um agas: sed ubiq; nõ suis etiã in finibus uirilis rigor emineat: sitq; tripudiũ uel quisqs erit
is ludus fatigati animi relaxatio & exercitiũ corpis: nõ uoluptas eneruatrix mentiũ. Exẽplo
libẽtius abstinuissem: Summorũ uirorũ imitatio nõ oĩbus tuta est. Nõ em̃ oĩe pennatũ aĩal
aquilã sequi potest. Imitatorũ alij contrariũ faciũt: alij uero aliud: nõnulli idem aliter: pauci
ad plenũ qđ imitant̃ effingunt. Cato hic ultimus reipub. curis pressum animũ uino leuare
solitus fert̃. Fecit idẽ apud græcos Solon. Hos aliquis sequi uolẽs: unũ semp officiũ aget: bi
bet: qđ q̃ illis modicũ ac rarũ: huic ĩmensum & cõtinuũ: quod illis remediũ: huic erit ebri/
etas. Facile idem in rebus alijs posset ostendi: sed hoc uno intelligis quid est qđ nũc tecũ ue/
rear. Ex quo tamẽ damnatæ rei patrociniũ: ut susciperẽ coegisti: summi uiri exemplũ qđ uel
non sequaris uel nõ mutes accipe his ipsis quibus apud Senecam est uerbis in eo libro quo
tranquillitatẽ animi stilo inquirit. Scipio inquit triumphale illud & militare corpus mouet
ad numeros: nõ molliter se infringens: ut nunc mos est: etiam incessu ipso ultra muliebrem
molliciem fluentibus: sed ut antiqui illi uiri solebãt inter lusum ac festa tẽpora: uirilẽ ĩ modũ
tripudiare: nõ facturi detrimentũ etiã si ab hostibus suis spectarent̃. Quibus in uerbis quid
de sua iam tũc ætate sentiret pspicis: Foelix qui nõ uidit tuã. Quis aũt ille & tripudij & uini
remissionẽ pbet: ueniendũq; nõnunq̃ usq; ad ebrietatẽ dicat: qđ a tam rigido ingenio di/
ctum miror. Si fideli consilio uti uis: uino parce utere: tripudio abstine: Alia sunt honestiora
remissionum genera: quibus fastidienti fessoq; animo medeare. In omnibus tamen optimũ
fuerit qđ hic ultimũ dixit attendere: & quæcunq; ages ita agere tanq̃ te hostes tui uideant
atq; obseruẽt. Multo quidẽ est satius sic uiuere ut abstinentiã & grauitatẽ tuã inimici stupe/
ant: q̃ ut lasciuiã amici excusent. Clarior fama est: cui nec uerũ crimen obijcere quisq̃ potest
nec falsum audet: q̃ cui obijcit̃ sed purgat̃. Accusatorẽ pfecta uirtus exterret: mediocris irri/
tat quod ad sobrietatẽ attinet. Malim te Cæsari similẽ: quẽ uini parcissimũ ne inimici quidẽ
negauerint: ut trãquillus ait: q̃ Catoni: nõ Censoriũ illũ senẽ loqr: de cuius sobrietate iam
diximus: sed hunc ultimũ cui oblectã ebrietatẽ Seneca sic refellit: ut dicat facilius effecturum
quisquis obiecit crimen honestũ: q̃ turpẽ Catonẽ. Quod ad id uero de quo agit̃ nullo mõ tri/
pudies malim: q̃ ut Scipio. Quod si te illuc urget animus: quo nolim: his te saltẽ ducib⁹ uti ue/
lim: ut si penitus tibi insedit illud lyricũ: Nũc est bibendũ: nũc pede libero pulsanda tell⁹. Sic
uinũ bibas ut Cato: sic terrã pede pulses ut Scipio.

De Pilæ ludo: Dialogus XXV. ℂ Gau.

A T delectat pilæ ludus. ℂ Rõ. En aliud clamãdi ludibriũ saltãdiq;. ℂ Gau. Libẽter
pila lusito. ℂ Rõ. Odiosa nobis ut uider̃ est requies: undiq; labores aucupamini:
decoros utinã. Nã si exercitio ludus hic quærit̃: utrũ precor honestiorẽ fatigationẽ
furibunda iactatio: in qua nihil aĩo geri potest: an ãbulatio trãquilla præstaret: ubi & mem/
brorũ motus utilis & ingenij agitatio honesta est? Quẽ morẽ philosophorũ quidã sic fecerũt
suũ: ut hinc secta famosissima nomẽ sũpserit. An tu uero Dionysiũ Syracusiũ q̃ Stragyritẽ

Aristotelem sequi mauis: quando ut studiosa deambulatione philosophũ: sic tyrannũ ludo hoc turbido delectari solitũ accepim⁹: q̃uis & modestos īterdũ aīos uoluptas hæc cœperit. Itaq; & Quintus Mutius Scæuola ille augur elegãtissime hoc ipsum fecit: & diuus August⁹ post finẽ ciuiliũ bellorꝫ ab exercitijs cãpestribus ad pilam trãsijt: & Marcus Aurelius Antoninus: ut de eo scribiť: pila lusit apprime. Nec tamẽ uel quia ille diuini atq; humani iuris peritissimus: uel hi doctissimi atq; optimi principes fuerãt: ideo ludus præceps & clamosus placet. Siquidem motus omnis uæhementior: præsertim si clamore permixtus sit: honestum dedecet ingenium.

De ludo Aleæ & Calculorꝫ: Dial. XXVI. ¶Gau.

A

a Leæ ludus & calculorꝫ placet. ¶Rõ. Damnosum illud: hoc inane: utroq; tamẽ idẽ ille Scæuola: quodq; est altius Augustus Cæsar altero uti solitus ferť. Neq; rursus: ideo q̃ ille a cerimonijs deorꝫ atq; hoīm legib⁹ quas excellẽtissime calluit: iste a curis summi imperij quod diutissime atq; optime rexit: tale sibi interdũ laboris diuerticulum elegisset: hoc in te probauerim. Sunt eñ & doctis ac magnis uiris appetitus quidã peregrini & sui: quorꝫ si ut in doctrinis: sic in moribus imitator fueris: facile labi queas: neq; eñ omniũ qui laudãtur: laude digna sunt omnia. ¶Gau. Aleæ ludo delector. ¶Rõ. Quis nõ delectetur sup pictam tabulã consignatas numeris ossiũ quadraturas crispãti cubito iactare: quaq; ille direxerit trepidantibus digitis rotũdas in aciem tabellas mittere? Gloriosũ exercitium & præclarꝫ nomen & currus & laureas meriturum. ¶Gau. Calculis libens ludo.

B

¶Rõ. O puerile studium: O perditũ tempus: O curæ supuacuæ: O ineptissimi clamores: stulta gaudia: iræq; ridiculæ: delyros senes impendere alueo & pauculis lignis uagis ac furtim insidiantibus atq; latrocinantibus: Vnde latrũcularius ludus apud ueteres dicebatur: Quo lusisse simiam auctor est Plin⁹. Miraris: Atqui propriæ ludus est simiæ miscere calculos ac trãsferre: & post illidere: raptim iactare man⁹ ac retrahere: insultare aduersario & collisis dentibus minari: irasci: altercari: fremere: uicissimq; interim: ut Flacci uerbo utar: caput scalpere: ungues rodere: & ad summã omnia facere: quæ prætereũtibus risum excutiãt. Nũquid eñ horꝫ aliquid aut ullum penitus amentiæ genus omittitis? Nonne ita torquemini: quasi uel uestra uel publica salus in dubio sit? Multi credo prælio uicissent: si quã ligneis aut eburneis impenderunt curam: ueris militibus impẽdissent: Vix rei ullius tam intẽsum: tãq; ineptum studium iuentas. Sed hoc est in regno stulticiæ cõmune: ut quarꝫ rerꝫ minor est fructus: & cupiditas & delectatio maior sit. ¶Gau. Alea delector. ¶Rõ. Ostendã tibi si cõsilio uti uoles: generosam atq; honestã aleam: qua olim Athenis docti homīes usi sunt: ut festis scilicet diebus: in consilio amicorꝫ quisq; de litteris aliquid in mediũ proferat: nõ sophisma lubricum ut illi: sed solidũ pro ingenio proferẽtis ad uirtutẽ aut beatã uitã ptinens. Dehinc collatione facta: sine inuidia: sine ira: qui inferiores doctiorꝫ iudicio uisi erunt: facili quidem multẽtur pecunia: Hæc in philosophicas uertat̃ cœnas. Sic res una cõuiuio: sumptũ exercitium studio: calcar īgenio ministrabit: qđ hinc uictos excitet: hinc uictores. Hoc aleæ genere quo antiqui saturnalia: uos pia festa: & quo illi Athicas: uos Romanas noctes instruite. Habes ludũ quo & ludere iuuet & lusisse non pudeat.

C

De ludo Taxillorum prospero: Dial. XXVII. ¶Gau.

A

i Viuat ad taxillos ludere. ¶Rõ. O uorago ingẽs inexplebilis: O patrimoniorꝫ flux⁹ tristis ac subitus: O animi tẽpestas & famæ nubes & scelerꝫ stimulus & ad desperãdum uia. Superiores utcunq; ludi sunt: hic merus est dolor. ¶Gau. At mihi prosp ludi huius euentus fuit. ¶Rõ. Taxillorꝫ nullus euentus prosp: mali oẽs & miseri: Nã & qui perdit affligiť: & qui uīcit illiciť inq; insidias ꝓtrahiť. ¶Gau. Prospere lusi. ¶Rõ. Præsens sæpe ꝓsperitas futuræ calamitatis auspicium fuit. Et suas hæc pestis habet illecebras: Si qui talis ludũt oẽs perderẽt: nemo unq̃ luderet: nũc lucranť aliqui: sed lucrꝫ illud arra est damni. ¶Gau. Lusi & uici. ¶Rõ. Bene: nisi in campũ redis: Alioquin nullus cãpus planior: nullo in campo uolubilior est fortuna ¶Gau. Lusi & uici. ¶Rõ. Ludes iterum & perdes. Qđ uicisti aũt hinc atq; illinc mille diripient: qđ pdideris nemo restituet. Adde qđ si qd est iusticiæ: qđ uincis nõ fit tuum: at qđ pdis etsi nõ fiat alterius: tuũ tamẽ esse desinit. Multa sunt undiq; quæ ab hac insania bonã mentẽ dehorteñ ac retrahãt: nisi uos īpet⁹ quidã: auaricia pulsus urgeret. ¶Gau. Vici in ludo taxillorꝫ. ¶Rõ. Scito aũt te ab exactore impio fœn⁹ cẽtesimũ accepisse: restitues qđ uicisti: & de tuo adijcies ut nõ sit qui repetat: p seipsũ euanuerit: tuq; in sõnis fœlix eẽ desieris. ¶Gau. Vici & ditior factus sũ. ¶Rõ. Cũ nulla sit stabilis

B

pecunia: sed sua potius rotunditate uersatilis: tum præcipue quæ taxillis quærit̃: Taxillorũ ludus nihil ulli donat: corꝫ maxime qui familiarius illum colũt: sed mutuat aliquid & extorquet: eo sꝑ immitior: quo blãdior uisus erat. Nulla eñ amarior est iactura ꝙ̃ lucri dulcedinẽ degustare orso. ¶ Gau. Lusi & lucratus sum. ¶ Rõ. Gaudere lucro taxilloꝝ tale est: ac si dulci gaudeas ueneno. Vtrũqꝫ mox per uenas erumpet. ¶ Gau. Ludo prospero delectat᷒ sum. ¶ Rõ. Peior est delectatio peccati ꝙ̃ peccatũ ipsum. Sunt qui mala consuetudine pene coacti peccant: neqꝫ post peccatum gaudent sed tristant̃: & si fieri possit: nõ peccasse maluerint. Quosdã uidimus inter ipsas libidinũ flammas: quandã uelut glaciem doloris ac pœnitẽtiæ sentire: & si dici liceat: uelle simul ac nolle: peiorem licet ĩ partẽ mali usus quadã ui detortos: quos haud improbe quis speret usu excusso ad meliorẽ semitã posse cõuerti: At qui de peccato exultant: quid de his oro reliquũ spei est? ¶ Gau. Delector taxilloꝝ ludo. ¶ Rõ. Spero fore ne semꝑ neu diu etiam delecteris: uoluitur assidue fundataꝝ status urbiũ. Tu stabiles taxillos putas: Crede mihi uoluent̃: & secum in lachrymas gaudium tuũ uoluent: Neqꝫ enĩ sic uoluent̃ ut uidisti: tunc inane tibi gaudium: nunc ueros gemitus parabũt. ¶ Gau. Delectat ludere. ¶ Rõ. Delectatio funesta & turpis corruptiqꝫ animi: Ira eñ & conuitio dignus es. Nam quis quæso ingenuus: seu quis homo & non potius trux belua delectari queat ludi nomĩe abũdante nequitia atqꝫ impietate fœdissima? Vbi præter hoĩm uultus nil humanum sit: uultusqꝫ ipsi iracundia ac mœrore obsiti confusisqꝫ clamoribus efferati: nec iam sint humani: Vbi non decor morum: nõ modestia sit uerboꝝ: non amor erga homines: non erga deum reuerẽtia: sed iurgia: & rancores: & doli: & periuria: & rapinæ: uulnera ad extremũ & homicidia: quoqꝫ nil in deum sæuius potest humana temeritas diuini noĩs blasphemiæ: quibus ante omnes sceleꝝ officinas ille ludus infœlix scatet. Vbi si quos forte tacitos pudor tenet: crebro tamen suspectantes: quid labijs cordis agant: sciunt ipsi. Quis hunc ludum uerus homo: nõ dicã tractare manibus: sed spectare oculis possit & non angi prorsus fugariqꝫ scelesti spectaculi fœditate? ¶ Gau. Delector tamen hoc ludo. ¶ Rõ. Vide ne Cretensiũ imprecatio in tuũ caput inciderit: Mala consuetudine delectari: quo nil dictu leuius: nil euentu grauius propiusqꝫ exitio est. ¶ Gau. Delector taxilloꝝ ludo. ¶ Rõ. Abijcienda est delectatio inhonesta: & si non uirtutis: at saltem famæ studio & pudoris cura: Nam uix aliud ĩ actibus hominũ inuenias: ubi tam clare mores ac uitia detegant̃. Vidisti alacriter in præliũ descensuros: in hoc ludo tremere atqꝫ orare flebiliter & suum numeꝝ ĩuocare. Quosdam alibi magnanimos ac trãquillos: illic ꝓ parua pecunia & precari & irasci & in finẽ furere. Q̃ multa pro paucis nũmis sæpe ibi fecerunt uiri fortes: quæ pro ingenti thesauro alibi nõ fecissent. Ibi eñ uitiorum omniũ: sed imprimis iræ atqꝫ auariciæ regnũ est. Meministi ut Naso ĩ eo libro quo inhonestam quidẽ ac superuacuã artem docet: utile tamen interdum aliquid interserit: Amatrices monet ut ob animi uitia cælanda: ludo hoc aut simili abstineãt: ne cõspectæ ira tumidæ: aut auaricia exhaustæ amatoribus displiceant suis: Quãto id uiris dignius præcipitur: ne non modo hominũ sed dei oculos omnia uidentis: & bonos animos moresqꝫ ingenuos amãtis offendãt. ¶ Gau. Lusi: uici: gaudeo. ¶ Rõ. Ludus turpis: dãnosa uictoria: gaudium inane. ¶ Gau. Vici gaudeo. ¶ Rõ. Omne de suo malo gaudiũ stultũ est. Proinde tartareus quispiã ludi huius inuentor fuit: Cuius inscij ludibrio ac noxæ: sciẽtes uero miraculo subiaceãt ac stupori. Nam quid mirabilius ꝙ̃ qđ ueteri prouerbio uulgatũ: uerumqꝫ iugi experientia deprehenditur: Omnes huiusce ludi magistros nudos esse atqꝫ inopes & egenos.

De Histrionũ iocis: Dialogus XXVIII.

¶ Gau. Delector histrionũ iocis. ¶ Rõ. Nobilior multo delectatio illa est quæ de modulatione musica: liberali scꝫ quadã arte percipit̃: hæc sol᷒ uanitatis & ĩpudentiæ plena est. ¶ Gau. Histrionibus delector. ¶ Rõ. Malim pauperibus: malim amicis humilibus: malim tandem solitudine delecteris. ¶ Gau. Histriones mihi risum mouent. ¶ Rõ. Quid tu illis? quotiens de se dominũ ridentẽ risit histrio? quotiens se mirantis amentiã admiratus finxit aliquid: q̊ falso illũ: uere se aũt delectaret? ¶ Gau. Histriones doctos habeo. ¶ Rõ. Habes de quib᷒ rideas: quiqꝫ te rideant & te rodãt. Pestis diuitum prætusta: quæ ab Ethruscis orta Romæ creuit: adeo corꝫ fiduciæ est euecta: ut Aesopus hinc quæsitũ patrimonium incredibile atqꝫ ĩmensum filio dimiserit: & Roscius uagã sparsamqꝫ rẽ arte coll[illegible] de histrionica libꝫ scribẽs: ĩ quo artẽ suã oratoriæ: seqꝫ ꝑinde Ciceroni æquare nõ [illegible] eam scꝫ ob causam ꝙ affectus animi conceptusqꝫ abditos: quos Cicero uerbis ornatus u[illegible]

pronũciaret: ipse alio modo: sed effectu pari gestibus aptis exprimeret. Et sane fuit ille mirus artifex: nescio quid tam durũ esse uel tam triste potuerit: quod non facile lenisset: non dico qui facillimi atq; mitissimi Ciceronis amicitiam ĩgenio meruit: dignusq; pro quo tãtus orator uerba faceret: & de quo scriptum opus memoriæ posterorũ traderet: est habitus: sed qui tetricum ac superbum Syllæ animũ inflexit: & ab illo omniũ contemptore admissus in gratiam: anuloq; aureo donatus est: qui tot graues ac seueros senes senatumq; illum per quẽ frena orbis agebantur: quotiens uoluit ad risum ac læticiam coegit. Qui populũ Romanũ tãtum & tam uarium sic illexit: ut diurnũ salarium de publico mille denarios sine gregalibus ac ministris solus ipse perciperet: Magna merces: q̃uis exigua fingat̃ moneta: non sine mira quadã & insolita agilitate animi hoc fieri posse consenserim: ut si quis usq̃ Roscius affuerit non tibi forte sit uetitũ: qđ Ciceroni licitũ fuit: non solum ludis interdũ sed familiaritate eiꝰ & ingenio uti. Est eñ ingenijs inter se q̃q̃ studio & professione distantibus multa cognatio: ubi uero hũc quærimus: multum breui tempore nobilissime artiũ retro cessere: ne dicam histrioniam: quæ eo redijt ut nũc illi deditos corrupto gustu falsoq; iudicio esse nõ sit dubiũ. Profecto eñ consequens est: ut quibus mala bene sapiũt: bona illis ignota sint: & curis nobilibus insuetos esse: qui uilibus delectant̃. ¶ Gau. Multi quotidie me frequentant histriones. ¶ Rõ. Frequentare te desinent: cum tu diues aut largus: dicam rectius: cũ tu stultus & prodigus esse desieris. ¶ Gau. Magna mihi acies histrionũ est. ¶ Rõ. Immo muscaꝝ quæ te unctum comitent̃ siccũq; destituant: nec destituisse suffecerit nisi hunc plausum par sequatur infamia. Sunt linguæ quibus quies ac silentiũ pœna est: nũq̃ uero nisi de alijs loqui iuuat: aut falso laudãt: aut liuide detrahunt: Et quorũ nequeunt mordere diuitias: famã mordẽt. Vna est histrionũ atq; parasitorũ lex: utriq; blãditijs armati: post fortunã eunt. Verum illis uentrem implesse satis est: his alia fames cibi mentio iniuriæ genus est implenda cupiditas fundo carens.

De ludis Palæstricis: Dialogus XXIX.

¶ Gau. Palæstricis delector ludis. ¶ Rõ. Si spectator uanꝰ: si luctator insanus. ¶ Gau. Palæstricis exercitijs uaco. ¶ Rõ. In singulis ꝟbis cuius domini mãcipiũ sis apparet. Nempe hæc ut supiora corpori seruiũt: quod ut pauloante cõmemini & aliquanto honestius sine impetu & sine strepitu fieri potest. Et est agitatio quædã animi nobilior: quã si nosces hos corporeos conatus & spemeres & odisses: sed uos animũ quasi hospitem degenerem atq; inuisum: corpꝰ ut dominũ generosum ac dilectũ colitis: illi seritis: illi metitis: illi aratis. Iure id quidem: illud iniustius qđ eo omnia refertis: curaq; animi posthabita noctes illi insomnes agitis: illi suspiratis: uota illi facitis: ingenuasq; artes illi discitis: illi demũ obsequimini ac seruitis sumptuosissimo dñorum oĩm atq; ingratissimo: cui nec unq̃ satis aliqđ: nec si quid aliquãdo defuerit: ulla unq̃ memoria sit accepti: huic tamẽ tali domino quicq̃d iusserit paretis: atq; esuriente animo huic uni non tantũ necessaria: sed supuacua undiq; ac nocitura conuehitis: Neq; ea solũ quæ ad uictũ pertinẽt ac uestitũ: de quibus suo egimus loco: sed quæ ad ludos etiã uariamq; libidinem: non uidentes q̃ uestris aduersa consilijs ipsa sit ueritas: quæ disertissimo Ciceronis ore loquit̃: unde appareat: q; qui corpus negligit: nõ se ille: sed fragile caducũq; domiciliũ: at qui aĩm: ille sese uere negligit: Neq; eñ ait: Tu is es quẽ fortuna ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq; nõ ea figura quæ digito demonstrari potest. ¶ Gau. Palæstræ delector exercitio. ¶ Rõ. Quadrigarũ feruor: & equorũ strepitꝰ: & ardẽtes rotæ ꝑ angustias inoffensæ: & luctantiũ plausus atq; collisio: oleũ: sudor: puluis mirabilis: seu illa quidẽ oculoꝝ seu auriũ seu nariũ uoluptas hebetatiq; sensus: indicium ingens: q̃ si sanꝰ integerq; esset: nõ clamorũ atq; tumultuũ officinæ quas palæstras uocãt: sed obseruatio diligẽs palæstræ huius: quã nascentes ingrediunt̃: quã uiuẽtes atterũt: unde digrediunt̃ obeuntes: atq; utilior quædã honestiorq; suauitas delectaret. ¶ Gau. Studio deditus sum palæstrico. ¶ Rõ. Fuit hæc quidẽ apud ueteres nõ ultima gloria: sed tam magna ut seni illi Rhodio Diagoræ: q & ipse palæstrita ĩsignis fuerat: cũ duos uno die filios palæstricis insignitos uictorijs cõspexisset: quasi nihil clarius iam restaret quo aspirare posset in uita: Amicus alter Lacedæmonꝰ senex diceret: morere Diagora: Nõ eñ in cœlũ ascẽsurus es: Tã magnũ tanq̃ altũ cẽsebat: tres simul unius familiæ palæstritas esse. Leuicula prorsus & græcula ueræ laudis extimatio: sed cõmunis adeo: ut magna etiã turbaret ingenia. Vnde & Plato tãtus philosophꝰ Olympionices clarꝰ fuit: inq; hac arte multis notus euẽtibus: adolescens tamẽ. Amplitudo quidẽ: unde Platonis nomẽ ortũ putant: roburq; corpis & ætatis

feruor: iuuenilem animũ impulerãt ad experimentũ uirium ubi cum summis quoq; par eẽt: accessu temporis: cognito quid ageret: ad meliora se transtulit Socratiq; similis fieri maluit q̃ Miloni: Et sane multa ætas excusat: Facile teneris annis ignoscit: Vanitatis excusatio nulla est uiro. ❡Gau. Palæstræ studiũ delectat. ❡Rõ. In hoc sæpe uilissim⁹ omniũ superior fuit: & corporea mole animi ỽtus est oppressa. Quem tu mihi ducũ uel heroum proferes: quẽ Milo ille nõ superet: qui ad stadiũ bouẽ uiuũ gestans humeris cucurrit: eũdemq; nudæ ictu manus occisum uno die solus haud grauat⁹ integrum comedit? Mira res dictu: sed apud historicos uulgata. Quis huic igit̃ in palæstræ suæ regno par occurrerit? Atq; nihil indigni⁹ q̃ generosos spiritus tali beluæ succumbentes cernere: & iccirco nobilibus animis bene sibi fidentibus summopere ꝓuidendũ est: ne sua sponte descendãt ubi ab ignauissimis uinci queant: Quin tu si cõtentionibus gaudeas: id tibi sume certamẽ: in quo semp fere supior q̃ melior: non de corpoꝝ uiribus aut omnino de re ulla ubi peior idem esse possit & uictor: Nõ de opibus ergo: non de dignitate: non de potentia: sed de sciẽtia ac uirtute cõtende: Idq; eo animo: non ut cuiusq̃ famæ obstrepas: sed ut alienæ laudis æmulatio tibi sit calcar ad gloriam: Nullæ ibi sint penitus partes inuidiæ: sed ỽtutis. Habes & hic exemplũ Catonis huius ultimi de quo Crispus: Non diuitijs inquit cum diuite: neq; factione cum factioso: sed cũ strenuo uirtute: cum modesto pudore: cum innocente abstinentia certabat. Honestissimũ hoc palæstræ gen⁹ quo te exerceas: nõ tantũ olympiæ: sed ubiq;: nõ minus in thalamo q̃ in foro: nec minus in ocio q̃ in actu: neq; cũ præsentibus mõ sed cũ absentibus quoq;: cũq; ætatum omniũ ac terraꝝ uiris illustribus. Semp eñ memorabile ac magnificũ illud Scipionis apud Liuium indicaui: Maximo inquit cuiq; id accidere animo certũ habeo: ut se non cum præsentibus modo: sed cum omnis æui claris uiris cõparet. Tu quoq; uel de grege præsentium si occurrat quod uix spero: uel ex omni memoria uetustatis quẽlibet tibi parem delige: cum quo non ulnis aut cæstibus: sed ingenio ac uirtute luctabere: sine metu periculi: sed immarcescibilis spe coronæ. Hoc de palæstris consiliũ: hæc sentẽtia mea est.

De Varijs Spectaculis: Dial. XXX.

❡Gau. Elector uarijs spectaculis. ❡Rõ. Circo forsan ac theatro: quæ duo loca bonis semper aduersa moribus fuisse notissimũ: quo quisquis malus ierit: redibit pessimus. Nã bonis iter illud ignotũ est: qui si casu aliq̃ ignari adeant: cõtagio non carebunt. ❡Gau. Circo delector atq; harena. ❡Rõ. Atqui delectationes aliæ: uanũ seu libidinosum aliqd habuere: hæc utrũq; supadditaq; sæuitiã & inhumanitatẽ habet: bonis animis rẽ indignã. Neq; excusat q; his ipsis Romãi olim: flos hoim delectati sũt: Recto nãq; iudicio urbs illa alioquin abundãtissima bonoꝝ oĩm atq; illustriũ exẽploꝝ: nihil oĩno reprehensibilius habuit reliquisq; deformi⁹ sibiq; inuicẽ: q̃ hinc discordiaꝝ ciuiliũ: hinc ludoꝝ studiũ immodicum: quasi nõ sufficeret belloꝝ cruor: domi militiæq;: nisi cruenta pax eẽt cruẽtæq; etiam uoluptates: Nisi circo fortassis honestius quis theatrũ dixerit: cui pariter inhiãtes uideas nõ mõ populũ sed senatũ atq; ipsos mũdi dños Imꝑatores Romanoꝝ: sic spectaculis capiebãt illi etiã qui hũano generi spectaculũ facti erãt. Rẽ mirabilẽ dicã: sed cognitã uulgatãq;. Sic cunctoꝝ aĩos theatralis furor ille ꝑuaserat: ut nõ mõ cõiuges Cæsaꝝ aut filias: sed uirgines q̃z uestales in publicũ atq; in turbas educeret: quaꝝ pudicitia nihil exactius: nihil fama tenerius: nihil cõuersatione secretius: usq; adeo ut in eis oĩs motus: oĩs cultus: oĩs sermo lasciuior nota dignus ac supplicio haberet: & tamẽ his ipsis in theatro locũ assignasse legit̃: non quicũq; sed sũmus atq; optimus principũ August⁹ Cæsar: Neq; minor est ideo error is quo magni errãt: sed maior poti⁹ atq; cõspectior. ❡Gau. Libẽter scænicos ludos specto. ❡Rõ. Rem quæ nec honeste gerit̃ nec honeste cernit̃: nec facile dictu est an lusor infamior: an spectator: & an scæna sit turpior: an orchestra: nisi q; in illã sæpe quidẽ pauptas: in hanc ỽo spõ uanitas trahit. In oĩni sane delicto plurimũ interest: utrũ inopia: an libidine seu superbia qs delinquat. ❡Gau. Amphitheatri spectaculis oblector. ❡Rõ. Damnosa undiq; & publice priuatimq; nocens delectatio: Quod facile colliges si in animum redeat ex historijs rei huius initium progressusq;. Quanto publici census impendio: quantaq; insaniæ proxima ducũ cura: q̃to demũ populi studio ac labore cõstiterit? Equidẽ & tot uana dinumerare difficile est: & tã uulgata: supfluũ: mille sil' gladiatoꝝ paria nõ ludo tm̃ satis multa sed prælio elephantoꝝ tigridũq; & leonũ ac pardoꝝ greges: onagroꝝ q̃z equorũq; ferociũ atq; aĩalium diuersissimi generis e toto orbe trãsmissos: oĩm terraꝝ syluis oĩmq; gentiũ uenatib⁹ Romanꝑ famulãtibus theatro: Adde illã ædificãdi luxuriem exẽplo carentẽ: non imitatione cari-

turam: cõuectas terra pelagoq; marmoreas columnas in ludorũ usum: & artificũ summis in-
geniis expolitas & uerticibus supbas: auro rutilante frondentibus: Cuius princeps insaniæ
nominãdus est Scaurus: is qui ædilis in theatri scænã opus dierũ paucorũ: & qđ paucis lig-
nis ac funibus attolli poterat: suffecturũ oculis populi talibus gaudẽtis trecentarũ sexagin
ta taliũ columnarum monstra intulit: Fecitq; opus: ut scriptũ tenes: maximũ oĩm quæ unq̃
fuere humana manu facta: nõ temporanea mora: uerumetiam æternitatis destinatione: quo
promeruit ut uerissime diceret: proscriptione primũ graui ciues idem post ædilitate leuissi-
ma mores bonos in exiliũ pepulisse: ut qui multi perditi temporis inani plæbeculæ multa-
rumq; inutiliũ impensarũ reip. auctor & exemplũ fuit. Sed o mirũ dictu: mox furorẽ hunc
uicere sequentium furores: quibus effectũ est: ut miraculo operũ ac numero fateri oporeat:
Præter Romã nihil mirandum fuisse in toto orbe terrarũ. Nam & hoc itidẽ scriptum uides:
Penetrata terræ intima: perfossæ silices: egestæ rupes abditæ: auersi amnes & in fistulas co-
acti: inclusũ aut exclusum molibus iratũ æquor: suspẽsa iuga montiũ: temptatiq; mariũ re-
cessus: Denique stratum late signatumq; nepotibus iter insaniendi: & impleta in uobis spes
auorũ: nũq̃ scilicet defuturã esse luxuriã. Et ut cumulatius malũ sit publicis damnis: accedit
calamitas priuatorũ: qui spectandi cupidine cõpediti: & quotidiani interim quæstus imme-
mores: neq; diem labi sentiũt: neq; armatã tergoq; instantẽ respiciũt ægestatem: Sic uicissim &
priuata in publicam: & publica pernicies in priuatã uertit. Neq; uero patrimoniorũ iactura
grauior: q̃ morũ: ubi libido discit: humanitasq; dediscit. Proinde quid de spectaculis spera-
retis: iam inde ab exordio primus regũ uestrorũ Romulus omen fuit: qui in his rigidã tetri-
camq; illam Sabinarũ pudicitiã circũuenit. Et si utcunq; matrimonii honor texit iniuriã: at
q̃ multis hoc postmodũ non ad cõiugiũ sed ad stuprũ uagãq; licentiã fuit uia? Ad summã
ẽm hoc teneas uelim: Pudicitiã spectaculis sæpe stratã: semp impulsam uidimus. Et ut sileã ui-
ros: quibus is scelerũ furor est: ut pene iã adulterio glorient: Multarũ ibi fama periit pudorq;:
multæ inde domũ impudicæ: plures ambiguæ rediere: castior aũt nulla. Iam uero quæ cor-
porum clades: ne quid prorsus desit infortunii: quæ ue nõ singulorũ modo: sed populorum
strages indicio sunt: & risus subito uersus in gemitũ elataq; funera e theatris & plaudẽtium
choris mixtæ lugentiũ cohortes. Audisti ut Curio is qui ciuili bello pro Cæsaris partibus in
Africa occubuit: ut Scaurum quẽ opibus æquare nõ poterat: ingenio superaret: nõ marmo-
reum: ut ille: sed ligneũ theatrũ: duplex tamen ac pensile meditatus: populũ uictorem genti-
um ludis uictum: & periculis plaudentẽ suis: mira arte suspẽdit: ut ridentes interius stupen-
tesq; ipsi exterius: spectatoribus risui fierent ac stupori: Et miramur imperii spe obiecta unius
licet magni exulis animũ flectere potuisse: q̃ oculorũ leui breuiq; uoluptate pposita tot mi-
lia ciuium uolubili spectaclo circũuoluit. At nemo ibi periit: dicet aliqs: sed perire potuere:
& periere alibi innumeri. Neue attingam nouas simul ac ueteres ruinas quibus sæpe multi
mortem simul ac tumulũ inuenere: sub Tyberio principe celebri spectaculo apud Fidenam
urbem: amphitheatri lapsu oppressa uiginti hoĩm milia meministi. Hic spectaculorũ fructus:
hi sunt exitus. ❡Gau. Spectaculis cum uoluptate detineor. ❡Rõ. Aut fictis amoribus: aut
ueris odiis. Primũ equidẽ non est uiri: secundũ uero nec hois spectare. Quis ferrum iugulo
lætus exceperit? Quis feruido uulnere plus cruoris effuderit? Quis minus conspecta morte
palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ire iuuat? Nõ egetis præceptoribus: nimis dociles
malorũ estis. Plura p uos domi discitis q̃ necesse est. Quid si tam promptis ingeniis artifices
scelerũ ac magistrã errorũ plæbs accesserint? Multos quos natura mites fecerat sæuitiã specta-
cula docuere. Mens hominis ĩ uitiũ prona: nõ urgenda utiq; sed frenanda est. Si sibi linqui-
tur ægre stabit: si impellitur præceps ruet. Multũ mali auribus inuehit: sed multo plus ocu-
lis: Illis quasi fenestris bipatentibus in animã mors irrumpit: nil potentius in memoriã des-
cendit: q̃ qđ uisu subit: facile audita præteruolant: cõspectarũ imagines rerũ hærent etiã in-
uitis: nec se tamẽ nisi uolentibus ingerũt nisi praro atq; ocius abituræ. Quo pgis igit? Quis
te rapit impetus: ut ad horã gaudeas unde semp doleas: ut uideas semel quod uidisse milli-
es pœniteat? Iugulari ferro hoiem: aut ferarũ dẽtibus unguibusq; discerpi: aut tale aliqd qđ
& uigilẽ turbet & sopitum terreat: nescio quid hic dulce seu quid non potius amarũ ac triste
sentitis: nec ullum in uobis maius insaniæ argumentũ uideo q̃ qđ quotidie uos ad mortẽ
miseris delinimẽtis illectos: & uelut stygio sopore dimersos: dulcedo amara: & delectatio in
amœna præcipitat. Vna est enim uobis lex rerũ ferme omnium: Quicquid cupitis: quicqđ
molimini: quicquid agitis contra uos est.

De Equis: Dialogus XXXI.

¶ Gau.

A Quo agili delector. ¶ Rō. Ferocissimo & inquietissimo animante insomnicꝙ & in/expleta uoragine. ¶ Gau. Equo libens circumuector. ¶ Rō. Non multo est peius mari turbido ꝙ̄ frementi equo rapi. Nullū animal insolētius domino suo est: Nec inepte iam equorum domitoribus in prouerbiū uenit: bis equum male facere: quāuis hinc humile: hinc superbum fit: qui illis uiribus eacꝙ pernicitate: pro uili cibo fieri alterius domarīꝙ: duris stringi fascijs: nodosocꝙ fune uinciri: freno frenari: ferro calciari: ꝑtusa clauis un/gula ferro urgeri: ferratum ferre uectorem: turpem carcerem ac graue seruitium pati possit: Inde autem quasi indomitus: non tantum pro libero sese gerat: sed ut domini sui hostis agit omnia: Si currendum est stimulos non audit: si subsistendum frena mordicus rapit: si fre/mendum torpet: si latendum fremit: Obsequiosum illud ut perhibent fidumcꝙ aīal de quo tam multæ iactentur fabulæ: animal nobile: regium: optabile: colendumcꝙ: dignum quod enormi precio comparetur: anxia nutriatur cura: Immo uero animal: ꝙ si conferant eū ob/sequijs tædia nemo sapiēs emat: nemo diligēs pascat. Aīal & ocij impatiēs & laboris: Illo tu/midū: hoc deiectū: nūc impetuosum animal: nūc ignauū: nūc audax: nunc trepidū: nūc uo/latile: nunc caducū: hinc culicū metuens atcꝙ umbrarꝫ: hinc dn̄m suū spernens: diuersiscꝙ illū uijs in discrimen trahens. Quis cōtumaciā: quis morsus aut calces explicet? Quis hinnitꝰ: & ascensoris impatientiā ac sessoris? Equidē quot equorꝫ mores: totidē equitū cōstat esse pe/ricula. ¶ Gau. Equorꝫ studio detineor. ¶ Rō. Mirarer nisi ingentes uiros nscꝙ ad ludibriū

B captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrū Macedonē nō audiuit: amato equo tumu/lum erexisse: urbēcꝙ de equi noīe appellatā? Sed nihil ī illo mirabile uiuente impetus & ani/mi feruor fecit: Mirabilior ī Augusto ꝙ̄uis minor ineptia: necꝙ eīn urbē equo ille suo institu/it: sed sepulchrum: Idcꝙ ipsum illi grauitati atcꝙ ingenio impar fuit. Nā diui Iulij mōstrosus sonipes: an ab ipso: an ab alio ante ædem Veneris marmorea sit cōsecratus effigie dubitari potest. Minor multo uel ætate uel gloria: uerꝫ opibus ac Cæsareo noīe pene æqualis Anto/nius uerus: ut sileā quē uictū quēue amictū equo quē īmodice amabat exhibuit: certe & ui/uenti simulachrꝫ aureū fieri fecit: & mortuo sepulturā: quo grauꝰ stomachemur: ī uaticano extruit: tot inter sacra ossa ibi cōdita & condēda: Vix credibilia loquimur: ꝟa tamē: horū si/milium cꝙ conscius uates heroū aīas apud inferos ꝗꝫ equorꝫ studio deditas facit: nec minor ideo: sed maior est uanitas quæ tam magnos ad se animos trahere potēs est. Ne ue quis pri/scam tantū nō modernā amentiā suspicet: redeat ad memoriā: nec longe seu loco seu tempo/re requirēdus: Adhuc eīn uiuit nec dum senuit: & in terra Italica uobiscū degit is quē nomi/nare non est necesse: Fortunæ utcꝙ uir ingentis: nec parui ingenij consilijcꝙ uir: alioquin ma/gni animi nec insulsi ubi quid serio agendū incidit: qui tamen ægrotanti equo quē amabat aureum puluinar ac sericum cubile substrauit. Cūcꝙ ipse interim podagra uinctus atcꝙ im/mobilis medicorꝫ legibus regeret: nihilominus tamē aut seruorꝫ uectus manibus aut equo altero uix inuectus & suos medicos secū ducēs: equum ægrum suū bis tercꝙ quotidie uisita/bat: illi suspirās atcꝙ anxius assidebat: illū leniter manu tractans blādo murmure solabat. Quid multa? Nullū medicinæ genus intemptatū: nil languēti amico debitū prætermissum fuit. Fabulā fortasse posteritas uocet: uera res & magno in populo nota est. Sic uir fortis cu/

C ram equi gessit ut propriā: sic extinctū luxit ut filium. ¶ Gau. Delectat equitate. ¶ Rō. Est id quidē utile ī iterdū & celeritati adminiculū & fatigationi remediū & nobilitatis īsigne: Nec inficior gloriosum uulgo extantē: insigni equo uehi: & cunctis excellere: nec uertice solo sed humeris: & toto pene corpore supra esse. Cōtta uero laboriosissimꝰ & sæpe dn̄o suo pestifer immitis equus: O ꝑtes iter pedibus agere: tā nulla est respirandi uel minimū facultas eque/stre periculū pedestri luto seu puluere ꝑmutatū uelis: Proīde multos media de morte rapue/runt equi: multos ī mortē impulerūt aut alliserūt aut corꝑibus oppresserūt. Quid ꝙ nō ul/timū belli semē equi sūt? Tolle eꝗs ꝑegrinos terris: īcursus partēcꝙ ꝑmaximā bellicæ cladis abstuleris: Ut qđ de uētis ī natura: qđcꝙ de Iulio Cæsare ī historia ē quæsitū: expediēs ne fue/rit aut flare uentos aut Cæsarē nasci? Et de equis similiť queri possit: tā multa sunt utrimcꝙ cōtraria. Nec īmerito Thesalia quæ prima eꝗs repperit domuitcꝙ: prima aureū argenteūcꝙ nummū cudit: prima pelagus rate tēptauit: Martis seminariū uisa est: qđ nō semel: tot post sæculis multo clarocꝙ sanguine patuit. ¶ Gau. Qꝫ me putas iuuet poeta noster ubi nobilis

D equi spiritū moresꝗ descripsit? ¶ Rō. Nec te terret Hebræorꝫ uates ubi ait: Ab increpatiōe

tua deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos. Excute singula: non tam illud leue q̄ hoc asperum.

De Venatu & Aucupio: Dialogus XXXII. ℭGau.

A
T canibus gaudeo. ℭRatio. Nunc intelligo adolescētis imberbis gaudiū: de quo
a Flaccus: Gaudet equis: canibus & aprici gramine cāpi. Videaūt ne & qđ sequitur
sis: Cæreus in uitiū flecti monitoribus asper. Vtiliū tardus ꝓuisor prodigus æris.
Sublimis: cupidus: & amata relinquere pernix. Hunc te eē esse metuo: qui gaudiū tuum in
fugacissimis rebus loces. ℭGau. Canibus ac uolucribus delector. ℭRō. Hoc insaniæ dee-
rat: non satis est currere ac uagari: uolare etiā instituis? ℭGau. Rides me: nō uolabo equi-
dem: sed uolantibus delector. ℭRō. At illæ delectationem tuā despicient abeuntes: nec te
noscenti & ingratæ se uocanti surdas exhibebunt: quid implumis facies: alata uoluptas tua
est? Finge redeāt: damnosa redit occupatio: iterꝫ clamabis & oblitus melioris negocij diem
perdes: iterum retro acclinis & oculos fixus in nubem post auiculā tuā flebis: quasi nil neces-
sarij operis uita ferat: ex cōmodo ociosi & lenti: uos uolucrum seruos esse gloriamini. Natu-
ra uobis duas manus fecerat: uos hanc freno curuis: hāc unguibus occupatis. Sic inutiles un-
diqꝫ & uolandi studio manci effecti: ne nihil agere uideamini multo cum strepitu ante diem
surgitis: & quasi sint hostes in limine præcipitāter erumpitis: tota dehinc luce iactamini sta-
gnis: syluis ac uepribus: implentes cuncta clamoribus dissonis & incōdito ululatu: Ineꝫ hoc
spiritum nulli maiori rei habilem effundentes: spiritum quo maiores uestri bello terrebant
hostes: pace iusticiam defendebāt. Sero aūt re ueluti bene gesta: domi sedetis altercantes q̄
bene uel auis hæc uolauerit uel illa digesserit: quot sint caudæ: quot alaꝝ plumæ supstites:
quot emissæ. Nonne hæc omnis scientia uestra est: hic amor: hæc fœlicitas: & hoc totum qđ
creatori deo: quod altrici patriæ: quod parentibꝰ: quod amicis redditis: accipitres: aut cro-
dios uestros sonantes in nubibus: & laniatæ prædæ paululum: & sudorem: & puluerem: &
nocturnam perditæ lucis historiam? In hac eī indefessi semper & ualidi: Delicati aūt & im-
becilles ad seria Liuij historias: & Ciceronis oratiōes sacrasqꝫ nec pudet lr̄as ꝓlixitatis ar-
guitis. Quis hæc inoffensis auribus audiat? Quis uos ferat ad aliud natos in his uiuere: si
modo uiuitis hæc agentes? ℭGau. Canibus atqꝫ auibus delector. ℭRō. Atqui ducum & C
illustrium multos equis: quosdam canibꝰ delectari solitos audiuimus: eousqꝫ ut Hadrianꝰ
Imperator: non equis solum: sicut hi quos supra memoraui: sed canibus quoqꝫ busta con-
struxerit: oppidūqꝫ insuper eo loci ubi ursam prospera uenatione peremerat manu sua sæpe
& mactare solitus & leonem: auibus nullū fere: unde & irrisum ferūt a Virgilio Marcellinū
Augusti nepotem: q̄ dare his operā adolescentulus uideret. ℭGau. Venatu libenter exer- D
ceor. ℭRō. Fuit hæc quōdam latinoꝝ: nunc galloꝝ ars propria est: quod & rēs probat: &
illoꝝ scriptores aliq gloriant. Itaqꝫ ut sileā reges quoꝝ tota uita uenatio est: Sūmus apud
illos regū quantū ab armis ocij fuit: uenatu ut uides assiduo semꝑ exercitus: ad extremum
morti proximus: uenatu etiam lassitudinem senectutis atqꝫ incōmoda refouet: Mirum di-
ctu: in rege præsertim litterato: nec a studijs melioribꝰ abhorrēte: sed gentiliciū hoc illi erat:
ut perhibent: sitqꝫ gentiliciū: finite. Neqꝫ hanc gloriā Gallis Itali eripiant: neqꝫ uelit de ua-
nitate contendere. Nā & si errore sꝑposito in rem ipsam figis oculos: seminobilium ultimi or-
dinis exercitium hoc uidebis: quos a rebus arduis torpor quidam & ignauiæ comes diffi-
dentia: ab humilibus aūt pudor ac superbia dehortantur ac retrahunt. Ad honestum igitur
nihil idonei syluas colunt: non uitam solitariam acturi: cui non minus q̄ politicæ se ineptos
sciunt: sed feris ac canibus & uolucribus conuicturi: quod non facerēt nisi illis similitudine
aliqua iuncti essent: qui si ex hoc uoluptatē quandam seu solam temporis fugam quærunt:
utcūqꝫ stulti uoti compotes forsan euaserint. Sin: nescio qnā seu ingenij seu magnificentiæ
gloriā aucupāt: errāt. Quænā quæso nō principibꝰ mō sed ingenuis ē glia mœchanicis: imo
& seruilibꝰ delectari artibꝰ atqꝫ negocijs? Vna hoꝝ excusatio: Nā qui liberalibꝰ studijs: quas
maiores coluerūt sui: atqꝫ oīno lr̄is indixerūt bellū: quonā potꝰ q̄ ad hostilia castra trāsfu-
gerēt? Sed pudebit forsitā si ad antiquā respiciāt seqꝫ cū maioribꝰ metiant ac cōparēt. Sæpe
qdem legere potuerūt & Platonē philosophantē: & Homeꝝ poetantē: & Tulliū orantē: &
Cæsarem triumphantem: uenantem puto nō legerint.

De numeroso Famulatu: Dial. XXXIII. ℭGau.

A
Agno circūuehor famulatu. ℭRō. Obsideor dicere uoluisti. ℭGau. Magnus cir-
m cūstat ordo famuloꝝ. ℭRō. Dic q̄ ē hostiū: a qbus q̄ nihil est duriꝰ: nequeas ca-

uere: ꝗ latebras domꝰ introspiciãt: prodãtqꝫ cõsilia: quæ nouerint ut effundãt: quiqꝫ præter furta cõtinua: qđ nulli unqꝫ accidit obsesso: uestiẽdi tibi ĩterim pascẽdiqꝫ sint: inqꝫ ipsis penetralibus habendi: Durum ac dubium belli genus: pace carens & inducijs: ubi sub tuis signis hostilis muros habet exercitus. ¶ Gau. Serui mihi multi sunt. ¶ Rõ. Multi serui: multæ lites: multæqꝫ discordiæ: multa deniqꝫ bella domestica: quoꝝ uel spectator fœdꝰ uel laboriosus cõpositor sis oportet: Interqꝫ reos & accusatores medius seruis tuis seruias: iudex factus ex domino. ¶ Gau. Multos seruos habeo. ¶ Rõ. Curiosissimũ aĩal seruus ad inquirendũ: negligentissimũ ad obsequẽdum. Quid agas & quid cogites nosce uult: qđ iubeas ignorare. ¶ Gau. Seruos multos habeo. ¶ Rõ. Melius pauci seruiunt ꝗ multi: siue ideo ꝙ gratiã obsequiũ turbam uitat: siue ꝙ ubi multi sunt: alter alterius aspiciens manus quiescit: laborem fugere ut industrijs pudor: sic inertibus gloria ẽ: qđ ita esse norunt oẽs: nullus consulit: Nemo est qui non multitudine delectetur. ¶ Gau. Mihi multi serui domi sunt. ¶ Rõ. Vbi serui multi: multus strepitus: pauca seruitia: & secretũ nullũ. Quot seruoꝝ linguæ: tot præconum tubæ: Quot seruoꝝ aures atqꝫ oculi: tot domoꝝ rimulæ: quibus illa etiã quæ ĩ fundo sunt facile dilubanť. Pertusum uas ac futile: seruilis animus: nihil cõtinet: quicquid infuderis mox effluet. ¶ Gau. Multos seruos domi habeo. ¶ Rõ. Multos sibilos: linguas uipereas domesticæqꝫ pacis uirus abditum: multos ꝗ profundos & capaces uentres ac lubrica guttura: procellã aulæ: thalamo dedecꝰ: pestẽ penu uoraginẽqꝫ perpetuã. Paucos seruos bene regere difficile est: multos ĩpossibile. ¶ Gau. Multi mihi serui domi sũt. ¶ Rõ. Melius solitudo tibi esset: Nihil est peius ꝗ dum maloꝝ qualitatẽ reꝝ quãtitas adiuuat aut numerꝰ: Pauci serui mali: multi aũt pessimi. ¶ Gau. Multi mihi seruiũt. ¶ Rõ. Recte quidẽ si ꝓmissio & res ipsa quæ promittiť unũ essent. Nunc inter utrãqꝫ quid intersit: sentiunt experti. Promittunt fateor: promissiqꝫ deos testes uocant: ne soli scilicet solos fallãt. Exige aũt ꝓmissi fidem: nulla erit. Multum esset & abunde fidei satisfactũ: modo ne uiolarenť: neue afficerẽtur iniurijs: quibus est obsequiũ promissum: Nunc ꝓmisisse sat est: quid qđ præter seruiendi notum omniũ ꝗ noticiã profitenť: ubi ad experientiã uentũ est norunt paucissima: uolũt nihil nisi quod uẽter soporqꝫ suaserit ac libido. Nil humilius nilqꝫ abiectius horum ingressu: nil insolentius nilqꝫ infidius ꝓgressu: nil inimicitius demũ nil odiosius eoꝝ egressu. Durum est cogitare ne dicam pati: ut ꝑ dominoꝝ domos inflati elatiqꝫ ambulãt: seruitiũqꝫ polliciti dominiũ usurpãt exercentqꝫ tyrannidẽ: & quasi ad uastãdum cõducti: nõ tantũ deuorant uniuersa: sed spargũt gulãqꝫ largitionibus adiuuant: de alieno prodigi: auarissimi ad rapinam. Quos si quãdo ad se pudor aut necessitas reflectit: ut se seruos esse meminerint: ꝗ superbe ꝗ querule quãtoqꝫ cũ murmure seruiant: quis ignorat: ut merito possit non precio emptũ modo: sed gratuitũ quoqꝫ seruitiũ huiusmodi fastidiri. Ad extremũ qui clãdestinas domi agebant: ubi limen excesserint cũ inuisis dominis apertas inimicitias linguis agũt: armis si liceat acturi. Et si quis hoꝝ fortasse conuitijs abstinet: nõ id prioris amor domini: sed sequẽtis timor efficit: cui ob hoc uilis suspectusqꝫ fieri metuit de se similia coniectanti: Quibus ex rebus nisi oculos timor obstrueret: sole clariꝰ cerneretis quãto sit satiꝰ omni tali seruitio caruisse. ¶ Gau. Vtrumqꝫ mihi latus serui ambiũt. ¶ Rõ. Serui noĩe: re ut dixi hostes acerrimi atqꝫ impij: & absqꝫ his uiuere superbia uestra nõ potest: Inqꝫ hoc ut in multis malo uestro miseri gaudetis: In hoc maxime diuitias optatis: In hoc terras & maria pererratis: In hoc aurum & cumulatis & spargitis: ut acies hostium uestroꝝ dẽsior sit indies atqꝫ munitior. An fortasse non ita est: an aliud concors diuitum habet opinio: Nulla fere alia re mediocris fortunæ bene institutam domum opulentissimæ Persarum aut Lydorum regiæ cedere: cum in multis excedat: ꝗ ꝙ illa plures pascit & lautius. ¶ Gau. Seruorum me circumfusa tegit cohors. ¶ Rõ. Immo sub obtẽtu seruitij urget & cõprimit sonorisqꝫ cõpedibus uinctũ trahit: ut & tibi iure optio dici possit: Quid fecisti miser: ut tot custodibꝰ ĩdigeres: ¶ Gau. Serui me undiqꝫ circumuallant. ¶ Rõ. Nulla fugæ nulla spes igitur est salutis. Malo quidẽ suo pertinaciter delectari: desperatæ demẽtiæ est. Atqui ob hoc unũ & optãda paupertas & amãda erat: ut cum certis opum malis nexibus: tũ uel maxime te seruoꝝ dolis ac fastidio liberaret.

De Magnificentia Aedium: Dial. XXXIIII. ¶ Gau.

Magnificentissimæ mihi sunt ædes. ¶ Rõ. Quid hic dicam nisi Tullianũ illud: Ornanda est dignitas domo: non ex domo tota quærẽda: nec domo dñs: sed dño domus honestãda. ¶ Gau. Ornatissimæ ædes sũt. ¶ Rõ. Quid hinc times: Architecti laus est nõ tua. ¶ Gau. Aedibꝰ ãplissimis habito. ¶ Rõ. Vbi fures latitẽt: tu uageris: ser-

ui luxuriē: uulgꝰ hæreat: liguriāt pasiti: multipliceˀ tædij capax locꝰ. ¶Gau. Maximis ædibꝰ habito. ¶Rō. Vna ē urbiū & domoꝝ lex: Nō statim melꝰ habitat q̃ latiꝰ: neq̃ enī q̃s late habites: sed q̃ læte requirit ad beatā uitā. Sæpe uel in palatijs regū labor dolorq̃ habitāt: uel in tugurijs inopū quies & gaudiū: q̃d si amplitudo domus aut forma præstaret: nobilissima artiū esset architectura. ¶Gau. Regijs ædibꝰ habito. ¶Rō. Quasi uero curas morbosq̃ locus arceat: siue ad prehendenda turrium fastigia mors egeat scalis. Nonne in regia Tullus hostilius habitabat quando ictus est fulmine? In regia quoq̃ Tarquinius Priscꝰ quū percussus est ferro? In regia denique superbus: quādo pulsus est regno? Nullus locus piculis inaccessus: nullum limen morti clausum. ¶Gau. Habitatio mihi propria atq̃ perpetua est. ¶Rō. Immo uero parui temporis incolaꝰ: Instat dies cōmigrandi: Ciuem fingis: aduena es: conductoq̃ habitas: Veniet qui te nudum laribus his exturbet. ¶Gau. Clara quidē & angusta domꝰ est. ¶Rō. Hinc digresso fusca erit & angusta: Sed & nunc si uere domum tuam respicis: obscura & arta illa prorsus & caduca est: quæq̃ indies tantis adminiculis uix fulta subsistat: assidue fatiscens casusq̃ sui nuncia: & quæ certe nec a ruina ultima longe sit: nec interim generosum incolam delectet ut domꝰ: sed angat ut carcer: ubi moras oderit: unde optet absolui. I nunc ergo uel alienis ædibus: uel tuo carcere gloriare.

De Arcibus ualidis & munitis: Dial. XXXV.

¶Gau. Vnitissimus arcibus habito. ¶Ratio. In ædibus aliquid boni est: In arcibus mali multum. Illæ protegunt ab æstibus: a uentis: ab imbribus: hæ animum possidentis sollicitudinum procellis obijciunt & securitati politicæ curas afferunt & pauores. ¶Gau. Arx mihi præualidis mœnibus cincta est. ¶Rō. An excidit illud Spartani dictum: qui amico patriæ muros ostentanti: Si hos inquit fœminis extruxistis: recte quidē: at si uiris turpiter. ¶Arcem habeo fortissimam. ¶Rō. Quid nisi impatientia & superbia & auaricia uestra fecit ut arcibus opus esset: Quanto esset honestius æquo iure cum hominibꝰ uiuere: & in plano cultisq̃ in agellis habitare quietos carpentē somnos: q̃ te rupibus hispidis inclusisse: nocturnis excubijs ululantē: teq̃ tua miseria suspectū & inuidiosū oībus reddidisse? An & Publicolæ factū excidit: qui q̃uis inter primos urbem Romam seruitio regio liberasset: sentiens tamen se situ ædium suspectum plæbi: ut seipsum licet indigna suspitione liberaret: domum suā de mōte deposuit? ¶Gau. Arx inexpugnabilis est mihi. ¶Rō. An illud uetus prouerbium nō audisti: Nullum inexpugnabilem locum esse: in quem asellus onustus auro possit ascendere? Trahit oppugnationem arx munita nō impedit. Restitit aliquantulū Senonū insultibus arx Tarpeia: Pœnoꝝ Tarentina: donec utriq̃ oportuno remedio succursum est. Illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrensis ab ipso defendi quiuit Hānibale? Profecto nec Ilion ipsum: nec Byrsa defendi potuit: nec Corinthus: quæ una peruetustam inexpugnabilis famā habuerat: sed hāc sibi Mumius uictor eripuit. Nōne ante hos septuaginta annos Prænestina arx: qua nescio an ulla usq̃ fortior esset atq̃ munitior: ab illo magno hoste: quia armis non poterat: blanditijs ac ꝓmissis fallacibꝰ capta fuit ac diruta: & uix tandem uelut e longæua febre fragilior resurrexit. Ad summā nil inexpugnabile: tutum nihil ab humanis fraudibus est. ¶Gau. Arce subnixꝰ munitissima nil timeo. ¶Rō. Arces pestiferam multis confidentiam præbuere. Multi qui tuti sine arcibꝰ in pace uixissent: arcium fiducia ausi sunt: unde ipsis in arcibus periere: ut ille potissimū audacia domaretur unde orta erat. Non sunt ad audendum irritandi animi sed frenandi. Oīs magna securitas: nisi quæ de deo oriꝰ: stulta est. ¶Gau. Habito in arce munitissima. ¶Rō. Vt sit aliquid arx hæc tua: quid est aliud quæso q̃ refugiū quoddā: & degeneres latebræ ad perferendā obsidionem: quod ut ait Liuius: miserrimū est in bello. Quando unq̃ audiuisti: ubi unq̃ legisti Iulium Cæsarē: utrūq̃ Africanū: magnū Pompeium: Marium: Alexandꝝ: Pyrrhum: Hannibalem: aliosq̃ uiros magni nominis sese arcibus continentes: & non potius arcibus insultātes? Arces scito non receptacula fortium sed inertium esse latibula. Certe hac ætate Stephanus Columnensis æui omnis illustribus uiris par: cum in eius auxiliū ad famā sui nominis uenisset nobilis quidā uir externus & incognitus: essentq̃ die quadā graui & ancipiti prælio & ingenti turba hostiū circūuenti. Ille periculū uidēs accessit propiꝰ: & ubi inquit O Stephane arx tua est? Ille subridēs: ut qui nec domū ꝓpriā quidē Romæ haberet: manu ad pectus apposita: Hæc quidē inquit arx mea est: Vocē suo auctore dignissimā. Sic est aūt: Sācti & deuoti uiri oēm spem ī deo habēt: Iusti ac politici in uirtute: Fortes & bellicosi in armis: Timidi & ignaui in muris atq̃ arcibus.

De Supellectili preciosa: Dialogus XXXVI. ¶Gau.

N ampla domo supellex eximia est. ¶Rō. Superuacuo in spacio pōdus inutile. Illa furibus latebras dabit: hæc prædā: Vtraq; periculū tibi: alimentū incēdio atq; liuori. ¶Gau. In domo speciosa supellex copiosa est. ¶Rō. Illa cum te loco moueris deserenda est: hæc si uti uolueris sæpissime transferēda est: & plus difficultatis allatura q̄ uoluptatis: & plꝰ oneris q̄ honoris. ¶Gau. Multa mihi uarij generis supellex domi est. ¶Rō. Iuge bellū: nō cū furibꝰ mō: sed cū muribꝰ tineisq; & araneæ: & rubigo fumusq; & puluis & imber in uos dimicāt: O diuites delicati quibus armis hos hostes arcebitis? ¶Gau. Preciosissima est supellex. ¶Rō. Nō rei preciū sed cōteptus diuitē facit: Alioqn & quærēdo cupiditas crescit & pauꝑtas cupiendo: Ita fit ut nihil magis inopem faciat q̄ auari opes: quarū si æstimatio exacta ueriq; iudicij sequax cōtēptus accesserit: ea demū ueris diuitijs ꝟa est uia. Ego te diuitē dū uana miraberis nō putabo: q̄uis aurea stellantiq; gēmis ardentibus tectū oīe supellectili opertū refertūq; tibi uideam. ¶Gau. Inuidiosa supellex & præfulgida est. ¶Rō. Pro captu oculoꝝ seu forsitan aīoꝝ: uere autē onerosa reꝝ colluuies ac turbida: Sed auaricia nihil usq; ieiunius: nihilq; miserius: cuius famē & quærēda excitant & quæsita non sapiūt: dū quæ sperata fulgebāt: possessa sordescunt: Itaq; sæpe diuitias dū quæsisse putaueris: sollicitudinē & nauseā quæsiuisti. Hæ nūc tibi charæ sarcinæ: si uel chariores aliæ se ostēderint uel stuporē assiduitas dempserit: uiles erunt. Esto aūt charæ sint & maneat stupor: nōne etiā error manet: isq; difficilis atq; ꝑpetuus? Siquidē quærēdi studiū unū fuit: seruādi labor est multiplex: Nūq; deerit qd' reuisas: quod numeres: qd' cōplices: qd' excutias: qd' abstergas: qd' oculos simul & mulceat & offendat. ¶Gau. Supellex immēsa est. ¶Rō. O hominem qui impedimentorum suorū magnitudine delectaꝛ.

De Gemmis & Margaritis: Dialogus XXXVII. ¶Gau.

Emmaꝝ fulgor & species delectant. ¶Rō. Rerum fateor terrestriū & mortaliū uanitatis pars nō ultima: exiguo in lapillo patrimonia magna claudentiū: cuiꝰ precium īstabile & incertū q̄tidieq; uariū: qd' & sola mercantiū fama & diuitū insanorum credulitate dependeat: unde diu spretæ inopinis precijs attollunꝛ: & gemmaꝝ famosissimæ subita premunꝛ īfamia: Nescio quibus notis erūpētibus: nō tā ipsis de quibus agiꝛ in rebus: q̄ in opinione hoīm ista callentiū. Præclara quidē illa prudentia: quæ neglecto cultu dei atq; animi: & utriusq; noticia internoscēdis lapidū uenis inuigilat. Sed sic est mos. Neq; nunc primū in precio sunt: qui his precia uafre fingunt: Vera eīn precia uel nulla sunt penitꝰ uel ignota. Q̄ꝫ uero ꝑiculosa uanitas: q̄ tremulū: q̄q; anceps iudiciū: ipsos inter artifices facile est iudiciū: memoria repetentis id qd' nuper accidit: ut perbreuē gemmā: Carbūculus is erat: decem milibus aureorum ille uir fortunæ maioris q̄ ingenij: cum emisset: diu se cūctatum fuisse iactabat q̄ naturalem & communem modum fulgor excedens suspitionem faceret: eius artifici peritissimo cuidam: cuius consilio utebatur: nō ueram gemmam esse: sed ultrum aliquod seu quiduis aliud in eam speciem: non natura genitum: sed nescio qua supernaturali & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæsitatio: quid nisi confessio quædam erat utrum tale uisui pulchrius esse q̄ gemmam: q̄uis forsan illa solidior sit? De hoc tamen ipsi iudicent: qui uel in hoc quæstu pecunias alio uertendas honestius: uel in hoc cognitu melioribus debitum tempus perdunt. Q̄ꝫ si dicta cūctatio iusta fuerit: quid hinc sequitur: quis non uidet: quænam scilicet ambitio: & quanta sit cæcitas non rei formam ac substantiam: sed nudum nomen tanta mercede captantium? ¶Gau. Nil mihi gemmis est charius. ¶Rō. Credo Hercle: non uirtus: non fama: non patria: non uita ipsa: Vtq; illa duo sileam quibus uobis nihil est uilius: Duo hæc ultima: cumq; his diuitias ingentes & quicquid preciosissimum indicatis: unius gemmæ precio atq; amori succubuisse monstrabo: & exilio illā & inopia: & si ita res tulisset morte seruatam. Cui enim quæso nō est notum Nonij cōsiliū? Romanus hic Senator fuit: uir locupletissimus: gemmamq; habuit uiginti milibus æstimatam: gemmæ nomē Opalus. Mittit hunc India: colorum pene omniū uarietate præfulgidū. Huius fama excitatus accēsusq; cupidine Antonius triūuir: homo oīm suꝑbissimꝰ atq; auarissimꝰ: & cui qcqd natura libitū: fortuna licitū fecisset: cū iniusto gēmæ desiderio: ut fit: crudele possessoris odiū cōcepit: hinc in illo publico ꝓscriptiōis incēdio: q̄ tot patriæ lumina periere: Nonij nomē arsuꝝ cū reliqs: ob hoc unū crimē: q̄ formosæ tyrānoq; placitæ dn̄s rei eēt: insertū est. Ille aūt cui pōticꝰ saltē fiber exēplo eēt: ut ꝑniciosæ iactura sarcinulæ libertatē rediméret: ac salutē illā ipsā sibi ut auguror pn̄ti discrimīe chariorē sic amplexꝰ aufugit: ut ea sal-

ua:nulla sibi uel patrimonij uel patriæ cura cēticū illa paratus exulare & mendicare & ad ex/
tremū mori: Quis non magni æstimet ad quā uir senatorꝰ sic affectꝰ sit? Et ꝓfecto fatendū
alterꝝ: aut magni precij eā fuisse: aut pui animi possessorē. Sed qd horꝝ uerius: ut diffiniā nō
expectas. Et si autē huius ac reliquorꝝ simile indiciū seu contagiū animorꝝ late serpens uulgi
mores infecerit: magna tamen ingenia nec nūmis delectari: nec omnino alia ꝙ uirtutis pul/
chritudine tangi decet: nisi ut ꝑ hæc breuia quæ delectant oculos: exprecta mens in amorem
ac desideriū æternæ pulchritudinis rapiaẽ: quo de fonte quicqd est pulchrꝝ prodit. ❡Gau.
Excellētibus gēmis allicior. ❡Rō. Hanc excellentiam nō natura fecit sed opinio: quæ apud
quosdā Carbūculo palmā dedit: apud alios Adamāti. Illa uulgo ac plærisq; gēmarijs æui
huius æstimatio: Ista ueteribus quibusdā rerꝝ scriptoribus ꝓbatur: scd'm quos non modo
gēmarꝝ sed rerꝝ omniū terrenarꝝ preciosissimus Adamas: regū olim atq; nō omniū sed præ/
cellentium gēma fuit: hodie quia nullius rei tantū & tam uelox ꝙ luxuriæ ac supbiæ incre/
mentum est: multorꝝ nō regū etiā esse cœpit: & iam plæbis in digitos sessum uenit. Huic pro/
ximam Indicā atq; Arabicā Margaritā locāt: & huic itidē Smaragdū: nescio quidē qua or/
dinis iniuria: Nam si illorum rubor pallorq; gratus est: cur non æque horum cādor uirorq;
oculis blādiaẽ: iustiorq; nūc etiā Sapphyri quærela: quo uix aliud terra patit cœlo similius
serenos? Verꝝ ut dixi: furor hic hominū nō natura nobilitat: diuitū nugæ inanes: atq; ocioso/
rum fabulæ: qui facile ista contemnerent: si quo unꝙ honestiore pacis aut belli negocio te/
nerentur. ❡Gau. Fulgidæ animū mouēt gēmæ & suauiter candidæ margaritæ. ❡Rō. Mo/
uent ais: imo sternunt: calcant: molliunt: & eneruāt. Quia de re: si pergā uirorꝝ ac mulierū ex/
empla cōgerere: non te doceam sed obtundā. Vnū ex omnibus & id maximū attingā: ut in/
telligas ꝙ piculosus iste furor sit infirmioribus animis: qui eminētissimos fortissimosq; per/
uaserit. Magnus Pompeius continentissimꝰ Romanorꝝ ducum: horꝝ dico nouissimorꝝ qui
quantū magnitudine gestarꝝ rerꝝ cæteris antecellūt: tantū modestia uirorꝝ uitæq; frugalita/
te maioribus cedunt suis: uictor ab hispania pacato rediens occidente: compressisq; prædo/
nibus & in unū coactis locū: cui conuenarꝝ nomen ob hoc inditū in seculū id durat. Illic Py/
reneis in montibus locorum forsan asperitate modestia adiuuante atq; ætatis uictoriæq; su/
perbiam compescente: masculuū trophæum puráq; & rigidā sui oris imaginem erexit: uere
tunc magnus atq; magnificus: ꝗuis adolescens annis: moribus senex maturusq; animi. Idē
postea captis piratis: & oriente perdomito: quasi cū loco mutatus ac tempore æque alia par/
te orbis ipse alius reuersus: non militarē sed fœmineum seu diuinū potius in morē uultus su/
os iam uitiles ac solito molliores: nō ære fictos aut marmoreis sed insuetis atq; exquisitissimis
margaritis in triumpho tulit. Exprobratio non leuis: coi fastus unū in caput expositi: nō si/
ne insultatione quadā uictoris omniū populi atq; excusatione principum sequentiū. Quid
non enī a tyrannis Roma iam serua pateret: quæ libera ciuis amantissimi talē hanc insolen/
tiam aspexisset? Neq; reliqua triūphi illius humilia magis aut sobria: non arma & equi do/
mitarum gentium: ut mos erat: non captiui memoranẽ aut currus aut phaleræ: qd' uilissi/
mum in eo legimus: aurum fuit: gemmæ omnia & margaritæ. Inter multa alueus ingēs ibi:
& ingentium thesaurorum ordo bicolor: ita ut singulæ gemmis e singulis cōstarent: & uasa
aurea & uestes & statuæ: quin & luna quædam solido ex auro immensi ponderis lectiq; au/
rei & coronæ plurimæ magnis & cādidis margaritis intextæ. Deniq; mons aureus illic fuit:
formæ illæ mirabiles in quadrum ductæ: ceruis ac leonibus & figuris uarijs animantium
frequens: necnon arboribus atq; omni pomorum genere consitus ramos aureos tegenti/
bus margaritis montis in uertice: hisdem ex rebus horologium artificio ubiq; uincente ma/
teriā uoluebaẽ: mirabile prorsus ostentū his qui mirari inania didicerunt. ❡Gau. At his re/
bus maxime delector. ❡Rō. Credo id quidē: teq; hunc triumphū & cupide spectaturꝝ teor:
& cupidius ducturū: & cupidissime possessurum: id tibi passionati status animi suadet. Cre/
de autem & tu mihi: hæc quæ uisum usq; adeo delectant: semper animæ & sæpe corpori no/
cuerunt. Illius certe quem loquimur triumphantis gloriæ nil unꝙ magis obfuit: non Thes/
salicus dies: non Aegyptia calamitas. Ibi enim fortunæ succubuit nō totus: hic uitio totus.
Ibi aliena uis: aliena perfidia: hic sua fragilitas sua fuit ambitio. Illic ergo potentiam & uitā:
hic animi popularis modestiæq; insignis famam magnisq; laboribus partū magni nomen
imminuit. Mirum dictu: tanto uictoriosior contra hispanos bellicosam gentem: ꝙ cōtra im/
belles & inermes Asiaticos apparuit: eoq; mirabilius ꝙ in ipsa quoq; Asia aliquandiu in/
teger atq; inuictus; cum se in templo Hierosolymæ omnium opulentissimo uere erectū atq;

abstinentissimum præbuisset. Ad ultimum urgēti uitio nō restitit: neq; iam amplius uir singularis atq; unicus: ut semp fuerat: sed quasi unus ex multis captus deiectusq; est. Is gēmarū fulgor: ea uis margaritarū: idq; auri pōdus fuit. Vicerat iā ante pari prælio Alexandrū Asia: Sed parū est uitijs uictū suis uincere: illud magnū uicisse uictorē sui. Post quē nullus ferme ducum stetit inter Asiæ delitias: quæ in orbem Latium transuectæ: uestra uos in patria uicerunt. Nempe si fateri uerū uultis: ubiq; gentium uictores: Asiatica uictoria uicti estis. I nūc & amicas oculorū: animorū hostes & uictrices uirorū fortium gemmas cole. ¶ Gau. Gemmis delector ardentibus. ¶ Rō. At hic uarijs: ille pallētibus: multiplex appetitus: una uanitas. Audisti ut Pyrrho illi qui cum Romanis bellū gessit: Achates fuit lapis olim preciosissimus hominū iudicio: nūc eodem quo precia rebus fiunt uariante uilissimus: In quo quidē species rerum diuersarū repræsentari solere oculis fama est hoīm: iumētorū: fluminū: nemorū: uolucrum: ferarumq;: nulla penitus manu artificis sed naturæ. In illo sane regio: ut Solini uerbo utar: non impressis sed ingenitis figuris musæ nouē: & Apollo erat choreæ nobilis citharista: sparsis ita nexisq; inuicem gēmæ notis: ut tot imaginū in tam paruo spacio una quæq; suis discerneret insignibus præclaris ut res erant anulus: addiditq; gratiæ regis nomē: Pluris eñ fiūt res illustriū. Sed quid oro illi cōtulit Achates suus: an bello inuictū: an nō dicam morti: non hostili gladio: sed saxo qđ fœminea etiā rorsit manus: exemptū fecit? Quid inq; uel hunc Pyrrho ꝓfuit habuisse: uel hoc nocuit caruisse Fabritio Curioq;: quibus ille uict⁹ atq; Italia pulsus est ducibus? Affirmare ausim neutri horū unq; sessurū animo fuisse: ut horrentem galeam rigidumq;: nec auro nec gēmis insignem gladiū anulo regio ꝑmutaret: Sic mollia quæq; despiciūt uiri fortes. Quomodo uero anulū regis ambirēt: qui sola uirtutis fiducia regem ipsum: & regias opes regnūq; contempserant? Cōtra aūt uos animorū diffidentia cuncta miramini: & quasi beatos factura cōcupiscitis: uirtus sola cōtemnit. Est & gēmæ alterius fama uetustior: quā Samiorū tyrannus Polycrates habuit: ferunt fuisse Sardonicē. Is lapillus inter multa preciosa ditissimi hoīs preciosissim⁹ habitus: quobrem qui nihil unq; sensisset aduersi: palam obsequentis & clanculū insidiantis fortunæ inuidiā placaturus: nauigio in altum prodijt: anulūq; ipsum in quo gemma erat: manu ꝓpria demersit: uel sic saltem semel doliturus in uita uisus sibi callide transegisse cum fortuna: si tot lætis hoc unum triste pensaret. Illa uero nec falli facilis nec mulceri: mala bonis æqua lance componēs: plusculum exigebat pro diuturno fauore breue quidē sed prædurū: ut qui ꝑ omnē uitā fœlicissimus sibi atq; alijs uisus esset: in morte miserrimus uideret̃ essetq; miserrimus: hinc uitijs: hinc supplicijs oīibus unū caput urgētibus. Itaq; uelut oblatū respuēs: O fortunæ ludos: Pisce quodam internuncio qui tūc ore anulum excipiens captusq; illico mensæq; eius appositus fuerat: anulum illi suū: non sine quodā spectantiū stupore restituit. Eam gemmā multis post sæculis Augustus Cæsar & precio tact⁹ & miraculo: insertam aureæ coronæ ad ædē Cōcordiæ dedicasse fertur. Hic rursus interrogo: quid hoc uel tyranno profuit habuisse patriam affligenti: uł Pythagoræ obfuit caruisse cōmunem sibi cum illo patriam & domū propriam: & amicos mōrum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus omnium iudicio: cum summū supplicium pateretur maiore etiam dignus erat. Iste philosoph⁹ in pace obiens pro deo cultus: domus eius pro templo habita est. Tantū inter illius gēmam atq; huius pallium interfuit. Neq; uero seu Polycrati tunc Sardonix ille ne morsu uolucrū semesus in cruce marcesseret: Seu mō Ioāni Gallinarū regi: ne acie uict⁹ in man⁹ hostiū pueniret: su⁹ ualuit præstare Carbūcul⁹: quē die illa ī digito ei⁹ inuentū ereptūq; sibi: & post annos ab amico quodā orbe alio redēptū remissūq; cernere fuit ac tāgere rē precij īfiniti. Sed null⁹ efficaciæ nulliusq; operæ: nisi cul⁹ & reliquæ id gen⁹. Gēmas eñ lucidas nō nego ne sensui contradicā. Nego utiles: nego ullā uim habere: nisi illā quæ uulgo etiā fert̃: Possunt seras auarorū q̃z diuitū cōfringere atq; arculas exhaurire. ¶ Gau. Vtcunq; in precio sunt gemmæ: hæcq; animū delectant. ¶ Rō. Atqui dementiæ summæ est multā curā reb⁹ impēdere: quæ & si aliquid uideatur: in se nihil sunt. Hoc est enim errore oculorum ac præstygio delectari. Quid in his laboras: quæ: non dico fœlicitati non conferunt: sed nec miseriæ detrahūt præsentes neq; contrario abeuntes. Et si multa equidem hic a multis & mirabilia scripta sint: non ueritati rerum neq; utilitati legentium: sed stupori operam dantibus: precipueq; a magis qui his nugis libros integros implere: tantum erat ocij: potuerunt. Mihi tamen hac in parte cum Plinio secundo plane conuenit & scripsisse eos: Ego quoq; non sine contemptu & risu generis humani: arbitror: ut & stultam credulitatem uanis opinionibus implicarent.

&ſeipſos noſtris ineptijs oblectarent. ℂGau. Delector gēmis quibus credibile eſt aliquam uim ineſſe. ℂRō. Quænā illa ſit audiſti: ut ſi alia: quantula tamen illa: eſt mercato℞ ac ſcriptorum collata mendacijs: non graia tantum arte confictis: ſed ueſtra etiā aſſenſione auctis atq; firmatis: quæ multo eſt ſatius uel prudenter arguere uel magnifice cōtemnere: q̄ callere omnia gemma℞ precia uirtuteſq; & uitia. Hic eñ a Plinio: cuius multa placent: ualde diſſentio. Ille quidem falſas deprehendendi artes ſeu noticiā quandā pollicet: quādo inquit etiam luxuriam aduerſus fraudē muniri decet: Mea uero ſententia nō munienda neq; armāda luxuria eſt: ſed inermis & ſola circulato℞ inter armatas acies deſerēda: ut circūuenta ſæpius & illuſa: q̄ñ aliter nō poteſt ſaltē damnis & fraudibus caſtiget.

De Gemmarum poculis: Dial. XXXVIII.

ℂGau. Vuat gemmis bibere. ℂRō. Cauari gemmas ad pocula: luxuria uetus eſt: Non uitrum modo rem fragilem ac profecto pulcherrimā mundiſſim āq; deſpiciens: ſed argentum ipſumq; au℞ humanæ olim cupiditatis ultimam metham: Inuentūq; aliquid quo auariciā luxus excederet: non ſat digna magni mali cauſa. Vidit hoc Poeta: dū diceret: Hic petit excidijs urbem miſeroſq; penates. Malum ingens nec iuſticiæ tantū ſed humanitati obuium. Et ut ſcires unde ortū: addidit: ut gēma bibat. En ciuilium par furorum cauſa: ut cum calix argenteus diuino cultui ſatis eſſet: aureus humano uſui par℞ ſit: niſi precium faciente periculo: gemmæ etiam peregrino artificio excauent: quibus bibat infœlix homuntio: & polluta mendacijs atq; ſpurcitijs labra iocundius applicet: res & potui incōmoda uoluptate interpellante metu & apparatui operoſa: & cuſtodiæ difficilis & ſaluti anceps & uenenis aptiſſima. Ve℞ nanq; eſt illud alterius poetæ: Nulla aconita bibuntur fictilibus. Tunc illa time cum pocula ſumes gēmata. ℂGau. Gemma bibere glorioſum reor. ℂRō. Superbia dum ſe attollat: nec deſcenſum cogitat nec ruinā. Chare libētius bibitis q̄ ſecure: ambitioſe q̄ ſapide. Sic uitia uitijs uincuntur: & gulam parcius aliquanto ſollicitat uini ſapor: q̄ inſolentiā cyphi color. Obſtupeſcitis ad gēma℞ radios: hunc ſtuporē nullo non precio æſtimandū arbitramini: non tantū pecuniæ ſed uirtutis. Nōne eñ ille Virgilianus euerſor patriæ: hoc ipſo de quo loquor precio gemmam quærit: Iuſticia ſc3 & pietate properās: his amiſſis illam adipiſci: & ut gemma bibat ciuem atq; hominē obliuiſci? ℂGau. Libēter gemmatis utor poculis. ℂRō. Eſt fortaſſe alia deſiderij tam intenſi radix: neq; ſolus fulgor allicit ſed aliqua latens uirtus. Nam quis omnes gemma℞ uires atq; uirtutes explicet? Ita dico: ſi omniū quæ de his dicunt aut ſcribunt: pars ſeptima uera eſſet: ſed nec ſeptuageſima uera eſt: neq; profecto centeſima. Q℞ ſi ut Plinius ait: nulla fraus uitæ lucroſior: quis miret ſi & nulla numeroſior? Nō q; gemma℞ q̄ cætera℞ re℞ crebrior ſit contractus: quippe quas raritas precioſas facit: ſed q; nuſq̄ rarior eſt ueritas: neq; enim alicubi uel experiendi minor copia: uel maior licentia mentiendi: uel mendacij fructus uberior: uel īpudentia liberior: uel conſuetudo frequentior. Qđ ſi quid prorſus ex oīſbus uerum eſt: an illud forſitan uerum erit: quod & mago℞ auctoritas: & ſuper illā fundata uulgi habet opinio: Ebrietati reſiſtere Amethiſtos? Parumne igitur cauſæ ſit: cur ebrioſo℞ poculis hæc gemma deſeruiat? Ludo tecum. Sæpe ira iocos parit: Nempe ut hoc uni tribuant: quid aliæ meruere: niſi q; uoluptatis ingenium fuit: ut cum guſtu bibentis delecter uiſus: atq; hinc illinc ſenſibus delinitis ambitioſior lætiorq; ſit ebrietas. Hæc ni fallor & uerior rei huius & certior cauſa ē cū in reliquis: tum in hac ipſa quæ aduerſus ebrietatem quaſi belli dux eligitur: de qua triumphare ſobrietas ſola poteſt: Vti uino modico: iuxta illius cōſultoris optimi ſententiam: eoq; ipſo nō ad uoluptatem ſed ad utilitatem & ſtomachi ægritudines depellendas: Vino inq; exiguo & fragili lymphiſq; ꝑdomito: Meri aūt potētis īcendiū atq; impetū: ſeu fuga euadere: ſeu aqua℞ diluuio extinguere ac frenare: Scire & meminiſſe in uino magno ac feruido potuq; crebro & nimio: multam pudoris ac doloris pœnitentiæq; materiā ineſſe: eā quocunq; te uerteris oculis ingeri: neq; a quoq̄ ſanæ mentis poſſe diſſimulari. Hæc ſunt arma contra monſtrum illud utilia. Quis hic Amethiſto ſeu gemmis omnino ullus eſt locus? Mentiti ſunt id magi: fuerūtq; qui crederēt: ut hoc ſpōſore ſobrietatis ītrepidi biberēt. Perfide quidē magi atq; impudenter ut plurima: ſtulte credulum uulguſ ut omnia. Summa igitur rerum eſt: nihil aliud uobis hanc reliquaſq; conciliat: q̄ uoluptas difficultatibus excita & incenſa: ſed multo maxime ſupbia & cōditionis obliuio: timorq; animi lœtifer: quo cū nil peius ſit hominum uitæ: miror quid ita nil gratius: nō dico uirtus bonū ingens ueſtro uili iudicio: ſed nec uita ipſa nec ſalꝰ: nō ſecuritas: nō opes: nō deniq; uoluptates: iiſdē uobis extimatoribꝰ ſūmū

A B C

bonum. Cuncta hæc uni cessere sup̄biæ: Hæc præter cætera uos gēmarū cupidos fecit: quæ semper inutiles: sæpe damnosæ sunt: necessariæ uero nunq̄. Hac hortāte igitur effectum est: ut occupati semper ac trepidi sed exculti domorū mēsas templorū instar altariū habeatis aureas atq̄ gemmatas: hostiæ ipsæ purpureæ ac uittatæ: auariciæ luxuriæq̄ ambitiōis atq̄ superbiæ cultus expositæ: quæ in uos omnes ac singulæ sæuiūt: primas sibi partes: ut est dictū: uendicante superbia. Auaricia quippe q̄d nomen sonat: utcunq̄ fortassis auro cōtenta quiesceret: Luxuria epulis & uoluptatibus suis: Sola superbia nō quiescit q̄diu aliquid supra se uidet: ut quæ ab initio rerū deo par esse tēptauit: hæc eadem uos cogit laboriose gemmas quærere studio seq̄ uel nectere uel cauare: ut prodeuntes sedentesq̄ in foro inq̄ cōuiuio radiātes ac stellati: cœlo semper inuidiā faciatis. Hac duce igitur: ut ad rem redeā: in habitaculo & in ueste ciboq̄ & potu: & rebus oībus quæ humanæ necessitati seu iucūditati inuētæ erant: speciosum aliquod fulgidumq̄ periculū miscuistis: eoq̄ crescendo malum prodijt: ut ex gēmis: nō modo iam pocula: sed pelues ac lebetes & mortaria & ahena cōspiciamus: Victrix plaude superbia: gemmea pocula requirebas: Omne tibi ex eadem materia uasorū genus tui offerunt ministri. Neq̄ iam minus est cōmune: gēmam hos in usus q̄ in usum frugū terrā fodere: sic cōsuetudo facta est uobis: quæ luxuria maioribus uestris fuit. ¶ Gau. Crystallinis poculis libens utor. ¶ Rō. Parco iam gemmis: cōcreta illas glacies excusat. Nescio quid plus uitro habens: æque eñ frangit̄ & sartiri nequit: nisi q̄ quæsitu difficilior: & uel de longinquo ueniens: uel quæ propinqua est inter alpium scopulos rupesq̄ inuias & algentes tenui fune pēdētibus eruenda: ob eamq̄ rem charior uestrasq̄ cupiditates irritare potētior. Itaq̄ Neronem legis infœlici pcitum rumore: seu damnis ex omnibus crystallinos duos calices forte elisos grauissime doluisse: seu q̄ alter puto uerior historiæ sensus habet: ira feruidum præcipiti: & ætati suæ infensum & posteris inuidentē: ne quis unq̄ ex his biberet: manu propria collisisse. En fortunæ durioris expiatio: nil inuentū in quo grauius sæuitiæ magister iracūdiam exerceret: in crystallum sæuit: qua nullæ tūc sibi delitiæ chariores. Excusatio minorū: dicat aliquis imitari principem: sed Neronem sequi nemo bon⁹ optauerit. ¶ Gau. Crystallinis gaudeo. ¶ Rō. Nec attēdis q̄ caduca q̄ fragil' delectatio tua sit: Sed hic mos ē uester: naturæ propriæ similia exoptatis cum & imbecillitas uestra firmū aliquid cui hæreret & uestri melior pars cœlestis altum aliquid quod spectaret & optare & quærere debuisset: utriq̄ debilia atq̄ ima quæritis. Bene autem habet q̄ murina hodie lautic̄ijs excessere. Veterum furor incredibilis: eadem illa uictoria quæ peregrina multa nobis intulit: Ipso de quo diximus: triumphante Pompeio in Italia: inq̄ urbē Romā trāsuectus: ex Asia semē inutile: sed terræ creditū præfertili colonisq̄ impigris. Itaq̄ in breui auctū usq̄adeo ut murini unius precium septuaginta uideas talenta: calicisq̄ illius ab amāte quodam cupide cōuulsum dentibus labrū: & miri amoris mirabiliorē exitum: ut cicatrix illa nobilitans uasculum: & famæ eius: & precij esset augmentum. Non igitur hac in parte luxuria: qua nulli ceditis ætati: neq̄ superbia minor est uestra q̄ maiorū: Sed utriusq̄ subducta materia est murinis: nō solū usui uestro deficientibus: sed ignotis pro quibus noua luxuriæ species inuasit. Auellanæ radix ad pocula generosum lignū: ipsū q̄z cicatricibus honestandū: furor nunc præcipuus galliarum: uenerūt hos in usus nuper arbores aliæ peregrinis nominibus aduenis & notis: alijs atq̄ alijs: sed eadem uanitate uenietq̄: nec ullus erit nouitatū modus: donec nestris poculis murinorū iactantia uicta sit. In uno plane fateor auorum cessistis insaniæ: q̄ illi sucinos nullo usu sola: sed habendi libidine mirabant̄: interq̄ delitias numerabant. Vnde & Nero ipse non principum modo: sed hoīm sæuissimus male dilectæ & peius occisæ coniugis: flauos crines hoc sub nomine ceu titulum meditatus eximiū adoptasse legit̄ carmine edito. Fuit nāq̄ quod stupeas trux illud ingeniū amicum musis: in quo illos q̄ aurei uiderent̄ sucinos suos dixit. O feroces atq̄ infaustæ blanditiæ decorumq̄ & laudatū caput calce impia ad inferos detrudendum. At uos sucinos & habetis & spernitis: aut certe modestius colitis & parcius æstimatis.

De Gemmarum signis: Dial. XXXIX.

¶ Gau. Ignis gemma expressis mulceor. ¶ Rō. Accessit: non inficior ad naturæ decus quidam artis ornatus & minutos in uultus: inq̄ signorū usum gēmas sculpi: subtiliora quidem īter ingenij opera numeratū: ubi & Amethistus inter lapides uel impressioni facilis uel successu prosper: ut perhibent: & inter artifices primū sibi Pyrgoteles sūpsit nomen: eo q̄ unus e cunctis sui generis idoneus Alexandro uisus est sculpēdæ sui oris ima-

gini: qua postmodum diuus Augustus usus est: cum gēma illa qua erat uti solitus in iocos hominū abijsset ut sphinx ænigmatica diceretur: ita ut præter exactionū difficultates: ipsa q̄z signi perplexitas uerecundissimo principi parere uideretur inuidiā. Huic proximus uel īgenio uel ætate Apollonides fuit & Eronius. Post hos magni nomis in hac arte Discores fuit: cuius cum opus exprimeret: nomē siluisse Pliniū miror. Hic est enī qui ipsius diui Augusti sculpsit effigiem: qua ad extremū & ipse dum uixit & post eū multi principū usi sunt: ea uel Cæsarei oris ueneratio uel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito sermone: quas seu natura integras solidasq; uoluptatibus uestris exhibet: seu ars causas: Quæro ex te: quāto amplius delectare animū deberet sine precio aut labore parabilis splēdor æthereus: Immo ne is equidē sed qui huius & illius fons ac principiū lucis est: Rutili Carbunculi: uirides Smaragdi: sereni Sapphyri: candidæ Margaritæ sic alliciūt: nec solis fulgor aut syderū: nec terræ uiror aut arborum: nec serenitas aeris: nec cādor nitidus tāgit aurorem. Stupetis facies manu hominū gemmis insculpas: nec artificis stupetis ingeniū: īmo uero neq; illū ueneramini: totq; tā claris ad uerum uijs agnoscitis: qui gēmas ipsas: quiq; ingeniū: qui manus: quiq; oculos fecit quibus hæc cernerent atq; intelligerent & fierēt. O semper uiliū imitatores rerum: semperq; nobilium contemptores.

De Tabulis Pictis: Dialogus. XL. ¶Gau.

A

Pictis tabulis delector. ¶Rō. Inanis delectatio: nec minor uanitas q̄ magnorum hominū sæpe fuit: nec tolerabilior q̄ antiqua. Siquidē oē malū exemplū tūc fit pessimum: quando illi uel auctorum pondus adiūgitur uel annorum: Vndecūq; ortæ consuetudinis robur ingens cōsenuerit: & ut bona in melius: sic mala in peius ætas prouehit. Sed o utinā qui maiores uestros uanis in rebus facile uincitis: eosdē in serijs æquaretis uirtuteq; cum illis & gloriā miraremini cū quibus pictas tabulas sine fine miramini. ¶Gau. Valde utiq; pictas tabulas miror. ¶Rō. O mirus humani furor animi omnia mirantis nisi se: quo inter cuncta non solum artis sed naturæ opera nullū mirabilius. ¶Gau. Pictæ delectant tabulæ. ¶Rō. Quid de hoc sentiam ex iam dictis intelligere potuisti. Omnis quidem terrena delectatio: si consilio regeretur: ad amorem cœlestis erigeret & originis admoneret. Nam quis unq; quæso riui appetens fontem odit: At uos graues humi accliues affixiq; cœlū suspicere non audetis: & obliti opificem illū: solis ac lunæ tanta cū uoluptate tenuissimas picturas aspicitis: atq; unde transitus erat ad alta disponitis: illic methā figitis intellectus. ¶Gau. Pictis tabulis delector unice. ¶Rō. Pennicello & coloribus delectaris: in quibus & preciū & ars placet ac uarietas & curiosa dispersio: Sic exanguiū uiui gestus atq; īmobiliū motus imaginum: & postibus erumpentes effigies ac uultuū spirantium liniamenta suspendūt: ut hinc erupturas paulominus præstoleris uoces: & est hac in re periculū quod his magna maxime capiuntur ingenia. Itaq; ubi agrestis læto & breui stupore prætereat: illic ingeniosus suspirans ac uenerabundus inhæreat. Operosum sane neq; tamen huius est opis ab initio artis originem atq; incrementa retexere: & miracula operum & artificū industrias: & principū insanias: & enormia precia: quibus hæc trās maria mercati: Romæ in tēplis deorum: aut Cæsarum ī thalamis: inq; publicis plateis ac porticibus cōsecrarūt. Neq; id satis nisi ipsi huic arti dextras atq; aīos maiori exercitio debitos applicarēt: quod iam ante nobilissimi philosophorum græciæ fecerant: Vnde effectū ut pictura diu quidē apud uos ut naturæ conuictior: ante oēs mechanicas in precio esset: Apud Graios uero: si quid Plinio creditis: in primo gradu liberaliū haberetur. Mitto hæc: quoniā & intentæ breuitati & præsenti proposito quodāmodo sunt aduersa: Videri enī possunt morbū ipsum cuius remediū pollicebar alere: & rerum claritas stupentis amentiā excusare. Sed iam dixi: nihil errori detrahit errantiū magnitudo: Immo hæc quidē ideo attigerim: ut liqueret mali huius quāta uis esset: ad quā tot tantisq; sit ingenijs cōspiratum: cui & uulgus errorum princeps & consuetudinū genitrix longa dies cumulusq; ingēs omniū malorum semper auctoritas accesserint: ut uoluptas stuporq; aīos ab altiore furtim cōtemplatione dimoueat distrahatq;. Tu aūt si hæc ficta & adūbrata fucis inanibus usq; adeo delectant: attolle oculos ad illum qui os humanum sensibus: animam īntellectu: cœlum astris: floribus terrā pinxit: spernes quos mirabaris artifices.

B

De Statuis: Dialogus XLI. ¶Gau.

A

Et delector statuis. ¶Rō. Artes uariæ: furor idē: ipsarūq; fons unus artiū: unus finis: diuersa materia ¶Gau. Delectāt statuæ. ¶Rō. Accedūt hæc quidē ad naturā propius q̄ picturæ. Illæ enī uidentur tantū: hæ aūt & tanguntur integrūq; ac solidū coq;

perennius corpus habent: Quam ob causam picturæ ueterũ nullæ usq̃: cũ adhuc innumerabiles supersint statuæ. Vnde hæc ætas ut in multis erronea picturæ inuetrix uult uideri: siue q̃ inuentioni proximũ elegãtissima cõsũmatrix limatrixq̃: cũ in genere quolibet sculpturæ: cũq̃ in oĩbus signis ac statuis lõge imparẽ se negare temeraria q̃uis impudẽsq̃ nõ audeat: Cũ præterea penè ars una uel si plures: unus ut diximus fons artiũ graphidẽ dico: atq̃ ipsæ ꝓculdubio sint coæuæ pariterq̃ floruerint: Si quidẽ una ætas & Apellen: & Pyrgotelem: & Lysippũ habuit: quod hinc patet: quia hos simul ex oĩbus Alexãdri magni tumor maxim⁹ delegit: quorũ primus cũ pingeret: secũdus sculperet: tertius fingeret atq̃ ĩ statuã excuderet: edicto uetitis uniuersis qualibet ingenij artisq̃ fiducia faciem regis attingere: Nec minor hic ideo furor q̃ reliqui: Immo uero oĩs morb⁹ eo funestior: quo stabiliore materia subnix⁹.

B ℭGau. At me statuæ delectant. ℭRõ. Nõ te solũ aut plæbeis comitibus errantem putes: quanta olim dignitas statuarũ: q̃tum ne apud antiquos clarissimosq̃ hoĩm studiũ desiderriumq̃ rei huius fuerit & Augusti & Vespasiani: ac reliquorũ: de quibus dicere nũc longũ esset & impertinẽs: Cæsarũ ac regũ uirorumq̃ secundi ordinis illustriũ sollers inquisitio & repertarum cultus & custodia & cõsecratio inditio sunt. Accedit artificũ fama ingens: nõ uulgo aut mutis dumtaxat operibus: sed late sonãtibus scriptorũ litteris celebrata: quæ tã magna utiq̃ parua de radice nasci posse nõ uidetˀ. Non fit de nihilo magnũ nomẽ: magnũ esse uel uideri oportet de quo serio magni tractãt. Sed his oĩbus supra respõsum est: Eo aũt spectãt ut intelligas q̃to nisu obstandũ tam uetusto & tã ualido si terrori. ℭGau. Varijs delector statuis. ℭRõ. Harũ quippe artium manu naturã imitantiũ una est quã plasticẽ dixere: Hæc gypso & ceris operatur ac tenaci argilla: quæ cognatis licet artibus cunctis amicitior sit uirtuti: aut certe minus inimica modestiæ imprimis & frugalitati: quæ magis fictiles q̃ aureas deorũ atq̃ hominum formas ꝓbant: quid hic tamẽ delectabile: quid quo cæreos aut terreos uultus ames nõ intelligo.

C ℭGau. Nobilibus statuis delector. ℭRõ. Auariciæ cõsilium agnosco: preciũ ut auguror nõ ars placet. Vnã tu aureã artificij mediocris multis æneis atq̃ marmoreis multoq̃ maxime plasticis præferendam duxeris: haud insulse quidẽ ut se habet existimatio rerũ præsens: hoc est aũt aurũ amare nõ statuam: quæ ut ex ulla materia nobilis: sic pur o rudis ex auro fieri potest. Quãti uero tu statuam extimares: siue illã regis Assyrij ex auro sexaginta cubitorũ: quã nõ adorasse capitale fuit: quãq̃ hodie multi ultro suã ut facerent adorarẽt: siue illã cubitorũ quattuor quã ex ingenti topaçio: mirũ dictu: reginæ ægyptiæ factam legis: puto non anxie quæreres cuius esset artificis contentus de materia quæsiuisse.

D ℭGau. Artificiosæ oculos delectant statuæ. ℭRõ. Fuere aliquando statuæ insignia uirtutum: nunc sunt illecebræ oculorum. Ponebantur his qui magna gessissent: aut mortem pro republica obijssent: Quales decretæ sunt legatis a rege Vehientium interfectis: Quales liberatori Italiæ Africano: quas illius magnitudo animi ac spectata modestia nõ recepit: quasq̃ post obitũ recusare non potuit. Ponebanť ingeniosis ac doctis uiris: qualẽ positam legimus Victorino: Nũc ponũtur diuitib⁹ magno precio marmora peregrina mercãtibus. ℭGau. Artificiosæ placent statuæ. ℭRõ. Artificiũ fere oĩs recipit materia: Sentio aũt ut tua hæc delectatio plena sit ingenij materiæq̃ nobilitas iuncta perficiet: Neq̃ hic tamen aurũ q̃uis Phidiasq̃ cõuenerint: uera delectatio ulla est aut uera nobilitas: fæx terræ licet rutila: incus: mallei: forcipes: carbones: ingeniũ laborq̃ mœchanici: quid hinc uiro optabile uereq̃ magnificum fieri possit cogita.

E ℭGau. Nõ delectari statuis nõ possum. ℭRõ. Delectari hoĩm ingenijs si modeste fiat tolerabile: his præsertim qui ingenio excellunt: Nisi eñi obstet liuor: facile quisq̃ qđ in se amat in alio ueneratˀ. Delectari q̃z sacris imaginibus: quæ spectantes beneficij cœlestis admoneãt: piũ sæpe excitandisq̃ animis utile. Prophanæ aũt & si interdũ moueãt atq̃ erigãt ad uirtutẽ: dũ tepentes animi rerũ nobiliũ memoria recalescũt: amãdæ tamẽ aut colendæ æquo amplius non sunt: ne aut stulticiæ testes: aut auariciæ ministræ: aut fideiˀ sint rebelles: ac religioni ueræ & præcepto illi famosissimo: Custodite uos a simulachris. Profecto aũt si hic q̃z illũ aspicis qui solidã terrã: fretũ mobile: uolubile cœlum fecit: quiq̃ nõ fictos sed ueros uiuosq̃ homĩes & quadrupedes terræ: pisces mari: cœlo uolucres dedit: puto ut Protogenẽ atq̃ Apellen: sic etiã Polycletũ spernes & Phidiam.

De Vasis Corinthijs: Dialogus XLII.

ℭGau.

A Q Vem nõ moueant uasa corinthia? ℭRõ. Assuetũ cælestibus: terrena non quatiũt: si collata illis modicũ: si nihil: sic deniq̃ tædiũ atq̃ fastidiũ graue sunt. Quomodo aũt anim⁹ memor originis: cauernis terrestribus inhiet: aut magnifaciat qđ ex illis effo-

ditur: dum coelum solemq; ac stellas & seipsum uidet: supremūq; hoꝝ omniū artificem con-
templatur? ¶Gau. Corinthijs delector. ¶Rō. Nescis te non gelido tantū & exanimi ter-
ræ partu: sed officinæ nigrantis ac squalentis fabri opere: ad postremū Romanæ prædæ reli-
quijs delectari? Ad historias redi: Mūmius dum Corinthū armis captam direptāq; flāmis
absumeret: aureis simulq; argenteis atq; æneis quæcunq; uictoꝝ forte manus euaserāt sta-
tuis: quaq; abūdātissima olim illa urbs fuit: pari incēdio liquefactis: omniū metalloꝝ uenæ
uno ibi torrente fluxerunt: unoq; ex oībus iam nobiliore metallo & preciosioribus uasis ex-
ordiū: & a clade urbis nomē luxuriæ partum fuit: non q; is furor in ea urbe cōsurgeret quæ
ruebat: sed uenturo furori materia parabat. Ad hunc modū tunc Corinthus huius fons fu-
it insaniæ: nūc Damascus: Inde hodie uasa mittunt uestros captura oculos aīosq;. ¶Gau.
Vasis Corinthijs delector. ¶Rō. Mirarer magis: nisi Augustū modestissimū licet atq; gra-
uissimum principē: lectū esset apud egregios scriptores: delectatione hac usq; adeo correptū
præcipitēq; actū: ut pscriptione Triumuirali cōdemnasse aliquos: nullā aliā ob causam nisi
huiusmodi uasoꝝ desiderio putaret: atq; ei⁹ ad statuā famoso epigrāmate apposito ad æter-
nā laudati ducis īfamiā Corinthiari⁹ diceret: Qđ si credim⁹: inter hūc optimū pessimumq;
omniū Antoniū hac in parte quid interfuit: nisi q; hūc ad iniuriam causa mouit humilior: Et
est omne peccatū eo maius quo & maior qui peccat & minor causa peccandi: Nec peccantis
magnitudo atq; imperiū linguæ uel calami uulnus euadunt iudicijsq; hoīm eximunt: illos
magis in se acuunt atq; irritant. Nō parcit regū maculis uulgus loquax: & si palam metuit:
clam libertate utitur: in cauernis sibilat: gannit in tenebris dubias uoces in nubibus: acres
uersus in triuijs serit: subscribit statuis: nutu loquit: silentio exclamat: minaturq; oculis: lin-
gua fert. Sic sæpe leuib⁹ ex causis graues cōtrahunt infamiæ: & claris quoq; noībus obscu-
ra cognomina. Idq; si principū maximo euenire potuit: quid priuati sperent: quibus esse de-
beat amica mediocritas: inimica luxuria? ¶Gau. Corinthijs delector. ¶Rō. At si pectus
erroribus oculiq; fulgoribus clauderent: liquido appareret q̃tum fictilia præferēda corin-
thijs: q̃tum uel paratu faciliora uel iucundiora usu uel securiora seruatu uel diuinis huma-
nisq; cultibus aptiora. Certe qđ ad securitatē attinet: si uera hæc Cæsaris nota est: pscripti
illi securius uixissent si corinthijs caruissent. At quod ad diuinū cultum: tum propitiā magis
hominibus fuisse diuinitatē: dum fictilibus coleret: nec mihi dubiū nec Senecæ. Quod uero
ad humanū usum fictilia Tuberonis: q̃uis ut proboꝝ graue apud populū cæcis domino no-
cuisse suffragijs certū sit: & præturæ repulsam peperisse maximoq; Valerio factū populi po-
pulariter excusanti indigna fuisse publico munere uideant: Ego tamen hic quoq; cū Seneca
sentio apud quem illa multis laudibus efferunt: Sūt eñ parsimoniæ antiquæ & Romanis
aptissimæ moribus: quibus ut modesti patrisfamilias priuata domus: sic bene institutæ ur-
bis honesta respublica regi debet: ut frenato gressu metham teneat eius qui in terris est com
positi ac tranquilli status. Itaq; si Helius Tubero fictilibus suis ante cellam Iouis expositis
quibus ille frugalitatē atq; sobrietatē: utq; ait Seneca: pauptatem in capitolio consecrabat:
oculos populi iam lasciuientis offendit: non est ciuis egregij culpa sed temporꝝ: Iam tunc res
ab illa prisca seueritate ad hanc molliciem inclinabat: quæ primum pateras cyphosq; aure-
os: gemmatos: discum argenteū corymbiatū: lancē pampinatā: paterā hederatā mirari cœ-
pit: & reliqua quæ Galien⁹ impator Claudio misit impatori post futuro. Deinde alias atq;
alias furoꝝ species: quæ magnificentiæ tribuunt. Nouissime aūt his diebus nō hederas mo-
do uel pampinos uel corymbos: sed ipsas cū incolis suis syluas omne genus arboꝝ ac fera-
rum & uolucꝝ & hominum uultus: & quæcunq; uel oculus uidit audiuitq; auris: uel mens
finxit in auro expressa uel argento longa iam consuetudine non mirat gemmis inhians: de
quibus paulo ante tractauimus. Quid multa? Ipsum iam uilescit auꝝ crescente supbia. Pri-
dem uero quæ laudas corinthia uiluerunt: contemptusq; de uera reꝝ uiliū extimatione lau
dabilis futurus: de falsa nobiliū admiratione damnabilis factus est. ¶Gau. Ego uero corin
thia nunc etiam miror. ¶Rō. Corinthus uestris usta facibus: suo uos ussit incendio: & mu-
rorum excidiū suoꝝ in uestros animos ulta est. Neq; id nouū: sæpenumero uictores bellorū
externoꝝ simul externis uitijs uicti estis. Sic uos Scipio Asiatic⁹ & Manli⁹ Volsco Asiæ ui-
ctores Asiaticis delitijs lectisq; purpureis atq; aureis uestibus exquisitæq; supellectili: qđq;
uilissimū epulis cocisq; pessundedit: Sic Pompeius gēmis ac margaritis: sic uos Mūmius ta-
bulis pictis atq; corinthijs subiugauit: ut dum de hostib⁹ duces uestri: & de uobis uestrisq;
de moribus hostilia triumpharent. ¶Gau. Cupide corinthijs uasis utor. ¶Rō. Neq; uasa,

B

C

D

corinthia: neq aurea meliorem cibum faciunt: neq famia peiorem: neq omnino de qualitate rerum: sed ex morbo animi hæc uestra cupiditas orta est: seu ipsa potius morbus est animi: Cui ut consulens conualescas: pro inutilium tot uasorum curis: unum arripe utilem ac salubrem: ut sciam ipse tuum uas in sanctificatione & honore: sicut scriptum est: non in passione desiderij possidere.

De Librorum copia: Dial. XLIII.

¶ Gau. Librorum copia magna est. ¶ Rō. Oportune admodum de his sermo oritur. Nam ut quidam disciplinæ: sic alij uoluptati & iactantiæ libros quærunt. Sunt qui hac parte supellectilis exornent thalamos: quæ animis exornandis inuenta est: neq aliter his utantur quam corinthijs uasis aut tabulis pictis ac statuis cæterisq de quibus proxime disputatum est. Sunt qui obtentu librorum auariciæ inseruiant: pessimi omnium: non librorum uera precia: sed quasi mercium æstimantes. Pestis mala sed recens: & quæ nuper diuitum studijs obrepsisse uideatur: qua unum concupiscentiæ instrumentum atq una ars accesserit. ¶ Gau. Librorum larga copia est. ¶ Rō. Operosa: sed delectabilis sarcina & animi iucunda distractio. ¶ Gau Ingens est copia librorum. ¶ Rō. Ingens simul & laboris copia & quietis inopia: huc illuc circumagendum ingenium: his atq illis prægrauanda memoria. Quid nis dicam? Libri quosdam ad sciam: quosdam ad insaniam deduxere: dum plus hauriunt quam digerunt: ut stomachis: sic ingenijs nausea sæpius nocuit quam fames: Atq ut ciborum: sic librorum usus pro utentis qualitate limitandus est. In rebus omnibus quod huic parum: illi est nimium. Itaq sapiens non copiam sed sufficientiam rerum uult. Illa enim sæpe pestilens: hæc semper est utilis. ¶ Gau. Immensa copia librorum est. ¶ Rō. Immensum dicimus quod mensura caret: sine qua humanis quid in rebus rectum sibiq conueniens tu metire. Est in his etiam quæ optima iudicantur: immensitas atq immoderatio fugienda: semperq præ oculis habendum illud Comicum: Ne quid nimis. ¶ Gau. Librorum inæstimabilis multitudo est. ¶ Rō. Maior ne tibi quam Ptolemæo Philadelpho regi Aegypti: quem Alexandrinæ bibliothecæ quadraginta librorum milia coacervasse compertum est: qui tamen diuersis ex locis diu magno studio quæsiti: simul omnes arserunt: Quod elegantiæ regum curæq opus egregium fuisse ait Liuius: quem Seneca reprehendit: non id elegantiæ curæq regiæ opus dicens: sed studiosæ luxuriæ: immo ne id quidem: sed seipsam conquisitis spectaculis inaniter ostentantis. Et Liuij tamen dictum: & Ptolemæi factum: utrunq forsitan regiæ opes excusent: & in longum publicis usibus prospiciens: regis intentio in hoc certe laudabilis quod sacras litteras mundo non utiles modo sed necessarias summa diligentia atq impensa per electos ad tantum opus uiros in græcam linguam ex hebraico fonte transfudit. At quid facias priuatis non æquantibus sed superantibus apparatus regios? Sereno equidem Sammonico: doctrinæ uiro ingentis: sed maioris curæ plurimarum litterarum: sed plurium uoluminum: duo & sexaginta milia librorum fuisse legimus: quos omnes Gordiano iuniori cuius patri fuisset amicissimus ille moriens reliquit: magna prorsus hæreditas & multis suffectura ingenijs: unum uero quis dubitet oppressura? Quid hic autem quæso si nil aliud egisset in uita: nullum illi uel scribendi studium fuisset: uel quærendi labor: nihil omnium tot uoluminibus comprehensorum legere atq intelligere laborasset? At non satis habuit negocij libros ipsos ac librorum titulos & auctorum nomina & librorum formas numerumq cognoscere? Pulchra uero ars: quæ de philosopho librarium facit. Crede mihi non est hoc nutrire scriptis ingenium: sed necare mole rerum atq obruere: uel fortasse medijs in undis more Tantaleo sitianam torquere rebus attonitam degustantem nihil atq omnibus inhiantem. ¶ Gau. Libri innumerabiles sunt mihi. ¶ Rō. Et errores innumeri: quidam ab impijs: alij ab indoctis editi. Illi quidem religioni ac pietati & diuinis literis: hi naturæ ac iusticiæ moribusq & liberalibus disciplinis seu historiæ rerumq gestarum fidei: omnes autem uero aduersi: inq omnibus & præsertim primis ubi maioribus agitur de rebus & uera falsis immixta sunt: perdifficilis ac periculosa discretio est. Vtq ad plenum auctorum constet integritas: quis scriptorum insciciæ inertiæq medebitur corrumpenti omnia miscentiq? cuius metu multa iam: ut auguror: a magnis operibus clara ingenia reflexerunt: meritoq id patitur ignauissima ætas hæc: culinæ sollicita: literarum negligens: & coquos examinans non scriptores. Quisqs itaq pingere aliquid in membranis manuq calamum versare didicerit: scriptor habebitur doctrinæ omnis ignarus: expers ingenij: artis egens. Non quæro iam nec queror orthographiam: quæ pridem interijt: qualitercunq utinam scriberent quod iubentur: appareret scriptoris infantia: rerum substantia non lateret: Nunc confusis exemplaribus & exemplis: unum scribere polliciti: sic aliud scribunt: ut quod ipse dictaueris non agnoscas. An si redeat Cicero aut Liuius multiq alij ueterum illustrium: ante omnes Plinius secundus: sua scripta

relegentes: intelligent & non passim hæsitantes: nunc aliena credent esse: nūc barbara. Inter humanaꝝ inuentionū tot ruinas litteræ sacræ stāt: cum maiore hominū studio: tum uel maxime protegēte sua sancta poemata: suas sanctas historias diuinasq; suas leges: auctore illarum deo suamq; perennitatē suis inuentionibus largiente. Reliquaꝝ nobilissimæ pereūt: & iam magna ex parte periere: sic ingentis damni nullū est remediū: quia nullus est sensus: neq; id nouū hac in re: & uirtutum & moꝝ damna ingentia negligunt: cū tanto studio minoribꝰ occurrat: litteraꝝ iacturā inter minimas numeratis: Sunt qui numerent inter lucra. Fuit nuper non in agris aut in syluis sed in maxima florentissimaq; & qđ stupeas urbe Italiæ: neq; is pastor arator ue: sed uir nobilis magniq; apud suos ciues loci: qui iuraret se magno precio empturū: ne quis unq̄ suā patriā litteratus incoleret aut intraret: O uox saxei pectoris. Ferē tale aliquid sensisse Licinius infestus litteris: ut scriptū est: quas uirus ac pestē publicā nominabat. Sed origo illum rustica forsan excuset: Et si eñ usq; ad Cæsareū nomē ascendisset: naturā tamen nō exuerat. Veꝝ est eñ illud Flacci: Fortuna non mutat genus. Sed quid de nobilibus uestris dicā: qui nō modo perire litteras patiunt: sed exoptāt uotis. Equidē hic rei pulcherrimæ cōtemptus atq; odium: breui uos in profundū ignorātiæ demerserint. Accedent: ne a ꝓposito deerremꝰ: & scriptores nulla frenati lege: nullo probati examine: nullo iudicio electi: Nō fabris: nō agricolis: nō textoribus: nō ulli fere artiū tanta licentia est: cū sit in alijs leue periculū: in hac graue: sine delectu tamē ad scribendū ruunt oēs & cūcta uastantibus certa sunt precia. Nec uero hæc scriptoꝝ magis humano more lucra captantiū q̄ studiosorum publicisq; rebus præsidentiū culpa est: quibus nulla unq̄ rei huius cura fuit: oblitis quid Eusebio Palæstinæ Cōstātinus iniūxerit: ut libri scʒ nō nisi ab artificibꝰ ijsq; antiquarijs & perfecte artem scientibus scriberent. ℭ Gau. Libroꝝ bona copia est. ℭ Rō. Quid si capax animus nō est? Meministi Sabinū illū apud Senecā: seruoꝝ suoꝝ sciētia gloriātem: Quid inter te atq; illū interest: nisi q; aliquanto tu stultior: uterq; equidē alieno: ueꝝ ille seruorum & certe suoꝝ: ac tu libroꝝ nil ad te pertinentiū ingenio gloriaris? Sūt qui quicquid in libris scriptū domi habēt: nosse sibi uideant: Cunq; ulla de re mentio incidit: hic liber, inquit in armario meo est: hoc tantū idq; sufficere opinātes: quasi simul in pectore sit: elato supercilio conticescunt: ridiculū genus. ℭ Gau. Libris affluo. ℭ Rō. Q; mallē ingenio & eloquentia & doctrina: multoq; maxime innocentia & uirtute. Sed hæc uenalia non habentur ut libri: & si haberent nescio an emptores totidē reperturi: quot libri. Illi eñ muros uestiūt: hæc animos: qui quando oculis non uident ab hoibus negligunt. At profecto si libroꝝ copia doctos faceret aut bonos: doctissimi oīm atq; optimi sæpe esse possent qui ditissimi: cuiꝰ sæpe contrariū uidemus. ℭ Gau. Adminicula ad discendū libros habeo. ℭ Rō. Vide autē ne impedimenta sint potius: ut nōnullis ad uincendū multitudo bellatoꝝ: sic libroꝝ multitudo multis ad discendū nocuit: & ex copia: ut fit: inopia orta est: qui si ultro adsint: nō abijciendi equidem sed sequestrandi erūt: utendūq; melioribus: & cauendū ne qui forsan in tēpore profuturi essent intempestiui obsint. ℭ Gau. Multi & uarij mihi sunt libri. ℭ Rō. Fallit sæpe uiaꝝ multiplicitas uiatorem: & qui uno calle certus ibat: hæsit ī biuio: multoq; maior est triuij error aut quadriuij: Sic sæpe qui librū unū efficaciter elegisset: inutiliter multos aperuit euoluitq;. Multa sunt onerosa discentibus: doctis pauca sufficiunt: nimia utrisq; sunt importuna: sed fortioribus humeris subuectant agilius. ℭ Gau. Librorū nobiliū magnum numeꝝ contraxi. ℭ Rō. Libroꝝ numero nemo qui nūc occurrat: præter regē illū ægyptiū nobilitatꝰ est: neq; id sibi tam numerus dedit q̄ famosa translatio. Haud dubie miꝝ opꝰ tot ingeniorum: nisi unius post ingenij miraculū maius esset: Calle alio niti oportet: ut ex libris gloriā quæras: nō habēdi sed noscēdi: neq; bibliothecæ sed memoriæ cōmittendi cerebroq; non armario concludendi sunt: alioquin uel librario publico uel armario ipso gloriosior nemo erit. ℭ Gau. Egregios multos libros seruo. ℭ Rō. Multos in uinculis tenes: qui si forsan erumperent & loqui possent: ad iudiciū te priuati carceris euocarent: Nūc flent taciti: multa quidē noīatim illud qđ ꝑsæpe unus iners affluit auarꝰ: quibus multi egeāt studiosi.

E

F

De Scriptorum fama: Dialogus XLIIII.

ℭ Gau.

A

q

Vidꝙ ipse libros scribo? ℭ Rō. Morbus publicus: contagiosus: insanabilis. Omnes sibi usurpant scribendi officiū: quod paucorum est: unus hoc correptus malo: multos inficit. Aemulari enī pronum: imitari arduum: unde indies crescit ægrotantium numerus simulq; uis ægritudinis ingrauescit: quotidie plures: quotidie peius scribūt: quoniam sequi facilius q̄ assequi. Scitum req; compertum & cum tempore clarius est illud

B sapientis Hebræorũ: Faciẽdi plures libros nullus est finis. ¶ Gau. Scribo. ¶ Rõ. Suis uti/
nam se finibus tenerẽt hoĩes: rerũq; ordo constaret qui mortaliũ temeritate confundit᷑: Scri
berent qui sciunt & qui possunt: alij legerent uel audirent. Ita nec parua eẽm animi uoluptas
intelligere est: nisi manus ad calamũ præsumptuosa festinet: & quisquis libri particulã intel/
lexit seu intellexisse uisus est sibi: ilico libros scribere uideat᷑ idoneus? Hæreret utinã memo/
riæ unum Ciceronis nostri dictũ in Tusculani sui uestibulo: ne quẽ lateat claro scilicet ac pa/
tenti loco positũ: Fieri eñ ĩquit potest ut recte quis sentiat: & id quod sentit eloqui polite nõ
possit. Et sequit᷑: Sed mandare quenq; cogitationes suãs lrĩs: qui eas nec disponere nec illu/
strare possit nec delectatione aliqua allicere lectorẽ: hominis est intemperanter abutentis &
ocio & litteris. Sunt quidẽ Ciceroniana ista uerissima: sed ea iam usq; adeo uulgaris abusio
est: ut nemo non sibi uni dictũ putet: quod illi olim sacratissimo exuli: qui non de arescenti/
bus riuulis: sed de ipso ueri fonte potauerat quæ scribebat: dictum est & sæpius repetitũ: scri
be. Cui præcepto contemptores præceptorũ omniũ omnes obediũt: oẽs scribunt: Qđ si in
his qui alienos scribunt libros magni diximus esse periculi: quanti putas in his qui proprios
recentesq;: quibus dubias atq; damnatas mũdo inuehũt disciplinas: seu qđ in his malum
est leuissimũ: stilo obrũdunt incondito & agresti: sic ut cui uis desit ingenij: iactura salt ẽ tem/
poris laborq; aurium tædiũq; non deerit? Hic uestrarũ hodie non alius fructus inuentionũ:
aut inficere: aut afficere: reficere aũt aut nunq; aut perraro. Oĩes tamen assidue libros scri/
bunt: nec ulli ætati tãta uel scribentiũ uel differentiũ copia: tanta scientium atq; eloquentiũ
fuit inopia. Horũ de libris accidit qđ ibidẽ Cicero idem ait: Itaq; suos libros inquit ipsi le/
gunt cum suis: nec quisq; attingit præter eos qui eandẽ scribẽdi licentiã sibi permitti uolũt.
Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit: nunc cõmune est. Oẽs igit᷑ attingũt: quia scilicet
eandẽ licentiã uolũt omes: Sic se mutuo cohortant᷑: impellũtq; scribẽtes inania & laudãtes:
laudemq; similiũ falsis de laudibus aucupantes. Hinc illa igit᷑ scribentiũ audacia rerũq; cõ/

C fusione tu ualde tibi placeas libros scribens. ¶ Gau. Scribo libros. ¶ Rõ. Melius fortassis
illos legeres: optĩe aũt in uitæ regulã lecta cõuerteres. Tunc eñ est utilis noticia litterarũ dũ
in actum transit: seq; ipsam rebus approbat non uerbis: alioquin uerũ sæpe deprehenditur
quod scriptum est: sciẽtiã inflare. Clare uelociterq; intelligere: multa simul & grãdia: eadẽq;
tenaciter meminisse & ornare eloqui & artificiose scribere & pronũciare suauiter: Hæc oĩa
nisi ad uitã referant᷑: quid sunt aliud q̃ inanis instrumenta iactantiæ: inutilisq; labor ac stre/
pitus? ¶ Gau. Libros scribo. ¶ Rõ. Forsan utilius arares campum: gregem pasceres: telam
texeres: maria nauigares. Multi quos natura mœchanicos fecerat: illa inuita atq; obluctan/
te philosophãtur. Cõtra: aliquos philosophiæ aptos: natos in aruis: aut pascuis: in scamnis
opificum: aut nautarũ trãstris fortuna detinuit. Vnde effectũ q̃ mirent᷑ causarũ inscij: ut ĩ ma
ri medio aut rure: in syluis: inq; officinis acria & erecta, reperiant᷑ ingenia: cũ in scholis exan/
guia ac deiecta sint: Difficile eñ uincitur natura si uincit᷑. ¶ Gau. Scribo ardẽter. ¶ Ratio.
Q̃to ardentius olim multi: quorum ardor sic extinctus est: ut scripsisse illos nisi id alij scri/
berẽt nesciret᷑? Nullum opus humanũ semper durat: & mortalis labor nihil efficit ĩmortale.

D ¶ Gau. Scribo multa. ¶ Rõ. Quanto plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enu/
merer? Quis Titi Liuij: aut Plinij opa metiat᷑? Græcorũ unus: sex milia librorũ ædidisse tra/
ditur. O ardentem spiritũ si uera res est: O longũ ocium ac tranquillũ. Certe si unũ duos ne
aut omnino paucos libros bene scribere multi negocium est laboris: tot unũ milia scripsisse
non tam facile est credere q̃ mirari. Sũmi tamẽ attestant᷑ auctores quibus non credere durũ
sit: quiq; hunc numerum nõ auditu sibi: nec uisu solo sed eorũ librorũ lectione cõpertũ dicãt:
Quos si unũ oẽs legere potuisse mirabile: quãto mirabiliꝰ est scripsisse? Longũ est enumera/
re qui uiri apud uos: qui uero apud græcos: & quæ scripserint: quorum nullus ad plenum
studiorũ fortunatus fuit: sed horũ aliqua: illorũ aut magna pars: quorundam omnia periere:
Tu de tuis quid præsagias uideto. ¶ Gau. Scribo: & ea mihi interim uoluptas unica. ¶ Rõ.
Si ut ingenium exerceas scribendoq; alijs te doceas: si ut obliuiscaris tẽporũ præteritiq; me/
moria præsens tædium effugias: excuso: si ut scribendi morbo quidem occulto & insanabili
medeare: misereor. Sunt nanq;: si nescis: qui non scribunt nisi quia nequeunt desinere: & ue/

E lut ex præcipiti decurrentes nolentesq; subsistere rapiuntur. ¶ Gau. Scribendi impetus in/
gens est. ¶ Rõ. Melancholiæ species infinitas ferunt. Alij lapides iactant: alij libros scribũt:
huic scribere furoris initium est: huic exitus. ¶ Gau. Scripsi multa & scribo. ¶ Rõ. Si poste/
ris profuturus: nihil satius: si tibi nudum nomẽ quæsiturus: nihil uanius. ¶ Gau. Multa scri/

psi. ¶ Rō. O præclaram insaniam: & miramur si membranæ solito chariores sint. ¶ Gau. Scribo & hinc famam spero. ¶ Rō. Dixi iam melius forsitã arares aut foderes messem sperans: Humi enim tutius q̃ in uento seritur. Atqui famæ studium & pertinax scribendi opa: ut quosdam claros: sic innumerabiles stultos atq; inopes in senium misit: nudosq; & loquaces spectaculum uulgo fecit. Ecce dum scribitis melioribus curis idoneum tempus elabitur: Extra uos rapti sopitiq; nõ aduertitis donec sero uos senectus excitet ac paupertas. ¶ Gau. Scribo tamen famæ cupidus. ¶ Rō. Mirum studium de labore uentum quærere: Certe ego uentos optare nauticum putabam.

De Magisterio: Dialogus XLV. ¶ Gau.

A

T magisterio insignitus sum. ¶ Rō. Mallem fateor disciplina: magisterio enĩ indisciplinato & rudi nihil est turpius. ¶ Gau. Magister ex merito fact⁹ sum. ¶ Rō. Vt magister digne sis: non nisi discipulus meruisti: obsequentem atq; humilem te docilemq; præbueris oportet: alioquin aberrasti in uia quæ ad magisterium ducebat: Etsi non ignorem quosdam sine magistro ad scientiæ gradum altissimum conscendisse: idq; de se ipsis uiros magni nominis prædicasse litterisq; mandasse: Sed his labor: & ingeniũ: & discendi ardor: & intentio: & assiduitas: & perseuerantia pro magistro fuit: nec interius in silentio magister defuit. At nunc mihi de cõmunibus sermo est. ¶ Gau. Magister dicor. ¶ Rō. Multis ne magistri ueri essent: magisterij falsum nomen obstitit: dumq; de se plus omnibus q̃ sibi: dumq; quod dicebantur sed non erant esse crediderunt: quod esse poterant non fuerunt. ¶ Gau. Magisterio clarus sum. ¶ Rō. Vidisti uini acidi tabernam picturis aut floribus uernis insignem: ubi sitiens uiator falli possit. Sed nunquid & caupo suis fallit̃ artibus? Sũt certe aliqui sic fallacijs assuefacti: ut longo usu fallendi alios: ad extremum & se fallere incipiãt: quodq; diu suasere alijs: aliquando persuadeant sibi: & quod falsum sciuerint uerum credant: Tu ut libet magisterio gloriare: quod si digno obtigit nihil noui: Sin indigno: duo hæc mala secum attulit: ut & discere pudeat & notior ignorantia tua sit.

B

De Varijs titulis Studiorum: Dialogus XLVI. ¶ Gau.

A

Itulis multis ac uarijs exornor. ¶ Rō. Fœcunda frondiũ est uanitas: sed inanis fructuũ. ¶ Gau. Titul' multis abũdo. ¶ Rō. Si ueris: grauis sarcina: Sin falsis: & fœda & pudẽda. Quid opus est & titulis quibus aut labor insit aut dedecus? Virtus uno seu potius nullo titulo cõtenta: ipsa sibi est titulus. ¶ Gau. Theologiæ titulũ sum adeptus. ¶ Rō. Erant olim huius scientiæ professores: hodie: quod indignans dico: sacrũ nomẽ prophani & loquaces dialectici dehonestant: quod nisi sic esset: non hæc tanta tã subito pullulasset seges inutiliũ nigrorũ. ¶ Gau. Philosophiæ magisteriũ merui: ¶ Rō. Philosophia non sapientiam sed amorem sapientiæ pollicet̃: Quisquis hanc igitur uult: amãdo cõsequitur. Non est ut quidam putant: operosus aut difficilis hic titulus: modo uerus amor sit: & uera quam ames sapientia: philosophus uerus eris. Veram sane sapientiã non nisi purgatæ præq; animæ uel intelligere possunt uel amare. Ad id ergo res redit: quod est scriptũ: Pietas est sapientia. Philosophi aũt uestri huius sentẽtiæ contemptores aut ignari: ut de theologis nunc dicebam: ad uerbosam nudamq; dialecticam sunt redacti. Itaq; de deo illi: hi autẽ de natura temerarie fabulantes. Illi omnipotentissimã maiestatem uentosis sophismatibus circumscribunt: & subsannanti ridentiq; deo suæ insolentis inscitiæ leges ponũt: Isti uero de naturæ arcanis ita disputant: quasi e cœlo ueniant consilioq; dei omnipotẽtis interfuerint: obliti quod scriptum est: Sensum domini quis nouit: aut quis consiliarius eius fuit? Neq; nostrum audientes Ambrosium: qui sæpe id multis ac ualidis argumentis: Eo autem libro in quo fratris obitum luget: præcise admodum breuiterq;: Philosophi inquit de cœlo disputantes: quid loquantur ignorant. ¶ Gau. Artes profiteor multas. ¶ Rō. Facillimum id quidem: multas nosse difficilius: melior sane tutiorq; cõfessio q̃ ꝓfessio est. Illa enĩ humilitatis & pœnitẽtiæ: hæc leuitatis & insolentiæ plena est: Multo certe facilius indulgentiã cõfessi quærunt q̃ scientiam professi. ¶ Gau. Diuinæ atq; humanæ sapientiæ titulũ consecut⁹ sum. ¶ Rō. Sapiẽtia titulis nõ eget: ꝑ seipsam clara est. Quis lucernã quæso unq̃ soli ut uideret̃ adhibuit? Multi & cũ his titulis obscuri: & absq; his clarissimi euasere. Sæpe nullũ bonis: clarũ malis mercib⁹ signũ fuit. ¶ Gau. Quid q̃ poetica laurea comã strinxi. ¶ Rō. Superiorũ un⁹ ẽ labor: uerũ quærere: sed hic duplex: quærere & ornare: atq; ad auriũ oblectationẽ fingere magna res est: ardua: difficilis: eoq; rarissima. Veri nẽpe poetæ utriq; operã dant: cõmunes uero primũ negligũt cõtenti phaleris. ¶ Gau. Rarum laureæ partum decus. ¶ Rō.

B

C

D

Quæsitum unde rempublicam remq́ familiarē uni posthabeas curæ: quæsitum iter ad inopiam: ni sedenti ultro prodiga tibi opes conuehat fortuna: quæsitum unde alijs amens: alijs insolens uideare. ❡Gaudiū. Mihi ipse lauream decerpsi. ❡Ratio. Virentissima arbor si decerpitur: confestim nisi ingenio uberi uigiliq́ studio rigetur aruerit. ❡Gau. Parta mihi laurea. ❡Rō. Part⁹ labor: partus liuor seu illa studioꝝ seu armoꝝ merces est. Tener ille ramulus animo tuo nihil omnino signū uertici præbuit inane: ostendēsq́ te multis quos meli⁹ latuisses. Quid aliud ꝙ te morsibus obiecit inuidiæ? Pace belloq́ multis insignia nocuere. ❡Gau. Artem oratoriam sum professus. ❡Rō. Mirum audio. Ea nempe in desuetudinē abijsse iampridē uisa erat ut quæ imensis & innumerabilibus rebus constat: unde fit ut oratores ipsis etiam uatibus rariores semꝑ fuerint. Proinde fuere qui dicerent: Oratoris propriū de omni re copiose ornateq́ posse dicere. Quis ea sentētia uelut arrogātissima sit relecta: ꝗtis sane de rebus: & si non de oībus dicere habeat orator: adhibita in singulis artificiosa & dulci ꝗdā eloquētia: quæ ꝑ seipsam magna res est: æqua si lāce librauerisi obstupesces: teq́ fortasse professionis temerariæ pœnitebit: ut caueas nedum scire: uel infinita uel omnia uis uideri: nihil scire uidearis: & quod sæpe accidit sub scientiæ ꝓfessione multiplicis: ignorātia delitescens necessario in apertum exeat. ❡Gau. Liberaliū sum professor artium. ❡Rō. Sæpe etiam plus habet ea res audaciæ ꝙ doctrinæ. Ad unāquanq́ artiū breuis est uita: unus tu sufficis oībus? Vna ars uni ingenio satis est ut ad sūmū æstuādo & anhelādo ꝑueniat: Multas degustasse quantū cœpti necessitas exposcit: Idq́ ipsum nosse ꝙ ꝓfessum esse modestius. Addā quod doctissimis uisum est: unā ipsam omni ex parte cognoscere: nulli etiā illustrium contigisse: De sola nempe rhetorica notū illud Senecæ: Magna inquit & uaria res est eloquētia: nec adhuc ulli sic indulsit ut tota contigerit: Satis fœlix est qui in aliquā eius partē receptus est. Id sane quibus uiris & quātis testibus uerū probet audisti. Qđ cum ita sit: qd agāt & quid audeant: cogitent agmina professoꝝ pene iam uulgus æquātia tam ruditate ꝙ numero: quæ nō una quidē parte sed nec una arte cōtenta: ex æquo oēs inuadunt. O fiducia ingens sed iam publica. ❡Gau. Quid de medicinæ tandem iurisq́ ꝓfessione dictura es? ❡Rō. Ad hoc ægri tui clientesq́ respondeant. Quid illis unꝙ ad salutem corporis uictoriamq́ causaꝝ titulus iste profuerit: tibi ad lucrum forsitan sæpe ꝓfuit: In hoc artes siue artiū noīa quæritis: & qđ scientiæ defuerit: supplet titulis atq́ habitu: Verūq́ fit illud Satyrici: Purpura uēdit causidicū: uēdūt amethistina. Nec id min⁹: Vt redeāt ueteres: Ciceroni nemo ducētos Nūc dederit nūmos nisi fulserit anulus ingēs. Postremo hæc tibi hoꝝ oīm sūma erit: cē ꝗsdā raros ꝗꝝ solida & hōesta sint studia: hoꝝ finis est ꝟitas ac ꝟtus: Hæc ē reꝝ noticia morumq́ correctio: & uel uitæ mortalis ornamentū uel æternæ aditus. Reliquoꝝ uero quæ ingens turba est: pars gloriā petit: premiū inane sed fulgidū: Maiori aūt parti unus fulgor pecuniæ finis est: premiū nō exiguū modo sed sordidū & labori impar: nec ingenuo dignum nisu: Hisq́ oībus titulus & ut dixi habitus nō spernēdus quidē: ad id em̄ qđ intendūt ualet: nempe oīm pene mortalium: & præsertim uulgi horum ope egentis animus iudiciūq́ umbris eludit. Magna pars rerum opinionibus agit: At uirtuti deditos titulis gloriari alienū prorsus atq́ absonū: imo uero ne possibile quidē reor. ❡Gau. Multa profiteor. ❡Rō. Præstat unum benefacere ꝙ multa promittere. Bene irent aūt res humanæ: si qđ profitenē homines id essent.

De Titulis Negociorum: Dialogus XLVII. ❡Gau.

Procurator regis sum. ❡Ratio. Ergo hostis populi. ❡Gau. Procurator fisci sum. ❡Rō. Et reipublicæ inimicus. ❡Gau. Negociorum gestor regius sum. ❡Rō. Sua negocia gerere laboriosum est: quid censeas aliena: præcipueq́ potentium: quibus placuisse perpetua seruitus: displicuisse discrimen: supercilium graue paratumq́ pro leui etiam offensione supplicium? ❡Gau. Negocia regis ago. ❡Rō. Rationem duro sub iudice redditurus: nisi oīm spolijs tuoq́ odio & crimine uix implendam. ❡Gau. Regis negocia procuro. ❡Rō. Vide ne cum ꝓcuratio ipsa difficilis: tum difficilior sit ratio tanq́ inextricabilis: ut quod de multis uidimus: patrimoniū: famam: tuūq́ caput implicet. ❡Gau. Regius procurator sum. ❡Rō. Displicendū multis: ad extremum domino: quodq́ periculosius deo: proq́ leui regis emolimento grauia regni mala & ingentia damna populorum uel dissimulanda uel perpetranda. ❡Gau. Procurator regius factus sum. ❡Rō. Quo primum die inuisum hoc officium domus tuæ limen attigit: tibi uiuere desijsti: libertas inde & quies & iucunditas abiere. Pro his seruitus: labor: occupatio: metus: dolor: afflictio & mordaces

subierunt curæ: iam nõ uiuis & si spires: occupatorum enim uita mors est: qui cum miseri omnes sint: illi sunt omnium miserrimi: qui pro aliis maximeq́ pro regibus aut tyrannis seu quibuscunq́ potentibus occupãtur. ¶ Gau. At sum iudex. ¶ Rõ. Sic iudica quasi mox ab alio iudicãdus. Vnus est omnium iudex: unum tribunal incorruptum. Ante illud stabitis mortales: quid falsi corio iudicis sellæ iudiciariæ impresso: & barbarica admonitione iusticiæ opus est? Ea in sella quisquis iudicum sedet: ubi si iniuste iudicabit: nec pecunia nec grã nec falsi testes nec indignæ preces nec inanes minæ nec diserti proderũt patroni. ¶ Gau. Consul patriæ meæ sum. ¶ Rõ. Difficilima gloria. Rarum est quidẽ sic consulere ue prosis & placeas: Vt sit enĩ in uerbo ueritas: in consilio fides: in cõmisso silẽtium: in oratione suauitas: euentum fortuna moderabit: is consilio precium dabit. ¶ Gau. Præfectus urbis sum. ¶ Rõ. Bæluam indomitam: utq́ ait Flaccus: capita multorũ tenui frenas loro: atq́ immensam solus agitatam magnis fluctibus puppim regis. Parua domus ægre regit: magnæ urbis q̃ difficile sit regimẽ uideto: Parũne tibi curarũ domi erat qui publicas adoptasti? Quid qđ nõ difficile modo iam officiũ: sed uile est: præfectum urbis uillicũ Satyricus uocat: statũ notans temporũ illorũ: qui si tunc uillicus: quid nisi nunc syluicus seu syluanus sit? Cœperat ea ætate uilla esse Roma: iam sylua est. ¶ Gau. Sum præses prouinciæ. ¶ Rõ. Honorato exilio damnatus: ocium domesticũ externa sollicitudine pmutasti: Dulce nihil aut tranquillũ speres: amara & turbida præsidentiũ sors: festis diebus ludisq́ & cõuiuiis arcent muneribꝰ clausum limen & apertum litibus: tectũ iocis uacuum: plenũ querimoniis ac iurgiis. Quicquid languidum: quicquid ægrũ: quicquid marcidũ in prouinciæ uisceribus latet: totum tibi tractandum curandumq́ obtigit: durũ opus: quanti nempe negocii sit multos corrigere: hinc patet q̃ sese corrigunt paucissimi.

De titulis bellorum: Militia & Ducatu. Dial. XLVIII. ¶ Gau. m Ilitari cingulo exornatus sum. ¶ Rõ. Parca ne tibi uitæ mala uisa erant: nisi militiam addidisses: qua uel inquietus semp uel inglorius uel periculo expositus uel cõtemptui sis oportet. ¶ Gau. Militiã sum professus. ¶ Rõ. Hanc nascendo profitemini: quid professione alia opus erat? Hic ferro corpus: hic animum dolis: hic argutiis linguam armat. Nemo uestrũ est inermis: hic serit. hic ædificat: hic declamat: ille causas orat: hic pedibus: ille equo seu carpento uehitur: hic currit: hic nauigat: hic paret: ille imperat. Nemo uestrũ ociosus: Quænam hæc noua militia est? Hic in castris: hic in rostris: hic in scholis: hic in nemore: hic in agro: hic in pelago: hic in palatio: hic domi: hic peregre uitam agit: Omes militant: neq́ hoies modo: sed militare in syluis catulũ Flaccus ait. Et militantiũ quidem multa sunt genera: Militia una est: uita hominis sup terrã: quã q militiã diffiniuit: ille mihi demum uero & acri iudicio rem librauit: modo militiæ præliũ addidisset. ¶ Gau. Armatæ militiæ sum ascriptus. ¶ Rõ Quid armaris exterius? Intus in anima bellum est: Illam uitia obsident atq́ oppugnãt. Quis hic ferro locus: nisi illud ad ornatũ corporis: non ad animæ tutelam induis? Sũt eñ qui dicãt nihil pulchrius uiro armato: Ego: quid pectus & quid caput ferreum pulchrius habeat q̃ pacificum & inerme: non uideo. Quãdo aũt hæc uoluptas tibi est: age: ferro mẽbra cõstringito: imbrem solemq́ galea excipiẽs ferro indutus clypeo operire: humi dormiẽs classico excitabere: adeptus tibi magnũ aliquid uidebare: sed errabas: anceps & cruentũ officiũ elegisti. Multæ sunt aũt fraudes spei: multæ sũt fateor catenæ: quæ aĩos boni illius qđ oia appetũt incõsulte auidos ĩ exitiũ trahũt. Neq́ ĩficior q̃sdã militia ad ãplissimas opes siue etiã ad sũmũ imperiũ peruenisse: Crede aũt mihi: plures ad ĩopiã: ad carcerẽ: ad seruitutẽ: ad uiolentã subitãq́ mortẽ eodẽ tramite peruenerũt. Tu: exq̃ militiã pfiteri animꝰ fuit: nisi dehonestare artificiũ tuũ uis: sp aĩam in numerato habeas oportet: spq́ aures tuas Cæsarea uox illa circũtonet: Disce ferire: Disce mori. Syllaba una breuis: aut longior tua facta uariabit: uel occides: ad utrũlibet horis locisq́ oibus te pãtũ exhibe. Hæ artes delitiæ tuæ erũt. Sine ꝟo Satyricũ loq: præmia militiæ numerãtẽ: ĩnumerabilia equidẽ præfatꝰ uix paucissima colligit: ĩ qbus prima & sũma licẽtia ẽ peccãdi. Premiũ Hercle nõ tã iustis uiris optabile q̃ armatis legibꝰ: ut aiũt: iter arma silẽtibꝰ. ¶ Gau. Militiæ filiũ ascripsi. ¶ Rõ. Est id ferme usitatũ: ut militis filꝰ miles sit. Nõ põt eñ nisi quã hꝫ hæreditatẽ filio pr̃ dare: Arcũ scutũ: gladiũ & bellũ: & qđ ludũ cõficit auro tincta calcaria. Sed qđ pr̃i diximꝰ: sibi filꝰ dictũ sciat. ¶ Gau. Belli dux uictoriis clarꝰ sum. ¶ Rõ. Q̃to meliꝰ pacis dux ꝟtutibus clarꝰ esses. ¶ Gau. Multa bella cõfeci. ¶ Rõ. Quietẽ tibi atq́ aliis abstulisti: clarũ opꝰ. ¶ Gau. Victoriis ac triũphis notꝰ sũ. ¶ Rõ. Sæpe malũ bono notiꝰ: & atra tẽpestas serenitate famosior. Deniq́ parasti busto titulos: uulgo fabulã: tibi nihil.

De Amicitijs Regum: Dialogus XLIX. ¶Gau.

A q Væsiui mihi regum amicitias. ¶Rõ. Hominũ uera amicitia rara est: tu tibi regum
fingis amicitias: quos fortunæ splẽdor tumorq́ animi omniũ impariũ cõtempto-
res facit. ¶Gau. Regibus char⁹ sum. ¶Rõ. Vilis ergo tibi est anima: ṽtus: fama:
quies: ocium: securitas: Not⁹ est mos regũ: uix diligunt nisi qui his oĩbus neglectis & ab-
iectis illoꝝ se sæuitiæ ac libidinis & auariciæ seruũ fecit. Si ergo charus es regibus: nõ est qđ
amplius de te querãt: uilis es tibi. ¶Gau. Ego aũt bonitate ac uirtute sum charus regibus.
¶Rõ. Quid respõdes Crispo? Nam regibus inquit boni q̃ mali suspectiores sunt: semperq́
his aliena uirtus formidolosa est. ¶Gau. Regi meo bonis artibus sum charus. ¶Rõ. Qui-
bus quæso: aucupio an uenatu? Hoꝝ eñ studiosũ in præcedẽti quodã colloquio te notauit.
An uero militia: de qua ꝓxime disputatũ est: quæ nisi largo sanguine magnisq́ ꝑiculis ho-
nestetur: non militiæ sed militaris ignauiæ nomẽ tenet: non regum modo iudicio: sed uulgi.
B ¶Gau. Bonis artibus regi char⁹ sum. ¶Rõ. Vanitate an ꝑiculo: an criminibus fortassis:
homicidio: ueneficio: lenocinio: proditione: blandirijs atq́ mendacijs: mala peste sed publi-
ca: quãq́ usus excuset & cõmendet urbanitas. Hæ sunt quidẽ artes promerendis regib⁹ ap-
tiores: quibus inimicitius nihil est q̃ uirtus & literæ. In his igiť nulla spes ad amicitias re-
gum: odij potius causa sunt: Sic inter sapientiã ac fortunã rara est pax. ¶Gau. Magn⁹ apđ
regem sum. ¶Rõ. Maior ne q̃ apud Alexãdꝝ Lysimachus: apud Tiberiũ Seian⁹? Vtriusq́
magnitudinẽ & ruinã nosti. Etsi de primo uarient scriptores: linquo alios longa est historia.
¶Gau. Charus sum regi meo. ¶Rõ. Melius esses incognitus: melius forsitan odiosus: fu-
geres eñ qđ nũc sequeris discrimẽ. Peior est aurib⁹ innitantis aucupis blanda modulatio: q̃
C uillici sonitus deterrentis. ¶Gau. Meo sum charus regi. ¶Rõ. Sũt quoꝝ dubites periculo-
sior ne sit charitas an odiũ: sed peiores serpẽtibus: quibus insunt ueneni mixta remedia: his
uero nil nisi pestilẽs ac nociuũ inest: seu oderint seu diligãt ꝑpe par malũ: nisi q̃ odiũ fugat:
amor detinet. Et ad summã: regũ amicitijs præter regna ipsa nil usq́ inquieti⁹ nilq́ pericu-
losius: Et si hoc periculũ nõ ignorem: frustra sæpe multis optanũ: sæpe magnis emptũ quæsi
tumq́ ꝑiculis: Sic est usus hominũ: sic ꝑiculis emiť periculũ: multis unũ: magnis maximũ.
D Mira res: bonũ ingens spemiť gratuitũ: magnis malis malus malum quæriť. ¶Gau. Spero
me regi meo charũ. ¶Rõ. Id de quo speras: quale sit cogita fundamentũ fragile: tremulum:
caducũ: crebræ noræq́ regũ indiciũ ruinæ: uertex nubilosus: turbidus: inquietus: quod sic
esse uita regũ ꝓbat: tristis: occupata: difficilis. Vide ergo ubi struxeris: ut fortuna: sic uolũ-
tas regũ uaria & inconstãs ac semp incerta: q̃q́ nec stãtibus illis boni aliquid ista res habe-
at: mali multũ. ¶Gau. Amicitiã regis mei multis periculis ac sudore promerui. ¶Rõ. Heu
quanto tutius quãtoq́ facilius regis omniũ amicitiã meruisses.

De Amicorũ abundantia: Dial. L. ¶Gau.

A a Micitijs abundo. ¶Rõ. Mirum tibi uni rei huius abundantiã esse: cuius quidẽ cũ-
ctis hoibus penuria tanta sit: ut ex omnibus sæculis uix paucissima memorentur
amicoꝝ paria. ¶Gau. Mihi amicitiæ multæ sunt. ¶Rõ. Fucatæ igiť: ueræ eñ ami-
citiæ rarum bonum usq́ adeo: ut qui unam lõga licet in ætate quæsierit: negociator rerũ ta-
lium sat industrius habeatur. ¶Gau. Amicitijs fœlix sum. ¶Rõ. Hoc scire non potes: nisi
B rebus alijs sis infœlix. Verum enĩ est illud: Fœlix se nescit amari. ¶Gau. Amicitiæ certæ sũt.
¶Rõ. Ergo & aduersitas certa est. Veꝝ est enim illud quoq́: Amicus certus ĩ re incerta cer-
nitur. ¶Gau. Amicitiæ multæ sunt. ¶Rõ. Huius rei iudiciũ experiẽtiæ cõmitte: non famæ
multa mentiri solitæ: Pauciores erunt fortassis q̃ reris. ¶Gau. Amicitiarum nimis magna
copia est. ¶Rõ. Mitte supuacua: In rebus oĩbus qui qđ satis est habet: amplius nõ requi-
rat. ¶Gau. Amicoꝝ satis magna copia est. ¶Rõ. At idipsum neq́ populo Romano tum
C dum maxime floreret: neq́ ulli mortalium cõtigisse apud illustrem legis historicũ. ¶Gau.
Amicitiæ multæ sunt. ¶Rõ. Dixi iam: fictæ igiť aut equidem imperfectæ: ut philosophis
placet: quoniã fieri potest ut uno tempore cum altero amicorum sit gaudendum flendũq́
cum altero: aut inter illos orto odio: uel hunc fidem uel illinc uel utrinq́ deserere sit necesse.
¶Gau. Copia est utiliũ ac delectabilium amicoꝝ. ¶Rõ. Sentio ad uulgares amicitias de-
scendis: quæ tamen ipsæ simul plures esse uix possunt: quod multis retribuere familiariterq́
conuiuere operosissimum sit: animo præsertim in executione cuiuspiam difficilis atq́ inge-
D nij operis occupato. ¶Gaudiũ. Amicos qui prosint & delectent habeo. ¶Ratio. Cadu-
cæ amicitiæ quarum delectatio uel utilitas fundamentum est: Nam & stantibus illis tre-

munt: & cedentibus ruunt: Id non possibile tantum sed perfacile: immo uero prope necessarium q̃ hæc plærumq̃ uel fortunam sequunẽ uel ætatem formæq̃ gratiam: quibus nihil incertius: At quæ in uirtute fundanẽ imortales sunt: eo q̃ uirtus ipsa quiddã stabile firmũq̃ sit: & ut uerbo utar Aristotelis: mansurũq̃ q̃m mori nequit. Ideo quos ꝓpter honestũ dileximus: diligimus uel extinctos. ¶ Gau. Amicos ni fallor fidos habeo. ¶ Rõ. Vide autẽ ne fallaris: ne ue experiri cupias. Nã sæpe cuius rei fuerat dulcis opinio: amarum fuit experimentũ. ¶ Gau. Amicos puto bonos habeo. ¶ Rõ. Vnde id putes etiã atq̃ etiã examina: atq̃ illud imprimis q̃tum ipse ames. Sunt eñi qui nõ amãt & amari putãt: quo nihil est stultius: Isq̃ cõmunis error est diuitum: amorẽ precio emi credunt qui mutuo quæriẽ amore. Generosissima res est bonus animus: non herbis neq̃ carminibus magicis mouet: non auro aut gemmis: nõ ad extremũ ferro flectitur: amando uincit colendoq̃. Estq̃ hæc Ecatonis græci philosophi amatoriũ notissimũ: quod Senecæ placuit & mihi: Si uis amari ama: q̃q̃ & hoc ipsũ sæpe frustra est: Tam multæ tamq̃ imꝑscrutabiles ac ꝓfundæ sũt pectorum cauernæ: tã uenenosi atq̃ inhumani & implacabiles quorundam animi: ut & culti spernãt & amati oderint: nec contenti nullã pio affectui uicem reddere: quod nec bæluis quidem nisi atrocissimis accidit: exasperanẽ obsequio: & si credi potest: amore ad odiũ irritanẽ: quod periculosissimũ & inter ultimæ mala grauissimũ humana simplicitas experiẽ. ¶ Gau. Credo amicos optimos habere. ¶ Rõ. Est hoc quidẽ amicitiæ perpetuũ epitheton: quod & si linguæ absit: adest intellectui. Idq̃ breuius loqui potes: Dic amicos: una optimos dixeris. ¶ Gau. Habere amicos credo. ¶ Rõ. Caue ne falsũ credas: ne quãdo te aliter credere ipsa res cogat. Abyssum animi metiri non est hoĩs: nunc amicos uobis uina conciliãt: lachrymæ aũt probant: & quod debuit primũ esse nouissimũ est. ¶ Gau. Amici in hoc statu regum multi sunt. ¶ Rõ. Regum credo fœlicium. Ita eñi ferme accidit ut & si fortuna oĩs amicitijs egeat: illi tamẽ amicorum copia maior sit: cui rerũ cæterarum indigentia minor est: Sic inopiã semꝑ inopia: copiamq̃ comiteẽ copia. Crescat siue adueniat egestas: decrescent seu abibũt seu uerius detegenẽ amicitiæ. Qui amici tui fuerũt: qui fortunæ: illa uidebiẽ abeunte. Te tui sequenẽ: illã sui. Hæc melior: illa densior caterua. Nec est quod mirari debeas: uase exhausto illos abscedere qui solã uini dulcedinem sequebanẽ: aduersitas simulatorẽ abigit: fæx potorẽ. ¶ Gau. Innumerabiles habere uideor amicos. ¶ Rõ. Bene ais uideor. Vnde tibi aũt hæc opinio: cum omnium ueræ amicitiæ raræ sint: innumerabiles tuas esse? Persuasum aũt debet esse imprimis: nisi inter bonos amicitias nõ constare: hinc iã certius æstimabis: quot nõ dicã tibi: sed humano generi amicitiæ puræ sint: cum numerare cœperis: quot sint boni? ¶ Gau. Amicos habeo cõplures. ¶ Rõ. Notos dic: Idq̃ q̃ ueraciter sis dicturus in dubio est. Nullũ eñi aĩal: nulla merx difficilior cognitu q̃ homo. ¶ Gau. Amici multi sunt mihi. ¶ Rõ. Contubernales forsan aut cõuiuæ. Hi eñi nisi epulæ defuerint nõ deerunt: amici aũt semꝑ pauci: sæpe nulli: sæpe quod iniquissimum est amici nomen domesticus hostis tenet: & sub uelo fictæ beniuolentiæ familiares insidiæ delitescunt. ¶ Gau. Supra necessitatem sunt amici. ¶ Rõ. Apprime necessarius fere oĩbus maximeq̃ potentibus deest semꝑ qui scilicet inter tot assentatorum mẽdacia uerum loqui audeat & uelitq̃ ua in re multis amico utilior hostis fuit. ¶ Gau. Multos habeo amicos. ¶ Rõ. Crede mihi pluribus indiges: sanctiorq̃ esset orbis terrarum & quietior si tot essent amicitiæ quot feruntur. ¶ Gau. Amicũ habeo. ¶ Rõ. Multũ est. Nil amico charius: nil rarius.

De Amicis incognitis nisi per famã: Dialogus LI.

¶ Gau. Fama præsens absentes mihi peperit amicos. ¶ Rõ. Est id quidem aliquãdo uisum ut non solum incognitos sed hostes quoq̃ fama faciat amicos. Fecit Masanissam Scipioni: ut qui in omni Carthaginensium equitatu primus esse consueuerat: in omni Romanorum equitatu aduersus Carthaginem primus esset: neq̃ hostes tantum proprios: sed prædones qui publici omnium mortalium hostes sunt. Eidem illi famæ splendor attraxit: qui Linterni ad eum in exilio habitantẽ: facto agmine uenientes: sic ut primo aspectu terribiles uiderentur: ubi se suspectos intellexerunt: positis minis atq̃ armis: & dimissis satellitibus insuetam mansuetudinem induti: soli prædonũ principes accesserũt: eũq̃ ceu numen aliquod domũq̃ eius ut templũ deuotissimũ ueneratu dextra illa uictoriosa multis osculis fatigata: affixisq̃ muneribus domus in limine: q̃lia deorum aris affigi mos tũc erat: q̃si ingẽti lucro aucti q̃ uirum illum conspexissent: & tanq̃ cœlesti uisione alacres abierũt. Hoc illi uni contigit: quære alium: ubi eum quæso reperies? Vt tamen alijs accidat: & nominis claritas

absentem conciliet amicum: Multum enim in rebus: non inficior: potest fama. Nunquid ta-
men non uerendum erit: ne quod ait quidā: Minuit præsentia famā? Qꝗ multi quos absen-
tes stupuerant: coram positos contempserunt? Tenera res est iudicium humanū: facile flecti-
B tur. ¶ Gau. Fama mihi amicos trans alpes & trans maria quæsiuit. ¶ Rō. Vestra fere om-
nia friuola æque & inania sunt. Nam quis usus: aut quis fruct⁹ fuerit illius: a quo nec usus
nec uidendus: quē nec uideris nec uisur⁹ unꝗ sis? Viria uestra præsentes quoq; amicitias
inutiles faciūt & infidas: ꝗbus nō sint illæ quidē sed dicāt amicitiæ: Quid nūc igit de his tuis
amicitijs speres? Vide: Obsequiū amicos parere: ait Comi⁹: imo Hercle ueri amici uix mul-
tis obsequijs pariunt: tu credis amicū paucis: forte & ne tuis quidē uerbis quæsiuisse bonæ
C spei es. ¶ Gau. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. ¶ Rō. Fama contraria illū ti-
bi auferet: eoq; facilius quo patentiores malis ꝗ bonis relantibus aures sunt. ¶ Gau. Fama
mihi bonū peperit amicū. ¶ Rō. Vnde scis ꝗ bonus sit quē nunꝗ uideris: rogo: cum illi ipsi
quos quotidie uides atq; alloqueris: quales sint tanto in tempore nondū scias? Sæpe uos
credulitas uestra circumuenit: libenter creditis qđ optatis. Multum fidei famæ tribuitis mē-
daci. Speras eius animū uidere: cuius nunꝗ frontē uideris: cum sint inter notissimos quoq;
tot pectorum diuersoria: tot latebræ. Difficile est eñ amicum nisi in magna aduersitate cog-
noscere: operosius est illū noscere ꝗ quærere. Vna sæpe hora paucis uerbis quærit: qui uix
multis annis atq; experimentis agnoscitur. Voco aūt amicum ut uulgus: uerus eñ non an-
te quæritur ꝗ probetur. Nec amicum probāt aliorū uerba: certe nec propria sed experta cha-
D ritas fidesq;. ¶ Gau. Amicū mihi de longinquo fecit fama. ¶ Rō. De te aliquid mentiendo
quispiā tibi amicum dedit: de te uera loquendo uel forsitan mentiendo itidem tibi hūc ipsū
alter eripiet. Quibus uijs fiunt crescuntq; omnia: eisdem facile resoluunt. Et natura uult: ut
cito aucta cito desinant.

De Amico unico & fideli: Dialogus LII.

¶ Gau.

A Micum unū fidum & expertum habeo. ¶ Rō. Sæpe in experiendo uestrū errat acu-
a men: & dum uosipsos peritissimos iudicatis: in hoc ipso ac perinde cæterarū rerū in
æstimatione fallimini. ¶ Gau. Scio ego: nō æstimo amicum mihi esse fidelissimū.
¶ Rō. Et quot putas idem credentes: imo ut sibi uidebant & sciētes cum ad artissimū uen-
tum esset examen: sese lusos inuenerūt? Vnde uero tot quotidie de amicis prodeūt querelæ:
nisi quia quos fidissimos habebatis inuenistis infidos? Nullius rei tam difficilis ꝗ humani
animi cōiectura extimatioq; est. ¶ Gau. Nihil conijcio: nihil extimo ut dixi: sed scio amicū
B uerissimū me habere. ¶ Rō. Habes rem aut optimā aut pessimū errorem. ¶ Gau. Nullū rei
hui⁹ errorē habeo: sed amicū multis ac magnis expertū casib⁹. ¶ Rō. Habes ergo rem dul-
cissimam sanctissimāq;: qua una post uirtutem solam nihil homini melius in hac uita seu
natura seu casus aliquis seu labor ac studiū dedit. Dulces fateor parentes: dulces filij: dul-
ces fratres: possunt tamen amarescere: nec parentes ideo nec fratres quidē desierint esse nec
filij cum dulces esse desierint: at amicus solus dum sit uerus: dulcis & charus esse nō desinit.
Chari inꝗ sunt parentes: Nōne aūt Iuppiter Saturnū regno patrem expulit? Nicomedes
Prusiam Bithyniæ regem: suū patrem consilia licet necandi filij agitantem uita priuauit? Et
Ptolemæus hinc Philopater dictus: patre ac matre insuper & fratre occisis: ad ultimū & ux-
ore Eurydice interfecta: regnum Aegypti scortorū sic rexit arbitrio: ut nihil in regno propri-
um haberet præter nudum & inane regis nomen? Nōne & Orestes Clytæmnestrā matrem:
Agrippinā Nero: Antipater Thesalonicen iterfecit? Chari filij: Nōne Theseus Hippolytū
castissimū: Philippus rex Macedoniæ Demetriū filiū adolescentē optimū iussit occidi? Nō-
ne & Ptolemæus alter aduersum pietati nomen & ipse quoq; fidissimus rex Aegypti duos?
Et Herodes rex Iudeæ unū: Et Cōstantinus Romanorū Imperator unū quoq; Crispū filiū
interemit? Nōne Malens dux Carthaginensiū Carthalonē filiū crucifixit? Quin & matres
quarū amor hinc intensior: hinc mitior sexus: in filios sæuierunt. Nota oībus Medea. Quid
Laodice Cappadociæq; regina: quæ regnādi cupidine filios quinq; mactauit? Chari inꝗ
parētes: tepeto eñ: chari filij: chari fratres. At ut uno exēplo omis claudat impietas: Phra-
tes rex Parthorū omniū regū scelestissimus: omniūq; mortaliū regnādi nō cupiditate sed ra-
bie furijsq; actus Orodem senem & afflictum patrem: ad hæc & triginta fratres suos dicti re-
gis filios: suumq; insuper filiū occidit: ne quis superesset i Parthia qui regnaret. Sed uetusta
hæc: Nunquid non & recentiore memoria inter patrem & filium de regno in Britānia certa-
tum audiuim⁹: & nudiustertius inter fratres in Hispania decertari uidimus? Qꝗ taliū odi-

orum & maxime fraternoꝝ crebra adeo & noua & uetera sint exempla: ut pene laboriosius
sit exquirere qui amici fratres fuerint: q̃ qui hostes. Vtrūq; postponimus: Remedia enī nūc
non exempla colligimus. Quid præterea: an non chari coniuges: charæ uxores? Sed interro
gabis Agamemnonē ac Deiphobū: & de uestris Claudiū Cæsarē ac minorē percunctaberis
Africanum. Hi tibi q̃ chari fuerint uxoribus suis dicēt. Cōtra uero Octauiā sciscitare & Ar-
sinoen: quid illa de Nerone suo: hæc de suo sentiat Ptolemæo. Illa de adoptiuo: hæc de na-
turali fratre: utraq; de marito. Illa quidē in seipsa: hæc in filijs experta testabitur. Eminentia
ut uides & clara decerpimus: uulgus & urbes & cōmunem uitam hominū his plenam que-
rimonijs præterimus. Quibus ita se habentibꝰ: cum in omni genere illorum qui charissimi
uideantur: odijs sæpe latentibus: sæpe etiam manifestis multa insit amaritudo: sola amici-
tia odijs uacat: nemo unq̃ non dicā occidit aut perdidit amicū: sed ne læsit quidem uolens.
Quobrem si amicum uerū qualem prædicas inuenisti: magnas te diuitias inuenisse credito:
Illud uide ne: ut magna pars hominū rebus dedita uilibus nobiliūq; contemptrix & agris
aut mercibus q̃ amicitijs ac uirtutibus colēdis intentior: quod optimū nactus es negligas.
Si tātam curā impēditis custodiæ auri & argenti atq; orientaliū lapilloꝝ: quæ sunt terræ fæ-
ces & pelagi purgamenta: quāta diligentia amici cultui impendenda est rei preciosissimæ ac
diuinæ? Ne qua unq̃ re offensus: ne quo unq̃ uerbo alienatꝰ effugiat: ferumq; audias illud
Ecclesiasticū: Sicut qui dimittit auem de manu sua: sic reliquisti proximū tuū & non eum ca
pies: Nō illū sequeris: quoniā longe abest. Effugit enī sicut caprea de laqueo: quoniam uul-
nerata est anima eius: ultra eum nō poteris colligare. Proinde ingens bonū habes ac suaue:
operosum tamen ac difficile: quæsitu inq̃ operosum & custodia. Magnus thesaurus est ami-
cus: sed magna seruādus cura: magno si pereat lugendus fletu.

De Diuitiarum copia: Dial. LIII. ¶Gau.

Ed abūdo opibus. Rō. Iā nō miror si & amicitijs abūdare uisus eras. Nō est nouū
neq; insolitū: locupletū limina uulgaribꝰ amicitijs & simulatis obseqis frequētari.
¶Gau. Opū magna uis est mihi. ¶Rō. Anceps & onerosa fœlicitas: & quæ plus
inuidiæ sit habitura q̃ gaudij. ¶Gau. Diuitiæ exundantes sunt. ¶Rō. Nō statim ideo ex-
undans quies exundansq; iucunditas: Vix diuitē inuenias qui nō sibi melius fuisse in medi-
ocritate uel honesta etiā paupertate fateat. ¶Gau. Multi mihi accreuere diuitiæ. ¶Ratio.
Securitas: gaudiū: tranquillitas decreuere: quæ si cum illis crescerent: nō amari tantū diuiti-
as pateret sed hortaret. ¶Gau. Opes multas habeo. ¶Rō. Habes rem quæsitu difficilem:
custoditu anxiā: amissu flebilem. ¶Gau. Magnæ mihi diuitiæ sunt. ¶Rō. Sparsæ si fuerint
decrescent: seruatæ nō te diuitē sed occupatū: non dominū facient sed custodē. ¶Gau. Di-
uitias habeo ingentes. ¶Rō. Vide ne potius habeare: hoc est ne non diuitiæ tuæ sint sed tu
illaꝝ: neq; illæ tibi seruiāt sed tu ipsis. Nam si nescis: plures multo sunt qui habent q̃ qui ha
bent: multoq; crebriores: quos propheticus sermo notat: Viri diuitiaꝝ q̃ diuitiæ uirorum:
Sic uos uestra cupiditas uilitasq; animi de dominis seruos facit. Vsus quidē pecuniæ notꝰ
est: ut naturæ necessaria cōparent: Pauca simul & exigua longeq; facilia: quicquid excesse-
rit graue est: nec iam diuitiæ sed uincula: sed cōpedes: nec iam corporis ornamēta: sed impe-
dimenta animi & sollicitudinū atq; formidinū acerui. ¶Gau. Diuitijs plenus sum. ¶Rō.
Caue ne te rumpant: Omnis enī plenitudo quærit exitum. Multis mortem attulere diuitiæ:
requiem fere omnibus abstulere. ¶Gau. Opes habeo immensas. ¶Rō. Bonis moribꝰ rem
aduersam. Nimiæ opes non modo singuloꝝ hoīm: sed populi Romani corruperunt mores
miramq; illā & eximiā fregere uirtutē: qui tamdiu clarus & tam diu iustus atq; integer: q̃
diu pauper fuit. In ægestate uictor gētium: & quod est gloriosius: uictor sui domitorq; uitio-
rum: a diuitijs uictus est atq; pessundatus: Nota loquor: Quid nūc tibi de diuitijs sit speran
dum uides. ¶Gau. Diuitijs affluo. ¶Rō. Quātum mallē ꝟtutibus abūdares. ¶Gau. In di-
uitijs requiesco. ¶Rō. Consopiti estis in ueperibus miseri. Grauis sopor qui non sentit acu-
leos. Venit ecce quæ uos exciter: & exponat luce clarius id quod scriptū est: Dormierūt som-
num suū & nihil inuenerūt oēs uiri diuitiaꝝ in manibus suis.

De Inuentione Aurifodinæ: Dialogus LIIII. Gau.

Vrifodinam inueni. ¶Rō. Hæc spes opum: multis inopiæ: nōnullis exitij causa fu-
it: dum neglectis oībus alijs curis huic uni deditis & laboris plurimū & lucri mo-
dicū res habuit: dū ad hāc auri cupidinē: cœlo & sole derelicto in tenebris æuū age-
re didicerūt: cæco & noxio ante tempus uapore cōsumpti. ¶Gau. Aurifodinam casus obru-

lit. ¶Rō. Vt auersus a contemplatione cœlestium terrestribus inhies: necq̧ tantū modo hu-
B
mi accliuis sed sub terra mersus infœlicius uiuas & breuius. ¶Gau. Aurifodinam ingredi-
or. ¶Rō. Nero Cæsar suprema illa sua nocte terribili & misera; sed sibi debita: ut quoddā
specus ingrediēs ignominiosam mortem & ludibria populi persequētis euaderet: a suis ad-
monitus negauit: uiuū sub terrā se iturū: Tu nullo metu impellente sed auaricia rapiente ui-
uus is sub terrā: necq̧ te hinc almum cœli lumen retinet: illinc atræ telluris horror excludit.
Quid mirum si per oēs terras quærēdæ diuitiæ hoīes fatigātur: quādo & sub terra quæsitæ
& effossæ tartareos exagitāt manes? Vtcq̧ ait Naso: Itum est ī uiscera terræ: Quasq̧ recōdi-
C
derat stygijsq̧ admouerat umbris: Effodiunt opes irritamēta malorū. ¶Gau. Aurifodinā
inueni. ¶Rō. Vetus est uerbū: Sæpe unus leporē mouet: alter capit. Inuenisti prædā quam
plurimi cōcupiscāt: unus rapiat: & tu ille forsitan unus nō sis. Circū optabilia fit cōcursus:
& periculū est inuenisse unū: quod cupiāt multi: nullus partiri uelit. Hæc est causa cur cum
Italia: ut ait Plinius: metallorū oīm fertilitate nullis cedat terris: interdictū id ueteri cōsulto
patrū atcq̧ occultatū est ut Italiæ parceret. ¶Gau. Auriferā terrā fodio. ¶Rō. Labor cert⁹:
euētus ambiguus. Quid si multū fodias: nihil inuenias? Quid si multū inuenias sed nō tibi?
Quid si tibi inuenisse peius sit: & nihil inuenisse erat melius? Humano sæpe gaudio mœror
est proximus. ¶Gau. In aurifodinam descendi. ¶Rō. Inter hoīes quæri solet quod inuen-
tum mergat in tartara: Tu apud tartarū quæris quod te tollat ad superos? ¶Gau. Aurifo-
dinam repperi. ¶Rō. Pronum iter ad inferos inuenisti.

De Inuentione Thesauri: Dialogus LV. ¶Gau.

A
t
Hesaurū repperi. ¶Rō. Caue dolos & insidias fortunæ. Hamis esca prætenditur:
uiscus & laquei blandū aliquid præse ferunt. ¶Gau. Thesaurum inueni. ¶Rō.
Multis thesaurus mors fuit: Vt nullū corpori piculū sit: discrimē est ingēs animæ.
Nō satiāt opes desideriū: imo nec mitigant sed accendunt: humana cupiditas successibus in-
ardescit: & crescente auro crescit auri sitis & quærendi studium: minuiturq̧ uirtus: quæ una
mors animæ est. ¶Gau. Thesaurū mihi sors obtulit. ¶Rō. Pōdus infestū cōtrariumq̧ mo-
B
destiæ. Nil sibi non arrogat quē repens fortuna beauerit. ¶Gau. Inscius in thesaurū incidi.
¶Rō. Tutius forsan in colubrū incidisses. Cū eñ diuitiæ auri & argēti uirtutū inopiā affer-
re soleant: idq̧ sit omnibus propriū: tum præcipue repentinis: ꝙ aliæ si sensim nocent: dum
& uero aliquid detrahūt indies: & opinionibus falsis robur adijciunt: hæ subitū pariūt stu-
porem: improuisoq̧ impetu mentē turbāt. ¶Gau. Thesaurū inuentū domi abdidi. ¶Rō.
Qđ⁹ in hac tua lætitia summū est: inuenisti graue & inutilē terræ fæcē: pudeat cœlestis natu-
ræ animū his attolli. ¶Gau. Thesaurus insperatus obtigit repente. ¶Rō. Hūc mansurum
credis & repente desinet: Quæcunq̧ fere cito crescunt cito occidunt. Subitæ opes quasi fœli-
citas somniantis.

De Fœnore: Dial. LVI. ¶Gau.

A
p
Ecuniam in tuto fœnore posui. ¶Rō. Est & qui bene īuentis male utit̄: & qui male
īuentis peius & pessime: Tu pecuniā inuenisti nō ut diues fieres sed ut malus: non
tam malus: ut auguror: futur⁹ ni pecuniā inuenisses. Sūt eñ qui successibus nequi-
ores fiunt: nō dei munus agnoscentes: necq̧ illi saltē similes: de quo scriptū est: Cōfitebit̄ tibi
cū benefeceris ei: sed apertā sibi cœlitus nequitiæ semitā extimātes. Inuenisti ergo pecuniam
qua dedecus mercareris: & exanime metallū animæ tuæ sarcinā faceres infœlix. ¶Gau. Fœ-
nus bene posui. ¶Rō. Malū nō bene poni dixeris sed deponi. Siquidē malū pōdus excusse-
ris bene erit: alioquin ubicunq̧ posueris: dū ad te pertineat: malū esse non desinet. ¶Gau.
Fœnus optimū bene collocaui. ¶Rō. Quomodo bene collocet̄ malū uideris. Sane quāto
opimius malum: tāto & peius. Notū illud Dauidicū: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorū.
B
Quāto ergo ditior fœnerator: tāto & nequior: tāto maior auaricia: maior īpietas. ¶Gau.
Fœnori studeo. ¶Rō. An nulla artium erat cui meli⁹ studeres? An erāt multæ: sed huic ap-
tius erat ingeniū? An quid rei est ut huic uni studio animū applicares: q̄ nescio an aliud usq̧
fœdius inuenire potueris aut uilius: aut tam miseri prorsus & deiecti animi tanq̧ inertis in-
diciū? Tot undiq̧ patēt artes: tot uiuēdi uiæ: pessimā oīm elegisti: ꝙ quietior uisa est: sedere
scʒ & numerare dies ac uelocissimi finē mēsis expectare: nō intelligens tibi q̄ʒ horas diesq̧ &
mēses & ānos currere: & ut nexis tuis: sic & tibi terminū īstare: sicut inq̧ illis ut tibi: sic tibi ut
naturæ debitū soluas: turpit̄ parta destituēs & incert⁹. Extorques ergo a paupib⁹ q̄ ignotos
dites: & futuri sp̄ metuēs iudicij: & obscœnæ interim nō dñs sed custos pauid⁹ rapinæ: fame-

pressus & infamia. Mirarer in urbibus politicis huic flagitio locū esse: nisi esset & reliquis. Itaq; cū pauloante hoc tēpus fœneratores ut leprosi a cōsortio hoīm segregati agerent: nec tantū ad eos nullus accederet nisi egenus: sed etiā ut male olētes atq; cōtagiosi ab obuijs uitarentur: nunc iam nō modo cū populo: sed cū principibus cōuersant & matrimonia cōtrahunt & dignitates adipiscunt. Tanta est uis auri: imo quidē qđ pro monstro audias: ipsi: quos deus omipotens male perdat: principes fœnerant: tam leuis animæ famæq; iactura: tā suauis undecūq; quæsitæ pecuniæ odor est. ℭ Gau. Fœnerari iuuat. ℭ Rō. Turpis delectatio & misera. ℭ Gau. Fœnerari solit⁹ sum. ℭ Rō. Si Catoni credim⁹: hoīem occidisti. ℭ Gau. Fœnerator sum: artificiū aliud nō didici. ℭ Rō. Hic auariciæ clypeus: hæc causa prætendit: quod si discere uolenti quoq; difficile est: quid discat inuitus? ℭ Gau. Sēper fœnerabor. ℭ Rō. Semper igitur miser eris: semper cupidus: semper inops.

C

De Agro fertili & exculto: Dialogus LVII.

ℭ Gau.

A

Fertilis ager est mihi. ℭ Rō. Vim fœcundatoris intellige: donisq; cœlestib⁹ sic utere ne displiceas largienti: qđ ita demū rite facies: si & sobrietatē & modestiā fertilitas non excludet: & ubertas in partem egeni ueniet atq; amici: Nil soli dulce: nil sapidum. ℭ Gau. Agrum fertilem exquisitissime colo. ℭ Rō. Nō homo terræ: sed terra homini seruire debuerat: hominū culpis effectū est: ne terra possessori suo sine labore respondeat: Inculta messem horridam: lappas & tribulos paritura: Hanc ferro sollicitare minisq; blādicijs mollire: mortalis coegit indigētia. Hinc agriculturæ fluxit initiū sanctissimæ & innocentissimæ quondā uitæ: nunc uni ex multis & prisco labori & nouis uitijs obnoxiæ: postq; nihil inuidiæ atq; auariciæ inaccessum: rusticas etiam casas urbana piacula peruasere. Certe ultimos hominū rusticos malos fuisse conuenit: Vnde illud poeticū: Extrema p illos iusticia excedens terris uestigia fecit. Sed uerendū ne qui mali fuerant nouissimi: primi sint: ut si unq; fotte esset ad uirtutē reditus & ad priscos mores: in hoc q̃3 sint ultimi. Nūc ad ipsam agriculturæ artem redeo: quæ magnis olim tractata uiris atq; ingenijs in precio fuit: In qua ut multis in rebus altū locum Cato Cēsorius tenet: de quo cū uerissime scriptū sit: Optimus Senator: optimus Orator: optimus Imperator: tandē laudis ad cumulum illud est additum: sine æmulo: siue sine exemplo sui temporis agricola. Quē puderet igit̄ cū Catone terram colere? Quis omnino sibi turpe aliquid duceret: qđ pulchꝝ ille sibi duxisset: qui præter corporis atq; animi uirtutes: rerūq; gestaꝝ gloriā etiā de Hispania triūphasset? Quis sollicitare atq; hortari boues erubesceret: quos in sulcū urgeret illa uox: quæ tot magnos exercitus in prælium accendisset: tot ancipites causas disertissime perorasset? Quis rastꝝ atq; aratꝝ fastidiret: qđ illa triumphalis ac philosophica manus attingeret: quæ insignes de tot hostibus uictorias peperisset: tot de rebus optimis præclaros libros scripsisset: siue ad philosophiā: siue ad historiam: siue ad usum uitæ spectantibus: quales sunt quos de hoc ipso quod nūc loquimur scripsit? Primus equidē apud uos colendi arui præcepta collegit in formā artis ac redegit in litteras: Secutiq; illū multi alij: quoꝝ quidā humile illud ac depressum artificiū nobilissimis atq; altissimis uersibus extulerūt: q̃s nūc memorās nec humanæ imemor necessitatis agriculturam certe non improbo. Nunq; tamē aut scriptoꝝ claritas aut inopiæ metus coget: ut liberalibus & honestis artibus præferendā censeā nec æquandā quidē: q̃uis eñ eosdem duces simul illustres & agricolas primū illud imperij tempus habuerit: mutata iam spacio res est. Neq; ut fragilior nunc natura est: ad res tam uarias ingenia uestra sufficiunt: Hac ætate igitur excellentibus uiris agriculturæ operam dare: non pro arte uel negocio: sed pro ocio & curatum alternatione permiserim: utq; interdū teneros ramos pubescentibus gemmis inserere: luxuriantia folia curua falce compescere: lasciuos palmites prolis in spem scrobibus cauis infodere: sitientibus pratis querulos riuos prono calle diuertere: Illos sinam sic fodere pertinaciter atq; arare: totoq; animo incumbere terris nisi necessitas cogat: indecorum atq; indecens docto fortiq; uiro arbitror: cui nobilioris exercitij deesse materia uix possit. Natura parens optima: dum multas mortalibus artes daret: ipsa etiam distinxit ingenia: ut cui quisq; erit aptissimus: illi insistat. Videbis aliquem qui mediocri ingenio tam sollerter aut arua sulcet aut maria: ut hac in re cuiusuis acumen philosophi nulla sibi conferri possit. Iaduc stria stultum & inglorium fuerit cum alio: non in tua sed illius arte contendere: ubi toto ma ioruertice minor appareas: & uictor in maximis multis ac paruis in rebus facile uinci queras. ℭ Gau. Ager hac mihi æstate præfertilis fuit. ℭ Rō. Proximā operire: præsens sæpe fertilitas uenturæ sterilitatis arra est. Rara quidem sine intermissione prosperitas. ℭ Gau. Dilli-

B

genter agrũ colui. ¶Rõ. Bene: si nil melius quod faceres fuit. ¶Gau. Colui uineã exquisi-
te. ¶Rõ. Lætam cum illa forte uindemiam pactus: an & cum pruina aut etiam cum grandi-
ne pepigisti? ¶Gau. Solito largius aruum seui. ¶Rõ. Plures pasces grues rure: plures do-
mi mures: uolucrum hospes ac uermium: folij excussor: areæ compactor: horrei architectus:
metentium seruus ac terentium. ¶Gau. Seui agrum largiter. ¶Rõ. Esto in spe bona: me-
tes quod seuisti triticum atqꝫ sollicitudinem: nisi illud est uerius ꝙ triticum plurimoꝝ: sed
anxietas tua est: & ut proprie dixerim: ager ipse est animus: cultus intentio: semen cura: mes-
C sis labor: hanc uberrimã percipies. ¶Gau. Rus optime colui. ¶Rõ. Dicam qđ mireris. Il-
li ipsi antiqui agricolæ: uiri fortes: quibus gloriæ fuit agricultura: colẽdum bene cẽsuerunt:
sed non optime: Incredibile primo forsan auditu: at experientiæ comprobatione uerissimũ:
uix enĩ fertilitas sumptum æquat: estqꝫ apud ipsos ueteres: hominis atqꝫ agri cõparatio nõ
inepta: ut uterqꝫ si sumptuosus fuerit: q̃uis & quæstuosus: reliqui nihil aut modicum sit:
neutrum magni igitur existimandum. ¶Gau. Summo studio terram colo. ¶Ratio. Te te
mallem coleres: sed terrestre animal terrã amas: nec multũ cum tu illam quã nunc percolis
impinguabis. Cole agrorum atqꝫ arboꝝ q̃tum uis: neqꝫ multos terræ pedes ad ultimũ oc-
cupabis: neqꝫ ut ait Flaccus: harum quas colis arboꝝ te præter inuisas cupressos ulla breuẽ
dominum sequetur.

De Viridarijs: Dialogus LVIII. ¶Gau.

A Mœna mihi sunt uiridaria. ¶Rõ. Habent hæc interdum fateor honestæ aliqd uo-
a luptatis: nõnunqꝫ etiã inhonestæ. Aeque igitur studiosos ac uoluptuosos uideas
umbrosis secessibus delectari: Nam & ingeniũ locus excitat & ad pœnitentiã quos-
dam: alios ad incontinentiã & lasciuiã exhortatur. Nec de nihilo est ꝙ summus orator dũ
infesto reo adulteriũ obijceret: amœna in quibus id cõmissum esset loca descripsit: quasi ad
flagitiũ stimulos: Nõ locis ergo sed animo gaudendũ est: si talis obtigit qui bene locis om-
nibus uti norit. ¶Gau. Secretis uiretis affluo. ¶Rõ. Secretum Tiberij uiretũ: & secessum
capreæ quis ignorat? Pudet pigetqꝫ exequi quæ iidem omnibus nota sunt. Ille senex hirci-
nus loca ipsa seposita: quibus probris infecerit? Quãto autem gloriosius arido in rure exul
Scipio Africanus uixerat: q̃ suis in uoluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igiť: nõ
in locis: neqꝫ ullis præter animũ in rebus habitat om̃is uestra fœlicitas. Vnde & qui solitari-
am uitam recessusqꝫ abditos laudarunt: sic intelligi uoluerunt: si his animus uti sciret & non
aliter. Proinde quẽ tu de uiretis tuis fructũ colliges expectandũ erit: at tum demũ quid pro-
nunciem uideto: Nam si locis tantũ gloriaris: quæ tua nudiustertius nõ erãt & tua forsitan
cras non erunt: ac si rite cõsideres: tua etiã nũc nõ sunt: alieno proculdubio gloriaris. Quis
hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te si gelidæ per æstatem alpes: si olympus nubibus altior: si
ramosus ac frondifer apennius? Quid si lucidus Ticinus: si amœnus Athesis: si sonorus
B Sorga? Hæ si laudes sunt: certe nõ sunt hoĩm sed locoꝝ: tuũ sit: expedit q̃ lauderis. ¶Gau.
Decoris spacior uiretis. ¶Rõ. Refert quæ nam curæ interim tuo in pectore spaciẽť: Nam
quid iuuat arcula in eburnea unguenta olida cõdidisse? Quid pulchris in locis turpem ani-
mum? Quot in rupibus horridis sanctissimi floruerũt uiri? Quot ĩ pratis uirentibus turpes
adulteri marcuerũt? Adde ꝙ nõ animis solũ: sed corporibus uitæqꝫ hoĩm interdum loca hu-
iusmodi nocuisse compertũ est: non tantũ haustu aeris ĩmodico: sed ferro etiã occultoqꝫ im-
petu. Quis non legit apud Curtium: amœnissimos nemoꝝ recessus & uireta illa Medorum
manu cõsita: regũ ac satrapaꝝ curã & præcipuã: ut perhibẽt: uoluptatem? Atqui ĩ illis iussu
ebrij ac uesani regis adolescentis: interfectus est Parmenio clarus senex: & ni fallor: Macedo-
num primus ducum. Quis non nouit Caietam littoris flexũ illũ quo nullus sub cœlo pul-
chrior: nullus amœnior: illic iussu temulenti & crudelis Antonij occisus est Cicero? Et pote-
rat utcũqꝫ tanto uiro locus conuenire: ut postq̃ scilicet Romæ mori fato uetitum erat: flori-
do in rure moreretur florentissimus oratorum uirqꝫ optimus: sed & modus & auctor mor-
tis prorsus indignus fuit. Spaciabatur illis forte tunc in locis Cicero urbanas fugiens pro-
cellas: & uel ad philosophiam uitæqꝫ cultũ suo more noui aliquid cogitabat: uel rẽpublicã
miseratus de statu patriæ conceptũ dolorẽ animi: oculoꝝ oblectatione leniebat: quãdo ab
illo omnis hoste uirtutis immissi carnifices talẽ uiꝝ abstulerũt mũdo: qualẽ: ut auguror: sæ-
cula nulla restituent. Sic est igitur: loca delectabilia sæpe insidijs oportuna sunt: dũ licentius
ibi laxiusqꝫ degiť: auersisqꝫ magis sensibus a circũspectione periculi: Nã & laqueo densis in
C syluis feræ: & uisco uolucres facilius in ramis uiridib' capiunť. ¶Gau. Lætus in uiridarijs

& curarum uacuus dego. ¶ Rõ. Læticia curarumq; uacuitas cautioni semper aduersa est, Dũ sua nempe quisq; picula: dũ cõmunem humani generis statum omnes acriter cogitant: uix aut lætus ualde aut curarum uacuus quisq; uiuet: neq; locorum species: neq; opũ spes obliuionẽ attulerit impendentium malorum. ¶ Gau. Libenter in uiridarijs meis uersor. ¶ Rõ. Non Hercle libentius q̃ apri & ursi. Nõ refert autem ubi sis: sed quid ibi agas. Nũq̃ te locus nobilitauerit sed tu locũ: neq; id aliter q̃ præclarũ ibi & insigne aliquid moliẽdo.

De Gregibus & Armentis: Dial. LIX.

¶ Gau. Audeo gregibus & armentis. ¶ Rõ. Brutinũ gaudiũ. ¶ Gau. Armentis ac gregibus abũdo. ¶ Rõ. Bæluina ꝓsperitas quã bæluæ peperere. ¶ Gau. Amo greges & armenta. ¶ Rõ. In omi amore amantis & amati similitudo suspecta est. ¶ Gau. Armenta gregesq; amo. ¶ Rõ Amatis omnia: nisi uos inuicem ac uirtutem: quæ imprimis erant amanda negligitis: & quæ negligenda diligitis. ¶ Gau. Amo armẽta gregesq;. ¶ Rõ. O miseri rerũ uilium amatores osoresq; nobiliũ: amatis quæ nec se amari sentiũt: nec amantibus uicem reddunt. Cũ interea nec uos uicẽ reddatis amãtibus: totũq; hoc malũ facit auaricia: ut nõ modo seruũ ingenuo sed pecus homini præferendũ existimetis. ¶ Gau. Armentorum gregũq; ingens copia est. ¶ Rõ. Si per teipsum illos pateris: quid nisi occupatissim9 pastor eris? Officiũ uile: laudatum licet a multis: ante alios a Catullo Veronensi. Sin ꝑ alios: non tu pastor sed pastorũ seruus pastorũq; dolis expositus. Nunc uicinus obfuerit: nunc præcipitiũ: nũc morbus: nunc abactor: quotidie demũ aliquid fingendũ: unde damnũ tibi dolorq; & illusio: Magna uero pars mali fuerit illusor rudis. ¶ Gau. Armentis ac gregibus diues sum. ¶ Rõ. Laudatæ diuitiæ sed incertæ & casibus multis obnoxiæ: fraudibus: rapinis: pestibus: quæ tam crebræ tamq; ualidæ sunt ut sæpe totos greges totaq; lacerent armẽta: Nota pestis: quã Lucretius: quãq; illũ sequẽs Maro descripsit. Et q̃ multas putas famosas minus scriptorũ penuria sed damnosas æque? ¶ Gau. Diues sum gregibus & armentis. ¶ Rõ. Vagæ patentesq; diuitiæ: quæ nõ dicã: arcula ut aurum: ut gemmæ: sed ne domo licet amplissima claudi possint: iam nec a seruis: nec a furibus: nec a feris atrocioribus tutus es: omnibus in tuas diuitias datum ius. ¶ Gau. Gregibus & armentis gaudeo. ¶ Rõ. Gaudes semel: doliturus millies: Nullus dies sine rumoribus mœstis abit: nunc irruerint Sabei tulerintq; omĩa: necnon pueros gladio percusserint: ut pecuoso illi quõdã nunciatũ seni est: Nũc bos cornu fregerit: nunc crus equus: nũc uagantem lupus agnũ: nũc infectum gregem mors inuaserit. Non sat miseri uestris malis & mortalitate propria uisi estis: nisi mortes q̃ brutorum animalium lugeretis.

De Elephantibus & Camelis: Dialogus LX.

¶ Gau. Vnt mihi elephãtes. ¶ Rõ. Cui quæso usui: pacis ne an belli? His duo illi notissimi hostes Italiæ Pyrrhus & Hannibal quibus Romanas dum turbare acies sperãt: suas turbauere: Animal graue ꝓrsus & enorme: quodq; ut ex historijs nosti: sæpe suis exitio fuit: Aspectu mirũ & mole & specie & odore & stridore terribile: effectu aũt inutile: procuratione difficile. ¶ Gau. Est mihi ingens elephas. ¶ Rõ. Fuerunt olim in Italia elephãtes: non uenatu quæsiti illi quidem: sed ab hostibus capti & in triũpho ducti: quiq; prima fronte terruerant equos Italos uictores in capitoliũ secuti: erepti aũt Pyrrho: Carthaginẽsibus uero non erepti tantũ sed etiã interdicti. Sic eñi in conditionibus pacis: quã uicti petierant nominatim cautum: ut & quos haberent domitos traderent & alios nõ domarent: ita sensim obsoleuit usus elephantũ: non solũ in Italia ubi lõge aduenæ uiq; aduecti erãt: sed in Africa etiã & Aegypto: quæ illorũ sunt uiciniores origini. Itaq; & in Italia auorũ memoria unicum Frederico Romanorũ principi fuisse: & nũc Aegyptio tyrãno nõ nisi unicũ esse fama est: Vtrũq; uero ad spectaculum potius q̃ ad usum: Sic in India atq; Aethiopia exterarũ tædio gentium liberati: syluas patrias incolunt elephantes. Tu quis es: qui elephante gloriari uideris? Alter ne Hannibal: q uno uectus elephãte: unoq; fretus oculo Italiã fatigauit? Ego hanc bæluã & si humani æmulam intellectus ab auctoribus proditam: & moribus miris insignem habendo tamẽ inutilem & ineptam: & regiæ potius luxuriæ q̃ priuatæ fortunæ habilem dico: quæ domũ impleat: horreũ exhauriat. ¶ Gau. At Camelos habeo. ¶ Rõ. Vna est pene ratio utrorumq;: nisi q elephas turribus: camelus sarcinis ferẽdis idoneus: eoq; utilior aptiorq; si consilium petis utere bæluis: quas his ubi uitam agis mundi partibus genuit natura parens prudentissima: quæ & bæluas & alia suis quæq; climatibus aptiora distribuit. ¶ Gau. Camelum habeo. ¶ Rõ. Tria milia habuit & amisit Iob: & morbi & raptores

& infecta pascua & ruinæ & mille casus uestra undiq; armẽta circumsident: Campi & colles & mœnia perduntur assidue: quid his facias quæ non stant? Bona uestra fere omnia in perpetuo motu sunt: & quam insita uirtute animi deberetis famam quærere: peregrinorũ animantium nouitate sectamini.

De Simijs & Ludicribus animalibus: Dial. LXI. ℭGau.

A

s Imia delectabilis est mihi. ℭRõ. Fœdum animal aspectu: triste animal effectu: de quo quid aliud q̃ tædium speres? Quicquid domi reperit aut corrumpet aut sparget: Si his atq; huiusmodi delectaris: utiq; delectabilis simia tua est. Monstrosam bæluam uocat Cicero: nec minus aliquid mirum dicit q̃ urnam sortium euertisse: idq; pro ostento græcorũ in historijs scriptũ esse iure optimo doctissimus uir irridet: cum uere mirum potius uideri debeat: si nõ omnia uertat ac dissiper. ℭGau. Ludricis animantibus abũdo.

B

ℭRõ. Turpe simul & ludicrum esse aliquid non potest. Quis enĩ in turpitudine ludus est? Quinimo ab omni quod oculos aures q; & nares & animũ afficiat fugiendũ est: corrupti gustus est amara diligere. Sed hic uester est mos turpibus delectari: neq; uero turpia & inepta tantũ animalia: sed quo nihil est fœdius: obscœnos etiã homines linguaq; & moribus odiosos in delitijs habetis: Et ad summã: quanto quicq; deformius: tãto uobis acceptius chariusq;: hæc in rebus omnibus uniformis est regula: hic amor: hæc indoles: hoc studium: hæc uestri iudicij laus est.

De Pauonibus: Pullis: Gallinis: Apibus & Colũbis: Dial. LXII. ℭGau.

A

p Auonibus affluo. ℭRõ. Ex illorũ caudis argi oculos reperisse consiliũ fuerit: ne pedibus noceat notissima regularum pestis. ℭGau. Pauones multos habeo. ℭRõ. Auem uisu pulchram nõ inficior atq; amœnã: sed hæc uoluptas oculorũ multo auium tædio pensanda est: quibus contra illũ tartareæ uocis horrorẽ uel fugæ uel Vlyxeæ piceis auxilio opus sit: ut silea omni peius tædio uicinorũ odiũ ac lamenta: uos uero dum imperiose: & nihil intemptatũ relinquenti gulæ parcaris: nec aliena nec uestra incõmoda cogitatis: obliti hanc uiris olim fortissimis sollicitudinem non fuisse: quãdo intacti pisces & feræ & uolucres tutæ erãt: & preter pẽnas nil in pauone placeat: ut Naso ait. Neq; nũc sane qd i hac aue tantopere placeat inuenio præter nobilitatem carniũ: quæ nõ putrescere dicunt longum etiam in tempus si seruent: quod & tibi licitũ experiri & expertũ se asserit Augustinus. Ita uestram famẽ nisi adsit ambitio nec cib9 satiat nec uoluptas. Pauonem certe cibi gratia Romæ primus occidisse fertur Hortẽsius orator: uir eloquio clarus: moribus delicatus & mollis ut fœmia: Sed qui morũ plurimos: eloquij aũt raros habet imitatores. ℭGau. Pullos nutrio.

B

ℭRõ. Impedimẽtũ domui: escã uulpibus: areæ suffossores: quorũ ungulis & puluereũ solũ semper & nunq̃ sufficiẽs aqua sit. ℭGau. Gallinarũ magnus est numer9. ℭRõ. Vt eessent tædia pene par fructus & impensa erit: magno precio longisq; clangoribus exiguũ ouũ constat. ℭGau. Sed abundo apibus. ℭRõ. Non mortalis modo: sed uolatilis & fugitiua fœlicitas tua est. ℭGau. Aluearia multa sunt mihi. ℭRõ. Non minus in quolibet q̃ uel in magna urbe negocij uel in castris strepitus est. Nunc examina fugient: nũc pugnabũt reges: nũc tinnitu æris: nunc iactu pulueris res egebit ut salua sit. Sæpe omnia expertus nil profeceris: qui eũ ditior esse crediderisi nudus sis: proinde si seruãdi studiũ cũ melle cõtuleris: mel amarum uoces. ℭGau. Sed columbis affluo. ℭRõ. Atqui apũ in thalamis siletur per noctem: ut Virgili9 ait: in colũbario aũt nũq̃: uix ẽ animal inquietius columbo. ℭGau. Plena mihi sunt columbaria. ℭRõ. Sũt qui litigent & qui gemant: qui diebus domũ fœdent: noctibus somnum frangant: En magni gaudij materia.

De Piscinis: Dialogus LXIII. ℭGau.

A

p Iscinas mihi extruxisse gaudeo. ℭRõ. Nõ puto fœlici9 extruxeris q̃ Salomõ. Cũ te ergo cõuerteris ad uniuersa opa quæ fecerint manus tuæ & ad labores in quib9 frustra sudaueris: uidebis in omnibus uanitatẽ & afflictionẽ animi: ut unde gauisus fueris fortasse doleas: iacturã existimãs & tpis & impẽsæ. ℭGau. Feci mihi piscinas. ℭRõ. Non satis est gulæ omnes terras lustrare: aquæ etiã temptant: & in regno suo piscibus carcer erigit. ℭGau. Piscinas impleui. ℭRõ. Libertatẽ piscibus abstulisti ac naturæ domũ q̃sq; illa sanos fecerat ægrotare docuisti. ℭGau. Coegi aquas in piscinam. ℭRõ. Vim aqa intulisse in Iulio Cæsare tãto illo quidẽ uiro notatũ & supbiæ datũ uides: Quid in te igit spes? ℭGau. Pisces i uiuario cõclusi. ℭRõ. Pẽnatas uolucres uinculis & imperio coercetis:

B

quid mirũ si pigris q̃z piscibus imperatis? Oĩa prorsus in uestra potestate & uestris subiecta

sunt pedibus: laboriosi & cupidi mortales: præter unum animū quē regere & frenare uel nō potestis: uel quod est uerius: nō curatis. Itaq; uagus & indomitus ille uos agitat: & in omne uanitatū genus ac scelerū impellit: qui si uobis: imo si rationi subditus atq; obediens esset: ad meliorē finē rectiori calle uos duceret: præstaretq; ut multa quæ cupitis sperneretis. ¶ Gau. Pisces inclusos in piscinis habeo. ¶ Rō. Cum oīa subdita sint uobis: uide q̄ decorū sit esse uos subditos uoluptati: rei omniū uilissimæ: rerū nobilissimos omniū: quæ sub cœlo sunt? Sed sic est: omnibus imperare uultis: ut libidini seruiatis. Neq; uero nouus hic error nec plæbeius: sed antiquus & illustriū: piscinas ac uiuaria ostrearū primus instituit Sergius Orata baiano in littore: Sub idem tempus reliquorū pisciū uiuaria incepit Licinius Muræna: uterq; cognomen seu illud agnomen a pisce sortitus. En præclare agnominū causæ: q̄ ille scz oratam appetijt: hic murænā. En q̄ Africani & Macedonici titulos mereant: & forsitan nō curarum minus hi suis in piscibus capiendis & condiendis inq; suis uiuarijs extruendis susceperant: q̄ Scipio & Paulus in liberanda atq; ornanda patria suisq; uictorijs ac triumphis. Ita penitus uerū fit: quod quidā dicūt: quātitate curas hoīm pene pares: qualitate uero longe impares. Atq; ut mala semp exempla imitatorū turbis affluunt: secuti sunt Licinium hunc nobiles uiri Philippus: Hortensius: ac Lucullus uir alioquin memorabilis: qui uiuario simplici nō contentus illic prope Neapolim montem scindi fecit: nō minori sumptu q̄ quo sibi uillam erexerat: requiem captis piscibus meditatus: fluctu æquoreo scissæ rupis claustris: instar tranquilli portus immisso. Quobrem magnus Pompeius: ut qui non uiuaria sed imperia cogitaret: haud illepide hunc Lucullum Xerxen togatum: hoc est montiū effossorem nūcupabat. Quid de alijs? Murænarū uiuaria primus fecit Curus quidam: nescio quis: Nā cum omnibus murænis suis adhuc male noscitur: quarū illa copia tanta fuit: ut earū sex milibus triūphalē cœnam Iulij Cæsaris adornaret. Vt hic quoq; suos imitatores habuit: nominatim Hortensium oratorem: de quo supra diximus: uirum qui nunq̄ molli defuit exemplo: Ita uestræ litteræ sæpe nihil detrahunt insaniæ: Nonnunq̄ uero: quod mireris: adijciunt: dum licere sibi omnia existimant qui litteras didicerunt: & multa sibi arrogant: quæ sine litteris non auderent: Et hic ergo uiuarium habuisse dicit̄ baiani tractus ī littore: ibiq; īter cæteros pisces sic murænam unam dilexisse: ut extinctam luxerit. En amor egregius: en docto grauiq; uiro dignus fletus: qui nec sui temporis bella domestica: neq; proscriptiones ac ciuiū mortes fleuisse legitur: nec Cannēsem: si suū in tempus īcidisset fleturus fuerit ruinā: murænæ obitū fleuit? Tāta hæc leuitas facit: ut iuniori uenia debeat̄. Antoniæ ætas ac sexus excusabiliorē reddit ineptiam: quæ murænā suam: tamē nō defunctā gemuisse: sed uiuentē aureis inauribus coluisse traditur: Sicut Baulos: id erat uillæ nomen: ipsis Baianis in finibus multos spectaculi nouitate cōtraheret. Fuerūt & uiuaria cochlearū: & aliæ pisciū uanitates: atq; imprimis lupus tyberinus: inter duos præcipue pontes captus. Sed satis multa de alienis erroribus: Tu quo plures his implicitos uides: eo diligentius caue ne similibus implicetis: neq; tibi nunc usum pisciū: sed nimis magnā curā rerum ignobilium interdico.

C

De Auiariis auibusq; loquacibus & canoris: Dial. LXIIII. ¶ Gau.

Ves uarias in auiario conclusi. ¶ Rō. Iam pisciū minus mirer ergastula. Sūt & uolucrum quibus latior ac liberior patria cœlum erat: inuenit gula uenationē: inuenit piscationē: īuenit aucupiū: nec cœpisse satis est: quas liberas natura creauerat: nisi etiam asseruentur. At quanto erat honestius gulam cogere parabilibus atq; facilibus contentari: & syluas feris: maria piscibus: aeremq; uolucribus linquere: q̄ in his tantū studij ponere: q̄ tum si captādis in uirtutibus poneret̄: illas pridē: nam minime sunt fugaces: optimo studio quæsitas intra animi habitum clausissetis: unde nec effugere possent nec auferri. ¶ Gau. Auibus auiarium impleui. ¶ Rō. Rem nequaq̄ necessariā: & quæsitu nec minus custodia difficilem: peruetustam tamē: cuius ante mille quadringentos annos Romæ auctor fuit Lelius quidā cognomento strabo uir equester: Non ille quidem Lelius sapiens habitus: qui si auiaria repperisset: nomē sapientiæ perdidisset. Quædā sunt inuenta: ut uident̄ utilia ac iucūda: quæ tamē ingenia alta dedeceant: Qui piscinas: qui auiaria inuenerūt: quid aliud q̄ gulæ studiū habuerūt: quod uirtutis cultoribus alienū est? ¶ Gau. Inclusi pingues turdos & turtures. ¶ Rō. Sed non tardos tortores: tot illecebris irritata gula: supplicia exigit stomachi laborantis. An non Satyricū illud audisti? Pœna tamē præsens cū tu deponis amictus. Turgidus & crudū pauonē in balnea portas. De Pauone loquit̄: Formosa etenī & famosa est auis: sed nō sola quæ præcipitē gulā plectat. Gulæ quidem oblectatio: gustus breuis: ipse

A

B

C

quoq; mox in nauseam uersuris: ni coerceas: Pœna aũt longa: cruditas indigestibilis morbi: sæpe etiã & mors. I nunc turdis pinguibus ac turturibus gloriare. ¶Gau. Habeo loquaces coruos ac picas & psitacos. ¶Rõ. Lætatus his Augustus Cæsar eos magnis emit precijs: qui uictorẽ ac triũphatorẽ Cæsarẽ salutarent. Cũq; subinde alij atq; alij ingererent: satia se salutatorũ taliũ domi habere respõdit: ponẽs illi methã uanitati: nisi coru⁹ ipse nouissimo loco illo mirabili pluris se q̃ cæteros redimi coegisset. Et hæc quidẽ in Saturnalib⁹ legũtur. Quid in naturali uicini nostri Veronensis historia: Coruus ille tam docilis e sutrina ubi impense alebat: in publicũ euolare solit⁹: & Tiberiũ Cæsarẽ: Drusũq; & Germanicũ nominatim: totũ deniq; Romanũ populũ salutare: tãta plæbis gratia: tãtoq; oim fauore: ut cũ eum uicinus uel ĩuidia uel ira percitus occidisset: ingẽti oim mœrore occisor ipse ex ea uicinia pulsus primũ: deinde etiã a populo interfect⁹ sit. Coruus aũt operosis exequijs & solenni funere elatus ac traditus sepulturæ. O ineffabilis populorũ semper insania: in illa urbe fletũ & sepultum coruũ: & eius interfectorẽ Romanũ ciuẽ morte multatũ: in qua nec Africanus maior sepulchrũ habuit: nec minor ultorẽ: quia si dijs placet coruus hic populum salutabat ut diximus: Illi aũt nõ salutabant sed salutẽ populo gloriãq; contulerãt: adeo gratior uox coruorũ q̃ uirorũ uirtus illustriũ. Neget nũc aliquis tutũ sese populi cõsensisse iudicio: q̃q̃ ueris æstimatoribus nõ sit mirus publicus hic uirorũ fortiũ cõtemptus: cum ab his coruorũ uolucrũq; loquaciũ miratoribus & diuinæ uoces & cœlestia spernant oracula. ¶Gau. Formosus est mihi psitacus. ¶Rõ. Solus nempe omniũ torque aureo ĩsignis: nisi Phœnix & ipse etiã auium torquatus: & præterea suæ unicus speciei. Verũ psitacus salutator magnus: & præsertim principũ: plane q̃si adulatorẽ illũ fecerit natura. Vnde Distichon illud innotuit: Psitacus a uobis aliorũ noia discã: Hoc didici p me dicere Cæsar aue. ¶Gau. Est mihi pica disertissima. ¶Rõ. Cũ perrari sint hoies diserti: tibi disertissima pica est? Loquax fateor & salutatrix ẽ sedula. Vñ & illud: Pica loquax certa dominũ te uoce saluto: Si me nõ uideas eẽ negabis auẽ. Certe de huius auis intentione discẽdiq; studio mira nescio an uera narrant. Illud imprimis uix credibile: propositũ ei uerbũ si oblita sit: angi illã grauiter & affligi: molestiãq; animi tacita meditatione testari: si ipsum ei uerbũ ad memoriam reducat: miris modis hilarescere. At si prsus seu uerbi difficultate seu memoriæ imbecillitate uincat: præ dolore etiam interdũ mori: ut iam minus mira Homeri mors poetæ sit habẽda: si tamen illa etiã uera est. Neq; uero picis oib⁹ hæc docilitas dat: sed his tãtũ: & quæ glãde cibũ nomenq; percipiũt: & apud uos uulgo glandariæ uocitant. Picarũ species & forma insignis & ingenio. ¶Gau. Dulcisonam canoramq; luscinia nactus sum. ¶Rõ. Et hanc quoq; & sturnũ græci latiniq; sermõis dociles inueniri: & turdũ insup sua ætate sermones humanos imitantẽ Romæ fuisse auctor est Plini⁹ secũdus: Quod de sturno nup publice notũ fuit: quẽ seriatim plurima uerba proferentem humanis accentibus: sæpe in ipsius Plinij patria & audire tibi cõtigit & mirari. Nã de psitaco tam trita res est: ut mirabilis iam esse desierit. Quotiẽs hũc audisti cibos unũ atq; alterũ clara uoce poscentẽ? Quotiẽs nutritorẽ suũ proprio noie uocantẽ: atq; ut persuaderet multa illi gestuũ ac uerborũ dulcedine blandientem? Quotiens sic ridentẽ: ut astãtes ĩ risum cogeret: nec omnino alitis sed ueri risus hominis crederetur? Quæ q̃uis ita sint: tamẽ hi omnes: lusciniæ præsertim multo melius: mihi credite: suis in ramis canerentq; uestris ĩ caueis: nisi quia uestra cupiditas nihil extimat: nisi quod sibi propriũ fecit. Cum natura fecerit cuncta cõmunia: sic ultra suos fines atq; ultra suum nomen tendit auaricia. ¶Gau. Aues innumeras congregaui. ¶Rõ. Vt multas siue ut omnes habeas: phœnix puto deerit: siue un⁹: siue est nullus: siue illud in fidem recepimus quod quidã tradidere anno urbis octingẽtesimo auem hanc ex Arabia in Aegyptum euolasse: captãq; ibi & Romam delatam atq; in Comitio spectaculo populi expositam: supremam tandem ut crebibile est mortem obijsse: quod ultimum falsum esse non dubitant: qui de primis magni dubitant auctores. Ita cum omnes aues habueris: mirabilem pulcherrimamq; omnium non habebis. Dolens & indignans loquor: Vt qd enim semper pueri inanibus gaudijs exultatis? Vtq; ait Salomon: Vsq;quo paruuli diligitis infantiam? Quin aliquãdo conuertimini ad correctionẽ meam: ut Idem ait. Si quidem ipsa eadem sunt quæ loquor: Sinite o cæci aues in syluis agere: nidificare & pasci & canere & errare. Vos inertis plumas animi ad cœlũ pandite: atq; humo uos attollite: enitimini non uolucres captare sed uolucres fieri. Tuq; his omissis: de quibus loqui pudet: si quid habes quo lætari uirum deceat profer.

De Coniugij claritate: Dialogus LXV.

¶Gau.

V Xorem duxi nobilem. ¶Rō. Mallem tibi non tantū picas ac psitacos sed bubo/nes strigesq́ domi esse. Illi canerēt: ista iurgabit. Illi aliquid nunciarent: hæc pera/get. Illos excludere liceret: hāc nō licet. ¶Gau. Claro cōiugio ornat⁹ sum. ¶Rō. Speciosa uinctus es catena: unde te sola mors liberet. ¶Gau. Claro coniugio fœlix sum. ¶Rō. Casto fœlicior: fœlicissim⁹ cœlibatu. ¶Gau. Pulchro cōiugio illustrat⁹ sum. ¶Rō. Anceps uxoris electio: deformis facile fastidit: formosa difficile custodit: ea lege qua inter formam corporis atq́ animi castitatē lis prope perpetua ē. Sed ut qđ rarissimū est cōtingat & formæ pudicitia iūcta sit: uberius tecū agam. Accedant & fœmineæ dotes aliæ: nobilitas: sensus: opulentia: fœcunditas atq́ facundia: famæ integritas: moꝝ candor: Scito tuū limen his immixtā subintrasse superbiā: ut iure Satyricus uideat: malle Venusinam q̄ Corneliā Gracchoꝝ matrē Africani filiā paternis triumphis ac gloria insolentē. ¶Gau. Nobile cōiu/gium & honestū obtigit. ¶Rō. Quid de fastu fastidioq́ ais: Paꝝ ne fœminei mores noti: Disce seruire: disce pati: disce charos perdere: uni cōiugio uacandum est: amicitiaꝝ scopulus uxor imperiosa & uiri affectuum moderatrix. ¶Gau. Generosa mihi uxor obuenit. ¶Rō. Grauis sarcina: duræ compedes: liberos humeros atq́ olim liberos pedes prement. Duꝝ dictu: duri⁹ cogitatu: durissimū q́ perpessu: nō unius lucis sed totius uitæ hospes: forsitanq́ hostis uacuā præsidijs inuasit domū. Vnde illam: ut dixi ueteris repudij spe sublata: sola sci licet mors excludat. ¶Gau. Cōiugem gratam duxi. ¶Rō. Erras: Illa te duxit: diu nimium fueras tuus: accessit sponsa domina: carnifex præuignis: æmula socrui: familiæ iugū: coqui/næ labor: onus penui: sumptus arculæ: ornamentū aulæ: diurnū spectaculū fenestræ: lis no/cturna cubiculo. ¶Gau. Vxor mihi uenit amantissima. ¶Rō. Cū amore s. nescis çelus & suspitiones & querelæ subeunt: īmortale duellum domi habes: ipsis ex uoluptatibus & io/cis inimicitiæ erumpent: nec ad mensam: nec in thalamo tutus eris: nullū tempus litigio ua/cabit: media nocte pugnabitur. ¶Gau. Exoptatas nuptias contraxi. ¶Rō. Cum coniuge nuptias: cum pace diuortiū. ¶Gau. Vxor contigit cui unice placeo. ¶Rō. Melius forsitan displiceres: non te amando premeret atq́ attereret: & cogitare & res tuas agere & somnū car/pere sineret: nunc uxori placens: nil quod tibi placeat præter illā speres: totū sibi te uendicat: nec sufficies totus. Si quo forte ire uelis: fugere te fugæq́ causas fingere: si quid agas oblitū sui: si quid cogites iratū sibi: si cibo abstineas sordere res suas tibi: si somno cesseris externa te uenere fessum dicet. Denicq́ ut uxori placidus: tibi atq́ alijs inutilis sis oportet. ¶Gau. Vx/orem habeo quæ me ardēter amat. ¶Rō. Melius amaret caste: pie & sobrie ac uerecūde: Ar/dens enī amor quid nisi incendiū est animæ: qua ardente quis nā ibi modestiæ: quis reuerē/tiæ coniugali: quis trāquillitati locus aut quieti: Ardēter te amat uxor: nisi uicissim se amari senserit tepescet: amorēq́ odio mutabit: Sin æquandus tibi est amor: & tu ardeas necesse est: uniq́ deditus sis amāti: Zelotypæ coniugis uit insomnis: nūc blādicijs: nūc querelis fictisq́ criminibus excitādus exercēdusq́ per noctē: Seu licētius oculū deflexeris: seu ridēti lentius atriseris: seu uicinā salutaueris: seu formam alterius laudaueris: seu domū seri⁹ redieris: Po/stremo aliquid feceris aut dixeris q̄ suspectus læsiq́ reus sis amoris: quæ si uita dici debet: quæ nā mors dicēda sit nescio. Et hæc quidē de ardēti tuo amore sentētia nostra ē. ¶Gau. Est mihi ꝑpetua thori cōsors. ¶Rō. Et somni ꝑpetuū exiliū. Maritalis lecti rar⁹ ac tenuis so por est: hinc uoluptas: hinc iurgia: quies nusq́. ¶Gau. Habeo uxorē fidelissimā. ¶Rō. Fu/isse fideles aliq́s nō nego usq́ etiā ad mortē. Et ꝑfecto homi q hoc uitæ gen⁹ elegerit: magnæ diuitiæ cōiunx bona & fidelis: maior tñ est acies aduersa: Nēpe etiā illustriū multi dolo cō/iugū periere. Sileo Danai truces & cruētas nuptias & infamē noctē miserāq́ tot fil' iuuenū stragē. Nō hoc illi quoꝝ supra meminim⁹ grauis Agamemnon: nō Phrix Deiphob⁹ neget: nō ex uestris Africanus minor: nō postremo recētior Alboin⁹ rex: cui⁹ ab īpudica & sæua fu/sus cōiuge nitidi Athesis rippā sanguis infecit. ¶Gau. Vxorem nobilē: castā: mansuetā: hu/milem & obsequiosam: piam: fidam repperi. ¶Rō. Mirus auceps: cornicē candidā inueni/sti. Vix est tamen qui inuenisse se fuscam putet.

De Vxore formosa: Dialogus LXVI.

¶Gau. F Ormosa mihi uxor obuenit. ¶Rō. Difficilem prouinciam nactus es: uigila: dixi iam durum custodire quod a multis appetitur. ¶Gaudiū. Forma ē uxoris excel/lens. ¶Ratio. Solet forma corporis ut multa alia paritate gaudere: imparitatem ac dissimilitudinem aspernari. Si par igitur tibi forma est exerceberis: alioquin cō/temneris: utrumq́ laboriosum. ¶Gaudiū. Forma coniugis magna est. ¶Ratio. Et mag/

na superbia: Vix est aliquid quod æque animum tumefaciat & extollat. ❡Gaudium. For/
ma uxoris est maxima. ❡Rō. Vide ne castitas parua sit. Scitum est illud Satyricum: Rara
adeo est concordia formæ atq; pudicitiæ ut hæc constet: morꝫ insolentiã quis ferat & quo/
tidiana fastidia? ❡Gau. Formosissima est uxor. ❡Rō. Habes domi idolum sumptuosum:
operosum: uidebis indies peregrinos nouosq; habitus: lauda hinc corporis habitudinẽ quã
omnia deceãt: hinc ingeniũ inuentricis ad cũcta uersatile: tum iacturã patrimonij lucꝫ uo/
ca. ❡Gau. Habeo uxorẽ formosissimã. ❡Rō. Habes idolũ litigiosum insolens: qđ affusus
colas: qđ extra te raptus stupeas: qđ adores: unde tot᷒ pendeas. Sub mitte collũ iugo & cõ
tentus forma cõiugis: curasq; alias & propriã libertatẽ procul abijce. Dicebã modo: caue ne
quando aliam præter illam laudes: ne quando oculos ab illius fronte diuerteris: ne solito
parcius blandiaris: solito minus insanias quicquid respueris capitale erit: omñs sanitas defe
ctio. Viue deniq; ad uxoris edictũ: & nutũ dominæ suspẽsus obserua mancipiũ nõ maritus:
Hæc facito: si tanti existimas aliq̃ diu formosam thori sociã amplecti: leniq; ad tempus cute
gaudere: & candido natos ex utero tanq̃ poma nobiliora pulchro de uase suscipe. ❡Gau.
Vxorem habeo formosam. ❡Rō. Venenũ dulce: cõpedes aureas: splendidam seruitutem.
❡Gau. Forma delector uxoris. ❡Rō. Vana breuisq; delectatio. Nil forma fugaci᷒ & præ/
sertim fœminea: Qui uxorẽ ꝓpter formã diligit: cito illã oderit.

De Vxore fœcunda & facunda: Dialogus LXVII. ❡Gau.

Oecunda mihi uxor est. ❡Rō. Multas tibi curas: multos pariet labores uxor ste/
rilis unica tantũ: at fœcunda quidẽ sarcina domus est multiplex. Notum est illud
Comicũ: Vxorẽ duxi: quã nõ ibi miseriã uidi: nati filij alia cura. ❡Gau. Non fœ/
cunda tantũ uxor sed facunda est. ❡Rō. Hinc filij & nutrices aderunt: hinc sales & ỽba nõ
decrunt. Habes cũ qua disputes ac declames: & Satyricũ nõ audisti ubi ait: Nõ habeat ma/
trona tibi quæ iũcta recumbit: Dicẽdi genus: nec curtũ sermõe rotato Torqueat enthyme/
ma: nec historias sciat omẽs. Cõiugẽ quærebas magistrã inuenisti: iamq; aliquid impolitũ:
cõmune aliquid loqui: sine cõiugis censura & irrisione nõ poteris: frustraq; eiusdẽ Satyricũ
illud optaueris: Solœcismũ liceat fecisse marito. Inter mundi tædia: nullũ importuni᷒ pro/
caci fœmina & tacere nescia.

De opima Dote: Dialogus LXVIII. ❡Gau.

Ote auctus sum opima. ❡Rō. Et opima tyrannide: malũ malo additũ. Super/
biæ coniugalis duo stimuli: dos & forma. ❡Gau. Multum dotata uxor est mihi.
❡Rō. Multũ dotata uxore nihil est importunius: nihil intractabilius: nil sibi nõ li/
citum arbitraꝛ: quæ suas opes mariti comparat ægestati: quæ uirũ pascit: dominã se putat
esse nõ sociã. ❡Gau. Magna dos meũ subijt limen. ❡Rō. Vnde dos ingrediꝛ: inde libertas
egrediꝛ: Quod bñ prouiderat Lycurgus: cuius lege cautũ fuit: ut indotatæ nuberẽt: Et ad/
iecta ratio: ut uxores eligerenꝛ: nõ pecuniæ: sæuiusq; matrimonia sua uiri coercerẽt: cũ nul
lis frenis dotis tenerenꝛ. Vtrũq; sapienter: Nam & uere multis in domibus non uiro uxor:
sed pecunia nubit auariciæ: & est utiq; magna dos licentia cõiugis frenũ uiri. ❡Gau. In gẽs
cum uxore dos obuenit. ❡Rō. Muta ordinẽ: imo eñ cũ ingenti dote uxor subijt: quã liben
tius exclusisses si sola posset excludi. Plane coniugiũ obscœnũ: ubi nõ spe prolis ad cubicu/
lum uiri uirgo: sed ad arculã auariciæ impulsu dos concupita deduciꝛ. ❡Gau. Magnã mi/
hi dotẽ uxor attulit. ❡Rō. Dicueri᷒: magnũ preciũ libertatis tuæ: quæ si tibi chara esset: ut
decuit: nullo eã precio uendidisses. ❡Gau. Ditissima mihi uxor obtigit. ❡Rō. De moribus
nihil narras: Nempe nihil ut reor de moribus cogitasti: deq; optimis fœminæ dotibus fide:
uerecundia: castitate: modestia. Sũt uobis ista cõtemptui: & solũ in nuptijs uestris attendiꝛ
dos & forma: hæc est auaricia & libido: pronubæ matrimonijs his cõdignæ. ❡Gau. Pecu/
niosissima est coniunx. ❡Rō. Vide an non Themistocleũ illud consilium quo diffinit: Mal/
le se uirum pecunia: q̃ pecuniam uiro indigentem: recte etiam ad fœminas trahi possit. ❡
Gau. Vxor mihi prædiues est. ❡Rō. Quanto melius erat cum inopi requiescere: q̃ labora/
re cum superba: melius esurire cũ paupercula humili: q̃ cũ insolenti diuite litigare. ❡Gau.
Coniugis dos immẽsa est. ❡Rō. Consequẽs est ut elatio animi sit imensa: timor autem uiri
null᷒. Nõ audebis uitia reprehẽdere dũ respicies dotẽ: nõ præsumes hũiliare illã ꝑ quã te me
mineris supbire: nec fastidia dũtaxat ac tædia: sed ꝓbra etiã & iiurias tolerabis. An forte nõ
Aurelij Antonij pricipis memĩsti: illi᷒ q philosophi cognomẽ ob impiũ nõ omisit: q cũ uxo/

ris nosceret adulteria: & amici ut eā uel occideret uel saltē dimitteret hortarent̃: respōdebat: Si uxorē dimittimꝰ reddamꝰ & dotē: dos aūt erat imperiū. Vides ut ingētis uiri aīm dos frenabat: tuū forsitan nō frenabit. ¶Gau. Dos ꝑmaxia infinita īextimabilis est. ¶Rō. Dos matrimonij oneribꝰ supportādis: nō auariciæ æstibꝰ irritādis inuēta est. Itaq; ꝙ magis illā exaggeras: magis infamas: ut quæ utrimq; molestia noceat: & hinc dātis impudentiā: hinc concupiscentiā accipientis auctura sit. ¶Gau. Est mihi maxima dos uxoris. ¶Rō. Nō ꝗta sit dos: sed qualis sit uxor refert: & in dote ipsa nō quantitas certe sed qualitas existimāda ē: unde sc; ꝑfecta: quibus parta modis: multæ magnæ dotes malis artibus sunt quæsitæ. Heliopolitanum & punicum morem nosti: quoꝝ nuptis non pietate patria sed stupris ac dedecore dos constabat.

De gratis Amoribus: Dial. LXIX.

¶Gau. Gratis fruor amoribꝰ. ¶Rō. Gratis insidijs opprimēdꝰ. ¶Gau. Gratis uror amoribus. ¶Rō. Bene ais uror. Est eñ amor latens ignis: gratū uulnus: sapidū uenenum: dulcis amaritudo: delectabilis morbus: iucundum suppliciū: blanda mors. ¶Gau. Amo & uicissim amor. ¶Rō. Primū nosse potes: secundū in ambiguo est: nisi forte nocturnum mulierculæ tuæ murmur in testimonium trahis. ¶Gau. Amor haud dubie. ¶Rō. Persuasit ut uideo: nec magnū persuadere uolentibus: omnis amās cæcus & credulus. Quod si fidem iuramento amatorio uis inesse: scriptum ab amāte chirographum tenera in glacie: testibꝰ austris ī mediū ꝑfer. Sed o insane nihil unꝙ̃ ipudicæ præsertim credas fœminæ sexus: ardor: leuitas: consuetudo mentiendi: fallēdi studiū fructusq; fallaciæ: hæc singula multoq; maxime hæc omnia: quicquid illius ore prodierit suspectū faciūt. ¶Gau. Amo quod iure animū delectet & dulciter ardeo. ¶Rō. Credis ex me audire quod ille magister amoꝝ ait: ut fœliciter ardens gaudeas & uento tuo nauiges uoluptatis: Id quidē nō consilij est: Ego uero: quo suauius arseris: eo cautius ex incendio fugiēdum consulo. Tūc sunt mala periculosissima cū delectant: Sæpe suauitatē hanc durissimus finis exasperat. ¶Gau. Amo amorq;. ¶Rō. Vt sit ita: quid nisi duplex nodus: nexus artior: graue discrimen: melius de te sperarem si amares tantū: non etiam amareris: Etsi eñ facilitatem amoris atq; difficultatem æque nociuam quidam dicant: q facilitate animus capiatur cum difficultate cōtendat: Ego tamen ita sentio: nihil ad amandum efficacius ꝙ̃ amari: cōtraq; nihil esse qđ magis ab amando deterreat ꝙ̃ scire se nō amari: nec amatū iri credere: ꝙ̃uis id non facile creditura sit cæca & cupida mens amantis: qui unus est ex illo grege de quo scribitur: q qui amant ipsi sibi somnia fingunt. ¶Gau. Amo ego cum gaudio. ¶Rō. Qui ꝙ̃ male sibi est non sentit obtorpuit: qui malo suo gaudet insanit. ¶Gau. Apud me fateor delectabile est amare. ¶Rō. Odiosum mallem ac molestum: quo & fuga mali promptior foret & propinquior spes salutis: nunc delectatio morbum alit: sanus enim fieri respuit quem delectat ægrotare. ¶Gau. Vt libet apud me quidem ingenium est amare. ¶Rō. Vt quisq; sapit & loquitur: apud me uero seruile prorsus & languidum: & q fortissimos etiam uiros emolliat eneruetq;: dicam q nemo est qui nesciat: nemo erit qui audiens non miretur: sic magnarum rerū recordatio: uel scienbus admiranda est. Neue omnia sequar: quod nec necessarium puto nec possibile: duarum toto orbe clarissimarum gentium duos longe præstantissimos duces ad memoriā reuoca. Iulꝰ Cæsar uictor in Gallijs: in Germania: in Britānia: in Hispanijs: ī Italia: in Thessalia: in Aegypto: Idemq; mox in Armenia: in Ponto: in Africa: & rursus in Hispania supremo marte uicturus: In medio tantarum uictoriarum ab amore regio: interim apud Alexandriam uictus est. Hānibal apud Ticinum: apud Trebiam: apud Trasimenum: apud Cānas uictor: ac demum ī patria uincendus sua: prius apud Salapiam Apuliæ oppidū: quo inexcusabilior sit meretricio amore subactus est. Quanta tibi uidet̃ mali uis quæ tam duros animos: tam rigida pectora leui frangat incursu: tam rapidos pedes: tam fortia brachia fragilibus uinculis liget. Linquo fabulosa & uetera nimis: In bæluas transformatū Iouem ridiculis: Martem uinculis implicitum duris: nentem ꝑnsa digitis Herculem: ad hæc & Leandrū fluctibꝰ: Biblida lacbrymis: Prochryni telis uiri: ꝓpria cuspide Pyramum: Hyphin laqueo pereuntē: qđq; est certiꝰ atq; sonātius: & græcoꝝ duces de amore certātes: & notis Troiam flāmis ardentē: absq; his oībus & mille similibus: satis duo illi ꝗs præmisimꝰ ad ꝓbandum de quo agit̃: uel magnitudine nominum: uel historiæ fide sufficiunt. ¶Gau. Amo: quid de odio dices: si amorē damnas? ¶Rō. Vt tu accipis: utrumq; damnabo: neq; ideo bonū aliquid dicam: quod aduersum malo sit. Duo eñ extrema sibi inuicē aduersa pariterq; a medio;

hoc ẽa ꝟtute distãtia: parit̃ mala sunt. ℭ Gau. Ergo malũ est amare. ℭ Rõ. Hoc ego fateor.
ℭ Gau. Malo hoc nihil meliꝰ iuenio. ℭ Rõ. Credo Hercle ut ẽ animꝰ: sed tua opinio rẽ mu/
tat. ℭ Gau. Oderint quos delectat ego amabo. ℭ Rõ. Odiũ atq; amorẽ in differentia dix/
erim: Nam ut odisse uitium: & amare uirtutẽ æque laudabile est: sic seu uirtutis odiũ seu uitij
amor æque damnabile. Et ad summã: uix inuenies qđ per seipsum sic laude uel infamia dig
num sit: quin paucis additis: laus ac uituperatio altera locũ sumat alterius: Tu quid ames
uideris. ℭ Gau. Quid amem nisi quod cæteri? ℭ Rõ. Non omnes idem amant. Fuerũt qui
amarent deum tam enixe: ut pro amore hoc omnia quidẽ & seipsos uitãq; suã ꝑiecisse lucrũ
ducerẽt. Fuerunt qui nõ altius aspirantes pro nuda uirtute aut pro patria idẽ facerent. Nu/
B merarem nisi innumerabiles essent. ℭ Gau. Ego nec in cœlo fui unq;: nec uirtutem uidi: amo
quæ cerni possunt. ℭ Rõ. Si nihil amas nisi quid cerni potest: nihil igit̃ magnũ amas: quid
q; directe obuias præcepto illi uulgatissimo: Nolite amare quæ uidentur sed quæ non ui/
dentur: quæ eñi uident̃ temporalia sunt: quæ autẽ non uident̃ æterna? Vos aũt cæci animo
deditiq; oculis: æternũ nihil nõ dicam amare sed nec ĩtelligere nec cogitare quidẽ idonei: uo/
biscum peritura sectamini: & pudendos affectus honesto tegentes uelo libidinẽ dicitis amo/
rem: Illum colitis: illũ fandi licentia deum facitis: ut probra uestra: quæ uix cœlum tegit ex/
cuset. Quid enim deo auctore fit perperam? Ite iam erigite deo uestro aras ac thura porrigi/
F te: ille uos ad cœlũ euehet: Immo uero cœli deus illũ & uos trudet in tartarꝫ. ℭ Gau. Iuue/
niles ludos in calumniã trahis: amo: da ueniam. ℭ Rõ. Si ab offenso poscenda est uenia: ipse
tibi ignosce: neq; eñi alium q̃ te lædis: & ah miser quos inter scopulos fragilem cymbã agis?
ℭ Gau. Iuuat ita uiuere: nec intelligo quid nam uetet? ℭ Rõ. Miserum est peccare: miserius
delectari: miserrimũ excusare atq; amare peccatũ: & tum demũ consũmata materia est: cum
ad studiũ uoluptatis opinio quædam honestatis accesserit. ℭ Gau. Amo: nec possum aliter
nec uolo. ℭ Rõ. Posses nempe si uelles & forsan adhuc uoluentibus annis uoles. Siquidem
cum in multis: tunc præcipue in hoc morbo euenit ut sæpe uirtuti temptatũ frustra remediũ
ultro dies longior afferat. ℭ Gau. Nulla me dies non amantẽ uiderit. ℭ Rõ. Age igit̃: lude:
G insani somno lætare: experrectus flebis. ℭ Gau. Ego uero non flebo sed canam: meq; ipsum
more amantium carminibꝰ consolabor. ℭ Rõ. Est hoc q̃dem de quo multa dici possunt: &
quando huc me trahis insistam. Inter multas fateor mira hæc amantiũ amentia: non solum
apud uulgus ubi consuetudine in naturã uersa furor oĩs excusabilis: sed apud utriusq; lin/
guæ doctissimos: Nam & poetas graiorꝫ & uestros quædã de alienis multa de suis amoribꝰ
plausibiliter cõscripsisse compertũ est: atq; unde morꝫ infamiã merebant̃: eloquentiæ glori/
am cõsecutos: Tolerabilior apud illos Sappho: ætas: sexus: animi leuitas: puellam excusant.
Sed q̃d Anacreonti facias: quid Alcæo: quorꝫ uterq; nõ poeta modo insignis: sed uir fortis
& rebus gestis in sua republica clarꝰ fuit: Seu quid ex uestris Ouidio: Catullo: Propertio:
Tibullo: quorꝫ nullũ fermenisi amatoriũ est poema: q̃q; q̃d poetas: quibꝰ nescio: unde ma/
ior licentia data est: & nõ potius uitæ duces arguam philosophos: Vbi Hercle gaudeas: gra/
uitatis multo plus uestris fuisse q̃ græcis: uix eñi occurret horꝫ aliq̃s tam perditus: qui: non
dicam: tale aliquid fecerit: sed non libere: totum hoc uanitatis genus irriserit atq; damnaue/
rit: Apud illos tamẽ nõ cõmunes quosq; sed seuerissimos philosophorꝫ stoicos: ipsũq; : qđ
miraberis: Platonẽ: in hoc errore uersatos scimus. Amatorꝫ quidẽ sapiẽtẽ uolunt stoici: & sa
ne si de amore cõueniat non falluntur. Amabit enim deum sapiẽs: ut dixi: amabit & pro/
ximum: amabit uirtutem: sapientiam: patriam: parentes: filios: fratres & amicos: & si uerus
sapiẽs fuerit: etiã inimicos amabit: non propter illos: fateor: sed propter eũ qui hoc iubet. In
his omnibus: oro te: quis locus est pulchritudini? Sic eñi Ciceronis Tusculano diffinitũ le/
gimus: amorem ipsum conatum esse amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. Quis tam
cæcus: ut nõ uideat: quid sibi uelit hæc pulchritudo? Recte ergo quærit illic Cicero: Quis est
enim inquit iste amor amicitiæ? Cur non deformem adolescẽtem quisq; amat neq; formo/
sam anum: ni mirum ætas & forma cum delinimentis suis sunt huius amicitiæ fundamẽta:
quæ honestius sic dicitur: q̃ libido: quid sit tamẽ apertis sanisq; oculis facile cernitur. Itaq;
tota res eo redeat: ut si sit amor quisq̃ in rerum natura sine sollicitudine turpiq; desiderio:
sine suspirio & ardenti cura: sit hic sane permissus sapienti: Vacat eñi omni libidine: ut Cice/
ro idem ait: omniq; tumultu atq; angore animi: quæ maxime uitãda sunt sapientibus. Cæ/
terum non ut fando rerum facies uelari: sic mutari ueritas rerum potest: sermo autem no/
bis nunc non nisi de libidinoso amore susceptus est: qui his multisq; alijs magnis malis ua/

care nullo potest modo: Et hæc quidem Stoicis. Ad Platonem uenio: qui philosophorum princeps: immo: ut aiunt: philosophoꝝ deus: Et si in hoc multi litigent: in omni autem quæstione: non pluriũ sed maioꝝ: meliorumq; iudicio standũ est. Plato inq; utiq; summꝰ uir de amoribus suis etiã turpibus: ꝙꝙ uero philosopho nulla libido non turpis & inconcessa sit: pace tanti uiri dixerim: multa licentius scripsit: ꝙ quibus Platonicũ nomen scribendũ esset: Scripsit tamẽ: & quod nollẽ: scripta extant: neq; tam celebris famæ notã: neq; iudiciũ posteritatis erubuit: curam hanc metũq; omnẽ uincentẽ impetu passionis animũ urgentis stiliq; dulcedine calamũ excitantis: quæ uel in turpi pudendaq; materia tanta illi est: ut Epicureis magis ꝙ Platonicis in rebus: quasi solis in luto Platonici radios cernas ingenij: & hanc ipsam post Platonẽ multis uideo causam fuisse ut scripta relinquerent: quæ uel honestius nõ scripsissent: uel consultius deleuissent: multis ut idem faciant futurã esse conijcio sed famosiorem attigi. Proinde quod ad reprehensionẽ attinet insaniæ talis & aliqua diximus: ac multa & uaria dici possunt: quod ad remediũ uero nõ pauca: Nam ad illã quã dicis cõsolationem mali huius: quã tibi de carminibus prouenturã fingis: breuissimũ Flacci carmen ac percunctatio illa pro respõso sit: Hiscine uersiculis speras tibi posse dolores: Atq; æstus curasq; graues e pectore pelli: Loquendo: canendoq; amor alitur: accenditurq;: nõ extinguit̃ nec lenit̃: ut quos memoras cantus & carmina: tuoꝝ nõ fomenta sed irritamẽta sint uulneꝝ. ℭ Gau. Credere iam tandem admonitus & expertus incipio: quãobrem si libet omissis alijs: ad remedia stiliũ uerte. ℭ Rõ. Multi olim ista conquirere nisi sunt: in quibus Naso mirus medicꝰ morbi amantior ꝙ salutis: cuius quædã leuia, quædã fœda uel inefficacia: tamẽ est aduertere. Scripsere alij: inter quos Cicero breuiter potenterq;: ad summam pauca hæc sunt quæ de multis electa probauerim: loci mutatio: quæ ut corpori: sic animo ægrotãti salubris interdũ est: Euitatio omniũ fugaq; diligẽs quibus amati uultꝰ in memoriã retraharis: occupatio q̃z traductioq; animi ad alias curas nouasq; sollicitudines: quibus morbi ueteris uestigia deleantur: Cogitatio uehæmens & assidua: ꝙ turpe: ꝙ triste: ꝙ miseꝝ: Postremo ꝙ breue: ꝙ labile: ꝙ nihil sit omnino qđ difficultatibus tãtis appetitur: ꝙ facile: ꝙtoq; melius: uel impleri aliter alijsq; uijs uel contemni penitus possit atq; abijci: interq; rerum uilissima deputari. Multos præterea curauit pudor: quod maxime generosis animis accidit: dum obuersat̃ infamia irrisioq;: dũq; se digito signari uulgiq; fabulam fieri dolent: dum sub oculos redit rei fœditas: fructu uacua: plena dedecore: plena periculis: plena doloribus ac pœnitẽtiæ causis. Ad extremũ proderit excusationibus ac falsis opinionibus reiectis: ueras induere: Nihil hic naturam: nihil fatũ: nihil stellas agere: nihil deniq; nisi solã animi leuitatẽ atq; libeꝝ iudiciũ. Est enĩ in ægrotantis arbitrio: ut sanus fiat: mox ut bona fide uelle cœperit: & blandæ cõsuetudinis nexus dulces abruperit: laboriosum certe sed uolenti possibile. Est quidẽ ut grauissime ait Cicero: illud quod in omni perturbatione dicitur demonstrandum: nullam esse nisi opinabilem: nisi iudicio susceptã: nisi uolũtariam: Eteni si amor naturalis esset: & amarẽt omnes: & semper amarent: & idem amarent: neq; alium pudor: alium cogitatio: alium satietas deterreret. Nempe hoc ultimum satietas a quibusdam inter remedia ponit̃: ab alijs autẽ amor nouus: quo ut censent: uetus amor quasi clauo clauus pellitur: Quod ꝙuis Artaxerxi Persarum regi: quem Assuerum sacræ uocant litteræ: & suggestum ab amicis: & effectũ utile deprehensum: auctor expressior sit Iosephus: de euentu quidem non litigo: de electione pronuncio. Itaq; duo hæc utilia fortassis interdũ: semper certe periculosa crediderim: si neq; horum aliquo neq; omnibus conualescas: ad morbi causas animo recurrendum erit. Hæ uero: ni fallor: primæ omnium ac maxime sunt ualitudo & forma elegans: opes: ocium: iuuenta. Vt corporis ergo: sic animi morbis contraria optime medebuntur ægritudo: deformitas: inopia: graue negocium: senectus errorum iuuenilium castigatrix eximia: Hæc mihi sunt ulti madura quidem: sed pro magnitudine pestis optanda remedia.

De Ortu Filiorum: Dialogus LXX.

ℭ Gau. Nati mihi sunt filij. ℭ Rõ. Geminatum malum pondusq; domesticum. ℭ Gau. Filij mihi sunt nati. ℭ Rõ. Laboriosa uxor: laboriosior amica: laboriosissima demũ proles. ℭ Gau. Nati filij. ℭ Rõ. Dulcedo amarissima & fel melle circumlitũ. ℭ Gau. Nata mihi dulcis ẽ soboles. ℭ Rõ. Fontẽ tibi grauiũ curaꝝ dominatũ credito. Nunq; sine metu atq; angoribꝰ uitã ages. ℭ Gaudiũ. Filios genui. ℭ Ratio. Nec timere nec sperare nec uota facere noueras: En disces tuo periculo: disces & parentes orbos miserari: disces & in breui uita, longas curas texere teq; longiora negocia ordiri: disces his qui nihil ad te perti-

C neant torqueri: quæ uisurus nunq̃ sis disponere: Ad postremum disces amare plus alium q̃ te: disces ardentissime diligere: tepidissime diligi: duras artes. ℂGaudium. Filios habeo. ℂRõ. Nunc primũ intelligere incipis: quid ipse debeas parẽtibus tuis. ℂGau. Filios ꝑcreaui. ℂRõ. Seuisti arborẽ inexhausto percolendã studio: quæ te dũ uiuas exerceat: cui⁹ nullos forsitan aut seros & fortasse post obitum fructus legas. ℂGau. Filij mihi sunt. ℂRõ. Si boni iugis timor: sin mali sempiternus dolor: Interim solamẽ ambiguũ: certa cura. ℂGau. Habeo filios. ℂRõ. Habes unde uiuus doleas: mortuus agnoscaris: habes & unde sæpius

D mori possis. ℂGau. Pater filioꝶ sum bonoꝶ. ℂRõ. Quanto meliores filij: tãto periculosior conditio tua est. Nescis quã dolendi materiã gignendo quæsieris: quos lachrymis aditus in tuam domũ patefeceris: q̃tum in te ius morti miseriæq; præbueris? O matres miseræ: ait Horatius: O patres miseri dico ego. ℂGau. Optimoꝶ pater filioꝶ sum. ℂRõ. Optanda mors tibi integro est: ne forte uiuus esse desinas quod delectat: & aliquãdo cum Nestore a socijs quæras cur tamdiu uixeris. ℂGau. Votiua fœlix lætusq; sum sobole. ℂRõ. Fœlicitas anxia: sollicitũ gaudiũ: & sæpe mœstũ gaudium fœlicitas misera. Possem multos illustrium ꝓferre: quoꝶ fœlicitati nihil magis obstitit: q̃ ꝙ filios habuerunt.

De Filio infante festiuo: Dial. LXXI. ℂGau.

A I Nfans filius festiuus est mihi. ℂRõ. Modone ista festiuitas in dolorem desinat: & quo præsens tibi lætior infans tuus fuerit: eo mœstior sit digressus. ℂGau. Infans est mihi bonæ spei. ℂRõ. Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: sæpe in ipso flore præcidit̃. Vtq; nil dulcius: sic fere nil amarius. ℂGau. Infans est mihi blandissimus atq; multiloquus. ℂRõ. O ne istæ blandiciæ uertant̃ in lachrymas. Res est dulcissima fateor: infantilis aspectus & alloquiũ: Vtq; est apud Statium Pãpinium: syderei uultus & uerba ligatis interrupta modis: quæ dũ audiunt̃ mulcẽt: dum audiri amplius non possunt cruciant: nec sine sensu doloris ad memoriã reuertunt̃: sic humanis in rebus: sed in nulla ma

B gis dulcedini opposita semꝑ amaritudo ẽ. ℂGau. Delector filio ĩfante iucũdissimo. ℂRõ. Nõ prohibeo delectari ne naturæ obstem: sed in oĩbus modum quæro: sine quo nihil bene agitur. Volo te parcius gaudere: ut si dolendũ fuerit: possis & parci⁹ dolere: Et moneo cogitare: facile fieri posse: ut arundineo baculo insistas: uel in caducũ te parietẽ inclinaueris: qđ sæpe dixisse fert̃ Hadrian⁹ princeps cũ Aelium ueꝶ: pueꝶ pulchꝶ sed fragilẽ adoptasset: & secũ canere possis Maronẽũ illud: Ostẽdẽt terris hũc tantũ fata: neq; ultra eẽ sinẽt. ℂGau. Gaudeo de infante meo. ℂRõ. Sic gaude ut dolitur⁹: siue ille: ut dixi: acerba morte defungitur: siue qđ est multo grauI⁹: qđ q; sæpissime accidit: e gratissimo infante fit ingratus & inobediens adolescens. ℂGau. Multũ gaudeo de infante filio. ℂRõ. Nemo tam stultus agricola est qui de flore multũ gaudeat: fructus est expectãdus: tũc gaudendũ modice. Interim tempestates: grãdines & uredines metuẽdæ sunt: frenandũq; metu gaudiũ.

De insigni natorum forma: Dialogus LXXII ℂGau.

A I Nsignis est natoꝶ forma. ℂRõ. Si tuã tibi formã contemnendã me docẽte didicisti: quanti alienã sis facturus intelligis. ℂGau. Forma filioꝶ magna est. ℂRatio. Magnũ maribus discrimẽ fœminisq; ꝑmaximũ. Imprimũ pulchritudo & castitas raro cohabitant: Nã nec uolunt uixq; si uelint liceat: cum humana oĩa: tum imprimis pudicitia hodie male tuta est: præsertim ubi formæ egregiæ iuncta est. Sunt quibus inuidet: sed intra suos fines sese tenet inuidia: dolet: Irascitur: nihil ultra: quidam illæsi intet multorum odia senuete: quidam perpetua & ad ultimum inconcussa uiguere tyrãnide: Quot assidue placato mari nautæ: quot per syluas saluis mercibus prætereunt mercatores: nec pirata illis: nec his prædo obui⁹: quam tu mihi formosam intemptatam dabis? Casta licet: obsidebitur: oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot resistet? Admouentur muris scalæ blandiciarum: machinæq; munerum & latentes sub terra fraudum cuniculi: Si his artibus non proficitur: manu improba uis affertur: Si fidem quæris: famosissimos raptus ad memoriam refer. Forma multos temptauit: ac temptandos præbuit: quosdam strauit: & uel in crimen impulit uel in mortem. Fuit apud Hebræos exemplum tẽptationis acertimæ Ioseph: sed discrimẽ: ꝓuidẽtia cœlestis in gloriã uertit. Apud Graios Hippolyt⁹ & Bellerophõtes: apđ uos Spurina ne tẽptaret̃ ꝓprijs se mãib⁹ deformauit. Nõ apđ primos ꝟgo Thamar: nõ apđ secũdos Graia Penelope: nõ apđ tertios Romana Lucretia tuta fuit: non

apud oẽs plurimæ uel tẽptatæ passim uel oppressæ. Hi sunt formæ labilis & caducæ fruct⁹: q̃ p̃sæpe nõ opulentas tantũ domos: sed ingẽtes urbes & magna nõnunq̃ imperia euerterũt. Notæ sunt historiæ. Certe nisi formosa adeo esset Helena: Troia mãsisset incolumis: Nisi tã formosa Lucretia: Romanũ regnũ nõ tã uelociter corruisset: Nisi tam pulchra Virginea: nec tamcito decemuirale illud imperiũ defecisset: nec Appius Claudius tantus legifer Roman⁹ libidine uictus: famã ĩ rostris: uitã in uinculis finijsset. Deniq̃ si formosæ minus innumerabiles aliæ fuissent: nõ tot raptæ aut deceptæ: in tot probra tantasq̃ animæ ruinas ex arce pudicitiæ cecidissent: Quare effectus formæ bonos quos inueneris: renuncia: ut cũ cõtrarijs cõparentur. ¶ Gau. Formosissimus filius est mihi. ¶ Rõ. Forma hæc Messalinæ cuiuspiã cum libidinẽ excitarit: elige utrũ uis: aut neget & amãtis imperio occũbendũ ant annuat: & Claudij gladio perenndũ erit. Castitate igit̃ mortẽ: adulterio aũt nihil præter exiguã lœti morulã quæsierit: & hoc sibi illa inclyta & excellens forma cõtulerit. In hoc ergo ut in reliquis mediocritas bona: si extremoꝝ alteꝝ eligendũ esset: forma gratior: sed gibbus est tutior. ¶ Gau. Est mihi nata pulcherrima. ¶ Rõ. Circumspice insidias: uim caueto: Iasonẽ putas aut Theseũ aut Paridem unũ esse: Mille sunt. Filiã habere sollicitudo est laborq̃: formã adijce: met⁹ fit: quẽ nisi morte aut senectute non fugias: nuptijs nanq̃ alterius in domũ metũ transferes: non extingues. ¶ Gau. Præclara natorum forma glorior & exulto. ¶ Rõ. Gloriari & lætari forma sua iuuenes: uanũ utiq̃ sed uulgare est: Gaudere aũt senem forma iuuenũ suoꝝ: quã uanitate plenã: ni desipiat: obiectãq̃ periculis uidet: stultũ prorsus & insaniæ p̃ximũ. ¶ Gau. Cœlestis filij forma est. ¶ Rõ. Legisti reor Iliados Homericæ librũ quartũ & uigesimũ: ubi Priamus de Hectore suo loquẽs: Nõ inquit apparebat uiri mortalis filius sed dei: dixit hoc ille: sed Achilles ei ostendit homĩs illũ mortalis filiũ esse nõ dei: Et tui nunc filij cœlestis formã quã memoras: memento: eripi fœdariq̃ potest: & dum durat: quãti precij sit extimatio prærupta est. Hos errores tamẽ & has nugas paternus amor ĩmodicus & recti iudicij hostis parit. ¶ Gau. Formosissima mihi filia est. ¶ Rõ. Vt nil aliud sumptuosissima dom⁹ erit.

De Filij fortitudine ac magnanimitate: Dial. LXXIIII.

¶ Gau.

Est mihi filius uir fortis. ¶ Rõ. Quanto ille est fortior: tãto tu timidior sis oportet. In nullos enim homines plura pericula q̃ in sui cõtemptores: hoc est uiros fortes congerit fortuna. Nec immerito: Cæteri enim sese abdunt: euitãtq̃ impetum: illi se obijciunt fulminanti. Recurre memoria præteritum tempus: Fortissimos fere omnes uiolẽta morte consumptos inuenies. ¶ Gau. Fortitudo filij ingens est. ¶ Rõ. Fortitudo pulcherrima uirtus est: sed comitata casibus: uarijs paratas lachrymas & instructum feretrum habeto. Omnibus mors uicina: uiris fortibus contigua est. ¶ Gau. Vir fortissimus est filius. ¶ Rõ. Est qui patriæ libertatem: forsitan stragem hostibus: sibi decus: tibi fletum aliquãdo: metum semper afferat. ¶ Gau. Natus mihi fortis ac magnanimus est. ¶ Rõ. At quid aliud interfecto in filio Creon gemit: nisi magnanimum bellicæ laudis ardorem? Quid Euander in Pallante suo: nisi nouã gloriam armorum & prædulce decus primi certaminis? Quid aliud Priamus Hectorem pauens monet: nisi ne Achillem solus expectet? Quid ne aliud hunc ipsum mater anxia precat̃: nisi ut fugiat bellicosum uiꝝ? Quid deniq̃ aliud uxor Hectoris post uiri mortem fati ignara timere se dicit: nisi probitatem uiri miseram & feruorem animi non se in acie continentem bellatorum sed cæteros præcurrentem: quod ipsum iam ante ab initio formidabat: ubi eũtem ad bellum his uerbis alloquitur: dæmonice corrumpet te tua uis: neq̃ misereris filij pueri & mei miseræ matris quæ cito uidua tui ero? Quid postremo Achillis genitrix pro nato timida dum diceret: Iam pelago terrisq̃ me⁹ quæretur Achilles. Et uolet ipse sequi: dumq̃ illum frustra iam feruentis belli motibus ereptum & imbecillem tranquilli senis in regiam inuectum uirgineis latebris occultaret? Omnes hos quidem fletus & hos metus nihil aliud q̃ martia uis & uirtus animosa pepererat. ¶ Gau. Valde mihi magnanimus est filius. ¶ Rõ. Magnus animus sine magna potentia stulticia magna est. Magnanimitas recta hominum est paucorum: q̃uis & qui potentissimi uidentur q̃ sint fragiles: multa etiam præter mortem: sed præcipue mors declarat: ut breuiter uereq̃ dici possit: Nihil imbecillius homine nilq̃ superbius. ¶ Gau. Filius est mihi magnanimus. ¶ Ratio. Gaude ergo: habebis magnorum conatuũ plenam domũ: ocij uacuam & quietis. Et sæpe optabis non tam magnanimũ filium habuisse. Ad summam: clara est fortitudo: magnanimitas speciosa: utraq̃ uero laboriosa & turbida: tuta modestia & tranquilla.

De Filiæ castitate: Dialogus LXXIIII. ℭGau.

A

c Astamihi est filia. ℭRō. Iucunditas magna: sed sollicita. Quanto enī castitas maior: tāto in eam uigilantior libido. Nihil tam ardenter inuadit q̄ quod castis excubijs & fœmineo pudore uallatum est. Concesso calle corruptor it segnius: & pmissa tepentius appetuntur: Multum cōcupitæ rei difficilis solet esse custodia. ℭGau. Insignis natæ pudicitia est. ℭRō. Est ubi res optima rei pessimæ materiā præbet: Magna Lucretiæ forma fuit: sed nil æque hac spectata: matronæ nobilis castitas uesanum iuuenē in adulterium uiolentum stimulis egit ardētibus: Sic bonorum donis abutitur nequitia reproborum.

B

ℭGau. Castitas filiæ nota est. ℭRō. Opta ut perpetua sit. Apud poetam legis: Varium & mirabile semper fœmina: Q. si Maro nō diceret: nunquid minus ideo certum esset? Quot adolescentulas pudicas primum: post lasciuas anus uidimus? & ita præsentibus uitijs cum præterita castitate certantes: ut pudice acti quasi perditi temporis pœnituisse uideretur: quo nullum fœdius illo in sexu atq; ætate ludibrium. ℭGau. Castissima mihi est filia. ℭRō. Si seipsam cognouerit sciueritq; cuius est donum castitas: & illi gratias agens ad custodiam boni sui totum animum intēderit: atq; in tutum intemerata peruenerit: erit: fateor: unde & secum deo gratias agas & gaudeas: magis q̄ si illam regijs nuptijs illustrasses: Et tamen interim: mihi crede: quod timeas. Cū sit enim in omnibus rara constantia: tum in fœminis nulla est.

De optimo Genero: Dialogus LXXV. ℭGau.

A

o Pimus gener est mihi. ℭRō. Debet is esse uel filio charior: siquidem filiū casus affert: generum electio. Acceptum igitur filiæ fer quæ nepotum debitrix: filium iam nunc dedit. ℭGau. Generum optimum sors tribuit. ℭRō. Sunt hoc in genere & fidei insignis & perfidiæ exempla. Raro uel nunq̄ tam fidelis patri fili⁹ fuit q̄ Augusto Cæsari Marcus Agrippa: q̄ Antonio pio Marcus Aurelius: erga quem usq; ad illius uitæ finem: tribus ac uiginti annis ita se gessit: ut non modo amorem eius ac filiam: sed imperij q̄z successionē ut filius fide perpetua ac sedulitate meruerit. At non talis erga Claudiū fuit Nero: licet is quoq; non suis meritis sed matris ingenio principis filiam nactus & Imperium.

B

ℭGau. Vnanimem & concordem generum inueni. ℭRō. Vide ne spes successionis aut honorum competitio: concordiam hanc infringat. Quis enim non uiuere illum optet: cuius sibi utilem uitam uidet? Sin aūt uita obstare aliquo forsitan aspirātī aut utilior mors esse cœperit: seu uideri: mutatur habitus atq; affectus animorū: occultumq; mox odium erumpit. Quantæ sane inter socerum ac generū possint esse discordiæ: ut sileam antiquam Danai fabellam: & Nūmianum Aprimi soceri sui dolo nefario interemptum: Insuper Stiliconem cupiditate imperij & defuncti soceri & generi uiuentis oblitum: abūde Cæsaris atq; Pompeij notissimum est exemplum.

De secundis Nuptijs: Dialogus LXXVI. ℭGau.

A

f Ecūdas nuptias celebrabo. ℭRō. Si nosces ad liquidum quid est fœmina quidue de illa magni scribant uiri: nec primas quidem nuptias celebrasses. ℭGau. Secundas nuptias celebrare est animus. ℭRō. Si non te primæ nuptiæ domuerunt: iam secūdas celebra: si te nec illæ domuerint celebrabis & tertias. ℭGau. Secundis nuptijs intēdo. ℭRō. Qui ex primo coniugio prolem habens nouercam superinducit: suis manibus in suam domum mittit incendium. Si inuēta urget: aut libidinosa uellicat senectus: qua nihil est turpius: posset forsan: ut ciuiliter hoc potius q̄ honeste dicam: posset inq̄ fortassis utili⁹ nisi uel peccati materia: uel diuina lege uetitum esset: concubinali obsequio subueniri: q̄ nouercalibus odijs domus tranquilla turbari: quod Tito ac Domiciano susceptis filijs Vespasianus prudētissimus princeps fecit: & ætate hac Stephanus Columneñ. haud īmerito inter

B

principes memorandus. ℭGau. Ad secundas nuptias intendo. ℭRō. Potes id quidem secundum leges humanas: diuinis quidem legibus patientibus magis q̄ laudantibus: nota omnibus quæ de hac re Paulus tractat Apostolus. Certe etiam apud gentiles ipsos: quibus laxior talium libertas permissam rem potius q̄ probatam intelligere est. Siquidem multorum matrimoniorum experientiā quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signū esse uestri maiores crediderunt: quæ amplexus Hieronymus q̄ multa contra secundas nuptias: q̄q; acriter scribat: non est promissæ breuitatis inserere: quæ q̄uis in fœminas non in uiros etiā dici omnia uideātur: & haud dubie si sexus ille maioris sit debitor castitatis ac pudoris: plus

C

tamen prudentiæ ac constantiæ debent uiri. ℭGau. Secundis mihi nuptijs est opus. ℭRō.

Mirarer: nisi mores uestros nouerim: non tantũ superuacua: sed damnosa etiam uobis necessaria effecistis: Tu uero durissimi oris sis: si ad te frenandum uxore opus est altera. ¶ Gau. Ad secundas nuptias festino. ¶ Rõ. Age age dum feruor durat: cum refrixerit dolebis: Nõ notasti q̃ dulcis est sopor in uacuo cubili? Solũ illum fœdum & miserũ actum cogitas: qui transit & uulnerat.

De Natorum Coniugio: Dial. LXXVII. ¶ Gau.

A

n Atorum nuptijs sobolẽ propagaui. ¶ Rõ. Honestior aliquãto hæc quidẽ cura q̃ superior: & tamen sæpe uitiũ propago q̃ sobolis utilior fuit. Illa dulci mero doliũ: hæc amaris curis animũ impleuit. ¶ Gau. Nuptui natam dedi. ¶ Rõ. Si proinde sicq; fœliciter & filiam seruasti: & filium: ut modo dicebam: uel filio melius inuenisti: Si min⁹ & illã perdidisti: & tibi hostem tyrannũ filiæ quæsiuisti. ¶ Gau. Viro filiã collocaui. ¶ Rõ. Si bonam: dulce pignus ac suaue tibi ereptum alienis laribus inuexisti. At si malam: graui fasce quo alium premeres te leuasti. ¶ Gau. Filiam uiro dedi. Rõ. Noli nimiũ hinc gaudere.

B

Multis anxiæ & infœlicis uitæ principiũ fuerunt nuptiæ: ut læte omnia succedant: operosa res est coniunx: in laboriosam coloniam durũq; negociũ: quã amabas misisti. Nascetur filij domi illi suis scaturiet fons curaꝝ. Finge non nasci: & idipsum miserum molestũq;. Sic fœcunditas onerosam: sterilitas odiosam faciet: mansisse tecum forsan optabit pietatemq; tuã hãc oderit. ¶ Gau. Filiæ uiꝝ dedi. ¶ Rõ. Ociosæ finem uitæ principium actuosæ: rei sarcinam familiaris grauem: mundi noticiã: experientiam suipsius. ¶ Gau Filia uirum habet.

C

¶ Rõ. At perdidit libertatẽ: uirginitatem: requiem: nõ æqua pmutatio. ¶ Gau. Dedi filio uxorem. ¶ Rõ. Grauior est immissa nurus q̃ emissa filia: Semp intestinũ malum periculosius externo est. Patefecisti arcem hosti forsitan aut profecto participi: iam nõ solus domin⁹ reꝝ tuaꝝ: refert qualis itrauerit. ¶ Gau. Generosam filio coniugem quæsiui & diuitẽ & formosam. ¶ Rõ. Cur quod sequitur supprimis: & superbã & importunam: & coniugi uitæq; tuæ æmulam? Inter socrũ & nurũ uetus est bellum: nec soceri maior est gratia sed met⁹: una est amboꝝ ratio. Nullum animal tam primi loci appetẽs q̃ fœmina. Illum sibi saluis nobis

D

interdictum uidens: quid nunc aĩo uoluat: & quid oret: haud difficilis cõiectura est. ¶ Gau. Vxorem filio dedi. ¶ Rõ. Quid scis an immortale illi tædium tibiq; dederis: an utriq; clandestinum forte discrimẽ? Multæ uiros socerosq; perenni confecere fastidio: quædam ueneno ferroq; aliæ peremere. Quot habebat filios Aegisthus si nurum nullã habuisset? Inuẽta est quæ præcipiti libidine dominandi: & secundæ sortis impatientia: quo maturius uiꝝ secq; regnantem cerneret: genitori proprio causa mortis cum fuisset: supra cæsi corpus currum ageret. Si hæc patrum merces: quid sperare debent soceri? ¶ Gau. Nuptijs filiæ celebratis gaudeo. ¶ Rõ. Quotiens hanc celebritatem dispar fœdat euentus: & cantus & epulas & choreas luctus sequunt̃ & lachrymæ & tumultus? Ineptum omne gaudiũ immodicũ: ex his præsertim rebus quibus dolor oriri possit & soleat. ¶ Gau. Vxorẽ filio simul & filiæ uiꝝ dedi. ¶ Rõ. Sarcinas permutasti: alienã tuis: alienis tuã humeris curam fers.

De Nepotibus: Dialogus LXXVIII. Gau.

A

n Epos ex filio natus est mihi. ¶ Rõ. Ingens amor filioꝝ: iugis cura: habet tamen & finem & metham aliquam: Si ultra progredit̃: nullus sollicitudinũ modus est: & ex filio natus & qui ex illo nascitur: omnes deniq; tuam nascunt̃ in pœnã: quorũ numerus quorsum pergat seu pergere possit: intelligis. Ille quidem Israelitici parens populi: si sic affectus ut tu es primoꝝ patrum uitæ tempus implesset: quãta quæso curaꝝ sarcina humeris fessi senis incumberet? Præter eñ fœminas pverosq; & sacerdotes atq; inhabiles suo de sanguine paucis sæculis sexcenta: & eo amplius uirorum bellãtium millia prodiere. I nũc & nepotum exercitibus gloriare: in quibus & si forte aliqui sint fœlices: innumerabiles miseri sint oportet. Quid ergo? Amandi sunt non tantum filij ac nepotes: sed omnes omnino homines. Amandi inq̃ in illo i quo fratres estis omnes: nec curis tamẽ nec immodico gaudio indulgendũ: ne & in præsens cõtrarijs crucieris affectib⁹: & aliquñ te gauisum esse pœniteat pudeatq; quẽ ut infantulũ ualde dilexeris: uiꝝ ualde oderis: qd̃ psæpe accidit. ¶ Gau.

B

Natus est nepos mihi. ¶ Rõ. Quid q; hũc quẽ faustũ putas: uel nepotis turpitudine: uel ui forsitan fortunæ infaustũ quãdoq; dicturus es diem? Quid q; tibi natus mox forsitan moriturus: & plus tristiciæ allatur⁹ est q̃ attulerit læticiæ? Multi sunt uarij: subiti & inopini hominũ casus: sed infantiũ innumeri. Si oẽs uiuerent qui nascunt̃: humanũ genus terra nõ caperet: uiuerent dico nõ semp: nam si id facerent hoĩes nõ essent sed usq; in seniũ: usq; saltem

ad legitimam ætatem: Stultum est magnū gaudiū de re breui utiq̧ & incerta quonā euasura sit. Qđ & in filijs & ī nepotib⁹ uer҄ est: sed eo magis in nepotibus magisq̧ etiā nunc in pronepotibus quo a radice absunt longius. ℭ Gau. Nati sunt mihi nepotes ex fratre: ex filia: ex sorore. ℭ Rō. Hi iam minus ad te pertinent: hoc gaudiū & hanc patribus curam cede.
C ℭ Gau. Natus est mihi nepos ex fratre. ℭ Rō. Et Anneo Senecæ Lucanus non exigua pars hispanæ facundiæ: & Mycipsæ Numidar҄ regi Iugurtha nō ultimū exemplum Libycæ pfidiæ nepos fuit regni euersor: fratr҄ interfector. ℭ Gau. Nat⁹ est mihi nepos ex sorore. ℭ Rō. Et Platoni Pseusippus ex sorore nepos ac philosophiæ uelut hæres fuit: & Pericli talˀ nepos Alcibiades: turbator patriæ & bellor҄ græciæ cōcitator: & Tarquinio superbo Brutus: qui regia illum sede deiecit: & uir magnus & patriæ utilis sed aduersus auūculo.
D ℭ Gau. Natus est nepos ex filia. ℭ Rō. Ennio: Pacuuius uerecundus ac grauis uir nepos ex filia & poeticæ successor fuit: Antonino aūt pio Cōmodus impudētissimus leuissimusq̧ hoīm. ℭ Gau. Est mihi ex filia natus nepos. ℭ Rō. Romulus Remusq̧ Numitoris ex filia nepotes: auū maternum ī Albanū regnū restituerunt: Ancus Martius ex filia Numæ nepos: auitū regnum Romæ tenuit magna cū gloria: Cyrus autē Astyagis nepos ex filia: maternū regno auū expulit Medorum. Quæ historiæ eo tendūt: ut de hoc nepotum ortu quātum sperari potest: tantum possit & metui.

De Filijs adoptiuis & Præuignis: Dial. LXXIX.

ℭ Gau.
A Doptaui mihi filium. ℭ Rō. Adoptio pedissequa ē naturæ: & cum sit illa nobilior
a hæc cautior: quodq̧ illa sine consilio gignentis casu quodam: hæc adoptantis certo iudicio operaṫ. ℭ Gau. Adoptione bonū filiū quæsiui. ℭ Rō. Debuisti id quidem: si neglectum: non ut genitura sic electio excusabilis: Nihil habes in coniugem: nihil in
B fortunam quod retorqueas. ℭ Gau. Filium adoptaui. ℭ. Rō. Oportunū hoc naturæ subsidium ciuili repertum Iure: multis utile: multisq̧ fuisse pestifer҄ constat. Bonū filiū adoptauit Nerua: sed Traianū in sua adoptiōe deceptum: quibusdā scriptoribus uisum scio. Nam Augustum in Agrippæ nepotis adoptione circumuētū: mox secuta testaṫ abdicatio: In Tiberij aūt uel adoptione uel successione nō deceptū: sed suor҄ moribus pene coactum uideo: quod & sermo eius indicat: & præfatio testamenti. At Mycipsa ille cuius pauloante memini prorsus infœlix adoptator fuit: qui non filium sed funestum dracone̅ regiæ filijsq̧ suis immiserit: quos & si moriens hortetur ita uiuere: ne ipse meliores filios adoptasse uideaṫ q̄ genuisse: sæpe tame̅ meliores adoptanṫ q̄ gignunṫ: Neq̧ id mirum: cum illud experientia & cōsilio muniaṫ: hoc neutro. Sæpe aūt cōtra: nō peiores modo sed pessimi oīm adoptanṫ. Fusca
C eīn & ambigua merx est hō. ℭ Gau. Præuignū bonū habeo. ℭ Rō. Rarus est præuign⁹ bonus: rarior est uitricus. ℭ Gau. Bonus est præuignus mihi. ℭ Rō. Vt sit bonus quid ad te: nisi forsan ut cōiugis ꝓcurator gaudes. Tibi eīn quid uirtus aliena cōtulerit: nisi ut tuor҄ si quos genueris pādatur ignauia. ℭ Gau. Præuignus est mihi optim⁹ atq̧ fidissim⁹ & nulli filio secundus. ℭ Rō. Fieri id quidē potest. Talis Augusto fuit Drusus: sed non Claudio talis Nero.

De excellenti Præceptore: Dial. LXXX.

ℭ Gau.
A Xcellenti præceptore glorior. ℭ Rō. Alieno necdū desinis gloriari. Quid ad te eīn
e excellentia præceptoris tui? Crede mihi: qđ sæpe itero: intra te sit oportet qđ te faciat gloriosum. ℭ Gau. Præceptore glorior excellēti. ℭ Rō. Sine illum interim rebus suis ut uideṫ uti & si libet etiā gloriari: q̄uis & si excellens uere est: minime id factur⁹ sit: de te aūt post uiderimus. ℭ Gau. Est mihi præceptor insignis. ℭ Rō. Qualis tu discipulus sis expecto. Ań eīn qd ꝓnūciem nō habeo. Q̄ multos stultos atq̧ hebetes habuisse putas scholam Socratis ac Platonis? Q̄ multos absq̧ præceptore ullo: p seipsos in altum euolasse. ut præceptores fierēt alior҄: q præceptorib⁹ caruissent? Nullū Virgilio præceptorē legimus. Horati⁹ Flacc⁹ de suo nihil nisi q̄ plagosum dixit: uerber҄ puerilū credo meminerat. Cicero aūt suū laudib⁹ āplissimis celebrare noluit nec ualuit. Cōtra hui⁹ fili⁹: quātis præceptorib⁹ pr̄e scʒ & Cratippo illi⁹ ætatis philosophor҄ pricipe: si qd ipsi credim⁹ Ciceroni: q̄t⁹ nebulo: q̄q̧ famosæ ebrietatis euaserit notū est: q solo pr̄is uel taceˀtis aspectu doctus ac sobri⁹ euasisse debuerit. Plato ipse & si ut supra memini: Socratis magisterio glorieṫ: maior tū
B est gloria Socratē excessisse q̄ sub Socrate didicisse. ℭ Gau. Scientificus præceptor est mihi. ℭ Rō. Sciētia præceptoris discipulo utilis eē potest: gl̄iosa esse nō pōt: quinetiā qđ mireris: est qui tibi famā minuat: ignauiā exaggeret: iactantiæ excusationibusq̧ aditum præclusisti:

Quicquid sciueris præceptori dabitur: quicquid ignoraueris tuũ erit. Est ergo nõ unde glorieris: sed unde aspires ad gloriã Habes & quẽ seq uelis atq; assequi: nõ quẽ te esse putes q discipul⁹ ei⁹ sis. Est deniq; nõ qd⁹ habeas: sed qd⁹ habere cupias & qd⁹ speres: idq; nõ sine ingẽti tuo studio ac labore. ¶ Gau. Est mihi præceptor assiduus uir clar⁹. ¶ Rõ. At illi de quo diximus Ciceronis filio: duo erant sũmi uiri: quorũ alter libris emin⁹: alter uerbis comminus in eũ incubuerat: & quid profecerit audisti. Quẽ multos uero e filijs principũ præceptores simul cõplurimos habuisse cõperimus: sed quid refert esse qui doceãt si qui discat nemo sit? Patiẽte indisposito frustra nitiẽ uis agẽtis. Certe si doctos uiros propius spectare uel alloqui: doctos faceret spectatores: & si paucos uirtutis aut doctrinæ cupidos uideamus: magna circa eos esset tamen & importuna frequentia.

C

De insigni Discipulo: Dial. LXXXI. ¶ Gau.

A

i

INsignem discipulum pene filio chariorem casus obtulit. ¶ Rõ. Importunũ negotium pueriliis ingenij nõ æquis gressibus ingeniũ coaptare: & in unũ sp infantẽ defixos oculos atq; aĩm habere: ad illius tolerantiã intellectũ tuũ uocemq; submittere. Q si discipuli plures sunt: cumulatior fit cõgeries laborũ: uerti cõtinue huc illuc: utq; ait Satyricus: tot puerorũ obseruare manus oculosq; in fine trementes. ¶ Gau. Vnus isq; clarissimus est mihi discipulus. ¶ Rõ. Pro uno discipulo claro: multis obscuris iudicijs te obijcis: Quicquid ille deliquerit: ĩ tuũ caput redũdabit. En doctrinã inquiẽt: en facũdiã: en mores: In hoc magistrũ inspice: nulla q ingeniorũ certior effigies. ¶ Gau. Discipulũ sum nactus illustrem. ¶ Rõ. Age ergo magna spes est gloriæ: profectus ingenio illius: defectus culpæ tuæ dabit: Cũ ut Plutarchus philosoph⁹ ad Traianũ principẽ discipulũ suũ scribit: Sermo publicus: delicta discipulorũ refundere soleat præceptores: Qd⁹ multi ut legim⁹ passi sunt: Inter quos Quintilian⁹ & Seneca & ipse philosophorũ pater Socrates. ¶ Gau. Præclari discipuli sunt mihi. ¶ Rõ. Melius si modesti: qñq; uera claritas sine uirtutis radio nulla est. ¶ Gau. Magni discipuli curã gero. ¶ Rõ. Triformi cõgrederis Chimæræ: hic ut puero profis: hinc ut parentibus placeas: illinc aũt ut reip. rationẽ reddas: quã de tuis manib⁹ exiget: rudẽq; illũ tibi creditũ: eruditũ repetet ¶ Gau. Pueri nobilis mihi cura cõmissa est. ¶ Rõ. Suspecta est ætas & suspecta nobilitas. Illa spõdet imemorẽ: hæc superbũ. ¶ Gau. Puer mihi credit⁹ me ueret. ¶ Rõ. Quid dices dũ te despiciet adolescẽs: uir fortasse uix nouerit? Nota fides pueri: nota cõstantia est. ¶ Gau. Puer mihi creditus me amat. ¶ Rõ. Inexpleto parieti imaginem impressisti: illo crescẽte delebit: Firm⁹ amor solidã poscit ætatẽ. ¶ Gau. Clarus puer edocẽdus in sortẽ uenit. ¶ Rõ. Inquieta sors euẽtus ambigui: quædã ingenia nullo studio erigũt. Est ubi pater impẽsam: præceptor operã: puer tẽpus amittit. Docilem doce: indocilẽ ne fatiges: neue illũ teq; simul frustra atteras: ægre uincit ars naturã. ¶ Gau. Discipulus tener nec indocilis obtigit. ¶ Rõ. Et si in lubrico stas atq; in fluxo struis: Age tamẽ fideliẽ cõmissum. Si plena ætas accesserit: poterit meminisse: alioquin sua erit obliuio: fides tua: magnũ satis ipsa sibi uirtus est premiũ. Cõscientia bonorũ operũ nihil est dulci⁹: nõ te retrahat ab honesto desperatio premiorũ: quia nullũ etiã in hac uita recte factũ premio caret: cui⁹ ut sapientibus placet: fructus uberrimus est fecisse atq; in silentio meminisse. ¶ Gau. Inueni discipulũ magnæ spei. ¶ Rõ. Et magnæ sollicitudinis: & profecto si bon⁹ fiat: filiũ tibi cor genuerit: lingua pepererit: Sin mal⁹: hostẽ q te dũ timuisse recordabiẽ oderit. ¶ Gau. Discipuli claritas ingens est qua illustrari spero. ¶ Rõ. Moderata claritas oculos delectat: imoderata pstringit. Præterea nullus te nisi tu luceas illustrabit: & si detegat: uerũ lumen ab intra est ¶ Gau. Magnus est mihi discipul⁹. ¶ Rõ. Non maior puto q Senecæ: præceptorum alios protexit: alios oppressit: discipuli magnitudo his portus fuit: his scopulus.

B

C

De Patre bono: Dialogus LXXXII. ¶ Gau.

A

h

HAbeo patrẽ bonũ. ¶ Rõ. Bonũ nosce tuũ: breue est. ¶ Gau. Patrẽ habeo optimũ. ¶ Rõ. Aut ille tibi luctũ pariet aut tu sibi. ¶ Gau. Indulgẽtissim⁹ est mihi pater. ¶ Rõ. Si naturæ ordo seruat: magni fletus hæreditas te manet illĩcq; si pueriliẽ. ¶ Patrẽ adhuc habeo. ¶ Rõ. Vtere sedulo: fugitiua iucunditas pr̃ senex. ¶ Gau. Patrẽ habeo grandæuũ. ¶ Rõ. Nõ ẽ loc⁹ inertiæ: Festina carpe fruct⁹ extremos tanq ex arbore ruinosa. Charo lateri inhære qñtũ potes: cupide illũ uide ceu cõfestim abiturũ: cupidiusq; audi: & extremos monit⁹ memori mẽte recõdito: desertũq; uelut iter actur⁹ necessarijs pmunito. Egebis illo cõsultore: quæresq; eũ nec inuenies domi. ¶ Gau. Patrem habeo decrepitũ. ¶ Rõ. Propera nouissima pietatis officia in illũ cõgerere dũ licet: si qd nũc omiseris: dolebis semp.

¶ Gau. Patrē piū habeo. ¶ Rō. Habes q̄ añ te mori cupiat: post te uiuere metuat. ¶ Gau. Habeo patrē optimū. ¶ Rō. Habes quē priusq̄ hr̄e desieris uix agnoscas: habes & quē ꝑdi-

De Matre amātissima: Dial. LXXXIII. ¶ Gau. (tum suspites.

A Mātissima mihi ē mater. ¶ Rō. At tu illi iugis pauor desideriūq̄ ꝑpetuū. ¶ Gau. a Mater ē mihi amātissima. ¶ Rō. Maxim⁹ prīs amor: matrꝭ uæhemētissim⁹: uterq̄ talꝭ tātusq̄ ut uix eū nisi rara admodū filij pietas æquauerit: Pulchꝝ tñ honestūq̄ est inꝭ parētes & filios de amore ac pietate certamē: uincant q̄bus largi⁹ charitatis fons cœlestis affluxerit: At nūc usq̄ uincere soliti sunt parentes: nec dū adolescentiū ea est pietas: aut maiorꝝ reuerētia quæ sparē aliud cogat: qd̄ si forte præter spem euenerit: nullū i terris cœlo B grati⁹ spectaculū fingi queat. ¶ Gau. Est mihi matꝭ optia. ¶ Rō. Esto illi saltē bon⁹ fili⁹: Scito te illi primū pōdus ac tædiū fuisse: dehinc acerrimū dolorē, post cōtinuū laborē trepidāq̄ sollicitudinē: Memēto uteri altricūq̄ uberꝝ. Quot illi somnos: q̄tq̄ seu cibos seu iocos tuis fletib⁹ abruperis? Quot aut met⁹ aut dolores tuis casib⁹ ꝑperis: & fortasse nōnūq̄ ꝑiculosa q̄ꝫ gaudia? Sæpe eñ ut dolor filiorꝝ mortis: sic gaudiū uitæ miseras matres mori cōpulit, Patuit hoc ultimū eo clar⁹ die q̄ reliquiæ cladis ad Thrasumenū acceptæ Romani sparso agmine repetebāt: duæ matres filijs q̄s i acie cecidisse referētib⁹ crediderāt: cōspectis: insperati gaudij nō capaces efflarūt spūs: his atq̄ alijs effectū ut nulla inꝭ hoīes maior eēt īgratitudo: q̄ C quæ in matrē admittiꝭ. ¶ Gau. Adhuc annosa supest genitrix. ¶ Rō. Quotiens hāc aspicis sīl terrā intuens: cogita unde uenias & q̄ ꝑgas: q̄ te angustū habitaculū emiserit: q̄ angustum excipiet. De uentre matris ꝓpriæ in uterū terræ matris oīm festinas. Inter utrūq̄ ergo laxantibus animū atq̄ raptātibus: supbiæ atq̄ auariciæ frenū stringe.

De Fratribus bonis pijsq̄ sororibus ac formosis: Dial. LXXXIIII. ¶ Gau.

A p Ios fratres habeo. ¶ Rō. Rarꝝ nā parētes fere sp amāt: frēs sæpe inuident: sæpe despiciunt: Raraq̄ ideo fratꝝ gratiā Nasonis ore ꝟitas clamat: ubi & fratꝝ & filiorꝝ & oīm pene nisi parentū: notatꝭ impietas. ¶ Gau. Fratres mihi sunt optimi. ¶ Rō. Miror plane: bonos eē sat est: sæpe eñ mali sūt: aliqñ & pessimi: eoq̄ peiores hostib⁹: q̄ min⁹ cōtra domesticas isidias ē cautelæ. Q̄ntus aūt sit amor fratꝝ: ne latētes eruā: neu p̄ntes lædā: satis notissima paria: Mycœnæi Thebaniq̄ frēs ac Romani indicāt: Quæ quidē infamia: cur uni⁹ urbis potꝭ q̄ tot⁹ orbis sit: nō uideo. Primos mūdi frēs aspice: Alꝭ alteri⁹ oppetijt manu: Nec dū relatu horridū scel⁹ audis. Siqdē Phraates rex Parthorꝝ: cui⁹ supra mētio ē habita: præꝭ parricidia i prēꝫ sīl ac filiū admissa: xxx. isup ꝓprios frēs trucidasse legiꝭ: nō ueriꝰ tāto ac tali sanguīe & regnū male partū stabilire: & metū oēꝫ iuisi cōsortis extinguere. ¶ Gau. B Fratres boni sunt. ¶ Rō. Nondū puto patrimoniū diuisistis: tūc erūpet iniq̄tas. Igne aurꝝ: auro animus ꝓbari solet. Magna sæpe quæ uideꝭ pax: pauxillū auri si adhibeas lis erit. ¶ Gau. Pij sunt frēs. ¶ Rō. Cælibat⁹ forsan tu⁹: aut orbitas illos tibi cōciliat. Coniugio detegenꝭ tuo: sed ꝓle meli⁹: spe successiōis amissa: quæ impatiētissimos q̄ꝫ multa pati docuit. ¶ Gau. Amātissimos mei fratres habeo. ¶ Rō. Debet id q̄dē ita eē: nisi liuor obstet aut timor aut cupiditas: & habēdi sitis: diuini oīs humaniq̄ iuris dū expleri studet immemor. Inter parētes eñ filiosq̄ q̄tūlibet sit amoris: cōuersatio tñ dispar diuersiq̄ mores sunt filij: & si cito p̄res uideāt: sero agnoscūt. Prēs & si filios statim amēt: sero illos: sæpe etiā i senectute suscipiunt: Frēs añq̄ nascanꝭ & postq̄ nati sunt in eodē domicilio eisdēq̄ incunabulis æuo pares ꝟsanꝭ ac morib⁹: ilicet in lucē æditi: se uicissim cernūt: uno cibo aliti: ijsdem parētib⁹: ijsdem focis: ijsdem ludis: ijsdem scholꝭ: ijsdēq̄ præceptorib⁹ ac nutritorib⁹ assuefacti: ꝑiter pubescunt: ꝑiter adolescūt. Vndiq̄ paritas multisq̄ & ualidis nexib⁹ iūctꝰ amor: nisi hos aduēticiæ soluāt causæ: duræq̄ mētis aspitas frāgat: qd̄ cōe est: adeo ut nesciā an fraꝭno ull⁹ amor maior eē debeat: an ullū odium mai⁹ sit: an indignatio ulla ꝓfundior: tam turbida sp æq̄litas: C tā paris īpatiēs mēs hūana. ¶ Gau. Aeq̄s piosq̄ frēs habeo. ¶ Rō. Serua illos æq̄tate mutua ac pietate. Delicatissima res ē amor: serua illā: difficile quæriꝭ: facile ꝑdiꝭ. ¶ Gau. Sed sorores habeo bonas. ¶ Rō. Graue pōdus sed iucūdū: ac fere adolescētiū prim⁹ labor: quo se effecti sui iuris exerceāt: unde primā pietatꝭ atq̄ indolꝭ famā quærāt. ¶ Gau. Bonas habeo sorores. ¶ Rō. Cura ut illæ bonū fratrē habeāt teq̄ supsutē: & si cōis prꝭ obierit orbitatē nō sentiāt. ¶ Gau. Pulcherrimæ sunt sorores. ¶ Rō. Custos rei labilꝭ: uigilātib⁹ oculꝭ dolos caue: circūfusa te ꝓcorꝝ cohors excitet: difficilꝭ ē uni⁹ formæ custodia: qd multarꝝ reris? tāto exactiorē pudicitiæ q̄ auri curā eē decet: q̄to & preciosior & irrecuꝑabilior illa ē. Sane uirgineam castitatē nulla arte meli⁹ q̄ maturo cōiugio præseruabis. ¶ Gau. Formosæ mihi sorores domi sunt. ¶ Rō. Ne diuti⁹ tibi sint ꝓuide: multas apt⁹ ornabūt domos.

De bono Domino: Dialogus LXXXV. ℭGau.

d Ominum bonũ habeo. ℭRõ. An habeas: an uerius habearis cogita: sed loquendi mos ẽ: sic dominũ habetis: ut scabiẽ siue ut tussim. Multa sunt quæ habent inuitis possessoribus: molestæ opes quibus nõ liceat caruisse. ℭGau. Bonũ dñm habeo. ℭRõ. Libertatẽ igiť amisisti: hunc & illã uno tempore nemo habet. Iã neq; sorores de quibus modo agebas: neq; filiæ: neq; nurus: neq; cõiunx demũ ipsa: neq; patrimoniũ: neq; uita in tuto sunt propter unũ quẽ habes dñm: habere simul oĩa desiisti. ℭGau. Bonũ mihi & patriæ dñm sors dedit. ℭRõ. Incompassibilia penitusq; cõtraria: Nã si bonus nõ dominus: si dominus nõ bonus: præsertim si se dñm dici uelit. ℭGau. Bonus est dñs. ℭRõ. Boni sũt parentes: boni fratres ac filij esse possunt: Amici aũt semper boni: alioquin nec amici sunt: dominũ bonũ dici blandum mendaciũ atq; adulatio nota est. ℭGau. Optimũ dominum habem⁹. ℭRõ. Rectorẽ populi fortassis & reipublicæ defensorẽ: q̃ nil actuũ humanorꝫ acceptius deo ferunt. Illũ uero non dicã optimũ: sed bonũ: & non potius pessimum quis dixerit: qui quod habent optimũ: libertatem: summũ ac præcipuũ uitæ bonũ: suis ciuibus eripit: proq; uni⁹ explenda uoragine quæ expleri nequit: tot millia miserorꝫ siccis oculis intueri potest. Neq; eum & si non iusticia aut misericordia: saltem pudor a tam mœsto retrahit spectaculo: sit licet affabilis: sit blandiloquens: sit postremo munificus in paucos de multorũ spolijs. Hæ sunt autem artes tyrannorꝫ quos uulgus dominos uocat: carnifices experitur: hæc præstygia attonitis ingerunt luminibus: hanc hamis & laqueis prætendunt escam: sic credulos aucupantur. ℭGau. Dominũ habeo præpotentẽ. ℭRõ. Is in cœlo unus est: qui se iure suo dñm dixit & dici uoluit: Nam terræ dominus Augustus Cæsar edicto uetuit se dominũ dici. Ille deorꝫ deus: iste hominũ Imperator. Ille maiestatẽ tenuit: iste modestiã. Deniq; & super hoc populũ Romanũ grauissime corripuit: Sic eñ de ipso scriptum est: Et domini appellationẽ ut maledictũ & opprobriũ semper exhorruit. Quod successorẽ quoq; lõge rebus oĩbus imparẽ tamẽ obseruasse compertũ est: qui licet dominãdi auidus: titulo tñ dñationis abstinuit: atq; ita se inter ambitionẽ & uerecundiã mediũ tenens: esse dñs uoluit: dici aũt noluit: ut qui sciret iniustũ esse qđ cuperet: saltẽ exprobrationis iniuriã uitaret. Durꝫ enim supbũq; & graue nomẽ est dñs: illic maxime ubi amor libertatis ac seruitij pudor est. Secutus horꝫ uestigia Alexander hic Romanus princeps ut priuato sibi nõ altius scribi uoluit: Nam ille alter Macedo: non dñs modo: sed deus dici uoluit: Quẽ secuti aĩo huius temporis latrunculi: una urbe uel altera uix insidijs oppressa: non tantũ dici uolunt: sed dici hoĩes erubescunt atq; ad iniuriã trahunt. ℭGau. Dominũ habeo uere optimũ. ℭRõ. Vere unus est dñs: quẽ si habes honestissima regnisq; fœlicior seruitus tua est. ℭGau. Iustũ dñm regemq; optimum habemus. ℭRõ. Inter regem & tyrannũ non discernũt Graij: secđm q; poeta noster de rege loquens ait: Pars mihi pacis erit dextrã tetigisse tyrãni. Apud uos aũt ut intersit non nisi ꝓpositũ uitæq; series facit: Qui iusticia regit ac regiť: ille demũ uerus est rex. Atqui ex altiore fastigio nõ salutis publicæ speculator: sed priuatæ libidinis ꝓcurator: uel rapinã cogitans uel uindictã cupiditati aut iracundiæ suæ paret: & rapidis atq; effrenis animi motibus cedit: is malorꝫ dñorꝫ seruus: & si altior cunctis appareat: sceptroq; aureo ac ueste purpurea superbus incedat: utiq; rex non est: sed propter exercitiũ aut suppliciũ populi promotus prædo: eoq; loci positus unde liberiori sæuiens flagello: atq; hos probãs: illos puniens: cunctos uexãs & agitãs: ignarus quidem ac passioni obsequẽs: nutu tñ illi⁹ qui mala bonos uertit in usus: iustũ dei iudiciũ iniustis licet ac scelestis manibus exequať: quasi æquã pij iudicis sententiã tortor sæuis. ℭGau. Iustũ piũq; regẽ habet patria. ℭRõ. Rarꝫ bonũ & reipublicæ fœlicissimus status: nisi præsens gaudiũ futuri metus rerꝫ fœliciũ: sp suspecta breuitas minueret: amissiq; desideriũ mox uẽturas cumulaturus miserias obuersareť animis humana noscentiũ: uolubilẽq; fortunæ rotã: quæ nil ꝓsperꝫ longũ sinit: lenit quidẽ mali sensũ cõsuetudo: insueta deijciũt: unde optimũ quidã semp ꝓspero caruisse diffiniũt: quod nõ dicerent si ꝓsperitas duraret. ℭGau. Iustũ habem⁹ & clæmentẽ regẽ. ℭRõ. Illo supstite mori opta: ne mutatã regni sortẽ lugeas. Bon⁹ eñ bonũ raro seqť: malũ peior: sæpe peiorẽ pessimus.

De serenitate Aeris: Dialogus LXXXVI. ℭGau.

f Erenus est aer ac iucundus. ℭRõ. Iam quis arguat cœlestẽ humi animũ hærere: In aere illũ appenditis: & amorẽ uestrꝫ in eo ponitis elemẽto quo nullũ instabilius. ℭGau. Aer serenus atq; trãquillus est. ℭRõ. Expecta: dicto citius nubilosus erit ac turbidus: alio te sub cœlo positũ credas. ℭGau. Serenus ac tranquillus est aer. ℭRõ.

A B C D E A

Quanto mallem serenus ac tranquillus esset animus tuus: Vtilis quidem illa serenitas stabilisqꝫ tranquillitas: quam nec nubes occupent: nec quatiant uenti. ¶ Gau. Serenus ẽ aer. ¶ Rõ. Non serenum omne statim optimum: Immo uero prouincias nubilosas serenis esse salubriores: & in hoc occidentem prælatum legimus orienti. ¶ Gau. Aer hic lucidus me delectat. ¶ Rõ. Delectari in operibus ac factura dei minime uetitum: modo in deũ uelut omnis boni fontem tota animi delectatio reflectatur: & in rebus temporalibus æternus rerum conditor laudetur: Alioquin attende quod scriptum est: Si uidi solem cum fulgeret: inquit Iob: & lunam incedentem clare: & lætatũ est cor meum in abscondito: & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima & negatio contra deũ altissimũ? ¶ Gau. Serenissimus est aer: talis utinã semp̃ sit. ¶ Rõ. Non semper modo sed diu talẽ ferre nõ possis. Tempoꝝ uicissitudo poptima iure a multis: sed præcipue a Cicerone laudata est. ¶ Gau. Serenissimus est aer: atqꝫ utinã non mutetur. ¶ Rõ. Nescis ꝗ̃cito sui tædium hæc serenitas allatura sit. Nil tam delectabile qđ non identitas inamœnũ reddat. Nullum efficacius remedium contra uitæ fastidia: ꝗ̃ tempoꝝ locorũqꝫ uarietas. Hac fouetur & pascit̃ mens humana: Et ut ait Augustinus: qui qualitate reꝝ non potest: saltẽ uarietate satiatur.

De prospera Nauigatione: Dialogus LXXXVII.

Gau. n Auigatione utor prospera. ¶ Rõ. Sentio Neptunus tibi laqueos tendit. ¶ Gau. Tranquillũ se mihi præbet mare. ¶ Rõ. Insidiosa tranquillitas: utqꝫ ita dixerim: esca naufragij. Si semp̃ turbidũ esset mare: nullus hominũ nauigaret. ¶ Gau. Mare mihi blandũ & suaue est. ¶ Rõ. Suspecta suauitas: prædonũ blandiciæ: minæ sunt. Hæc facies maris repente mutabitur: esse aliud putes monstro ꝗ̃ gelidus quæras: ubi est æquor illud quod laudabam: unde uero hi tam multi tamqꝫ horribiles aquaꝝ montes: unde hic pendentium fremitus procellarum: & minacibus spumis surgentes fluctus in nubila? Nesciunt nisi experti quid est mare & ꝗ̃ ferox bælua: quid ue illi a poeta monstri nomen impositum. Nihil enim monstrosius in rerum natura: nihil cui sit minus fidei: minus ue constãtiæ: Nullius rei transformatio tam crebra: tam periculosa: tam subita: Nihil deniqꝫ seu mollius dum iacet: seu dum surgit immitius. ¶ Gau. Placidum nunc æquor immotumqꝫ est. ¶ Rõ. Terræ ipsæ subsidunt dehiscuntqꝫ: tu pelago tribuis ut consistat: simulatus torpor: Noli fidere: sæpe fortunam retentare: dementia est. ¶ Gau. Nunc saltem placide nauigaui. ¶ Rõ. Nullum ferum animal sic ĩ laqueos ruit: ut non aliquid dulce præsentiat. ¶ Gau. Prospere nauigaui. ¶ Rõ. Et sacrilegi prospere nauigant: & uiri sanctissimi naufragant. ¶ Gau. Nauigaui fœliciter. ¶ Rõ. Crede mihi si pergis infœliciter nauigabis.

De Votiua portus apprehensione: Dial. LXXXVIII.

¶ Gau. i Am portum attigi: Iam in littore sedeo. ¶ Ratio. Multi in portu pereunt: plures in littore: permutasti periculum non fugisti. ¶ Gau. Terram attigi. ¶ Rõ. Ita hoc dicis quasi terræ discrimina uel minora uel pauciora ꝗ̃ pelagi ꝗ̃uis occultiora sint: Nonne hoc in æquo posuit is q̃ utrobiqꝫ multa & grauiora pericula per uarietatem pertulerat? Neqꝫ uero sine causa pauper ille scrutator aquarum apud Statium moriẽs: hyemes notosqꝫ laudat: & experti meliora pericula ponti. ¶ Gau. In terra sum. ¶ Rõ. Casibus eo pluribus patens: quo plus hominum terras incolit ꝗ̃ maria. Siquidem maxima pars malorũ homo homini est: Sic inde mors peruenit: unde auxilium debebat̃: ut sileam pestiferas animantium species: quibus ea pars rerum scatet. ¶ Gau. Terra sub pedibus saltem stabit. ¶ Rõ. Atqui sæpe nõ stetit: utqꝫ antiqua prætercam Achaiamqꝫ & reliquam Græciam & Syriam: atqꝫ alias ubi & urbes haustæ olim funditus & collapsi montes & demersæ insulæ: ut omittam ueteres uestrorum montium casus Etnæ ac Vesceui: apud uos nuper ipsa urbiũ caput Roma contremuit: quodqꝫ ciuilis belli temporibus pro monstro habitũ: Alpes hac ætate grauissime tremuerunt: & cõuulsæ rupes altissimæ solis radijs insuetum a sæculis præbuere iter: Hispaniæ & Germaniæ bona pars corruit. Vidisti modo stãtes urbes: uidisti solidas arces atqꝫ oppida: paucis post diebus miserabile spectaculũ atqꝫ terrificũ: humi passim strata omnia: quin & solito mœstiorem Rhenum ipsum quasi flentem labi deformatam ruinis utramqꝫ ripam: eamqꝫ præcipue quæ ædificijs ornatior fuerat querulis abluentem uorticibus. Desine iã securus esse ubi securitas nulla est. ¶ Gau. Sub pedibus terra est. ¶ Rõ. Nõ tam certa sedes domicilij ꝗ̃ sepulchri. ¶ Gau. Ad terrã p̃uenisse gaudeo. ¶ Rõ. Sic & similibus gaudent: & tu terra es. ¶ Gau. In terrã redij. ¶ Rõ. Nondũ quidẽ: sed redibis cito.

De Carceris exitu: Dial. LXXXIX. ¶ Gau.

Vuat carcerẽ euasisse. Rō. Est & hæc: fateor: intermissa gratior libertas ac reddita q̃ seruata: sed non oĩa quæ delectãt ꝓsunt: & sæpe nociua sunt dulcia: & amara salubria. Sæpe nõ carcer modo sed mors utilis fuit: sæpe uita & libertas inutilis. ¶ Gau. Carcerẽ euasisse gaudeo. ¶ Rō. Atqui modo gaudebas portum apprehendisse: nũc gaudes portũ euasisse. Carcer multis portus: multis refugiũ & arx fuit: & ĩ libertate perituros seruauit: In uinculis ligata & clausa diligẽtius asseruant. Nesciũt mortales cæci quid expediat: & iccirco mala sua cõcupiscunt & assecuti gaudẽt unde mox doleãt. Ne ue longius exemplum quæras: Vidisti nuper uirũ illũ aĩosi & magni potius q̃ constãtis incepti: qui aduerso tpe se patroniũ Romanæ reipublicæ ꝓfiteri ausus: ipse sibi tribuni nomẽ assumpserat: Dehinc uariante fortuna: urbe depulsus: Romanicꝫ primũ pricipis: post pontificis lapsus ĩ carcerem: utrobicꝫ bene habitus atcꝫ honeste: tandẽ leua alite emissus: gladijsqꝫ hostiũ nõ occisus tantummodo sed discerptus: puto moriẽs carcerẽ suspirauit. ¶ Gau. E carcere lætus erupi. ¶ Rō. Ibis per rostra turbida litib⁹: ꝑ platæas urbiũ tumultusqꝫ negocioꝝ: & tempestatem libertatem putãs gratulaberis: dũ quẽ clauis una cõcluserat mille stringẽt laquei: Cumqꝫ læti omnes e procellis portum petant: unus tu nauta mirabilis: e portu lætus in procellas redis. ¶ Gau. E carcere digressus gaudeo. ¶ Rō. Bonũ in hoc ut in reliquis consiliũ erat: necqꝫ nimium gaudere: necqꝫ nimiũ dolere: sed æquanimitatẽ omni in statu ceu uitæ gubernaculum tenere: in tãta præsertim caligine futuroꝝ: necqꝫ tã miseꝝ est: ut ferẽ intrasse: necqꝫ tam faustũ carcerẽ exiuisse. Quotiẽs carcer libertati hostis: propin⁹ est saluti: quotiẽs optata uotis omnibus libertas in ꝑniciem & in mortẽ uersa est? ¶ Gau. Exiui ex carcere. ¶ Rō. Latiori de carcere multi hoĩem casus eripiunt: ex angustiori aũt sola mors eruit. ¶ Gau. Molesto de carcere discessi. ¶ Rō. Potes in hunc carcerẽ reuerti: in illũ altero cũ semel exieris nõ redibis hoc in tempore.

De Tranquillo statu: Dial. XC. ¶ Gau.

Rebus rite cõpositis trãquillus ago. ¶ Rō. Scilicet ut tua nauis fluctibus maris: sic animus uitæ curis explicit⁹: portũ attigit laboꝝ ac terroꝝ: Sed nõ ita est: nunc nũc maxime metuẽdum: nescis q̃ res hoĩm nõ stãnt: qui uolubili in rota sedet altior: is proxim⁹ est ruinæ. ¶ Gau. Optato eunt oĩa. ¶ Rō. Bene ais: eunt oĩa: nihil eñ manet. Ante ergo q̃ fœlix uideare: spei forte aliquis post locus est metui: ad extremũ luctui: gaudio autem nunq̃: gaudium loquor uerum: donec ad uera & stabiliora bona peruentũ sit. ¶ Gau. Rebus prouisis humanitus conquiesco. ¶ Rō. Summa rerum humanaꝝ labor & mœror: In his igĩ requiescis? Durum caput: & lodice ferrea: & spinoso recubãs puluinari. ¶ Gau. Opipare prouisa sũt oĩa. ¶ Rō. Expectata puto merclum nauis applicuit: periculum euasisti: extruxisti domum: exarasti arui: putasti uineam: rigasti prata: compegisti arcam: inseuisti arbores: effodisti riuos: texuisti sepem: colũbarium erexisti: misisti greges in pascua: apes in aluearia: sementem in sulcos: nouas merces in maria: tuto loco collocatum fœnus: plena arcula: diues aula: cultus thalamus: referta horrea: spumans penu: prouisa dos filiæ: coniugium nato: empta populi gratia blãdo ambitu: parta suffragia: pronum ad te opibus summis atcꝫ honorib⁹ stratũ iter: O fœlicẽ te: Restat ut gaudeas. Hæc ni fallor conclusio tua est: mea uero longe alia restat ut moriare. Rarum ualde inter homines: ut multo studio quæsitis multo fruant̃ tempore: longus labor: usus breuis. ¶ Gau. Prospere rebus eũtibus stabili in statu sum. ¶ Rō. Quomodo aũt rebus eũntibus tu stes uideris: ego nẽpe nõ uideo. ¶ Gau. Rebus ad uora fluentibus lætus sum. ¶ Rō. Nunc igitur tempus est moriendi: speras ne hic diu aliquẽ lætũ esse? Morere dum lætus es: antecꝫ esse mœstus incipias. Quod iam dixi repetam: Est enim minime tædiosa rerum utilium sed iucunda repetitio. Meministi ergo quid apud Ciceronem: Lacon ille ait seni Rhodio Diagoræ læto tunc ualde leuibus licet ex causis: quas audisti supra cum de palæstricis agerem⁹: Morere Diagora inquit: Non enim cœlum ascensurus es. Grauiter id quidem: Nam quid amplius expectet animus lætus in hac rerum tanta uertigine: nisi ut lætus esse desinat: esse tristis incipiat? Itacꝫ oportune admodũ Diagoras consilio paruit amici: spectante quidem & plaudente populo: inter uictorum filiorum amplex⁹ & oscula expirauit: Scriptum est in libro noctium atticarũ: Et ad summã plures gaudio q̃ tristicia periere. Omnibus ergo qui sapiũt: sed maxĩe gaudẽtibus mors optanda: de hac semper & præsertim in tempore ꝓspero cogitandũ: illa cogitatio reliquas frenet.

D ¶ Gau. Laboraui en quiesco. ¶ Rō. Omnes quidē id speratis: sed erratis in hoc oēs. Stilꝰ
eñi uitæ alius multumq; finis a proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis aut falsa est:
aut quod est uerius utrunq;: quid hic requiem somniatis? Sic catenis uinctus libertatē: æger
sanitatem somniat: sic sopitus esuriens opimas dapes: sed en dies ultimus aderit isq; con-
festim discussurus hæc somnia. Nolite aūt falli somniјs atq; opinionibꝰ falsis: quibus ē ple-
na uita mortalis: Nolite uobis hic requiem spondere: Credite mihi tota quies hoīm post la-
borem mors. ¶ Gau. Oñia quæ in rem uisa sunt suppetūt. ¶ Rō. Supuacua in rebus plu-
ra sunt q̃ necessaria: sed hic humani animi mos est: ut professus ascensum cœli tāto studio se
oneret: quāto uix exonerare debuerat: Itaq; peregrino fasce curuatus: dū in altū niti uult ru-
it: & pro cœlo illi terra est. ¶ Gau. Cumulata sunt omnia: iam ī portu sunt. ¶ Rō. Nauiga-
E tionis in fine igit̃. Est eñi præsens uita simillima procelloso mari. Illius finis in littore: huius
in morte: uterq; portus recte dicit̃. Profecto aūt magna pars mortaliū aceruandis uitæ ad-
miniculis anxia: inter ipsos apparatus rerꝝ morit̃: nilq; iam usitatius q̃ ut uitæ studiū mors
præuertat: paucis accidit ut ad optata perueniant: hisq; ipsis tam cito diuturni quæstus
usus eripitur: ut gaudiј breuitas quædam uelut accessio sit doloris: de quo multos in morte
queri solitos notū est. ¶ Gau. Iam peractis laboribus securus uiuo. ¶ Rō. Et inter uiscū ac
laqueos secura auis uolitat: piscis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe ubi periculi plꝰ
est & pauoris minus: ars fortunæ est ut licentius feriat: metū demit. ¶ Gau. Per omnē uitam
laboraui ut ī finem quiescerē securus. ¶ Rō. Securitatē & quietē tuā in præcipiti collocasti:
& uixisti mœstus ut lætus morereris: non insulsum uitæ mortisq; consiliū: modo de securita-
F tis & quietis & tristiciæ & gaudiј qualitate cōueniat. ¶ Gau. Omnia undiq; cōquisiui: qui-
bus instructior uita esset. ¶ Rō. Immo uero quibus mors molestior: Egisti plane negocium
medicorꝝ: iam frequentes aderūt stratūq; circūstrepent: Aderunt captatores testamentariј:
Erunt & qui gaudiū premant: & qui fletū simulent: & qui tenacē spiritū: serā mortē taciti in-
crepent: & qui crisim seruent: & qui pronosticis intuent: & qui cadauer aureū præstolentur:
tot hæc tibi cōquisita: undiq; uitæ conferūt instrumēta: nō ut melius uiuas: sed ut comitati-
or moriaris. Nō penitꝰ operā perdidisti: Iam & comites languenti: & libidine sumptus: & fu-
neris pompa non deerūt. ¶ Gau. Cōquisita sunt oīa: quiescendū est. ¶ Rō. Iam dixi: uitæ
G requiem & solaciū quærebas: laborē mortis ac tædiū inuenisti. ¶ Gau. Cūcta disposui: pro-
speritas parta est. ¶ Rō. Congessisti fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidū: quæ ubi primum
adoleuerit euolet: mœstū & uacuū cor relinquens sæpe uel in plumis pereat. ¶ Gau. Lōgo
succedit quies labori. ¶ Rō. Breuis ipsa adeo fortassis ut nulla potius dici possit. Multorū
sæpe studiū annorꝝ in momēto excidit: imo cum semp fere gradariј sint ꝓgressus: raro non
repentini exitus rerꝝ fuīt. ¶ Gau. Per longas curas ad securitatis initia uentū est. ¶ Rō. Sol-
licita multū de principiјs humana curiositas: finē cæca non prospicit. Densa uenturi caligo
temporis mortalis aciem frustrauit obtuitus: deliberatio utiq; nostra sit consūmatio fortu-
næ: Dicam melius: dei est: cuius in manibꝰ sortes sunt hominū: non quas ipsi uobis opinio-
ne uestra speq; improba fingitis: sed quas ille præsciētia sua uidet. Eius est aūt illa uox: Stul-
te: hac nocte animā tuam repetunt a te: quæ aūt parasti cuius erunt? Cōminatio horrenda:
quæ nisi spes somnosq; mortaliū interrūpat: obsorduistis haud dubie.

De Potentia: Dialogus XCI. ¶ Gau.

A P Otentia magna sum. ¶ Ratio. Ergo & inuidia. ¶ Gaudium. Potētia multa sum.
¶ Ratio. Et in periculis multis. ¶ Gaudium. Potentia sum ingenti. ¶ Ratio. Et
laboribus infinitis & inextricabilibus curis. ¶ Gau. Multa possum. ¶ Rō. Quo
plus in alios potes: & plus aliј in te. ¶ Gaudium. Potentiæ est plurimum. ¶ Rō. Quo po-
tentiæ magis: eo maius in illam imperium fortunæ tepide se exercet in paruis: uberem eligit
materiam. In magna lignorum mole: crepitantius sæuit incēdium: magna prosperitas: ma-
gnæ uiam facit aduersitati. Nec quenq̃ facile plane miserum uidebis: qui non ualde fœlix
habitus fuerit. Non potest ignoti hominis: nota esse calamitas. ¶ Gau. Quod uolo & pos-
sum. ¶ Rō. Cura ergo ne quid mali uelis: & scito quo potentiæ plus: eo plus esse negociј
B minus ue licentiæ. ¶ Gau. Potētia ingens sum. ¶ Rō. Quid scis an diuturna? Piget exequi
qui potentes breui ad impotētiam: seu qui reges ad infamiæ seruiciū sunt redacti. Vepricosi
& lubrici sunt humanorꝝ gradꝰ ascēsuū: tremulꝰ uertex: præcipitiū horrendū: ægre cōscendi-
tur ad eminentē statū: anxie ibi cōsistit̃: grauiꝰ inde & repēte descēdit̃: Id sic eē nō singuli tm̃
reges aut populi: sed maxima etiam testant̃ imperia. ¶ Gau. Armis atq; opibꝰ potēs sum.

¶ Rō. Vera & firma potentia in uirtute fundata est: Fundamētum si detraxeris: quo maior: eo periculosior structura. Quid implere opibus domos iuuat: arua ligonibus: maria classibus: si intus interea domestici hostes animum oppugnant atq; expugnant? Vis ut te potentem fatear? illos doma finibusq; tuis pelle: uince iram: uince cupiditatem: uince libidinē: uince teipsum famæ atq; animæ hostem tuæ. Quænam ista potentia est: uincere alios: passionibus suis uinci? ¶ Gau. Fundata in solido potentia est. ¶ Rō. Quo pacto cum uita ipsa muteturassidue? O quid tumes imbecillum animal: de potentia disputas: de anima interim periclitans: quam dicto citius uel naturæ uis occultior: uel exigui morsus animantis: uel extremi contēptissimiq; homines sæpe potentissimis abstulere. ¶ Gau. Potentia egregie stabilita est. ¶ Rō. Vbi quæso? In harenis ac fluctibus: an in uento: an in ipsa: ut perhibent: fortunæ rota: quin tu amice: male susceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis potentia: utq; uel improprie exprimam qđ sentio: nulla potentia potens est.

De Gloria: Dialogus XCII.

¶ Gau.

[S]Ed inueni magnam gloriam. ¶ Rō. Magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo. Si temporum: si locorum angustias metiare: magnam hic gloriam nō esse fateberis. Non ingeram tibi ut terra omnis punctus est: cuius ipsius partem maximam natura fecit inhabitabilem atq; inaccessibilem fortuna: ut tēpus præsens pūcto minus: idq; ipsum semper instabile fugaxq; tam rapidæ: ut uix illam animo sequi possis: Duæ reliquæ tpis partes semp absentes: ita ut altera nos lubrica memoria: altera expectatione anxia fatiget: ut oīne simul tēpus: aut diluuijs: aut æstu nimio: aut peste aliqua: aut cœli inclæmētia uel terrarū: aut deniq; per seipsum lapsu proprio ita discerptum atq; cōfusum sit ut una sæpe ætas prope nil habeat cōmune cum altera: Neq; minus in tempibus q̄ in locis uideas exiguo interuallo notissimū nō agnosci. Hæc inq̄ & quæ sunt id genus plurima trāseo. Vulgata sunt oīa: quibus liquido cernit̄ quænā hæc mortalis ac terrena gloriæ magnitudo est. ¶ Gau. Quā conditio mea fert gloriam sum adept⁹. ¶ Rō. Si indignā: breuē Hercle: At si dignam gaude: non q̄ habeas sed q̄ meritus sis. ¶ Gau. Gloriam quæsiui. ¶ Rō. Gloria uera nisi bonis artibus non quærit̄: Vnde tibi partum nomen uide: sic intelliges an gloria uera sit: famam si casus dedit: eripiet. ¶ Gau. Multum est gloriæ. ¶ Rō. Caue ne quā gloriam ueram putas: imago falsa sit gloriæ. In rebus hoīm multa regnat illusio. ¶ Gau. Plurimum est gloriæ. ¶ Rō. Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famā quærit nisi ut fallat: Sic nemo ignauus magnæ uirtutis opinionē: Vterq; tamen sibi conscius quicquid de se alij loquātur: q̄tum uel pecuniæ in arcula: uel uirtutis in animo sit. ¶ Gau. Insignis est gloria. ¶ Rō. Si ex merito: modeste utere ne superbiæ illi notā applicueris: Si minus: fac ne diu populum fallas. ¶ Gau. Præfulgens est gloria. ¶ Rō. Vel mereri stude: uel graue non tuū indumentum exue: Inglorium esse præstiterit: q̄ mendacio gloriosum. Vera etiam gloria cum labore seruatur: quid de falsa speres? Cum omīs fictio difficilis sit: tum difficillima est quā multi undiq; obseruāt. Rari nempe sunt gloriosi: hos propter dissimilitudinem obscurum atq; inuidum uulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere: præstringere omnium oculos non potes in te tanto studio defixos. ¶ Gau. Gloriosus appareo. ¶ Rō. Melius forsitan lateres & certe tutius. Hoc grauiter dixit is qui multa leuiter: Bñ qui latuit: bene uixit. ¶ Gau. Clarus lateq; notus sum: longeq; conspicuus. ¶ Rō. Liuor abdita penetrat rimaturq;: putas conspecta prætereat? Quid q̄ pauci sunt quibus expediat apparere & cōspici: pauci quorum famæ non noceat ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum: Minuit præsentia famam: Quanto magis illam minuit noticia? Raro sunt homines qđ uidentur. ¶ Gau. Gloriosus uideor. ¶ Rō. Cana nube circumdatus delitescis: Si parumper emerseris: quo plus gloriæ falsæ fuit: eo ueræ plus erit infamiæ. ¶ Gau. At gloria uera est. ¶ Rō. Id nemo te melius nouit: Ita demum si externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus assumpseris: gloria quidem: ut sapiētibus placet: quasi quædam umbra uirtutis est: Illam comitatur: illam sequitur: quandoq; etiam antecedit: Quod in adolescentibus claræ indolis uidemus: quos ante perfectam uirtutem præconcepta de illis spes hominum claros facit: quæ quibusdam uelut stimulis generosos modestosq; animos excitat atq; erigit & impellit ad æquandam spem ciuium suorum: stultos aūt tumidosq; præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adolescentium in obscuros senes. Laus quidem sapienti utilis: stulto nocet. Ex his uides umbrā per seipsam esse non posse: rei cuiuspiam sit oportet. Vis ne igitur gloriam ueram esse: fac ut uera & solida uirtus sit.

D ¶Gau. Laboraui en quiesco. ¶Rō. Omnes quidē id speratis: sed erratis in hoc oēs. Stul⁄
eṅ uitæ alius multumq̄ finis a proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis aut falsa est:
aut quod est uerius utrunq̄: quid hic requiem somniatis? Sic catenis uinctus libertatē æger
sanitatem somniat: sic sopitus esuriens opimas dapes: sed en dies ultimus aderit isq̄ con⁄
festim discussurus hæc somnia. Nolite aūt falli somnijs atq̄ opinionibꝰ falsis: quibus ēple⁄
na uita mortalis: Nolite uobis hic requiem spondere: Credite mihi tota quies hoīm post la⁄
borem mors. ¶Gau. Oīa quæ in rem uisa sunt suppetūt. ¶Rō. Supuacua in rebus plu⁄
ra sunt q̄ necessaria: sed hic humani animi mos est: ut professus ascensum cœli tāto studio se
oneret: quāto uix exonerare debuerat: Itaq̄ peregrino fasce curuatus: dū in altū niti ultru⁄
it: & pro cœlo illi terra est. ¶Gau. Cumulata sunt omnia: iam ī portu sunt. ¶Rō. Nauiga⁄
E rionis in fine igit̄. Est eñ præsens uita simillima procelloso mari. Illius finis in littore: huius
in morte: uterq̄ portus recte dicit̄. Profecto aūt magna pars mortaliū aceruandis uitæ ad⁄
miniculis anxia: inter ipsos apparatus rez̄ morit̄: nilq̄ iam usitatius q̄ ut uitæ studiū mors
præuertat: paucis accidit ut ad optata perueniant: hisq̄ ipsis tam cito diuturni quæstus
usus eripitur: ut gaudij breuitas quædam uelut accessio sit doloris: de quo multos in morte
queri solitos notū est. ¶Gau. Iam peractis laboribus securus uiuo. ¶Rō. Et inter uiscū ac
laqueos secura auis uolitat: piscis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe ubi periculi plꝰ
est & pauoris minus: ars fortunæ est ut licentius feriat: metū demit. ¶Gau. Per omnē uitam
laboraui ut ī finem quiescerē securus. ¶Rō. Securitatē & quietē tuā in præcipiti collocasti:
& uixisti mœstus ut lætus morereris: non insulsum uitæ mortisq̄ consiliū: modo de securita⁄
F tis & quietis & tristiciæ & gaudij qualitate cōueniat. ¶Gau. Omnia undiq̄ cōquisitu: qui⁄
bus instructior uita esset. ¶Rō. Immo uero quibus mors molestior: Egisti plane negotiū
medicoz̄: iam frequentes aderūt stratūq̄ circūstrepent: Aderunt captatores testamentarij:
Erunt & qui gaudiū premant: & qui fletū simulent: & qui tenacē spiritū: serā mortē tacitiin⁄
crepent: & qui crisim seruent: & qui pronosticis inhient: & qui cadauer aureū præstolentur:
tot hæc tibi cōquisita: undiq̄ uitæ conferūt instrumēta: nō ut melius uiuas: sed ut comitati⁄
or moriaris. Nō penitꝰ operā perdidisti: Iam & comites languenti: & libidine sumptus: & fu⁄
neris pompa non deerūt. ¶Gau. Cōquisita sunt oīa: quiescendū est. ¶Rō. Iam dixi: uitæ
G regem & solaciū quærebas: laborē mortis acrædiū inuenisti. ¶Gau. Cūcta dispositū: pro⁄
speritas parta est. ¶Rō. Congessisti fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidū: quæ ubi primum
adoleuerit euolet: mœstū & uacuū cor relinquens sæpe uel in plumis pereat. ¶Gau. Lōgo
succedit quies labori. ¶Rō. Breuis ipsa adeo fortassis ut nulla potius dici possit. Multorū
sæpe studiū annoz̄ in momēto excidit: īmo cum semp̄ fere gradarij sint ꝓgressus: raro non
repentini exitus rez̄ sūt. ¶Gau. Per longas curas ad securitatis initia uentū est. ¶Rō. Sol⁄
licita multū de principijs humana curiositas: finē cæca non prospicit. Densa uenturi caligo
temporis mortalis aciem frustrauit obtuitus: deliberatio utiq̄ nostra sit consūmatio fortu⁄
næ: Dicam melius: dei est: cuius in manibꝰ sortes sunt hominū: non quas ipsi uobis opinio⁄
ne uestra speq̄ improba fingitis: sed quas ille præsciētia sua uidet. Eius est aūt illa uox: Stul⁄
te: hac nocte animā tuam repetunt a te: quæ aūt parasti cuius erunt? Cōminario horrenda:
quæ nisi spes somnosq̄ mortaliū interrūpat: obsorduistis haud dubie.

De Potentia: Dialogus XCI.

¶Gau.

A P Otentia magna sum. ¶Ratio. Ergo & inuidia. ¶Gaudium. Potētia multa sum.
¶Ratio. Et in periculis multis. ¶Gaudium. Potentia sum ingenti. ¶Ratio. Et
laboribus infinitis & inextricabilibus curis. ¶Gau. Multa possum. ¶Rō. Quo
plus in alios potes: & plus alij in te. ¶Gaudium. Potentiæ est plurimum. ¶Rō. Quo po⁄
tentiæ magis: eo maius in illam imperium fortunæ tepide se exercet in paruis: uberem eligit
materiam. In magna lignorum mole: crepitantius sæuit incēdium: magna prosperitas: ma⁄
gnæ uiam facit aduersitati. Nec quenq̄ facile plane miserum uidebis: qui non ualde fœlix
habitus fuerit. Non potest ignoti hominis: nota esse calamitas. ¶Gau. Quod uolo & pos⁄
sum. ¶Rō. Cura ergo ne quid mali uelis: & scito quo potentiæ plus: eo plus esse negocij
B minus ue licentiæ. ¶Gau. Potētia ingens sum. ¶Rō. Quid scis an diuturna? Piget exequi
qui potentes breui ad impotētiam: seu qui reges ad infamiæ seruiciū sunt redacti. Veprico si
& lubrici sunt humanoz̄ gradꝰ ascēsuū: tremulꝰ uertex: præcipitiū horrendū: ægre cōscendi⁄
tur ad eminentē statū: auxie ibi cōsistit̄: grauit̄ inde & repēte descēdit̄: Id sic eē nō singuli tm̄
reges aut populi: sed maxima etiam testant̄ imperia. ¶Gau. Armis atq̄ opibꝰ potēs sum.

¶Rō. Vera & firma potentia in uirtute fundata est: Fundamētum si detraxeris: quo maior: eo periculosior structura. Quid implere opibus domos iuuat: arua ligonibus: maria classibus: si intus interea domestici hostes animum oppugnant atq; expugnant? Vis ut te potentem fatear? illos doma finibusq; tuis pelle: uince iram: uince cupiditatem: uince libidinē: uince teipsum famæ atq; animæ hostem tuæ. Quænam ista potentia est: uincere alios: passionibus suis uinci? ¶Gau. Fundata in solido potentia est. ¶Rō. Quo pacto cum uita ipsa mutetur assidue? O quid tumes imbecillum animal: de potentia disputas: de anima interim periclitaris: quam dicto citius uel naturæ uis occultior: uel exigui morsus animantis: uel extremi contēptissimiq; homines sæpe potentissimis abstulere. ¶Gau. Potentia egregie stabilita est. ¶Rō. Vbi quæso? In harenis ac fluctibus: an in uento: an in ipsa: ut perhibent: fortunæ rota: quin tu amice: male susceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis potentia: utq; uel improprie exprimam qd' sentio: nulla potentia potens est.

De Gloria: Dialogus XCII.

¶Gau. Ed inueni magnam gloriam. ¶Rō. Magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo. Si temporum: si locorum angustias metiare: magnam hic gloriam nō esse fateberis. Non ingeram tibi ut terra omnis punctus est: cuius ipsius partem maximam natura fecit inhabitabilem atq; inaccessibilem fortuna: ut tēpus præsens pūcto minus: idq; ipsum semper instabile fugaxq; tam rapidæ: ut uix illam animo sequi possis: Duæ reliquæ tpis partes semp absentes: ita ut altera nos lubrica memoria: altera expectatione anxia fatiget: ut oīe simul tēpus: aut diluuijs: aut æstu nimio: aut peste aliqua: aut cœli inclæmētia uel terrarū: aut deniq; per seipsum lapsu proprio ita discerptum atq; cōfusum sit ut una sæpe ætas prope nil habeat cōmune cum altera: Neq; minus in tempibus q̃ in locis uideas exiguo interuallo notissimū nō agnosci. Hæc inq̃ & quæ sunt id genus plurima trāseo. Vulgata sunt oīa: quibus liquido cernit' quænā hæc mortalis ac terrena gloriæ magnitudo est. ¶Gau. Quā conditio mea fert gloriam sum adept'. ¶Rō. Si indignā: breuē Hercle: At si dignam gaude: non q; habeas sed q; meritus sis. ¶Gau. Gloriam quæsiui. ¶Rō. Gloria uera nisi bonis artibus non quærit': Vnde tibi partum nomen uide: sic intelliges an gloria uera sit: famam si casus dedit: eripiet. ¶Gau. Multum est gloriæ. ¶Rō. Caue ne quā gloriam ueram putas: imago falsa sit gloriæ. In rebus hoīm multa regnat illusio. ¶Gau. Plurimum est gloriæ. ¶Rō. Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famā quærit nisi ut fallat: Sic nemo ignauus magnæ uirtutis opinionē: Vterq; tamen sibi conscius quicquid de se alij loquātur: q̃tum uel pecuniæ in arcula: uel uirtutis in animo sit. ¶Gau. Insignis est gloria. ¶Rō. Si ex merito: modeste utere ne superbiæ illi notā applicueris: Si minus: fac ne diu populum fallas. ¶Gau. Præfulgens est gloria. ¶Rō. Vel mereri stude: uel graue non tuū indumentum exue: Inglorium esse præstiterit: q̃ mendacio gloriosum. Vera etiam gloria cum labore seruatur: quid de falsa speres? Cum omīs fictio difficilis sit: tum difficillima est quā multi undiq; obseruāt. Rari nempe sunt gloriosi: hos propter dissimilitudinem obscurum atq; inuidum uulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere: præstringere omnium oculos non potes in te tanto studio defixos. ¶Gau. Gloriosus appareo. ¶Rō. Melius forsitan lateres & certe tutius. Hoc grauiter dixit is qui multa leuiter: Bn̄ qui latuit: bene uixit. ¶Gau. Clarus lateq; notus sum: longeq; conspicuus. ¶Rō. Liuor abdita penetrat rimaturq;: putas conspecta prætereat? Quid q; pauci sunt quibus expediat apparere & cōspici: pauci quorum famæ non noceat ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum: Minuit præsentia famam: Quanto magis illam minuit noticia? Raro sunt homines qd' uidentur. ¶Gau. Gloriosus uideor. ¶Rō. Caua nube circumdatus delitescis: Si parumper emerseris: quo plus gloriæ falsæ fuit: eo ueræ plus erit infamiæ. ¶Gau. At gloria uera est. ¶Rō. Id nemo te melius nonit: Ita demum si externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus assumpseris: gloria quidem: ut sapiētibus placet: quasi quædam umbra uirtutis est: Illam comitatur: illam sequitur: quandoq; etiam antecedit: Quod in adolescentibus claræ indolis uidemus: quos ante perfectam uirtutem præconcepta de illis spes hominum claros facit: quæ quibusdam uelut stimulis generosos modestosq; animos excitat atq; erigit & impellit ad æquandam spem ciuium suorum: stultos aūt tumidosq; præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adolescentium in obscuros senes. Laus quidem sapienti utilis: stulto nocet. Ex his uides umbrā per seipsam esse non posse: rei cuiuspiam sit oportet. Vis ne igitur gloriam ueram esse: fac ut uera & solida uirtus sit.

De Beneficijs in multos collatis: Dial. XCIII. ℭGau.

A b Eneficia in multos contulisse gaudeo. ℭRō. Multos ingratos experiens dolebis. ℭGau. Beneficia in multos effudi. ℭRō. Recte ais: Nam si accipientiū aīos intueare: beneficioꝝ magna pars perdit̃. ℭGau. Multi meis beneficijs sunt obstricti. ℭRō. Quidam se oblivione relaxabunt: alij forsan iniurijs beneficia pensabūt: ut cessent iniuriæ: non cessabunt querimoniæ: q̄ multi de benefactoribus querunt̃ suis: Iniquū fateor: sed cōmune adeo: ut non tam crebre de hostibus sint querelæ. Audisti apud Lucanū de Pōpeio querentem Photinū: apud Senecam uero Sabinū de Augusto. Quid uero te ad litteras aut antiquitatem uoco? Urbes medias contemplare: Vici oēs lamentis talibus pleni sunt. Omnis aūt ingratitudinis triplex: nisi fallor: causa ē. Inuidia scʒ quæ dum impensa alijs beneficia suas ducit iniurias in se collata nō aspicit. Superbia quæ uel se maiorib⁹ dignam censet: uel præferri sibi aliquē indignat̃. Cupiditas quæ munerib⁹ nō lenit̃ sed accendit̃: & dū quærendis inhiat quæsita non meminit. Possem breuius: totius mali causam stulticiam dicere: Ea uero non huius tātū: sed maloꝝ omniū causa est ignorātia ueri boni opinionūq; peruersitas: Hīc nimirū pestes animi prodeūt: sup̄bia imprimis & cupiditas: quib⁹ nullū obsequiū

B non contumax: nulla largitas non angusta est. ℭGau. Beneficus fui in multos. ℭRō. Aristotelica quædam magnanimitas fert̃ meminisse collati: accepti aūt beneficij obliuisci: quæ sententia & si colore non careat: apud me tamē uerus magnanimus contēptor mediocrium atq; humiliū est reꝝ: atq; ideo quæcunq; egerit: magna q̄uis iudicio plurimoꝝ: parua sunt animo maiora quædā & rariora uolenti: Cōtra si quid acceperit quo alteri fiat obnoxius: q̄uis exiguū: graue est libertatem amanti atq; ad excellentiā aspirāti quoue q̄ primū solui leuariq; uelit. De hac igit̃ re Annei Senecæ dictū probo: Beneficium inquit qui dedit taceat: narret qui accepit. Elegāter nempe duo beneficentiæ seu uenena: seu uulnera sunt. Hinc exprobratio largientis: hinc recipientis obliuio: utraq; mater īgratitudinis ac beneficij nouerca. Illa ingratitudinē parit in altero: hæc in se. Illa q̄ʒ beneficiū in se extinguit: hæc in altero.

C His tot malis aptissime illo Senecæ cōsilio medeare. ℭGau. Multis benefeci. ℭRō. At pluribus nō fecisti: qui se spretos & cōtemptos dolent. Est aūt: nescio quidē unde: firmior offensarum q̄ beneficioꝝ tenaciorq; memoria. Sæpe singulis beneficijs aut nullos aut singulos amicos obliuiosos & tepidos: hostes aūt tibi multos feceris memores ac feruentes. ℭGau. Multis multa ac magna contuli. ℭRō. Sunt multi quibus ꝓfuisse periculū sit: quidā paruo amicū: magno hostē beneficio quæsiere: quod & exigui debitū leuc retributio prona est: magna autē & debere pudet & piget reddere: & nihil est tertiū nisi ut desinat esse cui debeat qui inuitus debet. Ita dū debentē pudor bn̄ficij exptos dolor agitat: inter Scyllā & Charybdim fertur cymba benefici: effectūq; ut multos qui parce atq; illiberaliter tuti uixissent liberalitas insignis in discrimen traxerit. Siquidē inter malos impune bonū esse non licet: durū dic-

D ctu: sed dicendū tamē: Animal ingratius hoīe nullū est. ℭGau. Late me beneficū præbui. ℭRō. Quidā sunt benefici: nec tamē beniuoli: quos magnitudo status atq; hoīm necessitas multa largiri cogit: His etiā quos nō modo non diligūt sed nec noscūt quidē: quibus si se ob beneficia charos sperant: ualde eos fallit opinio. Nemo facile nō amantē amat. Mutuus nexus animoꝝ ac reciprocus est amor. Munera sæpe necessitati: amor uero iudicio tribuit. Ut ergo beneficia bene collata: & læta fronte pioq; animo dignis exhibita nunq̄ gloriosa negauerim: sic multa: imo uero partem maximā seu hæc dantiū seu accipientiū culpa est perdi ac proijci: nemo usq̄ est qui dubitet: Et est facilior breuiorq; ac rectior: q̄ supra tibi ostendimus: amando scʒ ad amorem uia: qua pergenti ueꝝ q̄ʒ si benefici nomē accesserit: claꝝ te supraq; fidem multis amabilē efficiet. ℭGau. Multa & magna cōtuli. ℭRō. In reb⁹ nō quid sed qualiter quoue aīo fiat: refert apud deū atq; hoīes: & magna sæpe inuisa & modica grata sunt: nudū præ oībus cor attendi: & sacrificio paup̄is probatur & munere.

De Amore Populi: Dialogus XCIIII. ℭGau.

A p Opulus me amat. ℭRō. Subsiste paululum mox oderit. ℭGau. Populus me diligit. ℭRō. Ne propera: nondum finis: ut dies unus: sic uita omnis a fine describit̃. ℭGau. Populo charus sum. ℭRō. Quis illi Scipionibus charior: quis Camillo: quis Rutilio ac Metello? Quid Themistoclem loquar aut Milciadem: quid hoc genitum Cimonem aut Aristidem: quid Thesea: quid Solonem: quid Hannibalem: quid Lycurgū: qui ciues oro te: q̄ quisq; q̄ breuiter populo suo charus: oīm nor⁹ finis: & uel in cōtemptū:

uel in odium uersus amor atq; indigna rebus premia: fori labor: accusatio: mors: exiliū: ca-
tenæ. ¶ Gau. Multis in populo charus sum. ¶ Rō. Malis igit: pauci em̄ boni: atqui maloꝝ
malis artibus quæri amorē cōstat. Si uero similitudo quædā parit amicitias: ut prudētibus
placet: qui sis æstima: qui multis ī populo charus sis. ¶ Gau. Populus me amat. ¶ Rō. Se-
renum hybernū: aura æstiua: quies maris: lunæ status: amor populi: paria hæc si conferant
mobilitatis ultimo palmā do. ¶ Gau. Populus me honorat. ¶ Rō. Labijs credo: cor autē
eoꝝ longe ē a te: nō est em̄ tibi fidelior q̄ deo: Raro quicq̄ ex animo facit uulgus nisi tumul-
tuari & furere & sæuire. ¶ Gau. Populus me ueretur. ¶ Rō. Non faciet diu. Facile em̄ ruit
quod non certo iudicio stabilitū est. ¶ Gau. Ardens in me populi fauor est. ¶ Rō. Ardenti
principio sæpe medium tepens: finis algidus fuit: quod haud crebrius ulla in re q̄ in studijs
populoꝝ cernas. ¶ Gau. Populus me laudat. ¶ Rō. Stultoꝝ laus apud doctos infamia ē.
¶ Gau. Populus me suspicit. ¶ Rō. Leui teꝝ alternatione despiciet: semper em̄ alteꝝ extre-
morum tenet: mediū uero nunq̄: ut qui habitantē ibi hostē metuat. ¶ Gau. Popul⁹ me co-
lit. ¶ Rō. Mirabor si tam inculto cultore fructifices. ¶ Gau. Populus bene de me sentit. ¶
Rō. Sine ullo delectu iudicare solitus utranq; in partē: Itaq; uulgi sententia ueros inter iudi-
ces contrarij argumentū est. ¶ Gau. Populus bene de me æstimat. ¶ Rō. Suspecta sanis in-
genijs æstimatio insanoꝝ: Mallem te populo incognitū q̄ probatū. ¶ Gau. Populus mul-
ta de me loquit. ¶ Rō. Et tu ergo popularibus auribus fidis atq; ageris: quod licet magnis
olim uiris euenisse noueris: non minor tn̄ est uanitas gaudere flatu tenui & incerto. ¶ Gau.
Populus me mirat. ¶ Rō. Et ego te miror qui hoc in gloriā tuā trahas. ¶ Gau. Popul⁹ me
amat. ¶ Rō. Non hæc laus sed fortuna est tua: populi mos est ut sæpe amet indignos: sed a
quibus indigni amoris sæpe dignissimam fert mercedem.

De Occupata Tyrannide: Dial. XCV. ¶ Gau.

Nuasi tyrannidem in ciues meos. ¶ Rō. Rependisti dignam uicem stultis amanti-
bus. Illi te æquo altius extulerunt: illos tu iniquo iugo seruitij depressisti. ¶ Gau.
Tyrannidem arripui. ¶ Ratio. Abstulisti libertatē alijs: securitatem tibi: requiem
utrisq;. ¶ Gau. Tyrannidē consecutus sum. ¶ Rō. Statum certi laboris euentus ambigui:
sed ut plurimū infœlicis. Non te ad historias ueteres atq; externas mittā: Quis Phæræi Ale-
xandri exit⁹? Quis Dionysij Syracusij? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Annonis Pœ-
ni? Quis Elearchi Heracleēsis? Quis Ephyrensis Aristotini? Quis Lacedæmonij Nabidis?
Quis Hipparchi deniq; Atheniēsis: quē occidisse īmortalis gloria interfectorib⁹ fuit. Nō ad
recentiores atq; domesticas: Cassium Meliumq;: & Manlium Romanos ciues: Catilinam
quoq; & Gracchos: & Apuleum: non tyrannos quidem: sed tyrānidem affectantes: in q; im-
pijs conatibus deprehensos: cœptoq; prohibitos atq; oppressos. Nō postremo ad illos: qui
maiores non meliores iusti uelo imperij trucem texere tyrānidem atq; iniustam: Caium sci-
licet ac Neronem: Domitianum & Commodum ac Bassianum: reliquosq; eius ordinis: so-
lo nomīe principes: quorum mens tyrannica ac tyrānicus finis fuit: Sed ad alios quos auo-
rum patrumq; memoria: seu etiam quos ætas ac regio præsens uidit: Hos ego ne distantib⁹
te fatigem: circumspicere & contemplari iubeo: uidebis usitatum: & cōmunem tyrannorum
exitum: aut gladium: aut uenenū: uereq; illud a Satyrico dictum dices: Ad generum cereris
sine cæde & uulnere pauci Descendunt reges & sicca morte tyranni. ¶ Gau. Tyrannidem in
ciues exerceo. ¶ Rō. Prædam atq; carnificinam auro implēdus & sanguine auri sitiens mo-
nedula tenaxq;: nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Sed qua fronte: quoue animo
seu sanguinē illum fundis: pro quo seruando si homo esses: sanguis tuus ultro tibi fundēdus
erat: seu ciuibus tuis aurum rapis: quod diris prædonibus largiaris: spolians qui tuis pascē-
di opibus fuissent: ditansq; a quibus omni ingenio extorquēdum legis: sic maiorum uel ex-
empla: uel monita uiluerunt. Sed hoc pessimum habet tyrannorum uita: ut quibus fidendū
est metuant semper: fidantq; quibus fidei nihil est: totumq; hoc malum: hinc immeritis irro-
gatæ iniuriæ faciunt: hinc indignis erogata beneficia: & ambitione turbatus ordo rerū: ami-
ci ex hostib⁹: hostes ex ciuibus. ¶ Gau. Tyrannus patriæ meæ sum. ¶ Rō. Nunquid id es-
ses si illā tuā eē patriā meminisses? Si obuersaret aīo publicæ matris effigies: nūq̄ frēs lace-
rares tuos: cū qb⁹ æquā puericiā atq; adolescentiā egisses: eodē cælo usus: ijsdē aqs: ijsdē atq;
sacris: ijsdē festis dieb⁹: ijsdē ludis & luctib⁹: q̄ nūc mēte de illoꝝ tergo potes ludere: atq; illis
flētib⁹ gaudere: q̄ postremo īpudētia in ea urbe uiuis in q̄ uitā tuā oīb⁹ scis inuisā: mortē cū-
ctis optabilē: ubi esse neminē cert⁹ es q̄ nō male ꝑditū te uelit lupū mitti de grege sæuissimū?

¶Gau. Tyrannidem accepi. ¶Rō. Si prætetito præsens tempus confers: duram te ac mise/
ram subijsse sarcinam intelliges: Tutam agebas & quietam uitam: dehinc nisi sceleri iungis
amentiam: Nulla tibi sine metu ac tumultu animi dies: nulla nox ibit: nullus non suspect⁹
cibus: nullus sopor imperterritus: dum ubiq; ceruicibus impendentem uideris mucronem:
quem amico opes fortunasq; suas miranti: nō inepte monstrasse tradit̃ Dionysius: tyrānus
quidem: sed tyrannidis æstimator acutissimus. ¶Gau. Ferro mihi tyrannidem acquisiui.
¶Rō. Ferro quæsitam: ferro etiam seruaturus: ferro forsitā amissurus. Præclaras plane di/
uitias comparasti esse omnibus odiosum atq; terrificum: quodq; hinc sequit̃ tibi te ꝑpetuo
grauem metu. Vt enim periculi nihil sit: quod i quibusdam urbibus natura ciuium præstat
apta seruitio: quando tamen pauor aberit animo recolenti: quid ille huius q; legitimi nomē
habet impꝭ metator ac fundator primus audiuit a Laberio Romano equite: Necesse est
inquit multos timeat quem multi timent. Cuius dicti ratio illa est: quam posuit Naso: Quia
quem metuit quisq; perire cupit: Positam prius ab Ennio: ubi ait: Quem metuūt oderunt:
quem quisq; odit perisse expetit. Vt tamen & periculum & metus etiam omnis eesset: quod
nonnullos tyrannoꝝ uel nutrita publicis malis audacia: uel nota ciuium spondet ignauia:
An non saltem ullus est pudor his præesse quibus te subesse sit dignius: præter iniustā uim
rebus omnibus imparem? ¶Gau. Tyrānidem indui. ¶Rō. Humanitatē ergo & iusticiam
exuisti: simul & procellosam uitā & cruentam aut certe dubiam mortem elegisti. Infœlix de
quo sola patria quæ te genuit atq; aluit mortem speret? An uero non ille sat miser est quem
miserum uolunt omnes? An non ille miserrimus: qui tam miser esse non possit: quin sit dig/
nus esse miserior? ¶Gau. Habeo summū inter ciues locum. ¶Rō. Habes in ciuibus tyran/
nidem: in arenis domum: in uepribus stratum: in prærupto sedem: in rapinis inopiā: in mi/
serijs inuidiam.

De Regno & Imperio: Dial'. XCVI. ¶Gau.

e

Cce autem iure rex sum. ¶Rō. Id em̄ uero occultum diu esse non poterit: quid in/
tersit inter regem tyrannūq; iam diximus. Quid aūt iuuat dici regem si tyrannus
es? Nō in specioso cognomine sed in uera iusticia regis regniq; salus sita est. Minus
mali reor inquæsitū dominiū reformare: teq; de reliquo sic agere ut rex uerus appareas: q̄ re/
gnum iure partum: in quo iuste successeris parenti tyrannica uexatione diripere: Plus enim
ueræ laudis in progressu ac fine q̄ in principio reꝝ est. ¶Gau. Rex sum. ¶Rō. Melius sub
iusto rege ageres atq; tranquillius q̄ rex ipse. ¶Gau. Regni solium conscendi. ¶Rō. Locū
late conspectum patentemq; omniū indicijs: eoq; periculosum ignauiæ: laboriosum ꝙo dif/
ficilemq; uirtuti. Bonus em̄ rex seruus est public⁹. ¶Gau. Regni solio euectus sum. ¶Rō.
Vt meritus uideare: tuas res teq; ipsum obliuiscere: populū tuū & rempublicā cogita: Quo
die primum rex fuisti: tibi moriēs: alijs uiuere incepisti: quodq; durissimū est ingratis & ini/
quis æstimatoribus laboris tui. ¶Gau. In regiam ueni. ¶Rō. Aliquid ibi forsan periturae
gloriæ repertutus: sed quietis nihil. ¶Gau. Iuste regno. ¶Rō. Bene agis gratissimāq; rem
deo. Scito aūt seruire te querulis: & uix tibi ante obitū gratiam relaturis. Raro tam iustus
quisq; regum fuit: ut nō charior populo successor foret: Is eū ueneti alter optabitur. Hi sunt
uulgi mores: odisse præsentia: uentura cupere: præterita celebrare. Quando ergo defuerint
querelæ: si omne præsens bonum sordet: nilq; omniū placet: nisi quod cruciat seu perditum
seu speratum. ¶Gau. Sceptrum & diadema sortitus sum. ¶Rō. Fulgidas compedes: cla/
ramq; miseriam: quæ si plene omnibus nota esset: crede mihi non totiens uno de solio liti/
garent duo: sed plura essent regna q̄ reges. ¶Gau. Purpuram indutus sum. ¶Rō. Non cul
tus exterior: sed internus habitus & mens regia regem facit. Alexandri Romani principis di/
ctum fuit: Imperiū in uirtute non in decore consistere. ¶Gau. Ad regnū prouehor. ¶Rō.
Nūc in dubio uertitur subiectoꝝ status: an fœlices ea quæ hic fingit̃ fœlicitas: an miseri sint.
Nēpe mortalis regni fœlicitas rex bonus: te in dubio labor manet & graue negociū. ¶Gau.
Rex sum: nil non licet regi. ¶Rō. Nulli minus: Immo uero quod olim licuit iam nō licet. Et
forte si de regno licentiam aucuparis: non te regem noueris sed tyrannū. ¶Gau. Rex sum
atq; omnia possum. ¶Rō. Immo nihil nisi q̄d decet regem: cuius ut dixi: minor licentia q̄
priuati est. Sin hoc calle uoluptatem petis: falleris: & tota: ut aiunt: erras uia. Voluptas a ter
go longe est: hac ad laborem itur & ad gloriam. ¶Gau. Rex sum eritq; mihi iam certa trā/
quillitas. ¶Rō. Immo si qua olim fuit perijt: Stultus nauta qui relicto portu in altum uela
facit: tranquillitatem quærens. ¶Gau. At Romanus Imperator factus sum. ¶Rō. Claris/

simū nomē: sed durissimū officiū. Magna seruare difficile ē: quid collapsa erigere: sparsa colligere: recuperare ꝑdita: defotmia reformare & deserti culturam ruris multisq; diu neglectā suscepisti: multis egent dura arua ligonibus: multis prata riuis arentia: æstuandū algēdūq; tibi est si successerit: Tu hinc laudem: reliqua successor tuus metet: Illi seueris isera est messis: multas poscit æstates. ¶ Gau. Ascendi ad imperiū: iam quiescā & securus uiuā. ¶ Rō. Falsa te habet opinio: nunq̄ min⁹: tu ne in excelsum montē ut uentos & fulmina euaderes ascendisti: Nō legisti Horatianū illud: Sæpius uentis agitat̄ ingens pinus: Et celsæ grauiore casu Decidūt turres: feriūtq; sūmos fulgura mōtes: Et quāto aliter de hac status eminētia sentiebant experti principes: Augustus & Diocletianus: quoꝝ alter: ut legimus: de dimittēdo imperio cogitauit: alter aūt dimisit imperiū: nec reuocatus assēsum dedit. Quāto aliter Marc⁹ Aurelius & Pertinax: q̄rū primus adoptione ad spem imperij euocatus: solito tristior effect⁹ mirātibus amicis: multa de malis imperij disputasse: alter imperator effectus semꝑ imperium horruisse memorat̄. Magnus est ad imperium ascēsus: magni in imperio labores: magni q̄z cū ascēderis ex alto casus. Si mihi nō credis: Iuliū Cæsarē interroga: Caiū q̄z Caligulā: & Claudiū: & Neronē: & Galbā: Othonē: Vitelliū: Domitianū: Cōmodū: Pertinacē de quo proxime dictū est: Bassianū ꝑterea & Macrinū cū filio Diadumeno: fœdissimūq; oīm Heliogabalum. lōgeq; dissimilē moribus Alexandꝝ: utriusq; etiā q̄d mireris cū filio matrem: Maximos q̄z & Maximianos: & Maximos: & Gordianos. Præterea & Philippos: & Deciū: Gallumq;: & Volusianū: & Valerianū insigni calamitate notabilē: & contemptorē paternæ miseriæ Galienū: Aurelianū denicq; & Probū: Iulianū: & Licinū: & Cōstantiū: & Valentē: & Gratianū: Valentinianū: Ac ne ad fastidiū cūcta cōplectar: totā illā tyrānoꝝ simꝰ & principum seriem ꝑcunctare: uno tibi ore oēs respōsum dabūt: Eodē se calle ad ruinā atq; imperium ascendisse: & tu illic tibi requiē fingis ad securā uitā: ubi oēs periculū & laborem: multi miserabilē uitæ exitū inuenere: Nō hoc sibi fingebant illi quattuor: q̄s ab initio noīaui: Nō Antonini pij pricipis maternus auus Anus Antonius homo sanctus: ut historiæ loquunt̄: ut ego fateor: uir prudens Neruā miseratus q̄ Imperiū accepisset. Vere em̄ frustra principes premit īuidia: cū illis poti⁹ miseratio debeat̄. ¶ Gau. Sū Imperator & ulcisci possum. ¶ Rō. In hostes publicos forsitan nō in tuos. Illis em̄ si uer⁹ es princeps: hoc tuo ascensu securitas parata est: priuatis affectib⁹ pietas publica frenū stringet. Nō potes hu⁹ aut ill⁹ hostis esse: ex q̄ pater oīm eē meruisti. Id in ciues principi iuris est: q̄d in filios patri. Iustus princeps pater patriæ est: Nullū ex oībus titulis hoc grati⁹ sūmus ille principū August⁹ accepit: ut qui cōpresso adolescētiæ impetu: patris nomē īplere decreuerat: Tibi ergo qui hostes fuerāt iam filij sunt. ¶ Gau. Imperator sum ulcisci potero. ¶ Rō. Vti hac potētia nō debebis: & sic habe: summi imperij ꝑtātem excellētib⁹ & fortunæ parib⁹ animis: esse ueniæ materiā non uindictæ: cui⁹ eo auidior quisq;: q̄ uilior infirmiorq; animi ac uiriū est: Quā ī re meminisse ꝓfuerit illud Hadriani pricipis: qui ut scriptū est: uni quē capitalē habuerat: fact⁹ impator dixit: Euasisti: generosū plane ꝟbū ac magnificū uereq; Cæsareū. ¶ Gau. Impator sum: eritq; iā thesaur⁹ par impēsæ. ¶ Rō. Ad rapinā uox hæc spectat: ē ut aliaꝝ reꝝ: sic sūptuū flux⁹ q̄dā ac uorago: cui nihil est satis. Longū est mortaliū hac in ꝑte: sed imprimis Romanoꝝ principum furores stilo æquare: Paucos tn̄ ex oībus eorūq; ipsoꝝ pauca de multis attingā. Conspectissim⁹ ille q̄dē Caij furor: baias atq; puteolos pōte iungētis atq; illū tumidi maris sinū primū equis: mox quadrigis triūphalit̄ ꝑmeantis: q̄d aceto liquefactas memorē margaritas: precij ingētis: appositosq; cōuiuijs panes aureos atq; aureas dapes: quib⁹ nō famē cōpescere cōuiuaꝝ: ut mos est: ꝓpositū illi eēt: sed imperij opes spargere: atq; illoꝝ auariciā irritare. Adde effusos in plæbē nūmos turbidoq; & ꝓfundo mari iactas moles: durissimas rupes scissas: cāpos æquatos mōtib⁹: & cāpis iuga montiū: terra illic addita: hinc detracta: tā subito ut naturæ miraculū uim passæ cū celeritate certaret: Nēpe cū illati preciū opis mors esset: quib⁹ prædecessoris sui Tiberij thesauro ingenti diuitijsq; oībus imperij intra anni spacium exhaustis: ad inopiā fœdissimasq; rapinas est cōpulsus. Illud inter ista nō numero: q̄ Corinthiū montē Isthmum perfodi aīo destinarat: & si sumptuosissimū opus: tamē ut perhibent nauigātibus utile: quo duo maria iungerent̄: & a Brundusio Athenas: aut Chalcidē Byzātiūq; petētib⁹ flex⁹ ingens remitteret̄ Achaiæ. Hui⁹ comes ac uictor amentiæ seq̄t̄ Nero: cuius enormiū impensaꝝ nullus est modus: in ædificando ꝑtæsertim: in quo omnes prodigos & seipsum uicit. Nulla alia in re damnosior: ut de illo scribitur: Vnus ex mille furoribus attingendus est: domus a palatino ad esquilinum collem porrecta: & magnam partem

E F G

urbis occupans: ut non immerito inter conuitia: quibus liberrima plæbis indignatiõe professus est: illud quoq; iactatũ sit: Roma dom⁹ fiet: uehios migrate qrites: si nõ & uehios occupat ista domus. Hanc aureã dici uoluit: non inepte quidẽ signans noïe precium: auro eñ & gemmis crustata ac stellata domus fuit: tãtæ altitudinis ut in uestibulo colossus centum uiginti pedũ staret. Intus porticus atq; aulæ laquearibus aureis atq; eburneis tabulatis: & conuexa domorũ cœli instar ui propria sese sensim diebus ac noctibus sine intermissione uoluentia. Stagnũ quoq; maris æmulũ ædificijsq; circumdatũ littore urbis in morẽ: Rura præterea & pascua & uineta & syluæ oïm generibus aïalium refertæ. In hac domo quantũ coniecturis ad uerũ uia est: illud qđ colosseũ uulgo dicit̃ mediũ fuit: cuius nunc etiã ruinæ stuporem spectantibus afferunt: & hæc oïa: dum qđ miraculũ rei auget: Romæ medio consũmasset. Ita nõ dicã excessisse: sed nec implesse quidẽ imperatoriæ domus modũ uisus est sibi ut dedicãs domũ ipsam nõ amplius miraret̃ q̃ ut hoc solũ diceret: Iam tandẽ quasi hõ habitare incipio. Mitto illa leuia: q̃ uestẽ nullã bis induit: nullũ iter minus mille carucis egit: calceatis argento usus mulis: aureo rete piscatus est: Purpureis atq; coccineis funibus: ac reliq̃ fidem excedentia simul & tædiũ paritura. Sed quis illa nõ stupens legit: stupẽtiorq; aspicit: Vestigia eñ extant: piscinã illã cœptã a Miseno mõte: uenturãq; usq; ad auernũ lacũ miris circumseptã cõtectãq; porticibus: fossamq; illã ab auerno usq; hostiã: per tantũ uiæ spacium totq; obuios montes: ut inducto mari sine maritimis casibus nauigãs & terræ laborẽ & pelagi fastidiũ declinaret: Lõgitudo quidẽ: ut nunc incolæ metiunt̃: nota oïbus: ut Tranquillus numerat: millia passuũ centũ sexaginta. Latitudo aũt duarũ capax quinq; remium ex aduerso iter agentiũ neq; se impedientiũ cõcursu: Qđ opus si explesset: Italiam omnemq; rempublicã exhausisset: tantis aũt mundi malis mors sola consuluit. Hunc sequit̃ Aurelius Verus: qui: ut omittã cætera: cœnã illã fecit: cui si par prandiũ facere uoluisset: nescio an Romana res sufficere potuisset. Quo audito frater eius Marcus Aurelius: tam modestiæ amic⁹ q̃ hic hostis: ingemuisse fert̃: reipublicæ miser⁹ & imperio collabenti. Linquo alios: Nimis multi sunt eñ: nec me fallit posse ex uobis lõgiuscula hæc uideri remedia breuiora pollicitis: Sed delectat interdũ doctũ seu doctrinæ deditũ frugiq; hoïem stultorũ insanias audire: quæ illi quasi pro cõtrario signo sint: unde sibi: ut aiunt: remis ueloq; fugiendũ sciat. Hæc aũt eo spectãt: ut recogites quid est q̃ thesaurũ impẽsæ parem speras: Vt eñ frugalitati & modestiæ haud sane magnis thesauris est opus: sic prodigalitati & luxuriæ neq; thesauri neq; imperia ipsa sufficiunt. Et hæc causa: nõ tantũ mediocris fortunæ hoïes: sed principes q̃z pene oñes: eos dico: qui nepotino rictui operã dedere: necessario in rapinas & prædã misit: quæ multis festinatæ miseræq; mortis occasio fuit. ¶Gau. Nunquid unius hoïs impensæ tot urbes nõ sufficient? ¶Rõ. Hi tibi respõdeant: de quibus multa diximus: innumerabilesq; alij: q̃s par pestis pari dedit exitio. Ad summã uero ꝓfundissimũ hoc sumptuũ: ut sic dicã: specus: quasi illud olim Curtij non opibus expleri ullis: sed uirtutibus ante alias modestia cohiberi cõstringiq; potest. In qđ maxime proderit meminisse: alienũ esse qđ prodigis: & hic q̃z unum aliud Hadriani uerbũ sæpe ad memoriã reuocasse: qđ sæpe ille & in contione & in senatu legitur dixisse: Ita se rempublicã gesturũ: ut sciret populi rem esse nõ propriã: optimo pricipe dignũ uerbũ. ¶Gau. Regno & ultio mea est. ¶Rõ. Tua quidẽ minime: neq; eñ mentit̃ is qui ait: Mea ẽ ultio. Profecto aũt si uerus es rex: nihil tuũ minus est q̃ ultio: nihil maius q̃ clæmentia. Natura utinã: ut apum: sic hoïm reges aculeo exarmasset: Nũc libero animali exemplũ dedit: nõ eripuit libertatẽ: Meũ est: quod illa nõ cogit hortari. Respice paruum illud sed diuinũ animal: pone & tu nõ in uulnere sed ante uulnus aculeũ. Plæbeiũ eñ illud: hoc regiũ; Alioqn ut sine iustitia: sic sine clæmentia rex nõ eris ac ne homo quidẽ: sed qđ i fabulis dici solet: coronatus leo. ¶Gau. Imperator sum Romanus. ¶Rõ. Habes Augustũ: habes & Neronem & Vitelliũ quem sequaris. Ad hos tres tota nõ modo omniũ principũ sed hominũ turba restringit̃. Hinc ergo tibi ducẽ elige. Si recẽtioribus delectaris: habes eiusdẽ ordinis Traianũ; Deciũ; Galienũ. ¶Gau. Sum Romanus Imperator mũdi dominus. ¶Rõ. Fuit quãdo id dici prope ueraciter poterat: quorsum uero redierint res uides: ut intelligi det̃ q̃ sit tutũ stultis & ignauis magna cõmittere: quanta prouidentia: quantũ in furorẽ: quantus labor: quãtaq; diligẽtia: quantũ in torporẽ incidit. Non est amplius gaudij materia Romanũ imperiũ sed humanæ fragilitatis & fortunæ uariantis indiciũ. ¶Gau. Imperio clarus sum. ¶Rõ. Clara noïa. res obscuræ: mũdi fraudes: humana credulitas: hi sunt unci: quib⁹ huc illuc faciles animi trahunt̃. Pulchrũ imperij: pulchrũ regni nomẽ: sed imperiũ & regnum

H

I

K

difficillima omniũ officia si rite gerãtᷓ: Alioquin & periculosa prorsus & mortifera: neq; de nihilo dictũ illud regiũ laudatᷓ: Diadema nobilẽ potius q̃ fœlicẽ pannũ: plenũ curis pericu/lisq; & miseriis multis: quem cognoscẽs nemo nõ ambiat modo aut partõ gaudeat: sed nec oblatũ uitro recipiat aut abiectũ humo leuet. Proinde expergiscimini aliqñ mortales: aperi/te oculos: neue semper falsis caligate fulgorib⁹ uestra metimini atq; æstimate corpuscula: circũspicite quibus septi estis angustiis: nolite geometras ac philosophos cõtemnere: terra oĩs punctus est: uos caduci ac fragilis & incerti exitus: & cũ iuuenes & cũ sani estis cũ morte luctamini: & cũ ascendere creditis: descẽditis: & cũ stare uidemini tũ maxime ruitis: nec ullũ aĩal magis suarũ uirĩu obliuiscitᷓ: Ac sæpius uertenes semimortui regna & imperia somniatis: Mementote uos punctũ perexiguũ: seu uerius punctũ: ut sic dixerim: pũcti breuis: imo ne mi/nimã quidẽ pũcti partẽ possidere. Hãc superbi incolæ præmitis: mox præmẽdi: neq; ampli/us ex uniuerso possessuri: q̃ q̃ frigẽtibus mẽbris ac pallidis occupatis. Itẽ nũc cæci & insani elato q; uultu tumidi: qđ natura angustat laxate animis: & uincti imensa & moribũdi im/mortalia cogitate: inq; hoc nihilo ridiculosas & insanas insolẽtia ad momentũ rapidi tpis: hic rapinas: hic iniurias: hic uindictas: hic spes anxias: hic honores uarios: hic cupiditates inexpletas: hic furores demũ uestros: hic regna: principatus & imperia: hic classes: hic acies: hic bella molimini. Cũ multũ insanieritis: siue Impatores fueritis: siue aratores: seu diuites: seu mendici: corpus uestrũ putris terra: uita uestra fumus leuis: magno flatu pulsus fuerit: & uix tandẽ sero quidẽ cognoscetis uiã hanc fuisse non patriã: totũq; hoc regni & imperii falsũ nomen. ℭ Gau. Imperator factus sum. ℭ Rõ. Stulti cũ Imperatores fiũt: hoĩes se esse nõ re/colũt aut fuisse. Quale est illud Tiberii Cæsaris: qui amicũ uolentẽ eũ cõmemoratiõe quo/rundã actuũ in memoriã pristinæ familiaritatis adducere: cũ uix aperto ore: hoc unũ uerbũ emisisset: meministi: præueniẽs interrupit: nec passus est explere qđ cœperat: sed repente ait: Quid fuerim nõ memini: uocẽ improbã ac superbã: nec amicitiarũ mõ sed totius humanita/tis immemorẽ. ℭ Gau. Ad Romanũ imperiũ ascẽdi. ℭ Rõ. Quid hinc gaudes & in eculeũ ascendit & in crucẽ. Contra ꝟo & in lectulũ & in sedile descenditᷓ: & sæpius in imo quies ha/bitat. Nonnullis opprobriũ: multis suppliciũ: oĩbus labor est scandere.

De Exercitu armato: Dialogus XCVII. ℭ Gau.

Exercitũ armatũ habeo. ℭ Rõ. Mirabar nisi regnũ atq; impiũ exercitus: hoc ẽ mi/seria miseriã sequeretᷓ. Atqui Seneca Scipionẽ Africanũ cœlo ten⁹ attollit: nõ quia magnos duxit exercitus: q̃s & furiosi nocẽtesq; duxerũt: sed ob egregiã moderatio/nem: quã nunq̃ certe dat exercit⁹: sæpe eripit: sæpe minuit: Quæ eñ tã solida uirtus est: q̃ tot sceleratorũ: totq; carnificũ cruentorũ cõuersatio exẽpluq; non deterreatᷓ ℭ Gau. Magnũ habeo exercitũ. ℭ Rõ. Habes unde in cãpis uitã agas. Neq; eñ aut urbes exercituũ sunt ca/paces: aut bene ciues togati militesq; cohabitant armati. ℭ Gau. Fortissimum habeo exer/citum. ℭ Rõ. Habes belli materiã: pacis excidiũ: Si hinc gaudes: ad cœlestẽ certe nõ pertines ciuitatẽ. ℭ Gau. Habeo exercitũ ingentẽ. ℭ Rõ. Habes utrũq; ad latus hostes armatos: q̃s nec murus a te separat nec uallũ: anceps profecto negociũ & graue. ℭ Gau. Mihi multæ sũt & ualidæ legiones. ℭ Rõ. Harũ tædia nemo facile atq; molestias insolẽtiasq; dinumeret: sed tu ea experiẽdo cõdisces: Et quanto sit satius solũ uiuere q̃ cũ multis legionibus: profecto nullæ iniuriæ: nulla perfidia: nulla crudelitas castrensiũ moribus cõparãdæ sunt. Intelliges per teipsum q̃ sit uerus pueris quoq; notissim⁹ ille uersiculus: Nulla fides pietasq; uiris qui castra sequuntᷓ. ℭ Gau. Magni dñs ac rector exercitus sum. ℭ Rõ. Tutius pastor tigridum forsitan ac ursorũ esses. Possunt mãsuefieri corda ferarũ: at q̃rundã hoĩm non possunt: Et mi/nantur anteq; feriãt feræ: Odia hoĩm improuiso erumpũt: hi q̃s tuos reris: qui tedñm uocãt heu q̃ paruo precio uenale genus & instabile: q̃ leuibus ex causis mutabuntᷓ: & ex militibus hostes fient. Blãdi uultus in horrorẽ dataeq; tibi dextræ: tuã forsitan in perniciem cõuertentᷓ: neq; si fiat nouũ erit aut insolitũ. Ad Placentiã fuit motus ille terribilis: qñ aduersus Iulium Cæsarem suus exercitus insurrexit: de q̃ dictũ est: Quẽ non ille ducẽ potuit terrere tumultus: Cæsar autẽ illa incredibili sua cõstantia ac uirtute motũ omnẽ cõpressit & punitis auctorib⁹ quietauit exercitũ atq; ad obsequiũ reduxit. Fecit idẽ ad Antiochiam Alexander ille Roma/nus princeps successitq; magnifice. Sed procede paululũ: breui idẽ nõ ab alio q̃ a suis mili/tib⁹ interfect⁹ est. Eodem modo iã Pertinax ante perierat: Sic duo postmodum Maximi pa/ter & filius: Sic Balbinus & Maximus: sic Probus dux clarissimus: sic Gratianus & Valẽti/nian⁹ iunior: optimi fratres. Ille a suis legiõibus: hic a suo comite proditus: Sic innumerabi/

L

A

B

C

les alij a suis hostibus inuicti: suis exercitibus periere: & quos milites appellabant: inuenere carnifices. Vide ergo quo gaudeas: Tuus hic exercitus trux immitis: utque ait ille: bælua multorum est capitũ: nihil nõ ausura: ira illã uel inopia uel auaricia irritãte. ¶ Gau. Mihi exercitus ingens est. ¶ Rõ. Pompeio quidẽ Thessalico prælio: ut ait Florus: nihil magis exitio fuit quam ipsa exercit⁹ magnitudo: & ferme in oibus bellis maior sæpe exercit⁹ succubuit minor uicit.

De Classe instructa: Dial. XCVIII. ¶ Gau.

A Classem habeo instructã. ¶ Rõ. Et instructos aer uentos: instructos æquor fluctus & instructos scopulos: terrestre aial quid tibi cũ pelago? ¶ Gau. Instructa est classis. ¶ Rõ. Instructæ tẽpestates: instructa naufragia: periculis tuis gaudes & laboribus & impensis: quarum nullus est modus: Vestrarum oim insaniarum sumptuosissima est classis. ¶ Gau. Classis instructa est. ¶ Rõ. Hãc coeli & maris ira disijciet: & quãlibet instuctã sparget ac destruet iopina tẽpestas: de qua nõ cogitate dũ nauiges stulti est. ¶ Gau. Classem habeo i mari. ¶ Rõ. Parum ne terra uobis discriminũ attulerat: nisi maria etiã uexatẽt? Nõ satis est terras: unde nocẽs ferrum: qđ Naso ait: ferroque nocentius aurum eruaẽ effodere: Ipsa quoque horrida & quæ primi hoies tantũmodo mirabanẽ maria penetrastis: ubique laborẽ: ubique periculum cõquirentes: In quo hoc unũ uigiles atque solliciti: segnes ad reliqua? ¶ Gau. Magna cũ

B classe maria sum ingressus. ¶ Rõ. De regressu cogita: ingredi nẽpe perfacile est. Solet æquor intrantibus planũ esse: progressis sæpe monstrosum ac difficile: tamẽ inter hoies natus inter delphines ac tritones uitã agere: mira uasti animi uoluptas. ¶ Gau. Magna mihi classis & ualida est. ¶ Rõ. At fortaisis utilius tutiusque uel breui in scalmo uel sicco de littore insidias piscibus tetẽdisses: quam classe armata uim gẽtibus intulisses. Multis quidẽ classis eximia noxiam dedit audaciã: eoque ĩpulit: ubi optarẽt domi esse. Hoc & Graij Troia reduces Caphareũ ad montẽ: noiatim uero Lacedæmones Arginusis: Syracusio Athenienses in littore: & Carthaginenses ad Egates insulas didicere. Multa sunt classibus pericula: non ab hostibus tantum sed ab ipso mari. Denique cũ moriẽdi genera plura essent: hoc unũ genus est additum. O cæci uitæque quã maxime diligitis prodigi: mortẽ undique quã sup oĩa timetis arcessitis.

De Machinis & Balistis: Dialogus XCIX. ¶ Gau.

A Omnis generis machinas habeo. ¶ Rõ. Et hic quoque furor regum habere unde multis noceas cũ uelis: quos beneficentissimos hoim esse oportuit. Et ob hoc unũ regnis impositi & reges dicti sunt ut regãt hoies atque ab eis ceu parentes colanẽ amenturque.

B Quidã etiã patres patriæ appellati: cũcta in contrariũ agũt: ut ceu tortores ac prædones publici cũctis formidabiles atque inuisi sint. ¶ Gau. Abundo machinis ad euertẽdas urbes idoneis. ¶ Rõ. Quãto meli⁹ extruendas seruãdasque. Tu fortasse gloriosius putas euertere: & uideri mauis tui tẽporis poliorcetes: sed nõ semper urbes machinis euertunẽ. Cæsar quidẽ bello gallico cũ aduersus hadriaticos turres maximas erexisset: primũ cõtẽptui hostib⁹ fuit: quasi rem impossibilẽ humanis uiribus molirẽt: ubi aũt moueri & mœnibus applicari illas uidere: e cõtemptu in stuporẽ ac pauorẽ uersi: omissa defensiõe ad deditionẽ cõfugere: Ac ciuili bello ipsius Cæsaris dux Brutus ad Massiliã æque erectis atque admotis parẽ stuporẽ obsessis

C iniecerat: sed nõ parem metũ: Itaque noctu egressi turres & machinas incenderũt. ¶ Gau. Abundo machinis & balistis. ¶ Rõ. Oĩa fere quibus gloriaris ad iniuriã alienam potius quam ad tuũ decus spectãt. Quãto erat honestius atque hoie dignius abũdare misericordiæ instrumentis quam sæuitiæ: habere quibus hospitalis & amicis & egẽtibus esse posses: quam quib⁹ urbes immeritas oppugnãdo quietẽ publicã perturbares. ¶ Gau. Habeo machinas ingẽtia saxa

D torquentes. ¶ Rõ. Saxa torquere furiosum est. ¶ Gau. Habeo machinas & balistas innumeras. ¶ Rõ. Mirum nisi & glandes æneas: quæ flammis iniectis horrisono tonitru iaciuntur: Non erat satis de coelo tonãtis ira dei imortalis homũcio. O crudelitas iuncta superbiæ. De terra etiã tonuisset nõ imitabile fulmẽ: ut Maro ait: humana rabies imitata est: & qđ e nubibus mitti solet ligneo quidẽ: sed tartareo mittiẽ instrumento: quod ab Archimede inuẽtum quidã putant: eo tempore quo Marcellus Syracusas obsidebat. Verum ille hoc ut suorum ciuiũ libertatem tueretur excogitauit: patriæque excidium uel auerteret uel differet: quo uos ut liberos populos uel iugo uel excidio prematis utimini. Erat hæc pestis nuper rara: ut cũ ingẽti miraculo cerneretẽ: nunc ut rerum pessimarum dociles sunt animi: ita cõmunis est ut unũ quodli-

E bet genus armorum. ¶ Gau. Balistis affluo. ¶ Rõ. Melius belli odio & studio pacis affluetes: Cum cætera quidẽ arma inquieti animi: hæc & degeneris signa sunt: nec pacificis quidem grata: & bellatoribus inuisa magnanimis. Denique sic habeto: Qui balistam primus inuenit

ille aut pauidus fuit aut proditor & nocendi auidus & metuens hostes: itaq; cogitauit: qđ Lucanus ait: Longe tendere neruos. Et quo ferre uelint committere uulnera uentis. Idq; de omni genere missiliũ puta. Fortis bellator cõgressum hostis exoptat: quẽ sagittari⁹ uitat.

De Thesauro reposito: Dial. C. ℭGau.

t Tesaurꝝ in bella reposui. ℭRõ. Rem malam in usus pessimos. Quanto tibi & alijs erat utilius hũc & amicorꝝ & patriæ usibus aceruasse: maximeq; necessitatib⁹ indigentium. Ille demũ thesaurus uerus esset: & thesauri preciũ cœlestis: nunc precium est inferni. ℭGau. Thesaurus suppetit in usum belli. ℭRõ. Thesaurus animi uires extenuat: bellũ uiros: utrũq; pestiferꝝ. ℭGau. Magno thesauro subnixus in bellũ sum. ℭRõ. Solet iste thesaur⁹ possessori suo perdẽdi metũ afferre: hostibus lucri spem & bellandi simul audaciã: Quis nõ alacer id in bellum eat: quo quærere multũ possit nihil amittere: Pugnasse quidẽ feruide inopẽ ac uicisse: eundẽq; mox diuitẽ refrixisse: apud Flaccũ legis: Et profecto si ad clarissima rerꝝ exempla inflecteris: uidebis Romanos dũ fuere paupes oĩm gentiũ fuisse uictores: tum uinci cœpisse dũ diuites facti sunt: ita ad aduentũ diuitiarꝝ discessere uictoriæ ac uirtutes: simulq; opũ comites delitiæ ac libidines subiere: ut nõ immerito scriptores quidẽ temporꝝ illorꝝ Romanæ paupertatis interitũ quæsti sint. Virtutum nutrix optima est paupertas: opulẽtia uitiorꝝ. Victoriã de thesauro tuo speras: hinc potius metuendũ: multos pauidos & imbelles: oẽs tumidos ac supbos: nullũ penit⁹ uirꝝ fortẽ fecere diuitiæ. ℭGau. Magnũ mihi thesaurꝝ aggregaui. ℭRõ. Tibi curas & inuidiam: hostibus stimulos: furibus sollicitudinẽ addidisti.

De Vindicta: Dialogus CI. ℭGau.

h Ostis ĩ man⁹ uenit: ultiõis oblata est facultas ℭRõ. Immo experimẽtũ tui: an iræ mancipiũ: an clæmẽtiæ sis amicus: Quod nisi ad utranq; ferri posses: incertũ esset. Multi eñ esse credũt qđ nõ sũt: experti aũt qđ sint: sciũt. ℭGau. Est mihi hostis in manibus: ulcisci possum. ℭRõ. Alij potẽtiæ fines sunt: decoris alij: nõ quid possis: sed quid deceat æstimandũ est: ne si quantũ potes uelis: nil posse sit melius. ℭGau. Vlcisci possum: nil dulcius est uindicta. ℭRõ. Ira nihil amari⁹: quã cur quidã dulcẽ dixerit mirari soleo: sin dulce aliquid inesse cõsenseris: dulcedo effera uiro indigna ac propria bæluarꝝ: earumq; nõ omniũ: sed præmordaciũ atq; ferociũ: Nil humanũ min⁹ q̃ sæuitia & feritas: Contraq; nil homini suum magis q̃ misericordia & lenitas: quibus nihil tam cõtrariũ q̃ uindicta est: & quicquid animi impetu homo in hoĩem cõmittit asperius. Qꝫ si oĩno uindictæ hoĩẽ dulce est: ostendã tibi q̃ multa cũ gloria uti possis: Nobilissimũ uindictæ gen⁹ est parcere. ℭGau. Vlcisci licet. ℭRõ. Multo est satius: multoq; formosius obliuisci iniuriã q̃ ulcisci: Generosior nulla est obliuio q̃ offensæ: Hãc summ⁹ orator: summo duci summæ laudi tribuit: q; scꝫ nil soleret nisi iniurias obliuisci. Nihil aũt ꝓhibet uni⁹ laudẽ illi nõ ereptã ad plurimos peruenire. Hoc inter multa præcipuũ præ cũctis opibus habẽt animi bona: nõ decrescũt sparsa: nec pereũt. Sume igit̃ & tu tibi nobilissimã hãc opinionẽ Cæsareã: quæ te multo faciet clariorem q̃ cyneã tarmadãq; memoria sua. Illa cũ naturæ fuerit: hæc uirtutis. ℭGau. Vlcisci iuuat. ℭRõ. Vltionis momentanea delectatio est: misericordiæ sempiterna. Duorꝝ n̄pe delectabiliũ: illud præferendũ qđ diutius delectat. Fac tu hodie quo ꝑpetuo delecteris. Nulla uero maior: nulla firmior delectatio est q̃ quæ de puritate cõscientiæ: & rerꝝ bene gestarꝝ recordatione orit̃. ℭGau. Honestũ est ulcisci. ℭRõ. Honestius misereri. Multos clæmẽtia honestauit: nullũ ultio: Nihil tam necessariũ inter mortales: nihil tã cõe q̃ uenia: Nemo ẽ cũ q nõ peccet: Nemo cui nõ misericordia opus sit: qua negata: quis tã multos criminũ & culparum extricabit nodos: aut dissutũ diruptũq; societatis humanæ fœdus sartiet? Semꝑ inter sese hoĩes: sempq; in illos decertabit ira dei: Nullus erit aut litiũ aut poenarꝝ finis: nec cessabunt arma nec fulmina. Parce igit̃: miserere & cõpesce aĩm: Fac tu hoĩ qđ tibi ab hoĩe fieri uelles: qđ a deo uis. Impudẽter a dño ueniã petit: q cõseruo illã suo negat. Ecclesiastic⁹ doctor clamat indignãs: Hõ hoĩ iram seruat: & a deo quærit medelam? In hoĩem sibi similẽ nõ habet misericordiã: & de peccatis suis deprecatur. ℭGau. Non infero iniuriam sed ulciscor. ℭRõ. Quid refert: primus pecces: an ultimus? Nõ est æquũ ut quod in alio improbas: in te probes. Vis ne sæuitiam in hoste damnatam sequi: fieriq; illi similis moribus: cui dissimilis animo sis: quodq; ille pessimũ habet: tuũ facere? ℭGau. Volo quidẽ & licitum est ulcisci ℭRõ. Nec debes uelle: nec ulla id licitum lege est: ut defensio licita sit: ultio uetita: Scriptũ est: Qui uindicari uult: a deo inueniet uindictam. Et rursus: ut paulo ante dixi: Mea est ultio: &

ego retribuam eis in tempore dixit dominus. Illud tempus expecta: ſine: ille te uindicet qui
& offendentis eſt dñs & offenſi. Solet inter ſeruos domini cõmunis eſſe cognitio: Si quid in-
genui habes: ſi qua tibi pfectionis habitus cura eſt: opta potius atq̃ ora ne ille quidem uin-
dicet: Sic hoſtis crimen in tuam uerteris ſalutem. ¶Gau. Vlciſci eſt animus. ¶Rõ. Da iræ
E ſpacium: da conſilio tempus: frena impetũ: differ: aut deſinet aut lẽteſcet. Breuis hora ſedat
iratum æquor. ¶Gau. Vlciſcar. ¶Rõ. Vno actu multos offendes: Vna iniuria ſæpe innu-
merabiles hoſtes fecit. ¶Gau. Vlciſcar. ¶Rõ. Plus teipſum læſeris q̃ hoſtem. Illi corpus
forſitan aut opeſ: tibi animã famamq̃ corruperis. ¶Gau. Vlciſcar. ¶Rõ. Quotiẽs ulciſcẽ-
di ſtudio iniuria geminata eſt: læſo ſæpe unicum diſſimulaſſe remediũ: ſæpe uel quæſtũ eſſe:
uel nutu tacito ſenſum iniuriæ prætendiſſe periculum fuit. ¶Gau. Perdere hoſtem poſſum.
¶Rõ. Melius eſt amicum quærere q̃ hoſtẽ tollere: ſed utrũq̃ ſimul optimũ: quod nulla ar-
te melius q̃ parcendo fit cum ulciſci poſſis: Aptiſſimũ tollendis hoſtibus inſtrumentum eſt
lenitas: In quo ſi creditũ eſſet Herennio ſeni ſapiẽtiſſimo: nec Sannitum exercitus modo ui-
F ctor collo iugum Romanũ: nec iugum primo cũ reliquis mox ſecurim ſolus imperator Põ-
tius pertuliſſet. ¶Gau. Vlciſcendi pungor aculeis. ¶Rõ. Reſiſte cogitationibus pijs exem-
pliſq̃ omnibus quæ leniorem in partẽ inclinare animũ poſſunt: & imprimis memoria uitæ
breuis & ambiguæ. Hæc eñ Senecæ cui aſſentior efficaciſſima uideť de iracundia lenienda.
Cui is ipſe quẽ memoraui doctor accedit. Nam quid aliud ſentiebat: ubi ait: Memento no-
uiſſimoꝝ & deſine inimicari: Sic eſt enim nilq̃ inimicitias magiſ alit q̃ conditioniſ obliuio.
Siquidem iſte cuius mortem ſitis: ne dubita moritur⁹ haud dubie eſt: & idipſum cito: fortaſ-
ſe hodie: tuq̃ illũ forſitan quod nõ cogitas præcurſurus. Expecta paululũ: ſubſiſte: fiet qď
fieri optas: & quod metuis fiet. Cæteꝝ mors quã hoſti paras: ſine tuo illi ſcelere præparata
eſt. Quid iuuat fati curſum properãtis impellere: & morituri ſanguine morituras man⁹ in-
ficere: non ſceleſtum modo: ſed ſuperuacuũ eſt impietate tua proximũ: ac feſtinans tẽpus ar-
ceſſere: quod ſi ualde uelis: nulla poſſis pietate repellere aut differre: quanto trãquillius atq̃
honeſtius ille integer & illæſus: tu ſiccus & innocens: q̃ uterq̃ cruẽtus: & tu noxius hinc ab-
G bis. ¶Gau. Vrgeor ulciſcendi ſtimulis. ¶Rõ. Caue ne ceſſeris: ſed oppone eis memoriã eo-
rum qui non tantũ mites hoſtib⁹: ſed fauentes ac benefici fuere: Contraq̃ illos tibi ꝓpone:
qui membratim cæſis hoſtib⁹ adhuc rabiem ſpirantes: nec quicq̃ in nõ ſenſura cadauera ſæ-
uierunt. Dehinc tecum elige quorum ſimilis eſſe malis: neq̃ actus ſolos ſed & uerba cõfer.
Pars enim non parua crudelitatis in uerbis eſt. Crudelis pes: crudelior manuſ: crudeliſſima
lingua eſt. Sæpe animi ſæuitiã quã manus nõ æquauerat: lingua tranſcendit. Illa uero opti-
ma: nt crudelitatis: ſic clæmẽtiæ teſtis eſt. Sonet igitur ad aurem tibi illa: cuius nõ multo an-
te meminimus Hadriani uox: ſimulq̃ illa Tiberij: de quo ſcriptũ eſt: ꝙ cum audiſſet unum
e reis Carmilium noĩe anticipaſſe mortẽ: exclamauit Carmiliuſ me euaſit. O uox feroxi & ſi
dici poteſt ipſo uocis auctore ferocior: quid uſitati ſupplicij cogitabat: quẽ ſe in uinculis ma-
nu ſua perimẽs euaſiſſet: Ecce duo igitur unius ſtatus ſed mentiũ diuerſaꝝ: uno & eodẽ uer-
bo q̃ uarie uſi ſunt. Ille ad præſentẽ hoſtem: euaſiſti ait: hic de abſente: euaſiſti inquit. Ille ſuo
hoſti uitã donauit: hic inuidit mortem. Elige quid hoꝝ potiꝰ a te dictũ uelis dici: an trãquil-
lum illud ueræ principis: an illud alteꝝ immane carnificis: Nec ignoro ꝙ ſit promptius iube-
re iſta q̃ facere: & quid his obijci poſſit intelligo: Difficilius in ſuis q̃ in alienis iniurijs mitẽ
eſſe: difficile fateor: ſed bonum. De bono autem ac difficili omnem eſſe uirtutẽ: nec tu neges.
H Virtutis amatoribus ſunt cuncta facilia. ¶Gau. Fixum eſt ulciſci. ¶Rõ. Vincit pars dete-
rior: obſta illi dum adhuc potes: uictoriãq̃ illi priuſq̃ ea uti cœperit eripe: ſtratãq̃ manſue-
tudinem attolle. Memento te hominẽ: multoſ quidẽ uindicaſſe pœnituit: neminẽ pepercíſſe.
¶Gau. Vltus ſum. ¶Rõ. Vinci ab hoſte præſtabat: hoſtis uictorẽ uicit ira.

De Spe uincendi: Dialogus CII. ¶Gau.

A Ello uictoriam ſpero. ¶Rõ. Cum fallax ubilibet: tum in bello fallaciſſima ſpeſ eſt.
b Nihil ex præmeditato agiť: Inopine eunt oĩa. Prudẽtiſſimus atq̃ exercitatiſſimus
militariũ rerum fuit: qui dixiſſe fertur: nuſq̃ minus q̃ in bello euentus reſpondere.
¶Gau. Victoriam ſpero. ¶Rõ. Pacem haberes utilius: eiuſdem ducis uerbum memorabi-
le traditur. Melior tutiorq̃ eſt certa pax: q̃ ſperata uictoria. ¶Gau. Bello uictor ero. ¶Rõ.
Quid ſi uictus: Hæc ſpes multos in exitiũ egit ſine uictoriæ ſpe: Nemo uolens in aciem deſ-
cendit. ¶Gau. Bello ſuperior euadam. ¶Rõ. Futuri uerbum temporis. Omnis eñ de futu-
ro ſpes: & futura omnia ſemper ambigua. ¶Gau. Bello uictor remeabo. ¶Rõ. O ſpes ho-

minum inanes: nec uictor fortasse: nec uictus remeabis: sic tibi reditum spondes: apertumq́ inter gladios iter acri deuotum classico Marti caput. ¶ Gau. Esse uictor spero. ¶ Rō. Est qui contrarium speret: uel falli uel utrunq́ uel alterutrū sit necesse. Potest uel alter uel uterq́ dux partium: seu alter seu mutuis uulneribus simul occumbere: quod & sæpe credo alibi: Et qđ nūc meminerim: Thebis ultio inter fratres impios congressu: & Romæ primo post exactos reges accidisse proditum est bello: ut Superbi regis filium Brutus cōsul ad inferos ꝓsecutus est: Amisso aūt spiritu iam uictoria nulla est: quo seruato: sæpe tamē ex acie pari marte discessum tenes. Vtrobiq́ igitur ambos duces spe uictoriæ fraudatos constat. Vnū nempe fraudari tam cōmune: tamq́ quotidianū est q̄ in aciem proficisci: Quid scis aūt: an unus ille tu sis: hac qua tibi blandiris uictoriæ spe fraudādus? ¶ Gau. Bello uincam. ¶ Rō. Vt anceps semper: sic sæpe tristis & sanguinolenta uictoria est. Non habetur gratis: quod uitæ discrimine quæritur: chare emitur: cuius sanguis est precium: charius cuius mors fieri potest: ut pars uictrix ducem perdat: ita tuis uincentibus uinci potes. Quid de uictoriæ sceleribus dicā? Nō sunt tot uicti miseriæ: quot sunt peccata uictoris. Qꝛ si peccato miserius nihil est: nec uictus eo q̄ uincit̄ uictore miserior: sed eo minus miser quo minorū rerū damnis afficitur. ¶ Gau. Vincam. ¶ Rō. Vt ad summam redigam: & an uincas: & an melius sit uicisse: si uiceris in dubio est.

De Victoria: Dialogus CIII. ¶ Gau.

Tuici. ¶ Rō. Caue ne te uincat ira: superbia: crudelitas: furor: rabies: Hi sunt enim uictoriæ comites & uictorū hostes inuisibiles & horrendi: a quibus sæpe clarissimi uictores turpissime uicti sunt. Nondū te uocat ad calculū fortuna: lōga & perplexa rationum series: creditrix uiolenta & pertinax: cum qua tibi nunc quoq́ negocij multum restat: mutuum reposcere solita ē magno cum fœnore. ¶ Gau. Magno prælio uici. ¶ Rō. Victor prælio: sæpe uictus est bello. ¶ Gau. Vici autem. ¶ Rō. Quotiens uicere Carthaginenses: quotiens Galli: gentesq́ aliæ: quotiens aūt uicti sunt Romani: sed spectādus est rerum finis: earū maxime quæ uoluuntur & stare nesciunt. ¶ Gau. Vici certe. ¶ Rō. Et si certus belli exitus: adhuc euentus est dubiꝰ: & de lætis tristia & læta de tristibus erumpunt. ¶ Gau. Magnam uictoriam quæsiui. ¶ Rō. Nil tam magnū ut nō nimio quæri possit. Est ubi plus uulnerum ac funerū uictoriosa pars cōputat: Si non credis: Xerxem atq́ Thermopylas interroga. ¶ Gau. Magnæ uictoriæ sors fuit. ¶ Rō. Vix potest magna uictoria paruo precio cōstare. De bello omnium maximo: omniū maximus historicus dum ageret: Adeo inquit uaria fortuna ancepsq́ mars fuit: ut ꝓpius periculo fuerint qui uicerūt. ¶ Gau. Plene uici. ¶ Rō. Non est plena uictoria ubi armatus hostis superest: q̄q̄ & si hunc oppresseris alij renascētur: quasdam nempe uictorias ceu sementē dicas esse bellorū: sic odia ferro trunca repullulāt densanturq́: & rediuiui in aciem redeunt bellatores: non ut fortassis imaginatio uæhemēs olim Cassio a se cæsi hostis imaginem supremo illo suo die obuiā dedit: tam tremendo aspectu ut audacissimum uirū: qui uiuentē illum non timuerat: defuncti spēs in fugā uerteret: sed ita ut pro uno multi redditi ueris manibus uerū ferrū moueant in illos qui uicisse uidebantur. ¶ Gau. Vici: iam securus sine hoste sum. ¶ Rō. Stulte: dum erūt homiēs nō deerunt hostes: Tu Romanæ urbi post innumeros triumphos: edomitūq́ orbē: nō defuisse hostē legis: & tibi defuturū speras? quiescenti forsan hostis deerit: at pugnanti nunq́. ¶ Gau. Victor sum. ¶ Rō. Caue ne sis frustra: uti scientibꝰ uictoria fructuosa est: uti aūt dico: nō eo modo: quo Maharbal Hannibali: sed quo Hanno uir melior suæ reipublicæ consuluerat: Nam ꝓfecto usus fructusq́ uictoriæ optimus pax est: neq́ ad alium q̄ ad pacis finē iusta bella suscipiuntur. ¶ Gau. Victoria mecum est. ¶ Rō. Vide ne euolet: alata est.

De Inimici Morte: Dial. CIIII. ¶ Gau.

E inimici morte lætus sum. ¶ Rō. Sperare de inimici morte aliquid: seu cuiuspiam hoīs uel gaudere: illi forsitan sit ꝑmissum si quis usq́ esset īmortalis: Sperare autē alterius mortē quæ tibi possit ante cōtingere: uel gaudere id hosti euenisse qđ tibi necessario euētur sit: stulta spes: inane gaudiū. ¶ Gau. Gaudeo de inimici morte. ¶ Rō. De tua alius mox gaudebit. ¶ Gau. De inimici morte gaudeo. ¶ Rō. Si quā uestræ cōditionis memoriā haberetis: nūq́ hō de morte hoīs gauderet. Qn̄ em̄ quæso duorū qui simul ad supplicium ducerent: alter alterius de morte gaudiū cœpit: sciens sibi idē supplicij genus instare: & nō potius in illius morte suā cogitans ingemuit? ¶ Gau. De inimici morte gaudiū sensi. ¶ Rō. Quotiens putas optata mors hoīm uoti compotes torserit: & optare uitā frustra co

perint: qui nõ frustra mortẽ prius optauerint: dũ intelligere incipiũt in suã se pniciem optasse? Sed præcipites sunt affect⁹ uestri: quicquid uultis ualde uultis: qđ de Marco Bruto dixisse Iulius Cæsar fert: Immo uero nimiũ uultis: nec feruẽs desideriũ moras fert. Itaq; quicqd uultis statim uultis: hinc nõ modo uota impia sed uenena sed cædes: & qcqd hõ in hominẽ struit nocentissimũ animal in suã speciem. Multa uero optatis quæ si in consiliũ ratio eẽt admissa timeretis: & uarietas uoto℞ malæ electionis argumentũ est: nec prius ad rectum redit impetus q̃ inconsulti affectus infaustis castigentur effectibus. ℭGau. De morte hostis gaudeo. ℭRõ. Si est hostis inglorius: de ipsius morte gaudere turpe est & dolere superfluũ: Sin illustris: honestus plusq; est dolor: & si nõ propter hoiem: at ꝓpter uirtutem quæ indiẽs rariora habet hospitia: Sic Metellus Macedonicus Africani iunioris: sic Cæsar Pompeij: sic Alexander Darij mortẽ fleuit. ℭGau. Gaudeo de inimici morte. ℭRõ. Quõ de illius morte gaudeas: quẽ diligere iubearis: nõ ut hostẽ sed ut proximũ eiusdem opus opificis? ℭGau. De inimici morte gaudeo. ℭRõ. Nõ audis forsitan an contẽnis consiliũ notissimũ Sapiẽtis: Noli inquit de inimico tuo mortuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur & in gaudiũ uolumus uenire? Saniũ prorsus seu consiliũ seu præceptum.

De Spe Pacis: Dialogus CV. ℭSpes.

A Spero pacem. ℭRõ. Melius est pacẽ seruare q̃ sperare. Stulti eñ est fastidire res certas: ambiguas spes amplecti. ℭSpes. Pacẽ spero. ℭRõ. Tenuisses eã artius: nec abire sineres q̃ sperares. Quid eñ si ad hanc spem impatientia te duxit tua: ut sperando angi eligeres: quo gaudendo uti poteras? ℭSpes. Pacẽ spero. ℭRõ. Spes pacis multos perdidit: speratæq; paci succedẽs insperata calamitas incautos obruit sopitosq;: q̃s expertos inueniens nõ læsisset. ℭSpes. Spero pacẽ. ℭRõ. Quid tamdiu speras qđ mox assequi in tua situ manu est? Rari sunt qui pacẽ nõ inueniant: si bona fide uelle cœperint: Sed hi ipsi quibus dulce nomẽ pacis: pax amara est. Pacẽ itaq; petentes: paci obstãt. Quattuor uobiscum habitant pacis hostes: Auaricia: Inuidia: Ira: Superbia: Has in externum exiliũ pellite: B pax æterna erit. ℭSpes. Spes pacis haud dubia est. ℭRõ. Inter spem pacis & pacem multa incidunt: lene uerbũ: gestus facilis: compositã sæpe turbauit pacẽ: Ipsi tractatus pacificiq; sermones ferro sæpe franguntur: aĩosq; acuit: belliq; asperat pacis spes: Sic amicitiæ mentionem irritã quasi cotẽ dixeris odio℞. ℭSpes. De pace agit̃: pax erit. ℭRõ. De pace crebro C ne quicq; agit̃: nõnunq; uero periculose de pace agebãt atq; egerant & Gallo℞ & Pœnorũ duces: qũ illos Camillus oppressit: hos Scipio. ℭSpes. Post belli finẽ pax firmabit̃. ℭRõ. Quanto firmata esset utilius ante belli principiũ: Quot damnis ac mortib⁹ tẽpestiua pace esset occursum? Sed uos pueri contumaces ac discholi: sine uerberib⁹ nõ sapitis: In pace bellũ: in bello pacẽ quæritis: neq; unq; nisi bello afflicti pacẽ uel noscere incipitis uel amare: eãq; ut perditam fletis: sic mox redditã pari leuitate cõtemnitis: donec uos iter℞ atq; iter℞ amissa perdoceat bona uestra nõ spernere: mala uestra non cupere: deniq; nõ ineptire: nõ furere: qđ anteq; assequamini pudeat. Sæpissime idẽ uobis audiendũ: nec audisse sat est: sæpissime ui- D dendum & experiendũ dicã ꝓprie: ut discatis aliquid sæpissime uapulandũ est. ℭSpes. Bellũ pax sequet̃. ℭRõ. Melius præcessisset bello iter obstructura: nihil insanius q̃ spe remedij ultro uulneri sese offerre: auxiliũ non causam dant fomẽta uulnerib⁹: ægro salutẽ optare natura est: sano ægritudinẽ spe salutis insania. ℭSpes. Pax futura est. ℭRõ. Solet pax urbib⁹ mutationẽ re℞ afferre pestiferã: optĩa quidẽ ipsa: sed pessimis circũuoluta comitibus: iniqs legibus: fluxis moribus: occultis odijs: apta tyrãnide. Recordare quid ciuili olim bello præsagus ille dixit nec fefellit: Supos quid ꝓdest poscere pacem? Cum dño pax ista uenit. Melior est añt bellicosa libertas uiris fortibus q̃ pacifica seruitus. ℭSpes. Pacem habeo. ℭRõ. Interim bellum habes.

De Pace & Inducijs: Dial. CVI. ℭGau.

A Pacem habeo. ℭRõ. Bonũ ingẽs si sincerũ esset atq; perpetuũ: neutrũ sane est: Nam neq; nouũ est sed cõe nimisq; q̃tidianũ est: ut sub umbra pacis bellũ lateat: neq; pacem q̃uis purã diuturnã sinit aĩo℞ instabilitas: secũ assidue nõ min⁹ q̃ cũ hoste pugnantiũ. ℭGau. Pax quæsita est. ℭRõ. Sed amissa ẽ cautio & disciplina militaris: fida urbium tutela: quæsita aũt lenta segnicies: & ꝑ piculosa securitas: cũ in multis nẽpe sit melior bello pax: in hoc uno bellũ meli⁹ q̃ cauti⁹ atq; expienti⁹. Nũq; Romana ꝟtus abijsset si bellum Carthaginẽse mãsisset. Pax punica Romanæ urbis excidiũ fuit: urbib⁹ q; alijs documentum sempiternũ: nõ semꝑ populis atq; imperijs optimam pacẽ esse: Idq; uir optim⁹ Nasica

male non sibi creditũ lutabit: & uera locutũ docti oẽs fatebunt. ¶ Gau. Pacẽ habeo. ¶ Rõ. B
Modeste utere. Bello quolibet funestior pax sup̃ba & negligens. Sæpe armati inter gladios
tuti: mox togati in gladios inciderũt: & seris uotis optauere bellũ. Quid ruinã moꝝ atq; ip-
sius humanitatis interitũ loquar? Quot iã bello uiri optimi: pace pessimi euasere: quasi cum
armis oẽm penitus exuti uirtutẽ: mox cũ toga uitia oĩa induissent? Sic interior habitus cum
exteriore mutatus est. Cuius quidẽ rei: & si multa milia hoĩm in testimoniũ trahi possunt: tñ
abunde suffecerint testes duo: Sylla & Marius: quoꝝ primũ: ut de illo scribit: neq; laudare:
neq; uituparare quisq̃ satis digne potest: quia dũ quærit uictorias: Scipionẽ se populo Roma-
no: dũ exercet sæuitiã: Hannibalẽ repræsentauit. Secũdus ꝟo uir fuit ut de illo itidẽ scriptũ
est: cuius si examinent cũ uirtutibus uitia: haud facile sit dictu utrũ bello melior an pace per-
niciosior fuerit: adeo q̃ rẽpublicã armatꝰ seruauit eã primo togatꝰ omĩ genere fraudis: po-
stremo armis hostiliter euertit. ¶ Gau. Pacẽ patriæ partã lætor. ¶ Rõ. Quid si pax interdũ C
qđ in hoĩe optimũ est extinguit: nutritq; qđ est pessimũ? Notũ est illud Satyrici: qui cũ de
causis priscæ illius Romanæ uirtutis multa dixisset: inter quas est: & ꝓximus urbi Hãnibal:
ad extremũ intulit: Nũc patimur lõgæ pacis mala. Sæuior armis luxuria incubuit uictũq; ul-
ciscitur urbẽ. Est ne aũt: oro te: ulla pax tãti: ut nõ odiosa sit uiris egregijs comitãte luxuria?
Certe altius cogitanti: depositis licet armis pax uideri nequit: ubi bello domestico uitioꝝ in-
sidiosissimo & carẽte inducijs oppugnant animi: boni mores in exilium pelluntur: uoluptates
imperãt: uirtus opprimit. ¶ Gau. Pax firma est. ¶ Rõ. Et pacis comites licẽtia ac libido: & D
ut dixi: discrimina nec pauciora nec minora q̃ belli. Illa em̃ corporibus: hæc animis pestẽ fe-
runt: sæpe etiã corporibus. Itaq; multis lorica fœlicior q̃ toga: cãpusq; securior q̃ thalamꝰ: tu-
ba q̃ tibiæ: sol q̃ umbra. Sũt quibus nil tutius bello sit: qđ Iuliũ Cæsarẽ prædicantẽ de se
suisq; militibus audisti: pacẽ ꝟo si sine uitijs ueniret: & cœleste munus: & secũdũ nulli bonũ
fateor: Raro aũt sine uitijs uenit. ¶ Gau. Sed feci inducias. ¶ Rõ. Dedisti hosti spacium ad
colligẽdas uires quibꝰ fortius te feriret. ¶ Gau. Inducias habeo. ¶ Rõ. Cognatæ inducijs
insidiæ sunt. Multa p insidias hostiliter fieri uides: plura etiã facta legis: ut nil aliud belli cõ-
silia licẽtius agitant: liberius contrahunt auxilia: quosdam bello inuictos induciæ cõfecere.
¶ Gau. Sũt mihi cũ hostibꝰ induciæ. ¶ Rõ. Ignauũ tẽpꝰ: nec pace lætũ: nec bellis exercitũ:
sed dubijs inter utrũq; pulsum fluctibꝰ: ubi & tumor paci obstat: & timor bello: nescio an sit
grauius pẽdere q̃ ruere: Respirãdi tempus optare fatigati est: miseri aũt & insani est nec pa-
cem pati posse nec bellum.

De Pontificatu: Dialogus CVII. ¶ Gau.

D pontificatũ ueni. ¶ Rõ. E tempestate in portũ fugi solet: tu e portu in tẽpestatẽ A
a spõte fugis: tu mirus nauta. ¶ Gau. Pontificiũ sum adeptus. ¶ Rõ. Parꝝ ne diffi-
cilis: parꝝ grauis unius animæ tibi cura uidebat: nisi oĩm curas in te unũ atq; oĩm
sarcinas trãstulisses? Fortes humeri: an fortis ambitio eo aĩos cogẽs ubi male sibi futuꝝ sci-
unt. ¶ Gau. Ad pontificium ascẽdi. ¶ Rõ. Quo tramite uideris. Duplex est em̃ uia: utraq;
ad laborẽ: altera ꝟo etiã ad miseriã ducit: quacunq; ꝑrexeris uel te miseꝝ uel ut optĩe cesse-
rit ex libero seruũ scito: Sic qui ascẽdisse diceris: descẽdisti: unꝰ iã illoꝝ: quibꝰ canit ꝓpheti-
cum illud: Qui descendũt in mare nauibꝰ faciẽtes operationẽ in aquis multis: Qui ascendunt
usq; ad cœlos & descendũt usq; ad abyssos: quoꝝ aĩa in eis tabescẽte: ꝓpter negocioꝝ mul-
tiplicium ꝓcellã: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & oĩs sapiã eoꝝ deuorata est. ¶ Gau. B
Sũmi solũ põtificatꝰ ascẽdi. ¶ Rõ. Quo mare altius: & uẽti plures & ꝑiculosior tempestas.
¶ Gau Romanꝰ põtifex factꝰ sum. ¶ Rõ. Quo maior urbibꝰ Roma est: eo maior te laboꝝ
moles manet: Erũt q te colãt: qui adorẽt: qui obsideãt ac circũstent: qui tibi serico tectã ster-
nant: auro niueos frenent eq̃s: qui una dapesq; instruãt ac prælambãt: priscis põtificibꝰ in-
auditũ obsequij genꝰ: Ex diuerso erũt: q omissis ꝓprijs rebꝰ in te figãt oculos: te notẽt: de te
iudicẽt: & q̃ iuste deꝰ uiderit: qui deniq; mores tuos arguãt: ꝟba distorqueãt: famã lacerẽt:
uitã carpãt: quicq́d usq̃ mali erit: quasi e fonte unico maloꝝ ex te ꝓdijsse dicẽt: populi dis-
cordiaꝝq; sceleꝝq; oĩm unꝰ tu causa uocaberis: quõ inquiẽt sanũ erit ecclesiæ corpꝰ cũ ægꝝ
ac languidũ sit caput? Est ne oro te tanti uel aureũ poculũ uel cubile purpureũ uel gẽmatus
uertex: ut quietis & famæ precio quæri uelit? ¶ Gau. In summũ pontificẽ sum electꝰ. ¶ Rõ. C
Versa ut libet hac ĩ re tã expetita hodie: qđ est totũ uel inane uel duꝝ est: ut nõ ĩmerito qui-
dam summi põtifices tædio reꝝ uicti: nõ suppliciũ aliud q̃ fœlicitatẽ illã hostibꝰ suis opta-
uerint. Nã ut paucis expediã: summus põtificatꝰ: si rite gerit: summꝰ est honor: summũ onus:

summa seruitus: summus labor. At si male: summū animæ periculum: summū malū: summa miseria: summus pudor: anceps ex omni parte negociū. ¶ Gau. Sūmi pontificatus sedē teneo. ¶ Rō. Non tenebis diu. Breuis est hoīm uita: regū breuior: pōtificū q; breuissima: eo qđ propť pondus uastatricū curaꝶ: ætas ipsa pōtificis Romani tempus angustat: quæ ad hoc culmē nisi admodū fessa uix peruenit. ¶ Gau. Sūmi pōtificatus in uertice sedeo. ¶ Rō.
D
Quo sublimior sedes: eo grauior casus: uix ex alto sine periculo aut labore descendiť. Cura ut descēdas sobrie: ne in illo grege reperiaris: de quo dictū est: Tolluntť in altū ut lapsu grauiore ruant. Ex omni quidē mortali fastigio descendendum nemo dubitat: sed hoc interest: φ iustoꝶ ac sapientū descēsus: reliquorum uero præcipitiū ac ruina est. Ideo q; pœnus ille dux
E
moriens qui dixisse ferť: Finis ad alta leuatis est ruere: non improprie ait ut iniust⁹. ¶ Gau. Sūmi pōtificatus arcē rego. ¶ Rō. Solebāt primi ex hoc statu ad martyriū pēti: nunc ad delitias uocari credunt: ideo q; certatim hic locus appetiť: & huc oīm ferme mortaliū uota suspirant: Quis aūť uel Romanū uel quēcunq; pontificatū aliā cupit ob causam: nisi quo potentior ac ditior sit? Cōtra iusticiæ præceptū præesse quæriť nō ꝓdesse: quod q; sacrilegium pudendū q; uel dictu est: magnis sæpe muneribus: quin & pactis & sponsionibus spes emiť sacerdotij pinguioris. O uertigo moꝶ pessima: ad qđ olim consueuerāt & deberēt cogi homines: inde nūc retrahi nō possunt: & tam præceps feruet ambitio: ut nō christianus pudor ac modestia uideať: sed ardor & pertinacia paganoꝶ: quā in huiusmodi petitionibus tantā fuisse didicimus: ut de Iulio Cæsare lectū sit: φ pontificatū maximū petijt nō sine ꝓfusissima largitiōe: in qua reputās magnitudinē æris alieni: cū mane ad comitia descēderet prædixisse matri osculanti fertur: Domū se nisi pontificē nō reuersuꝶ: Nec fefellit: Pōtifex est reuersus. Liquet aūť quo impetu illud ambierit: quo nō impetrato: uel moriēdū sibi certe uel exulandum eē decreuisset: Hoc illi aūť utrū q; licuerit: cui a prima ætate propositum sit regnare: Ita ut iniuriā suam putet: si qua est: hoc orbe potestas altera φ Cæsar: si tellus ulla duoꝶ est. At Christiano homini cui propositū sit seruire: dn̄i q; sui iugū ferre: pontificatū quō liceat ambire non uideo: nō modo largitione profusissima: sed qđ nō multo minus est turpe blandicijs atq; mendacijs indignis uiro artibus: sed cōibus adeo ut hæc fere iam unica sit in altū uia.
F
¶ Gau. Roman⁹ pōtifex sum. ¶ Rō. Seruoꝶ seruus diceris: Caue ne dominorum domin⁹ fieri uelis. Memēto ꝓfessionis: memēto debiti: memēto dn̄i: qui merito nulli magis φ uicario læsus irascitur.

De Fœlicitate: Dial. CVIII.

A
¶ Gau.

ſ
Vm fœlix. ¶ Rō. Pontificatu forsan aut Imperio aut omnino potētia atq; opibus fœlicē fieri credis: Falleris: Nō fœlicē faciūt ista uľ miseꝶ: sed detegūt atq; ostēdūt: & si quid facerent: miseꝶ potius φ fœlicē facerent: sunt eīm plena periculis: quibus humanaꝶ est affixa miseriaꝶ radix. ¶ Gau. Fœlix sum. ¶ Rō. O miser qui in tot malis te fœlicē speres. ¶ Gau. Sū fœlix. ¶ Rō. Opinione fortassis tua: quæ qm̄ falsa ē: fœlicitati nihil addiderit: sed miseriæ multū. Si quidē ꝓpriā nō nosse miseriā: miseria sūma ē. ¶ Gau. Fœlix sum. ¶ Rō. Hoc inter carnificum gladios magn⁹ ille Pompeius de se prædicat: qđ tamē si profundi⁹ uerū fodis: nunφ fuerat: ne tū quidem dū florentissimo in statu fœlicissimus uidereť. ¶ Gau. Sum fœlix. ¶ Rō. Fœlix es & unus uiator insolitus: mirus cursor: qui in hoc
B
scrupeo & difficili calle sis fœlix: inter mille pericula raptatus iugiter: & ignorans: quo si quidem hic es fœlix: quod nemo unφ fuit: nemo erit: ut auguror: Nam quis quæso hominum fœlix in miserijs? Nemo igitur fœlix priusφ ex hac miseriaꝶ ualle migrauerit. Duos quidē e cunctis mortalibus colligunt fœlices: in quibus opinatissimus est Quintus Metellus: & apud scriptores rerum & uulgo etiam fœlix. Sed huic tamen φuis latæ iactatum fœlicitatis nomen in quibusdam exactioribus scriptis ereptum scio iniurijs aliquando grauissimis: & quod dolorem ingeminat: uili ab auctore susceptis. Iam reliquoꝶ falsa fœlicitas in apto est. Sylla fœlix tantū dictus est: infœlicem tamen uitæ illum ac mortis atrocitas probat. Alexādri Macedonis: ac Iulij Cæsaris: & si fortuna prosperrima: uita tamē inquieta semper ac turbida: atq; ideo nunφ fœlix: Vtrius q; mors rapida. Ille in medio belloꝶ cursu: hic post uictoriam repēte. Ille ueneno perijt: hic ferro. Scipionū bellicā fœlicitatē: alterius indignū exiliū: indigna quo q; alterius & inulta mors minuit. Lōgum est euoluere singuloꝶ fortunas: Ad supremū uenio. Vnus omniū fere oibus fœlix uisus est Augustus Cæsar Monarchia omniū altissima: diuturna pace: uitæ spacio ac fine suauissimo: qđ q; oīa superat: morū atq; animi tranquillitate perpetua: Quis hunc fœlicissimum negauerit? Sed fœlicē negāt: quibus hæc

scrutandi studium fuit. Obstat enim extrinsecis fulgoribus interioris ac domesticæ uitæ status: & fortuna longe alia: naturalis ac uirilis sobolis defectus: adoptiuorum ac nepotum immaturæ mortes: & quorundā morte peior contumacia. Ad hæc & uilissimorum quoque hominū insidiæ & suorum in se crebræ cōspirationes: & dilectissimæ atque unicæ filiæ ac neptis adulteria crebriora: denique nō suus hæres: successorque non placitus: & necessitate magis quam iudicio electus: necomino se dignus nec imperio. Si horum ergo nemo fœlix: uel fœlicē aliū da mihi cū quo fœlix sis: uel sine consorte fœlix esto: uel iam tandem uerioris sententiæ aurem præbe: secundum quam dico iterum: Ante mortem nemo hominū fœlix. ¶ Gau. Ego animo fœlix sum. ¶ Rō. Sentio quam fœlicitatem dicis: aut fœlix igitur errore tuo es: ut ait ille: quæ fœlicitas: ut dixi: miseria est: aut uirtute animi fœlix: quæ nec ipsa fœlicitas plena est: quamuis sit ad fœlicitatē uia. Ad postremum cuncta discutiens: me mirari non dissimulo: quā mihi fœlicitatem quidam somniant promittuntque aliis: acutissimi homines in multis: hac in parte cæcissimi: Nam siue omnium cumulus honorum ad fœlicitatem usque indeficiēs ac stabilis requiritur: & quam multa desint homini uitæ studiū hoc agenti: pro se quisque sentit: & hæc ipsa quæ adsunt quam incerta: quamque labilia sint agnoscit: siue quod aliis uidetur: sola uirtus hoc præstat certe ipsis: qui secundum uirtutem uitam agūt: quos diffiniunt fœlices: quosque fœlicitati proximos nō nego: uitam ipsam perpetuus temptationū præliis patiuntur infestam: periculis semper multis & grauibus exposit: nec unquam ante exitum securi: quod siue nesciūt siue sciunt: æque miseri sunt habēdi. Nulla enim cū errore: nulla sine securitate fœlicitas. ¶ Gau. Fœlix mihi ipse uideor. ¶ Rō. Iam responsum habes: Si fœlicē error faceret: paucissimi non fœlices essent: Falsa ergo fœlicitas tua est & ea ipsa perbreuis. Nulli errore diu cōtigit gaudere: Sola quidē ueritas solida est. Error tenue quiddam & inane: quod inter amplectentiū manus quasi fumus aut umbra dissiliat. Veniet quæ umbras abigat: falsaque gaudia in apertū protrahat: quæ fœlicitati humanæ uerum preciū somniis ponat. Quære interim ab his ipsis quorum proxime mētio est habita: quære ab omibus qui fœlices uel sibi uel aliis uisi sunt: Vbi nā gentiū: quoue nunc in statu sint: de sua illa breui fœlicitate: quid sentiant: Tacebūt ipsi: sed loquetur ueritas testabiturque habitos fœlices fuisse miserrimos.

De Spe bona: Dialogus CIX. ¶ Spes.

Vicquid in re sit: spem mihi nullus eripiat. ¶ Rō. Hanc auferre potest nemo: ipsa sese sensim eripit: & inopinis euentibus sæpe lusa consumitur. ¶ Spes. Spero multa. ¶ Rō. Et multa metuas oportet: Sine metu enim spes nō habitat. ¶ Spes. Spero bona. ¶ Rō. Mala igitur times: ut enim opposita spes timori est: sic aduerso de fonte oritur: & necesse est quod sperare cœperis: eius contrarium ut formides. ¶ Spes. Spero læta. ¶ Rō. Sed incerta: quorū studio certa negligere dementia certa est: Qui equidem quod non habet sperat: quod habet obliuiscitur. ¶ Spes. Sperare meliora non prohibeor. ¶ Ratio. Quid si difficilia: quid si impossibilia: uenturaque nunquam: quid si peiora: si pessima sunt quæ speras: & meliora tibi fingis? ¶ Spes. Iuuat in spe uiuere. ¶ Rō. Dic uerius in spe mori: Nam & futura cogitantibus præsentia dilabuntur: & qui longinqua prospiciunt: quæ sub oculis sunt non uident: & qui cras uiuere destinant: hodie non uiuunt. Nondum est cuius initium speratur: Ita cum spes omnis boni absentis expectatio sit: consequens est sperantem pro ea saltem parte qua sperat: mali aliquid pati. ¶ Spes. Dulce est sperare. ¶ Ratio. Audio quidem multos hoc dicere: sed hanc ego dulcedinem nō agnosco: Nam si sperare & optato carere etiam dulce est: quod qui dixerit haud dubie gustu caret. ¶ Spes. Sperare delectabile est. ¶ Ratio. Ergo & pendere & affici & torqueri: spes est: & longi supplicii longa spes est: nil sic animum fatigat: nil sic senium præcipitat. Itaque sæpe uir sapiens spem perditam: lucrū uocat: seque infinita cupidine liberatum ab expectationibus uanis ad gaudendum bonis suis cogi gaudet. ¶ Spes. De euentu sors uiderit: ego in spe gaudeo. ¶ Rō. Vide autē ne quando forsan in re doleas: & optasse & sperasse & sperata consecutum esse pœniteat. Multos quos suspensa diu torserat ad exitum spes ducta pessundedit: Multi uotiuis & ualde licet nō satis longæ spei precio successibus. ¶ Spes. Nemo mihi tollat spē. ¶ Rō. Nemo tibi tollat tædiū ac laborē animi. Audisti uetere dici solitū prouerbio: Magnus labor expectare. ¶ Spes. Rei bonæ expectatio blāda est. ¶ Rō. Sed & fallax & anceps & anxia. Si hoc negas: nūquam aliquid expectatis: sed se fallentiū inextimabilis turba est: quibus ad id quod agūt nihil prorsus inefficax sese offert: nihil respuit: nulli se negat: flecti facilis & falli prona credulitas. Argumētū uero leuitatis ingēs atque

amentiæ dixerim: passim obuias spes amplecti: & his ilico certis ut bonis pasci: ad quas do-
C
cti omes & experti rerũ tardi sunt. ¶ Spes. Bonã interim spem habeo. ¶ Rõ. Interim dicis.
Credo dũ te illa fefellerit: hic est enĩ mos inuiti spem deponitis: nũq̃ illã relicturi nisi uos illa
relinqueret: quin cũ uos sæpe reliquerit: mirũ dictu: iterũ atq̃ iterũ redeuntẽ cupide semp ex-
cipitis: pgressiq̃ obuiã quasi obliti ueterũ nouis armatã dolis inclusi totiens cordis arce re-
ponitis. ¶ Spes. Spem bonã usq̃ ad ultimũ nõ deserã. ¶ Rõ. Quid si diu añ illa te deseruit?
An ne illã retrahes: an sequaris: an expectabis ut redeat? Age aũt spera: quãdo nihil est dul-
cius q̃ falli. Nõ ego tibi spem quã mordicus tenes eripiã: tantũ illud admoneo: nõ esse spem
bonã quã tu reris. Nõ est spes bona: quæ bonũ sibi proposuit sed quæ bene. Bonũ quidem
sperare scelestissimi q̃z hoĩes possunt: imo & solẽt: Vere itaq̃ bona spes est quæ de uero bono
rite cõcepta est: Hãc qui habet stringat: teneat: neq̃ abire eã uel in ultimis sinat: sororesq̃ illi
suas iũgat: charitatẽ: fidem. Hæc spes læta: dulcis: uerax: fœlix est: quæq̃ nec sperantem fallit
nec cõfundit: sed ad optimũ prouehit: animũq̃ interim sperati boni anticipatione lætificat.
At uos seu uerũ bonũ male meriti speratis: seu malis ueris falsum boni nomẽ imponitis: in-
D
re igiẽ uestra expectatio anteq̃ ueniat moesta est moestiorq̃ cũ uenerit. ¶ Spes. Humanum
sapio: & de his loquor quæ hoĩes uocãt bona. ¶ Rõ. Huius noĩs doctos olim inter homĩes
longa lis fuit: quæ adhuc pendet pendebitq̃ æuũ in omẽ: his unũ in rebus: cõtra aũt illis bo-
na multa ponẽtibus. ¶ Spes. Linquamus ista philosophis: ego quæ uulgus dicit bona spe-
ro. ¶ Rõ. Malũ igiẽ tuũ speras: qd' uel dilatiõe te cruciet: uel fasce opprimat exoptato. Fac
succedat enĩ qd' ad corpus attinet: hosti arma parauceris: qd' ad fortunã: uariæ & ĩmitis do-
minæ subieris iugũ: qd ad aĩm u̸o ipsum magna etiã ps in cladẽ ac pniciem uerti queat: qm
E
quæ delectãt animũ: sæpe & lædũt. ¶ Spes. Iaci ego spei bonæ anchorã nec mouebo. ¶ Rõ.
Atqui solẽt nautæ tempestate orta nauis anchoram præcidere si diuelli nequit: relictaq̃ illa
fugã capere: nõ enĩ quod trãquillo mari apud poetã: Dẽte tenaci anchora fundabat naues:
In magnis q̃z pelagi motibus accidit: ubi nõ naues fundat illa sed alligat: & naufragio iun-
ctas tradit: Nec Hercle aliter inẽ procellas humanarũ rerũ spes affixa & tenax multos in ex-
itium traxit: qui abscissa utiq̃ & abiecta spe incolumes euasissent. Sæpe igiẽ subtrahẽda spei
anchora: uel si hæreat euellẽda. Sin ed quidẽ liceat: abscindenda rerũq̃ sub fluctibus relin-
quenda est: ut liberã uitæ prorã gubernaculo prouidẽtiæ dirigas ad salutis portũ. ¶ Spes.
Bene spero. ¶ Rõ. Bene sperãdo & male habẽdo transit uita mortaliũ.

De Hæreditatis expectatione: Dialogus CX.

¶ Spes.
A
Aereditatem orbi senis expecto. ¶ Rõ. Modo te tranquillũ prædicabas: ipse tibi
h
ne cõtrarius sis attẽde: nunq̃ expectatio trãquillitasq̃ cohabitãt: uix ullum uitæ
tædiũ expectatione molestius. ¶ Spes. Expecto senis hæreditatẽ. ¶ Rõ. Nescis qd
ille forsan expectet: Est ea quidẽ inter hoĩes uulgaris insania: ut fere oẽs nõ coæuis tantũ: sed
iunioribus q̃z diutius se uicturos sperẽt. Inuiti sua de morte cogitãt mortales: de aliena autẽ
libenter: cũ tamẽ contrariũ agere esset utilius. ¶ Spes. Senis hæreditatẽ spero. ¶ Rõ. Quid
si ille interim tuam sperat? Falli alterutrum est necesse. Quot autem senes inuenias mortem
iuuenum expectantes? Et sane nemo tam senex qui non possit annum uiuere: Nemo tam iu-
uenis qui non possit hodie mori. ¶ Spes. Hæreditatem orbi senis spero. ¶ Rõ. Iustius hãc
B
sperabat filius. Iuniorẽ iustior spes clusit. ¶ Spes. Hæreditas orbi senis ad me uenit. ¶ Rõ.
Quid scis: an ad illum tua? Gaio Claudius: Neroni Galba: Domitiano Nerua: Cõmodo
Pertinax successit: & successionum talium plena est hominum uita. ¶ Spes. Orbi senis hæ-
reditas me manet. ¶ Rõ. Quem non fallere possit uolens: qui quem noluit fefellit: cui super-
uiuere nequeat qui filio superuixit. ¶ Spes. Orbi iã senis elogio scriptus hæres sum. ¶ Rõ.
An tabellis forsan adamãtinis: unde nõ facile deleaiis? An ignoras q̃ leuib⁹ causis testamẽ-
ta mutant senes? Multis in ipso uitæ exitu: quod per oẽm uitam uoluere displicuit. ¶ Spes.
Hæredem me uult orbus senex. ¶ Rõ. Atqui põt nolle. Nihil est aũt indignantius orbo se-
C
ne ac diuite: ubi sua diligi seq̃ sperni senserit: actum est. ¶ Spes. Hæreditas orbi senis pro-
missa est. ¶ Rõ. Ea utinam innocentia atq̃ ea mortalibus fides esset: ut & nunq̃ nisi honesta
promitterent: & semper promissa seruarent: Nunc nec promittendi modus: nec promissa frã-
gendi pudor ullus: quod in hæreditate potissimũ licere sibi homĩes putant. Itaq̃ uolunta-
tẽ testatoris ambulatoriã leges uocant. Non te exẽplis præmam: nota res est. Legisti: credo:
quibus hoc accidit: non solum ut uiuentis promitteretur hæreditas: sed supremo etiam mo-
rientis amplexu & osculo anulisq̃ aureis donarentur: quod apud illos indubie successionia

Indicium erat: cum interim & hæredes alij: & eorum mentio penitus nulla esset in tabulis testamenti: tantum media de morte perfidia ausa est: Te ne igitur uiuorum fraudibus immunem reris: cũ dolis morientiũ circũuentos legás summós etiã & illustres uiros? Nam ne singulis immorer: genus hoc ludibrij passus est Lucius Lucullus uir amplissimus: qđ ꝙ est altius: Augustus Cæsar: horrenda longeꝙ mirabilis libido fallendi: quæ nefarias aĩas nec in morte destituat: sed sic est mos & tu promissa in hæreditate spem defigis quã frustrari possit: & uita longior testantis & breuior fides: ꝙꝙ his cessantibus: mutãdi causa ꝓposiri possit esse iustissima: suus hæres: noua seni oriens ꝓgenies. Siquidẽ octogenario maior Cato filiũ genuit: nonagenario iam propior Masanissa. Idꝙ hac etiã nunc ætate uestris senibus euenit: qui utinã priscis illis: ut gignẽdi ui: sic uigore animi pares essent. Quæ cũ ita sint: hæres certe legitimus captatori obstat atꝙ improbã spem præcidit. ℂ Spes. Iam testamento senis hæres sum. ℂ Rõ. Sed uiuentis forsitan & uicturi. Testamẽta aũt in uita fiunt: in morte firmãtur: funus & cadauer cogitas: lupus quidẽ expectatione lassandus & inedia. ℂ Spes. Hæreditas ad me recto calle uẽtura est. ℂ Rõ. Quid ꝙ ut testator: sic hæreditas casibus subiacet: ut neꝙ semꝑ quẽ uelis habeas hæredẽ: & sæpe nil aliud ꝙ inane nomẽ sit hæreditas? Quid ꝙ interim uasto precio parua res emiẽ: dũ credulũ senẽ & obsequiũ submissũ: & indignæ uiro blanditiæ ꝓmerenẽ? Nulla est tãta utilitas quæ decoris impendio æstimãda sit. ℂ Spes. Nullo legũ aut fortunæ obice hæreditas ad me uenit. ℂ Rõ. Vnde id nosti: cũ sit scitũ illud Marci Catonis sapientissimi senis dictũ: Sæpe inquit audiui inter os atꝙ offam multa interuenire posse. Esto aũt nihil interueniat: sed ad te sperata pueniat hæreditas: nõ manebit tecũ sed a te rursus ad alios migrabit. Volubilia sunt bona mortaliũ: rotũdã nũmi præcipue formam dicunt: ut perpetuo roteẽ motu. Quæsiuisti hæreditatẽ successori tuo: mœstus forsitan gauisuro: sollicitus ocioso & sperasti de alio: ꝓpter quod idẽ alij de te sperẽt.

De Alchimia: Dial. CXI. ℂ Spes.

Pero alchimiæ prosperos exitus. ℂ Rõ. Mirꝫ unde id speres qđ nec tibi unꝙ uere accidit: nec cuiꝙ: & si accidisse nõnullis fama fuerit: ab his ficta quibus id credi expediret. ℂ Spes. Spero alchimiæ successum. ℂ Rõ. Et quẽ quæso præter fumũ: cinerem: sudorẽ: suspiria: uerba: dolos: ignominiã? Hi sunt eñ alchimiæ successus: quib⁹ inopẽ nunꝙ ad diuitias euectũ: multos a diuitijs ad inopiã redactos sæpe uidimus. Nõ tamẽ illđ attenditis: tam blandũ est sperare & falli: huc agit uos auariciæ stimulus impulsa dementia: ut uerꝫ opinemini quod optatis: falsumꝙ qđ cernitis. Notasti ne aliquos prudẽtes in reliquis hac insania laborare: quosdã opulẽtissimos hac uanitate cõsumptos: dũꝙ opulẽtiores fieri student & fœdo quæstui inhiant: bene parta prodigere censũꝙ omni in superuacuis effuso: tandẽ necessarijs etiã destitutos: alios ciuilitate deposita mœstos semꝑ atꝙ anxios: dum nec cogitare aliud ꝙ folles & forcipes & carbones: nec alijs ꝙ suæ hæresis conuiuere didicerunt: in syluestres pene hoĩes euasisse: Nonnullos deniꝙ amissis primũ animi luminibus in hoc exercitio corporeos insuꝑ oculos amisisse. ℂ Spes. Promissum ab artifice aurum spero. ℂ Rõ. Refert cuius artis artifex quid promittat. Sũt quibus ꝓmittẽtibus nihil credi possit: eoꝙ min⁹ si ꝓmissum iurisiurãdi religione firmauerint. Sed o cæci: parꝫ ne erat ueris in metallis quæ terra fert furere: nisi uos mendacio defossa torquerẽt? Parum ne a uirtutibus aberrasse: nisi errori damnum: damno labor: & labori pudor accresceret? Hic qui tibi aurũ suũ spondet: cum tuo auro improuisus aufugiet. Noui nihil narro: mos est publicus: & ꝙuis ignẽ commissa fraus sæpe igne purgetur: nihilominus tu delusus deceptoris tui supplicio: non indemnior sed notior remanebis digitoꝙ monstraberis auarus ac stolidus flãdo exhaustus flammis afflatus aspersusꝙ fuligine. ℂ Spes. Magna mihi promittit alchimista. ℂ Rõ. Dic ut ea sibi præstet quæ promittit alijs: primumꝙ suam pellat inopiam. Est enim fere mendicum genus hominũ: cunꝙ se pauperes fateantur: ditare alios uolũt: quasi aliena illis ꝙ propriã molestior sit paupertas: Sicut miseri se alios miserari dicere soleant impudenter: & ignotis etiam interdum magna promittere: O turpis ꝓmissio: & o stulta credulitas. ℂ Spes. Alchimiæ artem didici: diues fiam. ℂ Ratio. Immo quidem si fuisti: esse desines. Ars nempe quam memoras nullã esse nisi mentiẽdi artem dicimus ac fallendi. Age autem quando ita fert anim⁹ & incũbe: prædico aũt tibi qđ te luciꝫ ex hac arte maneat. Dom⁹ tua miris hospitib⁹ ac miris erit ĩpedimẽtis plena. Erũt ibi esores & potores: idꝙ haud ĩmerito: ꝙs ignis exiccat & cupiditas. Erũt sufflatores: deceptores: detisores: oĩs angul⁹ hẽbit pelues & lebetes & phialas olentiũ aquarꝫ. Herbas præterea pegrinas & externos sales & sulphur & distilla-

moueor. ¶Rõ. Expecta saltem dũ & certus sit: tunc q̃z uirilẽ aĩm rumusculis agi turpe est licet ueris: falsis uero turpissimum. Multos gauisos esse puduit: uerũq; mœrorem auxit falsi gaudij memoria.

De expectatiõe filij uel amici uel uillici uel uxoris: Dial. CXIIII.

A. Spes. Spero filij reditũ. ¶Rõ. Speras gaudiũ sollicitũ & propinquũ metũ. ¶Spes. Spero amicum reuidere. ¶Rõ. Rem prædulcẽ speras sed fallacẽ: fragili res hoĩm statu tremũt: forsitan quẽ expectas iam nũc obijt: potes hoc ꝓbasse si uixisti. Impedimẽtorum mille sunt genera: unũ cõe oĩbus mors. ¶Spes. Amici conspectũ exoptatum spero. ¶Rõ. Sũt hæc fere cõiuncta optare: & sperare: sed multis assidue casib⁹ disiungunẽ: Q̃z multos credimus fuisse Romæ: q̃ cupidis animis Marci Marcelli huius ultimi reditũ expectantes: Cõtra aũt uiæ medio hostis illũ crudelissimus expectabat: cuius potẽtior fuit imanitas q̃ uictoris clæmẽtia aduersarium ab exilio reuocantis. Potuit igit̃ Cæsar precibus senatus Marcello ueniam dare: Nõ potuit Marcelli cliens graue malus pati: ut is Cæsaris beneficio

B. uterer̃. ¶Spes. Spero amicũ & expecto hoste quolibet carentem. ¶Rõ. Quis est hic hoĩm hoste carens: ut sit aliquis priuatoꝝ expers: an publicis inimicitijs quisq̃ uacat: sicarioꝝ dico & prædonũ: qui auaricia duce bellũ humano generi indixere. Finge aliquod tã benignũ sydus: ut hæc pestis tertis exulet: alias quis arcebit uehiculoꝝ & equoꝝ lapsus: fluuioꝝ ac torrentium insultus: & ruinas pontiũ ac tectoꝝ: æquoreasq; & aereas tẽpestates: Adde ferocium incursus aĩaliũ: quibus nõ singulos tm̃ hoĩes: Dicæarchus curiosissimus indagator rerum talium: sed quædã hoĩm genera docet occubuisse. Et ad summã: quot sunt casus humanarum reꝝ: quoꝝ nullus est numerus: tot sunt hoĩm hostes: qui spem tuã: nõ dicã retardare possint sed extiguere. Vt nihil interueniat: Mors quã dixi & euntibus & sedẽtibus ubiq; cõtigua est: nisi itinerãtibus eo fortasse uicinior: & quo iter & uectatio & locorum cõmutatio

C. pluribus casuum generibus uidetur exposita. ¶Spes. Spero amicum ꝓspero exacto negocio reuersurum. ¶Rõ. Q̃z gloriose q̃ prospere res gesserat Drusus Nero diui Augusti priuignus: ut oĩbus etiã hostibus domitis charus esset: ita ut eũ parilominus adorarẽt: quoꝝ mirificos affectus erga illius memoriã usq; ad hæc tempora: si unq̃ Germanoꝝ inter proceres fuisti: te sentire arbitror potuisse. Certe illa gesserat quib⁹ uere gloriaretur: quod Romanis in saxis primis aliquot syllabis casu aliquo deiectis: nũc etiã sculptũ uiget his uersiculis: Ad diuorcia Rheni ꝑuasi hostiles depopulatus agros: Dñi tibi Roma decus æternaq; sudo trophæa. Hister pacatis leuior ibit aquis. Talẽ hunc iuuenem qualiter expectabat mũdi dominus Augustus: qui eum sibi filium fecerat amãdo: Qualiter Liuia Augusta: cui natura illum charũ fecerat: chariorem uirtus: charissimũ reor fratris ignauia: Qualiter deinde frater ipse: qualiscũq; erga alios tanti certe fratris amãtissimus: Ad postremũ qualiter Roma ipsa atq; uniuersa respublica quæ de nullo tunc hoĩm sic pendebat: Quid ergo: Quis tam multiplicis spei finis: expectatũ Drusum: inexpectata mors abstulit: morbo quod constat rapt⁹: & quod magni sunt auctores ex fractura cruris equo superlabente suscepta: qui uiuus uictor reuersurus sperabat̃ in patriam examinis est reuectus: Quid filium huius loquor Germanicum: Nullius credo unq̃ hominis expectatio maior fuit: Non hunc pater: non Augustus: ambo iam defuncti: sed Roma omnis expectabat tanto desiderio: quasi totius urbis unus animus: usq; & uiduæ: & non nisi unicum habentis filium matris esset. Itaq; ad primũ ægritudinis suæ nũcium attonita penitus ac deiecta ciuitas uultusq; omnium atq; habitus mutati & mœstum tota urbe silentium fuit. Vbi autem lætior fama incertis licet auctoribus superuenit: conualuisse illum & uiuere: subitus clamor atq; fœlicissimus undiq; sublatus: ipsũ quoq; Tiberium excitauit: concursusq; in capitolium ingens factus: & pene conuulsæ templorum fores ad persoluenda uota agendasq; dijs gratias: uicta nocte luminibus: fractoq; uocibus silentio gratulando canentium: Salua Roma: salua patria: saluus est Germanicus. Quis uero tandem rei exitus: Is nempe qui humanis ĩ rebus est creberrimus: uenit nuncius certior obijsse Germanicũ: hinc publicus dolor ac gemitus: non edictis aut diebus festis: aut

D. ullis omĩno consolationibus coerceri quiuit. Nota est historia libro Cæsarum. iiij. ¶Spes. Spero iuuenem filium reuersurum. ¶Rõ. An hi parum iuuenes de quibus dixi: accipe iuniorem: Marcellinus eiusdẽ diui Augusti nepos ex sorore: quantũ putas expectaret̃ ab auũculo: qui eũ sic dilexit: ut Virgilianũ illud carmẽ nobilissimũ: q̃ summus uates adolescẽtis illius pene pueri memoriã honestauit: sine lachrymis audire nõ posset: & auctori silẽtiũ imparet. Quõ mat̃ Octauia quæ illũ sic amauit: ut usq; ad ultimũ uitæ suæ finẽ q̃si tũc extinctũ con/

tinuo deploraret: oẽmq̧ cõsolatorẽ: nõ tantũ cõtemneret sed odisset. Quid hæc aũt & quid putas nisi qđ cæteri: nõ rediit sed relatus est: & Drusum quidẽ nõ qualẽ accepat Germania Romæ: Antiochia Germanicũ: Marcellinũ Baiana restituit: uestrarꝫ expectationũ sors cõmunis: tu tibi nũc aliã fingis: & fors ueiet quẽ expectas: q cũ uenerit fortassis ut abeat & sperare incipiẽs & optare. ¶ Spes. Amici absentis aduentũ spero. ¶ Rõ. Quis mireꝛ expectari uiuos: cũ mortui expectenꝛ ut perhibẽtꝛ qđ nisi inter fatuos ueri faciẽ nõ habet: Arthusium Britones expectare fama est: Neronẽ principem mũdi sub fine reditur ꝫ quidã somniãt. Vita uestra ab initio ad extremũ nõ mõ uanis expectationibꝰ plena: sed ipsa expectatio uana ẽ. Id sic esse si non uides: aut modicũ uixisti aut nimiũ: quid hic agiꝛ neglexisti. ¶ Spes. Expecto uillicũ rure uenturꝫ. ¶ Rõ. Aut domus arsent: aut messis euanuerit: aut pratũ exaruerit: aut bos obierit: aut uites grãdo percusserit: arbores turbo cõuulserint: arua torrẽtibus iundarint aut apes auolauerint: locustæ satis insultauerint: colũbos corui & mures: pullos uulpecula: agnos lupus inuaserit. Hi fere rustici sunt rumores. ¶ Spes. Vxoris aduentũ spero. ¶ Rõ. Si hoc speras: qđ iã metuas ignoro. Sic est tñ: Sunt & qui expectẽt cõiugẽ: & qui febrẽ.

De expectatione meliorꝫ temporꝫ: Dial. CXV. ¶ Spes

Pero tẽpora meliora. ¶ Rõ. Oĩa fere tẽpora æque bona sunt: quia creator temporꝫ æque bonꝰ est sp̄: sed uos tpibus bonis male sp̄ utimini: Inq̧ hoc ut in aliis culpas uestras rebus ascribitis. Fac ut hoĩes boni sint & tẽpora bona erũt. ¶ Spes. Tẽpora hæc stare nequeũt: lætiora succedẽt. ¶ Rõ. Nullũ tẽpus stat cuncta prætereũt: cũq̧ transierint: nõ redeũt: ꝟtute & industria bonarꝫq̧ artiũ studiis frenari possunt: nõ quin fugiant: sed ne pereant: nihil est aũt dulcius bene impensi tpis memoria. Sed uos nulla re uti sciẽtes: ut oportet: ubi oẽm uitã: uel in somnũ ac desidiã: uel in sollicitudinẽ atq̧ usus pessimos effudistis: tẽpus innoxiũ accusatis. Nũqđ mẽtior: infantiã ac puericiã in uanos ludos: adolescẽtiam ac iuuẽtam in libidinẽ atq̧ auariciã: senectam & seniũ in querelas ac lamẽta consumitis? Quænã hæc tẽporꝫ culpa est? Fluũt illa: fateor: hæc natura ẽ: Vos illa dũ daꝛ occupare negligitis: nõ est natura ista sed culpa. Vos naturã culpatis: culpã excusatis: res nõ noua. ¶ Spes. Spero lætiora tempora. ¶ Rõ. Læticia seu tristicia temporꝫ: ut dixi: non in tẽporibus sed in uobis est. Eo aũt: quo intelligis nõ modo lætiora tibi speranda esse sed tristiora perpẽdes si ad ætatẽ ipse tuã respicis: quæ indies tristior: ut a poeta describiꝛ: & plærisq̧ in senibus inueniꝛ: & sane si oculos i terga reflexeris & numerare atq̧ æstimare annos tuos cœpis: simul incipies desp̄are qđ sperasꝛ. Nõ est cur mutari cursum rerꝫ speres: nõ meliora instant tẽpora: uereor potiꝰ ne peiora. Cur quæso: nisi quia peiores erũt hoĩes: qđ & magni diuinarũt uiri: & apertis indiciis res declarat: nisi uos mortales bone sp̄ spei magnũ aliquid de uestra nobili ac modesta iuuẽtute cõcipitis: a qua ego quidẽ opinione lõge absum: nihil eñ boni penitꝰ mens præsagit: sic in uitiũ ac ruinã prona sunt oĩa. ¶ Spes. Mala sunt tẽpora: meliora uenient. ¶ Rõ. Oẽm ætatẽ de moribus suis questã inquit Seneca. Addo ego oẽm habuisse qđ quereret: habiturãq̧ oẽm cũctis sæculis qđ queraꝛ. ¶ Spes. Spero lætiora tẽpora. ¶ Rõ. Vna est ad hoc uia qua lætiora si habeas nõ expectes: Fac ipse tibi lætiorẽ aĩm: qđ sine ꝟtute fieri nequit: ubi hoc fecerisꝛ: læta erunt oĩa: triste nihil. ¶ Spes Meliora tẽpora expecto. ¶ Rõ. Vt ueniant: qđ est dubiũ: certe illis uenientibus tu recedis. Quãto est tutius rite uti præsentibus: q̃ anxie expectare quæ uel forte nõ ueniãt: uel minime sis uisurus.

De sperato Principis aduentu: Dial. CXVI. ¶ Spes.

Rincipis aduentum spero. ¶ Rõ. Vt multa timentur quæ optanda: sic multa sperantur quæ timenda sunt: Vtranq̧ in partem penuria iudicii multa est. ¶ Spes. Spero principis aduentum. ¶ Rõ. Quanto sperares honestius libertatem: Nam profecto qui dominũ sperat: seruitutem sperat. ¶ Spes. Spero principem uenturum. ¶ Rõ. Et illius cõmune omniũ malũ speras. Fuit eñ quando & principes imperium & principem populi poterant sperare: nũc imperiũ principi labor est: princeps populi pernicies. ¶ Spes. Principem uenturꝫ ego & respublicæ speramus. ¶ Rõ. Tu uero quid priuatim speres uideris: in quo ipso facile falli potes: spes hæc reipublicæ stulta est. Quis eñ nisi amẽs speret: aut cupiat: quod pestiferꝫ totiẽs sit exptusꝛ ¶ Spes. Spero principẽ uenturꝫ. ¶ Rõ. Et secũ simul motus rerꝫ uarios: mutationes urbiũ: noxias nouitates: famem: pestẽ: bella: discordias: hæc uel uniuersa uel singl'a modernis cũ principibꝰ uenire sunt solita. Si hæc placẽt: Principẽ spera: Vt nil horũ formidabile sit: ipsũ certe iane iã imperii nomẽ est plenũ famæ & rumorꝫ: Boni

aũt omnis effectũ & solius umbræ uetustatis innixũ. ¶ Spes. Spero uẽturũ principẽ. ¶ Rõ. Ego te ꝟo munitũ uelim: ut q̃tiens aduẽtantẽ audieris: credas te tonitruũ aliqđ præambulum fulminis audire: nec sperare incipias sed timere potiꝰ si etiã alterũ labi oportet. Timere enĩ aduersa & si cõtrariũ sit ꝟtuti: cõsentaneũ est naturæ: Sperare aũt mala: & naturæ est op-

C positum & ꝟtuti. ¶ Spes. Spero mox principẽ affuturũ. ¶ Rõ. Cũ p̃ñtem uideris: scito te infaustũ reipublicæ sydus aspicere: uel memoriã ipse tuã: uel parentes ĩterroga tuosq́ auos & ꝓauos: ita eẽ reperies ut dico: idq́ tu filijs & nepotibꝰ tuis annũcia: ne ipsi q̃z aduentũ principis stulti spẽtẽt. Dic enĩ quæso qñ unq́ uel minutæ leonis aduentũ feræ: uel affuturã aquilã auiculæ sp̃rauerint? Liceat uerũ loq̃: stultissimũ & mali sui semp auidissimũ aial est hõ: cæteris capiendis esca opus est: homo solis famæ sibilis capit.

De Spe famæ Post obitum: Dialogus CXVII. ¶ Spes.

A Ertis post obitũ famã spero. ¶ Rõ. Multi famã se mereri sperãt cũ infamiã mereantur: & ceu uiatores erronei dũ accedere æstimãt retrocedũt. ¶ Spes. Famosus sum ĩ uita: famosiorq́ post mortẽ ero. ¶ Rõ. Est hoc fateor ĩ nõnullis uerũ: unde & Anneus Seneca in ep̃la quadã: habiturũ se gratiã apud posteros uaticinat: Et Statius Pãpinius p̃ñtem famã: benignũ iter suo opi ad futuros strauisse ait. Et Ouidiꝰ Naso: sibi nomẽ indelebile futurũ: seq́ ore populi legẽdũ: p quæ oĩa sæc̃la fama uicturũ præsagit: Neq́ Hercle ullus horũ fallit. Sed q̃ multos putas idẽ sperãtes suã fefellisse spem? Multi hoc idẽ de seipsis cred-

B diderunt forsitan & scripserũt: nec qđ sibi ꝓmiserãt ĩpleuerũt. ¶ Spes. Si famosus sum dũ uiuo: cur nõ famosior sum post mortẽ? ¶ Rõ. Quia hoc q̃tidianũ & uulgare est: ut multi ĩ uita famosi & clari: post obitũ sint incogniti & obscuri. Miraris? Causa rei huiꝰ in promptu est affabilitas quædã: sermo comptꝰ ac lepidus: blãdũ supciliũ: clara frons: benigna salutatio: beneficia in uicinos: ꝓtectio in clientes: hospitalitas in externos: in cũctos urbanitas. Hæc & his similia uiuẽtibꝰ famã quærũt: ea ꝟo mox ut hinc abierint nõ durãt: nisi forsitan q̃diu q illos nouerãt supsũt: qđ ipsũ q̃ breue sit cõspicis: Quõ aũt durarẽt nõ in solido radicata: naturaleᷓ ut fũdata debilit̃ leniťq́ aucta breuiť dilabanť: Vt sit fama durabil' aut uitæ sc̃itas aut gestorũ claritas aut insignis scriptorũ præstabit elegãtia. Rarũ decꝰ: loquaces isti & urbani qui togati ac gẽmati populorũ digitis ostẽdunť: nõ nisi q̃ntũ loqui poterũt: aut pauloamplius cognoscenť. Durũ hos apparatꝰ tã celeriť & has põpas: hãc scíẽtiæ nubẽ: hæc uerborũ tonitrua in tenuẽ fumũ euanescere: durũ fateor: sed sic ẽ: nã nec ipsi de se testimoniũ præbue-

C runt ambitioni aut lucro aut somno dediti: nec qui præbeat meruerũt. ¶ Spes. Famã inueniã post mortẽ. ¶ Rõ. Fama nihil unq́ mortuis ꝓfuit: uiuis sæpe etiã nocuit. Quid enĩ perniciẽ ac mortẽ Ciceroni ac Demostheni: nisi insignis lr̃arũ fama cõseruit? Idẽ de Socrate ac Zenone: & mille alijs dici potest: Noti oẽs. Quid ꝟo nisi fama scientiæ & ingenij dedit causã filio Gnosij regis Androgeo ut ab Atheniensibus mactaretur? Quid Oete Colchorũ regi Argonautas attulit delectos: ut aiũt: uiros: uere aũt prædones nisi fama diuitiarũ? Nã qđ significasse aliud credimꝰ famosũ illud aureũ uellꝰ arietis: nisi opes mr̃tas lateq́ uulgatas: qui-

D bus diuites bestiales opũq́ inopes ueterũ uelut arietes uelleribꝰ uestiunť? ¶ Spes. Famosus ero. ¶ Rõ. Vt sit ita: quid hinc magnũ cõcipis: eẽt aliq̃d forte fama: si noticia comes esset: ut plerũq́ accidit in uiuis: Nũquid laudari ꝓderit ab his qui te si uideãt nõ agnoscãt? Dic enĩ quæso si Homerũ uideas & Achillẽ: si Virgiliũ & Augustũ: nũquid nõ ignoti abibũt: cum tã nota & tã clara sint noia? Crede mihi: spes uestræ magna ex pte dupliciť uanæ sunt: q nec sperata ꝓueniũt: nec ut ꝓueniãt afferũt qđ ꝓmittũt. Fere enĩ plꝰ in spe sunt humana oĩa q̃ in re. Mittite igiť spes inanes & uana desideria: cõtemptisq́ terrestribus iam tandẽ & optate discite & sperare cœlestia.

De Gloria ex ædificijs sperata: Dial'. CXVIII. ¶ Spes.

A Ex ædificijs gloriã spero. ¶ Rõ. Nesciebã calce & harena & lignis & lapidibus gloriam quæri: credebãq́ q rebus gestis & ꝟtutibꝰ quæreteť. ¶ Spes. Aedificando mihi gloriã paro. ¶ Rõ. Sed fragilẽ ac caducã. Oĩa quæ manu hoim facta sũt: uel manu hoim euertunť: uel stãdo & durãdo deficiũt. Habet enĩ manꝰ lõge præualidas: longa dies: e cũctis uestris opibꝰ nullũ senio resistit. Ruẽtibus g̃ sup quibꝰ hæc tua gl'ia fundata est: ipsam q̃z corruere est necesse. Si forte nõ credis: respice ad antiqua quæ ignota tibi quidẽ esse nõ possunt: Vbi est nũc Troianũ illud Ilion supbũ? Vbi Byrsa Carthagis: ubi turris & mœnia Babylonis? Bæluarum nunc habitatio & serpentum. De Babylone loquor antiqua. Altera nempe propinquior atq́ recentior adhuc stat: cito itidem casura. Si essetis uiri: Vbi

ſunt deniq; ſeptem illa opera græcis ſcriptoribus celebrata: Atq; ut ad propiquiora ueniamus: ubi eſt quæſo illa Neronis domus aurea: quæ quantũ fatigauerit: Architectos cogitatores etiã nũc fatigat: quæ quidẽ dom⁹ una cũ alijs ædificãdi faroribus: quib⁹ oẽs exceſſit: ad inopiam illũ cõpulit & rapinas: Vbi ſunt thermæ Diocletianæ: & balneũ Antonianũ: & cymbꝝ Marij: & ſeptiçoniũ Seueri: & eiuſdẽ thermæ Seuerianæ: Demũ ut ſũmã reꝝ attingam: ubi eſt Auguſti forum: & ædes Martis ultoris: ubi ædes tonãtis Iouis in Capitolio: & Apollinis tẽplũ in palatio: ubi eiuſdẽ portic⁹ ac bibliotheca græca pariter & latina: ubi porticus altera & baſilica Gaij Lucijq; nepotũ ſub noĩe dedicata & extructa: & portic⁹ tertia Liuiæ cõiugis & ſororis Octauiæ theatrũq; Marcelli: Vbi tot opa ꝑ illuſtres uiros iuſſu eiuſdem principis & hortatu: multis urbis in locis tãto labore: tãtis impenſis ædificata: Martij Philippi ædes Hercul & muſaꝝ: Lucij Cornificij ædes Dianæ: Aſinij Polionis atriũ libertatis: Munacij Plancij ædes ſaturina: Theatꝝ Balbi Cornelij: Amphitheatꝝ Statilij Tauri: Innumerabilia præt hæc opa Marci Agrippæ. Neue eã ꝑ ſingulos: ubi ſũt tot luxurioſa principũ palatia: Quære in libris ĩuenies noĩa: Quære urbẽ totã aut nihil ĩuenies: aut ꝑexigua tãtoꝝ opeꝝ ueſtigia: Tu de tuis qd ſperes uideris. Certe Auguſt⁹ oĩm ſuprem⁹: niſi aliud q̃ ædificia reliq̃ſſet: iãpridẽ oĩs ei⁹ gloria corruiſſet: Nec ꝟo ſolũ tẽpla deoꝝ quæ pateat in ipſos ædificãtes ruere: ſed pia etiã loca hac ipſa ætate in eadẽ urbe alia ceciderũt: alia tremuerũt: & nũc uix ponderibus ſuis ſtant: præter unũ Pantheon Agrippæ: qđ dijs erectũ ſancti poſſidẽt & Maria: quæ antiquiſſimã illã domũ ſui noĩs ꝟtute ſuſtẽtat. Crede mihi alijs q̃ lapideis fundamẽtis eget gloria ut mãſura ſit. ℭ Spes. Ex ædificijs gloriã quæro. ℭ Rõ. Quære illã igiť ubi eſt: nihil unq̃ ĩuenies ubi nõ eſt: Vera quidẽ gloria nõ eſt ĩ mœnib⁹ neq; ĩ ſaxis: Sũt fateor reꝝ uulgo iudices: qui dicãt trib⁹ modis gloriã quæri: gerẽdo magnũ aliquid: qđ de te ſcribãt auctores idonei: uel ſcribẽdo aliquid qđ mirenť & legãt poſteri: uel inſigne aliquid opus extruẽdo: ut ſit ita: ultimũ tñ hoc oĩm & minimũ ac caducũ. ℭ Spes. Relinq̃ opa ædificioꝝ: quib⁹ moriẽs ipſe mecũ glorior & a poſteris gloriã ſpero. ℭ Rõ. Gloriat⁹ eſt Auguſtus ipſe: de q̃ dixi: q; urbẽ marmoreã relinqueret: quã latericiã accepiſſet: quæ tñ gloria niſi alijs reb⁹ adiuta eſſet: quonã fuerit ꝑuectura cõſpicim⁹: ꝓinde cũ meliorib⁹ curis morere ſtabileſq; ſpes amplectere. Iſta eteñ quib⁹ fidis: & nulli⁹ precij ſunt: & te ilico conſequentur in q; ipſam unde ſũpta terrã reuertenť. ℭ Spes. Aedificaui domos unde laudẽ ſpero. ℭ Rõ. Laudabũt forſitan qui illas inhabitabũt. Breuis laus & anguſta: qui poſt uenient: uel illas nõ inuenient: uel a paganis: ut uulgo diciť: factas dicẽt: tuũ nomẽ ignotũ erit.

De ſperata gloria ex conuictu: Dial. CXIX. ℭ Gau.

Spero gloriã ex cõuictu. ℭ Rõ. Refert multũ quib⁹ cõuiuas: ſunt quidã utinãq; nõ plurimi q̃ꝝ cõuerſatio ſit infamis. ℭ Spes. Scio niſi bonis artib⁹ aut bonoꝝ contubernio gloriã nõ quæri: Ego hoc ultimo ſubnix⁹ ſpero: uel bonoꝝ exẽplo bonus fieri: uel ſi nihil aliud hoꝝ uel familiaritatis ſolã gloriã mihi fore. ℭ Rõ. Eſt id quidẽ in adoleſcẽte præcipue ſignũ optimũ: qui niſi bonũ aĩm haberet nequaq̃ iungi bonis optaret. Eſt eñ amicitiaꝝ ac familiaritatũ fere oĩm cauſa nexuſq; ſimilitudo quædã. Age ergo ſi q̃s imitaris æquaueris bene erit. Si min⁹: mõ qđ ĩ te eſt nihil omiſeris: ipſa uolũtas bona laudis & gloriæ premio nõ carebit. Prima eñ & maxima ps ꝟtutis: eſt bonũ uelle: qđ niſi præceſſerit nõ ſequeť ꝟtus. ℭ Spes. Familiaritate bonoꝝ glorior. ℭ Rõ. Laudo id quidẽ modo: nec te lucri cuiuſpiã nec alia ſpes ĩducat: eoq; tua tñ ꝑgat intẽtio ut ſimilis illis fias: Alioquin qđ ꝓpter gloriã ſolã fit: uerã gloriã nõ mereť. ℭ Spes. Ex bonoꝝ cõuictu gloriã ſpero. ℭ Rõ. Spes quidẽ magna: nec ĩproba qñ & in ſciẽtia & in eloquẽtia & belli paciſq; artib⁹ obſeruãdo & imitãdo fit. Multi olim illuſtres ex cõuictu illuſtriũ euaſere. Illud uide: ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris errore aliquo: aut bonoꝝ flebili raritate & uirtutũ huius ætatis inopia prorſus aſſequi nequeas quod intendis.

De multiplici Spe: Dialogus CXX. ℭ Gau.

Multa ſpero. ℭ Rõ. Multa ĩ ſpe mľta ẽ uanitas mľt⁹q; fallẽdi adit⁹ fortunæ. ℭ Spes. Spero mľta. ℭ Rõ. Spem mľtiplicẽ: mľta deſtituũt. Qui modicũ ſperat iter caſib⁹ artauit atq; nihil obſtruxit. ℭ Spes. Valitudinẽ bonã ſpero. ℭ Rõ. Mortalitatis obliuionẽ. ℭ Spes. Spero lõgã uitã. ℭ Rõ. Diuturnũ carcerẽ: ubi multa feras: multa uideas quæ noľ. ℭ Speſ. Mẽbra uiuacia. ℭ Rõ. Vincľa tenacia: grata tñ unde metuas abſolui. ℭ Spes. Formã corpis elegãtẽ. ℭ Rõ. Voluptatũ ſtimulos. ℭ Spes. Annoꝝ ꝓſperos exit⁹. ℭ Rõ. Pudẽdi materiã dolẽdiq;. ℭ Speſ. Amice cõuẽtã mortẽ. ℭ R. Breue fœdũq; neſcio qd.

B ℂ Spes. Peccādi licētiā. ℂ Rō. Infœlix gaudiū: pœnitentiā lōgæuā. ℂ Spes. Vitiōis occasionē. ℂ Rō. Aditū sæuitiæ. ℂ Spes. Agile corpꝰ ac ualidū. ℂ Rō. Mancipium cōtumax & rebelle. ℂ Spes. Diuitias multas. ℂ Rō. Graue sarcinā ex lappis & tribulꝭ. ℂ Spes. E diuersis æquoribꝰ uēturas naues. ℂ Rō. Latæ dispsam fortē ītra mōstra maris ac scopulos agitatam fluctibꝰ: tractā funibꝰ: pulsam uētis. ℂ Spes. Lucꝝ de conceptis mercibꝰ. ℂ Rō. Escam quæ te pꝑpetua sollicitudine capiat lucroqꝫ unico ī multa credulū dāna præcipitet: mercator nouꝰ est facilꝭ ad credendū: expꝰ multa circūspicit. ℂ Spes. Honestas filiæ nuptias filio ue.

C ℂ Rō. Nulla ferme res tā crebro fallit & tā grauiꝭ. ℂ Spes. Magnā potentiā. ℂ Rō. inuidiosam miseriā: opulentā inopiā: pauidā supbiā. ℂ Spes. Regnū & imperiū. ℂ Rō. Præcipitiū & ꝓcellas & sub stellāti diademate fuscū supciliū: cor anxiū: infœlicē uitā. ℂ Spes. Honores fori. ℂ Rō. Puluerē ac strepitū. ℂ Spes. Cōiugiū & natos. ℂ Rō. Litigiū & curas. ℂ Spes. Mihi militiā: & uxorē filio. ℂ Rō. Tibi laborē ac dilecto pœnā. ℂ Spes. Vetulæ obitū uxoris: & cōiugē iuniorē. ℂ Rō. Attrito laqueo dissolui: ut nouo & ualido uinciaris. ℂ Spes. Inge-

D niū: linguā līasqꝫ. ℂ Rō. Incudē: malleū & massam: qbꝰ tibi atqꝫ alijs somnū frāgas. ℂ Spes Laudationē funeri. ℂ Rō. Philomenā surdo. ℂ Spes. Aureā pyramidē. ℂ Rō. Domū pictam cæco. ℂ Spes. Gloriā post mortē. ℂ Rō. Leues auras post naufragiū. ℂ Spes. Nomē apud posteros. ℂ Rō. Testimonium ab ignotis. ℂ Spes. Hæredem meum. ℂ Rō. Patrimonio amicum tuo: & tibi ne redeas.

De Pace animi sperata: Dial. CXXI. ℂ Gau.

A Nimi pacē spero ℂ Rō. Quid sperare mauis q̄ habere pacē? Hāc mox ut bona fide

a uelle cœpis: īuenies. ℂ Spes. Spero pacem animi. ℂ Rō. Pacē sperare bellātis est. Quis aīo tuo bellū īfert: nisi unꝰ tu? qd ipse tibi abstuleris īpudēter: ab altero postules aut speres. ℂ Spes. Spero aī pacē. ℂ Rō. Vnde precor: aut qn̄ speres qd ipse tibi nūc potes dare? Sicut illā tibi nemo alꝭ q̄ tu possit eripe? Pone arma cupidinū atqꝫ iraꝝ: plenā aīo quæsieris pacē. ℂ Spes. Spero pacē & quietē aī. ℂ Rō. Quid igiꝭ qd agis aduersū paci ē: cōrraqꝫ tuā spem tātopē niteris? Vix tm̄ deberēt niti hoīes ut salui cēnt: q̄tū nitunꝭ ut pereāt. Pluris pene bellū iuge aī laborqꝫ emiꝭ: q̄ emēda pax eēt ac reges: Sic pugnāt spes mortaliū ac uota cū studijs: ut nō uniꝰ hoīs unū pecꝰ sed multoꝝ: eorūqꝫ de oībꝰ dissidentiū uideaꝭ.

B ℂ Spes. Quietē spero. ℂ Rō. Miꝝ unde uobis hæc libido sperādi sp: O mortale genꝰ. Si qdē qd spatis adepti estis: rursus spē in longinq̄ trāsmittitis: & inde rursus alio: ita ne crastinꝰ dies hodierno sit clarior: & meliora sp futura præsentibꝰ. Sūt nēpe qbꝰ nil sit gratiꝰ q̄ spare: qui spem ipsam sperataꝝ reꝝ nullꝭ euētibꝰ ꝑmutatā uelint: quibꝰ ego quid optauerim: nisi ut ꝓcrastināres oīa: bonisqꝫ se suis īterim spoliātes: īter irritas spes senescāt: & uel sic ītelligāt inaniter se sperasse: & in tergū ꝟsi uideāt frustra se alibi quæsiuisse qd secū erat. ℂ Spes. Spero pacē requiēqꝫ aī. ℂ Rō. Magna ps reꝝ humanaꝝ umbra ē: magna ꝑs mortaliū uēto pascitꝭ & insomnijs gaudet. O q̄ multi cū hac spe ad æternos labores & bella descendunt.

De Spe uitæ æternæ: Dial. CXXII. ℂ Gau.

A Pero æternā uitā. ℂ Rō. Nulla maior: nulla pulchrior: nulla sanctior spes: mō non

ſ cæca præceps ue sit. Sūt eñi q sp male agēdo bonū sperēt: q̄ nihil ē stultiꝰ. ℂ Spes. Aeternā uitā spero. ℂ [illegible] ℂ Spes. Vitā spero æternā. ℂ Rō. Rē bonā: imo optimā speras: illud uide: ut qd bonū agis: agas bene. Sūt & qui bona male agāt: nec minꝰ īfallibilꝭ æstimator qui q̄liꝭ q̄ qd

B fiat aspicit: nec minꝰ aduerbia q̄ ꝟba librat ac noīa. ℂ Spes. Spero uitā æternā. ℂ Rō. Nō cœlestes tm̄ sed terrestres dn̄i de se sperari amāt: sed a quibꝰ ꝓfecto ab his quibꝰ se charos ac dilectos sciunt: aut quisi qn̄ forsitan odiosi fuerint ac rebelles: redire in gratiā optātes ad misericordiā cōfugerunt. ℂ Spes. Vitā æternā spero. ℂ Rō. Vitā tpalem corrige: hac ad illam pergiꝭ. ℂ Spes. Spero uitā æternā. ℂ Rō. Vna oīm spes est: quā si rite illā cōcipis & fœlicē te faciet & iam facit. ℂ Spes. Aeternam uitam spero. ℂ Rō. Primū est: ut misericordiā: dehic uitā speres: utrāqꝫ sobrie ac modeste. ℂ Spes. Spero æternam uitam. ℂ Ratio. O fœlix nisi te spes ista fefellerit.

ℂ Francisci Petrarchæ poetæ oratorisqꝫ Clarissimi Liber primus: in quo de Prospera fortuna disputatur: fœliciter explicit.

Dialogorũ Libri.II.Francisci Petrarchæ Annotatio.

Insignis ac plurimum cõsolatiui operis Francisci Petrarchæ Poetæ atq3 Oratoris Clarissimi: de Remedijs utriusq3 fortunæ ad Azonem: duos libros dialogis ducẽtis quinquaginta quattuor distinctos continentis. Dialogorum libri secundi de Remedijs Aduersæ Fortunæ collecta: ordinata: enumeratiuaq3 Annotatio.

Finis Annotationū ſecūdi libri.

Epistolaris Præfatio.

Francisci Petrarchæ poetæ oratorisq; Clarissimi: in operis sui de Remedijs utriusq; fortunæ librũ secũdum: quo de Aduersa disputatur fortuna: Epistolaris Præfatio.

X oibus quæ uel mihi lecta placuerint uel audita: nihil pene uel insedit altius. uel tenacius inhæsit uel crebrius ad memoriã rediit: q̃ illud Heracliti: Oĩa scd'm litẽ fieri. Sic est eñi: Et sic eẽ ꝓpemodũ uniuersa testant. Rapido stellæ obuiãt firmamẽto: Cõtraria inuicẽ elemẽta confligũt: Terræ tremũt: Maria fluctuãt: Aer quatit: Crepãt flãmæ: Bellũ imortale gerũt uẽti: Tpa tpibus cõcertant: Secũ singula: nobiscũ oĩa: Ver humidũ: Aestas arida: Mollis autũnus: Hyems hispida: Et quæ uicissitudo dicit: pugna ẽ. Hæc ipsa igit quibus insistimus: qbus circũfouemur & uiuimus: quæ tot illecebris blãdiũt: q̃q̃ si irasci cœperint sint horrẽda: indicãt terræmotus & cõcitatissimi turbines: indicãt naufragia atq; incendia seu cœlo seu terris sæuientia. Quis insultus grãdinis: Quæ nã illa uis imbriũ: qui fremitus tonitruũ: qui fulminis impetus: quæ rabies ꝓcellarũ: qui feruor qui mugitus pelagi: qui torrentiũ fragor: qui fluminũ excursus: qui nubiũ cursus & recursus & cõcursus? Mare ipsũ præt apertã ac rapidã uim uẽtorũ atq; abditos fluctuũ tumores incertis uicibus alternãtes: certos statutosq; fluxus ac refluxus habet: cũ multis in locis: tũ cõspectius in occasu: quæ res dũ manifesti motus latẽs causa quærit: nõ minorẽ philosophorũ i scholis: q̃ fluctuũ ipso i pelago litẽ mouit. Quid q; nullũ aĩal bellis uacat? Pisces: feræ: uolucres: serpẽtes: hoĩes: una spẽs aliã exagitat: nulli oĩm quies data: leo lupũ: lupus canẽ: canis leporẽ insequit. Est & canũ stirps audentior: nõ lupis modo resistere: sed leones: pardos: apros: ursos insectari solita atq; aggredi. Quorundã uero tã generosa ferocia & tã nobilis fertur elatio: ut ursos aprosq; fastidiant: ineq; solos elephãtes aut leones dignent irruere: qualẽ unũ Alexãdro regi missum contẽptuq; tali male cognito cõtemptũ occidiq; iussum legimus: missumq; inde alterũ ꝓbatũq; qua decuit: dilectũq; regi unice atq; in delitijs habitũ: Nã ipsius canis erga hoĩem: cui fert amicissimus: quãta sit charitas: nisi quã cõciliat spes cibi: præt morsus & latratus implacabiles: nõ tñ Actæonis fabula: sed discerptus uere ꝓbat Euripides.

Vulpina fallacia una qdẽ ex multis audita ẽ: Piscatores cũ ad urbẽ pisces deferrẽt: qd' æstate libẽter noctu faciũt: aliqñ uulpeculã ceu exanimẽ calle medio trãsuersã habuisse: quã arreptã decoriaturi ex cõmodo: cũ sup sarcinã ꝓiecissent illã: ubi se piscibus affatim iplesset: subito ꝓsiluisse: mirantibusq; illis atq; indignãtibus effugisse. Iã qui: oro: alij uulpiũ doli: qui luporũ ululatus: qd' murmur ad caulas: quæ coruorũ miluorũq; circa colũbarũ domos ac pullorũ nidos uigilãtia: qd' inter se: ut phibẽt naturale atq; æternũ odiũ? Alter alterius inuadit nidum: effractisq; ouis spem ꝓlis interimit. Nã cuculo nõ unus quidẽ alterq; est hostis: omẽs fere auiculæ illi insultãt ꝓfugo sp & querulo. Quæ nã præterea & q̃les mustelarũ cõtra aspides insidiæ? Qd' circa diuitũ thalamos acumẽ furũ? Quæ nã ex diuerso cuiusq; p se suo ĩgenere excubiæ: quãtaq; q̃q; uigil repugnãtia ẽ? Quis uenatorũ: q̃s ue aucupũ artes ac laqueos: quis piscatorũ hamos ac retia: horũq; oĩm labores uigiliasq; explicet? aut hæc cõtra: ferarum: auiũ: pisciũ ingenia? Quæ cũcta qd sint aliud q̃ litium istrumẽta? Age qui nã asylorũ aculei uesparũq; hisq; cũ pestibus? quæ boũ prælia: qui sudores? Nec maior canũ equorũq; aut reliquorũ quadrupedum pax quiesue. Quæ muscarum æstiua tædia: quæ nã uiuũ quas muscas albas ludo dicũt hibernæ molestiæ? Quæ soricũ pennis ingetudo: quæ pulicũ pnox obsidio: quæ culicũ lis diurna: quæ anguiũ ranarũq; cũ ciconijs: quæ pygmæorũ bella cum gruibus? quas int Arimaspos & gryphes pugnas excitat auri sitis? ut q̃s maior improbitas haud facile iudicẽ: nisi q; illi rapinã: hi custodiã moliũt? Illos auaricia stimulat: hos natura. Idẽ & custodiæ studiũ & prædæ distãtissimo mũdi tractu apud Indos iuenio: Illic q̃z suũ aurũ cõtra parẽ gẽtis auariciã formicis qbusdã icredibili mole & mira feritate tuẽtibus. Basiliscus angues reliquos sibilo territat: aduẽtu fugat: nisu perimit. Elephãtẽ draco spiris iplicat seu perosis: Est eñi incertũ. Vnde nõnullis aĩantibus inter se naturale odiũ: seu æstate algidũ sitiens eruorẽ: qd' & quidã tradidere: & pugnæ exitus facit ut credi possit: Si uerũ est: alterũ exanguẽ exiccatũq; emori: alterũ uero fusi hostis hausto sanguine: ceu bello uictorẽ: uictũq; delitijs & nimio potu ruptũ cõmorientẽq; ꝓcũbere. Multa præterea genus hoc: atq; imprimis acerrimus epotæ dolor hirudinis & uisi uel auditi muris fastidia offendunt: Mirũ dictu: tñ aĩal & tantarũ uiriũ rã pusilli hostis horrere conspectũ. Sed sic sine lite atq; offensiõe nil genuit natura parẽs: Leo ipse generosum ac securũ aĩal: pro defensione fœtuũ ferũ spernens: neu forte

A B C D E

uisũ terreat: nec aspiciẽs q̃ de rotarũ strepitũ uacuos curr⁹ agẽriũ: & gallinaceorũ cristas: qs nõ
stupeat: si uera fama ẽ: magisq̃ etiã cãt⁹: sup oia ỽo flãmas metuere crepitãtes tradit. Ea er-
go huic generi lis ꝓpria ẽ: præt illã cõem feris oib⁹ uenationẽ. Est & sua lis tigrib⁹: raptæ ꝓ-
F lis & ꝓfugi hostis ludificãtis instantẽ: atq̃ ingenio retardãtis. Lupo una sp cũ fame ꝑpetua
rusticisq̃ ac pastorib⁹ lis manet. Venenosa loqr & ferocia. Quænã ỽo mãsuetis gregib⁹ est
quies? Quãtis nisib⁹: quãtisq̃ odijs configũt sues? quãtis armẽtorũ duces? quænã inter il-
los certamina? quænã fugæ? quæ uictoris insolentia? qs uicti dolor? quæ iniuriarũ recorda-
tio? qui reditus ad uindictã: quis nõ legẽdo ꝑpendit: ut poetarũ ingenia: & bellaces exercent
tauri: & inter se aduersis luctãtes cornibus hedi: quid de alijs: lis omibus una est: Nilq̃ non
scd'm litẽ fit: qñ nouũ ad præsepe hospes equ⁹: qñ pull⁹ aduena quietũ cibũ inter pares sum-
psit? Quis nõ illud aduertit gallinis foetãtib⁹ ꝓ imbecilli familia: quantus ardor: impatien-
G tia quãta sit: q̃q̃ est id quidẽ cõe oim? Nullũ tã mite aĩal qd' nõ amor sobolis ac met⁹ exas-
peret. Galli se calcarib⁹ impetũt & natura & cruore rutilas cristas inter uulnera derinent: to-
tis corpibus obnixi: tantũ inuidiæ: tantũq̃ supbiæ paruo regnat in pectore: tãta uincẽdi cu-
piditas: tãtus cedẽdi pudor est. Anatũ atq̃ anserũ ꝑtinaciã quis nõ uidit: ut pectorib⁹ se per-
urgent: clangoribus increpitãt: alis diuerberãt: rostris hærent? Et quidẽ in ferocibus minus
miri: usitatũ enĩ & cõe est: ut aĩalia maiora minorũ ꝑnicies ac sepulchrũ sint. Fera feram: auis
auem: piscis piscẽ: uermem ỽmis rodit: Quin & littoreæ uolucres: aquaticæq̃ q̃drupedes:
æquor: stagna: lacus: & flumina rimant: exhauriũt & infestãt: ut mihi oim inquietissima pa-
rerũ aqua uideat & suis motib⁹ & incolarũ ꝑpetuis acta tumultib⁹: quippe quæ nouorũ ani-
mantiũ ac monstrorũ feracissima esse nõ ambigit: usq̃ adeo ut uulgi opinionẽ: ne docti qui-
dem respuãt: oẽs ꝓpe quas terra uel aer aĩantiũ formas habet esse in aquis: cũ innumerabi-
les ibi sint: quas aer & terra nõ habẽt: Et in his quidẽ ferme oibus præda uel odiũ litẽ parit.
H Quid q̃ his cessantib⁹: lis nõ cessat? Age enĩ in amore quãtus zelus: quãta in cõiugio disso-
nantia: q̃t querelæ: quãtæ suspitiões amantiũ: quæ suspiria: qui dolores: quãta nõ dicã do-
minorũ ac seruorũ: qui nõ ideo min⁹ infesti: quia domestici hostes sunt: cũ quib⁹ nulla unq̃
pax sperãda: nisi quã uel mors fecerit uel pauptas. Nõ dicã fratrũ: quorũ gratiã rarã ipsa ue-
ritas ore Nasonis testata est. Nõ filiorũ in parẽtes: qd' eiusdẽ poetæ carmẽ canit: sed parentũ
quorũ opinatissim⁹ est amor: Quãta indignatio in filios: q̃s dũ bonos cupiũt: malos lugẽt:
I Atq̃ ita quodãmodo dũ ualde diligũt: oderũt. Et fraternũ quidẽ paternũq̃ uincli nomẽ ar-
tissimi: sæpe sine amore: interdũq̃ cũ odio uidem⁹. ℭ Veniã ad amicitiæ sanctũ nomẽ: quod
ab amãdo dictũ: absq̃ amore nec esse certe nec intelligi potest. Quãta ỽo in amicis q̃uis fi-
nium cõcordia: uix tñ actuũq̃ discordia: quãta opinionũ atq̃ cõsiliorũ cõflictatio est: ut uix
Ciceroniana diffinitio stare queat. Sit enĩ licet inter amicos beniuolẽtia & charitas: deest tñ
illa oim diuinarũ humanarũq̃ rerũ cõsensio: ex qua ille diffinitionem conficit. Quid in odio
speres igit? Est & in amore odiũ: & in pace bellũ: & in cõsensione dissensio. Ostendã tibi sic eẽ
ex his ipsis quæ assidue in oculis sunt. Feras aspice: quas ferro indomitas: oĩpotẽs amor do-
mat: Intẽde animũ: leenæ: tigres: ursæ quãto cũ murmure ueniũt ad id qd' cupidissime faci-
unt? non cupidas sed coactas putes. Ferarũ aliæ dũ coeũt magnis stridorib⁹: aliæ rapidis un-
guibus inquietæ sunt. Iam si credim⁹ qd' de natura uiperea magni scribũt uiri: Quãta rerũ
cõtrarietas: quantũq̃ litigiũ: Maris caput sua quadã naturali sed effrenata dulcedine in os
uiperæ insertũ: illa præcipiti feruore libidinis amputat. Inde iam prægnãs uidua cũ pariendi
tẽpus aduenerit: foetu multiplici prægrauãte: & uelut in ultionẽ patris uno q̃z q̃primũ erũ-
pere festinãte discerpit: Ita duo aĩantiũ prima uota ꝓles & coitus huic generi infausta peni-
tusq̃ mortifera deprehẽdunt: dum marẽ colt⁹: matrẽ part⁹ interimit. Apũ aluearia contem-
plare: quæ illa cõcursatio: qui strepit⁹: quæ namq̃ nõ modo bella cũ ꝓximis: sed ciuiles: ut ita
dixerim: discordiæ ac bella domestica. Colũbarũ nidos intuere: Simplicissimũ aĩal: & ut me-
morant: felle carẽs: quãtis quæso cũ prælijs quantisq̃ clamorib⁹ uitã ducit: Indisciplinatis
in castris ac barbaris esse uideare: adeo nec luce pacati aliqd nec nocte quidẽ uideas. Mitto
sũt insult⁹ in alterutrũ: Ipsum in se uinclo mutuæ uoluptatis astrictũ par: eãq̃ ob causam ue-
K neri sacrũ: quantis querimonijs ad optatũ fert: ut sæpe columbã circumit: sæpe alis rostroq̃
ꝓsequit suus amãs. ℭ Ad minutissima te remittã: quæ nõ ut minor: sic & min⁹ spectabilis
minus ue laboriosa materia est. Quænã ergo aranearũ insidiæ & q̃ uigil intẽtio: quæ capẽ-
dis infirmioribus telarũ scæna: qui retiũ obtẽtus fallacijs ac rapinis? Quid pãnis tineæ: quid
caries tignis: nocturniq̃ ỽmiculi non sine tædio & obtuso quodã sub strepitu trabiũ uisce-

ra fodiẽtes: Illa℞ maxĩe qb⁹ cædẽdis lunæ ac mẽsiũ obseruatio diligẽs sit neglecta: Quæ latens pestis ut fumosis tectis agrestiũ: sic auratis regũ laquearib⁹ insultat: tẽplis q̃ꝫ sacratis & altarib⁹: sacrisꝙ opib⁹ philosophantiũ nõ parcit: quin & libro℞ postes & mẽbranas & lr̃as: Addã ꝙ nisi pice liqda leuiꝙ incẽdio sit occursũ: nõnũq̃ꝫ piculi uel naufragij etiã causa est: & maria ingredi & carinas nauium terebrare ausa: sæpe bellum graue nescientibus intulit. Præterea quid bruch⁹ olerib⁹: quid segetib⁹ locusta: qd messib⁹ seu anser aduena: seu passer indigena: seu grus domicilij trãslatrix: uolucresꝙ aliæ importunũ gen⁹: Vnde illud Georgicũ Virgilij: qđ mirari soleo: iã nõ miror ut aues sonitu terreant. Rure enim nũc Italico ha-
L
bitanti: unũ hoc ex multis æstiuis tædijs esse cœpit. Sic mihi ad uesperã & insult⁹ uolucrũ: & lapidũ collisio: & tullici clamor durat. Ad hæc quid eric⁹ uindemiæ: quid herugo herbis: herucha frondibus: talpa radicib⁹: Quid postremo areis horreisꝙ gurgulio: atꝙ inopi metuens formica senectæ: ut ait ille: quis feruor & ꝑexigui aĩantis inquietudo: ut dum brumæ suæ cõsulit nostrã turbat æstatẽ: Tardus essem ad credendũ alijs: Exptus scio quãto nõ solũ tædio sed & dãno sit puluerulentũ illud: ac trepida sꝑ expeditione festinũ agmẽ: ut nõ tãtum agros sed arcas & thalamos & promptuaria populent. Iam credere incipiã Pisanis in finib⁹ castr℞: qđ haud lõge a mari nauigãtibus ostendit: formica℞ scatebris ac diluuio desertum. Tale aliqd Vincẽtinis q̃ꝫ memorãt in finib⁹. Et ego uel utrobiꝙ: uel ubiꝙ fieri posse crediderim: Sic me nuꝑ nõ agresti quidẽ sed urbana paulominus pepulerũt domo: ut ignis & calcis: ad extremũ fugæ re℞ remedio opus esset: Apuleioꝙ fidẽ habeã: cõsumptũ ab his hoĩem & si desit mel. Mirariꝙ me non negẽ quid ẽ ꝙ quidã sollicitudinis exemplũ ꝓposuere formicam: alij de hac longos texuere sermones: parsimoniã atꝙ industriã prædicãtes: Bene Hercle: si oĩs sollicitudo laudabilis esset: Exemplũ fortasse igit̃ prædonib⁹ idoneũ: nõ his quibus de suo uiuere sine cuiusꝙ iniuria mens est. At sollicitũ aĩal: quis nescit: sed improbũ: sed iniustũ rapto uiuens: nullius industriæ nisi in malũ: nullius usus: at incõmodi tædijꝙ multiplicis: Cur igit̃ hoc exemplũ dederint: cur hoc aĩal laudauerint: dico ite℞ miror: præcipue cum adesset apis industriũ ꝓuidentissimũꝙ aĩal: nulli noxiũ: multis utile: sibiꝙ & alijs arte quadã naturalit̃ insita & suo illo nobili labore subueniẽs. Quid nũc ego dãnosam eloquar
M
ubertatẽ & excrescentiũ luxuriem filio℞: contra quã ꝑuigil excubat: & præ duris unguibus armatus agricola & ultrici succinctus falce frondator: Quid lappas & tribulos atꝙ annuã tẽpestatẽ renascentiũ stirpiũ ac radicũ litiũ ac labo℞ materiã ĩmortalẽ: Quid imbriũ bella furẽtiũ: & molles niuiũ & tredinẽ pruina℞: & aspitatẽ & uiolẽtiã glaciei: & torrẽtiũ repentinos impet⁹: & uaga fluminũ incremẽta: totas sæpe regiones & magnos ꝑpl'os: sed imprimis rustico℞ septa quassantiũ: quo℞ in tot malis uix terrestris & in terrã sꝑ accliuis agitur uita:
N
Atꝙ ut delicato℞ ac diuitũ de tædijs aliqd dicã: Quis nocturna auriũ bella non pertulit: Bubones strigesꝙ & oblatrantiũ limine canũ supuacuas excubias: & catas ĩ tegulis nundinantes ac tranquilla silẽtia horrẽdis occẽtibus & clamore tartareo infestãtes: & mœsti soricum occẽtus: et quicqd inter tenebras ĩportunũ strepit: His accedũt & nocturna rana℞ coaxatio: & matutini planctus hirũdinũ ac minæ: adesse Itym putes ac Tereũ. Nã diurnã aurium quietẽ: & cicadæ stridulæ: & ꝓcaces corui: & rudẽtes impediũt aselli: & balatus pecudũ: & mugit⁹ boum: & magno precio parua oua uendentiũ gallina℞ cõcentus incõditus fine carens. Suꝑ oĩa ꝟo uel suill⁹ stridor: uel uulgaris clamor & stulto℞ risus: q̃ inepto res ineptior nulla est: ut Catull⁹ ait: Et ebrio℞ cãtus ac gaudia quib⁹ nihil ẽ tristi⁹: & litigantiũ querelæ: & anile cõuitiũ seu garrit⁹: Et puero℞ nũc prælia: nũc lamẽta: & nuptia℞ uł cõuiuia turbida uel choreæ: & uxo℞ uiros arte lugentiũ læti fletus: Et parentũ ueri nato℞ ĩ mortib⁹ eiulat⁹: Adde his fori turbas ac strepitũ: altercationesꝙ mercantiũ & ementiũ: hinc contẽptus: hinc uendentiũ iuramẽta. Adde hinc artificum laborẽ uoce mulcentiũ mœstos cãtus: Hinc fidibus lanas ac uellera cõglobata pulsantiũ: iniucũdã musicã: & telas pectinis percurrãtis: Hinc folliũ fabriliũ raucos flatus: & acutos sonit⁹ malleo℞: quibus scissa æquis partibus hiberna
O
nox addit̃: ut nullũ uel quieti datũ tẽpus litibus sit ĩmune. Vt ꝟo insensibiliũ re℞ genus attingã: Quid uel cũ ferro magnes habet: uel cũ magnete adamas: quo℞ & si causa litis occultior: lis apta est. Magnes siquidem fer℞ trahit: adhibe adamantẽ: trahere desinet remittetꝙ si traxerit. Vtrobiꝙ uis mirabil': seu ꝙ pigro & informi lapidi natura q̃si man⁹ atꝙ uncos dederit aduersus rigidũ ac præualidũ metallũ: seu ꝙ illos sibi de lapide altero astãte surripuerit: quæ nõ primæ litis finis sed noua lis ẽ. Et si hoc ultimũ multi negẽt: Mihi eñ experiendi hactenus uel occasio defuit uel uolũtas: Itaꝙ nihil affirmo. Primũ ꝟo notũ adeo ut ne affirmari quidẽ sit necesse. Ve℞ ego breui nimis ĩ tpe: & angusto in spacio op⁹ ingẽs magno im-

petu aggressus: iam hunc uideo ad hãc rẽ plus mihi animi esse ꝗ̃ uiriũ. Nec mihi nec cuiq̃ sa/
ne unũ hoc agẽti ex cõmodo: facile futurũ singula ꝓsequi: ex quib⁹ appareat oĩa scd'm litem
fieri: quæ seu magna: seu parua magno miraculo fiãt: licet nondum tñ illud maximũ stupen

P

dumq̃ inter sũma & extrema naturæ ꝓdigia numeratũ attigi: sed attingã paucis. Echinæis
semipedal' pisciculꝰ: nauim q̃ uis imensam uẽtis: undis: remis: uelis actã: retinet: solus elemẽ/
torũ atq̃ hoĩm uim retũdẽs: nullo quidẽ actu alio ꝗ̃ nauigij postibꝰ adhærẽdo: nullo demũ
conamine: sed natura ipsa. Qđ & si scriptis illustribꝰ insitũ: e numero tñ incredibiliũ haberet̃
si de Oceano: Indico fortassis aut Scythico scriptũ esset: & nõ potiꝰ ĩ nostro mari monstrũ hoc
Romanis Impatoribꝰ accidisset. Aĩaduersa cũ moræ causa: q̃ tota classe ꝓdeũte: nauis una
uelut in anchoris staret: neq̃ prorsus loco moueret̃: dimissis pelagi exptis: manu: ut dicitur:

Q

cõpetta ꝟitas: & limacis instar piscis dauo insidẽs: inuẽtus atq̃ ostẽsus est principi indignãti
tm̃ in se potuisse tãtillũ aĩal: idq̃ unũ præcipuũ admirãti qđ in nauigiũ receptꝰ: tantã illã ex
terius inhærendi efficaciã amisisset. Nam illud alterũ mõstri genus nõ siluisse equidẽ ꝗ̃ affir/
masse maluerim: cuius apud nos nescio ꝗ̃ uetax sed noua utiq̃: & ob id ipsum suspecta mihi
est fama. Esse circa mare Indicũ inauditæ magnitudĩs auẽ quandã: quã Rochũ nostri uocãt:
quæ non mõ singulos hoĩes: sed tota insup rostro præhensa nauigia secũ tollat in nubila: &

R

pendẽtes in aere miseros nauigãtes aduolatu ipso terribilẽ mortẽ ferat. Quãta ꝟo uis auari/
ciæ est: quæ neq̃ alijs multis: neq̃ hoc uno tã ĩmani piculo a nauigatione deterritos sequa/
ces suos prædæ auidos prædam facit? Iam uero ut de inuisibilibꝰ aliqd ad inceptũ traham:
Quãta cõmixtione cõtrariorũ fit uotiua tẽperies: inter quas cõtrarietates aduersantiũ extre/
morũ ad mediũ ꝟtutis: p quas differentias quantãq̃ discordiã uociũ ad musicã concordiam
perueniť? Deniq̃ quæcũq̃ sunt excute: & ꝑcurre aĩo cœliũ: terras: maria: æque in sũmo æthe/
re & in fundo pelagi: Inq̃ imis terræ certař hiatibus: æque in syluis & in agris: æque in deser/

S

tis arenarũ & in platæis urbiũ lis æterna est. Ne enim uarietate rerũ ab incepto deuiem: taceo
q̃ iã inde ab ipso mũdi primordio inter æthereos spiritus: in ipsa cœli arce pugnatũ est: ho/
dieq̃ ĩ hoc tractu caliginosi aeris pugnari crediť: Taceo q̃ in illo cœlesti cõgressu uicti angeli
uictoribusq̃ iã suis facti impates: dũ in nos mortales terræ accolas ulcisci stũdẽt: immortale
nobis bellũ tẽptationũ uariarũ: duxq̃ negociũ atq̃ ãbiguũ pepere: Taceo q̃ ut oĩa: & quæ
sensu carent: & quæ sentiũt in unũ cogã: a supremo cœli uertice: ut dixi: usq̃ ad insimũ terræ
centrũ: & a principe angelo usq̃ ad minimũ & extremũ uermẽ iugis & implacabilis pugna
est. Hõ ipse terrestriũ dux & rector aĩantiũ: qui rationis gubernaclo solꝰ hoc iter uitæ & hoc
mare tumidũ turbidũq̃ trãquille agere posse uideret̃: ꝗ̃ cõtinua lite agiť: nõ mõ cũ alijs sed
secum: de q̃ mox dicã. Nũc de primo agendũ: Siquidẽ nihil mali est qđ nõ hõ in hoĩem ma/
chineť: ut cætera hoĩm mala undecũq̃ uenientia: seu a natura: seu a fortuna: huic uni collata
leuia quædã incõmoda uideant̃. Id eñ ꝟo si ad plenũ apire uoluero: id qđ nolim: quodq̃

T

a ꝓposito longe est: & oĩs humanorũ actuũ scœna retegẽda: & oĩs æui historia retexẽda erit:
hoc unũ dixisse satis sit. Quia si nulla unq̃ alia ꝗ̃ Romanorũ bella toto fuissẽt orbe terrarũ:
abũde bellorũ esset & litium. Adde sentẽtiarũ dissonantiã & inenodabiles rerũ nodos: Quis
sectarũ uarietates aut philosophorũ bella dinumeret? Populorũ & regũ prælia quieuere: phi/
losophi nõ quiescũt: & pugnãt illi de eo qđ cũ huiꝰ esse cœpit: esse desinit illiꝰ. Hi de ueritate
litigãt: quæ una sit' oĩm eẽ põt: neq̃ hãc litem aut quæsitæ ueritatis splẽdor: aut Academicus
unq̃ ualuit finire Carneades philosophicæ sequester pacis anxius: sed irritus: ut nõ inelegã/
ter mihi quidẽ dixisse uideať Anneus Seneca: ubi horologia philosophis confert: q̃ scꝫ pat
utrisq̃ discordia est. Idq̃ ꝗ̃ uerũ sit: quisq̃ & philosophis aĩm & horologijs aurẽ dedit: ĩtel/

V

ligere potuit. Nec ꝟo aliorũ doctrina trãquillior. Quæ grãmaticorũ adhuc sub iudice lis exi/
stens? qui cõflictus rhetorũ? quæ dialecticorũ altercatiões? quæ deniq̃ artiũ oĩm discordiæ?
qui clamores inter causidicos? ꝗ̃ bene cõueniat ipsarũ causarũ immortalitas ꝓbat. De con/
cordia medicorũ testimoniũ sit ægrorũ. Vitã certe quã breuẽ dixere: sæpe suis litibꝰ fecere bre
uissimam. Quãta est præterea de sacris & de religione difformitas aĩorũ. Nõ tam litteratorũ
uerbis hoĩm ꝗ̃ populorũ armis: & cãpo sæpiꝰ cõmissa ꝗ̃ scholæ. Ita cũ una sit ueritas: unũq̃
sit ĩ rebꝰ uerũ: Cui: ut ait Aristoteles: oĩa cõsonãt: de hoc ipso tã dissonæ pugnãtesq̃ sentẽtiæ
ipsos ueri agitãt ꝓfessores. Quid de cõi uita deq̃ actibꝰ mortaliũ loquar? uix duos ĩ magna
urbe cõcordes: cũ multa: tũ maxĩa ædificiorũ habituũq̃ uarietas arguit. Nã quis unq̃ tã lo/
cupletis delicatiq̃ patrisfamilias nactꝰ est domũ: ut non ibi multa mutauerit: ut qđ uni stu/
dium fuit extruere: alteri sit uoluptas euertere. Testantur mutatæ sæpius fenestræ: obstrusa
ostia: passimq̃ uetustis ĩ parietibꝰ nouæ indicãt cicatrices. Neq̃ ĩ alienis id tñ: sed in nostris

patimur: sua dū cuiusq sentētia secū pugnās: qđ ait Flaccꝰ: Diruit: ædificat: mutat q̄drata rotūdis: q̄ luce clariꝰ fiat: q̄s nostrꝝ: qsq cū alijs: quisue secū sit. Iā qui uestiū modꝰ: quiue habitꝰ: triduū totū nostris durat ī urbibꝰ: quæ municipioꝝ scita: nō ut lōgæua essent cū suis latoribꝰ desierūt. Ad hæc quæ nam ducū in ordinādā acie: quæ nā magistratuū inferēdis legibus: quæ nā nautaꝝ in capiēdo cōsilio disparitas quæue discordia est? Didici hoc ego ultimū magnis sæpe pīculꝭ meis: dū mari cœloq morte minitātibꝰ noctesīl ac nubibꝰ cuncta terraꝝ ac stellaꝝ signa tegētibꝰ: puppe iā fatiscēte & semiopplēta fluctibꝰ: nautæ de sūma rerū media in morte cōtrarijs studijs atq opinionibꝰ obstinatissime litigarēt. Adde ī quibꝰ sine aduersario lis ē: Quæ scriptoꝝ prælia cū mēbranis: cū atramēto: cū calamis: cū papyro? Quæ fabroꝝ cū malleis: cū forpicibꝰ: cū incude? Quæ aratoꝝ cū stiua: cū uomere: ipsisq cū glebis: & cū bobꝰ? Quæ militū: nō dico: cum hoste: sed cū eq̄s atq armis ꝓprijs: dū & illi rebellāt & hæc prægrauāt aut cōprimūt? Quid dictātibꝰ scribētibusq negocij ē: dū hos inexpletū loq̄ mīra cogit intētio: Illos uel expleta ꝑcipe uetat: hinc inscitia: hic uolatilꝭ & incōstās animꝰ: sępq aliud cogitās q̄ qđ agit? Sed qd singillatim ago? Nulla mœchanicaꝝ difficultatibꝰ suis uacat. Reliquæ ꝟo ut quiddā notæ dulcedinis: sic latētis amaritudinis multū habēt: nilq eoꝝ etiā quæ delectāt sine lite agit. Iā quæ infantiū bella cū lapsibꝰ: quæ pueroꝝ rixa cū lr̄is amarissime serētiū: qđ prædulcē metāt? Quæ nā ī sup adolescētiū lis cū uoluptatibus: dicā uerꝰ: imo quāta secū lis affectuūq collisio? Cū uoluptatibꝰ est nulla lis penitus: sed consensus est oī lite funestior. Credo expꝰ: nulli hoīm generi: nulli ætati plus litigij esse: qͣ inextricabilꝭ laboriosisq negocij: nullos hoīm tā lætos uideri: nullos esse tam miseros aut tam mœstos. Postremo quæ nā fœminis puerperij difficultas: quantūq discrimen? Quæ nā uiris cū paūptate atq ambitione luctamina? Quāta uitæ plura q̄ expedit satagentis anxietas? qđ deniq illud senū cū ætate ac morbiꝭ ꝓpinq̄nte morte: qđ oīm ipsa cū morte: qđq ipsa q̄ est morte molestiꝰ: cū ꝑpetuo mortis terrore certamē? Possem hūc sermonē mille reꝝ argumētis extēdere: Sed sicut libro sup̄iore uoluisti: sic epistolā q̄ hanc ꝓlogi locū obtinere: & libri huiꝰ partē esse uoluens: Iā hinc uideo q̄ tum hæc ipsa præfatio libri modū excedat: Itaq frenāda curiositas & cohibēdus est stilꝰ. Ad summā ergo oīa: sed īprimis oīs hoīm uita lis quædā est. Veꝝ hac externa lite interim omissa: deq̄ paulo ante diximꝰ: & quæ minor utinā: & ob id minꝰ oībus nota esset: Lis interior quāta est: neq eīm solū cōtra aliā: sed contra suā: ut dixi spēm: neq cōtra aliud indiuiduū: sed cōtra semetipsum: Idq & ī sup̄ficie ista corporea quæ nostri ps uilissima atq ultīa est: & in intimis aīæ penetralibꝰ quisq secū assiduę bellū habet. Nā & corpꝰ hoc q̄ cōtrarijs æstuet ac turbet humoribꝰ: ab his q̄s physicos dicūt: quære: Animꝰ q̄ diuersis q̄q aduersis secū pugnet affectibꝰ: unusquisq nō aliū q̄ se interroget: sibiq respōdeat: q̄ uario q̄q reciproco mētis impulsu: mō huc rapit: modo illuc: nusq̄ totꝰ: nusq̄ unꝰ: secū ipse dissentiēs: se discerpēs. Nā ut sileā reliq̄s motꝰ: uelle: nolle: amare: odisse: blandiri: minari: irridere: fallere: fingere: iocari: flere: misereri: parcere: irasci: placari: labi: deijci: attolli: titubare: subsistere: ꝓgredi: retrouerti: inchoari: desinere: dubitare: errare: : falli: nescire: discere: obliuisci: meminisse: inuidere: cōtemnere: mirari: fastidire: despicere simulq suspicere: & quæ sunt eiusmodi: quibus utiq nihil incertius fingi pōt: quibus sine ulla requie ab ingressu usq ad exitū fluctuat uita mortalꝭ. Quæ nā tandē illa passionum quattuor tempestas ac rabies: Sperare seu cupe & gaudere: metuere & dolere: quæ reꝝ inter scopulos ꝓcul a portu miseꝝ alternis flatibꝰ aīm exagitāt: quas alij fortasse imo certe aliter: sub uno ne integro quidē ꝟsiculo: & ut Augustino placet: notissima ueritate Virgiliꝰ strinxit: de quibꝰ ad utrāq partē & plura quidē & pauciora dici posse scio. Veꝝ ego nec breuitati admodū studui nec copiæ: sed quæ de cōi uita hoīm: quo se obtulerūt ordine scriptis inserui: ne legentē uel inopia uel fastidio fatigarē. Neq uero te moueat fortunæ nomen: non tantū in ipsis inscriptionibus: sed in opere repetitū. Sæpe quidē ex me quid de fortuna sentiam audisti. Sed cū his maxime qui doctrina minus fulti essent hæc necessaria præuiderē: noto illis & cōi uocabulo usus sum: non inscius quid de hac re late alij: breuissimeq Hieronymꝰ ubi ait: Nec fatū: nec fortuna: cōis ergo acies: suum hic loquēdi morem recognoscet: Docti aūt qui perrari sunt: quid intendam scient: nec uulgari cognomine turbabunt. Bipertiti sane operis passionum ac fortunæ de parte altera quæ uisa sunt diximꝰ: de altera quæ de hinc uisa fuerint: dicemus.

Explicit Epistolaris Præfatio.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: cõsolatiui operis sui ad Azonẽ de Remedijs utriusq; fortunæ: Liber secũdus de Aduersa fortuna disputans: fœliciter incipit.

De deformitate corporis: Dialogus Primus.

¶Do. Gisse mecum nimis illiberaliter naturam queror: quæ deformem genuit. ¶Rõ. O quot faces extinxit: quot occurrit incẽdijs. ¶Dolor. Deformẽ genuit natura. ¶Rõ. Non dedit quod delectet: si quod prosit dedit: satis est: mitte querelas. ¶Do. Nõ dedit formæ gratiã natura. ¶Rõ. Dare noluit quod ægritudo corrũperet: quod senectus eriperet: Dedit forte quod nec mors ipsa cõtingere audeat. ¶Do. Formã corporis natura negauit. ¶Rõ. Si formam animi largita est: maximi debitor: exigui repulsam alta mente despicito: & offensam speculi cõscientia solare. ¶Do. Inuidit natura formã corporis. ¶Rõ. Non inuidit sed erubuit dare qđ quotidie minuat & pereat. Vera liberalitas mansuro munere noscit. Putria & caduca auari etiã donãt: Forma fugax & fragile naturæ donũ paucis ad utilitatẽ: multis ad pniciem: nulli ad salutẽ uerãq; gloriã data est. ¶Do. Forma mihi corporis negata est. ¶Rõ. Raro admodũ forma insignis honestasq; uno sublare habitãt: Bene tibi accidit si peiori exclusa: hospes melior tecũ est. ¶Do. Nullũ formæ decus obtigit. ¶Rõ. Quid hic doles: aut quid penitus sanctũ piumq; animo uoluis? In qđ tibi necessariam aut oĩno usui & nõ potius impedimẽto esse corporis formã putes? Multos forma fecit adulteros: castũ nullum. Multos per lubrica uoluptatũ duxit ad infamẽ mortẽ qui deformes sine dedecore periculoq; uixissent. Et quid multos dixi? Innumerabiles in discrimen: fere omnes in crimẽ trahit. ¶Do. Cur me deformẽ genuit natura? ¶Rõ. Vt ipse te ornares ac formosum faceres ea forma quæ tecũ esset in senio: in grabatulo: in feretro: in sepulchro: essetq; tua nõ naturæ laus aut parentũ. Pulchrius est pulchrũ fieri q̃ nasci. Illud enĩ casus: hoc studij est. ¶Do. Corpis multa deformitas me præmit. ¶Rõ. Deformitas quidem hæc apud quosdã infœlicitatis quædã portio est. Tu crede dicentibus: nõ deformitate corporis fœdari animũ: sed pulchritudine animi corpus ornari. Non te hoc igiť inhonestat aut præmit: sed honestandi animi materiam assurgẽdiq; aditũ p uirtutes aperit. ¶Do. Deformem natura parens genuit. ¶Rõ. Si deformem Helenã genuisset: uel: ut uiros loquar: si deformem Paridem: fortasse Ilion adhuc staret. ¶Do. Deformis in lucem æditus queror. ¶Rõ. Pauci boni formam corporis amarunt: nullus optauit: quidam etiã proiecerũt: Qđ fecisse laudatur ille Thuscus adolescens qui præclari uultus eximiã speciem: quã suspectam multis aduersamq; famæ suæ senserat & pudicitiæ alienæ: illatis sibi sponte uulneribus deformauit: q̃ tibi dissimilis qui id optes qđ ille sibi abstulit: & q̃ rari nunq; innocue usi sint. ¶Do. Forma careo. ¶Rõ. Tutius est caruisse quo in experimentum tui anceps ac laboriosum sæpe uenturus sis. Multis forma nocuit: cunctos exercuit: quosdã post insultus uarios molliuit & uinci faciles dedit atq; ab honestate transuersos in culpam trusit. ¶Do. Deformis & breuis nimiũ statura est. ¶Rõ. Non est ut reris prosequendũ querelis incõmodũ: lõge conspectior est statura: breuis expeditior agiliorq;. ¶Do. Statura perbreuis est. ¶Rõ. Quid uetat: ut in parua domo magnũ uirũ: sic in paruo corpore magnũ animum habitare? ¶Do. Corpus exiguũ est. ¶Rõ. Id scz lamentaris qđ te ipso nõ es ornatus sed leuis & facilis & ad cuncta uersatilis. ¶Do. Perexiguũ est corpus. ¶Rõ. Quis unq; de exigua cõquestus est sarcina? Iusta Hercle dolendi causa q̃ non præssus mole corporea sed indurus: neq; ipse tibi tædio sed usui sis. ¶Do. Contemptibili sum statura. ¶Rõ. Vt gloriosum nihil nisi uirtus: sic contemptibile nihil nisi uitiũ. Nullã uirtus respuit staturã. ¶Do. Exigua corporis statura est. ¶Rõ. Nõ staturã corpis ꝟtus exigit sed animi. Hæc si lõga: si recta: si ampla: si magnifica: si decora ẽ: sit illa altera q̃liscũq;: nihil ad rẽ: Nõ solũ domi sed ne militiæ quidẽ nisi magis obesse uideret. Nosti ut Mariꝰ sũmus dux: nõ lõgos sed torosos & ualidos milites eligebat. Id q̃ fœliciť: q̃ cõsulto faceret: crebre & ingẽtes indicãt uictoriæ. Habet corporꝫ pceritas maiestatis plusculũ: nõ uigoris. ¶Do. Breuis est statura. ¶Rõ. Hæc nõ impedit quin uir bonus & magnꝰ esse possis. Insup & rex si sors tulerit & impator. Et si enĩ Africanꝰ Scipio celsus corpore: Iulius Cæsar statura fuerit excelsa: breui tamẽ Alexander Macedo & Augustus Cæsar: nec eorꝫ magnitudini breuitas obfuit: nec detraxit famæ. ¶Do. Vellẽ esse

altior & maior. ¶Rō. Assurge aīo: cresce uirtutibus: maior eris atq; altior. Hoc utilius: hoc facilius incrementū. ¶Do. Cuperē esse formosus. ¶Rō. Disce amare atq; optare meliora. Stultū ē amare periculū suū: Stultū optare qđ nullo studio quæri pōt. Nēpe si cōtra naturā formosus fieri studeas: nil ultra proficies q̄ ut deformior uideare. ¶Do. Formosus esse nequicq̄ nitor. ¶Rō. Nitere aūt bonus esse: Id nō frustra eñi facies. Hoc īter multa præcipuū uirtus habet: quæri potest: eripi nō potest. Cū reliqua in arbitrio sint fortunæ. nec obstāte illa quæri ualeant nec seruari: Sola uirtus fortunæ legibus libera est atq; illa obluctante clarius nitet.

De Imbecillitate: Dial. II. ¶Do.

Atura me genuit imbecillē. ¶Rō. Vt in putri uagina ensis ferreus: sic in fragili corpore fortis sæpe animus latet. ¶Do. Imbecillis natus sum. ¶Rō. Nō eris idone⁹ uectandis oneribus aut aruo fodiēdo: sed honestis studijs sed iustis imperijs. Sic in naui robustior quisq; remum agit: at prudentior clauum regit. Vita quasi nauis reꝝ fluctibus & mūdi pelago iactata suos remos habet suūq; gubernaculū: A uilioribus repulsus officijs ad nobiliora cōuertere. ¶Do. Imbecillem genuit natura. ¶Rō. Quid si robustissimū genuisset? An perpetuū robur erat: an nō robustior senectus & robustior ægritudo? Vt sileā casus innumeros qui repente totū hoīem debilitāt atq; eneruant: Animi robur optabile est: qđ nec dies minuit nec fortuna. ¶Do. Corpe imbecillis sum. ¶Rō. Animū foue atq; exerce suis artib⁹ quas meliores esse diuturnioresq; nō ambigis: Laborē corporis linque ruricolis: nautis: fabris. ¶Do. Nullæ mihi ab origine fuere uires. ¶Rō. At id ipsum nō habuisse: q̄ perdidisse tolerabilius est. Nempe si fuissent nō mansissent: Nam & Milonis senuerūt uires: & Herculis senuissent. Non sic Socratis: nō Solonis: nō Nestoris: nō Catonis. Melioribus utere: Nil potest delectare magnū aīm qđ nō duret. ¶Do. Corpusculū imbecille est. ¶Rō. Si organū inhabitanti aīo sufficiens fuerit: satis est uiriū. Corpus nāq; ꝓpter animi seruitiū fecisse naturā: Nemo tam corporis seruus est qui nesciat id si proprio munere fungitur: Quid accusas seu quid amplius requiris? Nam qui ingenio fragiles: corpore præualēt: hi belluis proxime accedunt: & sæpe qđ miseꝝ est: alijs seruiunt. Sæpe uero qđ miserrimū: atq; ubi humanæ miseriæ summa est: animū ipsi suū seruire corpori suo cogunt seruitute foedissima. ¶Do. Corpus inualidū est mihi. ¶Rō. Vera & generosa uis hominis ī animo est. Corpus est quasi quædā domus animi: q̄ robusta: q̄ fragilis: nihil ad hospitē: paucoꝝ præcipue dieꝝ: modo ne corruat: tunc migrādi necessitas in aliud: idq; perpetuū domiciliū hinc exclusos transfert. Plus dicerem si plus capere posses: nec uulgari strepitu prorsus obsurduisses: Corpus ipsum nō animi domū esse sed carcerē: nec amicū certe sed domesticū hostem: cuius tibi fragilitas sit optanda quo tu liber maturius sis ac uictor. ¶Do. Nullæ sunt mihi uires. ¶Rō. Nullæ penitus dū ualeas: nō suntq; si nō uales: alia est querela. Non ergo nullas uis dicere: sed paruas uires. Non es robustus: ut ille coætaneus tuus: neq; is: ut ille alius: neq; ille ut bos utq; elephas: Su⁹ cuiq; uiriū mod⁹ est: cuiq; qđ sat esset indulgētior natura distribuit parens optima: & suoꝝ foetuū amātior q̄ quisq; sui. Nō potestis de defectu queri: de imparitate querimini. Turbidū genus & querulū: qua sublata mūdi decor intereat necesse est: sic qđ optimū est in rebus id fertis ægerrime.

De aduersa Valitudine: Dial. III. ¶Do.

T aduersa ualitudo est. ¶Ratio. Quod expectabam audio: cognatæ etenim sunt querelæ. At si caro spiritui hostis est: uicissimq; contra se militāt: Quod in se expertus ille magnus ueri amicus: in omnibus uerum dixit: consequens est: ut quod alteri obest: prosit alteri. Qꝛ si spiritus carne nobilior meliorq; est: cui maxime sit fauendum uides ac fortassis intelligis ualitudinem: quam aduersam dicis esse prosperrimam. ¶Do. Inualida ualitudo est. ¶Rō. At est ualida hortatrix parsimoniæ: dehortatrixq; libidinum: & magistra modestiæ. ¶Do. Mala ē ualitudo corpis. ¶Rō. Si ualitudo animi bona est: pone sollicitudinem: quicquid corpori euenerit: saluus es. ¶Do. Corpus ægrum infirmumq; est. ¶Rō. Multis ad salutem animæ profuit corporis ægritudo. Ille uir altus ex humili: ex aquis uectus ad sydera: coeliq; clauiger effectus: cuius umbra sola morbos corpoꝝ molestiasq; pellebat: Interrogatus aliquando cur filiam ipse suam graui morbo præssam sineret: respōdit: Sic expedit ei. Tu quid scis: an & tibi sic expediat? ¶Do. Diu corpe sic affect⁹ sum. ¶Rō. Ille idē de q̄ loq̄r: filiā mox ut tuto sanā fieri posse cognouit & sanauit: & sanādis alijs habilē fecit. Et tu facito ut secura tibi sanitas tua sit: fortasse sanabere. Deniq; qđ tuū est: ani

mum cura coelestiq; medico curandũ offer. De reliquo unũ hoc intrepide dixerim: & si non
C quod iuuat: at profecto quod expedit spera. ¶Do. Valitudo anxia est. ¶Rõ. Est quæ ob/
liuionem somnumq; discutiat & torporem abigat. ¶Do. Valitudo infirma est. ¶Rõ. In
infirmitatibus gloriare & uirtutem perfice: Duo hæc unius magistri ore didicisti. ¶Do. Va
litudo misera est. ¶Rõ. Comes inlucũ da: sed fidelis quæ te crebro uellicet: iter signet: & cõ/
ditionis admoneat: optimũ in periculis: monitor fidus. ¶Do. Valitudo corporis extrema
sine remedio est. ¶Rõ. Sile & gaude: ruinoso carcere uinctũ te: egrediere facili⁹ ac citius.

De ignobili Patria: Dialogus IIII. ¶Do.

A I Gnobilis patriæ ciuis sum. ¶Rõ. Esto tu nobilis: Nam nil uetat: nihil cum patriæ
nobilitate tua nobilitas mixtum habet. ¶ Do. Paruæ urbis incola sum. ¶Rõ.
Et magnæ urbes paruos ciues habent: Immo fere ex his constãt: & paruæ magnos
quosdã habuere. Quin in syluis abiectus ac nutritus Romulus: omniũ urbiũ reginã urbem
Romam condidit: quã euertere uoluit in maxima urbe genitus Catilina. ¶Do. In exigua
patria natus sum. ¶Rõ. Magnificare illam stude. Nihil æque ciuitates amplificat ut ciuiũ
uirtus ac gloria. Qui hoc ædificijs aut fertilitate melius atq; opibus fieri putat: fallit͠ ut sin/
gulos uiros: sic & urbes & regna & imperia: non uetustas: non turres ac moenia: non plateæ:
non palatia ac templa marmorea: non statuæ: non picturæ: non auꝝ: non gemmæ: nõ cam/
pi legionũ & classium pleni portus: non peregrinis refertam ercibus emporia: & lucri amore
æquor omne sulcatũ: non postremo ciuiũ forma uel numerus: non reꝝ copia exundansq; ci
bis foꝝ: non purpureæ chlamydes uiroꝝ: onustæq; miris cultibus: non fastus: non delitiæ:
non uoluptates: sed uirtus sola nobilitat: gestarumq; reꝝ fama quam uiri pariunt: nõ muri.
B ¶Do. Parui municipij ciuis sum. ¶Rõ. Nescis Biantem Prienneum fuisse: Pythagorã Sa/
mium: Anacharsim Scytham: Democritum Abderitẽ: Aristotelem Stragyritẽ: Theophra/
stum Lesbium: Tullium Arpinatem. Chous Aegei maris breuis insula: & poetam nõ igno/
bilem Philitem tulit: & medicoꝝ patrem & sculptoꝝ ac pictoꝝ principes: Hippocratem sc3
& Phidiam & Apellem: ut intelligi possit ingenioꝝ magnitudini locoꝝ angustias non ob/
stare. ¶Do. Ignobilis est patria. ¶Rõ. Nobilitare tu illam pro uirili parte si uelis: potes cũ
te illa facere non possit ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanũ regnum: nec
Septimio Seuero ad Imperiũ obstitit soli natalis humilitas. Summo hominũ Augusto: &
si recens Romana: quia ipse scilicet ĩ palatio natus sit: origo tamen gentis antiquior Veliter/
na est. Gaio Anthias: Vespasiano autem uici incogniti Reatini. Contra uero Larissæam fa/
mam uulgauit Aeacides: & Pelæum a sæculis fuscũ nomen atq; humile: quod Philipp⁹ ere/
xerat: Alexander ad coelum tulit. Non satis est ciuibus obscuritatem patriæ non nocere: nisi
ciuium claritas patriæ prosit. Asylum ignobile atq; op⁹ pastoriũ Roma fuit: quæ non ante
C clarescere q̃ res illam gestæ & suoꝝ uirtus excellens ciuiũ illustrasset. ¶ Do. Obscuræ pa/
triæ sum addictus. ¶ Rõ. Lumen uirtutis accende: quo inter tenebras enitescas: in quibus
hoc saltem boni erit: ut uel parua luce clarissimus uideare: sic uel illa te claꝝ faciet: uel tu illã.
¶Do. Humilis patriæ habitator sum. ¶Rõ. Esto & tu humilis habitatorq; tui anim⁹ hu/
milis sit. Habes publicæ matris exemplũ: ne te nido lati⁹ extendas nisi his tantum quas tibi
uirtus alas fecerit. His enĩ uti licitũ: usosq; foeliciter cõplures modo diximus. Proinde mor/
talis hoc saltẽ insolentiæ frenum tene. Quidam de sola patriæ nobilitate superbiunt: Stul/
tum genus.

De Originis obscuritate: Dialogus V. ¶Do.

A O Bscuris parentibus natus sum. ¶Rõ. Non est forsan ut tu reris odiosa cõditio: ne/
scio an & optabilis ignobilem nasci: utrãuis uitæ uiã species. Nam seu uoluptati/
bus obseq: uulgiq; uestigijs tritũ iter seq statuis excusabilior fiet ueri ducibus do/
mesticis carens error: cessabitq; improperium illud acerrimum degenerãtium a parentibus
claris: eo q; nulla tibi domi sit claritas quam obscures. Sin uirtutis semitã raro pede signatã
eligis: eo clarior fies: quo maioribus tenebris præssus ac circumuentus emerseris: tota cla/
ritas tua erit rerum particeps tuarumn ullus occurret. Nullam partem gloriæ decerptu/
ra erit imitario: Nihil tibi parentes eripient: nihil aui proauiq; : nihil consiliarij ac magistri:
Quicquid bene gesseris: solus inde famam metes: solus inde laudaberis: solus auctor ge/
neris fundatorq; uocaberis: quod non fieret si nobilis natus esses. Vides ne igitur quanta
tibi nouæ laudis occasio data est: Nobilem per te fieri: & nobilitatem dare non accipere.
Dabis hoc posteris tuis ut nobiles nascantur: quod parentes tibi non dederunt tui. Plus

est multo nobilitatem fundare q̄ fundatam ab alijs inuenisse. ℂDolor. Noua & rudis ori- B
go est. ℂRatio. Atqui clarior est habitus ille pastorius urbis Romæ conditor: q in syluis
arcem posuit: & facili culmo exiguam ac squalentem regiam texit: q̄ tot postea principes
qui ingentia mœnia testudinesq̄ marmoreas atq̄ aureas erexere: tāta semꝫ nouitatis egre-
giæ ac magni principij laus est. ℂDo. Ignobili primordio genitus sum. ℂRō. Stude ut fi-
ne sis nobili. De principijs em̄ labor: de fine fructus: qui si immaturus carpitur: longæuꝰ esse
nō potest. ℂDo. Radicem gloriæ præcidit ignobilitas. ℂRō. Non præcidit quidē: sed info-
dit altius ut ualidior licet serior surgat. Cæterꝫ non ignobiles modo sed ignotos ex om̄i ge-
nere hominū dabo: qui uirtute atq̄ industria euasere notissimi. Et sane si uerꝫ nobilem uirtꝰ
facit: non intelligo quid quēq̄ uolentē fieri nobilē impediat: aut quid ita facilꝰ sit nobilita- C
re alios q̄ seipsum. ℂDo. Ex ignobilibus parentibus descendo. ℂRō. Quid Socrates: Eu-
ripides: Demosthenes: quorꝫ primus marmorarium patrem habuit: obstetricem matrem:
secundus matre patreq̄: ultimꝰ non solum humilibus sed incertis. Vester ille Virgilius ru-
sticanis parētibus fuit: Nec se libertino ac præcone patre natum Flaccus erubuit: Ambo ta-
men ad insignē gloriam & summi principis gratiā peruenere: usq̄ adeo ut cui reges oēs colla
submiserant: cuius e manibus magna oia poscebant: atq̄ unde oīm ferme mortaliū præci-
puecq̄ nobilium spes pendebant: cuius demū familiarem promeruisse noticiā summis licet
hominibus summū erat: Ipse horꝫ duorꝫ ignobiliū: quos Romā scꝫ Mantuanū Venusinūq̄
rus miserat amicitiā & conuictū: ceu grande aliquid blandis ac dulcibus epistolis flagitaret:
& q̄ multos tunc in palatio nobiles ut sæpe sunt inutiles atq̄ indoctos credimus fuisse: qbus
horꝫ nobilis ignobilitas atq̄ inuidiosa: nec imerito uideretur. ℂDo. Parentibus sum ob-
scuris. ℂRō. Non mouent animū hæc exempla: Altioribus agam. Marcus Cicero: ut de il-
lo scriptum est: ex ordine natus equestri de radice humili per egregias artes perq̄ honestos
gradus ad consulatū uenit: quo nescio an alter unq̄ salubrior reipublicæ consulatus fuerit.
ℂDo. Rustica & ignota patrꝫ series est mihi. ℂRō. Sordent hæc ut uideo: Altius etiā nūc D
aspiras. Certe & Marius rusticanꝰ uir: sed uere uir ut cōciuis suus ait Cicero: diu arator apꝰ
Marsos fuerat: Romæ septies consul fuit: Tanta gloria: ut bis Italiā obsidione & metu serui-
tutis liberasse eum compatriota licet idem suus uere dixerit: Et Marcꝰ Cato plæbeiæ uir ori-
ginis paruiq̄ oppidi diu quidē obscurus incola: post in maxima urbe clarissimus aduena:
mox ciuis eximius & consul & censor fuit. Sine id quidē satis est & fortasse regnum cogitas:
Profecto neq̄ illud sperare suffragio meritorꝫ humilitas uetat originis: Tertiū & quintū &
sextum Romanorꝫ regū ad memoriam refer: Tullus Hostilius: ut probati perhibent aucto-
res: & si apud alios de illo tale nihil scriptū sit: infans in agresti tugurio educatus: in adoles-
centia pastor fuit. Tarquinius Priscus patre negociatore aduena: nec Italicæ insup originis.
Seruius Tullus: serua: q̄uis: ut alij uolunt: captiua quidē: alioquin ꝟo nobili matre natus:
uirtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis si Platonicum illud tenes: Neminem regē nō
ex seruis: neminem seruum non ex regibus descendere. Sic res hominum: longa ætas ac for-
tuna permiscuit. Sileo cæterarum reges gentium: e pecudum gregibus uilissimarumq̄ arci-
um tabernis ad inopinum subito diadema subuectos. Alexander Macedo hortulanum in
Asia regem fecit. Et fuit ex illis actibus laudatis iste non ultimus. Contraq̄ alios sileo: e re-
gni fastigio ad seruitium usq̄ prolapsos. Sic suas res fortuna moderatur: tamen plurimum
potest uirtus. Per illam tuto conscenditur ad supremos gradus: cuius calle deserto: sciant re-
ges se in tremulo stare: neq̄ descēsum modo instare sed ruinā. Quæ nam igitur: ut ad te re-
deam: ista calamitas nascendi: cui nec spes regnandi eripitur nec successus? ℂDo. Obscura E
de radice prodeo. ℂRō. Omnis radix obscura & squalida est: unde tamen & floridi & fron
dentes rami prodeunt: Non unde quicq̄ prodierit: sed quale sit quæritur. ℂDo. Parentibꝰ
infimis natus sum. ℂRō. Sentio summū ad imperiū stilū uocas. Septimius Seuerꝰ de quo
supra diximus: equestris & ipse ordinis: Helius Pertinax & ipse libertini filius: & lignorꝫ ui-
lis utiq̄ negociator mercis: uterq̄ Romano præfuit Imperio: Cui & Philippus pater ac filꝰ
Arabes humillimi generis: & Maximinus & Maximus præfuere. Obscurissimis ille paren-
tibus ac barbaris: quorūq̄ cū arrepto imperio puderet: hic ferrario an lignario patre geni-
tus incertum. Certe Vespasianus inter bonos principes numeratus: e non clara stirpe claris-
simus: & rempublicā gessit eximie: & duos ex ordine filios successores Imperij uirtutis unū
habuit: Quid q̄ qd minora psequmur: cū sup ipsiꝰ Augusti Cæsaris origine ambiguitas multa
sit? Sūma ē humanæ cursum sortis origine nō præuerti: Vndecūq̄ licet assurgere: seu fortu-

F

na manum porrigat seu uirtus. ℂDo. Humile nimis atq; infimũ gen⁹ est. ℂRō. Quod ad humanæ potentiæ gradum spectat: exempla posuimus: quibus iam iri altius nō possit: unũ restat: non imperio aut regno sed suapte alia quadã maiestate memorabile: Ventidi⁹ bassus esculanus matre humili: patre ignoto: capta patria: iam pubes in triumpho Gnei Pompeij Strabonis: qui Pompeij magni genitor fuit: inter captiuos alios ductus. Idem postea uariãte fortuna: dux populi Romani contra Parthorꝝ regem & antiqua potentia & recenti uictoria insolẽtem: fœlicissimo pugnauit euentu: & filio regis interfecto: cæsisq; hostiũ legionib⁹: quod ad eũ diem nulli Romanorꝝ ducũ fata pmiserãt: insignẽ illam Romanorꝝ stragem: & Crassorꝝ mortem magnificentissime ultus: ipsum in quo uictus alienos currus ornauerat: ac carcerẽ uinctus intrauerat: uictor ac triumphans capitoliũ proprijs curribus honestauit: & Romanũ carcerem acie captiuorꝝ hostium impleuit. Et quo gratius spectaculũ esset mirabiliorq; uictoria: eodẽ ipso die parta erat reuolutis annis: quo clades illa terribilis apđ Carras accepta fuerat. Quis ambitiosus adeo tamq; auidus regni est: ut non hanc gloriã sine regno q̃ inglorium regnũ malit? Et qđ oro nocuit Ventidio ad fœlicitatẽ & ad summũ decus: q̃ humiliter natus esset: & prima ætate fortuna humili usus ac misera? Certe uirꝝ esculi despectũ Roma suspexit: & claris suorꝝ ciuiũ nominibus illud peregrini fuscũ nomen inseruit. Hæ sũt ad ascensum scalæ: hi uirtutum gradus: quibus nō ad gloriã modo altioremq; fortunã nitẽdo: sperando: uigilando: sed ad cœlũ usq; peruenias. Proinde & tu natus humiliter: ut conscendas enitere: primũ & ultimũ uirtutis in uestigio pedem figens: nec declinãs alicubi: nec subsistens. ℂDo. Humile principiũ fuit. ℂRō. Illud præterijt: quæ sequunť cogita: Nec me latet: ut primus & ultimus uitæ dies quibusdã uisi sunt humanæ conditionis statũ maxime

G

moderari: siue: ut ipsi dicunt: continere: De ultimo nempe cõsenserim: de primo aũt non ita. Etsi eñ ut ipsi uolũt: plurimũ intersit: quibus auspicijs inchoeť: Et si cũ his sentiens Satyricus: ubi de ipso loqť Ventidio ita scripserit. Discas eñ quæ sydera te excipiãt: modo primos incipientem ædere uagitus & adhuc a matre rubentẽ: Nos tamẽ ista respuim⁹: & hæc auspicia: & hanc tantã sydeꝝ uim negamus: conditori almo sydeꝝ omnia relinquẽtes: a quo creatum nullũ penitus ab hoc uirtutis & fœlicitatis & gloriæ calle secludimus. ℂDo. Humilitas generis multa ẽ. ℂRō. Quid tu aũt? Multã ne superbiã esse malles? Aut quid hinc tibi nunc deesse sentis: nisi ne fumosis imaginibus atriũ truncisq; statuis: bustũq; familiæ semesis plenũ titulis spectaculo prætereũtibus: tibi insaniæ sit: qua in triuijs de his quos non noueris claro supercilio fabuleris? ℂDo. Ignobilis natus sum. ℂRō. Ignobilem non nasci tãtum sed & uiuere quibusdam fœlicitas uisa est. An in Tusculano saltẽ a Cicerone positũ nō legisti illud potentissimi regis anapæstum: qui laudat senẽ & fortunatum esse dicit: q̃ inglorius sit: atq; ignobilis ad supremũ diem peruenturus.

A

De obscœna Origine: Dialogus VI.

ℂDo. Rigo nō tantũ humilis sed obscœna est. ℂRō. Vera & summa obscœnitas una est animi: Illam si dempseris pulchra sunt omnia. ℂDo. Male natus sum. ℂRatio. Qui bene uiuit bene nasciť: bene moriť. At qui male uixerit bene natus esse nō potest. Nã quid refert q̃ fulgido tramite cæcus incesserit: aut quid refert unde uenias: si in miseriam & in culpã uenis? ℂDo. In peccato genitus sum. ℂRō. Deflet hoc quidẽ ille uir maximus. Et profecto nemo nō in peccato nasciť. Cauete aũt grauiora supaddere: q̃uis q; ne his ꝗ purgatio sua desit: sed prima illa deformitas in ipso sæpe uitæ limine sacris undis abluiť: niueusq; aĩam candor subit. ℂDo. Male me parentes genuere. ℂRō. Quid ad te quisquis male genuerit: tu bene genitus fuisti: nisi alieno flagitio tuũ iungis. ℂDo. Fœdæ pudet originis. ℂRō. Iã q; alieno tumescitis nō miror: & alieno simul erubescitis: Et oĩno ubiq; poti⁹ q̃ in uobis & bona & mala uestra reponitis: quæ alibi tamen q̃ in uobis esse non possunt. Qꝫ nisi pudendum ipse aliquid pœnitendum ue egeris: quod tuum crimen: aut quis pudor impudicus parens? tu modo ne paterni dedecoris hæreditatem adeas caue: atq; illi dissimillimus hac in parte fieri stude. Qui te ignarum genuit: inuito tibi suas maculas impressisse non potuit. In te sit & ex te prodeat necesse est unde obscurus aut clarus fias. ℂDo. Inhonestis parentibus in lucem ueni. ℂRatio. Omnis parens honestus filio uideri debet: sed non

B

ut uerendus: sic sequendus omnis filio parens: sæpe ubi deseruisse consilium sit. Eia igitur in diuersum abi: si uerus est parens deseri uolet: seq; non suum uitium amari optabit. Vnus hic inuentus est modus: quo parentum nomen præmere & calcare gloriosum filijs ac decorum sit uiuendo aliter: castius scilicet ac sanctius. De parentibus inhonestis lingua filij

o

taceat: dissimilitudo uitæ: moꝝ: actuum non taceat. Pulchra laus filij: cui a tergo dicitur: O quātū sene suo modestior adolescēs: Cōtraq; nulla grauior senilis nota lasciuiæ: q̄ admota illi pudicitia iuuenilis: Equidē si parentū gloria filijs male uiuētib⁹ onerosa est: quāto falce uerecūdiæ filioꝝ laus patrum male uiuentium præmit infamiam. ¶ Do. Damnata de uene reprocreatus sum. ¶ Rō. Atqui malle debes impudici patris honestus filius esse & dici: q̄ honesti impudicus. In omni enim seu laude seu uituperatione illa præcipue æstimanda sunt quæ cuiusq; sunt propria. De alieno nemo iuste reprehendit̄ seu laudat̄: Et si ut dixi: uestrū quicquid id est: conspectius fiat suo contrario admotū. Cæteꝝ ut cuiusq; propria laus aut infamia est: sic laudis aut infamiæ propria causa sit oportet. Neq; uero ut unius gladio alter perit: utq; unius flāmis res alterius urit̄: sic unius culpa etiā fama perit alterius: eoq; animi bona solidiora sunt q̄ corpis aut fortunæ: ut inuito nequeāt possessore uiolari. ¶ Do. Contra fas contraq; leges genitus sum. ¶ Ratio. Nil tu contra leges sed parentes tui egerunt: tu scd̄m leges age omnia. In hoc quidē nullū penitus tuū crimen fuit: de ortu tuo alij: tu de moribus tuis rationē reddes. Et q̄uis odio uagæ libidinis in imerentes filios ultio legū ciuiliū extendat̄: deus tamē quenq; suis finibus metitur: nec filij iniquitatē patri imputat: nec filio patris. Ipsam quoq; philosophiā iudicare aliter solitā: q̄ leges ab ipsis philosophis accepisti. Legibus ergo oppressus diuino simul ac philosophico iudicio releuat⁹: habes animū unde soleris: Neq; eñ tibi ut priuati patrimonij: sic publicæ ꝟtutis hæreditas īterdicta est. Illa eñ institutis hominū: hæc meritis dat̄: & anteq̄ nascereris: ut nil gloriæ: sic profecto nihil infamiæ meruisti. ¶ Do. Origo illicita & incesta est. ¶ Rō. Quid de īcestu: quid ue de adulterio nasci queat: indicio sūt Romulus & Alcides. Perses Macedoniæ: Iugurtha Numidiæ rex fuit: uterq; legitimis fratribus regno exclusis: malo quidē more pessimisq; artibus sed exclusis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus: cuius uere sit creditus audisti. Deniq; Philippū extremo uitæ Alexādꝝ nō suū filiū prædicare solitū: Idq; sibi ultro confessam Olympiadē: hancq; ob causam repudio dimissam scriptores reꝝ prodidere. Cōstantinus ipse ex concubina genitus licet insigni præ legitimis fratrib⁹ ad Imperiū uenit. Adderem his Artuꝝ regem nisi q̄ historijs miscere fabulas nihil est aliud q̄ mendacio ueri fidē īminuere. Ad summam uero: nō est qd̄ te desiciat origo: Vndecūq; ortos uirtus extulerit satis est gloriæ. ¶ Do. Male natus sum. ¶ Rō. Bene uiue: bene morere: qualiter natus sis: nec tuum est: nec meminisse quidem potes: nec magnopere inquiras: quod ad te non pertinet: nisi forte ut humilior mitiorq;: non ut mœstior sis. ¶ Do. Turpiter natus sum. ¶ Rō. Moꝝ candor & claritas uitæ non maculas modo: sed memoriā oīnem fœdæ originis delebūt. Hoc remediū dum licet arripe: aliud mihi crede nullū est. ¶ Do. Pudet infamiū parentū. ¶ Rō. Pone hūc pudorem: Vnus omniū pater deus: una omniū mater terra.

De Seruitute: Dialogus VII.

¶ Do. Eruus in hanc uitam intraui. ¶ Ratio. Ne doleas: liber egrediere uelis modo: sicut multi qui ex aduerso intrarūt liberi: serui exibūt. ¶ Dolor. Seruiliter natus sum. ¶ Ratio. Liberaliter uiue: meliore tui parte liberum esse nil prohibet: una est peccati seruitus grauissima: sed quæ præmere nescit inuitos: Illam excute liber eris. ¶ Do. Seruum fieri uoluit fortuna. ¶ Ratio. Potest uelle cōtrariū: Et si morib⁹ suis utit̄: scis quid speres. Nosti monstrum illud: nosti ludos & præstygia: non liber modo: sed domini tui domin⁹ fieri potes: q̄q̄ quid uelit aut quid nolit: nihil ad rem: ut sit inexorabilis: quod interdum est: nullum illa tamen in animum ius habet. In omni autem aduersus illam certamine ab illius hoste poscēdū auxiliū. Sæpe quē fortuna seruū: liberū uirtus fecit. ¶ Dolor. Seruitio premor graui. ¶ Ratio. Iugum qui fert uolens leue efficit. Ostendam tibi leuimen unicum ac peculium immortale: dominiq; tui q̄uis potentis arbitrio exemptum: quod te liberum atq; ipso domino ditiorem faciet: Sapientiæ studio incumbe: Illa te in libertatem asseret. Dictū Catonis est a Cicerone firmatum: Solus sapiēs liber est: ea scilicet libertate qua certior nulla est. ¶ Do. Sub durissimis dominis uitā traho. ¶ Rō. Nulla re melius q̄ fide & obsequio mollientur: & fortassis adeo ut quod multis accidit: inde tibi uētura sit libertas: unde te seruum luges: forsan & aliunde. Hunc siquidē temporalis dominus liberat: hunc æternus. Scis quāto piculo Malchus minas heri ꝓsequētis euaserit: sed euasit tñ. Interim de dño sic cogita: hic te nutrit tuiq; curā oēm in se trāstulit: Eū libertate sollicitudinem amisisse: quid nisi utile damnū uoces? Multis serua libertas: multis est libera seruit⁹. Nō tam graue iugum hominū

q̃ curaꝝ est: qui hoc excusserit: illud ferat æquanimis. Huic tu seruus: huic uni es deditus:
immo hic tibi: hic tuus est dñs: imo procurator est tuus. Nõ habebis honores equidẽ: nec la/
bores publicos: non simulatũ studijs: nõ forẽsibus procellis: & consilioꝝ uolubilitate rota/
beris: non nauigij tarditas: non agri sterilitas aut annonæ caritas te torquebit. Has mole/
C stias domino tuo linquẽs: sæpe illo dormies uigilante. ¶ Do. Difficilis & imperiosus est do/
minus. ¶ Rõ. Non sine causa illi in sortẽ obuenisse te in aĩo tuo pone. Quicquid igit̃ iustum
iubet: deum ipsum iubere credito. Sin iniustũ aliquid: maioris dñi meminisse cõueniet: qui
ut te ad honesta q̃uis difficilia seruũ patitur: sic ad inhonesta uult liberũ: Sic intelligo q̃ glo/
riosoꝝ terræ ueræq; fidei principũ: alter seruos dominis carnalibus obedire per omnia: al/
ter uero subditos esse in omni timore dñis præcipit: Illud adijciens: ut hoc non tãtum bonis
& modestis exhibeãt: sed etiã discholis: neq; enĩ de dño iudicare seruũ decet: sed mores eius
qualescunq; perferre. Quo enim immitior dominus: eo clarior patientia serui est. Et hæc est
gratia cuius apud hoꝝ alteꝝ fit mentio: nec tamen ut mores pati: sic & imperia exequi semp
oportet. Sunt enĩ quæ iustissime recusent̃: si imperio dñi superioris aduersa sint: Cui si con/
feratur hic tuus dñs: non dominus sed cõseruus habebit̃. Sic ergo per oĩa dominis obediãt
serui: si iusta præcipiũt: nõ difficultas retrahat: nõ labor: non obsequia uel negata præmia:
uel qđ ẽin rebus amarissimũ: irrogata supplicia. In oĩb⁹ obediant: modo iniusticia atq; in/
honestas abfuerit: Alioquin cõtumacia & libertas: atq; ipsum pect⁹ & iugulus iniquis præ/
ceptis ac turpibus opponẽdus est: seruandũq; memoriter: qđ præmissoꝝ alter ait: qui cum
seruos obedire per oĩa dominis præcepisset: addidit: Nõ ad oculũ seruientes quasi homib⁹
placentes: sed in simplicitate cordis timẽtes dñm. Ex his uides status tui conditio quænam
D sit: Non totus est seruus qui ad indigna imperia cogi nequit. ¶ Do. Superbo dño seruio. ¶
Rõ. Quid scis an ille superiori domino seruiat? Forsan uxori: forsan meretriculæ: forsan his
ipsis quibus imperat: Quot suoꝝ seruoꝝ seruos undiq; cernim⁹? Postremo quæ durissima
omniũ est seruitus: forsan & ipse sibi: hoc est uitijs & passionibus ac uiolentis affectibus suis
seruit? Quid uis dicam? Pauci in ueritate sunt liberi: & si qui sunt: eo illis laboriosior uita est
quo altior. Multo enĩ citius multoq; facilius fidelis serui q̃ iusti regis implent̃ officia. Dio/
cleriani iam priuati & de præterito iudicãtis: & experientia edocti dictũ memorabile est: Ni/
hil difficilius q̃ bene imperare: Propter quod uideri potest ipsum quidẽ imperiũ dimisisse.
Tu igitur sortem tuã lætus amplectere: fuscã fateor atq; humilẽ: sed facilem ac tranquillam:
E nisi forte fœliciorem reris in spectaculo anhelantem q̃ in cubiculo quiescentẽ. ¶ Do. In ser/
uitiũ mea me sors impulit. ¶ Rõ. Libẽs facito quod oportet: Est & illud quoq; notissimũ:
ac necessitatibus humanis aptissimũ consiliũ: Cupias quodcunq; necesse est: sic uim ipsam
necessitatis eluseris: Fer fortunæ sarcinam patienter: quam quidã etiã sponte subiere: Vtq;
alios seruitio liberarent: sibi seruitiũ delegere. In quibus est clarissimũ Paulini nomẽ Nola/
ni præsulis: cuius spontaneæ seruitutis exitus fœlix: ut debuit: fuit. Quidam paruo se precio
uendidere: ut serui effecti suos dños peccati uinculis absoluerẽt: atq; ad uerã reducerẽt liber/
tatẽ: in quibus Serapion quidã ægyptius heremicola nobilitatus est. Hæc tibi magis exem/
pla ꝓfuerint q̃ lamẽta. Expire & tu tale aliquid: quo uel utilis alteri: uel facilis tibi saltẽ ser/
uitus tua sit. Non id quidẽ qđ nõ habeas optare: sed eo qđ habeas bene uti sapiẽtis est. Il/
F lud oĩbus cõtingit: hoc paucis. ¶ Do. Mortali dño mortalis seruio. ¶ Rõ. Immortali serui/
re incipe: Ille tibi & libertatẽ spõdet & regnũ: q̃uis & in hoc statu nec honestis artibus ope/
ram dare: nec sperare meliora sit uetitũ: Et Terentius seruus fuit & didicit: haud seruili qui/
dem ingenio & Comœdias scripsit: haud seruili stilo quo & libertatẽ & inter poetaꝝ duces
meruit locum. Quomodo ergo ꝟtutem solidũ animæ bonũ seruitus impediet: quæ nec ad/
uenticia studia: nec externam gloriam impedire potest? Plato ipse in seruitiũ delatus: tamẽ
ut scriptũ est: quia philosophus maior emẽte se fuit: Generosa professio: quæ maiorem dño
seruum facit. Et est haud dubie seruus erudit⁹ eo maior indocto dño: quo fortuna qualibet
maior est animus: & in libero corpore serua mens habitat: & in seruo libera. Obstare seruit⁹
potest fori actibus: non animi. Curia seruũ respuit: at non uirtus: non industria: non fides.
Titon Ciceronis seruus fuit: sed his artibus libertatem adeptus: elegantem de patroni iocis
librum posteris liquit. Non potest seruus Imperator exercitus aut Senator esse: at philoso/
phus: at orator: at uir bonus potest: Aliquando etiam discusso seruitio Imperator & Rex
quoq;: Neq; ad regnum modo & imperium ab hoc gradu peruenisse aliquos nouimus: sed
ad cœlũ ipsum. Non potest seruus militare homini: deo potest: eiusq; militiæ stipendium

est regnare. Dei seruus rex est omniũ: socius angelorũ: horror dæmonum. Dei aũt seruus & seruus hominis esse potest: atq; ita cœlesti fœlicitati terrena seruitus nihil nocet. ¶Do. Seruus sum. ¶Rõ. Si semper fuisti: cõsuetudo luctum leniat. Si minus: spera posse te iterũ nõ esse quod quandoq; non fueris. ¶Do. Seruus sum. ¶Rõ. Si speras mali finem: minuat spes dolorem. Si desperas: patiẽtia: neq; malũ malo cumules: neq; te angas superuacue sciẽs uolensq;: quæ totius humanæ dementiæ summa est. Sed certe nihil est desperandũ: si cũcta desuerint: mors aderit quæ te inuito domino dissoluat ac liberet.

G

De Paupertate: Dialogus VIII. ¶Do.

A

P Aupertate præssus sum: assurgere nequeo. ¶Rõ. Sæpe quidẽ paupertas modestiã persuasit reluctãti animo: quodq; nequaq̃ philosophia temptauerat: hæc impleuit. ¶Do. Paupertas meũ limen obsidet. ¶Rõ. Nõ obsidet sed custodit: neq; hoc illi nouũ aut insolitum: ut quæ urbem Romã multis olim sæculis custodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis sobriæ atq; sollicitæ: luxus iners: sopor marcidus ac uitia languida & eneruata non subeunt. ¶Do. Domum meã paupertas inuasit. ¶Rõ. Vltro illi ut occurras consulo. Veniẽtẽ læto animo bipatentibus ualuis excipiẽs atq; amplectens: prima eñi fronte rigidula ac subtristis: nec immerito uiatori ac uiro armato exæquata: eo q̃ celer minaxq; sit aduentus eius: At cũ in familiaritatẽ admissa fuerit & minime sumptuosa & secura ac facilis hospes erit. ¶Do. Foribus meis paupertas insultat. ¶Rõ. Aperi ocius anteq̃ uectes subita ui confringat: atq; ostijs uulsis a cardine uictrix introeat: ut eñi resistentibus permolesta: sic cedentibus peruicunda est. ¶Do. Domũ meã paupertas irrupit. ¶Rõ. Aduersus fures & peiores furibus uoluptates peruigil excubitrix: Aduersus uulgi morsus & insulsa iudicia atq; auariciæ seu prodigalitatis infamiã: quæ raro alibi q̃ locupletum sedet in limine: Ab his malis nullo melius ingenio custodiri potuit domus tua q̃ illã custodiret paupertas: Vt diues & si largus sit si quid tamẽ sibi reseruat: auarus uulgo dici solet: sic pauper cupidus quoq; largus habebit. Inuidet opibus uicinia: pauperiem miserat. Illas cupit ac uituperat: hanc horret & laudat. ¶Do. Domũ meã occupat paupertas. ¶Rõ. Iam nullus tibi superbiæ locus erit: nec inuidiæ: nec damnis insignibus: nec damnorũ metui: nec suspitionib⁹ mille: nec insidijs: nec nauseæ: nec podagræ diuitũ hospitibus: Quibus exclusis habitatura latius tecum quies & tranquillitas & urtus: Cui eo plus loci erit: quo fortunæ minus. ¶Do. Lares meos dura subijt paupertas. ¶Rõ. Quid querariс scio: Mollius diuitiæ subijssent: sed paupertas tutius. Nullæ aũt opes sunt: quibus nõ sit anteponẽda securitas. Cũ ad fœlicitatem eñi oĩa quæcũq; agunt cupiunt ue hoĩes disponant: esse illa sine opibus quidem potest: sine securitate non põt. ¶Do. Paupertate importuna diu præmor. ¶Rõ. Vt nihil importabile diu fertur: sic nihil breue difficile. Sed hoc dicis grauius: Excute aũt illã cũ diuitijs: an plus auro tribuis q̃ ꝟtuti: An & hoc in paradoxis stoicis nõ legisti: q̃ sol⁹ sapiẽs diues ẽ: An legisti forsitan sed spreuisti: qđ plærĩq; faciũt legẽtes: ut fabulent ornatius: nõ ut melius uiuant: nihil ad honestatẽ: oĩa ad scientiã atq; eloquentiã referẽtes: q̃ nihil est uanius.

B

C

De Damno passo: Dial. IX. ¶Do.

A

O Pes cunctas trux fortuna præripuit. ¶Rõ. Nõ tibi fecit iniuriã: suũ tulit: sed uetus & nota hæc ingratitudo est: dati immemores: meministis ablati. Itaq; raræ ac tepẽtes gratiæ: crebræ ac feruidæ sunt querelæ. ¶Do. Fortuna ferox: uitæ quoq; necessaria subtrahit. ¶Rõ. Necessaria subtrahere potest nemo: quandoquidẽ uere necessariũ est nihil sine quo bene uiuitur. Dico autem bene: non uoluptuose: non insolenter aut splẽdide: sed prudenter: sed sobrie: sed honeste: In quibus nullum sibi ius esse q̃uis insolens fortuna fatebitur. Et certe cum nec toto quod est usq̃ auro: neq; omni gemmarum pompa atq; omnigenum rerum copia: cupiditas expleatur: paucis admodum: & si desint: leui linguæ uel manus artificio comparandis tollitur aut lenitur necessitas naturalis: sic uirtuti modicum: uitio nil sufficit. ¶Do. Victum uestitumq; necessarium auara sors negat. ¶Rõ. Aliunde petendum. Virtus liberalior q̃ fortuna est: nihil negat nisi quod & permissum noceat & negatum prosit: nihil eripit nisi quod habuisse damnosum amisisse utile sit: Non differt: non imperat: non retrahit manum: non rugat frontem: non attollit supercilium: nullum despicit: nullum destituit: nullum fallit: non sæuit: non irascitur: non mutatur: una semper & ubiq; est: nisi q̃ magis magisq; degustata dulcior indies: & ꝓpius cõspecta fit pulchrior. V[illegible] uerus diues: ab hac poste nõ te fastidiet nec repellet: q̃uis exerceat: difficiles hab[illegible]

B

C mos: cætera prona: iucunda: facilia. Semel uero ubi ad illã perueneris: nõ senties paupertatẽ. ¶ Do. Spoliauit me bonis meis oĩbus fortuna. ¶ Rõ. Fallit te opinio: malũ cõmune mortalium: Nam profecto nõ bonis: & ut bona permiserim: non tuis: sed quæ tua forsitan uulgi more credideras: Miror q́ꝫ si nondũ intelligis aliena. ¶ Do. Fortuna me nudũ liquit atq́ꝫ inopem. ¶ Rõ. Virtus te uestiet: ni respuis ac ditabit: nisi forte pluris auꝝ & purpurã q̃ꝫ decoꝝ generosæ mentis habitum facis: Quod si faceres: tunc uere inopem nudũ q́ꝫ te dicerẽ. ¶ Do. Contra fortunæ impetũ & inopiæ molestias nullo satis artificio tutus sum. ¶ Rõ. Quid mi raris: artificiũ tuũ omne & arma quibus te tueri cogitas in manibus hostis sunt. Illa capulũ tenet: in te cuspis obuersa est. Si consilium quæris: his omissis age aliud: artibus q́ꝫ illis ingenium applica in quibus fortuna ius non habet. Non diuitijs uirtus: sed uirtute diuitiæ quæruntur. Virtus una contra fortunã omnẽ contra q́ꝫ pauperiem ars optima. Legisti ut ad litus Rhodiũ naufragio ciectus Aristippus: & ipse nudus inops q́ꝫ reꝝ oĩm: quas dare potest fortuna uel auferre: dum locoꝝ nouitate captus: ut fit: oculos q́ꝫ circumferẽs: forte illos in quasdã descriptiones geometricas defixisset: exclamãs consolatus est comites: & bono aĩo iussit esse: neq́ꝫ eñ desertis locis applicuisse: cernere se hoĩm uestigia: Inde oppidũ introgressus ad gymnasium litteraꝝ recto calle cõtẽdit: Atq́ꝫ ibi philosophicis disputationibꝰ admirationẽ primo: dehinc amicitias optimatum & munera meruit: quibus non tantum sibi sed etiã socijs uictum ac uestitum & profectioni necessaria ministraret. Cunq́ꝫ digressuri quærerẽt: quid illum nunciari domi uellet: hoc unũ iussit: nunciarent eas opes filijs parandas quæ naufragio nõ

D perirent: quas nec maritima nec urbana: nec bellica tempestas eriperet præclare. ¶ Do. Reꝝ atq́ꝫ animi inops sum. ¶ Rõ. Primũ te expeditum: secundũ plane inopem facit & miserum. Sed ut Aristippi consilium: sic & Theophrasti dictũ te legisse arbitror: Quid uero lectio sola profuerit & meminisse oportet & in usus tuos lecta cõuertere. ¶ Do. Domo: familia: necessarijs atq́ꝫ ornamentis omnibus spoliatus: quid agam: quo me uertam? ¶ Rõ. Ad eas opes quibus spoliari nequeas: quæ te undiq́ꝫ comitatũ diuitẽ & ornatum præstent. Et quoniã ut uideo: excitanda memoria est: Theophrasti quod memorabiĩ dictum ad hunc se habet modum: Doctum ex omnibus solum: neq́ꝫ in alienis peregrinũ: neq́ꝫ amissis familiaribus & necessarijs inopem amicoꝝ: sed in omni ciuitate esse ciuem: difficile q́ꝫ fortunæ sine timore posse

E despicere casus: At qui non doctrinaꝝ sed fœlicitatis præsidijs putaret se esse uallatũ labidis itineribus nadentem: non stabili sed infirma conflictari uita. ¶ Do. Patrimoniũ paternum habui: perdidi: quid consilij capiam? ¶ Rõ. Patrimoniũ paternũ duplex: Alteꝝ ex rebꝰ pereuntibus: quod fortuna moderatᷣ: ex uirtutibus & doctrinis alteꝝ: quod extra fortunæ regnũ procul in tuto positum lædi nequit. Hoc est illud quod imprimis amantissimi patres filijs tradũt: qđ nisi repudietᷣ: eos i finẽ & post finẽ uitæ q́ꝫ exitũ: exornat possessoribꝰ suis: non æquæuũ modo: sed uiuacius multo q́ꝫ perennius. Ideq́ꝫ attendens illa nobilis moꝝ & eloquẽtiæ & legum parens Athenaꝝ ciuitas: Cũ græcaꝝ omnium leges urbiũ indistinctæ filios ad præstanda parentibus alimenta compellerent: eos solos statuit ali oportere: qui liberos erudissent: q́ꝫ hi soli patrimoniũ certũ suis stabile relicturi essent. ¶ Do. Multa mihi ad uitã desunt. ¶ Rõ. Cui pauca sufficiunt: quomodo desint multa non uideo. Sed deesse uitæ dicitis quod auariciæ deest: Ita fit: ut non multa tantum sed oĩa uobis desint: & quæ habetis & quæ cupitis: q́ꝫ & illa tangere non audetis: & hæc assequi non ualetis: utrobiq́ꝫ par uel mise-

F ria uel ægestas. ¶ Do. Nimium pauper dego. ¶ Rõ. Solare animũ comitibus magnis & illustribus: Valerius Publicola unus e Romanæ libertatis auctoribus: Menenius Agrippa Romanæ sequester pacis: unde sepelirentur quia de proprio non erat: de publico habuere. Paulus Aemilius Macedonũ regum uictor finitor q́ꝫ regni famosissimi & antiqui: tam diues gloriæ: tam pecuniæ inops fuit: ut nisi agello tanti uiri uendito: restitui coniugi dos nõ posset. Attilius Regulus: Cneus Scipio: Quintius Cincinatus Romani imperij defensores: tãta reifamiliaris inopia fuere: ut primus in Africa maximas res gerens: secũdus in Hispania. Ille propter uillici mortẽ: hic propter filiæ dotẽ missionem a senatu petere cogerentᷣ: & obtinuissent nisi senatus reipublicæ consulens optimorũ ciuiũ succurrisset inopiæ. Quintio autẽ quaterna agri iugera aranti: senatus & populi cõsensu rebus in extremis summũ imperium deferretur. His accedant Curius hortulo diues & Fabricius paruo potens: qui oblatas contempsere diuitias: & nihil præter ferrum dextras q́ꝫ & animũ habentes ditissimũ: græciæ regẽ ac potẽtissimũ Italiæ populũ domuere. Auro ipsi æque ac ferro inexpugnabiles & iuicti. Et quid loquimur ciues: cũ & ipse populus Romanus oĩs eximiæ fons atq́ꝫ exemplar historiæ

tamdiu bonus fuerit:ut dicere cœperam:q̃diu pauper fuit. At libidinibus probrisq; Nero obrut⁹:opes suas metiri ac dinumerare nõ poterat. At Vari⁹ Heliogabal⁹ effœminatissim⁹ turpissimusq; hominũ at uestri pudor imperij:uentris onus: dictu fœdum & auditu:sed pro fœda cupiditate mortalium forsitan non silendum:non nisi auro excipi dignabatur:cum nõ superiorum modo talium uirorum cœnas:sed deorum sacra fictilib⁹ agi solere meminisset. O urbs misera ad tam turpes manus fatis lapsa uoluentibus: Sed o auri auariciæ uotum ingens: O spes ultima & laborum terminus humanorum:in quos usus oculorum stupor ac mentium uertebaris. Laudarem factum:aut certe non arguerem:q̃ errori hominũ tam obsceno nulla aptior esset irrisio:si ab homine sanæ mentis id fieret: Nunc præclaras optandasq; diuitias:quis negare audeat: quæ si ferro ac scelere peti uelint: dũ sic spretis optimis: sic pessimis affluunt:· ¶Do. Pauperem in laboribus uitam duco. ¶Rõ. Cleantes hauriendæ aquæ & rigandis oleribus: Plautus sarcinas molæ manuariæ locare operas urgente inopia coactus est. Quantus ille philosophus: hic poeta:simulq; q̃ pauper ille hortulan⁹:hic pistor reliquias temporum necessariæ debitas quieti:tanta animi uis erat:philosophicis ille uigilijs dedicans: hic scribendis quas uenderet Comœdijs. Lactantius Firmianus uir doctrinæ multiplicis:rariq; inter suos eloquij:filij quoq; summi principis magister. Idem summa rerum omnium:etiam cõmuniũ ægestate uitam egit. Pauper natus est Flaccus: Inops uixit Pacuuius:Inops Statius. Vterq; uictus causa.fabulas uendicauit. Inops demum aliquãdo Virgilius:donec præter suum morem: opes ingenio accessere. Multa sunt talia quolibet hominum ĩ statu: Et omitto illos quoniam nimis multi sunt: qui cœlestium opum desiderio:non inopiam modo sed famem:sitim:nuditatem & extrema omnia in terris: nõ æqs tantum sed lætis atq; exultantibus animis elegerunt. Si his quasi exemplis humilibus atq; terrestribus non moueris: Ipse cœli dominus hic pauper fuit: ut exemplo doceret hanc inopiæ uiam esse:qua tamen ad ueras diuitias pergeretur. Ipse inq̃ per quem reges regnãt: pauper natus:pauper uixit:nudus obijt:cui cuncta interim obsequebãtur elementa: Tu homũcio domini tui sortem fers moleste: nec ineptæ pudet insolentiæ. Certe quisquis illum cogitans se uirtute uallauerit:in ipsa paupertate ditissimus nulliusq; egens rei:opes regias nõ requiret. ¶Do. Nulla mihi opum copia est. ¶Rõ. Vt animo inopi ac deiecto nullæ sufficiũt opes: Sic diuiti atq; erecto nulla non sufficit paupertas:Nempe ille alieno nitit̃: hic proprio fidit:Aedificare in alieno iactura est:questus in ꝓprio. ¶Do. Pauperrimus sum. ¶Rõ. Si necessitatibus obsequeris: pauper nunq̃ esse potes:Si cupiditatibus:nũq̃ diues. ¶Dolor. Hactenus pauper:immo mendicus sum. ¶Rõ. Fortuna hominum non stat: & ut summis ex opibus ad inopiam extremam: sic a paupertate ultima ad diuitias magnas creber est trãsitus. Legisti reor apud Quintum Curtium historicum:ut Abdolominus quidam Alexandri iussu seu permissu:ex hortulano inopi Sidonis rex:& contemptu regni maior est habitus q̃ regno. Certe qđ non legisse non potes: Et Romulus e pastorali tugurio tantæ urbis conditor Romanum primus diadema suscepit:Et regum sextus ex humillima:utq; aliqui credidere:e seruili fortuna ad ipsum regni culmen ascendit:nec Alexandri Priamidæ: nec Cyri illius inter Persarum reges famosissimi inter opulẽtiora primordia: aut alia fere sunt rudimẽta q̃ Romuli. Gaius Marius qui fuisset & futurus sæpe esset Romæ consul: & anteq̃ honorum gradus ullos attingeret:mercẽnarius arator primos in aruis uitæ annos egerat:& deinde post tot uictorias ac triũphos:interq; illos suos septẽ cõsulatus:præter latebras palustres ac carcerẽ exiguũ q̃z mẽdicauit panẽ. Iulius Cæsar futur⁹ mũdi dñs:& testamẽto dños mundi relicturus adolescens paup fuit. Tu hac taliũ comitiua nõ potes aut sperare opes aut contemnere. ¶Do. Solito pauperior sum. ¶Rõ. Bene habet & solito eris humilior: expeditior: liberior. Vacui amant incedere qui arduũ iter agunt. Carebis solitis opibus: simulq; solitis muribus ac furibus & ꝓteruis seruis:hisq; quib⁹ solẽt abundare diuitiæ: fictis amicitijs: sequacibus atq; tenacibus parasitis: totoq; illo grege domestico arridentiũ tibi teq; ridentiũ atq; rodentiũ. Deniq; si amissas opes cũ amissis tædijs cõferas:lucri uoces. Certe ut securitatem sileam:humilitatem:sobrietatẽ:requiem:modestiã paupertatis comites:si nihil boni aliud illa secũ afferret q̃ q & fallaciũ gregibus adulantiũ & seruorũ tyrãnide superborũ liberat:abunde erat causæ ut nõ ferenda mõ eẽt sed optãda:imo etiã arcessenda paupies. Sed iã satis sit:Maior eñ q̃ ꝓ re querela est: quã in te mirarer:nisi olim ferme ĩ oĩb⁹ notassem nullum grauius: nullũ crebri⁹ lamẽtũ: adeo nihil int̃ hoĩes pauptate meli⁹ nihil odiosi⁹. ¶Do. Paupior sum in uita. ¶Rõ. Eris lætior ĩ morte. Nemo tã paup uixit: ut moriẽs nollet uixisse pauperior.

G

H

I

De tenui Victu: Dialogus X. ¶Do.

A T Enuis uictus est mihi. ¶Rō. Et tenuis uoluptas & mūda sobrietas. An tu gulæ stu
dio contrariū malles? ¶Do. Asper est uictus. ¶Rō. Aequanimis fer gulæ illece/
bris caruisse: cū ad manū sint aliæ dulciores & quæri faciliores & seruari. Habet
& suas uirtus illecebras: Ciceronis utor uerbo: has gustare & ruminare cū cœperis: illas ma
gnopere non requires. ¶Do. Durus est uictus. ¶Rō. Duricies amica uirtutibus: mollici/
es uoluptati. Quot aūt magni uiri ultro se uoluptatibus abdicantes: hunc quem tu refugis
uictum elegere: quorū aliqui cū possent laute uesci: panem & aquam in delitijs habuere? An
uero uoluptati quencꝫ sic obnoxiū opinemur: ut nō illam ualde oderit si adiunctū illi dede/
cus intueri oculis possit? Sed funesta suauitas: uirtutū hostis acerrima & titillatio bestialis:
quā qui sequit̃: homo quidem uideri potest: uere aūt aīal brutū est. Ad hæc & familiaritas
contracta cū uitijs & cōsuetudo rerū pessima: mortalē præstringit obtuitū: ut discerni neque
B atcꝫ decorū sit quod torqueat fœdūcꝫ qđ mulceat. ¶Do. Nimis angustus est uict⁹. ¶Rō.
Immo nimis ampla: nimiūcꝫ capax gula est. Vnū uisu angustū: re autē unū oībus in aīam
irruentibus uitijs patens iter. Hac flāma libidinū: hac torpor ingenij: hac irarū & iurgiorum
feruor ingreditur: hac imperiosa cupiditas oīa pati iubens: atcꝫ facere dū necessaria creditis:
quæ damnosa sunt & munimē uitæ dicitis: qđ ruina est. Hac inuidiæ faces & æmulatio im/
placata indignantibus animis: tam gulæ aliū obsequentē cꝫ uos esse gloriamini: unde laudē
sperantes: unde pudor metuendus erat. Hac postremo superbia dum inflatus nec se capiēs
uenter: animo suū affricat tumorē: & persuadet illi esse se hoīe aliquid maius: cꝫ ambrosia
& nectare pastus sit: vides ut uitiū uniū est omibus aditus: necꝫ hunc si aliter nequit inopiæ
uectibus clausum cupis. O paupertas amabilis: quæ continentiæ tibi sumis officium: Vtile
C est cogi ad id quod facere tua sponte debueris. ¶Do. Tenuis me uictus extenuat. ¶Ratio.
Malles ne igit̃ tumefieri? Hæc tenuitas podagrā tuis pellet e finib⁹: dolorē capitis auferet:
cerebricꝫ uertiginem uomitūcꝫ & ructū & nauseā & sudorem tædiumcꝫ & fastidiū tuijps⁹:
pallorem alternū ac ruborem: odorem quocꝫ & oris & corporis tibi atcꝫ alijs importunū
sistet. Præterea pedes instabiles: manus tremulas: nutans caput: quodcꝫ est optimū: animū
ipsum moderabit̃ frenabitcꝫ. Et quid igit̃ tam multa corporis atcꝫ animi bona paruo tibi
desiderio ac momentaneo gustus incōmodo tibi parta conquereris dignus his perditis gu/
stui deseruire? ¶Do. Tenuis uictus me fatigat. ¶Rō. Contrarius fatigaret: nisi forte onus
requiem uocas. Num legisti lautioris uitæ tædia magna esse: ita ut quincꝫ diebus continu/
is non possit sine fastidio tolerari ab hoībus temperatis & altiora spectātibus cꝫ palatum &
uentrem? ¶Do. Supra modū uictus est tenuis. ¶Rō. Fuit ætas: quādo hic fuisset & est ad/
huc gens aliqua ubi esset uictus amplissimus: Verū mundo in deterius lapso: uos deterrimi
omnium esse nitimini publicæ semper principes ruinæ: ut qui optimi omnium fuistis: uersis
usqꝫquacꝫ uestigijs sitis omniū pessimi: & in temporū uitijs ac locorū præcipuū teneatis gra/
dum. ¶Do. Victus tenuis mihi non placet. ¶Rō. Victum tenuem & uirtutis & uoluptatis
D amatores ac patroni laudant: Tu quā hæresim sis amplexus nescio. Plato Syracusias men/
ses damnat: nec ullo modo sibi placere ait: bis in die saturum fieri. Epicurus in oleribus suis
uoluptatem ac delitias ponit: & hūc quem tu fugis uictum rebus ac uerbis probat. Denicꝫ
ut ait Cicero: Nemo de tenui uictu plura dixit: Tu duarum notissimos si uiarum duces sper
nis: quid ē reliquū: nisi ut impetu tui erroris & uirtutis hostem: nec amicam uoluptatis one/
rosam sequaris ingluuiem: fœdum finē nec tam hominis cꝫ iumenti: quodcꝫ indignanter ac
dolenter dixerim: iumenta multum quidem sed pro captu suo uentri ingerunt: Soli uos ani
mantium domini mēsuram uestrā & nescitis & frangitis: Necꝫ de nihilo ē qđ multi miran/
tur. quia patrum & auorum memoria: uineæ multo pauciores essent: homines aūt totidem
aut plures: uina tamen uiliora erant: Sic indies creuit ebriorū sitis. ¶Do. De lauto uictu
ad tenuem sum redact⁹. ¶Rō. Bene habet: quod modestia neglexit: implet īopia. Optimū
est spōte agerē quod debeas: proximū uel coacte.

De originali Inopia: Dialogus XI. ¶Do.

A I M paupertate etiam natus sum. ¶Rō. Quis non nudus utero matris egredit̃? Nil
hic præcipuū habent reges. ¶Do. Antecꝫ nascerer pauper fui. ¶Rō. Bonæ me/
moriæ es si meministi: delicatissim⁹ si sensisti. ¶Do. In paupertate sum genitus. ¶
Rō. An tuæ tibi querimoniæ parum sunt? Hæc non tua quidem sed parētum fuerit. ¶Do.

In paupertate nat⁹ sum. ℭRõ. In paupertate moriturus: Similis principio finis manet: nisi forte morientis languoribus mederi auꝝ censes quod in arculæ fundo est. ℭDo. In paupertate uitæ mihi principiũ fuit. ℭRõ. Mediũ falsæ sæpe diuitiæ: at principiũ & finẽ uera paupertas tenet: nudum nasci: nudũ mori: humana uere conditio est: Nam quid quæso purpureum cubile: quid funeralis lectus aureus: & quæcũqȝ sub ipsum uitæ finem mortalis ambitio meditata est: quid ad febrem: quid ad mortem ipsamqȝ de qua loquimur morientium nuditatem: An ut equũ phaleræ: sic parietem aulæ delectant? Mulcere ista oculos possũt intuentum. Sensu carentibus delectabile aliquid inesse potest: delectatio autem nulla. ℭDo. Nudus inops natus sum. ℭRõ. Humanas res pene omnes alterna sors uariat: Eadẽ quasdam æquat quo reliquaꝝ soletur imparitatem: haꝝ prima & maxima est ipsa hæc originis ac mortis æqualitas. Multi & uarij uiuentiũ sunt amictus: nuditas una nascẽtium atqȝ morientium: nisi ꝙ illi multa reperiunt ignari: hi oĩa deserunt scientes: ut exigui damni sensũ debeat ipsa reꝝ pereuntiũ lenire cognitio. ℭDo. Nudus in hãc miserã uitã ueni. ℭRõ. Id recolens animo æquiore abibis nudus.

De numerosa Prolis grauis sarcina: Dial. XII.

ℭDo. Numerosa prole prægrauatus sum. ℭRõ. Auro etiã atqȝ opibus imbecilles humeri præmi possunt: nemo tamen id querit: sed sic præmi gaudet. Atqui prima inter uestræ fœlicitatis dona numerant filij. His ne te igit prægrauatũ & non potius subleuatum dicis? ℭDo. Multos inter filios inops sum. ℭRõ. Immo uero filij diuitiæ tuæ sunt: Quomodo inter diuitias sis pauper uideris. Id enĩ non nisi auaris & bonoꝝ suoꝝ ingratis accidit. ℭDo. Plioꝝ in turba ægestate sordida laboro. ℭRõ. Filij non labor sed requies sunt parentum: lenimen laboꝝ: atqȝ omnis solaciũ fortunæ si boni sunt: alioquin non de numero sed de moribus est querela. ℭDo. Filioꝝ acie coartatus sum. ℭRõ. Cur nõ potius comitatus & uallatus & ornatus? Certe non tantũ patres: sed & matres ornamẽta sua filios uocant. Non audisti: ut Cornelia Africani magni filia: dum prædiues mulier Campana: quæ forte in domũ ei⁹ hospitij iure diuerterat: muliebriter gloriabũda: sua illi longe preciosissima ostentasset ornamenta: generosam uelut ad æmulationẽ prouocata: colloquium de industria produxit: donec a scholis filij eius remearent: parui tunc pueri qui magni post fuere uiri. Quibus illa conspectis uersa in hospitam: Ornamenta mea inquit hæc sunt. Præclare quidem & ut tanti patris filiã decebat: Tu aũt ornamenta hæc tua uocas impedimẽta. ℭDo. Quis tot pascet filios? ℭRõ. Is qui te a iuuentute tua pascit in senium: qui nõ solum homines: sed pisces & quadrupedes pascit & uolucres. ℭDo. Quis tot natoꝝ corpora uestiet? ℭRõ. Is qui non tantũ animantia sed agros herbis ac floribus & frondibus syluas uestit. Et quid scimus adhuc forsan hi filij te non modo pascent ac uestient: sed etiam tuebũtur: sed etiam honestabunt. Humanaꝝ reꝝ: ut a uoluptate aliæ incipiũt: in laborem ac dolorem desinunt: sic econtra aliæ amaro principio inceptæ dulci fine claudunt: Qualis est sors uirtuosaꝝ oĩm fere actionũ: quæ ingressos cruciant ac progressos mulceant. ℭDo. Pauper cum filijs multis sum. ℭRõ. Miraris quasi fœcundam uiroꝝ non legeris paupertatem. Diuersa sunt opeꝝ genera & uaria dona fortunæ. Nulli omnia contingũt: alijs uagæ merces: alijs rigens tellus: exangue alijs metallũ: uiuæ tibi diuitiæ obtigere filij: an uero boues & pecudes & asini: cameli & profugæ apes & columbæ & pulli & pauones: serui deniqȝ & ancillæ in diuitijs habebunt: soli filij excludent? ℭDo. O ꝗ̃ multi mihi sunt filij. ℭRõ. O ꝗ̃ plures alijs. Quinquaginta fuere Priamo: Triginta Orodi Parthoꝝ regi: Centũ quindecim regi Persaꝝ Artaxerxi. Septingenti aũt Erothinio regi Arabum: quoꝝ fiducia fines hostiũ alternis aggressus incursibus: ægyptũ syriamqȝ uastauit. Et est sanæ potentiæ genus quoddam multos filios habere. Scio aũt quid dicturus sis: Hi quos memoras magni oẽs reges fuerãt: Mihi longe alia sors est. Nunquid uero rex fuit Appius Claudius? Profecto ne diues quidẽ prisco illo sæculo: uidelicet quo proboꝝ diuitiæ habebant: & paupertati cæcitas accesserat ac senectus: & tamẽ de eo scribẽs Cicero: Quattuor inquit robustos filios & quinqȝ filias: tãtam domũ: tantas clientelas Appius regebat & cæcus & senex. Neqȝ id mirari est ꝙ priuata bene regeret: cum tot obsessus incommodis: ipsam quoqȝ rẽpublicã gubernaret. Humanoꝝ defectuum magna pars in moribus nõ in rebus est. Non erat Appio sors regia: sed nec optabat: sua forte contentus: exiguos non lauticijs sed uirtutibus adornabat lares: & uictu tenui amplam familiam nutriebat. Quodqȝ multi reges mœsti faciunt & queruli: lætus ille & æquanimis faciebat. Non enim fortunam appetitui: sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat

Appio sors Crœsi regis: nec concinis quidem sui Crassi: sed fœlicior quædã alia: q̃uis angustior sua sors: nec ad alienam sortem: sed sicut boni omnes faciũt: ad suam propriã se formabat ac suos. Certe nec ego exigo: ut tu sorte alia q̃ tua in tuis utaris & in te: neq; ut cibo aut amictu regio tuos pascas aut uestias. Vescuntur lautius regij iuuenes & uestiunt̃ insignius: sed non uiuunt melius nec diutius nec lætius: & quod constat: nec securius nec honestius certe nec sanctius. Pro his omnibus unũ habent quo excellant: pomposius: hoc est stultius uiuunt. Suus cuiq; uiuendi modus: sua est mensura: Nec ideo melior: quo maior: Vnde fit ut in tugurio sæpe lætos uideas: mœstos in regia. Nõ ẽ oĩm una capacitas: sed unus est fons gratiæ: Vnus ille cui dicit̃: Aperis tu manũ tuã & imples omne animal benedictione. Quid ad rem uasorũ seu magnitudo seu paruitas: ubi par est omniũ plenitudo? Sed multa desunt pauperibus: quanto plura desunt regibus: cum sit illud Flacci uerissimũ expertũq;: Q̃ multa petentibus: desunt multa. ¶Do. Laboriosum negocium multos filios genuisse. ¶Rõ. Quid sub cœlo mihi non laboriosum dabis: præter unam: ut credit̃: uoluptatem: qua tamẽ nihil est in fine laboriosius: nihil qđ tot in animis linquat aculeos? An non legis apud Flaccũ: ut nil sine magno uita labore dedit mortalibus? An nõ audis: quid poeta ali⁹ nõ inelegãter: hac in parte luserit: Cũ eñ bona oĩa gratis nobis donata cẽ diuinitus: pẽ omes uno ore fateantur: non donata dicit ille: sed uendita & preciũ statuit labores. Sic eñ ait: laborib⁹ uendunt dei nobis oĩa bona. ¶Do. Molesta est tantorũ sollicitudo filiorũ. ¶Rõ. An non inter ueras sententias illa est: Nõ posse inueniri uitam hoĩs carentem molestiis? Nec min⁹ illã: Omnem uitam esse tormentum: Quid filij meruere qui si desint: curæ aliæ subibunt? Crede mihi: quocunq; te uertas: quemlibet fortunæ gradũ arripias: & labores & molestiæ & difficultates uitæ aderunt: Quid lamentis inanibus opus est? ¶Do. Filijs multis præmor. ¶Rõ. Sic dicis q̃si fœlicitate deprimaris tua: & uota prima mortaliũ tibi cumulati⁹ obuenisse feras grauiter: miũ genus impatientiæ. ¶Do. Quid uero tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet? ¶Rõ. Vnus est & fœminarũ deus & maritum. Is & filios tibi pascet & filias. Vtq; illis ingenium & uiuendi artes: sic is suas dotes dabit. Itaq; sic scriptum est: Spera in eo & ipse faciet: Quod in te est: optimũ dotis genus fuerit: sic filias formare: ut uel absq; dote recto iudicio placere ualeant atq; amari. Dotem habuit Romanũ imperiũ Faustina: Et quot reris indotatæ: castiores: eaq; fœliciores fuerint? Non facit faustum coniugiũ dos sed uirtus. Fac si potes: ut tuarũ non pecunia optabilis sit: sed pudor: sed modestia: sed integritas: patientia: fides: humilitas: His ornatæ gemmis filiæ tuæ: hoc onustæ auro: his ancillis comitatæ: limẽ adeant coniugum: non diuitum sed proborũ: ubi tutior sæpius pudicitia uitaq; dulcior q̃ in thalamis atq; atrijs regum fuit.

De amissa pecunia: Dialogus XIII.

¶Do. Pecuniam amisi. ¶Rõ. Et cum illa curas multas: periculũq; perpetuũ. ¶Do. Perdidi pecuniam. ¶Rõ. Et laborem custodiæ & perdendi metũ. Sic perdendo pecuniam: duo bona unũquodq; & præstãti⁹ amisso securitatem & requiem inuenisti. ¶Do. Pecuniam perdidi. ¶Rõ. Bene si te illa non perdidit: qđ iã multis possessoribus suis fecit. Noxia eñ pecuniæ forma est: Venenosus fulgor ac pestifer: Itaq; uelut serpens squamis aureis placens: mulcendo oculos: animã ferit. Proinde si hinc saluus es: gaude tibi ablatum unde infici posses teq; illæsum inter pericula transiuisse: lætus stupẽsq; recogita. Sin infect⁹: extirpatam mali causam scito: quo facilior ad salutẽ redit⁹ sit. ¶Do. Amisi aurũ atq; argentum. ¶Rõ. Quid cœlesti animo cũ terrestrib⁹ purgamẽtis? Qui uirilius philosophãtur argentũ atq; aurũ inter bona nõ numerant: qui mollius: bona dicunt: sed nõ animi: Horum quicquid elegeris siue nõ bonũ siue non tuũ fuit: æque nulla tibi est materia querelarũ. Nam ut omnino bonũ dici uelis: quod multi magniq; negant uiri: non tuũ certe sed fortunæ bonũ uel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid: nec de suo illa quid ẽ perdidit sed transtulit. ¶Do. Amisi pecuniam. ¶Rõ. Vt nõ amisisses si tua esset: sic si tua non erat amittere nequiuisti: uere aũt non tua sed illius erat quẽ secuta est: imo ne illius quidem sed fortunæ: ut dixit: quæ eam cui uisum fuerit: breuem ad usum magno sub fœnore mutuat: Disce iam tandem a proprijs aliena secernere. ¶Do. Pecuniã amisi. ¶Rõ. Si te adeo non tuæ quoq; cruciant iacturæ: tibiq; uel alienũ aliqd demi doleas: disce illa cõquirere quæ tua sint ꝓpria atq; perpetua: quorũ & acquisitio facilior & possessio nobilior certiorq;. Virtutẽ si quæsieris nõ amittes: Vos aũt sapientiæ contemptores: cultoresq; & amatores pecuniæ facti estis: Obsorduisse uidemini salubribus consilijs ac monitis: quæcũq; per sanctos atq; eruditos uiros contra

hæc præsertim humanæ partem insaniæ dicta sunt. Audistis Satyricũ uestrũ protestantem:
Nam diues qui fieri uult: & cito uult fieri: atq; his dictis addẽtem: Sed quæ reuerentia legũ:
quis metus aut pudor est unq̃ properantis auari? Hanc sententiã Hebræorũ Sapiẽs q̃ pau-
cis absoluerat: Qui festinat ditari inquit non erit innocẽs. Audistis aliũ ex uestris: seu Satyri-
cus sit ille: seu Lyricus dicentẽ: Nõ domus aut fundus nõ æris aceruus & auri: Aegroto do-
mini deduxit corpore febres: Non animo curas. Dixerat hoc externus sapiẽs ille breuissime:
Non proderunt diuitiæ in die ultionis. Et addiderat qđ prodesset: Iusticia eñi inquit libera-
bit a morte. Cum ergo pecunia quã amissam luges in necessitatibus sũmis: nec corpori pos-
sit opem ferre: nec aio: mirũ cur tãtopere uel optari absẽs ualeat: uel amari præsens? His atq;
alijs motus orator uester: Nihil est inquit tam angusti animi: tãq; parui q̃ amare diuitias.
At orator Ecclesiasticus: Auaro inquit nihil est scelestiꝰ: Nihil est iniquiꝰ q̃ amare pecuniã.
Et q̃multorũ in hoc unũ cõsentit: imo q̃ nulliꝰ dissẽtit auctoritas: Frustra quidẽ præualuit
Sapientũ sentẽtijs uulgi furor. Itaq; ut nullũ iniquiꝰ: sic nullũ ardẽtius uotum q̃ pecuniæ
est: Vt ex qua pendere oĩa quæ optãtur persuasum sit: Clamant ab aduerso doctissimorũ uo-
ces hoĩm: clamat experientia & ueritas: clamat uetus & recens exemplorũ turba: Magnã pe-
cuniã nulli utilem: multis fuisse pestiferã: cũ peccato ac labore quærendã: cũ sollicitudine ac
pauore seruandã: cum querelis ac mœrore perdendã. Dicãt pecuniæ amatores: quid uel in
his uerbis falsi: uel in suis opibus boni sit. Et ut uera sit æstimatio tam laudatæ rei: quid de
hoc quisq; uiderit aut legerit integrũ ac sincerũ: spretis uulgi clamoribꝰ sepositisq; fulgoribꝰ
metallorũ ad memoriã reuertat̃. Quia uero non oĩbus uidendi experiendiq; sors eadẽ fu-
it: illa animũ subeant quæ famosis ab auctoribus scripta nulli unq̃ docto legendi audien-
diq; defuit facultas. Nõne ergo pecuniam peregrinos mores intulisse: & molles diuitias tur-
pi luxu: sæcula prius integerrima fregisse? Nonne ipsas quoq; diuitias: auariciã & abundã-
tes uoluptates: desiderium per luxũ atq; libidinem pereundi perdendiq; omnia inuexisse: &
scriptum & re ipsa sæpe compertum est? Nonne auarũ semper egere? Nonne nocens ferrũ fer-
roq; nocentius aurũ sacramq; auri famem: nil non mortalia pectora cogere: pecuniæq; aspe-
ctu debilitatos spiritus? Nonne aurũ per medios ire satellites: & perrumpere saxa potentius
ictu fulmineo: atq; hinc pudicitiæ simul ac uitæ insidias prouenire? Imbre aureo Danaes ex-
pugnata uirginitas: ac uatis Amphiarei argolici casus probat: Auaræq; simul coniugis una
siquidem ruinæ duplicis causa fuit aurum fatale: quod bene spretum Argiæ Eriphilæ ma-
le optatum: male partum illius penates irrupit: scelerumq; ingentia semina nouit. Nonne
opes falsas & caducas neq; præstare posse qđ spondeant: neq; lenire animi sitim sed accẽde-
re: neq; curas fugare sed arcessere: neq; necessitates tollere sed augere: uerissimeq; & proprie
dictũ: Crescit amor nũmi: q̃tum ipsa pecunia crescit? Et illud: Neminẽ pecunia diuitẽ facit:
Immo cõtra: Nulli nõ maiorẽ sui cupidinem incussit. Neq; illud minus: Crescentẽ sequitur
cura pecuniã maiorq; fames. Atq; illud: Multa petentibꝰ: desũt multa: Et permultis eos in-
digere qui permulta possideant. Deniq; quicquid sint: non esse perpetuũ nec longæuũ qui-
dem: ut quod positũ sit in manibus fortunæ: sine intermissiõe uolubilibus subiectũ casibus
& saltem morte perdendum. Diues eñi cũ dormierit nihil secũ auferet: Aperiet oculos suos
& nihil inueniet: Neq; idipsum suũ nihil in quẽ uolet trãsferet: quia in imagine pertrãsit ho-
mo: sed & frustra conturbatur: thesauriçat: & ignorat cui cõgregabit ea. His ac mille simili-
bus circũquaq; sonãtibus doctorũ uocibus hoĩm obstruxit aures infinita cupiditas: ut iam
frustra diuitibus huius sæculi præcipiat̃: nõ sublime sapere nec sperare in incerto diuitiarũ:
sed in deo uiuo: qui præstat nobis oĩa abunde ad fruendũ: bene agere: diuites fieri in operi-
bus bonis: Nã qui uolũt diuites fieri: harũ scʒ quæ uulgo optanẽ diuitiarũ: incidunt in tẽpta-
tionem & laqueũ diaboli & desideria multa & inutilia & nociua: quæ mergũt hoĩes in inte-
ritum & perditionẽ. Radix eñi oĩm malorũ est cupiditas. Nõ magis hũc audiũt consultorẽ:
q̃ qui ait: Nolite sperare in iniquitate & rapinas nolite cõcupiscere: Diuitiæ si affluãt: nolite
cor apponere. Neq; hunc magis q̃ ipsius filiũ dicentem: Qui cõfidit in diuitijs suis corruet.
Neq; rursus his oĩbus magis illũ qui super oẽs ẽ: cuius doctrina cælestis: nisi ab insanis pla-
neq; furẽtibus contẽni nequit: qui ꝑfecto diuitias & diuitiarũ comites: uoluptates atq; sol-
licitudines spinas dixit: semẽ uerborũ salubriũ suffocãtes: Dixit hoc cuiꝰ in ore nõ ẽ inuentũ
mendaciũ. Vita inquã hoc dixit ueritas: Verũtamẽ putas inuenerit fidẽ in terra? Nullã ꝑr-
sus aut rarã. Quas igitur ille spinas: suauitatẽ unicã atq; dulcedinem mundus uocat. Et qđ
ait quidam: gemmas & lapides: aurũ & inutile summi materiã mali: summi oĩs materiam

boni putant: certatimq; omnes ut ſummũ bonũ præcꝗ omnibus appetũt. Iamq; in urbium platæis haud ironice proclamat: O ciues ciues quærenda pecunia primũ eſt: Virtus poſt nũmos. Atq; illud alterius: Vende animã lucro mercare: atq; excute ſollers omne latus mũdi. Sic nondũ intellectũ dei mun⁹: ſed magnũ dei pauperies opprobriũ iubet: quid uis & facere & pati. Verumq; quotidie cernit quod ab alio dictum eſt: Pars uiliſſima rerũ certamen moniſtis opes. Quis em̃ quæſo non hodie ſceleris inſigni premio & occaſione propoſita fas om̃e abrũpit: Polydorũ obtruncat & auro ui potit: Pone fidos fratres: pone unanimes amicos in conſilio: in conuiuio: in chorea: dehinc modicũ inter illos: nõ dicam pomũ aureũ: ſed pomi fruſtũ iaciat diſcordia. His olim armis uti ſolita gladijs ſeria ioci q; frangent. Sicut autẽ auro nihil ſceleſtius quærit: ſic ut ad rem redeã: nil mœſtius perditur. Peccatũ nẽpe ingens animæ iactura contemnit: proximũq; illi famæ damnũ ſpernit: & amiſſum tẽpus inter leuia numeratur. Lente flentur fratres perditi: lentius parentes: lentiſſime coniuges: ſæpe ꝗ o lætiſſime: Solæ opes flẽtur acriter. Veriſſimũq; eſt illud: Ploratur lachrymis amiſſa pecunia ueris. Sed multa iam diximus: de quo nunq; ſatis: nunq; parũ: ſemper minus dicit: quia pecuniæ ad amorem obſtinatis animis: nil dicẽdo aliud quærit niſi odiũ aut cõtemptus: qcquid uulgatis obſtat erroribus: uel ſimulatum credit uel inſanũ.

¶ Do. Perdidi pecuniã. ¶ Rõ. Experrectus es: te diuitem ſomniabas.

C

¶ Do. Pecunia quã amabam perijt. ¶ Rõ. Pecuniæ neq; amorem neq; odiũ: ſed frugalitatis ſtudiũ auariciæq; fugã laudo. Vt amare enim puſilli animi: ſic pati non poſſe aurũ infirmi eſt parumq; ſibi fidentis atq; auro ſuccumbere metuentis. Magnus ille eſt: inquit Anneus: qui fictilibus ſic utitur quemadmodũ argento: Nec ille minor eſt qui ſic argento utitur quemadmodum fictilibus: ut intelligas ſeu uitium ſeu uirtutem non in rebus eſſe ſed in animis. Nec amatorem pecuniæ nec oſorem: ſed abſentis contemptorem: præſentiſq; diſpenſatorẽ egregiũ magnũ putes. Hanc ſententiã me dictante ſcripſit Cicero: Cum amorem em̃ diuitiarũ Auguſti paruiq; animi dixiſſet: adiũxit: Et nihil inquit honeſtius magnificentiuſq; q; pecuniã contemnere ſi non habeas: & ſi habeas ad beneficentiam liberalitatemq; conferre. Vtor in re certa claris teſtibus: Et O utinã mihi ſimulq; illis omnibus fides eſſet: Nuſq; em̃ humanũ genus tam incredulũ: ſeu tam ſurdum eſſet. Inexhauſtus labor hominũ quærendiq; ardor terraſq; & maria uerſans: probat auaricia: atq; amore cultuq; diuitiarũ non modo uirtutibus ſed uitæ odium indictum.

D

¶ Do. Pecuniam magnam amiſi. ¶ Rõ. Magnũ pondus & durũ & graue: ſimul cuſtodis officiũ: ut incipiens dixi: Nempe de dominis uos cuſtodes imperioſa cupiditas fecit: omnia facere atq; om̃ia pati iubens: ſola ut pecunia cumuletur ac ſeruet. Ita quæ in oportunitates uſuſq; hoĩm inuenta erat: in metũ ac ſollicitudinem uerſa eſt. Timere & angi & circumſpicere domorũ incẽdiat furum inſidias & ſeruorũ fugam: neq; alijs prodeſſe neq; ſibi: ſed exanime tantum & inutile aurũ incubare: hæ diuitiæ ueſtræ ſunt.

E

¶ Do. Pecuniam domi dimiſſam abſtulit neſcio quis. ¶ Rõ. Vile & caducum eſt & certe nõ proprium quod furto uel ui eripi poteſt. ¶ Do. Pecuniam in loculis conſignatam nõ inuenio. ¶ Rõ. Dicã tibi nõ antiquam rem. Fuit nuper apud Italos nobilis & egregius quidam uir: poſſeſſionum antiquarũ diues ſatis: ditior uirtutum: ſed pecuniæ non: ita ut cuius non cuſtos ſed diſpẽſator ac dominus eſſe didiciſſet. Erat illi filius primogenitus: fori negocijs apprime induſtris: qui uigili cura & parſimonia ingenti magnas opes multumq; auri quæſierat: Et erat mirum uiſu: in patre ſene iuuenilis largitas: in iuuene filio ſenilis tenacitas. Sæpe illum pater hortabatur ne ſuum ingeniũ fraudaret: ne pietatis obliuiſceretur ac famæ: neue in comparationẽ auari & decus & debitum & naturalia ſibi iura uileſcerent. Deniq; ut ſibimet & annoſæ matri: & fratribus paruis: & conſanguineis: & amicis: & egentibus prodeſſe aliquando diuitias ſuas uellet. In hos enim uſus non in cuſtodiam tantum ac ſupplicium partas eſſe dicebat: hoc pater. Sed fruſtra uel ſurdo canitur uel auaro. Cõtigit tandem pro republica filium abeſſe: & cum electis uiris ad Romanum pontificem proficiſci. Quo digreſſo: ſtatim pater occaſione arrepta: nouis thalami arculæq; clauibus introgreſſus: theſaurum nulli utile e latebris eruit: ſeq; & coniugem & filios familiamq; omnem exquiſitiſſime induit. Emit equos ornatiſſimos: uaſa argentea: ſupellectilem ſpecioſam: Vltimo domum amplam: ſed minime cultam: nouis auxit ædificijs: & picturis inſignibus adornauit muniuitq; rebus omnibus: quas liberalis & lauta & abundans uita exigit: Multa præterea pauperibus dedit. Sacculos uero in quibus aurum illud filij fuerat: harena lapilliſq; fluminieis plenos obſtructoſq; & obſerata om̃ia quoq; prius in

statu fuerant dimisit. Quæ cuncta breuissimo tempore gesta sunt: quod & uoluntas egregij senis & pecunia prompta esset. Redeunti dehinc filio: fratres obuij fuere: Quorum ille occursū hæsit: indumenta atq; habitum miratus qualē antea non uidisset: quæsiuitq; cuius essent equi: unde illæ uestes: læti atq; oīm ignari simplicitate puerili: domini patris esse: multosq; alios domi in stabulo substitisse dixerunt: utrunq; etiā parentem multiplici ac regio esse uestitu. Magis ille magisq; singula cœpit mirari. Inde ubi paternæ domus limē attigit: uix parētes: uixq; ipsos parietes recognoscēs: nec admiratione iā simplici sed stupore plenus atq; extasi thalamum atq; arculam festiuus adijt: ubi cum exterius nil mutatum cerneret: parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarum præsentia ac festinatio amplius nō sinebāt: raptim arculam aperuit sacculisq; conspectis solito more turgentibus atq; obstrusis iam securus abijt: mox negocio publico expedito: domū rediens: in thalamo se inclusit: arculā aperuit: sacculos introspexit: aurumq; in harenam uersum reperiēs exclamauit. Accurrit pater: & quid inquit rei est fili: quid quereris aut quid fles? Amisi inquit ille pecuniam quam multis quæsitam uigilijs: multisq; laboribus in his sacculis dimiseram: spoliatus tua sum in dōmo pater. Ad hæc genitor: quomodo ait spoliatus es: nōne sacculos omnes plenos uideo? Ille autem gemēs: Harena inquit pater: non pecunia est. Simul hæc dicens: apertos patri sacculos ostentabat. Tū senex fronte nihil mota: quid inqt refert fili apud te harena ne an pecunia pleni sint? Memorabile dictū præclaræq; sententiæ. Siquidē apud multos ociosa pecunia est: nilq; agit aliud nisi ꝙ locum occupat atq; animū: apud plures male atq; improbe operosa: apud paucos demū fructuosa est. ❡Do. Amisi pecuniam quam amabam. ❡Rō. Turpi amore relaxatus es. Nam amor pecuniæ auaricia est. Minus hanc amabis: minus hāc optabis. Mam & illud Satyricum experimento cognitum: ꝙ minus hanc optat qui non habet: Optanda autem amissio est: Magni etiā boni: cui inseparabiliter malum maius adiunctum sit. ❡Do. Amisi dulce uitæ præsidiū. ❡Rō. Quid scis an amarꝫ potius excidiū. Plures multo propter opes q̄ꝫ propter inopiam periere.

F

De Vadimonio: Dialogus XIIII.

❡Do. Adimonio exagitor. ❡Rō. Amissam modo pecuniam querebare: iam porrectam

V

quereris. Nonne ultro te obligans pecuniam proiecisti: uulgaris insania plurimorum: qua perfacile & pecuniam perdideris & amicum? ❡Do. Pro altero fidem obstrinxi meam. ❡Rō. Pro teipso eam solues: & nil debere ac sine compedibus agere q̄ iucundū sit: tuo disces incōmodo. ❡Do. Vadem pro amico dedi me. ❡Rō. Da post hac amicis ægētibus: Aurum: argentum: uinum: oleum: frumentum: uestes: domos: prædia: consiliū: solacium: cum amicis demum omnia partire: unam tibi habe nulliq; uncq̄ tuam dederis libertatem. ❡Do. Promisi pro altero: En soluēdi dies adest. ❡Rō. An tu affuturam ignorabas: an te uicturum non sperabas: an non hæredem saltem tuum cogitabas: quem spontaneis uinculis inuolueres? Bene aūt habet ꝙ in caput errātis pœna redundat erroris. Sentio autem dilatio te fefellit. Media promissionis inter ac solutionis diem spacia uana mente metimini: quæ ut reliqua tempora longa uidētur: dum spectes: dum præteriere breuissima. Volant enī horæ: dies: noctes: hebdomadæ: menses: anni: lustra: sæcula: & quæ distātissima iudicantur in foribus sunt. Itaq; quod in paucoꝝ interstitio mensium nunc stupetis: si aperti essent oculi: clare quidem multis in sæculis uideretis: Sed uos quasi tempus desiderio uestro pareat: non naturæ suæ: non euenturum uobis terminum: nec ituros dies fingitis: atq; hac spe uelut oculis clausis præcipitium præteruecti uerbo placidi uobis esse uidemini & urbani: pro alio promittentes: quasi non uerba hæc & promissa clandestina mox in publicum erruptura: tumultusq; rerum maximos allatura sint. ❡Dolor. Despondi pro meo amico. ❡Rō. Amicorum indigentijs sis præsenti: si quod adest remedio succurrendum. Non te illaqueas utq; in crastinum nil promittas: Quod non dicerem si succurri aliter q̄ promittendo non posset: nunc quid attinet promittere: quod si implere non possis: stulte facias: at si possis supuacue? Sed uos reꝝ auarissimi estis & ꝓdigi ꝓmissoꝝ: q̄si uo res ipsas ꝓmissa illa nō exigāt. Q si dicas defuisse in tpe ferēdæ opis facultatē: fuisse aūt de futuro spem: qua postmodū destitutus sis: Nondū ergo didiceras: ut fallacissima reꝝ oīm spes est. Nihil inuenias ꝙ tā crebro uos fallat. Nihil est tñ cui tā cupide credatis: tā subdola & tā blanda est: ita se dulcit ac latēter insinuat: sic inuita diuellit. ❡Do. Vadimonio me addixi. ❡Rō. Credo oblitus illud Thaletis Milesij celebre documentū: Vadimonio adesse noxā. Et quid de hoc

A

B

C

D

ille uir sapiens dixerit: quod memorasse non inutile crediderim: quodq; in latinum uersum ab Ausonio: ad hunc modum sonat: Sponde inquit: noxa præsto tibi est. Per mille possem currere exempla: ut probem pedes uadesq; pœnitudinis reos: sed nolo nominatim quemq; dicere. Sibi quisq; uerum dicat & secum putet: spondere quantis damno fuerit & malo. ℂ Dolor. Memetipsum sponte obligans erraui. ℂ Ratio. Error hic purgatorio igne post obitum non egebit: ubi admissus est purgabitur. De illorum enim genere est: quæ suum supplicium secum ferũt. ℂ Dolor. Promissione me obstrinxi. ℂ Ratio. Solutione te libera: & quẽ lingua uinculis innexuit: manus soluat: proderit uinctũ fuisse cum euaseris: laqueos semper horrebis.

De amissione Temporis: Dial. XV.

ℂ Do.

A t Emporis amissionem fleo. ℂ Ratio. Esset hæc eo iustior q̃ superior querela: quo leuior est pecuniæ iactura q̃ temporis: q; nec necessaria ad bene uiuendum est pecunia & amissa restaurari potest: tempus & necessarium & prorsus irreparabile est: nisi quia nolenti pecunia: uolenti autem tempus eripitur: q̃uis illud fatear grauiora damna esse quæ culpa patientis exaggerat: Iustam tamen querelæ causam nego: ubi qui patitur: uolens patitur. ℂ Dolor. Nolens ego tempus amitto. ℂ Ratio. Quis nolentem cogit nisi cupiditas occupationum mater? Solum hoc unum uitium: ait Comicus: affert senectus hominibus: Attentiores sumus ad rem omnes q̃ sat est. Senes hic quidem notat. Omnes uero iam senes in hac attentione facti sunt. Omnem ætatem: omnem statum: omnem sexum inuasit auaricia: hæc tempus miseris & respectum uitæ breuis hominibus eripit. In hanc unã rem solliciti: æuum omne consumitis uestri: & uestrarum pene iam immemores uoluptatũ: quæ pestis si nolentes inuaderet: posset & nolenti tempus eripi: & iusta esset super preciosissimæ rei amissione querimonia. ℂ Dolor. Non mihi cupiditas tempus extorquet sed necessitas. ℂ Ratio. Quænam quæso necessitas ista est: quæ tibi præripiat quod unum ex omnibus tuum est? Ita dico diuitias: honores: potentiam: clientelas: imperia: & quæ sunt huiusmodi suo iure dat atq; eripit fortuna: tempus inuito nõ eripitur: sed ipsum per se sensim de

B fluit: non utenti paulatimq; consumitur. Nec ante perpenditis q̃ consumptũ est: tũ querelæ sonant seræ & inutiles: fletur temporis amissio sed siletur culpa. ℂ Do. Me necessitas sola cogit tempus amittere. ℂ Ratio. Quæro iterum: quænam hæc tam uiolenta necessitas: nisi forte dominorum negocijs implicitus tua negligis: quasi uero non ad hæc te sola cupiditas & inexplebilis lucri spes impellat? Pone cupiditates proprias: dominoꝝ cupiditatibus non parebis. Sed hoc uirus imedicabile uenis infusum: & pererrans uiscera: sensum hebetat: Et non solum tempus sed libertatem uitamq; ipsam non sentiẽtibus eripit. Qꝫ si forte nec tuis nec alienis cupiditatibus: sed curis honestioribus tuæ reipublicæ tempus impenditur: non hæc temporis amissio: sed laudabilis est impensa: rem charam rei omnium charissimæ quæ in terris sunt largitus: & uiri boni & ciuis egregij functus officio es: q̃uis non ignorẽ homines: quicquid præter auariciæ studium agitur: uulgo tempus perditum uocare: cum id demum maxime uereq; sit perditum quod illi studio tribuitur: Et quid scimus an tu quoq; populariter perditum tempus uoces? Quod si crederẽ: omissa incurabilis morbi cura: non iam tempus sed teipsum male perditũ faterer. Nam si tempus: quod maluerim: deo tuo: non dicam donas sed restituis: quod sine uera nõ geritur pietate: ingens atq; inextimabile lucrum scito. Pro paruo enim temporis impẽdio: æternitatem quæris: Quis unq̃ mercator permutatione tam prospera usus est? ℂ Do. Prorsus alia mihi perdẽdi temporis cau

C sa est. ℂ Rõ. Non intelligo: quã tu mibi causam dicas: Nam si propter iram: propter mœsticiam: propter amorem seu aliam animi passionem cogi credis: Falleris. Omnium eadem est ratio: quam auariciæ diximus: omnes uoluntariæ: nulla est uiolenta. Quod & sano patet intellectuj: & a Cicerone multis in locis disputatum & creberrime repetitum est. Si nil hoꝝ est in causa: q̃d aliud est q̃ torpor & ignauia? Sic ad id reuertimur q̃d ait Seneca: Turpissima est iactura quæ ꝑ negligentiã uenit. ℂ Do. Vt amitã tẽpus mœsta necessitas me co

D git. ℂ Rõ. Nondũ capio q̃d rei sit: Nã si te hostis in uinculis habeat: si mors instet: possunt: fateor: actus bonos impedire: sed nõ pios sanctosq; cogitatus: qui maxime in eo statu eminent atq; effulgent. Quibus enim curis tempus certe non perditur: nec scio an alibi usq̃ minus: Quæ ꝓfecto & in doliũ Reguli: & in tauꝝ Phalaridis introire possũt: & in crucẽ Theodori Cyrenẽi ascẽdere. Sic q̃cũq; te uerteris: in te unũ omissi tpis culpa reflectit̃. At uos ex more naturam accusantes: quæ uolubile tempus fecit: cũ hic nõ esset æternitas: In omnibus

uosmetipsos absoluitis: cum rei omnium soli sitis. Omne enim fere tempus perditis: immo proiicitis: & quasi rem uilem abiectamq; contemnitis: quod totū in uirtute saltē aut gloria poneretis: non in summa semper infamia inexpiabiliq; dedecore: q̄q̄ uere: quicquid non in eos usus uertitur in quos datum est: perditum dici possit. Ad hoc sane nasci hominē: ad hoc ei tempus dari constat: ut creatorem suum colat: amet: cogitet: quicquid hinc excidit: perditur haud dubie. Videte igitur quantū perditi tēporis: quantūq; nō perditi.

De aduerso ludo Taxillorū: Dial. XVI. ¶Do.

t Axillorum in ludo perdidi. ¶Ratio. Nonne tibi dixeram dū uinceres: fœnus id eē nō lucrum? ¶Do. Ludo exhaustus sum. ¶Rō. Hic est ludo illi mos: qui medicis perexiguo ingesto plurimum exhaurire: Crede autem mihi nunc potius gaudendū q̄ dum falso gaudio exultabas. Melior est acris castigatio q̄ blanda fallacia. Illud te lucellū ad ludi uoraginem uocabat: hoc te damnum inde retrahet. Satius est turpi freno rectū iter agere: q̄ habenis aureis præceps in deuium agi. ¶Do. Amisi in ludo taxillorum. ¶Ratio. Uicisti in ludo morum: si quid egeris profundius attendisti: Alioquin morbo insanabili frustra remedia cogerentur: si ab hoc baratro nec te damnum reuocat nec pudor: ubi rebus nil proficitur: nec quicq; uerbis aggrediare. A

De sponsa alteri adiudicata: Dial. XVII. Do.

ſ Ponsam mihi sententia iudicialis eripuit. ¶Ratio. Ast alijs fraus: alijs uis aperta. ¶Do. Iudiciali sententia sponsam amisi. ¶Rō. Quidam dolis: ferro alij: quidam quod fœdissimum genus: auro ipsas coniuges amisere. Nihil proprium est homini: hinc furta & insidiæ: hinc rapinæ: hinc preces: hinc precia: hinc ultima rerum mors. Per hanc rotam temporalium bonorum dominia uoluuntur: quodq; est unius fit alterius: mox ad alios trāsiturum: Quod si in rebus utilibus ferendum: in damnosis ac grauibus plaudendū est. Quid miri autem uolui humana? Homo ipse uoluitur & non stat: sed ut scriptū est: quasi flos egreditur & conteritur & fugit uelut umbra & nunq̄ in eodē statu permanet: Tu sponsam quereris amisisse: qui fugiēdo & in horas decrescendo assidue te amittis. ¶Do. Sponsam in iudicio amisi. ¶Ratio. In campo alij: Tutius est iure congredi q̄ bello: legibus decertare q̄ gladijs. Legisti apud Virgiliū: inter illos Lauiniæ competitores quanta lis: & quis belli finis. Victorem sponsa sequitur: uictum mors: tibi sponsa perdita: salua est uita. ¶Do: Iudex me priuauit sponsa. ¶Rō. Adulter aut raptor forsitan te priuasset. Leuius est spōsam amisisse q̄ coniugem. In illa enim spes perditur: in hac res. Minor est autem speratæ q̄ possessæ rei: siue ut aliter idem: leuior spei iactura q̄ rei. ¶Do. Amisi spōsam in iudicio. ¶Rō. Non amisisti: sed tuam non esse didicisti. ¶Do. Amisi sponsam. ¶Ratio. Qui amittit coniugem: multiplici ægritudine liberatur: At qui sponsam: præseruatur: utrunq; bonum: sed secundum melius. Quidni autem sit melius: nullum pati uulnus q̄ inflicto uulneri remedium inuenisse? Sed uos animorū impulsu: ut Satyricus ait: & magna cæcaq; cupidine ducti coniugium optatis: quod adepti perpetuis tædijs & immortalibus agitetis querimonijs: & tum facti pœniteat: cum non factum esse non potest: cunq; inefficax pœnitētia & inanis est. ¶Dolor. Sponsam & spem prolis amisi. ¶Ratio. Noli lamenta miscere. Illa enim pars est altera præcipitis mortalium uoti. Sic enim ait: coniugum optatis: partumq; uxoris. At non semper placitura sed profutura dant superi. Tenes apud Apuleium Madaurensem: ut lattonum lapsa in manus misella illa uirguncula: unam triuij in partem ubi periculi plurimum loro flectit eum cui insederat asellum: ille in aduersum nititur: qua secutum iter erat: & incautam puellam in sua damna tendentem tacitus arguit. Quibus ita luctantibus: latrones quos euasisse uidebantur interueniunt: a quibus in captiuitatis miserias uirgo in suam perniciem studiosa retrahitur: Haud absimilis inter diuinam prouidentiam & humanam stultitiam de itinere uitæ huius est quæstio. Illa futuri præscia eo uos agit: ubi dulcia & secura sūt omnia: Hæc obnititur cæca quidem & miserijs suis fauens: Inter moras sæpe quæ uitari poterant obsequendo & credendo inopina uos mala corripiunt. ¶Do. Succubui in iudicio & amisi sponsam. ¶Ratio. Dignus es uicisse: Nam duobus de una muliere certantibus: qui mulierē habet is perdidit: qui uicit is est uictus: qui uincitur is est uictor ac liber.

A

B

C

De Vxoris amiſſione: Dialogus XVIII.

¶ Do.

A V Xorem heu perdidi. ¶ Rō. O præpoſterū ingeniū ſtupendumq́ hominem qui ux/
oris in funere lugeat: ſaltet in nuptijs. ¶ Do. Vxorem perdidi. ¶ Rō. O demens:
Hymenæum cane. Nunc eſt tempus: coronatum uinctū uidimus dignioribus iam
ſertis accingere. Magno prælio uiciſti & longa obſidione liberatus es. ¶ Do. Vxorē pdidi.
¶ Rō. Sic dicis perdidi: quaſi qui febrē perdidit aut ſcabiem. Interdū lucri ſpecies eſt pdere.
¶ Do. Vxorē perdidi. ¶ Rō. Nunq̃ ti bi fortaſſis opimiorē quæſtū una lux attulit: Quan/
tis compedibus elapſus es: quāto naufragio enataſti. ¶ Do. Sed uxorem bonam perdidi.
¶ Rō. Solent id quidem omnes dicere: & qui contrariū ſciunt: Ego autē & ſi bona uxor uel
omnino mulier bona: rarum mirumq́ animal ſit in terris: uitandæ tamen altercationis cau/
ſa permiſerim uxorem tibi qualē dicis amiſſam: Neq́ ideo reſpondebo quod olim: dū hæc
eadem quæſtio agereť apud Senecā: reſpondi: poſſe te aliam bonam: uel ſi feceras facere: uel
ſi inueneras inuenire. Muto ſententiā: Nolo te ſæpius rem periculoſiſſimam ꝛetētare: quod
& ſi ſemel bene ceſſerit: ſtulte repetitur. Citius centū ſui ſimiles mulier mala q̃ unam bonā
reperiet. Quobrem qui malam habuit: ſimilem timeat. At qui bonā: ſimilem ne ſperet: Sed
uterq́ pariter: ille aduerſitatē cumulare: hic proſperitatē ſuam deformare caueat. Sic in om/
nem caſum ſecundo coniugio abſtinendum. Tu nunc ergo ſi ut ais bonam coniugē amiſiſti:
præterito potius gratulare q̃ futuri ſpem concipias: Neq́ ꝙ puppe integra littus attigens:
B crebro nauiculam uentis credas. ¶ Do. Coniugij uinculum quo tenebar mors diſſoluit.
¶ Rō. Noli te rurſus innectere: cogita q̃ optabilis: q̃q́ incomparabilis ſit libertas: Et cōſi/
lium Ciceronis amplectere: Qui uxorem uiuaciſſimā & aduerſus quam fruſtra mortis auxi
lium expectandū eſſet: dū repudio dimiſiſſet: hortantibus amicis ut aliā duceret: non poſſe
ſimul ſe uxori & ſapientiæ ſtudio dare operam: reſpondit. ¶ Do. Vxorem bonam perdidi.
¶ Rō. Quid ſi hoc etiā nō iactura ſed lucꝝ: & magni fuga periculi eſt: Vt em̄ ſit bonā reperi/
re: conſtantē ubi quæremus: Notū illud ſummi uatis: Varium & mutabile ſemper fœmina.
¶ Do. Vxorem bonā ac iuuenili æuo floridam amiſi. ¶ Rō. Paꝝ ne igiť noti fœmineī mo/
res ſunt: Quā multas pudiciſſimas adoleſcentulas: impudicas ac laſciuas anus uidimus: Ar/
dor nempe libidinis quotiens uetulæ oſſibus incubuit: quaſi ignis in ligno arido uiolentius
æſtuat: Vel inſtantē ergo uitæ mutationem: uel ut inde periculū non eſſet: uenturæ utiq́ ſe/
nectutis pondus ac faſtidium declinaſti. Graue iuuenibus coniugij iugum: ſenibus grauiſſi/
C mum: durum: importabile. ¶ Do. Amiſi iuuenem uxorem. ¶ Rō. Seu proles ex coniugio
queritur: ſeu uoluptas: quoꝝ alteꝝ mariti eſt: alteꝝ adulteri: ad utrūlibet aptior iuuentus.
Siue his aūt ab uxore perceptis: ſiue hoꝝ altero: eo illam ꝑuenire optabas: ubi inhabilis ad
utrumq́ eſſet: ſiue ad hæc natura inhabilē ſenio fieri poſſe habilem ſperabas: quid niſi uo/
tum ſuperuacuum: ſpes inſulſa eſt: ¶ Do. Amiſſa dulci coniuge ſolus ſum. ¶ Rō. Inuidioſa
uero ſolitudo eſt: malis caruiſſe comitibus. Vacuo nihil mollius eſt cubili: nihil durius occu
pato: animis dulces ſomnos & uigilias honeſtas amantibus honeſtumq́ aliquid altumq́
uerſantibꝰ: Nil egregijs cœptis infeſtius muliebri cōſortio. Nec me fugit q̄d aduerſus hæc di
ci ſoleat ab his quos miſeriæ delectant ſuæ: Matrimonioꝝ inquiunt expertes: matrimonia
D condemnant: Et ut eſt in prouerbio uulgari: Vxorem uerberat qui non habet: Ego contra:
Nullos de coniugio queri ſolitos audiui: niſi qui ſarcinam coniugij pertuliſſent. ¶ Do. Cō/
iugem amiſi optimam. ¶ Rō. Et quæ optimæ quæq́ uiroꝝ amātiſſimæ uidenť ꝣelo ac ſuſ/
pitionibus aliq̃to cæteris acrius inardeſcūt: quo incendio conflagrare pacem domeſticā eſt
neceſſe. Quorſum igitur querelæ: Perdidiſti uxorem: inueniſti libertatem: cælibatū: pacem:
ſomnū: requiem. Iam tranquillam ſine litigio noctem ages. ¶ Do. Sine uxore ſum. ¶ Rō.
Et ſine aduerſario iam tui rerumq́ dominus tuaꝝ eſſe incipis. Ante lucem lectulo matutinꝰ
domo egredi: ueſpertinus regredi: ſolus aut cum quibus uoles totos dies agere: nullo ratio/
num exactore permitteris. ¶ Do. Vxorem perdidi. ¶ Rō. Perdita dudū ac repudiata requi
es in cubiculū reuocanda erit. Illa tibi uxore qualibet utilior comes. ¶ Do. Vxorem bonā
ac decoram perdidi. ¶ Rō. Stulti eſt cōpedes ſuas q̄uis aureas amare.

De importuna Vxore: Dialogus XIX.

¶ Do.

A V Xorem patior moleſtam. ¶ Rō. Fœlicius amiſiſſes: At qui modo perditam quere/
bare. ¶ Do. Vxorem patior inquietam. ¶ Rō. Primo labori uenia forſan aut mi/
ſeratio: ſecundo non niſi odium debetur: & quem una uxor non caſtigat: dignus
eſt pluribus. ¶ Dolor. Infeſtam patior uxorem. ¶ Ratio. In alijs utcunq́ fortunā culpes:

In uxore aũt & præsertim altera non alium q̃ teipsum: hoc tibi malũ tu fecisti. ¶Do. Vxorẽ patior procacem. ¶Rõ. Vdas succende paleas: tegulas frange: de reliquo tibi prouisum est: Ita uero cumulate quæ te domo pellant aderunt: fumus: stillicidium atq; uxor. ¶Do. Perfidam patior uxorem. ¶Rõ. Iam periculo res non uacat: Vxor Agamemnonem: uxor Africanũ morti dedit: ut Amphiareũ: ut Deiphobum: ut Sansonem sileam aliosq; quos numerare longum est. Illi quidem prorsus innumerabiles: quos uxores nec mori cogũt: nec uiuere patiũtur. ¶Do. Mala mihi nouissima explicas: remediũ quæro. ¶Rõ. Erunt qui suadeant ut castiges: & prauos mores ad rectũ reuoces: totũ te huic uni negocio impẽdas: Ego autem quid: castigandã uxorẽ, si castigãdo proficias: nõ nego: Si id frustra est: sola restat patientia. Hanc amare: quodq; inuitus faceres: uolẽs fac. Est Varronis Satyra: Menippeam uocãt: de officio mariti. Ibi de hac re illius docti uiri consiliũ breue sed efficax his uerbis expræssum leges: Vitiũ uxoris aut tollendum: id est corrigendũ: aut ferẽdum est. Et dicti ratio breuis q̃ sed elegans hæc affertur. Qui tollit uitium inquit: uxorem cõmodiorem præstat: qui fert sese meliorẽ facit. Qđ dictũ scriptores alij sic interpretati sũt: Eiusmodi uitiũ uxoris: si corrigi nõ possit: ferẽdũ eẽ: qđ fieri a uiro salua possit honestate: q̃ uitia nẽpe flagitijs leuiora sint: eãq; nõ aliã sniam fuisse Varronis. ¶Do. Procax & morosa ẽ uxor. ¶Rõ. Fer mores: si imutari nequeunt: & q̃liter fort̃ uiuas domi disce cũ Socrate. Et si ille duas sit ptulit: alij plures: uni ne succũbas sarcinæ? ¶Do. Molestã uxorẽ habeo. ¶Rõ. Cui ꝟo nõ possit uxor molesta cõtingere: nisi q se nuptijs cõstãter abstineat: cũ & Hadriano pricipi: & q̃ nil alt⁹ nil mit⁹ Augusto: Sabina illi huic scribonia: utraq; cõiux dura ac ꝑuersa moribusq; asperis digna repudio: Et Catoni Censorio tã rigidi tanq; inuicti uiro animi: cũ Paula quædã uiolenta uxor ac superba contigerit: quod mireris: humili etiã orta progenie: ne quis hoĩm speret ignobilitate uel inopia uel omĩno aliter q̃ perpetuo cœlibatu coniugij subterfugisse molestias: Sed quas fuga non euaserit: patientia perferendas sciat: nec luctando: nec calcitrando se torqueat ac iugum sponte susceptũ iactabũdus exasperet. ¶Do. Importunã prorsus & indomitã fero uxorẽ. ¶Rõ. Bene agis: ferendum est etenĩ quod deponi nequit & si præmat. ¶Do. Molestissimã habeo uxorem. ¶Rõ. Habes unde patientiæ laudem quæras: unde discas requiem optare: unde peregrinari ames reditumq; oderis ubi uocẽ exerceas ac bacillũ.

De raptu Coniugis: Dialogus XX. ¶Do.

Vxor mihi præripitur. ¶Rõ. Violentũ omne molestũ patienti fateor: At res ipsa si per te illam æstimes: quam quæso tantæ molestiæ causam habet: cum profecto si importuna est uxor: eius amissio magni oneris sit leuamen? ¶Do. Rapta est coniunx. ¶Rõ. Si incõmodum corporis curanti præmiũ debetur: quid non leuanti animi angores ac molestias debeatur? Si quis tibi medicus tertianã febrem abstulisset: & gratiã illi haberes & precium dares: quid nunc facies continuam auferenti? ¶Do. Rapta est uxor. ¶Rõ. Nescis quid raptori debeas: cura ingens indecisumq; litigiũ una cũ coniuge forsitan & graue periculum tuæ domus limen excesserit. Multi periérũt qui uixissent si uel raptu uel aliter cõiugibus caruissent: Inter uitæ mala nihil peius q̃ intestina discrimina. ¶Do. Rapta uxor abijt. ¶Rõ. Si coacta iuit ignoscito: At si uolẽs: uno actu duplex tibi querit̃ uindicta. Nam & adultera suum ad raptorem abijt: & ille tuum uirus suam transtulit in domũ. Qualem enim mœcho speret quæ talis fuerit marito? ¶Do. Vxor cum raptore libens abijt. ¶Ratio. Sine paululum: Alteri quidem alterius fastidium non lõga dies attulerit. Si ante flagitium cogitarent homines: non eousq; præcipites ad peccandum essent: nunc feruidos appetitus sera damnat pœnitentia. Nil nisi post factum cernitis: a tergo oculos habetis: cæca frons est. ¶Do. Rapta est uxor mihi. ¶Rõ. Hoc genus iniuriæ nec reges euadere potuere: Et Syphaci Masanissa: & Philippo Herodes suã abstulit. ¶Do. Rapta est mihi coniunx. ¶Rõ. Quod semel tibi: bis accidit Menelao.

De impudica Vxore: Dialogus XXI. ¶Do.

Impudica uxor domi ẽ mihi. ¶Rõ. Mallẽ rapta eẽt aut etiã importuna: moribusq; asperis potius q̃ lasciuis ac turpibus. Ferenda tamen omnia ingenti nisu ingentiq; animo: & rerum mortalium contemptore. Innumerabiles sunt hominum miseriæ quibus oĩbus una uirtus obijcit̃. ¶Do. Impudica mihi est uxor. ¶Rõ. Pudicitia insignis impiosas efficit matronas. Nihil metuit quæ sibi nihil ẽ cõscia. Huic malo igit̃ hoc saltẽ boni inest: esse iã molesta min⁹ incipiet minusq; insolẽs. Læsa enĩ conscĩa fœmineũ præmit

animi tumorem: & sæpe obsequẽtior in reliquis uiro est: quæ se meminit impudicã. ¶Do. Lasciua est uxor. ¶Rõ. Non mirandum si formosa: non curandum si deformis. ¶Do. Vxor impudica est. ¶Rõ. Pulchra dum time͂ uxor subit: subire debet animũ illud Satyrici: Rara est adeo cõcordia formæ atq; pudicitiæ. Nam si turpis insaniat: prope gaudendũ est causam adesse diuortij. ¶Do. Adultera uxor est. ¶Rõ. Adulterium sæpe quidem æque ardentius expetiti coniugij: sæpe unum alterius adulterij pœna est: eoq; iustior si multorũ. Cogita an tu unꝙ alij feceris: unde hoc tibi fieri ab alio nunc dignũ sit. Iniusta enim atq; impudens est querela: pati ꝙ fecerit indignantis: Et ab alio expectare: alteri qđ feceris: Lex moralis iubet: Et facere alijs: quod tibi ab alijs fieri uelis: sane adeo digna est: ut illud prophani etiam cogente sententiæ grauitate atq; æquitate laudauerint. Sed mortalis petulantiæ licentia: legum salubrium abrogatrix: omne fas nefasq; cõfundit. Itaq; passim adulteri occursant: qui cum thalamos uicinorũ cõiugiaq; fœdauerint: suas interim cõiuges uel in publico cerni nolint: Et si quis in illas oculum deflexit insaniãt. Sic seuerus alijs: sic indulgẽs sibi: sic iniquus rerũ arbiter quisq; est. ¶Do. Coniugalis mihi fides frangit̃. ¶Rõ. Vide ne tu hanc alijs nõ maritis tantũ: sed uxori tuæ fregeris. Nam sunt qui ab uxore exigunt qđ non præstant. Qui lasciuiam suam titulo urbanitatis excusent: alienam ut grauissimũ scelus sæuicrissime punientes: qui cuncta sibi cum permiserint: cuncta alijs negent. Iniquissimi iudices qui de pudicitia iudicent impudici: impune passim agunt omnia: & ceu soluti legibus: uaga libidine rapiuntur. Vxor oculũ parumper inflexerit adulterij rea fit: quasi uero domini non mariti ipsi quidẽ: Illæ aũt nõ uxores diuinæ atq; humanæ dom⁹ sociæ: sed captæ ex hostib⁹ aut emptæ precio sint ancillæ: cũ & si obsequij plusculũ fidei nihil: plus tua tibi coniunx debeat ꝙ tu sibi: Par debitum: æquus amor: mutua coniugij fides est. Non excuso uxores: uiros arguo: primamq; illis culpæ partem tribuo. Persæpe eñ uxori dux atq; exẽplum lasciuiæ uir fuit: & inde mali processit initium: unde remedium debebat̃: cũ̃ suis aũt pudor fœminæ proprius: uiro certe prudentia atq; constantia sua esse debet. Itaq; omnis in uiro ꝙ in muliere dementia animi leuitas: eo est fœdior: quo uiro debita magis est grauitas. ¶Do. Coniugis adulterio mœstus sum. ¶Rõ. Vsitatus dolor: uetus iniuria: nec minus crebra. Vix crebrior coniugij ꝙ adulterij usus est. Deniq; hoc est: quod: ut ait quidã: nec permitti: nec ꝓhiberi potest: quia scilicet alterũ honestas: libido alterũ fieri uetat. Tu ne tibi ergo fœminã unã tuam totã atq; integram uoluisses: quod nec ferocissimis tyrannorũ: nec regũ maximis potuit tua ætate contingere nec priore potuerat? Mitto recentia: ne quos forte præsentiũ offendam: Tutius est Herculem ferire ꝙ uillicum. Nec uero cuncta ueterũ attingam: Formidatissimorũ summorumq; hominũ famæ parcam. Nosti aũt huscq; uel in silentio gemitũ tuũ frena: alioquin urbem lustra: scrutare uiciniã: dextera læuaq; aderunt qui uel neglectum genium calcatãq; thori fidem lugeant uel ignari soli uulgo noti decoris rideant̃. Crebriora illa quidẽ n unꝙq; non auribus modo sed oculis: quocũq; terrarũ perrexeris defutura. At maioribus maior inest cõsolatio. Reges cogita quos uidisti ac terrarũ dominos: dehinc scriptis famaq; cognitos recordare. Respice & Arthuri fabulam & historias reliquorũ: In mentem redeat Olympias Philippi: Cleopatra Ptolemæi: Agamemnonis Clytæmnestra: Menelai Helena: Pasyphæ Minois: Phædra Thesei: ne ue ipsam urbem Romam olim quoq; dum quoddã quasi pudicitiæ templum esset: mali huius expertem credas. Redeat ad memoriã Metella uxor Syllæ: illius qui si eius nosset adulteria: nõ tantum Romæ: perq; omnem Italiam uulgata: sed quæ Athenis etiam per græciam cantabãtur: minime: ut arbitror: fœlicis nomen sibi prorsus indebitum usurpasset. Post hãc Iulia Agrippæ: quam hinc a flagitio uiri uirtus: hinc maiestas patris abstersisse debuerat: simulq; huius filia & nomine & lasciuia matri par: harumq; seu uitæ seu fortunæ uestigijs hærens Iulia Seueri: non sat pudicitiæ faustum nomẽ. Quid Domitiani coniugem Domitiam? Quid Herculanillam Claudij: seu quãdo hic adulterarũ fortunatus coniugum princeps fuit: eiusdem Messalinam summũ imperij probrũ loquar: quæ secordem uirũ ac cæsareum deserens cubile: noctu lupanaria circuibat: illa faciẽs quæ referri etiã pudor ꝓhibet? Quid has ego: quid ucalias stringã: seu quis fornix augustis meretricibus non angustus sit: quarũ cõmemoratio fateor: nec honesta est: nec ulla ex parte adulterij crimen leuat: quin potius grauat? Habet tamen haud spernendam consolationis efficaciam similitudo conspecta miseriæ ac paritas ærumnarũ: non quod alieno quisꝙ nisi maliuolus delectetur malo: sedq; humilioris fortunæ hominẽ indignãter pati: quæ totiens mundi dominos passos nouit: uel non ferenda mollicies: uel superbia uideatur. Toleranda cuiq; sua

B

C

D

fors. Illa æquius: quam cõmunem paruis constat ac maximis inuidiosissimisq; mortaliũ. Proinde non hominibus tantũ nuptas: sed deo etiam desponsatas: in hæc flagitia labi soli/tas uides: Ac: proh pudor: nec tanti sponsi reuerẽtia: infœlicem præcipitemq; aĩam frenat. Cui autem parcet effrenis ac rabida libido: quæ nec cœlo parcit nec cœlestem metuit uindi/ctam: seu quibus abstineat: quæ nec deo sacris corporibus abstinendum censet? Nec uero tantum hac ætate monstra hæc tam fœda libidinum cernuntur: q̃uis nulla unq̃ recto iu/dicio fœdiora esse potuerint: læsiq; maioris iram merita: Sed æuo illo quo ita prodigũ sce/lus erat: ut nunc uirtus uisa equidem ac punita noscuntur. Virgines ipsæ uestales quarꝫ ex/actissimæ castitati tribunitiam ac censoriam potestatem cessisse non piduit: quas suorꝫ tri/umphantium curribus insedisse: ne a quoq̃ forte triumphus impediret: quas postremo no/xios casu obuios a supplicio retraxisse: legumq; & capitalis sententiæ uim fregisse: sola uir/ginitatis maiestate comperimus: quarꝫ præterea ex diuerso non facinus tantũ turpe: sed ha/bitus aut sermo liberior: pœna graui atq; infamia non carebat: & honoris tamen & decoris immemores: & terroris incesti ue damnatæq; & defossæ sub terram uiuæ p historias occur/sabunt. I nũc tot exemplis & tã claris & tã sacris obrutus in tanta pudicitiæ ruina tot pro/bris illustriũ concussam paululũ humilioris cubiculi fidem desle. ¶ Do. Vxor adultera est. E

¶ Rõ. Id nonnullis mutandæ in melius uitæ causa fuit: qui maritali compede liberati: reie/ctoq; graui fasce ire altius cœperunt. Quid te uetat coniugis fœditatem primum quoq; tibi gradum facere ad uitæ liberioris ascensum? Sæpe & pondus: sæpe & comes pedes expedi/tissimos retardauit. Ibis ocius quocunq; decreueris solus ac uacuus. ¶ Do. Turpitudine uxoris infamor. ¶ Ratio. Ex alieno peccato damnũ dolorq; nasci potest: non infamia: sicut ex aliena uirtute gaudium: non gloria: Tua te uirtus aut uitium gloriosum efficiet aut infa/mem. ¶ Dolor. Cõiugis uror infamia. ¶ Ratio. Vel sile: uel fuge: uel ulciscere. Medium fe/cit ille uir sanctus nactus de simplicitate cognomen: & profecto primum molle nimis: terti/um prædurum: medium honesti humaniq; consilij uideatur: his præsertim quorum me/dia itidem est fortuna. Nam superbis potentibus frustra lex ponitur. Voluntas: libido: ira: impetus: hæ potentis insolentiæ leges sunt. Omne uulnus ferro rescindendum putant: F multa sunt autem quæ non ferro egeant sed fomentis. ¶ Dolor. Impudica est uxor. ¶ Ra/tio. Si pari eligis: ætas fortassis illam franget: & labor: & filij: & morbi: & rei familiaris an/gustia: quibusdam frenũ utile pudor fuit. ¶ Dolor. Vxor infamis abijt. ¶ Ratio. Opta ne redeat: ne abierit serum uotum. ¶ Dolor. Vxor adulterum est secuta. ¶ Ratio. Malles ne tuum in cubiculum adulterum induxisset? Hic saltẽ pudor impudicæ fuit turpem uitã procul agere: pepercit oculis erubuitq; præsentiam tuam. Impudicitiã potes accusare: non fugam. ¶ Dolor. Fœda uxor abijt. ¶ Ratio. Si de hoc doles: dignus es ut mãserit: dignus ut redeat.

De Vxore sterili: Dialogus XXII. ¶ Do.

A Terilis uxor est mihi. ¶ Ratio. Vnum coniugalis incommodi remedium sterili/ f ras obsequiosas facit atq; humiles. Quæ plurimos parit: iã non uxorẽ se credit es/se sed dominam: sterilis autem flet & tacet. Annam Helcanæ meministi. ¶ Dolor. Vxor mihi sterilis obtigit. ¶ Ratio. Modo de coniugis impudicitia querebaris: nunc de sterilitate conquereris. Atqui si ea querimonia iusta fuit: hæc iniusta est. Expedit impudi/co uiro ut sterilis uxor sit: non pascet filios alienos: quod est in omni uxoris iniuria ac fœ/ditate durissimum: si miserum uxor adultera: miserrimum & fœcunda. ¶ Dolor. Vxor est B sterilis. ¶ Ratio. Quid ergo: tu puerperam eiulantem audire & nutrices litigãtes & uagien/tes infantulos maluisses? Sterilitas oĩa tædia hæc submouit. ¶ Dolor. Sterilis uxor est. ¶ Ratio. Vide ne: quod multi faciunt: uitium tuum alteri obijcias. Multæ uni uiro nuptæ uisæ steriles: nuptæ post alijs peperere. ¶ Dolor. Sterilis est uxor. ¶ Ratio. Quid scis qua/lem tibi filium pareret si fœcunda esset? Quarundam partus fœcunditatem odiosam: & ste/rilitatem fecit optabilem. Non tulisset Imperium Romanum portenta illa feralia: Caium: Caligulam: Neronem: Cõmodum: Bassianum: si Germanicus: si Domitius: si Marcus An/toninus: si Septimus Seuerus aut nullas uxores: aut steriles habuissent.

De Filia Impudica: Dialogus XXIII. ¶ Do.

A Elicata nimis est filia. ¶ Rõ. Duas se habere filias delicatas: sed ferẽdas tamẽ: rem/ d publicam scʒ & Iuliam dicere solitus fertur Augustus Cæsar. Iuliæq; animũ lætũ quidem usq; ad speciem procacitatis sed reatu liberꝫ. In utraq; tamen ita sentiens

princeps sapiẽtissimus fallebať: Nam & respublica iampridem ab illa sua prisca uirtute for/
nicari cœperat: & filia non tã delicata q̃ probris solum patrem latentibus deformata erat:
quæ tandem sero licet erupere: Secꝰm tamen hãc sententiam delicata potest esse filia sed pu/
dica. Quod ut permiserim: negari illud certe non potest: Pronũ & breue iter ad impudicitiã
esse delitias. ¶Do. Filia lasciuire incipit. ¶Rõ. Occurre principijs: dura ferro: tenera digi/
tis conuelluntur. Qui sibi uel alteri habitum quærit: a teneris annis incipiat. Facile & tractã
B
tur mollia & flectuntur. ¶Do. Lasciuire incipit filia. ¶Rõ. Lautas dapes & uestes illi mol/
les ac fulgidas: anulosq̃ & armillas detrahe: & quicquid est aliud quo & ipsa sibi placeat &
placere alijs studeat. Obijce illi domesticas curas: pẽsa: acus & colos: & si qd est opis qđ su/
aues ac molles manus in callum duret. Seduc eam a spectaculis: a cõcursu populi. Festis eti/
am diebus illam domi cõtine: Nullum magis ac dischol is cogitatibus tempus linque. Occu
patio & labor & incultior habitus & uictus asperior & secessus: neq̃ unũ aliquid iugis intẽ/
tio: Ad hæc testis charꝰ ac uerendus: frequens admonitio: dulces minæ: & si quando res exi/
gat asperæ: Hæ sunt castitatis aduersus impudicitiã seræ ac uectes: qui & insultantes ocioso
C
animo passiones arceant & ingressas eijciant. ¶Do. Filia impudica est. ¶Rõ. Ecclesiasticũ
consilium: Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobriũ
uenire. Et si aũt nihil pene tristius pati possis: modo tamen paterni officij nihil omiseris: Est
unde mœstum te soleris. Tuus eñ põt esse dolor: sed nõ pudor quidẽ nec crimẽ: Nã præcipi/
tem in libidines animũ frenare difficile est ualde: & nisi deꝰ ipse manũ adhibeat: impossibile
homini. Tantus est eñ impetus tanq̃ effrenis: ut contra eum frustra sæpenumero parentes:
frustra & fratres: frustra etiã ipse uir laboret. Neq̃ id mirũ cum sit scriptũ: Aliter non possum
esse continens nisi deus det. Ne ue hinc pudicitiæ excusatio ulla sit: dat hoc deus pia fide po/
scentibus: quodq̃ in se est annitentibus ac scientibus cuius sit hoc donum: riteq̃ & ipsum
æstimantibus & auctorem. ¶Do. Filia adultera est. ¶Rõ. Si nupta: habes participem ge/
neri doloris: Habes & ipsum Cæsarẽ Augustũ & iniuriæ comitẽ & ultionis exemplũ.

De Aduenticio dedecore: Dial. XXIIII.

¶Do.

A
Lieno crimine infamor. ¶Rõ. Dicebam modo: & sic est: Alieni te criminis dolor
a
attingere potest: non infamia. Verum loquor. Falsa enim ut sit dura: durabilis nõ
erit: & infamiam & gloriam ut longæua sit: tuo tu quidem ex agello animi propria
uitem falce messueris. ¶Do. Alieno crimine mœstus sum. ¶Rõ. Credo Hercle. Esto autẽ
tua lætus innocentia: nisi magis alieno tangeris q̃ tuo: non ut patrimonij hæreditas: sic &
famæ est: & si esset repudiari posset. Onerosam & infamem hæreditatem adire nemo cogiť.
Nũc ut dixi: nominum successio nulla est. Nulli agnationũ aut cognationũ gradus hac i re:
seu tu clarum tibi: seu tu fuscum nomen optaueris: a te illud non ab alio petendum erit: tuis
opus est meritis. Est quando quidem alienis nec fœdari potes nec ornari. Quid tabellionẽ
B
aspicis: quid testantem: quid amantissimo clarissimoq̃ seni tuo fidis: seu quid horres obscu
rum: nec uerum decus inde nec dedecus? Non legatur fama sed quæritur. ¶Do. Meorum
grauior infamia. ¶Rõ. Immo quidem tua te præmit opinio: humanæ miseriæ radix ingẽs.
Pone illam: falso fasce leuaberis. ¶Do. Meorum criminibus infamor. ¶Rõ. Nego id qui/
dem fieri posse: sed ut fatear: præstat tamen alienis te flagitijs infamẽ esse q̃ alios tuis. Mul/
to est enim grauius peccati põdus q̃ infamiæ: ubi peccatum illic miseria uera est. Contra au
tem: falsa infamia ueræ miseriæ nihil habet falsa gloria: plæbeios licet aĩos: illa pũgat: hæc
mulceat. ¶Do. Meorum infamia non tangi nequeo. ¶Rõ. Tangi pium: sterni miserum.
Proinde dum reliquiæ spei sunt: summo studio tuorum famæ atq̃ inde susceptæ perturba/
tioni tuæ consule. Si spes omis abierit: illis omissis sollicitudinem atq̃ angores deponẽdos
C
censeo: Nam & incassum niti & tristiciæ materiam aucupari: par demẽtia est. ¶Do. Serui/
libus probris notor. ¶Rõ. Meritam patientiæ pœnam luis: cum diluere notam possis scele/
rum pulsis auctoribus. ¶Do. At meorum qui tam facile pelli nequeunt uror probris. ¶Rõ.
Quorum quæso? Iam parẽtum castigatio: filijs nullo iure permissa est. Inde tibi igitur nihil
infamiæ: quinpotius recto iudicio quasi quidã fulgor ex tenebris nasci potest: Nam cum
uirtutis proprium difficultas sit: multo difficilius est obscuris q̃ claris ducibus rectum iter
tenuisse. Sin uxoris: quid hic uero te agere oporteat: & quorũ pro remedio meminisse: pau/
lo supra monui. Si natorum: respice qui uiri quos filios habuere. Fabius Maximus ac Sci/

pio Africanus & Pompeius magnus: (Non enim imperij atq; opum: sed ætatis & gloriæ sequor ordinem): Quē aut Vespasian⁹ ultimum: aut Aurelius Antoninus unicum: aut Seuerus primum: Quos in genere alio Hortēsius ac Cicero: Quam postremo filiam Augustus Cæsar: Aut quem filiū Germanicus: magnis de luce magnas tenebras uidebis: & intelliges hoc prolis infortunium nescio quidem unde: sed in maximam quanq; familiam suo iure familiarius scādere: & cuiq; suas uomicas domi esse uel ignotas uiciniæ uel neglectas. Nec fratrum nepotumq; deerant exempla. Illa posui quoq; propior & grauior uideri pudor solet. Omnium una est regula. Alterius quisquis ille sit: maculas inuito alteri nec affigi posse nec hærere.

De Infamia: Dialogus XXV.

¶Do. Ea præmor infamia. ¶Rō. Timui tua ne conscientia præmereris. ¶Do. Infamia præmor graui. ¶Rō. Si iustam: nō infamiā sed infamiæ causam defle. Sin iniustā: errores hominum alto animo proculcās: tua te cōscientia solare. ¶Do. Graui infamia laboro. ¶Rō. Ventoso fasce suspiras: sic suapte natura leuem sarcinam ferentis imbecillitas grauem facit. ¶Do. Grauis in meum nomen surgit infamia. ¶Rō. Refert quibus orta radicibus: si ueri uiuet: augebitur: alioquin mox arescet ac defluet. ¶Do. Magna mihi infamia conflata est. ¶Rō. Bene ais. Flatus est enim fama: Sæpe etiam impuri oris qui uos adeo quatit ac territat. Atqui magna infamia: magnæ famæ principiū multis fuit. Puduit uulgus: & ut iure suo errori adderet errorem: rebusq; modum cunctis excluderet: modicam infamiam īmodicis laudibus tandem uicit. ¶Do. Multa undiq; pulsor infamia. ¶Ratio. Circūflantibus uentis in portum redi: & ab aurium procellis in cubiculum cordis ingredere: cui si tranquillitas sua est: habes ubi iurgiorū fessus requiescas: & ut dici solet: in sinu gaudeas. ¶Do. Fusca fama: conscientia clara sum. ¶Rō. Tu ne igitur fama esse clarissima: cōscietia turpi cuperes atq; obscura? Ita ne penitus uerum est illud Flacci: Falsus honor iuuat: & mendax infamia terret? O rem uanam: uera quidem & iuuare possunt & terrere: umbras metuere non est uiri. ¶Do. Infamiæ sarcina ingens est. ¶Rō. Si flagitio collecta: grauis fateor: si casu facilis: si honesti studio gloriosa. Siquidem bonis artibus quæsita infamia laus est. Insultent fatui: tu exulta lucro nobili: uirtutem nempe rarissimam mercem: magno licet & quo nullum maius famæ precio comparasti. Is uirtutis cultor uer⁹ est qui in illa nihil penitus præter illam cogitat. Sed cum reliquorum clarus: tum clarissimus est contemptus famæ uirtutis studio susceptus: cum profecto fama uiris fortibus: non auro tantum sed uita etiam sit charior. Qui amore uirtutis hāc spreuerit: is spreturus oīa credi debet: quod præclarum sed perrarum scito: quandoquidem magna pars eorum qui uideri uolunt uirtuti operam dare: fama eius apprehensa: sic confestim in actione lentescant: ut intelligi dēt unū hoc illos quod apprehenderint intendisse. ¶Do. Multi grauiter me infamant. ¶Rō. Plures olim Fabium: & grauius plures etiam Africanum: quæ res illis eximiam in gloriam uersa est. Cōmunem cum talibus sortē quæri desine: paucissimis accidit: omni semper infamia caruisse. Delicatissima res est fama homīs: & quæ sæpe rubiginē leuibus contrahit ex causis. Et ad summā: ut nil clarius fama est: sic nil obscurari pronius: nilq; peregrinarum: ut sic dixerim: capaci⁹ impræssionum. ¶Do. Graui uror infamia. ¶Rō. Pestis hæc uerendis maxime infesta nominibus: uiris quoq; sanctissimis non pepercit: quorum princeps omnis expers culpæ: & ipse tamen ab impijs infamatus ostendit mali huius immunitatem: quæ nec deo obtigisset: hominibus non sperandam. ¶Do. Dura atteror infamia. ¶Rō. Virtutem inuidia non temptari uix possibile dixerim: sufficiat non conuelli: siue gloriam cum obtrectatione collidi: si pura: si solida est: splendescet attritu. ¶Do. Acri uexor infamia. ¶Rō. Vulgaris aura cæcis ignorantiæ pulsa turbinibus sūma rerum cacumina uerberat: sed non quatit: uel si quatiat non euertit. Excellētiæ tibi cuiuspiam signum sit: in uulgi linguas quasi scopulos incidisse. Humilia enim & circa terram depræssa nomina: nec præclaræ laudis lumen excipiunt: nec magnæ infamiæ tempestatem: Sæpe quod spernitur & quiescit. ¶Do. Male de me uulgus loquitur. ¶Rō. Beneq; in linguas non in calamos incurristi: Væhemēs sermo uulgi est at minime diuturnus: Leuibus aūt falsis orta causis breuia sint oportet: tacebunt cum multa latrauerint. Fatigari citius solent qui cœpere feruentius. ¶Do. Vulgi linguis exagitor. ¶Rō. Quid si oratoris aut poetæ insignis ī stilū impegisses: ut multi olim quos infames posteritati traditos inimici eloquentia uidemus: ut sicut nobile mihi suspirium Alexandri regis: Homerum Aeacidæ inuidentis: sic metus nobilis Alexandri principis

uideatur litteratos disertosq́ uiros ne quid de se asperum scriberent formidantis: ꝙꝙ nec
litteratis obtrectationibus succumbendũ: sed uel pari stilo refellenda calumnia: Qđ Tulli-
us Crispo: quod Demosthenes Aeschini: qđ innumerabilib⁹ fecit Cato: uel insigni fiducia
& omne theatrum superante animi testimonio resistendũ esset: dicẽdũq́ qđ Caluo Vatini-
us perorante: Non quia ipse disertus: iccirco ego damnãdus sum: At nunc periculi nihil est:
Siquidem uulgus ut multum strepat: ꝙdiu tamen id faciet: cito uel uolens uel coactum de-
sinet. Veniet dies quæ strepidulis his cicadis: loquacibusq́ silẽtium pacis ponat. ℂDolor.

F

Malam famam apud uulgus habeo. ℂRõ. Vt apud teipsum: utq́ apud bonos bonam ac
perpetuam ueramq́ habeas enitere. Nempe ista quam quereris euanescet. Inane genus ac
trepidum mortales: quid ad uos uel adulantium uel detrahentium breue istud & obscu-
rum murmur? Venient qui liberius iudicent atq́ æquius. Et qui sunt inquies hi iudices?
Nosse illos nõ potestis: sed ab illis nosci. Illos dico qui post uos nascentur: quos nec uestri
odium nec liuor: sed nec amor nec spes torserit aut metus. Si uestrarum æstimationem re-
rum ac sententiam incorruptam uultis: hos iudices expectate: Breuis ẽ mora: Properant:

G

ecce moxq́ aderunt. ℂDo. Infamiam factis egregijs & uirtute contraxi. ℂRatio. Est ubi
amor damnis alitur: crescitq́ laboribus: inq́ amaro: dictu mirum: & maligno solo radi-
ces agit altius: unde fit ut factionum amantissimos sæpe illos uideas: qui multa & grauia
pro factionibus passi sunt: Nota quidem & nimium trita res uestris in urbibus. Proinde
nemo uel iustitiæ uel ueritatis amantior: ꝙ qui pro hac flagellis sese obtulit ac morti. Et
tu igitur uirtutem ama: magisq́ ac magis illam cole: pro qua famam rem pulcherrimam
atq́ charissimam amisisti: pro qua non leue supplicium fers infamiam: perditisq́ & spretis
omnibus: eam ipsam quam tibi nemo unq́ eripiet uirtutem solam solus amplectere: atq́
illi dicito: Hæc quidem O regina pro te uolens patior: tu me in integrum restitues: aut certe
una mihi pro omnibus satis es: Tu me sola sinu pio refoue: sic non famæ tantum sed uitæ
quoq́ damna non sentiam. ℂDo. Vulgo passim in triuijs lacetor. ℂRõ. Boni consule.
Notum te uulgus faciet: clarũ uirtus: conscientia securũ.

De quæsito ex indignis laudibus pudore: Dial. XXVI.

ℂDo. Audasse arguor indignum. ℂRatio. Malum quidem e bona sæpe oritur ra-

A

dice. Boni enim & innocui quales ipsi sunt: tales alios opinant̃. Hinc ad laudã-
dũ æquo etiam proniores sunt: Et ꝙuis indignum laudare malum fatear: uitu-
perare tamen immeritum multo est peius. ℂDo. Laudaui indignum. ℂRõ. Si id sciens:
reprehensibilis. At si ignorans: excusabilis. Minus est malum falli ꝙ fallere: Falli enim alie-
num: fallere autem proprium fallentis est crimen. ℂDo. Aliena laus in meam uergit infa-
miam. ℂRõ. Immo quidem tua: uel culpa: uel ignorantia. Ex alieno enim ut laus: sic infa-
mia nulla est. ℂDo. Laudasse indignũ ualde doleo. ℂRõ. Vide ergo ne idipsum sæpe do-

B

leas. Caue ne temere ad laudandum uituperãdumq́ prosilias. Est enim utriusq́ rei libido:
& ut dicam proprie: morbus ac prurit⁹ quidam linguæ mobilis & quietis insciæ: Cuius
frenum ac custodia inter opera perfectionis eximiæ numerantur: dicente scriptura: Si quis
in uerbo non offendit: hic perfectus est uir. Qua in re nimis sæpe fallimini. Et heu nimis il-
lud eiusdem Apostoli uerum fit: ꝙ linguam nullus hominum domare potest: inquietum
malũ. Ad mentiendũ ergo ꝗtidie uos illa præcipitat: ꝗs hinc suus urget impetus: inde falsa
re⁊ spẽs trahit. Sũt em̃ qui aspectu uel eloq̃o uitia mo⁊ tegũt: Qđ de Alcibiade accepim⁹:
de multis uidim⁹. Sũt qui uirtutes uelo occultãt contrario: seu id natura uultus scʒ autser-
monis austeritate insita: seu etiã arte quadã studioq́ aduersus id qđ uulgo cõcupiscit̃ ad-
hibito. Nã ut multi qui se bonos: sic aliq̃ qui se malos fingerẽt sunt reperti: quo uel huma-
ni fauoris pestilentẽ aurã: uel inuisam hono⁊ tpaliũ sarcinã declinarẽt: Qđ de Ambrosio
lectũ est. Accedit amor atq́ odiũ: accedit ira & inuidia: spes & met⁹: affectusq́ animi uarij
& occulti: hisq́ ipsis interdũ quo⁊ sunt incogniti: sꝑ aũt iudicij ueri hostes. Accedit ꝙ uiuẽ-
tis laus diuino eloq̃o ꝓpter uitæ mortalis incõstãtiã ꝓhibet̃: quãto igit̃ magis uitupatio?
Deinceps itaq́ ad laudãdũ tard⁹: ad uitupetãdũ tardior ueni: cũ uterq́ em̃: ut dixi: malus

C

error sit: peior est ultimus. ℂDo. Laudando immeritũ erraui. ℂRõ. Errãdo discit̃: & sæpe
error un⁹ multis obstat errorib⁹: dũq́ errasse semel pudet: ne similis ite⁊ error obrepat oc-
currit̃. Laudasti incaute: linguã frena: Hoc boni saltẽ illi insit malo. ℂDo. Indignũ laudas-
se pudet ac pœnitet. ℂRõ. Pudor & pœnitentia & dolor scalæ sunt & gradus quidã ad resi-
piscentiã & salutẽ. Pauci sunt q̃ ad rectũ iter nisi ꝑ deuia multa cespitãdo ꝑueniãt: multosq́
ideo uoluptatis seruos in iuuẽtute uidim⁹: qui ꝟtutis amici in senio euaserũt.

De Amicis infidelibus: Dialogus XXVII. ¶Do.

A

d

E amicis queror. ¶Ratio. Quid hic hostibus faciat qui de amicis querimoniam instituit? ¶Do. Amicos experior infideles. ¶Rō. Impossibilē rem narras. Ne forte autem amicos crediderīs qui nō erant: nempe id nō modo possibile sed cōe est. ¶Do. Infideles sunt amici. ¶Rō. His querelis plenus est orbis terræ: Verū amicitia infidelitasq́ non coeunt. Qui infidelis esse incipit: desinit esse amicus: seu: quod potius crediderim: nunq́ fuit. Cūq́ oīs uirtus imortalis sit: omnis fictio æui breuis: nō fides est sublata sed fictio. ¶Do. Infidos experior amicos. ¶Rō. Amici falso habiti: si nunc primū infidelis animi latebras pandūt: erroris tui finē lætus aspice: & caueto interim ne morbi cōtagia in te serpāt: Sed quicūq́ illi fuerint: tu amicitiæ fidē serua: & si nō propter imeritos: at propter te meritū aliena peste non infici: quod libentius facies: si quantū tibi displiceat illorū perfidia: ipse tecū acriter excusseris. Sæpe uitij odiū: calcar ad uirtutem fuit. ¶Do. Immeritus amicorum odia contraxi. ¶Rō. Odiosi ciues: odiosi socij: odiosi cognati: odiosi coniuges: odiosi fratres: odiosus demū patri fili9 & filio pater. Et ad summā: nulla necessitudo est quæ nō odijs esse possit infecta. Sola quidē amicitia sincera mali huius ignara est. Interq́ hanc & reliquas hoc interesse diffiniunt: q́ illæ omnes adiuncto odio durant nomēq́ suum retinent: huic uni non modo si odium accesserit: sed si amor abscesserit: amicitia iam non est: neq́ uero magis odiosus amic9 esse potest q́ amor etiam odiosus. ¶Do. Perfidos patior amicos.

C

¶Rō. Si quid spei reliquū perferēdum in fidem redeant & ardēter ama. Multi enim tepido amore amicitias extinxerunt: aut parum fidendo perfidiā docuere. Si nec ita proficis: spesq́ omnis interijt: utere consilio Catonis: qui amicitias quæ nō placēt: sensim dissuendas censuit: non subito discindendas: ne geminū graue damnum simulq́ & amici perditi uideātur & quæsiti hostes: nisi forte acrior casus ac moræ impatiens maturo consilio uti uetet: qui si incidat: inter ærumnas amicitiarum ultimas numerādus erit: ferendus tamen alto animo: ut reliqua: cedēdumq́ necessitati & parendum tempori: Sed hic casus ueræ uix amicitiæ tunc notus est.

De Ingratis: Dialogus XXVIII. ¶Do.

A

m

Vltos experior ingratos: graue uitium. ¶Rō. Ingratitudinem uituperare supuacuum: omnium nempe mortalium hāc sermo condemnat. Non est laborandum ut suadeas: quod oībus persuasum est & inextirpabiliter insitum. Est qui summum: est qui solum in uirtute bonum locet: est qui neutrum: sed in uoluptate uirtutis hoste ponat omnia. Sunt qui castitatem pulcherrimū ornamentū uitæ dicant. Sunt qui hāc ipsam in se spernant: In alijs uero uel ridiculam: uel difficilem certe longeq́ laboriosam putent: Qd9 Augustin9 tātus uir futurus in se sensit ubi Ambrosij cælibatum laboriosum sibi uisum ait: qui alijs non laboriosus modo: sed damnabilis uitæ status uisus erat. Vnde illud Platonis: Qui cum cælibem castamq́ uitam diu tenuisset: ad extremū sacrificasse legitur naturæ: ut sibi illam placaret: quam sic uiuēdo uiolasse & in quam grauiter peccasse uideretur. Mirum id tam docto homini uideri potuisse: sed uisum esse nō est dubium. Erūt quoq́ qui fortitudinem eminentissimam clarissimamq́ uirtutem ducant: Vulnera aduersis excepisse pectorib9: campum rutilo sanguine cruentasse: intrepidisq́ demū animis mortem oppetijsse. Erūt qui hæc omnia summæ tribuant insaniæ: & nil melius securo atq́ imbelli ducant ocio. Venient deniq́ qui iusticiam gubernatricem rerū humanarū & uirtutum matrem censeant: qui religionem iter ad æternam uitā credant & ad cœlum scalam. Venient contra qui iusticiā ignauiæ: religionem amentiæ ac superstitioni ascribant: Hi sunt de quibus scriptū est: qd9uis habent in uiribus: qui omnia uirorum fortiū esse cōfirmēt. Neq́ solum ex hoc genere uiolentorum hominum raptorumq́: sed ex ipsa doctorū acie: quātos oppugnatores habeat iusticia: facile est in libris reipublicæ Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem & promissorū obseruantiam magnis & meritis laudibus efferant. Sunt qui fidē frangere non fallere dicant esse: sed plus scire & esse ingenij melioris. Quæ licet uulgo multorū hodie sit opinio & multorū uox: apud Lactantiū nominati Mercurio tribuit dicenti: sicut ille ait: Nō fraudis esse decipere sed astutiæ: Pulcher enī ingenij deus & eloquij. Et ad summam: nulla uirtus tam laudata est quin uituperatores inueniat: Gratitudinē nulla barbaries gentium: nulla morū immanitas non laudabit: nemo usq́ nō uituperabit ingratitudinem: Sit fur: sit sicarius: sit proditor: sit ingratus: uitiū suū excusare nō audebit sed negare. Quæ q́uis ita sint: nihilominus tamē innumerabiles sunt ingrati. Nec est fere uitiū aliud

B

quod tam multis uerbo damnatum: tam multi rebus ipsis amplectantur ac teneant. Quid concludam? Damnãdum utiq; non solum uerbo sed animo maxime atq; iudicio & in se: cuiq; bono fugiendum ac uitandum: in altero tolerandum: sicut cætera quibus humanũ scatet genus: quibus mali abundant: boni exercentur. Perfer igitur & gaude potius ingratum ferre q̃ ingratus fieri. ¶Do. Ingratos multos inuenio. ¶Rõ. Vide ne quid in te culpæ sit. Multi enim dum benefici dici nolũt: iactatores sunt atq; exprobratores. Onerosum genus quorum beneficia plus offensæ præferũt q̃ gratiæ. Idq; nihil est aliud: q̃ precio odium parere: Mercimonium insanum. ¶Do. Bene meritus: multos male memores & ingratos patior. ¶Rõ. Tu ne hoc illis inuides: tuamq; cum illorum sorte cõmutatã cupis? Noli obsecro cuiuscunq; sit uitium: uirtus tuã ueniat in partem. ¶Do. Multos habeo ingratos. ¶Rõ. Quid expectas audire benefacere ut desinas: deq; alterius culpa tuum ipse damnum facias? Quin tu potius contrarium fac: & qui multos habes: cura nunc etiam ut habeas plures: Habebis autem si multis beneficeris. Multi enim semper ingrati: sed plures hodie: uercorq; ne confestim gratum esse portẽtum sit: Ita indies retro eunt omnia. Ea petentium improbitas: & ea debentium obliuio atq; superbia est: neq; ideo desistẽdum: neq; cæcorum æmulatione eruendi oculi: quos potius facere debet aliena cæcitas chariores. ¶Do. Mihi multi sunt ingrati. ¶Rõ. An tu multis idem fueris recordare. Vna enim ingratitudo aliam punit: sicut in reliquis: unum sæpe peccatum alterius pœna est. ¶Do. Multis ingratis profui. ¶Rõ. Multis indignis profuisse satius q̃ uni digno defuisse. Proinde perge: neu malorũ odio bonos mores exuas: nec prodesse aliis cesses: qđ ab aliis male sit cognitum. Cognoscent hi fortasse melius: si ne id quidem nosse deum: nosse te satis est: Nõ est uera uirtus: cui conscientiæ præmium nõ sufficit. ¶Do. Profuisse multis infœliciter cessit. ¶Rõ. Caue ne unius crimen obsit alteri: quod q; est grauius tibi. Experire alios cedet forte fœlicius. Quidam præterea diu ingrati urgente animum pudore: tandem fuere gratissimi: magnoq; cũ fœnore spes amissa rediit. Ad hæc sæpe qđ requisitus debitor negauit ultro non debitor obtulit: Nullum bonum opus unq; periit. Qui bene agit ante alios se cogitet. Vna quidem uirtus multis prodest: sed prima & maxima pars uirtutis in agentẽ redit. Itaq; ut mali omnes & ingrati sint: non iccirco uir bonus beneficio cessabit: Nam quæ in multos spargit: in se cumulat: sibi ipse beneficus uni saltem non ingrato. ¶Do. Proieci beneficia in ingratos. ¶Rõ. Atqui gratis dare nec auarus metuat: Eo autem liberalitas maior: quo spes præmii minor est.

De Seruis malis: Dial. XXIX.

¶Do.

A Alis seruis obsideor. ¶Rõ. Nũc recte ais obsideor: olim tibi circumfultus uidebare: sed obsessus eras: non familiari solum exercitu sed hostili. ¶Do. Indomitis seruis præmor. ¶Rõ. Tuæ acies cõtra te militant: insuaue negocium. ¶Do. Superbis seruis obsessus sum. ¶Rõ. Eosq; qui te obsident pascere cogeris: inamœna necessitas. ¶Do. Seruis obsideor pessimis: uoracibus: furibus: mendacibus: impudicis. ¶Rõ. Quid seruorum epithetis affluere est opus? Seruos dic: omnia dixeris. ¶Dolor. Seruis obsideor quid consulis? ¶Rõ. Quid consulam: seu quid dicam nisi Terentianum illud: Quæ res in se neq; modum neq; consilum habet ullum: eam consilio regere non potes. Nota sunt tamẽ hac in re Senecæ consilia: Viuendum cum seruis familiariter: comiter: clæmenter: familiarẽ esse iubet. At quib⁹? Nempe his quorum familiaritas contemptus est genitrix. Addit. Nõ uerberum sed uerborum castigatione utendum: erga surdos scilicet torpẽtesq; dominicãq; mansuetudinem duro pede calcantes. Admittendos præterea in sermonem: in consilium: in conuictum. Et quos quæso? Vtiq; procaces: stultos: ebrios: perfidos: insolẽtes: qui neq; sermonem teneant neq; consilium habeant & conuictum fœdent: salutis uitæq; domini & patrimonii & famæ segnes: gulæ aũt propriæ atq; libidinis uigilãtissimi curatores. Verũ ille ideo fortassis hoc cõsuluit: quia in seruo uerũ opinaẽ: qđ iam añ de amico dixerat: Fidelẽ si credideris facies. Credo nõ cogitas ex optimo genere hoĩm amicos esse solitos: seruos ex pessimo. Equidẽ nõ si mille ãnis lupũ agnũ credideris: agn⁹ fiet. ¶Do. Obsideor & seruis: quid cõsilii affers? ¶Rõ. Nunq; aliũde quæsieris qđ in te est: nõ obsideberis nisi dũ uoles: neq; ꝟo nũc obsiderent nisi q; in urbib⁹ male pacatis accidit: una ps animi quasi factio seditiosorũ ciuiũ obsidẽtib⁹ faueret. Vis hoc malo liberari: purga animi tui statũ. Seruos eñ castigare: neq; his Senecæ cõsiliis: neq; aliis potes te si uelis cõponere: Nemo uetuerit: Põpas abige: pelle superbiam. Ita eñ uel fugabis seruorũ inimicã aciem uel immunues. ¶Do.

B

De Seruis fugitiuis: Dialogus XXX.

Multis seruis obsideor. ¶Rō. Bene si strepitus uel inanis quæritur iactantia: sin obsequiū aut munditias nil peius. Serui & si boni sint: qđ inter prodigia numerem: nunꝙ tamē multi bene seruiūt. Inter se enī dissident: murmurāt: altercant̄: alter ad alterius respiciens manꝰ: ipse interim ociosus cōplosisq; suis sedēs manibꝰ: diū habitū induisse: suū decus existimat: & nil censet honestius ꝙ nihil agere: cuncta pollicitus. De his nāq; nūc loquimur: qui falsa ꝓfessiōe uētris ignaui negociū agēres: seruitio humili: nō tātū uolūtarie sed importune sese offerūt. Innumerabil' turba sed uilis: q cū tot pateāt artes abiectissima elegerūt: alieno uiuere & idipsū nulla alia re mereri ꝙ titulo famulatꝰ. Nēpe illoꝝ ꝗs nō uolūtas ꝓpria sed aliena uis & sua sors & seruitium traxit: ut numerus rarior: ita crebrior uirtus & notior fides. Nimirum: aliud est seruire uelle: aliud cogi. Hi ergo fortunæ memores: ut eosdē se in omni statu præbeant: neu uirtutem cum libertate perdiderint: qđ inuiti faciunt aliquando fideliter faciunt: cum id nequeant quos uolentes somnus: uenter: gula: cui cupiditas: mali duces in seruitium deduxere: In quo mirum non est si ducibus suis student: atq; id agunt qđ secum falsum simulatq; humilem titulum seruitutis assumpserant. Contra: hi qui tale nihil quod sequerentur habuere: naturam secuti ac fortunam: sæpe quod liberi fuerant serui ostē dunt. Et si fortasse de talibus intellexit: possum inoffensis auribus Senecam audire. ¶Do. Multi domum serui occupant. ¶Rō. Multæ igitur lites: multa bella: de re qualibet pugna erit. Noua quotidie crimina proferantur ac purgētur: & tu medius inter partes sedeas oportet. Iudex factus ex domino: non potes litigiū domo expellere: litigantes potes. ¶Do. Obsideor famulis sine quibꝰ uiuere nequeo: quid agam? ¶Rō. Si eousq; peruentum est: ut sine hostibus tuis esse non audeas: paucitate illorum ac utilitate tibi consule: Pelle formosos: pelle comptos ac callidos: pelle uel facie sibi placentes uel ingenio: uel genere. Inter paucos eosq; hebetes atq; incultos tutius ages: non quia meliores: sed quia minus ausuri: quos ue lut hyeme serpentes coacta uis ueneni atq; uilis inertiæ torpor obstrinxerit. Deniq; hæc summa est: ut in seruo sola quidem aut certe prima fides æstimanda sit. Si quid hac in parte prætuleris: crede mihi: magno cum fœnore uitiorum qualiscunq; illa breuis tibi ueniet uoluptas: Quia sane perrara ē fides: proximū remedij genꝰ: ipsa quam dixi paucitas uilitasq; non plus habens boni sed minus audaciæ.

De Seruis fugitiuis: Dial. XXX.

¶Do. Discesserūt serui. ¶Rō. Quorum molesta præsentia erat: gratus debet esse discessus. Nihil ferme displicet cuius contrariū non delectet. ¶Do. Abierunt serui. ¶Rō. O si redeant uideasq; oculis quod animo iam uidisti: quot illos uitia circumstent: quot nequitiæ: quot doli: quot mendaciorum artes: quot scelerum species: quot furtorū? Quid ni horteas comitatum: limenq; redeuntibus obstruas: meritoq; gaudeas tuam domum malis exhaustam leuatamq; ponderibus? ¶Do. Serui simul omnes abiere. ¶Rō. Simulq; cum illis curæ graues molestæq; sollicitudines metusq; perpetui. Cogita quot implendi uentres: quot tegendi humeri: quot armandi stringendiq; pedes uagi: quot acuti ungues obseruandi? Duro te negocio liberatum dices. ¶Do. fugierunt serui. ¶Ro. Et cum his odia in dominū: & contemptus: & murmura: & querelæ: quin & execrationes tacitæq; deuotiones immeriti capitis: quibꝰ immerito seruitio caruisse quis tam ambitiosus ut nesciat asscribendum lucro? ¶Do. Diffugierunt serui. ¶Ratio. Quis unꝙ de fuga hostium quæstus est? Iulio Cæsari tribuitur superbiæq; hostem quem intercipere cogitabat fugientem mœstus aspexerit: At modestis uictoribus terga hostium uidisse satis est: quin & idem ipse alibi fugientibus parci iubet: sola hostium contentus fuga. Idem facito. Et si tui hostes grauiore supplicio digni essent: fugisse sufficiat: atq; illorum fuga tuam mente uictoriam: ablatamq; tibi necessitatem uindictæ sæuerioris intellige. ¶Do. Serui fugiere. ¶Rō. Spōte igitur fecere quod cogendi erant: gratiam habeto: depellēdi immanes beluas tibi demptus est labor: hinc quereris: fugierunt: qui nisi fugissent tu fugere debuisses. Fugierunt qui aut fugiendi erant aut fugandi: Nunc tu liber: nūc securus: nūc domus tuæ dominus remāsisti. ¶Do. Fugierūt serui. ¶Rō. Fugitiuos iudicādi ius est dn̄o: tu te dn̄m dissimula: ne ue bono utere. Si boni essent nō fugissent: malos amisisse nō iactura sed quæstus est. Venenosa aīalia tutius est uitare ꝙ cape. ¶Do. Serui me solū reliquerūt. ¶Rō. Vere solū: ꝗpe inopē: si ne solus sis seruili egeas comitatu: ita nec amicū habes: nec teipsū. Quid aūt serui negiꝰ tui sine te esse cupiūt: tu sine illis esse nō potes? Vide ne hoc ipso seruis tuis ipse miserior sis. Q: si forte nō seruos cogitas: sed preciū: nō desideriū inane: sed turpis auaricia castiganda est: de quo satius est dictū: dum de amissa pecunia loqueremur.

C

D

A

d

B

C

De Vicinis importunis: Dial. XXXI. ₵Do.

A V Icini importuni sunt mihi. ₵Rõ. Vide ne tu illis importunior. ₵Do. Graues ui-
cinos ꝑfero. ₵Rõ. Multũ cũctis in rebꝰ ualet opinio: leues finge aĩo: leues erunt.
₵Do. Vicinos malos habeo. ₵Rõ. Multi suã culpã ꝓximis ĩputant. Acutiꝰ alie-
na cernunt: discutiunt exactiꝰ: seueriꝰ iudicant: suaꝝ reꝝ nemo nõ & mitis arbit & pius est
iudex. ₵Do. Acres amarosq́ꝫ patior uicinos. ₵Rõ. Ne fortassis in gustu sit uitiũ nõ in re:
fastidiosis etiã dulcia amarescũt. ₵Do. Vicinos duros ac sup̄bos queror. ₵Rõ. Multũ si-
bi qsq́ꝫ ꝑmittit nihil alteri: hinc ĩ iudicio reꝝ multiplex obligtas & iuges offensionũ causæ.
Et sæpe unde culpa ẽ: inde primũ orit querela: Quid nunc scimꝰ: an tu illis qui tã duri tibi
B uident: durꝰ & tetricꝰ & intractabil uideare: ₵Do. Asp̄os patior uicinos. ₵Rõ. Duplex
est remediũ: Patiẽtia & fuga. Primũ ꝓbo: ferendi artificio oĩs mitescit asp̄itas. ₵Do. Vici-
nos pessimos ferre nõ ualeo. ₵Rõ. Si nec ita ꝓficis: q̄s te tenet: migra ilico: nõ ut ꝓceces:
ita & seq́ꝫ ceserũt: qđ ferre nõ potes pòdꝰ excute: & quẽ pugnãdo hostẽ pati nequis: fugiẽdo
euade: qd refert q̄ te tramite in tutũ eripias: Nullũ iter ad trãquillitatẽ animi difficile iudi-
cãdũ est. Qꝫ si sæpe idẽ feceris nec ꝓfeceris: scito culpã tuã esse: nec minꝰ forsitã alienã. Ma-
gna ps litiũ uulgariũ duos fontes: & si forte nocẽtiorẽ alteꝝ: nullũ habet ĩnoxiũ. Quis nẽ-
pe politicũ & sociale aĩal dicat hõ: si ueꝝ tñ inspiciat nullũ minꝰ: Veꝝq́ꝫ est illd Satyricum:
Maiorẽ esse serpẽtũ feraꝝq́ꝫ concordiã q̄ hoĩm. Siquidẽ ursi: apri: tigres ac leones: deniq́ꝫ
uiperæ: aspides: crocodili: & ad summã oẽ aĩal præt hoĩem: utcunq́ꝫ in sua spẽ quiescit in-
terdũ: hõ aũt nunq̄. Hõ hoĩem præmit sp̄ atq́ꝫ atterit: ꝑpetuis bellis ac litibꝰ inquietã uitã
sibi præstat ac ꝓximo. Sic eñ se res habet: ut ubi maior est locoꝝ uicinitas: ibi uideas maio-
rem distantiã aĩoꝝ. Rara sine iurgijs ac rãcore uicinia ẽ. Nemo uestꝝ: nisi fallor: Arabũ aut
Indoꝝ regibus inuidet: Lippꝰ est liuor: lõginq̄ nõ aspicit. ₵Do. Vicinis obsideor infestis.
₵Rõ. Si penitus ab hac peste uis absolui: in solitudinẽ te reconde.

De Inimicis. Dialogus XXXII. ₵Do.

A I Nimicitias habeo. ₵Rõ. Fac ut iusticiæ sis amicꝰ: nullũ certiꝰ præsidiũ. Vera ṽtꝰ
fortunæ minas calcat ac despicit. ₵Do. Inimicitiæ mihi sunt. ₵Rõ. Et cautior
eris & notior. Multos inimicitiæ illustrarũt: qui obscuri mãsissent si hostibꝰ caru-
issent. ₵Do. Hostes undiq́ꝫ mihi sunt. ₵Rõ. Obstabũt ne inuisibiles aĩoꝝ hostes subeãt
uoluptates. Nõ tã hostes tibi sors obtulit q̄ custodes: malo malũ maiꝰ arcebit. ₵Do. Hic
illinc hostibꝰ præmor. ₵Rõ. Illi q̄ꝫ suis præmunt affectibꝰ: Estq́ꝫ apud illos ultor tuꝰ: isq́ꝫ
nõ unꝰ: ꝓ te ꝑtes faciũt ira: metꝰ: odiũ: inq̄etudo: nec dũ pacti pœnã crimis exigũt: sic iter-
dũ ultio præit offensã: & fortasse ñ secuturã: Armabũt: laborabũt: sudabũt: æstuabũt: ãhe-
labũt: trepidabũt: & fortassis hoꝝ nihil ad te. Multi sæpe grauibꝰ odijs sibi nõ alijs nocuere.
B ₵Do. Est mihi pugna cũ hostibꝰ. ₵Rõ. Et illis secũ: & tutiꝰ aliq̄do cũ hostibꝰ q̄ cũ uitijs
pugnat. Quisquis aliũ odit: primũ aiæ suæ uulnꝰ infligit: ꝓximũ nonnunq̄ suo corpi. Ni-
mia nẽpe cupiditas feriẽdi nocẽdiq́ꝫ mltos incautos nudatosq́ꝫ dedit hostibꝰ: sic sp̄ prima
ꝑs maloꝝ in suũ auctorẽ uertit: interdũq́ꝫ nouissima: cũ sæpe interim sit illæsus in quẽ pni-
cies parabat. ₵Do. Vndiq́ꝫ mihi bella cõsurgũt. ₵Rõ. Nũq̄ clarior sanctiorq́ꝫ fuit ppłus
Romanꝰ q̄ dũ multis ac grauibꝰ bellis occupabat. Pax initiũ mali fuit: secũ nãq́ꝫ subijt li-
bido blãda hostis ac pestilẽs. ₵Do. Graues inimicitiæ mihi sũt. ₵Rõ. Magnæ inimicitiæ
C pleræq́ꝫ magnaꝝ amicitiaꝝ fuere pricipiũ. ₵Do. Habeo ĩimicos. ₵Rõ. Habeto & fidẽsi
& clæmẽtiã: de reliq̄ quicquid euenerit: cura saltẽ ut humanitate sis ac ṽtute sup̄ior. Sũt &
sua iura cũ hostibꝰ: cũ quibꝰ ita rẽ gere ut amicos fieri posse nõ dubites. Atq́ꝫ hoc saniꝰ cõ-
siliũ scito q̄ Biãtis: qui sic amicos diligi iubet: ut ĩimicos fieri posse memineris: Qđ dictũ
q̄uis ab alijs laudatũ: nec mihi certe nec Tullio probat. Est eñ ueꝝ amicitiæ uenenum. In
odio ergo cogitãdus amor: nõ odiũ in amore: Lõgeq́ꝫ Aristotelicũ illud ĩ rhetoricis Bian-
teo cõsilio præferẽdũ: Nõ oportet: ut aiũt: amare tanq̄ oditurꝰ: sed magis odire tãq̄ ama-
turꝰ. Qđ ꝑfecto scribẽs Aristoteles: Biantẽ ipsum callidãq́ꝫ eiꝰ & maliuolã sniãꝫ notabat.
₵Do. Inimicitias habeo. ₵Rõ. Sed inuitꝰ habe: & armato sp̄ in pectore cor amicũ pacis
habitet: atq́ꝫ ita bellũ exerceas ut coactꝰ uideare: neu forte odio succũbat hũanitas: neu tã
uindictæ studeas q̄ gloriæ aut saluti. Scis ut Romanis inuisior est Hãnibal q̄ Pyrrhus: cũ
uterq́ꝫ hostis: & prior Pyrrhus Italiã ĩuaserit: at nõ delẽdi aĩo ut Hãnibal: sed uĩcẽdi. Oĩbꝰ
enitendum modis: ut in actu quolibet uera uirtus emineat: sic ut nihil bello quæri aliud q̄
pax honesta uideatur.

De præerepta facultate uindictæ: Dial. XXXIII. ¶Do.

A

o Ptatæ facultas eripiť ultionis. ¶Rō. Cui peccatū eripiť: nihil eripiť multūq; tri/
buiť: quædā habētibus eripi lucrū est: ea ne habeanť obstare lucrū maiꝰ. ¶Do. Fa/
cultatem ultionis perdidi. ¶Rō. Fœlix iactura qꝰ noceat amisisse. ¶Do. Ab op/
tata & sperata ultione prohibeor. ¶Rō. Primū erat nolle male agere: proximū prohiberi.
¶Do. Necesse est occasionē ultionis omittere. ¶Rō. Si pulcherrimū uindictæ genꝰ est nol/
le ulcisci: pulcherrima est necessitas nō fini. Vltro uirtutē amplecti optimū: ꝓximū est cōpel
li. ¶Do. Ereptā mihi uindictā doleo. ¶Rō. Veniet tēpus cito forte quo gaudeas: neq; ali/
ter accidisse ullo uelis modo. Quidā ad quæ coacti ueniūt uelle incipiunt & amare: & de ne/
cessitate cōsensus oriť: dumq; uolūtas fieri incipit: desinit esse necessitas. ¶Do. Videbar ul/

B

cisci posse nec potui. ¶Rō. Nō posse malū agere potētia magna est: nēpe quæ oīpotentis est
propria. ¶Do. Vindicta mihi præsens excidit. ¶Rō. Colubrū tibi e manibꝰ excidisse cred/
to: uide ne iterū surrepat. Nihil homini tam cōtrariū q̄ inhumanitas. Per hāc em̄ hō esse desi
nit: idq; sic esse ipsum nomē indicio est: Nullꝰ morbus tā cōtrarius: nec mors quidem. Illa
scđm naturā accidit: hæc aūt cōtra. Sæuire in hoīem inhumanū ē: q̄uis meritū: nō oportet
exulcerati animi motū sequi: & priuati memoria doloris naturæ cōis obliuisci. ¶Do. Me
ulcisci uetitū in perpetuū dolebo. ¶Rō. Forsan in perpetuū gaudebis: Quotiēs putas post
inimicitias depositas & in gratiā reditū cohorruisse aliq̄s amicorū in amplexibꝰ: cogitātes:
hūc ego perditū uolui: & interdū a successu impio parū absuiť O sors optima in q̄piā par/

C

tem cōsiliū crudele uertisti. ¶Do. Iustā irā exequi nō sinor. ¶Rō. Iustam irā uix inuenias:
Cum sit scriptū: Ira uiri iusticiā dei nō operať. Et rursus ab altero: Ira furor breuis est. Opti
mum igiť nō irasci: proximū nō ulcisci: sed frenare iram ne animū rapiat quo nō decet: terti/
um est ulcisci nō posse etiā si uelis. ¶Do. Pulchra mihi præripiť uindicta. ¶Rō. Pulchrior
uenia relinquiť: & pulcherrima oīm obliuio. Hæc inter oēs principes Iuliū Cæsarē illustra/
uit. Innumeræ & ingentes uiri huius uictoriæ gloriosissimi sunt triumphi: incōparabilis rei
militaris excellentia: altissimū ingeniū: præclara eloquētia: nobilitas generis: forma corpis:
& inuicti animi magnitudo: Cū cūcta collegeris: nil in eo clarius clæmētia & offensarū obli/
uione reperies: Quæ q̄q̄ sibi materiā mortis attulerit: ut iure Pacuuianū illud ī funere ca/
nereť: omen seruasse ut essent qui me ꝑderēt: Ex quo tamē necessario moriendū erat: potest
quodammodo tali ex causa optabilis mors uideri.

De Odio populari: Dialogus XXXIIII. ¶Do.

A

p Opulus me odit. ¶Rō. Habes quē prædixerā popularis finē gratiæ: pro dilectio/
ne odium. ¶Do. Populus gratis odit me. ¶Rō. Miraris q; sine causa odit: qui si/
ne discretione dilexerat: consequēs hoc illius: unde modestia exulat: ibi regnare im/
petum est necesse. ¶Do. Odit me populus. ¶Rō. Hæc bælua iniuriæ prompta ē: segnis of
ficio: Vulgi amor leuis: odiū graue. ¶Do. Populus mihi succenset. ¶Rō. Ab amāte plau/

B

sus: ab irato populo ꝑnicies: impar periculū ac spes. ¶Do. Populo odiosus sum. ¶Rō. Ni
hil impetuosius stultorū turbis: ubi insaniā singulorū publicus furor: & furorē publicū singu
lorum rabies impellit: alterq; alterum trudit: Nihilq; periculosius q̄ incidere in illorū ma/
nus: quibus pro iusticia sit uolūtas: pro maturitate præcipitatio. ¶Do. Odit me populus.
¶Nō amasset utinam: ne nouisset quidem. Amor malorum odio finitur. Vtrunq; anceps:
sola ignorātia tuta est. ¶Do. Populo sum inuisus. ¶Rō. Populus odiosus leniendus aut
linquendus.

De Inuidia passiue: Dial. XXXV. ¶Do.

A

i Nuidetur mihi a multis. ¶Rō. Præstat inuidiosum esse q̄ miserabilem. ¶Dolor.
Inuidia exerceor æmulorum. ¶Rō. Et quis unq̄ uirtutis amicus exercitio hoc ca
ruit: Percurre animo oēs terras: oīa sæcula: cunctas historias euolue: uix insig/
nem uirum hac immunē peste reperies. Nolo nunc narrationem ingredi: quæ nos longe ni/
mis a proposito distrahat: sed si aliquid meministi omnium quæ legisti: non possunt ignoti
tibi esse q̄plurimi quorum comitatu non tantum consoleris sed etiam glorieris. ¶Dolor.

B

Inuidetur mihi. ¶Ratio. Linque honores & officia publica: Desine incessu elato & super/
bo comitatu per ora ciuiū uolitare. Sequestra teipsum quātum potes ab oculis multorū in/

uidorũ: nec uultu: nec uerbo: nec habitu: digito te notandũ præbeas. Vulgus & liuor in platæis habitant: sicut & mala ferme oĩa. Quidã hostes nullo melius modo: q̃ fuga uincũtur
C
ac latebris. ❡Do. Et profugum & latentem liuor insequit̃. ❡Rõ. Tolle mali materiã: malum oẽ sustuleris. Nimĳs opibus modũ pone: quicquid eximia specie inflãmare aĩos potest uel abĳce uel abscõde. Si quid est quo carere nolis aut nequeas: modeste utere: Inuidiã quã insolentia exasperat: humilitas lenit. Sunt quæ illã extinguant efficacia quidẽ: sed morbo ipso peiora remedia: miseria scʒ & infamis uita. De quorꝫ altero dictũ est: miseriã solã inuidia carere. De altero Socraticũ illud. Interrogãti enĩ Alcibiadi: quibus modis inuidiã declinaret: Respõdit Socrates: Et uiue inqt ut Thersites: cuiꝰ uitã si nescires ĩ Homerica leges Iliade. Ironicũ planeq; Socraticũ respõsũ: Nõ est enĩ consiliũ ut inuidiã uites: uitare ꝟtutẽ: satiusq; est Achillẽ esse cũ inuidia q̃ Thersitẽ sine: q̃uis illud cõstet: magnos interdũ uiros
D
ut securi uiuerent: & uirtutẽ ad tẽpus & ingeniũ occultasse. ❡Do. Inuident mihi multi. ❡Rõ. Inuidiam nisi uel ignauia uel miseria uix euades: quã si sic euaseris: in contẽptũ incides; utroq; caruisse difficillimũ. ❡Do. Inuidia multorꝫ præmor. ❡Rõ. Est ut perhibẽt calcandæ aliud iter inuidiæ per excellentẽ gloriã: sed perraro uestigio signatũ: ita ut plures hoc calle gradientiũ in id quod fugiunt relabunt̃.

De Contemptu: Dialogus XXXVI. ❡Do.

A
Ed contemnor. ❡Rõ. Si iniuste quidẽ est: nõ inficior quod doleas: feras tamẽ: alioqui in est qđ rideas. Nihil est enĩ ridiculosius: sed nil crebrius q̃ cõtemni sapientẽ ab insanis. ❡Do. Spernor. ❡Rõ. Circa hoc uerbũ: unũ quattuor bona esse dixere aliqui: Spernere mũdũ: spernere nullũ: spernere sese: se sperni: hoc tibi ultimo opus ẽ. ❡Do. Spernor a multis. ❡Rõ. Si a maioribꝰ fer: si a paribus patere. Illi suo iure utunt̃. Fere nanq; contemptui sunt minora maioribus. Hi se cõtemptui offerũt: & maiores fieri quãdo aliter nõ possunt: hac temptãt uia: Sine minoribus: sine illos insanire: neq; magnifacias cõtemptũ: qui illis infamiæ sit: tibi gloriæ. Spreuit Achillem Thersites: de quibꝰ mõ diximꝰ: Homerꝫ Zoilus: Augustũ Antonius: Virgiliũ Euangelus: Ciceronẽ Caluus. Et quod ex euangelio didicimus: qđ q; est maximũ: Herodes pessimus miserrimusq; hominũ Christũ
B
spreuit. Quid uel cõtemptis hoc nocuit: uel cõtemptoribus profuit? ❡Do. Spernor & irrideor. ❡Rõ. Irrisiuũ nescio: quid & histrionum etiã esse animis solet: eoq; magis quo minoribus: quid minus est opus: Alter alterꝫ ridet. ❡Do. Spernor ab alĳs. ❡Rõ. Recordare an tu alios aut spernas: aut spreueris. Hic est mos humanus: spernere: & sperni mutuo uos uicissim odio: mutuoq; præmitis cõtemptu: & uultis alĳs esse uenerabiles nemine uenerãtes: Placere uultis deo: cuiꝰ operꝫ nullum uobis placet eo quo placere debet modo: In quo præclare quidẽ noster Cicero: si præclarꝫ aliquid sub deorꝫ noĩe dici posset: Minime inquit conuenit: cũ ipsi inter nos uiles neglectiq; simus: postulare ut dĳs ĩmortalibus charissimus & ab his diligamur. Illud ergo præclarius Malachiæ prophetæ: Nunquid non pater unus omniũ nostrꝫ? Nunqd nõ unꝰ deus creauit nos? Quare ergo despicit unusq́sq; uestrꝫ fratrẽ suũ? ❡
C
Do. Sperni grauiter fero. ❡Rõ. Et si nemo sperni uelit: multi cupiãt timeri: multo tñ ẽ sperni securius q̃ metui. Itaq; qđ ait Anneus in ep̃la quadã: Nõ minꝰ contẽni q̃ suspici nocet: Nõ admitto. Illud ab eodẽ alibi dici rectius æstimo: Periculosius timeri esse q̃ despici. Proinde cũ ueteri Sapientũ edicto: tria hæc uitãda didiceris: de quibꝰ totidẽ cõtinuis tractatibꝰ egimus: & sint mala oĩa: haud dubie tñ malũ minꝰ hoc ultimũ q̃uis ignobilius: nec deest suum cuiq; remediũ. Odiũ obsequio lenit̃: liuor modestia: cõtemptus amicitĳs illustrium: & honestis artibus ac ꝟtute. Nemo primũ Bruto contemptior Romæ fuit: nemo minꝰ postea. Age & tu bonũ magnũq; aliquid: quo cõtemni nequeas.

De promissi muneris tarditate: Dialogus XXXVII. ❡Do.

A
Ero promissa complent̃. ❡Rõ. Quid singulariter de hoc quereris qđ oĩbus ẽ cõe? Nulla qdẽ res magis munꝰ inquinat: q̃ dura frõs & lẽta dilatio. Sed hic est mos: cito uultis accipere: tarde aũt dare: ad illud alacres: ad hoc mœsti: ad illud præcipites: ad hoc segnes. Ingratitudinis duplex radix: duplex materia querelarꝫ: dũ & illos mora: & celeritas hos constringat. ❡Do. Multa mihi promissa sunt: nihil implet̃. ❡Rõ. Magnis promissoribus minimum fidei esse debet. Nota uanitas: notæ blanditiæ: nota hominum mẽdacia. Multa tibi unus aliquis promisit: sufficit promisisse: quære alium qui promissum impleat. Non potest unus omnia facere: fecit hoc promissor ut eum interim diligeres. ❡
B
Do. Quod mihi promittitur non fit. ❡Rõ. Duarum cupiditatum: potentior est quæ te

netq̄ quæ poscit. ¶Do. O quot ille pollicitis abundabat. ¶Rō. Aut irridebat: aut ad tempus diligi uolebat: ut dictum est: & forte dum tibi multa promitteret: unum aliquid a te poscebat: quod uel magni precio mendacij bene partum æstimaret: Sæpe autē qui diuites sunt uerborum: esse inopes rerum nosse debueras. ¶Do. O q̄ multa mihi promissa sunt. ¶Rō. Si mihi credideris: multa promittentibus nihil credes.

De Repulsis: Dialogus XXXVIII.

¶Do. Epulsam passus indignor. ¶Rō. Vis ne igitur quæcūq̄ poposceris adipisci: ita ut negari tibi nihil possit: uide ne intolerandæ superbiæ sit hoc uelle. Meminisse magni Pōpeij decuisset: quo nescio an eᵒ maior unq̄ fuit: de quo tñ scriptū est: Quæq̄ dari uoluit: uoluit sibi posse negari. Q̄ multa Cæsarib⁹ supra humanā magnitudinē: summo etiam imperio gloriosis negata cognouim⁹: & tu grauiter unam aut alteram fers repulsam? Deniq̄ q̄ multa quotidie deus poscit ab homine nullius rei indigēs: nec impetrat. ¶Do. Non possum æquo animo repulsam pati. ¶Rō. Cur petendi tibi arrogas licentiam & negandi alijs carpis libertatem? Quid q̄ sæpe indigna petitio dignam repulsæ præbuit materiam? Quid q̄ sæpe etiam petenti repulsa utilis fuit: cui quod petierat impetrasse damnosum erat? ¶Do. Iniustam patior repulsam. ¶Rō. Si iniusta est repulsa: iusta ergo petitio: gaude cuiuscunq̄ potius culpam esse q̄ tuam. ¶Do. Vnde nō merui repulsam tuli. ¶Rō. Multi se magna meritos putant: unde penitus nil merent̄. Hinc repulsæ dolor: hinc querelæ istæ: quibus orbis terræ & omnis uita hominū plena est. ¶Do. Pudendā patior repulsam. ¶Rō. Pudēdum nihil præter culpam. Quē pudorem tibi inferre potuit quod tui nō erat arbitrij? ¶Do. Repulsam patior unde non credidi. ¶Rō. Credulitas incerta est: certa autē res: Nō posse quod petitur negare: nō est liberi sed serui: Non posse repulsam pati nō est ciuis sed tyranni. ¶Do. Optatæ speratæq̄ rei passus sum repulsam. ¶Rō. Si quicquid sperant cupiuntq̄ homines assequerentur: dij essent omnes: Tu uero ut indignationes multas ac dolorem fugias repulsarū: disce optare possibilia & honesta: non assequi uelle quicquid inconsultus & inexplebilis appetitus optauerit: quicquid spes uana suggesserit. ¶Do. Nō tantum repulsus ego sed indignus mihi antepositus fuit. ¶Rō. Et quotiens indigni dignissimis præferuntur: & quotiens indignos indignissimi iudicant: alienarū sæuerior: suarum quisq̄ fauorabilis rerū iudex. Multi se indignos dicunt: pauci credūt. ¶Do. Paruæ rei patior repulsam. ¶Rō. Multis parua negata: magna ultro oblata uidim⁹. Si repulsis compēsentur munera: fortunæ lances æquabunt̄: sed uos illas indignatione augetis: hæc obliuione atq̄ dissimulatione minuitis. ¶Do. Dignus eram: ut arbitror: non repelli. ¶Rō. Vt sit ita: an tu omnia pro dignitate hominū dari existimas ac negari? Vtinam ita esset ut & plures bonos spes præmij & pauciores malos faceret metus pœnæ. Sed nō ita est: Amor: odium: spes: cupiditas: affectus inconditi: cuncta permiscuere. In te uno fortunæ stilum publicum uis mutari: & non te potius ad cōmunē cursum humani moris inflecti. ¶Do. Quanto indignior mihi anteponit̄ competitor. ¶Rō. Et Lucius Flaminius mox ob indignum facinus iudicandus: & ordine senatorio amouendus Scipioni Nasicæ prælatus fuit: uiro omnium optimo senatus & populi sentētijs iudicato. Et Vatinius Catoni: illaudatus laudatissimo: non solū populi amicorū simulq̄ hostiū iudicio: sed toto etiā Ciceroniano uolumine: quid hic dicis ut sint grauia: nō sūt noua quæ pateris. ¶Do. Multū sperabā: modicū nō mereor. ¶Rō. Vt multū q̄ȝ merearis: dixi iam: non oīa pro meritis dari. Quid q̄ semel negatū: eidē idipsum mox cōcessum uidim⁹? Qđ in ipso de quo loq̄r Scipione accidit: repulsarū duriciē sæpe ꝑtinax uirt⁹ infregit. Testes sunt Aemilius Paulus: Metellus Macedonicus: Luci⁹ Mumius: q cōsulatus repulsam passi oēs: ijdē speciosissimis cōsulatibus ac triūphis postmodū honestati: suis ciuib⁹ quibus contēptui fuerāt spectaculo fuere: nunq̄ ad id ꝑuenturi si repulsas populi lamētis potius acerbare q̄ uirtutibus superare uoluissent. Lucius Sylla q̄uis in finem ciuilib⁹ discordijs irritat⁹: famā suā nota crudelitas infecerit: nobilitate tamē & gloria insignis ciuis: nō cōsulatus sed præturæ: tāto minoris rei repulsam cū tulisset: summā reipublicæ post adept⁹ & præturas & cōsulatus & imperia: nō tantū cōsequi potuit: sed donare. Non debet repulsa spē auferre sed afferre: sollicitudinē ac uirtutē acuere: quæ nil tam asperū quod non leniat: idq̄ etiam si quando non fecerit: non tamen ideo deserenda est: ne propter seipsam suumq̄ proprium finem culta uideat̄. Deniq̄ hi repulsas suas forti animo tulere: At Publius Rutilius repulsa fratris audita: quam erat passus in petitione cōsulatus: statim morte obijt repentina. Elige utrum sequi malis.

De iniusto Domino: Dialogus XXXIX.

¶ Do. Iniustum dominum patitur respublica. ¶ Rō. Sed fortassis id merita: & id sceleri scelus est debitum: nō solum apud inferos: sed ubiq; feri iudices: ubiq; iusticia suū opus exercet: & si sæpius cunctetur interdum properat: Verumq; re ipsa fit: quod scribit: Vtiq; ē deus iudicās eos in terra. Dæmones ex hominibus fieri: quidā opinati sunt: perpetua criminū licentia peccandiq; libidine: quod ut forte tolerabiliter dictum sit: malarū uoluntatum similitudo effecit: qua homo malus atq; in malis obstinatus pene dæmonem æquat. Cui sententiæ: si recipit: illud fortasse non dissonū fuerit: ut permissu diuinæ iusticiæ dæmonem dæmon præmat: Qua in re illud dumtaxat: ut uidetur: est miserū q; nōnunq; sceleratorum supplicijs miscētur innoxij: & nimis uerū crebrumq; comprehendit illud Flacci: Sæpe dies pariter neglectus incesto: addidit integrū: quod ipsum non sine certa: licet uobis occulta iusticia dei fieri indubitata fide credit. ¶ Do. Crudelem dn̄m perpetimur. ¶ Rō. Crudelitas mala quidem & naturæ hominum aduersa: sed utile uitijs: & lasciuienti populo: frenum: pauor: undecunq; oriens: Amare inscijs expedit timere: quicquid id quidem sit. Nemo tam trux dominus ut non truculentior sit uoluptas prosperitatis comes ac filia. Male agētibus nihil peius q̄ securitas ac libertas. Qui nihil metuit: proximus est ruinæ. ¶ Do. Iniquum dominum infausta plæbs patitur. ¶ Rō. Nullus: mihi crede: misera in plæbe miserior q̄ tyrannus. Quod si dubitas Dionysium cōtemplare. Ille uir improbus nec indoctus: de seipso suaq; tyrānide quid sentiret: apertissime pendentis supra amici uerticem gladij cuspide declarauit. Nota est historia. Timet plæbs tyrannū: & tyrannus plæbem: Sic reciproco pauore se cruciant. Hoc refert q; miseria plæbis apparet: & tyranni latet. Nō minus tamē affligit purpureo uelamine tectum uulnus: neq; minus aureæ grauant compedes q̄ ferreæ. Est & sua: ut in sordibus utq; in fumo: sic lauticijs ac splendore miseria. Aurea quidem tyranni uestis extrinsecus: obuerte illam: ardentibus intus aculeis plena est. Ita ut uides nō penitus aut impune sæuiunt tyranni: aut inulta plæbs præmit. ¶ Do. Inclæmētissimus nobis est dominus. ¶ Rō. Non tot passim essent domini: nec tam late furerent: nisi populi insanirent: & cuiq; ciuium pro se charior foret res priuata q̄ publica: uoluptas q̄ gloria: pecunia q̄ libertas: uita q̄ uirtus. ¶ Do. Vnum dominū serua fert patria. ¶ Rō. At nō unū sed triginta simul illa legum nobilis mater: græciæq; lumen alterū Athenæ. ¶ Do. Patria dominū unū fert. ¶ Rō. Multos aūt Roma: quis Caligulas nesciat ac Nerones & Domitianos ac Commodos & Heliogabalos & Bassianos & Galienos: Ac ne singula Imperij ꝓbra exequar Maximos & pietatis hostes Iulianos ac Decios: Sardanapalum Assyria pertulit: Cyrum Persis: Alexandrū Græcia atq; Asia reges dictos: Vere aūt tyrannos acerrimos & immites tulit & Dionysios Sicilia Phalaridem: Agathoclem. Lacedæmō: Cleomenem: Nanidemq;: quē Argi quoq; perpessi: fœmineamq; uxoris auariciam: quæ uiro ipso rapacior in sexu suo tyrānidem miris modis exercuit. Sed quo feror: quis aut ueteres aut nouos numeret tyrannos: qui tam multi hodie: tamq; alte: hinc suis opib⁹ ac potētia populorū: illinc moribus atq; dementia radicati sunt: ut nec numerari iam ualeant nec cōuelli: neq; minus apud uos q̄ apud Aegyptios aut Medos libertate pessundata ac sepulta: uersa seruitus in naturā sit: sicut pars maior populorū tyrannū si non habeat: quæsituta precario seu precio emptura uideat: usq; adeo patres uestros esse q; nati erant puduit: uos em̄ pene omnes in seruitio nati atq; educati: ut doloris antiquam: sic nouam querelæ materiam non habetis. ¶ Do. Potentis domini graui præmimur iugo. ¶ Rō. Aristophanis poetæ utilis fabella: quæ monet non nutriendum in urbibus leonem: tamen si nutritus fuerit: obsequēdum illi esse: Nec tyrānidis naturale malum impatientia cumulandū: quāq; ipse feceris potentiā detractandum. Raro equidem tyrannus absq; culpa ciuium surrexit in populo. Vetus est aūt uerbum: Ede quod nutristi. ¶ Do. Dominū importunū patimur. ¶ Rō. Si omīs potestas a deo est: seu ad bonorum exercitiū: seu ad malorū pœnam: par est ut diuino imperio te subiectum sentias: nō humano. Cuius si minister immitior uidetur: patientia fortassis efficiet ut mitescat. Vix est enim ullū tam ferox ingenium: ut non obedientia & obsequio leniatur: uel ferendū deniq;: uel ponendū est omne quod præmit. Nē pe nihil est tertium præter impatientiam: quæ ut dixi: molesta nō minuit sed acerbat. ¶ Do. Mal⁹ nobis est dn̄s. ¶ Rō. Oēs uos unū habetis notum hostē: Vnus ille multos habet incognitos: periculosior status. ¶ Do. Dn̄s nobis ē pessim⁹. ¶ Rō. Sed nō erit diu: si bene philosophis uisum est: Violentū nihil esse diuturnū. Et sane si uel unū patria ciuē bonū habeat: malum dominū diutius non habebit.

De indocto Præceptore: Dialogus XL. ¶Do.

St mihi præceptor indoctus. ¶Rō. Et si doctū facere non possit indoctus: uerūq; sit cōmune illud signū: scientis est posse docere: sub indocto tamen præceptore doctus aliquis fieri potest: uel per seipsum: uel quod est uerius: influētia cœlesti atq; inspiratione. Et ut Ciceronis utar uerbo: aliquo afflatu diuino: sine quo nec doctum certe nec bonū uirū fieri posse credendū est. Hoc eñ non solū uera religio sentit: sed gētilis quoq; philosophiæ consentit auctoritas. ¶Do. Indoctum præceptorem nolens audio. ¶Rō. At cœlestem præceptorē audi libēs: qui fecit aures tibi: non has tantū quas uidemus: sed inuisibiles alias intus in anima. Illum audi: qui docet hominē scientiā: sicut scriptū est. Quo intus tacente: frustra præceptor quicūq; mortalis q̄uis doctissimus laboraret. ¶Do. Præceptorē indoctum ægrefero. ¶Rō. Vel ab illo fugiens alium quære: uel ad teipsum redi: Et memento Epicurū sæpe a Cicerone licet irrisum: uisum tamen Senecæ magnū uirū: nō indoctum modo præceptorē habuisse: sed nullū: ut gloriabūdus idem ipse cōmemorat. Augustinum uero: qđ de seipso testat: cui nō omnia credere nefas est: Et Aristotelicas cathegorias: quæ inter difficillima numerant: & artes liberales quas singulas a præceptoribus didicisse magnū ducitur: nullo hoīm tradente: ut idē ait: oēs intellexisse. Nouissimūq; Bernardū uirū doctrina & sanctitate clarissimū: oēs suas litteras quarū inter cūctos sui temporis abūdantissimus fuit: in syluis & in agris didicisse: non hoīm magisterio: sed meditādo & orādo: nec ullos unq̄ alios: ut de se etiā ipse ait: præceptores habuisse q̄ quercꝯ & fagos. Hæc si facta sūt: cur nō iterū fieri possint? Qđ nisi sic esset: quid fecissent primi hoīm: quibus nec præceptor ullus erat: nec reperti aliqui? Mirando igit: cogitando: assurgēdo & ingeniū acuēdo ea ipsa quæ uos cum oībus præceptoribus uestris uix intelligitis inuenere. Aude & tu aliquid tecq; magnis inserere ne diffidas: Si mortalis defuerit: æternus aderit præceptor: a quo sunt omnes: & oīa ille fecit & ingenia & scientias & magistros.

De Discipulo indocili ac superbo: Dial. XLI. ¶Do.

Iscipulum habeo indocilem. ¶Rō. Perdis operam: littus aras: semina proijcis: natura non uincitur. ¶Do. Discipulum indocilem sors dedit. ¶Rō. Terræ aridæ colonus: solue boues: quid te torques? Illi parce & tibi: cum tot sint labores necessarij & ineuitabiles: superuacuos quærere stulticia est. ¶Do. Discipulum habeo litterarū indocilem. ¶Rō. Si docilis est uirtutum: illic insta: melioribus illum artibus ornaueris. Quod si neutrum capit: uacuum sine: ne ue quid in pertusum uas effuderis quod neq; ibi subsideat: teq; iugi tædio exhauriat: Sic habeto enim: Omnes qui sunt: quiq; erūt aut fuerunt uirtutibus aut doctrinis clari: non posse unum ingenium accēdere: nisi aliquæ intus in animo scintillæ sint: quæ præceptoris spiritu excitatæ & adiutæ: generosum disciplinæ fomitem arripiant: Alioquin algidum in cinerem ne quicq̄ flabis. ¶Do. Intractabilem discipulū ac superbū habeo. ¶Rō. Superbia hostis ingenij est: dumq; subesse dedignatur: & discere negligit discipulus insolēs: ægre manum ferulæ subijciet: doctrinæ animum: reprehensionibꝯ aurem: collum iugo. ¶Do. Habeo prosperitate tumidum discipulum. ¶Rō. Sicut tumor oculorum uisui: ita tumor animi ingenio nocet: ut disciplinis aditus fiat comprimenda est omnis elatio. Scis ut Alexander Macedo: cum aliquando mathematicis animū applicasset & geometrica sibi quædam obscuriuscula traderentur: difficultatibus offensus præceptori imperat: ut idipsum clarius tradat: Et quid ille respondeat: Hæc inquit æque omnibus difficilia sunt: Vt scilicet oēm illi spem regij fastꝯ excuteret. Sic est enim Hercle: Nullæ sunt fortunæ partes in ingenij rebus: quisquis doctus ac sapēs fieri uult: obliuiscatur interim se potētem. ¶Do. Discipulum rudem elatumq; habeo. ¶Rō. Contra uentū aduerso flumine nauigas: contrahe carbasa: terram pete. ¶Do. Cōtumacem habeo discipulum proteruumq;. ¶Rō. Non harenam tantum fodis: sed serpentem nutris: aconitum excolis: hostem doces. ¶Do. Duræ discipulum ceruicis instruo. ¶Rō. Surdo canis: sed sic est: hos clamor: hos silentium delectat: Potentissima semper in rebus omnibus consuetudo est. Vide ut piscator tacitus: clamosus uenator: at clamosior aliquanto scholæ arbiter q̄ syluæ. ¶Do. Duricordem discipulum nactus sum. ¶Rō. Sæpe facilius ursi caput mollias q̄ hoīs: qđ uis audit? Est in fabulis lupū ac uulpeculā litteras didicisse: Nā elephātis studiosi nō anilis fabula est: sed naturalis historia: Et hic tuus forsitan studio naturā leniet: Apud me autē: una fere pastoris ac præceptoris uita est: Mirum nisi uterq; tandem a conuictu mores traxerit. Ille bæluas regit: hic pueros.

De Nouerca: Dialogus XLII.

¶Do. Nouercam habeo. ¶Rō. Ergo & patrem: Sic sunt ferme res humanæ ut tristia lætis & amara dulcibus temperentur: atq; utinā ex æquo impermixtū hic dulce non habitat. ¶Do. Iniusta mihi est nouerca. ¶Rō. Non inepte Virgiliano epitheto uteris: quanto aūt illa iniustior tibi: tanto in illā ut sis iustior enitere. ¶Do. Nouerca mihi superbissima est. ¶Rō. Et fœminæ propriū superbia: & nouercæ ē: Si geminæ causæ unū pariunt effectum: non est qđ stupeas: est qđ feras: teq; & præuignū simul & filiū bonū probes. ¶Do. Superbissima est nouerca. ¶Rō. Nulla re melius q̃ humilitate uincit̃ sup̄bia. ¶Do. Nouercam ferre nequeo. ¶Rō. At fer patrem: si hunc ualde diligis: facile illā feres. ¶Do. Nouerca impia atq; importuna est mihi. ¶Rō. Esto illi pius ac patiens: pietatē patri debes: patiētiā fœminæ: reuerentiam nouercæ. ¶Do. Insolens est nouerca. ¶Rō. Noli pati ut potentior sit illius insolentia q̃ pietas tua. Nihil duꝝ: nihil arduū est pietati: hæc ad deum hoīes engit: deumq; ad hoīes inclinat: quotiens nouerca sæuierit: non tu illā sed patrem cogita. ¶Do. Iniuriosa est nouerca. ¶Rō. Muliebres iniuriæ contemptu melius q̃ ultione plectunt̃. ¶Do. Grauem patior nouercam. ¶Rō. Bene ais patior. Succūbere eñ & mulierculam pati non posse non est uiri. ¶Do. Odit me nouerca. ¶Rō. Ipsam ama: Nā & inimicos diligere: diuinū est præceptum: & amare ut ameris: philosophicum est consiliū. ¶Do. Nouerca me odit. ¶Rō. Si patrem tuū amat satis est tibi: odisse patris amatricem filio nō licet: Sin & illū odit: quē non oderit? Nam & si alteꝝ plusq̃ uꝝ amat: tu ille ne fueris. ¶Do. Nimis odit me nouerca. ¶Rō. Min⁹ malū forsitā nouercæ odiū q̃ nimi⁹ amor. Phædram nosti & Hippolytū. Certe odium qđ ulcisci nefas: leniendum aut fugiendū aut ferendum est: Nihil est quartum: querelæ sæpe odium exaggerant.

De Duritie Paterna: Dial. XLIII.

¶Do. Durum patior parentem. ¶Rō. Durities patris sæpe filio salubris: semper damnosa mollicies: nō linguæ tantū: sed nec uirgæ parcendū docti consulūt: His duobus animoꝝ iuuenilliū constat imprimis cura: quæ si frustra sint: grauioribus morbis grauiora remedia adhibent̃: abdicatio & carcer: quin & more ueteri Romano: ad extremū supplicia & mors: qđ non cōsules modó & duces quibus imperiū in oēs publici cōsilij præstaret auctoritas: sed priuatos illos priscos ac sæueros patres: quibus sola patria potestas ius in filios daret sæpe acerrime obseruasse legim⁹: in quibus maxīe Cassij ac Fuluij nobilitata sæueritas. I tu: nimis blādū patrem dic duꝝ. ¶Do. Patrem patior durum. ¶Rō. Qualem putas ille te passus est pueꝝ: qualē ue deinceps adolescentem? Difficile id quidem persuadere his sibi ualde placētibus: Sed crede mihi: nihil durius q̃ ætatis illius incōditos mores pati. ¶Do. Patior duꝝ patrem. ¶Rō. Quid si durus es filius? Dura duris efficaci⁹ leniunt̃: & sæpe medici mollioris deformior est cicatrix. ¶Do. Patrem duꝝ habeo. ¶Rō. Si pater uerus est diligit: & si diligit non quæ mulceant sed quæ prosint cogitat. ¶Do. Durissimus pater est mihi. ¶Rō. Quæ tibi durissima: illi forsan utilia uidētur: cui & certius iudicium & incorruptior est affectus. Adolescētia non nisi quæ sub oculis sunt metitur: ætas maturior multa circūspicit. ¶Do. Pater est mihi durissimus. ¶Rō. Vide ne tu illi durior: ut dum ille dedecori tuo obstat: tu illius uitā perditis moribus inquietes. ¶Do. Perdurus pater est mihi. ¶Rō. Qui salutem filij negligit: ille demū durus est pater & si fronte mitissimus: At qui filium ad rectum iter trahit ope cōsilioq; adiuuās & sæpe uerboꝝ: sæpe rerum stimulis impellēs: sæpe uel tardū increpitās uel īuitū cogēs: q̃uis sæuerior sit aspectu: durus est minime. Fructuosior filio sæueritas patris solet esse q̃ comitas. ¶Do. Durus est pater. ¶Rō. Supercilium paternū: zelus: dolor: metus: ætas excusant. ¶Do. Durū patrem ægrefero. ¶Rō. Quid si qđ multis sic affectis iure accidit: ferre duritiem cogaris alterius? Quid si ipse cōtumacis filij pater esse incipias? tūc intelliges q̃ suaue patris iugū & q̃ iustū sit imperiū: Nūc non nisi unum intelligis qđ delectat: in q; hoc uno iudiciū tuū habet: nō delectatione animi: sed titillatione sensuū circūuentū. ¶Do. Durus mihi pater est. ¶Rō. Vt sit durus: illum tibi nō te sibi iudicē dat natura: quā secutā lex ciuilis: castigatores parentū filios erubescit. Pudeat te audere qđ ulli filio licere legē puduit: Sine de te iudicet q̃ te genuit aluitq;: Tu de illo iudiciū linque alijs: patrēq; si ueræ laudis nō est capax: decoro saltē silentio uenerare. ¶Do. Duris pater est moribus. ¶Rō. Nō arguēdi mores patꝝ: sed ferēdi sunt. Nihil turpius in Alexandro sonat: q̃ q nō dicā patrē cōuitijs attēptasse: sed paternis laudib⁹ inuidisse uisus est: de patre uel gloriose loquēdū uel tacendū. ¶Do. Habeo duꝝ

rum patrem. ¶Rõ. Habes ubi amorẽ: ubi pudorẽ: ubi patientiã: ubi obedientiã tuã ꝓbes. Nullũ in terris imperiũ iustius q̃ patris: nulla honestior seruitus q̃ filij. Nil tã suũ cuiq; est q̃ filius patri: nil cuiq; indignius eripit: Sed uos præcipiti atq; intẽpestiuo desiderio subesse nati: præesse cõcupiscitis: sic & patribus uos aufertis: & patrũ an uobis imperium usurpatis: Duplex indignitas: ita fit ut insolẽtia iuuenilis undiq; rerũ turbet officia. Hinc forte prohibiti de patrũ asperitate queri mini: uestro digni iudicio qbus oĩa liceãt: ob id unũ q̃ nati estis & placere uobis ad speculũ didicistis: tum demũ cũ præesse cœperitis sensuri q̃ id uobis turpiter an tẽpus optatũ esset. ¶Do. Rigidus pater est mihi. ¶Rõ. Quid si pius est rigor: pater filio rigidã pietatẽ: patri filius obsequiũ reuerens obedientiãq; humilẽ debet. De Mallio Torquato in historijs: & apud Marcũ Tullium legisti: ut ꝑindulgẽs in patrẽ: idẽ acerbe seuerus in filiũ fuit: uulgi forte iudicio reprehẽsus in altero: ab incorruptis æstimatoribus in utroq; laudatissimus: tãta diuersitas rerũ est. ¶Do. Pater durus ẽ mihi. ¶Rõ. Sero bona uestra cognoscitis O mortales. At cum nosse cœpistis nimis agnoscitis: hic & præsentia fastiditis & amissa lugetis. Alterũ superbe nimis: alterũ nimis humiliter: & ubi agendæ grates: & ubi habẽda patientia: utrobiq; querimoniæ: nusq̃ æquanimitas: sic in deũ atq; homĩes grati estis. ¶Do. Durus est pater mihi. ¶Rõ. Veniet tẽpus quãdo hunc ipsum patrẽ suspires: nec responsurũ uoces. Et qui tibi nũc uidet saxis durior: plumis mollior uideat. ¶Do. Durũ patrem habeo. ¶Rõ. Patrem dum habueris non agnosces.

De contumaci Filio: Dial. XLIIII.

¶Do. Habeo filium contumacẽ. ¶Rõ. Aequũ est ut qui patrem ferre nõ poteras: filiũ feras: utiq; sarcinã grauiorẽ: magis animũ præmit pungitq; acrius superbi filij uerbum unũ irreuerentius ꝓlatũ: q̃ sæueri patris quæcunq; duricies. Ille em̃ iniuriã facit: hic iure suo utit. ¶Do. Filium habeo rebellantem ¶Rõ. Impudẽter de minorũ rebellione cõqueris qui maiorũ iusta contempsit imperia. ¶Do. Filius contumax est mihi. ¶Rõ. Tandẽ fortassis intelligis: quid tuus ille tam durus pater uisus est tibi. ¶Do. Filiũ patior insolentem. ¶Rõ. Si ætatis est: uitiũ cũ ætate transibit. Multorũ ferox adolescentia ꝓgressu tẽporis ad uirtutẽ mirificis ꝓuectibus flexa est. ¶Do. Rebellem filiũ habeo. ¶Rõ. Non solus. Et Dauid: & Mithridates Ponti rex: & Seuerus Imperator Romanus rebellantes filios habuere: & multis post sæculis Britãnici pacem regni: ut fama loquit: turbauit regij adolescẽtis in patrẽ concitata rebellio: sed quisquis sua deflet incõmoda: nullus aliena uel publica. ¶Do. Impius ac rebellis est filius. ¶Rõ. Magna tibi portio paternæ molestiæ dẽpta est: mortẽ filij timere. ¶Do. Habeo ignauũ & inertem filiũ. ¶Rõ. Nescis ut Africanus ille uir magnus: dissimillimũ filiũ sibi lõgeq; degenerẽ amauit unice. Et profecto maior nõ dicam amor: sed miseratio debet ei quẽ minus adiuuat natura. Nullius rei eget qui uirtutũ diues est: quarũ indigẽtia uere miseros: ac ꝓinde misericordiæ egẽtissimos facit: Tu ĩ filio & si nõ uirtutẽ: ama q̃ filius: si ne id quidẽ: atq; homo ẽ: postremo si nihil est qd ames: miserere. Propriũ patris: ut sæueritas: sic misericordia est. ¶Do. Perditæ filius est uitæ. ¶Rõ. Põdus infaustũ: eoq; grauius qd dũ ferri potest: nequit abijci: perfer: & quadat corrige. Sic em̃ aut filiũ curaueris aut certe pr̃is officiũ egeris: hoc tibi debitũ: illud optabile ¶Do. Impius: inhumanus: intractabilis est filius. ¶Rõ. Siquidẽ mollicies ac uoluptas in perfidiã ac scelus eruperint: uenenosum aĩal exigendũ domo est: neq; ubi: sed qd natum æstimandũ: & in syluis ortas auiculas pascitis & domi natos scorpiones occiditis. ¶Do. Impius filius ẽ mihi. ¶Rõ. Periculosa seponere anteq̃ noceãt sapientis ẽ: Nõ te pietatis umbra decipiat: Nulla impio debetur impietas. Est ubi sit crudelitatis species piũ esse: sed dũ aliquid uel minimũ spei est: semper ad misericordiã inclina: memẽtoq; te patrem esse nõ iudicẽ: neq; hic tibi Terentianũ illud excidat: Pro pctõ magno paululũ supplicij satis ẽ patri.

De discordi Fratre: Dial. XLV.

¶Do. Habeo discordem fratrem. ¶Rõ. Quid aũt ille? Ne igit te cõcordẽ habet: unanimitas fraterna quæ unũ ex duobus facere debuit: in duo nõ iam diuersa sed contraria penitusq; pugnantia scissa est: Graue sed antiquũ malũ qd & mũdus & mundi caput ab initio habuere. Siquidẽ uetus urbis Romæ: sed uetustior orbis infamia est: fraterno sanguine maduisse: Tu quod ĩ singulis paribus fratrũ uides & altero: quin etiã adhuc solo in uno tot millium quid stupeas non habes. ¶Do. Est mihi discors domi frat. ¶Rõ. An & hoc miraris esse magna ĩ domo: qd in ipsius materni uteri fuit angustijs: ubi olim & si maioris mysterij uelamentũ ẽẽt: certe nõ discordes tm̃ fr̃es legimus sed bellãtes? Est ne igit

nouū si armati faciūt qđ nō nati solēt. ¶ Do. Nulla mihi apđ fratrē grā est. ¶ Rō. Multo prꝰ hoc in scholis edoctꝰ: q̄ domi exptꝰ esse debueras: ꝓuisa ꝟo nec querimur nec mitamur. ¶ Do. Odiosum fratrē habeo ac discordē. ¶ Rō. Vt ferme nullus amor æquior fraterno: sic nullū ubi incepit iniquius odiū: nulla acrior inuidia. Sic paritas incitat aīos atq̄ incēdit: cū cedēdi pudor & amor excellētiæ eo ardētior: quo icunabulorū recordatio & quæcunq̄ beniuolentiā paritura uiderent: ubi semel a recto calle deflexū est: odiū & cōtēptum pariunt: hic naturæ rebellātis ardor animi optīe qdem ꝓ obsequio atq̄ humanitate placabitur. Vix est eīn tā immite ullū tanq̄ asperū ingeniū: qđ nō tandē molliat ꝟa ac iugis humilitas uerborū & rerū oīm lenis & nō ficta retractatio. Sin id serū atq̄ inualidū deprehendas: seu forte huc tu cogere tuū ipse aīm non potes: q̄ honeste quidē atq̄ utiliter cogerē: tunc anteq̄ in ꝑniciem res erūpat: ultimo remedio utēdū erit: Extirpāda mali radix: & discordiarum mater ꝓpellenda cōmunio: In q̄ ita te facilē præbebis: ut q̄tū iuri tuo demptū: tantū uirtuti famæq̄ additū inuenias. Impiæ ac suꝑbæ cupiditatis aculei nulla re melꝰ q̄ pia & miti liberalitate franguntᷣ. Bonū aurū: q̄ pax domꝰ & charitas fraterna redimitᷣ. Vetus ualde nec uerū minus est uerbū: Magnā discordiarū bellorūq̄ materiā: duo hæc esse ꝓnomina: meum & tuū: quæ si de uita hoīm tollerentᷣ: haud dubie trāquillius uiuerētᷣ.

De amisso Patre: Dial. XLVI. ¶ Do.

A — p — Attē amisi. ¶ Rō. Iustū est ut quē præsentē querebaris: absentē quæras nec inuenias. Nihil æquius q̄ fastidita imperia frustra optari. ¶ Do. Pium patrem amisi. ¶ Rō. Piū ille filiū dimiserit: Gratulare autē seni tuo: illud tandē illi accidit qđ sp optauerat: te incolumi rebus humanis abijt. ¶ Do. Piū patrē ꝑdidi. ¶ Rō. Pius filius nullam magis ob causam fortuitos casus timet: q̄ ne qua sibi incidēs calamitas patris animū mœrore cōficiat: tuo iam tantū ꝑiculo securior uiues: nō erit quē rumores de te impugnēt: quē tua frāgat aduersitas: quē tua debilitet ægritudo: quē tua mors perimat. ¶ Do. Patrē

B — amātissimū amisi. ¶ Rō. Incipias de alijs curare: qui de te curet amplius nō erit. Pietatem ab altero tibi exhibitā repēde alteri: raro illi rependitᷣ cui debetᷣ. ¶ Do. Piū patrē miser perdidi. ¶ Rō. Si pietatis ratio tibi cōstat: solare fortunā tuā recordatione præteriti tpis. Coluisti parentem: & dū licuit pia semꝑ in illū officia cōgessisti. Pater obijt: pietas uiuit: alioquin est fateor unde ꝑpetuo mœstus sis. ¶ Do. Pater me moriēs destituit. ¶ Rō. Fer naturæ ordinem prior: exijt qui prior intrauerat: nec te ille destituit sed præcessit. ¶ Do. Amisi patrē. ¶ Rō. Nescis quid sit patrem amittere nisi filiū habuisti.

De amissa Matre: Dialogus XLVII. ¶ Do.

A — m — Atrē ꝑdidi. ¶ Rō. Altera tibi suꝑest mater quā nō ꝑdes: & si uelis ex illa ueniens in hāc ꝑgis. Illa tibi paucorū mensiū domū dedit: hæc multorū dabit annorū. Illa dedit corpus: hæc aufert. ¶ Do. Mater obijt mitissima. ¶ Rō. Mater substitit durissima: quæ te & matrē quā requiris in uno gremio seruabit: cuius in utero tecū erit: te & illam ut credimus die ultimo paritura. ¶ Do. Pia me deseruit mater. ¶ Rō. Deseri metuēs festinauit: gratāq̄ illi suā mortē fuisse credibile est: tuā nō uisura amplius: atq̄ unde maxime metuebat securitate parta. ¶ Do. Defuncta est mater optima. ¶ Rō. Fœliciter hæc excessit: te suꝑstite: q̄ præmisso: ut fœminei sunt affectus flebilitᷣ abijsset. ¶ Do. Obijt mater. ¶ Rō. Obeundū erat: idq̄ ambobus: nec de morte queri potes nec ordine.

De amisso Filio. Dial. XLVIII. ¶ Do.

A — s — Ed amisi filiū. ¶ Rō. Melius dic: præmisi: secuturꝰ cito quidē & fortassis hodie: & quid scimus an hac ipsa hora? Nulla fides uitæ est: cū tāta sit fides morti: Secuturꝰ dixi: sequens dicere debui: cōtinue sequeris nusq̄ in uita pedē figere ꝑmissum hoī: uno sꝑ gradu itur ad mortē: mirū dictu: seu ille uinctus: seu solutus: seu stans: seu ambulās: seu sedēs: seu sanus: seu æger: seu uigilās: seu sopitus ad metbā fertᷣ: atq̄ illorū more q̄ uehūtᷣ nauibus uel quiescēs ꝓperat. ¶ Do. Amissi filij desiderio excrucior. ¶ Rō. Compesce aīm q̄m quē cupis inuenies: nulla est mora: Nō posse pati desideriū parui tpis: puerile seu fœmineum est: Viro eñi nihil breue difficile. Nosti credo quibus ꝟbis desideria huiusmodi apud Platonem Socrates: apud Ciceronē Cato & Lelius cōsolentᷣ. Virtute q̄uis & gloria supremi uiri: hac spe tamē longe impares. Nosti præterea quid animi Aemilius Paulus: quid Cato ipse: quid Pericles: quid Xenophon ille Socraticus cōdiscipulus Platonis atq̄ æmulꝰ: quid innumerabile alijs natorū in mortibus habuere: Nec te præterit: ut Propheta idē & rex filium quem languentem fleuerat: nō fleuit extinctum: cogitans q̄ irrecuperabilia lugere su-

peruacuæ dementiæ uerius q̄ pietatis est. Quibus se uirilibus exemplis interserit Spartana mulier: apud scriptores quidem inominata sed non pariter illaudata: quæ audito ꝙ filius in prælio excidisset: Ideo ait illum genui: ut esset qui mori pro patria nō timeret. Par Liuiæ uirtus maiorisꝙ Corneliæ: sed clariora sunt nomina: Quarū prior ingentis nati & ad summū spectātis imperium: ut terræ traditus fuit: luctum mox deposuit: nunꝙ̄ uero memoriā intermisit. Altera filijs multis: immo omnibus amissis: quorum aliquos a populo interfectos inhumatosꝙ conspexerat: cōmiserātibus & illius sortem fœmineo more deplorantibus miseramꝙ uocantibus: non se miseram sed fœlicem esse respondit: quæ tales filios genuisset: Insignis mulier: nec præsenti miseria: & præterito etiā fœlix: quæ contra publicam opinionem & cōsuetudinem miserorum se fœlicitate præterita & læti temporis memoria solaretur: grata ꝙ habuisset: ꝙ amisisset æquanimis: ob hoc unū digna uteri prosperiore successu. Et illa quidem mulier tota grauibus fortunæ uulneribus inconcussa permāsit: Tu uit unico deiectus luges. ¶ Do. Amisi filiū. ¶ Rō. Amisisti simul & metus multos infinitamꝙ materiam sollicitudinum & curarum: quibus ut careres uel tibi uel filio moriendum fuit. Securum patrem sola mors facit. ¶ Do. Filium amisi. ¶ Rō. Si pium nil est q̄d illi metuas: in tuto est. At si impiū: tuorum numeratorē annorum: tuæ stimulum senectutis extulisti. ¶ Do. Filium perdidi. ¶ Rō. Si uirtute præditum: gaude ꝙ habueris. At si uitio perditum: gaude saltē ꝙ amiseris: utrobiꝙ naturæ beneficium agnosce: seu ꝙ talē dedit: seu ꝙ talem abstulit. ¶ Do. Ante tēpus mihi filiū mors rapuit. ¶ Rō. Nō fit ante tempus quod in omni tempore fieri potest. In omnem ætatem multi sunt aditus morti: in adolescentia infiniti. ¶ Do. Sine filio remāsi. ¶ Rō. Et sine angoribus: & sine pauoribus. Iam non erit cui noctes insomnes: cui sollicitos dies agas: cui spes longas atꝙ inextricabiles ordiare: qui canos tuos rugasꝙ consideret: hæreditatem æstimet: sumptus arguat: morā mortis incuset: Vndiꝙ tibi securitas & quies: geminum bonum ingens: titulo licet mortis asperius. ¶ Do. Acerba filij morte deiectus sum. ¶ Rō. An nō Anaxagoram audieras: An oblitus eras te genuisse mortalem? An id potius forsan luges ꝙ qui sequi debuerat antecessit? Equidem cum in multis inordinata uita hominum sit: nullum penit⁹ mors habet: & senes decrepiti cunctātur: & festināt iuuenes: & præcipitant pueri: & infantes primo uitæ de limine retrahunt: Hic tardius licet: ille ocius: hic maturus: ille acerbus: nemo nō moritur: Hæc summa est: ubicunꝙ uero hoc qualibet ætatis parte quis obierit & si acerbus fuerat morte maturuit. ¶ Do. Extinctum fleo filium. ¶ Rō. Si fleturus eras morientem & nascentem flesses: tunc mori cœperat: nunc desijt. Noli autem tuam & illius sortem optimam lugere: Ille iter ambiguum a tergo habet: tu securum ante oculos non iam amplius aut charo onere timens: ut Maro ait: aut alteri. ¶ Do. Cum filio uitæ dulcedo omnis extincta est. ¶ Rō. Magnum fateor ac dulce solacium patri filius bonus: sed sollicitum ac graue. Et sæpe dulcissima offendunt & charissima impediūt & preciosissima rerum premunt. Et fortassis hic filius obstabat altiora animo uoluenti: Iam mœstior licet ac liberior factus assurge: bona de malis elicere sapientis est. ¶ Do. Mors me filij mœstum fecit. ¶ Rō. At quod restat alacer exige: illi uixeras: uiue iam tibi.

De Infantis filij casu misero: Dial. XLIX.

¶ Do. Infantis filij miserabilem casum fleo. ¶ Rō. Humanum nihil flēdum homini: præmeditata omnia esse debent: si non sūt: Nō casum filij: sed inscitiam tuam defle: & conditionis obliuionem. ¶ Do. Filij infantis miseram mortē queror. ¶ Rō. Nulla mors misera: quam mors animæ nō sequetur: A quo periculo infans tuus immunis est. ¶ Do. Infans me⁹ præcipitio perijt. ¶ Rō. Qualiter quis pereat: quid refert: modo ne turpiter pereat: & perire turpiter nō potest qui sine peccatis perijt. ¶ Do. Præcipitio perijt infans meus. ¶ Rō. At Archemorus serpente: alij grauidæ lacte nutricis: alij morbis: qui plures illam in ætatem q̄ in senectutem incidunt. ¶ Do. Perijt infans meus præcipitio. ¶ Rō. Repentina mors innocentibus optanda: nocētibus metuēda est. ¶ Do. Infans meus ex alto præceps perijt. ¶ Rō. Languide pereuntibus mors durior sæpe & angustiæ longiores: dolor omnis eo tolerabilior quo breuior. ¶ Do. Perijt præcipitio infans meus. ¶ Rō. Præcipitari & ruere illius ætatis est proprium. Fecit infans tuus quod faciūt omes: & si non omnes casu pereāt: At tu sine illum perijsse: pereundum erat: & fœlicitet secū agitur prius pereundo q̄ uitæ malis implicatetur: Quæ q̄ multa sint: sciunt experti & inexperti:

Nemo enim non expertus est: nō intenti autem multi qui quasi somniū uitam agūt: cuius
reminisci nequeant experrecti. Perijt innocens infans tuus: qui forrasse si uiueret nocentissi-
mus perisset. Noli illum in tuto positum deflere: fortunæ minas omnea euasit: & præoccu-
pauit mortem quæ illum dilata præoccupasset. ¶ Do. Lupus meum deuorauit infantem.
¶ Rō. Ista iam uermium est querela. ¶ Do. Infantis miseri corpūsculū lupus rapuit in ca-
uernam suam. ¶ Rō. Fœlicis animā infātis in cœlū angeli rapuere.

De Filio qui alienus inuentus est: Dial. L.

¶ Do. T(quod morte grauius) qui meus credebatur: alienus est filius. ¶ Rō. Si ad com-
munem spectaretis patrem: Comici consilio: humani nihil a uobis alienū putare-
tis. ¶ Do. Diu alienum filium ut meum paui. ¶ Rō. Suum filium pauisse natura
fuerit: alienū charitas: modo post factum non pœniteat sed delectet. ¶ Do. Filius ille me-
dictus alienus apparuit. ¶ Rō. Aperta tibi ad magnū & singulare meritum uia est: si hunc
ipsum: ut hactenus: sic deinceps quasi tuū paueris. Id illi quidem longe gratius atq; accep-
tius deo erit. Solent enim ingrati filij ceu sibi naturali quodam iure debita patrum alimēta
contēnere: & præterea scelus est amare filium qui ex te genitus sit: & a deo creatū hoīem nō
amare. Ita undiq; apud deum atq; homines pietatem eximiam tibi quæsieris ex alieno fla-
gitio. ¶ Do. Paui pro filio qui nō erat filius. ¶ Rō. Pauisti ut filium: pasce iam: si non ut fi-
lium: at ut fratrem: Omnū qui sunt quiq; erunt: fuerūt ue: unus est parens: unus rector. No-
lite per insolentiam dissimulare: aut per inuidiam atq; odium sacrum naturæ uinculum re-
scindere: Omnes inuicem fratres estis. ¶ Do. Filium quem putabam meum nō esse audio.
¶ Rō. Vide a quo audias & cui credas. Multi enim malis stimulis impulsi: falsos rumores
studio confingunt: Alij linguæ fluxu quodam effrenīq; impetu: & quæ sciunt & quæ nesci-
unt pari loquūtur audacia: Difficilis est autē de filiatione sententia. ¶ Do. Filium qui me-
us dicebatur alienum esse audio. ¶ Rō. Cur hoc alijs potiꝰ q̃ uxori credis: qua hoc unum
saltem nemo certius nouit? Illa tibi certe filium dedit: quem nunc alij nitūtur eripere. Au-
disti credo ut patrū memoria: Vir illustris fuit: cui forma & genere par uxor obuenerat: sed
fama pudicitiæ ambigua. Ex hac unicus infans pulcherrimus natꝰ erat: quē cum die quo-
dam in gremio habens mater: grauem curis & suspirantem uirum animaduertisset: quæsi-
uit quæ tanti causa suspirij. Rursus ille suspirans: Vellem inquit dimidia dominij mei par-
te pacisci: ut ita mihi constaret hunc puerum meum sicut tibi constat esse tuum. Ad hæc illa
nihil frōte mota uel animo: Enimuero inquit: nequaq̃ tāto precio est opus: Da mihi cen-
tum prati iugera ubi greges meos pascam: & de hocipso certum ego te faciā. Cunq; ille im-
possibile prorsus id diceret: Conuocatis qui prope aderant proceribus: & sponsione inter-
posita: natum illa ulnis extulit: Et est ne inquit hic uere meus? Cunq; uir annuisset: Illa bra-
chijs protentis ei puerum porrexit: Et accipe ait: dono eū tibi: Iam haud dubie tuus est. Ri-
su astantiū oborto: pro uxore diffinitum: & uir omniū sententijs condemnatus est. Crebræ
nimis inter homines huius generia lites ac lamenta sunt: Proni in nuptias: imo lubrici ac ru-
entes: Vix uidere diem creditis quo mariti: hoc est uiri sitis: quasi aliter nō possitis. Dehinc
præfusi in gaudia: seu uerius in furores: cōiugij diea primos in strepitu inter epulas & cho-
reas agitis: inter epithalamia & iocos & cantꝰ & tympana: Reliquā uitam omnē inter suspi-
tiones & iurgia. Vtrobiq; reprehēsibiles: Nam neq; rem adeo ancipitē sic amare: neq; tam
inseparabilem sic horrere: neq; tam amabilem sic odisse decuerat coniecturisq; fallacibus
apud homines sāctissima diuinæ atq; humanæ domus iura confundere: atq; artissima ui-
tæ huius uincula dissoluere. ¶ Do. Quid q̄ meū uxor non esse ipsa cōfessa est? ¶ Rō. Sin-
gulare uelut aliquid narras: quotidiana sunt hæc: Aliæ uiuentes hoc fatentur: aliæ morien-
tes: quarū aliquæ nunciandū uiris post obitū reliquerunt. ¶ Do. Nō esse meū filiū ipsa mi-
hi fassa est cōiunx. ¶ Rō. Fassa est idem Olympias Philippo magno uiro magni filij iactu-
ram: nec fletum nec suspiriū nec querelā legimus. Nūc fabellam accipe ridiculam sed mate-
riæ non ineptā. Circa littus oceani qđ Britanniam ab aduerso conspicit: ante nō multos
annos fama est fuisse mulierculā inopē: sed forma appetibili & insigni lasciuia: hæc duode-
cim paruos filios: totidē ex uiris genitos habebat: annuis ætatū īterstitijs inter se distātes.
Instante aūt mortis hora: uocari prope uirū iubet: Et nō est inquit amplius ludi tēpus: nul-
lus horū puerorū ad te spectat præter maiorem solum: Primo eī̄ anno nostri cōnubij casta
fui. Sedebant tunc forte pueri omnes humi circa ignem: more gētis aliquid manducātes:
Stupēte igitur uiro: atq; illis rei nouitate suspēsis: Illa singulorum patres ordine nominat:

Quod audiens omnium minim⁹: qui triennis erat: panem quem dextera & rapam quam habebat in manu altera: in terram posuit: ac tremens desiderio & ambabus manibus in altum erectis adoratis in mortem: Da inquit quæso mihi genitrix aliquem patrem bonum. Cumq; illa in fine uerborum patrẽ paruuli nominasset: & famosum quendã diuitẽq; hominẽ: reassumpto in manibus cibo: Bene habet inquit: Bonus est pater.

De amisso Fratre: Dialogus LI.

¶Do. Fratrem perdidi. ¶Rõ. Nondum audio propter quod ualde lugeas. Nimis enim uere ait Naso: Rarã esse fratrum gratiam. ¶Do. Fratrẽ amisi. ¶Rõ. Fieri potest enim ut & fratrem & domesticum simul hostem amiseris. En iactura: rem malam: boni nominis perdidisse. ¶Do. Fratrẽ perdidi. ¶Rõ. Perdidisti forsitan qui te perditum optabat: quiq; in rebus obstabat tuis. Multis quidem magnæ laudis aditum fratern⁹ obstruxit liuor. ¶Do. Amisi fratrem. ¶Rõ. Filiorum fortassis ætatulæ: quod sæpe uidimus: graue iugum: uitæ tuæ æmulum: gloriæ obicem: id quod cõstat patrimonij participẽ amisisti. Fratre impio nullus hostis infestior. ¶Do. At amisi pium & beniuolum. ¶Rõ. Sed mortalem. Nõ tutela corporis est uirtus: uerum animi ornamentum: Illi gloriam immortalem præstat: corpusculum mortis imperio non eximit: immo quidem sæpe illud ante tempus in mortem trudit: quod si naturæ suæ linquitur: æque boni pereunt maliq;: quin & uulgo imbecilles bonos: & uiuaces malos cernim⁹: immortalem nullum. ¶Do. Bonũ & gloriosũ fratrẽ pdidi. ¶Rõ. Si frater perijt: superstes ẽ gloria: uirt⁹. aĩa: præter q̃s humana oĩa pari mors turbine ꝑpellit ac dissipat. Has tu igit̃ ceu totidẽ filios fratris amplectere: atq; his bonis ĩmortalib⁹ mortalia dãna cõpẽsa: q̃ si filij supsunt alij: ura illos pietas tuos facit. ¶Do. Amisi germanũ optimũ. ¶Rõ. Aui de illo uti debueras: id si secus egisti: non mortis iniuria: sed segnities tua ẽ. Illa ius suũ exercuit: tuũ tu neglexisti. ¶Do. Mors me lusit: nõ putabã tã cito moriturũ. ¶Rõ. Oĩa quæ nolẽtib⁹ accidũt cito fieri uidẽt: quæ optãtibus aũt sero. ¶Do. Vix illum mori posse crediderã. ¶Rõ. Cuncta sibi uæhementissimus amor indulget: nilq; sibi nõ spondet: amarosq; cogitatus & quicquid est gustui aduersum uitat ac refugit. Vnde & qui amãt pene sibi æternas delitias suas fingũt: tu si fratrẽ natũ noueras & mortalẽ nosse debueras: & iccirco si ꝓuisam mortem inopinum uelut aliquid doles: lõge erras: si improuisa autem fuit: errasti. ¶Do. Sciebam mortalem: sed de morte nõ cogitabam. ¶Rõ. Inconsulte: Sed hæc dissimulatio uestra est: Vix unq̃ mori creditis mortales: cum & contingens mori semper & aliquando etiam sit necesse: Immo uero cum non mori nunq̃: mori autem semper uestræ lex immobilis sit naturæ: Sed uos assidue morientes sensum a præsentib⁹: animum a fine diuertitis: Vulgare malum: quod quid est aliud q̃ ultro oculos claudere: ne radios solis aspiciant: tãq; luci ut oculis damnum sit illam nõ uidere: nec minus clarum quod nõ uideas: nec minus uerum esse quod nescias: Quis tam cæcus ut non uideat: quis tam hebes ut nesciat: ueritati rerum nihil detrahit sensuum aut intellectus infirmitas. Vos equidem neq; infirmi neq; obtusi: sed quod excusatione careat dissimulatores eximij & ad fallendum uosmetipsos ingeniosissimi: qui tanto studio inutilia discitis: necessaria nescire nitimini: ne quicq̃ tamen: clausis nanq; sese oculis ingerunt & nesciendi auidum ingenium irrumpunt: & obliuiscendi cupidam memoriam interpellãt: & multa indies fert uita hominum: quæ uos cogitare adigant: quod nolletis: quæue dissimulationes uestras: aut proprijs: aut externis excitent argumentis: Sed ad plenum fateor: Figmenta mortalium sola mors discutit. ¶Do. Et mortalem & moriturum fratrem sciui: mortuũ tamẽ fleo. ¶Rõ. Magna pars humanorũ actuum superfluit: quid fles mortuum: aut quid illi: quid tibi: quid ue alijs: tuus hic fletus prodest ut sit malum mors: quod docti negãt: q̃d nemo negauerit: mali irreparabilis est fletus inutilis. Et certe si quid præter animi uitium dici miserum decet: si quid penitus in rebus est flebile: flendum potius dum impendet q̃ dũ trãsijt: Quod regem profecto illum non latebat cuius paulo ante meminimus. ¶Do. Optimi fratris morte afficior. ¶Rõ. Nullus affectus intensior q̃ paternus: q̃obrem ut quæ in morte filij dicta sunt: fratris ad interitum transfer: & quæ utrobiq; dici solẽt: amicorum etiam in morte profuerint: quæ iactura par simis est ferẽda: tñ ut reliqua: Vno eñi animi robore toleranda sunt omnia quæ uidẽtur grauia: & si creditur oppressura sunt. ¶Do. Amãtissimum fratrem amisi. ¶Rõ. Inuisum amisisse peius fuerat. Illius enim amor: huius autẽ ipsa quoq; memoria dulcis est. ¶Do. Gratissimum ipsis ab incunabulis uitæ comitẽ perdidi: solus sum. ¶Rõ. Nõ est solus cũ q̃ uirtus & honestas habitant: inter quas affixã præcordijs fratris imaginẽ esse: nec mors ipsa uetuerit: Sic nec frater tuus perditus: nec tu sol⁹.

De morte Amici: Dialogus LII. ¶Do.

A a Misi amicum. ¶Rō. Si ut debes in amico uirtutem amasti: illa certe non perdit nec moritur: Ideo ueras amicitias immortales dicunt: q̃ nullo unq̃ dissidio amicorum: nec ipsa demum morte soluũtur: sic discordiam uitiumq̃ omne uincit uirtus: ipsa uero nulla re uincitur. ¶Do. Amicum amisi. ¶Rō. Cætera cum amiseris nõ habes: amicos charos ue omnes: tum maxime habeas dum uideãtur amissi: Præsentia enim delicata: ne dicam fastidiosa: itidẽ ac superba: minimis rebus offenditur: amicorum recor-

B datio iucunda & suauis est: nil amarum retinens: nil dulce non retinens. ¶Do. Amicum optimũ morte amisi. ¶Rō. Si cõmoditates perditas quereris: utilitatis mihi tu calculũ non amicitiæ quidem ponis. Si couictum: cogita q̃ parua pars temporis uiuentiũ quoq̃ præsentiam exhibet amicorum: quantum curæ: quantum morbi occupant: quãtum sopor ac uoluptas: quantum quoq̃ peregrinantium discursus: sollicitudinumq̃ diuersoria: & secessus: quantum deniq̃ studia: quantum ocia: quantumq̃ negocia: nunc aliena: nunc propria: & illa rerum multiformium iugis atq̃ inuicta necessitas: cui nulla prosperitas eximitur: conuictui detrahunt exoptato: quot congressus rari: q̃ breues sollicitæq̃ moræ: q̃ duri digressus: q̃ reditus seri: qui obices: quæ nã impedimẽta: qui laquei: His ac similibus uitæ difficultatibus amicitiæq̃ compedibus ad memoriam reductis: intelliges quantulũ est quod tibi mors abstulerit: Nam si id in amicitia solũ libras: quod unum illi perpetuum ac stabile fundamẽtũ est: prsus nihil ibi mors potuit auferre. Audisti apud Tulliũ: se solãtem Lelium: ut illi Scipio suus uiuit: ut in memoria eius nec extincti amici fama nec uirtus extinguitur. Quid Scipionem tuum tibi nunc uiuere prohibet? Sed uos quoniam Scipiones & Lelij nõ potestis esse: nec uiri quidem esse uultis: & quia summa non prehenditis: media desperatis aut spernitis: quasi ut poesim: sic uirtutem mediocrem nec dij nec homines sint

C laturi. ¶Do. Amicum mihi mors eripuit. ¶Rō. Amici corp⁹ eripere mors potest: nõ amicitiam nec amicum. Sunt enim ex illorum genere: quæ nec morti nec fortunæ subiacẽt sed uirtuti: quæ una humanis in rebus libera: & quæcũq̃ illi subsunt: libertate donare potens est: Nõ esset tanti precij amicus si tam facile perdi posset. ¶Do. Sine amico remãsi. ¶Rō. Si rite colis amicitias: nec tibi ueteres desunt nec noui unq̃ defuerint amici: quin ex hostib⁹ tibi amicos ea quidem reddet opinio. Nihil magis Augustum Cæsarem conciliauit Herodi: q̃ q̃ is hosti suo amicissimum: seq̃ per illum inimicissimũ se fuisse professus est: sua dignũ amicitia iudicauit eũ: q rãta fide sui licet hostis amicitiã coluisset: Tanta est uirtutis & amicitiæ pulchritudo: ut etiã ĩ hoste delectet cogatq̃ illũ q̃z amare q se oderit. ¶Do. Amicus mihi fidissimus obijt. ¶Rō. In memoria tibi sepeliendus est tua: ubi clam sæpe tecũ sit: & nunq̃ totus obierit: Qui si tibi forte aliter q̃ morte perierit: nõ tu amicum sed opinionẽ falsam amicitiæ perdidisti.

De absentia Amicorum: Dial. LIII. ¶Do.

Micorũ torqueor absẽtia. ¶Rō. Solet id quidem euenire: Sed qui amici mortẽ

A a ferre didicerit: aliquãto facilius feret absentiã: nec frãget abitus quẽ non fregerit obitus. ¶Do. Abest mihi optatissimus amicus: dextra man⁹ dexterq̃ ocul⁹ me⁹ abest. ¶Rō. Et si irrediturl abessent: nihil tñ nõ ferendũ uiro dicerẽ: nũc redibũt & tua tibi restituet integritas. ¶Do. Abest amic⁹ dimidia mei pars. ¶Rō. Dimidiũ aĩæ suæ Virgiliũ uocat Horati⁹: qd a multis postea usurpatũ iampridẽ in puerbiũ uenit. Sed si amic⁹ nõ naturalit tñ: sed ciuiliter possidet: qd amicitiæ nocet absentia: q̃ min⁹ tecũ ubicũq̃ sit amicus sedeat: ambulet: colloquat uel iocosa: uel seria? Et qd pñs forte non faceret: absens faciat. Nã si nil aliud uideretis: nisi quæ sunt añ oculos: & sola uos pñtia delectarẽt: breuis admodum uisio & angusta delectatio uestra foret. ¶Do. Amici absentis dulci desiderio laboro. ¶Rō. Atq amaris soliti estis laborare nõ dulcib⁹. Accipe ꝟo nũc qd uulgi aures uix capiant: Dici neq̃t q̃ tenera q̃q̃ fastidiẽs pñtia sit interdũ etiã amicorũ: sæpe paruis offendit: ut q̃s ualde dilexeris: q̃rũ ue pñtiã uæhementer optaueris: nõ amicos mõ sed fratres aut filios: q̃ forte sollicitudinis studio: uel occupatiõibus tuis obstẽt: abesse nõ nunq̃ malis. In absentia nil amarũ: nil qd pũgat præter desideriũ: qd dulce tñ ne tu ipse quidẽ negas. ¶Do. Di

B lecti absentia me affligit. ¶Rō. Est id fateor cõmune mulierũ atq̃ omniũ muliebriter amãtium: quorũ delectatio omnis in sensibus est. Nihilomin⁹ de hijs ipsis Poeta loquebat ubi ait: Absentẽ absens diligit auditq̃ uidetq̃. Id si ita est: cur nõ amic⁹ absentem quoq̃ amicũ audiet & uidebit: nisi forte purgatiores ad huiusmodi uisionẽ lasciuiæ sunt oculi q̃ uirtutis:

aut plus aliquid dignitatis isano q̃ casto tribuitur amori: cui præter honestos ac uolucres cogitatus: quos ꝓ libito uagari & esse ubi uelint: nulla distantia: nulla uis ꝓhibet: epistolari quoq̃ remedio consultũ est: quo nescio an præsentia ulla sit gratior. Romæ quidẽ erat Marcus Cicero dum ad Quintũ Ciceronẽ fratrẽ suũ ꝓconsulatũ Asiæ administrantẽ scribẽs: Cũ tua inquit lego te audire: cũ ad te scribo tecũ loqui uideor. Et mox eũ ad gloriæ excellentiã exhortãs: efficacissimũ id dicit: In dictis factisq̃ suis omnibus fraternã sibi aĩo definxisse præsentiã. Nescio an Athenis an ubi esset Epicurus: dũ amico scriberis: Sic fac inq̃t oĩa tanq̃ spectet Epicurus. Certe in Cãpania erat Anneus: dũ Luciliũ suũ in Sicilia degentem litteris alloquens: ut secũ studeat: secũ cœnet: secũ ambulet hortat̃: quæ facere ille non posset: nisi animo fierent: & non oculoꝝ neq̃ auriũ: non manuũ neq̃ pedũ ministerio indigerent. ¶Do. Oculi mei absentem amicũ anxie requirũt. ¶Rõ. Nõ possum negare quin oculis aliquid ꝓ absentiã detrahat̃: aĩo aũt nihil: imo nec oculis quodãmodo: ut prædixi: si tamen amicitia uera est. Vnde & illud apud eundẽ poetã & legim⁹ & laudamus: Pallas: Euander: In ipsis oĩa sunt oculis. Et Cicero ipse in epistola quadã: Balbũ amicũ suũ in Gallijs sub Cæsare militantẽ: non solũ in aĩo habere: sed in oculis ferre se dicit. ¶Do. Amicus abest meus. ¶Rõ. Interdũ nõ cognoscitur amicus: nisi abesse cœperit. Sicut cũctis in reb⁹: sic in amicitijs: copia ingẽs gustũ hebetat: penuria acuit. Q̃ si magister amoꝝ intermissionem amãtibus utilem dicit: quibus oĩbus in p̃ñtia est uoluptas: cur non eadẽ utilis sit amicis: quoꝝ in ꝟtute iucũditas tota est: quæ absentiæ nullũ sentit incõmodũ: cũ ubilibet præsens sit: Noli ergo desiderio succũbere: sed amicũ mẽte cõplectere: quẽ tibi nec discessus eripiat: nec mors ipsa. ¶Do. Amici dulcis absentiã amare fero. ¶Rõ. Perfer modo: & molliores partes animi præsenti uirtute cõsolida. Amariuscula enĩ hæc quã defles absentia: forsan in tpe chariorẽ tibi amicũ & amici præsentiã effecerit dulciorẽ. C

De graui Naufragio: Dial. LIIII. ¶Do.

Naui naufragio iactatus sum. ¶Rõ. Maris tu mihi memoras naufragium: animi autem siles: quasi uero uel grauius uel crebrius ullum sit. Ibi est tempestas illa cupidinum & affectuum ceu uentorum repugnantia: quæ uos tensis concupiscẽtiæ specieq̃ uelis: gubernaculo mentis excusso constantiæq̃ ancoris in alto perditis: per omnes littorum fluxus: perq̃ omnia maria circumuolauit: Illud te naufragium in hoc traxit: tolle cupiditatem: nauigationem ipsam aut certe periculum nauigandi magna ex parte sustuleris: Illa non in naues solum: sed in scopulos & in mortẽ cogit miseros. Itaq̃ fere omnes qui suis auspicijs in mari pereunt: prius in animo periere: priusq̃ illos auariciæ demersit unda q̃ pelagi. Rara est quidem sine præcipitatione cupiditas: quicquid enim uult: cõfestim uult morasq̃ omnes & illarum comites sumptus odit: ea breuis in exitium uia: & crebri prima naufragij causa est. ¶Do. Magno naufragio uexatus sum. ¶Rõ. Didicisti deum orare uotaq̃ facere & pacisci multa: quorum & si metus causa fuit: tu tamen agnosce fidem terræ redditus: Non impune de⁹ luditur: odit ille fidefragos. ¶Do. Fœdum naufragium passus sum. ¶Rõ. De naufragio nõ queritur nisi qui euasit. Gaude igitur saluus & doctior. Trãsacti periculi grata solet esse memoria: sicut ex diuerso finitæ ꝓsperitatis amara recordatio. Quãti ꝟo olĩ faceres uidisse tritones æquoreos & mõtes spumeos aq̃rum: atq̃ assurgentes fluctus in nubila & pelagi monstra natantia: Habes unde brumali nocte ante focum fabellas horrificas narres attonitis trepidulamq̃ familiam admiratione suspendas: Iam quid sit poetica tẽpestas intelligis: & qui male credulus stupor fuit: iam noticia certa est: quã bñ uel metu mortis uĺ iactu merciũ sis adeptus. ¶Do. Duro naufragio laboraui. ¶Rõ. Sine labore nihil discitur: hoc si sapis: perpetuum documentum tibi erit: ne quãdo amplius credere uitam uentis in animum inducas. ¶Do. Passus sum triste naufragium. ¶Rõ. Si primum: caue ne secundũ adeas: Si secundum sile. Scitum est illud Publij mimiographi: Improbe Neptunũ accusat q iteꝝ naufragiũ facit. ¶Do. Terribili naufragio uix euasi. ¶Rõ. Nescio quid terribilius adeo sit in aquis mori q̃ in terris: quando quidem in alterutro moriendũ est: seu quid optabilius uermiũ cibus esse q̃ pisciũ: Postq̃ tamẽ enatasti: cura ne iterum fracto uitam remo aut laceræ credas tabellæ. Disce terrenũ animal terrã pati: & cœlum potius ambire q̃ pelagus.

De Incendio: Dialogus LV. ¶Do.

Ex incẽdio uix abij. ¶Rõ. Anne igit̃ euasisse fortunæ trahis ad iiuriã: sinc queri Alcibiadẽ: q hostili ex icẽdio nõ euasit: Q̃q̃ & si ĩrestre præuiderĩ: cœlestib⁹ q̃s iã ob-

ſtet icẽdijs: Romanꝰ mihi rex Tullꝰ Hoſtilꝰ: & Romanꝰ rñdeat Imparor Charꝰ: qꝝ primꝰ Romæ in regia: alt in caſtris ad rigrim amnẽ: ſi cõibus hiſtorijs eſt fides: igne arſir æthereo. ℭDo. Bonis meis oibus amiſſis nudus ex incẽdio euaſi. ℭRõ. Qũ precor hoc diceret ſeu Bias: ut oẽs uolũt: ſeu Stilbon: ut uult Seneca: q incẽſa patria admonitꝰ ſeu increpitus ꝙ nihil ſuoꝝ bonoꝝ ex incendio efferret ut cæteri: Bona inqt mea oia mecũ porto. Præclare ſiue hoꝝ alter id dixerit: ſiue uterqꝫ: ꝙuis hæ uoces ex ore primi ſemp auctoris clariꝰ ſonẽt: ſed omiſſo auctore dicti ỽitas utiqꝫ nota eſt. Hærẽt nẽpe præcordijs uera bona: uiuoqꝫ nihil eripitur poſſeſſori: ſed ne mortuo quidem. In anima enĩ ſunt: quo nec fortunæ nec mortis dextra ſe porrigit: Tu ſaluꝰ & incolumis perijſſe tibi aliquid eoꝝ doles: quæ ſi tua fuiſſent: proculdubio tecũ hodie ſalua eſſent. Mihi ereñ crede: Vera bona nõ pereunt. Non eſt auꝝ uirtute nobilius: ne par quidem qđ non igne cõſumitur ſed purgať. ℭDo. Magnum me afflauit incẽdiũ. ℭRõ. Cæculꝰ neſcio quis: famã diuinitatis igne quæſiuit. Apud Virgilium: Iulij comas flamma corripienſ primã dubiæ ſpem ſalutis arrulit Seruio caput arſiſſe: non poeticũ ſed hiſtoticum regni omen fuit. Conſtat ex flãmis Iliacis prodijſſe Romani Imperij fundatores. Deniqꝫ & Heliam incẽdio obijſſe: Deumqꝫ ipſum in flamma ignis apparuiſſe: ſacræ loquũť hiſtoriæ: ut nõ imerito ueſtris in urbibꝰ iudex hic ſoleat eſſe læticiæ: qui tibi mareria eſt doloris. ℭDo. Domus igne ſubiro conflagrauir mea. ℭRõ. Et templũ Dianæ olim arſit Epheſiæ: quo nil ſæcula illa formoſius uiderũt. Arſir & templũ cœli deo ſacrum Hieroſolymis: ipſis etiã qui illud incenderãt miſerandũ hoſtibus: Et ætate hac Lateranenſis arx illa religiõis ac decus eximiũ orbis terræ bis flãmis exuſta eſt: euidẽs & apertum: ut mihi uideť: iræ cœleſtis indiciũ: nõ mirabile fateor: ſed tremendũ. Ad extremũ: ut minores taceam: Saguntũ: Numantiã & Corinthũ innumeraſqꝫ alias & ſæpe tẽptauit Romam & nõnunꝗ pene ad ultimũ & Carthaginem ſemel: & bis Troiam flãma combuſſit. Arſere urbes arſurumqꝫ mũdum ipſum credimꝰ: Tu in tuam domum auſum ignẽ qui in cœlum ac terras arſurus eſt quereris? ℭDo. Ex incẽdio uix euaſi. ℭRõ. Euaſiſti igiť: an id doles: niſi euaſiſſes ſiluiſſes: nunc aũt uiuus cinis cinerem fles extinctum.

De graui Negocio ac labore: Dial. LVI. ℭDo.

G Raui negocio defatigor. ℭRõ. Nulla ſine difficultatibus gloria. Nulla nõ uirtus in excelſo habitat haud facile adeunda: cõfragoſum huc durumqꝫ & ſcrupeum eſt iter. ℭDo Nimio labore fatigor. ℭRõ. Labor area eſt uirtutũ: requies uoluptatum: Nil ſine labore laudabile: nil excelſum. Proinde laudis Herculeæ fundamentũ labor: Nulla re magis Vlyxes ꝙ labore cognoſciť: quantalibet prudentia fingereť: ſi ocioſa fuiſſet ignota eſſet. Labor Romuleos duces: Scipiadas & Camillũ: labor Fabios: labor Curios: labor Fabricium & Metellos: labor magnũ quoqꝫ Pompeium: labor Hannibalẽ: labor Iuliũ Cæſarem illuſtrauit: Labor Catonibus: labor Mario famam dedit. Papyrium Curſorẽ ac Poſſeninum Nigrum laborioſa militia claros fecit. Vt Philoſophos: ut Poetas ſileam: quorum uita omnis: quid niſi clarus ac delectabilis labor eſt? Quid de artificibus dicam: quibus ipſa qualiſcunqꝫ eſt gloria: quo ſtudio quærenda ſit noſti: a quibus induſtria & antilucana uigilia præueniri: Deqꝫ hoc queri ſolitum Demoſthenem accepimꝰ: qui profecto non paruus ſtimulus eſſe poteſt magna tractantibus: quando minima quoqꝫ ſic animos acuunt atqꝫ exercent. Proinde omne genus hominum percurre: ubi famæ multum & plurimum eſt laboris: & omnino uirtutum amatoribus amãdus eſt labor: ſine quo ad eam quã amant & quam cupiunt gloriam peruenire fas non eſt. ℭDo. Labore exerceor continuo. ℭRõ. Parum profecerit magnus labor niſi ſit iugis: Nam & ipſa quæ labore quæritur gloria: niſi ſit perpetua nec magna uidebitur. ℭDo. Nimis crebris exagitor laboribus. ℭRõ. Nimium & parum pro uarietate patientium accipitur: Ignauo labor oĩs eſt nimius: nullus induſtrio. ℭDo. Multi me cruciant labores. ℭRõ. Non te cruciant ſi uir es: ſed acuunt & exercent. Vis autem noſſe quid inter laborem & delitias interſit: Sardanapalum confer cum Alcide: Sergium Oratam cum Attilio regulo: Apicium cum Caio Mario. ℭDo. Labor me iugis extenuat. ℭRõ. Multis ꝓ remedio labor fuit: & quos quies infecerat defæcauit deterſitqꝫ: nã curare illũ aĩos cõſtat & oriẽtibus uitijs obſtare & radicata cõuellere. Deniqꝫ inter priſcæ ỽtutis ac ſæculi exẽplaris cauſas hic labor a ſcriptoribꝰ ponit: hĩc paupertas optabiles corpoꝝ moleſtiæ: quæ medeť moleſtijs aĩoꝝ. ℭDo. Durꝰ ẽ labor. ℭRõ. Dura ỽtus: durꝰ labor: molľ uoluptas: molľ inertia: ſiſia bene cohabitãt: Inť diuerſa diuortiũ eſt.

¶Do. Nimium laboriosa sors est mea. ¶Rō. Oneratum te ingrate accipis: Nescis ut nocte media dum dicatæ deo uirgines stratis surgūt: algent: uigilant & diuinis obsequijs exercentur: adulteræ suis interim perfruunť illecebris: Dū pro defendenda patria miles in castris: pro augenda dux in tabernaculo: pro ornanda studiosus inter libros excubat: leno infamis inter suas acies inq; suis tentorijs conquiescit: quibus uero sit meliꝰ diffinire nemo qui uel modicum ingenui sit pudoris: hæsitet. ¶Do. Labore urgeor acerrimo. ¶Rō. Bene spera: causa tantū laboris honesta sit: honestꝰ est labor quo te uno claris asscribare noībꝰ: Oēs quidē qui ad gloriā nituntť: laboriosus atq; arduus trames agit: Ad ignauiā deuexa & facilis uia est. Deniq; quisquis nascitť: ad laborē nascitť: nec regū filios excipio. Labor & uirtus uestræ artes sunt: nō ociū & uoluptas: quibus q se applicant: hi demū a natura hoīm degenerāt atq; in pecudē se transformāt. ¶Do. Graui atteror labore. ¶Rō. Idē cedētibus grauis labor qui nitentibus leuis est. Perfer modo forti aīo: & assurge: præsentiq; molestiæ finem cōfer. Multos quidē labor extulit: multos industria: sopor nullum.

De duro Itinere: Dialogus LVII.

¶Do. Vr; iter pedibꝰ meis ago. ¶Rō. Quid tu igitť alienis malles? Atq; neq; alienis manibus opari: neq; alienis oculis uidere: neq; alienis auribus audire: neq; alieno palato degustare: neq; alienis naribus uultis olfacere: qd hoc unum singulare habet: ut tu pedibꝰ ambulare delectet alienis? ¶Do. Pedes eo. ¶Rō. An ꝯo in hūc mūdū intrasti eques: an exibis: qd p mūdū ire nisi eques doles? O principiū humile: & o finis humilior: q̄ supba inť utrūq; sunt media: & in breui cursu q̄ta ꝓrsus obliuio terminoꝝ: nec unde certe: nec q̄ pgiris meministis. ¶Do. Iter longū cogor pedes agere. ¶Rō. Cogi qdē duꝝ fateor: cogi aūt uolēs neqt: indignatio & dolor necessitatis pōdus exaggerāt: patiētia & cōsensu animi fortunæ cuspis obtūdiť. Vis nō cogi? fac spōte qđ cogeris. Vis ut iter longū breue fiat? nolēs I. ¶Do. Equitare uellem: pedes ambulo. ¶Rō. An insaniæ parum est unū ob quadrupedem cuiꝰ usum nescis: q̄diu tibi fortuna concesserit: naturæ numerum obliuisci? Quod multi faciūt qui uilis atq; intractabilis & caduci equi fiducia dediscunt pedibus suis ire: quibus quæso quid aliud q̄ diuitem cupias podagram: hoc est pedes inutiles: equos multos? ¶Do. Longum iter pedes ibo. ¶Rō. Ibis pro libito: nemo te transuehet: nemo morabiť: nemo concutiet: nemo deijciet: nemo aget in præceps: unus tibi labor uiæ: unū opus ire: nil tibi tuo cum uectore negocij. Nō cogeris em̄ equū frenare: nō pungere: nō adaquare: nō substernere: non circumducere: nō fricare: nō pascere: nō aut tergū ungere aut arētē pedis ungulam: & tractare digitis ancipites clauos: aut nocturnos sudibꝰ arcere cōcursus: & somno exciri: trepidꝰ semperq; sollicitus quid bælua peruigil cum uicinis agat: saltem noctibus quiesces: nā qui equitant noctu etiā laborant. ¶Do. Pedibus longum iter ago. ¶Rō. Calceatus forsitan. Sancti aūt patres nudis pedibꝰ deserta lustrabāt. Nuncij dei oīpotentis apostoli: mūdi climata circuibant: hic ad orientē: ille ad occidētem: hic ad arcton: ille ad meridiem: nauigātes interdū: raro id quidē: neq; aliter q̄ cogente locorum situ: sed quē precor equitem legis prærer unū ex oibus Ioannē? Neq; id amplius q̄ semel: idq; perexiguo uiæ spacio: dum qđ Clæmens scripsit: & Ecclesiastica habet historia: ad recuperandā perditi adolescentis aīam: pia illū festinatio perurgeret. Quomō aūt equitarēt: quoꝝ dn̄s pedes ibat? Vix asellum semel quidē ille mox in crucem ascensurus ascendit. Q; si sanctitate inaccessibili: hæc exempla te prægrauant: At Romanæ legiōes quæ orbem terraꝝ subegere: magna ex parte pedestres fuisse noscunť: In quibus nō se solum atq; arma suis pedibꝰ quisq; portabat: sed multoꝝ panē ac uiaticū dieꝝ: uallū quoq; quo in finibus hostiū castra indies circumsepta nocturnis ab insultibus tegerenť. Vnde eleganter Cicero noster quodā loco de militibus Romanis agens: cū fortibus uiris cæteraꝝ gentium arma nō impedimētū: sed quasi uestimentū esse dixisset: hoc præcipuū illis dedit: ut diceret: Romanis solis arma nō uestem esse sed ut humeros ac lacertos. At cū eas quas dicebā militares sarcinas subijssent: tum demū uideri sibi esse uestitos: neu quis moderni sermonis cōsuetudine labi possit: militū appellatiōe pedites accipi: eosq; ab equitibus q̄uis uterq; militaret: hoc secerni noīe solitos multis Romanæ historiæ locis aduertere est. Proinde magnū tibi lenimen ac solaciū laboris hoꝝ recordatio præstare potest: nō inermi tantū ac uacuo & duro: licet tuto tamē calle pergēti: sed armato etiā atq; onusto & piculoso tramite pediti. Siquidē nihil ad tolerantiā asperaꝝ reꝝ efficacius: q̄ cogitare eadē multos fortibus animis fuisse perpessos. Pudet em̄ generosum spūtū: nō posse unū qđ innumerabiles potu-

ere: quæ cogitationū in laboribus mō qui difficiles: sed in his q̃3 qui miserrimi uidentur cruciatibus in doloribꝰ corporeis maxie in ipsa demū morte ꝓfuerint. ℂDo. Longū ego

D durumq̃ iter pedibus mœstus ago. ℂRō. Nihil æque duꝝ iter lenit mœstūq̃ aīm serenat ut nobiles ac suaues curæ: quæ nisi boni & docti uiri pectꝰ incolere uiasq̃ oēs comitari nesciunt. His si grata societas amici læti & eloquentis accesserit: non tm̄ leue iter: sed & breue uidebit̃. Multos iucunda confabulatio sic affecit: ut & uiæ duritiem nō sentirent & de breuitate longi licet itineris quererent̃: neq̃ iuisse seduectos esse se crederent. Est & illud enim inter mimos publij notissimum: Comes facundus in uia pro uehiculo est.

De Sterilitate annua: Dialogus LVIII. ℂDo.

A S Terilitate præmor annua. ℂRō. Iam tibi fertilitas grata erit: optime res oīs contrarij collatione cognoscit̃: ℂDo. Fefellit ager meam spem. ℂRō. Nō te ager fallit: sed īprobitas cupiditasq̃ animi: Cūcta uobis ad nutū successura ꝓmittitis insolētes: uestro digni iudicio: quibꝰ ipsa reꝝ pareat natura: quæ si suū ius seruare ausa profundā semel auariciæ uestræ præruptamq̃ uoraginem: cui nihil est satis inexpletā liquerit insolens uobis & auara atq̃ iniuriosa uidebit̃. Nō sunt hæ aūt iustæ nec modestæ spes: sed īmodici figmenta desiderij: ea quidē fingitis euētura quæ cupitis: si qd deest damnū dicit̃: Tuꝰ ager suū morē tenuit: & tu tuū tenes. Terræ etem̄ ubertas & sterilitas alterna: sed cupiditas uestra ꝑpetua est. Vos iniq̄ssimi oīm interpretes: cū illā grate & sobrie: hāc patienter ac fortit̃ ferre debueritis: illā cōtemnitis: hanc defletis: illa tumidos facit; hæc querulos. ℂDo. Ager meliora pollicitus me fefellit. ℂRō. Terrā bobꝰ ac rastris: cœlū uotis ac precibꝰ

B fatigatis. Vētoꝝ spūs: oportunitas imbriū: germinū decor: agri spēs: puluis hybernꝰ: lutū uernū: æstiui soles: maturitas autūnalis: oīa cupidos in spem trahūt: Vt arentē stupā flamma oīs incēdit: ut inanē puluerē flatꝰ oīs impellit: sic auaꝝ aīm lucꝝ oē suspēdit atq̃ erigit: oīsq̃ nō rei mō: sed uel tenuis spei iactura cōfūdit ac deijcit. S3 frenate miseri motꝰ incōditos: īfinitā cōcupia3 coercete: & spē credulā mille tādē delusā successibꝰ castigate: Quid nūc cœlū terrāq̃ respicit̃: Nō aliūde fertilitas q̃3 a deo ē. Illū mortales agere sinite: & uidete qd agit̃: & laudate. Sinite opificē opari: & unꝰ artificij perito hoī exhibēdā reuerētiā nō negeṫ deo. Pudeat terrea uascula cœlestē figulū arguere: sed ī oībus illi uoce atq̃ aīo grãs agite: q necessitatū cōscius uestraꝝ: neq̃ cupiditatū nesciꝰ illis succurrit: his occurrit: Vtrobiq̃ misericors: utrobiq̃ terribilis in cōsilijs sup filios hoīm: ut de illo scriptū est: Sperate iam tandē nō in agris uestris: sed ī dn̄o: & facite bonitatē & inhabitate terrā & pascimini in diuitijs eꝰ: Delectamini ī dn̄o & dabit uobis petitiones cordis uestri: quæ ubi cœperitis in dn̄o delectari: auare esse nō poterūt neq̃ iniuste. Reuelate dn̄o oiā uestrā & sperate in eo: & ipse faciet. Iactate sup dn̄o curā uestrā & ipse uos nutriet: Quid cœlesti manu æditi nō nisi terrā cogitatis: terrāq̃ diligitis: Nolite has sacras uoces ut soletis spernere: Nolite auras pluuiasq̃ & tēpestates idoneas aucupari aut precari: Nolite in terra spem habere: sed in illo qui respicit terram & facit eā tremere: qui de saxo durissimo fontes liquidos elicit: qui te deniq̃ ab agello tuo falli passus est: ut in illo spem poneres qui nō fallit. ℂDo. Multū solita de copia

C demptū est. ℂRō. Id modo subducit̃ qđ plus æquo uel dederūt āni præcedētes uel sequētes dabūt: Modestiæ quantulūcunq̃ sat est: Auaricia lucro crescit: eoq̃ fit pauperior quo plꝰ habet. Magna uitioꝝ genitrix: magna nutrix atq̃ hortatrix est copia. Patere malis tuis demi aliqd: quo minꝰ copiæ: minꝰ erit insolētiæ: minusq̃ libidinis. Adde q̃ hæc tui ruris iniuria apud multos beneficiū ac largitas haberet̃: tuq̃ ipse si assueuisses iopiæ: ubertatē hāc & copiā iudicares: tantū in iudicio reꝝ semp cōsuetudo præiudicat: tantāq̃ uim habet: nūc quid miꝝ si tēperata fastidiūt: qui sūpuacuis assueuere: quia nulla maior ꝓcella modestiæ est. ℂDo. Sterilitas urget insolita. ℂRō. Sæpe quidē fortiores uiros plaga fert sterilis: fertilior molliores neq̃ fert mō sed facit: atq̃ alibi natos durat aut mollit. Sic molliuit Gallos primū: post Romanos Asia: Alexandꝝ Babylon: Hannibalē Capua. Contra uero Romanam indolē durauit & cotis in morē acuit illa arens & scopulosa pars Liguꝝ: Te quē copia molliebat duret inopia. Sobrietatē te doceat ager tuꝰ: & qđ libri uberes nequiuere: glebæ faciant aridulæ. Nemo despiciendus est magister disciplinæ utilis: Disce bene uiuere: disce uel senex: disce uel nolens: disce deniq̃ uel indignans.

De Villico malo & superbo: Dial. LIX. ℂDo.

A V Illicū insolentē patior. ℂRō. Insolentē tm̄ & nō furē: bene tecū agit̃. ℂDo. Villicus malꝰ ē mihi. ℂRō. Malū fer æquanimis: uillicꝰ nisi pessimꝰ bonꝰ est. ℂDo.

Villicum duꝝ ægrefeto. ℂRō. Mollem delicatumq́ ferres ægrius: durities rusticorum epi/theton ē: duris cū bobus: cū stiua & uomere: cū ligonibus & rastris: dura denicq́ cū tellure luctant: quid ni ipsi etiā duri sint: si nil aliud est q̄ durus: bonus est uillicus. ℂDo. Rusti/cū importunū ferre nequeo. ℂRō. Atq uel feras uillicū: uel ipse uillic⁹ sis oportet: uel incul tum rus elige: Dura sunt oīa. ℂDo. Rustic⁹ intractabilis: indigestus est mihi. ℂRō. Nil hoꝝ imp ræmeditatū tibi esse debuerat: mox ut terrā habuisti labores uarios præsagite ste/rilitatem & uillici fastidia debuisti. Dixi dū rure gloriareris exculto: rusticos ultimos hoīm terris abeuntē iusticiā reliquisse. Si unq̄ gen⁹ humanū reuiuisceret eosdē illos puto ultimos reperturā: ita q̄s sequebant præcesserūt: maloꝝq́ oīm pessimi facti sunt. ℂDo. Asperrim⁹ uillic⁹ est mihi. ℂRō. Vbi ueritas dixit: q̄ terra hoī spinas & tribulos germinaret: subintel gendū fuit: & rusticos tribulis cūctis asperiores. ℂDo. Villic⁹ est mihi nequissim⁹. ℂRō. Aut uillici nequitiā tolerare cōdisce: aut famē perpeti. Mutare eñ uillicum nō proderit: Ad unū modū ferme oēs facti sunt: nisi q̄ semp peior est ultimus. ℂDo. Villic⁹ fur est mihi. ℂRō. Dixisti tādē qd̄ dictuꝝ præstolabar: Ita eñ furtis addicti sūt: ut eis aliq̄to sit dulci⁹ id modicū qd̄ furant: q̄ quicqd ex oñi iusto labore percipiūt: & hoc ipsum tandē est feren/dū: nec queri un⁹ debet qd̄ oīb⁹ ē cōe. Profecto aūt & si poeta rusticos ultimos a iusticia de/relictos faciat: ut bis dixi: apd̄ uos tñ hoīem primū humano semine genitū & agricolā fuisse cōstat & parricidā: ut fuisse semp pessimi uideant: dūq́ id recolis non mireris fures. ℂDo. Villici culpa rus perditū ac desertū est. ℂRō. Hoc quotidie multis clariorib⁹ Anaxagoræ accidit: & Archytæ: uterq́ credo doluit: neuter excanduit.

De Furtis: Dialogus LX. ℂDo.

D modicū qd̄ supest a furib⁹ uix defendo. ℂRō. Rure te uillic⁹ tu⁹ patientiā mali hui⁹ edocuit quā q́ i urbib⁹ exhiberes. ℂDo. Me fures infestāt. ℂRō. Cōtra hoc malū nil querelis agit: suppliciꝭ op⁹ est. Interī custodia ꝑficit uigilāti. Sūt q nihil custodiāt & accusant fures: cū uetus sit ꝓuerbiū: q̄ occasio furē facit. ℂDo. Limen meū fu res obsident. ℂRō. Claude ostium: obde serā: aperi oculos atq́ intende: si negligis temet/ipsum culpa. Raro fur intentis obfuit. Illi iustius querūtur quibus non sunt dom⁹: quales sunt quidam populi sub meridiem & sub arcton: & ideo apud Scythas ut scriptum uides: nullum scelus furto grauius. Et sequitur ratio: Quid enim inter syluas superesset si furari li ceret: ℂDo. Fures mihi subtrahūt res meas. ℂRō. Suas fieri uolunt nec tu uetas. Puta er go negligentiam tuam plecti: rerumq́ te tuaꝝ custodiam hoc precio doceri: Vtilia non dis/cuntur gratis. ℂDo. Mihi molestissimi fures sunt. ℂRō. Importunum plane genus homi/num: iure optimo bonis oībus odiosum: nō modo ut pestilens sed ut uile. Sic eñ habe: Nō enim aliter q̄ summa animi uilitate aliquem ad hoc trahi. Haud immerito igitur Aurelius Alexāder princeps iuuenis sed bonus: tāto fuꝝ odio flagrauit: ut de illo scribat Helius Lā/pridius: si quem talium uidisset: paratū digitum habuisse ut illi oculum erueret: tātiq́ eum stomachi fuisse in furtoꝝ infamia laborantes: ut si eos casu aliquo uideret: cōmotione ani/mi cholerā euomeret: toto uultu inardescēte ita ut nihil loqui posset: Nobilis prorsus indig/natio generosi animi: uere ingens fuꝝ fœditas: quæ uiro forti & sublimi sic subito nauseam extorqueret: Quinimmo: cū quidā ex honoratis aliquando furti reus ambitiose tandem fa/uore quorundam amicoꝝ regum ad militiam aspirasset: & statim in furto deprehēsus esset: Vix eñ illi uitio assueti desistere unq̄ sciunt: Quæsiuit Alexander a regibus qui illum pro/mouerant: quid apud eos paterent fures: cunq́ illi respondissent: crucem: ilico eum de illoꝝ sententia crucifixit. ℂDo. Furtis infestor. ℂRō. Contra furta bona est uigilātia atq́ custo/dia: sed optima ē paupertas. Q̄diu aliquid erit qd̄ furibus dulce sit: eoꝝ uel man⁹ certe uel oculos nō euades: Vis fures non metuere: pauper esto.

De Rapinis: Dialogus LXI. ℂDo.

Prædonibus spoliatus sum. ℂRō. Q̄uis ciuili lege: nisi fallor: scriptum sit q̄ nul/lus fur improbior q̄ qui ui rapit: sunt tamen clandestini fures me iudice uiliores: Illi eñ fraude agūt: hi aūt ui. Et ideo iuxta sentētiā Ciceronis: Illi uulpeculis: hi le/onibus assimulātur. Adde q̄ fures rebus spoliant ingeruntq́ suspitiones: At prædonibus spoliasse fere sat est: suspitionibus non relinquūt locū. ℂDo. In prædones incidi qui me nu dum reliquerunt. ℂRō. Incidit in prædones Cæsar a quibus nō spoliatus modo sed capt⁹ magno se tandem precio redemit: futur⁹ reꝝ dñs: q̄uis huic damno solacium ultio mox se/cuta præbuerit: non exiguum lenimē iniuriaꝝ. Incidit in manus hostiū Regulus totiens iā

m

uictor: qui magno cum imperij uestri damno atq; discrimine eundē immani supplicio peremerunt. Incidit in hostes quoq; Valerianus Imperator: qui eum multo cum imperij dedecore foedo senili seruicio confecerant: Tu si nihil ultra q̄ spoliatus es: & fortunæ tuæ & prædonibus gratiam habe qui tibi libertatem uitāq; reliquere. Nō est eñ aliud beneficium latronum: q̄ quod Cicero ait in Philippicis: ut cōmemorare possint his se uitam dedisse quibus nō ademerunt. Fer tu igitur sortem tuam cōmunem tibi cum magnis his atq; alijs claris uiris: & si comparetur: facilem etiam atq; optādam: neq; foelicior esse uelis his qui dicūtur foelicissimi.

De Dolo malo: Dialogus LXII. ℭDo.

A Circumscriptoribus sum deceptus. ℭRō. Miraris: Mirarer ego si inter homīes cōuersando illæsus euaderes. Quis homo enim homīnē nō decipit? Fides exulat: regnat fraus: hoc ne nunc nouiter perpendis? Nō tanto studio neq; tot laqueis uenatores atq; aucupes feras ac uolucres captant: quot uersuti homines alios quosq; simpliciores. Qđ si unq̄ uerꝫ fuit: uestra ætate uerissimū est. Mōstrant̄ digito fraudū magistri: & ille prudentior iudicat̄ qui peritior est fallēdi. Vis ne igitur non decipi? aut morere aut fuge hominum consortia. ℭDo. Dolo malo unde non timui circumuentus sum. ℭRō. Si timuisses: deceptus forte tam facile non fuisses: & nunc cogita an tu quenq̄ aliquando fefelleris. Estis eñ fere oēs ad fallendū proni: feres aūt facili⁹ ab altero tibi fieri: alteri qđ feceris. Sed uos & quæ facitis alijs non sentitis: & quæ ab alijs fiunt uobis pati nō potestis: rerꝫ omniū iniquissimi iudices. ℭDo. Dolo amici damnum tuli. ℭRō. Erras ut in multis: Nullus in amicitia dolus est. Sed in hoc etiam uulgo erratis: amicos creditis qui non sunt: Amicitiāq; rem inextimabilem atq; sanctissimā facili probatis experimento: usq; adeo rerꝫ uilium curiosi: leui comessatione: aut breui confabulatiōe quæritis amicū: Nec citius quæritis q̄ perditis: si tamen quod non habet̄ perdi potest. Postea ab amicis uos deceptos dicitis: & hanc infamiam amicitiæ inuritis innocenti. ℭDo. Dolo damnificatus sum. ℭRō. Multis profuit falli: eris cautior in reliquis: Quidam paruæ rei damno maximarꝫ rerꝫ pericula declinarūt. ℭDo. Circumscriptor iniquissimus me fefellit. ℭRō. Immo tuum exercuit atq; excitauit ingenium: docuitq; non fidere nisi expertis & probatæ fidei. Enumerarē exempla quibus casum tuū solaretis: nisi essent innumerabilia. Quis eñ uiuens non decipit̄? Quicqđ mali mortalib⁹ accidit min⁹ est q̄ qđ hō patit̄ ab hoīe. Et qm̄ seq oīa nec possibile nec necesse ē: Memēto Caninij: qualiter Syracusis fuit dolo malo quōdam a Phitio circūscript⁹: Habet tamē Canini⁹ quo solari queati eques Romanus ab extraneo & uiuēte deceptus: cum Augustus Cæsar Imperator Roman⁹ a Romano cum moriēte delusus sit: Nota res est: ut Marius quidā qui ipsius Augusti beneficio ab infimo militiæ gradu ad summos honores atq; opes ascēderat: semper publice prædicare solitus: se illū unū hæredē habiturꝫ: eiq; bona sua oīa relicturꝫ: a quo oīa percepisset: idipsum cū pridie q̄ obiret eidē affirmasset: Augusto fraudulētū spiritū emisit: tandē nulla Cæsarei noīs: uel tenui mentione in testamento habita. Dignus uere cuius cadauer unco in Tyberim traheret̄: qui dominū ac benefactorē suū fallere nec morte dedisceret.

De Habitatione angusta: Dial. LXIII. ℭDo.

A a Nguste habito. ℭRō. Angusta dom⁹ ad multa ē habilis: Inter alia cōtra fures utilis: de quibus pauloante querebaris: qui in ea latebras non habēt: sicut ex aduerso de magna domo recte dicit̄: q̄ dn̄m fallit & ꝓdest furibus: Artā sanc uel amplā domū ꝓ numero inhabitātiū accipio: tu nūc ut tibi uideris anguste habitas. At quāto habitat angustius aīa tua q̄ tociq; foedius inter saniem & cruorē: nec migrare illam inde si fieri possit unq̄ uelis. ℭDo. Arta domus ē mihi. ℭRō. Dom⁹ lutea coelestē aīm nō angustat: B Sæpe parua dom⁹ magnæ gloriæ capax fuit: cū magna interim mistæ infamiæ plena fuisset: Nō format dom⁹ aīm: sed ab illo formā accipit: Vt læta igit̄ atq; honesta paupꝫ tuguria esse possunt: sic infames moestæq; regū arces diuitūq; palatia. Nulla tā parua dom⁹ est quā non amplificet magnanim⁹ habitatot magnoq; hospiti præstet idoneā. ℭDo. Parua domus mea est. ℭRō. Parua Euādri regia magnū coepit Alcidē: Modicis ædib⁹ futur⁹ mūdi dn̄s nat⁹ est Cæsar: Pastorali casa Romul⁹ ac Remus tā magnæ urbis auctores educati: Nō amplis atrijs habitauit Cato: Volubili dolio Diogenes: Angusto tugurio Hilarion: Imis terræ specubus sancti uiri: In exiguis hortulis magni philosophi: Sub diuo modicis ue sub tētorijs summi duces: In stupēdis palatijs Caius & Nero: Tu cū quib⁹ habitare malles eli-

ge. ¶Do. Angusta est mihi domus & humilis & inculta. ¶Rō. Muri fures uētosq; submoueant: & utrisq; peiora uulgi tædia: tecta frigus: æstum: soles: imbres arceāt: turres aereæ uolucribus: domus ampla superbiæ: ornata luxuriæ: referta cupidini: nullū uirtus spernit habitaculū nisi uitiis occupatum. ¶Do. Peranguste habito. ¶Rō. Vis ne tibi dom⁹ omnis amplissima uideatur: sepulchrum cogita.

De Carcere: Dialogus LXIIII. ¶Do.

Arcere claudor indigno. ¶Rō. Melior est indign⁹ carcer: q̄ indigna libertas: multoq; satius immeritum ꝓ iusticia mala pati: q̄ per scelus bonis affluere: q̄uis nec mala illa dici debeant: neq; hæc bona: sed loquor ut uulgus: qđ dolorem malum ingens: uoluptatem summū bonū iudicat. ¶Do. Carcere clausus sum. ¶Rō. Quis nō carcere clauditur: aut quis inde digreditur nisi dum moritur? Vetus hæc tua omniūq; sors est: unde ꝓpriæ: unde nouæ igit̄ querelæ? Ita eñ scito: ex q̄ die natus es & anteq̄ nascereris: in carcerem atq; in uincula missum te: illi⁹ imperio cui omnis cœli ambitus exigua domus est: Et si quid summo credit̄ poetæ: tenebrosum utiq; carcerem & cæcum. Illius carcerif exitum si fœlicē cupis: huius angustias nō horrebis: sicut nec supplicia: nec mortem: nec humani aliquid: ad quorum patientiā & contemptū nisi præparatus armatusq; erit animus in quacunq; fortuna calle gradit̄ ancipiti. ¶Do. Turpi carcere claudor atq; angusto. ¶Rō. Nullus carcer turpior & āgustior null⁹: q̄ iste corpore⁹ q̄ usq; adeo delectar̄: atq; vñ tāto pe solui times. ¶Do. Carcere detineor iportuno. ¶Rō. Multos periculo instāti atq; hostiū manib⁹ carcer eripuit. Mult̄ limē carcer̄ ꝓ clypeo fuit: & qđ intrasse ꝓfuerat: exisse nocuit: ut exitu admoniti qđ horruerāt: utile: qđ optauerāt miserꝝ faterent̄. ¶Do. Carceri mācipat⁹ sū. ¶Rō. Quid scis an fortasse nō carcer: sed ut dicit̄ custodia sit: q̄ties uīculis explicitos hostilis mucro: siue hoste sæuior paupertas inuasit: quoties euasisse pœnituit: & carcerē quē diuturnū queri cœperant: non fuisse ꝑpetuū quæsti sunt? Vidimus in carcere quosdā laute uiuentes: mox inde digressos tenuem ac difficilē uitā mœsto fine clausisse. ¶Do. Miserā in carcere uitam dego. ¶Rō. Quidā libros in carcere texuerunt: tu querelas texis inutiles. Quidā litteras in carcere didicere: tu patientiā dedidiscis. ¶Do. Carcerali custodia uinctus teneor. ¶Rō. Plærīq; cauernis ac speluncis: alij se muroꝝ angustiis inclusere: carcerē spōtaneum uel dei amore uel mūdi odio uulgiq; fastidio eligentes: Tu si hoc aīo nō es: tuiq; carceris finem cupis: expecta: Aut te hinc homo eruet: aut mors quæ clauem carceris alterā habet. Vnus quidē introitus: exitus multi sunt: Aliū misericordia: aliū ius eruit: alius in ocētia sua: alius custodū negligētia euasit: alius precio: alius ingenio: & uel subterraneis cuniculis: uel ꝑ tenebras amicæ noctis elapsus est: quibusdā patꝝ memoria terremotus & ruina carceris uiam fecit: Ad postremū quos nihil emiserit: mors absoluit. Nec minus uarij euadētiū euentus. Mariū consulatui carcer dedit: Iuliū Cæsarē Pirataꝝ custodia summū misit ad Imperium. Hac ætate quidā de limine carceris ad dominiū transiuere: & catenā sibi excussam iniecere aliis. Deniq; Regulū & Socratē multosq; alios non tā carcer extinxit: ut uisus est: q̄ carceri clar⁹ finis eripuit. Et ad sūmā: quosdā carcer ad insignē gloriā: alios ad eximiā fortunā: ad regnū alios: multos ad cælū misit: ad sepulchꝝ oēs: nullū cœpit quē nō redderet.

De Tormentis: Dialogus LXV. ¶Do.

Niuste torqueor. ¶Rō. Quid nunc diceres si iuste? Nullū nempe tormentū cōscientia maius est. Illa incolumi: hæc externa despicito: intra te est cōsolator tuus. ¶ ¶Do. Torqueor prorsus indigne. ¶Rō. Tortoris miserere tui: ille te grauius torquetur: q̄uis eñ mūdus obstrepat: minus mali est pati iniuriā q̄ inferre. ¶Do. Torqueor. ¶Rō. Nouū mali ueteris lamentū: Nunquid eñ nō antea torquebaris: inter tormenta natus: inter tormenta uixisti: inter tormēta moriturus: quid nunc noui accidit? Mutant̄ tormentoꝝ spēs: tormēta nō desinūt: Excute totū tēpus ætatis: quē sine tormētis diem egeris recordare. Aliqua falsis forsan gaudiis adumbrata reperies: ueris aūt plena tormētis: quibus si acrit̄ æstimes: nullā uitæ ptē uacare fateberis. Vnde nō īmerito qbusdā oīs uita supplicū uisa est: Sed uos nihilomin⁹ q̄ hæ philosophicæ uoces tāgūt: hærēt quidē auriū uestibulo: mentis claustra non subeunt: hic ad omnem corporis offensiunculam ingemiscitis: animi iuge mortiferumq; suppliciū nō sentitis: Illic impatiētes: hic hæbetes. ¶Do. In eculeum leuor. ¶Rō. Quid refert: in eculeum an in lectulum torquēdus ascēderis? Te carnificis nodus præmet: At hunc febris: hunc podagra: hunc uxor: hūc filius: hunc amica: hūc

diuitiæ: hunc paupertas: hunc medici manus: hunc magistri ferula: hunc nequam seruus: hunc dominus insolens: hunc infinita cupiditas spesq; anhelat: hunc tortore quolibet peior metus. Perquire mortalium status: uix ullum inuenies non in eculeo pendentem: Sed

C

cum mille sint eculei: nisi ligneum non timetis? ¶Do. Torqueor. ¶Rō. Aut innocentia in tormentis: aut iusticia teipsum consolare: Nam si iniuste torqueris gaudendum est: experimentum tibi atq; alijs & fulgor quidam tuæ uirtutis accesserit: attractati ac sublati fragrãtior ac notior fama erit: Vt bene oleant: terũtur aromata: & pulcherrima rerum ne lateant attolluntur. Sin id iuste pateris acquiesce remedio: & concretæ sordes flammis aut asperitatibus eluũtur: & magni mali medicina tristior sit oportet: Quem morborũ tædet: amara non respuat: quem scelerum pœnitet: supplicia non recuset. ¶Do. In eculeum tollor. ¶Rō. Si imerit⁹ habes unde ex alto sæuitiam alienã despicias. At si merit⁹: unde a terra diuulsus ipse tuum clarius aspicias crimen: quodq; commissum doles non doleas plecti. ¶Do. Torqueor. ¶Rō. Aut temptatur uirtus aut punitur uitium: alterum sæpe utile: alterũ semper expediens. Bona exercitatio iusti est: pessima nocentis impunitas. ¶Do. Torqueor. ¶Rō. Disce iter ad patientiam & ad mortem.

De iniusto Iudicio: Dial. LXVI.

A

¶Do. Iniusto iudicio damnatus sum. ¶Rō. Vnius iudicis: aut paucorum uoce testium damnatus populi uocibus: aut tacito iudicio: quodq; est melius conscientia ipsa tua: quodq; est optimum diuina sententia absoluendus. Siquidẽ ad tribunal æternum iudicis iusti ꝓuocatio salua est: Solet is perperam iudicata rescindere. ¶Do. Iniuste iudicor. ¶Rō. Vt iusticia iniustos: sic iniusticia iustos præmit. Vbi igit̃ iniusta damnatio: ibi iustus est reus: Nemo autem tam demens nisi insaniat ut hæc peruerti seq; iniusto iudicio præmi uelit. Nemo tam pauidus nisi sit pessimus: ut nõ potius damnari eligat iniusto iudicio ꝙ absolui. Tanto enim id satius: quãto est melior oppressa iusticia ꝙ imperiosa nequitia: quantoq; est optabilior mens bona ꝙ propitia fortuna: ꝙuis illa laboribus: hæc delitijs affluat. Plus dicam: tanto est melius iuste etiã damnari ꝙ iniuste absolui: quãto est peius impunitum ꝙ punitum crimen: In hoc enim sceleri iuncta iusticia est: malo quidem magno bonum ingẽs: In illo autem scelus & impunitas: quæ nescio an scelere ipso peior sit: una certe & iusticiæ hostis & multorum radix est scelerum. ¶Do. Iudicio grauor iniquissimo. ¶Rō. Mens in solido fundata & bene sibi cõscia humeros habet inexpugnabiles: su-

B

perimpone quantumlibet damni: infamiæ: supplicij: nullo fasce curuabitur: & uiribus suis & multo maxime cœlesti ope consistet. Erunt præterea quorum sese paribus soletur euentibus haud spernendi comites. Romæ Furius Camill⁹ ac Liuius Salinator: Athenis Aristides atq; Melciades multiq; alij: Inter q̃s q̃dẽ: qđ mireris: Cicero & Socrates: an te horũ alicui: an Publio Clodio similem fieri malis: atq; horum quisq; ciuis optim⁹ & ĩ sua urbe clarissimus: sed iudicio damnatus: & uel in exilium: uel in carcerem uel in mortem act⁹. Ille uero scelestissimus: & inter multa flagitia notissimi quoq; conuictus adulterij: uiolentarumq; religionum concordibus omniũ iudicum sententijs absolutus est: quisq̃ ne adeo falsæ metuens infamiæ est: qui non illius absolutioni Ciceronis hostis sui damnationem atq; exiliũ anteponat: Sed humana hæc atq; cõia. Sin alti⁹ aspicis: uidebis præssum falso iudicio cœli regem familiamq; eius electissimam tanti uestigijs hærentem ducis: & qui hunc postea secuti sunt: tanta innocẽtia tantisq; uirtutibus in hos ipsos iudiciarij turbinis incursus ac scopu-

C

los icidisse. ¶Do. Falso iudicio offẽdor. ¶Rō. Est qui te iudicet: Is qui facit iudiciũ iniuriam patientibus: quiq; ait: Mea est ultio & ego retribuam eis in tempore. Est & ubi nõ cogitas: ipso iudicis aut testis in pectore: magni ibi habitant ultores: nullius beluæ morsus est acrior ꝙ conscientiæ. ¶Do. Iniusto iudicio læsus sum. ¶Rō. Illatis iniurijs bene uti: ars non ultima est: quia instructo sæpe profuit iniquitas aliena: cum sua cuiq; semper noceat: profit nunq̃. ¶Do. Innocens damnatus sum. ¶Rō. Quid igitur nocens malles? Sic enim Xantippe coniugi Socrates moriens respondet: muliebriter lamentanti: quod is innocens moreretur. Atqui & si aliqui contrarium opinati sint: longe tamen est innocentem condemnari tolerabilius ꝙ nocentem. Hic enim solum supplicium graue est: illic & causa

D

supplicij. ¶Do. Iniusto populi iudicio damnatus sum. ¶Rō. Expectas ut popul⁹ in te rectum uideat: quod nec in se nec in alio unq̃ uidit? Magnum tuæ innocentiæ argumentum fuerit a nocentibus condemnari. ¶Do. Populus immeritum me cõdemnat. ¶Rō. Idem Hercle non immeritum: sed multa & magna promeritum Camillum: de quo nunc loquebar: & Liuium ipsum: deniq; Scipionem Africanum aliosq; Cornelios tales uiros iniustis

iudicijs agitatos ad uoluntarium coegit exilium. ¶Do. A rege innocens condemnor. ¶Rō. Et regum plærumq; sententiæ nō iusticiæ sed uindictæ sunt: Quisquis liberius uerbū contra licentias regias emiserit: cuicunq; in interitu libertatis frōs obductior fuerit: is læsæ reus erit maiestatis. ¶Do. Sed condemnor a iudicibus. ¶Rō. Iniquo iudice nullum ue/uenosius est animal: A serpente læsos se dolēt quidem homines non querūtur: Fecit enim serpens quod suum erat: q̄uis nō quod placitum patienti: Certe iudices erant qui eos eti/am de quibus dixi Socratem condemnarunt: Clodium absoluerunt: quorum utrum esset iniquius dubitari potest. Proinde in populis aut sub regibus atq; iudicibus degenti: pro/positum animo esse debet: aspera quælibet & iniusta patienda si ueniant: non desenda cum uenerint.

De Exilio: Dial. LXVII. ¶Do.

Xilio pellor iniusto. ¶Rō. Quid tu igitur: iusto pelli malles exilio? Nempe quod ad iniuriæ cumulum ais: in diuersū trahitur: Habes enim iniusti exilij solacium comitem iusticiam: quæ iniustos ciues destituēs te secuta tecum exulat. ¶Dolor. Iniusto exilio pulsus sum. ¶Rō. An te rex expulit: an tyrannus: an populus: an hostis: an tu ipse? Nam si rex: aut iniustum exilium nō erit: aut ipse non iustus: atq; ita nec rex quidē. Si tyrannus: ab illo te pulsum gaude: sub quo boni exulant: fures imperāt. Si populus: mo/ribus ille suis utitur: bonos odit: & his quoq; multiceps tyrannus nunq̄ sui similem pepu/lisset: Non te igitur patria sed malorum cœtibus arceri: neq; in exilium sed in partem bono/rum ciuium cogi putes. At si hostis: agnosce iniuriæ leuitatem: nō hostiliter sæuijt: qui om/nia cum posset patriam abstulit: spem reliquit. Sin tu ipse: mores populi perosus aut tyran/ni abitum elegisti: nō modo ne doleas: sed etiam gloriare uirtutem patriæ prætulisse: nō tu flebilē sed honestā & ꝓrsus inuidiosā bonis atq; optabilē nō iā exilij sed absentiæ causam habes. Spōte Pythagoras Samon liq̄t: Athenas Solon: Lycurgus Lacedæmona: Romam Scipio. ¶Do. Exilio dānatus sum. ¶Rō. Multos exiliū honestauit: multos acrior aliq̄ for/tunæ uis atq; iiuria notos reddidit & illustres: Quid te uetat illis inseri: qui quasi ignem de silice claram famam collisionibus quæsiere? ¶Do. In exilium agor. ¶Rō. Habes in histo/rijs magnos rei huius socios: quorum speciosissimus comitatus: non sensum modo doloris imminuat sed obliuionem afferat. Non minor in exilio Camillus fuit q̄ fuisset domi: Quā/tus ciuis: quantus exul: qui uictorias ac triumphos non iusticia minus q̄ prosperitate con/spicuos in Capitolium duxit: mox hinc pulsus pro accepta iniuria ingratæ salutem patriæ rependit. Non facile aliud tam clari exulis exemplum fateor: Sed Rutilius & Metellus tam nihil exilio fracti sūt: ut Rutilius reuocatus ab illo cuius nutu nō parere capitale erat: exi/lium amplexus: reditum contempserit: seu ne ulla in parte senatui iniustisq; licet legibus pa/triæ obstaret: seu ne forte exul iterum fieri posset. At Metellus eodem quo in exilio profectus erat: uultu atq; animo remearet. His Marcellus accedat: hic ultimus qui in belli ciuilis tem/pus incidit: pulsus nempe: non solitam modo constantiam honestarumq; artium studium nō omisit: sed strinxit artius: & publicis liber curis: uni excolendo animo tam ardenter in/cubuit: ut ad scholas missus honestissimas: nō ad exilium uideretur: Quod quidē in Cice/rone conspectius operum splendor & litterarum copia maior facit: non exilij modo sed car/ceris dulce solacium. ¶Do. Exilium patior. ¶Rō. Exilium breue cito te patriæ tuæ red/det: Longum uero aliam tibi patriam dabit: unde exulēt qui te exulem uoluere: dedissetq; nunc si ad naturam rerum non ad opiniones hominum aspiceres. Valde enim angustus est animus qui sic ad unum terræ angulum se applicat: ut quicquid extra sit exiliū putet: Mul/tum abest exilij deplorator ab illa animi magnitudine: cui totus orbis carcer exiguus uide/tur. Interrogatus Socrates: cuias esset: mūdanus inquit sum. Vere Socraticum respōsum: Atheniensem se alius respondisset: Socrati autem patria omnium mundus erat: non hic so/lum quem uulgo mundum dicitis: cum pars ultima mundi sit: sed cœlum ipsum quod hac rectius appellatione cōprehenditur. Illi patriæ destinati estis ad quam si suspirat animus: qualibet in parte terrarum peregrinum atq; exulem se nouerit: Nam quis patriam uocet ubi non habitet nisi ad breue tempus? Illa uere cuiusq; patria dicenda est: ubi quisq; perpe/tuo securus ac tranquillus deget: Quære hanc in terris: puto irrita erit inquisitio. Vt natu/ræ aūt lex ē data mortalibus ac præscripti fines: dum hic uiuitur terra om̄is patria uestra est: Intra quam qui se exulem facit: non tam rei q̄ animi uitio laborat. Non habemus hic ma/nentem ciuitatem dixit Paulus. Omne solum forti patria est: Inquit Naso. Omne homini

natale solum: ait Statius. His te uocibus armatum uelim: quibus ubiq; unus & uel nunq; uel semper in patria tua sis. ¶Do. Ire in exilium iubeor. ¶Rō. Spōte peregrinatio erit nō exiliū: & memēto qbusdā exitū: qbusdā ꝓ reditū ꝓ exilio fore: Sunt quibus nūq; peius ꝙ in patria sua sit. ¶Do. In exilium cogor. ¶Rō. Cupiendo quod cogeris: efficies ne cogaris. Omne uiolentum patientia uincitur: & desinit esse uiolentum quod uolenti fit. ¶Do. Ire in exilium est necesse. ¶Rō. Tu fac uolens quod uel nolens faceres: fac lætus omnia ne quid mœstus patiaris: Ita omnem uim necessitatis: omnes clauos quos adamantinos illi tribuunt catenasq;: omne tædium molestiamq; discusseris: Sed uos impossibilia cupitis: necessaria fugitis: utrūq; ne quicq;. ¶Do. In exilium eo. ¶Rō. Immo forsan in requiem: sub obtētu falsæ miseriæ uera fœlicitas: iam saltem ab inuidia tutus eris: propera mixtāq; cum gloria securitatem arripe: Tutis & honestis latebris nihil est dulcius: nullæ his conferri possunt urbium plateæ. ¶Do. Pellor e patria. ¶Rō. Pulsum te pessimis: optimis insere: neq; te patria: sed patriam te indignam rebus proba. Sentiat illa quid perdidit: tu nihil perdidisse te sentias: mali ciues tui tædio simulq; præsentis odio ac suspitione carcāt: boni aūt amore absentis ac desiderio teneantur sequanturq; oculis atq; animis abeuntem: Illi se solos linqui doleant: tu te comitatum gaudeas proficisci: neq; in tergum respicias neq; reditum cogites: neq; cum illis esse cupias qui te cupiunt abesse: neq; demum quod a te fieri debuit: ab alio factum egre feras: Debuisti cedere ciuium inuidiæ: utq; illam fugeres ultro in exilium ire. Huius ego cōsilij dux eram: Nec exempli duces deerant clarissimi: Nam imprimis tres magnos Scipiadas id fecisse noueras: tanq; perseuerarent patriam sua præsentia qua nil clarius habebat spoliatam indignam quoq; cineribus defunctoꝝ: Quidā insuper famoso dignam epigrammate iudicarent: Nomina sunt immortali memoria quæ tibi per famam perq; omnis historiæ fidem ignota esse non poterant: Africanus Nasica: Lentulus. ¶Do. Mittor in exilium. ¶Rō. Immo in experimentum tui: uideris quem te in exilio præbeas: si succumbis exul uerus: si consistis exilio clarus: ut multi olim qui inuicti & fulgidi per asperitates incesserunt: ut sequentibus rectum iter ostenderent. Sine tyrannos sæuire: sine populum furere: sine hostes ac fortunam fremere: Pelli potes: capi: cædi: perimi: uinci autem nisi manum extuleris non potes: neq; ornamentis tuis spoliari: cū quibus q̄cunq; ieris & ciuis & patriæ principum unus eris. ¶Do. Exulatum pergo. ¶Rō. Perge alacer: I securus: nescis ꝙ longa sint brachia tui regis: Nihil illi longe est: Vbiq; te proteget qui protexit in patria.

De obsessa Patria: Dial. LXVIII.

¶Do. Bsessa est patria. ¶Rō. Obsessa fuit Troia: obsessa Tytus: obsessa Carthago: obsessa Hierosolyma: obsessa Numātia & Corinthus: euersæq; omnes: quē iam pudeat obsideri: Ipsa urbiū caput Roma obsidione temptata est. Sed cum iam Roma esse desijsset: quid Capuam: quid Tarentum: quid Syracusas: quid Athenas: quid Veios minoresue alias loquar: Sūt & sua urbibus fata: & paucæ fatum obsidionis euasere. Sed longitudo temporꝝ noticiæ rerum obstat: ut ipsis etiam ciuibus suaꝝ fata urbium sint ignota: Tu præsentem sentis obsidionem: nec futuras præuides: nec præteritas meministi: Sic est usus quod te præmit defles: Valde sensibus dediti estis bæluarum more. ¶Do. In patria sum obsessus. ¶Rō. Dicebam te incōmodum tuū flere: iam optabile uideri possit exilium: eo ꝙ minus officiat libertati: neutrū tamē officit: Si libertas animi uera est: Ille & inclusus egredi: & exclusus regredi & ubi uoluerit esse potest. ¶Do. Obsessus in patria mea sum. ¶Rō. Obsessus & Priamus: non ciuis sed rex in patria sua fuit: cum tota illa famosa magis ꝙ fortunata familia. Obsessus Argis Antigonus Macedonū rex: & Eumenes Pergami: Obsessus hac ætate intra urbem Ianuæ rex Siciliæ Ropertus: nullo ueterum regū minor: Si quæ ueros reges facit uera uirtus attenditur: tu homuncio sortem regiam lamētaris: Obsessus Ambrosius: obsessus Augustin⁹: ambo simul ītra Mediolani ambitū. Obsessus ad ultimum Augustinus idem intra episcopi sui muros: quo tēpore miseratus lachrymas suas deus a terrena illum obsidione ad cœleste regnum transtulit. ¶Do. Obsideor. ¶Rō. Et quis oro non obsidetur: Hos peccata obsident: illos morbi: hos inimicitiæ: illos curæ: hos negocia: illos ocia: illos diuitiæ: hos paupertas: illos infamia: hos laboriosa celebritas. Oēs corpus qd̄ tātopere colitis & amatis: ille uos carcer artissimus circūcingit atq; obsidet obsidione ꝑpetua. Ipse orbis terræ ubi fremitis & bellis assiduis insanitis: ubi imperiorum terminos ac regnorum tāto studio prolatatis: qua a uobis incolitur: quid est ali-

ud quod ait Cicero: quasi quædam parua insula circumfuso illo mari: quod magnum
quod oceanum: quod Atlanticum appellatur in terris: quod tamen tanto nomine quam sit
paruum uides? Vndique obsessi estis omnes: tu te obsessum ut rem nouam narras: Vide po-
tius si quid in te opis aut consilij est quod possis ad tutelam patriæ conferre: Hoc fac poti-
us & memēto Syracusij Archimedis operosi senis: Querelæ enim nec tibi nec patriæ profu
erint. ¶Do. Obsideor intra patriam meam. ¶Rō. Quid tu igitur an alibi malles obside-
ri? Posses id fateor malle & quidem pie: quo scilicet te obsesso illa esset immunis. Cæterum
quod ad te attinet: an solamē exiguum uidetur: quicquid sit in patria tua pati: ut quātum
lædit aduersitas: tantū leniat locus ipse. ¶Do. Intra muros patrios coartatus sum. ¶Rō.
Ita hoc dicis quasi nullæ maiores uobis sint angustiæ quam murorū. Quam multi ex his qui in
urbibus habitant: sic assidui in curia atque in foro sūt: ut uix toto quam lōgus est anno sex portas
urbis aspiciant. Adde nomen obsidionis erumpere gestiēt: & uincti sibi compedibus uide-
buntur artissimis: non hoc facit obsidio sed opinio: qua nihil est in uestræ mortalis uitæ flu-
ctuatione potētius. Fabulam locus poscit. Decrepitum quendam senem fuisse nuper Are-
tij fama est: qui nunquam patrium limen excesserat: id cum ad aures præsidentiū peruenisset: lu-
dendi studio hominem ad se uocāt: & sibi compertum dicūt illum clam urbem egredi soli-
tum occulta cum hostibus habere colloquia. Ille autem per sanctos iurare se non solū tūc
præsentis belli tempore: sed nec unquam ulla pace per omnem quamuis longam uitam muros ur-
bis egressum. Contra illi incredulitatem fingere & suspectum eum reipublicæ dicere. Quid
multa? Graui ni pareat pœna imposita: ne egrediatur imperant. Illum ferunt impatientia
prohibitionis irritatum: die postero: quod nunquam antea uisum erat: extra muros patriæ depre-
hensum. Sic inuetitum semper peruicacia animos urgente nitimini: & tu nunc te artatum
dicis: & tibi urbs tota non sufficit: cui nisi obsidereris: forte pars minima domus forsitan una
sufficeret: quod maxime studiosis euenire solet. Quid quod fere omnis obsidio breuis est? Adest
loci solamen ac temporis æquanimitas: sola deest ut lugeatis & queramini: non natura re-
rum sed mollicies uestra est.

C

De Patria euersa: Dial. LXIX. ¶Do.

A

Vid quod euersa funditus est patria? ¶Rō. An non fortunas quarūdam ex his quas
pauloante nominabam: & similes aliarum innumerabilium audiuisti? Tyrum &
Thebas & Persepolim Persici regni caput euertit Alexdāer Macedo: Quod mire-
ris: ad suggestum scorti unius magnæ urbis tenuis fortuna est. Troiam euertit Agamem-
non: Saguntum Hannibal: Carthaginem atque Numantiam Africanus minor: Hierosoly-
mam Titus: Aliasque alij. Romam nullus in totum diruit: sed senectus attriuit: ciuilibus ad-
iuta discordijs. Et quid refert quis euerterit: quā constet euersam? Ruinæ Mediolanēsis re-
centior fama est sub Frederico Imperatore barbaro & immani: Quid tu ergo tuam patriā
rebaris exemptam impio fortunæ: cui urbes maximæ atque imperia subessent? An usque adeo
te fefellit amor: ut urbem unam: quod tu ibi natus esses: fingeres immortalem: cum sit mūdus
ipse mortalis? Cœlum ruet ac terra: montes & maria mouebūtur: & creata de nihilo in ni-
hilū redigētur: Tu ruisse tuam patriam aut miraris aut quereris: Sunt quod pauloante di-
cebam: ut hominibus: sic urbibus mortes suæ. Non tam crebræ illæ quidem quod & pauciores
urbes & diuturnioris æui sunt: morti tamen obnoxiæ: non sunt enim soli homines sed præ-
ter animos: humana cuncta mortalia. ¶Do. Patria ruit. ¶Rō. Resurget forsitan: Nam &

B

aliquæ surrexerunt: & quibusdam cecidisse materia fuit fœlicius resurgēdi. Nempe hodie
Saguntum & Mediolanum sedibus suis stant: At Mediolano proxima laudum Pompeij
ultima: ut aiunt: mutauit locum ijsdem barbaricis manibus: & sub idem tempus euersa:
Similiter & Hierosolyma & Carthago. Spera ergo si spes cecidit: & de patria actum reris:
caue tu succubuisse fortunæ. Peior est enim animorum deiectio quam murorum: Virilis non
fœminea: uirum decet pietas: quamuis doleas patriam cecidisse: noli tamen simul occumbere
quando tua nil iam ruina reipublicæ collatura est: quin teipsum & si quæ sunt ciuium reli-
quiæ ad fœliciora tempora reseruare satage: factis prius nō lamentis opus est: ubi sit etiam
ipsa fuga laudabilis. Audisti ut Terentio Varroni cuius culpa ac temeritate penerueratim
perium Romanum: publice ab omnibus gratiæ actæ sunt: quod de republica non desperasset:
quod fecisse collega eius uir clarissimus: & culpæ omnis illius expers uidebatur: si aliud ni-
hil est reliqui: At tu saltem cum Biante bona tua tecum portans: quamuis nudus: muros pa-
triæ tuæ cadentis egredere: & ad illam patriam aspira: cuius regni nō erit finis: Quo cū tan-

dem deo te uocante conscenderis: nō obsidionē metuas: nec ruinam: nec eorū aliquid quæ uestris in urbibus metuuntur.

De Metu perdendi in bello: Dialogus LXX. ¶Metus.

A b Bello uinci metuo. ¶Rō. Pacē quære. ¶Metus. Valde uinci metuo. ¶Rō. Timor modestus cautionem: uæhemens uero desperationem parit: quarum altera nil in bello melius: altera peius nihil in rebus om̄ibus. ¶Metus. Magno prælij quatior terrore. ¶Rō. Quid bellantium timor mali ferat atq̄ ex timore oriens mœsticia: Flaminius ad Thrasumenū: Crassus apud Charras: Pompeius in Thessalia exptus est: quibus ī locis & sæpe alibi uerum poeticum illud apparuerit: Pessimus in dubijs augur: timor. ¶Metus. Euētum pugnæ nimis horreo. ¶Rō. Differ interim dum spes redit: male pergitur unde abstinendum mens terrorq̄ denunciant. Solet inesse animis præsaga quædam uis: cui obstare fortassis non sit usq̄quaq̄ consilium: Non est exemplorum numerus seu ueterum seu nouorum: clarissimis tribus uti satis habui. ¶Metus. Instātis pugnæ casum metuo. ¶Rō. Excute res tuas quas te melius nemo est qui nouerit: Vide ne non rei natura uel uirium defectus: sed præsagium sibi fingat ignauia: cui nihil usq̄ non formidolosum ac difficile est. Hæc si libertati igitur: si gloriæ: si saluti tuæ officit: uirtutis auxilio comprimenda est: excitandusq̄ animus & monstrandum illi sæpe pauciora esse & leuiora pericula q̄ pauores: obuersari: sæpe oculis falsas imagines rerum terribilium: quibus cōsternati quidam sine ferro paratam sibi uictoriam tradidere hosti. Nō est enim falsus atq̄ inanis metus uero lentior: sed eo sæpe uæhementior: quo pauentem maiora omnia sibi fingēs error quoq̄ præcipitat: Atq̄ ita q̄ poeta idē ait: Male cūcta ministrat īpetus. Si nec his attollere iacentē aīm potes sed ꝟtutē pauor exupat: cāpo abstine: Vix bn̄ gerit̄: qđ pauide gerit̄. Sic affect⁹ in aciem si descendas: tecum erit qui contra te dimicet: tui enī ipsius aduersus te melior pars rebellat. Malus semper hospes animi: pessimus in bellum comes metus.

De stulto & temerario Collega: Dial. LXXI. ¶Do.

A f Stultum habeo ac temerarium collegam. ¶Rō. Est aliquid causæ fateor ut timeas: sed ex aduerso aliquid est ut speres: Hoc enī ut quibusdam calamitatis: sic aliis gloriæ præbuit materiam: Temeritas Terentij Varronis: Aemilio Paulo mortē pepit. At L. Furij & Minutij temeritas. M. Furio Camillo: &. Q. Fabio Maximo singularem gloriam quæsiuit: Notæ sunt historiæ. ¶Do. Est mihi collega præceps & inconstans. ¶Rō. Esto tu constans & modestus. Nusq̄ uirtus clarior eminet q̄ suo admota contrario. Cur non tu potius illū regas q̄ te ille præcipitet? ¶Do. Est insolentissimus collega. ¶Rō. An tibi excidit: ut ipsi de quo nunc diximus Camillo: tribuni militum consulari potestate quinq̄ simul collegæ imperio pares ultro se submisere. Habet hoc uirtus excellens: possessoribus suis auctoritatem: miratoribus reuerentiam ac pudorem cōfert: Nullo melius modo collegæ insolentiam repræsseris q̄ industria ac uirtute. Sic efficies ut illum tibi parem dici pudeat: sicut puduit Minutium: & aut se sponte subijciat honestiore suffragio q̄ si eum tibi populus subiecisset: aut omnes intelligant illum tibi parem nomine: rebus imparem: &

B quicquid bene gesseritis tuum esse: quicquid secus illius. ¶Do. Collega mihi stultus obtigit ac peruersus. ¶Rō. Quædam per contrarium discuntur. Solent magistri tardiusculis discipulis ineptum aliquid proponere: quod cum respuerit: discentis ingenium ad uera facilius retrahat: Redit ad memoriā obscuri hoīs clarū uerbū. Ante non magnū tēpus cū Florentia ciuitas statū mutasset: qđ crebro nimis ac libenter facit: atq̄ ad imam plæbem frena reipublicæ peruenissent: unus ex insolēti grege qui diu tenuerat illa & mœstus amiserat: uicini inopis mœchanici humilitatē spernēs: Et tu inqt qui neq̄ litteras noueris: neq̄ unq̄ patrios fines excesseris: uili semp artificio uitā trahens cū paribus tuis: qualiter hanc tantā & tam nobilē urbē reges? Ille aūr nihil motus: Et quid negocij inquit est? Quid uos egeritis nullus ignorat: si per oīa contrariū agimus: aberrare non possumus. O uerbū dignū docti hominis ex ingenio prodijsse. Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi statuas exemplar: cui dissimillimus fieri uelis.

De incōsulto & præcipiti magistro militiæ: Dial. LXXII. ¶Do.

A e Est mihi magister militiæ incōsultus ac præceps. ¶Rō. Hoc aliquāto periculosius nō negē. Legiones uestras interroga iacētes ad Trebiā: ad Thrasumenū: & ad Cānas: multisq̄ alijs in locis. Si remediū uis: dubiā linque militiā. Si id forte nō dat̄:

at tu fortiter atq; industrie ministeriũ tuũ age: ut inter tui ducis errores tua ꝟtus emineat: nec te ruina opprimat aliena: sed tu poti⁹ si qua est uia publicæ humeros subiicias ruinæ: Rē difficilē: sed neq; impossibilē: neq; insuetā iubeo: Vt eñ sæpe multis militib⁹ obfuit uni⁹ ducis ignauia: sic interdum unius uiri uirtus & exercitũ seruauit & ducem. Neu sim lõgior q̃ oportet: Tu res suis i locis quæres: mihi nominũ & tempoꝝ cõmemoratio sola sufficiet. Publius Deci⁹ bello Sarnitico: Calphurnius Flamina bello punico primo: African⁹ minor bello punico tertio: tribuni oẽs militũ ducũq; & exercituũ seruatores: tanta esse tua uirtus ac fœlicitas potest: ut aliena infamia eximiā in gloriā tuā uergat. Anceps sane negociũ: sed extrema in necessitate unicũ. Proinde utcũq; alios fortuna rotauerit: tu uirtutis gubernaculũ si mihi obseq uolueris: nec in pace: nec in bello: nec in uita destitues nec in morte.

De infausto Prælio: Dialogus LXXIII. ℭDo.

a Tprælio uictus sum. ℭRõ. Iam timor euanuit: sperare incipies: hæc est hoꝝ series affectuum: Nam cũ spes & metus de futuro sint: iam ut futuꝝ potest esse quod speres: sic futuꝝ esse desiit qđ timebas. ℭDo. Magno prælio uictus sum. ℭRõ. Tantũ ne aĩo uictus sis: Nempe ille si cecidit actũ est. Meministi ut Marcellus prælio uictus die proximo in aciem rediit: uictorẽq; suũ maiore q̃ ab illo pridie uictus erat prælio uicit. Et Iulius Cæsar ad Durachiũ inferior: ad Pharsaliam mox ingēti prælio uictor fuit. Multi prælio uicti: bello fuere uictores: Nõ cadunt animi uiroꝝ fortiũ unius lucis euentu: nõ magnanimi tantũ sed lõganimes sunt: Victus hodie: cras pugnabis cautius. Ducis artē infausta prælia quasi tristes fidiq; edocent magistri: atq; ubi sit erratũ plagis admonent: Sic agricolam sterilitas: architectũ lapsus ædiũ: equitē casus crebri: nautā graues acuũt procellæ: errando discit. ℭDo. Victus sum. ℭRõ. Non est uictus nisi qui se uictũ credit: cuius spes obruta & extincta est: cuius animus amara deposuit. Aspice Romanos aĩos: cũ semp: tum præsertim bello punico secũdo: nõ tam defectione socioꝝ: nõ cõspiratione regũ ac gentiũ: non tot infœlicibus præliis ac ruinis pene ultimis uicti sunt: nulla unq; apud illos mentio pacis: nullum diffidẽtiæ uestigiũ: nulla deniq; nisi alta prorsus & inuicta cõsilia. Hoc sane quid est aliud q̃ uirtute animi fortunæ duritiē mollire: atq; illā in pudorem sui & amorem tui cogere? Tandem igiẽ ut dignũ erat emersere: & millies strati surrexere altius: ut non hostes tantũ suos modo tam formidabiles: sed totũ mox ex ordine terraꝝ orbem uirtus illis ac fortuna subiiceret. ℭDo. Victus sum fateor. ℭRõ. Nũc demũ incipis nosse fortunam: & hoc saltem boni fugiẽs inuenisti: Nemo ferme res magnas gratis discit. Multos docet experientia: quos schola nõ docuit: & præceptoribus surdũ capuꝝ hausit oculis qđ aurib⁹ nõ ualebat. Nulla reꝝ humanarũ certior magistra q̃ aduersitas: nulla discutiendis erroribus aptior. ℭDo. Magno fortunæ uulnere corrui. ℭRõ. Surge ne iaceas: Nusq̃ clarius q̃ inter fortunæ uulnera ꝑminet animi magnitudo. Nũc nosce teipsum quantarũq; sis uiriũ ualde ictus intellige. ℭDo. Speratā uictoriā amisi. ℭRõ. Si insperatā: prudentiā quæsiuisti: non speranda reꝝ ꝑmutatio uideri debet. ℭDo. Victus sum bello. ℭRõ. Bello uict⁹ libertatē retinet ac uitā: uitio aũt uictus utranq; amittit: quisquis igiẽ illi succũbit uere uincitur. ℭDo. Vict⁹ sum. ℭRõ. Quid scis an illud magno Põpeio Thessalico dictũ: dicere & tibi cõueniat? Vincere peiꝰ erat: Vt dãni plus: sic peccati minus solet habere qui uinciẽ. Lucꝝ ingens qđ optantes quidā: nõ uinci mõ sed mori etiā elegerũt: Et ꝑfecto mercantur egregie qui morte corpis quærũt aĩæ salutē: sed plærịq; malis suis gaudẽt bonis angũtur: tanta hoim mẽtes habet cæcitas. ℭDo. Vict⁹ sum. ℭRõ. Potest id qdē tibi nõ sciẽtiæ militaris inopia sed fortuito contigisse. Nusq̃ eñ fortunatior: ut ita dixerim: fortuna q̃ in prælio: cũ mlta alibi: illic oĩa posse illā ꝓhibẽt. ℭDo. Prælio uict⁹ excessi. ℭRõ. At nõ cõtinuo nud⁹. Possũt arma uictis auferri: ꝟa aũt bona quæ sunt arma aĩ etiā q uidenẽ uicti retinẽt. Ea eñ ut ex incẽdio ac naufragio: sic aduerso ex prælio efferunẽ: Nec illa tñ quæ in aĩs abdita ferro tangi nequeũt: sed illa q̃ꝫ quæ maxĩe piclitari in præliis ac ferro exposita uidenẽ. Itaq; nõ qsq̃s bello uinciẽ: bellicꝭ sił spoliaẽ laudib⁹: licet etiā armis amissis ex acie fugiẽtẽ: qđq; est mai⁹ in acie ꝑeunrẽ secũ ducis eximii nomen ferre: Nā & ad Thermopylas Leonidam nõ tā uictũ q̃ uincẽdo fatigatũ inter ingẽtes stratoꝝ hostiũ cumulos occidisse cũ suis græcæ memorãẽ historiæ: q̃ Deiphobo famā Maro approbat: & i cãpis Emathiis si Lucano credíẽ stetit ordine certo infœlix acies: Et nouissimo prælio qđ in Africa cũ Hanibale gestum est: nec meli⁹ instrui aciē: nec acrius potuisse pugnari: ut de uictore uict⁹: sic & de uicto ltidẽ uictor ipse cõfessus est: uterq; ingẽs reꝝ taliũ æstimator: Quid amisit aũt q uerā artis suæ gloriā: & bene gestæ rei cõscientiā nõ amisit?

A

B

C

D

De Bello ciuili: Dialogus LXXIIII. ℂDo.

A b

Ello quatimur ciuili. ℂRõ. Nomẽ hoc a ciuib⁹ tractũ: & tu un⁹ es ciuiũ: Vide ergo ne & tu unus sis huic malo fomẽta præbentiũ & uirili pte culpæ nõ careas: Hic enĩ est mos alter alterꝫ inflãmat: donec singuli furorem publicũ exciuerint: tũ demũ furor public⁹ singulos urget ac præcipitat: nec unq̃ publicũ malũ a se incipit: q̃uis accessiõe auctum totam infecerit: siue etiam euerterit ciuitatem: si primam tamẽ quæris originẽ singulorũ: in erroribus radicatum est. Hoc est autem quod cauendũ moneo: ne tu quoq; un⁹ fueris ex his qui uel materia uel flatu ciuile incendiũ aluerint. Multi enim faciũt unde mox querantur: & quasi ab altero inflictum uulnus suis manibus factum lugent. Multi iam suo incendio periere. Q̃ si tibi nihil es conscius: pius est dolor boni ciuis in calamitate publica

B

sed quẽ soletur innocẽtia. Humanis enim malis nullum flebilius culpa est: imo quidem: ut quibusdam maximis uiris placet: nullum aliud est malum. ℂDo. Ciuili uexamur bello. ℂRõ. In furore ciuium te sequestrum pacis exhibe: si id frustra est: at tu saltem pro libertate uel solus ꝓ iusticia partes fac: quod & si patriæ fortassis ĩutile: at tibi certe laudabile: Vtriusq; rei exemplum: una tibi urbs dabit: Menenium Agrippam: & Portium Catonem hũc nouissimũ. ℂDo. Implacabile ciuib⁹ bellum est. ℂRõ. Si nil opis in te est: ambi alios: increpa: deprecare: obsta: castiga: obsecra: ingere quibus potes publicam ruinam quæ priuatas in se cõtinet: & cum nullius propria uideatur: est omnium. Deniq; hinc pietate: hinc terroribus animos placa. Si nil apud homines proficis: deum ora: opta ciuium resipiscẽtiam: & salutem patriæ: modisq; omnibus boni ciuis officium imple. ℂDo. Bello ciuili respublica in extremo est. ℂRõ. Ne quid uel ciuilib⁹ uel externis bellis inopinum accidat: ne quis

C

imparatum casus opprimat: semper hoc unum uolue animo: non homines modo sed præter animos humana omnia esse mortalia. Et ut hominibus: sic urbibus & magnis imperijs suos morbos nunc extrinsecus obrepentes: nunc ipsum intra corpus exortos in quibus sunt secessiones & simultates & discordiæ & bella ciuilia: Esse omnibus cõstitutum terminum qui præteriri nõ poterit: suum finem cunctis quæ uidentur instare: & si paululũ differatur: affuturum tamen. Vbi sunt urbes clarissimæ: fuisse syluas asperrimas & futuras esse. Stulte de se sperare urbem aliquam quod assequi regina urbiũ Roma nequiuerit. Hoc inter fata hominũ atq; urbiũ interesse: q̃ illa propter innumerabilẽ infinitamq; frequentiam & uitæ breuitatẽ quotidie in oculis sũt: Hæc propter raritatẽ atq; æuũ longi⁹: uix semel multis in sæculis & cum stupore cernuntur. Hæc te cogitatio firmiorem contra omnes casus tam publicos q̃ priuatos faciet. Hæc tibi demum & si non amœnam at utcunq; tolerabilẽ uiam sternet ad ĩopiam: ad exilium & ad mortem: docebitq; hoc proprium patriæ tuæ malum: quod omnibus est cõmune.

De discordia animi fluctuantis: Dial. LXXV. ℂDo.

A a

Nimi discordia laboro. ℂRõ. Nullum hoc bellum peius ne ciuile quidem. Illud enim ciuibus inter se: hoc homini secum est. Illud ĩter partes populi in platæis urbium: hoc intus in anima: interq; ipsas partes animæ gerit. Itaq; cũ sit belli quædam species quæ plus q̃ ciuile bellum dicitur: ubi non solum ciues sed cognati etiã inter se pugnant: quale inter Cæsarem & Pompeium fuit: de quo dictum est. Ille locus fratres habuit: locus ille parentes: quanto hoc bellum iustius nomen id uendicat: ubi non pater contra filium: nec frater aduersus fratrẽ: sed homo ipse contra se litigat: quo durante litigio nulla quies animo: nulla potest esse securitas. ℂDo. Discordat animus: & diuersis secum pugnat affectibus. ℂRõ. Diuersitatem illam abijce: Vnum uelle incipe: tunc composita erit &

B

immota pax animi: cum discordes affect⁹ quasi seditiosi ciues in unam conuenerint uolũtatem: Alioqn ut cõtrarij & corrupti humores febrẽ corporꝫ: sic contrarij affectus febrẽ pariũt aĩorꝫ: quæ tãto est piculosior: quãto & anim⁹ corpe est nobilior: & æterna mors terribilior tpali: Vtrobiq; tñ adhibitũ tpamentũ & æq̃litas quædã ad salutẽ ẽ uia. ℂDo. Pugnat animus nec quid uelit eligit. ℂRõ. Malum simul maliq; causam stringis: quia nempe nõ eligit ideo pugnat. Eligat: & cõfestim pugna cessabit. Eligat dico bonũ uelle: Nã si malũ magis magisq; certabit: Vitia enĩ inter sese pugnãt. Semper uirtutũ concordia summa est. ℂDo. Anim⁹ in ptes scissus dissidet. ℂRõ. Animũ ĩ tres ptes distinxere philosophi; quarꝫ primã in arce: hoc est in capite locauere: moderatricẽ uitæ hũanæ: cælestẽ: serenã: sp deo ꝓximam: ubi tranquillæ honestæq; uoluntates habitant. Duarum reliquarꝫ alterã in pectore ubi iræ æstuant atq; impet⁹: Alterã subter præcordia: ubi cõcupiscentiæ atq; libidines: du-

plexhuiꝰ pelagi tempestas: quid agendũ igiť tibi ſituides. Fac qđ Meneniꝰ ille cuius paulo ante memini: perſuaſit plæbi ut ſubeſſe patricijs in animũ induceret: quo imperato: urbem ſciſſam in duas: ad unitatem ſalubri conſilio reduxit: Et tu coge: uel conſilio: uel ui partes ignobiles parere nobilibus: tum demũ & non aliter animi pacem ſpera: qua ſublata qd aliud ꝙ uaga ſemper & propoſiti inſcia: & fluctuans & inconſtans uita hominum eſt & cæca prorſus & miſera? Multi prius ex hac uita abeunt ꝙ quid uelint ſciãt. ℂDo. Fluctuo in conſilijs nec quid uelim ſcio. ℂRõ. Iam dixi: multis hoc accidere: non uno aliquo tantum in tẽpore ſed & in omni uita: & uſqꝫ poſt uitæ finem. Et profecto ex omnibꝰ quæ dixiſti: dicturus ue es: uix hoc malo peiꝰ aliquid inuenies. ℂDo. Fluctuo & in diuerſũ agor. ℂRõ. Maximum argumentum male ſe habentis animi fluctuatio eſt: Vt enim corpus ægrũ ſæpe thoro uoluitur: ſic æger animus cõſilijs agitatur: de quo uix ulla mihi ſpes ſalutis parumper abeſt: quin melius ſperem de homine uitijs pertinaciter inhærente: qui ſi conuerſus fuerit ad uirtutes: in his forſitan cõſtans erit: ꝙ de homine uario: nullis ſe conſilijs applicãte: qui & ſi boni aliquid inceperit non conſiſtet neqꝫ perſeuerabit: indocilis ſtare Et fieri poteſt ut de hoc intelligere liceat Senecæ illud obſcurum: Qđ tota uita elabitur aliud agẽtibus: modo enim hoc modo illud agentes nunqꝫ idem: ſemper aliud agere ſunt dicendi: ꝙuis & alios ſenſus locus ille recipiat. ℂDo. Inter uarias curas iactor. ℂRõ. Quaſi inter tumidos fluctus uitæ tuæ puppis conſilij inops & magiſtro deſtituta cõcutitur naufragio proxima: ni tu illam dum nondũ manu clauus excidit tuto aliquo & ſalubri ſiſtas in portu: iactiſqꝫ ancoris conquieſcas prius ꝙ te animi tempeſtas oppreſſerit. ℂDo. Fluctuo propoſiti incertus. ℂRõ. Hinc præter animæ pericula: quæ innumerabilia & immẽſa ſunt: ipſe quoqꝫ oris habitus prodit uarius & inconſtans: ſimiliſqꝫ animo a quo uultus fingitur: ut ait Cicero: dumqꝫ hoc in ſtatu fueris: nunc lætus: nunc triſtis: nunc pauidus: nunc ſecurus: nunc celer: nunc tardus incedes inſigni uarietate conſpicuus: quale aliquid traditur de Lucio Catilina: At ubi te primum compoſueris atqꝫ ad unum aliquid direxeris: unum uelle cœperis: quod bonum uticꝫ ſit oportet: quoniam natura malorum ſemper uaria eſt: Vbi hoc inqꝫ feceris: præter animi quietem rerum optimam uniformitas quoqꝫ uultus ac tranquillitas cõſequetur: nec ſpe ulla: nec metu: nec mœrore mutanda nec gaudio: res quidẽ uenerabilis & paucorum hominũ: quæ apud ueteres græcos in Socrate apud ueſtros ĩ Lelio laudata eſt. Poſtremo uero in principibus ueſtris Marco Antonio & Aurelio Alexandro.

De ambiguo Statu: Dial. LXXVI. ℂDo.

Ambiguo in ſtatu ſum. ℂRõ. Quid eſt quæſo de quo ambigis? Moriendũ ne mortalibus: an ſpernẽda quæ fugiũt & nullã in pſperis ſpem habendã: an ineuitabiles caſus rerꝫ eſſe ſed tolerabiles: nec flecti qdẽ ſed frãgi poſſe fortunã? At hæc oĩa certa ſũt. ℂDo. Ambiguo in ſtatu poſitus qd de me futuꝝ neſcio. ℂRõ. Vbi: qñ: qualiť moriaris ambigere qdem potes: mori aũt oportere: nec male mori poſſe: q uſqꝫ ĩ finẽ bene uixerit: nec cito mori quibuſuis in ſpacijs uitæ uiri boni munus impleuit: Vel ſi id nõ licuit: at ſpem dedit: nec alibi ꝙ in patria qui mundum omnem ſibi patriam fecit: nec alibi ꝙ in exilio: qui ueram ſuſpirat ad patriam: dubitare ni deſipis nullo potes modo. Vnde igitur iſtæ ambages? de fortuna forſitan: an tibi fidem: quod uix ulli unqꝫ fecit? an ſuos potius mores ſeruet tanqꝫ pelagus procelloſum: nunc ficta trãquillitate fallax: nũc fluctibus altis minax: nunc horrida naufragijs? Ne de hoc quidem ipſo: ſi qua tibi experientia rerum eſt: dubitatio ulla ſupererit: ꝙuis enim euentus ambigui: ipſa tamen ambiguitas: ipſa & uirtus quæ te inter incerta certum faciet: certa eſt: cui cum te totum dederis: prouiſa oĩa nihil erit ambigui. ℂDo. Ambiguus ſtatus eſt mihi. ℂRõ. At nõ ambiguus deo: id ſat eſt: illi teipſum fidens crede: & dic ei: In manibꝰ tuis ſortes meæ. Id cum pie feceris: pone metum: pone ambiguitatem: pone ſollicitudinem. Ille ſcit quid de te acturus ſit: nullius rei dubiꝰ: parua quidem ſed firma in nauicula magnum ſulcas mare. Fidus tuæqꝫ ſalutis amantiſſimus gubernator eſt: Quid refert an uiam uector ignoret ſi magiſtro nauigij nota eſt?

De Vulneribus acceptis: Dial. LXXVII. ℂDo.

Vulneribꝰ crucior grauiſſimis. ℂRõ. O ſi animæ tuæ uulnꝰ aſpicias: ꝙ tibi hæc leuia uideantur: ſed uos delicatiſſima corpa inſenſibiles pene aĩas habetis. Altera ueſtri pte nihil: altera pati oĩa pati: qđ ꝙ eſt funeſtiꝰ nõ ſentire. ℂDo. Vulneribꝰ inflictis afficior. ℂRõ. Hoſtilis mucro loricã penetrat: nõ aĩm. Ille niſi ultro ſuis ſeſe armis

ſpoliet inuiolabilis ferro ẽ. Diſputatū habes a magno quodã uiro: paruo quidẽ ſed arguto
uolumine: neminẽ lædi poſſe niſi lædat a ſeipſo: Cui ſententiæ: ꝗuis ab opinione hoim uæ-
hemẽter abhorreat: ꝓ ỽitate ſubſcripſerim. ¶ Do. Grauiſſimis multiſq; uulnerib⁹ laniat⁹
B
ſum. ¶ Rõ. Nullū uulnus grauius eſſe poteſt ꝗ̃ ad mortẽ: talia uero uno in corpore multa
eſſe nõ poſſunt: Si unū ergo grauiſſimū: reliqua omnia leuia ſint oportet. Tribus & uiginti
uulneribus confixus Cæſar: unum non amplius lœtale habuit: ut ſane fuerint cuncta lœta-
lia: plus ne ꝗ̃ ſemel mori potuit: Multa licet ac profunda ſint uulnera: unus eſt uulneꝝ effe-
ctus: quorum ſæpe etiam in corpus extinctum inhumana repetitio non uulnerati pœnam:
ſed ſæuitiam uulnerantis exaggerat. ¶ Do. Vulneribus debilitatus ſum. ¶ Rõ. Sit utinã
ſimul debilitata ſuperbia cum ſororibus ſuis: & acceſſerit uulneꝝ comes humilitas: ne de
nihilo ſcriptum ſit: Humiliaſti ſicut uulneratū ſuperbū: Bonū uulnus & utile qđ pluriū ac
maioꝝ uulneꝝ medicina eſt. ¶ Do. Vulneribus deformatus ſum. ¶ Rõ. An adoleſcentis
illius obliuiſceris: cuius mẽtio bis in hoc ſermone incidit: Sero quidem ſponte faceres qđ
C
ab alio factum gemis. ¶ Do. Transuerſo uulnere facies exarata eſt. ¶ Rõ. Non uulnus ſed
cauſam uulneris attendo. Iuſto cicatrix bello parta miris modis honeſtat faciem: Viri for-
tis ſpecioſum pro iuſticia ſuſceptū uulnus multoq; ſpecioſior eſt mors. ¶ Do. Vulnere ac-
cepto claudus ſum. ¶ Rõ. Dictū tenes Horatij Coclitis: qui cū die illo quo mirabili magis
ꝗ̃ credibili fortitudine atq; conſtantia ſolus Thuſci regis exercitum ſublicio in ponte ſuſti-
nuit: teſtudine ſuoꝝ manibus a tergo fracta & collapſa hoſtibus clauſum iter ſentiens: utq;
erat armatus & mille hinc atq; illinc miſſilibus circumuentus: ex alto ſe in tyberim proieciſ-
ſet unoq; cum uulnere unde claudus manſit inter ruendum accepto: nando ad ſuos corpo-
re reliquo incolumis perueniſſet: Idq; uitium ſibi poſt tempus impetitione honoris obijce-
retur: ſic eluſit aduerſarium: Minime enim inquit claudico: ſed ita dij immortales uolue-
re: ut per ſingulos paſſus meminerim triumphi mei: Præclarum plane factiſq; par dictum.
¶ Dolor. Manum uulnere perdidi. ¶ Ratio. Si læuam: damnum leuius: At ſi dexteram:
Marci Sergij uiri fortiſſimi remedio uti licet: qui hac manu bello punico amiſſa ſibi ferreã
fabrefecit: cum qua multis ac trucibus prælijs: non ocioſus bellator interfuit. Id ſi parꝝ ſuc-
ceſſerit: dextræ officium in ſiniſtram transfer. Noſti ut Cæſareus miles Attilius bello Maſſi-
lienſi: cum iniectam puppi hoſtili dextram amiſiſſet: læua prehẽſam tenuit donec pelago
D
mergeretur. ¶ Do. Vtraq; manus ferro abſciſa eſt. ¶ Rõ. Vbi plus licẽtiæ fortuna: ibi plus
negocij uirtus habet: fortunæ tamen omnis aculeus uirtute contunditur: hac armatus etiã
ſine manibus fortis erit. Memento Cinigeri Athenienſis: qui poſt Mararhoniam pugnam:
opus immortale Melciadis hoſtibus ad naues profugis imminens: obtruncata manu dex-
tra qua una nauium fugæ plenam ſtrixerat: ſiniſtrã mox adhibuit: qua rurſus abſciſa: feræ
in morem morſu poſt affixo ſic tenuit quos aliter nõ ualebat. Nec tibi miles ille Cãnenſis
exciderit: qui uulneribus uſu manuum priuatus contra ſuis intẽtum ſpolijs uictorem: qđ
unum ſibi ſupererat dentibus quidem pro manibus uſus eſt: ceruicemq; eius arreptam ul-
nis implicuit: nec laxauit prius ꝗ̃ auribus truncis ac naribus: os hoſtis lacerum tuens: ſeq;
ultus moriens iã lætior expiraret: Ferocia hæc: Illa ſuauiora mitibuſq; animis aptiora re-
media: ut ſemper ceu rem fragilem caducamq; teq; uelociter deſerturam corpus aſpicias: ut
cum id euenerit: nec concidas nec mireris quidem: ſed exteriore membroꝝ miniſterio amiſ-
ſo in ipſos animæ ſinus intimos te conuertas: ubi inuenies aliquid magnifice loquendum
E
agẽdumq;: nec lingua opus eſſe nec manibus. ¶ Do. Vulneribus deformatus ſum. ¶ Rõ.
Dixi iam: immo ſi cauſa uulnerum pulchra eſt: honeſtatus ac inſignitus uiri quidem fortis
pro iuſticia magnū aliquid aggreſſi durumq; aliquid perpeſſi: non fœdis frons ſulcata uul-
neribus uideri debet: ſed notis ſtellata fulgẽtibus: neq; uero cicatrices aut uulnera ſed uir-
tutis ſunt dicẽda ueſtigia: & præclaris affixa frontibus ſigna meritoꝝ. Proinde ſi Cæſareū
illū quoq; Centurionẽ Ceſium Sceuã miræ uirꝝ fortitudinis ſed iuſticiæ nulli⁹: mille laceꝝ
ꝓfoſſumq; uulneribus hoſtes quoq; uenerati: & ꝓpter unius uirtutis admirationẽ uulnera
ipſa deoſculãtes armoꝝ fragmina & ſagittas & tepẽti cadauere eductas deoꝝ templis ceu
ſacrum aliquid affigebãt. Quid de fortis iuſtiq; uiri precioſis uulneribus ſentien dum ſic in-
telligis. ¶ Do. Vulneribus multis infirmus ac deformis ſum. ¶ Rõ. Curate miſeri uulne-
ra: niſi nūc ſanẽtur hæſura perpetuo. De his em̃ terra uiderit quæ illa conteget cõſumetq;:
cicatricoſaq; corpa excipiẽs: plana reſtituet. ¶ Do. Inflicto uulnere hac aut illa parte cor-
poris trunc⁹ ſum. ¶ Rõ. De partibus litigas: totū ilico relicturus.

De Rege sine filio: Dialogus LXXVIII. ℂDo.

Egnum est mihi non filius. ℂRõ. Parum ne tibi igitur sollicitudinũ & curarũ regni onꝰ iposuit nisi filij insup pondus accesserit? Sarcinis uestris delectami & dulce est uobis sub fasce succumbere. Nullũ publicum pondus regno grauius: nulla priuata sarcina grauior ꝙ filius & si nulla charior. ℂDo. Cui regnum dimittã: nullus est filius? ℂRatio. Dimitte ciuibus libertatem: nil illis gratius: nil te dignius potes. Fuerunt qui uiuẽtes nec successore carẽtes hocipsum facere meditati sunt: Hiero Syracusius & Augustus Cæsar. Quãto uero satius fuerit multis benefacere cum possis: ꝙ optare ut uni malefacias? Quid est aũt meliꝰ: quid dulcius ꝙ in libertate uiuere: quid peius: quid periculosius ꝙ regnare? ℂDo. Non est filius quem hæredem regni faciam. ℂRõ. Non est tibi materia perpetuandæ tyrannidis: Nam quid sunt aliud regna ꝙ uetustæ tyrannides? Non fit bonum tempore qđ natura est malum. Adde quod persæpe qui in regna succedunt a maiorum suorum calle discedũt: Exemplo sunt Hieronymus Siculus tyrannus: & Iugurtha Numidicus: qui Romanorũ amicitiam tanta fide ab auis tanꝙ fideliter diu cultam: cum sua uterꝙ pernicie: alter insolentia: alter perfidia uiolarunt. Non habes igitur successorem regni: non habebis tuorũ actuum euersorem: sed habebis populum tui nominis amatorẽ & cultorem: tui memorem: libertatis tibi per sæcula debitorem. Bene tecum egisse fortunã credito: & melius multo ꝙ filium tibi uel abstulit uel negauit: ꝙ ꝙ regnum dedit. ℂDo. Sine filio rex sum. ℂRõ. Nunc honestius atꝙ liberius regna: Sæpe amor filiorũ ab amore uirtutis animum deflexit. Legisti ut apud Taprobanem insulam ingẽtem: quæ lõge trans Indiam in orientali sedet oceano: per transuersum diametrum obiecta Britãniæ: Rex arbitrio populi cõsentientis eligitur: uir ex omnibus optimus: Nihil sanguis: nihil opes ꝓsunt: Omne suffragium de uirtute oritur: ita ut nunꝙ iudicio fauor officiat. Sancta & fœlix electio quæ ad nostros reges utinam peruenisset: neꝙ malis peiores & peioribus pessimi succedentes orbem terrarum tradita per manus nequitia ac superbia corrupissent. Illic tamen quantumlibet optimus ac perfectus uir unanimi sententia omnium comprobatꝰ: ad regnum tamẽ nõ perueniat nisi & senex & filijs carens: ne aut ætatis feruor aut filij amor trãsuersum quo non expedit animũ agat. Ita qui & si filium habet ad regnũ non assumitur: & si post regnum illi forte filius natus sit: statim regno cecidit: Neꝙ enim prudẽtissimi uiri possibile opinati sunt ut idem animus simul & populum curet & filium.

De Regno amisso: Dialogus LXXIX. ℂDo.

Egno excidi. ℂRõ. Iam solacij genus est filiũ non habere. ℂDo. Regno excidi. ℂRõ. Vtilis casus: in præcipiti sedebas: saluus in plano depositꝰ: & periculosam altitudinem post terga respiciens: uidebis te regni solio descẽdentẽ: ad priuatæ uitæ requiem ascendisse. Et si nulla est sine securitate iucũditas: nulla fœlicitas: aliꝙ̃ro iucundiꝰ te: aliquãtoꝙ fœliciꝰ atꝙ ita altiꝰ eẽ ꝙ fueras cognosces. ℂDo. Regno depulsus sũ. ℂRõ. Habeto gratiam depellenti: duꝫ auribꝰ: aio liquidũ qđ iubeo. Depulsus eñ es unde erat abeundum: & quod sponte debueras coactus facis. Optanda uis equidem non defenda: Nam quis pudor hominem natum aut regnum super homĩes optare aut separem factum hominibus indignari: si excellere pulchrum atꝙ optabile: quid ni omnium pulcherrimæ rei excellẽtia exoptanda sit? Non superbiæ igitur neꝙ licentiæ: sed uirtutis: ex qua uera diademata regum non ex gemmis auroꝙ fieri: Nemo tam auri cupidus aut gemmarum est qui neget: Quis autem quæso hominum nõ uidet: inter homines principatum humanitati debitum: nõ opibus quæ opulentum hominem faciunt: non humanum magis atꝙ ita nec meliorem certe nec hominibꝰ altiorem? Sed hic unus ex multis erroribus uestris est in excellentiæ appetitu: quam in sua sede contentam ubi non est quæritis: nõ uidentes consequentiam rerum ueram & causarum. Sicut enim inter diuites diuitijs: inter robustos uiribus: inter formosos forma: inter disertos eloquentia: Sic profecto inter homines humanitate præcellitur. ℂDo. Regia de sede cecidi. ℂRõ. Si incolumis perrarum: Solẽt enim qui sic decidunt perire regnoꝙ simul atꝙ anima spoliari: quibus illa relinquitur: tranquillior gratiorꝙ si sapiunt uita est: Quod illos minime latuit: qui non collapsi aut depulsi: sed & stantes & uolentes: aut imperio cessere: aut pontificatum iam sublimiorẽ regnis & imperijs reliquere. In quibus Diocletianus clarum nomen habet: qui dimissum ultro ad imperium reuocatus spreuit opes turbidas: ancepsꝙ fastigium & quæsitum ab alijs quærendumꝙ tantis cædibus rursus oblatum expertus exhorruit: & philosophice grauiterꝙ cum amicis iocans: oleribus quæ in hortulo suo priuatus sibijpse plantauerat: posthabendum

C censuit. ¶ Do. Regia arce detrusus sum. ¶ Rō. Latentiū illa discriminum plena erat: inter quæ dudū cæcus animi: quibusdā uelut aureis nec minus urgentibus: quia fulgidis manicis atq; cōpedibus: tenebaris: quibus nunc solutus lumine reddito: qđ fortuna suis auferre sequacibus solita est: illius circulatricis instabiles ludos uides. Et quis auarus adeo: ut nō auro uisum redimat: eligatq; inopem magis ītegritatē nobilissimi sensus: q̄ diuitē cæcitatem? Atqui nō minus nobilis: sed sine cōparatione nobilior animi uisus est q̄ corporis: Illum gaude regni nutātis impendio redemisse: rem magnā paruo precio: neq; rem unā tantum: nō modo eñ cæcitas cū regno abijt: sed libertas rediјt: publico seruicio liberat⁹ es. ¶ Do. Regia exuor maiestate. ¶ Rō. Chlamys regia sceptrūq; & diadema: crede expertis: ponderosissima reꝝ sunt: multiplici leuatus fasce queri desine. ¶ Do. Regnū amisi. ¶ Rō. Immo quidem euasisti: & nudus ex ingenti fastigio enatasti: Solent terræ redditi querelas præmere uotaq; soluere. ¶ Do. Regni fœlicitatē perdidi. ¶ Rō. Seu fœlicitatē miseram: seu fœlicem miseriam dici mauis: hanc fateor perdidisti: seu utrāq; simul falsam fœlicitatē uerāq;

D miseriam. ¶ Do. Regnū simul ac potentiā regiasq; opes ꝑdidi. ¶ Rō. Gaudendū perditis quæ te ꝑdere potuissent. ¶ Do. Regni potestate careo. ¶ Rō. Et regni curis & casib⁹ quorū tædio atq; odio quidā solio excedere uoluerunt: qđ ut uellet: Augustū modestia: Neronem metus impulit: Nōnulli etiā excesserūt: ut pauloante memoraui. Id qui uelle non potest (Sūt eñ peruicaces & indomitæ uoluntates) necessitati saltē uictoriq; suo gratias agat ad eum statū ui redactus quē optasse debuerit. Primū boni animi uotum esse debet: honesta consilia libenter amplecti: proximū uel coacte: Qđ magnū illū Syriæ regē non præterit Antiochum: qui omni quæ cis tauꝝ est Asia priuatus: senatui populoq; Romano gratias agebat qđ eū magna nimis sollicitudine liberatū ad mediocria redigissent. Facete qdē ille si ficte: sapiēter grauitq; si uere. ¶ Do. Regni e solio descēdi. ¶ Rō. Dicebā supbiæ ĩpudentis: addam & amentiæ negligentis esse conditionis oblitū: fastidire quod sis: esse uelle qđ nequeas: Non possunt omnes homines reges esse: sit satis esse homies: quid non sui regni auidis sua sordet humanitas: Quiescite miseri: bene secū agi putēt hi qui reges eē desierint. Cū eñ dura oīm mortaliū: tum durissima regū sors: quoꝝ & uita innocens labori & scelerata infamiæ: atq; utraq; periculis exposita: quocūq; se uerterit difficultatū scopulos rerūq;

E naufragia circa se uidet: Hic erupisse tu miseꝝ ducis: nil unq̄ tibi fœlici⁹ accidit q̄ qđ miserrimū arbitraris. ¶ Do. Regnū meum ad aliū translatū doleo. ¶ Rō. Non tuū certe: sed fortunæ: quæ si donare illud tibi potuerat: cur auferre cum uelit & trāsferre nō possit? Vide autē ne præter transferentis uolūtatē: quæ sola sufficiens est: aliæ etiā causæ fuerint trāsferendi: Illæ scꝫ quas quidā sapiēs uir expræssit: Regnū inquit a gente in genrē transfertur propter iniusticias & iniurias & cōtumelias & diuersos dolos. ¶ Do. Rex esse desij. ¶ Rō. Hō esse incipis: Ea est eñ regū insolentia: ut qđ esse dignatus est: dici se hoīes dedignent.

De Proditione: Dial. LXXX.

¶ Do. Roditus sum ab amicis. ¶ Rō. Hostibus credo: Si amici eñ essent: nō te ꝑderēt.

A p ¶ Do. A familiaribus sum prodit⁹. ¶ Rō. Ambiguū ē nomē: & familiaris amicus & familiaris hostis dicitur: quo periculum maius uita hominum non habet. ¶ Do. Proditus sum ab eis quibus ante alios fidebam. ¶ Rō. Vix fallitur qui non fidit. Enimuero quo maior quisq;: eo minus potest tute fidere: eoq; plus fidere ac pluribus est necesse. Vnde fit: ut cum commune: tum uel maxime regium sit prodi: neq; omnino ullum genus tam obnoxium huic malo: Proditus a suis: ut fama est: Priam⁹: Proditus Minos: Nysus: Oethes: Agamemnon: Alexander: & ante ipsum Darius. Proditi ex nostris Romul⁹: Tarquinius Priscus: Seruius Tullus: Africanus minor: magnusq; Pōpeius & Iulius Cæsar: & mille alij: uel reges: uel regibus altiores. Et quid proditos loquor: quasi querēdi sint? Quis autem non proditur & in paruis quotidie & in magnis: nisi cui nullus est penitus a quo prodi possit? Prodit⁹ ad extremum Christus: nec regum peste terrestrium cœlestis ille

B rex caruit. ¶ Do. Proditus sum magisq; meorum fraudibus: q̄ proprijs tāgor incommodis. ¶ Ratio. Pie id quidem ac magnifice: Nā & Africanus ille cuius proxime memini sese territum: non tam mortis metu q̄ insidiarum a suis apud Ciceronem dicit: Verumtamen neutro niminm tangi debes: quando enim ita iacta sors est ut lucrum ac perfidia proditoris: bona fides damnumq; sit proditi: dige utrum mauis. ¶ Dolor. Proditor me fefellit. ¶ Ratio. Plus ille sibi nocuit q̄ tibi: te prodidit: se perdidit: te pupugit: se confodit: te dum spoliat se perimit. Tibi enim regnum forte uel opes: sibi animam: famam: cōscientiæ

quietem conuictumq̧ hominũ eripuit. Nil scelestius proditore: nil turpius sol uidet: cuius obscœnitas tanta est: ut qui artificio eius egent execrent̃ artificem: & qui cæteroꝝ scelerum famam quærunt: huius infamiã reformidẽt. ℭDo. Proditus sum. ℭRõ. Proderit forsan ne tam facile iteꝝ prodi possis. Multi sæpe paruis damnis admoniti: magnis occurrere didicerunt.

De amissa Tyrannide: Dial. LXXXI.

ℭDo. Tyrannidem amisi. ℭRõ. Si utile damnũ est amisisse regnũ: quanto est utilius tyrannidem amisisse? Et si em̃: ut dixi: cum de rege sine filio loqueremur: pene oĩa regna tyrãnides fuerint: tempore tamẽ quæsierũt robur: ac obliuione hoĩm uelũ sibi iusticiæ texuere: tyrãnidis iniusticia simul ac nouitas odiosa est. ℭDo. Tyrannidẽ deposui. ℭRõ. Sarcinã reipublicæ grauẽ: tibi periculosam: nulli bono utilẽ: dãnosam multis: oĩbus odiosam. ℭDo. Tyrannidẽ exui. ℭRõ. Ne sis nudus: indue iusticiam: modestiam: parsimoniam: honestatem: pietatẽ: clæmentiam: charitatẽ: uestes optimas: quibus comparandis: nullo opus est auro: sed sola animi uoluntate. Vestes paratas bonis oĩbus: tyrãnis uel incognitas uel inuisas: qui margaritis ac purpura obuoluti: humanitate interim ac uirtutibus nudi sunt. ℭDo. Ciues mihi tyrannidẽ extorserunt. ℭRõ. Libertatẽ sibi debitam receperũt: uitam tibi inde debitam reliquerunt: Tu hanc ciuibus tuis debes: qui tibi præter odium nihil debent. Ita pro gratiaꝝ actione querimoniã instituis. At iam pridẽ mos iste percrebruit: ut qui fecit iniuriã queratur: qui passus est sileat. ℭDo. Longa tyrãnide spoliatus sum. ℭRõ. Seruierunt tibi quibus forsitan te seruire dignius fuit: nũc iniuriã longi & iniusti seruitij finem uocas: cũ iusticiæ principiũ iniusticiæ finis sit: ut si multorũ calamitates populoꝝ unius hoĩs pauisse licentiam turpe fuit: pulchrum sit pascere desijsse: deq̧ hoc cõqueri impudentiæ sit extremæ. ℭDo. Longa tyrannide sum deiectus. ℭRõ. Sponte descẽdisses melius: optime uero nõ ascendisses: Nunc qualitercũq̧ descẽdisse: bonũ ideo: quia iustum: meliorq̧ coacta iusticia: q̃ uoluntaria iniusticia est. Audite impiũ tyrannũ apud inferos exclamãtem: Discite iusticiã moniti. Audite & me apud superos exhortantẽ: Discite iusticiam uel coacti. Hæc em̃ tempestiua: hic utilisq̧ ni respuit: Illa ibi admonitio utiq̧ sera ẽ: Frustra em̃ discitur qđ fieri amplius non potest. Ponite uero iam tumentes aĩos: superbũq̧ & ferox dominandi uotum ponite: & si non prius saltẽ post tyrannidẽ amissam: tyranni esse desinite: & optandi: quod iam assequi nõ potestis: finem facite: si non iusticiæ saltem uerecundiæ hoc præstate: ut mutatis moribus & nouo habitu mentis assumpto amissione diuiarum ditiores facti: quantũ fortunæ detrahitur: tantũ animis addidisse uideamini. Nunq̃ne igitur aduertistis: ut non solus ille rex regum & dñs dominatiũ omnipotẽs a quo omnis potestas est in cœlo & in terra: manum muneribus suis plenam & extẽdit & retrahit: occultis sæpe iustis semper ex causis: sed temporalis quoq̧ rex regem: tyrannus tyrannũ: & gens gẽtem deijcit atq̧ pessundat. An uero nec prophetam illum querulum audiuistis: Et cõgregabit inquit quasi harenam captiuitatem: & ipse de regibus triumphabit: & tyranni ridiculi eius erunt? Coaptate animũ fortunæ: seu diuinæ potius uolũtati: & cauete ridiculum fœdumq̧ illud exemplũ Dionysij tyrannoꝝ pessimi: qui patria pulsus in exilio puerilium litterarum scholas tenuisse dicitur: ut quam in ciues non poterat: in pueros tyrannidẽ exerceret: Trux ingenium affixumq̧ proposito honestiq̧ insciũ atq̧ æqui iuris impatiens. ℭDo. Tyrannide amissa ualde doleo. ℭRõ. Quãtum doleres iustæ possessionis amissionem: qui tam doleas iniustæ: quantum re propria spoliari: qui sic doleas aliena? ℭDo. Tyrãnide me deiectum grauiter fero. ℭRo. Feres leuius si causam libres. Multi quidem tyrannorum solo nominis odio ceciderunt: Plures tamen certas cadendi causas habuisse notissimum est & quotidie fit notius. Apud Aristotelem quidem legis in politicis: q̧ propter uxorum iniurias multæ tyrannides perierũt. Id quoquo modo seu actiue seu passiue acceptum fuerit: uerum erit: hoc est: seu propter iniurias a tyrannis illatas uxoribus alienis: seu alijs illatas ab uxoribus tyrannorum. Primi exemplum habes: nõ modo tyrãnidum: sed regnorum Troiani scilicet & Romani. Secundi uero Agidem Lacedæmonum tyrannum: qui cum ipse sibi subditos spoliasset: ad spoliandas eorum uxores amatissimam suam coniugem destinabat: quæ sibi causa nõ ultima esse potuit maturandæ calamitatis: q̃uis hic Aristoteli notus esse nequerit: qui ætate floruit Alexandri: neq̧ tã lõgæuꝰ fuit ut ad huiꝰ ætatẽ peruenire potuisse uideatur: cũ tamen eisdẽ in libris non sine admiratione quadã Hieronis ac Gelonis nomen inueniam: qui qualiter sibi noti esse potuerint: attenta ratione temporꝝ non satis expedio.

B ℂDo. Nec ego alienis iniuriosus uxoribus: nec mea uxor alicui tyrannide: tamen excidi. ℂRō. Sæpe se nocentissimi innocentes putant: sunt tamē & aliæ non minores causæ præcipitandæ tyrannidis: Insolentia scꝫ quæ Iulio Cæsari apud historicos obijcit̃: Illa præsertim ꝙ senatui se honorificētissime adeunti non assurrexit: quæ hodie nec causa quidē ulla esset. Crudelitas quoqꝫ quæ Meçentium apud Virgiliū ad suppliciū reposcebat: Gaium ꝟo Caligulam: & Neronē: & Domitianū ad suppliciū traxit: Et inuidia qua maius tormentū nō inuenisse Siculos tyrannos Flaccus ait: neqꝫ uestros hodie maius inuenire res loquit̃: Postremo nulla tyrannoꝝ aut maior pestis: aut crebrior auaricia est. Itaqꝫ reliquæ singulorū: hæc est oīm. Reliquæ singulos ciues afficiūt: hæ populū uniuersum. Superbia & inuidia ipsos inter tyrannos regnāt: Crudelitas inter paucos sæuit: Auaricia in tet oēs. Quiescit illa nōnunq̄ ac minuit̃: hæc semper crescit ac uigilat. Qui præesse igit̃ in populis uolunt: uitare imprimis hoc uitiū decet: oēmqꝫ uitij huius infamiā oēmqꝫ suspitionē: Nihil est eñ qđ odiosum æque faciat tyrannū: æque præsidentia ac dominio indignū. Reliqua interdū magnanimitatis aut iusticiæ sese uelo tegunt: hoc unū uilitatē animi miseriamqꝫ nō exuit: & cōtra cōmunem humani moris errorē: ut nil miseri⁹: nil uilius auaricia est: sic nil quoqꝫ miserius credit̃: nil uilius: Ideoqꝫ hoc uitio laborātes indignissimi honore & imperio iudicant̃. Indignātur hoīes illi subijci: qui auariciæ sit subiectus: atqꝫ illū alienū in corpus ius habere: quod suū nō habeat in metallū: Velle sibi licitū alioꝝ uitā: ne dicā: pecuniā: extorquere: suā tangere nō audenti. Prima quidē igit̃ ad securitatē & quietē uia est: non modo tyrannidis appetitū: sed oēm regnādi cupidinē abiecisse: Nam quid stultius: quid laboriosius: qđ ue periculosius: ꝙ totius in se unū populi sarcinas transferre fragilem forsitan suis proprijs perferendis? Sin eligere meliora: consuetudo ueri hostis: & opinionū peruersitas nō pmittas. Illud est proximū Aristotelici dogmatis meminisse: ut scꝫ nō tyrannū quis se præbeat: sed reipublicæ curatorē. Introitus inquit & oblationes oportet uideri colligere dispositiōis gratia: & si aliquādo oportunū fuerit uti ad bellicas oportunitates: Vniuersaliter aūt exhibere seipsum custodē & camerariū tanq̄ cōmuniū nō tanq̄ ꝓprioꝝ: Et iteꝝ præparare inquit oportet & ornare ciuitatē tanq̄ procuratorē existentē non tyrannū: Et rursus oportet non tyrannū: sed œconomū & regalē uideri esse subditis: & non sibimet curantē sed ꝓcuratorem mediocris uitæ persequi non excellētias. His quidem hoꝝqꝫ similibus: ut Arestoteli placet & mihi: fit durabilior principatus: Ita tamē talem uideri expedit: ut uere etiam talis sit. Simulatio eñ tot sub oculis hoīm quos res tangit qualibet arte uel ingenio longa eē nō potest. Vide nūc igit̃ an in parte hoꝝ aliqua erraueris: & queri desine & mirari: neqꝫ eñ tyrānidem his uitijs obnoxiam desinere: sed durare mirabile est. Ad summā: & reges & tyrāni oēs: & quicunqꝫ in potentatu aliquo sunt: debent si regnare diu uolunt: acriter excutere memoriterqꝫ dictum illud Catonis apud Liuium: Auaricia & luxuria oīa magna imperia euerterunt.

F ℂDo. Amissa tyrannide priuatæ redditus sum fortunæ. ℂRō. Hostis ciuium eras: fact⁹ es conciuis: æquā disce ciuilitatē: & beneficiū fortunæ humilioris agnosce: cum honestius: tū tutius inter ciues bonos ꝙ super omēs ciues uiuat̃. Iam tibi tranquillior reꝝ status: iam securior uita erit: sine metu: sine suspitionibus: sine excubijs: sine ferro: quib⁹ in malis quæ nam uitæ suauitas speranda sit nescio. ℂDo. Tyrannide perdita priuat⁹ dego. ℂRō. Elige an lamentis acerbare fortunā malis an æquabilitate lenire: Profecto eñ si nō uulgi strepitum: sed aīm ipse tuū & in silentio præteritiqꝫ memoriā interroges: multis te explicitum atqꝫ elapsum malis inuenies. Iam tutus uiuere siccusqꝫ iam mori poteris: nec sanguine madidus nec ueneno.

De perditis Arcibus: Dialogus LXXXII.

A ℂDo. Alidis arcibus spoliat⁹ sum. ℂRō. Adhuc ergo tyrānidis superetāt semina quæ iam tandē amissis arcibus abiecisti. Non est satis uenenosum stipitem præcidisse: ni radicem uulseris: qui arcibus fidit tyrannus esse non desijt. ℂDo. Montana arce priuat⁹ sum. ℂRō. Vbiqꝫ arces sūt cōpedes libertatis: At in mōtibus nimbi etiā qdam sunt quodāmodo unde uestra superbia in subiectos tonet ac fulminet: his priuati non mō non flebile: sed optandū est. Sūt eñ aliqua ex his etiā quæ bona uulgus appellat: quib⁹ boni quoqꝫ modestiqꝫ animi tenerent̃ atqꝫ ad illicitū urgeant̃: quibus motibus si obstare uirtutis ope non ualeas: quid ni optanda sit amissio eaꝝ reꝝ quæ hos pariūt motus? ℂDo. Arcem fortissimā amisi. ℂRō. Tu fortissimā dicis: fragilem probat euentus. Amisisti potius rem usu ineptam: difficilemqꝫ custodia: rem inutilē tibi: uicinis oībus odiosam: Iam dor-

mire noctibus incipies & dormire alios sines. ¶Do. Tutissima mihi arx diruta est. ¶Rō.
B
Quomodo esset tuta quæ periit: ipse tecū cogita: Ego aūt tibi ostendā munitissimā tutissi-
mamq; arcem sine muris: sine turribus: sine ulio prorsus operoso rerū apparatu: Si uis tu-
to uiuere bene uiue: Nil uirtute securius. Bene aūt uiuere nō hoc dico superbe: laute: pom-
patice: sed iuste: sed sobrie: sed modeste. Nullis opus est arcibus: quæ nō tutū te præstiterint
sed sollicitū: formidabilē ac molestū. Quæ est aūt hæc uoluptas metui nec amari? An illud
Laberij notissimū non audisti: Necesse est multos timeat quē multi timēt? Hoc ille dixit in
Iulium Cæsarē: Quāto id in alios illo & minores & formidabiliores rectius dici potest: ne-
scio quidē cur tam multi cupiāt timeri. Nemo enī gratis metuit una & metuit: & periculo-
sius uni est multos metuere q̄ multis unū. Nōne satius multo est q̄ nullus te metuat & tu
nullū q̄ q̄ te multi metuāt & tu multos? Segregari enī ista nequeunt semperq; metu metus
quærit. Poscis hu⁹ dicti causam: Illa profecto est quā Ouidius Naso ait: Quia quē metu-
it quisq; perire cupit: dictū prius est ab Ennio: Quē metuūt inquit oderūt: quē quisq; odit
perijsse expetit. Eras in tua arce metuēdus sed & metuēs. Et quos inquies metuebā? Immo
uero quis nō oēs metuet qui metui cœperit: sed illos imprimis a quibus ipse metuit? Nam
Cicero Enniū secutus: Qui se inquit metui uolent a quibus memenī: eosdem metuant ipsi
necesse est. Sæpe idē repeto: quia ita se res habet: nec aduertitis in hoc cæci: ut in reliquis dū
supra omnes esse nitimini infra oēs estis: quid est timore depressius: sic conatus ois uester in
aduersum desinit. ¶Do. Arcē mihi charissimā amisi. ¶Rō. Fac tibi chariorē aliam quam
C
non perdes. Circūualla animū pijs intentionibus: honestis uitā actibus: prudentiā ac forti-
tudinem ante fores loca: iusticiā atq; modestiā in propugnaculis: humanitatē ac mansuetu-
dinem undiq; in muris: spem: fidē: charitatem arcis in medio: prouidentiā supremæ turris
in uertice: bonā famā in circuitu dei atq; hoīm: adsit amor: absit met⁹: dignos cole: cæteros
præteri neq; cultos neq; offensos. Ita nec te alius: nec tu aliū cōtremisces: & in domo humi-
li tutius uiues q̄ in arce uixisti: Hāc tibi arcē nemo usq; inuadet: hāc tibi nemo poterit aut
uolet eripere: Hac malos in stuporē: bonos in amorē imitandiq; studiū excitabis. O q̄ faci-
le erat trāquillam serenāq; uitam agere ni uos eam inquietā ac turbidam fecissetis: Oīa fer-
me & uestrā & ꝓximorū in pemiciē cōquirentes. Ad quid enī arces istæ nisi ad uestrā simul
alienamq; molestiam: ut neq; uos unq̄ sc; quiescatis: & instar aranearū muscas captātium
prætereuntibus insultetis: Atq; cunctis animantibus lustra sufficiūt ac nidi: solus homun-
cio arces quærit: quo nullum animal superbius nulluq; timidius.

De Senectute: Dialogus LXXXIIII.

¶Do. Senui. ¶Rō. Viuere optabas & uixisse te pœnitet: an quid aliud rei est? ¶Do. Se-
A
nui. ¶Rō. Ibas assidue & peruenisse te stupes: stupendū poti⁹ nisi quo semp ires
aliquādo peruenires. ¶Do. Senui. ¶Rō. Quidni uiuendo senueris & eundo pro-
cesseris? An tu ætatē retrogradā expectabas? Vt uelox utq; instabile: sic & irremeabile tem-
pus est. ¶Do. Velocissime senui. ¶Rō. Dicebā tibi tempus fugere: iam credere incipis: di-
ci nequit non modo inter opiniones hominū diuersorū: sed unius eiusdē hoīs quid intersit.
Iuuenis ante oculos ætatē habēs longissimā opinat: hanc ipsam senior a tergo respiciēs ui-
det esse breuissimā. Semp futura præteritis longiora uident: cū uel æque sint breuia: uel eo
etiam breuiora: quo ad finē properantibus naturalis motus solet esse uæhemētior. ¶Do.
Senui. ¶Rō. Est unde gaudeas: si tamen nō inter uitia senuisti: aut si uel ad ultimū surrexi-
sti: bona tibi & utilis est senectus: nec exiguū diuini fauoris iudiciū. Meministi ut ægyptium
illum senē Cæsar alloquit: nec ingratū deis ætatis asserit argumento. ¶Do. Senui. ¶Rō.
B
Hac in re saltem unus ex paucis: ex tot enī millibus milliū corū qui nascunt: quota ps illorū
est qui ad seniū usq; perueniāt: Ex his ipsis paucissimi sunt quibus iustū senectutis spacium
explere datū sit. ¶Do. Senui ualde. ¶Rō. Prodigiū ac stupor ualde senis occursus meti-
enti aīo: quot ille periculosis passibus huc uenerit. Insignis quidē senū raritas: ingēs casuū
uitæ mortalis argumentū est. ¶Do. Senui. ¶Rō. Durū ac difficile stadiū cucurristi: mirū
nisi iam fessus & quietis appetēs læte proximā metham spectes. ¶Do. Cito senui. ¶Rō.
Vitæ cursus nunc breuis: nunc breuissimus: longus nunq̄: durus semp asperq; & ambigu-
us: huius ultima pars senect⁹: finis aūt est mors. Quid hic habes querimoniæ singularis?
Senuisti. Peregisse iam debes uitæ munus: uenisti ad exitū: quiesce. Amens uiator est qui la-
bore uiæ exhaustus uelit ad initium remeare. Nihil fessis gratius hospitio. ¶Do. Senui.
¶Rō. Multum tibi placuit uitæ labor si eum trāsisse fers grauiter. ¶Do. Senui. ¶Ratio.
C

Si uiuere delectabat en uixisti: si oportebat paruisti. Et quis sanæ mentis uel quod fieri op-
tauerit factum doleat: nisi male se optasse sentiat uel quod neq omitti neq sine multo la-
bore agi poterat actū eē nō gaudeat? Vndiq igit̃ gaudendū tibi est: seu uoti cōpos delecta-
bilis: seu necessario & graui funct⁹ officio. ℂDo. Senui & uoluptates corpis fugauit ætas.
ℂRō. Vtere animi uoluptatibus quæ nec minores & profecto stabiliores sunt: nec unq fu-
giunt nisi cum anima: huic hærent: hanc sequūtur: At corporeæ uoluptates uenientes cul-
pam ferunt: abeuntes pœnitentiam pudorisq & doloris materiam relinquunt. His te ex-
plicitum ac liberum gaudere debes: & liberatrici tuæ gratiam habere quæ te manibus tuo-
rum hostium eduxit tibiq debitum munus sed neglectum dilatumq suscepit. ℂDo. Se-
nui solitisq uoluptatibus careo. ℂRō. Nouis assuesce: habet & senectus uoluptates suas:
quas gustare ubi cœperis: quæ nunc doles amissa fastidias & reuerti nolis. ℂDo. Senui &
D incanui. ℂRō. Boni senis uerenda canicies plus habet: nō modo auctoritatis sed honestæ
etiam uoluptatis: q̄ fœdæ omnes iuuenū illecebræ. Neq uero mutati coloris te pœniteat:
Nam quis tam corrupto sensu tanq obliquo potest esse iudicio: ut nō candidorū calathos
liliorum q̄ nigrantium carbonum cistas aspicere: seq si transformādus sit: cygno similem
malit esse q̄ coruo? ℂDo. Senui & squalentes arant uultum rugæ. ℂRō. Et tellus arata
fructum fert uberius: & uitæ maturiores fructus bene culta in senectute proueniunt. Rugæ
te offendunt oris: uultum animi compone: Non illum rugæ occupant: non uariant anni ni-
si ut formosior sit indies: Deniq semper te si non tu eum neglexeris honestabit. ℂDo. Se-
nui rugisq & informi situ obsitus uix meipsum agnosco. ℂRō. Hoc tibi iam ab initio euē-
turum dixi: minus quidē auide speculo imminebis: minus tuis forsitan: minus haud du-
bie muliercularum oculis placebis: quibus placere uelle maior ne uanitas an libido sit ne-
scio. At qui fidem: qui constantiam: qui grauitatem: qui prudentiam quærūt: certius inter
has rugas q̄ in planis ac mollibus maxillis se quod cupiunt reperturos sperent. ℂDo. Se-
nui melior q post tergum ætas remanet. ℂRō. Immo deterior: Non semper quæ delectant
magis atq optantur meliora sunt: Multi malum suum concupiscūt: qd̄ non esset nisi quia
E illud Satyrici uerū est: Pauci discernere possunt uera bona. ℂDo. Senui & lætiores abiere
dies. ℂRō. Omnium ferme dies temporū inter se simillimi: animi hominum diuersi: quin
unus idemq animus secū discors: hinc iuuentæ furor: hinc impatiētia senectæ: talibus ui-
tam impleuere iudicijs: ut melius putet esse quod peius est optimumq quod pessimū. Cæ-
terum dies omnes in se boni: Bonus em̄ rex est & conditor sæculorū. Itaq hic feruidus: hic
gelidus: hic siccus: hic humidus: hic nubilus: hic serenus: hic turbidus: hic tranquillus: si ad
uniuersi decorem naturæq ordinem aspicias boni oēs: Ad uos aūt uestrūq iudicium re-
lati: ex æquo prope omnes mali: mœsti: dubij: solliciti: laboriosi: anxij: amari: queruli: flebi-
les: ærumnosi. In his tu mihi nescio quos nominas lætos dies: qui dum aderāt: tristes lamē-
tisq suis pleni erant: nunc ut læti uideantur: nihil est causæ nisi q abierūt: quodq illis pre-
cium desiderium tibi auget irredituri: multaq secum tibi olim segnius forsan amata rapi-
entes: Stultus enim nihil pene amat nisi quod pdidit. ℂDo. Senui: O si dilapsa redeat iu-
uentus. ℂRō. O non minus stultum q̄ inane uotum ut tu sentis: At si altius aspires: non
inefficax: redibit enim in tempore: & ut scriptum uides: Renouabit̃ ut aquilæ iuuent⁹ tua.
F ℂDo. Senui & ætas bona retro est. ℂRō. Omnis ætas ut bona bonis: sic male uiuētibus
mala: utrisq autem breuis: prorsus & extremo proxima est: ubi uos manet hinc bonorum
merces: hinc supplicium malorū: quænam hæc igitur ætas bona: ubiq aspera semperq fu-
gax: nisi quantū ad æternitatem uia est? Alioquin & si dulce aliquid inesset: oēm fuga dul-
cedinem extinctura uideretur: Quis enim fugiēs degustat? Fugienti Dario fœtidæ atq ob-
scœnæ potus aquæ suauissimus fuit. Sitis ut putat Cicero: ut ego sentio gustū metus extin-
xerat. Vrgebat in tergum Alexāder uictor: Vos a tergo rapidum tempus præmit. Anni ce-
leres præcipitesq dies: horæ uolatiles: Ante oculos autem mors est: nec ætatis reditus: nec
impulsis mora: nec præuentis est transitus. Viæ huius tot difficultatibus tantisq terrorib⁹
obsessæ: quænam quæso pars bona est? sed intelligo: nempe ætatem probris ac libidinibus
aptiorem bonam dicitis. Est hic quidem fandi mos ut bonum dicatur quod affectui inten-
tis aptissimum est: q̄uis effectus ipse sit pessimus: Sic catenam prædo captis insontibus: sic
tyrannus arcem libertati plæbis impositam: sic ueneficus præsentaneum aconitum: sic si-
carius pugionem promptū cædibus bonū uocat: Sic uos igitur ætatem bonā quæ ad id scꝫ
quod maxime cupitis apta est uocatis. Itaq neminem istorū qui annos irreduces deplorāt:

Puericiam quidem uel infantiam uideas optari: quæ ꝓfecto optimæ partes essent si abesse
ꝙ longissime a senio bonũ esset ut memorant: sed nec adultam ac solidam iuuẽtutẽ nec in/
cipientem nec adhuc uitidem senectam pessimã omes & periculosissimã uitæ partẽ: adole/
scentiam requirunt: O quintũ & uigesimũ annũ dicunt: ubi te reliquimus: ne quẽ lateat ꝙ
nos præteritaꝝ pœniteat fœditatum: qui non nisi tempus apprime illis idoneũ exoptatis.
℄Do. Senui: cur nõ cũ Virgiliano rege suspirẽ: O mihi præteritos referat si Iuppiter ãnos.
℄Rõ. At nil tale suspirantẽ legimus Socratẽ: nil Platonẽ: nil Fabiũ: nil Catonem & fuere
senes: Sed sunt fateor sapientes regibus rariores. Itaq; si rex Euander fuit sapiens nõ æque
sane illud Euandriũ suspirium iam cõmune nostris est senibus uulgatũq;: Surdam stulti se/
nes & profugam adolescentiã reuocãt ac suspirant: Nec suspirijs tantũ seu tacitis uotis: sed
medicaminib⁹ irritis atq; inani artificio naturæ uis affertur indomitæ: Qua in re facete ad/
modũ lusit Hadrianus princeps canescẽti cuidã cui aliquid negauerat: eundẽ postea ad eas/
dem preces medicato interim crine redeuntẽ ita repulit: Vade inquit hoc iam patri tuo ne/
gaui. ℄Do. Senui: o si mea nunc redeat iuuentus. ℄Rõ. Reuersuram modo illã dixi: iam
reuersam dico. Si tam facile uotorũ omniũ compos fias: nihil incassum uoles: pauper certe
diuitias optare potest: libertatẽ seruus: speciem deformis: sanitatem æger: fessus requiem:
exul reditum: At iuuentã optare uerus senex nequit: Puerile potius uotũ est. ℄Do. Senui:
heu cur tam cito dulcis me iuuẽta deseruit. ℄Rõ. Nunq; non cito deseruit quod iuuabat:
nũq; nõ præpropere affuit qđ angebat. Vanũ aũt est optare qđ haberi neqt nocuitq; habi
tum: & si redeat nocituꝝ sit: sed iam parce suspirijs: dum hoc aĩo fueris cito canus fieri pote
ris: senex nunq;: desideriũ eñ iuuentutis in sene quid est aliud ꝙ quædã puericia senectu/
tis? ℄Do. Senui incuruatusq; sum. ℄Rõ. Iamiam terrã aspice: unde uenis & quo pergis
cogita: hinc egressus: huc redis. Natura te principij simulq; finis admonet. Poteras aberra/
re: publicum tibi iter ostendit: sane id quidem est satis ingredi: uel curuatus intende: Solẽt
æci in uia manu retrahi. ℄Do. Subito senui. ℄Rõ. Immo sensim: pedetentim: paulatim:
leniter: sed nihil cogitantibus oĩa subito eueniunt: sicut econtra cogitantibus omnia nihil
est subitum: ꝙ si flenda tibi fuerat senectus: singuli dies uitæ flendi erant. Illis eñ passib⁹ ad
hũc terminũ ibas. ℄Do. Heu senui. ℄Rõ. O uotoꝝ instabilitas: huc maxime anhelabas:
huc peruenire optabas: huc non posse pertingere formidabas: quo cum peruentũ esset inge
misceres: monstrum incredibile: nisi tam crebrum esset: senes fieri uolunt omnes: senex esse
uult nemo: immo uero senex esse ad miseriam: senes dici ad iniuriam trahunt: quasi sit pro/
brum senuisse: qđ profecto nullis uideri debet nisi quibus dedecus sit uixisse: quæ ingẽs nõ
inficior turba est: cui te tamen exemptũ esse oportet: ut nostro colloquio frui possis: Alio/
quin ut auribus illabantur: sana consilia in animũ non descendent. ℄Do. Tandem senui.
℄Rõ. Et quos ager: & quos æquor: & quos bellum: & quos alea decipit: singula detrimẽ/
ta dinumerant: tu unus in finem expergisceris: & tu queri incipis dum iuxta est querelarũ
finis omnium. ℄Do. Senui. ℄Rõ. Stultum est senectutẽ nõ cogitare nisi cum uenerit: Nã
profecto si uenturam: si assidue uenientẽ prospexisses: præsentem imperturbatus aspiceres.
℄Do. Heu mihi iam senex sum. ℄Rõ. Hoc ne igiť defles: duꝝ ac difficile munus imples/
se dumosumq; iter ac scrupeum transisse atq; inamœnam hãc fabulam peregisse? Atq; Co/
mico more plaudendũ erat. ℄Do. Senex sum. ℄Rõ. An oblitus es ut nuper tibi persami/
liariter notus unus modernoꝝ sententiã rei huius ex tempore protulit: nõ modernam sed
antiquis parem? Amico eñ dicẽti: Compatior tibi: nam ut uideo iam senescis: esses utinam
qualis eras quando te primũ noui: Subito ille respõdit: Parum ne tibi ergo amens uideor
nisi ampliorem mihi nunc etiam amentiã impreceris? Noli quæso mihi compati ꝙ sim se/
nex: sed compatere ꝙ iuuenis fui. O quantũ sensum tegit breuis ista responsio: quod metiri
nequit nisi qui ætatis huius bona probauerit & illius mala meminerit. Bono tuo igiť gra/
tulãte: ꝙ ꝙ illud quoq; ueꝝ sit ꝙ sæpe bona inuitis eueniunt & mala nolentibus: Viro aũt
bono & uirtutum amico & passionũ hosti: pluris est haud dubie dies unus huius qđ accu
sas temporis integer: ꝙ illius alterius integer annus. ℄Do. Heu mihi nam senui. ℄Rõ. Iã
si perstas tibi quoq; cum uulgo iure dicitur: non senuisse miserum sed uixisse: ita ut hæc sub
uitæ finem tam inepte diceres: Parcite autem iam lamentis querulum genus: & uolẽtes ite
sub imperium naturæ: nihil flẽdum quod illius immota lex statuit. Quid naturale autem
magis homini nato ꝙ uiuentẽ senescere: senem mori? At nos conditionis immemores utruq;
respuitis: cum uel alterum uel utrunq; necessario obeundum sit. Q2 si neutrum uolebatis:

G

H

I

K

& tertio abstinendum erat: nascẽdum mihi credite non fuit. Patimini senescentibus statim membris animos aliquando senescere: neq̃ semper in nobis prouerbium uerum sit: Posse unũ animũ corpora multa cõsumere: finite sine murmure corpus simul atq̃ animũ ad extremum ferri: simul intrauere simul exeant: neq̃ altero ad metham properante alter retrorsum niti uelit alterũq̃ retrahere: frustra tergiuersamini: ire oportet: nec redire licet nec subsistere: Idq̃ uobis facilius debet esse immortalitatem animæ & corporis instauratiõem expectantibus: q̃ cæteris quibuscunq̃ quibus uel horum alterum defuit uel utrũq̃. Frustra inquã obluctamini: humanũq̃ iugum quod nascẽdo subiistis excutitis. ¶ Do. Senui & uires corporis imminutæ sunt. ¶ Rõ. Si auctæ sunt uires animi: bene est: fœliciter permutasti. Maiora enim gesta esse semper & geri posse animi uiribus q̃ corporis: Nemo nisi animi inops est qui nesciat: Sin uires etiam animi: ut sæpe accidit: per ignauiam decreuere: fateor inutiliter uixisti: tuum crimen nõ ætatis. ¶ Do. Senui & res meas agere nequeo. ¶ Ratio. Si quid animo sit agendũ: tanto id a sene melius fieri constat: quanto & experiẽtiæ illi plus est rerumq̃ noticiæ & passionum minus ac malis uinculis expeditior animus: At res alias nõ agere senem decet: sed egisse cui corporeus labor omnis a tergo est: Cui si nunc etiã inhæret nec auelli uult: ridiculum illud antiquum renouat Romani senis: qui iussus a principe fori laboribus abstinere: quorum ferias imbecillis hinc ætas: hinc fortuna opulens merebatur: sic indoluit ut se quasi mortuũ fleret atq̃ ab omni familia fleri uellet. Mirus senex qui quietem ceu speciem mortis horreret: cum nihil seni aptius quiete nihilq̃ sit turpius sene laborioso ac sollicito: cuius uita omnis tranquillitatis exemplar esse debet. Didicisse & potes a philosophis: quid est illud quanq̃ optabile senibus bonis uiuere: uita ut memorant peracta: qua maxima tamen pars mortalium inexpleta moritur. ¶ Do. Senui & repente fugit ætas mea. ¶ Rõ. Forma: ualitudo: uelocitas: uires: uestra fere omnia fugiũt: uirtus manet nec cessura senio nec morti. Illi uni bono stabili ab initio insistendum erat: si neglectum fuit difficilius ad extremũ fateor: sed uirtutis studium nulla ætas respuit: immo quo difficilior eo clarior uirtus. Multi nosse seipsos ac sapere uix tandem in senio cœpere: serum quidem at intempestiuũ minime: & si enim non iam uitæ desinenti at instanti saltem morti utile: Cui Hercle uni horæ ut sine horrore mœsticiaq̃ transigi posset si non ultimum modo sed totũ uitæ tempus impenderetur bene: nisi fallor: impensum esset: Nam nec frustra nascitur qui bene moritur: nec inutiliter uixit qui fœliciter desiit. ¶ Do. Senui iam uicina mors est. ¶ Rõ. Mors æque omnibus uicina esse potest: & sæpe ibi quoq̃ uicinior est ubi uidetur absentior. Nemo tam iuuenis qui non possit hodie mori: Nemo tam senex qui non possit annum uiuere: si nil aliud q̃ senectus incidat. ¶ Do. Prorsus senui. ¶ Rõ. Immo maturuisti: an hoc defles: an poma cum maturuerint querãtur? si sensus illis ac sermo datus sit & non potius gratulentur se ad id peruenisse ad quod nata erant. Est ut cæterarum rerum: sic ætatis maturitas quædam quæ senectus dicitur: quod ut ita esse uideas & ætas & mors iuuenũ acerba quidem & dicitur & acerba est: Acerbitati autem obiecta maturitas quæ cum in pomis ac frugibus bona sit: quid nisi in homine sit optima: non q̃ nesciam anteq̃ maturescant multa marcescere: ea uero non ætatis culpa sed peruersitas est naturæ: nõ quidem omniũ sed multorum qui ad bonum nati magno nisu in aduersum tendunt. Maturuisse igitur debes si quid in te succi nobilis fuit: iam messoris tui manum securus expecta. Non mors illa quam metuis sed laborum finis ac principium uitæ est: non mors inq̃ sed difficilis uitæ terminus: ad quem pauci tranquilla nauigatione perueniunt: sed pene omnes nudi flentes ac naufragi: Tu per mediam senectutem leuiter in finem prospero agens uento e multis rerum fluctibus portum subis: Subducenda iam fessa puppis in terram tibi: & quocunq̃ te flexeris de fine cogitandum: idq̃ utilius fuerit q̃ ætatem bonam: quod stulti solent: & naturam matrem optimam accusare.

De Podagra: Dialogus LXXXIIII.

¶ Do. Turpi torqueor podagra. ¶ Rõ. Nesciebas senectutis morem? In comitata nõ uenit: magnam sæpe morborum aciem ducit. ¶ Do. Podagra crucior molesta. ¶ Rõ. Extrema & ignobili parte corporis laboras: quid si nobilissimis laborares corde uel capite? ¶ Do. Pigra coerceor podagra. ¶ Rõ. Vaga mens hominis freno eget: hunc paupertas tenet: illum carcer aut grauior morbus: Ludens te pedibus alligat fortuna: non podagra: sed pedicæ sunt: iam disce consistere. ¶ Do. Podagra inutilis factus sum. ¶ Rõ. Ad cursum credo uel ad saltum: ad choreas: ad palæstram: an te autem ad hæc natum putas?

Ad alia si nescis altiora quædam officia natus es: quæ si caput non ægrotat exequi nil prohibet: Studere licet artibus ingenuis: dare operam pietati: seruare iusticiam & fidem: fragile corpus & fugacem mundum spernere: odisse uitia: amare uirtutes: colere amicitias: cõsilio patriam iuuare: Hæc sunt uiri boni munimina: quid hic pedibus loci est? ¶Do. Debilitatus sum podagra. ¶Rõ. Pugnare cum hostibus forsitan morbus uetet: nõ cum uitijs: quod nec facilius & certe crebrius est bellum: Et quid scimus an hic ipse dolor corporis cõtra quem dimices tibi ad exercitium animi datus sit? ¶Do. Pedibus consistere nequeo. ¶Rõ. Vide quam de reliquo ædificio spem habeas: cuius fundamentum tam inualidum sentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina: Contrahe sarcinulas teque ad migrandũ para. ¶Do. Podagra me ingens habet. ¶Rõ. Solet hic morbus: ut perhibent: diuitias comites habere: En tibi remedium aliud: Bene spera: aut lãguoris amaritudinem opum dulcedo solabitur: aut inopiæ pellet asperitas: ita uel solatium aderit uel finis. Si hæc fallunt: ueniet quæ non fallet: Illa uitæ malis omnibus finem dabit. ¶Do. Pedum præmor ægritudine. ¶Rõ. Si salutem cupis: aut pauper sis oportet: aut ut pauper uiuas. Multos hac ægritudine liberasse traditur paupertas uera defecatrix corporum: quosdam uero frugalitas: quam uoluntariam seu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidisti aliquos perpetua uini abstinentia curatos. Ita fit: Dolor dolore: clauus clauo pellitur: ut antiquo dicitur prouerbio: Vix molestum aliquid sine molestia curatur. Vt præterea cum hoc morbo cunctis alijs multis pacem habeas: non baccho solum sed & ueneri bellum indixisse profuerit. Sed quid agimus: animorum remedia promisimus non corporum? Habes tamen quã puto unicam morbi huius curam. Hanc si probas: utere: Si minus: nõ te fallant opifices fomentorum. Patiẽtia enim in aduersis efficacissimum atque optimũ & sæpe unicũ remedij genus est. ¶Do. Podagræ uitio curuatus sum. ¶Rõ. Ad iter inhabilis: minus idoneus ad laborẽ: non ineptus ad reliqua gerere: non rei modo familiaris sed reipublicæ & summi: si ita sors tulerit: imperij curam potes. Itaque memorandum ualde Septimij Seueri Romani principis dictum unum: qui senex ac podagricus: dum cõiurationem nobilium qui se uiuo filiũ eius Augustum dixerant deprehendisset: comprehensis auctoribus seditionis ac filio: omnibusque ante solium eius affusis metuque ultimi supplicij tremefactis ac territis: ipse manu ad caput relata: tandem inquit: sentitis caput imperare nõ pedes. ¶Do. Podagra me miserũ miris modis torquet. ¶Rõ. Noli solas asperitates rerum flere: sed memento si quid dulce aut iucundum tibi obtigit: quo incõmodũ hoc solari possis. Vnus ex multis pessimis uulgi mos est: ut in aduersis querulum atque impatiens: obliuiosum in prosperis & ingratum sit: quo nihil iniquius fieri potest: Nam quis æquis auribus audiat: exempli causa: uel Seuerũ ipsum quem diximus de podagra: uel Domitianum de caluicio quod ægerrime dicitur tulisse: uel Augustum senem de sinistri debilitate oculi: uel Iulium Cæsarem de rumore nocturno & quiete uisis turbida: uel postremo alios fortunatissimos uiros de una seu de altera naturæ: si dici licitũ sit: aut fortunæ iniuria sic querẽtes ut imperij atque opum uictoriarũ ac tantorum ingrati atque immemores sint honorum dum se homines meminerint: quos plenam perfectamque fœlicitatem hic sperare demẽtiæ sit: amara dulcibus temperare modestiæ: hoc podagræ proprium: hoc morborũ omniũ cõe remediũ inuenies sanũque consiliũ sanctumque fateberis: senis illius læta multa adepti: dura multa perpessi: qui bonis de manu dei læte acceptis mala quæque patienter suscipienda censebat: quasi mali aliquid dare uel facere manus illa non nouerit sed humanam respexit opinionem. ¶Do. Podagra me in lectulo nodis insolubilibus præssum tenet. ¶Rõ. Te iacente: stare animus potest cœlumque & terras ac maria permeare.

De Scabie: Dialogus LXXXV.

¶Do. Scabie præmor importuna. ¶Rõ. Iam nõ miror si angores meros ægrefers: quãdo id luges cui dulce aliquid immixtũ est. ¶Do. Graui uexor scabie. ¶Rõ. Sũt qui hanc salubrem dicãt: Ego aũt ne tam mœstæ rei lætum nomen tribuam: arrã potius salutis: siue ad salutem uiam dico: Mollis est qui asperitatem uiæ breuem respuit: cuius exitus sit iucundus. ¶Do. Arida me scabies exercet. ¶Rõ. Iam horologio nõ egebis: erit tecum quæ te noctibus exciret teque honesto cuipiam fortassis officio uigilem reddat: nemo tam piger quẽ non scabies sollicitũ faciat. ¶Do. Scabie torqueor. ¶Rõ. Morbus ignobilis sed nobilis cura est: labor: æstas: balnea: peruigilium: dieta. Si nec ista profuerint: ad patientiæ medicinã recurrendũ erit: Illa omnibus morbis utilissima est. ¶Do. Scabie crucior tæ/

diosa & fœda. ¶Rō. Neutrum nego: ubi ergo Publius molestum ocium podagrici pedes dixit: me sinente potes addere: mœstum negociū scabiosi manus: Sed quid dices: si quo fœdior morbus: eo pulchrior patiētia est: quid si paruo ex malo bonū ingēs elicis: Hæc nimirum una est rerū quæ contemptum corporis maxime pariūt: quo nihil est melius mortali.
C ¶Do. Totū me scabies occupat. ¶Rō. Totū te: uerū est: id quidē metuo: sed plus est forsitan q̄ ꝙ dicere uoluisti: totū enī corp⁹ intelligis: sed est uobis inuisibilis animorū scabies cupiditas ac libido & pruritus quidā ulciscendi querēdiq̄: qui quo magis scalpitur acrius æstuat: hūc nec tolli nec leniri poscitis nec sentitis quidem: tāto minor uobis est semper uestri cura q̄ corporis.

De Vigilia: Dialogus LXXXVI. ¶Do.

A d Ormire nō possum. ¶Rō. Vigila & gaude uitæ tibi tēpus auctū. Inter obdormire enī atq̄ emori quid interest nisi ꝙ alter tēporalis ꝑpetuus alter est sopor: Itaq̄ nescio an nō satis ꝓprie & somnus breuis mors: & mors somnus longus siue æternus dici possit. ¶Do. Somnum perdidi. ¶Rō. Non ui quidem sed blanditijs repetendus est: si incūbas perdis operā: cogi nequit: age aliod: da requiem tēporibus tuis: animo curas leues: improuisus aderit: facile animis uagis & corporib⁹ fessis obrepit. ¶Do. Sæpe mihi somnus interrumpitur. ¶Rō. Fac qd' solitus ferē Augustus Cæsar lectoribus aut fabulatoribus accersitis: interruptū reintegra: Sin grauioribus curis hoc accidit: pone illas: hūc receperis. De huiusmodi enī loqoebaē Maro ubi ait: Salubres curas somnos abrumpere.
B ¶Do. Somni requiem amisi. ¶Rō. Et terrorē somniorū nocturnosq̄ met⁹: q̄uis enī sapientis meliora phantasmata Aristoteles opinet: & uerū sit: tamē & uir ille ingenio æque magnus & imperio: Ille aūt alter sanctitate & patientia æque insignis: de quibus pauloante simul diximus: somniorū graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant quisq̄ nouit in se: & lectulū propriū suarū testem habet illusionū atq̄ ambagum & formidinū. Certe horū alter tēpore extremo ꝑ somniū exterreri solebat: sicut de illo scriptū est: Alter ut dixisse dudū uideor dom de ocio & quiete differerē: inter cæteras uitæ molestias querit ꝙ terreant eum somnia & uisiones horrore concutiant. ¶Do. Solito minus dormio. ¶Rō. Solito igitur magis uiuis: Nempe ꝙ doctis placet ut mors somnus: sic uita uigilia est. ¶Do. Somnum morbus expulit. ¶Rō. Sanitas reducet. ¶Do. Somnū amor exclusit. ¶Rō. Bis rem unā dicis: Morbus est enī amor & morborū maximus. ¶Do. Somnum metus extinxit. ¶Rō. Securitas suscitabit. ¶Do. Somnū senectus eripuit. ¶Rō. Mors uicina restituet.

De inquietudine Somniorū: Dial. LXXXVII. ¶Do.

A f Omnijs inquietor. ¶Rō. Si uerū est quod sapiens quidā ait: Multas curas sequūtur somnia: qd' uestri quoq̄ approbant auctores: radicē mali amputa: curas pelle: somnia quoq̄ pepuleris: Quo enī quæso tot curas & tā nihil ꝓfuturas in tam breui uita: de qua iam ab initio promissum est: qoid torqueri iuuat & turbidam curis uitā & infestam somnijs quietem uestra uobis facit amentia: Diuinā prouidentiā uestro uultis superare consilio: neq̄ sentitis ut ex alto uestræ ridenē insaniæ uestræq̄ deliberationes illo de tempore qd' non solum extra uestrū arbitrium: sed etiam extra noticiā uestram est. Neq̄ auditis Flaccū exclamantē: Prudēs uenturi tēporis exitum caliginosa nocte præmit deus: ridetq̄ si mortalis ultra fas trepidat. Omne tempus in uestrā trahitis perniciem: de præterito mœsti: de præsenti anxij: de futuro pauidi trepidiq̄: deq̄ his curis superuacuis dignos metitis manipulos: laborem uigilantes: consopiti somnia. Sin illud forte uerū est ꝙ uacantē quoq̄ curis aiam inquietā somnijs esse uel natura hoīs uel peccatū cogit: Nōne cū ex mille somnijs nec unū uerū esse uerū sit: postq̄ alterutro falli oportet: satius est inquietari somnijs q̄ mulceri: & amara somniare q̄ dulcia: mœsti enī somnij fallacia læta est: læti aūt mœsta. ¶Do. Somnijs fatigor. ¶Rō. Sperne totam hanc ineptiā & quiesces: si id neq̄ his te solare comitib⁹ q̄ silia passi sūt: his duob⁹ noīatim q̄s mō dicebā dū de uigilia querereris.

De celebritate nominis importuna: Dial. LXXXVIII. ¶Do.

A c Elebrior sum q̄ uellē notiorq̄. ¶Rō. An tu hoc spernis qd' maximi exoptarūt duces ac principes: philosophi & poetæ: qd' [illegible] tot laborib⁹: qd tātis bellis ac studijs agiē: nec aliud isignes artifices moliun[illegible] Declarat hoc Phidias i Mineruæ statua: qd' opus oīm quæ hoīm manib⁹ facta sun[illegible] primū aut inter prima posuerim: [illegible] aliqd inscribere uetitus fuisset: uultum suū clypeo statuæ sic insculpsit: ut & ab o[illegible] [illegible]: &

c̃ouelli inde nisi toto opere dissoluto nullo posset ingenio: nosci in premiũ sui laboris opta/
bat. Si quis eñi non famã sed pecuniã cogitare dixerit artifices: in cõibus fortassis assenti/
ar: in illustribus negem. Multa sunt rei huius indicia: sic cũ iactura tẽporis damnoq; etiã
sæpe operi insistũt: ac ne quid famæ excidat lucꝝ spernũt. Cõprobauit hoc maxime nobi/
lis illa cõstantia eoꝝ quattuor artificum qui ad famosissimũ illud opus qđ Artemisia Ca/
riæ regina dilectissimi cõiugis memoriæ extrui fecit magno precio acciti: cũ ante perfectum
opus obijsset regina ipsa unde operis preciũ sperabat: perstiterũt tamẽ unanimiter in finẽ
nil iam aliud q̃ suũ decus & facti memoriã cogitãtes: proinde oẽs hoĩes claritatẽ famamq;
desiderãt: Solus tu ne paruo illas tædio emptas uelis? ¶ Do. Immo & ego apud posteros B
clarus esse cupiã: inter coætaneos recusem. ¶ Rõ. Quid ita cũ hoc maius eoq; difficilius ac
rarius sit obstãte quæ præsentiũ famã interpellat inuidia? ¶ Do. Quia inter absentes me/
ra est gloria: nullus obstrepit: nullus obstat: Inter præsentes aũt & cõtradictio & labor: ma
gnus eñi labor est magnæ custodia famæ: ut nõ ineleganter ait quidã. ¶ Rõ. Nimis aut de/
licatus aut segnis es qui sine labore magnũ aliquid speres: cũ pro minimis tot se offerãt la/
bores. ¶ Do. Ego uero nõ labores respuam sed tædia: Nam quis ferat assidue uisitari: ob/ C
sideri: posci: exagitari: & sui interim negligentẽ totos dies ac magnã breuis uitæ partẽ alijs
dare: ut tua necessitate posthabita alienæ inseruias uoluptati: qđ malũ si ab initio incidis/
set: nunq̃ ad hanc ipsam famã quæ me cruciat uentũ esset: sed & nũc præclaros animi cona
tus & egregia potens est impedire negocia importunũ. ¶ Rõ. Id quidẽ ita esse nõ nego: du/
rum certe sed tolerabile imo & inuidiosum & optabile: Cæterꝝ utcũq; tuo iudicio acceptũ
erit pene ineuitabile: Nã quæ ad euadendũ uia: nisi uel supbia uel ignauia? Altera honestũ
desideriũ te petentiũ arcebit: altera etiã extinguet. Si qđ est aliud remediũ: urbiũ fuga est:
q; si claritas uera sit: nec fuga sufficiet: sequit claritas possessorẽ suũ quocũq; perrexerit:
& ubicunq; constiterit secũ erit: nec rure unq̃ nec in syluis quidem desinet clarus esse qui in
urbibus clarus fuit. Non potest famæ fulgor abscõdi: inter tenebras eminet & ad se oculos
atq; animos trahit. Nunquid nõ audisti Dandanum Brachmanoꝝ senẽ præclarissimum
ab Alexandro Macedone usq; ad ultimas Indoꝝ solitudines: Cynicũq; Diogenẽ ab codẽ
usq; ad illud suũ doliũ quo ꝓ uolubili utebat hospitio uisitatos? Nũqd nõ usq; ad squali/
dam ac desertã Literni uillulã a placatis sola uirtutis ueneratiõe latronibus Scipionẽ Afri/
canum eundẽq; ab ipsis hostiũ ducibus usq; transmaria? Nunquid nõ Titum Liuiũ ab ul/
timis galliaꝝ extremaq; procul Hispania usq; ad urbem Romã? Nunquid non deniq; san/
ctos patres usq; ad intimas & horrẽdas heremi latebras a Romanis etiã Imperatoribus ui/
sitatos? Et si leo Salomonẽ: Immo uero quis unq̃ uir clarus uisitationibus caruerit? Ami/
ci & noti mutuis alloquijs & confabulationibus delectantur: Ignoti aũt solo recreant aspe
ctu. Habet eñi uiroꝝ illustriũ præsentia dulce aliquid: qđ non sentit nisi ipse qui fruit: Hoc
tu laboriosum ne dixeris: operosum est fateor sed & gloriosum. ¶ Do. Celebritate nomis D
teror. ¶ Rõ. Si hanc uis abijcere: uirtus abijciẽda est cuius e radice oritur. Id si merito re/
fugis: ferre hanc sarcinã æquo animo est necesse: ad quã multi nequicq̃ omni studio uitæq;
ipsius impendio aspirãt: & tu forsitan aspirasti. Patere te uideri ab his qui hoc nisi te tuũq;
nomen diligerent: non optarent. ¶ Do. Multi me undiq; usq; ad importunitatẽ fastidiũq;
concelebrant. ¶ Rõ. Quid tu igitur: an cõtemni malles atq; abijci? ¶ Do. Innumerabiles
usq; ad tædium me honorãt. ¶ Rõ. Tu ꝟo dei munus agnoscito: Ille te honorat ut te illũ
& honorare delectet & inhonorasse pœniteat: Omnis honor & omne quodcunq; homini E
ab homine bonum fit a deo est. ¶ Do. Permolesta res est honor immodicus & crebra uisi/
tatio. ¶ Rõ. Et hæc fateor: at prædulces sunt huius molestiæ radices amor & ueneratio: His
si animi gustum applicueris: bene sapere incipiẽt quæ molestant: amara dulcibus tempera:
non in hoc tantum sed in omnibus quæcunq; fert præsens uita: in qua non facile reperias
id cui non sit admixtum fel: & sæpius amara præponderant. ¶ Do. Celebritate nimia fa/
tigor. ¶ Rõ. Sæpe id quidem accidit: de quo questum diuum Vespasianum nouimus tri/
umphantem: dum solennitate pomparum expectatione ac tædio esset affectus: increpantẽ
seipsum qui triumphum nec sibi nec maioribus suis aut debitum aut speratum tam inani/
ter in senio appetisset. Quis autem nõ sit optãda celebritas per seipsa: ferenda est tamen &
amanda. Causæ ipsius uirtus & industria: neq; unq̃ ut illa careas deserẽdæ: multo glorio/
sus est labor optabilior q̃ ignaua requies. ¶ Do. Salutatoribus obuijs offendor. ¶ Rõ. F
Habes huius quoq; tædij participem Crispum philosophũ: Immo quẽ non habes præter

illos qui popularibus auris: ut Maronis utar uerbo gaudent? Ille tamen insignis quæstus est. Credo ideo q acutissimum uitæ: talis enim traditur: & suis studijs acerrime deditum: salutatio crebra & improuisa turbabat: utq idem ipse ait: perducebat ad mortem. Nihil est autem quod queraris: quod optabas accidit: notus in populo ut esses: alioquin tot salutatorum incursibus non pateres. Poteras latere: poteras quiescere: poteras quod aiunt in gremio gaudere: quod optimum uitæ genus aliqui diffiniunt: At uos magnis in urbibus noti & clari esse uultis & ociosi simul & liberi & tranquilli: quod nihil est aliud q in magnis pelagi tempestatibus ut immobilis sis optare: Denique superbi fuerit obsequentium amicorum uoces pati non posse æquo animo: cum sint hostium patienda conuitia.

De dolore ex malis moribus hoim cocepto: Dial. LXXXIX.

A

¶Do. Malos mores hoim ægrefero. ¶Rō. Si charitate motus laudo: Si ira uel indignatione non laudo. Quid ad te enim quibus moribus sint alij: modo tu sis bonus: An nunc primum intelligis uulgi mores: an tibi negocij parum sentis uitam tuam componere nisi inuigiles alienæ: & illud aggrediare quod nec ars unq efficere ualuit nec natura: unde nihil unq speres nisi tædia & labores? Fuerunt hæ tamen & philosophis curæ: quorum alter in publicum egrediens semper flebat: alter contra mores hoim ridebat: neuter sine causa: sed illud pietati: hoc superbiæ ppinquabat. ¶Do. Quis enormes ac subdolos hos habitus ferat? ¶Rō. Malo te per uim dehonestari: ferres si necesse esset: qui sponte sua alios deformatos pati nequeas: sine illos indui ut libet: tu ut licet atque ut decet induere: atque ita te ulciscere: non minus lasciuos oculos honesti habitus offendunt q modestos inhonesti. Illi igitur uoluptatem consilio adhibeant suarum rerum: tu adhibeas honestatem. Nusq alibi q inter tenebras gratior lux: nusq alibi q inter uitia uirtus est clarior: Quid quereris? aliena fœditas tuo adijcit decori. ¶Do. Quis hos morbos animorum atque hos pferat inuidos? ¶Rō. Linque inuidos sibi: neque illis alium cupias tortorem: satis ipsi se torquent & suis malis & alienis aguntur ac tabescunt bonis. Non est compatiendum sponte languentibus: non sunt autem contagiosi: ut corporum: sic animorum morbi non transeunt ad nolentes: Immo uero nobilis animus uitiorum odio ad amorem uirtutis accenditur. ¶Do. Quis tot ferat insolentias? ¶Rō. Humilitas eo acceptior quo pluribus est obsessa superbijs. ¶Do. Quis tot fraudes: quis tot artes auariciæ: quis tot species libidinum? ¶Rō. Quæ tibi merito displicent declina: & quæ in alijs damnas ne in te damnent alij caueto. ¶Do. Quis hoc gulæ regnum? ¶Rō. Maxime inter ebrios speciosa sobrietas: ubi æque boni oes nullus excellit. ¶Do. Quis tam multa mendacia? ¶Rō. Si mendacio offenderis ueritati stude. ¶Do. Quis tot ubique tyrannides? ¶Rō. Non te hinc arma nec opes expediunt: sola uirtus est libera. ¶Do. Totus orbis odio mihi est. ¶Rō. Miserari miseros magis decet q odisse nisi ut dixi sponte sint miseri: quin tu mundo suos mores linque: tuos reformare stude: & ab alijs euersos in teipsum oculos reflecte: sic & tædium euaseris: & cum mundum nequeas: id quod potes & debes temetipsum corriges: non est quo te frustra narum credas si hoc feceris.

B

C

De minutis tædijs rerum uariarum: Dial. XC.

A

¶Do. Turbidos urbium clamores rerum uariarum odi. ¶Rō. Ruris silentium syluasque ama: quæ fieri fugarique nequeunt fugienda sunt. ¶Do. Vulgi contentionibus fessus sum. ¶Rō. Vulgo aures dum præbueris non quiesces. ¶Do. Vulgi strepitu fatigor. ¶Rō. Vulgi uerba despicito: pene enim quicquid uulgus loquitur aut nihil aut falsum est: At strepitum illum omnem & confusas uoces si uitare nequeas: uetirum tamen auribus excipe: idque non aliter q mugitus boum aut balatus pecudum aut ursorum murmur: quid enim nisi bæluarum uoces sunt uel inertium uel ferarum? ¶Do. Vulgi fragore perturbor. ¶Rō. Finge animo te aquarum exundantium ac scopulis allisarum sonitum audire: Persuade tibi esse uel ad fontem Sorgiæ ubi ingenti strepitu exhorrendo specu lucidissimus amnis emanat: Vel ubi Reatini gurgites quos Nar in Tyberim conuehit alto de colle descendunt: Vel ubi ad ea quæ catadupla nominantur: ut ait Cicero: Nilus se ex altissimis montibus præcipitat: Vel ubi similiter: ut ferunt: Hister in Euxinum ruit. Denique ubi uel ligusticæ rupes æneis fluctibus furenti austro: uel charybdis oblatranti Scyllæ Sicanis uorticibus torta respondet: consuetudo præstabit: ut quod tædiosissimum sentis: quadam cum uoluptate percipias. ¶Dolor. Latratibus canum uexor. ¶Ratio. Qui uulgi latratus ferre didicit: nullos horrebit canes: Nam neque tam multi alij: neque tam rabidi aut mordaces.

Al. Titus Liuius

B

¶Do. Immitis æquus ac fremens: infidus seruus ac contumax: non tantum tædio sed pe-

riculo etiam mihi sunt. ¶Rō. De utroq animali quid sentirem dixi olim & nil nunc mu/
to: Addo aliquid: ut uitare quidem possis equi tædium si nil aliud pedes tibi: ut serui autē
manus dare possunt: nec lamentis dignum quo carere naleas cum uelis. ¶Do. Muscarum
tædio affectus sum. ¶Rō. Vide ne muscarum tædio musca fias: & ab alio q̄ a deo creatam
muscam credēs in illius qui muscarum princeps dicitur potestatem uenias: Quod affecto
cuidam tædijs similibus accidisse: auctor est Augustinus: principium illud Iohannis famo
sissimū exponens: Et musca: & pulex: & bruchus: & culex: & cinifex: & locusta: cæteraq hu/
iusmodi creata non sine certa causa sunt ab illo qui uidit cuncta quæ fecerat & erant bona
ualde: Et si nulla esset alia: illa sola sufficeret: ut his armis humana supbia domaretur. Po/
tuit enim deus Aegyptijs leones tigres uel dracones immittere: minuta & uilia immisit
animantia: quo clarius & cœlestis potētia & terrena fragilitas nota esset. ¶Do. Pulicibus
inquietor. ¶Rō. Sanis cogitatibus conquiesce: cogita nihil mali præter peccatum homi/
ni contingere posse: Multis non hæc modo facilia sed quæ uidentur grauissima profuerunt:
Quid scis an si pulices abirēt sopor nimius aut malæ libidines subirēt? Crede bene in om/
nibus tecum agi bene erit. ¶Do. Nocturno pulicum prælio uictus sum. ¶Rō. Quid sup/
bis igitur umbra & cinis: quid erigeris iners lutum a pulicibus uictus: Contra deum calci/
trans iumentum indomitum ac stolidum? ¶Do. Offendor pulicibus. ¶Rō. Vis ne tu ho/
mines offendere a pulicibus te defendere uilissimo impar animali nobilissimum aggrederis
& pulicum cibus homines uoras? ¶Do. Pulicibus agitor. ¶Rō. Terrena omnia hominis
ad obsequium facta sunt. Pars ut pascat: pars ut uestiat: pars ut uehat: alia ut defendant:
alia ut exerceant doceantq & cōditionis admoneāt: quædam deniq ut delectēt fessumq
rebus animum leuent: quædam uero ut delectationem noxiam frenent ac salubribus tæ/
dijs contemptumq huius lucis simulq desiderium uitæ melioris incutiant. Quātum enī
quæso mors timeretur: quantū ue si tædijs uacua esset placitura mortalibus erat hæc uita:
cum tædijs plena sic placeat: sic habitus timeatur: Nec uitæ iucunditas uiuenti: nec amœ/
nitas uiæ semper est utilis uiatori: expeditq nonnunq̄ durum aliquid occurrere quo opta/
bilior finis sit. ¶Do. Nocturnæ aues flebilibus notis infestæ sunt. ¶Rō. Non ut arbitror
philomena: quæ apud Virgilium flet noctem: ramoq sedens miserabile carmen integrat:
& mœstis late loca quæstibus implet: Dulcis enī fletus & suaue carmē & delectabiles sunt
querelæ. Mœstior te forsitan strix offendit: neq tam proprio q̄ poetarum carminibus infa
mis bubo: qui quibusdam tamen q̄ læti fuerit augurij apud Iosephum legis: q̄uis utrunq
ridiculum: hinc spem scilicet metum ue cōcipere. Huius enim & multorum tristis aspectus
& lugubris cantus at uterq naturalis: non sic canunt ut uobis aliquid nuncient: sed quia
canere aliter non norunt. Da illis philomenæ uocem flebunt dulcius: nunc naturæ parent
suæ: Vos naturā ipsam supstitionibus uestris: ut pareat cogere deiyrando nitimini. ¶Do.
Proxima in turre pernox noctua importuna mihi est. ¶Rō. Noctuā inquietas noctes Au/
gusto facere solitam audisti: & quem quæso uerebitur quæ mundi dominum inquietat?
¶Do. Mures thalamum infestant. ¶Rō. Quid scis an hoc ipso in thalamo exorti quem
tu forsitan peregrinus inhabitas: de te iustius queri possunt: qui natale illis aduena solum
turbas. Sed omissis iocis horum omnium ratio una est. Iccirco equidem his infestā uitam
agitis: ut discatis alteram optare: At illic animū habeatis: ubi nec mures: nec fures: nec ara/
neæ: nec tineæ: nec damna: nec tædia ulla sunt. ¶Do. Procaces ranæ ac strepidulæ tædiū
pariūt cicadæ. ¶Rō. Finge solaciū parere: solaciū erit. Opinio rē q̄cunq uult trahit: non ut
ueꝝ mutet: sed ut iudiciū regat & sensibꝰ moderet. Inuētus est nuꝑ q rure habitās ad fugā/
das nocte luscinias: saxis armatꝰ sudibusq cōsurgeret: quo cū parꝝ ꝓficeret circūfusas ar/
bores iuberet abscindi: ut uel sic prærepto frondēte domicilio abirēt: qbus manētibꝰ abire
illū oporteret: Iāq īportunis cantibꝰ pulsus sopor abijsset: is tū ꝓxime paludis in ripa no/
cturnos strepitꝰ ranaꝝ modulatissimā q̄si fidiū harmoniā īcertissimꝰ hauriebat: īhumanū
ferūq hoīem uixq inter hoīes numerandū & moribꝰ qdem qualē audis forsitan & uidisti:
uulgaribꝰ tū negocijs haud insanū: q nūc ideo ad memoriā redijt ut cōstaret q̄tū in rebus
oībꝰ possit opinio. ¶Do. Ranaꝝ & cicadaꝝ strepitu offendor. ¶Rō. Nō illæ qdē ut offen
dant strepūt: sed naturæ cōis beneficio utunt. At hoc ipsum superbā impatientiā uestrā læ
dit: sileant reliqua quæcunq aliter fiunt dicuntur ue q̄ exigit oculorum uestrorum atq au/
rium uoluptas. Sed ut fabulam uestri erroris ad antiquas fabulas remittā: cogita nūc uel
ranas suam ueterem querelā & ultricē latonam raucis uocibus: uel cicadas uersum in suam

speciem Titonum stridulis plausibus memorare: sinesq; forsitan suum illas agere negociū & tu tuū ages. Cur iniusti naturæ semper accusatores innocuis animantibus succenseris: nec aduertitis quāto maiora sunt tædia quæ uicissim ipsi uobis infligitis? Sileo raptoresq; urbiū & mille iniuriandi lædendiq; artes: mille uiolentias: mille dolos: quorum pleni sunt uici omnes & compita. Taceo latrūculos toto orbe dispersos & itinera interrupta prædonibus: quibus magna pars terrarum hodie inuia est: spectacula mundi pulcherrima præerepta mortalibus: dissimulatum illud & miserrima iam consuetudine roboratum: Quis dignis questibus explicet aut humanæ pondus ignauiæ uerbis æquet: q pacatis quoq; regionibus passim legitimus prædator occurrit: qui sollicitum uiatorem exhaustumq; laboribus & onustum curis ære suo spoliat: iniustissimi nescio cuius iuris obtētu: quo effectum ut quod amœnissimum fuisset orbem terrarum permeare: id alicubi periculosissimū ubiq; sumptuosum ac tædiosum sit. Sic uestri principes & patres patriæ: immo uero uestra patientia: uestri mores libertatem publicam paruo precio uendiderunt. Quid custodias loquar superuacuas & obstrusos passus ac suspitionibus uariis plena omnia: absentiæq; solatium unicum litterarum cōmertium interdictū? Quod ipsum quia mutari iam nō potest: forti animo ferendum est: Verum ut naturæ opera ferre non renuat: qui tot insolentias: tot immanitates hominū: tot tædia: tot rapinas pari solitus didicisse debuit: q iniq; natura parens leuibus ex causis quotidie laceretur: cum tot acerba & grauia pati hominem ab homine sit necesse. ¶Do. Magno torqueor calore. ¶Rō. Expecta: hyemis tædium hoc pulsura festinat. ¶Do. Frigore crucior importuno. ¶Rō. Ecce tibi æstas accelerat: huius ipsius allatura desiderium. ¶Do. Frigoribus urgeor. ¶Rō. Vix incommodum inuenies: cui non inuenerit natura remedium. Et sæpe unius remedia multa sunt: Arcent frigus tectum: uestis: cibus: labor: exercitium. Raro quisq; frigore uincitur nisi uictus inertia. Piget ignem inter remedia numerare: Magnum mortalis ignauiæ argumentum. Non tam facile uini e dolio immixta aqua linteo madente detrahitur q e turba hominum hyeme accēso igne inertes a fortibus segregantur: Omnes eo confugiunt quibus nihil sanguinis neruorumq; animi est: uidere licet sed non libet iuuenes nostros ut formosi uideantur deformatos abscissosq; puberen' sese ignib' ingerētes: quāto erat honestius pudēda cōtegere q se mustis natibus inamœnum naribus nidorem respirare? ¶Do. Nunc tremo: nunc æstuo. ¶Rō. Credo id facile: mores noui: & te loquente quod occurrit dicam. Recens at breuis historia est: Pater in galliis pro capitali causa cum adolescente filio comprehēsus: & secūdum ritum gentis in aenum missus ac decoqui iussus erat. Cum forte igitur in aquam hyeme gelidā nudi ac uincti pariter descendissent: cœpit adolescens tremere: & frigus magna dētium collisione testari: ubi subiectis ignibus cœpit aqua feruescere: Ille lamentis ac gemitu impatientiam caloris exprimere. Cōtra immotus ad utrunq; & toruo illum uultu respiciens senex: Vilissime inquit meretricis fili: nec frigus igit nec calorem pati potes? Verbum mali forsitan sed cōstantis solidiq; animi dignumq; quo illæsus e uase mortifero prosiliret. Cæterum uestris nunc adolescentibus conuenientissimum: quibus nihil effœminatius: nihil eneruatius est: æstate solem execrantibus ut atlantes solēt: hyeme ignem adorātibus ut Chaldæi. ¶Do. Nix me tædio afficit. ¶Rō. Delicati etiam iucunda fastidiunt. Atqui niuem sine uentis descendentem quidam inter pulcherrima ponūt: Porro si quid est niue pulchrius: nil certe cādidius. ¶Do. Nunc æstibus: nunc frigoribus nimiis: nunc siccitate: nunc imbribus angimur. ¶Rō. Impatientissimum caloris Alexandrum ferunt: Nempe qui & dire & prospere fuit impatiens fortunæ: Contra uero caloris ac frigoris patientiam parem dant Hannibali: Cur non tu aliquam tibi uel dissimilis partem laudis arripias: æque ille utrunq; potuit ferre: tu neutrum? Hoc uobis primū tribuit uoluptas quæ emollit eneruatq;: & ut uere dicam castrat animos: ut non hostiles tantum gladios aut mortem sed impræssiones aereas formidetis. Clamo autem & sæpe frustra quidem: quoniā surdis clamo: Linquite suū officium naturæ: nihil sine æternis agit illa consiliis. Stulti & ignari: ne una prorsus aquæ stillula plus minusue q expedit in terrā cadit: & si nō singulorum libidini at saluti oīm consulit. ¶Do. Hic luto: hic puluere: hic nubibus: hic uētis ac tonitru turbor. ¶Rō. Atq; terræ uarietas: cœli uarietatem sequit: Vdus aer lutū parit: siccus puluerē: sic de motu aeris uēti: de uaporibus nubes: de uētis ac nubib' tēpestates ac fulmīa pdeūt. Qui rerum causas nouit & naturæ se præbuit: obsequentē cōsequentiā effectuū nō deflebit. Et de uētis licet apud quosdam magna sit quæstio: nonne tamen tibi aer omni carens uento pene semianimis uideatur

ut non inepte quidam uentum animam dicant siue spiritum? Puluerem certe apud multos uiris fortibus dulcem uides: Idq; ut de luto etiā credi possit: diuersorum operum una uirtus efficit. Tonitrua uero & cōcitatiores cœli motus: quid nisi cōminationes & monitus miserātis dei sunt? qui certe non minaretur nisi amaret hominem sed feriret: cum multæ & graues nunq̄ desint feriendi causæ. Ad terrorem uero hæc formidinemq; mortalium spectare: sed ante alios illorum qui rebellant deo: non solum naturæ gnarus meminit poeta: sed uates illa etiam diuini cōscia consilij quæ ait: Dominū formidabunt aduersarij eius & super ipsos in cœlis tonabit. Formidate uerum tonantem aduersarij: enitimini in gratiam redire: ut amici dei effecti nihil omino nisi eius offensionem timeatis. Hoc potius agite & querelas mittite. ¶Do. Fusco & nubilo contristor aere. ¶Rō. Nulla tempestas durat: & sereno nubes succedunt: & serenum nubibus frequens immo iugis alternatio: & ferēdum sine questibus quod tam breue est. ¶Do. Offendor nubibus. ¶Rō. Offensio admonitio quædam est: ut iam hinc tibi prouideas ne tenebras quas momentaneas ægre fers: aliquando perpetuas patiaris. ¶Do. Igne cœlesti turbor & grandine & procellis. ¶Rō. Hæc & his similia ad timorē salutiferum: uel si spernitis ad uindictam sunt. Audi unū: Ignis: sulphur & spiritus ꝓcellarum pars calicis eorum. Audi alterum: Ignis: grando: fames & mors: hæc omnia ad uindictam. ¶Do. Tempestatibus turbor æquoreis. ¶Rō. Noli hic naturam: sed tuam uel stulticiam uel auariciam accusare: quis huc te coegit? ¶Do. Tenebrosis nubibus & contrarijs uentis afficior. ¶Rō. In tenebris natus & in tenebris moriturus inter rerum contrarios uētos uiuis: Disce quod semper pateris tandē pati. ¶Do. Tonitru ac fulmine quatior. ¶Rō. Plus hic aliquid q̄ tædium est. In primo equidem metus ingens nisi stultis quibusdam contemptoribus: In secūdo autem mors. Itaq; quibusdam uisum est de fulmine non nisi inexpertū queri. At quis oro nisi amens hæc non metuat: cum cautum apud fortissimos hominū Romanos uideat ueteri statuto ut Comitia populi Ioue tonante non teneant? Cæterū metus hic nisi ad emendationem uitæ spectet inutilis est. Quid prodesse enim potest timor ubi nullum est remediū formidaræ rei? Huc uertēda res igit̄ ut licet naturalibus causis tonet ac fulminet: Nihilominus tamē cōmonitoriū existimet ille⁹ qui nullis obstrict⁹ causis ipse fons omnium causarum est. Ille quidem ideo tonat in cœlis: ut tu in terris bene uiuas & obliuione discussa irascētem dominū recognoscas: q̄dq; amore debueras saltem metu facias. Nolite queri: omnia æque bona & mala expedit uobis: mihi credite: ut sæpi⁹ tonet: & q̄ sæpe tonuisse memoriæ tradirum est eo anno quo uerus dei aduersarius ac pietatis hostis Domitianus interijt: nō ut exclameris sicut ille feriat iam quem uolet sed ut iram dei pijs lachrymis ac humili prece uincatis. ¶Do. Ebriorum congressibus læticiaq; contristor. ¶Rō. Vinū læticiæ cor hominis & bacchum læticiæ datorem: & si Dauid Virgiliusq; nō dicerēt: notum est. Et q̄uis illud quoq; uerum sit quod horum nō facundior sed sanctior uates ait: Fluminis impetus lætificat ciuitatē dei: plus tamē feruidi gaudij seu læticiæ gestientis: ut philosophi uocant: pauca potentis uini dolia: q̄ multa nitentis aquæ flumina continent: Fateorq; ebriorum læticia nil tristius: nihil opificibus & tabernarijs: quos merito ciuitatum fæcem Cicero uocat: ineptius uel ferendum tamen uel urbibus abeundum uel foro saltem ac platæis & tabernarum scœnis tanq̄ scopulis abstinendum. ¶Do. Turbis præmor frequentiaq; ciuium importuna. ¶Rō. Trux & inhumanum uotum est: optare patriæ solitudinē quo ipse sis laxior: ob hoc enī illa olim ut nosti soror Appij Claudij mulctata: & illa innocens ultimo apud scriptores celebrata est: ut uero istud iniquum & supplicio dignum: sic ultandi studio fastidij se turbis eripere: & si res poscat urbi cedere: modestum ac sapientib⁹ usitatum est. ¶Do. Longo & segni iudicio laboro. ¶Rō. Ad quid inuenta transactio est nisi ut litē finiat & tarditatē iudicij antecedat? ¶Do. Mœsto & turbido atteror litigio. ¶Rō. Pro te aptis epithetis usus es: ubi enī lis: ibi nec gaudium nec tranquillitas esse potest. Tu si litibus uis carere: litium contemne materiā. Auaricia lites parit & partas alit.

De Terræmotu: Dialogus XCI.

¶Do. Erræmotū timeo. ¶Rō. Magnū fateor naturæ parētis incōmodū: nec immerito a parentib⁹ segregatū: Nēpe cūctis grauius sed rarius idq; remedij loco sit. Sæpe q̄dē instās tonitru cœli facies mœsta prænūclat: terræmotus præsagium nullum est: Et si eum Pherecydes aqua putei hausta prædixisse feratur: Adde q̄ aduersus cœli minas aliquod fortē se refugium subterraneæ offerunt cauernæ: quale illud legitur Augusti Cæsaris fulgura metuentis: qd' adhuc Romæ uia cernitur flaminia & nomen seruat auctoris: Contra

terræmotũ nullæ sunt latebræ: nulla fuga: Quo enĩ extra terrã fugiat terren⁹ homũcio: aut quid fiet si & supra uerticẽ cœlũ tonat & sub pedibus terra tremit: nisi forte quis in pelagus fugiendum dicat: qd' & cœlestis & terrestris uarietatis est particeps: & suis insuper motibus inquietũ. ℭMe. Non tu mihi remedium das ut soles sed periculũ exaggeras. ℭRõ. Sētiebam ita tibi uisum iri: & sic haud dubie se res babet. Sũt quæ dissimulari queunt & uerbis extennari: ut quæ fama terribilia uisa erant: reipsa nunc tolerabilia: nũc & contẽptibilia uideantur: Id sane de quo agitur tale est: ut sua quadam ui humani eloquij argumenta discutiat: unũ est solamen ut dicebã raritas. Vidisti ætatem pene integram terremotibus uacantem: quo in spacio innumerabiles obijsse: Non est dubium qui in uita solũ rei terribilis nomen audierit: nullum res uisa terruerit: alioquin quẽ non conspecta promoueant: uel antiqua illa: uel hæc noua: quoꝝ uel in libris uel in animis hoĩm qui uiderunt: memoria recens est: quando & olim uno eodẽq; die motu horrifico & cõcussa Rhodus & nouæ insulæ profundo maris emerserunt: & uetustæ urbes Asiæ duodecim corruerunt: nonnullæ etiam terræ hiatibus haustæ sunt: Dehinc eadem pestis in Achaia Macedoniaq; deseuijt: Demũ in Campania illa pulcherrima: non Italiæ tantum: sed totius etiam mũdi parte circa Senecæ ætatẽ: qui inter quæstiones naturales rei huius meminit: quãdo & Herculaneũ & Pompeios urbes tractus illius nobilissimas: ipsam quoq; Parthenopem ea peste uexatã legis. An ne cũcta sequar quæ infinita materia est: nuper alpes aereas quæ Italos a Germanis separant: quaꝝ motus insolitos Maro ait: & motas & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea ipsam urbium reginã grauiter agitatã usq; ad ruinam turriũ ac tẽploꝝ aliquotq; alias humi stratas: moxq; uelut perpetuo malorũ ordine germaniæ partem illã quæ nobilior habeť: totam scꝫ rheni uallem tremuisse atq; in ripis Basileam urbem funditus & octoginta eoq; amplius castella: uno simul temporis momento corruisse notum est. Horrendũ plane negocium: nisi arcem terribiliũ mors teneret. Hanc qui timere desierit: nil timebit: utq; elegãter ait Flaccus: Si fractus illabať orbis in pauidum ferient ruinæ: Nam quid refert an in te lapis exiguus sic descẽdat ut perimat: an te ingens obruat Apœnin⁹: seu potius fractus orbis: ut est dictũ: si utrobiq; nil amplius est q̃ mori: nisi quia quibusdã fortasse mors clarior uideri potest quæ maiore infligiť instrumento. Hæc tandem nostri consilij summa est quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij: & utrũq; uel obstãdo uel cedendo reliquis malis occurritur: contra hoc unũ nec fuga ualet nec ingeniũ nec uis ulla: hunc qui unus horribilia cuncta facit: ponendum ante oĩa metum mortis: Aliquanto non inficior factu difficilius q̃ dictu sed nequaq; impossibile. Et quoniam ab hac peste: nec tempus ullum nec locus immunis est: oĩbus locis atq; tẽporibus ad omniũ quæ uel naturaliter: uel fortuito euenire possunt: tolerantiã præparandũ armandũq; animũ: qd' nisi uirtutis amor uitijsq; odium accesserit utiq; fieri nequit. Deniq; quando non cœlũ modo qd' in continuo motu est & elemẽta undiq; cõminantur: sed & terra cui insistitis & quæ periculorum oĩm firmissimũ præsidiũ sperabať: ipsa quoq; concutitur: incolasq; suos fallit ac territat: ad cœlũ animi uolatibus ascendendũ: Interq; hos rerũ motus atq; hoĩm omnẽ in illo spem babendã qui respicit terram & facit eam tremere: de quo scriptum est: Ego dominus & non mutor. Quisquis in illo uestigia deuotæ mentis affixerit: iam in solido & in tuto erit: neq; amplius aut ipse mouebitur aut ullos metuet terremotus. ℭMetus. Non possum terremotibus non moueri. ℭRõ. Potes aũt a terra omnẽ spem atq; omne desideriũ remoueres Hoc fac ut securus uiuas eaq; uel tremente uel ruente cõsistas. Stultum est firmã in re tremula spem habere.

De Peste latissime sæuiente: Dia. XCII. ℭMetus.

P Estem latissime sæuientẽ horreo. ℭRõ. Et hic quoq; nil amplius q̃ mortis est metus: quo deposito plena securitas parta erit: cum non: is magnis animis nõ depositus modo sed ne admissus quidem esse debeat: Nã quid minus uiri est q̃ horrere cõmunia? ℭMe. Pestem timeo. ℭRõ. At quid aliud tibi si moreris ad usitatũ genus moriendi pestis addiderit q̃ ut comitatior moriare? Sin euaseris: ut dulcior uita sit: tot circũfusis erepta periculis: si mori periculum nõ natura est: neq; enim oẽs pestis perimit: Alioquin ex bac peste nouissima cui par a sæculis nõ fuit: nullus bominũ euasisset. Euaserunt multi: qui melius obijssent: hinc ut uides fere solita nũc etiam mundus exuberat: quã nulla unq̃ pestis: nulla mortis manus exhauriet tam cõcreta est. ℭMe. Pestẽ metuo. ℭRõ. Dic quod est uerius: mori times: de quo nobis: ut te uideo in querelas pronũ anteq̃ res desinat disce-

ptandum reor: præter hoc enim quid est q pestis nomẽ exhorreas: cum potius ut est dictũ: solatij gen⁹ sit perire cum plurimis? ¶Me. Pestem horreo. ¶Rõ. Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit: est quod laudẽ: Nihil est magis hominis q̃ humana incõmoda miserari. Sin tui tantum: est qđ arguam: Nam quid pestis nocitura mortali: nisi ut facias quod facturus es: nisi illud inter damna connumeres: non lugeri quod in talibus accidit: & fœliciores cẽses qui multũ fleti ad supos apud Virgiliũ memorat.

De Tristicia & Miseria: Dial. XCIII.

¶Do. Ristis sum. ¶Rõ. Refert qua ex causa tristis sis aut lætus. Ista enim ut alia multa indifferentia dixerim quæ leui momento possint esse bona uel mala. Tristicia nempe de peccato utilis: modo ne desperationi surrepenti clanculum manum det: At gaudium de uirtute deq; memoria bonorum operũ honestum: modo ne ingerenti se superbiæ fores pandat: Harum igitur passionum præmittẽtur causæ: ut uituperatio illic locum laudis inuaserit: nunc tu ipse quid sis tristis cogita. ¶Do. Huius uitæ miseria mœstus sum. ¶Rõ. Fœlicitas te lætificet alterius uitæ: Neq; enim tam hæc misera & si profecto miserima sit q̃ illa est fœlix. ¶Do. Mœstus sum. ¶Rõ. Mali huius tot radices: q̃t sunt quæ uno nomine aduersa dicitis: de quibus & multa iam diximus. Et ut te pronum in querelas uideo: multa nunc etiam sunt dicenda. Est autem quando nulla prorsus apparens causa: non morbi: non damni: non iniuriæ: non ignominiæ: non errorum mores: neq; ullus omnino rumor talium & inopinus rumor: sed dolendi uoluptas quædam quæ mœstam animam facit. Pestis eo funestior: quo ignotior causa atq; ita difficilior cura est. Itaq; hãc ceu animæ scopulum omni uelorum ut dici solet ac remorum auxilio fugiendam censet Cicero: Cui in hoc quidem ut in multis assentior. ¶Do. Præsentis me miseriæ cogitatio mœstum facit. ¶Rõ. Miseriam cõditionis humanæ magnam multiplicemq; non nego: quam quidã integris uoluminibus defleuere: Sed si in diuersum aspicias: multa itidem quæ fœlicẽ uitã ac iucundam faciant: uidebis. Et si de hoc: nemo hactenus: nisi fallor: scripserit: aggressiq; aliqui destiterint: q difficilem & contrariam scribẽtibus: steriliorem longeq; imparem materiam se sortitos intelligerent: eo q humana miseria nimis multa prorsus euidenter emineat: fœlicitas parua & latens stilo altios fodienda sit ut ostendi possit incredulis. An autem ut ex multis summam deliberem parua uobis gaudij causa est: Imago illa similitudo dei creatoris: humana intus in anima: ingenium: memoria: prouidentia: eloquium: tot inuenta: tot artes huic animo famulantes: huic corpori quibus necessitates uestræ omnes diuino beneficio comprehensæ sunt: tantæ quoq; oportunitates: necessitates & tam uariæ rerum species: non necessitati tantum uestræ: sed oblectationi seruientium miris & ineffabilibus modis: tanta uis radicum: tot herbarum succi: tot florum tam iucunda uarietas: tot odorum & colorum & saporum & sonorum: ex cõtrarijs orta concordia: tot animalia cœlo: terris ac pelago: non nisi uestris usibus dedita hominisq; solius ad obsequium creata. Nisi enim peccati iugum sponte subijssetis: omnium quæ sub cœlo sunt dominium habetetis. Adde collium prospectus: apricationes uallium: umbrosos salt⁹ algentesq; alpes & tepentia litora. Adde tot salubres scatebras aquarum: tot sulphureos fumãtesq;: tot nitidos ac gelidos fontes: tot infusa & circumfusa terris maria: tot amnes assidue mobiles: & immobili stabilitate certissimos regnorum fines. Adde lacus maris æmulos & stagna iacẽtia & riuos inter montium connexa præcipites & floreas ripas riparumq; thoros & prata recentia riuis: ut Virgilius ait. Quid sonoris litoribus spumantes scopolos antraq; roscida: & flauescentes agros & uineta gẽmantia & commoditates urbium & ruris ocia & solitudinum libertatem? Quid spectaculorum omnium lucidissimum & augustissimum stellantis cœli ambitum incomprehensibili celeritate uolubilem? Inq; illo fixas & errãtes quas dicitis seu uagantes stellas: Solem imprimis ac lunam clarissima mundi lumina: ut Maro ait: seu lucidum cœli decus: ut Flaccus ait. Hinc terræ fruges: hinc uigor animantium: hinc uarietas tempestatum: hinc nos annum: hinc menses & dies & noctes & momenta metimur: sine quibus uita fastidio non careret. His accedit corpus licet caducũ & fragile imperiosum tamen aspectu serenumq; & erectum aptumq; cœlestibus cõtemplandis: Accedit immortalitas animæ & ad cœlum iter ac precio exiguo merces inextimabilis: & quæ in finem sciẽs distuli: quia tam magna erant: ut per me illa non capere nisi fidei magisterio didicissem: & resurgendi spes & hoc ipsum corpus post interitum: agile quidem lucidumq; & inuiolabile multa cum gloria reassumẽdi: Et quod omnem non humanam modo: sed angelicam di-

A

B

gnitatem ſupereminet: ipſa humanitas ſic coniuncta diuinitati: ut qui deus erat homo fie-
ret: Ideoq; unus numero perfecte duas in ſe uniens naturas eē inciperet deus & homo: ut ho-
minem deum faceret fact⁹ homo: Ineffabilis dei pietas atq; humilitas: ſumma hominis fœ-
licitas ac gloria: altum undiq; occultūq; myſterium: mirum & ſalutare cōmertium: quod
neſcio an cœleſtis: ſed profecto mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem uel hoc
uno nobilitata conditio humana: parumq; expurgata miſeria uidetur: ſeu quid oro altius
non dicam ſperare: ſed optare: ſed cogitare homo potuit ꝙ ut eſſet deus? Ecce iam deus
eſt. Quid iam reſtat oro quo uota ueſtra ſuſpirent: nedum reperire quidem ſed nec fingere
maius aliquid relictum? Certe cum ad ſalutem ueſtram ſe diuinitas inclinaret: nō aliud cū
poſſet niſi humanum corpus humanamq; animam aſſumpſit: nec angelicæ ſpeciei aſſcribi
uoluit ſed humanæ: ut ſic quantum te dominus tuus amet agnoſcas & gaudeas. Ita enim
ut præclare ait Auguſtinus: demonſtrauit carnalibus & non ualentibus intueri mente ueri
tatem corporeiſq; ſenſibus deditis: ꝙ excelſum locum inter creaturas habeat humana
natura. Quid ꝙ idem ipſe nos qui hac ſua dignatione tam mirifica angelis quoq; prætu-
lerat: ipſos uobis angelos cuſtodes adhibuit: ut modis oīibus ueſtram inter creaturas ex-
cellentiam demonſtraret? Ait nempe Hieronymus: tantam dignitatem eſſe animarum ut
unaquæq; ab ortu ſuo habeat angelum ſibi ad cuſtodiā deputatū. Paterna uere & pluſꝙ
paterna de uobis deo cura eſt: Et ut dictum Satyrici parumper inflectam: Vere charior eſt
illi homo ꝙ ſibi. Quis hæc inter triſticiæ loc⁹ aut querelæ? Nō natura igitur ueſtra: ſed cul-
pa mœſtos uos & querulos facit. ❡Do. Mœſtum me originis uilitas & naturæ fragilitas
nuditaſq; & inopia & fortunæ aſperitas & uitæ breuitas & finis incertus facit. ❡Rō. Mul-
ta ſtudio conquiris ut mœſtus ſis: cōtrario inſtandum erat: ut honeſto gaudio lætus eſſes:
Noui aūt moreſ: cupide malis ueſtris incumbitis. Proinde quod ad utilitatem originis at-
tinet: aut corporis fœditatem quicquid quorumlibet ingenijs aceruatum eſt: nō ſolum ad-
mota reſurrectione illa quam uera mortalium fides ſperat: & glorificandorum corporum
nobilitate diluitur: ſed præſenti etiam decore minuitur: interq; omnia diuinæ manus ope-
ra ſingulari quadam hominis maieſtate: Nam quid ortuſ obſcœnitas humanæ detrahit di-
gnitati? Nōne fœda e radice proceræ frondenteſq; arbores: herboſum ſolum gratis umbris
ueſtiūt? Nōne fœdiſſimo fimo ſegetes lætæ fiunt: nec faſtiditur origo uiliſſima rei optimæ?
Vos ſegetes dei eſtis: in area iudicij uentilandæ: ſummiq; patriſfamilias in horreo reponē-
dæ: Terreſtris fuerit origo: ꝙꝙ nobilis ac cœleſtis ex pte ſit: ſed fuerit qualiſcūq; ort⁹: quā-
tumlibet difficile incremētum: ſedeſ ultima cœlum ſit. Quid illa nuditas imbecillitaſq; cor-
porea multarumq; rerum grauis indigentia: quæ humanæ conditionis infamiæ aſſcribun-
tur? Variarum nonne artiū ac multiplici remediorum ſupplentur auxilio: ut magis ad glo-
riam hominis ꝙ miſeriā trahi poſſit? Q̄ animantibus cæteris ratione carentibus præuali-
dam cutim ungueſq; & uillos mater natura prouiderit: homini unū repertorem omniū cō-
tulerit intellectum: ut illa ſcꝫ alieno: hic ſuo quodam proprio & interno præſidio tut⁹ eſſet:
Cætera quātum naſcentibus obtigiſſet: & non amplius unus hic tantum haberet: quātum
uiuendo meditādoq; ſagaci aſſequi poſſit ingenio. Sic ſeruis dominus ac bubulcis ſi quid
forte cibi nobilis largiatur: ſuam cuiq; portiunculā aſſignat: uxori nihil: aut filio: ut illi hoc
tantum: hi pro eorum captu plus minus ue percipiant: Sic illis frenum præponit: his liber-
tas. Animantibus igitur quæ uel ſenio uel ſcabie depilata: aut caligantia oculis: aut pede
clauda conſpicimus: remedij nihil eſt niſi ab homine conferatur: Homo autē per ſe nudus
ingenio ueſtitur atq; ornatur: & ſi res poſcat armatur: Claudus atq; debilitatus equo aut
naui fertur aut uehiculo aut auxiliantibus bacillis innititur. Deniq; modis ſeſe omnibus
adiuuat attollitq;: quin amiſſis artub⁹: pedes ligneos: man⁹ ferreas: naſos cæreos fabrica-
ri didicit: & fortuitis caſibus obſtare ualitudinem fatiſcentem medicaminibus erigit: gu-
ſtumq; torpentem ſaporibus excitat: uiſum languidum ocularibus refouet: qua in re ma-
ioribus ueſtris acutius cogitaſtis: qui uaſculis uitreis aqua plenis: ut Seneca meminit: ute-
bantur: prope delectabilis naturæ ludus: blanda parens ac benigna: quod hinc filio eripit
inde reſtituit: & cum triſtem fecerit conſolatur. Quid ꝙ equus: bos: elephas: camelus: leo:
tigris: pardus & ſimilia quantarūlibet uirium cum ſenuerint contemnuntur: cum obierint
non ſunt: cedunt ſenio: ſuccumbunt morti: ſolum hominem uirtute præditum: quæ homi-
nis ſolius eſt propria: & uenerabilem ſenectus & mors glorioſum ac fœlicem facit: tranſfe-
rēs non extinguēs: Et ad ſummam: animalia quædam robuſtiora ſunt homine: quædam

uelociora: quædã sensibꝰ uegetiora: nullũ dignitate præstãtiꝰ: nullũ cuiꝰ par cura creatori fuerit. Dedit sphæricã capitis figurã effigieꝗ sydereã: Pronaꝗ cũ spectent aĩalia cætera terram: Os homini sublime dedit cœlumꝗ uidere iussit. Et erectos ad sydera tollere uultꝰ: ut præclare ait Naso: dictũ licet priusa Tullio: Dedit oculos: dedit frõtẽ: in quibus secreta animi relucerent: dedit rationẽ: dedit orationẽ: dedit lachrymas: dedit risum: affectuũ signa latentiũ: quæ q̃uis ad argumentũ miseriæ quidã trahãt: ꝗ fletus præcox risus serus sit: Ortꝰ eñi statim flet: ante diem quadragesimũ nõ ridet: Id uel maxime prudẽs aĩal arguit: uenturiꝗ præsciũ: nõ equidẽ finis quẽ uirtutis gubernaculo fœlicẽ dico: sed difficilẽ ꝗ ingressus est stadij atꝗ instãtiũ laboꝝ. Deniꝗ quodcunꝗ robur est alijs: quæcũꝗ uelocitas: quæcunꝗ oportunitas: quæcũꝗ cõmoditas tota homini deseruit. Ille indomitos boues ad iugum: & feroces equos ad frenũ cogit: Vrsos unguibus: apros dẽtibus: ceruos cornibus metuendos: decus fecit ille mensaꝝ: Linces: uulpes & infinita id genus: quia esui non erãt usui pellis ac corij reseruauit: retibus maria: canibus syluas: uolucribus cœlũ om̃e lustrauit: Et quibꝰ cũ nullũ erat homini cõmertiũ: humanas uoces intelligere & humanis nutibus obsequi docuit: sic ex om̃i naturæ parte partũ aliquid. Nõ est tibi bouis robur: at tibi bos arat. Non est tibi equi celeritas: tibi tamen equus ambulat. Non est tibi herodij uolatus: sed herodius tibi uolat. Non est tibi elephantis aut cameli moles: sed ille tibi turrem uehit: hic sarcinam. Non est tibi cerui coriũ: nõ agni pellis aut uulpeculæ: sed illi hæc tuo noĩe possidẽt. An ne igitur his qui uos inopes taliũ dicunt: haud inelegans respõsum illud sit Romani ducis: habere ista hoĩem nolle: sed hæc habentibus imperare. Et hæc quidẽ mõ breuiter: partim philosophice: partim catholice dixerim. Ad ægritudinẽ uero animi: ita eñi hanc philosophi appellãt: & depellendã & tranquillitatem reuehendã proderit nosse quid de primo Cicero in Tusculano suo tertia luce disseruit: quid de secundo Seneca in eo libro quẽ de animi trãquillitate composuit. Festinãti quidẽ ad alia & spectanti metham nõ uacat uniuersa cõplecti. Pro tempore igit̃ alligatũ uulnus ostensiꝗ medici aĩoꝝ: quibus si hæc nõ sufficiunt uti queas. Iam tria illa quæ ultimo questus es: ne respõso quidẽ digna credidi: qñ & asperitas fortunæ ipsa est de qua magna pars huius sæcundi colloquij nostri fuit & futura est: & asperitatem ipsam breuitas leuire debet ac minuere: & incertum uitæ finem statuit natura: ut præsens semper aut proximus crederetur.

De Dentium ægritudine: Dial. XCIIII. ¶Do.

d Entiũ uexor ægritudine. ¶Rõ. Q̃tum fidas intestinis uide qñ ipsa te ossa destituunt. ¶Do. Tremere dentes incipiũt. ¶Rõ. Quid mollibus spei est: duri & solidi nutant artus? ¶Do. Dentibus æger sum. ¶Rõ. Inualidũ & caducum animal est homo: cui enĩ quæ præualida uidebanẽ infirma sunt. ¶Do. Magnus me dentiũ dolor habet. ¶Rõ. Et quæ ad decus præcipuũꝗ oris robur obtigerant: doloris in materiã uerti uides: ut intelligas ꝗ mansura sit hæc cui tam securus insides mortalis compago domicilij. ¶Do. Iam mihi unꝰ alterꝗ dens cecidit. ¶Rõ. Iam ergo uel hinc existima q̃tum deo debeas tot tantisꝗ muneribus: quoꝝ paucissimis ac minimis caruisse suppliciũ & flebile dãnum ducas: digna ingratitudinis pœna est. Seruꝰ ut dñi largitatẽ quã præsentẽ spernit: absentem lugeat: & quã lucris intelligere noluit damnis intelligat. ¶Do. Iam dẽtibus exarmatus sum. ¶Rõ. Iam inermis cũ uoluptate luctaberis: minus comedes: partius ridebis: lentius mordebis alienã famã. Loqui parantẽ fracta sepes dẽtiũ frenabit: Et si nõ castitas saltem pudor ab illicitis osculis senilẽ petulantiã cohibebit. ¶Do. Iam mihi senectus dentes fregit. ¶Rõ. Iure suo illa usa est: Tu naturæ gratias age quæ tibi hoc suo dono uti pmisit in seniũ qđ a multis i iuuẽtute repetijt: Qualis fuit apud uos ille mõ regũ maximus qui adhuc uirẽti æuo pene dẽtibus caruit: Et si iuuenilẽ hanc iacturã senili postmodum eximio oculoꝝ: ut ipse aiebat: qđ ꝗ ipse tacebat: ingenij atꝗ animi uigore solabaẽ: Exemplũ utile oĩbus aliquo uel naturæ uel ætatis incõmodo affectis: ne singula defleãt: ne ue oẽm solutũ teporẽ munificentiæ cœlestis iniuriã uocent: sed seruatis pdita mulceant aspa lenibus: dulbus acria. ¶Do. Dentes mihi rapuit senectus. ¶Rõ. Hos si illa nõ rapet: raptura mors fuerat: plena ossiũ sepulchra inspice testaꝝ dentes arentiũ: primũ quidẽ terrifice albicantes: mox ruptis uulsos radicibus atꝗ effusos uideas: nõ hic numerus: nõ hic robur decorꝗ ualuerit. Filia Mithridatis Põti regis utroꝗ gemino ordine dentiũ fuisse legiẽ. Prusiæ uero Bithyniæ regis filiꝰ pro supori ordine dẽtiũ unũ inferioribꝰ cũctis parẽ: hoc est unũ os ab una in alterã maxillã: nec inuenuste: nec incõmode portẽtũ habuisse. At Zenobia regina orien-

A

B

tis inter cæteras formæ laudes: tanto dentium nitore describitur: ut inter loquendum ridẽ
dumq́: non dentibus sed cãdidis margaritis plenũ os habere uideret. Horũ quoq́ nũc bu
sta perquire: singulare nihil inuenies: cũcta pridem æqua omnibus sparsit & attriuit mors.
Nimis corpus amatis ac mẽbra mortalia: nimis aim ĩmortalẽ ac uirtutẽ spernitis: O cæci
semper & iniqui rerũ æstimatores. ¶ Do. Iam sine dentibus sum. ¶ Rõ. Iam ergo dentium
dolor nullus: sed nullũ quoq́ præsidiũ: nullus usus sine dẽtibus cũ labore præmolendus ci
bus: & nisi dissimulas: cogitãdum eo tibi iter instare ubi nil editur: atq́ ubi solo gaudio ci-
bisq́ animæ uiuitur.

De ægritudine Tibiarũ: Dial. XCV.

¶ Do.

A Tibiarum uexor ægritudine. ¶ Rõ. In omni ædificio periculosissimũ est illud uitiũ
quod fundamentis insidet. Cætera eñ utcunq́ corrigas: hoc ruinã trahit: qua in-
stante qd est reliquum nisi ut q̃primũ e fatiscenti migret hospitio. ¶ Do. Tibiarũ
ægritudine sum affectus. ¶ Rõ. Huius ægritudinis ut multarũ causa fere ois nõ aliunde q̃
ex uobis ipsis est. Iure igit̃ in uos ex uobis orta reflectit̃: obliti eñ illud cõsilium Sapientis:
Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos: Et illud alterius primũ argumentũ cõpositæ mẽtis
existimo posse consistere & secum morari: neq́ cõsistere potestis: neq́ gressus uestros attẽ-
dere: sed ut cæci præcipites bacillac palpitãdo discurritis. Quid miri igit̃ si nũc ad lapidẽ
nunc ad lignũ offenditis: illud plane mirabile est q́ culpas uestras insonti tribuitis naturæ:
quin etiã uoluptas mira demẽtiæ equorũ uos frementiũ turbis ingeritis: unde sæpe ferrato-
rum calciũ uestigia reportatis. Nõne tibi uidet̃ qđ apud Ciceronẽ: uni dicit̃ pene oibus cõ-
uenire: Hæc mala ĩquit stultissime tota ipse tibi addidisti. Sic est Hercle: Nolite uos fallere:
mala uestra magna ex pte uobis ipsi facitis quæ postea deploretis. Tu si domi pstitisses: hoc
est tecum: neq́ hãc forsan ægritudinẽ: neq́ harũ querelarũ materiã inuenisses. Vaga uita &
B instabilis: q́ uariis afficiat̃ incõmodis nõ iniustũ est. ¶ Do. Tibiæ doloribꝰ agitor. ¶ Rõ.
Si tu causam doloribus præbuisti gaude culpã plecti: si minus exortẽ culpæ aim solare. Et si
doles molestiã adesse at abesse culpã: gaude. Vtcunq́ se res habeat dolorũ cuspidi patiẽtiæ
clypeum oppone perpetuũ in omni anxietate documẽtum: quo nulla unq̃ medicina salu-
brior reperitur. ¶ Do. Tibiæ doloribus prægrauatus sum. ¶ Rõ. Consulent medici ut iace-
as: nec te de lecto moueas: haud inepte illi quidẽ ut post damnũ facias qđ ante debueras.
Ego autẽ de illorũ cõsiliis nil amplius dicã: sed tu ipse quanti ea sint precii tuo disces impen-
dio. Idem tamẽ consulã qđ medici: sed respectu alio. Illi eñ te iacentẽ fomẽtis adhibitis in-
staurari posse facilius opinant̃: dum ad locum dolentẽ nec spiritꝰ adeo cõfluunt nec humo-
res ut stãti cõfluerẽt aut eũti. Ego te in tuo lectulo cõpositum quicqd de salute corpea eẽ-
turum sit: sepositis interea curis oibus: tranquillo tantisper accubitu mitigatis angoribus
de sepulchro aliquid cogitare: qualiter ue ibi sis iaciturus: & præsentis status tui cõditionẽ
metiri uelim: mortẽq́ ipsam anteq̃ ueniat tam familiarẽ tibi efficere: ut nõ horreas uenien
tem. Mors eñ sola est quæ possit mortale corpusculũ ab oĩ ægritudine liberare.

De Cæcitate: Dialogus XCVI.

¶ Do.

A Oculos perdidi. ¶ Rõ. O quot simul uitæ fastidia perdidisti: quot fœda spectacu-
lorum ludibria non uidebis. ¶ Do. Amisi oculos. ¶ Rõ. Frontis fortasse non pe-
ctoris. Hi si supant: bene habet: salua res est. ¶ Do. Cæcus sum. ¶ Rõ. Non uide-
bis solem amplius: sed uidisti & qualis sit aio tenes: aut si non uidisti: ut in pte fors durior:
sic desiderium lentius ignotæ rei. ¶ Do. Oculis careo. ¶ Rõ. Cœlum terramq́ nõ aspicies
sed cœli terræq́ dñm spectandi facultas non eripitur: Multum illa clarior est uisio. ¶ Do.
Cæcitate perpetua damnatus sũ. ¶ Rõ. Nõ uidebis ãmodo frondosas ualles: aereos mõ-
tes: floreos cespites: umbrosos specus: lucidos fontes: uaga flumina: prata uirẽtia: quodq́
pulcherrimũ uisu dicunt humani oris effigiẽ: Sed nec cœni cumulos: nec undantes cloacas:
nec laniata cadauera: & quicquid aspectu fœdo stomachum lædit. ¶ Do. Oculorũ luce pri-
uatus sũ. ¶ Rõ. Vt malo huic nihil aliud boni insit q̃ q́ hos ludos enormiũ penitusq́ de-
formium habituum nõ spectabis: optãda cæcitas: quã & si optabilẽ fuisse sæpe olim fatear:
æque unq̃ nego: qñ quidẽ spes fugæ nulla est: quocunq́ terrarũ ueteris par insaniæ regnũ
B par uirtutis exiliũ: hoc in statu pdidisse oculos fugæ & solacii genus est. ¶ Do. Visum per-
didi. ¶ Rõ. Et fœminei uultus aspectum. Gaude igit̃: clausæ unde mors intrabat sunt fene-
stræ: multisq́ uitiis obstructum iter: Auaricia: gula: luxuria: pestesq́ aliæ suos mistros ac

fatellites amifere: quãtum animæ tuæ hostib⁹ demptum eſt: tãtum accreuiſſe tibi credito.
¶Do. Perdidi oculos. ¶Rō. Perdidiſti duces malos qui in præcipitium te ducebãt. Miræ
dictu: Sæpe quidē lucidiſſima ps corpis totã aĩam ĩ tenebras trahit: iam uocantē ad melio-
ra ſpm ſeq incipe: & ỽitati præbe aurē clamãti: Nolite quærere quæ uidēt ſed quæ nō uidē-
tur: Quæ eñ uidētur tpalia ſunt: quæ aũt nō uidenť æťna. ¶Do. Lumibus careo. ¶Rō.
Culpis careres plurimis ſi bis ppetuo caruiſſes: nũc uēturis malis occurrãt uittus ac cæci-
tas: præterita deleãt dolor ac pœnitētia neu lugeas cæcitatē mētis oculos aperturã: lugēdũ
forſitan ꝙ dilata eſt. ¶Do. Lumen oculoꝝ perdidi. ¶Rō. Lumē animæ uerum ſerua. C.
Solent qui alterum oculum amiſerũt altero: ut aiunt: acutius uidere. Id ſi ita eſt: quid rear
niſi ut duobus pditis duobus alijs acutiſſime uideas: & tuum facias illud Tireſiæ cæci ua-
tis: ſed famoſi: Obruit ora deus totãꝙ in pectore lucem Detulit. Infœlicē te: uereꝙ cæcũ &
prorſus exoculatum ſi hãc etiã perdidiſti: quod ut ſuſpicer tuæ ſi pergis faciēt querelæ: per
ditur nempe flebilius quod unicum eſt habenti. ¶Do. Oculos mei capitis perdidi. ¶Rō.
Purga igitur & abſterge quos nō perdas: & externis peteuntibus ad interna reflectere. Illic
mihi crede non in oculis habitat fœlicitas illa quam quæritis. ¶Do. Lumen oculis non ui-
deo. ¶Rō. Diſce uel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri philoſophi reſponſum excidit
laſciuum fortaſſe ſed proprium: cuius cæcitatē cum amicæ mulierculæ deplorarent: iocans:
Nullia ne inquit uobis uidetur uoluptas eſſe nocturna? Facete ille quidem breuiterꝙ. Mul-
ta eñi ſunt & ĩ obſcuro gaudia: ſicut & in luce dolor mult⁹. Ego autē tibi honeſti ſolius hor-
tator ſum. ¶Do. Amiſſos oculos queror. ¶Rō. Si uſutus male: gaudendum potius præ-
repta tibi nequitiæ inſtrumenta. Sin bene: nec ſic quidē eſt quod doleas: rem decoram uiſu
ſed pietati ac ſancto ꝓpoſito minime neceſſaria amiſiſti. Nō membra ſed animum quærit
deus: Purum illi totumꝙ ei offer: quem ubi acceperit: quicquid eſt reliqui acceptum feret:
nil ſibi retinuit qui animũ dedit. ¶Do. Corporeos amiſi oculos. ¶Rō. Si ad cœliũ niteris D
conſolare cum Didymo: quem cæcum ab infãtia: uſꝙ hac cæcitate uſꝙ ad exitum ſummo
uirtutum exercitio inſignem ſacer Antonius ſenem uiſens: nihil moueri debere ait: eo ꝙ ocu-
los amiſiſſet cōes ſibi cum muſcis & muribus & lacertis: ſed gaudere ꝙ oculi cōes illi cum
angelis ſalui eſſent. Antonianum uere cœleſtiſꝙ magiſtri diſcipulo dignum ỽbum. Sin ad
liberalium ſtudiorum decus aſpiras: Homerum ac Democritum contemplate: quotum al-
ter: ut fama eſt: dum mira illa ac diuina dictaret: oculis nō uidebat animo lynceus. Alter ſi-
bi oculos eruit ne uideret multa: quæ ut ipſe arbitrabatur ueri uiſus aciem impedirent: cu-
ius factum ꝗ uel laude uel uituperio dignũ fuerit: non diſputo: ſed inuenit imitatores. Qꝫ
ſi picturam forte ſculpturam ue: Apellis aut Phidiæ artem tibi mente delegeras: amiſiſſe te
aliquid nō negem: niſi hoc ipſum lucꝝ eſt: ab incepto humili retractum rogi altius. ¶Do.
Cæcitate inops & inutilis ſum. ¶Rō. Quid teipſum cæce deſeris? Nam Tireſias de quo ſu- E
pra diximus: cæcus uiſu uaticinio clarus fuit. Num Diodorus Stoicus: ſed familiaritate
Ciceronis ꝗ ſecta notior ſua: uiſum perditum auditus ſolatio leniebat: cum ei: ut Cicero
idem ait: libri noctes & dies legerentur: quibus in ſtudijs oculis nō egebat? Hic & philoſo-
phiæ ſimul & fidibus: quodꝙ ſine oculis fieri poſſe uix crederes: geometricis quoꝙ deſcri-
ptionibus operam dabat: & alienis manibus lineas protrahi iubes ſuo de illis ingenio diſ-
ferebat. Caius Druſus abſꝙ oculis ſed iuris ciuilis noticia tanta fuit ut domus eius cōſul-
torum frequentia quotidie repleretur: Et uidebant illi qua iretur ad forum rectius: qua ire-
tur ad cauſæ uictoriam non uidebant: atꝙ ideo cæci ducis patrociniũ implorabãt. Sed cla-
riſſimus oĩm quos famoſos cæcitas habuit Appi⁹ Claudius: & re cæcus & noĩe: qui cæcita-
te præſſus ac ſenio: nō priuatis mō conſilijs a populo noſcebať quiſquis in iure uel in facto
ſcrupulus incidiſſet: ſed auctoritate ac ſententia ſenatum regebat uniuerſamꝙ rēpublicam
gubernabat. Tu cōfeſtim uno deſtitutus ſenſu: reliquos oēs atꝙ inſup mentē ipſam abijcis
haud aliter ꝗ qui unius damni leuis impatientia & uitã & uitæ inſtrumēta ꝓijciunt deſpe-
ratione præcipiti. ¶Do. Cæcus ſum nec quo pergã uideo. ¶Rō. At dux tuus uidet: ſiue is F
eſt animus: ſiue unus aliquis ex more cæci greſſum dirigēs: cuius ductu non modo rectum
iter inuenias: ſed ad contemptũ uitæ nobilē: & præclaræ uirtutis actus ultimos ad faſtigia
ſumma peruenias: neꝙ niſi uis animi defuerit generoſum facin⁹ lux amiſſa præpediet. Me-
miniſti qd ſacris Sanſon ĩ litteris: quid ciuili bello apud Lucanũ Maſſyliæ Tyrrhen⁹ agat
in æquore: de ꝗ quidē ſi poeticæ tubæ minus eſt fidei: illud certius atꝙ recentius recordare:
quod ætate geſtum tua uidere oculis potuiſti: Vt Ioannes rex Bohemus duorum ſine me-

dio Romanorum principum: alterius filius: alterius pater oculis semper infirmus: multos ad extremum annos cæcus: bello hoc quod inter Gallum cui ille fauit ac Britannum regem sex iam lustris agitur: dum pugna illa omnium asperrima: cui ambo reges intererant inclinare fortunam suæ partis intelligeret: duces suos clara uoce compellans: Dirigite me inquit ocius in eam partem ubi rex hostium est atque omne robur exercitus sui: quod cum mœsti ac trepidi fecissent: ille equo stimulis adacto eo se præcipitem dedit: quo spectare alii cæcumque oculis prosequi uix audebant: ubi cum fortissima hostium acie non fortiter modo sed horrifice pugnans: ruit: ipsis mirantibus & laudantibus qui uincebant. Rem narro notam omnibus: sed nisi mandata sit litteris: obliuione perituram. Et quid oro gloriæ uiri fortis obfuit usu caruisse: nisi ut quem uirtus & natura mirabilem fecerant: stupendum cæcitas faceret. ¶ Do. Cæcus sum. ¶ Rō. Iocari incipiam ni desistas queri: Nam quid aliud si uires attulisse tibi cæcitas quiuit: quam quod de seipso cæcus effectus Asclepiades ait: uno scilicet ut puero comitatior gradiare.

De Auditu perdito: Dial. XCVII. ¶ Do.

A PErdidi auditum. ¶ Rō. Iter ecce aliud tædio præclusum est. Multa oculis: multa auribus hauriuntur tædia: multa utroque calle fastidia in animum penetrant: quibus euitandis ex æquo pene optabiles uideantur cæcitas surditasque: habent tamen hæ suas incommoditates ut reliqua fere cuncta mortalium amarumque aliquid non nego: sed patientia mollius ac uirtuti impar. Vbi quænam sit has inter proportiones incommodorum haud facile dixerim: nisi quod illa periculosior: ista ridiculosior: Nam quodammodo amentes uideri solent qui surdastri sunt: Cæci uero magis miseri iudicantur. Itaque surdos risu: cæcos miseratione prosequimur: Sapiens utrumque contemnit: nec quid aliis uideatur æstimat: sed quid sit. ¶ Do. Auditum perdidi. ¶ Rō. Adulantium iam susurros atque obtrectantium iurgia euasisti diuersimodum sed par malum: nisi quod aliquanto utilius est iurgiis quam blanditiis adhibere aures. Illis nanque medicamentum aliquando: his uenenum inest semper. Illud ergo sæpe mordendo sanat: hoc mulcendo inquinat: atque ita peior est falsus amor uero odio. ¶ Do. Amisi auditum. ¶ Rō. Iam quod ars Vlyxi præstitisse fertur: tibi uel natura præstitit uel casus aliquis: ut si sirenum cantus surda tutus aure prætereas: fœlicem te si æstimas: quot inde pericula penetrare in animum potuissent: quotque

B olim inde mendacia: quot errores: quot demum molestiæ subiere? ¶ Do. Auditum amisi. ¶ Rō. Philomenam credo: uel citharam tibiasque non audies: sed nec rudentes itidem asellos: nec grunientes sues: nec ululantes lupos: nec latrantes canes: nec sæuientes ursos: nec rugientes audies leones: nec gementes pueros: nec altercantes aniculas: nec postremo his omnibus grauiores undique personantes stultorum risus ineptissimos & inconditos fletus & confusas uoces: quo nullus usquam sonus inamœnior. ¶ Do. Auditu careo. ¶ Rō. Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re crebrius falluntur homines quam uerbis: Nihil hinc periculi est surdo. ¶ Do. Obtorpuere aures mihi. ¶ Rō. Periculosa pars corporis: præcipueque principibus qui per illam adulatorum flatibus tumefacti sæpe cum populorum risu suaque pernicie crepuere. ¶ Do. Auditus hebet. ¶ Rō. Si cum aliis loqui prohibitum est: tecum loquere: Ciceroniani memor illius: Qui secum loqui potest: sermonem alterius non requiret: quamuis & colloqui surdo est permissum legendo scilicet scribendoque: cum antiquis nempe loquitur qui legit: & cum posteris qui scribit: ad hæc cœlestis philosophiæ libros & qui legit deum audit: & qui orat alloquitur. In hoc quidem gemino colloquio nec lingua nec auribus opus est: sed oculis digitisque ac deuoto animo. Et hic igitur ut in multis nostri consilium Ciceronis amplectimur: ut sicut cæcus aurium: sic se surdos oculorum subsidio consolentur. Tu proinde si audire homines non potes: scriptos ab hominibus libros lege: & legendos ab hominibus libros scribe. Cœlum præterea ac terras & maria respice: horumque omnium auctorem in silentio contemplare.

C Nil ad hoc surditas ista nocuerit: multum fortasse profuerit. ¶ Do. Auditus me destituit. ¶ ¶ Ratio. Quibus tonis aut numeris diapente constet aut diapason: quibus ue proportiones aliæ quæ tractantur a musicis nosce uel surdus potest. Et quamuis humanæ uocis fidiumque uel organi modos auribus non audiat: si tamen causas animo tenet: delectationem intellectus haud dubie præfert aurium uoluptati. Finge autem & hos ipsos musicos numeros surdo ignotos: modo uirtutis numeri noti sint: seque in illis exerceat bene est: nil hic quoque surditas nocet. Melius enim multo est bonum fieri: quam doctum: & si abunde doctus ac sapiens sit quisquis abunde bonus est: at qui malus idem & insipiens & indoctus omnium licet quæ sub cœlo sunt eruditissimus litterarum. ¶ Do. Auditus elanguit. ¶ Ratio. Bene quod hoc tibi prius

D non accidit quam fidem quæ auditu maxime constat acciperes illam habens. Quid quereris:

seu quid queris? Si hominom cantus aut uolucrom non percipis: cãtibus cor intende cœlestibus: internãq; aurem deo applica. ¶ Do. Nõ audio. ¶ Rõ. At cogita & dic tibi: Si nõ audio: quid seu ad me: seu de me homines loquantur: Audiam quid loquatur in me dominus deus. Illi enim sæpe bellum: hic loquitur pacẽ semper. ¶ Do. Nil penit⁹ audio. ¶ Rõ. Multi silentium appetentes: longis peregrinationibus fatigati sunt: ut aliquibus abditis & semotis in locis quod cuperent inuenirent: Tu quod ab alijs operose quæritur: ubi libet tecum habes: disce iam bono tuo uti: & transacti memor strepitus ueterumq; tumultuũ tandem incipe silentio delectari.

De tædio Vitæ: Dial. XCVIII.

¶ Do. [V]Itæ me tædium ingẽs tenet. ¶ Rõ. Ex præmissis ortum malum: quo nescio an uix aliud periculosius: quippe molestissimum per se desperationi quoq; contiguum atq; ad illam uia est: pro quo nominatim institutum est uestris in templis auxiliũ implorare fœliciũ animarum: quæ terrenis tædijs uinculisq; corporeis resolutæ cœlestib⁹ perfruuntur gaudijs ac serenitate mentis æterna. ¶ Do. Multa me undiq; uitæ tædia circundãt. ¶ Rõ. Propellenda tædia cogitationibus lætis ac spe bona & amicorũ solatio: & librorum: & delectationũ honestarũ alterna uarietate atq; exercitijs incũdis: & inertiæ fuga: sed imprimis patientia rerum & longanimitate inuicta: neq; uel præsentium odio uel futuri desiderio nec metu deniq; nec spe ulla anticipandus uitæ finis: quod stulti quidam ac miseri fecerunt: qui dum paupertatem uitæq; tædia ac labores temporales fugiunt: in æternos incidunt. Sine Ciceronem nostrum loqui: mortem Catonis huius ultimi sui in libris officialibus excusantem. Sine loqui Senecam: & hanc ipsam miris laudibus celebrantem: & multis in locis disputantem certis ex causis arcessendam manu mortem: uerior altera multoq; melior Ciceroniana sententia: qua & tibi & pijs omnibus retinendus est animus ĩ custodia corporis: nec nisi iussu eius a quo ille uobis est datus ex hominum uita migrandũ: ne scilicet assignatum munus diffugisse uideamini: quin & illud e cœlo tibi etiam dictum crede: nisi te deus is cuius est templum hoc omẽ quod cõspicis istis te corporis custodijs liberauerit: huc tibi aditus patere nõ potest: Et ad summam caue ne aut ullo unq; uitæ tædio ita mortem cogites: ut occupare illam tibi licitum putes: aut ullo gaudio ita non cogites: ut incautum illa animum improuisa deijciat.

De grauitate corporis: Dial. XCIX.

¶ Do. [G]Rauis sum corpore. ¶ Rõ. Queri posses si ut uolucris ad uolatum: non ut uir ad uirtutem natus esses. ¶ Dolor. Graue corpus & inhabile est. ¶ Ratio. Hanc querelam Roscio dimitte atq; Aesopo: Tu si uel per artum circulum flecti: uel per funem aereum labi nequis: quid ad rem: Ito cum uiris bonis gressu sobrio: gestus ac saltus histrionum sunt. Sapiẽtem ut in actibus: utq; in uerbis: sic in incessu grauitas decet atq; modestia. ¶ Dolor. Graui corpore sum. ¶ Ratio. Hæc grauedo una comitum senectutis esse solet: ne qui illam amiserit: hanc excludat: q̃uis interdum non ætatis sed naturæ comes inueniatur: Vnde fit ut & iuuenes graues & seniculos agiles uideamus. Cæterum & si graui sub corpore sæpe animus leuis: & sub leui grauis habitet: corporis tamẽ atq; animi proportio quædam parilitasq; si obuenerit: haud spernenda est. ¶ Do. Moles corporis ingẽs est. ¶ Rõ. Non minor q̃uis inuisibilis animi moles & cõstãtia: hanc illi obijce: nihil graue erit. ¶ Do. Mole corpea demergor. ¶ Rõ. Agilitate mẽtis emerge: & illam extenuare ac discutere laborando stude: circumeundo res multas & difficiles agendo exercitio mentis & corporis exilio uoluptatum: pelle ocia: arcesce negocia: speme libidines: odi inertiam: curas ama: molliciẽm abijce: sectare duriciem: asperis delectare: cibo: potu: accubitu: sessione: intentione perpetua: somno breui ac sollicito. ¶ Do. Mole corporea laboro. ¶ Rõ. Alius cõtrario: alius alio laborat. Nullius sine labore uita agitur: sed quisquis suũ nouit: alienum uel despicit uel ignorat. ¶ Do. Multum corporeæ molis excreuit. ¶ Rõ. Si hominis nomẽ: quod mortale est animal: ab humo ducit: sic maxime homo eris multa humo obsitus: nõ potest tamen sic cœlestẽ naturam terrestris obruere quin & assurgat: nisi se surdam uirtuti & male suadenti credulam præbeat uoluptati. ¶ Do. Graue corpus animũ præmit. ¶ Rõ. Ipsum collige animum & enormem sarcinam magno nisu perfer: ac cogita sæpe cœlestia ingenia ex hoc fasce corporeæ molis erumpere: & miram ad altitudinem peruenire. ¶ Do. Corpis onere prægrauor. ¶ Rõ. Et si uinci nequeat natura: omni tamẽ studio enitere ut indies & uiribus tuis accedat aliquid & sarcinæ detrahatur.

De grauis ingenij tarditate: Dial. C.

¶Do.

A

T graui duroq́ sum ingenio. ¶Rō. Grauedo molestior: sed hæc quoq́ minuitur si diligenter intẽderis. ¶Do. At pigro obtusoq́ sum ingenio. ¶Rō. Quid tu igitur huic morbo indignatione an lamentis succurrendum putas? Longe alio remedio res eget: non est indulgẽdum somno: non libidini: non cibo: non uino: non inanibus fabulis: non captandæ excusationũ causæ: & reflexa in naturã culpa inertiæ succumbendũ: sed uigilandum: cogitandum: suspirandum: anhelandũ: enitendum: assurgẽdum: incitanda uis animi: excutiendus torpor: propellenda segnicies: abstinẽdũ uoluptatibus: incumbendum studijs. Nil tam graue qđ non leuet: nil tam durum qđ non leniat: nil tam obtusum qđ nõ acuat: nil tam pigrum qđ nõ urgeat: nil deniq́ tam defossum tanq́ obstrusum qđ nõ eruat: tam sopitũ qđ non excitet intentio. ¶Do. Ingenio tardo sum. ¶Rō. Qui uelocitatẽ ingenij laudem dicunt: tarditatem dicturos infamiam certe scio. Malim tamen ingenium tardum ac modestum: q̃ uelox & præruptum: Nam ut inde non insignis gloriæ nec spes operum magnorum: ita hinc errorum grauiũ & turpis ignominiæ metus est: Tolerabilius autẽ multo est fieri inglorium q̃ infamẽ. ¶Do. Ingenio segni sum. ¶Rō. Qđ equis segnibus fieri solet: stimulos adhibe: nõ hinc tibi corporis excusatio sed laboris occasio data est. Sunt qui statim qđ non ultro prouenerit deserendũ putent: at tu preme: insta: contende. Generosum animum difficultas erigit: alit labor: Illic maxime nititur: idq́ pluris æstimat ubi resistẽtiæ plus inuenerit. Factũ studio ingeniosum Socratẽ legis: disertumq́ Demosthenẽ: & q̃ multis idem accidit: Singulare quidẽ nomẽ pauci occupant: Rarior est fama q̃ meritũ. ¶Do. Ingenio hebes sum. ¶Rō. Non tibi profectus: ideo spes erepta: sed industriæ inuenta necessitas. Gloriosius autẽ tanto est studio prouehi q̃ natura: quanto satius proposito boni aliquid agere q̃ casu. ¶Do. Ingenio tardo prorsus & inualido sum. ¶Rō. Si litteris nõ potes at uirtuti stude. Nemo non ad illam satis ingeniosus ubi nõ acumen quærit̃ sed uoluntas: ad quã quidã litteras nil prodesse: alij obesse etiã opinati sũt: Ideoq́ desertis studijs in solitudines abiere: & eximiæ illis scientiæ loco fuit ignorantia litterarum: de quorum iudicio pronũciare difficile est. Id de quo constat: extremũ accipe. Nemo te fallat: nec te uulgi stupor: nec stultorum uoces moueant: Maius tutiusq́ est uirtute q̃ litteris clarum fieri. Itaq́ semper illud optabile: sæpe istud formidabile res ostẽdit. Quod si ad uirtutẽ animi litterarum lux accesserit: tum demum consũmatum quiddã atq́ perfectũ est: ea quidẽ si qua in rebus humanis potest esse perfectio.

De inopi & infirma Memoria: Dial. CI.

¶Do.

A

Ed memoria inopi & infirma sum. ¶Rō. Est hæc alia senectutis infamia haud uerior q̃ reliquæ: sed ut uera sit: huic quoq́ studij ope subuenias. ¶Do. Memoria labascit. ¶Rō. Adesto ne corruat & labentẽ iugi exercitatione sustenta. Fac qđ muro ruinã minanti fieri solet: adhibe repagula oportunis locis & fragilẽ crebris ac ualidis adminiculis circumualla. ¶Do. Memoria fluxa est. ¶Rō. Diligentia & artificio illã stringe: cunctis ingenij memoriæq́ defectibus occurrit industria. Nil patit̃ industria perire: nil minui. Hæc est quæ philosophos & poetas senes uirentissimo ingenio ac stilo: hæc est quæ decrepitos oratores uoce solida ualidisq́ lateribus ac tenaci memoria seruare potest. Quod nisi sic esset: nunq́ Solon & quotidie discens aliquid senesceret: & supremũ agens spiritum ad colloquiũ assidentiũ amicorum: ex ipsa iam quasi morte consurgeret: Nõ Chrysippus acutissimum illud ac profundissimũ uolumẽ cœptum iuuenis in extrema perficeret senectute: Nõ Homerus illa ætate diuinum & cœleste opus excuderet: Nõ Symonides octuagesimo uitæ anno Pierum in certamen iuuenili feruore animi senili autem maturitate descẽderet: Non quarto & nonagesimo Isocrates ardens illud opus ac mirabile: & prope centesimum Sophocles tragici summũ stili decus suam compleret Ediopoden: Nõ octogenario maior Cato nulla mutatione uocis aut laterum: nullo memoriæ lapsu: uel in graui seipsum accusatione defenderet: uel clarissimos oratores ultro ipse ad iudiciũ euocaret. ¶Do. Infida memoria ẽ. ¶Rō. Noli ergo illi fidere: sæpe calculũ secũ pone: quicqđ credideris cõfestim exige: & qđ cras facturus fueras nũc facito. Nõ ẽ tuta dilatio: sic ex malis si qđ boni potes elice. Fides socij desidiã parit: diligentiã pfidia. ¶Do. Memoria pene nulla sũ. ¶Rō. Ea ẽ rerum cõditio humanarum: ut q̃ pauciora meminerit mĩor illi fletuũ causa sit: ubi nec emẽdatio: nec pœnitentia utilis locũ habet: qđ superest aliud q̃ obliuionis auxiliũ?

De Eloquentiæ defectu. Dialogus CII. ℂDo.

A

e Loquium deest. ℂRõ. Altero querendi odij instrumento cares: naturæ beneficium agnosce: quæ ut magnũ tibi in ancipites reos: sic in te non parũ fortunæ ius eripuit: Multi propter eloquentiã periere: Si hinc dubitas: utriusq́ eloquij principes interroga: Nam minorꝝ ob hanc causam passim pereuntium plena sunt omnia. In quibus idem ipse periculo qui excellentiæ est propior ac notior fama. Sunt quibus obscurum nomen propugnaculũ est salutis. Finge aũt abesse periculũ disertis: nunq̃ abest labor. Nihil ẽ in rebꝰ tam inane: pro quo tanti labores tantæq́ uigiliæ ultro suscipiant̃: flatus uolatilis sic exercet animum solida quasi uirtus in uerbis sit. ℂDo. Eloquentiæ nihil est mihi. ℂRõ. Fortasse multũ securitatis: q̄d non esset si eloquẽtiæ multũ esset: multorꝝ quoq́ in quibus: & tuta forsitan ut uita: sic & tutior fama erit. ℂDo. Nihil est eloquentiæ. ℂRõ. Cura ut sapientiæ sit aliquid: ut innocentiæ: ut uirtutis. Illa eñ paucorꝝ: hæc sunt omniũ. Non te insignis poetarꝝ: non te maior oratorꝝ raritas trahat: Immo uero uide ut subito dictũ mutẽ: si te raritas allicit: hoc age: hac ad illam itur uia. Indignũ quidẽ ut nihil melꝰ: sic nil iã rariꝰ uirtute. Eloquentia ipsa quam paucorꝝ dixi: multo ẽ crebrior q̃ uirtꝰ: adeo: q̄d oẽs possũt: omnes negligunt: quod pauci possunt omnes appetunt: omnes experiunt̃. ℂDo. Verborum inops sum. ℂRõ. Rebꝰ intende animũ. In uerbis eñ flatus & labor & eloquiũ: in rebus quies: uirtus ac fœlicitas. ℂDo. Loqui nescio. ℂRõ. Multi quæ minus sciunt magis agere gestiunt. Equitandi inscium equo impone: uix illum inde diuulseris: Te loquẽdi ignarum saltem pudor ad tacendũ cogat: & si loqui nescis quod alij audiãt: disce loquentes alios audire. Non est minus artificium tacere q̃ loqui cum sit tutius atq́ facilius. ℂDo. Nõ possum exprimere quod in corde est. ℂRõ. Si itellectu polles magnisq́ & altis qui in animo sunt sensibus: iucunda uox & uolubilis lingua non suppetit: quiesce. Noli q̄d infœliciter succedit retentare. Quid ergo? Bono tuo non tantũ æquanimiter sed læte utere: alienũ linque alijs neu linguã stilumq́ superuacuo atteras. Sine inq̃ loqui alios: tu intellige: cum secretior: cum maior ex ingenio uoluptas q̃ ex eloquio percipit̃ magisq́ continua & plus quietis & inuidiæ minus habens. ℂDo. Coram multis loqui pudor impedit. ℂRõ. Magnis hoc uiris accidisse notum est: frontis imbecillitate non uitio linguæ uel ingenij: Quod si cum multis refugis: at cum paucis & cum uno loquere: ut clariores fatear contiones: dulciora eloquia non negabis: Si ne id ipsum potes: ad te redi: tecum loquere: quod iam supra monui tuumq́ domesticum collocutorem excita: Semp̄ ille quidem præsto est: non insidiatur: non irridet: non inuidet: non fastidit: non exactam atq́ laboriosam quærit eloquentia: confabulationibus gaudet familiaribus interruptisq́ sermũculis: quin & multa sæpe loquenti silentio acquiescit. Disce tu illo teste contentus esse: qui non qualiter sed quid dicas: seu potiꝰ q̄d dicere uelis attẽdit. Disce tibi theatrꝝ honestissimũ medio pectoris extruere. Disce nõ hominũ sed ueritatis applausũ optare: & aliquando sine strepitu gaudere: contemnatq́ modestia quã perfecta nõnunq̃ extinguit eloquentia. Disce deniq́ non ad põpã uiuere: nõ ad pompã loq: q̄ uix maiꝰ malũ uita hoim habet. ℂDo. Blesi oris sum. ℂRõ. Fles ne aliquid tibi cõe cum Moyse tali uiro & tam dei amico? Atqui seu antiqua repetis seu moderna circũspicis: ut multi occurrẽt blesi uiri optimi: multiq́ disertissimi scelerati: sic perrari q̄bus utrꝝq́ cõtigent singularis eloquentia & excellens uirtus.

B

C

De amissione Linguæ & Loquelæ: Dial. CIII. ℂDo.

A

q Vid q́ linguam ac loquelam perdidi? ℂRõ. Quid si securitatẽ & requiem inuenisti? Q̃ multos manu innoxios lingua pessundedit? Est uoluptas stulta q̄dẽ sed cõmunis uolentiũ uideri fecisse quæ nec faciunt nec possunt. Mentitus est qui Israeliticum regem filiũq́ eius occidisse se dixit: & facti innocens mendacij pœnã luit ut periculũ eesset: Qũãtus est labor: loqui: respõdere: fabulari: fingere: comere uerba: sententias librare: cogitare quid & qualiter dicas: quanq́ suauiter aerem uerberes: Ita enim uocem ipsam diffiniunt: qualiter q̃z non linguã mõ sed reliquũ corpꝰ moueas: Nã & huc se porrigit pars una rhetoricæ: qualit̃ meditabũdus humi frontẽ defigas: quã quorsum ue manũ porrigas: quo terrã ferias pede: an nõ satis hæc operosa cõcinnitas: & prærepta pene musicis opa ut dulciter sones angi: an non uere loqui labor & silentium quies? ℂDolor. Nullatenus loqui possum. ℂRatio. Quæ deficiente eloquentia dicebam: multa dignius perdita repetuntur lingua. Quando igitur loqui nequis tace: & quod necessitas iubet uolẽs facito. Quod ipsi qui loqui possunt sæpe utilius facerent: sæpe dolent non fecisse. Tace inq̃ neu te dam-

num pati putes: tacens cogita & quiescens tecum loquere: quæ meliora esse q̃ perorate: ne
B diserti quidem negent. ¶ Dolor. Mutus factus sum. ¶ Ratio. Si muti fuissent Cicero & Demosthenes diutius uixissent & leuius obijssent. ¶ Do. Linguæ usum omnem perdidi. ¶ Rõ. Et mentiendi consuetudinẽ & fallendi artes & inimicitiarꝫ quætendæq; infamiæ instrumentum: Plures em̃ lingua sunt q̃ factis infames. Nulla ps corpis ad nocendũ promptior: ad frenandum difficilior. Merito ergo quasi magnũ aliquid ac rarꝫ ꝓtulit ille qui dixit: Custodiã uias meas ne delinquã in lingua mea. Qđ cũ sanctus quidã uir qui ad discẽdũ sacras litteras accesserat: audiuisset: abijsse dicit̃: nec amplꝰ audire uoluisse. Cũq; post longũ tẽpus præceptor suus illũ admirans sciscitaret̃ quid tam diu absens cœptum opus omisisset: respondisse dicit̃: q̃ primum illud ei uerbũ sat supq; negocij attulisset: nec dũ illud unũ omni studio posset implere. Hanc tibi custodiã & hoc frenũ seu a natura quidẽ seu a fortuna oblatũ ne cõtempseris libensq; te regendũ præbe: ne ue contra tuã sortẽ calcitres.
C ¶ Do. Linguã amisi. ¶ Rõ. Nunc maxime qđ sapiens iubet: omni custodia serua cor tuũ: e duabus custodijs ad unã redactus: & dimidia laboris parte liberatus facilius pauca custodies & preciosa uigilantius. ¶ Do. Linguã perdidi. ¶ Rõ. In quibusdam paucis nobile & argutum membrꝫ: in magna aũt pte hoim nocẽs atq; pestiferꝫ: & quo multis caruisse sit melius. Sic nõ solum in seruo uerꝫ cernitur: quod Satyricus ait; Lingua mali pars pessima serui: sed in plærisq; etiam liberis quibus nihil peius dedit natura q̃ linguã. Bella: doli: adulteria: corruptelæq; omnes pene cessarẽt: nisi lingua malum semẽ & spargeret & foueret.
D ¶ Do. Linguã perdidi. ¶ Rõ. Si malam: lucratꝰ es plurimũ. Magnæ em̃ diuitiæ sunt: esse inopẽ malorꝫ. Hæc qui nõ habet diues nascit̃: at qui pdit diues fit: & nouo auctꝰ censu perdendo inuenit qđ inueniẽdo perdiderat. Qꝫ si bonã perdidisti; dico iterꝫ: Cor cõserua: amisisti quidẽ quo placeres hominibus: serua quo placeas deo: Cui si lingua nõ potes: corde loquere. Si em̃ de malis scriptũ est: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt: Cur non piorꝫ in corde pia labia esse: & ipsi corde etiã loqui possunt ubi sint aures dei? Verumq; sit quod alibi scribit idem: Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto. Nulla enim secretissimarum quoq; cogitationũ abscondita est deo: nec tacitos minus q̃ clamantes audit: Immo non est apud illũ clamor altior uæhementiorq; q̃ cordis clamor: ille silentio delectat̃. Hunc clamorẽ compræssis labijs ꝓmebat ille gregis primũ: postmodũ populi pastor famosissimus: qui audire meruit uocẽ dei dicentis sibi: Quid clamas ad me? Nõ loquebatur & clamabat: imo quidẽ loquebat̃: sed corde. Sicut autẽ qui deum audit surdus non est: sic quem deus audit non est mutus.

De uirtutis inopia: Dialogus CIIII.

¶ Do.
A Tuirtutis inops sum. ¶ Rõ. Verꝫ damnũ: iustus dolor: nisi q̃ aliæ oẽs inopiæ na-
a turales aut fortuitæ ac uiolẽtæ esse possũt: hæc una ꝓculdubio uolũtaria est. Cæteræ nanq; uel in corpe: uel ĩ ingenio memoriaq;: uel eloqo: seu externis in rebus sunt: quæ quidem oĩa: nõ qualia exoptant̃ obueniunt: sed qualia cuiusq; sors tulerit: hæc una aũt in uolũtate cõsistit: quã pro arbitrio sibi quisq; moderat̃ atq; efficit. Neq; ꝟo alia põt esse homĩ bona uolũtas: nisi quã uult is cuius illa est: qua & hoc ipsum uult & quæcũq; uult alia: Alioquin si ut uiriũ utq; ingenij siue eloquij siue opũ defectꝰ inuito accidit sic accideret uoluntatis: nec premio digna uirtꝰ nec supplicio digna esset iniquitas: Nunc autem nõ uoluntas uobis hæc aut illa: sed huius atq; illius electio ac libertas nascẽtibus data est: quæ in bonum flexa bonos facit: in aduersum malos: uti licet hac ut libet: & si ut libet bene uti libeat: haud dubie dei donũ: ut male aũt peruersitas sit uolentis: illud penitus non licet: ut nõ & uolũtas bona uirtutis & mala uitij radix sit: atq; ita uirtutis inopiã nõ patit̃ nisi q
B uult: qm̃ prima & maxĩa ps ꝟtutis est uelle. ¶ Do. Quid q; uirtutẽ uolo nec assequor? ¶ Rõ. Multi se id putãt uelle qđ nolũt: id nolle qđ uolũt: sic qsq; se fallit: seq; boni auidũ: nõ mõ alijs: sed sibi etiã ꝑsuadere nitit̃: nec cuiq; facilꝰ ꝑsuadet q̃ delectabilis uera ꝟtus: falsa ꝟtutis opinio sic delectat ut & pplm & amicos fallere & falli ĩsup dulce sit. ¶ Do. Scio me uelle nec posse ideo bonũ fieri. ¶ Rõ. Vt sit ita: uelle nõ sufficit: desiderio opꝰ est: eoq; nõ modico: sed uæhemẽti. Vos aũt mala uestra feruẽtissime cupitis: bona uultis tepidissime: unde fit: ut diuites multi sint: boni autem paucissimi. Nam quid miri est si citius ad optatum ardens in-
C tentio q̃ uoluntas lenta prouehitur? ¶ Do. Vellem bonus esse si possem. ¶ Ratio. Stude nam poteris: & si bona fide uis esse iam incipe: sed segniciem uita. Si enim minima rerum non habentur gratis: quid de uirtute speres: qua nil in rebus hominũ maius est: nil altius? Non tu illam quasi diuerticulum curarum: sed ut rectum atq; unicum iter ad fœlicitatẽ co-

gita: Vaca illi & insiste summo nisu totoq́ animi pondere: neq́ uero temporis particulã: ut iucundo cuidam exercitio: sed ut ordinario uitæ officio: quod te beatum & nullius egẽtem rei faciet: Vniuersum tempus: omne studium impende: quod rebus sæpe uilissimis impendisti: & ad memoriam refer illud sanum magisq́ efficax q̃ comptum uerbum Marci Varronis ex Satyrarum eius libro: Si quantũ opere sumpsisti: inquit: ut tuus pistor bonũ faceret panem: eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus: qđ sic accipias uelim: non ut terrenæ philosophiæ quæ ex frequentatis actibus habitũ spõdet: cuius quanta sit ꝓmissi fides experti sciunt: sed cœlesti sapientiæ sospitatrici optimæ: suisq́ consilijs atq́ auxilijs te uirtutis: quæ ue per hanc quæritur salutis debitorem statuas: sentiasq́ pia confessione: grato animo quodq́ est scriptum: Nemo potest esse continens nisi deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum: tibi nominatim dictum credas atq́ ad oẽm uirtutem intelligas referendũ. ℂDo. Valde quidem esse cupio nec sum bonus. ℂRõ. An ualde cupias res docebit. Intensæ uoluntatis indicium perseuerantia est. Siue autem gratuitum dei donum uirtus: & profecto eam largitor ille sydereus nisi constãter optantibus instanterq́ precantibus uix tribuit: Siue tanta in re ullæ sunt partes ingenij humani: & cum intentione feruida res egeat: tum & continua eget & diuturna: Nam quod studio quæritur repente non prouenit: sic quocũq́ te uerteris perseuerãti opus est animo. Omissis ergo neglectisq́ oĩbus hic incumbe: idq́ fiet alacrius si memineris semperq́ descriptum ante oculos habueris: ad hoc unum atq́ ad nihil aliud te uenisse in hãc terrenam habitationem: & hoc a te unum exigi: ut uirtutum gradibus cœlum petas: ita ut quicquid agis aliud uel superuacuum uel damnosum sit.

De Auaricia: Dialogus CV. ℂDo.

Variciæ stimulis urgeor. ℂRõ. Bene ais stimulis: Nam & quærendarum opũ cupiditates stimuli quidam: & quæsitæ opes spinæ sunt. Ita enim illas uocat qui mẽtiri nescit: Præclaræ uero diuitiæ quæ & quærẽdæ torqueant & quesitæ. At si corpusculum: si naturam: si uitæ respicias breuitatem: uidebis te frustra superuacuis curis angi & paucorum egentem multa desiderare. Insuperq́ dum quærendis inhias: parta nõ cernere: atq́ ita quodammodo quærẽda perdere: quo nihil est stultius. ℂDo. Multa quærẽdi urgeor appetitu. ℂRõ. Nec aduertis q̃ inter quærendum tempus & uita cui illa quærebantur elabitur. Sic mira perplexitas incidit: dum uita abũdare uidemini: diuitijs indigetis: dumq́ indigentia illa præterijt: supuenit altera: & diuitijs abundantes indigetis uita. Non hoc ignorabat ille Sapiens ubi loquitur de eo parsimoniçante qui dicit: Inueniam requiem mihi & manducabo nunc de bonis meis solus: & nescit q̃ tempus prætereat & relinquet omnia alijs & morietur. Et idem alibi: Qui aceruat iniuste: alijs congregat & in bonis illius alius luxuriabitur. O terribile dictum: sed cõmune quotidieq́ se oculis ingerens: nec iccirco proficiens in animis auaroꝝ. Idem rursus: Auaro: inquit: nihil est scelestius: & nihil est iniquius q̃ amare pecunias. Et ut scias quoniam uero omnia consonant: ut ait Aristoteles: ecce ut ecclesiastico sapienti consonat sæcularis: Pecuniæ inquit Cicero fugienda cupiditas: Nihil est enim tam angusti animi tanq́ parui q̃ amare diuitias.

De Inuidia actiue: Dial. CVI. ℂDo.

Nuideo. ℂRõ. Superior affectus ut bene tibi esset optabat: hic ut male sit alijs: tãto hic illo & auaricia peior liuor. Bñ ergo Sapiẽs idẽ de q̃ mõ dicebã: Nequã inq̃t est ocul⁹ liuidi: Insatiabilis ocul⁹ cupidi. ℂDo. Inuidia torqueor. ℂRõ. Inuidia Siculi nõ inuenere tyrãni: mai⁹ tormentũ: Flacc⁹ ait: Idq́ ad uestros tyrãnos pestilenti austro impellẽte translatũ est. ℂDo. Inuidia crucior. ℂRõ. Simul & peccas & plecteris expedita iusticia. ℂDo. Fœlicitas uicini mihi parit inuidiã. ℂRõ. Credo Hercle: nemo uestrũ regi Parthoꝝ aut Persaꝝ inuidet: nec illi quidẽ uobis: fuit q̃n uicissim inuidebatis: q̃a uicinitatẽ faciebat imperij magnitudo. Sed an nõ satis est proprijs malis angi quæ tam multa sunt: nisi & aliena bona uos cruciẽt: undiq́ miseri & insani? ℂDo. Vicinis inuideo. ℂRõ. Trit⁹ mos: inuidia lippa est: lõginq̃ nõ uidet: uicinitas atq́ ꝓspitas inuidiæ sunt parentes. ℂDo. Inuideo alienis bonis. ℂRõ. Si es inuid⁹ & pusillanimis sis oportet: oĩbus ex uitijs nullũ pigri⁹ inuidia: altos in aĩos nõ ascẽdit: nullũ q̃z miseri⁹: Itaq́ reliq̃ oĩa bonũ aliqđ licet falsum præsupponũt: hæc solis malis pascit̃ & torquet̃ bonis: & qđ alijs optat iam sibi habet malũ. Alexandri ergo Macedonis dictũ placet: Inuidos hoĩes nil esse aliud q̃ tormẽta seu tortores suos proprios: leuis adolescentis uerbũ graue.

De Ira: Dialogus CVII. ¶Do.

A f

Ed irascor. ¶Rō. Ego aduersis opem polliceor non uitiis: non fortuita enim illa sed uoluntaria sunt & in uestra potestate: quis te igitur cogit irasci? ¶Do. Irascor offensus. ¶Rō. Is fortasse qui offendisse te arguitur se offensum absq; te queritur: Non tantum est offensarum: quantum insolentiæ. ¶Do. Ira æstuo. ¶Ratio. Furis ergo: Ira furor breuis est: inquit Flaccus: Fit aūt a plærisq; mala cōsuetudine & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit insaniæ: cum plærisq; nimis illam sequentibus finis & insaniæ sit & uitæ. Siquidem hæc etiā pestis: ut superior: & si sæpe alios: semper tamē ante alios possessorem suum torquet & cruciat: ut mirer unde quibusdam uideri potuerit: huic nescio quid melle dulcius inesse: habet fortasse ultio dulce aliquid efferum inhumanū: ira nihil nisi amarum habet. ¶Do. Irascor ob iniurias. ¶Rō. Vix iracundus unq; adeo quisq; fuit: ut nulla re lacessitus irasceret: nisi forte Cælius senator: iracūdissimus ille mortalium: qui clienti suo in omnibus sibi consentienti atq; omnia confitenti: irascēs exclamauit: Dic aliquid contra ut simus duo: Durum caput qualiter tulisset iniurias qui obsequiū nō ferebat? ¶Do. Irascor quia offendor. ¶Ratio. Hac in parte uulgo plurimum erratur:

B

Quæruntur causæ: finguntur offensæ: inq; his ipsis quæ ueræ sunt causæ iræ modus exceditur. In omnibus peccatis uelum aliquod excusationis obtenditur: & est excusatio ipsa peccatum: Tu quia non tibi ut deo paretur irasceris: & tamen deus ipse quotidie uerbis ac rebus offenditur nec semper irascitur: uos omne uerbulum casu elapsum ad iniuriam capitalem trahitis impatiens genus. ¶Do. Irascor sic meritis. ¶Rō. Si de te quidem male: si de republica: modo nō ira sed iusticia illa sit optime: Et ad summam mordit⁹: ut dici solet: Ciceronianū illud est tenendum: Ira procul ut absit cum qua nihil recte fieri: nihil considerate potest. Iure ergo laudatur Archytæ Tarentini dictum: & Platonis amici sui factum: quorū primus dum se studiis dedito possessiones suas culpa uilici destructas aspiceret: in eum uersus: Sumerem inquit ex te debitas pœnas nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo: non impunem dimisit ut Archytas: sed amico cōmisit ut supplicium exigeret: ueritus ne se iræ impetus quo non deceret impelleret. Hæc horūq; similia frenare iram debēt: ne sequaces suos ut solita est in infamiam clademq; præcipitet.

De Gula: Dialogus CVIII. ¶Do.

A g

Vla uellicor. ¶Rō. Dixi iam his medemur quæ inuitis accidunt: Nam quis sponte ægrotantibus medeatur? ¶Do. Gula sollicitor. ¶Rō. Proprie id quidem: Nulla res tam uilis tam sollicitos uos habet: Stupor & pudor est cogitare quo se humanum inclinat ingenium ad maiora creatū: nisi respueret terrarum tractus cœliq; & maris abdita penetratis: Meditati estis retia & hamos & uiscum & laqueos & rapaces uolucres imperio parere: & prædari uobis docuistis: ad nil aliud nisi ut gulæ satisfiat: quam non modo explendo sed onerando fatigatis: & angustum uentrem uaria arte laxatis ac præmitis obsequendo: cui aliquāto utilior fames esset: utilissima uero sobrietas: & fœdo illi ac misero sacculo simulq; & syluis & nubibus & fluctibus pacem linquēs: Ita tamen eunt res: hic est mos nobilium ante alios: hæ sunt artes quæ liberales fuerant: mœchanicæ eu asere: ipsiq; qui bellorum duces ac philosophi ac rectores urbium ac patres patriæ esse solent: uenatores atq; aucupes facti sunt: utq; intelligas nullam esse reliquam spem salutis. Nobilitati tribuitur quod est gulæ: aut proculdubio uanitatis. Hoc malum nullo melius modo q̄ generosa quadam indignatione: & rei ipsius extimatione contunditur: uel sensim: ut Ciceroni placuit: uel repente: ut Aristoteli uisum est: Multū confert cogitatio exitus: quod cū omnibus uitiis sit cōmune: tamen huic proprium atq; luxuriæ.

De torpore Animi: Dial. CIX. ¶Do.

A t

Orpeo in agendis. ¶Rō. Quis miretur si post gulæ studium prægrauatum corpusculū animi torpor obrepat? ¶Do. Animi aggrauor torpore. ¶Rō. Torpor hic ex imperfecta uoluntate orit: mox ut bonū uelle cœperis ardor erit atq; impetus: qui cum ad multa sit pessim⁹ est optimus ad uirtutem. ¶Do. Torpeo & ad bona opera lentus assurgo. ¶Rō. Est torpor quidam animis obsit⁹: nec minus ardor quidam generosa pars animæ: sed & hic ardor accendetur & ille torpor excutitur fuga temporis intellecta: quæ tanta est: ut uix metiri eā q̄uis celer animus possit: & specie uirtutis adamata: quæ talis est ut si corporeis oculis cerni posset: quod uult Plato: mirum sui amorem paritura esset. Hinc te amor igitur: illinc met⁹ excitet: utraq; res in somnis: neq; qui amat eni neq; qui

metuit torpere solet: & tamen hoc ipsum ne torpor soporq; uos noxius præmat: ad diuinas laudes surgentes nocte precamini: non est somno locus aut inertiæ: ubi uos hinc mors terri/tat: hinc honestas allicit. Quis eni inter magna pericula magnaq; premia cõsopitur? Ubi ad ista respexeris: redibit uigor ad animum: fugiet somnus ab oculis cogitantis quantum nunc etiam superet imperfecti: quantum transierit ociosi: quod quia non fit: longas ætates inutiles effluxisse conspicimus & senes attonitos ac stupentes dicere: quid hic in tot annis egimus? Comedimus: bibimus: dormiuimus: sero tandẽ experrecti sumus. Cu⁹ mali præ/cipua causa est torpor iste quem quereris abigendus in tempore stimulis industriæ: freno prouidentiæ: ne cunctando ad inglorium finẽ cum multitudine rapiaris.

De Luxuria: Dial. CX. ℭDo.

a Estu quatior libidinũ. ℭRõ. Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illã pa/rit: Quid miri igitur filiam post parẽtes sequi? Gulam certe & luxuriam cõmunes uobis esse cum bæluis: maximeq; bestialem uitam uestram facere: sapientibus ui/sum est: Itaq; cũ sint alia grauiora mala: nullũ uilius. ℭDo. Libidine rapior. ℭRõ. Quo/nam uero nisi ad mortem animæ & corporis & infamem notam seramq; pœnitẽtiã & for/tasse inutilem? I nunc igitur & raptantem sequere: quæ te tales raptet ad exitus. Cogita au/tem innumerabilium casus miserabiles ac famosos: non modo singularium hominum: sed urbium & regnorum: qui tibi partim uisu: partim auditu & maxime lectione debẽt esse no/tissimi: raptãti nequaq; ut arbitror: manũ dabis. Audi enim quid hinc doctissimi uiri sen/serint ac scripserint. Voluptates ait Cicero blãdissimæ dominæ maiores partes animi a uir/tute detorquent. In hoc inquit Seneca: nos complectuntur ut strangulent: non aliter ergo q̃ latrunculi uiatoribus insidiantes eosq; seducentes ac perimentes declinãdæ sunt. In q̃d ualde proderit: si illud præclarissime apud Liuium a Scipiõe Africano dictum Masanissæ dictum sibi quisquis hac peste laborabit: accipiat: Vince inquit animum: caue deformes: Multa bona uno uitio & tot meritorum gratiam maiore culpa q̃ causa culpæ est corrum/pas. Idq; facilius fiet: si quis acriter rei uilitatem: obscœnitatem: breuitatem: finem cogitet: at lõgum dedecus horæq; fugacis forsitan aut momenti unius illecebras multorum anno/rum pœnitentia uel æterno fortasse supplicio puniendas.

De Superbia: Dial. CXI. ℭDo.

ſ Vperbia extollor. ℭRõ. Quid superbis autem terra & cinis? Tu ne tantorũ ma/lorum fasce obrutus atq; oppressus extolleris: qui si te omnibus malis explicitus uirtutum omnium alis euectus attolleres: hoc uno bona omnia corrupisses. Nihil est enim odiosius deo q̃ superbia: Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corruit: per quam tu peccator uis ascendere. Si sic illi ob id unum accidit: quid per hoc alijs culpis adiunctum tibi euenturum arbitraris: malum sarcinis tuis cumulum superimposuisti. ℭ Superbia uehor. ℭRõ. Cur quæso: an non te mortalem: an non assidue fatiscentem: an nõ peccatorem: an non mille casibus expositum: an non morti obnoxium incertæ: an non de/niq; te miserum meministi: & non famosissimum illud Homericum audiuisti: Nihil miseri/us terra nutrit hoiẽ? Scire uelim q̃d te hoꝝ potissime ad supbiã cohortat̃: an fragilitas mẽ/broꝝ: exercit⁹q; morboꝝ: an uitæ breuitas: an cæcitas aĩi: int̃ spes uanissimas metusq; per/petuos fluctuantis: an præteritoꝝ obliuio: an ignorantia futuroꝝ ac præsentiũ: an hostium insidiæ: an mortes amicoꝝ: an aduersitas perseuerãs: an fugitiua prosperitas? Hæ nõ aliæ uobis sunt ad superbiam scalæ: his ascenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericu/la: & si iniustam aliquam: tamẽ excusationem superbia & ĩuidia nullam habẽt. ℭDo. Do/leo me superbum. ℭRõ. De peccato dolere primus ad salutem gradus est. Et sicut supbia est extollere: sic humilitas est dolere seq; submittere: q̃d⁹ quidẽ facile factu erit mox ut ocu/los in teipsum tota intentione reflexeris: quod cum ita sit: nolo tibi nec oportet librorum partes scriptas aduersus peccata cõgerere: hoc satis est cuncta arbitrij tui esse desitura illico ut bona fide uolueris: utq; aiunt: receptiui cõtineris teq; ad tua signa conuerteris: quod ad præsens malum attinet. Vnum illud adiecerim: Superbiam esse ægritudinem miserorũ ac stultoꝝ: Tales nempe sunt haud dubie qui superbiunt: Neq; enim aliter superbirent: neq; uero sine causa in libro Sapiẽtiæ scriptum est: Omnes insipientes & infœlices supra modũ animæ suæ superbi sunt. Certæ animæ suæ si saperẽt modus erat humiliari conditionis im/becillitate cognita. Sic enim eodem libro scriptum legis: Rex hodie est & cras morietur. Cũ enim moritur homo: hæreditabit serpentes & bestias & uermes: Initium superbiæ homis

A

A

B

apostatare a deo: quoniam ab eo qui fecit illum recessit: quoniam initium om̄is peccati superbia est. Nota sunt reliqua: quibus acriter circūspectis monstrū est superbus homūcio.

De Febribus: Dial. CXII. ¶Do.

A Febribus æstuo. ¶Rō. Aestus hic aut tepore finiendus aut frigore: utrumuis fecerit bene erit. ¶Do. Febribus urgeor. ¶Rō. Omnis hic contra naturam motus plus habet impetus q̃ diuturnitatis: & sæpe duorum facit alterum: aut corpus expurgat: aut animam absoluit. ¶Do. Febribus teneor. ¶Rō. Non longum teneberis expecta: Cito te uel sanum oportet esse uel liberum: utrumq̃ optimum. ¶Do. Febribus laboro. ¶Rō. Ilico requiesces: Natura cum morte confligit: operire exitum duelli: prope est hora uel hinc te morbo: uel omnibus exemptura. ¶Do. Febribus ardeo. ¶Rō. Min9 mali est corpus ardere q̃ animum: de quo præcedētes tuæ septem proximæ sunt querelæ. Quid si ardor alterius salubris est alteri? Quid si hic ardor q̃uis asper optabilis ē? Quātū deniq; boni est præsentis uitæ mala breui gustu perennis admonere supplicij: ut infinitas amaritudines declinare studeant qui tam grauiter paucis horis amaruscula tolerāt: atq; his angustijs discant illas euadere: quibus nec physicus: nec herba medebitur: nec dies creticus: nec

B mors quidem. ¶Do. Febribus uror. ¶Rō. Vermium cibus excoquit̄: Fer te alijs uri: cui totiens alia usta sunt & de supplicio consilium cape: ex quibusdam malis remedia conflantur: Sæpe paruus dolor ac præsens ut uenturis ac grauibus occurreretur admonuit: fitq; utilis qui molestus erat. Fœlix incendium breue quod æterni refrigerij causa est. ¶Do. Febribus exerceor. ¶Rō. Eris iā bonæ ualitudis æstimator idone9. Vos enī hoīes dei dona nisi amissa uel intermissa non noscitis ingratum genus. ¶Do. Febre uexor importuna. ¶Rō. Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet: aut illa te deseret: aut tu illā.

De dolore iliaco atq; extasi: Dial. CXIII. ¶Do.

A Iliacum patior dolorem. ¶Rō. Sperare incipe: quādoquidem quod tam tristius metuas nil est. Sicut autem ad extrema gaudij peruenisse principium est doloris: sic extremitas doloris principium gaudij sit oportet. Cōtrariorum hæc lex est: Alterum ex alterius fine oritur ¶Do. Dolore torqueor iliaco. ¶Rō. Spes est fateor acerba solatij: nil acerbius pati posse. ¶Do. Iliaco crucior dolore. ¶Rō. Qui dolet ac metuit ille miser est: undiq; tibi pars altera miseriæ metus eripitur: Nam quid oro metuat qui ipsam quæ ab omnibus præq; om̄ibus metuitur mortem sperat? ¶Do. Iliaco dolore discrucior. ¶Rō. Disce uiuens mori: quodq; non nisi semel fit sæpius experire: facies securi9 tandem semel quod tam sæpe temptaueris: nihil enī noui facies: simillimus dolor iliacus morti est nisi ꝙ mors facilior breuiorq;: ut qui hunc fortiter tulit: nisi metus alter interueniat multo illam fortius sit laturus. ¶Do. Dolore rumpor iliaco. ¶Rō. Magnitudo ipsa doloris finē

B spondet: Nemo enim diu moritur. ¶Do. Quid ꝙ dolor extasim parit? ¶Rō. Longos febrium dolores breui transigis suspirio. ¶Do. Aduentare extasim intelligo. ¶Ratio. Vix id quidem intelligere est: Nam & repente aduenit & præsens intellectum uiribus suis priuat. ¶Do. Linqui animo incipio. ¶Rō. O fœlix qui rem necessariam: utq; aiunt: durissimam sine sensu sis obiturus. ¶Do. Sæpe extasim incurro. ¶Rō. Sæpe mortu9 reuiuiscis. ¶Do. Sæpe extasim mortiferam experior. ¶Rō. Hanc plus q̃ semel experiri nequis: Nemo enim plus q̃ semel moritur: Quod autem optimum mortis genus esset inter doctos ac præclaros uiros aliquando quæsitum est: ubi Iulius Cæsar interfuit summus uir & imperio & doctrina: qui & ipse tempore extremo: ut de illo scriptum est: repēte linqui animo solebat: quam quæstionem ille sic absoluit: ut repentinum atq; inopinum interitum commodissimum diffiniret. Quæ sentētia & si pietati ueræq; religioni fortassis asperior uideatur: sic tamen & cuilibet sapiēti & præsertim pio uereq; religioso uiuendū est: ut sibi nil repentinum aut subitum esse possit: & si quid tale incidat animo: celeritas ipsa non noceat & prosit corpori.

De totius corpis dolore ac languore uario: Dial. CXIIII. ¶Do.

A Toto corpore langueo. ¶Ratio. Si non languet hospes corporis animus bene est: quicquid tuguriolo suo eueniat saluus eruperit. ¶Do. Toto corpore crucior ingens malum. ¶Rō. Stoici unum in rebus omnibus humanis bonum dicunt uirtutem. Et q̃uis alij aliter: hæc uerior tamen uiriliorq; sententia uisa est: cui consequens est: unumquodq; quod huic bono obijcitur malum esse uitium: quo fit ut dolor corporis molestissimus sit: malum tamen utiq; non sit. ¶Do. Hei mihi misero ego torqueor: tu dispu-

tas:philosophicæ fabellæ. ¶Rõ. Iure te miserum dicis:uel hocipso q̃ humanæ uitæ regu-
las fabellas uocas. ¶Do. Sonora hæc ĩ scholis famosa ꝑ libros: sed nec eculeos nec ægro-
tantiũ ascensura grabatulos dicunt̃ scribunturq́ꝫ facilius q̃ ꝓbant̃. ¶Rõ. Immo ṽo & ad
dolorẽ & ad ægritudinẽ & ad mortẽ prosunt: sed non oĩbus: quippe quæ nõ oĩum insede-
re pectoribꝰ: & profecto q̃bus credita nõ sunt salubria esse nõ possunt. ¶Do. Heu ego cru-
cior tu disputas. ¶Rõ. Iste tuus dolor necessario aut lentus erit aut intensus: atq́ꝫ ita uel
facilem uel breuem patientiam requirit. ¶Do. Hei mihi summo crucior dolore. ¶Rõ. Si
summus: nẽpe breuis est dolor: parce gemitibꝰ aut fugiet aut fugiat est necesse: Sit utriusq́ꝫ
libertas in foribus: Interim forti aĩo ferre mortalia speciosum ac uirile est. ¶Do. Speciosũ
dictu fateor factu ue possibile quidem reor. ¶Rõ. Non impossibilitas reꝝ est sed mollicies
hominum quæ uirtutis innumeros desertores fecit: & faciet dum omne difficile tanq̃ im-
possibile respuitur: uirtus perijt cuius materia difficultas quidẽ sed honesta est. ¶Do. Su-
mus homines non dij & moribunda corpuscula uim doloris ferre nõ ualent. ¶Rõ. Fragi-
lia corpora humana nõ negem: sed nõ usq́ꝫ adeo quin usq́ꝫ ad tolerantiã oĩs aduersi sat uiri-
um habitura sint: nisi maior multo esset infirmitas aĩoꝝ. Illa est quæ uiro indignos eiulatꝰ

B

& muliebres atq́ꝫ humiles uoces elicit. Quid est eñ oro te: cur impossibile homini censeas:
quod sæpe olim & potuisse uides hoĩem & fecisse? ¶Do. Heu mihi: rursus ad historias uo-
cor & in medio doloꝝ æstu uix præsentiũ: uix mei ipsiꝰ memor ad memoriã protrahor an-
tiquorum. ¶Rõ. An nõ ergo claroꝝ recordatio uiroꝝ qui similia fortiter passi sunt mag-
num affert in omni reꝝ asperitate solatiũ & lenimẽ? ¶Do. Sentio ad imitandũ rarissimos
hortaris: gloriosa consilia sed alta nimiũ supraq́ꝫ hoĩem. ¶Rõ. Quid supra hominẽ dicis:
non deoꝝ tibi sed hominũ rationes: hominũq́ꝫ exempla proponimus. ¶Do. Hominũ fa-
teor sed paucoꝝ: estq́ꝫ ultima & exacta raritas nullitati proxima: Nõ multũ inter Phœnicẽ
& Chimærã interesse dixerim: Illos sequor qui Chimærã nihil esse uolũt: apud alios nãq́ꝫ
Siciliæ mons est. ¶Rõ. Quasi uero imitandus tibi proponat̃ Phœnix & nõ acies uirorũ:

C

quæ quo rarior: eo dignior cui similis fieri uelis: quisquis raros sequi negliget rarus esse uir
non poterit. ¶Do. Video unũ ex paucis fieri iubes: unus ex multis sum. ¶Rõ. Prope nul-
lum te maluerim q̃ ex multis unũ: Nescio enim an nõ esse: an stultum esse sit melius: Atqui
plurimoꝝ idem & stultoꝝ e numero sit oportet. ¶Do. Ego ṽo nil peius esse q̃ nil esse scio.
¶Rõ. Nescis quid mali sit esse aliquid necesse q̃d debeas. ¶Do. Ita hoc dicis: quasi quod
uni forte accidit: debitũ sit omnibus: idq́ꝫ ad omnes trahi uelis. ¶Rõ. Male ais forte: uirtꝰ
enim nõ fortuita sed deliberatiua prorsus & electiua est: non casu equidem quærenda sed
studio. Neq́ꝫ ego q̃d uni casus dedit: ad cũctos: sed q̃d uirtus multis tribuit ad unũ traho:
ad oẽs tractura libentius: sed in uno etiã defatigor. ¶Do. At non omnia possumus oẽs.

D

¶Rõ. Non poeticũ modo sed pastoriũ est uerbũ: Scio: sed te posse aliquid q̃d non omnes
possint: imo iam potes uelle cupio. ¶Do. Quid heu miseꝝ inquietas: nõne satis igit̃ tor-
quet dolor? ¶Rõ. Quietem potius afferre & hunc tibi tortorem auferre meditor: q̃d nisi
tu qui potes manũ dederis: sola non possum. ¶Do. Pape: quid hoc est q̃d me posse ais: an
possum dolorem non sentire quem sentio: aut malum negare q̃d pessimũ experior? ¶Rõ.
Primum non requiro: obstat eñ natura: alteꝝ ne impetrem: non natura: non ueritas: error
solus obstitent. ¶Do. Proh superi: quorsum hæc inania quæ philosophica dicitis scio pla-
ne dolorẽ non esse animi uitium sed corpis: Scio dolorẽ aliud esse q̃ perfidiã: dolere aliud
q̃ furari: hæc me ut noua ne doceas satis magnũ: & si nil aliud addideris: ꝑ se dolor malũ:
cuius ego non noscendi consilio sed ferendi seu q̃ malim depellẽdi egeo: noui eñ nossemq́ꝫ
utinam minꝰ quid est dolor. ¶Rõ. Et ego dolorem rem acerbam scio: immitẽ: horridam:
amaram: tristem: naturæ aduersam: sensibus odiosam: sed quæ uirtutis ope non dico dul-
cescere: q̃d Epicurus dixit: secum ipse dissentiens: sed leniri frãgiq́ꝫ: forsq́ꝫ etiã si uera animũ
uirtus armauerit aut sentiri partius aut quodãmodo nec sentiri quidem possit. ¶Do. Ar-

E

matus an inermis ego dolorem ualde sentio & malũ grãde profiteor. ¶Rõ. Professionem
aliam ex te optabam. ¶Do. Si rursus ad speciosa retrahimur: delectant aures uerba ma-
gnifica: sed uera aĩm: quid si dolor eñ corpis animi patiẽtia maior sit? ¶Rõ. Quid si nullæ
corpis uel illecebræ uel molestiæ: nulli angores stãtis atq́ꝫ obstãtis animi uiribꝰ pares sunt?
Quid si in oĩ luctamine mõ nõ uolẽs terga dederit: sed toto nisu ac bona fide restiterit: sem-
per animꝰ supior fuit: sꝑ abijt uictor? ¶Do. Quid uero si doloris intolerantiã morbi fœdi-
tas grauat & fastidiũ & pudor? Quid si lepra putre corpus ac miseꝝ inuasit? Quid hic mihi

sermo tuus iste contulerit? ℭRō. Multum sane ni respuis ostendet tibi te qui cuncta respici-
ens: te non uides: iubebit meminisse terreum & mortale corpusculum tibi esse non aereum
neq; æternū: nec mirari quidem oportere nec indignari si putredo in terram suam: si in sedē
fluxerit esse hominis: mentē & suprema eius ni rebellent ad fœlicitatem perpetuitatemq; di-
spositam: eiusdem partes infimas & morti obnoxias & omnis miseriæ capaces: Seu lepra igi-
tur seu epilentia: seu quid his turpius aut tristius inciderit: cogitandū tibi acriter in miseria-
rum uasculum descendisse: qd' suū erat destinatumq; illi figulo ab æterno: contra quem lu-
F tea uasa ne murmurent admonent: q illud in honorem: hoc in contumeliā: ne; cūcta fra-
gilia finxent atq; mortalia. ℭDo. Ergo ego: te consule sine murmure & gemitu lepram fe-
ram. ℭRō. Plane me consule atq; auctore: cui si ostenderis murmur aut gemitū utilē tibi
leuamenq; aliqd' mali esse uersis ultro consiliis utrūq; permiserim seu iusserim: Qz si indi-
gnatio & querelæ nil aliud q accessio mali sunt: quid morbo corpis addere animi morbū
iuuat teq; miseriorem flendo facere & illū tibi forsan infestiorem: qui labores hominū ex al
to uidet: patientiamq; considerat: quā aut remedio compenset aut premio? An uero aduer-
sus oēs corporeas pestes: seu qm noīatim unam defles parum solatii: cōtra hanc ipsam est
nosse lepram superficiei uitium uel coloris esse non ualitudinis aut integritatis sensuū atq;
membrorum: ut Augustino uisum scimus: nec physici contradicunt: sed ut cutem penetret.
artusq; dilacerans in præcordia ima descendat: quod fecisse legitur Plotino ingenti Plato-
nico. In animā certe descendere nisi ipsa consenserit non potest qua incolumi non pluris ex-
trinsecus corporis sui habitus apud illam erit q bene ualentem apud hospitem: q hospitii
forte paries extimus uentis ac imbribus scaber sit. Quid q lepra possessorem suū uulgo eri
pit consortioq; hominū sæpe eorum quos ut fugeres recusandum nihil nulliusq; non auxi-
G lium implorandum erat ut ad calculum res redeat: multis illa corpus tædiis implicās: mul-
tis animū explicuit. ℭDo. Heu quid credam re; pessima laudanti. ℭRō. Re; pessima nō
corporis sed animi uitia morbiq; sunt: nec iccirco ego lepram sed æquanimitatē & patienti-
am laudo: nec indignanter nimiumq; flebiliter ferre suadeo humana; tuā propriā re; sor-
tem: cum summo tibi præsertim imperatore ac philosopho Cōstantino scilicet ac Plotino
de quo modo diximus cōmunem: Postremo ante oculos habere cœli dominū non lepram
odisse sed uitium: Eūq; ipsum angelo; iudicem atq; hominum: de quo scriptum est: Neq;
habitabit iuxta te malignus neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos: non tamen lepro-
sos horruisse seu fugisse: sed illo; domos adiisse atq; cōuiuiis interfuisse. ℭDo. Tu me uer
bis superas dolor rebus: ego aūt non philosopho; nugis hac in re sed sensibus meis credo
illi mihi quid renuncient scio. ℭRō. Primū quidem philosopho; aliquot ut uere ais: nu-
gis quas nec excusare possum nec negare: philosophiæ totius grauitas non perit: quæ in eo
qd' nunc agitur: ot in multis laboranti animæ una in terris tuta proculdubio arx est: Dein
H de nihil absurdius itē mihi amicos q sensuū fallaci iudicio ue; quæri: ingenio ac studio ue
ritas est quærenda nō sensibus. ℭDo. Heu quid me crucias & dolori meo addis tædium:
proferas remedium: iam nunq tu: nunq philosophia tecum faciet: ut non sentiam qd' sen-
tio. ℭRō. Mos gerend⁹ delicato ac fastidienti ægro permittendumq; aliquid interdū: qd'
per se nociuum sed utentis desiderio fit utile. Itaq; facile patiar: ut si languor: si supplicium
si offensio afflictioq; corporis mala sunt: quæ incōmoda stoicis dici uidētur: honestius ipse
quoq; dolor hinc oriens dici uideriq; malum: & si ita uis ingens possit: sed uirtute superabi
le: Vtq; iam litigio uerbi cedam: amicus noster Cicero nos reducet in grariam. Non eñ do
lorem inquit: dolorem esse nego: Cur enim fortitudo desideraretur? sed eum opprimi dico
patientia: si modo est aliquid patientia: si nihil est: quid exornamur philosophia: aut quid
eius nomine gloriosi sumus? Hæc Cicero. Multa ibi præterea diuine cōtra hoc seu incōmo
dum seu malum in Tusculano suo: sez secunda luce disseruit quinq; die; disputationes pa-
ri libro; numero cōplexus: quem signasse tibi locum uolui: ualet enim miris modis ad id
quo nunc eges: maxime patientiā roburq; animi: quo eneruato atq; amisso: falsæ uulgi su-
I beunt sententiæ: & indigni uiro gemitus erumpunt. ℭDo. Nunc languori meo propius
adhibes manum: docens ubi illa reperiam quæ in hoc statu stoicorum opinionibus inhu-
manis ac saxeis potiora & mihi oportuniora confido: q uis & confidendo diffidam: quia
dum remedii auidus sæpe locum illum repeto ad tolerantiam doloris: nunq mihi per me:
nunq uel Ciceronis ipsius uel cuiusq; ope uirium satis inueni. ℭRō. Ego hāc diffidentiam
non reprehendo sed laudo: nemo sibi multum fidat: inq; omni difficultate non ab homine

sed a deo speret auxiliũ: At nõ ita ut armatos uenturos sibi de cœlo deos credat: malis for
san interdum: nũq̃ certe diuinitas inertibus fauit: ut subsidio dignus sis: qđ in te est facito:
excitandus attollendus & armandus est animus: contraq̃ suos hostes in aciem educẽdus.
❡Do. Reliqua: nisi fallor: intelligo: unum quæro: quænam sunt hæc arma animi quæ me
moras? ❡Rõ. Bene habet: Iam cõcipio spem salutis tuæ. Inter asperitates enim rerum flere
muliebre est: consultare autem niti: obstare: implorare cõsilium atq̃ auxilium: id uirile est
& ad uincẽdum efficax. Arma quidem animi & bellãdi artes pro diuersitate hostium mul
tæ & uariæ sunt. Nec ullum philosophiæ munus utilius aut sanctius q̃ de his agere: quæ ut
reor: aliquanto magis ad uos pertinent: q̃ nosse quid agant astra: quid naturã Iuppiter in
tuens promittat: quid Saturno iunctus Mars minetur: quos Mercurius interpres uagus
a patre fratreq̃ mores capiat: quos ab obuijs quibusq̃: unde imber & æstus: unde tremor
terris: qua ui maria alta tumescant: & non nosse unde æstus ac tumor tremorq̃ ac debili
tas animorum: quibusue remedijs temperetur æstus: compescatur tumor: tremor ac debi
litas roborentur ac firmentur: Quo in studio & si Socratem laudat Aristoteles: idem tamẽ
mutaro fortasse animo huic rei non mediocrem operã dedit: sed hæc passim in philosopho
rum uoluminibus sparsa sũt: quæ ignaris ingerere operosum nimis neq̃ compendij huius
est: Scienti uero supuacuum: cui non doceri expediat sed moneri. ❡Do. Scio ita esse: neq̃
de omnibus quærebam: sed hoc unum quæ tu mihi contra hunc hostem cui nunc cõgredi
or dolorem arma monstrares. ❡Rõ. Ad id tibi nec melius possum nec breuius respondere
q̃ Cicero. Quærent enim ut tu: & quæ sunt inquit ista arma? respõdetq̃ ilico: contentio: con
firmatio: sermoq̃ intimus. ❡Do. Edissere oro singula: Legi quidem hoc sæpe olim: tamẽ
uereor ne mihi accidat quod multis solet: qui apud se legentes intelligere sibi omnia uiden
tur: apud alios locuturi tum demum nihil intellexisse se intelligũt. Dic si libet quænam ista
cõtentio est? ❡Rõ. Satis id quidem si parum ultra progrediare in ipsius Ciceronis uerbis
apparet: Sed ne quid me frustra poposceris: dicam idem aliter. Multa sunt animis corpori
busq̃ similia: & ut nullum tantum corporis robur: sic nullus animi tantus est uigor qui nõ
improuiso & graui fasce curuescat: Fac prouideant: erigentur: ne utrunq̃ sua moles oppri
mat sed deprehendat intentum: sæpe ad subitum magni hostis occursum uir fortissimus li
cet expauit: da spacium colligendi sese inq̃ instans discrimen animum intendendi: uenien
tem hostem securus excipiet uisis cæstib⁹ pugnaturi athletæ brachia uiso onere subituri il
luc ceruix intenditur: & illa pugnam firmius obeunt: & hoc pondus intenta fert leuius
cui negligens ac remissa succumberet. Ad hunc igitur modum insigni difficultate conspe
cta animus contra illam intendendus est: quod si ad plenum fiat terribilium omniũ uictor
euadet: Alioquin incredibile dictu est: lætus atq̃ imparat⁹ anim⁹ q̃ paruis sæpe deijcitur:
Hæc est illa animi Ciceroniana cõtẽtio: seu sic dici mauis intentio: quæ (ad hoc enĩ duob⁹
his uocabulis sensus idem) & origo: quæ ut uides apud illum in promiscuo usu sunt: deq̃
unius uerbi fonte descendunt. ❡Dolor. Video teq̃ libens audio: sed quid est cõfirmatio?
❡Rõ. Dicam: est in ipsis quoq̃ fortissimis animis nescio quid admixtum diffidentiæ &
ueris imbutos falsa circumsonant: tantumq̃ coit errorum popularium ad arcem mẽtis ex
pugnandã caterua ut iudiciũ tenere difficile sit. Subit interdũ torpor quidã: subit dubita
tio: an uera sint quæ a doctissimis atq̃ sanctissimis uiris de uirtute patientiæ: de honesti spe
cie: de splendore gloriæ dici solent: an id uer⁹ quod ab alijs disputatum uulgus probat: ua
cuitatem doloris optimam: pessimum dolorem uoluptatem boni finem: & ille quidẽ pau
corum: hæ ferme omnium uoces sunt: quarum sæpe tantus est sonitus ut paucæ illæ uoces
adhortantium audiri nequeãt: & custodes arcis exterriti omissa defensione fugam cogitẽt:
In hoc statu dubium nutãtemq̃ præsidijs firmare animum oportet: ne de sentẽtia excidat:
ut olim Dionysius Heracleõtes: qui cum Zenonis præceptoris sui de dolore sentẽtiam do
lore uictus abijceret: a Cleante condiscipulo irrideri metuerit: Non inquam excidat sed resi
stat: inq̃ arrepto uestigio pedẽ figat: intelligẽs quid in rebus uerum: quid umbratile: neq̃
laruas horreat: neq̃ clamoribus moueatur: certus dolore nihil nisi ignauiam: uirtute au
tem & ignauiam & dolorem & mortem & dura omnia uinci posse: Inq̃ hac sententia fixus
& immobilis perseueret: promptus pro uirtute pati fortiter: quod multis cogitare terribile
est: quodq̃ nunq̃ ab homine fieri posset: qui non super auri ac gemmarum speciem: super
muliebrem formam & super omne concupiscibile uirtutis pulchritudinem adamasset: Hac
confirmatione animi & falsæ opiniones & uani metus infirmantur & acies doloris obtun

K

L

M

ditur: Fitq; quod Cicero idem uult: ut sicut in prælio pauidus miles abiectisq; armis uiso
hoste diffugiēs sæpe ipse sibi periculum fecit ubi impauido periculū nō fuisset: sic ignauum
animum & sensibus obsequentē sola cogitatio doloris exanimat: qui uirtute firmatus atq;
armatus incolumis ac doloris uictor & prope nil molesti sentiens euasisset. Patientia enim
nō modo animi uim augeri: sed asperitatem ipsam doloris imminui & pene ad nihilum re/
digi: atq; hinc esse ut acerrimo ī dolore tecti quidam & immoti: alij etiam læti sint: quod fi/
eri nō posset nisi animus a sensu doloris auersus: ipsam de qua loquimur firmitatem atq;
constantiam induisset. ℂMe. Intelligere uideor: sed perge quid est sermo intimus. ℂRō.
Et hoc dicam: Generosa mens æque uoluptatum dolorumq; cōtemptrix: & utrisq; pariter
cedere nescia: ubi adesse periculum seq; circumuentam hostibus suis uidet: arma capit: ob/
uiamq; progrediens seq; in prælium cohortās: multa secum: multa cum deo suo loquitur:
N ꝗuis hoc ultimum Cicero uel nesciuit uel non rite sciuit: non defectu ingenij sed gratiæ. Tā
li sane colloquio ad decoris obseruantiam atq; ad illa quæ diximus ad incendendas uires:
ad consummanda consilia nullum efficacius: Alijs tamē uerbis contra uoluptatum blan/
ditias atq; alijs cōtra dolorum minas esse utendum: & quibus utrobiq; pronum est aduer/
tere scienti: quæ nam uel illæ blāditiæ uel hæ minæ ꝗq; impares sint uirtuti: Sed quoniam
horum de altero sermo erat: exemplo agā unico sed insigni: quo in reliquis oībus instru/
ctior fias: Quis est hic in dolore sermo intimus: Meministi quibus uerbis Lucanus mag/
num Pompeium inter carnificum gladios usum facit: Sed quia hoc pro qualitate personæ
a poeta fictum: & secū mueri similitudinem animo uiri illius in eo statu cōuenientibus uer/
bis expressum est: Exemplum uerum recensq; alterum adijciam: hac ipsa ætate superāt qui
uiderunt adhuc multi: Sannitem illum imperterritum & inuictum senem: qui dum iussu il/
lius cuius nomē suppressisse silentio melius fuerit: curru per ciuitatē duceretur nudus inter
duos carnifices candētibus forcipibus: hinc illinc membra carpentes: populo ad tam mise/
rum tanq; indignum spectaculum lachrymante: siccis ipse oculis graui & cōstanti uoce se/
se alloquens dicebat: Quid facim⁹ anime? Noli oro succumbere: nihil aut irascaris aut me/
tuas: grauia sunt ista sed breuia: & pro nostra æterna ne dubites salute grauiusq; suppliciū
hoc iubenti fuerit ꝗ ferenti: Erige te anime & depelle formidinem: spera in deo: statim erit
finis. Quibus uerbis quantam sibi cogitabis certe pectoribus audientium incredibile di/
ctu est: quantam cum misericordia firmitatem: constantiam: securitatem. patientiam infu/
derit & si artius æstimanti: Non ille intimus de quo agimus sed extimus sermo esset: Nem/
pe qui: ut dixi: a multis externus audiretur: si hæc & his similia & ab alijs in silentio dici pos/
sunt & ab hoc ipso forsitan dicebantur: Vicissim enim nunc tacebat: nunc in uoces quas
diximus erumpebat. Potest & aliter ille idem sermo intimus uideri: Vnde non quo prode/
at cogitanti & huius quidem secum: at cum deo loquentis in doloribus inq; periculis: nul/
lum clarius exemplum ꝗ Iob primi: Theodosius secūdi. Ille manu dei tactus atq; ulcerib⁹
obsitus: quanta deum libertate iurganti similis compellet seq; ardenti & querula deuotio/
ne in deū erigebat: hic cum paucis innumerabili ac barbarico circumuentus exercitu: quo
O feruore quibusue suspirijs ceu præsentem deum inuocet audiuisti. ℂMe. Audiui plane &
memini & exemplis doceor quid uelis gratiāq; nō mediocrē Ciceroni habeo: de cui⁹ tribus
exiguis granis tres ingentesq; aristas messui: ex quibus cultu adhibito messis uberior nasci
queat. ℂRō. Ita se res habet: doctorꝝ hoīm uerba prægnantia sunt: plus continēt sensuum
ꝗ prætendūt: ut nihil aliud me loquente uisus es mihi dolorum & querelarꝝ tantisper obli/
tus: unde elicis uæhementem quoq; cogitationem rei cuiuspiā honestæ: atq; in illam a reb⁹
alijs quibuscunq; animi totius abstractionem multum & dolori & molestijs omnibus pos/
se remedium afferre. ℂMe. Potest esse ut dicis: sed mihi nunc etiā multū deest ad salutem il/
P lam quam intendis animi: magnoq; sum in dubio an his omnibus leniatur seu tollatur do/
lor: an uerba sint animos occupantia auresq; mulcentia: ad dolorem nihil. ℂRō. Verba
corporibus non medētur: fateor: nisi forsitan incantationes & anilia carmina fidei aliquid
merentur: at medentur morbis animorum: quotū profecto sanitas corporeum dolorē aut
extinguit aut mitigat. Nunq; si patiētia nulla esset: tā multa de illa uiri doctissimi disseruis/
sent: nunꝗ tot huiusce rei argumenta animo oculisq; & auribus hæsissent: quot memoria
imagines rerꝝ tenes: ꝗ multa uidisti aut legisti: quot historias audisti quibus non probatū
tibi sed demonstratum esse debeat ita esse ut dico: & si non doloris omnem sensum patiētia
eripi: quod ipsum tamen & fieri posse & factum esse contendimus: at doloris certe uictoriā

ferendiq; uiriliter uires dari. Quid uero te plus habuit. G. Marius uir litterarum inops: sed uirtutum diues militarium: an non ipse carneus atq; osseus fuit? Quid plus Mutius Pompeiusq;? Quid plus habuit Zeno: qd Theodor⁹: qd ue Theodat⁹: Possidoni⁹: Anaxarchus: innumeriq; alij: quorũ quidã seruili cõditiõe: sed aĩorũ ĩgenuitate mirabili oẽ suppliciũ pertulerunt: nõ modo fortiter sed iucunde? Quid si ad uestros animũ memoriamq; reflexeris: inuenies ĩ hoc numero pueros etiã ac puellas tulisse cum gaudio: quod uos uiri sine fletu & questibus non ferretis. Sed iam de re: ut aiunt: omniũ asperrima: plura q̃ pro consuetudine diximus: desinendũ est: dolorẽ eñ si non lenit uirtus: uerba non lenient. ¶Me. Heu hinc tu me urges: hinc dolor: & cui credã nescio. ¶Rõ. Crede nobiliori: In qd illud quoq; plurimum adiuuerit: meminisse summũ illud & eximium mũdi decus: eum scilicet qui diuinam atq; humanam in se uniit naturam: tot tantosq; pro te passum cruciatus: ut quæ pateris illorum collatione facilia: imo uero dulcia longeq; suauia iudicari possint. Validissimũ hoc remedij genus scrutantes cuncta philosophi nesciuerunt.

De Furore: Dialogus CXV.

¶Me.

Imius dolor ne furorem pariat metuo. ¶Rõ. Obsta illi cogitationibus bonis & placidis. Quidam furori uiam passionibus faciunt ex multis affectibus nõ sanis: uera tandẽ prodit insania: sicut ex contrarijs uera uirtus frequentatis actib⁹ quæri habitum: philosophicum dogma est. ¶Me. Furere metuo. ¶Rõ. Si animi uitio ille tibi armandus: armatura animi uirtus est: at si corporis: consulẽdum succurrendũq; illi est si qua rei huius ars est ipsos apud corporũ magistros qui physici nuncupantur: quæ si in hoc ut in multis alijs aut nulla est aut professorib⁹ suis incognita: Ego artẽ hanc unã tibi præscripserim abstinentiam & omnis excessus fugam. Notum illud atq; antiquum: Viri sancti uirtutibus corpus ædificant: multum conferũt animo simul & corpori frena libidinum ac gulæ. Multos strauit luxuria: multos oppressit crapula: multos somnus: multos ebrietas sepeliuit: multorum uitæ feruor atq; impetus & furibũda licentia uerum abijt in furorẽ. ¶Me. Timeo naturaliter in furorem agi. ¶Rõ. Quod natura infert durum potest esse non miserum: Culpa enim caret quæ miseriæ est radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas unum facito: ut te furor si uitari nequit in securo saltem statu animæ reperiat. Innocẽs si furere cœperis aut innocens resipisces aut innocẽs morieris. Nulla ætas: nulla sanctitas: nulla custodia sic innocentiã conseruat ut furor: qualẽ inuenit talem reddit. ¶Me. Furere metuo. ¶Rõ. Heroas comites ac reginas metuis. An fastidis Herculem & Aiacem: Hecubam & Cassandram: an ex alio genere Lucretiam spernis & Empedoclem? ¶Me. Furere pertimesco. ¶Rõ. Multa uaticinari solitos furentes accepimus: sic quo nullum acumen sani capitis peruenisset: uagus & rapidus furor uenit: Atq; hinc Graij quam uos diuinationem dicitis: a furore Manticen dici uolunt. ¶Me. Horreo uim furoris. ¶Rõ. Et sanos mœstos & furentes lætos uidimus falsa q̃uis opinione: Habet & error uoluptatem suam. ¶Me. Furendi pauor animum exagitat. ¶Rõ. Laborum ferias quidam simulato furore quæsiere: uerus furor ferias ueras dabit.

De Veneno: Dialogus CXVI.

¶Me.

Venenum timeo. ¶Rõ. Potu abstine ciboq; permiscuo: expertorum fides amicorum excubet: suspectos limen arceat: uina turbida fusca exulent: pulmẽta dapũq; permixtio: cautio adsit & sobrietas & tarditas. Præcipitatio autem absit quæ & alijs & præsertim genere hoc mortis multos perdidit. Sit ad mensam lenta manus: oculus celer: animus uigil memorq; discriminis: nec tuis tãtum sed tuorum oculis atq; animis obnixus inuigila. Magnis periculis magna obstat intentio: nihil nõ turbat incautum. ¶Me. Venenari metuo. ¶Rõ. Operosum remediũ audisti: Vis audire facillimum? Pauper esto: ueneni metum periculumq; discusseris. Hoc siquidem mali genus humilior fortuna nõ recipit: una securitatis parens & terrorũ omnium extirpatrix: medicina alia quidem optima atq; promptissima nulliq; hominum negata: multis etiam ingesta nolentibus: neq; uero efficax minus q̃ parabilis: tuta Hercle q̃uis amariuscula atq; horridula: Cõprimit animi tumores: liuores diluit: bilem purgat: curat hydropisim causasq; periculorum omnium a radice conuellit: Vestræ opes plenæ insidiarum plenæq; formidinum: non minus cyathos metuunt q̃ gladios: nec minus parapsides q̃ sagittas: non mensa: non domus: non cubiculum periculis suis uacat. Dubia quælibet atq; suspecta præsentemq; uiris inten-

tant oia mortẽ qđ in tẽpestate: ait Marõ: in trãquillo uobis accidit: & hoc uestræ illæ tã di-
lectæ uobis afferunt diuitiæ: Pauptas uero præter ĩmerito apud uulgus infamati noĩs no-
tam tuta habet omnia. Et si quando turbæ insciæ puluis ac strepitus cõquiescat: optabilia
ac suauia penitus & tranquilla. Tandem ergo fictilibus & uitreis uasculis terreni homines
bibite atq; edite si securi bibere uultis: ac edere aureis uasis ac gemmatis uenena miscentur.
Quorsum pergis auaricia? Ipsum quoq; iam uenenum gemmas amat atq; aurum. Cõtra
hanc pestem neq; Põtici regis neq; alterius efficacius antidotum q̃ paupertas. ¶Do. Ve-
nenum hausi mors præcordijs innatat. ¶Rõ. Vbi semel moriendum esse decreueris: quod
decretum esse debet omnibus qui se meminerint mortales: quid refert an id sitiendo facias
an bibẽdo? Et rursus an tuo sanguiem adid⁹ an uino? Magnos cõpotores factiq; hui⁹ ha-
bes comites: Alexãdrũ: Hannibalẽ: Philippomenẽ: Mithridatem ipsum Claudium: The-
ramenem: Socrarem.

De metu Mortis: Dial. CXVII. ¶Me.

A m Ori timeo. ¶Rõ. Hic non timor sed cogitatus esse debet: qui si nouus incipit: nec
a prima ætate tecum creuit: si per interualla rediens non assiduus fuit; improuide
uixisti: Inhæsisse medullit⁹ utilissimũ illud Flacci carmẽ debuit Inter spem curãq;
timores inter & iras omnẽ crede diem tibi diluxisse supremũ: ut is esses: de quo idem alibi:
Ille potẽs sui lætusq; deget: cui licet indies dixisse uixi: cras uel atra nube polum pater occu
pato uel sole puro: hoc est nempe illud a philosophis laudatum: sed perpaucis datum uiue-
re uita peracta. ¶Me. Mori timeo. ¶Rõ. Et nasci timuisses & uiuere. Vitæ limen initium
mortis est: uita ipsa cursus ad mortem: seu uer⁹ mors quædã: uiuendo uel ad moriendum
ibas: uel qđ sapientib⁹ uisum est: in horas certe moriebaris. Quid nũc igitur times si mors
uitam uel comitabatur assidue: uel necessario sequebatur? Illud quidẽ docti tantũ: hoc etiã
uulg⁹ intelligit: quicquid ẽ natum morit: quicquid moritur natum erat. ¶Me. Timeo mo-
B ri. ¶Rõ. Mori times animal rationale mortale. Atqui si primũ uere esses scđm ut arbitror
nõ timeres: Humanam quippe naturam duo hæc in unũ iuncta perficiunt: Ratio scilicet &
mors. Illa animã concernit: hæc corpus: sed inopia rationis metum mortis induxit. ¶Me.
Mortem metuo. ¶Rõ. Nihil est metuendum quod affert necessitas naturæ. Qui naturalia
enim odit aut metuit: naturam ipsam oderit oportet aut metuat: nisi forte partem ei⁹ alte-
ram amplecti licitum & laudare: respuere alteram ac damnare: quo nihil est insolenti⁹: nõ
solum homini cum deo sed hominibus inter se. Itaq; uel totũ recipis uel totũ reijcis amicũ:
ne si tantum grata decerpseris: nõ æquus amicitiæ cultor atq; arbiter uideare. ¶Me. Mor-
tem horreo. ¶Rõ. Si quid in morte mali est: idipsum met⁹ mortis exaspat. At si nihil: ma-
gnum ipse metus malum est: Stulticia est malum suũ uel augere uel facere. ¶Me. Nomen
ipsum mortis exhorreo. ¶Rõ. Nomen mortis infame mortaliũ fecit infirmitas. Si qđ ani-
mi uirium inesset nihilo pluaterroris esset in morte q̃ in cæteris quæ per naturam fiunt.
Quid eñ magis mori timeas q̃ nasci: adolescere: senescere: esurire: sitire: uigilare: cõsopiri?
quod ultimum plane simillimũ morti est: atq; ideo somnum alij consanguineum: alij ue-
ro mortis imaginem dixere. Neue seu poetic⁹ lepos æstimetur: seu philosophicum acumẽ:
ipsa ueritas amici mortem somnũ dixit: & semel facere metuis quo quotidie delectaris: In-
C constantiam quidẽ banc docti mirantur atq; arguunt. ¶Me. Trita hæc apud philosophos
ac uulgata sunt: delectantq; dum resonant: Interpone silentium timor redit. ¶Rõ. Immo
equidem manet: nam si abijsset non rediret: & est non inficior uulgi præcordijs timor mor-
tis innatus: Sed eruditum uirum uulgaria sapere deforme est: quem deceat ut mõ dicebã:
non turbæ uestigia sed paucorum sequi: Nam quod de philosophis dicis: miror quid ita:
cum a nautis nauigandi: ab agricolis serendi: a ducibus bellandi consilium capiatis: uiuen
di consilia a philosophis sumpta contemnitis: & pro corporis cura medicos euocatis: pro
cura animi philosophos non aditis: qui si philosophi ueri sunt: utiq; & animorum medi-
ci & artifices sunt uiuendi. Nam si falsi & solo philosophiæ nomine tumidi: nõ modo non
consulendi sed uitandi sunt: quibus nihil est importunius: nihil insulsius: quorum abundã
tior est q̃ uellem ætas hæc: cum egentissima sit uirorum: Et quoniam a præsentibus præter
meras nugas nihil est quod speres: si ad priscos reditum inuctumq; aliquid apud illos fu-
erit quod ægritudinẽ tuam leuet: noli spernere & dicere quod indocti dicunt: a philosophis
ista sumis: Respondebo enim tibi cum Cicerone: Metuebam ne a lenonibus diceres: & re-
uera: ubi nam piscari uenariq;: nisi ubi pisces feræq; babitant in aquis atq; nemoribus?

Vbi fodi aurum: ubi gemmas legi: nisi ubi hoc nascitur? Illæ scatent in terræ uenis marisqꝫ litoribus: Vnde nisi a mercatoribus merces: unde statuas ac tabulas pictas nisi a statuarijs atqꝫ pictoribus? Vnde demũ philosophica nisi a philosophis peti iubes? Quæ & si apud illos pro thesauris abdita atqꝫ ab illis inuenta sint: eadem tamen ab alijs in apertum erui & uel aceruatius uel clarius atqꝫ expressius uel breuius. Postremo uel aliter dici possunt audiẽdi similia oĩbus spem datura successum paucis: Ea est uis ordinis ac iuncturæ: qd' & in poetices elegantissime Flaccus docet: & sæpe aliter atqꝫ aliter & aliqñ potentius affectura aĩos tanta est gratia: uel notissima re narrantis: tanta uetustis nouitas: tanta lux fulgidis: tãtus formosis decor additur: quod nõ hic ideo dixerim: quia alibi non possem: sed quia tu hic materiam obtulisti. Nolo enim quia ignaræ superbiæ mos est: semel audita nec forte ĩtellecta dum repetunt quasi trita & uulgata fastidias. ¶ Me. Acquiesco recte quidem in his monitis te uersatum uideo: & si ab incepto procul: adhuc enĩ mortem nihilominus horreo. ¶ Rõ. Sũt quædã nomine & opiniõe hominũ maiora ꝙ re: multa horrori eminus fuerant quæ uicina sunt risui: temere creditur inexpertis: Nemo ex his mortis infamatoribus compti aliquid loqui potest: nihil ipse expertus: nihil ab experto didicit. Mortuũ quẽuis interroga silebit: is cui iam rei ueritas nota est: garriẽt quibus incognita & uanis augurijs astruent qd' ignorant: hinc apertissima: hinc occultissima rerum mors arcanum & cõiecturale negocium suspitionibus agitur: in dubio bonis opinionibus inhærendũ tenendumqꝫ potius quod iucũdum faciat ꝙ quod mœstum animũ. ¶ Me. Animus mortem timet. ¶ Rõ. Si sibi supuacuus timor: immortalis est enim ipse: si corpori sui hostis curam gerere pietas indebita: Sin dissolui metuit: nimis carcerem & compedes suas amat stultus amor. ¶ Me. Timore mortis exagitor. ¶ Rõ. Stulti omnes mori metuũt: neqꝫ id miror quibus fœlicitas oĩs in corpore est: quod extingui morte non est dubium. Iure igitur boni sui finem pauidi cogitant mœsti uident: Natura eñ hominis hæc est: ut infœlix esse nolle nequeat uirũ doctũ cui non alia corporis ꝙ uilis mancipij cura est: cui in cultu animi omne studiũ semp fuit: oĩs amor: omne desideriũ: omnis spes morte corpis nõ aliter ꝙ digressum matutinũ e nocturno quodam inamœno & incõmodo prorsus hospitio spectare decet. ¶ Me. Mortem nõ timere nõ possum. ¶ Rõ. Posses uitæ huius exitum nõ timere: si alterius ingressum sperare posses aut optare: Tuus hic timor inde orit. Cuius enim formidati uulgo exitus multæ tradant causæ: omnes tamen uitæ illius spe proposita euanescunt. ¶ Me. Mortem metuo. ¶ Rõ. Metũ hunc parit impræmeditatio maxime & inopina necessitas moriendi: in uiro docto ac sapiente turpissima: & præsertim sene: cuius si rite doctus uereqꝫ est sapiens: uita omnis meditatio mortis est: Qd' si philosophiæ uisum fuit ãtiquæ: qd nũc nouæ pietati quæ summa philosophia & uera est sapientia uideat? Aspice ut qui alieno imperio parent subito: longũ iter iussi agere solliciti & tristes raptim complicandis sarcinulis inhiant; ut queruli qd' prædictũ eis ante non fuerit indignantesqꝫ abeunt: ut sæpe in tergum uersi: & nunc quoqꝫ hoc: nunc illud obliti murmurent. Atqui nulla uia est longior ꝙ mori: nulla durior ut perhibent infestiorqꝫ latrunculis: nulla deniqꝫ obscurior: suspectior & incertior: quæ ut cuncta cessarent certe irremeabilis uia est quo attentius prouidendũ: ne quid obliuiscamini: quoniam hinc digressis non licebit quod uiantibus cæteris atqꝫ aliud quodcunqꝫ iter agentibus: litteris scilicet aut amicis oblita cõmittere: quæ ad suos perferant nec remandare aliquid nec subsistere quidem nec diuertere licitum nec reuerti: Iter necessarium impossibilis reditus: Ire illo necesse est milites: unde redite nõ est necesse. Hoc militibus suis dux Romanus apud Senecam: hoc dux uobis uester edicit: Itaqꝫ eũ oporteat ire nec liceat redire: cũqꝫ itineris sit certa necessitas: hora aũt mortis incerta: unũ est remediũ: ut pati aĩo sitis sp & uocati respondere & iussi obtẽperare: cõpositisqꝫ oĩbus ad primũ ducis imperiũ iter illud alacriter agere: qd' utiqꝫ uobis aut lætis aut tristibus peragendum est: Ea res maxime & metum mortis imminuet & dolorẽ: Nec securos modo sed cupidos hinc abire uos faciet: Alioquin improuisis & incautis eueniet quod Bruto suo in epistolis uere olim uaticinatus est Cicero: Opprimemini mihi crede Brute inquit nisi prouideritis: sic est inquam: sic illi accidit: sic oĩbus qui uentura non prouident. Sed cum cunctis in rebus prouidentia necessaria sit: tum in his maxime quæ amplius ꝙ semel fieri nequeunt: in quibus error unus sufficit ubicunqꝫ pes lapsus fuerit actum est. ¶ Metus. Valde nunc etiam mortem horreo. ¶ Ratio. Alte radicata non facile diuellũtur. Scio ut dixi metum mortis sensibus insitum præcipueqꝫ uulgarium: philosophi uero mortem neqꝫ malum neqꝫ bonum: eo ꝙ per seipsam nec timendam diffi-

F

niunt nec optandam: inter indifferentia numerantes: quæ pro qualitate fruentium: nunc mala nũc bona fieri uolunt: Qđ illi etiam ex uestris uideo probari: qui peccatorum pessimam: preciosam uero sanctorum mortem aiũt. ℭMe. Mortem metuo: mortem odi. ℭRõ. Equidem unde hic mortalibus metus mortis: unde hoc odium miror: nisi mollicies animorum nota sit: q̃ hunc scilicet allosq̃ degeneres augetis atq̃ alitis pauores: An non uides ut magna pars mortalium ipsum nomen mortis exhorreat? quod quid est aliud q̃ naturam propriã horrere: atq̃ id odisse q̃ natus sis: quo nihil inter homines stultius: nihil ingratius in deum. Q̃ multi autem nomen illud ægre audiunt: quod semper internam aurem pulsare debuerat. Nempe sine quo nõ est qui seipsum cogitare possit: Quid nanq̃ se cogitet: nisi qđ est animal mortale? Quotiens in se quisq̃ reflectitur: nõne sibi ilico nomen mortis occurrit? Sed refugitis: quasi per aurem mors irrumpat: & auertitis animũ atq̃ id cogitis obliuisci: quod mox sui memoriam uel inuitis ingeret. Recusatis ecce mortem cogitare quam confestim & cogitare oportebit & pati: cuius passio facilius sequeretur si cogitatio præcessisset: Nunc simul in angustijs altera alteram exasperat. Omne enim inopinum ac subitum animã quatit. Aeque stultum est uel appetere aliquid frustra: uel uitare uelle quod nequeas: eoq̃ stultius utrunq̃ quo damnosius futurũ implesse quod cupias: Atq̃ nil damnosius in humanis malis q̃ dei suiq̃ ipsius & mortis obliuio: quæ tria numero sic connexa sunt ut uix ualeant dissolui: At uos uestri memores uideri uultis & principij & finis imemores. Obseruasti hos qui domui suæ disponunt: uix est qui dicere audeat: cum moriar: sed si moriar: quasi in dubio ponitur quo nihil est certius. Neq̃ idipsum si moriar clare sonat: sed si quid de me esset aliud: quidnã est hoc aliud quæso & nõ potius idem ipsum quod de omnibus fuit: erit ue uel qui nati uel qui nascituri sunt: quibus ut uitæ: sic & mortis multa sunt genera: necessitas una moriendi? Hãc tu cupis excutere: quam nec patres tui nec ulli unq̃ reges gẽtium excussere nec excutient quidem. Tergiuersamini ut libet: ita uobis eueniet: ut his qui contra hostilis ferri aciem oculos claudunt: quasi periculum quod non uident: nec sensuri sint: Feriemini: moriemini sentietis: An cæci autem: an uidentes: id in uestra manu est. Optate igiť bene mori: quod ipsũ nisi bene uixeritis frustra est: Optate inquam & enitimini: & quod in uobis est facite: Reliquum illi cõmittite qui q̃s in hanc uitam ultro nõ uocatus intulit: egressuris non nisi uocatus & rogatus manum dabit: Non mori autem nolite optare: Non modo enim impudens arrogansq̃: sed inefficax etiam & inane uotum est. Assuescite O mortales naturæ legibꝰ: & ineluctabili iugo colla submittite. Et si uosipsos amatis: q̃ nati estis amate: non q̃ nati nõ esse uelletis: Neq̃ enim natura uobis sed uos illi obsequi fas est. ℭMe. Pauorem mortis abijcere diu quidem frustra nitor. ℭRõ. Miror quid tam diu frustra niteris quo te debuit cogitatio prompta perducere? Turpis est enim tam breuis periculi si periculum non natura & periculorum finis est mori: Turpis est inquam uiro tam momentanei discriminis tam longæuus pauor: & tot anni anxij atq̃ suspẽsi ad horæ seu suspirij unius euentum. Vis ne autem mali huius ultimum remedium: uis mortis metu pperuo liber esse: Bene uiue: uita laudabilis mortem spernit: sæpe etiam cupit: deniq̃ hæc terribilium omniũ summa est. Siquidem labor: dolor: aduersitas: infamia: carcer: exiliũ: damnũ: bellum: seruitus: orbitas: pauptas: senium: ægritudo & mors: fortibus uiris nihil sunt aliud nisi experientiæ schola: campus patientiæ: gloriæ palæstra.

G

De uolũtaria in scipsum manuũ iniectione: Dial. CXVIII.

A

m

ℭMe. Ortem mihi consciscere præpositum est. ℭRõ. Rem unam nunc metuere: nũc optare: hæc tota constantia uestra est. Nunc tu mortem muliebriter formidabas: nunc eandẽ inhumane apperis: Rogo quæ nam subita mutãdi animi causa est? ℭMe. Cogor ipse mihi manus inijcere. ℭRõ. Si cogeris iam non uolũtaria manuum iniectio est: q̃uis dicaturq̃ coacta uoluntas: uoluntas est: sed profecto non libera: nec uoluntas proprie quæ uolendo fit. A quo autem cogeris nosse uelim. Inijci autem manus uel inulto possunt: tu tibi illas inijcere nisi uolens nequis. ℭ Metus. Magnæ sunt causæ quæ me mori uelle cogunt. ℭRõ. Magnæ fateor si cogunt: sed non cogerent si uir esses. Nũc in uestram animi molliciem nihil est inualidum: uide autem an quæ sint hæ causæ rite præsagiam: Ira indignatio: impatientia: furor quidam in se uersus: obliuio deniq̃ tuijpsius. Nam si te hominem meminisses humana omnia æquo animo toleranda cognosceres: neq̃ parui mali

B

ultione mali quidẽ odio maximũ in malũ uelles incidere. ℭ Me. Inijcere mihi manũ cogor extremis malis. ℭ Rõ. Non sunt extrema quæ te præmunt mala: summum illud & extre

mummalum quod te urget: desperatio: Cæteris enī malis aliquid: huic uni nihil potest eē remedij. Quæ sunt autē hæc extrema quæ dicis mala nisi labor forsitan & paupertas? Hæc sunt enī quæ poeta cōmemorat: de his agens: Qui sibi lœtū insontes peperere manu lucēq₃ perosi ꝓiecere animas. De quoꝝ sera pœnitētia mox adiecit: Q̃ uellēt æthere in alto Nūc & pauperiē & duros ꝑferre labores. Sunt ne autē tam grauia mala hæc quoꝝ primum boni omnes: forti atq₃ æquo animo tulere: de quo suo loco diximus: quidam sponte insuper elegerunt atq₃ hinc gloriosi ac in æternum diuites facti sunt: sæculum uiris conuenire apud Crispum: atq₃ ad id nasci hominem: apud sanctū illum & afflictum senem legimus. At uos inquietissima animalia quicquid non ad nutum auariciæ uestræ fluit uestræq₃ libidinis iustam uoluntariæ causam mortis opinamini: tam delicata: tam præceps luxuria uestra est: ut leuibus ex causis non fortunæ tantum sed uobisipsis irascamini: inq₃ ipsum deum calcitrantes impia ora laxetis: quasi quicquid id est in quo non uobis dominus uester obsequitur iniuria grauis sit. ¶ Do. Magnis malis uictus mori eligo. ¶ Rō. Tædio uitæ credo familiari uitio stultorum omnium: Sapientibus enim omnis uita iucunda est: lætam libenter: tristem ferunt patienter: & si in rebus ipsis nequeunt: patiētia delectantur: Nil in rebus lætius: nil dulcius est uirtute. Illa est quæ molesta lenit: obliqua dirigit: dura mollit ac mitigat; ardua atq₃ aspera quæq₃ complanat. Cessant querimoniæ; cessant præcipitia: Et ad summam: Sapientis uita nil serenius neq₃ trāquillius: Hi autem animorum fletus atq₃ angores: hæ nubes ac procellæ quæ in scopulos fragilē uitæ cymbam tradunt e sola stulticia oriuntur. ¶ Do. Morbi impatientia mori elegi. ¶ Rō. Stulte eligis ac superbe: Sine dominum de corpe tuo quod ipse fecit arbitrio suo statuere. An quod tibi tuo in ædificio uis licere: in quo non ligna; non lapides tu fecisti: in quo deniq₃ præter structuram nihil est tuum: id in suo licitum domino omnium non uis: qui non in illo tantum carnem & ossa & sanguinem & spiritum: sed cœlum & terras & maria & omnia quæ in eis sunt creauit ex nihilo? Nec dicas apud temetipsum: Corpus meū graui dolore angitur. Nec tu dominium: sed usum corporis accepisti breue ad tēpus: An tuæ luteæ domꝰ te dn̄m credis? Inquilinus es: qui fecit omnia is est oīm dominus. ¶ Do. Dolore nimio cogor ut mori uelim. ¶ Rō. Hic fortassis ad experientiam dolor datur: qui si molestus est: esse poterit utilis; Si intolerabilis: longus certe non erit: Expecta domini reuocantis edictum; Cunq₃ uocatus fueris: responde & nō prius. Fixa est dies tua: quam nec anticipare fas est: nec differre possibile. Præoccupauerunt tamen hanc multi: & dum paruam fugiūt breuemq₃ molestiam in æternas se atq₃ irremeabiles demerserunt. Habuitq₃ hæc opinio magnos auctores: Anneum Senecā imprimis: qui ad eā tam constanter: & tam sæpe reuoluitur: ut mihi quidem ueritus uideatur ne non propria sua sit: mirariq₃ cogat interdum unde tam tristis sententia tanti uiri pectus inuaserit. Vtq₃ alia sileam quæ prosequi longum est: quadam ad Lucillum epistola: Si inutile inquit ministerijs est corpus; quid ni oporteat educere animam laborantem? Dehinc paucis interiectis; Prosiliam inquit ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais o Seneca: & multa bene dicta uno polluis maledicto. Non migrandum nempe sed expectādum est: Sine ædificium tuum ruat: ut anteq₃ fugias opprimaris. ¶ Do. Non possum pati quæ imminent mori malo. ¶ Rō. Ab hoste forsitan inferendam mortem quæ fortiter lata sit: turpis esse non potest: cum hæc uoluntaria non possit esse non turpis: quia contra domini superioris imperium est: contra quod nihil bene fieri potest. ¶ Do. Mori malim q̄ quæ instantia sunt uidere. ¶ Rō. Nō est uiri non posse erectis oculis utranq₃ fortunæ faciem spectare: muliebre est trepidos oculos auertere. Quid est aūt qdꝰ te turbat usq₃adeo ut solius opem mortis implores? Tua ne forsitan: an tuoꝝ: an patriæ laborantis aduersitas? Lēta illa duo quidem: Nihil enī potest fortuna cui non possit uirtus obstare: Tertium hoc pium: sed pietate languida & inerti. Siquidem patriæ seruitus & tyranni facies morte potius repellenda q̄ declinanda sunt. Id est enī uiri opus; hoc fœminæ. Qua tamen in re Catonis mortem miris laudibus Seneca idem effert sua illa peculiari opinione de qua diximus. Non sic Cicero; excusasse contentus laudibus abstinet. Ait enī Catoni: Incredibili grauitate naturæ perpetuaq₃ constātia moriendū potius q̄ tyrāni uultū aspiciendū fuisse: quē tn̄ Brutꝰ aspexit & illius potiꝰ morte tollendū q̄ sua morte fugiēdū cēsuit. Qdꝰ q̄ bene seu q̄ male fecerit: nō laboro: Fecit tn̄. Cicero aūt dū Catonē excusat suæ illiꝰ sētētiæ melioris obliuiscit̄ quā ante ānos plurimos libro sexto reipublicæ posuerat. Ea ṽo est huiusmodi: Dū Publiū Africanū minorem in cœlo cum patre atq₃ auo colloqui somniātem & audita immortalitate animi

C

D

E

ac fœlicitare uitæ alterꝰ moriēdi auidū induxisset: patrē mox inutile desiderium castigare fecit his uerbis: Non est ita inquit ille: Nisi enim cum deus is cuius hoc templum est omne quod conspicis istis te corporis custodijs liberauerit: huc tibi aditus patere non potest: Homines enim sunt hac lege generati qui tuerentur illum globum quem in hoc templo mediū uides qui terra dicitur: quare & tibi Publi inquit: & pijs omnibus retinendus est animus in custodia corporis: nec iniussu eius a quo ille uobis est datus ex hominum uita migrandū est: ne munus assignatum a deo diffugisse uideamini. Annon satis Ciceroniana hæc excusatum arguunt Catonem? Et plane si ab Imperatore terreno ad custodiam loci cuiuspiam deputatus non auderes iniussus te remouere: ferretq illle hoc grauiter si contrarium fecisses: quid cœlestis putas Imperator: cui tanto plus obedientiæ debetur: quanto maior deus est homine? Fuit nuper priscæ uirtutis Stephanus Columnensis: non hac solum sed omni ætate uir clarissimus futurus: hic ab ingenti illo suo hoste cui potentia impar erat obsessus: turrim ubi plurimum periculi uidebatur: uni suorum conseruandam certus de illius fide cōmiserat: quæ dum cuniculis suffossa latentibus tremeret ac ruinam minaretur: fugientibꝰ socijs atq hortantibus: ut saluti suæ descendendo consuleret: cum iam nihil utilis mora esset: sibi uero periculosa etiā & funesta: Nō descendā inqt nisi ille me reuocet a quo hic positus fui. Id dum Stephano nunciatum esset: & ipse illi metuens atq eū reuocaturus accurreret: turris fundamentis fatiscentibus magno corruit fragore: Sic fidelis custos oppressus est: quem uix erutum ruinis dominus suus mœstus ac lachrymans sepeliuit: Eumq dum uixit & pie desiderauit & fidem eius sæpe meritis laudibus in familiari colloquio prosecutus est. Quid his uerbis uelim uides: Talis enim tibi cōmissi corporis custos esse debes deo qualis hic: Credite sibi turris domino suo fuit: Fuisse tamen nihilominus nō me latet mortem Catonis illa ætate laudatam a multis ac opinione hominum gloriosam. Notumq est

F

illud Iulij Cæsaris: qui dum uictor Vticam ꝓperaret: ubi ille se peremerat: audita eiꝰ morte: Cato meæ gloriæ inquit inuidit: & ego suæ inuideo: Præclarum aliquid haud dubie uidebatur cui uir maximus & gloriosissimus inuideret. ❡ Do. Quid igiť obstat mihi aut qd prohibet sapientis uiri mortem inuidiosam summo hominum & excusatam sapientibus ac laudatam sequi: uitæq difficultates innumeras auxilio spōtaneæ mortis euadere: Mori uolo. ❡ Ratio. Vide ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nempe alij q̄ pares eloquio: nihil ad rem at certe sententia potiores: qui Catonis hanc mortem neq laudent neq excusent: sed grauissime reprehendant. In quibus Augustinus scrutator ueritatis acerrimus: nō hanc fuisse illi arcessendæ mortis causam: disputat: ne sub Cæsaris imperio uiueret cū filio suo: cum ipse auctor fuerit. Ad Cæsarem cōfugiendi deq illius clæmentia sperandi omnia nec fefellit: Quod si turpe credidisset: non filium secum uel ueneno uel ferro uel morte qualibet ab eiusmodi turpitudine liberasset: Cū Mālius Torquatus sit laudatus q filium ipse suum qui contra patris imperium pugnasset ac uicisset: occiderat. Neq enim turpius dici potest procacis hostis esse uictorem q̄ superbo parere uictori. Quid ergo Cæsarem dignū iudicauit qui filio uitam daret: at qui sibi uel indignum censuit uel inuidit? Et ad summam mortis illius solam causam fuisse deprehendit inuidiam: quod nec Cæsar ipse dissimulauit ut modo diximus. Aliud enim timere quid poterat: aut quid principem non tulisset a quo pridem cōsule curia eiectus fuerat: & coniectus in carcerem: & qui se tāta tanq præsenti iniuria nō occidit: quo inani metu: qua se falsa opinione superbiæ aut crudelitatis occiderit. Quid tam horrificum uultus Cæsaris habuit ut esset morte etiam fugiendus: uiri omnium nō tyrannoꝝ modo sed principum clæmētissimi atq mitissimi: & si potentiorem nullum: multos certe ferociores sua ille uiderat ætate: Immo uero nullum uiderat mitiorem? Iure igitur alter quidam scriptor egregius & fide clarus & eloquio: Mihi inquit Cato uideť causam quæsisse moriendi: non tam ut Cæsarem fugeret q̄ ut Stoicorum decretis obtemperaret quos sectabatur: suumq nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere si uiueret nō inuenio. Gaius enim Cæsar ut erat clæmens nihil aliud efficere uolebat etiam in ipso belli ciuilis ardore q̄ ut bene mereri de republica uidereť: duobus optimis ciuibus Cicerone ac Catone seruatis. En tibi alia præter inuidiam causa moriendi uanitas stulta: utraq nec Catone digna: neq illa prorsus anticipādæ mortis sufficiens causa est. ❡ Do. Mori malim q̄ sic uiuere. ❡ Rō. Quid scis an hæc tibi tam tristis uita multis optabilis: multis inuidiosa sit? Sed impatientia res cunctas exasperat. ❡ Do. Mori

G

opto. ❡ Rō. Vt timidis metū mortis: sic desperatis uitæ odiū extorquere difficile est: Vitā

tamen æquanimiter perferendã: mortẽ fortiter expectandã: hæc nostri remedij sũma sit.

De Morte: Dial. CXIX.

¶Do.

m Orior. ¶Rõ. Ad extrema peruẽtum est: Iam nec mortem metues nec optabis: de qbus duob⁹ totidẽ me ꝓximis tractatibus fatigasti: Iam præterea nec dolebis: nec corporis animiq; defectibus subiacebis: nec rerũ tædijs aut morbis aut senio aut hominum dolis aut fortunæ uarietate lassabere: quæ si mala sunt: mali finis utiq; bon⁹ est. Tu pauloante de his omnibus querebaris: nunc eorundem de fine conquereris: uide ne sis iniquus: unam rem qui simul doleas esse & finiri. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Iter patrum: imo omnium latum tritumq; iter gradieris: Solus ne tibi nescio quid aliud demum maluisses: Perge autem: non est aberrandi metus: tot sunt uiæ duces comitesq;. ¶Do. Heu morior. ¶Rõ. Si quis est quem flentem mori deceat ridere dedecuit uiuentem: cum instare semperq; supra uerticem uideret unde mox flendum sciret: risum illum haud dubie fletus hic nõ longo seiunctus spacio sequebatur. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Non est ferẽdus qui sui generis sortem luget: non morereris utiq; nisi mortalis esses: Sin id defles ꝙ mortalis sis: non est flendi locus: ubi esse desinis qd' inuitus es: flendum erat ab initio dum inciperes esse qd' nolebas: nunc gaudendum: esse enim incipies immortalis. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Omnes hi qui lectulum tuum modo ambiunt: oẽs præterea quos uidisti unq;: omnes de quibus audisti aliquid aut legisti: & quantula ea pars hominum est quam nosse potueris: omnes omnino qui uel olim nati sunt uel omnibus terris ac sæculis nascentur: iter hoc egerũt acturiq; sunt. Cerne animo longam præcedentium lõgamq; sequẽtium cateruam: comitum q̃; & hac ipsa hora tecum simul obeuntium: non paruum numerꝫ pudebit credo sortem publicam priuatis urgere querimonijs: dum ex omnibus uel unum cui inuideas nõ uidebis. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Hoc est impassibilem fieri & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere: Geminum ingens bonum: quod uiuẽti nulla unq; prosperitas largiretur. Cogita autem quæso quot tibi & q̃; graues curæ qui superant labores: Si nõ dicam infinitam: sed annorum mille qui unius iam præteritæ diei spacio comparantur certam uitam accepisses: quod optime æstimabis: si huius breuis ac fugacis & incertæ uitæ tædia: proq; hac totiens susceptos labores molestiasq; memineris. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Ita mortem fletis O mortales quasi magnum aliquid uita esset: quod si esset magnum aliquid: muscæ haberẽt & araneæ & formicæ. Si semper beneficium uita esset: semper maleficium esset mors: quæ magnum beneficium est interdum: dum uel ab intolerabilibus malis: uel ab his quæ summa sunt mala peccatis instantibus animam eripit præseruatq;. Atqui ut magnum aliquid inter uos sola est uirtus: sic si per se spectetur uita hæc: miseriarum innumerabilium officina est: quã qui claudi dolet: is ferias respuit malorum & quietem odit: quam qui appetit laboriosæ finem uitæ cupiat necesse est: Quãdo nullus alius est uel laborꝫ uel malorꝫ finis: quid fles igitur? Dies adest qui si traheretur uotis erat optãdus: & fortassis ut res hominũ sunt & fortunæ uis immensa & insultus uarij: sæpe etiam uotis optatus est tibi. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Immo e terrea & caduca domo ad æthereum atq; æternum migras habitaculum: & in limine pedẽ habens mœstus auelleris atq; inuitus: & nescio quid retro anxie respectãs: an sordiũ quas dimittis oblitus: an bonorum ad quæ pergis incredulus. Profecto si qd' pauloante dicebã: & quod magni dixerũt uiri: uestra quæ dicitur uita mors est: Illud est consequens: ut eius finis quæ mors dicitur uita sit. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Rex te tuus carcere liberat: iam uincula frangunt quæ fecisse mortalia pium patrem libuit. Idq; uel maxime ad illius misericordiam pertinere: & Plotino uisum: & uestris approbatũ sciens: quid queraris nescio. ¶Do. Morior. ¶Rõ. Vocat te rex tuus fœlix nuncius. Sæpe est eñ nec uidetur faustum quod inuitis acciderit. Consensum adhibe: tũc sentire incipies q̃; bene tecum agitur: hic quem metuis carceris exitum & malæ uitæ reputans & mortis bona præsagiẽs: quasi olor ille Socraticus diuinationis particeps & ob id sacer Apollini moriendo cantabis: si non uoce saltem animo: Et nisi qd' absit graue nimis inexpiatorꝫ te criminũ põdus præmit: quod fecisse Vespasianus corpore legitur: tu facies mẽte: ut assurgas moriens: nec te dignum censeas iacẽtem mori: neq; minus hac in parte tibi tribuas q̃; ille sibi ꝙ non ut ille sis princeps: Mors enim nescit imperium: Principes non agnoscit: adæquatrix optima: Multa forsan in uita: certe in morte nihil illi licuit qd' non liceat tibi: quin & plusculũ diuinæ opis tibi ni respuis affuturꝫ spero: nõ quia tu melior: sed ꝙ tu gratuito dei amore fœlicior: q negata magnis & sapientibus abscondita cõcessit paruulis & reuelauit indoctis. Adde ꝙ tum utilius: tum

A

B

C

D

facilius tuum erit assurgere. Illius enim conatus corporeis uiribus egebat: quas morb⁹ extenuat: mors extinguit: tibi ad assurgendum non nisi animi uirib⁹ est opus quæ uicinia sæ-
E
pe mortis augent. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Quid in tuto trepidas? quid in plano cespitas? quid in prono hæsitas? Non tibi ingeram quæ hoc loco disputant philosophi: Multa sunt enim quæ morientis occupatio & angustiæ temporis non admittunt: debuit tibi profunde admodum hæsisse quicquid ubiq; de hac re ab antiquis philosophis disputatum ē: Vt eñ ipsi idem uolunt: asperarũ rerũ omnium remedia superuacua facere potest rara quidē: sed in finem rara prosperitas quæ aduersus mortem differuntur: ea semper utilia semperq; necessaria: ut sint moriendi non fortuita sed naturalis & inuicta necessitas facit. Inter cæteros sane multa & ualida in Thusculano ipso: cuius supra memini prima luce recolligit Cicero: quæ nisi olim didiceris: nunc docendi spacium non est: quibus efficit siue ī malis sit qui moritur: siue in bonis esse uideatur: quia tamen exquo fortunæ iaculis patet omnis hominum status: a malis eũ non a bonis morte discedere: qđ acer quisq; humanarũ obseruator rerũ haud dubie uerũ sentit. Morte igitur non offensum se: sed sibi consultum iri existimat: iam læte illam cogitans & cum uenerit uisurus ut liberatoris sui nunciam seu ministram: & eum transierit respecturus: ceu fenestram unde mundi laqueos & carcerem carnis euaserit. Illud Cicero idem disputando consequitur: seu perit animus seu trāsfertur: ut uel mali nihil: uel boni plurimum sit in morte: argute fortassis apud suos: apud uos nempe non philosophis modo sed ne uulgo dubiũ: credo Hercle: nec apud eum ipsum de quo sæpe loquimur Ciceronem: quod magnificentissime multis testatus est locis: sed uel sui collocutoris: uel illius æui diffidentiæ seruiebat. Ad summam igiř sic teneto ut scias immortalē esse animam: quod non solum concors uestræ gentis opinio: sed philosophorũ omniũ excellentissimi tenuerunt: Nulla tibi spes in occasu aīæ quæ natura talis est ut mori nequeat: neq; hinc fidas nil mali superesse post obitum q̄ nulla sit futura anima quæ pati possit. Sed quia creator animæ ipse est mitis: ipse pius ac misericors: opus suum non despiciet seq; ueraciter inuocantibus prope erit. In illum preces: in illum uota: in illum spes ultimæ ferantur: in illius nomen extrema desinant suspiria. I securus: nihil timeas: natura parens benignissima nihil fecit horrificum: mortem formidabilē error facit hominũ non natura rei prouidæ: Si quid magnum uoluis animo: si quid altum struis: humiles & īeptas uulgi uoces actaq; despiceres: uerum illos suspice quorũ imitatio ad ueram gloriā uia est: Apud nostros quidem læte fœliciterq; morientium: innumerabilia sunt exempla. Sin antiquiora perquirimus: multi occurrent: qui mortem non modo ferant fortiter sed arcessant: quod in Marco Catone: sicut modo diximus: Marcus Cicero excusat: Seneca autem & laudat: Nobis uero neutrum sat probatur: sed sc̄d'm minus: quia tolerabilius est errorem excusare q̄ laudare: Nos utrunq; reijcimus: quoniam ut uocatũ respondere & reuerenter parere laudabile: sic imperatoris iniussu cōmissa de custodia & corporis statione discedere capitalis est habenda defectio: & uel exilio graui: uel summo plectenda supplicio. Sciens repeto ut altius imprimā: Abunde
F
enim: nisi fallor: hæc omnia superior tractatus explicuit. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Immo carnis tributum: naturæ debitum persoluis mox futurus liber: fac libens quod uel nolens faceres: & ut bene ait quidam: mortis hortator cupias quodcunq; necesse est. Non est utilius immo quidem non est aliud in necessitate consilium: quicquid fit a uolēte fit leuius: & desinit esse necessitas si uoluntas accesserit. ¶ Do. En morior. ¶ Rō. En te dominus præstolatur: Accelera ne titubes neu cuncteris: pone suspitiones: non tu tibi charior es q̄ illi: Quis uocatus ab amante diffidit? Adhuc forte miraberis timuisse quod optandum esset. Multa iam solutus scies quæ uinctus nullo unq; studio didicisses: usq; adeo ut arcana rerũ nosse uolentibus: ad quæ mortali uelo obsita acies uestra non penetrat: quæ profecto cupiditas naturalis est homini: sed uehementior studioso: nil morte melius putem: nil q; qđ breuius ad optatum ferat. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Immo obdormis uitæq; fessus ut arbitror requiescis. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Vade in æternam requiem: nunc primum uiuere incipis. Bona mors initium est uitæ.

De Morte ante diem: Dialogus CXX.

¶ Do.
A
q
Vid q; ante diem morior? ¶ Rō. Ante diem nemo moritur: Sed non omnibus dies idem: Immo ut uates ait eximius: Stat sua cuiq; dies: ad quam quisq; eum uenent metham attigit. Et quoniam nec redire datum nec subsistere: transeundum est. ¶ Do. Ante diem morior. ¶ Rō. Posset id uerum esse si in diem debitor fuisses: purus

debitor semper debet: Semper itaq; nutum sui creditoris obseruet: & semper in numerato habeat quod debet. Habet autem semper: dum mortale corpus habet: nullo mutuo: nullo opus est fœnore: domi habet: Immo quocunq; ierit secū habet: & ut dicit̄ in manu habet unde se liberet: quo soluto nil naturæ amplius: & nil iam cœlestibus ullis debet: ut Virgilius ait. Pone igitur hanc querelam: Ante diem non reposcit̄ qđ omni debet̄ die: quin ꝓ eo qđ dicebam gratias age: quia scilicet ad id debitum nec prece: nec possessione: nec pignore: nec usura indiges: qđ ultimū dixisse fertur Spartanus ille uir fortis incognitus sed dignus agnosci: cum ad mortem ductus: ob hoc ipsum imperterritus iret atq; alacer: ꝙ capite suo satisfacere Lycurgi legib⁹ posset. ¶ Do. Morior ante diem. ¶ Rō. Nō intelligo quid sit ante diem mori: nisi quod uulgo dicitur: Ante lucem: seu cum primū elucescit: quæ exercitijs eius quam nunc agis animæ aptissima hora est: Alioquin quis omnino hominū ante suū diem moritur: cum ille sit suus dies in quo moritur nō alius? ¶ Do. Ante tempus morior. ¶ Rō. Neq; ante tempus neq; post tempus: sed in tempore morieris: nisi sic forte tēpus accipis quod tu tibi: non natura seu fortuna præfixerat. Ante illud enim sic non mori potes: sicut nec post illud uiuere. ¶ Do. Morior ante tempus. ¶ Rō. Quis nisi amēs queritur ante tempus absolui uinculis & carcere relaxari? Lætandū Mediussidius si ante tempus accidisset: sed nec accidit nec accidere potuit: suum tempus habent oīa: hic te terminus manebat: hic metham fixerat qui te ī hoc uitæ stadium induxit: Si de hoc fine quereris: & de alio quolibet queri posses. ¶ Do. Cito morior. ¶ Rō. Cito natus eras: Non moritur cito qui iam senuit. Q; si nō senueras: cessat altera pars querelæ: ꝙuis si portio uitæ ultima est senectus: non senuisse non potest quisquis moritur. Sed intelligo senectutem ut uulgus: annoꝝ congeriem multorum: cui non ut reliquis finis est alius ꝙ mors: de initio discrepant uarijs sententijs: sed pro uiribus senescentium proq; ualitudine corporum atq; animoꝝ habitu ad concordiam redigendis. Tota deniq; res huc redit: ut uel mortis incusare celeritatem desinas: uel molestias uitæ prolixioris quæ de mortis ipsius tarditate proueniūt: Sed uos uobiscum dissidentes nec mori uultis nec senescere: cum utrunq; certe uel alterum sit necesse. ¶ Do. Amplius uiuere poteram. ¶ Rō. Immo certe nō poteras: Nam si posses: puto uiueres: Sed hoc dicere uis: uolebā seu sperabam: Et ut est animus mortaliū uitæ auidus: spei credulus: utrobiq; perfacile tibi assentiam. At si dicere uis: debebam: quia pauculos adhuc dies uiuere ætati non indebitū uideretur: nō æque consenserim: Quidam enim serius obeunt: multi ocius: nūꝙ nullus: hæc inter nihil in cōe ꝓuisum: nisi ut oēs mortales una lex teneat: unum mortis imperium: alio tamē atq; alio moriendi genere diuersisq; uitæ spacijs: sic rei unius modus multiplex tempusq; peruarium est. Aequo animo igitur quisq; suum mortis gen⁹: suum diem mortis expectet: nec auiditate uitæ: nec fastidio qđ indocti ingratiq; omnes faciūt: de naturæ legibus queratur aut litiget. ¶ Do. Modicū uixi. ¶ Rō. Nullus tantum uixit ut non sibi modicum uixisse uideretur: & est plane modicum quicquid hic uiuitur: Itaq; si diu uiuere delectat: uitā illam quærite ubi semper uiuitur: quæ & si hic nō sit: tamen hic quæritur. ¶ Do. Vixi modicum. ¶ Rō. Quid si plus uixisses: nunquid ideo nō uixisses modicum? Spacia uitæ huius imparia & incerta sunt: unum omnibus est cōmune: cuncta sunt breuia: Vixit aliquis octoginta annos: quid hic quæso plus habet ꝙ qui octo? Verte acriter te in te nec te fallat uulgi furor: quid pl⁹ inq; habet qui diutius uixit: nisi forte curas laboresq; & dolores & tædia ac peccata in lucro ponitis? Aut quid plus haberet si uixisset octingentis? Est in expectatione fateor plusculū aliquid: At cum spaciū utrūq; transierit: mihi crede: nihil inuenies quo plus uixisse fœlicius sit. ¶ Do. Morior dum bene agere cogitabam. ¶ Rō. Quid agere cogitabas nec agebas? Sic forsitan in perpetuū cogitasses. Sūt qui bene agere semper cogitent: nunꝙ tamen incipiant. Q; si bene agere cœperas: ne dubites: ꝙuis boni operis finem mors præuertat apud cæca hominum iudicia fortasse aliqđ sed spernendum: apud infallibilem rerum æstimatorem nil tibi subtrahitur: integra merces tua est: non actuum modo sed uotorum. ¶ Do. In medio rerū apparatu morior. ¶ Rō. Hoc non mortis sed morientium culpa est: qui breuissimam uitæ telam: tum maxime ordiuntur dum præcidenda erat: qđ nisi sic esset non tam sæpe inexpletis uitæ muneribus morte præuenirentur: sed expletis ac transactis uiuerent: qua profecto nulla dulcior uita est: Hanc tamen dulcedinem non tam uitæ breuitas ꝙ uiuentium torpor hominibus eripit: quibus nulla ideo longa est uita: quia quantumcunq; sit temporis nunꝙ uiuunt: semper uiuere meditantur: & iam senes inter noua uitæ consilia fluitantes celeri fine rerum

B C D

E principium antecedunt. ¶Do. Morior dum magna pararem. ¶Rõ. Hoc multis magnis uiris fereq; omnibus accidit. Falluntur homines cum in multis: tum in morte præcipue: quã uenturam nemo est qui nesciat: dilaturam sperant: & abesse procul fingunt sibi quã uicinã semper hinc uitæ breuitas & fuga tempo℞ facit: hinc fortunæ uis & casuum humano℞ circumfusa uarietas. Et o cæcitas mira: q quid uobis sit spetandum in alijs saltem aliquando non discitis: Sed sic est: ægre ad amaras cogitationes animus redit: Itaq; dum sibi quisquis lõgissimũ uitæ spaciũ spondet: dumq; uel æuũ Nestoris: uel ut ait Cicero: Metelli fortunã sperat: denique dum se quisq; prædilectum naturæ filiũ credit: de primordijs agitantes finis occupat: & multa deliberantes improuisa repente mors aggreditur medíosq; intercipit apparatus. ¶Do. Viridi morior ætate. ¶Rõ. Vt nil in hoc aliud boni sit prouisum tibi ẽ saltẽ senio ne marcescas. Senectus enĩ q̃uis non sit grauis: ut apud Ciceronem ait Lelius: utq; a nobis supra disputatum est: aufert tamẽ eam uiriditatẽ: in qua quidẽ: ut Scipionem ille: sic tu nunc etiam & re fuisse cõmemoras: multis tu fortasse desiderio: nulli iam fastidio futurus sis: quod in lõga ætate uitare quãtalibet uirtute subdifficile est. ¶Do. Iuuenis morior. ¶Rõ. Nosti quid in uita passus fueris: quid passurus ignoras: & mihi crede in hoc tã uario tanq; F immiti fortunæ regno qui præmoritur comitẽ fallit. ¶Do. Morte præpedior ne cœpta perficiam. ¶Rõ. Iuste id quidem: agitis enim semper quæ peregisse pridem decuit: peractiq; nihil est: hoc maxime uobis grauem mortem facit ac miserã: Et siquidem absq; tua culpa cœpta peragere nequiuisti: sufficiat uoluisse. Sin p ignauiã distulisti: displiceat neglexisse. Qz si forsan hæc lamẽtis causa prætenditur: uere aũt nihil aliud q̃ uitæ prolixitas & dilatio mortis optatur inanis: licet publici uoti tandẽ re uel sero pudeat: Audite tñ me mortales usq;adeo uitæ cupidi: quæro ex uobis sequestrato uirtutum exercitio: quid oĩno aliud uita hæc q̃ segnis & inutilis mora est: quæ quãtacunq; fuerit nequit nõ esse breuissima. Dictũ ergo placet illius cuius Augustinus meminit: quẽ in extremis agẽtẽ cũ amici solarentur ac dicerent: ex eo morbo q̃ minime peritu℞ esse: Respondit: si nunq̃ bene: at si aliquãdo cur non modo? ¶Do. Interruptis rebus morior. ¶Rõ. Si ad mẽtem redeunt: aut rebus gestis aut ingenio clariores: magna pars inexpletis opibus obiere: paucis in hac breui uita contigit ut concepta seu iam incepta perficerẽt: Tu uero quoniã cõmuni hominũ more has te in angustias impegisti: nec prætetita rettactari possunt: unam hanc emergendi uiam arripe: non ut ad multa interrupta flebiliter inutiliterq; respicias: sed ut uiriliter quod unum restat expedias: bene mori.

De Morte uiolenta: Dialogus CXXI. ¶Do.

A S Ed uiolenta morte pereo. ¶Rõ. Si nolens moreris: uiolẽta mors oĩs est: at si uolẽs nulla. ¶Do. Per uim morior. ¶Rõ. Si quidem uitæ uis aufertur: quid ĩterest febris: an gladius: dũ libere egrediare: quid refert: an ergastuli tui fores sponte pateant: an frangãtur? ¶Do. Vi morior. ¶Rõ. Multæ sunt species mortis sed mors una: quæ an uiolẽta sit: an nõ: moriẽtis arbitriũ est: uim uis maior superat: cõsensus extinguit. Sapiens sic instructus est: ut quibus nõ potest obstare cõsẽtiat. Quid tu inquies; Percussori meo ut consentiã iubes? quidã non consenserunt modo sed gratias egerunt: Inuentus est qui percussorum suo℞ ignorantiã excusaret & supremo illis anhelitu ueniam precaret: Neq; ego te cruento cõsentire carnifici iubeo sed inuictæ sorti: cui qui non sponte paruerit ui parebit. ¶Do. Morior hostili manu. ¶Rõ. Quid tu igitur amici manu mori posse credideras: quãdo id tibi nisi ab ignorante contingeret? ¶Do. Hostili dextera pereo. ¶Rõ. Hostiles eu adis manus: Ille dũ iræ suæ obsequit libertati tuæ cõsulit: ptãti suæ detrahit: nilq; amplius in te B põt. ¶Do. Hostili manu occũbo. ¶Rõ. Satius est sub iniusto hoste, pcũbere q̃ sub iusto rege. Illic enĩ occisoris est crimẽ: hic occisi. ¶Do. Hostili ferior manu. ¶Rõ. Quid tua magis ĩterest q̃ dextera q̃ q̃ gladio feriare? Nõ de manu sed de uulnere querit: q̃uis & Põpeius manu Cæsaris feriri pro mortis solatio uideatur apud Lucanũ optare: & apud Statium Capaneus Ipseum: apud Virgilium Aeneas Lausum: Camilla Ornithũ: q illorũ manu occidantur cõsolentur. ¶Do. Ferro morior. ¶Rõ. Cõmunis tibi eum maximis fortuna: cũq; optimis uiris bona pars eorum quos uel præsens uita fœlicissimos habuit: uel æterna sanctissimos habet: gladio periere: quos si numerem non breuiloqui monitoris: sed longi opus erit historici. ¶Do. Gladio pereo. ¶Rõ. Alij aliter: quidam laqueo: quidam lapsu: quidam unguibus leonis: aut apri dentibus: multis ferri copia defuit dum optarent gladio perire. C ¶Do. Ferro ferior. ¶Rõ. Quid scis an maiori exitio subtrahatis: quodq; miserrimũ

censes: grauioris miseriæ fuga sit. Dixi supra ut Plotinum alterum a Platone philosophiæ
decus pestilens lepra percussit: Id non dixi: ut alterum ab Homero poeticæ Graiæ lumē Eu
ripidem canes morsibus lacerarunt. Lucretius uestrorum uatū primo proximus: cui tam
multa Virgilium auferre non puduit: amatorio poculo accepto in morbum rabiemq; com/
pulsus: gladio ad postremū pro remedio usus est. Herodes rex Iudeæ tam fœdo morborum
agmine circumuentus interijt: ut compēdiosior ferri mors inuidiosa sibi esse potuerit: utq;
auguror fuerit Romanus princeps Hadrianus morbi tædio uictus: impatientiam doloris
ferro abrumpere si licuisset optauit. Magnum quendam uirum hac ætate uermes toto sca/
tentes corpore: mures alium exedisse narrantur. Inter tam multa ludibria humani corpo/
ris: si electio tribuatur: quis imbecillis adeo ut non ferrum ambiat? ¶Do. Ignibus pereo.
¶Rō. Quidam animæ uim naturamq; igneam extimantes: id facillimū mortis genus opi
nari sunt. ¶Do. Flammis absumor. ¶Rō. Vermibus ereptū corpusculum nō putrescet.
¶Do. Fluctibus obruor. ¶Rō. Piscibus cōuiuiū: bustum tibi amplum nobile nitidū. Et
qd refert corpus terreū: terræ reddas an pelago? ¶Do. In freto morior? ¶Rō. Nō ubi sed
qualiter moriaris ad rem pertinet: ubiq; bene mori licet ubiq; male: Non in loco sed in ani/
mo est quod fœlicem mortem facit aut miseram. ¶Do. In mari pereo. ¶Rō. Persuasum
multis scio in mari miserum mori: q; æthereus atq; ardens spiritus suo contrario uideatur
opprimi: Sed ut dixi nihil locus ad miseriam: anim⁹ totum. Itaq; de hac re nautæ nescio cu/
ius respōsionem probo: quem cum quidam interrogasset: ubi nam pater eius obijsset? In
mari inquit. Cumq; idem ille de auo & proauo atq; attauo nominatim ex ordine quæsiuis/
set: respōsumq; idem de singulis accepisset: Intulit: & nūquid tu inquit mare ingredi non ti/
mes? Respondit nauta dissimulās: & ubi nam tuus obijt pater? Suo ait in lectulo: ubi auus
inquit: & is ait & proauus & maiores mei oēs suis in lectulis obire. Tum nauta: Num tu
inquit tuum non times in lectulum ascendere? Elegāter quidem aliquantoq; plus q̄ nauti/
ce. De morte igitur natura uiderit quæ mortales fecit: at de genere mortis: de loco: de tem/
pore uiderit fortuna. ¶Do. Veneno morior. ¶Rō. Comites tibi illustres pridem dum de
hoc uno agerē exposui. Regia quidem mors est gladius: sed ueneū magis. Et ad summā:
Ridiculū ualde est ubi de morte decreueris: de instrumentis esse anxium.

D

De Morte ignominiosa: Dial. CXXII.

¶Do.

A

Ed ignominiosa mors est. ¶Rō. Mortem ignominiosam facit non gen⁹ aut qua/
f liras sed causa supplicij. ¶Do. Ignominiose morior. ¶Rō. Nemo bon⁹ male mo
ritur: nemo malus bene. Honestam mortem non funeralia: non ministri: non pur
pureæ faciunt exuuiæ: non inuersi clypei atq; enses: & flens dominum familia: & uulgi cla/
mor ac lamenta: & mœrore uxor insignis & pietate filij: & deiecta ceruice ante feretrū nigro
indutus: ac lachrymis grādibus humens & homo: nō postremo funereus laudator: & ima/
gines aureæ diuitis sepulchri: defunctiq; titulus uicturus in marmore donec sua quoq; li/
ceesera lapidibus mors sit: sed uirtus & clarum meritis uiri nomen: non uulgaris egens au
ræ: sed suapte eminēs maiestate: quod non præceps & cæcus fauor hominum: sed rerum se/
ries & innocens uita pepererit: atq; usq; ad mortem ueritatis & iusticiæ suscepta defensio:
Interq; medias mortis minas imperterritus atq; infractus animus ac generosa fiducia. Cō
tra his decoribus honestam mortem: quis ignominiæ quæso loc⁹ est: aut quomodo turpi/
ter mori potest qui sic moritur? Seruilem in modum uirgas adhibe & tortores & laqueos
& secures: fige cruces & rotarum radios attolle & quadrigas in diuersum age lacera huc &
illuc membra rapturas: Adde ignes & craticulas prunis impositas atq; oleo uasa feruētia:
& ferarum dentes fame armatos: Adde uncos & gemonias ac tracta per uicos laniata ca/
dauera: & quicquid iniuriæ atq; opprobrij: seu uiuum: seu exanime corpusculum pati po/
test: Dura mors fortasse uidebit: ignominiosa certe nō fuerit: Immo uero nōnunq; eo cla/
rior quo durior. Itaq; apparat⁹ hic exterior & tumultus: & tubæ: & carnificum truces uul/
tus & irata uox tyranni: nihil prorsus ad rem: intra teipsum te reflecte: ibi te quære atq; ex/
cita: omnibusq; quæ supersunt animi uiribus ad extremos casus accingere: aures ab inui/
so strepitu: a supplicij pompa oculos auerte: tacitusq; totam animam recollige atq; horta/
re: resq; ipsas examina non umbras rerum: tu si mortem ipsam rectis oculis spectare au/
des: nec ferrum puto: nec restim: nec liuentes calices: nec stillātes carnifices horrebis: Vanū

est enim ipsum hostem cum contempseris eius faleras aut signa metuere. ❡Do. Ignominiosa morte damnat⁹ sum. ❡Rõ. Sæpe actor seu delator infamis & obscœni testes & obscurus iudex: reus autem ipse clarissim⁹: Sæpe ignobilis uulgo mors nobilis uero gloriosaq; qui moritur. Iam ut sileam reliquos: q & nimis multi & multo impares sunt: quæ usq̃ ignominiosior mors q̃ crucis: in qua pependit eximium illud & prænitidum cœli decus ac terræ: ne tale aliquid ignominiosum sibi censeat ulla sors hominis. Et quoniã summo nihil est altius: in hoc desino: Omne genus mortis honestare potest uirtus: uirtutem nulla mors inquinat.

De Morte repentina: Dial. CXXIII. ❡Do.

T repẽte nimis morior. ❡Rõ. Pauloante si recolo senuisse te dicebas: miror quomodo repentina mors seni est: qui nisi: nõ dicam: delyrat: sed insanit: Semper ante oculos mortem habet: Namq; cum omni ætati salubriter sit consultum ut omnem diem sibi ultimum credat: hoc amplius rite consulitur senectuti: ut omnem horam sibi putet extremam: Neq; illud modo non audiat quod est apud Tullium: Nemo tam senex qui se annum non putet uiuere: Sed ne id quidem quod Seneca ait: diem. ❡Do. Subito morior. ❡Rõ. Quid hic dicam: nisi ut repetã qđ ille olim summus hominum nec minor ingenio q̃ fortuna: uno ne integro quidem ante suum obitum die quasi iam uerum experientiæ uicinitate præsagiẽs: dum de hoc ageret: repentinam atq; improuisam mortem cõmodissimam iudicauit: quod iudicium ab ea uidebit religione dissentiẽs quæ ab hac morte liberari flexis genibus deum orat: Neq; ego hãc sententiam ubi sit libertas amplector: aliud tibi nempe cogitandum est: neq; uero hanc optabilem: sed ubi sit tolerabilem mortẽ dico. Siquidem sapienti quiq; eminus cũcta præuiderit: inopinum nihil accidere posse nõ ambigitur. Vnde fit ut improuisa mors non sit cuius prouida uita fuit: Nam quo pacto rerum maxima negligat: qui parua: qui minima etiam librare sit solitus: Humanis autẽ in rebus quid mihi maius morte monstraueris: quid par mortis: ❡Do. Velocissime morior. ❡Rõ. Impræmeditara modo non sit mors: quo uelocior eo facilior: Et supplicium enim si quod est: utiq; breue est sensumq; ipsum celeritate præueniẽs: & morti detrahitur quod est in morte durissimum: metus mortis.

De ægrotante extra patriã: Dial. CXXIIII. ❡Do.

Liena in patria ægroto. ❡Rõ. Quid refert cui⁹ sit patria: ægritudo utiq; tua ẽ. ❡Do. Ludis me: ego extra patriam ægroto. ❡Rõ. Qui extra unam parriam est: intra aliam sit oportet: extra omnem patriam nec ægrotare nec sanus esse quisq̃ potest. ❡Do. Diuerticula uerborum quæris: extra meam patriam ægroto. ❡Rõ. Vnum hoc bonum huic inest malo: nemo grabatulum tuum præmet: non importuna uxor aut filius: sui uterq; sollicitus: negligens tui. Quotiens putas uiro uxor: patri filius: fratri frater in ultimis laboranti puluinar iniecerint: & mori adiuuerint: quem alienigenæ uetuissent: Sæpe ibi maior est charitas ubi minor creditur: Certe nullus astantium morbo tuo gaudebit: nullus tibi mortem optabit. Quæris causam: Null⁹ hæreditatem tuã expectabit: Omne in facinus spes & cupiditas impellunt: hæc tranquillitas non facile tibi in patria contigisset: Multi stratum circumsisterent sub officij specie funeri inhiantes: quæ cogitatio ægrotanti ægritudo: nisi fallor: altera est: Obsessum hinc lupis: hinc uulturibus se cernenti: iam cadauer mente captantibus. ❡Do. Extra patriam ægroto. ❡Rõ. Quid scis: forsitan nunc in patriam redis: Rectum & breue iter in patriam est mori. ❡Do. Extra patriã æger sum. ❡Rõ. O superuacuæ semper & inanes hominum querelæ: quasi uero ardẽtior extra patriam febris aut durior sit podagra: Malum hoc omne quod uidetur uoluntarium est: atq; in uestra positum potestate: ut pestes aliæ quascunq; falsa animis inuexit opinio.

De Moriente extra patriam: Dial. CXXV. ❡Do.

Orior extra patrios fines. ❡Rõ. An peregrino id accidit an exuli: Iam seu te ĩ his terris uisendi discendiq; studium: seu religiosa deuotio detinebat: & gaudẽdum q honesto te mors reperit in actu: seu iusta sententia & ferendum non modo fortiter sed libenter. Nullo enim melius modo iniusti scelus hominis q̃ iusti supplicij spontanea ac tranquilla perpessione diluitur. Sin porentioris iniuria: neq; id tamen ideo dolẽdum: sed satis: ut arbitror: de exilio disputatum est. ❡Do. Extra patriam morior. ❡Rõ. Dicebam

modo hoc est in patriam redire: nullus rectior trames erat: nullus breuior. An tibi Eudem⁹ ille Cyprius familiaris Aristotelis e memoria lapsus est: de quo & Aristoteles idem scribit & Cicero: Qui cum grauiter in Thessalia ægrotaret: uidit in somnis se ꝙ primum ægritudine liberandum: & post quinquennium in patriam reuersurum: Tyrannum uero urbis illius: ubi tunc erat Alexandrum Phæreum ilico periturum. Cumq; ipse paucis post diebus insperatæ redditus saluti & tyrannus a cognatis esset occisus: atq; ita ueram per omnia uisionem ratus: ꝓmisso tempore reditum in patriam expectaret quinti anni ad finem pugnans Syraeusis occubuit: coq; illum modo in patriam suam rediisse somniorũ interpretes dixere: ne qua penitus pars somnij falsa esset: Ego quid de somnijs sentirem dixi alibi: De hoc in patriam reditu quid occurrerit modo dixerim. ❡Do. Extra patriã mori cogor. ❡Rõ. Dixi dum de exilio loqueremur & repeto: aut nemo extra patriam moritur aut omnes. Doctis quidem uiris placuit omnẽ mundi plagam patriam esse: & præsertim forti animo quem non huius aut illius partis amor astrinxerit: alijs eam tantum ubi bene esset: Cõtra: nullam hic esse homini patriam quibusdam uisum est: Illa cõis: hæc altior philosophia est. ❡Do. Morior procul a patria in qua natus sum. ❡Rõ. Vbi moreris illa demum uerior patria tua est: Illa te diutius possidebit nec uagari sinet & proprium perpetuumq; incolã sinu amplexa cõstringet: Disce hanc terram pati quæ te ortum alibi transformabit in se. ❡Do. Procul a patria mors me manet & sepulchrum. ❡Rõ. Et cœlestes illi diuiniq; homĩes quos una ætas & eadem media mundi parte genuerat: toto orbe dispersi sunt mortibus ac sepulchris. Illum Ephesus: illum Syria: illum Persis: illum habet Armenia: illũ Aethiopes: illum Indi: illum Achaia: illos Roma: illum ultima seruat Hispania: quosdam tamẽ ex his loco mortis ablatos esse: nunc in Italiæ urbibus fama est qua terreni erant pars quidem ætherea pridem haud dubie cœlum tenet. ❡Do. Extra patriã mori oportet. ❡Rõ. Quid secundi ordinis uiros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius & post Roma: illũ Gallia Pãnoniæ: atq; illum Athenis abstulit Parisius: hunc Greciæ atq; hunc Hispaniæ rapuit Roma: hunc Mediolanum Romæ uiuum: hũc defunctum Africæ Sardinia: mox Sardiniæ Ticinum occidentis duo lucida sydera æqua meritis iuncta animis: uicina corporibus: qui sunt de quibus loquor intelligis: atq; ideo multa festinans transeo. Sed ne tertij ordinis exemplum desit. Illum Palestinæ Cyprus tulit: illũ Nursiæ Cãpania: hos Hispaniæ Italia: Illũ quidem Bononia: hunc Patauium. ❡Do. Intelligo plane singula: sed adhuc inuitus procul a patria morior. ❡Rõ. Et ego plane causam rei hu⁹ intelligo: ꝙ scilicet sanctissimis spiritibus cœloq; semper hærentibus nulla iam terrenæ patriæ cura esset quæ nõdum tibi deposita: sed mihi crede: si cœlo inhias deponenda est: Attingam tamen dehinc alios uirtutis amicos: cœli memores: nondum tamen cœli studio terræ oblitos. Samij ossa Pythagoræ Metapontus texit. Ciceronem Arpini ortum: Romæ altum: Caiete sinus exanimem uidit. Plinium quem infantem lauit Athesis: grandæuum Vesuui cinis extinxit. Virgilium mundo dedit Mantua: Brundusium: siue ut alij perhibent Tarentum rapuit: nunc Neapolis tenet. Ouidium Sulmo compegit: Ponticum soluit exilium. Terentium Comicum ut fama est: Carthago genuit: Roma docuit: Arcadia sepeliuit. Flaccũ Horatium Apulia: Ennium Calabria: Statium prouincia Narbonẽsis: Ausonium Vasconia: tres Annæos: siue ut alij uolunt: quattuor: duos Senecas uidelicet Gallonem & Lucanũ misit Corduba: & hos omnes: & Plautum Arpinatem: & Lucillum Aruncum: & Pacuuium Brũdusinum: & Iuuenalem Aquinatẽ: & Propertium Vmbrum: & Valerium Antiatem: & Catullum Veronensem: & Varrũ Cremonensem: & Gallum Forliuiensem: & Actium Pisaurensem: & Cassiũ Parmensem: & Claudianum Florentinum: & Persium Volateranũ: & mille alios Roma retinuit: ac magna ex parte humo condidit: Titoliuio Patauino uix serum uelut ad sepulturam patriæ restituto: Sic ex diuerso multos Roma eadem genuit alibi morituros. Orbis terræ quasi domus angusta est: & ipse quadrangularis: cuius ab extremo ad extremũ transitus: & hic uiuere: illic mori. Non pluris est fortibus animis ꝙ pro uario usu balneum triclinium seu brumali æstium thalamum mutare. Trita est omnibus maximeq; illustribus alternatio hæc originis & sepulchri. ❡Do. Scio sic esse: extra patriam tamẽ mœstus morior. ❡Rõ. Nihilo lætior i ea ipsa quã tuã dicis patriã moreris: sed indulgetis fletibus dolẽdiq; causas aucupamini: tãq; sua illis ĩsit delectatio: ꝙ si aĩm uulgi erroribꝰ circũuẽtũ sancte doctæq; sil' ac discretæ pauptatis exempla nõ adiuuant: fortunatioribus agã: si qđ doles regibus ac Cæsaribus accidisse monstrauero: ducumq; clarissimis maximorũ ne hominum for-

F

tunam sis recusaturus uidero. ¶Do. Quid dictura quos ue in medium prolatura sis sen-
tio: Sed quid opus est uerbis: doleo extra patriam mori: mortisq molestiam locus grauat.
¶Rō. Medicam manum horres: uideo: pergam tamen: ꝙ fœliciter tu uideto: mihi uerū di-
xisse ac fideliter monuisse: sat fuerit. Alexādrum Pella genuit: Babylon peremit: Alexādria
conditoris sui nomen ac cinerem custodiuit. Alterum Alexādrum Epiri regia pauerat: Lu
canus amnis obruit. Cyrum Persis regem tulerat: Scythis truncum tulit. Marcum Cras-
sum magnumq Pompeium Roma & Romanum Imperium omne suspexerat: quæ uiuo-
rum magnitudinem tolerasset: utiq mortuorum si sors sineret suffectura cineribus: sed al-
terum trans Euphratem tellus pressit Assyria: alterum Aegyptiaci gurgitis unda contor-
sit. Catoni huic ultimo Roma principium ac nomē: finem cognomenq dedit Vtica. Cor-
nelios Scipiones Roma progenuit nobilissima & reipublicæ saluberrima germina: quibus
seruanda sæpe esset & ornanda: hos sic sua sors distribuit ut duo hi qui dicuntur magni Hi-
spana tellure obruti. Superior Africanus Literni: Nasica Pergami: Lentulus intra Sicili-
am: seiunctis habitent sepulchris: Soli ex hoc numero Asiaticus atq Africanus minor Ro
mæ iaceāt: meliꝯ quolibet in exilio jacturi. Ille carcere multatꝯ: hic morte. Sic ꝑsæpe ubiq
meliꝯ uiuas: meliꝯ moriare ꝙ in patria: nusꝙ durius iaceas ꝙ domi. Tres Decij: & si duos
tantum fama celebret: extra patriam animosissime ceciderunt: cum latinis pugnans pater:
cū Hetruscis filius: addidit Cicero & cū Pyrrho nepos: Quid nunc ex ordine occurrentes
eximios duces sequar: omnes Romæ genitos sed extinctos alibi: Attiliū Regulum pro ser-
uanda patria simul atq hosti fide: quo crudelius: eo gloriosius morientem uidit Africa: &
sequenti bello Gaium Flaminium Cortona: Aemilium Paulum Cumæ: Claudium Mar-
cellum Venusia: Tiberium Gracchum Lucania procumbentem uidit: Nulli horum Romæ
mori cōtigit. Duæ spes ingētes Imperij Romani in ipso ætatis flore succisæ: Drusus & Mar
cellinus: Etsi ambo in patriam reuersi: ambo tamē procul a patria: Ille in Germania obijt:
hic Baione. Quid nunc: tu ne Tarquino superbior: tu ne potētior Sylla es: Atqui ille Cu-
mis exul: hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquar: Augustus Cæsar pater
patriæ: extra patriam obijt apud Cāpaniæ Nolam. Tiberiꝯ dispar moribus imperio par:
apud Campaniæ Misenum. Vespasianus ac Titus optimi principes ut patrem & filiū dece
bat: una & eadem uilla: ꝙuis prope: extra urbem tamen obiere. At Traianus in occidente
natus: in oriente defunctus est. Septimus Seuerus in Africa humilē habuit originē: Romæ
superbū imperiū: Eboraci aūt in Britānia spulturā. Theodosiū, i Hispanijs ortū: defūctūq
Mediolani: Cōstātinopolis accepit quæ iā prius aliū de æditū sui nois possidebat auctorē.
Quid de alijs dicā: Lycurgū Sparta ꝓfugū: Creta suscepit. Eadē Creta Saturnū regē pul-
sum a filio abeuntem uidit: Italis finibus abditum humatumq audiuit. Africæ lumen Hā-
nibalem tegit urna Bithynica. Theseū: Themistoclem ac Solonem: tres Atheniēsium coro-
nas sic fortuna dispersit: ut primum Syrus: secꝯm Persis: tertium Cyprus sepeliret: Impa-
ria tantis cadaueribꝯ sepulchra: Dies me deficiet singulis immorātem: neq te historijs ob-
ruere ꝓposui: sed monere. ¶Do. Teneo: sed hos oēs & ꝙscūq enūerare alios potes: extra

G

patriam defunctos fateor: sed uolentes nego: dolentesq arbitror. ¶Rō. Vnde hoc tibi nisi
ꝙ stulti omnes: secꝯm se alios æstimant: neq quod sibi difficile est cuiq possibile suspicari
possunt: Et fortasse illi ueteri potius prouerbio præbuisti aurem: Bonum ē peregre uiuere:
mori malum: cum utrunq potius bonum sit: modo bene fiat: longanimiter atq honeste:
Malum utrūq: si male: si flebiliter atq ignaue: Dicam quod mireris: quodq prouerbio pe
nitus sit aduersum: si qua locorū querimonia iusta est: hanc ego facilius uiuēti promiserim
cuius utcunq forsan intersit: ꝙ morienti cui omnis loci cura superuacua est iam locis om-
nibus abituro. ¶Do. Tangis animū: adhuc tamē in patria mori mallem. ¶Rō. Volūtas
humana nisi uirtus ac sapientia illam frenet per seipsam indomita & effrenis est. Qz si alti-
us attendas: totum hoc ad te nihil pertinere fatebere: quādo neq hic amplius esse potes:
neq ossibus tuis superesse sensus aliquis quo discernant ubi durꝯ aut mollius cubēt: neq
quo tendis aliunde facilius peruenisses aut breuius. Eleganter Anaxagoras peregre mori-
ens: an in patriā referri uellet amicis interrogantibus: nihil necesse est inquit: Et adiecit cau-
sam: Vndiq enim ad inferos tantundem uiæ est: qꝯ responsum non minus cōuenit ad cœ-

H

lum ascensuris ꝙ casuris ad inferos. ¶Do. Vtinam domi morerer. ¶Rō. Si illic esses: for-

ſan alibi eſſe optares:ſic enim habe:& quod uiuens debueras:diſce uel moriens:perdifficilē eſt uobis o mortales morem gerere delicati & querulí:quibus quod habetis omne uiliſſimum eſt ſemper:& ſolum id optimū quo caretis. ¶Do. O ſi domi morerer. ¶Rō. Multa ibi forſitan uideres quæ mortem tibi efficerent grauiorem:unde ideo te ſemotum crede ut reiectis curis omnibus deum ſolum atq; animam cogitares.

De moriente in peccatis Dial. CXXVI

¶Do. m Orior in peccatis. ¶Rō. Hæc iam nec naturæ nec fortunæ:ſed tua propria culpa eſt. ¶Do. In peccatis morior. ¶Rō. Primum peccare quis te compulit? Deinde quis uetuit commiſſa diluere? Poſtremo quis nunc etiam ſeram licet pœnitentiam impedit? Uſq; ad extremū ſpiritum liber eſt animus. ¶Do. Peccata mea moriens mecum fero. ¶Ratio. Caue ne id facias:uenenoſum mortiferumq; uiaticum depone dum uacat: dumq; eſt qui illud tollat ac deleat:ut ſcriptum ē: Proijciatq; poſt tergum ſuum in profundum maris:Et quantum diſtat ortus ab occidente longe faciat abs te: Hanc tu horā ne negligas:quæ ſemel elapſa nō redibit:Quod licet horis omnibus ſit commune:ut eant ſemper nunq̃ redeant:In una tamen omiſſum hora in altera forſan reſtaurari datum ſit:At extremæ horæ negligentia prorſus irreparabilis eſt. Itaq; quod in arcanis animæ diſputationibus inuentum ferunt:uitæ huius errores quaſi leues quidam lapſus in plano ſunt:unde facile poſſis aſſurgere:At peccatum mortis graui & ex alto præruptoq; ſimillimum eſt ruinæ:unde facultas nulla ſit reſurgendi: Huic tanto diſcrimini cui poſthac nunq̃ ſuccurrere ualeas:nunc occurre dum uales:& memento non modo quid ueſtri dicant:ſed quid Cicero qui de morientibus in diuinatione ſua diſputans:Tu uel maxime inquit laudi ſtude eoſq; qui ſecus q̃ decuit uixerunt peccatorum ſuorum maxime pœnitet. Quid a quoq; quæſo religioſiuſ:quid utilius dici poteſt:Fiat modo quod dicitur pœniteatq; uel ſero? Anceps fateor ac periculoſa dilatio: & quæ plurimos fallit qui purgationem animæ quæ feſtina nimis eſſe non poteſt:ſcientes uolenteſq; procraſtinant & in finem trahunt:quo tempore circumuenti & artati uicinlaq; mortis attoniti:nihil de conceptis expediunt. De quo quoniam multa dicuntur a ueſtris:haud impertinens eſt audire quid hic quoq; Virgilius & ipſe teſtis externus dicat:quibus uerbis hanc deſidiam neglectamq; confeſſionem notet:ex illius ore mirabile:ubi apud inferoſ iudicem illum facit iuſticia & æquitate notiſſimū: qui ut ipſe ait:Caſtigatq; auditq; dolos ſubigitq; fateri: Quæ quis apꝰ ſupos furto lætatꝰ inani Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem. Sed q̃uis hoc piculoſum adeo ſit:nihil tamē deſperatione periculoſius:nihil peius ueſtræ ſalutis hoſtis inuenit. Cætera enim ſuis cūcta remedijs leniuntur:hoc malorum maximum atq; ultimum:abeūtem ubi animam oppreſſerit:nullus tā remedio locus eſt. Huic ergo cum ſemper :tum in fine uæhementius obſiſtēdum eſt:quod & tunc urgere acrius ſolet:& nihil iam eſt reliqui quo ſalutis conſilia cunctādo reijcias. Neq; uero te hinc metus arceat:nec te pudor dolorq; dilationis īpediant:peius eſt nunq̃ q̃ ad ueſperam expergiſci:& omnino quicquid male differtur:peius omittitur. ¶Dolor. Morior abſq; ulla ſpe. ¶Ratio. Male ais:immo uero ſpem proiectam recipe: & admotam pectori totis animæ ulnis amplectere:ſtringe:conſerua. ¶Do. Magnum eſt peccatum meū ualde ¶Rō. Nullū tā magnū peccatū hominis eſſe poteſt: quin multo maior miſericordia dei ſit. ¶Do. Quis poterit tot peccata dimittere? ¶Rō. Et q̃s putas niſi ille de quo ſui hoſtes admirantes litigabat & querebant: Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit? ¶Do. Quis tātorum ueniam merebitur peccatorum? ¶Rō. Nullus fortaſſe merebitur aut meritus fuit: multis tamen data eſt gratis:& dabitur modo:ſit qui illam fideliter ac reuerēter imploret. Nullam quidem eſſe remiſſionem criminum ingentium perſuadere aliqui:ut perhibent:Conſtantino principi uoluerunt:At id falſum eſſe:nō modo apud ueſtros conſtat: apud quos remiſſio peccatorum per baptiſmum & per pœnitētiam nota eſt: ſed apud Paganos etiā fama fuit:falſa licet: quoꝝ morbis ideo inefficax erat medicina:q̃ eis nōdū medicꝰ cœleſtis aduenerat:ꝑinde niſi mūdari a pctō animꝰ & deleri poſſet iniq̃tas: fruſtra id totiēs pctōr ille primū maximꝰ:poſtmodū uir ſctiſſimꝰ precaret̄. ¶Do. Peccati cōſcītia ſpem præcidet. ¶Rō. Peccati memoria pœnitētiā ac dolorē aīo afferre debet:nō uero ſpem auferre:Sed uos omni ex parte fallimini in peccato feruidi:poſt peccatum gelidi:Peccando quidem exultatis:memorando autem deſperatis. Multi paſſim peccant ſub

A

B

spe ueniæ: Contra uero multi eum peccauerint ueniā desperant: & utriq́ errant: Nam & il-
lis ab initio spem damnosam pellere: & his in finem salutiferam spem tenere cōsilium erat.
C ¶ Do. Grauem culpis mors præcipitat quid agam? ¶ Rō. Quid nisi quod egisse iam pri-
dem decuit ut infaustam sarcinam festinanter abijcias: qua leuatus ibis plane non præcipi-
tabere: Ibisq́ non curuus: nō titubans: sed erectus certo ac stabili uestigio & spe bona. Age
ergo ne differas: neu diffidas: ē qui exoratus ab humeris illam tuis transferat qui grauiora
iam transtulit: cui nil graue: nil difficile est. Et q̄uis pigra dilatio excusatione careat: laude
nō caret emēdatio sera licet: Satius est eñ sero q̄ nunq̄ resipiscere: Cōfortare: respira: mul-
tos a limine tartari paucæ piæ lachrymulæ reuocarūt. Stat dexter ad lectuli tui caput: qui
non solum infecto illi se mundare uelle respondit: sed quatriduano iam fetenti ut surgeret
imperauit: teq́ etiam nunc expectat ut mundari uelis ac surgere: non minus ipse hodie q̄
tunc pius: nec solito minus potens: adhuc quo in statu mori uelis in te est: adhuc sine pec-
catis mori potes: non q̄ peccata non fuerint sed non erunt. Et si enī in præteritis nullū ius
nisi obliuionis habere deum: Plinius secundus existimet: habet tamē qđ ille uir curiosissi-
mus non uidit: ius etiam abolitionis: Itaq́ facta licet infecta esse non possint: ex facto tamē
oriens peccatum sic deleri potest: ut iam amplius nō sit: ita ut sicut scriptum est: Quæratur
peccatum & non inueniatur: non q̄ se peccati uinculis absoluere potentiæ sit humanæ: sed
q̄ piæ hominum uoluntati contritoq́ cordi diuinū nunq̄ desit auxilium.

De Moriente sollicito quid de patrimonio ac liberis futurum sit: Dialogus CXXVII.

¶ Me.
A Quid de patrimonio sperem: quid de liberis? ¶ Rō. Et patrimonium dominos in-
ueniet: & liberis sua sors erit. ¶ Me. Quid de tantis diuitijs fiet? ¶ Rō. Ne dubita
ne hæredi nimiæ uideantur: nunq̄ tantæ erūt quin aliquid desit: de his tamen illa
uiderit quæ res uestras hasq́ tā dilectas opes huc illuc iaculatura cōtorquet. ¶ Me. Quid
facient filij? ¶ Rō. A terreno patre desertos: in suam curam cœlestis pater accipiet: non reli-
cturus ut tu: neq́ orphanos facturus: Ille eos nutriet & docebit a iuuentute eorum: modo
dociles se præbeāt: & usq́ in senectam & senium: usq́ ad mortem & sepulchrum non desti-
tuet. Spes nascentis hominis deus est: non genitor q̄uis diues q̄uis rex ille sit. Non est ædi-
ficandum in arena sed in petra: Omnis spes de homine breuis & caduca est. Filij igitur tua
spe delusi ponent in deo spem suam: & cantabūt cum Dauid: Pater meus & mater mea de-
reliquerunt me: dominus aūt assumpsit me. Multoꝝ indolem filioꝝ & uirtutum semē men-
tibus insitum parentū blanditiæ extinxerunt: Sicut ex diuerso: molliciem sæpe discussit or-
B bitas ac paupertas. ¶ Me. Quo deuenient opes? ¶ Rō. Vnde uenerunt reuertētur: hoc est
ad fortunæ manus: Inde rursus ad alios atq́ alios abituræ: apud neminem diu mansuræ.
Vagæ sunt enī: stare nesciunt. Neq́ sine mysterio: Rotūdam nūmi formam opinati sunt:
sed uolubilitatis indicium esse dixerunt quidam facete: non inficior: sed non minus trian-
gularis: aut quadra uolubilis haberetur: quod attinet: ad diuitiarum fluxum: quarum na-
tura est labi assidue ac uolui: odisse unius seras arculæ: crebris ac uarijs possessoribus dele-
ctari: siue ut rubiginem motu uitent: siue ut fallant circuitione q̄ plurimos: siue ut cum do-
minis suis de instabilitate contendant: Hāc tu igitur moriens: uel uiuenti superuacuam cu-
ram pone: quin si locuples moreris: agnosce fortunæ fidem raram & usq́ ad exitum euita
diuitiasq́ iam tibi nō necessarias alijs linque. At si pauper: expeditus proficiscere seu ingē-
tes seu exiguæ seu nullæ opes tibi fuerint: modicum ad te olim post hac uero nil ad te per-
tinet nisi q̄ inopem uixisse securius quando laboriosa hæc uitæ uel præsidia uel tormenta
C mortem quoq́ sollicitant. ¶ Me. Quid erit de filijs? ¶ Rō. Erit ubi uiuat tuum nomen si
sint boni: si qua ea consolatio mortis est: non totus interijsse uideberis: in illorum uultibus
inq́ actibus te sibi redditum amici credent & gaudebunt: At si mali: est cur cupide deseras
quos corrigere nequiuisti & corrigendos ac domandos mundo tradas ac fortunæ: ne ue il-
los moriens suspires qui te mori segnius suspirant: & fors ocius mortuum suspirabunt.
¶ Me. Quid de opibus? ¶ Rō. Times ne a te dimissæ non sint dominos reperturæ? Expe-
ctant̄: exoptantur: æstimantur: neq́ tam de cōtemptu q̄ de certamine metuēdū: Proinde
iam nunc hæ diuitiæ tuæ esse desinent: cuiꝰ autem sint futuræ: quid filios aspicis? Sciri au-
tem non potest quidem nec oportet: sat est scire tuas fuisse si fuerunt tuæ: & non potius illi-
us rerum dominæ transeuntium atq́ mortalium quæ fortuna dicit̄: Sed sic tuas dico: hoc
est tibi ad breue tempus obsecutas: iam uero tēpus est abeundi cedendiq́ alijs: sine illis pa-

rumper obsequanē & uicissitudinem suam seruent: nisi ambitiose mori (& qđ stulti quidā fecere) tua tecum tumulo uis inferri: quādoq; sepulchrorum effossorib⁹ profutura: Deniq; iam terræ metalliq; curam proijce: cœlum tādem teq; ipsum cogita. ¶Me. Opes meæ fugiūt a me. ¶Rō. Putabas ne māsuras cū fugeret uita: cū tu ipse continue rapereris? ¶Me. Quid de opib⁹ meis erit postq; meæ esse desierint? ¶Rō. Quid de eis erat anteq; tuæ esse inciperent? ¶Me. Opes tantas linquo nudus abiens. ¶Rō. Nudus intrasti: nudus egredere: nō est qđ queraris: sed ē unde gratias agas. Alieni usus medio tempore tuus fuit: nil tuum tibi præripitur: sed expleto usu reposcitur alienum: E uicinia migrantes aduenæ ultro si quis est pudor cōmodata uasa restituunt. ¶Me. Heu nil tantis ex opibus mecum fero. ¶Rō. Aufer quantum attulisti: uel si mauis: quantum reges auferunt. ¶Me. Quid impuberes nati agent? ¶Rō. Adolescent si uixerint ac senescent: & ipsi suas agent uias fortunamq; suam: & labores uitæ obibūt: interim sub tutela dei erunt: & tu forsan sine patre impubes uixisti.

De moriēte anxio qd uxor eo mortuo sit actura: Dial. CXXVIII.

¶Me. Vid dilecta uxor post me faciet? ¶Rō. Nubet forsitan: qd ad te? ¶Me. Quid faciet chara uxor? ¶Rō. Tuo iugo absoluta: uel subibit aliud: uel libera ceruice uagabitur: uel iam fessa subsistet & quietem sola meditabitur. ¶Me. Quid aget uxor amantissima? ¶Rō. Quid cum te euaserit actura sit cogitas: cum tibi subiecta quid egerit nescias? Magna pars mortalium: quid domi suæ fiat nescia: quid i cœlo agatur: quid ue in terris sit agendum quærit. Sane quid deinceps agat uxor: ipsa eadem uel maritus alter uiderit: ad te amplius cura ista non pertinet. ¶Me. Vereor ne post meum obitum nubat coniunx. ¶Rō. Quædam uiuentibus uiris nubunt. Fecit hoc apud Hæbreos Herodias: apud Aphros Sophonisba: apud Romanos Martia & Liuia: quis has duas uirorum cōsensus ac iussus excuset: Tuæ uni uiro licet mortuo nubere non licebit? Atqui paucæ uiuis coniugibus fidem præstant: tu gelido etiam cineri fidem poscis? Si fida tibi usq; ad diem uitæ ultimum uxor fuit: quid ni totum coniugalis fidei munus impleuerit? ¶Me. Ne secūdo uxor nubat metuo. ¶Rō. Ne primo nuberet: magis forsitan metuendum erat: Id ad te pertinuit: hoc ad alterum pertinebit. Sic est autem: metuenda contemnitis: spernenda metuitis: nil in rebus iusto precio æstimatis: Maritalis thori duellū securus intrasti non cogitās quid periculi adires: id intrare alium times? ¶Me. Nollem fateor uxorem alteri nubere. ¶Ratio. Perfectæ quidem pudicitiæ secundæ nuptiæ quantum licet fateor uitandæ sunt: sed uitanda magis periculosa uiduitas. Est ubi nubere non tantum permittiē sed oportet. Difficile est formosam solam caste uiuere. ¶Me. Dulcis alteri coniunx nubet. ¶Rō. Raræ sunt earum etiam quas honestas dicunt: quibus non super præsentem cōiugem: alter iā animo desponsatus sit. Mortalis mihi inquiunt uir est: quid si hic obeat: num ille mihi aut ille erit aptissimus: quem uirtus: quem nobilitas: quem gratia: quem facundia: quem forma cōciliet? ¶Me. Vxor mea nubet alteri. ¶Rō. Tua quidem uxor minime: Ne tua enī sit amplius mors faciet: Nec mirabere si cōiuges separat quæ corpus atq; animæ uincula dissoluit. ¶Me. Nubet iterum uxor mea. ¶Rō. Et Romanorum ducum nupsere iterum uxores: fer cōmunem cum maioribus fortunam. ¶Me. Nubet uxor alteri. ¶Rō. Et Romani duces & principes uiduas duxere: Et sanctissimus rex Dauid uiduas duas in cōiugiū duxit: quæ minorum fuerant uxores: & fortasse te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tum linque sollicitudinem qui eo pergis ubi nō nubitur. ¶Me. Nubet alteri dulcis uxor. ¶Rō. Si meliori nupserit: gratulare ꝓsperitati eius quam amasti. Sin peiori: gaude saltem q; tu illi iam notior chariorq; futuris sis. Multæ primos uiros nosse ac diligere secundo demum matrimonio didicerunt.

De moriēte sollicito qd post se patriæ euētuꝝ sit: Dial. CXXIX.

¶Me. Vid post me de patria mea erit. ¶Rō. Bonoꝝ omniū patria una est: & maloꝝ altera: harꝝ cui te asscribi in ciuem feceris uideto: Tertia enī patria nulla ē sed diuersoriū aut trāsit⁹. ¶Me. Quid de patria mea erit. ¶Rō. Patria illa quā petis uno sp̄ in statu ē: Ista quā deseris (qđ sæpe iā diximus) nō patria sed exiliū tuū fuit. ¶Me. Quid patria post me aget. ¶Rō. Regia cogitatio esse solet: qd post se regnis atq; urbib⁹ euentuꝝ sit: qualē fuisse legis aut magno illi regi Assyriæ: aut Romano illi pricipū maximo priuatā fortunam hæc cura supeminet, Qū uero ad ultimū sic affectus es: ut illā miseriæ officinam

atq; illud hospitium doloris ubi rapidum uitæ tempus multis in laboribus: ne dicam geminib⁹: exegisti: pateiam nunc etiam tuam uoces: Et uis scire quid actura sit: dicam: Faciet nempe quod fecit & quod faciūt aliæ: At quid inquies? Tumultuabit: dissidebit: nouarum rerum sectabitur & partium simultates: mutabit dominos: innouabit leges: utrūq; sæpe in peius: in meli⁹ raro: Calcabit præterea egregios ciues: attollet indignos: pellet immeritos: prædones ærarii colet: blandos diliget: ueridicos oderit: bonos spernet: uenerabitur potentes: libertatis hostes adorabit: defensores rei publicæ persequetur: flebit ac ridebit inaniter: aurum gemmasq; mirabitur: uirtutes abiiciet: amplexabitur uoluptates: hi sūt mores urbium. Nemo tibi nō certus horum uates fuerit: nisi qui semp̄ rure uixerit: uel obtusis auribus ac oculis urbes intrauerit. ¶Me. Quid post me patriæ accidet? ¶Rō. Quid sollicitus: quid ue anxius es quicquid patriæ acciderit: tua iam domus ab incendiis: a furibus: a ruinis tuta erit. Nihil ad te pestilens annus: nihil annus exuberans: nihil æstus: nihil siccitas: nihil imbres ac grandines niuesq; & glacies & nimium gelu: nihil feræ uel uolucres: nihil bruchus aut locusta: nihil deniq; terræmotos ac fremitus procellarum: nihil annonæ caritas: nihil hostium incursus aut bella ciuilia. ¶Me. O quis patriæ stat⁹ erit: seo quis demū finis? ¶Rō. Quis putas nisi qui maximarum urbium fuit: quiq; omniū erit puluis: cinis: sparsi lapides: nudum nomen? Possem id innumeris argumentis ostendere: sed rem tenes. Ad summam: Nil ab homine fit æternum: nil humanum præter animam immortale. Cœpta desinent: sata deficiēt: structa ruēt: quid plus æquo angeris: quid æstuas? si in cœlo eris & hoc ipsum & mortalia cuncta despicies: Nam qui ad inferos descendunt: charitate amissa: deum atq; homines deiq; opera simul atq; hoim odisse credibile est.

De studio famæ anxio in morte: Dial. CXXX.

¶Do. Quid de me post fata dicent homines? ¶Rō. Intempestiua sollicitudo: hoc a iuuentute prouisum esse debuit: Qualis fere uita hominū talis est fama. ¶Do. Quid de me loquentur? ¶Rō. Quid respōdeam nisi illud doctissimi atq; omnium eloquētissimi Ciceronis: Quid de te alii loquantur ipsi uiderint: sed loquentur tamen: Sermo aūt omnis ille angustiis cingitur his regionum quas uides: nec unq̄ de ullo perennis fuit: sed obruitur hominum interitu & obliuione posteritatis extinguitur. ¶Do. Quid de me dicēt homines qui post me nascentur? ¶Rō. Dicerem aliter ista ꝙ Cicero: si melius dici posse crederem. Quid autem: inquit: interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te: cum ab his nullus fuerit qui ante te sunt nati? Vnum addidit: quod tunc forsan dubitabile: forsan falsum: nūc certissimum & absq; ulla prorsus hæsitatione uerissimum est. Qui nec pauciores inquit & certe meliores fuerunt uiri: Nam quis est oro iam qui dubitet nunq̄ quales fuerint futuros homines: ita in peius inclinata sunt omnia ruinæq; proxima. Cura ergo mirabilis ignotorum atq; imparium dicta metuere: cum excellentium ac uotorum opiniones ac uerba cōtempseris. ¶Do. Quæ mihi fama erit extincto? ¶Rō. Facile melior ꝙ uiuēti cum siluerit liuor. Raro enim uitæ hominum superstes inuidia est: Vt autem uirtus radix est gloriæ: sic deceptrix inuidia: utq; liuidus pollex præsens impedit: sic amotus ueræ laudis restituit incrementum: Itaq; multis busti limen inuidiæ in accessum magnæ gloriæ uestibulum fuit. ¶Do. Quantum me lōga manet fama? ¶Rō. Longa forsitan ut uos lōgum dicitis: uere autem apud uos nihil est longum: ut uero non modo longa sint omnia sed æterna: sola uirtus efficere potens est præcipueq; iusticia: de qua scriptum est: In memoria æterna erit iustus: quod ut potuit: poeta uester expressit: tibi ait: Sed famam extendere factis: hoc uirtutis opus ē. ¶Do. Quali post obitū fama ero? ¶Rō. Quid refert quale sit qđ mox uel nescies uel cōtemnes? Quid ad te hominū flat⁹ dum tu flatu cariturus sis? Spirātē uesci delectariq; auris nō miror: at defunctum stupeo. ¶Do. Quid de me post obitum dicetur? ¶Rō. Et quid putas nisi quod mereberis bonū: malū: multū: parū: nihil: in quibusdam mendax: sed in pluribus uerax fama est: alioquin longa utiq; non est: diuturnitatis fundamentum ueritas: ruinosum atq; imbecille mendacium. ¶Do. Qualis mihi post exitum fama erit? ¶Rō. Qualis ante exitū fuit uita: nec minus ī exitu. De hoc ergo temp⁹ omne præteritum: sed imprimis præsens hora uiderit. Sic enim habeto quali quisq; dign⁹ sit fama post mortem nulla re melius ꝙ morte emseri: quippe cū multos per omnem uitā inglorios & obscuros: sola (dictu mirabile) mors illustrat.

De Moriente sine filijs: Dialogus CXXXI.

A

¶Do. Sine filijs morior. ¶Rō. Eo alacrior mori debes atq; expeditior proficisci: nil post tergum linquēs quod te uellicet. Ille ingens morientiū dolor cessat ex cōmiseratione oriens deferendæ prolis: immaturæ præsertim & paterno præsidio indigentis perq; ætatem inopiamq; consilij & iniurijs & casibus multis expositæ. ¶Do. Nati quos optabam sperabamq; superstites præcesserūt. ¶Rō. Habes ad quos ire cupias: non a quibus doleas abire non exiguum solamen. ¶Do. Mors acerba filiorum orbus ut moriar cogit. ¶Rō. Hoc si miserum censes: quid est quod uel orbum mori cogat uel uixisse coegerit: cum unde tibi filios eligas ingenuorum iuuenum tanta sit copia: eo fortassis obsequentiores & tui amantiores habiturus q̄ quos tuo de sanguine genuisses: q illos casu quodam: hos certo iudicio quæsiuisti. Filij illi anteq̄ noti: hi autem noti & dilecti & electi anteq̄ filij. Itaq; totum illi hoc naturæ: hi beneficio tuo imputēt q filij tui sint: unde fit ut sæpe hæc fuerit fausta successio cui tuto nō mediocre tantum patrimonium sed summū imperium crederetur. Nosti ut Iulius Cæsar prole carēs: sibi Augustum: ille Tiberium pene inuitus quidem: ut post Nerua Vlpiū Traianum: ille Elium Hadrianum: utis rursus Antonium piū: ille Marcum Aurelium sibi filium fecit: fecissetq; ille alium quemcunq; fœlicius q̄ Cōmodum genuisset: nulli cōmodum cunctis incōmodum unicum tanti patris infortuniū uniūq; ex paucis Romani Imperij probrum ingens atq; apertissimum argumentum: quāto adoptio sit fœlicior genitura: q cum primi ex ordine diu ac fœliciter imperassent: hic tantorū uestigijs ducum spretis iter deuium ingressus: breui & turpi non imperio sed tyrannide: cum rempublicam fœdasset: misero quidem sed se digno fine procubuit: publicumq; ludibrium in se uertit. Iam inde præterea ante hos longe secūm illud fulmē belli punici: maleumq; Carthaginis Africani illius magni filius in decus gentis assumpserat: hoc scilicet fato: ut quam urbem Auus concusserat: hanc nepos eius euerteret: ut Florus ait historicus: ex Aemilia in Corneliam familiam translatus: utriusq; decus ultimum fateor non minimum. Ex his uides q nec tibi nec principi deesse filius potest: quodq; est optimum: Bonis bona non desit electio: quæ si adsit: talem tibi fortasse filiū dabit: qualem non dedisset uxor: & uotiuū matrimonij effectum coniugalibus expeditus uinculis inuenies: sic naturæ defectui lex prouidit. ¶Do. Quomodo nunc domui meæ disponam: orbus morior? ¶Rō. Magnam uero pietatis: magnam laudis oblatam tibi ne respuas materiam: & quod filijs forsan ingratis ac uel male cumulaturis: uel quoniam uterq; mos est in usus pessimos uersuris breuiq; omnia profusuris conferre decreueras: confer honestius: confer utilius: confer stabilius: Pergami quidem rex Attalus: populū Romanum nec egentem certe: & Asiaticis profecto diuitijs corrumpendum testamento sibi hæredem fecit: Ego tibi alium populum: quem institutas ostendam: Hinc te amicorum: hinc egentiū turba circumstant: ex utraq; tibi filios adoptare permitteris: quorum alij te digressum dulci secum cōmemoratione detineant: Alij te quo pergis pia precū festinatione præueniant: ut quæ hic erogaueris: illic centuplicata reperias: fœnus uberrimum certissimumq; uiaticum iter istud acturis. ¶Do. Morienti mihi nullus est filius. ¶Rō. Quid si multi essent: an ex his tibi: seu custodem domus ac pecuniæ: quæ tua certe amplius non erit eligeres: seu in prælio mortis athletā ipsum quoq; mortalem: seu denicq; comitem ad sepulchrum: ultra enim nec te tui quidem comitētur: nec Metellum sui: Breuis a lectulo mortis ad sepulchrū uia est: Quid refert an hic solus iaceas: an ibi? Friuolæ prorsus & ieptæ causæ filios optādi: Nam si in illis ut uulgo dicitur seruari ac perpetuari tuum nomen optabas: ipse quoq; uulgariter fallebaris. Siquidem filiorum obscuritas profecto creberrima nec illustrare ipsa utiq; nec seruare paternum potest nomen: At perrara filiorum claritas: ut ipsos semper filios claros facit; sic parentes interdum uicinitate sua cōtegit obscuratq;: quasi minora sol sydera: qđ nusq̄ euidētius q̄ in Iulij Cæsaris patre cognoscitur: quem pene ignotum filij splendor fecit. Et ad summam: quisquis in filio sui nominis spem reponit: rem ptenuem labilemq; in uase fictili locat ac ruinoso: qđ q; est inconsultius non suo: rem maioris apud uulgus q̄ apud doctos precij: neutris tñ contemnendam: sed cum honestius: tum certius locādam in suis incortuptibilibus uasis ac solidis in uirtute propria: in rebus gestis in litteris. ¶Do. Sine natis morior. ¶Rō. Nō sunt in quos tuæ sese spargant curæ: in te uersæ omnes quo instructior liberiorq; digrediere: te unum respiciens: te metiens. Sis q̄ miser & q̄ fœlix moriare: nec incertus moreris: an uel miseriæ sit addendum: uel fœlicitati detrahendum tuæ: aliena seu turpitudine seu fortuna:

B

C

D

Etsi enim alijs aliter uideatur: In quorum ego sententiam sum pronior: ut magnis tamen scimus uisum esse philosophis: filiorum euentibus imminuitur paterna foelicitas. Imbecille bonum quod in crastinum prominet & pendet ex altero: quod si opinionem hanc admittimus: quid hinc sit intelligis: dubitari enim nequit quin multi foelicius obituri fuerint si sine filijs obijssent.

A

De Moriēte qui metuit insepultus abijci: Dial. CXXXII.

ℭMe. INsepultus abijciar. ℭRō. Alitibus inuides: an feris: an piscibus: Nam si metuis tibi baculum seu custodem iuxta reponi iube: quo a cadauere depellantur. ℭMe.

i

Ludis in malis meis: nam profecto nil sentiam. ℭRō. Quid igitur times quod non sentias? Nam si sentias probes: sentiētem enim sepelire necare est. ℭMe. Inhumatus iacebo. ℭRō. Tu nisi te tellus presserit illam premes: te nisi terra contexerit coelum teget. Notum est illud: Coelo tegitur: qui non habet urnam. Illud quoque notissimū: Facilis iactura sepulchri: Facilis inquam sic: ut nulla facilior. ℭMe. Inhumatus ero: graue dictu. ℭRō. Dictu nescio: re autem profecto leuissimum: multoque tolerabilius sepulchro exui quam domo quam lodice quam sagulo. ℭMe. Inhumatus ero: foedum uisu. ℭRō. Foedum fortasse alijs: tibi autē nihil minus. Omnem quidem sepulturam non nisi uiuorum causa institutam esse: doctorū omnium auctoritas & res ipsa consentiunt: Idque sic esse sepulchrorum species indicio est: quae introrsus inculta & horrida rude incolis suis saxum obijcit: exterius multa impensa & artificum ingenio elaborata marmoreas spectantibus atque aureas praetendit imagines. ℭMe.

3

Insepultus ero: turpe aspectu. ℭRō. Parum ne oro negocij tui habes: ni suscipias alienum? Prouideant quos res tangit: hanc tu enim turpitudinem non uidebis. ℭMe. Insepultus linquar: miserum. ℭRō. Et magnus Pompeius tantus uir insepultus iacuit: Immo nec iacuit: sed iactatus est fluctibus obrutusque. Neque adeo te delyrum reor: ut opinione tua factus ille foelicior sit sepulchro: sicut nec collega eius Marcus Crassus infoelicior: quod qui eum sepeliri iuberet nemo affuit. In reliquis enī pene pares exitu fuere: nisi quod Crassi caput ut ditissimū auarissimumque omnium decebat auro grauius fuit seruatum: tamē utrunque ludibrio: Nisi forte tertius horum collega foelicior: quod altissimi atque pulcherrimi colosi situs in uertice ostenditur: celsa etiam templa despectans: bello quidem fortunatiorem fateor: busto negem: Sic hoc saxum illo pulchrius fateri oportet non foelicius. Quae enim ista foelicitas non sentiēns seu saxi seu saxo abditi? Alioquin si sepulchro foelix sit: nemo foelicior Mausolo. ℭMe. Inhumatus ero. ℭRō. Inhumati essent Paulus Aemilius & Claudius Marcellus tales uiri: nisi hostis illos infestissimus sepelisset: admiratione uirtutis: nisi fallor: & uerecundia uictus: non pietate ulla: quae in illius uiri praecordijs nulla fuerat: Ut sepulturā ego illam pene inuisam futuram ipsis arbitrer sepultis: & si eis optio data esset: inhumatos se iacere maluisse. Insepultus quoque Cyrus iacuit Persarum rex: neque id sibi neque uter Scythicus infamiae fuit: sed crudeli moreae: quibus acerrimam illam exprobrationem iniuriamque promeruit. Quid uero nūc singula nuda cadauera colligo: & uel Romanos principes uel externos reges: nō solum sepulchri ultimo & optato quidē: sed inani honore spoliatos: quin etiam laceratos discerptosque & membratim sparsos: ut inuidiosum diceres integro cadauere iacuisse: cū obuersentur animis inhumatarum strages gentium: atque: ut ita dixerim: insepultus orbis: Nēpe cum ipso quem dicebam Cyro: ducenta Persarum milia: & cum Crasso sexdecim florētissimae legiones: & ad Cānas Romanorū ciuium ac sociorum octogintaquinque & eo amplius milia: quinquagita sex milia Poenorum: Hispanorum: Ligurū & Gallorū ad Metaurū amnem ipso cum duce hostium: & ad aquas sextias: id est loco nomen: ducenta theutonum haud procul ab alpibus: utrobique duce Mario: cētum quinquaginta: ut quidam sunt auctores: & qui minus dicunt sexaginta non amplius Cimbrorum milia insepulta iacuerūt. Apud Philippos uero regum gentiumque omniū auxilia & Italici sanguinis flos uigorque: sic placitum superis hoc sepulchro carentes: campos Aemonios ferasque & uultures impinguarūt. Quid ad Egates insulas deleta Carthaginēsium classis? Quid Massiliensium ante portus sui hostia: inque ipso fidelis patriae prospectu? Quid (ne semper Italos labores loquar) classis Atheniensiū ante urbē Syracusiā demersa quale habuit sepulchrum? Sileo Salaminā & Marathonem trecentaque milia illic fusa Persarum: & si alij duplo amplius dicāt. Trāseo Hebraeorum cōflictationes: Scytharūque & Amaçonidum: Arabumque & Parthorum praelia & Medorum. Praetereo Alexandri Macedonis in oriente uictorias stragesque illas inermium populorum.

Pestes taceo tales: sæpe ut cadauer charũ licet abstraxisse parumper pietas fuerit. Incursus quoq; serpẽtum atq; immaniũ bæluarum: quarum impetum Dicæarchus docet: ut ait Cicero: quædam hominũ genera esse consumpta. Tempestates præterea & quotidiana naufragia: Nam qui flãmis pereunt nõ egentes busti dixeris. Omitto furores domesticos intestinãq; discordiam: de qua dictum est: Bellum ciuile sepulturam uix ducib⁹ præstare potest: quod de externo ueri⁹ etiam est bello. Nec ruinas urbium sequor: Troiæ: Hierosolymæ: Carthaginis: Corinthi: Numãtiæ ac Sagunti: aliarumq; multarum: ubi magna pars ciuiũ muris oppressa labentibus & sic patriæ consepulta est. Mitto deniq; terræmotus quibus multi sæpe mortales obruti: pro sepulchro totum terræ matris uterum habuerũt: quod cũ olim nuperq; crebrum malum fuerit diuersis in locis: nusq̃ tamen q̃ in Asia insignius: ubi duodecim urbes uno die horrificis terræ hiatibus haustæ memorantur: Hæc tam multa dixerim: ut ridiculum tibi metũ eripiam: qui morte magis damnũ metuis sepulchri: atq; illud huic uni corpusculo deesse fers grauiter: quod tam multis hominũ & bellatorum: & quod fuit indignius sanctorum insuper milibus defuisse compertum est. ❡ Me. Defuncto mihi terra negabitur prædurum. ❡ Rõ. Non id durum: sed tu mollis qui nec sentiens lædi quæas. ❡ Me. Mortuo mihi terra negabitur: indignũ. ❡ Rõ. Quid ita: illa ne tibi igitur an tu illi debit⁹? Atqui terra tibi fortasse negabitur: non tu terræ: poterit bustum tibi casus aliquis uel iniuria hostilis eripere: Tu e terra ueniens in terram redeas oportet: Id tibi domini tui ore prædictũ falsum esse nõ potest. ❡ Me. Non me gremio tellus teget. ❡ Rõ. At tu illam teges nudo corpore: quid ad te plus hoc post mortem pertinebit q̃ nunc pertinet? Ubi olim unguium aut crinium excrementa: ubi febris erutum sanguinem: ubi deniq; pueritis tunicæ seu fasciæ infantilis fragmẽta dimiseris? An oblitus es Theodori Cyrenæi apud Tullium elegãs responsum: cui cũ Lysimachus rex mortẽ crucis: ut auguror minaretur: Istis quæso inquit ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest humi ne an sublime putrescat: Te nisi tellus sinu excipiat ac superficie sustinebit: hinc tegamina uestient: hinc ornabunt flores læti hospite. hinc te imbres madefacient: hinc sol uret: hinc glacies stringet: hinc mouebunt auræ: & fortasse naturalius fuerit ut compactum ex quattuor elementis corpus in totidem resoluatur. ❡ Me. Inhumatus linquor: horridũ auditu. ❡ Rõ. In opinione horror non in re: quandoquidem apud alios horridum terra tegi: pulchrum igne consumi: quod maioribus uestris uisum scimus: Apud alios pulchrum a feris aut canibus laniari: Innumeri de hac re sunt gentiũ ritus: quos curiosius a Crispo collectos strinxit Cicero: Tu nuda iacebis humo: Ast illum præmit lapis horridus: illum putres glebæ obruent: illum mersum uoluent undæ: illum uenti pendulum agitabunt: grando feriet: lacerabunt corui: demum preciosissime conditos ac uelatos purpura: uermes rodent: Quidnã uero habet amplius qui marmore tegitur atq; auro q̃ qui flens apud poetam ait: Nunc me fluctus habet uersantq; in litore uenti? Et si ille erroris publici morem sequens inijci sibi terrã horret: nisi forte nunc etiam fabulis acquiescis anilibus: centum annos errare animas insepultorum hominum circa tartarei amnis ripam: quas sana utiq; ac religiosa mens respuit. ❡ Me. Bustum mihi patrium eripitur ❡ Rõ. Patrius cespes si relinquitur bene est: habes quod tibi Phocion uir magn⁹ inuideat: quem ciuem de se aliter meritum ingrata Athenarum urbs defunctũ quoq; suis finibus expulit: inaudita crudelitas. ❡ Me. Insepultus abijciar. ❡ Rõ. Age res tuas: curam hanc relinque uiuentibus.

D

E

❡ Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Secundus: in quo de Aduersa Fortuna disputatur: Fœliciter explicit.

Secretum Francisci Petrarchæ.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: in librũ quẽ Secretum suũ inscripsit: quo de Contemptu mundi disputatur: Colloquium in tertium diem productum: continentẽ: Præfatio.

Ttonito mihi quidem: & sæpissime cogitanti: qualiter in hanc uitam intrasfem qualiter ue forem egressurus: Contigit nuper: ut non sicut ægros animos solet somn⁹ opprimere: sed anxium atq; peruigilem: mulier quædam inenarrabilis claritatis & luminis formaq; non satis ab hominibus intellecta (incertum quibus uijs adijsse uideretur: uirginem tamen & habitus nuncibat & facies) me stupentem insuetæ lucis aspectu: & aduersus radios quos oculorum suorum sol fundebat: non audentem oculos attollere: sic alloquitur: Noli trepidare: neu te species noua perturbet: errores tuos miserta: de longinquo tempestiuũ tibi auxilium latura descẽdi: Satis superq; satis hactenus terram caliginantibus oculis aspexisti: quos si usq; adeo mortalia ista permulcent: quid futurum speras si eos ad æterna sustuleris? His ergo auditis: necdum pauore deposito: Maroneum illud tremulo uix ore respondi: O q̃ te memorem ⁊ go: nanq; haud tibi uultus Mortalis: nec uox hominem sonat. Illa ego sum: inquit: quam tu in Africa nostra: curiosa quadam elegantia descripsisti. Cui nõ segnius q̃ Amphion ille Dircæus in extremo quidem occidentis: summoq; Atlantis uertice: habitationem clarissimã atq; pulcherrimam: mirabili artificio ac poeticis: ut proprie dicam: manibus erexisti. Age itaq;: iam securus ausculta: ne ue illius præsentem faciem perhorrescas: quam pridẽ tibi satis familiariter cognitã arguta circumlocutione testatus es. Vix dum uerba finierat: cũ mihi cuncta uersanti: nihil aliud occurrebat: q̃ Veritatem ipsam fore quæ loqueret: Illius em̃ me palatiũ Atlantis iugis descripsisse memineram: At qua nã ex regione uenisset ignorabã: nisi cœlitus tamen uenire nequiuisse certus eram. Itaq; uidẽdi auidus respicio: & ecce lumẽ æthereum: facies humana non pertulit. Rursus igitur in terram oculos deijcio. Quod illa cognoscens: breuis spacij interueniente silentio: iter; & iter; in uerba prorumpens minutis interrogatiunculis meq; ut secũ multa colloquerer coegit. Duplex hinc mihi bonũ prouenisse cognoui: Nam & aliquantulum doctior factus sum: aliquantoq; ex ipsa conuersatione securior. Spectare coram posse cœpi uultum illum: qui nimio primũ me splendore perterruerat: quem postq̃ sine trepidatione sustinui: dum mira dulcedine captus inhæreo: circumspiciensq; an quisq̃ secũ afforet: an prorsus incomitata meæ solitudinis abdita penetrasset: uirum iuxta grandæuũ: ac multa maiestate uenerandũ uideo. Nõ fuit necesse nomẽ percũctari: Religiosus aspectus: frons modesta: graues oculi: sobrius incessus: habit⁹ facer: sed Romana facundia: gloriosissimi patris Augustini quoddã satis apertum indiciũ præferebat. Accedebat dulcior quidam maiorq; q̃ nõ nisi hominis affectus qui me suspicari aliud non sinebat. Nec tamen ideo tacitus mansissem: Iam interrogationis uerba dictauerã: Iamq; in extremum oris limen uox egressura processerat: cum subito ex ore Veritatis: dulcisonum illud mihi nomẽ auditum est. Ad eum siquidem conuersa: ac meditationem ipsi⁹ profundissimã interrumpens: sic ait: Chare mihi ex milibus Augustine: hunc tibi deuotũ nosti: nec te latet q̃ periculosa & longa ægritudine tentus sit: qui eo propinquior morti est: quo æger ipse a proprij morbi cognitione remotior. Itaq; nũc uitæ huius semianimis consulendum est: q᷑ pietatis opus melius q̃ tu nullus hoĩm præstare potest: Nam & iste semper tui nominis amantissimus fuit. Habet aũt hoc omnis doctrina: ut multo facilius in auditoris animũ ab amato præceptore transfundit᷑. Et nisi te præsens forte fœlicitas miseriarum tuar; faciat imemorem: multũ tu dum corporeo carcere claudebaris: huic similia pertulisti. Q᷑ cum ita sit: passionũ experrar; curator optime: tam&si rer; omniũ iucũdissima sit taciturna meditatio: silentiũ tamen istud ut sacra & mihi singulariter accepta uoce discutias: oro: temptes si qua ope languores tam graues emollire queas. Ad hæc ille: Tu mihi dux: tu consultrix: tu mihi consolatrix: tu domina: tu magistra: quid igit᷑ me loqui iubes te præsente? Illa aũt: Aurem mortalis hominis humana uox feriat: hãc iste feret æquanim⁹: ut tamen quicquid ex te audiet: ex me dictũ putet: præsens adero. Parere inquit ille & languentis amor cogit & iubentis auctoritas simul me benigne intuens paternoq; refouẽs cõplexu: in secretiorem loci partẽ ueritate præuia parũper abduxit. Ibi tres pariter cõsedim⁹: Tum demũ: illa de singulis in silentio iudicante: submotis procul arbitris: ultro citroq; ser-

F

mō lōgior obortus: atq; in diem tertium materia protrahente productus est: ubi multa licet aduersus sæculi nostri mores: deq; cōmunibus mortalium piaculis dicta sint: ut non tā mihi q̄ toto humano generi fieri conuitium uideretur: ea tamen quibus ipse uocatus sum: memoriæ altius impressi. Hoc igitur tam familiare colloquium: ne forte dilaberetur: dum scriptis mandare instituo: mensuram libelli huius impleui: Nō quem annumerari aliis operibus meis uelim: aut unde gloriam petam: maiora quædam mens agitat: sed ut dulcedinem quam semel ex collocutione percepi: quotiens libuerit ex lectione percipiā. Tuq; ideo libelle conuentus hominum fugiens: mecum mansisse contentus eris: nominis proprii non immemor: Secretū enim meum es & diceris: mihiq; in altioribus occupato: ut unūquodq; in abdito dictum meministi: in abdito memorabis. Ego enim: ne ut ait Tullius: inquam: & inquit sæpius interponerentur: atq; ut coram res agi uelut a præsentibus uiderentur: collocutoris egregii measq; sententias non alio uerborum ambitu: sed sola propriorum nominum præscriptione discreui: Hūc nempe scribendi morem a meo Cicerone didici: hunc ipse prius a Platone didicerat. Ac ne longius uager: his ille me primū uerbis aggressus est.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Secretum suum inscripsit; de Contemptu mundi disputātis: Colloquium Primi diei; Fœliciter incipit.

Augustinus.

A

q

Vid ais homūtio? quid somnias? quid expectas? an non te mortalē esse meministi? ¶ Franciscus. Memini equidē: nec unq̄ sine horrore quodā cogitatio illa subit animum. ¶ Augu. Vtinā meminisses ut dicis & tibi cōsuluisses: Etenī & multū mihi negocii remisisses: cū sit profecto uerissimum: ad contēnendas uitæ huius illecebras: componendiq; inter tot mūdi procellas animū: nihil efficacius reperiri: q̄ memoriā propriæ miseriæ & meditationem mortis assiduā: modo non leuiter aut suꝑficietenus serpat: sed in ossibus ipsis ac medullis insideat. At multū uereor: ne hac in re (quod in multis animaduerti) teipsum decipias. ¶ Fran. Qualiter quæso? Nō enī clare intelligo quæ narras. ¶ Augu. Atqui omnibus ex cōditionibus uestris o mortales: nullam magis admiror: nullā magis exhorreo: q̄ q; miseriis uestris ex industria fauetis: & impendēs periculū dissimulatis agnoscere: consideratioēq; illā si ingerat̄ excludatis. ¶ Fran. Quo pacto? ¶ Augu. Putasne quempiā adeo delyrare: ut morbo ancipiti correptus: non summe cupiat sanitatem? ¶ Fran. Neminē tam dementē arbitror. ¶ Augu. Quid ergo? Putasne quēpiā fore tam pigri remissiq; animi: ut nō qđ tota mēte desiderat: omni studio consectet̄? ¶ Fran. Ne istud quidem. ¶ Augu. Sed hæc duo inter me teq; cōueniūt: tertiū q̄z cōueniat necesse est. ¶ Fran. Qđ est tertiū hoc? ¶ Augu. Vt sicut q se miserꝝ alta & fixa meditatiōe cognouerit cupiat esse nō miser: & q id optare cœpit sectet̄ sic ut qđ sectatus fuerit possit etiā adipisci: Enimuero tertiū huiusmodi: sicut non nisi ex secundi: sic secundū non nisi ex primi defectu impediri posse: compertum est. Itaq; primū illud ceu radix humanæ salutis subsistat oportet: Vos aūt insensati: tuq; adeo ingeniosus: in perniciem propriā e pectoribus uestris salutiferam hanc radicē: omnibus terrenaꝝ blanditiaꝝ laqueis (quod mirare me atq; horrere dicebam) extirpare nitimini. Iure igitur illius auulsione: & reliquorū euersione plectimini. ¶ Fran. Hæc quidem: ut auguror: longior est querela: egensq; uerborū plurium: Ea ergo si libet in tempus aliud dilata: dum certior ad sequentia proficiscor: aliquantisper in præcedentibus immoremur. ¶ Augu. Tarditati tuæ mos gerendus est: Vbicūq; igitur uisum fuerit pedem fige. ¶ Fran. Consequentiam istam non uideo ¶ Augu. Quid caliginis interuenit? quid ue nūc dubietatis oboritur? ¶ Fran. Quoniam innumerabilia sunt quæ ardenter optamus studioseq; petimus: ad quæ tamen nullus labor: nulla nos diligētia aut ꝑuexit aut ꝑuehet. ¶ Augu. In rebus cæteris id uerꝝ esse non inficior: at in eo qđ nūc agit̄ cōtra est. ¶ Fran. Quā ob causam? ¶ Aug. Quia qui miseriā suā cupit exuere: mō id uere pleneq; cupiat: neq; a tali desiderio frustrari. ¶ Fran. Pape: quid ego audio: pauci admodū sunt q nō multa sibi deesse præuideāt: qđ q̄ uerꝝ sit: quisq; ad seipsum cōuersus fuerit itelligit. Atq; in eo sese miseros fateant̄: cōseques siquidē est ut bonoꝝ cumulatissimus aceruꝰ fœlices facit: & quicq̄d inde decesserit: ꝓ ea ꝑte necesse est efficiat infœlices. Hāc miseriæ sarcinam oēs quidē deponere uoluisse: rarissimi aūt potuisse: notissimū est. Q̄ꝫ multi enī sunt

B

C

quos uel corporis aduersa ualitudo: uel charorum mors: uel carcer: uel exilium: uel pauptas
perpetuis præmit angoribus? Aliaque huiusmodi generis: quæ sicut enumerare lōgū est: sic
tolerare difficile atque miserrimum: quæ quamuis sint patientibus permolesta: tamen ut uides
abiecisse non licet. Dubitari igitur meo iudicio non potest: quin multi quidem inuiti nolē/
tesque sint miseri. ¶ Augu. Longius retro reuocādus es: & quod usu euenit: uagis tardiori/
busque inuentiunculis sæpius a primis elementis dicendorum series retexenda est. Prouecti/
oris te quidem ingenij arbitrabar: nec putabam adhuc tam puerilibus admonitionibus indi
gere: & profecto si illas philosophorum ueras saluberrimasque sententias: quas mecum sæ/
pe relegisti: memoriæ cōmendasses: si & cum bona uenia loqui sinas: tibi nō alijs laboras/
ses: & lectionem tot uoluminum: ad uitæ tuæ regulam: non ad uentosum uulgi plausum &
inanem iactantiam traduxisses: tam insulsa & tam rudia ista non diceres. ¶ Fran. Quid pa
res ignoro: Iā nunc tamen frontem meā rubor inuasit: experiorque quod pædagogis obiurgā/
tibus pueri solent. Vt enim illi antequam admissi criminis nomen audiant: multa se deliquisse
memorantes: prima castigatoris uoce confunduntur: Sic ego ignorantiæ & errorum mihi con
scius multorum: & si nondum intelligo quorsum tua pergit oratio: quia tamen nihil mihi
non obijci posse persentio: ante finem sermonis erubui. Fare aūt apertius quæso: quid hoc
est quod in me satis mordaciter arguisti? ¶ Augu. Multa post hoc: nunc unum illorum: indig
norque fieri quenquam uel esse miserum suspicaris inuitum. ¶ Fran. Erubescere desij: quid eīm
hoc uero uerius excogitari potest? aut quia tam ignarus rerum humanarum tamque ab omni mor/
talium cōmertio segregatus est: qui non intelligat ægestatem: dolores: ignominiam: denique
morbos ac mortem aliaque huius generis quæ putantur esse miserrima: inuitis accidere plæ/
rumque: uolētibus autem nunquam? Ex quo uerum sit miseriam propriam & nouisse & odisse
facillimum: depulisse non: ita que prima nostri duo arbitrij: tertium hoc sit in potestate fortu
næ. ¶ Augu. Erroris ueniam uerecundia merebatur: impudentiæ aūt irascor grauius quam er/
rori: Quo modo eīm omnes illæ tibi philosophicæ sanctissimæque uoces exciderūt: nemine
his quæ pauloante nominabas: miserum fieri posse? Nam si sola uirtus animū fœlicitat (quod
& a Marco Tullio: & a multis sæpe ualidissimis rationibus demonstratum est) consequen/
tissimum est: ut nihil quoque nisi uirtutis oppositum a fœlicitate dimoueat: quod quale sit:
nisi prorsus obtorpuisti: me licet tacente recordaris. ¶ Frā. Recordor equidem: ad Stoico/
rum præcepta me reuocas: populorum opinionibus aduersa: & ueritati propinquiora quam usui.
¶ Augu. O te omnium infœlicem: si ad ueritatis inquisitionem per uulgi delyramenta con/
tendis: aut cæcis ducibus ad lucem te peruenturum esse confidis: Calcatum publice callem
fugias oportet: & altiora suspirans: paucissimorum signatū uestigijs iter arripias: ut poeticū
illud audire merearis: Macte noua uirtute puer: sic itur ad astra. ¶ Fran. Vtinā id mihi con
tingere posset antequam moriar: Sed perge quæso: neque enī prorsus depuduit: & Stoicorum sen/
tentias publicis erroribus præferendas esse nō dubito: quid autem hic persuadere uelis ex/
pecto? ¶ Augu. En hoc inter nos conuenit: nisi uitio miserum non esse nec fieri: Iam quid
uerbis opus est? ¶ Fran. Quia multos mihi uidisse uideor: inter quos & meipsum: nihil mo/
lestius ferentes: quam quod uitiorum iugum nō liceret excutere: quamuis ad id per omnē uitam sum/
mis uiribus niterentur: quamobrem stante licet Stoicorum sententia: tolerari potest: multos inui/
tos ac dolentes optantesque contrarium esse miserrimos. ¶ Augu. Aliquantulū euagati su/
mus: sed iam sensim ad primordia nostra reuertimur: nisi forte unde decesseramus oblitus
es. ¶ Fran. Obliuisci cœperam: sed incipio recordari. ¶ Augu. Id agere tecum institueram
ut ostenderem ad euadendū huius uitæ mortalitatis angustias: attollendoque se altius: Pri/
mum ueluti gradum obtinere meditationem mortis humanæque miseriæ: Secundum uero
desyderium uæhemens studiumque surgendi: quibus exactis: ad id quo nostra suspirat in/
tentio: ascensum facilem pollicebar: Nisi tibi forte nunc etiam cōtrarium uideret. ¶ Fran.
Contrarium equidem uideri: dicere non ausim: ea nanque de te ab adolescētia mea mecum
creuit opinio: ut si quid aliter uisum fuerit quam tibi: aberrasse me nouerim. ¶ Augu. Cessent
oro blanditiæ: at quoniam: non tam iudicio quam reuerentia assensum dictis meis præbuisse
te uideo: loquendi tibi quicquid ex arbitrio tuo fuerit libertas datur. ¶ Fran. Trepidus qui/
dem adhuc: sed licētia tua uti uelim: atque ut de reliquis hominibus sileam: testis est mihi hic
qui cunctis actibus meis semper interfuit: testis tu quoque: quotiens ad conditionis meæ mi
seriam mortemque respexerim: quātisque cum lachrymis sordes meas diluere uisus sim: uerū id
quod sine lachrymis narrare non possum: ut uides: hactenus frustra fuit. Hoc igitur unū est

D

E

F

quod me super ambigēda propositionis tuæ ueritate sollicitat: qua conatis astruere: nemi-
nem nisi sponte suā in miseriam corruisse: neminem miserum esse nisi qui uelit: cuius rei cō-
trarium in me tristis experior. ¶ Augu. Vetus est hæc & nunq̄ finem habitura querimōia:
atq̄ licet idem nequicq̄ sæpe temptauerim: adhuc inculcare non desinam: Nec fieri miserū
nec esse qui nolit: Sed est: ut dicere cœperam: inanis hominū peruersa quædam & pestilens
libido seipsos fallendi: quo nihil potest esse funestius in uita. Si enim familiarium dolos mi-
re pertimescitis: propterea q̄ & fallentium auctoritas remedium præripuerit cautelæ: & au-
res uestras assidue uox eorum blanda circumsonat: quorum utrunq̄ in aliis cessare uideat:
quanto magis proprias fraudes formidare deberetis: ubi & amor & auctoritas & familia-
ritas ingēs est: q̄ se quisquis plus æstimet q̄ ualet: plus diligat q̄ oportet: nunq̄ propterea
deceptus a deceptore separetur? ¶ Fran. Sæpe his uerbis hodie usus es: At ego meipsum
nunq̄: q̄ meminerim: fefelli: utinā non me alii fefellissent. ¶ Augu. Nunc te maxime fallis
cū nūq̄ teipsum fefellisse gloriaris: nec tā tenuis tuæ indolis spes est mihi: quia si animum
acriter attenderis: per teipsum uideas: neminem in miseriam nisi sponte corruere: Sup hoc
enī alteratio nostra fundata est. Dic enī oro te (sed cogita priusq̄ respondeas: atq̄ ad id ani
mum indue: non contentionis sed ueritatis auidum) dic mihi: quem hominū putas peccas-
se coactum? cum uelint sapientes peccatum esse uoluntariam actionem: usq̄ adeo: ut si uo-
luntas desit: desinat esse peccatum: sine peccato aūt nemo fit miser: qđ mihi iam superius
cōcessisti. ¶ Fran. Video me nuper paulatim de proposito excidere: & fateri cogor q̄ initiū

G

miseriæ meæ ex proprio processit arbitrio: hæc in me sentio: in aliisq̄ conicio: modo tu mi-
hi quoq̄ uerum fatearis. ¶ Augu. Quid me fateri postulas? ¶ Fran. Vt sicut uerū est: ne-
minem nisi sponte corruere: sic illud etiam uerum sit: innumerabiles sponte prolapsos: non
sua tamen sponte iacere: qđ de meipso fidenter affirmem: Idq̄ datum mihi arbitror in pœ-
nam: ut quia stare dum possem nolui: assurgere nequeā dum uelim. ¶ Augu. Quæq̄ haud
prorsus delyrantis opinio ista sit: postq̄ te tamen in primo errasse cognoscis: idem in secū-
do fatearis oportebit. ¶ Fran. Cadere igitur & iacere unū atq̄ idem esse diffinis? ¶ Augu.
Immo uero diuersa: noluisse tamen & uelle: & si in tempore differunt: in re tamen ipsa: inq̄
animo uolentis unū sunt. ¶ Fran. Sentio quibus me nexibus inuoluis: nec tamen fortior
luctator ē qui arte sibi uictoriā quæsiuit: sed ꝑfecto uersutior. ¶ Augu. Corā Veritate loq-
mur: cui simplicitas omnis amica est: calliditas inimica: quod ut clare uideas cum quanta-
libet deinceps simplicitate procedamus. ¶ Fran. Nihil possum audire iucundius: dic ergo
quomodo de meipso mentio fuerat: qua nam ratione mihi mōstraueris hoc q̄ miser sum:
id enim me esse non inficior: nunc etiam meæ uoluntatis existere ut surgam: cum ego cōtra
sentiam: nil me perpeti molestius: nil magis aduersum propriæ uoluntati: sed ultra non ua-
leo. ¶ Augu. Modo conuenta seruentur: ostendam aliis tibi uerbis utendum fore. ¶ Fran.

H

Quæ nam conuenta memoras: quibus ue admones utendum uerbis? ¶ Augu. Conuēta
sunt ut fallaciarū laqueis reiectis: circa ueritatis studium: pura cum simplicitate uersemur:
uerba uero quibus te uti uelim hæc sunt: ut ubi te non posse dixisti: ultra te nolle fatearis.
¶ Fran. Nunq̄ erit finis: nunq̄ enī hoc fatebor: scio quidē & tu testis es mihi: quotiens uo-
lui non potui: quot lachrymas fudi nec profuerunt? ¶ Augu. Lachrymarū tibi testis sum
multarū: uoluntatis uero minime. ¶ Fran. Per superū fidem (hominem enim scire neminem
puto) quid ego passus sim: q̄tumq̄ uoluerim si licuisset assurgere. ¶ Augu. Sile: prius cœ-
lum tellusq̄ miscebit: prius astra concidenta neruo: & amica nunc inuicē elementa pugna-
bunt: q̄ hæc quæ inter nos diiudicat Veritas falli queat. ¶ Fran. Quid ais igitur? ¶ Augu.
Lachrymas tibi sæpe conscientiam extorsisse: sed propositū nō mutasse. ¶ Fran. Quotiēs

dixi: me ulterius nequiuisse. ¶ Augu. Quotiensq̄ respondi: imo uerius noluisse: nec tamen
admiror te in his nunc ambagibus obuolutū: in quibus olim ego ipse iactatus: dum nouā
uitæ uiam carpere meditarer: Capillum uulsi: frontē percussi: digitosq̄ contorsi: deniq̄ cō-
plosis genua manibus amplexus: amarissimis suspiriis cœlū aurasq̄ cōpleui: largisq̄ ge-
mitibus solum omne madefeci: & tamen hæc inter idem ille qui fueram: mansi: donec alta
tandem meditatio omnē miseriā meam ante oculos congessit. Itaq̄ postq̄ plene uolui: ilicō
& potui: miraq̄ & fœlicissima celeritate transformatus sum in alterū Augustinū: cuius histo-

I

riæ seriem: ni fallor: ex confessionibus meis nosti. ¶ Fran. Noui equidem: illiusq̄ ficus salu-
tiferæ: cuius hoc sub umbra contigit miraculum: imemor esse non possum. ¶ Augu. Recte
quidem: nec enī myrtus ulla: nec hedera: deniq̄ nec dilecta: ut aiunt: phœbo laurea: q̄uis

ad hanc poetarum chorus omnis afficitur: tuq̃ ante alios qui solus ætatis tuæ contextam
eius frondibus coronam gestare meruisti: gratior debet esse animo tuo: tandẽ aliquando in
portum ex tam multis tempestatibus reuertenti: q̃ ficus illius recordatio: per quã tibi cor-
rectio & ueniæ spes certa prætẽditur. ¶ Fran. Nihil aduersor: sed inceptum perage. ¶ Au-
gu. Hoc inceperam: ad hoc prosequor: contigisse tibi hactenus q̃d multis: quibus dici po-
test uersus Virgilij: Mens immota manet: lachrymæ uoluunt̃ inanes. Verũ ego & si multa
congerere poteram: unico tamen eoq̃ domestico exemplo contentus fui. ¶ Fran. Cõsulte:
neq̃ enĩ aut pluribus res egebat: aut aliud quodlibet in pectus hoc profundi⁹ descẽdisset:
eo præsertim: quia (licet pro maximis interuallis) quãta inter naufragiũ & portus tuta te-
nente: tanta interq̃ fœlicem & miserũ esse solent discrimina: aliquale tamen inter procellas
meas: fluctuationis tuæ uestigiũ recognosco. Ex quo fit: ut quotiens confessionum tuarũ li-
bros lego: inter duos cõtrarios affectus: spem uidelicet & metum (licet non sine lachrymis
interdum) legere me arbitror: non alienam sed propriæ meæ peregrinationis historiã. De-
inceps autem: quoniam omne studiũ cõtentionis abieci: ut libuerit perge: sequi enĩ: nõ ob
stare disposui. ¶ Augu. Haud hoc postulo. Sicut enĩ ut doctissimus quidam ait: Nimiũ al
tercando ueritas amittitur: sic ad uerũ multos sæpe perducit modesta contẽtio. Neq̃ igitur
(quomodo pigri & torpentis ingenij mos est) passim omnib⁹ acquieuisse conuenit: nec rur-
sus apertæ ueritati studiosius obluctari: quod clarum litigiosæ mentis indiciũ est. ¶ Fran.
Intelligo & laudo & consilio utar: perge modo. ¶ Augu. Recognoscis ne igit̃ ueram illam
fuisse sententiam: graduumq̃ progressum: ut miseriarũ suarũ perfecta cognitio: perfectũ de-
siderium pariat assurgendi: si desideriũ potentiæ obsequat̃. ¶ Fran. Iam in animũ induxi:
nihil tibi non credere. ¶ Augu. Sentio aliquid etiam nũc restare quod uelis: licet: fare age
quicquid id est. ¶ Fran. Nil aliud nisi q̃ ipse mecũ obstupeo noluisse hactenus: q̃d unũ sem
per uoluisse crediderã. ¶ Augu. Adhuc hæsitas: atq̃ ut his iam tandem sermonib⁹ finis
sit: fateor & ipse te uoluisse nõnunq̃. ¶ Fran. Quid ergo dixisti? ¶ Augu. An nõ succurrit
illud Ouidij: Velle parũ incipias ut re potiaris oportet. ¶ Fran. Intelligo: sed & desiderasse
putabam. ¶ Augu. Fallebaris. ¶ Fran. Credo. ¶ Augu. Vt certus credas: conscientiam
ipse tuã consule. Illa optima uirtutis interpres: Illa infallibilis & uerax est: operũ cogitatio-
numq̃ pensatrix. Illa tibi dicet: nunq̃ te ad salutem: qua decuit: aspirasse: sed tepidi⁹ remis-
siusq̃ q̃ periculorũ tantorũ consideratio requirebat. ¶ Fran. Cœpi quã iubes conscientiã
excutere. ¶ Augu. Quid illic inuenis? ¶ Fran. Vera esse quæ dicis. ¶ Augu. Profecimus
aliquantulum si incipis expergisci: iam melius tibi erit: si q̃ male olim erat agnoueris. ¶
Fran. Si hoc uel nosse satis est: non tantũ bene sed optime mihi propediem esse posse confi-
do: nihil enim unq̃ clarius intellexi q̃ nunq̃ me satis ardenter optasse libertatem & mise-
riarum finem: nunquid autem post hoc optasse sufficiat? ¶ Augu. Quid enim? ¶ Fran.
Vt nihil amplius agam. ¶ Augu. Impossibilem proponis conditionem: ut qui quod cupit
ardenter cupiat & obdormiat. ¶ Fran. Quid igitur ipsum optare profuit? ¶ Augu. Nem-
pe per medias difficultates iter pandet: ad hoc ipsum per se uirtutis desideriũ: pars est mag-
na uirtutis. ¶ Fran. Magnæ mihi spei materiam præbuisti. ¶ Augu. Iccirco te alloquor
ut & sperare doceam & timere. ¶ Fran. Timere quo nam modo? ¶ Augu. Immo uero qua-
liter sperare? ¶ Fran. Quia cũ hactenus nõ mediocre studiũ gesserim ne pessim⁹ forem: tu
mihi uiã aperis qua optimus fiam. ¶ Augu. At q̃ id iter laboriosum sit: fortasse non cogi-
tas. ¶ Fran. Quid noui terroris ingeminas? ¶ Augu. Quia hoc ipsum optare: uerbũ unũ
est: sed ẽm q̃d innumerabilibus cõsistit ex rebus. ¶ Fran. Terrificas. ¶ Augu. Atqui ut ea
sileã ex quibus desideriũ istud constat: q̃ multa sunt ex quorũ euersione conficit̃? ¶ Fran.
Quid dicere uelis nõ intelligo. ¶ Augu. Nulli potest desideriũ hoc absolute contingere: ni-
si qui alijs oĩbus desiderijs finem fecit. Iam intelligis q̃ multa & uaria sunt quæ optant̃ in
uita: quæ prius tibi omnia uilipendẽda sunt: ut sic ad concupiscentiã summæ fœlicitatis as-
cendas: quã profecto minus amat: qui secũ aliquid amat q̃d nõ propter ipsum amat. ¶
Fran. Agnosco sententiã. ¶ Augu. Quotus ergo fuerit qui omnes cupiditates extinxerit:
quas ne dicã extinguere: sed uel enumerare longũ sit: qui aĩo suo frenũ rationis admouerit:
qui dicere audeat: nihil mihi iam cõe cũ corpore: quæ uident̃ iucunda cuncta sordescũt: ad
fœliciora suspiro? ¶ Fran. Rarissimũ genus hoĩm: & nunc difficultatẽ quã cõminabaris in-
telligo. ¶ Augu. His nempe cessantibus: desideriũ illud plenũ expeditũq̃ erit: Necesse est
enĩ ut q̃tum animus ad cœlũ propria nobilitate subuehit̃: tantũ mole corporea & terrenis

K

L

prægrauetur illecebris. Ita dum ascendere: & in imis pmanere cupitis: neutrum impletis:
in alterna distracti. ¶ Fran. Quid igitur censes esse faciendum: ut integer animus discussis
M
terræ compedibus: tollatur ad superna? ¶ Augu. Ad hunc terminum profecto meditatio
illa producit: quam primo loco nominaueram: cum mortalitatis nostræ recordatione conti-
nua. ¶ Fran. Nisi & hic fallor: nullus hominũ crebrius in has reuoluit curas. ¶ Augu. No-
ua his laborq; alius. ¶ Fran. Quid? Ergo ne etiam hic mentior? ¶ Augu. Vrbanius loqui
uelim. ¶ Fran. Hanc tamẽ sententiã. ¶ Augu. Certe non aliam. ¶ Fran. Ergo ego de mor-
te non cogito? ¶ Augu. Perraro quidem idq; tam segniter: ut in calamitatis tuæ fundũ co-
gitatio ipsa non penetret. ¶ Fran. Contra credideram. ¶ Augu. Non quidem credideras:
sed quid credere debueras attende. ¶ Fran. Nunq̃ post hoc me creditur; scito: si & hoc fal-
so credidisse monstraueris. ¶ Augu. Monstrabo perfacile: modo bona fide uer; cõfiteri in
animũ inducas: utar in hac re teste etiam non longinquo. ¶ Fran. Quo nã quæso? ¶ Aug.
N
Conscientia tua. ¶ Fran. Illa cõtrarium dicit. ¶ Augu. Vbi confusa præit interrogatio:
certum respondentis testimonium esse uix potest. ¶ Fran. Quid ad rem? ¶ Augu. Multũ
sane quod ut clare peruideas aduerte: Nemo tam demẽs est (nisi sit idem prorsus insanus)
cui non interdum conditio propriæ fragilitatis occurrat: qui non si interrogetur: respõdeat
se esse mortalem: & caducum habitare corpusculũ. Id enim & membror; dolor & febrium
temptamenta testantur: a quibus prorsus immunẽ uitam degere: quæ nam dei unq̃ indul-
gẽtia præstabit? Adde q; & ex funeribus amicor;: quæ assidue præter oculos uestros eunt:
spectantium animis terror incutitur: quia dum æquæuũ quisq; comitatur ad sepulchrum:
necesse est ipse etiam ad alieni casus præcipitium contremiscat: & de se incipiat esse sollicitꝰ:
Sicut ubi flagrantia uicinor; tecta conspexeris: de tuis securus esse non potes: quoniã ut ait
& Flaccus: Ad te post paulum uentura pericula cernis. Eo autem uæhementius mouebitur
qui iuniorem: qui ualidiorem: formosioremq; uideat repentina morte subtractum: sese an-
te circumspiciet & dicet: Securius hic habitare uidebatur & tamẽ electus est: Nec ætas pro-
fuit: nec forma: nec robor mihi securitatem quis spopõdit deus ue: magus ue: mortalis sum
profecto. Q; si hoc idem imperatoribus regibusq; terrar;: si egregijs formidatisq; personis
euenerit: multo etiam acrius concutientur astantes: quoniam qui alios sternere solitũ no-
rant: subito inde aut paucar; fortassis horar; anxietate prostrantur. Vnde enim nisi ex hoc
fonte procedunt illa: quæ in mortibus summor; hominũ stupentes faciunt populi: qualia
multa (ut te tantisper ad historias reuocem) in funere Iulij Cæsaris meministi? Hoc est illud
cõmune spectaculum: quod mortalium oculos & corda perstringit: fatiq; sui memoriam
ingerit aliena cernentibus: Accedit bælluar; furor atq; hoĩm rabiesq; bellor;: Accedunt &
magnar; ædiũ ruinæ: quas bene quidã ait: tutelam hoĩm fuisse: nũc esse periculũ: Accedũt
sinistro sydere motus aerei & cœli pestilentis afflatus: & tot terræ marisq; discrimina: qbus
undiq; circũsepti: non potestis oculos auertere ubi nõ eis occurrat propriæ mortalitatis effi-
O
gies. ¶ Fran. Indulge quæso: amplius expectare nõ possum: nihil enĩ ad confirmandũ rati-
onem meam dici reor efficacius q̃ tu multa dixisti: ego ipse inter audiendũ mirabar: quid
tua uellet oratio aut ubi desineret? Augu. Nõdum quippe desierat: tu eam præcidisti. Hæc
enĩ cõclusio restabat: q̃ q̃ multa uolitantia circũstent: nil tamen ad interiora penetrare du-
rius: lõga cõsuetudine pectoribus miseror; uetustoq; uelut calle salutiferis admonitionibꝰ
resistente: paucos inuenies satis ꝓfunde cogitãtes: sibi esse necessario moriendum. ¶ Fran.
Paucis ergo diffinitio hoĩs nota est: quæ tamẽ oĩbus in scholis tam crebro repetitur: ut ne-
dum auditor; aures fatigasse: sed ipsas ædificior; colũnas iam pridẽ minuisse debuerit. Ista
q̃dẽ dialecticor; garrulitas nullũ finẽ habitura: & diffinitionũ huiuscemodi cõpẽdijs scatet:
& im̃ortaliũ litigior; materia gloriat: Plærũq; aũt quid ipsũ uer; sit qd' loquũtur ignorãt.
Itaq; si quẽ ex eo grege de diffinitione nõ tantũ hoĩs sed rei alterius interroges: parata re-
sponsio est. Si ultra ꝓgrediare silentiũ fiet: aut si assiduitas disserẽdi: uerbor; copiã audaci-
amq; pepererit: mores tñ loquẽtis ostendẽt: uerã sibi rei diffinitæ noticiã nõ adesse: cõtra hoc
tam fastidiose negligẽs tamq; supuacuo curiosum genꝰ hoĩm iuuat inuehi. Quid sp frustra
laboratis: ha miseri: & inanibus tẽdiculis exercetis ingeniũ? Quid obliti rer; inter uerba se-
nescitis: atq; inter pueriles ineptias albicantibus comis & rugosa fronte uersamini? Vobis
utinam solis uestra noceret insania & nõ nobilissima sæpe adolescentũ ingenia corrupisset.
¶ Augu. Contra id fateor studior; monstrum: nihil satis mordaciter dici potest: tu tamen
interea dicendi studio euectus qd' de diffinitione hoĩs inceperas omisisti. ¶ Fran. Abun-

dedictum rebat: sed agam expressius: hominem quidem esse animal: imo uero animalium principem cunctorum: nemo tam durus pastor inuenitur ut nesciat: nemo rursum pter si in/terrogetur: aut rationale animal aut mortale negauerit. Itaq; omnibus diffinitio nota est. ¶ Augu. Immo uero perpaucis. ¶ Fran. Quid ergo? Si quem uideris adeo ratione pollē/tem: ut secūdum eam uitam suam instituerit: ut sibi soli subiecerit appetit⁹: ut illius freno mo/tus animi coerceat: ut intelligat sese per illam tantum a brutorum animantiū feritate distin/gui: nec nisi quatenus ratione degit: nomē hoc ipsum hominis mereri. ¶ Augu. Adeo pri/mo mortalitatis suæ conscium: ut eam quotidie ante oculos habeat: per eam seipsum tem/peret: & hæc peritura despiciens ad illā uitam suspiret ubi ratione superauctus desinet esse mortalis: hanc tandem ueram de diffinitione hominis atq; utilem sententiam habere dici/to: Hu⁹ ultimi: quoniā de eo nobis sermo erat: dicebam paucos cognitionē aut meditati/onem idoneā sortitos. ¶ Fran. Ego me hactenus ex paucis rebar. ¶ Augu. Et ego quidem non ambigo tibi tam multa per omnē uitam experientia magistra: tam multa ex librorum le/ctione repertē: crebras cogitationes mortis occurrere: sed quæ nec satis alte descendāt nec satis tenaciter hæreant. ¶ Fran. Quid uocas alte descendere? & si met intelligere mihi uide/ar: cupio ex te clarius audire. ¶ Augu. Dicam: q̄uis iam uulgo persuasum sit: atq; etiam e medio grege philosophorum clarissimi testes accesserunt: mortem inter tremenda principium possidere: usq; adeo: ut iam pridem nomen ipsum mortis auditu tetrum atq; asperum uideat. Ne tamen uel similia hæc summis auribus excepta: uel rei ipsius recordatio compendiosa sufficiat: imo rari diutius oportet atq; acerrima meditatione singula morientiū membra percurrere: & extremis quidem iam algentibus media terreri: & in summo oportuno sudo/re desluere: ilia pulsari: uitalē spiritum mortis uicinitate lentescere: ad hæc defossos natan/tesq; oculos: obtuitum lachrymosum: contractā frontem liuentemq;: labentes genas: luci/dos dentes: rugentesq; atq; acutos nares: spumātia labia: torpētem squamosamq; linguā: aridum palatum: fatigatum caput: anhelum pectus: raucū murmur & mœsta suspiria: odo/rem totius corporis molestum: præcipueq; alienati uultus horrorē: quæ omnia facilius ac uelut in promptu & ad manū collocata succurrēt: Si cui familiariter obseruari cœperit me/morandum aliquod conspectæ mortis exemplum: Tenacior enī esse solet uisorum q̄ audito/rum recordatio. Quam ob causam non sine alto consilio: in quibusdam religionibus atq; sanctissimis: usq; etiam ad hāc ætatem quæ bonis moribus inimica est: illa cōsuetudo per/durat: q; ad cemenda corpora defunctorum: dum lauantur præparanturq; sepulturæ: eiusdē rigidi propositi professores intersint: ut scilicet triste miserandumq; spectaculū oculis subie/ctum: & memoriam semper admoneat: & animos superstitum ab omni spe mundi fugatis exterreat: Hoc est igitur quod satis alte descendere dicebam: nondum forte consuetudinis causa mortem nominatis: dum nil morte certius: nil hora mortis incertius: cæteraq; huius generis usu quotidiani sermonis iteratis: præteruolant enī illa: nō insident. ¶ Fran. Assen/tior eo facilius: quia multa quæ mecum tacitus agere soleo: nunc te loquente recognosco: Signū tamē aliquod memoriæ meæ si uidetur imprime: quo admonitus post hoc de me ip/se mihi non mentiar: nec erroribus meis interblandiar. Id enī est: ut uideo: q; mentes homi/num calle uirtutis auertit: dum metham apprehendisse rate: ulteri⁹ non aspirant. ¶ Augu. Libens hæc audio ex te: neq; enī ociosi & a casu pendentis: sed multa circumspicientis ani/mi uerba sunt. Signum igitur quo nunq; fallaris accipe: Si quotiens de morte cogitabis: lo/co non moueberis: scito te uelut de rebus cæteris inutiliter cogitasse. At si in ipso cogitatu obrigueris: cōtremueris: expallueris: tibiq; iam huic laborare uisus fueris medias iter mor/tis angustias: si cum hoc & illud occurrat: animā illiciet: ut ex his mēbris exierit sistendā in æterno iudicio toti⁹ uitæ præteritæ: actuūq; & uerborum rationē exactissimā sūmā eē reddēdā: nullā deniq; in forma corpis aut in mūdi gloria: nullam ingenio eloquētiā: nullā in opib⁹ aut potētia spē habendā: nec corrūpi posse: nec falli iudicē: nec placari mortē ipsam: laborum non finē esse sed transitum: Hæc inter mille suppliciorum: mille tortorum genera & stridor & ge/mit⁹ auerni & sulphurei amnes & tenebræ & ultrices furiæ: postremo aduersa sil' orci pal/lentis imanitas: quæ uehis oibus præpōderant malis: infœlix sine fine ppetuitas: terminā/dæq; calamitatis desperatio & in æternū mansura: nō iā ampli⁹ miserātis ira dei. Si hæc oīa sil' ān oculos uenerint: nō ut ficta sed ut uera: nō ut possibilia sed ut necessaria ineuitabiliterq; uētura & pene iā præsentia: Inq; his curis nō præteriēs nec desperans: sed spei plenus q; dei dextera potēs pmptaq; sit ex tātis mal' eruere: tu mō te curabilē præbeas: surgēdiq; auid⁹:

P

Q

R

S & ꝓpositi tenax: assidu⁹ uersaberis: nõ frustra te meditatũ esse cõfide. ❡ Fran. Grauiter me fateor tãtis añ oculos coaceruatis miserijs terruisti: Sed sic mihi deus ueniæ larg⁹ sit: ut ego per dies singulos in has cogitationes immergar: præcipueq; noctibus cũ diurnis curis relaxatus animus se in ipsum recolligit: cum corpus hoc in morem morientium compono: ipsam quoq; mortis horam: & quicquid circa eam mẽs horrendũ repperit: intentissime mihi ipse confingo: usq; adeo ut in agone moriendi positus: mihi uidear interdũ tartara: & quæ narras: omnia mala conspicere: eaq; tam grauiter uisione cõturbor: ut exterritus tremẽsq; consurgam: & sæpe usq; ad horrorẽ astantium: hæc in uerba prorumpã: Heu quid ago: qd patior? cui me exitio fortuna reseruat miseriæ? Iesu fer opem: eripe me inuicte his malis: Da dextram misero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut saltem placidis in morte quiescã. Multa præter hæc alia: phrenetici in morẽ quocunq; uagum animũ pauentemq; tulit impetus: mecum loquor: multa quoq; cum amicis: quibus illachrymans ipse nonnunq; cæteros in lachrymas coegi: licet utriq; post lachrymas reuertemur ad solita. Quæ cum ita sint: quid ergo me retinet? quid latentis obstaculi est: ut nunc usq; nil ista mihi cogitatio præter molestias terroresq; pepererit: ego aũt idem sim adhuc qui fueram prius: q; hi sunt qbus forte nunq; tale aliquod contigit in uita: eoq; miserior: quo illi (quisquis sit futurus exit⁹) præsentibus saltẽ uoluptatibus delectan̄: mihi uero & finis incertus sit: & nulla uoluptas:
T nisi talibus amaritudinibus respersa proueniat. ❡ Augu. Noli precor: ubi gaudendũ est dolere: peccator eñ quo maiorem uoluptatem & titillationem percipit ex sceleribus suis: eo miserior calamitosiorq; iudicandus est. ❡ Fran. Forte ideo: quia nunq; ad uirtutis semitam reflectitur: quẽ nusq; interrupta uoluptas sui raptat immemorẽ. Qui uero inter carnis illecebras & blandimenta fortunæ: duꝝ aliquid experitur: totiens cõditionis suæ meminit: quotiens illum delectatio præceps & inconsulta destituit. Qꝫ si un⁹ esset amboꝝ finis: nõ intelligo: cur non fœlicior dici possit qui nunc gaudet doliturus in postez: q; qui nec sentit in præsens gaudium nec expectat: nisi te forte moueat: q; in fine risus sit luctus acerbior.
❡ Augu. Illud magis: quoniam freno ratiõis abiecto (quod quidem prorsus in illa suprema uoluptate deserit) grauior casus est: q; eodem uel tenuiter retẽto ex pari præcipitio corruentis. Ante omnia tamen illud a te prius dictum attendo: q; de alterius sperandum: de alterius conuersatione desperandum est. ❡ Fran. Istud quidem sic esse considero: sed tu interim: nunquid nõ primæ quæstionis oblitus es? ❡ Augu. Cuius? ❡ Fran. Quid est quod me retinet? Hic eñi quæsiueram: cur mihi uni cogitatio mortis intensa non profuit quã miris
V modis fructuosam dicis? ❡ Augu. Primum quippe: quia de longinquo forsitan illa consideras: quæ tamẽ propter breuissimæ uitæ cursum: tum propter incertos & uarios casus: longinqua esse non possunt. Omnes enim ferme in hoc fallimur: ut ait Cicero: q; mortem prospicimus: quem textum correctores quidã: at uerius corruptores: immutare uoluerunt: negationem uerbo præponentes: &: mortem nõ prospicimus: dicendum esse firmantes. Cæterum qui mortem omnino non aspiciat: sani capitis nullus inuenitur: re autem uera prospicere procul aspicere est: quod unum super cogitanda morte multos illusit: dum illam uiuẽdi metham sibi quisq; proposuit: ad quam si peruenire possit per naturam: tamen paucissimi peruenerunt. Fere enim nullus moritur cui non conueniat poeticum illud: Caniciemq; sibi & longos promiserat annos. Hoc nocere tibi potuit: Nam & ætas & complexionis uigor & uitæ modestioris obseruãtia: hanc tibi spem fortasse præbuerũt. ❡ Fran. Noli quæso de me talia suspicari: auertat deus hanc insaniam: me ne huic confidere monstro: quod apud Virgilium famosissimus ille magister maris ait: Et ego in mari magno sæuoq; ac turbido iactatus: tremulam cymbam fatiscentemq; & rimosam: uentis obluctantibus: per tumidos flatus ago: hanc diu durare non posse: certe scio: Nullam spem salutis superesse mihi uideo: nisi miserator omnipotens præbeat: ut gubernaculum summa ui flectens anteq; peream: littus apprehendam qui in pelago uixerim: moriturus in portu. Huic opinioni debear: q; opũ magnæq; potẽtiæ desiderio: quo multos nõ mõ coætaneos meos: sed lõgæuos homines: & cõmunem uiuẽdi modũ supergressos exæstuare uidimus: nunq; arsisse me recolo. Quis enim furor est: omnem ætatem in laboribus & in paupertate traducere: ut inter tot curis coaceruãdas diuitias statim moriar? Sic itaq; de his formidolosis reb⁹ cogito: nõ ut longe distãtibus: sed mox affuturis iamiãq; præsentib⁹. Necdũ de memoria mea excessit uersiculus quidam: quẽ adhuc admodũ iuuenis: inter multa quæ ad amicum scripsi: hæc in fine subiũgẽs: Loquimur dũ talia: forsan Innumeris ꝓperata uijs: in limine mors est.

Colloquium Primi diei.

Quod si tūc dicere potui: quid modo dicam & experimēto rerū & ætate prouectior? Quic-
quid uideo: quicquid audio: quicquid sentio: quicquid cogito ad hoc unum refero: q̄ si
in hac cogitatiōe nō fallor: ad hæc quæstio illa superest: qd ergo me retinet? ¶ Augu. Hu- X
miles deo gratias age qui te tam salubribus habenis frenare: stimulisq̄ tam pungentibus
sollicitare dignatur. Vix eñ possibile fuit: ut quem cogitatio mortis habet tam quotidiana
eam præsens: hunc mors æterna cōtingat. Sed quoniam deesse aliquid tibi sentis: nec im̄e-
rito: quid illud sit aperire temptabo: ut eo (si deus fauerit) amoto: i cogitationes tuas totus
assurgens: quo adhuc premeris uetustum seruitutis iugum possis excutere. ¶ Fran. Vtinā
id tibi contingat efficere: & ego tanti muneris capax inueniar. ¶ Augu. Inuenire si uoles:
neq̄ enim res impossibilis est: Sed in actibus humanis duo uersant: quorū si deest alterum:
præpedire constat effectum: uoluntas igit̄ præsto sit: eaq̄ tam uæhemens ut merito deside-
rij uocabulū sortiat̄. ¶ Fran. Ita fiet. ¶ Augu. Scis quid cogitationi tui officiat? ¶ Fran.
Hoc est qd̄ peto: hoc est quod tanto tempore desidero. ¶ Augu. Audi ergo: animā quidē
tuam sic cœlitus bene institutam esse: non negauerim: sic ex contagione corporis huius: ubi
circumsepta est multū a primæua nobilitate sua degenerasse non dubites. Nec degenerasse
dumtaxat: sed longo iam tractu temporis obtorpuisse: factam uelut propriæ originis ac su-
perni conditoris immemorem. Nempe passiones ex corporea cōmixtione subortas: obliui-
onemq̄ naturæ nobilioris: diuinitus uidetur attigisse Virgilius ubi ait: Igne⁹ est illis uigor
& cœlestis origo Seminibus: quantū non noxia corpora tardant: Terreniq̄ hebetant artus
moribundaq̄ membra. Hinc metuunt cupiuntq̄ dolent gaudentq̄: nec auras Respiciunt
clausæ tenebris & carcere cæco. Discernis ne in uerbis poeticis quadriceps illud monstrum
naturæ hominū tam aduersum? ¶ Fran. Discerno clarissime quadripertitam animi passi-
onem: quæ primum quidem ex præsentis futuriq̄ temporis respectu in duas scindit̄ ptes:
rursus quælibet in duas alias: ex boni maliq̄ opinione subdistinguitur. Ita quattuor uelut
flatibus aduersis: humanarū mentiū tranquillitas perit. ¶ Augu. Rite discernis atq̄ uerifi- Y
catum est in nobis illud Apostolicū: Corpus qd̄ corrumpit̄ aggrauat animam: & deprimit
terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Conglobātur siquidem species innumeræ
& imagines rerū uisibilium: quæ corporeis introgressæ sensib⁹: postq̄ singulariter admissæ
sunt: cateruatim in animæ penetrabilibus densant̄: eamq̄ nec ad id genitam: nec tam mul-
torum difformium capacē prægrauant atq̄ confundunt. Hinc pestis illa phantasmatū ue-
stros discerpens laceransq̄ cogitatus: meditationibus clarificis quibus ad unū solum sum-
mumq̄ limen ascendit̄ iter obstruens uarietate mortifera. ¶ Fran. Huius quidē pestis sæ-
pe alias cū in libro de Vera religione (cui nihil cōstat esse repugnantius) præclarissime me-
ministi: In quē librū nuper incidi: a philosophorum & poetarū lectione digrediens: Itaq̄ cu-
pidissime perlegi: haud aliter q̄ qui uidendi studio peregrinatur a patria: ubi ignotū famo-
sæ cuiuspiam urbis limen ingredit̄: noua captus dulcedine locorū: passimq̄ subsistēs: obuia
quæq̄ circumspicit. ¶ Augu. Atqui (licet aliter sonātibus uerbis: sicut catholicæ ueritatis
præceptorem decuit) reperies libri illi⁹ magna ex parte philosophicā præcipueq̄ Platoni-
cam ac Socraticam fuisse doctrinam. Et ne quid tibi subtrabam: scito me ut op⁹ illud inci-
perem: unū maxime Ciceronis tui uerbū induxisse: Affuit deus incepto: ut ex paucis semi-
nibus messis optima cōsurgeret: Sed ad propositū reuertamur. ¶ Fran. Vt libet pater opti-
me: Ante tamen unū oro: ne mihi abscondas uerbū id qd̄ tam præclaro operi: ut ais: præ-
buit materiam. ¶ Augu. Cicero siquidem in quodam loco: iam tūc errores temporū pero- Z
sus sic ait: Nihil animo uidere poterant: ad oculos omnia referebant: Magni autem est inge-
nij reuocare mentem a sensibus & cogitationem a consuetudine: hæc ille. Ego autē hoc ue-
lut fundamentum nactus: desuper illud quod tibi placuisse dicis opus extrusi. ¶ Fran. Te-
neo locū: In Tusculano est: Te autem hic Ciceronis dicto & illic & alibi in operib⁹ tuis de-
lectari solitum animaduerti: Nec immerito: est enim ex eorum genere quib⁹ cum ueritate
permixtus lepos ac maiestas inest: Tu uero tādem iam ut uidetur ad propositum redi.
¶ Augu. Hæc tibi pestis nocuit: hæc te nisi prouideris: perditum ire festinat. Siquidē phan-
tasmatibus suis obrutus multisq̄ & uarijs ac secum sine pace pugnantibus curis animus
fragilis oppressus: cui primum occurrat q̄ nutriat: q̄ perimat: q̄ repellat examinare
non potest: uigorq̄ eius omnis ac tempus: parca quod tribuit manus ad tam multa nō suf-
ficit. Quod igitur euenire solet in augusto multa serētibus: ut impediant se sata concursu:
Idem tibi cōtingit: ut in animo nimis occupato: nihil utile radices agāt nihilq̄ fructiferum

coalescat: Tuq; inops consilij: modo huc: modo illuc mira fluctuatione uolutaris: nusq; integer: nusq; totus. Hinc est: ut quotiens ad hanc cogitationem mortis aliasq; per quas iri posset ad uitam: generosus: si sinatur: animus accessit: inq; altum naturali descendit acumine: stare ibi non ualens: turba curarum uariarum pellente resileat. Ex quo fit: ut tam salutare propositum nimia mobilitate fatiscat: oriturq; illa intestina discordia: de qua multa iam diximus: illaq; animæ sibi irascentis anxietas: dum horret sordes suas ipsa nec diluit: uias tortuosas agnoscit nec deserit: impendensq; periculum metuit nec declinat. ¶ Fran. Heu mihi misero: nunc profunde manum in uulnus adegisti. Illic dolor meus habitat: istic mortem metuo. ¶ Augu. Bene habes: torpor abscessit. Sed quoniã iam satis hodiernum colloquium absq; intermissione ꝓtulimus: Reliquis si placet in diem proximũ dilatis: nũc aliquantisper in silentio respiremus. ¶ Fran. Peropportuna quidem languori meo quies & silentium.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Secretum suum inscripsit: de Contemptu mũdi disputantis: Colloquium Secũdi diei: incipit.

Augustinus.

A

f

Atis ne feriati sumus? ¶ Fran. Vt libet quidem. ¶ Augu. Quid tibi nũc animi est: quantum ue fiduciæ? Præfuit enim non leue salutis indicium spes languentis. ¶ Fran. Quid de me sperem nõ habeo: spes mea deus est. ¶ Augu. Sapienter nunc ad rem redeo: multa te obsident: multa circumstrepũt: Tuq; ipse quot adhuc aut q̃ ualidis hostibus circũsideris ignoras. Quod igitur euenire solet condensam procul aciem cernenti: ut contemptus paucitatis hostium fallat: quo uero propius accesserint: quo q; districtius subiectæ oculis cohortes affluxerint: præstringente oculos fulgore: metus crescat: & minus debito timuisse pœniteat: Idem tibi euenturum reor: ubi ante oculos tuos hinc atq; illinc præmentia teq; circumfallantia mala coniecero: pudebit te minus doluisse minus ue metuisse q̃ decuit: parciusq; miraberis animũ tam multis obsessum: per medios hostiũ cuneos erumpere nequiuisse. Videbis profecto: Cogitatio illa salubris ad quã te nitor attollere: quot aduersantibus cogitationibus uicta sit. ¶ Fran. Perhorresco grauiter: quoniam si periculum meum magnum semper agnoui: tuq; illud tantum super æstimationem meam esse ais: ut respectu eius quod timere debui nihil pene timuerim: quid iam spei reliquum est? ¶ Augu. Vltimum malorum omniũ desperatio est: ad quam nemo unq̃ nisi ante tẽpus accessit: Ideoq; hoc imprimis scias uelim: nihil esse desperandum. ¶ Fran. Sciebam: sed memoriam terror abstulerat. ¶ Augu.

B

Nunc ad me oculos animũq; cõuerte: & ut familiarissimi tibi uatis uerbo utar: Aspice qui coeant populi quæ mœnia clausis Ferrum acuãt portis: in te excidiumq; tuorum. Vide quos tibi mundus laqueos tendit: quot inanes species circumuolant: quot superuacuæ præmũt curæ. Primum quidem ut inde initium faciã: unde ab initio creaturarum omnium illi nobilissimi spiritus corruerunt: tibiq; ne post illos corruas: summopere prouidẽdum est. Quam multa sunt quæ animũ tuum funestis alis extollunt: & sub insitæ nobilitatis obtentu: totiẽs ex parte fragilitatis immemorem fatigant: occupant: circumuoluũt: aliud cogitare nõ sinũt: superbientẽ fidentẽq; suis uiribus & usq; ad creatoris odiũ: placentẽ sibi: q̃q̃ grãdia æqualia tibi fingis esse: non in superbiam tamen: sed in humilitatem inducere debuissent memorantem: nullis tuis meritis illa tibi singularia cõtigisse. Quid enim ne dicã æterno: sed temporali dño obsequẽtiores fecerit subiectorum animos: q̃ in illo spectata liberalitas: nullis suorum meritis excitata? Student enim benefactis subsequi: quã præuenire debuerãt. Nunc uero facillime licebit q̃ pusilla sunt quibus superbis intelligere. Fidis ingenio: & librorum lectione multorũ gloriaris eloquio: & forma moriturí corporis delectaris. Enimuero sentis ingeniũ in q̃m multis te sæpe destituat. Quot sunt artiũ spẽs in quibus uilissimorum acumẽ hoĩm æquare nõ poteris? Minus dixi: aĩalia ignobilia & pusilla repies: quorum opa nullo studio quæas imitari. I nũc & ingenio gloriare. Lectio aũt ista quid ꝓfuit? Ex multis enim quæ legisti: q̃tũ est quod inhæserit aĩo? quod radices egerit: quod fructũ ꝓferat tẽpestiuũ? Excute pectus tuũ acriter: inuenies cũcta quæ nosti: si ad ignorata referant: eã ꝓportionẽ obtinere: quã collatus oceano riuulus æstiuis siccãdus ardoribus. Quã q; uel multa nosse quid releuat? Si cũ cœli terræq; ambitũ: si cũ maris spaciũ & astrorum cursus herbarumq; ũtutes ac lapidũ & naturæ secreta didiceritis: uobis

estis icogniti: si cũ rectã ꝟtutis ardue semitã scripturis ducib⁹ agnoueritis: obliq̃ calle trãsuersos agit furor: si cũ oĩs æui claroꝝ hoĩm gesta memineritis: qd uos q̃tidie agitis:nõ curatis? De eloq̃o qd dicã:nisi q̄ tuipse fateberis:sæpe te quidẽ ei⁹ fidutia fuisse delusũ? Quid autem attinet:audientes forsan approbasse quæ diceres:si te iudice damnabantur? Quis enim audientium plausus non spernendus eloquentiæ fructus esse uideatur: si tamen ipsius oratoris plausus interior desit: quantulum uoluptatis præstare potest strepitus ille uulgaris? Quomodo autem alios loquendo mulcebis:nisi te primum ipse permulseris? Iccirco sane nonnunq̃ sperata eloquentiæ gloria frustratus es:ut facili cognosceres argumento:q̃ uentosa ineptia superbires. Quid enim quæso puerilius:immo uero quid insanius: q̃ in tanta rerum omnium incuria tantaq̄ segnicie uerborum studio tempus impendere: & lippis oculis nunq̃ sua probra cernentem: tantam uoluptatẽ ex sermone percipere: quarundam auicularum philomenarum in morem: quas aiunt usq̄ in perniciem proprij cantus dulcedine delectari? Et hoc quidem tibi sæpe contigit in rebus quotidianis & uulgaribus: quo magis erubesceres: quas tuo inferiores arbitrabaris eloquio: eas te ꝟbis æquare nequiuisse. Quam multa sunt autem in rerum natura: quibus nominãdis propriæ uoces desunt? Quam multa præterea quæ quãq̃ suis uocabulis discernantur: tamen ad eorũ dignitatem uerbis amplectendam: ante ullam experientiam sentis eloquẽtiã non peruenire mortalium? Quotiens ergo te quærentem audiui: quotiens tacitum indignantemq̄ conspexi: q̄ quæ clarissima cognituq̄ facillima essent: aio cogitanti: ea nec lingua nec calamus sufficienter exprimeret? Quæ est igitur ista eloquẽtia tam angusta: tam fragilis: quæ nec cũcta complectitur: & quæ si fuerit complexa non stringit? Græci uobis: uos uicissim græcis uerborum penuriam soletis obijcere. Seneca quidem illos ꝟbis ditiores æstimat: At Marcus Tullius in primordio operis quod de bonorum & malorum finibus ædidit: Ego inquit mirari non queo: unde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fastidium: nõ est omnino hic dicendi locus: sed ita sentio & sæpe disserui: latinam linguam non modo inopem: ut uulgo putarẽt: sed locupletiorem etiam esse q̃ græcam. Et idem cum sæpe alias: tum in Tusculano suo disputans exclamauit: O uerborum inops quibus abundare te semper putas græcia. Dixit hæc uir ille fidentissime: ut qui se latinæ eloquẽtiæ principem sciret: audiretq̄ de huius rei gloria iam tunc bellum græciæ mouere: iuxta id quod ab eodem Seneca: græci sermonis minatorie in declamationibus scriptum est: Quicquid inquit habet Romana facundia: quod insolenti græciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronem efflоruit magna laus: sed sine ulla dubitatione uerissima. Est ergo ut uides de eloquentiæ principatu: nõ tantum inter uos & græcos: sed inter nostrorum etiam doctissimos magna contentio: Inq̄ his castris est qui illis faueat: sicut in illis forsitan qui nobis: quod de Plutarcho illustri philosopho quidam referunt. Deniq̄ Seneca noster & si Ciceroni deferat ut dixi: coactus maiestate tam prædulcis eloquij: In reliquis tamen græciæ palmam defert: Ciceroni contrarium uidetur. Si uero meum his de rebus iudicium expectas: utrumq̄ ueridicum pronuncio: & qui Græciam & qui Italiam uerborum dixit inopem. Quod si de his duabus tam famosis regionibus recte dicitur: quid possunt sperare aliæ? Quantum tibi præterea in hac re fidendum uiribus tuis sit: ubi toti prouinciæ: cuius perexigua porciuncula es: hanc sermonis uides esse penuriam: tecũ ipse considera: pudebit tantũ temporis consumpsisse in eã rem: quã & assequi impossibile: & assecutum esse uanissimum sit. Vt uero iam hinc ad alia pertractãda transgrediar: Corporis huius bonis extolleris? nec quæ te circumstent deinde pericula cernis? Quid autem tuo tibi placet in corpore? robur ne an ualitudo prosperior? At nihil imbecillius: fatigatio ex leuibus causis obrepens: & insultus morborum uarij: & uermiculorum morsus: seu leuissimus afflatus: atq̄ huius generis multa confirmant. An formæ forsan fulgore deciperis: & proprij uultus colorem seu liniamenta conspiciens: habes cui inhies: quod mireris: quod mulceat: quod delectet? Neq̄ te Narcissi terruit fabula: nec quid esses introrsus uilis consideratio corporeæ fœditatis admonuit: exterioris cutis contentus aspectu: oculosq̄ mentis ultra non porrigis. Atqui huius quoq̄ caducum fore præcipitẽq̄ flosculum: & si alia quæ innumerabilia sunt argumenta cessarent: ipse tibi ætatis inquietus cursus: p singulos aliq̃d decerpẽs dies: luce clari⁹ ostẽdere debuisset: Et si forte: qd dicere nõ audebis: aduers⁹ ætatẽ & morbos cæteraq̄ formã corpis alterãria: tibi ipse uidereris idomitus: at illꝰ saltẽ cũcta subruẽtis extremi nõ decuit obliuisci: fixũq̄ alta sub mẽte geri debuit illꝰ Satyricũ: Mors sola fateť q̃tula sint hoĩm corpuscula: Hæc ni fallor sũt quæ te supbis

flatibus elatū:humilitatē cōditionis tuæ cōsiderare prohibent mortisq́ reminisci. Sunt & alia quæ iam hinc exequi fert animus. ℭ Fran. Subsiste paululū quæso:ne tanta mole rerū obrutus:nequeam responsurus surgere. ℭ Augu. Dic age:subsistā libēs. ℭ Fran. In admirationem me non modicā coegisti:multa mihi obijciens quæ nunq̄ in animū meū descendisse sum conscius: Me ne confisum ais ingenio? At profecto nullū ingenioli mei signū est: nisi hoc unū:nullam me in eo posuisse fiduciam:ego ne librorū ex lectione supbior fiā:quæ mihi sicut scientiæ modicū inuexit:sic curarū materiā multarū. An linguæ gloriā sectatus dicor:qui ut tu ipse memorasti: nihil magis indigner: q̄ conceptibus illam meis non posse sufficere:nisi temptandi propositū tibi sit:scis me paruitatis meæ mihi conscium semper fuisse:& si quid forte mihi uisus sum:potuit hoc interdum alienæ ruditatis consideratione cōtingere. Eo enim(qd' sæpe dicere soleo) peruētum est:ut iuxta uulgatum Ciceronis dictū potius aliorū imbecillitate q̄ nostra uirtute ualeamus. Quid aūt & si abunde contigissent ista quæ narras? Quid mihi tam magnificum cōtulissent:ut hinc superbiendum foret? Nō sum tam meiipsius immemor:neq́ tam leuis:ut his meam aurē agitandā præbeā. Quantulum enī uel ingenium uel scientia uel eloquentia profuerit: nullū lacerantibus animum morbis afferens remediū? quā rem in epistola quadā me diligentius questū fuisse cōmemini. Iam qd' de corporeis bonis quasi serio dixisti:pene in risum excitauit:Me ne in hoc mortali & caduco corpusculo spem posuisse:quotidianas eius ruinas sentiētem? Deus meliora. Fuit hæc puero fateor cura pectendi capitis:uultus ornandi: uerū hoc cum primis annis simul euanuit:neq́ ipsa nunc experior illud Domiciani principis:qui in epistola ad amicam de seipso scribens quærensq́ corporeæ pulchritudinis prærapidam fugam:Scias inquit nil gratius decore:nil breuius. ℭ Augu. Copiose possem aduersus ista differere:malo tamen tibi conscientia tua q̄ sermo meus incutiat pudorem: nō agam pertinaciter neq́ tormētis uerbū extorquebo:qd' generosi solent ultores:simplici negociatione cōtentus precabor ut posse ac omni studio declines: qd' hacten' te non admisisse cōtendis. Si quādo autē uultus tui species temptare animū forte cœperit: occurrat qualia mox eadem futura sint membra quæ nunc placent:q̄ fœda:q̄ tristia:q̄ tibiipsi si reuidere posses horrēda! tecumq́ hoc iter philosophicum illud frequēter ingemina: Ad maiora sum genitus q̄ ut sim mancipiū corporis mei. Profecto enim summa insania est hoīm sese negligentiū:corpori aūt & in quibus habitant membra gementiū. Si quis in carcerem tenebrosum atq́ humentem olentemq́ pestifere ad breue tempus intrusus sit:nonne si non desipiat: intactum se quantū possibile fuerit ab omni parietū & soli contagione seruabit:& iamiā egressurus:intentis aurib' liberatoris sui expectabit aduētū? Qd' si his curis abiectis:cœnoq́ & horrore carceris delibutus exire metuat: ac pingendis ornandisq́ circa se mœnibus omnē curam studiosus impēdat: loci stillantis naturam frustra superare meditans:nunquid nō merito insanus uideatur & miser? Nēpe uos carcerē uestrū & nostis & amatis:Ha miseri & mox uel educendi certe uel extrahendi hæretis:in eo exornando solliciti quē odisse decuerat: Sicut tu ipse in Africa tua Scipionis illius magni patrem loquētem induxisti: Odimus laqueos & uincula nota timemus:Libertatis onus qd' nunc sumus illud amamus. Præclare quidē modo qd' alios dicere facis:ipse tibi diceres. Vnum uerbū qd' ex omni sermone tuo tibi fortassis humillimū:mihi aūt arrogantissimū uidet':dissimulare nō ualeo. ℭ Fran. Doleo si superbe aliquid dixi:at si factorū dictorū ue moderator est animus:nihil me arroganter dixisse ipse mihi testis est. ℭ Augu. Multo quidem importunius superbiæ genus est alios deprimere:q̄ seipsum debito magis attollere: lōgeq́ maluissem:cæteros magnificares:te quoq́ cæteris anteferres:q̄ calcatis omnibus ex alimo contemptu superbissimæ tibi clypeū humilitatis assumeres. ℭ Fran. Vt uoles accipe:ego nec mihi nec alijs multū tribuo:piget referre quid de maiore pte hominū sentiam expertus. ℭ Augu. Seipsum spernere tutissimū est:alios uero periculosissimum atq́ uanissimum. Sed progrediamur ad reliqua:Scis quid te aliud auertit? ℭ Fran. Quicquid libuerit dicito:modo ne accuses inuidiæ. ℭ Augu. Vtinam nō tibi magis superbia q̄ inuidia nocuisset:hoc enī crimine:me iudice:liber es:sed alia quædā dicturus sum. ℭ Fran. Nulla me deinceps accusatione turbaueris:dic ingenue:quid est qd' me transuersum agat? ℭ Augu. Rerū temporalium appetitus. ℭ Fran. Apage obsecro:nihil unq̄ absurdius audiui. ℭ Augu. Repente turbatus & propriæ promissionis oblitus es: Iam inuidiæ mētio nulla est. ℭ Fran. Ast auariciæ: a quo crimine nescio an remotior quisq́ sit. ℭ Augu. Multum te iustificas:sed mihi crede:nō es ab hac peste:ut tibi uideris alienus. ℭ Fran. Ego

ne ab auaritiæ labe immunis sum? ¶ Augu. Ne ab ambitione quidem. ¶ Fran. Age iam
urge: ingemina: accusatoris officiū imple: quid iam noui uulneris infligere uelis expecto?
¶ Augu. Propriæ quidem ueritatis testimonium accusationem & uulnus appellasti: uerū

F

est enim illud Satyricū: Accusator erit qui uerū dixerit. Nec minus & Comicū id: Obsequi-
um amicos: ueritas odium parit. Sed dic oro quorsum hæ sollicitudines & edentes animū
curæ? quid necesse erat in tam breuibus uitæ spacijs tam longas spes ordiri? Vitæ summa
breuis spem nos uetat inchoare lōgā: Legis semp̄ ista sed negligis. Respōdebis: ut arbitror:
amicorū te charitate compelli: & pulchrū errori nomen inuenies. Atqui dementia quāta est
ut alteri sis amicus: tibi ipsi bellum & inimicitias indicere? ¶ Fran. Non sum tam illibera-
lis & inhumanus ut non me contingat amicorū cura: eorū præsertim quos uirtus mihi uel
meritum conciliat: Sūt enim quos suspiciam: quos uenerer: quos amem: quosue miserear
amicos. Ex aduerso aūt nec adeo liberalis sum ut propter amicos me perditū eam. At quo-
ad uixerim: p̄ uictu quotidiano præparare aliquid mens optat: atq; hoc in studio (ut quo-
niam Horatij iaculis me petis: horatianus clypeus me tegat) Sit bona librorum & prouisæ
frugis in annum Copia: neu fluitem dubiæ spe pēdulus horæ. Et quia propositū est mihi:
ut ait idem: nec turpem senectam degere: nec cithara carentem. Et quia multū uereor uitæ
prolixioris insidias: longe in utrunq; mihi ipse prouideo: & musarū studijs: reifamiliaris cu-
ras intersero: uerum id ago tam segniter: ut euidenter appareat me coactum ad ista descen-
dere. ¶ Augu. Intelligo ꝙ alte in cor tuū ista penetrarint: quibus excusatio quæreret amē-

G

tiæ. Cur autē nō æque Satyricū illud præcordijs inhæsit: Sed quo diuitias hic per tormen-
ta coactas: Cum furor haud dubius: cū sit manifesta phrenesis: Vt locuples moriatis egēti
uiuere fato? Credo quia præclarius æstimas purpureis stratis obsitum mori: sepulchro ia-
cere marmoreo: linquere successoribus de opulenta hæreditate certamen: illasq; ideo ꝗbus
ista parantur diuitias concupiscis: Superuacuus labor: & si mihi credis: insanus. Iam si ad
cōmunem hominū respicis naturam: nosti eam paucis esse contētam: Sin ad propriā cogi-
tando reflecteris: uix natus est cui pauciora sufficerent: nisi publicus error obstreperet. Ad
populares mores: uel ad ipsius forte qui loquebatur animum respexit poeta dum diceret:
Victum infœlicem tellus lapidosaq; corna Dant rami: & uulsis pascunt radicibus herbæ.
Tibi contra fateatis oportet: nihil tali uictu dulcius nihilq; suauius: si tuis & non insanien-
tis uulgi legibus uiuas. Quid ergo te crucias si ad naturam tuam te metiris? Iam pridem
diues eras: sed ad populi plausum diues esse nunq; poteris: semper aliquid restabit: quod
sequens per cupiditatum abrupta rapiaris. Meministi quanta cū uoluptate reposto quon-
dam rure uagabaris: & nūc herbosis pratorū choris accubās: murmur aquæ luctātis hau-
riebas: nunc apertis collibus residens subiectam planiciem libero metiebaris intuitu: nunc
in apricæ uallis umbraculo dulci sopore correptus optato silentio fruebaris: nunq; ociosus
mente aliquid altum semper agitans: & solis musis comitatibus nusq; solus: deniq; Virgi-
liani senis exemplo: Qui Regum æquabat opes animo seraq; reuertēs Nocte domum: da-
pibus mēsas onerabat inemptis: sub occasum solis angustam domum repetens: & tuis cō-
tent? bonis: nunquid non tibi omniū mortalium lōge ditissimus & plane fœlicissimus ui-
debaris? ¶ Fran. Heu mihi nunc recolo atq; illius temporis commemoratione suspiro. ¶
Augu. Quid suspiras: aut quis tibi demens temporū malorū præbuit materiam? Nempe

H

animus ipse tuus quem puduit tam diu naturæ suæ legibus parere: quiq; frenum nō fregis-
se credidit seruitutis: is modo te raptat uiolentus: & nisi habenas cōtrahas præcipitaturꝰ
ad mortem: ex quo primum cœpisti ramorū tuorū baccas fastidire: amictusq; simplicior: &
agrestium hominū sorduit cōuictus: In medios urbium tumultus urgente cupiditate rela-
psus es: ubi ꝙ læte quanq; tranquille degas: frontis tuæ habitus & uerba testantur. Quid
enim ibi miseriarū non uidisti: pertinacissimus aduersus infœliciter experta: & adhuc hæsi-
tas? Peccatorū forsan illigatus nexibus: ac patiente deo: ut ubi sub aliena ferula pueritiā ex-
egisti: ibidem tui iuris effectus miserabilem conteras senectutem? Certe ego præsens adetāt:
cum adhuc adolescentulum te nulla cupiditas: nulla prorsus tāgebat ambitio: cum cuius-
dam magni futuri uiri specimen præferebas: Nunc mutatis moribus: infœlix: quo magis
ad terminum appropinquas: eo uiatici reliquū conquiris & attentius. Quid superest igit̄:
nisi ut in die mortis (quæ forte iam iuxta est: & profecto procul esse non potest) aurum siti-
ens: calendario semiuiuus incumbans? Siquidem qd' per dies singulos crescit: suprema die
necesse ē ad summū & augeri: & aduētitiū prouenire incrementū. ¶ Fran. Senectutis pau-

periem ante prospiciens: si fatigatæ ætati adiumenta conquiro: quid hic tam reprehensibi-
I le est? ¶ Augu. O ridiculas curas insanamq; negligentiam: id anxie cogitare quo uel nũq;
forte peruenturus certe: uel ubi breuissimo tempore permãsurus sis: Illius autem obliuisci
quo & peruenire necessarium sit & irremeabile peruenisse. Sed ille mos uester execrandus:
Transitoria curatis: æterna negligitis. In eo quidem quod de senili paupertate clypeũ quæ-
ris: errori inhæsit: credo tibi Virgilianum illud: Atq; inopis metuẽs formica senectæ: Itaq;
illam tibi uitæ magistram delegisti: excusabilior: dicente Satyrico: Frigusq; famemq; For-
mica tandem quidam expauere magistra. Ac si non tutus in formicæ magisterium abijsti:
reperies nihil miserius: nihil amentius q; semper pauperiẽ pati: ne quãdo patiaris. ¶ Fran.
Quid ergo? Pauperiẽ ne suades? Optarẽ quidẽ minime: tolerare summopere: si sic res hu-
manas miscens fortuna coegerit. ¶ Augu. Mediocritatem sane in omni statu expetendum
cẽseo. Non igitur ad illorũ statuta te reuoco: qui aiũt: Satis est uitæ hominũ panis & aqua:
nemo adhuc pauper est: intra quæ quisq; desiderium suum clausit: cum ipso Ioue de fœlici-
tate contendet: nec medium uitæ hominũ fluuium cereremq; constituo. Sunt enim ut ma-
gnificæ: sic auribus hominũ importunæ pridem odiosæq; sententiæ: Itaq; infirmitati tuæ
morem ingeram: exinanire naturam non doceo sed frenare. Sufficiebant tua quidem usi-
bus necessarijs si tu ipse tibi suffecisses: nunc autẽ ipse quam pateris indigentiam peperisti.
Cumulationem enim opum: necessitatem ac sollicitudinem cumulare: iam totiẽs disputa-
tum est: ut amplioribus iam non egeat argumentis: mirus error & miseranda cæcitas: præ-
clarissimæ naturæ ac cœlestis originis humanum animũ: cœlestibus neglectis: metallis in-
hiare terrestribus. Cogita quæso acriter atq; oculos mentis intende: nec eos circumradian-
tis auri fulgor impediat: quotiens uncis auariciæ tractus: ab altissimis curis ad hæc infe-
ora diuerteris: nonne de cœlo in terras præcipitem corruisse remotisq; syderibus in ꝓfun-
dissimam uoraginem demersum te esse cognoscis? ¶ Fran. Cognosco equidem: & dici non
K posset q; grauiter præcipitatus allidor. ¶ Augu. Quid ergo totiens expertus non metuis:
& cum fueris erectus ad superna non tenaciꝰ pedem figis? ¶ Fran. Nitor quippe: sed quo-
niam humanæ conditionis cõcutitur necessitas: inuitus auellor: Nec enim sine causa uete-
res poetas: geminũ Parnasi collem: duobus dijs dedicasse suspicor: sed ut ab Apolline (quẽ
deum ingenij uocabãt) internũ animi præsidium: a Baccho autem reꝝ externaꝝ sufficien-
tiam implorarent. In quam sententiam me non modo reꝝ experientia magistra: sed crebra
etiam doctissimoꝝ hominũ inclinauit auctoritas: quos tibi quidem inculcare non attinet.
Ita q̃uis turba deorum ridiculosa sit: hæc tamẽ uatum opinio haud prorsus insensata est:
quã ego si ad unũ retulerim deũ a quo omnis oportuna subuentio est: nõ me delyrare qui-
dem arbitror: nisi tibi aliter uideatur. ¶ Augu. Ego ita esse non nego: sed quia tempus tam
inique partiaris indignor. Vniuersam enĩ ætatem tuam honestis olim curis destinaueras:
si quid in alijs coactus expenderes: id tempus perditum iudicabas: nunc uero tantum ho-
nestati tribuis: q̃tum tibi reliquũ fecit auariciæ studium. Quis nõ ad ætatẽ prouectiorem
peruenisse cupiat: quæ sic consilia hominum altemat? Sed quis erit finis: aut quis modus?
Præfige tibi metham: ad quam dum perueneris subsistas & aliquando respires. Scis illud
humano ore prolatum oraculi uim habere: Semper auarus eget: Certũ uoto pete finem: qs
autem cupiditatibus tuis erit finis? ¶ Fran. Nec egere: nec abundare: nec præesse: nec sub-
L esse alijs: finis est meus. ¶ Augu. Humanitatem exuas oportet & deus fias: ut tibi non ege-
re contingat. An ignoras ex cũctis animalibus: egentissimũ esse hominem? ¶ Fran. Audi-
eram sæpissime: sed integrare memoriam uelim. ¶ Augu. Aspice nudum & informẽ inter
uagitus & lachrymas nascentem: exiguo lacte solandum: tremulum atq; reptantem: opis
indigum alienæ: quem muta pascunt animantia & uestiũt: caduci animi: inquieti: morbis
obsessum uarijs: subiectum passionibus innumeris: cõsilij inopem: alterna læticia & tristi-
cia fluctuantem: impotentemq; arbitrij appetitus cohibere: nescium quid quãtũ ue sibi ex-
pediat: quis cibo potuiq; modus ignorantem: Cui alimenta corporis cæteris animãtibus
in aperto posita: multo labore conquirenda sunt: quem somnus inflat: cibus distendit: po-
tus præcipitat: uigiliæ extenuant: fames contrahit: sitis arefacit: auidum timidumq; fastidi-
entem: possessa perdita deplorantem: & præsentibus simul & præteritis & futuris anxium:
superbientem inter miserias suas: & fragilitatis sibi conscium: uilissimis uermibus imparem:
uitæ breuis: ætatis ambiguæ: fati ineuitabilis ac mille generibus mortis expositũ. ¶ Fran.
Coaceruasti miserias infinitas & ægestates: ut pene iam me hoiem natũ pœniteat. ¶ Aug.

In hac tanta hominum imbecillitate tantaq; penuria: tu tibi copiam auspicaris ac potenti/
am: quæ nullis Cæsaribus nullisq; unq; regibus perfecta contigerit. ¶ Fran. Quis nã his
uocabulis usus est? quis seu copiam seu potẽtiam nominauit? ¶ Augu. At quæ maior co/
pia q̃ non egere? quæ maior potentia q̃ non subesse? Profecto enim reges dominiq; terrarum:
quos opulentissimos reor: innumerabilibus rebus egent. Ipsi quoq; duces exercituũ quibus
præesse uidẽtur: subsunt & ab armatis legionibus obsessi: per quas metuuntur: uicissim me/
tuãt oportet. Desine iam impossibilia sperare: & humana sorte contentus abundare & ege/
re: præesse & subesse condiscas: non his moribus degens: fortunæ iugum quo colla regum
premuntur excutias: quod tamẽ demũ excidisse tibi noueris: cum calcatis passionibus hu/
manis: totus sub uirtutis imperium accesseris: liber illic futurus: nulla egens re: nulli subie/
ctus hominũ: deniq; rex & uere potẽs absoluteq; fœlix. ¶ Fran. Iam piget incepti cupioq;
nihil cupere: sed consuetudine rapior peruersa: sentioq; inexpletum quoddã in præcordijs
meis semper. ¶ Augu. Hoc est ut ad propositum spectet oratio: hoc est qđ te a cognitione
mortis auertit: dum terrenis sollicitudinibus implicitus: oculos ad altiora non erigis: quas
quidem uelut pestiferas aĩorum sarcinas: si quid mihi credis abijcies: nec abiecisse labor mag/
nus fuerit: dũmodo te ad naturam tuam composueris: eiq; potius q̃ uulgi furijs te uehen/
dum regendumq; commiseris. ¶ Fran. Fiet id quidem me uolente: sed quod de ambitione
loqui cœperas: iam pridem audire desidero. ¶ Augu. Quid a me expetis qđ tibijpse præ/
stare potes? Pect⁹ tuũ examina: reperies inter pestes cæteras non minimũ ambitionũ locũ.
¶ Fran. Nihil ergo mihi profuit urbes fugisse: dum licuit populosq; & actus publicos de/
spexisse: syluarum recessus & silẽtia rura secutum: odium uentosis honoribus indixisse: adhuc
ambitionis insimulor. ¶ Augu. Multa linquitis mortales: non quia contemnitis sed quia
desperatis posse consequi: excitãt enim se alternis stimulis: spes & desiderium: usq; adeo: ut
altero frigescente: tepescat alterum & recalẽte referueat. ¶ Fran. Quid oro me sperare pro/
hibeat: adeo ne cunctæ bonæ artes deerant? ¶ Augu. De bonis artibus sileo: at illæ deerãt
ꝓfecto: quibus hodie præsertim ad altos gradus ascendit: ambiendi scʒ magnorũ limina
blandiendi: fallendi: promittendi: mentiendi: simulandi: dissimulandiq;: grauia & indigna
quælibet patiendi: harum & similium egenus artium: nec naturã uinci posse ratus: ad alia stu/
dia transiuisti: caute quidem & prudenter: quid est enĩ aliud: ut ait Cicero: gigantiũ more
pugnare cum dijs: nisi naturæ repugnare? ¶ Fran. Valeant magni honores: si his artibus
acquiruntur. ¶ Augu. Bene ais: non tamen prorsus in auribus meis tuam innocentiã com
ꝓbasti: neq; enĩ honores te nõ optasse cõcludis: tã&si quærendi molestiã ꝑhorrescas: sicut
nec Romã uidisse cõtẽpsit qsqs uiarum labore ꝑterrit⁹: pedẽ retulit ab ĩcepto: adde q; nec pe/
dẽ retulisti: ut tibijpse ꝑsuades mihiq; ꝑsuadere niteris: neu te: ut aliũ: digito cõtexeris: quic/
quid cogitas: quicquid agis ante oculos meos est: & q; fuga urbium syluarumq; cupidine
gloriaris: non excusationem sed culpæ imitationem arguit. Multis nanq; uijs ad unũ ter/
minum peruenit: & tu mihi crede: licet calcatam uulgo deserueris uiam: tamen ad eandem
quam spreuisse te dicis ambitionem: obliquo calle contẽdis: ad quã ocium: solitudo: incu/
riositas tantarum rerum humanarum: atq; ista tua te perducunt studia: quorum usq; nũc finis est glo/
ria. ¶ Fran. Ad angulum urges me: unde possem licet subterfugere: quia tamen tẽpus bre/
ue est: & in multa dispertiendũ: si libet progrediamur ad reliqua. ¶ Augu. Sequere igit ad
præcedentem: gulæ nulla sit mentio: cuius studio nullatenus teneris: nisi uoluptati fauena
nonnunq; amicorum blandior conuictus obreperet: Veruntamen nihil hinc metuo: quoti/
ens enim urbibus ereptum: rus suũ recuperauit incolam: omnes repente diffugiunt insidiæ
talium uoluptatum: quibus amotis: ita te uiuentem fatear animaduerti: ut & proprios &
cõmunes amicos supergressa sobrietate ac modestia delectarer. Iram quoq; prætereuehor:
qua & si sæpe iusto magis exardeas: confestim tamen naturæ bonitate mitigabilis cõpesce/
re motus animi soles: memor Horatiani consilij: Ira furor breuis est: animum rege: qui nisi
paret Imperat: hunc uinculis: hunc tu compesce catena. ¶ Fran. Aliquãtulum mihi: fate/
or: & poeticum hoc: & plurima huius generis philosophorum cõsilia profuerunt: atq; impri/
mis æui breuis recordatio. Quæ enim rabies est: pauculos dies quos inter homines agim⁹:
in hominum odium perniciemq; cõsumere? Aderit ecce dies ultima: quæ has flãmas in pe/
ctoribus humanis extinguat: & finem positura odijs & si inimico nihil morte grauius op/
tamus: iniquissimi uoti compotes factura: Itaq; quid se: qđ alios præcipitare iuuat? quid
oportunas partes breuissimi temporis amittere? & uel præsentib⁹ honestis gaudijs uel fu/

M

N

O

turæ uitæ consilijs deputatos dies: uix suffert uros ad singula summa: licet cum parsimōia
dispensatis auferre necessarijs ac proprijs usibus: inqꝫ alienam pariter & nostram tristiciā
mortemqꝫ conuertere: Verum hæc mihi meditatio eousqꝫ profuit: ut impulsus non tot⁹ ru-
erem: & si corruissem mox exurgerem: ne ullis autem iracundiæ flatibus agitarer: nullū mi-
P
hi hactenus studium præstare quiuit. ¶ Augu. At quia nullum ex huius te flatibus aut ti-
bi aut alteri uereor naufragium: facile patiar: ut si Stoicorum promissa non attingis: qui
morbos animorum radicitus se uulsuros sponderit: sis in hac re Peripateticorum mitiga-
tione cōtentus: his igitur impræsens omissis: ad periculosiora & tibi multo diligentius pro-
uidenda festino. ¶ Frā. Deus bone: quid adhuc periculosius restat? ¶ Augustin⁹. Quātis
luxuriæ flammis incenderis? ¶ Fran. Tantis equidem interdum ut grauiter doleam ꝙ nō
insensibilis natus sum: Immobile saxum aliquod esse maluerim: ꝗ tam multis corpis mei
motibus turbari. ¶ Augu. Habes igitur quod te uel maxime ab omni diuinorum cogita-
tione dimoueat: Quid enim aliud cœlestis doctrina Platonis admonet: nisi animum a li-
bidinibus corporis arcendum & eradenda phantasmata: ut ad prouidenda diuinitatis ar-
cana: cui propriæ mortalitatis annexa cogitatio est: purus expeditusqꝫ cōsurgat? Scis quid
loquor: & hæc ex Platonis libris tibi familiariter nota sunt: quibus auidissime nuper incu-
buisse diceris. ¶ Fran. Incubueram fateor alacri spe magnoqꝫ desiderio: sed peregrinæ lin-
guæ nouitas & festinata præceptoris absentia: præciderūt propositum meum: Cæterqꝫ ista
Q
quam memoras disciplina & ex scripturis tuis & ex aliorum Platonicorum relatione notis-
ma est. ¶ Augu. Haud refert quo uerum monstrante didiceris: ꝗuis multum sæpe possit
auctoritas. ¶ Fran. Apud me præsertim hominis illius de quo alte mihi quidem insedit il-
lud Ciceronis in Tusculano: Plato inquit: Et si rationem nullam afferret (uide quid homi-
ni tribuo) ipsa auctoritate me frangeret: mihi autem sæpe diuinum illud ingenium cogitan-
ti: iniuriosum uideretur: si cum ducem suū Analogistam facit Pythagoreum uulg⁹: redden-
dæ rationi foret obnoxius Plato. Sed ne a proposito longius eam: Platonis hanc sententiā
mihi pridem adeo & auctoritas & ratio & experientia cōmendauit: ut nil uerius nilqꝫ san-
ctius dici posse non dubitem. Ita enim interdum deo manum porrigēte surrexi: ut incredi-
bile quadam & immensa cum dulcedine: quid mihi tūc prodesset: quid ue antea nocuisset
agnoscerem: & nunc meo pondere in antiquas miserias relapsus: quid me iterum perdide-
rit: cū amarissimo gusto mētis experior: Quod iccirco retuli ne forte mirar is huius me Pla-
tonici dogmatis experientiam profiteri. ¶ Augu. Nō miror equidem: laboribus enim tu-
is interfui & cadentem & resurgentem uidi: & nunc prostratum misertus opem ferre dispo-
sui. ¶ Fran. Gratias ago tam misericordis affectus: quid autem opis superest humanæ?
¶ Augu. Nihil: at diuinæ plurimum: continens equidem nisi cui deus dedit esse nō potest.
Ab eo igitur mun⁹ hoc & imprimis humiliter & sæpe cum lachrymis postulandum est: so-
let ille quæ rite poscuntur non negare. ¶ Fran. Feci tam sæpe ut pene iam sibi molestus esse
R
uereor. ¶ Augu. At non satis humiliter: non satis sobrie: semper aliquid loci uenturis cupi-
ditatibus reseruasti: semper in longum preces extendisti: Expertus loquor hic & mihi con-
tigit: Dicebā da mihi castitatem: sed noli modo: differ paulisper: statim ueniet tempus: ui-
rentior adhuc ætas: suis eat semitis: suis utatur legibus: turpius ad iuuenilia ista redibitur:
Tunc igitur abeūdum erit cum & min⁹ ad hoc habilis decursu temporis factus fuero: & sa-
cietas uoluptatum metum regressionis abstulerit: hæc dicēs aliud te uelle precari: aliud nō
intelligis. ¶ Fran. Quonā modo? ¶ Augu. Quia qui in diem poscit: impræsens negligit.
¶ Fran. Ego impræsens sæpe cum lachrymis poposci: sperans simul & illud euenturum: ut
effractis cupiditatum laqueis & calcatis uitæ miserijs salu⁹ euaderem: & uelut in aliquem
salutarem portum ex tam multis curarum inutilium tempestatibus enatarem. At quotiēs
postea inter eosdem scopulos naufragium passus sum: quotiensqꝫ si destituor passurus in-
telligis. ¶ Augu. Crede mihi: aliquid semper defuit oranti: alioquin uel annuisset largitor
ille supremus: uel quod Paulo fecit apostolo: ad perfectionem uirtutis & infirmitatis expe-
rientiam denegasset. ¶ Fran. Credo ita esse: precabor tamen assidue nec fatigabor: nec eru-
bescam: nec desperabo: si forte miseratus omnipotens labores meos: aurem precibus quo-
tidianis accōmodet: & quibus si iustæ fuissent gratiam non negasset: idem ipse iustificet.
S
¶ Augu. Consulte tamen tu enitere: & (quod prostrati solēt) in cubitum erectus: ingruen-
tia mala circumspice: ne ad repentinum cuiuslibet molis incursum: iacentia membra dissi-
leant: nec segnius interim opem attollere ualētis implora: Aderit ille tunc forsitan cū abesse

crediderisːunum semper ante oculos babeto: Platonis superiorem illam haud spernendã sententiam: Ab agnitione deitatis nil magis q̃ appetitus carnalis & inflãmatam obstare libidinem. Hanc igitur doctrinã assidue tecum uersa: hæc nostri consilij summa est. ¶Fran. Vt intelligas me hanc adamasse sententiam: non modo in atrijs suis sedentem: sed peregrinis etiam nemoribus latitantem: auidissime complexus sum: At locum animo mutaui ubi illa oculis meis occurrat. ¶Augu. Quid dicere uelis expecto. ¶Fran. Scis Virgilium uirũ fortem: per quot pericula: in illa suprema & horrenda Troiani excidij nocte circumduxit? ¶Augu. Scio: quid enim scholis omnibus uulgatius: ipsum quoq; casus suos enarrantẽ facit? Quis cladem illius noctis: quis funera fando Explicet? aut possit lachrymis æquare labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos: Plurima perq; uias sternuntur inertia passim Corpora: perq; domos & religiosa domorum Limina: nec soli pœnas dant sanguine teucri. Quõdam etiam uictis redit in præcordia uirtus: Victoresq; cadunt Danai crudelis ubiq; Luctus: ubiq; pauor & plurima mortis imago. ¶Fran. At qui q̃diu Venere comitante: inter hostes & incendium errauit: apertis licet oculis: offensorũ iram numinũ uidere non potuit: eaq; illum eloquẽtem: nil nisi terrenum intellexit: At postq̃ illa discessit quid euenerit nosti. Siquidem mox iratas deorum facies eum uidisse subsequitur: & omne circumstans periculum agnouisse. Apparent diræ facies inimicaq; Troiæ Numina magna deum: ex quib⁹ hoc excerpsi: usum Veneris conspectum diuinitatis eripere. ¶Augu. Præclare lucem sub nubibus inuenisti. Sic nempe poeticis interest ueritas figmẽtis: tenuissimis riuulis adeunda. Sed quoniam rursus ad ista redeundum est: quæ restãt ad ultimum reseruemus. ¶Fran. Ne ignotis me tramitibus agas: quænam te redditurũ polliceris? ¶Aug. Maxima tuæ mentis uulnera nondum attigi: & consulto dilata res est: ut nouissime posita hæreant memoriæ. In illorum altero appetituum carnalium de quibus aliqua diximus cumulatior aderit materia. ¶Fran. Progredere iam ut libet. ¶Aug. Nisi impudenti pertinacia sis: nulla deinceps superest contentio. ¶Fran. Nihil gratius uidere possem q̃ omnẽ contentionum causam oblatam ex orbe terrarum: Nihil deniq; tam clare mihi cognitum fuit unq̃: ut de eo non inuitus altercarer: q inter amicos licet orta contentio: asperum quidem & hostile & amicitiarum moribus aduersum habet: sed perge ad hæc quibus me statim assensurũ putas. ¶Augu. Habet te funesta quædam pestis animi: quã acidiam moderni: ueteres ægritudinem dixerunt. ¶Fran. Ipsum morbi nomen horreo. ¶Augu. Nimirũ: quia diu per hũc grauiter uexatus es. ¶Fran. Fateor & illud accidit quod omnibus ferme quibus angor: aliquid falsi licet dulcoris immixtum est. In hac autem tristicia & aspera & misera & horrenda omnia: apertaq; semper ad desperationem uia: & quicquid infœlices animas urget in interitum. Ad hoc & reliquarum passionum ut crebras: sic breues & momentaneos experior insultus. Hæc autem pestis tam tenaciter me arripit interdum: ut integros dies noctesq; illigatum torqueat: quod mihi tempus nõ lucis aut uitæ: sed tartareæ noctis & acerbissimæ mortis instar ẽ: & (qui suprem⁹ miseriarum cumulus dici potest) sic laboribus & doloribus pascor atra quadam cum uoluptate ut inuitus auellar. ¶Augu. Morbum tuũ nosti optime: modo causam nosces: Dic ergo quid ẽ qđ te adeo cõtristat? Temporalium ne discursus: aut corporis dolor: an aliqua fortunæ durioris iniuria? ¶Fran. Non unum horum aliquod: si singulari certamine temptarer: starem utiq;: nũc autem toto subruor exercitu. ¶Augu. Distinctius quid te urgeat eloquere? ¶Fran. Quotiens unum aliquod fortunæ uulnus infligitur persisto interritus: memorans sæpe me ab ea grauiter perculsum abijsse uictorem: Si mox illa uulnus ingeminet: titubare parumper incipio: quod si duobus tertium quartumue successerit: tum coactus non quidem fuga præcipiti: sed pedetensim relato: in arcem rationis euado. Illic si toto rerum agmine incubuerit fortuna: meq; ad expugnandum conditionis humanæ miserias & laborum præteritorum memoriam: futurorumq; formidinem congesserit: tum demum pulsatus undiq;: & tantam malorum cõgeriem perhorrescens ingemisco: hinc dolor ille grauis oritur: ueluti si quis ab innumeris hostibus circumclusus: cui nullus pateat egressus: nulla sit misericordiæ spes: nullumq; solacium: sed infesta omnia: erectæ machinæ: defossi super terram cuniculi: tremuntq; iam turres: stant scalæ propugnaculis admotæ: hærent mœnibus unci: & ignis tabulata percurrit: undiq; fulgentes gladios minantesq; uult⁹ hostium: cernensq; uicinum: cogitans excidium: quid ni paueat & lugeat: quando his licet cessantibus: ipsa libertatis amissio uiris fortibus mœstissima est? ¶Augu. Quanq̃ confusi⁹ ista percurreris: intelligo tamen opinionem tibi

peruersam: causam esse malorum omnium: quæ innumerabiles olim strauit sternetq;: ma-
le tibi arbitraris. ¶ Fran. Immo uero pessime. ¶ Augu. Quam ob causam? ¶ Fran. Non
una quidem sed innumeras. ¶ Augu. Idem tibi accidit ex his qui ob leuissimam quālibet
X offensam in memoriam redeunt ueterum simultarum. ¶ Fran. Nullum in me adeo uetu-
stum uulnus: ut obliuione deletum sit: recentia sunt cuncta quæ cruciant: & si quod tempo-
re potuisset aboleri: tam crebro locum repetijt fortuna: ut hians uulnus nulla unq̄ cicatrix
astrinxerit. Accedit & humanæ conditionis odium atq; contemptus: quibus omnibus op-
pressus: non mœstissimus esse non ualeo: hanc sibi ægritudinem siue accidiam: siue quid ali-
ud esse diffinis: haud magnifacio: ipsa de re cōuenit. ¶ Augu. Quoniam ut uideo altis ra-
dicibus morbus innititur: superficietenus hunc sustulisse non sufficiet: repullulabit etenim
celeriter: radicitus euellēdus est. Vnde autem incipiam incertus sum: tam multa me terrēt.
Sed ut facilior sit distinctū operis effect⁹: discurram per singula. Dic ergo quid imprimis ti-
bi molestum putas? ¶ Fran. Quicquid primum uideo: quicquid audio: quicquid sentio.
¶ Augu. Penenil ne placet tibi ex omnibus? ¶ Fran. Aut nihil: aut perpauca quidem.
¶ Augu. Vtinam saltem salubriora delectent: sed quid apprime displicet responde mihi
quæso? ¶ Fran. Iam respondi. ¶ Augu. Totum est hoc eius quā dixi accidiæ: tua omnia ti
bi displicent. ¶ Fran. Aliena non minus. ¶ Augu. Et hoc ex eodem fonte procedit: ut uero
aliquis dicendorum ordo sit: adeo ne tibi tua displicent ut ais? ¶ Fran. Desine quæstiuncu-
lis: quater plus etiam q̄ dici posset. ¶ Augu. Ergo illa tibi sordescunt: quæ multis alijs in-
uidiosum faciunt. ¶ Fran. Qui misero inuidet: necesse est ut sit ipse miserrimus. ¶ Augu.
Y Quid autem magis displicet ex omnib⁹? ¶ Fran. Nescio. ¶ Augu. Quid si ego dinumerē:
fateberis ne? ¶ Fran. Fatebor ingenue. ¶ Augu. Fortunæ tuæ iratus es. ¶ Fran. Quidni
oderim superbam: uiolentam: cæcam: & mortalia hæc sine discretione uoluentem? ¶ Aug.
De cōmunibus publica est querela: nunc proprias prosequamur iniurias. Quid si iniuste
conquereris: uelles ne in gratiam reuerti? ¶ Fran. Difficillima quidem persuasio: si tamen
id mihi mōstraueris conquiescā. ¶ Augu. Parcius tecum agere æstimas fortunā. ¶ Fran.
Immo amarissime: immo iniquissime: imo superbissime: immo crudelissime. ¶ Augu. Nō
unus est apud Comicum poetam querulus: innumerabiles sunt: Tu quoq; adhuc unus ex
multis es: mallem ex paucis. Cæterum quia adeo trita materia ē: ut uix noui quicq̄ possit
afferri: Poterisne morbo ueteri uet⁹ remedium adhiberi? ¶ Fran. Vt libet. ¶ Aug. Age er-
go: famem ne an sitim: frigusue perpeti compulit paupertas? ¶ Fran. Nondum eousq; for-
tuna sæuit mea. ¶ Augu. At q̄ multis ista quotidiana sunt. ¶ Fran. Aliud adhibe remedi-
um si potes: me quoniam ista nil adiuuant. Non enim ex illis sum quos in malis suis: cala-
mitosorum & circumlugentium delectat exercitus: nec minus interdum alienis q̄ proprijs
Z miserijs ingemisco. ¶ Aug. Nec ego ut delectet: sed ut soletur expecto: doceatq; alienas cer-
nentem fortunas: suis esse contētum: Neq; enim omnes primum tenere locū possunt: Alio-
quin quomodo primus erit nisi quem secundus sequitur? Bene uobiscum agitur mortales
si nō in extrema reiecti: de tam multis fortunæ ludibrijs: tantum mediocria pertulistis: q̄q;
& extrema perpessis: suis quibusdam acrioribus remedijs succurrēdum est: quibus tu præ-
sens æger es minime medioeri læsus asperitate fortunæ: Sed hoc est quod uos in has præci-
pitat ærumnas: propriæ quilibet sortis oblitus: supremum mēte locum agitat: quem: quo-
niam ut dixi: nequeunt omnes apprehendere: elusis conatibus subit indignatio. Q̄ si sum-
mi status miserias agnoscerent homines: quem exoptant perhorrescerēt. Idq; illorum pro-
batur testimonio: quos ad summa rerum fastigia multis laboribus euectos uidimus: & uo-
torum mox suorum nimis facilem exitum execrantes: Quod & si omnibus notum esse de-
beat: tibi tamen præcipue: longa cui experientia persuasum est omnem status altissimi la-
boriosam atq; sollicitam & prorsus miserabilem esse fortunam: ita fit ut null⁹ querimoniæ
gradus uacet: dum & optata consecuti & repulsi: iustam lamētandi causam præ se ferūt. Illi
se deceptos: hi se neglectos æstimant. Sequere igitur Senecæ consilium: cum aspexeris quot
te antecedunt: cogita quot te sequantur. Si uis gratus esse aduersus deum & aduersus uitā
tuam: cogita q̄ multos antecesseris. Et ut eodem loco ait idem: & finem constitue: quē tran-
sire ne possis quidem si uelis. ¶ Fran. Constitui pridem desiderijs meis finem certum: & ni-
si fallor modestissimū: At inter procaces impudentesq; sæculi mei mores: qui modestiæ lo-
AA cus est: secordiam atq; segniciem uocant. ¶ Augu. Potensne igitur est animi tui statū uul-
garis aura conuellere: quæ nunq̄ rectum iudicat: nunq̄ res suis nominibus uocat: at illam

si rite recolo spernere solebas. ❡Fran. Nunq̃ mihi crede magis spreui: non pluris facio q̃d
de me uulgus æstimet: q̃ qui brutorum greges animantium. ❡Augu. Quid ergo? ❡Frã.
Moleste fero q̃ cum nullus ex coætaneis meis quem ego nouerim modestiora cõcupiuerit:
nemo difficilius ad concupita profectus est. Summũ nempe nunq̃ me locum exoptasse: te-
stis hæc nostra simul & omniũ spectatrix: quæ cogitationes meas semper introspiciens no-
uit: quotiens humani more ingenij: per omnes statuum gradus mente discurrerem: nunq̃
tranquillitatem illam ac serenitatem animi quã rebus omnibus præferendam arbitror: in
supremo fortunæ culmine positam agnouisse. Ideoq̃ & curarũ & sollicitudinũ refertam ui-
tam: exhorrentem mediocria: sobrie se semper iudicio prætulisse: nec uerbo solum: sed men-
te etiam Horatianum illud approbasse: Auream quisquis mediocritatem diligit tutus ca-
ret: absoleti sordibus tecti: caret inuidaq̃ sobrius aula: nec minus mihi ratio placuit: q̃ di-
ctum. Sæpius uentis agitatur ingens Pinus: excelsæ grauiore casu Deciduñt turres: feriuñtq̃
summos fulgura montes: hanc profecto mediocritatem nunq̃ mihi cõtigisse doleo. ❡Au-
gu. Quid si quæ putas mediocria supra te sunt? quid si uera mediocritas iam pridem con-
tigit: quid si abunde contigit? quid si illam longe post tergum reliquisti: & multo pluribus
inuidiæ q̃ contemptus materiam præbes? ❡Fran. Et si ita esset: mihi tamen cõtrarium ui-
detur. ❡Augu. Peruersam opinionem malorum omnium: sed huius præcipue causam eẽ
non ambigitur. Ab hac igit̃ charybdi: omniũ: ut ait Tullius: remorum ac uelorum auxilio
fugiendum est. ❡Fran. Vnde me fugere: quo ue proram tendere: quid deniq̃ opinari iubes
nisi quod uideo? ❡Aug. Vides ubi oculos intendisti: ac si retro respicias: uidebis innume-
rabilem turbam sequi: teq̃ primo agmine: aliquãto proximiorem esse q̃ ultimo: sed timor
animi rigorq̃ propositi: non permittunt oculos in tergum flectere. ❡Fran. Deflexi cum in-
terdum multosq̃ post me uenire perpendi: neq̃ sortis meæ pudet: sed curarum piget ac pœ-
nitet tantarum. Qñ ut eiusdem Horatij uerbo utar: Fluitem dubiæ spe pendulus horæ. Si
hæc anxietas tollatur: quantũ habeo abunde sufficiat: dicamq̃ æquanimiter quod eodem
loco ait idem: Quid credis amice precari: Sit mihi: quod nũc est etiam minus ut mihi uiuã:
quid superest æui: Si quid superesse uoluñt dij: Ego semper dubius futuri: semper aio suspẽ-
sus: nullam ex fortunæ muneribus dulcedinem capio: adhuc ut uides hactenus alijs uiuo:
quod miserrimum ex omnibus est. Atq̃ utinam uel senectutis mihi reliquiæ contingant:
ut qui procellosos inter fluctus uixerim: moriar in portu. ❡Augu. Tu ne igitur in tãto re-
rum humanarum turbine: tanta uarietate successuum: tantaq̃ caligine futurorũ (& ut bre-
uiter dicam) sub imperio positus fortunæ: solus ex cunctis hominũ milibus curarum uacu-
am ætatem ages? Vide quid cupias mortalis: uide quid postules. Qñ uero nõ tibi te uixisse
conquereris: non inopiæ sed seruitutis est: quam licet (ut tu idem asseris) miseriam esse con-
fitear: tamen si circumspicis: paucissimos homines sibi uixisse reperies: Nam & hi qui putã-
tur fœlicissimi: & quibus innumerabiles uiuunt: seipsos simul alijs uiuere: uigiliarum & la-
borum assiduitate testantur. Quid enim (ut supremo te cõmoneri faciam exemplo) Iulius
Cæsar: cuius illud uerum: licet arrogans dictũ est: Humanũ paucis genus uiuit: nunquid
post q̃ eo genus redegerat humanum ut sibi uni uiueret: ipse interim alijs uiuebat? Interro-
gabis fortasse quibus? His nimirũ a quib⁹ occisus est. De Bruto uel Cimbro cæterisq̃ per-
fidæ coniurationis auctoribus quorum cupiditates explere non ualuit tanti munificentia
largitoris. ❡Fran. Mouisti animũ fateor: ut iam nec seruũ me nec inopem indigner. ❡Au-
gu. Indignare potius te nõ esse sapientem: quod unũ & libertatem & ueras diuitias præsta-
re potuisset. Cæterum quisquis causarum absentiam æquo ferens animo: effectus nõ adesse
se conqueritur: nec causarũ certam tenet ille rationem nec effectuum. Exequere autem nunc
quid te præmit præter hæc quæ dicta sunt: corporis ne fragilitas: an latens molestia? ❡Frã.
Nempe corpus hoc onerosum mihi semper fuit: quotiẽs meipsum contemplatus fui: at cũ
alienorum grauedinem corporum respexi: satis obediens me mãcipium habere fateor: pos-
sem idem utinam: & de animo gloriari: sed ille imperat. ❡Aug. Vtinam rationis ipse sub-
ditus imperio: Sed ad corpus redeo quid in eo molestum experiris? ❡Fran. Nihil equidem
nisi cõmunia quædam: q̃ mortale est: q̃ suis me doloribus implicat: mole prægrauat: som-
num suadet spiritu uigilante alijsq̃ necessitatibus subigit humanis: quas enumerare & lon-
gum & inamœnum est. ❡Augu. Compone animũ precor: teq̃ hominem esse recordare: li-
cet anxietas ista cessauerit: si quid præter hoc angerit exquire. ❡Fran. Illa ne tibi inaudita
est fortunæ nouercantis imanitas: cum uno die me spesq̃ & opes meas omnes & genus &

BB

CC

domũ impulsu strauit impio. ¶Augu. Video oculorum tuorum scatebras: ideoq̃ præte/
reo: neq̃ enim nunc docendus sed admonendus es. Vnum igit̃ hic admonuisse sufficiet: Si
enim non priuatarum modo familiarum: sed notissimas tibi regnorum ex omnibus sæcu/
lis recoles ruinas: non nihil tibi Tragœdiarum lectio profuerit: ut non pudeat tuguriolum
tuum: cum tot regijs ædibus conflagrasse: procede modo: hæc enim parcius dicta: spaciosi/
us tibi ruminãda seruabis. ¶Fran. Quis uitæ meæ tædia & quotidianũ fastidium suffici/
enter exprimat: mœstissimam turbulentissimamq̃ orbem terrarum omnium angustissimã
atq̃ ultimam sentinam: & totius orbis sordib⁹ exundantem? Quis uerbis æquet quæ pas/
sim nauseam concitant grauem: olentes semitas permixtas rabidis canibus: obscœnas su/
es: & rotarum muros quatientium stridorem: aut transuersas obliquis itineribus quadri/
gas: tam diuersas hominum species: tot horrenda mendicantium spectacula: tot diuitũ fu/
rores: illos mœsticia deuictos: hos gaudio lasciuiaq̃ fluitãtes: tam deniq̃ discordantes ani/
mos artesq̃ tam uarias: tantum confusis uocibus clamorem: & populi inter se anxietatis
incursum: quæ omnia & sensus melioribus assuetos conficiunt & generosis animis eripiunt
quietem: & studia bonarum artium interpellant? Itaq̃ me deus ex hoc naufragio: puppe li/
berat illæsa: ut ego sæpe circũspiciens: ĩ infern̄ũ uiuẽs descendisse mihi uideor. I nunc & bo/
ni aliquid tecum age. I nunc & honestis cogitationibus incumbe. I nunc & uersus tecũ com/

DD

pone canoros. ¶Augu. Hic me Flacci uersiculus quid potissimum lamenteris admonuit:
doles q̃ importunũ studijs tuis locum nactus es: quoniam ut ait idem: Scriptorum chorus
omnis amat nemus & fugit urbes: Tuq̃ ipse in epistola quadam eandem sententiam uer/
bis alijs expressisti: Sylua placet musis: urbs est inimica poetis. Quod si unq̃ intestinus tu/
multus tuæ mentis conquiesceret: fragor iste circumtonãs (mihi crede) sensus quidem pul/
saret sed animũ non moueret. At ne nota pridem auribus tuis ingeram: habes Senecæ de
hac re non inutilem epistolam: habes & librum eiusdem de tranquillitate animi: habes &
de tota hac mentis ægritudine tollẽda: librum. M. Cicerõis egregium: quem hesternæ diei
disputatiõib⁹ in Tusculano suo habitis ad Brutum scripsit. ¶Fran. Singula hic haud ne/
gligenter legisse me noueris. ¶Augu. Quid ergo: nihil ne profuerunt? ¶Fran. Immo ue/
ro inter legendum plurimum: libro autem e manibus elapso: assensio simul omnis interci/
dit. ¶Augu. Cõmunis legentium mos ẽ: ex quo monstrum illud execrabile litteratorum:
passim flagiciosissimos errare greges: & de arte uiuẽdi multa licet in scholis disputentur: in
acta paurum conuerti: Tu uero si suis locis notas certas impresseris: & fructum ex lectione

EE

percipies. ¶Fran. Quas notas? ¶Augu. Quotiens legenti salutares sese offerunt sentẽtiæ
quibus uel excitari sentis animum uel frenari: noli uiribus ingenij fidere: sed illas in memo/
riæ penetrabilibus abscõde: multoq̃ studio tibi familiares effice: ut quod experti solẽt me/
dici: quocunq̃ loco uel tempore dilationis ĩpatiens morbus inuaserit: habeas uelut in ani/
mo conscripta remedia. Sũt enim quædam sicut in corporibus humanis: sic in animis pas/
siones: in quibus tam mortifera mora est: ut qui distulerit medelã: spem salutis abstulerit.
Quis enim ignorat (exempli gratia) esse quosdam motus tam præcipites: ut nisi eos in ip/
sis exordijs ratio frenauerit: animũ corpusq̃ & totum hominem perdãt: & serum sit quic/
quid post tempus apponitur. In quibus primũ obtinere locum reor iram: Cui non frustra
rationis sedem soperpositam esse diffiniunt: hi qui in tres partes animam diuiserunt: Rati/
onem in capite uelut in arce: iram in pectore: concupiscẽtiam subter præcordia collocãtes:
ut scilicet præsto sit quæ subiectarum pestium uiolentos impetus repente coerceat: & ex al/
to uelut receptui canat: quod frenum quia iræ magis necessarium erat: illi uicinior sita est.
¶Fran. Cõsulte quidem: qđ ut me non tantum ex physicis sed ex poeticis etiam scripturis
elicuisse prouideas: per illorum uentoꝝ rabiem: quã Maro describit: Speluncis abditis la/
titantem: superiectosq̃ montes & regem in arce sedentem: atq̃ illos imperio mingantem.
Iram atq̃ impetus animi posse denotari mecum sæpe cogitaui. In profundo scilicet pectoris
deferuentes: qui nisi coerceantur rationis freno (ut ibidem legitur) Maria ac terras cœlũq̃
profundum: Quippe ferant rapidi secum uerrantq̃ per auras. Per terras enim quid nisi ter/
ream corporis materiam? Per maria quid nisi humorem quo uiuit? Per cœlum uero pro/
fundum: quid nisi interiore loco habitantem aĩam intelligit? Cuius (ut alio loco ait idem)
igneus est uigor & cœlestis origo: quasi diceret: corpus atq̃ animã: & breuiter totum homi/
nem cui dominabunt̃: in præcipitium agent. Ex aduerso aũt mõtes regemq̃ præsidentem:
quid nisi capitis arcem & rationem esse quæ illic inhabitat? Sic enĩ ait: Hinc uasto rex Aeo/

lus antro: Luctātes uentos tempestatesq; sonoras Imperio præmit: & uinclis ac carcere fre/
nat. Illi indignantes magno cum murmure montis Circum claustra fremūt: summa sedet
Aeolus arce Sceptra tenens. Hæc ille. Ego autem singula uerba discutiens: audiui indigna/
tionem: audiui luctamē: audiui tempestates sonoras: audiui murmur ac fremitum: hæc ad
iram referri possunt. Audiui rursus regem in arce sedentem: audiui sceptra tenētem: audi/
ui imperio trementem: & uinculis ac carcere frenantem: quæ ad rationē quoq; referri posse
quis dubitet? Attamen ut de animo atq; ira animum turbante: dici omnia constaret: uide
quid addidit: Mollitq; animos & temperat iras. ¶ Augu. Laudo hæc quibus abundare te

FF

uideo poeticæ narrationis arcana: Siue enī id Virgilius ipse sensit dum scriberet: siue ab om/
ni tali consideratione remotissimus: maritimam his uersibus: & nil aliud rescribere uoluit:
tempestatem: hoc tamen de irarum impetu & rationis imperio dixisti facete satis: & ꝓprie
dictum puto. Sed ut unde discesseram reuertar: & aduersus iram & aduersus reliquos mo/
tus: præcipueq; aduersus hanc de qua multa iam diu loquimur pestem: aliquid semper ex/
cogita: quod cum inrenta tibi ex lectione contigerit: Imprime sententijs utilibus (ut incipiēs
dixeram) certas notas: quibus uelut uncis memoria uolentes abire contineas. Hoc equidē
præsidio consistes imobilis itum aduersus cætera: tum contra animi tristiciam: quæ umbra
uelut pestilentissima: uirtutum semina: & omnes ingeniorum fructus enecat. In qua postre/
mo (ut eleganter ait Tullius) fons est & caput miseriarum omnium. Profecto autem si ali/
os teq; diligenter simul excusseris: omissoq; ꝙ nullus hominū est cui non multæ sint lugen
dæ causæ: Omisso præterea ꝙ delictorum tuorum recordatio: iure mœstum & sollicitum
facit: ꝙ unum mœsticiæ genus salutare est: modo desperatio non surrepat: multa tibi diui/
nitus concessa fateberis: quæ inter turbas querulorum atq; gementium consolandi gau/
dendiq; materiam præstare queant. Nam in eo ꝙ tibi nondū uixisse quereris: ꝙ ue tumul/
tus urbium: stomachorum: & maximorum hominum similis querela & illa cogitatio: ꝙ
tua sponte in hos incideris amfractus tuaq; sponte: si omnino uelle cœperis: possis emerge/
re: non parum tibi conferrent solamen ubi & consuetudo longior profuerit: Si strepitū po/
pulorū uelut cadentis aquæ sonitum aures tuas edomueris: cum delectatione percipere.
Id autem: ut dixi: facillime consequeris: si tuæ primum mentis compescueris tumultus: Pe/
ctus enim serenum & tranquillum frustra uel peregrine circūeunt nubes: uel circumtonat
externus fragor: Itaq; uelut insistens sicco littore tutus: aliorum naufragium spectabis: &
miserabiles fluitantium uoces tacitus excipies: quantum ue tibi turbidum spectaculum cō/
passiōes attulerit: tantū gaudij afferet ꝓpriæ sortis alienis pericul' collata securitas: Ex quib'
omnem animi tristiciam te iamiam depositurum esse confido. ¶ Fran. Quanq; multa me
uellicent: atq; illud imprimis ꝙ urbes relinquere: quasi rem facilem mei censes arbitrij: ta/
men quia in multis me ratiōe superasti: nolo & hic priusq; deficiar: arma deponere. ¶ Au/

GG

gu. Potes ergo iam tristicia relegata: cum fortuna tua in gratiam redire? ¶ Fran. Possum
utiq; si modo aliquid est fortuna: nam ut uides: inter Graium & nostrum poetas: hac de re
tanta dissensio est: ut cum ille fortunam in operibus suis nusq; nominare dignatus sit: qua/
si nil eam esse crederet: hic noster & sæpe eam nominet: & quodam in loco omnipotentem
eam etiam uocet. Cui sententiæ & historicus ille nobilis fauet: & orator egregius: Nam &
Crispus Salustius dominari profecto ait in re qualibet fortunam: Et Marcus Tullius hu/
manarum rerum dominam asseuerare nō timuit: Ego autem quid sentiam: aliud forte tē/
pus ac loc' aliter fuit dicendi. Quod uero ad inceptum attinet: eousq; mihi profuit admo/
nitio tua: ut meipsum cum maiore parte hominum conferenti: non tam miser (ut solebat)
status meus appareat. ¶ Augu. Gaudeo si quid tibi profui: cupioq; prodesse cumulatius.
Sed quoniam satis hodiernum colloquium processit: poteris ne quæ restant in diem tertiū
differri atq; ibi finem statui. ¶ Fran. Ego uero numerum ipsum ternatium tota mente cō/
plector: Non tam quia tres eo gratiæ continentur: ꝙ quia diuinitati amicissimum esse con
stat: ꝙ non tibi solum alijsq; ueræ religionis professoribus persuasum: quibus est omnis in
trinitate fiducia: sed ipsis etiam gentium philosophis a quibus traditur uti nos hoc nume/
ro in consecrationib' deorum. Quod nec Virgilius meus ignorasse uidetur: ubi ait: Nume
ro deus impare gaudet. De ternario enim loqui eum præcedentia manifestant. Tertiā igit̄
deinceps de manibus tuis partem huius tripertiti muneris expecto.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Secretum suum inscripsit: de Contemptu mundi disputãtis: Colloquium Tertij diei: Fœliciter incipit.

Augustinus.

A I quid hactenus sermo tibi meus contulit: oro obtestorq;: ut te facilem haurīendis quæ supersunt præbeas: contentiosumq; & reluctantem animũ deponas. ¶ Fran. Factum puto: Sentio enim me tuis monitis magna sollicitudinum mearũ parte liberatũ: eoq; paratior ad reliqua audienda transgredior. ¶ Augu. Nondum intractabilia & infixa uisceribus uulnera tua contigi & contingere metuo: recolens quantũ altercationis & querelarũ leuior contactus expresserit. Spero aũt ex aduerso collectis uiribus: animũ fortiorem asperiora deinceps æquanimi⁹ laturum. ¶ Fran. Nil metuas. Iam assueui & morborũ meorũ nomen audire: & medici manũ auxiliũ pati. ¶ Augu. Duabus adhuc adamãtinis dextera læuaq; præmeris catenis: quæ neq; de morte neq; de uita sinunt cogitare: has semper extimui: ne te in interitum agerent: necdum quidem securus sum nec prius ero: q̃ te solutum ac liberũ illis effractis abiectisq; uidero. Neq; enim reor impossibile: sed ꝓfecto difficile: alioquin frustra circa impossibilia uersarer. Est aũt ut in adamante frangendo hircinũ dicunt: sic in huiuscemodi duricie curarum mollienda: sanguis ille mirũ in modũ efficax: qui cum cor asperum contigerit: frangit ac penetrat: Tamen id metuo: quoniã in hac re: tuo simul opus est assensu: quẽ ne præstare possis: siue (ut dicam uerius) ne uelis: multum uereor: ne ipse catenarum circumradiãs atq; oculos mulcens fulgor impediat: ne forte contingat quod euentur suspicor: si auarus quispiam aureis catenis uinctus in carcere teneretur: solui etiam uellet sed catenas nollet amittere: Tibi autem ea carceris indicta lex est: ut nisi catenas abieceris: solutus esse non possis.

B ¶ Fran. Heu mihi: miserior eram q̃ putabam: duæ ne nunc etiam illaqueant animũ catenæ quas ego non agnosco? ¶ Augu. Imo uero clarissime: sed earum pulchritudine delectatus: non catenas sed diuitias arbitraris: euenitq; tibi (ut similitudine uersar in eadem) non aliter q̃ si quis aureis manicis atq; compedibus tentus: aurũ lætus aspiceret: sed laqueos non uideret: Tu quoq; nunc apertis oculis quæ te uincũt uides: sed o cæcitas: ipsis ad mortem trahentibus uinculis delectaris: quodq; est omniũ miserrimũ gloriaris. ¶ Fran. Quænam sunt quas memoras catenæ? ¶ Augu. Amor & gloria. ¶ Fran. Proh superi quid audio: has tu ne catenas uocas: has quoq; si patiar excuties. ¶ Aug. Hoc molior: sed incertus de euentu: Reliquæ eñ oẽs quibus tenebaris & fragiliores erãt & inamœniores: Ideoq; dum confringerem fauisti: hæ aũt nocendo placent ac fallunt quadã spe decoris. Ideoq; pl⁹ negocij subest: reluctaberis eñ ceu summis te bonis spoliare te uelim: aggrediar tamen. ¶ Fran. Quando ego de te talia merui: ut speciosissimas mihi curas uelles eripere & tenebris damnare perpetuis serenissimã animi mei partẽ? ¶ Aug. Ha miser: an tibi physica illa uox excidit: tum consũmatũ fore miseriarũ cumulũ: cũ opinionibus falsis persuasio funesta succrescit: ita fieri oportere? ¶ Fran. Haud q̃q; excidit: sed a ꝓposito remota snĩa est. Cur eñ nõ ita fieri oportere arbitrer? Atq; nihil unq̃ recti⁹ arbitrat⁹ sum q̃ esse hos nobilissimos q̃s mihi obijcis affectus. ¶ Aug. Segregem⁹ hic tãtisper dũ remedijs cõquirendis inhio: ne dũ huc illuc distrahor: fragiliore ĩpetu ferar ad singula. Dic ergo qñ prius amoris mẽtio facta est: Nõne hãc oĩm extremã ducis insaniã? ¶ Frã. Ne qd ṽitati subtrahã: ꝓ diuersitate subiecti: amorẽ uel deterrimã animi passionẽ uel nobilissimã actionẽ dici posse cẽseo.

C ¶ Augu. Ne res egeat exẽplo aliqd ĩ mediũ ꝓfer. ¶ Frã. Si infamẽ turpẽq; mulierẽ ardeo: ĩsanissim⁹ ardor est. Si rerũ aliq̃ speciẽ ṽtutis allicit: inq; illud amandũ uenerandũq; molit⁹ sum: quid putas: nullũ ne tã diuersis ĩ reb⁹ statuis discrimẽ: adeo ne pudor oĩs euanuit? Ego ṽo ut ex me aliquid loquar: sicut primũ graue & infaustũ animi põdus æstimo: sic secũdo uix quicq; reor esse fœlicius: qđ si tibi contrariũ forsitan uideť: suã quisq; sententiã sequať. Est enim ut nosti opinionum ingens ueritas libertasq; iudicandi. ¶ Augu. In rebus contrarijs opinio diuersa: ueritas autem una atq; eadem semper est. ¶ Fran. Istud quidem ita esse fateor: Sed hoc est q̃ transuersos agit: opinionibus antiquis inhæremus pertinaciter nec facile diuellimur. ¶ Augu. Vtinã tam recte de tota amoris quæstione sentires: ut de hoc fertis articulo. ¶ Frã. Quid multa? tã recte sentire mihi uideor: ut cõtra sentiẽtes insanire nõ

dubitem. ¶ Augu. Inueteratum mendacium pro ueritate ducere: nouiterq; compertam ue-
ritatem æstimare mendacium: ut om̄is rerum auctoritas in tempore sita sit: dem̄ etia sum-
ma est. ¶ Fran. Perdis operā: nulli crediturus sum: succurritq; illud Tullianū: Si ī hoc erro
libenter erro: neq; hūc errorem auferri mihi uolo dum uiuo. ¶ Augu. Ille quidē de animæ
imortalitate loquēs: opinionem pulcherrimam omnium: ac uolēs q̄ nihil in ea dubitaret:
q̄q̄ contrarium audire nollet: huiuscemodi uerbis usus est: Tu in opinione fœdissima atq;
falsissima hisdem uerbis abuteris: Profecto enim & si mortalis esset anima: imortalem ta-
men æstimare melius foret: Errorq; ille salutaris uideri posset: uirtutis incutiens amorem:
quæ q̄uis etiam spe præmij sublata: per seipsam expetenda sit: desiderium tamen eius pro-
culdubio proposita animæ mortalitate lentesceret: Cōtraq; licet mendax futuræ uitæ pro-
missio ad excitandum animos mortalium nō inefficax uideretur: tibi uero quid allaturus
error iste tuus sit uides: nempe in om̄es animum præcipitaturus insanias: ubi pudor & me-
tus & quæ frenare solet impetus ratiōis ac cognitio ueritatis exciderint. ¶ Fran. Dixi iam
q̄ operam perderes. Ego enim nihil unq̄ turpe: imo uero nihil nisi pulcherrimum amasse
me recolo. ¶ Augu. Etiam pulchra turpiter amari posse certum est. ¶ Fran. Nec in nomi-   D
nibus certe: nec in aduerbijs peccaui: desine iam amplius insectari. ¶ Aug. Quid ergo: uis
ne ut phrenetici quidem solent: inter iocos & risus expirare? An aīo miserabiliter ægrotan-
ti adhuc aliquid remedij adhibere mauis? ¶ Fran. Non respuo: remedium quidem accidit
si me egere monstraueris: bene ualentibus autem remediorum inculcatio sæpe funesta est.
¶ Augu. Conualescendo tu quidem quod multis accidit te grauiter ægrotasse fateberis.
¶ Fran. Ad postremum spreuisse nequeo: cuius & sæpe alias & his præsertim proximis di-
bus sana consilia sum expertus: Perge igitur. ¶ Augu. Primum ergo unam hanc mihi ue-
niam tribui uelim: si cogente materia aduersus delitias tuas aliquid fortassis infectus fue-
ro. Iam enim hic prouideo q̄ grauiter in auribus tuis sonitura sit ueritas. ¶ Fran. Anteq̄
incipias: audi paululum: scis ne de quo loquendum tibi sit? ¶ Augu. Diligenter mihi præ-
uisa sunt omnia: de muliere mortali sermo nobis instituitur: in qua admiranda colendaq;
te magnam ætatis partem consumpsisse doleo: & in tali ingenio tantam & tam longæuam
insaniam uæhemēter admiror. ¶ Fran. Parce cōuitijs precor: mulier mortalis erat & Tha-
is & Liuia: Cæterum scis ne de ea muliere mētionem tibi exortam: cuius mens terrenarum
nescia curarum: cœlestibus desiderijs ardet. In cuius aspectu si quid usq̄ ueri est: diuini spe-
cimen decoris effulget. Cuius mores consūmatæ honestatis exemplar sunt: cuius nec uox
nec oculorum uigor mortale aliquid: nec incessus hominem repræsentat: hic quæso iterum
ac iterum cogita: credo quibus uerbis utendum sit intelliges. ¶ Augu. Ha demens: ita ne   B
flammas animi in sextumdecimum annum falsis blanditijs aluisti: Profecto non diutius
Italiæ famosissimus olim Hannibal incubuit: nec crebriores illa tunc amatorum impetus
passa est: nec ualidioribus arsit incendijs: q̄ tu his temporibus uiolētissime passionis flam-
mas atq; impetus pertulisti. Inuentus tamen est qui illum tandem abire compelleret: Han-
nibalem tuum quis ab his unq̄ ceruicibus auertet? Si tu eum & exire uetas: & ut tecū ma-
neat spōte iam serius inuitas: malo proprio delectaris infœlix: atq; oculos illos usq; tibi in
perniciem placentes suprema clauserit dies: cum effigiem morte uariatam & pallentia mē-
bra conspexeris: pudebit animum mortalē caduco applicuisse corpusculo: & quæ nūc tam
pertinaciter astruis: cū rubore recordaberis. ¶ Fran. Auertat deus omen: ego ista nō uide-
bo. ¶ Augu. Equidem necessario euentura sunt. ¶ Fran. Scio: sed non tam inimica mihi
sunt sydera: ut naturæ ordinem in hac morte perturbent: prius intraui: prius ingrediar.
¶ Augu. Meministi credo temporis illius quo contrarium timuisti: & quasi iam mori-
turæ amicæ funereum carmen dictante tristicia cecinisti. ¶ Fran. Memini certe sed dolui: &
adhuc recolens cōtremisco: Indignabarq; me nobiliori uelut animæ meæ parte truncatū:
illi esse superstitem: quæ dulcem mihi uitam sola sui præsentia faciebat: Hoc enim carmen
illud deflet: quod tunc multo lachrymaꝝ imbre respersum excidit mihi: sententiam memi-
ni si uerba tenerem. ¶ Augu. Non hoc quæritur quantū tibi lachrymarum mors illius for-   F
midata: q̄tū ue doloris inuexerit: sed hoc agiē ut intelligas quæ sel cōcussit posse formidinē
reuerti: eoq; facilꝰ q̄ & oīs dies ad mortē ꝓpiꝰ accedit: & corpus illud egregiū morbis ac
crebris ꝑturbationibꝰ exhaustū: multū pristini uigoris amisit. ¶ Fran. Ego q̄z & curis gra-
uior & ætate ꝓuectior factus sum: Itaq; illa ad mortē appropinquāte præcucurri. ¶ Aug:
O furor: ex nascēdi ordine ordinē mortis arguere. Quid eīn aliud orba senectꝰ querit parē-

tum: nisi adolescentium filiorum festinatas mortes? Quid annosæ lugent aliud nutrices:
nisi infantium suorum anticipatum tempus: quos dulcis uitæ exortes & ab ubere raptos
abstulit atra dies & funere mersit acerbo? Tibi uero paucorum numerus annorum quo illā præ-
cedis spem tribuit uanissimam: prius te q̃ furoris tui fomitem esse moriturum: & hunc natu-
ræ ordinem tibi fingis immobilem. ¶ Fran. Non usq; adeo immobilem ut contrarium fie-
ri posse sim nescius: sed assidue ne idē adueniat precor: semperq; de eius morte cogitanti suc-
currit iste uersus Ouidij: Tarda sit illa dies & nostro serior æuo. ¶ Augu. Has ineptias am-
plius audire non ualeo: quid enim quādo præ mori illam posse non ignoras? quid illa mo-
riente dicturus es? ¶ Fran. Quid dicturus aliud nisi me præsente calamitate miserrimum?
G Solamen uero ex recordatione transacti temporis habiturum rapiant uenti: tamē ista quæ
loquimur & spargant augurium procellæ. ¶ Augu. O cæce: needum intelligis quanta de-
mentia est sic animū rebus subiecisse mortalibus: quæ eum & desiderij flammis accendāt:
nec quietare nouerint: nec permanere ualeant in finem: & crebris motibus quem demulce-
re pollicentur excruciant. ¶ Fran. Si quid habes efficacius profer: nunq̃ hoc me sermone
terrueris: neq; enim: ut putas: mortali rei animū addixi: nec me tam corpus noueris amasse
q̃ animam: moribus humana transcendentibus delectatum: quorum exemplo qualiter inter
cœlicolas uiuatur admoneo. Itaq; si (quod solo torquet auditu) me prior moriēs illa desereret:
quid agerem interrogas: cum Lelio Romanorum sapientissimo proprias miserias cōsolarer:
uirtutem illius amaui quæ extincta non est: hæc dicerem atq; alia quæ illum dixisse audio:
post eius interitum quem miro quodam amore dilexerat. ¶ Augu. Inexpugnabili erroris
arce consistis: unde te deijcere non ociosus labor est: Et quoniā ita te affectum uideo ut mul-
to patiētius auditurus sis quicquid de te q̃ ꝙ de ipsa liberius dicetur: mulierculā tuā quā-
talibus laudibus cumules licebit: Nihil enim aduersabor: Sit regina: sit sancta: sit dea certe
an phœbi soror: an nympharum sanguinis una? Ingēs tamen eius uirtus: minimū tibi ad ex-
cusationem erroris conferret. ¶ Fran. Quid noui litigij ordiaris experior. ¶ Augu. Dubi-
tari non potest quin pulcherrima sæpe turpiter amentur. ¶ Fran. Iam ad hæc supra respon
sum est: Si enim amoris in me regnantis facies cerni posset: eius uultus (quem licet multū:
tamen debito parcius laudaui) non absimilis uideretur: hæc mihi coram qua loquimur te-
stis est: ꝙ ī amore meo nil unq̃ turpe: nil obscœnum fuerit: nil denicq; præter magnitudinē
culpabile: Adde modū: nihil pulchrius excogitari queat. ¶ Augu. Possū tibi Tulliano uer
H bo respondere: modū tu quæris uitio. ¶ Fran. Non uitio sed amori. ¶ Augu. Et ille cū id
diceret: de amore loquebatur: Locū tenes? ¶ Fran. Quid ni in Tusculano hoc legi: uerū il-
le de cōmuni amore hominū sentiebat: in me autem singularia quædam sunt. ¶ Aug. Enī
uero idem de se alijs fortasse uideatur: uerumq; est: tum in alijs: tum in hac præcipue passi-
one: ꝙ unusquisq; suarum rerum est benignus interpres. Nec inepte illud: a plæbeo licet quodā
poeta: dictū laudatur: Suā cuiq; sponsam: mihi meā: suū cuiq; amorem: mihi meū. ¶ Frā.
Vis ne si tempus suppetit pauca de multis exponam: quæ te in admiratione stuporeq; cō-
pellant? ¶ Augu. Me ne putes ignorare: ꝙ qui amāt ipsi sibi somnia fingunt? oībus scho-
lis notissimū carmen est: Cæterum ex ore eius piget has insanias audire: quem decet altius &
sapere & loqui. ¶ Fran. Vnum hoc (seu gratitudini seu ineptiæ ascribendū) non sileo: me
quantulumcunq; conspicis: per illam esse: nec unq̃ ad hoc si quid est nois aut gloriæ fuisse
uenturum: nisi uirtutū tenuissimā sementem quā pectore in hoc natura locauerat: nobilissimis
hic affectibus coluisset. Illa iuuenilem animum ab omni turpitudine reuocauit: uncoq;: ut
aiunt: retraxit: atq; alta compulit spectare. Quid ni enim in amatos mores trāsformare: atq;
nemo unq̃ tam mordax cōuitiator inuentus est: qui huius famam canino dente continge-
ret: qui dicere auderet (ne dicam in actibus eius sed in gestu uerborum) reprehensibile aliquid
se uidisse. Ita qui nihil intactum liquerant: hanc mirantes uenerantesq; reliquerunt. Mirū
igitur est: si hæc tā celebris fama: mihi quoq; desideriū famæ clarioris attulit: laboresq;
durissimos quibus optata consequerer molliuit. Quid enim adolescens aliud optabam q̃
ut illi uel soli placerem quæ mihi uel sola placuerat? Quod ut mihi contingeret spretis mille
uoluptatū illecebris: q̃t me an̄ tēpus curis laboribusq; subiecerim nosti: & iubes illā obliuis-
ci uel parcius amare: quæ me a uulgi cōsortio segregauit: quæ dux uiarum oīm: torpēti ingenio
I calcar admouit: ac semisopitū aīm excitauit. ¶ Aug. Infœlix: q̃to satius fuerat tacere q̃ loqui:
q̃uis enim uel in silētio talem te introrsus aspicerē: asseueratio tñ ipsa tam pertinax bilē stoma-
chumq; percussit. ¶ Fran. Cur quæso? ¶ Aug. Quia falsū opinari ignorātis est: falsū impudē-

ter asserere: ignorantis pariter & superbi. ¶ Fran. Quid me tam falsum uel sensisse uel per-
tulisse confirmas? ¶ Augu. Nempe uniuersa quæ memoras primū omniū ubi ais: te qd'
es per illam esse: si sic intelligis ut hæc esse illa dederit: mētiris haud dubie. Si uero sic ut nō
amplius esse permiserit: uerū dicis. O quantū iurgiū euadere poteras: nisi illa te formæ blā-
ditiis retraxisset. Quod es igit: naturæ bonitas dedit: qd' esse poteras illa præripuit: imo
tu tibi potius abstulisti. Illa eñ innocens est: forma quidem tibi uisa est tam blanda: tā dul-
cis: ut in te omnē ex natiuis uirtutū seminibus prouenturā segetem ardentissimi desiderij
æstibus: & assiduo lachrymarū imbre uastauerit. Qd aūt te ab omni turpitudine illa retra-
xerit: falso gloriatus es: retraxit forsan a multis: sed in maiores impulit erumnas. Enīuero
neque uarijs sordibus obscœnam uiam declinare monuit: si in præcipitiū perduxit: nec quæ
minutiora sanans ulcera; lœtale interim iugulo uulnus inflixit: liberasse potius q̄ occidisse
dicendū est. Ita quoque quā tuā prædicas ducem: a multis te obscœnis abstrahēs in splendi-
dum impulit baratrū. Qd uero alta spectare docuit: q segregauit a populo: quid aliud fuit
q̄ præsidentē sibi & unius captū dulcedine contemptorē rerū omniū studiosque negligentē
reddidisse? Quo nihil in cōuictu hominū scias esse molestius. Iam q innumeris illā te la-
boribus implicuisse cōmemoras: hoc unū uere prædicas. Quid aūt hic tam magni mune-
ris inuenias cogita: cū multiformes eñ sint labores quos declinare non licet: quāta demē-
tia est nouos sponte sectari? At q famæ clarioris auidum: per illam te factū gloriaris: cōpa-
tior erron tuo: siquidem ex animi tui sarcinis nullam tibi funestiorē esse monstrabo: sed nō-
dum eo peruenit oratio. ¶ Fran. Promptissimus dimicator cōminat' & uulnerat: ego autē
& uulnere & cōminatione promoueor: & titubare iam grauiter incipio. ¶ Augu. Quanto
grauius titubabis cum grauissimū uulnus inflixero? Ista nempe quā prædicas cui oīa te
debere asseris: ista te peremit. ¶ Fran. Deus bone: quibus hoc mihi persuadebitur modis?
¶ Augu. Ab amore cœlestiū elongauit animū & a creatore ad creaturam desideriū inclina-
uit: quæ una quidē ad mortem pronior fuit uia. ¶ Fran. Noli quæso præcipitare sentētiā:
deum profecto ut amarem: illius amor præstitit. ¶ Augu. At peruertit ordinem. ¶ Fran.
Quo nam modo? ¶ Augu. Quia cū creatū omne creatoris amore diligendū siti tu contra
creaturæ captus illecebris: creatorem nō quomodo decuit amasti: sed mirat' artificem fu-
isti: quasi nihil ex oibus formosius creasset: cū tamē ultima pulchritudinū sit forma corpo-
rea. ¶ Fran. Hanc præsentem in testimoniū euoco: conscientiāque meā facio contestem: me
(qd' superius dixeram) illius non tam corpus amasse q̄ animā: qd' hinc percipies licebit:
quoniā quo illa magis in ætate progressa est (qd' corporeæ pulchritudinis ineluctabile ful-
men est) eo firmior in opinione permansi: Et si eñ uisibiliter in uere flos tractu temporis lā-
guescere: animi decus amplius augebatur: quin sicut amandi principiū: sic incepti perseue-
rantiam ministrauit: Alioquin si post corpus abijssem: iam pridem mutandi propositi tem-
pus erat. ¶ Augu. Me ne ludis? an si idem animus in squalido & nodoso corpore habita-
ret similiter placuisset? ¶ Fran. Non audeo quidem id dicere: neque eñ animus cerni potest:
nec imago corporis talem spoponodisset: ac si oculis appareret: amarē profecto pulchritudi-
nem animi: deforme licet habentis habitaculum. ¶ Augu. Verborū quæris adminicula. Si
enim non nisi qd' oculis apparet amare potes: corpus igitur amasti: nec tamē negauerim ani-
mum quoque illius & mores flāmis tuis alimenta præbuisse: nimirū cū (uti paulopost dicā)
nomen ipsum non nihil: imo uel plurimū furoribus istis addiderit. Cū eni in oībus ani-
mi passionibus: in hac præsertim euenit: ut ex minimis fauillis sæpe incendia magna con-
surgant. ¶ Fran. Video quo me cogas: ut scilicet cū Ouidio fatear: animū eū corpore ama-
ui. ¶ Aug. Hoc quoque qd' sequit' fatearis oportet: neutrū te satis sobrie: neutrū amasse quo-
modo decuit. ¶ Fran. Torquendus tibi sum anteque fatear. ¶ Augu. Aliud quoque te ꝓpter
hunc amorem in magnas concidisse miserias. ¶ Fran. Hoc q̄uis in eculeum sustuleris nō
fatebor. ¶ Augu. Immo uero sponte tua mox utrunque fateberis: nisi rationes meas interro-
gationesque neglexeris. Dic ergo: meministi ne puerilium annorū: an uero præsentiū turba
sollicitudinū: memoria oīs illius ætatis euanuit? ¶ Fran. Nempe infantia pueriaque nō
aliter ante oculos meos sunt q̄ dies hesterna. ¶ Augu. Meministi: quantus in illa ætate ti-
mor dei? quanta mortis cogitatio? quantus religionis affectus? quātus amor honestatis?
¶ Fran. Memini ꝑfecto doleoque crescentibus annis decreuisse ꝟtutes. ¶ Augu. Ego qdem
sp extimui ne illū tā intēpestiuū florē uernalis aura discuteret: q si integer illæsusque mansisset
mirabilem fructum suis tēporibus protulisset. ¶ Fran. Ne a proposito diuertas: quid eñ

K

L

M hoc ad ea de quibus sermo nobis inceptus erat? ¶Augu. Dicã: percurre tecũ tacitus quã
do integram tibi sentis recentemq; memoriam: percurre uniuersum uitæ tuæ tẽpus: & ubi
tanta moꝝ uarietas incesserit recordare. ¶Fran. En in ictu oculi trepidantis annoꝝ meoꝝ
numeꝝ seriemq; recensui. ¶Augu. Quid reperis igitur? ¶Frã. Litteræ uelut Pythagoræ
quam audiuimus: legi non inanem esse doctrinam. Cum enĩ recto tramite ascẽdens ad bi-
uium peruenissem: modestus & sobri⁹ & dexteram iuberer arripere: ad læuam incautus di-
cam aut cõtumax deflexi: neq; enĩ mihi profuit quod sæpe puer legerã. Hic locus est partes
ubi se uia scindit in ambas: Dextera quæ ditis magni sub mœnia ducit. Hac iter Elyseum
nobis at læua maloꝝ Exercet pœnas & ad impia tartara mittit. Hæc nimiꝝ quanq̃ ante le-
gissem: non tamen prius intellexi q̃ expertus sum. Extunc autem obliquo sordidoq; calle
distractus & sæperetro lachrymans conuersus: dexteꝝ iter tenere non potui: quod cũ dese-
rui: tunc profecto fuerat illa morum meoꝝ facta confusio. ¶Augu. At qua nam hoc æta-
tis tuæ parte contigerat? ¶Fran. Medio sub adolescentiæ feruore: & si aliquantisper expe-
N ctas: quotus mihi tunc ætatis annus ageretur facile recordabor. ¶Augu. Non tam exa-
ctum calculum requiro quin potius illud edissere: quando illius tibi primum mulieris spe-
cies uisa est? ¶Fran. Id utiq; nunq̃ obliuiscar. ¶Augu. Iunge igitur tempora. ¶Fran.
Profecto & illius occursus & exorbitatio mea unũ in tempus inciderunt. ¶Augu. Habeo
quod uolebam: obstupuisti credo: perstrinxitq; oculos fulgor insolitus. Dicunt enim stu-
porem amoris esse principium: hinc est apud naturæ conscium poetam: Obstupuit primo
aspectu Sidonia Dido. Post qđ sequitur: Ardet amãs Dido. Quæ q̃uis: ut nosti optime:
fabulosa narratio tota sit: ad naturæ tamẽ ordinem respexit ille dum fingeret. Sed cum ob-
stupuisses ad illius occursum: cur ad læuã potissimũ deflexisti: puto quia decliuior uidebat̃
& latior: dextera enim & ardua & angusta est: laborem igitur timuisti. At mulier ista tam
celebris quam tibi certissimam ducem fingis: ad superos cur non hæsitantem trepidũq; di-
rexit: & quod cæcis fieri solet: manu apprehensum non tenuit: quo & gradiendum foret ad-
monuit? ¶Fran. Fecit hoc illa quantũ potuit: quid enim aliud egit cum nullis mota preci-
bus: nullis uicta blanditijs muliebrem tenuit decorem: & aduersus suam simul & meã æta-
tem: aduersus multa & uaria quæ flectere adamantium licet spiritum debuissent: inexpug-
nabilis & firma permãsit. Profecto animus iste fœmineus: quid uirum decuit admonebat:
præstabatq; ne mihi insectãdo pudicitiæ studio (ut uerbis utar Senecæ) uel exemplum de-
esset uel conuitium: postremo cum lorifragum ac præcipitem uideret: deserere maluit q̃ se-
O qui. ¶Augu. Turpe igitur aliquid interdũ uoluisti: quod supra negaueras. At iste uulgat⁹
amantium: uel ut dicam uerius: amẽtium furor est: ut omnibus merito dici possit: Volo no-
lo: nolo uolo: uobis ipsis quid uelitis aut nolitis ignotum est. ¶Fran. Incautus in laqueum
offendi: si quid tamẽ olim aliter forte uoluissem: amor ætasq; coegerunt: nunc quid uelim
& cupiam scio: firmauiq; iam tandem animũ labentẽ. Cõtra aũt illa ꝓpositi tenax & sem-
per una permansit: quã cõstantiã fœmineã: quo magis intelligo: magis admiror. Idq; sibi
consiliũ fuisse: si unq̃ dolui gaudeo: nunc & gratias ago. ¶Augu. Semel fallenti: non faci-
le rursus fides habenda est: Tu prius mores atq; habitũ uitamq; mutaueris: q̃ animũ mu-
tasse persuadeas: mitigatus forte si tuus leniterq; ignis extinctus non est. Tu uero qui tan-
tum dilectioni tribuis: non aduertis illam absoluendo: quantũ te ipse cõdemnes. Illã fateri
libet fuisse sanctissimã: dum te insanũ scelestumq; fateare. Illam quoq; fœlicissimã: dũ te e⁹
amore miserrimũ: hoc enĩ: si recordaris: inceperã. ¶Fran. Recordor equidẽ: atq; id ita esse
P negare nõ ualeo: & quo me sensim deduxeris cerno. ¶Augu. Vt cernas: apertius animum
intende: Nihil est qđ æque obliuionẽ dei contemptũ ue pariat: q̃ amor reꝝ temporaliũ:
iste præcipue quẽ proprio quodã nomine amorẽ: & (qđ sacrilegiũ oĩe trãscendit) deũ etiã
uocant: ut scꝫ humanis furoribus excusatio cœlestis accedat: fiatq; diuino instinctu scelus
immane licentius. Nec mirari cõueniat tantũ posse hũc effectũ in pectoribus humanis: ad
reliqua enĩ uisa rei species ac sperata fruendi delectatio: & ꝓpriæ uos mẽtis impetus rapit.
In amore aũt & huius simul & mutuus præterea succedit affectus: qua spe prorsus amota:
amorem ipsum lentescere oportet. Sicut cũ alibi ametis dũtaxat: hic etiã redamantiũ alter-
nisq; uelut stimulis mortale pectus impellit: ut non frustra Cicero noster dixisse uideat̃: q
oibus ex animi passionib⁹: ꝓfecto nulla est amore uæhemẽtior: ualde equidẽ cert⁹ erat: ubi
addidit profecto: is qui iam libris quattuor Academiam uidit de omnibus dubitantem.
¶Fran. Notaui sæpius illũ locum: & miratus sum q ita uæhementissimã hanc ex omnibus

passionibus dixerit. ¶Aug. Minime mirateris nisi quia animũ inuasit obliuio. Cæterum breui admonitione in multoꝝ maloꝝ memoriã reuocandus es. Cogita nũc ex quo mentẽ tuam pestis illa corripuit: ꝗ̃ repente totus in gemitũ uersus es miseriarum & peruenisti ut funesta cum uoluptate lachrymis & suspirijs pasceris: cum tibi noctes insomnes & pernox in ore dilectæ nomen: cum reꝝ omniũ cõtemptus uitæq; odium: & desideriũ mortis tristis & amor sollicitudinis atq; hominum fuga: ut de te non minus proprie ꝗ̃ de Bellerophõte illud Homericum dici posset: Qui miser in campis mœrens errabat amœnis. Ipse suum cor edens hominũ uestigia uitans. Huic pallor & macies & languescens ante tempus flos ætatis. Tum graues æternumq; madentes oculi: tum confusa mens & turbata quies in somnis & dormientis flebiles querelæ ac uox fragilis: luctu rauca: fractusq; & interruptus uerboꝝ sonus: Et quicquid tumultuosius aut miserius fingi potest. Hæcne tibi uidentur signa sanitatis? Quid ꝙ illa tibi fæstos lugubresq; dies ĩchoauit & clausit? Illa adueniẽte sol illuxit: illaq; abeunte nox rediſt: illius mutata frons tibi animũ mutauit: lætus & mœstus pro illi⁹ uarietate factus es: Deniq; totus ab illius arbitrio pependisti. Scis me uera & uulgo etiam nota memorare. Quid aũt insanius ꝗ̃ non contentũ præsenti illius uultus effigie: unde hæc tibi cũcta prouenerãt: aliam fictam illustris artificis ingenio quæsiuisse: quã tecũ ubiq; circumferens: haberes materiam semper ĩmortaliũ lachrymaꝝ: ueritus ne fortasse arescerent irritamenta eaꝝ? Omnia uigilantissime cogitasti: negligenter incuriosus in reliquis. At ut omnium delyrationũ tuaꝝ supremũ culmen attingã: & quod pauloante cõminatus sum: pergamus. Quis digne satis execretur aut stupeat hanc alienatæ mentis insaniam: cũ non minus nominis ꝗ̃ ipsius corporis splendore captus: quicquid illi consonũ fuit incredibili uanitate coluisti? Quam ob causam tãtopere siue Cæsaream siue poeticam lauream ꝙ illa hoc nomine uocaretur adamasti: ex eoq; tempore sine lauri mentione: uix ullum tibi carmẽ effluxit: nõ aliter ꝗ̃ si uel Penei gurgitis accola: uel Cirrhæi uerticis sacerdos existeres. Deniq; quia Cæsareã sperare fas non erat lauream poeticam quã studioꝝ tuoꝝ tibi meritum promittebat: nihilo modestius ꝗ̃ dominã ipsam adamaueras & cupisti: Ad quã adipiscendam: quãꝗ̃ alijs ingenijs suhuectus: quanto tamen cum labore perueneris: tecũ ipse recogitans perhorresces. Nec me latet quin responsioni paratũ & adhuc hiscere meditantẽ uideo quid tibi nunc in animo uersetur. Cogitas nempe te his studijs aliquanto prius etiã ꝗ̃ ardores deditũ fuisse poeticũq; tibi illud decus ab annis puerilib⁹ aĩm excitasse: qđ ego quidem nec inficior nec ignoro: uerum enimuero & multis retro sæculis obsolefactus: mos atq; hæc ætas studijs talibus aduersa & longaꝝ discrimina uiaꝝ: quibus usq; ad limen nõ carceris modo sed mortis accessisse: aliaq; non minus uiolenta fortunæ obstacula propositum retardassent seu forsitan irritassent: nisi prædulcis nominis memoria iugiter animum interpellans: cæteris curarum sarcinis excussis: per terras & maria inter tot difficultatũ scopulos: Romam te Neapolimq; traxissent: ubi tandem qđ tanto ardore cupiebas adeptus es. Quæ omnia si tui mediocris furoris argumenta uideantur: ipse ego non mediocriter furere certus ero. Iam uero sciens illa prætereo: quæ ex Eunucho Terentij imitari non puduit Ciceronẽ: ubi ait: In amore hæc omĩa insunt uitia: Iniuriæ: suspitiones: inimicitiæ: inuidiæ: bellũ: pax rursum: Recognoscis in illius uerbis insanias tuas præcipueq; çelum: quẽ sicut inter passiones amor: sic in hac parte pestẽ: primas partes obtinere non ambigit. Sed occurres forsitan & dices: Hoc ita esse nõ inficior: sed aderit ratio: cuius hæc uita temperetur arbitrio. Iam ita te responsuꝝ ille prouideat: ubi addidit: Incerta hæc: si tu postules ratione certa facere: nihilo plus agas: ꝗ̃ si des operam ut cum ratiõe insanias. Hoc equidem dicto qđ absq; dubitatione uerissimũ sentis: omnibus (nisi fallor) euasionibus tuis obuiatũ est. Hæ atq; huiuscemodi sunt ĩ amore miseriæ: quaꝝ accurata dinumeratio nec expto necessaria nec credibilis inexpto. Illa tñ est oĩm præcipua (ut ad ꝓpositũ reuertar) ꝙ dei suiq; pariter obliuionẽ parit. Quõ eñ tot maloꝝ molib⁹ incuruat⁹ anim⁹ ad illũ unũ purissimũq; ueri boni fontem reptãdo ꝑueniet? Quæ cũ ita sint mirari iã desine nullã uæhementiorẽ animi passionẽ Tullio uisam esse. ¶Fran. Victus sum fateor: qm̃ cuncta quæ memoras de medio experientiæ libro mihi uideris excerpsisse. Itaq; libet: qm̃ Terentiani Eunuchi mentionẽ fecisti: ex eodẽ loco sumptã inseruisse querimoniã. O indignũ facinus: nũc ego me miseꝝ sentio & tædet & amore ardeo: & prudẽs: sciẽs: uiuus uidẽsq; pereo: nec quid agam scio. Libet & eiusdem poetæ uerbis a te consilium flagitare: proinde dum tempus est etiam atq; etiam cogita. ¶Augu. Ego quoq; Terentianis tibi respõsum uerbis dabo. Quæ eñ res in se neq;

Q

R

consilium neq; modum habet ullum:eam consilio regere non potes. ¶Fran. Quid igit̃ fa-
ciam:desperabimus ne? ¶Augu. Omnia prius temptanda sunt:Quod autem nunc ꝓba-
ti consilij mihi sit:breuiter accipe. Nosti de hac re non tantum ab egregijs philosophis sin-
gulares tractatus:sed ab illustribus etiam poetis: integros libros esse cõpositos:qui ubi nã
quærendi qualiter ue sint intelligendi:tibi præsertim qui hãꝝ reꝝ magisterium profiteris:
ingerere iniuriosum fuerit:qualiter autem lecta intellectaq; in salutem tuam uertenda sint:
admonuisse forsitan non erit alienum. Primum igitur quod ait Cicero: nonnulli ueterem
amorem nouo amore tanq̃ clauum clauo excutiendum putant. Cui consilio & magister
amoris Naso consentit:regulam afferẽs generalem: Q; successore nouo uincitur oĩs amor:
& ꝓculdubio sic est:disgregatus enim & in multa distractus animus: segnior fertur ad sin-
gula. Sic Ganges (ut aiunt) a rege Persarum innumerabilibus alueis distinct⁹:atq; ex uno
alto metuendoq; flumine:in multos spernẽdosq; riuulos sectus est: sic sparsa acies penetra-
bilis hosti redditur :sic diffusum lẽtescit incẽdium. Deniq; omnis uis ut unita crescit:sic di-
spersa minuitur. At contra quid hic mihi uideatur intellige. Valde siquidem metuendũ est
ne dum ex una eaq; (si dici fas est) nobiliori passiõe subtraheris:dilabaris in plurima & ex
amante mulierosus:uagus & instabilis fias. Meo nempe iudicio si ineuitabiliter pereundũ
sit:nobiliori morbo perijsse solacium est. Quid igitur consulam quæris?colligere animum
& effugere si possis:ac de carcere in carcerem migrare non improbo: Spes enĩ forsan in trã-
situ libertatis fuerit aut leuioris imperij. Ereptum uero uni iugo:collum per infinita sordi-
dorum seruitioꝝ genera circumferre:non laudo. ¶Fran. Pateris ne medico perorãte:ægꝝ

S

morbi sui cõscium aliquid interloqui? ¶Augu. Quid ni patiar?multi enim ægrotãtis uo-
cibus quasi quibusdam indicijs ad inquisitionem oportuni remedij penetrarunt. ¶Fran.
Hoc igitur unũ scito: me aliud amare non posse. Assueuit animus illam adamare:assueue-
runt oculi illam intueri: & quicquid non illa est:inamœnum & tenebrosum dicunt. Itaq; si
aliam amare iubes:ut sic ab amore liberer:impossibilem mihi conditionem obijcis:actum
est perij. ¶Augu. Sẽsus hebet & appetitus obtorpuit:nihil ergo cum admittere ualeas in-
trorsum:exteriora tibi remedia adhibenda sunt: Potes ne igitur in animũ inducere fugam
exilium ue:& notorum locorum caruisse cõspectu? ¶Frã. Licet tenacissimis uncis trahar:
possum tamen. ¶Augu. Si hoc potes saluus eris. Quid ergo aliud dicam nisi Virgilianũ
uersiculum paucis immutatis: Heu fuge dilectas terras:fuge littus amatũ? Quomodo enĩ
unq̃ his in locis tutus esse poteris: ubi tam multa uulnerum tuorum extant uestigia:ubi &
præsentium conspectu:& præteritoꝝ recordatione fatigaris? Vt igitur idem ait Cicero: Lo-
ci mutatione tanq̃ ægrotum iam conualescentis curandus eris. ¶Fran. Vide oro quid præ-
cipis: quotiens enim conualescendi auidus:atq; huius consilij non ignarus:fugam retẽtaui
& licet uarias simulauerim causas:unus tamẽ hic semper peregrinationũ rusticationumq;
meaꝝ omnium finis erat libertas. Quam sequens per occidentem:& per septentrionem &
usq; ad oceani terminos:lõge lateq; circumactus sum:quod quantũ mihi profuerit uides.
Itaq; sæpe animũ tetigit Virgiliana comparatio:qualis coniecta ceruа sagitta:quã procul
incautam nemora inter Cressæa fixit Pastor agẽs telis:liquit uolatile ferrum. Nescius illa
fuga syluas saltusq; peragrat Dictæas:hæret lateri lœtalis arundo. Huic enim ceruo non
absimilis factus sum:fugi enim sed malum meum ubiq; circumferens. ¶Augu. Qđ a me
nunc postulas ipse tibi respõdisti. ¶Fran. Quo pacto? ¶Augu. Quia malũ suum circum-

T

ferenti:locoꝝ mutatio laborẽ cumulat:nõ tribuit sanitatẽ. Potest ergo tibi non improprie
dici qđ adolescenti qui peregrinationẽ nil sibi ꝓfuisse querebat̃: Respõdit Socrates: Tecũ
enĩ inquit ꝑegrinaberis:tibi quidẽ imprimis sequestranda uetus hæc curaꝝ sarcina & præ-
parandus est animus:tum deniq; fugiendũ. Hoc enĩ non in corꝑibus modo:sed in animis
quoq; compertũ est: qđ nisi in patiẽte sit disposito:uirtus est agẽtis inefficax: Alioquin ad
extremos Indoꝝ fines penetrare quidẽ poteris: semꝑ Flaccũ uera locutũ fateberis: ubi ait:
Cœlũ non animũ mutant:qui trãs mare currũt. ¶Fran. Miro mõ ꝑplexus sum. Tu enĩ cũ
mihi curandi sanãdiq; animi documẽta præbes:curandũ prius sanandũq; prædicas:ac de-
inde fugiendũ. Atqui de hoc ipso anim⁹ dubitat qualiter sit curãdus. Si enĩ curatus est:qđ
ultra querit? Si aũt incurat⁹:ubi locoꝝ mutatio? qđ tu ipse astruis nõ adiuuat:dic expres-
sius quibus remedijs utendũ est? ¶Augu. Nõ curandũ sanandũq;:sed præparandum dixi
animũ. Cæterum siue curatus erit & poterit locorum mutatio perennem sanitatem conser-
uare:siue nondum curatus:sed præparatus tamen & ipsam eãdem afferre potest. At si ncu-

trum:quid nisi doloris irritamēta præstabit ista mutatio:& de loco in loca crebra iactatio?
Non desinam Flacco teste uti:ratione inquit & prudentia:curas non locus effusi late maris
arbiter aufert. Et uere sic est: Ibis enim spe plenus & desiderio reuertendi: omnes animi la-
queos tecum trahens ubicunq fueris quocunq te uerteris:relinques uultum & uerba con-
templaberis. Et quod est amantium infame priuilegium:illam absentem absens audies &
uidebis & putas amorem his subterfugijs extinguere? Mihi crede magis arde scit utrunq poti⁹:
hinc ab amoris auctoribus inter multa præcipitur:interponendas amantibus non nunq
breuis absentiæ morulas:ne uicissim fastidio forte præsentiæ & assiduitate uilescant. Hoc
igitur moneo:hoc suadeo:hoc iubeo:edocēdo animū deponere quæ præmūt: Atq ita sine
spe reditus abeundum:tunc intelligis quid in sanandis animis possit absentia. Quod si lo-
cum corpori tuo grauem pestilentemq sortitus:perpetuis illic morbis inquietam uitā age-
res:nonne irrediturus effugeres?nisi forte(quod ualde pertimeo) q maior est hominibus
corporis cura q animi. ¶ Fran. De hoc quidem uiderit humanum genus:de eo autē pro-
fecto nihil est dubij: quin si loci uitio in morbos incidissem:salubrioris eos loci mutatione
depellerem. Idemq uel multomagis de animi morbis optarem. Sed hæc:ut uideo:difficili-
or cura est. ¶ Aug. Hoc utiq falsum est:magnorum philosophorum consentit auctoritas. V
Idq hinc liquet q morbi animi omnes curari possunt:nisi æger obluctetur: corporei autē
nulla arte curabiles multi sunt. Cæterum(ne nimis abstrahar ab incepto)in sententia per-
sisto:præparando ut dixi animū instruendumq: dilecta relinquere:nec in tergum uerti:nec
assueta respicere:ea demum amanti peregrinatio tuta est. Idq tibi (si saluam cupis animā
tuā) noris esse faciendum. ¶ Fran. Vt quæcunq dixisti percepisse me sentias: Imparato
animo peregrinatiões nil conferunt:paratum sanant: sanumq custodiunt. Hæc ne tripli-
cis tui dogmatis summa est? ¶ Aug. Profecto non alia & bene diffusius dicta perstringis.
¶ Fran. Atqui prima duo sic esse si nullus ostenderet ex meipso perpenderem:tertium ue-
ro quid sanato iam & in tutum producto animo: absentia opus sit:non intelligo:nisi forte
recidiuæ metus hæc suaserit ut diceres. ¶ Aug. Id ne tibi modicum uidetur:quod si in cor-
poribus:quanto magis in animis formidandum est:multoq leuius periculosiusq reuertit
adeo ut uix quidem secūdum naturam salubrius a Seneca dictum sit: q q in epistola quadā
ait: Si quis amorē exuere conatur:uitāda est omnis admonitio dilecti corporis: Et subijcit
rationem: Nil enim facilius recrudescit q amor. O uerissimū & ex intimis experientiæ pe-
netrabilibus erutum uerbum. In qua re nullum ante te testem citauerim. ¶ Fran. Verū id
esse fateor: at si aduertis non de eo qui iam exuit:sed de eo qui exuere conatur:ista dicūtur.
¶ Augu. De eo dixit ubi propius periculum est. In quocunq enim uulnere ante cicatricem X
atq in morbo quolibet ante sanitatem formidabilior est omnis offensio : nec tamē & si an-
te periculosior sit:postea in tuto contemnitur. Et quoniam altius in animos penetrant ex-
empla domestica: quotiens tu ipse qui loqueris: in hac ipsa ciuitate quæ malorū tuorū om-
nium:non dicam causa sed officina est:postq tibi conualuisse uidebaris:& magna ex parte
conualueras si fugisses per uicos notos incedens:ac sola locorū facie admonitus:ueterū ua-
nitatum ad nulli⁹ occursum stupuisti: suspirasti: substitisti. Deniq uix lachrymas tenuisti:
& mox semisaucius fugiēs dixisti tecum: Agnosco in his locis adhuc latere:nescio quas: an-
tiqui hostis insidias:reliquiæ mortis hic habitant. Itaq si me audis: quanq sanus esses:a
quo longissime quidem abes:in his locis habitare diutius non foret consilium. Neq enim
cōuenit uinculis obsessum:circa carceris fores oberrare: cuius domin⁹ insomni studio cir-
cum laqueos disponens illorū pedibus: præsertim quos effugisse cōqueritur: cuius omni tē-
pore limen apertū est: facilis descēsus auerni. Noctes atq dies patet atri ianua ditis. Quæ
si sanis etiam:ut dixi: quanto accuratius prouidenda sunt his quos adhuc morbus nō de-
seruit: Hos Seneca dum hoc diceret respexit: maioriq periculo præbuit cōsilium. Illos enī
cōmemorare supuacuū erat qui in medijs torrentur ardoribus qui de salute non cogitant:
proximū gradum attigit eorū qui ardent adhuc:sed flāmas exire meditantur. Nocuit mul-
tis ad sanitatem redeuntibus: parcissimus haustus aquæ: qui ante ægritudinem profuisset.
Sæpe fatigatum leuis motus impulit: qui uiribus integrum non mouisset. Quam minima sunt
interdum quæ animū emergentem in summas miserias reimpellunt. Conspecta in alteri⁹
tergo purpura ambitionem renouat. Visus nummorū aceru⁹ auariciam integrat. Specta-
ta corporis species luxuriā incendit. Leuis oculorum flexus:amorem dormitātem excitat.
Hæc nimirum pestes facile in animos propter nostram demētiam ueniunt: Ac postq semel

iter didicerunt: multo facilius reuertuntur. Quæ cum ita sint: nõ tantum locus pestifetus relinquendus: sed quicquid in præteritas curas animũ retorquet: summa tibi diligentia fugiendũ est: ne forte cum Orpheo ab inferis rediens retroq respiciens: recuperatam perdis sanitatem: hæc nostri consilij summa est. ℭ Fran. Amplector & gratias ago: senno enim lãguori meo consentaneum esse remedium: fugamq iam meditor: sed quo potissimum cursum dirigam incertus sum. ℭ Aug. Multæ tibi undiq patẽt uiæ: multi portus in circuitu: Scio tibi imprimis Italiã placere: & natalis soli insitam esse dulcedinem. Nec imerito: Nã neq Medorum syluæ ditissima terra: Nec pulcher Ganges atq auro turbidus Herm⁹: Laudibus Italiæ certent: Non Bactra neq Indi: Totaq thuricremis Panchaia pinguis arenis.

Y

Quod quidem ab egregio poeta nõ minus uere dictum q̃ diserte: nuper tu ad amicũ scripto poemate latius extendisti. Italiam igitur suadeo q moribus incolarum cœloq & circũfusi maris ambitu & intersecãtis oras Apœnini collibus & omnium locorũ situ: nulla usq statio curis tuis oportunior futura sit. Ad unum uero eius angulum te artare noluerim. I modo fœlix quocunq te refert animus. I securus & propera nec in tergum deflexeris: præteritorum obliuiscens: in anteriora contẽde. Nimis diu iam & a patria & a teipso exulasti: tempus est reuertendi. Aduesperascit enim & nox est amica prædonibus: uerbis tuis te cõmoneo. Restat unũ q pene iam oblitus eram: Tam diu cauendam tibi solitudinem scito: donec sentias morbi tui nullas superesse reliquias. Vbi enim rusticationes nihil tibi profuisse memorasti: minime mirari decuit. Quid remedij quæso in rure solitario ac reposto reperire crederes? Fateor sæpe dum solus es: fugeres suspirãs urbemq respectans: irrisi ex alto & dixi mecum: En ut huic misero lethæam amor intulit caliginem: & pueris omnib⁹ notissimorum uersuum abstulit memoriam: morbum fugiens currit ad mortem. ℭ Fran. Recte tu quidem: Sed quorum uersuum mentionem facis? ℭ Augu. Nasonis sunt: Quisquis amas: loca sola nocent: loca sola caueto. Quo fugis: in populo tutior esse potes. ℭ Frã. Recordor optime: ab infantia pene mihi familiatiter noti erant. ℭ Augu. Quid multa nosse profuit: sed ea necessitatibus tuis accõmodare nescisti? Ego quidem eo magis in sectãda solitudine errorem tuum admiratus sum: q & auctoritates ueterum aduersus id noueras & nouas addideras: Nihil enim tibi prodesse solitudinem sæpe conquestus es: quod cũ multis in locis: tum in eo præsertim poemate: quod de statu tuo luculentissime cecinisti: cuius ego dulcedine interim dum caneres delectabar: stupebamq quid ita medias inter animi procellas: ex ore insani tam dulcisonum carmen erumperet: aut quis amot musas cohiberet: ne a consueto domicilio tãtis turbinibus offensæ: tantaq hospitis alienatione diffugerent: Nam q ait Plato: frustra poeticas fores compos sui pepulit. Q& q eius successor Aristoteles nullum magnũ ingenium sine mixtura dementiæ alio spectat: nec ad istas insanias referendũ est: Sed de hoc alias. ℭ Fran. Ego ita esse fateor: sed me dulce aut tibi iure placiturum aliquid cecinisse non putabam: Nunc amare carmen illud incipio. Si quid autem alterius remedij habes: oro ne subtrahas egenti? ℭ Aug. Omnia quæ noris explicare ostẽtantis se potius q̃ amico consulentis est: Neq enim tam multa remediorum genera interi⁹ & exterius morbis inuenta sunt: ut in quolibet cuncta temptẽtur: quoniam ait Seneca ad Lucilium: Nihil æque sanitatem impedit q̃ remediorũ crebra mutatio: nec uenit uuln⁹ ad cicatricem in quo diuersa medicamenta temptantur: sed ut altero infœliciter succedente: ad aliud recurratur. Itaq q̃uis multa & uaria morbi huius medicamenta sint: pauca tamẽ inseruisse contentus ero: eaq potissimum quæ tibi magis ex omnibus profutura confido. Non ut aliquid noui te doceam: sed ut ex notis & uulgaris omnibus: quid mihi efficacius uideatur intelligas. Tria sunt (ut ait Cicero) quæ ab amore animũ exterrẽt: Satietas: Pudor: Cogitatio. Possent plura: possent & pauciora numerari: sed ne a tanto auctore digrediar tria esse fateamur. De primo superuacuũ est loqui: quoniam impossibile iudicabis tibi ut res se habet: satietatẽ amoris ullã posse cõtingere: At si appetitus rationi crederet: & ex præteritis futura pẽsaret: facile fatereris q̃tũlibet dilectæ rei: nõ satietatẽ mõ sed fastidiũ & nauseam posse surripere. Verũ quia compertũ habeo me hoc tramite frustra niti: q & si satietatem fore possibilẽ: & ubi assit amorẽ necare cõcedas: ab ardẽtissimo tñ desiderio tuo q̃ilongissime hanc abesse contendes: egoq ipse consentiam. Superest ut de duobus reliquis attingam. Hoc mihi sicut arbitror nõ negabis: Ingenium quoddam & ponderosum animũ tibi tribuisse naturam. ℭ Fran. Nisi in propria causa fallo: usq adeo id uerum est: ut sæpe grauiter tulerim: q nec sexui satis conuenirem: nec sæculo: in quo ut uides: impudentiũ sunt

omnia: honores: spes opesq;: quibus & uirtutes cedunt & fortuna. ℭAug. Non uides igitur quātum inter se ista discordant: amor & pudor? Dum ille animū urget: hic cohibet: Ille calcar incutit: hic frenum stringit: Ille nihil attendit: hic uniuersa circumspicit. ℭFran. Video nimirum multo cum dolore distrahi tam diuersis affectibus: Ita enim alternis horis insultant: ut modo huc: modo illuc turbine mentis agiter: quem toto sequar impetu nondū certus. ℭAug. Dic precor bona cum uenia: uidisti ne te nuper in speculo? Fran. Quid hæc quæso sibi uult quæstio? Et soleo quidem. ℭAug. Vtinam neq; crebrius neq; curiosius q̄ satis est: Quæro autem ex te: nonne uultū tuum uariari in dies uides singulos: & inter micantes temporibus canos animaduertisti? ℭFran. Putabam te singulare aliquid uelle dicere: Ista uero cōmunia sunt omnibus qui nascūtur adolescere: senescere: interire. Animaduerti in me quod in coætaneis meis fere omnibus: nescio eñ quo modo senescunt homines hodie citius q̄ solebant. ℭAugu. Neq; aliorꝝ senectus iuuentutem tibi: neq; aliorū mors immortalitatem tribueret. Cæteris igitur obmissis ad te redeo. Quid ergo: mutauit ne animum ulla ex parte corporis conspecta mutatio? ℭFran. Concussit utiq; sed non mutauit. ℭAugu. Quid autem tunc tibi animi fuit: aut quid dixisti? ℭFran. Quid aliud putas q̄ illud Domitiani principis: Forti animo fero comam in adolescentia senescētem. Tanto igitur exemplo pauculos canos meos ipse solatus sum: Cæsariq; regem adiunxi. Numa quidem Pōpilius: qui secundū inter Romanos reges diadema sortitus est: ab adolescentia canus dicitur fuisse. Nec poeticum defuit exemplum: siquidem Virgilius noster in Bucolicis quæ .xxxij. ætatis anno scripsisse eum constat: sub ꝑsona pastoris de se ipso loquēs ait: Candidior postq̄ tondenti barba cadebat. ℭAug. Ingens tibi exemploꝝ copia est: tāta utinā eorum quæ cogitationem mortis ingererent: Hæc enim quæ canos appropinquātis testes senectutis mortisq; prænuncios dissimulare docent exempla: non approbo. Quid enim aliud suadent q̄ ipsum ætatis negligere & supremi temporis obliuisci? Cuius ut semper memineris totius nostri colloquij finis est: Tu uero cum ad caniciem iubeo respicere: canorum illustrium uirorꝝ turbam ꝓfers. Quid ad rem: utiq; si immortales illos fuisse diceres: haberes quorꝝ exemplo caniciem non timeres. Q̄ si tibi caluiciem obiecissem: puto Iulium Cæsarem protulisses in medium. ℭFran. Nō alium profecto: quid enim illustrius potuissem? Est autem (nisi fallor) grande solacium: tam claris septum esse comitibus. Itaq; fateor taliū exemplorum: ueluti quotidianæ supellectilis usum non reijcio. Iuuat eñ non modo in his incommodis: quæ mihi: uel natura tribuit uel casus: sed in his etiam quæ tribuere possent: habere aliquid in promptu: quo me soler: quod consequi non possum: nisi uel ratiōe uiua: ciuel exemplo charissimo. Si mihi igitur exprobrasses q̄ aduersus fulminis fragorem timidior sim: quia id negare non possem (Est eñ hæc mihi non ultima causa lauri diligendæ: q̄ arborem hanc non fulminari traditur) respondissem Augustum Cæsarem eodem morbo laborasse. Si cæcū dixisses: & id uerum foret Appij cæci & Homeri poetarum principis. Si monoculum: Hānibalis Pœnorꝝ ducis: aut Philippi Macedonum regis clypeo usus essem. Si surdastrū: Marci Crassi. Si caloris impatientem: Alexādri Macedonis. Longum est per cūcta discurrere: sed ex his cætera colligis. ℭAugu. Aperte quidem: neq; supellex hic exemplorum displicet: modo non segniciem afferat sed metum memoremq; diu discutiat: laudo quicquid id est: propter quod nec aduentantem metuas senectutem: nec præsentē oderis. Quicquid uero non esse senectutem huius lucis exitum suggerit: nec de morte cogitandū: summopere detestor atq; execror. Rursus præcipitatā æquo aīo tolerare caniciem: bone indolis indicium est: legitime aūt senectuti morulas nectere: annos ætatis subducere: canos nimiæ celeritatis arguere: eosq; uel occultare uel uellere: demētia: q̄uis cōmunis: tamen ingēs est. Non uidetis o cæci quanta uelocitate uoluunt̄ sydera: quorꝝ fuga breuissimæ uitæ tempus deuorat atq; consumit: & miramini senectutē ad uos uenire: quā dieꝝ omniū rapidissimus cursus uehit. Duo sunt quæ uos in has ineptias cogunt: Primū q̄ angustissimam ætatem alij in quattuor: alij in sex particulas: alij in plures etiā distribuunt. Ita rem minimam: quia quantitate non licet: numero tēptatis extēdere: quid aūt sectio ista cōfert? Finge quaslibet particulas: oēs in ictu oculi ꝓpe simul euanescūt. Nuper eras genitus: modo formosissimus infans: iam iuuenis: iam uir: uide quanto uerboꝝ impetu subtilissimus poeta ipsum uitæ fugitiuæ expressit. Nec quicq̄ igr̄ laxare nitimini: qđ lex naturæ oīm parētis angustat. Secundum est q̄ inter iocos & falsa gaudia senescitis. Itaq; sicut Troianos qui supremam noctem inter talia traduxerunt: latuit: Dum fatalis equus saltu super ardua uenit Pergama:

& armatum peditem grauis attulit aluo: Sic uos senectutem quæ secum armatam & indo-
mitam mortem affert: incustoditi corporis mœnia transcendentem non sentitis: nisi tũ de-
mum quando dimissi per funem hostes inuadunt urbem: somno uinoq; sepultam. Nõ mi-
nus enim uos & mole corporũ & dulcedine rerũ temporalium sepulti estis: q̃ illos somno ui-
noq; sepeliuit Maro. Hinc Satyricus non ineleganter: Festinat: ait: decurrere uelox Floscu-
lus: angustæ miseræq; breuissima uitæ Portio: dum bibimus: dum serta unguenta puellas
Poscimus: obrepit non intellecta senectus. Hanc tu igitur (ut ad propositum redeam) obre-
pentem & iam foribus insultantem temptas excludere? Causarũ non seruatis naturæ gra-
dibus: ante diem festinasse: gratusq; tibi esse quisquis nõ senex occurrit: qui te infantulum
uidisse testetur: præsertim si more cõmunis sermonis: id heri aut nudiustertius sese uidisse
contendat. Nec aduertis idem & decrepito cuilibet dici posse. Quis enim non heri: imo ne-
ro quis non hodie puer est? Nonagenarios pueros uidemus: passim de rebus uilissimis al-
tercantes: puerilia q; nunc etiam sectantes studia. Dies nempe fugiunt: corpus defluit: ani-
mus non mutatur: putrescant licet omnia ad maturitatem suam ille non peruenit. Verũ est
quod uulgo ferunt: animũ unũ corpora multa consumere: pueritiam quidem fugit: sed ut
ait Seneca: puerilitas remanet: Et tu mihi crede: nõ adeo ut tibi uideris forsitan puer es: cũ
maior pars hominũ hanc quã tu nunc degis ætatem: non attingit. Pudeat ergo senẽ ama-
torem dici: pudeat esse tam diu uulgi fabulam: & si te nec uerũ gloriæ decus allicit nec deter-
ret ignominia: alieno tamen pudori uitæ tuæ mutatio succurrat. Etenim famæ cõsulendũ
propriæ: ni fallor: & si ob aliud nil: saltem ut amici liberentur ab infamia mẽtiendi. Qđ cũ
omnibus prouidendum sit: tibi aliquanto diligentius: cui tantus de te loquentiũ populus
absoluendus est. Magnus em̃ labor est magnæ custodia famæ. Hoc si Scipioni tuo truculẽ-
tissimum hostem consulentem facis: in Africæ tuæ libris: patere nunc ex ore pĳ patris idem
tibi consilium prodesse: ineptias pueriles abijce: adolescentiæ flãmas extingue. Noli semp
cogitare quid fueris: quid sis aliquãdo circumspice: neu tibi frustra propositũ speculũ arbi-
treris: memento quid in quæstionibus naturalibus scriptũ est. Ad hoc em̃ inuenta sunt spe-
cula: ut homo ipse se nosceret: Multi ex hoc consecuti sunt: primo quidem sui notitiam: de-
inde etiam cõsiliũ aliquod: Formosus ut uitaret infamiã: Deformis ut sciret uirtutibus esse
redimendũ quod corpori deesset: Iuuenis ut sciret tẽpus illud esse discendi & uirilia aggre-
diendi: Senex ut carnis indecora deponeret & de morte aliquid cogitaret. ¶ Fran. Memi-
ni semp ex quo primũ legi: memoratu em̃ digna res est: sanũq; consiliũ. ¶ Augu. Quid uel
legisse uel meminisse profuit? Excusabilius erat ignorantiæ clypeũ posse prætendere: nõne
em̃ pudet hæc scienti: canos nil mutationis attulisse? ¶ Fran. Pudet: piget & pœnitet: sed
ultra non ualeo. Scis autem quid hinc mihi solatiĳ est q; illa mecũ senescit: ¶ Aug. Inhæsit
credo tibi uox Iuliæ Cæsaris Augusti filiæ: quã cum genitor argueret q; nõ grauis sibi cõ-
uersatio esset ut Liuiæ: illa patris monitis illusit facetissimo responso: & hi mecũ inquit se-
nescent. Sed quæso nunquid honestius iudicas: si iam senior anum illam ardeas: q̃ si ado-
lescentulã amares? Immo uero eo fœdius: quo amandi minor est materia. Pudeat ergo ani-
mum nunq; mutari cũ corpus mutetur assidue: & hoc est qđ de pudore dicendũ tẽpus ob-
tulerat. Cæterũ quia ut Ciceroni placet: ualde est absonũ: cũ in locum rationis pudor suc-
cedit ab ipso fonte remediorũ: id est ab ipsa ratione auxiliũ imploremus: Idq; intenta cogi-
tatio præstabit: quã ex tribus animũ ab amore deterrẽtibus ultimã collocaui. Nũc autẽ ad
illam arcẽ te uocari noueris: in qua sola tutus esse potes ab incursibus passionũ: & per quã
homo diceris. Cogita igitur imprimis animi nobilitatẽ: quæ tanta est: ut si de ea uelim dis-
serere: mihi liber integer retexendus sit. Cogita fragilitatẽ simul ac fœditatẽ corporũ: de qua
non minus copiosa materia est. Cogita breuitatẽ uitæ: de qua magnorũ hoĩm libri extant.
Cogita fugam temporis: quã nemo est qui uerbis æquare possit. Cogita mortẽ certissimã:
atq; horam mortis ambiguã: omni tẽpore omnibus locis impendentẽ. Cogita in hoc uno
falli homines: q; differendum putant quod differri non potest: Nemo enim tam suĳpsius
immemor est: quin interrogatus: se quandoq; moriturum esse respondeat. Itaq; ne te spes
uitæ longioris ludat: obsecro quæ innumerabiles circũuenit: quin potius uelut ex cœlesti
quodam oraculo prolatum carmẽ amplectere: Omnem crede diem tibi deluxisse supremũ.
Quid enim aut supremus est aut profecto supremo proximus omnis qui mortalibus il-
luxit dies? Ad hæc & illud cogita q̃ turpe sit digito monstrari & in uulgi fabulam esse con-
uersum. Cogita quantum professio tua discordet a moribus. Cogita quãtum illa tibi no-

uerit animo: corpori: fortunæ. Cogita ꝙ multa propter illam nulla utilitate perpessus es. Cogita quotiens illusus: quotiens contemptus: quotiens neglectus sis. Cogita quot blanditias in uentum effuderis: quot lamenta: quot lachrymas. Cogita illius: inter hæc altum sæpe ingratumq; supercilium. Et si quid humanius: ꝙ id breue auraq; mobilius æstiua. Cogita quantũ tu famæ illius addideris: quantũ uitæ tuæ illa subtraxerit: quantũ ue tu de illius nomine sollicitus: quantũ illa de statu tuo semper negligens fuerit. Cogita quantũ p illam ab amore dei elongatus: in quãtas miserias corruisti: q̃s sciens sileo: ne arguar a quoq; si quis forte aurem in hos sermones nostros intulerit. Cogita ꝙ multæ occupationes te undiq; circumstent: quibus utilius & honestius incumberes. Cogita ꝙ multa inter manus tuas inexpleta sunt opera: quibus ius suum reddere multo æquius foret: nec tam iniquis portionibus hoc breui punctum tempis partiri. Postremo quid id est quod tam ardenter expetis: Verũ hoc acriter uiriliterq; cogitandum est: ne fugiendo forsitan artius illigeris: qđ multis sæpe contingit dũ exterioris formæ dulcedo per angustas: nescio quas rimulas subit: & malis remedijs alitur. Pauci enim sunt: ex quo semel uirus illud illecebrosæ uoluptatis inbiberint: fœminei corporis fœditatem: de qua loquor: sat uiriliter (ne dicam satis cõstanter) examinent: facile relabuntur animi: & urgente natura: in eam potissime partem recidũt: in qua diutissime pependerũt. Id ne accidat: supremo studio prouidendum est. Pelle omnem præteritarum memoriam curarũ: omnem cogitatum: qui statum seu cursum transacti temporis admonet excute: & ut aiunt: ad petram paruulos tuos allide: ne si creuerint ipsi: te cœno subruãt. Inter hæc cœlum deuotis orationibus pulsandum: aures regis ætherei pijs precibus fatigandæ: nulla dies: nulla nox sine lachrymosis obsecrationibus transigenda est: si forte miseratus omnipotens finem laboribus tantis imponeret. Hæc agenda tibi cauẽdaq; sunt: quæ diligentius obseruanti: aderit diuinum auxiliũ: ut spero: & inuicti liberatoris dextra succurret. Sed quoniã iam (& si pro necessitate tua pauca quidem: pro breuitate autẽ temporis satis) multa de uno morbo dicta sunt: Ad alia transeamus. Restat ultimũ malum quod in te curare nunc aggrediar. ¶ Fran. Age pater mitissime: nam reliquis & si nõ plene liberatum: magna tamen ex parte me leuatum sentio. ¶ Aug. Gloriam hominũ & imortalitatem nominis: plus debito cupis. ¶ Fran. Fareor plane: neq; hunc appetitũ ullis remedijs frenare queo. ¶ Augu. At ualde metuendum est: ne optata nimium hic inanis mortalitas: ueræ immortalitatis iter obstruxerit. ¶ Fran. Timeo quidem hoc unum inter cætera: sed quibus artibus tutus sim: a te potissimum expeto: a quo maiorum mihi morborum remedia suppeditata sunt. ¶ Augu. Nullum profecto maiorem tibi morbum inesse noueris: & siquidem forte fœdiores sunt: uerum quid esse gloriam reris quã tantopere experis edisfere: ¶ Fran. Nescio an diffinitionem exigas: At ea cui notior est ꝙ tibi: ¶ Aug. Tibi uero nomen gloriæ notum: res ipsa: ut ex actibus colligitur: esse uidetur incognita. Nunq; enim tam ardenter si nosses: optares: certe siue illustrem & peruagatam uel in suos ciues uel in patriam uel in omne genus oĩm meritorũ famam: quod uno in loco Marco Tullio uisum est: siue frequentem de aliquo famam cum laude: quod alio loco ait idem: utrobiq; gloriã famam esse reperies. Scis autẽ quid sit fama: ¶ Fran. Non occurrit id quidem ad præsens: & ignota in medium proferre metuo. Ideoq; quod esse uerius opinor: siluisse maluerim.
¶ Aug. Prudenter hoc unum & modeste: nam in omni sermone: graui præsertim & ambiguo: non tam quid dicatur: ꝙ quid non dicatur attendendum est. Neq; enim par ex bene dictis laus: & ex maledictis reprehensio est. Scito igitur famam nil esse aliud ꝙ sermonẽ de aliquo uulgatum ac sparsum per ora multorum. ¶ Fran. Laudo: seu diffinitionem seu descriptionẽ dici mauis. ¶ Augu. Est igitur flatus quidam atq; aura uolubilis: & quod ægrius feras: flatus est hominũ plurimorũ. Scio cui loquor: nulli usq; odosiores esse uulgi mores ac gesta perpendi. Vide nunc quanta iudiciorum peruersitas: quorum enim facta condemnas: eorum sermociunculis delectatis: atq; utinam delectareris dumtaxat: nec in eis tuæ felicitatis apicem collocasses. Quo enim spectat labor iste perpetuus: continuæq; uigiliæ ac uæhemens impetus studiorum: Respondebis forsitan: ut uitæ tuæ profutura cõdiscas. At uero iam pridem uitæ simul & morti necessaria didicisti. Erat igitur potius quemadmodũ in actum illa produceres experiendo temptandum: ꝙ in laboriosa cognitione procedendũ: ubi noui semper recessus & inaccessæ latebræ & inquisitionũ nullus est terminus. Adde q; in his quæ populo placerent studiosius elaborasti: his ipsis placere satagẽs: quæ tibi præ oĩbus displicebãt: hinc poematum: illinc historiarum: deniq; omnes eloquentiæ flosculos carpẽs

quibus anres audientiũ demulceres. ¶Fran. Parce quæso: hæc tacitus audire nõ possum. Nunq̃ ex quo pueritiam excessi: scientiarum flosculis delectatus sum: multa enim aduersus litterarum laceratores elegãter a Cicerõe dicta notaui: Et a Seneca illud imprimis: uiro captare flosculos turpe est: & notissimis se fulcire uocibus ac memoria stare. ¶Aug. Nec ego dum hæc dico: uel ignauiam tibi uel memotiæ angustias obieci: Sed q̃d ex his quæ legeras floridiora in sodalium delitias reseruasti: & uelut ex ingenti aceruo: in usus amicorũ elegantiora consignasti: quod totum inanis gloriæ lenocinium est: & tandem quotidiana occupatione non contentus (quæ magna licet temporis impensa non nisi præsentis æui famã promittebat) cogitationes tuas in longinqua transmittens: famam inter posteros concepisti: Ideoq; manũ ad maiora iam porrigens: librum historiarũ a rege Romulo in Titum Cæsarem: opus immensum: temporisq; & laboris capacissimũ aggressus es: Eoq; nõdum ad exitum producto: tantis glotiæ stimulis urgebaris: ad Africam poetico quodam nauigio trãsmisisti: & nunc in præfatos Africæ libros sic diligẽter incumbis: ut alios non relinquas: ita totam uitam his duabus curis: ut intercurrentes alias innumeras sileã: prodigus preciosissimæ irreparabilisq; rei tribuis: deq; alijs scribẽs tuĩpsius obliuisceris: & quid scis an utroq; opere inexpleto: mors calamum fatigatum e manibus rapiat: atq; ita dum immodice gloriam petens: gemino calle festinas: neutro perueniam ad optatum. ¶Fran. Timui hoc fateor interdum: graui enim morbo correptus uicinam mortem expaui: Nihil in eo statu sentiens molestius q̃ q; Africam ipsam semiexplicitam linquebam: Itaq; alienam dedignatus limam: ignibus eam proprijs manibus mandare decreueram: nulli amicorũ satis fidẽs: qui post omissum spiritum id mihi præstaret: Propterea quid Virgilium nostrum ab Imperatore Cæsare Augusto: hac in re sola non exauditum esse memineram: quid te moror: parũ abfuit: quin Africa præter uicini solis ardores quibus æternum subiacet: ac præter Romanorum faces quib⁹ tet olim longe lateq; perusta est: meis etiam flãmis arderet: Sed de hoc alias: est enim amara recordatio. ¶Augu. Adiuuas sententiam meam narratione hac: dilata parumper solutionis dies: sed non cassa ratio est. Quid autem stultius q̃ in rem exitus incerti: tantos labores effundere? Scio tamẽ quid tibi (ne cœptum destituas) blandit̃: spes una peragendi: quã quoniam facile (nisi fallor) extenuare non possem: uerbis eam amplificare temptabo: ut eam uel sic lõge imparem tantis laboribus tuis ostendam. Finge igit̃ esse tibi & temporis & ocij & tranquillitatis abũde: euanescat omnis torpor ingenij: omnis corporis languor: cessent fortunæ impedimenta omnia quæ interrupto scribendi impetu sæpe properantem calamum auerterunt: fœlicius tibi & supra uotum cuncta perueniant. Quid tamen tam grande factũ esse te iudicas? ¶Fran. Præclarum nempe rarũq; opus & egregium. ¶Aug. Nolo nimis obluctari: præclarum opus concedatur. At quãto præclarioris impedimentum si cognosceres: quod cupis horreres: Hoc enim dicere ausim: uel imprimis animũ tuum ab omnibus melioribus curis abstrahit. Adde q; hoc ipsum præclarũ: nec late patet: nec in longum porrigitur: locorumq; ac temporũ angustijs coartatur. ¶Fran. Intelligo istam ueterem & tritam iam inter philosophos fabellam: terram omnem puncti unius exigui instar esse: animũ unum infinitis annorũ milibus constare: famam uero hominũ nec punctum implete nec animũ: cæteraq; huius generis quibus ab amore gloriæ animos coartant: Sed quæso si q̃d habeas ualidi⁹ pfer: hec oĩa relatu magis speciosa q̃ efficacia sũ expertus: Neq; enĩ de⁹ fieri cogito: q; uel æternitatẽ habeã: uel cœlũ terrasq; cõplectar: humana mihi satis est gloria: ad illã suspiro & mortal' nõ nisi mortalia cõcupisco. ¶Aug. O te si uera memoras infœlicẽ: si nõ cupis ĩmortalia: si æterna nõ respicis tot⁹ es terren⁹: actũ ẽ de rebus tuis: spei nihil est reliquũ. ¶Fran. Auertat de⁹ hãc insaniã: sp æternitatis me amore conflagrasse: testis est mihi curarũ mearũ mẽs cõscia: Sed hæc dixi uel si forsitan lapsus sum: hoc dicere uolebã: mortalibus utar p mortalib⁹: nec immodico uastoq; desiderio naturæ rerum uim afferre molior. Itaq; gloriã humanã sic expeto: ut sciã & me & illã eẽ mortales. ¶Aug. Vt hoc prudẽter: sic illud insulsissime: q; ppter aurã inanẽ: iãq; ut ipse asseris pitura: sp mansura destituis. ¶Frã. Haud eq̃dẽ destituo: sed fortassis differo. ¶Aug. At q̃ piculosa dilatio est in tãta dubij celeritate tpis: tãtaq; uitæ fuga. Ad hoc uelim mihi r̃ndeas: si ab eo forte q̃ solus uitæ mortisq; methã statuit: un⁹ dũtaxat præfix⁹ hodie foret ann⁹ integer uiuẽdi: idq; tibi sine ulla dubitatione cõstaret: qual' esse incipes hui⁹ anni tpis dispẽsator. ¶Fran. Equidẽ parcissim⁹ ac diligẽtissim⁹ sũmoq; studio puiderẽ: ne q̃d nisi serijs ĩpenderet: uixq; aliquem tam uesanum insolentemq; reor: qui non idem respõsurus sit. ¶Aug. Respõsum

probo: Sed stuporem quem mihi furor hominũ parit in hac re: nõ modo meus sed nec omnium qui unq̃ eloquentiæ studuerunt stilus explicet: omnium licet in hoc unũ ingenia laboresq̃ conueniant: citra uero facundia fessa subsistet. ¶ Fran. Quæ tãtæ admirationis ratio est? ¶ Aug. Quia rerum certarum auarissimi estis: incertarum prodigi: cuius contrariũ nisi prorsus insaniretis esse debuerat: Profecto enim anni spacium: & si breuissimũ sit: ab eo tamen qui nec fallit nec fallitur promissum: & in partes distributum licentius spargi poterat: extremis periculis ad salutis consilia reseruatis. Illa omniũ inexecrabilis & horrenda dementia ꝙ nescitis utrum supremis necessitatibus suffecturum sit: in ridendas uanitates ceu superabundet effundere: qui annum habet ad uiuendum: certum quoddam habet ille sed modicum: qui uero sub ambiguo mortis imperio est (sub quo quidem omnes degitis mortales) nec ãni nec lucis: deniq̃ nec horæ integræ cert⁹ est. Annũ uicturo sex licet mẽsib⁹ emensis: adhuc semestre superest spaciũ: Tibi uero si hic perdit̃ dies: quis spõsor est crastini? Verba sint Ciceronis: moriendum esse certum est: & hoc ipsum incertum an hæc eadem die: nec est aliquis adeo iuuenis: cui compertum sit: se usq̃ ad uesperam esse uicturũ. Quæro igitur ex te: quæro itidem ex cunctis mortalibus qui uenturis inhiantes: præsentia non curatis: quis scit an adijciant hodiernæ crastina uitæ tempora dij superi? ¶ Fran. Nullus profecto: ut pro meipso & pro cunctis respondeam: sed speramus annum saltem: quem nemo tam senex est ut non superesse sibi speret: quod Ciceroni placet. ¶ Aug. At ut eidem uidetur: non modo senum sed adolescentium quoq̃ spes stulta est: sibi pro certis incerta promittentium. Sed detur quod omnino impossibile est: & amplum simul & certum uitæ spacium contigisse: quanta tibi uidetur amentia meliores annos atq̃ optimas æui partes: uel in placendo oculis alienis: uel in auribus hominum demulcendis expendere? Deterrimas autem atq̃ ultimas pene ad nil utiles uiuendiq̃ simul & finem & fastidium allaturas: deo tibiq̃ reseruare: ut animæ tuæ libertas extrema omniũ cura sit: certo ꝗuis in tempore: nõne tibi ordo transuersus uidetur meliora postponere? ¶ Fran. Est autem aliqua propositi mei ratio. Eam enim quam hic sperare licet gloriam: hic quoq̃ manenti quærendã esse persuadeo ipse mihi. Illa maiore in cœlo fruendum erit: quo qui peruenerit hanc terrenam ne cogitare quidẽ uelit. Itaq̃ istum esse ordinem ut mortalium rerum inter mortales prima sit cura: transitorijs æterna succedant: ꝙ ex his ad illa sit ordinatissimus progressus: inde autẽ regressus ad ista non pateat. ¶ Aug. Stultissime homũcio: sic igitur quicquid uoluptatum cœlum habet aut tellus: & utrobiq̃ ad nutum fluentes ac fœlicissimos tibi fingis euentus? At mille hominum mille & totidem spes ista fefellit: Innumerabiles animas orco demersit: dum enim alterum pedem in terra tenere putãt: alterũ in cœlo: neq̃ hic consistere: neq̃ illuc ascendere potuerunt: Itaq̃ miserabiliter lapsi sunt: subitoq̃ illos uel in ipso ætatis flore: uel in medio rerum apparatu uegetabilis aura destituit. Et hoc tibi quod tam multis contigit contingere posse nõ cogitas: Heu si forte interim (quam deus ꝓhibeat ruinam) multa moliens patereris: quantus dolor: quantusq̃ pudor & ꝗsera pœnitẽtia ꝙ in diuersa distract⁹ euanuisses in singulis. ¶ Fran. Misereatur altissimus ne ista contingant. ¶ Aug. Misericordia diuina liberet: ꝗuis humanam tamen non excusat insaniam: Nolo autem de misericordia nimium speres. Sicut enim desperantes odit deus: sic inconsulte sperantes irridet. Illud equidem ex ore tuo auditum esse doleo: philosophorum in hac re ueterem ut ais fabellam posse contemni: ea ne quæso fabula est quæ geometricis demonstrationibus terræ totius designat angustias: ac Cretam quã longiusculam licet insulam esse confirmat: An ea quæ asserit ex omni terra qñq̃ distincta: ita uocẽt zonis maximã illã mediãq̃ sol' ardorib⁹: duas autem dextera læuaq̃ importunis frigoribus perpetuaq̃ glacie oppressas: habitaculũ hominibus non præstare: duas reliquas inter mediã & extremam incoli? An ea quæ bipertitæ huius habitabilis alteram partẽ: obiice magni maris inaccessibilẽ uobis sub pedibus uestris locat: quã utrũ hoĩes teneant: scis ꝗta dissensio inter doctissimos hoĩes olim sit. Ego autẽ quid sentirem absolui in libro de Ciuitate dei quos te legisse non dubito. Alterã uero uel totã uobis linquit habitabilem: uel ut quibusdam placet in duas partes subdiuidens: unã usibus uestris attribuit: aliam septentrionalis oceani reflexibus circumcludit atq̃ aditum interdicit. An ea quæ hanc ipsam uobis habitabilẽ quãtulacũq̃ sit: freto paludibusq̃ ac syluosis arenosisq̃ & desertis locis ĩminuit peneq̃ ad nihilum redigit: hoc telluris exiguũ in q̃ tãto pe supbitis? An ea forte quæ ĩ hoc ad extremũ artatoq̃ habitaculi uestri situ diuersos uiuẽdi mores: aduersusq̃ religionũ ritus: dissonas linguas dissimilesq̃ habitus edocet;

atq; hoc modo propagādi late noīs præripit facultatē. Sed hæc tibi fabulosa sunt: fabulosa
quoq; sunt omnia quæ de te mihi promiseram: nulli enim ferme notiora hæc rebar esse q̄ ti
bi. Nempe ut omittam & Ciceronis & Maronis disciplinam cæteraq; physica uel poetica
quibus hac de re instructissimus uidebaris: sciebam te nuper in Africa tua hanc ipsam sentē
tiam præclaris uersibus descripsisse: ubi dixisti: Angustis artatus finibus orbis Insula par
ua sita est: curuis q̄ flexibus ambit Oceanus. Aliaq; deinceps addidisti: quæ si falsa puta
bas: miror ut ea per te tam constanter asserta sūt. Quid nunc de famæ mortalium breuita
te deq; temporalibus angustijs loquar: cum scis quoq; uetustissima memoria est æternitati
collata: q̄ breuis q̄q; recens sit. Non ego te ad opiniones illas ueterum reuoco: qui crebra
terris incendia diluuiaq; denunciaut: quibus & Platonicus Timæus & Ciceronianus rei
publicæ sextus liber refertus est. Ea enim quanq; multis probabilia uideanť: ueræ tamē re
ligioni: cui initiatus es: aliena sunt profecto: ac præter hæc q̄ multa sunt quæ diuturnitatē
(ne dicam æternitatem) nominis impediunt. Mors imprimis hominū illorum: quib⁹ cum
uita transacta est obliuioq; naturale senectutis malum: Semper quoq; succrescens nouorū
laus hominum qui flore suo non nihil interdum ueteribus titulis derogat: quantūq; maio
res deprimit: tantum ipsa sibi uidetur assurgere. Huc accedit inuidia: que gloriosa moliētes
absq; intermissione psequitur. Accedit odium ueritatis & inuisa plæbibus ingeniosoꝝ ui
ta. Adde iudiciorum uulgarium incōstantiam: Adde ruinas sepulchrorum: ad quæ discu
tienda ualent sterilis mala robora ficus: ut Iuuenalis ait: Quam non ineleganter in Africa
tua secūdam mortem uocas. Atq; ut in eisdem te hic uerbis alloquar: quibus tu illic alium
loqui facis: Occidet & bustum titulusq; in marmore sectus: Occidet: hinc mortem patieris
nate secundam. En præclara & immortalis gloria quæ saxi unius mutatur impulsu. Adde
librorum interitum: quibus uel proprijs uel alienis manibus uestrum nomen insertum est:
qui licet eo serior uideatur quo uiuacior est libroꝝ q̄ sepulchrorum memoria: tamen īeui
tabilis casus est ꝓpter innumerabiles pestes naturæ fortunæq; pariter: quibus ut cætera:
sic & libri subiacent: quæ si cuncta cessarēt: senium suum suaq; illis mortalitas annexa est.
Mortalia nāq; Esse decet quæcūq; labor mortalis inani Aedidit ingenio: ut tuis potissimū
uerbis: tuus tam puerilis error conuincatur. Quid ergo adhuc ingerere tibi non desinā uer
siculos tuos? Libris equidem morietibus ipse Occumbēs: etiam sic mors tibi tertia restat.
Habes de gloria iudicium meum: pluribus certe q̄ me uel te decuit uerbis explicitum: pau
cioribꝰ uero q̄ rei qualitas exigebat: nisi forte nūc etiā fabulosa tibi hæc omnia uidentur.
¶ Fran. Minime quidem: neq; mihi more fabularum affecerunt animū: quinimmo uetens
abiiciendi nouum desiderium iniecerūt: Quis enim ferme omnia iam pridem nota mihi fo
rent: auditaq; sæpius: quoniā ut Terentius noster ait: nullum est iam dictum quod non sit
dictum prius: tamē & uerborum dignitas & narrationis series & loquentis auctoritas mul
tum ualet. Cæterum de hac re sentētiam tuam ultimam audire uelim: iubeas ne ut omissis
studijs meis omnibus inglorius degam: an uero medium aliquod tibi sit consiliū? ¶ Au
gu. Vt inglorius degas nunq̄ consulam: at ne gloriæ studium uirtuti præferas identidē ad
monebo. Nosti enim gloriam uelut umbram quandam esse uirtutis. Itaq; sicut apud uos
impossibile est corpus umbram sole feruente non reddere: sic fieri non potest: uirtutem ubi
libet radiante deo gloriam non parere. Quisquis igitur ueram gloriam tollit: uirtutē ipsam
sustulerit necesse est: qua sublata relinquitur uita hominum nuda: & mutis animantibus
simillima: Vocātemq; sequi præceps appetitum: qui unus bæluis amor est. Hæc igitur tibi
seruanda lex erit: uirtutem cole: gloriam neglige. Illam tamē interea (quod de M. Catone
legitur) quo minus appetes: magis assequeris. Nondum possim mihi temperare: quo mi
nus tecum tuis agam testimonijs. Illa uel inuitum: fugias licet: illa sequeť. Agnoscis ne uer
siculum: tuus est: Insanus profecto uideatur qui die medio per solis ardorem ut umbrā cer
nerēt ostēderetq; alijs: cum labore discurret: atq; nihilo sanior est qui inter æstus uitæ mul
to cū labore circūferť: ut gloriā suā late diffundat. Quid ergo? eat ille ut terminū teneat eun
tem cū umbra ꝓsequiť? Agat iste ut uirtutē apprehēdat: agētē gloria nō deserit: Et hæc de
ea quæ ueræ uirtutis comes est: Illa uero quæ captať ex alijs: siue corpis siue igenij artibus:
q̄s hūana curiositas innumerabiles facit: nec gloriæ cognoīe digna est. Itaq; tu qui cōscri
bēdis libris ætate ista præsertim: tātis te laboribus maceras (pace tua dixerim) ꝓcul erras:
oblit⁹ enī tuaꝝ: alienis reb⁹ totū incūbis: Ita sub inani spe gloriæ: breuissimū hoc uitæ tēp⁹
te nō sentiēte dilabiť. ¶ Fran. Quid faciā igiť: labores ne meos īterruptos deserā? an acc

lerare cōsultius est: atq; illis (si deus annuat) summā manū ipōnere: quibus curis exut⁹ expeditior ad maiora proficiscar: tantum enī actū sumptuosum opus uix possum æquanimiter medio calle deserere. ¶ Augu. Quo pede claudices agnosco: teipsū derelinquere mauis ꝙ libellos tuos: Ego tamē officium meum peragam ꝙ fœliciter: tu uideris ac certe fideliter. Abijce ingentes historiarū sarcinas: satis Romanæ res gestæ & suapte fama & aliorū ingeniis illustratæ sunt. Dimitte Africam eamq; possessoribus suis linque: nec Scipioni tuo nec tibi gloriam cumulabis. Ille altius nequit extolli: tu post eum obliquo calle niteris. His igitur posthabitis te tandem tibi restitue: atq; ut unde uenimus reuertamur. Incipe tecum de morte cogitare: cui sensim & nesci⁹ appropinquas: rescissis uelis: tenebrisq; discussis: in illā oculos fige. Caue ne ulla dies aut nox transeat: quæ non tibi memoriā supremi temporis ingerat: quicquid uel oculis uel animo cogitātis occurrit: ad hoc unū refer: cœlum: terra: maria mutantur: quid homo fragilissimū animal sperare potest? Vicissitudo tempoꝝ suos cursus recursusq; peragit nunꝙ permanens: si tu posse ꝑmanere putas: falleris. At ut elegāter ait Flaccus: Damna tamen celeres reparant cœlestia lunæ Nos ubi decidimus. Quotiens igitur floribus uernis æstiuam segetem: quotiens æstiuis salubris autumni temperiem: quotiens autumni uindemijs hybernam successisse niuem uides: dic tecum ita: prætereūt: sed sæpius reuersura: ego aūt irrediturus abeo. Quotiens uergente ad occasum sole umbras mōtium crescere conspicis: dic nunc uita fugiente: umbra mortis extenditur: Iste tamē sol cras idem aderit: hic aūt mihi dies irreparabiliter effluxit. Quis pulcherrima spectacula serenæ noctis enumeret? quæ sicut male agentibus peroportuna: sic bene agentibus deuotissima ps temporis est. Quobrem non securius ꝙ magister Phrygiæ classis: neq; enī tutius fretum nauigas media nocte consurgens. Sydera cuncta nota tacito labētia cœlo: quæ dum ad occidētem festinare circumspicis: scito te cum illis impelli: nullāq; nisi in eo qui non mouet: quiq; occasum nescit: superesse fiduciam subsistendi. Ad hæc dum occurrunt quos modo pueros uidisti ascendētes ætatum gradibus: recordare te interim alio calle descendere: eoq; celerius quo secūdū naturam: sic omniū grauium casus uetusta cernenti mœnia succurrat: imprimis ubi sunt: quorū illa congesserunt manus recentia tuenti: ubi mox futuri sunt. Idem de arboribus: ex quarū ramis sæpe fructum nō legat ipse qui coluit ac plantauit. In multis enī obseruatum ē illud Georgicum: Tarda uenit seris futura nepotibus umbra. Flumina uelocissima mirāti semper: ne te ad alienos euocem: uersiculus quidem tu⁹ in promptu sit: Flumina nulla quidem cursu leuiore fluunt ꝙ Tempus abit uitæ. Nec te uallat dierū pluralitas & ætatis operosa distinctio. Tota hominū uita quantumlibet intendatur: diei unius instar habet: eiusq; uix īntegri: Crebro ante oculos reuoca Aristotelicam quādam similitudinem: quam animaduerti admodum tibi placere: uixq; unꝙ sine graui mentis impulsu legi solere uel audiri: ꝙ clariori eloquio & ad persuadendum aptiori: In Tusculano quidem a Cicerone relatam inuenies: ait his uerbis aut profecto similibus: neq; enī libri nunc illius copia est: Apud Hypanim inquit fluuium: qui ab Europe parte in pōtum influit: bestiolas quasdam nasci scribit Aristotiles: quæ unū diem uiuant: quæ oriente sole moritur: iuuenis moritur: quæ uero sub meridie iā ætate perfectior: atq; sole occidente senex abit: eoq; magis si solsticiali die: Cōfer uniuersam ætatē nostram: sin eadem propemodū breuitate reperiant. Hæc ille. Quæ quidem assertio meo iudicio tam uera est: ut ex ore philosophoꝝ iam pridē in uulgus effusa sit. Nunquid enī rudes etiam & ignaros homines in quotidiani sermonis usum deduxisse uides: ut puerū aspicientes dicant: huic sol oritur: uirum autē: hic meridiem attingit: hic nonam: senem uero decrepitum: ad uesperam atq; ad solis occasum iste peruenit. Hæc igitur fili charissime tecum uolue: & si qua huius generis occurrunt alia: quæ multa esse non dubito: sed hæc erant quæ ex tempore sese obtulerūt. Vnū præterea obsecro: sepulchra ueterum sed eorum qui tecum uixerunt diligentius contemplare: certus eandē tibi sedem ac perennem aulam fore præparatam. Tendimus huc omnes: hæc est domus ultima. Tu quoq; qui nunc ætate ultima florida superbis: alios calcas: mox ipse calcaberis: Hæc cogita: hæc diebus ac noctibus meditare: nō solum ut hoīem sobrium ac naturæ suæ memorem: sed ut philosophū decet: atq; ita teneas: intelligi debere qđ scribit. Tota philosophoꝝ uita cōmendatio mortis est. Ista inꝙ cogitatio docebit te mortalia facta cōtemnere: aliāq; uiuēdi uiā quā arripias mōstrabit. Interrogabis aūt quænā hæc uia est seu qb⁹ adeūda tramitib⁹. Rñdebo tibi lōgis monitionib⁹ te nō egere. Audi mō uocātē iugiter hortantēq; spiritum & dicentē: Hoc iter est in patriā. Scis quæ ille tibi suggerit: quas uias & quæ deuia: qđ

ſequendũ uitandũ ue ꝓnũciet. Illi parere: ſi ſaluũ te uel liberꝫ eẽ cupis: nõ lõgis deliberatio-
nibus opus eſt: factũ exigit: natura periculi hoſtis inſtat a tergo: & in faciẽ inſultar: parietes
tremunt in quibus obſeſſus es: non eſt ulterius hæſitandũ. Quid tibi prodeſt dulciter aliis
canere ſi te ipſe non audis? Finem faciã: effuge ſcopulos: eripe te in tutum. Sequere impetũ
animi: qui cũ ſit turpis ad reliqua honeſta pulcherrimus eſt. ¶ Fran. Vtinam hæc mihi ab
initio dixiſſes: priuſq̃ his animũ ſtudiis addixiſſem. ¶ Augu. Dixi equidem ſæpe & in ip-
ſis primordiis ubi te calamũ atripuiſſe uidi: præfatus ſum: ꝙ uita breuis & incerta: ꝙ lon-
gus & certus labor: ꝙ opus grande: ꝙ fructus exiguus foret: Sed aures tuas obſtruxerant
populoꝝ uoces: quas odiſſe ſimul & ſecutũ eſſe te ſtupeo. Cæteꝝ quia ſatis multa contuli-
mus: quæſo ſi quid ex me gratũ accepiſti: ne patiaris ſitu deſidiaq́ʒ marceſcere: Si quid aũt
aſperius: ne moleſte feras. ¶ Fran. Ego ṽo tibi tum pro aliis multis: cum pro hoc triduano
colloquio magnas gratias ago: quoniam & caligantia lumina deterſiſti: & denſam circũ-
fuſi erroris nebulam diſcuſſiſti. Huic autem quas refero grates: quæ multiloquio non gra-
uata: uel quæ nos ad exitum expectauit? quæ ſi uſq̃ faciem auertiſſet: operti tenebris ꝑ de-
uia uagaremur: ſolidũq́ʒ nihil uel tua contineret oratio uel intellectus meus exciperet. Nũc
uero quoniam ſedes ueſtra cœlum eſt: mihi autẽ terrena nondũ finiẽ habitatio: quæ quor-
ſum duratura ſit neſcio: & in hoc pendeo anxius ut uides: obſecro ne me (licet magnis tra-
ctibus diſtantẽ) deſeratis: Sine te eñ pater optime: uita mea inamœna eſt: ſine hac aũt nul-
la foret. ¶ Augu. Impetratum puta: modo teipſum non deſeras: alioquin iure optimo de-
ſereris ab omnibus. ¶ Fran. Adero mihi ipſe quãtũ potero: & ſparſa animæ fragmenta re-
colligã: moraborq́ʒ mecũ ſedulo: ſane nunc licet dum loquimur: multa me magnaq́ʒ: q̃uis
adhuc mortalia negocia expectant. ¶ Aug. Maius fortaſſe uulgo aliquid uidetur: ac certe
utilius nihil eſt: nihilq́ʒ ꝙ poſſit fructuoſiꝰ cogitari: Reliquæ eñ cogitatiões poſſunt eſſe ſu-
peruacue: has aũt ſemꝑ neceſſarias: ineuitabilis probat exitus. ¶ Fran. Fateor: neq́ʒ aliã ob
cauſam propero nunc tam ſtudioſus ad reliqua: niſi ut illis explicitis ad hæc redeam: nõ ig-
narus (ut paulo ante dicebas) multo mihi futuꝝ eſſe ſecurius ſtudiũ hoc unũ ſectari: & de-
uiis prætermiſſis: rectum calem ſalutis apprehendere: Sed deſiderium frenare non ualeo.
¶ Augu. In antiquã litem relabimur: uoluntatem impotentiã uocas: ſed ſic eat quãdo ali-
ter eſſe nõ poteſt: Supplexq́ʒ deũ oro: ut euntem comitemur: greſſuſq́ʒ (licet uagos) in tutũ
iubeat peruenire. ¶ Fran. O utinam id mihi cõtingat quod precaris: & ut duce deo integer
ex tot amfractibus euadam: & dum uocantem ſequor: non excitem ipſe puluerem in ocu-
los meos: ſubſidiantq́ʒ fluctus animi: ſileat mũdus & fortuna nõ obſtrepat.

Franciſci Petrarchæ poetæ Oratoriſq́ʒ Clariſſimi: Liber qui Secretũ inſcribi-
tur: In quo de Contemptu mundi Colloquio trium dieꝝ diſputaẽ: Explicit.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq3 Clarissimi: Dialogus primus: in quo de Vera Sapientia disputatur: Fœliciter incipit.

Collocutores sunt Idiota & Orator.

Onuenit pauper quidã Idiota ditissimũ Oratorẽ in foro Romano: quẽ facete surridens sic allocutus est. ¶ Idiota: Miror de fastu tuo: ꝙ tu licet continua lectione defatigeris inumerabiles libros lectitando: nondũ tamen ad humilitatem ductus sis. Hoc certe ex eo: quia scientia huius mũdi: in qua te cæteris præcellere putas stulticia quædam est apud deum: Et hæc inflat: Ex qua inflatione tumida oritur superbia: quæ natione cœlestis: semper in altum nititur ut grauius cadat: uera autem scientia humiliat: quæ nulla inflatione grauefacta in altum non casura uolat. Optarem igitur ut ad illam te cõferres: quoniam ibi est thesaur⁹ læticiæ. ¶ Orator. Quæ est hæc præsumptio tua pauper Idiota & penitus ignorans: ut sic paruifacias studium litterarum: sine quo nemo proficit. ¶ Idio. Non est magne Orator præsumptio quæ me silere non sinit: sed charitas: Nam uideo te deditum ad quærendũ sapiẽtiam multo casso labore: a quo te reuocare si possem desidero: ita ut & tu errorem perpenderes: puto contrito laqueo te euasisse gauderes. Traxit te opinio auctoritatis: ut sis quasi equus naturalit liber: sed arte capistro alligatus præsepi: non aliud comedit nisi qđ sibi ministrat. ¶ Ora. Si non in libris sapientum est sapientiæ pabulum: ubi tũc est? ¶ Idio. Non dico ibi non esse: sed dico naturale ibi non reperiri: Qui enim primo se ad scribendum de sapientia contulerũt: nõ de librorum pabulo qui nõdum erant: incrementa receperũt: sed naturali alimento in uiros perfectos euadebãt: Et hi cæteros qui ex libris se putant profecisse: longe sapientia antecedũt. ¶ Ora. Quãuis forte sine litterarum studio aliqua sciri possunt: tamen res difficiles & grandes nequaꝗ: cum scientiæ creuerint per addicamenta. ¶ Idio. Hoc est qđ aiebam: scilicet te duci auctoritate & decipi. Scripsit aliquis uerbum illud cui credis: Ego autem tibi dico: ꝙ sapiẽtia foris clamitat in plateis: & est clamor eius: quoniam ipsa habitat in altissimis. ¶ Ora. Sapientiam attamen studio ac librorum lectitatione consecutus sum. ¶ Idio. Rem magnam: si uera esset: & inseparabilem a uirtute: Crede autem mihi: nunꝗ si uere sapiens esses: hoc diceres: Sapiens enim ꝗtum est quod sibi desit intelligit: non gloriatur itaq sed suspirat. ¶ Ora. Sapientem me profiteor. ¶ Idio. Bene irent res si tot essent sapientes: quot sapientiæ professores: Nunc illud perdifficile est: hoc uero facillimũ. ¶ Ora. Studio ad sapiẽtiã perueni. ¶ Idio. Vtiq sic ad illam peruenit: sed an tu perueneris recogita: Non est enĩ res studij breuis egẽs aliquot annorum ut reliquæ artes: tota uel longissima opus est uita. Si quis: ut aiunt: tota die currens peruenit ad uesperam: satis est. Notum est illud Platonis: ut alia multa: præclarissimũ: qđ tuo Ciceroni placet & mihi: Beatum cui etiam in senectute contigerit ue sapientiã uerasq opiniones assequi possit. Has tu an calle medio obuias habuens miror: an nescio ꝗ pennato eq uect⁹ ante temp⁹ attigeris: incertũ: q tam cito sapiens euasisti. ¶ Ora. Sapientiæ perfectionem cælitus accepi: Est enim sapiẽtia donũ: omne autem donũ desursum est a patre luminũ. ¶ Idio. Est fateor cœleste donũ sapiẽtia: Sed magn⁹ certe uir erat: & dei amic⁹ Paulus: ꝗ non ut tu de sapientia: sed poti⁹ hoc modo aiebat: Non ꝙ iam acceperim aut pfectus sim. ¶ Ora. Sapientiam cupida mente comprehendi. ¶ Idio. Vt pecuniæ rerũq multarum mala: sic sapientiæ cupiditas bona est: Sed an tu tantæ rei capax sis uideto. Certe ille idem de quo modo memini: Paulus apostolus: Ego me inquit non arbitror comprehendisse. Et ille quoq permagnus erat qui cum deo de seipso loquens aiebat: Imperfectũ meũ uiderunt oculi tui. Hoc est propriũ sapientis impfectum suũ nosse ac fateri. ¶ Ora. Sapiẽs dicor. ¶ Idio. Non tuæ: neq alienæ uoces unꝗ sapientem fecerũt: sed res ipsa. ¶ Ora. Sapiens uulgo dicor. ¶ Idio. Vulgus insanos sapientes: & sapiẽtes insanos iure suo dicere solet: qđ est ut falsa pro ueris: & uera pro falsis habeat. Nihil est a ueritate remotius: ꝗ uulgaris opinio. ¶ Ora. Omnes me prædicant sapientẽ. ¶ Idio. Ad famam fortasse aliquid: ad sapientiam nil oĩno. Sentio autem superscriptionib⁹ inniteris litterarum: quibus nihil est liberalius: non satis est facere sapientes qui non sunt: sed egregios & insignes faciunt & reuerendos: serenissimos insuper & illustres: ut iam simplex sapientiæ titulus sit pudori: qui ꝗpaucis tamen conueniat: stupor est. Vis autem nosse ꝗ sis sapiens: Verte oculos retro:

Recordare quotiens in hoc uitæ cursu cespitaueris: quoties offenso pede cecideris: quot pu-
denda: quot dolẽda: quot pœnitẽda cõmiseris: tũc si audes te dicito sapientẽ: credo aũt non
audebis. ❡Ora. Scio me sapientẽ. ❡Idio. Litteratũ forte uis dicere: Sũt eñi plane litterati
aliq: licet pauci: sapiẽtes aũt pene nulli. Aliud ẽ sapiẽter loq: aliud sapient uiuere: aliud di-
ci: aliud esse sapientẽ. Fuere q dicerẽt sapiẽtẽ nullũ. Id ꝙ uerũ falsum ue sit: nõ disputo: Cer-
te nimis prærupta est sñia: & ad desperationem ꝓna: & studio aduersa sapiæ. Hebræi sapiẽ-
tem Salomonẽ suũ prædicãt: qui ꝙ sapiens esset: turba cõiugũ pellicũꝙ testatur: multoꝙ
magis dijs alienis cultus exhibit᷑. ❡Ora. At Romani sapientẽ Leliũ & Catonẽ habuere:

D

Græcia ipsa dũ floruit septẽ habuisse dicit sapiẽtes. ❡Idio. Hæc de antiqs sapiẽtib᷑: Foeli-
cior ætas nostra: quæ nõ unũ duos ue: aut septẽ: sed i singulis urbib᷑ ceu pecudũ greges nu-
merat sapiẽtes. Nec mirũ sane multos esse: q tam facile fiant: Venit iuuenis stult᷑ ad templũ
doctoris insignia receptur᷑: præceptores illũ sui celebrãt seu amore seu errore: tumet ille:
uulgus stupet: applaudũt affines & amici. Ipse iussus cathedrã scandit cũcta iam ex alto de-
spiciẽs: & nescio qd cõfusum murmurãs: Tũc maiores certatim ceu diuina locutũ laudib᷑
ad cœlũ tollũt: tinniũt interim campanæ: strepũt tubæ: uolant anuli: figunt oscula: uertici
rotũdus ac magistralis bonnet᷑ apponit. His pactis descẽdit sapiẽs q stultus ascẽderat. Mi-
ra ꝓrsus trãsformatio: nec Ouidio cognita. Sic fiũt hodie sapiẽtes: Verus sapiens fit alter.
❡Ora. Sapiẽs attamẽ sum. ❡Idio. Solent q de se magnifice sentiũt confident maiora uiri-
bus aggredi: inꝙ nisu medio ꝓlapsi: suo magno uel periculo uel pudore addiscere ꝙ iniusti
rerũ æstimatores fuerint suaꝝ. Præstat igit (mihi crede) falsas opiniões abijcere: insolentiã
deponere: insipientiã circũspicere: & optare ne qua expẽdæ sapiẽtiæ necessitas incidat: quæ
declaret te de nihilo gloriatũ. Hæc rectior tutiorꝙ quærẽdæ sapiẽtiæ uia ẽ. ❡Ora. Credo

E

& ego ad sapiam puenisse. ❡Idio. At si mihi obsequeris: ad illã poti᷑ assurgẽdo nitendoꝙ
puenies ꝙ credẽdo. Nihil eñi ascẽdit alti᷑ ꝙ humilitas oposa. ❡Ora. Magna mihi sapien-
tia ẽ. ❡Idio. Putassem forsan si tacuisses: Iam me præmunisti: qm̃ ubi maior iactãtia: sapiẽ-
tia minor esse solet: ut tuus ait Cicero: Qui se inqt iactat: statim iuenit derisorẽ: imo & tot
irrisores: quot habet auditores. ❡Ora. Inter sapiẽtes deputat᷑ sum. ❡Idio. Vn᷑ forsan es
de illo grege quoꝝ numer᷑ mult᷑ est magnusꝙ: qb᷑ preciosum magis est uideri sapiẽtes &
nõ esse: ꝙ esse qdẽ nec uideri. Sicut & m̃lti sũt q iusti poti᷑ uideri malũt & nõ esse: ꝙ esse iu-
sti nec apparere. Primos igit sophistas uocat Aristoteles: secũdos hypocritas. Amboꝝ aũt
effect᷑ fallere ẽ: & iprimis seipsos. Isti uerbis: illi gestib᷑: Alij nutib᷑: gestib᷑ ac uerbis iustos
& sapiẽtes se ostẽdũt: stultos aũt prauosꝙ morib᷑ atꝙ uita. Præterea si tu sapiẽs esses: utiꝙ
nõ diceres. Quippe nõ præsumit: nõ inflat: ueꝝ gemit in seipso sapiẽs: nõ gloriat: sed semꝑ
qd᷑ sibi desit ponderat: neꝙ acqsita sed acqrẽda semꝑ cogitat. Oĩa nãꝙ illi desunt q sibi nil
ad sapiam deesse putat. Igit si uelis fieri sapiẽs: noli ut iam dixi teipsum opinari sapientem.

F

❡Ora. Verus tñ sapiẽs cõsensu omniũ iudicor. ❡Idio. Ad sapiam uerã nemo puenire po-
test q falsa sapia decept᷑ est. Stult᷑ igit fias oportet: ut esse possis sapiẽs. Perge ergo ꝗsꝙ ti-
bi stult᷑ uidearis: & attigisti sapiam. Stult᷑ uero tũc demũ tibi esse uidebere: cũ ad tuipsi᷑
cognitionẽ puenies: Porro cũ a sape sapiẽtia dicit: ille ꝓfecto sapiẽs esse iudicat: cui res sapi-
unt ꝓut sunt: q sic reb᷑ trãsitorijs nouit uti: ne æternis obsint: ita quoꝙ moderate præsente
uti mũdo: ut ꝙtũ põt fruat ipso deo. Deniꝙ hæc uera sapia est: ꝗ sapit de᷑ sapiẽti uiuẽti de
spiritu ei᷑: qua uitã suã ordinat: cõponit mores: act᷑ dirigit: ac oĩa opa sua ꝗdã diuino sapo-
re cõdit atꝙ format: ꝗ eos etiã eũ qb᷑ hic uersat hoĩes: oleo lætificãt: gratiæ adlinit: ut uidẽ-
tes opa ei᷑ bona: patrẽ q i cœlis ẽ glorificẽt: gratiã habẽs ad amicos ad inimicos patiẽtiã: bñ-
ficẽtiã ad ꝗs põt: & ad oẽs beniuolẽtiã ad ꝗs debet: neminẽ cõtẽnẽs: neminẽ iudicãs: oẽs di-
ligens & saluos fieri optãs in uiscerib᷑ charitatis. Postremo ut breuit cum uerbis Bernar-
di cõcludã: Inuenisti inqt sapiam: si mala tua præterita defleas: si præsentia hæc bona par-
uipẽdas: si futura bona toto cordis desiderio concupiscas. ❡Ora. Stultum me dixisti fieri
oportere: ut sapiẽs sim. Qd᷑ qdẽ tũc demũ asseq potero: ut tu dicis: cũ meipsũ nosse incepe-

G

ro: Quo igit pacto: edissere: mei ipsi᷑ noticiã adipiscar. ❡Idio. Remĩscere imprimis Ora-
tor: & sæpenumero tua i mẽte reuolue qd sis: Magna siqdem mortaliũ turba ignara sui qd
in terris sit agẽdũ: quidꝙ i cœlis agit quærit: philosopho cuidã ꝓsimiles q syderum cursus
noctu eũ astrolabio metiret: in limosam lapsus ẽ specũ: qd᷑ ancilla sua cachinno magno ri-
dens: Herus inqt me᷑ ignorat qd᷑ ante pedes ẽ uile lutũ: & rimari temptat arcana cœlorũ.
Debet ergo hõ id primũ inqrere qd sit. Hõ inqt Porphyri᷑ est aĩal rõnale mortale. Morta-

le ait Bernardus temperet rationale ne forte in sup̃biam extollat̃: & rationale cõfortet mor-
talẽ ne in desperationẽ labat̃. Hinc Bernardus ad Eugeniũ quem modo allegaui. A te in-
quit tua consideratio inchoet: ne frustra extẽdaris ad alia te neglecto. Quid tibi ꝓdest uni-
uersum lucrari mũdũ teipsum perdẽs? Noueris licet oĩa mysteria: noueris lata terræ: profũ-
da maris: alta cœli: si te nescieris: similis eris uiro ædificãti absq; fundamẽto: ruinã non stru-
cturam faciens. Non est sapiens qui sibi nõ est sapiẽs: In acq̃sitione enim salutis tuæ nemo
tibi germanior neq; ꝓpinquior: Hæc Bernardus. Sunt præterea nõnulli adeo seu fatui seu
elati qui seipsis ignoratis scientiã diuinorũ assequi putant. Sed quo pacto uult ille deum co-
gnoscere: qui seipsum conuincit̃ ignorare? Nescienti seipsum impossibile est scire deũ. Ex sui
nempe cognitiõe oritur humilitas & timor dei: Quid fuit homo nascitur⁹: quid sit natus:
quid mortuus erit? Ex sui uero ignorãtia oritur sup̃bia: ratione ut dixi cœlestis: alta semper
appetens ut grauiori casu ad infima ruat: quæ fecit angelos dæmones: & dæmonib⁹ hoĩes
coæquit. Ex superbia autem orit̃ dei ignorãtia: ex qua infœlix desperatio sæpenumero cõ-
surgit. At uero sine timore dei & humilitate quis potest de salute præsumere? Ille solus ẽ ue-
re sapiens ac seipsum intelligẽs: qui uilem se ac paruũ reputat: qui uero se magnũ aliq̃d esse
existimat cum non sit: fallit̃ ille: & uera sapiẽtia in eo non est. ¶ Ora. Perge uero obsecro:
perge inq̃: talia mihi inaudita hacten⁹ uerba salutaria enarrare. Sunt enĩ ut uideo ad salu-
tem magis accedẽtia: q̃ aut Ciceronis aut Quintiliani reliquorũue in meis oratorijs libris
contentorũ. ¶ Idio. Pergam ꝓfecto: idq; etiam libens. Vere sapiens & rectus apud deũ ille
animus ẽ qui cogitat qualis uita: nõ q̃ta sit. Nempe ut pulchre ait & splendide Lactanti⁹:
Si ut uiuẽdi: sic & bene uiuẽdi cura nobis esset: infinitos pene labores quib⁹ stulticia æstuat
humana tanq̃ sup̃fluos & insanos fugiẽdos longe uitarem⁹. Sed heu nemo iam uel admo-
dum rarus q̃ bene uiuat: sed q̃ diu curat: cũ tamen omnib⁹ in potestate est ut bene uiuãt:
ut diu uero nemini. Quid est aũt aliud diu uiuere: q̃ diu torqueri? Et q̃to diuti⁹ quis in hac
uita fuerit: tanto maiori grauat̃ oneraturq; sarcina peccatorũ. Et nõ uides o Orator: Immo
o quilibet homo q; sic es in uita ista quasi hospes in domo aliena. Qui a die nescit hospes uel
qua hora dicat̃ ei: Exi foras: quia quã inhabitas domus tua nõ est. Homo quippe uitæ cõ-
modatus est: non donat⁹. Sapiens in hac uita sic dies studet agere transitorios: ut in futura
dies æternitatis inueniat. Stude igit̃ o homo si sapiẽs esse desideras: saltẽ lœtaliter nõ pecca-
re. A uenialib⁹ enĩ: cũ septies in die cadat iustus: quis potest oĩno cõtinere? Q̃d̃ si peccaue-
ris: orationibus: holocaustis: lachrymis atq; elemosynis tuam quoad potes iusticiã redime.
Ait enĩ ĩ Ecclesiastico Salomon: Fili peccasti: nõ adijcias iterũ: sed de pristinis deprecare ut
tibi dimittãt̃. Sed hoc unũ est q̃d̃ te uirib⁹ totis fugere admoneo: ꝓcrastinatio scilicet emẽ-
dationis & pœnitẽtiæ. Dico enĩ tibi q; deus qui peccanti ueniã spopondit: peccanti diẽ cra-
stinũ non ꝓmisit: Testis est tuus in Tragœdijs Seneca ita dicẽs: Nemo tam diuos habuit
fauentes crastinũ ut posset sibi polliceri. Deus enĩ licet ueniã ut dixi pœnitẽti ꝓmiserit: nõ
tamen ꝓmisit ei dare uoluntatẽ pœnitendi: sicut nec uoluntatem peccandi dedit. Immittit
nanq; diabolus longioris uitæ securitatẽ: ut inferat ꝑditionẽ. Nec dinumerare est possibile
q̃tos hæc inanis spei fallax umbra deceperit. Audi q̃ pulchre ait Gregori⁹: Deus quos diu
ut cõuertant̃ expectat: non cõuersos duri⁹ damnat. Audi etiã si uis Augustinũ supra Ioan-
nem angelica poti⁹ q̃ humana uerba resonantẽ: Intẽdant inq̃t qui amãt in dño mãsuetudi-
nẽ: & timeãt ueritatẽ. Etenĩ dulcis & rectus dñs. Amas q; dulcis est: time q; rect⁹ est. Tanq̃
mãsuet⁹ dixit: tacui: sed tanq̃ iustus nunq̃d semꝑ tacebo? Misericors & miserator dñs: Ita
plane. Adhuc adde longanimis: adde adhuc & multũ misericors: sed time q̃d̃ est in nouis-
simo & uerax. Mansuet⁹ dñs: longanimis dñs: misericors dñs: sed & iust⁹ dñs & uerax do-
minus. Largit̃ tibi spaciũ correctionis: sed tu plus amas dilationẽ q̃ emẽdationẽ. Malus
fuisti heri: hodie bon⁹ esto: Et hodiernũ diẽ in malicia ꝑegisti: uel cras mutare. Sꝑ expectas
& de misericordia dei tibi plurimũ polliceris: quasi ille qui tibi per patientiã ꝓmisit indul-
gentiã: ꝓmittat tibi etiam ꝓlixiorẽ uitam. Vnde scis q̃d pariat crastinus dies? Recte dicis ĩ
corde tuo: Q̃uãdo me correxero: deus omnia mihi peccata dimittet: Negare non possum⁹:
correctis atq; conuersis indulgentiam deus promisit. Nam in quo ꝓpheta mihi legis quia
promisit correcto indulgentiã: non mihi legis quia promisit tibi deus longam uitam. Ex
utroq; igitur homines periclitant̃ & sperando & desperando: contrarijs rebus: contrarijs
affectionibus. Sperando decipitur is qui dicit: Bonus est deus: misericors est deus: faciam
q̃d̃ mihi placet: quo libet laxem habenas cupiditatib⁹ meis ut impleam desideriũ animæ

meæ. Quare hoc? quia misericors est deus: bonus est deus: mansuetus est deus. Spe isti pe-
riclitantur. Desperatione autem qui cum inciderint i grauia peccata putantes sibi non pos-
se iam ignosci pœnitentib⁹: & statuẽtes se ad damnationem sine dubio destinatos: dicunt
apud seipsos: Iam damnandi sumus: quare non qđ uolumus facim⁹? Ideo molesti sunt de-
sperati: Iam enim qđ timeant non habent & uæhementer timẽdi sunt. Istos desperatio ne-
cat: illos spes. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat
spes: & cum speras multum de misericordia: incidas in iudicium. Metuendum ẽ rursum ne
te occidat desperatio: & cũ putas iam tibi non ignosci quæ grauia cõmisisti: nõ agas pœnitẽ-
tiam: & incurras in iudicem sapientiam quæ dicit: Et ego uestræ pditioni suprīdebo. Quid
ergo agit deus cum periclitantib⁹ utroq; morbo? Illis qui spe periclitanť hoc dicit: Ne tar-
des conuerti ad dñm: neq; differas de die in diem: Subito enim ueniet ira eius: & in tempo-
re uindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitanť quid dicit? In quacũq; die iniqu⁹
conuersus fuerit: omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione pe-
riclitantur proposuit indulgentiæ portum: propter illos uero qui spe periclitanť & dilatio-
nibus illuduntur: fecit diem mortis incertum. Quando ueniat ultimus dies nescis: Ingra-
tus es: quia hodiernũ habes in quo corrigaris. Hinc dixit ad peccatricem mulierem domi-
nus: Nec ego te condemnabo: uade deinceps iam noli peccare: sed facta secura de præte-
rito: caue futura. Nec ego inquã te condemnabo: deleui qđ cõmisisti: obserua quod præ-
I cepi: ut inuenias quod promisi. Hæc Augustinus. Audisti iam Augustinũ o Orator: audi-
to etiam & Chrysostomũ super Ioannem sic dicentem: Quid est latrone & homicida dete-
rius? Nonne ultima hæc spẽs maliciæ est: & tamen ad summum uirtutis confestim perue-
nit: & ipsum migrauit paradisum non diebus indigens: nõ una die: sed breui momẽto. Qua-
re licet repente transponi: & fieri aureum ex luteo? Quia enim non natura uirtus aut mali-
cia est: facilis est transpositio ab omni necessitate eruta: Si uolueritis & audieritis me ait do-
minus: bona terræ comedetis. Vides quoniã uoluntate indiget sola: uoluntate quidem nõ
cõmuni & nuda quæ est multorum: sed studiosa quæ paucorum est: Quia omnes noui in
cœlum uelle euolare nunc: sed per opera oportet uoluntatem ostẽdere. Etenim negociator
qui uult ditari nõ solũ usq; ad mentẽ uolũtatẽ sistit: sed nauem cõstruit: & congregat nau-
tas: & rogat gubernatorem: & in omnib⁹ aliis præparat nauim: & pecuniam fœneratur: &
transit pelagus: & ad exteram uadit terram: & pericula sustinet multa: & alia omnia quæ
sciunt qui mare nauigant: Ita & nos oportet uoluntatem ostendere. Nauigamus enĩ & nos
nauigationem non eam quæ a terra in terram: sed eam quæ a terra ĩ cœlum: Construam⁹
igitur mentem nostram ad aptam gubernationẽ quæ sursum fert: & nautas ei obedientes:
& nauim solidam: ut neq; circumstantia neq; tristicia submergatur mũdiali: neq; elationis
eleueť spiritu: sed bene præcincta sit & leuis. Si sic quidem nauim: sic uero gubernatorem &
nautas præparabimus: cum aptitudine uentorũ nauigabimus: & filiũ dei qui uerus est gu-
bernator attrahemus ad nosipsos: qui non dimittet submergi nauim nobis: sed etsi infini-
ti flauerint uenti: & uentos increpabit & mare: & pro fluctuatiõe multam tribuet tranquil-
litatem. Hæc Chrysostom⁹. Veruntamen quæ supradicta sunt fere omnia de sola creata &
quæ homini inesse potest sapientia dixerim. Est quidem & alia sed increata sapientia longe
illa præstãtior longeq; differentior: & tanto quidem q̃to finitum ab infinito: æternum a
temporali differt. Media tamen ista ad illam: & non aliunde peruenit. ¶ Ora. Vt audio cũ
K te Idiotam reputes: sapere tamen non modicum uideris. ¶ Idio. Hæc est fortasse inter te &
me differentia: Tu te sapientem putas: cum non sis: hinc supbis: Ego uero idiotam me esse
cognosco: hinc humilior: & ĩ hoc forte doctior existo. ¶ Ora. Quomodo ductus esse potes
ad scientiam ignorantiæ tuæ cum sis Idiota? ¶ Idio. Non ex tuis: sed ex dei libris. ¶ Ora.
Qui sunt illi? ¶ Idio. Quos suo digito scripsit. ¶ Ora. Vbi reperiũť? ¶ Idio. Vbiq;. ¶ Ora.
Igitur & in hoc foro? ¶ Idio. Immo & iam in capite libri dixi: q̃ sapiẽtia clamitet ĩ plateis.
¶ Ora. Optarem audire quomodo. ¶ Idio. Si te absq; curiosa inq̃sitione affectũ conspice-
rem: magna tibi panderẽ. ¶ Ora. Potes ne breui tpe efficere: ut q̃d uelis degustem? ¶ Idio.
Possum. ¶ Ora. Cõtraham⁹ igitur nos in hanc tonsoris ꝓximã quæso apothecã: ut sedẽ-
tes quieti⁹ loq̃mur. Placuit Idiotæ. Et intrãtes locũ: aspectũ in forũ ꝟtentes: sic exordit⁹ est
Idiota sermonem.

Francisci Petrarchæ de Vera Sapientia: Dialogus primus explicit.

Eiusdē Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Dialogus Secūdus: in quo de eadē re disputatur: Fœliciter Incipit. Idiota

A

q

Voniam tibi in præcedentib⁹ dixi sapientiam clamare in platæis: & q clamor eius est ipsam in altissimis habitare: hoc tibi ostendere sic conabor. Et primū uelim dicas: quid hic aspicis ī foro: ℭ Orator. Video ibi numerari pecunias: in alio augulo ponderari merces: ex opposito mēsurari oleum & alia. ℭ Idio. Hæc sunt opera rationis illius per quam homines bestijs antecellunt: Nam numerare: ponderare & mensurare bruta nequeunt. Attende nunc Orator per quem in q̄ & ex quo hæc fiunt: & dicito mihi. ℭ Ora. Per discretionem. ℭ Idio. Recte dicis. Per quid autem discretio: Nonne per unū numeratur: ℭ Ora. Quomodo: ℭ Idio. Nonne unū est unum semel: & duo est unum bis: & tria est unū ter: & sic deinceps: ℭ Ora. Ita est. ℭ Idio. Per unum igitur fit omnis numerus. ℭ Ora. Ita uidetur. ℭ Idio. Sicut igitur unū est principium numeri: sic pondus minimū est principium ponderandi: & mensura mīma principiū mensurandi. Vocetur igitur illud pondus uncia: & mensura petitum: Nonne sicut per unū numeratur: ita per unciam ponderatur: & ex petito mensurat: Nonne hæc sic se habent: ℭ Ora. Immo. ℭ Idio. Per quid autem attingitur unitas: per quid uncia: per quid petitū: ℭ Ora. Nescio. Scio tamen q unitas non attingitur numero: quia numerus est post unū: Sic nec uncia pondere: nec petitum mensura. ℭ Idio. Optime ais Orator. Sicut enim simplex prius est natura composito: ita compositū natura posterius: unde compositum nō potest mensurare simplex: sed econuerso. Ex quo habes quomodo illud p quod ex quo & in quo omne numerabile numeratur nō est numero attingibile: similiter illud per quod ex q̄ & in quo omne ponderabile ponderatur non est pondere attingibile: similr̄ & id per qd̄ ex quo & in quo omne mensurabile mensuratur non est mensura attingibile. ℭ Ora. Hoc clare conspicio. ℭ Idio. Hunc clamorem sapientiæ in platæis transfer in altissimis: ubi sapiētia habitat: & multo delectabiliora reperies q̄ in omnibus ornatissimis uoluminibus tuis. ℭ Ora. Nisi quid per hoc uelis exponas: non intelligo. ℭ Idio. Nisi ex affectu oraueris prohibitus sum ne faciam: Nam secreta æternæ atq; increatæ sapientiæ nō sunt omnibus pandenda. ℭ Ora. Multū desidero te audire: & ex paucis inflāmor: Ea enim quæ iam præmisisti aliqd magni futurū enūciāt: Rogo igir̄ ut incepta psequaris. ℭ Idio. Nescio si liceat tanta secreta detegere: & tam altā pfunditatē facilē ostēdere: tamen nequeo me cōtinere qn tibi cōplaceā: Ecce frater: sūma sapientia est hæc: ut scias quō in similitudine iam dicta attingitur inattingibile inattingibiliter. ℭ Ora. Mira dicis & absona. ℭ Idio. Hæc est causa cur occulta nō debent communicari omnibus: quia eis absona uidentur. Admiraris me dixisse sibi contradicētia: Dico autem: q sicut iam ante de unitate: uncia & petito dixi: ita de omnib⁹ quoad omnium principium dicendum: Nam omniū principium est per quod ex quo & in quo omne principiabile principiatur: & tamen per nullum principiatum attingibile: Ipsum est per quod ex quo & in quo omne intelligibile intelligitur: & tamen est intellectu inintelligibile: Et similiter per quod ex quo & in quo omne fabile fatur: & tamen est fatu ineffabile. Sic ē p qd̄ ex quo & in q̄ omne terminabile terminaī: & tamen est termino interminabile & fine infinibile. Tales facere potes inumerabiles uerissimas ppositiones: & omnia tua oratoria uolumina illis implere: & alia sine numero illis addere: ut uideas quomodo sapientia in altissimis habitat. Altissimū enim est quod altius esse non potest. Sola infinitas est illa altitudo: Vnde sapientia quā cum omnes homines natura scire desiderant: cū tanto mētis affectu quærūt: nō aliter sciī q̄ q ipsa ē omni sciētia altior & insci̇bilis: & oī loquela ineffabilis: & oī intellectu intelligibilis: & oī mēsura imēsurabilis: & oī pportione improportionabilis: & oī imaginatiōe imaginabilis: & oī sensatiōe īsensibilis: & oī tractatione intractabilis: & oī gustu īgustabilis: & oī auditu īaudibilis: & oī uisu īuisibilis: & oī apprehēsiōe iapprehēsibilis: & oī affirmatiōe iaffirmabilis: & oī negatiōe īnegabilis: & oī dubitatiōe īdubitabilis: & oī opiniōe iopinabil. Er qa oī elogo ē inexpressibil: harū locutionū nō pōt finis cogitari: cū oī cogitatiōe sit īcogitabilis ipsa gliosa atq; ætna sapia p quā ex q̄ & in q̄ oīa. ℭ Ora. Hæc īdubie maiora sunt q̄ a te audire putabā. Nō cesses quæso me illo ducere ubi aliquid talium altissimarum theoriarum tecum q̄suauiter degustem: Nam uideo te non satiari semper de illa sapientia loqui. Maxima autem ut puto dulcedo hoc agit:

B

C quã nisi interno gustu saperes: te non tantum allicıeret. ¶ Idio. Sapientia est quæ sapit: qua nihil dulci⁹ intellectui. Neq₃ cẽsendi sunt quouis modo sapientes qui uerbo tantum & nõ gustu loquuntur. Illi autem cum gustu de sapientia loquunt̃ qui per eam ita sciunt omnia ꝙ nihil omni: Per sapientiam enim & ex ipsa & in ipsa est omne internum sapere. Ipsa autem quia ĩ altissimis habitat: nullo sapore est gustabilis. Ingustabilit̃ ergo gustatur: cum sit altior omni gustabili sensibili: rationali & intellectuali. Hoc est autem ingustabiliter & a remotis gustare: quasi si odor quidem dici potest prægustatio ingustabilis. Sicut enim odor ab odorabili multiplicatus in alio receptus nos allicit ad cursum: ut in odore unguentorũ ad unguentum curratur: ita æterna & infinita sapientia cum in omnib⁹ reluceat: nos allicit ex quadam prægustatione affectuũ ut mirabili desiderio ad ipsam feramur. Cum enim ipsa sit uita spiritalis intellectus qui in se habet quandam connaturatã prægustationem per quam tanto studio inquirit fontem uitæ suæ; quem sine prægustatione non quæreret: hinc ad eam ut ad propriam suam uitam mouetur: & dulce est omni spiritui ad uitæ principiũ ꝗuis inaccessibile continue ascendere. Et quãdo eo ducitur uitam suam quærẽs: tãto plus gaudet: ꝗto suam uitam infinitam atq₃ ĩmortalem cõspicit: & sic euenit ut inaccessibilitas siue incomprehẽsibilitas infinitatis uitæ suæ sit sua desideratissima comprehensio. Quasi si quis haberet thesaurum pecuniæ: & ad hoc pertingeret ꝙ illum sciret ĩnumerabilẽ: imponderabilem & ĩmensurabilem: hæc scientia incõprehensibilitatis est gaudiosa & optatissima comprehensio: non quidem ut ad comprehẽdentem refertur: sed ad ipsum amorosissimũ thesaurũ. Quasi si quis amet aliquid: hic gaudet in amabili infinitas & inexpressibiles amoris causas reperiri: & hæc est gaudiosissima comprehensio amantis: quando incomprehensibilem esse amati amabilitatem comprehendit. Nequaꝗ enim tantum gauderet se amare sec̃m aliquid comprehẽsibile amatum: sicut quando sibi constat amati amabilitatẽ esse penitus ĩmẽsurabilem: infinibilem: interminabilẽ ac incomprehẽsibilem: hæc est gaudiosissima incomprehẽsibilitatis comprehensibilitas. ¶ Orator. Intelligo forte iudicabis: Nam hæc uidetur tuã intẽtio: ꝙ principium nostrum per quod ex quo & ĩ quo sumus & mouemur: tũc gustatur a nobis ut principium: medium & finis: quãdo eius uitalis suauitas ingustabiliter gustatur per affectum: & incõprehensibilit̃ comprehenditur per intellectum. At uero qui ipsum gustabililiter gustare & comprehẽsibiliter comprehendere nititur: ille penitus est sine gustu & intellectu. ¶ Idio. Optime cœpisti Orator. Ob hoc qui non aliud sapientiam putant ꝗ id qđ est intellectu comprehẽsibile: & non aliud fœlicitatem putant ꝗ eam quæ est attingibilis per eos: hi longe sunt a uera sapientia æterna & infinita: sed cõuersi sunt ad finibilem quandam quietem: ubi putãt læticiam uitæ esse; sed non est. Hinc se deceptos comperiẽtes in cruciatu sunt: Nam ubi fœlicitatem esse putabant: ad quam se omni conatu conuertebant: ibi erumnam reperiunt & mortem. Sapientia enim infinita est indeficiens uitæ pabulum: de quo æternaliter uiuit spiritus noster: qui si rectus est non nisi sapiẽtiam & ueritatem amare potest. Omnis enim intellectus appetit esse: suum esse est uiuere. suum uiuere est intelligere: suum intelligere est pasci sapientia & ueritate. Vnde intellectus qui non est degustans claram sapientiam: hic est ut oculus in tenebris: Est enim oculus sed

D non uidet: quia non est in luce. Et quia caret uita delectabili quæ consistit in uidere tunc: est in erumna & cruciatu: & hæc est mors poti⁹ ꝗ uita: Sic intellect⁹ ad omne aliud ꝗ ad æternæ sapientiæ pabulum conuersus: se extra uitam quasi in tenebris ignorantiæ inuolutum potius mortuum ꝗ uiuum reperiet. Et hic est cruciatus mirabilis: intellectuale esse habere & nunꝗ intelligere. Sola enĩ æterna sapientia est in qua omnis intellect⁹ intelligere potest.

E ¶ Ora. Pulchra certe atq₃ rara & mihi gratissima narras: Nunc age quæso quomodo eleuari queam ad aliqualem gustum æternæ sapientiæ. ¶ Idio. Aeterna sapientia in omni gustabili gustatur. Ipsa est delectatio in omni delectabili: ipsa est pulchritudo ĩ omni pulchro: ipsa est appetitio in omni appetibili: & sic in cunctis delectabilibus uel desiderabilib⁹ dicito: Quomodo ergo tunc potest non gustari? Nonne uita est gaudiosa quando est sec̃m desiderium tuum? ¶ Ora. Immo nihil plus. ¶ Idio. Cum ergo hoc desiderium tuum nõ sit nisi per æternam sapientiã ex qua & in qua est: & hæc uita fœlix quã desideras similit̃ non sit nisi ab eadem æterna sapientia in qua est: & extra quã nequit esse: hinc non aliud in omni desiderio intellectualis uitæ desideras ꝗ æternam sapientiam: quæ est desiderij tui complementum: principium: medium & finis. Si igitur est tibi dulce hoc desiderium immortalis uitæ: ut æternaliter fœliciter uiuas: quãdam in te prægustationem experiris æternæ sa-

pientiae: Nihil enim penitus incongruum appetitur: Sunt enim poma apud Indos quorum praegustationem cum non habemus: ea non appetimus: Sed cum sine nutrimento uiuere non possumus: appetimus nutrimentum. Habemus autem nutrimenti quandam praegustationem sua natura: quare dum esurit: ad lac mouetur: Ex quibus enim sumus ex illis nutrimur. Sic intellectus noster habet uitam suam ab aeterna sapientia: & huius habet aliqualem praegustationem: Vnde in omni pascentia quae sibi ut uitae necessaria est non mouetur nisi ut inde pascatur a quo habet hoc intellectuale esse: Si igitur in omni desiderio uitae intellectualis attenderes a quo est intellectus: per quod mouetur: & ad quod: in te comperires dulcedinem aeternae sapientiae illam esse quae tibi facit desiderium tuum ita dulce ac delectabile: ut mentem arabili affectu ferreris ad eius comprehensionem tanquam ad immortalitatem uitae tuae: quasi ad ferrum & magnetem attendas: Habet enim ferrum in magnete quoddam sui fluxus principium: Et dum magnes per sui praesentiam excitat ferrum graue & ponderosum: tunc mirabili desiderio fertur etiam supra motum naturae quo secundum gravitatem deorsum tendere debet & sursum mouetur se suo principio uniendo. Nisi enim in ferro esset quaedam praegustatio naturalis ipsius magnetis: non moueretur plus ad magnetem quam ad alium lapidem. Et nisi in magnete esset maior inclinatio ad ferrum quam ad cuprum: non esset illa attractio. Habet igitur spiritus noster intellectualis ab aeterna sapientia principium sic intellectualiter essendi: quod esse est conformius ipsi sapientiae quam esse non intellectuale: Hinc irradiatio seu immissio in sanctam animam est motus desiderosus in excitatione. Qui enim quaerit motu intellectuali sapientiam: hic interne tactus ad praegustanda dulcedine sui oblitus rapitur in corpore quasi extra corpus: omnium sensibilium pondus eum tenere nequit: quousque se uniat attrahenti sapientiae. Et tunc ex stupida admiratione sensum linquens insanire facit animam ut cuncta praeter ipsam nihili faciat: & talibus dulce hunc mundum linquere: ut expeditius ferri possint in ipsam immortalitatis sapientiam. Haec praegustatio facit sanctis omne apparens delectabile abominabile & omnia corporalia tormenta propter ipsam citius adipiscendam aequissimo animo ferre. Haec nos instruit hunc nostrum spiritum ad ipsam conuersum nunquam deficere posse. Si enim hoc corpus nostrum spiritum omni sensibili ligamento tenere nequit: quin auidissime ad ipsam corporeo dimisso officio feratur: nequaquam deficiente corpore deficere potest. Haec enim est eius assimilatio quae spiritui nostro naturaliter inest: per quam non quietatur imago nisi in eo cuius est imago: a quo habet principium: medium & finem. Vita autem imago per uitam motum ex se exerit ad exemplar in quo solum quiescit: Nam uita imaginis non potest in se quiescere: cum sit uita uitae ueritatis & non sua: hinc mouetur ad exemplar ut ad ueritatem sui esse. Si igitur exemplar est aeternum: & imago habet uitam in qua praegustat suum exemplar: iccirco desiderose ad ipsum mouetur. Et cum motus rei uitalis non possit quiescere nisi in infinita uita quae est aeterna sapientia: ideo non potest cessare spiritalis ille motus qui nunquam infinitam uitam infinite attingit. Semper enim tam gaudiosissimo desiderio mouetur ut attingat: quod nunquam de delectabilitate attactus fastiditur. Est enim sapientia aeterna cibus saporosissimus qui satiando desiderium sumendi non minuit: ut in aeterna cibatione nunquam cesset delectari. ¶ Ora. Indubie te optime dixisse teneo: Sed uale referre uideo inter gustum sapientiae & ea quae de gustu proferri possunt. ¶ Idio. Bene dicis: & placet ante hoc uerbum audisse. Sicut enim omnis scientia de gustu rei nunquam gustatae uacua & sterilis est quousque sensus gustus attingat: Ita de hac sapientia quam nemo gustat per auditum: sed solum ille qui eam accepit in interno gustu: ille perhibet testimonium non de his quae audiuit: sed in seipso experimentaliter gustauit. Scire multas amoris descriptiones: quas sancti nobis reliquerunt sine amoris gustu: uanitas quaedam est. Quapropter ad quaerendam aeternam sapientiam non sufficit scire quae de ipsa leguntur: sed necesse est postquam intellectu repperit ubi est: quod eam affectu suam faciat: quasi qui inuenit agrum in quo est thesaurus: non potest gaudere de thesauro in agro non suo existente: quare uendit omnia & emit agrum illum: ut in suo agro habeat thesaurum: Vnde oportet omnia uendere & dare: Non uult enim aeterna sapientia haberi nisi ibi ubi habens nihil de suo tenuit ut eam haberet. Id autem quod de nostro habemus uitia sunt: de aeterna uero sapientia non nisi bona. Quapropter spiritus sapientiae non habitat in corpore subdito peccatis: neque in maliuola anima: sed in agro suo puro: & sapientiali munda imagine: quasi in templo sancto suo. Vbi enim aeterna habitat sapientia: ibi est ager diuicus ferens fructum immortalem. Est enim ager uirtutum: quem sapientia colit: ex quo nascuntur fru-

F

ctus spiritales : qui sunt iusticia:pax:fortitudo:temperantia:castitas:patientia:& cæteri ta
les. Et licet æterna sapientia se omnibus cōmunicet liberalissime cum sit infinite bona : ta
men a nullo capi potest uti est. Identitas enim infinita non potest in alio recipi : cum in alio
aliter recipiatur: & cum non possit in alio nisi aliter recipi: tūc recipit meliori modo quo po
test: Sed imultiplicabilis infinitas in uaria receptione melius explicat: magna enim diuersi
tas imultiplicabilitatē melius exprimit. Ex quo euenit ut sapientia in uariis formis uarie
recepta hoc efficiat :ut quælibet ad identitatē uocata modo quo potest sapientiam partici
pet: Vt quædam eandem participent: in quodam ualde distanti a prima forma: quibus uix
esse elementale tribuit: Alia adhuc in nobiliori gradu: quibus uitam præbet uegetabilem:
Adhuc alia in altiori: quibus uitam sensibilem: post hoc quibus animalē: deinde quib⁹ ra
tionalem: demū quibus intellectualē: Et hic gradus est altissimus proximior scilicet sapien
tiæ imago. Et hic solus est gradus habens promptam & innatam aptitudinē se ad sapiētiæ
gustum eleuandi: quia in illis intellectualib⁹ naturis imago sapientiæ uiuit uita intellectua
li: Cuius uitæ uis est ex se uitalem motum exercere: qui motus est per intelligere ad suū pro
prium obiectum qđ est ueritas absoluta quæ est æterna sapiētia pergere. ¶ Nūc itaq; pro
hoc breui tempore hæc sic dicta sufficiant : ut scias sapientiam esse non in arte oratoria: aut
in magnis uoluminib⁹: sed in sepatione ab istis sensibilibus: ac in conuersione ad simplicissi
mam & infinitam formam: & illam recipere in templo purgato ab oī uitio : & feruido amo
re ei inhærere: quousq; degustare eam queas & uidere q̄ suauis sit illa in qua est omīs sua
uitas. Qua degustata uilescent tibi omnia quæ nunc tibi magna uidentur: & humiliaberis
ut nihil arrogantiæ in te remaneat: neq; aliud quodcunq; uitium: quin castissimo & puris
simo corde semel degustatæ sapiētiæ indissolubiliter adhærebis: etiam hunc mundū & cun
cta quæ non sunt ipsa magis q̄ ipsam deserendo : & cum indicibili lætitia uiues ac morie
ris: & post mortē in ipsa amorosissimo amplexu æternaliter requiesces: Qđ tibi & mihi cō
cedat ipsa dei sapientia semper benedicta.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi : Dialo
gus secūd⁹: In q̄ de uera Sapientia disputat: Explicit fœlicit.

Tractatuū ac capitulorū primi libri de Rebus Memorandis: Clarissimi uiri Frācisci Petrarchæ Poetæ Laureati: collecta: ordinata: enumeratiuaqꝫ ānotatio

Tractatuū & capitulorꝫ secundi libri de Reb⁹ Memorandis Annotatio.

Tractatuum ac capitulorū Tertij libri de Reb⁹ memorādis Annotatio.

Tractatuū ac capitulorꝫ Quarti libri de Rebus Memorandis: In quo de ꝓuidētia tertia parte primæ uirtutis scilicet prudētiæ tractat̄: Annotatio.

Finis.

Fräcisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerū Memorandarum Liber primus Incipit.

Tractatus primus: De Ocio & Solitudine quorundam Clarorum uirorum.

De ocio solitarij ac diuisiōe eiusdē: & de quo ocio auctor uelit tractare: Ca. I.

Ed mihi cuncta uersanti: cum id solum temporis uixisse uidear qd̄ ocio sus aut solus uixi: usum est non aliūde q̄ ab ocio & solitudine potissimū ordiri: non modo q̄ hic plurima & maxima uitæ meæ solatia ꝑcepisse nouerim: sed q̄ multis etiam claris uiris iactatis inter curarum fluctꝰ huius portus quæsitum remediū recordabar. Cæterꝫ: cum solitarij ocij duo sint genera. Illud somno & inertiæ amicū: qd̄ quidam lucifugæ sectant̄ qui nillis suis utunt̄ pro sepulchris: & in illis sese infodiūt uiuentes: nulla re alia q̄ ocij cognomine gloriosi: nō litterato tantū: sed uiro etiam obscœnū atq; indignū cōmemoratione præterero. Alterum illud attingam non tam urbis odio q̄ litterarū & uirtutis amore constitutū: unde animo uel studio cupido uel ad ea inceto de qbꝰ proxime dicturus sum: gratissima prouenirit alimenta: ut hinc merito uelut a primo dicēdo fonte totius narrationis descendat exordium. Quem u̇ero nūc historicus illustrissimæ cohortis statuā signiferū: nisi quē poetici laboris primū du.. in Africæ meæ libris statuisse nō pœnitet.

A

B

De Ocio Scipionis Africani primi: Ca. II.

Cipio ille qui primus agnomen Africani rebus gestis uirtute meruit: amator solitudinis atq; ocij fuit. Itaq; spiritū domitorem gentiū & militare illud corpus hellis exercitum aureꝫ castroꝝ & tubarū fragoribus oppletas huc referre consueuerat: non ut uirtus ocio langueret: sed ut sese mēs uarietate negocioꝝ distracta colligeret: q̄obrē neq; sibi unq̄ ociosus perpetua mentis occupatione grāde aliquid moliens: neq; sibi solus unq̄ uidebat̄ altissimis atq; pulcherrimis comitatus curis: neq; theatꝛ aut uulgi plausum quærebat: rerum suarū plaudente memoria ac conscientiæ testimonio contentus. Iure ergo dicere solitum accepimꝰ: Nūq̄ se minus ociosum esse q̄ cum ociosus: nec minꝰ solum q̄ cū solus esset. Idq; ipsius Africani non mediocrem æmulū Marcum Portium Catonē scriptū reliquisse auctor est Cicero.

De Ocio Scipionis Africani secundi: Ca. III.

Vius nepos & ipse Africanus Scipio: sicut laboris supra fidem patiēs: sic ociosæ cupidus quietis solus sæpe cum Lelio rusticari pegrinariq; solitꝰ creditur: Interdūq; littoribꝰ Italicis uagabundus: expugnatricē illam Carthaginis Numantiæq; dexteram ad marinas conchulas lapillosq; candidulos inter legēdos inclinasse. Sic enī ad id qd̄ superat negocii: ocio breuissimi temporis animū recupabat. Verecunde hæc apud Ciceronem reuerēterq; narrant̄: eos incredibiliter: ne uera deferam: repuerascere esse solitos cū rus ex urbe tanq̄ e uinculis euolassent.

De ocio Marci Tullij Ciceronis: Ca. IIII.

Vces bellorum memoro: Marcus Tullius Cicero post inumerabiles labores quos in republica pertulit: post tam multa discrimina: quæ sibi ille turbulentissimꝰ consulatus: & cum improbis certamen īmortale pepererat: fracta tandem libertate ciuili uelut puppe submersa nudus omamentis suis omnibꝰ enauit: inq; ocium secessit: in quo quidem rura peragrādo: sicut ipse de se loquitur: sæpe solus erat. Sed qd̄ negocii quæso cū illius ocio: quæ frequentia cū illius solitudine conferenda est? Quā licet ipse casum patriæ miseratus grauiter defleat: inde tamen ad omnes populos ꝑuenta diui ingenij monumēta fluxerūt. Plura enim ibidem: ut ait idem: breui tempore euersa q̄ multis annis stāte republica scripsit. At qui fatum suū declinare nō ualuit: in tempestate tutus: in portu naufragium passus est.

De ocio Mutij Sceuolæ: Ca. V.

Vtius Sceuola diuini pariter & humani iuris illa ætate consultissimꝰ: a procella forī fugiens in ocium & pilæ & aleæ calculoꝝ ludo fertur operam dedisse: eaq; uicissitudine rerum mole prægrauatum ingenium releuasse. Et his quidem ocia uitæ diuerticula contigerunt.

De ocio Epaminũdæ Thebani: Ca. VI.

f Edne ab hac illustrium cõmemorationis rerũ alienigenæ sese fortassis exclusos putent: Epaminũdas Thebanus quem apud præstantissimos auctores uel primũ uel inter primos Græciæ duces semp̱ inuenio: Cuiq̃ litterarum studiũ ac philosophiæ doctrina tanta inerat ut mirabile uideretur: sicut Iustinus historicus ait: unde tam insignis militiæ scientia homini inter litteras nato. Is inquã cum quo Thebanoꝝ omnis gloria: ut aiunt: & orta simul & extincta est: & suauitate musica gemino labori debitum ocium exornans: præclaræ quidem: ut est apud Ciceronem: græcis fidibus cecinisse dicitur.

De ocio Achillis: Ca. VII.

f Imile apud Homerum de Achille: qđ ducẽ suũ imitati nostri quoq̃ uates asserũt. Id quidem prone suscipimus & habemus ꝓpositi nostri testem: clarissimũ adolescẽtem siue fictum suspicamur ab Homero & eiusdem sententiæ auctor est excellentissimus poeta. Profecto nunq̃ id in eo quem nobilitandũ proposuerat sibi ficturus: ni laboriosæ militiæ alternam ocij remissionẽ necessariã iudicasset.

De ocio Socratis: Ca. VIII.

f Ed alio spectare arbitror: qđ de Socrate scriptũ est: cum iam senior foret uacare fidibꝰ cœpisse: Nõ enim apud me similitudinem ueri habet: tantũ uirũ illa ætate præsertim discendi potius gratia tam paruæ rei tempus impendisse: q̃ discendo docendoq̃ fatigatus talis ocij solatium quæsiuisse. Qđ parciꝰ miror dum eundem arundine cruribus inserta colludentem infantulis suis intueor: qđ cernens familiarissimꝰ sibi risisse fertur Alcibiades.

De ocio Roberti regis Siciliæ: Ca. IX.

A a T ne semper uetustissimis ĩmoremur: sitq̃ aliquis & ætati nostræ locꝰ: Robertꝰ hierosolymitanus & Siculus: rex regum: & philosophoꝝ huius æui meo princeps iudicio: per singulos dies statutis horis: e medijs regiæ uitæ turbinibꝰ: in ocium uelut in aliquam quietissimam stationem sese conferre consueuerat. Illic multiplex ei quondam exercitium dum tulit ætas: uni tandem cuncta cesserunt. Fuit illi in urbe Neapolicana palatio confine pomerium: præaltis circumseptũ mœnibꝰ & pelago non modica ex parte circumfluxum. Huc modo cum paucis: modo cum ingenti procerum caterua quotidie ueniens: balista lusitabat. Idq̃ tam sedulo: ut confestim (tantum erat & tam ad omnia uersatile cœlestis acumen ingenij) eius artificij magistros post tergum linqueret. Quæ res primũ non hostibus modo: sed suis quoq̃ minus uenerabilem fecisse creditur: ignorantibus q̃tũ negocioꝝ sub illo ocio tegeretur. Qđ ubi tandem rebus ipsis innotuit: contemptus omnis in admirationẽ & gloriam uersus est. Interfui ego sæpenumero dum dimetiendis ictibꝰ acdiuis singulorum sagittas internosceret: Interea tamẽ dum eundo & redeundo tempus tereretur: & senile corpus recrearet & acres subiectorum controuersias uixq̃ extricabiles populorum nexus absolueret. Quid notissima replicem? Constat hunc inermẽ ludentemq̃ (qđ

B omnes uidimus) armatos exercitus fudisse & grauissima sæpe discrimina: non tantũ a suorum perculisse ceruicibus: sed etiam ne appropinq̃rent prouidisse. Deniq̃ non aliẽ q̃ si balista illa cunctorum transfodisset oculos: suorum semper peruertisse consilia. Et ille quidẽ nuper indignum præsentia tanti regis orbem deserẽs: migrauit ad superos: Ego autẽ q̃uis erga illius memoriam uaria hominũ studia: præcipue Italicoꝝ meorum dissonantes opiniones nouerim: quia tamen non illius aut huius aurium uoluptati: sed nudæ reꝝ ueritati studeo: Roberti nomen in operis mei primordijs fulgere uolui: & cum præfatiõe ueniæ si forte cui molestus sum: quotiens illum rerum qualitas obtulerit liberius iam sine adulationis suspitione: nisi fallor: de moribꝰ eius loquar. Nullum mihi gratificandi propositum: nulla spes quæ nõnunq̃ a uero scriptorum animos auertunt: me quidem uera memorare conscientia mea (si illi parum fidei est) testis est mors. Breui quidem fore cõfido ut unica pestis tot tandem confutata uirtutibus conticescat & gelido saltem abeat sepulchro: Nunc quoniam properantem calamum longa rerum series expectat: de ocijs satis dictum est.

Tractatus secundus: De studio & doctrina aliquorum illustrium uirorum.

De continuatione præcedentis tractatus cum isto & sequentibus: Ca. I.

Vperest de studio tractare: Quæ nam enim præcedentium erat & sequentium oportunior iactura: Nempe præcedentibus tam cognata materia est: ut si ocium demas: studium turbidũ & inquietum relinquatur: At si studiũ detrahis: inglorius torpor & pigro situ marcidus carcer est ocium. Ita fit ut hoc in illius requie fundatum: illud huiusmodi laboribus semper ornatum sit. Rursus & illud constat memoriæ ingenioq; & eloquentiæ: de quibus secuturis tractatibus agendum est. Nullum omnino post naturam ipsam maius certiusq; patrociniũ fore q̃ uæhementẽ animi applicationem ad easdem summa cum uoluptate quã studium uocant: ex quibus solidum conflatur doctrinæ nomen. Quocirca dilatis medijs: principiũ finemq; cõnectẽs: hũc studio simul & doctrinæ locum dedicaui. Verum q̃uis quod omnium gentium pace dixerim & Reginæ urbis ueneratio & excellens rerum gloria mereãtur: ut posthabita ratiõe temporum: in exemplorum relatione primũ semper Romana locum teneant: uix hic tamẽ mihi uideor narrationis initium reperturus: propter id uidelicet q; Theodosius Macrobius haud quidem ignobilis scriptor ait: soli sapientiæ studio deditos: ut abunde Græcia tulit: ita Romam nesciuisse. Sed quid agam scio: Rimabor exercitus Romanos forumq; lustrabo & uel ex armatis legionibus uel ex forensi strepitu studiosas & contemplationi deditas animas eliciam.

De studio Iulij Cæsaris: Ca. II.

Iuus Iulius Cæsar: quem armorũ laus & uictoriarũ gloria cœlo exæquarũt: a studio litterarum medio q̃uis in bellorum furore non abhorruit: nunq̃ secessisse & ipse gloriatur & magni consentiunt auctores. Accedit operum fides: præter adolescẽtiæ suæ libros: quos publicari dum bibliothecas ordinat: Augustus uetuit: multa iam prouectus scripsit famosissima. Siquidem & anni totius ordinem & bisexti rationem: & quicquid de mensura æui uetustioribus ad eam diem uel ignotum uel cõfusum fuerat: summo studio digessit: litterisq; & memoriæ tradidit posterorum. Atq; ut in Saturnalibus scriptũ est: omnem inconstantiam temporis uagam adhuc & incertam: in ordine statæ diffinitiõis coegit: & edicto palam posito publicauit. Scripsit Anticatones duos: scripsit & de Analogia auspiciorũ. Rerum præter hæc a se gestarum: tam gallici q̃ ciuilis belli: libros edidit: nõ a suis magis q̃ ab hoste laudatos. Marcus enim Tullius alioquin multum in Cæsarẽ grauiter inuexit: hos tamen libros erubuit illaudatos præterire. Commẽtarios inquit scripsit ualde quidem probandos: nudi sunt recti & uenusti: omni ornatu orationis tanq̃ ueste detracta. Sed dum uoluit alios paratam habere unde sumerent qui scribere uellent historiam ineptis gradũ fortasse fecit qui illa uellent calamistris inurere: sanos quidẽ homines a scribendo deterruit. Eosdem Cæsaris libros: scriptor rerum suarum (ut fama fert) Iulius Celsus: ut Suetonio uidetur hirtius: ita cõmendat: Difficillimã rem suscepi Cæsaris nostri cõmentarios rerum gestarum galliæ. Nec multo post: Quos utinam qui legerint inquit scire possint q̃ inuitus cœperim scribẽdos: quo facilius caream stulticiæ atq; arrogantiæ crimine: qui me medijs interposuerim Cæsaris scriptis. Constat enim inter omnes nihil tam operose ab alijs esse profectum: quod non horum elegantia cõmentariorum superet: qui sunt æditi ne scientia tantarum rerum scriptoribus desit: adeoq; probantur omniũ iudicio ut præerepta non præbita facultas scriptoribus uideatur. Cuius tamen nostra maior q̃ reliquorum est admiratio. Cæteri enim q̃ bene atq; emendate: nos etiam q̃ facile atq; celeriter eos perfecerit scimus. Et hæc quidem ille. Sane de celeritate apud Suetonium habetur expressius ubi ait: Et hos libros & alios plurimos in quibus etiam poema quod inscribitur tanta cum uelocitate peregisse: ut quosdam ex eis in Alpium transitu scripserit: ex citeriorẽ in transalpinam galliam reuertens belli gallici temporibus: quosdam ipsorum bellorum ciuilium sub Mutinense discrimen: quosdam ab urbe Romana in ulteriorem Hispaniã proficiscens: quam uiam simul cum studio diebus quattuor & uiginti perfecit. Incertum his similibus operibus linquens: utrum animi foret aut corporis an robore uel celeritate mirabilior.

De studio Augusti Cæsaris: Ca. III.

A d Iuus Cæsar Augustus diui Iulij filius: tam studiose paternis uestigijs inhæsisse tra/
ditur: ut grauissimis bellorum studijs & imperij curis oppressus & tot coniuratorꝝ
obsessus insidijs: horas & momenta colligeret: nec ullum tempus inutiliter labi si/
neret. Constat inter comedendum radendumq; uel lectioni operam dare solitum uel scri/
pturæ: Inter crebra quoq; somni (cuius parcissimus fuit) inter bellaq; lictorum sibi uel cō/
fabulatorū solatium adhibere. Studia liberalia (ut Suetonius ait) ab ætate prima cupide
& laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum & legisse & scripsisse & de/
clamasse quotidie fertur. Itaq; uarij generis (ut ait idem) prosaica oratione composuit. Itē
orationes ad populum: & aliqua de uita sua tredecim libris Cantabrico bello nec ultra ex/
B posuit. Scripsit & Epigrāmatū librꝝ & epistolarum ad amicos: conditum facetissima gra/
uitate & luculentissima breuitate: quod opus inexplicatum & carie semesum: adolescenti
mihi admodum in manus uenit: multum frustraq; postmodum quæsitum. Cæterum epi/
stolæ aliquæ sparsim a scriptoribus referuntur: quarum indaginem studioso cōmittimꝰ le/
ctori. Nec latinis modo sed græcis: nec rhetoricis tantum: sed & philosophicis delectatus ē:
eo pertinēt q Apollodori Pergamæ philosophi filiorum eiꝰ Dionysij & Canoris amicitiā
quæsiuit: patremq; grandæuum iuuenis ipse secum: ne ullis locis aut temporibꝰ uacaret ab
urbe Romana Apolloniam usq; perduxit. Ex utriusq; autem linguæ auctoribus quos stu/
diosius lectitabat: illa cupidius hauriebat quæ uel præcepto uel exemplo ad eruditionē ui/
tæ morumq; elegantiam pertinent priuatæ uel publicæ disciplinæ. Hæc & diligenter āno/
tata seruabat: & cum res exigeret uel amicos uel totos exercitus uel prouinciales aut urba/
nos magistratus illorum interiectione cōmonefacere solebat. In audiendis recitatoribꝰ poe
matum siue historiarum siue alterius generis inuentorum: mitis & patiēs fuit. Omnino sin/
gulare hoc habuit: quia cum omnium præcipue principum mos sit: præsentia contemnere:
C uetusta mirari: iste unus ætatis suæ fauit ingenijs. Digna quidem sapientissimi extimato/
ris ueneratio: Quænam enī ætas illustrium apud nos ingenioꝝ fertilior fuit: Marcū Var/
ronem: Marcum Ciceronē: Crispum Salustium: Titum Liuium: Anneum Senecam: Asi/
nium Pollionem: Virgilium Maronem: Horatium Flaccum: Ouidium Nasonem: īnume/
rabilesq; alios uno tempore suis licet uiuendi gradibus distantes habuit: qui se inuicem ui/
derint uel uidere potuerint. Libros integros senatui recitare uel populo per edictum notos
facere suetus erat: Inuentum paternum de temporis ratione unico errore comperto sup in/
certa laude paucis diebus emendauit: & ut est scriptum: in Saturnalibus: omnem hunc or/
dinem æreæ tabulæ ad æternā custodiam incisione mādauit. Nec poetriæ expers fuit: Ex/
tat eius in Virgilium carmē breue quidem: sed nec humile nec insulsum: Aggressus & tragi/
cum opus studio feruēti calle medio destituit deleuitq;. Librum uero uersibus hexametris
consūmauit: cui nomen Sicilia: quo ego nōnunq; uelut clypeo aduersus obtrectatores me/
os uti soleo. Inter multa quæ impacatis mihi latratibus obiectant: peregrinum & inaudi/
tum poematis mei titulum fremētes: cui nomen est Africa: qdꝰ quidem uarijs hactenus for
tunæ repagulis dilatū: hæret inter manus diutius q putabam. Sed ad inceptum redeo.

De studio Marci Varronis: Ca. IIII.

A n On indignaberis Marce Varro præponi tibi duos tam grandes uiros: quos sibi
præpositos nec uniuersus olim orbis erubuit. Neq; nesciꝰ eram inter studia latino/
rum primum tibi locum eximiamq; laudem deberi memineram id tibi ab externis
tributum & a nostris tantum præconiorum certatim a multis in unum hominem conge/
stum: ut ipse si aurem applicueris erubescas: tametsi uera & meritis etiā nūc inferiora præ/
dicentur. Sunt qui de te scribāt: Vir doctissimꝰ Varro: qui tam multa legit ut aliqd ei scri
bere uacasse miremur: tam multa scripsit q multa uix quemq; legere potuisse credamus.
Sunt qui te Romanorū omnium longe præcellentissimum putent. Sūt qui in hoc ne græ/
cis quidem deferant: ut uir fide pius eloquioq; sacer Lactantius Firmianus: qui Institutio/
num suarum libris: neminem te doctiorem nec apud grecos uixisse cōfirmat. Atq; ut claris/
simum ex omnibus tibi reddam testimonium: Marcus Tullius: & quod gratius audias ī ip
sis Academicorum libris: ubi nihil omnino firmandum: sed de omnibus dubitandum di/
sputat: omnium te facile acutissimum dicit. Deīde uelut memor propositi: subsequitur: Et

B

sine ulla dubitatiōe doctissimū. Sane q̄d ad studiorum tuorū attinet uigilias: cꝗuis multa & uaria dici possent: nihil tamen amplius dicam q̄ꝫ quod in eisdem Academicis de te uel potius tecum loquens Cicero: Sunt (inquit) uera ista Varro: Nam nos in tanta urbe peregrinantes errātesq̄ꝫ tanq̄ꝫ hospites ueraces tui libri quasi domum deduxerūt: ut possemus aliquando qui & ubi essemus agnoscere: Tu ætatē patriæ: tu descriptiones temporum: tu sacrorum iura: tu sacerdotum: tu domesticam disciplinam: tu bellicam: tu sedem regionum & locorum: tu omnium diuinarum humanarumq̄ꝫ rerum nomina: genera: officia: causas aperuisti: Plurimum quidē poetis nostris omninoq̄ꝫ latinis & litteris & uerbis luminis attulisti: atq̄ꝫ ipsum uarium & elegans omni fere numero poema fecisti: philosophiamq̄ꝫ multis locis inchoasti. Hæc de Marco Varrone: Marco Cicero. Quibus ego nihil addiderim: nisi unum quo eorum quæ dicta sunt omnium crescat admiratio: hunc illum non scribendo modo sed legendo: breuis hominum uita uideatur: Nihilominus tamen interea sub Pompeio magno militauit: & ab eodem bello piratico naualem promeruit coronam: celeberrimi particeps triumphi.

De studio Marci Tullij: Ca. V.

A

q Vem uero Varroni Comitem dederim: nisi quem modo testem dedi: Marcū Tulliū. Hos enī & ætas iunxit: & Plinius secund⁹: ī libro naturalis historiæ septimo: iuxta collocauit. Hic itaq̄ꝫ cum multum temporis philosophiæ (sicut sæpe meminit) ab adolescentia tribuisset: repente in curas reipublicæ atq̄ꝫ in ambitionis laqueos delapsus: philosophiæ studium coactus est deserere: ad consulatum mox prouectus: in quē nefandissimorum ciuium omnis impietas: & (ut uerbo eius utar) nescio quo pacto omnium scelerum ac ueteris furoris & audaciæ maturitas erupit. At post consulatus exitum: simultatum perennibus reliquijs uexatus: tot tantisq̄ꝫ difficultatibus obsessam traduxit ætatem: ut in philosophia parum aut nihil scriberet: contentus eloquentiæ principatu. Postremo autem ubi a facie bellorum ciuilium: in ocij solitudinem abijt: de quo paolo ante dictum est: ad intermissam diutissime philosophiam iam senior reuertens: omnem in ea curam ac studium posuit: ut ciuibus suis ocio prodesset: quibus antea negocio profuisset. Itaq̄ꝫ libros inumerabiles uarijs de rebus ædidit pulcherrimos: quos qui se uel legisse iactat uel uidisse: q̄ꝫ id uere profiteatur ipse uiderit: Mihi quidem uix unq̄ꝫ pegrinatio longior suscepta est: ubi non incognitos Ciceronis ne dicam libros: sed inaudita librorum nomina compererim. Philosophiam ad id tempus non nisi græco cognitam sermone: prim⁹ omnium latinis litteris illustrauit: Poetriam nō spreuit: sed parū fœliciter temptauit: testis est Seneca: Eloquētia illum sua: in carminibus destitutum: quod ipsum aliqua nunc etiam ex opusculis eius indicant: Tāta autem bonarum artiū segnicies incessit: ut magna pars librorum eius ætati nostræ perierit. In librorum quidem Marci Varronis interitu q̄ꝫq̄ꝫ nec illud sine nostri temporis infamia contigerit: tamen stili forsan incultioris asperitas utcunq̄ꝫ huiusmodi negligentiam excuset: sed in operibus Ciceronis unde excusemur nō intelligo. Ante omnes quidem defletus est studiosoꝝ choris reipublicæ liber: cu⁹ magnificentiam & ipsius Ciceronis & aliorum testimonio: excerptaq̄ꝫ inde particula coniecturari licet: tātillū nobis uel ad acuēdū forte desideriū uel ad præsenti⁹ cōuitiū reseruatū est. Reliquū nescio an unq̄ꝫ sit recupatura posteritas. Vnus aūt huic uiro & studioꝝ & uitæ termin⁹ fuit immergentē sese penit⁹ litteraꝝ fontib⁹: indigna & ī publicū dānosa mors rapuit: De qua locus alter ueniet dicendi.

B

De studio Tironis liberti Tullij: Ca. VI.

A

o Btestantem audire mihi uideor Tironem: ne eum a tanto segregem patrono. Hic Marci Tullij libert⁹: hō diligentissim⁹: ut Aul⁹ Gellius meminit in libro noctiū atticarum: librorum patroni studiosissim⁹ fuit: eos uigilanter & disponere & emēdare solitus. Bonum opus nisi quod libertini hominis cura cumulauerat: ingeniorū torpor effudisset. Cōstat hunc de patroni sui iocis libros ædidisse: & quicquid sibi passim memoratu dignum acciderat: accuratissime colligentem in unam cōgeriem redegisse ne qua pars illius eloquij periret.

De studio Crispi Salustij: Ca. VI.

c Rispus Salustius: nobilis ueritatis historicus. Sic enim de illo apud auctores uerissimos scriptum uideo: Quo fidelius res Africæ complecteretur: libros punicos pquisiuit peregrinamq́ linguam per interpretem flagranti studio scrutatus est: quin & maria transgressus dicitur: ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bellum Iugurthinũ coniurationemq́ Catilinæ compẽdioso & ad unguem (ut dici solet) castigato complexus est stilo. Sed nullo famosior q̃ historiarum libro: qui ætati quoq́ nostræ: ne certum eius sileam dedecus amissus est. Verũ quidẽ testimonio illustris apud nos solo iam nomine superstes.

De studio Titi Liuij: Ca. VII.

A a Tq́ ut mœnia urbis egressi: non statim ex Italia fugiamus: quo studio putandus est arsisse Titus Liuius Patauinus: quo omnem Romanam historiam ab urbe conditam ad Cæsarem Augustum cuius ipse claruit temporibus Centum quadragintaduobus uoluminibus scripsit: Opus ipsa mole mirabile stupendumq́: præsertim quia in eo nihil raptim & tumultuario: ut aiunt stilo (quod quidam solent qui omne uerbum labijs oblatum scriptis mandant) sed tanta maiestate sententiarum tantaq́ uerborum modestia compleuit omnia: ut ab arte eloquentiæ non multum abesse uideantur.

B Sed heu quantã ætatis nostræ maculam: Huius tam ingẽtis tamq́ egregij operis uix portio subest: exigua quidem: cum in decades: uel ab ipso cõditore uel quod magis reor a fastidiosis postmodum lectoribus sectum foret: ex quattuordecim non nisi tres decades superfũt: prima scilicet: tertia & quarta. Secũdam quidem ipse ego horrante quondam sacræ memoriæ Roberto Siciliæ rege: summa sed hactenus inefficaci diligentia quæsiui. Atq́ utinam falsus uaticinator inueniar: Cito enim nisi mores hominum mutentur: de hoc euenturum uereor: quod olim proposuerat Gaius Caligula nequissimus tyrannorum: de quo est apud Suetonium Tranquillũ: quod Titi Liuij historiam: & Virgilij poetæ libros & imagines: parũ abfuit quin ab omnibus bibliothecis amoueret: utq́ ingenio uiri huius clarissimo: nubem obliuionis quam non attulit imperiosa crudelitas: auferat sensim incuriosa segnicies.

De studio Plinij secundi: Ca. VIII.

A n Ec te Plini secunde Veronensis: a Tito Liuio disiungam: a quo nec ætate nec patria longinquus es. Tu quidem q̃uis equestribus militijs industrie functus: procurationes quoq́ splendidissimas atq́ continuas summa integritate administrasse perhiberis: ueruntamen tantam liberalibus studijs dedisti operam: ut non nisi temere: plura quis in ocio q̃ tu inter tam multas occupationes scripsisse memoretur. Vt enĩ minora sileã: trigintaseptem Romanæ totidẽq́ naturalis historiæ libros ad Vespasianũ principẽ: uberrima florẽtissimaq́ sermonis elegantia descripsisti. Sed quot præclaros uetustatis auctores: tot posteritatis pudores ac delicta commemoro: quæ quasi non contenta propriæ celeritatis infamia: alieni fructus ingenij ac maiorum fastidijs uigilijsq́ elaboratos codices: intolerabili negligentia perire passa est.

B Cunq́ nihil ex proprio uenturis daret: auitam hæreditatem abstulit. Primum nempe Plinij opus: in quo (ut est apud Tranquillum) omnia bella tractauerat quæ cũ Romanis unq́ gesta sunt: ex oculis nostris euanuit: nec usq́ superest: tot ego quidem talium satis ardens explorare audierim. Hoc autẽ & quicquid in hanc sententiam questus sum: nõ ad minuẽdum post nasciturі populi studium retuli: quin dolorem meũ potius effundens & ætati curiosissimæ in quibus non oportet rerum tam honestarum prorsus incuriose soporem ac torporem exprobrans: Equidẽ apud maiores nostros nihil querimoniæ similis inuenio nimiumq́ nihil iacturæ cuius ad nepotes nostros si: ut auguror: res eunt: forte nec sensus ullus nec noticia peruenisset: ita apud alios integra: apud alios ignorata omnia: apud uenturos lamẽtandi materia. Ego itaq́ cui nec dolendi ratio sed nec ignorantiæ solamen adest: uelut in confinio duorũ populorum constitutus ac simul ante retroq́ prospiciens: hanc non acceptam a patribus querelam: ad posteros deferre uolui.

De studio Marci Catonis: Ca. IX.

n Vnc calle medio Romam rursus quasi maiestatis aut sacrilegij reus retrahor: eo ꝗ Marcum Catonem illum senem: qui apud alios scriptores primum in hac acie locum tenet silentio supprimens abiecrim: cuius tam uæhemens studium fuisse cōpertum est: ut ex quo primum litteraum dulcedinem gustauit: nulla unq̃ alia dulcedine distrahi potuerit: Non bellorum curis: non uictoriarum læticia: non gloria triumphorū quibus ornatissimam ætatem egit. Itaq̃ quod de paucis scriptum utranq̃ rem consūmate præstitit: Si arma sumpsisset: natum in armis crederes: Si se ad studium uertisset: inter litteras educatum. Et quod magis mireris: non hoc sibi propositum fuit ab infantia quādo altius impressa difficilius auelluntur: sed latinas litteras ætate modo prouectus: græcas uero senio grauis attigit: cum maxime fugere solet animus mortalium: tūc acrius inardescens cupiditate discendi: scripsit libros rerum uariarum ac multarum eloquentia uetusta: quorum omnium clarissimus est liber Originū. Fuit autem: ut Plinius ait: & triumpho & censura super cætera insignis: magis tamen etiam nunc: Nam claritatem litterarū præceptisq̃ omnium rerum expetendarum datis generi Romano: inter prima uero agrū colendi omnium confessione optimus & sine æmulo agricola: Vitam quidem iniurijs stimulatam: procellis inquietam duxit. Hinc sibi uelut gubernatori egregio: ex tempestate maritima non minus gloriæ partum q̃ laboris. Quater eum & quadragesies causam dixisse testis est Plinius. Et cum nemo sæpius accusatus: semper tamen absolutus fuit: Qđ nisi fallor & summæ innocentiæ & importuni rigoris indicium uideri potest. Deniq̃ sexto & octogesimo ætatis anno: cum a cæteris uitæ officia deseruntur: accusatus ad capitalem causam: non adhibuit aduocatos: sed progressus in rostra: causam ipse suam constātissime defendit: adeo ut nec linguæ tarditas, nec cerebri seu laterum fragilitas: nec ulla prorsus mutatio in tam longæuo oratore posset intelligi. Vnde autem in ætate quassa ac ruenti tanta rerum omnium integritas? Nimirum hoc illi studium iuge præstabat: & ut ipsis Valerij uerbis utar: omnia in suo statu æqualis ac perpetua industria continebat. Nec ad suijpsius tantum quin ad aliorum quoq̃ defendendam causam hic sibi anim⁹ eademq̃ affuit facultas. Sub ipsum enim lōgissimæ finem uitæ aduersus accusationem singularis: & tamen maxime florentis oratoris Galbæ se opposuit: Hispaniamq̃ prouinciā quam iuuenis armatus manu uicerat: inermis senex lingua defensauit.

De studio Roscij histrionis: Ca. X.

I Ngens & pene ridiculus a Marco Catone ad Roscium histrionem descensus: Ipse tamen ne hinc ubi eum alij scriptores admiserunt: excludatur obsecratione ue de illo inter bibliothecæ penetralia loqui pudeat: pro quo non puduit Marcum Ciceronem in foro loqui: & (quod mirari cogit) populum Romanum obiurgare: quia is agente gestum Roscio tumultuosus: nec satis attēto silentio fuisse uidebatur. Deniq̃ pro quo habitam orationem scriptis mandare non piguit: Profecto enī ad quamlibet artium applicetur animus intentione uæhementi: ad præsentem materiam spectare potest: Nam quid refert? Artes uariæ: studium unum est. Rosci⁹ itaq̃ ludicræ artis famosissimus magister: tanto illam studio exercuit: ut nullum populo nisi domi prius examinatum actum exprimeret. Qua diligentia eo profectus est: ut apud ipsum Ciceronem scriptum est: mirādam eorum impudentiam qui agerent in scæna gestum inspectāte Roscio. Et sequitur huius dicti ratio: Quis enim sese commouere potest: cuius ille uitia non uideat? Hinc sibi cōtigit: & ut nomē ingens & largas opes quæreret: nec uulgo solum: sed clarissimis uiris ac principibus ciuitatis acceptus foret: præcipueq̃ Ciceroni: cui tam familiariter notus fuit: ut eum Cicero accusatum publico iudicio defenderet. Constat præterea (ut in Saturnalibus scriptum est) contendere Ciceronem solitum cum Roscio: utrum ille sæpe eandē sententiam uarijs gestibus efficeret: an ipse eloquētiæ copiam diuerso sermone pronunciaret. Quæ res ad hanc fiduciam Roscium attraxit: ut librum conscriberet: quo eloquenciam eum histrionia compararet: hinc scilicet motus quod altera uocis sono: altera corporis motu: latentes affectus animi: diuersa quidem uia: sed pari repræsentare uideatur industria. Hic est Rosci⁹ ille qui inter cæteros magni nominis: Lucij Syllæ charissim⁹: & ab eo-

dem dictatore annlo aureo donar. Tanta deniq; (ut Macrobius ait) fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solum acciperet.

De studio Aesopi histrionis: Ca. XI.

é

Tne artifices factis & professione simillimos stilo separem: Aesopus & ætate & arte & opibus & gloria & amicitia Ciceronis: postremo rebus omnibus Roscio pene par fuit: nisi q; arte scænica librum quem me legisse meminerim nõ scripsit: studio certe non inferior. Ambos deniq; ad audiendũ uidendumq; Hortensium & eloquio clarum & multo maxime motu corporis conspicuum: imitandi studio simul curiã frequentasse notum est. Sed iam satis multa de nostris: Hinc mihi procul ab his littorib⁹ nauigandum: & in amplissimum studiorum pelagus prora flectenda est.

De studio Archimedis: Ca. XII.

A

q

Væ nam uero ab Italiæ finibus digresso prior tellus occurrit Trinacria: quæ ipsa olim (ut aiunt) Italiæ pars erat: nunc Italiæ insula est. Libet ergo orationis meæ cymbam ĩ portu Syracusio parumper alligare: dum salutaro Archimede: proficiscor in Græciam. Hic Syracusis ortus: illic uixit: illic obijt: quæ res licet pure terminis artatum indicet: animus tamen eius nullis circumclusus finibus sed maria & terras & cœlum omne percurrens meditatione liberrima: quo penetrare acies humana non poterat: oculis mentis intendit: eoq; claritati euasit: ut aut summũ aut summis parem locum teneat: unicus: ut Liuius ait: spectator cœli syderumq;. In altissimis quidẽ questionibus quas cœlestium indago disseminauit in terris: magna pars dissidentium hoc utitur patrono. Studium enim summum fuit naturæ opus: quatenus homini licet repræsentare: Primus omnium sphærã acri artificio meditatus est: in qua cœli speciem solisq; lunæ atq; errantium reliquarum diuersitates & motus: non tantum animis sed oculis etiam nostris expressit: fugacissimũ cursum temporis ingenio dimensus. Effecit idẽ (ut Ciceronis uerbis utar)

B

q; ille qui in Timæo ædificauit mundum Platonis deus: ut tarditate & celeritate dissimillimos motus una regeret conuersio: quod in hoc mũdo fieri sine deo nõ potest: ne ĩ sphæra quidem eosdem motus Archimedes sine diuino ingenio potuisset imitari: Stupendũ & incredibile prorsus inuentum: nisi mundus ad hoc omnis uteretur. Nec cœlestium sed & terrænorum mirus artifex geometriæ peritissimus: repertor machinarum quibus obsidionem patriæ aduersus Romanum exercitum & Marcellum ducẽ un⁹ seniculus haud dubie tardiorem fecit. Cuius ingenij ueneratio hostis etiam meruit fauorem: sed eum immodica mentis intentio inefficacem reddidit. Capta siquidem ad extremum urbe: cum

C

eam diripiendam dux permitteret iusto militum furori: unum de tot milibus excepit Archimedem. Ille nihil aut extremus casibus motus: aut publici sentiens tumult⁹: figuris geometricis quas in puluere designauerat totus impendebat. Introgressus interea unus ex militibus Romanis: inter rapinæ stuim & imperatorij præcepti memoriam hæsirabũdus elaro mucrone supra uerticem: rogitãtis ut nomen suũ ederet: iubebat. At is (oculos atq; aures ingens animi cura concluserat) ferociter percunctanti certum aliquid ostendere non ualens: opposita tantum manu ne puluerem sibi suum confunderet: obsecrabat: Miles cõtemptorem ratus interfecit. Cuius mortem miseratus dux Roman⁹: ĩmunitatem frustra sibi destinatam in affines ei⁹ transtulit: sibi uero qd' unum supererat honorem tribuit sepulturæ. Quã quidem multo post tempore deiectam: & suis etiam ciuibus incognitam: Marcus Tullius inter densissimos uepres se reperisse: ut ignorantibus indicasse cõmemorat: ut in Tusculano suo scribẽs: Quãtus homuncio: cuius semirutum bustum sparsosq; cineres inuenisse gloriatur Romani pũceps eloquij: Fortasse prolixius q̃ propositi necessitas exigebat in illius memoriam dicta sint: cuius historiam nusq̃ deinceps in hoc opere occursuram reor.

De studio Pythagoræ: Ca. XIII.

A

i

N Græciam transfretanti: primus Pythagoras occurrit philosoph⁹ & philosophici nominis inuẽtor. Hic Sami Demarato patre genit⁹: locuplete negociatore: longe locupletior ipse negociator mox futur⁹. Deinde ab ætatis suæ primordijs: sapientiæ pariter atq; honestatis arduum ac laboriosissimũ callem ingressus: natalis soli de-

reliquit angustias toto orbe peregrin⁹. Siquidem ut in historia poeticis uerbis utar: Vir fu-
it hic & ortu Samius: sed reliquerat una & Samon & dominos odioq́ tyrānidis exul spō-
te erat. Ecce iam actus prim⁹ spūs egregij seruiētū patriæ liberæ exilium prætulisse. Sed qđ
sequitur uerum est. Isq́ licet cœli regione remotus: Mente deos adijt & qđ natura negarat
Visibus humanis: oculis ea pectoris hausit. Sic est profecto: de nullo fere philosophorū tot
feruntur arcana: q̄uis in multis uelut uiator nouus raris signatum uestigijs iter agens: a
recto deuiasse: & si dici fas est delyrasse uideatur. Non alienum est referre quod de hoc uiro
in Tusculanis libris scribit Cicero: testem afferens uirum Pontiū Heraclidem: ut ipse asse-
rit dictum. Narrat enim usq́ ad illam ætatem omnes qui ī rerum occultarum īuestigatio-
ne uersabantur: habitos & uocatos fuisse sapientes: Ipsum ea tempestate Pythagoram Si-
luteni peruenisse: & cum Leonte eius loci principe de nōnullis reb⁹ doctū atq́ elegans ha-
buisse colloquium: Qđ princeps admirāſ: quæ nam sibi ars esset percontatus est: Pytha-
goras uero gloriosum illud uetustatis nomen erubescens: artis nullius titulum usurpare:
se quidem philosophum esse respondit. Inauditum ille rursus nomen admirans: ut um ei⁹
exponeret orauit. Cui Pythagoras: p̄similis mihi uita hæc mercato cuipiā celeberrimo ui-
detur: Vt cnī quidam uiribus aut celeritate contendūt: nihil præter palmam uictoriæ pe-
tentes: quidam distrahendis comparandisq́ mercibus lucrum spectant: alij neutrum om-
nino cogitantes: solo uisendi noscendiq́ studio trahuntur: quod genus hominū præ cæte-
ris liberale & ingenuū uidetur: sic in istam quam degimus uitam: uelut in mercatum maxi-
mum conuenisse omne genus hominum uidemus: quorum alij gloriam: alij lucrum aucu-
pantur. Quia uero perpauci spretis omnibus quid agatur studiose circumspiciūt: cognitio-
nem rerum & nihil aliud quærentes: hos enim nondum certe sapiētes: sed sapientiæ ama-
tores: id est philosophos uoco. Et hæc quidem de inuentione huius nominis: quod intan-
tum post enituit: nostris uerbis alieno diximus testimonio: q́ nec indigna memoratu res ut
præsertim de Pythagora nobis institutus erat: nec alter oportunior dicendi locus uidebaſ.
Nunc ad propositum reuertamur. Iste est Pythagoras qui ardenti rapiēdæ uirtutis studio
& in ægyptum profectus: transacti temporis noticiam & a sacerdotibus ægyptijs in Persi-
dam: inq́ ipsam (ut Iustin⁹ ait) Babyloniam: syderum cursus omnemq́ cœli rationem ac
mundi originem a Persarum magis: Cretam deinde Spartamq́ rediens: ab eorum sapien-
tibus mores egregios: Minoisq́ & Lycurgi instituta p̄didicit. Fuit & Pherecydis Syri disci-
pulus: illius antiqui qui primus omnium dixisse reperitur: animam im̄ortalem: opinionēq́
sanctissimam ab illo susceptam Pythagoras confirmauit. Cuius rei Cicero testis in Tuscu-
lanis est. Deniq́ in eam partem Italiæ quæ tunc magna Græcia dicebatur transgressus est:
multisq́ suis memorabilib⁹ monimētis æditis Metaponti diem obijt. Vir magnus impri-
mis & qui non nominis solum inuentor: ut Cicero idem ait: sed rerum etiam amplificator
fuit: priuatimq́ & publice præstantissimis institutis & legib⁹ Italiam exornauit. Hui⁹ au-
tem tam uæhemētis studij & tam copiosæ doctrinæ fructum: uenerationem quandam sin-
gularem uiuens moriensq́ percepit. Sed de hoc alibi.

De doctrina Platonis: Ca. XIIII.

E Platone (qđ Salustius ait de Carthagine) melius erat tacere q̄ parum loqui: ne
tamen aut ipse unde laudem meretur silentio tegatur: aut mihi torpor ex admira-
tione surrepserit: cerptim memorabiſ. Hic antiquissimo uerumq́ nobilissimo ge-
nere: multum ipse nobilior Athenis ortus: eruditus a Socrate: patria & præceptore clarissi-
mis: breui tamen sic utrunq́ superauit: ut nihil aut Socrati illo discipulo fœlicius contige-
rit: aut Athenis illo ciue glorisius. Habuit & præceptores alios: Dionysium imprimis scri-
pturarum rudimentis: Aristonem Argiuū in palæstra: in qua luctator exercitatissim⁹ eua-
sit. Picturæ quoq́ artem nō liquit intēptatā. Adhuc & Tragœdias scripsit: tamq́ illi poe-
tandi fiducia incesserat: ut ad eius professionem aspiraret: nisi magister Socrates hoc eius
propositum mitigasset: ad altioris gloriæ desiderium attollens. Heraclidis primū sectator
fuerat: deditus tandem Socrati coæquæuis suis post se relictis: ipsam Socratis doctrinā &
ornauit eloquentia & rationibus armauit. Vbi uero Socratem sibi mors eripuit: ne quid
omnino temporis amitteret: q̄uis iam eloquio & sapientia cœlo par esset omni iudicio: ta-
men ægyptios sacerdotes adijt: & ad quem mundus certatim discendi studio confluebat:
ipsum ab alijs discere non puduit. Inde autem Astrologiæ peritissimus discedens: ad Theo-

dosium Cyrenaicum præclarum illius temporis geometricum profectus est: Quibus om-
nibus uelut undiq; conquisitis mercibus instructus: per Pythagoræ tandem uestigia in
Italiam uenit. Inuenisse ibi eum: tum multos: tum Archytam Tarētinum Timæumq;: eos
cognouisse & ab eis didicisse Pythagorea omnia: auctor est Cicero: Imprimisq; īmortalita-
tem animæ a Pherecyde (ut aiūt) repertam: a Pythagora susceptam: inexpugnabilibꝰ ual-
lauit argumentis. Inter Pythagoræ successores artiori amicitia complexus est Timæum ex
Locris oriundum: Sub cuiꝰ nomine præclarissimū librum scripsit. In omni sane Pythago-
rea doctrina: nō minꝰ castitatis imitator ꝙ ingenij fuit. Præter hæc etiā ad Indos & ad ma-
gos penetrare decreuerat: fecissetq;: nisi eum uelut in portu bellorum tempestas ī patria te-
nuisset: Vbi nihilo segnius interea Parmenidis ac Zenonis inuentoribus se dedit: ex mul-
torum scilicet ingenijs libans quod mox refusurus erat in plurimos. Scripsit equidem diui-
na potius ꝙ humana facundia libros multos. Et ut de eo quæ scripta sunt ad contextū re-
feram: primus omniū tripertitam philosophiam copulauit: & sibijnuicē necessarias partes
nec pugnare inter se tantūmodo: sed etiam mutuis se adiuuare auxilijs ostendit: Nam ꝙ-
uis de diuersis officinis hæc essent ei philosophiæ mēbra suscepta: Naturalis a Pythagoreis:
Dialectica rationalis atq; moralis ex ipso Socratis fonte: unū tamen ex omnibꝰ & quasi ꝓ-
prij partus corpus effecit. Et cum princeps harum familiarum impollutas sententias & in-
B
choatas auditoribus tradidisset: hic eas tum ratione limādo: tum orationis angustæ hone-
stissima specie induendo: perfectas atq; etiam admirabiles fecit. Hactenꝰ alienis uerbis usus
sum: tempus est ex me aliquid loquendi. Hinc igitur ualidissima philosophiæ radix exorit:
in plurimos postea sectarum ramos dissidentibus ingenijs diuisa. Itaq; iure optimo: non
Græci tātū: sed Marcus Cicero & omnes doctiores latinoꝝ: uno ore uel Platonem sibi glo-
riæ philosophoꝝ principem appellāt: uel qui minus: hunc uel illum gloriæ sibi tribuūt col-
legam: Alij Plotinū ut Macrobꝰ: alij Xenophontē ut Aulus Gelliꝰ: Ita de collega fortassis
aliqua: de Platone nulla questio est. Nec sum nescius ab hac tanta Platonis laude quosdā
(ut Tulliano eos nomine desīgnē) plæbeios & minutos: uel si Senecæ uocabulo uti malim:
cathedrarios philosophos discordare: qui non aliter ꝙ in magno exercitu seditiosum uul-
gus & ignauū magnis clamoribꝰ permiscent: nouosq; sibi duces faciunt: iusti imperij deser-
tores: Quibꝰ igitur militibus licet obstrepant innumeris: paucos uel græcorum uel latino-
rum obiciam: quorum cōgressu nec anceps bellum sit nec necessaria sentētia: constetq; ali-
os fortassis a pluribus Platonem certe a melioibus laudatum. Sed de hoc multa loqui lo-
C
cus dehortatur: ne scilicet a rerum narratione in contentionis studium transisse uideamur:
Præstat igitur cœptū sequi: & ne uulgatum ingeram: lectorem (si forte nescis) admoneo
extare libꝝ elegantem Lucij Apuleij Madaurensis illustris Platonici: qui liber inscribit de
Platone. Illic qdē & ipsiꝰ ꝓsapiā & tempus originis & parentū fratrūq; ac præceptoꝝ noīa
& studia & peregrinatiōes & patrimonij modum: deniq; tanti uiri opiniones celebres ac fa-
mosas: de deo: de Ideis: de mundo: de anima: de natura: de tempore: de stellis erraticis: de
animalibus: de prouidētia: de fato: de dæmonibus: de fortuna: de partibus animæ & cor-
poreo singulari domicilio: de sensibus: de figura corporis humani ac dispositione membro-
rum: de diuisione bonoꝝ: de uirtutibus: de triplici uirtute ingenioꝝ: de tribus causis appe-
tendorū bonorum: de uoluptate: de labore: de amicitia inimicitiaq;: de turpi amore: de tri-
bus amoribus: de speciebus culpabiliū hominū: de statu & moribus atq; exitu sapientis: de
ciuitatibus: de republica: deq; eius institutione legibusq; optimis: De his inquā omnibus
succincta breuitate cōspicuū nec iamœnū cognitu reperiet tractatū: De initio quidem mū-
di idem sibi qđ nostris: cuius contrarium successori eius Aristoteli uisum est: mundū non
cœpisse: ut testat Cicero in primo Tusculanaꝝ questionū libro: Licet Apuleius in hac eū
opinione uariantem dicat. Cæterum tametsi ab initio huius operis decreuissem: ne quid ali-
unde ꝙ ex sæcularibus litteris sumptum intersererē: siue ignorantiæ aliarum mihi consciꝰ:
siue ideo ne res distantissimas importuna permixtione confunderem: tamen cum ad hunc
tantum philosophiæ antistitem tamq; religioni nostræ consentaneū uentum foret: tempe-
rare mihi non potui quo minꝰ præfixam stilo metham parumper excederem: idq; ab ipso re-
cognoscerē: qđ nō modo noster sed seq̄ces etiā sui memoriæ ꝑdiderūt. Igit aduētu suo in
ægyptū quē supra retuli: præt astrologiā: prophetarū quoq; ritꝰ ac doctrinā didicisse Plato-
nē fama ē. Qđ & ipse Apuleiꝰ uitæ actuūq; singuloꝝ eius diligētissimꝰ scrutator asserit: Et

gloriosus pater Augustin⁹ in libris q̃s de christiana doctrina ædidit: curiosius exeq̃r. Nar-
rat eñ fuisse suis tpib⁹ hæreticos q̃ dixerãt saluatorẽ nostrũ non propriã sed platonicam ha
buisse doctrinam: ex ratione temporis blasphemiam colorantes: q̄ prius Platonis philo-
sophiam q̃ Christi euangeliũ esse cõstaret. Quæ calumnia per sanctissimæ memoriæ Am- D
brosium Mediolanensem episcopum ita conuicta est: ut ostenderetur Platonem poti⁹ quæ
uera censisset: non quidem ex ore saluatoris quem uidere non potuit: sed ab ipsius præconi-
bus lõge ante præmissis accepisse. Siquidẽ quo tempore in ægyptum uenit: seu sorte seu di-
uinitus: illic inuenisse Hieremiam: a quo propheticum suscepisset arcanum: quod (ut dixi)
successor eius Apuleius q̃uis multo breuius nec expresso Hieremiæ nomine consensit: Idẽ
tamen Augustinus in alijs postmodum libris in quibus ciuitatem dei ædificat: & aduersa-
riam subuertit: in hanc ipsam historiam reuersus: excussa diligentius annorum serie com-
petit q̄ de Hieremia scripserat non fuisse possibile: quia Hieremias scilicet centum ãnis an-
te Platonis originem prophetasset. Addit & aliam impossibilitatẽ: Negat enim trãslanonẽ B
septuaginta interpretum ex hebræa in græcam linguam potuisse ad Platonis noticiam p-
uenire: quæ celebrata fuit regnante apud ægyptios Ptolemæo: & ut fieret insistente: annos
circiter sexaginta post Platonis mortem. In hac igitur difficultate perplexus Augustinus: p
coniecturas egreditur: opinaturq̄ Platonem ut in sua doctrina tantam seruet cum catholi-
ca ueritate concordiam: seu ueterum forte quibusdam libris edoctum: seu potius iuxta il-
lud apostolicũ: Quia qđ notũ est dei: manifestum est in illis: deus enim manifestauit illis:
& quæ sequuntur: seu (ĩ quod magis inclinat & multis indicijs impellitur) ut quodãmodo
pro ueritate consentiat: qa scꝫ ille uir acutissimi & ad discendũ insatiabilis ingenij: sicut in
ægyptias: sic & in hebræas litteras alicuius interpretis colloquio penetrarit. Vndecunq̄
sane hæc tam ueritatis amica philosophia manauerit: quã dei donũ fuisse nemo dubitat:
q̃ta sit inter illius opinionis & christianorũ fidem paritas: qui scire uolet: legat ipsius Augu
stini Cõfessionũ librum septimũ: ubi repetiet in omnib⁹ fere quæ de uerbo dei dicunt a no-
stris: Platonem consentire: præterq̃ in susceptione humanæ carnis: ubi non cõtradixit ille F
sed siluit. Hinc est qđ in eisdem Cõfessionũ libris scriptum est: Cæterum philosophorũ scri-
pta plena fallaciarũ & deceptionũ scđm elementa huius mundi quod ait apostolus: In Pla
tonicis autem modis omnibus prædicari deum & eius uerbum. Sed ego uideo q̃cupide
in idem quod mihi contingere meditabar incubuerim: deinceps igitur in perpetuũ cohi-
bebo: finis quidem uitæ quia studiorũ Platonis fidelissim⁹ testis erit: non est prætermitten-
dus: sub capite morientis Stephanionis numeros constat inuentos: ut non min⁹ uere de hoc
q̃ de carne Adæ dici possit: q̄ unus fuerit & philosophãdi finis & uiuẽdi: Obijt annis æta-
tis uno & octogita exactis (mira res dictu) ipso suo natali die: Quobrem ut in epistola qua-
dam meminit Anne⁹ Seneca: Magi qui tunc forte Athenis erant: immolauerũt defuncto:
ampliorìs fuisse sortis q̃ humanæ rati: quia cõsummasset perfectissimũ numerũ: quem no-
uem nonics multiplicata componũt.

De studio Aristotelis: Ca. XV.

Ut apud Aristotelem minus temporis exigam: causa est mora longa: q̃ apud præce-
ptorem traxi. Accedit q̄ quæcunq̄ ferme de ipsius laudibus dici possunt: iam uul- A
go & scholasticis omnibus nota sunt. Sed quoniam illustria nomina recensentẽ tan
tam uiri doctrinam siluisse nefas est: quid aliud de ipso dicam q̃ qđ Macrobius: Hic uir
tantus nihil mihi uidetur ignorare potuisse accepimus a græcis: Hodie etiam apud eos
Platonem propter ingenij singularem quandam altitudinem diuinum: Aristotelem uero
propter scientiæ ubertatem dæmoniũ dici. Innumerabilia de hoc extunc magnorum ui-
rorum testimonia sed res tam clara ut teste non egeat. Itaq̄ non sum multus in conquiren-
do quid a singulis in hu⁹ gloriã conferaẽ. Marcus Cicero cũ summo ingenio scientiæq̄ co- B
pia præditum dixisset de eodem loquens: Aristoteles inquit longe omnibus (Platonẽ sem-
per excipio) præstans & ingenio & diligentia. Eandem sententiã ferre uidetur Augustinus
ubi in ipsis libris de Ciuitate dei: post memoratũ proxime supra sermonẽ habitum de Pla
tone sic adiecit: Aristoteles Platonis discipulus: uir excellẽtis ingenij & eloquij: Platoni qui
dem impar: sed multos facile superans. At si cõmentatorem eius Auerroim audire uelim⁹:
iuratus testis ubi res exigat firmabit: naturam in hoc uiro fecisse potẽtiæ extremũ: compa-
rantemq̄ sibi quempiam ridebit: Ego utrosq̄ audiens silebo: & si loqui cogar: dicam illud
pastorium carmen: Non nostrum inter uos tantas componere lites.

De studio Socratis: Ca. XVI.

p

Eruertit ordinem tempoꝝ maiestas rerum. Primus omniũ Socrates humanã do/
ctrinam singulari studio complexus: philosophiã usq; ad eum diem circa stellarum
cursus & cœli dimensiones uarijs ambagibus hæsitantẽ in terras attraxit: & in ur/
bibus atq; intimis mortaliũ præcordijs propagauit: Incipiens de animoꝝ morbis ac moti
bus remedijsq; & uirtutibus tractare: moralis primus artifex (ut ait Valerius) uitæ magi/
ster optimus.

De studio Demosthenis: Ca. XVII.

f

Ed ubi Demosthenem relinquo: quo nemo unq̃ laboriosius: nemo per plures ob/
luctantis naturæ difficultates in altũ reptauit? Perplexitatẽ linguæ: exilitatem uo/
cis: fragilitatẽ laterum: & impotentes arterias adiecerat ei sors nascendi: una ex ad/
uerso studij assiduitas fregit hæc omnia: oris torporem: sæpe q̃d exprimere nequibat: iterã/
do discussit: operosa exercitatione uocis ac laterum remedium adinuenit: ut in quibus ma
xime sibi displicuerat: in eisdem postea aures auditoꝝ singulari⁹ demulceret. Plurimos uer
sus uno spiritu per montem oppositum impigreq; gradiens reddebat. At ne in contionib⁹
fori murmur ac dissonum uulgus horresceret: iuxta procellosum pelagus undis obstrepen
tibus plenoq; interdum lapillis ore perorabat: ut inde digresso & talibus impedimentis li/
bero nil difficile uideretur. Eleganter itaq; Valerius habuisse hunc cum rerum natura cer/
tamen dicit: sed uictoriam retulisse. Quorsum uero tantis laboribus? Si me interrogas: ad
summũ eloquentiæ fastigiũ: q̃d non segnius apud suos: q̃ apud nos Marcus Tullius ap/
prehendit ac possidet. Et iste quidem tenax propositi: atq; amantissimus litterarum: sequẽs
uero etiam amentissimus uidetur.

De studio Democriti: Ca. XVIII.

d

Emocritus ĩmoderato studiorum impetu euectus: existimansq; imprimis magna
molientibus onerosam diuitiarũ sarcinam: reseruata sibi ad necessarios usus modi/
ca parte patrimonij: residuũ patriæ suæ dono dedit. Q̃d ne quis exiguum putet:
tantas fuisse opes: ut patri eius laus impensa fuerit: Persarum regem cum illo immenso ex/
ercitu mille milium armatoꝝ habuisse conuiuam. Sic iam leuior expeditiorq; profectus
Athenas ad studioꝝ fontem: assiduo disciplinarũ haustu discendi sitim compescuit: Mir⁹
hoc mirum facit charior abiecta sarcina. Siquidem ratus idem uarias imagines quæ per
oculos corporeos in animam irrumpũt: cogitationis acumen obtundere: ut huiuscemodi
phantasmatib⁹ aditum obstrueret: oculos sibi passus est erui: Hæcq; in historijs Græcorũ
contineri auctor est Aulus Gellius. Apud Ciceronem quidem ita scriptum ẽ: Democritus
luminibus amissis: alba scilicet & atra discernere nõ poterat: at uero bona: mala: æqua: in/
qua: honesta; turpia; utilia: inutilia; parua; magna poterat sine uarietate colorum: licebat
uiuere beate; sine notione rerum non licebat: Atq; hic uix impediri aciem conspectu oculo/
rum arbitrabatᷓ. Et cum alij sæpe quod ante pedes esset non uiderent: ille infirmitatem om/
nẽ peragrabat: ut nulla extremitate consisteret. Hæc ille. Mihi uero cui minus est animi in
inuestigatione quidem ueritatis; cuius desiderio Democritus ardebat: ad excitandum ani/
mum non leue calcar habere uidẽtur oculi: quoniam si philosophandi principium fuit ad/
mirari: unde oro crebrius atq; profundi⁹ q̃ per oculos admiratio in animũ descendit? Q̃/
obrem flagrans huius propositũ miror: sed inane consilium obstupesco.

De studio Carneadis: Ca. XIX.

c

Ameades non segnius sed aliquãto modestius: Neq; enĩ sensus sibi corporeos ab/
scidit: sed eorum usum rationis imperio subiecit. Tanta quidem intentione ferebatᷓ
ad id quod mẽte conceperat: ut quocunq; se uoluerit tot⁹ illic esset. Deniq; ad mẽ/
sam sedens: non cibum potumq; sumere: non sumptum ad os ferre meminisset: nisi Melis/
sa quædam quæ sibi pro coniuge seruiebat: apprehensam leuiter dexteram: ad obsequium
neglecti corporis retulisset. In hoc profecto uerificatum est q̃d philosophis placet: docto
uiro cogitare esse uiuere. Sic enim uixit quasi cogitationib⁹ aleretur. Idem disputaturus cũ
Chrysippo: hellebori haustu sese ante purgabat: & aduersus acutissimũ hominẽ suũ acue/
bat ingenium. Inter has curas octoginta nouem ætatis annos nusq̃ interrupto studio trãs/
egit. Hic est ille Carneades quem graues & indecisas Peripateticoꝝ & Stoicorum lites: ho/
norarij more arbitri diffinire solitum: auctor est Cicero.

De studio Chrysippi. Ca. XX.

n On differam Chrysippũ: qui disputator an illaqueator eximius: octogita uitæ suæ annos ita partit⁹ est: ut plus dimidio in unius ingentis uoluminis studiũ impenderet: nec residui temporis momentũ perire passus. Itaq̃ tam multa scripta ædidit: ut adeorꝫ cognitionẽ cõmunis hominũ uita nõ sufficiat. Studiũ laudo: Subtilitatẽ hominis laudarem: nisi occurreret qđ apud Senecam inueni: Chrysippi acumẽ inquit in seipso frãgitur: qđ de uno dictum: innumerabiles tangit.

De studio Cleantis: Ca. XXI.

h Vius: ut Ciceroni placet: magister: ut uult Valeri⁹: discipulus Cleantes: & studiosior & uiuacior fuit: ut ad nonũ & nonagesimũ annũ docendo discendoq̃ peruenerit: Et diebus quidem agitatione mentis aduersus ignorantiã: noctibus uero aduersus paupṫatẽ corporis labore pugnauerit: duas res difficillimas uigilãtissimo subterfugerit ingenio.

De studio Isocratis: Ca. XXII.

p Ar ætas Isocratis: q assiduitate studij præseruatis ad extremũ ingenij uirib⁹: quarto & nonagesimo ætatis anno librum scripsit iuuenilis roboris atq̃ animi testem. Ipse post qnquẽnio superuixit. Hic est ille græcus orator: de quo in Saturnalib⁹: q̃ primũ omnia uerba soluta & uaga sub numeros artauit: Qđ si sic accipim⁹ ut carminis inuentorem æstimem⁹: ratio temporꝫ obstabit. Constat enim: & Tullius in Rhetoricis testaṫ: hunc & Aristotelem fuisse coætaneos: Et Aristotelem uero: iam Roma florente floruisse nõ ambigitur. Rursus Homerũ & Hesiodum græcorꝫ poetarꝫ præclarissimos: ante conditam Romam fuisse: idem Tullius testis est. Inuentor ergo non carminũ: sed numerorꝫ fuit eorũ quibus utuntur oratores: qđ ipse Marcus Tullius de Oratore diligẽter exequiṫ: docens & hoc serius inuentum: & ad id æmulatione poetarum fuisse peruentũ q̃ eos lætius q̃ oratores audiri: sola numerorꝫ suauitate perpenderãt. Atq̃ illud adiũgit: non fuisse Isocratẽ hui⁹ inuenti principẽ: quippe eũ Transmiatus & Gorgias præcesserũt: uterq̃ numerosior. Sed iccirco hui⁹ rei titulũ ad Isocratẽ puenisse: qđ in eius exercitio moderati⁹ se gesserit: quando Gorgiam senem adolescens ipse castigauerit repertũ in Thessalia: & huiusmodi numeros quos festiuitates appellabat intempestiu⁹ abutentem.

De studio Sophoclis: Ca. XXIII.

q Vintum his adijciam studiosum senem Sophoclem: qui iuxta centesimũ ætatis annũ in extremo uitæ exitu Tragœdiam scripsit Edipoden. Qua sola (ut Valerius ait) omniũ eiusdẽ studij poetarꝫ præripere gloriã potuerit: sicut sepulchro eius insculptũ gloriosũ sed ueridicum epigramma testatur.

De studio Diodori: Ca. XXIIII.

d Iodorꝫ quendam stoicum refert Cicero domi suæ cæcũ multos annos uixisse: sed post cæcitatem multo q̃ prius diligentius philosophiæ operam dedisse: fidibus quoq̃ usũ more Pythagoreo: & lectioni librorꝫ: quo uno modo poterat alieni lumĩs auxilio: dies noctesq̃ tribuisse: adhuc qđ uix absq̃ oculis possibile uidetur: & geometrica tractasse: iubentem discipulis unde & quo quãq̃ lineam duci uellet.

De studio Solonis: Ca. XXV.

c Vr Solonem quem primũ poni par fuerat: in extremũ reijcimus? Sed in multis collegis obseruatum: ut ætate & gloria priores ultimũ teneant locum. Studium igitur Solonis ac doctrina: multis & magnis testibus constat. Siue enim operis effectus consulis: & illæ nimirũ toto orbe illustres Atheniensiũ leges: hunc auctorem recognoscũt: Siue ipsiusmet testimoniũ expectas: & ipse quidem de se loquẽs ait: Se quotidie discentem aliquid senescere: Siue famam publicam percontaris: & hæc tibi inter illos primos sapientiæ professores præfert haud dubie Solonem: Siue summi philosophi auctoritatẽ mauis & in Platonis Timæo Solonem e numero septem sapientũ primarium inuenies: Siue uitæ finem interrogas: qui de actibus humanis incorruptissim⁹ testis est: Ille te docebit quant⁹ in eo pectore uiguisset studiorꝫ ardor: quem nec senescentis corporis ruina: nec gelidæ mortis uicinitas possit extinguere. Nõ habuit ad studium prætaxatas horas: semp̃ in exercitio mẽtis erat. In hoc unum uiuebat ut disceret: nec discere potuit nisi dum uixit: nec uiuere uoluit nisi dum disceret. Vtrunq̃ igitur pari fine conclusit. Siquidem (quod multi faciunt auctores) in illo supremo fugientis uitæ spiritu: cum inter assidentes sermo forte grauior esset ob-

A

B

ortus: ille sollicitus senex moribundum caput extulit: & opinātibus amicis: ipsum (quod tali statu multis accidit) & inusitatum corporis motum aculeo mortis urgeri: atq; ideo qd nam sensisset interrogantibus: Volo (inquit) hunc uestrum sermonem intelligere & mori. O dignam uocē: cui⁹ auctori nulla mors noceat. Neq; solū prudētia cæterisq; laude dignis (ut est apud Platonē) præstitisse uideť Solon: sed etiā carminib⁹: q si nō ꝑfūctorie: sed dedita opa poetica exercitat⁹ fuisset: nec impedimēto belloꝝ ciuiliū quæ conceperat omisisset: forte nec mior Homero fuisset: nec Hesiodo. Et hæc studioso doctoq; uetustať exēpla sint.

De studio Roberti regis Siciliæ: Ca. XXVI.

A ſ Ed qd posteritas dicet? Quib⁹ piaculis inť ꝓnepotū populos ignauia nostra purgabiť? Libidinis auariciæq; studiū incessit: oīs pene mortaliū labor huc respicit. Si qs est q ad studia honestaꝝ artiū applicuisse uideať animū: is tñ q̄ primū scholas ingrediť die: de pecuniaria mercede iā cogitat. Hos ergo nō tam studiosos q̄ mercēnarios uoco: nihilq; plus eis q̄ pelagi aut telluris aratorib⁹ tribuo: nisi q illi man⁹ & corpa: hi linguas & ingeniū uenales habēt: eo fœdiores q̄ pulchriore parte hoīs seruiūt. Sed cur inuisis & nihil ꝓfuturis imoror querelis? Cur nō poti⁹ ueterib⁹ refertā recentibusq; inanē & uacuam memoriā excutio? Si qs usq; esset ad redimēdū ætatis nostræ pudorē satis efficax: & puto nec maioꝝ umbris: nec successoꝝ linguis ne insultēt: fortiorē clypeum opponi posse: Roberti Siciliæ regis nomē. Is enī nō post labores studioꝝ (qd᷑ de multis uidim⁹) in altiorē ꝑuenerat statū: sed in regia nat⁹: imo qdē: si dici fas ē: Rex anteq; nascereť: nō patre tm̄: sed tā

B paternis q̄ maternis auis & ꝓauis ortus regib⁹: educatus in amplissima fortuna: tot ꝓrupit obstātia rex puer. Et ut simul cūcta cōplectar: nostro sæculo genitus: ꝓcessu aūt ætatis uariante fortuna: maximis periculis circūuent⁹: aliq̄diu passus est carcerem: nec minis nec insultib⁹: nec blanditijs fortunæ: nec inertia tēpoꝝ a studijs abstrahi quiuit unq̄: seu pacis seu belli negociū tractaret: seu curā corpis ageret: p diē & p noctem ambulās sedēsq; libros ꝓpe se uoluit. Oīs ei⁹ de reb⁹ altissimis sermo erat: Et qd᷑ de Cæsare Augusto diximus: hic multo minore & q̄si nulla ꝓrsus subsistēte materia diligētissime semp custodiuit: ut ingenia sæculi sui cōplecteretť benignitate regia: & inuētiones nouas recitantib⁹: nō tm̄ patiētissim⁹ auditor: sed plausor & humanissim⁹ fautor assisteret. Hæc uita ei⁹ usq; sub extremū fuit. Nihil unq̄ puduit addiscere senē philosophū & regē: nil noctis quoq; cōmunicare piguit. Hoc intimū in ore habuit: discēdo docēdoq; sapientē fieri. Q̄to deniq; litteraꝝ amore flagrauerit: uel una uox eius indicat: quā ego meis aurib⁹ audiui. Dū enī die q̄dā multa colloquens ex me quæsisset: cur tam sero eū uisitassem: & ego (id qd᷑ erat) terræ marisq; pericula: nec

C nō & impedimēta fortunæ uaria: traxisse uotū meū dicerē: Incidit nescio quō francoꝝ regis mentio: interrogāte eo: unq̄ ne in illius aula fuissem? Respondi: nec unq̄ qdē me cogitasse de hac re: Subridēte eo: & rationē flagitāte: quia illiterato inquā regi inutilis: & insup onerosus esse nō placuit: dulcius mihi satis est cū paupꝫtate mea fœdus ratū seruare: q̄ temptare regū limina: in qb⁹ nec quemq̄ intelligerē: nec itelligerer a quoq̄. Tūc adiecit: audisse seq; primogenit⁹ regis litteraꝝ studiū nō negligeret. Cui ego: Idē me audisse respondi: uerꝫ id patri molestū: & ferūt eum filij præceptores: ꝓ suis hostibus ducere. Qd᷑ an uerꝫ sit: neq; nūc assero: neq; tūc asserui: sed ita famā loq: atq; id mihi omnē adeūdi cogitationē ultenuē præcidisse narraui. Quo audito: ille generosus spirit⁹ infremuit: & toto corpore cohorruit: & post aliquātulū silentij fixis in terrā oculis: & ut frons testabať non sine magna indignatione trāsacta: Singula enī ac si præ oculis haberē teneo: caput extulit & ait mihi: Sic ē uita hominū: sic sunt iudicia & studia & uolūtates uariæ. At ego (inquit) iuro: dulciores & multo chariores mihi litteras esse q̄ regnū. Et si alterutro carendū sit: æq̄nimi⁹ me diademate q̄ litteris caritur. O uox uere philosophica: & omniū studiosoꝝ hominū ueneratione dignissima: Quātū mihi placuisti: quātū studijs calcar addidisti: & q̄ ꝓfunde & q̄ tenaciter

D meis præcordijs inhæsisti. Et de studio qdem regis hacten⁹. Quid loquar de doctrina? Certe qui uel odio uel obtrectādi cōsuetudine multa uirtutib⁹ detrahūt: sciētiæ sibi titulū non inuident. Sacrarum scripturarum peritissimus: philosophiæ charissimus alumnus: orator egregi⁹: incredibili physicæ noticia: poetriam non nisi summatim attigit: cuius ut sæpe dicentē audiui in senectute pœnituit. Nō inuenio suscepti sermonis exitū: nisi aliqd de me ipse glorier. Venerā Neapolim clarissimis famæ uocib⁹ exprect⁹: & illud unicū sæculi nostri miraculū uisur⁹. Læt⁹ fuit aduentu meo: ut q de me grande magis q̄ uerū aliqd audiuisset. In longū eam si singula ꝓsequar: Visum est mihi tandē lauream poeticā quā a teneris ānis op/

tauerã sibi potissimũ debere: Neq̃ enĩ ante clariorẽ tam insueti muneris auctorẽ uidebatur habiturꝰ: Quã cũ sibi narrassem: regiꝰ ille animꝰ ut q nullã nisi i altis & gloriosis actibꝰ uoluptatẽ caperet: gaudiũ suũ cũ uerbis humanissimis cũ sydereæ frontis serenitate testatꝰ est. Cæteꝝ ut ipse exeam: ubi paruitati meæ altissimũ illud igeniũ cõdescẽdit: cũ quædã de arte poetica ac de ꝓposito & differẽtijs poetaꝝ: deq̃ ipsiꝰ laureæ ꝓprietatibꝰ dixissem: aures eius aiamq̃ tangẽtia: multis audiẽtibꝰ hæc mihi tribuere dignatꝰ: ut assereret non paruam tpis sui partẽ poeticis studijs impensuꝝ se fuisse: si quæ ex me audierat ab ineunte ætate cognouisset. Ego aũt primũ uidere incipio cõtigisse mihi qđ semꝑ cogitaui: ut sensim longiꝰ ferar q̃tiens prædulcis cõmemoratio inciderit illiꝰ animæ: quæ ut cœlũ quoq̃ decoraret sibi qdem ætate optima: mihi aũt regnisq̃ suis imature nimis hinc abijt. Multos forte præterea me plaudẽte reꝝ scriptores alij memoratu dignos scriptis suis inserẽt: Ego qdem etsi incomitatũ nõ debere regem esse sciam: tamẽ qđ dolens indignãsq̃ ꝓfiteor ætate ac idoneũ sibi comitẽ nõ inueni. Nũc qm̃ inter uirtutũ præludia satis hæsisse mihi uideor: desiderũ lectoris diutius nõ trahã: sed huic primo libro uelut q̃dam totiꝰ opis uestibulo methã statuens: inter ipsas uirtutes sacrũ & neglectũ hoĩbꝰ habitãtes domiciliũ ingrediar: nõ eqdem ut incola: sed ut ꝑegrinus obstupẽs paucoꝝ gloriæ: quos reꝝ gestarum meritis limen illud trãsiuisse uideo. E

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum Memorandarum: Liber secundus Incipit.

Tractatus primus est de Memoria prima parte primæ uirtutis scilicet Prudentiæ: quæ in præteritoꝝ cognitione sita est.

De diffinitione Prudẽtiæ secũdũ Tullium: & eius diuisione: Ca. I.

Ngrediẽti mihi qdẽ reuerenť uelut religiosi cuiuspiã tẽpli fores: primogenita sororꝝ occurrit i limine. Ea est prudẽtia: quæ nihil ẽ aliud (ut a Marco Tullio diffinitꝰ) nisi reꝝ bonaꝝ & malarũ sciã: Sine q̃ (ut philosophis placet) ne dicã haberi: sed ne intelligi penitꝰ ulla uirtꝰ põt. Hæc posset minutꝰ: sed trifariam breuissima partitiõe deduciť ĩ præteritoꝝ memoriã: præsentiũ intelligẽtiã & ꝓuidentiã futuroꝝ. Et qm̃ ꝑ partes cõmodissime oĩs tractatꝰ absoluiť: A memoria qdẽ simulq̃ cum uirtutum primæ ab homine quodam ingenti principe initiũ repetendũ est. i

De memoria Iulij Cæsaris: Ca. II.

d Iuo Iulio Cæsari: hoc ĩprimis etiã ab hostibꝰ datũ scio: ut memoria polleret eximia: de q̃ Marcus Tulliꝰ ait: q̃ nihil soleret præter ĩiurias obliuisci. Et legere simꝰ & scribere & audire & dictare solitꝰ tradiť. Epistolas de rebꝰ maximis q̃ternas dictabat alijs: ipse manu ꝓpria qntã scribẽs: ac si calamũ eximeres septenas pariť dictabat. Quæ qdẽ uelocitas: an uolubilitas ꝓmptissimi ingenij: an amplissimæ firmitas memoriæ dici mereretur: incertus sum. Siqdẽ celeritas ingenij: tenacitas memoriæ laus ẽ. Qđlibet ei nomẽ imposueris: magna res imprimis & mirifica: tam facile singulis adesse: tam fideliť omniũ meminisse.

De memoria Quinti Fabij Maximi: Ca. III.

n Ec sum nesciꝰ huiꝰ quoq̃ rei singularẽ Quinto Fabio Maximo laudẽ contigisse. Inter multa nimiꝝ quæ ipsiꝰ uiri gloriã extollũt: hoc nõ in ultimis posuerim: q̃ ingenti q̃dã fuit noticia uetustatis ac memoria: de q̃ est apud Ciceronẽ: q̃ oĩa nõ domestica solũ: sed etiam externa bella memoriæ tenebat. Itaq̃ mĩme miror qđ bello punico secũdo: cui ꝓcellæ iam grãdæuꝰ interfuit: dicta eiꝰ cõsiliaq̃: tũ in populo: tũ inť primores patꝝ ꝓ oraculis habebanť. Vere enĩ mihi uideor dicturꝰ: q multa trãsacti temporis meminerũt: nisi obtuso nimis crassoq̃ sint ingenio: fore quodãmodo futuroꝝ uates.

De memoria Lucij Luculli & Hortensij: Ca. IIII.

f Ed cũ duplex memoria sit: Vna reꝝ: uerborũ altera: Primã qualẽ in Fabio modo retuli: talẽ in Lucio Lucullo: amplissimo & Imꝑatore simul & philosopho admirabiliť cõperio uiguisse. Secũdã habuisse uideť Hortẽsiꝰ. Vtriusq̃ testis ẽ Cicero coætaneꝰ amboꝝ.

De memoria Lucij Scipionis: Ca. V.

e X omnibus aũt gentibꝰ ac sæculis: nullũ in hac re facile prætulerim Lucio Scipioni: si modo ueꝝ est qđ tradũt ipsum populo etiã Romano noĩa reddidisse. Mira & speciosa capacitas: ubi tam multa & tam uaria noĩa locũ inuenissent. Res qdẽ pene incredibilis:

nisi eam multi: inter quos Plinius secūdus: ꝓprio testimonio cōfirmassent.

De memoria Annei Senecæ: Ca. VI.

u Tanīt Romanos externosq̧ cōueniēs & extrema participās iūctura cōglutinet: Lucius Anneꝰ Seneca: Cordubensis originis: sed Romanæ uirtutis: hāc diuinam sibi memoriæ ubertatē usq̧ ad miraculū cōtigisse restat: Nec credibile est tantū uiꝝ falso quicq̧ gloriari. Ait enī se duo milia nominū recitata: eodē ordine reddidisse: & ducentorū atq̧ amplius discipuloꝝ totidē uersiculos: cū singuli singulos dixissent: ordine retrogrado recitasse. Nec inferior laus illa quæ sequit. Addit enī eam sibi memoriā fuisse: nō ad cōplectendū ea quæ audierat: sed ad cōtinendū quoq̧: Quoꝝ alteꝝ ex agilitate cōsequendi facultatē dimittēdi: alterū ex retinēdi diuturne: capiēdi segniciē annexā habere consueuit.

De memoria Latronis Portij: Ca. VII.

l Atronis Portij memoriā: mori uetat Seneca: perieratnisi ille scriptis eā suis commendasset. Tantū uniꝰ clari māsuriq̧ noīs fidelis ualet amicitia: quæ amicū morti eripit secūq̧ ꝑpetuat. Inē multa nimiꝝ quæ de Latrone suo dulcit̄ familiarit̄q̧ cōmemorat: memoriā illi & natura ualidā: & artificio munitā tribuit: & capacē simul & tenacem. Itaq̧ nec quæ scripserat lectitabat: satis erat scripsisse: cū idipsū celerrime faceret: in trāscursu didicerat: nec quæ semel hæserāt: auelli poterāt. Memorit̄ quæcūq̧ dixerat seruabat. Qua memoriæ fœlicitate fretꝰ: libroꝝ auxilio nō ægebat scribere: sed ī aīo gloriabat̄. Et quæ illic scripserat: sic ī expedito habebat: ut nec ī uerbi qdē ulliꝰ unq̧ recordatiōe laberet̄: quasi libꝝ sub oculis habens loquebat̄. Proponebat̄ cuiuspiam ducis nomen: tanta inerat historiarū memoria: gesta illius celeriter & ex tempore narrabat: Non ceu pridem cognita depromeret: sed uelut modo scripta perlegeret. Et hūc quidem Latroni: iuxta Senecam suum locū: ut debitū: & utriq̧ ꝑfecto gratum reddidi.

De memoria cuiusdam innominati: Ca. VIII.

I Bidem alterius memoriæ miraculū retulit: Nomen eius tacens: scilicet qui poema recens ab ipso qui illud ædiderat auditū: tam celeriter arripuit: ut mox suū esse cōtenderet. Argumentū satis uiolentū afferēs: q̧ ipse memoriter id redderet: qd̄ recitator primꝰ & uerus auctor carminis nequiret: Præceps qdem famæ cupiditas: sed inter raras naturæ dotes: miranda uis memoriæ.

De memoria Themistoclis: Ca. IX.

o B occasu ad orientē uerso: Primꝰ omniū græciæ gētis Themistocles occurrit: q inter grauissimas occupatiōes publicas priuatasq̧: cunctoꝝ conciuiū suoꝝ noīa (& erat Athenis natus) in memoria tenebat. Stupidum negociū: nisi Lucij Scipionis mentio præcessisset. Idē indigno exilio coactus: cū ad Xerxem Persaꝝ regē se cōferre decreuisset: breui tpis spacio Persicū prius idioma ꝑdidicit: ne qd in primo colloquio ꝑegrinū: aures regis offenderet. Itaq̧ minꝰ miror rāris naturæ præditū muneribꝰ: artificiosam memoriā contempsisse. Quæ cū in græcia repta: apud nos hodie uulgata ē. Quā cuidam eius artificij perito sibi promittenti: respōdit: malle se obliuiscendi artē discere: Visa qdem auditaq̧ oīa memoriæ adhærebāt: & iccirco nō iam nouis sarcinis urgere: q̧ turba reꝝ innumerabiliū prægrauatū pectus exonerare cupiebat.

De memoria Cyneæ: Ca. X.

c Yneas quoq̧ clarissimā huiꝰ excellētiæ gloriā cōsecutꝰ est: q legatꝰ a Pyrrho Romam missus: postero q̄ urbē ingressus erat die: homo aduēticiꝰ & alienigena uniuersum senatū ꝓprijs noībꝰ salutauit: Sūt q equestrē ordinē: sūt q urbanā plebē senatui circūfusam adijciāt: operosus salutator ac diligēs: etsi ob aliud non uenisset.

De memoria Cyri Persarum regis: Ca. XI.

c Yrus Persaꝝ rex: etsi maximis exercitibꝰ præesset: omniū rñ militū noīa meminerat. Mithridates uero duaꝝ & uiginti (ut notiores qui de illustribꝰ historici loquunt̄: ut Aulus Gelliꝰ: quīq & uigītī: ut aūt Pliniꝰ: qnq̄ginta) gentiū quæ sub imperio eiꝰ erāt diuersas linguas nouerat: & ut iura cuilibet patrio sermōe redderet: & ī cōtiōibꝰ: singulaꝝ nationū interpretē nō requireret. Quæ res & illū militibꝰ: & hūc populis suis acceptissimū fecit.

De memoria Carneadis: Ca. XII.

e Xtremū mihi nūc: sed nullū præcedētiū īferiꝰ memoriæ mōstꝝ differēdū ē. Carneades qdē (ut aiūt) ī græcia quæ qs e bibliothecā uolūīa educeret: tī morē legētis memorit̄ reddebat.

Huicuero dici potest: superuacuos codices fuisse. Hic ꝓfecto non scribebat in animo tantũ sed sculpebat. Tempus est & præsentia memorandi.

De memoria cuiusdam amici sui innominati: Ca. XIII.

Amicus quidam meus: ab adolescentia ad hanc ætatem: tam multis & domus & patriæ laborib⁹ periculisq; iactatus est: ut ociosum ferme nullũ tempus inuenerit: quo nihil huic de qua loquimur facultati potest esse funesti⁹: Vaga enĩ mens multa complectitur: pauca stringit. Cæterũ huic inter uarias & inumerabiles ac discerpẽtes animum curas: inexhaustam quandã memoriã militarẽ insitam aĩaduerti: quæ crebro in horrorem compulit cogitantẽ. Quãto uberior fuisset: si eam sibi (quod studiosi hoĩes solent) circũuallare & fulcire quotidiana lectiõe licuisset: Vidisse semel uel audiuisse satis est: nunq̃ obliuiscitur. Nec res modo meminit: sed uerba: tempus & locũ: ubi quid primũ acceperit. Sæpe totos dies aut longas noctes colloquẽdo transegim⁹: audiẽdi nanq; cupidior nemo est: post annos uero suborta earundẽ rerum mentione: si quid forte plus minus ue aut aliter dixissem: submissa uoce confestim admonebat: hoc me aut illud uerbũ mutare. Admirantiq; & unde nosceret percũctanti: non solũ tempus quo id ex me audiuisse: sed sub cuius Ilicis umbraculo: ad cuius undã fluminis: in cuius maris littore: cuius montis in uertice (longinq̃s enĩ secũ oras circũiui) me singula recognoscente memorabat: Iterũ & iterũ expertus fateor ad loquendũ illo præsente q̃ uel cautior certe uel tardior fact⁹ sum. Et hæc quidem memoria sub armis: at sequens sub amictu religionis inter libros habitat.

De memoria Clementis papæ: Ca. XIIII.

Clemens sextus: egregius nũc Romulei gregis pastor: tam potentis & ĩuictæ memoriæ traditur: ut quicquid uel semel legerit: obliuisci etiã si cupiat non possit. Hoc sibi & studiorũ nutrix alma Pariseos: & orbis uniuersus tribuit. Ego enĩ & si sæpe ante pedes eius fuerim: tamen de hac re nihil præter famã habeo: cui facilius accedo: recolens id sibi non nouiter tributũ: sed ante diu q̃ꝫ hoc fortunæ culmen ascenderet. In qđ euecti: circumstrepentib⁹ adulantiũ turbis: ueræ laudis iudiciũ amiserũt. Illud addit̃ miraculo: hãc tantam sibi memoriã: magno quondã capitis ictu (cuius adhuc testis ætas extat) ingens supremo uertice cicatrix ꝓuenisse. Memorabilis casus si modo uerus: Hoc enĩ habet int̃ multa clarorũ admiratio uiam fabulis aperire solet. Sed si ita est: cõpensent̃ hoc tam fœlici ulnere illorũ casus duriores: de quib⁹ est apud Pliniũ: Quorũ alter ictu lapidis litterarũ omnium: alter præcipiti casu matris & affiniũ & ꝓpinquorũ: tertius aurẽ morbo seruorũ suorũ: quartus etiã proprij noĩs oblitus est. Hæc sunt exẽpla memoriæ: de qua ꝓfundius loq difficile: & alterius tp̃is op⁹. Sicut enĩ nulla copiosior aut ditior ẽ animi supellex: sic nulla fragilior: nulla fugacior. Hinc est q̃ prima omniũ senescit: Cuius rei non solũ Seneca: sed experientia est testis: Et plusculũ indigens reparatiõe: opis indiget: & casibus ac morbis pluribus exposita est: quin & ipso ualitudinis uiuẽte flore: uel curis acribus: uel somno graui: uel ꝑturbatione ridicula. Deniq; leuissimis & inumerabilib⁹ ex causis ita repẽte nõnunq̃ animũ destituit: ut attonitus rerũ omniũ ignarus & loci & temporis: & non absentũ modo sed astãtiũ. Postremo sumet obliuione cæcissima confundat̃: nisi cõfestim reuolet ipsa quæ fugerat. Deinceps ad secundam primæ uirtutis partẽ transeam⁹.

Tractatus secundus est de Intelligẽtia secunda parte primæ uirtutis scilicet prudentiæ: quæ sita est in præsentiũ cognitione.

De substinctiõe ipsius intelligẽtiæ: & ordine quo auctor intẽdat agere: Ca. I.

Intelligentia in rerũ præsentiũ cognitione sita est. Hanc uisum est nobis subdistinguere. Est quoddã genus hominũ percipiẽdis litteris potissimũ: quos usitato noĩe ingeniosos appellam⁹: q̃uis in actib⁹ humanis hebetiore sint interdũ mentis acie: Alij ex diuerso ad res gerẽdas acutissimi: perceptioni litterarũ inhabiles habent̃: quos quisq; uel sagaces uel cautos uel sollertes dixerit: puto nec a uero nec a cõmuni hominũ sermone deuiauerit: Quibus magna pars conuenit eorum: quæ græco uocabulo stratagemata appellãt: ubi scilicet ĩ republica pro qualitate negocij: præsentis subito capit̃ consiliũ. Est autẽ cum in longinquũ tempus consilij effect⁹ extendit̃: ubi locũ sibi uendicat ꝓuidentia: quæ tertia prudẽtiæ pars est: per quã nõ tam præsentia: q̃ꝫ ex præsentiũ siue præteritorũ collatione futura noscunt̃. In his enĩ: nisi fallor: omĩs prudentia uersat̃. Has igit̃ partes exequar hoc ordine: ut agã primo de ingenio: cui eloquẽ-

tiam adiungã: quæ est magna pars eius: ubi facetias quoq & illustres uerbo℞ locos dictos ex tempore in unũ colligã: qđ ille maxime dulcis eloquẽtiæ fructus uideaᷣ: aureſq fatigatas mulcẽs: & mœstũ animũ exbilarãs: & qui si locũ & tempus obseruauerit: conciliat audientiũ fauorem: opinione quadã agilis & iucũdæ prudẽtiæ. Hinc de sollertia quæ opatiões aut uerba hominũ concernit expediã. Et licet non ignorẽ sapientiã quiddã maius ac sublimius importare: q̃ qđ uel prudentiæ uel cuiusq uirtutis contineaᷣ angustijs: quia tamen rerũ floridiora carpenti: prætereũda huiꝰ mentio nõ fuerat: nec alibi oportuniꝰ poterã: hoc loco sapiẽtiæ exempla quæ clariora uidebunᷣ interserã. Post hæc ꝓuidentiã ipsam in proprijs finibꝰ locabo: hoc est non ut ex rebus bellicis sed ex ipsa hominũ uita & ex cõmuni rerum agibiliũ aceruo ꝓferanᷣ exẽpla: ubi ꝑmixtim & de cõiecturis agam: mox de oraculis: de somnijs: de ominibꝰ: de portentis: qđ hæc quoq in anteriora ꝓspiciãt q̃ breuissime perstringã. Nouissime stratagematicũ tractatũ: partim secũdam: partim tertiã prudentiæ uim in armis necessariã repræsentantẽ adijciam: quæ copiosa & ampla est materia & necessario ĩ plures ꝑticulas secãda. Quippe cũ de unaq̃q nõ tantũ apud græcos sed etiã apud nr̃os: itegri sint ductoꝶ libri: & q̃a scđm ꝓmissionis ordinẽ: de ingenio priꝰ est agendũ: præfari libet: quæcũq fere studiosoꝶ noĩa collegi: eadem & ingeniosoꝶ esse hominũ. Sed repetitionem mĩme necessariã effugiens: quorundam hic noĩa congrã: quoꝶ non tam studiũ q̃ ingenium nobilitatũ est. Ad hæc non nudi & incompti: sed eloquẽtia uestiti ingenij exempla præsens habebit locus.

De ingenio & eloquentia Virgilij: Ca. II.

i Nter ingenia latinoꝶ: si mihi iudicij locuſ & libertaſ non eripiᷣ: nescio quẽ Virgilio prætulerim. In quo si sic intelligaᷣ: ut animꝰ meus fert: puto quisq operũ eius elegantiam: & in singulis uerbis lumen aliqđ sub nube poetica: ad hæc & sententiaꝶ grauidã ueritatẽ: ac diuini stili artificiũ diligenᷣ introspexerit: fatebiᷣ doctrina posse aliq̃s excellere: ingenio fortasse neminẽ. Nam de eloquẽtia quid aliud dicã: nisi qđ Macrobiꝰ: q quattuor eloquẽtiæ generibꝰ collectis: de quibꝰ mox agam ego: unũqđq genus suo separatim tribuit auctori: uni Virgilio simul oĩa dare nõ timuit. Cæteꝶ tam illustris hæc eloquẽtia: atq hæc (ut ait Seneca) diuina facultas ingenij: oratione soluta Virgilium destituit. Quid enĩ potest ĩ carminibꝰ: nullũ nescire arbitror: q uel semel Castalio de fõre gustauerit.

De ingenio & eloquentia Tullij Ciceronis: Ca. III.

ſ Ed qđ ad summã spectat eloquentiã: cõsensus latinoꝶ omniũ Marco Tullio: græcorũ uero Demostheni palmã defert. Ego autẽ dilato parũper Demosthene donec gratius inter suos colloceᷣ: de Cicerone prius dicam: Quẽ latini eloquij principẽ sine dubitatione philosophis: oratoribus: historicis & poetis concordiᷣ uisum est: qđ ipsũ & catholici tractatores asserũt: & uulgo iam ita esse ꝑsuasum est uerũ. Ne tamẽ (ut idem ipse Tullius ait in quodã loco) utar in re certa testibus non necessarijs: singuloꝶ testimonijs prætermissis: ad ipsius eloquẽtiæ uim: paucoꝶ sed illustriũ & notissimoꝶ effectuũ cõmemoratione demonstrandã ꝓpero. Hæc est q̃dem: quæ fortissimis septũ armis nihilq non ausurũ Catilinã: in armis exterruit: & de incendio urbis ac ciuiũ sanguine cogitantẽ: trusit in exiliũ. Quæ mœnia Romana: quæ theatra: quæ templa: quæ arcẽ capitolij: quæ bonorũ lares: quæ totũ deniq corpus impij: miserrimæ impendẽtiq iam præripuit ruinæ. Quo merito primꝰ omniũ (ut testaᷣ Pliniꝰ) parens patriæ appellatꝰ: primꝰ in toga triumphũ: linguæq lauream meruit: facũdiæ litterarũq latinoꝶ parẽs: omniũ triũphoꝶ laureã adeptꝰ: maiorẽ (ut idem ait) q̃to plus est ingenij Romani terminos intantũ ꝓmouisse q̃ imperij. Addidit etiã Cæsarẽ dictatorẽ: ipsiꝰ quondã Ciceronis hostẽ: de eo talia scripsisse: ex testis inimicitia testimonio fidẽ quærens. Hæc inquit ẽ illa facũdia: quæ Verrem audacẽ hominem scelestũq criminibꝰ suis oppressit: quæ ad ultimũ Archiam præceptorẽ quondã suũ in ciuitate retinuit: Et de tenui semente: uberrimã messem egenti reddidit colono. Quæ cõtentiones agrarias frumẽtariasq discussit: quæ Roscio scænici tumultꝰ reo ĩpunitatẽ quæsiuit: quæ mirabilẽ sæpe periclitantibꝰ de salute capitis ueniã impetrauit. Hæc eadẽ Deiothero Galaciæ regi: Ligario capitaliᷣ accusato: sub hoste potẽtissimo iudiciũ agente: uitã seruauit granãq restituit. Heu q̃ pauca de q̃ multis enumero: Breuiᷣ loquar: corda hominũ in manibꝰ habuit: Regnũ inter audiẽtes exercuit: quicq̃d usq eloquij per latinoꝶ fluit alueos: ex hoc fonte ꝓcessit. Vt tamẽ Virgiliꝰ ꝓsaica: sic iste (ut est apud eundẽ Senecã (in

carminib⁹ defecit. Duoq; Romanæ eloquẽtiæ parẽtes: hanc gloriã ita partiti sũt: ut uterq; suis finibus cõtentus: aliena nõ inuaderet. Hic lingua gloriosus: hic calamo: si tamẽ quiuis a poeticis abstineret. Sed o pietas: eloquiũ illud tam multis salutiferũ: auctori suo pestilẽs ac funestũ fuit. Nempe cũ aduersus effrenatã libidinẽ Marci Antonij Triũuiri plurima li/berius dixisset scriptisq; mandasset: iussu eius occisus: trũcata qua scripserat manu: capite q̃ illa dictauerat amputato: Qđ cũ in rostra reportatũ esset: ad illud intuẽdũ nõ minorẽ cur/sum populi lachrymãtis fuisse legimus: q̃ ad audiendũ esse cõsueuerat. Hæc oratoris mors: at Philippica ipsa nõ morit̃: Id eñi est libri nomẽ: sed æternũ uictura: grauissimisq; uulne/ribus repercutiẽs Antoniũ: & famã eius Interemit: & mortẽ Ciceronis ulciscit̃. Cũ hoc Ci/cerone Caluus orator ꝓ eloquẽtiæ principatu longæuũ: sed: ut Seneca testat̃: nequissimũ habuit certamẽ. Locus admonet: ut ipsa Macrobij uerba subiũgã: ne quid de hoc ꝑegrina/rũ opinionũ lectorem lateat. Quattuor eni q̃dem sunt eloquẽtiæ genera: Copiosum & tor/rens: in q̃ Cicero dñat̃. Breue & circũsectũ: in q̃ Salustius regnat. Siccũ & aridũ: qđ Fron/toni ascribim⁹. Pingue & floridũ: in q̃ Plinius secũdus quondã: & nũc iterũ inferior noster Symmach⁹ luxuriat̃. Hæc oĩa apud unũ Virgiliũ inuenies: Hæc ille. Ad qđ firmãdũ ꝓba/tiones ex ipsis Virgilij uerbis elicuit: Quas q̃m longũ est: in Saturnalibus q̃sq̃s inq̃sitionis laborẽ nõ recusabit inueniet. Sane qđ de eloquẽtia Salustij dicit̃: ita tem̃pandũ est: ut ad historias referat̃ tm̃: in q̃bus suo q̃dam corrupto acriq; & plane masculo stilo utit̃. In cæte/ris eni qđ de Virgilio iam & Cicerone diximus: sua sibi non respondet eloquẽtia: Vt eni est apud eundem Senecã: orationes Salustij in honorẽ historiaꝝ legunt̃. Et hæc q̃dem hacte/nus. Quibus si assentiri libet: i unaquaq; arte: q̃driptitæ eloquẽtiæ designatos præsides ha/bemus. Et qđ uix cæteri in singulis: Virgiliũ simul omnib⁹ gloriantẽ. Hanc uero distinctio/nem: & si colore nõ careat: apud aliũ non inueni: qn ĩ unũ Ciceronẽ public⁹ fauor inclinat.

D

De ingenio & eloquẽtia Iulij Cæsaris: Ca. IIII.

ſCire aũt uelim: q̃ sex simul eloquẽtiæ principes cõstituerũt: quẽ Iulio Cæsari locũ dabũt: Cui⁹ eloquentia militaris: ut est apud Suetoniũ: aut æq̃uit præstantissimo/rũ gloriã aut excessit: Accusator Dolabellæ: plusq̃ militaris sũmi oratoris officiũ impleuit. In qua q̃dem accusatiõe: extorqueri sibi causam optimã. L. Cottæ parrocinio quæstus est: q̃ uerbo uim facũdiæ ꝓpriæ expressit: ut Valerio uidet̃. Et nimirũ uerbũ extorquere hanc uim habet: ut reus ille: non facili & ad utrũlibet se habẽte: sed ex artissimo q̃dẽ indissolubi/liq; laqueo: ubi cæsareo eloq̃o uict⁹ erat prætept⁹ uideret̃. Post quã accusationẽ: ut Sueto/nius idem ait: haud dubie principib⁹ patronis annumerat⁹ est. Huic Marcus Tullius: & qđ magis mirabetis ad Brutũ scribens: clarissimũ eloquẽtiæ testimoniũ ꝑhibuit: negans se ui/dere cui Cæsar cedere debeat: adiũgensq; eũ elegantẽ splendidãq; atq; magnificã & gene/rosam quodãmodo rationẽ dicẽdi tenere. Et ad Corneliũ nepotẽ de eodẽ scribẽs: Quẽ inq̃t oratorẽ huic antepones: coꝝ q̃ nihil alud egerũt: Quis sententijs aut acutior aut crebrior: Quis uerbis aut elegantior aut grauior: Pronũciasse dicit̃: ut Suetonius refert: uoce acuta: ardenti motu gestuq; nõ sine uenustate. Huius est illud præceptũ omnib⁹ q̃ eloquẽtiæ stu/dent memorabile: in primo libro eius de analogia positũ: ut scilicet infrequens atq; insolẽs uerbũ tanq̃ scopulũ fugiam⁹. Enumerare possem q̃bus prælijs oratio eius ita militũ ani/mos inflãmauit: ut periculi oĩs ĩmemores: læti etiã & exultãtes in ferrũ ruerũt: q̃s ingentes exercit⁹ seditiones uoce cõpresserit: q̃t armatoꝝ milia solus & inermis oratione terruerit: usq; adeo ut periculi oĩs ĩmemores: ad nutũ potãris inuẽti sint & q̃ colla porrigerent & qui ferirẽt: qui gemeret nemo: nisi & narratio longior & alijs locis oportunior foret.

A

B

De ingenio & eloquentia Titi Liuij: Ca. V.

qVa sede præterea Titũ Liuiũ locabũt: cui⁹ eloquẽtiæ fama de ultimis mũdi regio/nib⁹: admirãtes claros uiros Romã usq; ꝑduxit: Qđ & Plini⁹ scribit: & post Hie/ronym⁹ in principio Geneseos: ne quis ignorare ualeat testat⁹ est. Quãta fuit oꝑis excellẽ/tia: ut ꝑ tantũ maris & terrarũ spaciũ: ad urbẽ orbis dñam: & domitis nationib⁹ imꝑantẽ: nõ urgente negocio: nõ ob ipsius uidẽdæ desideriũ: in ætate præsertim Cæsaris Augusti: sed ob unũ dũtaxat eius incolã audiendũ: cõcursus illustriũ fieret.

De ingenio & eloquentia Octauiani Augusti: Ca. VI.

cAesaris Augusti ingeniũ tam ꝓmptũ inuenio: ut uersus ex tpe factos cũ int̃ amicos referret: interrogaretq; cui⁹ poetæ uersus extimarẽt: nihil aliud respõderet: q̃ cuius/

cunctis forent esse optimos. Sed qd' ad hūc actū pertinet: puto nullum æquari posse Nasoni poetæ: q(ut est apud Senecā) hoc sæculū amatorijs non artib⁹ tantū sed sentētijs impleuit: De exūdanti qdem facultate carminū Ouidius ipse gloriaẽ nec mendaciẽ. Sed ad Augusti eloquētiam reuertor: Nō laboro inter eloquētiæ principes ipsum collocare nisi q̄tū ad iocos & facetias: in qbus primū tenebat locū: Sed surripe famæ eius nolo: qd' clari sibi tribuerūt scriptores. Pronūciauit dulci & proprio q̄dam oris sono elegāti ac sobria usus eloquentia: sententias ineptas fugiēs: præcipueq͂ ṽbo℞ inusitato℞(ut ṽbo ipsius utar) fetorē horruit: Vnū in loquēdo studiū intelligi: & q̄ clarissime conceptū mentis exprimeret. Hinc & præpositionib⁹ & cōiunctionib⁹ abūdare: quibus incomptior sed plane luminosior resultat oratio: & intellectus re℞ expeditior. Ignota sectantes spreuit irrisitq͂ & castigauit: In suis hunc morē insaniā uocans ea loqui uel scribere quæ admiratiōis plusq͂ intelligētiæ allatura sint animis audientiū. Inhæserat siqdem: ut arbitror: paterno præcepto qd' ꝓxime cum de Iulio Cæsare loquerer inserui.

De ingenio & eloquentia Asinij Pollionis: Ca. VII.

a Sinius Pollio prætmittendus nō uideẽ: quē ut appareret cuiusq͂ iudiciū: fore mediū iter duos eloquētissimos latino℞: Marcū Tulliū & Titū Liuiū: Seneca cōstituit. Ita nō spernēdus auctor: neminē de præmissis sex præẽ Tulliū enumerans: tres uult eloquētiæ principes quos in epistola q̄dam uideẽ oibus præferre: secūdū faciēs Pollionē: Cuius orationē Ciceronianæ dissimilē: & ut uerbis eius utar: salebrosam & exilientem dicit: & ubi mīme expectes relicturā. Huius & si nulla eloquētiæ monimēta in manus meas adhuc uenerint: quia tamē ipsum ꝑ se nomē celebre ac ꝑuulgatū erat: non fuit mihi de eloquētia scribēti silentio obruendū: præsertim ubi inferiores noīauerā. Igiẽ iuxta Cæsarē Augustū cuius floruit temꝑibus: placuit eū collocare: Hoc adiecto: q͂ nomē eius præter multos laudatores Mantuanis etiam musis honestatū est. Sed aliq̄tisper retro redeundū est.

De ingenio & facundia Lucij Crassi: Ca. VIII.

e Xcellentē & egregiā Lucij Crassi facundiam si aliūde nescirem⁹: hinc liceret intelligere: q͂ in libris de oratore Marcus Cicero mortē eius magnificētissime deplorans: oēs illū semꝑ eloquētia: paucis uero ante obitū diebus sese etiā uicisse cōmemorat: Certatim quoq͂ se cū eloquētiæ studiosis ad eum locū quē nouissime pedibus ille calcauerat: post ipsi⁹ mortē redijsse: captus dulcedine ac recordatiōe sermonis quē ex eo nuꝑ audierāt: & uelut iter℞ audituris. Addit etiam id uni Crasso singulariẽ contigisse: ut q̄tiens ꝑoraret: totiēs solito altius: ac sine exemplo locut⁹ uidereẽ. Enīuero quia fama huius aliq̄to apud uulgus ignotior est: nō alienū extimaui duo testimonia afferre illius cui de hac re præ cūctis habēda fides est: Apud Ciceronē ita scriptū uideo: Crasso dicēte: nemo tā arrogās q similiter se unq͂ dictu℞ esse cōfideret. Et iterū: Omnib⁹ auditis orōnibus: sine ulla dubitatione sic statuo & iudico: neminē omniū tot & tanta q̄ta sint in Crasso habuisse ornamēta dicendi.

De ingenio & facundia Marci Antonij: Ca. IX.

i Dem Marco Antonio restis adest. Siqdem cum in q̄dam loco de hoc deq͂ suꝑiore simul loquens dixerit: fuisse utrūq͂ tum studio & ingenio & doctrina præstantē oībus: tum in suo genere ꝑfectū: ut neq͂ in Antonio deesset ornatus orōnis: neq͂ in Crasso redūdaret: alio tamē loco omniū quos ipse audisset eloquētissimū ait Antonium: quasi de industria dubiū relinquēs: q̄ tāta℞ laudū staterā potissimū īclinaret. Sed fama hui⁹ uulgatior uideẽ: cui multum addidit nouissim⁹ dies uitæ. In illa enī tempestate mariana: ubi nullus tunc portus erat: iussi sceleris ministri Antoniū occidere: cū ad conspectū hoīs uenissēt: orōne eius attoniti coruscātes iam mucrones recōdebāt: diuina uis eloquij: impijs iussionibus addicti: & sanguine optimo℞ ciuiū stillantes carnifices: nihilq͂ præter sanguinē sitientes: infecta cæde redijssent: nisi scutario℞ qui serius uenerat: uerbo℞ nō degustata dulcedine: irruens in Antoniū: mandatū nefarium adimplesset. Huius est ille ad ꝑsuadendū efficax actus oratorius: cu⁹ in Oratore meminit suo Cicero. Cum enī Marcū Aquiliū q consul fuerat & dux: apud senatum & populū clarus: omni tandem honore spoliatum: & ad extrema fortunæ præcipitatū senē: in capitali causa defenderet: & in medio orationis ardore & deformē squalentēq͂ reum sustulit: putremq͂ eius discindēs tunicam: ac generosi quondam tunc miserādi pectoris cicatrices iudicibus ostentās: simulq͂ ad Gaium Marium q īnẽ astantes erat uersus: & ut collegæ dudum sui misereret: multum cum lachrymis obtestans:

De ingenio & facundia Gaij Gracchi: Ca. X.

a D admirandū lectori potꝰ q̄ imitādū subijcit̄ exemplū Gaij Gracchi: qui ex familia eloquēti & seditiosa genitꝰ: in utroq̄ maiorꝝ suorꝝ uestigijs inhæsit. Sed q̄m unꝰ tantū fidem locus exigit: is eloquētiæ operā acriter dedit: adeo tn̄ hō uæhemēs pmouebat̄: tantoq̄ impetu rapiebat̄ in dicēdo: ut uarietatē uocis (quæ de rebus oratori sūme necessarijs una ē) examinare nō posset. Qđ in seuitiū aīaduertēs: seruū musicæ modulatiōis expertū in loco contionibꝰ ꝓpinq̄ clam habere solitꝰ erat: qui eburneā clam fistulā celerit̄ inflaret: qua cū aut lentius agētē accēderet: aut nimis accensum receptui canens: ab īmoderato cōtentiōis ardore mitigaret. Nō mediocris sane diligētia iuuenis hoīs: in auitū succrescētis eloquiū. Tamē quia de Cicerone locus hic sumit̄: oratoribꝰ in q̄rū manus ista uenerint (si modo quisq̄ tāgere dignabit̄) qđ apud eundē auctorē nō lōge post hoc exēplū scriptū est ꝓ cōsilio dabo: ut fistulatorē domi reliquētes: sensum doctæ cōsuetudinis ad loquendū secū deferāt. Nūc ad uetustissimū Romanæ facūdiæ monimentū uenio.

De facundia Homeri: Ca. XI.

h Omerus apud græcos soliū possidet ingenij. Cuiꝰ sentētiæ non ego: sed Plinius auctor est: uberiorē sibi hanc latiorēq̄ gloriā nō limitatis finibꝰ assignās. Constat ingenij ipsius ope philosophiæ magnas partes multo meliꝰ multoq̄ grauiꝰ q̄ ab ipsis philosophiæ ꝓfessoribꝰ absolui. Certe Macrobiꝰ hūc oīs diuinis inuentiōis fontē origineq̄ pronūciat. Et merito: Quis enī corpe secus fuisse memoret: fuit tn̄ animo pspicacitan q̄ luminoso: ut Tulliꝰ in Tusculano suo de illo scribēs diceret: Piculā eiꝰ: nō poesim uidimus. Quæ regio: quæ ora: q locꝰ græciæ: quæ species formæ: quæ pugnæ: quæ acies: qđ remigiū: qui motꝰ hominūq̄ ferarꝝ nō ita expictꝰ ē: ut quæ ille nō uiderit nos ut uidemꝰ effecerit? Quid de eloquētia disputē: cū in sæpe memoratis Saturnaliū libris ingēs & iextricata lis sit int̄ nostrū poetā ac Graiū: dū milibꝰ argumētorꝝ modo hic: modo ille supior ostendit̄: modo tam pares: ut lectorē iudicij dubiū relinquāt: quā dubietatē expressit elegant̄ Satyricus his uersibꝰ: Conditor Iliades cantabit̄: atq̄ maronis Altisoni: dubiā faciētia carmina palmā. A B

De ingenio & eloquentia Demosthenis: & Aeschinis: Ca. XII.

a Tq̄ ut unus locus duos olim impacatos iūgat aduersarios: supremā eloquij arcem inter oratores Graios (quod nullꝰ ambigit) possidet Demosthenes: ꝓximā tenere uidet̄ Aeschines. Horꝝ ē cōtētio illa famosissima: quæ uniuersam feregræciā audiendi quondā desiderio suspēdit. Qđ aūt speciosiꝰ spectaculū incidisse poterat: q̄ in eloquētissima natione: duos omniū ætatū excellētissimos oratores sup rebꝰ altissimis: notorio & capitali odio dissidētes: de salute & gloria certaturos: in unū ante condictū tempus & locū cōuenisse? Potius mirer si nō remotiores etiā populos rumor exciuerit. In ea q̄dem actione Demosthenes rei partes gessit. Itaq̄ uicꝰ tandē accusator Aeschines: & ob eam rem patria ꝓfugus: cum q̄dam tpe Rhodiorꝝ precibꝰ apud q̄s exulabat: suā primo: mox orationē Demosthenis audiēte populo accuratissime plegisset: Illis utriusq̄ uim stupētibꝰ: sed plusculū Demosthenis: O (inq̄t Aeschines) si illū porantē audisset̄. Ingens: ut ait Plinius: testis inimici: meo q̄dē iudicio: uel ob hoc uerus mirator eloquētiæ: q ꝓfessiōis suæ potius q̄ alieni memor odij: q̄d laudandū erat: etiā in hoste prædicaret: præsertim cū dissimulare tacereq̄ posset. Cōstat eni quosdā ī scribēdo graues: parū uæhemētes in loquendo: quosdā ex diuerso q omne scribēdi studiū auctoritate frontis motuq̄ corpis eleganti claraq̄ & ꝓ q̄litate rerꝝ uolubili ꝓnūciatione transcēdant. Quo nihil in orone potentiꝰ norūt q artis oratoriæ præcepta didicerūt: Illorꝝ gloriā minuit præsentia: horū auget: Illos legi præstat: hos audiri. Horꝝ igit̄ in numero posuit Demosthenē ille. A B

De eloquentia Platonis: Ca. XIII.

e Loquētia Platonis anteq̄ etiā loqui posset emicuit: dū infantulū in cunabulis cōsopitū: innoxio cōtactu circūlabētes apes mellificauerūt ī labellis eius: Clarū mellifluí leporis omen nec fefellit. Nō puto de hac re fide digniorē Tullio testē expectari: q multis locis ita mirat̄ Platonis eloquentiā: ut sese imparē q̄dāmodo fateat̄. Verū intra modestū philosophi sermonis morē se cōtinuit Plato: terminos suos nihilo fœlicius excessit: qđ de Virgilio Salustioq̄ & ipso etiam Cicerone dictū est. Quis inquies huiꝰ est testis? Idē q cæterorꝝ Seneca in declamationibꝰ sic ait: Eloquētissimi uiri Platonis oratio quæ ꝓ Socrate scripta est: nec patrono nec reo digna est: Demosthenes uero cuius ꝓximē mentionē habui: orator eximius: philosophus minor: Vt si forte q̄d int̄ hos duos intersit nūc roges: recte A

mihi uidear responsurus: In altero plus facultatis oratoriæ: In altero plus philosophicæ grauitatis. Nec aliud sensisse mihi uidetur Cicero: ubi ait: Id quidem nemini græcorum uideo contigisse: ut idem utroque in genere laboraret: sequereturque & illud forense dicendi: & hoc quietum disputandi genus. Et mox dictum exemplis muniens subsecutus est: Equidem & Platonem existimo si genus forense dicendi tractare uoluisset: ornate splendideque ac grauissime & copiosissime potuisse dicere. Et Demosthenem si illa quæ a Platone didicerat tenuisset & pronunciare uoluisset: ornate splendideque facere potuisse. Animaduertis lector sententiam Ciceroniana urbanitate conditam: pronunciatur de duobus summis uiris quod sentiret: ita quemlibet suis finibus angustat: ut in eis proferendis: neutri ingenium: sed alteri uoluntatem solam censeat: alteri diligentiam defuisse. Asperius Seneca ut hispanus homo: sed nisi fallor & uerius: qui eodem loco quam Platonis & eorum trium quos pauloante nominaui: necnon & quorundam aliorum eloquentiam imperfectam ostendit: rationem imperfectionis asserens: Magna inquit & uaria res est eloquentia: nec adhuc ulli se sic indulsit ut tota contingeret. Satis foelix est qui in aliqua parte eius receptus est. Sic est haud dubie. Itaque ego consulto & statuisse naturam arbitror: ne quis uidelicet sibi mortalium arroget: uelut in omnibus excellens: Nam sic sæpe iustissime totius humani generis ignorantiam accusamus: quod de singulis hominibus extimandum est.

De eloquentia Hegesiæ Cyrenaici: Ca. XIIII.

Multi tradunt auctores: sed eorum quos ego quidem legi: Marcus Tullius antiquior Hegesiam quendam Cyrenaicum fuisse: tam penetrabilis ac præpotentis eloquij: ut illo uitæ huius exponente simul & deplorante miserias: plurimi audientium uitam sponte relinquerent. Mirum prorsus & inauditum & natura ipsa ualentius orationis genus: quod & uitæ odium & desiderium mortis ingereret. Itaque tanquam publici status expugnatricem Ptolemæus rex uitæ suorum consulens: indicto silentio coercuit: ac scholas clausit: calamum non excussit. Librum ergo reliquit in quo enumeratis hominum calamitatibus: ita diffinit: nulli omnino mortalium ut uiuat expedire. Ibidem refert: iuuentum qui lecto Hegesiæ libro: nulla uel animi uel corporis interueniente molestia sola stili efficacia se in undas maris ex muro præcipitem daret. libensque moreretur. Et testem affert Callimachum poetam: qui sic perempti tumulo titulum inscripsit: genus & causam mortis continentem. Et quidem nimis uulgata sunt.

De eloquentia Carneadis: Diogenis & Critolai: Ca. XV.

Trium simul qui sequuntur eloquentia apud græcos: & nostros celebrata est: quamquis & secta & orationis quantitate distantium. Carneades Academicus: Diogenes Stoicus: Critolaus Peripateticus: ab Athenis legati Romam missi sunt: Hi & legationem in senatum & uetusto more per interpretem peregerunt: petentes mulctæ remissionem quam propter horopi uastationem Senatus populusque romanus populo Atheniensi indixerat. Quæ quidem mulcta: ut est in Saturnalibus: fuerat talentum. ccccc. Et præterea celeberrimo urbis loco: maximo populi concursu ostentandæ eloquentiæ gratia separatim quisque disseruit: Traditumque est memoriæ: Carneadis impetuosam & torrentem: Diogenis prudentem & iucundam: Critolai circumspectam & suauem eloquentiam fuisse.

De eloquentia Aristotelis: Ca. XVI.

Iam dudum de Aristotele dubius sum: errori ne publico taciturnus obsequar: furentique cedam uulgo: an uera potius e latebris in apertum eruam. De huius quidem ingenio nullalis mouetur: de eloquentia apud multos ambigitur. Constat autem hunc uirum iam doctrinæ nomine clarissimum: animaduersa Isocratis oratoris gloria permotum: ad eloquentiæ studium uertisse animum. Quod cum in multis locis: tum in Oratore Ciceronis habetur expressus his uerbis: Aristoteles cum florere Isocratem nobilitate discipulorum uideret: quod ipse suas disputationes a causis forensibus & ciuilibus: ad inanem sermonis elegantiam transtulisset: immutauit repente totam formam propriæ disciplinæ. Et post pauca. Itaque ornauit & illustrauit doctrinam illam: omnem rerum cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. Nec uero hoc fugit sapientissimum regem Philippum: qui hunc Alexandro filio doctorem addiderit: hunc scilicet a quo & sciendi præcepta perciperet & loquendi. Hinc est ut inter tripertitæ philosophiæ multiplices tractatus: rhetoricorum quoque libros scriberet: quales hinc colligere que Cicero ipse in rhetoricæ suæ libris: non dissimulat illum huic arti plurima adiumenta atque ornamenta subministrasse. In eisdem libris de eodem loquens: Veteres inquit scriptores artis a principe illo atque inuentore Lysia: unum in locum conduxit Aristoteles: & nominatim cuiuscunque præcepta magna conquisita cura perspicue conscripsit: atque denudata diligenter exposuit. Hinc tantum inuentoribus ipsis suauitate & breuitate dicendi præstitit: ut nemo illorum præcepta ex ipsorum libris cognoscat: sed omnes qui quod illi præcipiant uelint intelli-

gete:ad hunc quasi ad multo cõmodiorẽ explicatorẽ reuertanť. Hæc Cicero. Ego autẽ curiosior sum q̃ necesse est:memor tamen quia cum præscriptis alijsq̃ claris & crebris testimonijs: Aristotelem non minus eloquẽtia q̃ scientia copiosum:in libris tamen eius qui ad nos uenerũt:sane certa fides eloquẽtiæ uestigiũ nullũ est. Vnde grãdis mihi stupor oboriť: illos mentiri constat:elingues simul & ꝓcaces: qui quoniã Aristoteli suo quem semper in ore habent:similes esse nullo modo possunt:illum sibi similẽ nituntť efficere: dicẽtes eũ ut qui altissimis rebus intenderet:oĩs eloquẽtiæ contemptorẽ: q̃si in altis nulla uerboꝝ claritas habitare possit: Sic qđ a Cicerone dictũ est: Cũ (inquit) de rebus grãdibus dicas: ipsæ res uerba rapiũt: ita fit tum grauior: tum etiã splẽdidior oratio. Sed hi q̃dem dum inertiæ ꝓpriæ excusationes quærunt: duci suo par crimen obijciunt. Quantum uero ex præmissis apparuit: dicerẽ huic monstro subesse causam posse:q̃ ex græca in latinã linguã seruatis ornamentis eloquẽtiæ trãsiri nõ possit:nisi aliquot Platonis libelli:ex illa in hanc linguã trãslati:suspicari tale aliquid nõ sinerẽt. Sæpe igiť de hac re cogitãti: nil aliud occurrit q̃ Aristotelicos libros trãsferentiũ uel pigriciã certe: uel inuidiã: uel inscitiã: deniq̃ q̃cunq̃ uoces nomine uitiũ fuisse:cuius tam late cõtagia fluxerũt:ut iam spes remedij nulla sit.

c

De eloquentia Isocratis: Ca. XVII.

e T si nihil amplius dixero:licet ex præmissis Isocratis eloquẽtiam contẽplari. Q̃tũ enĩ fuit tantũ philosophũ: & proposito tam tenaciter inhærentẽ:ab incœpto diuertere:& ad peregrini studij amorem desideriumq̃ traducere: Præsertim cum Aristotelis cõsuetudinẽ exprimens Calcidius:dicat hũc uirum suo quodam more pleni pfectiq̃ dogmatis electum:qđ uisum est cæteroꝝ fastidiosa incuria negligentem:q̃uis enĩ quem primum fuerat studiose imitatus:eidem postmodum enixe aduersatus sit: tamen profecto non sine quadam magna ui:mouendus fuit Aristoteles.

De eloquentia Thucydidis: Ca. XVII.

f Hucydides scriptor historiaꝝ populo Atheniensi præfuit:tandem ab eisdem patria pulsus: forte ad exilij solamen Tragœdiæ operam dedit. Quæ cum ad suoꝝ aures uenisset:publico consensu reuocauerũt eum ab exilio. Cuius impetiũ neglexerunt:eius (ut ait Plinius) eloquentiam mirati.

De eloquentia Pisistrati: Ca. XVIII.

h Oc uelut medio ad externæ militaris eloquentiæ mentionẽ uentum est: cui⁹ primas partes Pisistratus obtinet: quem nulla re alia ciuibus suis oportunũ: sed rara quadam eloquentia florentem: ob hoc solum Atheniensibus imperitasse patientib⁹: atq̃ ultro deferentibus imperium constat: Gens sapiẽtissima usq̃ adeo unius hominis eloquentiã suspexit: ut se suaq̃ omnia: præcipueq̃ libertatem (qua nihil charius habebant) ei uni postponerent. Qđ ne magis obliuione q̃ iudicio factum extimetur: non defuit instantissimus atq̃ grauissimus orator. Siquidem pro libertate: contra Pisistratũ Solon stetit: sed nec armis sed uerbis certabať: tamen Pisistrati eloquentiæ: succubuit libertas cum Solone ipso: qui sub iugum trahebať populo plaudente. Fuit autem Pisistratus & doctrina & ingenio clatus: ut qui primus Homeri libros: confusos antea (sicut Cicero testať) sic disposuisse dicitur: ut nũc habemus.

De eloquentia Periclis: Ca. XIX.

h Vius & tyrannidis & eloquentiæ successor Pericles: dicendo tam similis fuit: ut q̃ hunc audiret: illum audire se crederet: si modo unq̃ audiuisset. Hoc tamen iste ualẽtior qđ alter eloquentiã armis iuuerat: huic sola lingua suffecit ad imperiũ. Qđ & diuturnum gessit & magnificũ: quadraginta annis rempublicam tenuit: eodemq̃ tempore & urbanis rebus præfuit & bellicis. Inermis ipse: sed tam armata fuit⁹ eloquẽtia: ut cum aduersus omniũ salutem diceret: cum delectatione tamen ab omnibus audireť. Aduersa enĩ reb⁹ erat species uerboꝝ & populo nocẽs: populariter loqui uidebať. Neq̃ solum uulgus dulcedine captum deludebat: sed prouectos & ingeniosos uiros: obtrectãtes ĩ reliquis: ad cõfessionem eloquẽtiæ coegit. Siquidem & ueteres Comici (ut ait Cicero) cum illi maledicerent (qđ tunc Athenis fieri licebat) leporem tamen melle dulciorem ĩ labris eius habuisse dixerunt: tãtamq̃ in eo uim fuisse: ut in eorum mentibus qui illum audissent: quasi aculeos quosdam relinqueret.

De ingenio Antipatris Sidonij: Ca. XX.

a Ntipater Sidonius quidã: tam exercitati ingenij fuisse credit: ut ꝟsus hexametros
aliosq; diuersoꝝ generꝝ ex ĩprouiso copiose diceret: Quocũq; animũ linguãq; uer/
tisset: nihil operosi⁹ illi q̃ sermo: Vulgaris alijs solet: huic numeri aderant & carmina reso/
nabãt. Fecisse ferunt idẽ ex modernis qdã: sed tã pueilit tãq; ridicule: ut iudice me: nec no/
mẽ nec locũ int illustria mereant. Deinceps parũper frena stilo laxent: ut nõ tã pterito de/
fessus: q̃ uenturo se præpans labori: in aliqd uicinũ gratũq; diuersorium deflectat oratio.

Tractatus tertius est de alia parte eloquentiæ: quæ dicacitas siue facecitas si/
ue sales possunt appellari.

De declaratiõe quarũdam facetiarũ: quib⁹ propriũ uocabulũ apud nos nõ est: De modo quoq; procedendi: & quem auctor uelit imitari: Ca. I.

A Ars eloquẽtiæ leuior in manibus est. Vt enĩ in cogitationib⁹ inq; actibus hu/
manis: sic ĩ uerbis quoq; serijs: cõtracta fatigatio iocoꝝ uicissitudine mitigat.
p Qd genus: uel facetias appellare possum⁹ uel sales: qd sermonib⁹ nostris sa/
pidissimũ condimentũ præbeat: uel ut ẽ apud Ciceronẽ apophthegmata: sed
latentes & taciti: cui apud græcos: scõmatos: apud nos ꝓpriũ uocabulũ non
est: nisi forte dicam⁹ cũ Macrobio: morsum figuratũ fraude: uel urbanitate tectũ. Cui qñ
lepos admixtus est: ungit (ut aiũt) ac pungit: mulcet enĩ exterius: introrsum uulnerat. Hinc
uidem⁹ interdũ ridentib⁹ q adsunt: ipsum ad quẽ iactati scõmatis sensus penetrauerit: ira/
sci. Potest qdem nuda sine figuris exprobratio tam ꝓprijs tanq; sonantib⁹ ac breuib⁹ uer/
bis ꝓferri: ut & si nihil pret uuln⁹ agat: ipsi tamen ꝓmpre uibrati sermonis acies: sicut ei in
quẽ cõtorta fuerit dolorẽ: sic cæteris nescio qd acerbæ uoluptatis afferat: nihil pręt uerba
B curãtib⁹. De singulis quãq; diuertar: attingã: Sed de his primũ qb⁹ austeritas minor ĩest.
Et licet eloquẽtiæ (cui⁹ mentio præcessit) ars pulcherrima sit; unaq; de septẽ liberalib⁹: tñ
partis aut ars oĩno nulla est: aut si q̃ est: a Cicerone tradit in libro q inscribit Orator. Illic
enĩ ut ipsum libri nomẽ indicat: Oratorẽ instruit & ad contionandũ acuit. Nos aũt hoc lo/
co de uita cõmuni & q̃tidianis hominũ sermũculis exẽpla decerpim⁹. Illud qdem p oẽs (ut
ita dicã) art⁹ æque cõspersum est: hoc p se stat limitatũ suis finib⁹ angustis. Sane (atq; ut ip/
se uocat) pacutũ & breue illa a ueteribus cauillatio: hæc dicacitas noĩata est: sed uocabula
pmiscemus atq; cõfundimus. Sane de his rebus apud græcos libri scripti sunt: q ridiculoꝝ
artem siue rõnẽ pollicent. Titulus libroꝝ spem discẽdi faciet: p lege ĩueniet: ut est apud ipsũ
quẽ sæpe nomino Ciceronẽ: ridicula & falsa multa græcoꝝ: ut nihil in eis nisi ipsa insulsitas
rideat. Q̃to melius Caro ille Censori⁹: qui nõ artẽ (quæ nõ erat) pollicet: sed ipsos iocos
ac facetias tam Socraticoꝝ (q in hac re nomẽ habẽt apud græcos: sicut apud nr̃os Plaut⁹)
C q̃ cæteroꝝ studiose recolligit. Cur⁹ hoc loco studiũ imitari disposui: nõ artem daturus: sed
hæc legentibus si modo qsq; tam ociosus unq; erit: q hæc in manus accipiet: non paruã in/
daginis molestiã præreptur⁹. Quæ enĩ quæso ars dicẽda ẽ rei repẽtinæ: inopinatæ: impro/
uisæ: & ex tpe iaculãdæ: Est enĩ reꝝ huiuscemodi præcipua ĩ respõdẽte laus. Cui non lon/
ge insultatiõis spaciũ dat: ad manũ habeat oportet: quæ in lacessentẽ sine cũctatione retor/
queat. Qualia sunt multa coꝝ quæ sequunt. Quale ẽ (ne exemplũ præsenti dicto desit) il/
lud P. Sulpitij: qui cum aduersus C. Philippum turbulentũ hominẽ: & publicæ dignitatis
usurpatorẽ: senat⁹ causam aĩosi⁹ defenderet: Interogat⁹ ab illo: q̃d latraret: subito respon/
dit: Quia furẽ uideo. Quid breui⁹: q̃due liberali⁹: meditatio longior obtulisset: Solet enĩ
canis latrare cõspecto fure. Aut q̃le ẽ illud: qd nr̃i tpis adolescẽs decrepito cuidã respõdit.
Cũ enĩ ille ludẽs insultaret: q adhuc eo ꝓmpti⁹ in equũ ascẽderet: Nimirũ inqt: septuagin/
ta annis anteq̃ ego nascerer artẽ hãc exercuisti. Innumerabilia sũt generis hui⁹: in qb⁹ artẽ
ponere (cum ne cogitationi qdẽ locus sit) artificioris fuerit fortassis ingenij. Mei qdẽ præ/
sentis ꝓ positi (ut dixi) nõ est: artẽ ne dicã suffodere: sed tradere: etiã ubi ĩ ꝓmptu est: Feror
enĩ alio. Et qñ ꝓ euidẽtia dicẽdoꝝ: nõ alienũ fuerit hacten⁹ ꝓfari: cœptũ deinceps ꝓseq̃r.

De dicacitate siue facetitate Augusti Cæsaris: Ca. II.

A c Aesar Augustus (ut est in Saturnalibus) in huiusmodi dicacitate nõ est quoq; mi/
nor & fortasse nec Tullio: Affectauit enim iocos: saluo tamen maiestatis pudoris
respectu: de quibus aliqua delegi: similiter & de cæteris arbitrio meo: non ut de iocis librũ
texere Ciceronis exẽplo dici possim: Sed ut inter tot seria & grauia: respirandi locum fati/
gatus lector inueniat: in his quæ apud maiores noua: apud nos magna ex parte in quoti/
diani sermonis cõsuetudinẽ abierũt. Igit August⁹ ab adolescẽtia iocatus est. Vatinius po/

dagræ morbũ (q fere omniũ mos est) dissimulare nitebatᷣ: dicens se iam mille passus ꝑ diẽ ambulare: Dixit hoc ille forsitan post hyemale solstitiũ. Hinc irridẽdi materiã Cæsar arripuit: Et minꝰ inquit miri est: longiusculi dies incipiũt. Cuidã libellũ sibi timidꝰ efferẽti: & ob multã præsentiæ suæ reuerentiã: nũc porrigẽti dexterã: nũc cõtentidẽ retrahẽti: Putas ne ait assem elephãti dare? Vrbanꝰ principis iocus: & tam humanæ cõditiõis memor: q̃ qđ maior principũ pars uellet obliuisci. Aliũ (nolẽtis Nomẽculator ille fuit) quẽ obliuiosum & officio suo ĩparẽ: grauiter ferebat: egressuro igitᷣ & Augustum num qd in foro agi uellet ꝑcunctãti: Cõmẽdatorias ait litteras tecũ ꝑfer: notũ enĩ ibi nullũ habes. Orator qdam clarus sed gibbo ꝓminenti deformatꝰ Galba: de quo lolij uulgatissimꝰ iocus erat: Ingenium Galbæ male habitare. Is inq̃ coram Cæsare causam agẽs & uelut eloquio gloriabũdꝰ: sæpe iterans: corrige in me si quid corrigendũ uideris Auguste: hoc ab eo tan dẽ respõsum habuit: Ego te Galba monere possum: corrigere aũt nullo modo. Purpurã emi præcepat: nõ respondebat animo suo color: uenditor uitiũ excusabat. Et attolle dicebat purpuram Cæsar: ac sursum oculos intẽde. Cui Cæsar: Ego ne ut populo Romano bñ uestitus uidear: in solario ambulẽ oportet. Solebat ad cœnã inuitatis nõ negare: q̃ se ciuibꝰ suis cõuictu non supbo q̃ familiarissimũ faceret: A pauprima ac tenuissima cuiusdã cœna rediens: hospiti illũ uerbis ꝓsequẽti: hoc unũ ad aurem ioco so murmure respondit: Tam familiarẽ me tibi nõ putabã. Cũ extrui foꝝ præcepisset: & cõsummatiõis auidus: architecti nimiã tarditatẽ inuisam haberet: eodemq̃ tempore & a Cassio Seuero accusati plurimũ absoluerẽtᷣ: ac uelut ab inquieti & calũniosi hõis laqueis æqtare iudicũ expedirentᷣ: Vtinã inquit Augustꝰ forũ meũ accusaret Cassius. Petebat a Cæsare congiariũ Patinnus cautus: q̃ melius ꝑsuaderet: Vulgatũ iam apud oẽs affirmabat: magnã pecuniã sibi ab illo datam: Respõdit: Sed tu noli credere. Alteri cuidam cũ ab officio remotus esset: similia flagitãti: atq̃ addẽti: Nõ se cupiditate ad id petendũ induci: sed pudoris ꝓprij respectu: & ut sine noxa præfecturam eqtũ spõte dimisisse: Insup & liberalitate cæsarea dignꝰ putaretᷣ: sic elusit: Tu te accepisse palam dicito: ego me dedisse nõ negabo. Quidam Romanꝰ eques diem functus erat: post cuius mortẽ æs alienũ ingens qđ usq̃ ad extremũ uel extra terminũ occultauerat emersit: Recompta miratus Cæsar: Ite ait & cubicularẽ mihi culcitrã eius compate: Obstupẽtibꝰ mãdatũ: rationẽ adiecit: Sõnos inqt allicietculcitra: in q̃ ille tantis debitoꝝ molibꝰ oppressus somnũ capere poterat. Mos antiqs erat in agris suis sepeliri: Vectius qdam agrũ excolens: illic iuẽto sepulchro patris nõ pepeit: sed aratrũ supinduxit: qua ĩ re ita lusit Augustꝰ: Hoc est (inquit) uere sepulchrũ patris colere. Filia eiꝰ Iulia festinatos canos ægreferẽs: clam uellere cõsueuerat: supuenit ornatricibꝰ operi inhiantibꝰ improuisus Cæsar: & uulsos capillos in illarũ gremio notauit: sic tamẽ oculos auertit ut nec uidisse uideretᷣ. Et tũc qdem nihil de hac re: post tempus sciens ĩ sermonẽ senectutis incidit: filiã sciscitatꝰ est: utrũ suo tempore canos: an nullas habere comas mallet: Atq̃ illi sine hæsitatiõe respondenti: & canitiẽ caluitio præferẽti: sic insultauit: Cur igitᷣ hæ ante tempus te decaluãt? Audita fama Herodis Iudæoꝝ regis: q̃ infantes circa bimatũ oẽs in Syria natos: inter q̃s mãdasset & propriũ filiũ occidi: Melꝰ est: inqt: Herodis porcũ esse q̃ filiũ: Alludens mori hebraico: sic enĩ carnibꝰ suillis: sicut humanis abstineret. Tragœdiã scribere adortus erat: cuius mẽtionẽ inter studia eiꝰ feci. Tragœdiæ nomẽ erat Aiax. Eam enĩ siue iam q̃ displicuisset: ut Macrobiꝰ refert: siue ĩcœptũ stilo nõ succedẽte: ut Suetonio uidetᷣ: aboleuerat. Et interrogãtibꝰ amicꝭ: qd iam Aiax suus ageret? In spongiã inqt incubuit. Nõ incõsulte (nisi fallor) ageremꝰ: bona pars scriptoꝝ: si in iudicando de opusculis nostris huiꝰ ioci memoriã haberemꝰ. Sed ne forte dicatior Augustꝰ q̃ principẽ decet: cæteris silẽtiũ indixisse uideatᷣ: Attingam alios.

B

C

D

De dicacitate Marci Tullij: Ca. IIII.

m Arcus Tulliꝰ Ciceronẽ fratrẽ: ac Lentulũ habebat generũ: homũtiones pusillæ ad modũ staturæ: In utrũq̃ cauillatꝰ est. Venerat in ꝓuinciam cui fratᷣ præfuerat: Illic imaginem eius clypeatam q̃ amplissima forma & ad pectus depictam (ut mos erat) cernẽs: Frater inquit meus maior est dimidius q̃ totus. Rursus generum ingẽti gladio accinctum uidens: Quis generum meum ad gladium alligauit? Quo ioco nunc erga insignis paruitatis homines uulgo utimur. Alter illi gener erat Piso: qui cum in incessu cunctatior foret q̃ cõueniret uiro: filia ex diuerso concitatior q̃ deceret fœminã: uno uerbo lusit in utrũq̃: Ait enĩ filiæ: Ambula ut uir. Anceps iocꝰ duos simul pupugit. Apud Damasippũ cœnans: cũ ille mediocre uinũ mẽsæ adhibitũ: grãdiloquis uerbis attollens diceret: Bibite

A

phalernũ hoc: q̃draginta annoꝝ est: Respõdit: Bene fert ætatẽ. Facete unde gloriã ille uino petebat: hic ueniam dedit. Illusit & in Iuliũ Cæsarẽ: ad quem cũ post ciuilis belli uictoriam

B uenisset: interrogatꝰ: cur homo doctus in electione partiũ tam puerilitẽ aberrasset? Hoc unũ qđ responderet habuit: Præcinctura me decepit caute simul & iocose: Cũ eni meritoꝝ cõparationi locus amplius non esset: habitus ducũ contulit: & quasi rerũ omniũ præcellẽtiã Cæsari tribuens: solo quo uiderẽt inferior se deceptũ affirmauit. Constabat eni Cæsarem ꝓpter habitus negligẽtiã: ab ineũte ætate male præcinctũ pueꝝ uocari solitũ. Illusit & Vatinio qui paucis diebꝰ consul fuerat: Grande inquit ꝓdigium anno Vatinij: ꝙ illo consule nec bruina: nec uer: nec æstas: nec autũnꝰ fuit. Eidẽ quærẽti: ꝙ ad se uenire neglexisset: Volebam inquit in consulatu tuo uenire: sed nox me comprehẽdit. Mihi tamẽ & si uno loco sic scriptũ inueni: uerisimiliꝰ uidetᷓ qđ alibi legitur: hic iocus Caninio potiꝰ dictꝰ q̃ Vatinio:

C ꝙ Vatiniꝰ paucis: Caninius nõ nisi uno tantũ die consulatũ tenuit. De quo est alter Ciceronis iocus. Vigilantẽ consulẽ habemꝰ qui in consulatu suo somnũ non admisit. Illud uulgatũ: solere flamines diales fieri: nunc diales esse consules. Et interrogatio ludicra quibus consul consulibꝰ fuisset. Longior sum si Ciceronis iocos ad unũ colligã. Cæterũ ex paucis aceruí totius libamẽ obtulisse sufficiet. Hoc quidẽ inter prætereũda non fuerit: qđ magnis auctoribꝰ constat eũ sæpe sontes in iudicio defendentẽ: deficiẽte iusticia cõfugisse ad iocos: & eo præsidio uictoriã quæsisse. Nec illud ignotũ ꝙ in his creberrimus foret: cõsularẽ scurram ab hostibꝰ uocitatũ: quin ab ipso de quo supra diximꝰ Vatinio q hanc eius notã scriptis ædidit. Sed iam satis iocatus es Cicero: maior quidem iocator interuenit: cedendũ est.

De facecitate Vespasiani Augusti: Ca. IIII.

A u Espasiani principis facetissima quædã sũt: Illud imprimis. Mulier amorẽ fassa seꝙ amãdo perituram nisi opem ferret: rigorem maiestatis precibus ac blandicijs euicit: & in amplexus tandẽ Cæsareos admissa est. Cũ certam pecuniæ summã uel concubitꝰ uel amoris preciũ princeps amanti daret: dispẽsator ignarus qualitᷓ eam pecuniã rationibꝰ inscriberet ꝓcunctabatᷓ: Respõdit: Vespasiano adamato. Quid in tali præsertim sene iocosiꝰ?

B Vnus ex domesticis: cuidam externo sub obtentu germanitatis dispensationẽ impetrarent tebatᷓ: agnouit fraudem: & dilata re: illũ pro quo petebatᷓ accersijt: certiorꝙ ab eo factꝰ qđ ꝑ se supplicaturo spopondisset: id sibi numerari iussit & uoti compotẽ dimisit. Reuersus intercessor instare. Cui Vespasianus: Aliũ tibi fratrẽ quære: quẽ tuũ putas meus est. Dũ iter ageret: mulio auriga descẽdit ad calciandas mulas: substititꝙ uehiculũ. Rapta interim occasiõe: litigator anxiꝰ accessit ad principẽ: quæ uellet narrãdi tẽpus habuit. Aĩaduertit tãtũ cõmẽtũ Cæsar: iterrogatoꝙ mulione q̃ti calciasset: pepigit lucri partẽ. Festiue utrum libet nisi auariciæ suspicio iocis insita uideretᷓ. Sed de hoc alias. Plura stant eiꝰ talia: qn & supremo uitæ tempe iocari non destitit. Ad primũ ægritudinis insultũ: statim qđ erat mortiferꝫ arbitratꝰ: ut puto: inqt: deus fio: Illudens prædecessoribꝰ suis in deoꝝ numerũ relatis.

De facecitate Tiberij Cæsaris: Ca. V.

e Xciderũt a sæuissimis ingenijs facetissimi sermũculi: quos uel ob hoc ipsum cõmemorare libuit: Quis eni imitior Tiberio Cæsare: præsertim postq̃ Capreas attigit cruentissimo eius ocio famosam & infœlicẽ insulã? Illic moras trahẽtẽ: Iliensiũ adijt legatio consolatiõis obsequiũ principi ferens suꝑ mortẽ unici filij: Cuiꝰ mortis dolorẽ ille memoriãꝙ oĩm non tam forti q̃ inhumano aĩo confestim aboleuerat. Itaꝙ uelut intempestiuis consolatoribꝰ sic allusit: Ego quoꝙ fortunæ uestræ cõpatior: quia magnificũ ciuẽ Hectorem ꝑdidistis: Vltra millesimũ annũ iocandi materiã quæsiuit: animo ferox actisꝙ metuendus.

De facecitate Domitiani: Ca. VI.

q Vis præterea Domitiano sæuior? qs ab honestaꝝ artiũ studio remotior? Et tamẽ agẽte natura: nõ nihil paterni leporis inerat. Eius illa referunᷓ de Metio q in cultu corꝑis multꝰ erat: Vellẽ inqt tam formosus esse q̃ Metius sibi uidetᷓ. Alteriꝰ comam ꝑmixta canicie flauescentem: ꝑfusam mulso niuem appellauit.

De dicacitate Lucij Cecilij: Ca. VII.

c Ecilius iurisconsultꝰ ab hoc ordine nequaq̃ repellẽdus est: Lapidatꝰ erat a populo Vatinius dum gladiatoriũ munꝰ ederet: ea iniuria permotꝰ: ædilitio edicto caueri ꝓcurauerat: ne quis sibi pomũ in arenam mitteret. Per eos dies cõtigit ut Ceciliũ

quidã consuleret: Esset pomũ nux pinea? Si in Vatiniũ inquit missurus es: pomũ est haud dubie. Idẽ mercatori cõsulenti: quo nam modo nauem cũ socio diuideret? Respõdit: Si nauem diuiseritis neuter habebit.

De dicacitate Lucij Cecilij. Ca. VIII.

l Veius Cecilius cũ Caio Cæsare pila ludebat: nec deerant collusores alij. Iussit Cæsar cæteris cẽtena sextertia ꝑ singulos numerari: qnquaginta Cecilio. At ille: una ne tantum manu (inquit) ludo?

De facecitate Virgilij. Ca. IX.

n Ec illepide Virgilius cũ sibi exprobratũ esset ꝙ uersus Homericos abstulisset: & in operis sui congeriem redegisset: respondisse tradit: magnarũ esse uirlũ auferre clauam de manu Herculis: non dissimulans se illis uersib⁹ non precario sed ꝓ suis uti. Qđ esse permaximũ ex Herculea Homeri magnitudine: latenter affirmãs facete admodũ & breuiter: qđ ad ignominiã dicebat: in gloriam suam uertit.

De dicacitate Valerij. Ca. X.

u Aleri⁹ P. Clodio ĩfenso sibi: Quid ait duri⁹ minaris ꝙ ut eã Dyrrhachiũ & reuertar? sumpta iocandi materia de exilio Ciceronis: qui eo in exiliũ pcexerat: agente Clodio: confestimq; redierat.

De dicacitate Quinti prætoris. Ca. XI.

q Vintus uel Eqntius prætor de optime atq; innocẽtissime administrata ꝓuincia reuersus; in morbũ inciderat: Is dum gelidas man⁹ se habere amico cõquereret assidenti: Certe ait ille nuꝑ calidas de ꝓuĩcia retulisti: de furtoꝝ scilicet & rapinaꝝ frequentia iocũ texens. Qui uiro integerrimo & bene sibi cõscio risũ mouit: fastidiũq; discussit; suffusurus noxio ruborem.

De dicacitate Lucij Mallij. Ca. XII.

l Veius Mallius pictor egregi⁹ deformes filios habebat: quibus uisis amic⁹ apud eum cœnãs; nõ similiter ait pingis & fingis Malli? Ille autẽ nimirũ: fingo eni in tenebris: in luce pingo.

De dicacitate Satellij Quadrati cõtra Sabinũ. Ca. XIII.

s Abinus qdam noĩe: diues ineptissim⁹ a Seneca refert: qui ætate sua fuit hebes: ꝙq; & obliuiosus: gloriæ tamẽ auidissim⁹: quã ex litteraꝝ noticia ꝑcurabat. Itaq; magnis precijs seruos comparauit: quoꝝ alter hũc: alter illũ poetã familiarit memoriẽ nosset: hoc scilicet expeditũ iter ad eam quã appetebat gloriã ratus: si serui ut peculiũ: sic & litteras dño quærerẽt. Hac tali familia instruct⁹: cõuiuas suos questiũculis exgitabat. Serui ad pedes aderãt: & de quacũq; re sermo esset obortus: accõmndatos materiæ uersus insusurrabãt. Quos ille gloriabũdus dũ ꝓnũciare uellet: ĩ medio hærebat. In hũc igit Satelli⁹ Quadratus: ut ipsi⁹ hoc narrãtis uerbis utar: stultoꝝ diuitũ irrisor & arrisor & derisor ita iocat⁹ est. Cũ ille iactaret centenis milib⁹ seruos sibi singulos cõstitisse: Minori precio inqt Quadrat⁹ totidẽ scrinia emisses. Idẽ Sabinũ ut luctaret orabat. Cũq; ille admirãs diceret: Qnõ luctabor hõ æger ac fragilis & uix uiuere ualẽs? Noli quæso inqt Quadrat⁹ hoc dicere: Aspice ꝙt seruos habes robustissimos. Merito has nugas audiebat demens: q ex alienis bonis gloriã speraret. Sed & aliqꝯtisper iocũ iocis muliebrib⁹ præbeam⁹.

De dicacitate Iuliæ Augusti filiæ. Ca. XIIII.

i Vlia Augusti filia (quæ ꝓfecto nõ ultima int illustres fœminas fuisset: si prudẽtiæ curã qñã primã esse par fuerat: nõ in ultimis habuisset) int mltas & uarias naturæ dotes: humanitatẽ moꝝ comitatẽq; sermõis babuit: caulllatrix ĩprimis iucũdissima. Cõtra crebros pr̃is monit⁹: culta lasciu⁹: oclos ei⁹ turbasse cognouerat: modestiore habitu reuersa mitigare paternã indignationẽ cogitauit & obtinuit. Itaq; uerba quæ dolor oppresserat: gaudiũ expressit. Et sentis ne ait ꝙto magis hic ꝙ exterri⁹ habit⁹ deceat Augusti filiã? Nõ obstupuit illa tãti cẽsoris maiestatẽ: Sed heri me (inqt) uiri: hodie pr̃is oculis ornaui. Eandẽ in spectaculo ludoꝝ circũuallauerãt adolescentũ impudicoꝝ agmina: cũ ex aduerso Liuia Augusta uenerãdo modesta comitatu staret. Hæc Cæsareæ cõiugis ac natæ uarietas populũ erexerat: sed ipsum principalit Augustũ. Cõmonefecit ergo Iuliã breui scripto: circũspiceret ꝙta moꝝ imparitas: int duas dignitate pares fœminas foret. Illa castigatorẽ suũ repulit: his uerbis: Et hi mecũ senescẽt. Amico sobrio & prudẽti: ut se pr̃næ frugalitat imita-

tricē faceret: modestosq́ illiꝰ mores in animū induceret: respondit: Ille se Cæsarē obliuiscit: ego Cæsaris me filiā recordor. Sed iam satis multa de nostris.

De dicacitate Diogenis philosophi: Ca. XV.

d

Iogenes Cynicus ille famosissimꝰ cōtēptor omniū quæ optāt ab alijs: de Antisthene præceptore suo sic iocari solitus traditur: Ille me ex magnis diuitijs ad inopiā deduxit: effecitq́ ut latas ædes cū angusto & uolubili dolio permutarē: Quārum ultro citroq́ laudū ac gloriæ sub hac irrisione claudebat. Itē aduersus dialecticū sophistā lepidissime cauillatus est. Proposuerat ille per contumeliā hoc modo: Qđ ego sum: id tu nō es. Annuit Diogenes. Ille ꝓcedens i sophismate: homo aūt inquit ego sū. Et id quoq́ confessus est. Tūc ex concessis conclusit: Igitur homo tu non es. Indignatꝰ has ineptias: hoc inquit ultimū falsum est ꝓculdubio: Et si uerū fieri uis: a me incipe.

De dicacitate cuiusdam iuuenis qui similis erat Augusto: Ca. XVI.

i

Vuenis alienigena Romā uenit: forma corporis tam similis Augusto: ut omnē populū spectaculi admiratione suspenderet. Augustus re audita: ad se iuuenē euocatū cernens: effigiemq́ suam in illius facie recognoscēs: in hanc sententiā interrogauit: Fuit ne unq́ o adolescens mater tua Romæ? Sensit ille quo pergeret: Et mīme (inquit) mater: at pater meus sæpe. Facete & illatā suspitionē repulit: & nouā peperit: Et hæc quidem historia sic in Saturnalibꝰ tradita est. Valerius autem Maximꝰ: non Augusti sed innominati prætoris: neq́ matris sed duoꝝ patrū mentionē facit: præterea non Romæ sed i Sicilia interrogatū responsum ue cōmemorat. Percūctante eni magistratu Romano quendā eius prouinciæ sibi forma corporis simillimū: & mirari se dicēte unde hæc tanta similitudo cū pater suus nunq́ in Sicilia fuisset. At ille respondit: Pater meus sæpe Romā uenit. Quæ nam sane uerior fideliorq́ narratio est: fides (ut aiunt) apud auctores maneat.

De dicacitate Mithridatis regis: Ca. XVII.

m

Ithridates Ponti rex Cappadocū: sororis suæ filio sub simľatione colloquij insidias tendēs: gladiū abdiderat: crudelis licet adolescēs & ad īteritū destinatꝰ: regio tamen illoꝝ more tempoꝝ: scruratorē præmisit: qui dū Mithridati manū in secretiores partes corpis mittit: Iocatus ille: Caue ait ne aliud telū q́ quod quæris inuenias. Eoq́ modo suspitiōe detracta: iocis texit insidias. Mirū quod in eo statu iocari posset: sanguine mox nepotis respergendus.

De dicacitate Publij Syri Ca. XVIII.

n

On est huic loco subtrahēdus Publius quidā e Syria: qui a primis ānis huic rei deditus: & libertatē ob id unū consecutꝰ: Romæ tandē & per Italiā uictis omnibꝰ similiū studiosis: præter fauorē populoꝝ Iulij Cæsaris ingentē quoq́ gratiā ꝓmeruit. Is & mimos scriptitauit: & multa eius extant non magis iocosa q́ grauia: ꝓpter quæ tum primū charus & libertate dignus haberi cœpit: duo referunt: dñi sui patronꝰ seruū suū hydropicū in arena resupinū ad solem cernēs: qđ illic ageret quæsierat: anteq́ æger responsum exprimet: ꝓcessit Publius puer ex inopinato: & aquā inquit calefecit. Idem inter conuiuas disceptātes: quid esset ocium molestū: acceptā omnibꝰ sententiā dedit: podagrici pedes dicens. Hæc atq́ huiuscemodi latentis ingenij indiciū & manumisso erudiendi materiam præbuerunt.

De dicacitate coniugis Açonis Comitis Aestensis cōtra uirū: Ca. XIX.

t

Ot naturæ fortunæq́ muneribꝰ quibꝰ Aço Marchio Aestēsis ætate patrū claruit: ne absq́ molestia frueretᷓ: minꝰ spectatā habuisse creditur uxoris fidē: Ita cū fortissimū ex illa susceptū pueꝝ i ulnis habens: suspirasset: causam quæsiuit illa suspirij: Cui maritus: uellem inquit hunc puerū meū esse: omni dubietate submota ut tuꝰ est: Et hāc certitudinē libens magna fortunaꝝ mearū parte redimerē: Atqui ait illa: nihil hic impensæ est: negocij parū: Arreptoq́ filio: hic inquit qđ nemo dubitat meꝰ ē: Annuēte uiro: Vt nihil igitur dubij supersit: de manibꝰ meis suscipe eum: ait: tuus sit.

De facecitate uxoris Agapiti de colūna cōtra Bonifaciū papā octauū: Ca. XX.

b

Onifacius octauus Romanꝰ pontifex: duobꝰ fere lustris domū de Colūna uagam egit: ac toto orbe dispersam. Fulminabat ille de terris: & ad exemplū tonātis ætherei cuius gerebat uices edictis minacibꝰ intonabat. Capitale fuerat aliquem de generosis exulibꝰ hospitio suscepisse. Nunciatū est interea Agapiti uxorē quæ sanguine illum

contingebat esse pregnantē. Sensit hostem suū Romæ fuisse: & accensus ira atq; odio: perduci ante pedes suos mulierem iussit. Venit illa uerecūde: & uentrem studio tegens. At ille: ut erat in sermone mordacissim⁹: Demitte inquit pallium meretrix: Quis te grauidā fecit? Loq; coacta: Pater ait sanctissime: tu mihi uirū meū abstuleras: quid facerem; quod & ætas & forma suaserūt: consiliū cœpi: Inter īnumerabiles pegrinos quos hic ann⁹ in urbe hac cōgregauit: circūspiciens unū uiro meo simillimū: notaui: placuit oculis meis ille: & ī exulantis uiri memoriā susceptus est per noctem: mane abiens qualem cernis me dimisit. Hæc autem alludens ad uiri habitū dicebat: qui sub ueste peregrini ignotissim⁹ ad uxorē penetrauerat. Risit Bonifacius: & muliebri facundia mitigatus est.

De facetitate cuiusdam nobilis īnominati: Ca. XXI.

i N collibus apud quos natus sum: uidit ætas nostra nobilem quendā uirum: cuius primū studiū fuit excipere transeūtes apparatu magnifico. Die quodam a syluis & uenatu: cuius quoq; pstudiosus erat: incultam & dumis laceratā tunicam indutus: rediens plenam hospitib⁹ domū repperit. Quibus honorādis intentus: dum huc illuc cuncta puidens discurrit: in quēdam illorum superbū & stabula miscentem famulū incidit: cœpitq; eū blande corrigere. Impatiēs iræ furcifer: extenta manu faciem eius percussit: Secessit ille tacitus: Mox cernens famulus quem pulsauerat: inter discūbentes medium trepidarē cœperat. Tandem explorato quisnam esset affusus erroris ueniam poposcit. Cui ædiū domin⁹: Tibi inquit libens parco: huic autem: & tunicam suam digito signauit: non parco: quæ ut ita tractarer præstitit.

De facetitate Santij regis Castellæ contra papam: Ca. XXII.

q Vodam tempore dum christianor̄ proceres fines sarrhacenor̄ inuadere: & terram Christi sanguine consecratā indigno seruitio decreuissent liberare (qđ heu sæpe facimus nunquāq; perficimus) agitatū est in consilijs: quis nam tantis cœptis dux aptissimus foret: Visusq; est & optim⁹ Santius Hispani regis frater: quem & expientia armor̄ cōmēdabat & genus & probitas: nec suspectū luxus faciebat (frequens principat⁹ malum) nullis enim inqnatus opibus aut delitijs: sed hispano more asper & agrestis: & sub diuo int̄ labores educatus erat. Accersitus igit̄ omniū consensu Romā uenit: & latinæ linguæ nescius: unū ex fidis interpretis loco habuit. Publicū qđ in tali solet celebrabat̄ consistoriū. Illic int̄ multa recitatū erat Romani pōtificis decretū: ubi Aegypti regem fecerat. Quo audito sublatus est ingens plausus omniū: admirans Santius: sedentem ad pedes interpretē quid sibi uellet strepitus pcunctatus est: Vbi audiuit se Aegypti regem pnūciatū: Surge ait: & diuū papam pronūcia Calliphū de Baldacho: Festiua & uere regia libertas: pro inefficacis regni noīe inanis pōtificatus titulum pensauit.

De facetitate cuiusdam comitis Fuxi: Ca. XXIII.

c Omes olim Fuxi in Cathaloniā pfectus: erat homo liberalis & qui nil negare didicisset. Illic ut aiunt turba petentiū obsessus: nihil sibi reliquerat præter mulā quā ponderosus senex equitabat. Reditū paranti: non defuit qui calcaria insuper precibus extorquere niterer̄. At ille protēto pede subridens: Accipe inquit: modo mihi aliquem expedias qui mulam meam Fuxum usq; sollicitet.

De dicacitate Dini contra aliquos senes: Ca. XXIIII.

d Inus quidam concius meus: qui ætate nostra gratissimæ dicacitatis adolescens fuit: casu præteriēs per loca frequētissima sepulchris: aliquos sibi notos senes illic cōfabulantes comperit. Qui ut iocandi peritum irritarent: iocari simul omnes (ut est ætas illa loquacior) & manib⁹ etiam apprehēdere cœperūt. Ille se pripiens: hoc unū omnib⁹ respondit: Iniquū hoc loco certamen: uos ante domos uestras animosiores estis: senio scilicet eorum & uicinæ morti alludens: Nec prius intellectus q̄ eo ab oculis ablato: cœmiteriū circūspicientes: quas ille domos loquerer̄ perpenderūt. Innumerabilia dixit ad hūc modū quæ apud nos uulgo etiam nota sunt. Hoc enim loco non iocos eius psequi: sed nomē attingere propositum fuit.

De dicacitate Donati Patauini contra quendam iudicē: Ca. XXV.

d Onatus Patauin⁹ fuit nuper poetarū omniū quos nostra uel patrū nostror̄ uidit ætas facillime princeps: nisi iuris ciuilis studiū amplexus & nouē musis duodecim tabulas īmiscuisset: & animū ab heliconijs curis ad forensem streptū deflexisset. Is

amici ſubita cauſa & moras reſpuente neceſſitate: ipſo q̃tidiano ac domeſtico quo forte inuentus eſt habitu: rogatus in iudiciũ uenit. Nouus iudex qui tribunal impleuerat: egregio uiro nec aſſurrexit: nec aliquo eum honore dignatus eſt. Cœperat Donatus amici cauſam planis uerbis ac uulgarib⁹ agere: & illum in ſingulis dictis obluctantẽ urbane admodũ ac ſuauiter cõuincere. Indignatus iudex tanq̃ maius aliquid dictur⁹: ſic interrogauit: Scis litteras. At ille: ſcio paucas inquit. Riſit inſulſus iudex Idiotam ratus: Ad incœptũ rediſt ſermonem: Nec ante ſe deluſum ſenſit q̃ diſertiſſimi uiri & ratiõe ſimul & oratione ſuperatuſ: Nomen abeuntis quærens: ab aſtantib⁹ didicit Donatũ eſſe: cuius ea tempeſtate non Paduæ tm̃ celebris: ſed per omnẽ Italã fama erat. Deinceps ad ea trãſeam⁹ in q̃b⁹ per magnũ ingeniũ nec minor feſtiuitas ſed morſus eſt acrior: quibus abundare & ſi prudentis nõ eſt: qui tamen præcedentib⁹ ſimilia erant: ad eloquentiã ſimilit̃ ſpectare uidebant̃: qualiacũq; forent ſegregãda non cenſui. De mordacibus iocis.

De dicacitate Publij contra Mutium inuidum: Ca. XXVI.

m Vtius quidam fuit inuidi & iniqui animi: qui æque alienis bonis & ſuis malis torqueretur ingemiſceretq;. Hunc moleſtiorẽ ſolito cernens Publius: ita iocatus eſt: Aut Mutio neſcio quid mali accidit: aut cuipiam neſcio quid boni.

De dicacitate contra Antonium fugientem; cuiuſdã ſerui ſui: Ca. XXVII.

p Oſt obſidionẽ Mutinenſem fugiẽs Antonius: ſeu naturali humore ſeu corpib⁹ exhauſtis creberrime bibebat: ſubſiſtebatq; p ſingulos paſſus ubi bibẽdi facultas afforet: mox fugã præcipiti conſternatiõe reſumebat. Interrogat⁹ unus ex familiaribus eius: quid nam Antoni⁹ ageret? Reſpõdit: qđ canis in ægypto: bibit & fugit. Certũ eſt enĩ canes ægyptiacos crocodiloꝝ cõtactu anxios atq; lymphaticos fugere & bibere.

De dicacitate cuiuſdã ſutoris contra Plancũ: Ca. XXVIII.

p Lancus Meuiam Gallam uxorẽ babuit: nõ ſatis ꝓbati nois fœminã. Cũ autẽ amici cauſam agenti: teſtis ex aduerſo ſutor ꝓceſſiſſet q̃dam: putãs Plancus uilitate officij teſtem ſuſpectũ reddere q̃ſi incognitũ: ſciſcitat⁹ erat qua arte ſe regeret: Gallam inquit calco. Galla aũt ſutoris inſtrumentũ erat. Qua equocatione hois: inter uanã artis ſuæ ꝓfeſſionẽ: & interrogantis ignominiã mordaciter luſit.

De dicacitate Fauſti Syllæ filij: & Catonis cenſorij: Ca. XXIX.

ſ Yllæ filia duos ſimul adulteros habebat: Pompeiũ quendã cognomẽto Maculã: & Fuluiũ fullonis filiũ. Luſit in dedecore domeſtico Fauſtus ſic: Miror inq̃t ſororem meam cum fullonẽ habeat: maculam habere. Nec Catonis cẽſoria aſperitas iocoꝝ talium expers fuit: Sacrificio utebat̃ antiq̃tas: cui Proteruia nomẽ erat: ex quo quicq̃d cibi ſacrificantib⁹ reſtabat: ignib⁹ tradebat̃. Albidius q̃dam nebulo: patrimoniũ omne deuorauerat: domũ ſolam quæ gulæ ſuperat ignis abſumpſerat: feciſſe Albidiũ Proteruiã iocabat̃ Cato: cuius nomẽ Catonis Vticẽſis memoriã reuocat: & rei quã illo inſpectãte potuiſſe contingere: uæhementer indignor ac ſtupeo.

De dicacitate Catuli ſenatoris contra iudices corruptos: Ca. XXX.

p Vblio Clodio uiolataꝝ religionũ ac manifeſti adulterij reo dati iudices: q̃a de criminib⁹ cõſta[illegible]t ſentẽtiã ꝓnũciaturi: præſidiũ a ſenatu petierũt: tũ demũ peti ſolitum cũ aliquis reus potens condẽnandus eſſet. Interim P. Clodius ad artes ſuas ĩ extremis caſib⁹ ſeſe uertens: aliquos ex iudicibus illuſtriũ fœminaꝝ apud quas cõſuetudine & munerib⁹ & ſuarũ interuentu precum potens erat: ꝓmiſſo concubitu & præſcito adulterioꝝ ſtuprorũq; participes: & ob hoc ſibi ꝓpitios fecit: alios magnis pecunijs oneratoſ corrupit. Quid multa? Vbi condẽnatio ſperabat̃: ſumma cum populi Ro. & illi⁹ ſæculi infamia abſolutus: nocentior abſolutione q̃ crimine. Q̃m ut elegant̃ ait Seneca: plus eſt diſtribuere adulteria q̃ facere. Itaq; prius adulter: poſt leno. Propt̃ primũ accuſatus: ꝓpter ſecundũ liberat⁹. Mira res & uix credibilis: niſi eam clariſſimi auctores litteris mandaſſent: Hos iudices abſoluto Clodio mordacit̃ ludens Catulus: ſenatũ his ꝑcontatus eſt uerbis: Quid a nobis præſidiũ poſcebatis: an forte ne pecunia perfidiæ ueſtræ preciũ uobis eriperetur? Erubuiſſe poterãt ſceleſti hoĩes: ſed apud animos libidinib⁹ auariciæq; deditos pudoris iactura leuiſſima eſt. Facile igit̃ præſentẽ pudorẽ: ꝑceptis uoluptatib⁹ ac pecunia ſolabant̃. Iſtud potius miror: unde illis tempibus tanti & tam compti facinoris impunitas: Vt enim cum eodem Seneca cõcludam: pudet dicere: nunq̃ aperti⁹ q̃ corã peccatũ eſt.

De facetitate Ciceronis: Ca. XXXI.

A

S Ed quis omniũ iocator aut ꝓmptior aut mordacior Cicerone? Cui enim quæso pepercisset: aut cuius magnitudinem timuisset: qui & Pompeio suo nõ pepercit: & fortunam Cæsaris nõ expauit? Sane cum æqualiter ambos lacesseret: grauius offendebatur amicior. Venerat ad castra Pompeij in primordio ciuilis belli: reprehendentibꝰ amicis qđ nimis distulisset: Minime inqt sero ueni: nam nihil hic paratũ uideo: Pompeij tarditatem in apparatibus bellorum ludens. Cum uero ad ipsius Pompeij cõspectum ꝑuenisset: & ille interrogatꝰ dixisset: ubi nam Dolobella gener tuus? Respondit: Cũ socero tuo. Vnico uerbo discussa calũnia: & generi & sua: qui in dissentiẽdo de republica principũ uestigia sequerent. Gallus quidam de Cæsaris exercitu ad Pompeiũ trãsfugerat: illi ciuitatem Romanã dederat Pompeius: Exclamauit Cicero: O bellum hominem: Gallo ciuitatem promittit alienã: nobis nostram reddere non potest. Solebat de Pompeio nimiũ mordaciter iocari his uerbis: Ego quem fugiam habeo: quem sequar non habeo. His horumq; similibus hoc unũ Pompeius reludebat: Cupio ad hostes Cicero transeat: ut nos timeat: Quasi

B

tantam illam loquendi fiduciam Ciceroni non aliunde q̃ ex familiaritate nimia prouenire confirmans. Iam quotiens & q̃ grauiter lusit in Cæsarem: Andron quidam Laodicenus Romam uenerat: & aduentus sui causam interrogauit Cicero: Atq; illo respondẽte: ꝓ patriæ suæ libertate legatum ad Cæsarem uenisse: seruitutem Romanam dissimulare nõ ualens: græco sermone in hanc sententiam respondit: Si obtinueris: & ꝓ nobis intercede. Abutebat Cæsar uno tempore matre & filia: Nomẽ matri Seruilia: quæ & Marci Bruti genitrix fuit: quã ut ait Suetonius: ante alias dilexit: & cui super alias donationes margaritam ingenti precio mercatꝰ est: Filiæ nomẽ Tertia quæ ipsius soror Bruti & G. Cassij coniunx erat: Cum itaq; bona ciuitatũ subhastarent iussu Cæsaris: & Seruilia magni ualoris prædium exigua pecunia comparasset: lusit Cicero: Equidem quo melius emptum sciatis: cõparauit hunc fundũ Seruilia: Tertia deducta. Rogatus pro amico ut ei decurionatũ ꝓcuraret: multis audientibus respondit: Romæ ius habente Pompeio difficile est qđ postulas: tacite facilitatem Cæsaris nimiam incusans: super senatus dignitatibꝰ passim ꝓfundẽdis. Eodem pertinet qđ Laberio ait: Cũ enĩ senatu supra modũ aucto: parum afforet qn loca senatoribꝰ nouis deessent: una & rudem senatum: & Laberiũ non inueniente ubi nam assideret: & ipsum qui angustiarũ materiam præbuerat Cæsarem illusit: Recepissem inquit te

C

nisi anguste sederem. Hũc tamen iocum non inultum tulit: Ita enĩ ille repercussit: Mirum si anguste sedes: qui duabꝰ sellis sedere soles: duplicitatẽ animi & fidei constantiã obiectans: quã multi tunc obijciebãt uiro egregio. Sed imerenter & indigne hæc optimus & inocuus ciuis audiebat: ne excusationẽ eius sileam: quæ est in Saturnalibꝰ: unde iocosa huiꝰ magna ex parte decerpta sunt. Equidẽ qđ sequit excusare nescio: parumq; abest ut sententiã reuocem: Egredit enim omnem ludi modum & apertum continet odium: qđ dicam eo magis: quo non uolatili leuitate loquendi excidit: sed mãsura grauitate a scribẽte dictatũ. Sic enĩ in epistola quadam ait: quã ad G. Cassium interfectorẽ Cæsaris misit: Vellem Idibus Martijs me ad cœnam inuitasses: ꝓfecto reliquiarũ nihil fuisset: Nunc me reliquiæ uestræ exterrent: Augustum Cæsarem ac Marcũ Antonium: reliquiarũ noĩe significans. O hostilẽ & uirulentũ iocum: & qui Laberij dictum Antonijq; factum prope iustificet. Multa se offerunt similia: Sed nimis amicum meum urgeo: Subsistam igitur. Nec a Cicerone tantũ: sed etiam uulgo laceratus est Cæsar. Siquidem peregrinis ac nouis hominibꝰ admissis ĩ senatum: præcipue gallis: inuentus est libellus hoc continẽs: Bonum factum: ne quis senatori nouo curiam mostrare uelit. Item illa publice canebant: Gallos Cæsar in triumphum duxit: idem in curiã. Et rursus: Galli brachas deposuerunt: latum clauum sumpserũt. Et hæc

D

quidem ideo: primũ: quia illud idem respiciunt quod ĩ Laberiũ iocans Cicero mordebat. Nunc paulo superius redeundũ est. Aedilitatẽ agens Cæsar cũ Marco Bibulo Capitolium ac forum comitiumq; & basilicas ac porticus adornauerat: ludosq; insuper fecerat cõmuni impensa: Sed quia collegæ obscurius: clarissimũ Cæsaris nomẽ erat: cum apud animos hominũ omniũ gratia reflecteret in Cæsarem: iocatꝰ est Bibulus: idem sibi qđ Polluci cõtigisse: Etenĩ cum fratre ille cõmunem domũ habens: sileretur in populo: & Castoris tantũ domus diceretur: sic cõmunem ipsius ac Cæsaris largitatem unius & non alterius iactari. Cum eodem postmodũ Marco Bibulo cõsulatum gerens: qđ absq; ullo eiꝰ respectu rem-

publicam uersaret: iocandi occasionẽ uulgo dedit: Fuere qui quotiẽs ex more tale aliquid
agerent: qđ consignatione diei & consulis ægeret: non Cæsare & Bibulo: sed Iulio & Cæsa/
re consulibꝰ gestum scriptis mandarẽt. Hinc uulgati mox sine auctore uersiculi: Nõ Bibu/
lo quicq̃ nuper sed Cæsare gestũ est: Nam Bibulo fieri consule nil memini. Et hæc inuidio/
B sa magis q̃ obscœna. Cõtra illa turpissima. Adolescens admodũ adhuc Sylla supstite: cũ
fortunæ suæ nauigiũ patriæ tempestatibꝰ nuper agnosceret: secessit: Asiam petẽs atq̃ apud
Nicomedem Bithyniæ regem paulo familiariꝰ subsistens: ex leuissima causa grauissimã &
inexpurgabilẽ cõtraxit infamiã: tanq̃ adolescẽtiæ flore ꝓstrato regiæ libidini. Hinc suspi/
cio pro ueritate suscepta: & omnibꝰ sine fine: non tam iocandũ q̃ obtrectandũ materia da/
ta est. Consul ingenti patrũ repugnantia Galliam ꝓuinciã obtinuerat. Hinc imodice lætus
magna senatus frequẽtia linguã frenare non ualuit: mœstis & nolentibꝰ inimicis se qđ op/
tasset consecutũ dictitãs: cũctisq̃ uices odij redditurũ. Vbi cũ quidam eas minas ægre ferẽs
id nulli fœminæ facile fore dixisset: satis habuit mordacẽ iocum: urbana responsione discu/
tere: Et regnauit inquit in Syria Semiramis: magnãq̃ quõdã Asiæ partem Amaçones te/
nuere. Iam ista non inter iocos numero: in quibꝰ nihil colorate agitur sed palam ingerunẽ
opprobria. Dolobella reginæ pellicem: sponsum interiorem regiæ lecticæ uocauit. Bibulus
ipse non Cæsarem sed Bithynicã dicit: & fœditati miscet inuidiã: dicens ante sibi regem cor/
di fuisse: nũc regnũ. Octauius qdam æger oĩno: eoq̃ linguæ mordacior in publicũ ꝓgres/
sus: Pompeiũ regis noĩe salutauit: Mox uersus in Cæsarem: Aue inquit regina. Cicero ipse
quem ad mordaces iocos cogor reuocare: Cũ aperte nimis multa de hac re scriptis etiã mã/
dasset: defendentẽ quondam Cæsarẽ Nicomedis filiæ causam in senatu: ac magna regis er/
ga se merita recẽsentẽ interpellauit: Et remoue inquit ista oro te: q̃m notũ est & quid ille ti/
F bi & quid illi tu dederis. Curio cũ stabulũ Nicomedis: & Bithynicũ fornicem appellasset:
simplici non contentꝰ macula: utriusq̃ sexus ignominiã adiecit in oratione quadã: omniũ
mulierũ uirũ: & omniũ uiroꝝ mulierẽ uocitans. Sed quid hostilia miramur: cũ a suis etiam
militibꝰ a quibus nullũ impatoꝝ aut ducũ æque dilectũ cõstat irrisus sit: Quo die de Gal/
lijs triũphabat: currũ de more ꝓsequẽtes: hoc inter multa cecinerũt. Gallias Cæsar subegit
Nicomedes Cæsarem. Itẽ illud: Ecce Cæsar nũc triũphat qui subegit Gallias: Nicomedes
non triũphat qui subegit Cæsarẽ. Illud prærerea urbani: Seruate uxores: mœchũ caluũ ad/
G ducimꝰ: Aurum in Gallia effudisti: hic sumpsisti mutuũ. Hæc tamẽ triũphalis utcũq̃ pom/
pæ libertas excusauerit: Sed quis nam in illis patientiã habuisset? Circa supremũ uitæ tẽpꝰ
Lucij Bruti qui Tarqnũ expulerat: statuæ subscriptũ fuit: Vtinã uiueres. Statuæ Cæsaris
hoc modo: Brutus quia reges eiecit consul primũ factꝰ es: Hic quia consules eiecit: Rex po/
stremo factus est. Mirũ q̃ homo inuicti spiritus & nullos metuẽs: tam ꝑtulerit multa. Qđ
non minus ꝓpter admirationẽ eius attigi: q̃ ꝓpter rerũ seu uerboꝝ gratiã: ut scilicet appa/
reret q̃ta maiestas animi uelut ex alto despicientis terrirepas mortaliũ nugas. Neq̃ enĩ fa/
cile uidebam unde melius exempla congrerem: quibus moneremur non confestim excan/
descere: & ad omne uerbũ acriua in iram rabiemq̃ ꝓrumpe: Præsertim memorantes illũ: &
ab hostibꝰ & a suis grauissima tolerasse. Cui quidem in utrosq̃ ꝓmpta facultas ultionis si
libuisset affuit. Sed hæc hactenus.

De dicacitate Asinij Pollionis contra Cæsarem: Ca. XXXII.

a Vgustus quoq̃ cum multa luderet: aliquot interdum mordaciora pertulit. In illa
triũuirali ꝓscriptione fescenninos in Asinium Pollionẽ scripserat: Ille pro responso
hoc tantũ reddidit: At ego taceo: non est enĩ facile in eum scribere qui potest ꝓscribere.

De dicacitate Curtij: Ca. XXXIII.

c Vrtio equiti Romano molli ac stomachoso: ad mensam Cæsaris forte macer tur/
dus obuenerat: Nihil autẽ importunius diuite delicato: medioeria cuncta fastidit
dante animos gula. Quæsiuit Curtius nunqd mittere liceret? Quid ni inquit Cæsar? Nõ
expectauit ille amplius: ꝓtinusq̃ per fenestrã misit: ꝓpe dignus qui pari ꝓteruia iocandi
post turdum mitteretur.

De dicacitate Licinij liberti Augusti contra eundẽ Augustũ: Ca. XXXIIII.

Icinius libertus Augusti: operibꝰ patroni pecuniam largiter in subsidiũ præstare
l consueuerat. Cœpto opere: scripsit ei certã pecuniã ꝓmittere: Sed id non explicite:
imo litteris nũeros repræsentantibꝰ: Aiaduertit Cæsar aliquãtulũ spacij uacantis:
illud propria manu totidem q̃similibus additis litteris impleuit: duplicauitq̃ summã tam

ſollerter ut nulla ſuſpicio ineſſet: Agnouit libertus & ꝓmiſſi duplũ ſoluit tacitꝙ. De hinc
opus aliud aggreſſo ſic alluſit: Miſſo chirographo in quo ſcriptum erat: Cõfero tibi domi/
ne ad noui operis impenſam qđ uidebit: Iocoſam fraudem retemptari: urbana dicacita/
te prohibuit.

De duplici dicacitate contra eundem: Ca. XXXV.

i Am illa mordaciora ſunt. Cœnam clamdeſtinã magno ſumptu ſtudioꝙ fecerat: ꝗ A
ipſe quidem Apollinis habitu: cæteri conuiuæ ſingulorꝫ deorum dearũꝙ geſta diſ/
cubuerant. Eius cœnæ inuidiam infamiamꝙ cumulauit publica fames atꝙ inopia quæ il/
lis diebus urbem inuaſerat. Itaꝙ præter apertas inimicorꝫ exprobrationes: & effuſos ĩ po/
pulum uerſus ſine auctore famoſiſſimos: conclamatũ eſſe omne frumentũ deos comediſſe.
Item uere Cæſarem eſſe Apollinẽ ſed tortorem: quo quidem cognomine Apollo quadam
urbis parte colebat̃. Nec defuerunt qui famã principis ab omni parte morderẽt: Cultæ ſu/
pellectilis uaſorꝫ Corinthiorꝫ auidior putabat̃: quin & aliquorꝫ noĩa ob hoc unũ ut uaſis
eorum potiret̃: in proſcriptorꝫ numerũ retuliſſe. Laborabat & altera infamia: ꝙ in aleæ lu/ B
do multum temporis expenderet. Ex quibus primam notam ſecuti temporis egregia con/
tinentia diſcuſſit ac diluit: ſecundã non expauit. Ideoꝙ ab omni parte integerrim⁹: atꝙ ut
Tranquillus ait: ſine ſuſpitione ullius uitij: aleæ famam uſꝙ ad ſenectutẽ ſine diſſimulatio/
ne ſuſtinuit. De primo quidẽ ita luſum eſt: ut triũuiratus tempore ſubſcriberet̃ ad ſtatuã
ipſius: Pater ergo Argẽtarius: ego Corinthiarius. Bis cynicus iocus & mores ſimul pungit
& originem: quã quidam ab argentarijs deriuatam dicũt: licet alij antiquiſſimã honoratiſ/
ſimãꝙ diffiniant. De ſecũdo autẽ bello Siculo mordax epigrãma iactatum eſt huiuſmodi:
Poſtꝙ bis claſſe uictus naues perdidit: aliquando ut uincat: ludit aſſidue alea.

Item aliæ dicacitates contra Veſpaſianũ Auguſtum: Ca. XXXVI.

e Xtant & in Veſpaſianũ mordaces ioci: præcipue cupiditatẽ in principe lacerantes. A
Fama erat eum auariſſimos quoſꝙ ad amplas ꝓcurationes ꝓmouere: ut publicis
damnis ditatos: plurimis cõdemnaret & ad inopiam reduceret: Hinc uulgare pro/
uerbium: talibus eum pro ſpongijs uti ſolitum: ſitientes ſcilicet implendo plenoſꝙ uacuan/
do. Eidem uetus auaricia ad hũc modũ exprobrata eſt: Senex bubulcus ĩ primordio prin/
cipatus eum adijt: libertatem gratuitam ſuppliciter petens. Negãte Cæſare: exclamãs: Vul/
pes ait pilum mutant ſed non mores. Sane licet intempeſtiuũ hoc loco uideatur: ne tamen
ex his ſuſpicio falſa fortaſſis animũ lectoris occupet: differre nolui: ꝙ hanc auariciæ notã
& Suetonius Tranquillus ſcriptor fideliſſimus: necnon & ipſius facta dictaꝙ principis ex/
cuſant. Siquidem & initio imperij: teſtatus eſt ĩmenſa pecunia op⁹ eſſe: ut poſſit inopia cor/
ruentes reſpublicas ſubſiſtere. Præterea qualitercũꝙ quæſitis: optime: ut ait idem Sueto/ B
nius: uſus eſt in omne genus hominũ liberaliſſim⁹. Sed nihil eſt iniquius iudicio popularis:
pro libito craſſatur inexorabiliterꝙ diffinit. Nec uerba: nec facta profuerunt: quo min⁹ eti/
am defunctum ſequeret̃ infamia. Viuus ex more ueteri ſumens mortui ꝑſonam: factorũꝙ
ac dictorum uiuentis repræſentator: percontatus publice diſpẽſatores: quãti funeralia cõ/
ſtarent: Vt audiuit centum ſextertia conſtare: mordacit̃ exclamans ex perſona principis:
Date mihi centũ ſextertia meꝙ uel ĩ tyberim proijcite. Et hoc quidem in mores iocatũ eſt:
& in oris ſui habitum. Quidam urbanus natura dicatior: hortante Veſpaſiano: ut contra
ſe aliquid diceret: Faciam inquit cum uẽtrem exonerare deſieris. Nitenti enĩ atꝙ impellẽ/
ti ſimillimam faciem habuiſſe eum: & ſcriptores rerum tradũt: & imago uult⁹ ſui quæ uul/
go adhuc aureis uel argenteis æreiſꝙ nũmiſmatib⁹ iuſculpta reperit̃ indicat.

De dicacitate Ambij Criſpi contra Domitianũ Auguſtũ: Ca. XXXVII.

d Omitiani quoꝙ principis mores tragico dente digniores iocantium licentia momor/
dit: Certã diei partem deputare ſolitudini in conſuetudinem adduxerat: Illic nihil ꝗ̃
muſcas aucupari ſolit⁹: graphioꝙ acutiſſimo trãſfigere. Quærebat̃ ad ianuam: ullus ne in
thalamo ſtaret cum imperatore: Reſpondit Ambi⁹ Criſpus: Nullus: ĩmo ne muſca quidem.

Item alia dicacitas contra Claudium Auguſtum: Ca. XXXVIII.

c Laudius Auguſtus princeps: int̃ multa turpis & nefariæ demẽtiæ: libertis ac ſpa/
donibus ſe ſuaꝙ omnia credidit: eiſꝙ miſer paruit: cui Romanũ late imperiũ pare/
bat: omnib⁹ tamen Narciſſum & Pallãtem prætulit: Quibus & honores & lucra ſine fine
contulit: rapinaſꝙ quas uellent permiſit exercere: euſꝙ donec illis ſolis locupletibus uen/

ditis omnibus: ærarium insuper impos esset. De cuius interdum paupertate conquerenti Claudio: sic Libani mordacitate responsũ est: Abundare incipies: si a duobus libertis tuis admissus in societatem fueris.

De dicacitate contra Neronem: Ca. XXXIX.

i Am uero quàm mordacibꝰ uerbis potitꝰ ẽ Nero: Tametsi nulla mordacitas ĩfandi pudendiq́ principis meritũ possit adæquare: Puerũ quẽdam Sporum noĩe cuius infami amore deperibat: dempta uirilitate in sexum fœmineũ transformare nisus: obluctante natura: eoq́ dementiæ raptus erat: ut non sine dote & ornatu exquisitissimo: qualis cõiugibus Cæsaris esse cõsueuerat: magnifico apparatu nuptiarũ in domũ suam publice euocatum: haberet legitimæ uxoris loco. In quo coniugio ita iocatus est quidã: Bene agi poterat cum rebus humanis: si Domitiꝰ pater talem habuisset uxorem: quàm proprie damnosam mũdo Neronis originem denotauit.

De dicacitate Lucij Crassi contra Gaium Domitiũ: Ca. XL.

h Vius Impatoris atauꝰ: Gaius Domitius Aenobarbꝰ: homo durus seditiosusq́ & arrogans fuit. In cuius mores ita lusisse tradit̃ Lucius Crassus orator: Quid mirũ si æneam barbã Domitiꝰ habet: cũ & os ferreũ. & plũbeũ cor habeat. Sed iam satis domi lusum est.

Alia dicacitas cuiusdam philosophi cõtra quẽdã libertũ superbũ: Ca. XLI.

l Ibertus regius repentinis opibꝰ inflatus: philosophos aliquos ad cœnam inuitauerat: Qui cum de rebꝰ uarijs ex more dissererẽt: & quæstiones eorũ non intelligenti pridicule uiderent̃: alludens libertꝰ: Immo agite (inquit) o cõuiuæ: dicite mihi qd causæ est quod ex albis nigrisq́ fabis non nisi unius coloris efficitur pulmentũ. Tangit & modestos animos indignitas. Igit̃ arridẽs unꝰ ex philosophis: non passus has ineptias: Quin tu nobis edissere: cur de albis & de nigris flagris uniformes maculæ resultãt: Satis mordaciter præteritæ seruitutis elatum præsentibꝰ admonuit.

Alia dicacitas Regis Philippi Macedonũ: Ca. XLII.

p Hilippus rex Macedonũ: is cũ quo Romani primũ bellum Macedonicum gessere: iocosior etiam inter seria fuisse traditur quàm deceret regẽ. Is cum ad Tarquini Quinti Flaminij multorũq́ græciæ principum colloquiũ uenisset: & disceptatio de altissimis rebus esset: ubi suus regniq́ sui statꝰ uertebat̃: dicente Aetolorũ prætore phana: quid multis uerbis opus est: inter nos bellum iudicabit. Istud quidem (inquit rex) etiã cæcus uidet: cauillatus in loquentis lippitudinem.

Alia dicacitas contra Regem Antigonũ monoculũ: Ca. XLIII.

n Ec minus mordacior: at alioqn stultior Theocritus: non Syracusius sed Chius: q cum ad infensum sibi regem Antigonũ altero oculo captũ traheret̃: spem præbentibus suis fore ut cum ad oculos regis peruenisset misericordiã inueniret: Respondit: Impossibilis igitur est ista cõditio: Actum est perij. Cæterum hæc intempestiua mordacitas: & Theocrito mortis: & Antigono homicidij simul & piurij causa fuit. Iurauerat sibi enim parcere: sed asperitate motus non pepercit.

Alia dicacitas Hannibalis contra Antiochum Syriæ regem: Ca. XLIIII.

u Vlgatissimus est Hannibalis iocus: qui cum uix tandem bello uictꝰ a Romanis: ad Antiochum Syriæ regem cõfugisset: Et ille bellum moturus populo Romano: innumerabiles equites elephantorũq́ turritorũ & falcatorũ curruũ copias campis explicaret: noscendarũ uirium gratia: exercitumq́ auro & purpura atq́ exqsitis cultibꝰ onustum intuens: Hannibalem quem lateri habebat interrogasset: Satis ne putaret illa omnia Romanis esse. Respondit mordacitet irridens: ut qui exercitum illum ducemq́ nec minus Romanos nosset: Optime & satis ĩquit esse puto Romanis hæc: quãuis auarissimi sint. Acris urbanitas si diligenter attendit̃: quãtum inter quærentis & respondentis animũ intersit. Sed aliquãtisper ab exemplis ueteribus abeundũ est.

De Dicacitate Dini contra quendam ipsum illudentem: Ca. XLV.

d Inus idem cuius supra memini: cum quadã muliere nobili ab adolescẽtia stupri cõsuetudinem habuerat: cuius uir uel coniectura rei uel noticia infestus illi erat: sed nil nisi uerbotenus audebat: Itaq́ sub specie iocandi multa interdum aspera iactare: Die quodam incomitatus Dinus in magna populi frequentia humili uehebatur equo:

Alter ut pudorem incuteret riuali: arrepta equi coma: & illius paruitatem & insedentis proceritatē irridere putans: Hunc ambulare (inquit) doces: sed ubi quæso primū hanc artē didicisti? At ille equo calcaribus adacto: Domi tuæ inquit. Sic destinatū sibi uxorem in sē rogantis faciem refudit.

Alia dicacitas Dantis contra Canem Veronensem: Ca. XLVI.

Antes Allegerius: & ipse conciuis nuper meus: uir uulgari eloquio clarissimus fuit: d Sed moribus parum per contumaciam & oratione liberior quā delicatis ac studiosis ætatis nostræ principū auribus atque oculis acceptū foret. Is igitur exul patria: cum apud Canem magnū: cōmune tunc afflictorū: solamen ac profugum uersaretur: primo quidem in bonore habitus: deinde pedetentim retrocedere cœperat minusque in dies dño placere. Erant in eodem conuictu histriones ac nebulones omnis generis: ut mos est: quorum unus procacissimus: obscœnis uerbis ac gestibus multum apud omnes loci ac gratiæ tenebat. Quod moleste ferre Dantē suspicatus Canis: producto illo in medium: & magnis laudibus concelebrato: uersus in Dantē: Miror inquit quid causæ subsit: cur hic cum sit demens: nobis tamē omnibus placere nouit: & ab omnibus diligit: quod tu qui sapiens diceris non potes. Ille autem: mime inquit mirareris si noscēs: quod morū paritas & similitudo animorum amicitiæ causa est. Idem cum inter cōuiuas nobiles discumberet: & cōuiuiū domini iam uino hilarior & cibo grauis ubertim sudaret: uicissimque loqueret friuola multa & falsa & iania: nec finem faceret: aliquādiu indignans tacitus audiuit. Cunctis tandem silentio attonitis: gloriabundus ipse qui loquebat: & quasi facundiæ laudem omniū testimonio consecutus: humentibus palmis Dantem arripit: Et quid inquit: Sentis ne que qui uerum dicit non laborat? Et ille: Mirabar (ait) unde hic sudor tantus tibi.

Alia dicacitas Petri Naui contra Hugutionem: Ca. XLVII.

h Vgutio ætate nostra multis actus fortunæ tempestatibus: ad aulam tandem memorati Canis magni Veronensis: ueluti in portum aliquem fessus senex appulit: ubi magnifice exceptus: quod in illa domo præcipuū erat: nō hospitis sed parentis locum tenuit. Orta autem (ut fit) super mensas semel edendi mentione: cum multi magni comestores referrentur ab aliis: expectat Hugutio ipse qui inter maximos habebatur: ut de se aliquid loqueretur: Cœpitque uir immēsi corporis de esu suo in ætate iuuenili quædam incredibilia narrare. Petrus Nauus quem in eadem Canis aula sapientia celebris sed mordax habebatur: respondisse traditur: Minime quidem miror hæc quæ dicis: cum maiora sileas quæ tamē scimus Pisas & Lucā uno prandio comedisti. Pungentis ioci cuspidem transfixisse senis animum reor. Constās est enim opinio: potuisse die illo quo de dictarū ciuitatū dominio pulsus erat uuigi tumultu comprimi: si e cōuiuio surrexisset.

De facetiis pauperum & ingeniosis remediis in necessitatibus adinuentis in generali. Ca. XLVIII.

h Abet & paupertas ingeniū suū: habet & cogitationes alias: Nec nūc ulla cōmemoro quæ uniuersis urbibus campisque & littoribus nota sunt: quorum curas quantoque labore pro mortali fœlicitate solliciti: domi militiæque: terra pelagoque suscipimus: quæque pericula: omniū obliti: Impiger extremos currit mercator ad Indos: Per mare pauperiem fugiens per saxa per ignes: Sed illa dictaxat quæ in remedium suspectus ociosa paupertas excogitat: qualia sunt hæc in Saturnaliū libris præcedentibus intermixta: quæ quoniā facetiarū non expertia sunt: relatu non indigna iudicaui.

De ingenio pauperis erga Cæsarem Augustum salutandū per coruos sic edoctos: Ca. XLIX.

p Endente inter Augustum Cæsarem & Marcum Antoniū fortuna: cuius belli neque mediocres casus erant: neque uulgaria præmia uictoriæ: ingensque apud omnes gentes finis expectatio: Pauper quidā Romæ in cunctos sibi prouidens euentus: ingeniū talē cōmentus est: omni diligentia duos coruos enutriuit: effecitque (tantum in omni re studiū ualet) ut dicacibus uerbis: alter Augustum: alter Antoniū salutaret. Idem Augusto tandem uictore in patriam reuertenti salutatorē suum manu præferens occurrit: qui inter crocitādū hæc uerba fundebat: Aue Cæsar uictor imperator: Delectatus Augustus uiginti milia nummorum loquacem uolucrem comparauit. Arguta quidem: sed diu præcepta subtilitas.

Item de eodem: Ca. L.

a Thuius socius ex tempore consiliū cœpit. Socio enī ditato inuidens (neque latius apud

ullum genus hominum regnat inuidia) Cæsarem adijt: obtinuitq; ut coruum alter affer/ ri iuberet. Iussus illū attulit qui hostem salutare didicerat: his uerbis: Aue uictor Imperator Antoni: Non amplius motus est Cæsar: q ut prioris auis preciū: præcipiet cū delatore partiri.

De eodem: Ca. LI.

p Er idem tempus inuentus est qui picam ad salutationē similem: inuentus & qui psitacū erudiret. Et hunc & illam emi placuit.

Item de eodem: Ca. LII.

t Otulcinorum successibus admonitus inops sutor: & ipse corui ingeniū agere īstituit: qd cū frustra diutius temptasset: tædio affectus crebroq; mutam auem increpitās aiebat: Opera & impensa perijt. Vix tandem coruus & hoc & salutationē quæ iubebatur ex/ pressit: & in publico positus prætereuntē Cæsarem salutauit. Qd ille audiens: Satis inquit salutatorum talium domi habeo. Procedens in uociferatiōe solita coruus ait: Opera & impē/ sa perijt. Effusus in risum Cæsar: maiori q cæteras precio redemit.

De ingenio cuiusdam homūculi græci erga Augustum: quomodo suæ cōsu/ luit paupertati: Ca. LIII.

a D Augusti famā: non ex Italia tantū: sed ex Græcia atq; orbe toto concursus fiebat litteratorum hominū. Venit inter multos Græculus poeta pauper q nihil præter musas & calamū haberet: Is in cōsuetudinē adduxerat principē a palatio descendentē præoccupa/ re oblato carmine aliq ipsius gratiā cōtinēte. Qd cum non intelligēte uel dissimulāte eo ne quicq sæpius exptus foret nec adhuc cessaturus uideret: scripsit Augustus manu ppria breue carmē græcū: qd illi ad se de more ppetanti præmisit: carmine carmen pensaturus. Ille cum ueneratiōe susceptū: cū admiratiōe plegit. Postq satis & gestu & uerbis dictantis ingeniū collaudasse uisus ē: accedēs ppius ex macri crumena paucos excussit nummulos porrexitq; principi munusculū græco sermōe psecutus: Cuius hæc fuit sentētia: Non scdm factum tuū Auguste: si plus haberē plus darē: Cunctis q aderāt in læticiā uersis. Ex illius actu qd agen/ dū sibi foret admonitus Cæsar: accersito dispēsatore diserti homūculi cōsuluit pauptati.

De duabus uijs: quibus religiosi multi habuerūt magnas diuitias a domino Ioanne papa uicesimosecundo: Ca. LIIII.

p Rincipū moribus intēdere: & quæ illis saluo decore placeāt excogitare: nō inutile cō/ siliū ægēti. Qd si unq: clarissime diebus nostris apparuit sub Ioāne uicesimosecūdo Romano pōtifice. Hō pstudiosus & uæhemētioris animi: hinc lectiōi librorum inhiabat: illinc simultates acerbas & inextricabiles agens cū imperio Romano: alterā uitæ partē huic stu/ dio deuouerat. Cæterū cū a legēdo & seniū & curarum uarietas retardaret: gratissimus erat illi qsqs defloratos: ut pprie dicā. libros sub breuiloquio pstringeret redigeretq; in eas quas tabulas uocāt: In qbus omē qd ex libris quæreret facillimū esset inuētu. Rursus affectu alio impulsus: nihil cupidius audiebat q rumores ex Italia germaniaq;. Has enim ante alias sub præstomachū gerebat: qbus audiēdis siue ueri siue falsi: nihil ad rem: modo læti essent atq; magnifici: mirū imodū creduli senis incensum pectus mulcebatur. His duabus igitur uijs multos eo tpe uidimus ab extrema inopia raptim ad magnas diuitias puenisse: Ex illorum grege præ/ cipue q religionis titulo gloriātes: quā pfessi uidentur pauptatē: præ cūctis mortalibus exosam habent. Hic mihi qm lectoris fastidio parcere ppositū est: secūdi uoluminis finis esto.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum memo/ randarum Liber Tertius Incipit.

Tractatus primus est de Sollertia: astutia siue calliditate: operationes aut uer/ ba hominum concernen.

De Sollertia Lucij Iunij Bruti Tarquini superbi auūculi: Ca. I.

s Vpest acumē animi sollertiaq; rerum gerēdarum: quā solā prudētiā uulgus appellat: Qua ī re primo Romanæ libertatis auctori primus quoq; locus dabitur. Lucius Iu/ nius Brutus: Tarqni supbi auūculi sui naturā & mores ab adolescentia contē/ platus: cū omnē illi virtutis habitū odiosū ac formidabilē uideret: ob eamq; su/ spitionē iuuētutis præcipuū florē: & imprimis fratrē suū crudelitate extinctū: Qd unū sibi de spe reipublicæ cōsiliū erat a sollertia mutuatus est: uerbis atq; actibus delyrā/ tis speciē induit: unoq; itē altero ridiculosius admisso affectatæ uæcordiæ breui fidē fecit. Su/

peruacuũ uisum est fertũ adigere iugulo demẽti: ita cũctis pereũtibꝰ sub hac nube latuit: do-nec erũpendi tempus affuit. Idẽ adolescẽtibꝰ regijs iussu patris munera Delphico Apollini ferẽtibꝰ ridiculi gratia: ut Plinij uerbis utar: comes additꝰ est metuẽsq̃ ne manifesta reue-rentia dissimulatæ prudẽtiæ daret signũ terebratæ uirgæ sambucæ aurum ĩfusum aris ob-tulit. Denique regis filijs post iussionẽ patris adimpletã: de regni successiõe ꝑcontãtibꝰ: cũ re-spõsum esset ab Apolline: de regno quidem nihil: sed summã potestatẽ obuenturã illi qui matri primũ osculũ tulisset. Cæteris de regĩa dictum estimãtibꝰ: Brutus parentẽ publicã humani generis terram intellexit. Subitoq̃ uelut ab aliq̃ sociorũ impelleretur ꝓnus corruens furtiuũ terræ osculũ ingessit. Nec multo post assumpta libertate primꝰ cõsul mentiri Apol-linem non est passus.

De sollertia & astutia Romuli: Ca. II.

a T que ut ad infantiã & incunabula Romani imperij reuertar: q̃ uersutũ & q̃ sollers Romuli cõsiliũ: qui ad fundandã incolendamq̃ nouam urbem: lætissima iuuẽture cõtracta: cogitãs unius nec amplius ætatis populũ ope fœminea destiturũ: finitimorũ matri-monia: quia preces spretæ fuerãt: calliditate quæsiuit. Simulata nãque ludorũ equestriũ põ-pa: cũ ad rei famã ingẽs ex uicinis circũ urbibꝰ utriusq̃ sexꝰ turba cõcurreret: nuptiis intactis ut scilicet raptꝰ adulterio uacaret: ꝟgines frequẽti rapuit spectaculo plurimorũ: licet bellorũ causã at ꝑfecto necessariã stirpis martiæ ꝓpaginẽ & unicũ ꝑpetuãdæ ciuitatis adminiculũ.

De sollertia Numæ Pompilij: Ca. III.

e T ut ordinẽ diadematũ teneãt exẽpla sollertiæ: Numa Pompiliꝰ secũdꝰ Romano-rũ rex: aĩaduersa ppli ferocia quã ardentissima prædecessoris institutiõe cõcepat: mitigãdosq̃ mores: ratus occasiõe nouitatis temporũ usus ẽ: Sentiebat adhuc Alpinũ q̃d-dam ac pastoriũ inesse animis. Itaq̃ sæpe solus Aricini nemoris opaciore & gelido fonte roscidã speluncã ingredi longasq̃ ibi noctu moras agere: submotis ꝓcul arbitris solebat simulato cõiugis egregiæ familiari uti colloquio. Sic ĩiecto deorũ metu facile credulũ & in-expertũ populũ quibꝰ libuit legibꝰ ac supstitionibꝰ inuoluit. Q̃d mirãres q̃dam usum Py-thagoræ philosophi cõsilio putauerũt: quorũ opinioni & temporũ & locorũ ratio aduersa ẽ. Cõstat enĩ Pythagorã in Italiã uenisse Sũpbo regnãte: q̃d tempꝰ ab interitu Pompilij su-per humanæ uitæ longissimũ modũ distare notũ est. Illud quoq̃ cõpertũ: nõ urbẽ Romam sed extremũ Italiæ angulũ tenuisse Pythagorã: ut appareat inter eũ & illũ de q̃ agimꝰ Roma-nũ regẽ: nullũ ꝓrsus uel loci uel tpis fuisse cõmerciũ. Quo rex iste maior uir habẽdus est: ut Marci Tullij ꝟbis utar: quia sapiam cõstituẽdæ ciuitatis duobꝰ ꝓpe sæculis ante cognouit q̃ eam græci notam esse senserint.

De astutia Minois ac Lycurgi: Ca. IIII.

n On tñ negauerim i cõstitutiõe cerimoniarũ ac legũ Minois ac Lycurgi sollertiã secutũ. Quorũ primꝰ ex antro Iouis leges uelut ipsiꝰ Iouis de manibꝰ acceptas efferebat: ut ea-rũ iugo Cretenses mixta cũ impio religiõe premerent. Alter eadẽ arte: sed diuerso numine ĩ condẽdis Lacedæmonũ legibus usus est.

De astutia & calliditate cuiusdam summi sacerdotis idolatre circa initia ur-bis Romanæ: Ca. V.

e Adẽ prima ætate Romanorũ uacca portẽtuosæ pulchritudĩs ac staturæ ĩ finibꝰ Sa-binorũ ædita. Cõsulti aruspices respõderũt fore ut q̃sq̃s Dianæ cuiꝰ i Auẽtino tẽplũ erat eã uictimã mactasset: uniuersi orbis monarchiã patriæ suæ quæreret. Bouis dñs gaudio exultãs: ne q̃d ꝑ moras de ingẽtis rei occasiõe prætermitteret: ĩ Auentinũ ꝓpere ꝑductã ante arã statuit. Et iã cultris ac uasculis ex more conq̃sitis accĩgebatur: erat totꝰ ĩ sacrificiũ intẽtus Sabinꝰ uelũt omniũ terrarũ impiũ quæsiturꝰ. Inter hæc anxiũ re cõpta summꝰ tẽpli sacerdos sub obtẽtu religiõis abstrahit ab ĩcepto: ꝑ q̃ sancte admonẽs: ne ante sacrificaret q̃ sese uiuis undis prætlabẽtis fluminis abluerit. Hæsit ille: & dũ uenerabũdꝰ ad sinistrã ripã Tyberis ex colle descẽderet: callidꝰ ꝑsuasor raptim sacrificiũ ꝑegit. Nõ insulsa sacerdotis astutia: ut rũc res erãt: Sed q̃d Valeriꝰ addit: hac arte quæsitũ Romanis impiũ terrarũ orbis ridiculũ ꝓ-fecto nunq̃ eo magnitudinis ꝑuẽtũ foret: si nõ magis ardẽs excellẽsq̃ clarorũ uirtꝰ ciuiũ & armorũ expiẽntia q̃ furtiuũ peregrinæ bouis sacrificiũ cõtulisset.

De sollertia Scipionis Africani maioris: Ca. VI.

s Cipio Africanꝰ maior ꝓximũ tenebit locũ. Hic exercitũ in Africã traiecturꝰ Libyã ꝑuenerat. Erant circa latus eius trecẽti iuuenes Romani: quibꝰ ad bellum strenue

gerēdū nec animi deerāt nec corpa: sed arma & equi. Quoꝝ conqſitio fatigato ærario haud facilis uidebat͂. Itaq; cū longi apparat⁹ facultatē temporis anguſtiæ negarent: niſi in caſtris eſſe: ut inermes cū armatis mixti tenerent͂ & ipſi conſilioꝝ ducis ignari mirabant͂ & mirari reliquos cogebant. Scipio igitur ſollertia ſuccurrendū ratus ægeſtati: totidē Siculis equitibus qui ex omnib⁹ genere ac diuitijs florebāt: ut armati egregie atq; equis excellentib⁹ instructi ſtatuta die adeſſent: præcepit. Qd' cū non ſine querelis tacitis exequerent͂: & affines

B

ſinguloꝝ metus urgeret: præfixa dies affuit: mœſti atq; ſolliciti ob hoc unū quia ꝓ uocandi ius non erat: paruere. Legens in frontib⁹ ſecreta pectoꝝ Scipio: i tempe reuerſos alloquitur mitius: Et uideo uos inqt tædio ac labore longinquæ militiæ cōterritos: & quonam pacto uos hoc onere leuare queā iamdudū cogito. Proinde dicite intrepidi prius q̄ in diſcrimen uentum ſit: quid cuiuſq; fert anim⁹ hic. Cū unus ex eo numero ſeu loquēdi ꝓmptior ſeu timidior pugnādi: malle ſe detractare militiā ſi ſuæ poteſtatis fieret: aperte reſpōdiſſet. Tum Scipio: quādo palam mihi loqueris: uicariū inqt tibi dabo. Qd' cū ille libens amplecteretur: uni ex Romanis inermib⁹ in mediū prolata arma & equū tradidit adoleſcens Siculus. Id exemplū ſecuti oēs quib⁹ qules eſſet charior q̄ gloria: cū bona gratia Romani ducis exemptū imparato labori militē uidentes: eandē conditionē acceperūt. Sic militādi neceſſitas querulis remiſſa: & ingenio effectū ut qd' alioqn inimici feciſſent: læti & gratias agētes arma & equos traderēt Romanis. Eximiāq; illam equitū alam eoq; atq; alijs bellis ꝓbatiſſimā euaſiſſe: auctor eſt Titus Liuius. Idem ab adoleſcētia ſupra q̄ credi poſſet mira quadam arte in oſtētationē uirtutis ac gloriæ inſtruct⁹ erat. Percrebruerat aūt fama ſeu ex reb⁹

C

geſtis ſeu ex moribus ſeu ex forma corpons oriens: nō humana ſed diuina eum ſtirpe ꝓgenitū: cui qd' i tali re uſu euenit & fabulaꝝ ambages aderant: uiſum ſerpentē inſuetæ magnitudinis in lecto matris: ſibi infantulo draconē circūfuſum nihil nocuiſſe: & multa huius generis uulgus credulū motura hanc de ſe opinionē tali ingenio nutriuit: ut de origine qdem ſua nihil ſponte loquere͂. Et cū interrogare͂ an uera eſſent quæ paſſim ferebant͂: nec affirmaret: ne quā ex inde maculā uanitatis incurreret: nec negaret qd' credi ab omnib⁹ gaudebat: hac taciturnitate plus aſſecut⁹ eſt q̄ ſi ſe palam Iouis filiū prædicaſſet. Addidit aliud

D

ſollertiæ gen⁹. Per ſingulos dies anteq̄ quicq̄ publici priuatiq; negocij ageret: in capitoliū aſcendens: ſellā Iouis ſolus intrabat: ubi ali q̄diu ueluti diuino colloquio frueret͂ uulgo pſuaſerat: inde ſpei plenus digrediebat͂ ad agēdas res. Idq; in multis bellis repletis ſpe militibus quaſi ex coelo ꝓmiſſis proſperis euentibus ad uictoriā contuliſſe notū eſt. Imitatum opinari triū quos pauloante retulimus exempla non alienū eſt.

De aſtutia & ſollertia Hannibalis: Fabij: Solonis & Themiſtoclis i generali: & Fabij in ſpeciali: Ca. VII.

A

u T apud Ciceronem ſcriptū eſt: callidū Hannibalem ex pœnoꝝ: ex noſtris ducib⁹ Q. Fabiū maximū accepimus: Facilem celare: tacere: diſſimulare inſidiari: præripere hoſtium conſilia. Addit & alioꝝ nomina: quos apud Graios huiuſcemodi artib⁹ nobilitatos refert: In quib⁹ Themiſtoclē & Solonem. Poſſem multos ſupaddere: niſi curioſi & ociosi pariter eſſet igenij uniuerſa congrere: præcipue quoꝝ explicatio ſub bellicis cautelis erit oportunior. Nūc pauca de trāquilliore quorundā ex his ducib⁹ ſollertia expediā: Atq; ut a noſtris more ſolito incipiā. Q. Fabius Maxim⁹ Lucanū eqtem ac Romanū pedi-

B

tem: duos eo tempe fortiſſimos bellatores: cæterū ſuo quemlibet uitio laborantē in caſtris nouerat. Eqtē turpi meretricis amore pereūtē: peditē paꝝ ſpectatæ i Romanos fidei: Vtriuſq; poti⁹ morbo cōſulere: q̄ alteri⁹ uel amboꝝ opa carere ſtatuit. Eqtem igit͂ occulto permittens compare ſcortulū qd' ardebat: peditē uero nō modo nō ſuſpitionib⁹ aggrauās: ſed eximijs inſup laudib⁹ atq; honorib⁹ ꝓ cōtione cōcelebrās. In utroq; qd' optabat cōſecut⁹ eſt. In primo qdem ut uoti cōpos expeditiſſim⁹ ac ꝓmptiſſim⁹ i omne diſcrimē eſſet: nec immerito dici poſſit: is demū militaris diſciplinæ rigor utiliſſim⁹ tātiſper de rigore remiſiſſe. In ſecūdo aūt philoſophici conſilij effectum fœliciſſime nactus eſt: Seruū enī bonū & fidelē non ſolum quia crediſſet: ſed quia uel credere ſimulaſſet: effecit.

De aſtutia Publij Villij: Ca. VIII.

f I tamē in omni re ſupremū uiciſſe ſumma eſt gloria: q̄s Publio Villio præferendus: q ingenio fefellit Hānibalē: Ad Antiochū Syriæ regem bello uictus Hannibal confugerat: eratq; apud eum bonorificētiſſime particeps conſilioꝝ omniū: quoniam Romana bella meditāti nullus magis idoneus cōſultor occurrebat. Eo igit͂ pendente belli apparatu: Romana legatio ꝓfecta eſt: in q̄ Publiū Villiū fuiſſe tradit͂. Is periculoſiſſimū rat⁹ ſi po-

tentia regis cōsilio Hānibalis diutiꝰ fulta foret: pensata credulitate ac uanitate regia: & existimās id qđ erat: Hānibalē ut externū hominē inť aulicos inuidiosū ac suspectū fore: ex eo gradu quē apud regē obtinebat: improuisum dicere adortus est effecitq́ ex astu facili: Siquidem assidue apud Hannibalē uersatꝰ: omne quis leuissimū uerbū auribꝰ eius insusurrans: frequēti nimiūq́ domestico colloquio & æmulis criminādi & regi suspicādi præbuit materiā. Ita factū est ut inaduertens Hānibal est consilio reiectus. Et si postea in gratiā redierit: quia tamen id nimis sero accidit: & regi grauiorem casum & Romanis faciliorē peperit uictoriam. Nec sum nescius apud quosdā ex historicis nomen Villij apud alium hūc actū ita referri: ut omnia casu fortuito: nihil penitꝰ eiusdē sollertia gestū sit. Sed illos in hac parte sequi malui qui ad ꝓpositū meū pertinentē historiam tradebant.

De astutia cuiusdam patris ad correctionē filij: Ca. IX.

p Ræcipins quondā & periculosi exitus amore filij deprehēso pater anxius: cū aperta uia reuocate eū posse diffideret: nouo genere sollertiæ māsueti patris cautiq́ consultoris officiū impleuit. Et quæso inquit fili pro salute tua: ut quotiēs amicā aditurꝰ es cōmunē priꝰ & concessam uenerē experiare. Qđ cū ille non abnueret: atq́ ideo semiexarmatus obtusaq́ uelut acie libidinis ad eam quā afflictim diligebat sæpius accessisset: sensim laxato pectore saniora consilia recepit. Et qđ alienis monitis nunq́ fecisset: ꝑ seipsum amoris flammas rabiemq́ compescuit.

De astutia Marci Volusij & Saturnini ꝓscriptorū ad euadēdū periculū: Ca. X.

d Vo in simili: imo ī eodē genere periculi longe diuersa: seu uerius aduersa calliditatis exēpla ꝓferanť. Alter enī Marcus Volusius cū ædilitatē plebis ageret: a triūuiris se ꝓscriptū audiens: abiectis insignibꝰ magistratꝰ sub inopi mendicātis tegimine ꝑ exploratores medios nulli cognitus ad Marci Bruti exercitū euasit. Alter Saturninꝰ Vetulo de triūuiralibꝰ ꝓcēllis ubi se ꝓscriptū comperit: confestim præturæ habitū arripuit cum priuatus esset: præmissoq́ longo ordine seruoꝝ qui lictoꝝ speciē præferrent: apprehensisq́ uehiculis & iure uelut ꝓprio ꝑ omnes terras occupatis hospitijs: obtinuit tam constāti animo ut non ꝓscriptus sed magistratꝰ populi Romani & ab hostibꝰ & a quolibet prætereūte crederetť: nō aliter q́ si omniū oculos splendore habitus præstrinxisset: utroq́ figmento mox ut puteolos attigit: naues in statione reptas seu publice necessitatis gratia nemine aduersari auso cœpit consceditq́: quibꝰ in Siciliā tutissimū ea tempestate ꝓscriptoꝝ portū fortunatꝰ simulator enatauit. Et hi qdem singuloꝝ actus.

De astutia ciuium Tusculanorū ad uitandū furorē exercitꝰ Romanoꝝ: Ca. XI.

i Lla dissimulatio mirabilior: quæ uniuerso quondā Tusculanoꝝ populo ī extremis casibꝰ opem tulit. Ingens Romanoꝝ odiū fracta sæpe fide meriti: cum in excidium patriæ suæ accensum ultionis desiderio Furiū Camillū aduentare Romanasq́ legiones audissent: nec aduersus tantū ducem & exercitū spei quicq́ in armis foret: spem omnem in sollertia posuerūt. Igitur tranquillo pacificoq́ habitu omis sexus atq́ ætas mœnia urbis egrediēs: hostes suos uelut ignari: ob quā causam uenissent humane atq́ alacriť exceperūt: armatosq́ nullo uestigio timoris ædito in urbem introduxerūt: comeatibꝰ & cunctis quæ ī rem essent affatim ministratis: quo tam insperato obsequioꝝ cumulo pudor hostibꝰ iniectus est: q̄n pro odio amicitiā: pro impēdenti patriæ ruina: Romanæ urbis nomē & iura meruerunt.

De astutia Augusti Cæsaris ad deprehendendū coniurationes quæ fiebant contra eum: Ca. XII.

i N Augusto qdem Cæsare adulterioꝝ consuetudinē legimꝰ. Hoc enī & inimici eius exprobrant: nec amici factū negāt: sed excusant multis periculis iactatū principem insidijsq́ tam domesticis q́ externis ad id non uoluptate turpi sed sollerti cōsilio ductum: asserentes quo faciliꝰ scilicet familiaritate fœminaꝝ quid eoꝝ uiri aduersarij sui uel sibi suspecti agerent molirenturq́ deprehēderet: constat siue hinc siue aliūde cōiurationes contra eum omnes fere surgentes oppressisse.

De astutia Otthonis: Ca. XIII.

o Ttho qui septimus ab Augusto Romani imperij frena corripuit: & si apud quosdā historicos: an propter morum fœditatem: an propter temporis breuitatem: incertū hinc cum Vitello e numero principum excludatur: non absimili consilio usus: dum liberti-

næ anus & fortis & ætatis ultimæ ob hoc unum quia inter aulicos gratiosam ac fauorabilem uidebat: non obsequium modo: sed q anilem credulitatem mulcere solet amorem plane ridiculum simulauit. Non inefficaci quidem sollertia quãdo per illam Neroni cõciliat⁹ tũc tẽpis Impanti: primũ inter amicos sortitus locũ: ipse post uersante res hominũ fortuna: ad principatũ quoq subuectus est. Tantũ ualuit obsequiosa calliditas.

De astutia Galbæ principis super iudicio iumenti: Ca. XIIII.

[g] Albæ principis haud stolidũ iudiciũ: qui cũ de iumẽti dominio nõ satis idoneis uel testib⁹ uel iudicijs agerẽt: tũ quib⁹ ad obuolutã ambagib⁹ ueritatẽ penetrare laboriosũ esset: sic statuit: ut iumentũ tecto capite ꝓducerẽt ubi adaq̃ri cõsueuerat: eoq cõfestim adapto: illi ex litigatorib⁹ cederet ad quẽ sponte sua sese potu digrediens cõtulisset.

De prouido cõsilio Tiberij i dimittẽdo curiã impatoris Augusti: Ca. XV.

A

[a] T postq̃ ad Cæsaris mentionẽ uentũ est: ne obmitrã Tiberij cõsiliũ qui summa tũc Impatoris Augusti gratia: maximaq honoꝝ affluẽtia in ipsius ad nutũ ꝓcurantis fortunæ fauorib⁹: quasi sacietate ductus rerũ fœliciũ & quietis studio: ab urbe Roma ubi secundũ a principe locũ obtinebat: nullis Cæsaris precibus aut suoꝝ lachrymis uictus secessit: Rhodũ insulam petens: ubi mãsit habitu uictuq mediocri multũq intra fortunæ suæ fastigiũ demisso. Et de facto qdem constat: de causis ambigit̃. Alij impudicæ & procacis uxoris tædio: cuius mores nec ferre posset nec corrigere: Alij ut Imperatoris filijs iam adultis cederet & omni se inuidia ac suspitione liberaret: Alij aũt ut raritate uenerationem sui ipsi⁹ aleret: & reipublicæ desideriũ per absentiã augeret sempq familiaritatis nimiæ comitem contemptũ remoueret. Quæq sane fuerit causa de præmissis uerior: effectus cõsilij

B

haud spernẽdus uideret̃: nisi quia discedẽdi ꝑtinacia offendit Augustũ: usq adeo: ut ad reuisendas charoꝝ necessitudines redeũdi licentiã post multũ tempis supplicit̃ flagitanti: respõsum tale retulerit: dimitteret omnẽ suoꝝ curã quos tamẽ reliquisset: Et uix tandẽ post octauum annũ optatũ uotis reditũ interuentu magnoꝝ impetrauerit.

De callido cõsilio Marci Antonij in omittẽdo scribere oratiões suas: Ca. XVI.

[a] D externa cõuertar si unũ domesticũ addidero: Marcus Antoni⁹ iccireo de tã multis oratiõib⁹ suis nullã in scriptis se redegisse iactabat: ne forsan ex scripturis suis aduersus se sumi posset argumentũ: si qñ prius dictis aliqd contrariũ dixisset: Callidum magis & clientib⁹ suis utile consiliũ: q̃ sibi gloriosum atq magnificũ. Atq hic extrema inter nostros figimus uestigia.

De cuiusdã artificis calliditate ad magnificãdũ nomẽ suũ: Ca. XVII.

[h] Vic simillimũ calliditatis genus licet in longinq̃ materia secutus mihi uidet̃ artifex: q opib⁹ suis usq in miraculũ excultis: nunq̃ se supremã manũ imposuisse dicebat: ut scilicet & sibi addendi semp mutãdiq libertatẽ reseruaret: & suspẽso iudicio spectantiũ animis quiddã tam de artifice q̃ de opere magnificẽti⁹ ac ꝑfecti⁹ semp occurreret.

De astutia cuiusdam serui: per quam fecit dominũ suum Darium regem esse Persarum: Ca. XVIII.

A

[q] Vo tempe fœdam magoꝝ tyrãnidẽ apud Persas præfortiũ uiroꝝ uirt⁹ obtriuerat: Cũ inter tyrãnicidas uel nobilitate uel meritis pene pares de regno lis esset: & aliud ex alio periculũ timeret̃: unius serui calliditas & publicã sollicitudinẽ omnib⁹ eripuit: & optatissimo dño uotoꝝ tribuit finem. Magnæ qdem rei exitus religiosæ tandem creditus fortunæ: eo rẽ deduxerat: ut qm ꝓ deo sol in Perside coleret̃: eiq (q agilẽ deum segni uictima nõ deceret) equus sacer haberet̃: die certa circa solis ortũ ante regiã ad orientẽ uersi omnes in equis essent: & cui⁹ equus aduentũ solis hinnitu prim⁹ nunciasset: ille rex foret. Interea cũ nihil præter condictũ diẽ expectaret̃: unũ ex eo numero Dariũ de euẽtu anxiũ: conspicatus seruus equi custos: ubi causam rei comperit: Noli inquit mi dñe supuacuis curis angi: si nil

B

aliud agit̃ ego te regem faciã. Duplex hinc fama ẽ: Alij demersisse clam seruũ digitos inter equæ genitalia: & cũ ad locũ uenissent equi narib⁹ ĩgessisse manũ: q odore cõcitũ mox hinnitũ sustulisse. Alij ꝑ noctẽ quã lux cõuẽta sequebat̃: seruũ illũ duxisse dñi sui equũ i cõstitutũ locũ: & illic equã habuisse: cui⁹ illecebris delinitũ equũ & mane memorẽ nocturnæ uoluptatis ut ibidẽ cõstitit hinnijsse. Quicqd hoꝝ uerı⁹: illud constat: hinnitu audito: reliqs oẽs religiõe tactos ex eqs descẽdisse: & Persico more ꝓiectos t̃ræ salutasse regẽ Dariũ: ꝓpriũq oẽm primatũ sentẽtiã secutũ: illũ regẽ habuisse. Ita ingẽs regnũ septẽ præcellẽtiũ uiroꝝ per

culo quæsitũ: unius arte seruuli ad unũ rediȷt regem.

De reprehensione astutia illorum qui nimias amicitias fugiẽdas asserũt gratia uitandi honoris & laboris: Ca. XIX.

f Verũt in Græcia sapiẽtes habiti qui dicerent: Nimias amicitias fugiẽdas: Rationẽ afferẽtes: q̃ inumeris & ineuitabilibꝰ nostris laboribꝰ ac curis oneratos: stultũ sit alienis inuolui: & unius humeris multorꝝ fasce prægrauari: satis sub ꝓprio fatigatos: Fundamentũ beatæ uitæ ac securitatẽ hoc uelut ariete cõuellũ: si externa ꝓ amicis sollicitudo animũ impellat: & ut ait Cicero: tanq̃ parturiat unus pro pluribꝰ. Itaq̃ cõmodissimũ censent q̃ latissimas habenas habere amicitiæ: quas uel adducas cum uelis uel remittas. Hoc eorꝝ consiliũ est: Qđ non ideo quia uel sollers uel sapiens esset inserui: sed quia calliditatis speciẽ præfert & illustres habet auctores. Et scio q̃ a multis atq̃ a meipso propter nimias curas rerũ uariarꝝ sæpe laudatum est: Apud Ciceronẽ tamẽ reprobat̃. Nec imerito: Tollit enĩ omnẽ bene institutæ mentis affectũ: Quo sublato: ut ait idem: quid interest: non dico inter hominẽ & pecudem: sed inter hominẽ & truncũ: aut saxũ aut q̃duis generis eiusdem. Aufert igitur humanitatẽ: cuius est ꝓprium & gaudere bonis rebus & dolore contrariis. Tollit enĩ e uita amicitiam quasi e mũdo solẽ: Q̃ si ꝓpter sollicitudinẽ fugiendã amicitia negligẽda est: similiter & uirtus quæ sollicitudinibꝰ & curis multiplicibꝰ scatet: quo nihil potest esse miserius: nihil amentiꝰ. Qđ sequit̃ quoq̃ ut excludẽdũ intelligat̃ insertũ est.

De exclusione aliorũ astutia qui propter periculũ odiȷ futuri & meriti uitandas dicunt amicitias: Ca. XX.

b Iantis de eadem re consiliũ notum est: Ita utendũ amicitiȷs ut meminerimꝰ ex amicis inimicos acerrimos fieri posse. Siue ut ĩ dialogo Lelii scriptũ est: Ita amare oportere ut aliq̃n sis osurus. Qđ si diligentiꝰ consideret̃: per q̃ utile reperiri Valerius astruit. Ego dolosum etsi urgear: callidũ forte non negabo. Sed idem sentio qđ Ciceronianus Scipio: nullam uocem amicitiæ inimicitiorem potuisse reperiri: Nec induci possum ut a Biante dictũ putẽ: qđ is sapiẽtiæ cognomine clarus sit: sed ab impuro potiꝰ aliquo uel ambicioso omnia ad suam potentiã reuocãte. Sane cuiuscũq̃ dictũ ad extinguẽdas amicitias & magnã humanæ uitæ sobriãq̃ dulcedinẽ efficacissimũ abiȷciendũ censeo. Illud sollertius utiliusq̃ consiliũ qđ est apud eundẽ Ciceronẽ: Eam nos in comparandis amicitiȷs diligentiã adhibere: ne quando amare incipiamus quẽ aliq̃n odisse possimus.

De astutia Solonis fingentis se stultũ: quo liberius posset loqui legem perniciosam: Ca. XXI.

a D Biantis nomen identitate ꝓfessionũ & Solonis admoneor: Huiꝰ illud callidũ factũ & memorabile refert̃: Cũ int̃ Athenienses & Megarẽses de dominio Salaminæ grauissimis prælȷs sæpe certatũ esset: attẽtis ultro citroq̃ uiribꝰ capitale crimẽ Athenis esse cœperat bellũ amplius ob eam causam suadere. Contigit ut adipiscẽdæ insulæ consilium Solon unꝰ ex tot milibꝰ uidebat̃: Angebat̃ animo uir & suæ reipublicæ & uirtutis amicissimꝰ: metuẽs ne aut uetitꝰ sermo sibi aut impatũ silentiũ patriæ noceret: repentinũ tandẽ simulat furorẽ dictisq̃ factisq̃ oĩbus ad id qđ animo conceperat mira arte compositis habitu quinetiã corporis simillimꝰ amenti sese in publicũ ꝓripuit impune qđlibet ausurꝰ. Illico uentꝰ ingens populi factus est: q̃busdã attonitis nouitate rei: omnibꝰ finẽ expectãtibꝰ: At ille cõclamãtis in morẽ aliquãto altius ascẽdẽs: nõ usitato quidẽ orõnis genere ne quid de simlatiõe detegeret: sed præmeditatis carminibꝰ suadere qđ ꝑ leges nõ licebat aggressus: adeo cũctorꝝ mouit animos ut in dicto raptim bello ex sententia Solonis Atheniensis populus & ex optata insula & gloriosa uictoria potiret̃.

De simili figmento Vlyxis: Ca. XXII.

u T q̃dã memorãt Vlyxis simile figmẽtũ: sed intẽtio longe alia: q̃n Solon ut sine capitis sui ꝑiculo reipublicæ cõsuleret: Vlyxes ꝓo ut militiã subterfugeret & regnaret: atq̃ Ithacæ uiueret ociose cũ parentibꝰ cum uxore cũ filio simulauit amentiam: licet ut ait Cicero: apud Homerꝝ optimũ auctorem talis de Vlyxe suspicio nulla sit.

De astutia Themistoclis contra inuidiam Lacedæmoniorũ uolentiũ impedire refectionem murorũ Atheniensium: Ca. XXIII.

t Empus est: duos sollertissimos duces: quos supra pollicitus sum ĩ medium ꝓferre. Themistocles afflictis Atheniensiũ fortunis: non armis modo sed argutis sæpe cõ

filijs opem tulit. Parantibus prostratos impetu Persarum muros urbis attollere: & plusculũ insuper telluris amplecti: legatio a Lacedæmone missa denũciat ab incepto ut desisterent. Sensit Themistocles uicinæ urbis inuidiã: & qđ ĩ earũ statu rerum tuti⁹ uisum est: respondit: uenturos ab Athenis qui in consilio Spartanoꝝ ad hoc præsentes agerent. Ita remissis domũ legatis: Athenienses obsecrat ut opus inceptũ summis cum studijs accelerẽt: Paretur. Ipse post tempus sub legationis titulo digredit̃: sed modo morbum modo sociorũ cunctationẽ simulans ac uelut sine his agi nihil possit expectãs: tempus de industria trahebat. Crebrescẽte interim opis fama: legati Lacedæmonioꝝ Athenas redeũt: At Themistocles magistratib⁹ atticis per epistolam suadet: legatos capere & loco pignoris seruare q̃ ipse tutior apud Spartanos foret. Ad quos præcisis morulis pueniens: aduocata contiõe patriam suam mœnibus circũdatã iamq; & armis & ꝓpugnaculis cõmunitam docet: Si quas eius consilij pœnas daret: legatos eorum easdem passuros. Post hoc acriter increpuit illoꝝ ignauiã & insolẽtiã: qui de uicinoꝝ imbecillitate potius ꝙ de ꝓpria uirtute confiderent. Ita castigatis & pene triũphatis æmulis Athenas redijt.

De astutia Hannibalis ut increpari non possit a suis Carthaginẽsibus de perdito prælio: Ca. XXIIII.

h Annibal cum se forte rebus omnib⁹ supiorem crederet: ducib⁹ nostris cõgressus ac nauali prælio fusus erat: metuensq; ideo suoꝝ de se ciuiũ iudicia quoꝝ æmulationem usq; uel in cladem ꝑtulit ex ipsa nunciũ pro re instructũ anteq; casus fama præcurreret in patriã misit: qui frequẽti Carthaginẽsiũ senatu quo ĩ statu & coꝝ atq; hostiũ res ante pugnã fuerãt exposuit: & adiecit: Hæc cũ ita sint: dubitat tamen Hãnibal ĩ iussu uestro fortunam prælij temptare. Ea partiũ cõditio ꝓponebat̃: ut uerisimilit̃ ad pœnas esset inclinata uictoria. Itaq; conclamatũ est ab omni parte consilij: nemini dubiũ qn pugnandũ foret: sequeret̃ igitur fortunã ac pugnaret. Ad hæc nũcius: ita fecit inqt: sed illa eum fefellit & uictus est. Præcluserat prima ꝑcontatio obtrectatorib⁹ improbrãdi qđ modo probauerant facultatẽ. Fortunã culpare poterãt: factũ Hãnibalis laudare cogebant̃.

De consilio Demosthenis dato mulieri pauperculæ quæ receperat depositum: Ca. XXV.

d Vo simul hospites pecuniæ certam summã apud ancillulam deposuerant: ea lege ut ambobus simul restitueret̃. Alter deinde hospitũ squalidus ĩ defunctũ socium deflens: pecuniã repetit: mulier credula bonam fidem agnouit & depositũ reddidit petẽti. Nec multo post qui defunct⁹ ferebat̃ affuit & fractã depositi legẽ questus pecuniã poscebat. Infœlix & pecuniæ inops & consilij: nullũ nisi uolũtariæ mortis remediũ habitura uidebat̃: Iam circũspicere cœperat quem funẽ collo circũdaret: qua nã se trabe suspẽderet: Miserat⁹ Demosthenes innocentis & ꝑ simplicitatẽ circũuentæ patrociniũ suscepit: & in iudiciũ progressus ita causam egit: Mulier ait præsto est depositũ reddere: sed ut tu ipse fateris scđm cõtractus conditionẽ alteri sine altero restitui nõ potest: sociũ igit̃ adducito: nulla mora ẽ quo minus pecuniam cõmunem ambo sumatis.

De astutia Aristotelis super titulo quorũdã libroꝝ a se factoꝝ: Ca. XXVI.

l Ibet hic Aristotelis factũ interserere: ah alijs ꝙuis alio loco positũ: Theodecti discipulo quosdã artis libros oratoriæ dono dederat: ut ille titulo libroꝝ in se translato publicaret eos: ex alieno studio sibi nomẽ & gloriã quæsitur⁹. Post hoc seu discipulo iratus: seu dolens alteri laborasse: seu gloriæ cupidior effectus mutare consiliũ cœperat: & ad se reuocare uelle qđ dederat. In alio igit̃ quodam libro de re quapiam sermonẽ habẽs addidit plenius sibi de eo disputatũ in libris qui Theodectis dicerent̃. Ita paucissimis ꝟbis & amici gloriã & liberalitatẽ ꝓpriã: q̃ nulla maior esse poterat subuertit: ꝙ id recte ipse uiderit sed profecto callide.

De astutia cuiusdam Atheniẽsis: qui ut uitaret mortis periculum publice petijt dignitatis gradum: Ca. XXVII.

f Erunt Athenis quendã accusatũ apud populũ de capitali crimine: cum se publice odiosum intelligeret: metuentẽ sibi q; res grauis ac periculosa sub infestis iudicibus uerteret̃: hmõi cõsiliũ cœpisse. Siqdẽ repẽte ĩ petitionẽ honoris descẽdisse: & ubi misericor-

diã petitur⁹ putabat: supremũ in ciuitate dignitatis gradũ postulasse: non spe aliq̃ obtinẽdi qđ poscebat: quippe q extrema quoq; formidaret: sed ut esset ubi se aduersus eũ cõcept⁹ popularis furor absumeret. Nec alit̃ euenit: Sibilo eni & ignominiosis omniũ exprobratiõib⁹ e comitio fugatus: cum repulsam grauissimã retulisset: Nec post multo: dicendæ causæ dies afforet: populus idem priore insectatiõe satiatus: in secũda misericordit̃ secũ egit: sic aliogn mortis periculũ aditurus in solatiũ negati honoris remãsit in uita.

De astutia rustici asinarij cõtra Alexãdrũ per quã mortẽ uitauit: Ca. XXVIII.

a Lexander Macedo responsis iussus: primũ extra muros urbis inuentũ: morti tradete: obuiũ forte asinariũ occidi præcepat. Ille q̃ꝙ subito cõstemat⁹ malo: non usq; adeo tamẽ obtorpuit q̃n in uerba ꝓrumpet: Et oro inquit rex ne me saltẽ causæ inscium ad tartara mittas: dic mihi prius q̃ꝫ moriar: q̃d dignũ morte cõmiserim: Tum rex: Nihil equidem: sed sors tua his casibus te obtulit: nempe superũ consilijs agor: ut qui primum mihi hodie occurrisset interfici iuberem. Confirmat⁹ hoc sermone rusticulus mime: rusticanam euadẽdi uiam arripuit: Si hæc uera sunt inquit: hanc ob causam ego nõ moriar: immo hic q me præibat: & asellũ suũ digito monstrabat. Tali & tam ꝓmpta sollertia sibi uitã: regi autem inocentioris uictimæ facultatẽ tribuit. Cæterũ rusticus hic ut rusticus sibi soli ꝓfuit: qui sequit̃ ut philosophus multis consilio utilis fuit.

De astutia Anaximenis philosophi contra Alexandrũ per quam saluauit ciuitatem euertendam: Ca. XXIX.

a D euertẽdã Lampsacũ magnis odijs impulsus ꝓperabat Alexander. Erat intra ciuitatis mœnia Anaximenes ipsius Alexandri familiaris ac præceptor: Qui ad leniendũ discipuli furorẽ portas egressus obuiam ꝑgebat. Vidit hũc uenientẽ Alexãder & uaticinat⁹ aduentus sui causam: Iuro inq̃t me nõ facturũ quicq̃d id erit qđ tu me rogaueris. At ille: Oro ait ut Lampsacũ euertas. Subsistit Alexãder: & iuramẽti religione coeptũ differre coactus est.

De astutia cuiusdam contra opinionẽ communẽ notantis mysterium statuæ publicæ & litterarum suarum: Ca. XXX.

Llud quoq; satis callidũ: si modo uerũ: qđ nõ multis retro sæculis cõtigisse quidã memorant. Erat in Sicilia: ut aiunt: ingens statua quæ in loco notissimo ab extrema hominũ memoria intacta ꝑmãserat: in qua litteris uetustissimis insculptũ erat: Kalendis maijs habebo caput aureũ. Eniuero id ludicrũ cõmentũ quidam credidere: Alij nudũ uerboꝝ sonũ secuti: eo uanitatis excesserãt: ut in die kalendarũ statuæ caput terebrarent: ubi cũ nihil præter solũ marmor inuenissent: fabulaꝝ ac risus materiã uulgo dederãt. Vnus tandẽ antiq̃tatem statuæ simul atq; artificiũ contẽplatus: cogitansq; in re tam seria aliq̃d præter fabulã latere: scripturã ab omnib⁹ cõspectã: sed a nemine intellectam acutiori penetrauit ingenio. Siquidẽ die kalendaꝝ redeũte: animo atq; oculis intentus ortum solis operiẽs: locũ ubi caput statuæ primis radijs umbrã iaceret diligent̃ annotatũ consignauit: Illic postea clam & ex cõmodo suffodiens: magnũ auri pondus repperit.

De astutia Castrutij contra Lippum dispensatorẽ suũ apposita in ambiguitate scripturæ: Ca. XXXI.

c Astruti⁹ dux Lucan⁹: uir ætatis nostræ clarissim⁹: cũ dispẽsatorẽ suũ Lippũ nominẽ de suo locupletatũ nosceret: cogitãs nõ paruã pecuniã ab eo ꝑ ludũ exigere: submisit qui ad eum tunc absentẽ ꝑgeret & dñi uerbis pecuniã flagitaret. Stetit in dubio dispẽsator: litteras Castrutij nõ uidẽs: q̃uis id uarietate negocioꝝ qđ in illo uiro uerisimillimũ erat omissum dicerẽt: Statuit tandẽ incõsulto dño nihil agere: Cui⁹ uoluntatẽ cũ per litteras exq̃reret: ille scripsit tam ambiguis tanq; duplicib⁹ uerbis: ut licet supficie affirmationẽ claram continere uiderẽt: introrsus tamẽ ad utrũlibet flecti possent. In fine uerboꝝ addidit: Vt petitã a te pecuniã numeres oĩno uolum⁹: Hoc autẽ tantæ primæ litteræ confusione scriptum erat ut non magis nolumus q̃ꝫ uolumus legi posset. Lippus litteras dñi iubentis cum uerbis nũcij petentis cõferẽs: pecuniã numerauit. Interiecto tẽpe cum rationẽ redderet: negabat Castruti⁹ iussu suo traditã pecuniã: Lippus litterã manu eius scriptã ꝓferebat: Castruti⁹ illam relegens suam q̃dem nõ negare sed oĩa aduersus illius sentẽtiam interpretari. Et cum ad finem ꝑuenisset: sine ulla hæsitatione nolum⁹ legit & non uolumus. Intellexit iocum Lippus & subridens siluit.

L

Tractatus secundus: De cõmuni hominũ sapientia in factis uel dictis & de exemplis eorum.

De intentione auctoris in hoc tractatu: Ca. I.

s I quis erit forsitan qui magnã spem materiæ fœlicioris ex tituli præsentis inspectione conceperit: sciat me hoc loco neq͂ meiipsius neq͂ ꝓpositi oblitũ de cõmuni hominũ sapientia tractare: q͂obrem si quid altius expectabat: errorẽ susceptũ in limine linquens ĩ uestibulo reb⁹ integris abeat: qđ apud me quærebat apud alios repertur⁹: At cui exemplorꝫ illustriũ præfertilem uetustatem scrutari propositũ est: multis hæc diffusa uoluminib⁹ coaceruantẽ calamũ sequaẽ.

De sapientia Scipionis Africani circa erudiendos homines indomitos & inexpertos malorum: Ca. II.

s Cipionem Africanũ hac similitudine uti solitum accepimus: Vt equi bellis & uictorijs feroces domitorib⁹ traduntur: Sic homines ꝓsperis successib⁹ elatos atq͂ intractabiles: rationis ac doctrinæ frenis subigẽdos ducẽdosq͂ uelut in gyrum ĩ expientiam humanorum casuũ ac fortunæ uolubilis: ut agnoscant quib⁹ superbiũt q͂ fragilia q͂q͂ caduca sint.

De commẽdatione hominis sine aduersitate seipsum domantis: Et de laude Iulij Cæsaris circa illud exemplum: Ca. III.

A q Vod si sapienter fit & dicitẽ: q͂tus extimãdus est uir qui sine ullo domitore externo circa omnẽ aduersitatis expientiam perpetuis uictorijs insolentẽ animum frenauit atq͂ compescuit: Qui in eam quã diximus consideratione per seipsum uenit: ut fortunæ blandientis insidias anteq͂ pateretẽ agnosceret: Et quo plus ab ea recepisset: eo minus moribus fidendũ suis parciusq͂ retentandos casus intelligeret. Qđ de Iulio Cæsare lectũ est: qui licet bellãdi semꝑ cupidissim⁹ fuisset: usq͂ adeo: ut non ex destinato tantũ: sed ex occasione & sæpe horridis tempestatib⁹: quibus nedum castra moturus: sed nec iter ingressur⁹ quisq͂ uideretẽ pugnam capessere consuesset: In extremo autem ætatis ad certamen ob hoc unũ paululũ morosior ac liberatior esse cœpit: nec uoluptate sed aut necessitate aut euidenti B & magna utilitate suscipe. Ex eodem crebro auditũ memorarẽ uerbũ omnib⁹ sed in magno præsertim cõstitutis imperio memorandũ: Difficili⁹ principem cõmunitatis a primo in secundũ ordinẽ q͂ a secundo in nouissimũ detrudi. Quod dictum eo pertinet: ut in omni nisu principijs obsistamus: non ignari maioris ibi rei q͂ quæ cernitur fortunã uerti. Id a sapiẽtissimis uiris consultum: & ab ipso nõ secus factum q͂ dictũ nouimus. Idem iuuenili ætate antequã mai⁹ imperiũ Pompeiæ uxori Lucij Syllæ dictatoris nepti repudiũ miserat ꝓpẽ suspitionẽ adulterij cum P. Clodio admissi: qui ad eam inter publicas cerimonias habitu fœminæ surrepsisse ferebaẽ: cuius rei supra meminĩ⁹. Erat tam uiolenta suspitio: ut senatus ob id questionẽ de pollutis sacris aduersus adulterꝫ decerneret. In qua uocatus ad iudiciũ Cæsar: matre ac sorore sine hæsitatione testantib⁹: certi nihil se scire ait: Interrogatus cur ergo coniugem repudiasset: Respondit his uerbis: Q͂m meos tam suspitione q͂ crimine iudico carere oportere.

De sapienti practica Cæsaris Augusti ad animandũ subditos ad bonum & uirtutem: Ca. IIII.

A i Llum Augusti Cæsaris morẽ probo: q͂ glorificãdis ducib⁹ antiquis qui Romanũ imperiũ auxissent exactissimã diligẽtiã impendit: opa cuiusq͂ reintegrãs ac titulos: dedicatis omniũ statuis triũphali habitu in porticib⁹ fori sui factũ. Factũ placet nec minus ratio: Siquidẽ edicto præfatus est: eo se ꝓposito id agere: ut esset quorꝫ ad exemplar & ipsi⁹ & successorꝫ formarenẽ mores: atq͂ ad quorꝫ ueluti præsentẽ regulam institutos principes suos exigeret populus Roman⁹. Sapienter undiq͂: nam haud dubie uirorꝫ illustriũ memoria quæ his præcipue modis aliẽ: & populos desiderio illorꝫ aut similiũ accendit: & generosis B pectorib⁹ ualidissimũ calcar adigit. Ipsi q͂dem uirtuti constat nullũ ab hoĩe mortali uel charius uel diuturni⁹ premiũ præstari posse q͂ gloriæ. Ita iuuentib⁹ quoq͂ ducibus præclaris multos honores largitus est: pari cõsilio: ut & benemeritis suũ redderet: & animos expectantiũ spe aut cupiditate similiũ premiorꝫ ad imitationem uirtutis induceret. His actibus unam eiusdem uocem addendã puto. Casu quodã in domo Catonis ill⁹ qui Vtice interierat igressus: Straboñẽ audiuit in adulationẽ sui Catonis inflexibilẽ duriciẽ accusantẽ: Re-

spondit Cæsar: Quisquis præsentem ciuitatis statum cōmutari non uult & ciuis & uir bonus est. Ita paucis & grauib⁹ uerbis alienam famam & fortunā propriam respexit: dum simul & egregium uirū excusauit: & uelut aliud agens: ne quis nouandarꝫ rerū studio teneretur: admonuit.

De quibusdam uerbis sapientiæ: quæ aliquando dicuntur ab insanis: ꝙuis notabilia: Ca. V.

e Xcidunt & insanis interdū uerba: quæ si cuius sint nescias: sapientū putes. Qualia sūt illa Domitiani pricipis (cui⁹ ut meminerim facit genitor fratꝗ) Miserrimā esse cōditionē principū dicebat quib⁹ de cōiuratione aperta nō credit̄ nisi occisis. Id ꝙ uere diceret norunt certius experti qui ī eminēti fortunæ gradu positi: quotiens insidiatores suos ꝙuis iuste puniūt: totiēs ex libidine sæuiēdi finxisse causas: & quia nocere potuerūt etiā uoluisse censent̄. Eiusdē est illud: Nil gratius decore: nil breuius. Huius quoꝗ dicti ueritatem quisquis adolescētiæ suæ florem corporeæꝗ formæ dulcedinē uelut in ictu trepidātis oculi dum præteruolat mulcentē simul & fallentem repetit: quisquis & fugacissimæ uitæ lapsum metit̄ ītelliget ꝙ & illud sapienter: princeps qui delatores nō castigat irritat: dignū uerbū qđ semper ī animo hæreat regnātiū: dum & in actum transferāt: nec a Domitiano ꝓdisse meminerint: ne forte dictis illecti: rerum imitatores esse condiscant.

De sapienti uerbo Imperatoris Vespasiani dicto cuidam Mœchanico Romano ad cōmodum plæbis: Ca. VI.

e Xhausto ærario: multum inopi republica: sub Iꝑatore Vespasiano: Mœchanic⁹ quidam ingentes in capitolio colūnas modico ære deductarū se ꝓmisit: & ostēdit modum. Placuit inuentū principi. Opimū igitur preciū tribuens artifici: opera eius uti non uoluit. Et habe inquit hoc tibi: Cæterū sine me pascere plæbiculā esurientē. Qꝫ sapienter & ꝙ lepide prouidiene aut ingeniū primo careret: aut cederet necessitas uoluptati: quo nihil potest esse dementius.

De sapientia Titi Imperatoris circa cognitionem gratiæ dei in captione ciuitatis Hierusalem: Ca. VII.

e Vius fili⁹: tanto patre dignissim⁹ Titus: Hierosolymā uictor ingrediēs & murorū compaginē turresꝗ & ꝓpugnacula urbis admirāś: Vere inquit deo iuuāte pugnauimus. Deus ipse ab his mœnibus hostes nostros depulit. Quid enim aduersus hæc man⁹ mortaliū ualuisset? Sapientis animi & fragilitatis humanæ sibi conscij est: sicut nihil sibi fidere sed omnem rerum suarū spem in deo ponere: sic secūdis successib⁹ nihil attolli: sed uniuersæ fœlicitatis gloriam auctori deo reddere. Ad quem enī spes honestæ dirigunt̄: ab eodem læti redeunt euentus.

De sapienti lege lata a populo in Senatu Romano super exceptione Masanissæ regis & regimine sui ab eorum imperio: Ca. VIII.

Cæsaribus ad Senatum transeo. Quis enim ꝓximior gradus est? Cuius sapientiā a si quot locis appareat enumerare uelim: multū mihi arrogem. Cæterū qđ numerum excedit: tacita extimatiōe colligit̄ consideratib⁹: Imperiū Romanū a ꝙ humili principio ad quātum claritatis & gloriæ non minus centūuirali consilio: ꝙ bellicis artibus euaserit. De qua re pressi⁹ cogitantē: stupor opprimit: & ꝙ multa sapient̄ apud ordinē prouisa sunt: ut me nescire fateor: sic memorabilia ex ipsis rerum effectib⁹ arbitrari ꝓfiteor. Pauca sane quæ noīatim a scriptorib⁹ referunt̄ annotabim⁹: ne fastidiose uideant̄ notissima prætermitti. Imprimis erga Masanissam hoc cōsiliū cœpit: Erat is rex amicissim⁹ populo Romano: & a quo sibi pro meritis omnia magnifica deberent̄. Hic amplificādi regni cupiditate flagrabat: iniussu tamen Senatus nil penitus ausurus. Erant in circūitu tam sibi ꝙ īperio infestæ nationes: Mauri Numidæꝗ: & nunꝙ spōte quietura barbaries: Et amici uotis succursum & īimicorꝫ odijs occursum est: lege lata: qua Masanissæ plena & ab omni iugo Romanorꝫ excepta libertas data est. Ita & sibi aggrediēdi qđ optabat honorificētissime patefactus aditus: & illis sine iusta materia querelarꝫ finitimo bello implicitis in Italiam respiciendi: aut turbidos effundendi præclusa uia est: Si ad amicum respicim⁹ beniuole: si ad hostem caute: si ad utrunꝙ sapienter.

De alijs duobus casibus in quibus idem Senatus sapienter prouidit reipublicæ: Ca. IX.

A — I Dem erga illud nobile par ducum præstitit. C. Neronem &. L. Salinatorem cõsules: claritate rerum pene pares: sed uoluntatibꝰ longe discordes: In bellum atrocissimũ missurus: ante omnia prouidit: Salinarore pertinacꝰ obluctante: ut ab odio ac reipublicæ simultate discederent. Itaq; factum est ut alioqn inter se diutius ꝙ cum hostibus congressuri animis ac uiribꝰ unitis: fortissimã fœlicissimãq; uictoriam fuso Carthaginensium exercitu obtrũcato formidabili duce retulerit. Per idem tempus in eisdem ducibꝰ illud sapiẽter statuit: ut ab impetitione acri & importuna Bebij Tribuni plæbis: eos ob exactæ cẽsuræ superuacuũ rigorem intempestiue ad iudiciũ euocantis: liberi & ĩmunes essent: iniquã rem arbitratꝰ: turbatis ordinibꝰ maiores magistratus a minoribꝰ molestari. Ad hæc commodius est uisum: duces domesticis sollicitudinibꝰ relaxatos ꝓficisci omnes ĩ bellum curas studiumq; uersuros. Illud eiusdem ordinis memorabile cõsiliũ. T. Gracchus Tribunꝰ plæbis: homo sediciosissimus: legem Agrariam multoꝝ maloꝝ causam & latori suo simillimam protulerat: rãro populi assensu: ut tolli lex sine urbis & imperij concussione nõ posset: Prouidit in extremis casibus Senatꝰ: & ipsum quidem tribunũ sic meritũ: capitali supplicio affecit: agrum sc̃d'm legem pro uirilibus portionibꝰ inter ciues distribui passus est. Sic auctore extincto: lege seruata: causam tumultꝰ extinxit diuersisq; modis ciuili discordiæ & ĩ præsens & imposterum occurrit.

B

De sapientia Catonis in generali: & de quattuor suis dictis sapientibus in speciali: Ca. X.

A — a B amplissimi ordinis cõmemoratione: ꝗ potꝰ diuertã: ꝙ ad M. Portiũ Catonẽ: Is enim apud Romanos præcipuũ nomẽ obtinuit sapientis. De ꝗ est illud ingens Lelij præconiũ apud Ciceronem: Aut eni nemo inquit sapiens fuit (qđ quidem magis credo) aut si quisq; sapiens: ille fuit sapiens. Nec minus Lelio aut Ciceroni: imo magis incõparabiliter: credendũ ꝙ Apollini: qui Socratem unũ ex cunctis mortalibꝰ sapientissimũ iudicauit. Itaq; apud eundem Ciceronem statim sequit̃: Cauendũ ne ipsum ab Apolline laudatum Catoni anteponamꝰ. Et additur ratio ualidissima: Qm̃ Catonis facta: illius dicta & inuenta laudant̃. Nos tamen hoc loco: nõ facta sed dicta Catonis: eaq; nõ omnia: sed unũ ex mille referemus: seruatis nõ sententijs modo: sed uerbis etiam: qđ uel eoꝝ breuitas uel loquentis auctoritas meret̃. In oratione de præda militibus diuidẽda: ubi aduersus prædones reipublicæ grauiter inuehit̃: uerba sunt hæc: Fures priuatorũ furtoꝝ ĩ neruo atq; in cõpedibus agunt ætatẽ: fures publici in auro atq; in purpura. Deus bone ꝙ id uere sancteq; mihi dictum uidetur: ꝙ id cupide nunc apertius latiusq; differerem: nisi fures publicos formidarem. Neq; ludus est insultare scelaribꝰ illorum: quibus uolũtas pessima: sic & potestas maxima: & flagitioꝝ omniũ impunitas in pœnam humani generis data est. Eiusdẽ ex oratione de Aedilibꝰ uitio creatis hæc uerba placuerũt: Nunc inquit ita agunt in segetibꝰ ĩ herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiã spem habere: sæpe audiui inter os atq; offam multa interuenire posse: Quid igitur inter offam & herbam: ubi longum interuallũ est? Hæc quidem ꝙ sapienter dixerit: cogitẽt qui spes suas: tum cum maxime ꝓpinquæ atq; infallibiles uidebant̃: sæpe repentinis casibus caducas & inermes experti sunt. Tertium his adijciã Catonis dictum ex oratione quã in exercitu apud equites habitã scirpis edidit scriptã: Cogite inquit cum animis uestris si quid uos ꝑ laborem recte feceritis: labor ille cito a uobis recedet: benefactum a uobis dum uiuitis non abscedet. Si qua per uoluptatem nequiter feceritis uoluptas cito abibit: nequiter factum illud apud uos semꝑ manebit. Hæc ille. Ego autem hoc dictum mecum sæpe cogitans: ita semper habui uelut dei potius ꝙ hominis ore ꝓlatum sit. Nec ad laboriosæ ꝟtutis studium & meritum odium uoluptatis quicq; uel sapientius arbitror uel efficacꝰ dici posse. Nec quartum prætermittã apud Ciceronem a Lelio relatũ. Multo meliꝰ de qbusdã merent̃: inqt Cato: q acerbi: ꝙ q amici dulces æstimant̃. Illi enim sæpe uerum dicunt: hi nunq;. Sine dubio qdem hostilis mordacitas multis sæpe correctionis occasio fuit: at cõtra amicoꝝ blandiciem multis lapsus turpissimi materiam præbuerunt. Et huius quidem dicta: sequentis uero silentium laudatur.

B

De sapienti silentio Licinij Fimbriæ: Ca. XI.

1 Vtatius quidam Romanus eques sese bonũ ulrum ferens: negante altero: sponsio/

nem cum illo fecerat ꝙ uir bonus esset. Huius rei iudiciū Licinio Fimbriæ claro ac sapien-
ti uiro creditū erat: Ad quem cum partes uenissent sententiāq; flagitarent: diffinire recusa-
uit: utrunq; prospiciens: ne scilicet aut uirum bonū negando pronūciatione sua famam illi
qua pollebat eriperet: aut affirmando peioraret: Nō ignar⁹ meritum uiri boni nomē mul-
tis & magnis uirtutibus constare: quarum aliquāto facilius famaq; effectus quæritur.

De sapientia Marci Agrippæ in tenendo concordiam: Et de exhortatione M. Tullij Ciceronis monētis fratrē suū ut imitetur sapientē uirū: Ca. XII.

m ·Arcum Agrippam: qui sapientia & uirtute animi dignus est habitus: quem diuus Augustus optim⁹ rerum extimator: plæbeum hominē nullis maioꝝ statuis aut ti-
tulis clarū: tot generosis principum patricioꝝ famil ijs præferret: & ex cūctis mor-
talib⁹ unicæ charissimæq; filiæ uirū deligeret: dicere solitum accepim⁹: plurimū se teneri illi
Salustianæ sententiæ: quæ apud eum ī oratione Masanissæ morientis inseritur his uerbis:
Cōcordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabunt̄. Per hāc enim se didicisse & fra-
trem & amicum bonum ac fidelem agere. Quod iccirco inter memorāda retulimus: quia
bene instituti & ad fœlicitatē peruenturi animi mos est: salutares huiuscemodi uoces ī usum
uitæ traducere: Alioquin multa legisse uel scripsisse ingenij aut diligentiæ aut fortassis elo-
quij signū erit: illud uero sapientiæ: hic si philosophoꝝ: ꝗrū & oratio & uita sapiētiæ exem-
plar esse debet ita cōquiram: quid oberit quo min⁹ integros nostroꝝ: præcipue Ciceronis
ac Senecæ libros sapientissimis sententijs refertos huic operi inseram? Sed nō hoc mihi ꝓ-
positum: nec necesse est eorum potius quorum apud nos libri non extant: singulas & ratas
sparsasq; sententias colligere: Nostroꝝ quoq; aliunde potius ꝙ ex eorum disciplinis attin-
gere fert animus. Et ut a principe nostroꝝ incipiam: Marcus Tullius Cicero fratrem habe-
bat Q. Ciceronem: non satis spectati nominis in administratione proconsulatus Asiæ. Eo-
dem tempore Octauius ille qui Cæsarem Augustum genuit: prouinciam Macedoniā sum-
ma uel erga socios fide uel aduersus hostes fortitudine prætor obtinebat. Itaq; Tulli⁹ fra-
trem per epistolam hortatus est: ut in gubernāda prouincia uicinū suum Octauium stude-
ret imitari. Quæ quidem exhortatio prima fronte simplex ac facilis: si excutias sapiētiæ ple-
na est. In omni enim operatione nostra: siue is uirtutis ac modestiæ siue pacis siue armorum
siue litterarum aut eloquentiæ act⁹ sit: expeditissime plærunq; nos imitatio perducit: quo
uel nunꝙ uel serius ingenium perduxisset. Quia sicut uultus ad speculū: sic mores hominū
ad exemplar facillime corrigunt̄. Sicut præterea certius illum callem ambulamus qui alio-
rum uestigijs signatus est: sic in uita alienis exemplis promptius inhæremus ꝙ nouam ipsi
uiam nullo duce suscipimus. Et hoc totum est imitationis illius: quā fratri suadebat sapiens
frater.

De sapienti consilio Quinti Ciceronis dato M. Tullio Ciceroni fratri suo: quod si seruasset: necatus non fuisset: Ca. XIII.

u Erum ut appareat quemq; facilius alijs consulere ꝙ sibi: Idem ille Quintus Cice-
ro: Marco Ciceroni fratri cōsiliū dedit: quod si seruasset: potuisset forsan in lectulo
suo mori: potuisset integro cadauere sepeliri. Cōsiliū fuit: ut libratis æqualiū suoꝝ
uirorum illustrium miserandis casib⁹: periculisq; suis circumspectis sese a contentionibus
& nihil profuturis reipublicæ: sibi autem nouissime nocituris dimicatiōib⁹ abstineret. Pro-
uidentissime quidem: Quid enim stultius ꝙ desperantem: præsertim de effectu litibus per-
petuis implicari? Itaq; Tullius ipse huius fraterni consilij quodam loco meminit: uerumq;
& sapiens fatetur: At ꝙ id sapiēter obseruauerit notum est. Sed fatalis eum forte necessitas
urgebat: Cui obsistere nescio an impossibile sed profecto difficillimū. Et hic mihi qui sequi-
tur in memoriam redit.

Qualiter Seneca sapienti consilio usus: ut mortem uitaret cessit bonis: quam tamen uitare non potuit: Ca. XIIII.

a Nneus Seneca: de exilio quod in insula Corsicæ dulci ocio summaq; cum trangli-
tate ac studiorum libertate trāsegerat: reuersus. Quē reditum in quadam Trago-
dia grauit̄ ac magnifice deplorat. Neronis impietatem crescentē in dies singulos &
circumfusam aulicorum inuidiam perhorrescens: sæpe cōmeatum petijt: Ac ueritus ne diui

tiarum suarum uelutundis quibusdam teneretur: bonis suis omnibus cessit. Sapienti nempe consilio: Nam & prudentis nautæ est thesauros in tempestate ut uel nudus enatet: & ab hoste mortem metuentis æquanimiter membrum quo uincitur amittere ut uel truncus effugiat. Nemo itaq; Senecam arguat: quasi nolens illi officinæ scelerum adhæserit: Omnia temptauit ut præuisum discrimen euaderet: sed inuicta necessitas huic quoq; præstitit in limine: nec abscedere passa est donec inhumanus & periurus princeps qui ei crebro iurauerat moriturū se potius q̄ illi nociturum: extremā præceptoris sui senectutem: non quidem immatura sed impia & indigna morte præuerteret.

De sapienti consilio Varronis: in expendendo pro aliquo bono saltem duodecimā partem temporis eius quod quis expendit in suo contrario: Ca. XV.

f Ed ubi Varronem linquim⁹? Is quidē ait: Si quantum operæ sumpsisti: ut tuus pistor bonum faceret panem: ei⁹ duodecimā philosophiæ dedisses: ipse bon⁹ iam pridem esses fact⁹. De pane loquitur: q; is cibus quotidianus est homini: Idem fere de rebus omnibus dici potest. Si eius curæ quā in diuitijs posuisti: partem duodecimā in bonis artibus posuisses: iam pridem ueris diuitijs abundares. Si ei⁹ temporis quod amico obsequens perdidisti duodecimam partem obsequijs dei dedicasses: iam pridem amicissimus illi fores. Si eius operæ quā circa bonam ualitudinem ac formam corporis consūpsisti duodecimam partem circa cultum animi comsūpsisses: iam pridem tibi & pulchritudo & sanitas contigisset: quas nec morbus nec ferrum eriperet. Nunc igitur quāt⁹ furor mortalium: qui preciosissima negligentes: in rebus uilissimis ac fugacissimis occupantur.

De sapienti doctrina Fauorini: & aliorum plurium sapientum: contra dictū diuinatorum & eorum falsa uaticinia: Ca. XVI.

A

f Auorini philosophi ingenio agili atq; eloquentia iucunda: dictum unū quod ī uita hominū frequēs & quotidianū est. Solebat Fauorinus dicere: Peius de fama nostra mereri lentos ac steriles laudatores q̄ acerrimos detractores. Huius fore rationem: q; detractores quāto id ardentius agerent: tanto maiori odio accensos appareret: tantoq; minus fidei apud animos reperirent audietium: At exiliter laudantes: amicitiæ speciem præferrent: qđ nisi diligerent non laudarent: cæterū nihil aut modicum in nobis laude dignum inuenire crederentur. Idem diuinos & futurorꝫ noticiam promittentes copiosissime refellebat: nullam eis habendam omnino fidem docens. Et si enim aliqua interdū oscitantes uera iactarēt: casu id non ratione cōtingere: Vt eos lubricis & fallacibus coniecturis: ac uelut per tenebras suspenso gradu prætentaq; manu palpitantes: nōnunq̄ in ipsam ueritatem ignoranter incurrere: nequicq̄ per eadem uestigia si iubeas reuersuros: ut quibus nihil comperti foret & nulla arte ducerentur: Sæpe præteritarū auditu rerum abuti in consulentium uanitate & credulitate dementium: multaq; de circūstantibus percunctando ad ipsa quæ silentur quadam uersuta ratiocinatione penetrare: Ideoq; sæpius uideri præteritorum q̄ futurorꝫ uates: Sed ob hoc ipsum apud animos noscendi desiderio flagrantes secuturi temporis fidem promereri. Ita tamen uel fortuite uel callide uaticinantes consequi non posse: ut cum omnia mentiant̄ respōsorum pars millesima uera sit. Stultum ergo dicebat Fauorinus inter tot mēdacia tam uariam tamq; ancipitem ueritatem aucupari. Addebat his esse optimū: nihil de futuris inquirere: Et chaldæos totumq; id genus hominū contemnere: Nihil enim ab his audire posse nisi graue & molestum. Quoniā aut uera respondebūt

B

aiebat (qđ rarissime solent) & quidem mala: Aut falsa. Si uera: miseriā ante tempus afferent & superuacuam sollicitudinem. Posita illic ueritate: adest necessitas: Ista præscisse nihil nisi dolorem afferet. Libet hoc loco subsistere: & quod cōmunis rerū natura non patitur temptare: An minori maior sine offensiōe possit interseri: hoc est Fauorino Marcus Tulli⁹: cuius hæc sunt: ut omittamus superiores: Marco Crasso putas utile fuisse: tum cum maximis opib⁹ fortunisq; florebat: scire sibi interfecto filio Publio exercituq; deleto trās euphratem cum ignominia & dedecore esse pereundum? An tu Pompeium censes tribus suis consulatibus: tribus triumphis maximarum rerum gloria lætaturum fuisse: si sciret se in solitudine Aegyptiorum trucidandum iri amisso exercitu: post mortem uero ea cōsecutura quæ sine lachrymis non possumus dicere? Quid uero Cæsarem putamus si diuinasset ut ī eo se-

natu quem ex maiori parte ipse cooptasset in curia Pompeiana: ante ipsius Pompeii simulachrũ tot centurionibus spectantib⁹ & nobilissimis ciuibus: partim etiam a se omnibus re-bus ordinatis: trucidatus ita iaceret: ut ad eius corpus: non modo amicorum sed ne seruorum quidẽ quisq̃ accederet? Quo cruciatu eum uitam acturum fuisse: certe ignorantia futurorum malorũ utilior est q̃ scientia. Et iccirco possem ego & antiq̃s & fortunatissimos ætatis nostræ uiros in huius sentẽtiæ testimoniũ uocare: sed hec necesse est: nec locus hic longiorem digressionem recipit: & attigisse uidetur ille clarissima. Sin autem bona ꝓnũciant: duplex incõmoditas: expectationis tædiũ: & præcogniti gaudii extenuatio: qđ repentinũ cumulatius ac gratius obuenisset. Aut falsa dicent: qđ quotidianũ apud eos est. Et si erunt infœlicia: angoribus falsoq̃ metu: si fœlicia inani spe & gaudio tristiciaq̃ te ubi delusum senties: torquebens. In omnem igitur euentum hos nugatores sycophãtas contẽnendos fore. Ad hanc fere sententiam: ut prætercam Dicæarchũ: qui expedire nobis oĩno futura nescire magno uolumine conclusit: breue: & ut ita dixerim: manuale Fauorini cõsiliũ extat: Meo quidem iudicio salutiferũ ac sũmopere seruandũ. Et cuius ipse mihi consilium sim conscius a me semper obseruatum: ante etiã q̃ uel Fauorini uel Dicæarchi nomen audiuissem. Meminiram quippe poetici illius: Quid crastina uoluerit hora scite nefas homini. Sed multo maxime natura ipsa me in hanc sententiã ducebat: his ipsis rationũ uinculis: quæ post philosophica esse didici. Accedunt & antiquorũ testimonia multa: E quibus duo in Noctibus Atticis scripta sunt poetarum in illa prima ætate præillustriũ. Pantinius Pacuuius enĩ ait: Nam si quæ uentura sunt prauidẽt: equipent Ioui. Rursum qđ in illis Noctib⁹ non habetur: Pacuui⁹ idem ait: Istis qui linguam auiũ intelligunt: plusq̃ ex alieno iecore sapiunt q̃ ex suo: magis audiendũ q̃ auscultãdũ censeo. Actius uero: Nihil inquit credo auguriib⁹ qui aures uerbis ditant alienas. Tertium his Enniũ addiderim: qui uetusta illa & uenerabili facundia hos ipsos eleganter irridet: Vt uerbis etiam eius utar: qui sui quest⁹ causa fictas suscitant sentẽtias: Non enim sunt hi aut scientia aut arte diuini: sed superstitiosi uates impudentesq̃ harioli inertes aut insani aut quibus ægestas imperat: qui semitam sibi nõ sapiunt aliis monstrant uiam: quibus diuitias pollicentur ab his drachmam ipsi petant: de his diuitiis sibi deducant drachmam cæteram. Hæc Ennius. His & quartũ aggregauerim Physicum Democritum: hominẽ spectatæ auctoritatis. Is ergo aduersus diuinationẽ iocans: Qđ est inquit ante pedes nemo spectat: cœli scrutantur plagas. Quintus ecce super-ut præmissis omnibus fide dignior Cato: q mirari se ait: q̃ nõ ridet haruspex haruspicem cum uidet: Qđ eo spectat: quia tot ineptiis credulos homũculos illudunt: ut occursus memoriam & risum ex mutua conscĩetia mouere debeat. Infinita sunt doctorũ hominũ in hãc sententiam. Hæc raptim ad retrahendũ ab his ineptiis adolescẽtes dixerim: q̃ q̃ delyros similiter senes ineptos uideam: qui cum mirari potius deberẽt quomodo tamdiu membris trementib⁹ uixerunt: consulũt qualiter uicturi sint: de morte autem nihil interrogant: quasi illa quia tantum eos distulit oblita sit. Cæterum de tota hac re ad utrãq̃ partem conquisitis argumentis & ꝑsuasionibus uariis: libri duo extant Marci Tullii accuratissime compositi: qui inscribuntur de Diuinatiõe. Illi quidem cui hæc breuiora non sufficient adeũdi sũt.

Q̃ sapientes nunq̃ debeant intendere in uerborum auctoritate secundũ Domitium: Ca. XVII.

Ed mihi mẽtio Fauorini: Domitiũ urbis Romæ clarissimũ grãmaticum in animũ adducit: Cui⁹ responsio licet paulo q̃ uirum modestum deceat cõcitatior facta sit: sapientiæ tamen plenam continet sententiam. Interrogatus enĩ ab illorum aliquo de peregrinorũ quorũdam ꝓprietate: animo simul & fronte permotus: Nulla inquit prorsus bonæ salutis spes reliqua est: cum uos philosophorũ illustrissimi nihil iam aliud q̃ ũba auctoritatesq̃ uerborũ cordi habetis. Pauca præterea turbata uoce in hanc sententiã quest⁹ ita cõclusit: Vtinam muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti haberet. Quid nunc diceres Domiti: quãdo philosophia posthabita & neglecta: garrulitatẽ pro uirtute sectantes: omnes se certatim ad dialecticam transtulerunt: nec pudet in puerilibus senescere sapientiæ studium ꝓfessos?

Q̃ sapientia secundũ Affranium est filia memoriæ: & efficacius habetur ex rerum experientia q̃ ex libris: Ca. XVIII.

Etur & poetis locus. Affranii circa hanc ipsam de qua iam diu loquimur sapientiã

celebris ac uulgata sententia est Vsus: eam ac memoriæ filiam opinantis: Quo itelligi uult: sapientiam non in libris tantum ac disciplinis moralibus consistere: sed in experientia rerũ omniũ magistra: accedẽte fideli eorum quæ quis uiderit memoria. Hinc sibi eni & aliis certius quemq; consulere argumento rerum: in quibus sæpe periclitat⁹ sit: q̃ uerbo℞: in quib⁹ alienis ingeniis lusum est. Altius quidem in animos descendere semel uisa q̃ septies audita compertum est. Ipsius Afranii uerba in togata cui Cecilie est nomẽ: in Atticarũ noctium libris posita: huc transferre propter eorum uetustam elegantiã uidetur. Sunt autem huiusmodi: Vsus me genuit: mater peperit memoria. Sophiã me uocant Graii: uos sapientiam.

De sapienti dicto Pacuuii loquentis de his qui habent sapientiã in ore & in uerbis: & nõ in factis. Ca. XIX.

n Ec Pacuuiũ excludam: cuius dictum unũ scribi debere pro forib⁹ templo℞ omniũ: in eisdem libris scriptum est: Ego inquit odi homines quo℞ ignaua opa: & philosophica sentẽtia: Nihil indignius neq; intolerabili⁹ fieri potest: q̃ q; homines ignaui ac desides: operti barba & pallio: mores & emolimẽta philosophiæ in linguæ uerborũq; artes conuertant: & uitia facundissime accusent: ipsi uitiis madentes.

De quadam poetica fictione Aristophanis: per quã stat⁹ humanæ uitæ monstratur illusio ex falsis & breuibus gaudiis suis: Ca. XX.

i Nter exempla sapientiæ: temens Aristophanẽ: temperare mihi nequeo: quo minus unũ quoq; de tam multis nostri poetæ figmentis & illustrib⁹ dictis annumerẽ. In illa etenim horrenda nocte Troiani excidii: per quam nõ inepte quidem intelligitur humanæ uitæ status: falsis quidem ac breuib⁹ gaudiis illusus & uelut somno fœlix: mox ut expergisci cœperis: tenebris atq; horrore obsitus: inter inumerabiles miserias ac labores & pericula urgere cum lachrymis ad ineluctabilẽ interitũ. In illa inquã nocte Aeneam ipsum suum per hostes ac flammas errantem fecit: Sed donec lateri genitrix Venus affixa est caligantib⁹ oculis secu℞. At ubi primũ illa digredit̃: purgatis luminib⁹ uiri fortis: iratas facies deorum apparuisse: subiungit. Qua in re more poetico magnæ sapientiæ recondit arcanũ: Quin & experimẽto compertũ & magno℞ hominũ auctoritate testatum est: ab aspectu diuinitatis nihil magis abstrahere q̃ usus ueneris: quo amoto & simul uisus discussa caligine incipit quidem deus apparere sed iratus. Ita tamen ut euadendi nõ abripiat facultatẽ.

De sapiã uoluptatis: quæ poti⁹ demẽtia ẽ: optata hostib⁹ ppl'i Romani: Ca. XXI

u T autem retrogrado ferar stilo: Fabritius ad Pyrrhum legatus a senatu: dum morã trahit apud regem: audiuita Cynea qui uersa uice a rege legatus ad senatum uenis Athenis esse quẽdam qui sapiẽs haberet̃: disputare solitũ ac diffinire: Omnia quæ agimus in uita: ad uoluptatem referri: illam finem esse ac premiũ actionũ laborũq; omniũ. Eo autem audito: uir temperatissim⁹ obstupuit. Qđ cum domi narraret: Titum Coruncaneum & Marcũ Curiũ sic optasse ferunt: Dent dii talem sapientiam hostib⁹ populi Romani. Sapientis sui ludo dicta illis imprecati. Profecto enim qui uoluptati rerum suarum terminũ constituit: nihil gloriosi aut magnifici operis: illa semp animũ retorquẽte suscipiet.

De sapienti optatu cuiusdam hostis Romani Imperii: ut donis corrũpi posset: quo citius perire posset ipsum imperium: Ca. XXII.

a Tq; ut parumper i Italia subsistam⁹: non absimiles C. Pontii Sannitum imperatoris preces: Vtinã inquit ad id tempus me fata reseruassent quo Romani dona accipe cepissent: Non essem passus eos diutius regnare. Sapienter id quidẽ hostis optabat: uidebat enim imperiũ donis corruptibile: diutumũ esse non posse.

De sapienti demonstratione periculosi status Tyrannici: facta a Dionysio Syracusano Tyranno Damoni: Ca. XXIII.

A

d Ionysius maior: qui Syracusas Siciliæ nobilissimã quondam ac florentissimã ciuitatem graui seruitio calcauit: tam deliciis q̃ feritate notissimus: cũctis uarie blandientibus: solus de se uerum testimoniũ dedit. Cum enim Damon quidam fortunarum eius præcipuus mirator: statum illius cæloten⁹ attollens: eum omniũ mortaliũ longe fœlicissimũ prædicaret. Vis ne inquit igit̃ fœlicitatis meæ particulam degustare? Immo uero inquit ille: nihil magis opto. Tum Dionysius imperauit Damonem in conuiuium pduci: & in loco ornatissimo discũbere: ostro & syndone circũamictũ: parietes serico: florib⁹ solum omne substratum: Electissima℞ dapium ingens copia & suauis Bacchi discolor ua-

rietas in gemmis transflucentibus & in uasis aureis artificio uincente materiam alternatim apponebantur conuiuæ attonito & gaudenti. Aderant omnis generis odores & gulæ irritamenta extremo procul oriente transmissa. Ministrabant tenerrimæ ætatis & formæ uarioris adolescentuli: nutum edentis obseruantes attentius & alacrius obsequentes. Coronatus Damon purpureum lectum molli premebat accubitu. Iam fœlix: iam sibi sapiens uidebatur & tyrannicæ fœlicitatis uerum sibi iudiciũ arrogabat. Hæc inter ex laqueari inaurata trabe supra caput discumbentis coruscus mucro demittitur: equinæ caudæ setula tremente suspensus: iam casurus & similis iam cadenti. Ille autem subito horrore percussus expalluit: Hærere cibus faucibus: non apparatũ: non ministros: non epulas circumspectare: denique nusquam oculos ab acie ferri minantis auertere. Orauit tandem ut abire permitteretur: nolle se diutius esse fœlicem. Atqui inquit Dionysius: talis die noctuque uita mea est qualem tu momento temporis protulisti: Hæc est illa fœlicitas quã inexpertus tantopere mirabaris: Sic castigatum hominem dimisit. Hactenus hæc a multis rerũ scriptorib⁹ tradita: sententijs alienis: nostro sermone retulimus: hoc addentes historiæ: nequaquam potuisse tale aliquid nisi ab homine acuto & proprium atque omniũ tyrannorum statum altius intelligẽte cõfingi: Et actũ quidem magnæ sapientiæ nullus negauerit. Quod iccirco min⁹ miror: quia hũc ipsum Dionysium fuisse acrem & in uictu temperantẽ: atque in gerendis rebus industriũ: testis est Cicero: tam scelesti tam peruersique propositi tantisque ciuium suorum circũuentum odijs propter exacti temporis flagitia: ut & si uitam tyrannicam dediscere uellet (O misera peccãtiũ conditio) sine capitis sui periculo non liceret. Hinc iam seruato regionũ situ: sicut ex Italia in Siciliam: sic e Sicilia in Africam nauigemus.

De sapienti dicto Iugurthæ contra corruptam uenalitatẽ Senatorum urbis: Ca. XXIIII.

a T quoniã sensim ad extrema delapsi sum⁹: quod uelut longinquũ potius cernebat non multo post tempore genit⁹ alter hostis ante oculos habebat: tam cito Romani mores euersi sunt simul cum uictorijs regum ac gentium irrumpente urbem auaricia: De Iugurtha loquor Numidarũ rege: qui corrupta muneribus senat⁹ parte atque auro uictis belli ducibus: sæpe uotorum iniquissimorum compos: Cũ tandem pecuniæ & artib⁹ suis fidẽs Romam sub fide publica uenisset: atque inde præter spem uerecũdia uincente cupidinem iussus secederet: portas urbis egressus crebroque tacitus subsistẽs & in tergum uersus: in finem traditur dixisse: O urbem uenalem & mature perituram si emptorem inuenerit. Quod uerbũ quamuis ab hoste prolatum: dictu mirum est quam late uulgatũ sit ad infamiam Romanorum. Cæterum ex eodem sapientiæ fonte prodierunt & superioris uotũ & huiusmodi exprobratio.

Aliud dictum ad propositum præcedentis: Philippi regis Macedonum in epistola ad Alexandrum: Ca. XXV.

i Am uero qui cum Iugurtha inter templa regum uenimus: Philippus occurrit Macedoniæ Rex: Cui⁹ ad Alexandrũ filiũ subiectorum beniuolentiã muneribus aucupantem: extat epistola hui⁹ sententiæ: Quis tibi error suggerit fili: eos te fideles habiturũ quos pecunia paraueris amicos: Sapient ac regie. Pecuniæ siquidẽ mercẽnariorum atque seruorum opa: amore atque humanitate ingenuorum amor & fides quæritur.

Qualiter Olympias mater Alexandri sapiẽter castigauit filium dulci admonitione quia se dicebat filium Iouis: Ca. XXVI.

h Vius lateri cõiũx hæreat Olympias: quæ ab Alexãdro filio lr̃is receptis: i quib⁹ se Iouis Ammonis & Olympiadis reginæ filiũ inscribebat. Rescripsit uetosam nati castigans insolentiã his uerbis. Amabo inquit Fili mi quescas: ne deferas me neque criminis aduersus Iunonẽ. Malũ mihi prorsus illa dabit magnũ: cũ me litteris tuis pellicẽ esse illi confiteris. Laudata mulieris sapia: adulatorum flatib⁹ & falsis opinionib⁹ imbutũ filiũ: nõ aspere ne notã ferociã irritaret: sed lepide ac salubriter admonẽtis.

De sapienti correptione Alexandri suipsius a uanitate: ex occasione Olympiadis matris suæ: Ca. XXVII.

f Ie & ipse fili⁹ resipiscẽs aliquãdo sapiẽt⁹ loquitur. Dũ eni Indiã bello premit: & muros ciuitatis quã obsidiõe cinxerat incaut⁹ obequitat: sagitta crus traiect⁹ nõ dimisit inceptũ sed intempestiuo dolorẽ labore auxit: Verum postquam refrigescẽs sanguis & subarescẽs uuln⁹ patientiã uicerunt: exclamauit: Omnes me filiũ Iouis dicũt: sed dolor hic hominẽ me

esse testatur. Conscientiam propriam excutere: & illi potius q̃ blandientiū sermūculis fidē dare ac stulticiam dediscere: uel sero proximus ad sapientiā gradus est.

De sapienti doctrina regis Cyri de perpetuitate animæ & īmortalitate mē-tis humanæ: Ca. XXVIII.

A n Ec extorquebit aut breuitatis studium: aut uulgatæ rei uirādū repetitione fastidiū: ut sermonem Cyri maioris morientis a Tullio ex Zenophonte trāslatū prætermittam. Sic enī filios alloquit: Nolite arbitrari O mi filij charissimi: me cū a uobis discessero: nusq̃ aut nullum fore: Neq̃ enī dum eram uobiscū animū meū uidebatis: sed eum esse in hoc corpore ex his rebis quas gerebam intelligebatis: Eundem igitur esse creditote & si nullum uidebitis. Nec uero clarorū uirorū post mortem honores permanerēt: si nihil eorū ipsorū animi efficerent: quo diuti⁹ memoriā sui tenerem⁹. Mihi quidem nunq̃ psuaderi potuit: animos dum in mortalib⁹ essent corporib⁹ uiuere cum exissent ex his emori. Nec uero tūc animū esse insipientē cū ex insipienti corpore euasisset: sed cū omni admixtione corporis liberatus: purus & integer esse cœpisset: tunc esse sapientē. Hæc ad contextū de regijs uerbis elicui. B Opinio quidem īmortalitatis animæ: non solum ut uera sed ut studio quoq̃ uirtutis amicissima pie ac tenaciter amplectēda est. Hac enī sublata: omnis pfecto mortalium ardor refrigescet quo ad honesta succēdamur. Quis enī dempta spe premij mortis tot humanæ uitæ pericula tantosq̃ labores pferet? Quis se a uoluptatib⁹ arcebit: aut impet⁹ animi frenare uolet? Qua ira aut libido uocauerit: sequetur quisq̃: Ita totus hic pulcherrim⁹ atq̃ optimus rationis ordo turbabit: interq̃ marcidū ocium & effrenatam rabiem sine salutis respectu fluctuabit humanū genus. Duo igitur in rege miror: Et q̃ dogma tam uerum tamq̃ saluiferū: Cæterū in illa ætate uix dum principibus cognitum philosophis: tam cōstanter affirmat: & q̃d in ipsa morte faciat. Neutrum enim sine magna quadā sapientia & singulari contigisse arbitror.

De sapiēti dicto Themistoclis: Potius uelle dare filiam uiro sine pecunia: q̃ pecuniæ sine uiro: Ca. XXIX.

p Ræscriptis regibus Themistocles Atheniensis accedat: nō ipse quidem Rex: sed nec Persidis aut Græciæ regum īferior. Hic interrogāti amico: An honesto inopi: an diuiti sed infami unicam filiam in matrimoniū daret. Virum sine pecunia: q̃ pecuniā sine uiro se malle respondit: Virtutem in homine spectandam potius q̃ fortunam.

De sapienti consilio Damocletis dato Atheniensibus ut complacerent Alexandro: Ca. XXX.

a Theniensibus quondam diuinos honores negantibus Alexandro: Videte ait Damocles ne dum cœlum custodins terram amittatis. Non minus sapienter dictum q̃ festiue. Qui enim potenti minora negat: maiora permittit. Et īmodicus libertatis usus seruitutis occasio est. Et his quidem dicto: ac uicinis eorum facto sapiens inuentus est.

De sapienti abrogatione legum & restitutione earundem facta per Agesilaum: ut extraordinariam iusticiam exerceret: Ca. XXXI.

a Gesilaus Lacedæmonius: deprehensa cōiuratione scelestorū ciuium aduersus salutē publicam: cum eos nec raptim aut citra iuris ordinem condemnare posset: nec de indemnatis scd'm Lycurgij leges sumi supplicium liceret: & periculosam animaduersionis moram esse constaret. Inter has difficultates dubi⁹: hoc tādem consilij cœpit: Legibus abrogatis coniuratos morte mulctauit: confestim restituit leges. Ita nec contra eas nec contra rempublicā factum est: & huiusmodi abrogatio confirmatio iuris fuit. Sed iam satis int̄ duces hæsim⁹: deinceps sapientiæ ac philosophorū qui in græcia floruerūt ex innumeris pauca memoriæ prodita renouare temptabimus: lectores orantes: dent ueniam si in rebus magnificis paulo cunctatior stilus est: nec tacita nostri admiratione contentus: alienis parumper dictis interstrepit.

De sapientibus dictis Attici Solonis: super uarietate & æquanimi tolerantia ipsius: Ca. XXXII.

A a Tticum Solonem prædicare solitum ferunt: Expectandum fore nouissimum uitæ diem ut quis beatus iure uocaretur: Omēs nempe dum uiuimus: quocunq̃ gradu positi: subiacemus imperio & ludibrijs fortunæ: a quibus perraro quidem immunes: a per-

culo autem ac minis nunq̃ tuti sumus. In quãtalibet igitur rerum affluẽtia: de futuro semper incerti: dici non possumus fœlices. Quod uerbum altius intelligitur ab his qui ex altissimo dignitatis ac potentiæ solio: ubi firmiter stare uidebant: repente corruerunt. Id cum in multis sæpe: tũ clarissime i Crœso Lydorũ rege: ubi hoc dictum a Solone tradit Herodotꝰ apparuit. Hunc enim potentissimũ suæ ætatis: Solon ut a longe uitæ finem respiceret: monuit: nec priꝰ intellexit q̃ a Cyro Persarum rege breui post uictus flammisq̃ traditus: i mediasq̃ iam morte Solonem uerum uatem exclamauit. Quod admirãs Cyrus: auferri tãtisper supplicijs imperauit: donec quid ille uociferaret agnosceret: Et adiuuit repentinus imber qui impetum flammasq̃ compescuit. Re autem intellecta: fortunæ uim reputans & statim hostis miseratꝰ: uitam sibi sed sine regno: & ut quidam adijciunt: sine libertate restituit. Recte igitur dici potest: q̃ de mortali fœlicitate sola mors iudicat. Quobrem breuibus quidem inclusum: sed late patens & salutare cõsilium Solonis uni datum: ab omnibus obseruandum: qui uel sunt uel fieri cupiunt sapientes. Non solum si propt fœlicitatis de qua diximus iudicium: quod ita Solonem sensisse Crœsi finis indicat: sed etiam si propt uitæ ad unum aliquod signum disponẽdæ certitudinem: quod uerba ipsa non respuunt: intelligere uellemus ad finem uitæ respicere. Profecto si hoc temporis momentum degere cupimꝰ: trãquille proponendus animo est aliquis certus uitæ cursus ac terminus: ad quem omnia nostra referantur. In quo q̃ cõmuniter peccetur ab omnibus: nõ audeo dicere. Progredere in uulgus quisquis hoc scire cupis: passim tibi senes ridiculi occurrent: noua in te consilia post ultimum mortis tempus agitantes: nec aliter anxij q̃ si per eadem uitæ uestigia reuersuri sint. Curam quæ prima esse debuerat: ad extrema trãstulit mortalis incuria: Atq̃ utinã senectutis cõsilia constarent miseris: quibus saltem in morte uterent: Ad hæc quoq̃ titubant assidue: eoq̃ magis: quia multa uidendo multiuoli facti sumus. Omne genus hominũ percurre: rarissimos iuenies qui liquido quid sibi uelint explicare queant: Bene quidem ac fœliciter sibi esse cupere affirmabunt omnes: sed id quo nam modo aut quibus uijs expectãt. Hæc est illa consiliorum inconstãtia: uotorum confusio. Nec mirum: Sicut enim i alto nauis quem portum petat ignara: sic uita hominũ ad quem finem dirigatur nescia: uaga semper & incerta fluctuabitur: ut diuersis illa flatibus: sic aduersis hæc agitanda sententijs. Ad millesimũ licet annum uiuatur: pluribus certe consilijs sed pari uanitate peccabitur. Ego autem uereor ne sapientissimi uiri uerbum puerilibus magis querimonijs implicuisse uidear q̃ declarasse: Hinc igitur ad aliud eiusdem dictũ transeo: Fortunam propriam miserabiliter flenti amico huiuscemodi solamen adhibuit. In locum eminentem unde omnis ciuitas uideri possit adducto: Circũspice inquit hanc terram incolumis. Quod cum is sedulo fecisset: Nunc ait apud animũ tuum uersa quot quantiq̃ hactenꝰ i domibꝰ mœrores fuerint: quot modo sint: quot imposterum futuri: cõmunemq̃ mortalium querelam in patiẽtia & lamẽtis propriam tuam facere definito. Sapient atq̃ magnifice. Quãtus est enim error: Nemo se hominem natum esse conqueritur: humana cũcti patimur cum gemitu: tantaq̃ peruersitas incessit: homines esse cupimus & dolemus. Hinc consequens est eiusdem dictum: Si omnium calamitates & miseriæ in unum conuehantur: uiritim i singulos refundẽdæ: & ad hunc immensum atq̃ inextimabilem malorum cumulum cuncti conueniant mortales: fore ut attonitus quisq̃ cum proprijs & usitatis abire malit: q̃ nouam ex uniuerso sibi obuenientem portionem sumere. Quod dictum eo spectat: ut nos qui mediocribꝰ agimur incõmodis sortem nostram æquanimiter toleremꝰ: nõ tam ad aliquod pondus præeũtium: q̃ ad sequentium turbam oculos habentes. Nec ignari si quibusdam inuidemus: inumerabiles esse quibus inuidiosi sumus: ut permisceri singulorũ mala & æquis partibꝰ distribui nobis qui nunc de statu nostro sine fine conquerimur nequaq̃ expediat.

De sapienti dicto Chilonis Lacedæmonij scripto in templo Apollinis: Nosce teipsum: Ca. XXXIII.

Rogresso in medium Solone: quid sex alij qui in eodem sapientiæ nomine gloriantur faciẽt? Falso gloriari dixerit q̃spiã: nisi & ipsi de sapiẽtiæ suæ fontibꝰ singlos saltẽ haustus sitiẽti præbeant lectori. Qđꝰ igit̃ in ducibꝰ obseruatũ est: obseruet̃ in hoc ordine. Ad latus Atheniẽsis Lacedæmoniꝰ sedeat Chilo. Ipse ẽ q illꝰ auctor sententiæ traditur: quæ in templo Delphici Apollinis scripta fuit: Nosce teipsum. Cuius præcepti tanta

est: ut non hominum cuipiam: sicut ait Cicero: tribueretur: sed deo. Quo quidem: ut ait idem: non credo id præcipit ut membra nostra aut staturam figuramue nóscamus: neque nos corpora sumus: nec ego hæc dicens corpori tuo dico. Cum igitur nosce te dicit: hoc dicit: nosce animũ. Nam corpus quidem quasi uas est aut aliquid animi receptaculũ. Ab animo tuo quicquid agitur: id agitur a te. Hæc Cicero. Quod & mihi plane probatissimũ & eo spectare uidetur: ut & cognitos animi defectus reformemus: & in actionibus nostris nosmetipsos metiamur: atque extimemus acriter quid quisque animi robore: quid lingua: quid ingenio ualeat: quid uiribus corporeis: ne aut ignarus sui: nobilitatẽ insitam desidia corrumpi sinat: aut uaria opinione tumefactus ridicula corruat audacia.

B

De sapiẽti doctrina Cleoboli Lyndij: & Comici Terentij: & Flacci: In cũctis seruare modum: Ca. XXXIIII.

C Leobolus Lyndius dixisse fertur Aristometron: quod latine sonat Modus. Quid hoc breuius: quid sapientius dici potest? Cuius ĩ singulis uitæ nostræ particulis meminisse conueniet: seu uigilandũ: seu dormiendũ: seu laborandũ: seu quiescẽdũ erit: seu loquendum uel tacẽdum. Et ut breuiter cuncta complectar: quicquid agemus: quicquid cogitabimus: nisi hoc ante oculos semper habuerimus: facillime crebro nimis oberrabimus. Hinc traxisse uidetur Comicus Terentius quod ait in Andria: Nam hoc arbitror apprime ĩ uita esse utile: ut ne quid nimis: explicauerat alijs uerbis Cleoboli sentẽtiã: si addidisset: Et ne quid parum: nisi forte hoc ipsum nimis ad utrũque porrigetur. Itaque plenius locutus mihi uidetur Flaccus: ubi ait: Est modus in rebus sũt certi denique fines: Quos ultra citraque nequit cõsistere rectũ.

Quod raro fideiubendum sit pro alio: secũdũ Thaletem Milesium: & quod deus introspicit mentes sicut exteriora: Ca. XXXV.

N Oxam præsto esse spõdẽti uel adesse uadimonio: Thaletis Milesij sentẽtia est: Quã cõpertæ sapientiæ lachrymosæ sero pœnitẽtiũ querelæ & miserabiles patrimoniorum casus indicãt eorum qui pro alijs spoponderũt. Idem cum ab eo quæreret: Nũquid operationes hominũ laterẽt deos? Ne cogitationes quidẽ ait. Quo tacite monemur non minus abdita mẽtiũ quam exteriora corporũ actuumque introspicientis dei oculis approbare: nullam in latebris spem habentes.

De sapienti uerbo Biantis: Plures mali. Et de alio uerbo eiusdem: uel Stilbonis: Omnia mea mecum porto: Ca. XXXVI.

A

B Iantis Priẽnæi dictum est: Plures mali. De cuius scilicet dicti ueritate nemo ambigit: qui modo inter homines educatus sit: quorum ex milibus quot reperire liceat bonos: utinam minus euidens foret. Parum abest quin melius fuisse uideat: Omnes mali. Eo enim peruentũ est: ut bonus habeatur quisquis distat a pessimo. Eiusdem est uox illa famosissima. Cum enim patria eius expugnata & incẽsa: omẽs ciues quos cladis publicæ fortuna subduxerat: chariorum rerũ sarcinulas efferẽt: atque ipsum uacuũ abeuntem ut idem faceret monerent: Ita inquit Bias facio: Omnia mea mecũ porto. Quæcũque extra animũ sunt nec bona nec sua iudicans sed fortunæ. Nec sum nescius dictum hoc non Bianti sed Stilboni tribuere Senecam. Quem ĩ epistola quadam refert capta patria: amissis liberis & uxore: solum sed beatum ex incendio publico exeuntem: interrogatũ a Demetrio rege illo formidato urbium euersore: utrum omnia perdidisset: respondisse: Omnia sua secum esse. Ut uolet quisque accipiat: siue Bias: siue Stilbon dixerit: de auctore potest dubitari: de dicti ipsius maiestate ac sapiẽtia nequaquam. Qui Bianti hoc ascribere maluerũt: testem locupletissimũ ac fide dignissimũ Ciceronem & sequaces eius: qui Stilboni Senecam citabunt & ipsum quoque magnũ testem. Potest autem fieri ut & Bias hoc dixerit & Stilbon. Siue quia alter alterius dictũ legẽdo uel audiendo didicisset: siue quia: ut in Oratore ait Cicero: similitudine ingenij in eadem uestigia incurrissẽt. Quod si res oĩno in discrepationem ueniat: scio cui ex testibus plus apud me fidei sit: Nisi quia Cicero quodam loco hoc narrans sic ait: Sæpe illum laudabo sapiẽtem Biantem: dubitationẽ omnem absciderat: sed addidit: ut opinor: hoc uerbũ ne Stilbonem Senecæ reijciam facit.

B

De sapienti doctrina Pittaci super tempore expendẽdo: Ca. XXXVII.

P Ittacus mitylenęus: tempus agnoscere præcepit. Quod siue oportunitatẽ atque occasionẽ ne quid intẽpestiue agamus aut loquimur: cũ oĩa tẽpus suũ habeãt: siue temporis præcipitẽ

fugã: cui nullo modo prætereꝗ̃ bonis & gloriosis actibus resistitur: cõcernit: ut scd'm primũ sensum rebus aptũ tempus discernamꝰ: scd'm alterum tempore parcius utentes: rem angustam & irreparabilem quo uno possumus remedio laxemus: qualitercũꝗ̃ in quã sapienter fit sapienterꝗ̃ consulitur.

De sapienti uerbo Periandri: Meditatio totum: Ca. XXXVIII.

p Eriander Corinthius ait: Meditatio totum. Sic est haud dubie: quicquid acturus es anteꝗ̃ incipias meditare: ut te ratio ad optatum ꝑducat finem: Alioqn periculose quodlibet aggredieris: non rationi sed casibus obsequẽs fortuitis. Illud quoꝗ̃ uetissimũ: Totam docti hominis uitam ĩ meditatiõe consistere. Recte itaꝗ̃ dictum est: Meditatio totum.

De sapientissima lege Lycurgi lata Lacedæmonijs. Ca. XXXIX.

A

f Vit animus mihi Lycurgum inter Solonẽ & Chilonem collocare: ut & conciuẽ suũ præcederet: & legiferũ Atheniensem legifer Lacedæmonius sequereẽ. Retrahendi manũ ab inceptis causa fuit: ut in his septẽ uetustæ Graiorũ persuasioni morẽ gererem; nec stilo confunderẽ: aut alijs ꝯmiscerem quos segregatos absꝗ̃ participe famosi cognominis esse uoluerũt: ꝗ̃uis eos ipsos: ut est apud Ciceronẽ: qui ista subtiliꝰ quærũt ĩ numero sapientũ non habent. Sed utcunꝗ̃ res se habeat: cur inter hos non fuerit Lcyurgꝰ sæpe miratus sum. Sane admirationẽ tempus abstulit: quoniã ut in epistola quadam ait Seneca: Lycurgus si eadem ætas fuisset: sacro illi numero accessisset octauꝰ. Quia ergo tantũ plebiscitũ abrogare non poteram: hactenꝰ tantũ differre sum compulsus. Itaꝗ̃ Lycurgus e duobꝰ græciæ luminibꝰ illustrauit alterum: cum alterũ Solon illustrasset. Ex legibus aũt quas ciuibꝰ suis sanxit: hæc memoratu digna narranẽ: Auri & argenti usum uelut cunctorum criminũ radicem extirpauit: in pecuniæ locũ rerum compensatione statuens. Populos principibꝰ: pricipes iusticiæ subegit: utrosꝗ̃ parsimoniæ quã domi militiæꝗ̃ utilissimã arbitratꝰ est. Regibus bella: magistratibꝰ iudicia: senatui leges: populo senatꝰ ac magistratuũ creandoꝝ iura ꝑmisit. Cõuiuia omnibꝰ æqualia: eaꝗ̃ non nisi ĩ publico fieri. Iuuenes singulis in annos uestibꝰ cõtẽtos esse: Hisꝗ̃ uniꝰ cultus ac precij uoluit: ne aut latebre luxum: aut imparitas æmulationẽ pareret. Primã ætatẽ foro arcuit: & rure agi noluit ꝓcul ab urbana luxuria duriter ac seuere: sine pulmento sine molli accubitu uiros ĩ urbem reuerti. Senes primũ honoris gradum: non diuites tenere: Vnde uenerabile & Lysandrũ dicere solitũ refert Cicero: honestissimũ senectutis domiciliũ Lacedæmon. Virgines idotatas nubere: ne dotis respectus aut eis insolentiã adderet; aut uiris & in uxoꝝ electione uerum iudiciũ & in matrimonijs regendis uirilẽ præriperet libertatẽ. Agros deniꝗ̃ cũctoꝝ ita diuidi: ut ad singulos ciues æque portiones ꝑuenirẽt: ne patrimonioꝝ inæqualitas quosdã in ciuitate præpotentes: quosdam ægenos & imbecilles faceret: sed omnes sicut in iure ciuiũ: sic in bonorũ abũdãtia pares essent. Qd' in illa fortasse republica expedire uir sapiens intelligebat: apud Romanos autem quot quantarũꝗ̃ seditionũ causam inuexerit: quæ idipsum continebat: notum est omnibus qui Romanos legerint labores. Itaꝗ̃ legem illam & docti & boni omnes execrantur. Vnde Cicero: primũ officium esse dicit rempublicam gubernantis: ut suum quisꝗ̃ teneat. Et post pauca: Capitalis inquit oratio est ad æquationẽ bonoꝝ pertinẽs: qua peste quæ potest esse maior? Hanc enĩ ob causam maxime ut sua tenerenẽ respublicæ ciuitatesꝗ̃ constitutæ sunt. Quã quidem ciuitatum cõmoditatem eo atticulo quem ĩ extremo posui sustulisse uidetur lex Lycurgi.

B

incole in silua ... ruim. consimile ... xierunt.

C

De sapientia Pythagoræ philosophi: Et de reformatione ciuitatis Crotonis & legibus ibi datis per eum: Ca. XL.

A

d E quo ut dixi: cur in numerũ sapientũ græciæ non sit admissus mirabar: de Pythagora nõ admiror. Is enim ut in supioribꝰ expositũ est: gloriosum illud arrogãs cognomen sapientiæ erubuit: primusꝗ̃ philosophũ se dici maluit: Nec pauca tamen eiusdem sapientiæ extant argumẽta. Primũ omniũ urbs Croton in extremo Italiæ littore sita ẽ: nũc licet ad mĩmũ redacta: quondam tamen ut Cicero testatur: omnibꝰ copijs florentissima & inẽ urbes Italicas beatissima. Eius ciuitatis populus graui prælio attritꝰ: armoꝝ desperationem atꝗ̃ omis uirtutis odium simul & ocio inhærere cœperat. Qua tempestate ꝑoportune trãsuectꝰ ad Italiã Pythagoras: Crotonẽ adijt labẽtesꝗ̃ & iã in luxuriã ꝓlapsos: ciuitatis mores sapiæ suæ præsidio firmauit erexitꝗ̃. Tãtũꝗ̃ apud eos ualuit: ut populũ nõ minꝰ

uitijs q̄ ferro domitū assiduis monitis ad antiquæ ꝟtutis habitū reformaret. Sapiētissim⁹ orator ꝓ affectuū uarietate: uario remediorꝫ genere utēdū ratus: sexū & ætatem in contionibus distinxit: sua oratione sepatim apud qnemlibet usurus: Viris fortitudinē & ignauiæ fugam: mulierib⁹ pudicitiā & cōiugalem fidem: pueris uerecūdiam & litterarꝫ amorē: omnibus pariter frugalitatis studiū suadebat: Extorsitq̧ ꝓrando: ut non tātū uiri: sed fœminæ etiam ab omni morū peruersitate uelut ab ancipiti fouea pedem retraherēt: eūq̧ ad alta uocitantem sequerenē: usq̧ adeo ut sponte sua uestes quoq̧ purpureas aureasq̧ & cætera corporꝫ ornamēta reijcerent: docte ornatū muliebrē in pudicitia non in auro gemmisq̧ consistere: hisq̧ potissimū armis atq̧ his facibus sæuire luxuriam. Quid igitur miri est: si cuius singuli tam salubre cōsilium experti fuerant: eundem omnes consultorē publicū elegerunt? Huius est illud dictum: Alium animū fieri templa ingrediētib⁹: & deorum simulachra de ꝓpinquo spectantibus: q̧ mortalis infirmitas diuinitatis quadam ueluti uicinitate cōtremiscat. Eiusdem & illud institutū: Vt discipuli prius q̄ questionib⁹ atq̧ altercationibus implicarenē: qnquēnio tacerent: audire & meminisse contenti: Nec a temeraria ꝓcacitate: ut nostri iuuenes: sed a sobrio attentoq̧ silentio sapientiā auspicantes.

De Socratis sapientissima doctrina circa diuinam orationē: desideriorꝫ moderationē: cognitionē sui: hypocrisis fugam & malorꝫ tolerantiā Ca. XLI.

Apientiæ titulū consecutum hominū consensu: dei: ut aiunt: responso sapientissimū iudicatum: Socratem subijciam: Inde alios non sapiētissimos: sed amorē ac studiū sapientiæ professos. Sed a Socrate incipiam: Cuius imprimis sanctum ac uenerabile consilium habemus: A deo nisi ut nobis benefaciat nihil postulare. Ille enī quid nobis expediat solus nouit: Nos autem cæci: futurorꝫ nescij: aduersus propriam salutē ineptis & inoportunis precib⁹ sæpissime laboramus. In quo quidem quia Satyricus multum grauiterq̧ uersatus est: libet & nobis aliquantulū immorari. Itaq̧ nihil hoc præcepto sapienti⁹: nihil tutius: nihil utilius: nihil contraria obseruatiōe dementi⁹. Insistat quisq̧ secum reputare quotiens optauerit nocitura: quotiens optatum uotorꝫ exitum breui postmodū execratus sit: intelliget illi uni nos nostraq̧ desideria melius cōmitti: qui nec præteritis nec futuris fallitur: deniq̧ cui omne æuū præsens est. Quid enim miseri optamus? Primæ mortaliū preces pro opib⁹ potentiaq̧ fundunē: quibus cōiuncta semper inuidia: q̄ multos obruerit enumerare non attinet. Quid de uxorib⁹ ac liberis dicam? Inter optabilia q̄ præcipuum locum tenent apud animos mortaliū: ignorantib⁹ miseris quātū laborum ac sollicitudinū secum ferāt. Qđ non adeo occultum est: quin uiros inuenias quos nō ter & ampli⁹ in die tædeat nuptiarū ac pœniteat. Sic maritalis lectul⁹ quotidianis iurgijs ac querimonijs plenus est: sic somni uacuus & quietis. Vt illa grauiora prætereā: Rarā coniugi fidem: suspitionesq̧ perpetuas: peruigiles adulterorꝫ insidias: & domesticū opprobriū: uulgo prius notū q̄ marito: Adde turpissimū errorem & ridiculā credulitatē: cui audax uox & spes innitiē: educationēq̧ sanguinis non sui: atq̧ hæreditates melius ad amicos sic meritos ꝑuēturas: ut constat: matrimonij religio sobolis tamen irrequieta conditio est: Aut enī uitia contristant: aut spes metusq̧ sollicitāt. Igitur ad hæc parcius optandū deoq̧ ut reliqua cōmittendū erat. Quid de uanitate hominū loquar: qui formam corporis optant nascituris filijs? Sibi enim impossibilia optare delyrantis est: atq̧ inter corporis & animi decorem antiqua lis uertitur. Scimus quia formosis pudicitiā seruare & si libeat: uix licet: tantus ardor libidinū: tanta corruptelarū circumstat ambitio. Omitto fœmineam pulchritudinē ꝓpter quam præcipites rerum publicarum mutationes contigisse compertū est: Propter quā potentissima olim regna & ualidissimæ urbes corruere. Ista uirilis forma quæ nullius periculi uidetur: quot ne dicam uolētes: quorum est inumerabilis multitudo: sed nolentes inuidum & negantes ad potentiorꝫ thalamos magno capitis ac famæ discrimine propulit: & mox uel offensotum sæuitie maritorꝫ: uel publicis iudicijs deprehēsos obiecit? I nunc & lactea atq̧ aurea filij ceruice gloriare: quā ultori gladio præbiturus es: qui deformis in lectulo suo forsan moriturus naturalem uitæ cursum in pace peregisset. Iam quibus illos uerbis irrideam: qui nihil nisi dierū longitudinē & uitæ spacium precantur? Cum sit primū summa dementia in tantis angustijs spaciosum aliquid sperare: Deinde uiuacitas hæc quā contingere permissum est homini multis sæpe pestilens fuit: Et quos iuuenes uirentissimo florentissimoq̧ rerum statu fœlix exitus abstulisset: senes factos uel fortuna destituit uel affli-

xit & ignominiosa mors rapuit. Longior uita credite periculis ac calamitatibꝰ inumeris ex/
posita est. Et si formidatã mortis horam tantisper distulit pro usura breuissimi temporis ꝙt
propria incõmoda proferre: quot suoꝝ funera comitari: quot infausta uidere coegit specta/
cula: ut non ineleganter dixerit Callimachus: multo sæpius lachrymasse Priamũ ꝙ Troi/
lum. Finge autẽ qđ in nullo uidimus: in paucis legimꝰ: ut ad nutum cũcta proueniãt: se/
nectus ipsa quot scatet angoribꝰ? Ego quidem nõdum expertus sum: an experturꝰ ighoro:
Verum tamen hi senes qđ a tanto tempore cupiebãt consecuti: quid aduersus ætatem illam
uociferẽt nõ intelligo. Virilior illoꝝ honestiorqꝫ ratio uidet: qui honores: qui gloriam aut
domesticam aut bellicam: qui doctrinã: qui eloquentiã cõcupiscũt. Eadem tamen est insa/
nia hæc: quoniã adeptos & antiquis tempibꝰ & nostris sese suasqꝫ respublicas propter ne/
scio quem ruiturũ titulum sepulchri funditus euertisse compertũ est. Quoꝝ aliqua exem/
pla ad terrorem legentiũ libenter insererem: nisi quia id scienti superuacuũ fieret: Ignoranti
autem fieri breuiter modo non posset. Igitur finem facimus: hoc cum Socrate consulentes
humano generi: Nolite mortales perniciẽ uestram exoptare: desinite inani precũ murmure
templa complere: atqꝫ aures dei fatigare: ne forte importunitate uictus: damnosa largia/
tur. Quid uotis ĩcerta paciscimini: quid sanctorum calles uisceratis? In illo spes uestræ sint
cui longe ꝙ uobisipsis chariores estis. Illi intrepidæ rerum uestrarũ consiliũ arbitriũqꝫ p/
mittite: qui profecto meliora & si non semper iucũdiora præstabit. Qđ si oĩno noiatim ali/
quid orare libet: illa poscite quoꝝ nunꝙ pœniteat uirtutũ cultum: criminũ cautelam: sanã
mẽtem. Nec saturicam adiectionẽ sani corporis respuo: Et qđ culmen humanæ fœlicitatis
est petite suppliciter. Quoniã de uno sapiẽtissimi uiri uerbo pro ipsius quidem ꝗlitate per/
pauca: pro instantis autẽ nostri modo satis multa diximus: Reliqua uelocius peurramus:
Idem Socrates ad gloriam aspirantibꝰ: quæ ingens turba est: rectum ac compẽdiosum cal/
lem: non omnibus sane notum designabat: ut scilicet talis quisqꝫ fieret: qualis uideri cupe/
ret: simplex uirtutis studiũ sectãdũ dicens: simulationis atqꝫ hypocrisis uiam relinquendã:
quæ perducere quo pollicentur nequeũt. Idem ab adolescẽte dubio consultus: Nuptias ne
cõtraheret: an in cælibatu permaneret: ratus fore: ut quicqd dixisset ab illo magna fiducia
susciperet. Hac errorẽ respõsione discussit: Falleris inquit si uelut e duobꝰ bonis qđ sit me/
lius expectas: Vtriqꝫ difficultates ac molestiæ: Hinc angor tædiũqꝫ solitudinis: stirpis defe/
ctio externiqꝫ dolor hæredis: Inde iugis querelaꝝ ac curaꝝ sarcina: dotatæ coniugis aũda/
cia: socrus repu erescẽtis ꝓcacitas: fastidiũ ꝓpinquoꝝ: adulteroꝝ metꝰ: anceps exitꝰ nato/
rum: Deinceps ipse tibi consule & quæ tolerabiliora uideant elige. Alterũ adolescentẽ cum
uidisset ĩsignẽ uultu atqꝫ habitu sed tacitum: loquere inquit ut te uideam: proprie quidem
quoniã ut supra diximus: nõ uultus aut corpus: sed animus cuiusqꝫ is est cuius quodam/
modo facies sermone reuelat ut uideri possit: qui inuisibilis est naturæ. Nec minꝰ sapienter
interrogatus a quodam: cur sibi ad trãquillitatem animi nil peregrinatio ꝓfuisset: Noli in/
quit admirari quoniã te ipse circũfers. Profecto enim excutere uitia moresqꝫ malos conue/
nit & habitum cui assueuimus exuere. Cum se quisqꝫ qđ fuerat domi reliquerit & in uirũ
alterũ uersus: nouũ uiuendi genus ĩduerit: tum demũ tuto pegrinari potuit: Alioqn quid
prodest patriam fugisse si seipsum non effugiat? Siue montes transcẽdet: siue conscendet
nauim: comitabunt corurentes negocioꝝ curæ & consciæ mentis arcana: supplicia & te/
naces consuetudinũ pessimarũ laquei: Hoc est enĩ seipsum circũferre. Peregrinatio igit non
sufficit: dicente Satyrico: Cœlum non animũ mutant qui trãs mare currunt. Huius eiusdẽ
uiri est illa sibi conueniens semp uniformitas: quã ex nostris in C. Lelio fuisse legimus: ex
græcis in Socrate: qđ in ipso Xanthippẽ uxorem prædicare solitam refert Cicero: eodẽ sci/
licet semper uultu uidisse exeũtem illum domo & reuertentẽ. Animaduersis quidem tantis
fluctuationibꝰ hominũ ceteroꝝ: actã crebris motibus: ut iure dictum sit a Seneca: de aliꝗ
quem heri uideris merito dici posse: hic quis est: liquet illam moris constantiã nisi sapienti
unꝙ potuisse contingere: præsertim hoc addito qđ apud eundẽ Ciceronẽ sequit: Nõ fuisse
eam Socratis frontem quæ M. Crassi illius ueteris: quem semel ait in omni uita risisse Luci/
lius. Cuius unici risus causa: nec ab ipso nec ab alio qđ sciam prodita ẽ. Et erat cognitu nõ
indigna res. Sed trãquillam & serenam affert rationem. Iure enĩ inquit erat semper idẽ uul/
tus: cum mentis a qua is fingit nulla fit mutatio. Quæ nisi fallor consũmatæ sapiẽtiæ laus
est. Ad nomẽ Xanthippes unũ Socratis responsum in memoriã redit. Siquidem litigiosam
illam & procacem coniugem & fœmineis importunitatibꝰ abundantem tum patientissime

C

D

E

F

supraqꝫ fidem æquanimiť perferret: admirans Alcibiades quæsiuit: quã ob causam fœminam tam intractabilẽ intra domus suæ limen diutius pateret? Qui in hanc sententiã respõdit: Domi qualiť uiuendũ sit addisco: & uxoris iurgijs aduersus exteriorꝫ arrogãtiã armatus egredior. Ita qđ sapientis est proprium: alienis uitijs sese meliorẽ faciebat. Hæc tanta Socraticæ sapientiæ fœlicitas: possessorẽ suũ nec in fine destituit. Etenĩ furibũdo patriæ cõsensu: morti destinatus: cum oblatam ueneni potionẽ nec animo nec fronte cõmotus accepisset: & iam bibere inciperet: querelam ac gemitũ memoratæ coniugis audiuit hoc flebiliť iterantis: Innocentẽ uirum mori. Qua uociferatiõe conuersus: ac labijs a poculo tantisper amotis: Nunquid igitur ait o mulier: nocentem mori fœlicius iudicabis? Sic castigata uxore: ad id qđ inceperat reuersus: mortem hausit intrepidus. Hactenus multa quidẽ de uno homine: sed pauca de Socrate.

De documentis sapientibus Platonis circa uitandam uoluptatẽ: circa reipublicæ beatitudinem: & sui administrationem: ac diuini auxilij in cunctis inuocationem: Ca. XLII.

A Vius discipulus Plato: malorꝫ escam uoluptatẽ uocat: Præclare atqꝫ ut ait Cicero diuine. Sicut enim hamus credulũ piscem implicat: sed non aliter qꝫ si escam præferat: sic malorꝫ uitia sub obtentu uoluptatis sequaces animas trahũt. Quis enĩ nisi spe aliqͣ uelut esca illectus: ad peccandũ gratis accederet? Sed heu qꝫ facilis & qꝫ breuis quantarũqꝫ miseriarũ causa. Idem: Tũ demũ beatum futurũ terrarũ orbem ait: cum aut regnũ sapientibꝰ aut sapiẽtia regnantibꝰ obuenisset. Idem ait similes esse ciues qui de republicæ: & nautas qui de gubernaculi administratiõe contenderẽt. Apta qđẽ cõparatio: Vtrobiqꝫ enim labor appetiť. Qđ cum in nautis nunqꝫ aut raro uisum sit: admirari mens non sufficit: unde hæc in urbibus est gladiantiũ sese ciuiũ qͦtidiana dissensio: ob hoc unũ: quia unusquisqꝫ periculosum & difficile rerum publicarũ regimen festinat inuadere & ab eodem reliquos arcere. Qđ eo indignꝰ uideri debet: quia sentẽtiarꝫ opinionũqꝫ diuersitas ac libertas animorꝫ in consilijs non satis sufficiens inimicitiarꝫ causa est: Eodẽ philosopho dicente:

B Eos pro hostibꝰ habendos: qui arma contra nos ferant: nõ qui suo iudicio tueri rempublicam uelint. Eidem: nihil grãde: præsertim sine inuocatiõe diuinitatis aggrediendũ uidetur. Cõsulte qđẽ. Quãtulũcũqꝫ enĩ ẽ hoĩs ĩgeniũ: nunqꝫ tñ uiribꝰ humanis magnæ res fiẽt nisi auxiliũ superueniat ab alto. Qđ tunc uberius sperari potest: cũ digne preces obuiã missæ sũt.

De sapienti dicto Xenophõtis: eosdem labores faciliores esse in principe qꝫ in milite: & de ratiõe ipsius: Ca. XLIII.

Neqꝫ eã lõgꝰ: & æmulũ huic & cõdiscipulũ adijciã Socraticũ Xenophontẽ. Cuiꝰ illud imprimis apud Ciceronem Africanꝰ laudat: qꝫ eosdẽ labores impatori faciliores diceret qꝫ militi. Præclare: Quippe præsentẽ molestiam uenturæ spes gloriæ solatur aut minuit. Qđ nõ tantũ in re militari: sed in reliquis omnibꝰ locum habet latissimeqꝫ patet. Neqꝫ enĩ frustra princeps oratorꝫ ait: Honos alit artes oẽsqꝫ incẽdimur ad studia gloria laudis. Et nostrorꝫ nõ secũdus poetarũ: Immẽsum gloria calçar habet. Cœpto nunc ordine descendam.

De sapiẽti doctrina Aristotelis ad assistẽdũ principibꝰ sine periculo: Et ne se quis laudet aut uituperet: ac ut quis fugiat uoluptates: deqꝫ cognitiõe creatoris ꝑ cognitionẽ creaturæ mundialis: De electione quoqꝫ Theophrasti philosophi per factum in morte sua ut succederet in auditorio scholæ suæ: Ca. XLIIII.

A Hilosophicæ nos hæreditatis series ad Aristotelẽ ꝑduxit. Cuiꝰ illa laudanť: Alexãdro Callisthenẽ sub eodẽ Aristotele suũ condiscipulũ ac familiarẽ postulanti: ꝑ quẽ rerũ quas gessisset memoria scriptis mandareť: misit quidẽ: sed tali consilio instructum: ut coram illo aut assidue taceret aut placita loquereť: securus si seruasset alterutrum. Verum is dum corripiẽdis insolẽtissimi regis moribus: non consiliũ præceptoris: sed philosophiæ suæ libertatẽ sequiť: in tyrãni sæuitiam mori iussus incidit. Eiusdẽ Aristotelis documentũ est a paucissimis obseruatũ: ne scilicet de nobisipsis aut uituperãdo loqͣmur aut laudando: Alioqͥ illinc dementiæ: hinc ĩanis iactãtiæ aduersus nos ore proprio testimonium ꝓferemus. Nec minꝰ salubriť illud monet: ut uoluptates abeũtes contẽplemur. Qđ si acriter fecerimꝰ: earũdem breuitas simul ac fœditas fructu carens: empta dolore corpori nocẽs

B

atq; animo: gloriæq; & v̄tuti capitalir̃ inimica suadebit: ut de præteris pœnitētiā agētes reduces fortir̃ ac magnifice contēnam⁹. De uoluptatib⁹ aūt ita iudicat: omēs quocūq; sensu corporeo īmodice susceptas esse fœdas fugiēdasq; sapiēti: Eas uero præcipue quæ gustu tactuq; consisterēt esse turpissimas. Q̄ cū cæteræ sint hominū tantūmodo: hæ quidem sunt homini cōmunes cū bæluis: Quare quisq; nō modo stulticiā: sed bestialitatē etiam ac feritatē declinare studet: ab his animū summopere coerceat. Illud ab eodem sapienter excogitatum refert Cicero. Finganr̃ inqt aliqui sub terra nati: sub terra educati magnifico quodam palatio prædecoris picturis atq; imaginib⁹ adornaro: suppeditāte affatim omniū rerum copia quib⁹ abūdare solent q̄ fœlices appellanr̃: affluētib⁹ præterea omīs generis delitijs q̄rū ille locus capax sit: lumīe etiam pen̄ni tenebras arcēte: & subtili hominū artificio aduersus naturale domicilij torpētis incōmodū excubante: ita tamen ab infantia edocti esse diuinā quandā potestatē ac naturā creatricē rerꝫ mirabiliū: hisipsis deniq; sic institutis: alioqn humanarū rerū prorsus ignaris: post multū tēpis subito in hæc loca quæ incolimus cōtingat emergere: dubiū non erit qn cernētes cœlum: terras & maria: nubes quoq; cœlo uagas & uentos & pluuias: adhuc & solem diuinæ lucis auctorē dum redit auroram terris inuehere & tempus laborātib⁹ aptum mortalib⁹: rursus abeūtem quiete nocti silētioq; cedere: illā uero sydereo ornatu aut crescētis semp aut decrescētis lunæ uarietate distinctā: atq; hūc mirabilē totius orbis ordinē: & hæc oīa non fortuito: sed certis & īmotis legib⁹ agi: summa cū ratione statim sine ulla dubitatiōe fateanr̃ deū esse ut audierint: seq; hacten⁹ ī ædificijs hominū habitasse: huius aūt pulchertimi & īmensi operis creatorē: & ut ita dixerim: architectum deū fore. Hæc ꝓpe modū Aristotelica sentētia ē: nō suis uerbis expressa: sed qdē alir̃: licet alir̃ Apl̄s noster ait: Inuisibilia dei a cōstitutiōe mūdi ꝑ ea quæ facta sunt intellecta cōspiciunr̃: sempiterna quoq; uirt⁹ ei⁹ ac diuinitas. Sed ad Aristotelē reuertor: cui⁹ quoq; sapientia: ut de Socrate dixim⁹: in finē enituit. Iacebat suprema laborans ægritudine: ad quē cū discipulorꝫ coet⁹ cōuenisset: instantiū ut iudicio suo ꝓbatū eis magistrū ac doctrinæ suæ hæredem uelut testamētaria dispositione relinquerer: q̄ post uitæ suæ exitū instituerentur. Sensit Aristoteles nec compatiōes odio carere: nec modicū famæ pondus suā secum tracturam esse sententiā: sed tam pias discipulorꝫ preces spernere nō poterat: Respōdit itaq; se cū primū ex cōmodo liceret facturꝫ qđ peterēt. Ex multis quidē claris uiris eius auditoriū frequentantib⁹: duo longe ante cæteros stabāt: Theophrast⁹ ex Lesbo insula & Menedem⁹ ex Rhodo oriūdus: ut nulli dubiū foret de his tantū consuli. Nō multo post eisdē illis q primū deprecati fuerāt circūfusis obsequij causa: Vinū inqt Aristoteles quo utor asperꝫ & īamœnū ē: quærite mihi uel Rhodiū uel Lesbiū: qn poti⁹ utrūq; degustādū afferte: utar eo qđ delectauerit. Vtrūq; cū attulissēt: Rhodiū poscit. Quo gustato: firmū Hercle uinū ait & iucūdū. Gustato dehinc Lesbio: inquit: Vtrūq; bonū: sed hoc gustu meo suaui⁹. Quo dicto discussa est omnis ambiguitas. Constabat enī sapienr̃ sed & modeste: ac: ut ait Aul⁹ Gelli⁹: lepide simul ac uerecūde prælatū esse Theophrastū linguæ & ingenij suauitate conspicuum. Q̄obrem breui post subtracto rebus humanis Aristotele: tanti præceptoris consiliū secuti certatim se ad Theophrastū contulerūt omnes.

C

D

De sententia sapientis Theophrasti: Pro magno & insigni amici commodo tenuis infamia subeunda est: Ca. XLV.

Ius ut adhuc ꝑ philosophorꝫ successionē q̄ cœpim⁹ stil⁹ eat: dictū haud prætereūdū reor: Pro magno inqt & insigni amici cōmodo tenuis infamia subeūda ē. Minima qdē honestatis & famæ iactura: maiore honestate: quā erga amicū bñ merētem exhibem⁹ compēsari potest. Neq; ait ab hac sentētia noib⁹ terreamur q̄ utilitas honestati: q̄ aliena nostris postponēda uideanr̃: qm̄ hæc nō uocabulorꝫ splendore: sed rerꝫ ponderibus extimāda sunt. Si enī in rebus parib⁹ aut nō longe disparib⁹ de nostra honestate atq; amici utilitate quærererr̃: prona & facilis diffinitio ē: præpōderāte multū honestate reb⁹ omnib⁹: in ꝓposito aūt ꝑinde est ac si parua auri lamina magno æris ponderi cōparer̃: Genere enī & q̄litate superat: q̄titate consequenr̃ & precio uincir̃. Hæc Theophrasti ꝓ usu uitæ cōmunis (nisi fallor) satis ꝓbabilis & colorata sentētia est: Alijs cōtra fortasse uideat: ut libet quisq; pronunciet. Mihi autem qđ ad hūc locum attinet: sapientum atq; illustrium quattuor philosophorꝫ sententias seruato interim magisterij atq; successionis ordine explicuisse sufficit: Deinceps perpaucorum qui restāt nomina qua sors impulerit uagabor.

e

De sapienti doctrina Isocratis: Prudētem in cōuiuio pauca loqui: Ca. XLVI.

i Socrates in cōuiuio ab his qui aderant rogatus ut eis de eloquētia sua cōmunicare uellet: Veniā poposcit: Quæ enī præsens locus & tempus exigit: inqt: ego nō calleo: quæ ego calleo nec loco sunt apta nec tempori. Sapienter. Stultum est enī non intellecturis: aut quo dixeris spreturis uerba iactare. Inter ebrietatē igitur & iocos serij hoīs ac sobrij consilium est: ut sileat. Vnum non absimile alterius dictum: ut meminerim: huius nartatio causa est.

De Epicuro & eius sapientibus dictis ipsiusq₃ falsa professione philosophiæ: Ca. XLVII.

A e Picurus igitur in medio suoꝝ stabit: Hūc omnes lacerant: omnes huic obstrepunt: omnes insulāt: omnis in hunc philosophoꝝ secta cōspirat. Nec īmerito: Hic ē enī ille (de quo Cyneas retulit Fabritio) qui sicut in cœno aurū: sic summū bonū ī uoluptatib⁹ posuit: huic uirtutem ipsam uelut sordidæ ancillulæ dn̄am subiecit: Ad hanc denicq₃ diffiniūt referri omnia quæ aguntur ab omnibus. Effœminatū dogma & qdē infame: inter hominē & pecudem nullū statuens discrimen. At si quædam uoces & imꝑatorū & regum insolentiū placuerūt: quid ꝓhibet placere aliqua ab infami licet prolata philosopho: cuius præsertim tam multa sunt & consulta sapienter & dicta suauiter: ut eis Seneca tantus uir: epistolas suas & fulciat & exornet: Ex quib⁹ reliqua potius q̄ ex ipsis primi auctoris libris uulgata relinquēti: pauca quæ mihi altius insedere uisum est ab alijs semēta colligere. Quæ ideo magis innotant: ut Seneca idem ait: quia mirū est fortiter aliqd dici ab homine molliciē professo. Et rursus: qd' fieri in senatu solet: faciēdū ego in philosophia quocq₃ existimo: Cū censuit aliquid qd' ex parte mihi placeat: iubeo illam diuidere sentētiam. Et sequit̄: Pro eo libēti⁹ Epicuri dicta egregia cōmemoro: ut isti qui ad illa confugiunt: spe mala inducti: qui uelamēta ipsa uitioꝝ suoꝝ habituros se existimāt: ꝓbent quocūq₃ ierint honeste uiuendū. Hacten⁹ de Epicuro elegant' apud Senecā: Nūc ad ipsum de quo nobis ser-

B mo institut⁹ est uenio. Nunq̄ uolui populo placere inqt Epicur⁹: Quid uirili⁹: qd magnificentius: qd sapiēte uiro dignius a quocūq₃ uel peripatetico dici potest? Nec min⁹ librata ratio: Nam quæ inqt scio non probat popul⁹: quæ ꝓbat ego nescio. Præclare si modo nō uoluptatis sed uirtutis amicus id diceret. Quid enī nescire te dicis Epicure: cū unus ex omniū grege philosophoꝝ uulgaris insaniæ defensor existas: & qd' ab indoctis ebrijs in cōuiuio eructat': a te sobrio ꝓbetur in scholis? Sed omittamus hominē: quicqd dixerit ab alio dictū extimem⁹. Idem ait: Si ad naturā uiues: nūq̄ paup: si ad opiniones nunq̄ diues eris. Et has diuitias & hanc paupꝫtatē in meipso sum expertus: Ideocq₃ dictū fidenti⁹ laudo: eocq₃ me tuor aduersus amicoꝝ iurgia: desidiā mihi an modestiā exprobrantiū: q̄ facili nisu potuissem altius ascēdere: qd' ultro uocantē despexisse uideor fortunā. Patiētia qdē mihi op⁹ est æterna: quādo illis obiurgādi uoluptas æterna est. Aures duraui: illis linguas nō frenā-

C tibus & callū supinduxi: ut ad nullū uerboꝝ uuln⁹ doleam: aut eis indigner pura fide: Sed nisi fallor cōfusa ac ꝑuersa opinione monentib⁹ unū testor: frustra eos torqueri: qm̄ q̄ longius in tpe ꝓcedo: eo firmius in ꝓposito ꝑsisto. Nec me piget aut pœnitet incepti: q̄n potius amicoꝝ dementiæ tædet & miseret: quos nec tempus: nec ratio: nec uerior admonitio: nec exemplū: nec pudor: nec fastidiū: nec metus: nec uicina mors ab erroribus reuocare potest. Et hæc qdem de meipso loq cum amicis dulce fuit: Cū enī singulis satisfieri sine labore non possit: simul omib⁹ ædito quiescāt: & sibi consulant: curamcq₃ quā ꝓ me sumpserūt: pro me deponāt: Ego enī pro Epicuro statui: spretis opinionib⁹: naturā sequi: diuitias mihi quietissimas ac securissimas ꝓmittentē. Quō aūt mutarer: qui ne ī hoc qdem peccare meminerim: Immo si error ē: errore delecter & glorier: quo nihil pœnitentiæ magis cōtrariū esse potest: sine q̄ spes salutis delinquētib⁹ uana ē. Sapiētissime ergo & hoc ab Epicuro dicit': q̄ initiū salutis est noticia peccati. Nec qd' sequit' ab eodem dictū obliuisci ualeo. Quippe cū affigi

D animo Seneca iubeat: Aliquis inquit uir bon⁹ nobis eligēdus est: ac semꝑ ante oculos habendus: ut sic tanq̄ illo spectāte uiuam⁹: & oīa tanq̄ illo uidente faciam⁹. Alibi imaginariū testem exprimēs: seipsum noīauit. Sic enī inquit: Fac oīa tanq̄ spectet Epicurus. Vtrunq₃ locum tractās Seneca: Scipionē eligi suadet aut Catonē: aut Leliū si Cato uideat' asperior: denicq₃ aliquē cuius oratiōe ac morib⁹ & honestate delecteris. Saluberrime qdem istud ab altero dictū: ab altero cōfirmatū est. Necq₃ enī dubitari potest interuentū claroꝝ hominū si

is desit: memoriã ipsam frenũ esse animo ne in præceps peccatis urgẽtibꝰ rapiat. Qui hanc sibi meditationẽ familiarẽ fecerit: quotiẽs ad peccãdũ labi cœperit: subibit ex recordatione uerecũdia: & manu uelut a præsente retrahet: nec actus soli: sed cogitatiões quoq ruborẽ exprimẽt. Ita repositis animi motibꝰ testem quẽ natura negauit: imaginatio formabit & in imas pectorum latebras introducet. Mihi quidem & Cato placet & Lelius & super omẽs Scipio. Sed qm̃ nostris nũc hoibꝰ consulendũ: eligite uobis Ioannẽ uel Antoniũ: Si horum durior sanctitas uidet: eligite ex eorum numero qui & peccatũ & ueniã experti orare pro peccantibus didicerũt Pauliũ: Augustinũ: quorum nec ambigua uirtus nec censura suspecta est: quoq nobis q nec muta simulachra: nec lapides manufactos: nec uana phantasmata: nec sceleratas furum & adulterorum umbras: sed unũ uerum imortalẽ ac uiuentẽ in sæcula deũ colimꝰ: quid fictionibꝰ opus est? Meminisse sufficiet illum cũctis actibꝰ & cogitationibꝰ nostris assistere: nõ testem modo sed iudicem in quo iusticia & misericordia sũma est. Multæ sũt præterea magnificæ uoces Epicuri: quas pseq & longũ ẽ & mĩme necessariũ: Sed una omnium regula est: Sententia placet: auctor displicet. Quis enĩ illũ: ut ait Cicero: & bonũ uirum & cõmunem & humanũ fuisse nemo neget: bonũ tamen philosophũ nullus affirmat nisi i eadem nutritꝰ uoluptatis officina: Qm̃ sentẽtijs clarissimis abũdans: eas (ut dixi) ad turpissimũ finem refert. Et hinc quidem ad uniꝰ actus memoriã uocor: ubi spretũ similiter auctorem legimus manẽte sententia.

De sapienti consilio Indidis dato Lacedæmoniensibꝰ ne crederent cuidam alteri malo consilio apparẽter bono: Ca. XLVIII.

In consilio Lacedæmoniẽsi de graui ac magna re disceptatio oborta: Hæsitãtes animos tenebat cũctantibꝰ cæteris: uitæ quidã obscœnæ sed lucultẽtæ facundiæ: reipublicæ consiliũ salutiferũ forte dederat: tam proprijs tamq sonantibꝰ uerbis ut ab omnibus pbaretur: quodq ille suaserat iamiam lege populi firmandũ uideret: Dum in illius sententiã patroni omẽs certatim ruerent: Indides unꝰ e senũ numero quibꝰ auctoritate præcipua apud Lacedæmones ciuilis disciplina quasi magisteriũ obtigerat indignabundus exurgit: Et quis ĩquit uos error præcipitat o ciues: aut quænã reliqua spes salutis huic urbi est: si talibus consiliaribꝰ aditum aperimꝰ? Quod si consiliũ placet: oro ne id fœdari cõsultoris infamia patiamur. Simul his dictis: uirum quẽdã fortissimum atq conspicuæ famæ sed pigri & inamœni sermonis protraxit in medium: Cõsensuq atq hortatu uniuersæ cõtionis idem illud consiliũ enũciatione quidem rudi & incomptis uerbis adegit exprimere. Quo facto: & primi auctoris suppresso noĩe: plæbiscitum ex indiserti sententia factum est: Atq hoc nobile & illustre consiliũ: & huiuscemodi rei suasorẽ prudentissimũ senem uocat Aulus Gellius: qui hanc historiã Aeschinis eloquẽtissimi uiri orationibꝰ scriptam refert.

De uirtute & continẽtia Xenocratis & sapiẽti cõsilio tacẽdi: Ca. XLIX.

Quam uoluptatis patronꝰ Epicurus: tam hostis Xenocrates: nec minus loquẽdi q agendi abstinens. Hic ergo cũ casu inter maledicos quosdam foret: atq illis ex more obtrectãtibꝰ absentiũ famæ: solus cõticesceret: Interrogatꝰ cur id faceret: quia locutum inquit me aliquãdo pœnituit: tacuisse nunq. Laudatũ hoc a sapiẽtibꝰ responsũ mihi pelnius pbaretur: si sermonũ sæpe: taciturnitatis raro pœnituisse dixisset.

De sapienti & breui dicto Heraclidis: comparantis cursum mundi & tempus: flumini in idem reuertenti: Ca. L.

Heraclides ait: In idem flumen bis descendimꝰ: & non descendimꝰ. Sapienť id quidẽ sed tam breuiter q obscure. Nempe cui hoc esset ppositum & qui cognomẽ ab obscuritate meruerit: cæterũ incomprehẽsibilẽ temporis fugam hoc eloquio significare uoluit. Quæ quoniam in flumine sensibus apertior est: iccirco de flumine loqui maluit: ex quo digressus & si confestim unde emersit redeat: nomen quidem fluminis idem: aquã mutatam reperit. Recte igitur in idem flumen & descendisse & non in idem: sed in aliud dici potest descendisse. Hominis autem & si parũper occultior: nihil tamẽ moderatior fuga est. Fugit eni non fluminis tantum more: sed limus & umbra tenuis fuimus & fumus euro uoluente rarissimus. Nullum tam breue temporis momentũ est: qd non aliquid uitæ detrahat. Hæ ipsæ nos horæ quas inter cæcas uoluptates agimus ad mortem rapiunt: ridentes ad lachrymabilẽ exitum festinamus: præcipites agimur nec sentimus: Ideoq improuisi corruimus & repẽtinũ casum ducimus: quem ab ipso lucis lumine: quæ cernimus uniuersa

prænunciant. Ittequietus enim cœli motus nihil in hoc ambitu linquit ĩmotum. Nihil ma/
net eorꝫ etiam quæ solidissima iudicanẽ: Nec opera tantũ hominũ: sed naturæ altemanẽ &
intereũt: Corruũt rupes: tumescũt ualles: alta iuga mõtiũ campis æquabunẽ: Auertẽt flu/
mina & nouos alueos quærẽt: alia arescẽt: alia ex terræ uiscerib⁹ erũpent: Hic se artabit: hic
B laxabit pelagus: nec diu litrorꝫ species eadem erit: Piscator ueniet in aratoris fines: & quæ
nũc puppib⁹ ac remis quatiẽ: aratro sulcãda regio est. Hæc fiũt semel: & facta sunt: oĩa secũ
tempus trahit: omnia absorbet: omnia circũuoluit ac miscet: nihil stare ꝑmittit: Et magna
mutanẽ & mĩma. Calamus hic dum ista ꝑcutreret: ter mutat⁹: ter mihi ferro castigãdus fu/
it. Hanc tantam tempis & cum tempore rerꝫ omniũ celeritatẽ cernebat Heraclides: sed af/
fectator breuitatis ambiguæ paucissimis hæc uerbis impleuit. Quæ mihi quidẽ oĩa a pri/
mis annis & lecta & audita & asseruata memoriẽ: sed diu tenaciẽ credita: nũc tandem tam
comperta sunt ut pene manib⁹ palpenẽ: nec aliter ãnos numerare cœperim ꝙ̃ solebã dies.
Sic me rapi uideo: sic remanere nihil post tergũ stupeo: ut rudis uector secũdis flatib⁹ pup/
pe cõuulsa littora nota circũspiciens ex oculis eripi & arenam quã pedib⁹ ante calcauerat se
C sedente uanescere. Cui: ut Virgili⁹ ait: terræꝗ urbesꝗ recedunt. Certe maiori hominũ pati/
ti sedenti & ociose & qꝺ admirot nõ sentienti tempus & mortalia cũcta præterfluũt: Hinc
est ut in extremo longæuæ uitæ positi se senuisse nõ intelligãt: qꝺ sollicitudines & uigiliæ
testanẽ: quas ꝓfecto nõ tam cupide susciperẽt si supuacuas scirent. Scirent aũt si forte exp/
giscerenẽ & ubi sunt aliqñ respicerẽt. Idem enĩ talib⁹ euenit (ut in eadem similitudine uer/
ser adhuc) qꝺ in his qui ĩmẽsum maris spaciũ dormiẽdo cõficiũt: Prius enĩ in portũ dela/
tos nauticus fragor excitat ꝙ̃ soluisse se nouerint.

Quis debeat dici beat⁹ & quis nõ secũdũ Anaxagorã philosophũ: Ca. LI.

a Naxagoras interrogat⁹: q̃snã eius iudicio beat⁹ esset: Nullus inqt eorꝫ quos tu bea/
tos puras: Inẽ illos potius habitãt quos miserrimos reris. Nõ diuitijs suis oppres/
sus: nõ honorib⁹ tumens: non uoluptatib⁹ eneruatus: sed uel auiti ruris non auid⁹
colonus: uel ꝓpriæ disciplinæ modest⁹ possessor ac sobri⁹: sua ꝙ̃ uulgi estimatiõe fœlicior.

De dicto Hecatonis: Si uis amari: ama: Ca. LII.

h Ecaton quoꝗ ab hoc contubernio repellẽdus non uideẽ. Cui⁹ ex multis hoc pla/
cuit: Ego inquit monstrabo tibi amatoriũ sine medicamẽto sine herba sine ulli⁹ ue/
nefici carmine: Si uis amari: ama. Eleganẽ artib⁹ magicis feria indicit. Non est ne/
cesse Thessalica tempe fixis ĩ terrã oculis lustrare: & per Herculeos calles Medeæ stupẽti ex
teras herbas internoscete: Nõ fetino ritu corꝑib⁹ humanis particulas rapere: & informia
deformare cadauera: Non carminib⁹ tartarum & elemẽta concutere. Licet ferales sucos ab
amatis labijs auertere: licet spiritib⁹ & sepulchris parcere. Ad id enĩ qꝺ cupim⁹ cõpendiosi/
or & honestior uia fert: Si uis amari: ama. In cæteris quidẽ rebus diuersi generis compensa/
tio admittiẽ: amor amore pensandus est.

Qꝫ Cretes inimicis suis maius malum nõ optant ꝙ̃ delectationẽ ex mala cõ/ suetudine prouenientem: Ca. LIII.

c Retes in turba exemplorꝫ sunt. Cum enĩ cæteri mortaliũ inimicis suis aspera quæ/
libet ac tristia: mortem: exiliũ: pauperiẽ: ignominiã imprecenẽ: hi solũ delectationẽ
orant: sed eam quæ ex mala cõsuetudine percipiẽ. Et hi q̃dẽ qꝺ de Tito Corunca/
neo & Marco Curio supra diximus: uerbo mitissime: re atrociter. Profecto enĩ ꝑtinax ma/
lorꝫ actuũ iucunditas præceps ad interitũ uia est.

De cõsilio Panætij philosophi cõtra insultus & pericula hui⁹ mũdi: Ca. LIIII.

A p Anætij philosophi illustris sentẽtia hæc ẽ: Decere animũ sapiẽtis uiri inter tumult⁹
& pericula rerum humanarꝫ positi circũspicere omnia: & undiꝗ ingruentia mala
præcauere. Itaꝗ semꝑ ꝓmptum expeditũꝗ ad omnes insult⁹ uitãdos tolerãdosꝗ
consistere: Sicut athletæ solẽt ad certamẽ brachijs elatis & toto corꝑe præparari: nec min⁹ ani/
mo ne q̃d oĩno repentinũ aut improuisum accidat. Magnificũ prorsus & salutare cõsiliũ:
Quis enim labores ac humanæ uitæ discrimina: quis casus uarios enumeret: Hinc fortuna
sæuit: hinc blandiẽ: hinc iuuent⁹ effundit: hinc senect⁹ trahit: hinc morbi obsidẽt: hinc mi/
naẽ mors: hinc alienis & externis morib⁹ q̃timur: hinc intrinsecis & nostris. Sꝑbia attol/
B lit: met⁹ deijcit: spes suspẽdit: cupiditas inflãmat: gaudiũ dilatat: dolor angustat: liuor infi/
cit: gula sollicitat: accẽdit ira præceps: & quotidianũ ac blandũ maliũ adamãtinos animos

flectit luxuries. Quis autẽ inter hæc tutus: q̃s intrepidus nisi sit demẽs? Quis unq̃ athleta tam periculoso se credidit duello? Illi q̃dem singulis hostib⁹ occurrũt: nos cum mille cõgredimur. Itaq; nõ tantũ athletatũ more: ut uult Panæti⁹: exerti: sed Romanoꝝ ducũ q̃ exercitib⁹ præsunt: donec in patriam cõtigerit ꝑuenire: ueluti iam dimicãdum sit: instructa uirtutũ acie semꝑ ad pugnã parati simus si in terra hostili inter tot insidias salui esse cupimus. Sed Panætio suus quoq; discipulus iungendus est.

De sententia Possidonij discipuli Panætij: Ca. LV.

Num eruditoꝝ diem plus placere q̃ imperitoꝝ lõgissimã ætatem: inq̃t: Possidonius. Præclare: Neq; eñi tempus metiendũ est q̃d fœnerãtes solẽt: sed uirtus & gestarũ rerum gloria: quib⁹ nihil est cõmune cũ tempe. Nõ illius finib⁹ artant: sed ꝓprijs quos nihil laxat: nihil angustat: In quãtalibet breuitate multũ patent. Hinc præclaros iuuenes uidem⁹ & obscuros senes: quoꝝ noĩa si ad alienigenas ꝑferant: subit audientiũ animos opinio diuersa. Fama eñi crebrior & rerũ multitudo apud uulgus: senectutis argumẽta sunt. Vidi ego quorũdam tam gloriosam adolescẽtiã: ut ad eos uisendos de longinq̊ ueniretur: dũ interim senes ac decrepiti uicinis etiam incogniti laterent: Audiui affirmantes nunq̃ se nisi oculis suis ꝓprijs fuissent fidem ætatis habituros: Quosdã eñi sibi defunctũ: alios senem finxisse eũ de quo tanta fama. Itaq; cõgressu primo stupuisse q̃d eueniat ignorãtibus: quãto lætior sit sapiẽtis iuuẽt⁹. Mihi: ut ait Possidonius: unus etiã peritoꝝ est placitior dies q̃ stultoꝝ ætas. Hoc in urbib⁹ euidentissimũ est. Quã eñi aliam ob causam Roma atq; Carthago circa q̃ngentesimũ annũ formidabiles & toto orbe notissimæ fuerant: cum tot urbes aliæ: & ꝑ Europam: & per Africã ꝑmutãdis mercib⁹ aut agris fodiendis ingloriæ bina aut terna uel eo ampli⁹ egerint annoꝝ milia finitimis inauditæ? Persuasũ uulgo scio Romã omniũ urbiũ esse uetustissimã: cũ ne sit long⁹ abeundũ: in circũitu ei⁹ multas uetustiores esse certũ est. Sed hãc eius opinionẽ: ut dixi: ingens & singularis gloria cõflauit.

Q̃ secundũ Anacharsem philosophũ: leges urbium simillimæ sunt aranearũ telis: & quare hoc: Ca. LVI.

a Nacharsis philosoph⁹: ꝓprie admodũ ac prudent̃: urbiũ leges aranearũ telis simillimas dicebat. Sicut eñi illæ imbecilla aĩantia inuoluũt: frangũtur a fortib⁹: sic hæ pauperũ delicta puniũt: a ꝑotẽtib⁹ cõtemnunt̃. Q̃d Catonis dicto cõuenit superius relato de furib⁹ publicis ac priuatis. Dies aũt deficiet si ꝑgim⁹ philosophoꝝ uniuersa complecti. Iam igitur & poetis Graijs aditum pandamus.

Q̃ rerum experientia & plura uidere multum confert ad sapientiam acquirandam: Ca. LVII.

b Omer⁹ Vlyxẽ suũ: sub cui⁹ noĩe uirũ sapientẽ ac fortẽ uult intelligi: terra mariq; iactatum fecit: & carminib⁹ suis toto pene orbe circũtulit. Q̃d imitat⁹ uates noster: Aeneã quoq; suũ ꝑ diuersa terraꝝ circũducit. Vterq; cõsulto. Vix eñi fieri potest ut aut sapientia cõtingat inexperto: aut experiẽtia ei qui multa nõ uiderit. Vidisse aũt multa hærẽti in uno terrarũ angulo: uix potest euenire.

De sapienti procacitate & deliberatione Simonidis super questione: Quis aut qualis esset deus: Ca. LVII.

f Imonides poeta: suauis & uir doct⁹ ac sapiẽs (ut ait Cicero) ab Hierone Siculo rogat⁹ edicere q̃dnã aut q̃lis esset deus: ad deliberãdũ uni⁹ diei spaciũ poposcit. Id cũ fluxisset: reuocat⁹: & q̃d pridie quæsitũ erat iussus absoluere: biduũ postulauit. Eo rursus elapso: petijt q̃triduũ. Et cũ sic sæpe spaciũ duplicasset: admirãs tyrãn⁹: q̃d sibi procrastinatio hæc uellet ꝑcunctat⁹ est. Quia q̃ diuti⁹ inq̃t cogito: eo mihi species uidet̃ obscurior. Prudent̃ nõ temerarie & ĩpudent̃: ut q̃dã solẽt: haud alit̃ uerbis deũ cõscribẽtes q̃ si uel is hũanis ĩtellectib⁹ capet̃: uel ipsi nũc de cœlo ueniẽtes ĩterfuisse diuis cõsilijs meruisset.

Q̃ secundum Aristophanem leo non est educandus in ciuitate: & quid hoc significet: Ca. LVIII.

a Ristophanes comic⁹ Periclem quẽ uiꝝ cautissimũ fuisse cõstabat: finxit ab inferis reuertẽtẽ: & ciues suos monẽtẽ: nõ oportere ĩ ciuitate leonẽ educari: si educat⁹ fuerit obsequi oportere. Persuadere uolens hoc figmẽto adolescentib⁹ generosis ac præferocib⁹ habenas substringi debere: postq̃ laxatæ sint: sero cõtrahi ĩmodica frenũ recusante licẽtia. Posse igitur inimicũ libertati nimiũ fauorem potẽtib⁹ negari: cõsecutis eripi non posse.

De doctirna Philladis Histrionis dicentis: In scæna nil magis magno duci conuenire q̄ cogitare pro subditis: nam sic cōmodius magnitudo eius exprimitur. Ca. LIX.

A c Omœdia ī scænam breuis est transit⁹. Quis & illam crederet exempla sapiētiæ missuram: Philladeshistrio qui primū uetustū & inconditū saltādi morem prædecora nouitate ꝑmutasse tradit. In illa arte clarissim⁹ discipulū habuit Hylam noīe: quē cum impense admodū usq̄ ad paritatis atq̄ ad æmulatiōis studiū erudisset: & iam pro discipulo aduersariū haberet: cœpit eum obseruare tam sedulo ut sæpe iusteq̄ redarguēs spectante populo Romano se adhuc supiorem approbaret. Vno audito cōiecturari reliq̄ licebit. Saltabat Hylas canticū cui⁹ græca clausula latine sublimem sonabat & ingentē. Hanc B uero magnitudinē atq̄ altitudinē Hylas sese attollens dilatansq̄ ueluti corpore metuendo repræsentabat. Non abstinuit Philladès: sed ex ipso consensu spectantiū exclamās græcis uerbis increpuit. Tum coactus a populo idem canticū saltauit. Cūq̄ ad id qđ in altero reprehenderat ꝑuenisset: nō sese extulit: non effudit: sed cōtraxit: finxitq̄ meditantē docte q̄dem & prudenter: Q̄m nil magis magno duci cōuenire censuit: q̄ pro subditis cogitare: nec aliter cōmodius magnitudinē eius exprimi.

De sapientibus prouerbijs & doctrinis Publij histrionis tam ex libris Senecæ q̄ ex Saturnalibus: Ca. LX.

A p Vbliū quē in philosophis insecuit Seneca: ab historicis nō excludā: ubi ꝓpositū est ex oī hominū genere memorāda congrere. Hu⁹ eqdē int̄ mimos multa tam grauit̄ tāq̄ magnifice dicta sūt: ut e medijs philosophiæ fōtib⁹ eruta uideant̄. Et sicut est in epl̄is ad Luciliū nō ex calceatis sed ex coturnatis discēda sūt. Vnū eius dictū ille locus babet. Alienū inquit est omne qđ optādo euenit. Quid aliud hic dicit iocoꝝ artifex: q̄ Bias patria capta nudus fugiēs (siue ille sit Stilbon) nihil eoꝝ quæ fortuna tribuit suū putans: Quædam eius præcepta sensib⁹ uberiora q̄ uerbis in Saturnalib⁹ ānumerata sunt. Hæc q̄m: ut ibi scriptū est: lepida & ad cōmunē usum accōmodatissima & singulis uersib⁹ circūscripta sunt: & breuitate & gratia ne excludant̄ impetrāt. Quæ tametsi nescio qualit̄ oīa B fere Senecæ ꝓuerbijs inserta reperiam: siue ipse: siue alt̄: siue quispiā de alieno liberalis fuerit: ꝓprio tamē auctori surripiēda nō arbitror. Sunt tamē huiusmodi. Bn̄ficiū dando accepit qui digno dedit. Feras: nō culpes qđ mutari nō potest. Cui plus licet q̄ par ē: plus uult q̄ licet. Comes facūdus in uia pro uehiculo est. Hæredis fletus sub ꝑsona risus est. Furor fit: læsa sæpius patiētia. Improbe Neptunū accusat q iteꝝ naufragiū facit. Nimiū alt̄cando ueritas amittit̄. Pars bn̄ficij est qđ petit̄ si cito neges. Veterē ferēdo iiuriā inuitas nouam. Nunq̄ periculū sine periculo uincit̄. Frugalitas inserta est rumoris boni. Ita amicū habeas ut hūc posse fieri inimicū putes. Hæ Publij sunt sentētiæ: in quarū singulis aliquātisper insistere nō grauarer: nisi quia tractat⁹ sapiētiæ inter insipiētis man⁹ nescio quo pacto supra q̄ putauerā excreuit: & ad finē ꝓpero. Hæc dixisse satis ē: has mihi sentētias nō tam histrionis q̄ philosophi uideri: facileq̄ omnes oīno meo iudicio ꝓbari: præt̄ penultimā: quā nō sine causa Seneca uelut sibi aduersam liq̄t: atq̄ ultimā: de q̄ qd cū Cicerone sentirē: dixi iam.

Q̄ secundū Laberium uictoria humana est instabilis: & qui præcedit sequitur: & qui uincit postea uincitur: Ca. LXI.

e Aeterū pro tot Asiæ regibus aut populis in Capitoliū secutis: currus triūphantium Romanoꝝ sufficiat ad uindictā: q̄ nūc Roman⁹ eques a conciuib⁹ longe distractus Asiaticū uictorē suū in hoc opere subsequit̄. Laberius inter eos qui mimos scriptitarūt diu clarissim⁹: uictus tandem est a Publio. Quippe a quo nūc talium studiosus nemo non uict⁹ est: Qđ & Iulius Cæsar diffiniuit his uerbis: Fauente tibi me uictus es Laberi a Cyro. Et Laberius ipse tam æquanimit̄ tulit: ut uictum se sine altercatione fateret̄ his sapientiæ plenis & memoratu dignis uersibus: Non possunt primi esse omnes omni tempore. Summū ad gradum cum claritatis ueneris: Cōsistes ægre: & citius q̄ descendas decides. Cecidi ego: cadet qui sequit̄ laus est publica.

De prouerbijs uulgaribus: & ipsorum commendatione ī generali & in speciali: Ca. LXII.

A n Vnc quædam & sine auctore famosissima: longo usu in prouerbium uersa: & uelut omnium hominum approbata consensu: qualia sunt: innumerabilia ī sermone uul-

gari:quæ uel horrens uillicus uel tremēs anus sic enunciet interdum:ut mirari nos cogat &
subsistere:& repetiti uerbi laudare sentētiam:acumen:ornatum:uim:sonum:magnificen/
tiam:breuitatē. Deniq̧ uel in silentio fateri:nihil de tali re melius:nihil uerius:nihil sapi/
entius:nihil elegantius etiam ab eruditissimis & disertissimis dici posse. Nimirū a talibus
nec ab alijs a primordio dicta sunt:licet ea postmodū & spectata ueritas & memoriæ amica
breuitas in uulgus effuderunt. Multa quoq̧ huius generis passim per auctorꝝ libros offen/
dimus:ex quibus exempli causa pauca subiecim⁹. Fortes fortuna adiuuat. Obsequiū ami/
cos:ueritas odium parit. Sine Libero & Cerere friget Ven⁹: Licet hæc apud Terentiū sint.
Item qđ inter Senecæ uerba cōnumerant. Auarus nihil recte facit nisi cum moritur: Sic est

B

profecto: Viuens enī nulli bonus nec sibi nec alteri: moriens hæredē uoti compotem facit:
& se curis liberat nulli malus. Itē illud: Summū ius:sũma iniuria: Qđ sane:ut Cicero uult
in officiorꝝ libris:intelligit̃:& sanam habet sententiā:si non ad localem unionē contrariorū
trahitur:& non minus sapiēter dictum apparebit:ubi in animū uenerit:quāto plura flagi/
tia in magnis urbibus q̄ in solitudine perpetrant̃. Superuacuū per singula discurrere: Hic
raptum filiæ: ille uxoris adulteriū: Alter fratris:alter nati uiolentā mortē deflet. Hic īmeri/
tum carcerem:hic eculeū passus est:hic furtum pertulit: hic rapinam:hic præsidis: hic potē/
tioris uicini superbia quatit̃: hic de uerborꝝ:hic de uerberū indignitate conquerit̃: hic auito
lare pellitur:hic obscœno premit̃ seruitio. Tot iniuriarꝝ modis leges non sufficiunt. Atqui
hæc in medijs urbibus fiunt præcipueq̧ illustrib⁹: mirum cum has cōstet summo iure sub/
sistere: Alioqn ruituras quis neget? Sed ut uetus ꝓuerbiū testatur: hæc prorsus aduersa si/
mul stant: Summū ius:summa iniuria. Nec illud sapiētiæ uacat græcum ꝓuerbiū: quo iu/
bemur:ut Quā quisq̧ nouit artē in hac se exerceat. Id q̄ male seruet̃ nostris præsertim tem/

C

porib⁹: quis non uidet: qui uel tenuiter ad humanos actus oculū deflectat? Hic legū peritus
in bellum ruit: Ille armis exercitus forꝝ terit. Iste dñio genitus mercib⁹ ac fœnori studet: Ille
aratris natus: a ligonib⁹ ad tyrannidē aspirat. Hic disputator argutus cōtionantib⁹ obstu/
pet: hic contionator egregius dialecticis syllogismis inhiat: uterq̧ manū calamo applicat.
Et quia sibi aliquid uidetur intelligere: ardet libros componere: seq̧ notum facere posteri/
tati. Qua in re me quoq̧ cum cæteris arguo: & ardens famæ desideriū totq̧ diurnos ac noc/
turnos labores meos: forsan effectu cariuros atq̧ interim ad alia etsi non speciosius: cer/
te fructuosius conuertēdos. Non est cuiusuis ingenij libros scribere: Magna quidem res ē
& singularis & difficilis & paucorꝝ hominū. Sed multa inquis intelligo: multaq̧ longo stu/
dio quæsiui: cur me a scribendo dehortaris? Quia fieri potest ut recte quis sētiat: & id qđ

D

sentit polite eloqui non possit. Quis hoc? ꝓfecto Marcus Tullius. Et si nullus diceret: unus/
quisq̧ tamen ita esse fatebit̃: cui non sit insitū pro uoluptate potius q̄ pro ueritate conten/
dere. Quid igitur faciam dices? Si consiliū poscis: accipe qđ ego impetu animi raptus mihi/
ipsi nequicq̄ sæpius inculco. Studium tuū ambitione careat ac pompa: saluti inuigilet nō
gloriæ. Profecisse te depulsis tenebris ignorātiæ: uel ad intellectus lumen dūtaxat uel etiam
linguæ claritatem agnoscis: deo gratias agens utere bono tuo æquanimit̃: humiliter: & ubi
facilius ac fœlicius potes ingeniū exerce: Scribere autem ei⁹ rei peritus linque: memor Graij
ꝓuerbij qđ nunc in manib⁹ est: Ita forte mēbranis parcetur: faciendiq̧ libros aliqs erit mo/
dus. Sed instabis: Ego laborem non metuo: nec aliter q̄ tu scribendi ꝓpositū frenare possū
quid hic præter temporis ac studij iacturam reprehēsibile est? Respondit idem Cicero: Mā/
dare quemq̄ inquit cogitatiōes suas litteris: qui eas nec disponere nec illustrare possit nec

E

delectatione aliqua allicere lectorem: hominis est intemperant̃ abutentis & ocio & litteris.
Vides igitur non sapientiæ tantum: sed modestiæ causa temperandū. At rursus urgebis &
inculcabis mihi Satyricū illud: Tenet insanabile multos scribendi cacethos: quid fiet: ab/
stinere non possum ab hoc mūdo delectabili: da ueniam. Hāc negare nequeo morbo simili
laborans: Id tibi tamen mihiq̧ denuncio euenturum qđ ibidem Cicero subiūgit: Suos in/
quit libros ipsi legant cum suis: nec quisq̄ attingit præter eos qui eandem licentiam scribē
di sibi permitti uolūt. Hactenus mecum cum lectore rixat⁹ sim: deinde ad propositū reuer/
tor: Quā quisq̧ nouit artem in hac se exerceat. Metiat̃ seipsum quisq̧ nec qđ pulcherrimū
sed qđ aptissimū sit cogitet: sibi atq̧ illud arripiat: Nūc aūt aliena miramur: nostra cōtēni/
mus: & incōsulta gloriæ cupidine nō nostris actib⁹ exercemur. Ipsi deniq̧ uim naturæ niti/
mur inferre: Minime igitur mirum est si studiorum nostrorum tales sunt exitus. Et de his
quidem atq̧ horum similibus nihil amplius.

De contemptu diadematis inominati regis secūdū Valeriū: Ca. LXIII.

i Nter auctore carentia apud Valeriū innominati regis dictum ponā: qui oblatū dia/
dema non confestim supimponēs capiti: cum animo & manib⁹ diuti⁹ uersasset: his
ad postremū uerbis usus est: O charū & illustrē potius ꝙ fœlicem pannū: cuius ꝗs/
quis discrimina curasq̄ & molestias præuideat: de terra subleuare negligat. Sapiens dictū
fateor: sed tum quoq̄ regem dicerem: quādo historiæ aditum uiderē diadema eum cū uer/
bis abiecisse. Crebri enī sunt regnoꝝ ac rerum tempaliū dn̄atores: rarissimi contemptores.
Nec sine causa dictum reor a poeta: Aude hospes contēnere opes: quia arduus & paucarū
mentiū est ille contemptus.

Q₂ nullū maius suppliciū de hoste optari potest: ꝙ ꝙ papa fiat secūdum Ha/drianum papam: Ca. LXIIII.

r Egio simillimū pontificale uerbum: Tempus ē enī iam ad ætatem nostram descen/
dendi: Hadrianū Romanū pontificem sæpe dicētē audiuisse: Polycrates refert: qui
sibi præfamiliaris fuit: nullū se ab hoste suo quolibet maius suppliciū optare ꝙ ut
papa fieret. Et profecto nisi fallor: summi pontificat⁹ sarcinam quæ uulgo fœlix & inuidio/
sa uidetur: humeris subijsse difficillimū & gloriosum miseriæ genus est: His dico qui eā seq̄
ab omni contagio præcipicioq̄ præseruare decreuerūt. Reliquis enī quāto leuior uidet̄: tā/
to funestior status est. Videt̄ itaq̄ apud utrosq̄ formidabilis. Qd̄ si ille fatebat̄ qui id on⁹
paucis diebus pertulit: quid illis uideri debeat qui sub fasce senuerunt?

De Roberti regis Siciliæ sapientia: & prudēti dispositione quo ad omnia in morte sua: Ca. LXV.

A

f Ed noīe truncus erit & informis sapiētiæ tractatus absq̄ Roberti noīe. Nec ego nūc
uitā ei⁹ quæ tota moris ac sapiētiæ norma ē: nec longe ætatis acta cōmemoro: de q̄/
bus solis uł poetico uel historico sermone: quātūq̄ præsens īpetus animo suaserit:
integer retexēdus nobis liber ē: si largiēte deo studijs nostris ociosum tempus affulserit. Vt
si quid apud posteros fidei aut gratiæ noster labor īueniet: nepotū populus intelligat hunc
ætati nostræ regē cōtigisse: quē nulla nō sapiētissimū ætas dictura sit. Quis enī iclytū nomē
eius ope nostra nō ægeat cōtraq̄ poti⁹ nostrū eius auxilio: & claritatē & diuturnitatē sperare
queat: tamen tam digno tamq̄ honesto officio fungi dulce erit ꝑmixtisq̄ noīb⁹ amboꝝ re/
giam famā nulli⁹ indigā: debito obsequio ꝓseq̄: ꝓpriā uero & illi⁹ radijs illustrare: & ī æuū
parit̄ fortassis extēdere. Quis enī libꝝ q de Roberto rege inscript⁹ erit abijciat? Quis non
cupide quocūq̄ stilo scriptū relegat? Hoc nēpe ꝓposito precib⁹ quas heu supremo minsti/

B

mus digressu fundere dignat⁹ est ilicet acqeuim⁹: ut Africam sibi Scipioni denique nostro di/
carem⁹. Quāta aūt nobis uoluptas erit de illo scribere: cui tam liberi animo de illo scripta
sacrauimus? Q₂ denique iucundū cū uenerit: quo nihil in terris dulcius iam nūc cogitatione
præsumim⁹? Veꝝ & si uitā differre cogimur: mortē saltē liceat attigere: Immo uero uitæ me/
lioris exordiū: quis enī mortē dixerit? Decubuerat corpe quidē languidus: sed animo ala/
cri & infracto: nullus dolor: nulla cōsternatio: nullus egrediēdi metus: nullum manēdi desi/
deriū: in illo præsertim habitaculo: ubi tanto cum honore ꝑmanserat corpis ergastulū ar/
tusq̄ satis fatiscētes uelut totidē libertatis suæ uincula cernebat: Arebat cutis & uitalis ca/
lor infra senile pectus: iam redactus assidue decrescebat: ingemiabāt morbi: rarescebāt spiri/
tus: trāsibat dies ultim⁹: extremæ horæ tempus instabat. Nullæ interim querelæ: nullæ ip/
sius lachrymæ fluebāt: cū alienas abstergeret. Sentio qd mihi argutus nūc lector obijciat:
Fortitudinis hoc poti⁹ ꝙ sapiētiæ uideri. Nō inficior: non contēdo: sciens & uirtutibus in/
esse cognationē quandā: & hūc ipsum de quo loqmur omnib⁹ usq̄ in miraculū abundasse.
Hoc sane qd̄ sequet̄ ad qd̄ per tot præambula tendebat: stilus sapiētis & uniuersa circum/

C

spicientis atq̄ in extremis solito iudicio fruētis animi signū est. Quid enī ꝓhibet qd̄ in sin/
gulis uel regib⁹ uel philosophis miraē antiqtas? In hoc (dicendū est enī sæpi⁹) & rege simul
& philosopho posteritatē admirari. Nouerat se suis esse charissimū: seq̄ id meritum gaude/
bat qb⁹ grauissimū se mœrorē relinquere cert⁹ erat. Videbat adolescētulos regni successo/
res: & ætatē multis obiectā periculis uerebat̄. Nouerat sacrū religiosæ cōiugis arcanū: fugā
e sæculo illo adhuc supstite: meditātis. Tuto qdē poterat illustri fœminæ regni pondus cō/
mittere: Poterat illi aīo supædificare quātūlibet fūdamēta: nō deerāt nisi ipsa: qd̄ euēt⁹ do/

cuit: q̄uis miserata casū publicū saluti ꝓpriæ succurrere maluisset: seq; post sepulchrum tanti cōiugis mox ītra sacros parietes monasterii sepelisset: ad altiora suspirās. Hoc muliebre ꝓpositū iā pridē cognitū multa uoluētis aīm angebat qs habenas rerum post se flecteret: qs regnū statꝰ acciperet. Circūspicieb at scopulos: meminerat ꝓcellarum & ab aqlone & ab austro uēturasq; præsagiēs tempestates gubernator egregiꝰ: clauū cōmissurꝰ inexpertis: qd mirum si sollicitudinū uariarū fluctibus æstuabat? Tot difficultatibꝰ rerum: quæ uegetum licet ac ualidum fatigare debuissent: moriēs indefesso animi uigore consuluit. Primū omniū flentes ac eius conditionem miserantes: magnifice castigatos docuit nil sibi triste: nil asperū: nil miserabile: nil molestū: deniq; nil nisi suaue prorsus & iucundū morte cōtingere. Satis se iuxta Cæsaream sententiā uel naturæ uixisse uel gloriæ: optare se iam ex corporis statione discedere: sperare ab hoc mortali solio digressum ad stabiliora regna proficisci: Minime itaq; lugendum: sed omni gaudio ꝓsequendū iter suū. Quid multa? Sic omniū gemitus oratione compescuit: sic omnem miseriarum mortis opinionem ex audientium pectoribꝰ extirpauit: ut nunc usq; sese fœlices arbitrent: quibus illum ex ipsa morte cōtionantē contigit audire: nec morientis cubiculo ullas philosophorum scholas præferāt. Demū aduersus singula quæ terribilia ꝓuidebat accōmodata remedia ueluti præstitura uenenis antidota dictauit: Regni gubernacula successoribꝰ quos matrimonio iunxerat tradidit: Identidem admonēs: Hoc istud cōsilio: hoc illud periculū declinate. Sic cum subiectis: sic cum amicis: sic cum hostibꝰ uiuite. Hæc & alia similia: cum solita & aucta magis maiestate dixisset: tota mente in deum uersus expirauit: & e corporeis uinculis lætus excessit. O fœlicem perfectamq; sapientiā: inter mortis angustias cum cæteris hominibꝰ: ne dum rerum externarū: sed sui etiā ipsius uix ulla supest memoria: ita secum omni ex parte cōsistere: ita supstites consolari: tanq; nō ipse: sed hi morituri sint: ita res suas disponere ceu rus peteret non sepulchrū: Et regno qdem in longū cōsuluit: modo uoces abeūtis animis ĩhæserint: nec (qd multū uereor) externis uitæ consiliis euanescant: Ego autem hactenus domini mei finem referens: inter contrarios affectus distrahor: & amara quadam pascor dulcedine: nec unq; nisi lachrymis coactus ab hoc sermone diuellerer.

De sapiētia Maphei uicecomitis Mediolani: & de sapiēti recupratiōe perditæ patriæ suæ: Ca. LXVI.

m Apheus uicecomes: uir hac ætate prudētissimꝰ ē habitꝰ. Is Mediolanēsi patria præpotentis inimici uiribus pulsus: dum ad Canem magnū Veronensem exulum atq; inopum: ut iam diximus: hospitale notissimū confugisset: turbas hominū atq; conspectum uitans: qd curis grauioribꝰ pressi solent: procul a ciuitate solitariū: ut aiūt: sibi elegit habitaculū. Vbi cum breui tempe deserti senis exilium ludibriū esse inciperet: q fama loqueret: solum ac uagantē dies integros supra ripam Benaci lacus agere: superbus hostis unū ex suis ad eum illudēdi gratia misisse traditur. Qui solıuagū ut audierat prospiciēs: aliqnādiu contēplatꝰ accessit: & domini sui uerbis quæsiuit: Primū qd illic solus ageret: Respondit senior: Retia tendo solus ideo ne quis obstrepet. Subsecutus nūcius: Qui me inqt dirigit: scire cupit ex te quibus uiis & quando speres in patriam reuerti. Et ille: Eisdem inqt quibus egressus sum: Sed non anteq; flagitia sua sceleribus meis præponderare cœperint: tunc me purgatū leuioremq; remeare: illum ponderibus suis descendere ac præcipitem agi necesse est. Qd cum Mediolani dño renūciatū foret: exclamasse unū ex astantibꝰ ferūt: Seniculus ille ex omnibus quæ habuerat nihil præter spem sensumq; retinuit. Nec dum tamē turo contemnit. Et profecto sapient ad utrunq; responderat. Primū qd secretū eius ꝓcul ab omniū turbis ageret. In secūdo enim non sapiens modo: sed uates fuit. Siqdem nō multo post: hostis exuperante nequitia: cui insolēs dabat alimēta fœlicitas illo deiecto: ipse uictor in patriam rediit. In qua usq; in præsentē diem ut uidemus ipsius & nepotes dominātur & filii.

De religioso qui conuiuiū ad crastinū refutauit: quia crastinū non habebat: Ca. LXVII.

d Ictum unū audire placuit: & referre delectat. Religiosus quidam uir spectatæ sanctitatis ac iam senio grauis ad insequentis diei conuiuiū inuitatus: Si quid ait nūc ex me uultis præsto sum: qd uero cras agēdū sit: uos qbus uacat cogitate: Ego enim a multis ānis crastinū nō habui. O fœlix si uera memorasti. Quid enī miserū formidare pōt

q; crastini curis resecatis: hũc diẽ ut extremũ ordinat: ut extremũ aspicit? Omniũ rerũ suarũ ĩ expedito rationẽ habẽs: nec de præteritis nec de futuris anx⁹. Sũma hunc & sacra cũ delectatione uiuere necesse est: impletis uitæ officijs & sarcinulis rite compositis: adhuc inter homines cunctantẽ & nihil iam præter dei reuocantis imperiũ expectantẽ. O iterũ & iterũ fœlix: nec scio an fœlicior: si dicere posses qđ est apud Senecam: Iam paratus nihil cogito: de die toto cogitare arbitror: alioqn stulte se artasse ad uesperam.

De sapienti usu & doctrina Brixiensis circa eruditionẽ propriorũ liberorum: Ca. LXVIII.

A

q Vam hoc recte præmissis addiderim: uiderint doctiores: mihi prætermittere quidẽ non libuit: Brixiensis uir & morum & sanguinis nobilitate conspicuus dicitur. Ego enim hominẽ non noui: sed qđ sæpe mihi relatum est teneo. Inter multa nimirũ quæ sapienter & cum amicis & cum uicinis agit: hunc cum filijs morem seruat: usq; ad quartũdecimũ ætatis annũ ferulis & uerberib⁹ lasciuiẽtes domat: tenerũ ac tractabile ingeniũ omnibus modis ad arbitrium suũ fingẽs. Postq̃ uero pubertatẽ attingũt: flagris abiectis: precibus ac monitis ad uirtutem cohortatur & rectam uiuẽdi uiam sedulo illis obtestans & pericula dinumerans quæ obliq̃s tramitib⁹ gradiẽtes manẽt. Hoc patris officiũ dictitans: filios enĩ esse: non seruos cum quibus neruis & catenis agendũ. Adijcit & illam facti rationẽ: Quid inquit se simul & filiũ torquere iuuat: sapientẽ nemo nisi deus facit. Itaq; dum nihil intelligunt: officiũ tuũ imple: Post admonuisse satis est: De reliquis si quid carcere uel supplicio dignũ interuenerit: & tibi parce & filio: curamq; hãc omnẽ supremo artifici cõmitte. Sensi

B

ego quidem in multis: sed in meipso clarius frustra naturæ repugnari. Quanto enĩ studio parentes mei egerant: ut patrimoniũ aucturus ius ciuile pdiscerem. In quo uiuentib⁹ ijs aliquãtulũ processi. Vt autem mihi relictus sum: eo redij unde nunq̃ animi intentiõe discesseram. Valde parẽtib⁹ cupiebã obsequi: sed natura cogebat: nec dici necesse est qđ omẽs norunt q̃ procul hæc me ab illorũ opinione raptauerit. Nunc quoniã duo maximi tractatus unũ ingentem librũ occupant: Pars primæ uirtutis tertia: quarto mandabitur uolumini.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum memorandarum Liber quartus: In quo de prouidẽtia tertia parte primæ uirtutis scilicet prudentiæ tractatur: Incipit.

Tractatus primus est de coniecturis.

De Appio Claudio qui cautissime prospiciendo uidebat Romanorum uirtutem negocijs ali segnitieq; marcescere: Ca. I.

a

B altioribus incipiam. Quid enim populo Romano in terris altius fuit? hui⁹ euentus ab illustrib⁹ uiris multo ante prouisus est. Appius Claudi⁹ in omni sermone negocium Romanorũ ocio præferre solitus fertur. At quæ memoria tam demens est: quæ ocij dulcedinem negociorũ curis si facultas securitasq; cũ ocio contingat: non præferendã censeat? Sed in anteriora prospiciens uir cautissimus: uidebat id quod exitus approbabat: Romanam uirtutem negocijs ali segnitieq; marcescere.

De sentẽtia prouidentissima Quinti Metelli dubitantis an uictoria Romanorum in Carthaginem lætabilior an formidabilior esset: Ca. II.

e

Quidem qđ hic generali quadam admonitione atq; indefinite censuerat: Quint⁹ Metellus reb⁹ ipsis applicuit. Bello enĩ secundo punico: pulso tandẽ ex Italia Hannibale ac subacta Cathagine: cunctis gaudio exultantibus: solus in senatu graui ac circũspecta sentẽtia usus est: Ignorare se asserens an ea uictoria lætabilior an formidabilior esset reipublicæ. Sicut enĩ Hãnibal alpes ingenti strepitu transgressus cõcussa Italia dormitantẽ populũ Romanũ excitasset: Ita uerendũ ne illo digresso silentio & pacis reditu rursũ obdormiscerẽt: Et quos labor ac metus exercuerant: securus torpor opprimeret.

Qualiter Scipio Nasica præuidẽs mores Romanorũ in pace ruituros: aduersatus ẽ sapiẽtissimo Catoni: cẽsenti penit⁹ delẽdã esse captã Carthaginẽ: Ca. III.

n

Am quid aliud ante oculos habebat ille uir optim⁹ a senatu iudicatus Nasica: tertio bello punico: dum a sentẽtia Catonis Censorij: q uir omniũ sapientissim⁹ habe-

batur: acerrime constanterq; dissensit. Et illo censente inexorabilit' delendã esse Carthaginem: aduersarius est. Non q urbem infestissimã parcius odisset: sed q patriã diligeret: cuius mores præuidere se dicebat: in luxuriã abituros: amoto æmulæ urbis stimulo. Atq; utinam eius tunc consiliũ ualuisset: longioris æui forsitã Romana fœlicitas fuisset: Nec hostili urbe ferro flammisq; consumpta: ipsa tam breui post tempe: nõ armis sed uitijs ꝓpellentibus corruisset: pace bellorũ gloriam inquinante: atq; orbem domitum uendicãte luxuria. Et hoc quidẽ de moderatore terrarũ ac principe nationũ populo: Nũc quæ de illustrib⁹ populei⁹ uiris: ab alijs itidem præclaris cõiectorib⁹ præuisa sint referam: A Cæsarib⁹ incipiẽs: quibus nihil occurrit hac in urbe sublimius. In hac quoq; tãta rerũ altitudine: quia de longinquo cernẽti: suprem⁹ omniũ primũ mihi uertex ostendit: ille mihi stilo etiã præferẽd⁹ ẽ.

B

De prudentia Lucij Syllæ regnantis: quã habuit de Iulio Cæsare inope adhuc adolescente: & qualiter Pompeiũ admonuit: ut caueret illum puerum male præcinctum: Ca. IIII.

A

i IVlius Cæsar futurus rerũ dñs: ad illud principat⁹ fastigiũ: imo uero ad cœlum opinione hominũ peruentur⁹: quippe imperiũ oceano famã q terminet astris (ut Virgilius ait) ipse is inq; ut mundus agnosceret: nihil non licere fortunæ: inopem atq; sollicitam & inquietam egit adolescentiã. Persequente eum Lucio Sylla: qui tũc euersæ reipublicæ impetitabat: e medio atq; hominũ ex oculis fugiens: nec in latebris tutus erat: nisi eas crebro: & (ut ait Suetonius) prope per noctes singulas cõmutaret: seq; ab inqsitoribus pecunia redimeret: Importuno morbo quartanæ præter cætera uexatus: Sic cũ amico suo ludebat eo tempore fortuna: dum inter sextũdecimũ & uigesimũ ætatis annũ ageret: Interuentu tandem uirginũ uestaliũ & clarissimorũ uirorum: qui eum affinitate: & ꝓsecutorẽ suum amicitia contingebãt: uix ueniã consecutus est. Cum enĩ Sylla preces eorũ non admitteret: atq; illi ex aduerso obstinata importunitate precarent: nec facturi finem uiderent: fessus exclamauit: Et uobis hunc Cæsarem habetote: dum noueritis hũc ipsum cuius salutẽ tanto studio ꝓcuratis: futurũ quidem optimatiũ quorũ uos mecũ ꝓpugnatores fuistis & publicæ salutis euersorẽ: Nam Cæsari multi insunt Marij. Idem Sylla optimates crebro (sicut Suetonius refert) & noiatim Pompeiũ magnũ (ut est in Saturnalib⁹) amicũ & familiarem suũ: tum cũ nihil oĩno formidabile uideret: admonuit: ut caueret illum puerũ male præcinctum: Cæsarem habitu significãs. Quid hac ꝓuidentia diuini⁹? Quid his coniecturis certius? Puerũ studijs liberalib⁹ eruditũ: nec diuitijs nec potestate terribilẽ: sic introspicere ut senectutis etiam euenta præuideas. Quid enĩ? nõne qđ de optimatib⁹ prædixerat: tum sæpe: tum in campis Thessalicis impletũ ẽ: ubi totus fere Romanæ nobilitatis sanguis effusus turbidos amnes transmisit ad maria? Qđ autẽ Pompeiũ præmonuit: haud quaq; superuacuũ fuisse: & quidẽ Thessalicus dies experimẽto fuit: & ille præcipue quo ad littus ægyptiũ urgente fortuna compulsus est: & modo triũphator gentiũ: infandi regis imperio miserabiliter discerptus: inopem regi truncũ uoluendũ fluctib⁹: medicatũ caput spectandũ præbuit uictori.

B

De trãsitu a cõiectura Iulij ad cõiecturas aliorũ Cæsarũ: Ca. V.

a ET quia Cæsareũ nomen attigim⁹: euagãdi materiã stilus habet. Tam uæhemẽtes enĩ aliquot cõiecturas sub hoc noĩe reperio: ut prope suspicari cogar: nescio quid non ꝓuidentiæ tantũ sed diuinationis sub illis pectoribus habuisse.

De coniectura Theodori: quam habuit de Tiberio discipulo suo: quem lutum sanguine maceratum uocitabat: Ca. VI.

i STatq; de Tiberio imprimis libera coniectura Theodori: eoq; mirabilior: quo & ante concepta apertius expressa est. Hic enĩ tunc rhetoricæ magister: Tiberiũ puerũ ꝑspicaciter intuitus: quotiens obiurgare eum uellet: non nisi lutum a sanguine maceratũ uocitabat. Satis proprie etiam si post morũ suorũ experimenta & imperij facinota dicerẽtur. Quibus eum uerbis uel accõmodatius uel breuius post annũ septuagesimũ illi⁹ loquens: segnem ac fœdam & cruentam hominis naturam: ac præsentes actus effigiare potuisset: q̃ senis mores ex puerilibus indicijs designauit?

De coniectura Tiberij de Caio Caligula: dicentis illum suo omniumq; exitio uiuere: ac uenenosum & mortiferũ mũdo aĩal Romæ ali: Ca. VII.

a MAGe q̃ euidens ipsius Tiberij de Caio Caligula successore ꝓuidentia. Habebat eũ

supra fidem: non tantũ sibi obsequentẽ: sed suis omnibus nihil indignantẽ: Oia etiã aspera & gratia æquanimiter tolerantẽ: usq; adeo: ut principat⁹ actibus primæuo obsequio collatis: res in prouerbiũ uersa sit: Nullus seruus Caio melior: nullus peior domin⁹: Et tamen interdum dicere solebat: Illum suo & omniũ exitio uiuere & uenenosum & mortiferũ mundo animal Romæ ali. Mirum q; eum uiuere diutius passus est. Sed puto sic recens Christi mors & sanguis innocuus exigebat: sic humanũ merebat̃ gen⁹: ut scelestũ imperiũ ferus & inhumanus princeps exciperet. Ipse quidem Tiberius dignus erat talem & prouidere & habere suæ mortis auctorem: Nam de eo minus miror q; Galbam quem præuiderat rerũ potiturũ: sub ãnis puerilib⁹ nõ sustulit: Neq; enĩ dissimulauit causam: q; ille tunc puer in extrema demũ ætate pueturus esset ad imperiũ. Itaq; uiuat sane inquit qñ id ad nos nihil ptinet. Et Caij quidem fructus ex ipsis floribus potuit cõijcere: at Galbæ principat⁹ quibus coniecturis: uel ipse: uel Augustus (simile enĩ & de ipso scribi uidet̃) tam lõge præuiderat: Non uacat res miraculo: nisi quia ut id Cæsarib⁹ insitum quodãmodo credat̃: Vespasian⁹ effecit: quem mox attingam: si ordinis nõ deserendi gratia: unũ prius adiecero.

De coniectura Domitij in natiuitate Neronis filij sui: dicẽtis ex se & Agrippina coniuge sua nihil nisi abhorrendũ & publice nociturum potuisse procreari: Ca. VIII.

Omiti⁹ Neronis: mũdo pestilẽs & dãnosus: pater natũ sibi filiũ audiẽs: congratulãtib⁹ amicis: nullo tact⁹ gaudio: Scitote inqt ex me & Agrippina nihil nisi abhorrẽdũ & infaustũ ac publice nociturũ potuisse pcreari. O ĩfœlix: sed uerax uates: Vnde hæc tibi tanta præscientia futurorũ: Not⁹ eras tibi tu: nota coniũx execrabilis: qs te impetus implicuit tã mœstis amplexib⁹: Sed debebat̃ hic part⁹ morib⁹ humanis: & princeps imperio Romano: qui Caligulæ nomẽ ac titulos obscuraret: ac tu genituræ miserabilis pater: sciens mũdo nocuisti: clara profecto hinc illinc q; cõiecturarũ aderant indicia: quib⁹ tam proprie ad cõmunis filij noticiam penetrares.

De cõiectura Vespasiani circa successionẽ duorũ filiorũ suorũ in Imperio: Et qualit̃ Domitiano prædixit: fungos nõ esse sibi metuẽdos sed gladios: Ca. IX

Espasian⁹ quidem (ne differã qđ pollicitus sum) duos filios habẽs: q̃q̃ nec hæreditas iam Cæsares faceret sed fortuna: nec ipse cuiq; suorũ successisset: tam constantẽ tamẽ filiũ suũ: & qđ mirabile est: utrũq; sibi successurũ præuidit: ut multas cõiurationes & insidias perpessus: tandem in senatu nõ dubitaret asserere: frustra se dolis appeti & inani successu: Se enĩ sublato: aut filios suos imperiũ habituros aut neminẽ. Nec fefellit oraculo similior uox q̃ mortalis hominis cõiectura. Idem Domitianũ filiũ sup cœnã fungis abstinentẽ: cunctis audientib⁹ irrisit: fati sui negociũ dicens: Nec enĩ fungos sibi metuẽdos esse sed gladios. Tanto ante illi genus suæ mortis denuncians. Hinc iam ab urbe simul & Cæsaribus abeundum est.

Qualiter Iosephus præuidit Vespasianũ bellum agentem: post Neronem futurum esse Cæsarem: Ca. X.

Currit aũt post Vespasianũ Iosephus: uir apud suos clarus: nec obscur⁹ apud nostros: qui ab eodem captus: tempore quo Neronis imperio bellũ gerebat ĩ Iudæa: cum sibi uincula circũdari uidisset: quasi nihil motus breui captiuitate & oĩno futuri cert⁹: Tu idem (inquit) Vespasiane: quẽ nũc alterius iussu uinciri facis: cito Impator factus iubebis absolui. Id sane qbus cõiecturis præuiderit incertũ: nisi quia & nota Neronis impietas: uelocẽ casum: & spectatũ Vespasiani meritũ: ascensum polliceri poterat: quo rerũ potente: nihil inhumanũ formidandũ erat. His forte uir puidus ad salutis ac libertatis spem ratiocinãdo peruenerat: ppter qđ tam intrepide loquebat̃.

De transitu a Cæsaribus: qui sua prouidẽtia tñ admiratiõis memoriã meruerũt: ad eos in quib⁹ & puidẽtia miratur & consiliũ laudatur: Ca. XI.

Væcũq; fere de Cæsarib⁹ dicta sũt: uacua cõsilij dixerim: sed plena miraculi. Quid enĩ pfuit de longinquo uenturos casus præuidisse: nec obuiã isse cũ iri posset si modo poterat: Nec erat: ut est apud poetam: Fortuna omnipotẽs & ineluctabile fatũ: Vtcunq; se res habebat: propter admirationẽ tantũ memoriã meruerũt. In his autem qui sequunt̃ & prouidentiã miror & consilium laudo: futuris periculis abiectũ: q̃uis & ut præ

rumq; solet: ab imperita multitudine spretum atq; calcatum sit: Nihil enim bene suadētiū laudibus officit obstrepentiū furor: Multis profuit ad gloriam quæ dicerent: quæ ue consulerent contemni: dum clarior prouidentiæ fides: magnis post laudibus quæsita est.

De prouido consilio Herennij qui Romanū exercitum apud Caudinas furcas captum inclusumq;: uel prorsus liberari cum honorificentia: uel ex toto interimi consuluit: Ca. XII.

A

p Ontius Sannitū Impator: apud Caudiū ambos cōsules atq; omnē exercitū Romanū forte præruptis & angustis locis īcluserat. Miserabile spectaculū: tot fortissimos uiros adempta pugnæ copia & armatos simul & captiuos cernere. Cum interuentus noctis animos ab operibus in curas traduxisset: nec minus lætitia uictoribus q̄ inclusis dolor consilium ademisset: Visum est Herenniū uictoris patrem: uirum & ætate & sapientia prouectum consulere: Neq; enim ꝓcul aberat. Senex audito rerum statu: consiliū dedit: ut abire ꝑmitterent: Insuper & honorificis uerbis & omni obsequiorꝫ genere ꝓsequerentur. Qđ ubi in consilio castrorꝫ: apud feroces animos iuuenū agitari cœpit: nimis molle ac prorsus senile consiliū de tam infestis hostibus & indignares omnibus uideri. Ƥtoinde iussus nūcius reuerti: & uirilius respōsum poscere. At ille omnes ad unū occidēdos censuit Romanos. Enīuero tum cūcti: præcipue imperator delyrantē iam senio patrem affirmare qui de eadem re tam repugnātia suaderet: Quia tamen fama hoīs ingens erat: placuit rursū exquirere: si qđ forte mediū cōsiliū haberet. Tum uero senior stratu sese iussit attolli: & uehiculo impositū: ad castra filij perferri: Cuꝰ ad aduentū circūfusis omībus: Nihil inq̄t noui consilij daturus uenio: sed eorum quæ dedi dicturus rationē. Primū quidem est: Romanos bello clarissimos & optimos mortaliū uiros: grādi & insperato bn̄ficio astrictos ex inimicitijs ad amicitias attrahere: & uobis ac posteris uestris tam ualidæ gentis præsidiū promereri. Quonā enī modo unq̄ odisse poterunt aut eos aut sobolē ꝑ q̄s se meminerint uitæ ac libertati redditos? Sed hoc uobis displicet. Secūdū reor uti præsenti fortuna & gentē inimicā extirpare radicitus: Sic enī in longum: non tantū uobis consulitis: sed his q̄ ex uobis etiam nascent. Tertiū sane qđ ex me petitis: consiliū nullū est: Nam quos inq̄t ī manibus habetis: dimittere cōtumelijs affectos: ea demū sententia est quæ nec hostē tollit nec amicos parat. O sapiētē senē & singula ꝓuidentē: Veruntamē cæcus & insolens uictoris animus: utroq; consilio despecto: tertiū qđ ille damnauerat amplexus: exercitum ac consules exarmatos: & sub iugum actos relaxauit. Qđ cum annūciatū esset Herēnio: ut audiuit eos mœstissimos deiectis frontibus abire: nec amicū nec hostem posse a quoq; Romano uerbū extorquere: Heu inquit miseri: q̄ graues minæ sub hoc silentio premunt. Id quoq; q̄ uere præuiderit: subsecuta Sannitū strages duce Papyrio Cursore: reimpositūq; iugum Pontio legionibus testantur.

B

De prouido consilio Hannonis Carthaginensis ut Hannibal ab exercitu abstraheretur: & maneret inť ciues: & qualiť deuictis Romanis per Hannibalem solus Hanno consuluit esse tractandū de pace. Ca. XIII.

A

a T ut duos ꝓuidos senes de diuersis climatibꝰ cōiūgam: Hanno Carthaginēsis uir apud suos spectatæ ꝓuidentiæ: præferuidū Hannibalis ingeniū ab infantia contēplatus: semper suasit continendū domi sub legibꝰ: docendūq; ex æquo cū ciuibus suis uiuere: Abstrahēdū ab exercitibus: ne intempestiuo assuefactus imperio: postq̄ ciuem dedidicisset: tyrannū ageret. Id an salubriter præmoneret: declarauit exitus. Q̄ta enī cum Africæ Hispaniæq; & Italiæ ruina: quantoq; populorꝫ cū gemitu ac sanguine: imperitandi dulcedinem semel degustatā perpetrare puer ille nisus sit: tam notum est ut cōmemoratiōe non egeat. Nouerat utiq; senex hic: alteram eius exilij partē: qđ periculi ascribit Aristophanes: de quo dictum est supra. Ideo ut Hannibali: ad summā licet potentiā euecto: obtrectare non desierit: & in Italia iam tonantis uictorias ausus sit uerbis extenuare: q̄uis obstrepēte populo: & tristis exitus uaticinari: seu pacis eum amor cogeret: seu patriæ: Nam inuidiā in tanto uiro etsi aduersarij criminent: ego non suspicor. Deniq; post Cannensem cladem: & illud pene nouissimū uulnus imperij Romani: cum Mango tam magnæ fœlicitatis nuncius in Carthaginensi senatu rem omnem: ut gesta erat exposuisset: & stragis infinitæ modum quasi numero non posset: coram affusis anulorū aureorum modijs qui Romanis ciuibus occisis dempti fuerant metiret: cūctis lætitia attonitis: Hanno solus in eodem habi

B

tu persistens: interrogauit: nunqd ob tam grauem casum quisq̃ socio℞ populi Romani ad Hannibalē transfugisset: Vbi nullum ideo fidem mutasse cognouit: censuit legatos e uestigio mittendos qui pacem a Romanis peterent: in eo rerum statu facilꝰ impetrādam. Quæ sententia parui remissiq̃ animi: multis tum fortassis uisa est: post autem: sero licet: geminis Carthaginensiū ruinis summæ ꝓudentiæ apparuit.

Qualiter Achitus prædixit ciuibus cauendum esse adolescētem Periclem: eo q̃ esset i sermone similis Philistrato libertatis publicæ euersori: Ca. XIIII.

A n Ec illa prætereūda est Achiti senis exclamatio: qui eum primo contionārē adolescētem Periclem audiret: repente Philistrati quem senio grauem iuuenis audierat recordatus: Cauete ait hunc iuuenē ciues. Est enī in loquēdo persimilis Philistrato. Vulgo quidem plausibilis nihil nisi præsentia cernēti: seni autem & præterita memoranti & futura prouidēti: formidabiliter loq uisus est. Quid igitur? Falsum ne præsagijt: aut nō recte præuidit: qui ex sermonū similitudine: coniecturā traxit ad similitudinē animorum? Profecto Pericles alter erat Philistratus: nisi qd ad euertendā libertatē ille linguam pariter & dexteram armauerat: huic lingua suffecit. Et nūc hi tres senes remaneāt inuicem fabulantes: B modo diuersitas lingua℞ non impediat: ostentāteq̃ alter alteri: incredulā patriam iuuenū cōsilijs in cineres resolutam: Nos iter inceptū seqmur. Postq̃ uero ꝑ præsentia a præteritis in anteriora transgressi sumus: non alienū forte fuerit aliquot species attingere earum rerum per quas ad præsentiā secuturi temporis curiositas humana suspirat: q̃uis non ignoremus ꝓudentiā uiro℞ diuinationē anicularū esse propriam: Verū quia utriusq̃ studium de futuro est: eatenus similes uidenr: ut illa rectis tramitibus ꝓcedentre: hæc perplexis erret anfractibus. Itaq̃ quo illa peruenit: hæc nititur frustra qdem: nisi dirigente ꝑ tenebras fortuna mortalē ignorantiā: idq̃ perraro: sicut sapiētissimis uiris uisu & experimēto compertū est. Quā ob rem iuxta positæ sūt: ut uno uelut obtutu: uideas quā fugeas: quāue seqris. Id enim est eius de qua iam diu loquimur prudētiæ. Placet autem ex oraculis exordiri.

Tractatus secundus est: De oraculis:

Quid sit oraculum secundū Senecam: Ca. I.

A o Raculum est: ut a Seneca diffinitur: uoluntas diuina: hoīs ore enunciata. Qđ si sic intelligitur: iam piget incœpti: præstat titulum abradere: Nam quis ego sum qui sacros dei nuncios prophetas ueteres attingam stilo? Non ea uis animo: neq̃ id meæ facultatis est opꝰ: Verū quia etsi migraturo similis: sæpe impedimenta collegerim: migrare tamen hactenus non contingit: eoq̃ uisco teneor: ut a secularibꝰ studijs nequeam auelli. Sic intelligi postulo: nō tanq̃ de infallibilis & omnipotētis dei: sed quasi de dæmonio℞: quos illi deos uocant: respōsis: scripturus sim. Si enim illi dij forent: cur non hæc oracula dicerent? Diffinitio quidem non abhorret: Vtiq̃ enim mortalis homo cōsueuerat illis spiritibꝰ impleri: & sic uentura prædicere: sed tā multis ambagibus obsita: ut facile internoscas: q̃ fallax instigator anhelantis uatis pectus impelleret. Ex hoc genere responsum illud ē Delphici Apollinis: datum Tarqnio supbo: Qđ B si apertum & euidens fuisset: nequaq̃ tantam laudem acumen interpretis meruisset. Sed de hoc suo loco dictum est: Hic autem similia quædam ex uaria libro℞ lectione collegi: quibus lector admonitus gaudeat: & deo gratias agat: q̃ ex tenebris eductꝰ & ad serenæ lucis speculum reseruatus est. Nec uereatur aut Iouem aut quemuis alium ex illo℞ dijs: & quem in hoc præ cunctis attollunt Apollinem irridere: præsertim cum Marcus Tulliꝰ: uir eius sectæ atq̃ illorum tempo℞ longe doctissimꝰ: in libris suis: libera eum irrisione despiciat: quē ille suspiceret publicæq̃ cederet insaniæ: Nobis tā institutum est: & execrari pegrinū mēdacis dei nomen & odisse. Ad hoc autē proderit aliquas eius fallacias agnoscere: quibꝰ humani generis illusor potiꝰ q̃ consultor: famā sibi diuinitatis multa misero℞ cæcitas quæsiuerit.

De responso illusorio: quod dedit Appio Claudio quædam diuinatrix dicta Phemenoes: ne minas belli dubitaret possessurus in Eubote cellā: Ca. II.

a Ppius Claudius is qui ciuili bello Pompeianas partes secutus est: de euentu rerum dubius: uicinū castris qui iam tū neglectus obmutuerat: retemptauit Apollinem. Itaq̃ Phemenoes quædam templi uates in antrum compulsa: solitoq̃ exæstuans furore: fertur in hanc sententiam respondisse: Magnas huius belli minas Romane ne timeas: Nihil enim ad te: quoniam in pace litꝰ Euboicū uelut quidam Eubotæ cellam posside/

bis. Quo ille responso uelut in somnis accepto: perplexior discessit inde q̄ uenerat: Sed non multo post apud locum qui Eubotæ cella dicit̃: quo secutus responsi quem putabat sensũ se cõtulerat: ante supremũ prælium morbo iterijt. Ita subtractus bellis & sepulchro conditus: euboico fidem fecit oraculo.

Qualiter Nero percontator mathematicoꝝ & idolorum: responsis fallacibꝰ frequenter in uita & in morte illusus fuit: Ca. III.

n

Ero Cæsar portendi sibi mutationẽ status a mathematicis accepat: Qui in hoc cõcordes: in eo discordabant: quæ nam fortuna imperio deiectũ exciperet: His æger delphicum oraculũ experiri statuit: Sic enĩ sibi uisus est abominans: hæsitationem suam ad diuinũ cõsilium traducturus. Inde sibi responsum est: Annũ tertium & septuagesimũ caueret. Qđ enim audisset: homini incõsiderato & uix tricesimũ ætatis supergresso tãta securitas incesserat: ut iam nil metuens: & prosperitatẽ & ætatem sibi integram sponderet: quasi ante prænunciatũ tempus ab Apolline: mori nõ posset. Eodem q̄ uanitatis & insolentiæ raptus est: ut preciosissimis quibusdã rebus maritima tempestate deperditis: affirmaret eas ad se uel piscium obsequio reuersuras. Talibus intumuerat erroribꝰ: cum subito ab omnibus destitutus & ad turpissimã cõpulsus est mortem: utiq̄ cõsiliario dignꝰ Apolline: q̄uis mendacij parens: ne quid mentitꝰ uideret̃: consuetis ambagibꝰ atq̄ arte ꝓuiderit: q̄ ipse Nero suprema illa nocte audito clamore militari: suũ execrante & Galbæ nomen celebrante: sero licet quiuerit intelligere: & ad infœlicitatis suæ cumulũ auctorẽ oraculi ueridicum opinari. Galba enĩ successor tertiũ & septuagesimũ annũ tunc agebat.

A

B

De duplici oraculo seu responso facto Traiano per Apollinẽ in templo Heliopolis tam per litteras uacuas clausas sibi missas: q̄ per frusta uitis sectæ in sudario inolutæ: mortẽ Traiani ĩ uindemijs proximis secuturã designãtis: Ca. IIII.

a

Pud Heliopolim Assyrioꝝ templũ: fuit ꝑplexis ut aiũt numinibꝰ incertũ: qđ & sol ibi coleretur: & Iupiter & Apollo. De hoc quidem incertior fama est: sed hũc quoq̄ templi eius accolam: ex furore ministroꝝ & ex diuinatione confirmant. Hunc igit̃ Traianus hortantibꝰ amicis bellõ Parthico consulendũ ratus: Romano more fidem oraculi prætẽptare uoluit: ne quid forte mortalis fallaciæ fingeretur: sigillatasq̄ litteras transmisit: ad quas sibi petijt responderi. Erat enim mos & de longinquo per epistolam consulẽdi: Spiritus ille uaferrimus qui in consignatione imperialiũ litterarũ forsan interfuerat: temptatum se intelligens: ut humanam irritaret insaniam: nosse se commentũ consulentis ostẽdit. Oratus enim ad id qđ in litteris clausum erat respondere: Chartam poposcit: quã cum sacerdotes attulissent: sicut erat claudi iussit & remitti. Illis quidem attonitis: & qd sibi uellent præstygia dei sui: cum admiratiõe reputantibꝰ: Nec minus admirans impator: oblatã uidit & aperuit: ut qui solus facti conscius foret: & chartam illi signatam quoq̄ sed uacuã misisset. Itaq̄ iam satis expertum credens: & de templi religione certissimꝰ: secundis litteris cõsuluit: Esset ne post belli finem Romam reuersurus: Ille autem scripto nihil: uitem ĩ partes sectam ac sudario inuolutam remisit principi: Traiani mors proximis uindemijs consecuta: reliquiæq̄ Romam reportatæ: responsi nubilum discusserunt.

A

B

De responso illusorio quod accepit Caius Caligula in templo fortunarũ: q̄ caueret a Cassio: a quo fuit postmodum interfectus: Ca. V.

ſ

Ed ne Apollo solus impatoribꝰ nostris irriserit: Gaius Caligula uarijs undiq̄ prodigijs pulsatus: templum fortunarũ Anthij cõsuluit: quem locum ueluti natalẽ sibi omnibus locis atq̄ secessibus (ut Tranquillus ait) semper prætulerat: Responsum: Caueret a Cassio. Ea re permotꝰ: Cassio longinquo qui ꝓconsulari imperio tũc Asiã obtinebat: destinauit mortem. Et forte consultor id agebat: sed Caius interim a Chærea: q̄ & ipse licet minus uulgato nomine: Cassius erat: interfectus est.

De respõso quod accepit Vespasianꝰ in mõte Carmeli: quicquid mẽte concepisset ac temptasset: successurũ fœlicit̃: quãuis arduũ & laboriosum: Ca. VI.

u

Espasiano autẽ sub Nerone rem Hierosolymis gerẽti: uicinũ Carmeli montis oraculum experiendi desideriũ incessit: Vnde in immensum auctus est: accepto responso: quicquid mente concepisset: quicquid temptasset successurum fœlicit̃: q̄uis arduum aut laboriosum uideretur: Pariper iste fidelius & paulominꝰ ueracit̃. Sed ad Apollinem reuertor.

De oraculo dato Atheniensibus in aduentu Xerxis: Ca. VII.

T ne clarius inter uicinos locutum putes: sub aduentu Xerxis: territis græciæ urbibus: ab Atheniensib9 consuitus: quo nam modo saluti propriæ ac filijs ꝓuideret? Respondit: Muris ligneis. Id ambiguũ more suo confusumq; consiliũ Themistocles interpretans: pro muris ligneis naues intellexit. Itaq; hortãte eo: deserta urbs turba ad bellandũ inhabilis: & preciosissima rerũ repostis locis abdita: Ipsi autem armati classe cõscensa: experiri fortunam pelagi decreuere: casus præstitit & Salaminatæ uictoriæ successus: ut cõsultor uerax haberetur. Qua in re: si non plus illinc Xerxis ignauia: hinc Themistoclis cõsilium ac uirtus: q̃ Apollinis oraculum effecisset: ægre ꝓfecto muris ligneis: hostis tam numerosus excipi ualuisset.

De responso dato Lacedæmonijs: Ca. VIII.

p Aulo Lacedæmonijs apertior: quib9 eadem tempestate consulentib9. aut urbi aut regi eorundem pereundũ esse respondit. Atq; ita contigit. Rex enim Leonides gloriosissime moriens: patriam reliquit incolumẽ: quãq; recte iudicantib9: oraculo regis mors: uirtuti regiæ: salus urbis ascribẽda sit.

Qualiter in consilio obscurus: in adulando uero clarus fuerit idem Apollo: & de laude Socratis: Ca. IX.

A q Vid q in consilio anceps & obscurus: in adulando clarus & simplex reperit? Quid causæ putem interuenisse: nisi ut illic remediũ occultaret: hic superbiam & inanem iactantiam mortaliũ pectoribus ingereret? Utrobiq; fallendi ꝓpositũ utilia tegere: damnosa reuelare: Socratem omniũ qui uiuerent esse sapientissimũ respondit. Nullum hic inuolucrũ: aperte locut9 est: Nec puro falsum dixit. Sed quorsum his laudandi blanditijs pergeret: non uideo nisi ut hominẽ doctissimũ: & cuius moleste sapiẽtiã ferebat: æstimatione suijpsius tumidum: & uelut diuino iudicio prælatum insanire compelleret. Harũ forte

B blanditiarũ fidem sibi reddebat Socrates: cum Xenophonti discipulo (sec̃m Platonem) præclarissimo interroganti: Nũquid suaderet Epicurũ sequi? Postq; sententiã suam explicuit: hoc in fine responsum dedit: Et nostrũ quidem inquit humanũ est consiliũ: sed rebus i obscuris & incertis: ad Apollinem censeo referendũ: ad quem etiã de maiorib9 rebus Athenienses publicæ semper retulerunt. At quãto tu Socrates melior: quãtoq; consilij sanioris: q̃ is ad quem discipulum remittebas: nisi in hoc uno qd̃ ille tibi optimus & consultissim9 uideretur. Sed redeo ad Apollinem:

De simili adulatione ad Lycurgũ: deq; uero responso Gygi regis Lydorum dato: Ca. X.

A l Ycurgo Delphicũ consulenti: Ignorare se ait: eum ne dijs an hominib9 aggregaret: Immo uero non ignorabas perfide: cui loquebaris hominẽ esse nõ deum: tibi tamẽ & omnibus tui similibus dijs longe præferẽdũ? Sed quid aliud hac simulata ignorantia uoluisti: nisi ut egregium uirum: & inter homines præcellentem: ridiculum semideũ opinione sua faceres: & immẽsis laudib9 inflatum: ex eo qd̃ fuerat: magno ut sibi uidebaris teste conuelleres: eumq; qui ad te homo certus ac modestus uenerat: remittens ĩmodestum: atq; inter diuinitatis ac humanitatis uestigia titubantẽ? Unũ mihi ueterator hic uidetur respondisse fideliter: nisi talium moris esset: aliquid interdum ueri dicere: quo liber9 in reliquis mentianẽ: Siquidem cũ Gyges ille Platonicus: pessimũ nefas: de pastore rex Lydorum: & insuetis fortunæ fauoribus sese efferẽs: oracula Delphis exquireret: nũ quisq; in-

B ter homies se beatior foret? Vox ab antris reddita: Agladium Sophidiũ inopem quendã ac rusticũ seniculum in finibus Arcadiæ latitantẽ: cæterũ cupidinib9 ac terroribus liberum & exiguo rure: regum diuitias exæquantẽ fœliciorem diffiniuit. Nec imerito: Nõ enim exterius sed introrsus: & in ipso animo uera fœlicitas sita est. Huic aperte uerum respondit (ut dixi) quo liberius illuderet multis. Illusit autem ne longius eam: in eodẽ regno alteri: quẽ multo minus circũueniri par fuerat.

De responso illusorio quod accepit Crœsus rex Lydorũ: Ca. XI.

c Rœsus opulentissimus Lydorum rex: bellum moturus in Persas: tali responso ferẽ illusus. Crœsus Halym penetrans: magnã peruertet opum uim. Amphibologice prorsus ac fallaciter. Nam ut ait Cicero: hostium uim se peruersurũ putauit: peruertit autem suam uim. Utri eorum accidisset: uerum oraculum fuisset.

De ſimili reſponſo quod accepit Pyrrhus rex Epirotarum: Et de reſponſo Craſſi: Ca. XII.

n Ihilo purius actum eſſe: traditũ eſt cum Pyrrho: qui bellum Romanis illaturus: dũ Delphos conſulit: hoc reſponſum: ut ait Enni⁹: accepit. Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe: demens Pyrrhus ſi non intelligeret utra partiũ uiciſſet: uerificatũ oraculum uideri. Sic ueſutus artifex texuerat: ſic in omnes caſus profugiũ ueritatis occupauerat. Hoc in[q̃] adeo manifeſtam fallaciam præfert: ut q̄q̄: ſicut Ennius idem ait: ſemper fuerit ſtolidum genus Aeacidarũ: tamen: ut dixi: perpēdi abſq̃ difficultate potuerat. Illud obſcurius q̄ Craſſum decepit: qđ uel Chryſippũ potuiſſet fallere. Sic enī apud Ciceronē ſcriptum eſt: Cui tamen ad poſtremũ tota res cōmenticia uidetur: & hoc a poeta fictum ſuſpicatur: Illud ab hiſtorico. Rationes affert. Primũ enim latine Apollinem nunq̃ locutũ fuiſſe. Deniq̃ Pyrrhi temporib⁹ iam uerſificari deſiſſe. Et hoc ultimũ (ut eo libro permulta) irriſiue dictum arbitror: Tamen utcunq̃: non multum his rationib⁹ moueor: quoniam & in latinam linguam transferri: & in carmine inferri potuit ambiguitas oraculi: græcis & ſolutis primũ uerbis ædita: Nam ſi ad linguam reſpicio: quæcũq̃ oraculis dicta ſunt: latine quidem apud noſtros: de græco fonte deſcendũt: græce uel ab Apolline prolata: uel ab illis memoriæ mandata: nec linguarũ uarietas obfuit ueritati. Tertia igitur me Ciceronis ratio uiolentius impellit: Ait enim: hoc Pyrrho reſponſum inauditum græcis. Itaq̃ ſatis credi poteſt: hoc ab Ennio: ſuo quodam iure factum eſſe. De Herodoto autem quem Cicero ipſe patrem hiſtoriæ uocat: qđ ſuperioris oraculi fictor extiterit: non tam facile crediderim. In dubio igitur uiſum eſt: & utrunq̃ attingere: & Ciceronianã de hac re nõ præterire ſentētiã.

A

B

De reſpōſo deceptorio quod accepit Philippus rex Macedonũ: Ca. XIII.

q Vã uero illud anceps & inopinabile: qđ Philippus Macedo ex eodem Adyto accepit: ut imminens ſibi ſcilicet a quadriga periculum præuideret. Quo audito rex anxius: diſſolui currus per omnem Macedoniã imperauit: quin & oppidum Boetiæ cui quadriga nomē erat: ut fatalem ſibi perpetuo declinauit: Vel ut quidã ferũt: iuſſit euerti. Fruſtra tamen: Alio nanq̃ minax oraculum ſpectabat: Capulus gladij quo eum Pauſania transfodit: quadrigæ cælaturam dicitur habuiſſe: Hoc quidem eſt: curas atq̃ animi tormentũ credulis mortalibus ingerere: cautelam remediũq̃ præripere. Itaq̃ Tullius elegãt illudit: Nec enim obſcura tantum ſed mendax admonitio: quaſi rex capulo: & non cuſpide moriturus ſit: Hic ſane nullum reſpōſi colorem: nullum ueritatis ueſtigium: aut uiuens aut moriens intellexit.

De reſponſo ſimili dato Alexandro Epirotarũ regi: Ca. XIIII.

h Vius autem gener: & uxoris Olympiadis germanus Alexander: Cui Iupiter ille nihilo fidelior aut certior Apolline reſpondit: urbem Pandoſiam amnemq̃ Acheruſiam uitaret. Eo cupidius ex Epiro deſcendens: ubi urbem ac amnē prænũciatum eſſe nouerat: in Italiã uenit: ibi pugnans cũ Brucijs ac Lucanis: iuxta urbē & flumen Acheronta: bello uictus & interfectus eſt. Itaq̃ ſero fatalibus noibus auditis corruens: agnouit fruſtra ſe patriam reliquiſſe. Potuit hic uir placatior mori Ioui ſuo q̃ Philippus Apollini.

De reſponſo Cleophanti dato: Itemq̃ de eorum redargutione qui eiuſmodi oraculis credunt: Ca. XV.

h Is autem furijs agebatur inſenſata mortalitas: fidens conſultorib⁹ infeſtis: Senatum ſibi e media inimicorũ urbe delegerat. Nondũ tempus erat ex tam profundis tenebris emergendi: Perſequebat̃ humanũ genus diuina ultio: & ſic meritum premebat: ut ſi dici fas eſt: ſupſtitionib⁹ humanis cæleſtis patientia faueret. Quid enim fuiſſe aliud reor (ſi modo eſt uerum qđ clariſſimi auctores tradidere) Cleophantē ut ipſi nominant ſophiſtam ineptum ac mordacem: ut ego arbitror philoſophũ & prudentē: ſed ut fere accidit parum læti ſucceſſus hominem: irridēdi animo conſuluiſſe Apollinem Delphicum: an eſſet hactenus equũ reperturus: cum uero nec equũ quæreret: nec hacten⁹ habuiſſet: reſponſumq̃ reperturũ quidem equũ: ſed ex eodē caſurũ: & præcipitio moriturũ: Cleophãtem uero iure optimo deridentem quæ audierat: dum rediſſet: caſu quodam habuiſſe obuiũ Attalum regem ſibi infenſum: atq̃ eo mandãte deiectum de prærupto ſaxi cuiuſdam uer-

A

ticę:cui equi nomē agricolæ forsan & pastores indiderant expirasse:& læso(ut aiūt) deo iu/
sta supplicia pepēdisse(ut mihi magis uidetur) iniquæ sorti tributum inexpiabile psoluisse.
B Quis autem miretur uulgus indoctum obstupefactū huius euentu: cœpisse Apollinem nō
modo ut ueridicū:sed uelut acrem quoq; suarū offensarū uindicem:plus etiam solito uene/
rari ac metuere? Sed quæso te Valen Maxime:uosq; qui secū & cum Apolline sentitis: si tā
grauiter & tam cito ultus est Apollo temptatoris huius iniuriā:quid fecit Marco Tullio:nō
temptanti:sed apertissime contēnenti:neq; id uerbo uolatili:sed æternū pemansuris libris?
Neq; id semel modo sed millies:& quotiens in hæc uerba reuoluit: usq; adeo:ut non ætate
sua tantū:sed & diu ante cessasse Delphis oracula:& nihil illo specu mutoq; terræ hiatu:di/
cat inueniri posse contemptiꝰ: opineturq; nec primis sæculis illic fuisse: nisi fortuitæ raræq;
ueritatis habitaculū: quādo & eos qui euasiūculas quærūt: dicētes uim loci eius euanuisse
tractu temporis:sic irridet: ut dicat eos nō aduertere q͂ de ui diuina agitͬ:quæ si est: utiq; æter
na est:sed pinde loqui quasi de uino aut salsamēto : quæ uim suam sumūt temporanea po/
testate & paulatim euanescūt: Itaq; hæc dicētes: philosophos supstitiosos & pene phanati/
cos appellat: qui excusationes friuolas ineptijs suis malūt exquirere:euanuisse fingentes:q͂
ueritatē ingenue confiteri:& errorem suū uel sero recognoscere: quo diutissime circumuenti
sunt super huiusmodi oraculis: partim falsis(ut ipsis Tullij uerbis utar) partim casu ueris:
ut fit in omni oratione sæpissime: partim flexiloq̄s & obscuris: ut interpres egeat interprete
G & sors ipsa ad sortem referēda sit. Hæc de Apolline Marcus Tullius. Legeras tu q̄dem Va/
lerii ista:& ꝓculdubio noueras: ut qui ex Tullianis libris magnā cōflasti operis tui partem:
quo te ac sæculū tuū magis admiror: quo nam modo uanitas hæc tantū fidei apud doctis/
simos uestros inuenerit: præsertim postq͂ innotuerat eam tam libere ac tam grauitͬ: ab illo
latinarū litterarū parente contēni? Nec adduci possum ut credā: non id te atq; alios doctos
homines sensisse. Illud potiꝰ rear: sicut stellas quas cœlo appositas: & cœlestis fugæ mode/
ratrices ferunt: q͂uis ad orientē moueantͬ: firmamētu tamen impetus in diuersum rapit: sic
uos licet motu ꝓprio ad ueritatē ꝓnos: populorū tamē erroribꝰ uiolentͬ in nō contrarium
deuolutos. Nisi forte nūc etiā opinari libet: Apollinē nostrū nō segnius in Cicerone iniuri/
as ultum suas: uosq; in opinione confirmat: indignū & crudele suppliciū tanti uiri: cui utinā
nō magis uel Romanū odiū q͂ Delphicū: uel Philippicarū q͂ diuinationis liber: uel in Cæ/
sarem & Antoniū: q͂ Apollinē dicta nocuissent. Et de oraculo satis dixisse mihi uideor.

Tractatꝰ Tertiꝰ de naturali diuinatiōe: quæ maxime somnijs cōstare creditͬ.

De Sibyllis & earum oraculis: quæ quadam diuinitatis familiaritate ad inti/mum ueri fontem propius accedere uidentur. Ca. I.

A P Roximū a dijs (ut ipsi uocāt) īmortalibꝰ tenere locū putabantͬ mortales ho/
mines: aut diuinitꝰ aut humanitꝰ: idq; seu naturali seu artificio quodā futu/
rorū præscij: Quippe q̄bus in hac hominū cæcitate: discutiēs umbrā corpore/
am: & obiectā uenturi nubē penetrās: inest diuinatio magnifica quædā res &
salutaris: si modo est ulla: sicut de hac tota re locuturꝰ Cicero præfatͬ. In hoc
aūt genere Sibyllis nō indigne primꝰ gradus dabitͬ: ꝙ quadā diuinitatis familiaritate ad
intimū ueri fontem ꝓpius uideantͬ accedere. Et has q̄dem plurimas fuisse nouimꝰ: quarum
nōnulli scriptores & numerū & ætatē & patriā & actus & noīa collegerunt. Qdꝰ nobis hoc
loco ꝓsequi longū nimis: & curiosum magis q͂ necessariū uidetͬ. Sed q͂m de naturali diui/
natione institutus nobis erat sermo: quæ & furore: hoc est oraculis a furēte redditis & som/
nijs constare credatur: dicto de Apollinis: aliq͂d de Sibyllinis oraculis dicendū occurrebat
prius q͂ ad somnia uenire mꝰ: Ac nescio an hæc quoq; adhuc fides & auctoritas uigent illis
B quorū iampridem error explosus est: meruerūt anteponi. Sed uetustatis ordinē secutꝰ sum:
Ex cūctis q̄dem Sibyllis: & hoc attigisse satis sit: Quattuor celebrantͬ Delphica: Erythræa:
Cumana: Tyburtina. Primā ante tempus heroicū: in ipso Apollinis tēplo uaticinantē me/
morāt: multos ex eius uersibꝰ Homerū poetam operibꝰ suis interseruisse. Secundā nomine
Eriphylē: & Lacenos maris īperiū amissuros: diu ante cecinisse: & pitură Troiam: & Meo/
niū uatem: qui multis post sæculis natus est mendacia scripturū. Extat libellus quē sibi at/
tribuerūt: in quo (si modo suus est) Troianorū & græcorū exitus: ac Romanæ urbis & im/
perij originem & labores & successus uarios: Inter hæc aduentū dei in terras: multaq; reli/
gionis nostræ clarissima: multa quoq; de erroribꝰ externis & īternis: deniq; alienigenarū ac

nostris euctib⁹: non modo usq̃ ad hãc ætatẽ: sed usq̃ ad finẽ sæculi ꝓphetauit. Tertia noĩe Amalthea: cui⁹ locũ nuper prope Cumas Campaniæ uidim⁹: Romanos ex cunctis mortalibus delegisse traditur: quibus uentura prædiceret. Indignata suũ cũctis seruire furorẽ: ut eleganter ait quidam. Quin & libros ædidisse: in quib⁹ Romanoꝝ fata remediaq̃ conscripserit: qui Sibyllini dicunẽ: & quoꝝ omnis Romana historia plena est. Nota res est antiq̃s annalib⁹ & nouis testatissima: Anum peregrinã & nulli cognitã adiisse Tarq̃niũ superbũ: ac nouem libros attulisse: dicentẽ eos diuina esse oracula & uenales fore. Regem uero ꝑcontatũ de precio: eum grande quiddam audiuisset: irrisisse. Anũ tribus libris accenso coram igniculo perustis: quæsiuisse uelletne sex alios eo ꝑcio compare qđ primũ omnib⁹ statuerat. Enĩuero tum Tarq̃niũ delyrantẽ senio fœminam ꝓculdubio credidisse ac derisisse ꝓfusius: Iam tribus aliis in eandem flammã coniectis: tres qui soli superant porrexisse regi: mitiusq̃ iam & in modũ consulẽtis: ut hos eodem precio emeret hortata est. Regẽ muliebri fiducia attonitũ: libros quo suadebat precio compasse: uẽditricẽ ilico euanuisse: nec usq̃ uisam aut repertam: libros in sacrariũ repositos: consuli & pro oraculis haberi multis consuetum sæculis: donec incẽso tandẽ Capitolio perierũt. Quartã uero noĩe Albuneã omnium nouissimã Sibyllaꝝ: temporib⁹ Augusti Cæsaris fuisse: atq̃ illũ successib⁹ licet & eximio fauore hominũ elatũ: diuinos tamẽ honores quos ei populus Roman⁹ obtulerat renuentem in ꝓposito sobrio ac modesto confirmasse: Adductoq̃ per noctẽ in Tarpeiũ collem: & ostẽsa in cœlo uirgine: sydereũ infantem ulnis amplexũ: unũ deũ docuisse fama est. Extare hui⁹ uisionis argumentũ in terris: arã cœli: & in eodem & ipso loco quẽ dum cœlũ suspicit uestigiis presserit: admirãs templũ puerperæ dedicatũ uirgini. Cæteꝝ de aliis sex Sibyllis præcipitare sententiã non est meũ: Scio enĩ quia deo nec impossibile quicq̃: nec difficile: licuisse secretum suũ credere cui libuit. Video harũ uatum responsis & oraculis ab orbe toto: sed ab urbe singulariẽ: & ab illo sapiẽte: tum populo ac senatu tantũ fidei tributũ: ut per decem siue etiam q̃ndecim uiros celebri apud eos sanctitate ac fide conspicuos: in dubiis casibus reipublicæ ex Sibyllinis libris: uelut e cœlo suæ salutis consilia quærerenẽ. Possem & hic ut in oraculis Apollinis: aliquã iniquissimoꝝ spirituũ fallaciã suspicari: ni uiderẽ doctores nostros diuino spiritu afflatos: Sybillis credere: & præsertim Erithrææ: multa quæ de Christo prædixisse creditur: suscipientes alacriter & ad diuinitatis testimoniũ ꝓferẽtes. Deniq̃ usq̃ adeo hæsitantes: ut ex eis quidã præscientiæ huiusmodi rationem afferãt: q̃ scilicet Sibyllarum insigne uirginitas est (ut eorum uerbis utar) & uirginitatis preciũ diuinatio: Aeolico enim sermone Sibylla: σιουβουλη: dicitur: id est dei cõsilium: quod sola scribitur nosse uirginitas. Audio tamẽ Ciceronem ex diuerso: diuinationis hoc genus paulo reuerentius q̃ cæteri refellentẽ: cum quatenus quidem ex uerbis eius colligo: Iulio Cæsare rerum potiente cõtigerat: ut Sibyllinis libris ex more aditis: respõderet in hãc sentẽtiã: Quẽ uere regẽ haberẽt: Regẽ quoq̃ eũ appellãdũ si salui esse uellẽt. Regiũ aũt nomẽ apud alias gentes uenerabile: apud Romanos odiosum & importabile semper fuisse nouim⁹. Itaq̃ Cicero consilium illud abominatur ac respuit: humanãq̃ fraudem modis omnib⁹ subesse nõ dubitat. Ambages enĩ huiuscemodi quæ indefinite prolatæ: possent ad quẽlibet hominẽ ac rem: & ad omne tempus applicari: non ab illa quæ librorũ auctrix dicitur furere: sed ab aliquo ac uersuto compositas uideri. Alia deinceps ex eisdem libris elicit iudicia: diligenẽ & artificiose mentientis scriptoris potius q̃ insani. Ad postremũ tamen si Sibyllam damnare nõ audet: at libros tamen eius non facile legendos: nec iniussũ senatus adeũdos censet. Et de his quidem hactenus.

Quid de somniis Marcus Tullius Cicero senserit: Ca. II.

Omniorum causas scrutentur alii: nos hoc libro (quod sæpe iam diximus) rerum exempla conquirimus. Sed præfari libet Marcum Tullium aduersus hanc quoq̃ uanitatem & eorum amentiam qui somniis fidem habent acriter disputasse. Quæ disputatio (nisi fallor) sine dicam mihi: sed cuiuis homini retexenda sit: aut illius uestigiis insistendum: idemq̃ narrationis ordo seruandus erit: aut profecto aliquid uel de sententiarum grauitate: uel de uerborum elegantia remittendum. Quis enim quæso nisi impudentissimus: sperare audeat illum diuinum atq̃ aureum orationis fontem: non se si diuerterit turbaturum: aut parem: uel claritatem uel suauitatem procul a scatebrarum suarum primordiis repetturum? Verecundius quidem foret ac tutius: ipsam

Tullianam disputationem aut omittere aut non aliter ꝙ Tullianis uerbis exprimere. Sed nec prætermittere uisum est: rem etsi non lectori: mihi certe necessariam ꝓbatamqꝫ: nec rur/sus totam disputationis seriem ad contextũ resoluere. Ne sim longior ꝙ oportet: medium elegi: summã rei colligens: quæ talis est: Non decere philosophũ aut prudentem hominem ineptis atqꝫ anilib⁹ supstitiõib⁹ aurẽ inclinare: sed ridiculũ opinari: q uigilãtes nec præsentia itelligere nec præteritoꝝ meminisse queãt: eos cũ obdormierit etiã uẽtura prænoscere: Qua/si amicitior familiariorqꝫ sopitis atqꝫ stertẽtib⁹: ꝙ uigili animo apertisqꝫ oculis meditãtib⁹

B

sit deus. Qui si auctor somnioꝝ esset: futurũqꝫ aliquid denũciare hominib⁹ uellet: uel aper/te uel aliqua quæ intelligi posset inspiratione consulere: Cum omniũ qui sub cœlo sũt mor/talium (nemo enim non somniat) ne dum lectulos: sed ægrotantiũ quoqꝫ grabatulos cir/cũire & insusurrare inumerabiles ambagum species: neqꝫ cum experrecti fuerint memoriã habituris. Deinde si dormientib⁹ tantum consuli uellet: clariora saltem statuisset somnia: non atra & confusa: quæ dormientes expauescant: & uigilantes ad interpretem diluculo re/ferre soleant: His accedit: ꝙ cum deus nullius falsi auctor sit: uera esse omnia quæ in som/nijs cernimus necesse esse. Quæ cum ita sint: illud potius philosopho dignũ arbitratur Ci/cero: æstimare uisa hæc: quibus sopor hominũ abundat naturalit̃ euenire: sine ulla signifi/catione rerum futurarũ: Animũ enim agitantẽ propria natura a motu nunꝙ posse requie/scere. Enimuero cum languida & somnolenta mole corporis: nec mẽbroꝝ nec sensuũ uti pos/sit officio: dum per seipsum ad aliquid agendum uidendũqꝫ cæcus rapitur: incidere in ima/gines ambiguas rerum uariarũ: Idqꝫ ex reliquijs inhærentibus earum rerum quas uigilans egerit aut cogitauerit prouenire. Cuius rei testem facit Aristotelem: Earumqꝫ perturbatio/ne miras interdum & inenodabiles occurrere somnioꝝ formas. E quibus si quædam falsæ:

C

quædam ueræ sunt: scire cupit ille uir doctissim⁹: quanam internoscant̃ nota: Siue ea nul/la est: cur incassum interpretes fatigemus? Quin & si ulla est: ad hunc terminũ uiam illã his nugatoribus censet incognitam: præsertim cum explorare res abditas: & ea quæ in somnijs hominibus diuinitus portendunt̃ (qđ hi homũculi profiteri non dubitãt) ꝓfũdissimi in/genij perfectæqꝫ doctrinæ sit: Hos autem uideam⁹ primũ ex leuissimo (ut ipse ait) & indo/ctissimo genere cõstare: deĩde nõ ex ulla somnioꝝ ui: sed ex ꝓprio acumine iudicare: Ideoqꝫ inter se uarios atqꝫ discordes. Ad qđ probandũ quædam affert: de quibus inferius dicem⁹. Ita ꝗuis diuinationẽ concederet: quã negat: diuinũ tamen nullum contenderet. Scio quidẽ de hac re alios aliter sentire: nec sum nescius quãtũ gloriæ puer hebræus ex somnioꝝ inter/pretatione percepit: sed illic non ars humana sed cælestis reuelatio. Hæc tãdem de somnijs utcunqꝫ meis uerbis explicita: non tam mea ꝙ Ciceronis intentio est. Etsi enim Academi/co more disputans: nihil pertinaciter affirmet: quo minus liberũ relinquat & integrũ audi/torẽ: quia cũ ut ipse alio quodam loco de Socrate & Platone loquens ait: uixisse secum mi/

D

hi uideor ex loquendi usu: de opiniõe eius non aliter certus sum: ꝙ si quæ legi ex ore narrã/tis accepissem. Quo magis miror ita quosdã de somnijs scripsisse: uelut indubitatã traderẽt historiam: cum ipsum de cuius fontibus hauriebant cernerẽt hæc eadem dum recitat contẽ/nentem: Velle mihi uident̃ supstitiones hominũ augere. Sic enim somnia renarrant quæ casus aliquis uera fecit: quasi nihil frustra somniari ꝑsuadere cupiant rudib⁹ ingenijs: quæ in illas primũ litteras sors impegerit. Ita apud credulum uulgus auctoritas interpretũ in/gens erit: neglectisqꝫ reb⁹ oĩb⁹: satis negocij cuiqꝫ su⁹ somn⁹ afferet: aliquãto pl⁹ tibi tribuet sollicitudinis ꝙ quietis. Quãto sati⁹ fuerat docere ut de mille unũ nõ accidit: cui uel tenuis sit cum ueritate cognatio. Totis autem noctibus dormiẽtes: ac sæpe meridiantes: quid mi/rum si nonnunꝙ uero quædam proxima uidem⁹? Horum aliqua iam hinc scribere aggre/diar. Falsa enĩ quis caperet liber? Et hæc quoqꝫ sic legi uolo: ut agnoscatur potius fortunæ uis: ꝙ ꝙ fides somnijs habeatur.

De somnio Tarquinij superbi: Ca. III.

a

T ut a uetustissimis incipiam: scribit Actius in Bruto Tarquiniũ superbum huius/cemodi somniũ uidisse. Pastorem ad se uenire: arietes geminos agẽtem: seqꝫ cum ex his alterum immolasset: aspexisse superstitem irruentem obnixis cornib⁹: se autem repentino impetu grauiter prostratum: atqꝫ humi resupinũ: dum cœlum suspicit: animad/uertisse solis orbem nouũ & insuetum iter agere. Qđ cum ad interpretes retulisset: monitũ regem aiũt: cauendũ ne quẽ ipse rudem ut pecus & monstrũ putaret: Ille eũ latẽti prudẽtia

armatus regno pelleret. Solis autem ostentum: cõmutationẽ stat⁹ populo significare. Atq non aliter euenit: Brutus cuius germanũ rex oppresserat: & cuius ingeniũ ludibrio erat: il/le regem nomenq regium expulit. Romana res mutata: unius in locum perpetui regis: du/os annuos magistratus habere cœpit.

De somnio Publij Decij: Ca. III.

c Vm Romani quondam iniquis locis a Sannitib⁹ circumdusi grauiter urgerentur: Publius Detius tunc tribunus militũ: uisus sibi est in somnijs inter densissimos cu/neos occumbere: multa moriẽs gloria. Quo somnio uir fortissim⁹ & gloriæ sitientis/simus: non tam territus q̃ ad ꝓmissi exitus cupiditatẽ animatus: nullũ periculi gen⁹ decli/nare cœperat: & ab amicis ut cautius pugnaret admonit⁹: somniũ ac propositũ suũ illis ex/posuit. Tũc tñ præt opinionẽ illæsus: saluũ exercitum e faucib⁹ hostiũ eduxit. Verum post triennio interiecto: sera fides somnio q̃quæsita est. Bello siquidem latino consul ipse se ꝓ re/publica deuouit: & in medias inimicoꝶ acies inuectus: tanta gloria oppetijt: ut natum ad simile mortis hæreditariæ desideriũ excitaret. Hæc ad hũc proprie modum & in annalib⁹ Romæ scripta & apud Tullium relata sunt. Alij aliter sed illustrionib⁹ deferendũ est.

De somnio ruricolæ Romani: Ca. IIII.

i Dem & in eo qđ sequitur dicendũ: qđ apud alios uarie: apud Ciceronẽ in hãc sen/tentiam refertur. Dum ludos Ioui bello latino facerẽt: primũ quidem subito ad ar/ma concursum: & urbs omnis cõmota est: Deinde dum interruptos ludos reinte/grarent: in ipso apparatu: seruus quidam int ora populi: uirgis cæsus furcamq circũferẽs ad suppliciũ actus. Post autem ruricolæ Romano per quietem adesse quidam uisus: qui lu/dorũ præsidem sibi displicuisse narraret: eamq rem senatui notam facere præciperet. Timu/it inexpertus agrestis Capitoliũ pulsare: dormienti rursũ imago eadem obuersata consule/lere uisa est: ne se in suam perniciem segnicie impelleret. Nec ideo ille securior factus est: Cũ/ctanti filius morte subtrahit: & imagine iterum minatius imperãte: ipse insuper membris debilitatur ac contrahit. Sedenĩ cum coactus rem omnem ut acciderat amicis exposuit: ex eorum arbitrio lectica in curiam uectus: cum tandẽ rei seriem patribus explicasset: domũ incolumis suis pedibus redijt: somnioq senatui approbato: ludi ex integro instituti sũt. Ego autem plane uideo qualiter semel & sæpius per quietem occursare queat uel Iouis uel alte/rius cuiuslibet imago: at quo nam ille modo corporeas uires auferre possit aut reddere: nõ satis intelligo: Ausim tamẽ uel somnio nõ credere: quãq hoc Fabius: hoc Aulus Gellius: hoc Cælius: deniq hoc omẽs historici (ut apud Ciceronẽ) asserunt: eum uideam nec ipsũ ad credendũ facilem: uel illud meminisse: nequaq impossibile: & amissionẽ & recuperatio/nem uiriũ: & filij mortem: & quæcũq talia in somnij seu uisi seu dilati seu postea in senatu expositi tempus incidisse. Quid enim ꝓhibet quocũq tempore fieri: qđ omni tempore fie/ri potest? Noua tamen res fateor euentuq mirabilis: & ad fallendũ efficax.

A

B

De somnio Caij Gracchi: Ca. V.

n Eq enim id prætereundũ qđ in eadẽ historia scriptũ est. Caius Gracchus quæstu/ræ candidat⁹: uidere per somniũ Tiberiũ Gracchũ germanũ suum: qui pridem gla/dio perierat uisus est: & audire dicentem: quãtumlibet differret ac traheret: idem illi tandem qđ sibi præparatũ mortis genus. Hoc ex ipso Gaio Graccho prius q̃ tribunatũ plæbis in quo perijt consequenẽ se audisse: & multis renarrasse: ipse scriptor historiæ Cæli/us testatur.

De somnio diui Iulij Cæsaris: Ca. VI.

n Vnc in augustos ingrediamur thalamos: & quid in stratis aureis somniet explore/mus. Diuus Iulius Cæsar adhuc Romanus eques: uisus erat per quietem cum ma/tre misceri. Nihil est equidem qđ non & possit & soleat somniantibus occurrere: & quæ nunq cogitarũt: & quæ cogitatu horrida: & quæ secũdũ rerum naturam impossibilia inauditaq sunt: uidẽt. Ipse tam fœdo somnio grauiter turbatus: rem ad interpretes retulit. Illi eũ spe nõ modica repleuerũt: ꝓmissum orbis imperiũ asserẽtes: q̃m mater cui icubuisset terra esset: cõmunis ei⁹ & cũctoꝶ genitrix. Nõ dubito multos iam idem somniasse: non eo/dẽ successu. Cæteꝶ ut ea uera interpretata uiderenẽ: singularis uiri ỽt⁹ & fortuna præstitit.

De alio somnio eiusdem: Ca. VII.

n Ec segnior mortis q̃ imperij prænũci⁹ sibi somn⁹ accidit. Nocte qdẽ quã dies uitæ nouissim⁹ insecut⁹ est: uidit se a terris ablatũ supra nubes uolitare: & indũ dexterã

cum Ioue coniungere. Qđ quis ad coniectorē relatum non legamus: tamen ut res docuit: & instans a rebus humanis digressus: & relatio eius inter deos significari potuit.

De somnio Calphurniæ uxoris Iulij Cæsaris: Ca. VIII.

A

a Liquāto tamen clarius Calphurniæ uxoris somniū: Quæ eadem illa nocte cædis præuia: tectum palatij collapsum: uirumqꝫ in gremio transfixū suo uidit in somnijs. Qđ cum Cæsari narrasset: multis cum precibus ac lachrymis obtestans ne luce proxima in Capitoliū ascenderet. Ipse collatis somnijs simul: & aduersa tentus ualitudine: parumper hæsitauit: utrum pergeret an se domi contineret: his quæ nūc agere destinauerat in tempus aliud dilatis: atqꝫ ita substitit donec ille trux & inhumanꝰ proditor: q̄ sub

B

eo tam gloriosam militiam & tot amplissimos honores gesserat: frequentem senatū adesse: & expectare ait: & ut moras rūperet egit. Tum siue insita urbanitate uictus: ne tot illustriū uirorum expectationē frustraretur: siue ut Valerio placet: ne fœminea uisione territus uideretur: siue ut ego arbitror: quia fatalis eum reposcebat dies: uentumqꝫ erat ad terminū quē præterire non licebat: paruit: & circiter q̄ntam diei horam: eo profectus unde non redijt.

De somnio Artorij medici diui Augusti Cæsaris: Ca. IX.

A

h Oc forsan exemplo monitus diuus Augustus: huius cædis magnificus uindex: nequaqꝫ contemptor somnioꝝ fuit: eaqꝫ sibi quodam tempore salutaris obseruatio fuisse legitur. Dum enim interfectores patris iusto stimulante odio prosequit̄: fortuna quæ Thessalicam arcam uentilandis ciuilibus bellis egerat in campis Philippicis: ad hūc pene Romano sanguine fumantibus: Romanos iterum cōtraxit exercitꝰ. Instabat autem pugnæ dies: cui Augustus graui tardatus morbo: nullatenus interfuturus uidebat̄. Nocte igitur cui prælium successit: Artorio medico dormienti: Mineruæ effigies obuersata est:

B

iubens ne ægrotum suū ob infirmitatē pateretur prælio abesse. Qđ ut agnouit Cæsar animi uiribus fragile corpus adiuuans: lecticæ sese impositū educi aduersus hostem imperauit. Initoqꝫ certamine: dum mirabili constantia & morbi simul & armoꝝ profert impetum: tertium utroqꝫ maius periculū euasit. Eodem enī tempore quo acies confligebāt: Brutus ī castris remansisse illum ratus: in tentoriū eius irrupit: cubiculūqꝫ in quo iacere putabat̄ innumeris gladijs cupide laniatū atqꝫ discerptū est. Sapiens igitur uel in somnio Minerua dixerit quispiam: quæ ægri curam non sibi sed medico cōmisit: & apparenti morbo intentū abditæ pestis admonuit. Quo consilio succursum est: ne ad supremū fortunæ fastigiū uenturꝰ adolescens: primis gradibus excideret: quem inter homines descensura diuinitas: terrarum tunc futurū præsidem præuiderat ab æterno: & lege sanxerat inuiolabili.

De somnijs patris & matris diui Augusti: quibus secutura eius præsignata est celsitudo: Ca. X.

i Vre igitur magnus & incōparabilis uir clarus Augustus: sub quo deū cæli nec nasci puduit nec describi. Cuꝰ futurā magnitudinē genitrix: claritatē genitor: si quæ somnijs fides est: per quietem uidit anteqū nasceret̄. Actia quidem mater prægnans uidit uiscera sua ad cœlū tolli: & inde per omnē terraꝝ atqꝫ ætheris circuitū diffundi: Pater autem Octauius: iubar solis aluo uxoris emergere. Quid his uisis illustrius? quid certius? Octauius idem post partū coniugis: cum per deserta Thraciæ ducēs exercitū Romanū: & in templo Liberi patris more barbarico sacrificās: interrogāsqꝫ de filio: responsum a sacerdotibus accepisset: Eum de quo quæreret futurū mūdi dominū: nocte proxima filiū uidere ipsum existimauit augustiorē effigie humana: fulmine ac sceptro & Iouis exuuijs uerendum: necnon & radiata corona laureatis curribus insidentem: duodenis equis niue candidioribus agi. Et hæc ostensa parentibꝰ. Quibus minor inest admiratio ꝓpter illa quæ de eodem somniarunt alij.

De somnio Quinti Catuli: Ca. XI.

q Vintus Catulꝰ dedicato Capitolio: prima nocte uidit Iouem ex multis adolescentulis circa aram colludentibꝰ: uni seorsum abducto: in sinū recondisse reipublicæ signum qđ in manibus habebat. Nocte altera eundem illum puerum in gremio Iouis ipsius cernens: ac religione tactus: amouere cupiens: uocem Iouis audire uisus est uetantis ac dicentis: puerum illum ad reipublicæ præsidium enutriri. Die autem postero puerū Augustū incognitū sibi casus obtulit. In quem uæhemēti admiratione defigens oculos: ꝑsimilem asseruit ei quem bis dormiens uidisset.

De somnio Marci Tullij Ciceronis de Augusto: Ca. XII.

m Arcus autem Tullius Iulium Cæsarem mane in Capitolium secutus: somniũ no/
cturnũ inter domesticos recensebat: Visum sibi puerum uultu ingenuo & modesto
de cœlo in terras catena aurea demissum: eiq; cum ante limen Capitolij uestigia
pressisset: flagellum a Ioue traditũ: Inter hos sermones Augustus supuenit: quem paucis ad
huc notum: auunculus & mox pater ut sacris afforet adduci iusserat. Hũc ex inopinato cõ/
templatus Cicero: esse quem per somniũ uidisset asseruit. Et quoniã Tulliũ Cæsarib⁹ inse/
ruit casus: aliud eiusdem & ab ipso scriptis æditũ somniũ referendũ est. Exul patria qđ exi/
lium gloriosum sibi: calamitosum patriæ dixit: Nec mentiť: & in uilla quadam moram tra/
hens: cum post multũ noctis obdormisset: somniauit incomitato sibi ac mœsto & desertis
locis erranti occurrisse C. Mariũ laurea & insignib⁹ consularib⁹ ornatũ: ac sollicire pcon/
tatũ: quid in ea solitudine tam tristis ageret: Audita causa: cognitaq; ciuiũ iniuria qui eum
imeritũ expulissent: familiariter cõsolantẽ: arripuisse eius dexteram & lictori proximo tra/
didisse perducendũ in monumentũ suum: illic spem fortunæ melioris illi sitam. Eaq; se ui/
sione per quietem delectatũ scribit: Id & euentu comprobatũ somniũ fateť q in Marij mo/
numẽto: hoc est in æde Iouis mariana de suo reditu magnificentissimũ senatusconsultum
factum sit. Et quia uiri doctissimi de Impatore mirissimo somniũ attigi; quid alter uir peri/
tus de impio ac feroci principe somniauerit attingam.

A

B

De somnio Senecæ de Nerone: Ca. XIII.

a Nneus Seneca iam tunc senator Romanus: a Claudio principe ad magisteriũ Ne/
ronis adhuc pueri & qui bonæ indolis spem dabat assumptus: nocte statim ꝓxima
somniasse dicitur: Caiũ Caligulã cuius pridem famosissima crudelitas dignũ exi/
tum inuenerat se discipulũ habere: Potuit experrectus admirari: At nõ multo post: mutati
seu uerius detecti Neronis mores: & omnis humanitatis expers animus: admirationẽ su/
stulerunt. Quin tam Caligulæ similis euasit Nero: ut non alter: sed ille idem quodammo/
do reuersus ab inferis uidereť. Hinc ad Imperatorꝝ somnia reuertor.

De somnio Vespasiani Augusti: Ca. XIIII.

u Espasianũ somniasse ferũt: stateram in medio uestibulo palatij pari libramine ap/
pensam: & ĩ lance altera Claudiũ & Neronẽ: in altera sese ac Titũ & Domitianũ fi/
lios suos stãtes aĩaduertisse. Qđ nõ prius intelligi potuit: q̃ omnib⁹ diem functis
annotatũ est: eodem numero annoꝝ: illos duos & hos tres imperitasse. Idẽ multo ante ul/
lam principat⁹ spem in pegrinationẽ Achaicam Neronẽ ꝓsecut⁹: ꝑ noctẽ audire uisus erat:
tum sibi ac suis fœcundioris fortunæ primordiũ fore: cũ primũ Neroni dens erutus fuisset.
Qđ cum secum recogitans in atriũ exiret: obuiũ habuit medicũ: dentem in manib⁹ haben/
tem: quẽ tunc eruerat Neroni: atq; ultro ostentantẽ sibi somniũ fortuna ratũ fecit. Per eos/
dem enĩ dies: ad compescendã Iudeæ rebellãtis insolentiam: Vespasian⁹ quo nullus aptior
tãtæ rei uidebať cũ exercitu missus est: isq; sibi & suis haud dubie prim⁹ ad ĩperiũ grad⁹ fuit.

De somnio Galbæ Imperatoris: Ca. XV.

g Alba quidẽ Tusculanæ Fortunæ templũ supstitiose colere cõsuet⁹: ad ornatum ei⁹
monile margaritis ac gẽmis preciosissimis intertextũ ex oib⁹ thesauris suis extruxe/
rar. Mox mutato cõsilio: Capitolinæ Veneris celebriorib⁹ aris ĩposuit dedicauitq;.
Secutæ noctis quies: imaginẽ sibi Fortunæ turbatioris obtulit statuto: se frustratã munere
lamentãtis: minasq; testãtis: se q̃ꝫ cũ suis munerib⁹ abiturã. Quo ille tremefact⁹ somnio: etsi
placare minas sacris frustra nisus: paucis dieb⁹ infectis uita & ĩperio spoliat⁹: abeũtẽ tene/
re non potuit fortunã.

De somnio Otthonis Imperatoris: Ca. XVI.

h Vnc successor ei⁹ Ottho grauiť urgẽtẽ & insequẽtẽ hostiliť: ꝑ noctẽ uidere uisus tra/
diť: eaq; specie tam territ⁹ ut flens largiť: & e cubiculo ĩ terrã ꝓlapsus adhuc dormi
ens a cubicularijs ĩuent⁹ sit. At ne etiã hui⁹ terror uan⁹ uidereť: hic quoq; sacris nec
nequicq̃ placare conat⁹ offensi prædecessoris aĩam: paucis post dieb⁹ & uita & solio præ/
ceps; dignũ illi suppliciũ rependit.

De somnio Cassij: Ca. XVII.

a Eque tristis ac terrifica: nec lætioris exit⁹ Cassij Parmẽsis qes post bellũ Asiaticũ.
Victo cui enixe seruierat Antonio Anchonæ: q̃ desperatis reb⁹ se cõtulerat: ꝑ noctẽ
dormiẽs: quẽdã immẽsi corpis & æthiopici: nigrioris insuetæq; ꝓrsus deformitatis

hominē: in cubiculū suū ingredientē cernere uisus est: & stupefact⁹ aspectu: ex eodē quisnā foret ingreret: Ille aūt nescio qd horrisonū græco murmure respondisse. Quo metu somnū frāgēte trepidantē: seruos suos exciuit: qs ea specie thalamū irrupisset interrogans: Quib⁹ aperte negantib⁹ quempiam intrasse: curis æger rursum somno succubuit. Et eadem uisione iterū experrect⁹ & territus: illato lumine seruos lectū circūsistere præcepit: Nocturno pauori diurn⁹ successit dolor: Per eosdem enim dies: ab Augusto Cæsare quem cōmuni infectatione non contentus: noīatim grauibus maledictis irritauerat: capite mulctatus est.

De somnio Rufi equitis Romani: Ca. XVIII.

h Vic subnectam Arterij Rufi equitis Romani somniū: quo nullum certius. Hic dum forte ludus gladiatorius fieret Syracusis habitans: a quodam se somniauit interfici. Id somniū dum amicis luce proxima in consessu spectaculi recitaret: unū par in septa ludorum īmissum est. Qd⁹ ut conspexit Arterius diriguit: & alterum ex his esse de q̄ somniauerat testatus: abire se uelle ait: Amici credulitatē pauoremq̧ irridentes: ut maneret coegerunt. Ecce autem consertis illi manibus: in extremam circi partem urgendo ac nitendo puenerant: ubi tunc is ipse qui timebat̄: summa ui correptum aduersariū strauit humi: ac superincūbens: dum in omnes partes se uersanti & ictum declinanti: mucronē nitiē adigete: Arteriū iuxta sedentem: & inter globos hominū assurgere non ualentē: ferrum regente fortuna fatali uulnere confecit.

De somnio cuiusdam innominati: Ca. XIX.

ſ Imile quiddam uel legi uel audiui somniasse quēdam: morderi se a leone marmoreo: ex his qui in templorū uestibulis cerni solent: & morsum puenire mortiferū: die autem postero: cum templi fores casu præteriret: leone conspecto: nō sine risu: somnium suū inter comites renarrantē: & manu in apertum os illius protinus iniecta: dicentē: En nocturnus hostis meus: scorpionē qui ī imis faucibus leonis delitescebat: lœtaliter pupugisse. Sed domi iam satis somniatū est.

De somnio Crœsi regis Lydorum: Ca. XX.

c Rœsus rex: adolescentē filium generosæ indolis quē regni successorem animo præelegerat: ferro pemptum somniauit. Nunq̧ postea securus: summū studiū adhibuit quo infaustæ uisionis minas effugeret. Non suffecit filium ab omni bellorū consuetudine reuocasse: ferri & armorū usum interdixit. Neq̧ id satis: comitibus custodijsq̧ præceptum: ut qui gladijs uterentur semper longius abessent. Aper ferocissim⁹ interea uicinas Olympi regiones īuaserat: q̄ plurimisq̧ mortaliū fulmineo dente consumptis: coegerat ut ruricolarū plebs malis exterrita: supplex ad opem regiam confugeret. Hic amore laudis inardescens: anxium patrem multis precibus aggressus: euicit tandem ut pmittēte eo ad mactandam feram ipse pficisceret̄: præsertim quia nullum inde ferri periculū timeret̄. Eo cum peruentum esset: omnes īmanem uastatorem uelut hostem conglobati circumsistunt. In eo turbine ab altero a suis socijs: cui potissimū nati custodiam infœlix genitor cōmiserat: elapsum spiculum dum aprum petit: in adolescentē incidit: præuisum ī somnijs & ineluctabile (ut aiunt) ferens fatum.

De somnijs Astyagis regis Medorum: Ca. XXI.

n On discedam a regibus: quorū euentib⁹ iuxta se positis: cuiuis latius appareat: quātus sit labor fortunæ iugum: & adamantinas catenas quib us humanū illa gen⁹ alligat excutere. Astyages Medorū rex: urinam filiæ Mandanes: cunctos Asiæ populos inundantē cum dormiens uidisset: id ad nascituri nepotis magnitudinē pertinere arbitratus: eamq̧ iam causam suspectam habens: quæ nulla erat: natam licet unicam sibi: nec ex Medis oriundo: nec suæ sortis uiro (ne partus forte uel patria uel sanguine superbiret) sed procul in Persis: gente tūc humili & ignota: Cambysi fortunæ mediocris homini uxorem dedit. Visus est item cernere uitem ex eiusdem genitalib⁹ exortam: tam mirabilis incrementi ut omnes regni sui angulos adumbraret. Sed enim metu supra metum addito: natū nepotulum iussit exponi: ut ait Valerius: ut Iustin⁹: interfici. Vtrūlibet frustra fuit. Hic enī puer ille Cyrus est: qui Asiam omnem & inundare coegit sanguine: & imperio pressit: deiectoq̧ armis auo: Medorum regnum transtulit in Persas: regum primus & maximus.

De somnijs Alexandri magni regis Macedonum: Ca. XXII.

A Lexandro Macedoni: Iuuenis incognitus per somniū uisus erat: uiolentas manus

usq͂ in interitum inferre. Is postea cum ad uigilantem ex Macedonia uenisset: recordatus rex: qui nam esset interrogauit? Auditoq͂ ꝙ Cassander foret filius Antipatris: somniorum ueritatem græco carmine delusit: quasi nefas ratus de tali amico suspicari: atq͂ illius dextera oblatum uenenum: nihil minus metuens accepit. Aliud eiusdem regis mirificum somniũ refert. Familiaris illi Ptolemæus uenenata aspide saucius: uæhemẽtissimo cruciatu moriẽs afflictabat: Miseratꝰ Alexãder forte dũ ꝑ noctẽ assidet: i grabati spondã somno suo repẽte ꝓcubuit: Cõfestim draco quẽ genitrix Olympias i delitijs habebat obuersari uisus est: radicẽ ore gerẽs & hũano more formatis ꝟbis: locũ castris ꝓximũ signare q̃ illa nasceret: & asserere futuꝝ ut eiꝰ ope languẽs amicꝰ curaret. Rex int̃ hæc euigilãs: uisiõe palã recitata misit q̃ ostẽsam quæreret radicẽ. Qua inuẽta: & Ptolemæũ & alios multos eadẽ peste liberatos ferũt. Ridet tñ hoc somniũ Cicero: eo præsertim ꝙ ore radicẽ tenẽs loquit̃ draco: qđ nõ posset etiam uir disertus. Et reuera: quis hoc audiẽs: nõ uel medicũ serpentẽ uel serpentinũ rideat oratorẽ? Quid enĩ magis in Demosthene miramur: q̃ dum pleno lapillis ore perorantem legimus? Veruntamẽ nihil non facile somnianti.

De somnijs ducũ nobiliũ: & de somnijs poetarũ & philosophoꝝ: Ca. XXIII.

Regijs ad ducũ somnia transeamꝰ: mox uisuri quid philosophi somniẽt: qđ poetæ: (a) Non in Parnaso (illa enim altior cura est) sed in lectulis suis sobrie ac duriter somnũ capiẽtes: Inde ad plæbeioꝝ uisa uertemꝰ stilũ: ne qđ forte genus hominũ relinquamꝰ. At ne quis forsitan miret̃: ꝙ in re quã uariã & fallacẽ diximꝰ & dicturi sumꝰ: tam diligent̃ insistimꝰ: sciat ꝙ apud egregios auctores sparsim omnia: sed apud somnioꝝ irrisorẽ Tulliũ præt̃ q̃ quæ de somnijs Cæsareis diximꝰ: magna pars & præcedẽtiũ & sequentiũ scripta ẽ. Non inutile præterea nec supuacuũ arbitramur: illustribꝰ exẽplis rem cognoscere: unde prius effectũ est: ut etiã doctos homines interdũ somnia conturbẽt. Neq͂ enĩ ulla tam demens aut supstitiosa anicula usq͂ terrarũ uiuit: quæ hac uanitate moueret̃: si semp falsa & nunq͂ fortuito casu uera somnia deprehẽdisset obseruatio humana. Nũc paucis uerbis ꝑsuasum est: ut omnibꝰ crederet̃: cum potius ex multis falsis ꝑsuaderi debuerit ne cui fides esset. Mira res dictu: cũ in reliquis actibꝰ mortaliũ: unicũ mendaciũ multis ueris suspitionẽ falsitatis afferat: somnꝰ solus est cuius unũ idq͂ temerariũ atq͂ fortuitũ: uerum innumeris mendacijs fidem quærit: eoq͂ mirabilior: quia ad hoc ipsum rarũ: uerũ inter crebra mendacia internoscendũ: nulla fert uia: nulla nota est: nisi post euentũ. Sed de hoc satis ab initio dictũ est. Ad ordinẽ reuertor: qđ supest ueroꝝ somnioꝝ conjecturꝰ.

De somnio Hamilcharis Carthaginensis ducis: Ca. XXIIII.

Vx Carthaginis Hamilchar Syracusas obsidẽs: in somnis audire uisus erat: se postridie intra obsessæ urbis mœnia cœnaturũ. (d) Ea re ad uictoriæ spem reflexa: mane alacris ad oppugnandã urbem instruebat aciẽ. Talia uoluẽti ac molienti (qđ sæpe fit) grauis tumultus in castris exortus est: Carthaginẽsibꝰ ac Siculis int̃ se dissidẽtibꝰ: Oppidani occasione fræti: repẽte portas egrediunt̃: & fusis hostibꝰ uictores: ducẽ turbatis suorũ ordinibꝰ succurrere cupientẽ: atq͂ ideo negligentẽ sui intercipiũt: & sic in urbem ductus: & in compedibꝰ cœnans: intellexit q̃ falsus interpres ueri somnij fuisset. Huius quidẽ Agathocles historicus auctor est: At sequentis Cælius.

De somnio Hannibalis ducis Carthaginensis: Ca. XXV.

Annibal & ipse dux Carthaginensiũ: in templo Iunonis Lucinæ repertã colũnam (h) aureã asportare decreuerat. Incertus aũt an solida ex auro: an supficietenus inaurata esset: terebrãdo temptauit. Et certior factꝰ: esse auream totã: in ꝓposito rapiendi firmatꝰ erat. Cui inter somnũ: Iũnonis species adesse uisa: ut auaris & sacrilegis cœptis absisteret monuit: minata si pergeret: rebus eum suis spoliare: se quoq͂ illum uno quo solũ uideret lumine priuaturũ. Quo somnio dux alioq̃n ferox: & cui nullus dei metꝰ: nulla religio (ut de eo scriptũ est) motus tamen traditur. Nec miror: Quid enĩ monoculo terribilius: q̃ oculi supstantis amissio? Itaq͂ minas timuit: & euentum experiri noluit: nihil loco mouere ausus: ex eo ipso auro qđ ex foramine dũ temptaret̃ exciderat: bucculam fieri & suprema columnæ parte reposuit. Qđ sequit̃ eiusdem ducis somniũ: apud Silenũ est græcum historicũ: & res ipsiꝰ exactissime ptrectantẽ: quẽ Cælius & multi ex nostris scriptoribꝰ sequunt̃: præsertim quotiens de Hannibale sermo incidit. Est enĩ huiusmodi: Hannibal uicto Sagũto: Romana bella iam meditãs: int̃ quietẽ uisus est: imperio Iouis i deoꝝ consiliũ admissus: de iferẽdo Italiæ bello mãdatũ accepisse ab ipso Ioue: q̃n & unũ ex eo numero sibi ducẽ de-

putatũ quẽ ſeq iuberet cũ exercitu neq retroſpicere. Cũ his digredieſ cõmiſſiſ: nequiuiſſe lo-
cũ (quẽ de nõ reſpiciẽdo iuſſus erat) obſecuare. Itaq uidẽdi auidꝰ: ĩ tergũ deflexis oculis: ui-
diſſe terribilẽ & ĩmanẽ bæluã acris ſerpẽtibꝰ obuolutã: hoĩeſ: aĩalia: urbes: domos: atq arbu-
ſta: & obuia quælibet ꝓſternẽtẽ atq calcantẽ. Qui ſpectantẽ ducẽ ſuũ interrogaſſe: qd illud
monſtri eſſet: Ducẽ ṽo dixiſſe: Hæc eſt Italiæ uaſtitas: Tu uero præceptorꝫ memor & uolũ-
tati deorum perge obſequẽs: & quid retro fiat ne labores. Huiuſmodi quidem uiſo: ſeu uera
ſeu ficta eſt: Italiæ miſerabilis ſtrages: quã tot per annos illo ſub hoſte ꝑtulit: ut uera fuiſſe
uideatur & inter ueras referatur impetrat.

De ſomnio matris Dionyſij Syracuſani: Ca. XXVI.

i N Siciliam uenio: Dionyſij mater hunc ipſum gerens utero: ſecũdũ quietẽ Statiſinũ
parere uiſa. Rem ad coniectores detulit: qui galleatæ a Siculis uocabanẽ: hi ſic inẽ-
pretati ſunt: ut ex ea naſciturũ præclarũ ac diuina gratia omniũ fortunatiſſimũ præ
dicerent. Cuius rei Philiſtus (homo ut ait Cicero doctus & diligens) teſtis eſt.

De ſomnio mulieris cuiuſdã de eodem Dionyſio Syracuſano: Ca. XXVII.

h Vius aũt matri claritas atq fortuna: ſed crudelitas Hymeræ cuidam haud ignobili
(ut aiunt) fœminæ præmonſtrata eſt. Quæ quondam dormiẽs uiſa ſibi quodam
iter oſtendente: in cœlum ſcandere: & cuncta contemplãs: ſubter ſcabellũ & ſub ipſiꝰ
Iouis ueſtigijs: iacentẽ ac uinculis innexũ ualidiſ: cernere robuſtũ fuluumq & lenriginoſum
hominẽ. Quo conſpecto ſciſcitari ducem ſuũ: quis ille hominũ: quid ue illic uinctꝰ agerere.
Reſponſum ẽ: Siciliæ Italiæq peſtem fore: confeſtim ut ex ea cuſtodia erupiſſet deſæuiturã
late per populos. Eam uiſionẽ tunc inter pares notam fecit uulgauitq. Intericcto tempore
dum Dionyſius: qui ad eam diem obſcuri nominis ac fortunæ fuerat: laxatus tandem cœ-
leſtis prouidẽtiæ compedibus: tyrannidẽ inuaſiſſet: Mulier eadem ilico ut oculis ſuis oblatꝰ
eſt: illum eſſe quem ſub Iouis pedibuſ uidiſſet: aſſeruit. Quæ aſſeueratio: ut effectu uerax: ſic
ſibi properatæ mortis cauſa fuit.

De ſomnio matris Phalaridis agrigentini: Ca. XXVIII.

a T Phalaridis mater: Mercuriũ (cuius ſimulachrũ paterã manu tenens: inter deorꝫ
effigies domi ſuæ colebat) in ſomnis uidit: ex ea patera ſanguinẽ humi ſpargere: pa-
uimentoq illiſum rebullire: donec ſenſim domũ omnẽ faſtigiotenus inũdaret. Qđ
in una uiſum: in multis domibus uerũ fecit cruenta nati ſæuitia. Huiꝰ quidem uiſionis au-
ctor eſt Ponticus Heraclides doctus uir: ut air Tullius: & diſcipulus Platonis. At ſequen-
tis: eodem ipſo Tullio: uetuſtiorem teſtem non inuenio.

De ſomnio Alcibiadis: Ca. XXIX.

a Lcibiades paulo prius q̃ e rebus humanis pelleretur: ſe amicæ ſuæ ueſte contectum
ſomniauerat: Alias fortaſſis illecebras ſperare licuit amanti: Sed enim breui poſt oc-
ciſus: & nullo miſerante inſepultus iacens: amicæ obuolutus amiculo eſt. Non differam
philoſophos.

De ſomnio Socratis: Ca. XXX.

ſ Ocrates dũ carcere clauderetur: Erichthoni familiari ſuo narrauit: excellentis formæ
mulierem ad ſe in ſomnijs acceſſiſſe: & noĩe appellantẽ: uerſum Homericũ ex quo ter-
ria ſibi luce moriendũ illa cõijceret recitauit. Atq ita accidit. Satis locupletes teſtes rerũ eti
am grauiorꝫ. Huius enim ſomnij Platonẽ auctorem affert Cicero: ſequẽtis Ariſtotelem.

De ſomnio Eudemij: Ca. XXXI.

c Vius familiaris Eudemius Cyprus in Macedoniã ꝓficiſcens: Pheras Theſſaliæ ur-
bem opulentam & egregiam: ſed Alexãdri cuiuſdã inhumana tyrannide peſſunda-
tam uenit. Illic morbo correptꝰ eſt tam graui: ut de uita eius deſperarẽt medici. Sic
afflicto: iuuenis eleganti ſpecie ꝑ noctem adeſſe uiſus: tria denũciauit euẽtura: Vt æger mox
ſanitati reſtituereẽ: Vt eius urbis tyrannus intra paucos dies mortẽ obiret: Vt ipſe poſt qn-
quenniũ remearet in patriam. Et prima quidem duo clare ut annũciata erant euenere: Nã
& ipſe præter ſpem conualuit: & tyrannus ab uxoris ſuæ fratribꝰ trucidatus eſt. Tertiũ ue-
re parumper obſcurius: Quinti enĩ ſub anni finem dum Eudemius e Sicilia ubi tunc dege-
bat in Cypcum reuerſurus expectaret: ad Syracuſas bello interemptus eſt. Cõiectores ue-
ro ſic ſomniũ excuſaſſe legimus: ut dicerent hominem tum demũ cum e corporeis uinculis
euaſerit in patriam reuerti.

De ſomnijs poetarum: Et primo Simonidis: Ca. XXXII.

ſ Equitur ſomnos illuſtrare uatũ. Simonides proiectũ ac deſertũ in littore cadauer ſepeliuit: & cum mox nauigaturꝰ obdormiſſet: uidit illius humati ſpeciẽ monentẽ: ne nauim ſi naufragio perire nollet aſcenderet. Paruit: & cæteris ꝓfectis ſubſiſtit ſolus incolumis: Reliquos enĩ ſub oculis ſuis rabies uẽtoꝝ & uis tempeſtatiſ obſorbuit. Fefellit hic uulgare ꝓuerbiũ: perdi beneficia quæ defunctis fiunt. Itaqꝫ hũc tam gratum & tam uilis buſti tam bene memorem: nobiliore ac ſtabiliore monumento poeta egregiꝰ ĩmortali eum poemate amplexus honeſtauit.

De ſomnio Sophoclis: Ca. XXXIII.

ſ Ophocles autem tragœdiaꝝ ſcriptor: cum ex Herculiſ templo: patera aurea magni ponderis furto ſublata eſſet: ab ipſo Hercule per quietem quiſnã id feciſſet edoctus traditur. Qđ cũ homo ꝑſtudioſus: & uel illi periculũ afferre metuens: uel ſomnio parum eredens: ſæpius neglexiſſet: reuertẽte per ſingulas noctes imagine: coactus tandem ad Areopagitas uiſionem detulit. Captus ex indicio ac tortus: furtũ faſſuſ: pateram reſtituit. Ex eoqꝫ tempore Herculis indicis cognomen templo aditum.

De ſomnio cuiuſdam Arcadis innominati: qui ſocium ſuũ a Caupone iugulari uidit: Ca. XXXIIII.

ſ Vperuacuũ uideri poteſt ſomniũ attingere: qđ ætate Ciceronis creberrimũ (ut ipſe ait) apud ſtoicos: hodie etiam ĩ uulgus effuſum eſt: de duobꝰ Arcadibꝰ: qui ſimul itinerãtes cum Megaram ueniſſent: ita diſiũcti ſunt: ut eoꝝ alter apud cauponẽ in taberna: alter apud hoſpitem maneret. Nocturno autẽ tempore: is qui ad hoſpitiũ diuerterat: ſocium uidit in ſomnijs orantem: ut ſibi cui a perfido caupone mors præparabaẽ opem ferat: Poſſe enĩ ſi celeraret in tempꝫ ſubueniri. Eo ſomno motus: ſurrexit auxiliũ laturꝰ ſupplici amico. Mox excuſſa ſomnij imagine: irriſit ꝓpoſitũ ſuũ: & in cubiculũ regreſſo: eadem affuit imago: miſerabilꝰ obſecrans: ut ex quo ſalutis ſuæ ꝓpugnator eſſe neglexerat: ultor ſaltem mortis exiſteret: & cadauer ſuũ ab extrema ignominia uendicaret: Se enĩ a caupone iugulatũ: & plauſtro ſuperimpoſitũ opertũ fimo afferri: quocirea ad oppidi portã occurreret plauſtrũqꝫ corriperet. Eniuero ſecũda uiſione ꝑmotus: neqꝫ iam nihil pendendã ratꝰ: e cubili ꝓſilijt: repertoqꝫ ubi monebaẽ plauſtro: bubulcũ quidnã ueheret ſcrupuloſiꝰ ſciſcitari cœperat. Illo trepide fugiente: corpus eductũ & reuelata ſcæna nocturni flagicij: caupo ad ſuppliciũ adactus eſt.

De quodam qui ſomniauerat ouũ ex lectulo pendere: Ca. XXXV.

p Auca & breuia quæ reſtant: aſſcripſi libris qui de ſomnijs accuratiſſime tractãt: excerpta partim riſus excitãdi gratia: partim detegendæ interpretũ fallaciæ: nequaꝗ̃ prætereñda iudicaui. Somniauerat quidam ouũ ex lectulo pendere. Narrauit interpreti: reſpondit theſaurũ eſſe ſub lectulo. Fodit ille & aurum argento circũuolutũ repperit: argentiqꝫ particulã iudici ſuo miſit. At ille facetiſſimꝰ nugator: Nihil ne inquit de uitello: ex priori euentu ſecundũ eliciens: ut non tantũ ouo theſaurus: ſed ouo ſimilimꝰ theſaurus uiderẽ oſtenſus. En fabellas in quibus & philoſophoꝝ conterunẽ ingenia: ꝗ̃ multi ouũ ſine theſauro ſomniauerũt.

De uaria interpretatione ſomnij Curſoris qui per noctem æſtimauit ſe curru quadrijugo uehi: Ca. XXXXI.

c Vrſor iturus ad Olympia: ꝑ noctem æſtimauit curru quadrijugo uehi. Primo mane adijt interpretem. Et ille uinces ait: Id enĩ agilitas equoꝝ & robur indicat. Idem ſomniũ ad Antiphonẽ retulit: quẽ unũ ex Gratijs ſomnioꝝ coniectoribꝰ imprimis celebratũ uideo. At ille uinceriſ inqͭt haud dubie: Nõ aĩaduertiſti te a ꝗ̃ttuor præuentũ eſſe dũ curreres?

De interpretatione ſomnij alterius curſoris qui ſe in aquilam tranſformatũ ſomniauit: Ca. XXXVII.

a Lter curſor tranſformatũ ſe in aquilam ſomniauit: Cõſuluit cõiectorẽ. Ille uictor eris inquit: Hæc enĩ uolucris uolatu cũctas ſupgrediẽ. Antiphonis acumen experiri ſtatuit. Ille reſpondit: Quæſo amice nonne te uincendũ iam ſentis? Auis enĩ hæc alias omnes dũ fugat ac ſequiẽ: ſemper eſt ultima. I nunc lector & ſomnijs quatere & interpretibꝰ crede.

De ſomnio mulieris quæ uidit ſigillata ſe genitalia habere: Ca. XXXVIII.

m Atrona pariendi auida: ſed an grauida eſſet incerta: uiſa eſt in ſomnijs ſigillata genitalia habere. Alẽ ex cõiectoribꝰ: minime prægnantẽ aut pariturã aſſeruit. Fore enim

præclusũ partꝰ iter. Alĩ cõtra: Ea enĩ dũtaxat claudi & cõsignari solere quæ plena sint. His & hoꝝ similibꝰ qd de hac inẽpretũ arte (si q tñ adhuc illã ꝓfitenẽ) sentiendũ sperãdũq sit: eruditi hoĩes intelligãt: uulgꝰ qđ tenuit nõ relinquat. Et de naturali quidẽ diuinatione satis dictum est.

Tractatus Quartus: de uaticinijs furentũ: necnon & de præsagijs ac diuinationibus morientium.

Q fidem præbentibꝰ furentum uaticinijs: ipsi quasi furere uideanẽ: Ca. I.

Vi furentũ uaticinijs fidem præbent: ipsi paulominꝰ furere uidenẽ. Quis enim sanꝰ existimet: eos qui & præsentiũ noticiã & præteritoꝝ memoriã ꝑdiderint futuri præscientiã inuenisse? Nõ tollaẽ tñ a nobis iudicij libertas: nec opinionũ uarietas extirpeẽ: Liceat opinari furere solitos quosdã & liberos animis ferre motꝰ: qbꝰ a corpibꝰ abstracti: & diuino (ut ipsi uolũt) spũ cõcitati: uentura præuideãt: Liceat hoc ipsum irridere: ut quæ sapiẽs nõ uidet: insanꝰ (qđ eleganẽ ait Cicero) & is q humanos sensus amiserat: diuinos sit assecutꝰ: Nobis aũt eatenꝰ modestus Academiæ mos placeat: uerisimilia seq: ubi ultra nõ attingimꝰ: Nihil temere dãnare: nihil impudenẽ asserere. Veritas ergo suis locis maneat: nos ad exẽpla pergamꝰ.

De uaticinio remigis mẽtecapti de futura strage Græciæ: Ca. II.

Fferẽ imprimis uaticiniũ remigis cuiusdã classis Rhodiæ: quẽ nõ tam respectu habitu uilis & obscuri hoĩs: q̃ rei ipsiꝰ inẽ domestica exẽpla cõmemoro. Hic igiẽ repẽte alienatꝰ: testari clara uoce cœpit: ante diẽ tricesimũ futuras i Græcia strages maximas: rapinasq apđ Dyrrhachiũ & incẽdiũ & fugã: Classem uero ipsam domũ esse reddituram. Id cũ G. Pompeius q prætor classi præerat audisset: narrassetq tribus: Ciceroni: Varroniq & Catoni (deus bone quãtis & q̃ illustribꝰ uiris q bello ciuili tũc forte aberant) oẽs moti: qdã uero etiã ualde ꝑterriti dicunẽ. Paucoꝝ aũt dieꝝ interiecto spacio: Labienꝰ fugiẽs ex acie Thessalica: stragẽ legionũ & ingẽti prælio fusas Põpeij copias nũciauit. Eniuero cõfestim raptũ ex horreis publicũ frumentũ: totaq ciuitate cõspersum: q illic erãt fuga præcipiti digressi: & a Rhodijs destituti: nolẽtesq seq naues incẽsæ sũt. Sic oĩa quæ furẽs ille uocifeeratꝰ fuerat: euenerũt. Hoc sane uaticiniũ coloratissime Tulliꝰ extenuat: Ait enĩ illo tempore fuisse i Thessalia castra castris admota: oẽsq q Dyrrhachij erãt timuisse grauiẽ imminentis prælij fortunã: qđ in partibꝰ Cæsaris exercitꝰ & dux animosior uideretur: Verũtamen eũ metũ q cõstãtes & Romanos uiros urgebat: græculũ hominẽ ꝓstrasse facillime & a sensu ꝓprio deiecisse. Minime mirandũ igiẽ si qđ oẽs taciti uerebanẽ: qđq idẽ ille ualde ꝑtimuerat: furẽs deposito pudore prædicaret. Alioq n qd agerent dij insano potiꝰ remigi: q̃ memoratis supra tribꝰ tam claris uiris: ut prætori etiã prudẽti uiro & egregio instãs reipublicæ periculum reuelarent?

De uaticinio furibundi Cornelij: Ca. III.

Ed qd de Cornelio dicã: q & sanguine nobilis & sacerdotio uenerãdus: & (ut aiũt) castitate uitæ sanctꝰ: Pataui i transpadana Italia degẽs: hãc ipsam pugnã nõ triginta dieꝝ spacio circũscripsit: sed eo ipso die: & dũ in Thessalia gerebaẽ expressit. Subito enĩ furore correptꝰ: murmurare orsus est: Videre se de longinq̃ prælium grauissimũ: & modo hos fugere: modo illos inseq: modo præliũ instaurari: & uulnera & mortes & gemitꝰ cadẽtiũ: & clangorẽ tubaꝝ: & equoꝝ strepitũ: & fragorẽ arboꝝ: & sagittas & spicula cœlũ tegẽtia: & stragẽ immẽsam: ceu præsens oĩbꝰ quæ gerebanẽ interforet. Ad postremũ exclamans ait: Vicit Cæsar. Et his dictis cõticuit. Ea res primũ risui atq contẽptui: post aũt miraculo ẽ habita qñ uenientibꝰ nũcijs ex Thessalia: nõ modo pugnæ tempꝰ euentũq nouissimũ: sed singulas quoq uariãtis fortunæ uicissitudines: cũ illiꝰ dictis & gestibꝰ cõuenisse cõpertũ est. Digna reꝝ paritas: ut bellũ qđ (ut uera dicã) a furẽtibꝰ gerebaẽ: nõ nisi a furẽtibꝰ spectareẽ. Sed hæc hactenꝰ. Hic uero mirari posse aliq̃s præclare uideo: ubi nã Martios dimittã fratres: apud uetustissimos Romanoꝝ hoc in genere celebratos? Sed de his fateor nihil præẽ nomẽ habeo. Vbi præterea Cassandrã uirginẽ Priami regis filiam: cuꝰ illustris admodũ & magnæ rei nũciꝰ furor. Vbi Polibũ Corinthũ: de q̃ est apud Homerum: q multis Achiuoꝝ Troiam petẽtibꝰ: & imprimis filio suo (an furore an aliẽ incertũ) mortem prænũciauit. Ego autem omne qđ uel fabula est uel fabulam sapit: sciens uolensq prætereo.

Q tolerabilior sit opinio de præsagijs morientiũ q̃ de uaticinijs furentium. Et de uaticinio Hectoris moriẽtis apud Homerum: Ac cuiusdam rhodij apud Possidonium: Ca. IIII.

t Olerabilior utcũq; dici potest illorũ opinio q futura prænoscere moriẽtes putãt. Si cnĩ dũ hic sum⁹ obruti mole corporea: trãsmittere oculos in loginq̃ nõ possum⁹: ex his aũt uinculis egressi: sicut philosophis placet: liberiore fruimur obtuitu: nõ a uero qdem uidet̃ abhorrere: ut tanq̃ e domo tenebrosa discedẽs: ubi ad lumẽ appropinquat uidere aliqd longi⁹ icipit: sic morituro & iam exituro præsagiũ aliqd posteritatis occurrat. Ad hoc psuadendũ asserũt morti ppinquãtes aias multo diuiniores effici: & intẽs⁹ studiũ ueræ laudis assumere: Eosq; q bñ uixerũt alacrit̃ pgere: uelut iam hinc lætiora præuideant: q aũt cõtra: tũ maxime dolere & præteritorũ actuũ pœnitere. Qd uerbũ ex ore gentiliũ lætus & admirãs audio. Adhuc & mortẽ ipsam præsagire: & occursantes atq; obuias (ut ita dixerim) imagines mortuorũ cernere. Ex his cõcludũt: inesse qdẽ animis nostris quãdã uim pspectã & capacẽ rerũ: qd nemo dubitat: sed caligine mortalitatis obsitã: post mortẽ demũ plenã atq; pfectã: sed iam quiddã insueti luminis habentẽ: ideoq; nõnunq̃ futura præuidentẽ. Hinc puenire ut qdã in eo statu multa prædicerẽt: quæ & alios laterẽt: & eos ipsos hactenus latuissent: Quin hoc ipsum: & ad furorẽ trahere nitunt̃: & ad somnia. Vnde eñi furentes uaticinari solitos aiũt: nisi quia in eis anim⁹ solut⁹ ac liber stimulis suis impulsus: nullo cohibẽte & habenas corporeas spernit & mẽbrorũ uincula trãsgredit̃: Vnde quoq; multa cõsopitis apparere: quæ uigilãtes lateãt: nisi qa tũ maxime uideat̃ anim⁹ a corpe relaxari seq; uelut icustodito carcere licenti⁹ educere ad præuidẽdas res: Vt nõ imerito int̃ somnũ & mortẽ quædã uideat̃ esse cognatio. Hinc & a philosophis & a poetis somn⁹ imago mortis dicit̃: & a Virgilio cõsanguine⁹ leti sopor. Nos aũt & de furore modo dixim⁹: & de somnijs mox dicem⁹. De hac aũt diuinatiõe morientiũ q̃ uera: q̃ ue credibilis sit: diuin⁹ poeta uiderit Homer⁹: Apud quẽ Hector moriẽs: istantẽ obitũ uaticinat̃ interfectori suo. Viderit & Possidoni⁹ philosoph⁹ sua ætate clarissim⁹: Apud quẽ rhodius qdã moriens: breui post se morituros sex ex coæquæuis suis nominat: & ordinẽ adijcit moriendi. Nos i hac re inq; alijs ad hũc modũ abditis: opinari possum⁹: certi aliqd scire q possum⁹ inexperti: Vbi qdẽ poeticæ ludis libertate nostra nequaq̃ uti phibemur. Hoc aũt loco (qd sine temeritate arrogãtiaq; licet) aliquot exẽpla pferem⁹ ex illustrib⁹ historicis.

De uaticinio Augusti Cæsaris morientis: Ca. V.

p Rimũ omniũ memoriæ pditũ est: & si Trãquill⁹ opinari aliqd aliud malit: Augustũ Cæsarẽ dũ spũs reliquias agit: digrediẽte Tiberio cũ quo longum & arcanũ sermonẽ habuerat: dixisse: Miserũ populũ Romanũ q sub tam lentis maxillis erit. Id uerbũ a cubicularijs auditũ: & p man⁹ (ut aiũt) in uulgus effusum est. Atq nequaq̃ usq; ad id tempus Tiberius ignaui principis spem dabat: sed siue semp puidẽtissim⁹ Impator siue tũc mortis etiã uicinitate puidentior: nõ supficieten⁹ eum ut cæteri: sed introrsus inspiciẽs: miseriã populi Romani: urbane qdẽ ut reliq̃ uaticinat⁹ est. Ver⁹ eñi dixisset: Miserrimũ terrarũ orbẽ: q sub tam fero & imani pectore seruitur⁹ est. Et de hoc qdẽ alias: Virtutes enim sceleribus miscere fas non est.

De uaticinio morientis Claudij principis: Ca. VI.

c Laudius princeps: paulo ante mortẽ cũ cõsules designaret: mensem illis q̃ moriturũ se præsagiebat metã statuit: Cõsilio q; nouissimo filios suos ut unanimit̃ fraterneq; uiuerẽt multis monitis obtestat⁹: tandẽ pie admodũ senatui cõmẽdauit. Deniq; p tribunali sedẽs: licet abhorrẽtib⁹ q aderãt: & lætiora precãtib⁹: sese ad mortalitatis terminũ peruenisse iterũ iterũq; pfessus ẽ. Et hic qdẽ sibi tãtũ: nec ultra uicinæ mortis tempus: Qui sequũt̃ uero longius atq; alijs fuerunt uates.

De uaticinio Theramenis Atheniensis morituri: Ca. VII.

t Heramenes Athenis in carcere triginta tyrannorũ imperio: uenenũ non trepide sed q̃si sitibundus hauriẽs: exiguũ qd in imo pateræ substiterat sic effudit: ut in terram cadẽdo sonitũ redderet. Ad quẽ exhilarat⁹ arridẽsq; ppino inqt pulchro Criciæ. Is erat un⁹ e grege tyrãnorũ q ex cũctis sæui⁹ inexorabiliusq; se in eũ gesserat. Græcis aũt cõuiuiorũ mos erat: nominatim designare cui poculũ dare uellẽt. Mortẽ igit̃ habẽs i uisceribus uir fortissim⁹: iocat̃ simul & uaticinat̃. Siqdẽ Cricias & ipse nõ multo post prænũciata mortẽ ueneni subtrahit̃.

De uaticinio Calani Indi: de morte Alexandri: Ca. VIII.

Ed qd Romanos principes: graiosq; philosophos cõmemoro: cũ in eadẽ re horridos & agrestes barbaros liceat admirari: Calanus Indus indoctus: ĩ radicibus Caucasi natus (ut ait Cicero) cũ ex animi sui sentẽtia: nullo cogẽte ad ĩteritũ pgeret: Alexãder Macedo q spectaculi nouitate adirat: & ĩ corpe ualidus: & uictor & iuuenis: illũ iam sese cupide flãmis ingerẽtẽ: orauit: ut si qd post se fieri uellet ediceret. Ille aũt spernẽs: nihil inqt opus est: celeri̽ te uidebo. Nempe p eosdẽ dies apud Babylonẽ Alexander obijt.

De uaticinio morientis Adelectæ: de filio suo Aeternio: Ca. IX.

Xemplũ qd auorũ tulit ætas cõmemorare libet: sed an hic: an ĩter mathematicos: parũper hæsitaui: Vtroq; enim licet. Fama ẽ: & qdã scriptores asserũt: Aetrniũ de Romano & Albricũ fratres cruẽtos & ĩmanes hoĩes: matrẽ habuisse Adelectam ex nobili Tuscorũ sanguine fœminã: alti ingenij cõsilijq;: & tam astrorũ cœliq; studio: q̃ magicis artibus supra fidẽ uenturi præsciã. Hæc cum sæpe multa tam uiro q̃ natis: tum præcipue euidẽs unũ circa diẽ suæ mortis oraculi more tribus uersiculis pnũciasse dicit: In qbus q̃dem & filiorũ potẽtiã & exitũ & utriq; suæ mortis locũ ita cecinit: ut ipsis euẽtibus nihil ex uaticinio demeret: Quin etiã ut Albricũ sileã: cũ Aeternius ipse monitus Cassanũ cauere: ignobilis uici nescius: Cassanũ castrũ ĩ Paduanorũ ac Hetruscorũ sitũ finibus fatale ratus: ut de Alexandro Epirẽsi diximus: omni semp studio uitasset: tandẽ post septuagesimũ ætatis ãnũ: dũ summa ui Mediolanũ petit: ab oĩbus ferme longobardis qbus trux & insolẽs spũs: odiosum illũ fecerat circũuẽtus est. Iam pontẽ adhuc fluminis trãsiuerat: illic in extremis sese casibus uidẽs: loci nomẽ sciscitatus: ubi Cassanũ audiuit: cõfusionẽ nominũ recognoscẽs: A dacto calcaribus equo in oppositũ sese flumẽ iniecit. Heu fatũ ineuitabile: heu materna præsagia: heu arcanũ Cassanũ: horrẽdo murmure uociferãs: ac uix terræ redditus aduersæ ab inenumerabili hostiũ exercitu q iam pontẽ & utrãq; ripã occupauerat opprimit.

Tractatus Quintus: de Haruspicio & Augurio:

De inuentione Haruspicinæ: Ca. I.

Pereprecium arbitror agnoscere unde geminus hic error in Italiã sit inuectus. Vnde eni desierit: me tacẽte notũ est. Necesse qdẽ fuit & hãc & cæteras errorũ umbras terris euanescere: ubi ueritatis sol affulserat. Et de origine qdẽ haruspicij talis narrat fabula. Hetrusco cuidã arãti in agro (ut aiũt) Targnẽsi: cũ pfundius adactus foret uomer: erupisse Tagẽ quendã noĩe puerili effigie: sapientia senili: & aratorẽ alloq cœpisse. Illũ uero pterritũ exclamasse. Ad cuius uocẽ finitimorũ primo cõcursum factũ esse: inde gradatim pgressa rei fama: intra dies paucos in eũ agrũ uniuersã Hetruriã cõfluxisse: Puerũ illũ audiẽtibus cũctis multa dixisse: dicta eius obseruata & scriptis ædita. Ex qbus accedẽte longa rerũ experiẽtia oĩs haruspicina pcesserit: Ita tñ ut si ad alias serperet natiões: apud Tuscos præcipuũ eius magisteriũ uigeret. Sed o prsus erroneum & infame magisteriũ. Me qdẽ ista renarrãtẽ: ingens subit admiratio: & ineptiarũ tãtarũ patriæ piget: pudet ac miseret: In solo in q̃ natus sum: hũc natũ uel exaratũ potius errorẽ. Vbi quæso tibi nũc prudẽtissima lumẽ animi & oculorũ aberat: Vnde cæcitas hæc tam manifesta: tã publica: deũ ne Tagẽ an hominẽ extimasti: Si eni deus esset: nõne illud occurrit: a cœlo potius q̃ e terræ cauernulis aduẽturũ: neq; expectaturũ bubulci aratrũ: q̃ adiutus doctrinã populis prædicaret: Si aũt homo terra obrutũ uiuere scd̃m naturã nõ posse noueras: ideoq; fallaci quapiã uisiõe delusam te nosse poteras: Ac digno dei iudicio factũ reor: ut errores tibi terra pareret: nihil tũc cœleste sapiẽti. Neq; hæc quæ tibi obijcio: in re incerta sunt philosophis & poetis & historicis testata: Quin & error hic tuus: pximas natiões contagio afficit: præcipueq; populũ Romanũ: apud quẽ decretũ legimus: ut de pricipũ filijs sex singulis Hetruriæ populis in disciplinã traderent. Et addit rationẽ Cicero: Ne ars inqt tãta ppt tenuitatẽ hominũ: a religiõis auctoritate abducerẽt ad mercedẽ & quæstũ. Ars inqt tãta. O delyrationẽ ridiculã: O aniles nugas: O doctorũ hominũ supstitionẽ inauditã. Hinc præterea sumpsisse nomẽ diceris Tuscia a ture & sacrificijs appellata: inuentrix errorũ & portentorũ ac fulgurũ interpres. Quæ cũ ita sint: nõ est tergiuersationi locus: fatendũ crimẽ est: idq; dũtaxat respõdẽdũ: Si uero deo placitũ: ut & tu & quæ erroribus tuis imbuta fuit Roma: cuius qd religiosissimũ est: in te nunc usq; fundatum est: fœlici uarietate: & mirabiles futuræ ueri disciplinæ mendacij magisteriũ haberetis: uel sic intellectura: qd ĩter lucem ac tenebras intersit,

De Augurio: & qui præcipui fuerint augures: unde etiã initiũ habuerit: Ca. II.

b Aruſpicinæ primũ fontẽ attigi: ad Auguriũ uenio. Piget augures reges meminiſſe: præcipueq; Romulũ q paſtoriũ adhuc quiddã redolẽs: augur optim⁹ fuiſſe tradit. Mira reꝝ diſſonãtia: imo uero cõſonãtia reꝝ maxima. Quis eñi niſi paſtor incult⁹ atq; horridus: ad has ineptias applicaſſet animũ: Pudor ẽ cogitare urbẽ Romã omniũ urbiũ ac terraꝝ indubitatũ caput auſpicio cõditã: & florẽtem præpotẽtis populi fortunã: auibus debere maluiſſe q̃ deo: Quin & ſub regib⁹ & ſub imperio cõſulatu: multis quidẽ ſæculis nihil abſq; auſpicijs domiq; militiæq; fieri ſolitũ. Stupet anim⁹ recolẽs illos uiros tã claros: tam magnificos: qui res humanas ex altiſſimo deſpicerẽt: q fortunã ipſam pedib⁹ ſubtriuiſſent: q terraꝝ orbẽ inenarrabili uirtute domuiſſent: auicularum uolatui garrituiq; & puerilib⁹ ſuccubuiſſe fallacijs. Vno qdẽ nos cõſolari poſſum⁹: q q ſupiorẽ genuim⁹ ad alienas trãſmiſim⁹: hũc nouũ ab alijs genitũ adoptauim⁹: imitãdoq; noſtrũ fecim⁹. Apud græcos nãq; multo ante urbẽ cõditã augures floruerãt: tãtoq; fuerũt i honore: ut Calchas petẽtib⁹ Ilion graijs: numeroſiſſimæ claſſis præfect⁹ memorẽ ob unã auſpicij diſciplinã: In ea eñi excellebat: in reb⁹ alijs multis inferior. Amphiareus uero & Tireſias tam illuſtres eodẽ artificio ferunẽ: ut primũ ꝓ deo colerẽt: & tell⁹ quæ illũ abſorbuerat ꝓ oraculis adireẽ: Secundus nõ modo uiuis hoib⁹ præferreẽ: ſed defũctis etiã (Homero dicẽte) ſolũ apud iferos Tireſiã ſape: uagari reliquos umbraꝝ more. Nec primi præterea noſtri reges augurio docti fuerũt: regnarãt pri⁹ i Græcia Mopſus & Amphilotas famoſi augures: deniq; ut ẽ apud Ciceronẽ: oĩno apud ueteres q reꝝ potiebanẽ ijdẽ auguria tenebãt. Affertq; rõnẽ: Vt enim inqt ſape: ſic diuinare regale dicebãt. Et ut in regib⁹ dixi: ſic nec i populis noſtris hic primũ furor admiſſus eſt: Nã & Athenieẽſes: gens alioqn prudẽtiſſima nunq̃ cõſiliũ publicum habuerũt: cuĩ nõ ſacerdotes diuinos adhibuerint: quos (ut ait Cicero) mantos puto: quia diuinatio apud eos manticos dicit: Et Lacedæmones: gens iuictiſſima: augurẽ in cõſilio intereſſe: augurẽ regi ſuo acceſſorẽ ſemꝑ addere uoluerũt. Quis ergo mireẽ: tãto habitã in honore uanitatẽ: breui in imẽſũ excreuiſſe: Idẽ ferme i ſingulis particulis huiuſcemodi rei quã diuinationẽ uocãt licet itelligere. Quis eñi niſi diuino uir conſilio: nõ oraculis fidem daret: cũ uideret nõ modo clariſſimos reges: & magnoꝝ ppl'oꝝ nũcios: ſed ſũmos etiã philoſophos & humanæ magiſtros uitæ: certatim apud Delphos & Dodonam & Hamonẽ cõcurrẽtes: Quis ſperneret Sibyllas: q̃s ſenat⁹ & ppl's Roman⁹ in extremis periculis conſulerẽt: Quis negligeret ſomnia: cũ ſciret (ut reliq̃s ſileã) Lacedæmones ipſos: q̃s neſcio an ꝓxime a Romanis fortiſſimos omniũ & prudẽtiſſimos uiros iudicare uelim: uſq; adeo ſomnioꝝ curioſos ut ſcribat Cicero: q q eis præerãt nõ cõtẽti uigilãtib⁹ curis in Paſyphe phano qd' eſt in agro ꝓpe urbẽ ſomniãdi cauſa excubabãt: quia uera (inqt) quietis oracula ducebãt: Quis deniq; magos nõ ſuſpiceret: ſine q̃rũ doctrina neminẽ quãtũlibet alijs reb⁹ ornatũ ad Perſarũ regnũ ꝓuehi poſſe cognoſceret: Sed ad auguriũ reuertor. Initiũ qdẽ huius rei ex Arabia primũ Phrygiaq; Cilicia ac Pamphylia: Ad poſtremũ & ex hac noſtra Vmbria quæ Italiæ ꝑs eſt manaſſe legim⁹. Rationẽ hui⁹ afferũt (ut reliq̃ꝝ diuinãdi generꝝ) ueriſimilẽ qdẽ: q hæ ſcilicet ꝓuinciæ arbuſtis & paſtu pecoꝝ abũdẽt: & iccirco q eas incolũt ꝑ ſyluas & umbriferos mõtes aſſidue uagi: circũuolãtes ac circũſtrepẽtes uolucres ſollicti⁹ obſeruarũt.

A

B

C

Quo tempore Auguria primũ obſeruari cœpta ſint. Et de Actio Nauio qui nouacula cotẽ ſcidit: Ca. III.

h Acten⁹ de extrema augurij origine. Quo aũt tpe & quã ob cauſã hæc inſania Romæ uæhemẽti⁹ inolere cœperit: hinc dicã. Actius Naui⁹ puer: & qd' magis rideas paſtor: Priſco Tarqnio regnãte: litui uſum ſibi uſurpãs: repẽtẽ qdẽ e ſubulco augur uulgataq; rei fama ad regẽ euocat⁹ eſt. Quẽ rex intuẽs: & ætatẽ & habitũ fortaſſis irridens: temptauit hoc modo: Vtrũ inqt qd' nũc in aĩo mihi ẽ fieri poſſit: an nõ poſſit interrogo: Nauius cũ auguriũ ꝑegiſſet: fieri poſſe reſpõdit. Hic uero rex eluſiſſe putãs: Atq inqt q cotem hãc nouacula ſcinderẽ meditabar. Ille mirabili cõſtãtia: Potes ergo ait: Arreptaq; nouacula: in cõſpectu ſtupẽtis regis ac populi cotẽ ſecuit: Inde ſacrũ Romanis augurium. Quæ res quãq; & ãnalib⁹ & hiſtorijs oĩb⁹ ꝓuulgata ſit: Tulli⁹ tñ & hãc cõmẽticiã fabulã uocat. Hæc igiẽ geminæ uanitatis ẽ origo. Hinc qb⁹ utraq; ſucceſſibus: uel apud nos uel apud exteras gentes aucta ſit: paucis expediam exemplis.

De augurio mortis Iulij Cæsaris: Ca. IIII.

Nde aūt nisi a supremis ordiar: Iuliū Cæsarē imolātē Spurina notissim⁹ haruspex
u ī repto corde i extis optimi bouis: admonuit uerēdū eē ne cōsiliū ac uita fatiscerēt:
quæ ambo a corde ꝓuenirēt. Itaq; circūspici oportere discrimē qd' sibi pararet: nec
ultra Idus marcias trahi posset. Mira rerum humanaꝝ nubes: mira fortunæ uiolētia: unde
hæc uel illi nosse uel huic negligere. Præfixo enī die: cū Cæsar multis frustra retēptatis ho/
stijs curiā ingrederet: ī Spurinā ceu mēdacē ita iocat⁹ ē: ut diceret Idus aduenisse. Is aūt nō/
dū præterijsse respōdit: sic ex itegro cōminat⁹ nec fefellit. Eodē enī die ac loco cæsus est.

De augurijs Octauiani Augusti: Ca. V.

Aesari aūt Augusto prius q̄ ex aluo matris exiret: ꝓdigio prænūciatā magnitudi/
• nē affirmāt. Ad id q̄si ꝓdigiū simul: q̄ qdē respōsū ē: Regē populi Romani naturā
ꝑturire. Eius rei auctor ē Trāquill⁹: testē afferēs Iuliū marathū. Illud addit mira/
culo: senatū respōso territū: decreuisse ne qs illo āno nat⁹ educaret: sed qb⁹ prægnātes domi
cōiuges: senat⁹ cōsulto ne ī publicū uenirēt obstitisse. Eidē Augusto ī obsidiōe Perusina lita/
re nō ualēti: cū instaurari hostias iussisset: oppidani repētino erūpētes impetu: toti⁹ sacrificij
pompā apparatūq; sustulere. Quo aīaduerso ab haruspicib⁹ respōsū fore: ut oēs deoꝝ mi/
næ quæ in extis apparuerant: ad eos transirent quæ illa rapuissent. Atq; ita contigit: Mors
huic q̄; pricipi prænūciata ē. Sub extremū tēp⁹: tabula in q̄ nomē ei⁹ inscriptū fuerat de coe
lo tacta: & prima nois littera deiecta ē. Hinc respōsū: cētū eū dies nō ampli⁹ uictuꝝ: q̄ ꝑ cō/
nullā significarent litterā: se ꝯo int deos referēdū: qd' reliquū ꝑcussi nois idicaret: q̄m æsar
de⁹ diceret Tuscoꝝ lingua. Ex q̄ simul atq; alijs multis similib⁹ elicio: linguaꝝ mutationē
apud gētes plurimas: de q̄ a me sæpe quæsitū memini. Sed nō illud præsentis negocij est.

De dracone Tiberij Cæsaris a formicis deuorato: Ca. VI.

t Iberi⁹ aūt cū dracone quē fer⁹ māsuefactū & altore suo mitiorē ꝓpria māu pascere cō
sueuerat: formicæ deuorassēt: Respōsū habuit: Impetū multitudinis ꝓuideret. Sed uti/
nā nihil unq̄ ueri⁹ haruspices prædixissent. Tiberi⁹ enī nō cōcursu populi: ueꝝ tacita & pe/
ne ambigua morte perijt.

De Augurio Galbæ Imperatoris: Ca. VII.

T Galbæ i Terraconēsi hispania sacrificāti: ostētā accidit mirabile. Puer enī q̄ atriū
a obseruabat: illic ante oculos cūctoꝝ uisibilit toto uertice incanuit. Qd' interpretatū
est: mutationē iminere: successutūq; senē iuueni. Postq; ita contigit: In Neronis enī
locū Galba successit. Eidēq; p⁹q̄ erat iperiū adept⁹: Romæ sacrificāti corona ceciderat: pul
li euolauerāt: demū die ipso q̄ cæsus matutinū sacrificiū petēti: ab haruspice cōsultū est: ut
q̄primū euaderet: quia hora mortis instaret & interfectores ei⁹ aduētarēt: Qd' ille uoluit,
quidem: sed præuentus est.

De augurio Vespasianoꝝ: Ca. VIII.

Espasiani pricipat⁹ ab ipso uitæ limine prænūciat⁹ ē. In agro qdē gētis Flauiæ un/
u de sibi origo ē: quercus fuisse tradit ingēs ac uetusta & Marti dedicata. Ea ꝑ tres Ve
spasiæ genitricis part⁹: totidē nouos ramos ædidit: pueroꝝ fortunæ (ut aiūt) certis/
sim⁹ uates. Prim⁹ gracilis mox aruit: neq; part⁹ q̄; annū egit ī rebus humanis. Secūdus for/
tis ac ꝓcer⁹ fuit: filiusq; tūc in lucē ædit⁹ ad seniū ꝑuenit. Terti⁹ uero nato Vespasiano: nō
tā rami q̄ ingētis arboris spēm habuit. Quo ostēto Sabin⁹ genitor: haruspicib⁹ cōsultis: re
spōsū habuit: Illū pueꝝ futuꝝ Cæsarē ac traꝝ dn̄m. Qd' cū lætior solito matri suæ adhuc
supstiti narraret: nepotē illi Cæsarē natū dicēs: Nihil illa respōdisse: sed sustulisse risum dicit
qd' se nondū delyrante: is filius tam iunior inciperet.

De haruspice Germaniæ qui ob auguriū Romā missus fuit: Ca. IX.

f Vb Domitiano principe haruspex i germania: reipublicæ mutationē īminere nūcia/
uerat: atq; ideo ad dicēdā causā Romā missus ē. Forte id accidit: ut princeps mane illū
audiēs: ob eā ipsam causā cōdēnaret: Ipse statim postea hora diei qnta interficeret. Recordari
potuit minus iuste se ueridicū condēnasse. Sed iam a Cæsaribus diuertamus.

De auspicio per quod Vehioꝝ ciuitas a Romanis capta: & de inuectiōe cōtra huius augurij stulticiam: Ca. X.

Nilla obsidione lōgissima: q̄ pp'a Roman⁹ Vehios cinxerat: cū alterius partis discri
i men: alteri⁹ tædiū aīos inficeret: ex inopinato uincēdi uiā Romanis ostēsam ferūt.
Cū enī nulla apparēti causa: repēte Alban⁹ lac⁹ supra fidē excreuisset: qdā seu oppi/

danꝰ nobilis trãſfuga (ut apud Ciceronẽ) ſeu Vehiẽtiũ haruſpex (ut ẽ apud Valeriũ) Romano milite raptꝰ ꝑ caſtra ꝑlatꝰ: dixit urbẽ illã capi nõ poſſe lacu exũdãte. Qui ſi ex collibꝰ inᷤꝗs iacet aliꝗ arte deductꝰ eſſet: ſi ꝗdẽ ſicut ad mare deſcẽderet: calamitoſũ: ſin ita ut ꝑ agros aſpergeretᷣ: fauſtũ pplõ Romano. Quã ob rem multo ſtudio impẽſaq;: lacꝰ ut ille monebat eductꝰ ẽ. Hoc amplꝰ addidit Valeriꝰ: cõſultũ Delphis Apollinẽ idẽ reſpõdiſſe. Qđ cũ factũ eſſet: licet uictoria Romanoꝝ fuit. At ego iã dudũ hæc audiens ſtomachor: & paulominus rauceſco aduerſus hoc ſæpiꝰ exclamãdo: Nõ fuit ſatis hominẽ Vehiẽtẽ ſtultũ forte naturalitᷣ & tũc ab accidẽti metu abalienatũ etiã: demẽteq; uana loꝗ uel fortaſſis ex iduſtria fallentẽ: imẽſi laboris opꝰ hoſtibꝰ obijcere: nouo ꝗdã ultiõis genere: ut deꝰ etiã Delphicꝰ aut inſaniret aut falleret? Qui ei ita cõſuluit: ignoraſſe: mihi uidebatᷣ locoꝝ ſitũ: Nã ꝗd ul'cũ Vehijs ul'cũ urbe Romana cõmune habet Albanꝰ lacꝰ: ut uel ꝓdeſſe ad ſũmã publici ſtatꝰ: uel obeſſe ualeat? Sed nimiſ audeo: ꝗ aduerſus ſapiẽ deũ tã multa ꝓtulerim: imo uero aduerſus fallaciarũ dæmonẽ. Sic eni ipſemet olim: ut ſcriptũ uideo: ꝗſnã eſſet intᷣrogatꝰ. Veritatẽ forte coactꝰ expreſſit: ſeq; dæmonẽ clara uoce cõfeſſus ẽ. At Romani paruere. Quid mirũ: error erat temporꝝ: oraculis & haruſpicibꝰ obſeq. Licet & aliud opinari: Aquã lacꝰ eductã eſſe ad utilitatẽ agri ſuburbani: ut bñ ait Cicero: nõ ad arcẽ urbẽq; retinẽdã. At uictoria cõſecuta ẽ. En mirꝝ Apollineis aris dignũ. En noua res Romanos poſt biluſtrẽ obſidionẽ uicere. Illud potiꝰ mirabile: ꝙ tã lõgo tpe diſtulerũt: ſoliti raptim ĩgẽtia bella cõficere: & trãſcurrẽdo uictores terrarꝝ orbis: Niſi quia diſpenſante fortuna ꝓueniſſe ſuſpicor: ne iliaci laboris effigies deeſſet Italiæ. Nũc ablutũ in aꝗs Albanis calamũ: uicinæ urbis mœnibus infetã: Aliquot ducũ eiꝰ exempla recolligens.

De augurio ſerpentis qui Syllæ apparuit: Ca. XI.

SYlla i cãpo Nolano aduerſũ habẽs Sannitũ exercitũ: cũ ſacrificare cœpiſſet: repẽte ab imo aræ ſerpens exilijt. Quo uiſo Poſthumiꝰ haruſpex: Eia inꝗt quæſo dux Romanæ: tolle omnẽ cũctationẽ & duc i hoſtẽ legiões. Cui cũ Sylla paruiſſet: caſtra hoſtiũ opulẽtiſſima expugnauit. Sed eni ipſe Cicero huic ſacrificio intᷣfuit: & erũpẽtẽ anguẽ ſe uidiſſe teſtatᷣ: & illiꝰ prælij euentũ fuiſſe ꝓſperꝝ affirmat. At nõ haruſpicis ſed imꝑatoris conſilio. Elegantᷣ id quidem ac magnifice.

De auſpicio Gaij Flaminij: & irriſione haruſpicinæ: Ca. XII.

IN tota aũt hac re nullꝰ notior Flaminio. Illũ dico ꝗ ad Crotonã infœlicitᷣ aduerſus Hãnibalẽ pugnauit. Oĩs hũc habet hiſtoria: & cõcẽtibꝰ ac ſucceſſibꝰ uniꝰ uiri pleni ſũt ãnales. Sed hiſtoriaꝝ pace mihi liceat & i hoc & i reliꝗs: narratões reꝝ ab eis: irriſiões ſuꝑſtitionũ: uel a philoſophis uel a rõne mutuari. Itaq; Gaius Flaminiꝰ luſtrato (ut aiũt) exercitu: caſtra uerſus Aretũ moturꝰ: hoc primũ deſiſtẽdi ſignũ habuit: ꝙ nulla cauſa intᷣueniẽte ante ſignũ Iouis & qđ ad terroris augmẽtũ adijciũt Statoris Iouis: cũ eq; cui iſederat i unũ tumulũ corruẽs ꝓuolutꝰ ẽ. Quid hic quæſo miraculi ẽ ſi equus armis & ſeſſore preſſus intᷣcidat? Quid peccauit igitᷣ ꝗ ad hoc ſubſiſtere monitꝰ cõtẽpſit? Sed eni cũ ad hoſtẽ acceſſiſſet: & ex more maiorũ auſpicijs opam daret: niſus ẽ ꝓferre diẽ pugnæ: ꝙ pulli nequaꝗ̃ paſcerẽtᷣ: ꝙ peſtilẽs apud augures ſignũ erat. Id Flaminiꝰ ſpernẽs: ſciſcitatꝰ ẽ: ſi nec die poſtero paſcerent ꝗd agẽdũ? Reſpõſũ: & ꝗeſcẽdũ. Eniuero (inꝗt illudẽs) magnifica auſpicioꝝ diſciplina ſi pullis eſuriẽtibꝰ: ardua quælibet aggredi ꝑmittimur: eiſdẽ ſaturis cogimur feriari. Meo ꝗdẽ iudicio uel ob hoc unũ dignꝰ ꝗ fœliciꝰ pugnaſſet: ſed apud eos capitale ẽ: magiſ ꝙ ob hæc ꝗ̃ ob infauſtũ exitũ infamis dux habetᷣ. Illud eiuſdẽ: imo ſuis erroribꝰ accumulãt cũ neglectis haruſpicijs moueri caſtra iuſſiſſet: ſeq; cõfeſtim ſeq: ſignifer diu obluctatꝰ: multis etiã auxiliãtibꝰ uexillũ educere nõ poterat. Quid hic rurſus oſtenti eſt? Trepide fortaſſis eruebatᷣ qđ audacter inſertũ humi fuerat: debuit ne ideo ducis animꝰ terreri? Cõtẽpſit hoc auſpicũ & haruſpicũ & religionũ omniũ cõtẽptor. Quid egit nũc? Aduerſantibꝰ dijſ pugnauit: cecidit ipſe cũ exercitu: & inſignis tũc reipublicæ clades temeritate ducis illata. Hoc præſertim exẽplo fidũt: ac nitũtᷣ auſpicioꝝ aſſertores: Ego aũt ſicut temeritatẽ in Romano duce nõ excuſo: ſic cõtẽptũ huiꝰcemodi nugaꝝ nõ accuſo: Flaminioq; cõpatior: iniꝗſſimis uſo tã iudicibꝰ ꝗ̃ fortuna. Calliditas ꝗdẽ Hãnibalis nota ẽ: qua cũ ſæpe alias: tũ illo præſertim die uictoriã quæſiuit. Ea uobis mihi credite Romani potiꝰ: ꝗ̃ auſpicioꝝ cõtẽptꝰ aut ſtomachuſ lus pulloꝝ obfuit. Quid ei oro Corneliꝰ Scipio apđ Ticinũ? Quid Semproniꝰ apud Trebiam pauloante meruerãt: ab eodẽ hoſte ſuꝑati? Quid aũt ãno poſt Paulꝰ Aemiliꝰ is ꝗ cognomẽ ſũpſit ab iteritu: qui auſpicijs diligẽtiſſime ſeruatis: ipſe ꝗ̃ cũ toto exercitu Romano aliquãtoq; maiore ſtrage reipublicæ pari fraude circũuẽtꝰ apud Cãnas perijt? Qđ non immerito pene ultimũ imꝑerij uulnꝰ ab hiſtoricis dictum eſt.

B

A

B

C

De augurio Caij Gracchi: Ca. XIII.

l Ongus hic Romanorum ducũ ordo subtexit. Eodẽ bello punico Caio illi Gracchorum omniũ clarissimo in Lucania exercitũ habẽti: inter sacrificãdũ cõtigit ut e proxima ca/uernula geminis serpẽtib⁹ elapsis: exta corrũperent. Idq; nõ semel tñ: sed bis terq; reintegratis sacris accidit: nec prohiberi potuit. Quo ostẽto moti haruspices: ut uitæ periculũ dux caueret monuere. Vtile cõsiliũ: fateor: hoĩ præsertim tã grauia bella tractãti: Verum nõ tã propter famelicos angues intestina bouis ĩuadẽtes: q̃ propter uicinũ hostẽ Romani sanguinis sitiẽtem. Sileat aũt haruspicij nomẽ: cõsilia sana laudent. Tñ ipse nõ cauit: sed ab hospite proditus insidijs Carthaginensiũ incautus oppetijt.

De augurio M. Claudij Marcelli: Ca. XIIII.

A m Arcus Claudi⁹ Marcell⁹ uir fortissim⁹: eodẽ bello simili casu perijt in Brucijs: Nem pe ei post sacrificiũ mœstior haruspex retulit: exta minãtia & ut caute ageret exhortat⁹ ẽ. Hic q̃z sapiẽs cõsultor & dux æque ĩcaut⁹: Qui rẽ gerẽs cũ hoste tã ĩsidioso: nõ oĩa circũspiceret: sed elat⁹ memoria uictoriarum suarum: & exagitat⁹ cupiditate sæpius uincẽdi: pene sol⁹ pergeret: ubi ab exercitu pœnorum circũclus⁹ & oppressus: nõ minorẽ lugẽdi causã patriæ daret tã puerili errore: tã probati ducis: & iã sexagesimũtertiũ annũ supgressi: q̃ interitu.

De augurio Hostilij Mantini: Ca. XV.

b Ello aũt Numãtino Hostili⁹ Mãtin⁹ his territ⁹ prodigijs affert: sacrificiũ institueñti: pulli educti ĩ syluã proximã fugerũt. Mõstrum horrẽdũ ingẽs: pullos ĩ syluã fugere: Mouisses forte animũ haruspex: si uel ĩ undas uel ĩ ignes euolassẽt: Nũc uero naturã secuti sũt q̃d miraris? At sedulo quæsiti: nec repti sũt. Alas credo caueæ odiũ: & libertatis amor addiderat. Sed audite qd̃ seq̃t: Cũ terrestri itinere ad portũ Herculis peruenisset: nauẽ ascẽsuro sine auctore: uox audita ẽ: Mãtinæ mane. Vox q̃dẽ sine auctore nulla ẽ: sed auctorẽ illic præ/fertim perfacile latitare. Cauernosus eñi ac syluestris loc⁹ ille ẽ: mihiq; not⁹ optĩe: nusq̃ in me magis ausis tẽpestatib⁹: semel & iterum illic ĩ terrã eiect⁹: multos ĩ littore dies egi. Nõ min⁹ iuste (nisi fallor) territ⁹: cũ procellis obrueret & mortẽ ante oculos haberẽ: q̃ audita uoce Mãtin⁹. Qui usq; adeo pauefact⁹ scribit: ut alio cœptũ iter flecteret. Sed qd̃ oro prodigiũ tertiũ narra/tis? Cũ iã inquit uenisset & scapham esset ingressus: anguis eximiæ magnitudinis uisus mox euanuit. O ridiculã historiã. Ergo prodigiorum numerum calamitatib⁹ eq̃tur⁹: Mantin⁹ male pu/gnauit: fœdũ fœd⁹ iniuit: turpit̃ se dedidit: Quid dicturi fueratis si uixisset? Vulgare eñi est ut infaustis rerum euentibus: reprehensorum copia non desit.

De augurio Marci Crassi bellum Parthicũ ingressuri: Ca. XVI.

A f Ed ut ab occasu ad oriẽtẽ respiciã: Marc⁹ Crassus bello Parthico neq; manũ cũ hoste cõsereret: quãtis & q̃ claris prodigijs reuocat⁹ ẽ. Motur⁹ aciẽ: cũ paludamẽtũ posce/ret: q̃ bellorum duces candido aut purpureo uti cõsueuerũt: pullũ ei allatũ est. Nõ pu/to suspicemini per annũ illũ sensũ erroris habuisse: nondũ eo uestrarum religionũ processit insaniæ: neq; eñi nigrescere diceretis sed pallescere: uerum qd̃ in tali re usu euenit: trepidatio ministri paludamẽta permiscuit. An hoc ipsũ prodigiũ nũcupatis? Det̃ sane (qñ eeror hominũ sic habet) etiã illustriũ nomẽ hoc uocari. Sed nũq̃ tãtã habet uim ut alioq̃n iuste susceptum bellũ: uel deserere cogeret uel differre. Quid q; aquilarũ altera uix a primipilo conuelli potuit: altera ægerrime cõuulsa: in cõtrariã prẽ seipsam cõuertit? Nihil hic mirabile (ne dicã stupẽdũ) præt̃ stuporẽ hominũ doctorum tã manifeste delyrãtiũ. Eniuero mœstũ int̃ milites silẽtium fuit: q̃s antiq̃ more lætos exultãtesq; cõuenire: ducẽq; & signa circũsistere decebat. Mouistis animũ fateor hoc uno: uerum nullo hic haruspice sed arte & prudẽtia imperatoria op⁹ erat. Itaq; nolite mihi hoc prodigiũ narrare: Vocate res proprijs noib⁹: pauorẽ tristiciãq; dicite. Sed q̃s exitus?

B Dux oppressus: egregio adolescẽte filio ante oculos pr̃is int̃fecto: legiões uestræ ad sacietatẽ cruẽtissimi hostis cæsæ: signa Romana babylõicis postib⁹ affixa: disposita ĩ mœnib⁹ trũcata capita: & ĩformi limo obruta: & fluminib⁹ iactata cadauera lati⁹ honos & oĩs flos militiæ superbo pede calcat⁹. Deniq; clades q̃ta raro unq̃ alias ab ext̃no hoste pp̃lo Romão ĩuecta: Quis hæc nescit? Quis aũt int̃ hæc haruspicinæ loc⁹? Turbat⁹ hoc loco Valeri⁹: Vellẽ q̃dẽ (inq̃t) placidi⁹: sed qd̃ relatu uerum ẽ: sic deorum præmonit⁹ excãdescũt: sic hũana cõsilia casti/gant: ubi cœlestib⁹ se præferũt. Optime inquã si cõmutati paludamẽti uel auersæ aq̃læ pro/digiũ spretũ. Sed auariciæ cõsiliũ castigari putas: dolesq; in q̃ urbe nõ multis ante sæculis oblatis ultro munerib⁹: nullũ usq̃ patuit receptaculũ: ĩ ea tã multũ auariciæ licuisse: ut tãto cũ ludibrio cæsorum: tãtoq; cũ discrimine supstitũ: Romanũ imperiũ nutaret. Quid eñi (si uerũ fateri uolum⁹) nisi insatiabilis Parthici auri sitis: Crassũ trãs euphratẽ impulit: & in id bellũ

cōpulit fractis fœderibꝰ: unde harum tot & tantaꝝ miseriaꝝ ꝓcessit occasio.

De augurio C. Octauij consulis: Ca. XVII.

a B externis ad ciuilia bella cōuertar. C. enim Octauius cōsul: cum aduersus L. Cynnā collegā suū arma sūpsisset: & morte dignissimū in exiliū pepulisset: de fine reꝝ tali ostē- to monitꝰ narraẽ. Ab Apollinis eni simulachro spōte delapsū caput ē: & ī terrā tā alte descē- dit ut effodi nō posset: donec Cynna uictore Octauiꝰ ī multo ciuiū sanguie uita priuatꝰ est. Mirū qd Apollini cōmune cū Octauio: potiꝰ q̄ cū eiꝰ aduersario. Aut q̄ diffugerāt fossores oēs: ut tāto tpe tātillū saxū erui nō posset. Credo ciuili tumultu excesserant.

De augurio Pompeij magni: Ca. XVIII.

a Ltero aūt ciuili bello omniū sæuissimo & maximo: q̄ totiꝰ cū strage urbis & impij & cū uniuersi orbis magnis motibꝰ: Cn. Pompeiꝰ magnꝰ: aduersus reꝝ dñm Iuliū Cæ- sarē cōflixit: euētū prælij euidētissimis ꝓdigijs prænotatū ferūt: Primū omniū Dyr- rhachio Thessaliā uersus iter arripiēs: infœlix dux multo tonitru crebrisq̄ fulmibꝰ exceptꝰ ē. En ꝓdigia æstiuis præsertim mēsibꝰ: Poterat qdē subsistere dilato ꝓfectiōis die Hānibalis cautissimi ducis exēplo: quē mœnia Romanæ urbis aggressuꝝ: bis terq̄ repulsū tēpestate no- uimꝰ. Et ꝑfecto arbitror: si dux illi exercitui fuisset Augustus: q alteri nō multis ānis postea dux ī eisdē cāpis fuit retrocessisset utiq̄. Quē semp & ubiq̄ (ut Trāquillꝰ ait) pellē uituli ma- rini circūferre ꝓ remedio atq̄ ad omnē maioris tēpestatis suspitionē: in abditū & cauernatū locū se recipe solitū accepimus. At Pompeius quia fulmina minutiora nō timuit: aduersus maximū & uiolētissimū fulmē Cæsaris pugnaturꝰ: religiōes & deoꝝ portēta neglexisse re- prehendiẽ: Nā q̄ apū examina circū signa uolitarūt: qd nisi mellis & cæræ copiā: q̄ sonꝰ tym- panoꝝ Pergami ī penetralibꝰ tēploꝝ auditꝰ ē: qd nisi læticiā portēdebat? De fuga qdē ho- stiaꝝ ab altaribꝰ: idē sentio qd̕ de pulloꝝ fuga sub Mātino. Eoq̄ magis: qa pulli pastū illic: hic hostiæ mortē fugiebāt: qd̕ insitū est cūctis aīantibꝰ. Piget singl'a ꝓseq: & irrisoris cogno- mē uereor īcurrere. Id sane qd̕ int ꝓdigia nūerāt: repētino mœrore ac nocturno pauore ob- torpuisse acies: signū fateor pestiferꝝ: sed ut sub Crasso dixi impatori ꝓuidēdū nō haruspici: Qui si ī ptē cōsilij uocādus erat: poterat & Crassus primo: & mox Pompeius: & Cæsar no- uissime bono aīo esse: nihil nisi lætū & magnificū sperare. Oībꝰ eni ut q rebꝰ ipsis intfuit me minit Cicero: ꝓmissū a chaldæis eos nō nisi ī senectute: nisi domi: nisi cū claritate & sūma cū gloria morituros. O ꝓmissoꝝ fides. Et nimiꝝ in altutro delyrādū fuit: honestior (ut ita di- xerim) isania ē ex stellātis cœli motu: q̄ ex cruētis extoꝝ fibris fortunā suā explorasse. Cū q̄ Pompeiꝰ ipse q ut scriptū est sese credulū reꝝ taliū præberet: Sæpe etiā ab haruspicibꝰ lusus erat: multaq̄ sibi ī græciā trāsuecto ab urbe Romana nūciata fuerāt: quæ ul' nullos ul' aduer sos exitꝰ habuerūt. Itaq̄ qd amplꝰ credetet nō habebat. Cæsarē uero collegis suis iūgerem nisi eū primo loco ī domo Cæsarea collocassem.

De cōmēdatione Marci Marcelli qui auguriū contempsit: Ca. XIX.

h Aec & hoꝝ similia cōfirmādis auspicibꝰ: & id genꝰ erroribꝰ afferunẽ tā inepta: tā friuo la: ut mihi qdē Marci Marcelli illiꝰ qnq̄es cōsulis cōsiliū ꝓbeẽ. Qui cū esset impator & augur optimꝰ: totū hoc omisit (ut ait Cicero). Sed qd̕ seqẽ sine risu non possū meminisse. Si qñ ingt rem agere uellet ne impedireẽ auspicijs lectica opta iter facere solebat. O radicatos errores: Vir fortis & sapiēs: desperabat posse inhærētē ossibꝰ opinionē apta fronte discutere ideoq̄ uultum obtegebat.

De auspitio Roscij histrionis: Ca. XX.

i Nter duces & reges: histrionū rex locabiẽ Rosciꝰ: quē Cicero amorē ac delitias suas ap pellare nō erubuit. Cū ī cāpo Solonio nutrireẽ: essetq̄ ifans ī cunabulis: assurgēs ꝑ no ctem nutrix uidit eū cōsopitū circūflexū angue nodis horrificis īplicitū: Quo aspecto exani- mis exclamauit: Patẽ aūt pueri: de hac re haruspices cōsuluit. Atq̄ si in histrionica claritas ho minis sit uel cōsistit: nihil mētiti sūt. Sed o peruicax ieptia: diuinitꝰ ergo futurā histrionū clari tatē præostēsā uultis? Cū Africanꝰ tātꝰ & uir & dux: nullū tale meruerit ostētū. Nā qd̕ ī cu- nis anguis iuētꝰ ē: nec mihi qdē miꝝ uideẽ: nec Ciceroni: præsertim ī Solonio ubi ad forum nundinari angues solent: ut eleganter ait idem.

De augurio Deiothari regis: Ca. XXI.

a Ddūt domesticis extẽna: risu nō minore ꝓsequēda. Deiothaꝝ regē imprimis nihil unq̄ nisi auspicio gerere consuetū. Quē Valerius: non solum inter externos primū: sed uelut imemor moris sui: ante oēs etiā Romanos in hoc ordine locauit. Hic ergo ut memorāt: uo latu aquilæ pergere quo cœperat ꝓhibitus: cū multoꝝ iam dieꝝ iter exegisset redijt: atq̄ ita

mortē euasit cōclaui scilicet in q̄ ꝑ noctē iacitur⁹ fuerat sub idē temp⁹ corruēte. Sed cur quæso Valeri Maxime qđ sequit̄ siluisti: An quia dū breuis esse laboras: obscur⁹ fieri ne dicā imꝑfect⁹ & mēdax elegisti: An quia Ciceronis libros unde ista sumebas: i man⁹ posteroꝝ nequaq̄ ꝑuēturos credidisti: Neq̄ nos lecturos qb⁹ uerbis hoc Deiothari auspiciū a Cicerone refellit: At id neq̄ si fatū fuerat effugisset inq̄t: nec si nō fuerat i eū incidisset. Actoris tui & mei uerba recognosce: nihil imuto: sed sicut in tractatu somnioꝝ dixi: nescio quō uoluisse mihi uisus es sup̄stitiōib⁹ prægrauare aīos: q̄s poti⁹ exonerare debueras: Eoq̄ magis miror: ubi nā aliud eiusdē regis auspiciū reliq̄sti: Bello autem ciuili uir sapiēs sine auiū cōsilio nihil agens ꝓsperis hortātibus auspicijs ꝑrexit ad Pompeiū. Vbi cū multis & periculis & incommodis affect⁹ ē: bello Pharsalico uict⁹ ac fugat⁹: tāto distract⁹ ab amico: & q̄ fidelit̄ amātib⁹ nihil ē amari⁹: plen⁹ abijt graui mœrore reꝝ præsentiū: & uēturi spe deterrima. Itaq̄ mox & illi⁹ miserabilē audiuit mortē: & sup̄bū hostē suscepit hospitio. A q̄ digrediēte nouū hospitalitatis preciū & Armenia & Gallogræcia spoliat⁹ & Thracia: nec lōge post in discrimē capitis adduct⁹: ab hospite meliori: hoc ē ab ipso Cicerōe defensus ē. Hæc fides auspicioꝝ. Læta cūcta ꝓmiserāt ei⁹ artis peritissimo mœsta oīa ꝓuenerūt: Nā q̄ eū postea dicere solitū accepimus: Aues qb⁹ ducib⁹ i bellū isset: bñ sibi cōsuluisse: quia officiū ac fidē adīplesse: & Romanā libertatē armis defendisse: q̄sq̄s eū casus exciperet oīb⁹ regnis & diuitijs anteferret: uel auspicij ꝑtinaciā id q̄dē: uł magnanimitatē regis īdicat poti⁹ q̄ auspicij ueritatē. Nisi forte philosophātes etiā uolucres sōniāt: nō i fortuna sed i ỽtute fœlicitatē hoīs collocātes. Cur autē uereant̄ oīa magna uolucrib⁹ dare: q̄ꝝ uti cōsilijs nō puder: uł cur apud eos inopinabile uideat̄: sapiam q̄dē ab eoꝝ animis lōge exulātē in alijs animātib⁹ habitare. Sed hæc hacten⁹.

De apibus Platonis & formicis Midæ: Ca. XXII.

Platonis apes adijciūt: & formicas Midæ. Sed de Platone cū de eloquentia loquebamur dixim⁹. Midas uero Phryx infans dormiēs inuēt⁹ est: formicis i os ei⁹ tritici grana cōgerētib⁹. Dirissimū futuꝝ haruspices respōderūt: Ego poti⁹ edacissimū respōdissē. Sed respōsum illud fortunæ cōprobauit exitus: ut scriptorib⁹ rerum placet.

De augurio Thebanoꝝ ex cantu galloꝝ gallinacioꝝ: Ca. XXIII.

Quis illa nō rideat: quæ bello int̄ Lacedæmōes & Thebanos orto: ultro citroq̄ nūciata referunt̄. Etsi enī successib⁹ afferta sūt: nihil tñ ridiculosi⁹ dici pōt. Cū enī apud Thebardā ꝑ Boetios uates sacrificiū fieret: gallos gallinacios i eo loco sic canere cœpisse aiūt: ut nulla esset int̄missio. Augures aūt ꝓ nūciasse Thebanos haud dubie uictores: rōne addita: quā cōsult⁹ siluissent: q̄ ea scilicet uolucris ꝑ naturā uicta sileat: uictrix canat: Quis iā dubitet in hoꝝ uaticinijs spem habere: Et citat̄ huiuscemodi uanitatis testis Callisthenes haud ignobilis philosophus & auditor.

De augurio Lacedæmonioꝝ ex simia: Ca. XXIIII.

Ex aduerso multa Lacedæmonijs ostēta grauia atq̄ terrifica: Sed omissis alijs: unum referā: qđ historici graioꝝ maximū ac mœstissimū affirmāt. Cū enī de uictoria cōsultores legatos ad Dodoneū. Iouem destinassent: & hi oraculū operiētes: uasculum eū sortib⁹ certo loco posuissēt: Molossoꝝ regis simia: sortes ipsas huc illuc sparsit cōfuditq̄. Insuerū rarūq̄ ꝓdigiū: ꝓdigiosū poti⁹: si fœdū illud & ingētū & importunū aīal: nō quicq̄d usq̄ reperiret effūderet. At illis aliť uisū: Itaq̄ respōsum ē: Lacedæmonijs nō de uictoria sed de salute cogitādū. & hūc tātū terrorē: has deoꝝ imortaliū: an simiæ regiæ tātas minas: sequēs mox fortuna declarauit: famosa illa pugna Leutrica Lacedæmonijs ad int̄emptionē deletis oppressisq̄. Sed de hac re satis multa diximus. Etsi quid dicendū sup̄est: ꝓximo tractatu reliquias ꝓsequamur.

Tractatus Sextus de Ominibus & Portentis:

Q̄ nihil contra naturam fiat: licet aliqua fieri uideantur: Ca. I.

Iam nisi fallor bona ꝑs hoꝝ expedita ē. Quid enī agūt aliud haruspices: nisi circa interpretationē mirabiliť cōtraq̄ naturā: ut ipsi uolūt cōtingēnū: ex qb⁹ uerum præscientiā pollicent̄: Qđ enī (ut eleganť ait Cicero) ostēdūt portēdūt: mōstrāt: prædicūt ostēra: portēta mōstra: ꝓdigia: a maiorib⁹ dicta sunt: multisq̄ uerbis una res appellata: cui nos unicū portēti nomē ascripsim⁹. Pauca deīceps sine haruspicis int̄pretatiōib⁹ cōplexuri: quæ restāt ex historijs. De qb⁹ imprimis hoc tenēdū: nihil cōtra naturā fieri: licet aliq̄ uideant̄ ignorātib⁹ causas reꝝ & nouitate ꝑculsis. Itaq̄ uere: & si qđ est hoc esse ꝑmaximū: qđ i animis hominū tābñ institutis a natura tā uarij errores pullularūt: & i regno rōnis tot anīles ieptiæ & tot īanes sup̄stitiones regnāt: ultimūq̄ illic ipsa locū tenet: ꝑ quā distingui a

cæteris aīalib⁹ poteram⁹. Verꝝ hæc lōgior ē querela: egēsq; ꝟborꝝ pluriū. Igit̄ ad īceptū redeāt: qꝗd factū ē: fieri potuisse nō dubito: si fieri potuit nō esse mirabile: nisi qa raritas admirationis mat̄ est. Neq; eni ignorātia sola causarꝝ uideri portētū cogit. Eadē nāq; in q̄tidianis actib⁹ ineuenit: testāte admiratiōe: exēplo utar q̄ & Cicero utit̄: & ōis plena ē historia. Portētū putāt mulā pepisse. Itaq; ī ānalib⁹ relatū ē. Cur quæso: An qa uulgo ratio ei⁹ part⁹ ignota ē: Nihil eqni part⁹ notior: uerꝝ iste frequētior. Raritas igit̄ frequētiaq; uarietatē pariūt. Qđ si ita ē: dicā qđ a doctis uiris dictū uideo: qm̄ q raro accidit portētū dicit̄: sapiēs sicubi reperiat̄: grāde portētū est: & mulæ partu (nisi fallor) rari⁹: quāq; qđ de hoc partu dicūt, ꝑpe ridiculū uidet̄. In cōceptiōe eni esto si qd est miraculi. Part⁹ eni ipse nō modo nō portētuosus: sed ināturalis & q̄dāmodo uiolēt⁹ est. Iā miraculorꝝ eadē ratio: Nihil nāq; miraculosū nisi quia rarꝝ. Illa aūt dico miracula: quæ nil portēdere iudicant̄: sed admiratione simplici suspēdūt aīos mortaliū. Ideoq; de his alibi. Nūc qđ instat: Qm̄ q dē longe dispar uis ē: in his eni neq; portēdēs neq; mirabile qcq̄ inest: nisi q̄ten⁹ humana iusticia qbusdā mota successib⁹: & fine rerꝝ ad principiū relato: præostēsum aliqd cœpit opinari: non pri⁹ ab initio itellectū q̄ exit⁹ cōprobasset: & se tractu temporꝝ eo ꝑuētū: ut ipsis etiā primordijs uel rerū uel uerborꝝ mortalis curiositas ihiaret. Error hinc omniū ort⁹ est q magnos hoīes īuoluit.

De omine ex clamore Romani militis accepto: qui dixit: Statue signū: hic optime manebimus: Ca. II.

Ex hoc genere est: ut iam ad exēpla ueniā: post captā a Senonib⁹ gallis exustāq; urbē Romanā: hæsitātib⁹ an relicto natali solo: sedes imperij trāsferrent: an uero patriæ ruinas erigerēt. Dum hæc res forte in senatu alt̄nātibus consilijs agitat̄: contigit ut Centurio cohortis e præsidio redeūtis: alta uoce signiferꝝ cōpellās diceret: Statue signū: hic optime manebim⁹. Nō dubitāt huic uoci stabilitatē imperij acceptā referre. Qua qdē ad senat⁹ aures plata: accipe se omen ait. Ita tot diffidētiū patrꝝ sentētiæ: uno militaris uiri ꝟbo nescient̄ iacto: cōfestim quieuerūt: nullo nō manēdi consiliū amplectente.

De omine Aemilij Pauli ex Tertia filia sua accepto: Ca. III

Uo min⁹ miror apud Cicerone omen notū legēs: unius clarꝝ sed & constātē animū. Liti⁹ Aemili⁹ Paul⁹ aduersus Persem Macedoniæ regē bellū actur⁹: eodē die q̄ ꝓuinciā sortit⁹ erat: sero sese domū referēs: filiolā suā cui Tertia nomē erat exosculās tristiorē solito ꝑpendit. Et qd inqt causa ē mea Tertia ut mœsta sis: Respōdit illa uoce querula: Mi pat̄ Persa perijt: decesserat aūt hui⁹ noīs catella. Pat̄ puellā ulnis circūplectēs: accipio inqt omen filia. Nec piguit talē uitū: tali omine lætior ē ad tātū bellū ꝓficisci. Vñ mox & Macedonico cognoīe & triūpho celeberrimo redijt ornat⁹: uictos ī capitoliū reges agens.

De omine Cecilię Metelli: Ca. IIII.

Multo etiā min⁹ miror hæc a fœminis obseruari. Cecilia Metelli cū de neptis cōiugio rogitaret: quæ sibi ex sorore superat: oīs capiēdi gratia qđ illis tpib⁹ q̄tidianū erat: solā secū uirginē eduxerat. Vbi cū puella stāte: matrona sedens tacita & aliqd operiens quod ad omen traheret diuti⁹ mā sisset: defessa tupit tādē uirgo silētiū: orās materterā: ut sibi paululū ꝯsedēdi copiā faceret. Et illa cōsurgēs: imo uero inqt filia libēs tibi cōcedo meas sedes. Id responsum defūcta mox Cecilia: uirgine uiro ei⁹ nupta cōfirmatū cōmemorāt.

De omine Petilij circa Lætum montem: Ca. V.

His illa cōueniūt. Petili⁹ cū ligurib⁹ lætū montē q hostiū præsidio tenebat̄ adort⁹: ptinaci⁹ obnitit̄: suosq; i præliū accēdit: hodie ait ego utiq; lœtū capiā. Id confestim lœto eius consecuto: equocū omen apparuit.

De omine Crassi: Solem se relictuꝝ asserentis: Ca. VI.

Crassus dū rhodijs deorꝝ simulachra cupide subtraheret: & illi humilit̄ precarentur: ne oīa subripet: solē se relinquere ait: locat⁹ in eorꝝ religiones apud q̄s sol ꝑstudiose colebat̄. Nec multo post prælio uict⁹: & uitā & solē linquere compulsus est.

Quō primo homines ad omina & deinceps ad act⁹ ac gest⁹ deuenerūt: Ca. VII.

Infinita sūt eiusmodi quæ appellāt omina: puta ex eo moti: qa cū reliq̄ diuinādi genera: uel ꝑ ipsos deos uel ꝑ extorꝝ respectionē: ul' ꝑ uisiōes nocturnas: uel ꝑ stellarꝝ signa ꝑciperēt: hoc gen⁹ ꝑ ipsos quibus cum uiuebant homines percipi arbitrant̄: quorꝝ fortuitas etiā: immo uero nō nisi fortuitas uoces ad cōsequētiā trahebāt. Et sicut oīs error suis nō cōtent⁹ finib⁹: facilis ē serpere latiusq; se fundere a uocib⁹ ad actus ac gestus quoslibet hominū primo: deinde etiā reliq̄rū aīantiū ac rerū cæterarꝝ decursum est. Quo ex genere illa sūt,

De omine Furij Camilli: Ca. VIII.

f Vrius Camillus expugnatis Vehijs uictor: dũ amãtissim⁹ immeritæ patriæ uir: deos precaẽ: ut si Romana ꝓsperitas iuidiosa esset: quælibet in rẽ publicã casura calamitas in caput ipsi⁹ uerterẽ: atq̃ ita cœlestis placaret inuidia: repẽte cõcidit. Id ad casum exilij: q̃ post dãnat⁹ urbe quã ornauerat caruit: relatũ est.

De omine asini a Caio Mario uisi: Ca. IX.

c At⁹ aũt Marius i Minturnoꝝ custodia delitescẽs: hostis iam patriæ ꝓnũciat⁹: asellũ forte cõsiderauit: oblatũ pabulũ spernentẽ: ad aquã ꝓperare. Id ad se uir taliũ doctissim⁹ reflexit: & ostẽsam sibi cœlit⁹ salutis uiã arbitrat⁹ est: Turbã quæ ad auxiliandũ cõuenerat: orauit hoc unũ auxilij gen⁹ exhiberet: ut ad mare comitaret. Quo facto: paruæ supimposit⁹ carinæ: minas Syllæ uictoris euasit. Et hui⁹ hoĩs obseruationẽ sibi proculdubio saluti fuisse Valeri⁹ ait. Prudentẽ igiẽ asellũ: q̃ cõsultore ac duce: ille dux tant⁹ usus est: quẽ ue formidat⁹ olim austri & aqlonis domitor: auctorẽ fugæ & salutis habuit.

Quomodo hæc uanitas ominũ eradicanda sit: Et contra Augustum Cæsarem qui hæc obseruauit: Ca. X.

a T hæc qdẽ uanitas ut scriptũ uideo: a Pythagoreis ortũ habet: q oĩa supaddẽtes oraculis: a diuinis ad hũanas uoces obseruãdas animũ cõuerterũt. Cæteꝝ more morbi cõtagiosi: breui & i ppl'm Romanũ & i oẽs effusa radices egit. Hæc ergo cũ cæteris extirpãda ẽ (Crede mihi lector) si errorib⁹ semel aditũ dederis: frustra deinceps obluctaberis. Actũ est: irrũpent undiq̃ qcqd uel audies uel uidebis: huc referes. Vicinoꝝ te aliud agẽtiũ sermũculi: lætũ ac mœstũ: ociosũ ac sollicitũ tenebũt: & mustelaꝝ occursus & leporꝝ timebis: & dextera cornix & sinister coru⁹ ãnorabiẽ: & nocturnæ strygis gemitũ & mane sternutãtis scd'm numeꝝ obseruabis & trãsuersã togã & cõmutatũ calceũ. Neq̃ eñi tu maior aut sapientior Augusto: de q̃ legim⁹: q̃ læuũ ꝓ dextro calceo indui: duꝝ omen: rorẽ uero subingressũ longioris uiæ fœlicis & celeris uotiuiq̃ redit⁹ putabat. Vnde hoc tibi princeps prudẽtissime: Quid uiatori ros nocturn⁹ afferre põt: nisi iter lubricũ & madẽs? Nempe opinio inueterata præualuerat.

De aquila quæ tentorio Augusti insederat omen: Ca. XI.

t Riũuirali tempestate cũ August⁹ idẽ atq̃ ambo collegæ cũ oib⁹ copijs Bononiæ cõuenissent: omen clarissimũ uisũ & ab uniuerso exercitu ãnotatũ est: Aqla tẽtorio ei⁹ insiderat: gemini corui dextera læuaq̃ purgere cœperãt. Ille resistẽs: utrũq̃ ꝓstrauit cõfecitq̃. Mira res dictu: tot hominũ milia in id spectaculũ cõuersa: unũ & idẽ sensisse ꝓhibenẽ: inẽ tres scilicet duces: q tũc unanimes uiderenẽ: dissensionẽ emersurã: & collegaꝝ finẽ q post fuit. Victũ eñi Lepidũ relegauit August⁹: mori coegit Antoniũ.

De omine Liuiæ parturientis: Ca. XII.

l Iuia nõdũ Augusta: Tiberiũ aluo gerẽs: ac muliebri ingenio quẽ sexum paritura esset anxia: ouũ supincubãti gallinæ subtractũ: tam p se q̃ per ancillas tãdiu manu sinuq̃ uicissim tepefecit: donec erũpente pullo insigniẽ cristato: ad spem maris erecta est.

De gallina quæ cum ramo lauri cecidit in gremium Liuiæ Augustæ & interitu familiæ: Ca. XIII.

f Ane si denũciata rei magnitudine magnũ omen diciẽ: qd' ex oib⁹ unq̃ sæculis usq̃ terraꝝ maius: q̃ q̃ Cæsareæ domus occasus ac finis ostẽsus ẽ: Eidẽ Liuiæ Augusto primũ m̃rimonio dignãte ferũt cõtigisse: ut dũ rus peteret: cãdida gallina uirẽtis lauri ramusculũ rostro gerẽs: in gremiũ mirãtis ab alto caderet: aqla prædã ut sustulerat ultro relaxãte. Nouitate rei motã Liuiã: iussisse & aliu olucre: & ramusculũ inseri. Cũ id factũ foret: utriusq̃ breui tam magnificũ incremẽtũ cõsecutũ ut & pulloꝝ copia ad gallinas duceret: & ex frequẽti laureto qd' tam tenuis plãta pepererat: laureæ triũphaturis Cæsaribus uellerenẽ: Obseruato ut qsq̃ Cæsaꝝ eo loco nouã lauꝝ sereret. Longo deniq̃ usu agitatũ: unãquãq̃ arboꝝ illaꝝ circa satoris sui mortẽ solitã arescere. Vltimo aũt Neronis tpe: subito simul oẽs radicit⁹ aruisse: Gallinas q̃z oẽs ad unã perijsse. Accessit & illud haud obscuri⁹ q̃ sub idẽ temp⁹ in æde Cæsarea: capita simul oib⁹ Cæsaꝝ statuis: uno ictu fulminis corruerũt: Quib⁹ ominib⁹ cõfestim Neronis mors: & i eo deficiẽtis familiæ successit interitus.

De omine quod habuit Galba Imperator pro imperio subeũdo: Ca. XIIII.

c Vm aduersus hũc ipsũ Neronẽ: obscœnitatis & inhumanitatis merito: nõ ppl's Roman⁹ tantũ: sed uno ꝓpe tpe: oẽs q usq̃ erãt exercit⁹ qbuscũq̃ ducib⁹ cõspirassent:

caput rerũ Galba denotaꝛ: q tunc hispanijs præerat. Is tametsi uel cupidine ĩperij ardẽs uel gelidus mortis metu: ut q occidi sese iussum a Nerone nouerat: & uitæ & dignitati audẽdo cõsultur⁹ uidereꝛ: nec uolũtas deforet: tñ & senio pigrescẽs anim⁹ & desperatiõe successuũ exterrit⁹: hærebat usq̃adeo: ut cõsalutat⁹ Imꝑator: senat⁹ populiq̃ Romani se legatũ testareꝛ. Sic cunctãti geminũ omen accidit: Nã dũ castellũ ualidũ & nouis motib⁹ oportunũ armat: ab effossorib⁹ inuẽtus est anulus ꝑuetusti artificij: insculprã cũ trophæo uictoriam habens. Accessit q̃ Alexãdrina nauis: plena armis: hoĩb⁹ uacua: nec ullo cursum dirigente: ad id littus ubi Galba tũc erat appulit: cũctis interpretãtib⁹ alteꝝ suscipiẽdi belli omen: alterũ sperãdæ uictoriæ

De omne Vespasiani: Ca. XV.

u Espasiano aũt aliquot principatus signa cõtigisse ferunt. Cæsar Caligula infensus ædilitatẽ tũc agenti: occasionẽ nact⁹ q̃ uias purgari neglexisset: cœno illũ præcepit impleri. Cui cũ milites obsequẽtes in sinũ lutũ terrãq̃ congererẽt: in omen tractũ a q̃busdã inꝑretãtib⁹: futurũ ut terra patriæ oẽsq̃ res publicæ morib⁹ ciuilib⁹ fœdata ac permixta: tandẽ se in Vespasiani custodiã recõderet. Qđ quãq̃ dilatũ fuerit: accidit tñ. Eidẽ prãdenti: canis extern⁹ ex publico in cœnaculũ introgressus: manũ hoĩs quã mordicus gestabat ad pedes deiecit. Sed q̃d amputata man⁹ ad imperium ꝛ Caput sal tẽ hoĩs attulisset. Aliquãto igiꝛ proprius bouis omen: q iugi ac soliti domitoris impatiẽs: cũ se in libertatem eripuisset: in locũ ubi forte Vespasian⁹ tũc cœnabat: magno cũ fragore irruẽs: ministrãtibus metu sparsis fugatisq̃: ubi ad ipsum uenit: cõpresso impetu ante pedes ei⁹ adorãtis in morem ꝓcubuit & uelut dñm fassus: caput humi posuit.

De portentis solis: lunæ ac alijs prodigiosis ostentis: Ca. XVI.

h Inc iam pauca de portẽtis. Nã si historias ꝑcurrã (qđ laboriosũ magis q̃ gloriosũ fuerit) facile ꝓfecto ex hac re una libꝛ cõplesse cõtigerit. Quæ enĩ historia sine portentis est: Quæ a Cicerone recollecta: neq̃ illa tñ uniuersa cõplectar: Duos soles simul uisos ac tres lunas. Solẽ quoq̃ ꝑ noctẽ & ardẽtes cœlo faces & auditũ ex alto fremitũ ĩgentẽ: uocesq̃ minitãres: & fluuiũ sanguine fluxisse: imbrẽ uero modo saxeũ: modo sanguineũ: modo terreũ: modo lacteũ descẽdisse. Sudasse sæpi⁹ & inꝛdũ cruẽto sudore effigies deorũ. Postremo qđ sine risu narrare nõ possũ: bello Marsico Lauinij inꝛ multa monstꝛ horribile & inauditũ: clypeos a murib⁹ esse corrosos: Idq̃ doctis inꝛpretib⁹ uisũ esse tristissimũ. Hæc & hoꝝ simil
ima ꝑfacile refelluntꝛ: Nã & plures seu soles seu lunas uideri nõ aliꝛ euenire potest q̃ duas lucernas apparere ubi nõ ampli⁹ q̃ una est. Similiꝛ & audit⁹ sæpe fallitur: nec ullus (ut physicis placet) pigrior in nobis sensus ẽ. Flãmæ aũt uel cõglobaræ uel sparsæ cœlo inꝛdũ uolitare possũt naturaliꝛ. Solẽ ũo ꝑ noctẽ apparere ꝓrsus impossibile: cũ præsentia solis ubicũq̃ est diem secũ uehat. Fluuios fluxisse sanguineos: æs sudasse uel ebur & q̃cq̃d eiusmodi est: uideri q̃dẽ põt: uerꝫ esse nõ põt. Qꝛ sanguis & sudor nõ nisi ex ueris corporib⁹ emanare queat: solet tñ udus paries præsertim marmore⁹ notho flante sudori simillimũ humorẽ fũdere: qđ uulgo sudare crediꝛ. Potest & ex aduẽticia causa rubere humor ille & sanguinis speciẽ præbere. In oĩ aũt sermõe tali meminisse oportebit ei⁹ qđ est apud Ciceronẽ: q hæc oĩa ficta & falsa putat: Hæc inq̃t in bello plura uidenꝛ: & finguntꝛ liberius & creduntꝛ facili⁹. Iã uero qđ de murib⁹ afferꝛ quãtũlibet triste mirãdũ certe nullaten⁹: Crates enĩ rodere: frequẽs muriũ cibus est. Nisi quia clypeis affixæ erãt: parci forsan putastis: a murib⁹ præclare dinoscẽtib⁹ instrumentũ bellicũ: & formidatũ gẽtib⁹ signũ populi Romani: qđ forte in illis cratib⁹ pictũ erat cõtingere nõ ausuris. Mihi credite: nullũ hic monstrum: nisi stupor uester & admiratio tam cõmunis rei. Qꝛ si mures a clypeis roderentꝛ: illud plane mirũ dicerẽ. Sicut in re simili respõdisse portẽtoꝝ inꝛpres scribiꝛ: Qui cũ cõsulereꝛ: q̃d sibi uellet ostentũ qđ q̃dã domi suæ repererat: anguẽ uecti ferreo circũuolutũ: Enĩuero inq̃t: si uectis angui circũuolut⁹ esset tũc mirari poteras. Festiue grauiꝛq̃: Quo respõso (ut ait idẽ Cicero) satis aperte declarauit: nihil habendũ esse qđ fieri posset ostentũ.

A

B

C

De boue humana uoce locuto: & quibusdam alijs portentis: Ca. XVII.

e Iusdem generis illa referuntur: Bis bouem humanis uocis locutum. Semel C. Volumnio: & Seruio Sulpitio consulibus usq̃ ad horrorem astãtium. Sed quid eo sermone dixerit: nõ ꝓdũt: nescio an ut secretum esset orauerit. Iterum bello punico secundo: admonuit: Caue tibi Roma forte quia mut⁹ haruspex: mutis haruspicib⁹ spirantia uiuoꝝ animantiũ exta loquebantur. Illa quoq̃ terrifica: Pluisse lacertas: carnes: Pueꝝ ĩ foro boario æditũ elephantini capitis: mole mirabilem. Apud Anthiũ messores cruentas spi

cas collegisse: Et qđ pene miriũ portẽtũ exæquerit: In gallia lupũ uigili cuidam e uagina gladiũ extulisse. Certe si hoc mõstrũ est: fuerãt haruspices cõsulẽdi dũ canis oli meꝰ me spectante: ensem aggressori suo nõ e uagina sed e manibꝰ eripuit: Idq̃ q̃ similꝰ monstrũ fiat in gallijs accidit. Et qm̃ canis meꝰ qđ nõ putauerã: ad ætatẽ nostrã stilũ deduxit: aliquot huiꝰ temporis adijciam.

De portentis tempore Heinrici septimi uisis: Ca. XVIII.

o Bsidẽte Brixiã Heinrico septimo: in Gallijs solis ac lunæ simul eclypsim & minacẽ insueti syderis faciẽ uisam: lunæ quoq̃ tergeminæ speciẽ: species uarias & arculos etiã coelo spatsos: crucis imaginẽ cõtinẽtes: & in Italia deflagrãtes poli partes: ac sine ullis fulguribꝰ aut nubibꝰ: & (ut dici solet) ignaro Ioue horrẽdũ cecinisse aiũt. Nos enim etsi iam i lucẽ æditi: nulla tñ eiꝰ tempis certã memoriã habemꝰ. Sup hæc in finibꝰ Patauorũ equã nouẽ pedibꝰ æditã: Per rura Galliæ cisalpinæ insuetas uolucrũ formas apparuisse pluma (ut ferũt) cinericia sanguineis maculis cristato uertice: nec alias ea specie ĩ his regionibꝰ memoria hominũ unq̃ uisas: nisi tpibꝰ Frederici principis: maiores natu affirmabãt.

De horribili portento hominis uisi super equo. Ca. XIX.

p Er idẽ tempꝰ Mediolani intra Maphei uicecomitis uestibulũ cõspectũ memorãt nõ mediocre ꝓdigiũ: uirũ scilicet ingẽtis speciei & humana augustioris: insedẽtẽ equo: naturalẽ quoq̃ modũ supgresso. Eundẽq̃ cũ circa primæ lucis tempus psistẽs: horæ uniꝰ spacio multis uidẽtibꝰ stuporẽ attulisset: raptim ex oculis ablatũ. Triduo aũt interiecto eodẽ loco ac tpe duos uisos: ac ipso habitu & pari mole corpoꝝ cõsertis manibꝰ horribilẽ pugnã miscuisse: Atq̃ hora una ex his motibꝰ exacta: stupẽtibꝰ q̃ aderãt itidem euanuisse. Et hoꝝ qdẽ Mixtatꝰ Patauinꝰ historicus: nouaꝝ reꝝ satis anxius congsitor testis ẽ.

De monstro quadrupede cũ humano capite in agro Veronẽsi nato: Ca. XX.

n Am affert: circa idẽ tempus q̃ ad montẽ Attinũ collatis Florẽtinoꝝ & Pisanoꝝ signis decertatũ est: monstrũ in agro Veronẽsi æditũ: ex equa q̃drupedẽ fœtũ humano capite. Ad cuiꝰ murmur & uagitũ & cõfusum humanæ uocis sonũ occurrẽs ruris illiꝰ accola: & nouo attonitꝰ spectaculo: execũ ingenti gladio monstri caput: præacutẽ acuto baculo suffixit. Quã ob causam ad iudiciũ tractꝰ & de monstruosi partus origine: & de occidẽdi causis interrogatꝰ: horrore atq̃ abominatione rei tm̃ se fecisse respõdit: de cæteris nihil oĩno & rusticitas hoĩs & publicatio facinoris qđ occultari potuerat: suspitionem omnẽ ademerunt.

De puero bicorpore nato ĩ agro Florẽtino de quo ĩferiꝰ carmĩa ponũt: Ca. XXI

u Nũ eiusdẽ tpis adijciã. In agro Florẽtino puerũ bicorpori effigie: geminis capitibꝰ: q̃ternis manibꝰ circa genitales ptes cõnexũ: sic q̃ non ampliꝰ q̃ in geminos pedes desineret: uiderũt illic oẽs. Ad nos aũt q̃ tunc in gallijs degebamꝰ: per amicos ciues imago picta trãsmissa est. Ingẽsq̃ soliꝰ ad spectaculũ picturæ cõcursus hominũ fuit. Septimũ ætatis annũ agẽs: genitorẽ meũ uidi tabellã eiusmodi ĩ manibꝰ habentẽ. Sciscitatꝰ qd esset: Rem omnẽ eo mõstrãte didici: & aure cõuulsa meminisse iussus: enarraturꝰ filijs ut ipse dicebat meis. Ego aũt & nepotibꝰ renarro. Et hic qdẽ partꝰ: diebꝰ (ut ꝑhibẽt) paucis uixit.

De homine qui per quadraginta dies absq̃ cibo uixit: & de muliere in germania quæ per triginta ãnos absq̃ cibo fuisse narratẽ: Ca. XXII.

a Pud Venetias aũt q̃ q̃draginta dies absq̃ ullo cibo uiuat: idq̃ anniuersariũ celebret ieiuniũ adhuc supesse phibẽt. Plurimos noui q̃ eũ se uidisse atq̃ rem ita esse testãt. Nã qđ ĩ inferiore Germania audiui mulierem apud eos esse: quæ tricesimũ ætatis annũ nihil unq̃ cibi sumẽs trãsegisset: mirũ magis q̃ credibile est. Sed hoꝝ & similiũ una est doctrina: Tullio dicẽte: In re noua atq̃ admirabili: inuestigato si potes: si nullã repenes causam: illud tñ exploratũ habeto: nihil potuisse fieri sine causa. Eũq̃ errorẽ quẽ tibi rei nouitas attulerit: naturæ ratiõe depellito. Hæc ille.

De uipera in galea Açonis uicecomitis Mediolanẽsis reperta: Ca. XXIII.

a T qm̃ prima ps tractatꝰ huiꝰ erat de ominibꝰ: attigã: q̃ cũ Bononiæ adolescẽs ĩ studijs uersarer audiebã. Aço uicecomes q̃ post Mediolani dominiũ obtinuit: iuuenis nempe uictoriosus anteq̃ podagris uincerẽt: iussu patris ꝓfectꝰ cũ exercitu apœninũ transijt. Et uictis oĩbus apud altipassum: duce qdẽ hostiũ Castrutio: sed egregia opera eius adiuto: ad uincendũ Bononienses pari impetu fortunaq̃ se cõuertit. In ea expeditione cũ forte equo descẽdẽs requiesceret: ingens uipera nullo comite aduertẽte: in galeã iuxta posi/

tam irrepsit. Quã cũ mox capiti reponeret: fumoso q̃dẽ & horribili sed prorsus inocuo lapsu per decoras interriti ducis genas illa descẽdit. Eam a nemine lædi passus animosus adolescẽs: ad omen geminæ uictoriæ traxit: hinc præcipue q̄ ipse ꝓ signo bellico uipera uteret̃. Ego aũt huic sermoni in hac cladiũ domesticarꝫ memoria finẽ statuo: Labores nostros miseratꝰ: finiat ipse qui potest.

Tractatus Septimus de Stratagematibus:

De excusatiõe auctoris apud lectorẽ: cũ de modestia locuturꝰ sit: cur ab homine petulantissimo exordium sumpserit: Ca. I.

a Dmiraberis lector nec imerito: ego eni ipse dũ huc puenissem admirãs substiti: q̃nã calamũ casus impelleret: ut de modestia locuturꝰ: ab hoĩe petulãtissimo sumerẽ exordiũ. Sed apud te primũ quæso: deinde ꝑ te apud alios excuser. Neq̄ eni uiros hic illustres ꝓsequor: qđ alio uolumine feci: qn potiꝰ (qđ ipse titulus opis testat̃) memorãdarũ rerũ cõgeriẽ amplector. Fieri aũt põt ut ex animo fœdo: decorꝫ quippiã factũ dictũ ue ꝓdeat: casu aliq̃ ratiõis uices occupãte: qđ ipsum memoratu dignũ sit: ubi de huiusmodi rebus agit̃: q̄uis eũ a q̃ ꝓdijt: non iccirco dignũ statim cognomine claritatis efficiat: quia ut elegant̃ ait Cicero: nõ ex singulis uocibꝰ philosophi expectãdi sunt: sed ex perpetuitate atq̄ cõstãtia. Profecto cũ aliq̄diu fluctuassem: an aliũde potiꝰ ordirer: qđ & temporꝫ series & uirorꝫ splẽdor suggerebat: ipso miraculo ne ab incepto diuerterẽ retentꝰ sum. Si qdẽ memorãda recẽsenti: qd memorabiliꝰ uideri debet: q̄ obscœnorꝫ & ĩfamiũ uoces: aut actꝰ egregij: & hæc tãta uitæ morũq̄ repugnãtia: q̄ monemur nõ splẽdore aliq̃ cõfestim capti de quoq̄ qđ bonꝰ & sapiẽs uir sit præcipitare sentẽtiã. Sed de hoc alias: nũc ad rem uenio: quã te miraturꝫ lector admonui.

De Tiberij principis primæuo instituto Ca. II.

I Nter multa Tiberij Cæsaris flagicia: pauca melioris animi signa circa primordia principatꝰ uelut rara luminaria int̃ densissimas tenebras effulgẽt. Ex imẽsis ac inumeris honoribꝰ ultro oblatis: plurimos ac maiores respuit. Natalẽ suũ ꝓfusiꝰ celebrari nõ sustinuit: templa & q̄cq̄d diuini cultꝰ Cæsaribꝰ exhiberi cõsueuerat: spreuit. Statuarũ & imaginũ insolentiã cõpescuit: int̃ deorꝫ simulachra collocari uetuit: sed in ornatu domestico haberi ꝑmisit: Idq̄ nõ alit̃ q̄ se cõsulto. Iuramẽta in ipsiꝰ acta: mẽsis appellatiõnẽ de noĩe suo: prænomẽ impatoris: & patris patriæ cognomẽ: & ciuicã coronam: & cætera uana & leuia qbꝰ ad illũ diẽ fortuna Cæsarꝫ: uelut oblita hoĩem: cũ cœlo de sublimitate cõtenderat: a se q̄ longissime reiecit. Adulatoribꝰ acriẽ infestꝰ (quo nescio an quicq̄ præsertim in principe laudabiliꝰ esse queat) Actus aut uerba qbꝰ ullũ adulatiõis uestigiũ inesset execrabat̃ atq̄ oderat. Cõsularẽ uirũ ad genua ꝓcũbentẽ indignatꝰ effugit: tãto impetu ut illũ in assurgẽdo resupinũ sterneret. Colloquia uel familiaria ul' publica intrũpere: & e uestigio emẽdare solitꝰ: si qd gloriosiꝰ de se cõtinerent. Dñm qdã uocauerat: edixit ne deinceps eũ ꝑ cõtumeliã appellaret. Alter occupatiões eiꝰ sacras: alter eo auctore senatũ se adijsse memorabat: Vtrũq̄ redarguit & ꝓ auctore suasorẽ: ꝓ sacris laboriosum dicere uoluit. Deme Tiberij nomẽ: nõne modestissimi: & nihil secũdis rebꝰ elati principis acta cẽsebis? Idẽ præsidibꝰ prægrauãdas tributorꝫ mole ꝓuincias suggerẽtibꝰ rescripsit: Boni pastoris esse tondere pecus nõ deglutire. Finge parẽ in reliq̄s: qd sanctꝰ aut meliꝰ respõdisset Augustus?

De monstro quod natũ est in comitatu Florẽtinorũ: cuius effigies sculpta est in hospitali ad Scalas.

Hac Petrus Paulusq̄ uno sub corꝑe bini
Fabrica naturæ mira iacemus humo.
Cuiq̄ suũ fuit & manuũ: fuit oris opusq̄
Vesicæ: ast unũ uentris opusq̄ fuit.
Iunxere extremæ partes nos corꝑis ambos
Quas neut̃ simul & dicat uterq̄ suas.
Neutra ex ꝑte pedes: capita ex utraq̄ fuer̃t
Bina: sed e medio corꝑe planta fuit.
Bina fuit medio quæ corꝑe plãta deorsum
Pendebat: sursum q̃nta erat una manꝰ.
Non uero nobis unus somnusq̄ cibusq̄:
Nec risus nobis: fletus & unus erat.
Somno mẽbra dabat unus: ridebat & alt̃.
Sugebatq̄ unꝰ: flẽs quoq̄ & alter erat.
In florentina natos nos fluminis arni
Valle dedit patriæ nos pia cura patris:
Inde alti: & sacro pariter de fonte leuati
Viximus ãbo decem bis totidẽq̄ dies.
Quid nũc neptunũ: qd nũc ianũq̄ bifrõtẽ
Miraris? stygij terna qd ora canis?
Et qd Gerionis tria corꝑa? scilicet unũ
Nos corpus: binas nos animasq̄ lege.

Francisci Petrarchæ Quattuor Libri
Inuectiuarũ contra quendã Medicũ.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq3 Clarissimi ad Clemētē Sextū Romanū Pontificē: Medicorū turbā fugiēdā hortātis: Epistola. Cuius occasiōe orta est in eū medici cuiusdā obiurgatio: qua motus subsequētes quattuor libros Inuectiuarū cōtra obiurgatorē scripsit.

A

Ebris tuæ nūcius beatissime pater: tremorē membris meis & horrorē attulit. Nec iccirco blandiloquēs aut similis dicar illi: de q̄ Satyric⁹ ait: Flet si lachrymas cōspexit amici. Et iterū: Si dixerit æstuo sudat: sed illi potr⁹: q (ut ait Cicero) de salute populi Romani extimescebat: in q̄ etiā suā inclusam uidebat.

f

Mea qdē ac multoꝝ salus in tua salute fundata est: Nō igitur simulat⁹ est tremor: neqꝫ enī alieno periculo ꝑmoueor sed ꝓprio. Oēs qui de te pendem⁹ & i te speramus: te ægrotante sani forte uidemur: sed nō sum⁹. Verum quia tum semper: tū præcipue in hoc statu breuem decet esse sermonem: qui in diuinas aures humano ore transfunditur. Pauca tibi nunc animo affusus & uenerabundus loquar. Lectum tuū obsessum medicis scio: hinc prima mihi timendi causa est: discordant enim de industria: dum pudet noui nihil afferentem alterius hæsisse uestigijs. Nec est dubium (ut eleganter ait Plinius) omēs istos famam nouitate aliqua aucupantes: animas statim nostras negociari: & in hac sola artiū euenire: ut cuicunqꝫ se medicum profitenti statim credatur: cum sit periculū in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda est sperandi pro se cuiqꝫ dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem: nullum exemplū uindictæ: discunt periculis nostris: & experimenta per mortes agunt: Medicoqꝫ tātum hominē occidisse impunitas summa est. Hoꝝ turbam uelut inimicorum aciem clementissime pater intuere: Instruat te illius

B

infausti epigrāmatis memoria inscribi iubentis in sepulchro hoc solum: Turba medicorū perij. In ætatem nostram potissime uidetur incidisse illud Marci Catonis senis uaticinium: quandocūqꝫ græci ad nos litteras suas ac præsertim medicos transmisissent: omnia corrupturos: Sed quia iam sine medicis uiuere non audemus: sine quibus tamen innumerabiles nationes: forte meli⁹ atqꝫ salubrius uiuūt: & populus Romanus ætate florentissima: eodē teste Plinio: ultra sexcentesimū annū uixit. Vnum tibi de multis elige: non eloquentia: sed scientia & fide conspicuū. Iam enim professionis suæ immemores & dumetis proprijs exire ausi: poetarum nemus & rhetorum campum petant: & quasi non curaturi sed ꝑsuasuri circa miserorum grabatulos: magno boatu disputant: atqꝫ illis moriētib⁹ Hippocraticos no-

C

dos Tulliano staminc permiscentes: sinistro q̄uis euentu superbiūt: nec rerum effectib⁹: sed inani uerborum elegantia gloriātur. Atne quid a me hodie fictum medici tui putent: quē sæpenomino Pliniū: qꝫ is & de medicinis multa & de medicis plura q̄ quisq̄ & ueriora diceret: in omnibus fere huius epistolæ partibus ducem habui. Ipsum ergo audiant: palā inquit est: ut quisqꝫ inter istos loquēdo polleat: Impatorem ilico uitæ nostræ necisqꝫ fieri. Sed ego longius q̄ destinaueram: metu calamū urgente prouectus sum. Vt uero iam desinam: medicum non consilio: sed eloquio pollentem: uelut insidiatorem uitæ siccarium aut ueneficum uitare debes. Huic quidem iure optimo dici potest: qđ loquaci coquo Plautinus ille senex in Aulularia: Abi inquit: opera hic conducta est uestra: non oratio. Ad hæc & exactā tui custodiam: & (quæ ad salutem corporis miris modis adiuuant) spem bonam ac lætum animū habeto: si te: si nos omnes: si tecum ægrotantem ecclesiam saluam cupis. Vale.

Francisci Petrarchæ Poetæ Laureati i quattuor libros Inuectiuarum in medicum obiurgantem: Epistolaris Præfatio.

Vattuor Inuectiuarũ libros dicam: an quid aliud: ad te misi: libentissime negauerimus si uel negare tibi aliquid possem: præsertim obnixius postulanti uel illi iam in publicum non existent. Ridebis interlegẽdo & tacitus dices: Ille meus unam amplius quam putabam artem habet: male loqui didicit. Bene ais: Testor enim tuũ caput: meum hoc artificium non fuit: non sum totus indocilis: mallem lector. Sed hoc didici in his scholis ubi impertinens & ineptus conuitiator docere non potuit quod nesciuit: meliora forsan in Academia in Parnaso. Nescis quia sicut in plateis urbium rixantur anicolæ: in rostris litigant causidici: i fornicibus lenones: in tabernis ebrij: sic in scholis disputant philosophi & in syluis cogitant poetæ. Didici qđ res: qđ loca tempusque poscebant: Immo uero qđ cogebat importunissim⁹ magister. Quãuis enĩ in ocio in solitudine mea essem: ille tamẽ urbicus iurgator nec solitudini nec ocio meo parcens: nec ipsam locorum faciem ueneratus: cui diuinũ nescio quid inesse ipse si uideas: nõ neges in illis: ut proprie mihi uideor dicturus: pierijs penetralibus latitãtem: cõuitijs aggressus excitauit in alijs longe inquã alijs consopitum curis: & hanc quã in me miraris insuetam artem docuit uel inuitum. Illud egrius fero qđ & gloriosius aliqua de me loqui & nescio an ineptis sed certe necessarijs laudib⁹ dare operã me cogit: Vtriusque rei excusationẽ in fine libri ultimi uidebis: unũ prope diem mirabere: quod eãdem quã mihi olim hostis imposuit: gloriandi necessitatem imposuerunt amici. Ante alios Cœnobi⁹ noster uir doct⁹: & quem anxonijs armatum musis barbarica nuper laurus ornauit: deque nostris ingenijs: mirum dictu: iudex cęsorque germanicus ferre sententiã non expauit. Ille inquã amicissime quidẽ admonens efficaciterque coarguens impulerit etiam qua nolebam: ut qđ nunquam amplius euenturum suspicabar pro excusatione mei nominis nũc denuo gloriarer. Epistolam eius ad me uidisti puto: aliorum uero non ita quibus stilus uarius: sed omnibus una mens est moram meam his in locis: nisi sat reliquæ uitæ meæ consentaneã probare. Responsionem meam ad omnes: quia una non capiebat epistola: & de fama totiẽs certare durũ erat: quãque tota res alto animo sperni posset: ne tantorum uoces hominũ contempsisse dicerer: libellũ de uitæ meæ cursu cõtexui: ubi si res meas: non dicã irreprehẽsibiles aut laudabiles: sed tolerabiles excusabilesque: mira uero & illi amico & alijs miratoribus meis siue amantib⁹ siue temptantibus siue ex professo carpentibus puto responsum erit: Hactenus Inuectiuarũ mentio calamus tulit: cum quibus & librum istum senio uictum & canũ morsib⁹ lacerum simul & uetustissimã meam quam postulas chartam mitto: In quib⁹ nihil mihi charius quam uetustas ipsa: cuius uenerator nostra ætate nisi fallor nemo inde maior fuit. Vale. Mediolani: quarto Idus Iulij.

Capitulorum Libri Primi Inuectiuarũ in medicum obiurgãtem collecta: ordinata: enumeratiuaque Annotatio.

Ca. XIII. Qꝫ auctor non aduersus excellentes medicos: sed delyrantes scribat: & quare libellum pro epistola remiserit.
Ca. XIIII. Qꝫ libellus hic etiam a medicina ipsa laudari mereatur.

Frãcisci Petrarchæ poetæ Oratorisqꝫ Clarissimi: Liber Inuectiuarũ in medicum obiurgantem Primus Incipit.

De intentione auctoris: & ꝙ quasi coactus scripserit: ueniam etiam a lectore si contra suum morem dixerit petentis. Ca. I.

q Visquis es qui iacentem calamum: & sopitum (ut ita dixerim) leonem importunis latratibus excitasti: Iam senties aliud esse alienã famam prurienti lingua carpere: aliud propria ratione defendere. Iniquũ fateor inter nos certamẽ instituitur: Vbi me percutias habeo: ubi te repercutiam non habes. Quod enim nomen habere potest mercennarius & infamis artifex? Profecto autem mihi tecum non de opibꝰ aut de Imperio: sed de solo nomĩe pugna est: cuius te ægenum atqꝫ inopem esse: & si quid interdum non admonearis intelligis: Quia tamen cogis ad id, ad qdꝰ nunquã spõte descenderẽ: & loqui aliquid necesse est: ne si (quod interdum in animũ uenit) propter contemptum rerum tuarum tacuero: tu tibi forsan ex mea taciturnitate complaceas: petita non a te sed a lectore uenia: si quid contra morem meum dixero: Respõdebo ad aliqua. Multa enim tam inepte dicis: ut quisquis ea responso digna duxerit: ipse merito uideri possit ineptior.

De reprehensione medici: ꝙ inuehendi calamum contra immeritum sumpserit. Ca. II.

p Rimũ itaqꝫ litteris tuis lectis: risum me cohibere nequiuisse noueris: Quo nã enim alio modo clarꝰ probare poteras: uerum esse quod negas: te scilicet egressum tuis: alienis in finibus oberrare: magno cum eorum discrimine q nimiũ creduli te sequũtur: quibus sanitatis fructum pollicitus: nil nisi intempestiuos flosculos inutilium uerborꝫ ingeris: cum facto nõ uerbis opus sit? Quanto enim sudore quãtoqꝫ cum studio inanẽ sed ampullosam & tumidam plenamqꝫ cõuitijs epistolam effudisti? Sed hic uester est mos: aduersus uerum iurgio certatis. Et nimirum: hoc ipso quantũ tibi fideres apertissime declarasti: Si enim non extremus perditissimusqꝫ omniũ fuisses: non desperasses fieri posse ille unꝰ ex multis: qui iuxta sententiã meam esses in Romani pontificis consilium euocandus: Immo uero generosæ mentis indicium est: etsi uni tãtum spes gloriæ proposita sit: in id niti ut unus iste tu sis: quod si assecutus fueris uoti compos egregij: alioquin laudabili saltem sis commendandus affectu.

Qꝫ non artificium sed artifices: & non omẽs sed procaces conueniat improbare: Ca. III.

A

e Go quidem (nam memini) nõ artificium: sed artifices improbaui: eosqꝫ non omnes sed procaces atqꝫ discordes: Mirum dictu: ut sibi conscius tuus multorũqꝫ animus indoluit & exarsit: nescio quid hoc rei est. Argue tardos philosophos: pũge inertes poetas: carpe incompositos oratores: nunquã Plato & Aristoteles: nunquã Homerꝰ & Virgilius: nunquã Cicero aut Demosthenes miscentur: Increpa medicos inutiles & ignaros: omnes prope frement & insanient: qdꝰ ante non noueram: breui litterula sum expertus: singulare quiddam hoc ĩ genere dixerim. An forte ideo quia uniuersali maculæ nemo subtrahitur? Nolo id quidem opinari: nec dum despero fore aliquem medicũ cui ualde probetur

B

quicquid dixi dicturꝰ ue sum: quiqꝫ suam singularem laudem in cõmuni cæterorꝫ infamia recognoscat: & (quod cunctis excellentibꝰ ingenijs insitum reor) gaudeat se paucorum similem: dissimilemqꝫ multorum. Qdꝰ nisi ita esse crederem: frustra suasissem unũ de multis eligendum: ut uerba mea repetam: non eloquentia sed scientia & fide conspicuũ: tu tamen ille unus proculdubio non es: qdꝰ si esses: nunquã discordes ac nescios medicos increpanti: tam uentosa respondisses epistola: ꝓfundissime tangebaris: tam grauiter exclamasti.

De excusatione auctoris ꝙ non adulãdi proposito neqꝫ inuidia scripserit: deqꝫ inextricabili discordia medicorꝫ: ꝙqꝫ rhetorica nõ sit medicinæ subiecta: Ca. IIII.

A

Ec puduit illud etiam int confusum murmur inserere: me pontifici adulatum. Ego
n nec cuiq; adularer: cui propositũ sit (uulgo etiã non ignotũ) præter uirtutẽ ac bonã
famã uniuersa contẽnere. Quid autẽ me moueret: ut nũc fierem quod ab ãnis tene/
ris nunquã fui? Percontare ipsum illũ de quo loquimur. & dicet tibi: sæpe ultro se mi
hi obtulisse: quantũ tu optare (licet sis importunissimus) non auderes: meq; propter amorẽ
libertatis: quod tibi inexpertum & incognitũ bonũ est: omnia recusasse. Desine itaq; leprã
tuam & ambitionis auariciæq; malum: beneualentibus imponere: tu palpator: tu non solum
blandus: sed (si es ille quem puto) tædiosissimus etiam adulator: non modo pontificũ: sed
& pauperum latrinas uilissimi spe lucelli: ego florentes syluas & solitarios colles ambire
soleo: non nisi uel scientiæ cupiditate uel gloriæ. Id non scripto sed cachinno refellendum ar
bitror: quod inter anxie conquisitas euadendi uias: quibus inenodabilẽ ueri laqueum tem/
ptas abrumpere: palpitando dixisti: me forsan tui nominis inuidia tactum illud scripsisse q̃

B

tibi gregiq; tuo famam eriperem. Ego ne tibi misero inuiderẽ? Absit: auertat deus: qui enĩ
misero inuidet: necesse est sit ipse miserrimus. Ego tibi nomen eripere nitar inglorie? Procul
ab hoc periculo es. Ire potes toto securus orbe terrarum: quod ad famæ iacturam attinet:
Cantabis uacuus coram latrone uiator: Erit qui forte nares amputet: oculos effodiat: famã
tibi nullus eripiet quam non habes. Quid autem intolerabilius est homine insolenti? Qui
ubi pudorem semel abiecerit: quicquid dixeris negabit: magna meretriciæ frontis impudẽ/
tia est. Negas ecce medicos discordare: quæ publica totius humani generis est querela. Vti/
nam tamen ita sit: malim esse mentitum: quãq; hac in re mentitus esse non possim: Cæteris
saluis omnibus errasse maluerim: q̃ me ueridico periclitari tot hominũ millia: qui discordi
& uario & prorsus incerto medicorum imperio gubernanẽ. Nempe q; in summi pontificis
cura nuper dicis fuisse concordes: uide: non dico nõ mẽtiaris (id enim iam uobis quotidia/
num atq; uulgare est) sed ne maximis testibus: ueritas uos ipsa confundat. Concordastis
forte postq; ille conualuit: qui quod nemo ne ipse quidem dubitat: multo ante cõualuisset

C

si tu salẽ per totum ægritudinis suæ tempus in extremis Indiæ littoribus habitasses. O si
quod ominari horreo: (sed licet immortalis dei uicarius deus est: tamen ipse mortalis): Si
ergo tunc naturæ debitum persoluisset: quanta fuisset inter uos & q̃ indecisa discordia de
pulsu: de humoribus: de die cretico: de pharmacis: cœlum ac terram dissonis clamoribus im/
plesseris: causam ipsam ægritudinis ignorantes. Miseri qui sub auxilij uestri fiducia ægro/
tant. Christus autem in cuius manu salus hominũ sita est: saluum illum ignorantibus om/
nibus uobis fecit: & faciat precor: quãtum sibi: quãtum ecclesiæ cui præsidet est necesse. Vos
dei beneficium: & complexionis ac naturæ suæ laudem usurpantes: uideri uultis illũ a mor/
tuis suscitasse: & nunc tandem transacto periculo concordatis: non ineleganti uafricia: ne si
pater ille doctissimus: quiq; uel ingenio uel experientia (non dicam omnia ut tu adulator)
sed multa cognoscit ac prouidet: discordare uos senserit: præcipites ancipitis uiæ duces ab/
iiciat: aspernat: atq; oderit. Sed mihi crede nequicq; rete iacitur ante oculos pennatorum:
nouit ille mores uestros: Et si me interroges: propter cuiusdam speciem honestatis: & ne cõ/
suetudinem publicam damnasse uideatur: uestra potius uult fastidia q̃ quia ignoret ali/
quanto grauius esse periculum: uitam suam nugis uestris q̃ fragilem sine gubernaculo
carinam pelago uentisq; committere. Quod ad me attinet: Iracundiam tuam minime qui/

D

dem miror: sciebam uerum esse Satyricum illud: Accusator erit qui uerum dixerit. Nec mi/
nus illud Comicum: Obsequium amicos: ueritas odium parit. Quod cum cõmuniter ne/
fit tum præcipue inter illos qui mendacio uiuunt. Illud miror q; ira in rabiẽ furoremq; cõ/
uertitur. Nihil enim tibi scripseram: Quippe qui nunc (etiam inuitus) non intellecturũ al/
loquor: At Romano pontifici: graui tunc ægritudine laboranti: metu ac deuotione dictan/
tibus: epistolam scripsi breuem: Sed (nisi fallor) utilem sibi: tibi forte non ita. Admonuiq;
ut turbam dissidentiũ medicorum: necnon etiam medicum non scientiæ sed inanis eloquẽtiæ
curiosum (quæ ingens nostris temporibus multitudo est) omni studio caueret. Quod licet gra/
uissime stomacheris: me tamen neq; consilij mei pœnitet: neq; me lapidandum credidi: si si/
bi licet non egenti fidele consilium dedissem: cui omnes qui christiano nomine gloriamur:
non modo consilium: sed obsequium insuper & obedientiã deberemus. Debuisti si sanus esses
non mihi rescribere: qui tibi nil scripseram: sed eidem illi scribere: si sibi forsan aromatico il/
lo tuo ac medicinali suadere posses eloquio: ut tibi seipsum & res suas crederet: uitam ac sa/
lutem nisi de tuis manibus non speraret. Contra autem me studijsq; meis deditos: nociuũ

E

atq̧ inutile genus hominũ declinaret: seu me poetam: seu quodlibet aliud dicere libuisset:
Omnia enim tibi licere arbitror Idiotæ: qui propter mei: quin potiꝰ ueri odium: in poetas
immeritos es inuectus. Ego tamẽ hac in re poetice nihil scripsi: quod ita esse: nisi plane desi-
peres: ipse stilus indicio est: Cogeret me ꝓcacitas forte tua poetice aliquid de te loqui: teq̧
omnibus sæculis lacerandũ tradere: nisi quia indignus uisus es: qui per me posteris notus
esses: aut locum in meis opusculis inuenires. Sed quid colores cæco? Quid surdo sonos in-
gero? Mœchanice res tuas age oro te: cura si potes: Si minus: interfice: & precium posce cũ
occideris. Id nulli imperatori aut regi: sed tibi uni uitæ necisq̧ domino ut iactas humani ge-
neris cæcitate permittitur. Vtere funesto priuilegio: Optime enim tutissimæ arti cerebrum
addixisti: quisquis euaserit: tibi uitam det: quisquis obierit: tu illi præter experientiam ni-
hil debes: Mors naturæ aut ægroti uitium: uita tuum munus est. Iure igitur Socrates cum
factum de pictore medicum audisset: Caute inquit: Artem enim deseruit quæ defectꝰ suos
habuit in aperto: eamq̧ complexus est cuius error certa terra tegitur. Quid te autem non

F

ausurum rear: qui rhetoricam medicinæ subijcias: sacrilegio ĩaudito: ancillæ dominã: mœ-
chanicæ liberalem? Nisi forsan illa te cogitatio has in insanias traxit: quæ si unq̧ caput tu-
um potuisset irrumpere: nunq̧ usq̧ adeo asininũ dicerem: ut scilicet quoniam ætate nostra
iniquissimos homines imperitare uiris optimis facto rerum pessimo uidemus: Ad artes q̧
speciem hanc tyrannidis trahendam ac propagandam putes. Sed prius omnia q̧ huiusce
rei arbitrium fortunæ traditũ uidebis: Faciet illa Nerones atq̧ Caligulas regnare: Diony-
sios atq̧ Phalaridas ĩ patria florere: Catonem intra pestes Libycas errare: mori Regulum
in carcere: In paupertate Fabricium: Marcellum ĩ insidijs: in exilio Scipionem: Hæc & his
similia faciet: quotiens uolet more solito iocari: medicinæ suppeditare rhetoricam non po-
terit: extra suos fines imperium non habet. Sed q̃d loquor? Nescio an priꝰ q̧ ad finem sus-
cepti sermonis ueniam: libeat mutare sententiam: ac fateri ius illam etiam in artibus habe-
re: Quod nisi ita esset: nunq̧ tu de tanta ignorãtia tam superbus incederes: cum multi inte-
rim uiri litteratissimi mendicent: Verum ea non artium fortuna: sed artificum dici debet.

G

Ad id mihi respondeas uelim: si rebus omnibus fortunæ imperio confusis: artes quoq̧ cõ-
fundere: & liberales mœchanicarũ seruas facere (quod utrarunq̧ prohibebaris nomĩe) uo-
luisti: Cur nõ potius nauigationi q̧ medicinæ rhetoricam seruam faciebas? Nauigationẽ
certe sui generis: hoc est mœchanicarũ quidã dixere rhetoricã: eo q̧ imprimis illi cui merca-
tura omnis subiacet: in peragrando orbe lustrandisq̧ littoribus atq̧ innumerabiliũ natio-
num conciliandis ratione animis: multa sit opus eloquentia: Vnde & Mercuriũ quem ser-
monis deum uocant: inde dictum uolunt: q̧ mercaturæ kyrios: hoc est dominus esse uidea-
tur. Quod cũ ita sit: cur non potius (ut dixi) nauigationi rhetoricam ancillari præcipis?
Qđ æ quanimius propter similitudinem latura sit: nisi quia ruditatem illam tuam: & cali-
gantis ingenij cæcitatẽ occultare nullo modo potes: Proximis tuis litteris expecto ridicu-
losissime rerum censor: ut lanificio iubeas subesse grãmaticam: dialecticã armaturæ. Quid
enim te rursus non ausurum putem: qui me os in cœlum posuisse dicas: quoniam medicos
diuinũ ac cœleste genus attigerim: cum tu impurissimũ os aperire non sis ueritus in Plini-
um secũdũ: uirꝫ ex omnibꝰ suæ ætatis doctrina ĩgenioq̧ præstãtissimũ? Ita eñ de illo scri-
ptum uideo: nec excipitur Galienus coætaneus (nisi fallor) suus: Vir & ipse non indoctus:
sed in doctorum atq̧ loquaciũ abundantissimꝰ successorꝫ.

De comparatione poeticæ ad medicinã: & medicinæ ad agriculturã: Ca. V

A

q

Væ autem ista demẽtia? Quæ ue ista uoluptas est? A pedite uuinus acceptum: equi-
ti refundis innoxio: & soluta oratione cum sis læsus: iram ulcisceris in poetas: quasi
poeticum sit omne quod nescias. Id si tibi permisero: quid usq̧ quæso non poeticũ
relinquetur? Quid enim non te penitus ignorare crediderim: qui ad exprimendũ ineptissi-
mos sensus tuos: tam pueriliter desudasti? Deꝰ bone quæ delyramenta? Quæ somnia? In-
sultas poeticæ: cuiꝰ nunq̧ faciẽ uidisti: Laudas medicinam quam ego non improbo. Quis
enim sanæ mẽtis hoc audeat? Scio artem esse non inutilem: & sero licet a nostris hominibꝰ
receptam: postea tamen in honore habitam: quin etiam inuentioni deorum (ut perhibent)
immortalium consecratã: tam magna res uisa est: ut humana nõ putaretur inuentio. Quã

B

opinionem certioris fidei auctor in Ecclesiastico cõfirmans: Altissimꝰ de terra inquit crea-
uit medicinam: q̧uis ad omnia sit cõmune: quicquid nouimus: quicq̃d scimus: quicquid
sapimus: quid nisi diuina inuentio dominiq̧ donũ est? cum in eiusdem libri principio scri-

ptum sit: Omnis sapiẽtia a dño deo est. At ne tibi de mœchanicæ tuæ singulari ceu laude cõ
placeas: audi quid de agricultura altera mœchanicarũ: eodem scribit libro: Nõ oderis (in/
quit) laboriosa opera: & rusticationẽ ab altissimo creatam: quid habes qđ super quẽcũq;
agricolam accolas? Ambæ artes uno de fonte ꝓdeũt: ambas creauit altissim⁹: Immo uero
quid habes: quo te agricolæ conferas: cum humanã ille uitam adiuuet: quã tu (licet con/
trariũ ꝓfessus) oppugnas: Ille humano generi laborãdo ꝓsit: tu noceas quiescẽdo: Ille nu/
dus in campis fame sua publicam pariat saturitatẽ: tu phaleratus in thalamis: uoce tua pu/
blicam destruas sanitatem?

De effectibus medicorum an sint mirabiles: & de colore medicorum: Ca. VI.

Neo quidem nõ similiꝰ cõcordam⁹: q̃ effectus medicorum dicis esse mirabiles. Quos
effectus quæso te: nisi illud forsan inter miraculosa cõnumeras: q̃ uos sæpi⁹ q̃ cæ/
teri hominũ: Immo uero quasi cõtinuo ægrotatis? Itaq; magnis ĩ populis facies ue
stra solo pallore discernitꝰ: iamq; in ꝓuerbiũ abijt: Colorẽ medici dicere quotiens croceum
hominẽ aut tabescentẽ uideris. Parũ ne hic miraculũ est: salutem alijs quã ipse non habeas
polliceri? Esset ꝓfecto miraculũ: nisi illud extenuaret assiduitas mẽtiẽdi: Nisi forte ille mi/
rabilior est effectus: q̃ qui se totum uestro consilio tradiderit: sanus esse nunq̃ poterit. Hi
sunt medicorum: nõ tantũ miri: sed stupendi etiã effectus: medicorum uero non omniũ: sed mul/
torum atq; imprimis tui.

De laude Hippocratis: Galieni & Plinij: Probationeq; auctorum uetustatis: quos moderniores turpi segnitie & ingenij hebetudine arguũt: Ca. VII.

Redo ego Hippocratẽ uirũ doctissimũ fuisse: puto Galienum (illo duce) multa pri/
mis inuẽtionib⁹ addidisse: Non detraho claris uiris: ne fiam tui similis: qui obtre/
ctandi studio me cũ Plinio miscuisti: quem si intelligere posses: esses hortãdus ut le/
geres: & teipsum ĩ eo speculo intuens: uel deformitatẽ tuam corrigeres: uel desineres supbi/
re. Sed crede mihi græcum hominẽ putares: cum tamẽ is inter raros latinæ eloquẽtiæ prin/
cipes in Saturnalib⁹ numeretꝰ. Si te in litteris tuis uideo: arrogans & ignarus es: alterũ fa/
cit ut nil discas: alterũ ut nil scias: quid enĩ de hoc tanto uiro somnias? Dicis eum q̃ quicqd
ueri habet: ab antiqs medicis accepisse: uos a qb⁹ tot mẽdacia didiceritis nõ dicis: Sed quid
iterum tpe gloriaris? Ignauissimorum quorũdã hominũ cõsuetudo est: ut cum inter uitia senue/
rint: nulliq; pares sint: sola se præferãt senectute. Atqui ne hãcipsam unã gloriãdi tibi ma/
teriam cõcesserim: In singulis enĩ te uerbis detegis: nihil esse: nihil sapere: nihil nosse. Com/
puta ãnos: & reperies uirũ illũ omnes fere quib⁹ uteris medicos præcessisse: quãq̃ qd atti/
net medicorum antiqtate noĩbusq; confidere: qui si ad lucem redeãt: una uoce fatebunꝰ: nul/
los se hostes alios habere q̃ uos: quorum uel turpi segnitie: uel ingeniorum hebetudine: sui labo/
res ac uigiliæ perierũt: quiq; quotidie mentiẽdo illas arguitis fuisse mẽdaces.

De poetarum ĩmortali gloria: Et quẽadmodũ medici de omni materia etiã sibi incognita loqui uelint: Ca. VIII.

Ege si libet (& nisi ego quoq; tibi græcus uideor) epistolã illã totã: quæ cum ad hoc
unũ scripta esset: ut uniuersali dño cautionẽ pareret: tibi nescio cui (immo qdẽ scio
sed dissimulo) dolorẽ peperit ac furorẽ. Illam lege si libet: Inuenies me nil oĩno con/
tra medicinã: nilq; contra ueros medicos locutum: sed cõtra discerptores atq; aduersarios
Hippocratis: qđ eodem plaudẽte fieri credidi: Tu aũt nõ cõtent⁹ in me multa dixisse: mul/
ta itidem cõtra poeticã ac poetas quadam libidine uobis insita loquẽdi: de reb⁹ pegrinis &
incognitis euomuisti: Nõ legeras apud Varronẽ Romanorum doctissimũ: neq; apud Tulliũ
quem fidenter (licet forte obstrepas) dixerim principẽ latinorum: quid de poetis scriptũ est:
Verba enĩ ipsa ne qd me mutasse uel addidisse suspiceris apposui. A summis inqt hoĩbus
eruditissimisq; sic accepimus: cæterarum rerum studia & doctrina & præceptis & arte constare:
poetã ipsa natura ualere: & mẽtis uirib⁹ excitari: & q̃si diuino q̃dã spũ afflari: Quare suo iu
re noster ille Enni⁹: sanctos appellat poetas: q̃ quasi deorum aliq̃ dono atq; munere cõmen/
dati nobis esse uideanꝰ. Sit ergo iudices sanctũ apud nos humanissimos hoĩes hoc poetæ
nomẽ: qđ nulla unq̃ barbaries uiolauit: hæc Cicero. Multa sequunꝰ in eandẽ sententiã
grauissima. Innumerabilia etiã apud alios: quæ sponte prætereo: Neq; enĩ mihi ꝓpositũ
est in aurib⁹ tuis nobilitare uelle poetarũ nomẽ: qđ tibi ignobile uideri: ea demũ summa mi/
hi nobilitas uideꝰ. Cui aũt hæc narrẽ: nescio an te ridiculosior sim si asino lyrã tangam. Re/

A

B

spondebis audio: sed nihil intelligo: & poetæ nomē nulla unquā (ut modo dicebā) barba-
ria uiolatū: atq; omni ex parte tibi incognitū: uiolabis plus q̄ barbarica feritate. Itaq; per-
oportune audies: quod cuidā nuper tuæ ꝓfessionis homūculo cū assensu & approbatione
multoꝝ dixi. Cū eni uestro more multa contra poetas hisceret: potiꝰ q̄ diceret: nunc poetā
Ciceronē: nūc Pliniū affirmans: quæsiui ab eo: quid poetæ noīe crederet importari? Qđ cū
se nescire non negasset: pro tempore historiā dixi non inamœnā cognitu: magnis ab aucto-
ribꝰ telatā: quā tibi quoq; dicā: puto si qđ oīno aliud q̄ de febribꝰ audire potes. Hannibal
uir bellicosissimꝰ: bello uictus a Romanis: Ephesum ad Antiochū regem Syriæ ꝓfugerat: a
quo lætissime susceptus: eo q; Romanoꝝ odijs æstuanti: nullus unq̄ consultor tam idoneꝰ
uidebat̄: in summo honore apud illum erat. Contigit autē Phormionē quendam noīe: se-
cta Peripateticū: qui ea tempestate litteraꝝ sciētia clarus habebat̄: simul illic forte apud re-
gem esse: ad quem (si uellet) audiendū inuitatus: Hannibal: dū fama uiri tactus: annuisset: se-
niculus non indoctus: & ut homo græcus audax & uerbosus Phormio: credo extimans ni-
hil se melius in præsentia tanti ducis: nihilq; cōuenientiꝰ loqui posse: materiam rei militaris
ingressus: in plures horas sermonē continuū protraxit: Deniq; dum qualiter sit ductandus
exercitus: qualiter instruēda acies: qualiter capiēdus castris locus: quādo signū pugnæ da-
ri: quando cani receptui conueniat: Postremo quæ ante præliū: quæ in prælio: quæ ue post
prælium sint seruāda copiose dissertuisset: secutusq; esset plausus omniū: quæsitūq; ab Han-
nibale: quid sibi etiā uideret̄ de illo sapiētiæ ꝓfessore: Multos (inquit ille) stultos delyrosq;
senes uidi: nullum tamen quo magis delectarer q̄ sene hoc: quippe qui tam multa de rebus
incognitis loqueret̄. Quo dicto facere admodū & illius & uestrā impudentē notauit auda-
ciā: De omni eni materia loq uultis: uestræ ꝓfessiōis obliti: quæ est si nescis urinas: & quæ
noīare pudor prohibet contēplari: nec pudet insultare his qbꝰ uirtutū atq; animi cura est.
Elegant̄ de hoc Phormione loquēs Cicero: Quid inq̄t aut arrogantiꝰ aut loquaciꝰ fieri po-
tuit q̄ Hānibali: q tot ānis de imperio cū populo Romano omniū gentiū uictore certasset:
græcū hominē qui nunq̄ castra uidisset: nunq̄ deniq; mīmā partē ullius publici muneris
attigisset: præcepta de re militari dare? Q̄c q̄ nō oīo par tua & Phormionis causa: multoq;
iustiꝰ ego te rideo: q̄ illū risit Hānibal. Ille enī de rebꝰ licet experiētia ignotis: at saltē lectio-
ne cognitis loquebat̄: tu de his rebꝰ loqueris quarū non tantū usu atq; arte es indoctꝰ: sed
ingenio etiā prorsus indocilis. Hāc historiā cū illi contentioso hoī narrassem: q erat ipse se-
nex: sibi dictū credidit: q̄si & seniū ei & stulticiā exprobrassem: itaq; uæhement̄ excanduit.

De intellectu contra quos poetas Boetius loqui uelit: & iucundissi- mo poetarum consensu: Ca. IX.

V qua ætate sis nō satis scio: nisi q delyrare sæpius solent senes: non quidē oēs: sed
t quorū iuuenilis ætas uilibꝰ curis & obscœno artificio acta est. Quo aūt īgenio sis:
mihi incognitū esse noluisti. Audiēs ergo te uideo mordēdi auidū: sed ignorāria ror-
pentē: algentis more aspidis coactū uirus: nō posse diffundere: nisi q in fine multū irarū at-
ritu terrifice cōcalescēs: neq; tamē tam morsu q̄ sibilo metuēdus. In me calcaneo tenꝰ erige-
ris: ubi scilicet Boetiū Seuerinū: aduersus sacras pierides testē citas: atq; ut testimonio fidē
quæras: cautissimꝰ disputator Patriciū illū uocas: quasi de prætura uel consulatu quæstio
sit: & q̄si non multi testes: licet mīme Patricij sint: hac in re multum Boetio præferendi. Ve-
rū absit ut huius uel alterius fidedigni hominis testimoniū recusem: ad inq̄sitionē ueri om-
ne genus studiosoꝝ hominū admitto: mœchanicis dūtaxat exclusis. Ille igit̄ qđ: ab ægrotā-
tis cura scænicas meretriculas: philosophico ꝓcul arcet edicto. Viue bellator egregie: uni-
uersam poesim lœtali iaculo transfixisti. Certe si quid eorum de quibus tam temerarie di-
sputas didicisses: scires scænicam illam quam Boetiꝰ notat: ipsos inter poetas in precio nō
haberi: Non autem uidisti: cæce qđ iuxta erat: licet idipsum litteris tuis ignoranter insere-
res. Quid enī ait? Vet is eum musis curandū sanandūq; relinquite? Hæ sunt musæ quibꝰ si
qui usq̄ hodie supersunt poetæ: gloriant̄ ac fidunt: quaꝝ ope non ægra corpora mactare:
sed ægris animis succurrere didicerunt. De quibus si loqui uelim: donec cerebro humido
ac fluenti tāta res insideat amens ero: Neq; enī Amphionis uel Orphei cithara tam durum
silicē mouere posset: Neq; enī tam hirsutā tigridem lenire: quas tu ac omnes id genus fictio-
nes ueluti uero aduersas: mira plæbei artificis temeritate condemnas. In quibus tibi ruicq;
similibus studiose abditus allegoricus sapidissimus ac iucundissimus sensus inest: quo fe-
re omnis sacrarum etiam scripturarum textus abundat: quas te animo irridere nō dubito:

sed suppliciũ times. Quã ob rem ferã æquo animo te poetis quos ignoras uanitate notissima insultantẽ. Idq; mihi alicu⁹ bonæ spei argumentũ fuerit: si tibi ualde displiceã. Cur aũt indigner audere te aliqd aduersus me: cũ aduersus Christũ si impune liceat sis ausurus: cui Auerroim (tacito licet iudicio) prætulisti: Scis q; nõ mentior: quis aliud ꝟbo clames: cessetpœnæ metus: profecto ut sciolus uidearis esse uoles hæreticus.

De officio poetæ secũdũ Lactantium: Ca. X.

f Ed ad fictiones quas carpebas redeo. Audi ergo qd Lactanti⁹ uir & poetaꝝ & philosophoꝝ noticia: & Ciceroniana facũdia: & (qđ cũcta trãscẽdit) catholica religione clarissim⁹: primo suarũ institutionũ libro ait: Nesciũt quid sit poeticæ licẽtiæ modus: quousq; ꝓgredi fingendo liceat: cum officium poetæ in eo sit: ut quæ uera sint: in alias specie obliquis figuratiõib⁹ cũ decore aliq̃ cõuersa traducat: totũ aũt qđ referas fingere: id est ineptũ esse & mendacẽ potius q̃ poetam. Stupes bælua: nunq̃ puto istud audieras.

De medicorũ mendacio & poetarũ uelata ueritate: Ca. XI.

m Entiri uobis linqm⁹: quodq; grauissimũ mẽdacij gen⁹ est: mentiri summo cũ discrimine dãnoq; credentiũ. Id si mihi nõ credis: uulgus interroga: cui & illud in ꝓuerbiũ uersum est: ut aptissime mentiẽti: dicãt: Mentiris ut medic⁹. Poetæ (neq; enĩ me hoc noĩe dignari ausim: qđ tu mihi demẽs ad infamiã obiecisti) poetæ inquã studiũ est: ueritatem reꝝ pulchris uelaminib⁹ adornare: ut uulg⁹ insulsum (cui⁹ tu pars ultima es) lateat: Ingeniosis aũt studiosisq; lectorib⁹: & quæsitu difficilior & dulcior sit inuẽtu: Alioq̃ si tibi falso ꝑsuadeas: qđ qdã indocti solẽt: q qđ cõseq nequeũt execrant: ut scilicet poetæ officiũ sit mentiri: illud tibi consequent ꝑsuadeas uelim: esse te poetaꝝ maximũ: cui⁹ ꝓpe plura mẽdacia sũt q̃ uerba. Vltro tibi Meoni⁹ senex cedet: uictus cedet Euripedes: cedet Maro: uacuus tibi Helicon linquet: indecerpta laurea: illibatusq; Castalius fons.

De poetarum raritate atq; claritate: medicorũq; uanitate: Ca. XII.

f Ed expgiscere si potes: lippientesq; oculos aperi: uidebis poetas raros qdẽ natura reꝝ disponẽte: ut rara quælibet chara simul & clara sint. Videbis eos gloria & noĩe & imortalitate fulgẽtes: quã nõ sibi tãtũ: sed & alijs peperere: ut qb⁹ ante alios pictoris consulere noĩb⁹ datũ est: & quoꝝ adminiculo ipsa etiã uirt⁹ eget: nõ equidẽ in seipsa: sed ĩ eo qđ habet cũ uitijs & obliuione certamẽ: Te uero cũ tuis nudos uidebis: omni uera laude uanitatib⁹ obsitos: obrutosq; mendacijs.

Q. auctor non aduersus excellentes medicos: sed delyrantes scribat: & quare libellum pro epistola remiserit: Ca. XIII.

h Aec nõ aduersus medicinã (qđ sæpe testat⁹ sum) neq; aduersus excellẽtes medicos: q irasci nõ debẽt: q cũ semp rari: nr̃a sũt ætate rarissimi: sed aduersus te: delyrãtesq; simili dicta sint. In qb⁹ illud forte mirabit quispiã: q; libellũ ꝓ epistola remisi: sed meminisse cõuenier: facilius infligi uulnus q̃ curari: & citi⁹ dici cõuitia q̃ repelli. Ideoq; & maior defensio Demosthenis: q̃ Aeschinis accusatio est: & lõgior Ciceronis q̃ Salustij inuectiua. Hacten⁹ hæc: cætera ĩ temp⁹ aliud reseruo. Nolo enĩ putes me lacessiti stili & iustissimæ ĩdignatiõis aculeos more apũ in uulnere reliquisse: Experire iteꝝ cũ uoles: qd int ingeniũ & ingeniũ: qd int calamũ & calamũ intersit. Illud uerẽdũ ne dũ ꝑ abrupta distractus: multũq; huic tuæ ridiculosæ eloquẽtiæ intẽt⁹: in insuetis cõflictatiõib⁹ temp⁹ teras: his q̃s pecunia parit ac sanitate spolias: magni periculi causa sim: de hoc tñ ipse uideris: ego mihi qcqd attẽptaueris: ad cumulũ gloriæ ascribã. Alta petẽtib⁹ nõ semp qes: sed eoꝝ sæpe q sine graui periculo uinci possunt: optanda rebellio est.

Q. libellus hic etiam a medicina ipsa laudari mereatur: Ca. XIIII.

f I bene dixisses audisses bene: Audisti autem non quod ego loqui sum solit⁹: sed qđ tu merit⁹ es audire. Sile parumper & rumina: & tibijpsi da ueniam qui cœpisti. Verum ego satis ne sanus sim si diutius tecum loquar: qui quod ridiculum omne supgreditur medicinæ noĩe: mortem mihi litterarum tuarum in fine denuncies: ad quam differendam medicina forte aliquid: tu profecto nihil: ad accelerandã uero q̃ plurimũ conferre potes: Præclarum sortit⁹ artificium: longæuis corpusculum scis expedire languorib⁹. Certe ipsa mihi uiuas (modo uoces habeat) medicina gratias actura sit: si eorum præsentẽ infamiam fando nudauero: qui antiquam illius gloriam nouis erroribus extinxerunt.

Francisci Petratchæ Liber Inuectiuarũ Primus Explicit.

Sequitur Annotatio Capitulorum Libri Secundi eiusdem.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisque Clarissimi Inuectiuarum Liber Secundus Incipit.

Quod consultius sit stulto silere quam loqui: Et quam ineptum sit indocto libros scribere: Atque de rhetoricæ facultatis officio: Ca. I.

A

Abes unde mihi perpetuo gratias agas: de muto & elingui argutulus atque facetulus factus es disertissime Hippocrates: Nescis quantum huic calamo debeas: Ecce iam prosam scriptitas: cito facies carmina: Iamque hymnos incipis balbutiendo contexere. Boni ingenij puer eris: Immo uero stulte senex & ignare: multo consultius tacuisses: non ut ideo philosophum te probares: sed ut ignorantiam saltem tuam silentio uelares: Tacendo enim latere poteras: loquendo non potes: Lingua animi fera est: hanc tu nullo ad ostium pulsante: nescio cur mouisti: tenebrosam fœdamque tui pectoris domum omnibus aperiens: quæ melius semper clausa mansisset: nisi quia dementiam diutius occultare difficile est. Credo non legeras quod scriptum est: Stultus quoque si tacuerit sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua intelligens. Bene Socrates: cum decorum adolescentem tacitum uidisset: Loquere (inquit) ut te uideam: non tam in uultu putabat uideri hominem quam in uerbis. Ecce locutus es: uidimus te: iamque si milies taceas uidemus: Voluisti apparere: & multis quos latere poteras esse ludibrio: In quod gaude præpotens orator: externa ope non eges: nullo opus est indice: operose nimis: tuo te prodis indicio: tam late tristis male coagulati eloquij fumus manat. O ridiculum animal: uolebam dicere: librorum scribis: rectius dixerim (quod tuæ professionis est proprium) aromatum lenta fœdas inuoluere: & ubi periculosis ambagibus dictare soles: miserorum mortes: utque uilia magno constent fallasque licentius: radicibus nostri orbis imponere peregrina uocabula: ubi nunc ut tibi uidetur philosophicos locos: ut ego sentio tabificos locos scribis: Sed ut libri formam habeat uersutus opifex distinguis in partes: & forsitan uictor eris. Apothecarij scripsisse te librum dicent: Quid ni igitur exclamem? Accurrite philosophi: accurrite poetæ: accurrite studiosi: quicunque unquam scribendis libris operam datis: accurrite: uestra res agitur: mœchanicus libros scribit: penitusque uerum fit illud sapientis hebræi: Faciendi libros nullus est finis. Quid enim fiet si mœchanici passim calamos arripiunt? Actum est. Ipsi boues: ipsique lapides scribent: Nilotica biblus non sufficiet: Si quis est pudor: dimittite illa multiteratis: Vos si gloriæ cupiditas tangit: in uento & aqua scribite: ut ad posteros fama citius uestra perueniat. Quid querar? Quid eloquar? Quid

B

dicam? Desinite quæso qui papyros arte conficitis: quiq; tenues in mēbranas cæsorum animalium terga conuertitis: herrustis expiandum sacris infaustum & infame monstrum incidit. Quid enim bicipitem puerum: aut quadrupem miramur? Quid obstupescimus mulæ partum: tactumq; de cœlo templum Iouis: aut sub nubibus uisas faces? Quid Aetneis uaporibus ardens æquor: & cruentum amnem: imbremq; lapideum: aut si quid tale in annalibus ueterū reperit? Habeant suū sæcula nostra portentum: Mœchanicus etiā libros arat. Quis non Roscio deinceps artis histrionicæ librū donet? Erat & ille mœchanicus: sed insignis: ingenioq; promerit⁹ non modo maximorū ducum gratiam: sed ipsius quoq; familiaritatem atq; amicitiam Ciceronis. Mulcebat ille oculos: mœchanic⁹ noster aures uulnerat. Agebat ille quod placeret omnibus: hic quod nulli. Aūt quis coquinæ magistrū indignet Apitium: suam litteris inserere disciplinam? Cur enim inter culinas non scribitur: inter latrinas scribitur? Cognatas res esse nomen arguit. Cur autē non inter epulas libri fiant: inter urinas fiunt: ad quas stilo celebrandas florentissima artium rhetorica captiua perducitur: & quæ populos moderat: inq; animis regum regnat: inter medicos ancillat? Sed quæso te philosophiæ atq; artium dñe: quo animo Tullius rhetoricam tot uoluminib⁹ tātoq; studio tractasset: si futuram talis ingenij seruam sciret? Quę uere (non dicam serua) sed famularis etiam tua sit: si aliunde nescirem: abunde quidem artificiosus & hyblæo melle dulcior orationis tuæ contextus insinuat. Certe quod scholis omnibus est notum: rhetoricæ facultatis officium est: apposite dicere: ad persuadēdū finis persuadere dictione. Quāta autem illud arte facias: quāta hoc fœlicitate perficias: qui te semel audierit non ignorat. Sed ista suum locū inuenient: a primordijs inchoandū. Excuset autem prolixitatem mei sermonis: tuæ ignorantiæ magnitudo: de qua aut nihil oīno dici debuit: aut parū dici nō debuit.

De reprehensione aduersarij appellantis se medicū: philosophū & animarū curatorem: suamq; esse philosophiam dicentis: Ca. II.

p Rima quidem libri tui pars: de teipso agit: quis: qualis ue tu sis. Iam idipsum caute. Sciebas te incognitum nisi tabellionū more de teipso aliqd loquereris: atq; ita qua scriberes auctoritate constaret. Qui sim (inquis) perlecto hoc toto iam nosces opusculo. O magne uir: nimis humiliter de te sentis: Immo uero confestim accepto in manus opusculo noui te: quem & ante noueram: Sed nunc scientiam tuam omnē fundit⁹ detexisti: & ut scriptum est in psalmo: Denudasti fundamentū eius usq; ad collum. Quid autē dete dicas: quem te facias audiamus. Sum (inquis) medicus. Audis hæc medicinæ repertor Apollo uł amplificator Aesculapi? Cōsequent & philosoph⁹. Audis ista Pythagoras: q nomen hoc primus omniū inuenisti? Flete repertores artium: fines uestros proterit asin⁹ infulatus: non se modo philosophū: sed philosophiam suam iactans. Philosophia nostra inquit. Heu quid hoc est? Peiora sūt audienda si uiuim⁹: Iam (ut suspicor) ad finem sæculi ppinquamus: Erunt signa ī sole & luna & stellis. Hoc signū in euāgelio nec fuit: quando asinus philosophabit: cœlum ruet. Quid uis dicam? Iam philosophiæ misereor si tua est: sed meo periculo iurare ausim: nescire te quid sit esse philosophū. At ne omnia unam in partē congeram: multa etiam nūc de hac re tecum loqui habeo. Præmisi autē hæc: ut scires apud me philosophū te non esse. Quid uero: quid deinde intulit audax stultus: se his artibus armatum: nō tantum corporis: sed animi uitia curaturum? Venite huc qui ægrotatis: sal⁹ nō semper ex Iudæis est: adest semibarbarus sospitator. Et me superbum uocitas: Relege nūc epistolā illam meam: quæ te furere fecit & faciet mori: quādo ego uel philosophiā uel poesim meam: quando me aut philosophū aut poetam dixi: aut aliud quicq; ꝙ tuorum morū & ingenij contemptorem: qđ mihi non modo licitum sed debitum rebar.

De iurgatoris confutatione ꝙ se rhetoricæ dominū appellet: Ca. III.

u Erecunde se solius rhetoricæ magistrum dicit Augustin⁹: tu te philosophū dicis ac medicum. Addis & tertiū: rhetoricæ dñm. Quartum licet addere: postq; titulis gaudes: Cloaca es magna qdem (ut est apud Senecam) & profunda. En qđ ad primam tui gloriosi partem operis modo responsum uelim.

De eo ꝙ iurgator se philosophum dixerit: auctorē aūt arrogantē: Ca. IIII.

f Ecunda apologetici tui pars de me erat: cuius in cognitione si falleris: non miror. Quid enim non tibi alius uideri possit: cum tu tibi philosophus uidearis? Dixisti equidē: Philosophus sum. Tam hoc uerum ꝙ quod sequitur: tam philosophus tu:

ꝙ ego ambitiosus: arrogans: superbus. Nunquã mihi (fateor) cum populo conuenit: tanta tamen animi securitas est: ut iudicem populum non recusem: quos honores ambierim: & non potius spreuerim oblatos. Quid mihi unquã arrogauerim? Vbi supbe me gesserim? De qua re & dictum est aliquid: & plusculũ dicere est animus.

De superbiæ & libertatis differentia: Ca. V.

i O quarã autẽ tibi iam: non ut aduersario procaci & infesto: sed ut homini: nescio tamen an rationis ullum uestigium habenti: & dicã quod ut puto non intelliges: quoniam uicinarũ rerum nedum idiotis sed doctis etiam laboriosa discretio est. Sed dicam clarius ꝙ dici soleat: ut si non intellexeris: cerebri tui non stili mei uitium accusetur. Audi ergo: Superbo libertas omnis superbia uidetur: sapiens uero inter superbiam fiduciãq; discernit: & scit largiter referre quo animo quid dicatur aut fiat.

De iudicio uulgi inter superbiam & fiduciam: Ca. VI.

h Ic ille uir optime sibi conscius: dum in publico peroranti populus obstreperet: Tacete inquit: Melius ego unus noui quid reipublicæ expediat ꝙ uos omnes: qđ ut animose: sic uere dictum: aliquos qui ad superbiam traherent fuisse: a uulgi moribus non abhorret: docti autem gloriosæ fiduciæ ascribunt.

A

De Scipionis fiducia & suiipsius laude: Ca. VII.

s Cipio ille uir maximus: qui famosum primus agnomen ex Africa reportauit: capitalem causam dicturus: Primo quidem die sine ulla criminũ mentione (ut ait Liuius) orationem adeo magnificam de rebus a se gestis est orsus: ut satis constaret neminem unquam neq; melius neq; uerius laudatum esse. Quid ergo? Nunquid in proprio ore laus sordebat? Audiebantur inquit ab eodem: animo ingenioq; quo gesta erant: & aurium fastidium aberat: quia pro periculo: non in gloriam referebant. Secũdo autẽ dicẽdæ causæ die: dum artius urgeretur: non modo sordidam & obsoletam uestem reorũ more nõ induit: aut submisse iudicum misericordiã implorauit: sed cum forte reuolutis annis dies esset: quo ipse bello punico secũdo periculosissimo omniũ atq; grauissimo supremam manum imposuerat: uirtutis ac fœlicitatis propriæ recordatus: & ob hoc conscientiæ fiducia euectus: uictricem capiti lauream imposuit: testatusq; eo die litibus ac iurgiis abstinendũ propter diei illius anniuersariĩ honorem quo ipse olim cũ Hannibale & Carthaginensibus bene ac fœliciter decertasset: agendasq; potius deis gratias: precandosq; ut populo Romano semper sui similes duces darent: desertis in curia accusatorib⁹ atq; iudicibus: fauente ac prosequẽte uniuerso populo Capitolium: & deorũ templa triumphantis in morem circuiuit: non minus gloriosus ciuium ꝙ fuerat hostium triumphator. Rem notissimam narro: tuis licet ab auctorib⁹ non tractatam: Nec cuiquã dubium esse potest: quin inaniter effusa laudatio turpiter sonuisset: nisi eam natura rerũ & quædam q̃si uiri necessitas extorsisset.

B

De excusatione auctoris ꝙ non arroganter scripserit: Ca. VIII.

s I leonem latratibus excitatum dixi: si me omnia præter uirtutem & bonam famã solere contemnere: arroganter tibi uideor locutus: falleris ut in multis: Neq; enim insolenter me locutum noueris sed fidenter: ut teipsum uel graui rugitu expergefactus agnosceres. Quid enim putas aut quid ais? Nonne iam (precor) erubesceres: nisi ruborẽ tuus ille lethæus & imedicabilis pallor excluderet? Nõne iam tacitus saltẽ ac pallidus recognoscere incipis: quod dixisse tibi uerum uideor insolenter: quantũ inter ingeniũ & ingenium: quantũ inter calamũ & calamũ intersit? Profecto autem ille quem mihi assumpsisse uideor uirtutis amor ac laudis: non ociosæ iactantiæ est: sed eo pertinet: ut scias me ab ea quã mihi obiectabas adulatoris infamia remotum: cum cesset illa cupiditas quæ tuam & multorũ linguas docuit adulari.

A

Q̃ liceat quandoq; de se uirtutes prædicare præter arrogantiã: Ca. IX.

s Ed hæc turpiter: quãuis uere proprio ex ore sonuerunt. Iam responsum habes: Tũc id uere diceres: quando nulla iusta causa: sed inanis tãtũ gloriæ studio dicerẽt: Nũc non magis pro mei nominis ꝙ pro ipsius defensiõe ueri dicta ferre debebis æquanimit̃: & tibi parcere qđ in me arguis Cato ultime grauissime moꝝ cẽsor. Adde ꝙ ego nõ mihi sciẽtiã aut gloriã esse: sed eaꝝ cupiditatẽ: neq; me uirtutẽ aut bonã famã habere dixi: sed optare: uel qđ min⁹ ẽ nõ spernere: qd hic oro tã supbũ notas: nisi quia tibi res insueta

est aliqd præt pecunias optari uel amari? Accingere qcqd potes calūniæ: præt desideriū & affectū boni nihil mihi tribuo: qb⁹ q caret: sibi & aliis inutilis uiuit: si tñ dicēdus est uiuere: qui optimarum sensu rerum eget: pessimarū passionibus abundat. Accedit q & hæc & si quid in me laudabile: aut si quid penitus boni est: quāuis id tibi dolituro inuide i oculos ingesserim ut doleres: teste tamen conscientia: non inde me: sed auctorem omnis boni deum laudo: neq in meipso glorior: sed in illo ad quem omnia refero: præter defect⁹ errores q meos: quos mihi imputo: scit ipse me uere loqui. Ecce ut in psalmo centesimo qdragesimoquarto ait Augustinus: Inuentū est quō & me laudare possim & arrogans non sim.

Q exemplo Aeneæ concessum sit ignoranti se cōmendare. Ca. X

u Erum ut de poetis quib⁹ ut canis ad lunā latras: aliquid imisceam: Apud Virgilium Aeneas de se interrogatus: inter cætera quid ait: Sum pius Aeneas fama super æthera notus. Idem apud Homerum respondisse nouim⁹ Vlyxem. Ad hoc responsum meū: tu atq alii qui nihil de nobis loqui uerum simul atq magnificū potestis: uel superbe dictum ab Aenea: uel turpiter fictū a Virgilio clamaretis: Sed doctiores excusant: quia scilicet ut ignorantem alloquens: laude propria pro indicio sit usus: & fuerit ea sibi necessitas non uoluntas. Quid autem? Nonne ego etiam ignoranti se: ignoranti me: ignoranti omnia? Equidem si uel te uel me uel aliquid boni nosses: nunq me nil tibi dicentem aut dicere cogitantem: nullam tui noticiam habentem aut habere cupientem: tam importunis (ut repetam quod te premit) latratibus excitasses. Cuius te hodie puto pœniteat: sed pudor animi retrahere pedem uetat. Anxius itaq ridiculusq luctator: alienam qd mihi forsitan credis incognitam in tuis responsiunculis opem quæris: piget hinc percepisse: pudet inde desinere: ita tergiuersaris incert⁹ hæres: atq ut est in antiquo prouerbio: Auribus lupum tenes.

Q aduersarius indignus sit ut libris auctoris inscribat: Ca. XI.

u Num hoc loco præterire noluerim: q inter superbias meas ponis: Indignum te mihi uisum qui in meis opusculis scribereris. Vide autē quæso ne inter tuas poti⁹ numerandum sit si tibi contrariū uideatur. Scripsi aliqua nec desino: haud unquā definam dum hic digitus calamum feret. Sed omissis aliis: ne me rursum de meipso magnifice loqui dicas: Scribo de uiris illustribus: quale non ausim dicere: Iudicēt qui legent: de quātitate pronūcio: haud dubie magnū opus multarumq uigiliaꝝ: etsi non ab auctore: certe a subiecta materia nominandū. Nihil ibi de medicis: nec de poetis quidem aut philosophis agitur: sed de his tantum qui bellicis uirtutibus aut magno reipublicæ studio floruerunt: & præclaram rerum gestarū gloriam consecuti sunt. Illic si tibi debitum locum putas: dic ubi uis inseri: Parebitur. Sed uerēdū est ne quos ex omnibus sæculis illustres: quantū hac ingenii paupertate licuit in unum contraxi: aduentu tuo diffugiant: teq ibi solo remanente mutandus libri titulus: neq de uiris illustribus: sed de insigni fatuo inscribēdum sit. Si audire me uelles: petendum potius ab Apuleio Madaurensi: ut in libro philosophātis asini locum habeas: uel orādus Plaut⁹ ut alicubi in Amphitrione te collocet: ubi syllogismos tuos explicans: probes Byriam nihil esse: magnoq animo contemnas q in meis locus tibi desit opusculis: cum & alibi aptius esse possis: & ego nullum in tuis operibus locum quæram.

Q ueneranda sit senectus bonis constituta fundamentis: & de stultis senibus: Ca. XII.

i Llud quoq locus hic exigit: q certe sit tutum de ueritate tecum colloqui: q q trāquillum uide. Stantibus enim scriptis obstrepere & insidiari non pudet: quid faceres inter uerba uolantia? Quid est autem quod inter multa dixisti: me senectutem detestari? Nihil hoc falso falsius. Nemo me reuerentior senectutis: nemo qui ætatis illā partem pluris faciat: q eam æquiori animo complectatur: si iam adest: si appropinquat: expectet. Sed ita demum apud me uenerabilis est senectus: si ab honestis progressa primordiis: gloriosum habet aliquid præter rugas: In libro sapiētiæ: si qua tibi taliū cura esset: hāc sententiam inuenires. Senectus inquit uenerabilis est: tecum sentiebat: nisi addidisset: Nō diuturna neq numero annorum computata: ecce iam desentire incipit: Quid ergo? Cani sunt (inquit) sensus hoīs & ætas senectutis uita immaculata. Cato ille senex famosissimus q ætatis hui⁹ apud Tulliū patron⁹ ac laudator inducit: dū senectutē operosā sempq aliqd

agentem dixiſſet: Addidit: tale ſcilicet quale cuiuſq; ſtudium in ſuperiori uita fuit. Et iterū:
In omni oratione (inquit) mementote me eam ſenectutem laudare quæ fundamentis ado/
B
leſcentiæ conſtituta ſit. Si hunc philoſophe reprehendis: me reprehēde: ſecum enim ſentio:
nec contrarium dixi: prorſuſ mutare ſcripta mea non potes: quippe nec egoipſe qui condidi
poſteaq; in publicū exierūt: mei iuris eſſe deſierūt. Quid igit̄ dixi? Delyrare ſæpius ſolēt ſe/
nes: Hinc calūniæ radix: ſed ꝓcede noli ſubſiſtere: lege qđ ſeqtur: Nō qdē omēs: ſed quoniā
iuuenilis ætas uilibꝰ curiſ & obſcœno artificio acta eſt. Id forte uerbo tu uerum negas: facto
autem probas eſſe uerissimū. Itaq; deum teſtor me nil aliud q̄ te unū dum id ſcriberem co/
gitaſſe: qualis enim ſenex eſſe poterit qui mentiēdo: blandiendo fallēdoq; conſenuit? Stul/
torum ſenum ingēs copia eſt. Scis quare? quia ſapientū iuuenū immenſa penuria: qui au/
tem inter uitia ſenuerunt: quo ad metham propius accedunt: eo magis inſaniunt. Hos ego
ſæpius delyrantes dixi: nec mirum ſi ex his in quibus uſq; in finem uiuitur ſenectus ultima
uitæ pars plus impreſſionis accipit q̄ reliquæ: etſi denſiores in unū ſordes ſuo more deſcen/
dunt: Propter eandem cauſam: qui in uirtute per omnem uitam delectati ſunt: in ſenectute
C
mirabiles retroacti temporis fructus legunt: Et tum maxime fœlices ſunt: dum eſſe deſi/
nunt ut incipiant eſſe perenniter. Hos autem conſtat eſſe rariſſimos: horumq; eſt illa quam
dicis uenerabilem ſenectutem. Reliqui uero qui medium locum tenent ut plus minus ue in
hanc aut in illam partem inclinati uixerunt: ſic in ſenectute meliores aut peiores fiunt. Itaq;
mille uarietates: & morum infinita diſtantia: nec ſenū modo: ſed iuuenū: quorum omnium
naturas bene (niſi fallor) & Ariſtoteles in rhetoricis: & in arte poetica deſcripſit Horatius.
Hæc mihi nunc ſenū diſtinctio probatur: quæ ſi tibi nō placet: ſcribe aliam ſumme philo/
ſophorum quam in marmoribꝰ incidamꝰ. Certe ut ad ſtultos ſenes redeam: nunq̄ tu pri/
ma ætate quāq̄ ſemper temeritate notabilis fueris: auſus fuiſſes garrire iſta tam ſtolide: &
ſi in animo habuiſſes: ſolet enī adoleſcētiæ familiaris eſſe iracūdia. Crede igit̄ mihi: nil ſtul/
to turpiq; ſene moleſtiꝰ: cui & ſtulticia puerilis ſupeſt: & ſemel acceſſiſſe uidet̄ auctoritas.

Qꝫ propter malos medicos nolit bonis detraxiſſe: Ca. XIIII.

A
ſ Ed ego iam hinc ordinem tuū amplius non ſequar: quippe qui nullo modo mibi ui/
deor ordinatiꝰ dicturus: q̄ ſi longiſſime diſceſſerim ab ordine libri illius: quem mi/
hi ſerio ut aſſeris remiſiſti: ut aperte conijcerē qualis tibi repentinus ac tumultua/
rius ſtilus eſſet ſi lucubratuſ ac ſerius talis eſt. Peſſimū quidē imprimis hominū genus ſum/
moq; ſtudio declinandū quibus eſt ſtulticiæ mixta calliditas: Quia uero huiuſcemodi ad/
uerſario mihi negocium ſciebam: ſatis ut puto: ne quā tibi iuſtam mordendi materiam lo/
quendo tribuerem circumſpexi. Crebro igitur dixi: non me medicinæ detrahere: ſed tibi lo/
quor improprie: nihilo detrahi nihil poteſt: ſed intelligitur quid uelim proteſtationē humi/
lem ac uerā ſuperbe mēdax reijcis. Credo non aliam ob cauſam niſi ut indignitate ipſa ex/
acuas & irrites ad dicendū quod dixiſſe nolim: nunq̄ tamen efficies ut odio turpium: pul/
chra contemnem: quin contra medicinam ipſam mihi feceris chariorem: q; tu eam dehone
ſtas ac polluis. Scio ut dixi non inutile artificium auxilioq; caduci corporis iuentum: quid
B
hoc prohibet: illudq; ſimul uerum eſſe: te cum tuis falſo illam uiolare cognomine? Sophi/
ſta ridicule æquitatis argutor: æquum laudas: extra propoſitū uerſaris. Sed nullum exci/
pio: Immo aliquos. Et quos īquies? Ad tribunal prætoris urbani res agat̄: quis me ad hoc
coget reſpondere ſi nolim? Non eſt nunc alijs gratificādi locus: tecum mihi res eſt: noui mo
res tuos: quos ſi tu æque noſſes: odio tibi eſſes: ſi ſcribam quod ſenſio cōpatriotis aurami
cis meis: me blanditum dices: nihil eſt enim qđ non ſimile ſibi fingat uilis ac uenaliſ animꝰ:
qualem ſe nouit: tales alios opinatur: qua nulla inter homines cæcitas maior: menſura ue/
ſtra fatui cuncta metimini: nec gigantem nanus ædificās nec formica cogitat elephantem:
Aliquot ni fallor medicos ueros noui & ingenio & ea quæ in omniū artium arte ponenda
eſt diſcretione pollentes: quibus ut arbitror eo moleſtior es: quo te preſſius intuent̄: & pro/
feſſionem ſuam tua non ambigunt ignorantia deformari. Eſto autem nullos norim medi/
C
cos: nullos exceperim: quid uerat eſſe aliquos ignotos mihi: præſertim ſtudijs longe alijs
uacanti: & ſanitatem corporis debenti: non medicis ſed naturæ? Vtcunq; res ſe habeat: ni/
hil ego aut aduerſus medicinā aut aduerſus miniſtrū eiꝰ locutꝰ iueniar: licet ut ſoleo cuiuſli
bet artificij corruptores: lingua forſan liberiore pcuſſerim: Quoꝝ ī turba te latitātē & inco/
gnitū uulneraui: Parce oro philoſophe: nō te ſed ignorātiā pſequebar: eāq; nō oēm: calcā/
da eſt enī ignorātia ſupboꝝ: humiliū ſubleuāda: Si ī hac inſectatione publica ſingulariṫ es

læſus:ueniam merui:quia ignorans feci. Gaudes nunc ſuperbe quaſi affuſus ſupplicem: ri/
deo potius ineptias tuas:ignorantiũ infamiam ad te trahis:cum tibi doctiſſimus uidearis:
Immo uero ignorãtiæ tibi conſcius:ex me quicquid ignorãtibꝰ obiicitur :tibi merito dictũ
putas:& qđ diſſimulãdo fieri poterat alienũ: impatientia tuũ facis.

Qꝫ paucitas bonorum medicoꝝ non eſt ad artis infamiam ſed gloriã:& doctos potius exhilarat ꝙ perturbet. Ca. XIIII.

Vid uero ſi paucos medicos ?quid ſi pauciſſimos dicam?Non hoc ad artis infamiã
ſed ad gloriam ſpectat:Nõne debuerat generoſus animꝰ difficultate non territꝰ:ſed
accenſus:ad ipſum nomen glorioſæ paucitatis aſſurgere:ſeq; in partem raræ laudiſ
accitum credere?Sed certe id nõ omnibꝰ datum eſt:& pauciſſimoꝝ prorſus ingenioꝝ ea ra/
ritas eſt amica. Quã ob rem ubi nobilis exultaſſet ſpiritus:plæbeius ingemuit. Cur quæſo?
An & hic fallor?An mentior?Profecto non ſolum hodie ſed ſemper raros ingenioſos:rariſ/
ſimos ſapientes fuiſſe nemo dubitet:niſi qui nunꝙ oculos uel in ætatem ſuam intenderit:
uel ad antiquam reflexerit. Stulte:uolo qui ſis excidat:ſtulte inquã & inſane:uix ulla unꝙ
ætas uel ingenioꝝ uel uirtutum fuit egentior ꝙ noſtra : ſiue id culpis hominũ accidit: ſiue
fato:ſi tamen eo nomine uti licet:& non rectius dei uolũtas ſeu prouidẽtia dici debet in ſer/
mone catholico:ſiue deniq; qđ tu fabulam putas: mũdus iam ſeneſcẽs & ad extremũ uer/
gens:more ſeneſcentis hominis piger ac frigidus in ſua opatione lenteſcit: & tamen hac ip/
ſa ætate nulla ingenioꝝ penuria præſtabit:ut tuo ingenio locus fiat: fruſtra te contentioni/
bus implicas:fruſtra te ingeris duello non tuo:quaſi aut ego(qđ nunquã cogitaui) medi/
cinam uerbis aggrediar:aut ipſa nõ a quolibet opprimi malit:ꝙ a te defendi : q eam & ex/
ercendo uiolas:& opprimis defendẽdo. Incaſſum ergo niteris:nullus uſꝙ famæ tuæ locus
eſt:nemo te clamoribus tuis noſcet:niſi quos eluſos uerbis inanibꝰ aut pegrinis medicami/
nibus infectos:tui memores in ppetuũ effeciſti.

De excuſatione auctoris erga aduerſariũ incuſantem eum aliqua ſcripſiſſe: aſſerentis etiam ſe non hic de medicis loqui ſed de ipſo aduerſario: Ca. XV.

Vo hic anteꝙ ad maiores illos tuæ criminationis inſultus ueniam: leuiter exufflã/
da ſunt:quæ dixiſſe me fingis:an ſomnias. Nonnunꝙ cõtra uerũ medicos certare:
eoſq; non ſemper curare. Verunꝙ eni magnis ſudoribꝰ excuſas . Sed ubi precor id
dixi?Excute epiſtolam meam:qđ puto propter ueritatis odium grauiꝰ facis . Certe ego illã
relegens:horum nihil inuenio:& de medicis quidem alias:de te mihi nunc ſermo eſt: hoſtis
hippocratis:peſtis ægroꝝ: dedecus medicoꝝ:de te mihi nunc ſermo eſt. Dico igitur ſi non
dixi:non te contra ueritatẽ interdũ de induſtria uel iocandi experiẽdiq; ſtudio certare : in ꝗ
ſtultiſſime gloriaris:ſed ſola ſemper ingenii cæcitate:neq; te interdũ non curare: qđ cupide
profers quaſi clypeum iuſticiæ peſtilentis: ſed paſſim ſanos ĩ morbũ: ægros in mortẽ agere.
Hoc dico. Ad hoc mihi reſpondeas uelim:hoc rhetoricæ ſeruæ tuæ patrocinio excuſes . Si
enim negas:cõtentiõe dimiſſa: populũ teſtem uoco: Nota quippe negantibꝰ ut ueritas in/
gerenda:ſic ſubtrahẽda eſt uerboſæ altercationis occaſio.

Quomodo imperitus medicus homines a mortuis ſuſcitet : & quare populus illi credat: Ca. XVI.

Cio quid nunc cogitas: Popellus infœlix & conſilii ſemper inops : fruſtra tot ma/
lis admonitus ad te redit : Quem igitur ignorantiæ tuæ in teſtimoniũ adduco? Nẽ/
pe non alium:neq; ſententiam muto:utrũq; uerũ eſt : inſcitiam tuam populus no/
uit expertꝰ:idem a te poſcit auxiliũ. Gaude ſtulte inſolens medicꝰ: iam nõ medicus tãtũ:ſed
deo ſimillimꝰ euaſiſti:De quo ſcriptum eſt in pſalmo: Cum occideret eos quærebant eum.
Ille quidẽ ſuſcitare poterat:& tu potes ut dicis : Quid enim ſonat aliud qđ inter inanea ri/
diculaſq; iactantias effudiſti?Veſtra ſæpe opera homines uelut a mortuis ſuſcitatos: quãtũ
abfuit quin te deum faceres?Sed expecta:ego te ante huius ludi finem in concilio deorũ po
nã:& diuinitate tua dignum ſi potero nomen inueniam : Nunc propoſitũ ſequor: Impune
occidis ergo cũ ſuſcites?Sed omiſſis prophanis & ſine carentibꝰ nugis tuis: Cur hoc popu/
lus faciat:ſi me roges: Facit hoc prudenter ut reliqua: Sapiẽtis eſt uerbum: Stultorum infi/
nitus eſt numerus: eorum uero quæ a talibus fiunt fruſtra ratio inquirit. Si penitus cauſam
petis? Illa uere eſt quam affert amicus medicorum Plinius: quem tu ſpernis ignotum : &

quam ego olim posui in epistola illa ad Clemētem papam: unde tota ista lis oritur. In hac
enim: ait: sola artium euenire: ut unicuiq; se medicum profitēti statim credatur: cum sit pe-
C
riculum in nullo mendacio maius. Mox ex persona populi loquens: Nō tamen inquit illud
intuemur: adeo blanda est sperandi pro se cuiq; dulcedo. Hæc est causa quæ te populo quē
interimis forte commendat: notissimosq; defectus tuos cogit interim obliuisci: dum ab ar-
denter optantibus incōsulteq; sperantibus salus quæritur: Ubi mors est: tāta est spei huma-
næ pertinacia: sic mantis miseroꝝ regnat obliuio: quia frætus multos ante diē in tartara præ
misisti: qui si redeant: illi maturam de te potuerint ferre sniam. Sed inde quidē tut⁹ es: irre-
meabilis est regio: nolo tamen speres latere superstites: notus es publice: & puto doctos fru
stra tēptabis: cæterorum strages mīme flēda est. Qd' si forte doctos aliquot turbæ miscue-
ris: & icirco dicas illos a mortuis suscitatos: quoniam ut ait Cicero: hæc nostra quæ dici-
tur uita mors est: Et quia huius uitæ finis melioris uitæ principiū est bonis: plane uer⁹ esto
me plaudente philosophus: Sed absit ut tale aliquid cogitare ualeas: aut loqui. Illud itaq;
uerius: Omnes qui euadunt tribuis tibi: omnes qui pereūt naturæ: ut semper habeas un-
de glorieris & gaudeas. Miseris autem tuis nunq̄ desine unde tristentur & lugeant.

Ad quid dialectica homini sit necessaria: & q̄ stultū sit senescere in ea: de cō mendatione quoq; philosophiæ quæ uēdi non potest: qq; aduersarius similior sit upupæ q̄ philosopho: Ca. XVII.

A
q Vid nūc dicā ad reliq̄? Multas tremulās snīas in me uibras: mlta leuiū ūborū tela
cōtorques: Quis nō metuat cū tāto hoste cōcurrere? Nihil (scito) nisi ūboꝝ tuoꝝ
foetores metuo. Si tibi īpropríe locutus uideor: q uerboꝝ dixerim foetores: Cæsari
parces Augusto: quē sic loqui solitū scim⁹. Dicis imprimis me carere logica: Nō credo mihi
rhetoricam aut grāmaticā interdicas: quæ logicæ nomine cōtinent: q̄uis & id iure tuo pos-
ses. O summū totius specimen barbarismi: sed eam solam ī qua te longe præcellere syllogis-
mi tui ostendūt: mihi subtrahis dialecticā quam logicam uocas. En crimen O iudices: qd'
si fateri libeat: possim illustres philosophos proferre hanc ipsam qua carere arguor dialecti-
cam irridentes: eadēq; possim apud Ciceronem ostendere: clarissimā philosophoꝝ sectam
ueteres peripateticos caruisse. Sed o stulte: non hac careo: i uerum scio quid ei: quid cæte-
ris liberalibus artib⁹ dādum sit. Didici a philosophis nullam earum ualde suspicere: Equi-
dem ut eas didicisse laudabile: sic in eisdem senescere puerile est. Via nempe sunt: nō termi-
nus nisi errantib⁹ ac uagis: quibus nullus est ultæ portus: Tibi nobiliorem terminū nō ha-
benti: terminus est quicquid occurrit. In summo te foelicitatis gradu situm reris: quotiens
unū forte fragilem syllogismū: & nihil ex nihilo cōcludētē: multa cerebri uertigine rota in-
B
somni nocte texueris: Tūc in corde tuo dicis insipiens: Non est deus: neq; est altius aspiran-
dum. Quid enim scim⁹? Plato & Aristoteles magni uiri: mundum faciūt æternū: Demo-
critus innumerabiles mundos facit: Epicurus deum nullum & mortalem animam: hanc
Pythagoras in gyrum ducit: Sunt qui eam contrahāt ad suū corpus: Sūt qui eam spargāt
in corporib⁹ animantū: Sūt qui coelo reddant: Sunt qui circa terras exulare cogant: Sunt
qui inferos asserant. Sūt qui negent: Sunt qui unāquāq; per se: Sunt qui simul omnes ani-
mas creatas putent: Fuit & qui mirabiliꝰ quiddam dicere auderet: siquidē unitatem intel
lectus attulit: dux uester Auerrois: hæc tecum dicis: si tamen nosti hæc: Et addis: quis inter
ista discernat? Quid mihi autem (nescio quis Christus) cōminatr: quem ipse Auerrois dif-
famauit impune: qd' nemo unq̄ poetarum fecit: quid autem tanto uiro catholici simplici
ces respondebūt? Qui si ad contentionē uentum fuerit: syllogismoꝝ cumulis obruent. Ecce
ego qui nudiustertius nihil eram: iam magnus esse incipio: iam syllogismos facio: iam dia-
lectica mea est: ad quid aliud natus eram? Habeo qd' petebam: iam disputare non uereor
collocutoreq; meū si libet asinū probo: Crede autem mihi: multo facilius teipsum. Int' hæc
ergo male nate homūcio senuisti: nec pudet uiuere: nihil in uita aliud agentem: Discite mi-
seri non spernere Christum: sæpe ille nobis quis esset: & quid posset ostendit. O infoelix uilē
tibi metham dialecticam statuisti: ad quam tamē mira iurgatoris insania: cum nūq̄ ꝓpin-
C
quaueris: peruenisse te putas. Sed pueneris: sed a tergo liqueris Chrysippum: quid inde ti-
bi nisi miserum pudendumq;? Quid enim stulticia peius: & quæ stulticia maior q̄ totos
dies iter puerilia uolutari senem: dumq; sero domū redeas nihil scire: atq; has ineptias nō
ante dimittere q̄ tibi conclusiūculas meditāti: raptim mors improuisa concluserit? Illā cer-

te præmeditari: cōtra illam armari: ad illius contemptū ac patientiā componi: illi si res exigat occurrere: & pro æterna uita: pro fœlicitate: ꝓ gloria: breuem hanc miseramq̄ uitam alto animo pacisci: Ea demū uera philosophia est: quā quidā nihil aliud q̄ cogitationē mortis esse dixerūt: Quæ philosophiæ descriptio q̄uis a paganis inuenta: christianoꝶ tamē est propria: quibus & huius uitæ contempt⁹: & spes æternæ: & dissolutionis desideriū esse debet. Quæ si tu qui te tumido uocas ore philosophū: uel semel in ætate tam longa senex delyrātissime cogitasses: nunq̄ aut te philosophū dicere ausus esses: aut ibi gressum uitæ figeres ubi nūc figis: aut artificiū tuū qđ uerbis attollis: rebus opprimēs: tam parua teipsum pecunia turpiter uenditares. Philosophi enī (si nescis) pecunias spernūt: Philosophiā uenalem facere non potes: quis enī uendit qđ non habet? Si tu eā haberes: nō tu illā ideo uenalem faceres: sed illa te uenalem esse nō sineret: Nūc nec ipsa te honestat: nec tu eam: sed nomen eius turpi auaricia dehonestas. Audis me sophista uētose: parce quæso logice nobilis: parce si tē sophistam uoco: res ipsa me cogit: ubi enī res uideo: uerbis contrarijs fidem non habeo. Cornutū mihi enthymema ꝓducito: admoue ad eculeū: cogere poteris fortassis ut fatear: ut assentiar: nunq̄ coges q̄ ego te philosophū credam: eum mercennariū mœchanicum sciam. Repeto libenter hoc nomē: quia noui q̄ nullo magis ureris cōuitio: non casu: sed sciens sæpe te mœchanicū uoco: & quo grauius doleas non primū: percontare qui mœchanica litteris mandauerūt: ab illis digito tibi monstrabit̄ locus tuus: tu tamen respuis & philosophus uis uideri: qđ ut assequaris (ludus risu comico ꝓsequēdus) non semel methodi uocabulo usus es. O callidū ingeniū: ad optatum compēdio peruenisti: iam philosophū te alij forte dicent: ego aūt non: si singulas lineas methodis multis infartias: philosophū te putabo. Inest equidem (fateor) sæpe etiam stultoꝶ animis gloriæ quædam præceps & inconsulta cupiditas: hanc tibi detrahere non possum: Est enī uoluntas indomita præcipueq̄ dementiū. Id scito certissime: nec esse te philosophū nec uideri: Proinde omniū sophismatū & totius logicæ auxilium implora: mihi prius upupam q̄ philosophū te ꝓbabis. Miraris indocte: & q̄d mihi inquis atq̄ upupæ simile est? Nil ꝓfecto similius: Volucris galeata est: cristatiq̄ uerticis: & quæ pueris aliquid uideat̄: re autē uera impurissima est auis uictusq̄ fœdissimi: Nolo aliquid obscœnū loqui: non quidē propter te: qui non horres earū rerum mentionē quaꝶ odorib⁹ delectaris: sed propter eos qui legent ista uel audiēt. Sciscitare aliquem qui naturas rerum nouerit: dicet tibi auis illius cibos. Inde te moresq̄ tuos inspice: teq̄ ipsum noli fallere: nulla enī perniciosior: nulla capitalior fraus est: q̄ quæ ꝓpriū fallit auctorem: uidebis te eisdem quib⁹ illam rebus alī. Oro iam upupa: noli philosophari: citius philosophabit̄ asellus. Certe præclarus Platonicus Apuleius: cuius supra memini: q̄ accepto ueneno asinū factum se (ut ait Augustin⁹) aut iudicauit aut finxit: in eo statu philosophatū se iocando cōmemorat: philosophantē upupam nulla habet historia. Eia upupa fac quod soles: rimare tumulos: cætera sileo: philosophiam linque philosophis. Putabas te philosophū: fallebaris: Philosoph⁹ (qđ ipsum nomen ostendit) sapientiæ amator: tu pecuniæ seruus es: Sentis logice q̄ sint ista contraria: sine magno apparatu conclusum arbitror esse te aliud q̄ putabas.

De pallore medicorū: probat etiā iurgatorem non esse philosophū: Ca. XVIII.

Quid autem insomnijs philosophādo non audeas: qui colorē medici negando præstringere oculos: uel excusando rationē hebetare non sis ueritus? Imprimis pallorē negas: ita nec oculi nobis sunt: nec speculū tibi. Deinde si pallor sit: illū reipublicæ imputas: nec excusasse content⁹ gloriari incipis: quasi philosophicum sit pallere. Q̄ dulce deus bone uerum philosophiæ nomen est doctis: cum falsum tibi tam dulce sit: ut inf multa ludicra te philosophice coloratū dicas? Certe pallorem amantib⁹ magister amoꝶ tribuit. Vnde est illud: Palleat oīs amans: color hic est aptus amātı. Et illud alteri⁹: Tinct⁹ uiola pallor amantiū. Sed uester longe alius pallor: & ut statim audies aliūde ꝓueniens: Hūc pallorem non ego: non unus aliquis scriptoꝶ ueterum: sed res ipsa uobis tribuit & opinio omniū mortaliū: & cōmune prouerbium: Hūc tu negare uis: & quia non potes: ad philosophos trāsfers: quasi consorte uitiū leuatur⁹: Atqui philosophoꝶ principes utriusq̄ linguæ præclara facie fuisse uulgatū est. Non tamen hæc magnifacio: sed quæcunq̄ fuerit philosophoꝶ facies: tu ne te rursum ingeris impudentissime hominū: tu ne mihi totiēs philosophorū cœtibus excludēdus occurris? Respondebo igitur rursum tibi: qđ cuidam tui generis respondit facūdissim⁹ quidam uir: Barbam inquit ac palliū addam: ego si libet & ægritudinē

& pallorē uideo: philosophū nō uideo. Elegās plane respōsio: Quid enī ad philosophiā habit⁹ corpis aut color: Habit⁹ colorq (ut ita dixerim) animi reqrit: Tu de philosopho præter opinionē tuā ꝓpriā ac ridiculā nihil habes: Nō famā certe: nō aspectū q̄uis palleas: nō incessum: Ille fatuū poti⁹ q̄ philosophū repræsentat: male tut⁹ esses inter canes: si rā bū lepus aut ceru⁹ q̄ fatuus uidereris. Postremo eorū quæ certi⁹ ꝓbāt philosophū: nil habes: nō uitā nō animū: nō mores: nō ingeniū: nō linguā: Vides q̄ nullo modo sim passurus ut nomen philosophi usurpādo cōmacules. Persuasisti aūt tibi ut intelligo ꝓrsus te esse magnū aliqd:

C

Bene ē: satis est tibi qdē ut gaudeas: nobis ut rideam⁹. Sin etiā ut cred am⁹ uis efficere: facto est opus: philosophiæ pars nobilior in reb⁹ est: qñ te contemptorē rerū caducarū uidero: cultorēq uirtutū: studiosum ueræ laudis: pecuniæ negligentē: inhiantē cœlestib⁹: ia latrinis diuitū exulantē: tūc credere potero qcqd uoles. Porro enim ut Platonē sequēs ait Augustin⁹: Si sapiētia deus est: p quē facta sunt oīa (sicut diuina auctoritas ueritasq monstrauit) uer⁹ philoloph⁹ est amator dei: Tu igit̄ amens uage: intra cubiculūtuū redi: ibi philosophū illū quære: quē tam temerarie ꝓfiteris: nusq̄ inuenies: Verū ista cœlestis & tibi hacten⁹ inaudita philosophia est. Agam⁹ itaq iuxta uetus ꝓuerbiū: pingui Minerua: sic enī pingue tuū poscit ingeniū. Si cōmunia illa terrenæ philosophiæ: aut si qd eorū præstiteris: dign⁹ esto q iuxta Platonē sedeas: Aristotilē doceas: Socratē celebres: cū Xenophonte contēdas: Nūc uero iops omniū quæ philosophū faciūt: qua fronte philosophicū nomē tibi: siue (ut cœpto hæream) uenerandū nocturnisq contractū chartis philosophici oris arrogas pallorē: tuus nempe diurnis peluib⁹ cōtract⁹ & marcidus pallor est: quē si tibi uel amicitiæ affectus: uel pauperū miseratio: uel quā tu fingis reipublicæ charitas aspersisset: posses nō modo nō infamis sed gloriosus etiā uideri. Nūc modici fames auri: p oēs cloacas miserū trahit: & talē facit ut teipsū si uideres horrere merito possis ac fugere. Noli ergo reipublicæ: sed cupiditatibus tuis ascribere: q talis es: neq studiū infamare sed uitā tuā: Proculdubio enī acutissime

D

philosophe: uerā rei causam in aperto positā nō uidisti: & uis uidere qd in imo uiscerū ac fibrarū lateat: qd⁹ est ante oculos nō uides. Ostendā tibi ego q nō sum medicus & logica careo: palloris tui causam: quā uerā esse sēties uel inuit⁹. Is p loca atra: liuida: fœtida: pallida: undātes pelues rimaris: ægrotantiū urinas aspicis: aurū cogitas: Quid hic igit̄ miri est: si rot circum pallidis: atris ac croceis: ipse quoq sis pallidus ater: ac croceus: Et si grex ille quondam ꝓuidētissimi patriarchæ colorē traxit obiectu uirgarū uariarū: quid noui accidit si tu quoq expectas: ut ab auro dicā: Immo uero ab obiectis: multū distuli: & libenti⁹ tacerē: sed materia uerū nomē exigit: quod si sæpe in litteris sacris ē: semel ī his scriptū tolerabit̄: ab obiectis inq stercorib⁹ & colorē & odorē traxeris & saporē:

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarū Secundus Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorū Libri Tertij eiusdem.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Inuectiuarū in medicū obiurgantē Tertius Incipit.

Q poetæ ab omnibus catholicis scriptoribus recepti sint: & q poetica neq; mulceat neq; fallat: Ca. I.

Vt ego fallor Hippocrates & Aristoteles secū de: aut i hoc certamine qd̃ tecū cōuitijs tuis cogētib⁹ suscepi: prima iā leuis armaturæ tuæ acies fusa est. Venio nūc ad armatos & graues syllogismoꝝ cuneos: In qb⁹ uelut in eqtatu electo: totā uictoriæ spem reponis: ut hic quoq; qd possis appareat: Vbi illud primū occurrit q unū demētiæ tuæ sufficiēs argumentū erat: qn̄ digressus a medicinæ laudib⁹: quæ sunt multæ: nisi tu eas nō tā loquēdo q̄ rudendo minueres: subito furore correpꝰ sine ulla causa irruis in poetas: & more tuo nota atq; ignota pmiscēs: iteꝝ cogis ut rideā. Ante oĩa qdē possem calūniā tuā paucis uerbis eludere. Poetas impetis: quid ad me? Poetæ respōdeant: uel qd̄ est rectiꝰ contēnāt. Nō eni aut tu tanti es: ut tibi sit magnope resistendū: aut poesis auxilio meo egeat: aut ego me poetā facio: Neq; eni me tali dignor honore: ut ē apud Virgiliū: & si tu me dicas: aut alij poetā forte dicere uoluerint: nihil tn̄ oĩo mihi tecū poeticæ rei est. Sed qm̄ hoc in alijs meis ad te litteris cape nequiuisti: & ingenio fatigato nōnunq; diuerticula huiusmodi: & cū stultis quoq; colloquia grata sunt: insistā nō moleste: audiāq; qcqd ineptire libuerit. Illud primū quæro: cū ligua illa temeraria & pigra & uiscosa & pharmacis delibuta multa ructuaueris i poetas: qsi ueræ fidei aduersos uitādosq; fidelib⁹: & ab ecclesia dei relegatas: Quid de Ambrosio: Augustino & Hieronymo: quid de Cypriano Victorinoq; martyre: qd de Lactantio cæterisq; catholicis scriptorib⁹ sentias? Apud quos nullum pene mansurū opus sine poetaꝝ calce cōstruit: cū cōtra fere nullus hæreticoꝝ poeticū aliqd opusculis suis inseruerit: seu ignorātia: seu q ibi suis errorib⁹ cōsonū nihil esset: Quis eni deoꝝ noia mista cōmemorēt: qd̄ temporꝝ q̄litatē: gētiūq; poetæ q̄ suū iudiciū secutos fecisse credendū est: qd̄ ipsum & philosophi fecerūt: q ut in rhetoricis legim⁹: deos esse nō arbitrātur: tn̄ poetaꝝ clarissimi unū oĩpotentē: oĩa creantē: oĩa regentem opificē reꝝ deum in suis opib⁹ sunt cōfessi. Respōdebis aūt nescire te qd apud catholicos agar: quippe q Galieni terapenticā tm̄ legas: quā nō legisse me dicis. Ad qd̄ illud Marij ducis eximij responsum accipe: Neq; litteras græcas inqt didici: paꝝ placebat eas discere: quippe quæ ad uirtutē doctoribus nihil pfuerāt: certe si te tua illa terapētica uel meliorē uł doctiorē uel saltē corpe saniorem effecisset: dolerē me eas litteras nō legisse: Nūc dū te intus & extra contueor: multū uel iudicio uel fortunæ meæ gratulor: per quā ab ea lectione remotꝰ sum: quæ te talē fecit: si talis mihi futura erat q̄lis est tibi. Sed ad poetas redeo: Quæ sit poeticæ utilitas: & qs finis interrogas. Larga qdē nec inamœna forte nec inutilis respōdēdi materia: poterā si nō tibi saltem uero satisfacere: & pauca tibi non ut intelligeres: sed quia quæsieras uerba pijcere: sed nō finis: & more lymphatici festinās: quæstionē ipse tuā præcipitanr absoluis: alijs qdē pluribꝰ & unctiorib⁹ uerbis: Sed hac plane sētētia finē poeticæ statuēs ualde mirabilē: mulcēdo fallere. Non sunt uates unguentarij: mulcere & fallere uestrum est: sed his satis supra responsum puto.

Q poesis sit necessaria: Ca. II.

Vo deinde: q philosophꝰ noster ruit: poesim nō necessariā pbat syllogismo terribili: pudet inserere: nihil i meis litteris uelim tam friuolū inueniri. Verte cū tu q multis hūc mēsib⁹ fabricatus es: pbabitq; cōtrariū. Malo tn̄ nihil imutes: pficiasq; qd̄ intēdis: hoc uolo: hinc tecū sentio ipsiq; tecū sentiūt poetæ. Quid eni aliud uult Flacꝰ in arte poetica: clarissimis qdē uerbis: sed quæ tibi barbarica uideant: ideoq; illa nō inserui. Cæteꝝ ut in reipsa tecū sentio: sic in causis effectibusq; dissentio: nec solus ego: sed ueritas: neq; eni pter causam quā tu putas: nō necessaria poesis est: neq; ex eo q nō necessariā fatemur sequit qd̄ tu putas. Locꝰ regrere uidet: ut repetā eā quæ mihi ante multos ānos fuit cum q̄dā dialectico sene Siculo: similē quæstionē grauissime qdē sed tn̄ aliquāto tolerabiliꝰ delyrāte. Ille eni stili cōscius scribere nō audebat: Tu ad omnē stulticiā pmptꝰ ac præceps: auderes ipsum uerbis inuadere Ciceronē: aut ipsum scriptis lacerare Demosthenē modo aliqd uideri posses: q̄uis imparia temptare certamina præruptæ temeritatis homullule nō timeres. Abstinebat ille igit scriptis: hoc saltē uerecūdiæ inerat: multa tn̄ ad uniꝰ amici mei au-

rem q̃tidie murmurabat: quæ ad me usq̧ huc ipsi⁹ amici calamo pferebanť. Inť multa q/
dem hoc erat qđ ex te nũc audio: mĩme necessariã poesim: qđ cũ nemo præsẽtiũ negasset:
cõclusit ille enthymemate claudicãte & rauco: ut illũ ꝓrsus ex ỽbis a ur scholarẽ aut præce/
ptorẽ tuũ suspicer: & ait: ergo ignobilis & indigna. Idẽ uel dicis certe uel cogitas: quid enim
alud sibi uult operosa illa & futilis & ante mediũ fessa deductio? Sed qđ uni faruo dicitur
C sufficit dixisse mihi. O isane igiť: putas necessitas artiũ nobilitatẽ arguat? Cõtra ẽ: alioqñ no
bilissim⁹ artificũ erit agricola: Sutor quoq̧ & pistor: & tu si mactare desieris i precio eritis.
Absit: nulla uos necessitas in precio ponet: nulla faciet nõ esse mœchanicos. Nescitis q̧ ser/
uus domestic⁹ sæpe q̃ uilior: eo magis necessari⁹. Clibanari⁹ & lanista q̃ necessarij sunt: q̃
uiles? Citius philosophiæ scholis & militari cingulo: q̃ macello & balneis sit caritura plæ/
becula. Ite nũc dialectici senes: ex necessitate nobilitatẽ arguite: si uideť: nisi forte aliud senti
tis in reb⁹ uita sensu & rõne carentib⁹: temptate hic etiã si libet uestræ artis effectũ. Asinus
magis est necessari⁹ q̃ leo: gallina q̃ aqla: ergo nobiliores? Ficuln⁹ magis necessaria q̃ lau
rus: mola q̃ iaspis: ergo nobiliores? Male cõcluditis: falsũ dicitis: pueriliť loqmini: qđ na/
turæ uestræ & morib⁹ & studio cõuenit: nõ ætati: idiotæ ꝓcaces: i ore semꝑ habetis Aristo/
telẽ (q credo) in ore uestro q̃ in inferno esse tristi⁹ ducat: & puto dexterã suã oderit: qua illa
scripsit: quæ paucis intellecta ꝑ ora multoꝝ ignorãtiũ uolitarẽt. Ille certe uestrã cõclusiũcu/
lam nõ ꝓbabat: ubi ait: Necessario res qdẽ oẽs: dignior uero nulla: Locũ nõ signo: nã & fa/
mosissim⁹ locus est: & tu Aristotelicus insignis.

Q̃ poesis inter liberales artes recipienda sit: licet in earum numero non exprimatur: Ca. III.

q Vod uero poesim inter liberalia nõ admittis: potes id qdem philosophiæ atq̧ artiũ
A dñs iure tuo: sed te Homer⁹ ac Virgili⁹ precanť: ut eos saltẽ a mœchanicis nõ exclu
das: cũ (qđ dissimulare nõ potes) sis & ipse mœchanic⁹: hoc tantũ refert q̧ philoso/
phiam tuã esse tu dicis: mœchanicũ te esse dicũt alij. An in ordine uestro poetas non recipis:
si eos etiã inde repulerjs dur⁹ eris: Veꝝ ut omittã iocos: numera liberales artes: nunqd ibi
(nõ dico medicinã quæ alibi habitat & inter mœchanicas septa est) sed ipsum philosophiæ
nomẽ inuenies: sæpe inter magna nõ poni: cuiusdã eximiæ magnitudinis argumentũ ẽ? Da
bo tibi illustre exẽplũ ex historijs: Audires eredo libenti⁹ fabellas: quas post cœnã ante fo/
cũ de orco & lamijs audire soles: sed annis certe iam non puer si potes assuesce melioribus.
B Apud Titũ Liuiũ: Hãnibal ipse uir ꝓfecto in sua arte doctissim⁹: dũ interrogat⁹ quos fuisse
belloꝝ duces omniũ gentiũ clarissimos extimaret: Alexãdrũ Macedoniæ regẽ primo: Pyr/
rhũ Epirotã secũdo: & (qđ ei⁹ de qua multa dixi fiducie nõ supbie fuit) sese tertio noiasset:
Admonit⁹ cur Africanũ a q̃ uictũ eũ esse cõstabat: præterisset: Ita certe respondet: ut appa/
reat eũ nõ obliuione uel inuidia: sed ad singularẽ laudẽ: inter magnos maximũ siue inť ma/
ximos incompabilẽ siluisse: & Africanũ e grege alioꝝ impatoꝝ (ut ipsi⁹ Liuij uerba ponã)
uelut inextimabilẽ secreuisse. De q̃ re multa dici possẽt: sed intelligẽti satis: nõ intelligẽti au/
tem nimis est dictum.

Q̃ poetica sit sciẽtia: licet uocabula tempore mutenť: Ca. IIII.

a D oẽs qdẽ eas nugas ad quas Aristotelẽ trahere uis inuitũ: nõ respõdeo. Pudet eñ
A me tui nimis in ꝓpatulo ignorãtiã habes: sed fidẽtissime unũ dicã: nescire te quid sit
tragœdia: aut qd de tetrametris in iambicos trãsijsse: cũ tñ turpe sit docto uiro pro
ferre qđ nesciat: Redi ad cor: fateberis me ueꝝ dicere: hoc mihi satis ẽ dicas: sed in publico
me mentitũ: scis tu te nihil hoꝝ intelligere: neq̧ hoc tibi ad crimẽ obijcerẽ: modo ne te tali/
bus implicãdo & teipsum pderes: & ægros tuos occideres: q a re nõ tragœdias nõ tetrame
tra: nõ iambicos exigũt: sed salutẽ quã si haberẽt puto syllogisãdo corrũpes. Quis eñi sine
dolore capitis audiat qd ẽ qđ hinc arguis: dicis scientiã esse firmã & impmutabilẽ: nec mẽti
ris: Et addis poeticã uti metris: & noib⁹ quæ ꝑ tpe uariãť: hĩc infers cõsortio sciẽtiaꝝ siue ar
tiũ excludendã. O idiota omniũ tædiosissime quos unq̧ audierim: qd hic cõtra poeticã sin/
gulare? Quæ sciẽtia sine uerbis: & in qb⁹ uerbis nõ tantũdẽ usus põt? An nõ audisti q̧ in
B illa de q̃ iã loqmur arte poeticã scriptũ ẽ: Multa renascenť quæ iam cecidere cadentq̧: Quæ
nũc sunt in honore uocabula si uolet usus. Quẽ penes arbitriũ est: & ius & norma loquen/
di. Pauca exẽpli causa ponẽda sunt: nõ tibi qdẽ ceruicose nescie: sed lectori. Romul⁹ Roma/
næ urbis cõditor quirin⁹ dictus est. Cur? Quia hasta in prælijs utebať: quæ Sabinoꝝ lin/
gua quiris diciť. Cæsar August⁹ cũ supremo uitæ tpe statua eius fulmine disiecta esset: in

qua scriptũ erat: Cæsar: & prima littera cecidisset: remanẽtibꝰ quattuor sequẽtibꝰ: cõsuluit haruspices qd sperandũ sibi: Illi aũt dixerũt: centũ diebꝰ uicturꝫ & nõ amplıꝰ: qđ ea littera significaret quã fulmẽ excusserat. Ipsum uero post mortẽ in deoꝝ numerꝫ referẽdũ: Id significare qđ remãserat: qm̃ lingua tuscoꝝ æsar deus diceret. Percurre nunc Tusciã ac Sabinã: quære ostiatim: qd est æsar: qd est quiris: Arabice re locutũ credẽt. Mille sunt talia: quæ sciens sileo: Omniũ una ratio est. Mutant̃ uerba: manẽt res in qbꝰ scientiæ fundatæ sunt. Sed Aristoteles græcꝰ hõ mutationẽ poetaꝝ forte suoꝝ aliquã reprehẽdebat: q̃lia multa hodie uidemꝰ in theologis nostris. Hæc aũt apud latinos poetas mutatio nulla est: Quis enĩ nostroꝝ a Virgilij calle desciuit: nisi fortasse Statiꝰ Pampinꝰ: q Thebaide suæ ĩperat ut Virgilianã æneidẽ seqt̃ & uestigia semꝑ adoret. Lege miser & relege locũ illũ Aristotelicũ tertio rhetoricę: unde male tornatũ syllogismũ elicis: neq; hoc aut illud uerbũ excerpas: nihil intelligens ut uidearis Aristotelẽ legisse. Sed totũ locũ excute: inuenies si tñ intelliges: hominẽ illũ ardẽtis ingenij: & cõplecti oia cupientẽ: de eloquẽtia oratoria & poetica: & qđ int̃ eas interfit: & de his quæ utriq; uitãda sũt: & utriusq; uitijs atq; defectibꝰ more suo multa disseruisse. De his aũt quæ tu somnias: nihil penitꝰ cogitasse: unde cõcludẽs ait: Manifestũ est q nõ oia quæcũq; de elocutiõe dicere est: ꝑtractandũ nobis est: Sed quæcũq; de tali q̃lẽ dicimus: hoc est de oratoria: de hac enim in rhetoricis agitur. Et sequitur ratio: De illa autem inquit dictum est in his quæ de poetica.

Qꝫ præstantissimi uiri poeticæ uacauerint: deq; laude ueræ philosophiæ: ac poetis scænicis: quare etiã boni philosophi rari sint: Ca. V.

A B Aristotele desertꝰ rursus ad Boetiũ fugis: relatiuorũq; ope subniteris. Qđ ita ridiculũ est: ut mihi iã nõ magis ebriꝰ q̃ phreneticꝰ uidearis. Quo enĩ tua hæc imptinẽs & absurda relatio: ubi undiq; uictꝰ ac cõsternatꝰ animo & oblitꝰ tui: qs nõ risu pereat? Ad inimicũ tandẽ fugiẽs: minime latinis qdẽ aut cõgruis: sed maternis atq; uulgaribꝰ ubis idiota rudissime Priscianũ in auxiliũ tuũ uocas. Magna ꝓfecto necessitas ẽ quæ cogit ut ab hoste etiã poscas auxiliũ. Sed certe post eã quã naufragi more palpitãdo arripis relationem: longeq; post scænicas illas meretriculas: abire iussas: ueris inquit seu meis: hoc est philosophicis musis eũ curandũ sanandũq; relinqts. Hoc est igit̃ qđ dicebã: qđq; extra ois relatiõis tuæ terminos sedet: nulla ibi relatio: sed penitꝰ diuersa sentẽtia est. Frustra te digito occultas: Male tegit̃ ois ignorãtia: nisi inter indoctos. Hæc ne int̃ indoctos qdẽ bñ tegit̃: Hãc enĩ qs nõ grãmaticæ limẽ ingressus puer agnosceret? Sed si q̃ philosophiam tã temere uiolauit: cur nõ liceat incestare grãmaticã? Verte teipsum q̃cũq; libet: Musæ poetaꝝ sunt: qđ nemo quidem dubitat. At quod insane non respicis: philosophia suas illas musas: B & earum merito suum dixit Euripidem: Lucanum quoq; familiarem suum non erubuit cõfiteri: quod nisi ita esset: nunq̃ Aristoteles paulo te minor philosophus librum de poetica ædidisset: quẽ ut auguror nõ uidisti: ut scio nõ intellexisti: nec ĩtelligere potuisti. Nunq̃ aut Homerum poetam Aristoteles idem exposuisset: aut Cicero transtulisset: aut clari quidam scriptores magnis illum philosophis anteposuissent: nunq̃ aut tragœdias Anneus Seneca tanto studio dictasset: aut Solon ille princeps græciæ sapientum carminibus delectatus: tam cupide post Athenis conditas leges & ætate iam prouecta fuisset poeticam executus: Cui studio si uacare tm̃ q̃tũ instituerat in illa ciuilis dissensiõis intẽperie licuisset: opinor ut Timæi Platonici uerbis otar: nõ minorẽ Hesiodo uel Homero futuꝝ fuisse. Nimis mẽta de te certa: tibi licet inopinabili & ignota & in q̃ pdi operã nõ dubito: Veꝝ ego nõ tibi sed lectori loquor: cui tam gtatꝰ fieri cupio: q̃ molestꝰ tibi. Nihil sane hoꝝ omniũ necessariũ erat si uel ꝑ teipsum nosses uel cape posses ab alio: quæ de hac scænica parte poeticæ dicuntur a multis: & a meipso iã in præcedẽtibꝰ tacta sunt: quãtũ ue int̃ illã & heroicam intersit. Nec enĩ negauerim ut in uino fæx: ut in oleo amurca: sic in rebꝰ fere oibꝰ etiã incorporeis esse suã fæcẽ. Itaq; & philosophiæ quædã spẽs: & philosophi qdã uulgo habẽt̃ infames: ut Epicurꝰ torꝰ q̃ Epicureꝰ ille grex: Aristippũ dico Hermacũq; & Metrodoꝝ & Hieronymũ illũ senẽ: C nõ hũc q quartũ int̃ doctores ecclesiæ locũ tenet: Quin & ex illustrioribꝰ qdã in multis optimo iure carpunt̃. Vnde Paulus apl's uerꝰ Christi philosophꝰ: & post eũ clarissimꝰ eiꝰ int̃pres Augustinꝰ: multiq; quos enumerare nõ est necesse: philosophiã laudatã ab alijs execrãtur: cũ tñ nulla unq̃ philosophia altior fuerit aut esse possit: q̃ quæ ducit ad ueꝝ: qua nostri cælesti munere potius q̃ humano studio ante omnium philosophorũ uigilias ac labores eminentissime floruerunt. Quid ergo? Quomodo hæc sibijnuicem aduersa connectimus: philosophiam a philosopho reprobans? Laudatur philosophia: sed non omnis laudatur ue-

rax:fallax carpitur. Illa uero non est philosophia si fallax est. Non inficior id quidem sed philosophiæ nomen habet falsum: Quo ne quis nos forte seduceret: fidelissim⁹ ac prouidētissim⁹ Paulus admonuit: Cauete inqt ne qs uos decipiat p philosophiā & inanē seductionē scd'm elemēta mūdi: Quē secut⁹ Augustin⁹: cū in libro cælestis reipublicæ nono: hæc ad litterā scripsisset: Deinde inqt: ne quis oēs tales esse arbitraret: audit ab eodē apl'o dici de qbusdā: quia qd' notū est dei: manifestū est i illis: de⁹ eni illis manifestauit: Inuisibilia eni ei⁹ a cōstitutiōe mūdi: p ea quæ facta sunt intellecta conspiciunt: sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas. Itaq; cū sæpe Augustin⁹ ipse Paulū sequēs: philosophorū scripta plena fallaciarum ac deceptionū diceret: putas ne de oīb⁹ loqueret? Absit. Ibidē eni statim Platonicū dogma cōmēdat: Et eodē libro octauo: apl'm ipsum inducit Atheniēsibus loquētē: cū rem magnā de deo dixisset: & quæ a paucis posset intelligi: q in illo uiuimus: mouemur & sumus: adiecisse & dixisse: sicut & uestri qdā dixerūt: & tn eorūdē rursus Platonicorū sacrificia detestant: qm cognoscētes deū: nō glorificauerūt aut gratias egerūt: sed euanuerūt in cogitationib⁹ suis: & obscuratū est insipiēs cor eorū: dicētes eni se esse sapiētes: stulti facti sūt: & immutauerūt gloriā incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis: & uolucrū & qdrupedū & serpentū. Quorsum hæc? Vt uideas philosophiæ totius partē unicam laudari: eamq; nō integrā neq; tam ferocit insultes. Ad hāc eni formā: & cætera redigunt. Sed ut omissis alijs cœptū sequar: In ultimo agmine poetarū quidā sūt: quos scænicos uocant: ad quos ptinet illud Boetij: & quicqd a quolibet cōtra poetas uere dicit: Et hi quidē ipsos int poetas contemnunt: Qui quales essent: Plato ipse declarauit in sua republica: qn eos cēsuit urbe pellēdos. Vt em cōstet nō de oīb⁹ eū sensisse: sed de scænicis tm: ipsius Platonis ratio audiēda est ab Augustino posita: quia scilicet ludos scænicos indignos deorū maiestate ac bonitate cēsebat. In q multos sui tpis notauit eius generis poetas. Ita eni fere accidit ut uilia quælibet multa sint: Id tn Platonis iudiciū: nō modo heroicis atq; alijs nil nocebat: Immo uero multū proderat: qm uelut excussor poeticā ingressus in areā: ualido uerbi flabro grana discreuit a paleis. Qn aūt Homer⁹ apud illos: qn Virgilius apud nos: aut alij illustres scænicis ludis operā dederūt? Profecto nunq;: sed de uirtutib⁹: de naturis hominū ac rerū omniū atq; oīno de pfectiōe humana stilo mirabili & quē frustra tibi aperire moliar tractauerūt. Nec tn nihil in his ipsis reprehēsibile dixerim: Quippe cū & in philosophorū principib⁹ multa uideā reprehēsa iustissime: hæc sane non artis sed ingenij culpa est. Quis igit nescit aut qs negat quosdā: ut philosophorū: sic & poetarū in cogitatiōib⁹ euanuisse? Aut qs miret ante ueritatis aduentū licuisse aliqd errori: cū post agnitā ueritatē: quidam quoq; catholici magni uiri ita deuiarint: ut ipsa ueritas unq; acrius oppugnata nō fuerit q ab eis fuit? Solet hoc interdū acutiorib⁹ ingenijs euenire: ut dū penetrare uolūt supua cura nimiū: illud acumē i medio conamie retūdat atq; ita ul necessaria nō attigat. Si qs aūt ueritatis amicus: sine q nihil uerū dici potest: qm ut ait Augustin⁹: omne uerū a ueritate uerū est. Si qs ergo talis pio instigat⁹ affectu: ad ipsius ueritatis ornatū: musarū præsidio niteret: & uel stilo clarissimo Christi uitā uel sacrū aliud uel pphanū etiā: modo nō uetitū celebraret: qd' nostrorū qdā fecerūt: q uis præter legē carminis nullo poetico artificio usi sint: quis putas id meli⁹ posset implere? Respōde uir doctissime oro te: & qd sis responsur⁹ examina: An poeta talis qlem tibi describo: & qualē esse posse: & forsitan esse non est incredibile: An Hippocrates ipse si uiueret: uel medicorū un⁹ q de urinis semp nō sufficieter⁹ ut tu: sed pfūdissime disputasset: puto nemo est: nisi oīno depuduit qui in respondēdo hæreat? Noli ergo cōtemnere in alijs qd' asseq nō potes: q miserrimæ impudētiæ mos est: Sed uenerare potius & mirare: nō tā scietificos aut scientiā ipsam q sciētiæ largitorē: q dona sua distribuit ut libet: & his qdē dedit numero: his aūt singularitate præcellere. Gloriare si placet: neq; enim obluctor: & magis necessarios & plures esse medicos q poetas. Cōtra illi glorient: & min⁹ necessarios & pauciores esse poetas q medicos: Quin etiā nulli⁹ generis ingeniorū tantam semp fuisse raritatē: qnta poetarū excellentiū fuit: præter oratores solos: q ex omībus sæculis paucissimi numerant. De qua re i Oratore Ciceronis clarissime disputatū est. Illud i poetica singulare: q cū in cūctis artib⁹ mediocritas admittat: in hac una secus est: Qm ut elegāter ait Flaccus: Mediocrib⁹ esse poetis: Nō hoies: nō dij: nō cōcessere colūnæ: quæ meo iudicio nō ultima raritatis poeticæ ratio esse potest. Tibi uero cū primū turba hominū & necessitate artificij gloriari cœperis: illd' occurrat: Multis qdem sed ante alios agricolis i hac gloria cedendū. Illi uos utroq; superant. Nolo aūt indigneris q uos & agricolas iuxta pono: Fecit idē Aristoteles. Nō ex duob⁹ medicl fit cōmutatio inqt: sed ex medico & agricola. Au-

di ut tanq̃ paria ꝟbis æquat. Tacitꝰ credo hæc ꝓpť reuerẽtiã Aristotelis passus sis: Illud im-
patientiꝰ feres: si ad propositũ reuersus: cœpta peregero: & tñ loqui oportet. Vrget enĩ ueri-
tas calamũ reluctantem: nec stomachari conuenit: si de philosophis ac poetis dicta: ad mœ-
chanicos traham. Habẽt igiť & mœchanici fæcem suã. Quæ nam uero ea fæx est? Clama-
bis ad sydera: dicã tamẽ: Tu es fæx ipsa mœchanicoꝝ. Vis hoc statim sine ambagibꝰ ꝓbẽ:
In fundo es: in imo iaces. Is proprius fæcis est locus. Numera mœchanicos: nullũ sub te ni
si theatricũ uidebis. Nec tamen ideo sicut præceps oris tui nobilissimis artibus insultat au-
dacia: sic ego q̃uis humilibꝰ insulto. Scio enĩ necessitates hominũ multiplices & graues:
ut non imerito propheta idem & rex clamet ad dñm: De necessitatibꝰ meis erue me: & un-
decunq̃ necessitatibꝰ nostris ueniens auxilium a deo est. Cuius dona gratanter reuerenťq̃
suscipi debere qs nesciat? Siue ergo ille nobis per seipsum sanitatẽ dederit: siue ad id exper-
tus medicus: siue herbaꝝ conscia tremula anus accesserit: & ars & arte quæsita uel seruata
sanitas munera dei sunt. Itaq̃ cõtra medicinã nihil oĩno qđ millies dixi: & adhuc ut uideo
nõ sufficit. Si qd aũt cõtra medicos locutꝰ uideor: clamo: & cupio me studiosum omnege-
nus audiat: contra te tantũ tuiq̃ similes dictum est: diceturq̃ qđ restat.

Q̃ inuidia non sit inter poetas: & q̃ obscurus stilus in eis non sit reprehensibilis: Ca. VI.

VPerest ut illi calũniæ respondeã: qua obscuris delectari arguor: quasi noticiã rerũ
uulgo inuidens debilioris ĩgeniȷ: ad qđ illud etiam affers: Deos humano generi in-
uidere a poetis scriptũ esse: sed ab Aristotele reprehensum. Ego quidẽ ut ꝓ meipso
loquar: nil cuiq̃ ꝓrsus inuideo: magisq̃ uereor ne alienꝰ mihi liuor officiat: q̃ ne me meus
inficiat. Sed sub meo noĩe: notasti forsan inuidiã poetaꝝ. Eo enĩ spectat qđ de deoꝝ inui-
dia dixisti: tanq̃ mĩme mirũ sit: inter eos præcipue regnare illam: qui eam usq̃ ad superos
extulerunt. Qua in re morem tuũ non deserẽs: multũ a ueritate discedis: Nusq̃ fere uel mi-
nus inuidiæ: uel innocẽtiæ magis: uel amicitiæ tantundẽ. Nõ capit hic locus poetaꝝ uitas.
Q̃ta Virgiliȷ ĩtegritas? Quæ nã Statiȷ urbanitas? Quæ faceties Nasonis? Quæ fides En-
niȷ? Quæ Pacuuiȷ grauitas? Quis Vari cãdor? Quæ Flacci discretio? Quæ Persiȷ pietas?
Quæ modestia Lucani? Quæ libertas atq̃ cõstãtia Iuuenalis. Longũ ẽ singulos attingere:
nec oportet: Et sileo græcos: sileo multos e principibꝰ nostris huic studio deditos: Atq̃ im-
primis pieriȷ spũs Augustũ: quo nil clarius in tempalis imperiȷ solio sol uidit: Hic mihi q̃s
audeat noĩare inuidiã? Aut in tam altos animos tãtorũq̃ hominũ splendorẽ: iners & ne-
bulosus liuor tẽptet ascẽdere? Q̃ si forte stilus insuetus uideať occultior: nõ ea inuidia est:
sed intẽtioris animi stimulus: & exercitiȷ nobilioris occasio. Quid uero philosophi? An nõ
Aristoteles: & qui luculentissimꝰ omniũ habeť Plato ipse loqui posset apertiꝰ: ut sileam re-
liquos atq̃ ante oẽs Heraclitũ qui agnomen ab obscuritate sortitꝰ est? Quid sermo ipse di-
uinus: quẽ & si ualde oderis: tñ aperte calũniari ꝓpter metũ incendiȷ nõ audebis: q̃ in mul-
tis obscurus atq̃ perplexus est: cum ꝓlatus sit ab eo spũ: qui hoĩes ipsos mundũq̃ creaue-
rat: ne dũ si uellet & uerba noua repire & repertis clarioribꝰ uti posset? Certe Augustinꝰ in-
genio illo suo quo se & multaꝝ artiũ noticiã: & quæcũq̃ de decẽ cathegoriȷs philosophi tra-
dunt: sine magistro pcepisse gloriať: Esaiæ principiũ fateť intelligere nequiuisse. Vnde autẽ
hoc nisi forte spiritũ ipsum sanctũ inuidisse dicas: & nõ potiꝰ ꝓuidisse lẽgẽtibꝰ? De qua ob-
scuritate loquẽs Augustinꝰ idem libro de ciuitate dei. xȷ. Diuini inquit sermonis obscuritas
etiã ad hoc est utilis: q̃ plures sentẽtias ueritatis parit: & in lucẽ noticiæ ꝓducit: dum alius
eum sic: alius sic intelligit. Idem in psalmo centesimo uicesimo sexto. Ideo enĩ inqt forte ob-
scurius positũ est: ut multos intellectus generet & ditiores discedãt hoĩes: qui clausum inue-
nerũt qđ multis modis aperireť: q̃ si uno modo apertũ ĩuenirẽt. Idem in psalmo cẽtesimo
quadragesimo sexto: de scripturis sacris agens: Peruersum hic inquit nihil est: obscurũ autẽ
aliqd est: non ut tibi negeť: sed ut exerceat acceptuꝝ. Et post pauca: Noli ait recalcitrare ad-
uersus obscura: & dicere: melꝰ diceręť si sic diceręť: quõ enĩ tu potes sic dicere aut iudicare
quõ dici expediat? Quẽ secutꝰ Gregoriꝰ sup Eçechielem: Magnæ inquit utilitatis est obscu-
ritas eloquioꝝ dei: quia exercet sensum ut fatigatiõe dilateť: & exercitatꝰ capiat qđ capere
nõ posset ociosus. Habet q̃z adhuc maiꝰ aliqd: quia scripturæ sacræ ĩtelligẽtia: si cũctis esset
aperta uilesceret: sed ĩ quibusdã locis obscurioribꝰ: tãto maiori dulcedine ĩuẽta reficit: q̃to
maiori labore castigat animũ quæsita. Non sequor omnia quæ ab illo & ab aliȷs in hãc sen-

tentiam scripta sunt. Quæ si de scripturis illis recte dicunt quæ sũt oĩbus præpositæ: quãto rectius de illis quæ paucissimis? Apud poetas igit᷑ O nimiũ rudis stili maiestas retinetur ac dignitas: nec capere uolentibus inuidet: sed dulci labore proposito: delectationi simul memoriæq; consulitur. Chariora sunt enim quæ difficultate quæsiuum⁹ accuratiusq; seruantur: & non capacibus prouidetur: dum ne frustra se atterant: ipsa rerum facie si sapiunt a limine deterreant᷑. Vnde fit ut hinc repulsi: alias uias teneãt: præsertim postq̃ numerare cœperint: & hic quidem oblectationẽ animi: claritatem nominis: lucri nihil aspexerint. Nec est enim omniũ studia ista sectari: sed eorum tantum quibus & ingeniũ & natura & rerum uitæ necessariaꝝ uel fortuna sufficiẽtiã dederit uel contemptum uirtus. Itaq; alter ad agriculturam: alter ad nauigationẽ: alter ad medicinam transit: Nam quid exempli causa euenturum putas: si caput illud ubi habitat ingenium tuũ: sese ad poeticam applicuisset? Quantã imptimis ægestatem? (Nihil enim hic uenale: nullus fraudib⁹ locus) Quot deinde passuꝝ fuisse ludibria? Quot comitum iocos priusq̃ cuius uxor esset Aeneas apud Virgilium didicisset? Hæc ẽ quidem uera rei ratio: nõ quia latere expedit de quo ruinosum & undiq; fatiscentem syllogismum extruis: sed quia nullum fallere: paucis placere propositũ est: pauci autem docti. Vis uidere ita esse ut dico: nempe tũ demũ auctor in precio est: cũ amœnis ex latebris: dulcis sensus eruperit. Nec est dubiũ nullam aliam ob causam tibi tuiq; similib⁹ odiosam esse poeticam: nisi quia uobis inaccessibilis & ignota est. Qđ fateor: in lucro ponimus: nõ in damno. Noli igitur reprobare stilum ingenio peruiũ: memoriæ habilem: ignorãtiæq; terribilem: Nam & sanctum canibus dare: & ante porcos proijcere margaritas: diuino etiam eloquio prohibemur. Sane illa quã memoras poetica deorum inuidia: altioris cuiusdam secretiorisq; mysterij est q̃ putas: Neq; solũ inuidiæ deorum: sed fraudes: bella: libidines apud poetas sũt. Vicisti cauillator acutissime: plus confiteor q̃ accuses. Sed cum dicaris animal rationale mortale: q̃uis alterum tantum sis: si placet quærẽda reꝝ ratio est.

De antiquitate poetarum: & quare non palam pluralitatem deoꝝ redarguerint: q̃q; eoꝝ error sit communis cum philosophis: Ca. VII.

PRimos nempe theologos apud gentes fuisse poetas: & philosophoꝝ maximi testantur: & sanctorum confirmat auctoritas: & ipsum si nescis: poetæ nomen indicat. In quib⁹ maxime nobilitatus Orpheus. Cuius decimooctauo ciuitatis æternæ libro Augustinus meminit. At nequerũt quo destinauerãt peruenire. Dicet aliquis: fatebor: Nã perfecta cognitio ueri dei non humani studij: sed cœlestis est gratiæ: laudandus tum anim⁹ studiosissimoꝝ hominũ: qui certe quibus poterant uijs ad optatam ueri celsitudinẽ anhelabant: adeo ut ipsos quoq; philosophos in hac tanta & tam necessaria inquisitione præcederent. Credibile est etiã hos ardẽtissimos inq̃sitores ueri: ad id saltẽ peruenisse q̃ humano peruniri poterat ingenio: ut sc̃d᷑m illud Apostoli supra relatum: per ea quæ facta sũt: inuisibilibus intellectis atq; conspectis: primæ causæ & unius dei qualemcũq; noticiam sortirentur: Atq; ita deinceps omnibus modis id egisse: ut quod publice non audebant: eo q̃ nondum uiua ueritas terris illuxerat: clam suaderent falsos deos esse: quos illusa plæbs coleret: Qđ & philosophos postea fecisse in libro ueræ religionis ostendit. Quis eñi nisi amens: adulteros aut fallaces ueneraret᷑ deos? Aut quis penitus crederet deos esse: quorum ea flagicia audiret: quæ nec in hominibus toletabilia iudicaret? Cui præterea dubium esse posset: q̃n peccata quæ humanitatẽ ipsam hominibus erep tura essent: eadẽ multo magis dijs talib⁹ præriperent deitatem? Belligerantes deos inuicem Hometus & Virgilius fecerunt: propter qđ Athenis Homerum pro insano habitum Cornelius nepos refert. Credo nimirũ apud uulgus: docti autem intelligũt: si plures sunt dij: & discordare illos: & bella inter eos esse posse: & necesse esse ut altero uictore alter uictus: atq; ita oec sit immortalis nec omnipotens: cõsequenterq; ne deus quidem. Vnũ esse igitur deum & non plures: uulgus autem falli. Et si q̃s interroget: cur non potius palam uulgi uesaniam increparent? Possum cum Augustino respondere: q̃ utrum timore: an aliqua cognitione temporꝝ fecerunt: Iudicare non est meum: Ego tamen & si sola timoris causa fuerit: non mirabor cum uideam Christi quoq; temporibus ante sancti spiritus infusionem: ipsos etiam apostolos timuisse. Eñiuero qđ a te de inuidia deorum dicitur: eodem quo cætera referendũ est. Nec mirari cõueniet memorantem illud psalmistæ: Omnes dij gentium dæmonia: Et quod scriptum est: Inuidia diaboli mors introijt in orbem terrarum. Quænam igitur admiratio est ista: Inuidisse deos qui nunq̃ si-

ne inuidia fuerunt? Quæ nam uero prætetea poe tarum culpa: rem ueram si intelligatur, salu
bremq́ narratium? Aut quæ nam Aristotelica illa reprehensio: si tamē ita est? Neq́ enim
mihi nunc aut eius loci memotia recens: aut inter hos mōtes liber ipse metaphysicę est præ/
sens. Quomodo autem consentaneum sit uel poetas in hac linguæ libertate reprehendere:
uel deorum inuidiam excusare: in eo libro præsertim in quo principatuū pluralitate dam/
nata: unus omniū princeps asseritur: non uideo: sed adducor ut credam te locum illum nō
melius intellexisse q̄ reliqua. Hoc ego nūc de poetis antiquis opinabile uerisimillimūq́ ꝑ/
tulerim: Qui si unū deum crediderunt: hoc ne in illis accusas si unū credentes plures nomi/
nauerunt seu etiam coluerunt: habes plane quod accuses: Nec ego quidem illos excuso: sed
cōmune cum philosophis crimen dico: quod ut audisti: publici iudicij metus leuat: qui fir/
missima etiam interdum corda concussit. Vere autem plures deos tanta ingenia credidisse
nunq́ mihi persuadebit. Sed esto: crediderint: errauerint (nihil est enī quod disceptator in/
doctus & pertinax nō præsumat) non id certe poeticum: sed humanū fuerit: temporūq́ cri/
men uel ingenij: non artis: ut dictum est: neq́ qd̕ alio tempote atq́ alio ingenio & amplio/
ri gratia: poetam esse pium disertumq́ ꝓhibeat.

Q̄ poetarum lectio iuuenibus sit fructifera: & quomodo auctor senex a le/
ctione illorum cessauerit: non q̄ pœnituerit sed quia suæ ætati superuacuum: &
melioribus studijs se implicuerit? Ca. VIII.

Ed non ego poetas aduersus fragilem & inermem hostem dum defendere uideor of/
fendo: Risus & silentium & contemptus poterant aduersus tua tela sufficere: nullis
opus erat uerbis. Sed tacere non potui: ne ipse tecū forsan in aliq̄ cloaca uiderer. Id
enim tibi Capitolij instar est: inter egri uentris crepit⁹ raucasq́ pel ues: hæ tuæ tubæ sunt:
hic plaudēns conclamantisq́ fauor exercitus: uelut de musarum ruina & sacrorū studiorū
excidio triumphares. Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suā: ne efficiaris similis ei. Hoc
cum sapiens dixisset: statim addidit: Responde stulto iuxra stulticiam suam: ne sibi sapiens
esse uideatut. Primū me parumper tacitum tenuit: secūdū coegit ut loquerer: frustra quidē
ut puto. Si enim desieris tibi sapiēs uideri: incipies quod impossibile arbitror: esse forte nō
stultus: Doctus fieri nō potest: nisi qui se nouerit atq́ oderit ignorantem: Defectus proprij
cum dolore noticia principium est profectus: Et ad hos quidem sermones: non famæ pro/
priæ periculum: non mei nominis offensa (q̄uis grauis) tantum me fateor accendit: q̄tum
hinc ueri çelus: hinc tuæ loquacitatis inflammauit indignitas. Quātū enim ego tangebar:
quicquid in poetas inuectus eras: poteram ut dixi dissimulando transire: nam nec mihi poe
tæ nomē arrogo: qd̕ scio quibusdam magnis uiris multo studio non potuisse contingere:
q̄uis si forte mihi ultro cōtigerit: non respuam: & ad id me olim iuueniliter aspirasse nō ne/
gem. Nec conuitijs tuis præsens hodiernæ lectionis meæ studium tāgebat: Poteram ut aiūt
de calumnia iurare: me poetarum libros ante hoc sepenniū clausisse: ita ut eos inde nō lege/
rim: non q̄ legisse pœniteat: sed quia legere iam quasi superuacuū uidetur. Legi eos dū tulit
ætas: & ita mihi medullitus sunt infixi ut ne diuelli qdem possint & si uelim. Ac ne me glo/
riari iterum grauiter feras: nō ea laus memoriæ sed ætatis est. Tener admodum illos edidi/
ci: expertusq́ sum omnium fere quæ in uestibulo ciuitatis dei de Virgilio loquens Augu/
stinus: Quem propterea (inquit) paruuli legunt: ut uidelicet poeta magnus omniumq́
clarissimus atq́ optimus teneris ebibitus annis: nō facile obliuione possit aboleri: Scd̕m il
lud Horatij: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Accedit q̄ in eisdē stu/
dijs agere senectutem: in quibus adolescentia acta est: mīme mihi magnificū uidetur: Matu
ritas quædam ut pomorū ut frugum: sic studiorū ac mentiū debet esse: eoq́ magis: quo tur/
pior damnosiorq́ multo est animorum acerbitas q̄ pomorum. Si ergo poetas hodie nō le
go: forsitan interroges quid agam? Solet enim stulticia alienæ uitæ curiosa esse: suæ negli/
gens. Respondebo tibi: præfatus: ne quod dicam superbiæ ascribas: Melior fieri studeo si
possum: Et quia impotentiam meam noui: posco auxilium de cœlo: & in sacris litteris de/
lector. Quæ si Victorino pagano homini iam seni: deo per illas alloquēte: pectusq́ durissi/
mum molliente: ueram infuderunr fidem: Cur mihi christiano homini non possunt ueræ
fidei firmitatem & opera & amorem uitæ fœlicioris infūdere? Quæris quid agā? Nitor nō
sine multo labore præteriti temporis errata corrigere: quod si mihi cōtigerit: fœlix ero: Sed
adhuc fateor ab eo quo suspirat animus: longe absum. Quætis quid agam? Nō poetas le/
go: Sed scribo quod legant qui post me nascentur: & tāto plausore contentus: acies insano/

rum sperno: Et si uotiue successerit: quod ago: bene est: Alioquin uoluntas ipsa laudabit. Postremo ut aliud nihil agam: maturescere saltem cupio si nondum forte maturij: Tu autē puer centū annoꝝ maledict⁹ a deo: & elemētari⁹ senex: irrisus a Seneca: Ibi senectutem agis ubi puericiā exegisti: & fluxos nūc etiā syllogismos: filo marcente conglutinas: quos queat anus quælibet temulēta cōfringere: quicquid uero aliud φ puerile stamē redoluerit aduersaris.

De eo φ inepte iurgator libellos auctoris homelias uocet: Ca. IX.

Taceo libellos meos homelias uocas: quasi nomē infame meditat⁹: qd̄ sanctissimis i tamē atqꝫ doctissimis uiris placuisse notū est: At mīme mirandū: si quoqꝫ act⁹ despicis: & uerba contēnis. Homelia porro græcæ originis nomē est: qd̄ latine dici pōt sermo ꝓlatus ad populū. Ego sane ī his litteris ad populū nihil: sed ad ignorantiā tuam loquor: si quo pacto possem: nō dico illā tibi: sed illi supbiā extorquere. Quis aūt quæso peregrinæ linguæ a te nūc noticiā reqrebat: cū propriæ sis ignarus? Sentis ut causam tuā ago: quo scilicet insolentē honesti noīs contemptū excuset ignorātia. O semp scholastice litterator: nunqꝫ litterat⁹ aut magister: Quis enī litterat⁹ ita scriberet? Lege philosophoꝝ libros: uel interroga qui legerūt: quis unqꝫ scribēdi morē hunc tenuit? Inest enī uerbis illoꝝ uis ingens syllogistica: syllogism⁹ nunqꝫ aut perraro: quippe puericiā prætergressi loquunt̄ ut uiri: Efficacior est aūt dissimulata callide φ inanit̄ ostētata subtilitas. Sed & hic excusator licet irrequisitus assum tibi. Illi enī ut se: tu autem loqueris ut te decet.

Q rhetorica nō sit serua medicinæ: & φ medic⁹ neqꝫ rhetor neqꝫ orator aut poeta sit sed parabolanus: Ca. X.

A

Cœ iurgator improbe: extorsisti ut nō tantū maledictis tuis: sed etiā cogitatib⁹ re- e spondere. Quædā sponte præterij: Misereor enī tui: Nam qd̄ supbo ignorāte miserius? Sed ne plane miserear tu facis: Ita nanqꝫ iactanter atqꝫ fastidiose miseria tua abuteris: ut nulla tibi miseratio debeat. Quō uero dissimulē: aut qd̄ illi faciā uanitati: qua ꝓbare niteris: cui⁹ contrariū apparet ī teipso: dūqꝫ tu loq poteris: occultari nunqꝫ poterit? Quāta mœchanici temeritas? Rhetoricā ꝓrsus in seruitutem asseris: Iam nō castigādus: sed urendus es: nec uerbis sed uerberib⁹ coercēdus. Nimis insanis medice: Crede mihi: medico eges. Mirū φ medicoꝝ nullus est q curā tui suscipiat: puto sis oīb⁹ odiosus: teqꝫ ꝑditū uelint oēs. Medicinæ inqꝫ rhetoricā seruā facis: de medicina uiderim⁹. Certe ipse rhetoricā in tuā seruitutē aut amicitiā nunqꝫ trahes. Quid aūt ꝓbes & qualit̄: audiam⁹. Per medicinā inquis & ethicam: docemur recte uiuere. Dij te perdant fugitiue: Male incipis: Medicinæ nihil est commune cum ethica: sed multa contraria. Quid enim ad uiuendum recte medicina: nisi φtū agricultura: forte etiā longe min⁹: Nisi putas male uixisse olim Romæ tot milia uiroꝝ fortiū: ꝑ φs orbis terraꝝ domitus: uirt⁹ culta: uitia calcata sūt: q tn̄ longū in æuū sine medico uixerūt? Vixerūt fateor male: nō qa medic⁹ tpalis: sed quia uiuificator ætern⁹ illis defuit: Alioqn nulla gens meli⁹: Vel nisi male uiuebat ꝟgo illa mirabilis quæ carnalem suo corpori nunqꝫ medicinam adhibuerat. Cur aūt quæso medicinæ ethicam ꝑmisces? Tene te

B

loco: neqꝫ fines tuos excesseris: φuis nec ethica præstare possit recte uiuere: cū id potentioris alteri⁹ dn̄iū sit. Verū ea longior operosiorqꝫ disputatio: nec ꝓpositi hui⁹ est. Prosequere igit̄ ludū tuū: ita tn̄ ut deinceps ethicā nō molestes: sed memineris qd̄ sutori terminos suos excedēti respōdit pictoꝝ famosissim⁹ Appelles: Age res tuas ut medic⁹. Per medicinā docemur ais recte uiuere: nō ut cōgrue loqmur uel ornate. Sed poti⁹ cōgrue & ornate loquendi artes discim⁹ ut uiuam⁹ recte. Sic nō medicina ad has artes referī: sed hæc poti⁹ ad illā sunt: hinc cōcludis: seruæ igitur ei⁹ sunt. O male digesta cōclusio. Sic iam longi⁹ feris φ minat⁹ eras: Neqꝫ solum rhetorica: sed oēs quotcūqꝫ sunt honestæ artes: ipsa φꝫ philosophia & theologia scientiarū omniū regina: tibi seruient mœchanice. Si hoc mihi ꝓbaueris φ ꝑ medicinā recte uiuere doceamur: oēs enī huc referunt̄: & omniū un⁹ est finis ultim⁹: nō dico ut præstēt recte uiuere: sed ut ad recte uiuendū adiuuēt. Iure ergo illi seruiēt quæ id præstat ad qd̄ oēs reliquæ aspirāt. Certe ego nūc risu & uerecūdia impedior: syllogismū tibi tuo parē remittere: quo ꝓbem te uilissimæ seruū rei: qd̄ urbani⁹ possum dicā. Si qd̄ alio spectat: & ad aliud refert̄: & ꝓpter aliud est inuentū illi seruiat oportet: ut tu uis: Medicina aūt tua pecuniā spectat: & ad illā refert̄: & ꝓpter illā est: Cōclude dialectice: Ergo pecuniæ serua est: bn̄ tibi accidit. Turpioris rei seruū te facere meditabar: pudor obstitit. Sed o grauis argumētator quis te talia docuit? Assumis falsa notorie: & ea de quib⁹ principalit̄ discordam⁹: qd̄ magnū in argumētando uitiū est. Primū enī ut dixi: Medicina ad recte uiuendū nihil oīno: nisi φtum

una mœchanicarum corpi famulantiū. Deinde q̄s illud diffiniuit inter nos de q̄ a principio liti/ C
gam⁹: præter eni q̄d circa medicinā nobis īfinita dissentio ē: nōne ali⁹ scrupulus premit occul/
tior: Eqd ē ut tibi plane cōcesserim: q̄ medicina ars sit nobilissima: tuq̄ præclar⁹ medic⁹: Illa
ut est mœchanicarum penultima: sic omniū prima artiū. Tu ut nō tātū ultim⁹: sed hostis es: sic
medicorū omniū sis prīceps: Liceat uobis passim cui⁹libet necessariæ artis obsequo uti: & cu/
ius utile obsequiū fuerit: illa cōfestim uobis ancilla sit: quid futurū arbitramur: Ancillabit
forsan astrologia quæ cœlestiū corporū noticia: terrenis aliquā corpusculis opē ferat. Ancil/
labit musica: quæ ī hominū pulsu forte nō inutilit dimēsiōes temporū & interualla cōsideret:
Quæres uobis quia necessaria esset posset: Ideo prorsus incognita & neglecta ē. Illā appetitis
quā nec cōseq potestis: & si possetis deberetis nolle. Rhetores esse uultis ridēte Tullio: Indi/
gnāte Demosthene: flēte Hippocrate: pro plo pereūte. Ne eni in singulis īmorer: ad litis nostræ
sūmā uenio. Si oēs inq̄ artes q̄uis nobiles: q̄uis ingenuas tuo humili & mercēnario artifi/
cio seruas facis: eoipso q̄ utiles aut necessariæ proposito tuo sint: Idq̄ tibi nescio q̄ iure per/
mittit: nunq̄ profecto uel sic tibi rhetorica serua fiet: quā cōstat ad id q̄ te intēdere oportet:
nō modo nil prodesse sed obesse q̄ plurimū. Quid eni ægro longa oratiōe est op⁹: cui fere uer/
bū omne molestū est: nisi ut iubeat bono aīo esse: cureturq̄ artis ope si pōt: An forsan apo/
thecariis psuadere propositū est: qb⁹ pene magnis uerbis sūt dictā da remedia: Vnū est: q̄m fa D
ctū tuū q̄ possū excusare disposui: Vnū est q̄ in te alicui⁹ eloquētiæ studiū excusem: si forte
defect⁹ tuos & medicinæ imperitiā: nō dicā supplere sed tegere putas eloquentia: & cū apte
pemeris: ostēdas culpā esse nō tuā sed ægroti: sed astantiū: sed naturæ. Si præterea in morte
manib⁹ tuis ascita uis supstites cōsolari: Vtrūq̄ eni oratorum & rhetorici op⁹ est fateor: Ac/
cusare excusare: cōsolari: irritare: placare animos: admouere lachrymas atq̄ cōprimere: ac/
cendere iras & extinguere: colorare factū: auertere infamiā: trāsferre culpā: suscitare suspiti/
ones: Oratorum proprie sunt hæc: Medicorum esse nō nouerā. Sed si rhetorica tibi seruit: q̄cq̄d an
cillæ tuæ ē: tuū esse cōcedit. Oīa hæc igit tua sūt: & quæcūq̄ alia oratorib⁹ assignāt: plusq̄
pmittit q̄ putabā: Potes eni occidere: mirū dictu: & quē occideris accusare. Sed q̄n hodie ne
scio quō de accusatore fact⁹ sum excusator tu⁹: Quid te uetat hoc tāto & tā capaci ingenio
ut philosophū & medicū: sic oratorē esse: atq̄ act⁹ oratorios exercere cū gloria: Nōne ita hō
est tu ut Cicero: Accusat ille Clodiū ac Verrē: & ī Inuectiuis Catilinā: & in Philippicis isec/
tat Antoniū: magnos uiros ac feroces ad ultionēq̄ promptissimos: & molē multorum criminū
ac reipublicæ ruinā illis opponit: Tu defūctū unū nec loq ualētē: nec ulcisci nō fidenter accu
ses q̄ se ipse necauerit: Excusat item Cicero capitaliū rerum reos Deiotharū regē: Plantiū: Qui E
tū Ligariū: Milonē: mille alios: Tibi cur teipsum nō liceat excusare: Cōsolat ille sese ī mor/
te uniuscæ charissimæq̄ filiæ: Tu ī illorum morte de qb⁹ nihil ad te: cur nō possis alios cōsolari:
Facile seipsum excusat quē nō pudet: facile cōsolat aliū q nō dolet: Et illud est certū: q̄ q̄sq̄
promptu⁹ se q̄ aliū excusat: Cōtra aūt q̄sq̄ promptu⁹ aliū cōsolat q̄ seipsū. Si hæc ergo te mo/
uent tu de ī oratorum libris: uelis esse rhetoricæ dominus: utilis ē tibi: necessaria est: tot⁹ es: si/
ne illa nullus es: Quotidie eni facis q̄ & excusator tibi sit necessari⁹: & cōsolator alteri. Sed
si es qd̄ profiteris: nō excusator tui: nō cōsolator aliorum: īmo uero medic⁹: si nō uulgi plausū sed
ut debes ægroti tui respicis salutem: quo pergis: quid cogitas: quid agis: aut quid tibi
rei est extra terminos tuos longe: An non illud semper tibi conscientia ad aurem cordis im/
murmurat: Iste cū quo ludis æger est: tu te medicū dicis: Quid op⁹ est uerbis: Cura. Sem/
per dixi tibi medice: Rhetorica quā seruam tibi uis efficere: hostis est tua: postquam rheto/
res atq̄ poetæ esse uoluistis: medicos esse desiistis. Sed hæc mihi tecum uetus est querela:
cogita & recogita syllogismos tuos inanes: & uacuos iuenies. Non probant quod uolunt:
& si probarent: tibi dedecus: ægris tuis damnum ac periculū probarent. Proba poti⁹ rhe/
toricam tibi incognitam q̄ seruam. Sed ægros oculos lux serena præstringit: delectat uide/ F
ri q̄d esse nec expedit nec licet. An aūt solidū & uniuersalē syllogismū recipis unius logica
carentis: Siquidem sicut anima rationalis nisi rationem amiserit corpori suo imperat: cor/
pus autem illi seruit: Sic omnes artes propter animam inuentæ imperant propter corpus in/
uentis: Illæ autem seruiunt: Constat autem liberales propter animam: mœchanicas pro/
pter corpus inuentas: Conclude dialectice: Ergo medicinæ rhetorica serua est: Habes me/
dice quod optabas. Sed an ego tecum ludo: cū tu tamē sis iratus: & iocosa conclusio in cō/
trarium cadat: Dimoueant ambages: dicam clare qd̄ sentio: q̄uis dentibus tuis fremas &
tabescas: & mihi fortassis anceps pharmacū mineris. Expediret tibi: sed multo magis ægris

tuis ut mutus esses non orator. Et quod natura non fecit: faceret homo aliquis reipublicæ amicus: linguã q; præscinderet: sumpto forcipe de altari: linguam illam insulso uix ore uersatilem qua superbis: Tum demũ curare inciperes: nunc cogitas prædicare: & quicquid prædicas i nihilum finit: Fallor imo uero in tuam infamiam & in perniciem alienam: Certe nõ ad artis ignominiã: nec a casu: medicinam Virgilius mutã uocat. Sed quoniam muta debet esse non loquax: uos autem eo rem deduxistis impudentia uestra: ut de mutis parabolani dici merueritis: Hoc nomẽ iure ciuili uobis impositum nunq̃ cadet. Solebãt medici ueteres taciti curare: uos perorantes & altercantes & conclamãtes occiditis. Hæc medicina: hæc rhetorica uestra est: & cum nulla gens magis rhetoricis floribus nuda sit: nulla minus illis indigeat: tamen rhetorici & oratores & poetæ & philosophi & apostoli ac suscitatores corporum dici uultis: & penitus nihil estis nisi uerba inania nugæq; uolatiles. Olim quidem sine syllogismis curabant: & prope ut tu nunc falso gloriaris suscitabant infirmi: Hinc arbitror fabulæ locus fuit Hippolytũ ab Aesculapio suscitatum: ꝙ eum ab extremis efficax medicus & uelut a morte media reuocasset. Nunc quãta mutatio? Syllogiçantibꝰ uobis pereunt: qui sine uobis uiuere potuissent. Sæpe iam nequicq̃ dixi: curate: medemini: Eloquẽtiam his quorum est propria relinquite: uestra esse non potest. Et ut pro consilio consiliũ reddam tibi: sed aliquanto fidelius: Tu me iubes alienos fines irrumpere: Ego te ad tuos redire moneo. Tu mihi consulis ut mutato adhuc uitæ genere medicus fiam: rem neq; magnificam nec pene impossibilem: Ego tibi ne unquã rhetoricæ studeas ut tandẽ medicus esse incipias: quod diu te esse mentitus es. Tam decet ornatus medicum q̃ asellum phalere. Tibi sane ne hinc reprehendi posses: abunde prouisum est. Quisquis te disertum dixerit: Idem & nitidam suem & uolucrem testudinem: & candidum coruum dicat. In te ergo non facundia sed facundiæ studium male olet: & facundiæ inimica loquacitas. De his loquebar: dum dixi non esse medici ornatum: Magis est mercatori necessarius: q̃uis nec ille rhetorice quidẽ studet: sed usu experientiam quærit ac ꝓmptitudinẽ colloquendi. Quã ob causam illud a te non sine certa ratione quæsieram: Cur non potius nauigationi rhetoricã subiecisses: si eo gebas eam seruire mechanicæ? Quem locum non intelligens (qui ignorantiũ mos est) nõ sine meo & multorum risu responsionem supuacuam diffinisti.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarum Tertius Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorum Libri Quarti eiusdem.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi Liber Inuectiuarum in medicum obiurgantem Quartus Incipit.

De eo ꝙ auctor fateẽ se solitudinis amicũ: & an solitaria uita sit bona uel utilis: Ca. I.

Ciens gratissimam mihi partem maledictorũ tuorum ad ultimum reseruaui: nõ quia tu quoq; ultimam posuisses: De ordine enim tuo: de ingenio: de stilo quid sentiam audisti: Sed ut prioribus exactis: in hac parte licentius imorarer: palamq; omnibus fieret q̃ sis uirtutis amicus: q̃ cupidus litterarum qui mihi solitariam uitam uelut probrum aliquod obiectas: De qua quidem duo mei libri extant: quos quoniam ad te nec peruenisse nec peruenturos esse confido: neu pueniant uelim. De hoc ipso cogor aliqd hic etiã ignorãtiæ tuæ loq. Ita ne demẽs & excors: q̃s uituparare uis laudas? Nõ mi-

ror quia & q̃s curare uis interficis: & puto q̃s interficere uelles efficeres im̃ortales. Tu mihi ergo uesane & oĩs boni expers: inẽ aceruos iurgiorũ etiam solitudinẽ exprobrasti. Fecisti op time: quis pessima uoluntate. Libẽter hoc crimen fateor: Sum solitudinis amicus. Talem me genuit natura: Accessit cõsuetudo naturæ æmula: Accessit studiũ & iugis cura. Magno nisu animi semper incubui: ut quantũ fieri posset: illa cõtemnerẽ: quæ te moribundũ: mar/cidum: semianimẽ in urbibus captum tenent. Solitarius sum fateor: imo ꝓfiteor: & solita/rium esse iuuat: uixq̃ uilam uitæ dulcedinẽ: urbano in strepitu ac fragore percipio. Addam qđ non postulas: uix de homine præsertim studioso bene extimo: qui nõ si absq̃ intermis/sione honesti officij datum sit: cupide interdũ a ꝓcellis ciuiliũ curarũ in solitudinẽ uelut in portum fugiat. Habes igitur qđ est accusatori maxime optandũ (ut Cicero ait) confiten/tem reum: neq̃ confitentẽ modo: sed sese nouorũ insuper criminũ coaceruatione spontanea deferentẽ. Sed expecta: noli uictoriæ lætitia inflari. Sæpe ꝓbauit actor qđ nõ ꝓbasse præ/stabat: & facti uictor in iure succubuit. Probas me fatente ac fauente qđ intendis: Sed an in meũ an in tuũ caput redundet infamia: nondum ꝓbas. Proinde pædagogũ tuũ: se/nex puer ut arcessas cõsulo. Multis hic tibi syllogismis claudicãtib⁹ op⁹ ẽ: ut uel irrisor uitæ solitariæ clarus sis: uel sectator obscurus. Incipe: aude: noli trepidare. Logicus es: Philoso/phia tua est: Rhetorica tibi seruit: Et qđ omnes titulos tuos transcẽdit: summ⁹ es medicus. Confice ridiculũ sylogismũ: qui sæpe mortiferũ poculũ confecisti. Et si nescis meli⁹: Dic ita: Qđ naturæ aduersat̃ malum sit necesse est: cum natura sit optima: Solitariæ autem uiuẽs naturæ aduersat̃: scđm quã politicũ animal est homo: Mala igitur solitudo. Ad hæc cõstat q̃ carere bonis est miserum: multa uero in urbib⁹ bona esse certum est quibus solitari⁹ ca/ret: Misera igit̃ solitudo. Adde si placet: Vt utilis est q multis prodest: sic inutilis qui nulli: Habitator uero urbium uir bon⁹ multis prodest saltem exemplo: Solitudo autem seu san/cta rusticitas nulli: nisi sibi prodest: teste Hieronymo: Inutilis ergo rustica solitudo. Vide ut periculosum est cum stulto multum colloqui: Ecce iam sensim ipse iudens ad ineptias tuas labor: & dum te æmulari studeo: prope tui similis factus sum. Sed quoniam ex perso/na tua loquor: excusor: & fatebor ingenue: nulla arte: nullo studio simulare possem usq̃ adeo stilum tuum: quin prima fronte discerneret: Ita mihi nescio quid terapenticum insibi/las: Quod e rostris perorantem Tullium facile possit expellere. Syllogismos autem tibi te/xui: ne a te texti pharmacum oleant stomachumq̃ subuertant. Cæterum hos ludos hasq̃ tendiculas puerorũ: ridendo præterire magnificum: puerile dissoluere. Tamen quia cum pueris pueriliter: & interdum quod nutrices solent: bleso ore loquendum est. Et hic parum/per insistam.

B

C

An naturæ semper sit obsequendum uel interdum illi resistendum: & de uera solitudine & bona: Ca. II.

A

a N naturæ semper obsequendũ: an uero nõnunq̃ ualde etiam resistendũ sit: nõ hui⁹ temporis est quæstio. Tu eam forte philosophorũ princeps in aliquo tuorũ uolumi/nũ uentilasti. Quem enim philosophiæ locum rear a tanto philosopho prætermis/sum? Sed sit naturæ obsequendũ: sitq̃ homo naturaliter animal politicũ: nihil tamen po/litiæ obesse solitudinem studiosorũ hominũ (qui proculdubio rari sunt) sæpe etiam multũ ꝓdesse cõpertũ est: plusq̃ uirorũ unũ solitariũ cõferre reipublicæ q̃ centũ q latrinis aut taber/nis aut lupanarib⁹ obuersent̃. Neq̃ eni solitudinẽ loqmur cunctis hoibus infensam: qua/lem Bellerophontis accepim⁹: qui uniuerso generi humano odium indixerat: aut Timo/nis nescio cuius (obscurum enim nomen habet) qui ob id q̃ omnem amicitiam sperneret nullũq̃ diligeret: ab Atheniensibus lapidatus traditur. Non hanc solitudinem loquimur: sed tranquillam & mitem: & ab hominũ uitijs non ab humanitate semotam. Ecce nunc tu per uicos ruis ac platæas: & quasi ad currendũ nati simus: me in solitudine sedentem: inhu/manum putas. Crede mihi (si placet) plures te q̃tidie impellunt: plures melioresq̃ me dili/gunt. Et nisi gloriari tibi importune nimiũ uidear: dicam quod multis est notum: tales ad me uisendum uiros in hanc solitudinem uenisse: & propter me unum hic cupide fuisse: talesq̃ etiam misisse de longinquo ad cohortandũ me: noscendumq̃ quid agerem: Qui te si ultro illos adeas: ægre uisuri sint: nihil dicturi: modicum responsuri. Sed transeo ne te nimis afflu/gam: Hoc autem non est ut glorier: cum omnis honor in bonorante sit: sed ut scias multos ruris amatores etiam in urbibus charos esse: multos habitatores urbium: ipsis in quibus habitant urbibus odiosos: Ita non aduersam solitudinem politiæ: neq̃ licet solitarium &

B

amare bonos noueris & ab illis non minus amari: q̄ ſi cœno oblitus ac ſudore: & nunc huc nūc illuc more tuo diſcurrēs prehenſare hoīes: loquēdo caput omniū obtunderē: nullū dormire ſinerem: cūctis liminib⁹ inſultarē: & quē ſemel arripuiſſem: tenerem occiderēq̃ te- nendo: ut ait Flaccus: non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

An ſolitaria uita careat ueris bonis: & an ſit affectanda: Ca. III.

A — Neo quidē q̄ bonis urbiū carere ſolitarij uidenē: nolo queſtionē antiquiſſimā re- nouare: quæ inē Peripateticos ac Stoicos multis iam ſæculis fuit: eritq̃ pſæcula. Il- lis ſummū: his ſolū bonū dicentib⁹ eſſe uirtutē. Quæ ſi uera ſentētia eſt: quib⁹ quā- tiſq̃ bonis careat ſolitaria uita: quiſqs uera bona urbiū numerat ac metitur: intelliget. Sed quia te poſt Ariſtotelē: tempe: īgenio etiā primū & cū additamēto logicæ Peripateticū ſcio: cōcedam: nec de hoc ipſo nouiter litigādū ſit: eſſe præter uirtutē bona quib⁹ urbes abūdare nō negem: In quib⁹ fornicē: balnēa: macellū: mulſum: adipē: pulmentū: & quæ ſunt ſimi- lia numeratis. Verū his carere apud uere realiterq̃ philoſophātes: nō modo nō miſeꝝ ſed magna etiā ſolitariæ fœlicitatis occaſio eſt: ſimul ut cū his ueſtris bonis & alijs careat urba- nis malis. Et quæ nā ſunt iſta inquies? Quiſ cūcta dinumeret? Illis caruiſſe nō eſt paꝝ: quæ B ſi ad litterā intelligas: nō mediocris quēlibet fortunæ uirū: ſed Dauid regē ex urbib⁹ in ſoli- tudinē pepulerūt. Quæ nā uero hæc? Nempe iniqtas & cōtradictio in ciuitate: & labor in medio ei⁹: & iiuſticia: & nō deficiēs de plateis ei⁹ uſura & dolus. Iam qđ ſequiē reſponſione nō eget: Sancta ruſticitas ſibi ſoli ꝓdeſt: ſtudioſa aūt ſolitudo ꝓdeſſe poſſe q̄ plurimis non negaē: Et ipſe Hieronym⁹ qui hoc dixit: quātū ſolitudine delectatuſ: & quātū ibi mūdo uti- lis fuerit: ſciūt omneſ. Sed quia non poſſunt omnes eſſe Hieronymi: & ſi magnū nihil in ſo- litudine geratur: tantū ut uiuaē innocue: uitenē incentiua libidinū: quibus porticus ciuita- tū ac theatra flammeſcūt: parū ne tibi forſitan uidetur? Apud me multo quidem optabili⁹ eſt ſolū ſaluari: q̄ perire cum multis.

Q̃ ſolitudo multis uulgi uoluptatib⁹ careat: ſed abundet ſuis: quiete: liberta- te & ocio: & q̄ plures eam affectarunt: quis etiam habitare in urbibus iure de- ſideret: Ca. IIII.

A — Ed iam ſatis eſt: iā te ægrū ægris tuis linquere meditor. Illi te cōficiēt: tu illos. Caret ſolitudo multis uulgi uoluptatib⁹: ſed abūdat ſuis: quiete: libertate: ocio: q̄uis uerū ſit qđ ait Anneus: Ociū ſine litteris mors eſt: & uiui hoīs ſepultura. Et ꝑfecto ſoli- tari⁹ idiota: niſi forte Chriſt⁹ ualde cōtinue ſecū ſit: quātolibet ſpacio terraꝝ: ſine ullis uincu- lis uinct⁹ ē. Vnde nō miror id tibi uitæ gen⁹ inuiſū. Quid enī hic ageres: niſi numerare ho- ras: & quærere qñ cœnatū ſcđm regulas tuaſ: qñ cubitū ires: Quē circūſcribere: ſeu cū quo clamare poſſes: null⁹ occurreret: tecū loq neſcires. Id enī eſt hominū paucoꝝ: & tn̄ his eiſdē ī locis parua fateor: ſeu ueri⁹ nulla copia. Sed nōnullo nec paruo qdē amore litteraꝝ tā bū tamq̃ prædulciē mihi eſt: ut ſi ſtatū animi mei noſſes: putē te horā qua nat⁹ es: odio habitu- rū: quæ te in illā miſerā & infœlicē uitā ꝓiecit: & ꝓpter pecuniæ paruæ ſpem p magnas ra- pit anguſtiaſ. Quid ergo locutus es miſerabilis ſenex? Quid in me damnaſti? Amarūt ſoli- tudinē patriarchæ: ꝓphetæ: ſancti: philoſophi: poetæ: duces impatoreſq̃ clariſſimi: Immo uero ſolitudinē qs nō amat: niſi q ſecū eſſe nō nouit? Odit ſolitudinē qſqs ī ſolitudine ſoluſ eſt: timetq̃ ociū qſqs nil agit. Quātū uero habeat unde triſteē: q ut gaudeat turbā quærit: B Plane miſer eſt q fœlicitatē ſperat a miſeris. O mēdice dico medice: qui te naturæ cōſciū phi loſophū uocas: ſic ubi nā ſit uera fœlicitas didiciſti? Certo non opus eſt turbis cōfuſiſq̃ cla- moribus: nō theatrico ſtrepitu: non uulgo inter miſerias plaudente: non quadrigis funda- menta quaſſantib⁹: non cruento foro: non nidore fumantiū popinarū: & olentium aciœco- quoꝝ atq̃ aromata tranſmarina terentiū: quos uobis excepiſ: neſcio an efficaciſſimos om- niū miniſtros mortis appellem. Nihil his omnibus eſt opus: Intus in anima eſt qđ fœlicem & miſerū facit. Hinc illud poeticū digne laudatur: Nec te quæſieris extra. Conſtat autē ni- hil melius eſſe animæ: q̄ dum amotis obſtaculis: uitæq̃ compedibus: in deum atq̃ in ſeip- ſam: libera tandem & expedita conuertitur. Enīuero id dum ſumus in terris: nuſq̄ melius q̄ in ſolitudine fieri poſſe: & ſi tu non capias: fatebuntur experti. Illud quoq̃ Platonicū ab Auguſtino relatum & laudatum notiſſime uerum eſt: Non corporeis oculis (ut uerba etiā ipſa ponam) ſed pura mente ueritatem uideri. Cui cum anima inhæſerit: eam beatam fieri atq̃ perfectam: ad quam ꝑcipiendam nihil magis impedire q̄ uitam libidinibus deditam.

Quæ sententia a Virgilio: quā tu spernis ut uespertilio aquilā: simia leonē: elegantissime sub allegorica nube reconditur: quem locum prætereo: ne cerebellū tuū mole rerum opprimā. Quam doctrinā ab Archyta Tarētino magno imprimis & præclaro uiro didicisse Plato ip se potuerat: dum illum Pythagoreosq̄ alios uisendi discendiq̄ gratia in Italiam uenisset. Ille enim ut apud Ciceronem Cato meminit: nullam capitaliorem pestem q̄ corporis uoluptatem hominibus dicebat a natura datam. Deinde enumeratis malis: quæ ex uoluptatis radice nascuntur: illud addebat: Cum homini siue natura siue quis deus mēte nihil præstabilius dedisset: huic diuino dono nihil tam inimicum esse q̄ uoluptatem: Nec enim libidine dn̄ante: temperantiæ locum esse: neq̄ oīno uoluptatis regno uirtutem posse consistere. Quib⁹ ita se habētib⁹: nec illud ambigit̄: & qd̄ beatā pfectāq̄ aīam fieri uetat: sūmo studio uitandū: & uirtutē in proprio nō inimicæ suæ regno esse quærendā. Iam illud ne pbari qdē est necesse: Ciuitatē libidinū esse sentinā: omniūq̄ ibi turpiū uoluptatū illecebras scaturire. Piger nūc pudetq̄ cōclusiūculas infantiles tuo more subnectere: Tu q̄ logicā spuis: facile cōsequennā uides. At ne nimis urgeā: excusare nūc etiā iudiciū tuū libet. Profecto enī solitudinē odisse: mœchanici ē: Facis fateor qd̄ te decet. Vbi enī nisi int̄ turbas credulas fatuorꝝ ingenioli tui mercimoniū ostentares? Posses hic qdē esurire: tot⁹ anni mēdacia: una te luce nō pasceret. Iure igit̄ locū fugis morib⁹ tuis aduersum. Illud iiuste agis: q̄ int̄ studiosos litterarū ac mœchanicos nō discernis: Linque solitudinē his qb⁹ nec falli nec fallere est anim⁹: q̄ nec pauperiē timēt: nec diuitias uenerant̄: sed utrūq̄ paribus spatijs delectant̄ assistere: Qui honestissimā uoluptatē ex libris: ex ingenio: ex animi agitatiōe pcipiunt: Tu aūt nullo phi. bente habita: ubi te matutina muliercularꝝ cohors ī publico sedentē adeat: circūstrepat: interpellet: Tu p tribunali stricto: pallido labello: elatoq̄ rugoso supcilio suspirans: examines qd ea nocte qs minxerit: & uix tandē quassanti capite sentētiā feras: Ille pibit: iste curabit̄: quā cū falsam finis ostenderit: apud re nō prius mendaciū q̄ excusatio sit inuēta. Sin uera forsan euaserit (fieri enī nō pōt ut quisq̄ tā plen⁹ mendacioꝝ sit q̄n casu saltē ueri aliqd mul tiloquio misceat̄) exultes ac tumeas: ipsumq̄ te putes Apollinē & Delphis oraculū pcessisse. Nō es itaq̄ totus amēs: locū tibi aptissimū delegisti. Habitāt reges ī urbibus præsidesq̄ terrarꝝ & iudices: quiq̄ coercēdis uulgi morib⁹ præsūt: q̄s reipublicæ necessitas excusat: horū præsentiā reqrētis. Habitāt ibi aliq̄ graui negocio derēti: hos ppriæ ius necessitatis absoluit. Habitāt ibi uoluptuosi atq̄ cupedinarij qb⁹ placet fornix & uncta popina: ut ait Flacc⁹. Habitant ibi circūscriptores: mimi: fures: totūq̄ id gen⁹. Ibi postremo habitāt mœchanici: qb⁹ oib⁹ ppositū unū uł fallere uł lucrari. Tibi utrūq̄ ppositū ē qd̄ intēdis: alibi nō potes. Fuge igit̄ solitudinē: urbes ama: Quin etiā si qd mihi credis: illic tibi nō suburbiū elige: sed plateā? Quid mirū? Doctos ut scopulū caue: habita int̄ stultos. Venator nemora: piscator aqs: seqt̄ lup⁹ indefensū gregē: circulator mimos: fur & īpostor diuites: stultos: credulos īsequit̄. Nihil sane circulatori graui⁹ q̄ ludū suū ab astante cognosci. Hinc ne me oīno rusticū putes: quia rure habito: hinc illud uenenū uiscerib⁹ tuis sparsum: qd̄ te quiescere non sinit: Cū enī pontificē maximū: hinc morbo: hinc q̄rūdā fraude uł ignorātia circūuentū cerueret: eū certe fideliť ut res docuit frustra præmonui. Licet enī tūc euaderet: ī eosdem tn̄ laqueos mox reuersus utilisq̄ cōsilij uel īmemor uel contēptor: totū se uobis tradidit: ubi qd̄ sæpe accidit melior pars numero uicta est: tuaq̄ & cæteroꝝ ignorantiū præualēte sentētia: intempestiuis remedijs & īmodica (ut fert̄) senilis sanguinis rapina: illū si sineret̄ adhuc forte uicturū pontificali sollicitudine liberastis. Ita breui tpe caput mutauit ecclesia: & anteq̄ nos nostræ contētiōis: is unde contētio orta erat: uitæ suæ finē repperit: te iuuante: hoc quemq̄ aīaduertisse fers grauit̄. Sed certe nō solus ego ludos uestros ītelligo: quid soli mihi irasceris? An quia solus e cūctis ludo astāntib⁹ mutire ausus sum: ut q̄ fallebat̄ aduerteret? Habes ppe iustā iracūdiæ causam circulator: puluerē tuū circulūq̄ tuū detegere: quin etiā spargere atq̄ stringere uolui: fateor fecissemq̄ si mihi creditū fuisset.

C

D

E

Q̄ pro culpa unius non alius feriendus sit: Ca. V.

Num tibi satis inculcare nequeo: nec enī decies repetijsse sufficiet. Si ī me rabies tuæ ignorātiæ sibi conscia: linguā urgebat: qd poetæ meriti: quoꝝ nec aliquē nosti: nec apt⁹ nat⁹ es noscere? Vt sim ego poeta: qd̄ tu pot⁹ dicis: & ego patiar q̄ credā: qd tū ideo? Nō ego te carmine aut ullo poetico mucrone cōfixerā: sed pedestri solutoq̄ sermōe læserā. Qd̄q̄ mai⁹ impatiētiæ tuæ signū fuerit: nō ad te: sed ad alteꝝ trāsmisso: neq̄ enī de te sed de ignorantibus atq̄ discordibus: quorum tunc ego te principem nesciebam. Quotiens tibi iam dixi: frustra despumas in poetas: aerem uerberas: in uentum furis: Neq̄ enim

A

poetice læsus es. O cerebrũ plumbeum: hoc non potes intelligere: cum philosophia & logi/ca tuæ sint? Miraris si te surdum cæcumq; aut si saxeum uocem? Quid tecum amplius q̃
B cum aliquo ex his scopulis Sorgiæ impendentibus loqui iuuat? Nisi q; ille aliquid forte: tu nihil ad quæsita respõdes. Læserim ego te: quid poetica meruit? Sim poeta: telum illud ueritatis: qđ (ut uideo) alte descẽdit in cor tuũ: nõ loro poetico: sed nuda manu & ṽbis puris atq; simplicib⁹ missum erat. Philosophe ingẽs: quæro a te: An si te music⁹ nõ cantu: sed uerbis offenderet: uel Aristoxenũ uel ipsam musicã condẽnares? An si qs astrolog⁹: nõ quadrãtẽ æneũ: sed baculũ tibi quercinũ in caluitiũ impegisset: malediceres Ptolemæo? An si te uł agricola nõ stiua sed saxo feriat: Hesiodũ carpes aut Palladiũ: uł piscator nõ hamo: sed gladio percutiat: Petro detrahes aut Andreæ? An ego quia tu mihi oles: Hippocratis uel
C Aesculapij memoriã lacerabo? Satis est aduersariũ ferire: etiã ne ob uni⁹ hoĩs odiũ humanũ omne gen⁹ oderis: multosq; tibi hostes feceris: impar nui hæc repetere uisum est: ut qđ ingenio nõ potes: crebra saltẽ repetitiõe cõcipias. Te dũ me inuaderes iratũ fuisse: dũ poeticam lacesseres furiosum: Vtrobiq; non modo medicũ litterarũ: sed oĩs inopem rõnis. Et cũ poetis qdem deinceps ut libet: mihi iam parcere poteras: odij causa sublata est. Hacten⁹ enĩ ludũ tuũ uolui impedire: nec potui: posthac impedire nec cogito nec oportet: Hũc enĩ pontificẽ habem⁹: q (si uerũ audio) nugas tuas nõ pluris faciat q̃ sint: quiq; uel ĩnata prudentia uel exemplo nouo & insigni tales facile uitet insidias.

Q; auctor tranquillitatem mentis & libertatem quærat: quæ locis solitarijs dũtaxat reperiantur: Ca. VI.

A f. Inis iam hui⁹ sermonis esse poterat: & ut arbitror tempus erat: sed ubere atq; prægnanti eloquio tuo retrahor: sic facete tantaq; arte me detines: ut abire nequeã abs te. Quis enĩ tam mut⁹ ut illi loco nõ respõdeat: q̃ desponsasse me dicis fontẽ Sorgiæ? Clare philosophe nõ locũ hũc aut illũ: sed trãquillitatẽ mẽtis ac libertatẽ sequor: quas tu nescis. Illas ego nõ tãtũ ad Sorgiæ: sed ad Nili fõtẽ quærere nõ grauabor. Ibo q̃ nec Alexander mittere: nec Cambyses potuit puenire. Nõ me rubicũda perusti çona poli: nec epularũ defect⁹ ĩpediet: quæ causa duplex cœpto arcuisse legit̃ tãtos reges: & esuriẽs & pustus si ibi illas esse nouerim: ad trãquillitatẽ animi libertatẽq; pueniã. Scio tñ eas nõ in locis: sed in animis inueniri: Verũ ad id cõferre aliqd loca salubria & quieta nõ dubito. Cur inquies asperiore loco habitas? Cur molliorib⁹ nõ uteris? Si reddẽda nũc etiã uitæ ratio ẽ: nec dũ manũ ferulæ subduxim⁹: dicã de multis unã causã: legisse: nescio an ĩtellexisse: potes apud
B Senecã: honesti⁹ Scipionẽ Liternis exulasse q̃ Baijs. Non est unã rem amantis: cõtrariam sponte seq. Nõ est igit̃ aut uirtutẽ adepti: q̃lem me nõ esse lugeo: aut ad uirtutẽ suspirãtis: qualẽ me si pmiseris nõ nego: Nõ est inq̃ ad uirtutẽ aspirãtis ultro degere ubi uoluptas inimica uirtutis imperet. Quid ergo? Nemo inquies bon⁹ in urbib⁹? Nõ dico id qdẽ: sed innumerabiles mali: a q̃b⁹ nõ modo pficiẽtẽ: sed pfectũ quoq; si possit secur⁹ sit abesse. Accedit q; nec ita rure relegat⁹ sum: qn sæpi⁹ q̃ uellẽ amicorũ precib⁹ ad urbem retrahar: sæpe etiam spõte mea uager: uitãs locorũ alternatiõe fastidiũ. Facti mei causã audisti: O si te nũc sciscit uiceuersa qd tu latrinas oẽs ambire nunq̃ desinas: qualẽ mihi expedies rõnẽ? Dices te sanare rempublicã: quã ægrã fateor: a te sanari posse nego: nisi quãtũ te spero q̃tidie multis illã dementib⁹ ueluti corpus infectũ damnosis humorib⁹ exhaurire.

Q; iurgator iure deus appellari possit: quia poetas ignoret: Ca. VII.

A q. Vem uero nõ curis exoneret impleatq; lætitia speculationes illæ tuæ pulcherrimæ: Quarũ prima ẽ: An in solitudine habitãs: sim de⁹ an bestia: diffinisq; nõ deũ. Sed audite quæso philosophi rõnẽ: quia poetas sequor: ut dicit & nõ pbat: Ergo si poetas nõ sequerer: deus essem. Tu igit̃ qui nec poetã nec ipsum poetæ nomẽ intelligis: qs deorum es? Certe si ignorãtia deũ facit: tu nõ solũ de⁹: sed deus deorũ iure uocaberis. Quæro aũt qđ apud Lucanũ de Nerone scriptũ est: qs deus esse uelis? Nõ respõdes: pplexus es: dabo tibi cõsiliũ: lege Varronis uel (quia illos nõ habes) Augustini libros: inuenies q; tibi placitũ aliqđ dei nomẽ. De⁹ enĩ esse nõ phiberis: quia poetas negligis: magna ibi deorũ copia: & nominũ mł̃ta uarietas. Si me rogas (quia ĩ his paulo forsan exercitatior sum) tria tibi deorũ noĩa utri⁹q; sex⁹ excerpsi: Esto uel Pallor: uł Cloacina: uel Febris: hæc te cito utinã o stolidũ
B caput arripiat: ut pstrepere desinas: & tuo periculo experiaris q̃b⁹ remedijs abũdes. O insensate nõ sum deus: nisi forte eo modo quo ppter intelligentiã & actũ Aristoteli uidet̃ homo mortalis deus. Q; si beatus essem: utiq; deus essem: Iuxta illud philosophicũ Seuerini: Oĩs beatus de⁹. Natura quidẽ unus: participatiõe uero q̃plurimos esse nil prohibet: quod

ab Augustino habuit psalmo centesimo decimooctauo: Non enim inquit existendo sunt homines dei: sed fiunt participando illius unius qui uerus est deus. Certe peccatis nostris effectũ est: ut cũ audissemus: Ego dixi dij estis & filij excelsi oẽs: Illud continuo tristiꝰ audiremus: Vos aũt sicut hoĩes moriemini. Ac ne qs pricipatui potẽtiæq̃ fideret: additũ est: Et sicut unꝰ de principibꝰ cadetis. Itaq̃ ꝓfundissime speculator: nõ sum deus: nec semideus quidem: qualẽ Lucanꝰ Pompeiũ: Labeo describit Herculẽ & Romulũ: & de philosophis Platonẽ: Nunq̃ miser in has insanias cecidisses: si aliqñ cogitasses: q̃ grãde negociũ sit: licet excellentibꝰ ingenijs: diuinitatẽ nõ dicã asseq: sed etiã contẽplari: si semel legisses illud præclare dictũ a Platone: ab Apuleio relatũ: & ab Augustino in libro de Ciuitate dei positũ: deũ esse summũ omniũ creatorẽ: ipsumq̃ solũ esse: q non possit penuria sermonis humani quauis oratione uel modice cõprehẽdi: uix salrẽ sapientibꝰ uiris: cũ se uigore animi q̃tũ licuit a corpore remouẽt ad intellectũ huiꝰ dei. Id quoq̃ interdũ uelut in altissimis tenebris rapidissimo coruscamine lumen candidũ intermicare. Quid tibi medice uidet? Quid de hac urina iudicas Platonis? Certe Augustinꝰ magnꝰ medicus animoꝝ sani hoĩs eã censet. Quãobrẽ nõ sum deꝰ ut dixi: quippe nec idoneꝰ contẽplator dei. Nõ si tã sapiẽs sim q̃tũ tibi sapiens uideris: quid ergo? Opus exiguũ dei sum: cultorq̃ utinã: Bestiæ uero titulũ nemo te uiuẽte merebitur.

Q; auctor nõ curet an leo uel quid aliud uocetur: & q̃ iurgator eum noctuæ rostro uellicauerit: Ca. VIII.

SEd eloquẽtiæ tuæ nihil ẽ arduũ: nomẽ tuũ mihi temptas ingerere. Et quẽ nõ exhilaret urbanitas tua: dũ me interrogas an sim leo: quia scilicet ut dicis id respõsionis meæ principiũ præferebat? Atq cõuitiator mordax & friuole: siue me leonẽ uoces: nõ mouebor: sciẽs q̃ i scripturis sacris: quoꝝ non ignarus modo: sed hostis es: Christꝰ leo dicitur. Siue me leonẽ neges: nõ irascar: memor q̃ in eisdẽ scripturis: diabolus est leo. O insulsi sales auctoriq̃ suo simillimi: quid ais: nõ potes iocũ tuũ concludere in me senex? Iã nemo est qui aliud ĩ te: nisi te rideat: Explica linguæ nodũ: fac rideamus dũ ægri interim tui plorãt. Dic age: dic secure: nil timueris: tuã aureã eloquẽtiã expectamꝰ. Dic rhetorice Imꝑator: dic Galiene Demosthenes: dic bone Cicero & Auicẽna: sum leo: uel quid aliud? Nõ es inqt leo: sed noctua. Ridete oẽs: plaudite: fabula acta ẽ. Sed heu nõ sacrarũ tantũ: ueꝝ omniũ litterarũ nescie: an nõ saltem audisti: talia enĩ legisse nõ potes: qm̃ extra terapẽticã tuã sunt: apud antiquos nostros ingeniosissimos: qd' nemo ambigit ac doctissimos qdẽ uiros i auẽ hãc Mineruæ cõsecratã: quæ apud illos sapiẽtiæ dea est? Miraris idiota: peregrina sunt hæc: uelles audire rei causam: Occulta ẽ auis & uolucrũ stupor: nocte uigilat: inter tenebras uidet: dormientibꝰ cũctis uolat. Mirari aũt desines: si cogitare cœperis ex ꝑsona Christi: q uerꝰ sapiẽtiæ deus est: & ipsa sapiẽtia patris est: in psalmo centesimo primo dictũ esse: Factꝰ sum sicut nycticorax ĩ domicilio. Vide aũt quãti te faciã philosophe: q̃ ad ridẽdũ studio cõquisisti: ad irrisionẽ tuã & gloriã meã facili ludificatiõe cõuersũ est. Videro qualit̃ upupã tuã philosophiæ rhetoricæq̃ dñs: laudãdo tuã uertes in gloriã. Disce iam iurgator uel mordere ꝓfundius uel silere: nũc enĩ me noctuæ rostro uides q̃ leuit̃ uellicasti: ueneni multum: uiriũ nihil habes: qñ mihi ut crimẽ aliqd' solitudinẽ obijciẽs: ex actu laudabili conflare infamiã uoluisti: ꝓuidebo ne me ueris ꝓbris possis attingere: eritq̃ tibi liuor tuꝰ ad pœnã: mihi tũ ad laudẽ: tũ etiã ad cautelã. Curabo ita uiuere ut boni gaudeãt: tu medicꝰ crepes: siue in hac siue in alia solitudine ut sors tulerit: siue ĩ urbibꝰ uiuã: ubi uixi lõge alit̃ q̃ tu: ubi nemo mihi urinam suã: multi & magni secretũ animi familiarit̃ ostẽderũt: contigitq̃ qd' optabã: ut essem charꝰ illustribꝰ: uulgo ignotꝰ. Libet enĩ gloriari sed ĩ dño: cui semꝑ: tũ ꝓ multis: tum ꝓ hoc noĩatim gratias agam: q̃ me ualde dissimilẽ tui fecit.

Quare in syluis & collibus habitandum sit: Ca. IX.

INterea dũ hic sum: qd' q̃diu sit futuꝝ nescio: Illud ne tibi uidear mẽtitus q̃ superbiæ mihi datũ in principio litteraꝝ tuaꝝ huc sciẽs distuli: me florentes syluas & solitarios colles ambire solitũ: uel sciẽtiæ cupiditate uel gloriæ. Repeto enĩ nõ dubitãs ne lateat ut tu fingis: notũ enĩ spero nõ modo qd agã: sed qd cogitẽ. Dixi igit̃ ut doleres: & repeto ut doleas: tãtã diuersitatẽ nostræ sortis agnoscẽs: dũ certe oculos tuos ille mœstꝰ atq̃ horrẽs peluiũ ferit aspectꝰ: meos grata serenitas & agroꝝ ac nemoꝝ lætissimꝰ uiror lenit. Dũ auribꝰ tuis irati uentris murmur intonat: meas suauis uolucꝝ cantꝰ & dulcis aquæ strepitꝰ delectat. Dũ naribꝰ tuis ĩclusus aer & auræ tristioris flatꝰ ĩgerit: meas floꝝ circũfusa diuersitas & calcataꝝ odor mirꝰ herbaꝝ recreat atq̃ ꝑmulcet. Dũ lĩgua hebes ĩfœlixq̃ palatũ tuũ

delibandis atris potionib⁹ inuiscant: mihi lingua in aliq̄ uel honesto colloquio uel salubri
soliloquio detinet. Dū man⁹ tua miseroꝝ rimat atq̄ explicat purgamēta: mea aliq̄d scribit
gratū posteris: ut spero dū leget: q̄d certe scio gratū mihi dū scribit: & si nihil enī maius: at
saltem obliuia temporꝝ maloꝝ multarūq̄ grauiū & inutiliū curaꝝ animo meo affert. De-
niq̄ dū tu lucrū cogitas aut rapinā: ego illud meditor: ut si possim ex alto pereūtia lucra de-
spiciā. Et ut sæpissime stomacheris: dū tu capt⁹ uilis lucri cupidine: grabatulos ambis ac la-
trinas: ego illa sola cupidine quā audisti florētes syluas & solitarios colles lustro. Sentis q̄
me nō pœniteat dixisse: q̄d totiēs repeto & exaggero: magnifice forsan & de me alti⁹ loq̄ ui-
deor: sed a q̄dā magnanimo litteratoq̄ uiro didici: magnifice loquendū aduersus ignoran-
tes. Brutus hoc ī epistolis suis ait: Patere me uri testimonio hoīs incogniti apud te: notissi-
mi apud doctos: & quē Tulli⁹ ac Seneca cū ueneratiōe suscipiūt: Quāto ergo magnificēti⁹
atq̄ alti⁹ loquēdū aduersus surdos. Alte locut⁹ sum: sic oportuit ut audires: Hymnis quidē
tuis: carmē breue reddiderā: sed iniuriā musis hanc inferre nolui: eas ut insueto odore con-
funderē: tuūq̄ ad limē cogerē: ubi se nunq̄ fuisse gloriant.

De inuitatione iurgatoris ad respondendū: Ca. X.

Cce mira mihi quæ pene p dissuetudinē euanuerāt ad memoriā reduxisti: gratiā ha
beo cōuirijs tuis: Exercēt ingeniū: bonū op⁹: nisi malo more pessimoq̄ animo fieret.
Hoc tibi examinādū linq̄: ut libet igit: Ego & tacere possum & loq̄ audeo: insultusq̄
tuos nec opto nec horreo: necdū aculeos deposui: q̄d a te quoq̄ grauit acceptū q̄ uere dixe
rim: puto sentias: nisi ꝓrsus obtorpuisti. Ita tñ hoc accipias uelim: si nō post ānū: sed ad iu-
sti temporis spaciū in aciē redis: absit enī: ut ab uni⁹ tempus nō extimātis pendeā semp arbi-
trio tempus mihi charꝝ est: fugāq̄ ei⁹ intueor. Si ergo distuleris: tibi nihil: Chartæ autē q̄d
merebit quæ indignari nō poterit: si illic posita fuerit ubi auctor suus assidue cor: ingenium:
man⁹: linguā: oculos: nares habet: & tibi q̄dē in præsens hæc suffectura crediderim: ut aliq̄d
in diem ꝓximū reseruemus.

De excusatione auctoris apud lectorem: q̄ si aut superbe aut iniurio- se scripserit ueniam petentis: Ca. XI.

Ibi aūt lector q̄sq̄s es: ocio abūdās: in has forte litterulas incidisti: pauca dictur⁹ sū.
Duo sunt quidem ad quæ perraro: nunq̄ nisi inuitus uenio. Ad utrunq̄ nunc
iste mordacissimus cōuitiator me coegit. Gloriari & de seipso prædicare uanum ac
superbum: alteri detrahere iniuriosum & molestum est. Non audeo te rogare ut mea legas
opuscula: Altiorē tibi fertilioreq̄ lecturā opto: sed hoc dicere audeo: si q̄cq̄d ab ineūte æta-
te scripsi & ut puto scribā: cū his cōferat: quæ mihi detractor iste uiolent⁹ extorsit: neq̄ ser-
mo tā feruidus: neq̄ tantū in reliq̄s oīb⁹ iurgioꝝ: neq̄ decima uel ꝓpriæ laudis uel alienæ
infamiæ pars leget: nisi q̄ olim memini me alteri⁹ cuiusdam & certe maioris æmuli: quē in
alio terraꝝ tractu: atq̄ alia ætate ꝑpessus sum: Rabiē inuidiæ facib⁹ accēsam coactū similit
trib⁹ aut quattuor epistolis cōtudisse. Sed ea cōtentio lege carmīs iuuenilit actitata ē: Hoc
deerat iniuriæ: ut a sene iam senior soluta oratiōe lacesserer: utq̄ in omni ætate & in utroq̄
stilo cōpellerer insanire: Vnū me solat: utrobiq̄ lacessit⁹ sum: putabā aliq̄n fugisse latebris
inuidiā: fallebar: Illa me ut uideo uel subterraneis latitātē cauernis inueniet. Displicet ꝑsecu-
tio: q̄uis forte nō inutilis: displicet inuidia: sed inuidiæ causa non displicet: neq̄ uelim talis
esse ī quē illa nil cogitet: aut in quem nil audeat. Securus esse uelim nisi putem impossibile.
Ausa est in Cæsares: in reges: in populos: penitusq̄ paucis contigit: q̄d Salusti⁹ merito dif-
ficilimū dicit int mortales: ut gloria inuidiā superarēt. Illud cōtra facillimū multis accidit:
ut gloria inuidiā irritarēt. Vnū miror: q̄ cū hæc pestis inter pares uniq̄ studio intētos oriri
soleat: mihi semp unde nō debuit orta est: Deū testor nō libēs ad respondēdū olim ueni: sed
multo nūc magis inuit⁹ ad hæc redeo: q̄uis inter utriusq̄ linguæ principes: interq̄ sanctos
uiros: q̄d multo mirabili⁹ est: quæ nā uerboꝝ certamina frequent exarserint nō ignorē. In
īmortalib⁹ enī scriptis memoriæq̄ mādata sunt: quæ ꝓbra: quas cōtumelias uel in Cicero-
nē Salusti⁹ nō iacit: uel in eū ille nō reiecit: unū ipsis in uerbis odium cernas. Nō mitior sed
multo q̄ acrior inter Aeschinē ac Demosthenē capitaliorq̄ dissensio. Quis Hieronymi cō-
tentiones nō audiuit cū Rufino Aquilegiensi: Quasdā quoq̄ cū Augustino: leui⁹ q̄q̄: re-
uerentiusq̄ habitas: duras tñ atq̄ mordaces. Veꝝ hæc & his similia: in alijs q̄ in me liben-
tius excusarē: sed cogor ubi nollē: & ad duo mihi īprimis molestissima ꝑ uim trahor. Quid
enim lector oro te: quid est quod in me sponte glorier: Profecto q̄uis obtrectator meus q̄-
uis iusto extimatore rerum: nihilo etiam si dici libeat minor sit: adeo ut stilus ipse me⁹ quo-

dammodo frenũ mordẽs aduersarij contemptu & ignobilitate superbiat: Ego tamẽ (ut tibi uerũ fatear) meipso iudice nihil sũ: & si qd uel uere essem uł uiderer mihi: q̃rũ alterũ cupio alterũ abominor: an tñ ideo possem obliuisci: illa sapientũ pueris etiã nota consilia: Laudet te alienũ & nõ os tuũ. Et alius: Tollite manẽ iactantiã: res loquent̃ tacentibus uobis. Ex aduerso aũt qd ego alteri⁹ nomẽ inuadã: Iniuste agã si honestũ nomẽ: si ifame supuacue: q̃ si forte de litteris (ut fit) quæstio esset exorta: Verũ ẽ enĩ nõ solũ illud: Quot capita: tot sententiæ: sed illud quoq̃: Cuiusq̃ capitis multas esse sententias. Vnde sæpe accidit: ut de una eademq̃ re aliud mane: aliud sero: Immo & in eodẽ instãti: nũc hoc: nũc illud uni & eidẽ ingenio uideaẽ. Si ergo uel de sentẽtijs inter se: uel de uni⁹ sentẽtiæ terminis: uel de re q̃libet dissensio incidisset: dicẽte uno qđ alius nõ ꝓbaret: an statim ad iurgia ueniendũ: & quasi pugnãdo ueritas quæreret̃: furore atq̃ odio decertandũ erat? Cur nõ poti⁹ meminisse illi⁹ sententiæ decebat: quæ in libro de finib⁹: a Cicerone posita est: quã si legisti: parces nota repetẽti: si min⁹ puro non inuit⁹ leges: Dissentientiũ inquit int̃ se reprehẽsiones etiã non sunt uituꝑãdæ: maledicta: cõtumeliæ: iracũdiæ: contẽtiones: cõcertatiões q̃ in disputãdo ꝑtinaces indignæ philosophia mihi uideri solẽt. Et sequit̃: Neq̃ enĩ disputari sine reprehensiõe: nec cũ iracũdia aut ꝑtinacia recte disputari potest: Neq̃ enĩ disputãdo solũ: sed etiã in atrocioribus causis doctrinæ hui⁹ meminisse ꝓfuerit. Hic idẽ alibi: Rectũ est inq̃t etiã in illis contentionib⁹ quæ cũ inimicissimis fiũt: etiã si nobis ĩdigna esse uideam⁹: tamẽ dignitatẽ retinere: iracũdiã pellere. Et sequit̃: Quæ enĩ cũ aliq̃ ꝑturbatione fiũt: ea nec constant̃ fieri possunt: nec his q assunt ꝓbari. Sane qđ ad disputandũ ꝑtinet: latinis iste nõ fuerat disputãdi modus: licet ut Cicero idem ait: sit ista in græcorũ leuitate puersitas: q maledictis insectant̃ eos a qbus de ueritate dissentiũt. Quæ cũ mihi iam pridẽ nota essent: & animus natura quietis appetẽs a contentionib⁹ abhorreret: nunq̃ sponte fuerã ad talia descẽsur⁹: nisi iste quẽ alloquor: supbus: inuidus: præceps: temerari⁹ & ignorãs (ut breui eũ tibi circũlocutiõe describam) me nolentẽ: ꝓcacis (ut ita dicã) linguæ suæ manib⁹ ad hunc uelut puluereũ ac strepẽtem iurgiorũ campũ: ex arce tranquilli silentij detraxisset: ut quẽ delectet porcorũ more cœno semp ĩmergi: & cui ego nihil: sed oĩs ueritas: oĩs uirt⁹ offensa sit. Itaq̃ lector amabilis: ate ueniã peto: si in uolutabrũ iniuriosi colloquij ꝓtract⁹: cõtra naturã moresq̃ meos aliqd dixi: quod aures tuas læserit: sicubi glorios⁹ de me: deq̃ illo mordaci⁹ q̃ uelles effat⁹ sum. Magnificenti⁹ fateor fuisset utrũq̃ contẽnere: sed rara patiẽtia est quã nõ penetret acutum conuitiũ. Proinde si quæ iacula primũ ille contorserit ĩ nomẽ meũ: q̃ quantulũcũq̃ sit augeri studeo nõ minui: si præterea qđ molesti⁹ tuli: qđ quãtisq̃ mẽdacijs aures ueri auidas ïpleuerit. Q̃s deniq̃ importune sit & scurrilit̃ debacchat⁹ audieris: & qs ipse sit noueris: spero tecũ ipse dictur⁹ sis: Gloriat⁹ es necessario: detraxisti uere. Primũ excuso: secũdũ ꝓbo: nisi quia rem uerbis æq̃re nequiuisti. Solebãt eq̃dem ingeniosi adolescẽtes ab insigni actiõe aliqua primũ nomẽ auspicari: quasi uictori accederet uicti nomẽ: & fama multis quæsita laboribus euentũ uni⁹ iudicij sequeret̃: nõ infamiæ negociũ ut mos erat: sed inde quosdã ualde nobilitatos legim⁹. Hic ex me lacerato senex: idẽ sperat: spero ego q̃ fallit̃: atq̃ utinã nõ magis ad uotũ cogitatio sibi ulla succedat. Inuẽt⁹ ẽ q solius famæ cupidine Philippũ Macedonũ regẽ interficeret: ut qdam putãt: Apud alios aũt causa cædis est iustior. Inuẽt⁹ est q Dianæ Ephesiæ templũ incẽderet: ut uel insueto facinore not⁹ esset: q nec scelus asseq uideretur qđ optabat: Ephesij ꝓuiderũt ĩdicto supplicio: ne qs eũ historicus noĩasset: Certe conuitator meus q nõ regẽ: nõ templũ uiolauit: sed humilẽ soliuagũq̃ ruricolã: nõ hinc nobilitabit̃: neq̃ hic ꝑ me: nec alibi noĩandũ puto: nec ꝑ alios. Quis est enĩ tam uili deditus negocio: qui circa tam ieiunũ nomẽ temp⁹ expẽdat? Aut qs est q & si eũ antea dilexisset: non deinceps liuidis aduersis immeritũ scriptis eius perlectis auerset̃ atq̃ oderit? Ita si fortassis hoc calle famã petit: nequicq̃ insanuerit. Sin turbasse ociũ & silentiũ meũ interrupisse contentus est: qđ decreuerat ĩpleuit: aliq̃t mihi dies eripuit: quos nemo restituet: & a meis tramitibus abductũ: ad durũ & insolitũ iter traxit. Quidni igit̃ turber temporisq̃ iacturã querar: nec mihi nec alteri fructuosam: nisi q̃tũ studioso homini (modo animi crimẽ absit: & data sit occasio nõ quæsita) in omni genere orationis exercendus est stilus? En in demonstratiuo genere exerceor: mallẽ in laudib⁹ exerceri. Cæterũ ut aliqñ sit finis: Is q hãc mihi necessitatẽ imposuit: in alienis finib⁹ nõ inueniens qđ quærebat: reuertat̃ ad ꝓprias febres. Tu lacessito faucas: lacessentẽ oderis: & ualeas precor.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarũ Quartus & ultimus Explicit.

Francisci Petrarchae
Opus Epistolarum.

Clarissimi Poetæ Oratorisq; non inculti Francisci Petrarchæ Aretini: in Epistolas de Rebus familiaribus ad Socratē suū: Epistolaris Præfatio.

A

q Vid uero nunc agimus frater? Ecce iam fere omnia tēptauimus: & nusq̃ requies: quando illā expectamus? ubi eam quærimus? tēpora (ut aiūt) inter digitos effluxerūt. Spes nostræ ueteres cū amicis sæpultæ sunt. Millesimus trecentesimus quadragesimus octauus annus est: qui nos solos atq; inopes fecit. Neq; eñ ea nobis abstulit quæ Indo aut Caspio Carpathio ue mari restaurari queant: Irreparabiles sunt ultimæ iacturæ: & quodcūq; mors intulit: imedicabile uulnus est. Vnū est solamē: Sequemur & ipsi quos præmisimus: quæ quidē expectatio q̃ breuis futura sit nescio: hoc scio q̄ lōga esse nō potest: quantulacūq; sane est: nō potest esse non molesta. Sed a querelis saltem in principio tēperandū est. Tibi frater quænam tui cura sit: quid de teipso cogites ignoro: Ego iam sarcinulas cōpono (& q̄d migraturi solent) q̄d mecum deferā: quid inter amicos partiar: quid ignibus mandem circūspicio. Nihil eñi uenale mihi est. Sū sane ditior (seu uerius) impeditior q̃ putabā: multa mihi scriptorū diuersi generis supellex domi est: sparsa quidem & neglecta: pquisiui si tu iam squalētes arculas & scripturas cariæ semesas puluerulentus explicui: Importunus mihi mus nocuit: atq; edacissimum tineæ uulgus: & Palladias res agentē inimica Palladis turbauit aranea. Sed nihil est q̄d nō frangat durus & iugis labor. Cōfusis itaq; circūuentus litterarū cumulis & informi papyro obsit⁹: primū qdem cœpi impetū cūcta flāmis exurere & laborē inglorium uitare. Deinde (ut cogitationes e cogitationibus erumpūt) Et quid inquā phibet uelut e specula fessum lōgo itinere uiatorē in terga respicere: & gradatim adolescētiæ tuæ curas metientem recognoscere? Vicit hæc sententia. Sicut eñ nō magnificus: sic nō inamœnus labor uisus est: quid quo tpe cogitassem recordari: Sed tremere cōgesta nullo ordine ꝟsanti: miꝝ dictu q̃ discolor & q̃ turbida reꝝ facies occurrerit: Vt quædā nō tam specie illoꝝ q̃ intellectus mei acie mutata uix ipse cognoscerē. Alia uero nō sine uoluptate quadam retroacti tpis memoriam excitarēt: & erat pars soluto gressu libera: pars frenis Homericis astricta: quoniā Isocraticis habenis raro utimur: Pars aūt mulcendis uulgi auribus intenta: suis & ipsa legib⁹ utebat: quod genus apud Siculos (ut fama est) nō multis ante sæculis renatū breui: per omnem Italiam ac lōgius manauit: Apud Græcoꝝ olim ac Latinoꝝ uetustissimos celebratū: siquidem & Atticos & Romanos uulgares: rythmico tantū carmine uti solitos accepim⁹.

B

Hæc itaq; uariaꝝ reꝝ tāta colluuies aliquot me diebus occupatū habuit: Et licet dulcedine nō parua atq; amore ad pprias inuētiones insito retraherer: uicit tñ charitas maioꝝ operꝝ: quæ iam diutius interrupta: nō sine expectatione multoꝝ de manibus meis pendent. Vicit recordatio uitæ breuis: Timui (fateor) insidias: Quid eñ quæso fugaci⁹ uita est? quid morte sequacius? Subijt aīm quæ iecissem fundamenta: quid mihi laboꝝ uigiliarūq; restaret. Temeritas (imo uero insania) uisa est: in tam breui & incerto tpe: tot lōgos certosq; labores amplecti: & uix ad singula suffecturꝝ ingeniū in diuersa distrahere: præsertim cū (ut nosti) labor alius me maneat tanto præclarior: quanto plus solidæ laudis est in auctoribus q̃ in uerbis. Quid multa? Incredibilē forte rem audies ueram tñ: mille uel eo amplius: seu oīs generis sparsa poemata: seu familiares eplas: nō quia nihil in eis placuisset: sed quia pl⁹ negocij q̃ uoluptatis ferat: Vulcano corrigēdas tradidi: nō sine suspirio quidē. Quid eñ mollicìem fateri pudeat? Sed occupato aīo q̃uis acri remedio succurrendū erat: & tanq̃ in alto prægrauata nauis releuāda preciosaꝝ etiam iactu reꝝ. Cæteꝝ illis ardētibus: pauca quidē aīaduerti in angulo iacētia: quæ uel casu magis q̃ cōsilio seruata: uel pridem a familiarib⁹ trāscripta: cūcta uincēti senio restiterāt: Pauca dixi: Vereor ne lectori multa: scriptori aūt lōge nimia uideant. His ego indulgētior fui: Viuere passus sum: nō illoꝝ dignitati: sed labori meo cōsulēs: nihil eñ negocij præferebāt. Ea ꝟo duoꝝ amicoꝝ librāti ingenia: hac lāce partiri uisū est: ut ꝓsa tibi: carmē Barbato nostro cederet. Sic eñ & uos olim optare solitos: & me pollicitū esse meminerā. Itaq; cūcta passim occursantia: uno ipetu uastāti: & ne his qdē ut sūc erat anim⁹ parsuro. Vestrū alter ad læuā: alter ad dexterā adesse uisus: & apprehensa manu: ne fidē meā & spes uestras uno igne cōsumerē familiarit̄ admonere. Hæc illis euadēdi præcipua causa fuit: alioqn (crede mihi) cū reliq̄s arsissent. Hæc ergo quæ nūc tibi de ui-

Migrantium consuetudo

Nihil uita fugaci⁹: nihilq; sequacius morte

C

D

rili reliquiaꝝ illaꝝ parte obueniũt: qualiacũq; sunt: nõ solũ æquo: ueꝝetiam auido aĩo pleges. Nõ audeo illud Apuleij Madaurensis in cõe iactare: Lector intende: Læraberis. Vnde eñ mibi id fiduciæ: ut lectori delectationẽ: læticiam ue pollicear? Leges tñ ista mi Socrates: & ut es amãtissim⁹ tuoꝝ: fortasse lætabere: cuiusq; aĩm ꝓbas: delectaberis stilo. Quid eñ refert quanta sit forma: nõ nisi amãtis subitura iudiciũ? Supuacuo comit̃ quæ iam placet. Si quid hic sane meum placet: nõ id meũ fateor: sed tuũ: hoc est nõ ingenij mei: sed amicitiæ tuæ laus est. Nulla hic equidẽ magna uis dicẽdi: quippe quæ nec mihi adest & quã si plane afforet: stilus iste nõ recipit: ut quã nec Cicero ipse in ea facultate præstãtissimus epl̃is suis inseruit: certe nec libris in quibus est æquabile quoddã (ut ipse ait) & tpatũ oratiõis genus: Eximiã illã uim lucidũq; & rapidũ & exũdans flumẽ eloquẽtiæ in oratiõibus suis exercuit: Quo genere ꝓ amicis sæpe aduersus rẽpublicã suosq; hostes usus ẽ Cicero: q̃ ꝓ alijs sæpe: ꝓ se quater: & quadragies Caro: Qđ quidẽ gen⁹ inexpertũ mihi est: Nã & a reipublicæ muneribus ab fui: & fama mea tenuit murmure forsan interdũ & sibilis lacessita clandestinis: nullum hactenus qđ ulciscerer uel curarem iudiciariũ uulnus excepit: & uerbalẽ ferre opem alienis uulneribus nõ est nostræ ꝓfessionis. Neq; eñ aut tribunal ambire aut locare linguã di

E

dici: aduersante penitus & reluctãte natura: quæ me silentij ac solitudinis amatorẽ fecit: fori hostem: pecuniæ cõtemptorem. Sed bene habet qñ me eius rei nõ egentem fecit: cuius forte inopẽ fecisset si egerẽ. Omissa igit̃ illa oratoria dicendi ui: q̃ nec egeo nec abundo: & quã si exuberet ubi exerceã nõ habeo: hoc mediocre: domesticũ & familiare dicẽdi genus amice leges ut reliqua: & boni cõsules: his quibus in cõi sermõe utimur: aptũ accõmodatũq; sententijs. Sed nõ oẽs tales iudices habeo: neq; eñ aut idem oẽs sentiũt: aut siñter amant oẽs:

Iudicioꝝ oĩm tres eẽ affect⁹

Quõ aũt oib⁹ placerem: cui placere paucis sp̃ studiũ fuit? Triplex est ꝓfecto ueri iudicij oenenum: Amor: odiũ: inuidia. Illud aũt uide ne nimiũ nos amãdo uulgare coegeris: quæ melius latuissent: Vt eñ tibi amor: sic alijs forte aliud officiet. Inter amoris aũt & inuidiæ cæcitatem causa quidem plurimũ: effectu nihil interest. Odiũ qđ medio loco numerauerãm nec mereor certe nec metuo. Sed fieri potest ut nugas meas tibi habere: tibi legere nilq; in eis ali

F

ud q̃ nostros ac nostroꝝ casus meminisse cogites: in quo rem mihi pergratã feceris: Sic eñ & petitio tua nõ neglecta uidebit̃: & fama mea tuta erit: Alioquin nihil supuacuo nosmetipsos fauore decipim⁹. Quonam mõ amicũ licet nisi sit idem alter ego lectuꝝ hæc sine fastidio arbitremur? diuersa inuicem & aduersa in quibus nõ idem stilus: nõ una scribentis intentio: quippe cũ pro uarietate reꝝ uarie affectus animus illa dictauerit: raro quidẽ lætus: mœstus sæpe. Epicurus philosoph⁹ uulgo infamis: sed maioꝝ iudicio magnus: epl̃as suas duobus aut trib⁹ inscripsit: Idomeneo: Polieno & Merrodoro. Totidem pene suas Cicero: Bruto: Attico & Ciceronibus suis: fratri scz ac filio. Seneca perpaucas præterq̃ Lucilio suo scribit. Promptũ opus & fœlicissimi successus nosse collocutoris sui animũ unius assueuisse igenio: Scire quid illũ audire iuuet: quid te loqui deceat. Mihi aũt sors lõge alia: nempe cui usq; ad hoc tẽpus uita pene ois in ꝑegrinatione transacta est: Vlyxeos errores errorib⁹ me

Attende oĩm reꝝ breuitatẽ

is cõfer: ꝓfecto si nois & reꝝ claritas una foret: nec diutius errauit ille nec lati⁹: Ille patrios fines iã senior excessit. Cũ nihil in ulla ætate longũ sit: oĩa sunt in senectute breuissima. Ego in exilio genitus: in exilio natus sum: tãto matris labore tantoq; discrimine: ut nõ obstetri

G

Narrat petrarcha fere oẽs uitæ suæ miserias

cũ mõ: sed medicoꝝ iudicio diu exanimis haberet̃: Ita piclitari cœpi añq̃ nascerer & ad ipsum uitæ limen auspicio mortis accessi. Meminit haud ignobilis Italiæ ciuitas Aretiũ: quo pulsus patria pater magna cũ bonoꝝ acie cõfugerat. Inde mẽse septimo sublatus sũ rotaq; Tuscia circũlatus præualidi cuiusdã adolescẽtis dextera: qui (qñ iuuat laboꝝ discriminũq; meoꝝ recũ primitias recordari) linteo obuolutũ: nec aliter q̃ Metabus Camillam nodoso de stipite pendẽtem: ne cõtactu teneꝝ corpus offenderet gestabat. Is in transitu Arni fluminis lapsu equi effusus: dũ onus sibi creditũ seruare nitit̃: uiolẽto gurgite ꝓpe ipse perijt. Finis Tusci erroris Pisæ: Vnde rursus ætatis anno septimo diuulsus ac maritimo itinere trãsuectus in Gallias: hybemis aquilonibus haud ꝓcul Massilia naufragiũ passus: paꝝ abfui: quin ab ipso rursus nouæ uitæ uestibulo reuocarer. Sed quo rapior oblitus ꝓpositi? Inde nimiꝝ usq; ad hanc ætatem aut nulla prorsus aut rarissima subsistendi respirandiq; facultas fuit: Et quot inter errãdum ꝑiculoꝝ timoꝝ ue species ꝑtulerim: præter me unũ nemo te melius nouit: quæ iccirco memorare nunc libuit: ut memineris me inter ꝑicula natũ: inter

H

pericula senuisse (si modo iam senui) & non grauiora mihi in senio reseruant̃. Hæc aũt & si cõia sint oĩbus intrantibus in hanc uitam: neq; eñ militia solũ; sed pugna est uita hoĩs sup

terram: Sunt tamē alia alīj: & longe diuersum pugnæ genus: & q̄uis quæq; sua prægrauēt:
tamen reuera inter eas quibus præmimur sarcinas multū refert. In his ergo uitæ tempesta-
tibus (ut ad rem redeā) nullo portu ancorā longū in tēpus iaciens: q̄ ueros amicos nescio:
quoꝝ & iudiciū anceps & penuria ingēs est: notos aūt inumerabiles quæsiui. Multis itaq;
multūq; aīo & cōditione distātibus scribere cōtigit tā uarie: ut ea nūc relegēs: interdū pug-
nantia locutus ipse mihi uidear: qđ ppemodū coactū me fecisse fatebit quisq; in se simile
aliquid exptus est: Prima quidem scribētis cura est: cui scribat attēdere: Vna eñ & quid &
qualiter cæterasq; circūstantias ītelliget: Aliter uiꝝ forte: aliter ignauū decet alloqui: aliter
iuuenē inexpertū: aliter uitæ muneribus functū senē: aliter psperitate tumidū: aliter aduer-
sitate contractū: aliter deniq; studiosum litterisq; & ingenio claꝝ: aliter uero nō intellectuꝝ
si quid altius loquaris. Infinitæ sunt uarietates hoīm: nec maior mentiū similitudo q̄ fron-
tium. Et sicut nō diuersoꝝ mō: sed uni⁹ stomachū: nō idē cibus oī tpe delectat: sic idē anim⁹
nō uno sp nutriēdus stilo est: ut geminus sit labor: cogitare quisnā ille sit cui scribere ppo-
situm est: qualiter ue tūc affectus cū ea quæ scribere instituis lecturus est: quib⁹ ego difficul-
tatibus multū a meipso differre cōpulsus sum: Qđ ne mihi ab iniquis iudicib⁹ uitio uerte-
retur: partim bñficio ignis obtinui: partim tu mihi præstiteris: si clanculū suppræssoq; noīe
ista possederis. Quæ si inter paucos supstites amicos occultare nō potes (qm linceos oclos
habet amicitia: nilq; amicoꝝ uisui imperuiū est) admone ut si quid hoꝝ apđ eos substite-
rit: q̄primū abijciāt: ne qua in eis reꝝ aut uerboꝝ mutatione turbent. Ita eñ accidit ut qui
hæc in unā cōgeriem redigi: nunq; aut tibi ut peteres aut mihi ut assentirer uenturꝝ in aīm
suspicabar: laborē fugiens: passim in una dictū epl'a: in altera repeterē: meisq; (ut ait Teren-
tius) p meis uterer. Nouissime cū multis annis ædita: & ad diuersas mundi plagas ire iussa
unū in tempus locūq; cōuenissent: facile deformitas uniti corpis apparuit: quæ p membra
tegebat: & uerbū qđ semel in una epl'a positū delectabat: in toto ope sæpius repetitū fasti-
dio esse cœpit. Vni itaq; relinquendū: de reliquis eradendū fuit. Multa q̄z de familiarib⁹ cu-
ris tūe forte dū scriberent: cognitu nō indigna: nūc q̄uis cupido lectori grauia detraxi: me-
mor in hoc irrisum a Seneca Ciceronē: q̄q̄ in his eplis magna ex pte Cicerōis pot⁹ q̄ Se-
necæ morē sequar. Seneca eñ quicqd moralitatis in oībus fere libris suis erat: in eplis cō-
gessit: Cicero aūt philosophicā in libris agit: familiaria: & res nouas ac uarios illius sæculi
rumores in eplis includit: de quib⁹ quid Seneca sentiat: ipse uiderit: mihi (fateor) pamœna
lectio est: relaxat eni ab intentione illa reꝝ difficiliū: quæ ppetua quidē frāgit aīm: intermis-
sa delectat. Nā Sidonij temeritatē admirari uix sufficio: nisi forte temerarius ipse sim: qui
temerariū illū dicā: dū sales eius seu tarditatis meæ seu illius stili obice: seu fortassis (nam
unūquodq; possibile ē) scripturæ uitio nō satis ītelligo: Vnū utiq; nō me fugit irrisū & a Sido
nio Ciceronē. O libertas nē si dicā audacia: q̄s temeritatis nomē offendit exasperē: Inuentū
esse hoīem latinū: qui nō dico aliquid (ut & Senecā: & iam hinc meipsum excusem: uix est
eñ humanū) oī reprehensione caruisse: sed eloquentiā aut stilū aut oīno dicēdi genus Ci-
ceronis irrideat: Atq; hoc Sidoni⁹ ausus est: Aluern⁹ orator nō latiose fingere fratrē: ut ait
ille (qđ ipsum satis erat audaciæ) sed æmulū: & (qđ est grauius) irrisorē: atq; illi detrahere
cui oēs deferūt: præter paucos illius coætaneos ac cōciues: q̄s præsentiū comes haud dubie
torsit & in uoces cōpulit inuidia: quā nec Sidonio causā locus nec tēpus indulserat: q̄ ma-
gis magisq; aīm uiri miror: ut cōtra indubitatū eloquētiæ principē eloquētiæ studiosus in-
surgeret alio sæculo atq; alia nat⁹ orbe: & sane cuncta uersanti nihil occurrit quo uel docti
hoīs ignorantiā accusare possim: uel inuidiā excusare: nihilq; quo suspicer: puersitatē fuis-
se iudicij: nō naturæ: Falli tamē ī hoc possum (ut in multis) in eo certe nō fallor: uel si fallor:
cū multis lōgeq; clarissimis falli iuuat: q̄ solutæ facūdiæ principatus cōtradictoribus late
uictis: unius Ciceronis est pprius: quo luce clarior fit: uel morū uel intellectus obliquitas
contrariū asserentis. Ille tamen adducit: nescio quē Iuliū Titianū: & nescio quos Frontoni-
anos suæ irrisionis auctores: Quibus ego simulq; oībus idē sentiētibus: una uoce respon-
deo hoc solū: Sicut equidē ueꝝ est illud Senecæ: quoniā quicquid habet Romana facūdia:
qđ insolēti græciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronē effloruit. Verūq; illud Quin-
tiliani: ubi inter multa & gloriosa præconia uiri huius: dono quodā puidētiæ genitū dicit:
in quo totas uirtutes suas eloquentia expiret. Et post multa quibus hoc pbat: Quare inqt
nō immerito ab oībus ætatis suæ regnare in iudicijs dictus est: apud posteros uero id cōsecu-
tus: ut Cicero iam non hominis nomen: sed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur spectemus:
hoc propositum nobis exemplum sit: Ille se profecisse sciat: cui Cicero ualde placebit. Sicut

I

Infinitas esse hoīm uarietates

Linceos oculos habere amicitiam

K

Diuersitas stili inter Ciceronē & Senecā

L

M

Plurimæ laudes Ciceronis ex Seneca & Quintiliano

hæc inquam uera sunt: sic illud quoq; uerissimum: quibus displiceat Ciceronis oratio: uel
non nosse ueram perfectãq; facundiam uel odisse. Hanc ego calumniam indiscussam trans/
ire nõ potui: q̃q̃ ualde festinem: ad rem redeo. Multa igitur hic familia riter ad amicos in/
ter quos & ad teipsum scripta comperies. Nunc de publicis priuatisq; negocijs: nũc de do/
loribus nostris (quæ nimis crebra materia est: aut alijs de rebus quas casus obuias fecit:
nihil quasi aliud egi: nisi ut animi mei status: uel si quid aliud nossem: notũ fieret amicis.

N

Probabatur enim mihi: quod prima ad fratrem epistola Cicero idem ait esse epistolæ pro/
prium: ut is ad quem scribitur: de his rebus quas ignorat certior fiat. Atq; ea mihi tituli fu/
it occasio: de quo aliquando cogitanti: q̃uis epistolarum nomen consentaneũ rebus esset:
quia tamen & multi ueterũ eo usi erant: & ipse ego uatium carmen ad amicos: de quo pau/
lo supra mentio incidit: eodem prænotabam: bis eo uti piguit nouumq; ideo placuit nomẽ:
ut familiarium rerum liber diceretur: In quo pauca scilicet admodum exquisite: multa fa/
miliariter deq; rebus familiaribus scripta erant: Etsi interdum exigente materia: simplex
& inelaborata narratio: quibusdam interiectis moralibus: quod & ab ipso Cicerone serua/
tum est: & hæc tam multa quidem de tam parua re loqui censorum præmordacium iubet

Elegantissima sĩtudo teme/ritatis

metus: qui nihil scribentes quod iudicari queat: de aliorũ iudicant ingenijs: impudentissi/
ma temeritas: quæ solo silentio tuta est: Complosis in littore manibus sedenti: facile est fer/
re quam uelit de gubernatoris arte sententiam: aduersus hanc propter uiam latebris saltẽ
tuis horridula hæc atq; improuide nobis elapsa defendito. Illam uero non Phidiæ Miner/

O

Ingentẽ mor/bum nõ facile occultari

uam (ut ait Cicero) sed qualemcunq; animi mei effigiem atq; ingenij simulachrum multo
mihi studio dedolatum: si unq; supremam illi manum imposuero: cum ad te uenerit: secure
qualibet in arce constituito. Hæc hactenus. Illud libentius si liceret silentio tegerem: sed in/
gens morbus non facile occultatur: Erumpit enĩ & indicio suo proditur: pudet uitæ in mol
liciem dilapsæ. Ecce enim (quod epistolarum ordo ipse testabitur) primo mihi tempore ser/
mo fortis ac sobrius: bene ualentis animi fuerat: adeo ut non me solum: sed sæpe alios con/
solarer: sequentia indies fragiliora atq; humiliora sunt: neq; sat uirilibus referta querimo/
nijs. Illa præcipue: ut occultare studeas precor: quid enim alij dicerent: cum ipse relegens
erubescam? Ergo ego in adolescentia uir fui: ut in senectute puer essem? Infœlix & execran/
da peruersitas fuit: animum uel mutare ordinem: uel subtrahere tibi penitus ista quædam/
no. Neutro cirumueniri posse uisus eras: qui & flebilium exempla: & omnium cum consu/
le diem tenes. Ad excusationum igitur arma confugio: lassauit me longo & graui prælio:
dum spiritus dumq; animus fuit: ipse restiti & ad resistendum alios cohortatus sum. Ubi
hostis uiribus atq; impetu: labare mihi pes atq; animus cœpit: excidit confestim sermo ille
magnificus: & ad hæc quæ modo displicent: lamenta descẽdi qua in re excuset me forsitan
amicorum pietas: quibus saluis ad nullum fortunæ uulnus ingemui: eisdem mox una pe/
ne omnibus ruina obrutis & mundo insuper moriente inhumani potius q̃ fortis uisum est
non moueri. Ante hoc tempus quis me unq; de exilio: de morbo: de iudicio: de comicijs: de

P

ullis fori turbinibus: quis me de paterna domo: de fortunis perditis: de gloria ĩminuta: de
pecunia dilata: de absentia amicorum flebiliter agentem audiuit? Quibus quidem in mo/
lestijs: tam molliter agit Cicero: ut quantum stilo delector: tantum sæpe sentẽtia offendar.
Adde litigiosas epistolas: & aduersus clarissimos atq; ab eodem pauloante laudatissimos
uiros iurgia ac probra mira cum animi leuitate: quibus legendis delinitus pariter & offen/
sus: temperare mihi non potui: quo minus ira dictante: sibi tanq; coætaneo amico familia/
ritate quæ mihi cum illius ingenio est: quasi temporum oblitus scriberem: & quibus in eo
dictis offenderer admonerem quæ mihi cogitatio principium fuit: ut & Senecæ Tragœdi/
am: quæ inscribit Octauia: post annos relegens parili impetu eidem quoq; ac deinde ua/

Hoĩes ex de/sperationefie/ri securiores ex Virgilij & Senecæ aucto/ritate

ria occurrente materia: Varroni Virgilioq; atq; alijs scriberem: e quibus aliquas in extre/
ma parte huius operis inserui: Quæ nisi præmonitum lectorem subita possent admiratione
perfundere: quædam in illo publico incendio periere. Qualis ille uir tantus in doloribus
suis fuit: talis ego in meis fueram: hodie (ut scias præsentem animi mei habitum: neq;
enim inuidiosum fuerit id mihi tribuere: quod imperitis euenire ait Seneca) factus sum ex
ipsa desperatione securior. Quid enim metuat qui totiens cum morte luctatus sit? Una sa/
lus uictis nullam sperare salutem. Animosius indies agere uidebis: animosius loqui. Etsi

Q

quid forte stilo dignum se obtulerit: erit stilus ipse neruosior: multa sane se offerent. Scribẽ/
di enim mihi uiuendiq; unus (ut auguror) finis erit. Sed cum cætera suos fines aut habe/

ant aut speret: hui⁹ opis qd̃ spatsim sub primũ adolescẽtiæ tẽpus inceptũ: iã ætate ꝓuecti/or recolligo:& in libri formã redigo:nullũ finẽ amicoꝝ charitas spõdet:qbus assidue rñde/re cõpellor:neqꝫ me unqꝫ hoc tributo multiplex occupationũ excusatio liberat: tũ demũ & mihi imunitatẽ buius muneris quæsitã: & huic operi positũ finẽ scito: cũ me defunctũ: & cũ/ctis uitæ laboribus absolutũ noueris: intetim iter inceptum sequar:non prius uiæ qꝫ lucis exitum opetiẽs & quietis mihi loco fuerit dulcis labor. Cæterum(quod & thetores & bel/lotum duces solent) infirmioribus in medium coniectis: dabo operam:ut sicut prima libri frons:sic extrema acies uirilibus sententijs firma sit:uel eo amplius:quo uiuendo magis ac magis induxisse uideor contra impetus atqꝫ iniurias fortunæ. Deniqꝫ quis inter experi/menta retum sum futurus: profiteri minime ausim:sed hoc animo sum:ut nulli amplius rei succumbam: Si fract⁹ illabatut otbis:impauidum fetient ruinæ. Ita me Matonis Flacciqꝫ sententijs armatum scito:quas olim lectas & sæpe laudatas:nunc tandem in extremis casi/bus meas facere ipsa ineuitabilis fati necessitate didici. Dulce mibi colloquium tecum fuit: cupideqꝫ & quasi de industria protractum:uultum enim tuum tetulit per tot terras & ma/ria:teqꝫ mihi præsentem fecit usqꝫ ad uespetam:cum matutino tempore calamũ cœpissem: diei iam & epistolæ finis adest. Hæc igitur tibi frater:diuersicoloribus (ut sic dicam) licijs texta dicauerim. Cæterum si stabilis sedes & frustra semper quæsitum ocium cõtigerit(qd̃ iam hinc ostendere se incipit)nobiliotem & certe uniformem telam tuo nomine meditor or/diri. Vellem ex his paucis esse qui famam promittere possunt & ptæstare: sed ipse ui ꝓpria in lucem ueniẽs: alis ingenij subuectus nihilqꝫ auxilij mei egens: profecto tamen si inter tot difficultates assurgete potuero:tu olim Idomeneus: tu Atticus: tu Lucilius meus eris. Va/le.

Explicit Prologus

. Epistolarum de Rebus Familiaribus Francisci Petrarchæ: per octo libros elegantissimo stilo digestarũ: breuis Annotatio singularum ma/teriam atqꝫ ordinem exponens.

Epistolæ Libri Primi.

Epiſtolæ Libri Secundi.

Epiſtolæ Libri Tertij.

Epistolæ Libri Quarti.

Epiſtolæ Libri Quinti.

Epiſtolæ Libri Sexti.

Epiſtolæ Libri Septimi.

Francisci Petrarchæ: Poetæ laureati Oratorisq; nõ inculti: Epistolarum de Rebus Familiaribus: Liber Primus Incipit.

Francisci Petrarchæ ad Thomam Messanensem: Famã ante mortem nõ esse appetendam exponentis: cum ea nobis uiuentibus minime possit acquiri: Epistola Prima.

A q

Verelam publicam nemo sapiens suã facit: Satis quisq; priuatarũ querelarum domi habet. Satis dixi: nimis dicere debueram. Nulli ne hoc unq; accidisse reris? Falleris. Nulli uero contrariũ accidit. Vix superstite qui fecerat: cuiusquã scripta uel gesta placuerũt: laudes hominũ mors inchoat. Scis quare? quia cũ corpe morit̃ inuidia uiuitq; cũ corpe. Multorũ inq̃s scripta laudantur: quæ si gloriari licet nõ pgis ulterius: sed (qui indignãtibus mos est) suspensum linquens auditoris aĩm sermone prætervolas inexpleto. Verũ enĩuero fugiẽtẽ cõseq̃r mẽtis augurio: scio qđ uelis. Multorũ scripta laudant̃: quæ tuis admota: carere nõ tantũ laudatore: sed etiã lectore debuissent: cũ tua interim nullus attingat. Recognosce in ṽbis meis indignationẽ tuã: quæ iusta esset nisi illã de cõi oĩm aceruo: in usus ꝓprios traduxisses: Oĩm inquã q̃s hic scribendi seu amor seu morbꝰ tenuit oĩm ue q̃s tenebit. Respice enĩ ĩprimis q̃rũ sunt illa quæ laudant̃: quære auctores: certe pridem in cinerẽ uersi sunt. Vis & tua laudari? Morere. A morte hoĩs uiuere incipit humanus fauor: & uitæ finis principiũ est gloriæ: quæ si añ cœperit: singularis quædã & intẽpestiua tes ẽ. Plus dicã: dũ eorũ q tecũ uixerũt q̃sq; supfuerit: cumulate quidẽ qđ appetis nõ habebis: cũ oẽs parit̃ urna cõcluserit: ueniẽt qui sine odio & sine ĩuidia iudicẽt. Ferat itaq; de nobis quãlibet sñiam præsens ætas: si æquã: feramꝰ æquo aĩo: si iniquã: ad æquiores iudices: hoc est ad posteros ꝓuocemꝰ: qñ ad alios nõ licet. Delicatissima res ẽ iugis cõuersatio: mĩmis offendit̃: & famæ sp ĩimica præsentia ẽ: mĩtaq; admiratiõi hoĩm familiaritas detrahit frequẽsq; cõuictꝰ. Vides ne tu hos scholasticos: genꝰ hoĩm uigiliis ac ieiunio squallidũ? Crede mihi: nihil ad lucubrãdũ durꝰ: nihil mollꝰ ad iudicãdũ: cũ mĩta laboriosissime lege

Inuidiam cũ corpe & uiuere & mori

Laudẽ nõ nisi post mortẽ assequi posse

Famæ inimicam esse præsentiam

sint: nihil examinant: & qd in te sit dedignant inquirere cũ hoĩem ipsũ nosse uideant: Itaq̃
oĩm una lex est: Cũcta eñ ex æquo quoꝝ auctores uel semel aspexerint: scripta fastidiunt. B
Hoc inquies paruis accidit ingenijs: magna eñ & ualida ꝑ obstãtia quælibet erũpunt. Red/
de mihi Pythagorã: reddam tibi illius ingenij cõtemptores. Redeat in græciã Plato: rena/
scatur Homerꝰ: reuiuiscat Aristoteles: reuertat in Italiã Varro: resurgat Liuius: reflorescat
Cicero: nõ mõ segnes laudatores inuenient: sed mordaces etiam & liuidos detractores: qđ
quisq̃ suis tpibus exptus est. Quid Virgilio maius habuit lingua latina: Repperit tñ ille: q
nõ poetã: sed raptorẽ alienaꝝ inuentionũ & translatorẽ diceret. Ipse aũt & ingenij fiducia:
& iudice frætus Augusto: alto aĩo inuidoꝝ uerba despexit. Tibi quidẽ magnã ingenij con/
scientiã esse scio: sed ubi Augustũ iudicem inuenies: quem enixe admodũ atq̃ oĩbus modis
ingenijs sui tpis fauisse cõpertũ est: Nostri reges de saporibus epulaꝝ: & de uolatu auiũ iu/
dicare possũt: de ingenijs hoĩm nõ possunt. Qđ si forte præsumpserint: supbiæ tumor ape/
rire oculos aut flectere & in ueꝝ figere nõ sinit. Itaq̃ ne quid suæ ætatis suspicere uideantur
mirant ueteres q̃s nouere contẽnunt: ut defunctoꝝ laus: uiuentiũ cõtumelia nõ uacet. Inẽ
hos iudices uiuendũ moriendũq̃ nobis est: & (qđ est durius) tacendũ. Vbi eñ ut dixi Au/
gustum iudicẽ quæremꝰ: Vnũ habet Italia: imo uero terraꝝ orbis unũ habet: Robertũ Si/
culũ regẽ: fortunata Neapolis: quæ unicũ sæculi nostri decꝰ: incõparabili fœlicitate sortita
es. Fortunata inquã & inuidiosa Neapolis litteraꝝ domꝰ augustissima: quæ si Maroni quõ/
dam dulcis uisa es: quãto nũc dulcior uideris: ubi ingenioꝝ ac studioꝝ æquissimus extima/
tor habitat. Ad te cõfugiat quisq̃s ingenio fidit. Neq̃ uero differendũ putet: suspecta mora C
est: deuexa eñ est ætas: & mũdus iã pridẽ eo carere: & ipse ad meliora regna trãsire meritus.
Vereorq̃ ne multa ipse mihi seræ pœnitẽtiæ materiã ꝓlatando quæsierim: oĩs quidem pul/
chræ rei dilatio turpis & oĩs de honesto deliberatio lõgior inhonesta est: rapienda est occa/
sio: cõfestimq̃ faciendũ qđ añ tempus fieri nõ potest. Qđ ad me attinet: currere & ꝓperare
ꝓpositũ est (ut qđ de Iulio Cæsare: in epl'a quadã ait Cicero) oĩa mea studia in istũ confe/
ram. Ego uero ardenti quidẽ studio ac fortasse efficiã: qđ sæpe uiatoribꝰ cũ ꝓperãt euenit:
ut si serius q̃ uoluerint forte surrexerint: ꝓperando etiã citius q̃ si de nocte uigilassent ꝑue/
niant q̃ uelint: Sic ego qm̃ in isto hoĩe colẽdo: tam indormiui diu: cursu corrigã tarditatẽ.
Tibi aũt tuo foro uti necesse est: qñ ad eũ regẽ aspirare nõ tã freti q̃ belli obice prohiberis.
Patria eñ tua: cuiꝰ nemo amãtior ciuis est: inimici regis imperio subiacet. Dicerẽ Tyrãni: nisi
quia timeo aures tuas offendere. Ad hæc & magna res est: neq̃ nostris calamis discernẽda
sed illoꝝ gladijs. Igit ad iceptũ redeo. Si hæc tibi exẽpla de illustrissimis electa nõ sufficiũt:
alia ex alio grege hoĩm adijciã & ætate recẽtiora & sãctitate clarissima. Quãtos olim æmu/
los Augustinus noster: quãtos Hieronymꝰ: quãtos habuit Gregoriꝰ: donec spectata uirtꝰ
& litteraꝝ diuina & admirabilis ubertas inuidiã uinceret: Vix hoꝝ q̃sq̃ integræ famæ præ/
conium: nisi ab ipso die mortis accepit. Vnũ æmulo ac reprehẽsore carentẽ: unũ plena & in/
decerpta laude decoratũ Ambrosiũ: cuiꝰ ne inuẽtis quidẽ famã mordax liuor attigerit: apđ
q̃sdam inuenio: qđ forte ad purã eiꝰ ac simplicẽ doctrinã oĩs ambigui expertem referendũ
est: Nã apđ Paulinũ qui Ambrosij uitã & obtrectatoꝝ eiꝰ noĩa legimꝰ & uindictã diuino
irrogatã. Perfer igit iã sine lamentis: qđ sũmis ingenijs cõtigisse uides. Videris aũt quadã D
in ꝑte tuaꝝ litteraꝝ: hoc ipsum cõqueri: q̃ multos noueris magnũ in uita nomẽ assecutos:
& hoc q̃ si me audire uolueris: magnifice cõtemnes. Scis eñ quibus hoc euenit: his equidẽ
solis qui famã suã: qm̃ calamo nequeũt: clamore defendũt. Aspice istos purpuratos qui in/
genti strepitu: populoꝝ in se ora cõuertũt: qui se sapientes dici uolũt: & q̃s sapientes uulgus
appellat: singulis ciuitatibus asscribẽs sapientũ greges: cũ tñ illa florẽs olim studioꝝ mater
græcia non amplius q̃ septẽ sapientũ noĩbus glorieẽ: qđ ipsum posteris iportune nomen
arrogantiæ uisum est. Sed qui eos excusant: aiũt nõ id eis cognomen ꝓprio iudicio: sed po/
puloꝝ suffragijs obtigisse. Vnus ex oĩbus sæculis Epicurus: sapientẽ se ꝓfiteri ausus intol/
leranda supbia: seu potius ridiculosa demẽtia: Cuius secundo de finibus bonoꝝ & malorũ
meminit Cicero: hodie in nostroꝝ causidicoꝝ grege furor ille uulgaris est. Respice & hos q
in altercationibus & cauillationibus dialecticis totũ uitæ tẽpus expendunt: seq̃ inanibus
semꝑ quæstiũculis exagitant: & præsagiũ meũ de oĩbus habeto. Omniũ nempe cũ ipsis fa/
ma corruet: unumq̃ sepulchrum nomini ossibusq̃ sufficiet. Cũ enim mors frigidã linguã
stare coegerit: non modo ut sileant necesse est: sed ut de his etiã sileat: Possem exẽplis afflue/
re: teq̃ ipsum in multis testẽ facere: Quot loquacissimas picas agnouimꝰ in oculis insanæ

multitudinis ꝑstrepentes: q̃ꝝ repēte uox cecidit: nisi lōga & apud q̃sdā suꝑstitū odiosa forte narratio eēt. Sed de his & sæpe alias: & nūc qđ res ipsa poscebat diximꝰ. Necꝫ eñ ut eos monerē sermo mihi institutꝰ: sed ut tibi satisfacerē: cuiꝰ oīno diuersa cōditio ē: tūc eñ maxie resonabis cū iā loqui ampliꝰ nequeris. Cæteꝝ ualde ĩpatientis aĩ est: breuissima expectatione torqueri. Expecta paululū: eris uoti cōpos: cū obstare tibi ipse desieris: id ex ꝑte lōgæua forsan absentia: ad plenū mors sola præstabit. Reduc ad memoriā ex oībꝰ sæculꝰ illustres uiros Romanos: græcos: barbaros: cuiꝰ nō præsentia famæ nocuerit: tibi (si recētiore memoria est) plures forte ex historijs occurrēt. Ego id uni oīm Africano tributū memini: ut scꝫ & fama mirabilis & præsentia mirabilior haberet. Idē sacris ĩ litteris tribuit Salomoni: quære aliū: forte nō inuenies: & si Virgiliꝰ ĩmodico studio Aeneā suū exornandi hoc ad eū ghæ genꝰ transferre cōtendat: sed ĩmobile ueꝝ est: excusant tñ q̃si nō Aeneā sed sub Aeneæ noīe uiꝝ forte ꝑfectūꝗ describat: dedit idē oratoꝝ uni dūtaxat is qui hoc sicut uerꝰ usurpasset: præillustris scꝫ oratoꝝ prīceps Marcꝰ Tulliꝰ: uni q̃ꝫ poetaꝝ idem tribuit Aulo Licinio Archiæ: sed uereor ne id amore iudiciū obliquante præceptori suo mediocris ingenij uiro tribuat: qđ nec Homero tribuit nec Virgilio tribuisset. Cæteꝝ ut ad te reuertar: nihil ex oībꝰ quæ dixi: qđ tibi iustā indignandi mareriā præstare possit inuenies. Nemo eñ se anteiri ab uno uel a paucis ægrefert: nisi q̃ gloriæ principatū ꝑtinaci sibi mēte cōstituit. Patere (ut cæteraꝝ reꝝ) sic ingenij tui sortem noīsꝗ fortunā: putabas eā ĩ solis diuitijs ius hr̄e. Hūanaꝝ reꝝ oīm excepta ꝟtute dn̄a est. Illam q̃ꝫ sæpe oppugnare: sed nunq̃ꝫ expugnare ꝑmittit̄. Famam certe q̃ nihil est leuiꝰ facile rotat ac uentosis suffragijs circūuoluit: a dignis eā trāsferēs ad indignos: nihil quidē mobiliꝰ: nihil iniquiꝰ uulgari iudicio suꝑ q̃ fama fūdata est. Itaꝗ miꝝ nō est si assidue quatit̄ quæ tā tremulꝰ innitit̄ fundamētis. Hæc sane nō nisi ĩ uiuos regnum habet: mors hoīem eximit ab imperio fortunæ. Cessant exinde ludibria: hæc uelit ipsa uel nolit: ꝟtutē fama: ceu solidū corpꝰ umbra cōseq̄t. Habes ergo (ni fallor) gloriādi potiꝰ causam q̃ꝫ indignandi: si cū oībus fere præstantibus atꝗ clarissimis uiris cōis tibi tua sors est. Quoꝗ etiā nūc æquiore aīo sis: Africanū ipsum quē ex hac acie segregare uisus erā: in cōe restituam: cui q̃ꝫuis qđ rarissimū est: ut dixi: præsentia nō noceret: nocuit tñ (ut cæteris) hoīm inuidia: quā tantis ꝟtutibus nō potuit extinguere: incenditꝗ potius & inflāmauit: Nocuit (qđ sine indignatiōe nō possum meminisse) cōuersatio lōgior & nascens ex familiaritate cōtemptus. Vnde aūt hæc eliciā ꝓcōtabere. Nolo me aliqđ ĩmutasse suspiceris: Ipsa Titi Liuij clarissimi scriptoris ꝟba ponam: qui orta cōtētione dignitatis honoꝝꝗ inter Scipionem Africanū Titūꝗ Flaminiū: In qua succubuisse Scipionē refert. Maior inquit gloria Scipiōis: & q̃ maior: eo ꝓpior ĩuidiæ. Et statim postea: Accedebat inq̄t & aliud. Scipio Africanus iam ꝓpe annū decimū assiduus in oculis hoīm fuerat: quæ res minus uerēdos magnos hoīes ipsa satietate facit. Et hæc quidē ille: Tu ꝟo (ut iam finem faciam) fortunam tuam tāto comite solabere: expectabisꝗ trāquillius: memor uetus apud Flaccū uerbum esse: qđ ut uina: sic poemata meliora dies reddit. Apđ Plautū aliquātō uetustius: Ille eñ ait: Qui utunt̄ uino uetere sapientes puto: & qui libēter ueteres inspectant fabulas: qđ nō minus ipsi Flacco bilem cōmouisse suspicor q̃ꝫ tibi tantā esse uetustatis reuerentiam: ut crimen lōgo sermōe purgandū sibi fuerit Luciliū reprehendisse. Postremo tecum cogita qđ est hoc pro q̃ tam sollicite torqueamur: Vētus est fama quā sequimur: fumus est: umbra est: nihil est. Itaꝗ facillime recto atꝗ acri iudicio cōtemni potest: Quod si forte (qm̄ generosos aīos familiaris hæc pestis insequi solet) appetitū hūc extirpare radicitus nō potes: excrescētem: ratiōis saltem falce cōpesce: parendū tꝑi: parendū rebus est. Deniꝗ (ut sententiæ meæ sūmam breuius expediā) uirtutē cole dum uiuis: famā inuenies in sepulchro. Vale.

E — Impatiētis eē animi breuissima expectatione torqueri

Scipio Africanus & Salomon fama & præsentia mirabiles fuerūt

F — Fortuna oīa præter uirtutē expugnat

G — Titi Liuij uerba de Scipionis & Titi Flaminij dignitate

Vetusta poemata uino ueteri adæquari: ex Flacci & Plauti auctoritate

Francisci Petrarchæ ad Raimundū superantiū: hominū uitā æque ac flosculū momento & uirere & arescere asserentis: Epistola II.

A — Aetatē uolare ex Ciceronis auctoritate

V

Ereri mihi (nec ĩmerito) uisus es: ne (qđ fere oībus adolescentibus accidit) ætatis flore deciꝑar. Nō pollicebor tibi pater aīm solidū ac stabilem oīsꝗ uanitatis exortem (qđ in hac ætate difficillimū & potius diuinæ gratiæ q̃ꝫ hūanæ ꝟtutis arbitror) sed mentē haud quaq̃ꝫ suæ cōditiōis ignaram spōdeo. Sentio me (mihi crede) nūc dū maxime florere uideor: maxime ad arescendum pergere. Quid in re celerrima segnibus uerbis utor? imo ꝟo ꝓperare: imo currere: imo (ut loq̄r ꝓprie) uolare. Volat eñ ætas (ut ait Cicero) Et oīno nihil est aliud tēpus uitæ huiꝰ q̃ꝫ cursus ad mortē: In q̃ (ut ait Augustinus)

nemo uel paulo stare uel aliquanto tardus ire ꝑmittiť:sed urgenť oẽs pari motu:nec diuer/
so impelluntť accessu:Neq̃ eñ cuius uita breuior fuit: celeri⁹ diẽ duxit:q̃ ille cui lõgior:sed
cũ æqualirer æqualia momẽta caperenť ambobus: Alter abijt ꝓpius:alter remotius:quo
nõ impari uelocitate ambo currebãt. Aliud est eñ amplius uiæ ꝑegisse:aliud tardius ambu
lasse. Qui ergo usq̃ ad mortẽ ꝓductiora spatia tp̃is agit: nõ lẽtius ꝑgit:sed plus itineris cõ
ficit. Ecce quãti duo uiri uelocitatẽ uitæ mortalis describẽtes:uolare eã & currere asserunt.
Quotiẽs ꝟo Virgilius fugere tẽpus ait:Quid si oẽs tacerẽt:qd etiã si negarẽt: nunqd ideo
segnius fugiẽs curreret aut uolaret:Neq̃ ꝟo me talia summis labijs locutũ putes (quiq̃ co
ætaneis meis est mos) per auctoꝝ uireta caprare flosculos:qđ uiro turpe ait Seneca:nobis
ita ꝑmissum putãt:ut nihil uideať in adolescẽtia formosius. Ego me nõ nego flosculos iter/
dum legere:quibus inter senioꝝ choros (si res rulerit) uti queã:sed ita ad optatã senectutẽ
merita cũ laude ꝑueniã: ut ego magis oĩa ad uitã extimem q̃ ad eloquentiã referẽda: Et q̃/
uis (ut est usus:ut est ingeniũ:ut est animus: ut est ætas) eloquẽtiæ studio delecter:tñ & dũ
alioꝝ bene dicta recẽseo:& si qñ mihi aliquid forte sonãtius excidit:utrobiq̃ magis medi/
tor:ut quicqd id est uitæ ꝓsit:adolescẽtiaq̃ me malis expediat:q̃ ut ꝟbis ornatioribus iu/
uenilis lingua lasciuiat. Sũmæ quidẽ demẽtiæ uideť in id niti:ad qđ forte nunq̃ sis uentu/
rus:& qđ paucis accidit:qđq̃ cũ adeptus fueris modicũ ꝓsit:fortassis & multũ noceat:il/
luduero negligere:qđ & oĩbus promptũ:præ oĩbus utile:dãnosũq̃ nunq̃ esse possit. Sci/
mus aũt magnoꝝ auctoritate hoĩm expimentoq̃ reꝝ edocti: qñ paucis bene loqui: bene
uiuere aũt oĩbus datũ est:& tñ plures illud amplectunť:hoc fugiũt. Ita est natura hoĩm:dif/
ficultatib⁹ incũbere & ea cupidi⁹ appetere: quæ laboriosius paranť. Ego quidẽ (& si mihi
fidem ætas deroget) teste tñ consciã lego:nõ ut eloquẽtior aut argutior:sed ut melior fiã:Et
qđ de morali philosophiæ ꝑe dixit Arestotiles:ad oẽs traho: q̃q̃ si uterq̃ fructus seque/
retur:fortunatiorẽ me laboꝝ nõ negarẽ. Tibi autẽ pater gratias ago:q̃ me paterne mones:
& oro ut idẽ sæpe facias: Sed sic habeto:me iã hic cœpisse cognoscere cursum meũ & ꝑicula
numeraret & multos nosse decrepitos : me altius humi fixos ac tenacius inhærẽtes. Multũ
me tãgit illud Domitiani principis iã senescẽtis. Nil inquit gratius decore: nil breuius. Et
illud Catonis senis apud Tulliũ: Quis est tam stultus q̃uis sit adolescẽs:cui sit exploratũ
ad uespeꝝ esse uicturũ:Et illud Virgilij tunc iuuenis iuueniliter dictũ:sed uere: sed grauiter:
sed mature:Collige ꝟgo rosas dũ flos nouus & noua pubes:Et memor esto æuũ sic ꝓpera/
re tuũ. Ego ꝟo memor sum (& q̃uis nondũ plene possim) cogito tñ ut possum:& indies ut
ꝓfundius possim:nitor. Cogito nõ quid alijs uideor:sed qd sum & ætatẽ hãc & qualẽcũq̃
formã corpis:& reliqua (unde mihi forsan ab alijs inuideť) sentio data mihi ad ꝑiculũ:ad
exercitiũ:ad laborẽ. Deniq̃ (ut breuiter concludã) Scio me ascendere ut descendam:uirere
ut arescam:ut senescam adolescere:uiuere ut moriar. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũnæ:Galliam:Germaniã:Rheniq̃ ripas se
peragrasse narrantis: Inq̃ his regionib⁹ mores hoĩm sollicite cõtemplatũ esse &
aspectu telluris incognitæ delectatũ:Italiã tñ sibi magis placere affirmantis:

Epistola IIII.

Allias ego nuper nullo quidẽ negocio (ut nosti) sed uisendi tantũ studio & iuueni/
li quodã ardore ꝑagraui:Germaniã tandẽ Rheniq̃ ripas attigi: contẽplatus solli/
cite mores hoĩm:& aspectu telluris incognitæ delectatus:ac singula cũ nostris con
ferens:& licet multa utrobiq̃ magnifica uiderim:me tñ Italicæ originis nõ pœnitet:imo (ut
ueꝝ fatear) quo latius ꝑegrinor:eo maior Itali soli subit admiratio. Qđ si gratias agebat
Plato dijs (ut uerbo eius utar) ĩmortalibus:inter multa q̃ græcũ eũ & nõ alienigenam ædi/
dissent:qd nos ꝓhibet ꝑ eodẽ q̃z gratias agere ortusq̃ nr̃i deũ auctorẽ recognoscere:Nisi
forte nobilius est græcũ nasci q̃ Italicũ:qđ si qs dixerit: dicat idẽ & seruũ esse nobiliorẽ q̃
dñm. Atq̃ null⁹ hoc græcul⁹ quantũlibet ꝓcax ĩpudẽsq̃ dicere audebit:dũ meminerit diu
ante urbẽ cõditã añ partũ & auctũ ꝟtutibus imperiũ. Deniq̃ añ Romanos reꝝ dños gen/
teq̃ togatã: nõ Italiã sed quotã Italiæ ptẽ eo tpe desertã & uacuã græcis habitatorib⁹ pos/
sessam magnãq̃ græciã nũcupatam: Quæ eñ tũc magna uisa est: q̃ maxia: q̃ ĩmẽsa uideri
potuit post euersam Corinthũ: post uastatã Aetoliã:post Argos & Mycenas cæterasq̃ ur/
bes triũphatas:post Macedõiæ reges captos Pyrrhũq̃ deuictũ & madẽtes ireꝝ Asiatico cru
ore Thermopylas: Credo neminẽ negatuꝝ aliq̃to clari⁹ Italicũ eẽ q̃ græcũ. Sed de hoc for/
te alibi:nũc in Gallias reuertamur. Pariseoꝝ ciuitatẽ regni caput:quæ auctorẽ Iuliũ Cæsarẽ

Oĩbus idem uitæ spatium mortisq̃ æqlẽ terminũ eẽ: ex Augustini sententia

B

C

Dementis essẽ animi niti ĩ id ad qđ ꝑueniri nõ potest

Cupidi⁹ hoĩes appetere quæ laboriosi⁹ parantur

D

Nil grati⁹ decore: nil breuius

Catõis & Virgilij sententiæ

A

B

Pariseorũ urbẽ a Iulio Cæsare cõditam

prætēdit intro(ij): nõ aliter aĩo affect⁹ ꝙ olim Thessaliæ ciuitatē Hypatā dũ lustrat Apulei⁹. Ita ẽm sollicito stupore suspēsus & cũcta circumspiciēs uidēdi cupidius explorādiq; ueta ne an ficta essent quæ de illa ciuitate audierā: nõ paruũ ĩ ea tẽpus absumpsi: & ꝗties operi lux defuit noctẽ supaddidi. Demũ ambiẽdo & inhiãdo magna ex ꝑte didicisse uideor ꝗs in eadem ueritati ꝗs fabulis loc⁹ sit: quæ (qm̃ lõga narratio est; neq; hoc loco satis explicabilis) differẽda est donec ex me oĩa corã audies. Gandauũ ꝙ; (ut media sileã) eodẽ cõditore superbum uidi: & cæteros Flandriæ Brabãtiæq; populos lanificos atq; textores: Vidi Leodium insignẽ clero locũ: Vidi Aquẽsem Karoli sedẽ: & in tẽplo marmoreo uetendũ barbaris gentibus illius principis sepulchꝝ. Vbi fabellã audiui nõ inamœnã cognitu a ꝗbusdã tẽpli sacerdotibus: quã scriptã mihi ostẽderũt: & poste a apᵈ modernos scriptores accuratius etiã tractatã legi: quã tibi ꝙ; ut referã incidit animus: ita tñ ut rei fides nõ apᵈ me quærat: sed (ut aiunt) penes auctores maneat: Karolũ regẽ quẽ magni cognoĩe æquare Põpeio: & Alexandro audẽt: mulierculã quãdã ꝑdite & efflictim amasse memorãt: ei⁹ blãditijs eneruatũ neglecta fama (cui plurimũ inseruire cõsueuerat) & posthabitis regni curis: aliaꝝ reꝝ oĩm: & postremo suijpsius oblitũ: diu nulla ꝓrsus in re nisi in illius amplexibus acquieuisse: summa cũ indignatiõe suoꝝ ac dolore. Tandẽ cũ iam spei nihil supesset (qm̃ aures regias salutaribus cõsilijs insanus amor obstruxerat) fœminã ipsam maloꝝ causam insperata mors abstulit: cuius rei ingẽs primũ in regia: sed latẽs gaudiũ fuit. Deinde dolore tñ priore grauior: quantũ fœdiori morbo correptũ regis aĩm uidebãt: cuius nec morte lenitus furor sed in ipsum obscœnũ cadauer & exangue trãslatus est: qđ balsamo & aromatibus cõditum: onustũ gẽmis & uelatũ purpura diebus ac noctib⁹: tã miserabili ꝙ cupido fouebat amplexu. Dici nequit ꝙ discors & ꝙ̃ male se cõpassura cõditio est amãtis ac regis: nũꝙ profecto cõtraria sine lite iũgunt. Quid ẽ aũt regnũ nisi iusta & ĝliosa dñatio? Cõtra: ꝗd e st amor: nisi fœda seruit⁹ & iniusta? Itaq; cũ certatim ad amantẽ (seu recti⁹) ad amentẽ regẽ ꝓ summis regni negocijs: legatiões gentiũ præfectiq; & ꝓuinciaꝝ præsides cõuenirẽt: Is in lectulo suo miser oĩbus exclusis & obseratis forib⁹ amato corpusculo cohærebat: amicã suã crebro uelut spirantẽ responsurãq; cõpellans. Illi curas laboresq; suos narrabat: Illi blandum murmur & nocturna suspiria: Illi ꝑ amoris comites lachrymas instillabat (horrendũ miseriæ solamẽ) sed qđ unũ tñ ex oĩbus: rex alioqn (ut aiũt) sapiẽtissimus elegisset. Addũt fabulæ qđ ego nec fieri potuisse nec narrari debere arbitror. Erat ea tẽpestate in aula Coloniensis antistes: uir (ut memorant) sanctitate & sapiẽtia clarus: necnõ comitatus & cõsilij regij prima uox: qui dñi sui statũ miserat⁹: ubi aĩaduertit humanis remedijs nihil agi: ad deũ ꝯsus illũ assidue precari: in illo spem reponere: ab eo finẽ mali poscere: multo cũ gemitu: qđ cũ diu fecisset nec desiturus uideret: die quodã illustri miraculo recreat⁹ est. Siquidẽ ex more sacrificãti: & post deuotissimas preces pectus & arã lachrymis implẽti: de cœlo uox insonuit: sub extinctæ mulieris lingua furoris regij causam latere. Quo lætior: mox pacto sacrificio ad locũ ubi corpus erat se ꝓripuit & iure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus: os digito clam scrutatus gẽmã ꝑexiguo anulo inclusam: sub gelida rigẽtiq; lingua repertã secum abũdus auexit. Nec multo post rediẽs Karolus & ex cõsuetudine ad optatũ mortuæ cõgressum ꝓperãs: repẽte aridi cadaueris spectaculo cõcuss⁹ obriguit exhorruitq; cõtactũ: auferri eã quãtotius ac sepeliri iubẽs: inde totus in antistitẽ cõuersus: illũ amare: illũ colere: illũ indies artius amplectũ: deniq; nihil nisi ex sentẽtia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus auelli. Qđ ubi sensit uir iustus ac prudẽs: optabilem forte multis: sed onerosam sibi sarcinã abijcere statuit: ueritusq; ne si uel ad manus alterius ꝑueniret: uel flãmis cõsumeret dño suo aliqd ꝑiculi afferret: anulũ in uicinæ paludis præaltã uoraginẽ demersit. Aquis forte tum rex cũ ꝓceribus suis habitabat: ex eoq; tꝑe cũctis ciuitatibus sedes illa prælata est. In ea nil sibi palude gratius: ibi assidere: illis aquis mira cũ uoluptate: illi⁹ odore uelut suauissimo delectari. Postremo illuc regiã suã trãstulit & ĩ medio palustris limi ĩmenso sumptu iactis molibus: palatiũ templũq; cõstruxit: ut nihil diuinæ uel humanæ rei eũ inde abstraheret: postremo ibi uitæ suæ reliquũ egit: ibiq; sepultus est. Cauto prius ut successores sui primã inde coronã & prima imperij auspicia capesserẽt: qđ hodie ꝙ; seruat seruabiturq; ꝙ diu Romani frena imperij Theutonica manus aget. Longior fui in hac narratione ꝙ debui. Sed quoniã ꝑegrinatione lõginqua libroꝝ solatio destituta est: & in ꝑpetuo motu facilius est multa cogitare: ꝙ grãdia: iustũ epistolæ modũ implere serijs nõ ualẽs: eã (ut uides) obuijs quibusq; confartio. Vale.

[Marginalia: Gandauũ ab Iulio conditũ — C — Karoli magni recensef amor — D — E]

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: Coloniam Agrippinam ciuitatē Germaniæ: quæ ad sinistrū latus Rheni sita est: ciuilitatemq́ & mores eiusdem populi cōmendātis: seq́ ī eadem plures reliquias sanctoꝶ & multa alia uidisse recitantis: digressum etiam suū usq́ in Auinionem narrantis: Epistola IIII.

A Agrippina colonia ad sinistrū lat⁹ rheni

a Quis digressum: sed prius unde ortum oppidi nomen putāt: aquis baiano more tepentibus ablutum: excepit Agrippina Colonia: quæ ad sinistrum Rheni latus sita est: locus & situ & flumine clarus & populo. Mirum in terra barbarica quāta ciuilitas: quæ urbis species: quæ uirorū grauitas: quæ mundiciæ matronaꝶ. Forte Ioānis Baptistæ uigilia erat: dum illuc applicui: & iam ad occidentem sol uergebat: confestim amicorum monitu (nam & ibi amicos prius mihi fama pepererat q̄ meritū) ab hospitio traducor ad fluuium: insigne spectaculū uisurus: Nec fallebar: Omnis eñ ripa præclaro & ingenti mulieꝶ agmine tegebatur: Obstupui: dij boni quæ forma: quis habit⁹: amare potuisset: quisquis eo non præoccupatum animū attulisset. In loco paulum altiore constiterā: unde in ea quæ gerebantur intenderem: incredibilis sine offensione cōcursus erat: uicissimq́ alacres: pars herbis odoriferis incinctæ: reductisq́ post cubitum manicis: candidas in gurgite manus: ac brachia lauabāt: nescio quid blandū peregrino murmure colloquētes: Vix nūq̄ clari⁹ intellexi: quod Ciceroni placet: & ueteri Prouerbio dici solet: Inter linguas incognitas: omnes propemodum surdos ac mutos esse. Vnū mihi solatiū gratissimoꝶ interpretū non deerat: Nam & hoc inter cuncta mirabere cœlum illud spiritus pierios alere. Itaq́ dū miratur Iuuenalis q̄ Gallia causidicos docuit facunda Britannos: miretur itidem: docta q̄ argutos aluit germania uates. At ne me auctore fallaris: scito ibi nulliū Maronem esse: Nasones plurimos: ut dicas ueꝶ fuisse præsagiū: quod in fine libri Metamorphoseos multū uel posteritatis gratiæ: uel ingenio suo fidens ponit. Siquidem qua Romana potentia (seu uerius) qua Romanū nomen domito orbe se porrigit: plausibiliter nunc fauētis populi ore perlegitur. His ego comitibus: ubi quid audiendū seu respōdendum incidit: pro lingua & pro auribus usus sum. Vnū igitur ex eo numero admirans & ignarus reꝶ percontat⁹ Virgiliano illo uersiculo: Quid uult concursus ad amnē: quid ue petūt animæ? Respōsum accepi: peruetustum gētis ritum esse: uulgo persuasum: præsertim fœmineo: omnem toti⁹ anni calamitatem īminentē: fluuiali illius diei ablutione purgari: & deinceps lætiora succedere: itaq́ lustrationē esse annuam: inexhausto semper studio cultam colendāq́. Ad hæc ego subridens: O nimiū fœlices inquā Rheni accolæ: quoꝶ ille miserias purgat: nostras quidē nec Pad⁹ unq̄ ualuit purgare nec Tyberis: Vos uestra mala Britānis Rheno uectore trāsmittitis: nos nostra libenter Afris atq́ Illyrijs mitteremus: sed nobis (ut intelligi datur) pigriora sunt flumina. Cōmoto risu: sero tandē inde discessimus. Proximis aliquot diebus a mane ad uesperam: ciuitatem ijsdem ducibus circumiui haud iniucundū exercitiū: nō tā ob id qđ ante oculos erat: q̄ recordatione nostroꝶ maioꝶ: qui tam procul a patria monumenta Romanæ uirtutis tam illustria reliquissent. Imprimis aūt occurrebat Marcus Agrippa Coloniæ illius auctor: qui licet multa domi: multa foris præclara construxerit: illā tamē ex omnib⁹ dignā censuit: cui suū nomē imponeret ædificator ac bellator egregius: dignusq́ habitus quē Augustus sibi geneꝶ ex toto orbe deligeret qualiscunq́ filiæ uirū: sed dilectæ: sed unicæ: sed augustæ. Vidi tot simul trūca milia sacraꝶ uirginū & terrā generosis dicatam reliquijs ac degeneꝶ: ut aiunt: cadaueꝶ expultricē. Vidi capitoliū effigiem nostri: nisi q̄ pro senatu illic pacis ac belli consilia agitāte: hic formosi iuuenes ac puellæ mixtim: nocturnas laudes deo concinunt: æterna cōcordia. Ibi rotaꝶ & armoꝶ strepitus ac gemit⁹ captiuoꝶ: hic quies & gaudium & iocantiū uoces. Deniq́ illuc bellic⁹: huc pacific⁹ triūphator ingreditur. Vidi templū urbe media pulcherrimū: q̄uis inexpletū: qđ haud īmerito sūmū uocant: Magoꝶ ibi regū corpora ab ortu ad occasum, tribus saltibus transuecta: quos æthereum quondā regē ad præsepia uagientem: cū muneribus ueneratos legimus: uenerabūdus aspexi. Parumper hic pater optime: & pudoris mei methas excessisse uideor & plura collegisse q̄ necesse erat. Vtrūq́ fateor sed mihi nil tam necesse est: q̄ ut imperio tuo pareā. Inter multa sane quæ abeunti iusseras: hoc fuit extremū: ut de terris ad quas ibam & de singulis quæ uidissem: audiuissemq́ perinde te certiorem scripto facerem ac uerbo soleo ne calamo parcerem: ne breuitati uel ornatui studerē: ne ue floridiora decerperē: sed cūcta cōplecterer. Deniq́ Tulliano uerbo usus: Scribe dixisti: quicquid ī buccā uenerit. Promisi me facturū: promissum crebris ex itinere litterulis implesse uideor. Si iussisses loqui de altioribus: tem-

Inter incognitas līguas omnes & surdescere & mutescere: ex Ciceronis dicto

B

B

Epl'æ officiũ

C

Arduenna sylua

Lugdunũ Romanoꝝ Colonia

ptassem. Nũc epistolæ officiũ reor: non ut scribentẽ nobilitet: sed ut certificet legentem: ꝙ si
om̃ino uideri uolum⁹: ostẽdem⁹ nos in libris: in epistolis colloq̃mur. Procedo: Ad secũdas
Kalendas Iulias Colonia discessi: tanto sole ac puluere ut sæpe alpinas niues ac frigora rhe
ni a Virgilio requirerem. Inde Arduẽnã syluã: scriptoꝝ testimonio pridẽ mihi cognitã: sed
uisu atram atq; horrificã trãsiui solus (& q̃d magis admireris) belli tempore: sed incautos
(ut aiunt) deus adiuuat: At ne longũ iter uix æquo peracto calamo remetiar: multis ego re/
gionibus ambitis: hodierno die Lugdunũ perueni. Nobilis & ipsa Romanoꝝ Colonia est
paululumq; uetustior Agrippina: duo hic noti amnes in nostꝝ mare currentes: Rhodanus
Ararisq; conueniũt Sonã incolæ appellãt. Sed de his nihil amplius: Iũcti enĩ ad te ꝓperãt:
alter cogẽti: alter coacto similis: & Auinionẽ ubi te nunc ac genus humanũ Romanus pon/
tifex detinet: ꝑmixtis uadis abluũt. Huc ego cũ mane ꝑuenissem & intranti forte familiaris
hic tuus occurrisset: mille eũ quæstiunculis (ut mos est peregre redeuntiũ) aggredior. Ille au
tem nihil ad reliqua: Sed præclarissimũ fratrẽ tuũ ad quẽ maxime properabã: sine me Ro/
mam petijsse narrauit: Quo audito quærendi ueniendiq; ardor repẽte deferuuit. Hic igitur

D

expectare in animo est: donec & æstas ipsa deferueat: quã hucusq; nõ senserã: & me uegeti/
orem quies faciat: qui me fessum esse hoc ipso primũ loquente ꝑpendi. Nulla quidẽ fatiga/
tio maior q̃ animi est: ꝙ si reliqui itineris tædiũ subierit: Rhodan⁹ mihi pro uehiculo erit.
Interim ut noris ubi sum: hæc tibi festinante nuncio transcurrere nõ piguit. De fratre item
tuo: duce olim: nunc (da dolori ueniam) desertore meo: nusq̃ alibi q̃ apud ipsum conque/
ri uisum est: quã querelã: ut sibi q̃primũ mitti iubeas: orat⁹ facito. Et Vale nostri memor.

Frãcisci Petrarchæ ad Iacobũ Columnæ Lombericensem præsulem: ꝙ se nõ expectato Romam petierit familiariter conquerentis: simulq; non pauca de fi/de & taciturnitate cõmemorantis: Epistola. V.

A

Euertebar e germania & iam Lugdunũ peruenerã: precum tuaꝝ & desiderij mei
uncis retrahentibus: non tam poetico aut physico: q̃ cursorio more festinans. Illic
cursui meo molestissimũ frenum adhibuit insperatus rumor aufugisse te absentiæ
meæ uelut oportunitate captata & sine me Romã petijsse: q̃d ꝓfecto nunq̃ facturꝝ esse pro/

Amare & nõ amari nihil miserius

miseras. Quid dicã? Amante non amato nil reor esse miserius. Quomodo aũt te: seu quib⁹
primũ uerbis aggrediar? Suspitiosũ ne an tuoꝝ cõtẽptorẽ putem? Nihil morib⁹ minus tu/
is cõuenit. Obliuiosum querar mirator ipse memoriæ tuæ? Fidefragũ dicam: sed notissima
fides est. Quid ergo? Tu culpæ nomen inuenies & teipsum condemnabis: uel si libet absol/
ues: apud tribunal tuũ tecum agiẽ: tu idem & reus & testis & iudex eris. Sede igitur & me/
cũ aliquãtisper æq̃ iure discepta. Aequat enĩ amor ĩparia. Qꝫ si contra me forte lingua tua
ꝓnũciauerit: ad consciam ꝓuocabo. Rñde dolori meo quærẽti: Cur tu Romæ: ego ĩ Gallia
sum? Quid tãto diuortio dignũ feci? An ut ĩutilis & inamœna sarcina ĩ tergũ abijcior? De
utilitate quidẽ uideris: de reliquo (qm̃ dolor ingẽs libertatis assertor esse solet) ipse pronũ/
cio. Nulla igitur (si te noui) amœnior: nulla curis tuis oportunior: tecũ est Lelij mei & cæte/
rorum pace dixerim quibus (ut me æquare audeam) superbe forsitan fortunæ illoꝝ cogit
& dolor mei: Ego enim te mũdo prætuli: tu mihi quæso quid nõ præfers? An timuisti ne se/
cretum tuũ ex me in uulgus erumperet? Ita ne rimosum expert⁹ es: ita infirmi ac futilis ani/
mi: cui tam facile commissa difluerent? Egisti incaute qui mihi totiens grauiora crediderís.
Sed (crede mihi) quoniã hodie (ut uideo) dolor uerecũdiã superat: crede inquã mihi pater
optime: nullius (quẽ quidẽ ego nouerim) fido silentio secundus sum. Nemo me ideo ꝙ se/

B

creta nõ teneã: ne dicã fideli amicitiæ: sed uel senatorio gradui: uel sacerdotio cereris inhabi

Apud Persas fidẽ & taciturnitatem eẽ integerrimam

lem arguerit. Legim⁹ apud Persas: nihil fide sanctius: nihil pulchrius silentio: nihil loqua/
citate deformius. Itaq; illud uel morte custodiũt: hanc morte castigãt: non est qui quocũq;
supplicio sui regis pãdat arcanũ. Si quis forte contrafecerit: nullo nõ supplicio dignus ha/
bebitur preclare. Quid enĩ oĩno facilius q̃ tacere? Ad quid ergo utilis: aut cui magnæ rei
sit habendus idoneus: qui rem longe facillimã implere nequiuerit? An uero occupationes
meas interrumpere noluisti? Cõuersatio igiẽ lõgæua quid profuit? Non dũ intelligis: non
esse me de illoꝝ gregẽ qui (ut ait Flaccus) breui fortes iaculanẽ æuo multa: qui terras alio
calẽtes sole ꝑmutãt: qui penetrãt aulas & limina regũ: Vt Virgilius ait: qui aĩm suũ in fru/
sta discerpũt: huic arridẽt: illi seruiũt: neminẽ ex integro diligũt: nulli plene confidunt: certe
ego qui sim nescio. Valde enĩ ĩ iudicio reꝝ nostraꝝ fallimur: Sed ut sim de grege nihil optã/

tium: magnopere laboro: de multis nūq̃ speraui: Sciebam enim q̄ qui paucorum similis fieri studet: multis fiet inuisus. Spes & occupationes meæ in te hactenus sitæ erant: In quo si me diutius errare non es passus: perurbane mecum agi non negauerim: q̄ alienationem animi tui: non contumelioso quidem actu: nō uerbo aspero: non graui supercilio: sed fugæ silētis indicio perceperim. Sin experiri aut inflāmare desiderium meū cogitasti: uide ne aduersus imbecillem animū nimis aculeatū ludi genus elegeris. At forte indulgentior causa est: pepercisti arbitror labori meo: ueritus ne fastidio pelagi impar essem: & quoniā id tibi quoq̃ restat iter per siticulosam Apuliam: sub æstiuo sole deficerē. Sed quæso nonne hoc tuo de me iudicio iniuriosus es famæ meæ? Vbi ego hanc opinionē merui? Quis me labor fregit: aut terruit? Sola uidendi dulcedo per ignotam me Barbariem circumducit: per Italiam credo pulchra necessitas nō duxisset: sub pireneis olim collib⁹: ut tibi comes essem: nisi pudet: quātis me precib⁹ ac blanditijs onerasti? Quanq̃ (ut uerum fatear) sequebar ego prope cupidi⁹: q̄ detrahebar: quid ita nunc sub Apœnini iugis comes esse non merui? Nisi forte inertiam meam illa peregrinatio patefecit: tu uero quotidie miraberis unde ea laborum patientia in litterarum ocio mihi nato ac enutrito: præsertim cū & anni tempus esset aduersum & uepricosū iter & inculta regio (quodq̃ sup omnia nos angebat) cōuersatio dura & multū nostris moribus aliena. Sed forte (quoniā sensim ratiocinatio ad uerum ducit) non quæcūq̃ potuimus possumus: dies auget: dies imminuit ab ea peregrinatione: quarta nūc æstas agitur: triēnio senior factus sum: qd' tempus non tantū mutādo corpusculo mortalis hoīs: sed euertendis imperijs atq̃ urbibus late patet. Ludo tecū (ut uides) Magnus interdū dolor ubi lamenta defuerint in iocos uertitur: oīnis quidē dies fateor gradus est ad mortē: & uagiētes in cunabulis infantes: crescendo pariter senescunt. Neq̃ tamen ea ætas est mihi: quæ naturale detrimentū sentiat: quippe quæ nondū plena est. Itaq̃ crescentibus ad huc ānis ꝓcedo: multoq̃ & membris & animo ualidior indies fio: q̄uis non ignorē quid sequatur. Viator enī quo altius ascendit: eo descensui proximior fit: & si dici fas esset: quodāmodo ascendendo descendit. Idem mihi accidit: Interim tamen ascēdo. Quæ cū ita sint: Idoneā facti tui causā forte tu noueris: ego eam palpitabūdus inquiro nec inuenio: & hoc uno uel maxime amare me intelligo (q̄ amantiū mos est primis quidē offensionibus moueri: mox ubi flāmā extinguere non dat ad excusationū medicamēta confugere: & qd' acrius factū dolent: uel nequaq̃ factū si liceat: uel bono aīo factum dicere). Hoc igit ago si possum: ut iure desert⁹ uidear: qd' utinam mihi persuadeā: & profecto fieri potest ut tu nec ꝓfectionē meā impedire uolueris: nec potueris reditū expectare: & cū me ab amplexu tuo lachrymantē dimitteres: nouam mihi gemendi materiā inculcare uolueris. Vellem inclæmētior fuisses: pietas enim tua in contrarium uersa est. Inexpectato nil hoste nocentius: & intempestiua quælibet grauiora sunt. Vnde si absq̃ fletibus esse nō poterā: melius tunc fleuissem: quoniā natura hoc habet: ut abeuntiū potius q̄ redeuntiū comites lachrymas uideamus. Tu precor q̄ primū cogita: qualiter te mihi exundanti illo defendas eloquio: q̄ uere nihil ad rem: mō uerisimiliter satis erit. Credere parato nulla inefficax persuasio est: Interim facilius inducar ut tuæ culpæ ignoscam: q̄ fortunæ meæ. Vale nostri memor.

C

D

Oīs dies gradus ē ad mortem

Inexpectato hoste nil nocētius

Francisci Petrarchæ ad Thomā Messanensem: dialecticorum inanē ac contentiosam petulantiam detestantis: Epistola. VI.

Emerarium est cū eo hoste cōfligere: qui nō tam uictoriā appetit q̄ certamen. Scribis quēdā senē dialecticū: litteris meis uæhemētissime ꝓmotū: q̄si artificiū suū ego dānauerim: ideo palā fremere & minari multa se q̄ in studia nostra suis litteris inuecturum: eas te litteras multis neq̃q̄ mēsibus expectasse. Noli eas expectare amplius: crede mihi: nūq̃ uenient. Hoc modestiæ remāsit: Siue id stili pudor: siue ignorātiæ cōfessio est: linguā īplacabiles: calamo nō cōtendūt. Nolūt apparere q̄ friuola sunt qbus armant: ideoq̃ more parthico fugitiuū pugnæ gen⁹ exercēt: & uolatilia uerba iactātes: quasi uētis tela committūt. Cū his (ut dixi) suo more contenderē temerariū est: quippe q̄ summā uoluptatē ex cōtentione pcipiūt: quib⁹ nō uerum iuenire ꝓpositū est: sed altercari. Atq̃ Varrōis ꝓuerbiū ē: Nimiū altercādo ūitas amittit. Noli aūt trepidare: ne ī aptū scripturæ solidiq̃ colloquij capū descendāt. Hi sunt enī de qbus Quītilian⁹ int institutiōes oratorias loquebat: q̄s reperias ī disputādo mire callidos: cū ab illa cauillatiōe discesserint: nō magis sufficere ī aliq̄ grauiore actu q̄ pua quædā aīalia: quæ in angustijs mobilia cāpo deprehendunt: merito itaq̃ campū timēt: uerum est enī illud eiusdē: diuerticula & anfract⁹ suffragia esse infirmitatis:

A

Nimiū altercando ueritas amittit

B

ut qui cursu parꝫ ualēt: flexu eludāt. Tibi ꝟo amice unū hoc dixisse uelim: Si uirtutē: si ueritatē sequeris: id gen⁹ hoīm uita. Sed quo nā fugiem⁹ a facie insanoꝝ: si ne insulæ quidem tutæ sūt: Ergo nec scylla nec charybdis obstiterit q̄ min⁹ hæc pestis ī Trinacriā trāsnataret: īmo ꝟo iā insularꝫ peculiare malū est. Si dialecticoꝝ agmini Britānico Aetnea nūc nouoꝝ Cyclopū acies accesserit: hoccine est qđ in Cosmographia Pōponij legerā: Siciliæ maxie similē esse Britanniā. Ego quidē putabā similitudinē hāc in terrarꝫ situ ac ꝑpe triāgulari utriusqꝫ specie: & fortasse etiā ī circūfusi maris ꝑpetua collisiōe cōsistere: Nihil de dialecticis cogitabā. Audierā Cyclopas primū: postea tyrānos: utrosqꝫ feroces īcolas: tertiū mōstri genus aduenisse n̄ nouerā: armatū enthymemate bis acuto: & ipso tauro Minitani littoris feruore ꝑeaci⁹. Vnū sane & ego pridē aīaduerterā: & tu nūc admones: eos sectā suā Aristotelici noīs splēdore ꝑregere: dicūt eīn Aristotelē ita solitū disputare. Est fateor q̄lisq̄lis excusatio claroꝝ ducū inhæsisse uestigijs: Nā & Marc⁹ Tulli⁹ nō inuitū se cū Platone si oporteat erraturꝫ dicit. Sed fallunt: Aristoteles enī uir ardētis ingenij: de reb⁹ altissimis uicissim & disputabat & scribebat: Alioqn unde hui⁹ tam multa uolumina sūmo studio & tātis exhausta uigilijs: inter multoꝝ & præsertim illius fortunati discipuli: graues occupatiōes & ī ætate nō lōga si quidē circa illū apđ scriptores infamē: tertiū scꝫ & sexagesimū uitæ annū defunctum accepim⁹: Isti aūt cur a duce suo tam diuersi abeūt: Cur quæso Aristotelicos dici iuuat: & nō potius pudet: Nihil illi tāto philosopho dissimili⁹ hoīe nihil scribēte parꝫ intelligente multūqꝫ & inutiliter clamāte. Quis illas cōclusiunculas nō rideat: quibus literati hoīes se simul & alios fatigāt: In quib⁹ oēm ætatē conterūt: quippe ad illa inutiles: ad hocipsum præcipue dānosi: qualia sunt quæ a Cicerone & a Seneca plurib⁹ locis irridenᵗ. Quale est illud Diogeni ꝓpositū: quē dū cōtumeliosus dialectic⁹ ꝟbis esset aggressus hoc mō: Qđ ego sum id tu nō es. Annuissetqꝫ Diogenes. Ille subiunxit: hō aūt ego sum: cū id etiā nō negasset: conclusionē subintulit cauillator: Homo igiᵗ tu nō es: Enīuero ultimū hoc inqt Diogenes falsum est: & si uerꝫ fieri uis: a me incipe. Multa sunt id gen⁹ ꝑridicula: in q̄bus quid quærant: an famā: an oblectamentū: an bene beateqꝫ uiuēdi consiliū: sciūt ipsi forsitan: mihi nihil ignoti⁹. Nā lucrꝫ aut digna studioꝝ merces nobilib⁹ ingenijs uideri debet. Mœchanicoꝝ est lucra captare: Honestarꝫ artiū generosior finis est. Dū hæc audiūt irascūᵗ: Est enī fere multiloquiū cōtentiosi hoīs iracūdiæ ꝓximū. Ergo inquiūt dialecticam tu cōdemnas: Absit. Scio enī quantū illi Stoici tribuāt: secta philosophoꝝ fortis & mascula: cui⁹ cū sæpe alias: tum ī libro de finibus Cicero noster meminit. Scio q̄ una liberaliū est: & grad⁹ ad alta nitentibus: Interqꝫ philosophoꝝ dumeta gradiētibus: nō inutilis armatura: excitat ītellectum: signat ueri uiā: mōstrat uitare fallacias: deniqꝫ si nihil aliud: ꝓmptos & ꝑargutulos facit. Hoc ita esse nō inficior: sed nō statim qua honeste transimus laudabiliter īmoramur: quinīmo uiatoris insani est amœnitate uiarꝫ metā quā destinauerat obliuisci: multa cito transisse & nusq̄ citra terminū substitisse uiatoris laus est. Et q̄s nō uiator ex nobis est: Breui oēs aduersoqꝫ tp̄e ranq̄ hybetno pluuialiqꝫ die longū ac difficile iter agim⁹: cuius dialectica pars esse potest: utiqꝫ terminus nō est: & potest ꝑs esse matutina: nō serotina: plurima quidē honeste fecim⁹: quæ turpissime facerem⁹. Si enī dialecticæ scholas: qđ ī eis pueri lusimus: senes relinquere nescimus: eodē iure nec par impar ludere: nec arūdine tremula equitare pudeat: nec rursum cunis infantilibus agitari. Sūt miræ uarietates reꝝ ac uicissitudines temporꝫ: quas occurrēs natura fastidio uigilātissimo artificio meditata est: Eas nō putes in anni tantū circulo: sed multomagis ī lōga ætate reperiri: Ver florib⁹ & arboꝝ comis: æstas frugibus diues est: autūnus pomis: hyems niuib⁹ abundat. Hæc mō nō tantū tolerabilia: sed grata: si ꝑuertanᵗ fiēt cōcussis naturæ legib⁹ īportuna. Et nemo erit: q̄ uł hyemis glaciē æquo aīo ꝓ æstatē ꝑferat: uel solis ardorē alienis mensibus sæuientē: Sic nemo reperiᵗ qui uel senem infantibus colludentem non oderit aut rideat: uel puerꝫ canū aut podagricū non mireᵗ. Quid aūt quæso ad oēm disciplinā tam utile: īmo tam necessariū est q̄ ipsarꝫ litterarum prima cognitio: in q̄bus oīm studioꝝ fundamēta consistūt: Sed ex diuerso qđ sene ridiculosius in talib⁹ occupato: Tu ergo senis tui discipulos meis ꝟbis excita: neqꝫ deterreas sed hortare: nō quidē ut ad dialecticā sed ut per eā ad meliora festinēt. Seni aūt dic non me liberales artes dānare: sed senes pueros. Vt enī nihil elemētario sene turpi⁹: qđ ait Seneca: sic nihil dialectico sene deformius. Et si syllogismos eructare cœperit: fuge consulo: ac iube illū disputare cum Encelado. Vale.

C

Diogenis callida responsio dialecticæ interrogationi

D

Insani uiatoris est uiā propter amœnitatem obliuisci.

E

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messaneñ. eundẽ quid in Inuentionibus & ui ingenij obseruare debeat instruentis: Epistola. VII.

q Vid agendũ tibi sit cõsulis: in eo statu in quo fere oĩs scribentiũ turba est: qñ & sua cuiq; nõ sufficiũt & uti pudet alienis: & interim a scribẽdo cessare nõ sinit ipsa rer̃ dulcedo insitaq; mortaliũ animis gloriæ cupiditas. Sic itaq; pplexus atq; hæsitãs ad me redis: Primũ oĩm cõsulti⁹ fuerat certiorẽ adijsse cõsultorẽ: a quo uel multa & uaria: uel unũquodcũq; optimũ & electissimum esset accepisses. Enimuero nunc ad ostiũ paupis pulsasti: unde tamen: me uolente: non oĩno uacuus abibis: qđ ab alio mendicaui: id tibi li bens impertiar. Mihi quidem fateor: de hac re nõ amplius q̃ unicũ consilium est: qđ si for tassis inefficax expimento deprehẽderis: Senecã culpabis. At si efficax: sibi non mihi grati am referes. Dehinc in oẽm euentum: illũ nõ quidẽ solũ: nam & hoc ante Flaccus dixerat: & (qđ satis auguror) ante Flaccũ alij: qđ quærẽdi nũc ociũ nõ est: sed expressiorẽ habeas ue lim consilij huius auctorẽ. Cuius sũma ẽ: Apes in inuentionibus imitãdas: quæ flores nõ quales acceperint: referũt: sed cæras ac mella: mirifica quadã pmixtione conficiũt. Eius au tem nõ sensum mõ sed uerba Macrobi⁹ in saturnalib⁹ posuit: ut mihi quidem uno eodẽq; tempore: qđ legendo simul ac scribendo pbauerat rebus ipsis improbare uidereẽ: Nõ eñi flores apud Senecã lectos i fauos uertere studuit: sed integros & quales in alienis ramis in uenerit ptulit: quãq̃ qđ alienũ ego aliqd dixerim: licet ab alijs elaboratũ: cũ Epicuri sentẽ na sit ab eodẽ Seneca relata: quicqd ab ullo bene dictũ est nõ alienũ esse sed nostr̃. Non est itaq; cur Macrobius culpãdus sit q; magnã epistolæ unius partẽ in procæmio opis illi⁹ nõ tam transtulit q̃ transscripsit: Id eñ & mihi forsan interdũ & multis maiorib⁹ accidit: Sed illud affirmo elegantioris esse sollettiæ ut apiũ imitatores nostris uerbis: q̃uis alior̃ hoĩm sentẽtias pferamus. Rursus nec huius stilũ aut illius: sed unũ nostr̃ conflatũ ex plurib⁹ ha beamus. Fœlicius quidẽ nõ apiũ more passim sparsa colligere: sed quorundã haud multo maior̃ uermiũ exemplo: quor̃ ex uisceribus sericũ pdit: ex seipso sapere potius & loq: dũ modo & sensus grauis ac uerus & sermo esset ornatus. Ver̃ quia hoc aut nulli prorsus: aut paucissimis datũ est: feramus æquanimiter ingenij nostri sortem: nec altioribus inuiden tes: nec despicientes qui infra nos sunt: nec parib⁹ importuni. Scio aũt quid tu nunc tacit⁹ dicis: Homo hic me a studio retrahit & ab industria dehortaẽ: dũ patienter ignorantiã ferre docet: Ego uero nihil magis cauendũ arbitror: q̃ ne ignauia cõsenescat ingeniũ: Licet eñi Cicero scribat uideri sibi hoĩes cũ multis rebus humiliores & infirmiores sint: hac re maxĩe bestijs præstare q; loqui possunt: tñ id uel oratori ad cõmendationẽ artis quã tradebat in dulgendũ fuit: uel sic accipiendũ ut ipsum loqui posse sine præuio intellectu esse non possit: Alioqn multo mihi potius uideẽ in eo præcellere: q; intelligere: q; multa scire ac meminis se possunt: qđ bæluis natura nõ tribuit: tam&si aliquã intellectus discretiõis & memoriæ similitudinẽ habere uideaẽ. Quid ergo? Hortor atq; obsecro: ut oĩni uigilãtia & sũmis uiri bus: animi tenebras: ignorantiã depellam⁹: enitamurq; i terris aliquid addiscere: quo uia nobis ad cœlũ fiat: Sed interdũ meminerim⁹: si forte (quia nõ oĩes uno sydere nascimur) tarditati nostræ iter ad sũma nõ pandiẽ: decere nos ingenij terminis esse cõtentos quos de⁹ nobis & natura præfixerint. Qđ nisi fecerimus: nunq̃ sine mẽtis anxietate futuri sumus: Q̃diu eñ in cognitionẽ rer̃ ibim⁹: qđ iter nunq̃ intermittere usq; ad extremũ spiritũ de bemus: noui q̃tidie recessus apparebũt: ad q̃s se ignorãtia nostra porriget: hinc mœror & indignatio & contẽptus nostri: quas latebras (qñ uulgus indoctũ non uidebit) læti⁹ deget atq; tranquillius: Ita fiet ut sciẽntia quæ ingẽs causa sacræ delectatõis esse dẽbuerat: mole stissimam sollicitudinẽ inferat: & uitã cuius se ducẽ pollicebaẽ interimat. Assit ergo cunctis in rebus modestia. Illa nobis suadebit: ut nõ in his solũ quæ fortunæ aut corpis dicunẽ: sed in his etiã quæ animi bona sunt quæcũq; nobis portiuncula obuenerit: de modicis q̃z non modicas grates agere consuescamus largitori æterno: qui optime qd nobis expediat uidet idq; largitus est: nõ qđ delectabilius sed qđ oportunius nouit. Et nimir̃ sicut iure laudaẽ senex paucor̃ ille iuger̃ qui regũ æquabat opes aĩo: sic ille laudabitur deformis: hebes aut balbus: qui Alcibiadis formã aĩo: qui Platonis ingeniũ: aut eloquẽtiã Ciceronis æquaue rit. Cui igiẽ ingeniũ deest: non desit æquanimitas: cui adest: assit & moderatrix rer̃ oĩm dis cretiõ: ut icorrupto iudicio uires suas extimet. Ne forte sibi blandiẽs & ipse se fallẽs impor tabili fasce prægrauet: cõtra illud qđ in arte poetica scriptũ est: Sumite materiã uestris qui scribitis æquã Virib⁹ & uersate diu: quid ferre recusent: quid ualeãt humeri. Nempe adiu

A

Apes in inuẽtionib⁹ imitã das esse

B

C

D

tiandum ſtudio ingeniū eſt & meditatiōibus ſubleuandū: ſed minime cogendū q͂ nō poſ-
ſit aſcendere: Alioquin præterꝗ̃ ꝙ conatus erit irritus ſæpe accidit: ut dum impoſſibilia
cupimus: poſſibilia negligamus. Dictū breue ſed utile (niſi fallor) & memorabile inſeram:
(Quintilianus) qđ apud Quintilianū acutiſſimū uiꝝ legi: qđ qm̄ breuit̄ ac dilucide ab eodē ſcriptū erat:
mutare uerba nō libuit. Accidit eñ inquit etiā ingenioſis adoleſcētibus frequēter ut labo-
re conſumant̄ & in ſilentiū uſq; deſcendant: nimia bñ dicēdi cupiditate. Qua de re memini
narraſſe mihi Iuliū ſecundū: illū æqualē meū: atq; a me (ut notū eſt) familiarit̄ amatū: mi-
(Iulius Florus) ræ facundiæ uiꝝ: infinitæ tñ curæ quid eſſet ſibi a patruo ſuo dictū. Is fuit Iulius Florus in
eloquentia Galliaꝝ (qm̄ ibi demū exercuit eā) princeps: Alioqñ inter paucos diſertus: &
dign⁹ illa ꝓpinquitate. Is cū ſecđ m ſcholæ adhuc operatū: triſtē forte uidiſſet: interrogauit
quæ cauſa frōtis tā obductæ: nec diſſimulauit adoleſcēs tertiū iam diē eſſe ꝙ oī labore ma-
teriæ ad ſcribendū deſtinatæ nō inueniret exordiū: quo ſibi nō præſens tm̄ dolor: ſed etiam
deſpatio in poſteꝝ fieret. Tū Florus arridēs: nūqd tu inqt melius dicere uis ꝗ̃ poteſ? Hoc
(E) nepoti ſuo Florus. Quintilian⁹ aūt nobis imo oībus: Ita inqt ſe res habet: Curandū eſt: ut
ꝗ̃ optime dicam⁹: dicedū tñ ꝓ facultate: Ad ꝓfectū eñ opus eſt ſtudio: non indignatione.
Qđ conſiliū ab eloquentia ad actus alios uitæ hoīm multipliciter trahi poteſt: Sed qm̄ de
ingenio facūdiaq; ſermo erat: utriuſq; rei ut cæteraꝝ oīm: diuitiæ & paupꝫtas æquo aīo fe-
rendæ. Si quē ſane tam benigno lumine aſtra reſpexerint: ut ipſe ſibi ſine externæ opis ad-
miniculo ſatis ſit: & ꝑ ſeipſum magnificos ſenſus poſſit exprimere: multum habet qđ dono
gratiæ cœleſtis aſſeribat: caueat inſolentiā: & cū multa hūilitate fruat̄ munerib⁹ dei: ſuum
apibus morē inqt: Nos aūt qbus nō tā magna cōtigerūt: apes imitari nō pudeat. Illæ qdē
(Virgilius. iiij. Geor.) ut Virgil⁹ noſter ait: Vēturæ hyemis memores æſtate laborē Experiunt̄: & ī mediū quæſita
reponūt. Expiamur & nos dū tēpus eſt: dū feruet ætas & uiget ingeniū: Nō expectem⁹ do-
nec frigus ſenectutis obrepat: & æſtiuæ claritati nubila hyberna ſuccedant. De apib⁹ apud
eundē poetā legim⁹: ꝙ eas æſtatæ noua ꝑ florea rura: exercet ſub ſole labor. Et iteꝝ alio lo-
co: ꝙ illæ in pratis æſtatæ ſerena florib⁹ inſidūt uariis: & cādida circū lilia funduntur: ſtrepit
oīs murmure cāpus. Si uolum⁹ itaq; conſiliū ad utilitatē noſtrā lati⁹ extēdere: quæcūq; de
apibus ſcripta ſunt: ad humanæ inuentionis induſtriā referam⁹: Aeſtas noſtra qđ eſt aliud
niſi ætas iſta flagrantior? Rurſus quid eſt algenti brumæ ſimilius ꝗ̃ ſenectus? Quē ꝟo tūc
nobis huius tꝑis: aut ocii fructū ſperandū eſſe ꝓponimus: ꝗ̃s ingenii meſſes: ſi nūc facie la-
boris exterriti ceſſamus? Quid ex horreis noſtris poſteritas feret: ſi deſidia torpēte conſiſti-
(F) mus? Nudus ara: ſere nud⁹: hyems ignaua colono. Sed ne ab apibus: ad colonos dilabat̄
oratio: nūc potius: nūc in pratis & ꝑ rura multoꝝ florib⁹ uariis inſidamus: ꝑſcrutemur do-
ctorum hoīm libros: ex quibus ſentētias florentiſſimas ac ſuauiſſimas eligētes candida cir-
cum lilia fundamur: Idq; ſicut indefeſſe: ſic modeſte leniterq; faciendū eſt: ſtudioꝝ noſtrorū
nō inanem uulgi gloriā uentoſæ cōtentionis argutiis partam: ſed ueritatis effectū ac ꝟtutiſ
honeſtiorē terminū ſtatuamus. Licet (mihi crede) ſine clamoſis altercationib⁹ ſcire aliquid:
Nō facit clamor ſed meditatio doctorē. Profecto itaq;: niſi uideri magis ꝗ̃ eē ꝓpoſitū nobiſ
eſt: nō tam plauſus inſanæ multitudinis: ꝗ̃ ueritas ī ſilentio placebit. Erimuſq; tenui ſono
ꝓtuliſſe nobis ipſis interdū autenticaꝝ ſcripturaꝝ uerba cōtenti: Atq; ita nō fragore reſo-
nabit: ſed ſtrepet oīs murmure campus. Et qm̄ (ut uides) liberali⁹ ago ꝗ̃ dubitatiōis tuæ
neceſſitas exigebat: Aliud etiā præmiſſis addiderim: ut oēm locū fugias: ubi aut turpiter:
aut cū pompa uiuit̄ & ad ſolius famæ popularis arbitriū: nec minus tibi ꝗ̃ apib⁹ peſtiferū
ſcias habitaculū. Aut ubi odor cœni grauis: aut ubi cōcaua pulſu ſaxa ſonant uociſq; offen-
ſa reſultat imago. Neq; tibi ſoli hoc dictū putes: ſed oībus quicunq; in aliq̃ reꝝ laudabiliū
inuētione uerſant̄. Duob⁹ his præcipue nobilia multoꝝ ſuffocātur ingenia: libidinū cōſue-
tudine & opinionū ꝑuerſitate uulgariū. Dū eñ illa ſedet intrinſecus: exterius iſta circumſi-
det: eneruatur animus & longius ab ipſa ueritatis agnitione diſtrahitur. Hæc uiſa ſunt de
(G) apium imitatione quæ dicerē: quaꝝ exēplo ex cunctis quæ occurrent electiora in alueario
cordis abſconde: eaq; ſumma diligentia parce tenaciterq; conſerua: ne quid excidat ſi fieri
poteſt: Ne ue diutius apud te qualia decerpſeris: maneant caue. Nulla quidē eſſet apib⁹ glo-
ria: niſi in aliud & in melius inuenta conuerterent. Tibi quoq; ſi qua legendi meditandiq;
ſtudio reppereris: in fauū ſtilo redigenda ſuadeo. Hinc enim illa profluent quæ tibi iure op-
timo & præſens & uentura ætas attribuet. Atq; ut nullos hodie floſculos: niſi ex Virgilia-

nis carpamus arboribus: hinc anni tempore certo dulcia mella præmes: nec tantum dulcia quantum & liquida & durum bacchi domitura saporem. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messanen. Eloquentiã animiq; æquitatẽ cæteris rebus esse anteponendam exhortantis: Epistola. VIII.

a Nimi cura philosophum quærit: eruditio linguæ oratoris est propria. Neutra nobis negligenda: si nos (ut aiunt) humo tollere: & per ora uirũ uolitare nobis propositum est. Sed de priore alibi: magna enĩ res est & labor ingens: sed messis ubertima: Hoc loco (ne in aliud exeam q̃ qđ me ad calamũ traxit) exhortor ac moneo: ut non uitã tantum & mores (quod primũ uirtutis est opus) sed sermonis etiam nostri consuetudinem corrigamus: qđ artificiosæ nobis eloquentiæ cura præstabit. Nec enim: paruus aut iudex animi sermo est: aut sermonis moderator est animus: alter pendet ex altero. Cæterũ ille latet in pectore: hic exit in publicum. Ille comit egressurum & qualem esse uult fingit: hic egrediens qualis ille sit nũciat. Illius paret arbitrio: huius testimonio credit. Vtriq; igitur consulendum est: ut & ille in hunc sobrie seuerus: & hic in illum ueraciter nõ sit esse magnificus. Quanq̃ ubi animo consultũ fuerit: neglectus esse sermo non possit: sicut ex diuerso adesse sermoni dignitas nõ potest: nisi animo sua maiestas affuerit. Quid enĩ attinet q̃ Ciceronianis te fontibus prorsus immerseris: q̃ nulla te neq; nostrorũ scripta prætereant: ornate quidem: lepide: dulciter: altisone loqui poteris: grauiter: sæuere: sapienterq;: & (qđ summa per omnia est) uniformiter certe non poteris? Quoniã nisi primũ desideria inuicem nostra conueniant (quod præter sapientem: scito nemini posse contingere) illud necesse est ut dissidentibus curis & mores & uerba dissideant. At bene disposita mens instar in monte serenitatis: placida semper ac tranquilla est: scit quid uelit: & quod semel uoluit: uelle nõ desinit. Itaq; tam&si oratoriæ artis ornamenta nõ suppetant: ex seipsa magnificentissimas & certe sicut consonas elicit. Negari autem nequit quiddam singularius emergere quotiens cõpositis primum animi motibus: quibus æstuantibus nihil fœliciter euenturum sperare licet: eloquentiæ studio tempus impenditur: quæ si nobis necessaria non foret: & mens suis uiribus nisa: bonaq; sua in silentio explicans: uerborum suffragiis non egeret: ad cæterorũ saltem utilitatem: quibus cum uiuimus laborandum erat: quorum animos nostris collocutionibus plurimum adiuuari posse nõ ambigitur. Instabis autem & dices: Heu quãtum & nobis tutius: & illis efficacius fuerat suadere: ut eorum oculis nostræ uirtutis exempla præberemus: quorum illi pulchritudine delectati ad imitationis impetum raperentur: Natura enĩ hoc habet: ut multo meliꝰ: multoq; facilius factorũ q̃ uerborũ stimulis excitemur: perq; hanc uiam expeditius ad omnem uirtutis altitudinem consurgamus. Ego uero non aduersor: Quid enim de hoc sentirem: iam tũc intelligere potuisti: cum imprimis animum componendum esse præmonui. Non equidem sine causa reor dixisse Satyricum: Prima mihi debes animi bona: non essent autem prima: si quod illa præcederet: Verumtamen quantum q̃z ad informationẽ humanæ uitæ possit eloquẽtia: & apud multos auctores lectum: & quotidiana experientia mõstrante compertũ est: q̃ multos quibus nihil oĩno loquẽtiũ exempla contulerant: ætate nostra uelut experrectos agnouimus: & a sceleratissimæ uitæ cursu: ad summam repẽte modestiam: alienis tantum uocibus fuisse conuersos. Non referam tibi nunc quæ de hac re Marcus Cicero in libris Inuentionum copiosius disputat: Est enim locus ille notissimus: nec fabulam Orphei uel Amphionis interseram: quorum ille bæluas immanes: hic arbores ac saxa cantu mouisse: & quocũq; uellet duxisse perhibetur: non nisi propter excellentem facundiam: qua frætus alter libidinosos ac truces: brutorumq; animantium moribus simillimos: alter agrestes & duros in saxi modum atq; intractabiles animos ad mansuetudinem & omnium rerum patientiam credit animasse. Adde q̃ hoc studio multis in longinqua regione degentibus prodesse permittimur: Ad quos enĩ nostri copia & conuictus nunq̃ forte uenturus est: sermo perueniet. Iam uero quãtum posteris collaturi simus: optime metiemur: si quantum nobis contulerint maiorum nostrorũ inuẽta meminerimus. Sed hic rursus occurres: Quid enĩ est opꝰ amplius elaborare: si oĩa quæ ad utilitates hoĩm spectãt: iã añ mille annos tã multis uoluminibꝰ stilo ꝑrsus mirabili & diuinis ĩgeniis scripta manẽt: Pone quæso hãc sollicitudinẽ: nunq̃ te res ista trahat ad ieiuniã. Hũc enĩ metũ & qdã ex ueteribꝰ nobis abstulerũt: & ego post me uẽturis aufero: Decẽ adhuc redeant annorũ milia: sæcula sæculis aggregentur: nunq̃ satis laudabit uirtus: nunq̃

Iudex animi sermo: moderator sermõis animus est

A

Solus sapiens animi desideria temperare potest

B

Natura suadẽte hoĩes potiꝰ factis q̃ ũbis excitantur

C

Cicero in li. Inuentionum

D

ad amorẽ dei:ad odiũ uoluptatũ præcepta ſufficiẽt: nunq̄ acutis ingeniis iter obſtruet ad nouarũ rerũ indaginẽ. Bono igif aio ſim⁹: nõ laboram⁹ in irritũ:nõ fruſtra laborabunt qui poſt multas ætates ſub finẽ mũdi ſeneſcentis orient: Potius illud metuendũ ẽ:ne prius homines eſſe deſinãt q̄ ad intimũ ueritatis arcanũ humanorũ ſtudiorũ cura ꝑuenerit. Poſtremo ſi cæterorũ hoim charitas nulla nos cogeret:optimũ tñ & nobiſipſis fructuoſiſſimũ arbitrarer:eloquentiæ ſtudiũ:nõ in ultimis habere. De ſe alij uiderint:de me aũt quid mereãtur in ſolitudine quædã uoces familiares ac notæ: nõ mõ corde cõceptæ ſed etiã ore ꝓlatæ: quibus dormitantẽ aĩm excitare ſoleo:q̄ præterea delectet uel aliorũ uel mea nõnunq̄ ſcripta reuoluere: quantũ ue ex ea lectione exonerari me ſentiã grauiſſimis acerbiſſimiſq̄ moleſtijs:nõ facile dictuꝝ me ſperauerim. Eoq̄ magis ꝓprijs adiuuor interdũ: quo illa lãguoribus meis aptiora ſunt: quæ cõſcia man⁹ medici languẽtis:& ubi dolor eſſet ſenriẽtis:appoſuit. Qđ nunq̄ ꝓfecto cõſequerer niſi uerba ipſa ſalutaria demulcerẽt aures & me ad ſæpius relegendum ui quadam inſitæ dulcedinis excitantia:ſenſim illaberentur atq̄ abditis aculeis interiora transfigerent. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Thomã Meſſanenſem:quendam ſenem dialecticũ deteſtantis: Epiſtola.IX.

A

f Eniculũ tuũ optime ualentẽ noueris:mores nõ aĩo tm̃:ſed & corpori opitulãtur: frugalitas bonæ ualitudinis ſoror ẽ:hũc(niſi fame conficit)imortalẽ ſcito:Ita ſiccum & defæcatũ corpuſculũ eſt:ita nihil loci febribus aut podagræ. Victũ homia aſpect⁹ ipſe teſtat:uultus:pallor:macies & oculorũ ſpec⁹ & triſte ſupercilũ & inculta ſæueritas. Accedit in coturni morẽ ſubductus calce⁹ & attritũ ſenio palliolũ: mõ literas noſſet philoſophũ aut poetã diceres:phyſicũ em̃ tergũ:tragicos pedes habet: quicqd ad hæc additur ſuꝑuacuũ erit. Vt tñ paucis expediã:haud abſimilis eſt ſeni Plautino: cuius mores atq̄ aĩm mordaci ſale reſpergẽs ſeruus ille i Aulularia. Pumex inqt nõ æque arid⁹:atq̄ hic ẽ ſenex: Suã rẽ ꝑijſſe:ſeq̄ eradicarier: Quin diuũ atq̄ hoim clamat cõtinuo fidẽ: De ſuo tigillo fum⁹ ſi qua exit foras: Quin cũ it dormitũ: follẽ obſtrinxit ob gulã: ne qđ aiæ forte amittat dormiens. Aquã Hercle plorat cũ lauat ꝓfundere. Famẽ Hercle utẽdam ſi roges nũq̄ dabit: Quin ipſi pridẽ tõſor ungues dempſerat Collegit: oĩa abſtulitq̄ præſegmina: Pulmẽtũ ꝓtidẽ ei eripuit miluus: Hõ ad prætorẽ plorabũd⁹ deuenit: Infit ibi poſtulare:plorans:eiulãs: Vt ſibi liceret miluũ uadarier: Sexcẽta ſunt quæ memorẽ:ſi ſit ociũ. Hæc ille. Huius aũt noſtri:ſexies ſexcẽta talia curioſus fabulator inueniet:hoſpitẽ Apuleij Milonẽ ꝓdigalitatis arguet: quiſqs hũc uiderit uł ſemel audierit diſciplinã rei familiaris:œconomicis nulli unq̄ philoſopho cognitis regulis coartantẽ. Sed nimis alienis uitijs ĩmoramur: Redeamus ad ꝓpria: oẽs fere mortales uno morbo laboramus: extremis contrarijs iactamur. Et eſt illud Flacci ueriſſimũ: Dũ uitant ſtulti uitia ĩ cõtraria currũt. Quid aũt intereſſe credimus inter Rufilli paſtillos: Gorgonij hircũ: aut inter Ariſtippi iacturã: Stallerij epigrãma: Nõ oportet errare ꝑ deuia: & lõge quærere qđ beatos faciat: uitia in extremis habitant: uirtus in medio ſita eſt. Vale.

Ex Plauti Aulularia deſcriptus ſenex

B

Oĩes mortales iſanire: Ex Flacci ſentẽtia

Franciſci Petrarchæ: Thomæ Meſſaneñ. Paraſitũ faceta periphraſi famelico homini comparantis: Epiſtola.X.

A

f Oelicirer puto ſucceſſit prima ꝑcontatio: ſecũdã facis. Experiri uis (ut arbitror) in demõſtratiuo cauſæ genere qđ poſſim. In laudibus potius q̄ in cõtrario me probaſſes uelim: ſed qñ ſic placitũ tibi & ſine noĩe res agit: q̄uis exacta periphraſis uicem ꝓprij noĩs obtineat: & hic q̄ꝫ quæſtioni tuæ morẽ gerã. Is de quo quæris: ſcurra uagus eſt: qualẽ deſcribit Horatius: qui nõ certũ præſepe teneret impranſus: nõ qui ciuẽ dinoſceret hoſte. In ſumma oĩm importuniſſimus qui unq̄ paraſiticæ arti operam dederũt. Nihilo tñ fœlicior q̄ ſi oĩm deſidioſiſſim⁹ foret: [illegible]on tam uel nauta ſcopulũ uel grandinẽ agricola: uel mercator furem q̄ eum omnes metuunt: Omnes declinant: oẽs cedũt ſemita: quaſi oneratus ſpinis aduentat. Vbiq̄ uias uacuas: deſerta atria: obſeratas fores ĩuenit: Perinde aduentu eius fugitur ac ſi in gremio bellum ferat. Nunq̄ tamen incõmodius iſta contingunt q̄ hoc anni tempore: æſtas utcunq̄ pauperum portus eſt. Vna arbor & ueſtem & cibum & tectum & cubile ſufficit. Nũc quid agat: conſpirat hyems: ſenectus: inopia: nullus opẽ fert: & (quæ omnium rerum duriſſima) ſine miſeratiõe miſeria eſt: Vidi illũ hodie ualido aquilone iactatũ. Ibat alte ſuccinctus: dederatq̄ oĩa diffundere uẽtis marone æ ueneris in morẽ,

B

B

Si fuluũ lupi de pelle galeꝫ tegmẽ capiti habuiſſet: ĩ reliqs hernico a Pelaſgis accepto habitu ĩ belliũ ibat: ſiniſtri eĩ pedis ueſtigia nudꝰ erat: Ea rabies urgebat ut cõuenire ſibi poſſet qđ apđ Plautũ de ſepræceps ille paſitus prædicat: Meꝰ eſt baliſta pugnꝰ: cubitꝰ catapulta: humerus aries: taliſ erat. Ita tñ ut inter minas diuturnæ famis ueſtigia cernerent: hoiem deniq (ut Plautꝰ idẽ ait) neq ieiunioſiorẽ neq magis effractũ fame uidi: nec cui minꝰ ꝓcedat qcquid facere occepit. Poſtremo dũ e cõſpectu in Angiportũ deflexiſſet: ut Piraticum uelut Scalmũ latebris euaderẽ: uidi illũ in trãſitu fumi globos ꝑ nebulas exhalãtẽ: ceu Caci ſpeluncam: aut qualibet æolicaꝫ inſulaꝫ præterueherer: Audiui neſcio quẽ tremulũ atq cõfuſum illi e faucibꝰ erumpentẽ ſonũ: qđ dicere uellet ignoro tam cõciſim ꝟba frangebat: ſed puto ꝓprios pedes ac ſcapulas: illo Satyrico ſolarẽ elogio: duratæ atq expectate cicadas. Habes qđ optabas: maledicũ me feciſti. Vale.

Plautinus parasitus

Franciſci Petrarchæ ad Thomam Meſſaneñ. In eundem ſenem dialecticum inuehentis: Epiſtola. XI.

A

Ecce iterꝫ tẽptamur. Dialecticus tuus ut ſcribis qeſcere nõ poteſt: miraris? Mirarer ego ſi quieſceret: cuius glřia in ſtrepitu & cõuitijs ſita eſt. Sed bene habet ꝙ nec ille ſcribere aliqđ nouit: nec ego eũ hinc exaudio. Ita & aures interiecto maris ac terrarum ſpacio: & oculi mei illiꝰ ignorãtia tuti ſunt: totũ ĩportuni collocutoris põdus in tuũ caput refundit: Et merito: qñ litteras meas dialecticis oſtẽdiſti. Ex oĩbus ſane quæ de illiꝰ raucisſimo latratu collegiſſe te dicis: hoc primũ erat & maximũ: ꝙ artificiũ noſtꝝ oĩm mĩme neceſſariũ dicit. Ecce iã uirus qđ in alijs litteris minabať euomuit. Sed eſt ne hoc qđ ĩ ſtudia noſtra ſe iacturꝫ prædixerat? Præclare quidẽ. Artificiũ inqt ueſtꝝ ex oĩbus mĩme neceſſariũ: Primũ de artificio uiderimꝰ: Neſcio eĩ qđ artificij nobis attribuat: ſed puto de poetica eũ intelligere. Hãc mĩme neceſſariã dicit: nõ inficior: Idẽ eĩ uideť & noſtris. Nãq ais natum inuentũq poema iuuãdis: & Flaccꝰ ipſe teſtať: & res ipſa docuit poeticã delectationi atq ornamẽto eſſe: nõ neceſſitati æditã. Viuat ergo dialecticꝰ tuꝰ & cornutis ſꝑ affluat ſyllogiſmis: qñ & nobiſcũ ſentit & nõ eſt ignarꝰ oĩm ut rebar. Sed neqq his terminis cõtinetur torrẽs & feruidũ ĩgeniũ. Quid ergo? Rapidũ enthymema cõtorquet. Si minꝰ neceſſaria inquit & minus nobilis: o ꝙ male tegiť inſania. Iã ſe nõ dialecticũ mõ: ſed phreneticũ oſtendit. Ergo ſutrina & piſtrina: & uiliſſimaꝫ mœchãicaꝫ artiũ: ſi neceſſitas nobilitare illas poteſt: nobiliſſimæ oĩm fiet. Philoſophia aũt & reliquæ oẽs quæcũq beatã atq excultã & ornatam uitã faciũt ſi neceſſitatibꝰ uulgi nil cõferũt ignobiles: O doctrinã nouã & exoticam ipſiq (cuius nomẽ infamãt) Ariſtoteli incognitã. Ille eĩ ait: Neceſſariores quidẽ oẽs: digniõr uero nulla. Legat primũ Metaphyſicæ librꝫ & inueniet. Sed ignota regione uerũ ſequi & ſcrupuloſo tramite ſenem ire iubeo: nõ paruus labor. Vale.

Dialectici gloriã in ſtrepitu & cõuitijs ſitã eſſe

B

Eiuſdẽ Frãciſci Petrarchæ Liber ſecũdus Epl'aꝫ de rebꝰ familiaribꝰ incipit.

Frãciſci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicẽſem epm: Eundẽ ꝓpter obitũ amãtiſſimi fratris acerbo dolore mœrentẽ: conſolantis: Epl'a. XII.

A

Ingens ſcribendi negociũ mihi nũc adimit uirtus tua. Vt eĩ corpis: ſic animi grauius affecti: difficilior cura eſt: Vtriq aũt ſæno aut nullis aut plane leuioribus remedijs eſt opꝰ. Vtq illic medico: ita hic cõſolatore minꝰ (ĩmo uero nihil) eſt opꝰ: Tecũ ergo uir optime accuratius agerẽ ſi te fregiſſet aut ſtrauiſſet aduerſitas: Nũc cũ fortunæ impetũ forti aĩo tuleris: cõſolatoris mihi ꝑtes eripiens: laudatoris ac miratoris officiũ reliqſti: qua in re: ut dicebã: opoſioris ſtili mihi materiam præcidiſti. Conſolatio eĩ: ut mœſti auditoris aĩm penetraret: eget multa ꝟboꝝ maieſtate: eget grauibꝰ aĩoſiſq ſentẽtijs: Virtuti teſtimoniũ ſimplex & ĩcultũ ſufficit: nec oportet ueritatẽ reꝝ fictis adũbrare coloribꝰ: qñ ꝟtus ipſa ſibi plaudit: & ꝓprio cõtenta præconio: alteriꝰ theatri ſtrepitũ nõ reqrit. Venerã ad te nuꝑ acri rumore ꝑculſus ĩmaturæ mortis amãtiſſimi fratris tui: & ꝗcõcuſſus eẽt animꝰ tuꝰ: ex mei pectoris mãſuetudĩe metiebar: nec cogitabã quoſdã ictus ĩualidis tyronibꝰ fuiſſe mortiferos: ꝗs ſpreuiſſet fortis & expertus miles: ꝗſdã alieni ſanguinis effuſione ꝑterritos exclamaſſe: ingemuiſſe: expalluiſſe: ſæpe in extaſim cõcidiſſe: cũ tñ iterim quoꝝ ille pectoribꝰ emanabat: taciti & intrepidi ſtarẽt ſicciſq oculis uulneꝝ ſuoꝝ fluẽta cõſpicerẽt. Venerã itaq mœſtꝰ & ad bene ualentẽ: medicꝰ æger acceſſerã: Inueni faciẽ tuã inter affectũ debitæ pietatis ac decorẽ ꝓpriæ honeſtatis fraternæ

Virtuti ſimplex teſtimonium ſufficere

compaſſionis:& uirilis animi ſigna præferentem: Vtrunq; mihi placuit: alterum manſue tudinem: alterum ſapientiam tuam decet. Humanum eſt in morte ſuorum pietatis teſtes lachrymas fundere: Virile eſt modum illis imponere: eaſq; cum aliquandiu fluxerint co ercere. Id te utrinq; qua decuit impleſſe uultus tui habitus deſignabat. Acceſſerunt & uer ba maximorꝫ plena ſenſuũ: ex quibus ego qui conſolandi propoſito aduenerã: nõ tam tibi opem meã neceſſariam cognoui: q̃ ipſe ſolamen curis meis elicui. Nihil ergo conſolãtis in morem locuturus: Laudo: probo: admiror & ſtupeo magnitudinẽ animi tui: Fratrem opti mum amiſiſti: Immo uero nõ amiſiſti: ſed in patriã præmiſiſti: ad quã tibi quoq; ueniẽdũ eſt. Sed loquamur ut uulgus: non ſentiamus ut uulgus: fratrem amiſiſti: nõ amiſiſſes niſi foret ille mortalis. Querela eſt igitur non de unius hoĩs morte: ſed de mortalitate naturæ: quæ nos ea lege introduxit in hanc uitã: ut egrederemur ad reuocantis imperiũ: At reuoca uit ante tempus: & præcipiti edicto feciſſe uidetur iniuriã: Nullum hic præfinitũ tempus eſt ſine termino debitores ſumus. Si eſſem⁹ in diem obligati: poſſemus utiq; differre: tergiuer ſari: & exactricis auariciam culpare: nunc de celeritate conqueri non poſſumus quaſi ante diem repetatur: quod ſtatim ut accepimus: debuimus. Sed poterat ulterius uiuere: poterat & citius mori: poterat & aliť mori: & quãq; honeſto uiro nulla mors poſſit inhoneſta con tingere: poterat tamen durius mori. Iſte uero ſic uixit: ſic mortuus eſt: ut deo gratias agere debeas: & qđ talem dedit: & qđ taliter abſtulit. Etſi fata rerꝫ humanarꝫ ac uarietatẽ caſuũ recognoſcas: non ſolum non lugebis: ſed fortaſſis etiam gaudebis extinctũ: Sæpe eñi mors labores uitæ præſentis intercipit: ſæpe præoccupat. Quis anxietates: ſollicitudines mundi huius: quis miſerias: quis erumnas & tot contumelias fortunæ: quis animi corporiſq; pe ricula: & in utrunq; ius habentiũ morborꝫ turbas enumeret? Quibus & ſi omnibus præ mimur: ſemp tamen ſubiacemus: donec nos ab eorꝫ poteſtate ſuprema dies exemerit. Ab his omnibus itaq; frater tuus beneficio tempeſtiuæ mortis immunis eſt. In hoc aũt patet benigniſſime fallimur: & nimis uulgariter erramus: quod morientes dicimus uitæ cõmo dis abduci: qui tamẽ ſi quis altius conſideret: ab innumerabilibus malis morte diſcedunt: Quod facillime poſſem & auctoritatib⁹ & rationibus & exemplis oſtendere: niſi quia lon gum ſermonem epiſtolæ breuitas non capit. Iam ergo fœlix adoleſcens iſta nõ metuit: eua ſit enim hinc & modicum diſceſſit a nobis: talem ſui nominis odorem poſt ſe linquẽs: ut nõ parua dulcedine memorantiũ ſenſus & corda permulceat. At hoc inquiet quiſpiã dolemus q; bonũ nobis & egregium uirꝫ mors præripuit: Laus eñi defunctorꝫ quadam damni me moria: lachrymas uiuẽtibus excutit: & inconſolabilem gemitũ parit irreparabilis iactura. Non ſum neſcius: hoc a plæriſq; dici ſolere: Ego aũt (ut uiua uoce tecum dixiſſe memini) lõ ge aliter exiſtimo. Agebatur ad ſupplicium Socrates iniquiſſimis iudicum ſententijs: eoq; animo ibat ad mortem quo ſteterat ſemper in uita: magno quidem & recto: & qui fortunæ iugum ferre non noſſet: lætus erat q; tyrannorũ minas quas uiuendo deſpexerat: morien do relinqueret. Hunc tali conſtantia porrectũ ſibi a carnifice ueneni uaſculũ: iam labijs ap plicantem: multum diſpariter affecta uxor auertit: cuius inter cætera fœminei ululatus cõ miſeratio uiri erat: qđ is iuſtus atq; innocens moreretur. Quod ille audiẽs: & a potu tãtiſ per in uxorẽ uerſus: Quid ergo? An tu inquit ſatius putabas nocentẽ & iniuſtũ mori? Hoc ille quidem eleganter ut reliqua. Ego itaq; ut unde diſceſſeram reuertar: a plurimorꝫ opini onibus auerſus: ſic cenſeo lugendam eſſe malorꝫ mortem: quæ aĩam ſimul & corpus inte remit: contraq; bonorꝫ exitũ gaudio proſequendũ: q; eos deus ex hac ualle miſeriarũ mi ſericorditer eruens ad lætiora traduxerit. Niſi forte fratris tui mors ideo acerbior uiſa eſt: q; eum procul a finibus patrijs inuaſit. Sed nõ ſumus uſq; adeo rerum ignari: Scimus a po eta ueriſſime dictum eſſe: q; omne ſolum forti patria eſt: Et tamen hoc uero uerius eſt quod ait Apoſtolus: Non habemus hic manentem ciuitatem: ſed aliam inquirimus. Videnť hæc ſibi inuicem aduerſa: ſed non ſunt. Quiſq; pro diuerſitate loquentium: ſatis breuiter quod ſentiebat expreſſit: & q̃uis aliter atq; aliter: uterq; tamen uere. Si poetam ſequeris: nõ po tuit frater tuus extra patriam ſuam mori. At ſi credis Apoſtolo: & omnes extra patriã mo rimur: ut ſic tandem in patriam reuertamur. Et ſane utramuis ſententiam ſequaris: nihil inuenies: cur de fatalis çonæ diſtantia cõqueraris. Detur fortaſſe uiuentibus ut quibuſdã ſeu honeſtis affectib⁹ ſeu turpib⁹ inducti: locũ unũ alteri præferendũ eſſe cõtendãt: morien tium certe nihil intereſt ubi potiſſimũ morianť: Et ſi cui cõtrariũ uideť: adhuc ſe nutricis & muliercularꝫ erroribus imbutũ norit. Interrogat⁹ philoſoph⁹ ubi ſe ſepeliri mallet: Nihil ſua

Humanũ eſſe lachrymas in morte amici fundere: ſapi entis aũt uiri eis modũ ĩpo nere

B

Mors huma nos labores in terrumpit

C

Cõſtãtia So cratis morien tis

Om̃e ſolũ ui ro forti patria

D

intereſt reſpondit: Vndiq; enim: inquit: ad inferos tantūdem uiæ eſt: Nos quibus aſcendēs Chriſtus in cœlum: aſcendendi ſpem reliquit: dicamus aliter: Quid refert utrum in Italia: an in Galliis: an in Hiſpaniæ finibus: an in rubri maris littoribus iaceam⁹? Vndiq; ad cœlum tantundē uiæ eſt. Illa nobis uia calcanda eſt: arta quidē & difficilis: ſed ducē habem⁹: quem ſequentes aberrare non poſſumus. Si ad illā uiam ſpectamus: quid ad nos pertinet ubi hanc corporū ſarcinam deponamus? Niſi ſuſpicari libeat difficiliorem futurā eſſe longe iacentium corporū reaſſumptionē in die nouiſſimo. Sed hoc religioſiſſima & uere tali digna filio: mulier non timebat: quæ moriens ordinanſq; de ſepulchro: Ponite ait hoc corp⁹ ubicunq;: Nihil nos eius cura conturbet. Interrogataq; nunquid non procul a patria mortem formidaret? Vide quid reſpōdit: Nihil eſt inquit longe deo: neq; timendū eſt ne ille nō agnoſcat in fine ſæculi: unde me reſuſcitet. Hæc mulier illa catholica: nos qui & catholici ſumus & uiros pollicemur: nunquid muliebrius ſentiemus? Sed ſcio quid acerrime lugeant ſuperſtites in mortibus amicorū: q; uidelicet nunq; eos reuiſuri ſint: quos ſummo amore dilexerūt: Paganorū ſit iſta crudelitas: eaq; non omniū: ſed corū tantū qui animos putant cū corporibus interire. Certe Marcus Tullius quē paganū fuiſſe: ſicut notiſſimū: ita dolendū eſt: credens animā īmortalem & glorioſis ſpiritibus poſt hanc uitā cœleſte habitaculū patere non hæc opinabatur. Nunq; eī Marcū Catonē illū ſenem induceret: in eo libro qui inſcribitur Cato maior: ſperantē: & uerbis talibus utentē: O præclarū diem cum in illud diuinorum animorū conſiliū cœtumq; proficiſcar cūq; ex hac turba & colluuione diſcedam: Proficiſcar eīm non ad eos ſolum uiros de quibus ante dixi: ſed etiā ad Catonē meū: quo nemo uir melior natus eſt: nemo pietate præſtantior. Et rurſus eodem loco quidem inquit: Efferor ſtudio patres ueſtros quos colui & dilexi uidendi: neq; eos ſolū cōuenire habeo q̄s ipſe cognoui: ſed illos etiam de quibus audiui & legi & ipſe conſcripſi. Hæc & his ſīlia quæ apud Ciceronem Cato loquit̄: ſatis quid uterq; crederet teſtant̄. Illi tamē utcunq; crediderint: quorū magna ex parte ſpes inanes ac fallaces fuerant: Nobis ab illo qui & falli nō poteſt & fallere non nouit: ſpes certa præſtatur: Illuc tandē quo fratrem tuū tranſlatū cōfidimus eſſe uenturos. Sed quid interim faciā: dixerit aliquis: deſiderio torqueor: amore langueo: auiditate crucior fratrē reuidendi? Quid facias aliud niſi quod facere ſolent qui caſu aliquo a perſonis chariſſimis auelluntur? Memoriam retinent: & abſentiū imaginē profūda mente cuſtodiūt: illos amant: de illis loquunt̄: illis proſperū optant iter. Idem fac (& cert⁹ ſum iam feciſti) fratrem tuū in ea parte cordis abſconde: unde nulla eū pellat obliuio. Illum dilige ſepultū ut uiuentē dilexiſti: uel etiam multo uehementius. Illū coge ſæpius ad te reuerti cōmemoratione pia & frequenti: Precare iter ut fauſtū ſibi contingat: & calcatis peſtifidi hoſtis inſidiis: uelox in patriam redit⁹: Neq; eīm hæc aut patria noſtra eſt aut fuerat ſua: ubi & nos peregrinamur adhuc: & eū irritis uotis expectauim⁹ ad meliora ꝓperantē: Exilium eſt hoc: ipſe in patriā ꝓfect⁹ ē: Orem⁹ ut ſoſpes & ſine labore perueniat. Id illi prodeſſe poterit: id agam⁹: piū obſequii gen⁹ eſt ꝓ defūctis orare: Lachrymæ aūt ſūt arma mulierū: uiros nō decēt niſi moderatiſſimæ forſan atq; rariſſimæ: Alioquin & fundētibus eas officiunt: & illis nō ꝓficiūt quorū amore fundunt̄. Si quib⁹ etiam nūc deſiderii ſtimulis urgeris: cogita id diuturnū eſſe nō poſſe: Breuis ē eīm hoīm uita: ut ſi ad nos nō ſit ille reuerſus: nos tū ad illū oporteat ſatis celeriter ꝓficiſci. Oīa aūt breuia: ut ait Cicero: tolerabilia eē debēt etiā ſi magna ſint. Frater tuus ereptus eſt mille laborib⁹: & ꝓ ſimiliter ſperaē ad æternā requiem perueniſſe: aut de ꝓximo peruenturus: nos in ſæculi fluitantis agone remanſimus. Quobrem ſi q̄s ꝓpter ſeipſum q; relict⁹ eſt deflet: uideat ne merito poſſit audire Tullianū illd⁹: Suis incōmodis grauiter angi nō amicū ſed ſeipſū amātis eſt. Si uero ꝓpter illū: uerendū eſt ne (ut idē ait) inuidi magis q̄ amici ſit. Hæc non tam ad informationē q̄ ad gloriā tuā retuli: q̄m ſicut inceperam: gratias cōſolatori æterno: tu externa conſolatione nō indiges: q̄ſq; quid etiā indigēti cōferre potuiſſent: hæ litterulæ raptim de aruſcētis īgenii ſcatebris expreſſæ. ¶ Superuacuū eſt deinceps illorū exēpla ſubtexere: q ſuorū mortē fortiter tuliſſe memorantur. Et tamen ut intelligas quorū ego te numeris aſſcribo: tātoq; frætus comitatu hæreas in incepto: q̄ſtū memoria cōplecti potuero (pauci enī libelli me in hāc ſolitudinē ſunt ſecuti) aliquot nobiliora exēpla ex oī copia uetuſtatis īterſerā. ¶ Aemili⁹ Paul⁹ uir ampliſſimus & ſuæ ætatis ac patriæ ſūmū decus: ex quattuor filiis præclariſſimæ īdolis: duos extra familiā in adoptionē aliis dando ipſe ſibi abſtulit: duos reliq̄s intra ſeptē dierū ſpaciū mors rapuit: Ipſe tamen orbitatem ſuam tam excelſo animo pertulit ut prodiret in publicum:

Vndiq; tātūdem uiæ ē ad inferos

E

Dictū catonis de īmortalitate animæ

Lachrymas mulierū eē: nō uiros decere

F

Pauli æmilii conſtantia

Vbi audiente populo Romano casum suũ: tam magnifice cõsolatus est: ut magis metuere nequem dolor ille fregisset q̃ ipse fractus esse uideretur: ex quo nõ minorẽ: iudice me gloriam cœpit q̃ ex triumpho quẽ illis diebus speciosissimũ egerat. Per illũ eñi Macedoniæ: per hoc mortis ac fortunæ uictor apparuit.

G

Periclis constantia

℄ Pericles Atheniensis dux intra quattuor dies duobus filijs orbatus: non solum non ingemuit: sed nec priorẽ frontis habitum mutauit.

Catonis fortitudo i morte filij

℄ Cato senior ille (cuius supra mẽtionem habui) quãtum laudeẽ ab oĩbus nullus ignorat: qui modo uel tenuiter nouit historias (quodq̃ maius est) sine ulla historiarũ noticia: Sic iã apud cunctos huius nominis fama percrebruit: ut eo audito uix quicq̃ ad sapiẽtiæ summã adijci posse uideatur. Ita fit ut non magis ueterũ iudicio q̃ modernorũ consensu Cato sapientissimus habeatur. Atq̃ inter multa præclara hoĩs illius nihil singularius admiramur: q̃ q̃ mortem filij optimi uiri modestissime dicitur tulisse.

Xenophontis exemplum

℄ Xenophon filij morte nunciata sacrificiũ (cui tunc intererat) non omisit: Coronã tantũ quã capite gestabat deposuit: mox interrogans diligentius atq̃ audiens qđ strenue pugnans cecidisset: coronam ipsam capiti reposuit: ut ostenderet de cuiq̃ morte non dolendũ: nisi turpiter & ignaue morientis: quo metu uerisimile est: uirũ sapientem uereq̃ Socraticũ: ad primũ nuncij relatũ deposuisse coronam.

H

Anaxagoræ exemplum

℄ Anaxagoras mortẽ filij nũcianti: Nihil inquit nouũ aut inexpectatũ audio: ego eñi cum sim mortalis sciebam ex me genitũ esse mortalẽ. O uere dignũ hoĩe responsum. Q̃ multi sunt e medio etiam grege philosophorũ: qui & si naturæ conditionẽ amplecti simularent: tamen peruersum moriendi ordinẽ taciti nõ tulissent: Anaxagoræ uero nihil inopinatum poterat cõtingere: Cogitabat eñi assidue (quod est apud Senecã) oĩa & mortalia esse: & incerta lege mortalia. Quodq̃ alio quodã loco ait idem: Sciebat sibi oĩa restare: Ideoq̃ quicquid factũ esset: dicturus fuerat sciebam. Multa nunc ultro equidem constãtiæ similis exempla se offerunt: sed epistolæ modus plura nõ recipit: finẽ igitur imponã. Et si cui forsan patientia tua ab his laudatissimis actibus aliena uidebiẽ propterea q̃ tu non filiũ pdideris sed fratrem: æquo aĩo patiar unũquenq̃ sentire qđ opinio sua fert. Ego quidem in me ipso alterũ casum dumtaxat expertus sum: filij amissionẽ non noui: At fraternæ necis uulnus excepi: de hoc certius loqui possum. Nihil itaq̃ contendo: neq̃ luctus inuicem confero: sed illud scio: sæpe facilius amissum filiũ restaurari posse q̃ fratrem. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicensem episcopũ: Eundem de obitu insepulti amici cõsolantis: Illudq̃ Poetæ allegãtis: Facilis iactura sepulchri: Nõ pauca etiam de uarijs sepeliendi ritibus narrantis: Eplã. XIII.

A

a

Micũ bonũ perisse tibi doleo: sed magis in te rectũ perijsse iudiciũ indignor. Neq̃ enim aut te ipse satis uiriliter: ne dicam philosophice consolaris: aut illũ qua flendus est defles: si modo quisq̃ uiri fortis exitus non inuidiosus potius q̃ miserabilis uideri potest. Nam (ut epistolæ tuæ sensum breuiter stringam) non tam mihi uideris aut damnũ tuũ aut amici parumper festinatam mortem (ubi parcere possem: uulgato forsitan errori) q̃ genus mortis atq̃ inhumati corporis iniuriam: iactatũ mari ægyptio cadauer deplorare: hanc nõ uulgarem magis q̃ anilem querimoniã ferre non ualeo. Nõne eñi quæso de genere sepulturæ tam scrupulose sollicito illud occurrit: Sepulchri facilẽ esse iacturam? An Maronei uersiculi nil aliud clamãtis oblitus es: qui adeo pueris etiam notus est: ut iam in prouerbiũ abierit: q̃ si ad mortẽ respicis: falleris: si per hãc fœlicẽ aut miserũ fieri putas? Satis est notus uersus alterius poetæ: Non fit morte miser. Vita est quæ miseros facit & beatos: quã qui usq̃ ad extremi fugam spirit⁹ bene egit: nullo eget amplius: fœlix est: securus est: in portu est. Quid ergo ad summã fœlicitatis huius pertinere arbitraris: utrũ tellus illum opprimat: an pelagus uoluat: an flãma consumat? Sed quoniã te de sepultura singulariter præq̃ oĩbus anxium intelligo: quanto tu beatiorẽ æstimas hunc tellure demersum: q̃ illũ alterũ fluctibus obrutũ? Propter unius credo Virgiliani carminis horrorẽ: quia scz: Vnda feret: piscesq̃ impasti uulnera lambẽt? Quid aũt si alterius uulnera rabidi canes absumpserint: si famelicorũ grex luporũ effossis tumulis membra discerpserint? Respondebis (ut arbitror) & hos itidem infœlices. Ita iam ex oĩbus fœlices erunt: quibus inconcussa cõtingit requies sepulchri? Nihil hac opinione puerilius: cum enim cũcta prouideris: negata bæluis uiscera: infestis uermibus negare non poteris. Iam cernis qui contactum pulcherrimorum fortassis animaliũ formidabas: quid a turpissimis necessario sis passurus: Verũ ista nõ adeo metuunẽ: quoniã usu iam quotidiana sunt. Vides itaq̃ (qđ sæpe dicere soleo (nec mea solum ẽ: sed illustriũ philosophorũ sentẽtia: Quicquid in hac uita patimur molesti: nõ

Facilem esse sepulchri iacturam: ex Virgi. car.

B

tam ex ista rerum natura:q̄ ex nostræ mentis imbecillitate:siue(ut eorū etiam uerbis utar) ex opinionū peruersitate procedere. Noua timemus:usitata contemnimus: Cur quæso nisi quia in altero mens inermis improuisa rerū facie turbatur: in altero frequenti meditatione rationis clypeum fabricata est:quem asperitatibus cunctis opponeret. Respice nautarū morem:q̄ æquo animo patiutur corpora suorū in fluctus effundi. Vnū de multis exemplū illustre nō sileo:Lambas de Auria:uir acerrim⁹ atq; fortissimus:dux Ianuensiū fuisse narratur:eo maritimo prælio qđ primū cum Venetis habuerunt:omniū memorabile (quæ patrum nostrorū tēporibus gesta sunt)qui hostili classe conspecta ubi pugnandi horam aduenisse cognouit:numero licet inferior:tamē suos ꝓ tempore magnifice ac breuiter adhortatus:manū cum hoste cōseruit. Cumq; in eo cōgressu filius illi unicus florentissimus adolescens qui paternæ nauis proram obtinebat:sagitta traiectus:primus omnium corruisset:ac circa iacentem luctus horrendus sublatus esset : accurrit pater & nō gemēdi inquit:sed pugnandi tempus est. Deinde uersus ad filiū postq; in eo nullam uitæ spem uidet: Tu uero inquit fili nunq̄ tam pulchram habuisses sepulturam si defunctus esses in patria. Hæc dicens armatū tepentemq; cōplexus:proiecit in medios fluctus. Ipsa ut mihi quidem uidetur calamitate fœlicissimus:cui talem casum cōtingit tolerare tam fortiter : Factū nempe eius ac uerba accensis animis egregiam illo die uictoriā peperere. Nec minus ideo pi⁹ est habitus:q̄ si incumbēs cadaueri ac muliebriter ingemiscens:in eo præcipue rerū statu:cum summo suæ reipublicæ discrimine torpuisset. Tu genas unguib⁹ foderes:tale aliquid ī tuis uidens:non tam propter mortis dolorem:q̄ propter ignominiam sepulturæ. Nautici ergo hoīes qđ amicis carituri sint dolēt ut cæteri: qđ mare illos habeat: æquabilius ferūt: Idq; euenit quia talia perpeti lōga cōsuetudine didicerūt. Quid igitur indigner cum Cicerone: plus usum posse q̄ rationē? Poterit nauta rudis sine lachrymis cernere: quia cōsuetus: qđ tu philosophus nō poteris ratione frætus: & tot bonis artibus instructus tātorū exemplorū copia suffult⁹? ¶ Aīaduertere licet ex historijs multiplices hoīm ritus ī sepulturis & ab usu nostro multipliciter abhorrentes. E quibus quosdā suorū corpa domi seruare sūmo studio cōdita:quosdam ea bestijs obijcere solitos:ad id unū pro singulorū facultatibus multo ante comparatis ac nutritis & generosi canis aluū optimū sepulturæ genus opinari: quosdā ꝓo p seipsos deuorasse legimus. Artemisia illa Cariæ regina:coniugalis amoris exemplū iter cunctæ celeberrimū:nihil habuit qđ uiro tam dilecto dulcius præstaret:q̄ ut defunctū uiuo cōderet sepulchro:Redactū enī in cineres sūmaq; parsimonia reseruatū paulatim potui suffundēs bibit:& amato corpori tale sui corpis hospitiū dedit. Nec illud mō quæritur recte ne id fecerit: Illud potius agit̄: ut intelligas omniū quibus angimur:in opinionibus:nō in rebus esse: Inq; his gigneudis:alendisue consuetudinem posse q̄plurimū. Illa uirū quem amauerat cōsumpsit:tu si quā ex nostris mulieribus idē facientē uideris: obstupesces & abominatione spectaculi oculos auertes. Fiat idē ubi fieri solitū est : nec humanitas nec insignis amor:sed uulgare obsequiū dicet̄. Nō oportet pegrina conquirere:maioribus nostris in hac ipsa Italia mos fuerat suorū corpa flāmis exurere:quē morē & historiarū fides & usq; ad nostram ætatem inuentæ sub terram urnæ cū cineribus testant̄: Neq; tamē ea puetusta cōsuetudo est. Ante enī (ut nunc) toti humabant̄: donec id remedij genus inexplebili odio bellorū ciuiliū:in sepulchra etiā sæuiente cōmenti sunt:seq; ope flāmarū hostili ludibrio subduxere. Itaq; Scipiones:ut qui merito se reipublicæ charos scirent:oēs integri iacuere. Nec omnino ullus in gente Cornelia ustus est:ante Luciū Syllam dictatorē. Is primus oīm contra familiæ suæ morem:multorū sibi cōscius odiorū:corpus cremari suū uoluit:noīatim ueritus (ut ferunt)ne in se Mariana factio post obitum auderet:quod ipse ausus fuisset in Marium. Valuit exemplum:secutiq; sunt factum:quibus facti ratio nulla erat. Sed postq̄ cremandi mos inualuit:usuiq; sua esse cœpit auctoritas: tum demū qđ remedium fuerat: decus fuit: & ex illo probrum ingens uisum supremis ignibus caruisse. Hinc laudata pietas quæ paucis lignis collectoris in littore niliaco: truncatum impie magni Pompeij corpus cremare non tam potuit q̄ uoluit: Inde sibi partum nomen. Quis enim Codrum hunc nosset:nisi Pompeij membris faculas inferentem? Ille autem Codrus Atheniensis alio pietatis genere & propria morte cognoscitur. Nunc defunctos comburere:extremæ fuerit uel iniuriæ uel uindictæ. Vnde hæc in una eademq; gēte uarietas? Nimirum decursu temporis mutati mores:opiniones hominum alternant. Nec rursus id quæro de quo magnos interdum uiros differentes audiui: Vter esset sepulturæ modus honestior:ne quem maioribus nostris me

Noua timentur:usitata cōtemnuntur

C

D

Attēde sepulturæ uarietatem ex gentiū diuersitate

E

Mores ꝓ tpis cursu īmutari

C

moriam: quemq; multis adhuc gentibus seruari fama est: lege addita: quæ sepeliri hominẽ in ciuitatibus uetat quibusdam paucis admodum exceptis: quos singularis uirtus legibus solutos fecit: cuius tertio de legibus meminit Cicero: An hic noster quem a uetustioribus resumptum christianæ religionis usus obtinuit. Non ea mihi nunc cura est: Id potius quod agebam perago: Ideo multa nobis horribilia uideri: quia consuetudine longa uarios conce-pimus errores: quæ apud alios diuersa consuetudine non timentur. Si uero tu mihi (quod professionis tuæ proprium est) cæteris spretis: ueritatem rerũ nõ uulgi rumoribus: sed insita ratione quæsieris: Inuenies uirum sapiẽtem: opinionem ab erroribus auertere: & aut miserari delyrantium greges aut ridere. Vale.

Frãcisci Petrarchæ ad Seuerũ Apœninicolã: Exiliũ nõ multifaciendũ exhortantis: & quis proprie exulare dicatur: Ep[isto]la XIIII.

A

Exilium unde dicatur

Exilium & si ab exiliendo tractum rear: uel ut Seruio placet: ab eo q[uo]d quis extra solum eat: non tamen exilium esse nisi inuito accidat annuerim: Alioquin sæpe a regnis suis reges exulant: eoq; maxime tempore: quod prorogandis tuendisq; regni finibus & propagandæ gloriæ impenditur: quando nemo illos exules dicere audeat: nisi a quo ratio omnis exulauerit: quippe cum nunq; uerius: & sint & dicantur reges. Aliqua ergo uis doloreq; aliq[ui]s interueniat: oportet: ut exilium uerum sit. Id si recipis: iam cernis in tua manu sitũ: utrũ exul an peregrinus sis. Si lachrymãs: si mœstus: si deiectus exiuisti: exulem te proculdubio noueris. Si uero nihil propriæ dignitatis oblit[us]: neq; coact[us] sed libẽs: & eodem habitu frontis atq; animi quo domi fueras: iussus exire paruisti: peregrinaris profecto: non exulas. Nam & in cæteris formidatarũ rerũ generibus inuenies nemĩnẽ esse miserum: nisi qui se miserũ fecit: Sic pauperem: nõ rerũ paucitas: sed cupiditas facit: Sic in morte (quæ exilio simillima est) non tam rei ipsius asperitas q; trepidatio & opinionis peruersitas nocet: quibus amotis multos aspicies: non modo æquanimiter sed læte etiam ac fœliciter morientes: Ex quo nimirũ intelligitur nõ esse necessariũ sed spõtaneum mortis malum. Nec in re ipsa sed totum in obliqua mortalium existimatione repositum: quod nisi ita esset nunq; in periculo pari tanta esset imparitas animorũ. Eandemq; rationẽ uideo exilij: quæ

B

cæterorum omniũ: non in illo sed in nobis esse quo uincimur: Opinionem scilicet quæ ubi paululum a ueritate deflexerit: mox innumerabilibus iactatur erroribus: ut ad uerũ difficillime redeat: seq; nisi multum adiuta non erigat ad intuendũ propriæ originis maiestatẽ. Vt enim cœptum persequar: quid exilium quæso? Ipsa ne rei natura aut intermissio dilectarũ p[er]sonarũ? An indignatio potius & impatiens desiderium animi languẽtis exasperati? Q[uo]d si tu mihi quicũq; a patria absunt exulare sine ulla distinctione firmaueris: rari ergo nõ exules. Quis enim hominũ nisi desidiosus ac mollis non aliquotiẽs aut uisendi auidus: aut discendi studio: aut illustrandi animi: aut curandi corporis: aut amplificandæ rei familiaris proposito: aut necessitate bellorũ: aut suæ reipublicæ: seu domini: seu parentis imperio domum liquit & patriam? Cur autem ita peregrinantes nõ miseri omnes sunt: nisi quia restiterunt: nec impelli seipsos in miseriam passi sunt. Aeque etẽ caruerunt cõiugio: liberis: cognatis: parentibus: amicorũ conuictu: amatæ urbis aspectu. Horũ tamẽ omniũ desideriũ leniit modestia: & solamẽ aliquod inuenit absentiæ. Sed & multũ profuit spes reditus: Nũq; fuissent tam constanti animo: nisi se redituros in patriã credidissent. Sit ita: Tibi uero spem quis abstulit: præsertim cum hæc sit una ex o[mn]ib[us] quæ ab inuito nõ eripitur? Pellitur in exilium uir bonus ad tyranni nutum: spoliatur rebus omnibus: in carcerem mittitur: detrũcatur: laniatur: occiditur: insepultus abijcitur. Inter tot minas atq; impetus fortunæ: cum cogamur ad cætera: ad desperandum nemo compellitur. Vidimus in exilium missos priusq;

C

ad destinatum peruenissent: immenso patriæ desiderio reuocatos: Alios uero post tempus tanto cum honore: tantaq; ciuium pœnitentia reuersos: ut mihi fœlices tali exilio uiderẽtur. Quosdam ab extrema inopia ad summas repente diuitias: quosdam ex carcere ad imperium peruenisse. Nõnullos collum subduxisse securibus morti præreptos & prosperitati eximiæ reseruatos. Nemo unq; tam iniquo loco iacuit: ut non ei liceret oculos attollere: Nemo tam deploratum rerum suarum uidit exitum ut prohiberetur sperare meliora. Ciceronem ab exilio Roma reuocauit diebus paucis: egregij ciuis præsentia carere uix potuit. Reuocauit & Metellum cui cum in spectaculo Trallibus sedenti honorificentissimæ litteræ senatus & populi Romani nomine redderentur: nihil in læticiam uersus: eodẽ uultu fuit: quo

Exiliũ leuit[er] ferendũ e[ss]e exẽplo Cicerõis: Metelli: Rutilij & Marcelli

mœnia urbis exierat: Vix nec digressu fractior: nec insolētior reditu. Illic patriæ furori cessit: hic desiderio paruit. Illic modest⁹: hic pius: utrobiq; memorabilis. Temptauit pari facilitate Rutiliū: sed ille durior mãsit: & patriam reditu censuit indignam suo. Eadem fuerat sors Marcelli: euentus longe alius: qui dum reuocatus a Cæsare: summo desiderio bonorū omnium rediens: in hostem incidisset: effectum est: ut in locum prædulcis expectationis: publicus luctus incederet: cui mortem tamen illam nunq̃ exilio difficiliorem fuisse crediderim. Vna est enim uirtus: quæ uarijs licet asperitatibus perferendis: animos armat atq; instruit. Fuerat autem hic in exilio talis: ut magnum sui præberet indicium: qualis futurus esset in morte. De quo nõ tacebo quid in libro de uirtute ad Ciceronem Brutus refert: uidisse se eū uidelicet Mitylenis exulem: tam infracto animo tanq; auido bonorum studiorum: tam deniq; foeliciter beateq; disposito: ut non ille sibi: q̃uis longe relegatus: sed ipse potius exul cū ab illo discederet uideretur. Addit etiam Gaium Iulium Cæsarem: qui sibi & exulandi auctor fuerat: & postmodum redeundi fuit per ea loca trãseuntem: uerecundia permotum super exilio tanti uiri: urbemq; ideo ubi ille tūc erat de industria præteruectum. O gloriosum exulem: cuius exilium potentissimorum ciuium alter suspexit: alter erubuit. Sit Cæsar mūdo terribilis: Brutus & Cæsari: utrunq; tamen reuerentia cœpit exulis Marcelli. Quis exilium tale nõ cupiat: immo uero quis exilium uocet: quod ipsis patriæ dominis inuidiosum est? Illos commemoro quos pœnitētia ciuium reduxit. Q̃ multos autem fortuna restituit? Nunq̃ Camillum Roma uocasset: sors illi & excidium urbis: quis crederet: ac freniens per Italiam transalpinarum gētium furor: uiam fecit ad reditum: ut esset unus (uix memorandum) cunctis exulibus & bonæ spei simul & spectatæ erga ingratam patriam pietatis exemplar. Atq; (ut aliquando ad nostrorum temporum acta trãsgrediar) Matthæus uicecomes Mediolano patria: præpotentis inimici uiribus pulsus: q̃diu solus ac profugus & in summa inopia rerum omnium fuit: comploratus a suis: illusus ab hostibus? Quem ferunt die quodam curarum plenum: præter ripam Benaci lacus errantem: habuisse obuium superbi hostis nuncium: atq; ab eo domini sui uerbis interrogatum: quid nam ibi tam incomitatus ageret? Nil aliud respondisse nisi se retia tendere. Quod responsum: tunc forte contemptui habitum: breui quid mysterij importarat innocuit. Ita ociosus senex unus aduersarios suos omnes: ceu totidem pisces esca spei inanis elusos: prouidentiæ suæ retibus circūuenit. Alio quoq; tempore cum ad eundem nuncius redijsset: & percõtaretur irridens: quibus itineribus aut quando esset in patriam reuersurus? Trãquilla fronte respondit: Tu uero abi: dominoq; tuo nuncia: ijsdem me rediturum itineribus quibus exiui: sed non anteq̃ sua crimina præponderare meis inceperint. Nec fefellit augurium: Siquidem non multo post in immensum auctis hostium sceleribus: quibus insolens dabat alimenta fœlicitas: Mediolanū illis eiectis uictor ingressus est. In qua urbe (ut uides) usq; in hodiernū diem & nepotes dominantur & filij. Nec in hanc narrationem incidisse ideo uideri uelim ut uel tibi uel cuiq̃ uiro bono auctor sim aduersus quantumlibet male meritam patriam arma capiendi (satius reor pauperem in exilio mori q̃ libertate turbata nolentibus imperare) sed ut ueteribus & nouis constaret exemplis: nõ posse per uim exulibus spem auferri. Et si animos difficultatibus obsessos ad patiendum erigit fortium uirorum recordatio: Accipe nūc etiam insigne recensq; aliud exemplum. Stephanus de Columna summum milinæ decus: cum in omni fortuna gloriosus: tamen in exilio gloriosissimus & admirabilis fuit: Neq; enim una erat eius & cæterorum exulum conditio. Quibusdam extra patriam nobilibus tuto uiuere permittitur: hi cum patriam reliquerint: laxiorem retinent libertatem. Alijs artior dicta lex est ut hoc aut illo loco se contineant: illic habitantibus nil durius expectandum: Huic uero & patria interdictum: & nullus in orbe terrarum tutus locus: nullus in tanta tempestate portus aut refugium: Hostem habuit ut potētem: ita inexorabilem Bonifacium octauum Romanum pontificem: quem armis frangere difficillimum: humilitate seu blanditijs flectere nec possibile quidem esset: Deniq; quem nihil nisi sola mors uinceret: sæuitum ē inhumane: petitumq; modis omnibus immerentis caput exulis: promissionibus: minis: potentia: dolis: auctoritate: pecunijs: ingentia persecutoribus premia: fautoribus denūciata supplicia: cum Stephan⁹ nunc citra: nunc trans æquora: nunc disiunctissimas utriusq; maris insulas: Siciliam Britanniamq;: nunc extrema Galliarum solliuag⁹ circūiret: ægenus interea cunctarum rerum: sed prædiues animi: Itaq; cum apud Arelatem casu quodam in ma/

Sola uirt⁹ in aduersis armat

D

Camilli exēplum

Matthæus uicecomes

E

Stephani Columnæ exiliū

nus explorantium uenisset: interrogatus quis esset: Nomẽ suum quod dissimulare poterat: multis audientibus dixit: seq; ciuem Romanum intrepido ore professus est. Quanta autẽ: de⁹ bone: uni⁹ capitis maiestas quæ odiosas etiã & armatas man⁹ a furore deterruit. Edicto proposito sollicitabantur reges: ne quis eum foueret hospitio: Cuius obtentu: cum Sicilia decedere iuberetur: eo animo paruit: ut exul in ea ꝓuincia remãsisse: rex abijsse crederetur. Sic illum: sic alios toto persecutionis suæ tempore reges uidit tanq̃ ipse rex esset. Altissimo animo nec ullis aduersitatibus contracto: & supra fortunæ fluctus eminẽte: prorsus ut uni sibi dictum uideri posset poeticum illud: Aspice securus uultu non supplice reges. Quotiẽs Romæ & per Italiam nunciata mors eius erat: quotiens actum esse de rebus Columnensi-um fama fuit: & cum illo uiro egregiam corruisse familiã? Nulla usq; de illo spes præterq̃ in solo ipsius pectore restabat. Nunq̃ tamen inde discessit: quominus diebus ac noctibus uersaret animosa consilia: & omnẽ laborem obiret imperterritus. Vltro enim in medio rerũ suarum discrimen: amicorum bellis interdum: utriq; partium ignotus interfuit & omniũ confessione unius hominis præsentiam est secuta uictoria: haud ambigua: sed tibi ipsi q̃ mi-

F hi notiora recenseo. Quis ergo miserum dicat hunc exulem: cum quo tantus uirtutum co-mitatus exulabat: quem post decennem sui experiẽtiam in priorem statum uera animi ma-gnitudo nõ fortuna reposuit? Sed quorsum hæc tam multorum exemplorum cõquisitio? Vt nemo præsenti malo attonitus uenturum opinione præoccupet: & mediocriter graui ex-ilio grauissimum malorum omnium desperationem accumulet: præsertim cum non solum uirtus operosa ea quæ Stephanum ipsum in patriam reuexit: sed mutatis sæpe populo-rum moribus: uel dissentio simultatum: uel quæ feros animos mitigat longa dies: incidens commiseratio non digna patientum: uel ipsa tacitæ uirtutis admiratio: uel impensum ciui-bus suis obsequium: uel publicæ necessitatis occasio: uel aliqua uis fortunæ finem impone-re possit exilio. Ne quis præterea q᷑ ipse depulsus sit: uirtutum suarum proijciat ornamẽ-ta: graue cogitans preciosissima rerum in exilium ferre cum uiliora non liceat. Neq; enim nouum est ut efferentes gemmas atq; aurum: urbana prædia: & omnem inutilem aut one-rosam sarcinam in incẽdio relinquamus. Quod si aurum inter preciosa numerandum esse persuasum est hominibus: quid tãdem de uirtutibus iudicandum est? Vilius argentum est auro: uirtutibus aurum. Atqui cum non semper in exilium ferre argentum & aurum sina-mur quocunq; ferimus: uirtutes & bona animi ferre permittimur. Quod fecisse uidemus eos: quorum tibi nunc exempla proposui: ut ad imitandum exardesceres: nec diffideres fie-ri posse iterum: quod totiẽs factum est. Licet in exilium & in carcerem & in mortem ipsam

G ferre ꝟtutes: Licet dixi: immo uero expedit: necessarium est: oportet: Alioquin uere exules sunt qui relictis his abeunt: uere inopes: uere infœlices & miseri. Nec satis est quantum ha-bueris efferre: plusculum exigitur. Vide q̃ accurate uiaticum parat peregre ꝓfecturus: co-piosior cupit esse: quo longius pergit. Optimum tibi in hac peregrinatione uiaticum ex uir-tutibus constabit: quibus affluentibus etiam si alimenta corporis desint: pauper esse nõ po-teris. Has igitur congrega: his te undiq; fulcias: præclaram tibi fuisse olim scio multarũ uir-tutum supellectilem: non importuna nec difficilis sed agilis & amœna res est: laboriose (fa-teor) tanta res quæritur: cæterum postq̃ quæsita fuerit sine labore circumfertur. Quæsiui-sti eam ab adolescentia: seruasti eam domi: noli eam nunc senior & peregrinus amittere: sed quantum habuisti: uel eo ampliorem: quo maior se ostẽdit necessitas perfer: quanq̃ id tibi nolenti sciam euenturum spõte sua uiaticum quidem hoc nunq̃ usu consumitur: sed auge-tur potius. Est enim ex uirtutibus quæ usu pullulant & in medijs difficultatibus crescunt: donec possessorem suum ad supremum fœlicitatis culmen euexerint. Taceo nunc exilij tui non spernenda solatia. Si sub Arcton æternum illud Scythiæ gelu aut sub ardenti sole in-hospitale mundi latus incolere iubereris: deniq; propius licet sed extra Italiam proiectus:

H haberes fortasse aliquid quod fortunæ tuæ posses obijcere: Nunc uide q̃ digna querela tua sit: iussus es Florentiam ire & illic manere: donec te populus reuocet: Nõne animaduertis quantas grates agere debeas magistratibus tuis: qui te ocio longo consopitũ excitarent: & ex diuturna consuetudine maternis uberibus hærentem abduxerunt: teq; ex patria (ut pa-ce tua dixerim) multum impari in ciuitatem florentissimam transire uoluerũt? Hoc inquã prætereo: quoniam sic sumus naturaliter affecti: ut incultum licet ac desertum scopulum: ubi natos nos educatosq; meminimus: omnibus anteponendum terris arbitremur: Quod

Laboriose uir-tutes quærũt: sed partæ faci-le circũferunt

si aliquando error iste cessaret: ignosceres profecto fortunæ: immo uero ueniam peteres q̃ beneficiũ suum nõ ante cognoueris. Adde q̃ duos præclaræ indolis filios tecum eduxisti: Alterum iuuenem: Infantem uero alterum: peroportunis ætatum gradibus distantes: ut scilicet cum illo curarũ sarcinam partiri posses: cum hoc etiam obliuisci. Hinc præsidiũ ui/tæ: illinc solamen profectionis tuæ: Hi tibi dulcem patriam faciebant. Hos habes: quid re/quiris aliud? Expectas ut uxor pudicissima: ut parẽtes optimi: ut blandissimæ filiæ reuiui/scant? Non illos tibi exilium abstulit sed mors: quã cum totiens insultantem & rerum tua/rum dulcissima quæq; rapientem uiceris: non debes exilio uinci: quod te omnia uitæ prio/ris adminicula & præcipue natos tantorum pignorum reliquias auferre nõ prohibet. Ve/rum ego (ut dixi) & hoc solatium & omne quod fortunæ ictibus subiectum est sileo. Scio quæ patriam abstulit in filios ius habere: redeo ad uirtutum stabiliora præsidia: quas tibi nec ciuium tuorum decreta: nec imperia tyrannorum: nec prædonum uiolentia: nec noctur/ni fures eripient. Hæc si tecum detulisti: mẽtietur quisquis te exulem dixerit. Si autem reli/quisti: omnis dies nouum aliquid quod lugeas feret: omnis locus non molestus tãtum: sed hostilis: nec exilium modo tibi: sed carcer erit. Vale.

1

Francisci Petrarchæ ad eundem Seuerũ Apœninicolam: q̃ ipsi superiore ep̃la nil remedij contulerit dolentis: & ut exilium non ægreferat iterũ consulentis: Epistola. XV.

Xcidisse tibi omnẽ spem uideo: q̃d' q̃ recte patiaris: epistola superiore testat' sum: doleoq; nil illam tibi remedij contulisse. Nec satis scio utrũ in medico an in ægro/tante sit uitium: qui si ad salutem peruenire cupit: credulum se consilijs & obsequẽtissimum medicorum legibus præstare debet. Ego quidem in illa id agebam: ut dimissa patriæ spem seruares: cuius tanta uis est ut præsentes molestias non sentiat: dum sibi lætiora promittens: uenturum tempus cogitatione complectitur. Quid autem te sperare prohibe/bat: patriæ ne relegantis asperitas? Quænam uero: seu quid prorsus est tibi: præter hoc unũ exilij nomen ablatum illatum ue quo doleas? An ad hæc tibi clarorum uirorum exempla deferuntur? Sed multa ante oculos posui & plurima ponerem: nisi illa perijssent ex quibus agnosceres spem bonam euentus habere fœlicissimos. An uero timuisti patriam tuam sine fine sæuituram: quod tantillum ex solita dulcedine remisisset? Sed an ignorabas: nulli na/torum patres esse mitiores q̃ ei quem semel male tractauerint? Nullius amorem magis at/desere q̃ eius qui erga bene meritam se gessit asperius? Ante magis exterruit edictum pa/triæ: quo pœnis adhibitis cauetur ne reuocandis exulibus mentio ulla fiat ad populũ. Sci/re autem debes populorum uoluntates: sicut ingressu frementes & uariæ sunt: sic progressu faciles & instabiles fore. Sed est quædam in animis mortaliũ: quã & tenuiter uideo & uer/bis consequi nequeo miserabilis & funesta peruersitas: aures obstruentium aduersus salu/tares consolatorum uoces atq; omnibus modis id agentium ut miseriores fiant: ne ue ali/quid quod dolorem lenire possit obrepat: quo nihil excogitari potest: ne dicam dementius esse. Nunc uero quoniam sic te affectum inuenio: ut desperationem reditus tui pro quadã (ut ita dixerim) uoluptate suscipias: ab illa parte manum retraham in qua multum intra/stabilem medicamenta nil releuant. Quid autem prohibet illorum more qui uno aut alte/ro membro perdito: ne per reliquum corpus infectæ partis contagia dilabantur: proxima circumliniunt: uulneris quoq; tui oras ambire: & (ne in totum animum dolor serpat) con/quisitis prope fomentis occurrere? Noli quæso trepidare: non illuc digitos inferam ubi tu forsan expectas: Nihil contra opinionem tuam hodie dicturus sum: Illud potius ne cũ uni/us rei desperatione: cæterarum omnium subeunte fastidio: totius uitæ tuæ tranquillitas pereat: enitor: quando ita uis ut reintegrandæ tibi spei: nulla mihi spes supersit. Finge itaq; in exilio uiuendum tibi: in exilio moriendum: Habes credo quod petis: ut me fauẽte reditum in patriam desperare tibi liceat. Verum: ut cumulatius mos geratur ægritudini tuæ: indul/gebo tibi amplius: non ut in tantum exilio sed toto diuisus ut orbe a terra moriare tua hoc tibi barbara tellus incumbat: plus ego q̃ tu ipse dolori tuo permisi: tu læt' nihil: ego etiam tristiora proposui: nec tamen uideo quid in hac re tam miserum sit: ut uirum fortem cogere possit ad lachrymas. Certe si aut insani amoris aut ambitionis facibus ardere te crederem quæ procul a patria conflagraturæ uiderentur intensius: uel si exilij comes inopiam seque/retur abeuntem: multa mihi simul contrahenda fuerant quibus seu blandum illud seu uen/

A Fidẽ medico ab ægro eẽ præstandam.

B Vulgi mos in primo rerũ cõ/gressu

C

totum malum mitigari posset: seu præstari solatium paupertati. Quæ quãꝙ mihi dictu facilia uideri & tibi auditu credibilia debuissent: non tamen facile uariorum remedia morborum his explicabãtur angustijs: Quàꝙ tristis enim res ꝙ luctuosa sit iste quem amorem dicimus: ꝙ miserabiles exitus inueniat: ꝙ fucata & mendaci fulgore celata sit: ꝙ nihil eorum quæ pollicetur præstare possit ambitio: ꝙ magno animo tolerabilis sit paupertas: non potest a quoꝙ hominum breuiter dici. In præsenti uero quãdo nec amoris flammas morum tuorum grauitas nouit: & si quid olim tale sensisses: iam ætas extinxit: ambitiõis præterea suspitionem: honorum per omnem uitam fuga non recipit: & paupertatem remisit patriæ

D

pietas: magnus mihi labor uberioris consolationis eximitur. Patria tua nullo te alio affecit incommodo: ꝙ ut eius careres amplexibus: omnia tua aut tecum sunt aut tibi seruiunt: Non illa solum dico: quæ nec eripi poterant magnanimitatem: modestiam aliasq; uirtutes: quæ siue Bias ille sapiens (ut Cicero: ut Valerius: utq; omẽs) siue (ut Seneca: ait) Stilbon: incensa patria profugus: sua secum se ferre gloriatur: sed uulgariter intelligo tua: etiam quæ de fortunæ manibus accepisti: ueteris enim patrimonij dominus: perinde locuples exul excedis ac domi fueras ciuis: Ac nescio: an eo forte locupletior ꝗ manentibus diuitijs: sumptus est parcior. Accedit ꝗ maior pars hominum: non prius se cadere posse ꝙ tota ceciderit: suspicatur: Tu uero non cecidisti sed impulsus es. Integer igitur ac rectus sentis iam (ut arbitror) nutare fortunam: & ꝙ fragilibus fundamentis inhæseris: cum tibi magnus uidebaris intelligis: nec deinceps dubitas: eam quæ impulit posse prosternere: Ita (quod rarissimis cõtingit) exul diues & cautior uadis: ut facile duobus grãdibus bonis malũ unũ: & illud exiguũ consoleris: si quid tum in uita bonum nisi uirtus: aut malum aliquid nisi uirtutis oppositũ dici debet. Vade itaq; securus: non te reperet patria: non reuehet casus. At uero quod tanto opere defles: exilium & pertinax illustrabit iniuria: Multos magnos uiros calamitas fecit: multos declarauit: neminem ex diuerso miserum fecit aduersitas sed derexit: nec latitare diutius passa est. Quid palles: quasi magnum in te ius habeat fortuna? Non illa partes iudicis obtinet sed testis: qualis sis in tua potestate est: non est in illius quale de te testimonium ferat: sed ut

Quid bonum q̃due malum i uita dici possit

E

ferat tantum: mentiri non potest: loqui potest. Quis autem nisi culpæ sibi conscius: testem metuit uere locuturum? Nõ est quæ te ad ignauiam cogat: est quæ digressus tuos dinumerat: patientiam exerceat: suspiciat aut despiciat pectoris tui robur: demum populo referat quicquid inuenerit. Erige animum: discute tenebras errorum popularium: non pateant aures tuæ mulicularum uocibus: nunꝙ lætus eris: nunꝙ securus si te populo regẽdum tradideris. Quicquid magna pars hominum aut miratur aut metuit: ridiculum est: quicquid prædicat falsum: committe potius te paucorum consilijs: non sunt ut uidentur ista terribilia: inter quæ uulgus exilium numerat: & si lectio longa non profuit: experientia proderit fortasse. Noli semper terram intueri: interdum oculos attolle: confestim ueritas occurret: & exilium nihil esse fateberis: nec peius uiuere uirũ bonũ quantumlibet procul a patria: imo uero nõ posse extra patriam uiuere cui totus hic orbis est patria. Quid enim refert ꝙ diuersa parte consistat: ualles quidem & lacus & flumina & colles alios uidet: cœlum unum est: illi se infert: illuc animum exigit: eo cogitationes suas ex omni mundi parte transmittit: nec aliud ꝙ sub tecti unius amplexu ex alio in alium thalamum trãsiuisse se cogitat. Tu quoq; (nisi meam & multorum spem diutissime fefellisti) Absit ut ad unum huius immensi ædificij angulum sis astrictus: quo minus ubicunq; terram sub pedibus calcaueris: ubi cœlum supra uerticem uideris: ubi te spirabilis aura perflauerit: patriam tuam uoces. Erit igitur exilij tui: non solum facilis: sed iucunda cõditio. Cum enim duo sint quæ hominum affectum ad beniuolentiam excitant: Virtus scilicet: qua (ut ait Cicero) nihil est amabilius: & immerentibus uiris inflicta calamitas: quorum primum facit ut amemus miremurq; claros uiros: secũdũ ut misereamur afflictis. Alterum in hac tempestate tibi aderit: alterũ adesse uidebitur. Virum fortem sentient omnes: exulem dicent: Et sane (si quid Tullio credimus) inter omnes uirtutes fortitudinis splendidissimus uultus est: rursus inter hominis erumnas: nõ in ultimis numeratur exilium. Aut ego fallor: aut optandum est ne forte recẽs hæc ciuium tuorum ira lentescat: neue tibi hoc exulis nomẽ casus aliquis eripiat: in quo miseriæ nihil: fauoris autem & gloriæ uides esse ꝙ plurimum. Sed laborem inquis atq; ignominiam reformidat animus: Primum nego tale hic aliquid inesse: ubi oblatam tibi magnæ laudis materiam ac generosam fuisse linquendæ patriæ causam: alto animo obiectam tyrannus con-

Nil uirtute amabilius

F

tumaciam scio: Vbi præterea ocium & quas semper optaueras laborū ferias inuenisti: De-
inde qui ignominiam timet quam peperit uirtus: famæ non uirtutis amicus est: qui uero la-
bores refugit: optare desinat gloriam ad quam certe difficilis: sed clara (ni fallor) & delecta-
bilis uia fert. Tibi quidē uni (ut dixi) singulari quadā prærogatiua: ingēs gloria nullis mo-
lestijs: nisi forte quas tuipse tibi finxeris queritur: Illud enim uereor ne alienis potius q̄ tu-
is oculis susceptum uuinus aspicias: & casum tuum alieno metiaris arbitrio: quæ adeo quo-
tidiana pestis est: ut ad clamorem alienum plærīq; titubent: & multo prius concidant q̄ im-
pulsi sint: quanq̄ satis impulsus uideri possit: quem tot hominum milia pessimis opinioni-
bus perurgere nō desinūt: Sed ut ualde imbecillis uirium est quem leuis aura prostrauerit:
sic prorsus insanum animi scito quem uideris res suas aliorum & præsertim ignorantium
ponderare sermunculis: qui quo frequentiores sunt: eo cautius contagiosus morbus eui-
tandus est: passim tam multorum hominum corda corripiens. Si alios audire uolueris: nō
deerunt qui fortunam tuam multiplicib⁹ onerent querelis: qui te incolumem atq; optime
ualentem lugeant: qui semineces uelut feretro uiuentis assideāt. Audies uoces miserabiles:
uidebis forsan & lachrymas aut simulatas aut amentiæ proximas: miser esse incipies: quia
miseris aurem præbere consueueris. Nihil enim fere est qđ cōuictus assiduus in hominum
ingenijs non possit: qđ si teipsum consulere tecumq; q̄ cum alijs loqui malueris: nunq; de-
sinam de te grandia sperare teq; fœlicissimum iudice te dicere: & inuidiosum magis extima-
re q̄ miserum. Et si ad credēdum alijs pronus es: cur & mihi non credis ueriora simul & gra-
tiora referenti: Non tu (mihi crede) corruisti: nec corrues quidem nisi uelis: nullam ignomi-
niam passus es: sed adeundæ gloriæ pennis in limine optionem habes: utrum gloriosus in-
cedas an retrocedas inglorius. Non labor est iste sed requies: non exilium sed libertas. Quā
olim mira celeritate fugientem querebaris: occurrētem ultro complectere: Et quæ tāta fuit
Romam tibi causa uidendi: Libertas quæ sera tamē respexit inertem. Ille in sermōe pasto-
rio: ut libertatem inueniret patriam se reliquisse gloriatur: tu philosoph⁹ defles: Vixisti ali-
is diu: incipe iam tādem tibi uiuere. Nemo properasse te arguet: qui nec prius inceperis q̄
pastor ipse Maroneus: sed candidior postq̄ tondenti barba cadebat: omne tempus ab ine-
unte ætate ciuibus tuis condonasti: retribuerūt inextimabilis rei perpetuam largitatem: &
ut longæ uitæ reliquias saltem tibi habeas decreuerunt. Agnosce ciuitatis animum: & hinc
propriam erga illam munificentiam contemplare: quæ tāta fuit ut egēcissimas licet sui ma-
nus perseuerando laxauerit: utere lætus īmunitate tibi nunc concessa sic patriæ tuæ mœnia
tanq̄ inquietum libertatis propriæ carcerem recordare euasisti. Et (quod magnum est) cō-
tigit iubentibus abire custodibus insanis: si quid forte committis aut redeas: Ad illa potius
te conuerte quibus adolescentiam dedicaueras: quæ robustiores annos tuos fecissent utiq;
tranquillios: nisi quam adhuc desideras patria uetuisset. Facient autem profecto placidissi-
mam & uenerabilem senectutem: nec exilij modo sed fortuitarum rerum omnium contem-
ptricem: De studijs liberalib⁹ loquor: & præsertim de illa parte philosophiæ quæ uitæ ma-
gistra est. Hæc tu nūq̄ animo prorsus intermiseras: & si parumper ab eis te ciuilium nego-
ciorum impetus arceret: Nūc uero his quoniam nihil obstat: totus incumbe: teq; meliori-
bus auspicijs nouæ uitæ offer: & talibus animum exerce muneribus. Relege ueterum histo-
rias: quantas æmulationes Romanorum ducum & quidem illustrium hinc reperis exor-
tas: q̄ aut se quisq; q̄ primū extra patriam mitti uellet aut serius reuocari: Cur quæso: nisi
quia dulce natalis soli caruisse dulcedine: dum latiorem alibi uirtutis exercendæ materiam
inuenirent: Celebratis comitijs solebant cōsules prouincias sortiri: & illam generosior ani-
mus optabat in qua periculi plurimum uidebat: non q̄ per se quisq; hominum nisi amens
pericula seu difficultates eligat: sed q̄ uirtutis splendor in illis facillime uideatur apparere.
Quapropter siue exilium hoc tuum leue est: & importuna querela est: inter blanda uocife-
rantium: Siue durum & molestum quod populus asserit: ego autem aduersor: nec tamen
ideo si quid usq̄ uetustæ indolis remansit erit uiro digna querimonia: oblatum sibi sponte
deplorantis: quod alijs ambitur: locus hic quem tibi magistratus ordinaret prouincia tua
est: Nō possunt omnes cum ingenti exercitu in Africam transire: detractoq; ex Italia Han-
nibale: infestam oppugnare Carthaginem: Nō possunt alias ex alijs propagando uictori-
as: nunc rebellantes Hispanias: nunc obsessa prædonibus maria: nūc Armeniam ac Iudæ-
am: & totius orientis regna penetrare: Non omnibus datum est aut fractis Numidiæ uiri-
bus & continuatis imperijs a meridie in boream arma transferre: breuissimoq; tempore

G

Quo loco quærēda sit libertas

H

I

Aduerte Romanos triumphos

tinctū Libyco sanguine gladium: theutonicis ac cymbricis mersare cruoribus: aut gallicis late perdomitis: & regib⁹ ad uiolentam cōfessionem Romanæ uirtutis adductis: Hinc rheni: illinc oceani claustra perrumpere: & Germaniam atq; Britanniam uno impetu calcare: Nec omnibus cōtingit: ante currum reges captiuos agere: Hæc enim Scipionibus: Pompeijs: Marijs: Cæsaribus: Aemilijsq; reseruata sunt: His & similibus uiris absentib⁹ certamē fuit cum hoste longinquo: tibi cum exilio pugna est: cuius impetum non feres modo: sed repelles & conteres si cupias quodcunq; necesse est. Si animo tuo persuaseris unicum aduersus aspera clypeum esse patientiæ: & illam saluberrimam Cleantis uocem: in latinū ab Anneo Seneca translatam: in tuum pectus alte demiseris: Ducūt uolentem fata: nolentem trahunt. Vale.

Frācisci Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: Ep͞las illi⁹ auidissime susceptas narrātis: statūq; ipsius prospe℞ audire optātis: animas etiā multa pati ex corpo℞ societate exponentis: Ep͞la XVI.

A e X itinere medio redeuntē: Epistolam tuam auidissime suscepi: Optabam enim solito etiam ardentius statum tuum prosperum audire: ꝙ amoris comites çelus: & timor per absentiam crescunt. Angebar autem & turbatum erat cor meum: quoniam & turbatum te discessisse noueram: & hos qui turbationi tuæ materiā præbuerant: nefarij uoti compotes uidebam sub oculis meis uelut triumphaliter obseruari: ꝙ & te in exilium pepulissent: & me præsentia oris tui cōuictuq; sobrio ac delectabili spoliassent. Terruerant quoq; me uisa mea & somnio℞ imagines: quæ turbulentæ miris modis & infestæ semel & iterum animam dormientis impleuerant: non ꝙ ignorarem somnijs temere non habendam fidem: sed sic est: hoc iter ingressus sum: iter dico: uitæ huius labentis ad mortē: in quo & æstuare oportet & algere: & famem & sitim & somnum & somni minas atq; ambages & quietem turbidam sentire. Deniq; multa pati: donec illa dies expectata pijs: formidata nocentibus: mortalem hunc nos exuat amictum: & animos nitentes ad supera de cōpedibus tandem huius caliginosæ stationis eripiat. Interea fateor nec longa est uia passionum insultibus: quicquid de his aut sedandis aut tollendis philosophi disputent: quicquid in se alij sentiant: adhuc ualde sum obnoxius: hæc mihi nascenti lex cum corpore data est: ut ex eius consortio multa patiar: aliter non passurus. Secretorum naturæ conscius poeta: B ubi animabus humanis inesse quendam igneum uigorem & cœlestem dixit originem: excipiendo subiunxit: Quantum non noxia corpora tardāt: Terreniq; hebetant artus moribūdaq; membra: Hinc metuūt: cupiuntq; dolent: gaudentq; neq; auras Respiciunt: clausæ tenebris & carcere cæco. Sic eram igitur admirans: ꝙ de te post digressum tuum aures meas nullus rumor impulerat: dum ecce litteræ tuæ mihi oblatæ sunt: agnoui signum: & iam securior legi. Cæterum quia nūcius mirum immodum festinabat: & res pluribus uerbis egere uidebatur: responsionem distuli in diem alterum: quam iam hinc tripertitam fore prouideo: ꝙ tua quoq; de reb⁹ uarijs triplex est querela: Vnum quod breuiter dici poterat nō fuit consilium differre: me scilicet peccatorum meorum nodis implicitum: nondum in portum potuisse confugere: sed in eadem tempestate qua me discedens reliquisti: iactatum fluctibus hærere: nequicq; sæpe retentantem uela facere: si quis meus uentus ab occidente consurgeret: hoc tamen solo lætum & deo gratias agentem: ꝙ te saltem per multos labores euasisse uideo: ꝙ nauicula tua ex eisdem periculis ueniēs: aut portum tenet: aut pleno subit ostia uelo. Deinceps expeditior casibus meis occurram ꝙ & consequendi desiderium incessit: & geminæ sollicitudinis dimidia parte liberatus sum. Vale.

Virg. vj. æne.

Frācisci Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: amicitiā amico℞ absentia nō posse defraudari comprobantis: Ep͞la XVII

A Perabam ex te magnificum aliquid audire: Sapientia enim tua iampridem mihi uidebatur finem impositura querimonijs: quibus stolidum uulgus & ingratum personat. Lōge uero fallebar (ut uideo) atq; utinam submissum liceret ab alio suspicari: & non proprijs tuis digitis querulum illud chirographum constaret: in quo rē unā exiguam multis uerbis pene muliebriter deplorasti: Cui⁹ lamētationis summa est: te acerrime atq; incōsolabiliter doluisse ꝙ huius exoptatissimi atq; optimi ducis nostri: meamq; & amico℞ faciem uidere desieris. Motū te de digressu subito turbatūq; nō dubito: mānsuetudinem nāq; animi & suauitatē mo℞ tuo℞ noui: qui oīno cum ulla sæueritate aut habitu

mentis asperiore nõ conuenit. Vnde tamẽ hic tam immodicus dolor non intelligo: Innumerabiles causæ segregant amicos: Amicitiam ueram nullã qua præsente amicus absens esse nõ poterit: Quãtũ eñi locorũ interuallis ab amicorũ cõuersatione disiũgimur: tantũ absentiæ detrimentũ assidua cõmemoratione discutimus: Cur⁹ si tanta uis est ut morte superata defunctos etiã amicos pro uiuentibus celebremus: quod post obitũ iunioris Africani: sapientissimo & oim Romanorũ in amicitia gloriosissimo uiro Lelio docente didicim⁹: quid tam magnũ est si absentia similiter uicta: lõge positos amicorũ uultus ꝓ præsentibus habeamus: Apud poetã scriptũ est: Hærẽt infixi pectore uultus: uerbaq;. Et iterũ: Absentem absens auditq; uidetq;. Ergo insanus & obscœnus amor hoc poterit: pius ac sobrius non poterit: Immo uero multo ampli⁹ eodẽ poeta dicẽte: Ante leues ergo pascẽt in æthere cerui: Et freta destituent nudos in littore pisces. Ante pererratis amborũ finib⁹ exul. Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim: Q̃ nostro illius labat pectore uultus. Lelius ipse de amicissimo uiro loquẽs: uide quibus uerbis utatur. Virtutem inquit illius uiri amaui: quæ extincta non est: Tu quare nõ dicis: uirtutẽ illius aut illorũ amo: quæ absens aut longinqua non est: sed ante oculos meos oñi tẽpore uersatur: & in honore semp erit apud me. At iucũdissimũ est amicos præsentes habere: intueri frontẽ atq; oculos: uiuis eos uocibus alloqui: & colloquentiũ admotis auribus uerba percipere. Neq; eñ (qui in hac re poeticis testimoniis uti uacat) sine quadam animi dulcedine legimus: Anchisen filij occursu alacrem: tensis ad cœlum palmis & profusis lachrymis dicere: Datur ora tueri nate tua & notas audire ac reddere uoces. Nec ego quidem aduersor dulcissimã esse præsentiã amicorũ: Quis eñ hoc negauerit nisi inhumanus idem ac ferus: Sed tu mihi negabis: absentiã quoq; suas habere uoluptates: nisi totam fortassis amicitiæ pulchritudinem quæ latissime patet ad oculos solos restringimus: & a sede eius quæ est in animo seuocam⁹: qd' si fieri cœperit: angustissima quidẽ area restabit ubi se amicorũ charitas oblectet. Vt eñ mortẽ: ut carcerem: ut ægritudines: ut peregrinationes seu necessarias seu uoluntarias sileam: quis quotidianas naturæ necessitates: somnũ: famẽ: sitim: æstus: algores: lassitudinẽ: quis studiorũ aliarũq; rerũ occupationes innumeras explicet: quib⁹ etiã in eadem domo: ne dicã urbe: degentiũ: nec uultus aspicere: nec semper uoces audire ꝑmittimur: Ita æui breuissimi repitur amicitia: quã longissimæ uitæ: non æquæuam modo: sed (ut dixi) supstitem esse decuerat. Quis aũt locus in amicitia relinquet Appio cæco: (cæteros eñ in eadẽ cõditione positos taceo) Ille mihi primus occurrit: quẽ oino credibile nõ est q̃ oculos nõ habuerit nec amicos habuisse: qui uniuersæ reipublicæ talis fuerit amicus. Quid est ergo q̃ tantope lugeas absentiã: quasi hæc tibi possit amicitiã surripere: cum illa nihil in hac neq; cæteris rebus tuis: nisi quantũ tu sibi permiseris possit: Memento potius quæso: non q̃ longe sis corpe (q̃uis quid longinquum uideri potest in hac puncti unius breuitate: cuius nos homines uix integram particulã incolimus) sed esse in tua potestate ut aĩo & cogitationibus præsens sis. Hoc igit uno quo potes modo nos iugiter aspice: litterarũ idẽtidẽ frequẽti cõmertio teipsũ nobis ostẽde. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Colũmnæ: expectationem de futuris amputandam esse ut quiete uiuatur: persuadentis: Epla XVIII.

m Olestissimã morã traxisse te Niciæ indignãdo describis: p mẽsem integrũ expectantem aliquã nauẽ quæ te in Italiã pferret. Atq; in Italia tũc eras dũ ad Italiã suspirabas: Ita dico si (qd' poetis atq; cosmographis placet) Italiæ termin⁹ uarus est: itra quẽ a pte Italiæ ciuitas illa sedet: Sed utiq; de re cõstat: iteriorẽ Italiã in aĩo habebas: & pro Italia Romam dicere uoluisti. Sentio iam morbi huius originem: expectationibus eñ talibus plena esse solet adolescentia: quarũ illi ætati qualisqualis uenia debetur: senectuti aũt quæ omnes spes suas iam post tergũ spectare debet: omnis longa uitæ huius & anxia expectatio fœda est. Tu itaq; senior de te uideris: Ego iunior de me loquar qui adolescentia iam exacta: ætatem tuã adhuc longe (si quid hic longũ est) ante me uideo. Cæterũ quo rari⁹ passionis huiusmodi molestias experior: eo frequẽtius ueteris mali reliquias incuso: eoq; certius intelligo: uirũ prouectum nec præsentibus frangi nec futuris angi: sed utrunq; tempus æqua frõte despicere: & qcqd secũ uel attulit uel præmisit ꝑuipẽdere. Præsentia taceo: q̃m sermonẽ de futuris ĩstitui: quæ mẽtes hoim uanis expectatiõib⁹ suspẽdũt: & in qb⁹ (nisi fallor) ridiculosi⁹ erraẽ. Expectãs ali⁹ ꝑegrinæ nauis aduentũ: totis dieb⁹ undas ꝓspicit fluitãtia lõge (ut est apd' Lucanũ) Sp prima uidẽs ueniẽtia uela carinæ. Ali⁹ iã iã motur⁹ a littore serenã cœli trãqllitatẽ uotis oib⁹ exposcit: Iste nulli honesto negocio intẽtus id agit sp.

Amicitia amicorũ absentia separi nõ põt

B

C

A

qđ agebat olim classis Iliacæ magister: surgit enĩ ĩpiger: & (ut ait Virgili⁹) oẽs explorat uẽ-
tos atq; aurib⁹ aera captat: Sydera cũcta notãs tacito labẽtia cœlo. Alter beati senis hæres
B tabulis: segnem mortẽ increpitat. Alter nuptias aut partũ cõiugis. Amicæ noctem alter ex-
pectans dies: horas momentaq; dinumerat. Quid multa: Meministi credo in Philogia no-
stra: quã ob id solum (ut curas tibi iocis exciterẽ) scripsi: quid Tranquillin⁹ noster ait. Ma-
ior pars hominũ expectando moritur: Ita est paucissimos inuenies qui non toti ex incerto
pendeant. Alexander Macedo: Iulius Cæsar: multiq; alij uel nostri uel externi duces: q̃ multa
parantes ab hac luce subtracti sunt: & medijs eorũ conatibus mors occurrit: tanto (ut mi-
hi quidem uidetur) difficilior: quanto insperatior. Hinc est qđ idem ille Iulius Cæsar: fragili
carina in ancipiti tempestate deprehensus: cum mortem timere cœpisset: hoc unũ uidetur
lamentari: q; ingentes abruperit actus festinata dies fatis. Nouerat poeta quid maxime ta-
li uiro aut molestum fuisset in eo statu aut esse debuisset: idq; potissimum querelis inseruit:
Vna est autem aduersus hũc morbum medicina: primo gustu fortassis amarior: haustu au-
tẽ & dulcis & placida: Animũ a terrenis abducere: si fieri potest: Si min⁹: auellere atq; extir-
pare radicitus: Quis enim hoc plærumq; cum dolore & offensione sensuũ fiat: raro tamen
(ut uides) amissa corporis absq; molestia restauratur: quanto minus animæ salus in quã &
uæhementiores morbi & frequentiores incidũt: Hoc igitur fac & præsenti lætus: nulla futu-
ri temporis expectatione torqueberis. In Italiam inquis transire uolo: Nauim expecto uel
quietum mare. Sic dices si cor tuum rebus mundanis adhuc uisco consuetæ delectatiõis in-
C hæret. At si sursum nititur: dices: In Italiam transire uolo: quid enim magis expediat: nouit
deus: homines ignorant: Nauim aliquam: sed non minus aliquem expecto qui nauim non
uenturam nũciet: & utrumq; rumorem æquis auribus excipiam. Sed habeo inquies in Ita-
lia magnum aliquid agere. Iam si quid tibi philosophiæ studiũ contulit: uides (ut arbitror)
quod extra Italiam geri nequit: magnum esse non posse: quotiens me ad unũ locum coar-
taueris desinit esse magnus conatus qui inter angustias cogit. Sed uolo in Italia saltem mo-
ri & patria tellure contegi cupio. Qui hæc dicit adhuc Italicus est: uir magnanimus nõdum
est: Quid enim puerilius q̃ curam gerere ubi capillorum & unguium purgamẽta: ubi san-
guinis superuacui uasculum deponas: ubi ipse iaceas nõ curare: Certe si corpus cõsideras:
tua nihil interest ubi sit res a te olim possessa: nũc autem derelicta si pateris si reluctaris ab-
lata: Si uero animũ respicis: nullus eũ locus aut stringit aut laxat angustus: & siue ad cœlũ
D ascẽndendum: siue ad inferos descendẽdum sit: undecunq; discedat unus est labor. Sed dul-
ce est suorum manib⁹ sepeliri: Quædam dulcia facit nõ insitus sapor: sed corruptus mãdu-
cantium gustus. Quid dulce dicitis aut nihil sentienti aut omne huiusmodi obsequium con
temnenti: Vna omnium est (ut ad propositum redeam) expectantium conditio: dum uen-
tura prospiciunt: quæ sunt ante oculos non uident: damnũ certum sub ambigua spe. Hæc
quidem uitq; transeunt: Illa aũt raro plena fide succedũt. Adde q; uel superuacua fere sunt:
uel damnosa & in caput nostrum recasura quæ cupimus: ut sicut sæpe reiectas indignatio:
sic libitum prouectas uel fastidium uel improuisa pernicies sequatur. Adhuc igitur omnẽ
spem: omne desiderium auerte ab his fallatibus bonis. Incipe unũ solum & uerũ & summũ
bonum optare: si tamẽ usq; ad hanc ætatem rem apprime necessariam distulisti: tũc discur-
rendi libido cessabit: & odium longioris moræ: tum uero non modo Niciæ: sed (si ita fors
tulerit) inter Libycas syrtes sine molestia stabis: reb⁹ tuis contẽtus: nihilq; aliud requirẽs.
E Dicet aliquis: Nũquid illud saltem unũ quod memoras: bonum expectandum erit: ut præ-
sens præsenti gaudio desiderantem animã impleat: Minime. Si enim plene desideras: si san-
cte: si sobrie (aliter quippe tanta res optari nõ potest) iam quod petebas tecum est: intus in
anima illum quẽ diligis quære & inuenies: nõ est ut eo potiaris exteri⁹ euagandũ. Etsi qd
forte restat adhuc: quod amplius uelis aut cumulatius expectes: erit expectatio illa suauis &
iucunda. Qui ad hanc regulam se formabit lætus: e cunctis mortalibus quotiens exacta lu-
ce cubiculum intrabit: de præterito quidem dicere poterit securus Virgilianum illud a Se-
neca relatum: Vixi & quem dederat cursum fortuna peregi: Et de futuro illud Horatianũ:
Cras uel atra nube cœlum patet occupato: uel sole puro: nec unq̃ uenturi studio præsenti
oblitus aut sibi aut alijs inutiliter ætatem aget. Vale.

Vnã esse expectantiũ conditionẽ

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: ea quæ accidũt aduersa æquo ani-
mo tolerãda admonentis: leges etiam naturæ nõ recusandas esse: cum tam bo-
na q̃ mala ex his proueniant exhortantis: Epla XIX.

Verelarum tuarum uocibus plenus sum: iam res ad fastidium inclinat: iam mollitiem tuam ferre non ualeo. Neq; enim aliter q̃ si in hanc uitam nuper intrasses ad occursum rei cuiuslibet expauescis: Pudeat inter lamenta senescere: immo uero pudeat olim senem pueriliter lamentari: Puerorum est ad omnia quæ uiderint obstupescere: quippe quibus noua & admiranda sunt omnia: Senibus & præsertim eruditis nihil nouum aut inopinatum euenire solet: nihil itaq; stupendum: nihil deplorandum. Vnde igitur tot querelæ de rebus assiduis: & sc̃d᷑m naturæ statuta fluentibus? Portenta mouent animas interdum: Si bicipitem puerum: si quadrimanum uides: miraris imbrem lapideum: bouis uerba: mulæ partum: In annalibus legimus: quotidiana despicimus. Tu quid uidisti propter quod nunc totus in admirationem & lamenta conuersus sis? Admirando quidem admirationem tuam cogis ut admirer: Non tam grauiter in alio ferrem immoderatū hunc stuporem: Qui totiens mare transisti: totiens e medijs periculis enatasti: totiens e faucibus mortis ereptus es. Admirādo & fortunam tuam accusando describis: passum te maris magnam (& ut Satyrici uerbo utar) poeticam tempestatem: atq; ad littus unde discesseras: flatu contrario impellēte relatum: Hāc tu maris iniuriam existimas? Natura est: digniorē querelæ causam præferres: si uel illud tibi contigisset: quod quondam Cæsarea classis inter Italiam Græciamq; sustinuit: quando per Hadriaticum mare glaciali uelut torpore cōstrictū cursum expedire non ualuit. Vel illud quod terra sub pedibus tremente Pompeianus exercitus tulit in Libya: ubi nullus potest cōsistere miles instabilis: raptis etiam quas calcat harenis. Nunc uero si per terram rigidos lapides aut tumentes colles: si per mare fluctus incōstantiam pertulisti: nihil est quod lamenteris tanq̃ iniuriosa tibi fuerint elementa: ꝙ naturæ potius suæ paruerint q̃ uoluntati tuæ. Altera litterarum tuarum pars nō minus delicate ac flebiliter: te cum iam Pisis applicuisses: in morbum diutinum incidisse memorat: non aliter q̃ si in ætate tam longa quid morb⁹ esset ignorares. Quomodo autē se aduersus mortem præparabit anim⁹: inter hæc quotidiana tam querulus? Sed ne latius effundar: amplissima enim res est & uerborum egens: Accipe breuiter quæcūq; de his querelis a me ipse diffusius dici solēt: Nimis faciles sumus ad accusandum naturam: nemo deflet ꝙ nascitur: nemo ꝙ niuit: atq; ægestatē sentit: ꝙ labores patitur: ꝙ senescit: ꝙ egrotat: ꝙ moritur quisq; conqueritur: quasi sc̃d᷑m naturā minus ista q̃ illa sint: Et nasci & uiuere & comedere & esurire & dormire & uigilare & laborare & senescere & ægrotare & mori naturalia sunt: ut nemo his mortalium uacet: nisi cui forte senescendi necessitatem laborūq; molestias & ægritudinum necessitas mortis præcipitata remiserit. Quid igitur inutiles querelas effundim⁹? An quia nobis solis ista contingunt: solis nobis lugere permisimus? An quia omnibus: cunctorum simul in nos lamenta transfundimus & uelut humani generis procuratores naturā accusam⁹ immeritam? Odiosum sane negocium & importunū. Illa enim mitissima: nos beneficia eius per impatientiam exacerbamus⁹: in parētem optimam ingrati: in nosmetipsos impij. Oro itaq; pater amantissime: & si ætatē hanc non dedecet etiam consulo: ut quicquid euenerit: inducamus in animum ferre fortiter: ferre moderate: ferre sine eiulationibus & sine ulla lamentatione muliebri. Habuimus enim deliberandi (& gratias christo) habemus ad hæc deliberata exequendi spacium: Et licet uulgus insaniat: sunt tamen nobis aliquāto magis sobrij consultores: quoꝝ potius monitis obsequendū est. Nec te moueat uita mea quotiens epistolas meas legis: nec in frontem respexeris ista suadētis. Vidisti eñ interdū pallentem medicū: qui suā nō poterat: alteri⁹ ægritudinem curare. Vale.

Puerisoīa esse noua: senibus nihil noui euenire solet

Medic⁹ aliqñ nō suā sed alterius pōt ægritudinē curare

Fracisci Petrarchæ ad Iacobū Colūnæ: Ep̄las illius iocosis cōuitijs refertas esse significantis: de uarijs quoq; rebus: nō pauca etiā de laudibus urbis Romæ adiungentis: Epistola XX.

Emisopitum epistolæ tuæ clamor excitat: quā iocosis refertā cōuitijs lætus ridēsq; perlegi. Et (ut primum uenienti iaculo prius occurram) uide quæso pater optime de multis quæ contra me colligis: quantum ab intentione tua: prima etiam scribētis uerba discordent. Mirari solitum te ais ꝙ mundum in ætate adhuc tenera sic artificiose decipiam: ut scilicet ars hæc sit tam experientiæ q̃ naturæ. Panægyricum pluriū certe uerborum: sed minime amplioris gloriæ cecinisse mihi poteras. Mundus deceptor generis humani: quot uitā laqueis implicitā: q̃ amaræ dulcedinis aspersione cōmendet: nouit quisq; aptis oculis iter hoc agit. Cui⁹ & nos fraudib⁹ de industria fauem⁹: studioseq; ut ipsi nobis ignoti sim⁹: aduersus Apollinis cōsiliū laboram⁹. Hūc supbia iflat sub spē magni & excelsi

animi: Illū malicia & fraus & quicqd prudentiæ proximū uidet̃: sub amictu finitimæ uirtu-
tis infatuat. Ille se fortem putat inhuman⁹ & ferox: hic se humilem uocat timidus & imbel-
lis. Est & quē titulo frugalitatis auaricia sollicitet: & quem prodigalitas spem largitatis ex-
hauriat. Personata sunt uitia & immania monstra: formosis sub pellibus delitescunt. Acce-

B

dit delectabilium sed transiturarum: immo uero transeuntium ac fugientium rerum turba:
Ambitio honorem nobis & plausum aurasq; uulgares: Luxuria blandas & uarias uolup-
tates: pecunia plurimarum rerum sufficientiam ostentat: Nullus hamus sine esca: nullus si-
ne uisco ramus: nullus laqueus sine spe. Accedit humana cupiditas: præceps inopsq; consi-
lij & falli facilis & insidijs oportuna. In hoc igit̃ ancipiti & lubrico & suspecto itinere: si quē
forte tam cautum uel natura uel studium fecisset: ut mundi fraudibus elusis: mundum ip-
se deciperet: frontem scilicet ostendens populo similem: tota intus mente dissimilis: quem
tu hunc uirum diceres? Hūc tamen ubi quærimus? & natura optima & ætate solida simul
ac sobria opus est: & alienorum casuum obseruatione sollicita: Tu tamen hoc mihi nomen
imponis immensum quidem (modo non irrideas) quod si hodie uerum non est: deum oro:
qui potens est etiam ab inferis excitare: ut uerum fiat anteq̃ moriar. Sed quo hinc locan-
do progrederis? multos fictionibus meis opiniones de me concepisse magnificas. Fuit ars
hæc fateor: quibusdam ex illustribus uiris: ut ingenio quodam ueras uirtutes mirantibus:
Hinc & Numæ Pompilio diuini colloquij: & Publio Africano diuinæ etiam stirpis fama
quæsita est: Mihi ars ea non competit: nihil habeo quod ostentem: & tamen nescio quis me
ab incunabulis superuacuus fati fauor insequitur: notior sum q̃ uelim: & scio de me quā-
tuluscunq; sim: in utramuis partem multa iactari: quibus ego nec deprimor nec extollor.
Scio populi totidem fere mēdacia esse quot uerba: Et hæc quidem hactenus: Neq; enim ut

C

turbæ displiceam: magnopere laborādum est. Necdum desinit urbanitas tua: dicis me nō
modo uulgus insulsum sed cœlum ipsum fictionibus tentare. Itaq; Augustinum & eius
libros simulata quadam beniuolentia complexum, re autem uera a poetis & philosophis
non auelli. Quid autem inde duellere: ubi ipsum Augustinum inhærentem uides? quod
nisi ita esset: nunq̃ libros de Ciuitate dei (ut reliqua sileam) tāta philosophorum & poeta-
rum calce fundasset. Nunq̃ tātis Oratorum ac Historicorum coloribus exornasset. Nimi-
rum: Nūq̃ enim in somnis ad tribunal æterni iudicis tractus accesserat Augustinus meus
sicut Hieronymus tuus: Nūq̃ exprobrari sibi Ciceronianum nomen audierat: quod cum
audisset Hieronymus fidemq; dedisset: q̃ nunq̃ amplius libros gentilium attingeret: q̃ di-
ligenter ab omnibus: sed a Cicerōe præsertim abstinuerit: nosti. Augustinum uero cui nul-

Augustinū ex libris Platōis: & Ciceronis Hortensio ad christianā religionem mēta transtulisse

lo somno interdictum erat: non solum familiariter illis uti nō puduit: sed ingenue etiam fa-
teri: se in libris Platonicorum: magnam fidei nostræ partem inuenisse: & ex libro Ciceronis
qui uocatur Hortensius: mutatione mirabili ab omni spe fallaci & ab inutilibus discordan-
tium sectarum contentionibus auersum: ad solius ueritatis studium fuisse conuersum: & le-
ctione libri illius inflammatum: ut mutatis affectibus & abiectis uoluptatibus uolare alti-
us inciperet. O uirum ineffabilem dignumq; quem Cicero ipse pro rostris laudet cuiq; pu-
blice grates agat q̃ inter tam multos ingratos: unus uelit esse gratissimus. O uirum ma-
gnifice humilem & humiliter excelsum: non qui alienis plumis ornatus auctoribus hic in-
sultet: sed qui iam christianæ religionis fluitantem puppim inter hæreticorū scopulos agens
præsentisq; magnitudinis sine arrogantia sibi conscius ueritatem primordiorum suorum
& adolescentiæ rudimenta cōmemoret: & doctor tantus ecclesiæ non erubescat ducatū Ar-

D

pinatis hominis licet alio tendentis. Cur autem erubesceret? Nemo dux spernendus est:
quiā salutis ostendit. Quid ergo studio ueritatis obesse potest: uel Plato uel Cicero? quorū
alterius schola fidem ueracem: non modo non impugnat sed docet & prædicat: alteri⁹ libri
recti ad illam itineris duces sunt. Eadem & de alijs dici possent: sed piget in re notissima te-
stes superuacuos conquirere. Nec tamen ideo negauerim multa apud illos esse: quæ uitari
oporteat: cum & apud nostros quædam sint periculosa incautis: & Augustinus ipse in quo-
dam operoso uolumine de uberrima messe suorum studiorum: internascentis erroris loliū
proprio pollice decerpat. Quid ergo? Rara lectio est quæ periculo uacet: nisi legēti lux diui-
næ ueritatis affluxerit: quid sequendum declinandū ue docens. Illa autem duce secura sunt
omnia: & quæ nocere poterant: iam syrtibus & charybdi: aut famosis in alto scopulis noti-
ora sunt. Vt uero iam tandē huic lasciuæ calūniæ finis fiat: Verone an falso Augustinū ajo
complectat: ipse nouit: Etenim ubi nec fallere uult quisq̃ nec falli potest. Vnde deuia uitæ

meæ erroreſq; cernentem miſereri arbitror: præſertim ſi adoleſcentiæ ſuæ meminit: quã
uagam & aberrantẽ miſeratꝰ oĩpotens retraxit ad rectũ iter: & nũc pro arenoſis Africæ lit/
toribus: ubi aliq̃diu noxie delectatus uergebat ad mortem: æternæ frondentis Hieruſalem̃
ſine fine municipem eſſe dedit. Inde mihi fauet: inde me diligit: quid enim dubitem: cum au/
diam in eo libro quem de uera religione conſcripſit: eum ſpe firmiſſima dicentem: Quiſq́s
angelorum deum diligit: certus ſum q me diligit? Si em̃ ille contemplatione cõis dei ange/
licum amorẽ ſibi promittere non metuit cum ſit homo: audebo & ego qui homo ſum amo/
rem humanum animæ illius ſacratiſſimæ quæ nunc coelo fruitur: ſperare. Sed enim nouis

E

hic ſalſibus aſpergor. Ais enim mihi phyſica etiam nunc & poetica ruminanti Auguſtini di
cta quaſi quædam ſomnia uideri. Melius dixiſſes: Illa relegenti: totam mihi uitam meam
nihil uideri aliud q̃ leue ſomnium fugaciſſimumq; phantaſma. Itaq; lectione illa excitor
interdum: uelut e ſomno grauiſſimo: ſed urgente mortalitatis ſarcina: palpebræ rurſus coe/
unt & iterum expergiſcor: & iterum & iterum obdormio. Voluntates meæ fluctuant & de/
ſideria diſcordant: & diſcordando me lacerant. Sic aduerſus interiorem hominem exterior
pugnat: nunc dextra ingeminãs ictus: nũc ille ſiniſtra: nec mora: nec requies: & ſi pater æter
nus uoce prælia dirimẽs fuſum Dareta de manibus Hentelli ardentis eripiat: uincet exteri/
or. Quid multa? Adhuc de fine ſum incertus uiuoq; in ſpe ad uictorem mortis exclamãs:
Eripe me his inuicte malis: Da dextram miſero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut ſal
tem placidis in morte quieſcam. Sed nihil iocis lentius: nihil flexibibilius: quocunq; traxe/
ris ſequuntur. Quid ergo ais: finxiſſe me mihi ſpecioſum laureæ nomen: ut eſſet & de qua

De laurea ſua qd ſentiat Petrarcha

ego loquerer: & propter quã de me multi loquerẽtur: rem autem ueram in animo meo lau/
ream nihil eſſe: niſi illam poeticam ad quam aſpirare me lõgum & indefeſſum ſtudium re/
ſtatur: de hac autem ſpirante laurea: cuius forma captus uideor: manu facta eſſe omnia fi/
cta carmina: ſimulata ſuſpiria. In hoc uno uere ut iocareris: ſimulatio eſſet: utinã: & nõ fu/
ror: ſed crede mihi: nemo ſine magno labore diu ſimulat: laborare autem gratis: ut inſanus
uidearis: inſania ſumma eſt. Adde q ægritudinem geſtibus imitari bene ualẽtes poſſumꝰ;
uerum pallorem ſimulare non poſſumus. Tibi pallor: tibi labor meus notus eſt. Itaq; ma/
gis uereor: ne tu illa feſtiuitate Socratica quam Ironiam uocant: quo in genere: nec Socra/
ti quidem cedis morbo meo inſultes. Sed expecta: ulcus hoc cum tempore matureſcet: ue/
rumq; fiet in me Ciceronianum illud: Dies uulnerat: dies medetur. Atq; aduerſus hanc ſi/
mulatam (ut tu uocas) lauream: ſimulatus ille mihi etiam Auguſtinus forte profuerit: mul
ta enim & grauia legendo: multiſq; meditando: Anteq̃ ſeneſcam ſenex ero. Quis autẽ erit

F

facetiarum modus? Vbi deſines? Quid ais? Temptatum te quoq; fictionibus meiſ ac pro/
pe deluſum: immo uero deluſum aliquandiu expectaſſe me Romæ: ſimulantem ingens ue/
niendi reuidendi deſiderium: tandem (qd' ſpectatores callidi in circulatorum præſtygi/
is ſolent) aperuiſſe tibi oculos & in artes meas profundius intendenti: omnem ingenii mei
ſcœnã patuiſſe? Deus bone quid hoc eſt? Calumniando tu quidem facies ut magus ſim.
Iam Zoroaſtres uideri mihi incipio repertor magiæ: ſiue unus ſuorũ. Eſto ſim Dardanus

Zoroaſtres magiæ reptor

uel Damigeron uel Apollõ uel aliꝰ ſi quẽ ars ea notiorẽ fecit: pax ne præſtygii eſt: præſty/
giatorem uerbo facere? Sed iam ſatis ſuperq; iocum traximus: Serio uelim mihi reſpõde/
as. Ceſſet q̃uis ardor faciem tuam uidendi: quem laborioſiſſime in quartum annum iam
protraxi: dum cogito: ecce ille cras aderit: ecce tu poſtridie mouebis: excidat quidam curax
non mediocris cumulus: quem cum nullo mortalium niſi tecũ æquo animo partirer. Qui/
eſcat affectus cernendi præclariſſimum patrem tuum: magnanimos fratres: honeſtiſſimas

G

ſorores: exoptatos amicorum uultus: quãti demũ extimaturum teris: mœnia urbis & col/
les: & (ut ait Virgilius) Tuſcũ Tyberim & Romana palacia cernere? Credi nõ poſſet: quã/
tum urbem illã (deſertam q̃uis) & ueteris effigiem Romæ ſpectare cupiam: quã nunq̃ ui/
di ubi ſegnitiem meam (ſi tamen ſegnities & non neceſſitas fuit) incuſo. Exultare mihi ui/

Laudes romæ

detur Seneca ad Lucilium ſcribẽs: ex ipſa uilla Scipionis Africani: nec modicum ducit ui/
diſſe locum ubi ille uir tantus exulauerat: ubi negata patriæ oſſa reliquerat: Qd' ſi cõtigit
Hiſpano homini: quid me hominẽ Italicum ſentire putas? Non de uilla Literni: aut de Sci
pionis ſepulchro: ſed de urbe Roma: ubi Scipio natus eſt: ubi educatus: ubi uictor idem
& reus pari gloria triumphauit: ubi nõ unus ille: ſed innumerabiles uixerũt uiri: quos nunq̃
fama tacitura eſt. De ciuitate inquã illa: cui nulla ſimilis fuit: nulla futura ẽ: quæ ciuitas re/
gum etiã ab hoſte dicta eſt. De cuius populo ſcriptũ legimꝰ: Magna eſt fortuna populi Ro/

manitmagnum & terribile nomen: cuius sine exemplo magnitudinem atq; incomparabilē monarchiam: futurā præsentemq; diuini cecinerunt uates. Neq; ego nūc Romanas prosequor laudes: maior res est ꝙ ut possit a transcurrēte tractari: sed hæc cursim attigi: ut intelligeres non paruipendere me Reginæ urbis aspectum de qua infinita perlegi: & ipse multa iam scripsi: plura forte scripturus: nisi primordia mea præcipitata dies mortis abrumpat. Finge me bis nequaꝙ tangi: ꝙ dulce tamen est christiano animo urbem cernere: cœli instar in terris: sacrosanctis martyrum neruis atq; ossibus cōsertam: & ueri testium preciosa cæde respersam: Videre uerendam populis saluatoris imaginem: & in saxo durissimo: æternum gentib⁹ adoranda uestigia: Vbi ad litteram luce clarius impletum cernitur illud Esaiæ: Et uenient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te: & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi. Circūire sanctorū tumulos: uagari per apostolorum atria melioribus iam curis comitantib⁹: & inquieta sollicitudine uitæ præsentis in littore Massiliæ destituta. Quæ cum ita sint: quid me segnem uocas: cum scias ꝙ iter meum ex alieno pendet arbitrio? Ego meipsum tibi dederam: paruum quidem sed perpetuum munus: Tu me alteri parere uoluisti: si alter proprie dicitur talis & tam unanimis germanus: nihil hic mihi conscius sum: si culpa est uel tibi parce uel fratri. In extrema litterarum parte ueritus forte ne lepidissimis iocis tuis offenderer (Solet enim leonis quantumlibet blanda contrectatio animantia parua proterrere) suaue olentis unguenti drachmā adhibes: ubi pupugisse uidebare: dum me ad te amandum: immo uero ad tibi reddendas amoris uices prædulciter cohortaris. Quid dicam? Multa loqui nō magis dolore ꝙ gaudio præpedimur: hoc unū me tacentem non ignoras: usq; adeo saxeus nō sum: ut ad tam debitum amorem sit mihi necessarius hortator: atq; utinam in amando non magis freno ꝙ calcaribus egerem: Tranquillior iuuenta sequeretur: hoc saltem oro ne finxisse me fingas. Vale.

H
Esaiæ.lx.

Dolor & gaudiū impediūt multa loquo lentem

Frācisci Petrarchæ ad Agapitū Colūnæ: mortale genus sp in peius ruere: ac posthabitis melioribus deteriora curare studiosi⁹: detestātis: Epl̄a XXI.

A

n On miror in te quod in oīibus stupeo: in me autem queror & lugeo: publicū malum est. Quæ negligi sine periculo poterant certatim quærim⁹: quod apprime curandum erat publice negligitur. Ꝙ fertilis ager: ꝙ dom⁹ composita: ꝙ obsequiosus seruus: ꝙ sollicitus procurator: ꝙ splendida uestis: ꝙ nitidus equus: ꝙ pulchra uxor ꝙ nostri corporis ornata superficies: omnes curamus: ꝙ pulcher & ornatus animus: curat nemo: nec se curaturum spondet aut sperat: sed quod primum esse debuerat: differimus ad extrema. O ciues ciues quærenda pecunia primum. Virtus post nummos. Sic est hodie: sic erat Flacci sæculo: sic erit temporibus pronepotum (nisi forte meliora de posteris auguramur) Vtinam id quidem sperare possemus. Sed (ut res eunt: indies peiora conijcio: ꝙuis iā peiora uix possim nedum timere sed fingere) certe sic uiuitur: eoq; criminum ac furorū uentum est: ut procedi ulterius sine publico præcipitio non possit. Nunc nūc impletum est quod ante tempus dixerat Satyric⁹: Omne in præcipiti uitium stetit: Enitemur tamē pro uiribus ut semper aliquid accedat insaniæ: Nec nunꝙ a maioribus traditæ licentiæ finibus contenti erimus: nunꝙ cōmittemus: ut mentitus uideatur Horatius: ubi ait: Aetas parentum peior auis tulit nos nequiores: mox daturos progeniem uitiosiorē. Et (ut in tempus aliud grauiorem hanc querimoniam differamus) insistentes cœpto: semper uerissimum faciemus: quod Marco Varroni uiro longe doctissimo uisum est: quoniam si duodecimam curæ partem quam impendimus ut pistor bonum nobis panem faciat: impendissemus in nobis: ipsi iam pridem boni essemus (ut de anulis: de calceis: de calamistris sileam) Sic est proculdubio: sic erit: semper curabuntur superuacua: semper necessaria negligentur. In litteris tamen tuis clarissime uir: unum de te bone spei pignus habeo: uideris mihi uim pati: & (qui proximus ad salutem gradus est) statū tuæ mentis agnoscere: uideris mihi indignatione magnifica: cum primū se facultas obtulerit ex his compedibus euasurus. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad Agapitum Columnæ: eundem ut ad Cœnam poeticā ueniat inuitantis: Epistola XXII.

A

a D cœnam expectatus uenies: memorq; non hic cupidinariū forum esse: Poeticum tibi conuiuium præsto est. Idq; non Iuuenalis aut Flacci: sed quale a Virgilio pastorale describitur: Mitia poma: castaneæ molles: & pressi copia lactis. Cætera duriora: inelaboratum ac rigidum panem: fortuitum leporē aut pegrinā gruem: Idq; perraro:

& callum fortassis apri rancidioris inuenies. Quid multa? Neq locorum nec uictus asperitas ignota est tibi. Itaq non pedibus tantum: sed ut facete Plautinus parasitus ait: calceatis dentibus ut uenias: admoneo. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: montem Caprarum montemq Soracte & oppida nonnulla circumstantia describentis: Epla XXIII.

p Eroportunum curis meis locum: si non alio properat anim⁹: nactus sum in regione Romana. Caprarum mons dictus est olim credo q sylvestribus uirgultis obsessus: capris q hominibus frequentior haberetur. Paulatim cognitus loci situs & spectata fertilitas: habitatores aliquot sponte contraxit a quibus arx eminenti satis tumulo fundata & domorum quantum collis angustus patitur: adhuc uetus caprarum uocabulum non amisit: Locus ignobilis fama: nobilioribus cingitur locis. Est hinc Soracte mons sylvestro clarus incola: sed & ante siluestrum poetarum carminib⁹ illustris: Hinc Cymini cum monte lacus: quorum meminit Virgilius: Hinc Sutrium quod non nisi duobus passuum milibus abest: sedes Cereri gratissima & uet⁹ (ut perhibent) Saturni Colonia. Campus ostenditur non longe a muris: ubi primum in Italia frumenti semen ab aduena rege iactum dicunt primam messem falce desectam: quo beneficio miraculoq delinitis animis: in partem regni uiuens in opinionem diuinitatis uita functus: fauore hominum acceptus senex rex & falcifer deus est. Aer hic (quantum breue tempus ostendit) saluberrimus: hinc illinc colles innumeri: altitudine nec accessu difficili & expedita prospectui. Inter quos & umbrosa laterum conuexa & opaca circum antra subsidunt. Vndiq submouendis solibus frondosum nemus erigitur: nisi q ad Aquilonem collis humilior apricum apit sinum: mellificis apibus floream stationem. Fontes aquarum dulcium imis uallibus obstrepunt: Cerui: Damæ: Capreoli: & feri nemorum greges apertis uagantur collibus: Omne uolucrum genus uel undis uel ramis immurmurat: nam boum & omnis mansueti pecoris armenta: & humani laboris fructus: Bacchi dulcedinem & Cereris ubertatem: Ad hæc & illa naturæ dona: uicinos lac⁹ ac flumina: & non longinquum mare prætereo. Pax una quonam gentis crimine: quib⁹ cœli legibus: quo fato: seu qua syderum ui: ab his terris exulet ignoro. Quid enim putas? Pastor armatus syluis inuigilat: non tam lupos metuens q raptores. Loricatus arator hastam ad usum rustici pugionis inuertens: recusantis bouis terga sollicitat. Auceps retia clypeo tegit: & piscator hamis fallacibus hærentem escam rigido mucrone suspendit (quod q ridiculum dixeris) aquam e puteo petiturus: rubiginosam galeam sordido fune connectit: Deniq nihil sine armis hic agit. Quis ille pnox ululatus uigilum in mœnibus? quæ uoces ad arma conclamantium? Quæ mihi in sonorum locum: quos blandis e fidibus exprimere consueueram: successere. Nihil incolis harum regionum inter se: aut tutum uideas: aut pacatum audias: aut humanum sentias: sed bellum & odia & operibus dæmonum cuncta simillima. His in locis pater inclyte: inter uolentem ac nolentem dubius iam sextumdecim diem ago: & quantum potest in rebus omnibus consuetudo fragore militum: & stridore lituum cæteris in arcem concurrentibus: me sæpe per hos colles uagum uideas atq aliquid quod posteritatem mihi conciliet assidue meditantem: Omnes me cum admiratione respiciunt: ociosum: intrepidum & inermem. Contra ego omnes admiror pauidos: sollicitos & armatos. Hæc est humanarum uarietas actionum. Quod si forsan interroger: an hinc migrare malim: non facile dixerim: & ire iuuat & manere delectat. Ad primum pronior sum: non q hic molesti quicq patiar: sed Romam uisurus domo moueram: Est autem secundum naturam: ut usq in finem uotorum animus non quiescat: ex quo maxime colorem mihi uidetur habuisse opinio illa quæ beatifica uisione dei in qua consummata fœlicitas hominis consistit: defunctorum animas tam diu carituras astruebat donec corpa resumpsissent: quod naturaliter non optare non possunt: quis illa sententia multorum saniori iudicio uicta: & cum auctore suo: da ueniam quæso: qui ualde eum sed non errores eius dilexisti: sepulta iampridem sit. Vale.

A — Caprarum mons

Soracte mons.

Sutrium hetruriæ ciuitas Saturni colonia.

B

C

Animum nunq nisi optato fine adepto quiescere

Francisci Petrarchæ Ioanni Columnæ: Causas moræ apud Caprarum montem recensentis: Epla XXIIII.

A

i N hoc ecce Caprarum (immo uero) leonum ac tigridum monte quolibet agno mitior ursus iste tu⁹ habitat: Anguillariæ comes: amator pacis: sine bellorum metu: Inter bella securus non sine pacis desiderio: hospitalitate secundus memini: consilio uigens: blande sæuerus & rigide benignus in suos: pieridum familiarissimus: & excellentium ingeniorum mirator elegantissimus ac laudator: & secum non aduersum:

ut ille: sed conueniens moribus suis nomen sortita Agnes coniunx eius præclarissima soror tua: de qua (ut de Carthagine Salustius ait) silere melius puto q̃ parꝝ dicere. Sunt em̃ quædam quæ nullo melius modo q̃ stupore & silentio laudantur: horꝝ ex genere soror tua est: Hoc eo͞deors & mite par cõiugium: ceu rosas aut lilia totidem notaui inter spineta ac tribulos odiorꝝ: horꝝ suauitate utcunq; reliquorꝝ temperatur aspitas. Accessit diuinus & singularis uir Iacobus de Columna: Lomberiensis Episcopus: germanus tuus: ad quem cum aduentus mei nunciũ præmisissem p litteras quid me agere uellet interrogans: quoniã obsidentibus omnes aditus domus tuæ hostibus: nõ tuto uidebar Romam petiturus. Rescripsit ille congratulatus aduentui: & expectare iubens: paucisq; post diebus ad septimũ Kalẽdas Febeuarij affuit cum Stephano fratre primogenito: cuius etiam uirtus eximia (magna quidem materia uatum) est: neq; amplius q̃ centum armatis equitibus stipacu: uterq; nõ sine spectantium horrore transiuerat: cum quingẽtos & eo amplius sub hostium signis esse constaret: sed ea (quæ sæpe bellum conficit) fama ducum iter strauerat. Cum his ego nunc generosis spiritibus habito tãta dulcedine: ut sæpe alibi q̃ in terris esse uidear: nec iam Romam magnopere requiram: Ibimus tamen: q̃uis denuo dicantur aduersarij reditũ in urbẽ accuratius obstruxisse. Vale.

Frãcisci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: ꝓtestantis se impræsentia nihil scribere posse: eo q̃ magnitudine ruinarum urbis ita obruatᷣ ut quid animus ferat ignoret: Epl'a XXV.

A — a

B urbe Roma quid expectet qui tam multa de montibus acceperit? Putabas me grande aliquid scripturꝝ cum Romam puenissem. Ingens mihi forsan imposterũ scribendi materia oblata est: Impræsens nihil ẽ quod inchoare ausim miraculo rerum tantarꝝ & stuporis mole obrutus. Vnũ hoc tacitum noluerim: contra ac tu suspicabaris accidit. Solebas em̃ (memini) me a ueniendo debortari: hoc maxime prætextu ne ruinosæ urbis aspectu famæ non respõdente atq; opinioni meæ ex libris cõceptæ ardor meus ille lentesceret. Ego quoq; (q̃uis desiderio flagrarem) nõ inuitus differebã: metuens ne quod ipse mihi animo finxeram: extenuarent oculi & magnis semp noibus inimica præsentia. Illa uero (mirꝝ dictu) nihil ĩminuit: sed auxit oĩa. Vere maior fuit Roma: maioresq; sunt reliquiæ q̃ rebar. Iam nõ orbẽ ab hac urbe domitũ: sed tam sero domitũ miror.

B

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Columnæ: Ioannã & Agnetẽ sorores collaudantis: casq; mulieribusq; quæ Romæ atq; apud exteras nationes uirtute claruerint comparantis: Epl'a XXVI.

A — s

Vnt qui Romanorꝝ ueteres matronas: singulas singulis laudibus attollãt: Et Lucretiæ quidem pudicitiã ascribũt: Martiæ grauitatẽ: piũ impetũ Veruriæ: coniugalis amoris ardotẽ Portiæ; Claudiæ hilaritatẽ sobriã: Iuliæ facetias & eloqnentiam muliebrẽ: urbanitatẽ Ceciliæ. Liuiæ maiestatem: Cornelia͞ꝝ alteri generosum robur animi: alteri morꝝ uerboꝝq; dulcedinem. Sunt & qui pegrinas suis laudibus ꝓsequãtur: honestatẽ in Penelope: in Artemisia amorem ĩmortalẽ: In Ipsicratea tolerantiam: In Thamyri fortitudinem: consiliũ in Thetide: modestiã in Argia: pietatẽ in Antigone: in Didone constantiã admirantes. Vellẽ ut duo laudatores ueterꝝ: sorores tuas Ioannã & Agnetẽ cernerent: haberent ꝓfecto in una domo amplissimã laudandi materiã: neq; fœmineis titulis cõquirendis: p oẽs terras & per tam multa sæcula uagarẽtur. Quicq̃d usq; sparsim quærit: apud has simul inuenitur. Tu uiue: non uirtute tantum propria: sed magni genitoris gloria: fratrumq; concordia: & talium sororꝝ pietate fœlicissimus. Vale.

B

Eiusdẽ Frãcisci Petrarchæ Liber tertius Epl'arꝝ de Rebꝰ familiaribꝰ incipit.

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messaneñ. ad dubitationẽ de Tile insula habitam rescribẽtis: uariasq; de ea insula opiniões narrãtis: Epl'a XXVII.

A — p

Erambulanti ueterꝝ cõfinia: accessu quidem aspera: sed amœna cũ pueneris: creber scrupulus ingenij pede calcandus est: Hoc sane quem tu tibi nup iniectum scribis: ego iam pridem præmor: quæroq; itidẽ: qua nã mundi pte Tile sit insula: quæro: Sed (ut uerꝝ fatear) nec certo indice: nec ad rem ducẽtibus coniecturis: aut ipsam aut ulla inueniendi spem inuenio: & hæc tibi quidem ex ipsis Britannici oceani littoribus ꝓpinquior (ut fama est) ipsi quam uestigamus insulæ

scribo: Profecto unde uel antiquo litteraꝝ studio uel noua ac sollicita locoꝝ indagine: cer-
tius aliquid scribere posse debuerā: Vltimā quippe terraꝝ esse nō ambigit. Hoc Virgilius
canit: hoc Seneca: hoc secutus utrūq; Boetius: hoc omnis deniq; scriptoꝝ cohors: Illud q̃
satis īter multos cōuenit: In occiduo tractu sitam q̃ lōgissime ab ortu solis & a meridie re-
cessisse. Cæteꝝ nobis in occidente positis stimulos addidit ipsa uicinitas: si ad orientem sita
esset: forte nō magis Tilem q̃ Thoprobanē curaturis. Cū uero Britanniā & Hybernē cun-
ctasq; Orcbadas in occidētali oceano: ad aquilonē: Inq; eodem: fortunatas insulas: ad au-
strū: partim usu: partim assiduo cōmeantiū testimonio nō aliter pene q̃ ipsā Italiā aut Gal-
lias nosceremus circūspicere: mirariq; cœpimus aliquātoq; scrupulosius inq̃rere sicubi un-
dis emergeret: celebrata hæc omniū litteris insula: quā in nostro oceano & antiquoꝝ loca-
uit auctoritas: & nunc etiā orientaliū populoꝝ ac totius orbis cōfirmat opinio. Quid mul-
ta? Euenit huic qđ sæpe claris uiris accidit: ut ubiq; sint q̃ ī patria notiores: percontare oc-
cidentis accolas indocti ipsum insulæ nomen ignorant: litteris utiq; claꝝ nomen insulæ est.
Insula uero non minus ignota q̃ uulgo. Mihi quidem de hac re cum Ricardo quondā An-
glorum regis cancellario sermo non ociosus fuit: Viro ardentis ingenij nec litteraꝝ inscio:
& qui ut in Britānia genitus atq; educatus: abditarūq; reꝝ ab adolescentia supra fidē curi-
osus: talibus præsertim quæstiunculis enodādis aptissimus uideret. Ille aūt seu quia sic spe-
raret: seu quia puderet ignorantiā fateri (qui mos hodie multorum est qui non intelligunt
quanta modestiæ laus sit homini nato nec nosse oīa ualenti: profiteri ingenue se nescire qđ
nesciat) seu forte (qđ non suspicor) quia huius mihi arcani noticiam inuideret: Respondit
certe se dubietati meæ satisfactuꝝ: sed nō prius q̃ ad libros suos: quoꝝ nemo copiosior fu-
it: in patriam reuertisset (Erat enī dum in amicitiam eius incidi tractandis dñi sui negocijs
apud sedem apostolicā peregrinus: ea scilicet tempestate qua inter præfatū dñm suū & Frā-
corum regem prima diuturni belli semina pullulabant: quæ cruentā messem postea protu-
lere: necdū repositæ falces aut clausa sūt horrea) sed dū promissor ille meus abijsset: siue ni-
hil inueniens siue nouiter iniūcti pontificalis officij graui munere distractus: q̃uis sæpe lit-
teris interpellatus: expectationi meæ non aliter q̃ obstinato silentio satisfecit: Ita mihi Tile
amicitia Britannica nihil notior facta est. Post annos uero uenit in manus meas libellꝰ de
mirabilibus Hyberniæ a Giraldo quodam aulico Heinrici secundi regis Angloꝝ: licet te-
nui rerum stilo: non rudi tamen uerboꝝ arte contextus: quem ne totū bibliothecæ nostræ
foribus excluderem: breuis quædā ipsius particula promeruit: ubi de hac eadem insula no-
stræ similis & operosa dubitatio inserta erat. Itaq; similitudo una ingenij mihi totius opis
cōmendauit auctorem. Aliquot ibi scriptoꝝ sententias attingit: q; insulaꝝ oceani quæ cir-
ca Britanniam: quæue inter Arcton & occasum sunt: extrema sit Tile: Vbi æstiuo nulla
nox: brumali cōtra solstitio nulla dies: Vltra quā pigrum atq; cōcretū iaceat mare. Ad hæc
Solinum & Isidoꝝ testes citat: ignotam nihilominus insulā occidenti: nullamq; huius uel
naturæ uel noīs illic esse confirmat. Ideoq; coniecturam sequens: aut famosam sed fabulo-
sam insulam existimat: aut infinito ab alijs spacio secretā: nusq̃q; alibi q̃ in intimis borea-
lis oceani secessibus requirendam: Cuius sententiæ astipulatorē facit Orosium: Poterat &
Claudianū ubi Hyperboreo dānatā sydere Tilem ait. Hoc tamē omisso rem agit & ad hūc
fere modum ille disputat: Tu testes quos inducit examina: q̃ sibi cōstent: & quāta sit dictis
fides intelliges: Ego enī nunc a libris oībus q̃ longissime absum: Et id unū in hac pegrina-
tione molestissimū expior: Domo egressus: nulliū latinæ linguæ murmur audio: domum re-
gressus: comites libros cū quibus loqui sum solitus nō habeo: oīs mihi colloquiū cū me-
moria mea est. Hæc igit ex tēpore & memoria scribo: ita ut de quibus illā hæsitantē uideo:
silētio potius q̃ calamo cōmittēda crediderim. Multa sane nō aliter q̃ si sub oculis libri es-
sent memini: quæ frequēs hoꝝ cogitatio mihi altius atq; tenacius impressit. Pliniū ille se-
cundum forte nō legerat: quo nemo certius rem expressit: quā uere definire nō ausim: cum
illud semp occurrat: quid ita oībus habeat incognita insula tam uicina: tam celebris: Sed
dicā qđ ipse Plinius secūdus secūdo naturalis historiæ libro senserit: Tilē esse insulā sex die-
rum nauigatione: in septentrionē a Britannia distantē: ubi semestrem æstiuū diem ac paris
spacij brumalē noctē esse cōiectat: & uiolento quantū sibi uidet rationis argumēto: Et præ-
terea nescio quo Phocensi Pythia Massiliensi teste utit. Quæ si uera sunt: quantulum hinc
abest Tile ipsa quā quærimus: cuius apud Indos (ut auguror) fama ingens: apud nos noti-
cia nulla est. Seruius quidē & si grāmaticus melior q̃ uel cosmographus uel poeta: sequēs

Tile insula

B

C

D

Plinꝰ secūdus

Seruius

tamẽ priorꝝ uestigia: ſup illum Virgilij locum: Tibi ſeruiat ultima Tile: ſic ait: Tile inſula eſt oceani inter ſeptentrionalẽ & occidẽtalẽ plagã ultra Britanniã: Hiberniã: Orchadas. Vides ut unũ fere ſignũ oẽs aſpiciãt: utiter ſeptẽtrionẽ & occaſum ac nõ ꝓcul a Britãnia uario ſermone cõueniant: ubi ſi corpe cõueniſſent: re cogẽte: mutaſſent forte ſententiã. Duo longius abſcedũt a cæterorꝝ dictis: ſed an ad uerꝝ propius accedãt: an ꝓpter diſtantiã: nõ ita manu (ut aiunt) mendaciũ prendi poſſit: incertũ eſt. Horꝝ alter Oroſius eſt: cuius ſupra mẽtio eſt

B

habita. Alter uero Põponius Mela: nobilis coſmographus: quẽ Plinꝰ in multis ſequi ſolitus hic neglexiſſe uiſus eſt. Is enĩ toto anno unũ ſolis ortũ uerno: unũq́ autũnali æquinoctio occaſum: atq́ ita una die dumtaxat: unaq́ nocte diſtinctũ anni ſpacium Hyperboreis populis aſſignat: primꝰ in littore Aſiatico ſup Aquilonẽ Rhiphæoſq́ montes habitantibꝰ: omniũ (ſi quid ſibi credimus) mortaliũ innocẽtiſſimis fœliciſſimiſq́. Tilem aũt inter oceani inſulas: Belgarꝝ littoribus oppoſitã teſtat̃: noctes ibi breues hyeme quidẽ fuſcas: æſtate lucidas: ſolſtitio nullas. Adeſt tanta diſcordia: ut mihi quidẽ nihilo uideatur occultior inſula ipſa ꝙ̃ ueritas. Sed bene habet: quia qđ laborioſe quærimus: impune neſcimꝰ. Lateat ad Aquilonẽ Tile: lateat ad Auſtrꝝ Nili caput: modo non lateat in medio conſiſtens uirtus: & huius uitæ breuis ſemita: per quã magna ps hoĩm palpitando titubandoq́ ꝓficiſcitur: ad incertum finẽ ambiguo calle feſtinãs. Ne ergo nimis magnã operã impẽdamus in inquiſitione loci: quem forſan inuentũ cupide linqueremꝰ: claudẽda iam ep̃la: & tẽpus curis melioribus impendendũ eſt. Hæc ſunt quæ de hoc ambiguo tibi nũc ex ipſa (ut ita dixerim) inquiſitionis area excutere potui: Reliqua a doctioribꝰ exige. Mihi quidẽ ſi hæc ne latibula rimari & abdita noſſe negatũ fuerit: meipſum noſſe ſufficiet. Hic oculoſ aperiã: hic figã intuitum: orabo eũ qui me fecit: ut ſe mihi meq́ ſil' oſtendat: & (qđ uotũ ſapientis eſt) notũ mihi faciat finem meum. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Thomã Meſſaneñ. ſuperuacuũ eſſe curas hominum in longum protendi in ætate breuiſſima affirmantis: Ep̃la. XXVIII.

A

q Vid ad litteras tuas dicã? Vereor ne humanorꝝ torrens rapidiſſimus errorꝝ amicũ noſtrum fundo aluei rotatum cũ uniuerſo rapiat. Seneſcit (ut uides) inter ludos atq́ præſtygia fortunæ: multa ſibi promittẽs: quæ (mihi crede) nunq́ ueniẽt. Vna tamen excuſatio eſt: Oẽs idem fere morbus habet: quẽ inuenies qui nõ ſpe craſtinæ quietis hodie laboret? Hæc fœlicitas: hæc mortaliũ uita eſt: mirus furor: nec minor ideo quia publicus: hiare in uentos & certis bonis abiectis incerta ſectari. Ignorãt hoĩes: quantũ lucri ſit ſpes inanes & fallaces ꝑdere: Nulla grauior ſarcina: nulla tamẽ triſtius deponit̃: Vſq́ adeo malis etiam ꝓprijs delectamur: Laborat ille quidẽ & ſuſpirat & anhelat ſuꝑuacue: & contra Flacci ſententiã: Terras alio calentes ſole permutans breui fortis iaculatur æuo multa.

B

Non accuſo in alijs qđ ĩ nobis excuſo: Tulit & nos multa uidendi ardor per terras ac maria: & nunc maxime ad extrema terrarꝝ ea me uoluptas traxit: pellente hinc tædio rerꝝ: morumq́ odio quo rurſum dura neceſſitas retraxit: nudiuſtertius applicui: & cũ multa inde tibi ſcripſerim: reuerſus puluerulentũ calamũ tuo primũ noĩe deterſi: Amicus aũt noſter: nõ ut doctior redeat nullũ mundi littus inacceſſum ſinit: & omni uento caducæ frõdis more circumuoluit̃: Suſpiriorꝝ eius nullus (ut auguror) finis erit niſi qui uitæ. Hoc ſibi uerbis meis dicito: Raro quidẽ præmeditata ſuccedũt: ſed finge ſuccedãt: creſcit cũ fœlicitate miſeria. Id haud difficile pſuaderi poſſet expto: niſi cõſuetudo peſſima aures ſalutaribꝰ uocibꝰ obſtrueret. Sed ipſe de ſe uiderit: tu ꝟo cœptũ tene: & ne turba delyrantiũ aĩm a ꝓpoſito cõuellat caue. Senecæ: imo uero ipſius naturæ uerbũ eſt. Nec multo opus eſt nec diu. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Stephanũ Colũnæ Iuniorẽ: uti uictoria neſcienti fruſtra eſſe ꝙ uicerit narrantis: exemploq́ Hannibalis: Pompeij: Cyri: Alexandri: Agamẽnonis ac Scipionis Africani comprobantis: Ep̃la. XXIX.

A

p O tuiſti uir fortiſſime uincere: Scito ſapientiſſime uir uti uictoria ne quis unq̃ noſtrum tibi poſſit obijcere: qđ Cãnenſi quondã die Maharbal Hãnibali: q ſi conſilio obſecutꝰ recto calle ab acie Romã ſanguĩe noſtro rorãtia ſigna uertiſſet: quanã ſit hiſtoricorꝝ opinio nõ ignoras. Sed illꝰ impijs auſibꝰ obſtitit Italiæ fauẽs deꝰ: Idem pios adiuuãs conatꝰ: aciẽ tuã comitabit̃: ueſtigia diriget: ſe duce uictricia ſigna nõ deſeret. Ille tibi nũc ꝑpetuã uictoriã: ultimũq́ tuorꝝ hoſtiũ exterminiũ pollicet̃: qui de tot olim barbaricis legionibus piã paucitatẽ Theodoſij principis ſaluã fecit. Et tu ꝓfecto iuſtiſſimã cauſam

foues:& qui illius tunc iuſticiæ fuit:tuæ nunc teſtis eſt Chriſtus:deuotiſſime tibi diebus ac noctibus inuocãdus:ut pagat qđ incepit: nõ equidẽ ꝓcul ille: ſed tecũ eſt & tecũ erat (mihi crede) dũ uinceres: Alioquin quonã mõ cũ paucis tm̃ fudiſſes exercitũ: atq; unus duos ſupbiſſimos hoſtes incautuſq; idẽ ac ꝓpe ſemiermis præmeditatos illos & inſtructos inopino marte tã celeriter oppræſſiſſes: Aderat ꝓculdubio cœleſte præſidiũ: aderitq; quotiẽs nõ mutata iuſticia ꝑtis tuæ: pie reuerẽterq; poſtulabit. I tãto ſecur⁹ duce: & de cæſoꝝ ſanguine renaſcentẽ pueꝝ eccleſiaꝝ ſpolijs oneratũ prædã uerius ſcito eẽ ꝙ prælium: Prior nẽpe uictoria ut glorioſa ſic iops fuit: hæc tã opulẽta ꝙ facilis: Vade igit̃ ad certã uictoriã: poti⁹ iam ad ambiguũ certamẽ: & uade nõ tã ꝓprijs uiribus ꝙ diuino fiſus auxilio. Ipſa ꝓ te etiam elemẽta pugnabũt quæ ꝓ Theodoſio pugnauerunt (qđ q; ait Claudian⁹) Tibi mittet ab aſtris Aeolus armatas hyemes: tibi militat æther: & cõiurati ueniẽt ad claſſ. ca uenti. Nã & tu q̃z cũ crucis hoſtibus: licet chriſti nomẽ uſurpãtibus: bellũ geris: qđ ſic eẽ nou⁹ Eugenius ex agno lupus: tyrãnus ex clerico: oppræſſæ ac nudatæ ꝑ Italiã teſtant̃ eccleſiæ: Te non tuaꝝ magis ꝙ ſuaꝝ iudicem offenſaꝝ poſcit læſa diuinitas. Noli geminæ deeſſe uindictæ: neq; in his quæ geſta ſunt ſpem uſq; adeo poſueris: ut quæ ſint gerenda nõ uideas. Aliquid eſt actũ: imo multũ: imo plurimũ: imo nihil cũ principio finis deſit. Ne quæſo cum uictoria uti poſſis frui malis: qua in re noſtro quidẽ optimo ſed peſſimo facto ſuo erraſſe tantus ille militiæ magiſter arguit̃. Quis aũt unũ illud oĩbus belloꝝ ducibus qui ſunt: quiq; erũt omnibus ſæculis abũdæ cautionis ac documẽti præſtare debeat: ne tamẽ in tam magno negocio unius exempli cõmemoratione mouearis: & noſtra & ꝑegrina ſubijciã. Magnus Põpeius ad Dyrrhachiũ uictor Iuliũ Cæſarẽ prope captũ dũ retinere poſſet: abire ꝑmiſit: ſiue ignorantia rei bellicæ in duce ꝓbatiſſimo: ſiue fortuna familiari ſuo in extremis neceſſitatib⁹ opẽ ferens: ſiue (quæ uulgatior fama eſt) mira prorſus atq; utinã fœlix humanitas illa fuit: ex qua mox in Theſſalia calamitas publica: & in Aegypto ducis ipſi⁹ mors miſerabilis cõſecuta eſt: & in Africa Catonis ſimul ac libertatis interitus: & in Hiſpania triſtis reliquiaꝝ ſtrages: & Romæ ſpoliatũ ærariũ: oppræſſæ leges: atq; ibidem ſuccinctis ferro abdito ſenatus: & uictor ĩ Capitolio: qđ quattuor triũphis ornauerat interfect⁹. Hinc Peruſij ac Mutinæ grauis obſidio: & crudeliſſima Parmenſiũ clades: cuius in Philippicis Cicero meminit: & Pharſalia noſtro ſanguine rurſus infecta: & ſub Leueadio atq; Aetneo uerticib⁹: illa ingentia bella naualia. Poſtremo inde uſq; in ſæculũ noſtꝝ tãtoꝝ ſeries maloꝝ: ut & impoſſibilis enũeratio ſit & amara memoria: nec dũ miſeriaꝝ finis ullus appareat. Quid de Cyro rege Perſaꝝ loqr: qui (ut ꝓprie dicã) uictor in prælio in uictoria uictus fuit: Quid de Alexandro Macedone: qui bello incolumis: in cõuiuio perijt: Agamẽnon famoſũ illud ac ſuꝑbum Ilion ſtrauit. African⁹ minor: noſter (ut ita dixerim) policertes Carthaginẽ atq; Numantiã fundit⁹ euertit. Veerq; in bello ꝙ poſt uictoriã tutior militiæq; fœlicior ꝙ domi: q̃ſ nõ min⁹ morib⁹ ꝙ locis: tꝑibuſq; diſtantes ſciẽs in hac breuis epl'æ ꝑte cõiunxi: q; ꝓpe par fatũ atq; idẽ amboꝝ exitus uideret̃: uictores hoſtiũ: q̃ſq; ſua ꝑdomita ac ſubacta barbarie ĩter amplex⁹ nefandiſſimaꝝ cõiugũ periere. Nihil hæc (fateor) ad noſtꝝ ꝓpoſitũ. Itaq; rem oẽm ad unũ finẽ deduco: ut oſtendã multa etiã uictorib⁹ metuẽda. Nuſq; igit̃ geſtaꝝ rerũ fiducia ſubſiſtendũ: procedendũq; longius aſſidue: ac more Cæſareo urgendũ impigre ſucceſſum: inſtandũq; fauori numinis: credendũq; nihil actũ dũ agendũ aliqd ſupſit: Alioqn multis bello ſuſpectiorẽ fuiſſe uictoriã: & uerendũ ualde ne melius fuerit non cœpiſſe ꝙ cœptum medio ꝓcurrẽtis facti calle deſerere. Vale.

Claudianus

B

Pompeius

Iulius Cæſar

C

Cyrus

Alexander

Franciſci Petrarchæ ad Stephanũ Colũnæ Iuniorẽ: eundẽ de quibuſdã litteriſ & carmine & ſoluta oratiõe ad eũ miſſis certiorem reddentis: Ep'la XXX.

A

E uniuerſo reꝝ tuaꝝ ſtatu quid ſentirem: breue quiddam tibi bellaciſſime uir materno pridẽ ſermone cõſcripſeram: ut poſſet militibus etiam tuis innoteſcere: tecũ in partẽ laboris & gloriæ ꝓfecturis. Subinde aũt pariẽte noui aliqd ſꝑ ingenio: eidem tibi carmẽ ex meo alienoq; cõtexui: ea lege: ut prim⁹ me⁹: ſecũdus alicui⁹ ꝓbati poetæ uerſus eſſet: atq; ita ut legentẽ: nõ ſentẽtiaꝝ mõ artificioſa cõnexio: ſed uerboꝝ q̃z cõſonantia delectaret. Qua in re: ceu noui poematis (tenui licet inuẽtione) gloriabar: donec miſſo iã carmie deprehẽdi alios añ me hoc gen⁹ attigiſſe: uerꝝq; qđ Hebræ⁹ ſapiẽs dixit: Nihil nouũ ſub ſole: qđ q; ait Comic⁹ poeta: Nihil dictũ: qđ nõ ſit dictũ pri⁹. Nouiſſime ꝑ nunciũ Stephani ſenioris magnanimi patris tui: quo plures uirtuti ſtimulos incuterẽ ſcripſi oratiõe ſoluta & libera: quã ſi habes: nihil eſt qđ mutẽ: nihil qđ adijciã: q̃uis eñ multa ſe offerãt: tamen ſapientẽ monuiſſe ſatis eſt. Vale.

d

Nihil ſub ſole nouum

Francisci Pet. ad Stephanū Colūnæ Iuniorē: solitudinem nō oratione laudari posse: sed experientia probari: asserentis: Ep'la XXXI.

A

Postulas tibi statū uitæ solitariæ: quem hac ætate secutus uideor (ut asseris) præter morē hoīm nostrorꝝ breuibus uerbis exponi: Vtrū imitādi an irridēdi auidius: nescio: tu scis. Cæterꝝ ꝙ magnā rem inter angustias cogi ac breuiter dici uelis forsan ignoras. Sūt de hocipso disertorꝝ hoīm libelli: nec tñ (quantū mihi uidetur) a quoq̃ sufficienter adhuc laudata res est: de qua sæpe mihi (fateor) scribere aliq̃d impetus fuit: & fecissem: nisi quia nondū aut ingenio aut stilo aut terꝝ noticiæ satis fido: Qđ ad te preces q̃ tuas attinet: Ego quidē: ut nunq̃ æquis auribus laudatorē uitæ huius audiā: nisi qui primo dulcedinem eius aliqua ex pte gustauerit: cum īnumerabilibus bonis hæc affluat: quæ nec audiendo nec legendo: deniq̃ nec aliter ꝙ experiendo discunt̄: sic frustra quēq̃ doceri uelle rear nisi eadē experiētia magistra. Quid eñ refert quāto eloquio res agatur: aut nō intellecturis qui audiēt aut minime credituris? Tu itaq̃ si te solitudinis meæ admiratio & imitandi studiū trahit (ut prædicas) noli me curis aliis internū fatigare: noli narrationē imparem rebus exposcere. Sed si modo tu (qđ ego quia ualde uereor sæpe repeto) pura mēte discendiq̃ nō tēptandi aīo interrogas: ueni & uide: qđ q̃ ipse tibi debere potes: alteri ne debeas. Desine tuarꝝ auriū pruritū alieni sermonis unguibus scalpere: leuioribus fabellis idem cōsequi nō ꝓhiberis: idq̃ fieri honestius: ꝙ si tractatū rei grādis extorqueas: ad nihil aliud aut annuēti ꝓfuturꝝ aut petēti: ꝙ ut legētis intētio culpari possit: & sint scribentis uerba cōtemptui. Vale.

B

Frācisci Petrarchæ ad Stephanū Colūnæ Iuniorē: cū eodē de sūmo bono disceptantis: & quæ uere dici possit summa fœlicitas exponētis: Ep'la. XXXII.

A

Quid in quæstiōe ꝓposita sentiendū putes: ipse uideris. Nec ætas: nec librorꝝ lectio: nec rerꝝ experiētia defuerit. Apud me quidē rerꝝ nō honestarꝝ: uel sola consultatio turpis est si sententiā extorques: absit a me nō modo summū: sed (qm̃ & ī hac opinione Stoicus ꝙ Peripateticꝰ: & in oībus Stoicꝰ multo ꝙ Epicureus esse malim) ne aliq̃d quidē bonū in diuitiis aut in uoluptate reponere. Commoda sunt hæc & adminicula uitæ mortalis: Itaq̃ illud fortunæ: hoc corpis bonū uocāt. Bonū uero qđ quærimꝰ ī aīo est: nec corpi seruiēs nec fortunæ. Cætera uocari bona fateor. sed nō esse contēdo. Ne ue me forsan errore lapsum putes inaduertēter hoc dicere: nō sum nescius q̃d de hac re Aristoteles: quid Epicurus sentiat: sed philosophantiū auctoritas nō impedit iudicii libertatē. Mihi illa philosophorꝝ diuinorꝝ ueriorq̃ sentētia uidet̄: Beatos eē nō posse qui bona diuidāt tripertito. Vnū bonū est: unū qđ fœlices faciat: Vestra quidē nimis inops & emēdicata fœlicitas est: ad quā nō modo forma corpis & ꝓsperior ualitudo: sed diuitiæ etiā admittunt̄ seu potius exigunt̄: nimis furꝝ insidiis exposita: nimis deniq̃ sollicita sp̄ ac trepida: quo nihil est a fœlicitate remotius: Nā illa Epicuri in uoluptate cōsistens: nō solū nulla fœlicitas: sed extrema miseria ē. Quid eñ hoī miserius ꝙ humanū bonū bono pecudis: hoc est rationē sensibus substrauisse? Sed nōne ego parꝝ sani capitis uidebor: qui inter tantas ꝑtes sup̄ lite tā dubia iudex nō electus accesserim? Credat igit̄ quisq̃ qđ credidit: durꝝ est eñ ab inueteratis opinionibus auelli: Extāt de his philosophorꝝ tractatus uarii: quorꝝ uix noīa ep'læ clauderent̄ angustiis: Extat integer Ciceronis liber: qui de fine bonorꝝ & malorꝝ inscribit̄: quē cū legeris nescio an quicq̃ uel auribus uel ingenio relictū sit qđ requirendū putēt. Sed qm̃ a me non quid uerꝝ (id eñ forte abditū est) sed q̃d mihi uideret̄ postulasti: Breui rē oēm fine cōcludo: Noli iniq̃s cōsultoribꝰ aurē præbere: neq̃ famā neq̃ salutē tuā diligūt: id tm̃ consulūt qđ uel sibi eligerēt uel tibi gratū putant: Tu ꝟo nihil præter honestū cogitare: nihil in bonis numerare debes: At utile lucrꝝ est. Ita ꝓrsus si cū honestate cōiunctū sit. Alioqn nil noueris eē posse damnosius. Vulgatū est: q̃d de hocipso in officialibus libris Cicero idē disputet. Sed magna ꝑs legentiū rerꝝ negligēs solis uerbis inhiat: & præcepta uitæ iudicio auriū q̄si totidē fabellas amplectit̄. Tu memēto illic nō linguæ sed animi negociū agi: hic est non rhetoricos sed philosophicos eē sermōes. Stet añ oclos id qđ Athēis olim Atticis uotū fuit: & Themistoclis consiliū & Aristidis interpretatio: & iudiciū cōcionis: ꝓinde ꝙuis uulgꝰ irrideat: ac demū lege emolumentū nō aspnor si nihil ꝓbri mixtū afferat: si secꝰ nō alit̄ aurꝝ ꝙ scopulū uitabo. Aurꝝ eñ ut ait Plautꝰ: multa multis sæpe suasit perperā: Deniq̃ (ut eodē cū auctore concludā) Non ego omnino lucrum omne esse utile homini existimo. Vale.

Sūmū bonū

B

C

Frācisci Petrarchæ ad T. M. regiū consultorē: mediocritatē oībus in rebus esse appetendam: & præcipue a regibus: consulentis: Ep'la XXXIII.

A

QVamuis nō sim nescius: quanto plus sub multorū q̃ sub unius imperio Romana res creuerit: multis tamē & magnis uiris uisum scio fœlicissimū reipublicæ statum esse sub uno eodemq̄ iusto principe. Ita pugnare simul auctoritas & experiētia uidentur: sed maior est quæstio q̃ ut tam breui sit explicanda litterula. Certe ut nostrarū retū præsens status est: in hac animorū tam implacata discordia: nulla prorsus apud nos dubitatio relinquitur: monarchiam esse optimā relegendis reparandisq̄ uiribus Italis: quas longus bellorum ciuilium sparsit furor. Hæc (ut ego noui fateorq̄) regiam manū nostris morbis necessariam: sic te illud credere non dubito. Nullū me regem malle q̃ hunc nostrū: cuius sub ditione uiuimus: adeo suauiter ac trāquille: ut nec Pyrrhi humanitatem: nec fortunam Alexandri: nec Zaleuci iusticiam: nec (ut Romanis potius exemplis utar) Romuli ardorē: nec Numæ religionem: nec Tulli militiam: nec Anci magnificentiam: nec Tarquini habitum: nec Seruij prouidentiam requiramus. Et profecto si regem a tyranno sola iusticia discernit: iste rex uerus est: quēlibet tyrannū uocent: uerissimi omniū tyranni qui se patres patriæ dici uolunt: cum quib⁹ nullus Phalaris: nullus Agathocles: nullus Dionysius: nullus deniq̄ Gaius aut Nero omniūq̄ fœdissim⁹ Heliogabalus possit de impudicitia & feritate contendere. Sane quoniam prudentis est: non tam quid delectet q̃ quid expediat aduertere: Inq̄ hoc ipso non principia rerū: sed exitus cōtemplari: Tibi cuius ille consilijs agitur: optimo consilio: cuius de prudentia & fide dubitari nusq̃ sinis: tibi inquā amice cui anim⁹ meus notus est: hoc rusticum forte sed fidele consilium dedisse uelim: ut suadeas sibi fines suos satis patere: siue opes siue gloriam specter. Cupiditati nihil est satis: Illa cum non fallat promissis ingentib⁹: Aurea mediocritas est in omni fortuna humana quidem fœlicitas: nullo sibi fine proposito progrediendi auida: & in infinitum rendēs: ut sollicitudinis plurimū: sic nihil solidi: nihil certi: nihil quieti habet. Ideoq̄ semp mihi placuit Africani modestia Iunioris: qui censor lustrale carmē: quo a dijs Romanæ fœlicitatis augmentū poscebat: uelut nimiæ cupiditatis plenū: & ipsis importunū deis mutari: & ex illo non aliud q̃ status qui tunc erat stabilitatem solam iussit exposci. Sobrie quidē ac prudenter: si & mortalia cōsistere scirent & ab oīpotenti deo petitum esset: qd' a dijs fallacibus petebat. Multa hic dici posse uideo: sed quid opus est uerbis? Vides animū meū: quid cupiam: & quid metuam nosti. Audio illū nouas res moliri: opto fœliciter: si pergit: sed malo desinat: tutior enī uia est. Oppone te oro principijs: Ingere sibi illud abstinentissimi ducis: Romanos non tam aurū habere q̃ imperare aurum habētibus uoluisse. Id si de auro recte dicit quod abdi potest: quid de terris atq̄ urbibus? Itemq̄ si de hostibus recte dicitur: quid de amicis dices: quos nō coacto: sed spontaneo modereris imperio: quorum non terris modo uel aurum: sed corpora: sed animos pleno iure possideas: cum honestius: tum tutius est amicos habere q̃ patrimonium amicorum: Et ubi uolentibus possis: stultum est uelle nolentibus imperare. Philosophorum: quinpotius naturæ uox est: Nihil uiolentum diuturnum. Modestos regni fines: facile tueare. Immensum imperium difficile quæritur: difficillime custoditur. Vale.

B

Non qd' delectet sed qd' expediat eligendum pruden.

Modestia africani Iunioris.

C

Fran. Pet. ad T. M. & tristē præteritorū memoriā & anxiā sollicitudinē futurorum deponendā admonentis: mathematicis etiā nō credendū esse scripturarum testimonio probantis: Ep'la XXXIIII.

A

ABijciamus oro si possumus & tristem præteritorū memoriā & anxiam sollicitudinē futurorū: Torquent enī de nihilo: & geminis uelut aculeis uitæ nostræ requiem hinc inde perturbāt: Quid anhelamus? quid affligimur? nec trāsacta mutari possunt: nec uenientia præuideri. Quid mathematicis opus: aduersus quos: nō modo sanctorum sed philosophorū & poetarū & oīm uera sententiū: clamat auctoritas? Et ut pluriū philosophica prætereā: peruulgato Maronis testimonio: Ignaras uatum mētes quis ignorat? Scitū est illud Actij: Nihil inqt credo auguribus: qui aures uerbis ditāt alienas: suas ut auro locupletent domos. Nec minus illud Pacuuij uetustissimi poetæ: Nam si quæ uentura sunt præuideāt: æquiparentur Ioui. Nec tu poetā a philosophia putes hac in rediuersū. Sic enī ait Esaias: Annūciate quæ futura sunt in futurū: & sciem⁹ quia dij estis uos. Fauorini igitur doctissimi uiri Ciceronianū magna ex pte cōsiliū: quo nos uterq̄ ab his oib⁹ præstygijs atq̄ fallacijs dehortat: nō admittendū modo: sed ampliandū cēseo. Aut enī pmissores hi

Mathematicis nō esse credendū pbat auctoritatibus

qui uenturi noticiā pollicentur: aduersa falso prænunciant: & frustra nos inani terrore com
pleuerint. Aut uere & ante tēpus miseros fecerint. Rursus aut læta uere: & duplex est incom

Nulla re magis ꝙ expectatiōe mortales torqueri

modū: Fatigatio expectationis: qua nescio an ulla sit maior: & deliberatio gaudij cū uene
rit: siue: ut ipse uocat præfloratio: qḋ quidem antequā ueniat sperando & mente præoccu
pando iam dudū fere consumptū sit. Aut falso: & inanē ꝓfecto ridiculamꝙ læticiā: certum
est spei perditæ dolore mixtoꝙ simul pudore desinere. Audiendi ergo penitus non sunt: im

B

possibilia quidē sibi nobis etiam inutilia ꝓmittētes. Quid uero quisꝙ sibi dixisse Christū
putet: qḋ Amphitryoni uero Iuppiter apud Plautū: Bono alo es: adsum Amphitryo auxi
lio tibi & tuis. Nihil ē qḋ timeas: hariolos haruspices Mitte oēs quæ futura & quæ facta elo
quar: Multo adeo melius ꝙ illi: nō quidē quia sum Iuppiter (ut ait ille) sed quia sum deus.
Ille sane multa nobis ad aurem cordis assidue loquit: quē si audire uoluerimus: facile pote

Mors certa: hora aūt mortis incerta

rimus hoꝝ circulatoꝝ ꝓmissa cōtemnere. Mors certa est: hora mortis incerta: ut oēm horā
uelut ultimā expectemus: hæc salutariter nosse satis est. Quæ igitur horū impudentia: quæ
nostra dementia: ut multa caligine obsiti solicꝙ deo cognitu: uenturi tpis denunciatione nos
crucient. Est unū fateor in hac tota uanitate mirabile: ꝙ cū in reliquis ualde ueridicus ꝗsꝙ

C

uno insigni mendacio subeat mēdacis infamiā: hic quantūuis mendax una fortuita uerita
te: ueridici famā cōsequit. Miraē hoc Cicero: alijs licet uerbis: in eo libro quo exiguo in spa

Dictū Augustini cōtra mathematicos

cio diuinationē ædificat euertitꝙ. Augustinus aūt & sæpe aliter & in libro diuersaꝝ quæsti
onum: maxime aduersus eos loquēs: qui nūc (ut ipse ait) appellanē mathematici: uolētes
actus nostros corpibus cœlestibus subdere: & nos uendere stellis: ipsumꝙ preciū quo uen
dūt a nobis accipere. Rationē affert: Cū aūt multa uera inquit eos prædixisse dicaē: ideo fit
quia non tenent hoīes memoria falsitates erroresꝙ illoꝝ: sed non intenti nisi in ea quæ illo
rum respōsis ꝓuenerunt: ea quæ nō ꝓuenerint obliuiscunē: & ea cōmemoranē quæ nō ar
te illa (quæ nulla est) sed quadā obscura reꝝ sorte cōtingunt. Qḋ si peritiæ illoꝝ uolūt tri
buere: dicant artificiose diuinare etiam mortuas mēbranas scriptas quaslibet: de qbus plæ
rumꝙ pro uoluntate sors erit. Qḋ si nō arte: de codicibus exit sæpe uersus futura prænun
cians: quid miꝝ si etiā aīo loquētis nō arte sed sorte exit aliqua prædictio futuroꝝ. Hæc ul
tima quidē Augustini sunt: quæ hinc auctoritas hoīs cōmendat: hinc fides. Hoꝝ uero fal
lacijs oībus: quid putas aliud uiam fecit nisi uulgaris inscitia & infinita cupiditas (ne dicā
rabies) sciēdi ea tantū quæ nec sciri possunt & scire nō expedit. Tu ergo genus hoc hominū
temerariū & procax ac tranquillæ uitæ contrariū: fuge: ut quātū possibile est: breuissimum
hoc tempus: sine supuacuis & inanibus curis agas. Sic em̄ habeto donec superstitionū pō
dus abieceris. Beatam uitam poteris optare: non assequi: cōtraria se uicissim trudūt: nūꝗ
metus & fœlicitas cohabitant. Vale.

Francisci Petrarchæ ad T.M. In quot incōmoda homo ebriosus incidat ostendentis: Epl'a XXXV.

A

Taceo quæ aduersus ebrietatē copiosissime dici possunt: ꝙ fœda: ꝙ periculosa: ꝙ
tristis ægritudo est: quantusꝙ furor scienter obruere atꝙ enecare spumanti dolio
rationē: qḋ singlare ac præcipuū habet hoīs natura: neꝙ pedes: neꝙ linguā: neꝙ
aīm in ptāte habere: tremulū caput: instabiles manus: stillātes oculos: grauē corporis odo
rem & pridiani meri reliquias crastino insultātes. Taceo libidinis regnū: uirtutis exiliū: uul
gi fabulam: ac risum bonoꝝ odiū atꝙ contemptū: mutationē repentinā sileo & quamlibet
doctoꝝ instantiā ac cuiuslibet ætatis infantiā: oīm iocis ac fraudibus: oīmꝙ ludibrio expo
sitā: rimulas ꝗꝫ mētis oppræssæ ac futilis: & graui pondere fatiscētis unde secreta effluunt:
sæpe cū ꝓpria: sæpe cū aliena pnitie: quæ multis mortis & extremæ miseriæ causa fuit: luctū
præterea & inane gaudiū: & contentiones: & iurgia & præcipitiū & incautos cōgressus iner
mium cū armatis. Hæc ut nota inquā & uulgata prætereo. Est Apuleij Madaurensis liber
qui inscribiē floridoꝝ. Ibi quid primus crater agat: quid secūdus ac deinceps faceta narra
tione differit: cuius sententiā nō muto sed extendo. Nescio em̄ cur aut quō plus hodie bibiē

B

ꝙ olim: Vtināꝙ hic luxuriæ modus esset: quocūꝙ te uertas fragiliores ad uirtutē: fortiores
ad uitia facti sumus. Secūdū me igiē: primus crater ptinet ad sitim: secūdus ad læticiā: ter
tius ad uoluptatē: quartus ad ebrietatem: quintus ad iram: sextus ad litigiū: septim⁹ ad fu
rorem: octauus ad somnū: nonus ad morbū. Hæc illi Marco Bibulo collegæ: nō Iulij Cæsa
ris: sed tuo: cuius assidue cū uitijs lasciuiaꝙ litigas: si profutura credideris: meis uerbis dici
to. Si forte sibi irreprehensibilis uideē: eo ꝙ nondū ad ebrietatis extrema ꝓuenerit: sciat pl⁹

eſſe e ſobrietatis ac modeſtiæ faſtigio uel modicum deſcendiſſe: q̄ ubi ſemel labi cœperis in fundum excidere. Gradatim ſubeūt uirtus & nequitia: nemo uel optimus uel peſſimus fit repente. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. cū ad belli imminētis ꝓfectionē hortãtis: ſimulq; nõ pauca de fœlicitate ĩ breui uitæ ſpacio multis exēplis cõmemorãtis: Epſa. XXXVI.

Ides ſilentiū interrūpit: charitas loqui cogit: Teſtor Chriſtū: coact⁹ ad ſcribēdum uenio: quæ ſi eodē aīo lecta fuerint quo ſcribunt: poterūt & mihi apud te beniuolentiam augere & tibi gloriam apud gentes: Quonã eñ mõ diſſimulare poſſum: ſi nõ falſum amicitiæ nomē gero: quin te magnis ꝑiculis circūuentū: uel dormientē excitē: uel cõmonefaciã uigilantē? Vides q̄ graue bellū iter Gallū Britannūq; reges oritᵉ. Nulla procul dubio tanta res ab auoꝝ noſtroꝝ tēporibus: certe nec ab atauis proauoꝝ in Europæ finibus apparuit: aut tam latus gloriæ campus fortibus uiris oblatus eſt. Cūcti reges ac populi ſuſpenſi ad tantæ cõtentionis euentū: præcipue qui ab alpibus Italiæ ad oceanū incolunt: quos ingens uicini tumultus exciuit fragor: in armis ſunt: Tu ſolus tanto ſub turbine dormis. Te quidē Virgiliana premit increpatio: & tibi cœlo miſſus nuncius exclamat: potes hoc ſub caſu ducere ſomnos? Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis? Profecto ſi nihil aliud q̄ pudor obſtreperet: debebas celer⁹ expergiſci: Qua eñ fronte: quo aīo cæteris ad æſtiuū ſolem ſub galea & umbone degētibus: tu ꝓcul ab agmine uiroꝝ: fœmineaq; circumſtipatus acie: cõquiſitis paſtus epulis & molli ueſte cõtectus umbra torpes & ocio? Homo olim (ut putabã) auidus honoris & gloriæ: homo potēs & nobilis: homo iuuenis & robuſtus: quid oro te impedit? Mūditias amas: refugis labores: ſed audi fortiſſimi uiri uerbum a Saluſtio relatū: Munditias mulierib⁹: laborē uiris cõuenire. Sitim metuis & calles arenoſos & ſerpentes ſub leone terribiles? Sed alterius & ſi minus bellicoſi nõ minus fortis uiri dictum accipe: Serpens: Sitis ardor arenæ dulcia uirtuti gaudet patientia duris. At mortem gladioſq; formidas? Sed & hic uerbū illud occurrat: alterius uiri fortis: Mors ultima pœna eſt: nec metuenda uiris. Nõ plus inquã metuenda q̄ ſomnus aut requies. Quid eñ inter mortis & originis diē refert? Immo uero largiter: Ille nos humanæ uitæ laboribus inuoluit: hic liberat. Hinc ille mos ex intimis philoſophiæ penetralibus eductus: in ſuorū ortu lugentiū atq; in morte gaudentium. Sed ne ab opinionibus uulgarium recedamus a quibus tamen ſi ad ſalutem pergimus: q̄ lõgiſſime recedendū eſt: Detur timēdam eſſe mortem & illud uulgatiſſimū Ariſtotelis audiat: Mortē eſſe ultimū terribiliū: q & ipſe quoq; cõſulto non maximū dicere uoluit ſed extremū: Sed eſto ſit maximū: putas ne illã ideo uitare quia bello abſtines aut mari? Notū & illud alterius poetæ: Frustra cruēto marte carebim⁹ fractiſq; rauci fluctib⁹ hadriæ. Fruſtra ꝑ autumnos nocentē corpibus metuemus auſtrum. Quamlibet exactam curam noſtri corpis habentibus moriendū eſt. Sed prolatandæ mortis ſtudiū ſolet eſſe mortalibus: fateor: & excuſationē publicæ imbecillitatis agnoſco: Primū oro te: quãtula iſta dilatio ē: deinde quot & q̄ duris caſib⁹ expoſita: q̄ multis uixiſſe nocuit & uitæ gloriam ĩminuit mors dilata? Quotidianis exemplis abūdamus: Sed reuerētius antiqua cõmemoro: noſtra quoq; libētius q̄ externa. Si Paulo minus Tullius Hoſtilius uixiſſet ictus fulmine non fuiſſet. Paucos ãnos detrahe Tarquinio: rex mortuus erat ille non exul. Appio Claudio uita longior cæcitatem. Mario carcerem & degenerem fugam latibulumq; limoſæ paludis attulit. Quid Põpeio magno clarius niſi ſplendorē gēti nõis uitæ diuturnitas & quæ illã ſecuta eſt mortis indignitas obſcuraſſet? Quid de duobus Africanis dicã: q̄ ſto meli⁹ putas: alter ãn mœnia Carthaginis: alter ãn portas Numantiæ periſſet? Nõ prim⁹ ingratã patriã exilio ĩdigno & famoſo epigrãmate: ſecundus multæ mortis iniuria condēnaſſet? Ipſe Cæſar Auguſt⁹ quē ex oib⁹ fœliciſſimū iudicares quãto fœlicior moreretur: priuſq; filiæ iã ſeneſcētis adulteria & q̄s execrari ſolitū accēpim⁹: uomicas ſuas incipe retnūerare? Omitto Regulū & Catonē & reliq̄s q̄s nobil' mors illuſtrat: q̄uis ĩ Catone diuerſum a noſtris ſentire cogar: de Cicerõe loq̄r & Seneca. Nolo ãn ciuile bellū obierit: ne cõſtãtiæ ſuæ teſtes fidedigniſſimi detrahanᵗ: labor ac diſcrimē. Miror ĩtrepidū: miror colluctãtē anguib⁹: miror arenis libycę oberrãtē. Laudo aī robur: cõtumaciã: laudo libertatē: aduerſitã mortē deſpationēq; nõ laudo. Ne aūt me forſan extrema putes exēpla negligere. Clarior Pyrrhus: clarior Hannibal moriturus etatis ſi ſepulchrum ambobus Italicum contigiſſet; infauſtus utriq; reditus in patriã fuit. Clarior etiam Cyrus ſi ante moreretᵉ q̄ Scythicos fines. Clarior Brēnus ueſter ſi prius q̄ delphicū limē attingeret. Quid uenenū Mithridatis?

Mūditias mulieribus: uiris aūt labores cõuenire

Mors ultima pœna ē nec uiris metuenda.

A

B

C

D

Raro lõgiorẽ uitã fœlicitatem subsequi.

Quid uarietatem Alcibiadis? Quid Themistoclis exilium? Quid Aristidis catenas? Quid incendium Crœsi loquar? Raro uita longior coæquæuã fœlicitatẽ habet: quæ ubi occidit: non sufficit infœlicẽ esse: nisi præsens calamitas transactæ fœlicitatis memoria recrudescat. Et si nihil nobis accidat uiuendo: tamen multa spectare cogimur in nostris quæ nos beatos esse nõ sinant. Fœlix hinc abisset Priamꝰ: fœlix Peleus: fœlix Nestor: si filios præcessissent. Et ut alterius generis exempla nõ desint: Nõ Socratẽ uenenatus calix: non Euripidẽ canes: nõ Demosthenẽ ac Ciceronem gladij cõsumerent: nõ obliuio Messalã: nõ Plotinum lepra ꝑuaderet: si oportuna mors instantes miserias præuertisset. Exemplorꝫ uero iam satis est in re præsertim nõ ambigua. Vides igit̃ ut lõgioris uitæ cupiditas cæca ẽ: bona mors optãda est ĩ qua falli neminẽ posse cõstat: neminẽ pœnitere. Sed qm̃ usus obtinuit: nocitura passim

E

& in caput nostrꝫ recasura cõcupiscere: liceat optare cũ populo: an tamẽ ignaniæ semita speras ad optatũ prouehi? Large quidẽ falleris: qm̃ multos sopor ĩmodicus oppræssit q̃s labor & uigiliæ præseruassent: q̃m multos uel necauit crapula uel suffocauit ebrietas: qui ieiunio salui forẽt. Vulgatũ ẽ: Plures cœnã occidere q̃ gladiũ. Quocũq; ciborꝫ genere nutritos: quocunq; terrarꝫ angulo latitantes mors inueniet: & tributũ suũ inexorabilis repetet: exiget: extorquebit: frustra tergiuersamur si ad mortẽ nõ ierimus: illa nos sequit̃. Cogita ergo qd honestius: quid uiro dignius: an delitescere & fugere qđ euitare nequeas: an occurrere uenienti & offerre qđ debeas: atq; ultro fortunã sequi ne si restiteris ui traharis? O miseranda breuissimæ suauitas moræ: quisq̃ ne usq; adeo uiuẽdi cupidus: ut nõ statim mori malit q̃ unius anni spacio uitã cũ dedecore ꝓrogare: præteritorꝫ oĩm annorꝫ decora corrumpẽs? Quãto erit obscœnius metu mortis indecorꝫ aliquid agere: ubi ne dicã anni unius: sed nec diei totius certitudo ꝓmittit̃. Et qđ ipse tecũ cogitas: Item nisi mortis adire periculũ timerẽ: Tunc utrunq; dici posset si sine ꝑiculo maneres: Nũc aũt nõ ne uel repentina febricula uel pestis alia (est eñ multiformis humanorꝫ casuũ & mira uarietas) uitã tibi quã regi tuo negas: fortassis eripiet? Quæ cum ita sint: hortor atq; obsecro: ut iam tandẽ caput attollẽs circũspicias: uidebis imensam molẽ tantis regũ & populorꝫ apparatibus nutantẽ ruituráq;: quo eã

F

fortunæ uis ĩpulerit. Nõ est dissimulationi locꝰ: Hostes tui uigilãt & regẽ iugi obsequio circumstant: cui si uictoria cesserit: somnũ tuũ in tanto nũc eius discrimine cõtemplãti & præter hoc ab olim tibi si nescis infesto: qd illũ animi habiturꝫ reris? Sin aliter successerit (oĩa eñ rotat ad libitũ fortuna) An forsan tibi ex præsenti ocio securitatẽ in illo ardore uictoriæ partã speras? Tu uero nõ quia uolueris sed quia timueris cessasse uideberis: teq; cõis ruina cum uniuersitate pariter inuoluet. Crede mihi: pars utraq; spectatorẽ te certaminis uocabit paratũ ad fortunæ nutum: atq; ad uictoris arbitrium circumuolui. Ita nusq̃ fauor: undiq; periculum. Meminisse profuerit Metij ducis Albanorꝫ: qui quadrigis in diuersum actis ab Hostilio Romanorꝫ rege discerptꝰ est: q; inter armatas acies se mediũ præbuisset. Expergiscere oro uelociter: & dum adhuc tempus est: neglectũ hactenus ad officiũ redi. Mũdo enim tremente dormire: nescio quid morti similius q̃ sopiri est. Vale.

Frãciscus Petrarcha ad T. M. Vim amoris cõmendantis: Ep̃la XXXVII.

A

Magna prorsus amoris & mira potentia est: qui tam ualide tamq; tenaciter inuisibili quidem: sed haud quaq̃ insensibili nexu minima nectit ĩmensis: & quorꝫ nulla paritas: pari regit imperio. Quid ni aut̃ hoc iuris habeat in animis hoĩm sensu & ratione uigentibus: qui certis fœderibus surda & aduersa inuicẽ elementa cõglutinat? Nõ flãmis aer: nõ terris fluctibꝰ hæreret: nõ ripas fluuij: nõ æq̃r littora: nõ semitas suas astra cognoscerẽt: nisi oĩpotẽs: & (ut eũ uocãt) sacer orbis amor uniuersa cõnecteret. Qui cœlũ igit̃ ac terras æq̃ iure moderat̃: Is inter humilitatẽ meã & tuã altitudinẽ nõ discernit: habet hoc ille præcipuũ: æquare nouit inæqualia: amãtẽq; fideliter uix patit̃ nõ amari. Sẽsit olim claritas tua: nullis quidẽ meorꝫ actuũ argumentis: sed solo (ut dici solet) mentis augurio: habent eñ & suos oculos animi: quibus sese mutuo superatis corporeis uelaminibus intuentur. Sensisti inquã uir clarissime: quænam erga tuum nomen deuotio mea sit: ut amanti uicem referas: amor cogit. Id cum sæpe multis indicijs: tum ex duabus nuper epistolis tuis:

B

quas mihi Ioannes Aretinus Cancellarius tuus ostendit iucundissime recognoui. In q̃bus mirum dictu: cum pro tot illum tantisq; rebꝰ huc miseris: nõ de Romanæ curiæ statu: quo nihil hac tẽpestate deformius: nihil incredibilius: non de maiorꝫ fortunis amicorꝫ: nõ de ipsis rerꝫ tuarꝫ successibus: Postremo nihil oĩno nisi de me meisq; rebꝰ ĩterrogas: atq; illũ in

crepitas: q̄ curiosius in reliq̄ aliud unū qđ singulariṫ præcꝫ oibus nosse desideras tacuisset.
Acne qs te fortuito locutū putet: bis idē per litteras questus es. Mitto alias ijs fortasse mi/
rabilia qui nescirent: q̄ familiariter olim cunctoꝝ dñs Augustus Cæsar Virgiliū ciuē tuū
rusticanæ originis sed minime Rusticani uiꝝ ingenij dilexit: & Horatiū libertinū parre: sed
ingenuū stilo: quicꝫ principis illius ad eosdē humiles amicos: uelut ex æquo missas & sæpe
dulcibus blāditijs refertas epistolas nō legissent. Quorū recordatio quantū miraculo adi/
mit: tantū adijcit lætitiæ: dū talibus exēplis me misceri sentio: tātæcꝫ laudis mihi aditū ape
riri: quoniā ut alter ex his cæsareis amicis ait: Principibus placuisse uiris nō ultima laus est.
Estuero nouū hic miraculū emergit: Vt eñ multa illis: sic mihi fateor nihil est quo placere
debeam: Quō eñ sperē alijs placituꝝ qui mihi ipse nō placeo? Fortunatā sane dicim⁹ ux/
orem: nō quæ formosa est: sed quæ uiro suo uidet. Fortunatū seruū: nō cuius est opa nobi/
lior: sed in quē amor dñi propensior: Sic ego quisqꝫ uere sim: si tibi aliqđ uideor: opinione
tua me fœlicē dixerim: Etsi nihil habeo quo placere merear: tamē si placeo satis est. Agerem
gratias tibi: nisi humanitatē tuam uerbis meis æquari posse diffiderem. In his quidē quæ
loquentis ingenium excedunt: tacere consultius. Vale.

Fracíscus Petrarcha ad Marcū suū: ad diuinū amorē eū adhortantis: pollicentisqꝫ suum erga illum nunq̄ defuturum: Epła XXXVIII.

Nimū tuū: qua uisibilis fuit optime uir: aperte satis in litteris ostēdisti. Necꝫ eñ lo
a qui taliter quisq̄ potest: nisi qui taliter est affectus: sentio aculeos stili: magn⁹ tibi
amor uerba dictauit: occurrocꝫ auide & pulsanti amicitiæ meæ fores lætus aperio.
Quid loquor: aperio: quæ tibi suauissime postulāti: iam añ quadrienniū patuerūt? Agno/
sco Marcū meū amplectorcꝫ cū gaudio in his litteris tuis: ad me lōgo (ut ita dixerim) silētij
postliminio redeuntē: & nūc illius floridæ indolis tuæ fruct⁹ uberrimos gratissimosqꝫ per/
cipio. Semp equidē speraui: ut tantus de tali adolescēte uir fieres. Sed id fateor: tā cito fieri
posse nō credidi: præuenit spem meā præcox eocꝫ gratior uirtus tua. Cæteꝝ & ardētissimi
ꝓpositi tui memini: qđ mihi nō paucis olim uerbis in ipso amicitiæ nostræ primordio fidē/
tissime reuelasti. Idcꝫ nūc uel mutatū: uel (qđ magis auguror) dilatū esse nō doleo: mō mi/
hi illud exhibeas: qđ optimo principio pollicit⁹ es: ut in omi fortuna deū ames: Illi inhære/
as: illū colas: atcꝫ ad illū tot⁹ animi intētione suspires. Nō impossibilē tibi legē statuo: qua
te ire iubeo: trita est uia: quā multi uiri clarissimi magna cū gloria: p reipublicæ tempestates
ad heremitici portus silentiū puenerūt: q̄multi etiā ꝓcul inde iactis ancoris nauigationē
uitæ præsentis fœlicissime cōpleuerūt. Nouit figmentū nostꝝ figul⁹ ille sydereus: Scit quid
nobis expediat: & animæ nostræ sæpe inenarrabilibus modis qbus se tramitib⁹ adiri uelit
insinuat. Tu igiť ne desperes quasi deuium: & (ut Pythagorici uocāt) leuū iter ingressus sis:
aut quasi tuoꝝ cura ciuiū quam geris diuinæ quā petis gratiæ sit aduersa: pge: age ne titu/
bes: ne subsistas: neu saluti tuæ desis. Aderit ille qui tēpus tuū qđ q̄le disposueras: nondū
uenit: præuidit infallibiliter ab æterno. Nec est quo te interim inutiliter natū putes si patriā
tuā his præsertim tpibus tui egentē: quæ (ut Plato uult) ort⁹ tui partē sibi iure suo uēdicat:
ope cōsilioqꝫ adiuuas. Notū est apud Ciceronē cæleste illud Africani mei dictū: Oībus qui
patriā cōseruauerint: auxerint: adiuuerint: certū eē in cœlo definitū locū: ubi beati æuo sem/
piterno fruanť. Et qđ sequitur: Nihil eñ est inquit: principi illi deo qui oēm hunc mūdum
regit qđ quidē fiat in terris acceptius q̄ cōsilia cœtusqꝫ hoim iure sociati: quæ ciuitates ap/
pellantur. Sane cū exoptatū tibi amice tēpus aduenerit: ut teipsum humo tollere: nō tantū
ut Maro: uel Enni⁹: sed ut Ambrosius: uel Arsenni⁹ possis alis ad uolatū ualidis. Facies tā/
dem re ipsa: qđ aio iā pridē facis eodē adiutore qui inspirator fuit: & facies ut spero secur⁹
ætate integra maturocꝫ cōsilio: q̄ si id incōsulto repētinocꝫ impetu iuueniliter atrēptasses:
Sicut eñ p terrā latrūculis uacuā atcꝫ purgata p planū ac solidū callē sub tranquilla cœli
temperie tutū uiatori iter est: sic sedatis passionibus firmatocꝫ ꝓposito: & primeuæ insolē/
tiæ tumore cōpræsso p modestiores atcꝫ sereniores ætatis annos tutissime pgiť ad salutem:
q̄uis nulla ætas repulsa: nullum (ut dixi) gen⁹ hominum: eorum qui in aliqua honesta ex/
ercitatione uersantur: ab hoc tramite sit exclusum: constetcꝫ iuxta Plotini sententiam: non
purgatorijs modo purgancꝫ iam animi: sed politicis quocꝫ uirtutibus beatum fieri. Vt
enim aliquid more nostrorum loquar: actuosa Marthæ sollicitudo non spernitur: q̄uis
sublimior cōtemplatio sit Mariæ. Habes ergo charissime quantū inter huius temporis an/
gustias licuit. Vnum de postulatis tuis quod fuit: ut tibi pro informatiōe uitæ aliquid scri/

Eos cœlo frui qui patriā tu/tati sunt

berem: Habes hoc inquã pro unius antelucanæ uigiliæ spatio breue quidem: sed in se (ut arbitror) absolutum. Si illud addidero: compendiosam semitã ad uirtutẽ uisam esse philosophis: ut tales effici studeam⁹: quales cupimus apparere: Et illud quo nihil reor efficacius: qm̃ ut eisdẽ placet: tota doctorũ hoim uita: nõ nisi cõmẽtatio mortis est. Hacten⁹ hæc: quæ non ut te doceã: sed ut admoneã ac memoriã excitem dicta sunt: Reliquũ erat ut te memoriaĩo cõmendarũ haberẽ (Iuuat eñi uerbis etiã tuis uti) Id uero iam dudũ factũ esse cõfido: Ex quo te primũ uidi: imaginẽ tuã ex adamãte purissimo: imis præcordijs indelebiliter affixi: quã nulla reuellet dies: nullus loc⁹ excutiet. Extremũ est ut & ṽtuti & fortunæ tuæ gratuler: quibus tanti principis affinitatem ac beniuolẽtiam meruisti: & pro charitate huic impensa seniculo: grates agam. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Colũnæ: fabellã araneæ & podagræ illi recitantis: ex qua quo pacto podagricum morbũ curet: edocentis: Epl'a XXXIX.

A

a

Nilem tibi fabellam: sed ex re (ut Flaccus ait) garrio. Aranea iter agens: forte obuiam habuit podagram: Et quo: inquit: tam mœsta ꝓficisceris? Rusticũ ait illa & hirsutũ hospitem nacta erã: qui me fame ac labore ꝑpetuo cruciabat: qui cũ a mane ad uesperam me inter glebas & saxa tenuisset: uix serũ puluerulentã atq; inopẽ domũ repetebamus miseri: Nunq̃ integris calceis: nunq̃ sine fasce grauissimo: Illic infœlicẽ diẽ nox haud quaq̃ fœlicior sequebaẽ: tristi quidem ille me cœna mucidi ac lapidosi panis ueterib⁹ fragmentis alleoq; & præduris oleribus solabatur: aceto turbidã superinfundens aquam: Saturnaliũ dies erat: quotiens caseus sardus accesserat. Sic exceptam: agresti demũ & ipsi⁹ agelli duriciem superante grabatulo cõponebar. Ad auroram inde consurgens: rursus in campũ & ad inuisum cogebar opus. Sic diẽ dies urgebat: nulla interim quies: nulla spes quietis. Festo eñi die: aut dñi lauabat opes: aut riuo uiam præparabat: aut sepem noualib⁹ prætendebat: imortale malum: & domũ meis moribus aduersam perosa diffugio. His auditis

B

aranea: Heu inquit q̃ diuersa cõditio mea est. Hospitẽ habui effœminatũ & mollem: apud quẽ non summũ modo: sed solũ bonũ uoluptas erat. Raro pedẽ domo efferebat: cœnã ad aurorã: prandiũ trahebat ad uesperam: reliquũ somnus habebat: purpureis accersitus stratis: qđ conuiuijs luxuriæq; supfuerat quieti datũ: Cõquisitæ intus epulæ: peregrinæ species odorũ. Bacchus alienigena: uasa aurea: gẽmata pocula: serico uestitus paries: ostro tellus instrata: hæc inter sollicita semꝑ familiariũ turba discurrens: locis omnibus aderat: Nulla domus pars neglecta: nullus angulus inaccessus dum uerritur solum scopis: dum de laqueatis trabibus puluis excutitur: uix usq̃ artificij mei telas sinebar ordiri: & (quo nihil est tristius) si cœpissem: primo rerũ apparatu spem caducã: & labores meos irritos uidebam. Agebar infœlix: præceps eijciebar: quærebã latebras: nullæ erãt: solidus niueo murus ex marmore: nulla mihi miseræ diuersoria relinquebat. Fugi igitur a facie ꝑsequẽtis: ubiuis quietum exiliũ: domesticis sine fine laboribus prælatura. Hæc cũ illa dixisset: respondit altera:

Quid sit ignorantia quidue negligentia

Heu q̃ multa sunt bona: quæ uel nesciẽdo uel negligendo perdunẽ. Ignorantia cæcitas mẽtis est: negligẽtia torpor est animi: Aperire oculos oportet: & quæ salutaria sese offerunt nõ differre. Ecce nũc ex his quæ dixi quæq; audio: cũ pessime sit nobis: erit optime si permutemus hospitia: tuus mihi: tibi meus hospes aptissimus fuerit. Placuit cõsiliũ: mutãt domos:

C

Et ex illo obtinuit: ut podagra inter delitias & in palatijs diuitũ: aranea in squalore & pauperum tugurijs habitaret. Domũ tuã amice podagram subintrasse audio: Miror: nõ putabam illi locum esse in domo tam sobria: uereorq; ne quid ibi sui iuris inuenerit: qđ siuerũ est: nõ malum magis q̃ mali causam horreo. Malo iam hospitem habeas araneam. Principijs resistendum est: nulla melius resistitur ope q̃ uigilijs: labore: ieiunio. Vidi ego puer iuuenem podagricum: eundem senem podagra liberũ reuidi: Quæsiui causam: nullam mihi aliam reddidit: q̃ q̃ se uino penitus abdicasset. Refert Cicero: & post Ciceronem alij: quosdam diuites podagra inutiles: cum pauperes facti essent sanitati redditos. Nõ audeo iubere ut sis pauper: q̃uis iubere nõ sit necesse si sapis. Inter cætera professus es (ut audio) spontaneam paupertatem. An mentior? Certe intra religiosum limen: & præsertim intra cellulã mendicantis: nullus diuitijs locus est. Opulẽtia enim & mendicitas non habitant simul. Si

D

paupertas excluditur: uereor ne non tam aurũ: q̃ quod ait Apostolus: Thesaurizes iram in die iræ. De hoc tamẽ ipse uideris: qui fœderũ quæ cũ Christo habes optĩe meministi. Si oblitus es: relege pactorum chirographum: Inuenies quid tu illi ꝓmiseris: quid ille tibi. Ego inquam non iubeo ut pauper sis: non quia uel tibi non expedit: uel me nõ decet & amplecti

fidele cōsilium & dare: Sed quia piget uerba ꝓfundere & incassum loqui: Video enī ipsum paupertatis nomē horrendū & infame: qđ licet amplexus sis deponere sponte nō potes: Illud saltem cōsulo: uiuas ut paup: Hæc est illa quæ a philosophis frugalitas dicit̃ uolūtaria pauptas. Hāc tibi suadeo: hāc tibi unā uiā corporeæ salutis ostēdo. Alter tibi adsum Hippocrates: amarū forte: sed salubre pharmacū offert̃. Si uis san⁹ eē: uiue ut paup. Latēs auræ in arcula: aio tantum nocet: Victus delicatior & aio nocet & corpori. Proinde si pellere uis podagram: pelle delitias. Si malū omne uis pellere: pelle diuitias. Vale.

Quid ꝓprie sit frugalitas

Fracisci Petrarchæ ad T.M. ꝙ pecunia illius indigentiā releuare nō possit se excusantis: multa quoꝗ de laudib⁹ paupertatis tractātis: Epl̃a XL.

Egum ceruicibus impositū pecuniæ iugū: libertrima indignatiōe reficio. Nō sinam (si deo placet) metallis seruire aīm ad maiora dispositū. Illa igit̃ qm̃ præesse ꝓhibeo: subesse non patit̃: & quem seruū habere non potest: dn̄m dedignat̃. Min⁹ loquor: Superbior est ꝙ̄ dixi: Nec me dn̄m uult habere nec comitē: Recusat imperiū: amicitiā non admittit: frangit uectes: soluit nodos: spernit arculæ meæ serā: dum clausisse illā uideor: nescio quibus rimulis inuisa dilabitur. Id sane mihi ut sæpe molestū: sic gloriosum semper existimo: dū circūspicio quibus illa mācipijs: & quoꝝ soleat hospitio delectari: His ita se habentibus: ignosces: si (qđ multo mihi ꝙ̄ tibi grauius est) præsentē indigentiā tuā: pecuniaria ope non releuo. At ne nihil putes te scribēdo profecisse: scito copiā pignoꝝ optimorum paratā tibi apud me: quā ut ad te pferret nuncius tuus nullo sibi psuaderi quiuit ingenio. Iube illā ad me: sed exorabilem reuerti: Alioquin meus ad te ueniet: & si uulnus nostrum nulli nisi medico reuelatū uelim. Præterea his illud addiderim ludicre potius ꝙ̄ iucūde: litteris utrimꝗ consultū: Mihi enī cōditionis meæ solamē additū nō in angustijs te comite desectum sed in me indignari nō sit fas quod cōe mecū habeat tātus uir: tibi uero laborem excusationis adēptū: nisi enī tu præoccupasses: iā calam⁹ erat in manib⁹: At ne qđ nostrarum rerū fœneratoris auaꝝ limē attingeret: interpellare decreuerā: ut tu necessitatib⁹ meis accurreres: quid uis dicā uberrimū philosophiæ locū copiosissimāꝗ materiā nō ignoro: ubi contrafla fortunæ in qbus nō ultima est pauptas: armant̃ animi: quæ licet in nostris finibus nō habitet: quia tñ (ut eleganter ait Flaccus) Cur te nescio quid ſp abest rei: & hic ꝗ3 multa: nō tantū nobis: sed in cōe salubria dici possunt: quæ sciēs sileo: ne publicū sequar morē: ꝓ rebus uerba præstantiū facilis amicitia est: ꝓ petito auxilio consiliū dare. Certe ego i his casibus qui domi meæ crebri sunt: essentꝗ rarissimi: nisi me reifamiliaris incuriosum curæ generosior effecisset: cū multa remedioꝝ genera: uel ipse mihi conficiā: uel a doctoribus cōfecta reperiam: Tū illud imprimis efficacissimū experior: ꝙ licet omis fortuna suas habeat molestias: sitꝗ uerissimū qđ ueritatis inquisitoribus uisum est: Oēm uitā etiā quæ fœlicissima uideatur esse tormentū: tñ molestissim⁹ tamē & occupatissimus: & si profundius inspicias: uere miserrimus est diuitū status. Contra aūt: dura quidē sed tutissima & expeditissima est pauptas. Mediocritas optima: & inter rarissima dei dona hanc nobis cōtigisse gratulor. Si quid interdū deest: accidit ut unico defectu multoꝝ nos muneꝝ suoꝝ liberalitas cœlestis admoneat: & breui gustu amaritudis ꝓsperitatē nostrā nobis efficiat dulciorē. Qui si multa: q si oia deessent: hoc aio tñ sum: ut fœlicius rear laudabilit̃ ægere: ꝙ̄ turpiter abundare: Nec nosse uerā opulentiā eos qui honestæ mēdicitati inhonestas diuitias anteponunt. Vale.

A

B

C

Fracisci Petrarchæ ad T.M. eundē ad bonoꝝ amicoꝝ cōquisitionē: & ut maritimos fluctus fugiat exhortantis: Bonos etiā uel paucos uel nullos esse: malos autem ꝙ̄plurimos probantis: Epl̃a. XLI.

Tudeto bonis oib⁹ eē charissimū: neꝗ uerendū ē ne nimios habeas amicos: aut nimium tibi negocij obijciā. Ita dico: si oēs bonos amicos tibi feceris pauci erūt. Rari quippe boni: numero uix sunt totidem ꝗt Thebaꝝ portæ uel diuitis ostia Nili. Quis inquis hoc loquit̃? Quid refert si dictū probas: qđ quæris auctorē? Oīe ueꝝ (ut ait Augustin⁹) a ỽitate ueꝝ ē. Ego hæc loqr: an forte tu negas? Loquit̃ experiētia quæ mētiri nō solet: loqtur ỽitas quæ mētiri nō pōt. Qui si mortalē poscis auctorē: loqt̃ hæc peritissimus reꝝ taliū Iuuenal: quiꝗ ꝓfundissime mores hoīm nouit. Si sibi nō credis: audi aliū: cui⁹ ore loqt̃ q nō mō nouit sed & creauit hoīes. Is ergo qđ ait? Nō ē q faciat bonū: nō est usꝗ ad unū. Poeta paucos: ꝓpheta nullū: & scđm suū sensū uterꝗ uerissime. Tu ỽo (quoniam desperandum non est) aliquos bonos reperiri posse arbitrare: ne cum de omnibus desperare cœperimus: de nobis etiam necessario desperemus. Cogita quosdam: non modo

A

Raros ïueniri qui uere amici sint

B

Nemo sine uitijs nascitur

bonos esse sed optimos: Et pro concordia harum discordantium sententiarum Flaccum uelut arbitrarie pronunciantem audi: Nam uitijs nemo sine nascitur: optimus ille est qui minimis urgetur. Sic est profecto: Stoici licet obstrepant: qui omnem morbum ex animis se radicitus auulsuros spondent: Praeclarissimi medicorum: modo quod pollicentur implerent: sed in uita hominum de qua nobis amicitiae deligendae sunt: experimento compertum est nullum animum quantalibet serenitate tranquillum: leuibus saltem interdum perturbationibus non moueri: quibusdam humanarum turbinibus agitari. Caeterum sicut armata nauis in alto fluctuabitur: non succumbet: eaque ut nauis: sic animi praecipua laus erit. Ita fit (quod Stoicis non placet) ut in hac uita cui nihil scimus inesse perfectum: sanitatis locum teneat leuis ac medicabilis aegritudo. Igitur ut ad rem oratio reuertatur: ex hoc genere hominum: non quorum nulla sint uitia sed quorum uitia uirtutibus cedant (quod ipsum noueris esse rarissimum) amicos tibi quibus potes artibus efficito: poteris autem nullis melius quam imitatione morum ac similitudine studiorum. Contra autem malis quorum innumerabilis multitudo est: nec amicus esto: nec hostis: certe nec cognitus. Vultum tuum aspiciant: animum ignorent: Sequere illius consilium qui monet: ut intus omnia dissimilia sint. Frons populo nostra conueniat: putent illi te agere quod uulgo agitur: Tu uero tuum aliud negocium & aliquid semper tecum maius agito. Sic enim maxime inter mundi discrimina securus euades: paucis charus: multis ignotus: odiosus nemini. Ne ue me hodie de nihilo philosophatum putes: audio te aduersus improbos ingens bellum & inexorabilem simultatem suscepisse: quos an corrigere: an delere cogites: incertum est: utrobique enim par impossibilitas: nisi quod aliquanto facilius arbitror deleri posse quam corrigi. Generosae indignationis aculeos laudo: certamen irritum & studium inane non laudo. Si enim laborem supuacuum declinare consilium est: quid de eo labore censeas: cuius unicus fructus est odium? Caue itaque receptui obsecro: Alioquin scito multis tibi legionibus opus esse. Vale.

Contra stoicos qui omnem morbum animi extirpare pollicebantur.

C

Francisci Petrarchae ad T. M. eum ut in aduersis se uirum praebeat consolantis: cum animi uirtus maxime in calamitatibus dinoscatur: Epla. XLII.

A

Quam multa nunc ad litteras tuas dici possunt: sed nec mihi ocium: nec tibi uerborum auxilio est opus. Aliud cogito remedij genus: magna est enim fortunae uis: neque minor celeritas: Interim sane omnium quae uel ex libris uel e media uita hominum occurrunt quae sunt multa & uaria: haec summa est: Dura sunt fateor & grauia & inamoena quae pateris: Vnum est difficilium leuamen: patientia: Si humana despicias: si te non ad delitias: sed ad laborem in hanc uitae palaestram descendisse memineris: Si magno nisu aduersa sustuleris: memor in praelio militem: in tempestate nautam: in rebus malis bonum animum probari. Vale.

B

Francisci Petrarchae ad T. M. quod ad id infoelicitatis tempora deuenerint: ut homines non nisi ingratitudine polleant conquerentis: Epla. XLIII.

A

Ego uero absit ut dissuadeam petitioni haud iniuste morem gerere: sed illud moneo: ut in fronte oculos habeas: quos ego hactenus in tergo habui. Nihil iucundius: nil dulcius quam benemeritum & egentem auxilij compotire. Contra autem inexpectato ingrati uitio nil tristius: Magnae quidem est non solum prudentiae sed fortunae: inter tot pectorum latibula puros animos fucatosque discernere: & quanti quisque sit prius quam experiaris agnoscere: cum honestae preces ac miserabiles lachrymae: cuius ficta necessitas simulataeque blanditiae. Magnae parti hominum illud inest: ut ad impetranda quae cupiunt memores atque solliciti: ad referendam gratiam segnes obliuiosique sint: Tanta & tam repentina mutatio inuadit animos: ut quem precantem mane uideris: sero uoti compotem non agnoscas. De his in Ecclesiastico: Donec accipiat inquit osculantur manus dantis: & in promissionibus humiliant uocem suam: & in tempore redditionis postulabit tempus: & loquetur uerba taedij & murmurationum. Nosti caetera. At quoniam inter ingratos uiuitur: non ideo desinendum: Alioquin uirtus uitio uicta uidebitur: sed aliquanto cautius agendum reor. Tu uale: & quicquid acturus es dum mutandi tempus est cogita: post enim deliberatio sera est.

Homines solliciti ores esse ad impetranda quae cupiant quam ad referendam gratiam pro meritis

B

Fran. Pet. ad Fratrem: se hac sola cupiditate teneri ut antiquorum scripta auidus perquirat significantis: eum quoque ut diligenter omnem Hetruriam inuestiget si aliquid scriptorum antiquorum inueniat hortantis: Epla. XLIIII.

A

Quod saepe olim uel obliuio uel torpor abstulit attingam: frater: si gloriari licet apud te gloriabor: in illo in quo solo gloriari tutum est. Iam ex omnibus humanarum cupiditatum ardoribus & si non in totum: magna tamen ex parte diuina me pietas eripu

ItE cœlo enim est: seu id mihi naturæ bonitas seu dies præstiterit. Multa quidem uidẽdo: multumq; cogitãdo: intelligere tandem cœpi: quanti sint studia hæc quibus mortale gen⁹ exæstuat. Ne tamen ab omnibus hominũ piaculis immunẽ putes: una inexplebilis cupiditas me tenet: quã frenare hactenus nec potui certe nec uolui: mihi enĩ interblãdior honestarum reꝝ nõ inhonestã esse cupidinem. Expectas audire morbi genus: libris satiari nequeo: & habeo plures forte q̃ oportet. Sed sicut in cæteris rebus: sic in libris accidit: quærẽdi successus auariciæ calcar est: quinimo singulare quiddã in libris est. Auꝝ: argentum: gemmæ: purpurea uestis: marmorea dom⁹: cultus ager: pictæ tabulæ: phaleratus sonipes: cæteraq; id genus: mutã habent & superficiariã uoluptatem: libri medullitus delectant: colloquũtur: consulunt: & uiua quadã nobis atq; arguta familiaritate iũgũtur: Neq; solũ sese lectoribus quisq; suis insinuat: sed & alioꝝ nomen ingerit: & alter alterius desiderium facit. At ne res egeat exemplo: Marcum mihi Varronem charum & amabilem Ciceronis Academicus fecit: Ennij nomẽ in Officioꝝ libris audiui: primũ Terentij amorem ex Tusculanarum quæstionũ lectiõe cõcepi: Catonis origines: & Xenophontis Oeconomicũ ex libro de Senectute cognoui: Eundẽq; a Ciceroẽ translatũ in ijsdẽ Officialib⁹ libris edidici. Sic & Platonis Timæus Solonis mihi cõmendauit ingeniũ: & Platonicum Phædonem mors Catonis: & Ptolemæi regis interdictũ Cyrenaicũ Hegesiam: & de Ciceronis epistolis: Senecæ prius: q̃ oculis credidi meis: Et Senecæ contra supstitiones libꝝ ut quærere inciperẽ Augustinus admonuit: & Apollinij Argonautica Serui⁹ ostẽdit: & reipublicæ libros cũ multum præcipue Lactãnus optabiles reddidit: & Romanam Plinij Tranquillus historiam: & Aulus Gelli⁹ eloquentiã Fauorini. Itemq; Annei Flori florentissima breuitas: ad inquirendas Titi Liuij reliquias animauit. Ut notissima & uulgatissima illa prætereã: quæ teste non egent: & tamen cum accesserit testis illustrior altius in aĩm descendũt: qualis est in declamationibus Senecæ: laudatus ille Ciceronianæ facuudiæ principatus ingenijq; singulare præconiũ: Et illud in saturnalibus multiforme Maronis eloquiũ ab Eusebio demonstratum: Et ill⁹ Statij Pãpinij poetæ reuerẽs submissumq; testimoniũ de Virgiliana Aeneide: cuius longe sequenda & adoranda uestigia: Thebaidẽ suam in publicũ exitura admonet: & illud ab Horatio Flacco: imo uero ab oĩbus concorditer delatum Homero poetaꝝ principi. Pluribus ago q̃ necesse est: Nam illa quidem longanimis recordatio: Prisciani grãmatici iuuenilis lectio: quot mihi libroꝝ peregrina nomina congesserit: quot postmodũ Plinius secundus: quot nouissime Nonius Marcellus: quotiensq; saliuam excitauerint. Nemo ergo mirabitur (ut redeam unde digressus sum) uæhemẽter his animos inflãmari atq; configi: quorũ singula suas scintillas: suosq; aculeos palam habent: aliosq; clanculum in sinu gestant: quos sibi inuicem subministrãt. Itaq; pudet equidem: sed fatendum ingenue & cedendum uero est: excusabilior semp mihi cupiditas uisa est Atheniensis tyranni Aegyptijq; regis: q̃ nostri ducis aliquantoq; nobilius Pisistrati primũ: deinde Ptolemæi Philadelphi studium: q̃ Crassi auꝝ: & si multo plures imitatores Crassus habeat. Sed ne Romæ Alexandria uel Athenæ: & Italiæ Græcia uel Aegyptus insultet: & nobis studiosi principes contigerũt. Iiq; tam multi: ut eos uel enumerare difficile sit tanq; huic rei dediti: ut iuuentus sic cui philosophiæ q̃ imperij charius nomen esset: & studiosi in quã nõ tam libroꝝ q̃ libris cõtentarum reꝝ. Sunt enĩ qui libros (ut cætera) nõ utendi studio cumulent: sed habendi libidine: neq; tam ut ingenij præsidium q̃ ut thalami ornamentum. Atq; (ut reliquos sileam) fuit Romanæ bibliothecæ cura diuis Imperatoribus Iulio Cæsari & Cæsari Augusto: tantaeq; rei præfectus ab altero: paee Demetrij Phalerij dixerim: qui in hac re claꝝ apd Aegyptios nomen habet: nihil inferior: ne dicam: lõge superior: Marcus Varro: ab altero Pompeius Macer uir & ipse doctissim⁹. Sũmo quoq; græcæ latinæq; bibliothecæ studio flagrauit Asinius Pollio: orator clarissimus: qui primus hanc Romæ publicasse traditur. Illa enĩ priuata sunt Catonis insatiabilis libroꝝ fames: cuius Cicero testis est. Ipsiusq; Ciceronis ardor ad inquirendos libros: q̃ multæ testãt epistolæ ad Atticum: cui eam curam nõ segnius imponit agens summa instantia multaq; precum ui: q̃ ego nũc tibi: Quod si opulẽtissimo ingenio permittit libroꝝ patrocinia mendicare: quid putas licere inopi? Hæc ꝓ excusatione uitij mei proq; solatio tantoꝝ comitũ dicta sint: Tu uero si tibi charus sum: aliquibus fidis & litteratis uiris hanc curam imposito: Hetruriam perquirant: religiosoꝝ armaria euoluant: cæterorumq; studiosoꝝ hoĩm si quid usq; emergeret: leniendæ dicam: an irritãdæ sitis meæ idoneum. Cæteꝝ & si non ignores quibus lacubus piscari: quibusue fruticetis

Romani prĩci pes studiosi

aucupati soleo: ne qua tamen falli queas: his seorsum litteris quid maxīe uelim interserui: quo& uigilātior fias: Scito me easdem preces amicis aliis in Britanniā Galliasq & Hispanias destinasse. Ne cui ergo fide uel industria cessisse uidearis enitere. Vale.

Francisci Petrarchæ ad T. M. hoīes nec experiētia quidē ab infœlicitate deterreri posse: multis exemplis ostendentis: Epla. XLV.

A

Deo pertinax & fixa mortaliū spes est aduersus infœliciter experta: ut neq sterilitas agricolam: neq tēpestas nautā: neq rectorꝝ casus architectū: neq patrēfamilias sobolis acerbus interitus deterreat ab incepto. Hinc illa cōia: ut famelicos serere & naufragos nauigare: & ruinis nix elapsos: noua sup eisdem fundamentis ædificia moliri: & orbos senes inter sepulchra filiorū aliis procreandis intendere uideamus: Piscatores frigoribus & fame confectos hic ante oculos habeo: mirꝝ & prorsus incredibile: toros dies ieiuni ac nudi noctesq ad auroram insomnes agūt: cū interim uel retia temptantium: una eademq sors est: nihil agere: frustra torqueri: tēpus aliquāto forsan utilius consumendum perdere: neq tamen obstinatis ad inceptū animis a fatali gurgite diuellunt: Vsq adeo etiā amari exercitii consuetudo longior dulcis est; Infaustā arenam: imo uerrentes alueo q̄ fugiunt ægestatem: inter undas & scopulos inueniunt: nunq̄ forte qđ tātopere satagūt reperturi. Illa quidem dictu minora: nescio an maiori admiratione digna sint. Ferarꝝ studiū totiens uacuatis cubilibus nō lentescit: Nouis fœtibus parēdis alendisq prioris raptu nūq̄ segnior tigris redit crebri partus solatio destitutæ nihilo moderatior: in reliquū ardor est.

B

Philomena postq̄ pastorali furto pditos natos: longo gemitu & prædulcibus querimoniis prosecuta est: nidū ab eodē ramo sequentis puerperii fortunā temptatura suspēdit. Rē dicam nouam tibi: sed oībus uallis huius notissimā incolis. Aquila iam pridē in his montib⁹ habitat: Subulcus aduena: nedū quos pascit suibus: sed hirsutis etiam apris asperior: eam nido insidiatus est: neq aīam suā pluris extimās: q̄ ualet: de altissima rupe quæ fonti Sorgiæ nubib⁹ par impendet: ancipiti fune demissus: cuius rei uel meminisse horror est ad aeream domū temerarius prædator accessit: & sollicitæ genitricis spem generis pullos implumes abstulit. Id semel: idq iterꝝ ausus: nil amplius aquilam mouit: q̄ ut nuper tristi domicilio deserto: nidum dumosamq supellectilem in alteram rupis partē paulo p auexerit. Illic mō sæpius amissæ sobolis spem refouet: Nihil solito lætius ut reor. Siquidē saxeus iste suus hostis exigui lucri cupidus: uitæ pdigus: iam restē nodosq præparat: quibus per inane suspēsus & de insolito specu solitas prædas agat. Iam sensim ad minimā rerꝝ ratiocinando descēdimus. Nec apibus quidem percepti mellis iniuria mellificādi dulcedinē: Nec formicas sub terra latentiū horreorꝝ inundatio graniferi laboris experientiā: frequentisq cursus ac recursus iminuit uolupratem. Non enī desperāt infœliciter tēptata: retemprari posse fœlicius. Alioquin si cum successibus rerꝝ animorꝝ simul spes intereat: torpebūt æstus ii quos undiq cernim⁹ actionū uariarꝝ quotidie interpellantibus fatis: & uitam situ marcidā exitus inglori⁹ manebit: Qđ ne forte cōtingeret aīantibus cunctis: & præsertim homini: dura propositiq tenacia pectora data sunt. Vrbem Romam (ut retro iam facili saltu: ab imis rerꝝ ad altissima conscēdam⁹) a Gallis Senonib⁹ incēsam restituere maiores: qua in re Camilli auctoritas: tribunis contra nitentibus: omine etiā adiuta præualuit. Iidem illi maiores nostri post Alliam: post Ticinū: post Trebiam: post Trasimenū in aciem redierūt: post Caudinæ pacis ignominiā gloriosissimas uictorias retulerunt: Et post Cānas grauissimū ac pene mortiferꝝ reipublicæ uulnus: ne ab ignauis ciuib⁹ derelinquerēt Italia cōtra sententiā Cecilii Metelli fulgens Africani gladius obtinuit. Qui nisi inuicta spes unius eiusdemq admodū adolescentis: multorꝝ senū labātas firmasset aīos: actū erat de imperio: Nulla hodie Romani nominis memoria: nulla Romanæ potentiæ uestigia supessent. Faciente enī (ut Flori historici uerbis utar) de Italia Africam Hānibale: pfecto nō latini sed Afri coloni Italiā possiderēt.

C

D

Et si quis forte mansisset Italici sanguinis: tantis supstes cladibus: nō aliter q̄ dulcis aquæ riuulus pelago mixtus in peregrinos mores uictricemq barbariem cōcessisset. Qđ nō sumus igitur: & quod sumus fateamur ingenue: spei bonæ dumtaxat unius hoīs debem⁹. Et de nobis quidem hactenus. Quid Lacedæmonios: quid ue Carthaginenses memorē: qui sperare nō prius q̄ esse desierunt: Quid Saguntinos qui dū sera a nobis auxilia spetāt: extremas a crudelissimo hoste miserias acceperunt. Lōgū est per cūcta discurrere. Itaq ut unde est ortus illic sermo desinat: ultima iactare nauis ancora spes est: quā si quis in hoc procelloso mari laborantibus absciderit: nulla est ad uitā uia: nullus ad requiem portus: null⁹

reditus ad salutem. Miraris nunc quid tam longa sibi uelit oratio: Scilicet unū ago ut amicum tuum subscribas exemplorum turbæ: raras & forte uanas: sed firmas spes habentem. Et hæc mihi quidem curiosius explicanda erant: ut affectum scribētis agnosceres: cætera in silentio intelligis. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Lelīū suū: Illū ut ad se scribat excitantis: ut etiā apud cōem dñm ꝓ fœlici reꝝ suaꝝ exitu intercedat rogantis: Epl'a XLVI.

A

ſ Aepe te litteris ad colloquiū elicere nisus sum: inefficaciter ad hanc diem: pergam silentium tuū interrumpere: pudebit amici tot clamores tacitū audire. Labellum clausum uel in indignatione forte uel in risus aperiam uel in uerba. Non magnifacio quid rescribas: modo loqui incipias: uictor sum si occupationes te ueteres tenent: nouas ingeram. Si segnitie calamum amisisti: sedulitate restituam. At si forte superbia extolleris: & qđ suspicari ne tenuiter quidem possum: amicis affatibus indignum censes: humilitate mihi ab illo animi fastigio detrahendus: & in æquū campū amicitiæ retrahendus es. Itaq; sic tibi persuade: Inculcare querelas & lamenta nō desinam: donec mihi uel antiquum inter nos cōmercium litteraꝝ restituas: q̄ diu saltem tam propinqui sumus: ut nunciorꝝ penuriā prætendere neuter possit: & quasi per manus ab altero ad alterum sit epistolarum transitus uel probabilem causam tantæ mutationis expedias. Nuncius alter: alterius uestigia urgebit: litteraꝝ mearum acerui ante oculos tuos erunt. Amici digitū & anulum nostri: intactas abijcere amor & uerecundia non sinent. Aperies (licet nolis) ipse tibi blandiens: ut plegas. Ita qui breuis scripturæ laborem fugis: longæ lectionis fastidium non euades. Si quid igit mihi credis oculos tuos digitoꝝ auxilio libera: & ignobiliores corporis tui partes: nobilioribus seruire doce. Arripe calamū: non insueta suadeo: calamus ab infantia gladius tuus est. Adulta ætas & patriæ status ad alia te deinceps arma rapuerunt: demū ad Romanorū pontificum quietiores aulas retrahēte fato: & ad antiqua studia redijsti. Quid igitur petor

B

Fac quod quotidie facis: scribe aliquid: fac itidem quod nunq̄ facis: scribe mihi: mox nēpe subsistam: & uel rarius scribam ipse: uel breuius. Vicisse: & de ista silētij tui arce: te deiecisse sufficiet. Hic tamē (scio cui loquor) ueteri illo & uulgari clypeo tectus occures. Quid queris frater? Nihil habeo quod scribam. Ego uero & si in tanta rerum copia talibus ingenio eloquio ue nunq̄ defuturam scribendi materiam crediturus fuerim: facile persuaderi mihi patiar: quālibet seu ueram seu fictam causam potius q̄ obliuionis nebulam: tibi silentium induxisse. Hoc igitur saltem quod multi ab amicis petierūt: sed eorꝝ quos ego legerim primus omniū Cicero: Scribe te nihil habuisse quod scriberes: hoc ipsum scribe: sed alijs tamē uerbis: alioquin (quod intentionis meæ non fuit) breue nimis: & apertum euadēdi tibi iter ostendi. Euades (si te noui) saltu unico: & te uno uerbo redimes auctore me. Sic ego (quod multis accidit) consilio meo ludar. Sed iam satis superq; querelaꝝ est: nisi quia ad ultionē tendo: & taciturnitatem tuam loquacitate punio. Vt uero aliquid etiam familiariū curarum huic epistolæ includam: quæso ne pigeat apd' cōmunem dominum pro fœlici rerum mearum exitu intercedere. Voco autem quemlibet fœlicem: modo aliquis sit: multum est frater una expectatiōe liberari. Ignorant homines quid lucri est superuacua & infinita desideria proiecisse: perdita satiant: possessa cruciant miserorum animos pluribus inanibus q̄ solidis occupatos: & tanta est insania: extricari ab erroribus: ut fiat uero locus: metuunt

C

dum sibi prosperos rerum prægrandium exitus pollicentur. Sibi quippe placētes ac superbi & iniqui rerum suarum iudices: dignos se finxerunt: quibus ad nutum uniuersa succederent. Ita quod ī amatoria materia dixit Naso: Dum sibi quisq; placet: credula turba sum⁹: Iam medium uitæ cōmunis late delyrando perduximus. Vt enim eleganter a Tullio dictū est: Metelli sperat quisq; sibi fortunam: Quot autem in hac uanitate falluntur: imo uero q̄ pauci q̄ pene nulli non falluntur. Hinc licet aduertere q̄ si ueterum scriptorum testimonio stamus: ex omnibus sæculis fœlix ille Metellus: nō nisi unicum comitem: eumq; ipsum non domi sed procul & extra Italiæ terminos dicitur inuenisse: qui tamen ipsi q̄ rite fœlicitatis hoc inane nomen usurpauerint: locus iste non recipit: & fortasse aliud dicendi tempus adueniet. Nūc (ut cœptum peragam) si quod omnes sperant nullus assequitur: q̄ multos uitæ somnijs elusos: expectātesq; mors oppræsserit: quotq; in finem oppræssura sit cogita. Quibus ego territus: hanc ipse mihi legem statui. Altiora me non quærere: Paria uero pauca quidem & modeste: quibus scilicet & obtentis sobrie gaudeam: & amissa feram fortiter

& repulsæ dolore non torquear. Ad hanc legē ita me formaui: ut uix rei cuiusq̄ uerear euentum: modo expectationis fastidia detrahantur. Quobrem per oēs te cœlicolas frater oro: ab hac q̄ primū perplexitate dissolui. Aufer mihi expectationē: quicquid erit æquanimiter feram. Finem facio cū illo cuius hoc mihi placet inter cætera: pars beneficij est quod petitur si belle neges. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Lelium suum: factum cuiusdam iuuenis qui uirginem cuius amore languebat uiciauerat narrantis: eumq; ut in hoc facto apud dominum illius iuuenis intercedat rogantis: Epla XLVII.

A

Verba sunt affectionum animi notæ

I Mpletum est plane in nobis quod de Pompeio tuo Corneliaq; sua scribitur: Neuterq; recedēs substituit dixisse Vale. Sed nec multis inter nos ūbis opus erat: quæ nil aliud q̄ animoꝝ & passionū quæ in eis habitant notæ sunt: cum animi nostri (licet in silentio) uicissim pateant. Vnum est qđ te nunc agere: si possibilitas adest uelim. Iuuenis quidam uirginem cuius amore languebat: ipsa nō obluctante cognouit matrimonij pactis interpositis. Idq; qđ magis in aures tuas intret: nescio an & in thoro: certe apud thorum accidit: Loci dominꝰ nobilis dicam: an rusticus: Iuuenem ipsum: quē graui & antiquo odio persequitur: ad capitale supplicium uocat. Mulier factum excusat: nihil se contra q̄ optauerit passam dicens: & ꝓmissas amantis nuptias efflagitat. Annuit ille si liceat: sed carcere conclusus: sub iniquissimo iudice causam dicit. Cæterum ubi compedes amoueantur: soluti ambo & ætate & animis & fortuna pares: optatissimas nuptias celebrabūt. Hæc ut

B

ad me indignantis primū populi uocibus: deinde etiam amicorum precibus & lachrymis perlata sunt: tu primus omniū occurristi: a quo morbi talis auxilium peterē. Et nos aliquādo frater arsimus: & opem ferre decet ardētibus: Dominū autē nostrum: & si talia sublimē eius animū non attingant: non tamē usq; adeo ferreum aut inhumanum reor: ut humanis non misceatur erroribus. Nec est quod parcius ardere ruticolas suspicemur: In oēe genus

Par imperiū habet amor ī oē genꝰ hoim

hominū par imperiū habet Arcipotens ille puer. Scio apud Virgilium scriptū esse: q̄ subita incautum dementia cœpit amātem. Et sequitur: Ignoscēda quidem. Sed terret quod in fine subiūgit: Scirēt si ignoscere manes. Vereor enim ne durior ille Bellerophon nihil humanitatis habens: insuper ira ascensus: sit sanguinis sitientior q̄ oportet. Vtcunq; succedat: nos partes nostras implebimꝰ: Ego apud te: tu apud dominū: ut ipse a præfato thori domino gratuitum munus: captiuū illū per litteras suas petat. Cuius nomen & rei gestæ seriem uillicus hic noster ob hoc unū ad te missus exponet: nihilo narrator urbanior: q̄ amator is cuius amentiæ modo ueniam postulamus. Vale.

Fran. Pet. ad Leliū suū: eloquentiā plurimū ualere ad mitigādos efferatorum animos exēplo maioꝝ cōprobātis: q̄q; suū uillicū mitigauerit admirantis:

Epistola XLVIII.

A

Verba cōcinne ꝓnunciata efferacissimos etiā aīos molliunt

Q Vid tibi uis dicā? Sic est ut audieram & legeram: Nulliū est tam asperꝝ ingenium qđ non moꝝ uerborumq; dulcedine mitigetur. Sic Africanus meus ille superior Siphacem regem barbarum: atq; (ut Liuij uerbis utar) Romanis moribus insuetum: & (qđ mirabilius fuit) Hastrubalem quoq; Carthaginensiū ducem: non barbarum modo: sed etiam īmitem Romani nominis inimicū inter cœnādum suaui cōuictu: & comi mansuefecit alloquio. Sic Iulius Cæsar Amyclam algis & æquoreis spumis aspersum: nudumq; & inopem piscatorem: tam leniter fando cœpit: & illius Cæsareæ facundiæ retibus

Iuliꝰ Cæsar

circumuoluit: ut inaudito uerboꝝ sono: & ignoti hospitis admiratione suspensus: cōfestim iubēte illo fragilem atq; imparem pelagi minis cymbā: de tuti littoris statione dissolueret: parendiq; studio sciens ac uolens ad interitum properaret. Ac ne semp Africanos & Cæsares loquamur: Ille philosophoꝝ princeps Plato Dionysiū conciliare sibi potuit Syracusiū tyrannū. Archelaum uero Macedoniæ regem Euripides poeta. Nec aut illi tyrannici spiritus rigor: aut huic īmanitas obstitit barbarica: utrunq; duriciem ingenio & eloquētia molliuerunt. Et quod huiꝰ generis oīa monstra transgreditur: Orator Aphthonius sæuos carnifices ad se occidendum missos: & iam strictis mucronibus irruentes: blanda oratione cōpescuit: uicissetq; crudelitatem eloquentia nisi unus ex eo numero qui eum loquentē nō audierat: cæteris iam digressis superueniens: uelut aspis incantatoris uoce non audita: uirus in illum scelestis ministerij effudisset. Sed quid hominū exempla cōquirimus? Vrsos uidemus: pardos ac leones atq; alias truces & præualidas bæluas: blāditijs delinitas: parui do-

Plato

Euripides

Aphthonius orator

B

nitoris imperium patienter excipere: nexus insuper: carcerem: minas & uerbera. Volucres
coelo uagas cōtra primæuam naturæ suæ legem: humanam societatem anteponere libertatiuitam in uinculis agere: operto capite: præreptoq; etiam patriæ natalis aspectu: famem
suam nutritoris arbitrio moderari: de illius manibus cibum sumere: uocem iubentis agno-
scere: clamoribus obedire: ire ad emittentis arbitrium & reuerti: opimasq; prædas non sibi
sed domino reportare. De piscibus mihi tale (quod meminerim) legi: nisi q; delphines ne-
scio qua humano generi familiaritate coniunctos ferunt: Vnde & Arionem quendam ter-
go huius piscis insidentem per tumidos fluctus maris euasisse historica (seu potius) fabulo-
sa narratio est: Vectorem ipsum fidibus canentem faciunt: quo nauigationi facilior fides
sit mulcentre auras musica & nauigium subleuante. Visum est enim fabulam non admitti
nisi color mendacio quæreretur: gubernaculum: malus: uela: remi deerant: pro his omnib⁹
unius musicæ suauitas subrogata est. Sed quorsum hæc tam peregrina percōtaberis: Vt
intelligas me ingenium tuum summis inserere: qui non homines: nō feras aut uolucres: sed
aquaticum hoc animal educatū inter fontes & flumina: escam de scopulis eliciens: cōtactu
ac sermone: in amicitiā pellexisti. Rediit equidem ad me sui immemor: tui memor cū multa
de domino: multa de amicis quærerem: nil nisi de Lelio respondebat. Illius formam: illius
mores: illius linguam: illius denique domicilium atq; habitum admirari. Illum mihi quasi
incognitum rutalibus & terricrepis uerbis extollere: de illo mihi sæpe licet interrumpenti lō-
gissimas narrationes texere. Cunq; sæpe Terentianum illud obiicerē: Hui mihi illum lau-
das: Ille eo magis ab exordio cuncta retexere. Quid plura: Intellexi ilico te tuis artibus mē-
um mihi uillicum abstulisse: nec indolui fateor: nec inuidi: sed obstupui plus te una hora q̄
me toto decennio potuisse. Mirum est nisi tu colloquiis tuis aliquid etiā magicæ artis īmis-
ceas. Nunc igitur captus amore tui cum his litteris itez ad te redit simul & per te dominicæ
interuentionis auxiliū sperans: per quod amicū suum de quo pridie tibi scripsi: iam extre-
mis fortunæ laqueis artatū expediat: nisi iudicis animo (qd' iam ab initio uerebar) ad sup-
plicium obstinato non sit precibus locus. Fama enim est eum dolore simul & inuidia deliba-
ti uirginei floris insanire: ad quem ipse stricter (ut memorant) aspirabat: indignantem gra-
uiter: plus in amoris regno pauperis blandirias: q̄ suas ineptas diuitias ualuisse. Quod si
accidat ut obstructis auribus uerba fundant: dño tamen partus erit integer misericordiæ
suæ: tibi beniuolentiæ tuæ fructus. Iste quoq; agrestis amicitiæ suæ debitum me opitulāte
persoluerit: Ille autem amator infoelix: si aliter esse non potest: amoris sui dulcedinem (qd'
multi fecerūt) mortis acerbitate pensabit. Hunc sane quo nam humilium amicoz loco nu-
meres: tuum erit: Ipse te dominoz suoz inter primos numerat: aliquātoq; mihi de tua gra-
tia iam q̄ de ueteris amici uita uidetur sollicitior. Itaq; ut se tibi prorsus insinuet: & allego-
rico munusculo: animum suum suauissime tibi deditum ostendat. Liquoris omnium mol-
lissimi olei uasculum tibi affert: quod spōte sua: & (ut aiunt) uirginitate seruata: nullo præ-
mente defluxit e baccis arborum nostraz: quæ in collibus istis sunt: ubi posthabitis Athe-
nis repertricem oleæ Mineruam habitare dicerem: nisi eam iam pridem Ianuensi littore: ad
portum Veneris atq; hericem collocassem in Africæ meæ libris. Vale.

C — Arion delphine uectus

D

Eiusdē Francisci Petrarchæ de reb⁹ familiarib⁹: Liber Quartus incipit.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Colūnæ: uentosum quendā montem in Gallia describentis: Epistola XLIX.

Ltissimum regionis huius montem quem non immerito uentosum uocant: hodierno die sola uidendi insignem loci altitudinem: cupiditate ductus ascē-
di. Multis iter hoc annis in animo fuerat: Ab infantia enim his in locis ut no-
sti fato res hominum uersante: uersatus sum. Mons autem hic late undiq; cō-
spectus fere semper in oculis est: cœpit impetus tandem aliquādo facere qd'
quotidie faciebam: præcipue postq̄ relegenti pridie res Romanas: apud Liuium forte ille
mihi locus occurrerat: ubi Philippus Macedonum rex: is qui cum populo Romano bel-
lum gessit: Hemum montem Thessalicum conscendit: e cuius uertice duo maria uideri: Ha-
driaticum & Euxinum famæ crediderat: Vero ne an falso satis comperti nihil habeo: q; &
mons a nostro orbe semotus & scriptorum dissensio dubiam rem facit. Ne cūctos euoluā:
Pomponius Mela: cosmographus: sic esse nihil hæsitās refert: Titus Liuius: falsam famam

a — A

opinatur. Mihi si tam prompta montis illius experientia esset ꝙ huius fuit: diu dubium esse nō sinerem. Cæterum ut illo omisso: ad hunc mōtem ueniam: excusabile uisum est in iuuene priuato: quod in rege sene non carpitur. Sed de socio cogitanti (mirum dictu) uix amicorum quisq; omni ex parte idoneus uidebatur: adeo etiam inter charos exactissima illa uoluntatum omnium morumq; concordia rara est. Hic segnior: ille uigilantior: hic tardior: ille celerior: hic mœstior: ille lætior: deniq; hic stultior: prudentior ille ꝙ uellem: huius silentium: illius procacitas: huius pondus ac pinguedo: illius macies atq; imbecillitas terrebat: huius frigida incuriositas: illius ardēs occupatio dehortabatur: quæ quãq; grauia: tolerãter domi (omnia enim suffert charitas: & nullum pondus recusat amicitia) ueꝝ hæc eadem fiunt in itinere grauiora. Itaq; delicatus animus honestæq; delectationis appetēs: circumspiciensq; librabat singula sine ulla quidem amicitiæ læsione: tacitus quicquid ꝓposito itineri præuidebat molestum fieri posse damnabat. Quid putas: tandē ad domestica uertor auxilia: Germanoq; meo unico minori natu: quem probe nosti: rem aperio: nil poterat lætius audire: gratulat⁹ ꝙ apud me amici simul ac fratris teneat locū. Statuta die digressi domo: Malausanam uenimus ad uesperam: locus est in radicibus montis uersus in boream: illic unum diem morati: Hodie tandem cum singulis famulis montem ascendimus: non sine multa difficultate: Est enim prærupta & pene īaccessibilis saxosæ telluris moles: Sed bene a poeta dictum ē: Labor omnia uincit improbus. Dies longa: blandus aer: animoꝝ uigor: corporum robur ac dexteritas: & (si qua sunt eiusmodi) euntibus aderant: sola nobis obstabat natura loci. Pastorem exactæ ætatis inter cōuexa montis inuenimus: qui nos ab ascensu retrahere multis uerbis enixus est: dicens se ante annos quinquaginta eodem iuuenilis ardoris impetu supremum in uerticem ascendisse: nihilq; inde retulisse præter pœnitētiam & laborem: corpusq; & amictum laceratum saxis ac uepribus: nec unq; aut ante illud tēpus: aut postea auditum apud eos quenq; ausum esse similia. Hæc illo uociferāte: nobis ut sunt animi iuuenū monitoribus increduli crescebat ex prohibitione cupiditas. Itaq; senex ubi animaduertit se nequicq; niti: aliquãtulū progressus: inter rupes arduum callem digito nobis ostendit: multa monens multaq; iã digressis a tergo ingeminans. Dimisso penes illum si quid uestium aut rei cuiuspiam impedimento esset: soli dumtaxat ascensui accingimur alacresq; conscendimus: Sed (ut fere fit) ingētem conatum uelox fatigatio subsequit̄. Non procul inde igitur quadam in rupe subsistimus. Inde iterum digressi: prouehimur: sed lentius: & præsertim ego montanum iter gressu iam modestiore carpebam: & frater cōpendiaria quidem uia per ipsius iuga montis ad altiora tēdebat: ego mollior ad ima uergebã. Reuocantiq; & iter rectius designanti: respondebam sperare me alterius lateris faciliorem aditum: nec horrere longiorem uiam: per quam planius incederem: hanc excusationem ignauiæ prætendebam: aliisq; iam excelsa tenentibus: per ualles errabam cum nihilo mitior aliunde pateret accessus: sed & uia cresceret & inutilis labor ingrauesceret. Interea cum iam tædio cōfectum perplexi pigeret erroris: penitus alta petere disposui: cumq; operientem fratrem & longo refectum accubitu: fessus & anxius attigissem: aliquandiu æquis passibus incessimus. Vix dum collem illum reliqueramus: & ecce prioris anfractus oblitus iterum ad inferiora deiicior: atq; iterum peragratis uallibus dum uiatum facilem longitudinē sector: in longam difficultatem incido: differebam nempe ascendendi molestiam: sed ingenio humano rerum natura non tollitur: Nec fieri potest: ut corporeum aliquid ad alta descendēdo perueniat. Quid multa? Nō sine fratris risu: hoc indignanti mihi: ter aut amplius inter paucas horas contigit. Sic sæpe delusus: quadam in ualle consedi. Illic a corporeis ad incorporea uolucri cogitatione transiliens: his aut talibus meipsum compellabam uerbis: Quod totiens hodie in ascensu montis huius expertus es: id scito & tibi accidere & multis accedētibus ad beatam uitam: sed idcirco tam facile ab hominibus non perpendi: quod corporis motus in aperto sunt: animorum uero inuisibiles & occulti. Equidem uita quam beatam dicimus: celso loco sita est: Arta (ut aiunt) ad illã ducit uia: multi quoq; colles intereminēt: & de uirtute in uirtutem præclaris gradibus ambulandum est. In summo finis est omnium & uiæ terminus: ad quem peregrinatio nostra disponitur. Eo peruenire uolunt omnes: sed (ut ait Naso) Velle parum est: cupias ut re potiaris oportet. Tū certe: nisi (ut in multis) in hoc quoq; te fallis: non solum uis sed etiam cupis. Quid ergo te retinet? Nimirum nihil aliud: nisi per terrenas & infimas uoluptates planior: & ut prima fronte uidet̄ expeditior uia:

B
Cōcordiã etiam inter charos rarã esse

C

D

E
Naturã rebus humano ingenio auferri nō posse

Veruntamen ubi multum erraueris: aut sub pōdere male dilati laboris: ad ipsius te beatæ
uitæ culmen oportet ascendere: aut in conuallibus peccatorum tuorum segnem procumbe-
re: & si (quod ominari horreo) ibi te tenebræ & umbra mortis inuenerint: æternam noctem
in perpetuis cruciatibus agere. Hæc mihi cogitatio: incredibile dictu est: quātum ad ea quæ
restabant: & animum & corpus erexerit: Atq utinam uel sic animo peragam iter illud: cui
diebus & noctibus suspiro: sicut superatis tandem difficultatibus hodiernum iter corpore-
is pedibus peregi. Ac nescio an nō longe facilius esse debeat: quod per ipsum animum agi-
lem & immortalem sine ullo locali motu in ictu trepidantis oculi fieri potest: quam quod suc-
cessu temporis per moribundi & caduci corporis obsequium ac sub graui membrorum fasce
gerendū est. Collis est oīm supremus quem syluestres filiolū uocāt: cur ignoro: nisi quod per
antiphrasim: ut quædā alia dici: suspicor: Videtur enim uere pater omniū uicinorū mon-
tium. Illius in uertice planicies parua est: Illic demum fessi cōquieuimus. Et quoniam au-
disti quænam ascendentis impetus ascenderint curæ: Audi pater & reliqua: & unam pre-
cor horam tuam relegendis unius diei mei actibus tribue. Primum omnium spiritu quo-
dam aeris insolito & spectaculo liberiore permotus: stupenti simulis steti: Respicio: nubes
erant sub pedibus. Iamq mihi minus incredibiles facti sunt Athos & Olympus: dum quod
de illis audieram & legeram: in minoris famæ monte conspicio. Dirigo de hinc oculorum
radios ad partes Italicas: quo magis inclinat animus: Alpes ipse rigentes ac niuosæ: per
quas ferus ille quondam hostis Romani nominis transiuit: aceto (si famæ credimus) saxa
perrumpens iuxta mihi uisæ sunt: cum tamē magno distent interuallo. Suspiraui fateor ad
Italicum aerem: animo potius quam oculis apparentem atq inextimabilis me ardor inuasit:
& amicum & patriam reuidendi: ita tamen ut interim in utroq nondū uirilis affectus mol-
liciem increparem: quamuis excusatio utrobiq nō deforet magnorum testium fulta præsidio.
Occupauit inde animum noua cogitatio atq a locis traduxit ad tempora. Dicebam enim
ad meipsum: Hodie decimus annus completur ex quo puerilibus studijs dimissis Bononi-
am excessisti: & o deus immortalis: o immutabilis sapientia: quot & quantas morum tuo-
rum mutationes hoc medium tempus uidit: Infinita prætereo: nondum enim in portu sum
ut securus præteritarum meminerim procellarum: Tempus forsan ueniet quando eodem
quæ gesta sunt ordine uniuersa percurrā: præfatus illud Augustini tui: Recordari uolo trās-
actas fœditates meas: & carnales corruptiones animæ meæ: non quod eas amem: sed ut amē
te deus meus. Mihi quidem multum adhuc ambigui molestiq negocij superest quod ama-
re solebam: iam non amo: mentior: Amo sed uerecundius: sed tristius. Iam tandem uerum
dixi. Sic est enim: amo sed quod non amare amem quod odisse cupiam: Amo tamen: sed
inuitus: sed coactus: sed mœstus & lugens: Et in meipso uersiculi illius famosissimi senten-
tiam miser experior. Adero si potero: si non inuitus amabo. Nondum mihi tertius annus
effluxit ex quo uoluntas illa peruersa & nequam quæ me totum habebat: & in aula cordis
mei sola sine contradictore regnabat: cœpit aliam habere rebellem & reluctātem sibi: inter
quas iamdudum in campis cogitationum mearum de utriusq hominis imperio laborio-
sissima & anceps etiā nunc pugna cōseritur. Sic per exactum decēnium cogitatione uolue-
bar. Hinc iam curas meas in anteriora mittebam & quærebam ex me ipse: Si tibi forte cō-
tingeret: per alia duo lustra uolatilem hanc uitam producere: tantumq pro rata temporis
ad uirtutem accedere: quātum hoc biennio per congressum nouæ contra ueterem uolunta-
tis ab obstinatione pristina recessisti: Nōne tunc posses: & si nō certus at saltem sperās qua-
dragesimo ætatis anno mortem oppetere: & illud residuum uitæ in senium abeuntis: æqua
mente negligere: Hæc atq his similes cogitationes in pectore meo recursabant pater. De
prouectu meo gaudebam: imperfectum meum flebam: & mutabilitatem cōmunem huma-
norum actuum miserebar: & quem in locum: quam ob causam uenissem quodāmodo ui-
debar oblitus: donec ut omissis curis quibus alter locus esset oportunior respicerem: & ui-
derem quæ uisurus adueneram. Instare enim tempus abeundi: quod inclinaret iam sol: & um-
bra montis excresceret admonitus: & uelut expergefactus: uerto me in tergum: ad occiden-
tem respiciens: Limes ille Galliarum & Hispaniæ pyreneus uertex inde non cernitur: nulli-
us quem sciam obicis interuentu: sed sola fragilitate mortalis uisus. Lugdunensis autem
prouinciæ montes ad dexteram: ad læuam uero Massiliæ fretum: & quod aquas mortuas
uerberat aliquod dierum spacio distantia præclarissime uidebantur: Rhodanus ipse sub
oculis nostris erat. Quæ dum mirarer singula & nunc terrenum aliquid saperem: nunc ex-

F G H I K

emplo corporis animū ad altiora subuehere: uisum est mihi confessionū Augustini librum charitatis tuæ munus inspicere: quē & conditoris & donatoris in memoriā seruo: habeoq̈ semper in manibus pugillare opusculum: perexigui uoluminis sed infinitæ dulcedinis: aperio lecturus: quicquid occurreret: quid enim nisi pium & deuotum posset occurrere? Forte autem decimus illius operis liber oblatus est. Frater expectans per os meum ab Augustino aliquid audire intentis auribus stabat: deum testor: ipsumq̈ qui aderat: q̄ ubi primum defixi oculos: scriptū erat: Et eunt homines admirari alta montium: & ingentes fluctus maris & latissimos lapsus fluminum & oceani ambitum & gyros syderum & relinquunt seipsos: Obstupui fateor: audiendiq̈ auidum fratrem rogās ne mihi molestus esset: librum clausi: iratus mihimet quod nunc etiam terrestria mirarer: qui iampridem ab ipsis gentium philosophis discere debuissem: nihil præter animum esse mirabile: cui magno nihil est magnum.

L

Tunc uero montem satis uidisse contentus: in meipsum interiores oculos reflexi: & ex illa hora non fuit qui me loquentē audiret: donec ad ima peruenimus. Satis mihi negocij uerbum illud attulerat: nec opinari poteram id fortuito contigisse: sed quicquid ibi legeram mihi & non alteri dictum rebar: recolens quod idem de seipso suspicatus olim esset Augustinus: quando in lectione codicis apostolici (ut ipse refert) primum sibi illud occurrit: Non in comesationibus & ebrietatibus: non in cubilibus & impudicitijs: non in contentione & æmulatione: sed induite dominum Iesum Christum: & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiscentijs uestris. Quod iam ante Antonio acciderat: quando audito euāgelio ubi scriptum est: Si uis perfectus esse: uade & uende omnia tua quæcunq̈ habes & da pauperibus: & ueni sequere me: & habebis thesaurum in cœlis: ueluti propter se hæc esset scriptura recitata (ut scriptorum rerum eius Athanasius ait) ad se dominicum traxit imperium. Et sicut Antonius his auditis aliud non quæsiuit: & sicut Augustinus his lectis ulterius non processit: Sic & mihi in paucis uerbis quæ præmisi⁹ totius lectionis terminus fuit in silētio: cogitanti q̄ āta mortalibus consilij esset inopia: qua nobilissima sui parte neglecta diffunduntur in plurima: & inanibus spectaculis euanescant: quod intus inueniri poterat quærētes extrinsecus admirantiq̈ nobilitatem animi nostri: nisi sponte degenerans: ab originis suæ primordijs aberrasset: & quæ sibi dederat in honorem deus: ipse in opprobrium conuertisset.

Augustinus

Antonius

M

Quotiens putas illo die rediens & in tergum uersus cacumen mōtis aspexi: & uix unius cubiti altitudo uisa est præ altitudine contemplationis humanæ: si quis eam non in lutum terrenæ fœditatis immergeret. Illud quoq̈ per singulos passus occurrebat: Si tantū sudoris ac laboris: ut corpus cœlo paululum proxim⁹ fieret subire non piguit: quæ crux: quis carcer: quis aculeus deberet terrere animum appropinquante deo: turgidumq̈ cacumen insolentiæ: & mortalia fata calcantem & hoc quoto cuiq̈ accidet: ut ab hac semita: uel duratum metu rerum: uel mollium cupidine nō diuertat? O nimium fœlix: si quis usq̈ est: De illo sensisse arbitrer poetam: Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas: Atq̈ met⁹ mortis & inexorabile fatum Subiecit pedibus strepitumq̈ acherontis auari. O quanto studio laborandum esset: non ut altiorem terram: sed ut elatos terrenis impulsibus appetitus sub pedibus haberemus. Hos inter nudosi pectoris motus sine sensu scrupulosi tramitis ad illud hospitiolum rusticum: unde ante lucem moueram ꝓfunda nocte remeaui: & luna pernox gratum obsequium præstabat euntibus. Interim ergo dum famulos apparādæ cœnæ studium exercet: solus ego in partem domus abditam perrexi: hæc tibi raptim & ex tempore scripturus: Ne si distulissem pro uarietate locorū mutatis forsan affectibus scribēdi propositum deferueret. Vide itaq̈ pater amātissime: q̄ nihil in me oculis tuis occultum uelim: qui tibi nedum uniuersam uitam meam: sed cogitatus singulos tam diligenter aperio: pro quibus ora quæso: ut tam diu uagi & instabiles: aliquando subsistant: & inutiliter per multa iactati: ad unū bonū uerū certū stabile se conuertant. Vale.

Fran. Pet. ad Dionysiū suū: Illi q̄ ad Robertū regē uocat⁹ accesserit cōgratulantis: multa quoq̈ de diuitiarū contemptu deq̈ beatæ uitæ desiderio ac de laudibus regis cōmemorantis: Epl'a L.

A

n

Il dulcius audierant aures meæ: postq̈ uocem tuam audire desierunt: q̄ q̄ ad regem uocatus accesseris. Rationem inquis expecto. Nō possum breuiter: Itaq̈ longius incipiam. Optauit aliquando tibi genitrix longitudinem dierum innumera-

bilibus periculis & calamitatibus oblectam: Aliquando diuitias humanarum mentium
non mediocrem laqueum ac funestam sarcinam libertatis: Aliquando formam corporis
deformitatis animæ plærumq; materiam. Quid de sodalibus: quid de nutricula tua dicā?
Muliercularum omnium una lex est: inepta cupiunt: ridenda formidāt. De patre libet alti/
ora credere. Optauerit ergo filio: quod ait Satyricus: Eloquium & famam Demosthenis
aut Ciceronis: quæ quanti sæpe periculi plena sint: utriusq; exitus est testis. Multis & ina/
nibus uel tuis uel aliorum pro te uotis fatigatæ sunt aures dei. Horum tibi aliquid anxie
non opto: Quare? Quia stultum est uæhementer appetere: quod potest pessimo fine con/
cludi: Illud bonum tibi cupio quod mihi: beatā uitam ad quam multi suspirāt: pauci per/
ueniunt. Est enim salebrosum iter atq; angustum & difficile: & amœna ac prona circum de/
uia. Est autem ut in sagittando: sic in alia qualibet operatione mortalium: aberrare perfaci
le: signum attingere is demum artificij finis est. Iccirco difficilior: quia ad illum una tantū/
modo: ad errorem innumerabiles sunt uiæ. Hanc sane quam dico beatam quanꝗ ingeni/
osissimis atq; doctissimis uiris forte aliter uisum sit: in hoc corporis ergastulo mereri qui/
dem utcunq; potest labor humanus & sperare: amplecti autem ac tenere non potest. Hoc
ergo studio decurritur: finis est ubi quiescit intentio. Neq; nobis hoc solis persuasum est.
Quid enim aliud Cicero sentiebat: ubi ait: ꝙ hæc uita uia est in cœlum? habet tamē inter/
dum illi æternæ quiddam hæc mortalis uita simillimum: ut & si beata nondum sit (id enī
beatum est dumtaxat cui nihil ualet accedere) iam tamen humanas miserias longe infra se
uideat: & in imo stans adhuc supernæ fœlicitatis lucere splēdeat. Hoc sanæ nō diuitiæ præ/
stant: non insanientis uulgi plausus: non potentia: non uoluptas: sed uirtutum comitatus:
atq; animi trāquillitas: ad quam adipiscēdam diuersum fortasse alijs uidebitur: Sed quā/
tum opinio mea fert: nihil æque adiuuat: ac nobilium ingeniorum familiaritas & clarorum
uirorum conuersatio. Cernis (ut arbitror) quid intendam: dicam tamen expræssius. Quis
in græcia clarior Themistocle? ut ait Tullius. Ego fidentissime: Quis in Italia: immo uero
quis in Europa clarior Roberto? In quo sæpe cogitans soleo non tam diadema: ꝗ mores:
neq; tam regnum ꝗ animum admirari. Illum ego uere regem dixerim qui non subditos
modo sed seipsum regit ac frenat: qui exercet in passiones suas imperium: quæ sunt animo
rebelles: illum si cesserit oppræssuræ: ut nulla est quidem clarior uictoria ꝗ seipsum uince/
re: sic nullum regnum altius ꝗ seipsum regere. Quomodo ille mihi rex erit in quem regnat
ambitio? quomodo inuictus quem sternit aduersitas? quomodo seren⁹ quem mœror ob/
nubilat? quomodo magnanim⁹ quem minimarum etiam rerum pauor exanimat? Et (ut
fulgida uirtutum nomina taceamus) quis mihi liberum dicet eum: qui cupidinum uaria/
rum iugo præmitur multiplici? Infra omnia ista descendam: qua fronte hominem dicimus
quem scimus ex homine nihil præter nudam effigiem retinere: bæluarum moribus defor/
mem: & sæuorum animantium feritate terribilem? Mira ergo: licet publica dementia: Regē
eum dicere qui nec rex nec liber: & sæpe ne homo quidem sit. Magnum est regem esse: per/
exiguum regem dici. Rariores sunt reges ꝗ uulgus existimat: Non est titulus iste uulga/
ris: minus gemmarum atq; eboris sceptra consumerent: si soli reges illa portarent. Veri
reges intra se gerūt: quod eos uenerabiles facit: semotis licet satellitibus & abiectis insigni/
bus reges sunt. Cæteros cultus exterior facit horribiles: Robertus uere indytus & uere rex
est: qui ꝗ sit imperiosus in seipsum: exempla inauditæ patientiæ & moderationis indicant
de quib⁹ alter forte dicendi locus fuerit: Qꝫ uero late regnet in alios: dissonantes lingua &
moribus populi: & disiunctissimi regionum fines ostendunt. Seneca tuus in quadam Tra/
gœdia: quid regem faciat & quid non faciat egregie recollegit his uersibus: Regem non fa/
ciunt opes: nō uestis Tyriæ color: non frontis nota regiæ: non auro nitidæ trabes: Rex est qui
posuit metus & diri mala pectoris. Nec longe post: Mens regnum bona possidet: nil ullis
opus est equis: nil armis & inertibus telis quæ procul ingerit Parthus cum simulat fugas.
Admotis nihil est opus: Vrbes sternere machinis longe saxa rotantibus. Rex est qui metu/
it nihil: hæc ille. Ad hunc itaq; regem (ut principio conueniat finis) uocatus iuisti: quod ut
ille iuberet: & ut tu pareres: quid aliud ꝗ studiorum summa conformitas fecit? Ille quidem
quātum curis suis solamen asciuerit dicerem: si apud alium loquerer: Tibi certe ad inter/
ni hominis pacem: quam uti sæpe querebaris Tuscarum rerum fragor impulerat: qua
compendiosius pergeres non erat. Congratulor ergo seu prudentiæ seu fortunæ tuæ: & uo/

Diuitiæ hūa/
næ mētia sunt
sarcinæ

B

Quare ad uir/
tutes ꝗ ad ui/
tia difficilior
sit uia

C

Roberti regis
laudes

D

Quis iure di/
catur Rex

E

cem quæ tunc mihi fuit in ore: aliquanto nunc fidentius repeto. Vbi enim fama primum: deinde per litteras tuas accepi te Florentia digressum isse Neapolim: & mecum & cum amicis dixi: Dionysius noster ad tranquillitatem animi magnis passibus contendit: & ad beatam uitam rectum iter ingressus est. De me autem sic habe: breui te consequar. Nosti enim quid de laurea cogito: q̄ singula librans præter ipsum de quo loquimur regem: nulli omnino mortalium debere constitui: si tanti fuero ut uocer: bene est: Alioquin fingam nescio quid audisse: uel epistolæ suæ sensum quam ipse mihi summa hominis incogniti & familiarissima dignatione transmisit: quasi dubitans in eam potissimum partem traham ut uocatus uidear. Et regio quidem stilo quiddam modo plæbeium reddidi: fulgore attonitus nec æquis ingenij uiribus & lyra: ut aiunt: longe impari. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Robertum Siciliæ regem: q̄ mortem neptis tam cōstanter laudauerit admirantis: nonnulla etiam de animæ immortalitate: multa autem de regijs laudibus interserentis:

Epistola LI.

A

Ræstrinxit oculos meos fulgor insolitus: fœlix calamus uisus est: cui talia crederentur. Quid primum mirer? Eximiam breuitatem: an maiestatem sententiarum: an diuinam eloquij uenustatem? Nunq̄ rex inclyte (fateor) credidi: rem tantam dici posse tam breuiter: tam grauiter: tam ornate: nec iam tale aliquid ex humanis ingenijs expectabam. Equidem ut constaret te corda hominum in manibus habere: quo tota illustriū oratorum suspirat intentio: legentis animum tam uarijs affectibus impulisti: ut sine luctamine: in omnem partem stili tui uestigia sequeretur uolubilitate mirabili. Ecce enim in prima sobrij fronte sermonis: dum summam humanæ miseriæ acerrimasq̄ molestias laborū & necessitatem mortis acerbissimam tractum ex radicis labe ramis ac frondibus obrepētem magnificentissime deplorasses: mouebar usq̄ adeo: ut crebro inter legendum suspirans: & ineluctabili sorte perterritus: totumq̄ hoc nomen hominis perosus: pene nec natus esse: nec unq̄ nasciturus optauerim. Actū erat & mihi iam tranquillitas omnis exciderat: nisi quæ lœtale uulnus inflixerat manus: eadem mox remedium attulisset. Sensi unum & repentini mœroris & consolationis artificem. Nec unq̄ certius quid eloquentia possit agnoueram: tam potenter enim paucorum ope uerborum sub immortalis animæ futuræq̄ reparatiōis obtentu: ægrum atq̄ labantem animum erexisti: ut gaudio mihi fuerit genitum esse mortalem. Nam quid beatius excogitari potest: q̄ exutum ueste corporea: & de compedibus istis explicitum: ad illam diem exactis temporum curriculis peruenire: quæ nos absorpta morte immortalitatem induat: reparans indissolubiliter ac reformans putrem & semesam tineis: atq̄ undiq̄ fluentem tunicam carnis nostræ? Quam spem & si philosophorum gentilium nullus attigerit: uetustissima tamen est immortalitatis opinio: nec nostris solum: sed illis etiam probata quibus Christi nomen inauditum est. Præter Epicurum enim: & nescio quot ex illo infami grege: īmortalem esse animam: nemo est qui neget. De qua re (ut Pherecydē primum apud Syros sententiæ huius auctorem: discipulumq̄ Pherecydis Pythagorā totāq̄ pythagoream familiam: & Socratem omnesq̄ Socraticos prætercam) Plato ipse summus uir: clarissimum uolumen ædidit: quo Vticensis Cato moriturus: suprema illa nocte sua pro consiliario usus perhibetur: ut ad contemptum uitæ huius animosior: & ad amorē decretæ mortis accederet: Quam sentētiam postea Marcus Cicero: & in Tusculano suo: & in septimo reipublicæ diuino genere orationis asseruit. Nec non & in dialogo Lelij: qui de amicitia uera est: & in eo libro: qui Cato maior inscribitur: defensionem continens senectutis: Alijsq̄ præterea tam multis in locis attigit: ut ualde mihi quidem sollicitus uideatur: ne quem ueritas tam comperta prætereat. Sed cui hæc insipiens loquor? Profecto non modo regum nostri temporis: sed philosophorum regi. Ignosce autem quæso: sic hactenus me dicendi calor euexit: ut regium dogma: cui plurimum me debere fateor: non amplecterer solum: sed testibus adhibitis confirmarē: quod ita mihi aīm affecit: ut securus iā ac spei plenus formidatū gētibus diem mortis expectē. Hūc diem transuecta neptis tua: quā finis epłæ canit ac prædicat: inuidiosa potius: ut mihi quidem uidetur: q̄ miserabili sorte defungitur. Cuius enī ab ipso ætatis & formæ flore subtracta sit: publica fere totius orbis querimonia

B

Opinio philosophorum de īmortalitate animæ.

multisq; præcipue populorum utriusq; regni: & unde ortum & in quod translatũ illud rarũ & eximium decus erat lachrymis ac lamentis: Ipsa tamen fœlix est: non solum q ad æternæ uitæ delitias per horrificum illud mortis limen ingressa est: sed etiam quod tu eam nobilissimo elogio omnib⁹ sæculis illustrasti: Quis enim mortuam: imo uero quis non gloriosissime uiuentem dicere audebit: quã de⁹ in cœlo: tu in terris uiuere uoluisti? O inquã fœlix mulier: o iterum fœlix: quæ pro una temporali uita eademq; breui & incerta: & mille semp casibus exposita: duas æternitates (ut ita dixerim) consecuta est: quorũ alteram cœlesti: alteram terreno regi: Illam christo debeat: hanc Roberto. Ingentia duo munera a munificẽtissimis largitoribus accipiens: eo fœlicior uideri debet: q in cœlo & in terra gratiam dignissimis relatura est: Plurimum enim ex psona tribuentis muneribus ipsis accedit: multum interest a quo beneficium acceperis: & cui proinde sis obnoxius. Sane quæsitam illi cœlitus immortalitatis cõditionem beatissimamq; uitæ mutationem sileo: ne ineffabilia prosequẽtem destituant uires: quanta demũ gloria est quam tu sibi supremis laudib⁹ peperisti: Certe dũ illud tuũ siue epigramma: siue epitaphium dici mauis: quod æternæ mãsurũ esse confido: nup defunctæ neptis memoriam celebrabit: semper illa recum: & cum clarissimis omnis æui nominibus uiuet. Erunt qui mortem immaturam & iacturam modici temporis talis cupiant cõpensasse panægyrico: quiq; quod de Achille dixisse fertur Alexãder Macedo: suspirantes dicant o fortunata quæ talem præconem tuæ uirtutis inuenisti: Sed iam metuo ne prolixitas in fastidium uergat: elegantissima quoq; breuitas tua ne longi⁹ uager admonuit. Subsistã igitur deum orans: cunctosq; cœlicolas ut serenitatem tuam geminis tã bellorum q̃ studiorũ laureis ornatam diu iubeant in statu fœlicissimo florere. Vale.

C

Multũ muneribus ex psona tribuentis accedere

D

Francisci Petrarchæ ad T. M. Illũ Romæ an ne Parisij assumendã sibi laureã putet cum utrimq; litteris accersetur consulentis: Epla LII.

A

a Incipiti in biuio sum: Nec quo potissimum uertar scio. Mira quidem sed breuis historia est: hodierno die: hora ferme tertia: litteræ senatus mihi redditæ sunt: in qbus obnixe admodum: & multis persuasionibus ad percipiendam lauream poeticã Romam uocor. Eodem hoc ipso die circa horam decimam: super eadem re ab illustri uiro Roberto studij Parisieñ. Cancellario: concive meo mihiq; & rebus meis amicissimo: nuncius cum litteris ad me uenit. Ille me exquisitissimis rationibus: ut eam Parisium hortat. Quis unq; oro te euẽtorũ tale aliquid: hos inter scopulos diuinasset? Et sane quia res pene incredibilis uidetur: utramq; epistolam illæsis signis ad te misi. Hæc ad oriẽtem: hæc ad occidẽtem uocat. Videbis q̃ ualidis hinc atq; illinc argumẽtis præmor. Scio quidem in rebus humanis fere oĩbus nihil solidi inesse: magna ni fallor in parte curarum actuumq; nostrorum umbris eludimur. Tamen ut est animus iuuenũ gloriæ appetentior q̃ uirtutis: cur non ego quoniam apud te familiariter gloriandi præstas audaciam: tam hoc mihi gloriosum rear: q̃ sibi olim potentissimus Africæ regum Siphax: quod uno eodẽq; tempore duarũ toto orbe maximarũ urbium: Romæ atq; Carthaginis in amicitiam uocaretur? Nimirum id regno eius atq; opibus tribuebatur: hoc mihi. Itaq; illum inter aurum ac gemmas: superbo solio subnixum & armatis stipatum satellitibus sui supplices repperere: Me soliuagum mane in syluis: sero autem in pratis Sorgiæ ripis obambulantẽ inuenerũt mei. Mihi honor offertur: ab illo auxilium poscebatur. Sed quoniam lætitia inimica consilio est: fateor ut lætus euentu: sic dubius animi sum. Vrget enim hinc nouitatis gratia: hinc reuerentia uetustatis: hinc amicus: hinc patria. Vnũ ab altera lance præponderat: quod rex Siculus in Italia est: quem e cunctis mortalibus: æquiore animo ingenij iudicem pati possum. Curarũ mearum fluctus uides: tu quem ad earum gubernacula manus porrigere nõ puduit: fluctuantẽ aĩm consilio tuo reges. Vale.

Humanas rẽs nihil solidi habere

B

Lætitia consilio inimica est

Francisci Pet. ad T. M. optimum consilium illius de assumenda laurea se executurum asserentis: Epistola LIII.

A

c Consilium tuum non tantum suscipio: sed amplector: magnificum est enim tuaq; sapientia & humanitate dignissimum. Nec me terret q patriæ sis amicus: es enim amicior ueritati. Ibo quo iubes: si quis electionem forte mirabitur: rationes primum: deinde etiã nomen tuum mirantibus obijciam: Sæpe auctoritas pro ratione suscipitur. Id modo negocij restat: quibus me uerbis excusem Roberto meo: ut non ipse

tantum tui nobiscum facile conueniat: sed illa quoqꝫ ingens uniuersitas: si forte res in lucē uenerit: factum sibi satis existimet: Sed de his coram latiꝰ. Audio enim ipsum aduētare eo proposito ut me Parisium trahat: quod si ita est: res inter præsentes transigetur. Ad id sane quod in fine litterarum tuarum ex me quæris: donec diu rem cum animo meo tractem: nisi fabulam texere uoluero: respondere aliquid non possum: Peregrina historia meis moribus est: & quod me huic interrogationi alienissimum facit: prorsus diuersæ me interim exercuerunt curæ: Verum qꝫ est illud Salustianum: Vbi intenderis ingenium ualet. Prætetea antiqua res est: & a memoria mea multorum annorum spatio remota. Itaqꝫ ut ait Plautus: Lōga dies animū incertat meum. Sed de hoc etiam præsens loquar. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. eundē qꝫ Romā sit petiturꝰ pro adipiscēda laurea quo uel die eam in Capitolio sit assumpturus certiorem reddētis: Epl'a LIIII.

Fortunæ insidias non hodie primum intelligere incipio: Non inuadit nos tantū illa: sed spargit ac separat: ne lætis scilicet & aduersis in rebus alter alteri solatio sit. Norat illa: quantæ olim meum cor urerēt curæ: quibus ad plenum mederi te præter nemo poterat. Tunc ergo mirum in modū conquisitis causis: te in illo pectoris mei æstu refrigerium unicum auectum ab Arcto rediens inueni. Itaqꝫ rametsi Romam tuam propriam & cōmunem omniū: mihi uero ante omnes semper: tunc autem & seipsam propter gemino desiderio exoptatam patriam petijsses: tamen consequendi difficultas: mœstum atqꝫ deiectum animum habebat: ut cum ubiqꝫ exul mihi sine te uidear: tum præsertim anxius atqꝫ amore ardens & Romam tibi inuiderem & te Romæ: quo in statu: eadem illa iuuenilē animum frenante fortuna: pauci anni quibus abinuicem: sic distracti uiximus multorum apud me uicem sæculorum tenuerunt. Veni tandem (ut uidisti) hyeme bello pelagoqꝫ tonantibus. Omnes nempe difficultates fregit amor: Vtqꝫ ait Maro: Vicit iter durum pietas: dumqꝫ suum uenerabile ac prædulce obiectum quærunt oculi: nulla maris fastidia stomachus: talium licet impatientissimus natura: nullam brumæ terræqꝫ duriciem corpus: nullas periculorum minas animus sensit. Sic ad te enim totus totaqꝫ mente pergebā: ut te unū cogitans præsentia non uiderem: te inuento nulla mihi longe uiæ memoria superesset. Ecce autem nunc eundem illa laqueum: aliorsum licet obuertit: ut me Romam petēte te Vasconia & occidui littoris extrema possideant: & tum maxime distrahamur: dū maxime te præsentem cuperem: omnis meæ gloriæ summū decꝰ: Sed sic eunt fere uota mortalium: ut quæ uæhementius cupiunt ægrius assequantur. Cæterum ut meliore tui parte illic in tempore præsens sis: scito me laureæ delphicæ cupidine: quæ olim clarorum Cæsarum & sacrorum uatum singulare & præcipuum uotum fuit: nūc uel spernitur uel nescitur: mihi sane noctes plurimas insomnes fecit: & de qua sæpe multa tecum egi: quanqꝫ cum me tantillum: certatim duæ maximæ urbes exposcerent: Roma atqꝫ Parisius. Altera mundi caput & urbium regina: nutrix altera nostri temporis studiorum: post uarias deliberationes: ad extremum nō alibi qꝫ Romæ: super cineribus antiquoꝝ uatum: inqꝫ illorum sede percipere: ingēti ante alios fratre tuo suasore & cōsultore disposui: hoc ipso die iter aggredi: In quo plusculum temporis exigitur. Adeundus enim rex: uidēda Parthenope: inde iter erit Romam. Illic aliquot dierū moram uideo: deniqꝫ nisi fallit extimatio: pascali die: ad. vj. Idus Aprilis in Capitolio res agetur. Quæris quo hic labor: hoc studium: hæc cura. An doctiorem: an meliorē factura sit laurea: Notiorem forte & plurium inuidiæ expositum: Scientiæ autem & uirtutis sedes est animus: Ibiqꝫ non in frondosis ramis auicularum more nidificant. Quorsum igitur hic frondium apparatus: Quid respondeam quæris: Quid putas: nisi illud sapientis Hebræoꝝ: Vanitas uanitatū & oīa uanitas: sed sic sunt mores hominū. Tu Vale: & fauenti oro ades animo.

Fran. Pet. ad Robertū *Siciliæ* regem: Illi qꝫ laurea se dignū æstimauerit gratias referentis: atqꝫ quo ritu eam Romæ susceperit ostendentis: contra ueterum etiam laudatores præsentia cōtemnētes inuehentis: Epl'a LV.

Quantū tibi liberaliū & honestaꝝ artiū studia deberēt: regū decus: quaꝝ te qꝫ regē industria fecisti: aliquāto (nisi fallor) qꝫ tpalis regni diademate clariorē: olim mūdo natū erat. Nouo nup bñficio desertas pierides obligasti: qbus hoc meū quātulūcūqꝫ est ingeniū solēnit cōsecrasti. Ad hæc & urbē Romā & obsoletū Capitolij palatiū insperato gaudio & isuetis frōdibꝰ decorasti. Parua res fortasse dixerit qspiā: sed pfecto nouitate cōspicua: & ppl'i Romāi plausu ac iucūditate pcelebris. Laureæ morē ñ itermissū more

tot sæculis:sed ibi iam prorsus obliuioni traditū: alijs multū diuersis curis ac studijs in re-
publica uigentibus:nostra ætate renouarum te duce:me milite. Scio quædam & per Italiā
& apud exteras nationes ingenia clarissima:quæ nihil ab hoc proposito:nisi desuetudo lō-
gior & semper suspecta rerum nouitas arcebat: Ea deinceps postꝗ̄ in meo capite periculum
fecere: breui cōsecutura & Romanas lauros certantibus studijs decerptura confido. Quis
eīn metuat Roberto auspice cunctantis animi signa conuellere: Iuuabit in hac acie primū
esse:in qua esse ultimū non inglorium reor. Ego quidem non inficior:tanto impar oneri fu-
eram:nisi mihi fauor tu⁹:uires atꝙ aīos addidisset. Atꝙ utinā diem festum ornare serenis-
simæ frontis tuæ præsentia potuisses:quod profecto (ut ipse dicere solebas) nisi ætas nō si-
neret nequaꝗ̄ maiestas regia ueruisset. Sensi quidē multis indicijs Augusti Cæsaris quos-
dam mores tibi admodum probari:Atꝙ illum imprimis:ꝙ Flacco libertino homini & qui
prius aduersa⁊ partium fuisset:tam non placatū modo:sed beniuolum familiarēꝙ se præ-
buit:& Maronis sui ingenio delectatus: plæbeiam originem non despexit: Præclare: Quid
enim minus regium ꝗ̄ in his quos aut uirtus aut ingenium cōmendat:dum & uera nobili-
tas non desit:& nobilitare ipse possis: suffragia aduenticiæ nobilitatis exquirere: Nec sum
nescius quid aduersus hoc litteratores nostri temporis respondeant:superbum & segne ge-
nus hominū Maronē & Flaccū sepultos esse nequicꝗ̄ modo de his magnifica uerba iacta-
ri:excellentes olim uiros perijsse tolerabiles nuper & (ut fit) in imo fæcem substitisse. Quid
dicāt & quid cogitent noui:neꝙ passim obluctor: Videtur enim mihi unū Plauti dictū: nō
tam illi ætati quæ uix eius rei gustum cœperat conuenire ꝗ̄ huic nostræ. Ea inquit tēpesta-
te flos poetarum fuit:qui hinc abierunt in cōmunem locum. Hoc profecto nos dignius la-
mentamur:tunc enim nondum uenerant quos abijsse cōqueritur: Iniquissima uero horum
intentio est. Neꝙ enim id agunt ut interitum scientiarum defleant:quas extinctas ac sepul-
tas cupiunt:sed ut coætaneos suos quos imitari nequeunt:desperatione deterreant. Sane il-
los desperatio sua retrahat:nos impellat:& unde illis frenum ac uincula:nobis impetus ac
stimuli accesserint:ut studeamus fieri:qualem illi nullum opinantur:nisi quem antiquitas
illustrauit. Rari sunt fateor:pauci sunt: sed aliqui sunt: quid autem uetat ex paucis fieri: si
omnes raritas ipsa terruerit: Breui quidem non pauci erūt sed nulli. Enitamur:speremus:
dabitur forsan ad ista pertingere. Maro ipse ait: Possunt quia posse uidentur: & nos (mihi
crede) poterimus si nos posse crediderimus. Quid enim putas: Plautus ecce suā deflet æta-
tem. Ennij forte seu Neuij mortem dolens: ipsorū quoꝙ Maronis ac Flacci ætas: nō æqua
tantis ingenijs fuit: Quorū alter diuini spiritus poeta dum uixit: æmulorum bellis sine fi-
ne uexatus: ut alienorum operum deflorator carpitur. Alteri uitio daꝛ quod uisus esset an-
tiquos parcius admirari. Fuit hoc eritꝙ perpetuum: ut ueneratio uetustatem: præsentiā co-
mitetur inuidia. Tibi uero regum optime: nec minus philosophorum ac poetarum maxime
(ut ex te didici) illud eiusdem principis altius insedit: quod Tranquillus ait: Ingenia sæculi
sui omnibus modis fouit: & tu modis omnibus sæculi tui foues ingenia: eisꝙ humanitate
& clementia tua faues: Expert⁹ loquor: recitantes & benigne & patienter audis. Nec tan-
tum carmina & historias: sed & orationes & dialogos. Componi tamē aliquid de te nisi &
serio & a præstantissimis offenderis. In omnibus his Augustum imitatus: auersatus autem
illos qui cuncta fastidiunt: nisi quibus precium fecit impossibilitas consequendi. His tuis
morib⁹: hac facilitate animi: cum multi sæpe: tum ego nuper hortatus sum: singulari qua-
dam & sine meritis fortuna. Neꝙ hic (ut dixi) substitisset regia dignatio: si aut remotior se-
cessus: aut Roma propinquior fuisset: Verum hic maiestatis tuæ nuncius qui pro te omni-
bus interfuit: quid nobis uel Roma uel inde digressis: seu gaudij seu periculi acciderit: uiua
uoce narrabit. De reliquo autem nouissimi uerbi tui: ut ad te ꝗ̄ primum redeam sine inter-
missione memini uero: testor deum nō tam aulæ regiæ splendore captus ꝗ̄ ingenij. Alias qui-
dem ꝗ̄ quæ sperari a regibus solent ex te diuitias expecto: Precor autem ut annos uitæ tuæ
protoget: & te demum ab hoc solio mortali ad æternum transferat is apud quem fons ui-
tæ est. Vale.

B

C

D

Veneratio ue-
tustatē: inuidia
præsentiā co-
mitatur

Fran. Pet. ad Barbatū Sulmonen. regiū secretariū: Illū quo tēpore laureā Ro- mæ magno cū populi fauore assumpserit: certificantis: Ep̄la LVI.

A

Dibus aprilis: Anno ætatis hui⁹ ultiæ: Millesimo trecētesimo ꝗ̄dragesimoprimo:
i in capitolio Romāo: magna pp̄li frequētia & ingēti gaudio pactū ē qd̄ nudiuster-

tius de me Rex apud Neapolim decreuerat: Ursus anguillariæ comes ac senator: præalti uiri ingenij regio iudicio ꝓbatū laureis frondibus insigniuit. Manus regia defuit: sed non auctoritas nec maiestas: Illa non mihi soli sed omnibus præsens fuit. Defuerunt oculi tui atque aures: animus enim assidue mecū est: defuit magnanimus Ioannes quē a rege transmissum & miro studio festinātem præter Ananiam excepere hernicorum insidiæ: quas eum euasisse gaudeo: licet expectatus in tempore non adesset. Cætera supra spem & supra fidem successisse noueris. At ut recenti experimēto cognoscerem: quā semp lætis iūcta sint tristia: uix mœnia urbis egressi: ego cum his qui me terra & pelago secuti erant: in latronum armatas manus incidimus: e quibus ut liberati & Romam redire compulsi fuimus: quātusque ibi ob hāc causam populi motus: & ut die postero certiori armatorum fulti præsidio discessimus: ac cæteros uiæ casus si explicare temptauero: longa erit historia: Cūcta igitur ex latore præsentium cognosces. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Colūnæ: Illi quod laureā adeptus sit: & quod Parmēses a tyrannide liberati sint significantis: Epistola LVII.

r Oma rediens: diutius exoptatæ laureæ meæ compos: & uelut uictor laureati cognomen referens: quod gauisuro tibi uerecunde nūciatum uelim: hodierno die quod tibi ad gaudiū quoque significo: ductu & auspicijs amicorum tuorum de Corrigia: Parmam unde (ut scis) arcebamur ingressus sum. Hoc eodē die sibijpsi restitutam urbem pulso hinc præsidio tyrannorum. In quam repente mutata rerum facie: atque incredibili gaudio liberatæ plæbis: pax: libertas & iusticia redicere. Hic ergo precibus eorum uictus quibus ueniam tuam accessuram ipsi sperant: & ego non dubito æstatem agere in animum induxi. Iurant enim se præsentia mea admodum egere: quod indulgentiæ non necessitatis esse certum est. Cui enim usui in hoc statu rerum sim: Non ego urbanis strepitibus: sed syluestribus silētijs delector: non legum aut armorum curis: sed solitudini & ocio natus sum. Ipsi quidem uoti mei conscij: miram mihi quietem pollicentur: cum fragor hic & ardor læticiæ gestientis: assiduitate tepuerit: quicquid erit mos gerendus fuit benigne precātibus. Hyemis initio me uidebis: ita dico: nisi uel tibi citius uel fortunæ serius placuerit. Vale.

Fran. Pet. ad Peregrinū Messanen. Thomæ Messanen. obitū deplorantis: simulque illi epigramma ut supra defuncti sepulchrum effigat destinantis: Epistola LVIII.

g Rauissimam querelam Epistolæ finibus non contentam: differre compulsus sum: non est usitatum animi mei uulnus aut uulgato medicamine releuandum. Altius in præcordia descendit: obseruauit enim nocendi locum ac tempus & toto pondere ferox incubuit fortuna: Thomamque meum nunquam mihi sine lachrymis nominandum eximio flore raræ indolis: fructus uberrimos & magna rerum incrementa pollicitum: primo (ut sic dixerim) ætatis uere præripuit. Cuius immaturo obitu (ipse mihi fateor) mortalia cuncta uiluerunt. Video quanta rerum nostrarum firmitas: quid mihi nunc sperandum sit exemplo coniunctissimi fratris admoneor. Vna ætas erat: Idem animus: Sūma studiorum paritas: Incredibilis identitas uoluntatum. Vnum eramus: Vno calle gradiebamur: unū terminum petebamus: unus labor: una spes: una erat intentio: unus utinam finis esset. Hāc acerbissimam fati uim: deflere mecum: & ꝓfundissimo simul uulneri meo: paria si possum adhibere remedia: meque ipsum meis litteris & iusto uolumine cōsolari propositum est mihi. Fecit hoc primus in morte dilectissimæ filiæ: Marcus Cicero: diuino ille quidē & inaccessabili quodā stilo. Fecit idem multis post sæculis in morte fratris Ambrosius. Tēptare libet modo p occupatiōes liceat qd in amici morte possit stilus humilior. Interim epigrāma quod postulas udum fletu: accipe: placet ut super sepulchri lapidem breue carmen: & super amici corpus dolor meus emineat. Vale.

Indolis atque animi fœlicē cernite thomā
  Quē rapuit fati præcipitata dies.
Hunc dederat mundo tellus uicina peloro.
  Abstulit hæc eadē munus auara suum.
Florentemque noua iuuenē uirtute repente
  Succidit misero mors inimica mihi.
An ne igitur grates referā ꝓ munere tanto:
  Carmibus siculū littus ad astra ferens:
An ne gemā potius simul indignerque rapinā
  Flebo: Nihil miseris dulcius est gemitu.

Francisci Pet. ad Iacobum Messanensem: Thomæ Messanē. obitū grauiter se tulisse contestantis: Epl'a LIX.

A

Frustra optari qđ ī manu nostra sitū est.

P Ost Thomam meum fateor mori uolui nec potui. Speraui: sed elusus sum. Nec ignoro quid si hoc audiat: responsurus sit Anneus Seneca. Frustra scꝫ optari qđ in manu positū nostra sit. Ego uero in multis hominis ingeniū probās: ab eodem tamen in multis & præsertim in hac præcipiti ac temeraria opinione dissentio: quā nō solum nostris: sed philosophorꝫ quoqꝫ gentiliū testimonijs & auctoritate cōuincere: non operosa disputatio esset: sed modo non id agimus. Igitur ut ad rem ueniā: infœlicissimis rumoribus affecto & optima mei parte amissa: uitam sine illo uere solitariam atqꝫ anxiam peroso: peroportuna febris affuit: qua duce lætus usqꝫ ad ipsum limen mortis accessi: sed cum transire uellem in foribus scriptum erat: Noli adhuc: nōdum uenit hora tua: continui gradū & repulsus inde: mœstus ad uitam redij. Atqꝫ ita sum: ut facile cernentibus appareat: me inuitū uiuere. Viuo tamen: qđ oēs metuūt: solus sperans & dolorē meū breuitate consolor. Scio enī qđ mihi cū morte fœdus: qđ cū carne cōmertium. Vtinā sic mihi quantulūcunqꝫ uitæ superest: cōtingat agere ut oibus horis in promptu: & (ut dici solet) in numerato habeā qđ debeo: fiatqꝫ quod ait Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Vale.

B

Fran. Pet. ad Ioannē Colūnæ: illum ut mortem Iacobi fratris forti animo ferat hortantis. Epl'a LX.

A

V Rget dolor: hortatur charitas ut scribā aliquid: sola desperatio ꝓfectus dehortaf. Credo enī recentissimū adhuc animi tui uulnus talibus auxilijs nō egere. Vincet dolor: uincet amor: cedet desperatio. Insitæ deuotionis imperio damnatū sæpius & abiectum reuertor ad calamū. Sic enī & si nihil amplius tantisper euaporabit iste qui me intus urit & prægrauat calamitosæ mentis affectus: atqꝫ utinam mœrori tuo non intempestiuus & inoportunus consolator accesserim. Scio irrisos a Tiberio principe Iliensium legatos; quibus cum ad eum consolandū in morte filij aliquanto serius uenissent: mandatis expositis respondit: Et se illorꝫ uicē dolere qꝫ egregiū ciuem Hectorem amisissent. Sed non ea tibi mens est neqꝫ hi mores: notissima tua est pietas: peruulgata humanitas: non in tuos modo: sed in oēs. Itaqꝫ nō sum nescius: quot gemitus iam fortassis uel animi uirtute cōpressos uel tractu temporis parump absterso hoc sim suscitaturus alloquio. Nunqꝫ etenī casum tuū uerbis extenuare temptabo. Illud potius fatebor: nullū ex oibus quos ego quidem uiderim: de quib⁹ audierim aut legerim: plus unius morte fratris amisisse. Vide quātum lachrymis indulgeo: & qꝫ latū suspirijs iter pando: dū extirpandis si dabitur toti⁹ morbi radicibus sum intentus: Fluant interim quacunqꝫ libet dum meminerint: ijsdē mox tramitibus obstrusis: non licere amplius niti: & (qui luctuosarꝫ mentiū mos est) alias atqꝫ alias dolori rimulas conquirere. Magnā igif imprimis quandam & insignem iacturam accidisse tibi uideo: talis & tam dilecti fratris interitu: Verum tunc ego infinitam & inextimabilem iudicarem: quando mors illum extinxisset: & nō spacio modici temporis separasset.

Callida Tiberij principis responsio legatꝭ Iliensibus.

B

Atqui dum hic fuerat: quantulam uitæ suæ particulam sub oculis tuis egit? Computa oro tempora (quod auidissime faciunt amantes) & ab ultima repetens infantia usqꝫ ad hāc ætatem memori animo percurre: Iam ille procul a patria genitus & sub illo gloriosissimo patris exilio productus in lucem: primos uagitus ædidit in terra lōginqua: spectatæqꝫ indolis puer tenerioris uitæ annos: uel sine te: uel si tecum egit: ea tamen erat amborꝫ ætas: quæ nec iudicij capax est: & solidi amoris fundamenta non recipit. Ita uel semper eatenus absens fuit: uel absenti simillimus. Mox ubi adolescentiæ fines attigit: incredibili quodam amore litterarum: quarum haud temere quisqꝫ fuit appetētior: nunc per Italiam: nunc per Gallias longe lateqꝫ peregrinatus est. Ita dum anhelās ac per diuersa terrarum generosam sitim satagens extinguere: omnibus ferme studiorum fontibus immergitur: usqꝫ ad uirilem ætatem spontaneū ipse sibi indixit exiliū: post hæc sola uirtutis admiratione facillime dispēsante ante annos ad episcopatū est ꝓuectus: quē sic gessit: ut tantū uirꝫ nō altiori solio sedētem cernere cūctos bonos puderet: præter eū ipsum qui ab oī ambitiōis aut auariciæ ardore liberrim⁹: & sorte sua lætus: episcopalē gradū insigniter honestabat: atqꝫ altiorem non modo non optabat ascensum: quinpotius detestabatur atqꝫ oderat: & uelut præcipitij sedem illā supremæ fortunæ fastigium perhorrebat. Cuius rei cum toti⁹ uitæ tenor atqꝫ unus semper secretioris textus eloquij: in quo celsum illum ac tranquillum animum uidebamus: tū præcipue testis est grauitatis ac modestiæ cōtemptusqꝫ terrenarꝫ rerꝫ plena epistola quā manu

C

ꝓpria nouissimis uitæ suæ temporibus ad te scripsit. Quā cꝗ dū relego: nunꝗ sine iucun/dis lachrymis facio. Est em̄ apud me quem illius & custodia & responso dignum credidisti. Nūc etiam & præsentem spectare & uiuas uoces audire mihi uideor. Nec magnopere ullas requirere philosophoꝝ scholas: tam plene ibi paucissimis ṽbis absoluit: quæ ad sobrietatē ꝑtinent & ad beatam uitam: Atꝗ inter cætera miꝝ dictu: cum de eo attollendo altius assi/due ageretur: religiosissimo iureiurando interposito affirmat: se supra ꝗ credi posset rebus suis esse contentū: nec ullo pacto altius ascensuꝝ: & in q̄ tūc erat statu mori se nō sperare tā/tum sed optare. Ascendisset autē uel inuitus: quo eum & sanguinis claritas & merita trahe/bant: nisi olim quæ mentes curialium possidet: obstitisset inuidia: & nunc postꝗ ea iā glo/riæ ac uirtuti cesserat: uetustissimæ iuuentutis cursum medio calle mors obuia præuertisset. Sed ad ordinem reuertor. Factus episcopus cōmissi muneris exactissimā curam habens: te ꝗ primum relicto: ad sedem propriam maturauit. Nec eum tanta reꝝ locorumꝗ mutatio exterruit: Inter Romanas opes ac delitias enutritus: ad pyreneos saltus: serenissima fronte & æquissimo animo transiuit. Ita ut aduentu eius: non tam sua: ꝗ locoꝝ facies mutata: nec tam ipse in Vasconiam ꝗ Vasconia omnis in Italiam transisse uideretur: qđ iter ego secum egi: & me fœlicem recordatio sola facit: dum memini & mansuetudinem in ea fortuna & hu/militatem in illis tot naturæ dotibus & honestatem in ea specie corporis admirādam. De/niꝗ dum in animū redit illa cerimoniaꝝ omniū iugis integritas: atꝗ illa iuuenis pontifi/cis optanda potius senibus ꝗ speranda grauitas (Sicubi errantem audieris: interrūpe: to/ro quidem illo tempore Germanū amantissimū nō uidisti) At inde rediens substitit fortasse usurus aliquando fratris optatissimo conuictu. Sperasse quidem id illum reor: nam optas/se certus sum: sed ea quæ actus hominū dispensat domina prohibuit fortuna. Siquidem & domus & patriæ laboribus ac uocibus excitatus: Romam coactꝰ est petere: quo & ego qui tunc longe aberam: ipsum (ut scis) dulciter euocātem: te uix tandem ꝑmittente secutꝰ sum. Credo id agente deo: ut geminæ uirtutis mirator ac testis pace belloꝗ: illius prouidentissi/mi pectoris consilijs interessem. Septennio in patriam exacto ea pietate: caꝗ animi constā/ria: ut reliquiaꝝ suaꝝ illum unicū seruatorem Roma recognoscat: & ꝗ in cineres non tota corruerit: illius etiam nunc cineribus se debere fateatur: ad conspectū tuū nouissime reme/auit. Neꝗ amplius substitit ꝗ ut tibi supremū Aue simul & Vale diceret. Ilico enī & deser/tæ sedis uiduitatē miseratus: & solitudinis auidus: quā diuturnis populoꝝ cōcursibus cō/pensare decreuerat: aliquando sibi ipsi uicturus qui patriæ uixerat & amicis: Rursus ad epi/scopatum suum sese contulit: ubi multa cum honestate degēs: & sicut antea cæteroꝝ: sic tūc suiipsius uictor: uitam suam deo & hominibus exemplariter cōmendauit. Anno ibi tādem

D

Mētes curialiū inuidia possidet

E

uix peracto: iuuenis admodum ab huius uitæ tempestatibus ad quietis portum & ad fœli/ciora regna translatus est. Recognosce mecum singula pater optime: nec de germano collo/quio pigeat cum illo qui in fratre tuo decus suum sibi præreptum luget: & tamen (qđ in/fantibus prolapsis nutrices solent) post tam grauem casum animo suo mœrēti hæc uerbo/rum adminicula qualiacunꝗ conquirit: Recense mecum igitur fraternæ uitæ tempus uni/uersum: ætatis illum angustissimam portiunculam tecum exegisse teꝗ germanam eius dul/cedinem semper in transitu & uix summis (ut aiunt) labijs degustasse fateberis: & si hacte/nus absentem non luxisti: iam tandem lugere desinito. Ego tamē hinc intelligo & scio: fecit enim me talium expertum: crebra mortis iniuria: scio quid mihi nunc in silentio uulnera/tus & ulcerosus animus respondet. Tu ne mihi mortis & absentiæ parem conditionē argu/mentaris? Atqui absentem reuidere cum desiderio sperabam: Vbinam degeret nouerā: assi/duisꝗ rumoribus onus solabar absentiæ: Nunc uero & solamen illud: & spes omnis inter/cidit. Mihi aūt fateor nihil omnino morte simillius ꝗ absentia uideretur: nisi in morte cer/tiora quædam solatia reperirem. Vtraꝗ quidem corpore segregat: animo neutra disiūgit: uerum suspendit absentia & semꝑ anxias mentes habet: quibus mors oēm superuacuam cu/ram demit. Quis em̄ fratres absentes præsertim uł amicos habere & securus esse poterit: ni/si qui casuum humanoꝝ omnino nescius: fortunæ uim atꝗ inconstantiā non attendit? De/se alij uiderint: Ego quidem ex quo hic sum: nunꝗ meoꝝ litteras nisi tremēs & pallidus ac/cepi: & postꝗ omnes bene ualere nunciatū est: adhuc curis nō exoneror. Quis enī me certū facit: ne dum per alpes ac maria ad manus meas scripta peruenerint: aliquid forsan incide/rit aduersi (qđ in ictu oculi fieri solet) nec pudebit apud te familiariter gloriari multum me in hoc temporis ac studij posuisse: ut aduersus repentinos casus armatū ac præparatū aīm

Mors etiā so/latio nō caret.

F

haberem: utq ad id si quo modo possem peruenirem: quod ait Seneca: Sapiēs scit sibi oīa restare: quicquid factū est: dicit sciebā: Ego ꝟo cū in alijs inumerabilibus: tum in hoc præcipue sentio me nec esse sapientem: ꝙ usq ad hoc tēpus hanc unā sarcinā prorsus deponere nullo studio ualuerim. Istā sollicitudinē tibi mors eripuisse debuit: & (nisi magnitudīe animi tui fallor) eripuit. Scis ubi frater tuus est: & qualiter sibi est: Neq iam status sui ueritatem solitam pertimescis: si iusticia: si fides: si pietas: si charitas uiā sternit ad superos. Si terrenis laqueis expedita mens liberiore sursum tollitur uolatu: si bonis & bene creatis spiritibus sedes ultima & æterna cœlum est: illuc fratrem tuū ascendisse confidimus: & si qua eum mortalitatis nostræ contagia (qđ profecto nō suspicor) retardassent: in uia est & iam solutus atq alacer festinat ad patriam. Cæterum ubicūq est: sæpe ad te oculos reflectit oratq ne fœlicissimam profectionē eius gemitibus tuis impedias. Nec te uidendi fratris desideriū torquere debet: Videbis eum suo tēpore multo augustiorem solito: multoq lætiorē. Quid ni cum ego adhuc eū uidere non desperem? Alioquin fateor incōsolabiliter angerer. Quis enim mihi catholico q̄uis peccatori spem negauerit: quā gentiles homines habuisse comperior Intelligis quid uelim. De Catone loquor & Socrate: quorum in hac parte sententias annotare non attinet: quas multo tibi notiores arbitror esse q̄ mihi. Non igitur mors auferre sed differre potuit fraterni uultus aspectum: quem licet in perpetuum abstulisset: non tamen immoderati luctus uiro digna esset occasio: Nam siue illum deflesi uitæ laboribus ac periculis liberatum: & uide oro ne inuidētiæ potius dici possint q̄ compassiōis lachrymæ: Siue teipsum tanto præsidio spoliatum: & dulcissimo iucundissimoq comite in medio peregrinatiōis huius calle desertum dicis: Et uera quidem: sed nequaq̄ sufficiens causa est: ut egregios animos propriæ calamitatis afflictione deijciat. Accedit ꝙ damni tui memoria: quotiens ante oculos mentis redit: totiens diuinæ liberalitatis admoneat: æquissimum est: Ingratꝰ enim est qui ablati memor: obliuiscitur accepti. Proinde ubi animū pupugit: acerba illa cogitatio: heu qualem fratrem amisi: leniat illa iucūdior: O quātum fratrem habui: immo uero quātum fratrem habeo & in æternum habebo: licet ille donec sibi simul & mihi & patriæ & mundo necessarium fuit: breuem hic moram traxerit: Dum uero sibi uni expediens esse cœpit: ab his malis separari: eripuerit illum deus: ei scilicet consulens & non nobis: Immo forsan & nobis. Quis enim sufficit abditas & imperscrutabiles diuinæ præscientiæ causas aut exitus contemplari: dicente (nisi fallor) Apostolo: Sēsum domini quis nouit? aut quis consiliarius eius fuit? Quis nam hominū iudicare audeat: an cuicūq mortē alterius deplorantī: nō satis proprie dici possit qđ in tabellis reddito respōso: patri olim in morte filij dictum est tribus his uersiculis: Ignatis homines in uita mentibus errant: Etynous potitur fatorum numine læto: Sic fuit utilius extingui ipsiq tibiq. Calcitrat aduersus stimulum humana temeritas: & impellenti fato superbiæ suæ cornibus obluctatur: nequicq nisi ut grauius uicta succumbat. Quid enim ego nunc de uotis inanibꝰ: de gaudio: aut querelis hominum loquar? Latet alte ueritas abscōdita: caliginosa nube circumcludimur: casu tegimur: cæci cæcis ducibus innitimur: nec quid optandum: metuendum ue nobis sit per umbram tam carnis agnoscimus: bonis nostris ingemiscimus: miserijs exultamus: sine delectu flemus ac ridemus. Suā quisq sententiā sequat: Mihi errorꝝ maximus uidet: ꝙ non libere nos & nostra deo committimus: ꝙ aliquam in nostris consilijs spem habemus totiens decepti: ꝙ tanto huius caduci corporis amore detinemur: ut uix aut æquanimiter hinc exire ualeamus: aut nostros exeuntes aspicere: quasi ad nihil aliud nati simus: q̄ ut inter mūdi fluctus & ludibria fortunæ perpetuo turbine iactandæ carnis nostræ tenacissimo limo ac sordibus hæreamus: quod profecto non accideret cogitantibus uototum nostrorꝝ multiforme periculum. Breuis est equidem imprimis uita & fugacissimum uitæ tempus: Rerum humanarum inquietum aduersis flatibus & procellosum pelagus: Rari & uix hominibus accessibiles portus: scopuli undiq innumerabiles: Inter quos difficilis & prorsus ambigua nauigatio est. Iam uix uni contingit ex millibus: ut integer enataret: sic nos fortunæ imperium exercet in omnes gradus hominum pari iure crassantis. Ita in quibus obuium cymba fragilis nostræ mortalitatis alliditur. Et possumꝰ inter hæc nobis: aut nostris longiusculam uitam: Immo (ut uerius dicam) longius periculum optare? Fingatur aliquis tam benigno sydere: tam propitia fortuna: tam denique fauēte deo: iter hoc ingressus: ut nihil ei possit asperum molestumq contingere: Rem impossibilem & inauditam sæculis fingi iubeo. Nec ideo tamen q̄uis periculum absit: aberit metus. Et iccirco fortasse non infor/

G

H

Vitæ hūanæ uarij fluctus

1

ficius nec incõsulti⁹ foret: modo nostri esset arbitrij: Sicut in æquore suspecto nautæ solẽt circumspecti clauũ flectere: diuq; ante solis occasum uela submittere: sic in uita portum petere: & adhuc florenti ætate atq; animo uirenti & ualẽtibus membris mori prius ꝙ eo peruentum sit: quo saltem uita longior perducit ad ultimas scilicet angustias senectutis. Inter quas artati quidam & uixisse dolent & mori metuũt: & totiens uotis exoptatũ tempus; accusant: Deniq; quid uelint & quid nolint nesciunt: tanta est discordia. Hæc & his similia cogitantes abstinere decet: ne decretum cœleste: seu mortis festinantiam accusemus: Alioquin

K

pro nobisipsis tantũmodo conqueri uidebimur & affligi. Ego enim non dubito: sacræ memoriæ fratrẽ tuũ: nec plus uixisse ꝙ necesse sibi fuerit: nec minus & oportuno tempore reuocatum. Et si multis inter quos mihi misero diu anteꝙ uellemus: aut suspicaremur: abscesserit: Piget opinari in te: ne dicam cõsolari: illos mollissimos plæbeiarꝫ gentium affectus: Vt quid tam longe positum mors abstulit: quare patrio caruit sepulchro: cur uidere nõ cõtingit expirãtem: qualia apud poetam etiam ille uir fortis: sed nimis semper pronus ad lachrymas: uidetur lamẽtari: Te amice nequiui cõspicere: & patria decedẽs ponere terra. Vulgata non ingeram: nec quãta sit terræ totius exiguitas: geometricis demonstrationibus nitar ostẽdere: ꝙ undecũq; digresso: una est ad cœlum uia: ꝙ nõ solum oĩe solũ forti patria est: sed omne homini natale solũ. Quis em̃ ista non nouit: Illud potius dicam: utrũq; consulto diuinam statuisse prouidentiã: primũ scilicet: ut duabus longe licet imparibus urbibus: ab eo dum uixit singulariter exornatis: ambæ quidẽ defunctũ uiriliter partirenť: & Roma sui ciuis perpetuam & ĩmortalem famã: Lomberiensis ecclesia ueneranda põtificis ossa seruaret. Nullum (nisi fallor augurio) celebriorem titulũ oĩbus sæculis habitura: si tamẽ id illi propriũ ac perpetuũ permiseris. Audio enim te de trãsferendis Romam reliquijs cogitare: qꝺ nec suadere nec dissuadere ꝓpositũ est: Ne illũ aut urbi ĩ q̃ ciuis: aut ecclæ ĩ qua Canonicus sum inuidisse uideam. Sed'm ut uno ex nobis astante: qui abeuntis amplexus supremaq; uerba perciperet: cæterorꝫ luminibus parceretur: quoniã sicut experimento deprehẽsum est: mitiora sunt auriũ ꝙ oculorꝫ uulnera. Longior sum in hoc sermone ꝙ oportet: teq; contra oẽs insultus armis longe ualidioribus instructũ: nihil in eo qꝺ laudes præter fidem

L

repertumꝫ spero. Sit uero iam finis: Conquiescãt gemitus: arescant lachrymæ: sileant lamẽta: Noli fratrem tuũ mortuũ extimare: uiuit em̃: at nos quotidie morimur nec sentimus: & uel mortem o cæcitas: ueræ uitæ principiũ formidamus. Vt uiuens itaq; nõ luctibus: sed cogitationibus tuis & colloquijs intersit: prohibe in aula tua illud pusillanime silentiũ: quod plæriq; in luctuosis domibus obseruant defũctorꝫ nomen ceu triste aliquid abhorrentes: Immo uero nunc resonet gloriosum illud nomen: & late ramos porrectumꝫ apud te radices agat: præsertim quia inuidiæ nebulam: quæ excelsos uiros libẽter insequitur: sepulchra nõ metuũt: & si multos quos domus ac forum odiosos & obscuros fecerat claros & amabiles bustum fecit. Quid de hoc sperem: cuius & suauissima semper & præclarissima fuit uita: Et (si quid superlatiuo altius) mors quoq; præclarior. Ille etiam obsecro uulgaris abusus quẽ

M

in multis: sed in Romanis meis præcipue notaui atq; interdum castigaui: a limine tuo procul exulet. Solent em̃ nullum defunctum nominare sine præfatiõe miseriæ. Ille infœlix: ille male ominatus: Et subdunt tandem ipsum inexpletum nomen: uix primis syllabis intellectis. At uero germanus tuus fœliciter hic uixit: fœlicius hinc abijt: nunc alibi uiuit fœlicissime: & ideo pleno ore proferendus est. Apud Lucanũ moriẽtis Pompeij uerbum est: Nõ fit morte miser: eleganter: Alioquin omnes qui nati sunt miseri: quiq; omnibus sæculis nascẽtur. Postremo unũ hoc iterũ & iterũ admoneo: quosdam uiros egregios quorum nomina tibi inculcanda non credidi: nulla re amplius laudatos ꝙ ꝙ suorꝫ mortes forti aĩo tulerũt: Qꝺ tibi eo studiosi⁹ aduertendũ est: quoniã si circumspicis: uidebis actus tuos in exemplũ trahi: te in eminenti specula collocatum: atq; in te omniũ oculos esse defixos: hoc tibi laboriosum decꝯ & amplissimi generis maiestas & retroactæ uitæ moderatio pepere. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Lelium suum: apud eum de repentino Iacobi Colũnæ obitu conquerentis: Eplã LXI.

A

Iacobi Colũnæ laudes.

n Imis uiximus Leli charissime. Moriendũ fuerat anteꝙ præriperet nobis deus benignissimum dñm & indulgẽtissimũ patrẽ nostrꝫ: utilẽ mundo: nobis necessariũ: patriæ gloriosum: longæui patris baculum: solamen sororꝫ: fratrꝫ læticiam: amicorꝫ spem: hostiũq; terrorẽ: morꝫ specimen: uirtutũ templũ: honestatis imaginem: litterarũ

hospitem;studiorum amatorem:ingeniorum præconē ac extimatorem rectissimū merito/
rum: Nulli inuidum: inuidiosum claris uiris omnibus: pium: mitem: modestū: sobriū: affa/
bilem: constantem: fortem: iustum; latgum; munificum: magnanimū: circūspectum. Hei mi
hi laudans deficio: nec inuenio quid tantis uirtutibus dignum loquar: aut amore decipior?
aut ætate hac præradiantem & conspicuam cleti lucem festinatæ nubes mortis obduxit: cu
ius nuncio accepto: quāta me miserꝝ circumfuderit eclipsis: sensit cor meum: testes sunt ocu/
li mei. Verꝝ post parētis & fratrum lachrymas: nullas uberiotes arbitror esse ꝙ̄ tuas: Hoc
mihi & animi tui māsuetudo suggerit & uetusta deuotio: in qua hæteditatio iure succedēs:
& paternis finibus non contentus longe lateqꝫ processeras. Heu quotiens: quantaqꝫ dulce/
dine cogitabam diem illum: quem proximū opinabar: quo scilicet mitissimus eius litteris — B
obsecutus: & ab Apœnino in Pyreneum transgressus exoptatissimo eius cōspectui: impro/
uisus assisterem: eiqꝫ & Romanā lauream: quā uertici meo licet indignus imprimo: quæqꝫ
iam ante uel auditu solo: quantæ sibi iucunditatis e longinquo materiam ptæmisisset: ele/
gantissimū manus & ingenij sui catmen indicat. Insuper & noua Africæ meæ fundamenta:
duo parua quidem: sed deuota munuscula uenerabundus offerrem: præuertit omnipotens
desiderium meum: nec dignus fui tam lætum & tam fœlicem diem cetnere. Quid uero nūc
cōsilij capiam? quid de meipso statuam? quid agam? Sæpe mecum hæc cum lachrymis lo/
quor: Quo ire paras infœlix? Is quem petebas abijt: quem sequeris? Aulamne fratris fle/
bilem & tanto splendore uiduatam? An bustum ubi sepultæ sunt spes tuæ? Vtrobiqꝫ mo/
lestiæ: Parū ne tibi mœroris attulit casus: nisi gemitibus tuis obuiam pergas? Et uel hinc te
mœrentum agmini mœstus immisceas: uel illinc superbi pontificis barbaricas deosculeris
manus? Sic sū donec tu litteris & affectui meo uela feceris & cōsilij uagū firmaueris. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Senutū Florentinū: Illi suos familiares describentis: Eūqꝫ si fieri potest ut meliores adinueniat deprecantis: Epla LXII.

A

t Ria mihi seruorum paria: siue (ut modestius loquar) humilium amicoꝝ: siue (ut
uerius: familiarium hostium domi sunt: Primum quidem sic affectum: ut alterius
nimia simplicitas: altetius sit periculosa calliditas. Secundum sic: ut hūc pueritia:
hunc senectus reddat iutilem. Tertium uero sic: ut huius furor: illius torpot odiosus sit: Et
iuxta illud Socraticum a Cicerone relatum in epistolis: Alter frenis: alter calcaribus egeat:
Ego autem has inter contrarietates: castigator olim: nunc spectator sedeo. Nec cotum pro/
positum mirari satis possum: qui seruorum turbas ceu gloriosum aliquid aspiciunt & obsi/
deri semper ab his quos pascunt: hoc est a domesticis suffossotibus delectantur. Indigentiā — B
tibi meam inotuisse sufficit: puto non expectas ut deprecer: sicubi forsitan in humiliori for/
tuna se ostenderent animus: ætas: mores: ab extremis æquo spacio distantes: scito homi/
nem: cui non dicam excellenter: sed tolerabiliter ista contigerint: non mihi seruum esse posse
sed socium: sed amicum: sed dominū: Vereor tamē ne phœnicis inquisitionem tibi cōmisis/
se uidear: quā nō nisi quingentesimo anno renasci solitam ac toto orbe unicā ferunt: & no/
bis in occidente positis incognitam. Vale.

Phœnix quingētesimo āno renascit̄

Francisci Petrarchæ ad T. M. Illum & ꝙ de antiquis scriptoribus non recte sentiat: & ꝙ nimis inutiliter sibi gloriā quærat reprehēdentis: Epla LXIII.

A

d Ictu difficile est quātum aures meas uulgari fessas strepitu: epistola tua his terqꝫ re/
lecta permulsetit: quæ quāq̄ꝫ tibi uerbosa uideretur (ut ex fine cognoui) Ego tamen
in ea nil ptæter breuiloquium accusaui. Itaqꝫ cōminationem illam ultimam ꝙ de/
inceps compendiosior sis futurus: inuitus aspexi: mallem prolixior esses: ut libet tamen: tu
pater: non te mihi: sed me tibi motem getere dignum est. Sed ita ne totum in tua manu po/
situm erit: An ignoras: ꝙ sæpe consilio dissimilis est euentus? Audies fotte quod uel silentij
auidum loqui cogat. Vis quod minitari uideor: iam nūc rebus impleam? Testor imprimis
eandē me de te opinionem gerere quā de Atistotele Mactobius: seu illam amor seu ueritas
genuerit: uix te aliquid ignorare posse arbitror. Si quid autem uero aduetsum tibi excidit:
aut minus ptæuidisse: aut (quod de eodem ait idem) lusisse te suspicot. Nempe quod de Hi/
eronymo scribis: te illum sacroꝝ doctoꝝ ex numero ptætulisse: haud nouū est mihi. Vetus
est iam & late cognitum hoc iudicium tuum. Equidem frustra de comparatiuis litiges: ubi
ad superlatiua peruētum est: falli non potes: Optimum ac maximum erit: quicquid elege/
ris: licet de hac re inter amicū tuū clatæ memoriæ Lomberiensem episcopum Iacobum &

B

me crebro disceptatũ esse meminerim. Illo per uestigia tua semper uno ore Hieronymum:
me uero Augustinũ inter scriptores catholicos præferēte. Et sane si neq; ueritatē neq; te ue-
rear offendere: dicam pater qđ sentio: Cum multa: uaria & luminosa sint sydera: ut sit hic
Iuppiter: hic Arctur⁹: hic Lucifer: Sol ecclesiæ Augustin⁹ est. Sed hæc (ut dixi) haud magni
momenti fecerim: quā & electio tuta est: & libera debent esse iudicia. At quod sequit̄: te in-
ter morales Valerium præferre quis non stupeat: si tamen serio perseueranterq; dictum est
& non iocandi temptandiq; aĩo? Si eñ Valerius primus est: quotus quæso Plato est: quo-
tus Aristoteles: quotus Cicero: quotus Anneus Seneca: quem in hac re magni quidem ex-
timatores omnibus prætulerũt? Nisi illud forte Platonem ac Tulliũ excludit: qđ in episto-
læ tuæ parte perlectum noui mihi stuporis causa fuit: Vbi nescio quid cogitās illos poetas
esse: & poetaꝝ choris annumerari oportere dixisti. Qđ si loquēdo cōsequi potes: plus ege-
ris fortasse q̄ putas. Secundo Apolline & plaudentibus musis magnos duos incolas um-
brosis Parnasi collibus addideris. At quid oro te mouit: ut id opinareris aut diceres: cum
Tullius in prioribus libris summ⁹ orator: in ultimis philosophus illustris appareat? Sicut
autem ubiq; Virgilius poeta: sic Tullius nusq̄: quoniā ut in declamationibus legim⁹ Vir-
gilium illa fœlicitas ingenij oratione soluta reliquit: Ciceronem eloquentia sua in carmini-
bus destituit. De Platone quid dicam: qui maximoꝝ hoĩm consensu: philosophiæ meruit

C

Iudiciũ de Platone

principatum? Cum Cicero & Augustinus & alij q̄plures in omni sermone: ubi Aristotelē
cæteris philosophis præferunt: Platonem semper excipiant. Non intelligo quid Platonem
faciat poetam: nisi unum forte Panætij uerbũ a Tullio relatum: qui Homeꝝ philosophoꝝ
illum uocat: quod nihil est aliud q̄ philosophoꝝ principem: ac talem inter eos qualis inter
poetas est Homerus. Alioquin quid ipsi Tullio dicemus? qui in epistolis ad Atticum quo-
dam loco Platonem suum deum uocat: omnibus quidem modis id agunt: ut Platoni diui-
nitatem ingenij attribuant: hinc & Homeri: & quod est expræssius dei nomē. Proinde sum-
pta hinc occasione: mira dulcedine loquendi de rebus incognitis in tractatum poetarum to-
tus imergeris: quis: qua ætate sit genitus: quem quisq; stili modum: quod poetādi genus:
quem famæ gradum teneat: lōgum est singula persequi: tam multa nunq̄ alijs audita: nos
omnes discendi auidos: facūdis tuis litteris docuisti: Quod si interfari aliquid nō mihi sed
professioni meæ pmittitur: miror quid ita tibi Neuij Plautiq; nomē ignotum est: ut quasi
barbaricum nescio quid locutũ putes: q eos litteris ad te meis inserui: & ausum (ut ait Flac-
cus) personam formare nouam: tacita licet admitatione castiges. Adeo scrupulose enim in

D

hac inquisitione uersaris ut nihil restet: nisi temeritatem meam condemnare: in scænam no-
ua & peregrina nomina producentem. Frenasti tamen impetum: & tandem ignorantiā tuā
culpare maluisti. Vrbane quidem ac modeste. Cæterum aliud uerba sonant: aliud clamat
(nisi fallor) intentio: prorsus mirabile: cum tam familiarem habere Terentium uidearis: Il-
le enim iam statim a principio in ipsius Andriæ procemio: & Neuij & Plauti: una cum En-
nio: eodem meminit uersiculo. In Eunucho & Neuij itidem & Plauti. In Adelphis: Plauti
solius mentionem fecit. Eotundem quoq; simul meminit Cicero in senectute: & Aulus Gel-
lius in noctibus Atticis: ubi amboꝝ epigrāmata describit sermone uetustissimo. Sed quid
ago? Quis eñ quæso unq̄ poetriæ nomen absq; illorum nominibus audiuit? Itaq; stupo-
rem tuum stupeo: & cum bona uenia pater obsecro: ne in manus alienas ista perueniāt: quo
enim clarior fama est tua: eo sibi studiosius consulendum est. Mecum quidem non aliter q̄
tecum omnia loqui potes: & (quod secum docti faciunt) mutare ac retractare quæ dixeris.
At postq̄ in uulgus dicta peruenerint: ea demum facultas eripitur & multorum iudicia sub-
eunda sunt. Ego epistolā tuā ad te sub fida custodia remitto: & hanc illi alligatam mitto:
cuius exemplum apud me manebit: non ob aliam causam: nisi ut si quid ad huc respondē-

E

Quo tpe Ennius & Stati⁹ floruerint

dum duxeris: dum uerba uerbis confero: memoriam nō fatigem. Vnũ præterea noui & ex-
otici dogmatis inducis: utar eñ plena libertate: quādo semel non cœpisse nō possum. Affe-
ris Ennium & Statiũ Papinium coætaneos fuisse. Quis te oro pater in hāc chronographi-
am ĩpulit? quis a te nūc ista poscebat? Atqui exactius hoc inquirere: Inuenies Ennium sub
Africano maiore: Statium aliquot sæculis interiectis: sub Domiciano principe floruisse.
Habes quibus (nisi fallor) & respondere uelis & tam breuiter ut putabas nō possis: Vnum
adderem: si bona fide ueniam dares: quod olim dum in Vasconiæ partibus adolescēs age-
rem uerecunde quidem: ut illam ætatem decuit: tibi scripsisse recolo: cũ uulgaribus scriptis
tuis offenderer: quæ ad eum cuius supra memini Iacobũ de Columna interdũ ea tēpestate

mittebas: cuius me amor sicut in eas terras traxerat: sic in Aethiopiã traxisset. Sed tũc pe/
ne pueriliter: ut qui uix dum ferulæ manũ subduxeram: remp⁹ est ut iam uirilis oratio mea
sit. Ita tamẽ ut dixi: si tu ueniam dederis. Quid ais? Rides puto: bene habet: ueniã tribuisti.
Audi ergo pater & uide & inclina aurem tuam: ne qua externa auris īteruenniat: Tibi enim
loquor & terem tuarum iudicem statuo: quæ accusare uideor alijs accusantibus defensurus:
Nec tamen ignarus: nimis acrimoniosam & insolentem filij ad patrem epistolam reprehen
sionam uideri: sed amor audaciam excuset. Ita enim mihi clarum nomen: non popularis aure
suffragio: sed uirtute contingat: ut ab ineunte ætate singularis quædam mihi tui noĩs cura
fuit: Hæc me loqui cogit: ne si ego tacuerim: idem ab alijs audias: uel (quod metuẽdũ ma/
gis est) tacito iudicio lacereris: & quidam iniqui rerum arbitri amplissimũ ingeniũ tuũ: ex his
quibus ludens te includis: peregrinæ facultatis angustijs metiant. Animaduerti enim te in
scriptis tuis: omni studio ut appareas niti: Hinc ille discursus per ignota uolumina: ut ex sin
gulis aliquid decerpens: rebus tuis interseras: Plaudunt tibi discipuli: & omniscium uocant
innumerabiliũ auctorum noĩbus attoniti: quasi omniũ quorum titulos teneś: & noticiã sis ade/
ptus. Docti autẽ facile discernunt: quid cuiusq͡ propriũ: quid alienũ sit: & rursus quid mu/
tuum: quid precariũ: quid furtiuũ: quid e medio haustum: quid a prætereunte delibatum.
Memoriam ostentare puerilis est gloria uiro: ut ait Seneca: captare flosculos turpe est: quip
pe quem fructu deceat gaudere: non floribus: Tu uero in hac ætatis parte uenerabilis: & in
tua professione clarissimus: imo (ut non semp pungã: sed interdum ungam) solus sine exẽ/
plo nostri temporis: earum quibus es deditus literarum princeps: nescio quo iuuenili animo:
dimissis finibus tuis ĩ alienis pratis ociosus & uagus inclinata iam die: interlegendis floscu
lis tempus teris. Placet ignota temptare: ubi sæpe uiam non inueniens: aut uageris aut cor/
ruas: placet illorum sequi uestigia: qui scientiam quasi mercimoniũ aliquod ante fores expli/
cant: cum interim uacua domus sit. Certe tutum est: ad id potius niti: ut sis aliquid plusq͡
uidearis: operosa semper & periculosa iactantia est. Adde q͡ cũ magnus uideri uoles: innu/
merabilia incident: quæ te non modo ueram ad mẽsuram redigent: sed infra etiam contra/
hent. Vni ingenio satis est: uni⁹ studij gloriã mereri. Qui multarum titulis artium superbiũt:
aut diuini homines sunt aut impudentes aut insani. Quis uspiam aut græcorum aut nostrorum
id præsumpsisse memoratur? Nouus mos: noua temeritas: gloriosas inscriptiões præ se fe/
runt: propter quas: ut ait Plinius: uadimoniũ deseri possit. At cum intraueris: dij deæq͡ q͡
nihil in medio inuenies. Tu igitur (ut iam tandem sileam) si quid mihi credis: esto tuis fini/
bus contentus. Noli illos imitari: qui omnia pollicenĩ: nihil præstãt: faciuntq͡ ut omnia cõ/
trectando: atq͡ (ut ait Comicus) intelligendo nihil intelligãt. Græcũ uetus & salutare pro/
uerbium est: Quam quisq͡ nouit artem in hac se exerceat. Vale.

F

Opofa & periculosa semper iactantia est G

Francisci Petrarchæ ad eundẽ T. M. cõcertationẽ in superiori epl'a cũ eodẽ habitam latius extendentis: Epl'a LXIIII.

Ic est ut putabam: Libertas iram peperit: ueritas odiũ: admonitio fastidium. Sed
quid agam? Verba non redeunt: Blandior fuissem si te blanditijs delectari crede/
rem: Immo uero sæuior: & hunc ipsum affectum in uiro forti fœmineum: libe/
rius arguissem: Nunc quoniã (ut uideo) amicitiæ inimica libertas est: forte consultius agerẽ
si tacerẽ: sed id quoq͡ permetuo. Est ubi silentiũ bilem mouet: loquar ergo ne rursus offen/
dam: sed tam breuiter ut coactum noueris. Primum ego te iudicem feci omnium quæ dixi
aut dicam: tu sententiam breuem fers: errasse me in quibusdã: in multis: in oĩbus. Gaudeo
equidem me potius errasse q͡ te: eo q͡ apparentior est oĩs in luce deformitas: & error in sene
desperatior: Sed tamẽ est aliqd: qđ amplius requiram. Ades ergo: ad tribunal tuũ prouo/
co. Nullis assessoribus opus est: sol⁹ sede tu. Hieronymũ præfers Augustino? Hoc sciebam:
sed eam quã affers iudicij rationẽ: profiteor me non intelligere. Quid enim quæso sibi uult
qđ ais: nõ te illum propterea prætulisse: quia sit maior: sed quia fructuosior ecclesiæ: quod
in quodam opere tuo probasse te dicis: disputatione longissima: quã uellẽ litteris inseruis/
ses: sed profecto uel nuncio pepercisti uel epistolæ. Quod tamen ad huiusce rei probationẽ
præcipuum erat addidisti: hoc scilicet Augustini ipsi⁹ auctoritate cõcludi: Sed an ignoras
q͡ in generali sermone: persona loquentis excipitur? Quid uero inquis si Augustini aperta
confessio est sibi Hieronymum præferentis? Quis non uidet quid ad hæc dici debeat? Hoc
inquã unum est in quo illius sacratissimæ animæ testimonio non starem: cui insitum scio: ut
de alijs gloriose: de se autem humiliter & loquatur & sentiat. Ego quidem fructuosi laboris

A

Iudicium de hieronymo & Augustino B

palmam in ecclesia Augustino dabam: haud pertinaciter tamen: uelut is qui nec opinioni nec sectæ: nec homini usq; adeo sum addictus: ut abire non possim ueritate comperta. Hoc apud Marcum Tullium: hoc apud ipsum patrem Augustinum didici: quod ipse apud eundem Tullium se didicisse non negat. Nam apud Horatium Flaccum: nullius iurare in uerba magistri puer ualde didiceram. Quanti autem ista sint: ipse nō dissimulas: qui hac defensionis parte deserta: mox ad aliam euadis: dicens oībus excussis omnino nihil esse qd' te in hanc opinionem traxerit: nisi indignam quandam & singularem erga Hieronymū ingratitudinem Italorum: hoc est illud unicum patrocinium causæ tuæ? Hoc est inquā illud mihi nulla ex parte intellectum intelligibile argumētum. Quænam enim hæc ingratitudo est? Sumus fateor non erga sanctos tantum: sed erga sanctorum dominū ingrati. Quænā Hieronymo singularior: ꝗ cæteris querimoniæ causa est? Aut quænam potiꝰ Italorū culpa ꝗ hominum: cum nec ipse Italus origine: & sæpius in oriente uersatus sit. Versa te parer hac illac: ratio (ut arbitror) non erit sufficiens probare quod intendis: nisi forte qui rationis uice fungitur: instinctus animi tacitꝰ & pia magis ꝗ ex amussim trutinata deuotio. Verum ista præteruehor: Tam sacra enim nomina disputatiunculis peccatoris obsolefieri: ac quodammodo prophanari: sacrilegio simillimū reor: Itaq; tacere iam de his consultius fuerit: Nam preciosarum rerum confricatio atq; collisio periculosa est. Ad Platonem ac Ciceronē transeo: quos tu ob duas fabulas morum doctrina: & (ut de altera Macrobius testatur) tripertitæ philosophiæ integritate perfectas: ac procul ab omni metrorū lege in medijs politicæ: ac rerum publicarum libris insertas: poeras facere niteris. Frustra Macrobius idem ambos excusat aduersus insultantes: non debere fabulam a philosopho confingi. Ego quidem gratulor: & hos & Aristotelem & Senecam & Varronem (si fieri possit) in agmine poetarū cernere: quod forte non ineptius de horum quolibet: ꝗ de Platone & Tullio dici posset: Nā & Aristoteles poetriam de poetis: & Varro Satyraꝝ libros ædidit: Seneca autem Tragœdias: quæ apud poetas profecto: uel primum uel primo proximū locū tenent. Sed cur quæso non & histriones fecisti: quoniam aliquid forsan in uita ludicrum dixerunt aut fecerūt? Præsertim Tullius cuius tam multa quæ risum moueāt: scripta sunt in Sarurnalibus: cum & Tyton libertus eius de patroni iocis librum scripserit. Cur non piscatores aut remiges: aut tale aliquid? Quia forsan aut hami iactu: aut remi tractu ī solitudine positi: animū relaxarunt? Vis ne tu mihi Castrensem morem scholis inferre: ut sicut unum duellum torquatos atq; coruinos fecit: sic una oratio poetam faciat: Perseuerantia requiritur. Vnus actus habitum non inducit. Hæc hactenus. Nam de Ennio ac Statio in ultima epistola nulla mētio erat: Credo annoꝝ numeꝝ in digitos reduxisti. Postremo ad illum longum atq; continuum orationis tuæ textum ubi omnibus modis efficere studes: ut iniuste monuisse uidear: ꝙ ingenio tuo nihil imperuium sit: Nihil aliud dixerim: nisi ꝙ bene tibi est: si hanc de rebus tuis opinionē habes: O te tuo qualicunq; iudicio fœlicem: O utinam hanc me artem & docere possis & doceas: qua talia ipse mihi de me nouerim conflare iudicia. Nescio eñi an melius sit interdum de errore gaudere ꝗ semper de ueritare dolere. Ad id uero ꝙ me uelut iuratæ militiæ desertorem arguis: quoniam cum maxime florere inciperē: studiū iuris Bononiamq; dimiserim: expedita responsio est: quis tibi & ciuitatem illam & studium singulariter illustranti: mīme ut arbitror placitura. Quoniam itaq; satis exagitaui: id totum silebo: quo factum meum tueri soleo: Fuit enim hæc mihi quæstio sæpe cū multis: præcipue cū Oldrato Laudēsi iurisconsulto: nostra ætare clarissimo: Hoc unū est: quod salua cōcordia dici potest: Nihil enim contra naturam bene sit: Solitudinis amarorem illa me genuit non fori. Deniq; sic habeto: me aut nihil unꝗ ꝑinde fecisse: quod magis puto: aut si quicꝗ hoc imprimis non audeo dicere sapienter: sed fœliciter factum est: & ꝙ Bononiam uidi & ꝙ nō inhæsi. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. sumptus ꝓ facultatibus tēperandos: potiusq; animi frugalitatem ꝗ corpis gloriā appetendā esse contendentis: Ep'la LXV.

Electari te lautijs non miror: paucorum hæc domoꝝ pestis olim hospita: nūc omnium iugis incola est: nisi quaꝝ paupertas limen obstruit. Qua in re non natura paucis longe iucundius uictura ꝗ nimijs: sed consuetudo multum: multoq; magis peccat imitatio. Quis enim ram frenatæ modestiæ est: cuius non interdum oculos auertat uicini sumptus nitor ac gloria? Sed utile consiliū est Plautini senis in Aulularia: Pro re nitorem & gloriam pro copia. Cuius si meminissent homīes: & profusis sumptibus: & ini

quis lucris clauderetur uia: & multo tranquillius uiueretur: Nunc cæcitatem cupiditas inuexit: & frenum rationis fregit impetus uoluntatis. Tu autem oro quãtum potes enitere ut rationis propriæ sectator: potius q̃ alienæ libidinis æmulator appareas. Fuge exempla pestifera: nimis malorum dociles animos habemus. Magister unus uoluptatis magno in populo satis est: Cito luxuriæ dat terga frugalitas: nisi cogitationũ nostrarũ aciem ratio inuicta firmauerit: docens sequi uera bona: fucata cõtemnere. Quid nunc uicini tui purpureũ latus atq; intermicantes crebra Iaspide digitulos miraris? Phalerata fœlicitas est: exue hominem: infœlicissimũ non negabis. Latet sub auro calamitas: & (quod extremum mali genus arbitror) inuidiosus simul & miser est. Concludam aliter q̃ conclusit Plautus Epidicũ suum. Hic inquit is est homo qui libertatẽ malicia inuenit sua: imo uero hic: malicia opes: potentiam & regum amicitias inuenit: se suamq; libertatem perdidit: Habeat sibi sine inuidia multa illa & uulgi iudicio permagna: tu tuis bonis eoq; præcipue quod ille ꝑdidit: fœlix ac contentus uiuito. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Illum q; obscœno mulierculæ amore teneatur iocose comiterq; reprehendentis: Epistola LXVI.

t Ibi quidem amicus: non moribus tuis sum. Quid autẽ de te mihi deq; tota tua re familiari uideatur: quoniam rogas: uerissime atq; breuissime pro me Plautus absoluet: non nisi singulis uerbis ad singula. Primum nõ mihi placet amor tuus: animæ pondus infaustum: obscœno igne perureris. Quæro autem ex te (ut Plautinus seruus in Asinaria) Num sum⁹ est hæc mulier quã amplexaris? Si cur quæsierim interroges: quia oculi tui semp lachrymantes sunt: hæc tibi. Mulierculia tuis hoc unũ quod in ea Comœdia cui Curgulio nomen est legisse potes. Mulieres duas peiores esse q̃ unam. Seruo autem illud eiusdem poetæ in Epidico: Nimis doct⁹ ille ad malefaciendum: Hoc ex me addito: Nimis tu facilis ad credendum: nimis pronus ad obsequendum. Hæc amice si falsa sunt: dictũ meum argue: sin uera: mores tuos corrige. Vale.

Francisci Petrarchæ ad T. M. uerecundam confessionem erroris ꝓprij: emẽdatioris uitæ optimam spem habere affirmantis: Ep̃la LXVII.

q Vod obiectum ab amico crimen non negas: facis ingenue. Magnam emendatioris uitæ spem præfert erroris proprij uerecunda confessio. Quod autem de seruo tuo taces: caute quidem: quippe quem accusare non potes. At q; mulierculas tuas excusas: urbanitatis ineptæ uel cæci iudicij dixerim: tu uideris quid de illis sentiẽdum putes: quarum alteram optimam: alteram tolerabilem dicis. Ego illud Plauti ĩ Aulularia uero propinquius reor: Optimam fœminã nullã esse: alia licet alia peior sit. Vale.

Eiusdẽ Francisci Petrarchæ de Reb⁹ familiarib⁹: Liber Quintus incipit.

Francisci Petrarchæ ad Barbatum Sulmonensem: obitum Roberti regis Siculi uæhementer se dolere insinuantis: Epistola LXVIII.

q Vod uerebar accidit: quod timebam patior: in dolorem metus: uota in gemitum abiere. Non multo anteq̃ præsagiren: deseruit nos inclytus ille rex noster: Cui⁹ & si matura ætas esset: tamẽ peracerba mors est. Et heu me miserũ Barbate optime: q̃ uereor: ne illa quoq; præsagia cõfirmet euentus: quæ mihi suggerit anxius & malorum suorum semp nimis certus uates anim⁹ meus. Ita me reginæ iunioris nouiq; regis adolescentia: Ita me reginæ alterius ætas ac propositum: Ita me tandem territant aulicorum ingenia & mores. Mendax hic utinam sim propheta. Sed agnos duos multorum custodiæ luporum creditos uideo: regnumq; sine rege. Nam quid ego eum qui ab alio regitur regem dicam: multorũ q; sæuitiæ expositũ? Itaq; si quo die Plato rebus humanis excessit: sol cœlo cecidisse uisus est: Quid illo moriente uideatur: qui & Plato alter ingenio fuit: & regum nulli aut sapientia secundus: aut gloria: cuius præterea mors tam multis hinc inde periculis uiam fecit? Secundet hæc omnipotens deus & sollicitudinem meam: piam magis q̃ necessariam: rebus probet. At ut alijs cuncta supra spem eueniant: & metus iste superuacuus fuerit: Mihi tamẽ amice quis consulet: aut qs medebitur dolori meo? Cui de cætero uigilabo: cui quantulũcunq; hoc ingenium aut studium cõsecrabo? Quis spes collapsas eriget? Quis torpẽtem animum excitabit? Duos ingenij duces habui: utrunq; mihi annus hic abstulit: & de altero quidem nuper dum adhuc esset in Italia: utrobiq; consortẽ fletus idoneum quærẽs: nostro cũ Lelio quæstus sum:

De hoc hodie tecum queror: querarq; dum uixero: & qui solari alios interdum soleo: nunc
qua me ipsum ratione uel oratione consoler non inuenio. Hinc ergo consolandi desperatio:
hinc flendi pudor: hinc ad utrumlibet stili diffidentia: Sed super omnia ilico te uidēdi spes:
silentium iubet: parebo tecum propediem fletur⁹ ex cōmodo: Hæc interea tibi flens ad fon/
tem Sorgiæ dictabam: notum procellaꝝ animi mei portum: quo heri ad uesperā sol⁹ fugi:
cum mane Rhodani ad ripā: rumor mœstissim⁹ inuenisset. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Colūnæ: Illi pro multis in se collatis beneficijs
gratias reddētis: nōnullaq; parit̃ ab eo sibi exhibita cōmemorātis: Eplā. LXIX

A

g Ratias ago: cum pro alijs multis: tum pro eo q̃ quotiēs Romā peto: totiēs uber/
rimo tuaꝝ litteraꝝ fauore præuenior. Agnosco insidias amoris tui: neq; em̄ ut ho
mo: sed ut angelus excipior. Nihil impignus est amāte. Nunq̄ tam iugi aquilone
sum uect⁹: ut imparatum aliquid offenderim. Mirarer magis: nisi tuis de me iudicijs assue/
uissem. Consuetudo enim longior & reꝝ miracula extenuat & dolores lenit & minuit uolu
ptates. Quis autem enumerare sufficiat: quibus tu me per omnem uitam honorificentissi/
mis decreris honestaueris? Quænam illa ex æquo prope: cum sis dominus: conuersationis
comitas? Quænam libertas hominis sub maioris arbitrio degētis? Quænam secretorum
participatio? Quænā prærogatiua? quis honor? quāta dignatio? Recordari dulce est: renar
rare longissimum. Vnum ex mille referam: quod immo radicatū pectori & medullis inhæ/
sisse miraberis: Meministi dum graui olim: inter quosdam tuoꝝ exorto odio: ad arma per/
uentum esset: & tu iusta indignatione flāmatus: ut pro tribunali sedens: familiam cōuocal/
ses ac dicendæ ueritatis iusiurandum oībus detulisses. Iurassetq; etiam Agapitus Lunensis

B

episcopus germanus tuus: atq; ego iam dextram porrigerem: tu in medio iraꝝ impetu: co/
dicem euangelicum retraxisti: teq; cunctis audientibus simplici uerbo meo contentum esse
dixisti: cuius ne aut pœnituisse te: aut impræmeditata facti benignitas uideretur: cū sæpe si/
miles casus acciderint iurantibus cunctis nunq̄ me iurare es passus. Quid hoc iudicio tanti
patris illustrius? Quāti uolunt auꝝ & gēmas existiment auari: hoc extimare non poterūt.
Renouasti in me pater omnium optime Xenocratis philosophi antiquū decus: cuius in epi
stolis ad Atticum mentionem facit Cicero: qui cum testimoniū dicturus iurare sc̄d'm leges
teneret: ea sibi ab Athenensibus spectatæ fidei credentibus remissa necessitas fuit. Hoc in/
quā in me renouasti: nisi q̄d' illi maturo æui: id adolescēti mihi: quodq; illi semel accidit: tu
mihi perpetuum fecisti: Et putas me posse talium obliuisci? Ingens erit historia: si similia cō
plecti uelim: nec tempus patitur nec loc⁹. Magnanimi patris tui uocem audio: extra muros
urbis: me licet inuitum prosecutur⁹ aduenit. Hodierno die apud Præneste suū hospitabor:
ibi me clarissimus ex filio suus: ex fratre tuus nepos expectat. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannē Columnæ: Illi de sua Romam Neapolimq; uersus proue/
ctione narrantis: quidq; sibi in uia contigerit exponentis: Robertum etiā quen
dam ualde detestantis: Eplā LXX.

A

v T fidem frangerem: & tibi utile: & mihi prope necessarium fuit. Pollicitus me ma/
ritimo itinere profectuꝝ: nō aliam ob causam nisi quia uulgo iam persuasum est:
expeditius ac citi⁹ iri pelago q̄ terris: nauim conscenderā apud Niceam uari: quæ
prima Italicaꝝ urbium ab occasu est: & ad Meneci portum cœlo iam stellāte perueneram.
Irasci tacitus illic die postero inuiti mansimus: sæpe nequicq̄ retentato abitu. Postridie an/
cipiti tempestate funem soluimus: & die toto iactati fluctibus: ad Mauriti portū uix intem
pesta nocte peruenimus. Itaq; castrū ingredi non fuit: littoreū hospitium: nauticum cubile
sortitus: cœnam ut fames cōdiret: somnum ut lassitudini deberem ibi indignari altius & lu
dos maris agnoscere. Quid multa? Varijs per noctem cōsilijs agitatis: ad auroram statui
præferre terrestrem duriciem æquoreæ seruituti. Itaq; familia & impedimentis omnibus in
nauim reimpositis: ipse uno solo comitatus in littore substiti: & fauit fortuna cōsilio: Inter
ligusticos scopulos: casu nescio quo Theutoni equi uenales aderāt impigri atq; præualidi:
q̄bus ego raptim cōparatis, ꝑpositū iter egi. Neq; tū ꝑrsus nauigatiōis fastidio imunis. Est
inter Pisanos ad præsens & Mediolani dn̄m bellū ingēs magis (ut uides) de aioꝝ fascib⁹ q̄
de terraꝝ finib⁹ se præbēte materia. Late em̄ cōfinia discreuerat Apœnin⁹ ut cōtemnat an/
tiqu⁹ Padi limes. Sed sup̄bia frenū nescit & nullis terminis est cōtenta cupiditas: Dū recto

B

tramite ꝑficisci uellē: haud ꝑcul Lauētia: exercit⁹ ambo cōstiterāt: Tyrāno grauiter urgēte:

cõtra Pisanis Mutronem suũ summa ui tuentibus: Coactus sum apud Hericem mari itera
me credere: & coruũ scopulum ingentem a colore nominatũ acrupem cãdidam & macre
ostia ac lunam olim famosam potentemq; : nunc nudum & inane nomen præteruectus:
nocte cõcubui apud ipsum Mutronem: in Pisanorũ castris expositus per terram absq; insi/
gni impedimẽto reliquũ uiæ feci. Nõ prosequor ubi cœnauerim atq; cubuerim: quid qua/
libet in parte uiderim audierim ue: ad extrema festino: Per Pisas relicta ad læuam Florẽtia
Senas: atq; inde Perusium ueni: Inde Tudertum ubi a Claraualensibus tuis magno cum
gaudio exceptus per Narniam ipsis ducibus: Romam ingredior quarto nonas Octobris:
& iam bona pars noctis erat. Ita me hoc tempore noctumum uiatorem festinatio præceps
fecit: Visum est tamẽ magnanimũ patrem tuũ prius q̃ me quieti traderem: inuisere: Deus
bone: que maiestas hominis: quæ uox: quæ frons: quæ facies: quis habit⁹: quæ in illa æta/
te uis animi: quod corporis robur: Iuliũ Cæsarẽ aut Africanum spectare mihi uisus sum:
nisi quia utroq; multum iste longæuior: & tamen idem prorsus aspectu qui ante septenniũ
erat: dum eum Romæ iterum dimisi: uel qui ante annos .xij. dum eum apud Auinionem
Rhodani primũ uidi: mirũ & pene incredibile: uir unus Roma senescente non senescit. Pau/
ca ibi (Nam seminudum & iam in cubiculum euntem illum repereram) de te tuisq; rebus
affectu patrio percontatus est. Cætera in diem posterum reiecimus: Illum diem a ma/
ne ad uesperam secum egi: cuius ne una quidem hora in silentio acta est. Sed de reliquis eo/
ram: Mirum immodũ exhilaratus est aduentu meo: sperans (ut aiebat) amicos uestros per
industriam meam sinẽ carceris ac miseriæ reperturos: quã senis spem: falsam esse doleo. Ne
enim te longius traham: Roma digressus: Neapolim ueni: Reginas adij & Reginarũ cõsilio
interfui: Pro pudor quale monstrum: Auferat ab Italico cœlo deus genus hoc pestis: Puta/
bam Christum apud Memphim & Babylonem Mœchamq; contemni: Cõpatior tibi mea
nobilis Parthenope: Vere tu harum quælibet facta es. Nulla pietas: nulla ueritas: nulla fi/
des: horrendum tripes animal: nudis pedibus: aperto capite: paupertate superbum: marci
dum delitijs uidi: Homunculũ uulsum ac rubicundum: obesis clunibus inopi uix pallio cõ
tectum & bonam corporis partem de industria retegentem: atq; in hoc habitu non solũ tu/
os sed Romani quoq; pontificis affatus: uelut ex alta sanctitatis suæ specula insolentissime
contemnentem: nec miratus sum: radicatam in auro superbiam secum fert. Multum enim
(ut omnium fama est) arca sejus & toga dissentiunt: Ac ne sacrum nomen ignores: Rober/
tus dicitur: In illius Roberti serenissimi nuper regis locum: quod unum dec⁹ ætatis nostræ
fuerat: æternum dedec⁹ Robertus iste surrexit. Iam minus incredibile putabo e sepulti ho/
minis medulla nasci posse serpentem: quoniam a sepulchro regio: aspis hæc surda prosilu/
it: O superũ pudor: quis nam solium tuum inuasit regum optime: Sed hæc fortunæ fides
est: res humanas uertit pariter & euertit. Non fuit satis mũdo solem abstulisse: nisi atras in/
super tenebras attulisset: & erepto rege unico: nõ alter qualibet uirtute inferior succederet:
sed hæc atrox & immitis bælua. Siccine nos aspicis astrorum rector: Hic tanto regi succes/
sor idoneus: Hic post Dionysios Agathoclemq; & Phalaridem cunctis obscœnior & clam
licet immanior fato debit⁹: restabat aulæ Siculæ (ut Macrobij uerbo utar) inclæmẽtissim⁹
incubator: qui miro genere tyrannidis: non diadema: non purpuram: non arma: sed squa/
lidum palliastrũ induit: eoq; non totus ut dixi: sed dimidius obuolutus: nec tam senio cur/
uus q̃ hypocrisi: nec tam eloquio fræt⁹ q̃ silentio & graui supercilio per reginarũ aulas dis/
currit: & bacillo innixus humiliores proterit: iusticiam calcat: quicquid diuini aut humani
iuris est: polluit: q̃ quasi nouus Tiphys: alterq; Palinurus: fluitãtis cymbæ clauũ regit. Ci/
to (si quid mihi credis) ingenti naufragio perituræ. Multi enim sunt tales & fere om̃es præ/
ter unũ Cauallicensis ecclesiæ præsulem Philippum: qui solus pro deserta iusticia partes fa
cit. Sed qd faciat agn⁹ unicus in tãto luporũ agmine: qd faciat nisi q̃ primũ fugiat si possit &
ouile suũ repetat: qd ipsum meditari arbitror: sed miseratiõe regni labentis & ultimæ obse/
crationis regiæ memoria: ceu geminis cõpedib⁹ detinet. Interim q̃tũ i malesuada aulicorũ
acie: sana uox uni⁹ audiri potest dei & hoĩm iplorãs fidẽ: obstrepit iniquissimis consilijs: &
auctoritate sua retũdit multorũ ipudentiã eludẽs sapiẽtia: fortunã & humeros ꝓprios sub/
mittẽs publicæ ruinæ: quã differre poterit: mutare nõ poterit. Atq; utinã nõ & eũ parit̃ in/
uoluat. Adeo enĩ inclinata res est: ut iã de humanis auxilijs nihil sperẽ: præsertim Roberto
supstite: qui tum pfidiæ principatu: tum nouitate habitus primũ inter monstra curiæ pro/
meruit & nomẽ & locũ. Tu uero reprehẽsione nõ carebis: nisi de singul' quæ alijs secretiori/
bus ad te lr̃is lati⁹ scripsi: Romanũ põtificẽ certiorẽ feceris. Vnũ illi meis ṽbis i fine dicito:

C

Fortuna hũa/
nas res uertit
parit̃ & euer/
tit

D

E Siquidem reuerētius ut opinor accepisset exhortationes Apostolicæ sedis sarrhacena Susis aut Damascus q̃ christiana Neapolis: quod nisi sanctitatis ueneratio ꝓhiberet: adderem Ciceronianū illud: Iure quidem plectimur: Nisi enim multoꝝ impunita scelera tulissemꝰ: nunq̃ ad unū tanta licentia peruenisset. Veꝝ ego dū uerboꝝ spumis indignantem stoma/chum releuare studeo: uereor ne tibi q̃ bilem mouerim: quæ si nulli rei ꝓfutura est & præ/ter indignari nil reliquū nobis: hinc illoꝝ temeritas: hinc patientia uestra fecit. Quid iuuat indignitatem rerum æquare uelle sermonibus: quod nec Cicero ipse possit nec Demosthe/nes: & si forte successerit auctori suo tantū damnosum sic ingenium quo scribēti potius ani/mi trāquillitas q̃ scelerum impunitas sontibus auferatur. Itaq̃ finem uerbis imponere cō/silium est: Ter nisi fallor aut quater ipsum carceris limen ingressus: Capuane castrum dicit: Amicos tuos uidi: nil nisi de te sperantes: quoniā iusticiam sibi suam in qua summū præsi/dium esse debuerat: damnosam hactenus experti sunt: & profecto periculosissimum est sub iniusto iudice iustam causam fouere. Accedit quod nullꝰ misero capitalior hostis est q̃ qui fortunæ suæ spolijs superbus incedit: Siquidem de medio tolli cupit: cui quandoq̃ repeten/dæ rationis esse possit occasio. Ita semper auariciæ uicina crudelitas: obseruatumq̃ est un/

F de insignis patrimonij iactura prouenerit: inde quoq̃ uitæ periculum ꝓuenire. Dura sors hominis: cui nec tuto pauperem esse: nec diuitem denuo fieri licet. Id si ulli unq̃: amicis mo/do tuis accidit (de captiuoꝝ enim præda nemo non partem rapuit) quando autē alienæ li/bertati aut saluti fauebunt: rapacissimi prædones: quæ cum propria paupertate coniuncta esse uideatur. Itaq̃ nihil habuisse securius. Sed ita se res habet: damnis grauibus acres ini/micitias quæsiere. Vidi eos in compedibus: O rem indignam: o instabilem ac præcipitē for/tunæ rotam. Ceteꝝ ut nihil illa captiuitate deformius: sic captiuoꝝ animis nihil excelsius: Saluo te spem optimam reꝝ suaꝝ habēt: ego quod sperem nihil habeo: nisi aliqua uis ma/ior interuenerit. Si enim consilij clæmentiam expectant: actum est: squalore carceris consu/mentur. Regina senior coniunx olim regis nunc miserrima uiduaꝝ: miseretur ut dicit: nihil amplius se posse confirmans. Cleopatra cum Ptolemæo suo misereri possent: si Photinus Achillesq̃ permitterent. Ego hæc uideo: quo aīo: ne dici quidē opus est. Sed quid agā pa/tiendum est: & q̃uis respōsi certus: respōsum tamē etiā nūc iussus expecto. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: Illi quæ admiratione digna Baijs & Puteo/lis uiderit significantis: Epistola LXXI.

A m Os mihi tuus olim notus: nil ignorare potes æquo animo. Ita generosum spiritū inexplebilis noscendi cupiditas exagitat. Gessi uoluntati tuæ morem: quotiēs Ar/cton: aut occasum circumire fortuna me uoluit mea. Nūc mihi diuersum iter per/agenti mens eadem est: Idem parendi propositū: Atq̃ aduentus quidē mei summā uiarū q̃ casus: & quæ deinceps in captiuoꝝ tuoꝝ negocijs apud Neapolim gesta sunt: quæ ue in re/liquum spes supersit audisti: Audi nunc reliqua: quibus ut iraꝝ nihil: sic delectationis plus/culum inerit. Siquidem expectatiōis inutilis ac diuturnæ tædio affectus: Garganū montē Brundusijq̃ portū: atq̃ illum oēm superi maris tractum lustrare decreueram: non magis il/la uidendi q̃ ista linquendi desiderio: qđ tamen regina seniore dissuadente cōpescui: & lon/gioris peregrinationis impetum: ad proximiora certe & mirabiliora conuerti. Qui si forte hinc digresso & illa inuisere: anni tempus nō negauerit: laborem ipse meū solabor: q̃ q̃uis eoꝝ pro quibus ueneram nihil fecerim: multa tamen quæ non putabam uiderim: sed de il/lius ingenti fere totius Italiæ ambitu ad te rediens uita non deserente corā loquar. Visa ha/ctenus: quoniam hac citius uia in noticiam tuam uentura sunt scriptis præferenda commi/si. Baias ego clarissimis uiris Ioanne Barrhili: & Barbato meo comitātibus uidi: Nulla mi/hi lætior dies & amicorum comitatu & uarietate rerum illustrium: & uicinia multorum tri/stium dierum: uidimus illum hybernis mēsibus peramœnum sinum: quem sol æstiuus (ni/si fallor) infestat. Nihil enim præter opinionem habeo. Nunq̃ me hic æstas reperit: tertius annus est ex quo huc primū sæuiente aquilone: hyeme media delatus sum: quo præsertim

B tempore: iter æquoreum seruitus magna est: Itaq̃ de multis quæ optabam nihil cominus spectare licuit. Cæterum breuissimo rerum gustu tunc incensum animum: & iam antea ab adolescentia calentem hodie demū uoti compotem feci. Vidi loca a Virgilio: & (quod ma/xime mireris) ab Homero multum ante descripta. Vir Graius antiquissimus atq̃ doctissi/mus: & nulli secūdus ingenio insignem: & qualem res exigebat: locum nusq̃ inueniens: ab

Garganꝰ mōs

Italia mutuatꝰ est. Vidi Auerni & Lucrini lacus: Acherontis quoq; stagnantes aquas: pis/
cinã infœlicis nati sæuitia Auguste: Caij Caligulæ superbum olim: nunc obrutum undis
iter: & Iulij Cæsaris iniectum pelago frenum. Vidi Sibyllæ patriam ac domum: & horrifi/
cum illud specus: stultis irremeabile doctioribus inaccessum. Vidi Phalernũ mõtem famo/
so palmite conspicuum: & hic aridam tellurem morbis salutare fumum perpetuo exhalan/
tem: illic cinerum globos & feruentes scatebras ahenei instar undantis: confuso murmure
eructantem. Vidi rupes undiq; liquorem saluberrimũ stillantes: & cũctis olim morborum
generibus: omniparentis naturæ munera adhibita: post medicorũ inuidia (ut memorant)
confusa balnea: Ad quæ tamen nunc etiam e finitimis urbibus ingẽs omnis sexus ætatisq;
cõcursus est. Vidi nõ cryptam modo quæ Neapolitana dicitur: cuius ad Lucilium scribẽs
meminit Anneus Seneca: sed passim perforatos montes atq; suspensos testudinibus mar/
morcis eximio candore fulgentibꝰ: & insculptas imagines: quis latex: cui corporis parti fa/
ueat manu apposita designantes. In stuporem me non magis facies locorum q̃ labor arti/
ficum coegit. Iam minus miror Romana mœnia: Romanas arces: Romana palatia: quãdo
tam procul a patria (q̃uis excellentibus uiris ubiq; sit patria) Romanorum ducum similis
cura protenditur: quibus ultra centesimum lapidem esse: quasi suburbãnæ fuerãt hybernæ
delitiæ. Aestiuas enĩ Tybur præstabat: & fucinus & frõdẽtes Apœnini ualles & Cymini cũ
monte lacꝰ (ut ait Maro) & aprici Vmbriæ recessus: & umbrosi colles Tusculi: & ex re dictũ
algidũ: & uiui fontes & lucida flumina: hybernas Anthiũ: Anxur: Phormiæ: Caieta: Nea/
polis: Nulla tamen amœnior: nulla frequentior q̃ Baiarum statio: quod & scriptorum il/
lius æui fides: & ingentes murorum reliquiæ testantur. Et si non sim nescius: fuisse magis
hoc humanæ uoluptati q̃ Romanæ seueritati dignum domicilium. Ideoq; & Marius na/
tura uir asperior: & Pompeiꝰ: & Cæsar humanis moribus altiores: in montibus ædificasse
laudantur. Vnde quod decuit: non immersi sed subducti effœminantibus animos mũdijs
nauticum strepitum: & Baianas ex alto despicerẽt uoluptates. Scipio autem Africanꝰ: uir
incomparabilis: & cui in uirtute omĩa: nullum cum uoluptate cõmertium: consilio reliquæ
uitæ simillimo: non tam ex alto despicere q̃ prorsus non aspicere decreuit hunc locum suis
artibus aduersũ. Extra prospectũ igit̃ secessit & Literni q̃ Baijs habitare maluit: quã uil/
lulam hinc non abesse scio: nilq; auidius spectassem: si quo duce in loca tãto habitatore no/
bilia penetrare potuissem. Cum multa sane mirabilia deus ille fecerit: qui facit mirabilia
magna solus: nihil tamen homine mirabilius in terris fecit. Super omnia ergo quæ uel iste
dies mihi ostendit: uel tibi hæc ostendet epistola: Puteolanæ mulieris animi ac corporis in/
signe robur fuerit: Mariam uocãt. Singulare illi seruatæ uirginitatis decus: Iugis inter ui/
ros eosq; sæpius armatos conuersatio: Nulli unq̃ tamen (ut constantissima omnium opi/
nio est) uel ioco uel serio rigidæ mulieris attentata uirginitas: metu magis (ut memorant)
q̃ reuerentia prohibente. Corpus illi militare magis q̃ uirgineum: uires corporeæ probatis
militibus optandæ: rara & insueta dexteritas: Virens ætas: habitus ac studiũ uiri fortis: nõ
telas illa: sed tela: nõ acus & specula: sed arcus & spicula meditatur. Nõ illã oscula & proter
ui dẽtis lasciua uestigia: sed uulnera cicatricesq; nobilitãt: præcipua armorũ cura est: animꝰ
ferri mortisq; cõtẽptor: Bellũ cũ finitimis hæreditariũ gerit: q̃ multi iã ultro citroq; periere.
Interdũ sola: sæpe paucꝭ comitata manũ cũ hoste cõseruit: ubiq; ad hũc diẽ: uictis præceps
ĩ præliũ ruere: lẽta discedere: aĩose hostẽ aggredi: caute ĩsidias texere: famẽ: sitim: frigꝰ: æstũ:
somnũ: lassitudinẽ: incredibili patiẽtia pferre: sub diuo pnox & sub armis agere: Humi req/
escere: herbosum cespitem uel substratum clypeũ in delitijs habere. Inter tam continuos la/
bores multum breui tempore mutata est. Quantulum est enim quod me Romã ac Neapo/
lim ad regem Siculum iuuenilis studium gloriæ attraxit: profecto quã tunc inermem uide/
ram: hodie armata: & armatis septa cum ad me salutandum accessisset miratus sum: & ue/
lut ignoto uiro salutem reddidi: donec risu eius & comitum monitu præssius intuitus: uix
tandem sub casside toruã & incultam uirginem recognoui. Multa de illa fabulis similia nar/
rant: Ego qđ uidi referã. Cõuenerant e diuersis mũdi ptibus uiri fortes & armorũ exercitio
durati: quos alio tendẽtes: illic fortuna deposuerat: auditaq; mulieris fama experiendi uires
cupiditas incesserat. Itaq; magno cõsensu oĩm in arcẽ puteolanã ascẽdimꝰ: sola erat & ante
tẽpli fores nescio qd cogitãs obãbulabat aduẽtu nr̃o nihil mota ẽ. Instamꝰ orare ut uiriũ su/
arũ aliqđ nobis expimentũ præbeat. Illa diu excusata: brachij ualitudie tandẽ graue saxũ:
ac ferreã trabẽ iussit afferri: quã cũ in mediũ piecisset: ut tollerent atq; expirent hortata est.

C

D

Vires Mariæ puteolanæ recensentur

E

F

Quid multa? Lõga ibi (ut inter pates contentio) & magno res acta certamine spectatrice quidem illa & singulorum uires in silentio extimante. Postremo facili iactu adeo se superi/orem approbauit: ut reliquos stupor ingens: me etiam pudor inuaderet. Deniq; ita in/de discessum est: ut uix oculis fidem dantes subesse aliquid præstygrj putaremus. Fama est

G

Robertum summum illum & uirum & regem his quondam littoribus magna classe præ/nauigantem: permotum talis fœminæ miraculo uidẽdi gratia substitisse Puteolis: qđ ideo apud me ueri faciem nõ habet: quia in tanta uicinitate terrarum euocaturus illam fuisse ui/deatur. Sed fortassis aliam ob causam cum illuc applicuisset rem nouam spectare uoluit ar/dens & noscẽdi cupidum illud ingenium. Verum huiusce rei fides: ut cæterarum quas au/diuì credimus: penes narratores maneat: mihi quidem fœminæ huius aspectus credibilo/ra efficit: quæcunq; non modo de amaçonibus & famoso illo quondam regno fœmineo: sed etiam quæ de bellatricibus Italis uirginibus tradũtur duce Camillia: cuius inter cũctas celebre nomen est. Quid enim in multis opinari prohibet quod in una? nisi uidissem essem forsan ad credendum segnior. Et illa quidem uetus non procul hinc priuerni: scilicet tempo/re Iliacæ ruinæ: hæc recẽtior Camilla Puteolis nostris temporibus orta est: quã tibi iterim litterulis meis testatam esse uolui. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: tempestatem quã apud Neapo/lim omnium ingentissimam uiderat: exponentis: Epl'a LXXII.

A

INsignem tempestatem describens Satyric⁹: ut multa paucis clauderet: poeticam tempestatem surrexisse ait. Quid enim breuius? Quid expræssius? Nihil iratũ cœ/lum aut pelagus potest quod nõ æquet uerbis ac superet poetaꝝ stilus: Et (ne ma/nifesta in re superuacuis utar) Homericam tempestatem nosti & allisum scopulo ducẽ: atq; omnem Capharei montis insultum: quem imitati nostri poetæ: aquarum montes ad syde/ra sustulerunt. Nihil sane uel pingi eloquio: uel animo fingi potest: quod non externa dies impleuerit: immo procul excesserit: singulare quoddam: & omnibus sæculis inauditũ ma/lum. Itaq; Homerus Graiam: Aeoliam Maro: Lucanus Epirensem: Alij alias tempestates canant; Mihi si unq; uacuum tempus erit: Neapolitana tempestas carminis materiam abũ/de tribuet: quanq; non Neapolitana tantum: sed totius superi atq; inferi marisi & uniuer/salis quodãmodo tempestas (ut opinantur) fuerit: mihi Neapolitana est: quia me Neapoli

B

graues moras agentem repperit. Sane quãtum inter præsentis temporis angustias & festi/nationem nuncij loqui datũ: hoc tibi persuade nihil unq; horribilius: nihil cõcitatius ui/sum esse: Præuenerat quidem mirum dictu instãtis mali fama: religioso quodam Episcopo astrorumq; curioso: e uicina quadam insula aliquod ante diebus periculum nunciante: sed ut fere nunq; conjecturis ad uerum penetrant: non maritimum sed terrestrem motum præ/dixerat: ruituramq; Neapolim ad septimum Kalendas decembris: Millesimo trecentesimo quadragesimo tertio: & usq; adeo miris cuncta terroribus impleuerat: ut magna pars popu/li peccatorum pœnitentiæ: & sub mortem mutando uitæ statui intenta: omne aliud negocij gen⁹ abijceret. Multis cõtra uanos metus irridentibus: eoq; magis qđ per eos dies: nõ par/uis quibusdam tempestatibus in die erratum: & tota uaticinij fides absumpta uidebatur. Ego nec spei plenus nec timoris: ut ad neutrum prolapsus: sic ad utrumlibet pronus eram: sed pronior ad timorem. Nam & fere hoc in rebus est: ut segnius sperata q̃ formidata ꝓue/niant: & multas eo tempore cœli minas audieram ac uideram: quæ gelidis in regionibus habitare solito monstri instar hyemali frigore in metum ac pene in religionẽ uerterã. Quid plura? Nox aderat: quã lux suspecta sequebať: trepidula fœminaꝝ turba periculi potius q̃ pudoris memor: per uicos platæasq; discurrere: atq; ad ubera præssis infantib⁹ supplex &

Segni⁹ spera/ta q̃ formida/ta ꝓueniunt.

C

lachrymosa temploꝝ liminibus obuersari. Trepidatione igitur publica permotus: prima uespera domũ redij: Solito quidẽ tranqllius cœlum erat: qua fiducia qui mecũ sunt ma/turius in cubiculũ concesserant: mihi expectare uisum est: contemplaturo qua luna fronte occumberet: Erat autem (nisi fallor) septima. Institi igitur ad ocęasum spectantibus fene/stris: donec eam obuolutam nymbis & mœsta facie: ante medium noctis: proximus mons abscõdit. Tum demũ: & ego lectulum meum: dilatum soporem excepturus ingredior: Vix dum totus obdormieram: cũ repente horribili fragore: nõ tantũ fenestræ: sed murus ipse: sa/xea testudine solidus ab imis fundamentis impulsus tremit: & nocturnũ lumẽ: sopito mi/hi uigilare solitum extinguiť: excutimur stratis: & in locũ somni uicinæ motus mortis ĩgre/ditur. Ecce aũt dum inter tenebras; alter alteꝝ quærit: & beneficio diræ lucis ostẽsos trepi/

dis inuicem nos uocibus cohortamur: Religiosi uiri quoꝝ in ædibus habitam⁹: & sanctis/
simus eoꝝ prior quem honoris causa nomino: Dauid: qui ex more ad nocturnas Christi
laudes surgebant: repentino malo territi: crucibusq́ ac sanctoꝝ reliquijs armati: & alta uo/
ce dei misericordiam implorantes: thalamum ubi ego eram: prælatis facibus irrũpunt. Re/
uixi tantisper: omnes inde ad ecclesiam pergimus: ibiq́ effusi multis cum gemitibus perno
ctamus: cum iam iam affuturꝫ finem & ruitura circum omnia crederemus. Longius eam si
omnem illius infernæ noctis horrorem uerbis amplecti uelim: Et ꝗuis longe cætera uerum
sistat: ueri tamen fidem transcendet oratio: quis imber: qui uenti: quæ fulmina: quis cœli
fragor: quis terraꝝ tremor: quis mugitus pelagi: quis hominũ ululatus: Cum in hoc statu
D
quasi magicis cantaminibus geminato noctis spacio: ad auroram uix tandem uenissemus
& diei uicinitas magis coniectura animi ꝙ lucis indicio appareret: amicti sacerdotes sacra
altaribus instaurant: & nos cœlum nõdum intueri ausi: in uda & nuda circum tellure pro/
sternimur. Cæteꝝ cum haud iam dubia licet nocti simillima dies esset: & omnis repente cla
mor hominũ superiore urbis parte siluisset: sed de littorea regione magis magisq́ crebresce/
ret: neq́ percontando quid rei esset appareret: desperatione (ut fit) in audaciam uersa: eq́s
ascendimus & ad portum uisuri: morituriq́ descendimus. Dij boni quando unq̃ tale ali/
quid auditũ est? Decrepiti nautæ rem sine exemplo asserunt: In ipso portus medio fœdũ
ac triste naufragium: sparsos æquore miseros: & uicinam terram manibus prendere moli/
entes: unda saxis impegerat: & ceu totidem tenera oua disiecerat: totum elisis & adhuc pal/
pitantibus refertum cadaueribus littus erat. Huic cerebrꝫ: illi præcordia fluebant. Hæc in/
ter tantus uiroꝝ strepitus: tantaq́ mulieꝝ eiulatio: ut maris cœliq́ fragorem uincerẽt. Acce
E
debat ædium ruina: quaꝝ multas funditus uiolentior fluctus euertit: cui nullus die illo li/
mes: nulla uel humanæ manus reuerẽtia: uel naturæ statutos fines & littora consueta trã/
cenderat: & tam moles illa ingens studio hominũ aggesta quæ obiectu lateꝝ (ut ait Maro)
portum efficit ꝙ omnis uicina mari regio undis obruta: & ubi planum siccis pedibus iter
fuerat: periculosa nauigatio facta erat. Mille illic uel eo amplius Neapolitani equites uelut
ad exequias patriæ conuenerant. Et ego turbæ immixtus iam parcius timere cœperã tanta
cum acie periturus: dum nouus repente clamor tollitur: locus ipse in quo stabamus: fluctu
subter penetrante domitus ruebat: eripuimus nos in editiorem locum. Non erat oculos in
altum mittere. Iratam Iouis ac Neptuni faciem mortalis acies nõ ferebat. Mille inter Ca/
preas atq́ Neapolim fluitabant undaꝝ montes. Nõ ceruleum: aut (quod in magnis tem/
pestatib⁹ solet) nigꝝ: sed canum horrifico spumaꝝ candore fretum cernebat. Regina iure/
rim iunior: nuda pedes & inculta comas & cum ea fœmineũ ingens agmen expugnata peri/
culis uerecundia regia egrediuntur: & ad Reginæ uirginis templa festinant: orãtes ueniam
rebus extremis. Sed iam tanti pauoris exitum pauide: nisi fallor: expectas. Egre nos in ter/
ris euasimus: in alto nauis nulla par fluctibus inuenta: ne in portu quidem tres Massilien/
sium longas naues (quas galeas uocant) quæ Cypro reduces: & tot maria emensæ mane
nauigaturæ in ancoris stabant: illachrymantibus uniuersis nemine autem ferre auxilium
F
ualente fluctibus mergi: nautarum atq́ uectorum ne unq̃ quidem saluo uidimus. Aliæ q́ȝ
maiores & omnis generis naues quæ in portum uelut in arcem tutissimam confugerant pa/
ri fine consumptæ sunt. Vna de tam multis sola superfuit onerata latronibus: quibus iustũ
supplicium remissum erat: ut in expeditionem Siculam mitterẽtur: & huic gladio erepti: in
illos inciderent. Horum ingens quædam & fortissima & taurinis corijs armata nauis cum
usq́ sub occasum solis uim pelagi pertulisset: tandem & ipsa uinci cœperat. Illi uero undiq́
fatiscenti carinæ supremis urgentibus periculis occurrunt. Erant enim (ut aiunt) quadrin/
genti numero: turba classi: nedũ nauigio sufficiens: & erant uiribus pollentes & qui a mor/
te liberati nil iam grauius formidarent: eoq́ pertinacius atq́ animosius obsisterent. Itaq́
dum differunt sensimq́ merguntur: usq́ ad proximæ noctis partem naufragium traxere:
tum uicti desertis armis in superiora nauis eruperant: dum ecce præter spem & cœli uultus
serenari: & fessi maris ira lentescere cœpit. Ita cũctis pereũtibus pessimi omniũ euasere: siue
quia seruat multos fortuna nocẽtes (ut Lucanus) siue quia dijs aliter uisum est (ut Virgili⁹
ait) siue ut intelligi det illos inter mortis pericula tutiores: quibus uilior uita est. Hæc hester/
G
næ historiæ sũma est: quæ ne frustra digitos meos aureśq́ tuas detinuerit: ꝗuis humanoꝝ
discriminũ amplã præferat materiã: de ꝗbus multa quidẽ sæpe: sed pro rei qualitate pauca
semꝑ a sapientibus dici solẽt. Hoc unũ mihi certe præstiterit: ut te obsecrem ne me unq̃ am/

plius uitam uẽtis ac fluctibus credere iubeas: Hoc enim est in quo neq; tibi neq; Romano
pontifici: neq; patri meo si ad lucem redeat parere uelim. Aerem uolucribus: mare piscibus
relinquo: terrenũ animal terrestre iter agam dum pes meꝰ terrã calcet: nec pharetratũ Sar-
matam: nec ludentem in hospitibus Maurũ adire renuo: mitte me quo uis: ne Indos quidẽ
excipio: Alioquin parce confesso: non decembribus tantũ saturnalibus: sed toto ãno liber-
H
tate utar: Quid enĩ oro mihi ampliꝰ suadeas: aut quibꝰ unq̃ me uerbis aggrediaris ut na-
uigem? Firmam puppim: doctos nautas elige: at his utrunq; contigerat: cũ sole portũ pete:
noctu ancoram demitte: hostis occursum caue: lege littoris oram. At ĳ diurnis horis ĩ por-
tu: ancora arenis tenacibꝰ affixa: & pene littꝰ ipsũ remigio rangẽtes inter tot millia miserã-
tium amicoꝝ periere. Hæc ego nõ legi: non audiui: sed oculis meis uidi. Itaq; desine iã tan-
dem: & in hoc saltem pauori meo pudor tuus ignoscat. Scio quid aduersus hæc a doctiori-
bus disputetẽ: Vbiq; par periculũ & si in mari clariꝰ appareat: Sit ita: tu tamen ingenue fece-
ris: si in terris ortum: in terris mori pmiseris. Vix ullũ inter nos mare est: culus nõ sæpenau-
fragus fuerim: cum tamen inter laudatas Publĳ sententias illa sit: Improbe Neptunum ac-
cusat qui iteꝝ naufragium facit. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannẽ Colũnæ: gladiatorios ludos qui Neapoli exercebantur: Neapolitanorumq; mores detestantis: Epistola LXXIII.

A
Bsolui grauibus occupationũ laqueis sperabã: & successisset (ut arbitror) nisi con-
strictos pietate animos serpẽs ille tabificus resoluisset. Nõ ore Psyllus promptius
q̃ ego auræ uirus cognoui. Institi occurrere: sed iam uereor ne lœtale malum sit: re-
temptabo tamen donec ullæ spei reliquiæ supererunt. Et forsan heri ad uesperã uel repulsæ
gratiã meruissem: nisi consiliũ diremisset festinata nox: & domũ maturius coegisset: imedi-
cabilis ægritudo huius urbis quæ multis in rebus præclarissima: unũ hoc obscuꝝ habet &
obscœnũ & inueteratũ malum: Nocturnũ iter hic non secus atq; inter densissimas syluas
anceps ac periculis plenum est obsidentibus uias nobilibus adolescentulis armatis: quoꝝ
licentiam nulla unq̃ uel patꝝ disciplina: uel magistratuũ auctoritas: uel regum maiestas:
B
atq; imperium frenare quiuit. Quid aũt miri est: si quid per umbrã noctis nullo teste petu-
lantius audeãt: cum luce media inspectantibus regibus ac populo: infamis ille gladiatori-
us ludus in urbe Itala celebretur plusq̃ barbarica feritate: Vbi more pecudum sanguis hu-
manus funditur: & sæpe plaudentibus insanoꝝ cuneis: sub oculis miseroꝝ parẽtum infœ-
lices filĳ iugulantur: iuguloq; gladium cunctanius excepisse infamia summa est: quasi pro
re publica: aut pro æternæ uitæ premĳs certetur? Illuc ego pridem ignarus omnium ductus
sum ad locum urbi contiguũ: quem Carbonariam uocant: nõ indigno uocabulo: ubi scili-
cet ad mortis incudem cruentos fabros denigrat tantoꝝ sceleꝝ officina. Aderat Regina &
Andreas Regulus puer alti animi si unq̃ dilarum diadema susceperit. Aderat omnis Nea-
politana militia: qua nulla comptior: nulla decentior: uulgus certatim oĩe cõfluxerat. Ego
itaq; tanto concursu tantaq; daroꝝ hoĩm intentione suspensus: ut grande aliquid uisurus
oculos intenderam: dum repente quasi lætum quiddam accidisset plausus inenarrabilis ad
C
cœlum tollitur: Circumspicio: & ecce formosissimus adolescens rigido mucrone trãsfossus
ante pedes meos corruit: Obstupui: & toto corpore cohorrescens equo calcaribus adacto
tetrum atq; tartareum spectaculum effugi: comitum fraudẽ: spectatoꝝ sæuitiam & lusorũ
infamiam idẽtidem accusans. Hæc gemina pestis pater optime quasi p manus tradita a ma-
ioribus ad posteros semp crescendo peruenit: eoq; progressa est: ut iam dignitatis ac liber-
tatis nomen habeat licẽtia delinquẽdi. Sed de his hactenus: Nã & tragicũ opus est: & mul-
ta super his inter obstinatos ciues iam perdidi. Minime uero mirabere amicos tuos: tanto
auariciæ premio proposito: in ea urbe uinctos esse in qua hominẽ innoxium occidere ludus
est: quã licet unã ex omnibus Virgilius dulcem uocat: nõ inique tamẽ: ut nunc est bistonia
norasse infamia. Heu fuge crudeles terras: fuge littꝰ auaꝝ: ego qdẽ & de hac patria dictũ
illud accipiã: & nisi aliud audieris ante triduũ: uel infectis rebꝰ effugisse me credito in cisal-
pinam primũ Galliam: Inde in transalpinam: & ad te qui omne tempus: omne mihi præter
æquoreum delectabile iter facis. Vale.

Frãcisci Petrarchæ ad Ioannem Andreæ Bononiensem: Illi quid ipse de som-nĳs sẽtiat: quãtaq; somnĳs adhibẽda sit fides exponẽtis: Epl'a LXXIIII.

A
Octurno te somnio permotũ scribis: usq; adeo: ut nisi quia qdꝰ somniasti ex illorũ
genere est quæ amplius q̃ semel fieri nequeunt: & uigilantem te uidisse crediturus

fueris quod dormiens uideras: & secundo cernere quod uigilans uidisti. Itaqꝫ cōfestim sub/
sequens euētus (ut memoras) minime iterabilis rei docuit somniū fuisse quod prius uide/
ras: & an aliquid mihi tale contigerit in uita: quid ue de tota hac re sentiam: quid docti ho/
mines censeant quæris. Magnus sermonū campus: magna disputandi materia est: præser/
tim quia quæstio hæc non intra litteratos tantum (ut plæræqꝫ) sed in uulgus excutitur: &
cuiqꝫ per se grabatuli sui argumenta suppeditant: ut in tanto disceptantiū strepitu ueꝝ inue
nire difficile sit. Neqꝫ eīn uulgus modo sed docti quoqꝫ dissentiunt: quoꝝ omniū sententias
nosti: nisi quia de industria me ad scribendum elicis. Habes Macrobij cōmentum in reipu/
blicæ libꝝ sextum: ubi de somnijs clara & breui distinctione disseruit. Habes de his & horū
adiacentijs Aristotelicū uolumen: Habes demū Ciceronianæ diuinationis libros: ibi quid
alijs quid sibi uideatur inuenies. Quid me iubes replicare notissima? Sane post ueteꝝ au/
ctoritatem: opinionem meam audire uelle curiosum est: quippe curiosa est omnis amicitia.
Si quid uero momenti repositum apud te in iudicio meo est: & quid mihi etiam placeat ad
rem ptinere arbitraris: cū in multis: tū in hoc Ciceroni meo assentior: minime quidē perti/
naciter: sed paratus cum eodem mutare sententiā: si quid certius affulserit affirmandi sup/
biam temeritatemqꝫ declinans. Id ipse mihi de Academiæ suæ fontibus consilium præbet.
Hæc summa est: Si quid de hac re uerbosius agētem audire uolueris: est in manibus liber me/
morandaꝝ reꝝ: qui si unqꝫ in publicum exierit: prima operis pars: de his latius tecum aget.
Alienis autē exēplis quæ ibi multa collegi: duo hic mihi ipsi (quoniā id postulas) per quie/
tem usa subijciam: Alteꝝ læti: alteꝝ mœsti: sed utrunqꝫ certissimi euentus. Vtriusqꝫ testes
uiuūt qui ex me hæc inter somnū & somnij exitum audiere: sic enim & tibi satisfiet: & dulce
mihi fiet amboꝝ recordari. Amicus mihi primus sub annis fuerat: quo nihil charius ætas
illa uel a fortuna uel a natura datum habuit. Hic repente graui præssus ægritudine: nec me
dicis suæ: nec mihi meæ uitæ spem reliquerat: qd' unū supererat genus solatij lugebā: & per
diem ac noctem lugentes semp mihi supererant lachrymæ. Nocte quadam usqꝫ sub auro/
ram peruigil: somnū tristem fatigatis tādem oculis excepi. Imago mox illius affuit: cuius ad
conspectum horrendos ædens gemitus socios exciui: qui (sicut post ex eis didici) ut dormi
entem me uiderunt: & si graui aliquo somnio implicitum cogitarent: lōgas tamen uigilias
miserati: turbidam me qꝫ nullam quietem suscipere maluerūt. Aeger aūt amicus ad me ae/
cedere lachrymasqꝫ meas leuiter abstergere uidebatur: & orare ut dolori quē ex falsa causa
suscepissem finem facerem. Cunqꝫ ego dictum refellere & multa aduersus fortunā meā dice
re pararem: interrūpentem querelas meas audire illum uidebar & dicentem: Tace quicqd
dicturus es scio. Sed en adest qui colloquiū hoc nostꝝ dirimat: Illi oro te salutis meæ spem
restitue: & sic habeto me nequaqꝫ ex hoc morbo perituꝝ esse nisi deseror: hæc inter īpulsum
cubiculi ostium strepuit: quo sonitu & imago pariter & somnus euanuit. Respicio & iam
albescente aurora: unus ex medicis amicior ambobus: qui de illo desperans oīne studiū ad
me solandum sanādūqꝫ cōuerterat: ante lectulū meum stabat: Aggredior charissimū & in/
dulgentissimū mihi uirum multis obsecrationibus: ut ad amicū meū pergeret: ne ue aliqd
desperaret in homine præsertim tam iuuene dum ullæ spiritus reliquiæ superessent. Ille autē
subtristis inanem & importunam sollicitudinem admirari: curandi non suscitandi scientiā
se professum dicere: hoc est medicum esse non deum. Ego cōtra nocturnis adhuc lachrymis
madens: quid corpore sobrio: licet curis ebrius uidissem exposui: affusus opem rebus affli/
ctis petij. Quid multa? Luctātem impuli: iuit: & mox reuersus nescio quid spei melioris at/
tulit. Inde certatim qui deseruerant omnes redire: Sic amicus meus ex ipsa mihi morte re/
stitutur. Et quanqꝫ dulcedine captus in rebus proprijs sim longior: tamen quod sequit nō
silebo. Iacobus de Columna hic Iunior: non nostra tantum ætate uir clarissimus: sed īgenio
præditus fuit facile quibusuis sæculis in altum euasurus. Huic ego dum uixit satis familia/
riter charus fui. Verum hanc unam asperioris fortunæ leuitatem experior: perraro supre/
mis me doloribus meis interesse sustinuit: de longinquo nocuit & uulnerasse aures cōtenta
pepercit oculis. Multa de illo uiro dici possent: quæ prætereo: quoniam & a proposito lōge
sunt: & de moribus quidem eius nil tu nouum audire potes: qui e cūctis episcopis hūc unū
tibi colendum uenerandumqꝫ delegeras. Florenti ætate generosissimi adolescentis eximi/
am indolem ingeniorum sollertissimus agricola de flore fructum cogitans fouisti. Virtutē
mox uirilis animi optime cognitam amasti: tandem debitos honores dignitati ac sacerdo/
tio detulisti. Postremo de procursu tātarum rerum & e medijs uitæ laboribus: qꝫuis ad me/

Quid de somnijs scripserit doctores

B

C

D

E

liora translatum: tamen humanitatis affectu pijs lachrymis prosecutus es dignitate patrē: ætate filium: familiaritate germanum. Sed ad rem redeo: Perosus ille igitur uitæ mortalis strepitum: uerendum genitorem & fratres ac patriam fugerat: seq; præsul egregius sedem suam repetens in Vasconiæ recessibus abdiderat. Illic cum reliquas ubiq; magnifice: tum partem uitæ extremam uelut instantis præsagus termini prorsus episcopaliter ac deuotissime transegit. Ego autem non paruo terrarum spacio distractus: in cisalpina gallia & hoc ipso in hortulo: unde tibi hæc scribo dulci tūc ocio fruebar: pertulerat ad me fama quosdam ægritudinis suæ rumusculos: sed ita ut inter spem & mœtum fluctuans: certiores assidue nūcios expectarem. Horresco nunc etiam memorans: locus ipse sub oculis est enim ubi eū nocte per quietem uidi. Incomitatus erat & hunc ipsum horti riuulum transibat. Obuiam ferebar admirās & de multis interrogans: Vnde: quo pergeret: quid tam propere: quid tam solus incederet. Ille nihil ad reliqua: sed ut erat in sermone iucundissimus subridens: meministi aiebat olim dum trans Garumnam mecum degeres: ut moleste tibi pyreneæ tempestates erant? Illis ego nunc fatigatus: & irrediturus abiens Romam peto. Hæc dicens iam loci extremum festinabundus attigerat: contra ego ut ducerer instabam. Ille me semel & iterum manu opposita suauiter repulso: tādem alio & oris habitu & uocis sono: desine ait: nolo te nunc comitem. Figo oculos atq; exangui pallore mortuum agnosco: & metu mœsticiaq;

F

tactus exclamo: ita ut eo ipso momento temporis experrectus: accentus ultimi mei clamoris audierim. Diē signo: rem omnē & præsentibus amicis narro: & absentibus scribo: post uicesimum quintum diem: nuncius ad me mortis allatus est: collatis temporibus: eo ipso die quo uita decesserat: sic mihi illum apparuisse comperio. Reliquiæ eius (quod nec sciebam nec suspicabar quidem) Romam anno demum tertio reportatæ sunt. Spiritus enim ut spero & cupio cœlo redditus triumphat. Sed iam satis somniatū est: Expergiscamur hoc addito: Neq; quia mihi anxio uel dominū uel amicū somnus obtulit: Neq; quia hic obijt: ille reuixit. Cæterum in utroq; uel quod optabam: uel quod horrebā cernere uisus sum: & cum uisis meis fortuna coincidit: iccirco somnijs fidē habeo: non magis q̃ Cicero ipse propter unius sui somnij fortuitam ueritatem: multorū ambagibus implicatur. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Andreæ Bononien. Illum quid de adolescente amore noxio capto sentiat certificantis: Ep̄la LXXV.

A

D E adolescente tuo: quid mihi uideatur & quid sperem? Amore noxio: & (quod peius est) turpi atq; omnino malis retibus captus est. Subirasci interdum potest: uno uero sæpe cogitur. Hæc natura amoris: hæc amantium uita est. Irascuntur & litigant: & frequens bellum crebra pace concludunt: & uix momento temporis unus propositi tenor manet. Nulla quidem ex omnibus uitæ difficultatibus inconstantia: & fluctuatione uæhementior est. Itaq; rarissime lætos: sæpe mœstos: semper uarios: uniformes nūq̃ uideas. Illum tu modo delitijs acriter infensum scribis: Credo quin aliter esse non posse certe scio. Quis enim tam obstinate miser est: ut non interdum oculos aperiat: miseriasq; suas dum uidet oderit? Sed tecum in eo quod sequitur non sentio. Tu enim spem optimam hinc elicis: posse eum a uinculis resilire: Ego ut est ætas hominis atq; animus: nisi præsentissimo dei auxilio intricatū iri magis magisq; illum reor. Illaqueatæ uolucris mos est: ut exagitando sese artius implicet: Melius sperarem: si non odio amorem ac litigio: sed obliuione ac silentio finiret. Illud sane mentis: hoc læsi amoris indicium est. Timeo illud Terentij in

B

Andria: Amantiū iræ amoris integratio est. Timeo illud Senecæ ad Lucilium: Nihil facilius recrudescit q̃ amor. Timeo Virgilianum illud: Improbe amor quid non mortalia pectora cogis? Timeo quicquid quarto die Cicero de hac re in Tusculano suo disputat. Ad postremum timeo cunctorum hac in parte concordium philosophorum poetarumq; sententias. Verum super omnia lenonum ac meretricum nefarias artes: & inenodabiles laqueos pauesco: horreo sirenum blanditias & uiscum tenacissimæ uoluntatis. Importuosam hanc ipsam horreo: quam is nūc nauigat charybdim: multorum naufragijs infamem. Deniq; nihil est quod rebus sic euntibus non timeā: Nam q̃ ille: nunc uel atrociter minatur uel iratus secū cogitat: Ego ne illā: quæ illum: quæ me: quæ non: & quæ sequuntur in hanc sententiam similia: Hæc oīa: una me Hercle falsa lachrymula (ut Terentius idem ait) quā oculos terēdo misere uix ui expresserit: restinguet & se ultro accusabit & dabit ei ultro supplicium. Magno licet clamore desæuiat: seq; tumultuose in libertatem asserat: Ego si iudex

C

Amoris natura & amantiū uita

Amantiū iræ ex Terētij: Senecæ & Virgilij auctoritate

Irati amantis uerba: ex Eunucho Teren.

sim:secundum murmur aniculæ in seruitutem asserentis:uinditias dabo. Cur quæso?quia
noui q̃ sit illud murmur hoc clamore potentius:quãtum ue artes artibus antecellãt. Nul/
la rerum paritas:nulla ꝓportio est. Inde ferrum:hinc lutum:Inde ignis:hinc stipula: Inde
fingendi celeritas:hinc facilitas credendi:Inde unci innumerabiles: hinc totidem ansæ sunt.
Nosti omnia & quanq̃ ab his te curis ætas abstraxerit:nil tibi tamen ignotum loquor: Pa
rum ne his fidere Plautina tibi uidetur anus in Asinaria?quæ tumidum & minacem ado/
lescentem sic alloquitur: Fixus est hic apud nos animus tuus clauo cupidinis: Remigio ue/
loq̃ quãtum poteris festina & fuge:q̃ magis te in altum capessis: tum æstus te in portum
referet. Secura erat ualde mulier uenefica: quæ talibus adolescentium successibus plenam
uitam experiendo didicerat. Ad hæc ego tibi nunc nihil adiecerim:nisi hoc unum ut cogi/
tes:lapsu temporis ruere quidem urbes: regna transferri: uariari habitus: innouari leges:
quæ uero naturaliter sunt: non mutari & animos hominum & animorum morbos prope
omnes eosdem esse qui fuerint dum Plautus ista fingebat. Quod ab hoc sane crebro iactari
solitum ais:arsisse se quidem sed amplius non ardere:si id passim prædicat: signum in hoc
morbo mortiferum est. Scitus est Nasonis uersiculus: Qui nimium:multis non amo:dicit:
amat. Non uerbis sed operibus:credo:hisq̃ non statim:sed si pertinaciter institerit contra/
ria uita:maculas uitæ superioris eluere. Vetustam ægritudinem repens medicina nõ adiu/
uat:quod lõgo usu didicimus: longa desuetudine dediscendum est. Habes de adolescente
tuo præsagium meum:quod utinam falsum fuisse res doceat & certe potens est excelsi de/
xtra:mutatione illa dauitica:dicto citius ab uno miseriarum fundo misericorditer attolle/
re:sed ad rarissimum & paucissimorũ hoim scito esse. Vale.

Verba Anus ex Plauto

D

Ouidius

Fran. Pet. ad Ioannem Andreæ Bononiensem:quid de libidinoso sene senti/ at explanantis: Epistola LXXVI.

D Issimilem primæ sed iustiorem Satyræ materiam affers: luxuriosum ac lasciuum
senem (ut enim declamator ille ait) Adolescens luxuriosus peccat: senex luxurio/
sus insanit. Ac profecto sic est (ut ait Plautus) delyramus interdum senes: Immo
uero non interdum sed sæpissime:hoc illa iam tunc ætate cœptum erat:Nunc autem repta/
mus infantes:ludimus pueri: adolescentes insanimus: cõflictamur uiri:delyramus senes.
Ita nullam uitæ partem perdimus:sed omne æuum uarijs quidem errorum gradibus:imo
stultitiæ tenore traducimus. Nescio quid dicam:nisi tantis in tenebris: aliquid æthereæ lu/
cis affulserit:parum absum ab antiquorum sententia:ut nõ nasci optimũ fuerit proximũ q̃
primum mori: Omnium tamen huiuscemodi senum excusatio una est:Imbecillitas ætatis
solatio egentis:& iam usu publico permissa licentia. Sic in Asinaria petulantissimũ senem
suum idem Plautus excusat his uerbis: Hic senex:si quid clam uxore suo animo fecit uolu/
ptatis:neq̃ nouum neq̃ mirum fecit:nec secus q̃ alij solent. Nec quisq̃ est tam ingenio du/
ro:nec tam firmo pectore: quin ubi quicq̃ occasionis sit sibi faciat bene. Hæc ille dixit:hæc
omnes dicimus: siue adolescentes quibus luxuriari gloria est: siue uiri quibus consuetudo
est:siue senes quibus iam ueniale peccatum est. Quem tu inuenies senem:qui si qua facul/
tas affuerit:teste submoto:nõ statim oblitus uirium iuueniliter ruat in Venerem? Ipse sibi
blandiẽs:quasi quicquid delectat aut mulcet & prosit & deceat: & quasi senectutis unicum
solamen sit luxuria:quæ potius senectutis opprobrium ac ruina est. Tu uero senem nostrũ
ora ut inducat in animum attendere quid agat: quo progrediatur: q̃q̃ aduerso tem/
pore:q̃q̃ indecora:q̃q̃ ambigua & intempestiua Venus sua sit:Pudor forsan ac metus effi/
cient:quod ratio iam pridem ac satietas debuissent. Sin pergit: unum hoc illi meis uerbis
dicito:breui uel inuitus desinet: Siquidem iuuenilis luxuria senectuti proxima:senilis autẽ
sepulchro contigua est. Vale.

A

B

Fran. Pet. ad Barbatũ Sulmonen. q̃ in hostiũ insidias apud Regiũ Parmensi/ um inimicã ciuitatem deuenerit illi his litteris significãtis: Epla LXXVII.

V T more nostro fortunas laboresq̃ meos tecum partiar est animus. Ad Parmam
bellum constitit ut nosti. Circumsistimur & magnis non Liguriæ tãtum: sed pro/
pe totius Italiæ motibus intra unius urbis ambitũ coartamur: non quod animus
nostris ad pugnam desit (quod sæpius animosa eruptione testati sunt) sed ea hostis astutia
est:ut nec pacis nec prælij uiam pandat durando uincere & debilitare animos lente obsidi/
onis tædio confidit. Itaq̃ iam sæpe uariante fortuna: idem ipse qui obsidebat obsessus est:

A

nec dū certus est exitus. Cæterꝝ summis utrinq̄ȝ uiribus res agitur: & (nisi fallor augurio)
summus fatorum dies accelerat: Nutat animus ac neutram i partem totus inclinat: ex quo
declinare studens & inanem spem & superuacuum pauorem. In hoc statu: non iam pauco-
rum nos dierum: sed multorum mensium præmit obsidio inter calamitates bellicas haud
ultima. His ita se habentibus subijt nuper desiderium libertatis: quā omnib⁹ uotis expos-
cere: omni studio amplecti: postremum quā terra mariq̄ȝ fugientem sequi soleo: Subierat
iam ante cupiditas transalpini Heliconis: quoniam Italus Helicon bellis ardebat. Ita ergo
hinc odio: hinc desiderio agebar: sed quid agerē: quæ ea ducit ad occasum uia prorsus in-
accessibilis facta erat. Verror ad orientem: & si enim omnia hostium plena essent: tutior tū
B
breuis trāsitus: q̄ȝ ille ingens: per Hetruriā circūitus uisus est. Quid multa: Inter hostiū sta-
tiones: cum paucis egressus: septimo Kalendas Martias abeunte sole carpo iter. Cum pro-
pe Regiū inimicam urbem sub nocte media peruenissem: repente latronum manus ex insi-
dijs erumpit magno mortem clamore denuncians. Non erat consilij facultas: tempus: lo-
cus & circumfusus hostis suspectissima omnia faciebat: pauci inermes: improuidi quid ad-
uersus plures armatos & ad scelus instructos facerēt: Vna in fuga atq̄ȝ in tenebris spes erat.
Diffugiunt comites & nocte teguntur opaca: ego etiam fateor meipsum morti & circumso-
nantibus telis eripui: dumq̄ȝ iam omne discrimē euasisse crederem: quid oro te: usq̄ȝ tutum
homini est: seu fossæ seu trunci forte seu saxi obice: nihil enim prorsus cernere sinebat: illius
nubilosæ cæcæq̄ȝ noctis obscuritas. Equus ipse fidissimus uector meus: cernuus ad terram
ruit: tanto impetu ut confractus ac pene exanimatus sim: colligo tamē in extremis animū
& assurgo: quiq̄ȝ multis iam diebus interiectis: ad os manum referre nōdum ualeo: tūc sub-
C
leuante metu in equum resilui. E socijs pars domum redijt: pars uago errore circumacta
inceptum non deseruit: duo uiarum duces cœli ac terrarum indicijs amissis fessi ac trepidi
inter auia subsistere coegerūt. Vnde ne quid terrificum deesset inimicoꝝ uigilum uoces ui-
cinis nescio quibus ex mœnibus audiebantur. Ad hæc & sæua grandine mixtus imber ac-
cesserat: & inter crebra tonitrua famosioris assiduus timor mortis. Lōga erit historia si eam
per singula. Illam ergo uere tartaream noctem sub diuo atq̄ȝ humi iacētes egimus: cum in-
terea magis: magisq̄ȝ læsi brachij tumor ac dolor ingrauesceret: Nō herbosus cespes ad som
num: non frondosæ ramus arboris aut cauæ rupis fornix: sed nuda tellus: aer turbidus &
iratus Iuppiter hominū simul ac ferarum met⁹ atq̄ȝ inter tot aspera corpus inualidū. Vnū
quod miraberis forsan & misereberis solatij genus in tantis difficultatibus fuit: equis me-
dio calle transuersis: pro tentorio usi sumus: & illorum terga procellis obiecimus: qui pau-
lo ante frementes ac rapidi: mox taciti & immobiles: nō sine quodā quasi miseriæ suæ sensu
geminū nocte illa nobis obsequiū præbuerūt. Sic ad aurorā laborādo ac trepidādo peruēni-
mus. Vbi primum semitā inter uepres uicinæ lucis: dubius fulgor ostendit: præpropere su-
specta loca reliquimus: & amici oppidi Scandianum uocant: mœnibus excepti: didicimus
nocte tuta magnam equitum ac peditum cateruam circa muros: ut nos exciperēt in insidijs
D
latuisse: pauloq̄ȝ ante nostrum aduentum pulsam tempestatibus abijsse. I nunc & negare
aude magnum aliquid esse fortunam: quæ & consilia in perniciem & errores in salutē uer-
tere potens est. Ludo tecum Barbate charissime. De fortuna enim iudicium meum tenes:
formidabile nomē est. Vtcunq̄ȝ se res habeat: profuit error uiæ: profuit procella: peiora ma-
lis euasimus. Illic ergo cum iam illuxisset: celatum casum meum non sine multis comitum
lachrymis aperio: & quoniam ne ibi quidem tuta uidebat̄ mora: alligatus pro tēpore mon-
tano calle Mutinam inde luce proxima Bononiam ueni: hinc tibi præter solitum alienis di-
gitis ista pscribo: ne aut meo aut rerum statui fides desit. Circa curam corporis fit quātum
humano ingenio fieri potest: spes est potius certa q̄ȝ uelox. Aestatis opē medici: ego dei om-
nipotentis auxiliū expecto. Interim torpens mihi dextra non obsequitur: animus fit prom-
ptior in aduersis. Vale.

Fran. Pet. ad Andreā Mantuanū: Obtrectatoꝝ uerba cōtemnenda esse ex-
ponētis: & eoꝝ præcipue q post mortē in aliquē inuehunt: Eplā. LXXVIII.

A

V Ix unq̄ȝ aliter iustior mihi querelarum causa: uix uberior defensionis materia ob-
lata est. In triuijs laceror: quid agam auctor tangit iniuriæ. Fama mea ab infami-
bus carpitur: contemnendus obtrectator. Cæterum eo molestior: quo uilior: dissi-
mulare difficile: sed decorum silentium iuste querimoniæ præferendum: linguas acuant:

uerba nõ metuo. Si scripto egerint: sentient & me calamum habere: Viuus ego illorum subruam calumnias. At si quid forte post bustum minitãtur: Audio enim eos assidue parturire: nescio quidem an ridiculum murem: an elephantem Indicum parituros: quod ipsum si consulto inquam in id tempus trahunt: quo amplius hic non ero: timide agunt: minimeq insidias struunt. Quorum cõsilijs quid aliud dicam: nisi Planci illud in Asinium Pollionem: cuius in principio naturalis historiæ Plinius secundus meminit. Cum mortuis laruas solere luctari. Proinde si quid habent: proferant in medium: dum adest qui respondeat. Videbis conuitijs attritum nomẽ splẽdescere. Clariorem fecit Aeschines Demosthenem: Catonem Galba: Salustius Ciceronem: Aemilianus Apuleium: Alioquin inglorium belli genus eligunt in absenrem loqui & mutis decertare cineribus: q̃uis (ut est ætas) impudẽter idipsum sperent. Vale.

Francisci Petrarchæ ad eũdem Andreã Mantuanũ: de eadẽ materia de qua in superiori epistola latius disserentis: Epistola LXXIX.

t Heon ille siue mauis Bion iurgiũ quærit. Agnosco sibilum: aspis in proximo est. Indigner an mirer: si mihi nõ parcat: qui nec ipsi pepercit Homero? Puto extimet ut quæ sibi: eadem mihi uoluptas sit: longe uero fallitur. Nil mihi gratius silẽtio: post illud nil colloquio dulcius amici. Sin pergit: effugiam. Si ne id dabit. Quid sim acturus iterrogas? Silebo. Si ne id quidem? Loquar. Quãtũ sane? Nihil breuius. Et quid dicã? Cõminabor imprimis id cõuitij genus: quod nunq̃ audierit: turbabitur: congelascet: Et forsan (ut fit) multa sibi conscius tacebit: atq hic iurgio finis erit. Siquidẽ nihil magis maledici linguã frenat: q̃ mordacioris alterius linguæ metus. Si ne hic tamen desinet: Culicẽ hũc quibus armis excutiam? Vlciscar aniliter: & quod anus anui dixisse traditur: dicam sibi: O uir maxime omniũq modestissime: o uirtutum hospes: o decus ac spes patriæ. Certe nunq̃ tale aliquid audiuisti. Quid nũc ais? An nõ satis promissum impiesse uisus ero: aut ego fallor: aut & si callosas conuitijs aures habet: hoc unum hactenus nõ audiuit: non ex ore amantis: non arrisoris: non derisoris: non adulatoris quantumlibet impudentis: sic ut reor insuetum stilum ille mirabitur: tu ridebis: ego interim euasero. Vale.

Fran. Pet. ad Socratẽ suum: morã semper aliquid periculi habere ostendẽtis: dilationemq propellendam esse obsecrantis: Epl'a LXXX.

o Bsecro: obtestorq te meq ipsum simul obsecro: si quis apud utrũq nostrũ precibus meis est locus: ut si tu nondum pectoris tui curas composuisti (Ego enĩ inquietudinis meæ mihi sum conscius) propellamus iam tandem cuncta quibus angimur: & adhuc fluctuantem animorum nostrorum statum aliquando compescamus: nec nos pigeat quod multum distulimus uel sero aggredi. Neq enim uiatori: q̃q̃ uel somno grauis uel uino obrutus: uel tædio fatigatus: tarde surrexerit: suadebis: ut uiso sole in cubiculũ reuertatur somnũ tracturus ad uesperam. Multo satius esse mõstrabis: accelerare: gressum ingeminare: & in id niti ut quod sopor eripuit reddat industria. Et nos (si recolis) uiatores sumus: & immẽsum nobis supest iter: & hora iam tarda est: nostrum enĩ mane dormiuimus: quo uigilantius exurgendum est: Ne cunctantes forte nos opprimat: plura res exigit: tempus autem pauciora: & certe intelligenti uolentiq satis est dictũ. Vale.

Frãcisci Petrarchæ ad Socratem suũ: ex Plauti Comœdijs sumpta occasione seruorum malignitatem detestantis: Epl'a LXXXI.

n Vper dum fugiendi fastidij & relaxandi animi gratia: lepidissimas fabellas apud Plautum legerem: curisq mordacibus tantillum temporis uetustissimi uatis auxilio cor furarer: mirum dictu quot ibi elegantes nugas inuenerim: quas seruiles fallacias: quas aniles ineptias: quas meretricum blanditias: q̃ lenonis auariciam: q̃ parasiti uoraginem: q̃ senum sollicitudinem: quos adolescentium amores: Iam minus Terentium nostrum miror: qui ad illam elegãtiam tali usus est duce. Sed de cæteris suo tempore: Nam & copiosa & ocio affluentibus: si unq̃ id nobis forte contigerit: pamœna res est. Nũc unũ quod hodierno die tempestiue admodũ se obtulit interseram: Est illius Comœdia: cui nomen est Cassina: ibi uir & uxor de nuptijs ancillulæ discordant: bellum domesticum: & plusq̃ ciuile dixeris: Ita intra coniunctissimos disiuncta sunt omnia: prorsus nihil conuenit paterfamilias proprijs: mater filij studet amoribus: Serui duo competitores pertinacissimi: certarim ad puellæ connubium aspirant: hic a patre subornatus: hic a matre. Herilis ergo

concupiscẽtiæ minister: ut incepto absisteret precanti dominæ inexorabilem se præbens: a domino qui forte suprema uerba contentionis acceperat: interrogatur quo cum litiget: Cũ eadem inquit qua tu semper. Cum uxore igitur mea respondet senex: quasi circumlocutione rem intelligens. Enimuero ad hæc seruus neque seruiliter neque illepide respondet: quod dum hodie legerem: mihi quodãmodo dictum credidi. Quam tu mihi uxorem inquit? quasi uenator tu quidem es: dies atque noctes: cum cane ætatem exigis. Hæc ille secutus. Mihi uero quid conuenientius dici potest? Vxorem nempe uita nostra nõ recipit: multis licet obiecta tempestatibus: sed ab hac charybdi libera & imunis: Verum aliud molestiæ genus est: cui & illius seruuli uerba conueniunt. Et rem quidem olim experiebar: uerba nõ aderant. Sciebam me cum canibus uiuere: uenatorem esse nisi admonitus nesciebam. Serui uocantur: canes sunt: mordaces: gulosi: latratores: Cũcta præter ultimum ferre possum: latratus enim tranquillitati quã quærimus nimis aduersus est. Sed ex omni canum grege: duo mihi prorsus importabiles sunt: cæteros adhuc ferre propositum est: Horum alter est quem ad te multis cum litteris amicorum hodie mittebam. Vnde hanc tibi superadderem epistolam Plautus obtulit: Hũc tu ergo uel tibi habeto si uenator fieri cupis: uel in nemus uel in macellũ mittito: modo ne unquam ad me redeat. Alter est rabidus senex ille quem nosti optime. Illum depellere pudor prohibet: neque tam eius quam ætatis suæ ac longæuæ familiaritatis intuitus. Itaque quando me mihi uenatorem Plautinus seruus ostẽdit: faciam quod ingenii uenatores solẽt: domi inueteratum canem quamuis senio & scabie inutilem latratuque molestissimum non expellam. Cæterum quem fugare non licet: fugiam: dimissaque sibi domo uacua: in alias oras ibo: de quo quia nondum fixa mihi sententia est: secretiore epistola propositũ meũ leges: Summa est. Ad fontem Sorgiæ: ut nũc est animus piscator esse potero: certe uenator amplius non ero: neque cũ his saltem canibus ætatem agam. Vale.

Sernorum mores

Fran. Pet. ad Socratẽ suũ: Illiũ metaphoricos ut ad beatã uitã consequendam euigilet: in qua summa capitis consistit: exhortantis: Epla LXXXII.

In campum Martium omnes qui nascimur uocati sumus: quidam tamen non nisi ad strepitum numerumque complendum: quidam uero ut honores & laborũ præmia percipiant: quorum ex agmine ut simus optandum enitendũque nobis est. De euẽtu uiderit ille cuius in manu nos & nostra cõsistimus. Velle quidem nostri erit arbitrii. Itaque firmare propositum & candidatos adesse conueniet ac supremi imperatoris & amicorum eius implorare suffragia: Non enim de cõsulatu aut prætura: sed (ut Plautinus adolescẽs ait) de capite nostro sunt comitia. Vale.

Fran. Pet. ad Guidonem Ianuensem: quod tardiuscule ad eum scripserit se excusantis: Epistola LXXXIII.

Epistolam sub tuo nomine descriptam perdidi: hoc mihi & nuncii lõgior expectatio & sociorum præceps fauor attulit: qui dum assiduo nouarũ rerum desiderio: & (ut Solini uerbo utar) impatientius potius quam studiosius: per bibliothecam meam more solito uagantes: in illam incidissent: legerunt & tulerunt ignorante me: ueriti (ut asserunt) ne sicut amicis indignantibus & incuriositatem meam damnantibus: mihi plærumque contigerat: illius etiam periret exemplum. Ego re cognita: ut mihi redderetur instabam: Illi autem festinabant. Quid te moror? Verum est quod ait quidam: Male cuncta ministrat impetus: Dum enim omnes habere cupiunt: nullus habuit: dumque omnium cõsensu uni scribẽda traditur: ille eam omnium cum dolore uel amisit uel amisisse simulauit: qualiter nescio: nisi quod ad oculos meos ultra non rediit. Vnũ fatebor: nec erubescam testimoniũ tuum. Nunquam credidissem quod res illa tam parua: tam magnæ mihi foret perturbationis causa. Raro unquam alias fragilitatem meam sic euidẽter agnoui. Torquebar enim & per multos dies noctesque perditam querebam: simul & querebar: & nunc temerariam sociorum fiduciam: nunc leuitatem meam increpabam. Illis exprobrans quod plus æquo stilum hunc mirãtes importune agerent: mihi quod immaturam gloriam e primitiis studiorum quærens: amicis fierem fortassis asperior. Quantalibet sane plaga animi tempore mitigatur. Iam dolere desii: doloremque pudor expulit: pudet tam grauiter doluisse. Nunc quoniam illius nullæ mihi reliquiæ supersunt præter amantem memoriam (ut ait Augustinus) periit quidẽ illa sed calamo superstite. Interim ergo dum reuertor ad solitum scribendi morem: intermissionis causam tibi esse nolui: ne insueto silentio mouereris. Vale.

Quantalibet plaga animi tempore mitigatur

Fran. Pet. ad Guidonem Ianuensem: Quam ob causam amissam eplam tātopē lugeat demonstrantis: multis etiam exemplis deformem artificem formosum opus effingere posse contendentis: Epla LXXXIIII.

n On sum nescius mirari te: quid ita debiliter fortunā unius epistolæ ferre uisus sim:
neq; enim magnæ indolis argumentum est ex litteris gloriam sperare: ex factis nō
ex dictis oriri ueram gloriam: ueræ philosophiæ non dubitant sectatores. Illam
inquam gloriam: non quam prædicat uulgus a quo laudari magnis animis pene fastidio/
sum est: sed quæ ex sobria & iucunda recordatione bonorum operum in pectore uirorum excel/
lentium niger atq; alit: cuius sine theatrico strepitu: sine fauore uulgari fides & consciētia
testes sunt. Hæc est equidem illa uerax gloria: quæ in solo stabili actis alte radicibus casum
nescit. Illa uero in hominum fundata sermunculis. Primū diuturna non est & pfacile pro/
teritur: & quibus attollitur flatibus eisdem semper agitatur ut corruat. Deinde si esse posset
æterna: uulgaribus tamen ac minime generosis artibus quæsita: nunq̃ ingenuos animos
delectaret seruilis operæ uilis merces. Idq; ego mecum cogitans: fateor & mirabar: & mihi
non mediocriter indignabar: Ex diuerso autem dum reminiscebar: q̃ mihi dulcis epistolæ
illius lectio fuerat: flectebar: ut omni culpa desiderium eius absoluerem. Nec satis scio: uero
ne an falso: sed psuadebam mihi multis rationibus: nullius me uētosæ laudis ambitu per/
ditam deflere: sed q̃ eam mihi utilem senseram: tantamq; fiduciam dabat: non ars: nō inge
nium: sed uerus ille magister artis ingeniiq; largitor: ut auderem sperare litteras illas tanti
peccatoris digito contextas: legentibus nedum placituras in quo nudum nomen uertitur:
sed forte etiam profuturas. Multa ibi contra hominū & præsertim meiipsius mollicíem in/
uectus fueram: multisq; ad uirtutem exhortationibus: nec paucis indignationibus in sæcu/
lum nostrum: & uitia toto nunc orbe regnantia: uelut alternis stimulis: utrunq; illi latus ar
mauerant: Adeo ut ad eam rediens uix ingenii mei opus crederem: & plus ei q̃ scriptis me/
is soleo uenerationis impenderem. De Phidia & Apelle nusq̃ lectum est fuisse formosos:
operum tamen illustrium: alterius reliquiæ stant: alterius ad nos fama peruenit. Itaq; tot
interlabentibus sæculis utriusq; artificis præclarissimū uiuit ingenium: Varie licet pro ua/
rietate materiæ: Viuacior enim sculptoris q̃ pictoris est opa: Hinc est ut in libris Apellem:
Phidiam in marmore uideamus. Idē de Parrhasio & Polycleto & de Zeusi & Praxitele cē/
suerim: cæterisq; quorum corporeæ formæ nulla mentio est: operum decor eximius: & fa/
ma percelebris. Atq; (ut a ueteribus ad noua: ab externis ad nostra transgrediar) duos ego
noui pictores egregios nec formosos: Iottum Florentinum ciuem: cuius inter modernos fa
ma ingens est: & Symonem Senensem. Noui sculptores aliquot: sed minoris famæ: eo enī
in genere impar prorsus est nostra ætas. Cæterum & hoc uidi: & de quibus forrasse alius
plura dicendi locus dabit̃: opera singulorum ab auctoribus suis multum differentia: longæq;
distantiæ: si quis ab eis causam quæreret: Responderent: puto non ut olim Mallius pictor: q
ab amicis interrogatus super cœnam: cur tam deformes filios genuisset cum tam pulchras
figuras pingeret: Quia in luce inq̃t pingo: in tenebris fingo. Faceta missio illius: horum uerior
si dicerent: & formā corporis & ingenium quæ forma est animæ: unde opera hæc quæ lau/
damus ac miramur uelut e fonte procedunt munera dei omnipotentis esse nō hominum:
& sumenda esse non tantum æquo: sed & grato animo seu largius prouenerint: seu parcius
cum gratuita sint & humanum meritum semper excedant. Nec ab homīe quæri rationem
oportere: cur plus minus ue aliquid ab illo fiat: cuius uolūtas ipsa est ratio: summa & inac/
cessibilis: & ad quam frustra per seipsum nititur humanus labor: quia quanto accedet ho/
mo ad cor altum: tanto exaltabitur deus: & mortales intuitus consilii sui profunditate fru/
strabitur. In hanc ego narrationem: cum præterire possem sponte incidi: quæ eo spectat ne
mireris: si mihi quoq; contigerat: ut pulchram scriberem epistolam turpis ego: & si in ea (ut
Gregorii uerbo utar) pulchrum depinxi hominem pictor fœdus. Proinde species ea qua so/
rores suas illa uincebat: & sibi pereundi & mihi dolendi fuit occasio: ut intelligerem non so/
lum in corporibus: sed etiam in scripturis excellentem formam interdum nocere: & medio/
critatem in rebus omnibus expetendam. Sic epistolæ meæ quā ipse mihi nō adoptaueram
sed genueram: peremit: & tunc exequiarum quasi quoddam genus lamenta persolui: &
nunc memorans anniuersarium diem ago: dolens de medio tam cito subtractam: &

A

Verā gloriam ex factis nō ex dictis oriri.

B

Faceta Mallii responsio

C

D

(ut ita dixerim) in ipsis cunabulis extinctam: Eoq; mihi huius rei consolabilior est quere-
la: quo minor est spes: De illius ossibus quasi de phœnicis cineribus alteram suscitandi:
Nullæ eius apud me reliquiæ remanserunt: Præter morem enim meum totã chartæ credide-
tam: memoriæ nihil: Iccirco nec eam in memoria requirens inuenio: nec ullum uestigium
abeuntis agnosco. Tantum illud teneo: dulcem mihi fuisse dum scriberem: dulciorem dum
legerem: amarissimam dum recordor. Nec aliter euenisse q̃ si cui saporiferi fauus mellis la-
bijs admotus repente subtraheretur amotaq; dulcedine: sola quidem amara dulcedinis re-
cordatio superesset. His ego perculsus diu a scribẽdo cessaui: Oderam enim uigilias meas:
& unius euentu cæteras metiebar: Tandem per memetipsum admonitus: esse consilium ut

E

unius naufragij metu nauigatio relinquatᷣ: aut unius anni memor aratrum damnet agri-
cola: ad calamum redij. Sed quid iterum faciam? Epistola tua etiam mihi perijt & comitem
secura est: quantum suppetit memoria: duplex inde mihi gaudium fuit. Gaudeo equidem
ut mos est hominum: tecum solito benignius agere fortunam: q̃uis non ignorem friuolam
esse læticiam quæ de fortunæ facilitate concipitur: quæ nulli amicior unq̃ fuit: nisi ut fami-
liarius falleret. Neminem euexit nisi ut altior casus esset. Verum hic unus ex humanis erro-
ribus est: qui sunt innumerabiles: quosq; ut Ciceroniano uerbo utar: cum nutricis lacte su-
xisse uidemur: & quos utinam uel in senio deponamus. Certius gaudium ex epistolæ tuæ
fine percipio: ubi & fortunam nosse & ad omnes casus paratum mihi uideris animum: ha-
bere hoc est quod optaui: hoc est quod speraui: hoc est q̃ deum rogaui & ut mihi & amicis
fortem animũ contemptorem rerũ mutabilium præstaret. Ne quid enim in uita sentiamus
aduersi nequicq̃ poscitur. Vt quicquid euenerit feramus patiẽter: dignissimæ preces sunt.
Equidem (nisi fallor) in uerbis tuis animũ tuum uidi & dixi mecum: Iam uir est: humo eri-
gitur: cœlum spectat. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Guidonem Ianuensem: eundem de cõditione sui sta-tus certiorem reddentis: Ep̄la LXXXV.

A

E statu meo quem nosse desideras: breuiter sic habe. Et si inter uere philosophãtes
d unum sit hominis bonum & nõ plura: id scilicet quod in animo est bene cœlitus in-
stituto: & possessione generosi habitus insignito: quoniam corporis ac fortunæ:
non bona sed cõmoda quædam ac leuia adminicula dici debent: quia tamen credo uelle te
de omnib⁹ audire: geram morẽ uoluntati tuæ. Qualis sit animus meus nec plene scio: nec
asserere meum est. Sunt enim (ut ait Augustinus) & istæ plangendæ tenebræ: in quibus me
latet facultas mea quæ in me est: ut animus meus de uiribus suis: ipse se interrogans: non fa-
cile sibi credendum existimet. Quatenus autem effari possum? Vndiq; me habẽt angustiæ:
in luto carnis & in uinculis mortalitatis meæ adhuc aut sedentem aut iacentem. Videor ta-
men (nisi forsan hoc ipsum uideri: idem ego mihi mendaciter fingo) libentissime surrectur⁹.

Bona corpis aut fortunæ bona dici nõ debẽt: sed cõmoda quædã ac adminicula leuia

Sed ponderibus meis præmor: & inualuit in me durum inueteratæ cõsuetudinis iugum: a
cuius seruitute quis liberabit me miserum: nisi dominus ille qui soluit cõpeditos & illumi-
nat cæcos? Fortuna contra me hactenus perpetuum bellum gerit: Ego autem sciens quod

B

cõmunio discordias parit: ut in pace uiuam ne quid cõmune secum habeam laboro. Impe-
ria: regna: diuitias: honores: cæteraq; eiusmodi sua sunt & sibi habeat: Nihil est horum qđ
me moueat: Mihi linquat si qua sunt animi mei bona: Hæc sui muneris non fuerunt: & ne
sui iuris sint flagito. Quid sæuit? Quid minatur? Nimis diu debitor su⁹ sum: calculum po-
namus: auferat quæ sua sunt: nimis diu depositum eius seruo: quid cogitat? nulla mora est:
nullum luctamen: tollat quicquid id est: & nunq̃ reuersura discedat: & certe iam partẽ non
exiguam tulit: & id quantulumcunq; quod restat odiosum onus est humeris ad altiora ni-
tentibus. Quod ad corpus attinet nõ sum quem reliquisti: Hospes corporis mei secum ma-
le concordans: implacabilem litem agit. Hæc iugis sollicitudo: faciem meam mutauit ante
annos: ita ut iam uix primo me cognoscas occursu: Hui⁹ tamen rei me cura non tãgit. Ad-

C

huc eñ integer Domiciano principi crediderã: Nihil gratius decore: nil breui⁹. Ad maiora
uero genitus sum q̃ ut sim mancipiũ corpis mei. Seneca inquis hoc dixit. Quis negat? Et
ego dico: & multi dicẽt post me: & añ eũ multi forte dixerũt: & q̃sq; id dixerit: mõ ne mẽtia-
tur egregiũ magnificũq; uerbũ dixerit. Ego & illđ dixi & qđ sequiť dicã: & in utroq; scio q̃
nõ mẽtior: utinã nec fallar. Absit a me ut amore corpis: aut huius lucis desiderio diẽ mortis
horrescã: qm̃ & hoc ab aliu uerissime dictũ in usus meos uerti: qđ hæc nostra quæ diciť ui-
ta mors est. Vale.

Fräcisci Petrarchæ ad Clemente Sextū Romanorum pontificem: Illum si ualitudinem reparare cupiat: pluralitatem medicorum esse fugiendam admonentis: Epistola LXXXVI.

A

Ebris tuæ nuncius beatissime pater: tremorem membris meis & horrorem attulit. Nec iccirco blandiloquens aut similis dicar illi: de quo Satyricus ait: Flet si lachrymas cōspexit amici. Et iterum: Si dixerit æstuo sudat: sed illi potius: qui (ut ait Cicero) de salute populi Romani extimescebat: in qua etiam suā inclusam uidebat. Mea quidem ac multorum salus in tua salute fundata est: Nō igitur simulatus est tremor: neqꝫ em̄ alieno periculo permoueor sed proprio. Omnes qui de te pendemus & in te speramus: te ægrotante sani forte uidemur: sed nō sum⁹. Verum quia tum semper: tum præcipue in hoc statu breuem decet esse sermonem: qui in diuinas aures humano ore transfunditur. Pauca tibi nunc animo affusus & uenerabundus loquar. Lectum tuū obsessum medicis scio: hinc prima mihi timendi causa est: discordant enim de industria: dum pudet noui nihil afferentem alterius hæsisse uestigijs. Nec est dubium (ut eleganter ait Plinius) omnes istos famā nouitate aliqua aucupantes: animas statim nostras negociari: & i hac sola artium euenire: ut cuicunqꝫ se medicum profitenti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda est sperandi pro se cuiqꝫ dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem: nullum exemplum uindictæ: discunt periculis nostris: & experimenta per mortes agunt: Medicoqꝫ tantum hominem occidisse impunitas summa est. Horum turbam uelut inimicorum aciem clemētisse pater intuere. Instruat te illius infausti epigrāmatis memoria inscribi iubentis in sepulchro hoc solum: Turba medicorum perij. In ætatem nostram potissime uidetur incidisse illud Marci Catonis senis uaticiniū: quandocūqꝫ græci ad nos litteras suas ac præsertim medicos transmisissent: omnia corrupturos. Sed quia iam sine medicis uiuere non audemus: sine quibus tamen innumerabiles nationes: forte melius atqꝫ salubrius uiuunt: & populus Romanus ætate florentissima: eodem teste Plinio: ultra sexcentesimum annum uixit. Vnum tibi de multis elige: non eloquentia sed scientia & fide conspicuum. Iam enim professionis suæ immemores & dumetis proprijs exire ausi: poetarum nemus & rhetorum campum petant: & quasi nō curaturi sed persuasuri circa miserorum grabatulos: magno boatu disputant: atqꝫ illis morientibus Hippocraticos nodos Tulliano stamine permiscentes: sinistro ēꝑtis euentu superbiunt: nec rerum effectibus: sed inani uerborum elegantia gloriantur. At ne quid a me hodie fictum medici tui putent: quem sæpe nomino Plinium: qꝫ is & de medicinis multa & de medicis plura q̄ quisqꝫ & ueriora diceret: in oībus fere huius epistolæ partibus ducē habui. Ipsum ergo audiant: palam inquit est: ut quisqꝫ inter istos loquendo polleat: Imperatorem ilico uitæ nostræ necisqꝫ fieri. Sed ego longius q̄ destinaueram: metu calamum urgēte prouectus sum. Vt uero iam desinam: medicū nō cōsilio: sed eloquio pollentem: uelut insidiatorem uitæ siccarium aut ueneficū uitare debes. Huic quidem iure optimo dici potest: qđ loquaci coquo Plautin⁹ ille senex in Aulularia: Abi īquit: opera hic conducta est uestra: nō oratio. Ad hæc & exactam tui custodiam: & (quæ ad salutē corporis miris modis adiuuāt) spem bonam ac lætum animū habeto: si te: si nos omnes: si tecum ægrotantem ecclesiā saluam cupis. Vale.

B

C

Eiusdē Francisci Petrarchæ: de Reb⁹ familiarib⁹ epistolaꝝ Liber Sextus.

Fran. Pet. ad Hannibalē Tusculanensem epm̄: Inuidiā infœlicē pestem esse ostendentis: Auariciam aūt cæteris uitijs esse potiorē: eamqꝫ in pōtifices plurimum imperij habere comprobantis: Epl̄a LXXXVII.

A

Publius de inuidia Mutij

Nfœlicem inuidiā dixit Maro. Nec īmerito: Quid em̄ infœlicius q̄ suis malis alienisqꝫ simul bonis affligi: Non ineleganter quidē in Mutiū nescio quem apprime iuidū atqꝫ maliuolū: luxisse legit Publi⁹ quidā. Cū em̄ tristiorē solito uidisset: Aut Mutio inqt: nescio qđ incōmodi accessit: aut nescio cui aliqđ boni. Prorsus ita est. Inuidus alteri⁹ bonū suis ascribit incōmodis: & (ut ait Flaccus) alterius rebus macrescit opimis. Magna miseria: nō aliter saturitare alterius q̄ fame ꝓpria torqueri: atqꝫ alio pinguescēte: nō sec⁹ ac se esuriēte macrescere. Sed haud temere definieri: an nō īuidia tm̄: sed uitijs oib⁹ īfœlicior auaricia sit. Inuidia em̄ mœsta sæpe: sed

Quid intersit inter inuidiam & auariciam.

ociosa ē. Auaricia tristis & occupata. Supbia dū se aliqd magnū putat: falsa licet opinione delectaē. Auaricia sp se famelicā & egenā sentit. Neqꝫ fallitē: Verissimū enī est poeticum illud: Semper auarus eget. Nam si auarꝰ est: cupit: quod ipsum uitij nomen indicat. Sane q ait Seneca: non qui parum habet sed qui plus cupit: pauper est. Et hoc inde concluditur: q non paucitas rerum inopem facit: cum paucis natura cōtenta sit: cui qui rite satisfecerit: diues est: & nihil ei deest: sed cupiditas inexpleta: quæ indicat sibi tantum deesse quātū cupit: cupit autem omnia: & optādo superuacua fecit necessaria. Ita ægestatem minimā cuiqꝫ perfacile succurri poterat: irremediabilem atqꝫ immensam fecit. Rursus enim & illud est uerū quod philosophis placet: Auaro tam quod habet deesse q̄ quod nō habet: Nisi quod mihi quidē magis uidetur auaro deesse quod habet q̄ quod nō habet: Ex illo enim nil præter sollicitudinem perpetuam & ueros metus: ex hoc nonnunq̄ breue falsum gaudium capit: dum sibi arridet & optatum bonum: spe fallente præoccupat. Ita nunq̄ sanaē: fera quadam (ut aiunt) & inhumana dulcedine. Auaricia uero nunq̄: Nam & successibus inardescit: & Satyricum illud uerum est: Crescit amor nummi quātum ipsa pecunia crescit: & minus hunc optat qui non habet. Cuius rei causam unam (nam plures excogitari queunt) in epistola quadam ponit Anneus Seneca: Neminem inquit pecunia diuitem facit: Immo cōtra: nulli non maiorē sui cupidinem incussit. Et sequiē: Quæris quæ sit rei huiꝰ causa. Plus incipit habere posse qui plus habet. Venio ad reliquas pestes: & eiꝰ quidem quā accidiam nostri uocant: eadem ratio est quæ inuidiæ fuit. Gula autem ac libido sæpe suis fruunē delitijs quibus exultant: & gaudia fugitiua percipiūt: Auaricia nulla re fruitur: nisi curis auarissimis. Dum enim quærendis inhiat & illa non habet & quæsita non uidet: nisi ad supplicium: hinc trepida: inde sollicita. Quæ cum ita sint: iure auaricia sororum omnium pestilētissima dici potest: quam radicē maloꝝ omnium uocat Apostolus. Nec sum nescius te mirari quid hodie tecum: hac (ut aiūt importuna philosophia) præter solitum uti uelim. Ego autem non te magis q̄ mortales fere omnes: & præcipue tuum genus alioquor: inter quos maxima & solium posuisse & uexillū fixisse: uictrix mihi uidetur & imperiosa cupiditas: qđ eo indignātius miror: quo minor uobis cupidinū causa est: Cui enī hos auri cumulos aceruatis? Legitima quidem uobis negata posteritas: Vos parcus & exiguus cultus decet. Reliqua pauperꝫ Christi sunt: quos fraudare prædariqꝫ non timetis: domino illorum spectante desuper & minitante uindictam: & nescitis cui uestrum crimen utile sit futurum: quod uobis interim laboriosum pestiferumqꝫ & funestum est. Multi se propter filios excusant: & uitio animi uelum pietatis obtenditur. Sic leēna: sic tigris fit enixa ferocior: & animalia mansueta nouæ prolis amor exasperat. Vobis excusatio nulla: uelamē uitij nullum est: ante totius orbis oculos nudi estis digitoqꝫ monstramini populorum omnium cum exprobratiōe mordaci. Ecce uirtutis inquiunt præcones: qui cū de uita æterna deqꝫ animi libertate multa magnifice loquantur: sine causa tamen & temporalibus addicti & auariciæ serui sunt. Re enim uera & si de omnibus dicat: nōīe de uobis tantum sensisse uidetur Dauid ubi ait: Vniuersa uanitas omnis homo uiuens: uerumtamē in imagine pertransit homo: sed & frustra cōturbatur? Et ut rabiem pōtificalis auariciæ tot post sæculis futuram notaret expræssius: Thesaurizat inquit & ignorat cui cōgregabit ea. Hæc utiqꝫ uobis ante alios auari pōtifices dicta sunt. Parentes quidē thesaurizantes filijs & legimus & uidemꝰ: q̄uis sæpe fortuna paternis uotis obstāte qđ alijs partū erat: ad alios deuoluaē: parentū tn̄ intentio nota est: Vestra intētio quænā quæso? qđ agitis? cui thesaurizatis nisi diabolo & angelis eius qui sollicite uos obseruant: numerāt dies & hæreditatem uestrā auidissime præstolanē: gratissima trophea: uestris inscripta nominibus in limine tartari: de manubijs spoliatoꝝ pauperum erecturi? Sed admirans percontabere: cur hodie potius ista q̄ alias: an uel hactenus nos non auaros: uel auariciam uitium non fuisse: uel te nunc primum oculos aperuisse crediderim: qui prius ista nō uideris? Respōdebo admirationi tuæ. Et sciebam uos auaros & auariciā uitium esse: nemo usqꝫ est qui nesciat: & in utrūqꝫ nō nūc primū oculos aperio: sed cū forte nudiustertius uenissem ad te: altaria tua: imo ꝟo altaria dn̄i ꝟtutū: argēto atqꝫ auro & gēmis onusta cōspexi: atqꝫ īsanis fulgoribꝰ ꝑcussus obstupui: & dixi mecū: Ecce noua auariciæ arma: nouū pereūdi genꝰ: Auaricia nobis nostra nō sufficit: nisi auaꝝ q̄ꝫ Christū facimꝰ: & diuos ipsūqꝫ uocamꝰ: in partē prædæqꝫ Iouē (ut Virgilius ait) Vos quidē diuitias male partas iustificasse uideamini: si prædæ rapinarumqꝫ uestrarum pauperem Christum cogitis esse participem: & auro obsidetis inuitum. Non hic placandi numinis modus. An

non legistis apud Senecam: Deos tūc propitios fuisse: cum fictiles fuerūt? Atqui deos nūq̄ propitios fuisse nec esse potuisse certum est: Quomodo eñ propitius alijs esse potest q̄ mi/ serrimus est sibi? Placet igitur non hæc Senecæ sententia: sed uerba: quæ fœliciori materiæ licet inserere: Profecto Christus semper propitius humano generi: sed tunc præsentior fuit: cum fictilis fuit. Nunc aureus atq̄ gēmatus irascitur & preces nostras iustissima indignati/ one non audit: Nō aurum odit ille sed cupidos: quibus optandi quærēdiq̄ nullus est finis: Primi hominum: quod erant aperte profitebantur: quærebant diuitias ut abundarēt: uos quæritis ut ornetis Christum pium opus: si spolijs ille miserorum & non potiꝰ uirtutibus ac deuotione fideliū uellet ornari: & si non fictioni mixta cupiditas: odiosior deo esset. Ani/ maduerti olim tale aliquid in principibus dominisq̄ terrarū: qui omni studio libros quæ/ runt: petunt: rapiunt: mercantur: non litterarum amore quas ignorant: sed auaricia indu/ ctinec animi sed thalami quærentes ornatum: Nec scientiam sed nomen: neq̄ librorꝫ sen/ tētias sed precia cogitātes: Verum his colorata excusatio: licet falsa nō deerit: Dicent enim sobolem se ac posteros cogitare & uerbo quidem nondum natis: aut quod uitæ genus eli/ gant prorsus incertis: ueræ autem auariciæ propriæ atq̄ ignorantiæ bibliotheca congerit: uobis congerendarꝫ opum quis est color? Respondebitis: ut Christi templa farciatis auro.

E

Sed quid Persio dicitis exclamāti: O curuæ in terris animæ & cœlestium inanes: q̄d iuuat hoc: templis uestros īmittere mores? Neue hoc alijs dictum crederetis: audite ut statim ue/ stro nomine uos appellat. Dicite pontifices: in sancto quid facit aurum? Respondete ponti/ fices: uobis enim loquitur. Respondere tot senes uni iuueni: tot theologi uni poetæ: tot chri stiani uni pagano. Quid dicitis? In sancto quid facit aurum? Si respondere negligitis poe/ tæ: an non saltem respondebitis prophetæ: qui non aurum sed alia quædā a uobis orna/ menta templorum exigit? Apud Malachiam legitis: Filiꝰ honorat patrem: & seruus domi/ num suum timebit. Si ergo pater ego sum: ubi est honor meus? & si dominus ego sum: ubi est timor meus: dicit dominꝰ exercituum. Et ut noscatis quia uobis dicit: sequitur: Ad uos o sacerdotes qui despicitis nomē meum: Nisi forte quisq̄ est: qui putet ulla unq̄ ætate di/ gnius hoc quæsitum q̄ nunc quæritur. Video quidem ut dixit uulgꝰ auaricia ardere & fa/ teor: nihil excusat: nulla est enim excusatio peccati: sed natorum charitas multiplexq̄ neces/ sitas: & uulgaris ignorantia crimē leuant: Vos uero pōtifices dicite oro: quid sibi uult hæc rabies habendi inter diuitias tam certas? In tanta rerum diuinarum humanarūq̄ noticia: in uita solitaria & cœlibe: & de crastino cogitare prohibita? Illud mihi forte notissimum in/ geretis: Aurum habet ecclesia. Bene si habet: pessime si habetur: Placere possūt diuitiæ ui/ rorum: uiri diuitiarum penitus non placent: qui cum somnū suum dormierint: in manibus suis nihil inuenient. Verior igitur illa responsio: quā percōtationi propriæ Persius ipse sub/ iecit. Cum eñ secundo quæsisset: In sancto quid facit aurū: Intulit: Nempe hoc quod Vene ri donatæ a uirgine pupe. Facessat oro iam tandem aurꝫ templis inutile: & in alia tēpla dei: hoc est in usus hominū egētium cōferatur: Sit Christi charitas: quæ sæculi pompa est. Nec semper sub obtentu deuotionis idolatriæ seruiatē. Nescitis q̄ auaricia est idolorꝫ seruitus?

F

Nulla tot idolis gens abundat: nulli conuenientius dicitur: Cauete a simulacris. Credite mihi pontifices: Aurum potuit Christus habere sed noluit: diues esse potuit dum inter ho/ mines agebat: paupertatē maluit: Corinthijs uasis uti potuit: fictilibꝰ usus est. Nolite pon tifices excusationes friuolas aucupari: aut sub Christi nomine pabulum auariciæ & uestris alimenta furoribus aggregare. Christus uestro auro non eget: nec uestris superstitionibus delectatur: Puri ac nudi cordis est appetēs piorꝫ actuum: honestarꝫ cogitationū & humili/ um uoluntatum: quis inter hæc auro locus? Nolite miseri curare: q̄ superbe sacrificetis: q̄ ornate: q̄ splēdide: sed q̄ pie: q̄ humilit: q̄ caste: q̄ sobrie: Sacrificate quod diruptis uin/ culis liberatori suo Rex propheta sacrificat: hostiam scilicet laudis: & nomen domini inuo cate. Sacrificate inquā sacrificium laudis: sacrificate sacrificium iusticiæ: & sperate nō in au ro: sed in domino? Audite Psalmistam surdi: diebus ac noctibus clamātem: Sacrificiū deo spiritus contribulatus. Quid hic opus est auro? Spiritu opꝰ est: eoq̄ non nisi contribulato: opus est corde: sed cōtrito & humiliato: hoc est sacrificum deo gratum atq̄ homini sine ter/ rarum effossione parabile: submisso & immaculato opus est animo. Contra nec terso: nec rudi auro opus ē. Nescio quid amplius dicam: & uereor uerba iactare: sed si post prophe/ tam: ipsum quoq̄ Persium poetam audire non piget: Videte quid ibidem paganus ho/ mo pontificibus suis dicat: Quin damus id superis de magna quod dare lance: Non

G

H

possit magni Messale lyppa propago. Et ne dubium foret: quid est hoc superis offerendum quod genere atq; opibus superbi: cæci diuitum filij non possunt: Subsecut⁹ exptæssit: Cōpositum ius fasq; animi sanctosq; recessus Mētis: & incoctū generoso pectus honesto. Præclarum uerbum dignumq; quod de Christo dictum esset. Tu Vale: & q̄ fidelibus conuitijs aurem præbe.

Fran. Pet. ad Ioannē Columnæ: se uerū non sectas amare dicentis: Illi etiā per euagationē quandā: oēs res Romanas & uetustate & magnitudine admirabiles describentis: Epl'a LXXXVIII.

A

Eambulabamus Romæ soli: meum quidem obambulandi Peripateticū morem nosti. Placet. Naturæ moribusq; meis aptissimus est: ex opinionibus quædā placent: aliæ autem minime. Non eteū sectas amo sed uera. Itaq; nunc Peripateticus: nunc Stoicus sum: interdum Academicus: sæpe autem nihil horum: quotiens quicq; occurrit apud eos quod ueræ ac beatificæ fidei aduersum suspectum ue sit. Ita eñ philosophorū sectas amare & approbare permittimur: si a ueritate non abhorrēt: si nos a nostro principali proposito non auertūt: Quod ubi forte tēptauerint seu ille sit Plato seu Aristoteles seu Varro seu Cicero: libera contumacia contemnantur omnes atq; calcentur. Nulla disputationum argutia: nulla uerborum lenitas: nulla nominū nos tangat auctoritas: Homines fuerunt: quātum humana inquisitione fieri potuit & noticia rerum docti & eloquio clari & naturali ingenio fœlices: sed supremi & ineffabilis obiecti priuatione miserabiles: & ut qui uiribus suis fiderent: ueramq; lucem non requirerent: cæcorum in morem sæpe lapsi: sæpe ad lapidem offendētes: Itaq; sic illorum miremur ingenia: ut ingenij ueneremur auctorem: Sic illorum compatiamur erroribus: ut nostræ gratiæ gratulemur: & cognoscamus nos gratuito sine ullis meritis honoratos prælatosq; maioribus: ab illo qui arcanum suum qd' sapientibus abscondit: paruulis reuelare dignatus ē. Deniq; sic philosophemur: ut (quod philosophiæ nomen importat) sapientiam amemus: Vera quidem dei sapientia Christus est: ut uere philosophemur ille imprimis amandus nobis atq; colendus est. Sic simus oīa q; ante omnia christiani simus: sic philosophica: sic poetica: sic historias legamus ut semper ad aurem cordis euangeliū Christi sonet: quo uno satis docti ac fœlices: sine quo quāto plura didicerimus: tāto indoctiores atq; miseriores futuri sumus: ad qd' uelut ad summā ueri arcem referenda sunt omnia. Cui tanq; uni litterarum uerarum immobili fundamento tuto superædificat humanus labor: & cui doctrinas alias non aduersas studiose cumulātes minime reprehendendi erimus: Et si enim ad summam rei modicum: forsan ad oblectamētum certe animi: & cultiorem uitæ modum plurimum adiecisse uidebimur. Hæc incidenter quātum locus iste capere uisus ē dixerim. Procedo. Vagabamur pariter in illa urbe tā magna: quæ cum propter spacium uacua uideatur: populum habet immēsum: nec in urbe tātum: sed circa urbem uagabamur: aderatq; per singulos passus qd' linguam atq; animum excitaret: Hic Euādri regia: hic Carmentis ædes: hic Caci spelunca: hic Lupa nutrix: & ruminalis ficus ueriori cognomine Romularis: hic Remi transitus: hic ludi Circenses: hic Sabinarum raptus: hic Capreæ palus & Romulus euanescēs: hic Numæ cum Aegeria colloquium: hic Tergeminorum acies: hic fulmine ictus uictor hostiū artifexq; militiæ Tullus Hostilius: hic rex architector Ancus Marcius: hic discretor ordinum Priscus Tarquinius habitauit: hic Seruio caput arsit: hic carpento insidens atrox Tullia transiuit & scelere suo uicum fecit infamem. Hæc autem sacra uia est: hæc sunt esquiliæ: hic uiminalis: hic quirinalis collis: hic Cælius: hic Marcius cāpus & superbi manibus decussa papauera: hic miserabilis Lucretia ferro incumbens & in mortem fugiens adulter & læsæ pudicitiæ uindex Brutus: hic minax Porsena: & Hetruscus exercitus: & infestus erranti dextræ Mutius: & Tyrāni filius cum libertate concurrens: & hostem urbe depulsum ad inferos sequēs consul: & fractus a tergo uiri fortis pōs Sublicius: & Horatius natās: & Tyberis reuehēs Chloeliā: hic erat Publicolæ nequicq; suspecta domus: hic Quintus arabat dum fieri meruit de aratore dictator: hinc abductus Serrhanus ad cōsulatum uenit: hoc est Ianiculum: hic Auentinus ille sacer mons in quo ter irata patribus plæbs secessit: hic libidinosum tribunal Appij fuit & ferro patris iniuriæ subducta uirginia: & decemuiri luxuriæ dignus finis: hinc Coriolanus armis forte uictur⁹: suorum pietate uict⁹ abscessit: hoc saxū defendit Manli⁹: hic excidit: hic Camill⁹ inhiātes auro gallos subito repulit interuētu: & desperantes ciues amissam patriā ferro docuit recuperare nō auro: hic descendit Curtius armat⁹: hic inuentū sub terra caput hois

Loca urbis romæ memoratu digna

B

C

& imotus terminus: præsagium summo & stabili imperio fuere: hic fallax uirgo armis ob/
ruta & suis circumuenta fallacijs: hæc Tarpeia arx & Romani populi census toto orbe col/
lectus: hic anser argēteus: hic custos armoꝝ Ianus: hoc Statoris: hoc Feretrij Iouis templū:
hæc fuerat cella Iouis: hæc domus omniū triumphoꝝ: huc compulsus est Perses: hinc repul
sus est Hānibal: hinc impulsus est Iugurtha (ut quidam opinant̄) alij uero in carcere illum
necant: hic triumphauit Cæsar: hic perijt: hoc Augustus in templo reges affusos & tributa/
rium orbem uidit: hic Pompeij arcus: hæc porticus: hoc Marij cimbꝝ fuit: hæc Traiani co/
lumna: ubi ille unus omniū imperatoꝝ (ut ait Eusebius) intra urbem est sepultus: hic eius/
dem pons qui sancti Petri nomen inuenit: & Hadriani moles: cui ipse quoq; subiectus est
(quod sancti Angeli castꝝ uocant) hoc est saxum miræ magnitudinis æneisq; leonibus in/
nixum: diuis Imperatoribus sacꝝ: cuiꝰ in uertice Iulij Cæsaris ossa quiescere fama est: hæc
telluris ædes: hæc fortunæ domus: hoc templum pacis: aduētu uere pacifici regis euersum:
hoc opus Agrippæ quod falsoꝝ deoꝝ matri: ueri dei mater eripuit: hic uinxit nonis Au/
gusti: hinc riuus olei fluxit in Tyberim: hinc (ut fama est) monstrante Sibylla: senex Augu/
stus Christū uidit infantem: hæc Neronis insolentia & in ædificijs feruens luxus: hæc au/
gusta domus uia flāminea ubi sepulchꝝ ipsius domini quidam tradunt: hæc Antonini co/
lumna: hoc eiusdem proximū Appiæ palatiū: hoc Seueri Afri septiçonium: quā tu sedem
solis uocas: sed meum nomen in historijs scriptū lego: hoc Praxitelis Phidiæq; extans in la
pide tot iam sæculis de ingenio & arte dictamen: hic Christus profugo uicario fuit obuius:
hic Petrus in crucem actus: hic truncatus est Paulus: hic assatus Laurentius: hic sepultus
uenienti Stephano locum fecit: hic spreuit feruens oleum Ioannes: hic Agnes post obitum
uiuens: suos flere prohibuit: hic Siluester latuit: hic lepram deposuit Constātinus: hic glo/
riosam Calixtus exercuit libicinā. Sed quo pergo? Possū ne tibi in hac parua papyro Ro/
mam designare? Profecto si possim: non oportet. Nosti omnia: nō quia Romanus ciuis: sed
quia talium imprimis reꝝ curiosissimus ab adolescētia fuisti. Qui em̄ hodie magis ignari
reꝝ Romanarū sunt: q̄ Romani ciues? Inuitus dico. Nusq̄ minus Roma cognoscitur q̄
Romæ: Qua in re nō ignorantiam solam fleo: quāq̄ quid ignorantia peius est: sed uirtutū
fugam exiliumq; multaꝝ. Quis em̄ dubitare potest quin ilico surrectura sit si cœpit se Ro/
ma cognoscere? Sed hæc alteriꝰ temporis est querela. Solebamꝰ ergo post fatigationē: quā
nobis immēsa urbs ambita pepererat: sæpius ad thermas diocletianas subsistere: nōnūq̄
ꝓ sup testudinē illiꝰ magnificentissimæ olim domus ascendere: q; & aer salutaris & ꝓspe/
ctus liber & silentium: ac uotiua solitudo nusq̄ magis. Ibi de negocijs nihil omnino: nihil
de re familiari: nihilq; de republica: quā semel fleuisse satis ē: & euntibꝰ per mœnia fractæ
urbis & illic sedentibus: ruinaꝝ fragmenta sub oculis erant. Quid ergo? Multus de histori/
is sermo erat: quas ita partiti uidebamur: ut ī nouis tu: in antiquis ego uiderer expertior:
& dicant̄ antiquæ quæcūq; ante celebratū Romæ & ueteratū Romanis principibus Chri/
sti nomen: Nouæ aūt ex illo usq; ad hāc ætatē. Multus quoq; de ea parte philosophiæ quæ
mores instruit hinc nacta cognomen: Interdum uero de artibus & de eaꝝ auctoribus atq;
principijs. Itaq; die quodā dū in eam mentionē incidissemus: flagitasti ut dicerem explicite
unde putarē liberales & unde mœchanicas initiū habuisse: qđ carptim ex me audieras. Fe/
ciqꝫ iubebas haud duriter: q; hora diei & uacuitas inutiliū curaꝝ & ipse locꝰ hortabat̄ ut
sermonē longiusculū ordirer: & atentio tua rem tibi admodū placere indicio erat: Testatus
sum tamen me nihil nouū: nihil fere meū dicere: imo uero nihil alienū: Oīa em̄ undecūq; di/
dicimus nostra sunt: nisi forsan abstulerit ea nobis obliuio. Quæris nūc ut qđ illo die dixi
repetam ac litteris mandem. Multa fateor dixi quæ si nō mutatis uerbis dicere cupiam: nō
possim. Redde mihi illum locū: illud ocium: illam diem: illam attentionē tuam: illā ingenij
mei uenam: potero quod unq̄ potui. Sed mutata sunt oīa: locus abest: dies abijt: ocium
perijt: pro facie tua mutas litteras aspicio: Ingenio meo relictaꝝ a tergo reꝝ fragor officit:
qui adhuc in auribus meis tonat: q̄uis ob hoc ipsum imprimis inde diffugerim: ut tibi liber/
rius responderem: parebo tamen ut potero. Possem te ad antiquos & ad modernos mitte/
re a quibus quod poscis acciperes: sed ne ita meꝫ liberem prouidisti: dum rogas ut dicam me/
is uerbis quicquid id est: qđ (ut ais) tibi omnia ex ore meo cum gratius: tum clarius sonēt:
Gratiam habeo siue ita se res habet: siue ita ut accendas animū dicis. Accipe igitur qđ tūc
dixi: uerbis forte alijs: sed eadem ꝓfecto sentētia. Veꝝ quid agimꝰ? Nā & nō parua res est:
& epistola hæc abunde creuit: & nondū cœpimus & diei huius extremū est. Vis parumper

D

E

Nihil ignotā/
tia peiꝰ iueniti

F

G

digitis meis atq; oculis tuis parcam? Differamus quæ reſtāt in proximum diem: & laborē & epiſtolam partiamur: nec eadem papyro res diuerſiſſimas inuoluam⁹. Sed quid rurſum cogito? quid ue polliceor tibi diem proximū epiſtolāq; alterā? Nec diei unius opus eſt nec epiſtolare negociū: librū exigit quē non prius aggrediar ſi tamē curis maioribus non retrahor atq; diſturbor: ꝙ in ſolitudinē meam me fortuna reuexerit. Ibi eñ: nō alibi meus ſum: Ibi meus eſt calamus qui nūc paſſim rebellat & recuſat imperiū moleſtiſſimis occupationibus meis fractus. Ita ille qui ex ocio meo iuge negociū habet: ex negocio ſibi ociū quærit: & quaſi impius ſeruus accōtumax domini laborē in requiē ſuā trahit. Vbi uero primū fines meos attigero ſuū ipſe iugum ſubeat cogā: & de eo qđ quæris ſeorſum ſingulari libro quid aliorū ſcriptis: quid meis coniecturis aſſequor ſcribā. Sane ut familiares ep̄las ludens: & in ipſo maxime uiarū diſcurſu: tumultuq; rerū ſcribere ſoleo: ſic ad ſcribendum libros ſolitaria quiete dulciq; ocio & magno nec interrupto ſilentio opus eſt. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: nec ſenectutē nec paupertatē nec morbos magnifaciēdos eē exhortātis: cū ſenect⁹ uenerabilis: paupertas aūt ſalutaris ad beatam uitam ſit: morbos etiam aliquando cohibendis uitijs aptiſſimos eſſe diſputantis: Epiſtola LXXXIX.

A

Na mihi tecum lis eſt: cū cæterarū rerū omniū ſit tanta concordia: Nimis es querulus: nimis indulges tibi: fortē propriā deflere: miſerari res tuas: excuſare teipſū: accuſare fortunā: deniq; nimis molliter humana toleras cum ſis homo. Mouit mihi fateor lachrymas epiſtolæ tuæ principiū: quid eñ occultare cogitem affect⁹ meos & ubi conſtantiam tuā requito: illic propriā diſſimulare molliciem? Certe ubi te lætum eſſe iubeo mœſtū me fuiſſe non inficior. Sed eſt qđ mihi interblādiar: Honeſtiores lachrymæ ſunt in alienis calamitatibus ꝙ in noſtris: quāq; uſq; adeo ſint noſtra cōmunia: ut nil proprie alienum dici poſſit ab altero qđ alterius noſtrū ſit. Idq; non modo in tanta amicitia: ſed ne in cōmuni etiā ſocietate hoīm dici poſſe Satyricus ait. Vbi uiro bono nullū alienū malum: & humano generi pietatis ad indiciū datas a natura lachrymas docet: Qđ tāto ante Comicus dixerat: Homo ſum: humani a me nihil alienū puto. Eñuero licet id uerū eſſe: nō negē tamen haud dubie in hoc publico diligendi debito: gradus ſunt: quibus ex ampliſſima (ut ita dixerim) humanitatis area cognationis amicitiæq; redigimur in anguſtū: & uniuerſalis amor omniū ſingulari quadā charitate paucorū ac beniuolētia coartať. Sed qđ rurſus occultē tibi quod ſequitur? Vt lachrymas epiſtolæ principiū: ſic riſum mihi finis mouit. Aduerſa ſunt inquies: Scio: licet interdū uno de fonte prodeant: riſus & lachrymæ. Non min⁹ forſitan mœſtus erat Democritus qui perpetuo riſu pulmonē agitare ſolebat (ut ait ille) ꝙ madēs perpetuo lachrymarū rore Diogenes. Nec lætior Hannibal in calamitate patriæ ſolus ridens ꝙ populus qui lugebat. Sicut ex diuerſo ſi Lucano credimus: nō mœſtior ī morte generi flēs Cæſar: ꝙ exercitus qui plaudebat. Sed ad te reuertor. Prima igiť epiſtolæ tuæ pars id egit: ut multarū ac prope oīm congeriem erumnarū uni tibi incubuiſſe diceres: ſicut miſerabili: ſic magnifico quidē ſtilo legens lachrymas nō tenui: & tuarū lituris (ut dixeras) lachrymarū nouas addidi. Neſcio eñ quomodo caſus ſuos uiriliter ꝙ muliebriter lamentantem uirū profundius miſeramur. Proſequebar intentus aīo atq; oculis: & ipſa ſtili dulcedo blandiebatur ut legerem: ꝙuis longiuſcula epiſtola eſſet. Ecce aūt dum cætera humētibus oculis perlegiſſem: expectans quid inſolite & tantis querelis æque miſeriæ patereris: totam malorū ſummā tribus in finē aut quattuor uerbis īcluſeras: eſſe te Tybure ſenē: pauperem: podagricū. Quibus in malis ferre te illud ægerrime qđ tibi noſtræ ſpes ablata præſentiæ uidereť. Neq; eñ te morbo uinctū loco moueri poſſe: neq; auſurū de tam longinquo ad te amicum euocare: occupationū ſuarū nō ignotis tibi ponderibus irretitum: hoc flebilē epiſtolam fine concludis. Hic fateor riſi. Et quid: dixerit quiſpiam: pauca hæc tibi uideťur an leuia? Neutrū quidem: ſed ſunt adeo uulgaria omniūq; cōmunia: ut pene inhumanū ſit penituſq; ridiculū: talibus incōmodis indignari hoīem uel mirari. Quis eñ (ut a primis ordiar) quis hominū unq; uixit qui non uiuēdo ſenuerit? Priſcos illos patres multis ſæculis ꝓtendiſſe uitæ ſpaciū legimus: Nunquid tandē & ſenuiſſe non legimus? Mitto illos qui in mundi primordio memoranť: quos uelut in ipſius ſæculi iuuenta æditos in lucem: uegetiores atq; uiuaciores fuiſſe: ac prope ad milleſimū uitæ annū ꝑueniſſe confirmāt: ſed eoſdem licet ſerius: tamen ſenuiſſe non negant. Hos inquā omitto de quorū ætatibus magna inter

Eodē e fonte riſū & lachrymas prodire

B

Oēs mortales ſeneſcere

C

magnos solet esse contentio: quæ præsentis nostri propositi non est. Ad illos uenio quibus ut minus mira: sic sensibus nostris accõmodatior est ætas. Senuit Abraham: senuit Isaac: senuit Iacob. De quorum primo scriptum ẽ: Erat autem Abraham senex dierumq; multorum. Et item: Deficiẽs mortuus est in senectute bona, pue[ct]æq; ætatis & plenus dierũ. De secundo: Senuit autem Isaac & caligauerunt oculi eius & uidere non poterat. Et rursum: Cõsumptusq; ætate mortuus est & appositus populo senex & plenus dierũ. De tertio: Oculi Israel caligabant præ nimia senectute: & clare uidere non poterant. Audis ecce nec senectutem modo: sed oculorũ quoq; caliginem ac defectum. Moyses fortasse robustior: de quo cum centum uiginti esset annorũ & moreretur ita legimus: Non caligauit oculus eius: nec dentes illius moti sunt. Nunquid ideo tamen non senuerat: quia solidior senex esset? Cuius successor Iosue bellator insignis qui tot regea occidit: tot populos strauit: senio obstare non potuit quin audiret dominũ dicentem sibi: Senuisti & longæuus es: Et ipse congregato populo diceret ad eos: Ego senui: & progressioris ætatis sum. Ille uir cuius uoci deus paruit: quando inaudita fiducia: soli ac lunæ præcepit ut starent: & steterunt: Nunquid illum fugacissimæ diem uitæ cõtinere potuit ne properaret: aut obuiam senectutem retardaret? Quid Dauid rex? Nõne & ipse senuerat: habebatq; ætatis plurimos dies: cumq; operiretur uestibus nõ calefiebat? Is cuius & inter homines & erga deum tantus ardor fuerat breui adeo refrixerat senectute ut accubantis puellæ patrocinio uteretur. Qui de seipso loquens: Iunior fui inquit: Et confestim addidit: Etenim senui. Habes cui forte dierũ numerũ inuideas: at nõ perpetuam iuuentutem. Omne quod est ortum necesse est: aut immaturũ occidat aut senescat mox mansurum. In sæcularibus historijs: non æquam humanæ uitæ mensuram inuenies: & si quid ibi tale deprehenderis: irrisui e nõnunq̃ potius q̃ historice dictum scito. Quippe supra Ninum Assyriorũ regem: qui Abrahæ cõtemporaneus uidetur: de excellẽti rerum gestarum memoria (ut Macrobio placet) Ne græca quidem extat historia: Om̃es igit historici qui longissime retrocedunt: a Nino initium scribendi faciunt: multisq; post illum temporibus nostrorũ senum incipimus exempla colligere. Itaq; minime mirandum putãt quidam: Nam alij litigant (ut dixi) si senescente iam mundo & uita breuior & fragiliora sunt corpora: & apud exteros quidem & pauca de multis: sed illustriora pstringam. Diutissime uixit Nestor: qui (ut scriptum ẽ) tertiam iam ætatem hominum uiuebat. Diu Hiero Syracusius. Diu etiam Masanissa Numidarũ rex: quorũ alter nonagesimũ annũ attigit: alter excessit. Laudata Solonis: nec illaudata Sophoclis senectus: quorũ primus nunq̃ intermisso studio semperq; aliquid addiscens senuit. Secundus morti proximus: nobilissimã Tragœdiam ea quidem scripsit ætate: qua uix sui compotes esse solent qui ad uitam illam uenit. Isocrates orator eadem prope ætate: quarto scilicet & nonagesimo uitæ anno cum uolumẽ eximium ædidisset: quinq; annos superuixit: seram uoluptatem sui operis pcepturus. Homeri non tantum senectutem: sed & oculorũ cæcitatem lego: sed an senectus: an alia cæcitatis causa fuit nescio an tu legeris: mihi eñ non occurrit. Qualem autem & q̃ iucundam credimus Homericam senectutem: oĩbus suis accumulatam & instructam curis: quarũ parvæ reliquiæ post annorũ millia tanta me dulcedine afficiunt atq; perfundunt: Puto idẽ alijs accidere: ut sæpe mearũ ĩmemor curarũ oblitusq; præsẽtium malorũ: totus in illius cæci senis memoria conquiescam. Carneades ad nonagesimũ: Cleantes ad undecentesimũ: Gorgias Leontinus ad centesimũ ac septimũ uitæ annũ tranquilla senectute peruenit. Chrysippus nono ac trigesimo anno cœptum miri opus acuminis: octuagesimo moriens reliquit. Qua ætate Simonides in carminũ se certamen descendisse cõmemorat. Aetate prouectum Socratem legimus: & ibat ulterius: nisi uenenatus obstitisset calix. Cuius præclarissimus illle discipulus Plato: uno & octoginta annis expletis: eodem ipso natalis sui die obijt: & in eo ipso cui diutissime animũ intenderat exercitio litterarum. Cuius discipulus Aristoteles nõ nisi ad tertium & sexagesimum accessit: Quem periculosum numerũ annorũ & humano generi ad morte uel insigni calamitate terribilem ferunt: Et cur ita sit rationes quidam: alij obseruationem solam experientiæ longioris afferunt: Vtrunq; sane quid uirium habeat: ipsi qui attulere discutiant: hunc (si uera memorãt) uitæ scopulum humanæ: ne transire posset noster Cicero: non senectute sua: sed Antonij crudeli ac nefario imperio effectum est. Et quoniam ad nostros obuio Cicerone peruentum est. Venerabilis apud nos Romani regis Numæ Pompilij senectus: sed uenerabilior Catonis: Camilli: Fabij: Metelli ac Valerij Coruini: quorũ fere omnium una est ætas centum anni. Appij quoq; illius cæci: de cuius cæcita

te omnium ciuium oculi & uniuersa respublica cõsilium expectabant. Gloriosissime senuit Augustus: Pompeius infœlicius: Verũ non de fortuna: sed de ætate hic agitur. Certe Augustus ipse omnium maximus ac potentissimus monarcha: post inceptum (ut quibusdam placet & qđ nemo negat) diutissime summaq; cũ pace gubernatum imperiũ inter multas Romanorum lachrymas: interq; castissimæ coniugis amplexus: sexto ac septuagesimo ætatis anno placida morte subtractus est. Eandem metham tenuit Augustinus: ut nomine: sic uitæ termino imitatus Augustum. Hieronymus uero uiuacior fuit. Origenes ad septuagesimum uitæ annũ uenit. Tertiũ & sexagesimũ Bernardus impleuit. De Ambrosio Gregorioq; non ita compertum teneo: Omnes tamen ꝑculdubio senuerunt: prouidente illo: apđ quem fons uitæ est: ne hi parũ uiuerẽt quorũ uita multum profutura erat ecclesiæ. Ad octogesimum annum uenit Asinius Pollio. Marcus Varro uiuendo & scribendo: sæculi unius

H

sortitus est spatiũ. Multa de sua senectute locutus est Seneca senex: aliquãto senior futurus nisi ferox discipulꝰ uetuisset. Permitte mihi oro te indulgentissime pater: Permitte mihi ut narrationem quæ ualde animũ meum præmit huic loco inferam te fauente & senectutis adhuc unicum exemplum: humile quidem ac recens: sed honestum & cui mihi dulcis ac ueneranda recordatio est: tot gloriosorũ senum illustribus exemplis adijciam: nunq̃ id si apud alium loquerer ausurus. Fuit mihi proauus paternus: uir sanctissimus & ingenio quãtum sine cultura litterarũ fieri potuit clarissimo: usq; adeo: ut eum non tantum de re familiari: de negocio: de cõtractu: de natorum nuptijs: uicini: aut de republica magistratus: quod de Appio cæco traditum accepimus: sed de rebus etiam altissimis & ad philosophiam spectantibus litterati homines: præsentes absentesq; consulerent: omnesq; in illius responsis & æquitatem iudicij & acumen ingenij mirarentur. Viro nomen fuit Garcius: his modis eaq; pietate prædito: ut ad consecrandam uiri memoriam nihil ei præter promotoris auxilium defuerit. Nuper me iam adolescentiam egresso: multi supererant de illo mirabilia narrantes: quæ sponte prætereo: hoc ipsum non dicturus: nisi ne fastidires exemplum. Is ergo post innocue ac fœliciter actam uitam (ut audiebam senes nostros dicere) quarto ac centesimo ætatis anno: ipso etiam ut Plato natalis sui die: sed trium & uiginti annorũ spacio uiuacior q̃ Plato: & præterea eodem in thalamo in quo natus fuerat: longe ante prædicta multis trãsitus sui hora: in gremio filiorum ac nepotũ nulla corporis aut animi molestia: nil nisi de deo & de uirtutibus loquens interloquendum quodãmodo consopitus ẽ: quod ex eius ore sonuit extremum illud Dauiticum fuisse ferunt: In pace in idipsum dormiam & requiescam.

I

Quibus uix uerbis explicitis quiescens: obdormiuit in pace. Gratias tibi pater amantissime quod me hactenus passus es proaui mei memoriam repetere: & nomen eius his ad te litterulis occulere: quod nescio an usq; dignius q̃ inter egregios senes collocãdum esset. Sed quid ago? Breuis cõsolatio in longam historiam uersa est. Dabis autem ueniam si scias quanta cũ delectatione uersatus sum cum his optimis atq; lectissimis senibus: quibus te iam nunc meq; non multo post asscriptos cupio: & si cæteris in rebus impares: at æquanimitate & patientia saltem pares. Ne enim me propositi prorsus oblitum putes: Quis ægre ferat se senem fieri: dum tales uiros senes factos esse meminerit? Immo uero quis non magno cum gaudio participet sortem beatissimorũ hominum: & alacri animo cõmunem sibi cũ talibus excipiat senectutem? Quis enim horum: seu quis omnino hominũ diu uixit: & non senuit: cuius longam uitam legimus non in senium desinentem? At nos uoto contrario: secumq; pugnante: diu ĩmo semper uiuere cupimus nunq̃ senescere: nunq̃ interire. Scio aũt quid responsurus es horum te omnium non ignarum: Illud dolere: ꝙ ante tempus senueris: cõmunis omnium senescentium querela. Et Numa Pompilius cuius supra mentionẽ

K

feci: prima ætate canus fuit: & Virgilius poeta. Tota ætas nostra his lamẽtis abundat. Ego ipse non tam queri soleo q̃ mirari ꝙ canos aliquot ante uigesimum quintum annum habui: cum illud non exciderit: quod genitor quondam meus in reliquis neq; me sanior neq; ualidior: quia post quinquagesimum ætatis suæ annum consulto speculo supra uerticem sibi unũ forte capillum ambigua canicie albescentẽ uiderat: plenus stuporis & querelarũ: totã nõ modo familiam sed uiciniã excitauit. Hoc est quod æuum nostrũ dolet: hoc quod iuuentus nostra conqueritur: multũ breui tp̃e uariasse: uiuẽdi senescendiq; modũ: e quibus forte secundũ fatear: primum negem. Senescunt solito citius: nec id forsan usq;quaq; uerum est: sed quod incunctanter affirmem solito citius canescunt: siue id latens causa siue curarũ multitudo efficit. Profecto enim nostri maiores melioribꝰ; nos pluribus curis inuoluimur. Ni-

hil est autem quod magis præcipitet iuuētæ florē q̄ curarum anxietas & labor animi. Cæterum uitæ modus nisi eum casus aut culpa præsecuerit: idem prope modum pmanet: qui Psalmographo præscriptus est carmine. Sed quoniam tua me religiosa modestia certum facit: non te canos conqueri: quos potius amplecti: & si intempestiui essent: ac gaudere nō dubito si quod Stiliconi suo Claudianus attribuit: Vultus factura uerendos: canicies festina uenit: Verū alia quædam senectutis incōmoda lamētari: quæ plura apud alios: apd' Tullium sunt quattuor: Imminutio uirium: auocatio a rebus gerendis: ademptio uoluptatū: mortisq̧ uicinitas. Multa quidem hoc loco i tuam cōsolationē dici possent: sed rem a Tullio ex intētione tractatam retricare temeritas. Habes eius de senectute librum: qui inscribitur Cato maior: quo lecto nihil erit quod requiras amplius (ut reor) nihilq̧ quod non modo molestam: sed non plane gratissimam senectutem faciat tibi. Nam quātū ad celeritatem anticipatumq̧ tempus attinet: hoc unū dixerim: Sicut em̄ ubicunq̧ mors occurrit: senect' est nostra (quod doctissimis uiris placet): sic ubiuis debilitas corporis affuerit: senect' nostra est. Nā ut uitæ terminus est mors: sic floridæ ualidæq̧ iuuentæ terminus est quādocūq̧ incidens māsura debilitas. Siue igitur totius: siue robustioris uitæ finis dici senectus debet: qualibet ætatis parte se offerat: datum tempus impleuim' & legitima est senectus. De paupertate quid putas dicā? Quis nō est pauper: nisi qui nihil cupit? Hi qui ditissimi uidētur: eo cæteris pauperiores sunt quo pluribus egēt: cum necessariis egere ea demum sit paupertas. At isti procul a uero falsis opinionibus acti: sibi necessaria fecerūt: quæ apud minus insanos uoluptuosa quidem: apud sanos uero superuacua: postremo autē apud doctos damnosa etiam atq̧ omni studio fugiēda sunt. Vere itaq̧ sunt omnium pauperrimi: innumerabilium egeni: & uel assecutione rerum optatarum accendentes indigentiam uel expectatione torquentes. Nec sum nescius quid ad ista respondeant. Cōtemni paupertatem aliquāto difficilius re q̄ uerbo. Non obluctor: dura res est fateor: sed dii boni q̄ tuta: q̄ secura: q̄ expedita: q̄ libera: q̄ deniq̧ si amare illam in animū duxerimus iucunda. Sed desinamus paupertatem laudare & amare diuitias: & reuera quotus hominū inuenitur: qui cum paupertatem ualde laudauerit: laudatam tota intentione non fugiat? Victa erit & in æternum ab animis hominū relegata: uel potius extincta cupiditas: si quot laudatores habet paupertas: totidem habeat amatores: Habebit autem multo plures si īnotescere cœperit quid boni habeat: quid quietis ac fœlicitatis adducat. Hactenus tamen ut ætate lucani erat munus dei est: nondum mortalibus intellectum nisi admodū raris: In quibus sunt exempla illa clarissima. Valerius: Cincinnatus: Curius: Fabritius: Regulus: non diutius q̄ dum legūtur: audiuntur ue: & tunc quoq̧ non nisi superficietenus: animos cæcos auaricia & cupiditate tangentia. Sed multo maxime sacratissimi senes nostri qui circūierunt orbem terrarū: ueritatem ingerendo pectoribus hominū: in fame & nuditate lætissimi: uictisq̧ & calcatis necessitatibus triumphantes; quorū nudis pedibus non erat tellus digna calcari. Aude te ipsum talibus exemplis inserere: Aude hospes contemnere opes: Non fortuito neq̧ indeliberate: Aude inquā plures ad cōtemptum uitæ & ad effundendū proprium sanguinē: proficiendasq̧ animas q̄ ad cōtemnēdas diuitias fuere magnanimi: Aude igitur & tu hospes qui non habes hic mansuram stationem: deponere sarcinam libertatis amatoribus importunam: tanto tutior ad patriam peruenturus: quāto expeditior incesseris: Aude inquā cōtemnere opes: & quod sequitur: te quoq̧ dignum finge deo. Quis em̄ dubitet opes potētiamq̧ contemnere: dum meminerit (ut sileam cæteros) Christi sacram atq̧ humilem paupertatem: præcipue si huic cogitatio illa successerit: quantū calamitatum: quantū ue discriminum iste omnibus uotis exoptatæ expetitæq̧ diuitiæ secū ferāt? Certe Salomō is qui apd' Hebræos sapiens habetur: ut Lycurg' apud Lacedæmonios: Solon apud Athenieses: Cato uel Lælius apud nostros: Nō diuitias neq̧ paupertatem optat adeo: superbiendi scilicet desperandiq̧ materiā. Quid ergo? Tātū uictui meo tribue inquit necessaria. Quē secutus Apostolus: Habētes uictum inquit & quibus tegamur: his contenti simus. At nos nō modo diuitias optamus: sed in his ipsis nihil magis appetimus q̄ quod nocet: luxum scilicet & excessum. Quid enim oro te: quid est in auaricia quod delectet? Nempe nil aliud q̄ quærēdi labor: q̄ seruandi pauor: nil inquā aliud q̄ timere ruinas: incēdia: rapinas: domesticos & externos fures: Ad extremum mures ac tineas: Esse semper occupato animo ac mœsto: Oēs curas ipsumq̧ cor uiuentis in auro sepelire: cum sit scriptum: Vbi thesaurus tuus: ibi cor tuum. Vere ergo misera est magni custodia census. Sed hæc nobis accidunt nescientibus (ut

Quattuor esse quæ tristē senectā reddant

L

Quis iure dici possit paup

M

N

Nihil auariciæ inest nisi quærendi labor & seruādi pauor

ait Flaccus) Quid ualeat nūmus quē præbeat usum. Sic affectis si honestus diuitiarū mo/
dus accesserit: paupertas dura uidebitur. Sūt sine ulla difficultate fortunæ: Illi duo diuiti/
arum gradus a Seneca descripti: habere quod necesse est: habere qđ sat est. Accedat & ter/
tius: quod abunde est: & quartus accrescat: quod multum est: nihil actum putabit donec
ad id anhelando & æstuando peruenerimus: quod nimium est. Ita nisi nocere cœperint: nisi
causas miseriarum & laborum & forsitan festinatæ mortis attulerint: diuitiæ non erunt. Sed
quid rursus ago qui tibi aduersus paupertatem arma cōquiro? Quæcūq; de hac re nō tā/
tum dici: sed cogitari possūt nota sunt tibi. Vnum erat in animo præter uulgata hæc quod

O

tibi nō subtraham: Equidē: ut euacuatio prægrauato corpori: sic tibi necessaria est paup/
tas. Tergiuersentur licet (ut audio) quidam ex uestris & cauillentur: paupertatem tamē uel
expresse uel tacite nouisti: Bene habet: tu illam fugiebas: illa te sequit. Iam quæ attigit ar/
ripuitq; uotis optanda necessitas: quæ te cogat implere quod debeas. Christi seruus es: scis
quid illi conueneris: sile: patientiam habe: nō te possum æquis auribus audire. Perinde mi/
hi paupertatem defles: quasi nescias nudum te intrasse in hanc uitam: nudum egressurum:
& quasi nō paupertatem Christi: sed Crœsi diuitias sis professus: Crede mihi pater: paup/

Pauptas multis utilis fuit

tas sæpe multis utilis ad salutem fuit: nulli unq; inutilis: nisi his qui eam impatientia & la/
mentis exasperant. Tibi quidem adeo non tantū utilis sed necessaria & salutaris est. Vt si/
ne illa neq; saluus esse: neq; creatori tuo potueris pacta seruare. Hæc in præsens de honesta
& sobria paupertate perstrixerim. Illa em̄ importuna & sordida quæ turpis ægestas apud

P

poetam dicitur: Deo gratias: te nō tāgit: ad quam leniendam maioris eloquentiæ uiribus
opus esset. Iam hinc ad podagræ remedia ueniendum est. O si quis eo morbo tentus: i hāc
epistolæ partem forte oculos coniecerit: quā putas spem concipiet fomenti cuiuspiam: aut
pulueris: aut lenitiuum cuiuscūq; consilij: desinat ex me talia sperare: Volo labori suo par/
cere si ex his litteris hoc sperat ulterius non legat: huius enim generis remedia: medicorum
eruditiores magna ex parte desperant. Reliquos si cōsulas: nihil homini diuiti desperādū:
nihil inopi sperandum dicent: cum tamen sæpius diuitum domos hæc pestis inhabitet. Si
hos igitur audire uolueris: præstabunt tibi ut inter angustias præsentium dolorum & futuræ
sanitatis spem semper ligatus ulules: semper oleo tristiciæ unctus atq; unguentis madidus
ingemiscas: Ego uero te siccum solutumq; ac liberum dolere maluerim: dieta exercitio labo/
ribus: aduersus nouum hostem solidare corpusculū: hac in re nihil a medicis sperare præter
uerba: si quid aduersus podagram auxilij est: totum a paupertate: uel si id frustra sit ab ani/

Podagrici morbi remedia

mi moderatione poscēdum: podagræ medicina optima paupertas est: seu illam necessitas:
seu uoluntas attulerit: Vltimam hanc frugalitatem uocant: quā definiunt uoluntariā pau/
pertatem. De his autem alia ad te olim epistola satis dixisse uideor: quando nondū ad me
nisi podagræ solius fama peruenerat: si unū quod tunc me latebat illis addidero: Credere

Q

me diuinitus permissum: ut podagræ paupertas accesserit: ut sicut ex quibusdam ueneno/
sis animantibus fit remedium ueneni: & sicut apes ex quibusdam herbis amarioribus dul/
cissima mella conficiunt: ita tu malis tuis: nōn aliunde q̄ ex tuis malis possis conflare reme/

Romani alias gētes patiētia superarunt

dia. Et de pauptate quidem remedioq; qđ illa secū habet hactenus. De animi autē mode/
ratione patientiaq; longior sermo est: auctoritatibus: rationibus & exemplis instructus: Hic
occurrit Marius: hic Marcus Attilius: hic integræ Romanæ legiones: Nulla enim gens in
hac gloria par est: Hic ex alio genere hominū Possidonius: Anaxarchus: & quo uilius: eo
nisi fallor efficacius exemplum. Seruus Afer ultor domini a Tito Liuio relatus: qui tormē/
tis laceratus: non modo nō ingemuit sed superante lætitia dolores: speciem quoq; præbu/
it ridentis. Innumerabilia sunt id genus: e quibus non modo epistolā impleas: sed librum: Ve/
rumtamen ut dixi: post Ciceronem: uerecundū modestumq; silentiū uidetur. Est secunda
illius inter Tusculanas disputationes liber: quem sæpe salubrem in meis doloribus exper/
tus: aliquot insignes uiros: audiui de libri illius efficacia similia memorantes. Illum tibi fa/
miliarem facias uelim: Illum in manibus habeas: quotiens notis indicijs: aduentare poda/
gricū senseris dolorem: Quāq; est alia multo dulcior multoq; suauior & docto ac religioso
uiro dignior medicina: In omnibus laboribus ac doloribus nostris: quibus carere nequit ui/

R

ta mortalis: meminisse laborum ac dolorum: quos pro nobis Christus pertulit: meminisse uul/
nerum: quibus uulnera nostra sanata nosq; periculo sempiternæ mortis erepti sumus: me/
minisse clauorum ac lanceæ preciosissimiq; sanguinis: quo lauacro sordibus ablutis recrea/
ti & clæmēter admoniti sumus temporales alto animo calcare molestias: nihilq; nisi æter/

næ damnationis & pœnarum immortalium supplicia formidare. Illud insuper meminisse profuerit:nō modo Christum cui propter deitatem suam: propter incomparabilem gloriā inaccessibilemq́ potentiam:omnia prona erant atq́ facilia:sed candidatum quoq́ quē uocant martyrū exercitum:multosq́ ut nos sumus mortales homines:&(quod miraculi clarioris est)nō modo uiros fortes:sed sæpe etiam mulierculas ac puellas diuino spiritu afflatas illa pertulisse: in quorū comparatione quicquid pateris quies atq́ solaciū dici possit. Trita hæc:& tibi imprimis professionis tuæ debito notissima:ideoq́ diutius non insisto:ad secretiora festinās. Est remedij genus:quod tu forte non cogitas:quod cum legēti mihi litteras tuas subito occurrisset:risum mouit(ut dixi)Nolo autem indigneris: me quod ī meis sæpe soleo:in tuis malis etiā iocari: Non in doloribus tantum: sed in morte iocari solitos: uiros fortes doctosq́ comperimus: Testes sunt Vespasianus princeps & Socrates philosophus: Patere me in pedum tuorū doloribus idem facere: quāq́ non merus: sed ueritate conditus iocus est meus. Quid enim putas? Recēse pater ab adolescentia cursus tuos & animū stare nescium: uidebis ut frenum equo indomito:sic tibi necessariam podagram. Esset necessaria forsan & mihi ut iam tandem stare loco discerem ac mecum habitare: Tibi tamen procul dubio:ante omnes quos ego noui etiam necessaria est. Isses extra nostræ habitabilis çonæ terminos:transisses oceanum:adisses anthipodas:nullū tibi discurrēdi finem qua polles in reliquis ratio fecisset. Quid multa? Nō alio q̄ podagræ auxilio sisti quibas. Illa tibi frenum stringit iubetq́ cōsistere. Quid ais? Parebis:uelis:nolis. Noli autē iniuriam arbitrari. Nihil cuiq̄ tempestiuius accidit: nihil unq̄ oportunius. Fluitantem carinam magister puppis fune uel ancoris regit:& tibi prope terram unde primū in altū es euectus ancora iacta est: Permisit tibi tua sors uagam ac laboriosam iuuētutem: nec senectuti daturus ferias uidebaris:Podagræ beneficio quiescet. Vagum & instabile iumentum cautus pastor alligat: ubi discursu uetito quiescendi pascendiq́ fit facultas. Agnosce pastoris tui prouidentiam:

S

Non te in Perside:non in Arabia uel Aegypto: ubi uelut in suburbano uagabaris tuo: sed in patriam integro membrorū obsequio reuersum:post peregrinationes īnumeras: &(si te noui) nunq̄ tuo iudicio desituras uberrimis & amœnissimis alligauit in pascuis. Ad cumulum enim gratiæ cœlestis accedit q̄ non te Romæ clausit ubi & proprijs & familiæ tuæ titulis es clarior:q̄ quieti tuæ expedit. Sed nec ꝓcul & extra prospectū dilectæ urbis amouit. Quid ergo? Tybur tuo senili ocio deputatum ē:prouisumq́ ne fugias: Doles & nō po

T

tius deo gratias agis: qui te tot terrestribus maritimisq́ periculis:totq́ tam longis anfractibus ereptum hac demum uoluit consistere terra (ut ait Maro) Vbi scilicet animæ simul & corporis alimenta non desint: libri tui:feruor tuus:ingenium tuum & purissimi aeris & nitidissimarum species aquarum & pulcherrimæ telluris amœnitas tetricum licet & agrestem animum mulcere queant:ubi semper assit patriæ prædulcis aspectus:amicorum moderata propinquitas:submotis tædijs:absente fastidio: quæ tibi uel immensæ urbis strepitus uel iugis fortasse tot notorū cōuersatio peperisset. Fruere bonis tuis gratanter:æquanimiter:pacifice:melius tibi accidit q̄ putabas:commodiorem toto orbe locum nequiuisses eligere:q̄ quē tua tibi sors obtulit. Sed instabis: Et cur nō inquies sine hac corpis iniuria? Iubes respondere quod sentio: Anim⁹ tuus uinculis egebat. Id nō ad infamiam: sed in partem laudis accipias precor: Quo enim fertilior est ager:eo pluribus abūdat compescēdis extirpandisq́: ut seges utilior coalescat:& sæpe quo generosior atq́ ualidior:eo ferocior est equus & tenacioribus uinculis egens: Esses nunc (ut auguror) in aliquo mundi angulo: Iam Nilū: Iam Indum aut Tanaim transnatares: Iam Rhiphæos montes aut Hercinii saltus dumeta transcenderes: uagus semper & profugus super terram. Occurrit pietas illius qui solus morbos nostros & morborum nostrorum medicamenta cognoscit. Non icirco minus utilia:quoniam amariora sunt. Illa magis ingenua uideri potest:& humanitate tua dignior querela q̄ præsentiam atq́ conuictum meum ualde suauiter requiris: & in quo unice tibi complacebas (ut dicis) tum cum maxime delectaret ablatum luges. Enimuero ni

V

hil negocij est hic. Si es amicus: immo uero si pater (neq́ enim alium te pietate eximia & paternis semper affectibus comprobasti) Nullus tibi me locus: nullum tempus eripiet. Pone me in supremo Atlantis Meduseis luminibus durato uertice: te in rupe Caucasea ubi uinctus Prometheus de Ioue conqueritur: simul sedebimus: simul ambulabimus: simul cœnabimus: simul fabulabimur: simul seria tractabimus. Nihil unq̄ interueniet quod uicinos cernere & audire prohibeat. Volucer est amor: non terras tantum: sed cœlum transit & ma

ria: nec podagram nouit ille nec compedes: libertinus est: & fortuna licet obluctāte ubi uo-
luerit præsens. Miraris? Mortis quoq; nescit imperium: & quod illa uidetur abstulisse com-
plectitur. Itaq; uersos in cinerem: apud illum integros inuenies: & natum Octauia: uirū Ar-
temisia: amicum Lælius inuita morte: & effractis (ut ita dixerim) tumulis uiuos habent ac
præsentes. Habe igitur me: nā & ego te habeo: nulla mihi sine te dies agitur: nulla nox: nul-
lum iter: nulla consessio: ubiq; tecum sum. Qui si forte (quoniam negare non possum) dul-
ce quiddam & iucundum in se habere præsentiam amicorum: modo illud mihi non nege-
tur: sæpe dulciorē esse memoriam: & quod nollem: sæpe delicatam esse præsentiam. Si er-
go ad solacium uitæ tam tibi utilem præsentiam meam putas: duplex ad id uia est: nam &
ego supra spem tuam ad te uenire: tuūq; & Horatij uaris æstiuū habitaculum uidere: quan-
tumq; desiderio tuo sufficiat manere nō renuo. Et tu si ad me uidendum uenire malles (hu-
manus enim animus his dulcius frui solet quæ laboriosius quæsiuit) monstrabo tibi uiam
in qua nec pedum uitio tarderis nec terram cogaris plantis attingere. Inter seruorum ma-
nus ad amnem Tyburtina mœnia prælabentem perges. Ibi nauiculæ impositus prono
alueo descendes donec ad dexterā Tyberis occurrent. Inde iam latiori amne per ipsi⁹ urbis
Romæ mœnia ad mare peruenies. Inde etiam dextrorsum sed fortiori alno credit⁹: Tyrrhe-
ni sinus æquoris obibis: donec longe relicta Massilia rursus ad dexterā rate fluminea Rho-
dani ostio subuehare. Qua uet⁹ Arelas palustribus uadis & lapidosa planiciæ: mox in ru-
pe horrida tristis sedet Auennio olim: nunc pontifex maximus Romanus proprijs sedibus
desertis obstante (ut arbitror) natura: caput orbis efficere nititur: & laterani immemor &
syluestri. Inde semper aduerso flumine tribus passuum millibus aut paulo amplius ascen-
dens argenteum gurgitem obuium habebis ad dexteram flecte iter: Sorgia est placidissim⁹
fluuiorū: Cuius aquis quindecim aut circiter passuū millia conscendēs: nulli secundū fontē
lucidissimi amnis originem uidebis: & incumbentem scatebris præaltam rupem: ut iam
transiri ulterius nec possit nec oporteat. Vt enim dextera & secūda sint omnia: illic tandem
in terram depositus: ad dexteram me uidebis. Vbi enim procul ab Italia possim esse tran-
quillius? Videbis autem modicis: sed umbrosis hortulis angustoq; contentum hospitio:
sed quod tanti hospitis aduentu factum putes augustius. Videbis quem desideras optime
ualentem: nullius egentem rei: nil magnopere de fortunæ manibus expectantem. Videbis
a mane ad uesperam soliuagum: herbiuagum: montiuagum: fontiuagum: syluicolam: ru-
ricolam: hominum uestigia fugientem: auia sectantem: amantem umbras: gaudentem an-
tris roscidis pratisq; uirentibus: execrantem curas curiæ: tumultus urbium uitantem: ab-
stinentem liminibus superborum: Vulgi studia ridentem: a læticia mœsticiaq; pari spatio
distantem: totis diebus ac noctibus ociosum: gloriantem musarum consortio: cantibus uo-
lucrum & nympharum murmure: paucis seruis sed multis comitatum libris: & nunc domi
esse nec ire: nunc subsistere: nunc querula in ripa: nunc tenero in gramine lassatum caput &
fessa membra proijcere: & (quæ non ultima solatij pars est) neminem accedere nisi perraro
qui uel millesimam uaticinari possit suarum particulam curarum. Ad hæc modo obnixū
defixumq; oculis tacere: modo multa secum loqui: Postremo seipsum & mortalia cūcta cō-
temnere. Ecce pater dum te uoco ueniendi laborem abstulisse uideor: si enim hæc plegis: &
fidem habes: abunde me uides: iam tandem: dum enim colloqui uideor: epistolam me scri-
bere sum oblitus. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannem Columnæ: quare in epistolis tot antiquorū exemplis utatur rationem reddentis: exempla etiam plurimū ad uirtutum imitationem ualere ostendentis: Epistola XC.

Xemplis abundo: sed illustribus: sed ueris: & quibus (nisi fallor) cum delectatione insit auctoritas. Possem aūt paucioribus uti: fateor possem: & sine exemplis agere: nec istud inficior. Quippe cum & tacere possem & forte cōsultius: sed in tot mūdi malis: inter tam multa dedecora tacere difficile est. Satis patientiæ præstitisse uideor: qd' nondum Satyræ calamum applicui: cum diu ante hæc monstra scriptum uideam: difficile est Satyram non scribere. Multa passim loquor: multa etiam scribo: nō tam ut sæculo meo prosim: cuius iam desperata miseria est: q̄ ut meipsum conceptis exonerem & animum scriptis soler. Verumtamen si ratio quæritur: cur exemplis interdum affluam curioseq; in his uidear immorari. Dicam: puto lectorē eo animo esse quo sum ego: me quidē nihil est

quod moueat quãtum exempla clarorum hominum. Iuuat enim assurgere: Iuuat animũ
experiri an quicq̃ solidi habeat: an generosi aliquid atq̃ aduersus fortunã indomiti & in/
fracti: an sibi de se ipse mentitus sit. Id sane præter experiẽtiam quæ certissima magistra re/
rum est: nullo melius modo fit q̃ si cum his quibus simillimus esse cupit admoueam. Itaq̃
sicut omnibus quos lego gratiam habeo si mihi sæpe propositis exemplis hanc experiendi
B
facultatem dederint: sic mihi gratiam habituros spero qui me legẽt. Fallor forsan i hac spe:
tu tamẽ in hac narratione non falleris: Hæc enim una uera rei causa est. Altera est quod &
mihi scribo: & inter scribendum cupide cum maioribus nostris uersor: uno quo possum mo
do atq̃ hos cum quibus iniquo sydere datum erat ut uiuerem: libentissime obliuiscor: inq̃
hoc animi uires cunctas exerceo: ut hos fugiã illos sequar. Sicut enim horum grauiter con/
spectus offendit: sic illorum recordatio magnificiq̃ actus & clara nomina incredibili me af/
ficiũt atq̃ inextimabili iucunditate: Quæ si omnibus nota esset: multos in stuporem coge/
ret: quid ita cum mortuis esse potius q̃ cum uiuentibus delectarer. Quibus ueritas respõ/
Eos hoĩes ui/uere qui cum ỽtute obierũt
deret illos uiuere: qui cum uirtute & gloria diem obierũt. Hos inter delitias & falsa gaudia
exultantes: luxu somnoq̃ marcidos: uino graues: & si uiuere uideantur: esse tamen adhuc
quidem spirãtia sed obscœna iam & horrenda cadauera. Verum hæc inter doctos & indo/
C
ctos: æterna lis maneat: ego sequar inceptũ. Habes ergo quod interrogationi tuæ: quodq̃
quorundam qui tecum sunt admirationi modo responsum uelim: cur exemplis abundem
ueterum illustrium: qđ & alijs profutura spero: & mihi scribenti ac legẽti profuisse admo/
dum certe scio. Deinceps (quoniam nihil ab uno homine quod omnibus hominibus pla/
ceat fieri potest) mirent improbentq̃ si libet: Certe ego: ne propter alienum murmur inter/
misisse uidear morem meum: inserere huic etiam epistolæ aliquot exempla non desinam:
& quid exempla possint: exemplis ostendam. Omnes qui ante Marium a medicis secaban/
tur: uinciri mos fuerat: quia enim dolorem corporis animi robore superari non posse per/
suasum erat: uinculorum auxilio utebantur: Primus Marius solutus sectus est: sed post eũ
Marius
plurimi: Cur quæso: nisi quia exemplũ uiri constantissimi atq̃ fortissimi ad imitandum
animos erexit: & (ut compatriotæ sui uerbo utar) ualuit auctoritas? Bello latino Deci9 con
Decij se ꝓ sa/lute ppl̃i deuouerunt
sul seipsum pro legionibus & pro populi Romani uictoria deuouit: Res dictu q̃ executio/
ne facilior: spõte tua mortem appetere ut alteri uictoriam quæras: tam efficax tamẽ exem
plum fuit: & tam ualidum: ut bello Sannitico ac Gallico: fili9 Decius & ipse consul: patris
D
imitator existeret & nomine patrem uocans: securus iret ad mortem: quam pro salute suo/
rum ciuium: contemnere illo auctore didicerat. Quos bello Tarentino aduersus Pyrrhum
imitatos nepos: tertia tandem uno de grege uictima: & si non eodem infularum habitu:
pari tamen animi uirtute: eademq̃ reipublicæ pietate procubuit. Nunq̃ talis uir Themi/
Themistocles
stocles fieret: nisi Milciadis exemplis accensus: fieri illi par in animum induxisset. Nunq̃ Iu
Iulius Cæsar
lius Cæsar in illud gloriæ culmen ascendisset: nisi mirari & imitari Marium ab adolescentia
didicisset: Quin & Alexãdri profuit imago in templo Herculis gadibus cõspecta: qua mox
Alexander
ad cupiditatem magnas res agendi: non exarsit modo: sed (ut ait Tranquillus) ingemuit.
Profecto autem si statuæ illustrium possunt nobiles animos ad imitandi studium accende/
re (quod. Q. Fabium Maximũ: & Q. Cornelium Scipionem dicere solitos Crisp9 refert)
quanto magis ipsa uirtus hoc efficit: claro dum proponitur: non marmore sed exemplo:
Corporum nempe liniamenta statuis forsan expræssius continentur: Rerꝫ uero gestarum
morumq̃ noticia atq̃ habitus animorꝫ: haud dubie plenius atq̃ perfectius uerbis q̃ incu/
dibus exprimuntur. Nec improprie mihi uideor dicturus statuas corporum imagines: ex/
empla uirtutum. Quid de ingenijs loquar? Imitatio unum insigne par syderum linguæ la/
E
tinæ Ciceronem ac Virgilium dedit: effecitq̃ ne iam amplius græcis ulla in parte eloquen/
Homerꝫ Vir/gili9: Demo/sthenẽ Cicero imitatus est
tiæ cederem9: Dum hic Homerum sequitur: ille Demosthenem: Alter du cẽ suum attigit:
alter a tergo liquit. In omni hominum genere licet ostendere idem: sed in eo quod in me re/
prehenditur artius: nolim hodie nimius uideri. Vnum etiam nunc exemplum tibi notissi/
mum: quo minus interseram temperare nequeo. Siquidem quem uitæ callem arriperet di/
utissime fluctuanti Augustino & Antonij & Victorini rhetoris ac martyris profuit exem/
Augustinus
plum: necnon & illorum duorum in rebus agentium: apud Treueros repentina conuersio:
quã cum sibi Pontianus miles Imperatorius enarrasset. Ipsius Augustini uerba tenes octa
uo (nisi me memoria frustratur) confessionum libro posita. Exarsi inquit ad imitandum.
Ad hoc enim & ille narrauerat. Hæc ergo consilij mei ratio est propter obseruatores ac mi/

ratores meos sæpius iteranda. Video enim q̄ multis exempla contulerint ad uirtutem: & quid in me agant sentio: & de alijs idem spero. Si fallor: res periculo abest: & quibus exempla non placent: nō legāt: nemine̅ cogo: & si me rogas: a paucis legi malim. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Barbatū Sulmonēsem: mortē Andreæ Roberti regis Siciliæ filij indignam ac miserrimam deplorantis: · Epl'a XCI.

A

h Eu q̄ uiolenti: q̄q̄ ineuitabiles sunt fortunæ exitus uel præuisi. Sæpe quidem (ut nosti) Barbate amantissime: de fortuna deq̄ alijs quibusdam loqui soleo ut uulgus: ne in sermone cōmuni singularis appaream: si seorsum interroger: respōsurus fortasse longe aliter. Sed transeo ne si hæream: acturus aliud de hac re superuacuis disputatiunculis implicer abstraharq̄. Vt autem cœptum sequar & fortuna omnipotens & ineluctabile fatum: nō cum uulgo solum: sed cum maximis atq̄ doctissimis quibusdam uiris. & imprimis cum Virgilio uideri posset: nisi & unus omnipotens & fati nomen in ore catholico suspectum foret. At quæcunq̄ uis illa sit: seu dei iudicio: seu permissu: res hominum uersans haud dubie magna uis & prorsus ineluctabilis est: & aduersus quā frustra ībecillitas nostri conatus accingitur. Nam in cursu facili cōsilium humanum opprimit mali moles: & mortale remedium discutit inuicta necessitas. Id si unq̄ alias: nūc maxime intellectum cōspectumq̄ clarissime est. Rogo quid noui: quid inopini accidit? Quis non ista præuiderat? & præuidisse quid profuit? Tam profū de enim totis regni præcordijs se nequitiæ dirum uirus infuderat: ut iam nisi mortiferum esse non posset: tantum audaciæ tantumq̄ licentiæ reproborum: tanta piorum desperatio: tantus mœror incesserat: erant crebra undiq̄ uelut

Fortuna ineluctabile fatū

B

instantiū procellarum signa. Graues frontes turbida nubes obduxerat: & turbida pectora pugnaces urgebant uenti: fulgurabant oculi ardentes: flabant ora minacia tonabātq̄: prope erat ut manus impiæ fulminarēt: æquor aulicum iā tumebat: iamq̄ æstus horrisonus & reciproci fluctus & obscœnæ aues & peregrina prodigia ueltris late littoribus recursabāt. Morte regis mutata: regni facies: & cum unius uiri anima: omnium uigor & consilium euanuisse uidebantur. Spectabamus hæc omnes futurisq̄ non secus ac præsentibus angebamur malis. Loqui autem quis auderet: ubi uix liberi cogitatus erant: & non tantum uocibus: sed nutibus parata supplicia? Q̄obrem in triuijs muti omēs: in thalamis murmur ambiguum: mœsta præsagia & impendentium nuncij malorum: taciti augures: metus ac dolor: Deniq̄ sic apertis oculis torpuerāt animi: quasi quos uicini fulminis lux horrēda præstringeret: Nemo (nisi fallor) unus hominum me apertius timuit doluitq̄ liberius: nemo illa curiæ portenta & introspexit acutius & contumacius: aut lingua percussit: aut calamo: Heu quāta quanq̄ euidens prouerbiorum fides. Mala uaticinctur inquiunt: qui uates ueridicus fieri uult. Et iterum: Raro ulla calamitas sola uenit. Sic est: sic ab antiquis audiuimus sic uidemus. Magna semper erumnarum acies: incomitatæ non prodeunt miseriæ. In multas incidisse se nouerit qui in unam incidit. Equidem ut in tanta malorum copia: miseros multos esse necesse est: sic in tanta bonorum inopia fœlices paucos. Et sane miseris miserorumq̄ gemitibus atq̄ querelis referta sunt omnia. Contra aūt: qua sit mortalibus rara fœlicitas quis nō uidet: cū & in hoc uitæ tramite: si acriter intueare fortunæq̄ phaleras diligēter excutias: nemo usq̄ ẏe fœlix aut uotorꝫ plenc cōpos occurrat: & apud scriptores rerum uix comitē unū ꝓcul in ultimis Arcadū latebris: fœlix ille habit⁹ Metellus inuenerit? Quibus ita se habentibus: quis mireē ut in hominū turbam coniecta spicula: sic in congeriem malorꝫ missa uaticinia nō errare? Vtq̄ ad uiuū illa: sic ad uerꝫ ista pungere. Memisti amice ut olim præsens uerbis uiuo adhuc: mox extincto rege: cui soli suū hoc & ꝓpriū nomē fuit absens litteris: nec multo post præsens iterꝫ uiua uoce: non sine suspirijs quid sentirē qd ue in posterꝫ præsagirē: quasi iam tūc uēturi certus explicui. Videbā em̄ subtractū regni fastigio fundamentū: erāq̄ sub oculis corruētis regiæ graues casus. Caput adolescētis īnocui primū omniū hac ruina opprassum iri fateor nō uidebā. Nescio qd obstabat feralib⁹ cōiecturis: id unū qd⁹ in malis pessimū erat abscōdens: quanq̄ (ut meminisse uideor) iam inde primis ad te litteris agnū lupis obiectū: Vtinā nō tā certo dixerim augurio: & ꝓfecto luporum morsus ac rabiem & illa cōmunia perditorꝫ hominū: contemptū: odium: inuidiā: dolum: rapinam: carcerem: exiliū cogitabā. Talis homis: talem mortē nec cogitare didiceram nec uereri: Quippe qui nullis ex Tragœdijs tā nefarias & tam truces insidias meminissem. Tulit ecce feracissima scelerꝫ ætas nostra quo glorieē antiquitas: quo se posteritas cōsoleē. Vtq̄ omē æuū fiat excusabile: hoc in tēpus sūma sæuitiæ ac toti⁹ inhospitalitatis erupit. O

Nemo in hac uita ẏe fœlix

C

breui multũ mutata Neapolis: O infœlix Auerſa: Vere auerſa: nomẽ ex re ſumptũ. Auerſa inquam prorſus ab humanitate ac fide: quarum prima homini ſecunda regi & iuſto domino debebatur: In te utriuſq; ſpreta reuerentia: utriuſq; in te factum gẽtibus fractũ fœdus. In te enim fraude impia perijt rex tuus: ferro utinam aut uirili morte alia: ut hominũ manibus interfectus: non ferarum dentibus atq; unguibus laceratus uideretur. O iniquo condita ſydere: infauſto ſignata uomere: cementis extructa ſanguineis: & uipereis habitata cultoribus: magiſtra urbs crudelium exemplorum. Abunde impietatis & criminũ erat animantium principis ſacroſanctam effigiem ad imaginem dei factam: uiolare tam atrociter: tam ſupbe: Nunc id ſcelus non in homine quolibet auſa es: ſed mitiſſimum innocentiſſimũq; hominũ & dominum tuum & ante annos tui ſollicitum: tui amantem: raræ indolis puerum: magnæ ſpei regem truculentiſſime laniaſti: Immo nõ tu: ſed in te acres & inmites: dicam homines an bæluæ: an quod aduenticij genus monſtri qui orbem Italicum barbarica feritate maculantes: tuum ſuũq; regem: non gladio: non ueneno: dura licet: at ſolita regum morte: ſed uelut incendiarium aut latronem infami laqueo peremerunt: Et cuius uertici debitum ac ſperatum diadema: diu perfida tergiuerſatione diſtulerant: eius collo reſtem & nodos miſerabiles iniecerũt: Ut exequiarum genere alio: & uita longiore digniſſimi corporis ludibria indigna prætercam: ſi noſtro forte ſilentio poſterorum noticiæ ſubtrahantur: Tu quidem miſera ciuitas hæc perpeſſa tuis in penetralibus: quæ omẽs terras & oĩa ſæcula triſti ſint inquinatura memoria. Cæterum & culpæ expers: niſi q; patientia criminũ ſæpe conſenſui proxima eſt: & ſi nec obſtare poteras nec ulciſci: miſeratione potius digna q̃ odio. At tu Chriſte ſol iuſticiæ cuncta uidens & æternis radijs uniuerſa colluſtrans: ut quid hãc infamiæ nebulæ paſſus es terris noſtris incumbere: cum poſſes tam facile: niſi delicta hominũ obſtarent: uapores noxios odiorum: caliginoſæ noctis algore concretos: feruido tui amoris ſplendore prumpere: Tu autem ſumme regum noſtri temporis Roberte: quem ex aliqua cœli parte res noſtras & miſerari crediderim & ſpectare: quibus hoc nefas luminibus aſpexiſti: & hanc tantam tui ſanguinis iniuriam: quo animo pertuliſti: An non poteras pijs precibus impium ſcelus auertere: An poteras: ſed nolebas: ſubdifficilis cõiectura. Et ſi enim ſimillimum ueri ſit te cœleſti gaudio repletum terrenis doloribus non moueri: Nũquid tamẽ tuorum charitate atq; ingenita pietate non tangeris: Utcunq; eſt: fœlicem te qui hũc diem in corpore habitans non uidiſti: quin te ſuperſtite nunq̃ tam flebilis illuxiſſet dies: nũq̃ tantum inuidiæ licuiſſet. Fuit enim uere frons: regia regni ſalus: conciliatrix animorum: iuſticiæ altrix expultrixq; perfidiæ. Ac uelut quædam ſalubris umbra gregibus tuis ut iucunda paſtoribꝰ: ſic funeſta ſerpentibus: Quod ſi humana uirtus obſtare decretis æthereis nõ ualet: optanda utiq; & penitus oportuna mors fuit quæ oculos tuos: quibus adhuc naturæ legibus horror & lachrymæ inerant tã mœſto ſpectaculo liberaret. Proh dolor: tuũ illud eximium: charum: pium: dulce depoſitũ: quibus ſeruandum colẽdumq; cõmiſeras ꝑdiderũt: non ſomno aut ignauia uicti: ſed flammanti odio & inuidia ſtimulati. O ultrix ſcelerum iuſticia: neq; illi aut innocentia: aut ſanguis: aut maieſtas profuit. Non hominũ quiſq̃ aut deorum: non quæ efficaciſſima ſperabatur tui recordatio opem tulit: uoces illas monituſq; nouiſſimos pij patris & regis optimi: quibus moriens: quantũ mortali conſilio datum erat in longum & familiæ tuæ proſpexeras & regno: præruptæ deſperatæq; nequitiæ uentus tulit: atq; omnis diuini & humani iuris cõtexit obliuio. Sed iam fletuũ ſatis eſt: modo ne ubi finẽ fingimus initiũ ſit. Cum eñ (ut dicebã) & crebra & comitata ueniant mala: cũ rara & ſolitaria bona ſint: ex hoc malo neſcio q̃d malorum ſequi uideo: q̃d ne iterum certior q̃ uelim mali nuncij uates ſim: ſilentio præmã. Meliora cuncta ꝓueniant q̃ ſpero. Nec reipublicæ noceat paucorum furor qui in illis quorum eſt inultus (ut auguror) nõ erit. Et ſi eñ diuina iuſticia ſæpe miſericordiæ ſuccũbat: in his tamẽ hoc accidit: q̃s peccati pudet ac pœnitet: nõ in his q̃ flagitio gloriãt. Hæc tibi q̃z Sorgiæ ad fontẽ: q̃ rurſus e tãto Italiæ naufragio uelut in portũ fugi: & præteriti dolens & uenturi trepidus dictabam Kalẽdis ſextilibus intempeſta nocte. Vale tui cautus: memor mei.

Fran. Pet. ad T. M. Illum uti hoĩem uitijs ꝑditũ reprehendere deſiſtat: cum ſe ſciat operam perdere exhortantis: Ep̃la XCII.

ſ

Ine illũ: linque eũ ſibi: ætatẽ habet: uiæ patẽtire licet quocũq; libet: demitte in collum habenas hoĩ ĩdomito: fruſtra niteris: repeto: linque illũ ſibi: eat q̃ fert animꝰ: Crede aũt mihi nõ aſcẽdet. Vidiſti eq̃s ad iter & aſcẽſũ pigros: ad pugnã pauidos

Criminũ patientia cõſenſui ſæpe ꝓxia eſt.

D

E

F

A

Degenerē animi est minoribus insultare.

tū ipatiētes socij fremētesq;: degeneris animi signū est insultare minorib⁹: nō posse comitē pati: nocere cū possit: occasionē expectare nō causam. Muscæ macros stimulāt boues: Pauperē peregrinū canis infestat. Homūculum nostrum his exēplis asscribito: Vbi uel miserabilis orbitas uel extrema paupertas. Denicq; ubi defensionis est minus: ibi plus sæuitiæ nocēdicq; feruentior libido. Qua in re nihil deliberat: nisi an facultas assit: uoluntas nunq̄ abest & semper una. Quid castigas igitur? Perdis operam: plus aliquid q̄ uerba requirit hoc malum. Da illi parem aduersarium: confestim ardor iste tepuerit: Semper erit lupus oue cōspecta: Admoue lupū: ouis erit. Quid igitur (ut ait Flaccus) obseratis auribus fundis preces? quin tu sine illum sceleribus obrutum & oppræssum suis: superbia tumidum: ardentē auaricia: iracundia rabidum: inuidia tabescentē: libidinibus efferatū: gulæ uentrisq; mancipium: nimio semper sopore confectum: & (ut ait Maro) somno uinocq; sepultum. Quid enim huic facias? quid loquaris? Dolio loqueris & quidem pleno: & nil penitus responsuro: nil intellecturo: nil etiam audituro. Perproprie in hunc dixisse Licinius Crassus uiderer: modo barbam æneam haberet. Cætera enim assunt: Os ferreum: cor plumbeum: utiq; callosas aures callosumq; animum habet. Callum mendacijs superductum: uera uerba non penetrār. Nescio an ex illis sis quib⁹ perdere uerba leue est. Illud certe scio: quæ in hoīe uerba perdunt: tolerabilis forte iactura: nisi cōtēptus hinc sil' atq; odiū quærerent. Vale.

B

Fran. Pet. ad T. M. Illi q in hoiem nō facundū sed loquacē inuehat significātis: quid etiā inter eosdem intersit exponētis: Epl'a XCIII.

Q Vod ad studium rei familiaris attinet: coaceruandasq; diuitias: prouidētissimum hominem: omniumq; quos ego quidem nouerim circumspectissimum: nō nego: quiq; nō in uultu tātum: sed (ut Plaurina anus) in occipitio quoq; oculos habet. Cæterum in eo: quod de eloquentia hominis addidisti: longe dissentio. Inter facundum eñi ac loquacem largiter refert: Alterum qualitatis est: quātitatis alterum: Hoc ingeniū & ars & exercitatio modesta: illud præceps impetus & impudentia præstabunt. Contraria sunt hæc: plærīq; tamen in discernendo falluntur. Tu illo loquente si diligētius animum aduerteris: fateberis ut nihil ꝑmptius: sic nihil illius sermōe duri⁹: nihil asperi⁹: nihil intēpestiuius: quod non ideo ut sibi cuius nomen sciens silui eloquentiæ falsam famam: sed ut tibi iudicij errorem eripiam: dictum scito. Vale.

Quid inter facundum & loquacē intersit

Fran. Pet. ad T. M. Illum ut munera pro tribuentis animo: non pro reꝝ magnitudine recipiat obsecrantis: Epistola XCIIII.

A

Q Vam pauper: q̄ ue sis diues nescio: loquor de arcula: Animus enim proculdubio diues est: Bianteo more sua secum bona circumferens: nec incendio peritura: nec naufragio: & quibus nihil omnino non prædonum uim: nō furum metuit dolos: non rubiginem tineasq;: non morbos: non mortem: non senium: nō ruinam. De arcula sane ipsa iccirco sum dubius: quia dum animum moresq; tuos fortunamq; simul extimo: ut non multis: sic nōnullis egere te suspicor. Sicut enim insanorum est innumerabilibus indigere: sic uerum est quod ait Xenophon ille Socraticus: Nihil egere est deorum. Q̄ minime autem proximum a dijs. Q̄obrem: quia de arcula ipsa nuper a cōscio quodam nescio qd audiui: pro uirili parte succurrēdum statui. Ecce itaq; de fortunæ meæ si reliquijs dicam superbius q̄ uelim: si muneribus: aliter loquar ac sentio. Dicam ergo de muneribus: quibus ille me talia non curantem: supra spem supraq; uotum cumulare dignatus est: aliquantulum ad te misi: quod quantulumcunq; est haud dubito dignanter accipies: & in exigua re paruo uelut in speculo conspiciens: magnum mittentis affectum: munusculi paruitatē: animi uoluntate pensabis: Nō q ego sim nescius: quosdā fortes: quosdā doctos ac simillimos tui uiros & utrosq; magnanimos: frustra olim muneribus fuisse tēptatos. In qbus añ alios est Fabritij clarum nomē & Curij Romanoꝝ ducū. Quoꝝ alter Pyrrhi regis: alter auꝝ cōtempsisse Sanniticū laudat. Clari⁹ uterq; contēptus: sed nobilitatis alter etiā claritate responsi. Q̄uis eñi scholastici quidā more suo cōfundāt historias: Rñsum tñ illd' nobile & famosum: Romanos nolle auꝝ: sed auꝝ hñtibus imparare: nō Fabritij (ut uulg⁹ putat) ad regē sed Curij est ad Sānitiū legatos. Xenocrates legatos Alexādri Macedōis cū quinquagita talētis ad eū ab ipso rege trāsmissos: īuitatos ad cœnā ī uillā Academiæ: ac mediocri & minime appato cibo philosophice habitos: cū dimisisset: postridie reuersos quærēresq; cui numerari pecuniā regis uellet: sic icrepuit: Quid uos ingt hesterna cœna: nō intellexistis me pe

Insanorū est multū egere: deorū nihil.

B

Qui oblata munera spreuerint

Xenocratea

cunia non egere? Quo rñso: cũ moestos factos cerneret: ne mun⁹ ac legationẽ regiã spreuisse diceref: de magna pecunia exiguã particulã accepit: reliquũ referri iussit ad regẽ. Ferf erga eũdẽ regẽ & Diogenis Cynici cõtẽptus: ad quẽ uersatili dolio habitãtẽ: cũ Alexãder uidẽdi cupidus uenisset: & miratus hominem quæsisset: an donari sibi a rege aliquid uellet. Cætera inquit alias: nũc ut a sole dimoueas peto: Erat enĩ hyems: & forte tunc fundo testæ illius ad Aquilonem obuerso: ore autem ad meridiem apricabatur seminudus: sed feruẽs animi seniculus. Facetum hoc. Durius & prope superbum Demetrij responsum: qui missum sibi ab Imperatore Romano aurũ: ridendo ita contempsit: ut diceret: Si temptare me uoluit: toto illi fueram experiendus imperio. Calanus Indus dum ingenti lignorũ congerie extructa & incensa more patrio nudus ad uoluntariam mortem iret: Alexandro Macedoni obuio & quærẽti similiter: Num se aliquid uellet: nihil inquit est õpus: breui te uidebo. Sed hic quidem miri nihil: quid enim non spernat qui ipsam propter quam cætera concupiscimus: uitam spreuit? Contemptus sane miraculum suppleuit uaticinij certa fides. Siquidẽ intra dies paucos Alexander apud Babylona Cratere illo Persarũ atq; Indorũ ultore consumptus est. Vrbanius aliquãto Dindymus: Ad quem nudũ cum Alexander idem omni fastu regio deposito uenisset: in extrema solitudinum e cunctis muneribus ab opulẽtissimo rege sibi allatis: nõ nisi minima & uilissima rerũ sumpsit: ne contemptus asperior insolẽtiæ notaretur. Sed hæc singulorũ hominum: illa publica animorũ & incomparabilis altitudo. Pyrrhi regis cuius supra memini legatus Cyneas: uir ingenio & sapiẽtia excellens: immensis cum muneribus Romam missus: Senatu primum atq; ordinibus cunctis ex ordine: nequicq; temptatis: postremo plæbem ipsam frustra etiam aggressus: ac nemine prorsus inuẽto cuius domus aut mẽs muneribus regijs pateret: cum eo ipso quod aduexerat auro ad stupentem regem: stupens ipse reuersus est. Cæterũ hi omnes aut ab hoste rege: uel populo aut a superbo aliquo donatore temptati sunt. At non Romani senatus: dona Ptolemæus rex Aegyptius: Nõ Africani sui munus Masanissa contempsit: Nõ Africanus alter munera regis amici: Nõ deniq; populus ipse Romanus munerũ licet spretor hostium: Pergamei regis quem amabat: hæreditatem testamentumq; despexit. Multum refert: quo animo quid donetur & a quo: & sicut quidam longe magnificus: sic alter inhumanus atq; insolens est contemptus. Amicus ego: nõ temptator uenio: nec (ut uerum fatear) dono aliquid tibi sed tecum partior: quæ scis ipse iam pridem nobis esse cõmunia. Ac ne munus exiguum magnis uerbis exaggerem: Accipe quicquid id est & boni consule: quod profecto ne idem ipse qui fert: nec alius quidem quisq; quid aut quale sit nouit: & ego iam (si quid mihi credis) oblitus sum. Vale.

C — Diogenes Cynicus

Demetrius

Calan⁹ Ind⁹.

D — Dindymus

Cyneas pirrhi legatus

E

Francisci Petrarchæ ad Philippũ Cauallicẽsem: se ad eum uenire & Socratem suum secum adducturum pollicentis: Ep'la XCV.

V Eniam ad te quando ita placere tibi sentio: Et Socratem nostrum deuotissimũ tui nominis adducam. Postridie ueniemus: nec horrebimus urbis aspectum: inculti quius & rusticana ueste contecti. Huc enim pridie raptim ex urbe inquieta & turbida saltu uelut in littus: fracta puppe confugimus: latitandi ociandiq; proposito: eoq; habitu qui & ruri & brumæ cõuenientissimus uisus est. Vt sumus in tuam urbem commigrare iubes: parebimus: eoq; libentius: quo ardentiore tui desiderio trahimur: Neq; magnopere curabimus quales extrinsecus uideamur: cui animos nostros apertos ac nudos esse: & cupimus & speram⁹: Illud tuorũ uoto pater amantissime nõ negabis: si sæpe nos hospites habere uis: ut nõ apparatũ exqsitũq; cõuiuiũ sed mẽsa nos familiaris excipiat. Vale.

A

Eiusdẽ Francisci Petrarchæ: de Reb⁹ familiarib⁹ epistolarũ Liber Septimus.

Francisci Petrarchæ ad Barbatũ Sulmonẽn: amorẽ suũ erga illũ significantis: qcq; Sulmonẽ primo impetu barbari oppresserint occupauerintq; dolẽtis: seq; si in tali discrimine prodesse possit offerentis: Ep'la XCVI.

I Nter multifidas: qbus obsideor curas: illa nõ ultima est: quã ex rerũ tuarũ expectatiõe cõcipio. Quid enĩ mihi Barbato meo chari⁹? Quid dulci⁹? Anxia res amor: credula: timida: sollicita: oĩa circũspiciẽs & uana etiã ac secura formidãs. Ecce qđ sp timui: ecce qđ sp scripsi: ecce qđ q̃tidie dicebã: nõ poterat tã fœdũ facin⁹ ĩpunitũ eẽ: & ẽ ultio hæc aliqũto serior q̃ putaui. Verte aũt deus irã tuã in auctores scelerũ: & noxia capita digno supplicio feri: parce pijs: parce fidelibus.

A

Quid insons meruit plæbecula? Quid sacta tellus Ausonia? Ecce iam puluis Italicus gressu quatitur barbarico: & uictores olim gentium: nunc heu uincentium præda sumus: siue id peccata nostra meruere: siue iniquum & triste sydus aliquod aduerso lumine nos exercet: siue (in quod magis inclinor) integri nũc scelestis additi criminibus plectimur alienis. Sed absit ue Italiæ metuam a qua rebelles potius quod metuant habebunt: Dũ nuper urbi reddita potestas tribunitia uigebit: & caput nostrũ Roma non ægrotabit. Pars Italiæ sollicitũ habet: illa uidet quæ olim magna græcia dicebatur. Brutius: Calaber atq; Apulus: nũc laboris regio: atq; olim præpotẽs Capua: nũc regina urbiũ Parthenope: In has terras amoenissimas ab asperrimis Danubij ripis præceps ruit exercitus: & cœli nostri serenitatẽ fœdis nubibus inuoluit: ab aquilone oriens procella: quam uereor nedum responsum tuũ operior: cum ingenti fragore detonuerit. Si omnia iam in extremum adducta referuntur. Iam Sulmonem primo belli impetu calcatum in ditionem hostium peruenisse fama est: Heu generosum oppidum tuam & Nasonis patriam: quibus prosequar lamẽtis ab his hodie possessam: inter quos ille morte grauius putauit exilium? Qui aũt adeo miserabiliter non tam de exilio q̃ de loco exilij quæstus est: ut librum nõ exiguum texeret querelarũ: Quid dicturus fuisset: si Istri populos & id genus hominum qua uagus Sarmata & arcitenens Getes: niuosis oberrant collibus: ad occupandam armis patriam suam uẽturos ullo tempore præuidisset: ad quos se Cæsaris imperio proficisci: tam iniquo tulit animo: ut nihil aliud flere: nihil aliud deprecari: nihil aliud loqui posset. Te uero frater: quid nunc dicere arbitrer ista cernentem: quæ nec ego præsentia sine lachrymis audio: nec ille futura sine gemitu cogitasset? O fœliciora iam saltem Nasonis ossa externa tellure obruta: q̃ si patriæ Pyramidis honore condita huius temporis ludibrio seruarentur. Iam tranquilliora dixerim sepulchra inter Istrum & Hypanem q̃ inter Lirim & Vulturnũ. Illinc Barbari magno agmine diffugiunt: huc irrumpunt. At ego dum dolorem animi sequor: propositum excessi & ueherer longius: nisi me expectans: & crebro interpellans hic nũcius reuocasset. Igitur unde discesseram reuertor. Magno super te pauore torqueor: sed nihil in me (quod ipse nouerim) cõsilij est: nihil auxilij: quia tamen plus interdum aliqui possunt q̃ se posse confidunt: si quid in me opis agnoueris: iure tuo utere. Gratiam fateor nõ mediocrẽ apud Tribunũ stirpe humili sed excelso uirum aĩo propositoq;: & apud populum Romanũ habeo nullis profecto meis meritis: Sed deus mihi malorũ odia: bonorũ beniuolentia compensauit: Non q̃ uel illis nocuerim: uel his profuerim: uel malus esse desierim: uel sim bon⁹: sed quia malos odisse bonos amare disposui: & ab illorũ turba ad horũ paucitatem sæpe transfugere uolui si datũ esset: & nolo si dabitur. Si quid igitur in præsenti discrimine apud præfatos Tribunũ ac populum ꝓdesse tibi intercessio mea potest: Ecce animus & calam⁹ præsto sunt. Est mihi præterea in longinquo: & ab his motibus securo Italiæ tractu domus parua quidem: sed duobus unũ animũ habẽtibus nulla domus angusta est: Nullæ illam damnosæ diuitiæ: sed nec paupertas: nec cupiditas: Libelli aũt ĩnumerabiles inhabitãt: hæc modo nos expectat: me ab occidente reuersurũ: quem iam biennio affuisse conqueritur: te ab oriẽte: si fata coegerint & si libuerit uenturum. Quid tibi præter hæc offeram non habeo. Domus aũt ad quã inuito te ubi sit nosti: in loco salubri & terroribus uacuo & pleno gaudijs & studijs oportuno. Tu quicquid cõsilij cœperis: ad fœlicem exitum deus applicet: Ego interim utinam falsa timuerim: & absentia quod naturaliter solet: metum auxerit amantis. Animus quidem meus non quiescet: donec uel te uidero: uel per litteras accepero saluum ex his tempestatibus enatasse. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. Veram humilitatem non esse spernendam multis exemplis ostendentis: Epistola XCVII.

n Oli obsecro amicum ideo spernere: quia humilis: ne contrarius fias dicto irrefragabili quo humilitas exaltanda promittitur. Vera quidem humilitate: nil minus contemptibile: nil minus uera superbia uenerandum. In discretione tamen huius rei & aliarum quoq; multarũ fallimur. Viles enim timidosq; & abiectos humiles uocamus: magnanimos autem superbos. Contra aũt ueros humiles: falso credita pusillanimitate cõtemnimus. Insolentes uero ceu uere magnanimos ueneramur: Scitumq; est illud Catonis huius Iunioris a Salustio relatum. Vera rerũ uocabula iam pridem amisimus. Si igitur cõstat de re: amicumq; tibi (ut est) humilem fateris uide quæso ne humilitatem altissimã uir

tutem Christoq3 gratissimam despexeris: ne quod nūq3 fuisti importune & odiose super/
bus uidearis. Quis enim uel mediocris ingenij qui utrarumq3 sacrarum scilicet ac sæcularium
scripturarum seriem legerit non aduertat quātum magister humilitatis Christus humilia
semper amauerit? Vt equidem a primo ordiar: ex q̄3 humili radice nasci uoluit ille cuius fa/
ciem uidere summa & sola fœlicitas est? An nō ex nobilissima qualibet nasci posset: uel no/
bilitare quā uellet? Sed nobilitate cōtempta humilitas quærebatur. Egressa est uirga de ra/
dice Iesse & flos de radice eius ascendit. Cuius sub umbra reges sedent: populi requi/
escunt: cuius orbis totus odore reficitur. Quænam uero radix ista Iesse: q̄3 superba: q̄3 no/
bilis: cui Ruth materna auia mulier aduena: inops uidua orba socrum extra fines patrios
secuta: & post pueros messores in agrum Bohoz ad legendum spicas primum misericordi/
ter admissa: deinde & nocturnis quoq3 blanditijs in ipsius domi promota coniugium: un/
de Iesse pater prodijt per seipsum obscuri uir nominis? Ipsum quoq3 Iesse quis nosset: nisi
propter eius filium Dauid? Immo quis quenq3 nosset eorum nisi propter Christum ex illo/
rum radice surgētem? Quorum originem quantū spernere: quantoq3 cum stomacho & fi/
lium Isai & seruum suum dicere solebat ipse Saul compatriota superbior: nouissima licet fa/
milia æditus minimæ tribus Israhel: quisquis regū libros legerit: inueniet: Ipse Dauid q̄3 uis eximiæ
uirtutis atq3 excellentis ingenij: tamen adolescentulus pastor erat quando est electus a do/
mino & sublatus de gregibus ouium (ut ipse fatetur) & de post fetantes acceptus in regem:
pauit Israhel innocētia cordis sui. An Moyses forte nobilior quādo uisionem illam uidit ru/
bi ardentis & incombusti: quādo tot prodigiorum signis illustratus ad liberandum popu/
lum Israheliticum seruitute Aegyptiaca deo iubente profectus est? Certe non rex: aut prin/
ceps: qui tanto operi eligeretur: sed humilis pastor fuit: & (quod magis stupeas) alieni gre/
gis. Iam ipse pater Abraham filiusq3 & nepos quorum nominibus omnis sacræ paginæ
plenus est angulus: quorum tanta est gloria: ut omnipotens ab illis cognomen accipere:
& deus abraham: deus Isaac: deus Iacob dici uoluerit. Atq3 ipse de se loquens eodem ipso
cognomine usus sit. Putas reges aut tetrarchæ essent? Immo uero uel agricultores: uel pa/
stores ouium fuerunt: Asellis uilibus insidentes: stipati gregibus suis inter filios & uxores
sedes mutabant: sed in hac humilitate deum merebātur ducem: qui eoipso tempore potē/
tissimis ac superbissimis Assyriorum regibus: non modo familiaris esse: sed ne nosci quidem
uelle dignatus est. Ipse Iacob a quo in scripturis sacris crebrius illud insigne cognomen ac
familiaris deo est: nō supbia originis sed humilitate sua clarus: q̄liter ab illo soceri sui diu/
turno & graui seruitio redeat attende. Certe non sceptrum reuehit: nō diadema: nō purpurā:
non currus aureos: non armatos exercitus: Sed ouium & caprarum boumq3 aciem instructa:
clam fugiens filiorum turbam ac seruorum & simul duas ducit uxores ac totidem cōcubinas: se/
men gentis innumeræ: quarum ex utero duodecim tribus Israhel & tāta populorum multitudo
deo fœcūdante mulierculas & humilitatem honorante descenderet. Fiebant illis in figura:
quæ superficietenus contemptibilia uiderētur: essent autem in ipsa rerum ueritate magnifica:
Si enim nō aliter accepta fuerint q̄3 narrentur: quis nō audita despiciat? Quæ si gloria tem/
poralis coram deo clarior foret q̄3 humilitas: quis dubitet: quam in partem iste tātus dei fa/
uor: multo propensior futurus esset? Confer enim cum his tribus senibus tam famosis: cūq3
omnibus illorum gregibus atq3 coniugibus tres īmensis exercitibus subnixos Romanorum du/
ces: Scipionem Africanū: Hannibalis cornua confringentem: & tributario iugo imperiosæ
Carthaginis colla subdentem. Magnum Pompeium in Septentrione atq3 Asia tonantem:
& nō lacte sed auro repleta patria: captisq3 non ouiū sed regum gregibus: a mari rubro ad
Meotidas paludes Rhiphæosq3 montes uniuersa calcantem. Iulium Cæsarem in Gallijs ac
germania fulminantem: pdomitisq3 hostibus ad postremum in uiscera patriæ uictricia pila
uertentem: ipsamq3 tum gētibus imperantē Romam: & in ea terrarum orbem unico Thessali/
co prælio uincētem. Quanta quidem hæc sit imparitas rerum uides. Poterat nasciturus ex ho/
mine dei filius uel ex his nasci uel eos ipsos e quibus nasci decreuerat tales facere: Quippe
qui utrosq3 creauerat: poterat non Dauid in angustis Iudeæ finibus: sed Augustum in to/
to orbe regnantem habere stirpis auctorem: uel Dauid ipsum tantum principē facere quā/
tum fecit Augustum. Poterat non in Bethleem uico exiguo: sed Romæ: cui Iudea inter cæte/
ras seruiebat: & in thalamo aureo nasci: nō in stabulo. Poterat natus cui cœlū sedes est: cuius
est terra & plenitudo eius: nō in summa pauperie: sed in sūmis delitijs enutriri: nisi quia no/
bilitatem & delitias nostras spernit: utinā & nō oderit. Postremo poterat: qui ei succederet

Hūilitas stir/
pis redempto/
ris nostri

B

C

D

Scipio Africa/
nus

Pōpeius mag/
nus

Iulius Cæsar

E

suumq͂ nomē gētibus prædicarent: discipulos sibi litteratos ac potentes: reges oratoresq͂ & philosophos: non piscatores: rusticos inopes & indoctos eligere: nisi quia ipse deus est: qui superbis resistit: humilibus autem dat gratiam: nec potentia nostra egēs ad agendum: quoniā ipse dixit, & facta sunt: neq͂ ad persuadendū eloquentia mortali. Viuus est eñ dei sermo & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usq͂ ad diuisionē ani- mæ ac spiritus: compagū quoq͂ & medullaꝝ: & discretor cogitationū & intentionū cordis. Hoc sermone discipulos suos armauerat: quando eos ad persuadendum generi humano: toto dispersit orbe terraꝝ: non consulari trabea: non imperiali diademate: nō laurea trium- phali: non philosophoꝝ sententijs: non oratoꝝ floribus: non aculeis sophistaꝝ: nō deniq͂ uerbi sapientia (ut ait Apostolꝰ) ne euacuaretur crux Christi. Nō inter eos Cæsar fuit: qui cogeret: non Plato qui doceret: non Aristoteles qui argueret: non Cicero qui suaderet: sed homunculi pauperes: imbecilles & inculti: qui nunq͂ aut scholas intrassent aut litteras di- dicissent. Ii tamen inter persequentium gladios & feraꝝ dentes flammasq͂ ac tortores: per- suaserunt publice qđ uolebant: Christū deū & hoīem natum: passum: descendisse ad infe- ros: surrexisse a mortuis: ascendisse in cœlum: redituꝝ ad iudicium: & cætera omnia quæ il- le mandauerat: qui (ut scriptum est) stulta mundi elegit & infirma ut confunderet fortia: q cum prodesse omnibus uenisset: elegit (ut ait Augustinus) prodesse imperatori de piscatore nō piscatori de Imperatore. Quod similiter prorsus de oratore ac philosopho dici potest.

F

Idq͂ non ætate rudi accidit & ad credendum facili: sed longe magis inueteratis litteris atq͂ doctrinis: omniq͂ illo antiquo ex inculta hoīm uita: errore sublato: longeq͂ magis iam do- ctis hominibus ac temporibus ipsis eruditis: q͂ ætate Romuli fuerant: De cuius diuinita- te credita: Cicero loquens ait hæc in sua republica: & Augustinus retulit in sua: ut ad fin- gendū: si tūc uix quicq͂ (ut idem ait) nūc oīno minꝰ esset loci: Antiquitas eñ: inquit: recepit fabulas: fictas etiā nōnunq͂ incondite: Hæc ætas iam exculta præsertim eludēs: oīe qđ fi- eri non potest respuit. Quæ si: ut dixi: ad colorandam falsam Romuli diuinitatē: quæ credi iam cultiore ætate potuerit: Cicero uelut non parua argumenta cōquirit: Roma uix dū cō- dita & unū e septē collibus uix integꝝ: eūq͂ nō tectis muroq͂ marmoreo: sed dumoso am- bitu: & culmis agrestibus occupātē atq͂ adhuc nescio quid pastoriū redolētē: Quid ætate Christi dici debet Roma dante iā iura gentibus: imperantibus Augusto Tyberioq͂: quo- rum sub altero natus: sub altero Christus est passus: Inter qđ tempus & Romuli ætatē in- credibilior: q͂ pro numero annoꝝ reꝝ mutatio facta erat: non q͂ mediū tempus exiguū sit: Siquidem ex quo propter suā insolentiā a senatu Romano ad Capreæ paludem discerptꝰ est Romulus: usq͂ dum propter peccata nostra in Iudæis in monte Caluario crucifixus est Christus. Paulo (nisi fallor) plus minus ue septingentoꝝ annoꝝ tempus effluxit: q͂uis eñ Cicero minus sexcentis dixerit: nō ad suam ibi: sed ad Africani & cæteroꝝ respexit ætatē: quos in eo ipso libro reipublicæ loqui facit. Et præterea īter Ciceronis cædē sub Antonio & Christi passionem sub Pilato: quantum uerisimilibus coniecturis assequor: septuaginta: uel circiter annoꝝ spatiū intercessit. Longius ferebar: sed nuncius tuus scribenti imminet: & singulos calami tractus notat: Morulasq͂ medias metitur: & crebro ostium cœloq͂ respi- ciens suspirat. Misereor expertus quid est expectatio properanti animo: & ante destinatū cogor ut dicam humilitatem ama. Vale.

G

H

Fran. Pet. ad Socratem suum: Illi somnium quod de inuento thesauro somni- auerat narrantis: Epl̃a XCVIII.

n Esternæ noctis somniū referā tibi. Videbar mihi īcertū unde: Nihil eñ tale uel co gitare sum solitus uel loqui: Videbar inquā in agello meo quē ad fontem Sorgiæ habeo: thesauꝝ inuenisse: monetæ puetustæ aureæ: nō mediocrē cumulū: una spa- tiabamur soli (ut noster est mos) Te itaq͂ cōfestī euocās: digito rē designo. Ambos (ut fit) gaudium stuporq͂ defixerat. Mihi quidē ut erā: nemini eñ occurrebat illud Annei: Vitate quæcūq͂ uulgo placēt: quæ tribuit casus: ad oē fortuitū bonū suspiciosi & pauidi subsistite: & fera & piscis spe aliqua oblectante decipit: munera ista fortunæ quæ putaris: insidiæ sūt: De hoc ergo cōsultantes: parūper hæsitauimus læti trepidiq͂. Quid multa: Vltimæ insa- niæ uisum est: qđ per terras ac maria tantis laboribus tantisq͂ periculis quæri solet: id obla tum ultro contemnere. Mox certatim oneramur auro: domū clam taciti cōuehimus. Abdi- tis pro tp̃e quæ exportari uno fasce nō poterāt: hoc semel: hoc iteꝝ & iteꝝ facimus: & semꝑ

A

Ea quæ placēt uitāda esse: ex Senecæ γ/bls.

auidius: Semper enī ut natura rerum habet: cū pecunia sollicitudo cupiditasq crescebant. Ferit aures interim murmur inuisum: secretum nostrum nulli licet creditū sponte sua in uulgus erūperat. Nec ita multo post nescio quis maior dn̄s locorum aderat: uendicās sibi iure thesaurū: obnitimur. Hinc primū longa & inamœna colloquia: inde lis minæq & semper litibus iuncta conuitia. Illo acriter urgente: nobis indignantibus: in nostro reperta: nobis eripi propitiæ dona fortunæ. Mille subinde rerum motus & mille consilia: nunc matura & cauta: nūc temeraria & acerba: cū iam ad resistendum nos non tam nostra cupiditas q̄ inexorabilis aduersarij superba duricies inflāmaret: Iam ab ocio ruris ad urbana negocia: Iam a studijs ad arma transtati: nouis curarum turbinibus agebamur: Iam pro intentione peruigili & inquisitione pulcherrima nouarum rerum pernox odiū atq ira successerant. Postremo iam res a litigio ad bellum se uerterat: Ira mutatus animorum status & sæpe reperti auri pœnitebat: philosophabamur in insomnis: Vbi uitam serenam atq tranquillā linquimus? quis nobis has et tarum superinduxit nubes? quis in has procellas nos impegit? An ignorabamus in auro speciosam etumnā & splēdidā esse miseriam? Necessitas cū diuitijs crescit: & fugit cum mediocritate fœlicitas: Occurrebāt aceruatim exempla corum qui uel in diuitijs infœlices: uel in paupertate fœlicissimi fuissent: Spernebātur inutiles opes Crœsi: & funestū Midæ aurū: & Dionysi Crassiq spolia rēplis auulsa. Laudabat Cincinnati Reguli: Curij Fabritij fœlix & gloriosa pauperies. Accedebat acies hominū nostrorum: qui nudi in solitudine solibusq & frigoribus adusti: radicibus herbarum & syluestribus baccis pasti: pro recto cœlū: terrā habentes pro cubiculo: cum uoluptate torrentē turbidum hauserunt: asperoq & angusto calle gradientes: spe patriæ melioris: omnia prorsus mortalia contempserūt. Cæterum quo plura huius generis ingerebantur exēpla: eo grauius dolebamus: ea non uidisse nos in tempore: sed in tergo: ut aiunt: oculos habuisse. Denicq sic eramus: ut iam ne cœpto uellemus absistere: solus eredēdi pudor obsisteret: Et iam supremi certaminis instabat alea: cum repente medio noctis ira metuq anxius expergiscor: gelidus sudor corpus omne perfuderat. Ita me diuinitas saluum uelit: ut ego perinde fessus animi fessusq membrorum eram acsi graue durūq negociū: non somniās sed uigilans agitassem. Nec facile dici potest: q̄ laetus fui: ubi sensi me thesauro simul & sollicitudine liberatum: & tantū habere quantū alit: non quantū angit: quantūq uiræ sufficit nō quantū affluit: quanq per somnū in ea sententia radicatus sum: q̄ mihi uigilans persuadeo esse uerissimam: scilicet plus mali q̄ boni cupidis mortalibus afferre diuitias. Surrexi demū hora solita (consuetudinē meā nosti) dūq quotidianis laudibus deo dictis: ex more manū calamo applicuissem: hoc primū qd̄ sopitū exercuerat sese obtulit exprecto. Huius ergo sniæ te participē facio: q particeps somnij uidebaris. Vale.

Sollicitudo & cupiditas cum pecūia crescūt

B

C

In auro erumnam & miseriam esse

D.

Fran. Pet. ad Ioannem Tricastrinū Epm: petitionem illius & suum ꝓmissum executioni mandare spondentis: Epla XCIX.

A

Petitionis tuæ memor: promissiq mei non oblitus: Italiam: siue (ne grāmatica lite implicer: quā in epistolis Cicerōi suo mouet Atticus) in Italiā uado. Scio quidē & memini: quid me de ipsius Ciceronis libris in ordinem redigēdis: & quarundam (ut dicere soles) ueluti scintillarum lumine declarandis sæpe rogaueras. Demū quo ineluctabiles præceps essent: ut Romanus pontifex: qui feruoris tui conscius: hanc generosam bibliothecæ suæ custodiam ita tibi credidit: ut olim ꝓnostri principes: Iulius Cæsar Marco Varroni: Cæsar Augustus Pompeio Marco: & rex Aegyptius Ptolemæus Philadelphus Demetrio Phalerio cōmisisse noscuntur: curā prorsus ingenio tuo dignā: ut Romanus in quā pōtifex digrediēti mihi suū hac in re modestissime indicaret aīm: effecisti. Quid facere notū est ignoti poetæ carmē: est orare ducū spēs uiolēta iubēdi: & q̄si nudato supplicat ense potēs: parebo si potero: Nā & sibi parere necessariū: & tibi placere delectabile. Cōtraq preces tuas spernere durum: illius iussa negligere: sacrilegū. Totū i hoc uertit: q̄ mihi i illis q̄s poscitis emēdatis codicibus reperiēdis fortuna fuerit. Nosti em̄ expertus sæculi nr̄i crimē: q̄ta sit rerū talium penuria: cū tn̄ iutiles & superuacuæ: imo ꝟo penitus dānosæ funestæq diuitiæ tātis curis ac laboribus aggregent. Qd̄ ī me erit: studiū indefessū ac diligentiā adhibebo. Ac ne moram fortassis accuses: scito me repandis uiribus corporeis: q̄s morbus iminuit in solitudine mea ad fontē Sorgiæ usq ad autūni rēperiē subsedisse metuentē corpus adhuc inualidū lōgæ uiæ cōmittere: tūc auctis uolēte deo uiribus atq æstibus īminutis iter arripiā. Interea utinā scire posses quāta cū uoluptate soliuagus ac liber īter mōtes & nemora: inter fōtes & flumia: inter libros & maximorum hoīm ingenia respiro: quanq me in ea quæ añ sunt cū Apl̄o extendēs: & præterita obliuisci nitor: & præsentia nō uidere. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad Lelium suũ: q̄ nõ multa ad eum scribat se excusantis: negocium quoq; ipsius se expediturum pollicentis: de urbis Romæ etiam laceratione conquerentis: Epl'a C.

A Multa scribere tempus dehortatur: somnus prohibet: noctem iam tertiam insomnem ago: neq; ueteribus curis liber: & oppræssus nouis: quas mihi profectio mea peperit multa in faciem & in tergũ curanda denuncians. Cũ ex æquo despicere oĩa in animũ induxero (qđ magna ex parte iam feci) tum primũ tranquillos somnos carpere incipiam: nõ aliter q̃ Aeneas ille Virgilian⁹: qui iam certus eundi carpebat somnos rebus iam rite paratis. Aut enim fallor aut anceps & longa deliberatio plena molestiæ ac laboris est: Dubitandi exitus initium est quietis. Dici nequit anxia mẽs & consultationibus uagis exercita quantũ electione consilij in unum aliquod uersa propositum conquiescat. Tũc igit̃ ut occurret: Nunc semisopitus & uelut insomnis loquar: excusationẽ tuã q̃uis superuacuã

B amplector: scio eñi locorum distantiã ut amantib⁹ odiosam: sic honestis amicitijs non obesse: ubicunq; ergo erimus simul erimus. De negocio tuo faciam ut scribis: quod mihi scilicet fieri uellem breuiter expedire: nil enĩ in me molestius experior q̃ uerbis trahi: hãc amicis sciens molestiam nunq̃ feci nec faciam quidem. Placebo si potero: alioquin ne displiceam prouidebo. Versus tuos excitato apud Helicona nostrum ingenio texere meditabor: sed nescio qualiter scedula tua quam decies in manibus babui discedentem me fefellit: & sine me domi substitit: quære eã ibi & post me mitte: licet & sine illa scire uidear quid dictur⁹ sum: modo frondosi nemoris uspiam diuerticulum occurrat. Tribunitiæ litteræ copiã quã mihi misisti: uidi: legi: stupui: quid respondeam nõ habeo. Fatũ patriæ agnosco: & quocũq; me uerto dolendi causas materiamq; reperio. Roma eñi lacerata: qualis Italiæ status? Italia deformata: q̃lis mea uita futura est? In hoc publico & priuato mœrore: alij opes: uires alij corporeas: alij potentiam: alij consilium conferent: Ego quid conferre possim præter lacbrymas non uideo. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Socratem suum: Illi q̃ mediocritatis appetitu teneatur significantis: Epistola CI.

A Summæ quidem reꝝ mearum quas spectatæ fidei tuæ credidi nihil detraho: nihil adijcio. Non tantũ firmus sed fixus etiã in proposito meo sum: cuius si meministi superuacuũ est quicq̃d de hac re ulterius loquor. Vt tamẽ me mei non ĩmemorem scias: breuiter sic habe. Magnæ fortunæ appetens nunq̃ fui: siue id modestiæ: siue pusilli: siue (qđ quibusdã magnis uiris placet) magni animi est: uera quidẽ & uulgo etiã nota cõmemoro: & quoꝝ te imprimis testem habeo & interdum laudatorem: Interdũ uero pro qualitate tempoꝝ amicissimũ reprehensorẽ: qđ scilicet (ut uerbis tuis utar) cœpto nimis insisterem: & uidendũ esset ne unde famã summæ constantiæ quærerẽ: inde pertinaciæ nomẽ infamiamq; consequerer. Me tamẽ consilij mei bactenus nõ pœnitet: Omnis eñi mihi altitudo suspecta est & præcipitij admonet oĩs ascẽsus: Multoq; facilius natura duce in illoꝝ consortium declinarem; qui (ut ait poeta) habitabãt uallibus imis: q̃ eorum: qui (ut ait idem) posuere in mõtibus urbem. Quæ cum ita sint: si optata mihi mediocritas quã iure Flaccus aureã uocat (ut pridem promittebat̃) obuenerit: est qđ grata intentione suscipiã: & p liberaliter mecum agi dicam. Sin inuisum illud & graue maioris officij onus imponit̃ rennuo: excutio.

B Pauper esse malim q̃ sollicitus: q̃uis ut res eunt: & ut est animus: pauper esse non possim. Hæc & his similia quæcũq; inter nos in hanc sententiã dici solent: tu qui nosti optime: & amicis & dominis: & dominoꝝ dño: nota fac obsecro: cũ tẽpus uidebitur: q̃uis a me ipso nec occultata: nec tacita: Sed sunt quidã quibus ut in animũ penetret: sæpe ueritas inculcanda est: qđ eo nunc minus mirer: quo quicquid de me mõ dictur⁹ es: uideri scio & ab ætatis nostræ moribus & ab ipsa uulgi opinione remotius: cũ q̃ mihi ut in multis: sic præcipue in eo qđ nunc agit̃: discordia multa est. Sed incredibilitatem audientiũ: uigor animi & facundia loquentis excutiet. Multũ Socrati meo de re qualibet: sed multo plus auctoritatis ac fidei fuerit amico de secretis amici cõsilijs differẽti: Multa quoq; de amici ore: q̃ de proprio fauorabilius audiunt̃. Illud in finẽ ne dissimules: ne q̃s forte de nostra simplicitate sibi placeat: Non est uera liberalitas dura: non lenta: non difficilis. Nihil respicit: nisi quẽ complexa est. Illi morigera est: non iubet illa: sed obsequitur & implet uota nõ limitat. Scimus ergo: quia petenti modicum ĩmensa porrigere: species est negandi. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Nicolaũ urbis Romæ Tribunũ: q̃ famã ipsi⁹ imminutam audierit indignantis: Epistola C II.

f Ecisti fateor: ut sæpe ꝑ hoc tẽpus: illud apud Ciceronẽ loquẽtis Africani dictũ multa cũ uoluptate repeterem: Quis est hic qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Quid enim in tãta claritate tui nominis ad tam lætos & tam crebros rerum tuarum nuncios cõuenientius diceretur? Idq; q̃ cupide fecerim inscriptus tibi exhortationum mearum liber indicat: stimulis meis ac laudibus tuis plenus. Noli quæso cõmittere: ut dicam: quis est hic qui uulnerat aures meas tantus & tam tristis fragor? Caue obsecro speciosissimam famæ tuæ frontem proprijs manibus deformare. Nulli fas hominũ est: nisi tibi uni rerũ tuarũ fundamenta conuellere: tu potes euertere qui fundasti. Solet architectus esse optimus propriorum operum demolitor: Nosti quibus tramitibus ad gloriam ascẽdisti: uersis retro uestigijs inde descenditur: & natura facilior est descensus. Latissime enim patet: neq; solum apud inferos locum habet (quod a poeta dicit̃) Facilis descensus auerni: Tantum ab illorum desperata miseria: præsentis uitæ uarietate differimus: q̃ q̃diu hic sum⁹ cadimus quidem & resurgimus: descendimus & ascẽdimus: Inde aũt nullus est reditus. Quid uero demẽtius q̃ cum stare possis: cadere fiducia reassurgendi? Semper ex alto periculosior casus est. Et quid oro te uirtute altius ac gloria? quarum in uertice conscenderas nostris temporibus inaccesso: tamq; impigre & tam insueto calle ad summa perueneras: ut haud sciam usq; formidolosior cui sit ruina: Pedem figere oportet obnixius ut cõsistas: neq; spectaculum præbeas: ridendum hostibus: lugendum tuis. Non quæritur gratis clarum nomẽ: nec seruatur quidem. Magnus enim labor est magnæ custodia famæ: ꝑmitte mihi meo uersiculo tecum uti qui adeo mihi placuit: ut eum ex quotidianis epistolis nõ puduerit ad Africam transferre: & hanc mihi quoq; durissimã necessitatem exime: ne lyric⁹ apparatus tuarum laudum: in quo teste quidem hoc calamo multus eram: desinere cogatur in Satyram: Neu me casu in hanc narrationem incidisse: aut de nihilo locutum putes. E curia digressum amicorum litteræ consecutæ sunt: in quibus ad me rerum tuarum discolor: & primæ multũ dissimilis fama peruenit. Nõ te populum: ut solebas: sed partem populi pessimã amare: illi obsequi: illam amare: illam admirari. Quid dicam: nisi quod Ciceroni scribẽs Brutus: pudet conditionis ac fortunæ? Mundus ergo te uidebit de bonorum duce satellitem reproborum? Sic nobis subito turbata sunt sydera? sic infensa diuinitas? Vbi nunc ille tuus salutaris genius? Vbi (ut usitatius loquar) ille bonorum operum consultor spiritus: cum quo assidue colloqui putabaris? Neq; enim aliter talia fieri posse per hominem uidebantur. Quid autẽ torqueor? Ibunt res qua sempiterna lex statuit: mutare ista non possum: fugere possum. Itaq; nõ parum mihi negocij remisisti: ad te animo properabam: flecto iter. Certe te alterũ non uidebo. Tu quoq; longum uale Roma: si hæc uera sunt. Indos ego potius aut Garamantas petam. Sunt ne autem uera hæc? O multum principio dissimilem finem: & o nimium delicatas aures meas. Assueuerãt magnificis rumoribus: pati ista non possunt. Sed & possunt falsa esse quæ loquor: & falsa sint utinam: nunq; libentius errauerim. Magna quidem apud me est scribẽtis auctoritas: sed cognitæ mihi multis indicijs: generosæ dicam: an animosæ cuiusdam inuidiæ: non parua suspitio: Igit̃ & si plura loqui dolor imperet: frenabo tamen impetũ: quod profecto non possem nisi quia sollicitudinem meam incredulitate consolor. Secũdet hæc deus & lætiora faciat q̃ narrantur: potiusq; me amicorum alter mendacio q̃ impietate alter flagitioq; læserit. Si quidem consuetudine pessima effectum est ut mendacium iam quotidianum & uulgare peccatum sit. Proditorem patriæ: nullius æui licentia: nulla consuetudo: nulla libertas criminũ excusat. Potius ergo ille mentiendo: paucos mihi mœstos dies: q̃ tu patriam deserẽdo mœstam omnẽ uitam feceris. Ille si quid uerbo deliquerit: uerbo purgabitur: Tuum si (quod fictũ cupio) uerum scelus est: quibus unq̃ piaculis abolendũ speres? Immortale decus est: immortalis infamia. Quobrem: si (q̃d opinari nequeo) tuam fortasse negligis: at saltem famæ meæ consule. Scis quãta mihi impendeat procella: quãta si labi cœperis in caput meum reprehensorũ turba conspiret. Proinde dum tempus est (ut Terentianus loquit̃ adolescens) etiã atq; etiã cogita. Circumspice oro summo studio quid agas: excute acriter teipsum: examina tecum: nec te fallas: qui sis: qui fueris: unde: quo ueneris: quorsum inoffensa libertate progredi fas sit: quam personã indueris: quod nomen assumpseris: quã spem tui feceris: quid professus fueris: Videbis te non dominũ reipublicæ: sed ministrum. Vale.

A

Facilis descensus auerni

B

C

D

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Aretinū: de libertate patriæ honore quoq; ipsius gratulantis: Epistola CIII.

A

Omnia optato ꝑueniūt amice: gratulor ergo libertati patriæ: principū nostroꝝ gloriæ: trāquillitati ciuiū: religiōis augmēto: publicæ læticiæ: singulariter honori tuo: cuius manibꝰ turbidæ hactenꝰ & tenebrosæ urbi: blāda serenitatis & pax prædulcis illuxit: Votiuo q̄3 successui: familiariū teꝝ tuaꝝ gratulor. Perraꝝ ē ut læta cumulate accidant: quin fortunæ dulcia sꝑ imixtꝰ aliqs amator inficiat. At si qñ plene ꝓpitia esse uult: ex amaritudine reꝝ ipsa dulcedinē insperatā miris modis nouit elicere. Sæpe igit̄ dura molliens & inflectēs: quæ tristia uidebant̄ uertit in gaudiū. Vtendū fortunæ muneribus nō fidendū: Certe hoc nūc artificio usa est. Itaq; qd uis dicā: nō tm̄ uotiuis euētibus sed casibus ipsis nostris atq; difficultatibꝰ gratulari incipio: uni sc3 motiūculæ illi tui corpis qua ingēs atq; animi multiplex læticia tēperata est & uiaꝝ meaꝝ impedimēns multis acuarijs: qbus effectum spero: ut ambo simul in patriā reuertamur. Vale.

Raro læta oīa sine ifœlici aliqua re eueniūt

B

Fran. Pet. ad T. M. cum eo apertas inimicitias gerendas esse qui amicitiam pro iniuria reputet: asserentis: Ep̄la CIIII.

A

Greste ꝓuerbiū: Lectū cani sternere magnꝰ labor. Dicti ratio si quærit̄: qa sc3 accubiturus: huc atq; huc in gyꝝ ꝟtit̄: ut nescias tibi puluinar colloces. Ludicta quidē cogitatio illiꝰ cui primū hoc dicere in aīm uenit: & tm̄ sic est. Ideq; de multis hoibꝰ dici potest: qđ de cane dictū rides. Multi eīn sunt qbus nihil rite fiat: ita crebro uoluūtur ut quā in ꝑtem sint casuri: aut quid uelint sciri nequeat. Cū illis placuisse credas nihil egeris: Oīs labor: oē ꝑijt obsequiū: Si urbanas illis offeras delitias: ruris frugalitatē laudēt: si ex urbe deduxeris: frequētiā quærān solitudinē execrent̄: si colloquio cœpis: fastidiāt: indignentur q; si taceas. Absentes desiderēt: præsentes despiciāt amicos: sæpe etiā oderīt. A talibus sꝑ abesse cōsultius. Intelligis qd uelim & frustra erit qcqd amplꝰ dixero. Dico tm̄ ne q̄ dissiratiōis occasio tuæ māsuetudini: meo silētio præbeat̄. Vt qđ operā ꝑdis generose aīe: Lōge tibi imparē atq; dissimilē nactꝰ: pedē retrahe ab incepto laborioso & inefficaci: reconciliare illū tibi nequicq; niteris. Inuito amicꝰ esse nō potes: formidabilis inimicꝰ potes esse: quē nūc ille contēnit timere incipiet si apte incipias irasci: sentiet q; quisnā eēt quē gratis ingrato aīo lacessendū duxerit. Medicoꝝ morē in hoc ægro & infecto hoīe sequere: oro te: experire cōtraria. Māsuetudine irrita efficax forte sæuetitas fuerit: odium q; potentius amore: quē blandientē spernit: horrebit ex ꝓfesso inimicitias exercentē. Moribus aduersum meis: sed consentaneū rebus consilium dedi. Quid eni illi facias qui amorem uocet insidias: humanitatem putet esse formidinem: Vale.

Elegās ꝓuerbiū q̄uis agreste

a

B

:

Fran. Pet. ad Ioannē Anchiseū: causam illi quare potius Cisalpinam Galliā q̄ Florentiam petierit assignantis: Ep̄la CV.

A

Litteræ tuæ plenæ gratissimis atq; dulcissimis reprehensionibus: inuenerūt me circa Padi ripam. ix. Kalendas Aprilis ad uesperā. Cōfer aduētus diem cū illaꝝ missione: & uide si eo temporis spatio uenire debuissent ex Aegypto: uenerūt cū eis & amicoꝝ litteræ: & duoꝝ facie mihi nō notoꝝ: sed utiq; illustriū (ut dicis) Iuuenū: ut scripta testant̄ senū: quales utinā multos haberet ciuitas uestra: si tamen nō esset in exiliū missura: imo etiam si missura: quoꝝ dispersio reliquas saltē ciuitates Italicas adornaret. Sed omitto hanc inexhaustam sēꝑ & ueterē querelā & reuertor ad litteras. Omniū fere una sententia est. Arguor post propositū ueniendi Florentiā: iter in Cisalpinā Galliā deflexisse: quasi natalis patriæ conteptor & spes ac uota multoꝝ me illic expectantium elusisse. Possem ad hæc multifariam respōdere: & quid alioꝝ respōsurus sim litteris nedū scio. Respondebo tamen aliquid licet occupatissimus. Rogas eīn. Sequat impetū dū calamus erit in manibus: ille mihi quo se duci uelit: ostendet. Certe cum illis ut stilo scribentiū satisfiat musaꝝ mihi præsidio opus erit: Tibi aūt cui sine ullo artificio aperta & nuda omnia esse debent: Vnum hoc minime tacuerim: q; neq; uiaꝝ labor neq; pestis anni huius uniuersum orbē: sed cūcta præsertim littora proterēs atq; consumens: neq; animi mei dolor neq; mala (nisi fallor) & iniqua patriæ tractatio: me a suscepto itinere detorsisset: præsertim cū maiore laboris parte cōfecta iam Ianuam peruenissem. Hæc igitur uerior & potior causa fuit q; secꝰm spem quā mente conceperam: imo uero (ut euentus docuit) somniaueram: fieri non posse uidebatur: quin aliquem tibi reꝝ nostraꝝ lætiorem exitum afferrem. Itaq; dulce erat expectare: donec

I

B

in locum spei res ipsa succederet: & iam nõ cursum modo sed uolatũ meditabar: uidebarq́ mihi sine ullo laboris sensu alpes Bononiæ transiturus: Apœninũ uulgariter alpem dixi. Inde enim improuisus licet non inexpectatus tuis & amicoꝝ oculis adesse decreueram. Accedebat quod hinc potissime cœpti operis adminicula sperabantur: quibus mora omnis inimica erat. Quippe cũ nec celeritas exacta suffecerit: Quid dicam? Scio res solidas esse: spes inanes: scio ꝙ qui spem perdit: nihil perdit: minus dixi: multum uero lucratur: & tamen expertus loquor: ut nulla minor iactura ꝙ̃ spei: sic nulla molestior causa est: quia sæpe pluris fiunt sperata ꝙ̃ possessa: & sæpe quantũ nos spes reꝝ blanda fefellerit: adipiscendo cognoscimus. Hinc est ut quotiens ante experimentum spes interijt: graui nos incõmodo affectos extimemus: Præuertit ergo consilium meum deus: & curas quas pias arbitrabar superuacuas declarauit: ut uel sic edoctus agnoscerem cogitationes hominum uanas esse. Et de hoc quidem hactenus. Super negocio litis nostræ nil aliud dico: Res in curia uertitur: Spero fore ut illius prædonis insidiæ detegantur. In omes tamen casus paratus est animus: Victor gaudebo: uictus uicta cum iusticia me solabor. Non nunc primum fortunæ ludis exerceor: didici quibus artibus caducæ spei uulnus eluditur. Eant igitur res utcunq́: modo ego non mouear: neq́ Hercle quo moueri debeam intelligo. Nempe æquo animo possum uel asse qui quod meum est: uel dimittere quod nunq́ assequi potui. Cõpendiaria ad diuitias philosophoꝝ uia est: quæ monstrat non addendum diuitijs: sed cupiditatibus detrahendum. Hãc sequi disposui: ne in illud duꝝ ac laboriosũ negocioꝝ inextricabiliũ iter incidã: a quo me deus & ipsa naturæ meæ cõditio manu (ut ita dixerim) retraxerunt. De lite igit̃ sit quicquid esse potest: mihi paupertas mea nõ molesta nec sordida: sed plus etiã ꝙ̃ uellem inuidiosa sufficiet: cum qua si bene mihi conuenit (ut uidet̃ Senecæ) diues sum. Vale.

C

Compendiaria ad diuitias philosophorũ uia est

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Anchiseũ: de aduentante amico congratulantis: Epistola CVI.

A

c Redi non posset: quantũ mihi curaꝝ decesserit: quantũ ue lætitiæ accesserit: recenti quodam nuncio: quod tecum: cuius multa loqui longum tempusq́ prohibeat: partiri quantalibet breuitate disposui. Franciscum nostꝝ aduentare audio: & iam esse Massiliæ. Multis quidem iactatũ casibus & terrestribus maritimisq́ periculis saluũ tamen: & ad me primũ ille nunc recto (ut aiunt) calle festinat: & de uiaꝝ (ut certus sum) prolixitate conqueritur: sæpe Virgilianũ illud in ore habens: Italiam sequimur fugientẽ: & uoluimur undis. Nec immerito: putabat enim me in Gallia reperire: sed illã curiæ sentinam tolerare nequiueram. Proximus illi saltus in patriam: tui eum desiderio ardere certe scio: Sed mihi crede ꝙ non scriberem si propositum meum præuertere posses ulla prouidentia: crede inquam mihi de consilijs hominũ fortuna iudicat. Inter cogitatus atq́ actus magnus quidã (ut uulgo dicit̃) mons est. Quando hic erit quẽ iam iã affuturꝝ spero: inijciã manus. Imperiosa res est amor: Nihil nõ licere sibi existimat: uidebor iure meo uti si quasi reinuentum thesauꝝ domi recondidero curãq́ sumpsero ne tã facile rursus eo careã. Id tibi prænũciatũ uelim: quo patiẽtius feras cũ acciderit. Neq́ enim ut aduentus sui famã tecũ modo partitus sum: sic ipsum quoq́ partiar amicũ. Multo rarior multoq́ preciosior res est amicitia: ꝙ̃ aurum. In qua si quid auidius egero: excuset utcunq́ possessæ rei preciũ duriciẽ possessoris. Ego quidẽ te consortẽ nõ reijcio: ita tamen ut præsentem partiamur. Vt partem igit̃ tuã feras: imo uero ut pro uno duos habeas: uenire te amor agat. Vale.

B

Fortuna de cõsilijs hominũ iudicat

Francisci Petrarchæ ad Ioannẽ Anchiseum: Fracisci cuiusdam amici sui mortem immaturam ualde deflentis: Ep̃la CVII.

A

h Eu quid hoc est? quid audio? O spes mortalium fallax: O curæ superuacuæ: O labilis status: nihil homini trãquilliũ: nihil stabile: nihil tutũ: Hinc fortunæ uis: hinc mortis insidiæ: hinc fugacis mũdi blãditiæ: Vndiq́ circũuallamur miseri: & inter tot laqueos spondere nobis iucundum aliquid audemus? Totiens frustrati: totiẽs ludibrio habiti: sperãdi cõsuetudinẽ & millies elusam credulitatẽ nescim⁹ exuere: tãta fœlicitatis (licet falsæ) dulcedo est. Heu demẽs: heu cæce rerũq́ oblitæ tuaꝝ: q̃tiens mecũ dixi: Vide hic nota: attẽde: subsiste: recogita: iprime signũ fixũ: mansurum: indelebile: Memento fraudis huius & illius: Nihil unq́ speraueris: nihil credideris fortunæ: mendax est: uaria: lenis: infida: priora eius blãda & mitia: posteriora acerbissima: Nosti iam hoc ferale ꝑdigiũ: expertus a nemine iã docẽdus: tuis igit̃ exẽplis tibi cõsule: & ullũ cũ hac inire cõmertiũ caueto: æque promittentẽ ac negantẽ despice: æque rapientẽ largientemq́ contemne. Hoc decreuerã: hoc

Nihil mortalibus tutũ esse

mente firmaueram: at post tam uirile propositum: ecce rursus ꝙ muliebriter: ꝙ inepte decidi: ridiculose dixerim: an uero flebiliter? ridiculo se alijs fortasse: mihi quidem prorsus miserabiliter ac miserrime. Post tot reꝝ speratarum inopinos casus induxi in animũ sperare iterũ: atq; huic momentaneo & uelut hybernæ serenæ noctis credere & ex euentu crastini pendere præceps: temerarius: inconsultus: inter blandiri curis mordacibus ausus sum. Ecce iã di-

B

lectus meus aderit: Franciscus meus: non minus mihi iunctus uoluntate ꝙ nomine: nõ minus amore ꝙ sanguine. Ecce aderit & forte iam adest: tam uæhementi eñ meditatione in eum incubueram: ut sæpe uelut ante oculos aspicerem tanto maris ac terraꝝ spatio distantem: & heu nunꝙ ampliꝰ in huiꝰ mihi peregrinationis exilio reuidendũ. Sed ego iure quodam meo (qđ amantiũ omniũ est cõmune) fictis cõgressibus atq; colloquijs inuisæ moras solabar absentiæ: meq; ipsum (ut fit) quadã cum uoluptate fallebã. Quotiẽs aliquis ex pueris meis quibus ille se fecerat multa moꝝ suauitate charissimũ: ad me aliquid nunciaturus intrauerat: ita eram quasi ille iam afforet. Quotiens quispiã fores impulerat fluctuabam: & pastorium illud imprimis occurrebat animo: Nescio quis certe est: & Hylas in limĩe latrat. Credimus: an qui amant ipsi sibi somnia fingũt? Hæc miser amans somnia fingebam: his angebar curis: bis æstuabam sollicitudinibus: pascebarq; tenui quadã spe: non aliť ꝙ opimis per quietem dapibus sopitus esuriens & latratus canũ: & seruoꝝ uoces: & moti stridor cardinis & pauimentũ proterens ungula cornipedis & omnis omnino strepitus excitabat. Quotiẽs uel libellos quibus inhiabam uel cui inhærebam: calamũ festinabundus abieci: Quotiẽs surrexi: quotiens prosilui uidendi auidus tenendiq; dilectũ meum & curaꝝ mearum prædulcissimũ participem: Neq; fratrem solũ (ut Tullij quibus hoc loco possum proprie uerbis utar) sed suauitate fratrem prope æqualem: obsequio filiũ: consilio parentẽ: quẽ nescio an nimis sero cognouerim: an uerius nimis cito: nisi eñ amare hominẽ cœpissem: nequaꝙ morte eius in has lachrymas incidissem. Biennio uix integro illius conuictu: & ami-

C

citra fratus sum: tempꝰ heu uix alloquij: ne dicam amicitiæ satis patẽs. Sed hoc uno solor orbitatem meam: ꝙ ambo certatim illius temporis breuitatẽ ardẽtissima hinc illinc charitate laxauimus: & quicqđ in amicitia dulce uel sanctũ est (quod in spatioso æuo alij solẽt) nos explicuimus in angusto: ut iam delectatio nostra diuturnior: amicitiæ uero fides certe neq; sincerior: neq; familiaritas artior esse posset. Inuidit gustatam mihi uitæ dulcedinẽ fortuna: Plurima & magna fidei suæ pignora: sanus ægerq; suscepi: quæ in animi mei penetralibus adamantina sede recondita: spero itidem de me ille sentiret: eoq; propẽsius quo & humaniorem illũ & amantiorem natura protulerat. Nũc autẽ illius tẽporis memoria & amara mihi simul & dulcis est: hinc mulcet: hinc cruciat: nec satis expedio: malim ne fuisse illi homini notus an incognitus. Amicũ enim talem fœlix & dulce quidem habuisse: sed amisisse miserrimũ atq; amarissimũ. Nunꝙ fere alias meipsum ut nunc excusserã: qđ non sine pudore fateor: & affectuũ in me plus: & uiriũ minus ꝙ opinabar inuenio. Putabam eñ & dignum erat multa lectione longaq; reꝝ experientia obduruisse aduersus oñes ictus & iniurias fortunæ: Fallebar infœlix: nihil me mollꝰ: nihil eneruatius. Putabam: imo equidẽ certus eram me Franciscum meum amare tenerrime: hoc enim illius erga me charitas & obse-

D

quia merebanť. Quantũ tamẽ amauerim: Heu sero nec aliter ꝙ perdẽdo cognoui. Ideoq; nunc intractabilius ulcerosa mens dolet: plus se cernens amisisse ꝙ crederet. Qua in re nihil mihi magis obfuit ꝙ impræmeditatio eius: quod euenire necesse erat: nõ cogitaueram moriturꝝ. Et pfecto si quis in hoc torrente reꝝ humanaꝝ ordo esset: ante me mori nõ debuit post me natus. Accessit feruẽs atq; anxia eius expectatio: de qua multa iã dixi. Sic eñ ipse mihi supremo lachrymãs digressu: sic deinde per litteras pollicitꝰ. Sic Socrates meꝰ non futurꝝ iã: sed præsentem eius nunciauerat aduentũ: digressum ex Gallia recto ad me tramite in Italiã pperare. Heu mihi: nũc recolo: uelut adhuc fœlix atq; integer pximã abscisionẽ: & instãtes miserias præsagirẽ: meq; cõfestim scirem optima meipsius parte caritutꝝ: breuissimam fœlicitatẽ meã nitebar expẽdere: quid fata mecũ agerẽt ignorãs. Veniet dicebã prius tue ꝙ grandæuũ patrẽ: ꝙ dulces fratres ac sorores uisere. Inijciã manꝰ ac tenebo: nec magnis uiribꝰ opus erit. Opitulatorẽ ex aduerso inueniã: Amor qui cũ illo habitat partes mecũ faciet. Iã ille crebto mihi dicere cõsueuerat Horatianũ illud: Tecũ uiuere amẽ: tecũ obeam libens. Sed ecce manus quas ego sibi inijcere cogitabã mors iniecit: & (qđ ad te pridie breui quadam epľa dixerã: de cõsilijs boñum iudicare fortunã) longe aliter atq; ego senserã interpretata ẽ. Nũc erepta spe gemina toq; desiderio: qđ agã? Lachrymis ne atq; suspirijs alar:

E

& in amissi locum mœrorem meum indesinenter amplectar? An uero serenare animũ nitar & circumstrepentibus fortunæ minis in arcem rationis euadere? Hoc præstat: illud placet: hinc uirtus erigit: hinc affectus incuruãt: & quo me uertã: quid ue potissimũ sequar incertus sum: & male mihi est sæpissime cadenti: sæpissime resurgenti. Saona nocens atq; impia quæ me his anxietatibus inuoluisti: quid tibi pro meritis imprecer? Abstulisti animæ meæ dimidiũ ac florẽtissima ætate crescẽteq; iuuenẽ uirtute: dũ adhuc ordiref inexorabiliter succidisti: & nunc illi pectori in quo Franciscus meus hospitabat: uiolenter incumbis. Ipse eñ abiit: te licet inuita. Nihil in illũ iuris habes: corpus tantũ illius & spem meã simul obruis: pro quo quid aliud optem tibi? Curuati in arcũ colles extendantur: ut in faciem directi & importuosi littoris redacta iniquã præbeas classibus stationẽ. Corruãt mœnia & manu facta præsidia quæ uentis ac fluctibus obiecisti. Huc uis sirtium & euripi feruor: huc scyllea rabies: huc charybdis ĩpetus: & quæcũq; uasti maris pericula transferant. Laxet Aeolus inquietos fratres: Austrum & reliquos: qui tuis finibus insultare sunt soliti: ut toto orbe trãquillo te unam perpetuæ quatiant procellæ. Quicquid uel mortium uel morbor; per omnes terras ac maria pestifer hic annus effudit: in te solam cõflnat: quæq; alijs annuatim: tibi pestis æterna sit. Purgetur insula Sardiniæ & quicquid cœli crassioris usq; est: Purgentur stagna & sulphurei lacus limosæq; penitus paludes: Tepescat arctos: refrigeretur Aethiopia: uacuetur serpentibus suis Africa: tigribus Hyrcania: quicquid monstror; & immaniũ bæluarum orbis habet: in te ex omni terrar; parte conueniat. In te tristes nebulæ: In te latices fuscati & inclæmentes auræ: In te frigora æstusq; desæuiãt. Deniq; cũ summa humani generis salute: tu sola depereas: tu locus mortis: tu formidinis ac terror; regio: tu luctus ac miseriæ domus esto: te peregrinus: te mercator: postremo te ciues tui fugiant: te uiator pallidus e summis montium despiciat iugis: te nauta trepidus ex alto prospectet & infamẽ scopulũ declinãs: opẽ uelor; remis adijciat. Heu quo me dolor perpulit: quid loquor: aut ubi sum? Mortalia mortalis tam grauiter fleo: & insontẽ terram quæ suũ ius recipit execror: incertus ubinam ipse moriturus: atq; hunc puluerem terræ redditurus sim. Itaq; iam lamentis & gemitibus abstinendum est: & pro fratre præmisso dum supersumus orandũ. Id potius uiros decet. Tibi uero ciuitas pulcherrima: quæ depositũ meũ seruas: ad me tandẽ reuersus gratiam habeo: q; in terra forsan barbarica iacitur; ipsa cõplecteris. Vitæ quidẽ breuitas fatalis fuerat: tuũ est qđ amico meo iuuenũ licet: fesso tamẽ iam curar; contigit Italici saltẽ requies sepulchri: leue solamẽ: sed multis iam uiris illustribus optatũ. Te nimir; hactenus ut cupide uiderem ipse terrar; situs amœnitasq; præstabãt. Deinceps charissimi mihi cineris seruatricem amara quadam dulcedine multo libentius uidebo. Si eñ amantissimæ olim coniugi Pompeij sui mors & truncũ impie cadauer arenas Niliacas cõmendabat usq; adeo: ut inde nollet auelli: cur nõ ego dilecti mei perpetuã sedẽ: littus Italicũ amabo? Salue tellus egregia: fraternar; reliquiar; custos fidelissima: tu me largius flere: tu parcius sperare docuisti. Tu aũt ante tempus erepte mihi frater qui hæc in me lamenta præcipitas æternũ uale: Ego quidẽ ex te gaudiũ ac solamẽ qđ in his qbus assidue morimur terris expectabã: ubi neq; gaudij neq; solacij locus est: multo certius præstãte deo: multoq; cumulatius: deinceps in terra uiuentium expecto. Sed ecce nũc experior qđ apud Statiũ legi: dulce loqui miseris. Profecto sic est: q; multa enim non sentiens impetu magis q; animi iudicio dolenter effudi: nec loquẽdo satior sed accendor: nec desinere quidem scio: Abrumpam igitur. Vale.

F

G

Fran. Pet. ad Ioannem Columnam: eum ut forti animo fratrum & nepotũ obitum ferat consolantis: Epistola CVIIII.

A

f

Ateboringenue: & si eñ soluẽdo nõ sim: bonæ fidei debitor sum. Fatebor tibi me oĩa debere: ingeniũ sc3 & corpusculũ hoc qđ peregrinus inhabito: & si qd externor; obtigit bonor;. Neq; eñ minus aula tua aĩo meo cõtulit q; corpori q; fortunis. Sub te nutritus a iuuẽtute mea: sub te auctus atq; eruditus sum: quantũ uel intercurrentiũ casuũ malignitas: uel ingenij mediocritas passa ẽ. Vt ex merito tenear & hũc calamũ & hãc dexterã & hoc quãtulũcũq; est animi lumẽ: ad aĩ tui solamẽ refrigeriũq; cõuertere. Id me ĩ alijs malis nostris pro uiribus obseruasse memini: nec tu reor oblitus es. In hoc uero tã graui tãq; intractabili & funesto uulnere qđ nobis nondũ fletibus nostris satiata mors intulit: qd agerẽ: qd loquerer: uel omnino qd hiscerem nõ inueni. Corrui miser ad primã rei famã: & uelut repẽtino fulminis fragore dirigui. Deinde ubi primũ sparsa rationis arma colligere: & prostratum ac iacentem animũ attollere posse cœpi: litteras infœlicissimi rumoris: quem prius ab egregio uiro.

Paganino Mediolanẽſi qui hanc urbem regit: dolenter narrante: mœſtus audieram: popoſci: & oſtenſas non ſine lachrymis legi. Enimuero illic ambagibus perplexa oĩa & nil penitus certum legebatur. Ab urbe ueteri fama ſurrexerat: mox ꝑlata Florentiam: & ꝑ quorũdam religioſoꝝ litteras Apœninũ tranſgreſſa: Bononiã primo: inde ad nos ſemꝑ (ut fit) creſcendo ac uariando ꝑuenerat. In re igitur dubia (quia natura hoc habet: ut audita quæ diſplicent uix totis præcordijs admittant) malui mihi interim fœliciora ꝓmittere. Sic ægra mẽs ad melioris ſpei dulcedinem recurrebat: ea tamẽ euanida & uelut ſomniantis miſeri fugitiua fœlicitas erat. Quid multa? ꝙuis aſſidue ſuꝑuẽtu nouoꝝ nuncioꝝ ſpes illa decreſceret:

B

nihil tamen prius plane compertũ ſciui ꝙ ad me Socratis noſtri lachrymabiles litteræ peruenirent. Ita mirũ Tyberinas erumnas ex alio orbe mihi Rhodanꝰ nũciauit. Illæ uero mihi litteræ ancipitis ſpei refugiũ præcluſerũt: Quo effectũ eſt: ut id modicũ intellectus unde nõnunꝙ animi medelam mihi atqꝫ alijs elicui: fletus & queſtuũ pondus opprimeret: non ceſſi tamen nec ceſſaui: Quotiẽs aſſurgere niſus ſcribere aliquid uolui? quotiens libellos euolui: rubiginem ingenij tabeſcentis abſterſi: & in intimas memoriæ meæ cellulas mœſtꝰ ſcrutator introij? Denicꝫ oĩa feci: incaſſum tamen. Venerũt ad manus meas epiſtolæ quædam: quas uiſitante nos ſæpius fortuna ꝑ hos annos utrocꝫ ſtilo ad te miſeram: In quibus nihil omnino meis ne dicã tuis angoribus: non ſolũ curandis ſed etiam leniendis ſatis efficax uiſum eſt: Et pudebat totiens uulgata repetere: Noua aũt cudere exhauſto imprimis ingenio non ualebam: ordiri tamẽ & temptare nõ deſtiti ſi forte ſupra ſpem orſa ſuccederent. Poſſem tria uel quattuor litteraꝝ oſtẽtare primordia diuerſo charactere: modiſcꝫ fere omnibus quibus pro uarietate reꝝ grauidæ mentis affectus cõceptuſcꝫ parturio. Sane quantum mihi illa placuerint: cõditor idem & caſtigator calamus tranſuerſo liturarum uulnere indicat. His ego difficultatibus implicitus ſilere firmauerã: & præſentẽ gemitũ Chriſto conſolatori optimo ſolandũ finiendumcꝫ cõmittere: Hæc pro excuſatione ſilentij mei dixerim.

C

Et nunc ꝙ te poſt tantũ tempus alloquor: nõ mutati propoſiti: ſed inſperati gaudij eſt: qđ pectori meo nuper obſtinatius dolenti: & (qui miſeris mos eſt) mœrorem propriũ amanti eiuſdem Socratis recentiores inuexerũt litteræ: quibus animi tui inter tot fortunæ impetus incõcuſſam magnitudinẽ eminentiãcꝫ perdidici: & qui dolorẽ meũ tacitus tulerã ſuperaduenieus gaudiũ ferre nõ potui: quo minus pias ſimul in lachrymas & in uerba prorumperem: qđ me friuolis nequicꝙ temptare ſermũculis pudor & dolor & reuerentia uetuerant: & id ab illo cœleſti artifice factũ uidẽs: cui cum pro alijs multis: tum pro hoc præcipue gratias agere dignũ eſt: ꝙ tibi tot reꝝ bellis exercito fortitudinẽ tribuit & conſtantiã exemplarem. Itacꝫ decus meũ: & iam quaſi ſola ſpei meæ & multoꝝ ancora cõpoſito tandem ſtatu fatigati pectoris & ſedatis imbribus lachrymaꝝ: qui ubi uæhementius ingruerint: ſerenitatem mentis offuſcant & conſpectũ præripiũt ueritatis: Quid aliud ſuadeam? quid ue aliud rogem: niſi inſiſtendũ cœpto: & inuicto aĩo fortunæ minacis inſultibus occurrendũ: reſpiciendum ſobriæ ad naturæ noſtræ uiolentas ac ſuperbas leges: quid ſumus: ubi ſumus: ꝙdiu uel hoc ipſum: uel hic futuri ſumꝰ: unde funẽ ſoluimus: quẽ petimus portũ: ꝙs inter ſcopulos nauigamus: quantũ maris emenſi ſumus: quantulũ eſt qđ reſtat: quantũ ſub fine periculũ: ꝙ multi ꝑ tumidũ æquor incolumes: in faucibus portus & in littore perierunt: Poſtremo ꝙ graue iugum ſuper filios Adam: nõ ut ſuꝑ colla boũ alternis horis ac diebus: ſed prorſus omĩbus nulla eſt immunitas: nulla quies: a die exitus de uentre matris coꝝ (ut ſcriptũ eſt) uſcꝫ in diẽ ſepulturæ ac reditus i matrẽ oĩm. Hoc nos oẽs: nõ magis graui ꝙ cõtinuo iugo præmimur mortales: qđ nõ genꝰ: nõ forma: nõ diuitiæ: nõ ingeniũ: nõ facũdia: nõ uires excutiũt: nõ arma: nõ ſatellites: nõ amici: nõ denicꝫ legiões & claſſes & exercitꝰ: ſed

D

patiẽtia: longanimitas: conſtãtia. Cogitandũ ꝗd nõ liceat fortunæ: in eos dico: qui caduca & fugacia iſta cõplexi: ſeſe illiꝰ imperio ſubmiſerũt. Reliꝗs eñi territat quidẽ: urget & uellicat: ſed nõ ſternit. Reuocãda ſub oculis oĩs æui exẽpla. Quas ſeu præpotentium populorũ opes effuderit: ſeu ſuꝑ illuſtriũ regũ regna calcauerit: ſeu ꝗd uſcꝫ ab origĩe mũdi intactũ furibunda reliquerit. Nõ uacat hiſtorias euoluere (qđ in alijs cõſolatorijs epl'is ad te feci) & quæcũcꝫ poſſem ſtudio cõgrere: nota ſũt tibi. Nõ demiſſe necꝫ muliebritẽ agã: Non eñi uel fœminã alloquor uel pueꝝ uel unũ aliquẽ e plæbe multiuola: ſed uiꝝ fortẽ & natura ſemꝑ excelſum: nunc ut ſpero fortiorẽ ſolito & ipſis calamitatibus altiorem: Virum crebris ſignatum fortunæ uulneribꝰ: duratocꝫ iam uirtutis callo: minas illius & prælia cõtemnentẽ. Non itacꝫ delinimenta blanditiarũ aſperitatibus tantis interſeram: necꝫ ingeram ſpem ne-

potum:q̃uis & illa deo casus nostros miserante non desit: Teipsum tibi ostendam. Orabo luctus tuos numerare: iacturas extimare: desine in ea quæ restãt: lumina iam tersa cõuerte. Circũspice familiæ tuæ statũ: Columnensiũ domos solito pauciores habeat colũnas: qd ad rem: modo fundamentũ stabile solidũq; pmaneat. Vnus erat Iulius Cæsar: Fratrẽ non habuit: nec filios & patris nomen occultũ est: quid tamẽ unus egerit norũt oẽs. Persuade tibi quæso (qd̃ uerissimũ est) quo plus sæuijt: eo minus metuẽdã esse fortunã: qd̃ potuit fecit: Breui tpe & fratres tibi & nepotes & ,ppinquos abstulit: florẽtissimãq; ,psapiã redegit ad paucos. Securus generosæq; plen⁹ contumaciæ illã intuere: præter magnanimũ genitorem ,pe iam nihil est in qd̃ arietare possit. Et illi quidẽ ut humani nihil unq; intolerandũ fuit: sic nihil deinceps intẽpestiuũ accidet: mortalis æui methas longe post tergũ liquit. Quẽ uero senũ mihi dabis q̃ tot uitæ ãnos numeret: quot hic noster foelicitatis & gloriæ numerat? Omniũ ,pfecto fortunatissim⁹: q̃s nostra ætas habuit si aliquãto citius abijsset. Cæterũ sollicitudo ac metus nõ nisi expectantis animi esse solet. Qui iã suũ recepit in tuto est. Quantũ uero solatiũ fortitudo tua sibi tribuet inter seniles angustias quibus eũ sub uitæ finẽ ferox implicuit fortuna: & unde illũ explicare: nõ nisi uel ,ppria uel supstitis filij uirt⁹ potest. Hæc & his similia præsentis mali remedia tibi sunto: Reliqua eñ quæ remedia uidẽr stimuli sũt nõ leniũt sed acerbãt: mors nec lachrymis redimiẽ: nec lamẽtis uinciẽ: uitari nõ potest: sperni potest. Hæc insupabilis & ineuitabilis mali huius uictoria sola est. Pluribus agerẽ nisi scirem q; erectus & sui memor animus loquaci cõsolatore nõ eget. Deiectũ uero & ,ppriæ nobilitatis oblitũ uerba nõ erigũt: Perge mõ qua cœpisti: & bona fide qd̃ monstras exterius: intus age: ne forte sub tranquilla fronte turbida mens lateat: qd̃ piculosissimũ multis fuit: dum dissimulatis ulceribus in publico uelut læti: in cubilibus suis mœsti latenti mœrore tabuerunt. Parũ sani capitis & in perniciem ,ppriã laborantis est ista calliditas: ægritudinẽ ,pfiteri & palã flere securius est. Deniq; qd̃ sæpe dixisse memor sum & dicendũ sæpius existimo: Alto loco situs es unde aspectũ & iudicia sermonesq; hoĩm effugere non potes: quo accuratius tibi decoris ac famæ studiũ esse debet. Inter multas quidẽ iniurias: unũ hoc de te benemeruit fortuna magnã laudis obtulit materiã: habẽt qui nobiscũ uiuũt: habebunt qui nascentur postea quid in te suspiciant qd̃ laudẽt: qd̃ efferant: qd̃ mirenẽ infractũ mãlis animi robur & generosam uere Romani spiritus maiestatem. Vale.

Frã. Pet. ad Brunonẽ Florẽtinũ: Amãtũ cæca eẽ iudicia asserẽtis: Epla. CIX.

Olĩ seu solis comitatũ curis epla tua me repperit: laudũ mearũ onusta præconijs: Et q̃uis testis abforet: erubui tamẽ interlegẽdũ fateor: quia uero nõ ,ppriũ aut alterius non amãtis: sed illius amicissimi senis testimoniũ secuta in eã narrationẽ uenerat: minus attulit negocij. Illud eñ oĩbus quæ uel dicta sunt uel in eandẽ sententiam dici possunt respõdisse suffecerit: solere amantũ cæca esse iudicia. Hinc & apud Flaccũ: Balbin⁹ agne polipo delectaẽ: & apd̃ uulg⁹ amatoria fabella est ei⁹ qui monoculæ mulieris amore correpť a parẽtibus: tandẽ morbo cõsulẽtib⁹ in alias oras missus: & post aliq̃t ãnos amore deposito ĩ patriã reuersus: forte illi quã uæhemẽter amauerat obui⁹ ac repẽte tristi cõcitus spectaculo quæsiuit: q̃nã illa casũ oculũ amisisset: Mi ĩne inq̃t illa oculũ amisi: sed tu oculos iuenisti. Grauiť quidẽ ac præclare. Sed ne plura: Si q̃s usq; est amãs: senex noster ẽ amãtissim⁹ suorũ. In reliq̃s igiť deĩceps (si qd̃ mihi fidei est) sibi nõ ut Dodoneo Ioui: uel Delphico Apollini: sed ut uiro unice ueridico adhibe aures animũq;. Quotiẽs ad me quẽ paternæ amat ei⁹ melliflu⁹ & suauis sermo descẽderit: parci⁹ crede nisi forte (qd̃ nescio an in sapientẽ cadat) errare nõnunq; & decipi dulce est. Sane carmẽ egregiũ qd̃ inserto erat eplæ sine risu mãsisset: tacita mei pectoris admiratione cõtentũ: nisi obstitisset ingenij tui meritũ in tanta præsertim uulgaris ignorãtiæ nube radiãtis. Accipies igiť seorsum: & qualecũq; est boni cõsules: carmẽ breue qd̃ in lachrymosa materia occupato nunc animo uix extorsi: nõ tam ut id responsum esset q̃ ne nihil. Vale.

Fran. Pet. ad Luchinũ uicecomitem Mediolaneñ. Maiores nostros qui uirtute & litteris claruerũt cõmendantis: simulq; nostri tpis principum ignauiam & ignorantiam reprehendentis: Epla CX.

Vales speraueram: imo quidem quales nec sperauerã litteras tuas legi. Gratulor inter excellẽtiam tuam & humilitatẽ meã: hoc saltem interuenisse cõmertiũ: taleq; mihi ad noticiã tui aditũ aperuisse fortunã. In eo sane qd̃ litterarũ ipsarũ ultia pars iubet diligẽtiæ meæ cura nõ deerit: eoq; promptius enitar: quo plus delectatiõis labor af-

feret: dum hortulanus herbis & arboribus: ego uerbis & carminibus incumbam: inuitante riui murmure: qui querulus fugit & dextra læuaq; prominentē pomiferā syluā secat: cuius studij primitias iam nunc degustabis. Et si fortasse animū altissimis intentū curis ista nō tāgant (ut temporū mos est) scio tamen illos tam magnos rerū dños Iuliū & Augustū Cæsares: sæpe a reipublicæ negocijs bellorūq; laboribus: in nostri tranquillitate ocij quieuisse & rigentes gladijs dexteras ab hostibus feriendis: ad syllabas numerandas ac uoces aduersis agminibus intonare: Interq; tubarū clangorem & militarem strepitū exaudiri solitas ad pietij modulaminis dulcedinem transtulisse. Neronē transeo: ne præclarū studium gloriosaq; nomine illius monstri cōmemoratione cōmaculem.

B

Quē deditum musis Hadrianū credimus: cuius intentio tam uæhemens fuit: ut ne uicina quidē morte lentesceret: Prorsus mirū dictu: sub extremum uitæ spiritū de animæ discessu: uersiculos ædidit: quos insererem: nisi quia uel tibi uel tuorū alicui notos esse cōfido. Quid Marcū Antoniū loquar: q cū non ambitione: sed meritis ad imperium ascendisset: uetus philosophiæ cognomen tenuit: nouum spreuit: aliquāto maius extimās philosophū esse q principē. Huius generis exemplorū copia ingēs est: uixq; aliqs principū sine hac litterarū supellectili se principē: imo uero se hoīem esse censebat. Sed mutata sunt tempora: Reges terræ bellū litteris indixerunt: aurū credo & gēmas atramentis inquinate metuunt: aīm ignorātia cæcū ac sordidū habere nō metuūt. Sed grauis & piculosa materia est: in uiū potentē uerbis offendere: nec ad offensionē lōgo sermone opus est: Quisq; male uiuit: nuda læditur ueritate. Mortui aūt securius reprehendūtur. Nulli grauis est percussus Achilles (ut ait Satyricus) Itaq; hostes litterarū reges nostri temporis: non noīare cōsiliū est: Nō est enī tutū in eū scribere qui potest proscribere (ut ait Asinius Pollio egregius orator in Cæsarē Augustū iocans) Cuius ego nunc exemplo suppræssis regū noibus: accusationē publicā peregero: Prope enī oēs idem error agit: & cū nullus eos quos supra retuli litterarū amicos principes sequi uelit: certatim Liciniū Cæsarem imitantur: qui rusticanæ uir originis ita litteras oderat: ut eas uirus ac pestē publicā appellaret. Vox nō quidem imperatore digna: sed rustico. At nō sic Marius & ipse quoq; rusticanus uir: sed (ut ait Cicero) uere uir: quem licet uel occupatio uel natura litterarū ad studia tardiorem faceret: litteratos tamē hoīes amabat: præcipue poetas quorū speraret ingenio suarū rerū gestarū: gloriā celebrari posse.

Reges nostri tpis litteris indixerunt

Facetia Asinij Pollij i Augustum Cæsarē

C

Et nimirū: quis est hoīm: nisi sit idem prorsus agresti duriciæ qui & si nō ualde litteris delectetur: clarū saltē non cupiat nomē: qd profecto sicut sine uirtute non quærit: sic sine litteris non seruatur. Fluxa est hominū memoria: picturæ labiles: caducæ statuæ. Interq; mortaliū inuēta nihil litteris stabilius: quisquis illas nō metuit: oportet ut diligat: Omninoq; uerū est illud Claudiani: Gaudet enī uirtus sibi testes iungere causas. Carmen amat quisquis carmine digna facit. Nostri uero qui nihil: nisi Satyrico carmine dignum gerunt: quas metuunt litteras oderunt: Itaq; cum Licinio sentiunt oēs: nemo cum Mario: nec cum alijs dicam: & (qua nulla turpior desidia unq fuit) id quod preciosissimū habebant: surripi sibi per plæbeios homines passi eo sensim peruenere: ut iam inter diuitias suas grauissima premantur inopia: ita qui pro exiguo censu: pro paruo regni angulo in aciē descendissent relictū sibi a proauis thesaurū inextimabilē proiecerūt: inq; ipsam animi regiam pmiserūt alienigenas igrediq; eos nō purpureis: sed sydereis uestibus spoliatos inde depellerēt.

Fama sine uirtute nō quæritur nec sine litteris seruatur

D

Vnde illud regale dedecus uidemus plæbē doctā: regesq; asinos coronatos licet: Sic enī eos uocat: Romani Imperatoris epla quædā ad Francorū regē. Tu ergo hac ætate uir maxime & cui ad regnū nihil præter regiū nomē desit: e duabus principū sentētijs cui potissimū te applices ignoro: sed meliora oīa de te spero. Itaq; (ne in longū excā) breue carmen qd ex tempore nuper occurrit inter arbores illas de quibus tibi admodū familiariter partem poscis excellentiæ tuæ misi: qd si placuisse tibi sensero (in eo genere posse enī uideor) q putas: & q occupatio mea spondet liberalior apparebo. Vale.

Fran. Pet. ad Iacobum Florentinū: adulationes admodū se odisse significātis: eumq; potius ut carpat non laudet hortantis: Epla CXI.

A

Eris utinā laudibus meis plene tuæ nup ad me litteræ uenere: & dulcedine mira pmulsere animū: sic in eis affectū potius q effectū metiebar. Si enī ab alio mitterentur illud crederem: Nunc de purissima quidē animi tui parte prodeūtes: scio non fallunt: utinam non fallantur: Proinde uera tibi uideri omnia quæ scribis certus sum. Amori tuo gratulor: compatior errori. Nec tamen hic te patcius errare uoluerim: adeo delectat quod non sum uideri tibi: mallem esse quod uideor. Quid si ab alio negatum est: tu tamen ne

amicus tibi error excidat caueto. Equidem ego ꝗuis mihi temperare nequiuerim: quo minus ad litteras tuas iterum atq; iterum reuerterer: sensi tamen lectionem ipsam nō uacare piculo: sic enī grauit: sic ornate: sic dulcit: sic deniq; ad psuadendū apposite in proposito uersaris: ut ualde metuendum sit: ne legentem ad credēdum quidlibet facile possis impellere: quod si efficis: habebis opinionis tuæ comitem: nisi quod cum tuus generosus & ingenuus error sit: me implicueris errore ridiculo. Itaq; consilium fuerit & si cum labore fiat ab illa deinceps litteraꝝ tuaꝝ parte oculos auertere. Et si posthac reꝝ me tuaꝝ iugem ac sedulum lectorem uis efficere: uide quæso ut Satyrice potius ꝗ lyrice mecum agas. Larga enī materia est: Si intendere cœperis: uidebis in me multa: Amicis licet oculis grauia & fauētis etiam linguæ non euasura censuram: Hic precor incumbe: huc facundissimū tuum calamū uerte: ostende me mihi: iniice linguæ manum: Arripe: liga: ferito: seca: tumida comprime: superuacua rescinde: nec ruborem mihi fecisse timueris nec pallorē. Tristis potio tristes pellit ægritudines: æger sum quis nescit? Acriore tibi sum curandus antidoto: nō cedūt amara dulcibus: sed amara inuicem sese trudunt. Si prodesse uis: scribe quod doleam. Milonianam Ciceronis cum reliquis accepi: gratias ago: non mihi nunc primū tuæ mentis indulgentia nota est: rescribi faciam & remittam: Comœdiā quam petis: me admodū tenera ætate dictasse non inficior sub philologiæ nomine. Illa quidem procul abest: & si adesset quātū eam modo faciam: ꝗ ue tuis: ac doctorum hominū aurib⁹ dignam rear: ex cōmuni hoc intelliges amico. Vale.

B

Tristis potio tristes ægritudines pellit

Francisci Petrarchæ ad Gilbertum grammaticū Parmēsem: Illum ut optimis moribus adolescentulum suum instituat rogātis: multa etiam de scholastica disciplina interserentis: Ep'la CXII.

a

Dolescentulum nostꝝ consilij inopem: & ætatis agitatum stimulis paternæ sollicitudinis ope complectere. Iam ut uides ad Biuium Pythagoricum uiuendo peruenit. Nusꝗ prudentiæ minus: nusꝗ periculi magis est. Læua quidē ad inferos fert: ad cœlum dextera: sed illa facilis: prona: latissima & multarum gentium trita concursibus: hæc ardua: angusta: difficilis: & paucoꝝ hoīm signata uestigijs. Nō ego hoc dico: dixit dominus omnium & magister: Spatiosa uia quæ ducit ad perditionem: & multi sunt q intrāt per eam. Arta uia quæ ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam. Puerum sane nostrum: si hic sibi dimiseris: quid acturum putas? Nempe uel cæci more uulgarem strepitum sequetur: uel ferrato (ut aiunt) ibit itinere: & (quæ grauium corpoꝝ natura est) deorsum suis ponderibus feretur. Nunc tu oro uir optime succurre: & incautum ac nutantem adiuua. Rege: sustenta. Discat te magistro dextrum sequi callem: discat ascēdere. Quod promptius faciet si peculiariter in eū oculos defixeris: & adolescentiæ suæ morbis singularis quædam tuæ prouidentiæ medicina subuenerit. Scis quam in partem pendeat: Vnde sit ruinæ proximus: Illinc oportuno præsidio fulciatur. Vetus medicorum regula est: contraria contrarijs curari. In læticiam effuso: triste quidlibet: mœsticia cōtracto lætū aliquid obijcito. Intensione nimia si obtusum erit ingenium: more sollertis agricolæ alterna intermissione reparabitur: si rubiginem situ traxerit exercitio enitescet. Atq; ita fietur labor quietem cōdiat: laborem quies: Vicissimq; nunc ocio: nunc negocio recreetur animus. Innumerabiles præterea sunt morum differētiæ: & tam diuersa remedia: non magis morborum corporis ꝗ animi passionum: ut quod uni pestiferum est alteri sit salubre. In hoc tota discretio præceptoris uertitur. Iuuenilis pauor familiaritate ac blanditijs mulcetur. Insolentia minis & seueritate comprimitur. Nec una scholasticæ censura militiæ est. Leuia uerbis: grauia uerberibus castiganda. Hic laudibus erigendus: hic coercendus infamia: hic opere fatigandus: hic domandus est ferula. Generoso animo perseuerantiæ studium affecto solatium: desperanti subsidium: feruor algenti: præcipiti frenum: lento calcar addendum. Notissima scienti ingero: ut artritu memoria recalescat: & de cōmunibus magna pars artium cōstat & aliquādo iucundius assueta loca reuisimus: & sæpe non tam nouis ꝗ notis cantibus delectamur. Puero huic (ut ad rem redeam) uel inuito manum inijce ne corruat: ne deuiet ad sinistram. Doce quāto piculo pcessur⁹: quāto inde labore: quātoq; dispēdio regressur⁹ sit. Ostēde illi quāto tuti⁹ iā hinc rectū iter seq ꝗ spe redit⁹: quæ multos in abruptū egit: ultro diuertere. Facilē casū esse: paratūq; oib⁹. In assurgēdo aūt magnis uirib⁹: magno nisu: magno auxilio op⁹ eē. Mōstra ei uana eē uulgi sōnia: falsamq; de oib⁹: sed præsertim de uoluptate sniam. Nihil ad læuā uiæ hui⁹ nisi fœdū: fuscū: fragile: caducū: nihil ad dexterā nisi pulchꝝ: lucidū:

A

B

C

ualidum: immortale. Et q̃ proprie illam sequentibus conueniat quod scriptum est: De/
relinquunt iter rectum & ambulant per uias tenebrosas. Atq; illud: Viæ eorum & tenebræ
& lubricum. Et illud: Via impiorum tenebrosa: nesciũt ubi corruant. Hãc uero alteram se/
ctantibus illud potius conuenire: Viæ illorum pulchræ. Et illud: Via iustorum sine offendi/
culo. De utraq; autem simul dictum: Vias quæ a dextris sunt nouit dominus: puersæ ue/
ro sunt quæ a sinistris sũt. Neq; solum uni dictum populo: Ecce ego do coram uobis uiam
uitæ & uiam mortis. Fac ista consideret: fac uideat q̃ reprehensibilis post tot duces: q̃ q;
error ambiguus: per inextricabiles uitæ breuis amfractus: unde sæpe redeuntibus seu redi/
D re meditãtibus mors occurrit. Deniq;: dum res integra dumq; ipse suus est: nec dum pecca/
ti iugum subijt: doce quãto facilius iugum illud declinare q̃ excutere: & poeticum illud te/
neris auribus frequẽter inculca: Hac itur ad astra. Et illud: Hac iter Elysium nobis: at læua
malorum: Exercet pœnas: & ad impia tartara mittit. In quo poetæ nostro sapientum He/
bræorum unus cõsonat. Sic enim ait: Via peccantium conculcata lapidibus: & in finem il/
lorum inferi & tenebræ & pœnæ. His hac ætate consuescat monitis: has hauriat disciplinas.
Facile q̃uis formam recens excipit materia: facile quiuis habitus: nondum duratis menti/
bus imprimitur ubi falsis opinionibus aditum præbueris: operosius excluduntur. Insta er/
go dum uotiui spem successus tractabile temp⁹ præfert. Et sic habeto: plus te illi puero hoc
beneficio collaturum: q̃ si omnes simul ingenuas artes in pectus suum sedulo ore transfu/
deris. Magna quædam res est: fateor: scientia litterarũ: sed maior uirtus animi: Et si utrãq;
ex te discipulus docilis sperare queat: nosti ingenium quid possit: nosti melius expertus:
Ego id unum noui: paucorum esse: ut litterati fiant: omnium ut boni: modo se bonis duci/
bus exhibeant obsequentes. Fastidiosior quidem est scientia q̃ uirtus: cum sit illa nobilior
paucorum dignatur ingenia: illa nullius animum contemnit: nisi a quo prius contempta
est. Vale.

Fran. Pet. ad Lãcelottũ equitẽ Placentinũ: pluribus amicorũ se litteris teneri ostẽdentis: & quod amori remediũ cõferendũ sit docentis: Epl'a CXIII.

A Aerebar calamo dextera scribendi auida: sed incerta quid scribere tam multis &
h tam uarijs uno prope tempore: nuncijs pulsabar. Interpellabar hinc Tyberis: hinc
Arnus: hinc Rhodanus. Ille mihi infœlicis & de me optimæ meritæ urbis statum:
Immo uerius ruinam quam sine lachrymis audire non possum: nunciauerat: Ille quorun/
dam ingeniosorum adolescẽtiũ querelas: ad me diuerso quidem stilo: sed una eademq; sen/
tentia transmiserat indignantium grauiterq; tolerantium: quid illic expectatus huc diuer/
terim: seu quid ita natali solo habitaculum istud antetulerim: quæ crebra multorũ admi/
ratio est: Ille autem curialium litteris amicorum silentio meo in tanto excellentis amici ge/
mitu (quod in leuioribus malis minime solebam: cq; non tam iudicio q̃ stupore cadẽtis
illustrissimæ familiæ ac mœrore suscepi) calcar blandæ sed ualidæ reprehẽsionis incusserat:
Quonam ergo primum uerterer: Romanis amicis miseratio: Florentinis excusatio: Trans/
alpinis consolatio debebatur. In hoc triuio hæsitanti quartus rumor accesserat: Quidam &
nomine mihi iunctus & sanguine (quodq; super omnia est) & amore & obsequijs animo
meo probatissimus atq; charissimus: dum ex Gallijs ad me uisendi cupidus accelerat mor/
bo: seu laboribus uiarum: seu cœli inclæmentia contracto Saone subsistere coactus acerba
mihi morte subtrahitur. Qua in re quibus longæui parentis ac miseræ matris orbitatem
B fratrumq; solitudinem ac sororum lachrymas cõsolarer: qui meas proprias lenire nõ pos/
sem: Itaq; turba rerum circumuentus (feci quod in talibus soleo: quiq; mos pecularis inet/
tiæ meæ est) statui ex æquo uniuersa negligere: uel si possem etiam obliuisci. Sic affecto tua
incidẽs ep'a torporẽ abstulit: & destitutum atq; abiectũ calamũ restituit tã dulcis grauitas
& tã grauis dulcedo inerat. Sane qđ inter cætera scriptũ erat Africæ meæ nomẽ: suspirare
uel inuitũ cõpulit: neq; eñ solus cœpti illi⁹ exitũ expectas: mihi ꝗ ꝓmptius sit atmas ma/
ris & cœli astra numerare: q̃ cũcta fortunæ laborib⁹ meis inuidẽtis obstacula. Finẽ & ipse
incertus operior: ꝓrsus ne frustra uigilauerim: an mihi saltẽ studij mei uoluptas aliq: q̃uis
sera seruet. Qđ si rite successerit: ad hoc qualecũq; spectaculũ ingenij curabo: ne qs te præ/
C ueniat in Orchestra: ultimam litterarũ tuarum particulam subridẽs legi. Iuuat enim mor/
bi mei ueteris tales nosse participes: & arbitrari cogor non ignobile accidens: quod in tali
consederit subiecto: solamen uero uulgaris eloquij: quod ex me iocose (nisi fallor) exi/
gis: ego ex te si forte animi uulnus fando lentesceret: & poscendum dicerem & sperandum:
hiscine uersiculis speras tibi posse dolores atq; æstus curasq; graues e pectore pelli? Augen/

tur potius alunturq;. Alia est igitur huius ægritudinis medicina: cuius quidem (quod fateri ueritas iubet) noster Aesculapius auctor est: Herbæ autem quibus illa conficitur: uel in hortulo tuo certe non sunt: uel incognitæ tibi sunt: uel inamœno gustu efficiunt: ne tangantur. Vale & (quod optimum aduersus omnia uitæ nostræ mala remedium reor) quicquid se ad mouendum loco animum obtulerit: diligenter examina: & si principio dele/ctaris: finem cogita.

Eiusdē Francisci Petrarchæ: de Rebꝰ familiaribꝰ epistolaꝝ Liber Octauus.

Fran. Pet. ad Stephanum Columnæ seniorem: Ipsum ꝙ fortunæ tela tam for/ti animo acceperit laudantis: Eundem etiam in fratrum: uxoris: filiorum ac ne/potum morte consolantis: Ep̄la CXIIII.

A

Stephani Columnæ senioris laudes quibus Metello comparatur

b

Eu miserande senex: heu uiuacissimū capitis: quo piaculi genere cœlum offen/disti: quid fecisti ut tam longæ uitæ supplicio punireris: Metellus alter dice/baris. Nec immerito: Omnia cōuenerant: patria: genꝰ: forma: diuitiæ: aliæq; corporis atq; animi singulares & admirabiles dotes: uxor quoq; clarissima: & uxoris generosa fœcunditas & consulatis dignitas & in Romanis exerciti/bus imperii fastigium & uictoriaꝝ ac triumphorum tituli: Senectus longæua & incōcussa: usq; sub ultimum: fortuna: si quid enim aduersi intermiscere hactenꝰ ausa est: qualia inul/ta famosis persecutionibus pertulisti. Fecit hoc ut asperitate insigni abstergeretur & enites/ceret gloriæ tuæ decus. Hāc tibi fidem prope centesimū uitæ annum fortuna seruauerat: & tu similiter in orbe terrarum & in orbis regina urbe princeps natus: poteras ubi de fœlicita/te agitur ea scilicet quæ sperari potest in hac uita rarissimis exemplis tuum nomen inserere: non ut Sophidius inops & inglorius arator mendaci fœlix dictus oraculo: sed ut gloriosis/simus omnium nostræ ætatis Romanoꝝ ducum: & (quod prorsus difficillimū ac pene im/possibile dixerim) in altissima fortuna fœlicissimus: poteras excluso Arcade peregrino se/dere fidentius Romanus cum Romano: princeps cum principe: Stephanus cum Metello. nisi ꝙ præter religionis eminentiam: cuius inter paganum christianumq; hominē compa/ratio nulla est: credere illum tibi saltem fratrū ac liberoꝝ numero dignū erat. Fratrem ille nullum habuisse legitur: tibi quinq; contigerant summi uiri: & (ut breuiter dicam) nec san/guine nec fortuna: q̄ uirtutibus & gloria clariores. Quattuor ille filios habuit: prætorios: consulares: censorios: triumphales: Tibi septem fuerūt: Vnus Romanæ ecclesiæ Cardina/lis: Alius uel Cardinali maior futurus: si ad legitimam peruenisset ætatem: Tres Episcopi: Duo belloꝝ duces & bellica gloria parēti (ut omīa simul expediam) prope pares. Illi tres: Tibi uero sex filiæ: De quaꝝ moribus silentium breuiloquio præferendū puto. Et quænā deus bone q̄ florens ex utroq; sexu nepotum ac pronepotū acies: q̄ dulcis turba: q̄ iucun/da societas: Quis ille (ne infinita sequar) ex primogenito filio primogenitus nepos Ioānes diuinus quidem & plenus priscæ ueræq; Romanæ indolis adolescens: cui iure optimo Co/lumnæ cognomē obtigisse diceres: Neq; eīm de Columna ut cæteri: sed ipsa columna dice/batur: in quam scilicet amicoꝝ spes: in quam domus ingens & antiqua recumberet. Alter iam Marcellinus euaserat: eadem ætas erat: eadem uis animi: par corporis uigor: idem & amor armoꝝ: & equoꝝ studium: & equitandi peritia. Alter quoq; Marcellus indies: uel si quid Marcello clarius fiebat. Quæ cum ita essent: qua quaquauersum Romanū resonat nomē: uulgo iam fœlicissimus (si dici potest) fœlicior ac summis sublimior uidebaris. Sed sapiētes expectare finem iubent: qđ ille fortunatissimus olim reꝝ Lydoꝝ Solonis consilio monetꝰ. Re eīm uera de mortali fœlicitate mors iudicat: & (qđ mirabilꝰ) de æterna. Nemo ergo cō/fidat: lubrica fœlicitas est. Vis te fœlicem fatear: Morere: ueri testes uitæ sunt: cinis ac sepul/chrum: Aliter eīm quo altior es: eo grauiori subiaces ruinæ: unicū fœlicitatis exemplū eras nostri temporis: si qualis uitæ cursus: talis exitus fuisset. Nihil mali est quod nō secū afferat longa ætas. Vt multorum dierum nauigatio: sic multorum annorum uita est. Non unum cœlo sydus: non una tempestas pelago: Sæpe flectendus clauus: sæpe cōtrahenda sunt car/basa: & sæpe (quo nil periculosius habet ars nautica) pro uētorum uarietate flectēda sunt. Nunq̄ expectes ut diu sit īmota trāquillitas aut maris aut uitæ. Mutāt assidue reꝝ facies: & sæpe serenissimꝰ mane dies: nubilo fine cōcludit. Me ne salis placidi uultū fluctusq; quietos ignorare iubes: Me ne huic cōfidere mōstro: Hoc apđ Virgiliū ille famosꝰ nauta ī mari du/

B

C

cit: Hoc apud ſeipſum ſapiēs uit dicet in uita: Nihil metuit armatus & iugi meditatiōe præparatus animus: Improuidum & ſibi læta omnia promittētem quælibet aduerſa deiiciūt.

D

Sed ad fortunæ tuæ uarietatem redeo. Quinq; germanos fratres iam pridem ſepelieras. Quem non tantarum columnarum ruina proſterneret? Manſiſti tamē incōcuſſus: & (quod proprium magni inuictiq; animi fuit) in te unum uniuerſam domus ſarcinam tanſtuliſti. Ex illo quidem: damnum irreparabile: immortali compenſabas fama: rerumq; prægrandium memoria ſolabaris: inq; tot fratrum locum nepotum lōgus ordo ſucceſſerat. Dilecta tibi interim & amantiſſima uxor eripitur. Fœlix morte ſua: nec in hūc ſeruata dolorem. Multo quidem ſua morte fœlicior q̃ uxor Euandria de qua id dictum eſt. Illi enim ne unius: huic ne plurimorum filiorum acerbum interitum uideret tempeſtiua morte cōſultum eſt. Eripitur & natorum maximus: cui ſingulariter incumbebas: geminum graue uulnus tam multa perpeſſo: manſiſti tamen iam ruentibus fundamentis. Inde aliis uſq; ad inuidioſam magnitudinem auctis & mira luce fulgentibus: fortunæ peperceras: & miſcens amara cum dulcibus: deſiderium defunctorum ſuperſtitum ſolatio leniebas. Iam ſenſim oblitteratus priorum uulnerum dolor erat fœlix adhuc: & (ut dixi) Metello fœlicior mori poteras: longa uita præſtitit ut fieres Priamo ſimilior q̃ Metello. Metellum quippe ſepelierunt ſui: ſuos Priamus ſepeliuit: multum diuerſa cōditio. Trux fortuna: pauca ne inconſtantiæ tuæ argu-

E

menta præbueras: niſi ueteribus etiam nunc exemplis Stephanus noſter accederet: quem breuiſſimo tempore uario genere moriēdi filiorum ac nepotum multitudine ſpoliatum: de fœliciſſimo patre miſerandum orbitatis ſpectaculum poſuiſti? O magnanime uir: O memorabilis Stephane: iam fœlicior apparebas q̃ qui fieri poſſes infœlix: Iā comitatior eras q̃ qui ſolitudinem formidares: iam morti proximior q̃ cui eſſet mors filiorum adoleſcentium metuenda: extra teli iactum conſtitiſſe uidebaris. Sed impotens illa & immitis dea eſt ſeu uerius dei miniſtra & diuinarum uoluntatum executrix impigerrima ſed occulta: miris & incomprehenſibilibus modis agēs: Cuius ut clamdeſtini ſemper & uarii: ſic ſæpe mœſti & flebiles ludi ſunt: & certe nullum hac ætate clarius ſuæ uarietatis indicium erat. Ideo inſidiatam eſſe & aſcenſui glorioſo fauiſſe crediderim: quo ſe mūdo notiorem faceret: & poſt tantum fauoris inſignior clades: & ex tā alto terribilior caſus eſſet: Neq; enim poteras tā infœlix. Talium filiorū numerus efficit: ut ſpectabilis orbitas tua ſit: Heu dulcedo amariſſima: heu laborioſa requies: heu funeſtæ blanditiæ. Quid metuendum? quid optandum? quid tenendum uitandum ue homini eſt? Importunum nihil habuiſſe quod placeat: durū dulcia tot habuiſſe quæ perderes. Vixiſti nimium fateor: ſed ſic oportuit ut doctior morereris: Putaſſes ſolidum aliquid eſſe fortunam: ſi eius alteram tātummodo faciem aſſpexiſſes.

F

O multis iactate caſibus. Quid nunc expectas ut dicam? Nolo ſperes: nolo deſperes. Alterum uani: alterū infirmi animi eſt. Quid enim oro te ſperes? Nouos filios: noua coniugia? Intempeſtiua eſt ætas: tam ſenectus apta nuptiis q̃ bruma meſſibus: Ridiculum ioci genus ſponſus ſenex. Contra autem quid deſperes? De tot filiis nullum habea: Si habes teipſum ſatis eſt. Nullæ diuitiæ maiores: nulla clarior poſſeſſio q̃ in poteſtate animum habere. Inuenimus qui centum quindecim filios habuerit. Erotimus quidam rex Arabum mirum dictu ſeptingentos habuiſſe traditur: Seipſum habere paucis contigit. Amiſiſti colloquia filiorum: tecum loquere. Cum aliis enim omnium: ſecum loqui paucorum eſt. Multa ſunt quæ loquaris: multa quæ reſpondeas. Multa enim in tam longa uita feciſti: quorum uel meminiſſe iucundiſſimum eſſe poteſt. Non poſſunt (ut apud Ciceronem ait Cato) omnes eſſe Scipiones: aut Maximi: ut urbium expugnationes: ut pedeſtres: naualeſq; pugnas: ut bella a ſe geſta: ut triumphos recordentur. Tu uero de illorū es acie: quibus rerum ſuarū

Erotimus ſeptingētos filios habuiſſe traditur

Nō poſſūt oēs eſſe Scipiones

G

recordatio glorioſa eſt. Recordare quæ geſſeris domi militiæq;: quæ terra pelagoq; ſis paſſus: quos labores: quæ pericula obieris: quæ tibi clariſſima contigerunt. Fateberis credo te & ſi ſemper ſine liberis fuiſſes magnum uirum: & non ocioſa quidem fœlicitate: ſed fœlicem tamen. Nūc uero nec ſine liberis fuiſti: & tales habuiſti: quales ut amiſiſſe durum: ſic habuiſſe ſuauiſſimum ſit. Adde q; nihil incauto accidit: Ea ſapiētia tua eſt: ut nō modo quæ tibi euenerunt: ſed & omnia quæ poſſunt euenire præuideris: Poſſibile enim nihil eſt inopinabile ſapienti: ſtultorum impræmeditata ſunt omnia. Non hoc dicere uolo: maius quiddam in animo eſt: cuius tibi uno uerbo memoriam renouare ſatis erat. Sed ne quid eorum quæ ex te audierim effluere mihi putes: dicam expreſſius. Memento ergo (mihi enim imago illius temporis ante oculos eſt) dum ante annos decem Romæ tecum agerem: & forte ſoli: ho-

Sapienti nihil inopinabile: ſtulto omnia īpræmeditata

ra diei iam sera essemus deambulantes in uia lata quæ a domibus tuis ad Capitolii arcem ducit. Constitimus tandem illic ubi transuersa illã secat uia quæ a mõtibus ad Camilli arcum atq; inde ad Tyberim descẽdit: dumq; in illo quadriuio nullo interpellante multa colloqueremur de statu domus ac familiæ tuæ: quæ tũc (ut sæpe aliis externis clarior periculis ciuili bello grauissimo agitabatur) incidit (ut fit) unius ex filiis tuis mẽtio: quo cum suggestu maliuolorum tecũ eo tempore plusq̃ paterna iracũdia dissidebas: Sed tribuit mihi benignitas tua quod multis ante negaueras: ut me auctore ille tunc tecum rediret in gratiam. Cæterum cum de eo multa mecum familiariter questus esses: mutata fronte tandem adiecisti hæc fere (non enim rerum modo: sed uerborum mihi suppetit memoria) Filius meus amicus tuus de quo me cogis ut paternæ sim affectus: in senectutem meam quæ honestius continuisset enomuit: sed quoniam negare tibi hoc nõ possum: præteritorum omnium obliuio & (ut aiunt) abolitio sit: post hanc diem nullum mihi uel in uerbo iræ uestigium uidebis: Vnum nõ silebo cuius te tempus in omne testem facio: mihi quidem obiicitur imprimis: q; contra ætatis meæ decus pluribus me bellis implicem q̃ oportet: hanc filiis odiorum atq; discriminum hæreditatem relicturus: Ego uero deum testor: nullam me aliam ob causam nisi amore pacis bella suscipere: Quietis auidũ me uel senectus ultima: & in hoc iam tereo pectore frigescens animus: uel lõga humanorum casuum reddit obseruatio: Verum ita fixum atq; firmatum habeo labori terga non uertere: mallem tranquilliora: sed si ita sors tulerit: ad sepulchrum potius pugnando perueniam q̃ discam seruire senex. Ad id sane quod de hæreditate dicitur: hoc unum respondisse uelim: & hic fige in me oculos animumq;: Vtinam hæreditatem aliquam filiis dimitterem: sed aliud uoto meo debitum: aliud fato uisum (quod mœstus dico) Siquidem confuso naturæ ordine filiorum meorũ omnium hæres ero. Hæc dicens: undãtes lachrymis oculos auertisti. Id quonã seu animi præsagio seu dei monitu dixeris incertum: q̃uis uaticinari aliqua de natorum euentibus principes solere testis est diuus Vespasianus: qui alterius natorum mortis genus: amborumq; prænũciauit imperium. Ego quidẽ die illo tanq̃ uel casu tibi elapsum uel ab indignatione profectum uerbum contempsi fateor: neq; tantatum fore uirium suspicatus sum. Post longum uero tempus: dum crebris filiorum mortibus queri fidem uaticinio uiderem: rem inter amicos retuli: Inde in uulgus effusa est. Itaq; sacræ memoriæ Ioannes Romani dec⁹ cardinis: & familiæ tuæ princeps: tribus iam fratribus defunctis euicit precibus extorsitq; ut sibi rem totam ordine narrarem: quod cum inuitus fecissem: ille suspirans ait: Vtinam genitor noster non tam ueridicus uates esset. Eodem anno ferali illo primogeniti tui ac nepotũ casum magis ac magis horrere præsagium tuum cœpit: donec ipse dolore confectus (ut arbitror) nouissime moriẽdo dictum patris tristi quidem: sed plena fide compleuit. Quæ res cunctis qui eam audiuere mirabilis: mihi uero magis indies horribilis ac stupenda est. Meministi omnium nõ dubito: Ego certe sic memini ut adhuc sepulchrum illud marmoreum antiquum quod in angulo est: & cui uterq; nostrum cubito insistebat: Ad hæc & omnis tui habitum spectare: uocesq; illas tuas his auribus audire mihi uidear. Quæ cum ita sint: non debet intolerabile damnum esse: quod tãto ante præuisum est. Armat enim meditatio animum: Quid pateris quod non te passurum scires? Nemo plorat filium se genuisse mortalem nisi sit idem amens & propriæ mortalitatis oblitus: Amam⁹ nostri similes filios habere: nihil uero magis est nostrum q̃ insita atq; indicta nascentibus conditio moriendi: sola omnium inseparabilis inhærensq; ossibus ac medullis. Quid ergo dolent homines in funeribus filiorum? Profecto non certum & publicum naturæ debitum: sed mortis insperatum ordinem: hic tibi (quantum intelligi datur) nec improuisus nec ignoratus fuit. Prima lugẽdi causa sublata est: inopini dolor uulneris. Aut igitur affectus tuos diuino subdis imperio (q⁊ docti oẽs & bñ ĩstituti faciũt) & quæcũq; tibi acciderũt tã præuidisti æq̃nimiter q̃ tulisti: Aut si forte (q̃m suũ naturæ ius eripe difficile est) gemitũ reluctãti patern⁹ amor ui expressit: tñ tñ tẽpus effluxerit ex q̃ lugere primũ cœpis: ut iam uerisile sit lachrymas aruisse: Lentescit eñ tractu dolor: lẽtescit & gaudiũ: q⁊ q; unũ habent bonũ: humanarũ passionũ nulla perpetua est. Sed quoniam magnas res agentibus oratio longior inuisa: finem faciã. Vt uero nõ inhumani patris fuerit epistolæ principium (si id pietas coegerit) humentibus oculis legisse: sic siccis finem luminibus plegere uiri fortis erit & indomiti: itaq; totum animum collige obsecro: & ingenti nisu fortunæ ruẽtis incursum excipe: Quisquis primũ impetum pertulerit uictor erit: plures enim terrore q̃ ui superat. Sed quid ago? Quod suadeo

H

I

Parẽtes sæpi⁹ ꝟa de filiis solere uaticinari vespasiani exemplo.

K

Nihil magis esse nostrũ q̃ moriẽdi cõditione

L

Humanos affectus unũ i se habere bonũ q; sc; null⁹ sit perpetuus

K

implesse te spero: Id dumtaxat obtestor ac deprecor: ne unq̃ forte (ut est animus sæpe curiosior eorum in quibus nullum iam nisi memoriæ ius habet) uetera memorando in nouas miserias relabaris: ac nimis indulgẽs patrio dolori: rescindas hærentium iam uulnerum cicatrices. Sine abijsse quæ ut redeãt impetrari nequit. An crucient: an delectent: in tua potestate situm est: Vulgus te orbum senem miserum appellet: tu uulgus ut solet insanire: & te fœlicem credito: de utroq̃ fortunæ dolio gustasti: Scis quid sapiant: lætum te dulcia fecerunt: amara cautum faciunt: ut intelligas quorsum fidendum sit secũdis: Videbas & olim credo: sed hoc non negabis nunq̃ te clarius uidisse. Nullæ sunt certiores scholæ q̃ in quib⁹ experientia magistra est: quod a multis audieras uidisti: & aurium disciplinam oculis approbasti. Vides eam (de qua omnis fere mortalium sermo est) nihil esse fortunam: uides fabulam esse quæ uulgo dicitur fœlicitas: Illamq̃ amisisti: inuenisti aliam certiorem atq̃ solidiorẽ. Et quam inquies inter tot dolores mihi fœlicitatem ostentas? Quam putas: nisi quam nemo tibi unq̃ si nolis eripiat? Mõstro tibi fœlicitatem cõtrariam primæ: bonis tuis esse contẽtum: scire quibus ornatus uidebaris tua non fuisse: discussis demum erroribus: ueras opiniones assecutum licet sero. Ante omnia formidatum gentibus fortunæ imperium non timere. Quid dicam amplius? In hoc desino: Nudus intrasti: nudus egredere: & illam humanarum (ut aiunt) rerum dominam celso animo contemne: Nocuitusq̃ adeo: nocere iam nõ possit: quid tũc etiam cogitat: quid minat̃? Exhausit pharetram: exarmata est: nec habet illa qđ iaculetur: nec tu habes ubi de cætero feriaris. Vale.

M

Francisci Petrarchæ ad Olympum: q̃ se domum non reppererit dolentis: Epistola CXV.

A

n Ihil omni ex parte fœlix aut dulce dum uiuimus: Sentio q̃ improprie locut⁹ sim: immo uero dum nõ uiuimus: Cum enim uiuere cœperimus: nihil nisi dulcissimũ ac fœlicissimũ erit. Ecce dum eo lætus ac redeo: exoptatissimum mihi tuũ & illius amici optimi conspectum colloquiumq̃ perdidi: Vix lachrymas continui domum hodie reuersus: ubi comperi uos simul hic fuisse: mei uidendi desiderio: superatis alpibus atq̃ omni uiarum asperitate calcata: meq̃ non inuento magna uelut destitutos spe dolẽtes abijsse. Hæc enim & famulorum uocib⁹ perdidici: & litteris uestris quas inter libellos meos tanq̃ eximiæ dilectiõis obsides reliquistis: & arrabonem moræ breuis & pignora redeundi. Sed quoniam dura leniorem in partem flectere sapiẽtis est. Cogitemus id cœlitus actum: ne me ut optabans inuento congressũ amici feruor ille tepescere & animorum: quo nũc (ut reor) per absentiam irritato pro paucorum forte dierum gaudio prærepto: multorum nobis annorum iucunditas compensetur: De hoc tamẽ illa uiderit: cuius adamantina duricie sæpe humani consilij acies infirma retunditur. Certo ego sic mihi fingo: sic cogito: sic spero: & in hac spe multis obsessus laborib⁹ cõquiesco. De quo quid sentiã: quidue tibi suasur⁹ sim: quod & magna res est: & nuncius hic festinat: in diem aliũ differre coact⁹ sum. Valé.

B

Sapiẽtis ẽ dura in leniorem partẽ flectere

Frã. Pet. ad Olympum: quanto fontis Sogiæ amore teneatur significantis: ad uitam etiam solitariam illum inuitantis: Epl'a CXVI.

A

e Xpectaui anxie: necdum aut patiens nuncius aut ociosus dies affuit. Itaq̃ simul concepta carptim explico: non quidem ex animi mei sententia: noui eñ orationis perpetuæ quanta uis: Ille orientalium fluuiorum maximus multis distinct⁹ alucis: uides q̃ non modo permeabilis: sed etiam contemptibilis factus est: sed pareamus tempori: sit libitum quod licet: quando quod est libitum nõ licet. Et quoniam nuncij hu⁹ haud sat explorata fides erat: unam dumtaxat epistolæ tuæ partem exequar: ubi reditum ad fontem Sorgiæ dissuades: ut illam tibi sollicitudinem eripiã. Videris enim mihi de hac re non mediocriter curare: nec immerito q̃ eo sæpius uocantem Socratem nostrum: nõ audire non potui. Itaq̃ uictus tandem precibus spoponderam: si tractata succederent: quibus & honestus illic manendi color & uitæ necessaria quærerentur: uitæ inquam sodalium: & multorum ad me illic de more conuenientium: mea enim uita non modo necessarijs instructa: sed uereor ne superuacuis impedita sit: quo sibi libuisset secuturum: nõ ignarus quidẽ rerum harum & illarum: sed magnum ibi hactenus ducem nostrum & uos omnes esse cogitans: quos mihi reliquos mors fecisset: amoris uestri uelut uncis quibusdam ualidissimis retrahebar. Nunc mutata sunt omnia: & amicorum turba abijt & dux noster obijt: & Socrates meus qui solus ibi est: q̃uis unus i me possit omnia: q̃uis inueteratæ consuetudinis

B

ui & ipse ibi esse: & omnes suos: meq; ante alios secum esse desideret: nunq̃ tamen audebit
oĩm spe abscissa in eas nos terras accersere: ubi oẽs ꝓrsus alienigenæ atq; hospites futuri si/
mus. Neq; enim ludus est hominibus mortalia & caduca corpuscula trahentibus dicere:
quod animæ fœlices corpore resolutæ apud Virgilium loquuntur: Nulli certa domus lu/
cis habitamus opacis: Riparumq; thoros & prata recẽtia riuis Incolimus. Si enim ista suf/
ficerent: posset utiq; clausa uallis unde Sorgiæ fons erumpit nobis omnibus abunde riuu/
los nitentes & frondosas domos & herbosa cubilia ministrare. Sed plus aliquid exigit na/
tura. Philosophos quidem & poetas duros ac saxeos uulgus existimat. Sed in hoc fallitur
ut in multis: Carnei enim sunt: humanitatem retinent: abijciũt uoluptates: Est autem cer/
ta uel philosophicæ uel poeticæ metha necessitatis: quam præterire suspectũ sit. Nõ est per
se sufficiens (ut ait Aristoteles) natura ad speculari: sed oportet & corp⁹ sanum esse & cibũ
& reliquum famulatũ existere. Neq; enim cantare sub antro pierio: thyrsum ue potest con/
tingere sæua paupertas: atq; æris inops quo nocte dieq; corpus eget (ut Satyricus ait) ma/
gno ac perpetuo apud doctos philosophici poeticiq; dogmatis consensu rerum sed uerbo/
rum uarietate multiplici. Igitur clausa uallis (ut cœptum sequar) ad aliquod breue tempus
urbanarum uoluptatum tædio affectis: ut olim diuerticula non inamœna sufficeret: in lon
gum certe nec promitteret necessaria nec præstaret. Nobis sane si sapimus: nõ in longũ mo/
do: sed in finem quoq; prospiciẽdum est: ut uitemus illud Senecæ: quod humano generi fa
cit improperium: ubi ait: De partib⁹ uitæ cogitare oẽs: neminem de tota. Vere sic est eñ:
& hoc est quod consilia nostra præcipitat: ut iter occupationes tam uarias miserandum si/
mul & ridiculum ignoremus quonam fluctuantis uitæ gubernacula dirigamus. Scio clau/
sæ uallis optabilem æstiuo præsertim tempore stationem: & si illi unq̃ secessus ille grat⁹ fu/
it: mihi fuisse gratissimum: decennis indicio est mora: quod si apud te: imo uero apud alte/
rum me sine iactantia gloriari licet: pace montium ac fontium syluarum ue: quid usq; nũc
loco illi non dicam clarius: sed certe notius incolatu meo accidit: Opinari ausim: apud mul
tos non minus illum meo nomĩe q̃ suo miro licet fõte cognosci: Quod icirco dixerim: ne
quis dubitet: me illud rus non spernere: quod mihi meisq; rebus aptissimũ sp̃ inueni: ubi
sæpe curas urbanas rustica requie permutaui: quod non tantum electione ipsa: sed agresti/
bus muris: & (ut spero) solidiore cemento uerbis atq; carminibus illustrare pro uirib⁹ stu/
dui. Illic (iuuat enim meminisse) Africam meam cœpi: tanto impetu tantoq; nisu animi: ut
nũc limam per eadem referens uestigia: ipse meam audaciam & magna operis fundamẽta
quodãmodo p̃horrescã. Illic & epistolaꝝ utriusq; stili partẽ nõ exiguã & pene totũ Buco/
licũ carmẽ absolui: q̃ breui dieꝝ spatio si noris stupeas. Null⁹ loc⁹ aut pl⁹ ocij præbuit aut
stimulos acriores ex oib⁹ terris ac sæculis illustres uiros ĩ unũ cõtrahẽdi: illa mihi solitudo
dedit aĩm: solitariã uitã religiosũq; ociũ: singula ibi singulis uolumĩbus ꝑstringẽda & lau/
danda suscepi. Deniq; iuuenilẽ æstũ: q me multos annos torruit (ut nosti) sperãs illis um/
braculis lenire: eo iã inde ab adolescẽtia sæpe cõfugere uelut in arcẽ munitissimã solebã. Sed
heu mihi incauto: ipsa nempe remedia in exitium uertebãtur: Nam & his quas mecum ad/
uexeram curis incendentibus: & in tanta solitudine nullo prorsus ad incendium accurren/
te desperatius urebar: Itaq; per os meum flamma cordis erumpens miserabili: sed (ut qui/
dam dixerunt) dulci murmure ualles cœlumq; complebat. Hinc illa uulgaria iuuenilium
laborum meorum cantica: quoꝝ hodie pudet ac pœnitet: sed eodem morbo affectis (ut ui/
demus) acceptissima. Quid multa? Si quæcunq; alibi cum his quæ ibi scripsi conferantur
loca omnia: locus ille me iudice hactenus superet. Est igitur eritq; dum uixero sedes illa mi/
hi gratissima commemoratione iuuenilium curarum: quarum usq; ad hanc ætatem in reli/
quijs elaboro. Verumtamen nisi nosmetipsos fallimus: alia quædam sunt uiro tractanda
q̃ puero: & ego aliud illa ætate non uideram: obstabat tamẽ recto iudicio cæcus amor: ob/
stabat ætatis imbecillitas paupertasq; consilij: obstabat reuerentia ducis nostri: sub quo
esse pluris erat q̃ libertas: immo sine quo nec libertas nec uitæ iucunditas plena erat. Nũc
& illum & quicquid dulce supererat uno pene naufragio amisimus (quodq; sine suspirio
dici nequit) uirentissima olim laur⁹ mea ui repẽtinæ tempestatis exaruit: quæ una mihi nõ
Sorgiam modo: sed Ruentiam Ticino fecerat clariorem: uelumq; quo oculi mei tegebanẽ
ablatum est ut uideam quid inter uallem clausam Venesini & apertas Italiæ ualles collesq;
pulcherrimos & urbes amœnissimas ac florentissimas intersit. Interq; unicum Sorgiæ flu/
uium ac fontem & tot lucidos fontes: tot uaga flumina: tot piscosos lacus: duo longe cla/

Virg. vj. æne.

C

Quæ ad phi/losophicã poeticãq; uitam sint necessaria

Nemo de tota uita: sed oẽs de p̃te cogitãt

D

Quædã op̃a quæ fecit commemorat

E

F

rissima maria Italiam curuis & speciosis amfractibus hinc inde uallantia (ut reliquas naturæ præstantissimas dotes sileam) atque imprimis ingenia moresque hominum non hic dicendi locus est. Et tamen uide quantum primæ impressiones animis hæreant: quantum ue consuetudo longior possit in rebus omnibus (Vt enim iuxta perfectæ legem amicitiæ omnes tibi pectoris mei fluctus aperiam) sensum hac in parte rationi rebellantem sentio. Et fateor uallem illam: nunc uel maxime repudians suspiro: meque uel inuitum: nescio quis locorum amor uellicat. Ibam uero nunc longius: sed expectantis murmure nuncij admoneor ut dicam. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Olympum: Illum iterum cæterosque amicos ad uitam solitariam inuitantis: Epistola CXVII.

A Celeritas amori inest

O Mnis amor impatiens more festinationis appetēs: nec ulla tanta celeritas est quæ non tarditas sit amanti. Multa tibi externo die scripseram: sed quoniam & multa supererant & exonerari animus ardebat: cum fortuitus nuncius non adesset: ad domesticos me conuerti. Et singulorum quidem obsequia trutinanti: ut intelligas quam uentri deditus sim: coqu⁹ primus occurrit: quo sine incōmodo: immo uero non sine commodo carerem. Cocus inquam (quod non te latet) apud maiores olim nostros uilissimum mancipium: uicta demum Asia in precio haberi cœpcum. Nunquam utinam armis Asiam uicissemus: ne unquam suis illa delitijs nos uicisset. Sed ad nostra festino. Coqu⁹ ergo nunc mihi pro uiatore fuerit. Villicus pro coquo. Scis me rustico apparatu & cibis agrestib⁹ delectari & in tenui uictu solum cum Epicuro sentire: cui in hortulis & oleribus illius a se laudatæ uoluptatis summa reponitur. Sæpe quidem rusticitati meæ gratulor: quæ mihi perpetuum fecit: quod his delicatis ac lautis uicissitudo facit alternū.

B

Quis est enim tam fastidiose arrogans: cui non semel in anno dulce sit: uel in herbosis aggeribus sub diuo: uel in amici pastoris tugurio discumbere: quamuis auratæ trabes non impendeant: quamuis mensas argentum graue non oneret: morosque marmoreos purpurea aulea non uestiant: cuius tam ambitiosa sitis est ut præter patulam gemmam seu leones aureo ne more decertātes: Polycleti opus poculum omne fastidiat? Aut cuius tam superba fames: quæ non interdum rustico conuiuio sedari queat: quamuis peregrinæ Colchorum uolucres nō assint: nec ignotis littoribus iactatus Rombus: Interque duos pontes captus Tyberinus lupus: cui ueterum opinio palmam inter pisces tribuit? Hæc ergo quæ his nauseatoribus nonnunquam raritatis lenocinio temptātur: mihi naturæ beneficio semper accepta sunt. Et si quando forsitan alternare libuerit: hic mihi iugis uiuendi tenor placeat. Lautiora non respuam: sed quæ rarissime & magno rederant interuallo. Ne ue me frustra loqui putes: cum longe aliud sim dicturus: ista sic accipies: ne fortassis incommodo meo consuleris: coquū meum mihi ante remiseris quam plene consilium cœperitis de summa rerum nostratum quæ nunc agitur. In quam quæso: aperite aures

C

& non repugnantes animos adhibere. Quod enim uni dico: omnib⁹ dico: & cupio has litteras (si fieri possit) per ora amicorum omnium circumferri: & si quis ibit istinc ad occidentem nuncius Socrati nostro nominatim dirigitur omnes agnoscant uel sensus meos uel ineptias. Multa quidem altius dici possunt: at non multa (nisi fallor) utilius: de hoc tamē uos uideritis: Ego institutum sequar. Equidem aut omnino nihil calleo: aut nisi iam uiri sumus: nunquam erimus. Nemo nobis blandiatur: nemo nos iuuentutis appellatione decipiat. Non sumus decrepiti. Esto ne senes simus: at profecto nec pueri: tempus est puerilia relinquendi: Tempus est inquam: esset utinam nec trāsisset: sed mihi crede trāsiuit & magna iam ex parte post tergum est. Sed & aliquid reliqui esse non inficior: id ne pari segnicie dilabatur celeriter occurrendum est: Alioquin eueniet nobis (quod uulgo fere omnibus) ut adolescētiam respectantes: & in illam oculis ac mente conuersi: senectutis in foueam incidamus: Atque ita demum iacētes illusique de naturæ fragilitate deque æui breuitate latuentemur: & seræ querimoniæ Theophrastum proferam⁹ auctorem: Cicerone ac Salustio & Seneca resistentibus

D

magnifice superandum: Quin arripimus hoc quantulumcunque quod restat: inque usus nostros uertimus? Ita ut secūdum ipsius Senecæ sententiam: quæ Ciceronis ante fuerat: quod facere solent: qui serius exeunt & uolunt tempus celeritate reparare. Calcar addamus cuius ope ueras opiniones & fugientem hactenus beatam uitam uel sub ipsum uiæ terminum consequamur. Nunquam enim sero fit quod salutariter fit: Nam & si reprehensionem dilatio mereatur: emendatio tamen laude digna est. Certe quod bonum est intempestiuum esse nō potest: Alioquin bonum utique non est si tempestiuum esse desijt: Qualem esse credim⁹ poe

nitentiam defunctorum adnihil iam nisi ad miseriæ cumulum ualituram: cum contra non inefficax pœnitentia senum sit. Nos uero nõ pudeat quod multo ante decuit fecisse: uel nũc aggredi pudeat potius ne nunc quidem uariante capillo turpe est uariantia non firmare cõsilia. Aggrediamur itaq; iam tandem & cogitemus acriter quo in statu res nostræ sunt: nec nostræ solum res: sed quorumcunq; mortaliũ: Quid enim quæso uita hominis: nisi flatus exiguꝰ & tenuis fumi uapor? Sentit in se quisq; q̃ putre: q̃ debile: q̃ caducum corpus inhabitet. Sed errore iam publico dissimulamus: & imbecillitatis nostræ conscij: diuturnitatem æternitati proximam cupida mente concepimus. Sic est. Nemo est qui se moriturum credat: immo uero nemo est qui non se mortalem sciat: sed diem mortis (qui forsan hodiernus est) in longum pro se quisq; reijcit. Ita cuius maxime præsentiam timemus: eius absentiæ maxime fidimus: cum nihil tam ambigue absit: nihil tam subito præsens fiat. Fallit miseros Aristotelicum illud: Ait enim: Quæ longe ualde non timẽtur. Sciunt enim omnes q̃ morientur: sed quia non prope: nihil curant. Hæc ille uir tantꝰ in Rhetoricis: Ego autem & nihil curare mortem homines fateor: & esse quã idem dicit incuriæ causam non nego: sed eã ipsam falsam esse concedo. Nam quid falsius: q̃ longe ualde mortem credere: quæ ne unq̃ longe sit uitæ breuitas facit: ut semper impẽdeat supraq; caput sit? facit humanorum casuum mira uis: ineluctabilis euentus: infinita uarietas. Nihil ergo homines mortem curãt: non quia est: sed quia creditur longinqua: Si enim scirent q̃ prope est (quod necessario scirent nisi ultro oculos auerterent) puto uel timere mortem inciperent uel ita se uirtutibus armarent: ut eam ceu melioris uitæ principium merito non timerent. Nunc uero quem inuenies qui nõ ỽtute abiecta lõge uitæ spem arripiat? Quæ ut nõ fallat & ut sit uita lõgissima: breuis erit & in finem uitæ spes uiuẽdi: q̃uis rata: q̃uis nihil mẽtita fefellerit. Quẽ inquam mihi reperies qui non coætaneis suis se superuicturum speret? Ita cogitatus nostros actusq; disponimus: quasi nullus noster: omnium hæredes futuri simus: cum interim nostra suos expectatores habeat hæreditas: & haud dubie falli alterutros sit necesse. Eripiamus nos huic ludibrio: & si ratio nõ mouet: moueant nos exempla quæ undiq; uel nolentibus oculis se offerunt: & uel exclusa se ingerunt: uel admissa præcordijs insident: nec facile nisi contemptu impio & obliuione mortifera differuntur. Delectat scire quid simus: & quo imus: quis cunctantes tergiuersantesq; manet exitus. Intueamur alios: nõ linceis oculis est opꝰ: Aut illius acie qui a Lilybæi specula digredientem portu Carthaginis classem punicã numerabat. Iuxta respicere iubeo uicina ostia: contiguas domos: urbes ipsas quas incolimus nimis uagos: ad proprios lares ac limina redeamus: uidebimus q̃ repente uelut somniũ ac umbra præterijt atq; ab oculis nostris euanuit: quicquid in terris charius habebamus. Amici qui pro nostra uita ituri ad mortem: si res posceret uidebantur mœstam nobis & nimis solitariam morte sua uitam effecerunt. Non illi nos hic perpetuos reliquere: sed eodẽ properãtes præuenere & sorte sua in tempore usi sũt: Vtemur nostra nos: nam (ut ait Flaccus) Omnes eodem cogimur: omnium uersatur urna serius: ocꝰ: sors exitura: exuit ocius fors illorum: exibit nostra serius sed confestim: Nulla mora est? Quãtulum enim refert senex an iuuenis moriare? Si ad finem uitæ respicis quæ ultima & cõmunis omniũ est senectus: uerum est illud: Nemo non senex moritur. Si ad uitæ spacium: nemo nõ iuuenis. Si ad opiniones: nemo non puer. Verum ista prætereo: tam multa enim occursant: ut uix propositum sequi possim. Piget & impedior gemitu stringere numeris: quos affectꝰ intimos: quæ dulcia pignora mœstus ac pestilens & ex omni sæculorum serie eradendus nobis annus hic abstulit: pauci fateor ex omni grege hominum: pauci admodum superestis cum quibus & uiuere eligam & mori. Non q̃ ego plures alios ab hac acie secludam: nisi quos a nobis uel coniugium: uel occupatio: uel ætas: uel difficultates aliæ disiungunt amariq; iubent e longinquo. Neq; uero nũc de superioribus agit: quorũ beniuolentia fortasse aliqua cõuersatio nulla est: Obstat enim mutuo conuictui disparitas fortunarũ & amicitiarũ uirus insolentia: dum uilescere metuentes adorari expetũt nõ amari. Nos uero qd impedit quo minus has uitæ reliquias quantulæcũq; sunt simul in pace animi bonarũq; artiũ studijs transigamus? Et si in freto uiximus (ut ait Seneca) moriamur in portu. An quod uni quondã dño obsequentes fecimus: id nobis uiuẽtes nõ audebimus? Plusq; in nobis potuit seruitutis studiũ q̃ libertatis amor potuerit? Et si eni nobis ea seruitꝰ libertate q̃libet gratior foret qd illius uiri optimi: & in eo statu mĩme insolentis affectio merebat mi: esse sub altero: parere alteri: alieno uiuere: uideri possunt seruitutis honestioris: Veræ autem libertatis utiq; non sunt.

E

Humanæ miseriæ

F

G

H

En inuisa licet contigit libertas: aliquantoq; citius q̃ optauimus nostri sumus. Et animos quidem nosse omnium uideor: an fallor? Impedimenta rerum fors omnia nõ nouit & si mihi nihil in uobis occultum rear: Non sum⁹ principes maris & terræ (ut Aristoteles ait) nec oportet ad beatam uitam: habemus autem quod sufficere possit animis modestis: seq; cõponentibus ad naturam: q̃d si singulis sat est: quid omnibus euenturũ suspicemur: ubi uicissim alter alteri manum dabit: & quicquid necessitatis inciderit alterna ope supplebitur? Abundabimus mihi crede: magisq; forsan inuidia nobis: q̃ inopia metuenda est. Quid igitur expectamus? quid mari & montibus fluminibusq; distrahimur? Cur nõ tandem dom⁹ una coniungit: quos olim iunxit unitas uoluntatum: nisi quia noua quælibet & insueta refugimus: multaq; pollicitam spem dimittere: uocantemq; nos altius fortunam non audire stultum credimus: cum multo sit stultius cõtemptis rebus certis ac solidis: in umbris inanibus spem habere? Ego quidem non cõscientiæ meæ solum: sed præsentis epistolæ testimonio in uos culpam omnẽ retorqueo: quicunq; fueritis ad salubre cõsilium tardiores. Quin huc solutis seu præfectis occupationum laqueis festinate: neq; mihi detur arrogantiæ q̃d trahere uidear non sequi: ad utrumlibet ex æquo paratus est animus. Si quis usq; uitæ nostræ locus est aptior raptim adero: Nõ sum enim qui fidele consilium spernere soleam: Nulli credo mortalium maior est uel fides uel auctoritas amicorum. Sin hic uestro iudicio prælatus est (quod nostræ fatentur litteræ) quid uos nunc etiam tenet? Nolite cupiditati aurẽ dare: nunq̃ dictura est sufficit: semper nescio quid deerit: habet hoc auaricia propriũ ac pessimum insatiabilis est: & dum promittit absentia præsentibus uti uetat: hæc habendi sitis nunq̃ plura quærendo: sed pauciora concupiscendo sedabitur. Crede non mihi sed philosophis: quoꝝ hæc ad ueras diuitias uia est. Quod ad me attinet cupiditatibus metham fixi & oraculi loco Poeticum illud accipiens: Semper auarus eget: ne ipse quoq; semp egeã: q̃d sequitur feci: certum uoto finem petij: eumq; iam pridem licet reflantibus fortunæ uẽtis attigi. Nec uerebor ne mihi segnitiem meus hæres obijciat: mihi uiuo non sibi: & rerum mearꝝ cum amicis dominus non negociorum eius qui nondũ certe mihi noscitur sum gestor: pro me autem quid mihi tantopere laborandum? Expedit: expeditum esse impedito itinere gradientem. Quid nũc etiam inutiles & funestas sarcinulas cogitamus? Elegãter ait Flaccus: Spatio breui spem longam reseces: Id ne autem de breui aliqua uitæ particula dictũ putes & non de tota uita: alio loco ait idem: Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longã. Ita est: nõ fallitur. Nihil est uerius: & si eñ uitæ huius angustias quo possumus modo ætatum scilicet operosa distinctione laxemus: & in quantaslibet minutias diuidamus: reduc tamen in unam cuncta congeriem: & curiosius scissa reintegrans: a primo ad ultimũ q̃uis lõgissimæ uitæ diem totum simul mente complectere: Fateberis summã huius rapidissimi tẽporis esse breuissimam: huius ipsius si retro circũq; respicimus: bona pars nobis exacta est. Colligam⁹ nos igitur ad extrema uiarum (quodq; non ambigitur) duriora abiectisq; superuacuis necessaria teneamus. Quid procrastinam⁹? quid differimus? Dies diem: mẽsis mẽsem sequitur: Atq; in se sua per uestigia uoluitur annus (ut præclare ait Maro) desinendoq; reincipit & nunq̃ sic desinit ut quiescat. Quis igitur expectandi modus: aut quis finis? Ca nos iam comites senectutis & nuncius mortis aspeximus: quid amplius præstolamur? An ut oculi senio caligent? tremant poplices? terga curuentur? primũ quis mathematicus tam longe nobis sponsor est uitæ? Esto: sit Petosiris: sit Neclepsus: sit Nigidi⁹ ex nostris: sit ueritas demum ipsa: quanta tamẽ amentia est: quod iustis in spacijs & ex cõmodo fieri potest inter angustias differre: præsertim: quia ut uini & olei: sic temporis & uitæ fæx in fundo iacet: ad illam te cum superiora neglexeris reseruare ridiculum: Votum solet esse uiatorib⁹ ante noctem hospitari. Accingamur obsecro & post multos itinecum labores: illi nos ætemo tandem hospitio præparemus. In hoc uobis luce mihi chariores fratres: si quid in me opis aut cõsilij est: si quid oblectationis aut gratiæ ex me sperari potest: si quid subsidij ex his rebus quas improprie meas dicunt cum fortunæ sint: deniq; meipsum (quod sine arrogantia possum) libellos atq; hortulos meos offero: & si quid est aliud. Sunt autẽ non pauca quoꝝ indiget inops hæc & mortalis uita: quæ nominatim stilo inseri decor uetat. Ad extremũ ut in uota precesq; desinam: Inspiret utinam nobis consolator spiritus in hoc saltem conspirare: ut dum spiramus adhuc: ad requiem aspiremus: & qui tota die suspirauimus respirem⁹ ad uesperam. Vale.

I

Auaricia insatiabilis est

K

L

Francisci Petrarchæ ad Olympum: iterum illi solitudinē ꝓponentis: ad quā capescendam apud Sorgiæ fontem hortantis: Epl'a CXVIII.

IAm superiori epistolæ anulum impræsseram: dum ecce nondum satiato animo quædam uenturi dulcedo temporis: quam mente & cogitatione præoccupo fatigatum mihi restituit calamum: & cunctante nuncio ne occasionem perderem: sed ultro moræ causas exquirem admonuit. Iuuat enim diu colloqui: iuuat lateri tuo quos ipse experior stimulos incutere. Si omnes igitur beatam quærimus uitam: neqꝫ ab hoc fine ulla usqꝫ mortalium secta dissentit: quāq꞉ quibus ad illam tramitibus peruenitur: multum soleat humana curiositas altercari. Si unquam nobis est illa: quam licet perdimus: nec perdere possumus si uelimus: nec perdere si possimus uelle possumus: ipsa cum anima fœlicitatis inseparabiliter adiūcta cupiditas si fœlicitatem ipsam scimus sine amicorum solatio plenam hic non posse contingere: quid gaudijs nostris obstamus? quid ue omnium bonum impedit tarditas singulorū? Venit equidem ad nos: ut (ait Seneca) ex his quos amamus etiam absentibus gaudium: sed id leue & euanidum: conspectus & præsentia & conuersatio habent aliquid uiuæ uoluptatis. Ea ergo q꞉ primum nobis arripienda est: Etenim si obscœnæ uoluptatis philosophorum aliqui adeo appetentes fuerunt: ut ibi summam boni ponerent: & illam humanorum actuum dominam statuentes: ipsius quoqꝫ uirtutis sibi tribuerent famulatum: quis erit tam ferrei pectoris qui honestæ uoluptatis non capiaꝰ illecebris: quā uirtutis comes amicitia præstare potest? Nam quæ oro te uita fœlicior aut lætior q꞉ cū illis degere cum quibus te perfectus amor & mutua charitas unū fecerint indissolubili quodam nodo: consensu unanimi rerum omnium adhibito? Cum quibus tibi nil dissonum: nil occultum: sed concordes animi: serenæ frontes: sermo uerax & inelaboratus: apertimqꝫ etiam cogitatus. Hæc si nobis uita cōtigerit: nil ampliꝰ optabo: & sicubi fœneratorē aut hæredipetam alieno tumidum uidebo: nullam mihi mouebit inuidiam me quidem extimatore pauperrimus: licet (ut Satyricus ait) possideat quantū rapuit Nero: mōtibus aurum exæquet: nec amet quenq꞉ nec ametur ab ullo. Vbi sane unum in locum cōueuerimus: quid em̄ & ueturo prohibet gaudere? Siquidem hoc meum habitaculum approbare uidemini Nec immerito: Etenim & si non quale habet apud Virgilium rex Larinus augustum ingens: cētum sublime columnis at certe iucundum: solitarium: salubre: & profecto paucorum tam bene concordium hospitum late capax. Siquidem ergo uos huc fata cōtraxerint: iaciemus ancoram: portum inuenisse uidebimur: & si forsan ad quietis nostræ famam confluentium amicorum turba succreuerit: non deerit urbe media domus augustior: q꞉ sub hac spe uacuā sino: Ego enim partem eiꝰ exiguam nō implerem: cum omni familia quæ mihi solitudinis auido: turba ingens est. Ne ue tibi his uerbis iniectas compedes: teqꝫ uni domicilio asscriptum putes: erit nobis hinc Bononia studiorum nutrix: in qua primum adolescentiæ tēpus expendimus: & dulce erit mutatis iam nō solum animis sed capillis antiqua reuisere: & sirmiore iudicio ciuitatis illius: simulqꝫ nostrorum animorum habitum & ex collatione temporum quantulum uiuendo processerimus contempla: Erit inde Pado imminens placentia: & Antonini tui uenerabilis domus: cui tu præsides: mediocritatem loci non aspernatus multis opulentioribus neglectis: quoniam (ut dicere solebas) uicinitatem meam in prouētibus numerasti: illic tu omnium hospes eris: occurrent si paulo longius proficisci libeat. Hinc Mediolanum: illinc Ianua: Illa terrestrium: hæc maritimarum decus urbium. Ille tractus lacus habet & fluuios: hic æquor undisonum: tumidum: ueliuolum: Illic Larium uidebimus uberem lacum cui Cumum adiacet: unde ardua amnis egreditur. Videbimꝰ Verbanum: qui lacus maior ab incolis dicitur quem Ticinus intersecat. Videbimus unde Ollius prodit: Nec procul inde Benacum unde Mintius erumpit: uulgo lacus notissimos: doctis etiam incognita nomina. Videbimus impēdētes lacubus alpes: aereas ac niuosas æstate gratissimum spectaculum & syluas astra tangentes: atqꝫ inter concaua rupium querulos riuos summisqꝫ de montibus magno cum sonitu cadentia flumina: & quocunqꝫ te uertes auiū murmur ac fontiū. In hoc aūt tractu altero Apœninꝰ supra uerticē erit: mare sub pedibꝰ: Tritones in oculis & pelagi mōstra: Neptuniqꝫ fragor in auribꝰ & saxoꝝ fletus: & Nereidū querelæ. Ibimus ꝑ eos qbus ultra q꞉ credi possit oblector Tyrrheni sinus æquoris uacui mordaciū atqꝫ pungēnū curaꝝ & optarū ſꝑ ociū: q꞉ nobile illud amicoꝝ par Scipio ac Lelius post labores bellicos in Caiete olim: nos in Ianuæ litoribus post labores pierios fotteniur. Si qñ aūt hac ꝛraꝝ ꝑte pleni erimꝰ: alia nobis Patauii nec minꝰ trāqlla nec minꝰ

idonea sedes ē: Vbi nō ultīa portio bonoꝝ fuerit: talꝭ illiꝰ uiri meruisse cōuictū: sub q̄ ciuitas
illa nūc multoꝝ ferie laboꝝ fessa respirat. Ipsum honoris causa nomino Iacobū Carrharē-
E sem: quem amare & colere in animum ut inducas uelim. Nam cum oīni ætate uirtus ama-
bilis fuerit: nostra eo amabilior quo rarior. Eritq̄ nobis ad latus omnium quas ego uide-
rim: & uidi cunctas fere quibus Europæ regio superbit: miraculosissima Venetiarum ciui-
tas eiusq̄ dux illustris honoris quoq̄ causa nominandus: Andreas non minus bonarum
artium studijs q̄ tanti magistratus insignibus uir clarus: Erit & Taruisium fontibus flumi-
nibusq̄ circumfluū domus emporiumq̄ lætitiæ. Ita quotiens identitas tædij maeer offen-
derit: aderit optīa fastidij medicina uarietas: & qcqd molestiæ obrepserit alterno colloq:
& locorum talium mutatione purgabitur. Vides non dubito: quibus te armis aggredior:
F quibus artibus urgeo: Vt uirilibus monitis: blanditias muliebres misceo: omnia facio ut
persuadeā: q̄ fideliter ipse mihi sum testis q̄ efficaciter exitus arguet. Quod in me erat præ-
stitisse uideor: poteram forte si uellem hocipsum comptius eloqui: sed affectus immodicus
sæpe facūdiæ officit: Dixi utcunq̄ quod in animo erat: dixi quod intelligeres: atq̄ utinam
quod probares: Noli quæso qualiter: sed quid dicam extimare: melius consulit balbutiens
amicus q̄ disertus hostis. Nescio finem inuenire & sentio me animi calore longius q̄ desti-
naram processisse: Vnum hoc identidem quod sine hortatu meo tibi in animo esse perpēdi:
inculcare non desinam. Conueniamus oro impigre in hunc locum omnes: si locus hic om-
nibus placet: Alioquin e toto orbe terrarum (nullum enim mūdi latus: nullam barbariem
recuso) eligite qui uobis placeat locum: Ego affectus meos exuo: uestros induo: modo si-
mul esse liceat: bene erit. Eligite ubi quod restat pacifice uiuamus: ubi æquanimiter moria-
mur: Tu interim cura ne sanū consiliū corrumpat mora. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Bartholomæū heremiticum religiosum: Carmina quæ ipse petierat se mittere significantis: Epla CXIX.

A Quod professionem tuam decuit ex Augustini dictis: uolumen ingens per alphabe-
ti litteras collegisti: rem maioris operis q̄ gloriæ: In quo ipso animum tuum mi-
ror qui studio utilitatis publicæ maiora (nisi fallor) ausurum ingenium inclinasti:
cuius ut uotiuus exitus: sic prosper euētus sicut decuit fuit. Siquidem cum ob eam causam
Clementi Romano pontifici litteratissimo: sed occupatissimo homini: atq̄ ob id talium cō
pendiorum auidissimo placuisses: patriæ tuæ pōtifex factus & altiora sperare iussus: q̄uis
ut est animi modestia & religionis humilitas: natalis soli iūcta dulcedini: nescio an nihil nō
dico altius: sed gratius inter hæc rerum prætereuntium fastigia sperare queas: & de labore
in laborē missus: Quod de Augustino fecisti: de Ambrosio facere iuberis: parebis iam: cœ-
pisti enim & perficies spero: pari utinā facilitate & fœlicitate. Parebis inquam (si te noui)
B non ut altior fias: sed ut gratior: Et si enim sorte tua lætum te altioris status cupido non tan
geret: æquum tamen animum decet tam se gratum præbere ultro oblatis q̄ optatis peti-
tisq̄. Nihil enim æque in omni munere librandum ac donantis intentio. Sed ad Augusti-
num tuum redeo & ad te: Petijsti equidem ut in fine illiꝰ magni operis quod sudore tuo de
illius opulentissimi patrisfamilias: lapidibus & calce compactum pōtifici præsenti: sed mul
to maxime posteris præparasti: aliquot tibi uersiculos subscribendos mitterem: parui & ip-
se tibi: cui nil negare uolens: & q̄uis iamdudum musis indignātibus: longeq̄ alijs curis ex-
ercentibus animum ab eo studio distractum reuocarunt preces tuæ. Mitto igitur paucos
Elegos: eiusdemq̄ sententiæ totidem si malis hexametros. Vtere uel utrisq̄ uel utrislibet.
Vtrosq̄ raptim & extemporali impetu dictatos noueris: nūcio tuo mecū syllabas metiēte:
ita ut nulla tam breuis fuerit quæ sibi non longissima uideretur. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Socratem suum: q̄ annus pestilens & coniunctos & amicos eripuerit conquerentis: Epistola CXX.

A Mi frater: mi frater: mi frater: Nouum epistolæ principium: immo antiquum: & an-
te mille fere quadringentos annos a Marco Tullio usurparum. Heu mihi frater
amantissime: quid dicam? unde ordiar? quonam uertar? Vndiq̄ dolor: terror un-
diq̄. In me uno uideas quod de tanta urbe apud Virgilium legisti: Nam crudelis ubiq̄ lu-
ctus: ubiq̄: pauor & plurima mortis imago. Vtinam frater aut nunq̄ natus aut prius ex-
tinctus forem: Quod si nunc optare cogor: quid dicturum putas si ad extremam sene-

ciutem uenero? Ad quam o utinam nō uenirem: sed ueniam timeo: non ut diutius uiuam: sed ut diu moriar. Nosco etenim fatum meum & sensim intelligo ad quid in hanc erumno-sam & infœlicem uitam sim proiectus. Heu mi frater optime: piget ex intimis ac miseret me mei. Quid enim dicent qui hæc audient? Tu qui solamen auxiliumq̄ alijs laturus uideba-re: qui de te nobis nil mediocre promiseras: qui malorum usu obduxisse iam callum aduer-sus omnes fortunæ tribulos: omnemq̄ duritiem: seu magis in silicem obriguisse debueras: Ecce q̄ molliter sarcinas tuas fers: ecce q̄ crebris eiulatibus aures nostras pcutis. Vbi nūc maxime professioni tuæ debita celsitudo animi? Vbi uerba magnifica: quæ si ad īgenij lau-dem non ad uitæ consilium referantur: quid nisi sonitus inanis: & curiosarum delinimenta sunt aurium? Præstolabamur ex te carmen heroicum: elegos legimus: historias uirorum il-lustrium sperabamus: unam cernimus proprij doloris historiam: quas putabamus episto-las: sunt lamenta: ubi artificiosas iuncturas uerborum noua incude percussorum & dulci-ter intermicantes colores rhetoricos quærebamus: nil nisi dolentis interiectiones atq̄ indi-gnantis accentus: & lituras aspicimus lachrymarum? Et quis erit modus aut quis finis? Si omnium fata mortalium deplorare uolueris: unum tibi pectus & una lingua non sufficit: ingens miser molestumq̄ negocium suscepisti: superuacuum: inexplebile: alio de fonte pe-tendæ sunt lachrymæ: semper nempe recentibus assiduecq̄ nascentibus dolorum causis: duo fessi iamq̄ exhausti & arentes oculi: parum mœsti humoris infuderint. Quid agis igi-tur tui oblite: & propria non contente miseria ac morbo: in quem sciens uolensq̄ incide-ris: nisi amicis insuper uenenum porrigas pollicitus medicinā? Quin potius uel fle solus uel disce mortalis æquo animo ferre mortalia: teq̄ non solum neq̄ cum amicis solis: sed cum omnibus rapi uidens iam tandem inutilibus querimonijs modum pone? Erit aliquis indi-gnātior natura qui mœstos apices prorsus abijciat: aut cōculcet cum irrisiōe mordaci. Abi inquiet in malum sydus: An si tu muliebriter uictus es: nos saltem uiros esse nō sines? Cun-cta præsentio: nilq̄ me horū frater fallit. Scio uiri esse primum quidem dolorem propelle-re: proximum extinguere: tertium moderari: ultimū abscōdere. Sed quid agam? Moriar: nisi dolorem in fletum ac uerba profudero? Illud me solatur: q̄ quicquid scripsero: molle eius ac friuolum: cum ad tuas uenerit: non ad alienas peruenisse: sed ad proprias manus meas redijsse uidebitur: q̄obrem non magis erubescam: dum hæc a te legentur: q̄ dum a me scriberentur erubui. Nec me tamen erubuisse negauerim: Sensi enim animum ac stilum excusso rationis freno: extra destinatum iter affectibus iuncto trahi: quo nil molestius pati possum: id pudori meo grauius insultat: q̄ iam annus integer iamq̄ alteri⁹ bona pars abi-it ex quo nihil uiro dignum non dicam facere: sed ne loqui quidem contigit tonante undiq̄ ac fulminante ferociter fortuna. Qua in re benigno sub iudice forsan excusersi ad examen uenerit: Illud quoq̄ non leue aliquid: sed millesimum trecētesimum quadragesimumocta-uum: sextæ ætatis annum esse quem lugeo: qui non solum nos amicis: sed mūdum omnem gentibus spoliauit. Cui si quid defuit: sequens ecce annus illius reliquias demetit: & quic-quid illi procellæ superfuerat: mortifera falce persequitur. Quando hoc posteritas credet: fuisse tempus sine cœli aut telluris incendio: sine bellis aut alia clade uisibili: quo non hæc pars aut illa terrarum: sed uniuersus fere orbis sine habitatore remanserit? Quādo unq̄ ta-le aliquid uisum aut fando auditum: quibus hoc unq̄ annalibus lectum est: uacuas do-mos: derelictas urbes: squalida rura: arua cadaueribus angusta: horrendam uastamq̄ to-to orbe solitudinem? Consule historicos: silent. Interroga physicos: obstupescunt: quære a philosophis humeros contrahunt: frontem rugant: & digitulo labris impresso silentium iubent. Credes ista posteritas: cum ipsi qui uidimus uix credamus somnia credituri: nisi experrecti: apertis hæc oculis cerneremus: & lustrata urbe funeribus suis plena domum re-uersi exoptatis pignoribus uacuam illam reperientes sciremus unq̄ uera esse quæ gemi-mus. O fœlicem populum pronepotum: qui has miserias non agnouit: & fortassis testimo-nium nostrū inter fabulas numerabit. Meremur hæc quidē & grauiora non inficior: sed & maiores nostri menti sunt: atq̄ utinā nō & posteri mererent. Quid est ergo iudiciū iustissi-me: quid est q̄ insigniter adeo in nostrū tēpus ultiōis tuæ feruor incubuit? quid est q̄ cū cul-pæ nō desint: desūt exēpla supplicij? Cū oibus peccauim⁹: flagellamur soli? Soli inquā: au-deo em̄ affirmare: q̄ si oīm sæculorū flagella post arcā illā famosissimā reliquias mortalium informi pelago circumferentē cū præsentibus extiment: delitiæ fuerint & ludus & requies:

B

C

Quid uiro forti in dolorib⁹ sit agendum

D

Neq; enim cum his malis conferri decet bella quantalibet: in quibus & remediorum mul/
ta sunt genera: & (quod ultimum est) uiris saltem fortiter mori licet. Est autem solamē mor/
tis eximium: bene mori. Hic remedij nihil prorsus nihilq; solatij est cumuloq; cladis addi/
E
tum: mali causas principiumq; nescire. Nam nec ignorantia: nec ipsa quidem pestis odiosi/
or nugis ac fabulis quorundam hominum: qui professi omnia: sciunt nihil: quorum tamē
ora licet assuefacta mendacijs tandem silent: & quæ impudentia primum ex more laxaue/
rat: ad ultimum clausit stupor. Sed ad inquisitionē meā redeo. An uero sicut longū iter agē/
tibus euenit ut aliæ uiæ pars fatigationem faciat: alia fateatur: sic nobis accidit ut lenitas
tua deus humanis paulatim lassata criminibus & iugi accessione prægrauata: nunc potissi/
mum uicta subsederit: Tuq; nos uector optime tolerare amplius non ualens: in terga proie/
ceris: atq; a nobis misericordiæ tuæ oculos iratus auerteris: Quod si est: nō nostrorum mo/
do: sed paternorū simul criminū pœnas dam⁹: an peiores illis nescio: sed certe miseriores.
An illud fortasse uerius quod magna quædam ingenia suspicata sunt: deum mortalia non
curare: Sed absit a mentibus nostris hæc amentia. Si nō curares illa non subsisterēt: Nam
de his qui nostri curam non deo tribuunt sed naturæ: quid sentiendum nobis sit ueritatis
tuæ studio deditis: cum Seneca ingratissimos omnium appellet qui mutato nomine dissi/
mulent dei munus: & cauillando impie supernæ debitum abnegēt maiestatis: Curas pro/
fecto nos & nostra deus: sed aliquid latitantis & ignotæ nobis causæ est: cur ex oībus sæ/
culis dignissimi uisi sumus: qui acerrime plecteremur: non iccirco minore iusticia ꝙ occulta
est: Nāq; iudiciorum tuorum imperscrutabilis & humanis sensib⁹: inaccessa profunditas:
F
uel ergo pessimi omnium uere sumus: quod negare uelim potius ꝙ ausim: uel ad futura bo/
na præsentibus malis exercitatiores purgatioresq; seruamur: uel omnino aliquid est qđ
nec cogitare sufficimus. Cæterum quæcunq; sint causæ quantumlibet abditæ: effect⁹ aper/
tissimi sunt. Sed ut a publicis ad priuatas lachrymas reuertamur: Anni equidem secundi
uix dum prima pars acta est ex quo Italiam repetēs: te procul ad fontem Sorgiæ lachrymā/
tem lachrymans dimisi. Non iubeo in lōgum oculos reflectere: Hos pauculos dies numera
& cogita quid eramus & quid sumus: Vbi dulces nunc amici: ubi sunt amati uultus: ubi
uerba mulcentia: ubi mitis & iucunda conuersatio: quod fulmen ista cōsumpsit: quis ter/
ræ motus euertit: quæ tempestas demersit: quæ abyssus absorbuit: Stipati eram⁹: prope
iam soli sumus: nouæ amicitiæ contrahendæ sunt: unde autem siue ad quid humano gene/
re pene extincto & proximo (ut auguror) rerum fine: sumus quid dissimulem uere soli: cre/
do id agente deo: ut uitæ huius illecebris impedimētisq; suauibus spoliati liberius iam ad
alteram suspiremus. En quo subita rerum mutatione peruenimus: ut experiri liceat in nobis
an præclaram illam Epicuri uocem iure possimus dicere: Satis magnum alter alteri thea/
trum sumus: Quod ut uere dici possit a nobis: ꝙdiu tamē dici poterit: aut quis augur sta/
tuat quorsum nobis datum sit de huius mutui theatri stabilitate cōfidere: Alteri secus nu/
tantibus iam columnis: quid enim ego de tua uita certior hæc scribens ꝙ tu hæc perlegens
G
de mea: Nimis caducum simul ac superbum animal est homo: nimis alte fragilibus super/
ædificat fundamentis: e tanta sodalium turba: ad quem redacti numerum sumus uides: Et
ecce dum loquimur ipsi etiam fugimus atq; umbræ in morem euanescimus momentoq;
temporis abijsse alter alterum accipiet: & ipse mox præuium secuturus. Quid ergo sumus
frater optime: quid sumus: nec desinimus superbire: Suis angoribus consternatus Cicero
in epistola quadam ad Atticū: Ipsi inquit quid sumus: aut ꝙdiu hæc curaturi sum⁹: Bre/
uis quidem sed bona (ni fallor) quæstio & salutaris & grauida atq; utilibus plena sententi/
is: sub qua multum ueræ humilitatis ac modestiæ: multumq; contemptus rerum fugitiua/
rum uigil fossor inueniet. Quid sumus inquam: ꝙ graui: ꝙ tardo: ꝙ fragili corpore: ꝙ cæ/
co: ꝙ turbido: ꝙ īquieto animo: ꝙ uaria: ꝙq; īcerta uolubiliq; fortuna: Aut ꝙdiu hæc cu/
raturi sumus: Profecto ꝑbreuiter: Nēpe nō aliud sonat ꝙ si diceret: Ipsi quid sum⁹: & hoc
ipsum ꝙdiu futuri sumus: Vtiq; Hercle nō diu: cum hoc idem nostrum esse: ut diuturnum
eē nō potest: sic nūc possit iter ꝟba desinere: neq; si accidat miri aliqđ acciderit. Vtrūq; igi/
tur bene & grauiter quærens Marce Tulli: Sed quæso te: ubinam tertium reliquisti: & euētu
periculosius & quæsitu dignius: Postꝙ hic esse desierim⁹: quid futuri sumus: O rem mag/
nam & ambiguam sed neglectam. Vale.

Franciſci Petrarchæ ad Socratem ſuum: adhuc de peſtilente anno q̃ amiciſ/ſimum hoiem qui ſibi ſupererat ſubtraxerit: conquerẽtis: Epla CXXI.

A

(s) Vpererat hic mihi paululum de fragmentis anni præteriti: ante alios uir clariſſi/
mus: &(ſi quid mihi credis) magni animi conſilijq́ Paganinus Mediolanẽſis: qui
mihi poſt plurima experimenta uirtutis acceptiſſimus: nec me modo: ſed nobis di
gniſſim⁹ uiſus erat. Itaq́ iam hic mihi Socrates alter eſſe cœperat: fides familiaritaſq́ pro/
pe eadem (quodq́ dulciſſimũ habet amicitia) participatio utriuſq́ fortunæ: apertiſq́ ani/
mi latebris: fida cõmunicatio ſecretoꝝ. Quantũ uero te amabat: quãtum uidere cupiebat:
quẽ internis oculis iam uidebat: quantũ uitæ tuæ ſollicitus erat in illo publico naufragio:
ut mirarer ipſe hominem incognitum ſic amari poſſe. Nunq̃ triſtiorẽ ſolito me uidit: quin
amice trepidus inquireret: Quid rei eſt? quid amicus noſter agit? Cum uero bene te ualen/
tem audiuiſſet: metu poſito: perfundebatur alacritate mirabili. Et hic quidem (qđ ſine mul

B

tis lachrymis non dico) & cum pluribus dicerem: niſi præcedentibus malis exhauſtos hoſ/
ce oculos: atq́ omnes: ſi quæ ſunt lachrymarum reliquias inſtantibus reſeruarẽ: hic inquã
peſtilenti morbo qui nunc orbem populatur repẽte correptus ad ueſperam: poſtq́ cœnam
cum amicis: & quod occidui temporis reſtabat: ĩ noſtro tantum ſermone & amicitiæ rerũq́
noſtraꝝ cõmemoratione conſumpſerat: noctem illam inter dolores ultimos imperterrito
animo tranſegit. Mane autem rapida morte ſubtractus eſt. Ac ne quid de funeſta conſuetu/
dine laxaretur: triduo inexpleto: illum filij omniſq́ familia conſecuti ſunt. Ite nunc morta/
les: æſtuate: anhelate: laborate: circumite terras ac maria: ut non ſecturas opes: nec man/
ſuram gloriam cumuletis. Somnus eſt uita quam degimus: & quicquid in ea geritur ſom/
nio ſimillimum: ſola mors ſomnum & ſomnia diſcutit. O ſi prius expgiſci datum ſit: tu ui/
ue & Vale.

Apoſtrophe ad mortale genus

Franciſci Petrarchæ ad Lorbardum de Siricho amicum ſuum: eidem præſentem uitam quam degimus deſcribentis: Epla CXXII.

A

(q) Vid mihi de hac uita quã degimus uideatur interrogas. Neq́ ĩmerito: Multæ eñ
& uariæ de hac ipſa opiniones hominum ſunt: meam breuibus accipe. Videť mi/
hi uita hæc dura quædam arca laborum: palæſtra diſcriminum: ſcœna fallaciarũ:
labyrinthus errorum: circulatorũ ludus: deſertum horribile: limoſa palus: ſenticuloſa re/
gio: uallis hiſpida: mons præruptus: caligantes ſpeluncæ: habitatio ferarum: terra infœlix:
campus lapidoſus: uepricoſum nemus: pratum herbidum plenumq́ ſerpentibus: florens
hortus ac ſterilis: fons curarum: fluuius lachrymarum: mare miſeriarũ: quies anxia: labor
inefficax: conatus irritus: grata phreneſis: pondus infauſtum: dulce uirus: degener metus:
inconſulta ſecuritas: uana ſpes: ficta fabula: falſa lætitia: uerus dolor: riſus inconditus: flet⁹
inutilis: inane ſuſpirium: confuſus ordo: tumultuoſa confuſio: trepidatio turbulenta: ſolli/
citudo perpetua: inſonoris inertia: inops copia: diues inopia: imbecilla potẽtia: tremulæ ui/
res: ægra ſanitas: iugis morbus: gemina ægritudo: pulchra deformitas: honor inglorius:
infames tituli: ridiculus ambitus: ima elatio: excellentia fictilis: humilis altitudo: fuſca cla/
ritas: ignota nobilitas: pertuſus ſacculus: Vas rimoſum: ſpecus inexplebile: cupiditas infi/

B

nita: damnoſum deſiderium: luxus hydropicus: ſitis inſatiabilis: aridum faſtidium: fameli/
ca nauſea: uentoſa proſperitas: querula ſemper aduerſitas: uiror trãſitorius: flos caducus:
amœnitas labilis: fugax forma: mœſtum gaudium: amara dulcedo: uoluntas aculeoſa: ſtul
ta ſapiẽtia: cæca prudẽtia: tetra dom⁹: breue diuerſoriũ: fœd⁹ carcer: ſine gubernaculo na/
uigatio: ſine baculo ſenect⁹: ſine freno iuuẽt⁹: ſine duce cæcitas: iter lubricũ: tectæ foueæ: la/
tẽs præcipitiũ: ſilẽs lima: tenax uiſcũ: opti laquei: abdita retia: ineſcati hami: ſentes aſpi: lap/
pæ hærentes: tribuli acuti: ſcopuli rigẽtes: uenti rapidi: fluctus impetuoſi: atri turbines: hor/
riſonæ tempeſtates: procelloſum pelagus: uadoſa littora: anceps portus: exarmata nauis:
immane naufragium: officina ſcelerum: ſentina libidinum: caminus irarum: puteus odio/
rum: catena conſuetudinum: ſirenum cantus: circea pocula: mundi uincula: rerum unci: cõ/
ſcientiæ morſus: pœnitentiæ ſtimuli: peccatorum incendia: putre ædificium: fundamentũ
fragile: muri hiantes: tecta labentia: prolixa breuitas: latæ anguſtiæ: calles inexplicabiles:

C

passus impliciti: circulorum motus: statio instabilis: rota uolubilis: manens cursus: scabra leuitas: scrupulosa suauitas: blanda crudelitas: dolosæ blandiciæ: fallax amicitia: concors discordia: fidifragæ indutiæ: bellum inexorabile: pax infida: simulata uirtus: excusata nequitia: laudata fraus: honoratum dedecus: irrisa simplicitas & cōtempta fides: Nugæ seriæ: ingeniosa dementia: loquax torpor: uelata ignorantia: opinio scientiæ tumida scientia uero nulla: querelarum suspiria: contentionum strepitus: uulgi fragor: obliuiosa peregrinatio: patriæ odium: amor exilij: lemurum ciuitas atq; laruarum: dæmonum regnum: luciferi principat⁹: Sic eñ principem mūdi huius ueritas uocat: Vita dæmonum mendax: & exanimis spirans mors: segnis incuriositas sui ipsius: inutilium cura: apparendi studium: superuacui appetitus: operosus uermium apparatus: uiuentium infernus: & uiuorum corporum diuites exequiæ: longum funus: pomposa uanitas: laboriosa militia: periculosa tēptatio: superba miseria: miseranda fœlicitas. ℭ En amice qualis mihi hæc uidet̄ quæ tā multis exoptatissima ac gratissima uita est: necdum tamē cōceptum omnem meæ mētis expræssi: Peior enim est multoq; miserior q̄ a me seu quocunq; hominum dici possit. Sed quo ex ingenio ex his paucis totum reor animum loquētis introspicis: Vnum tot in malis habet bonum: q; ad bonam & æternam uitam nisi dexter trames deferatur: uia est. Vale inter colles Enganeos. iij. Kalen. Decembris.

Præclarissimū opus Epistolarū de Rebus familiaribus Elimatissimi poetæ atq; Oratoris: Francisci Petrarchæ Aretini: elegātissimo stilo conscriptū: Fœliciter finitū est.

Franciſci Petrarchæ Poetæ Oratoriſq; Clariſſimi In Librum Epiſtolarum ſine Titulo: Prologus: In quo cauſam reddit quare Epiſtolas huius libri ab alijs ſegregauerit.

Vm ſemper odioſa fuerit: nũc capitalis eſt ueritas: Creſcentibꝰ nempe flagitijs hominũ: creuit ueri odiũ: & regnũ blanditijſ ac mendacio datum eſt. Id me ſæpe dixiſſe: Interdũ etiam & ſcripſiſſe memini: ſed dicendũ ſæpius ſcribendũq; eſt: Non ante fletus deſinet q̃ dolor. Ea me pridem cogitatio induxit ut Bucolicũ carmen: poematis genus ambigui ſcriberẽ: quod paucis intellectũ: pluresforſitan delectaret. Eſt enim nõnullis corruptus adeo guſtus ingenij: ut eos notus ſapor quis idem ſuauiſſimꝰ offendat. Ignota omnia licet aſperiora permulceãt. Sic (mirũ dictu) difficultas reꝝ: ſæpe etiam fragilibꝰ humeris grata eſt. Idem me hodie reſpectus inducit: ut his litteris pauca quidem: ſed quo ueriora: eo malis odioſiora concludã: bonis uero niſi fallor amabilia: Epiſtolas ſcilicet aliquot diuerſis ex cauſis uarijſq; tempibus ad amicos ſcriptas: quas unũ in locum ideo conieci: ne ut erant ſparſæ: totum epiſtolarũ corpus aſpergerent: ac ueri hoſtibuſ odioſum facerẽt: Et ut qui has legere uoluerit: ſciat ubi eaſ quærat: qui noluerit intelligat quid declinet. Si quis autem eradẽdas abijciẽdaſq; cenſuerit: poſſit facilius partem unam: ſine totius operis deformitate conuellere. Qua in re & lectori conſultum uolui & mihi: Et ſicut ĩ paſtorio de quo loquebar opuſculo: ſic in iſto. Illic obſcuritate q̃dã: hic ſcriptoꝝ latebris ac ſilentio tutus ſum: Nec ſolus ego: ſed hi quoq; quibus hæc ſcripſeram: quoꝝ nomina ſciens uolenſq; ſubticui: ne his forſan in lucem erumpentibꝰ: aut noxæ ſi ſuperant: aut odio ſi obierint illis ſint: quaſi hæc eis potiſſime inſcripſerim quos ſcirem libentius audituros. Equidem liber ille ad quorundam manus maximoꝝ hominũ me præſente peruenit: dumq; eam partem legerent: qua maxime tangebant: quid ibi ſenſiſſem ꝑcontatos memini: meq; de induſtria trãſtuliſſe ſermonẽ: Hic uero quia nullum huiuſcemodi uelum erat: ꝓuidebo ſi potero: ne uiuo me cuiuſq; talium in manus ueniat. Si fefellerit: ego tamen ueri ſtudio quæſitum odium non uerebor: & meritis partam inuidiam inter titulos numerabo. Sin uſq; dum abiero: bona fide latuerit: poſtmodũ ut libet ſæuiãt: iraſcãtur: tonent: fulminent: q̃d ad me? Certe ſi ut Satyrico placet: uiuenti de mortuis loq tutũ eſt multo eſt tutius mortuo de uiuis. Illic enim poteſt ſupeſſe qui uindicet: hic in quem uindicetur utiq; iam non eſt. Sit licet odioſa ueritas: ſit peſtifera: ſit funeſta: ipſe iam in portu nauigat: ut ait Comicus: & in tuto eſt: iam terribilia cuncta tranſgreſſus: omnes mortaliũ minas ſpernit. Si quid tunc igitur in me parant: iam hinc pro reſponſo habeant illud Planci oratoris elegãs dictum: aduerſus Aſiniũ Pollionẽ: Cum mortuis non niſi laruas luctari. Sin in hunc ſeu alios libellos meos accingunt: ubi illos huic calamo uel mea indignatio uel eorum obiecit indignitas: non mecum ſibi fore nouerint: ſed cum ueritate certamẽ: deo iudice: mundo teſte.

Explicit Prologus.

Eiuſdem Franciſci Petrarchæ Liber Epiſtolarum ſine Titulo fœliciter Incipit.

Ad quendam nimiũ in huius ſæculi tempeſtatibus confidentem: Illi portũ ſalutis oſtendentis: Epiſtola I.

Vid agis bone uir? Quid agis pater optime? Quid agis oro te? Quid cogitas? Quem rebus exitum: quẽ præſenti naufragio finem ſperas? Portum ne tenebimꝰ: an in medijs tempeſtatibꝰ obruemur? Aequorei ſæuis cymba tãtis impar eſt fluctibꝰ: Nimius carbaſa uentus impleuit: & carina grauiſſimo faſce deprimit: Remoſ agũt inexperti: Claui autem rector ut uides artis nauticæ præcepta deſpiciens: terram amat: q̃d ingens nauigantibus ſolet eſſe periculum. Idem & ſereno nimiũ fidit demẽs: & ſtellas uagas intuẽs: ſtabilẽ arcton fidã puppibꝰ ducẽ ſpernit. Hæc int uino madidus: æuo grauis: ac ſoporifero rore perfuſus: iam nutitat: iam dormitat: iam ſomno præceps: atq; (utinã ſolus) ruit. Iam pallorem candentis aſpeximꝰ: Iam naufragantiũ miſeꝝ murmur audiui

B mus: iam fatiſcens aluus crepuit: ſparſa iam pelago fluitant armamenta. O utinam ſi pater
excelſus amiſſo fluitantem errare magiſtro ſentiens: ipſe etiam ratem ſuam nocturnis in un
dis regat: nec mergi ſinat: quam tanto precio redemit ab hoſtibus: Alioquin ualde metuen-
dum eſt: ne urgente æſtu: inter piratas & ſcopulos pereamus. Huc nos gubernatoris no-
ſtri perduxit inſcitia: mitiꝰ loquor: Immo uero cæcitas & hoc ipſum excuſabile: Loquendũ
eſt igitur proprie: & uera rebus reddenda uocabula: fecit hoc furor & rabies & turpis iner-
tia: & procelloſi littoris feruidus appetitus: & rationis imperium fortunæ traditum & hor-
C tatu fœdæ cupidinis pondus infamiæ ſuſceptũ. Heu quãto fœlicius patrio terram ſulcaſſet
aratro: q̃ ſcalmũ piſcatoriũ aſcendiſſet. Quid dicam? Scio equidẽ ꝙ uniuerſali offenſæ par
ticularis uindicta non ſufficit: Sed q̃d amplius fiat? Ille igitur uadit pro meritis acceptürꝰ:
& canibus eſca maritimis: Ille digitis omniũ oſtenſus: omniũ ſalibus aſperſus: omniũ ludi
brium iocuſq; menſarum: Poſtremo omnibꝰ hoc mare ſulcantibꝰ in æternũ fabula. De no
bis autem quid putas? Certe ſi ad clauũ ſimilis nauclerus acceſſerit: ſalus noſ ipſa ſi uelit ſal
uare uix poterit: una nobis in tantis terroribus ſpes ſalutis tale nuſq; eſſe portentũ. Tu ue-
ro circũſpice ſi qua eſt ad enatandũ tabula: quã complexi: in ſiccum euadamus. Si conſiliũ
meum poſcis: in rure tuo ſi liceat optime manebimꝰ: Ibi ſilentium optatum & portus mihi
quietiſſimus uidetur: huc animũ intende & Vale.

Ad Romanum principem cuius nuncius apud Durentiam captus: uerbera- tus ac uulneratꝰ erat: illi cõdolẽtis ſacrilegiſq; malefactoribꝰ inſultãtis: Ep[iſtol]a. II.

A Quid hinc humanitatis aut clementiæ: ſeu quid oĩno iuſticiæ ſperare poſſis: excellen-
tiæ tuæ nuncius expertus teſtabitur: Nouũ genus ſæuitiæ: puerum incomitatũ: in-
cautum: innocentem hoſtiliter aggredi: Virgulam quam ſi quid ſani eſſet & uereri
& timere debuerat: Capſulã q̃ʒ grauiſſimis ac ſuauiſſimis litteris refertã ĩ caput ĩmeritũ do-
nec utrũq; frangeret allidere: Ipſas quoq; litteras quæ marmoreos animos mollire potuiſ-
ſent diſcerptas effundere? En hoſpitalitas: En charitas: ad Durẽtiam captus: tortus: flagel-
latus: & ciuitatis ingreſſu prohibitus nũcius tuus minaſq; cum uerberibus ac uulneribꝰ re-
ferens ad pedes tuos uertice cruentato rediit. O uere Durentia: ut uulgus appellat duricies
gentium: ſiue ut q̃dam ſcriptores uocant: ruentia a ruendo diceris: præceps fluuius damno-
B ſuſq;: cuiꝰ accolæ nihil undis & alueo mitiores: & ipſi tãto impetu in quodlibet ſcelus ruũt.
O impudenter elati: O irreuerentes & indeuoti amnes: O non tua ſorbẽs & tumide in do-
minũ ſurgẽs Sorga: O Rhodanꝰ rodẽs oĩa: ſic Tyberim recognoſcitis? Sic Romã dñam ho
noratis? O Auinio cuiꝰ uinea (ſi quid cõiectoribꝰ fidei eſt) botros amariſſimos: & cruen-
tam profert uindemiã: Sic dominã Romam colis? Sic tu: ſic illius: ſic ꝓpriæ ſeruitutis: ſic
ſummi imperii memor es? Væ tibi infœlix ſi illa cœperit expgiſci: Immo uero ſi caput extu-
lerit: & dormienti ſibi illatas iniurias ac damna ꝓſpexerit. Experrecta enim iam nũc eſt: cre-
de mihi: non dormit: ſed ſilet: & ſomnia præteriti temporis ſub ſilentio repetit: & quid ſur-
gens actura ſit cogitat. Expecta paululum & uidebis magnalia in orbe terratũ: fieriq; mira-
bere: quæ ante factum impoſſibilia iudicaſſes. An quid ſis: an ubi ſis: an cui ſubſis igno-
C ras? An prouinciæ nomen neſcis unde deſcendat? Quis nam furor hic? Quæ nam iſta de-
mentia? Sic modico ſereno: tempeſtatũ omniũ ſurrepſit obliuio? Siccine prouinciarũ do-
minã uenerаris? Sopita erat: tu mortuam credidiſti: ac uelut morte dñæ libertati reddita:
adhuc ſeruam te putaſti: Niſi libertatẽ ipſam flagitiis approbares eſſe aliquid poſſe; aliq̃d
uideri cupis: Nos aliq̃diu te uoti compotem deliberando fecimus: tempus eſt ut nobis ad-
monentibꝰ reſipiſcas. Multoꝝ nempe potentia: non in ꝓpriis uiribus: ſed in aliena debilita
te fundata eſt: Verum hæc aduerſario cõualeſcente corruat oportet. Tunc ergo quid fueris
intelliges: cum quid adhuc ſit Roma cognoueris: cuius modo nũciis ſic inſultas: putans nõ
eſſe qui uindicet: falleris: ineptis: inſanis. Eſt qui uindicet in cœlo deus: Eſt qui uindicet in
terris amicus dei: quem tu neſcis. Sũt uires quas ne ſuſpicari quidem potes: ah miſera: ſed
experiere ilico ut ſpero. Tuæ nobis uim noſtrã iniuriæ reddidere: cũ primũ dolere cœperi-
mus: magno tractu & ad ſanitatem & robur acceſſimꝰ. Tu uero res noſtras miſereare uir il-
luſtris: erige ſurgentem patriam: & gentibus incredulis: quid nunc etiam Roma poſſit oſtẽ-
D de. De reliqua enim Italia: cui dubium eſt quin quãtum potuit poſſit: nec conſilium nec ui-
res nec opes nec animos deforé ſed conſenſum. Qui ſi unus affuerit: illudentibꝰ nomini Ita-
lico tenore præſentis epiſtolæ: propinquã ſtragem perniciemq; denũcio. Tu inq̃ quem tan-

tæei ducem fata conſtituũt:perge qua cœpiſti:nihil formidaueris: Nubeculæ iſtæ ſole ra/
diante diſſilient: Vulpecularum aſtutiæ:leonis impetum non ferent. Ingeſſus es glorioſe:
I fortiter. I conſtanter ad reliqua. Oſtende ſuperbiæ:quãtum humilitate ſit inferior: Aua/
riciæ quãtũ largitate pauperior: Fallaciæ q̃ ſtulta ſit adiecta prudentiæ: Voluptati q̃ tur/
pis admota temperantiæ ac decori. Agnoſcat iam tandem fucus hypocriſis: q̃ nihil ſit ubi
uera uirt⁹ affulſerit. Eia age:rumpe moras & ranam tumore ridiculo:molem ſolidi bouis
imitantem ꝓtere: ſtange:concula. Non loquor ut incitem: nec impulſore:nec lenitore in/
diges:& calcar & frenum in poteſtate habes: Sed dolorem animi tacitus ferre non potui.
Dolor loquendo auctus:querelam auxit: & uiciſſim ſermo indignationi alimentum præ/
buit:& indignatio ſermoni. Quis enim tranquillus hæc uideat: uiolatum ius gentiũ:ſpre/
ta humanitatis fœdera ĩ nuncij tui perſona? O immemor honeſtatis ira: Melius inter bar/
baros hoſtes fuiſſet nuncius tuus: q̃ inter eos quoſ & rebatis latinos & beniuolos mereba/
ris. Euoluant hiſtorias:ſi modo quicq̃ præter (quibuſ inhiant) diuitias ſpectare queãt: In/
quirant & mihi reſpondeant: quæ barbaries legatos uiolauit unq̃: niſi perraro nulla præ/
ſertim cauſa interueniente? Temptauit hoc quondã in legatis noſtris fallax & infida Car/
thaginenſiũ plæbs:ſed prohibita uis eſt magiſtratuũ interuentu: Hanc uim quæſo quis ꝑ/
hibuit: Quis factam puniuit? Durior ſum: Immo uero quiſ arguit uel reprehendit? Quãto
tutius nũcius tuus iſſet in Parthiam trũcatis Craſſis & legionibus noſtris fuſis? Quãto in/
tactior iſſet in germaniã:cæſis theutonis & Mario triumphante q̃ huc uenit:te Romanam
eccleſiam filialiter uenerante? Certe nec uictoris inſolẽtia:nec uicti hoſtis dolor tantũ præ/
ſumpſiſſet: quãtũ fictæ amicitiæ præſũpſit inuidia. Facilius puer tuus nemoroſum Pelion
& algẽtes Tauri colles hyeme media: q̃ Orgonis planiciem autumnali tempore trãſiuiſſet.
Liberi⁹ Gangem & Tyberim: q̃ Durẽtiam tranſnataſſet. Hæc leuandi animi gratia dixiſ/
ſe uolui. Te uero uir magnifice nec iniuria:nec iniuriæ illatoreſ:nec ulla prorſus falſæ magni
tudinis ſimulachra permoueant. Non eſt uera magnitudo: nec uetum robur poſſe nocere:
Id enim mĩmis atq̃ infirmiſſimis animantibus datum eſt: magnitudo uera eſt poſſe pro/
deſſe:uerior autem uelle. Potuerunt nocere nocentiſſimi hominũ innocenti puero: & boni
nuncij uicem hanc referre. Quid hic magni eſt? Immo uero q̃d niſi nihilo minus? Si enĩ pec/
catum omne nihil eſt:eo magiſ eſt nihil quo peccatum maius. Ita peccati magnitudo ſi dici
poteſt magnitudo:nihil eſt: Hac modo magnitudine uiri fortes & ſuis artibus uſi ſunt. Po/
tuerunt quod ſcorpius: q̃d aranea potuiſſet. Nocuerunt uni ex tuis: & q̃d eſt in hac imani
tate conſpectius:tibi nocere uoluerunt:nec tibi ut tibi:ſed ut libertatis ac iuſticiæ defenſori.
Te enim non niſi propter illas odio habent: Illas autem propter ſe:ut quas illuſto quo ſup/
biũt imperio cõtrarias norũt: Tu ſi ad magnitudinẽ animi tui redis:horum tumidũ & in/
ane propoſitum ſimul oderis & contemnes. Acria quidem iſta & acuta:ſed parua ſunt: De
maioribus agitur: Hæc cum uniuerſitate tranſibũt. & ſerui tui ultio latebit ſub reipublicæ
uindicta. Vale & perfice quod cœpiſti.

Ad Romanũ principem: eidem quæſtionem a quibuſdam procerib⁹ motã: An ſcilicet expediret terrarum orbi:urbem Romam & Italiã eſſe unanimes ac pacificas:narrantis: Epiſtola IIII.

Leue eſt q̃d nunc animum præmit: egerendũ tamen: ne neglectum ſtomacho ob/
ſit:plus enim q̃ ꝓ quãtitate bilem excitat: & paruum licet ingentis nauſeæ mate/
riã fert. Olet nempe uirus ab diuĩ ꝓfundi uetuſtiq̃ odij. Ita mihi uiſum eſt: Ita tibi
uiſum iri certus ſum: & ſi latius innoteſcat:totius populi Romani atq̃ omniũ Italorum ani
mis incuſſurũ iuſtiſſimæ indignationis aculeos ſpero: excuſſurũq̃ grauedinem torporis: q̃
nunc priſcus generoſæ indolis uigor tepet. Cui ui uel ſponte tot⁹ olim orbis ceſſit: nũc (pu/
dor) ultimi hominũ inſultant. Non ĩutile opus reipublicæ ſi ſucceſſerit ut opto. Breuis ſcin/
tilla magnũ ſæpe mouit incendium: Verbum unũ multarum ac magnarũ rerum fuit indi/
cium. Sed iam reſ ipſa tractanda eſt. Nec tam magis exaggerãda ſermonib⁹: q̃ indignatiõe
legentium. Nuper equidem inter quoſdam ex his qui ſibi uidentur ſapientes: alijs forte nõ
ita: dubitatum & in queſtionis formam propoſitum fuit: Expediret ne terrarum orbi: ur/
bem Romam & Italiam eſſe unanimes atq̃ pacificas? Et q̃uis ipſa rerum dubitatio ſatis
puerilis & inepta ſit:tamen diſputandi ſtudio utrunq̃ poterat excuſari: niſi multus argumẽ/
tis ultro citroq̃ iactatis: Is qui omniũ ſapientiſſimus habebatur: cum plauſu & fauore om/

B nium: nulla tenus expedire: uenenata diffinitione firmasset: Quod tu quæso uir eloquentissime: cum primum ut soles in publico perorabis: populo Romano meis uerbis indica: ut intelligat quæ sunt horum procerum de nostra salute sententiæ: per quas & si nihil nocent: animos tamen suos uentosa loquacitate detegunt: dum quod de nobis cupiunt: tam uehementer cupiunt: ut dissimulare non possint: & uotum iniquissimum ac hostile propositum suum: in rationis locum transferre contendunt cæcitate turpissima. Sed ipsi quidem in erroribus suis morientur: nos in manibus dei sumus: fortunam non quam ipsi uolunt: sed quam ille nobis præparauerit habituri. Non tamen his delyramentis interfui. Contristassem fortasse aliquos: neque enim aut honestum aut mihi possibile: in tam impia loquacitate silentium fuisset. Cæterum ut res ad me perlata est: indignatus grauiter: & tunc inter nostros contrarium diffiniui: & nunc apud te libertatis nostræ principem quantulacunque auctoritate diffinio: Teque ante alios & Romanum populum atque uniuersam Italiam: ut quod ego uerbis assero: rebus approbetis: per omnes cœlicolas supplex oro: & ut in statu prospero diu uiuas: & rempublicam fortiter liberatam: fœliciter regas opto.

Ad populum Romanum: quod cuidam ciui suo qui affirmauerat Romanum imperium nunc etiam Romæ & penes populum Romanum esse: iustæ defensionis facultas eripiatur: detestantis. Epistola IIII.

A Pud te quidem inuictissime domitorque terrarum popule meus: apud te clam paucis
a res magna tractanda est. Aduertite animos quæso obtestorque uos uiri clarissimi: uestra res agitur. Magna inquam: nec solum magna: sed maxima & cui in terris nulla par esse potest. Ne uero forsitan sciendi auidos: expectatione conficiam: aut rem suapte natura permaximam nitar uerbis augere: præfationibus omissis: ad ipsam rem uenio. Tribunus olim uester: nunc captiuus alienus (O triste spectaculum) ceu fur nocturnus: aut patriæ proditor ex uinculis causam dicit: & quæ nulli unquam sacrilego prærepta est: apud iudices orbis terrarum & iusticiæ magistros: iustæ sibi defensionis facultas eripitur. Est ille forte non indignus hæc perpeti: qui suo ingenio suisque (ut ita dixerim) manibus plantatam etiam radicatam florentemque rempublicam: in ipso gloriosissimi successus flore destituit? At minime digna est Roma: cuius olim ciues: lege inuiolabiles: & supplicio exempti: nunc non modo sine sceleris infamia: sed multa quoque cum laude uirtutis: passim sæuo quorumlibet arbitrio uiolentur? Ne enim causam ignoretis uiri illustres: qua olim caput & rector: nunc ciuis dicam: an exul uester opprimitur: rem nescio an uobis incognitam: sed certe mirabilem & indignam audietis. Non ille quidem neglectæ: sed defensæ libertatis arguitur. Nec deserti sed occupati capitolij reus est. Illud sibi summum & crucibus expiandum scelus obijcitur: quod affirmare præsumpserit Romanum imperium nunc etiam Romæ & penes populum Romanum esse. O im-
B pia sæcula: O truculentam inuidiam: O maliuolentiam inauditam: Tu uero nunc infallibilis & incorrupte rerum arbiter Christe: quid agis? Ubi sunt oculi tui: quibus humanarum miseriarum nebulas serenare solitus es? Cur illos aduertis? Cur non ancipiti fulmine causam dirimis sceleratam? Et si non meremur: aspice in nos & miserere nostri. Respice inimicos nostros: nec minus tuos: Quoniam multiplicati sunt & odio iniquo oderunt nos: nec minus te. Discerne quæsumus inter partes omni ex parte dissimiles. Denique de uultu tuo iudicium nostrum prodeat: oculi tui uideant æquitatem. Certe si iugo Romano quod omnium iustissimum atque suauissimum fuit: aliqua gens: Immo uero gens omnis ut cernimus: uoluit colla subducere: nihil est quod indignemur aut miremur. Est enim animis mortalium libertatis insitus appetitus. Sæpe etiam inconsultus ac præceps: & sæpe dum parere melioribus pudor uetat: qui bene subessent male præsident. Sic omnia miscentur atque turbantur: unde nonnunquam in loco digni imperij: seruitium indignum: & in loco iusti seruitij: iniustum imperium uidemus. Quod nisi ita esset: meliori loco essent res humanæ: & adhuc incolumi capite: mundus integrior. Id si mihi non cre-
C ditur: experientiæ credatur. Quando unquam tanta pax: tanta tranquillitas: tanta iusticia: tantus uirtutis honor: tanta bonis præmia: tanta malis supplicia: tam bene consultum rebus: quam postquam unum caput orbis habuit: caputque ipsum Roma fuit? Quo potissimum tempore: amator pacis ac iusticiæ nasci deus ex uirgine terrasque uisitare dignatus est. Singula quidem singulis corporibus data sunt capita: & orbis uniuersus: cui a poeta magni corporis nomen ascribitur: uno temporali capite debet esse contentus. Monstruosum est enim omne animal biceps: quanto magis horrendum & immane prodigium est animal mille capitum

diuersorum:seseq̄ mordentium inuicemq̄ pugnantiū? Q. si capita plura sint:unū tamē
quod cuncta compescat atq̄ omnibus præsit esse debere non ambigitur:ut totius corpo-
ris pax inconcussa permaneat. Certe quod experimentis inumeris:& doctissimoꝝ homi-
num auctoritate deprehensum est:& in cœlo & in terra optima semper fuit unitas princi-
patus. Id sane supremū caput:uelle se deus omnipotens:non aliud esse q̄ Romam:multi-
plicibus declarauit indicijs:Quā belli pacisq̄ gloria: quāq̄ mirabilem sine exemplo uir-
tutis tanta præeminētia dignam fecit. Quæ q̄uis ita sint: adhuc tamen si humani more
animi:malo suo quotidie gaudentis:aliqua gens(ut dixi)damnosam & ambiguam liber-
tatem:q̄ tutum & salutare publicæ matris imperiū mallet amplecti: posset insolētiæ uel
inscitiæ uenia deberi:Illud uero quis inoffensis auribus accipiat inter hominos doctos
queri:An Romanū imperium Romæ sit?Ergo apud Parthos Persasq̄ & Medos:Partho-
rum Persarumq̄ & Medorū regna consistent:Romanū imperium uagum erit? Quis hāc

D

indignitatem stomachus ferat?Quis non potius euomat penitusq̄ reijciat? Si imperium
Romanū Romæ nō est:ubi quæso est?Nempe si alibi est:iam Romanorū imperiū nō est:
Sed eorum penes quos illud uolubilis fortuna deposuit. Etsi enim sæpe Romani impera-
tores ꝑ necessitate reipublicæ in oriētis aut occidentis extremo: sæpe sub Borea uel Au-
stro cum exercitibus agerent: Romanū tamē interim imperium Romæ erat:& de Roma-
nis imꝑatoribꝰ:quo uel præmio uel supplicio digni essent Roma censebat. De capitolio
petebatur quis honorandus:quis plectendus:quis urbem priuatus:quis ouans:quis tri-
umphans introiret: Quinetiam post Iulij Cæsaris seu tyrannidem : seu dicere malumus
monarchiam:Romani principes q̄q̄ iam deorum concilio ascripti:adhuc tamen a sena-
tu uel a populo Romano gerendarū rerum licentiam postulasse compertū est: & data uel
denegata licentia:egisse quæ destinauerant uel cessasse. Imperatores igitur uagi esse pos-
sunt : stabile fixumq̄ semper imperiū est . Nec de temporali statu : sed de ꝑpetuitate im-
perij dixisse credēdus ē Maro:ubi ait:Dū domꝰ Aeneæ Capitoli imobile saxū Accolet:im
periūq̄ paṫ Romanꝰ habebit. Neq̄ eni hæc dicēs: centū aut mille ānoꝝ:sed imortalē illis

E

duobꝰ gloriā spondebat . Neue quisq̄ uerba hæc blāditias uocet:quæ ꝓfecto nec lingua
mea:nec uestris auribꝰ dignæ sūt:digressiōe opus est. Scio ego de hac re Virgiliū q̄dā loco
ab Augustino reprehēsum nō iniuste: sed ibidē mox iustissime excusatū . Cū poeta loque-
tem de uobis Iouē faceret:sic ait: Romulus excipiet gentē & mauortia condet Mœnia: Ro
manosq̄ suo de nomine dicet:Et origini perpetuitatem adijciens Inq̄t : His ego nec metas
rerum nec tempora pono:Imperiū sine fine dedi. Hoc nō imerito quidem notat Augusti-
nus:Quomodo eni Imperiū sine fine dabit:qui nihil unq̄ dedit aut dare potuit : nisi q̄d
homo sceleratus & mortalis potest ; falsa diuinitatis opinione: non ornatus sed oneratus
& oppressus?Prætereo autem hæc. Quisquis imperium Romanū dedit(quod non dedis-
se certum est:nisi omnipotentē deum:cuius in cœlo & in terra imperiū unū est:unde impe-
ria cuncta descendunt)ubi tamen hoc imperium sit:quærit Augustinus:In terra an in cœ
lo?Et utiq̄ inquit in terra est:& si esset in cœlo: cœlum & terra transient . Transient quæ
ipse fecit deus:quāto citius quæ cōdidit Romulus?Hæc Augustinus in Virgiliū. Et certe
perspicuū est:regna omnia & quicquid usq̄ clarum aut magnificū oculis nostris apparet:
Et si ante non ruerint:tunc saltem ruitura esse:dum cœlum & terra mouebunt. Illo concu

F

tiente qui creauit:quiq̄ nouū cœlum nouamq̄ terram faciet:non mētiturus ut Iupiṗ:cū
ipse sit ueritas. Eius est illud regnum principio carens & fine cariturum:de quo scriptum
est:Et regni eius non erit finis. Quod licet forte Virgilius ignoraret: cui deus ingeniū ex-
cellens eloquiūq̄ præstiterat: Verum hæc a sapientibꝰ abscondita: & paruulis reuelanda
negauerat. Illud certe non ignorabat:peritura esse omnia regna quæ initium habuissent.
Ingenti igitur cautela usus est . Siqdem ubi imortalitatem Romano pollicebaṫ imperio:
non ipse loquebaṫ ex persona propria:sed Iouem loquentem inducebat : ut mendacis dei
mendax oraculum esset:& falsa promissio. Ipse autem ad gratiam populi Romani alieno
mendacio utebatur. At alibi quando ex persona sua loqui uoluit: ueritatem ipsam idem
poeta non tacuit. Ait enim:Res Romanæ perituraq̄ regna. Quis non clare uideat : inter
impērium sine fine: perituraq̄ regna:quid intersit ? Sed hic Virgilius:ibi Iuppiter loque
batur. Hic homo ingeniosus:ibi falsus deus . Alijs quidem uerbis:sed hac plane sententia
Virgilium accusat & excusat Augustinus: scd'm quā intelligo quæ dixi:& quæ dicā. Cer-
te Romanus erat ille qui scripsit:Omnia orta occidunt:& aucta senescunt. Senescent er-

G

go hæc omnia si durent. Et si cuiusq; rei finis est senectus sua: utiq; omnia senescent: nisi iã forte senuerint: Quando & quæ stant: cuncta occident: & occasum si nõ præuenerit: saltẽ comitabitur senectus: Ita nulla est exceptio: seu durent seu non durent: orta omnia aut serius aut ocius tandem occident & senescent. Voluet motu continuo rotam suam instabilis fortuna: & de gente in gentem uolubilia regna uersabit. Faciet illa cum uolet reges ex seruis: seruos ex regib⁹: & in urbem Romam & i orbem Romanũ suam ineluctabilẽ potẽtiam exercebit: Quã præcipue in uos uiri optimi: multis forte miserantib⁹: nullo penitus succurrente: diu miserabilib⁹ modis exercuit & exercet. Scio doleoq;: & plus q̃ credi possit indignor: quid amplius faciam non habeo. Nec me angit q; fortuna iure suo utitur: ut in reliquis: sic in uobis: atq; ut se rerum humanarũ plane dñam probet: ipsum rerũ caput attingere non ueretur. Scio uiolentiã: instabiles mores noui. Quarundã uero indomitarum gentium inanem iactantiam ægrifero: quarum nunc Romano trita iugo colla lasciuiunt. Itaq; pudor & infœlix fabula: iam (ut cætera multa & grauia sileam) in quæstionẽ uenit: An Romanũ imperium Romæ sit. Enĩuero ubi nũc horrida sylua est: poterunt regia tecta consurgere: atq; ubi nũc atria sunt auro rutilante fulgentia: poterunt cupidi greges pasci: & in penetralib⁹ Regum uagus pastor insistere. Non detracto fortunæ imperiũ: potest illa funditus: ut urbes alias: sic Reginam urbium pari nisu: ruina maiore ꝓsternere: quod heu magna ex parte iam fecit. Illud profecto nunq̃ poterit efficere: ut Romanũ imperiũ alibi sit q̃ Romæ: Simul enĩ ut alibi esse cœperit: desinet esse Romanũ.

H

Ad populum Romanũ: q; ciuem suum inoxium & indefensum perire patiantur: conquerentis: Epistola V.

I

Aec se miserabilis ciuis uester affirmasse & affirmare nõ negat: & hoc est illud graue crimen: unde in discrimen capitis adducit̃. Addit autem se id multorum cõsilio sapientum dixisse: Nec puto mentit̃: & defensionis copiam aduocatumq; sibi dari flagitat: Negatur: Et nisi diuina misericordia uesterq; fauor occurrerit actũ est: innocens indefensusq; damnabit̃. Hominũ pars magna compatit̃: nemo fere est qui non misereatur: præter eos quib⁹ propriũ erat misereri & parcere errorib⁹: non inuidere uirtutib⁹. Iurisconsulti insignes hic enim non desunt: qui iure ciuili asserant hãc ipsam sententiam probari clarissima ratione. Nec desunt qui ex historijs se multa & ualida probaturos dicant ad eiusdem sententiæ firmitatẽ: modo liberam uocem liceat emittere: Nũc tamen nemo est q mutire audeat: præterq̃ in angulis: in tenebris: i timore. Ego ipse qui uobis hæc scribo: & forte pro ueritate non recusem mori: si mea mors collatura aliquid reipublicæ uideatur: nũc taceo: neq; his ipsis ad uos scriptis meum nomen adijcio: solum ipsum sufficere arbitratus: hoc adiecto: ciuẽ Romanũ esse qui loquit̃. Q; si tuto in loco apud æquũ iudicem & non ad tribunal hostium res agatur: spero ueritate animũ illustrãte: & linguã seu calamum dirigente deo: posse aliquid dicere: quo luce clarius appareat Imperium Romanũ q̃q; fortunæ iniuria attritum oppressumq; diu: & q̃q; uarie ab Hispanis: Afris: Græcis: Gallis: Theutonis occupatum: adhuc tamen quãtulumcũq; est: Romæ esse non alibi: ibidemq; mansurum: & si nihil prorsus ex tanta urbe præter nudum saxum Capitolij superesset: quinetiam tunc quando nõdum externis manibus agebamur: tantũq; Romani Cæsares imperitabãt: nõ penes eos: sed penes Capitolij arcẽ ac populum Romanũ omne ius imperij fuisse: si uerũ est: qđ malefidei possessor ullo tempore non præscribat.

K

Ad populum Romanũ: ut ciuem suum in extremis positum non deserant sed suum esse monstrent: atq; ne alibi puniatur solennibus nuncijs reposcant hortantis: Epistola VI.

L

In hoc autem rerum statu dum dies trahitur: quo forte desuper datum est ut qđ modo nec sperare quidem auderetis: tanta res i lucem ueniat: unũ quod ad uestrã & Romani nominis dignitatẽ spectare uisum est: dissimulare non potui: cogente me ad calamũ fide illa: qua uos urbemq; uestram inter omnes singulari quodam amore ac ueneratione complector. Claritatem igitur uestram hortor atq; obsecro: ne ciuem uestrum in extremis positum deseratis: sed uestrum esse monstretis: solennibus eum nũcijs reposcentes. Etsi enim uobis imperij titulum nitanẽ eripere: nõdum tamẽ eo uesaniæ sũt euecti: ut negare audeant: uos in uestros ciues ius habere. Certe si quid homo iste peccauit Romæ peccauit: nec dubitari potest: de cõmissis Romæ peccatis uestrum esse iudiciũ: nisi

uobis fundatoribus legum atq; cultoribus: & qui iura gentibus tradidistis eripit ius cō/mune: Vbi enim iustius delicta castiges ꝗ ubi commissa sūt? Vbi scilicet & locus ipse me/moriam criminis renouans sceleratis: pars sit non parua supplicij: & scelerum spectatores pœnæ spectaculum aut soletur aut terreat. Qđ si forte tribun⁹ uester (quoniam multi: imo potius boni omnes ita sentiunt) non supplicio sed præmio dignus est: ubinam meli⁹ qđ meretur accipiet ꝗ ubi fecit: propter qđ talia meretur? Nusꝗ dignius præmiū uiri fortis exoluitur ꝗ ubi fortiter gessit: ut qui actum uiderint: ad imitandū præmio accendantur. Fidēter itaq; reposcite ciuem uestrum: nihil nouū: nihil iniustum poscitis: potiusq; delin/quitis si tacetis. Qđ si cōmunis iure patriæ ubi nūc capt⁹ est puniēdus asserit̄: quāto ue/rius communis patria Roma est: ubi ille natus educatusq; est: ubi quicquid id est: unde accusatur admisit: qui contra nihil hic uel laude uel uituperio dignū fecit. Si uero contra morem maiorū: cum fortuna ceciderūt animi: adeoq; degeneratum est: ut iusticiam posce/re temeritas uideatur: his quorum patribus nihil olim difficile uisum est: at saltem qđ ab omni quæ legibus uiuat barbarie posci potest: poscite: ut ciui uestro audientia publica & defensionis legitimæ non negetur copia. Neue qui in luce fecit omnia: Immo qui quantū per hominem fieri poterat: lucem mūdo reddidit: in tenebris condemnet̄. Ostendite uos deniq; causam ac fortunam nō negligere ciuis uestri. Resistite īiuriæ: prohibete nefas: p/tegite innocentem: reum uel nocentem iudicate: aut saltem ne pro cuiusq; libidine iudicet̄ occurrite. Ferte quā potestis & quā debetis opem tribuno: uel si id nomē euanuit: ciui ue/stro mltū de republica benemerito: Atq; illud imprimis: q̄ quæstionē magnam atq; uti/lem mūdo: multis sopitā ac sepultā sæculis suscitauit: quæ una ad reformationē stat⁹ pu/blici atq; ad aurei sæculi initiū uia est. Succurrite illi uiro: neq; contēpseritis salutem ei⁹: q pro uestra salute sese mille periculis ac sempiternæ obiecit inuidiæ. Illius propositū atq; animū cogitate: & memineritis quo in statu res uestræ fuerant: & ꝗ repente uni⁹ uiri cō/silio atq; opere: quātam in spem: nō Roma tantum: sed Italia omnis erecta est: quātū su/bito nomen Italicū: ꝗ renouata ac detersa Romana gloria: quātus hostium met⁹ ac do/lor: quātum gaudium amicoꝝ: quāta populoꝝ expectatio: ꝗ īmutatus rerum tenor: ꝗ facies orbis alia: ꝗ diuersus habitus animoꝝ: ꝗ nihil sibi simile ex omnibus quæ sub cœ/lo sunt tam mira & tam repentina mutatio rerum fuit. Septem enim mensiū non amplius spacio: frena reipublicæ tenuit: ut uix ab origine mūdi maius aliquid attēptatū rear: & si successisset ut cœperat: diuinū poti⁹ ꝗ humanū opus esse uideretur: Et pfecto quicqd ab homine bene agitur: diuinū opus est. Huic ergo quem uestræ gloriæ: non ambitioni pro/priæ desudasse notum est: fauor haud dubius debetur: de euentu fortuna culpanda est. Si quis autem torpor feruenti principio interuenit: humanæ uarietati atq; imbecillitati ue/niam date: & dum licet uindicate ciuem uestrꝝ ab iniuria: ĝ Græcos a Macedonū: Siculos a Carthaginēsiū: Campanos a Sannitiū: Tuscos a Galloꝝ iniurijs: non sine graui uestro periculo uindicastis. Extenuatæ sūt fateor opes uestræ: At nūꝗ plus animoꝝ patrib⁹ ue/stris fuit ꝗ dum Romana paupertas: diues uirtutum uiguit. Imminuta uestra potentia ē nō ignoro: Sed mihi credite: si qua pristini sanguinis gutta supest: nō parua uobis est ma/iestas: neq; mediocris auctoritas. Audete aliquid: adiuro uos per memoriā rerum Roma/natum: per maioꝝ cineres ac gloriam: per nomen imperij: per misericordiā Iesu Christi: q diligi proximū & succurri iubet afflictis. Audete oro aliquid: præsertim cu⁹ & honesta pe/titio: & inhonestum ac turpe silētium est: & si non propter illius salutem: at propter uestrꝝ decus. Audete aliquid si uultis esse aliquid: Nil min⁹ Romanū est ꝗ timor. Prædico au/tem uobis: quoniam si timetis: si uosipsos temnitis: multi uos quoq; contemnēt: metuet nullus. Sin sperni nolle cœperitis: longe lateq; metuemini: qđ cū sæpe olim: tū nup ap/paruit: illo rempublicam gubernāte: de quo loquor. Aperite tantū unanimit̄ ora uestra: sentiat mundus unam esse uocē populi Romani: nemo usꝗ illam irridebit aut spernet: ne/mo non uenerabit̄ aut timebit. Reposcite modo captiuū hunc uel iusticiā poscite: alterū nō negabit̄. Et qui parua quōdam legatiōe: regem ægyptium ab obsidione syriaca libe/rastis: nunc ciuem uestrū ab indignis carcerib⁹ liberate.

Ad quendam: q olim sibi duplex habitatio fuerit: sed q nūc in Gal/lijs permanere cogatur conquerentis: Epistola VII.

Emin⁹ mihi Parnasus: alter i Italia est: alter in Gallijs: qualis q̄lis exulantiū late pieridum duplex dom⁹. In Ausonio Helicone fœlicior fui: dū fata deusq; sinebāt:

ut apud Maronem: illa miserabilis amans ait: si tamen amans miserabilis & non pudicissima ac constantissima mulier fuit Dido. Nūc me gallicus orbis habet: & occidētalis Babylon: qua nihil informius sol uidet: & ferox Rhodanus æstuāti Cocyto: uel tarrareo simillimus Acheronti: ubi piscatoꝝ inops quondam regnat hæreditas: mirū immodū oblita principij: stupor est memorare illos: hos cernere auro onustos: & purpura superbos: principum ac gentium spolijs: Videre pro inuersis ratibus luxuriosa palatia: & mœnibus clausos montes pro retibus paruis: quibus olim in æstu galileo: uictus uix exiguus quærebatur: quibꝰ in stagno geneçareth tota nocte laborantes nihil cœperant: mane autē facto: capta est in nomine Iesu ingens piscium multitudo. Audire nūc mēdaces linguas: spectare membranas uero uacuas: & pendenti plūbulo uersas in retia: quibus in nomīe eodē sed in operibus Belial credula christianoꝝ turba concludiť: ut mox squamis exuta: curarum flammis & desolatorijs carbonibꝰ exurať: auari uentris expletura uoraginem. Cernere pro sancta solitudine frequentiā sceleratam & circūfusas acies satellitū pessimoꝝ: ꝓ sobrijs ieiunijs uoluptuosa conuiuia: pro ꝑegrinationibꝰ pijs ocium inhumanū & obscœnum: pro nudis pedibꝰ apostoloꝝ niueos furū uolitare cornipedes auro instratos: auro tectos: aurum mandentes: auro denicꝫ propediem nisi dn̄s seruilem luxum coërceat calciādos. Quid multa? Persarum aut Parthoꝝ reges dicas: quos adorari oporteat: quos salutari sine munere nefas sit. O hirsuti ieiunicꝫ senes: quibus laborastis: quibus agrū dn̄icum sæuistis: quibus sata rigantes sacrum sanguinē effudistis. Mitto autem hæc. His igitur nūc in locis misereare sortem iniquissimā amici: aliud forte: sed hoc certe suppliciū nō merentis: His ego nūc in locis ubi puer fueram: iam senior sum: fato me liberum (ut putabam) ad puerilia rursum fastidia retrahente: Hic ita confectus & affectus & defectꝰ sum: ut iam sensim morbo animi in corpus translato: totus æger: nil præter meros dolores ac rancores loqui possim. Itacꝫ multa quæ in animo erant: differre habui: utercꝫ mihi nunc stomachus dolet: nil ex me hodie placidū speres. Non potest ex amaro fonte dulcis riuus erūpe. Natura fert: ut exulcerati pectoris infecta suspiria: & offensi animi uerba sint acria.

Ad quēdā: malignitatē tempoꝝ suoꝝ deflentis: . Epistola VIII.

I per occupationes licuisset: nunq̄ alias tam iusta scribendi simul & indignandi (ne dicā flendi) materia data esset. Quid uis dicā? Piget incepisse: sed & desinere itidem pudet. Itacꝫ q̄uis aduerso sydere: postq̄ tamen (ut aiunt) boues sub iugū misi: hæc mihi breuis papyrus exarāda est. Omne ī præcipiti uitiū stetit: inquit Satyricꝰ. O simplex: ætatem nostram certe non uideras: nūc nūc in præcipiti uitia substiterūt: ut iā sine publica ruina transiri ulterius non possit. Intempestiue igitur alienam querelā in tuū sæculum trāstulisti: Quicqd historicoꝝ labor: quicqd Tragœdiaꝝ gemitus: in nostrā ꝑtulit noticiam: minꝰ fuit q̄ qđ oculis uidemus. Qđ apud illos cothurno dignū scelꝰ erat: apud nos iam ueniale peccatū est. Iratus est mūdo deus: Nec īmerito: patiētiā potius tantam miror. Tempibꝰ illis iocabať fortuna: nūc sæuit: Redde Neronē precor: redde Domitianū: apertior quidem ꝑsecutio sed leuior erit & breuior. Liceat precio modici sanguinis mercari cœlum: & ad gloriam martyrio peruenire: latenti tabe cōsumimur: Nō uita præripitur: sed uirtꝰ: nec bene uiuere sinimur: nec honeste mori. Sentio: redijt ab inferis Iulianus: eocꝫ funestior q̄ nouū nomen assumpsit: animū seruat antiquū: & hostile ꝓpositum amicitiæ uelo tegit: signa nostra sequētes ꝓdimur: nostricꝫ ducis auspicijs imus in perniciem: & nisi se Christus iterū uindicet: actum est. Heu nimiū dilecte mihi qd putas: quid existimas: quid censes: quid mihi nūc animi suspicaris? Mirum nisi contra naturā meam croceus sum: siquidem totꝰ effuso felle sum cholera: non autē metus: non reuerentia: non amor: non ueritati indicta supplicia: præmia mendacio: impediūt aperte loqui quæ sentio: sed occupatio: sed ira: sed dolor animi: sed luctꝰ: hostes ingenij. Et O utinam stilꝰ par materiæ rebuscꝫ meis explicitis ociosæ uitæ spacium detur: Profecto impetus ardorcꝫ nō deerūt. Nō fabulas agam: & si fabulis sint hæc similiora q̄ uero: dicam monstra quæ uidi: quæ audiuisti: quibus infectos oculos atcꝫ aures habeo. Non simplex insania: nō unꝰ furens Hercules: nō una Thyestis cœna: nō unꝰ monstruosus: fœduscꝫ concubitus: non una discordia inter auaros fratres: nō unus innocētis osor ac mactator cōiugis matriscꝫ: non una ꝓfugæ parentis impietas ac libido: denicꝫ non uniū Ilion euersum: nō unꝰ inius qui patris imperio discerptꝰ Hippolytus: sed totꝰ orbis euersus ac lacer: quæ ab alijs undicꝫ studio congruntť: hic passim in triuijs occursāt: Putas ne Tragico carmini deesse sub

lectum? Cæteri ſingulorum fortunas ac ſingula ſcelera cecinere: mihi inaudita portenta quorum nullus eſt numerus: mihi totius humani generis cantanda ſeu potius deflenda calamitas: ſeruitus: ruina: ludificatio & mors. Veriſſima quoq; texetur hiſtoria: ſed flebi-lis & horrenda: non lyncæi libri ab annalib⁹ diſſentient: nulla inter Polybiū & Claudiū & Lucinium & Valerium Anciatem: nulla inter Saluſtium & Liuiū: nulla inter Herodotum & Thucydidelis erit: Vero omnia cōſonant inquit Ariſtoteles. Ego ſcribam: ueritas dictabit: humanū genus omne teſtabitur: iudex eſto poſteritas: niſi forte tuis malis oppreſſa: noſtris intendere non potes. Tibi interim amice (ſi te noui) ex his paucis: omia nō modo quæ ſcribo: ſed quæ meditor clara ſūt: nec Tragœdia tibi alia nec hiſtoria opus eſt. Vale & te fœlicem ſcito q̄ hinc abes.

Ad quendā amicum: Calamitatem temporum deplorātis: deumq; pro uindicta orantis: Epiſtola IX.

Vm ſanctiſſimū grauiſſimūq; ſermonem repeto: quem mecum ante religioſi illi⁹ ac ueteris templi fores nudiustertius habuiſti: cōcaleſco acriter: & ita ſum: ut oraculum adytis penetralibus emiſſum putem: & deum mihi uidear audiſſe non hominem. Adeo mihi diuine præſentē ſtatum: Immo caſum ac ruinam reipublicæ deplorare: adeoq; profunde digitos eloquij tui in uulnera noſtra demittere uiſus eras: ut quotiēs uerboꝝ tuorū ſonus ad memoriam auriū meaꝝ redit: totiēs dolor ad animū: mœror ad oculos reuertatur: & cor meum quod dum loquebaris ardebat: Nunc dum meminit: dū cogitat: dum prouidet reſoluatur in lachrymas: nō quidem fœmineas: ſed uiriles: ſed maſculas: & ſi detur pium aliquid auſuras: proq; uirili portione uſq; ad iuſticiæ patrocinium erupturas. Cum ſæpe igitur antea: tum præcipue poſt eum diem ſolito ſæpi⁹ tecum ſum: ſæpe ſubit deſperatio: ſæpe ſpes: ſæpe autem inter utranq; fluitante animo mecum dico: O ſi unquā: O ſi in diebus meis accidat: O ſi tā clari operiſ & tantæ gloriæ ſim particepſ. De hinc crebro ad eum quem in delitijs crucifixū habeo: uerſus: mœſta uoce atq; oculis humentibus exclamo: Ieſu bone & nimiū manſuete quid hoc eſt? Exurge: quare obdormis: exurge & ne repellas in finem: quare faciē tuam auertis: obliuiſceris inopiæ noſtræ: & tribulationis noſtræ: protector noſter aſpice deus: Vide quid patimur & unde: quæ ne ſub clypeo tui nominis ab hoſtibus tuis fiunt: Vide & uindica. Si minus: occurre prius q̄ mortiferi uis ueneni uitalia membra corripiat: & extremis malorum obruamur molib⁹. Quid agis in te ſperantium ſalus? Quid ſaluator cogitas: quid hæres: q̄diu oculos auertis: q̄diu noſtris non tangere miſerijs: q̄diu nullum tantis laboribus modum pones? An mala noſtra non uides: quem nec cœli ambitus: nec abyſſi profunditas fallit: nec ſtillæ oceani: nec ſyluarū folia: nec arenæ maris: nec ſtellarū numer⁹: nec animantiū multitudo: nec herbarum uarietas? An odio tibi ſumus: quos uſq; adeo amare cōſueueras: ut noſtri amore uictus: cœli regnator deus: in terram deſcenderes: atq; homo moriturus aſcenderes in crucem? An forte uides & diligis: ſed retrahit impotentia ſuccurrendi? At ſi non es omnipotens: quid ſperam⁹? An terret uis hoſtium tuorum? Sed nondum puto ſæculi noſtri ſuperbia fecit homines deo pares. An poti⁹ miſericordia iudiciū frenat? Sed uide iudex infallibilis: uide ne dum paucis parcis: perdas inumeroſ: & pietas ſceleratis exhibita: ſit crudelitas bonis innoxijſq; pernicies. Sed quid loquor homūtio: quis ego ſum qui te litigem? Tibi nos ac noſtra cōmittimus: de nobis tu uideris qui creaſti: memor imbecillitatem noſtram: diutius ſub tantarū erumnarū cumulo non poſſe ſubſiſtere. Itaq; fer opem oportunam: dum adhuc quicq̄ reliqui eſt: ne ſi perire permiſeris: ſuſcitare habeas quos ſaluare potueris. Adeſto ſpes noſtra: & quod quotidie iteram⁹: In adiutoriū noſtꝝ intende ac feſtina: & uel tot mundi mala uel mūdum ipſum finias precamur.

d A B C

Ad quendam: de inamœno occiduæ Babylonis ſcilicet Galliæ ſtatu ſibiq; ingrato conquerentis: Epiſtola X.

I quicquid animus meus fert de huius occiduæ babylonis ſtatu: cuius fato ſeu uerius peccato meo inuitus totiens ciuis fio: uelim ſtilo cōmittere: uereor paterne & dolorem meum lamentis exaggerem: & ſanctiſſimas curas tuas occupationeſq; pulcherrimas: intempeſtiuis & inutilibus querimonijs interpellem. In ſumma ſcito: non modo hunc: ſed ne Ciceronianū quidem calamū reb⁹ parem: q̄quid de Aſſyria uel ægy-

f A

ptia Babylone: quicquid de quattuor labyrinthis: quicquid denicp de auerni limine decp tartareis syluis: sulphureiscp paludib⁹ legisti: huic tartaro admotum fabula est. Hic turrificus simul atcp terrificus Nemroth: hic pharetrata Semiramis: hic inexorabilis Minos: hic Rhadamantus: hic Cerberus uniuersa consumens: hic Tauro supposita Pasyphæ: mixtumcp genus (quod Maro ait) prolescp biformis: Minotaurus inest Veneris monimenta nefandæ: hic postremo quicquid confusum: quicquid atrum: quicquid horribile uscp est aut fingitur aspicias. O semper uirtutibus tuis fœlix: nūc absentia etiam fœlicior tua: Putas ne ciuitatem hanc esse quam uidisti? Longe alia est: longecp dissimilis. Fuit illa equidē omniū pessima: eacp tempestate fœdissima: hæc uero non iam ciuitas sed laruarum ac lemurū domus est: & ut breuiter dicam: scelerum atcp dedecoꝝ omniū sentina: atcp ille uiuentiū infern⁹: tanto ante Dauitico ore notatus q̄ fundatus aut cognitus. Ah quotiens redit ad memoriā illa tua penit⁹ paterna uox & salutaris admonitio: dū digressum paranti diceres: Quo abis? Quid moliris? Quæ te tui īmemorem trahit ambitio? Nescis quid petis? quid relinquis? An sciēs ad indignum te laborem uadis? Vide quæso acriter quid agas? Quo properes? Si bene mihi notus es: pœnitebit te profectionis tuæ: curiæ laqueos expertus totiens: non ignoras: in quos ubi semel incideris: absolui non poteris cū uoles? Hæc & his similia te suadente: quid responderem aliud non erat: nisi me charitate uictum amicorum: notas ad miserias reuerti: Dicebā hæc nec mētiebar: nec dum me charitatis illius pœnitet. Sed an libertatē meam: amicorū cōmodis posthabuisse pœniteat: incertus sum. Certe nūc tibi male crediti & sero probati consilij tui magnas gratias habeo: cui hactenus non impune fuit non parere: sed parebo melius si uncp hinc emersero: quod Christo dextrā porrigente non despero: & in qd⁹ summis iam nisibus accingor. Hæc tibi paterne ante scriberem pudor inhibuit. Turpe enī & indecoꝝ uiro est: uelle qd⁹ mox nolit.

Ad quendam: de generibus persecutionū quas nolentes aut uolentes patimur tractantis: Epistola XI.

Ersecutionū duo sunt genera: hoc nolentes patimur: hoc uolentes: plura forsitan alter inuenerit: & profecto ꝑsecutiones īnumere sunt: quas quisquis diu uixit intelligit: omnes tamen ad uiolentam ac uoluntariā restringunt. Patimur autē nolentes exilium: paupertatē: rapinas: morbos: carcerem: seruitutē: ignominiam: uincula: supplicia: secures: gladios & mortem. Volētes uitioꝝ iugo premimur & uel degeneri metu uel turpi segnitie uel infami patientia uel uilis lucri spe: uilissimoꝝ sæpe hominū imperio paremus. Exempla posui: e quib⁹ quid uelim uides & similia colligis. Illud equidem primū multis: hoc mihi nouissimū grauī⁹ uidetur: ubi scilicet crimen in causa est: & est sine cōmiseratione calamitas: Hoc ꝑsecutionis fasce: serua nostris temporib⁹ suspirat Italia: tum demum finem habitura miseriæ: cum unū uelle cœperit. Difficilis plane conditio: sed nequaq̄ impossibilis: Vnū dico non studijs sed studiorum termino tediocp seruitij indigni. Proh superi: dn̄ari solebam⁹ optimis: en quo decidim⁹: nunc seruim⁹ pessimis. Dura sors: intolerāda mutatio. Sed o semper stulta: nunc etiā demens & uesana barbaries: Reginam rides Italiam: omnibus utinā idē anim⁹ consilio maiore: affectu autem non minore q̄ mihi est: cito quidē explosis nugis uentum esset ad seria: De hoc tamen omnipotens deus uiderit si nōdum exosus ad imū est: Viderit fortuna: si quid est fortuna: si quid humanis ius habet in rebus. Sin altius effūdere uerum iubes: & quid sentiam expromere: Rident labijs: corde gemunt: ludunt exterius: intus tremūt: & nos enim & seipsos norunt: contemptum pro odio & pro formidine simulantes. Quorsum hæc interroges? Scribo nō quia tibi audire expedit: sed quia mihi nō expedit tacere: Graue enim onus & molestum est: quod nuscp fidentius q̄ in tuis aurib⁹ depono. Hæc tibi raptim Hierosolymitan⁹ exul inter & super flumina Babylonis indignans scripsi.

Ad quendam: de tertia Babylonia & quinto Labyrintho Galliæ differentis: Epistola XII.

Vbscriptiones epistolarum mearum miraris: Nec īmerito: non nisi geminā enim Babylona cū legeris: alteram quidē apud Assyrios olim: ubi clarum Semiramis nomē habet: alterā apud ægyptios nostra ætate florentē: quæ Cābysem habet auctorē: cui⁹ nūc Babylonis iauditū tibi nomē ingerit: tecū uoluis: Nō q̄ nescias q̄sdā ex no

ſtris Romã q̃ſi alterã Babylonẽ ꝓpt̃ ꝓportionẽ imperiorũ & climatũ ſtatuiſſe: quã quia me almã: ſanctã & reginã urbẽ uocitare ſolitũ tenes: huiꝰ nouiſſimæ Babylonis tibi nũc etiã ſtupor manet. Deſine iã mirari & ſua Babylon huic terrarũ tractui ẽ. Vbi enĩ quæſo dignius q̃ in occidentali plaga ciuitas confuſionis exiſteret? A qbꝰ quidẽ condita incer/tum: ſed a quibꝰ habitata notiſſimũ. Certe ab his a quibus iure optimo nomẽ hoc poſſi/det. Et ſi uis: hic mihi crede: Nemroth potens in terra & robuſtus uenator contra dominũ ac ſuperbis turribus cœlum petens: hic pharetrata Semiramis: hic orientali quoq̃ ueſa/nior Cambyſes: & ipſe regum primo ceruicibꝰ actus: poſtremo defectus epidis: & paſtuſ cæde ſuorum ab inſonti principio redactꝰ ad miſerrimã ægeſtatem. Nõ ego te ad poetas: neq̃ enim pieriũ opus eſt: Non te ad hiſtoricos mittam: cõſule catholicos tractatores: ſed præcipue Auguſtinũ ſuper eo pſalmo qui ſic icipit: Vt epiſtolarũ ad te mearũ aliquæ de/ſiniãt: Inuenies quid ſibi Babylonicũ nomen uelit: quod cum legeris: dices nõ minꝰ Rho/dano q̃ Euphrati debitũ q̃ Nilo. Neq̃ uero miraberis ſi in mentẽ redit: Ambroſiũ in eo libro quo indignũ Valẽtiniani Iunioris interitum deflet: hoc uſum eſſe cognomine: dum de Rhodano loqueret̃. Atq̃ ut hac admiratione ſuccifa: a radice aliam conuellã: De q̃nq̃ labyrinthis potes etiam mirari: cum apud cæteros ſcriptores non niſi de quatuor men/tionem inueneris: utputo in quibus cum famam habeant Aegyptus: Lemnos: Creta & Italia: Cluſiũ labyrinthum Rhodani tacuerũt: omniũ inextricabiliſſimũ ac peſſimũ: ſiue quia nõdum erat: ſiue quia nondum noſcebat̃. Huiuſ apud me mentio crebra eſt: q̃ iuſte autem qui noſcere cupit huc properet. Non hic carcer horrẽdus: non tenebroſæ domꝰ er/ror: non fatalis urna humani generis fata permiſcẽs: Deniq̃ non imperioſus Minos: nõ Minotaurus uorax: nõ damnatæ Veneriſ monimẽta defuerunt? Sed remedia: ſed amor: ſed charitas: ſed promiſſorꝫ fides: ſed amica cõſilia: ſed fila perplexũ iter tacita ope ſignã/tia: ſed Adriana: ſed Dedalꝰ? Vna ſalutis ſpes in auro eſt. Auro placatur Rex ferus: Auro immane mõſtrum uincitur: Auro ſalutare lorum texitur: Auro durum limen oſtenditur: Auro uectes & ſaxa franguntur: Auro triſtis ianitor mollitur: Auro cœlum panditur. Quid multa? Auro Chriſtus uenditur.

Ad quedã: ueritatẽ metu uictũ ſcribere nõ audere conquerẽtis: Epl̃a. XIII.

Unde nunc ordiar: an uero non ordiar in dubio eſt: & poeticum illud identidem oc/curſat: Eloquar an ſileam? Loquar tandem: ne forte de ſilentio ſuſpiceris: aut per deſidiam negligi: aut per inſolentiam te contemni. Sed quid primũ: aut quid pe/nitus loquar: ſeu potiuſ quid non loquar: tam diuerſa certatim & me urgent & ſeinuicem premũt: impediũtq̃ cõcurſum? Non uacat omnibꝰ obſequi. Infinita ſunt enĩ: & ſi uacet minime tutum erit. Itaq̃ nullis licet occupationibꝰ: nulliſq̃ curis obſidear: quarũ tamen pondus ac numerũ non ignoras: uel ſolus calamũ timor excuſat. Siquidem extra uirtutiſ regnũ imbecillis ſemper: & nuda ueritas: atq̃ omnis præſidij inops fuit. Quid euenturũ cenſes ubi extincta prorſus & ſepulta iam pridem uirtꝰ eſt? Ibi profecto ſummũ crimẽ eſt ueritas: & ſola ſufficiens ad quærenda multorꝫ odia: cum uniꝰ hominis amor: multis ob/ſequijs ſit quærendus. Multis inſeruiat neceſſe eſt: qui multis charus eſſe uult: at qui om/nibus odioſus minus negocij habet. Non arma capiat: nõ hoſtem feriat: oportet: lingua liberior pro gladio eſt: uerax ſermo pro uulnere. Quidni autem id accidat: ubi nemo eſt: cui uerum uerbum abſq̃ graui conuitio dici poſſit? Vbi nulla pietas: nulla charitas: nulla fides habitat. Vbi tumor: liuor: luxus: auaricia cum artibus ſuis regnant: Vbi peſſimus quiſq̃ prouehit̃: & munificus prædo ad cœlum tollit̃: iuſtus pauper opprimit̃: Vbi ſim/plicitas amentiæ: malicia ſapientiæ nomẽ habet: Vbi deus ſpernitur: adoratur nummus: calcantur leges: irridentur boni uſq̃ adeo ut iam fere nullus qui irrideri poſſit appareat. O mores hominũ: O ſæculũ noſtrum: O triſtem & miſerum exilij mei locum: & O fœliceſ oculos tuos qui iſta non uident. Iucũdiſſimꝰ labor tuus & inuidioſa pauperies ſi huic ob/ſcœnæ ac marcidæ quieti & his male collectis & male fundendis diuitijs cõferantur: Verꝰ uerbum eſt: Cecidit denarius in cloacã: Curꝰ intellectũ qui nõ habet: huc ueniat ubi uer/bum hoc in frontibꝰ ſingulorꝫ cum mille alijs æque famoſis titulis ſcriptum leget. Vnum ego libenter huic ſcelerum uniuerſali diluuio eximerem: & meretur fateor: ſed ridiculũ ui/ſum eſt: tam ſolidam & tam latam regulam unius nominiſ exceptione conuellere: Nullus hinc igitur Noe: nullus Deucalion enatabit: ac ne Pyrrham putes fœlicius nauigaſſe. Prorſus ſcito nullam emergere: Ciuitas ſimul obſcœniſſimarum uoluptatum fluctus in/

B C A B C D

uoluit atq; incredibilis quædam muliebriũ criminũ procella: pudicitiæq; fœdissimũ sine
exceptione naufragium: Hæc pauca de mistis ausa ueritas uicto metu ex quib⁹ & quæ si/
lentio premuntur elicis. Si tamen hinc aut ex quibusdam pestiferis animantib⁹ aut herbis
salutare tibi aliquid amici ope conflari posse cõfidis: scribe ilico ne differas: Omni enĩ stu
dio festino irremeabile labyrinthi huius limen attingere: iamq; ni fallor quod unum hinc
sperari potest generosi contemptus filum teneo. Si quid optas noto interim fiet pro uiri/
bus & supra uires fiet. Ego enim tantis in tenebris: quid tibi aut etiam quid mihi præter
fugam expediat non uideo. Optat tibi salutem discipul⁹ tuus: qui utinam tecum esset: ni/
si forsan utilius mecum est: ut ab annis teneris discat hoc infandũ specus: hunc uere tarta
reum carcerẽ horrere: ne quãdo per errorem capi possit: ubi ego prope infans nescio: an
parẽtum meorum: an meis sed certe nondum admissis illa ætate piaculis capt⁹ fui: & nũc
cum sæpi⁹ euasissem: atq; iterum & iterum in laqueos recidissem. Ad postremum sponte
mea iam uir: Immo uero iam senior captiu⁹ præter meipsum non habeo quem accusem.
Huic autẽ epistolæ neq; manũ meam neq; anulum neq; locũ neq; tempus apposui. Scis
ubi sim & uocem loquentis agnoscis.

Ad quẽdam: Afflictionem patriæ & calamitatẽ deplorantis: Ep̃la XIIII.

u E populo tuo Christe Iesu: Ve populo tuo Christe: Patere nos misericordiarũ fõs
nostras tecum flere miserias: quicq; læsorum amantiũ mos est: eo fidentius conque
ri: quo feruentius amamus. Si fas est de angelorũ domino: semimortuos uermes
lamentari: querelam nostram placatus admitte: & miserere qui solus potes: non accusa/
tores sed supplices tui querimur: ante æternitatis tuæ solium cum lachrymis affusi queri
mur: unde & ut querulos inoffensus audias supplicãtesq; pius exaudias oram⁹: Nec lon/
go sermone: Immo nec uerbis ullis opus est: uides conceptus nostros: non solum anteq̃
ad linguam: sed ante etiam q̃ in animam ueniant. Statum uero populi tui non modo tu
qui omnia conspicis: sed unde grauiter dolemus atq; erubescimus: hostes etiam nostri ui
dent & insultantes dicũt: Deus dereliquit eos: persequimini & comprehendite eos: quia nõ
est q eripiat. Deus ergo ne elongeris a nobis: deus noster in auxiliũ nostrũ respice: & respi/
ce ut non uideas tãtum: sed ut miserearis atq; opem feras: Respice res nostras afflictas &
in extremo positas. Et qm̃ nobis propter inenarrabilẽ misericordiã tuam hoc fiduciæ præ/
buisti: ut uascula terrea atq; fragilia aduersus æternũ figulum disceptemus: certe si tu nos
in honorem creatos in contumeliam uertis: q̃uis id iuste facias: multo tamẽ q̃ soles acri/
us ulcisceris: si pateris ab aliis uerti: ualde nostris in malis patientior solito fact⁹ es. Siue
ro non aspicis: ualde præter solitum fact⁹ es negligẽs tuorũ. At si nos odisti: ubi est amor
ille tuus: qui te pro nobis uoluntariã traxit ad mortem? Q; si forte nobiscũ ludis: uide ne
ludus tuus: æquo durior sit: nosq; nimis inualidi ad tam grauia tolerandum: Tu enim es
uictor leo de tribu Iuda: nos autem oues pascuæ tuæ sum⁹. Vide q̃ impar est ludus leo/
nis more: nisi desinis: nos ludendo conficies ac mactabis. Sin iratus es nobis: iram tuam
nos meritos non negamus. Sed ubi est illud quod de te nobis dictum ꝓphetæ tui ore cre/
didimus: Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis? Recordare domine: recordare mi
sericordiæ tuæ: criminũq; nostrorũ obliuiscere. Hoc nobis expedit: hoc te decet: Meremur
fateor omne supplicium: Immo certe peccatis nostris nullum supplicium par est: fecimus
propter quæ digne iusteq; nos punias: & scimus quia iustus es ualde: sed duplo misericor/
dior. Vnde nõ sine causa propheta idem tuus: anteq̃ te iustum diceret: misericordẽ ac mi/
seratorem dixit: Exortum est inquit in tenebris lumẽ rectis: misericors & miserator: Vix
tandem ait: & iust⁹. Idem alio loco cum dixisset: Misericors dominus & iustus: uidẽs hæc
paria: cõfestim addidit: Et deus noster miseretur. Iram in medio posuit geminosq; hinc
illinc misericordiæ obices adhibuit: Iramq; circumdedit ne misericordia frenante se mo/
ueat. Ergo misericors Iesu Christe: noli quæsumus ista confundere: noli licet contumaces
in seruos iræ tuæ frena laxare: cuius impetum intra misericordiã inclusisti: noli intra iram
misericordiã includere: sed nostrarum imemor offensarũ miserere nostri. Nunq̃d in æter/
num proiicies domine: aut in finem misericordiã tuam abscindes a generatione in genera
tionem? Aut obliuisceris misereri deus: aut continebis in ira tua misericordias tuas? Ecce
dñe ꝓphetica interrogatio illud sonat: ne misericordias ĩ ira cõtineas: sed poti⁹ e cõuerso: ubi
nõ fortuito ṽba iactauit: sed cõsulto posuit unde appeat qđ dicebã: irã unã: misericordi/
as plures esse. Has ergo misericordias tuas mirifica nũc ĩ nobis q saluos facis sperantes in

te: A resistentib⁹ dexteræ tuæ custodi nos ut pupillam oculi: Et q ingratissimum tibi sem/
per populum iudaicum in misericordias dedisti: aptoqꝫ mari rubro ad propria reduxisti:
nobis quoqꝫ mare rubrum aperi & nouum populum tuum: licet ingratum: certe tuo nomi/
ne gloriantem: da in misericordias in conspectu omnium qui cœperunt nos: & saluos nos
fac domine: ut experti intelligamus misericordias domini & confiteantur tibi misericordiæ
tuæ. Cito nos anticipent misericordiæ tuæ quia pauperes facti sumus nimis: Adiuua nos D
deus salutaris noster: non quidem propter meritum nostrum: sed propter gloriam nominis
tui libera nos: & propitius esto peccatis nostris: non quia digni simus: sed ꝓpter nomẽ tuũ:
Et ne forte dicant: quod certe dicũt in gentibus: ubi est deus eorum? Vbi enim sunt miseri/
cordiæ tuæ antiquæ: misericordiæ domini quas in æternum cantabimus: de quibus ĩ æter/
num sperauimus ac speramus: aut quid est domine quod nunc agis? Contriuisti portasære/
as nostræ captiuitatis & uectes ferreos confregisti: & humiliatos in compedibus pedes no/
stros uinctos in mẽdicitate & ferro: mittẽs ex alto iussionẽ tuam: rex æterne soluisti: cur no/
ua nobis uincula ex eadem massa te patiente conflantur? Contriuisti laqueum antiquum:
cur eiusdẽ canapis laqueus nobis alter intexit? Eripuisti nos iugo graui & pessimo & ob/
scœno: quid nobis ex eodẽ stipite iugum importabile reimponis? Reimposuisti eni nostro
in dorso tribulationẽ & homines super capita nostra: atqꝫ utinam homines & non bæluas
famelicas & imites. Oramus flentes: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi: & animas
pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Repulisti nos: & destruxisti nos: iratus es: mise/
rere nobis: Cõmouisti terram & conturbasti eam: sana contritiones ei⁹: quia uere grauiteꝫ E
commota est. Ostendisti populo tuo dura: Igne nos examinasti: sicut examinatur argentũ.
Transiuim⁹ per ignem & aquam: reduc nos in refrigerium: Noli nos a nostra iustissima ex/
pectatione confundere. Sperauimus enim in te: ꝙ motum fluctuũ nostri maris: in quo fœli/
citer senex ille piscatus: tandem perijt: tradita successori naucula: mitigares: tu qui potestati
eius dominaris: ꝙqꝫ superbum humiliares & in brachio uirtutis tuæ deponeres iimicos tu/
os: de ouibus lupos: de piscatoribus piratas: de pastorib⁹ abactores: nunc uero superbia co
rum qui te oderunt ascendit semper. Hacten⁹ deo hæc. Tu autem pater quẽ imprimis do/
lorum meorum participem habeo: noli fortunæ succumbere: sed donec illa: quod modo fa
cturam sperabam⁹ meliorem in partem: instabilem rotam uoluit: nitere ut uiuas & ualeas:
ut hinc postmodũ nostro tempore discedentes meliorem rumorem ad fœlices animas p/
feramus.

Ad quendam: Ecclesiæ catholicæ oppressionẽ lugentis: Epistola XV.

u T uides eunt res: Immo uero nõ eunt sed trahunt: Nihil est præsidij in uirtute: Iusti A
cia perijt: libertas abijt: æquitas uicta est: libido regnat: sæuit auaricia: feruet inui/
dia: omne gen⁹ hominũ suos patitur tyrãnos. Ad laudes ore & animo canẽdas deo
geniti: totam uitam in contentionib⁹ & æmulationib⁹ agim⁹. Insignis illa Iesu Christi au/
la: illa olim arx diuini cultus eximia: nunc tandem peccatis nostris id agentibus: cœlesti au/
xilio destituta ĩmaniũ spelunca latronũ facta est. Et uno quidem fonte descendit origo ma/
li. Accedunt fontes alij minores: ex quibus ingens oĩmodæ miseriæ flumen exæstuat. Quo
necesse est propediem pereamus: supremisqꝫ malorum obruamur fluctibus: ac nisi huma/
næ perfidiæ diuina pietas occurrerit: triste naufragiũ patiatur ecclesia: ꝙ uero diuersi mores
ꝙ aduersa ædificantiũ & euertentiũ mens: prouideat domui suæ deus omnipotens: ego enĩ
nihil habeo quod tam multis contra nitentibus præstare possim præter cõmiserationẽ ma
tri debitam & mihi placitam: ut uides fugam: qua oculos meos tam mœsto liberem specta/
culo. Video quidẽ eminus: sed prohibere non ualẽs: cominus uidere renuo: artificiũ hoc se/
num & infame: quo ecclesiastic⁹ iste Dionysi⁹ nostras uexat ac spoliat Syracusas. Video ꝙ
tiara uirum mentita Semiramis frontem tegit ingenioqꝫ oculos præstringit astantium: & B
incestis polluta complexibus uiros calcat. Video quibus artibus noster hic Pericles se tuet:
ut quæ reddi nequit: non cogat reddere rationem: & hic suum habet Alcibiadem: & nemo
uelocius iniquis cõsilijs acquiescit. Turbar igitur omnia: misceturqꝫ de industria: Quam pu/
tas ob causam nisi ut circulatorũ more uel perplexo loro uel confuso puluere licentius fal/
lat: & fraus propria sub umbraculo turbatæ reipublicæ delitescat: & ille qdem pro qualita/
te propositi artibus utitur non nouis. Nam & in fruticoso gaudet auceps: piscator in turbi/
do: fur in tenebris; Nobis autem ꝓ inertia nostra quid possim optare miserius ꝙ ut nostri

similes semper simus: coram adultero uigilinare stertentes ad calicem: nescio fateor: an illiꝰ impudentia an patientia nostra sit turpior.

Ad quendam amicũ: eo ꝙ in Gallijs habitare desideret increpãtis: sed ut in Italia maneat persuadentis: Epistola XVI.

A

Iu distuli expectans & materiam & nunciũ: utrũq; simul affuit: ꝗuis ut es tu semper d honestorũ actuum prælargus: ego & si ingenij inops: scripturæ utiq; non auarꝰ: horum alterum deesse non possit. Adest ecce nuncius ultra ꝗ̃ optari possit idoneus: nil tibi deuotiꝰ: nil mihi familiarius. Adest scribẽdi materia: Peregrinatiõis tuæ rumor longæ: difficilis: inamœnæ: q mihi iam pridem calamũ suggerebat: nisi quia incertus eram ubi nam terrarum esses inueniendus: Neq; enim aut ipse mihi psuadebã longas te moras apud inferos exacturum sponte tua: aut oĩno suspicari poteram te illuc aliter ꝗ̃ coactum cuiuspiam magnæ necessitatis imperio perrexisse. Itaq; tuũ tacitꝰ excusabã iter: ꝙ illa iussisset quæ adamantium sæpe regum quoq; pontificũq; ceruicibꝰ iugum ponit. Nunc quia incolumẽ te reuersũ gaudeo familiaritate illa quã mihi pepit tua dignatio: fides mea: libet ex te quærere: quid uiro optimo cũ pessimis locis: quid tibi cum Babylone? Fortissimos Romanoꝝ legimus uitare solitos Campaniæ Baias: apricum licet & salubrẽ locum: ubi ut exiguũ honestatis: sic saltem uoluptatis & læticiæ multum erat: adeo rebus omnibꝰ neglectis uni studio uirtutis intenti erant. Si hoc ita est: quis non Rhodanũ uitet? Quis oro non fugiat Babylonem: & uitiorum simul omniũ & laboris ac totius miseriæ mœstam domũ? De quo

B

quidem aliqd nosse debes. Visa loquor non audita: fato meo pessimo in eas terras puer euectus: cui usq; ad hanc ætatem indignati equidem sed fortunæ compedibꝰ nescio quibꝰ uinctõ: magnæ illic ptes ætatis in gemitibꝰ abierunt. Noui expertꝰ ut nulla ibi pietas: nulla charitas: nulla fides: nulla dei reuerentia: nullus timor: nihil sancti: nihil iusti: nihil æqui: nihil pensi: nihil deniq; uel humani. Amor: pudor: decor: candor inde exulãt. De ueritate quidẽ sileo: Nam quis usq; uero locus ubi omnia mendacijs plena sũt: Aer: terra: domus: turres: uici: atria: plateæ: porticus: uestibula: aulæ: thalami: tectorũ laquearia: muroꝝ rimulæ: diuersoria ædium: penetralia templorũ: iudicum subsellia: põtificũ sedes? Ad postremum ora hominũ: nutꝰ: gestus: uoces: frontes animi? Quid ais? an mẽtior: an uero de mendacijs uerũ loquor? Si illic fuisti: & nullo tuo maiore negocio distractus: in nefariam illam scelerum scænam acumen ingenij atq; oculos intendisti: alium iudicem nõ optabo: ꝗ̃ scilicet omnia ibi uirtute uero q; sint uacua: plena criminibus: plena fallacijs: plena fucis: plena blanditijs: plena pessimis artibꝰ: ambitionis: auariciæ supbiæ liuoris. Vidisti ficte & inaniter fieri omnia: non tantum hominibꝰ sed deo. Notasti subdolos risus: corda flebilia: serena supercilia: nubilas mentes: molles manus: actus asperrimos: angelicas uoces: dæmoniacas intẽtiones: suaues cantus: ferrea pectora: & uerba prædulcia pulmone amaro & sicco ore cadẽtia sũmisq; labijs uix expressa: In quibꝰ plane Dauiticũ illud impletur: Molliti enim sunt sermones eorum super oleum: & ipsi sũt iacula. Neq; uero impunitũ modo apud eos: sed gloriosum etiam est mẽtiri: ceu maioris sit ingenij qui fefellit: maioris status quem increpare audeat nemo. Nolo hunc articulum scrupulosius exequi: ne forsan urgente materia stilus eat quo nõ

C

expedit. Res est insuper mundo nota: neq; ꝓbationis oĩno: neq; sermonis egẽs. Vnũ & breue & ad reliqua perdiscẽda satis efficax inseram: cui ego ipse qui loquor interfui. Duo simul e conscriptis patribus: in quibꝰ orbis terræ & ostium domus dei uelut in cardine uoluitur: a palatio pontificis maximi densa stipati famuloꝝ acie descẽdebãt: Turba ingens expectãtium: quibus ante omnes illa infœlix & deo odiosa ciuitas plena est: de more surdum illud & prædurum limen obsiderãt: qui ducibus suis uisis: in quibus spem habebant circũstrepere cœperũt: & pro se quisq; anxie percontari quæ fortuna: quis ue suaꝝ rerum apud pontificem status esset. Tunc unus patrum nihil motus in re subita: ut qui iam pridem talibus assueuisset; nihil aut uerecũdia tactus aut misericordia miseroꝝ: inter spes uanissimas animam: uitã: fortunasq; suas & tempus omne perdẽtium: insignis mendacioꝝ opifex multa mentiri orsus & fingere quid cuiq; spei reliquũ: quid ad huius aut illius postulata pontifex respondisset: singula constanti impudentia & in nullo hæsitans prosecutus est: Quibꝰ auditis creduli omnes: & hic quidem ut fit lætior: ille subtristis in diuersum abeũt. Alter aũt patrũ & naturæ nobilioris & uerecũdioris animi: & qui nisi ex illo esset ordine uir bonus esse potuisset: i collegã i ocãs: Nihil ne te inqt pudet bis simplicibꝰ uiris illudere & ꝑ arbitrio fingere respõsa põtificis: quẽ ut scis nõ mõ hodie: sed multis iã diebꝰ ꝓximis uidere nequiuꝰ?

D Ad hoc ille reuerẽdus paſ & egregiꝰ ueterator: ut erat fronte meretricia & attrita: ſubridẽs: Immo uero te inqt pudeat tã ingenio tardũ fore ut curiæ artes addiſcere tanto iam tpe nequeas. Quo dicto in ſtuporẽ ego: cæteri aũt in riſũ reſoluti oẽs: & reſponſũ nebulonis illius multis laudibus efferentes: uirum argutiſſimũ prædicarunt: qui tam prompte mentiri didiciſſet ac fallere. Verum ego nimis latæ materiæ campum: nec epiſtolæ ſed libri opus ingreſſus ſum itaq; frena iam contraham. Ad te uero patet optime ſtilũ uertẽs: Oro: obſecro: obteſtor: adiuro te per temetipſum ſi tibi charus es: ſi ſolitam animæ curam geris: nequãdo tibi poſthac in cor ueniat illuc ire: unde nemo unq̃ exemplo melior factus: peſſimi autẽ innumerabiles redite: Adde ꝙ nemo inde unq̃ nõ mœſtus exiuit: niſi eo forte lætus ꝙ euaſerat & infauſtum limen fuſco calle reppererat. Ad ſummam quoniam tua omnia cupide ſemper in optimam ac fœliciſſimã partem traho: profectionẽ hãc tuam neceſſariam: breuẽ: unicam: nõ modo nihil nocituram tibi: ſed plurimũ profuturam ſpero. Quid enim aliud ut ſcria fabuloſis aſpergam: quid ſibi uult Achilles Homericꝰ: dum ut impenetrabilis ferro fiat: fertur ad inferos: & tartareis undis abluitur: niſi ut uitiorũ fluctibus tantis exercita contrarij ſui odio ſolida tua uirtus induruerit roburq; cõtraxerit: contraq; omnem humanarum E cuſpidem paſſionũ iã prorſus iuiolabilis facta ſit? Placet: laudo: approbo: modo ne redeas. Senecæ uerbum eſt: non tantũ corpori: ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemꝰ. Ille autem unde te dehortor & corpori peſtilens & animo: nec omnino te dignus eſt: non conueniũt mores: Sit igitur iter uos diuortium ſempiternũ: Eant illuc qui artes illas diſcere cupiunt: quarum ibi ſunt innumeri ꝓfeſſores: Tu domi mane inq; tuo propoſito & tua ſede conſiſte: quam tibi clariſſimã uirtus dedit cum clariorem etiam mereare. Sin ut eſt animus honeſti motus appetens: quoniam qđ eruditiſſimis quibuſdam placitũ uiris ſcio: unũ hoc nobis cœleſtis originis argumẽtũ eſt: ut motu ꝑpetuo delectemur: Loco te ſi mouere uolueris: ad nos ueni: Vide Romã: uide Mediolanũ: uide Venetias: uide Florentiã: Vide Patauium tuũ: uide Bononiã: ubi honeſtis in ſtudijs egiſti adoleſcentiã & integritatem: patriam Italicis artibuſ adornaſti. Poſtremo quid libet uide: Indos quoq;: modo ne uideas Babylonem: neq; deſcendas in infernum uiuens.

Ad quendam amicum: conſilia ipſius ſenſibꝰ ſuis conſona eſſe aſſerentis: galliarumq; habitationem & incolatum deteſtantis: Epiſtola XVII.

A Quã conſona ſenſibus meis cõſilia tua ſint: breuiter dici nequit. Eſt ſane inter optima rerũ ac peſſima: minime difficilis electio. Itaq; toto animo & qđ dehortaris fugio: & quod hortaris amplector: qđq; aiunt pedibus in ſententiam tuam eo: unde non diuellar niſi inſignis forte aliqua rerum incidens mutatio uæhementer urgeret: quã profecto neq; hinc metuo: neq; iſtinc ſpero. Vbi ſi q olim uidebanẽ eſſe uel fuerant uirtutis amici: aut certe iam pridem obierunt: aut abiecrunt: aut ſcelerũ ſchola iam uirtutis & bonorum hoſtes eſſe didicerũt: corruptiq; & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis: non eſt qui faciat bonũ: non eſt uſq; ad unũ. De his loquor: quibus ut benefici eſſe poſſent: liberalior fortuna dederat: ut contrario delectati: ſontes & malefici eſſe mallent: inſita dedit iniqtas & peccandi auida: & dæmoniacis inſtigata ſuggeſtibus: neq; per inſolentiam aliqoãdo cœleſtibꝰ oraculis acquieſcens. Tu uero meus hortator: quid de te ſtatuis (q̃q; quid ſtatuiſſe ꝓfuerit) nuſq̃ minus cogitata reſpondeant. Vnus enim in terris eſt locus: ubi nullus cõſilio locus eſt: ubi omnia temere fortuitoq; uoluunẽ: Interq; omnes miſerias loci illius quarũ non eſt numerus: illud inſigne ludibrium eſt: ꝙ cuncta uiſco atq; uncis & laqueis plena ſunt: ut B dum euaſiſſe uideare: tum te artius implicitum uinctumq; reperias. Nulla ibi præterea lux: nullus dux: nullus iudex anfractuũ: ſed caligo undiq; & ubiq; confuſio: oe parum uera ſit Babylon ac perplexitas rerũ mira: utq; Lucani uerbo utar: Nox ingens ſcelerum: Tenebroſa inq̃ & æterna nox: expers ſyderum: & auroræ neſcia: tũ profunda & iugis actuũ opacitas: perennes anguſtiæ: infinitus labor: ĩmortale faſtidium. Neq; uiolentior illic aut Rhodani gurges: aut Circij flatꝰ ac Boreæ: q̃ impetus & inſtabilitas animoꝝ: Non populum ſed rotatum uento puluerem putes: neq; magis ciuitatis infandæ uicos: q̃ ciues ipſos fœdos ac lubricos fateare: Vna prorſus eſt hominũ ac locorũ facies obſcœna: triſtis: informis: utriſq; non aliter q̃ ægypto & Pharaoni intelligas iratum deum: & mittentem in eos iram indignationis ſuæ: iram: indignationem & tribulationem: immiſſionem per angelos malos. Deniq; nulli omnino gentium magis incubuiſſe Dauiticam imprecationem: Fiant tanq̃ pul-

tis ante faciem uenti: & angelus domini coartans eos. Fiant uiæ eorum tenebre & lubricum: & angelus domini psequens eos. Hinc ergo nisi deus eripiat qs emerget?

Ad amicum quendam: Illi ex eo q ex gallijs in Italiam redierit congratulantis: Epistola XVIII.

A o Si nosses quãto me gaudio compleuit abitus: Immo quidem reditus tuus: Namq ire i patriam redire est: Oĩno nihil de te grati⁹ audire poteram. Cætera enĩ fortunæ futura erãt: hoc uere propriũ tuũ est: hũc tibi animũ fuisse ut inter tãtas spes: tot curarum uncos: tot aduersa consilia: obscœnissimã illam sentinã flagitiorꝫ omniũ sponte deser eres: & illos meracissimo sanguine impinguatos: & in dñm calcitrantes: nõ hominũ sed uoluptatum & pecuniæ piscatores: simul illam terrarũ arcem semirutam sed uerẽdam: atq illud sacrosanctissimũ mundi caput impexa canicie gloriosum: tandem consilio saniore reuiseres. Fecisti optime sc͡d'm cor meum: qui nec diuti⁹ almæ urbi tãti ciuis aspectum eripere uoluisti: nec infaustum illud ergastulũ dignũ amplius tua præsentia iudicasti. Q͡ꝫ metui ne qd Libyæ tibi regna nocerẽt: Nũc uero q͡ꝫ læte audio te illi⁹ irremeabilis labyrinthi fœdis an mœstis ambagib⁹ absolutum: nunq͡ꝫ si quid apud te fidei mereor in eosdem laqueos

B sic se rebus habẽtib⁹ reuersurum: Et si tibi quies: si delectatio: si libertas: si uita: si gloria chara est: Neq ideo minus & diuinæ gratiæ & sortibus tuis fidas: Semel locutus est dominus: & de te & omnib⁹ qui sunt & qui fuerũt erunt ue mortalib⁹: Immo statuit edicto: omĩs cesset ambitio: dic deo: In manibus tuis sortes meæ: & semel arreptũ iter ne destituas: durum licet arduũ & difficile. Ibis necessario ad fœlicem portũ: neq tibi pessimorꝫ hominũ segnis liuor obstiterit. Tabescent illi malis proprijs: & inter male partas opes more Tãtaleo sitientes aridiq æquanimẽ te in omni statu & læte diuinis utentem muneribus mirabunt: atq intelligent fortunam nullũ penitus in constantẽ & generosũ animũ ius habere. Proinde multis in tenebris hos breues anxios & inglorios dies agent: unus uitæ & nominũ finis erit furijs illos ultricib⁹ & diris suorꝫ scelerꝫ aculeis laniãdos linque. Ipsi te & oẽs bonos & spoliatum atq oppressum orbem suis manibus: suis euentib⁹ uindicabunt. Si quid ueri præsagij usq͡ꝫ est: prope est ut deus ultionũ domin⁹ libere agat & retribuat abundant' facientibus superbiam. Sua est enĩ ultio & ipse retribuet: ut labat' pes eorum: Iuxta est dies perditionis & adesse festinant tempora. Redit in animũ qd' illi olim nostro qui ex eo numero si dici posset pessimorꝫ optimus fuit: & cui tu sanguine ego autem familiaritate & obsequio iunct⁹ eram: ante multos annos occurrit ut dicerem instare illi ordini fati diem: quo superbia eorꝫ fatigata: iam dei patientia atq hominũ deponeret' ac rueret. Cunq ille cuius ut nosti ipsa etiã ira-

C cundia mitis fuit ꝓteruiæ mixto risu poti⁹ mihi Tiresiæ cæcitatem q͡ꝫ uaticiniũ oprasset: obiecisset q illud euangelicũ: Simon ego rogaui ꝓ te ut nõ deficiat fides tua: Et ego nõ de fidei defectu: sed euersorũ fidei ruina quæ utiq fidei esset augmentũ: loqui me ioco liberiore subiungerem. Ille iam serio i me uersus: Tace inquit & si uerum est non sumus auctores. Sed ecce iam ex illo quot fluxerũt dies: Credo si uiueret: ut res sunt: uatem ille me diceret. Iam ad extrema peruẽtũ est: iam & Romano & humano generi satis illusum est. Satis diu uirtus & ueritas fuere cõtemptui: satis exul pietas: calcata religio: satis supq satis barbarica regnauit indignitas. Oĩa & si nolint suũ locũ repetunt: & illusionũ & longæui ludibrij finis adest: quem cum uidero satis uixero.

Ad quendam amicum: Illi ex eo q ex terra arida ac squalẽti scilicet Gallia ad se scripserit patriæq suæ moribus minus oblitus fuerit gratantis: De calamitate etiam urbis Romæ multa conquerentis: Epistola XIX.

A q Vo te cunq conuerteris idem es: & pariter me delectas: Vniformi enim amoris tui dulcedine: sed multiplici & uaria uerborꝫ tuorꝫ cõsolatiõe reficior: siue ab oriẽte siue ab occidente & desertis montibus: quoniã licet deus iudex sit: & hunc humiliet: hũc exaltet: tamen te mihi semper humilem: semper altum: semper amabilẽ: & ab omni parte suauiter spirantem: dulce curarũ mearum refrigeriũ seruat. Epistolæ quidem illi uerissimis grauissimisq sententijs exundanti: ubi diuinæ facundiæ tuæ fons: e terra arida ac squalenti: & omnis boni uacua: terra (ut prophetæ egregij uerbo utar) deserta inuia & inaquosa: oculos meos atq aures animũq compleuit iucũditate mirabili: neq perennibus ingenij scatebris: murati loci nocuisse malignitas quiuit: qd pri⁹ tibi respondeam: non habeo: q͡ꝫ ut miserari me sortem tuam: quæ in terra florentissima ortum te: & ab incunabulis enutritum

nũc repente patrijs finibus auulsum: ad extrema terrarũ atq; hominũ: inopina rerum mu/
tatione transtulerit. Sit illud gratulari: q; iudiciũ tuũ uel opinionib⁹ uel psuasionibus falsis
inuolui abduciq; a uero non est passa. Tali enim ingenio humani nihil incognitũ esse de/
bet: Poteras fortassis errare: poteras suspicari: poteras credere his quib⁹ (ut dici solet) præ/
ter precium in precio nihil est: Nũc uero neq; spectata ueritas opinionibus cedet: neq; cuiq;
potius q̃ oculis ipse tuis & experiẽtiæ fidem dabis. Ecce iam oculis uides: iam manib⁹ pal/
pas: qualis ẽ Babylon illa nouissima: feruẽs: æstuans: obscœna: terribilis: quã nec Camby/
sis op⁹ Babylon illa Niliaca: nec illa uetustior regia Semiramidis Babylon æquet Assyria
Nilum & Euphraten Rhodan⁹ uincit: nempe qui tartarea flumina Cocytũ uincit & Ache/
rontem: Quicquid uspiam perfidiæ & doli: quicq̃d inclementiæ superbiæq;: quicq̃d impu/
dicitiæ effrenatæq; libidinis audisti aut legisti: quicq̃d deniq; impietatis & morũ pessimo/
rum sparsim habet aut habuit orbis terræ: totum istic cumulatim uideas aceruatimq; re/
perias. Nam de auaricia deq; ambitione superuacuũ est loqui: quarũ alteram ibi regni sui
solium posuisse unde orbem totum populet ac spoliet: alterã uero alibi nusq̃ habitare cõ/
pertum est. De quibus omnib⁹ ad te dudum non epistolã sed librũ scribere meditabar: ne ĩ
rebus scilicet a prima mihi ætate notissimis amicũ falli sinerem: Etsi enim olim me ibi tunc
mirabiliter & miserabiliter inuiscato: eisdem tu fuisses ĩ locis: ubi uelut ĩ cœno: Immo qui/
dem uelut in igne aurum amicitiã primũ tuam longe auro chariorem repperi: tũc tamen &
inexpertior rerum ætas & iudicij minor uis & more tuæ breuitas uero obstabant. Insuper
& ex illo ĩ peius infinita mutatio facta erat. Redisti ergo & ætate iam & iudicio pleniore: &
mora non ad sufficientiã modo uel satietatẽ: sed nisi fallor ad fastidiũ prolixa: ut qui opti/
ma rerum probe noueras: in pessimis non errares: quiq; uirtutem semper amaueras: ad uæ/
hementi⁹ amandũ quod efficacissimũ est: uitiorum odio animũ excitares. Etsi Christũ co/
lis q̃d semper religiosissime fecisti: cõspecta hostiũ eius impietas: magnũ pietati & fidei tuæ
calcar adijceret. Vides en populũ: non modo Christi aduersariũ: sed quod est grauius sub
Christi uexillo rebellantẽ Christo: militantẽ Sathanæ: & Christi sanguine tumidũ atq; la/
sciuientem & dicentẽ: Labia nostra a nobis sunt: quis noster domin⁹ est? Populũ duricor/
dem & impiũ: superbũ: famelicũ: sitientem: hianti rostro acutis dentib⁹: procuruis ungui/
bus: pedib⁹ lubricis: pectore saxeo: corde chalybeo: plũbea uolũtate: uoce melliflua: Popu/
lum cui nõ modo ꝓprie cõuenire dixeris euangelicum illud atq; propheticũ: Populus hic
labijs me honorat: cor autẽ eorum longe est a me: Sed illud etiam Iudæ scariothis qui do/
minũ suũ prodens & exosculãs aiebat: Aue Rabbi: Et Iudæorũ qui indutum purpura: co/
ronatum spinis: percutiẽtes & conspuentes illusione amarissima: flexis poplicib⁹ adorabãt
& salutabant: Aue rex iudæorũ: quem neq; ut deum neq; ut regẽ diuinis aut humanis ho/
norib⁹: sed ut reum mortis ac blasphemũ contumelijs dignũ atq; supplicijs in humano iu/
dicio destinarant. Quid enim: quid oro aliud assidue geritur hos inter Christi hostes & no/
stri temporis pharisæos? Nõne etenĩ Christum ipsum cuius nomen die ac nocte altissimis
laudibus attollunt: quem purpura atq; auro uestiunt: quem gemmis onerant: quem salu/
tant & adorant cernui: eundẽ in terra emũt: uendũt: nũdinant: eundem quasi uelatis ocu/
lis non usurũ & impiarũ opum uepribus coronant: & impurissimi oris sputis inquinãt: &
uipereis sibilis insectantur: & uenenatorũ actuum cuspide feriunt: & quãtum in eis est: illu/
sum: nudũ: inopem: flagellatũ iterum atq; iterum in caluariam trahunt: ac nefandis assen/
sibus cruci rursus affigunt? Et o pudor: O dolor: O indignitas: Taliũ hodie ut dicit Roma
est: Patientib⁹ quorum erat obstare: tanto illam fastu sibi uendicãt: ut quã suã uolunt aspi/
cere dedignent: & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor: tot clari duces: tot exercitus
cecidere: eam nũc nescio quot indigesti & infames rustici nutu regunt: & captã uelut ab ho/
stibus nullo iam contradictore dilacerant. O inconsulte princeps ac ꝓdige: nesciebas quã/
tis laborib⁹ constaret imperium: q̃d tam facile dispergebas? Solent stulti adolescentes a pa/
trib⁹ quæsita prodigere: nempe ignari unde uel qualiter parta sint. Siquidẽ indigentiæ ac
laborũ recordatio magnũ prodigalitati ac lasciuiæ frenũ ponit. At tu senex q̃d agebas: ubi
eras? Si uideri munificũ delectabat: de ꝓprio largireris: tuam donasses: Imperij hæredita/
tem: quam curator acceperas successorib⁹ integram reliquisses. Nescio quidem an potue/
ris sed fecisti: ut ad has tunc humiles: nũc superbas manus heu longe alijs manibus funda/
ti status administratio perueniret. De quo non illepide iocans quidam ait: Roma tibi fue/
rant serui domini dominorũ: seruorũ serui nunc tibi sũt domini. Pol ego tecum multa loqui

B

C

D

E

habeam si facultas det. Sed an hæc audias ignoro: & certe si audias frustra sit: Fecisti enim ꝙ neq́ꝫ si redeas mutare possis. Instaurator fũdatori: ꝙ̃ euersori similior sit oportet. Tu christe qui potes a quo imperia omnia & in terris & quæ sursum & quæ deorsum sunt precario possidentur: qui hanc meam & maxime publicam querelam uel in silentio audis: exaudi quæsumus si iusta est. Scio quidem scriptum esse: Si iniquitatẽ aspexi ĩ corde meo: nõ exaudiet dominus. Apud te Christe rerũ ueritas certa est: apud nos anceps opinio: sedꝰm quã certe quod posceris æquũ est. Cum multa enim grauia: tum illud importabile quod nõ solum duro & inepto: sed odioso etiam & hostili fasce præmimur: ut uerificatũ sit in nobis ad litteram illud psalmi: Auertisti nos retrorsum: post inimicos nostros & qui oderunt nos diripiebãt sibi. Dedisti nos tanꝙ̃ oues escarum. Nota sunt quæ sequunt̃. Nobis hoc unũ ad

F

querelam & gemitum satis est: Nam si res inspicitur: olim domini gentium: quid nũc aliud facti sumus nisi oues escarum? Vtinã lanæ oues aut lactis essemus: escarum sumus. Rodimur uolentes: consumimur: deglutimur ab his qui si nolle cœperimꝰ: oues coram leonibꝰ uidebuntur: neq́ꝫ id insolitum uidebunt̃ qđ diutissime uisi sunt. Nunc noster torpor hanc ignauiæ præstat audaciam: patientiã nostram impie prorsus & deuorant & oderunt: & qđ uehemẽtissime stupeas: quos extra despiciunt: intus timent: contemptus fingitur: metꝰ est. Mille sũt odij: mille formidinis argumẽta: Vnũ utriusq́ꝫ simul inserã: quod licet occultũ prius: erupit tamen: ut nõ modo Babylone sed lõgius nosceretur. Eo tempore quo ille pontifex maximus qui sibi prouinciam Italiam: atq́ꝫ imprimis urbem hanc Mediolanensiũ euertendam sacerdotalis militiæ senili expeditione delegerat: & sic in utranq́ꝫ Christianã Christianorũ pater perfecto odio sæuiebat: quasi non Italia hæc: sed Syria uel Aegyptus: nõ Me

G

diolanũ sed Damascus esset aut Memphis. Cum ad hoc sanctum piumq́ꝫ opus unũ e sacro patrũ collegio: filiũ ut multi dixerũt suũ: & sedꝰm famam similitudo ingens morũq́ꝫ ferocitas adiuuabat: non apostolicũ sed prædonis in morem: neq́ꝫ signis uirtutum ac miraculis: sed signis castrorũ & mitris instructum legionibꝰ: in has terras quasi alterũ non Petrum sed Hannibalem destinasset: In quo bello deꝰ omnipotens suo more & superbiæ restitit & fauit humilibus ac palam pro iusticia decertauit. Fuit unus ex eodem illo grege uir & ipse in nos inexplebilis odij infinitæq́ꝫ superbiæ: cuius ego tunc & faciem puer noram & quãtum poterat ætas inualida animũ execrabar. Is pontifici ante omnes charus: die quodam in secretarium ingressus: cum rumoribus cõsternatũ atq́ꝫ anxium inuenisset: Hærebat enĩ belli impetus præter spem huius urbis in limine quæ tunc quidem muris nuda erat: at qđ optimũ muri genus est & militia insigni & ducibus armata fortissimis. Itaq́ꝫ sæpe iam obsessores suos acie fuderant obsessi: iam captiuorum turbis carceres redũdabãt: iam cæsorũ pinguescebant arua uisceribus. In hoc ergo rerũ statu cum solito mœstiorẽ cerneret: familiaritate intima fretus sic aggreditur: Miror inquit pater sanctissime: quid est ꝙ acutissimꝰ in cæteris: in eo uno qđ est summũ nobis ac præcipuũ parum uides? Ad hæc pontifex grauibꝰ pressum curis caput extulit: Et perge inquit: quid rei est? Tũc ille consultor egregius: Scio ait te nihil tam optare ꝙ̃ Italiæ uastitatẽ: In hoc uires: opes: consilia expendimus: in hoc ecclesiæ thesauros iam pene omẽs effudimꝰ. Inextricabilem rem aggressi nisi alia temptet̃ uia: Ecce nũc ille tantus bellorum apparatus: illa nostrarũ uirium cuspis in ipsis Mediolani portis obtũditur: quã tibi adulatores uni alicui nostrarum urbium similem asserebãt: re ipsa superior

H

omnibꝰ est inuenta: qñ Italiam uinceremus: ab una Italica ciuitate uincimur? Sed si uelis: alia longe facilior uia est. Quænam inquit pontifex: dic ocius? Hoc enĩ molior: hoc cupio: hoc est unũ pro quo uelim corpus & animam pacisci. Ille autem: potes inquit omnia: & quicquid iusseris ratum est: Cur nõ igitur & papatũ & imperium urbi Romæ & Italiæ eripis & illum in caturcũ patriam nostrã: hoc est in Germaniã trãsferes? Non magnus est labor: dic & fiet. Non armis est opus: quibus longe impares sumus: uerbo de hostibꝰ triũphabis: Sic & nos ornaueris nouis insignibꝰ: ad nos translato rerum apice & gemino lumine inuisũ genus orbaueris. His erectus põtifex ex ira risu oborto: Fefellisti me inquit: hactenꝰ nondum te delyrare cognouerã: An ignoras inscie hac uia quã statuisse subtiliter uisus es tibi: & me & qui mihi successerint episcopos caturcenses fieri & Impatorem quisquis is fuerit Germaniæ præfectum: Illum uero qui Romæ præfuerit siquidem spiritalit̃ papam: sin tempaliter Impatorem fore. Sic Italum nomen dum euertere putas attollis: & in antiquam restituis dignitatem. Nos ergo dum datur desuper Romani pontificatus frena teneamꝰ: & in hoc omni studio intenti simus: ne quando forte suum ius Italica manꝰ atripiat: qđ ipsum ꝙ̃diu

ꝓhibeti possit incettum est. De titulis non cettemus: uelimus nolimus enĩ rerum caput
I
Roma erit. His auditis argutus ille stult⁹ erubuit: Ego uero pontificis & si animũ impro/
bem: probate cogor ingeniũ: qui q̃uis in nos odio flagraret īmerito: meminerat tamen ac
nouerat ubi fundata esset altitudo: cui⁹ e fastigio supbirent & ruinæ proximum uidebat
fundamenta concutere. Itaq̃ quiescendũ existimabat: & quasi furtim quæsitis in silentio
gaudendũ. Hanc historiam quæ nescio an ab alijs scripta sit: tam curiose retexui: ut si tibi
nota est & mihi cognitam scias: Si ignota autem ex me discas neu gnar⁹ ueterum præsen/
tium sis ignarus. His uero nũc ducibus agimur: quibus prædæ sumus atq̃ odio & simu/
lato contemptui & timori uero. Et si quis etiam nũc ex nostris metu aut uerecũdia magis
q̃ iudicio: assumptus in eo numero est quasi lucidus riuus torrenti mixtus turbido: nati/
uum deposuit colorem inq̃ pluriũ naturam & externos mores abijt. Et iam prorsus nihil
est reliqui nisi Christũ precari: ut si nõdum nostri supplicij satis est: at saltem sedi suæ con/
sulat: hisq̃ ereptam tradat alijs: quoꝝ non & pœniteat simul & pudeat humanũ gen⁹. Hi
K
etenim tales sunt quales dico: fallor: Immo uero quales dicere nequeo: sic ad extrema de/
decorum atq̃ nequitiæ: quæ utcunq̃ olim steterat: ꝓlapsa res est ex quo sancta & potẽs
tunc Romana: nũc Auinionensis ecclesia tãgit uertice sydera & digito cœlum uoluit: Ubi
& Iudas si triginta illos suos argenteos preciũ sanguinis attulerit admitter̃: & pauper a li/
mine Christus arcebit: quod ita esse christianus nemo est qui nesciat: nemo qui non do/
leat: nemo qui uindicet. Ita dum alius alium expectat maloꝝ impunitas quãtũ uides cre
uit: & quod a principio medicabile malum fuerat: iam tempore putruit. Cœperat enĩ fa/
teor ante etiam ætatem nostram ut ab auis accepimus fœdum hoc ulcus inflari: sed quod
molestum diceres: poti⁹ q̃ funestum: sæpe malus medicus: sæpe æger intemperãs morbũ
auxit exiguũ. Itaq̃ iam hæc pestis ad interitũ spectat: totaq̃ sanies in nostrũ tempus eru/
pit flebile nisi unũ tantis in malis solatij genus esset. Dicam uero tibi nũc quod interdum
dixi ei qui solus e cunctis qui supsunt in illo grege pessimo meliorib⁹ pascuis dign⁹ erat:
ingenti cũ assensu eius: Licet ipse dicto: non tam moꝝ respectu q̃ status atq̃ originis tan/
L
geret. Siquidem enĩ quoniã mortaliũ res oportet esse mortales: duo hæc mũdi luminaria
extingui duosq̃ gladios retundi decreti necessitas cogebat: q̃uis utrũq̃ præcipueq̃ alteꝝ
occasui exemptum promissis cœlestibus speratem⁹: nec desperandũ sit oĩa hæc cum fun/
ditus ruerint surrectura altius: si tamen hæc tam grauis rerum eminentium ruina nostro
sæculo impendebat. Gaudeo Hercle q̃ cum in manibus nostris lux & uigor suus his mã/
serit: in alienis hæc tanta mutatio facta est tantæq̃ culpæ partem habet illa horrida & im/
mitis: partem hæc mollis & eneruata barbaries. Quib⁹ ille auditis libertate mea nihil of/
fensus: Grauiter inquit & libere & alioꝝ fortasse aurib⁹ importune: meis certe fidẽtissime
& ut te decuit uerissime locut⁹ es: Neu me forsan ueri insciũ aut diuersæ sentẽtiæ arbitre/
ris: duos Clemẽtes nostros pl⁹ attriuisse ecclesiã paucis ãnis q̃ septẽ Gregorij uestri mul/
tis sæculis restaurare possent: nec ego dubito: nec dubitare aliquẽ existimo. Ille q̃dem hæc
M
suspirãs: nos autem zelo dom⁹ tuæ Christe Iesu iam satis euecti sum⁹: nec ullus sub sole
fœdior reꝝ trames stilo poterat occurrere. Itaq̃ redeundũ est. Ad hũc ergo populũ amice
fatis tuis an tibi quietem inuidentib⁹ an doctrinã ingerentib⁹ uenisti: ꝑegrinatione tie di/
cam exilio: utili magis q̃ iucũda: quo effectũ est ut & tibi legẽdi: & mihi conceptũ scribe/
di negociũ abstuleris: Iam ꝓfecto: nec mihi nec alteri doced⁹ quid sit Babylon Rhodanis
qualiter ue sit exulib⁹ Sion int̃ flumina Babylonis: de quibus adeo magnifice tua mecũ
nuper egit epistola: ut illius sentinæ abdita fundit⁹ scrutatus: oẽs eius labyrinthi latebras
penitus inspexisse uideare: multo tædio multisq̃ reor angoribus huius ueri noticiã com/
parasti. Illud tibi ꝑgratum: mihi uel inuidiosum affuit solamẽ: q̃ inter tãtas uitioꝝ tene/
bras quattuor magnis illis quidẽ uiris: uelut totidẽ lucidissimis te syderib⁹ usum scribis:
quos nescio an auoꝝ ermẽ: ipsos enim optimos integerrimosq̃ hominũ noui: an quæ fal/
lacissima uitæ spes: an quæ fortunæ uiolẽtia tristisq̃ necessitas ibi detineat: quare ꝑmitte
quæso ut q̃d in animo est uel in amœno sermõe explicẽ: quasi inquã in cloaca solis radi/
os & loci simul obscœnitatẽ omnẽ suo lumine undãtes & circũfusis sordib⁹ inaccessos.

Ad quendã amicũ: illi Babylonẽ Gallicam quæ ipsum traxerat atq̃ retineat detestantis: illi⁹ etiã Babylonis mala & crimina describẽtis: Epĩa. XX.

e T qd adhuc hæres: an nõ hæres: sed teneris & obluctans raperis: hoc potius reor:
A

malo uim ꝙ ſecordiam opinari. Non eſt tuũ: torpor: ardẽs ingenium: mens ignea: gene/
roſus impetus. Sed quid hæc: ſi fortiꝰ impedimentũ eſt ꝙ uirtꝰ: magna etiam uis habet
oppoſita ui maiore: neceſſitati omnia ſuccũbunt. Illa te Babylon traxit: illa te detinet: du/
rum ſed ferẽdũ: loci natura eſt: Omne bonũ ibi perditur: ſed primũ omniũ libertas: mox
ex ordine quies: gaudiũ: ſpes: fides: charitas: aĩa: iacturæ ingentes: Sed in regno auariciæ
nihil damno aſcribitur: modo pecunia ſalua ſit: Futuræ ibi uitæ ſpes inanis quædam fa/
bula: & quæ de inferis narrantur fabuloſa oĩa: & reſurrectio carnis & mũdi finis & Chri/
ſtus ad iudicũ uenturꝰ inter nænias habentur: Veritas ibi demẽtia eſt: abſtinentia uero ru/
B ſticitas: pudicitia probrũ ingens: deniq; peccãdi licẽtia magnanimitas & libertaſ eximia:
& quo pollutior: eo clarior uita: quo plus ſcelerũ: eo plus gloriæ: Bonũ nomẽ cœno uilꝰ:
atq; ultima mercium fama eſt. Habes quantũ in tam paucis licuit illius ſacræ urbis expreſ/
ſum ſtatũ: quẽ non magis in his litteris hodie ꝙ in illorum frontibus hominũ quotidie p/
legis: quoꝝ uitã nullus ſtilus: nullũ æquet ingeniũ. Cæterum prima omniũ ut dixi ibi li/
bertatis iactura eſt: quiſquis limen illud introiit: confeſtim ſuus eſſe deſiit: iam nec quie/
ſcere nec abire permittitur: ſed rotatur & inefficaci labore conſumendus atterit̃. Paucos
inde diuina clæmentia eripit ea lege ut Hieruſalem diligãt atq; oderint Babylonem: Hæc
mihi de te ſpes reliqua eſt: Alioqn tuis de rebus actum crederem tam tenaci profundoq;
limo te demerſum & infixum uideo. Interim non uoluntati aut iudicio: ſed neceſſitati im/
puto ac fortunæ: ꝙ tãdiu ibi ſis: & moras q̃s uæhement̃ odi libent̃ excuſo: ꝙ ſi q̃ fortaſſis
in profectiõe culpa fuit: in mora ipſa utiq; iam non culpa ſed ſuppliciũ & purgatio culpæ
eſt. Sed quoniam multi multa ſæpe in carcere didicerunt: quid te uetat in uinculis diſcere
aliquid quo perpetuo ſis doctior? Quædam nullo modo melius ꝙ contrario diſcuntur:
C ideoq; qui mathematicas artes docent: ſi quando parum ueri capax: mens diſcipuli uiſa
erit: ſolent falſa proponere: quæ dum refugit animꝰ: ad ueriora confugiat. Tu quoq; ſoli/
tus & religioni ſemper & honeſtati operam dare: quarum altera ad illius aſpectum erigit
optantem animã de quo ait pſalmiſta: Quærite faciem eius ſemper: Alterius ea facies eſt
quæ ſi oculis cerneret̃: ut ait Plato: miris animũ amoribꝰ inflãmaret: neq; tamen ideo mi/
nus amãda eſt ꝙ animo cernit̃. Si qd tibi nũc etiã ad utriuſq; noticiæ ſũmã deeſſe putas:
omne ſtudiũ in aduerſa reflectito: arrige aures: fige oculoſ: intende animũ. Vis pulchritu/
dinẽ dei noſcere: cerne quãta eſt hoſtium eius obſcœnitas: Non ſunt autẽ longe quærendi:
Babylone habitant: omnis uicus his uerminbꝰ ſcatet. Vis formam ac decus honeſtatis ag/
noſcere: contemplare quãta eſt fœditas uitiorũ: quorum omniũ exemplar in oculis eſt ti/
bi. Quocunq; reſpexeris: uidebis cuius odio ſimul dei ac uirtutis amãtior fieri queas. Tu
autem gaude contrario ſaltem magiſtra uirtutum: gaude inquã & ad aliquid utilis inuẽ/
ta gloriare: bonoꝝ hoſtis & maloꝝ hoſpes: atq; aſylum peſſima reꝝ Babylon feris Rho/
dani ripis impoſita: famoſa dicã an infamis meretrix fornicata cũ regibꝰ terræ. Illa equi/
dem ipſa es quã in ſpiritu ſacer uidit euangeliſta: Illa eadem inquã es: non alias ſedẽs ſup
aquas multas: ſiue ad litteram tribus cincta fluminibus: ſiue rerum atq; diuitiarũ turba
mortaliũ: quibus laſciuiens ac ſecura inſides: opum immemor æternarum: ſiue ut idem qui
D uidit expoſuit: Populi & gentes & linguæ: aquæ ſũt ſuper quas meretrix ſedes: recogno/
ſce habitum. Mulier circũdata purpura & coccino & inaurata auro & lapide precioſo &
margaritis: habens poculum aureum in manu ſua plenũ abominatione & immũdicia for/
nicationis eiꝰ. Noſcis ne teipſam Babylon: niſi illud forſan errorem facit: ꝙ in illius fron/
te ſcriptũ erat: Babylon magna: tu uero Babylon parua es: Parua utiq; muroꝝ ambitu:
ſeduitiis & ambitu animoꝝ & infinita cupidine cumuloq; maloꝝ omniũ nõ magna mo
do ſed maxima: ſed imenſa es. Et certe qđ ſequit̃: tibi uni cõuenit non alii: Babylon ma/
ter fornicationũ & abominationũ terræ: Mater impia partuũ peſſimoꝝ: quando quicqd
uſq; terraꝝ abominabile: quicquid fornicatoriũ ex te ꝓdit: & cum ſemꝑ parias: ſemper
tumens: & talium plenus ac grauidus uterus tuus eſt. Si nunc quoq; diſſimulaſ: audi reli/
qua: Et uidi inquit mulierem ebriam de ſanguine ſanctoꝝ & de ſanguine martyrũ Ieſu.
Quid ſiles? aut aliam hoc ſanguine ebriam oſtẽde: aut omnino ſi potes: te hãc ebriam ne/
ga. Vera enim euangeliſtæ & apoſtoli uiſio ſit oportet: qui ſi te in ſpiritu uidẽs miratus eſt
admiratione magna: quãta nos admiratione perfundimur: qui aperte oculis te uidemꝰ?
E Ex omnibus quidem fornicationibꝰ tuis de quibus biberunt omnes gentes & reges ter/
ræ: & ex omnibus abominationibꝰ: quid expectes: niſi ꝙ Ioannes idem ait: Cecidit: ceci/

dit Babylon magna & facta est habitatio dæmoniorum. Nota sunt quæ sequunt. Vere iam
talis facta es: quāto enim homo perditus & desperatæ nequitiæ dæmone melior? Vere ha/
bitatio: Immo regnum dæmonū facta es: qui suis artibus humana licet effigie in te regnāt.
Tu uero amice: cum eodem apostolo: audi uocem aliam de cœlo dicentem: Exite de illa
populus meus: & ne participes sitis delictorum eius: & de plagis eius non accipiatis: quoniā
peruenerūt peccata eius usq ad cœlum: & recordatus est dominus iniquitatū eius. Quantum
glorificauit se & in delitijs fuit: tantū date illi tormentū & luctum: quia ī corde suo dicit:
Sedeo regina: uidua nō sum: & luctum non uidebo. Ideo in una die uenient plagæ eius:
mors & luctus & fames & igni comburetur: quia fortis est deus qui iudicabit illam. Hæc
& quæ apostolicus ille locus habet: audi omnia: audi & fuge si qua uia est: ne innocentiā
tuam ruina nocentiū & Babylonicæ premāt iniquitates: quarum nō modus: nō numerus: non
mensura: nō extimatio demū est. Taceo hæreditatē Simonis: & illam hæresis speciem nō
ultimā spiritussancti dona mercantiū: Taceo mali illius auariciā matrē: quæ idolorum serui/
tus ab apostolo dicta est: Taceo utriusq pestis artifices & concursantes pōtificū thalamis
prosonetas: Taceo crudelitatē humanitatis īmemorem & suiipsius oblitam insolentiam
atq illos uanis flatibus tensos utres: Taceo deniq illa prodigia: quæ insensibilis uereq
orbus tertarum orbis tamdiu quasi ætnam Enceladus: aut Typhœus Inarimen pati po/
test: quorum omniū mœsta nimis & sæuera narratio ē. Ad ridicula simul atq odiosa fe/
stino: Quis oro enim non irascatur & rideat illos senes pueros coma candida togis am/
plissimis: adeoq lasciuientibus animis: ut nihil illic falsius uideatur q̄ q ait Maro: Frigidus
in Venerē senior? Tam callidi taq præcipites in Venerē senes sūt: tanta eos ætatis & status
& uirium cœpit obliuio: sic in libidines inardescūt: sic in omne ruunt dedecus: quasi omis
eorum gloria: nō in cruce Christi sit: sed ī comesationibus & ebrietatibus: & quæ has sequū/
tur in cubilibus impudicis. Sic fugientē manu retrahūt iuuentam: atq hoc unū senectu/
tis ultimæ lucrū putant: ea facere quæ iuuenes non auderent. Hos animos & hos neruos
tribuit hinc bacchus indomitus: hinc orientaliū uis baccarū. O Ligustici & Campani pal/
mites: O dulces atūdines & Indicæ nigrātes arbustulæ: ad honestas delitias & utilitates
hominū creatæ: ī quos usus & quātam animarū perniciem clademq uertimini? Spectat
hæc Sathan ridens: atq in pari tripudio delectatus interq decrepitos ac puellas arbiter
sedēs: stupet plus illos agere q̄ se hortari. Ac ne quis rebus torpor obrepat: ipse interim &
seniles lumbos stimulis incitat: & cæcum peregrinis follibus ignem ciet: unde fœda passim
oriuntur incēdia. Mitto stupra: raptus: incestus: adulteria: qui iam pōtificalis lasciuiæ lu/
di sunt. Mitto raptarum uiros: ne mutire audeant: non tantum auitis laribus sed finibus
patrijs exturbatos: quæq contumeliarum grauissima est & uiolatas coniuges & externo se/
mine grauidas rursus accipere: & post partum reddere ad alternam sacietatē abutētium
coactos. Quæ omnia non unus ego: sed uulgus nouit & si taceat: q̄uis ne idipsum taceat
iam maior est indignatio q̄ metus: & minacē libidinem uicit dolor. Hæc inquā uniuersa
prætereo: Malo quidem te hodie ad risum q̄ ad iracundiam prouocare. Ira enim quæ ul/
cisci nequit: ī se flectitur & ī dominū suū sæuit. Fuit ergo seniculus quidam ex eo numero
unus cunctis annalibus implendis idoneus: Hircina libido homini inerat: uel si quid libi/
dinosius atq olentius hirco est: Hic seu mures metuens seu lemures: dormire solus nō au/
debat: Nil apud eū tristius: nil miserius cælibatu: nouas quotidie nuptias celebrabat: &
creber uagis amplexibus sponsus erat: cū & os illi uacuū & ætas plena esset: septuagesimū
pridem annū excesserat: septimo uix iam dente superstite. Erat illi puellarum auceps unus
ex multis: domini sui libidine nihilo segnior: cuius retia & laquei omnes uicos omniū &
præsertim pauperum domos obsederant: huc pecunias: huc redimicula: huc anulos: huc
postremo blāditias: huc cœnæ reliquias: huc omē genus escarum & quæcūq flexura mu/
liebres animos conuehebat. Ipse interim suspensus animo canebat: Nam & reuera cantor
erat: sed qui uocem ab altaribus ad choreas ac lupanaria transtulisset. Noram hominē uel
digito monstratum: q his artibus multas prædas in os lupi senis inferre solitus dicere/
tur. Mille locus hic ridiculosas historias capit: Vnā accipe. Multis ille pollicitis misellam
uirgunculam an meretriculam illexerat: ut domino eius utiq & excelsi gradus: & magna
rum opum: sed nec formæ nec ætatis amabilis obsequi in animū inducerer. Quid multis
agam? Acquiescit: & uelut Psyche illa Lucij Apuleij fœlicibus nuptijs honestāda ignotu ui/

F G H I

ri thalamū subit. Re comperta: impatiens moræ senex aduolat: & ulnis arreptam pendu/
lis labrijs exosculans: atq; inermi ore cōmorsitans consūmare nouas nuptias anhelabat.
Repentino malo percita & olente senio & uultu lurido deterrita exclamat: Ad magnum se
quendam & insignem prælatum: non ad deformem & decrepitum sacerdotem aduenisse:
non posse sibi fraudem fieri: Vis si fiat: manibus quoad possit: deinde gemitibus atq; ulu/
latib⁹ occursuram: neq; dum reliquiæ spiritus ullæ essent: passuram se a tā turpi sene uio/
K lari. Hæc uociferans ubertim flebat. Ille autem & manu scabra & ore hispido spumantiq;
teneræ os præcludēs: fletib⁹ & querimonijs conabat̃ obstare: atq; incōdito murmure & in/
eptissimis blādıtijs: Erat enī præter cætera blesus adeo: ut a nemine posset intelligi: ægram
animi solari. Sed cum nil proficeret senex egregius: in secretariū se proripit atrep toq; quo
conscripti patres a reliquis discernūt̃: rubenti pileo & insigne suū: albo caluoq; uertici im/
ponens: Cardinalis sum inquit: Cardinalis sum: ne timeas filia. Sic amasiolā adhuc flen/
tem & præsenti specie & futura spe magnifice consolatus: ingeniale cubiculū deduxit: pro
nuba non Iunone sed Tesiphone & Megæra. Ad hūc modū cupidinis ueteranus Baccho
sacer: & Veneri non armatus: sed togatus & pileatus de suis amorib⁹ triumphauit. Plau/
de fabula acta est. Nosses hominem iucūdissime sonuisset. Et huius & reliquoꝝ mille sunt
talia: quorum quædam non ludicra sed pudēda: Alia uero immania & horrēda sūt. I nūc
mirare ducibus his & propitiū populo suo Christum & rempublicam prosperari.

Ad quendam amicum: Illi quia ex periculosis locis euaserit congaudentis: & ut deinceps caueat adhortantis: Epistola XXI.

Vasisti: erupisti: enatasti: euolasti: Bene est: timebā fateor tibi: timebā animæ tuæ:
A e ne post descensum ad inferos non cum uellet emergeret. Sciebam & Auerni de/
scensum facilem: & apertum labyrinthi limen: laboriosum atq; operosum exitum:
dicebā mecum: O si meus Alcides: O si Theseus meus ab inferis redeat: O ne mali pond⁹
illum opprimat: neq; pedes ad uirtutem uolucres: adamantinæ scelerū catenæ uinciant
detineantq;. Inter hæc uota: hosq; inter met⁹ emersisti: deo gratias: qui etiam ex inferno ī
se sperantes animas educit: exoptatus: euoratus: expectat⁹ aduenis. His igitur pmū ter/
ris reddit⁹: quæ te illi Erebo crediderāt: nō Phœbo ut Dædalus: sed Christo alarum re/
migiū consecrabis: & cauebis ne unq; amplius Gnosum spectes. Non est sæpius retēptan/
da fortuna: periculum sine periculo nō fit: Id cū semel euaseris declina: ne q̄n corruas un/
de non surgas. Nulla unq; te mala cupiditas tangat: ut illos principes tenebrarū rursus
adeas: Quos cū suis opibus suisq; flagitijs dij deæq; omēs: Immo uero deorum deus ui/
uos ac mortuos male perdat: qui cœlestis agni sanguine saginati calcitrant ac rebellant: eo
me mirum meus ille nunc euocat: quo te præsente persuaderi mihi non potuit ut uenirē.
Ille mihi hortator est fidus quidem: sed improuidus: ut Babylone uiuere eligam ac mori.
B Cur autem siue ad quid: ut uideam bonos mergi: malos erigi: reptare aquilas: asinos uo/
lare: uulpes in curribus: coruos in turribus: colūbos in sterquilinio: liberos lupos: agnos
in uinculis: Christū deniq; exulē: antichristū dn̄m: Beelçebub iudicē. Hæc ad spectacula
reuocor: non audiam: male mihi cum illis: male illis mecum cōuenit. O crudelis & impia
secta hominū: nil nisi seipsos amantiū: idq; ipsum pperse prorsus ac nefarie. Quis releua/
bit oppressum orbem? quis uindicabit afflictam urbē? quis euersos mores reformabit?
quis colliget sparsas oues? quis pastores erroneos arguet? quis reducet aut retrahet ī sedē
suam? Nullus ne licentiæ ac scelerū modus erit: an frustra per pphetā spūssanctus inronu/
it: Hæc fecisti & tacui: existimasti inique q̃ ero tui similis: Arguā te & statuā contra faciē
tuam. Intelligite qui obliuiscimini deum: ne quando rapiat & nō sit qui eripiat: Intelligi/
te inquā: uobis loquitur: dei hostes intelligite. Surdis loqtur sopitisq;: nunq; intelligent
nisi horrendo tonitru: seu quoniā tonuisse non sufficit trisulco fulmīe exprecti. Ad te mihi
C nūc sermo est Inuictissime regum nostri temporis: quem non nomino quando & nomen
obstat inscriptioni: & abūde te nominat ipsa rerum ac gloriæ magnitudo: Nam quid op⁹
est uerbis ubi res loquitur? Haud īmerito tātis te uictorijs ornatum credere fas est: q præ/
ter principalis tuæ causæ iusticiam uulpes illas ueternosas fœdis & nō suis e caueis Chri/
stiq; sponsam cœno acuinclis eruere: potens es & facies spero iure tibi perpetuā fœlicitatē
& uotiuū cœpti exitum quisq; fideliū optauerit. Pastorem illum & senio & sopore & me/

ro grauidum: nunq̃ spõte latebris & amatis fornicibus egressurum: solus manu prehen/
sum & uerbis increpitum & uerberibus castigatum: in antiquum penetrale restitues. Id si
forte tibi cœlitus non datur: q̃q̃ nec dignatus pluribus: neq; hoc munere dignior quisq̃
sit: uenient alij quoꝝ quo fœdior man⁹: eo pulchrior uindicta. Denicq; qualia multa un/
dicq; crebrescũt: uel prædonum iusta acie: uel salubri peste clæmentiq; cœli inclæmentia:
Ad postremũ plaga aliqua euidenti: quando minis ac prodigijs cor Pharaonis obdurarũ
superbumq; non tãgitur: sponsæ Christus subueniet laboräti. O quid dixi O quid scri/
psi: O quid mihi uenit in animũ: quo prodijt lingua: quo progress⁹ est calam⁹: Possem cũ
Iob & ego fortassis dicere: Vnum locutus sum quod utinam non dixissem: dixi tamen &
iam non dixisse non possum: delere autem & si adhuc liceat non libet: tant⁹ est ueri amor
tantumq; mali odium: ut periculi omnis interim obliuiscar. In uno cõsilium senis illi⁹ se/
quar: quia cum infinita se nunc offerant & perexigua dicendorũ pars exacta sit: frenabo
impetum: & cum eodem Iob: manũ meã ponam super os meum: & his ultra nõ addam.

Ad quendam doctum adolescentem & eloquentem: Illum eo q̃ in iuuenili ætate religionem ingressus fuerat cõmẽdantis: & ut Christi gloriæ militet: & contra Auerroim qui contra Christum catholicãq; fidem latrat: aliquid scri/bat hortantis: Epistola XXII.

m Agnam tuis uberemq; materiam & lætandi tribuis & sperãdi ante alios mihi: q̃
forrasse non alius in te oculos altius defixit. Clarum tibi lumen ingenij deus de/
dit: industriæq; nobilis stimulos addidit: atq; ex his noticiam rerum uariarũ pro
ætate mirificam. Ipse nempe non alius est: qui dat omnibus affluenter & non imprope/
rat: Ipse est cui soli conuenit: quod ludens pro suis longe alias traduxit: magister artis in/
genijq; largitor. Et sicut tibi ad rerum perceptionem intellectus: sic ad expressionem lin/
gua suppetit: cuius defectus magna sæpe decolorauit ingenia: & minoribus ostendit im/
peria. Tu omnibus his instructus: & fauore dei fultus & hominũ: mane primo altum iter
duræ religionis ingressus es: eo duce post quem nemo unq̃ errauit nisi qui uoluit. Augu/
stinũ dico: cuius hæsisse uestigijs ea demũ & ad cœlum & ad gloriam uia est. Adhuc pene
puer eras: dum consanguineo illo tuo uiro bono & amico meo instante ad me perductus:
aliquãdiu pro tuorum tunc annorũ imbecillitate recusantem: bona spe ilico me implesti:
ut contra morem propositũq; meum tanto imparem amicitiam amplexus: sæpe exinde
ad me redeuntem indies lætius te uiderem: admirans unde tibi id ætatis nostræ amicitiæ
tãta cupiditas: & sæpe mecum in silentio post etiam cum amicis illud patris Ambrosij re
petens: Puer iste si uixerit aliquid magni erit. Transiuerũt interim ãni plures: Nihil enim
tam tacite tamq; uelociter transit: diuq; in patriam reuerso tuo conspectu carui. Ecce nũc
puer meus ad me redijt: sed ut ait Naso: Iam iuuenis iam uir iam se formosior ipso: ea silet
forma quã nec ætas iminuet nec morbus eripiet nec mors ipsa. Iam de te igitur non tan/
tum spero: sed spero simul & gaudeo. Est enim præsentis boni nomẽ: gaudium: spes futu/
ri. Ecce iam te magnis uiris parem teneo: parem maximis mox tenebo. Age modo: perge
iter assumptũ: excita teipsum: adde geminũ calcar ingenio: hinc honoris: hinc pudoris:
Mane cœpisti: noli sub meridiem torpere. Solẽt pigri uiatores dum solem cœli medio su/
spiciunt multum lucis sibi superesse cogitantes: umbras quærere seq; somno & quieti tra
dere: sero tandem experti inclinatam diem seq; elusos intelligere. Id ex te certe nõ metuo:
non hoc animi tui ardor spondet: non frons: non oculi: non uerba denunciant. Vere autẽ
multos ad summam uenturos error iste detinuit & auertit: dum auctoritate nescio quorum
insanorum fræti: nescio quam ætatem consistentem uana sibi persuasione cõfingũt: quæ
nulla unq̃ sui in parte consistit: sed id semper & labit̃ & currit & rapitur: utq; ait Cicero:
uolat. Excusat forsan utcũq; senectutis inertiam fragilitas & morboꝝ cohors undiq; illã
premens. Quæ tamen si quid insitæ uirtutis est reliquum: neq; omĩa anni uolatiles abstu
lerunt: magna ui sendem suis affinibus abigit torporem: & uigorem iuuenilẽ ad honestos
actus manu retrahit. Meministi Marcum Portium Catonem latinas litteras iam tunc se/
nescentem: Græcas uero iam nũc senem didicisse. Eaq; ipsa ætate Socratem post litteras
fidibus operam dare: Carneadẽ philosophiæ studio cibi solitum obliuisci: Platonem to/
to pene orbe peregrinãtem: die ultimo uel Sophronis mimos sub capite habẽtem: ut Va/
lerius: uel ut ait Cicero: scribẽtem mori: Simonidem octogenariũ in certamen carminum

descendisse: atq; ipsa ætate Chrysippũ: & prope centenarios Isocratẽ ac Sophoclem præ-
clarissima ædidisse uolumina. Et Solonem senem post conditas suas ciuibus leges: poeti-
cæ inhiantẽ: semper denicq; litterarum sitiẽtem & in ipsa demũ morte discentem. Possem
exempla subtexere eorum senũ qui ætate ultima res bellicas ut ciuiles elegantissime cal-
luerũt: sed mihi ad studiosum alteri⁹ generis sermo ẽ. Et hæc qdẽ atq; his similia senectu-
ti mirabilia prorsus & gloriosa sunt: Iuuẽtuti autem usq; adeo debita & sua: ut nihil sit pi-
gro iuuene turpius: nihil inexcusabilius: nihil ad extremũ desperati⁹. Quædam enĩ uitia
annis cedũt atq; diminuunt: alia ingrauescũt augenturq;: horum e numero segnities est.

D

Itaq; segnem Iuuenem quem uideas: q̃ sollicitũ senem speres? Quod attendens cogita-
bis ne qua tibi pars temporis ignaua præterfluat: neue nulla tibi unq; aut lõgioris aut tar-
dioris spes ætatis blandiatur: Breuissima enĩ simul & fugacissima est: & utrum magis in-
certum sit ex æquo cõtendit cum breuitate celeritas. Nihil est uere uita hæc pro qua tan-
to tempore agimur ac torquemur: & hoc ipsũ nihil: nunq; stat: sed dũ quærit̃ tanq; fum⁹
euanuit. Nõ est iuuenib⁹ expectãdũ: dũ qd ꝓmpte faciunt: lente faciãt: sed ĩ iuuentute ꝓ-
perandum unde senes gaudeãt: mortui celebrentur & sepulti uiuant: uolitentq;: ut ait En-
nius: docta per ora uirum. Hæc amice discẽdi ætas est: qđ hæc studiosa collegerit: senect⁹
docta distribuet: quodq; a multis acceperit refundet in plurimos. In quærendis illam ex-
pectare dementia est: cui uel quæsita seruare difficile. Neq; uero studiosos solos memorẽ
quibus ætas alia nulla est: nisi hæc una quã degis: & corpore & ingenio prævalida & im-
pedimentis libera: nisi quæ sibi ipsa peperit quibus ne sibi iter ipsa præstruxerit: qđ multi
faciunt qui scientiæ acuitutis ad quas destinabant̃ obliti: post cõcupiscentias suas eunt:
Neq; a uoluptate sua auertũtur: donec suis pudor ac dolor: inimicis gaudium: uulgo lu-
dibriũ effecti: undiq; inutiles: nec litteris nec concupiscentijs habiles ad senium ꝑuenere.

E

Sed ex alio quoq; genere hominũ attingam paucos: quorũ te exempla sollicitent: qui cũ
alias partes ætatis possent ad agendum fortia: hanc unam nullamq; aliam elegerũt: neq;
uel modicum distulerunt: neq; si distulissent successisset ut fecit. Certe hac ætate iam Achil
les Troiam: Alexander Indiam pulsabat: Scipio Africanus occidentem fregerat: meridi-
emq; frangebat. Pompeius magnus Hispaniam perdomitisq; prædonib⁹: maria cuncta
pacauerat. Hac ætate Drusus uero Germaniã fatigabat: iamq; ad diuortia Rheni omnia
populando ac uincendo peruenerat: tantaq; animi uirtute eaq; morum iuueniliũ maiesta
te: ut hostibus quoq; uenerabilem se in omne temp⁹ efficeret: Quod nec hodie Germani
negant nec dissimulant: quod interdũ forte positus in ea terrarum parte perpendi & in-
genua huius noui Cæsaris & suorum procerum cõfectione cognoui. Possem pluribus il-
lustrioribus munire: his teipsum urge stimulis: his attolle comitibus. Magnorũ sequi ue-
stigia seq; illis cõferre magnis animis dulce est. Neu dicas: Iuuenis sum: multum mihi su-
perest temporis: Vt enĩ hoc dubium: sic certissimũ illud q nunq; dies ista reuertit̃. Arri-
pe eam ergo ne tibi infructuosa prætereat: & ut magnæ parti hominũ: immo fere cunctis
hominibus aquæ in morem inter digitos effluat: Profecto autem ut quod nulli unq; fuit
tibi certi temporis multum esset: & huius tamen & rerum omniũ parsimonia tũc est utilis
dum abundant: nempe cum defecerint nequicq; admissa custodias. Quobrem iterũ atq;
iterum te moneo & obtestor: ne ullum diem per ignauiam labi sinas: sed omni sero tecum
ipse calculum ponas: tanq; diligens paterfamilias cum suspecto dispensatore: hoc egi ho-
die: hoc incepi: hoc didici: hoc doctior: hoc melior factus sum. Neq; enim minus ad uirtu-

F

tem q̃ ad scientiã te cohortor: Quem inutilem tibi diem præterijsse deprehenderis ne ui-
xisse te credito. Amice diem perdidi inquit Titus Cæsar: Id si dixisse laudatur qui nõ alijs
illa luce profuerat: quid dicturum putes qui non profuit sibi? Non possumus fateor libro
semp incũbere: nõ semper solitarij & tranquilli esse: & nos fragiles & mũdus est turbidus
& res inextricabiles: hoc possum⁹: curare ne dies ulla sine nostra discussione & in nos ani-
mi reflectione pertranseat. Quomodo enim aliena curabim⁹ si nostra negligimus? seden-
do quidem standoq; licet & eundo de se suisq; de rebus in consilio: in consessu: & q̃ q̃ Ci-
ceroni aliter uideatur: etiam in cõuiuio: sed lenius cogitare: Vix tam sterilis ager: uix tam
durus est animus: quem non iugis ac diligens cultura fœcundet ac leniat. Quid de tuo igi
tur speres quem natura ipsa tractabilem fecit ac fertilẽ? Nostrum ergo: quod apud Tul-

G

lium ait Cato: ducem optimum tanq; deum: Immo quidem naturæ rerumq; omniũ pa-

trem deum ipsum sequere:altis te uocibus euocantem omnesq̧ quos creauit redemitq̧ homines:nō e cœlo tantum ubi in æternum regnat:sed ex asperrimo etiam trophæo quod pro nobis nudus spinis coronatus triumphator ascendit: omnes inquā uocat : pauci illū audiunt:Esto unus e paucis: alioquin nihil esse præstaret. Audi illum & exaudi a quo cor pus atq̧ animam & ingenium accepisti:per quem es qualem te gaudemus: per quem eris nisi respuis qualem te cupimus & speramus. Non te hodie pluribus premam: certus hæc tibi & multo etiam pauciora sufficere:ut qui ex te quid optē ego: quid ue alij qui te amāt: tacito me licet intelligis: Vnum tamen non obmiserim: ne illis aures aut animum accō/modes qui obtentu studij theologici te nituntur a noticia litterarum scholarium dehortari: qua ut sileam reliquos: si Lactanti᷒ atq̧ Augustinus caruissent:neq̧ ille superstitiones paganorum tam facile subruisset:neq̧ iste ciuitatem dei tanta arte tantisq̧ molibus ere/xisset. Expedit theologo præt᷑ theologiā etiam multa nosse : Imma si fieri possit: pene om/nia : quibus contra insultus carnalium sit instructus. Certe sicut unus est deus cui om/nia subsunt: sic una est sciētia de deo cui bonæ omnes aliæ obsequuntur. De his tamen li/bro secundo de Doctrina Christiana ipse idem disputat Augustinus. Lege ergo: de illius consilio quæ potes sine propositi principalis præiudicio: & disce quantum dum ne ingeni/um aut memoriam afficias: semperq̧ memineris esse te theologum non poetam aut phi/losophum : nisi inquantum uerus philosophus ueræ sapiētiæ est amator: Vera autem dei patris sapiētia Christus est. His illud addiderim: ut ī omni doctrina: illa tibi præcipua cu/ra sit: non q̄ abdita q̄q̧ obscura: sed q̄ uera: q̄ clara sint quibus animū intendis. Sūt enī qui de his maxime quæ nec ipsi nec alij intelligunt inaniter gloriantur: stultum gen᷒: Nā ut ueritas obiectum: sicni fallor claritas est fœlicitas intellectus. In omni autem sanctita/te ac uirtute expeditam illam & compēdiariam Socratis ad gloriam uiam nunq̄ deseras: ut scilicet talis esse studeas qualis uis uideri. Sunt enim pessimi quidam qui uideri uolunt optimi: quasi ut alios: sic & deū & conscientiam suam fallant. Geminæ autem uiæ huius duces multos habes: utriq̧ tamen unus suffecerit Augustin᷒ domesticus tuus dux: quem uides hac ipsa tua ætate cum erroribus ac uitijs generoso impetu magnificentissime col/luctantem. Si quis in illo unq̄ uitæ error fuit aut doctrinæ : primus contraria sublatus est uita: secundus manu propria discretissimo uolumine extirpatus est: ut nil sit tutius q̄ uiri illius & uitam simul & doctrinam sequi: Hoc ne tibi unquam e memoria excidat. Ex/tremum quæso: ut cum primū perueneris quo suspiras: q᷒ cito fore confido: contra canē illum rabidum Auerroim qui furore actus infando contra dominū suum Christum con/traq̧ catholicam fidem latrat: collectis undiq̧ blasphemijs ei᷒: quod ut scis: iam cœpera/mus: sed me ingens semper & nunc solito maior occupatio: nec minor temporis q̄ scien/tiæ retraxit inopia: totis ingenij uiribus ac neruis incumbens : tem a multis magnis uiris impie neglectam: opusculū unum scribas: & mihi illud inscribas : seu tunc uiuus ero : seu interim abiero: Semper enim tempus est omnibus : & mihi inter alios iam de habitu co/gitandi. Neu dubita defuturum tibi uel ingenium uel stilum: q̄uis tuorum nonnullis so/litum deesse ; Aderit Christus suas res agenti qui tibi affuit uel nascenti. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Inuictissimum Cæsarem dominũ Charolum quartum Romanorum & Bohemiæ Regem: Illum eo ꝙ tardius Italicis rebus prouiderit incusantis: & ut bonis consiliis moram nullam facere dignetur exhortantis: simul ex antiquitate uirtutem & excellentiam urbis Romæ describentis.

A

P

Ræcipitium horret epistola serenissime Cæsar: auctoris sibi conscia: dũ cogitat unde digrediẽs: quo uentura sit. In tenebris enim orta: quid mirum si clarissimi tui nominis splendore confunditur? Sed quoniam omnem pauorem amor excutit: lucem ueniet: & si nihil aliud: at salrẽ fidelis affect⁹ mei nũcia. Perlege oro dec⁹ nostrũ: plege: neu quas odiosas tibi ac molestas adeo ex me blanditias uerearis: publicam regum pestem: ars ea procul a moribus meis abest: lamẽtis potius aurem para: non tam blanda q̃ querula oratione pulsaberis. Quid enim nostri: & si dici fas est: Immo tu ipsius imemor factus es: quonam abiit Italiæ tuæ cura? Nos equidem sperabamus te cœlit⁹ nobis missum: libertatis nostræ promptissimũ assertorem: Tu refugis: & ubi factis opus est: longissimis cõsultationibus tempus trahis. Vide Cæsar q̃ fiducialiter tecũ agor

B

homo pusillus & incognitus: Tu quæso ne libertati meæ succenseas: sed naturæ moribusq̃ tuis gratulare: qui hanc mihi fiduciam subministrant. Quid enim (ut cœptum sequar) quasi uenturi certus tempus in consiliis expendis? Nescis in q̃ breui spacio maximarum rerum momenta uersẽtur? Quæ multis elaborata sunt sæculis: sæpe dies unus conficit. Crede mihi si famam propriam: si reipublicæ statum cernis: uidebis tuas itidem res ac nostras dilationibus non egere. Quid ꝙ ambigua & fugacissima uita est: & q̃uis integerrima ætas tua sit: est tamen instabilis assiduecq̃ uolatacrapitur? Itaq̃ non sentientem omnis te in senium dies trudit: dum circumspicis: dũ cunctaris: improuisa furtim aderit canicies. An forte dubitas ne ante tempus inceperis: ad quod peragendum uix humanæ uitæ longissimũ tempus intelligis suffecturum? Neq̃ enim uulgaris aut mediocris negocii tibi cura est: Romanum Imperium multis diu iactatum tempestatib⁹ sæpe delusam: & pene iam proiectam: spem salutis in tua tandem uirtute reponit: & per inumeros casus sub umbraculo tui nominis utrunq̃ respirat: sed sola iam spe diutius pasci nequit. Sentis quãtam & q̃ piam curarum sarcinam suscepisti: perfer ad exitum precamur. Idq̃ q̃ pri-

C

mum facito: Preciosissima: immo uero inextimabilis res est tempus: & cuius solius auariciam doctorũ omnium commendat auctoritas. Pelle moras igitur: & qd⁹ grande aliquid aggressis ultimum est: singulos dies magni extima: ea te cogitatio parcum temporis efficiet: ea te coget ut uenias: & inter diuersitatẽ nubila desiderat⁹ nobis augustissimæ tuæ frontis lumen ostendas: Non te transalpinarum sollicitudo rerum: non te natalis soli dulcedo detineat. Quotiẽs Germaniam inspexeris: Italiam cogita. Illic natus: hic nutritus. Illic regnum: hic & regnum habes & Imperium: Et ꝙ nationum ac terrarum omniũ pace dixerim: cum ubiq̃ membra: hic ipsum caput inueniens monarchiæ. Nullus igitur ignauiæ locus est: ut ad nutum cuncta succedant: magnum fuerit tantarum rerum fragmenta colligere. Sẽtio quidem nouitatem rerum omniũ esse suspectã: sed ad noua nõ traheris: neq̃ tibi aliter Italia q̃ Germania nota est. Ab infantia enim tua nobis diuinitate propitia re-

D

promissus: altum inclyti patris iter mira indole prosecutus sub eo & Italicas urbes & mores hominum & terrarum situs & gloriose rudimenta didicisti: Quinetiam adhuc puer: ꝙ plusq̃ humanæ uirtutis fuerit: præclaras hic sæpe uictorias meruisti: sub quib⁹ & si magna erant quæ gerebas: maiora tamen puerilis expeditionis ministerio uelabantur: ne scilicet eam patriam uir timeres: quæ tibi puero tantarum uictoriarum misericordiam præbuisset: & qd hic spare debeas Imperator primæui tyrocinii auspitio prouideres. Adde ꝙ nunq̃ ullius externi principis aduentum lætius expectauit Italia: Vtq̃ nec aliunde remedium uulneribus suis sperat: nec tuum tanq̃ alienigenæ iugum timet: hoc singulare (ne nescis) habet apud nos maiestas tua. Quid enim uerear loqui quod sentio & quod te iudice probati cõfido? Miro quidem dei fauore nunc primũ in te nobis post tot sæcula mos pa-

trius & Augustus noster est redditus. Te enim ut libet sibi Germani uendicent: nos te Ita/
licum arbitramur. Propera igitur q̄d⁹ sæpe iam dixi: & sæpius est dicēdum: propera. Scio
actus tibi placere Cæsareos: nec immerito Cæsar es. Atqui primus opifex Imperij tantæ
celeritatis fuisse dicitur: ut ipse sæpe aduentus sui nuncios præueniret. Idem fac: & quem
titulis æquasti: reb⁹ æquare satage: noli amplius benemeritam Italiam tui desiderio fa/
tigare: noli ardorem nostrū nuncijs & expectatione restinguere. Te unū poscimus: tui sy/
derei uultus intuitum postulamus. Si uirtutis amicus es: si gloriæ studiosus: cuius sic ego
Charolum nostrū alloquar: sicut Iulium Cæsarem Marcus Tullius alloquitur: auidissi/
mū te: q̄uis sic sapiens non negabis. Noli obsecro laborem fugere: Nam qui laborē fu/
git: fugit & gloriam & uirtutem: ad quas nunq̄ nisi arduo & laboriose calle pertingitur.
Tu ĝo quē & honesti laboris & ueræ laudis appetētissimū scim⁹: surge: age: & æqu⁹ ma/
gnorum pōderum distributor: grauiora qualibet ætati præualidæ & fortioribus hume/
ris impone: Iuuentus labori acta: ocio senect⁹: profecto autē ex omnibus optimis ac san/
ctissimis curis tuis: nulla grauior q̄ ut Italicum orbem tranquilla pace componas: ea sar/
cina huius æui uiribus par est. Cætera leuiora q̄ ut tantum & tam generosum animū oc/
cupare mereantur. Hoc igitur primū fac: reliqua suū temp⁹ inueniēt: q̄q̄ placata ad ple/
num & composita Italia nihil aut modicum purem negocij superit. Finge nunc animo al/
mam te Romanæ urbis effigiem uidere: Cogita matronam æuo grauem: sparsa canicie:
amictu lacero: pallore miserabili: sed infracto animo & excelsæ pristinæ īmemorē maie/
statis: ita tecū loqui: Ego Cæsar ne despexeris irat⁹ meam: multa olim potui: multa gessi:
Ego leges condidi: ego annū partita sum: ego docui militiæ disciplinam: ego q̄ngentis an
nis in Italia cōsumptis: ducētib⁹ ordine sequentibus (Cuius rei fide dignissimi testes sūt)
Asiam: Africam: Europam: totum deniq̄ orbem terrarum bellis & uictorijs peragraui:
multo sudore: multo sanguine: multoq̄ cōsilio: surgētis imperij fundamenta cōmuniēs.
Ego primū libertatis auctorem Brutum: dum mihi obsequitur interfectis filijs: superbo
hosti mutius cōmorientem uulneribus aspexi. Ego natantes uirum armatum & inermē
puellā stupui. Ego pium Camilli exilium: & Cursoris laboriosam militiam: & incomptū
Curij caput & electum ab aratro cōsulem: & ruriculam dictatorē: & regiam Fabritij pau
pertatem: & Publicolæ elatum funus: & insolitam uiuentis Curtij sepulturā: & gloriosū
carcerem Attilij: & insigni deuotionis habitu præcumbētis Decios: & Coruini spectabi/
le duellum: & mitem patri durum filio Torquatum: & profusum una Fabiorum sangui/
nē: & attonitum Porsenam: & fumantem generosam Mutij dextram uidi. Ego Senonū
flammas: & Pyrrhi elephantes: & opes Antiochi: & pertinaciam Mithridatis: & Sypha/
cis amentiam: & Ligurum difficultates: & bella Sannitica: & Cimbrorū motus: & Ma/
cedonum minas: & Punicas fraudes pertuli. Ego Carrhas: Aegyptū: Persidem: Arabiā:
Pontum: & utranq̄ Armeniam: & Galatiam: Cappadociam: Thraciam: & Marum lit⁹:
Aethiopicas arenas. Ego Libyæ Cāpos & Hispaniæ. Ego aquas Sestias: Ticinū: Trebiā:
Thrasumenū: Cannas: & Ochiclaras præcito cruore Thermopylas. Ego Danubiū &
Rhenum: Indum: & hydaspē: Rhodanum: & Iberum. Euphratem: Tigrim: Gangem: Ali/
am: & Hebrū: Tanaim & Harapsen. Ego Taurum & Olympū. Ego Caucasum & Acta/
lenta. Ego Ioniū & Aegeū Schytiū atq̄ Capaticum mare. Ego Hellesponticū sinum &
Euboicas arenas. Ego Hadriaticū & Tyrrhenū: Deniq̄ perdomitū nostris classib⁹ ocea/
num hostium simul & natorum sanguine cruentaui: ut tantū scilicet bellorum senem pax
æterna sequeretur: & per multorum manus ad te uenturū stabiliretur imperiū. Nec mea
me fefellit intētio: uoti compos: omnia sub pedibus meis uidi: Inde sensum nescio quo nā
modo nec quia mortalium opera decet esse mortalia: in labore meo īrexit aliena seuities:
& ne lachrymabilem ordiar historiā: quorsum res redegerit uides: tu mihi prope iam de/
speranti diuinitus destinat⁹: quid cessas: quid cogitas: quid expectas? Sane nunq̄ aut tu
egentior: aut tu ad opem ferendam actior: aut Romanus pontifex clæmentior: aut fauor
dei & hoīm ꝓpēsior: aut illustrior res agēda differs: Inimica sp̄ magnis mora principijs.
Moueāt: moueāt aīm tuū exēpla clarissima: quoꝝ q̄ nihil ī seniū differētes: oblatā semel
occasionē impigerrime rapuerūt. Alexāder Macedo ea ætate qua nūc es: oriēte pererrato
Indorum regna pulsabat aliena rapturus: tu tuum repetens deuotam tibi non intrabis
Italiam? Eadem hac ætate tua Scipio Africanus ī Africam trāsgressus: senum q̄uis te tra/

K hente ſententia: nutatim iam & ruinam minãti imperio pias adhibuit manus: Itaq̃ incredibili uirtute impediens mihi iugum carthaginenſe diſcuſſit: magnas res imprimis & periculi nouitate memorabilis noſtris ardentibus hoſtiū fines inuadere: & Hānibalē Italiæ tunc Gallicarumq̃ & Hiſpaniæ uictorem: ac iam totius orbis Imperium timenda mente uerſantem: hinc ui decretum: illic armis uincere: tibi nulla quidem trãſeunda ſunt maria: nullus Hannibal uincendus: pronū iter: plana & aperta ſunt omnia. Quæ enim obſcurata quidam putãt: præſentiæ tuæ tonitui pateſcent: Ingens niſi reſpuis: nouæ tibi gloriæ campus oſtenditur. Ingredere fortiter: intrepide: Iuſtorum comes & adiutor principiī deus aderit: Aderunt armatæ bonorum acies: duce te libertatē perditam repoſcētes. Poſſem te nunc exemplis ſollicitare contrarijs: eorum qui glorioſa primordia ſeu mortis ſeu inſignis cuiuſpiam impedimenti obice nequaq̃ ad exitum perduxerunt. Sed ubi domeſtica ſuppetunt: externa non quærimꝰ: Vnde tibi non procul: non ex annalibꝰ quærendis: unꝰ tibi pro omnibus ſatis erit: Heinricus ſeptimꝰ æternæ memoriæ ſereniſſimꝰ auus tuus: cui

L ſi ad exemplanda quæ ſacra mente cōceperat uitæ ſpacium ſuffeciſſet: uerſa rerum ſorte: & afflictos hoſtes & me regnãte & liberrimos Italiæ populos ac fœliciſſimos reliquiſſet. Expectat nunc ille cœlorum perpetes incola: & ab alto cōſiderat greſſus tuos: dies computat horaſq̃ dinumerat: teq̃ mecum increpitans alloquitur: Nepos amantiſſime quo ſuperſtite nec bonorum ſpes: nec ego totus interij: Romam noſtrã atq̃ illius lachrymas preceſq̃ digniſſimas amplectere: Reformandæq̃ reipublicæ propoſitumq̃ mea mors mundo q̃ mihi damnoſior peruertit: & in efficacem animi mei çelum pari ardore proſequere: ſed fœlicꝰ: ſed lætꝰ: Incipe ne moriaris: & noſtri memor: ſcito te eſſe mortalem. Ieeler & gaudentium alpium clauſtra tranſcende: Roma ſponſum ſoſpitatorem ſuum uocat Italia & tuis pedibus tangi cupit. Expectãt te læti colles ac flumina: expectãt urbes & òppida: expectant bonoꝶ agmina. Etſi te nil aliud urgeret niſi q̃ malis nunq̃ ſatis diſtuliſſe: bonis nunq̃ nimis feſtinaſſe uideberis: ſat cauſæ eſt ut his gaudium: illis pœnã: uel ſi reſipiſcere maluerint: ueniam laturus accederes. Solus enim es cui deus omnipotēs interrupti conſilij mei dilatam gloriam reſeruauit.

Epiſtola Franciſci Petrarchæ de ſtudiorũ ſuorũ ſucceſſibus

Franciſci Petrarchæ: Ad Poſteritatẽ: Originem: conuerſationem morumq; & ſtudiorum ſuorum ſucceſſus explanantis: Epiſtola.

Ranciſcus Petrarcha: Poſteritati: Salutẽ. Fuerit tibi forſan de me aliqd
auditum: q̃q̃ & hoc dubium ſit an exiguum & obſcurum longe no/
men ſeu locorum ſeu temporum peruenturum ſit. Et illud forſitan op/
tabis: noſſe quid hominis fuerim: aut quis operum exitus meorum:
eorum maxime quorum ad te fama peruenerit: uel quorum uel tenue
nomen audieris. Et de primo quidem uariæ erunt hominũ uoces. Ita
enim ferme quiſq; loquitur: ut impellit non ueritas ſed uoluptas: nec
laudis nec infamiæ modus eſt. Veſtro de grege unus: fui autem mortalis homuncio: nec
magnæ admodum nec uilis originis: familia (ut de ſe ait Auguſtus Cæſar) antiqua. Na/
tura quidem non iniquo neq; inuerecũdo animo: niſi ea conſuetudo cõtagioſa nocuiſſet.
Adoleſcentia me fefellit: iuuenta corripuit: ſenecta aũt correxit: experimentoq; perdocuit
uerum illud quod diu ante perlegeram: Quoniam adoleſcẽtia & uoluptas uana ſũt: Im/
mo ætatum temporumq; omniũ conditor: qui miſeros mortales de nihilo tumidos: ab/
errare ſinit interdum: ut peccatorũ ſuorum uel ſero memores ſeſe cognoſcant. Corpus iu/
ueni non magnarum uirium: ſed multæ dexteritatis obtigerat. Forma non glorior excel/
lẽti: ſed quæ placere uiridioribus annis poſſet. Colore uiuido inter cãdidum & ſubnigrũ:
uiuacibus oculis: & uiſu per longum tempus acerrimo: qui præter ſpem ſupra ſexageſi/
mum ætatis annum me deſtituit: ut indignanti mihi ad ocularium confugiendũ eſſet au/
xilium. Tota ætate ſaniſſimũ corpus ſenectus inuaſit: & ſolita morborum acie circumue/
uit. Honeſtis parentibus Florentinis origine: fortuna mediocri: & (ut uerum fatear) ad in/
opiam uergente: ſed patria pulſis: Aretij in exilio natus ſum: anno huius ætatis ultimæ:
quæ a Chriſto incipit. M.ccc.iiij. die lunæ ad auroram kalendas Auguſti. Diuitiarũ con/
temptor eximius: non q; diuitias non optarem: ſed labores curaſq; oderam: opum comi/
tes inſepabiles. Non ut iſta cura eſſet lautarum facultas epularum: Ego autem tenui ui/
ctu: & cibis uulgaribꝰ uitam egi lætius: q̃ cum exquiſitiſſimis dapibus omnes Apitij ſuc/
ceſſores. Conuiuia quæ dicunt (cum ſint comeſationes: modeſtiæ & bonis moribꝰ inimi/
cæ) ſemper mihi diſplicuerũt: laborioſum & inutile ratus ſum ad hunc finem uocare ali/
os: nec minus ab alijs uocari. Cõuiuere autem cum amicis adeo iucundũ: ut eorum ſup/
uentu nil gratius habuerim: nec unq̃ uolens ſine ſocio cibũ ſumpſerim. Nihil mihi magis
q̃ pompa diſplicuit. Non ſolum quia mala & humilitati contraria: ſed quia difficilis &
quieti aduerſa eſt. Amore acerrimo ſed unico & honeſto in adoleſcẽtia laboraui: & diutiꝰ
laboraſſem: niſi iam tepeſcẽtẽ ignem: mors acerba: ſed utilis extinxiſſet. Libidinũ me ꝓr/
ſus expertem dicere poſſe: optarem quidem: ſed ſi dicam mentiar: hoc ſecure dixerim: me
q̃q̃ feruore ætatis & complexionis ad id raptum: uilitatẽ illam tamen ſemper animo exe
cratũ. Mox uero ad q̃dragesimũ annũ appropinquãs: dum adhuc & caloris ſatis eſſet &
uiriũ: non ſolũ factũ illud obſcœnũ: ſed eius memoriã omnẽ ſic abieci: quaſi nunq̃ fœmi/
nam aſpexiſſem. Qđ inter primas fœlicitates meas memoror: deo gratias agens: q̃ me ad
huc integrũ & uigentẽ tam uili & mihi ſemꝑ odioſo ſeruitio liberauit. Sed ad alia ꝓcedo.
Senſi ſuperbiã in alijs nõ in me: & cũ paruus fuerim: ſemꝑ minor iudicio meo fui. Ira mea
mihi ꝑſæpe nocuit alijs nunq̃. Amicitiaꝝ appetẽtiſſimꝰ honeſtaꝝ & fideliſſimꝰ cultor fui.
Intrepide glorior: q̃a ſcio me ueꝝ loq: Indignãtiſſimi animi: ſed offenſarũ obliuioſiſſimi:
bñficioꝝ ꝑmemoris. Principũ ac regum familiaritatibꝰ & nobiliũ amicitijs uſq; ad inui/
diam fortunatꝰ fui. Sed hoc eſt ſuppliciũ ſeneſcentiũ: ut ſuoꝝ ſæpiſſime mortes fleant. Ma
ximi regũ & meæ ætatis amarũt & uoluerũt me: Cur aũt neſcio: ipſi uiderint. Et ita cum
quibuſdã fui: ut ipſi quodãmodo mecum eſſent: & eminẽtiæ eorum nullum tædium: cõ/
moda multa ꝑceperim. Multos tamen eoꝝ quos ualde amabam effugi: tantus fuit mihi
inſitus amor libertatis: ut cuius uel nomen ipſum libertati: uel illi eſſe contrarium uidere/
tur: oĩ ſtudio declinarẽ. Ingenio fui æquo potius q̃ acuto: ad omne bonũ & ſalubre ſtudi/
um apto: ſed ad moralem præcipue philoſophiam & ad poeticam prono: Quam ipſam
proceſſu temporis neglexi: ſacris litteris delectatus: in quibus ſenſi dulcedinem abditam:

quam aliquãdo contempseram: poeticis litteris non nisi ad ornatum reseruatis. Incubui
unice inter multa ad noticiam uetustatis: quoniam mihi semper ætas ista displicuit: ut nisi
me amor charorum in diuersum traheret: qualibet ætate natus esse semper optauerim: &
hanc obliuisci nisus animo me alijs semper inserere. Historicis itaq; delectatus sum: non
minus tamen offensus eorum discordia: secutus in dubio quo me uel ueri similitudo rerum:
uel scribentium traxit auctoritas: Eloquio ut quidam dixerunt claro ac potenti: ut mihi
uisum est fragili & obscuro. Neq; uero in cõmuni sermone cum amicis aut cum familiari-
bus eloquentiæ unq̃ cura me attigit: miror q; eam curam Augustum Cæsarem accepisse.
Vbi autem res ipsa uel locus uel auditor aliter poscere uisus est: paulo annisus sum: idq;
q̃ efficaciter nescio: eorum sit iudicium coram quib⁹ dixi: Ego modo bene uixissem: qua-
liter dixissem: parui facerem: uentosa gloria est de solo uerborum splendore famam quær-

D

rere. Tempus meum sicuti fortuna uel uoluntas mea nunc usq; partita est. Primũ illũ ui-
tæ annum neq; integrum Aretij egi ubi in lucem natura me protulerat: sex sequẽtes An-
cisæ paterno in rure supra Florentiam quattuordecim passuum milibus: reuocata ab exi-
lio genitrice octauum Pisis: nonũ ac deinceps in gallia trãsalpina ad læuam Rhodani ri-
pam: Auinio urbi nomen: ubi Romanus pontifex turpi in exilio Christi tenet ecclesiam
& tenuit diu: licet ante paucos annos Vrbanus quintus eam reduxisse uideretur in suam
sedem. Sed res ut patet in nihilum redijt: ipso (quod grauius fero) tunc etiam superstite
& quasi boni opis pœnitẽte. Qui si modicum plus uixisset: haud dubie sensisset quid mi-
hi de eius abitu uideretur. Iam calamus erat in manibus: sed ipse cõfestim gloriosum prin
cipium ipsum cum uita destituit infœlix: Q̃ fœliciter ante Petri aram mori: & ĩ domo ꝓ-
pria potuisset: Siue enim successores eius in sua sede mansissent: & ipse boni operis auctor
erat: siue abijssent: & tanto ipsius clarior uirtus: quãto illorum culpa cõspectior. Sed hæc
longior atq; incidens est querela. Ibi igitur uentosissimi amnis ad ripam: puericiã sub pa-
rentibus: ac deinde sub uanitatibus meis adolescentiam totam egi: non tamen sine ma-
gnis digressionib⁹: Namq; hoc tempore Carpentoras ciuitas parua & illi ad orientẽ pro-
xima: quadriennio integro me habuit: inq; his duabus aliquãtulum grammaticæ diale-
cticæ ac rhetoricæ quãtum ætas potuit didici: quãtum scilicet in scholis disci solet: quod
quãtulum sit charissime lector intelligis. Inde ad montẽ Pessulanũ legum ad studium ꝓ-
fectus: quadriẽniũ ibi alterum: Inde Bononiam & ibi trienniũ expendi: & totum iuris ci-
uilis corpus audiui: futurus magni prouect⁹ adolescens: ut multi opinabant̃ si cœpto in-

E

sisterem. Ego uero studium illud omne destitui: mox ut me parentum cura destituit. Non
quia legum mihi non placeret auctoritas: quæ absq; dubio magna est: & Romanæ anti-
quitatis plena qua delector: sed quia earum usus nequicia hominũ deprauat̃. Itaq; pigu-
it perdiscere quo inhoneste uti nollem: & honeste uix possem: & si uellem puritas inscitiæ
tribuenda esset. Itaq; secundũ & uigesimũ annũ agens domũ redij. Domũ uoco Auinio-
nense illud exilium: ubi ab infantiæ meæ fine fueram: Habet enim cõsuetudo proximam
uim naturæ. Ibi ergo iam nosci ego: & familiaritas mea a magnis uiris expeti cœperat:
Cur autem: nescire nũc me fateor & mirari: tunc equidem non mirabar: ut qui mihi mo-
re ætatis omni honore dignissimus uiderer: ante alios expetitus fui a Colũnensium clara
& generosa familia: quæ tunc Romanam curiam frequentabat: dicam melius illustrabat:
a quibus accitus & mihi nescio an & nunc sed tunc certe indebito in honore habitus: ab
illustri & incomparabili uiro Iacobo de Columna Lomberieñ. tunc episcopo: cui nescio
an parem uiderim: seu uisurus sim: in Vasconiã ductus sub collibus pyreneis æstatem ꝓ-
pe cœlestem: multa & domini & comitum iucũditate transegi: ut semp tempus illud me-
morando suspirem. Inde rediens sub fratre eius Ioanne de Columna Cardinale: multos
per annos non quasi sub domino: sed sub patre: Immo ne id quidem: sed cum fratre amã-

F

tissimo: Immo mecum & propria mea in domo fui. Quo tempe iuuenilis me impulit ap-
petitus: ut & Gallias & Germaniam peragrarem. Et licet aliæ causæ fingerent̃ ut profecti-
onem meam meis maioribus approbarem: uera tamen causa erat multa uidẽdi ardor ac
studiũ. In qua pegrinatione Parisius primũ uidi: & delectat⁹ sum ingrere: quid uerum: qd
ue fabulosum de illa urbe narraret̃. Inde reuersus Romã adij: cui⁹ uidẽdæ desiderio ab in-
fantia ardebam: Et huius familiæ magnanimũ genitorẽ Stephanũ de Colũna: uirũ cui-
libet antiquorum parem: ita colui atq; ita sibi acceptus fui: ut inter me & quemlibet fi-

Epistola Francisci Petrarchæ de studiorũ suorũ successibus

liorum nil diceres interesse. Qui citi excellentis amor & affectus usq; ad uitæ eius extre/mum:uno erga me semper tenore permansit:& in me nunc etiam uiuit:neq; unq̃ desinet nisi ego ante desiero. Inde etiam reuersus:cum omniũ:sed ĩ patris illius tædiosissimæ ur/bis fastidium atq; odium naturalit̃ animo meo insitum ferre non possim: diuerticulũ ali/quod quasi portum quærens:repperi uallem perexiguam:sed solitariam atq; amœnam quæ Clausa dicit̃: q̃ndecim passuũ milibᵒ ab Auinione distantem:ubi fontium rex omni/um Sorga orit̃. Captus loci dulcedine:libellos meos & meipsum illic trãstuli. Longa erit historia si pergam exequi:quid ibi multos ac multos egerim per annos. Hæc est summa q̃ quicquid fere opusculoꝝ mihi excidit:ibi uel actum uel cœptũ uel conceptum est. Quæ tam multa fuerunt:ut usq; ad hanc ætatem me exerceant ac fatigent. Fuit enĩ mihi ut cor/pus:sic ingeniũ magis pollẽs dexteritate q̃ uiribᵒ. Itaq; multa mihi facilia cogitatu: quæ executione difficilia prætermisi. Hic mihi ipsa locorum facies suggessit:ut Bucolicum car/men syluestre opᵒ aggrederer:& Vitæ solitariæ libros duos ad Philippum semp̃ magnũ uirum:sed paruum tunc episcopum Cauallicẽ. nunc magnum Sabinẽ. episcopũ Car/dinalem:qui mihi iam solus omniũ ueterum superstes:non me episcopalit̃ ut Ambrosius Augustinũ:sed fraterne dilexit ac diligit. Illis in montibus uaganti:sexta quadã feria ma/ioris hebdomadæ:cogitatio incidit & ualida:ut de Scipione Africano illo primo:cuiᵒ no/men mirum unde a prima mihi ætate charum fuit:poeticum aliq̃d Heroico carmine scri/berem. Quod tunc magno cœptum impetu:uariis mox distractus curis intermisi:sed sub/iecti denomine Africæ nomen libro dedi:Operi nescio qua uel sua uel mea fortuna dile/cto multis anteq̃ cognito. Illis in locis moram trahenti:dictu mirabile:uno die & ab ur/be Roma senatᵒ: & de Parisius Cancellarij studij ad me litteræ peruenerũt:certatim me il/le Romam:ille Parisiᵒ ad p̃cipiendã laureã poeticã euocãtes. Quibᵒ ego iuuenilit̃ gloria/bundᵒ:& me dignũ iudicãs q̃ me dignũ tãti uiri iudicarẽt: nec meritũ meũ sed aliorum li/bras testimonia: paruumper tamen hæsitaui cui potius aurem darem. Super quo consiliũ Ioannis de Columna Cardinalis supranominati per litteras expetij. Erat enim adeo uici/nus:ut cum sibi sero scripsissem:die altero ante horam tertiam responsum eius acciperem. Cuius consilium secutus: Romanæ urbis auctoritatem omnibus præferendã statui:& de approbatione consilij eius:mea duplex ad illum extat epistola. Iui ergo & q̃uis ego mo/re iuuenũ rerum mearum benignissimᵒ iudex essem:erubui tamen de meipso testimoniũ meum sequi:uel eorum a quibus euocabar:quod proculdubio non fecissent:nisi me di/gnum oblato honore iudicassent. Vnde Neapolim primum petere institui: & ueni ad illũ summũ & regem & philosophũ Robertum:non regno q̃ litteris clariorem:quem unicum regem & scientiæ amicum & uirtutis nostra ætas habuit:ut ipse de me quod sibi uisum esset censeret. A quo qualiter uisus:& cui q̃ acceptus fuerim:& ipse nunc miror:& tu si no/ueris lector puto mirabere. Audita autem aduentus mei causa:mirum ĩmodum exhilara/tus est:& iuuenilẽ cogitãs fiduciã:& forsitan cogitãs honorẽ quem peterem sua gloria nõ uacare:q̃ ego eum solum iudicem idoneum e cunctis mortalibᵒ elegissem. Quid multa? Post innumeras uerborum collationes uariis de rebus:ostensam q̃ sibi Africam illam meã qua usq; adeo delectatus est: ut eam sibi inscribi magno pro munere posceret. Quod ne/gare nec potui:certe nec uolui. Super eo tandem pro quo ueneram certum mihi deputa/uit diem:& a meridie ad uesperã me tenuit. Et quoniam crescente materia:breue tempus apparuit:duobus proximis diebus idem fecit. Sic triduo excussa ignorantia mea:die ter/tio me dignũ laurea iudicauit. Eam mihi Neapoli offerebat:& ut assentirer precibus etiã multis urgebat. Vicit amor Romæ uenerandam tanti regis instantiam: Itaq; inflexibile propositum meum cernens:litteras mihi & nuncios ad senatum Romanũ dedit: quibus de me iudicium suum magno fauore professus est. Quod quidem tunc iudicium regium: & multorum & meo imprimis iudicio consonum fuit. Hodie & ipsius & meum & omniũ idem sentientium iudicium non probo. Plus in eum ualuit amor & ætatis fauor: q̃ ueri studium. Veni tamen & q̃libet indignus:tanto tamen fretus fisusq; iudicio:summo cũ gaudio Romanorum qui illi solennitati interesse potuerunt:lauream poeticã adhuc scho/lasticus rudis adeptus sum. De quibus etiam & carmine & soluta oratione epistolæ meæ sunt. Hæc mihi laurea:scientiæ nihil:plurimũ uero quæsiuit inuidiæ. Sed hæc quoq; histo/ria longior est q̃ poscat hic locus. Inde ergo digressus Parmam ueni:& cum illis de Cor/

rigia uiris in me liberalissimis atq; optimis: sed inter se male concordibus qui tunc urbē
illam tali regimine gubernabant: quale nec ante in memoria hominum habuerat ciui/
tas illa: nec ætate hac ut auguror habitura est: aliquantulum tempus peregi. Et suscepti
L
memor honoris: sollicitusq; ne indigno collatus uideretur: cum die quodam in montana
conscendens forte trans Entiā amnem reginis in finibus: syluam quæ Plana dicitur ad/
iissem: subito loci specie percussus: ad intermissam Africam stilum uerti: & feruore animi q
sopitus uidebat excitato: scripsi aliquātulum die illo. Post continuis diebus quotidie ali/
quid: donec Parmam rediens & repostam ac tranquillam nactus domū: quæ postea em/
pta nunc etiam mea est: tanto ardore opus illud: non magno in tempore ad exitum de/
duxi: ut ipse quoq; nūc stupeam. Inde reuersus ad fontem Sorgiæ & ad solitudinem trās/
alpinam redii: cum iam quartum & tricesimū ætatis annū post terga relinquerem: diuq;
& Parmæ & Veronæ uersat⁹: & ubiq; deo gratias: charus habitus: multo amplius q̄ ua/
lerem. Longum post temp⁹ uiri optimi & cui⁹ nescio an e numero dominorū quisq̄ simi/
lis sua ætate uir fuerit: Immo uero scio q; null⁹ Iacobi de Carraria iunioris famæ præco/
nio beniuolentiā adeptus: nunciis quoq; & litteris usq; trans alpes quādo ibi eram & per
Italiam ubicunq; fui multos per annos tantis precibus fatigatus sum: & in suam sollicita
tus amicitiā: ut q̄uis de fœlicibus nil sperarem: decreueram tandem ipsum adire & uide/
re quid sibi hæc magni & ignoti uiri tanta uellet instantia. Itaq; sero quidem Patauū ueni
M
ubi ab illo clarissimæ memoriæ uiro non humane tantum: sed sicut in cœlum fœlices ani/
mæ recipiuntur acceptus sum: tanto cum gaudio tam q; inestimabili charitate ac pietate:
ut quia æquare eam uerbis posse non spero: silentio opprimēda sit. Inter multa sciens me
clericalem uitam a pueritia tenuisse: ut me non sibi solum: sed etiam patriæ artius astrin/
geret: me canonicum Paduæ fieri fecit. Et ad summā si uita sibi longior fuisset: mihi erro/
ris & itinerum omniū finis erat. Sed heu nihil inter mortales diuturnū: & si quid dulce se
obtulerit: amaro mox fine concluditur. Biennio non integro eum mihi & patriæ & mun/
do cum dimisisset deus: abstulit: quo nec ego: nec patria: nec mūdus (non me fallit amor)
digni eramus. Et licet filius sibi successerit prudentissim⁹ & clarissimus uir: & qui per pat/
na uestigia me charum semper atq; honoratum habuit: Ego tamen illo amisso cum quo
magis mihi præsertim de ætate conuenerat: redii rursus in gallias stare nescius: Non tam
desiderio uisa milies reuidendi: q̄ studio more ægrorum loci mutatione tædiis cōsulendi.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi Psalmi Pœnitentiales Incipiunt.

h Eu mihi misero: quia iratum aduersum me constitui redemptorē meū: & le/
gem suam cōtumaciꝰ neglexi. Iter rectum sponte deserui: & per inuia lon/
ge lateq; circūactus sū. Aspera quælibet & inaccessa penetraui: & ubiq;
labor & angustiæ. Vnus aut alter ex gregibus brutorū: & inter lustra fera/
rum habitatio mea. In anxietatibꝰ cum uoluptate uersatus sum: & in sen/
tibus cubile meum straui. Et obdormiui in interitu: & speraui requiem in tormen/
tis. Nunc igitur quid agam: quo me in tantis periculis uertam: spēs adolescentiæ meæ
corruerunt omnes. Et factus sum naufrago simillimꝰ: qui mercibus amissis nudus ena
tat iactatus uentis & pelago. Elongatus ego sum a portu: & uiam salutis non apprehē/
do sed rapior sinistrorsum. Video tenuiter quidem: sed hinc mihi grauiꝰ duellum quia
irascor mihimet & animæ meæ sum infestus. Irascor peccatis meis: sed ingenti miseria/
rum mole depressus sum: nec est respirandi locus. Sæpe fugam retentaui & uetustū iu/
gum excutere meditatus sum: sed inhæret ossibus. O si tandem excidat a collo meo: ex/
cidet confestim si tu iusseris altissime. O si mihi sic irascar in peccatis meis: ut te diligā
uel sero. Sed multum timeo: quia libertas mea manibꝰ meis labefacta est. Iuste cru/
cior consensi: labore torqueor dignissimo. Quid mihi procuraui demens catenam me/
am ipse contexui: & incidi uolens in insidias mortis. Retia mihi disposuit hostis: qua/
cunq; ibam: & pedibus meis laqueos tetendit. Ego autem despexi & incessi securus in/
ter lubrica: & in peccatis mihi blanditus sum. Credidi iuuentutis decus non aberrare:
& secutus sum quo me tulit impetus. Et dixi mecum: quid ante medium de extremis
cogitas: habet ætas quælibet fines suos. Videt ista deꝰ sed irridet: facillimus erit ad ue/
niam: conuerti poteris cū uoles. Tunc consuetudo pessima suū uendicat mancipium:
& iniicit manꝰ frustra reluctanti. Quo fugiā non habeo: nam & ego uinctus sum & re/
fugium meum longe est. Moriar in peccatis meis: nisi mihi auxiliū ueniat ex alto. Nō
merui fateor: sed tu domine miserere & extende manū tam pereunti. Et memor pro/
missionū tuarum: eripe de faucibus inferni. Gloria patri & filio: & spiritui sancto.

Psalmus II.

i Nuocabo quem offēdi: nec timebo: reuocabo quem abieci nec erubescā. Spem
perditam restituam: audebo rursum ex his tenebris in cœlū oculos attollere. Il/
lic habitat redemptor meus: qui potēs est ab inferis euellere. Ego ī me periji: sed
in illo uita mihi pmanet & salus in æternū. Ille imperat morti: ille uitam præstat & re/
staurat: quis prohibet sperare meliora? Auolent qui me terrificant: peccatū grāde meū
nimis sed miseratio domini imēsa est. Peccaui infœlix malis peiora accumulās: & mi/
himet hostis acerrimus. Verum enimuero omnes sordes meas una gutta uel tenuis sa/
cri sanguinis absterget. Attamen unde mihi gemitus: frāge saxum hoc domine & fon/
tes prorumpant ex adamante durissimo. Fontes lympidi scaturiant: & descendant in
uolutabrum ubi assidue trux aper immergit. Et deleantur maculæ uetustæ ut placere
tibi possit habitaculū in me dum mihi displicet. Fiat mihi per noctem miseriarū mea/
rum recordatio: & per diem spes salutis appareat. Tempem læta cū tristibus: sed mi/
serationū tuarum nunq; obliuiscar. Ex quantis me malis erueris: & ut animam meam
non deserueris in periculis multis. Lugeam pœnitēs de cōmissis: ad fœliciora suspirem
de meipso metuam semper de te nunq; desperem. Fiat mihi thalamꝰ meus purgatoriū
meum: & lectulus meus lachrymarum mearum conscius. Et in corpore meo doleā pri/
us q; præceps corruam in tartara. Miserere mei domine: miserere & opus tuū ne desti/
tuas: liberator meus & spes ultima. Gloria parti & filio.

Psalmus III.

m Iserere domine dolorum meorum: satisq; superq; uolutatus sum & ī cœno pecca/
torum meorum marcui miser. Et quid restat amplius afflicto: tempus inutiliter
abijt uitam in consilijs expendi. Mors ante oculos meos adest: & domus nouis/
sima sepulchrum & stridor ac gemitus gehennæ. Quādiu me deludit hodiernꝰ dies sub
expectatione crastini: quando incipiam ad te reuerti? Siste iam fluctus ac procellas ani/
mi illumina: consiliū cordis mei & methā laboribus impone. Qui intellectū dederas ut

bñ agerẽ tribue uolũtatẽ: & in actũ dirige ne exprobratiõe tui muneris cõfundar. Eripe me a seruitio hostis tui & ne insultet ĩ opꝰ manuũ tuaꝶ ꝓhibe: qm̃ alter q ꝓhibeat nõ est.

Libera me de supplicijs æternis: sit mihi pars purgatiõis laborꝰ meꝰ quo hic ꝑ singulos dies exerceor. Reliquũ mihi hac uita & ĩ his mẽbris exige: p riusq̃ ueniat tẽpꝰ ægestatis.

Reduc me in uias tuas ante solis occasum: aduesperascit enim & nox est amica prædonibus. Coge ire si uocare parũ est: denicq̃ ut libet: modo ne peream. Respice domine miserere: succurre: quoniam tu solus oẽs miserias nosti. Gloria patri.

Psalmus IIII.

r ECordari libet munerum tuorum deus: ut sit mihi confusio ante oculos & rubor ĩ genis meis. Sic enim forte misereberis: ubi non prorsum uideris omnium quæ mihi tribuisti largitor optime. Tu mihi cœlum & stellas: quid enim horum indigebas: tu mihi uicissitudines temporum creasti. Tu solem & lunam: tu dies noctesq̃: tu lucem ac tenebras discreuisti. Terram aquis inuoluisti: fecisti fontes & maria: ualles ac planiciem: montes: lacus & flumina. Hæc intus uarijs seminibꝰ fœcũdasti: circumquaq̃ multiplici specie decorasti. Herbis uirentibꝰ uestisti campos: distinxisti colles floribus & syluas ramorum folijs. Fatigato requiem præparasti: æstuanti umbras arboꝶ & ad ocium recessus amœnissimos. Sitienti fontes lucidos: esurienti baccas omnis generis & refectionis q̃ multiplicis alimenta. Q multiformibus animantibus terras & pelagos implesti: & circumfusos tractus aeris: quis cuncta dinumeret? Hæc omnia pedibus hominis subiecisti: usq̃ ad oblectationes uarias amasti hominem. Nec me minꝰ: ideo: quia cum multis: quin & singularia quædam præbuisti mihi. Tu corpus hominis præ cunctis creaturis adornasti: tu membra miris ordinibus collocasti. Os illi imperiosum ac serenum spiritũq̃ tui capacem: & contemplatorem cœlestiũ statuisti. Addidisti artes innumeras: qbꝰ uita hæc foret ornatior æternæq̃ uitæ spem dedisti. Ostẽdisti uiam qua gradiendum foret: aperuisti aditum in tabernacula tua: monuisti quid cauendum atq̃ unde declinandum sit. Deputasti comitem perpetuum ac ducem: gressus omnes e specula contemplatus es & errores meos obseruasti. Cadentem sustentasti: labentem firmasti: errantem direxisti: prostratum sustulisti: suscitasti mortuũ. Miseratus es labores meos totiẽs: ubi non misericordia sed odio dignus eram. Et quibꝰ meis meritis tam digna: tam grandia gratis & indignus hæc accepi. Pro his omnibus quid tibi retribuerim uides: ueruntamen miserere iterum & succurre quia sine te morior. Ingratitudinum mearum ne reminiscaris amplius: sed saluam fac animam nil iam de proprijs uiribus sperantem. Gloria patri & filio.

Psalmus V.

n OCtes meæ in mœrore transeunt & terrores agitant: innumeris conscientia concutit insomnem & male mihi est. Somnus meus illusionibus uarijs turbat̃: nõ mihi quietem afferens sed laborem. Signum pestiferi euentus prohibe domine & occurre: quoniam aduentantis mortis est iudicium. Dies meos in amaritudinibꝰ exegi: consumpserunt me curæ immortales & animæ meæ litigio exasperatus sum. Corporis mei sarcina defessus ac curuatus ingredior: & terram inuitꝰ aspicio. Intus & extra mihi ipsi sum molestus: utrobiq̃ hostes domesticos inueni qui me pessunderũt. Persecutoribꝰ alienigenis patuit ingressus: & muroꝶ custodia deuicta est. Et ego somno grauis atq̃ ĩcautꝰ int̃ tenebras noctis oppressus sũ. Nulla mihi spes salutis: nullũ præsidiũ aliũde: sed ĩ misericordia tua spabo. Succurre accelera: fer opẽ & miserere mei. Gloria

Psalmus VI.

c Ircumfallarunt me inimici mei: perurgentes me cuspide multiplici. Obtorpui infœlix & contremui uæhementer: horror mortis superastitit mihi. Non respexi ad orientem: nec unde debueram auxilium expectaui: nec sicut dignum fuerat speraui. Propterea firmamentum cui innixus eram me destituit repente: & ego pronus in terram sum prostratus. Agnoui cadens q̃ debiliter stetissem: prædones insultauerũt corruenti. Spoliarunt me delitijs multis quæsitis mihi de longinquo: tabe & cruore deformauerunt me. Vulneribus grauissimis confecerunt: semianimẽ atq̃ nudum reliquerunt ĩ deserto. Caput & pectus meum trãsfixerũt: sed subter præcordia mea debacchati sunt acerbius. Illic uulnus situ putruit: illic uitæ meæ metuo: illic domine manꝰ tuas

adhibe uelociter. Viuis enĩ saluator mi & hæc aspiciēs ex alto: tacuisti & passus es quia ego ꝓmerui. Misereberis fortasse nec patieris in finē: qm̄ tu solꝰ potens es præscribere leges morti. Ipse arcebis carnifices ab interitu meo: quoniā in te spes mea magna est: ipse saluum me facies de manibus impiorum. Gloria patri.

Psalmus VII.

c Ogitabā stare dum corrui: uæ mihi quia duriter nimis allisus sum. Quo & unde redactus horresco: dum memini & grauiter contremesco. Sperabam de uiribus meis: & mihi quædam magna ꝓmiseram. Somnia mihi fingebam & gaudebam: nunc delusus expergiscor cum lachrymis. Securus in periculis fui: lætus ĩ ærūnis medijs portum in tempestatibus putaui. Circumspexi ꝑ nebulas: secutus sum trāsuersas & tortuosas uiuendi uias: & infœliciter mulcētes. Nosti quoniam tu semper mihi fueras finis: sed ad te per meipsum uenire credens retrocessi ꝑ inextricabiles amfractꝰ.

Sentio nunc insidias ubilibet: piget erroris tam longæui: nec propterea subsisto ubi sit requies. Odio mihi sum & ago cuncta cum fastidio: uim patior & aliud non licet.

Nouum propositū mos uetustus opprimit: & cum recta placuerint relabor ad solita.

Quotiens iam oscitās ad uomitum redij: & subin de stomachās dixi: quousq; hoc & qs erit finis? Iustum supplicium animi insolentis scio: quid me perdidit nihil eram & supercilium erexi. Agnosco nullam fiduciam homini nisi in deo: & si parum uideo illucescat clarius. Aufer a me domine præsumptiōis spiritū: & humilitatem tribue placentē tibi.

Ne quādo extollar incōsulte: & mihi de me mentiar: sed ꝑseuerē in tremore tuo. Limus & umbra tenues sum: & fumus ante impetum uentorū ita mihi uideor uideri. Ita mihi uidear semper: & in hac opinione permaneam sobrie ac salubriter sub umbra tua.

Quotiens hinc pedem mouero cōcidam: & ludibrium persecutoribꝰ meis ero? Scio & expertꝰ metuo: operi t me iam similis ruina. Et adhuc exurgere nō ualui: sed innenarrabilibus urgeor miserijs. Tamdiu fœdus uersor ĩ sanguinibꝰ: & in luto concupiscētiarum mearum iaceo. Erue me Christe Iesu: & misericorditer sustenta ne corruam sub extremis. Gloria patri.

Expliciūt septem Psalmi pœnitentiales Francisci Petrarchæ.

Capitulorum Epitomatis quorundam uirorum illustrium Francisci Petrarchæ: ad inclytum ducem Franciscum de Carrharia: Annotatio.

Eiusdem Frãcisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: quorũdam uirorum Illustriũ: ad inclytũ dominũ Insignis gloriæ Franciscum de Carrharia: Patauinũ ducem: Epitoma Incipit.

De Romulo primo Romanorum Rege: Ca. I.

h Ic adolescẽs materno auo in regnũ Albanũ restituto: ipse sibi Palatino ĩ mõte urbem cõdidit suoq; de noĩe Romam dixit primusq; ibi regnauit: Assumptoq; habitu regio: maiestatẽ sibi centũ patribus electis in consiliũ reipublicæ: apertoq; asylo: paruæ urbi ciuium multitudinem procurauit. Rebus bene cœptis perpetuitas deesse uidebatur: q uirilis tantũ sexus non nisi unius populi ætatem sponderet. Petitæ igitur a finitimis nuptiæ: quibus admodũ negatis: occultato interim dolore: simulati tandem ludi equestres: Inuitati ad spectaculũ pximi. His & ludorum & uidendæ nouæ urbis desiderio: ad statutũ diem cõcurrentibus: signo inter ludos dato: raptæ ṽgines ĩ matrimoniũ abductæ. Hic bella undiq;: hic bellorum ordo: Victi primũ Cenimenses: Rexq; illorum cæsus a Romulo: Regis spolia templo Iouis illata: ad idipsũ instituto: quod primo templorum omniũ Romæ fuit. Victi dehinc Anthennates: captũq; oppidũ: uicti Crustumij: Victi demũ & Sabini bello graui & ancipiti: Sed raptarum interuẽtu & lachrymis cõciliati generis soceri: inq; urbem recepti Tarpeij sedem montis acceperũt: Et cõmunicato regno ac noĩe duplicata urbs: Victi ad ultimũ Videnates & Vehientes. His pactis Romulus cum annis septem & triginta regnasset: & in fine semper bellicis curis intentus: ad Capreæ paludem in campis exercitum recenseret: subita solis eclipsis horribilisq; tẽpestas auribus atq; oculis stupefactis: exercitui conspectum sui regis abstulerunt.

A

B

De Numa Pompilio secũdo Romanorum Rege: Ca. II.

h Ic secundus Romæ regnauit: In Sabinis ortus & fama iusticiæ atq; eximiæ sapientiæ: peregrinus ad regnũ uenit magno patrum ac populi consensu. Hic quasi aspectus corporis habitũ animi sequeret: a prima ætate canus fuit: uir cõsultissimus: trãquillitate ingenita paci studens: bellis abstinens: sacris deditus: templũ Iani erexit pacis ac belli signũ: Qđ pace clausum bello esset apertum. Id cum primum ipse clausisset: raro deinceps a posteris claudẽdũ: Totũ animũ ad religionem qualis illorum temporum esse poterat: & ad iusticiam & ad quietẽ publicã cõuertens: primas Romæ leges sanxit. Annũ ĩ mẽses duodecim: primis duobus additis diuisit Põtifices: sacerdotes: uirginesq; uestales: aras ac sacra constituit: quæcunq; ageret se diuino monitu alloquioq; edoctum dicens: & cõmento fides habita: Sic inuiolata pace: summo ciuiũ amore: summa reuerẽtia uicinarum gentiũ: annis tribus & quadraginta in regno actis tranquillum quiete uitæ finem habuit.

De Tullo Hostilio tertio Romanorum Rege: Ca. III.

t Ertius iste regum fuit: secundo dissimillimus: fortior primo: uerum bella quoq; primus impetu quodã & feruore animi gesserat. Hic bellicis artibus & ratione uirtuti addita gessit: dictus hinc artifex militiæ: Primũ ei cum Albanis bellum fuit: cognata

gente: ac ab eisdem orta primordijs: quod miro quidem ac pene incruento Marte transactũ est. Trigeminis hinc illinc utriusq; reipublicæ fratribus facta subeuntibus: quorũ euentu: uictoria & imperiũ Romanis: proximum cũ Fidenatibus & Vehiẽtibus bellũ gessit. In quo etiam uictor: proditorem Mecium dictatorem Albanum qui auxiliator euocatus ex foedere spectator euaserat: quadrigis ĩ diuersum actis: acri potius q̃ iusto iudicio discerpi iussit: Albam diruit: populũq; Romã transuehi: & in Cælio monte considere: ubi & ipse sibi regiam sedem elegit. Deinde aũt cum Sabinis pugnans: his qui in patrijs finibus substiterant: atroci prælio uictor fuit. Ad extremũ cum in regno duos ac triginta annos exegisset: uniuersa cum domo sua fulmine ictus interijt.

De Anco Marco quarto Romanoꝝ Rege: Ca. IIII.

A

q Vartum hic Romanis in regibus locum tenet Numæ nepos ex filia: moderato ex prioꝝ moribus animo: nec belli metuẽs: nec pacis impatiens: quem cum finitimi auo persimilem: hoc est non bellatorẽ: sed sacrificũ rati spernerent: ipse re animaduersa: cõmissaq; alijs sacroꝝ cura: toto animo in bellum uersus: plurima cum latinis prælia prosperis gessit euẽtibus: quoꝝ tandem potentia uario Marte ꝑdomita: multisq; oppidis expugnatis: multis hostium milibus captis & in urbe traductis: Auẽtino illos in monte constituit. Quem (cum turbæ nouoꝝ ciuium esset angustus) necesse habuit laxare: adeo spatio omni qđ Auentinũ & Palatinũ colles interiacet: Ianiculũ quoq; trans Tyberim: urbi additũ muro cinxit fossaq; ꝑmaxima quã Ianiculum ipsum amplexus urbi iungeret: & primũ omniũ pontem sublicium fecit. Salinæ insuper ab hoc ipso rege factæ: usq; ad nostram ætatem urbi utiles: factũq; Feretrij Iouis templum: prolatati fines: sylua mæsia prærepta Vehiẽnbus: Extructusq; carcer primus: reis ipsa cum urbe crescentibus: Inq; ipso maris fluminisq; cõfinio: Hostia urbs fundata quodam quasi præsagio magnitudinis: ut (qđ ait Florus) totius mundi opes & comeatus illo ueluti maritimo urbis reciperẽtur hospitio: Obijt quattuor & uiginti annis actis in regno.

B

De Iunio Bruto primo Romanoꝝ consule: Ca. V.

A

h Ic fundator libertatis: uindex pudicitiæ ob illatũ Lucretiæ insigni foemĩæ per uim stuprum: a Sexto Tarquino Romanoꝝ regis filio: cum ipsa quidem intempãtia ac dolore facinoris corã suis questa sese ꝓpria ꝑemisset manu: cæteris ĩ lachrymas & querelas uersis: indignitate rei regũ perodio accensus: q̃q̃ regia sorore progenitus: ingenioq; & aĩo (quẽ metu tyrãnidis ꝓpter ĩterfectũ a rege fratrẽ suũ diu celauerat) patefacto: principẽ se publicæ ultionis exhibuit: magnũq; opꝰ sed fauẽte iusticia ac populo aggressus: Tarquinũ suꝑbum suosq; oẽs Roma expulit: Quo merito primꝰ cõsul: nobilissimos adolescentulos filiosq; cõsilij reducendoꝝ in urbe regum participes fuissent: se tulit: uirgis cæsos: securi ꝑcuti occidiq; iussit: ac maiore patriæ q̃ sanguinis pietate tristi spectaculo sæuerus pater interfuit. Cumq; rex exul obstructũ sibi fraudis iter ad reditũ intelligẽs: ad apta uim atq; hetruscoꝝ cõfugisset auxilia: & his fretꝰ magno exercitu in Romanos fines irrũperet: profectũq; obuiã Brutũ armis: filius regis cõsularibus fulgentẽ insignibꝰ cõspexisset: acerrimo dolore prærepti regni memoria excitus atq; ĩpulsus: equo calcaribus adacto ruit in consulẽ: qđ ille aduertens: nõ minori animo in hostem fert̃ tãtoq; impetu & tam nulla suꝑ sui ꝓtegendi: sed sola hostis feriẽdi cogitatione cõcursum est: ut alternis cõfixi: hostes ambo pariter cõsternerent̃: suꝑq; occisum sua manu Aruntem: Brutus ipse mutuo uulnere expiraret: ut Flori utar ũbo: quasi cõsul adulteꝝ (ut ille ait) seu uerius adulteri fratrẽ: regno pulsum uita pelleret & ad inferos sequeret̃: Funꝰ consuli præclarum rebus omnibus factum: sed nulla re magis q̃ eum matronæ cões ut parentẽ anno integro luxerunt.

B

De Horatio Code: Ca. VI.

d E hoc uiro nil aliud occurrit nunc: nisi illa mirabilis & uix credibilis pugna: defensusq; pons sublitiꝰ: ꝑ hũc uiꝝ cõtra oẽz exercitũ hetruscoꝝ donec a tergo fractꝰ põs præclususq; hostibꝰ aditꝰ: ĩdignãte rege ac stupẽte exercitu: q̃ uir unꝰ: isq; monoculꝰ: ut qui iã alio in prælio alteꝝ oculũ amisisset: tñ cõtra tot armata hoĩm milia ausus fuisset: fracto ponte ipso: ut erat armatꝰ: ex alto ĩ Tyberim se ꝓiecit: ad suos sospesq; enauit: nisi q̃ in casu ipso (ut quidã tradidere) sagitta femur traiectus claudus euasit. Qđ cũ sibi post tempus: ut (ꝑhibẽtr) in peritione honoris obiectũ esset ut uitiũ: Magnifica prorsus & facto par m̃sio: Per singulos inquit gradus admoneor triũphi mei. Huic tãtæ uirtuti nõ ingrata ciuitas fuit: statua illi in Comicio posita: & de publico donatꝰ ager terræ quantũ uno

die circumducto a tatro posset amplecti: sic honore simul & cõmodo auctus in præsens: At
in posterum: rei fama miratores repertura ꝙ̃ credulos.

De Lucio Quintio Cincinnato: Ca. VII.

A
h
Ic origine nobilis Patricia de gente: & filiorum fortium uirorum turba ornat⁹: in/
tegerrimus ac fortissimus uir fuit. Sed cum unus ex filijs accusatus graui summa
pecuniæ condemnatus est: Quintius ut soluendo filium liberaret: rebus suis fere
distractis ad inopiam redactus: relicta urbe trãs Tyberim habitauit: ruralem ac modicam
uitam agẽs: Quo tempore equorum incursu peruastatis agris: & legatis Romanorum ad
quærendum de iniurijs insolent a duce hostium cõtemptis: cum ad ulnonem alter consulũ
missus ad Algidum obsideretur cum exercitu: nec in altero satuirium esset ad collegam libe
randum: attonita ac turbata urbe: ad extrema remedia recursum est: summi omniũ magi/
stratus: cõsensuꝗ omniũ ciuium: Quintius Cincinnatus dictator factus: atq; in agro sol⁹:
incertum cui: sed profecto rustico inhians operi: inuentus: audito patriæ statu & honorẽ &
laborem pium: prono atq; offensarum immemori animo profectusꝗ confestim transmisso
amne: exceptus a filijs ac senatu & ingenti populi cõcursu: ꝙ̃ ꝙ̃ populo mor; austeritate su/
spectior: dicto magistro equitum Lucio Tarquinio itidem: nobilissimo ac fortissimo uiro:
B
pariterq; inopi: & collecto exercitu: omnibus ultra nomina dantibus: spe certa sub tali du/
ce uincendi: disposito rerum statu: die proximo subnoctume Roma egressus: alacritate mi/
rabili: mediaq; ad hostem nocte perueniens: & consulem & exercitum obsidione liberauit:
& duces & legiones hostium magno prælio uictos: ut agri ritus in castra transueherei: pri/
mus omniũ sub iugum quasi rotidem misit: direptis castris & præda inter eos milites diui/
sa: receptisq; oppidis quæ ab hostibus tenebãtur. Hisq; omnibus inextimabili celeritate cõ/
fectis: Romam rediens militaribus insignibus & ducibus hostium ante currũ actis: prose/
quẽte exercitu uictore: præda onusto solenniter triũphauit: & mox dictaturã quã semestrẽ
acceperat: quia non iam amplius reipublicæ necessariam uidebat: die sextodecimo depo/
suit: & ad agrum suum redijt: dux præclarus ac insignis agricola. Idem post octogesimum
uitæ annum: cum Spurius Melius profusis largitionibus ad regnũ respiraret: neq; cõsules
ꝗuis clari uiri & fortes: auderent se pro libertate publica tantis motibus opponere: multũ
licet excusata ætate: randem consensu ciuiũ coactus a fferentiũ plus in illo sene ꝙ̃ in omni/
bus alijs uel iuuenibus uel senibus esse opis atq; consilij: dictatorq; iterum factus & Meliũ
oppræssit: & ruinæ proximam sustinuit libertatem.

De Marco Furio Camillo: Ca. VIII.

A
h
Ic feruenti Romanor; ac Vehiorum bello tetribunus militum consulari potestate
propter discordiam quæ tunc domi militiæq; ingens fuit: prohibitus qui uir esset
ostendere: ad extremum crescentibus indies & domesticis & externis malis: terro/
re publico dictator dictus ad inimicæ urbis obsidionem tanta omnium profectus fiducia
ut cum impatore immutata fortuna reipublicæ uideretur: Capẽnates imprimis ac Phalis/
cos qui cum hostibus coniurauerant: Nepetinis in finibus uicit obulos prælio. Hinc ad il/
lam quam dico longam obsidionem ac difficilem perueniens: mira constãtia ac uirtute an/
no tandem decimo Vehios cœpit: qui dies multa hostium cæde trãsactus est: donec a dicta/
tore esset ædirum: ut inermibus parceretur: Quibus captis in prædam uersi omnes: cui nul
lius ad eam diem hostis præda par fuerat. Hinc uictoriæ Romæ gaudium ingens: & quatri
dui supplicatione quantæ nunꝙ̃ antea dictator insolito honore triumphauit: & supra hu/
manum habitum Capitolium ascẽdit: currum aureum equis quattuor unico candore tra/
hentibus. Ipse quidem persolutis uotis deposuit dictaturam: uir armis & animi moderati/
one clatissimus. Sed nulla claritas uacar inuidia: alienati a Camillo plæbis animi: quæte/
B
tibus passim ciuib⁹: hostilem prædam in uoto dispersam & Tribunis plæbem de more tur/
bantib⁹: pendente tamen inuidia quarto Tribunus militum factus est: cõmissumq; illi bel/
lum Phaliscum: hinc exortum ꝙ cum Vehientib⁹ Phalisci coniurassent: quos cum prælio
uicisset. & directis castris hostilibus: prædam oẽm ad questores publicos reiecisset: magisq;
alienauit sibi aĩos militũ ꝓ uirtutẽ uiri rigidũ simul oderant & stupebant. Inde cũ obsidio
præualidæ ac minutæ urbis nihilo breuior fortuna uiderẽ ꝙ̃ Vehiẽtium ducis fuisset ꝟtus
ac fortuna incurrente honestissimæq; uictoriæ uiam fecit: Magistro nobiliũ pueror; quor;
patres primi erant in populo: qui ꝑ speciem solacij illos in castra Romana & ad tentorium
ducis adduxerat: uincto nudoq; illis tradito & uirgis adhibitis quibus agerẽt. Cur⁹ admi/

ratione uirtutis: fracti animi: urbs dedita: Ipse summa cũ gloria sine triumpho tamen (quia res sine armis acta erat) Romam rediit. Nec tum quidem uiri gloria & res gestæ inuidiam oppræssere: Accusat⁹ a Tribuno plæbis Apuleio: Intercurrẽte per eos dies adolescẽtis morte filij. Hinc publico: hinc priuato affectus incõmodo: in exilium abijt. Sed parabatur egregio uito laus: non ex prospetis modo sed aduersis patriæ rebus. Cum itaqꝫ per id tempus Gallorum primo: postea Germanorum populi: nouissimiqꝫ omnium Senones galli: frugũ omnes uiniqꝫ dulcedine (quæ adhuc eos hic detinet in Italia) irruentes: infinito cum exercitu fudissent bello: Herruscos ea tempestate magnam partem Italiæ possidentes. Deinde Apœninum transgressi Clusiumqꝫ aggressi: dehinc Romam: exercitum Romanum apud Aliã fluuium prælio fudissent: unoqꝫ impetu indefensam urbẽ cœpissent atqꝫ incendissent: senatu impie trucidato & flammis hostilibus intactum: solum saxum Capitolij remansisset necessitate ultima: Camillus absens iterum dictus dictator: recollegit laceras Romani exercitus reliquias: & turpi redemptione turbata: in ipsa primum urbe: mox extra urbẽ cũ hostibus fortiter fœliciterqꝫ pugnauit. Quo in prælio nec fuga captiuitas: sed sola hostium strages fuit: nec nuncio tantæ cædis superstite: Victor Camill⁹ & secundus Romanæ urbis dictus æditor: seruatam in patriam insigni rediit triũpho. Multa præterea bella gessit: multas uictorias: multos honores: multos habuit triũphos q̃s breuitas ipsa nõ capit.

De Marco Valerio Coruino: Ca. IX.

A h Ic adolescens bello Gallico quod in agro Põtino gestum est: duce Lucio Furio Camillo: magni Camilli filio: Gallo quodam insueta mole corporis & armorũ specie metuendo: Romanorum aliquem prouocante: cum permissu sui ducis singulare certamẽ inijsset: In medio duorum exercitum: subito ei coruus ĩ galea stetit. Ita ut quotiens Valerius gladio atqꝫ umbone: totiens coruus in faciem hostis impetum rostro & unguibus faceret: donec undiqꝫ tremefactum Roman⁹ Gallũ humi sterneret mactaretqꝫ: hinc exortum corui nomen. Mox eidem tres & uiginti annos nato: Consulatus primus ante tẽpus uirtute uiri & populi gratia dispensante obtigit. Dehinc anno uno nec amplius interiecto Consul iterum Volscos ad Satricum prælio uicit: oppidum euertit: prædam omnem inter milites partitur. Inde quattuor milibus deditorum ante currum actis triumphauit: Quarto post anno Cõsul tertio: sub initium belli Sannitici positis ad Gaurum montẽ castris: primus Romanoꝝ ducum cum nouis hostibus bello cõfluxit asperrimo: sic ut Romani faterentur: nunq̃ se cum duriori hoste certasse. Et Sannites a suis interrogati: quid ita: cũ tamdiu fortiter pugnassent: subito in fugam uersi essent? Responderunt: Visos sibi ardere oculos Romanorum: hinc se territos terga uertisse. Alia cum eisdem Sannitibus ad Satculam pugna Valerij & uictoria ingẽs fuit. Capta hostium castra ac direpta: & præda omnis data militibus & in castris & in acie cædes magna: deniqꝫ tanta hostium trepidatio fuit: ut q̃uis non tantus esset numerus cæsorum: ad quadraginta tamen milia scutorum ad consulem referrentur: & centum septuaginta signa militaria: Cui⁹ fama uictoriæ: non uicinos modo populos terruit: sed maria quoqꝫ transiuit. Igitur & ab ipsa Carthagine: unde mox tanti motus instabant: legati Romam gratulatum missi: coronam auream attulere. Valerius uictor bis: semel de Sannitibus triumphauit. Nec multo post grauissima illa militũ seditione: qui aduersus patriam arma conuerterent: dictator Valerius motum omnem sapientia sua & notissima militum erga se pietate ac familiaritate compescuit: quia nulli ducũ cessisse enim constat. Post hoc Ausonibus bella mouentibus: Valerius quarto consul hostes fregit: de illis triumphauit. Consul quinto suffectus: Manlio Torquato & in Herruriã profectus: hostes morte consulis elatos: & deos ipsos pro se bellum gessisse iactãtes: solo sui aduentus sic terrore compescuit: ut q̃uis omnia circum ferro atqꝫ igne uastaret: Illi tamen ut obsessi obstinata damnoꝝ patiẽtia: mœnibus se tenuerũt. Vixit integris corporis ac animi uiribus: & reipublicæ & reifamiliatis muneribus implendis idoneus: usqꝫ post cẽtesimum ætatis annum.

De Tito Manlio Torquato: Ca. X.

A h Ic a patre Lucio Manlio impetioso uiro: asperioris ingenij: propter linguæ tardi-tatem ex urbe quodãmodo relegat⁹: & rure iussus habitare. Cũ audisset patrem a Tribuno plæbis Pomponio accusatũ: eiqꝫ inter cætera crimini datam malam filij tractationem: memor nõ iniuriæ sed pietatis: diluculo ad Tribunum uenit: opinãtem illum aliquid cõsilij noui afferre ad criminationẽ: male de se meriti patris: hac spe submotis

astantibus: solus admissus: stricto raptū supra tribuni caput gladio: tremebundū in re subi/
ta & ferri acie micantis: impetuosi adolescētis uiribus ferociaq; perterritū: Iurare compulit
se ab accusatione desiturum: Ita durum patrem: pius filius liberauit. Idem mox cū Gallorū
exercit⁹ super ripas Anienis castra posuisset: Romaniq; obuiam exissent: & Gallus magni/
tudine insolita ponte occupato: prouocaret ad prælium si quis esset uir fortis Romanorū:
Hæsitantibus alijs: dictatorem suum adijt: & obtenta pugnandi extra ordinem licentia: ho/
stem exultantē more gentis: & armis aureis gloriantem: fortis ipse magis q̄ ornatus miles:
& utilibus magis q̄ fulgentibus armis instructus: repetito uulnere confixū strauit. Cui exa/
nimi nihil amplius intulit ludibrij: sed torquem unum aureum dumtaxat illi ereptum: col
lo suo ut erat cruētus aptauit. Hinc militari suorum gaudio ac fauore: ortum Torquati no/
mē: coronam præter hoc auream dictator illi dono dedit ob insigne uirtutis: Tantū deniq;
momenti in hoc duello fuit: ut nocte proxima clam Gallorum exercitus abscederet. Vir hic
magnus imprimis: ut ait Cicero: & qui pindulgens in patrem: Idem acerbe seuer⁹ in filiū:
quem q̄ contra consulis edictum prouocatus cum hoste pugnasset: q̄uis uictorem iussit in/
terficit: bello Latino quod ei⁹ tertio cōsolatu ad Veserim gestum est: quo fusi cæsiq; adeo La
tini fuerunt: ut uix pars quarta superfuerit: ubi ea consulis uirtus fuit: ut constet quacūq;
in parte dux fuisset: eo inclinatura fuisset uictoria. His peractis: cum post dies paucos Lati/
ni stultis consilijs instigati in aciem redijssent: idem consul ad Triphanum illis obui⁹: tanta
hostes strage deleuit: ut latini omnes & Campani exemplo secuti sese dedere. Ipse gemina
clarus uictoria domum redijt: patribus charus: Iuuentuti autem & tunc & semper inuisus:
Et siue hæc siue alia est causa: has uictorias uiri lego: triumphum non inuenio. Quarto de/
mum cōsul: cum Hetruscum simul & Gallicū bellum inijsset: & forte cum alijs equestri ex/
ercitio experiretē: cursu præcipiti prolapsus: post triduum expirauit. Ita sæpe uirorum illu/
strium casus finit.

De Publio Decio: Ca. XI.

h Ic bello Sannitico tribunus militum: exercitum Romanum in angustias coactum
& ab hostibus circumseptum: sua uirtute liberauit: Petito enim a consule modico
præsidio electorum militum: in uicinum collem castris hostium impendentem: ta/
citus & improuisus ascendit: perculsis hostibus nouitate rei: occasionem consuli dedit ex
iniquis locis euadendi. Quo facto: ipse præsentissimo trepidis in reb⁹ animo: nocte media
suos pro tempore magnifice adhortat⁹: & quasi iter aliud nō esset p media hostium castra
penetrauit: ac multis uigilum quos armorum fragor excitauerat trucidatis: ad castra cōsu/
lis peruenit incolumis Nec ingressus: cum iam in tuto essent: substitit donec illucesceret: ne
tantam tegeret nox atra uirtutē: luce prima ingressus: & inextimabili suorum gaudio exce/
ptus. Consuli uiri meritas laudes inchoanti auctor fuit: aliud potius agēdi & nocturno pa/
uore territas legiones Sannitum inuadendi: quo consilio fræ tus consul: ad hostes secutus:
Decium deuolauit fusisq; illis inopino impetu castris. Insuper captis atq; direptis ac trigin
ta milia hostium qui in castra confugerant occisis: in sua castra reuersus: corona aurea De/
cium donat: omniq; genere laudum ac honore benemeritum tam consul q̄ exercitus om̄is
accumulant. Hic Decio non urbanus sed castrensis (ut sic dixerim) triumphus. Itaq; Va/
lerium Coruum & Cornelium Cossum simul de Sannitibus triumphantes prosecutus: nō
minore uisus est hominum fauore q̄ consules. Quarto post anno cōsul Decius cum Man/
lio Torquato acerrimo Latinorum bello īterfuit: cum ad Veserim castra firmassent: fertur
utriq; consulum aduersam imago in somnis augustior humana admonens altera ex parte
ducem: exercitum ex altera terræ & dijs manibus deberi: proinde cuius partis imperator &
seipsum simul & legiones hostium deuoueret: Ipsum quidem periturum: cæterum partis ex
ercitum uictorem haud dubie euasurum. His uisis inter se collatis & responso confirmatis
haruspicum: cōsules legatis & tribunis militum ad consilium uocatis: ne rerum inscij ino/
pinis turbarentur euentibus: deorum monitis exponunt: atq; ita decernunt: ut cuius acies
uinci cœpisset: eius dux ad uoluntariam mortem iret: sic enim unius mortem ultæ & saluti
omnium fore. Hoc quod dico: omnes asserunt historici: Apud Ciceronem uero non hoc
deorum imperio: sed ducum cōsilio gestum legimus: & quorum ducum: plus profecto rem/
publicam q̄ seipsos amantium: atq; ultro animas suas pro patriæ suæ gloria ac defensione
donātium. Cogitarunt enim si inlecta suis spe uictoriæ: dux deuotus morti in aciem hostiū
irruisset: exercitum secuturum. Atq; ita accidit: siquidem cum in prælium uentū esset: diuq;

B A B C

acriter utrinq; certatum: læuo tandem cornu quod Decius agebat ferre impetum non ualente: Decius per pontificem solennibus urbis dictis missoq; ad collegam: qui se quod inter eos conuenerat peregisse nunciaret: sese dijs manibus ac telluri: secumq; & legiones hostiũ deuouit & succinctus habitu Gabino equoq; insidẽs: armatos in confertissimos hostes ruit: & quasi a suis in illos omnem pauorem atq; omne secum periculum transtulisset: sic ardenter secutiq; sui pleni spei: territiq; hostes horrore mirabili: cum aliquamdiu tunc etiam restitissẽt: sic ad ultimum cæsi sunt: ut uix quarta pars prælio superesset. Ipse Decius super hostes in medios cursu inuectus & confixus telis innumeris: nouo & insolito genere mortis occubuit. Sic non equis aut curribꝰ: sed tribunus uirtute impigra: Consul non morte mirifica triumphauit: Quæ quidẽ mors (quod Cicero idem ait alibi) ita gloriosa fuit: ut eandem cõcupisceret & filius: Ipseq; Publius Decius & morte & nomine patri par superior & factis & gloria.

De Lucio Papyrio Cursore: Ca. XII.

h Ic ducum sæuerissimus uæhementisq; uir imperij: atq; imprimis malleus Sannitum fuit: quorum iste duriciem: & post eum filius eiusdem nominis magnis fregit insultibus. Aduersus h'os igitur dictator primum dictus: Quintum Fabium Maximum Rutilanum nobilissimum & præclare indolis adolescẽtem magistrumq; equitum dixit: q; se in urbe reuerso ad auspicia repetẽda aduersus edictũ sum occasiõe bene gerendæ rei usus: & prudenter licet & fortiter ac foeliciter cum hoste pugnasset: securi uictorem uoluit ferire: & fecisset nisi legatorum consilio: ac instãtis metu seditionis magnopere dissuadẽtium: nec tumultuãtium nimis legionum: nec auctoritati senatus: nec precibus patris ac lachrymis: nec tribunitio cessisset auxilio: cessit precibus populi: Iuuenem Rutilianum non superbia sed errore lapsum sibi donari flagitãtis: quæ sæueritas sic totius exercitus animos a dictatore auertit: ut proximo cum Sannitibus prælio: hostis debellari potuerit: nisi milites duci suo gloria inuidentes: uincere noluissent. Quod ubi dux prudentissimus intellexit: per seipsum uulneratos: uisitando: consolando curamq; legatis singulorum Tribunisq; ac præfectis cõmittendo: reconciliandis placandisq; militum animis: tam efficaciter institit: ut sequenti prælio sic Sannites funderet: & in acie cæsis hostibus: & uastatis late finibus: ut non amplius cõtra ipsum dictatorem ausi arma retemptare: pacẽ cum Romanis & ad hoc dictaroris interuentionem ac misericordiã implorarẽt. Ipse legatis hostium prosequẽtibus Romam rediẽs de Sannitibus triumphauit. Cumq; dictaturã deposuisset: Illi (quasi nõ potentiam populi Romani: sed illius' uiri uirtutem solam metuentes) ilico rebellarunt: Ita ut non multo post: memorabilem ac famosam illam ignominiam ad Caudum Romanis infligerent: utroq; consule & legionibus exarmatis cum singulis uestimentis sub iugum missis. Cuius ad iniuriæ ultionem Papyrius idem Cursor: & Publius Philo simul consules ad Luceriã coniunctis exercitibus: Sannites usq; ad satietatem nullo discrimine conditionis aut ætatis urgente ira & recenti acceptæ cladis memoria protriuerunt. Ipse Papyrius digresso collega Luceriam fame uicit: & septem milia militum Pontiumq; imperatorem Sannitum qui Caudinæ in Romanos infamiæ fuerat auctor exarmatos: cum itidem uestimẽtis sub iugum misit: recepta quoq; ibi arma & signa quæ ad Caudum amissa erant: recepti & sexcenti equites Romani: qui tunc obsides Sannitibus dati erant: atq; in illa urbe repositi: quod maximæ uictoriæ gaudium auxit. His atq; alijs in cõsulatu actis: de Sannitibus iterum triumphauit. Post dictator iterum: in cultis ac fortibus fictus ipse militibus: cũ eisdem qui armis aureis & argenteis fulgentibus ac uestibus syricijs & omni exquisito ornatu compari in bella redierant: magno prælio cõflixit: fregitq; eos & castra eorum cœpit atq; incendit: & de bis tertio triumphauit.

De Marco Curio Dentato: Ca. XIII.

h Ic fortissimus & continentissimus ducum & paupertatis amator & uirtutis: Cuiꝰ ab obseruantia & recto uitæ calle: nec metu nec cupiditate aliqua flecti posset. Sannites quiescere non ualentes: magna consul strage deleuit: & Sabinos rebellantes uicit uictosq; in deditionem accepit. Eiusq; uictoriæ tantus impetus fuit: ut non modo Sabinam: sed usq; ad mare Hadriaticum ferro omnia flammisq; uastaret: tãta rerum atq; hominum præda: ut eam animo uictor ipse uix caperet: quibus rebus bis intra unius anni spatium de duabus potentissimis gentibus triumphauit. Huic ad focum sedendi & frugalissime cœnanti: Sannites forte ut eum a quo ferro uicti erant auro uincerent: magnũ auri pon-

dus attulerunt: orantes ne id publicum gentis suæ munus recusaret: eoq; quod libenter of/
ferebatur æquanimiter uti uellet. Risit ille: & ite ait: Chara uobis: mihi superuacuũ metallũ
in patriam reportate: Neq; enim aurum habere magni extimo: sed aurum habentibus im/
perare. Lucanos quoq; perdomuit & de illis in urbem ouans rediit. Idem contra Tarenti/
nos ac Pyrrhum qui auxilio illis aduenerat magnifice fœliciterq; pugnauit: & nobilissimũ
Græciæ regem: bis Italia uictum expulit: ac de illo etiam triumphauit. Interceptæ publicæ
pecuniæ reus factus: uasculum ligneum quo sacris utebatur (nondum enim usq; ad aras
deorum auaricia hominum peruenerat) cum in medium perduxisset: Iurauit ex omni præ/
da hostium: quæ ex Sabinis (ut diximus) & præsertim ex regia uictoria ingens fuit: suam
in domum nil se aliud intulisse.

De Fabritio Lucio: Ca. XIIII.

h Ic cum uirtute & frugalitate par Curio: rebus gestis inferior: uulgari autem fama
nescio quomodo non par modo: sed superior inuenitur. Sic omnibus ditissima ui/
ri paupertas accepta est: propter quã paruoq; potẽtem Fabritium Maro ait. Hic
& Curii coætaneus & laudum eius atq; operum censor fuit: & ipse contra Sannites cõtraq;
Pyrrhum bella gessit: contra opulentissimum populum ac regem cuius ipse pauperrimus.
Hic Censor Cornelium Rufinum qui dictator & bis consul fuerat: & utrobiq; bene lauda
biliterq; se gesserat: senatu amouit: hanc unicam ob causam: q decem pondo laborati argẽ
ti habere esset inuetus: quanta temporum talis uiri mutatio: iudicio intolerandũ superbiæ
ac luxuriæ datum esse: quod mox omnes in eadẽ urbe importunæ tribuerent ægestati. Hũc
eundem consulem cum Pyrrho comminus bellantem: quidam regius minister noctu clam
adiit: pollicitus se ueneno regem intercepturum: ut quænam sibi peragẽdæ rei facultas es/
set ostendens: & præmium exposcens tanti muneris: eum Fabritium captum cum indicio
(q̃uis alii aliter rem narrent) ad Pyrrhum remisit: idq; eius in factum: ut ait Cicero: lauda/
tum a senatu est. Ad quem regem Fabritius legatus aliquãdo missus a patribus: atq; ab eo
de patria deserenda promissis ingentibus oblata: etiã regni parte temptatus: preces & sug/
gestus regios alto animo despexit. Quibus nanq; pollicitis moueretur: qui nõ modo pre/
cium impietatis (qua non uacant patriæ desertores) sed contractæ munus amicitiæ: æs: ar
gentum: seruos ultro a Sannitibus transmissos libera uoce & immota frõte respueret: Neq;
enim aut pecunia ut ditior esset: aut seruis ut comitatior indigebat: qui uirtutum incompa/
rabili thesauro ac pulcherrimo comitatu semper afflueret: sic ut nulli regum suas opes suãq;
familiam inuideret. Quod autẽ qui contigerit: Ille demũ uniformis & constans sibi: unoq;
semper uultu & animo tranquillo placidam uitam degit: quam turbidam & mutantem in/
certamq; propositi: quid aliud q̃ cupiditas inexpleta & inquieta facit æmulatio. His atq;
aliis motus dixisse fertur Pyrrhus: Facilius solem a suo cursu q̃ Fabritium intẽtione diuer/
tere.

Cum ad hoc opusculum intẽtus hactenus scripsisset ipse uates celeberrimus Frã/
ciscus Petrarcha: obiit rediturus ad astra: Cuius Epitoma uirorum Illustriũ: Explicit.

Suppleměti: Prologus

In Epitomatis Illustrium uirorum: post celeberrimi uiri Francisci Petrarchæ obitum: ad illustrem insignis gloriæ Frãciscum de Carrharia Patauinum principẽ: Lorbardi de Siricho Patauini supplementũ: Prologus.

f Entio q̃ grande opus ex præcepto nobilissimæ clementiæ tuæ gloriosissimæ urbis Patauinæ princeps sollicitus aggrediar. Iussisti enĩ multa & maxima quorundam uirorum illustrium facta: prius quodã Epitomate neq; prolixo neq; attrato: sed mediocri stilo declarari: nunc quodammodo (ut ita dixerim) eadẽ stipare compendiosius imperas: ut cognitioni tradantur: quæ sic absciso calamo repræssa: mãdare litteris: Impar uiribus pondus meis esse profiteor: Hoc enim idem & celeberrimo Petrarchæ commiseras inuictissimæ eloquentiæ uiro: qui cum desiderio tuis satisfacere lucubraret: terris elatus euanuit rediturus ad astra: mihi æternum & lachrymabile funus: Cui^9 gloriosissimi præceptoris imitari uestigia quod iubes: supra me arduum equidem aggrauat onus: Cum huic rei ingenio: litteratura & rerum noticia opus esse intelligam: quibus cum ex toto priuatus: uidear inexpertus: suspensus existo: quod præstantiæ tuæ insinuatum uelim: cum de ingenio inscitiæ meæ forte confidens: altius iudices q̃ effectus deposcat. At demum cum nil aliud q̃ tibi obnixe parere perquiram: correctioni eruditissimorum me commissurus progrediar: qui memores sciant magnitudine rerum cognita: ardua quædam q̃ plurima & uaria dependere: quæ in conspicuo ponenda compendij uel propositi necessitas prætermittere cogit: cum ad impossibile protendat: amplissima angusto in amplexu strictum coartari & obscura clarare: quod caliginosa breuitas facit. Itaq; rei designabo imaginem: non pingam: ut liniamentoꝝ qualitas siue indolis spem considerare possit. Quare qui ad hæc intelligẽda uenerint: plura existimare q̃ legere discãt.

Sequitur Capitulorum Supplementi Annotatio.

Epitomatis quorūdā Illustriū uirorū post celeberrimi uatis Frā/ cisci Petrarchæ obitū: Lorbardi de Siricho Patauini Supplementū.

De Alexandro Macedonum Rege: Ca. I.

Mplissima regis Alexandri Macedonis gesta: ut cognosci possint: in arto lo/ care difficile est. Is uigesimo ætatis anno Macedonum rex declaratus: inter/ empti parētis eiꝰ Philippi: ad tumulū parricidas tāti facinoris pœnas primo dare coegit: Sub inde uir ad bella paratus: ubi Græciā Macedoniāq; ordine composuisset: Vltra Hellespontum in Asiam transgressus: in campis Adra/ stis primo Darium Persarum maximum regem expugnat: mox Phrygia & Paphlagonia in ditionem redactis: per angusta rupium dubiosq; aditus Ciliciam intrat: quæ ex impro/ uiso exterrita uictori paruit. Darius interea quingentorum milium armatorum instaurato exercitu inter artatas rupium fauces Ciliciæ cōmisso certamine: uictus ac fugatus terga ce/ leri studio uertit: septuaginta milibus Persarum cæsis: quadraginta milibꝰ captis: direptis castris: cum regia matre: uxore ac sobole tota: uictor insignis ad deditionē Damasci profe/ ctus. E proximis nationibꝰ legati uenere: se suaq; & urbes dedentes Syria: Phœnices & Si/ don cum maritimis insulis uictori obtemperarunt: Tyrum fortitet expugnatam: & uirtꝰ & fortuna obtinendam dedit: aliq̄diu obsessam: Tenedos regi paruit: cētum sexaginta naui/ um classe deuicta: Gaça decem milibus hostium cæsis expugnata est: Victricibus armis cessit Aegyptꝰ & Cyrene ceruicem flexere: ad Iouis Hamonis quem sibi patrē finxerat gen/ tium domitor per arida & solis adusta tendit iter: Vnde remeās: diuina stirpe se natum uo/ luit credi: haud mortali patre contentus. Reuersus: urbem condidit quā ex se Alexādriam appellat. Hic aduersus Darium qui ad Arbelam ingenti armatorum copia uenerat: de in/ tegro arma conuertit: & hic quoq; uictor: orientis sibi limen aperuit: ita ut proximæ gentes Persides & Babylonij paterentur imperia: per difficiles aditus æthereaq; iuga ad septentri/ onem conuersus: Parthos Hyrcanosq; fregit. Caucasum montem ad mortis extrema cum suis labore deductus: mareq; Caspium cūcta sternendo subegit: ad flumen Tanais & Scy/ thas circumtulit signa: & in finibus Asiæ partem tennit Europæ: ad flumen Indum cuncta pacādo mox produxerat agmen: & ad Hydaspadem amnem Porum Indorum maximum regem: quia armis contradicere ausus: terribili prælio uicit: quem honoribꝰ auctū regnare permisit. Multa præterea cū aliquot regibus exterisq; gentibus ꝑ Indoꝝ lōgissimos tractus prælia gesta: maximis illustrata uictorijs: quæ obliterare succīcta breuitas cogit: Mox per fluentes Gangis fluminis aquas: aduerso sole oceanum pergit adire: & in extremis solitudi/ num orbis: ubi ulterius ire prohibet ipsa natura: Imperij sui fines conterminat: urbes con/ didit Barcen & Nearchon suoꝝ monumenta laboꝝ: unde si quid restabat uincendū cōcul cans: limen orientis emensus: Babyloniam redijt. Adhesit fato fœlix: sed demū fallax eius fortuna: & in ipso iuuēte ac uictoriaꝝ prosperrimo flore Antipatris opera tertio & trigesi/ mo ætatis anno ueneno moritur clarissimus regum: Qui ut ait Iustinꝰ cū nullo hostiū nūq̄ congressus est quem non uicerit: nullam urbē obsedit quā non expugnauerit: nullam gen/ tem adijt quā non calcauerit.

De Pyrrho Epirotarum rege: Ca. II.

Yrrhus illustri ꝓgenie ortꝰ: ab Achille Aeacidaꝝ originē trahēs: Rex inclytus Epi/ ri: magnitudine potēs & aīo grandis: militaris industriæ oīm potissimus fuit: qui & natura & uetustæ gētis gloria insignis ac bellicosissimꝰ: Tarentinoꝝ precibꝰ qui cū Romanis tunc tpis armis diffidebāt uiribꝰ suis in Italiā transfretat: inuadēdi Romanos oc casionē adeptꝰ: q̄ pridē maioris imperij cupidīe flagrarat. Ad Heracleā igiť urbē Lyrimq; Cāpaniæ flumē Valerio Leuino cōsule atrox certamē cōmittiť & mutua cæde pugnatū: ita ut diu in ambiguo res eēt: donec elephātes q̄s rex ipse secū primꝰ in Italiā traduxerat: a frōte interrupti agminis Epirotaꝝ ocīꝰ cōstituti: regi uictoriā dedissent. Rex suoꝝ maxima stra/ ge uictoria potitꝰ: Romanos tra ꝓstractos: oīa ī pectoribꝰ nulla in tergo uulnera cōspicatꝰ: cū ī frōte aīositatē cū ipsa morte uigere. O q̄ȝ facile inq̄t erat orbis imperiū occupare: aut mi hi Romāis militibꝰ aut me rege Romāis: hic nō mō aīosior sed efferocior miserabili præda igne & ferro cūcta ꝓsternēs: totā ꝑplatus Cāpaniā: adusq; Prænesten signa lōge lateq; cir/ cūlata deduxit. Ita ut a uigesimo lapide fumo & puluere ī urbe oculi trepidātiū caligarēt. Proīde aī magnitudīe usus ac libertate sua: captiuos q̄sdā egregios penes se comiť habitos:

C sine nulla redēptiōe Romā ire pmisit: Fabritiūq̄ q̄ ad hoc legat⁹ uenerat: q̄rtā regni ptē pollicit⁹ secū manere rogauit. S₃ id frustra: Nā ille uir utiq̄ magn⁹ sua sorte cōtēt⁹: ut q̄ ỹtuti satisfacere lōge didicerat: Romā redijt. Post hæc ex integro pugnatū: & ipse iteꝝ uictor rex. Fuit q̄₃ tertio, sub Curio Fabritioq̄ cōsulibus penes Asculū Apuliæ decertatū: sed neutram in partem uictoria declinarat: cū nox diutumum diremisset bellum. Nouissime in Lucania sub eisdem ducibus quarto concurritur Marte: & elephantorum ordine interrupto: rex ipse humero sautius uigintitrium: & ut alij uolunt quadraginta milium suorum strage uictus abire maturauit. Postremo reintegraris copijs: per Siculorum legatos euocat⁹: aduersus Carthaginēses: qui armorum feruore insulam fatigarant: bellum in Siciliā trāstulit: Ibiq̄ rex Insulæ declaratus aliquot horrida prælia: nō modo animose: sed prospere gessit: ita ut Pœnum hostem fuga discedere compulisset: mox ad Italiam conuersus: uictus a Curio Dentato iterum & fugatus: patrium regnum deposcit: Verum ut qui stare nō poterat: ad arma natus: Antigonum tunc Macedonum regem aggreditur bello: quem prælio uictum & regno pulsum: Argos petere compulit: hic Lacedæmones adortus uincitur. Postremo clade suoꝝ atrocior fact⁹: Argos inuadit & oppugnatur⁹ urbē: dū aīose ad mœnia cōtendit: ictu saxi pcussus: rex bellicis artib⁹ īsignis occubuit: magnitudine eq̄dē laudād⁹.

De Hannibale Pœnoꝝ duce: Ca. III.

A S nouem annorum puer: coram Hamilchare patre ad aras iureiurādo affirmauerat perennem se Romanis futurum hostem: quod uotum non aliorsum q̄ ad destinatum propositum pertinacissimo & implacabili tetendit odio. Nanq̄ ubi primum facultas affuit: in Hispania Saguntum aggressus: urbem Romanis amicissimam: obsidione deleuit: mox per Pyreneos saltus & Galliam traductus: uelut fulmen quæq̄ obstantia prosternens: ad uerrendam Italiam deuastandāq̄ festinauit: & alpibus Gallorum prohibentibus transitum duro marte depulsis: igne & ferro diruptis rupibus: per inuia pandit ac sternit iter. Cui ad Ticinum Publius Cornelius Scipio consul superioris pater obuiam fuit: qui ingenti Romanorum clade uictus ac uulneratus: uirtute filij tunc adolescētis euasit. Victor Hannibal ultra procedens cum Sempronio altero consule ad flumen Trebiam

B haud procul a Placentia conflixit: & hic Romanorum strages altera fuit. His prosperis uictorijs elatus Hannibal: sui fiduciæ plenus ad spem propositi armauit animum: & ad trāsitum in Hetruriam per inuia & aspera Apœnini iuga extrema temporum: alterum ex oculis ipsa difficultate itineris amiserat. C. Flaminus consul ardentioris spiritus uir q̄ res postularet: apud Trasumenum Hetruriæ lacum uigintiquinq̄ milibus Romanorū cæsis traiect⁹ hasta lœtali uulnere occubuit: & hæc tertia reipublicæ pestis. Hic ad Cannas Apuliæ uicum Varro alter consulum committendi prælium temerarius auctor infauste conflixit: qua memoranda clade ad quadraginta duo milia Romanorum cum altero consule Paulo Aemilio uiro innocentissimo ad satietatē trucidauit: Hānibal equidē plus insidijs q̄ uirtu-

C te: astu q̄ fortitudīe adiut⁹ sua. Qui desidrrij finē attingere poterat si recto calle cruore Cānarum aspersus ut erat: ilico urbem Romam adire maturasset: Sed uictoria cōtentus Capuam tenuit: & in delitijs: luxu ac malicia lāguescere cœpit: austeritas illa ardorq̄ pugnandi: ita ut illud proprie dictū sit: Capuam Hannibali Cannas fuisse. Interea (ut ita loquar) uelut ab inferorum manibus reuiuiscere potuere Romani: & ad arma respirare ac defendere patriam: cum ille sero tandem ad tertium lapidem Anienēq̄ flumen posuisset castra: & dum ad urbem dimicaturus accessisset: Gneus Fuluius & Sulpitius consules in armis pugnaturi: extra portam Capuam affuere: & in aciem utrinq̄ deductis copijs: ilico grando cœli fragore dimissa: e summa Capitolij rupe maximo turbine uentorum in aduersa hostium ora se inuexerat. Cumq̄ uiolentia imbrium Hannibalem in castra se recipere cogeret: extemplo serenitas fluxit. Quod postq̄ bis accidisset: eum attonitum dixisse aiunt: Nūc animum: nunc fortunam obtinendi urbem sibi deesse. His itaq̄ ad castitatem Italiæ sedecim annorum tempus sic gestis: Scipio ille Africanus superior: dum clades patriæ cladibus in Africa uindicaret: ex Italia reuocare potuit Hannibalem: & acerrimum uincere hostē: quia patria pfugus ad Antiochū primo: inde Prussiam Bithyniæ regem perrexeat: & p Quintum Flaminium a senatu populoq̄ Romano petitus: a rege tradēdus erat cum ille hausto ueneno ultro mortem præoccuparet Libyssam sepultus.

De Quinto Fabio Maximo Cūctatore: Ca. IIII.

A Rincipio belli punici secūdi Quint⁹ Fab⁹ Maxim⁹ Romāoꝝ legat⁹: cū i Carthagine-

suum curia elegāter exposceret:utrū eorū consensu:aduersus fœdera in Hispaniam p̄ Iberum
flumē armato milite traiect⁹ Hānibal:Saguntū urbē artissimo beniuolētiæ nexu Romanis
unitā hostiliter deleuisset:Illis tergiuersantibus & uafre rñdētibus : uir ardētissimi spiritus.
extēplo sub farcinata ueste: hoc in gremio inquit: pacē belluq́ȝ fero: utrū placet eligite. Ad
hoc ubi insolenter retulissent:utrū mallet relinqueret & eligeret.Ille accēsus aīo ferox & per
horrendus:explicito sinu & in diuersum excusso:Bellū inquit habetote: obstupescere tunc
poruere quibus hoc cōtigerat audire grauissimi uiri auctoritate:qui tam ingenti sui suorūq́ȝ
fiducia:e sinu suo:in illorū gremia bellū cruentis cladibus utrobiq́ȝ pnīciosissimū:nō modo
effuderit:sed & disseminauerit. Proinde graui Romanorū iactura:ad Trasumenū uictore Hā
nibale ipsis afflictis in rebus: Is dictator creatus:p ardua montiū Iuga tutissimosq́ȝ saltus
quotidie se Hānibali opponendo ac detractando certamen cunctatur:potuit nō mō delu
dere:sed añ id tempus indictū expugnatū reddere hostē. Hic spes prima resipiscentis impij
ac fugandi Pœnorū uictorias emicuit: Vnde illi cūctator cog nomē fuit:ut illud Comicum
Ennij carmē: Vn⁹ hō nobis cunctādo restituit rē. Post hoc ad Cānas multorū mortalium
cæde absumptis Romanis exercitib⁹: Fabius tertio cōsul (nā pridē añ dictaturā duos con
sulatus gesserat ac de Ligurib⁹ triūpharat) aduersus Hānibalē iterū missus:aliq̄t Cāpaniæ
urbes quæ ad Pœnos defecerāt:ui & armis cōtusas obtinuit . Iterū cōsul cū Claudio Mar
cello celeri studio in Cāpaniā pfectus:Cassilinū obsidiōe circūuentū:Romano restituit im
perio. Nec morat⁹:igne & ferro uastato Sānio:nōnullis urbibus captis:uigintiquinq́ȝ mi
libus hostiū deletis:uictor insignis rediit. Idem iterū cōsul circūuenit Tarentum:& irritatis
Hānibalis conatibus:qui ad succursū gētis obsessæ citato agmine festinauit: industriæ suæ
præsidio urbē potit⁹ est . Qđ cū Hānibal intellexisset:cū doloris stimulo agitarū pclamas
se fertur:& suū Hannibalem Romanos habere. Triginta milia hoīm prærer auri & argenti
pōdera recupatæ urbis præda fuit:& cū de redimēdis quibusdā captiuis Romanorū:ea au
ctoritate qua uti poterat cū Hānibale pepegisset: Fabius a senatu re improbata:ubi statutū
preciū neq́ȝ q̄ mitti intellexisset: patrimonij sui prædiū uendidit: & obligatæ fidei debitū:st
nō publica: saltē priuata pecunia adimpleret: se patrimonij (ut ait Valerius) q̄ patriam
fidei inopem esse maluit.

De Marco Claudio Marcello: Ca. V.

Arci Claudij Marcelli sui temporis oīm bellacissimi uiri gloria:notissimis uictoriarū
exemplis maxime claruit. Qui aduersus Viridomarū Insubriū gallorū regē ad Pa
di ripam consul celeri occursu profectus: ampliori multitudine q̄ extimari pote
rat:hostem subito aduētu obuiā habuit: quo discrimine inopinatæ rei interceptus:cū neq́ȝ
alter neq́ȝ alio periculū diuertere posset:sollertissimi sui ingenij studio adiutus:fluminis in
star in Viridomarū ocius impetu facto:obtruncatū regē ilico strauit terræ:cōsilio quo tam
repentino ac terribili casu obstupefacti gallorū exercitus:non fuit resistendi locus:quin pro
funda suorū clade uicti recessissent. Inde aliquot oppidis Insubrum captis:trāspadum tunc
primū exercitu Romano deducto:Mediolanū eius regionis eminētissimū caput expugnat:
Romā triumphator insignis reuersus:quæ regi subtraxerat hosti: tertius a Romulo opima
spolia Ioui Feretrio in Capitolio suspendit. Idem ad Nolam cum Hannibale congressus:
duobus milibus Pœnorum cæsis: fusum fugatumq́ȝ hostem coegit abire: & uastatis Hir
pinorum & Sannitū agris: appellatione prius non destitit:q̄ circumstantes populi misere
Hannibalis subsidium implorarent. Quocirca iterum manibus consertis certatum est:&
primo statim impetu decem milium Afrorum terribili strage deleuit. Victus Hannibal cru
ento gradu tergo cæsus retrocessit. Sequenti anno tertio cōsul Marcell⁹:de integro ad No
lam duobus milibus Pœnorum trucidatis:Hannibalis animū ira fregit:ut postera die ille
nō ausus esset certare. Interea ad cōpescentes turbulētissimos Siciliæ motus:quæ ferme uel
ad se uel ad Pœnos tota defecerat:eo ipso duce Marcello op⁹ fuit:qui in insulam traduct⁹:
qua militari disciplina: quo ue consilio & administrandarum rerum uigilantia: urbes ex
pugnauerit: Syracusas triennio obsessam deleuerit totamq́ȝ insulam pacauerit. Scribere lō
gum ac laboriosum esset:cum mirabile ferme rebus gestis sit tot unius suffecisse industriā:
Qui Romā regressus auctoritate sua (qđ antea inusitatū fuerat) in mōte Albano triūpha
re uoluit:mox sequēti luce ingēti præda onustus ouās introiuit urbē: Inter cætera octo ele
phātes añ se præferens:in documentū ut nō tm̄ de Sicilia: sed & de Punica uictoria ouaret.

C Post hoc quarto consul in Lucania inuasit Hannibalem: quem iterum prælio uictum: silen
tio in castris se tenere coercuit. At dum in conspectu explicitis in prælia signis continuo in
campũ ꝓsiluisset: Hãnibalẽ cõquestũ ferũt: nullũ respirãdi sibi tẽpus dari: solẽ in cœlo quo/
tidie & Marcellũ in armis esse: Quocirca ille indignatiõis stimulis agitatus: in Apulia tãta
ferocitate in prælia prorupit: ut Romanorũ clade in castra uictor ipse rediret. At Marcel/
lus nec ob hoc deterritus: ubi primũ illuxit: animatis ad pugnam militib⁹ in agmine appa/
ruit: qđ cum Hannibal sensisset admirat⁹ inquit: En uir nullius sortis impatiens: uictor in
uictos: uictus in uictores audacius resultat: Confestimq; utrinq; in aciem deductis copijs:
ita dimicatum tradunt: ut uictor Romanus: et octomiliũ Pœnorꝝ sanguine cruentus fugi/
entiũ terga repræssisset in castra. Itaq; Marcellus tot uictoriarꝝ gloria Cannarꝝ clarissimus
ultor effecit: & ille turbo qui tot tonitruũ motib⁹ Italiã fulminarat euanescere uideretᷣ.

De Claudio Nerone & de Liuio Salinatore: Ca. VI.

A h Orum duorꝝ Claudij Neronis & Liuij Salinatoris facta separatim diuidere: præ/
cipue rei gestæ condictio non sinit: cum in eadem laude nõ modo uniti sed & con/
iunctissimi ita uideri possint: ut corꝝ gloria unico exemplo in cõspicuo se offerat cõ
templanda. Liuius a se procõsule bello pacata Macedonia postq̃ magnifice triumpharat:
infestissimos inuidiæ fluctus euitare non potuit: quin inundatione populariũ motuũ con/
cussis: tam ignominose q̃ iniuste damnat⁹ esset: quem in operis ruris incolam & robur &
dolor fecere. Tũc temporis res Romana maximo in discrimine erat: cum hinc Hannibal in
Lucania: inde frater eius Hastrubal in ipsa Gallia Cisalpina diuerso tractu disiuncti ꝑmo/
uent Italiam: Liuium Salinatorem collegam dare cõsultissimũ uidebatᷣ: Sed duo rei impe/
dimento erant: Primũ q; Salinator ciues exosus: fieri consul recusabat: ꝓximũ q; cum Ne/
rone implacabili & inueterano odio uæhementer dissidebat: uerũ tamen uniuersi senatus la
bore & precibus fatigatus: patriæ uerecundiæ cedens: ad utrunq; grauissimũ curis tandem
flexit animũ. Itaq; insignes uiri sincera fide pacati: cõcordes tenuere prouincias. Claudius
in Lucanos aduersus Hãnibalem: In transpadanam regionem Hastrubali occursurus Sa/
B linator concesserat. Nero apud Agrumentum oppidũ assiduis occursionibus indies Hanni
balem infestarat: quẽ districto tandem prælio adortus: octo milibus Afrorꝝ cæsis in fugã
uertit. Et cũ a quibusdã captiuis intellexisset ducũ Pœnorũ sententiã esse ut in Vmbria ipsi
se coniungerent: ilico ut huic periculo obstaretur cum parte copiarꝝ ad collegam festinandũ
esse concepit nec differendũ: Ideoq; Legato probissimo uiro cõmendatis castris: occulto tra
mite noctu clam abiens: celerius q̃ cogitari possit maximã Italiæ partẽ emensus: in castra
Salinatoris qui ad Metaurũ flumen apud Senam Hadriatici maris littus hosti se obiecerat
C peruenit. Ita nec ab Hannibale unde discesserat: neq; ab Hastrubale ubi uenerat sentiretur:
proxima luce utrobiq; ad pugnam collatis signis: Hastrubal certo indicio & alterꝝ cõsulem
adesse intellexit: qua re admiratus retrocedens substitit ad noctem: & ipsis in tenebris fe/
stinauit discedere: quem insecuti cõsules: quinquaginta sexmilia Pœnorꝝ cũ ipso duce cru/
ento marte trũcauere. Captiuorꝝ quinquaginta miliũ numerus fuerit. Nero uictoria par/
ta anteq̃ sisteret cædes: festino recursu uelox ad suos properauit: ita ut nec prius q; tanta ce
leritate profectũ erat ab Hannibale cognitũ sit: quẽ abscissum Hastrubalis caput qđ secũ
detulerat: cõsul intra eius uallum proiectũ: ipse conspexisset: quo tam calamitoso spectacu/
lo obstupescenti similis: En (inquit) agnosco infœlicitatẽ Carthaginis. Cõsules Romã in/
gressi ob tam clarissimã uictoriã insignemq; hostiũ cædem: Salinator (quia in eius ꝓuincia
res gesta erat) curru triomphauit: quem Nero eques more ouantis non minori gloria comi
tatus est: cuius rei ipse præcipuus auctor fuerat.

De Publio Scipione Cornelio Africano maiore: Ca. VII.

A s Cipionis Africani maioris quẽ uirtutũ suarꝝ gloria immortalẽ ferme uoluit: stri/
ctim subtexere gesta equidem labor est. Is adolescens uix dum puerilem ætatem
egressus: Publium Scipionem eius parentem prope Ticinũ aduersus Hannibalẽ
quodam conflictu profundo uulnere sautiũ: mira quadam & aiositate uirili ab imminen/
ti periculo mortis liberauit. Apud Cannas ipsis reb⁹ conflictis: qui eo prælio euaserant cũ
de relinquenda Italia duce Cecilio Metello in cõsilio uersarentᷣ. Re cognita: Scipio tũc Tri/
bunus insequentibus paucis in eorum tecta ut fulgor irrupit: & in caput cuiusq; eorũ qui
aderant uibrato ense iurare coegit: se nũq̃ Italiã deserturos. Haud multo post ad ultionẽ pa
tris patruiq; uigesimũ & quartũ attingẽs ãnũ: ad Hispaniã traductus: primo & statim im/

petu Hispanicã Carthaginẽ ui & armis expugnatã obtinuit: maioris Carthaginis omen infaustum: Hinc ad Betulũ cum Hastrubale Hannibalis fratre insigne præliũ fuit: Victor Scipio: octo milibus Pœnorum cæsis: decem milibus captis: ad extrema oceani insecut⁹ fugientem: gadibus se cõdere compulit. Quo successu uincendi: Magonem tertium ab Hannibale fratrem expugnat: hinc Hispaniam armis uitisq ferox: depulsis Pœnorum præsidiis: Scipionis armorum demum gloriæ cessit: & legatis recõmissa prouincia: uictor ad Italiã redijt. Nõ multo post consul creatus: Siciliam prouinciam renuit: simul & transitũ in Africam si uideretur expediens: Et dum in Brutijs Locros adiret: recuperandi urbis gratia: insigni strage Hannibale deleto uotum obtinuit: Ideoq in Sicilia rebus inde pacatis ad transitum Africæ uela direxit. At ubi ad pulchrum promõtoriũ terram legisset: trucidato Hannone gentium duce: quem obuium habuerat: cũcta populatus: nil non uastatum reliquit. Venerat tunc in armis ex aduerso alter sibi Hannon frater Hannibalis (nam assuebat hoc nomen in Africa) quem cum tribus milibus equitum obtrũcatum ferro cõminuit: Inde secutæ ad deditionem urbes & oppida: ac nõnulla prælia prospera gesta. Syphax Numidarũ & Maurorũ rex: multitudine gentium metuendus: qui Carthaginẽsibus adiunctus Scipionis amicitiam exclusetat: incredibili Maurorũ & Numidarũ strage rex prælio uictus: miser demũ capitur: Romam missus Albæ in uinculis moriturus. Hoc iter uersus Carthaginẽ reuolutis signis mœnia Scipio terrore pulsarat: Ita ut tremefacta Byrsa præcipua Carthaginis arce: trepido nuncio ex Italia reuocaretur Hannibal: ut qui sedecim annorũ tempus Romanorum uexarat imperium: ruituram defenderet patriã. Instabat tunc omniũ maximũ: & ante id tempus incomparabile prælium: quo terrarum orbis imperiũ decernendũ erat. Igitur duces omniũ maximi ac gloriosissimi Scipio & Hannibal: inter se mutua admiratione colloquio habito: postq̃ de pace minime conuenerant: ad ultimum discrimen extemplo contendere opus fuit. Ideoq pugnatum est summa utriusq ducis militari industria: & cruẽto atq ancipiti martis cõgressu. Postremo uictore Romano: quadraginta hostiũ milia cæsa & capta referuntur. His itaq gestis uictoriosissime: Carthaginensibus miserãda erroris confessione suppliciter implorantibus pacem: Scipio dedit humanitatis suæ digniorem q̃ illorum perfidia. Hinc terra mariq pace parta: uictor insignis ad Italiam ex Africa traiectus: intra urbis mœnia eo gloriosissimo triumpho inuectus est: quẽ omnis memoriæ clarissimum uoluit. Cui ex noĩe a se gentis deuictæ: æternũ Africani cognomẽ fuit.

De Marco Catone Censorio: Ca. VIII.

Arci Portij Catonis Censorij: quem humanæ sapientiæ & uirtutum inuictissimũ specimen: nõ solum uulgaris fama promulgat: sed & maximi ingenij auctores descripsere. Facta aut dicta referre grande aliquid esset: si amplioris marginis spatium daretur. Quis enim quanta in eo fuerit prudentia: temperantia: rectitudo animi: perseuerantia: sic artato calamo comprehenderit: in quo quidem omne genus uirtutis sic insitũ esse constat: ut si quis per omnem honestatis gradum exempla requisiuerit: optimarum rerum fertilissimum monimentum Catonem intelliget? Nec minor dux militiæ q̃ prudẽtiæ fuit: & reipublicæ unic⁹ administrator. Quapropter ab ipsis ingenuæ præstãtiæ uiris optimis: Imperator optimus: orator optimus: optimus senator iudicatus est. Cuius maximæ profunditatis ingenium ad hoc usq processerit: ut cum iã senex latinas litteras didicisset: auditor Ennij: & græcis instrui uoluit litteris: Deniq iuriscõsult⁹ potissim⁹ apparuit: quater enim & quadragies ab æmulis accusatus: sine alieno patrocinio causam ipse suam magnifice defendit: & unaquaq uice ingenti gloria: uir non modo constantis & ferrei pectoris absolutus euasit. Qui ad decrepitam progressus ætatem: nonagesimũ ferme annum attingens: capitali discrimine sui ipse defensor propriam causam fœcũdissimo impetu: & oratione fœcunda prospexit: ita ut nullo momento uel uoce deficere aut tarditate mentis hæsitare uisus est: Tanta prospitas aĩo ipso senili corpe uigere potuit: uir indomitæ ꝟtutis atq naturæ. Sed ut ad eius militiæ gesta ꝓgrediar: sub maiore Africano: secũdi belli punici tẽpore: questor in armis egregie Tarentũ missus: mox Sardiniã ut rigidissimus prætor: nõ modo uicit: sed & administrauit. Proinde cõsul Hispaniã tenuit & rebellantiũ uires adortus: quædam strenuissima prælia lõge lateq sic prospe gessit: ut sũmo labore uir sollertissimus confluẽtes deficientiũ motus ipse cõpesceret: & ad deditionẽ populos magnope cõcitaret: quare demũ libere & expedite pacata ꝓuincia: Romæ uictoriæ cõferendũ: gloriosum duxit triumphum. Post hoc Acilio Glabrione cõsule dum ad Thermopylarũ saltus intra cõfragosa

rupium Antiochus rex maximus Asiæ aduersus impetum Romanoꝝ se tutaretur: ita ut
locoꝝ difficultati haud facile uinci possit: hic uir per inuia æthereaq; iuga: perplexo itinere
laboriose traductus: a tergo hostium ex prouiso descendit: & regem nihil tale metuentẽ qui
aduersus consulis insultum intentus obstabat: quadraginta milia Asianoꝝ strage captare
D fugam coegit. Bello quoq; secũdo Macedonico: quod cum Persio rege Paulus Aemili⁹ cõ
sul gessit: dum utrinq; in prælia descendunt: Cato intra confertissimos aggressus: ilico uul-
nerato equo: pedester a multitudine circumuentus: nudo ense: ubi in quẽdam proceꝝ sibi
infestissimũ resultasset: uibrato ictu gladius procul e manu decidit: quem inter tot equitum
peditumq; globos iaculis obrutus: quadã animositate miranda sibi restituit: & præ se cæso-
rum aggere congesto: hostili suoq; cruore perfusus: nõ sine admiratione spectantiũ in tutũ
se redegit. Postremo censor factus: ita aduersus ĩprobos ciuiũ mores unice ac rigidissime se
gessit: ut ĩter multos cẽsores q̃ antea & post fuere: ipse æternũ Cẽsorij cognomẽ assequeret.

De Cornelio Scipione Nasica: Ca. IX.

A Vm in Asiã Romanoꝝ legati ad matrẽ Idæã quoddã sacꝝ e Phrygia Romam de-
c uehendũ nauigarent: ut itinere delphos declinant: quidnam acturi essent oraculo
percepturi: quibus respõsum: cum Romã rediret: deam in manus eius qui uir op-
timus iudicatus esset in ædem uictoriæ deferẽdã tradere curarẽt. Quo pacto Publius Cor-
nelius Scipio Nasica: totius senatus iudicio uir optimus dictus: ad sacri ministerij officium
inter tot centena milia Romanoꝝ delectus est. Is prætor per idem tẽpus ulteriorẽ Hispaniã
aggressus: ꝓsperrimo successu quæq; occurrẽtia ꝓsternẽs: ultra quinquaginta hostiũ oppi-
B da & castella breui subiugauit. Cũ Lusitanis apud Liparam urbẽ acerrimo prælio confli-
xit: quo cõgressu duodecim milia hostiũ oppræssa: signa militaria centũ quinquaginta refe-
runtur arrepta. Consul exinde creatus aduersus Boios Italiam prouinciam sortitus: in ho-
stium agros impetu facto: districto prælio manus cũ hoste conseruit: & insigni obstantium
clade uictoria parta: Nãq; uox ipso fauore pugnandi captare fugã cũ minime attẽptassent:
ad unũ cæsi uigintiquinq; milia fuere. Victor ubi Romã rediret quibusdã ei triũphũ negan-
tibus: elegantissimã orationẽ habuit: qua inter cætera ꝓtulit: haud se triumphũ tantopere
flagitare: quin modeste acquiesceret: nisi exercitus suoꝝ laboꝝ & ỽtutis merita exposceret.
Nam quantũ ad se nil ultra postulare q̃ q; ea die sibi datũ constat: quo ipse uir optimus iu-
dicatus sit: cum nil maius: nil admirabilius splendori gloriæ suæ dari possit. Cui talia disse-
renti: demũ triumphare permissum: quo sacratissimo trophæo inter cætera ornamenta &
C hostiũ spolia mille quadringentos aureos torques e ceruicibus nobiliũ perẽmptoꝝ hostiũ
ereptos: gloriosissimũ tantæ uictoriæ spectaculũ ante currũ detulit. Iterũq; cõsul in Illyria:
Dalmatas a se deuictos ad internitionẽ calcauit: ac ferocissimæ gẽti ita iugũ ĩposuit: ut de-
inceps submissius paterenẽ impia: ob quæ magnifice gesta triumphũ ei oblatũ: sua uirtutẽ
cõtentus insigniter recusauit. Ea quidẽ tẽpestate Sẽpronius Gracch⁹ Tribunitia ptãte plæ-
bi fauẽdo seditionẽ facere ꝑperam acceperat: palã dicere ausus: interẽpto senatu: plæbẽ im-
perio dñari debere. At Nasica cũ huic ꝑiculo qđ ad reipublicæ excidiũ tendebat: neminem
Romanoꝝ ꝓceꝝ obstare: neq; Mutiũ Scæuolã consulẽ quicq; cõtra audere ꝑpẽdisset: me-
rito ardore flãmatus: Qui rempublicã saluã ẽẽ uolũt: inq̃t: me secuturi arma cõpescãt: quo
duce cõcursu nobiliũ e rostris: plæbe tũc cõcionante atrocit̃ depulsa: Gracch⁹ tãti facinoris
mortis supplicio pœnas dare coact⁹ est. Tertij belli punici inter hũc uiꝝ & Catonẽ orta cõ-
tentio erat. Cato hostilẽ & diuti⁹ inimicissimã funditus diruẽdã esse Carthaginẽ asserebat:
cõtra Nasica eã integrã reseruandã: ne respublica assiduo infestissime terrore soluta: in desi
dia & odio putesceret: luxu referta: sua fœlicitate peritura.

De Tito Quinto Flaminio: Ca. X.

A Ello primo Macedonico: Titus Quint⁹ Flamini⁹ consul traiect⁹ in græciã: extẽplo
b in ipsis præruptis montiũ faucibus Epiri Philippũ Macedonũ regẽ adort⁹: uictor
tandẽ hostẽ attritũ: poscere Thessaliã fuga coercuit. Hinc in Epiꝝ explicitis signis:
eius regionis arma populi Romana uerẽtes: ꝓni ad impia fuere. Post in Thessaliã cursũ te-
nuit: quæ uirib⁹ armoꝝ cõcussa ducis impetũ ægerrime tulit. Phaleria urbs bellico fragore
oppræssa: incẽdio tradit̃: q̃ circa proximiores gẽtes exterriti mandata ꝑagunt: a Metropoli
& Piera legati uenere se suaq; dedentes: Adrangem: Phocidem & Eretriam: Anticyrã: Am-
braciam & Carystum & Elatiam cæterasq; urbes & oppida uel in deditionẽ partim acce-
perit ui & armis: partim expugnat. Philippus interea undiq; exercitu cõgesto: ad locũ quẽ

Cynocephalas uocāt sedē belli statuerat: cui instaurato robore: Cōsul obuiam factus: ubi
difficili & ancipiti pugna ingentiqꝫ hominū strage & uulneꝝ copia decertatū esset: supato
rege: ergo cæsos Macedones in fugā uertit: hostiū tredecim milia pempta & capta: quidā
uolūt: alij uiginti duo milia trucidata describunt: Regi sic infœliciter absumpto & arbitrio
consulis pax data est: qui dominio totius Græciæ priuatus: in solis Macedoniæ finibus de-
præssus est. Cūqꝫ oīs Græcia libere & expedite obtēta esset: multitudine gētiū modico ter- B
ra cōpræssa spacio cōsul ꝑ præconē declarari iussit: oēs græciæ urbes quæ sub Philippo rege
fuerāt liberas & īmunes eē. Quibꝰ auditi (ut Valeriꝰ ait) tāta cœlū clāoris alacritate cōplert
hoīes: ut certo cōstet: aues quæ supuolabāt attonitas pauētesqꝫ decidisse. Igit̄ libertati red-
dita uideri poterat Græcia: nisi rabidus Lacedæmonioꝝ tyrānus uideretur obstare. Quare
Flaminius terra mariqꝫ circūq̄qꝫ reuolutis signis: quibusdā oppidis captis: post aliq̄t cru-
entissima prælia: Lacedæmonū mœnia statuit aggredi: Qđ ubi strenue fecisset: tyrānꝰ oīa
in pugna ꝓspiciēs & nil respiramēti inesse: attonitus: se suaqꝫ arbitrio Romani ducis cōmi-
tit. His itaqꝫ gestis apud Achæos: totius Græciæ indicto cōsilio: inter cætera eos Romanos
postulauit Cōsul: q̄s ipsi gerēdæ seruitutis gratia ab Hānibale emptos haberēt: Adijciēs ne-
quaqꝫ licere eosdē seruitio tenere: a q̄bus liberati essent. Cui ilico obtemperatū est. Quorū
ciuiū Romanoꝝ numerꝰ duoꝝ miliū fuit. Sic uniuersa Græcia beneficio tāti uiri libertatis
munere donata. Flaminiꝰ inde discedēs: urbem Romanā tenuit: qui eo gloriosissimo curru
ad Capitolium usqꝫ deuectus est. quo inter cōfertissima hostium spolia triduo plausu & ad-
miratione circumspectus: præstantia sui omniū oculos in se conuerterat.

De Lucio Scipione Africano: Ca. XI.

Onsules Romæ creati Lucius Scipio Africani frater & C. Lelius: ad ea uterqꝫ ad- A
c uersus Antiochū Asiæ potētissimū regē flagitaret: ubi plus negocij ac gloriæ inesse
uidebat̄: obtulit Africanꝰ si Græcia ꝓuincia Lucio fratri daret̄ se cū eo legatū itu-
rum: quare Lucio Scipioni Græcia: Lelio Italia mādata est. Cōsul Africano comite ī Græ-
ciam traiectꝰ hostilibusqꝫ armis extēplo cōcemerat: ita ut Atheniensiū legati uenirēt obui-
am ꝓ Aetolis intercessuri: q̄ꝝ instinctu hoc formidabile bellū īchoatū erat: q̄bus inducijs
datis ne ad maiora ꝓtraheret̄ mora: ad Hellespōti transitū dux Romanꝰ cōfestim se cōtule-
rat: & in Asiatico littore Romanoꝝ primꝰ castrametatus est. Inde ultra ꝓgressus Dardanū
& Droccū oppida: mox reliquias Troiæ Pergama & Ilion teneri placuit: tūc tp̄is Africanꝰ
infirma ualitudine correptꝰ Eleam deuectꝰ erat: qđ expediens Romani ducis gl̄iæ fuit. Im-
minēti nāqꝫ prælio: nisi fuisset Africani tāti uiri præstātia cōsulis splēdor poterat obscurari.
Rex cū septuginta armatoꝝ copia ultra Phrygiū amnē penes Magnesiā urbē sese castris te-
nebat: nō ausus certare: Cōsul ultra ꝓgressus cū de se pugnādi apte copiā fecisset: ītra mu-
nimina rex se continuerat & in ꝓcinctu ꝓuallo steterat. Qđ aīaduertens dux Romanꝰ regē B
in certamē haud cōcitari posse: intra uallū eundē statuit aggredi: q̄ circa undiqꝫ collatis sig-
nis: tāto īpetu feruoreqꝫ pugnādi Romani instinctu cōsulis aīati: in campū certatim ꝓsilie-
re: ut nō cū armatis uiris: sed cū tot incinctis mulieribꝰ dimicaturi uiderent̄. Antiochus ꝓo
hoc tāto dedecore morꝰ certaturꝰ extulit signa: & falcatis curribꝰ āpositis: sui suoꝝqꝫ ma-
xima clade cōcursū est: Quippe Romanoꝝ industria: attoniti equi falcatos currꝰ ī suos re-
flexerūt: & cōsternatiōe multoꝝ mortaliū interruptis agminū ordinibus præpatū iter: ītro-
gressi Romani fortiter dimicādo obtinuere uictoriā: Asianoꝝ ultra quinquaginta milia eo
prælio occidisse describūt. Quo bello īter cæteros gentiū duces Hānibalē atrocit̄ decertasse
cōstat: & cū cæteris in fugā uersū: qđ gl̄iæ cōsulis tradit̄ accōmodatū. Inde oppugnatis ac
direptis castris: captiuoꝝ turba maxīa fuit cū opulētissima præda q̄ nulla major prior fuit.
Icircō supplici rege his cōditiōibꝰ pax data ē: ut Europa oīqꝫ Asia cis Tauꝝ mōtē quē Tur-
chiā uulgo nūcupamꝰ excederet: ralēta q̄ndecī milia exolueret: filiū obsidē daret: aliosqꝫ ui-
ginti quos eligere placuisset. His itaqꝫ gestis Lucius Scipio domitor Asiæ Romā profectus
ingenti gloria orientis spolijs onustus triumphauit: Asiatici cognomē assecutus.

De Paulo Aemilio Macedonico: Ca. XII.

Aulus Aemiliꝰ uir cōtinētissime uitæ: in Hispania prætor: cū Lusitanis cruēta pug- A
p na primo cōflixit: q̄s ita ꝓstrauit ut ipso ꝑhorrēdo armoꝝ feruore: oīs Hispania ter-
ribiliter cōcussa submissa redderet arma: ipse Romā uictor rediēs ouās introiuit ur-
bē. Cōsul ꝓinde legatꝰ in Liguria postqꝫ aliq̄t bella gessisset ꝓspa: fraude hostiū ex impro-
uiso a multitudīe obsessus: cū īferior nūero maxīe eēt: nō fuerat ausus extra uallū signa cō-

ferre: tandē uiribus animi firmatus statuit pugnare: quippe hostes iā Romanæ ꝟtutis contē-
ptores: uagos indies undiq; palātes annotauerat. Igit̄ subita eruptione hostē nil tale metu-
entē aggressus: q̄ndecim milib⁹ Liguꝝ trucidatis: duob⁹ milib⁹ & quingētis captis: ita gētē
ad extrema deleuit: ut supplices se uictos faterent̄: & ipse insigni curru triūpharet. Mox se-
B
cundo bello Macedonico iteꝝ cōsul aduersus Persem Macedonū regē: in græciā traiecerat.
Rex tūc in finibus Macedoniæ intra deuia rupiū præruptasaxa se suosq; rutabat̄. Sed Pau-
lus alio ꝑ alpiū iuga incognitosq; salt⁹ a tergo hostiū cūcta ꝓsternēs: i Macedo niā descēdit:
q̄ inopinato turbine rex attonit⁹: nec ausus spectare: amnē discedēs suis arma cōmittit: Pug-
natū ē: utrobiq; maxīo cū discrimīe. Postremo uictore Romano: Macedones uigintiquīq;
milibus coꝝ trucidatis fugæ pectora uolurarūt: Rex ipse cū duobus filijs & Samothracia
Aegei maris insula: ubi præoccupata fuga cōcesserat: capt⁹ ducit̄ ad consulē. Paulus obuiā
ꝓgressus: regiæ maiestati cōpatiēs: uir humanissimi ingenij fleuit: & ad genua inclinantē su-
stinuit: uel iā ꝓdiuū comit̄ erexit: in ditionē ppl̄i Romani tūc primū Macedonia uenerat: &
C
a Paulo legib⁹ aceeptis in formā ꝓuinciæ reducta est: Victor cōsul remeans ꝑ Epiꝝ tradu-
ctus: septuaginta inter urbes & oppida: quæ his motibus uel ad regē uel ad se defecerint: sit̄
& oēm Illyriā in pristinū statū redegit: Romæ pridie plaudētib⁹ senatu ppl̄oq; Romano tri-
umphauit: Macedonici cognomē adept⁹. Siquidē eo tā publico gaudio miserabilē dolen-
di cām uictoriosissimo cōsuli dedit fortuna: duoꝝ clarissimoꝝ filioꝝ morte. Igit̄ q̄ātū cōstā-
tiæ & aīi roboris i ipso suo iuictissimæ ꝟtutis pectore uir clarissim⁹ foueret: his ꝟbis (ut Va-
lerius refert) ad ppl̄m grauissima oratiōe declarauit: Cū maxīo i ꝓuectu fœlicitatis uestræ
quirites timerē ne q̄d mali fortūa moliret̄: Iouē optimū maximū Iunonēq; reginā & Miner-
uam precat⁹ sū: ut si q̄d aduersi ppl̄o Romano immineret: totū i meā domū cōuerteret̄: qua-
ꝓpt̄ bn̄ habet: Annuēdo em̄ uotis meis id egerūt: ut uos poti⁹ meū casū doleatis q̄ ego ue-
strū agnoscerē. Huius uiri frugalitas & cōtinentia tāta fuit: ut cū ex ipsis ꝓuincijs a se deui-
ctis: auro & argento publicum ærarium cumulasset: eo defuncto omnibus ei⁹ bonis uenū-
datis: dos uxoris uix recuperari potuit.

De Cecilio Metello Macedonico: Ca. XIII.

A

m Acedonia uix prælio deuicta: cū libertatē a Paulo Aemilio cōcessam infœlix pati ne-
quiret: Andriseū Persei regis filiū ex pellice ortū quē Pseudo Philippū nūcupari uo-
luit: ei⁹ ꝑfidia uano errore cōcitata: primo regnare: inde in Romanos arma hostilit̄
captare ꝑmiserat. Ideoq; Cecilio Metello consuli hoc bellū q̄d⁹ tertiū Macedonicū fuit tra-
ditur exequendū: q̄ ferox medio Macedoniæ cōsidēs: aduersus ignauū hostē prælīū cōmit-
tit: & uigīti milib⁹ Macedonū cæsis: ingēti suoꝝ strage: ipsū regē expugnat. Quo meōrādo
prælio Macedōia ita durit̄ attrita uideri potuit: ut ab ifestissimo seruitut̄ iugo resilire dein-
ceps minīe ausa sit: & ipse uictor Macedonic⁹ cognoīari meruisset. Triūphantis Metelli cur-
B
rū Andriseus sūmo spectantiū plausu subsecut⁹: grauissimas sui erroris pœnas æt̄no mœ-
rore in uincul̄ ꝑperi coact⁹ est. Per idē ferme tēpus Achiui potētissimū gen⁹ armoꝝ terrore
in Græcia aduersus fœdera iusq; gentiū sotias Romanoꝝ urbes assiduis motib⁹ hostilit̄ in-
festarāt legatosq; q̄ a senatu missi fuerāt uiolare præsūpserāt. Iccirco arma ad ultionē feren-
dam Metello tradunt̄ Achiui: duce Critolao aīi uictoriā de præda cogitantes: uelut cū Ro-
manis sibi nihil rei eēt temere gestiētes: uehicula ad ostiū spolia deferēda in cāpū secū detule-
rūt. Sed id breue gaudiū: Nā & ipsi acie deuicti: duo & uiginti milia cecidere: Hæc uictoria
digna triūpho erat: Vt alteri⁹ cōsulis aduentus ferme pacta re: Metelli gl̄iam occuparet. Nā
dū ad oppugnādū Corinthū Achæoꝝ ualidissimā urbē: obstrepētib⁹ machinis ipse Metel-
lus fortit̄ instaret: ꝓximæ uictoriæ mun⁹ accesserat: sub cui⁹ auspicio sed prioris ducis īdu-
C
stria: urbs oīm græcoꝝ florētissima capta: flāmis correpta in cinerē euanuit. Ad Hispaniā
ꝓinde Celtiberos oppressur⁹ uir infatigabilis miss⁹: Cantabricā urbē hūmanitate q̄ armis
clemētia q̄ terrore isignit̄ expugnatā obtinuit: Cōtrebiā gētis unicū præsidiū quā cū obsi-
dione debellaren egerat uir sollertissimus: miro captauit īgenio: & ad cæteras regiōis urbes
cōuersus: ita unico quæ nūc belloꝝ se gessit: ut Flor⁹ ait: q̄ Macedōic⁹ dici meruerat & Cel-
tibericus cognoīari potuit. Cumq; is audisset Scipionē Aemilianū ꝑemptū cū q̄ ipse dū ille
uiueret grauit̄ dissidēdo ad iniuriā mot⁹ crebro cōcesserat: mœrore lachrymis aspsus publi-
ce cōclamauit: mœnia urbis corruisse. Inde Scipiōis cadaueri efferēdo: filios subdere ceruī-
ces hortat⁹ est: Asseuerās nulli tāto uiro sīle misteriū deincep̄s exhibituros: q̄ tā digno tanq;
honestissimo officio: qualis cōciuis esset ingenue declarauit.

De Cornelio Scipione Aemiliano Africano posteriore: Ca. XIIII.

A

c Ornelius Scipio Aemilianus: Paulo Aemilio Macedonico ꝓgenit⁹: a Publio Scipione supioris Africani filio: ab Aemilia in Corneliā familiā iure adoptionis trāslatus: utriusq̄ gentis unicū lumē fuit. Is admodū adolescēs aduersus Celtiberoꝝ hostilia q̄ ꝑ aliq̄t annos rēpublicā sic ꝓfligarant: ut nemo Romanoꝝ ducū contra auderet capescere arma: in Hispaniā se obtulit militaturꝝ: & Tribun⁹ militū ī ꝓuincia traductus: primo statim impetu gentis ferociā duro marte calcauit. Neq̄ ei⁹ militiæ cōtētus: Vaccos uicit & Cātabros cū aliquot uicinis populis qui obstare præsumpserant: & a quodā strenuæ magnitudinis barbaro corpis uiribus ꝓhorrēdo: in singulare certamē accitus acerrimo impetu ocius sternit ac trucidat hostem: mox ad ingressū Intercatiæ urbis obsessæ: ui & armis muri culmē obtinuit: & propugnatoribus depulsis: urbs cruore ciuiū aspsa: ꝟtute unius se uinci fateri potuit.

B

Hoc ītēt tertio bello punico īcepto: & explicitis in Hispania rebus: quartæ legionis Tribunus ad excidiū Carthaginis in Africā traiecit: hoc scʒ facto: ꝙ ait Florus: quā urbē cōcesserat auus: nepos eius euerteret: q̄ ī rebus agēdis: ita unice ac uiriliter se gessit: ut ꝟtute aī & factis cæteros superaret: quæ ab eo magnifice gesta adeo mouere aīos: ut ppl's Roman⁹ q̄q̄ ꝑ ætatē fieri n̄ liceret: eū cōsulē iuberet: Sub cui⁹ īpio: nō mō cū ipsis uiris armatis: sed & cū ipsis mœnib⁹ diu & ancipiti marte terra mariq̄ pugnatū est. Postremo uirtute & industria fortissimi ducis: urbs q̄ndā florētissima unicū Africæ dec⁹ flammis correpta euanuit Carthago: anno septingētesimo postq̄ cōdita fuerat: de Africa iterꝝ populus Romanus pulcherrimū spectauit triūphū clarissimæ uictoriæ haud dubie cōferendū. Per idē tēpus superat Numantiā ad īteritū deleri: quæ rē Romanā ī Hispania ꝑ cōtinuos .xiiij. annos sic ꝓfligarat: ut Romani solo cōspectu hostiū attoniti ī formidine torpescerēt: qđ superioꝝ ducū uitio magis cōstat accidisse.

C

Igit̄ ad Scipionē respublica cōuersa: ad hoc bellū cōsulē creat: q̄ eodē ꝓfectus: prius cū exercitu Romano q̄ cū hoste decertandū fuit: quē luxu & ocio eneruatū adeo corruptū repererat: ut aliquātisper ad eū reformandū supsedere opus esset: Itaq̄ in pristinū statū redactis militibus: structa acie dimicaturꝰ extulit signa. Cuius militaris īdustria tm̄ potuit: ut obsessa in urbe expugnatū: Itē & altero prælio circūcluderet hostē. Numātini intra mœnia īclusi: ad extrema redacti despata rabie decreuerūt mori: & apposito undiq̄ igne: postq̄ flāmas ad æthera cōspexere: ferro & ueneno sese peremerūt: q̄ꝝ honoratissimi funeris tog⁹: tota urbs incēsa & flāmis cōsumpta fuit: ita ut præter cineres ex ea nil repiri posset: qđ ad glīæ spectaculū in triūpho cōsulis ostentaret̄.

De Gaio Mario: Ca. XV.

A

g Aius Marius fortunæ suæ fauorē demū assecutus: cōsul aduersus Iugurthā Numidaꝝ regē Africā ꝓuinciā obtinuerat. Quare Iugurtha cū Boccho Getuloꝝ & Mauroꝝ rege ac socero suo una cōiūctis copijs in capū extulerat signa. Cōserta pugna Marius uincere conatus: ilico reges ingēti coꝝ strage fuga dispsit: q̄ uictoria usus: ferme totam populat⁹ Numidiā: aliq̄t urbes & oppida uel ui uel pactiōe ī ptātē redegit. Interea reges repato exercitu in aciē ꝓgressos: præliator insignis Marius ad interemptionē uno igit̄ & altro prælio uigilāti cura deleuit: & cæde nonaginta milia Numidaꝝ & Mauroꝝ hostiū uires ita funditus oppressit: ut præsertim Bocchus afflictis in rebus absterritus: impetrādæ pacis grā Iugurthā uictū: ꝓditor fraude interceptū Romano traderet. Quare ex toto subacta Numidia Romā regressus Mari⁹: Iurgurthā catenis obstrictū an̄ curꝰ præferēs: exultātibus cūctis admirabilem triumphum egit.

B

Tunc temporis Theutonū & Cimbroꝝ furor terrore oīa cōpleuerat: q̄ Galliæ ppli atq̄ germaniæ armis diffuse palātes urbes & oppida ī itinere decurrētia tumultuoso agmine uastare præsūpserant: qđ excidiū e Gallia & Hispania pulsum ad Italiā ꝓcedi uidebat̄: cū ad obstandū mitteret̄ Marius: qui iterꝝ cōsul & ī hostem ꝓfectus: q̄dā ī colle ad aq̄s sextias supra Rhodani flumē castrametatus cū Theutonis pugnare statuit. Nā Cimbri ad transitū Italiæ alio declinarāt. Romani aquæ penuriā habebant: cū hostes flumis ripas tenerēt: qđ inaduertētiæ ducis imputarāt: cōquesti: quibus Marius: qd em̄ rei ē inq̄t: En sub oculis flumē habetis: si uiri estis: armis sedanda sitis: quæ uox aīosissimi ducis adeo mouit aīos: ut milites in prælia ocius aduolarēt: q̄ circa biduo ad sūmū truculētissimæ hostiū cladis & inundatiōe cruoris pugnatū ē: Ita ut (qđ ait Flor⁹) uictor Roman⁹ Theutonū nāq̄ ducēta milia pempta: octoginta milia capta referūt. Interea Cimbri lōgo itinere circūducti ꝑ Tridētinoꝝ iuga ī Italiā trāscēderāt: ac ī ipsa Venetiaꝝ planicie nō sine ingenti uastatione agroꝝ sese diffuderāt.

C

Igit̄ Marius iā q̄nto cōsul in excidiū

tãtoꝝ hostiũ ꝓgressus ilico cũ Barbaris manus cõseruit: & ubi ad extrema pugnatũ uarie esset: Cimbri ingenti suoꝝ cõsternatione Romanæ uirtuti tandẽ cessere: q̃ꝝ centũ quadraginta milia capta. Itaq₃ Marius fortunæ ac uirtutis suæ fulgore admirabilis: Romã ꝓfectus e duobus triũphis ultro oblatis: uno cõtentus: ĩtra urbẽ splẽdidissimo curru iuect⁹ ad Capitolium: ꝓfusa oĩm alacritate uindãti laurea coronatus usq₃ deuenit.

De Gneo magno Pompeio: Ca. XVI.

A

Gnei Magni Põpeij oĩm clarissimi duc' uictriciũ armoꝝ admirabile culmẽ: dinoscere arduũ sublimis uiri gloria facit. Is admodũ adolescens: aduersus Marianoꝝ partes: ĩ armis Syllæ obtẽperaturus: Gneũ Carbonẽ consulẽ insecutus cũ uniuerso exercitu in Siciliã pessundedit. Africa Gneũ Domitiũ Aenobarbum cũ octo milibus armatoꝝ apud Vticã obtruncatũ ꝓstrauit. Hiertam Numidiæ regẽ: quia auxilia Domitio tulerat expugnatũ pemit. Africa quæ bis ciuiliũ belloꝝ motibus rebellarat: in pristinũ statũ redacta: Romam ꝓfectus adhuc eques uigesimũ & q̃rtũ agẽs annũ (qd' primũ nulli cõtigerat) de Africa triũphũ egit. Aduersus Sertoriũ eiusdẽ Mariani tumult⁹ præcipuũ robur: cũ Lucio Pio Metello ꝓcõsul in Hispaniã missus: post aliq̃t truculentissima prælia utrimq₃ uario euentu pacta: a suis obtrũcato Sertorio Perpẽnã hui⁹ belli successorẽ cũ reliq̃ exercitu ad interemptionẽ deleuit: q̃re Hispania pacata: uictorẽ de se triũphare pmisit. Cũ Cilicis post hoc memorabile bellũ fuit. Hi nãq₃ infestatione piratica oĩa populando æq̃ra intricarãt: ita ut nulla nauigatio tuta esset: q̃s lacerata classe: toto mari dispsos: Põpeius simpliciter abiectis armis ĩ deditionẽ recepit. Quid primũ mireris ĩ hac uictoria: ait Flor⁹: uelocitatẽq₃ q̃dragesima die pta est: an uo ppetuitatẽq₃ amplius Piratæ nõ fuere? Inde ill' q̃₃ ad orientẽ cõtra Mithridatẽ Asiæ ferocissimũ regẽ formidabile bellũ ipse adept⁹ in minori Armenia: nocturno hostẽ adortus. xl. milibus Asianoꝝ cæsis atq₃ captis: cũ paucis regẽ attonitũ fuga abire coegit: eũq₃ p exteras gentes insecutus: ita eneruatim affecit: ut ultro ad uenenũ cõpelleret: & ad reliq̃ poteris Asiæ cõuersus: Tigranẽ maioris Armeniæ regẽ: q̃a supplex obuiã uenerat regnare pmisit. Inde ad septentrionẽ reuolutis signis: Herodẽ Colchorũ sub ipso Caucaso uicit. Artaxes Iberiæ & ipse uulnera sensit ac mãdata pegit: numen Albani misere sine cruore pacati ad Propontidẽ Bosphoꝝ: & q̃cq̃d pontũ spectat litt⁹ ipse in ptãte redegit: fœdera q̃₃ arma maluere Parthi. Inde reflexo itinere p Libani iuga trãsgressus in Syriã Damascũ & q̃cq̃d Euphrates & Tigris inundat obseruare præcepta edicta iussit: Ad Arabes mareq₃ rubꝝ cũcta uincendo usq₃ puenit. Hierosolymã frustra defẽdere Iudæi: q̃ꝝ. xij. milibus cæsis: iugũ ipsis ĩposuit. Sed qd p singula: a Propontide ĩ mare rubꝝ: q̃ terræ spatio duos & uiginti reges sceptra gestasse describũt: sub alis Põpeiana tenuere signa. Ex his omibus tot & maximis uictoriaꝝ trophæis: unicũ pplus Roman⁹ spectauit triũphũ: sil' & clarissimũ ducẽ ornatissimo residẽtẽ curru. Cui eius indyta gesta sũmo oĩm fauore magni cognomẽ ĩsigni (dedere.

B

C

De Gaio Iulio Cæsare Augusto: Ca. XVII.

A

Gaij Iulij Cæsaris clarissima hoc loco præcipua cura strictim cõmemorãda tradũt. Cui⁹ primũ & mirabile negociũ fuit piratas crucibus affigere: q̃bus q̃dẽ cũ Rhodum peteret ipse maritima præda fuit: q̃nquaginta talentis redẽptus: mox prætor ĩ Hispania ita magnifice rẽ gessit: ut q̃q₃ nõ triũpharet: dign⁹ triũpho tñ uideret. Proinde ĩ Gallia cõsul Helueticoꝝ gentẽ ad flumẽ Arar duobus cruẽtissimis prælijs ita funditus deleuit: ut ad centũ. xxx. milia depositis armis deditionẽ facerẽt. Hinc Arioustũ germanoꝝ insolẽtissimũ ducẽ uno prælio uicit ac expulit Gallia: Belgaꝝ pplos una cũ germãoꝝ auxilijs ad ducenta octoginta milia: sũma quidẽ arte obstãdo: ita dispsit: ut ad sua remeare q̃sq₃ cõpulisset. Cũ Neruijs & Attrebatib⁹ subsequẽrer cruẽtior pugna fuit: Ita ut q̃nq̃ginta milib⁹ galloꝝ cæsis: reliq̃s terga uertere coegisset: Hinc deditiões urbiũ ad extremos usq₃ oceani terminos cõsecutæ. Auarici eodẽ ĩpetu fortunæ fugati: ad q̃ttuor milia cæsa: q̃nq̃ginta tria milia uenũdata. Cũ Venetis q ad oceanũ terras ĩcolebãt nauale præliũ & memorabile fuit: & hi q̃₃ uicti & armis supatæ sequacioꝝ ad decem milia obtruncata qui castra Romana circumsederãt: equitatoꝝ q ad defectionẽ cũ finitimis cõiurarãt ad. xxx. sex milia ferro ꝓstrata: Germanoꝝ gẽs q̃dringentoꝝ miliũ agmine traiecerat ĩ Gallias: q̃s prælio uictos Cæsar ad ripas pontẽ cõiunxit Rheni & cruore & fulmine ĩcessit. Inde cõfluentis Rheni bis disiũctissimas ripas põte cõiunxit: & prim⁹ Romanoꝝ armis Germaniã ĩuasit: Veꝝ barbari syluas petere ꝓcurarũt ac paludes: nõ ausi certare qd' ꝓ uictoria fuit. Post hoc terminis oceani nõ cõtentus: in Britãnia bellũ trãstulit: quæ tandẽ expugnata cũ regib⁹ suis flexit uictoris iugo cerulcẽ: Vercingentorigẽ qui rebellantiũ Galloꝝ instinctu rex declaratus uniuerso

B

agmine in medio Galliæ cõsederat. Post aliquot horrida certamina hinc inde: & præsertim ad Gorgoniã uario discrimine & magnifice gesta: in Allexia oppido uallo. xj. milibus pas/ suũ circũdato mirabile sed Cæsaris opus circũcluserat: donec ducẽtoꝝ q̃draginta octo mi/ liũ armatoꝝ exercitu cõgesto: auxilio regis ferme tota Gallia surrexisset. Et hi q̃ꝫ cæsi: fusi: qui potuere ad sua remearunt. Rex ipse deposito fastu: supplex ante Cæsaris genua abiectis armis: Et habe inq̃t fortẽ uiꝝ fortissime uicisti: Et hæc nouẽ ãnoꝝ i Gallia Britãniaq꜄ Cæ/ saris gesta: Deuicta Gallia nõ fuit resistẽdi loc⁹: quin ad iniurias Põpeij cæteroruq꜄ æmu/ lantiũ transacto Rubicone Ariminũ Cæsar aduolaret: q̃re obsterrit⁹ Põpeius oẽm senatũ trahens in Campaniã primo: mox Brundusiũ uenit: ubi a Cæsare obsessus: ruptis obstacu/ lis p Hadriaticũ mare i Græcia Dyrrhachiũ tenuit fuga. Cæsar ut reuiseret Romã terroce/ ferat: & exhausto ærario i Hispaniã traductus apd' Hilerdã Petreiũ & Africanũ Pompeia/ nos duces ferro & famæ cõsumptos supplices ad se uenire coegit: & ex toto pacata Hispa/ nia urbẽ reposcebat: insecututus Pompeiũ quẽ apud Dyrrhachiũ sedecim milibus passuũ cõducto uallo circũcluserat: inde digresso Põpeio ambo tenuere Thessaliã: ibiq꜄ uictus atq꜄ fugatus Põpeius: in Aegyptũ nauigat: ubi dolo regis Ptolemæi decollatus occubuit. Cæ/ sar codẽ ꝓperarat: & hic q̃ꝫ cũ Alexandrinis terra mariq꜄ ingens belloꝝ negociũ fuit: de/ mũ assumpto fluetibus rege uictor Cæsar Cleopatrã gentis Reginã relinquẽs p Syriã pro/ fectus: restituto i regnũ minoris Armeniæ Deiotharo: Pharnacẽ bello uictũ pōti regno pri/ uat: Inde tenuit Africã: & post aliq̃t clarissima prælia: tres duces aduersæ ptis ꝓstrauit: Sci pionem: Iubam regẽ: & Labienũ. Cato Vticæ ultro repetitũ gladio pectus trãsfixit: uictor ad Italiã redijt: mox ad Hispanias cõuersus: apd' Mundã ancipiti euentu Gneũ & Sextum Magni filios expugnat. xxx. milibus Põpeianoꝝ cæsis: i fuga obtrũcato Gneo. Hinc domi/ tor gentiũ Romã regressus: quinquies triũphauit. De Gallia atq꜄ Britãnia prim⁹ triũphus: de Aegypto secũdus: de Pharnace & Põto terti⁹: quartus de Iuba & Africa: de Hispania quintus fuit.

De diuo Augusto Cæsare Octauiano: Ca. XVIII.

d Iuus Augustus Cæsar Octauianus certissimũ Romani imperij columẽ. xvij. ætatis anno cũ Hirtio & Pansa cõsulibus aduersus Marcũ Antonium decimũ Brutũ tunc Mutinæ obsidentẽ ꝓ prætore missus: primo cõflictu paꝝ prospe pugnatũ est: inter/ empto Pansa: secũdo prælio exanimato Hirtio: ferox iuuenis supstes deuictũ fugauit Ro/ ma Antonium: Reuersus se inuisum senatui sensit: quare aduersus ingratissimos ciues cum Lepido & Antonio fœdere se iũxerat: & cõsul creat⁹ i urbe relicto Lepido cũ Marco Anto/ nio iterfectores Cæsaris Cassiũ & Brutũ isecut⁹ i Græcia tenuit Emathiã. Postremo uir ar/ mis supati parricida Cassius ceruicẽ: Brutus latera ultro ꝓximiori ferro obtulerunt. His itaq꜄ gestis inter triũuiros tripertito Impio: Asiã tenuit Antonius: Lepidus Africam: Octa uianus Europã. Hæc inter Lucius Antonius cõsul: Marci Antonij frater: urbẽ hostiliter in/ uaserat: Imperiosum iuuenẽ oppræssurus: quẽ prælio uictũ ac fugatũ: & Perusij obsessum impellente famæ uiribus suis Octauianus succumbere coegit. Inde sextũ Pompeiũ Magni filiũ qui infestatione piratica undiq꜄ maria terrore impleuerat: trecentaꝝ nauiũ classe toto mari dispsa expugnatũ reddidit: i fugam uersum: eodẽq꜄ successu cũ Lepido qui ex Africa multitudine armoꝝ uenerat: occasiõe data i Siciliã cõfugere ꝓperauit. Et hic quoq꜄ uictor misere uitã implorãti remisit. Ad Hadriaticũ littus ꝓfect⁹ Illyricos: Liburnos: Dalmatas uincere maturauit: ad Actiũ proinde græciæ promontoriũ: ubi cũ Regina Cleopatra ducẽ/ taꝝ nauiũ classe: Marcus uenerat Antonius: armis petiturus Italiã: ad summũ cladis terre/ stri naualiq꜄ prælio certatũ est. Deniq꜄ uictore Octauiano Antonius cũ Regina in Aegyp/ tum infausta uela dedere. Octauianus hostẽ insecutus: penes ipsum Pharum prælio dele/ uit Antonium: qui in Alexandrina urbe obsidiõe reclusus: in se gladio usus interijt: quem Regina imitari conata: ultro admotis serpentib⁹ uenis: paulatim decessit. Victor ad Italiã ꝓfectus de Illyria deq꜄ actiaca uictoria & de Aegypto triplici triumpho introijt urbem. Et clauso Iano pacis indicio: quia rem Romanã auxerat: ab augendo Augustus cognoĩatus est. Sed diutius quiescere nõ potuit: rebellione gentiũ concitus: Igit̃ recluso Iano ad Hispa/ nias extrema oceani littora traductus: Cantabros & Asturos & totã ꝓuagatus ꝓuinciam terrore armatoꝝ docuit seruare mandata. Scythæ: Sarmatæ simul & Parthi: qui intra sep/ tentrionem & ortũ solis terras incolunt: ad Augustũ se ad obsequia paratos miserunt. Ti/ granem in Syria a Gaio Augusti legato uictũ pœnituit defecisse: Bosphoꝝ & Propontidẽ

submissius se gerere docuit. Agrippa itaq; ad orientẽ ꝑ legatos omibus pacatis ex occiduo littore Romam reuectus: Augustus Ianũ de integro clausit: quem paulopost reserare oportunum fuit: in arcticũ polũ ire coact⁹: ubi ferocissimæ gẽtes ausæ erant cõtrafacere. Ideoq; Vsipetes: Moricos: Brennos: Vindelicos: Salassos: Germanos: Marcomãnos: Cheruscos: Suæuos: Sycambros: Dacos. Mesios: & quicquid citra ultraq; Rhenũ: Danubiũ barbaries effera spectat: sic ꝑdomuit: ut obnixe paterentur Impia. Ad meridiem Cossus missus Getulos uicit: Garamantas & Marmaridas: & quicquid ad austꝝ pacandũ restabat composuit. Itaq; Asia: Africa: demum & Europa subactis: nil uincere supererat: quare August⁹ Romã regressus: tertio integra pace Ianũ firmauit: & ingenia sic florescere uisa sunt: ut ipsius sæculi ætas qua Christus noster ac deus ex uirgine natus est: nulliq; ante uel postea fuerit morum celebtitate litteris & militia sic conferenda.

De Flauio Vespasiano. Ca. XIX.

v Espasiani gloriosissimi atq; oĩm clarissimi principis arma uictricia: hocloco arta relatione laudũ suaꝝ noticiã ꝓsequunť. Is sub Claudio Tyberio ab Augusto quarto Imperatore in Germaniã prius: mox in Britaniã missus: plærũq; fusis ac fugatis ac cæsis hostibus: aliquot ualidissimas urbes & oppida uiginti numero in Imperij potestatem redegit. Post imperante Nerone: ad ultionem cæsi exercitus Romanoꝝ cõsul in Iudæã cum Tito filio eius legato missus: primo statim aduentu in Galilea cuncta flammis ferroq; populatus: urbes & oppida tumultuoso armoꝝ terrore concussit: Iosephũq; uiꝝ utiq; litteris & militia claꝝ: qui multitudine genitũ obuiã processerat: sola noĩs fama in fugã uertit: & Iotapatã & munitissimas urbes dura morte prostrauit: quibus incendio datis perẽptoꝝ numerus & captoꝝ ad quadraginta milia fuit. Africa .xij. milibus oppidanoꝝ cæsis scalis superata ac dirupta circa radices montis Garizij: Samaritanoꝝ duodecim milia & sexcenti obtruncata: Iopen tutissimũ Palæstinæ oppidũ ad quattuor milia ciuiũ trucidata ruinæ eius ꝓmiscuit. Tyberiada quia pacifice tenuit arma: integra stetit. Tharicheas urbs sũma quidem Titi Vespasiani uirtute obtenta est: Iudæoꝝ sex milibus quingentis cæsis: triginta milibus iure belli uenundatis: electissimis iuuenibus mille Neroni transmissis. Gamola uario discrimine oppugnata: & miserabili obstantiũ clade sic deleta: & quinq; milib⁹ Iudæoꝝ cũ cõiugibus & filijs e mœnibus sese præcipitantibus: ex toto desolareť. Giscala armis obtenta: duobus milibus qui aufugerant in itiuere trucidatis. Matronæ cũ infantibus ad tria milia captæ. Iannia & Açotũ uictricibus ilico cessere armis. Gadara subito impetu capta & direpta: fugientium supra Iordanem: ad tredecim milia ferro necata: ultro duo milia capta. Galitiæ regio quia rebellarat: iterũ arma in se acrius cõuerterat: quare miserabili populatione undiq; uagatus cõsul oĩa uastatũ ire ꝓmiserat: subactis Lyda & Iãnia. Inde ultro progressus Metropolim obsidione circũdat: Thopartiam & Betheleton aliaq; oppida cœpit. In Idumeoꝝ prouincia Bethabrim & Caphurtosiũ gentis munimina: quia obstiterãt: Iudæoꝝ decẽ milibus trucidatis: mille captis pessundati sunt. Gerasom oppidũ expugnatũ & flãmis recõmissũ: mille qui restiterãt obtrũcatis: hinc ꝑ diuersa Iudeæ reuolutis signis: cæde: ferro & igne ĩ urbes & oppida uictricia strepuere arma. Tarega & Euphre cũ ipsis ciuib⁹ oppressis: uersus Hierosolymã ꝓinde cecinere signa: ut fumo & puluere urbis offuscarẽtur mœnia. Dum ad orientem hæc geruntť: Nero: mox Galba: postremo Ottho occiderãt Imperatores: & Vitellius omniũ sceleratissimus iam Imperare acceperat: quare exercitus qui sub clarissimo duce in Iudæa armis elaborabãt indignati sub tam ineptissimũ principem rem Romanam uenisse: Vespasianum summæ rei Imperatorẽ creant: Hæc inter Romæ Vitellius gladio stercore ilico perfossus in Tyberim distractus: quare Vespasianus quicquid belli Iudaici supererat agendum. Tito filio cõmittens: ad Italiam redijt: & urbẽ sũma oĩm alacritate ingressus: primo ueneratus sacra ꝓ reb⁹ ꝓspere gestis dijs hũanissime grãs egit.

De Tito Flauio Cæsare: Ca. XX.

t Itus Flauius Cæsar clarissime indolis iuuenis ac rarissimũ uirtutis ornamẽtum: se inter serenissimos principũ digne enumerandũ tradit. Is admodũ adolescẽs sub genitore militãs: in Iudæa iter cætera ꝑeũ strenuissime gesta: quodã acerrimo cõflictu duodecim ex hostib⁹ q aduersus se irrũpant duodecim sagittaꝝ ictib⁹ lœtali uulnere ꝓstrauit. Postremo Hierosolymã æternũ iuuenis decus uincere sꝑat: quæ a patre cõcussa: a filio diruẽda poscebať. Ideoq; post aliqt prælia añ urbis cõspectũ uario utrimq; discrimine magnifice gesta: bellicis instrumẽtis unq; pulsatis mœnib⁹: ꝑ hiatũ ruinæ urbis angulũ Roma-

nus obtulit: Et dum ad secundi muri fragmenta præstãter & ocius Titus contẽdit: cum Iudæis admirabile negociũ fuit: Ita ut uota Romani pari clade assequerentur: Tertia mœnia uincenda restabãt: quæ sũmo tandẽ labore & machinis cõcussa ac dilapsa: noctu clam interfectis custodib⁹: ingrediẽdi aditũ dedere: Subinde acrius fuit cũ ipso phano q̃ cũ urbe pugnare: & maiora intestina q̃ exteriora certamina: nãq; circa templũ eminentissimũ Salomonis: opus cũ Iudæis ingens: & cruenta indies eruptio pugnæ fuit: & plærũq; strage multorũ retrocedere coacti sunt Romani. Sed desiderio uincendi magis ac magis flãmatus aĩosissimus iuuenis: suos ĩ agmẽ restaurauerat: & hic q̃; infauste depulsi Romani uincunt. Nec ob hoc remisit animũ uir fortissim⁹: q uirtute cũcta supare delegerat: Ideoq; de ĩtegro in hostẽ atrocius inuectus: ardua phani schalis & ui armorũ adortus: telis saxisq; potitus cũ resistere non posset: strage suorũ retrocedere coactus est. At ille indefessus & laboris patiẽs: uirtuti suæ obtemperaturus: ad certamen aĩatis suis in prælia reuersus aduolat: & multo acri⁹ inter militẽ & Imperatorẽ uincere dimicauit: ita ut hostes cæsi cruẽti secessissent. At ubi post triduũ in agmen ipse rediret: a quodã Romanorũ intra fenestrã ad penetralia templi tendẽtem iniecta face: ex tẽplo ad ardua concrepuit flãma: quare illud grande pfidæ gẽtis sanctuarium fama pcelebre: ãno millesimo trecentesimo trigesimo postq̃ a Salomone conditũ fuerat incendio consumptũ iacuit solo: Hæc inter tãta Iudæorũ strages fuit: ut miseranda Hierosolyma suorũ cruore undiq; affluenter manaret. At ubi flãmis demũ oĩa cõmissa essent: urbs obstinatissima cineri ilico cessit: Iudæorũ igne: ferro & fame pemptorũ p oĩe bellorũ tẽpus sub patre ac filio: undecies cẽtena milia fuisse Iosephus affirmat clarissimus historic⁹ ac Iudæus: reliquos uenũdatos ac toto orbe terrarũ dispsos septẽ & nonaginta milia declarat. Ita q; oĩbus explicitis summa oĩm alacritate inuictissim⁹ iuuenis ab uniuerso exercitu Cæsar cognoĩatus est: & ad Italiam pfectus senatu: populoq; Romano occurrentibus: sũmo & a patre ingenti apparatu susceptus introijt urbem. Proinde pater & filius uno residentes curru: de Iudæa speciosissimũ duxere triumphũ: quem inter trecentos & uiginti triumphos ab urbe condita clarissimũ fuisse describunt.

De Vlpio Traiano: Ca. XXI.

Abor ingenii ṽtutis gloriosissimũ iusticiæ & pietatis exemplum Vlpius Traianus breui repræsentatiõe hoc loco referendus erit: Cui⁹ arma & si ampliori loquẽdi stilo prosequẽda erant: necessitati cedere patiant̃. Is primo ubi imperare accepisset: redintegrãdi Imperij quod priorũ principũ ignauia iã pene absumptũ & uirib⁹ exhaustũ uidebatur: alto aĩo cõstat agitasse cõsilia. Nec mora fuit ad Archon primo cõuersus in Germanorũ ferociam qui defectione assidue rebellarant: ualidissimo impetu signa cõmouit: quos post multa & horrida prælia ita conflictos subegit: ut ipsi attriti & ferme funditus oppressi: Romanæ uirtuti submissi⁹ succumberent. Nec pri⁹ inde discessit q̃ cæteras nationes inuaderet armis & supatis: qu̾ cõtrafacere ausi: nõ modo clarissimus: sed & cruentissimus ultor ad orientem transmeare æquoreũ festinauit: ibiq; Armenia: Parthis erepta: Syros q̃; assiduo marte calcauit: ad Propontidẽ signa reflectens Bosphorũ adortus: oĩe Ponti regnũ superat: Inde pdomuit Albanos: uicit & feroces Sauromatas: quib⁹ seruitutis frenũ imposuit: ad Colchos & Scythas Hircanosq; cũcta uincẽdo: usq; pgressus ita ut Tanais limẽ quo prim̃ ab Europa dirimit̃ Asia: sub ipso gelido situ absterreret armis: mox indagine q̃dam circũdato exercitu: horrisono armorũ terrore pristinũ relegẽs iter. Seleutiam Thesiphõtem urbes ac Babylonẽ ĩuasit: Cõtremuere & Arabes pere coacti: nec Persides euadere potuere: qn uictoris præcepta seruarẽt. Hinc ultra mõtis Tauri iuga cũcta pacãdo: oblique trãsuersus mare rubrũ inspexit: quo onusta classe depræsso remigauit ad Indos: ut illis pridẽ ignotis Romana ostenderet arma. Vnde uictor remeãs Tigridẽ & Euphrates postremo supare conat⁹: toto oriente auro uibrãtia circũtulit signa: ut gloriosior suã reuiseret Italiã. Qui ubi Romæ restitut⁹ inclyto curru triũphans: uti quoddã mun⁹ cœleste receptus magnitudĩe rerũ: eqnidẽ unice cõtemplãdus fuit: cũ nemo alter fœlicior Augusto: melior Traiano: assidue sit cõclamatũ. Et quia rẽpublicã nõ mõ uiribus augẽdo: uerũ etiã ruinis depræssam urbem restaurãdo in pristinũ dec⁹ reformauerat: ueluti alter Romanæ urbis cõditor cum Romulo æquari uoluerũt. Cui⁹ strenuissima gesta ærea imagine cælata: unicũ posteris exemplar foro posita sunt: uir generosi spiritus cumulatissimis laudibus ad sydera sublimãdus.

Epitomatis quorundam Illustriũ uirorũ: post celeberrimi uatis Francisci Petrarchæ obitũ: Lorbardi de Siricho Patauini: explicit Supplementũ.

Famosissimi Oratoris: Historiographi & Poetæ Beneuenuti de Rambaldis in Libellū suū qui Augustalis dicitur: cōtinens sub compēdio breuē descriptionē Augustoꝝ: ad Illustrē Nicolaum Marchionem Aestensem: Præfatio.

o Ptas clarissime Marchio Heroicaꝝ cultor uirtutū posse: faciliter & cito internoscere bona & mala pricipū Romāoꝝ: ut utrorūq fine notato: cautior fias eminenti in speculo exemploꝝ. Parebo libens & calculātis more rem magnā breui rōne sūmabo. Quia nō modicū cōfert cōmoditatis ad cognitionē reꝝ gestaꝝ: præsertī pꝰ ꝗ uenit tēpꝰ gratiæ: quo rex uniuersi & urbē & orbē totū ad unā uoluit redigi monarchiā: nossē annos quibus quisq principū impauit: non ꝑ modum narrantis: sed potius numerantis singuloꝝ tēpora: breuiter: imo transcurrenter perstringā lucido cū sermone. Est autē utiliter præsciendū: ꝗ oēs historiaꝝ descriptores catholici: siue in obsequiū fidei: siue ob aliam causam: sicut Orosius in Ormesta mūdi: & alij plures incipiunt descriptiones a Cæsare Augusto: quia sub eo Christus nasci dignatꝰ ē: a quo incepit primitiua ecclesia: uel quia diutius impauit: & salubrius rēpublicā gubernauit. Vnde uideť ille: ꝗ Gaius Cæsar fuerit potiꝰ quidā præcursor Imperij: sicut Baptista fuit præcursor domini. Oēs uero gentiles historici incipiūt a Iulio Cæsare: sicut Suetonius & alij multi: quos magis sequi intendo: quia nō aliud ꝗ ueritatē tradere posteris curauerunt.

Eiusdē Famosissimi Oratoris historiographi & Poetæ Beneuenuti de Rambaldis Libellus qui Augustalis diciť: breuiter cōprehēdēs descriptionē oīm Augustorum usq ad tēpus suū: Fœliciter incipit.

Iulus Cæsar.

p Rimus igitur qui Romanoꝝ arripuit Imperiū fuit Iuliꝰ Cæsar Lucij filꝰ: ualētissimꝰ omniū principū: qui in uigore animi non habuit parem: nec ante se nec post se. Hic uixit annis. lvj. Imperauit autem post finem belloꝝ scorum annis tribus &. vij. mensibus. Interfectus est in medio senatus uiginti tribus uulneribus.

Augustus Octauianus

c Aesar Augustus dictus Octauianus: a natiuitate pronepos Cæsaris & filius adoptiuus: successit illi in Imperio. Hic fuit fœlicissimus oīm principum prioꝝ & posterioꝝ: Nam alta ꝓuidentia sua imperauit prudēter & laudabiliter: tot ānis: quot Cæsar uixerat: scilicet. lvj. De quibus regnauit. xij. cū Antonio & Lepido triūuir. Reliquū tēporis solus cū magna pace & trāquillitate orbis clauso templo Iani: & uixit annis. lxxv. minus. xxv. diebus: mortuꝰ est fœliciter apud Nolam ciuitatē Campaniæ.

Tyberius

t Yberius prætiignus Augusti ex Liuia adoptatus ab eo: hæres fuit Imperij. Hic ut ait Plinius fuit tristissimus hoīm senex: fœdissimus omni turpitudine luxuriaꝝ & ebrietatum: fuit tamen strenuus uictor in iuuentute: de quo dicit Orosius: ꝗ ex māsuetissimo principe conuersus est in sæuissimā bestiā: cum non impetrasset in senatu ꝗ ipse pro deo haberetur. Mortuꝰ est graui morbo uel ueneno. Vixit annis. lxxviij: Imperauitq. xxiij.

Gaius caligula

g Aiꝰ Caligula ꝓnepos Tyberij natꝰ ex germanico filio Drusi q fuerat frať ipsiꝰ Tyberij. Hic fuit iuuenis pessimus oīm excepto Nerone: omni scelere cōtaminatus: qui uixit annis. xxviij. Imperauitq annis tribus: mensibus decem: diebus octo. Interfectus cōiuratione suoꝝ. xxx. uulneribus & turpiter tractatus.

Claudius

c Laudꝰ nepos Tyberij natꝰ ex Druso patruꝰ Gaij Caligulæ: īdifferēs fuit & uariꝰ multū: q a prima ætate fuit semꝑ infirmus: uilis & tristis. Vnde cū debuit succedere Tyberio in Imperio Gaius fuit sibi prælatus: fuit tamen satis utilis sed infortunatus in uxoribꝰ: De quarum una Messalina scribit Cornelius Tacitus: & Iuuenalis dicentes: Et lassata uiris nondum satiata recessit. Altera uero Agrippina mater Neronis: quæ ipsum Claudiū ueneneuit in fungis. Claudius uixit annis. lxiij. Imperauitq. xiij.

Nero

n Ero de gēte Domitia præuignus Claudij & gener eius adoptatus fraude Agrippinæ. Hic fuit neqssimꝰ oīm: hostis hūani generis: & ideo iudicatꝰ est hostis a senatu. Interfecit se pugiōe quarto miliario lōge ab urbe cū īperasset annis paulominus. xiiij. Vixitq annis. xxxij. & familia Cæsaꝝ in Nerone defecit.

Galba

g Alba senex de nobili stirpe Sulpitioꝝ septimꝰ post Neronē: uir uitiosus: cōmisit se totū regendū uitiosissimis seruis: unde oibus odiosus occisus est ī foro a militibꝰ Otthonis cum imperasset mensibus septem. Vixitq annis. lxxiij.

Otho octauus Imperator: fuit nobilis homo natus ex equite Romano: nõ poterat esse bonus nec charus bonis: quia fuerat familiarissimus Neroni: fuit tamẽ militibus dilectissimus: qui uictus a Vitellio se occidit pugiõe cũ impasset nonaginta dieb⁹: ãno ætatis (suæ.lvij. — Otthō octauus

Itellius nobilis de gente Vitelliorũ: uir profundæ gulæ & crudelis: qui a pueritia fuit educatus inter meretrices Tyberij: uituperatissime occisus in foro re populi inter oia ludibria & tormenta. Regnauit mẽsibus octo. Vixitq; annis.lvij. Et nota q̃ Oros⁹ Otthonẽ & Vitellum abijcit de numero principum Romanorũ. — Vitellius

Espasianus nobilis de gente Flauia: successit decimus in Imperio Vitellio: cũ esset dux belli Iudaici pro Nerone. Hic fuit sapiens senex & utilis reipublicæ: q̃ uixit ãnis.lxix. mensibus tribus: & diebus.vij. Impauit annis.x. & mortuus ex fluxu uentris. — Vespasianus

Itus Vespasiani fili⁹: clarissimus omni uirtute: gloriosissimũ triumphũ duxit de Iudæis simul cũ patre: quia simul ambo impauerũt. Vel quia dicit Plinius optimus testis: qui ascribit Vespasiano. Et hic amore oĩm tenuit Imperiũ sol⁹ annis duobus: mẽsibus duobus: & diebus.xx. Vixitq; annis.xlj. & mortuus est febre cũ magno planctu omniũ. — Titus fili⁹ uespasiani

Omician⁹ filius Vespasiani: frater Titi: hostis ṽtutũ: patris & fratris crudelis sanguinarius: pfecutor muscarũ & christianorũ & Iudæorũ: q̃ uixit ãnis.xlv. Impauit.xv. oc (cisus a suis in camera. — Domicianus

Erua senex satis nobilis: honestus & modestus: contrarius Domiciano: factus est Imperator opera occisorũ eius: qui adoptauit Traianũ in filium ꝑpter egregiã eⁿ uirtutẽ. Vixitq; ãnis.lxxij. Impauit ãno uno & mortu⁹ ẽ morte naturali. — Nerua

Raianus ortus Romæ: cuius antiqui fuerũt Hispani: optim⁹ fuit oĩm Augustorũ: summæ iusticiæ: clæmẽtiæ & ciuilitatis: qui uir diuin⁹ mirabili uirtute & fœlicitate Romanum Imperiũ satis infirmatũ magnifice ampliauit. Hic uixit annis.lxviij. mensibus octo: & quattuor diebus. Impauitq; ãnis.xviij. mẽsibus sex: & mortu⁹ est ex fluxu uentris. — Traianus

Adrianus ut scribit Spartianus: natus ex cõsobrino Traiani filius adoptiu⁹ eⁱ: cuius fuerunt maiores in Italia tpibus Scipionũ: uir magnæ scientiæ: maximæ eloquentiæ: nũc crudelis nũc clæmens: qui plus pcurrit ꝑuincias Romani Imperij q̃ aliqs ali⁹ Imperator. Hadrianus uitæ tædio affictus petebat occidi: & mortuus est anno ætatis.lxxij. mensibus.vij. quinto cum imperasset annis.xxj. mensibus.xj. — Hadrianus

Ntonius Pius gener Hadriani & filius adoptiuus: uir forma pulcher: insignis ingenio & eloquio: magnæ litteraturæ: modeſtatissimus & benignissimus: qui Romanũ Imperium plus studuit conseruare q̃ ampliare: habens illud in ore Scipionis: Malo unũ ciuem seruare q̃ mille hostes occidere. Antonius periit anno.lxx. Imperauit annis.xxiij. Mortuus est ex febre quasi dormiens. — Antonius pi⁹

Ntonius uerus gener Pij successit ei in Impio cũ Lucio fratre suo. Isti duo fratres primi simul uocati sunt Augusti. Iste Verus sapientissime celauit & supportauit uitia fratris: qui regnauit secũ annis.xj. Fuit eñ magnus philosophus: sanctitate uitæ oibus præponendus: nunq̃ mutãs uultũ: qui uir tãtæ ṽtutis poterat dici fœlix: si uxorẽ Faustinã & filiũ Cõmodũ nõ habuisset. Impauit ãnis.xviij. Vixitq;.lxj. & mortuus est ex morbo. — Antoni⁹ uer⁹

Nton⁹ Cõmodus filius Veri: paternæ uirtutũ hostis crudelis: luxuriosus: q a pueritia fuit toto corpore omni turpitudine fœdatus: trecẽta meretrices & totidẽ pulchros pueros habẽs in palacio: infamator oĩm: ab oibus infamat⁹: fortis solũ in pugnis bestiarũ. Cõmod⁹ oibus incõmodis: cũ impasset.xiij. ãnis strangulat⁹ fuit cũ magno cõmodo oĩm. — Antonius cõmodus

Ertinax fact⁹ Imperator mãdato senat⁹: fuit genere ignobilis ex pre Libertino: sed moribus nobilis: senex: uenerabilis: temperatus: cõtrari⁹ Cõmodo. Reputat⁹ est auar⁹: dilectus ppĩo & militib⁹ odiosus. Vñ occisus est a militib⁹ in domo sua opa Iuliani. Vixitq; (ãnis.lx. & mẽsib⁹.vj. & .xxv. dieb⁹. — Pertinax

Vlian⁹ Didyus post Pertinacẽ assũpsit Impiũ: q fuit nepos Iuliani magni iuriscõsulti: qd̃ magis nobilitauit eũ: Cui⁹ antiq fuerũt de Mediolano. Iulian⁹ fuit parcissim⁹ hoim miserrime uiuẽs: unde odiosus ppl'o & desertus ab omnibus: priuatus est Imperio auctoritate senatus & in palacio occisus. Vixitq; (ãnis.xlvj. & mẽsib⁹.iiij. Impauit.ij. mẽsib⁹: & dieb⁹.v. — Iulian⁹ didyus

Euer⁹ sol⁹ in nũero princi pum fuit ex Africa: q uir fortis magna bella gessit: terribilis senatui & ppl'o: sed militibus amabilis: q mai⁹ stipendiũ dedit q̃ aliqs Imperator. Hic tñ ãnonæ relqt i morte q̃ sufficere poterat urbi.vij. ãnis dando.lxxv. milia modiorũ in die. De q̃ dixit senat⁹ q̃ nũq̃ debuisset nasci uel nũq̃ mori. Vixit ãnis.lxxix. Mortu⁹ est in Britãnia cũ impasset ãnis.xviij. — Seuerus

Assianus filius Seueri dictus Antonius Charatallus successit patri i Imperio asperior eo: luxuriosus multũ: qui Papinianũ magnũ Iurisconsultũ trucidari fecit: quia repre — Bassianus

hendebat eum ꝙ duxerat Iuliã nouercam suã in uxorẽ. Hic imꝑauit annis quasi sex: & occisus est apud Charras insidijs Macrini præfecti: anno ætatis suæ. xliij.

Macrinus m Acrinus occiso Bassiano arripuit Imperiũ: homo oĩm uitioꝝ: uilissime nat⁹ & uilissimus seruus sub Cõmodo: fuit crudelis: sanguinari⁹: inuẽtor nouaꝝ mortiũ: sed post annũ sui Imperij fuit occisus apud Antiochiã ab Heliogabalo.

Varius Heliogabalus u Arius Heliogabalus reputat⁹ filius suprascripti Bassiani ex Semirama uulgatissima meretrice: ad cuius uolũtatẽ fecit oĩa turpia: ĩpurior oĩ bestia: occisus ẽ cõiuratiõe militũ: & deiectus in cloacã stercorariã & mater cũ eo dignissima tali filio luxurioso: prodigo: scœnoso: qui non est nominãdus homo: sed upupa fœdissima: Imperauit annis tribus.

Alexander a Lexander filius Varij Heliogabali natus ex Mamminea christianissima muliere: accepit Imperium ad remedium generis humani: qui iuuenis: uirtuosissimus: purgatis sordibus Heliogabali: rempublicam salubriter gubernauit consilio Vlpiani qui fuit legalis scientiæ princeps. Habuit iste Alexander oẽs dotes naturæ & fortunæ: & uitam bonorũ principum metrice scripsit. Vixit annis. xxxix. mensibus tribus: dieb⁹. vij. Imperauit annis xiij. Occisus est in Gallia a militibus opa Maximiani: quod indignissimũ uisum est. Nã oẽs boni principes ut plurimũ bene mortui sunt: & mali male.

Maximianus m Aximianus natus de regione Thraciæ: ex patre & matre barbaris: sine auctoritate senatus: a militibus appellat⁹ est Augustus: q fuit magnus ut gigas: fortissimus: ferus: asper & superbus: nullum animal eo crudelius fuit in terris: unde milites in Africa fecerunt Imperatorẽ Gordianũ senẽ grauissimũ: Sed Maximianus occiso Gordiano & filio eius iuuene ueniebat contra Romam fulminãs. Senatus uero territus fecit tres Imꝑatores contra eum: scilicet Pupienũ: Albinũ & Gordianũ paruulũ nepotẽ Gordiani senis interfecti. Maximianus ꝟo apd᷑ Aquilegiã occisus est a militibus cũ filio suo cũ impasset annis tribus.

Gordianus tertius g Ordianus tertius qui appellatus fuerat Augustus a senatu cũ Pupieno & Albino: Illis occisis fraude militũ qui iam imperauerãt duobus ãnis solus tenuit Imperiũ ualde puer. Cui nihil deficiebat nisi ætas amabilis & gratiosus. Hic cũ bella fœliciter gereret ĩ oriente: consilio Mansichei soceri sui uiri prudentissimi: occisus fuit a militibus fraude Philippi Arabis dicentis ꝙ puer nesciebat regere Imperiũ. Impauit annis sex.

Philippus de Arabia p Hilippus de Arabia post Gordianũ factus Imperaror: Philippũ filiũ fecit participem regni: qui de uili genere natus supbe impauit annis septem: nihil laudabile fecit: nisi ꝙ fuit prim⁹ Imperator christian⁹: & ãbo in tumultu militari interfecti sunt fraude Decij: pater Veronæ: filius Romæ. Et hic nota ꝙ omnis Augustus est Cæsar: sed non econuerso: Nam Cæsar est electus a principe uel exercitu: Augustus ꝟo cõfirmatus a senatu.

Decius de Pannonia d Ecius de Pannonia natus: uir industria militari strenuus: occisis Philippis inuasit Imperium: quod tenuit annis tribus: & ipse cũ filio quem Cæsarem fecerat occisus est in medio barbaroꝝ: cum bellum pararet cõtra Aemilianum: qui in Missia rebellauerat. Crudelis fuit contra christianos.

Gallus Hostilian⁹ g Allus Hostilian⁹ post mortẽ Decij successit in Impio cũ filio suo Volusiano: qđ tenuit ãnis uix duob⁹: q̃ tpe ꝑsecutionẽ fecerũt in christianos & pestis generalit᷑ fuit ubiq;.

Valerianus u Alerianus ab exercitu appellatus Augustus: uolente ppl̃o & gaudẽte senatu: quia fuit uir nobilis sanguine: scientia clarus: gloriosus eloquentia. Et hic uerificat᷑ dictũ Aristotelis: ubi plurimũ de uirtute ibi minimũ de fortuna & econuerso: sed infœlicissimus fuit omniũ: Nam captus a rege Persaꝝ in misera seruitute consenuit: sustinens sp in tergo regẽ cũ ascẽderet equum. Hic uixit annis. lxx. Impauitq; annis sex.

Galienus g Alien⁹ fili⁹ Valeriani q iã erat Cæsar: fact⁹ est August⁹ a senatu loco pr̃is: q luxuriosus marcẽs ocio se totũ dedit uoluptatib⁹ neglecto pr̃e & impio. Vñ & xxx. tyrãni inuaserũt imperiũ: fuit tñ poeta clar⁹. Vñ cũ sel᷑ celebraret nuptias tenẽs sponsũ & sponsã ꝑ man⁹ dixit istos mirabiles ꝟsus. Ite sil᷑ pueri parit᷑ sudate medullis Oĩbus: intra uos nõ murmura uestra colũbæ. Brachia nõ hederæ nõ uincant oscula conchæ. Impauitq; annis. xj.

Claudius secundus c Laudi⁹ secũdus Impator fact⁹ de uolũtate senat⁹ dicit᷑ habuisse in se bona oĩm principũ: sicut ꝟtutẽ Traiani: pietatẽ Antonini: ꝓuidentiã Augusti. Hic uictis fœlicit᷑ Gothis mortu⁹ ẽ ex infirmitate familiari: ꝟtutibus suis cœlũ petijt cũ impasset q̃si duob⁹ ãnis Quo mortuo Quĩtilian⁹ frater ei⁹ uir optim⁹ Imperiũ tenuit solũ. xvij. dieb⁹ & occisus est.

Aurelianus a Vrelianus natus ex paruis parentibus barbaris: fuit uir fortissimus & in omni genere armorum exercitatus a pueritia: qui magna bella gessit in oriente: & muros urbis

plus ampliauit q̃ aliquis alius ante uel poſt: ſed dæmentiam non habuit quæ eſt prima uirtus principũ. Triumphus eius fuit glorioſiſſimus: Nam Zenobiã magnanimã mulierẽ: quæ magnifice uendicauerat ſibi Syriã: duxit añ currꝫ triũphalẽ ligatã multis catenis aureis. Impauit annis quinq;: mẽſibꝰ. vj. Occiſus fraude notarij ſui apud Byçantium.

Tacitus

t Acitus uir conſularis: ſenex & grauis factus eſt Imperator cũ ſumma concordia & lõga deliberatione militũ: ſenatus & populi: ſpacio ſex menſium: temperatus: ſobriꝰ: lectione librorꝫ delectatus: non fecit magnifica propter tempis breuitatẽ: quia tantũ ſex mẽſibus imperauit: morbo perijt.

Glorianus

g Lorianus frater eius ſibi ſimilis: Imperium tenuit duobus menſibus: & occiſus eſt inſidijs militũ.

p Robus de Pannonia oriundus de ciuitate Syrmienſi: nobiliore matre: qui uere ꝓbus iudicio omniũ bonorꝫ: factus Impator rempublicam quietiſſimam & ſecuriſſimã reddidit: nobiliſſimis ꝟtutibus clarus: ſub magnis ducibus Valeriano: Aureliano & Claudio multa bella geſſit fœliciter & probiter: terror barbarorꝫ. Ideo finaliter occiſus eſt apud Syrmien: quia nimis eos grauabat prælijs & laboribus: anno Imperij ſui quinto.

Charus

c Harus Romanus uel Mediolanenſis: uiſus eſt militibus dignus Imperio poſt mortem Probi: & tamen medius fuit inter principes bonos & malos. Hic capta ciuitate Chararum in Perſia: longius procedẽdo cũ exercitu fulminatus eſt cũ imperaſſet annis duobꝰ. Charus habuit duos filios Cæſares: quorꝫ minor Numerianꝰ magnus orator & poeta ſine pari tẽpore ſuo: occiſus eſt proditione Apri ſoceri ſui qui uolebat occupare Imperiũ. Maior aũt noĩe Charinus cõtaminatiſſimus oĩm: uictꝰ & occiſus eſt a Diocletiano.

Dioclecianus

d Ioclecianus cũ bonꝰ princeps quærerẽt: occiſo Numeriano: cõſenſu omniũ appellatꝰ eſt Auguſtus: uir magnanimus: prudens: alti conſilij: qui dicebat: bonus cautus: optimus uenditur Impator. Cũ aũt ſolus libere imperaret: ſubito ortis magnis bellis Dioclecianus fecit Auguſtũ Maximianũ quẽ a principio fecerat Cæſarẽ: & elegit Cæſares Conſtantium patrẽ magni Conſtantini: & Galerium poſt multas uictorias bellorꝫ. Dioclecianus ſenex reduxit ſe primũ ad uitam priuatam apud Salonas ciuitatẽ Dalmatiæ patriã ſuam: & Maximianꝰ coactꝰ ab eo idẽ fecit apđ Mediolanũ: & Dioclecianꝰ ĩ oriẽte: & Maximianꝰ in occidente crudelius ꝑſecuti ſunt chriſtianos q̃ Valerianus Aurelianus & Decius & cæteri. Diocletianus uenenũ bibit Anno ætatis. lxviij. cũ impaſſet annis decem.

Conſtantius

c Onſtantius & Galeriꝰ Cæſares facti Auguſti diuiſerunt Imperiũ inter ſe: Nã Conſtãtius contentus Gallia & Hiſpania: Cæteras prouincias collegæ ceſſit. Conſtantius ex patre Eutropio nobili Romano fuit uir optime conſtantiæ & ciuilitatis oĩbus amabilis & uenerabilꝭ: q mortuꝰ eſt ĩ Britãnia Anno Imperij ſui. xiij. relicto Cõſtãtino filio ex Helena.

Galerius

g Alerius cum imperaſſet Illyrico: milites prætoriani Romæ fecerũt Imperatorẽ Maxentium filium Maximiani: contra quem Galerius miſit quendam Seuerum: qui cum incredibili multitudine obſedit Romam: & tamen proditione ſuorꝫ a Maxentio fugiens occiſus eſt: & Maxentius cõfirmatus in Imperio factus eſt ſæuiſſimus tyrannus. Galerius ꝟo poſt multa mala quæ fecerat in chriſtianos: dum putaret uenire in Italiam: morbo faſtidiendo putrefactus: cum uermes inceſſabiliter emitteret de corpore: cruciatus impatiens: manu ſua ſe interfecit Anno Imperij ſui. x. Impauit ſolus annis duobus.

Conſtantinꝰ magnus

c Onſtantinus Magnus Conſtantij filius omni uirtute refulgens optimis principibus comparandus: rogatus a ſenatu & populo Romano ut ciues ſuos liberaret a ſeruitute crudeliſſimæ beſtiæ Maxentij: cõuocato q; Licinio qui imperabat in Hiſpania cũ magno apparatu belli uenit contra Maxentium: quem magno prælio uicit: & Maxentius fugiens ſuffocatꝰ eſt in Tyberi. Conſtantinꝰ cũ magna gloria intrauit urbẽ. Poſtea Liciniũ ſibi rebellem: ſæpe uictum: tãdem occidi fecit. Conſtantinus itaq; omniũ uictor: eccleſiam Romanam reformauit: fidem chriſtianam confirmauit: ſedem Imperij tranſtulit in Græciam: ubi fecit ſecundã Romã. Conſtantinus cũ magna uirtute & fortuna ꝓſperrima Impauit xxx. annis: mẽſibus. x. & diebꝰ. xj. uixit q; annis. lxvj. & mortuꝰ eſt fœliciter.

Conſtans

c Onſtans & Conſtantius filij Conſtantini occiſo fratre eorꝫ Conſtantino tenuerunt ambo Imperium. Conſtans prauus Arrianus perſecutus eſt catholicos: ſed poſt multa prælia geſta contra Perſas: factus omnibus intolerabilis occiſus eſt anno Imperij eius xix. ætatis uero anno. xxx.

Conſtantius

c Onſtantius poſt fratrem ſolus tenuit Imperiũ: annis ſex: temperãs & placidus q̃uis

Arrianus. Hic Iulianum conſanguineũ ſuum fecit Cæſarem & ſororium ſuum: & miſit in Gallias: qui elatus uictoria inuaſit Imperiũ in Italia: Cõſtantio occupato bellis Parthorũ: Conſtantius uero rediens contra eum: mortuus eſt in uia: anno ætatis ſuæ.xlv.

Iulianus

I Vlianus ſucceſſit ſolus in Impio: uir liberalis: litteratus: eloquens: memorioſus: cupidus gloriæ: Fuit tamẽ ingratus cõtra Conſtantiũ & perfidus cõtra fidem: unde uocatus eſt apoſtata: quia ſolꝰ poſt Conſtantiũ receſſit a fide chriſtiana: & chriſtianos odio habuit: quibus interdixit officia & ſtudia ſcientiaꝝ. Iulianus uixit annis.xxxij. Impauit anno uno: menſibus octo: tranſfixus telo in deſerto Parthiæ ab uno milite ignoto.

Iouinianus

i Ouinianus de Pãnonia oriũdus: electus eſt Impator ab exercitu Iuliani: qui corpore pulcher: lætus aĩo: exercitũ quẽ Iulianus fecerat paganũ: fecit chriſtianũ: & reduxit ſaluum ex piculo magno. Mortuus octauo mẽſe Imperij ætatis eius.xxxiij.

Valẽtinianus

u Alentinianus de Pannonia: qui receſſerat a Iuliano: quia uerus chriſtianus erat: facꝰ eſt Impator a militibus nolens: uir pulcher: prudens: probus: ſimilis Hadriano & Aureliano: quia fratrẽ ſuũ Valentẽ: & Gratianũ filiũ fecit auguſtos. Hic uir pfectus poſt multa bella mortuus eſt ſubita ſanguinis effuſione: anno Imperij xj. ætatis ṽo.lv. Quo mortuo Valens tenuit Imperium in oriente: & Gratianus in occidente.

Valens

u Alens Imperator in oriente tanq̃ Arrianus pſecutus eſt catholicos chriſtianos. Vnde præcepit ut monachi militarent: ſed infœliciſſime bellũ gerens cũ Gotthis: pdito exercitu: ipſe uulneratus ſagitta fugiens ĩ uilẽ caſam uiuus crematꝰ eſt igne: cũ impaſſet q̃ſi ãnis (quattuor.

Gratianus

g Ratianus poſt mortẽ patrui impauit annis.vj. qui iuuenis gratus: catholicus & fidelis: cõtra Alemanos fœliciter pugnauit: ſub q̃ Italia tota receſſit a perfidia Arrianoꝝ. Gratianus uidens multas gentes infeſtas Romano imperio: elegit in Imperatorem orientis Theodoſiũ nobiliſſimũ Hiſpanũ. Qui uir.xxxiij. ãnoꝝ Tartaros terribiles debellauit: & cæteris hoſtibus conciliatis glorioſus fuit apud Conſtantinopolim.

Valentinianꝰ ſecundus

u Alentinianus ſecũdus frater Gratiani Impauit in occidente Theodoſio imperãte ĩ oriente. Iſte uir bonus expulſus de Gallia a maximo tyranno: Theodoſius tyrannũ potentem cũ paruo apparatu fœliciter uicit apud Aquilegiã & captũ decapitauit. Valentianꝰ ergo reſtitutus in regno occidentis cũ in pace regnaret: ſtrangulatus eſt apud Viennã fraude Arbogaſti comitis ſui cum imperaſſet annis octo.

Theodoſius magnus

t Heodoſius magnus cũ iam imperaſſet.xiij. annis cũ Gratiano & Valẽtiniano fratribꝰ ſolus remanſit in Imperio annis tribus in oriente & occidente. Iſte fuit optimus Imperator chriſtianorum: ſimilis Traiano a quo originẽ traxit: de quo mirabiles laudes fecit Ambroſius: cuius auxilio expulit Arrianos de Mediolano: Theodoſius cõtra Eugeniũ qui uſurpabat Imperiũ in Gallijs confidens uirtute Chriſti: illius auxilio ſuppliciter inuocato in alpibus ruit in præliũ: & ſubito orta ui uentoꝝ cũ crudeli tẽpeſtate cõtra hoſtes Theodoſius uictor cũ parua cæde ſuoꝝ Eugeniũ captũ interfecit. De qua re memoriã facit Claudꝰ Florentinꝰ poeta paganꝰ: ut refert Auguſtinꝰ de Ciuitate dei. Theodoſiꝰ ãno ætatis q̃nquageſimo fœliciter mortuꝰ eſt apud Mediolanũ: relictis duobus auguſtis filijs ſuis Archadio (& Honorio.

Archadius

a Rchadius ſucceſſit patri Theodoſio in Imperio orientis & Honorius ĩ Impio occidẽtis: ambo uiri boni nõ degenerãtes a patre. Anno ṽo Imperij eoꝝ Rhadagaiſus rex Gotthoꝝ cũ infinita multitudine barbaroꝝ miſerabiliter uictꝰ a Romanis fame & frigore occiſus eſt Romæ: ſuis more pecudũ uenditis. Archadius ṽo anno Imperij eiꝰ xiij. mortuus eſt apud Conſtantinopolim relicto filio ſuo Theodoſio ĩ Impio oriẽtis.

Honorius

h Onorius qui iã.xiij. annis Impauerat cũ fratre ſuo: poſtea impauit cũ Theodoſio minore ãnis.xv. ſub q̃ꝝ impio Alaricꝰ rex Gotthoꝝ cœpit Romã cũ furore: & ſpoliauit: parcẽs tamẽ fugientibus ad tẽpla ſanctoꝝ. Sub iſto Honorio multa bella ciuilia & externa terminata ſunt in occidente cũ modico ſanguine: Ipſe ṽo occiſus eſt Romæ ſine filijs.

Theodoſius minor

t Heodoſius minor filius Archadij: mortuo Honorio regnauit in oriente annis.xxvij. eum iam poſt mortem patris regnaſſet annis.xiij. & eum patre uiuẽte annis octo. Hic Valentinianũ conſobrinũ ſuũ fecit Auguſtũ & generũ ſuũ qui in occidente regnauit.xxv. Tempore huius Theodoſij: Carthago crudelꝰ capta eſt a Gẽſerico rege Vuãdaloꝝ q̃ Roma ab Alarico: quia Genſericus non pepercit eccleſijs. Theodoſius mortuus eſt apud Conſtantinopolim: & ſepultus cum patre ſuo Archadio.

Valẽtinianus tertius

u Alentinianus tertꝰ in occidẽte tenuit imperiũ. v. ãnis poſt mortẽ Theodoſij: cũ q̃ impauerat ãnis.xxv. & Martianꝰ ſucceſſit Theodoſio tpe iſto q̃ Attila ille potẽs & terri-

bilis cũ multis regibus & gẽtibus barbatis de Pãnonia ueniens: in Italiã crudeliter afflixit Venetamq̃ puinciã & Lõbardiam Aquilegia primo euersa. Tũc aũt facta est ciuitas Venetiarũ a fugientibus sæuitiã Attilæ. Valentinianus aũt timore uel iuidia occidit Ecciũ ducem bellicosissimũ Romani exercitus in Gallia: qui solus erat uictor Attilæ: cui⁹ morte ruit Imperiũ & salus occidẽtis. Ipse quoq̃ Valentinianus anno sequenti occisus est Romæ ab uno milite Eccij cum iam annis. xxv. rexisset Imperium.

Martianus — Martianus qui iã quinq̃ annis impauerat cũ Valẽtiniano: post mortẽ eius impauit ãnis duobus: quo tpe Genseric⁹ rex Vuandaloꝝ ueniẽs ex Africa cũ Mauris: cœpit Romã & eã rapaciter spoliauit: similiť Capuã & Campaniã. Martianus uero anno septimo sui Imperij occisus est coniuratione suoꝝ apud Constantinopolim.

Leo — Leo in Constantinopoli inuasit Imperiũ: q Leonẽ filiũ suũ regni oriẽtis fecit cõsortem: Quo tpe Imperiũ occidẽtis a multis laceratũ est. Nã quidã Maioran⁹ iuasit Imperiũ apud Rauennã: & ita alij multi. Rauenna eñi eo tpe Gotthoꝝ potentissima erat. Leo uero anno Imperij sui decimoseptimo mortuus est in oriente.

Zeno — Zeno Impator Leonis gener successit illi in Impio: q̃ tpe Odonarer ueniẽs cũ forti exercitu de ultimis finibus Pannoniæ obtinuit regnũ Romæ cũ tota Italia. Qđ⁹ cũ tenuisset. xiiij annis: Theodericus rex Gotthoꝝ ueniẽs de Græcia cũ auctoritate Zenonis: uir strenuissimus uicto Odonatre obtinuit Romã cũ tota Italia. Zeno uero in Græcia cũ Imperasset annos. xvj. mortuus est: similis Papyrio Cursori in uelocitate pedum.

Anastasius — Anastasi⁹ p⁹ Zenonẽ adept⁹ est ĩperiũ: Qui fact⁹ hæretic⁹ ptinax: cũ nõ possit reuocari ad fidẽ sanctã iusto iudicio dei fulmine pcussus perijt anno Imperij sui. xvij. q̃ rempore Theodericus gloriose regnauit in Italia circa annos quadraginta.

Iustin⁹ maior — Iustinus maior successit Anastasio: Qui uir catholic⁹ & pius: in ptib⁹ oriẽtis oĩ studio nomẽ Arrianoꝝ quærebat extiguere. Sed Theoderic⁹ minat⁹ ẽ ei q̃ nisi restitueret Arrianos: Ipse in Italia oẽs pplos gladio necaret. Iustin⁹ ỽo ex cõpassione Arrianos dimisit in pace. Ipse uero Iustinus cũ imperasset annis. xj. in pace quieuit Constantinopoli.

Iustinianus — Iustinianus Iustini sororis filius successit illi in Impio: q iustissimus princeps Romanũ Imperiũ armis & legib⁹ repauit. Nã p Bellisariũ uiꝝ bellicosissimũ debellauit Persas q inuaserãt fines Romanos: Africã liberauit de manib⁹ Vuandaloꝝ arq̃ Italiã de manib⁹ Gotthoꝝ: ubi Neapolim receptantẽ Gotthos crudelissime exterminauit nulli parcens. Postea Narseus eunuchus iteꝝ Romã liberauit de manib⁹ Totilæ regis Gotthoꝝ: quẽ interfecit. Iustinianus ỽo leges Romanas mirabili breuitate reformauit: qui mortuus est fœliciter cũ impasset annis. xxxviij.

Iustin⁹ minor — Iustinus minor nepos Iustiniani successit ei ĩ impio: qui fuit hõ auarus: rapax: impius & hæretic⁹: ppter qđ⁹ Narseus q p inuidiã fuerat illi falso accusat⁹: odio & timore Augustæ: quæ minabať reducere eũ inť mulieres: fecit uenire Lõgobardos de Pãnonia in Italiã: q cœperũt Mediolanũ: Papiam & quasi totam Lombardiam. Iustinus cũ impasset annis. xj. alienatus mente mortuus est relicto Tyberio Cæsare.

Tyberius secũdus — Tyberius secundus successit ĩ Impio Iustino: qui fuit recte cõtrarius illi: uir largus ĩ pauperes: christianus: pfectus: sapiẽs & iustus: qui thesauros Iustini male acquisitos pauperibus erogauit: & de Persis magnam prædam habuit. Iste Tyberius moriẽs reliquit hæredem Imperij Mauriciũ data sibi filia in uxorem cũ imperasset septem annis.

Mauricius — Mauricius gener Tyberij prim⁹ ex græcis habuit Imperiũ: uir utilis reipublicæ: cui⁹ tpe magnũ diluuiũ fuit in Italia apđ⁹ urbẽ & Veronam. Mauricius ỽo anno. vij. Imperij sui occisus fuit cũ duobus filijs suis a Phocace.

Phocas — Phocas occisor Maurícij &ølioꝝ: obtinuit Imperiũ: qui primus obtinuit q̃ Romana ecclesia esset caput oĩm ecclesiaꝝ: cũ prius Cõstantinopolitanã se noĩaret. Phocas ỽo cũ imperasset. v. annis priuatus simul uita & imperio ab Heraclio qui Africam regebat.

Heraclius — Heraclius successit Phocaci in Impio cũ filijs suis & Constantino secundo ex illa familia: quo tpe Mahometus pestilentissimus draco in Arabia fecit sectam suam: ab oriẽte in occidentẽ uenenũ suũ disseminans cũ pessima desolatiõe fidei christianæ. Iste Heraclius factus hydropicus mortuus est anno Imperij sui. xxxj.

Constantin⁹ secundus — Constantinus secũdus cũ fratre iura suscepit Imperij: qui crudelis raptor ueniẽs in Italiam Romam spoliauit oĩbus ornamẽtis suis: deinde in Sicilia fecit inauditas crudelitates & rapinas. Ibi tandem occisus est a suis in balneo cũ regnasset annis. xxviij.

Constantin⁹ tertius — Constantinus terti⁹ supioris fili⁹ successit illi in Impio: q uir bon⁹ & catholicus multũ cõfirmauit fidẽ christianã cõtra hæreticos: & mortu⁹ ẽ ĩ pace cũ regnasset ãnis. xxvij.

Iustinianus secundus — i V stinianus secūdus filius Cōstantini tertij de familia Heracliorum successit in Imperio: q̄ liberauit Africā de manib⁹ Sarrhacenorum. Fuit tñ schismatic⁹ & infest⁹ pp̄lo Romano
Imperauit q̄z ānis.x. Et hic nota q̄ oēs pricipes p⁹ mortē Heraclij usq̄ ad Charolū magnū

Leo secundus — l Eo secūdus expulit Iustinianū prædictū de regno: quē relegauit (fuerūt de stirpe ei⁹.
in Pontū: & impauit annis tribus: deinde regnū pdidit ut statim dicet.

Tiberi⁹ terti⁹ — t Iberius tertius insurgens contra Leonem arripuit regnū: eumq̄ tenuit in custodia to-
to tpe sui Imperij: qui regnauit annis septem.

Iustinianus secundus — i V stinianus secūdus prædictus: q relegatus fuerat a Leone scd'o: recupauit Imperiū &
cōtinuo iugulari fecit i publico Leonē q expulerat eū: & Tiberiū qui iuaserat imperiū
Leonis. Iste quidē multa magnifice fecit: sed cōtra eū quidā Philippus relegatus ab eo: crea
tus Impator ab exercitu apud Cōstantinopolim uicit & occidit ipsum Iustinianū: cū impe-
rasset annis sex cum filio suo Tiberio.

Philippus Bardanus — p Hilippus dictus Bardanus succedēs Iustiniano a se occiso: priuatus est regno & oculis
ab Anastasio: cū impasset anno uno & mensibus sex: qui fautor fuit hæreticorum.

Anastasius secundus — a Nastasius secūdus dictus Arthemius priuato uita Philippo: tenuit imperiū: sed exer-
citus eius elegit Theodosiū impatorē licet inuitū āno tertio Imperij eius cū eēt fautor

Theodosius tertius — t Heodosi⁹ tertius fact⁹ impator a militib⁹ Anastasiū grani prælio uicit: (catholicorum.
quē captū fieri fecit sacerdotē. Ipse uero catholicorum amicus anno Impauit uno.

Leo tertius — l Eo tertius successit Theodosio in Imperio: q Cōstātinū filiū suū fecit regni cōsortē: quo
tpe fuit Cōstātinopolis lōga obsidione miserabiliter afflicta a Sarrhacenis. Hic Leo
prauus fuit: q imagines Mariæ & sanctorum in publico fecit igne cremari: & tñ impauit ānis

Cōstantinus quintus — c Onstantinus qntus prædicti Leonis filius peior patre: dictus est psecutor ec- (xxv.
clesiæ: q multos religiosos & uere catholicos occidit: uacans impie magicis artibus: at
tñ regnauit annis.xxv. q̊ tpe Pipin⁹ pr̄ Charoli magni uicit in Italia Astulphū regē Lōgo-

Leo quartus — l Eo quartus filius Cōstantini quinti: Imperauit in oriente post eum (bardorum.
annis quinq̄ dignus patre suo succedere in uitijs.

Cōstantinus sextus — c Onstātinus sextus Leonis filius Impauit cū matre Hyrene: q postea matre priuata
regnauit sol⁹ annis quiq̄. Mater uo cæcauit filiū & sola regnauit quiq̄ annis. Et tūc
Imperiū Romanū qd' fuerat in oriente a primo Cōstantino usq̄ ad istū ultimū terminatū
est. Nam facta est diuisio Imperij: ut Imperiū occidentale solū diceref Romanorum: & oriētā-
le diceref Græcorum: & tūc Imperiū Romanorum transiuit ad Francos.

Charolus Magnus — c Harolus magnus Pipini filius uicto Desiderio rege Lōgobardorum i Italia apud Papiā
ueniēs Romā electus est Impator a senatu & pp̄lo Romano: & cōfirmatus a sūmo pō-
tifice: quia adiutor erat ecc̄liæ. Hic fuit optim⁹ princeps christianorum: q terrā sc̄tām occupatā
a Sarrhacenis & iperiū in oriēte & occidēte recupauit: ubi tūc fœmina praua Hyrena regna-
bat in oriente: totā Hispaniā liberauit: maxim⁹ Ro. ecc̄liæ pugil & ptector fidei christianæ.
Charol⁹ uixit annis.lxxj. & mortu⁹ ē fœlicit' cū regnasset annis.xlvij. & īpasset annis. xiiij.

Lodouicus Pius — l Odouicus pius Charoli magni filius successit patri in Imperio supatis duobus fratri-
bus suis. Hic fuit uir iustus: sed plus clemēs: sobri⁹ & tēperatus: ultra oēs patiēs: nullis
uincibilis malis: qui & uiuente patre cū regnaret & post mortē cū imparet magnifica multa
gessit: deuotissimus christianus: nō dissilis patri. Vixit annis.lxiiij. & impauit annis.xxv.

Lotharius pij filius — l O thari⁹ Lodouici pij filius Imperiū arripuit nō faciēs partē regni fratribus suis scd'm
ordinatā diuisionē patris: unde cōtractis uiribus: inaudita strage Frācorum pace fracta
Lotharius impauit in Italia. Hic anno quintodecimo Imperij sui diuiso filijs regno factus
est monachus: & mortuus est fœliciter qui fuerat uiolentus in uita.

Lodouicus secundus — l Odouicus secūd⁹ Lotharij monachi fili⁹: Impanit ānis.xxj. qui siue tristis siue īfœlix
bellū habuit cū Charolo fratre suo crudelit' regnāte sup Frācos turpit' uict⁹ ē. Et nihil
magnificū gerēs mortuus est i Italia: & in Mediolano uidef sepultus: dicif q̄z q̄ Italiā sapi-

Charolus secundus — c Harol⁹ secūdus dict⁹ Calu⁹: filius Lodouici pij & patru⁹ Lo (enter & pacifice rexerit.
douici secūdi & frater Lotharij successit Lodouico secūdo i impio: uit lepore timidior:
fugere q̄ fugare patatior: dict⁹ est grossus uel simplex: qui multa monasteria fabricari fecit
ac etiā dotauit. Veneno uero extinctus est cū impetasset anno uno & mēsibus nouem.

Charolus minor — c Harolus minor noīe tertius Lodouici germanorum regis filius & nepos eiusdē Charoli
Calui: Imperium Italiæ tenuit: Galliam & Germaniā possedit pacifice: Robertum du-
cem Normandiæ uictum de sacro fonte leuauit: & filiā suā dedit illi in uxorē. Hic anno im-
perij duodecimo deficiēs animo & corpore: repudiatus est a magnatibus regni: Arnulpho

facto Imperatore: Anno uero ſequenti idem Charolus mortuus eſt.

Arnulphus

a Rnulphus ex Charolorũ ꝓgenie: Hic Normãdos mirabili cæde deleuit: Romã cœpit: tandẽ lõga ægritudine diſſolut⁹ a pediculoſus eſt. Sic fœlix prælio infœlix morbo pe (riſt: anno imperij ſui. xj.

Lodouicus tertius

l Odouicus tertius Arnulphi filius ſucceſſit patri in im/perio: qđ⁹ tenuit annis. x. nõ fœlicior patre: Nã ſub eo defecit imperiũ de ꝓgenie Charolorũ: cũ nõ iuuaret eccleſiã more maiorũ ſuorũ cõtra Lõgobardos īfeſtãtes eccleſiã: Et tũc diuiſum eſt Imperiũ: quia aliqui impauerũt in Italia: ſicut quatuor Berengarij: Aliqui in Alemania: ſicut Cõradus & Heinric⁹ uſq; ad Otthonẽ primũ q utrobiq; impauit. Lodouicus pſecutus eſt Berengariũ in Italia: captus apud Veronam: cæcatus dicit̃ cũ imperaſſet (annis. x.

Berengarius primus

b Erengarius primus īperãte Lodouico tertio īpauit in Italia rñi q̃truor. annis. Hic fuit uir prudens & ſtrenuus in armis: qui & bellum cũ Romanis geſſit.

Conradus Alemanus

c Onradus Alemanus ſucceſſit Lodouico tertio in Impio: ſed nec ipſe puenit ad bñdi/ctionẽ ĩ Italia: ideo nõ ponit̃ int̃ pricipes: uir tñ ſapiẽs: fortis & uictor fuit. Hic imperauit annis. vij. & moriẽs corã pricipib⁹ regni: deſignauit regẽ Heinricũ filiũ Orthonis ducẽ Saxo (num.

Berengarius ſecundus

b Erẽgari⁹ ſecũd⁹ impauit ãnis. ix. ĩ Italia: cui pauca memorãda aſſcribũt̃.

Heinricus

h Einricus poſt Cõradũ impauit in Alemania ãnis. xviij. uir bonus & ſimplex: q genu/it Otthonẽ primũ. Et iſte Heinricus nõ cõputat̃ inter imparores: quia nõ regnauit in Italia: nec coronatus eſt a papa: quia erat uir pacificus: nullã operã dedit ut Italiã de mani/(bus tyrannorũ liberaret.

Berengarius tertius

b Erengarius tertius tpe præfati Heinrici impauit Italicis ãnis. vij. ſub q̃ magnũ ſchiſma fuit in Italia. Nã Vgo rex Burgũdionũ iuratus ab italicis pugnauit cũ Berẽgario: & uictor regnũ Italiæ tenuit trib⁹ ãnis: & relicto Lothario filio (rediit ĩ Galliã.

Lotharius Vgonis

l Othari⁹ Vgonis Burgũdionis filius impauit ĩ Italia ãnis duobus

Berengarius quartus

b Erẽgarius q̃rtus poſt Lothariũ regnauit annis. xij. cũ Al/berto filio ſuo apđ⁹ Mediolanũ. Iſte uir ferox nimis tyrãnice præmebat Italiã: ſed fina/liter uictus ab Otthone primo: mortu⁹ eſt miſere in exilio ĩ Alemania: & Albertus miſerri/me in Corſica. Et nota ꝙ oẽs a Berẽgario primo uſq; ad iſtũ ultimũ non uident̃ poſſe dici (de quo pauca ſcribũt̃. (ꝟe nec ꝓprie Impatores.

Ottho prim⁹

o Ttho primus Heinrici filius ex Germanorũ gente pri/mus ex Theutonicis ſolus obtinuit Imperiũ occidẽtis: & poſt eũ ſoli Theutonici imperauerũt uſq; ad præſens tẽpuſ. Hic uir ꝓbus & potẽs fœlicit̃ reformauit Italiã ſpiritalit̃ & tpaliter liberãdo eccſiam a manibus Ioannis papæ duodecimi q turpiter tractabat eam. Et Italiã traxit de manibus Berẽgarij q̃rti q ĩpie præmebat eã. Ottho ꝟo impauit ãnis. xxxv. ſcđ⁹m Sigiſbertũ: & ſcđ⁹m alios ãnis. xij. & mortu⁹ ẽ ſenex ualde relicto eiuſdẽ nõis filio.

Ottho ſecũd⁹

o Ttho ſecũd⁹ fili⁹ primi ſucceſſit patri ĩ Impio & ꝟtute: Qui uir acer ĩ armis: ſagax in/genio: Imperiũ fœliciter cõfirmauit. Nam Romanos ꝓceres ſæpe rebelles uocatos ad cõuiuiũ cinxit armatis: & nocuos ſecuri pcuſſit: reliq̃s epulari cõuiuio iuſſit: Impauit q̃ an(nis. ix.

Ottho tertiuſ

o Ttho tertius filius ſecũdi ſucceſſit patri in Impio: de q̃ dictũ eſt: Ottho poſt ottho regnauit terti⁹ ottho. Hic fuit uir iuſtus & cõſtãs q Creſcentiũ potentẽ Roma/num in caſtello ſancti angeli obſeſſum diu: tandẽ poſt multa tormẽta fecit decollari: & Antipapã intro ductũ p eũ ludibrioſe tractauit: Ipſe etiã uxorẽ ſuã uiuã fecit igne cremari: quia falſo accuſauerat militẽ innocentẽ. Impauitq; ãnis. xix. & mortuus eſt ſine liberis. Et Imperatores ex poſt per electionem & non per ſucceſſionem creati ſunt.

Heinricus primus

h Einricus primus accepit Imperiũ poſt Otthonẽ tertiũ Bauariæ dux filius Heinrici du/cis q fuit natus ex Heinrico fratre primi Otthonis. Hic uir honeſtiſſimus multa bella ĩ Germania ꝓſpe geſſit: Et in Italia cõtra Ardoniũ q electus erat rex a Lõgobardis: Et Ste/phanũ regẽ Hũgariæ fecit chriſtianũ cũ gẽte ſua opa ſororis ſuæ quã dedit illi in uxorẽ. Im/perauitq; annis. xxij. licet aliq dicãt. xij. Aliq etiã uocant iſtũ Heinricũ ſecundũ: quia ha/bent reſpectũ ad Heinricũ ſuperiorẽ: ſed q̃ ad theutonicos denoĩat̃ primuſ. Hic ſiquidẽ finẽ ſuũ ſancte & fœliciter fecit.

Cõradus primus

c Onradus primus nobilis ex gente Francorũ uir: nepos ſuperioris Heinrici puenit ad Imperiũ auctoritate ipſius Heinrici & electorũ opa: Qui uir ſtrenuus ueniens in Italiã coronatus eſt apud Mediolanũ & Romã: & ſiluit terra in cõſpectu eius: ſed tandẽ indigna/tus cõtra Archiepiſcopũ: dũ impugnaret Mediolanũ: mortuuſ eſt ãno. xv. Imperij ſui. Alij tamen dicunt ꝙ imperauit annis. xx.

Heinricus ſecundus

h Einricus ſecundus gener Cõradi prædicti & fili⁹ adoptiu⁹ fuit: hæres patrimonij & imperij potius fato q̃ a propoſito. Hic fuit uir aptus Imperio: iucundus; lætuſ: bellator;

qui Vuãdalos ſubegit cõterminos Sueuis: Hũgaros uicit: Pandulphũ principẽ Capuanũ cœpit: multa dabat paupibus: expulſis ioculatoribus a curia ſua. Qui charus oĩbus cũ floreret Imperio: migrauit a ſæculo: anno. xvij. Imperij: relicto filio paruulo ſui noĩs.

Heinricꝰ tertiꝰ — h Einricus tertiꝰ ſecũdi filiꝰ ſucceſſit patri ĩ Impio: uir ĩpius: qui ĩperauit ãnis quĩquaginta inuidẽs gloriæ ꝓborũ uirorũ: eccleſiæ hoſtis: Et ꝓpter multa mala geſta eiꝰ: fuit electꝰ Rodulphus dux Saxonum contra eum: quem tamen Heinricus atrociſſimo bello uicit: ſed infœlicem finem habuit: nam filius eius aſſumpta corona Imperij: inſurgens cõtra eum inuaſit ipſum bello: & pater Leodij latens & pauper mortuus eſt & excõmunicatus.

Heinricꝰ q̃rtꝰ — h Einricus quartus tertij filius: arripuit patris imperium ſub colore ſuccurrendi eccleſiæ & imperio: contra iura naturæ & hoĩm: & tamẽ & ipſe fuit hoſtis eccleſiæ licet reconciliatus: quo tempore claruit inclyta Comitiſſa Matildis in Lombardia: & Robertus Guiſcardus in Sicilia. Hic Heinricus mortuus eſt ſine liberis cum regnaſſet annis. xv.

Lotharꝰ q̃rtꝰ — l Otharius quartus qui & Luctarius dictus eſt cum magno conſenſu & conſilio electuſ eſt imperator. Hic dux Saxonum ſapiens & induſtrioſus: fuit amicus & deuotꝰ eccleſiæ: pollens diuitijs & uictorijs magnis: Imperauit fœliciter annis. xj.

Conradus ſecundus — c Onradꝰ ſecũdus nepos Heinrici q̃rti ex ſorore: qui imperiũ affectauerat ante Lothariũ ſucceſſit illi in imperio: Hic uir optimus paſſagium fecit collecta magna multitudine crucisignatoꝝ: & poſtq̃ aliq̃ ꝓſpere geſta ỽtute magna: tandẽ incõſulte præſſus inopia uictualium: multa milia ſuoꝝ amiſit: & reuerſus in regnũ obijt cũ imperaſſet ãnis. xv.

Fredericus primus — f Redericus primus nepos Cõradi ſecũdi: defuncto patre ſuo Romanũ ſuſcepit imperium: qui de nobiliſſima domo Sueuiæ uocatꝰ eſt Barbaruſſa. Hic uir ſtrenuiſſimꝰ Mediolanã ciuitatẽ florentiſſimã cũ auxilio Papienſiũ & multoꝝ Lõbardoꝝ euertit. Sæpe fuit infeſtus eccłiæ: & Alexãdꝝ papã ꝑſecutꝰ eſt apud Venetias. Victꝰ pacẽ fecit: tamẽ cũ iuiſſet in ſubſidiũ terræ ſanctæ: ſuffocatus eſt in quodã flumĩe. Impauit magnifice ãnis. xxxvij.

Heinricus quintus — h Einricus quintus filius Barbaruſſæ imperauit poſt patrẽ: qui fuit maritus Cõſtãtiæ monachæ filiæ Guilhelmi optimi regis Siciliæ: ſub cuius titulo inſulã cœpit. Fuit ſtrenuus & aſper more patris: & aliquãdo infeſtus eccleſiæ. Mortuus eſt in Sicilia: & ſepultus apud Panormiũ: relicto Frederico filio infantulo & Philippo fratre ſuo ad gubernationem regni: cum imperaſſet annis. vij. & menſibus quinq̃.

Ottho quartꝰ — o Ttho quartus dux Saxoniæ: defuncto Heinrico electus & coronatus eſt Impator: cũ magno fauore Lõbardoꝝ: ſed cõtinuo cõtra iuramentũ iura eccleſiæ occupauit: cõtra quẽ electus eſt Fredericꝰ ſecũdus iuuenis cũ auxilio Philippi tertij regis Francoꝝ: a q̃ tãdẽ debellatus mortuus eſt Ottho miſere cũ impaſſet ãnis duobus: Ideo nõ ponit̃ int̃ pricipes.

Fredericus ſecundus — f Redericus ſecundus natus ex Heinrico quinto: & Cõſtantia monacha uetula: fuit potẽtiſſimus impator Italiæ: Siciliæ: Sardiniæ: Hieruſalẽ & Sueuiæ: q̃ nullus magnificentior tenuit Romanũ imperiũ a Charolo magno citra. Fuit armoꝝ ſtrenuus: linguaꝝ peritus: rigoroſus: luxurioſus: epicurꝰ: nihil curãs uel credẽs niſi tpale. Fuit malleꝰ Romanæ eccłiæ: Cũ mult̃ põtificibꝰ bellũ habuit: præcipue cũ Gregorio nono. Tãdẽ ỽtute Innocẽtij quarti Ianuenſis excõmunicatus: uictus & fugatuſ eſt de Lõbardia: nec ſibi proficere potuit potẽtia. Vixit ãnis. lvij. Impauit ãnis. xxx. Male mortuꝰ eſt in regno Apuliæ in oppido Ferẽtino: præſente ſolo Mãfredo ex filijs ſuis. Poſt cuiꝰ mortẽ uacauit iperiũ circa ãnoſ. xxiij.

Cõradus filiꝰ Frederici ſcd'i — c Onradus filiꝰ Frederici ſecundi electus adhuc uiuẽte patre: poſt mortẽ cuius regnauit ãnis quaſi duobꝰ: ſed Mãfredus frat̃ eiꝰ naturalis uenenato Cõrado tenuit regnũ Siciliæ magnifice ãnis. xiij. & Charolus ſenior uictor Manfredi & Cõradi nepotis eius regnauit annis. xvj. Hic Cõradus caruit imperiali benedictione: ideo nõ dicit̃ Impator.

Rodulphꝰ comes de Auenſperg — r Odulphus comes de Auenſperg genere Germanus poſt longã uacationẽ Imperij electus eſt rex Romanoꝝ: & cõfirmatus eſt a Gregorio decimo in fauorem terræ ſanctæ. Hic fuit uir prudens in agendis: in armis ſtrenuus: iuſtus: deũ timens: ciuilis & parcus: & tamen licet regnauerat. xx. annis: nũq̃ uiſitauit Italiã ut minabat̃: Implicitus multis agendiſ in regno Alamaniæ. Nam regẽ Bohemiæ diuitẽ & potentẽ: dedignantẽ obedire ſibi duriſſimo prælio uicit. Quo occiſo dedit filio pacem: & filiam ſuam in uxorem.

Adulphus comes de Naſaue — a Dulphus comes de Naſaue genere Germanus in Romanoꝝ regem electus eſt: ſed nõ benedictionẽ nec coronationem recepit in Italia. Hic fuit uir magnanimus: cõtra quẽ Albertus Rodulphi prædicti filius inſurgens ipſum bello uicit. Nam Adulphus magis uiribus q̃ conſilio utens occiſus eſt: cum regnaſſet annis. iiij.

a Lbertus dux Austriæ Rodulphi filius: uicto & occiso Adulpho: elect⁹ est in Romanorum regem ab electoribus: Et a Bonifacio papa famoso petijt uenire ad benedictionē & coronationē. Cui Bonifacius magnanimus: tyrannus sacerdotum respōdit: Ipsum indignum Imperio: quia occiderat proditione dominū suū Adulphum in prælio: & tenens coronam in capite & spatam ad latus dixit: Ego sum Cæsar: Tamē postea orta grauissima discordia inter Philippum regem Franciæ & se: confirmauit Albertū: & uocauerat eū. Hic Albertus cum regnasset annis. x. interfectus est ab uno suo nepote filio fratris.

Albertus dux Austriæ

b Einricus hoc noīe sextus genere German⁹, paruus Comes de Lutçemburgo: fact⁹ est Imperator: & ueniens in Italiā coronatus est Romæ cū difficultate: obsistente sibi sapientissimo rege Roberto. Hic uir prudens: iustus: honestus: catholicus: dilectus omnibus: omnibus sedatis sollicite discordijs Alamaniæ: alto animo dispōebat reformare potētem Italiam: ut sic facilius redimeret terram sanctam: si fata permisissent: & sperabatur dominus omnium in breui cum magno fauore Lombardorum & Tuscorum. Sed Bononia & Florentia cum quibusdam alijs obuiauerunt sibi: unde opera Florentinorum ut in fama fuit: uenenatus apud Bonconuentum castellum Senarum: optimus Imperator cum imperasset annis. iiij. mensibus. viij. & diebus. xviij. nunq̄ elatus prosperitate: nunq̄ deiectus aduersitate: Anno domini. M. CCC. xiij. mortuus est.

Heinricus comes de Lutçemburgo

c Harolus quartus de Lutçemburgo nepos suprascripti magni Heinrici ex Ioanne Bohemiæ rege factus Imperator: coronatus est Romæ sine resistentia. Hic fuit uir peritus litterarum & multarum linguarum: astutus & sagax: qui regnum Bohemiæ optime reformauit: sed in Italia uictrices Harpyias præ se ferens loco Aquilarum: & Baccho immolans: nihil memoriale gessit: Nam cum maximo potentatu ueniens: opera & fauore Vrbani quinti: terribilis omnibus primo apparuit: sed cito cum magna pecunia: sed maiore infamia reuersus est ad patriam. Humilis imperator mortuus est senex: cū impasset ānis uiginti.

Charol⁹ quartus de Lutçemburgo

v Eneçeslaus suprascripti Charoli filius: uiuente adhuc patre electus est imperator: hodie regnat. Hic iuuenis: robustus uenator: quid facturus sit ignoro cum minetur se uenturum ad Italiam. Sed nō uenias precamur te: si non uincis laude genitorē tuum: q̄ꝗ aliud in te speramus: cum præsentia primi Cæsaris uix sufficeret ad cōpescenda mala: quibus misera undiq̄ lacessitur Italia tp̄bus tuis. Sed imperiū orbis cœlū uersat: & illud quondam potens: ueneratum gentibus & regibus Romanum imperium præfigurarum in tibijs ferreis: cui nihil olim defuit nisi modicum orientis: nunc prohdolor nihil possideat nisi modicum occidentis.

Veneçeslaus Charoli fili⁹

Explicit Liber Augustalis: Beneuenuti de Rambaldis cum pluribus alijs opusculis Francisci Petrarchæ: Impressis Basileæ per Magistrum Ioannem de Amerbach: Anno salutiferi uirginalis partus: Nonagesimosexto supra millesimū quaterq̄ centesimum.

Principaliũ sententiarũ ex libris Francisci Petrarchæ collectarũ summaria Annotatio

La

Le

ro nõ exprimat̃. Con. me. li. iij. ca. iij.
Nõ ideo a cõsortio sciẽtiarũ aut artiũ exclu/
denda ẽ quia metris & noib⁹ quæ ꝓ tẽpe
uariant̃ utit̃. Ibi. ca. iiij. A.
Q̃ poesi præstantissimi uiri uacauerunt. li.
iij. ca. v. B.
Quid int̃ scænicam & heroicam poetriam
intersit. Ibi. C. D.
Cur rari sint boni poetæ & boni philoso/
Inter poetas nõ est inuidia. Cõ/ (phi. Ibi. G.
tra medi. li. iij. ca. vj. A.
Ideo apud poetas est stili obscuritas. Ibidẽ
Non ob aliam causam indoctis (C. D.
odiosa est poetica: nisi quia eis inaccessi/
bilis & ignota est. Ibi. E.
De poetarum antiquitate: & cur non palã
deorum pluralitatem redarguerint. li. iij.
Contra medi. ca. vij. A. B. C.
Q̃ poetarum error cõmunis sit cum philo/
sophis. Ibi. li. iij. ca. v. E. F. Et ca. vij. D.
Poetarum lectio iuuenibus est fructuosa:
senibus superuacua. Ibi. ca. viij. B.
De Pompeio magno. In Supple. Epito. ca.
Q̃ aduersus rerum dñm Iulium (xvj.
Cæsarem conflictur⁹ euentum prælij cui/
dentissimis prodigijs prænotatũ ferunt.
De re. me. li. iiij. trac. v. ca. xviij. A.
Pontificat⁹ summi sarcina difficillimum &
gloriosũ miseriæ gen⁹ est. Ibi. li. iij. trac. ij.
Pontifices nr̃i nil aliud nisi diui (ca. lxiij.
tias amant. De uita soli. li. ij. trac. iiij. ca.
j. C. Et Epi. de re. fa. lxxxvij. D. E. F.
Populus odiosus leniẽdus est aut linquen/
dus. De re. for. li. ij. Dial. xxxiij. B.
Portentũ multis & diuersis uerbis nomina
tur. De re. me. li. iiij. trac. vj. ca. j. A.
Neq; sola ignorantia causarũ uideri porten
tum cogit. Ibi. B.
Portentum dicitur qđ raro contingit. Ibi.
Et Contra medi. li. ij. ca. j. C.
Sine portentis uix est historia. De re. me. li.
iiij. trac. vj. ca. xvj. A.
De horribili portento homĩs uisi sup̃ equo
apud Mediolanũ. Ibi. ca. xix.
Portenta monent interdũ animas. Epi. de
Portius latro memoriter ser (re. fa. xix. A
uabat quæcunq; dicebat. De re. me. li. ij.
In portu multi perierunt. (trac. j. ca. vij.
De re. for. li. j. Dial. lxxxviij. A.
Quæ rite poscunt̃ deus negare nõ solet. In
Possidonij Panætij di/ (Secre. Col. ij. Q.
scipuli prudens sentẽtia. De re. me. li. iij.
trac. ij. ca. lv. A.
Qui potenti minora negat: maiora permit/
tit. De re. me. li. iij. trac. ij. ca. xxx.

Potentia uera & firma in uirtute fundata ẽ.
De re. for. li. j. Dial. xcj. B.
Potentia nulla potens est & stabilis. Ibi. C.
Potentia multorum non in ꝓprijs uiribus
sed in aliena debilitate fundata ẽ. Epi. sine
ti. ij. C. in me.
Præceptoris tui excellẽtia nihil ad te. de re.
for. li. j. Dial. lxxx. A. Et li. ij. Dial. xl.

Pre

Præceptoris scientia discipulo utilis esse po
test: gloriosa esse non potest. De re. for. li. j.
Præsidentiũ amara & tur/ (Dial. lxxx. B.
bida sors est. Ibi. Dial. xlvij. B.
Præuignus raro bonus: rarior est uitricus.
Ibi. Dial. lxxix. C.
Princeps iustus pater est patriæ. De re. for.
li. j. Dial. xcvj. D.

Pri

Principes nostri ac duces elatissimi hominũ:
in thalamo leonibus fortiorib⁹: in campo
ceruis timidiores. De uita soli. li. ij. trac.
Ad nihil aliud sunt ani/ (iiij. ca. vj. A.
mosi q̃ ad luxuriæ studiũ uirtutisq; odi/
um. Ibidem.
Principem cõmunitatis difficilius est a pri/
mo in secundũ ordinem q̃ a secundo ĩ no
uissimũ detrudi. De re. me. li. iij. trac. ij.
Q̃ principũ miserrima est con/ (ca. iij. B.
ditio: quibus de coniuratione aperta non
creditur nisi occisis. De re. me. li. iij. trac.
ij. ca. v. Exempla habes ca. xxiij.
Princeps qui delatores non castigat irritat.
Principib⁹ quomodo sit assi/ (Ibi. ca. v.
stendum sine periculo. Ibi. ca. xliij. A.
Principes olim uirtute & litteris claruerũt:
modo ignauia & ignorãtia torpent. Epi.
de re. fa. cx. per totum.
Principatus unitas cõmendatur. Epi. sine
Principijs in omni nisu (ti. iiij. C. D.
obsistam⁹. De re. me. li. iij. tra. ij. ca. iij. B
Procurator regis hostis ẽ populi. De reme.
for. li. j. Dia. xlvij. A.

Pro

Proditore nihil scelestius. Ibidẽ. li. ij. Dial.
Proditorem patriæ nullius æui (lxxx. B.
licentia: nulla consuetudo: nulla libertas
criminũ excusat. Epi. de re. fa. cij. D. De
quo li. ij. De reme. for. lxxx.
Profectui nil tam aduersum q̃ ꝑfectionis
opinio. De reme. for. li. j. Dial. x. B.
Profectus principiũ est noticia defectus ꝓ/
prij cum dolore. Contra medi. li. iij. ca.
Si quod profitent̃ homines id (viij. A.
essent: bene irent res humanæ. De re. for.
li. j. Dial. xlvj. G.
Promittentib⁹ multa nihil credendum esse.
Ibi. li. ij. Dial. xxxvij. B.
Prosperitas præsens sæpe futuræ calamita/

Sc

. . .

Finis.